

NEDERDUITSCH LETTERKUNDIG

WOORDENBOEK.

NEDERDUITSCH LETTERKUNDIG

WOORDENBOEK

DOOR

P. WEILAND.

TWEEDE DEEL.

ANTWERPEN

TER DRUKKERIJ VAN J. P. VAN DIEREN EN COMP.

—
1844

WOORDENBOEK.

P.

P, de vijftiende letter van het Nederduitsche **ABE**, en de elfde medeklinker, behoorende tot de lipletters, welke scherp uitgesproken worden.

PAAL, z. n., m., *des paais*, of *van den paai*; meerv. *paaijen*. Een oude man: *wat mag toch dien ouden paai tot trouwen bewegen?* Waarschijnlijk voor *pa*, dat wel eens in plaats van *papa* wordt gebruikt.

PAAL, z. n., v., *der*, of *van de paai*; meerv. *paaijen*. Een termijn van betaling: *ik zal u bij paaijen voldoen; de eerste paai is vervallen*. Van het fr. *paye*, dat in het algemeen betaling aanduidt. Eng. *pay*, ital. *paga*.

PAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik paaide, heb gepaaid*. Eigenlijk betalen, voldoen. Van hier, in een' algemeenen zin, tevreeden stellen: *iemand met beloften paaijen*. *God laat zich met geene enkele betuigingen van eerbied en liefde paaijen*. *Wist gij dien goeden man Ernestus reeds te paaijen*. [A. Harts.] Vond. bezigt ook *den dorst paaijen*, voor den dorst lesschen, *de tong paaijen*, voor aan den smaak voldoen. Van het fr. *payer*; van waar het nog geheel fr. *payement*, dat men hier te lande voor het klein geld gebruikt, hetwelk men bij zekere hoeveelheid van groot geld voegt, om eene bepaalde som vol te maken. Zeer verschillend en onzeker is de oorsprong van het kunstwoord *paaijen*, hetwelk men wegens een schip gebruikt, als men het, voor zoo ver het in het water gaat, met harpuis bestrijkt: *dat schip wordt gepaaid*.

11.

PAAL, z. n., m., *des paals*, of *van den paal*; meerv. *palen*. Verkleinw. *paaltje*. Bij Kil. *pael*, en *pale*. Een stuk hout, of steen, van mindere of meerdere lengte, ten minste eenige duimen dik, dat in den grond vast gezet of geslagen wordt, om tot verschillende oogmerken te dienen, en bijzonderlijk, om de grenzen van een distrikt, of gewest aan te wijzen. Zoo zegt men: *het is binnen onze palen geschied*, d. i. binnen onze grenzen; waarvan *landpalen*, die als eene banheining geslagen werden tot eene landscheiding. Van hier ontvangt dit woord meermalen de kracht van bepaling: *iemand paal en perk stellen*. *Hij heeft den pael gesteld, hoe lang mij staet te doolen*. [Vond.] En bijzonder in het meervoud: *ieder moet blijven binnen de palen van zijn beroep*. *Hij gaat de palen te buiten*, overtreedt de wetten der welvoegelijkheid, enz. *Een paal boven water* is, volgens een gemeen spreekwoord, eene bekende zaak, iets dat zeker is. Ook bezigt men het enkele woord *paal*, voor *geeselpaal*, in desprekwijs: *hij is reeds aan den paal geweest*. Zamenst. *paalwerk*, eene hoeveelheid van palen, in den grond geheid, om er een gebouw op te stichten, of langs het water aaneen geschakeld, om dijken te versterken, of schepen daaraan vast te leggen; *paalgeld*, *paalmeesters*, *paalmosselen*, *paalsteen*. Voorts: *dwarspaal*, ook voor iemand, die altijd tegenspreekt, en tegenwerkt: *hij is een regte dwarspaal*, dwarsdrijver; *eindpaal*, *geeselpaal*, *grenspaal*, *heipaal*, *hinderpaal*,

1

kruispaal, landpaal, merkpaal, mijlpaal, schavotpaal, scheidpaal, wrijfpaal, wurgpaal, enz. Ook bezigt men, in de gemeenzame verkeerling, het bijvoegelijke *paalvast*, voor zoo vast als een paal, of zeer zeker: *het geen ik u verhaald heb is paalvast*.

Paal stamt zekerlijk af van het lat. *palus*, van waar ook het fr. *pal*, dat niet meer wegens eigenlijke palen, maar wegens zekere balken in de wapenschilden, gebruikt wordt, ital. *palo*, eng. *pale*, angels. *pal*, zoo ook in het poolsch, zweed. *påle*, neders. *paal*, *pöhl*, *paul*, in de taal van wallis *pawl*, hoogd. *Pfahl*. In de glossen van Boxh. is een paal *steckodhorn*, en *radestacho*.

PAANDER, z. n., v., *der*, of *van de paander*; meerv. *paanders*. Een teenen korf.

PAAP, z. n., m., *des paaps*, of *van den paap*; meerv. *papen*. Eigenlijk *vader*. In het gr. *παπας*, met welken naam de grieksche Christenen, van ouds af tot aan den huidige dag, hunne geestelijken begroetten. Insgelijks noemde men oulings in de latijnsche kerk een' bisschop over het algemeen *papa*; doch reeds in de vijfde eeuw werd deze titel meer bijzonder en naderhand uitsluitelijk aan het opperhoofd der katholieke kerk toegepast. In de middeleeuwen gaf men hier te lande den naam van *paap*, hoogduitsch *Pfaff*, aan de priesters, terwijl geestelijken die slechts door de kruinscheringingewijd waren, den naam van *klerk* droegen. Zie Kiliaan; ook Huijdecoper op Melis Stoke, III, bl. 447. Zoo zeide men ook *dorpspaap*, *landpaap*, *mispaap*, *offerpaap*, enz. Een denkbeeld van verachting lag in het woord *paap* niet opgesloten; doch het algemeen zedenbederf, dat in de elfde en twaalfde eeuw ook den geestelijken stand ontèerde, gaf aanleiding tot spotnamen, en deze kwamen sedert de zestiende eeuw al meer en meer in zwang. Oneigenlijk bestempelt men, in sommige oorden van ons land, met den naam van *papen* de Roomschegezinden over het algemeen, zoo leeken, als priesters. Dan is *paap* eene verkorting van *paapsch*, of *papist*, zoo als men eenen roomschegezinden noemt: omdat hij hulde doet aan den *Paus*, in 't latijn *papa*. Hiervan ook de scheldnaam *paperij*, en *papendom*, welke laatste op de katholieken in het algemeen wordt toegepast, ofschoon hij eigenlijk zoo veel beteekent als het priesterschap of de priesterschap. Andere zamenstell. zijn *wijnpaap*, en *wijnpapin*, worden deze namen gegeven aan de heidensche priesters en priesterinnen van Bacchus.

PAAPJE, z. n., o., *des paapjes*, of *van het paapje*; meerv. *paapjes*. Verkleinw. van *paap*; en wordt gebruikt, om het popje van een' zijde worm aan te duiden. In sommige oorden van ons vaderland draagt zeker vogeltje ook dezen naam.

PAAR, z. n., o., *des paars*, of *van het paar*; meerv. *paren*. Twee bijeen passende dingen van eene soort; hetzij het dingen zijn, waarvan men er steeds twee, en ook niet meer dan twee, bij elkander noodig heeft; hetzij het er anders mede gelegen zij: *een paar gezonde oogen hebben*. *Een paar schoenen*. *Leen mij eens een paar dukaten*. *Zij gingen paar aan paar*, is *paar en paar*, of *bij paren*: *nu rustigh paer en paer eens omgedronken*. [Vond.] Dit woord blijft, even als meer andere woorden, die zeker gelal, gewigt, enz. aanduiden, onverbogen, als het een meervoudig telwoord voor zich heeft. Men zegt: *zes paar kousen*, even als, *zes pond rozijnen*. Bijzonderlijk bevat men man en vrouw onder den naam van een *paar*: *Op den voorgang der geslachten volgt dit paer der oud'ren spoor*. [Vond.] En men zegt, met betrekking tot de vereeniging van bruidegom en bruid tot man en vrouw, dat zij *een paar* worden. Ook bezigt men het als bijw. *paar*, *onpaar*, even, oneven: *wat raadt gij, paar of onpaar?* Verkleinw. *paartje*.

Paar, hoogd. en neders. *Paar*, zweed., boh., en in de taal van wallis, *par*, eng. *pair*, fr. *paire*, ital. *paro*, stamt zekerlijk af van het lat. *par*. Van hier, dat het bij de oudste duitse schrijvers niet voorkomt, en een paar tortelduiven in Tatian. is: *zue gimachun turtilu tubun*; terwijl de latere Hoogduitschers in hun *Paar*, en de Franschen in hun *pair*, het grondwoord van hun *paire*, nog de beteekenis van *even*, die in het lat. *par* heerscht, behouden hebben, ja het lat. *par impar ludere*, (even of oneven spelen) in het hoogd. is: *paar oder unpaar spielen*, en in het fr. *jouer pair ou impair*.

PAARD, z. n., o., *des paards*, of *van het paard*; meerv. *paarden*. Bij Kil. *peerd*, zoo als men dit woord nog heden ten dage in menig oord van ons vaderland spelt. Een viervoetig dier met ongespletene hoeven, staande ooren, lange staartharen, en manen aan den nek, dat een der voornaamste tamme dieren is, en door den mensch tot menigerlei diensten wordt gebruikt. De verschillende soorten van dit geslacht van dieren dragen wederom de bijzondere namen van *hengst*, *ruin*, enz. De algemeene benaming van *paard* wordt met die van *ros* afgewisseld: *Het ebbend zeeschuim wascht het ros, van zant bestoven*. [Vond.] *Paarden houden*. *Goed te paard zitten*. *Kwam hij te voet of te paard?* *Een paard zadelen*. *De paarden inspannen*. De grootte en krachten van een paard geven aanleiding tot het spreekwoord: *hij is zoo sterk, als een paard*. Andere spreekwoorden, van dit dier ontleend, zijn: *paarden, die de haver verdienen, krijgen ze niet*. *Ik vrees, dat het hinkende paard achteraan zal komen*. Zie *hinken*. *Iemand op het paard*,

of te paard helpen, bevoordeelen, deszelfs staat verbeteren. *Iemand over het paard tilen*, hem te veel dienst doen, te veel prijzen, te veel van hem verwachten. *Men moet geene geveene paarden in den bek zien*. Overdragtiglijk noemt men een werktuig, waarop men inzonderheid soldaten, die gestraft moeten worden, plaatst, *het houten paard*. Het verkleinw. *paardje* wordt onder anderen gebruikt in de spreekwijs: *hij is geweldig op zijn paardje*, hij wordt zeer driftig, stelt zich hevig te weer, ontleend van een' ruiter, die te paard gestegen is, om op zijn' vijand aan te vallen, of zich tegen hem te verweren. Zamenst.: *duergpaard, hondpaard, huurpaard, jagtpaard, koetspaard, molenpaard, oorlogspaard, postpaard, rijdpaard, trekpaard, trospaard, wisselpaarden, zeepaard, paardenberijder, paardenboon, paardendek, paardendief, paardendrek, paardenhandel, paardenkam, paardenklaauw, paardenkooper, paardenmarkt, paardenmeester, paardrijden, paardensmid, paardenstal, paarden-tuischer, paardenvolk, paardenwik*, enz.

Paard, en het hoogd. *Pferd*, zijn zekerlijk even zeer van het lat. *veredus* afkomstig, als het fr. *cheval*, en het ital. *carallo*, van het lat. *caballus*, of als het zweed. *hoppa*, en het vriesche *hoppe*, van het gr. *ἵππος*, in verband met ons *hippen, huppen, hippelen, huppelen*.

PAARDEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik paardde, heb gepaard*. Van *paard*. Paarden gebruiken, om schuiten of schepen te trekken: *bij gebrek van wind, hebben wij moeten paarden*.

PAARDENSTAART, z. n., m., *des paardenstaarts, of van den paardenstaart*; meerv. *paardenstaarten*. Van *paarden* en *staart*. Eigenlijk een bos lange haren aan het achterste van een paard. Van zulke bossen bekleedt er een, of meer, de plaats van een standaard bij de turksche Bassa's, van welke de voornaamste, die drie zulke bossen mogen voeren, *Bassa's van drie paardenstaarten* genoemd worden. Oneigenlijk geeft men den naam van *paardenstaart* aan een kruid, of eene bies, waarmede de schrijnwerkers hunne kunststukken polijsten.

PAARDMENSCH, z. n., o., *des paardmenschen, of van den paardmenschen*; meerv. *paardmenschen*. Van *paard* en *mensch*; en even het zelfde, als *menschpaard*, en *paardman*. Een verdicht wezen van den ouden tijd; waarschijnlijk oorspronkelijk uit de verbeelding van onkundige menschen, die, toen zij het eerste *iemand te paard* zagen rijden, hem en zijn paard voor een enkel wezen hielden, dat half mensch en half paard was. Zulk een wezen zou den dood berokkend hebben aan Herkules, nopens wien Vond. zegt:

*Want zoo, gelijk men daetlijk hoorde,
't Vergif van 't paardemensch hem moordde.*

PAARL, zie *parel*.

PAARS, bijv. n., zonder trappen van vergroo-ting. Hetgeen er bruinrood, violetkleurig, en purperachtig uitziet: *de gramschap schuimbekt, zij wordt paars in 't aangezigt*.

PAAUW, z. n., m., *des paaus, of van den paauw*; meerv. *paauwen*. Een vogel van de grootte en de leest der hoenders, met een vederbos op den kop, en een langen, fraai gekleurden, en met ooggen bezaaiden, staart, welken hij als een waaijer uitslaat, wanneer hij, zoo als men zegt, pronkt; en dan stapt hij zeer langzaam en deftig voort, en verschafft een levend zinnebeeld van den hoogmoed, dien men daarom ook aan hem toeschrijft. *Het past den paer uit trots den staert om hoogh te steecken*. [Vond.] Van hier de spreekw.: *hij stapt als een paauw*. *Hij is zoo hoovaardig als een paauw*. Verkleinw. *paauwetje*. Vrouwel. *pauwin*; verkleinw.: *paauwinnetje*. Zamenst.: *paauwenei, paauwenhok, paauwenstaart, paauwenveren, paauwenvoeten*, enz.

Paauw, lat. *pavo*, ital. *pavone*, sp. *pavon*, fr. *paon*, deen. *paa*, boh. en pool. *paw*, angels. *pawa*, eng. *peacock*, van *pea*, en *cock*, een haan, zweed. *på-fogel*, neders. *pageluhn, pauluhn*, zwab. en hoogd. *Pfau*; hetwelk alles eene natuurlijke nabootsing is van het geschreeuw van den paauw, en vooral van dat van het wijfje. De Grieken noemden den paauw *ταως*, even als de Arabieren; doch ook wel eens *tauw*; en bij omschrijving den *persischen* of *medischen vogel*, omdat zij hem van de Perzianen, of Meders, ontvingen.

PACHT, z. n., v., *der of van de pacht*; meerv. *pachten*. Eigenlijk even het zelfde, als het lat. *pactum*, of een verdrag. In het gebruik bijzonderlijk een verdrag, waardoor men het genot van den opbrengst van deze of gene zaak, tegen de uitkeering van een deel van dien opbrengst, of van eene bepaalde geldsom, aan den eigenaar, of regthebber, verkrijgt: *wie heeft dat land in pacht? Hij zal het tolgeld niet wederom in pacht krijgen*. Oneigenlijk de geldsom, die aan den eigenaar, of regthebber, van een ding, voor het genot van deszelfs opbrengst, moet worden uitgekeerd; en nog oneigenlijker de schattingen en lasten, welker genot iemand in pacht heeft: *ik moet mijnen landheer de pacht voldoen*. *Hoe veel is de pacht van een half anker brandewijn?* In deze laatste beteekenissen heeft pacht geen meerv. Zamenst.: *erfpacht, landpacht, wijnpacht, zoutpacht*, — *pachtgeld, pachthoeve, pacht-huur, pachtspel*, enz.

PACHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pachtte, heb gepacht*. In pacht nemen: *De tienden pachten*. *Een landgoed, een' akker, een' tuin pachten*, het genot van den opbrengst daarvan, tegen eene bepaalde uitkeering, van den eigenaar

verkrijgen. Ten aanzien van dit slag van dingen bezigt men ook het woord *huren*, waarvan men zich ten opzichte van een' tuin, een huis, en andere dingen, bedient, bij welke niet zoo zeer het genot van derzelver opbrengst, als wel derzelver enkel gebruik, in aanmerking komt. Dienvolgens noemt men den *pachter* van een landgoed ook den *huurder*. Maar hij, die den opbrengst van zulk slag van dingen, als tienden, tollén, enz. bij verdrag van den regthebber overneemt, voert enkel den naam van *pachter*, die het vrouwel. *pachtster*, en de zamenst. *pachtersvrouw*, *erfpachter*, *hoevenpachter*, *tolpachter*, enz. voortbrengt, en aan het woord *pachten* eene bijzondere beteekenis bijzet, in welke het als een onz. w. gebezigd wordt, en evenveel is, als het bedrijf van een' pachter oefenen. Dus zegt men: *er is met pachten veel te winnen. Hij heeft zich zelven rijk gepacht.*

PAD, z. n., o., *des pads*, of *van het pad*; meerv. *paden*. Over het algemeen een weg; maar bijzonderlijk een weg voor voetgangers, een voetpad: *Op het regte, of verkeerde pad zijn*, ook figuurlijk, voor een deugdzaam, of slecht leven leiden. Oul. werd het ook mannel. gebezigd. *Een licht voor mijnen padt.* — *Allen valschen padt hebbe ik gehaet.* [Bijbelvert.] *En nimmer ijverzat, speurt, hoe zij hem den padt, ter hoogster eere baent.* [Vond.] Van hetzelfde geslacht is het hoogd. *Pfad*, en het gr. *πατος*, dat, volgens Reitz, het grondwoord van *pad*, en het eng. *pathos*, is, als wanneer het tevens voor het grondwoord van eene reeks van gelijklopende woorden in andere talen moet worden gehouden.

Pad is, namelijk, in het maleisch *padeij*, russ. *put*, neders. *pad*, angels. *paad*, in de glossen van Boxh. *fadh*, Notk. *phad*, Olfrid. *pad*, meerv. *pedi*. Intusschen houden wij liever, met Adel. al de opgenoemde benamingen van een' weg, dien men met voeten treedt, gelijklijk voor afstammelingen van een aloud woord, waarvan het gr. *πατιν*, het neders. *padden*, *pedden*, en verschillende benamingen van voeten, in onderscheidene talen, insgelijks voortgekomen zijn.

Het verkleinw. van *pad*, is *paadje*. Zamenst.: *binnenpad*, *dwarspad*, *hazenpad*, *koepad*, *kruispad*, *levenspad*, *middelpad*, *sluippad*, *toepad*, *trekpad*, *tuinpad*, *voetpad*, *zandpad*, enz.

PAD, *padde*, z. n., v., *der*, of *van de padde*; meerv. *padden*. Verkleinw. *paddeetje*. Een klein viervoetig diertje met eene aardkleurige huid, dat opzwellt, als het boos wordt, en vergiftig is: *de padde leit in haren kuil gekropen.* [Vond.] *Hij is van geld voorzien, als eene pad van veren*, hij bezit geen geld ter wereld. Onze nederd. benaming van dit dier schijnt af te stammen van het ital. *botta*, en maakt het laatste deel uit van eene *schild-*

pad. Insgelijks stammen daarvan af, *paddehaar* bij Kil., en nog hedendaags in sommige oorden van ons land, een vlasbaard, — *paddesteen*, een steen, dien men in het hoofd der padden vindt, en *paddestoel*.

PADES, zie *Po*.

PAF, z. n., m., *des pafs*, of *van den paf*; meerv. *paffen*. Klanknabootsend woord. Het geluid van eenen snaphaanschoot, of eenen slag: *welk eenen geweldigen paf hoor ik daar?* Overdragtelijk, een slag, die zulk een geluid geeft: *hij gaf hem eenen paf, dat hij suizebolde.* Ook als bijvoegelijk, voor bol, opgeblazen: *ik was zoo paf.* Van hier *pafzak*. Zie *pof*.

PAFFEN, onz. w., gelijkvl.: *ik pafte, heb gepaft*. Slagen geven, die *paf* klinken: *hij pafte er lustig op.* En schietgeweren lossen: *hoor dat volk daar eens paffen.*

PAGADET, z. n., v., *der*, of *van de pagadet*; meerv. *pagadetten*. Zeker slag van duiven, hetwelk een groot vleezig gewas op den neus, en roode ooggen, heeft, hoogd. *Paredette*, neders. *poredette*, *pawedette*, *paudette*: *daar heeft men mijne pagadetten gestolen.*

PAGIE, z. n., m., *des pagies*, of *van den pagie*; meerv. *pagies*. Van het fr. *page*. Een jongen, of jongeling, die in den hofstaat van Vorsten eenen bijzonderen rang bekleedt, en doorgaans uit een adellijk huis genomen wordt: *wat hoofsche pagie, afgerecht naar zijn vaderlants wijze.* [Vond.] *Als pagie dienen.* Ital. *paggio*. Het middeleeuw. *pagus* beteekent elken oppasser of bediende. *Bag* is een oud woord, hetwelk eenen knaap beteekent, en tot welks geslacht, waarschijnlijk, ook het lat. *puer* en gr. *παις* behoort. In het zweed. beduidt nog *bagge* een' jongeling, en *pajke* een knaap, deen. *pog*, eng. *boy*.

PAGINA, ond. z. n., v., zijnde het lat. *pagina*, dat in het ital. even gaaf overgenomen is, en het fr. en eng. *page* heeft voortgebragt. Bladzijde. Eene bladzijde van een boek.

PAIS, z. n. m., *van den pais*; meerv. *paizen*. Een verouderd basterdwoord. Vrede: *om den pais te steuren.* [Vond.] *Om eene pais te bemiddelen.* [Hooft.] Het stamt af van het fr. *paix*, eng. *peace*, ital. *pace*, sp. *paz*, lat. *pax*, Kil. schrijft, *pays*, *peys*; en kent, onder anderen, daar aan ook de beteekenis van een tabberd toe; waarbij V. Hass. aantekent: *in een silveren misbroots busse, daar 't dexel een pays af is.* [A. Matth.] Voorts vindt men bij Kil. *paijzen*, *peijzen*, vrede maken, *paijselick*, *paijs-maecken*, *paijs-maecker*, *paijs-ghesande*, *paijs-bode*; en Vond zegt: *Nu een eeuwich zegeteken van den zeepais opgehaalt.*

PAK, z. n., o., *des paks*, of *van het pak*; meerv. *pakken*. Verkleinw. *pakje*. Een hoop van onderscheidene, door een daar om henen gelegd verband, of bekledsel, zamengevoeg-

de dingen: een pak brieren, boeken, kleederen, koopwaren. Figuurlijk, een drukkende last: *ik zal u van dit pak ontlasten.* [Vond.] *Dat pak van alles te bestieren.* [Hooft.] *Een ieder zal zijn eigen pak dragen.* [Bijbelv.] *Dat pak is van mijn hart. Het ligt mij als een pak op het hart.* Ook een stel van bijeen voegende kleederen: *hij heeft een nieuw pak aan het lijf. Iemand het pakje afschudden,* hem de kleederen van het lijf halen. Voorts de dragt van eene zwangere vrouw: *zij heeft haar pakje al gelost,* het kind, waarvan zij zwanger was, ter wereld gebragt. Eindelijk bevatten *pak en zak* alle roerende goederen van iemand, in opzigt tot wien men het spreekw. *met pak en zak vertrekken* bezigt. Zamenstell.: *pakdoek, pakdrager, pakgaren, pakhuis, pakkas, pakkelder, pakkist, pakkleed, paklinnen, pakmand, paknaald, pakpapier, pakschuit, paktouw, pakwagen, pakzolder* enz.

Pak, bij Kil. en anderen *pack*, zoo als in het hoogd. en eng.; in het zweed. *packe*, ijsl. *bagge*, wallis. *baich*, oud fr. *bague*, sp. *baca*, ital. *pacco*, middeleeuw. *paccus*, is zekerlijk verwant aan het lat. werkw. *pago*, en gr. *πῆγω, πηγυω*.

PAKKAADJE, z. n., v., *der*, of *van de pakkaadje*; zonder meerv. Eene hoeveelheid van gepakte goederen, bijzonderlijk, die van een' reiziger, welke men anders ook wel, met een basterdwoord, *bagasie* noemt: *voerman! hebt gij mijne pakkaadje wel bezorgd? Onder de belemmering der pakkaadje.* [Hooft.]

PAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pakte, heb gepakt.* Een hoop van onderscheidene dingen, zamenvoegen: *zijn reistuig pakken. Iets in papier pakken, of winden. De haringen in de ton, de kleederen in den koffer, pakken. Zijne biezen pakken, doorgaan, vertrekken. Hij is bezig met zakken en pakken, hij maakt zijne roerende goederen greed, om daarmede te vertrekken, of doorte gaan. Vermits nu eenige goederen van zelf, even als of zij op de gezegde wijze waren zamengevoegd, aan elkander vastkleven, zegt men wegens dingen, waaromtrent zulks plaats grijpt, dat zij op elkanderen pakken, met uitlating van het woordje *zich*: *door het staan pakt het goed op elkander, kleeft het eene aan het andere.* Maar dat *zich* gebruikt men wederom in de gemeenzame spreekwijze: *zich weg pakken, zich roort pakken, zich ergens van daan pakken, zich even onzichtbaar maken, als of men ergens ingepakt ware.* Want dit denkbeeld heerscht in die spreekwijze, ook dan, wanneer men haar wegens eene schielijke verdwijning van iemand bezigt. Eindelijk is iemand *pakken* evenveel, als hem opnemen, gelijk als men een stuk goed, dat men inpakken wil, opneemt, en wegdraagt: *de Baljuw heeft hem doen pakken,**

grijpen en in den kerker brengen. — *Daar pakken die honden den armen haas, vatten hem in den bek, enz.* Van hier *pakker, pakking.* Zamenstell.: *aanpakken, inpakken, ontpakken, verpakken, uitpakken.*

Pakken, eng. *to pack*, zweed. *packa*, finl. *pacotan*, hoogd. *packen*, ital. en middeleeuw. lat. *paccare*, van *paccus*. Zie *pak*.

PAKKET, z. n., o., *des pakkets*, of *van het pakket*; meerv. *pakketten*. Verkleinw. *pakketje*. Van *pak*, door middel van den basterduiggang *et*, in navolging van het fr. *pacquet*, ital. *pacchetto*. Een klein pakje: *wilt gij dit pakket in den zak steken?* Zamenstell. *pakketboot*, een vaartuig, waarmede men pakketten, pakketjes, en brieven, enz. naar overzeesche gewesten zendt.

PAL, z. n. m., *des pals*, of *van den pal*; meerv. *pallen*. Een werktuig ter zijde van eene spil of rad, waardoor dezelve belet worden te rug te draaijen: *de pal van een rad in een uurwerk*, waar door het rad tegengehouden wordt. Van hier wordt het als een bijw. gebezigt in de spreekwijzen *pal staan*, en *pal zetten*. En hier is *pal* zoo veel als onwrikbaar, onbewegelijk. *Voor den vijand pal staan*, is den vijand onverschrokken het hoofd bieden; zonder eenen voet voor hem te wijken; en *iemand pal zetten* beteekent hem zoo in het naauw brengen, dat hij zich niet bewegen kan, om te ontwijken. *Ergens te pal komen*, moeite en zwaarigheid ontmoeten. Waarschijnlijk is dit woord verwant aan *paal*, welks oorsprong boven is uitgelegd, en hetwelk in de spreekwijze van *staan als een paal* gebezigt wordt.

PALEI, z. n., v., *der*, of *van de palei*; meerv. *paleijen*. Een verouderd basterdwoord, van het fr. *poulie*, eng. *pulley*. Eene katrol; en bijzonderlijk een werktuig, om menschen te pijnigen, wier lijf en duimen daarmede om hoog geheschen worden, terwijl er een zwaar gewigt aan hunne voeten hangt: *dat hij de paleije ontgaan mogt. Die deirne gehecht aan de palei.* [Hooft.] Zamenstell. *paley-koorde*, bij Kil., *paleizeel*, in de aantekeningen van V. Hass. Sommigen schrijven bij verkorting *plei*.

PALEIS, z. n., o., *des paleizes*, of *van het paleis*; meerv. *paleizen*. Een groot en prachtig huis, dat eenen voornamen heer ter woonplaats dient: *een koninklijk, vorstelijk, grafelijk, bisschoppelijk, paleis. Die Jood woont in geen huis, maar in een paleis.* Het stamt af van het fr. *palais*, dat even als het hoogd. *Pfaltz*, *Pallast*, ital. *palazzo, palatio*, sp. *palacio*, eng. *palace*, van het lat. *palatium* voortkomt.

PALEN, onz. w., gelijkvl. *Ik paalde, heb gepaald.* Ergens aan grenzen: *het koninkrijk Holland paalt aan het rijk des Franschen keizers.* Overdragt. ook wegens onstoffelijke dingen: *deugd en ondeugd palen dikwerf aan elkander.*

PALEREN, ond. bedr. w., gelijkvl. *Ik paleerde, heb gepaleerd*. Optooijen, opschikken: *wat duurt het lang, eer die vrouwen zich gepaleerd hebben!* Bij Kil. ook *palleren*. Zoo ook Bijb. 1477: *En si stont op, en palleerde haer mit haren clederen*. Hierom vereenigen wij ons liever met A. Matth., die dit woord van *palla*, een mantel, of eene huik, afleidt, dan met Kil., die wil, dat *paleren* evenveel zou zijn, als het fr. *polir*, hoogd. *polieren*, en *paliëren*. Hiervoor gebruiken wij het woord *pollijsten*; maar *palleren* was zekerlijk oorspronkelijk, zich met den mantel, de huik, opschikken. Van daar, volgens Kil., *paleerder, paleersel*. Zamenstell. *paleerhaar*, valsche lokken, waarmede men zich opschikt, *paleernaald, paleerpriem*, enz.

PALET, z. n., o., *des palets*, of *van het palet*; meerv. *paletten*. Bij de schilders een dun houten bord, van eene ronde of rondachtige gedaante, met een gat, waardoor hij, die het houdt, den duim steekt. Daarop plaatsen de schilders de verschillende soorten van verf, die zij bezigen, en mengen zij dezelve, zoo veel noodig, onder een. Hierom zegt D. Deck, sierlijk wegens Colijns: *die beelden, beemden, beecken, dee schieten van 't palet*. Dit woord is, even zeer als het hoogd. en fr. *palette* gesproten van *paletum*, dat in het lat. der middeleeuw, eene ronde schijf aanduidde. Intusschen bezigt men dit woord ook nog, maar in het vrouwelijke geslacht, wegens een houten werktuig van een verschillend maaksel, waarmede men elkander een' gevederden bal toekaast; en dit spel noemt men *paletten*.

PALING, z. n., m., *des palings*, of *van den paling*; meerv. *palingen*. De beste soort van aal: *hij braadt zijnen dikken paling aan een houten spit*. Bij Kil. *paelinck*. Zamenst. *palingscheer*, zie *aalspeer*.

PALINUUR, z. n., m., *des palinuurs*, of *van den palinuur*; meerv. *palinuren*. De Regeerders des lands worden dikwerf door de dichters met den naam van *palinuren*, als stuurlieden, die aan het roer van staat of stad zitten, bestempeld, zoo als, b. v., door den Heer B. de Bosch: *En als een palinuur, de stadshulk, met verstand, te stieren* enz.

PALISSADE, z. n., v., *der*, of *van de palissade*; meerv. *palissaden*. Een schanspaal, die, aan weerskanten gespist, ter diepte van twee voeten in de aarde geplant wordt, en nagenoeg zes voeten daar boven uitsteekt: *eene vesting met palissaden omringen. De Romein draagt de palissade*. [Vond.] Het is juist het fr. *palissade*, dat intusschen, even als het ital. *palisada, palizzata, palicciata*, niet gebezigd wordt, om eenen enkelen schanspaal, maar eene geheele reeks van zulke palen aan te duiden. Daar en tegen gebruikt men het hoogd. *Pallisade*, even als ons *palissade*.

PALLAS, z. n., m., en dus geen naam van de godin der wijsheid, maar van een ruiters wapentuig, of zijdgeweer: *de ritmeester trok zijnen pallas*. Want dus gebruikt men dit woord hier te lande; ofschoon het hoogd. *Pallasch* een kort zijdgeweer der voetkuchten aanduidt, met een' regtuit loopenden breedten kling, en een' stompen dikken rug.

PALM, z. n., v., *der*, of *van de palm*; meerv. *palmen*. Het vlakke van eens menschen hand, anders ook *handpalm* genoemd. *De tinien der palme van de hand*. [Vond.] *Dees is een vuist gelijk, en die een lege palm*. [D. Deck.] Voorts de breedte van eene vlakke hand, of nagenoeg vier duimen: *hoe vele palmen gaan er wel in een' voet?* In dezen zin wordt ook het hoogd. *Palme*, en het ital. *palmo* gebezigd; en het ital. *palma*, fr. *paume*, eng. *palm*, vereenigen in zich de opgenoemde beteekenissen van ons *palm*, dat met al de overige woorden van het lat. *palma* afstamt, en den oorsprong aan het werkwoord *inpalmen* geeft.

PALM, z. n., m., *des palms*, of *van den palm*; meerv. *palmen*. Verkorting van *palmboom*, zoo wel strekkende, om meer dan een inlandsch heestergewas aan te duiden, als om de rijzige soorten van palmboomen, die men elders vindt, te beteekenen: *daar wandelt men in de schoonste warande van vruchtbare palmen*. Insgelijks verkorting van *palmtak*: *naar dezen palmen streven; om door den edelen palm verheven te worden*. [Vond.] Want in deze beteekenis is het een zinnebeeld der overwinning. Voorts wordt *palm* gebruikt voor het loof der onderscheidene heestergewassen, die hier te lande den naam van palm voeren; maar dan is het vr.: *dicht begroeit van lichte steekpalm*. [Vond.] *Dat is palm in het vuur*, spreekw., dat baat niet. De oorsprong van dit woord, en andere gelijkkluidende, in verschillende talen van Europa, ligt in het lat. *palma*. en de reden, waarom men die naam in Italie aan den palmboom gaf, schijnt gelegen in den grieksch naam van deszelfs vruchten, de dadels. Daar dezen in het gr. *δακτυλοι*, *vingers*, heetten, kon dit de Latijnen, op het denkbeeld brengen, om den boom, waaraan die vingers groeiden, met den naam van de *hand, palma*, te bestempelen. Van *palm* komt, behalve *palmboom, palmhout, palmtak, palmwijn, palmzondag*, enz.

PALMOTTEN, zie *plammotten*.

PALSTERSTOK, z. n., m., *des palsterstoks*, of *van den palsterstok*; meerv. *palsterstokken*. Bij Kil. enkel *palster*. Een dikke stok.

PALTROK, bij Halma *paltrok*, z. n., m., *des paltroks*, of *van den paltrok*; meerv. *paltrokken*. Een lange wijde rok. Een verouderd basterdwoord bij Kil., in het fr. *palletoc*, ital. *palletocco*.

PALTS, z. n., m., *van den palts*; zonder meerv. Zeker land in Duitschland, *De Keurvorst van den Palts*. Zamenst. *Opper- en Nederpalts*. — *Paltsgraaf*, *Paltsgravin*. Van hier het bijvoegel. *paltsisch*.

PAMPERNOELJE, z. n., v., *der, of van de pampernoelje*; meerv. *pampernoeljes*. Duivelsbrood, paddestoel. Bij Kil. in plaats van *kansfernoelje*, dat van het fr. *champignon*, afstamt.

PAN, z. n., v., *der, of van de pan*; meerv. *pannen*. Verkleinw. *pannetje*. Bij Kil., en in het angels. en neders. *panne*, bij Notk. *phannu*, zweed. *panna*, pool. en boh. *panen*. Dit woord beteekent oorspronkelijk een ding, dat van eene ondiepe holligheid voorzien is. Dus heet het ijzer of koper, waarin de tap van eene overeinde staande spil nederkomt, in molens, uurwerken, enz., de *pan*, en bepaald de *tappen*, of ook wel het *tapgat*: *Al schokte zelf de hemelspil uit haar metale pannen*. [Vond.] Dus geeft men den naam van de *pan* aan een hol gedeelte van het slot van een snaphaan, of pistool, waarin men het kruid doet, dat door den vuursteen moet worden aangestoken: *kruid op de pan*; *open de pan*; *sluit de pan*; *het brandt op de pan los*. Voorts wordt ook de hersenschaal met den naam van *pan*, of *hersenspan* bestempeld: *de pan werd hem afgeschoten*. *En trapt Gods vijanden de pan in dertighmael*. [Vond.] De holle tegels, waarmede men hier te lande gemeenlijk de huizen dekt, noemt men ook *pannen*: *dat huis is met blaauwe pannen gedekt*. *Daar bleef geene pan op het dak*. Eindelijk bevat de naam van *pannen* velerlei holle vaten van koper, ijzer, blik, potaarde, enz., waarvan men zich in fabrieken, en keukens bedient, om het een of ander toe te bereiden; en omdat een werktuig, waarvan men zich bedient, om bedden te warmen, in gedaante aan de gezegde pannen gelijkt, noemt men het eene *bedpan*. Andere pannen voeren de onderscheidende namen van *bakpan*, *braadpan*, *broedertjespan*, *drooppan*, *fruitpan*, *kastanjepan*, *koekenpan*, *roostpan*, *smoorpan*, *stoofpan*, *taartpan*, *vuurpan*, *zoutpan*, enz. Figuurlijk wordt *pan* gebezigd in de spreekw. *in de pan hakken*, niet, zoo als Frisch. beweert, een houw, of houwen, in de hersenspan toebrengen, maar even eens in stukken houwen, als een slagbeest wordt gehakt, om in de pan te kunnen worden toebereid. *De pan zal aanbranden*, het zal in de war loopen. *Ergens aan de pan blijven hangen*, er onvoorziens en onverwacht te gast blijven. Behalve de opgenoemde zamenstell. komt van *pan* nog: *hoofdpan*, *laadpan*, *nokpan*, *vorstpan*, — *panaal*, *panappel*, *panboor*, om te trepaneren, *panharing*, *panlikken*, *panlikker*, *panlikkerij*, *pannenbakker*, *pannenbakkerij*, *pannendak*, *pannendekker*, *panvlies*, het vlies der hersenspan, *panrisch*.

PANAARZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik panaarsde, heb gepanaarsd*. Bij Kil. *bridse slaen*, voor de broek of het achterste kloppen, *bridsen*.

PAND, z. n., o., *des pands*, of *van het pand*; meerv. *panden*. Verkleinw. *panlje*. Oorspronkelijk een lap, een stuk stof, waaruit een ander kleedingstuk vervaardigd wordt, of worden kan, lat. *pannus*, of *pannum*. Voorts de werkelijke voor- en achterpanden van een kleed, die bij ons evenzeer *pand*, als in het fr. *pan* heeten: *men heeft hem een pand van zijnen rok gescheurd*. Aangezien men nu weleer, bij gebrek van geld, niets gevoegelijker tot onderpand geven kon, dan een lap of stuk stof, en dit werkelijk meermalen ten gezegden einde werd gebruikt, verkreeg het woord *pand*, en andere genoegzaam eveneens luidende in het hoogd., zw., pool., en eng., de beteekenis van een ding, dat, tot verzekering van eene aangegane verbindtenis, overgegeven werd, en waarop hij, die het ontving, zijne schade, in gevalle er aan de verbindtenis niet voldaan werd, verhalen kon. Dus gaf men den naam van *panden* aan losse goederen, welke men den schuldeischer overgaf, om het verschuldigde, in geval van wanbetaling, daaruit te vinden, en zeide men; *een pand verzetten*. *Het pand wederom lossen*. *Het pand is vervallen*, of *verstaan*, de tijd is voorbij, binnen welken men aan de verbindtenis, voor welker nakoming men dat onderpand gaf, had moeten voldoen. Vaste goederen, waarvan men zich ten zelfden einde bediende, werden ook wel eens *panden* genoemd; doch thans gebruikt men daaromtrent gemeenlijk den naam van *hypotheek*. Maar men zegt intusschen zelfs wegens personen, die als gijzelaars tot verzekering van eene of andere overeenkomst dienen, dat zij te *pande* gegeven worden. En meermalen is het: *ik stel mij zelven, mijn leven, mijne eer, te pande, dat dit of dat geschieden zal*. Ook worden kinderen *panden der huwelijksliefde* genoemd, omdat zij de voortdoring van die liefde verzekeren. Overigens, heet dikwijls alles *pand*, waarvan men zich ten onderpande zou kunnen bedienen, ofschoon men zulks niet werkelijk doet; met een woord, al wat men bezit: *voor onze duurste panden*, voor onze liefste bezittingen. *Dat huis is een kostelijk pand*, een stuk goeds van groote waarde. In zeker spel, hetwelk door gansche gezelschappen, tot verlustiging gespeeld wordt, en waar men moeilijke woorden of gezegden naspreken, of zonderlinge verrigtingen nadoen moet, bezigt men de uitdrukking: *pand verbeuren*, ten aanzien van den genen, die hieromtrent in gebreken blijft, welke dan ook het een of ander moet afgeven, tot een *onderpand*, dat hij zich aan de straf, welke hem daarvoor zal opgelegd worden, zal onderwerpen. Eindelijk is *pand* ook nog bijzonderlijk een huis,

waar de schrijnwerkers, enz. hunne vervaardigde werkstukken bijeen brengen, om verkocht te worden: *nog zijn er in het zelve pandt te koop*. [Hooft.] Bij Oud. komt het woord *pand* ook in de beteekenis van kerk voor. Zamenstell.: *achterpand, onderpand, tegenpand, voorpand, pandlieden, gijzelaars, pandverkoopers*, lieden, die de goederen van onvermogenende schuldenaars geregteijk opveilen.

PANDEN, bedr. w. gelijkvl. *Ik pandde, heb gepand*. Iemand pand afnemen, iemand geregteijk noodzaken tot afgifte van eenig goed, om daaruit hetgeen zoodanig iemand aan des lands kas, of anders, verschuldigd is, te vinden: *de boeren worden stuk voor stuk gepand*, hun wordt geregteijk een of ander stuk goed afgenomen. Van hier *pander*, een zeker dienaar van het geregt, wiens werk het is, iemand op de gezegde wijze te panden. Wijders *panding*. Zamenstell.: *loospenden*. *Pandare* beteekent, bij de schrijvers der middeleeuwe, iemand in zekerheid nemen, of in bewaarde hand stellen. In een handvest van Middelburg, van het jaar 1217 vinden wij het vertaald door *arresteren*.

PANEEL, z. n., o., *des paneels, of van het paneel*; meerv. *paneelen*. Verkleinw. *paneeltje*. Een vierhoekig gedeelte van een houten beschoot, of ander houtwerk: *die kamer is met paneelen beschooten*; *het paneel van de deur*; *de paneelen van eene koets*. Voorts ook een ander op zich zelf staand beschoot, of plank, zoo als het achterstuk van een spiegel, en de houten bladen, waarop sommige schilders hunne tafereelen afmalen: *hij schildert even goed op een paneel, als op doek*. Oulings, volgens Kil., een *rugdeksel, rugkleed*, en een ander vierkant stuk stof, waarmede de zitplaats van een' koetsier wordt belegd. Ongetwijfeld is de oorsprong van dit woord, evenzeer als die van het fr. *panneau*, en het eng. *pannel*, en *pane*, te zoeken in het lat. *pannus*, of *pannum*, waarover zie *pand*.

PANNEKOEK, z. n., m., *des pannekoeks, of van den pannekoek*; meerv. *pannekoeken*. Verkleinw. *pannekoekje*. Van *pan*, of *panne*, en *koek*. Een koek van meer dan eenerlei aard en zamenstel, die in eene zoogenoemde koekenpan gebakken wordt: *boekweiten pannekoeken*. Oneigenlijk, een ding van eenen onaangenamen reuk, en walgelijk aanzien, (drek, in de gedaante van een' koek,) hetwelk men wel eens *een pannekoek in de zon gebakken* noemt. In den eigenlijken zin noemt men het woord in de spreekwijze: *krankheden van rijke, en pannekoeken van arme lieden kan men ver ruiken*. Het afgeleide werkw. *pannekoeken* is bij Kil. *brassen*; van hier, dat men het nog heden ten dage gebruikt voor *talmen, dralen, tijdverspillen*, zoo als Hannibal we'eer te Capua deed: *hij*

heeft drie maanden voor Amsterdam liggen pannekoeken, hij heeft aldaar drie maanden liggen dralen, eer hij zijne noodige reis aanvaardde.

PANTALON, z. n., m., *des pantalons, of van den pantalon*; meerv. *pantalons*. Een eng onderkleed, dat bijkans het geheele lijf bedekt, en de plaats van vest, broek, en kousen, bekleedt; *wat ziet hij er drollig uit met dien gestreepten pantalon*. Dit woord is evenzeer als het eng. *pantaloen* ontleend van het fr. *pantalon*, dat van den naam van eene bekende personaadje in de marionetten-spielen afstamt.

PANTER, z. n., m., *des panthers, of van den panter*; meerv. *panthers*. Een viervoetig dier. Velen onderscheiden den panter van den luipaard; zoo als Vond., daar hij zingt: *Men zag rondom hem heen gespook van tijgerdieren, Gevlakten panther, lesch, en wreede luiperts, zwieren*. De naam van *panter* is een zuiver namaaksel van het gr. *πανθηρ*, waarin *θηρ* evenveel is als een *dier*, zoo dat dit *dier* tweemaal voorkomt in *panterdier*. Overigens komt hiervan *panterhuid, panterjagt, pantervel*, enz.

PANTOFFEL, z. n., v., *der, of van de pantoffel*; meerv. *pantoffels*. Eig. eene muil zonder achterleder, maar heden ten dage ook meermalen een schoeisel, dat aan eenen ligten schoen gelijk is: *ik heb daar een paar gele pantoffels gekocht*. Budeus leidde dit woord, volgens Kil., af van *παντοφελλος*, omdat de zool van vele pantoffels uit *φελλος*, *kurk*, of zoogenoemd *pantoffelhout* bestond. Maar de oorsprong van het nederd., hoogd. en boh. *pantoffel*, eng. *pantofle*, fr. *pantoufle*, ital. *pantufola*, schijnt ons gelegen in het vriesche, neders. en zweed. *toffel*, finl. *toffeli*, ijsl. *tapla*, hong. *tzipelo*, eigenlijk eene houten *tafel*, die aan de voeten gebonden werd; en misschien heeft Frisch. gelijk, daar hij het voorzetsel *pan* van *binden* afleidt, of misschien doelt dat voorzetsel op een lap, of stuk stof, hetwelk aan het vooreinde van de gezegde tafel werd gehecht, om de teenen van den voet te omvatten, als wanneer dat voorzetsel van denzelfden oorsprong kan worden gerekend, als het woord *pand*.

PANTOMIME, z. n., v., *der, of van de pantomime*; meerv. *pantomimen*. Een slag van schouwspelen, waarin men, zonder een enkel woord te spreken, de handelingen en woorden door bloote gebaren nabootst en vertoont; *eene italiaansche opera is voor mij eene enkele pantomime*. Van hier *pantomimist*, iemand die pantomime speelt, *pantomimisch*, aan eene pantomime gelijkende. Het is afkomstig van een Grieksch woord, dat *nabootsing van alles* beteekent.

PANTSER, z. n., o., *des pantsers, of van het pantsers*; meerv. *pantsers*. Eene vaste gemeenlijk metalen bekleding van het lijf, om

het tegen vijandelijke schoten, steken, of houwen, te dekken. Anders ook *pantsier* : *drijft speeren door 't pantsier in 't lijf*. — *En hebt ge tegens Godt het pantsier aangeschoten*. [Vond.] Het wordt door Frisch, van *harnas* onderscheiden, doch dit onderscheid wordt gemeenlijk weinig in acht genomen. Heden ten dage maakt men weinig gebruik van soortgelijk wapentuig; en al, wat de zware ruitery nog van dien aard bezigt, voert den naam van *kuras*. Oul. schreef men ook *panser* : *helmen en pansers*. [Bijb. 1477.]

Pantsier, in het hoogd. *Panzer*, zweed. *pantsier*, boh. *pancijr*, pool. *pancerz*, ital. *panciera*, middeleeuw. lat. *panseria*, *panceria*, *pancera*, schijnt een woord van sclavonischen oorsprong. Alwaarom Adel. zich te regt verzet tegen hen, die, zoo als Kil., dit woord van *pans*, of *pens*, alleiden.

PAP, z. n., v., *der*, of *van de pap*; meerv. *pappen*. Verkleinw. *papje*. Eene dunne brij, van een verschillend zamenstel, en tot verschillende einden vervaardigd : *het kind moet pap hebben*. *Pap*, om te lijmen; een hoed zonder pap. *Daar is geene pap in die stof*. *Die vinger moet in de pap gewonden worden*. — *Iemand een papje koken*, een of ander vergif voor hem bereiden. *Als u de pap geboden wordt, moet gij eten*, gij moet van de gelegenheid gebruik maken. Van hier het b. w. *pappen*; *pappig*, *papachtig*. Zamenstell.: *besluitpap*, *bloempap*, *bierpap*, *broodpap*, *hakpap*, *haverpap*, *kinderpap*, *lammertjespap*, *meelpap*, *papbaard*, *papeter*, *papketel*, *papkommetje*, *paplepel*, *pappot*.

Pap, eng. *pap*, hoogd. *Pappe*, ital. *pappa*, lat. *pappa*, bij Varro, beduiden waarschijnlijk oorspronkelijk een kinderkostje, dus genoemd naar den klank van *ba*, *bab*, *pap*, dat een der eerste geluiden is, welke de kinderen geven, om hun verlangen naar een of ander ding te uiten.

PAPA, ond. z. n., m. Eene benaming, waarmede kinderen hunnen vader plegen te roepen en aan te spreken : *lieve papa!* Zoo spreken intusschen enkel kinderen van zekeren stand, in navolging van de Franschen, van welken men ook den naam van *mama* voor moeder, en *tante* voor moei heeft overgenomen. Evenwel moet het aan *papa* naauw verwante *pa* hier te lande reeds van ouds in gebruik zijn geweest; aangezien wij van dat woord eene verlenging, *paai*, in onze taal hebben, en men een' grootvader in het vriesch *pa-ke* noemt. Nu zijn *pa* en *papa* ook wezenlijk niets anders, dan uitdrukkingen, welke de natuur zelve de stamelende kinderen schijnt te hebben geleerd; waarom zij in alle talen, en bij alle natiën, verwanten vinden; zoo als het hebr. *ab*, en gelijklopende woorden in de naburige tongvallen; het *baba* der bewoners van Senegal; het *baba* en *papa* der

perzianen; het zweedsche *pappa*; het grieksche *παππας*; het latijnsche *papa*, waarover zie *paap*.

PAPEGAAI, z. n., m., *des papegaais*, of *van den papegaai*; meerv. *papegaaijen*. Verkleinw. *papegaaitje*, en gemeenzamerwijze ook wel eens *papje*. Een uitlandsche woudvogel, die al wat hij hoort, ligtelijk leert naspreken. Men vindt hem bijkans van allerlei, en dikwijls zeer schoone, kleuren, insgelijks van verschillende grootte : *die kinderen klappen, als papegaaijen*. Overdragtiglijk, iemand, die veel spreekt, zonder dat hij daarbij denkt : *het is een regte papegaai*; als ook een houten vogel, die ten doele voor boogschutters, of andere schutters, dient : *den papegaai schieten*. Figuurlijk : *hij heeft den papegaai geschoten*, hij heeft eene goede winst gehad. Zamenstell. : *papegaaiskooi*, *papegaaisneus*, hetgene men overdragtiglijk wegens den krommen neus van een mensch bezigt, zoo als *papegaaisbek*, overdragtiglijk zekere tulp aanduid.

Papegaai, hoogd. *Papagei*, neders. *papegoje*, zweed. *papegoja*, eng. *poppingai*, fr. *papegaut*, *papeguet*, oulings, *papagaus*, portug. en sp. *papagaijo*, ital. *papagallo*, middeleeuw. lat. *papagallus*, arab. *babagha*, van waar al de opgenoemde Europesche benamingen afstammen.

PAPENBLOEM, z. n., v., *der*, of *van de papenbloem*; meerv. *papenbloemen*. Van *papen*, en *bloem*, is anders bekend onder de namen van paardenbloem, hondsroos, schurftbloem. Insgelijks behooren *papenhoed*, *papenkruid*, *papenkullekens*, en *papenschoen*, bij Kil. tot deze en gene deelen van het plantrijk.

PAPIER, z. n., onz., *des papiers*, of *van het papier*. Zonder meerv., wanneer het eene uit verschillende deelen van het plantenrijk in dunne bladen vervaardigde stof beteekent, geschikt, om daarop te schrijven, en nog tot meer andere diensten : *het is in papier gewonden, met papier toegedekt, op papier gedrukt, of geschreven*. In dezen zin genomen is *papier* het stamwoord van het onverbogen bijv. naamwoord *papieren*, dat uit papier vervaardigd is : *een papieren luchtbol*. *Papieren geld*, overvloedig bekend, en meermalen kort weg enkel *papier* genoemd. *Papieren behangsel*. *Een papieren mannetje*, een zwak mensch. *Mijn papieren kind is vrij gelukkig*, het gaat wel met mijn geschrift. In dezen zin komt *papier* voor in de zamenst.: *papierhandel*, *papiermaker*, *papiermolen*, *papierriet*, *papierverkooper*, *papierwinkel*, *papierworm*, *drukpapier*, *pakpapier*, *postpapier*, *schrijfpapier*, *vloeipapier*, enz., en in *graauw papier*, *schoon papier*, *wit papier*, zoo als men figuurlijk menschen noemt, die nog van zekere indrukken ontbloot zijn : *dat kind is nog wit papier*, weet daar- en daar- van nog

niets; als ook iemand, wiens lot nog niet getrokken is: *ik ben in de loterij nog wit papier*. Intusschen beteekent *papier* dikwijls ook een stuk papier van onbepaalde grootte; en alsdan heeft het een meerv. *papieren*, en een verkleinw. *papiertje*. In dien zin wordt het meerimalen gebruikt voor op papier gestelde verklaringen, getuigschriften, enz.: *zijn uwe papieren in orde? Geeft mij daar slechts een klein papiertje van. Hij gaf mij een papier op N. N.*, een wissel, of eene assignatie, aan N. N. houdende.

Papier, hoogd. *Papier*, fr. *papier*, eng. *paper*, zweed. *papper*, stamt af van den egyptischen naam van een plantgewas, waaruit het eerste papier vervaardigd werd; zie *papierriet*.

PAPIERHANDEL, z. n., m., *des papierhandels*, of *van den papierhandel*; zonder meerv. Van *papier* en *handel*. Eigenlijk alle handel in papier. Maar bepaaldelijk, koopmanschap in papieren geld: *het loopt met dien papierhandel ellendig af*. Van hier *papierhandelaar*, anders ook wel *papierkramer*, van *papierkraam*, zoo als men den handel in papieren geld ook wel eens noemt.

PAPIERRIET, z. n., o., *des papierriets*, of *van het papierriet*; zonder meerv. Van *papier* en *riet*. Een plantgewas, dat in en langs den Nijl in overvloed wast, uit welks huid het oudste papier gemaakt werd, en welks egyptische benaming, in het gr. *παπυρος*, lat. *papyrus*, ital. *papiro*, tot die soort en alle andere soorten van papier is overgegaan.

PAPIST, zie *paap*.

PAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik papte, heb gepapt*. Deze of gene dingen met pap aan elkander hechten: *twee bladen papier zamenpappen*. Iets met pap aanvullen, en steviger maken: *dat linnen is wel degelijk gepapt*. Iets in pap winden: *men moet dien duim pappen*. Van hier *gepap* in de gemeene zegswijzen: *waartoe al dat gepap? — Dat gepap verveelt mij geweldig*. Voorts ook *papsel*. Het stamwoord is *pap*.

PARADE, z. n., v., *der*, of *van de parade*; het meerv. is niet in gebruik. Een basterdw., in onze taal, even als in het fr., hoogd. en eng., gevormd van het middeleeuw. lat. *parata*, dat, in het ital., gaaf overgenomen is. Vooreerst beteekent het vertooning van pracht en opschik, bijzonderlijk ten aanzien van kleding en huisraad: *dat dient meer tot parade, dan tot wezenlijk nut. Hij verschijnt altijd in volle parade*, is altijd even deftig uitgedoscht. In dezen zin wordt het woord zamengevoegd met benamingen van al, wat tot vertooning van pracht en opschik dient: *paradebed, paradekleed, paradepaard*, enz. Voorts eene optogt in de beste kleding, bijzonderlijk van het krijgsvolk: *op de parade komen*. Overdragtiglijk de soldaten zelve, die

op zulke wijs de wacht betrekken: *uit hoe vele manschappen bestaat die parade? Parade geef acht! Parade zal marcheren!* zamenst.: *paradeplaats, parademarsch, — wachtparade*, enz. Voorts komt van *parade*, en *eren* het ond. *paraderen*, in parade verschijnen; *zie hem eens met dien nieuwen rok paraderen. De gewapende burgerij paradeert*.

PARADIJS, z. n., o., *des paradijzes*, of *van het paradijs*; meerv. *paradijzen*. Een basterdwoord, in onze taal, en meest alle andere, overgenomen van het perzische *fardens*, zoo als de luthoven heetten, die door de perzische koningen bij hunne paleizen werden aangelegd. Aan die luthoven gaven de Grieken den naam van *παρδεισος*; en hiermede bestempelden de grieksch sprekende Joden ook den luthof, waarin God, de eerste menschen zou hebben geplaatst; en dien hof noemde men vervolgens in het lat. *paradisus*. Tot dien hof behoort ons *paradijs* in de eerste plaats: *God stelde Adam in het paradijs. — Wie kent Miltons paradijs verloren niet?* Voorts beteekent het woord overdragtiglijk een oord, dat in aangenaamheid aan den gezegden luthof gelijkt: *hij heeft daar een aardsch paradijs*; bijzonderlijk, de woonplaats der gelukzaligen: *hij volgt haar bleeke schim naar 't zalig paradijs*. [Vond.] Van hier het zamengest.: *paradijsappel, paradijslauwrier, paradijsvogel*, enz.

PARDEL, z. n., m., *des pardels*, of *van den pardel*; meerv. *pardels*. Zeker viervoetig dier: *Ende het beest, dat ick sagh, was eenen pardel gelijk*. [Bijbelv.]

PAREL, *paarl*, z. n., v., *der*, of *van de parel*; meerv. *parelen, paarten*. Men vindt bij onze schrijvers dit woord op onderscheidene wijzen gespeld: *parle, paerle, paarle, perel, peerle, paarl, parel*. Een bekend slag van juweelen, dat in zekere schelpvisschen gevonden wordt, en met dezelve door duikers van den bodem der zee wordt opgehaald: *met deze paarle*. [Hooft.] *En openbaerde de beste paerle, die zoo diep begraven lag*. [Vond.] *Echte parelen, Oostersche parelen, valsche parelen; parelen visschen. Dat is eene parel aan zijne kroon*, dat strekt hem inzonderheid tot roem en luister. *Paarten voor de zwijnen werpen*, kostelijke dingen aan onwaardige voorwerpen verspillen. Voorts is eene *parel* overdragtiglijk een persoon van uitnemende waarde; *het is eene parel van eene vrouw*. Als ook eene verharding van vuchten in eens menschen oogen: *hij heeft eene parel op het oog*. Van hier *parelen*, een werkw., dat van dranken gebezigt wordt, die kleine blaasjes als parelen opgeven: *wat parelt die wijn!* Zamenst.: *parelbank, parelboor, parelduiker, parelgruis, parelhandelaar, parelkleur, parelkroon, parelkruid*, een plantgewas welks vier eivormige zaad-

korrels aan parelen gelijken en steenhard zijn, waarom men ze *steenraad* noemt, *parel-kust*, *parelmaat*, *paarlemoer*, het binnenste van de schelpen der pareloesters, bijzonderlijk der Oostersche, dat in allerlei kunstwerken verarbeit wordt, *paarlemoeren*, van paarlemoer, *parelmossel*, of zoo als men de schelpvisschen, waarin men parelen vindt, beter noemt, *pareloester*, *parelnaald*, *parelpeer*, *parelschelp*, *parelsnoer*, *parelspeid*, *parelstikker*, *parelstikster*, *parelvanger*, *parelvangst*, *parelvisscher*, *parelvisscherij*, enz.

Parel, *paarl*, eng. *pearl*, fr., hoogd., boh., *Perle*, zweed., ital., en middeleeuw. lat. *perla*, neders. *berel*, en in een oud fragm. bij Schilter, *berille*, is allerwaarschijnlijkst oorspronkelijk een verkleinw. van het oude hoogd. woord *beere*, bezie, eigenlijk, een klein of rondachtig bolletje. Deze onderstelling wordt althans begunstigd door Virgil., in wiens *Culex* eene parel *Indi conchea bacca maris* wordt genoemd, en bij wien elders *monile baccatum*, volgens Servius, evenveel is als *margaritis ornatum*.

PAREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik paarde, heb gepaard*. Twee onderscheidene personen, of dingen, aan elkander verbinden, met elkander vereenigen, of tot een paar maken: *hij paart zijne dapperheid met wijs beleid. Ik ga mij met eene deugdzame wederhelst paren; zij paren zich uit liefde*. Onzijd., zich onderling in paren koppelen: *de lente komt; men ziet het pluimgedierte paren*. Op deze wijze gebezigd, heeft het woord *paren* meermalen het bijwoord: *zamen* voor zich: zoo *Philis en Amijnt eens eindlijk zamen paarden*.

PAREREN, ond. onz. w., gelijkvl. *Ik pareerde, heb gepareerd*. Het gebruik van dit woord in de schermkunst, voor het afweren van een houw, of steek, is van het fr. *parer* ontleent; maar men gebruikt het ook voor pralen: *wat pareert gij met dat nieuwe kleed*.

PARFUMEREN, ond. bedr. w., gelijkvl. *Ik parfumeerde, heb geparfumeerd*. Van het fr. *parfumer*. Door middel van reukwerk eene aangename lucht bijbrengen.

PARIJS, z. n., o., van het *Parijs*. Zonder meerv. De hoofdstad van Frankrijk. Van hier het bijvoegel. naamw. *parijsch*: *parijsche zeden*. Verder het zelfstand.: *parijzenaar*, een inboorling, of inwoner van Parijs.

PARK, zie *perk*.

PARKEMENT, z. n., o., des *parkements*, of van het *parkement*; het meerv. *parkementen* is in sommige gevallen gebruikelijk. Eene dierenhuid, die op eene bijzondere wijze toebereid wordt, zoo dat zij harder en stijver wordt, dan leder, en onder anderen dienen kan, om er op te schrijven, waartoe het ook het eerste uitgevonden werd door een' Koning van Pergamus in Klein Azie, die door een verbod van uit-

voer van papier uit Egypte, in zijn oogmerk, om eene boekerij op te rigten, werd gestoord. Hierom gaf men in het lat. aan dat lederen papier den naam van *pergamenum*, ital. *pergamina*, hoogd. *Pergament*, fr. *parchemin*, eng. *parchement*, sp. *pargamino*. Daar nu hier te lande, gewigtige overeenkomsten en bewijsstukken gemeenlijk op parkement geschreven worden, gebruikt men dien naam meermalen voor een aldus beschreven stuk lederen papier, in welken zin die naam ook een meervoud heeft; *zijn adel rust niet slechts op mufte parkementen*. Van hier het verkleinw. *parkementje*, het bijv. naamw. *parkementen*, dat van parkement vervaardigd is: *er is om dat boek een parkementen band. Een parkementen handschrift*. Zamenst.: *parkementbereider*, *parkementverkooper*, *parkementwinkel*, *hoornparkement*, *maagdenparkement*, *schapenparkement*, *schrijfparkement*, enz.

PARKET, ond. z. n., o., des *parkets*, of van het *parket*; zonder meerv. Eene afgeperkte of door omheining ingeslotene plaats. Van het fr. *parquet*, verkleinw. van *parc*, waaraan het nederd. *park*, of *perk* verwant is. Intuschen gebruikt men *parket* hier te lande alleenlijk in het gemeenzame spreekwoord: *iemand in het parket brengen*, den toestand van iemand zoo netelig maken, als of hij zich in eene omheinde plaats ingesloten vond. *Hij is daar in een leelijk parket. De Sonoysehen in dit parket*. [Hooft.]

PARKIET, z. n., m., des *parkiets*, of van den *parkiet*; meerv. *parkieten*. Zeker vogel. Verkleinw. *parkietje*.

PARLEMENT, z. n., o., des *parlements*, of van het *parlement*; meerv. *parlementen*. In sommige landen, b. v. in Engeland, de verzamelde regeringsleden des rijks. *Dat niemand der Gereformeerde met eenigen staat in 't parlement zoude werden verzien*. [Hooft.] Van het middeleeuw. *parlamentum*, en dit van *parlare* spreken, fr. *parler*. Van daar beteekende het oulings gesprek, wijders alle pleit, pleitzaak, pleitplaats: *in dat parlement*. [Mel. St.] Fr. *parlement*, eng. *parliament*.

PARMANT, *parmantig*, eenigzins veroud. bijv. naamw. Volgens Kil. statig, deftig, in welken zin men het in gemeenzame gesprekken nog wel eens wegens voorkomende personen bezigt: *dat Jongetje is zoo parmant in al zijn doen. Italie parmant op magt van koningrijken*. [Poot.]

PARMEZAAN, z. n., m., des *parmezaans*, of van den *parmezaan*; meerv. *parmezanen*. Eigenlijk iemand van Parma, Italiaansch hertogdom; maar overdragtiglijk eene kaas uit dat land, eene Parmezaansche kaas, die om hare bijzondere deugd alom bekend is: *ik wil dien Parmezaan gaarn voor de liefhebbers overlaten*.

PARNAS, z. n., m., *van den parnas*, zonder meerv. Eigenlijk een berg van Thracie, waar Apollo en de Zanggodinnen gerekend werden te huisvesten. Overdragtiglijk het heiligdom der dichtkunst, evenveel van welk land: *Gij zegent den Hollandschen Parnas*. [Vond.]

PAROCHIE, z. n., v., *der, of van de parochie*; meerv. *parochien*. Een kerspel, of kerkelijke afdeeling van eene stad, of een lands-district: *hij woont in mijne parochie*. Van hier *parochiaan*, die tot die of die parochie behoort, *parochiekerk*, enz.

Parochie, hoogd. *Pfarre*, fr. *paroisse*, eng. *parish*, lat. *parochia*, of liever *paroecia*, stamt af van het gr. *παροικια*, bijeenwoning.

PAROOL, z. n., o., *des parools*, of *van het parool*; meerv. *parolen*. Een basterdwoord van het fr. *parole*, dat bijzonderlijk gebruikt wordt, om een of meer woorden aan te duiden, die aan wachtdoende krijgslieden opgegeven worden tot eene leus, om andere rondgaande benden, of lieden, van hun eigen volk te onderkennen: *parool en contresein worden aan officieren en onderofficieren uitgedeeld*. Voor het overige zegt men in het gemeene leven ook wel eens *op mijn parool*, in plaats van *op mijn woord*.

PARS, zie *Pers*.

PART, z. n., v., *der, of van de part*; meerv. *parten*. Bij Kil. *partte*, *pratte*. Van *prat*. Een listige trek: *wen zij ons de part speelde*. [Hoofd.] *Iemand eene slechte part spelen*. Het meerv. *parten* wordt ook gebruikt voor zotternijen, malle kuren, wel naar het guitachtige zwemende; doch evenwel slechts een namaaksel daarvan, kwade aanwensels, of gewoonten: *Ik zal er die gekke parten wel uitkloppen*.

Hij dan, die u weleer gewitte graven hiet, Had kennis van uw parten. [D. Deck.]

PART, z. n., o., *des parts*, of *van het part*; meerv. *parten*. Verkleinw. *partje*. Is, evenzeer als het fr. en hoogd. *Part*, van het lat. *pars* afkomstig; doch wordt enkel in het gemeene leven gebezigd, voor een gedeelte van, of aandeel aan, eenige zaak: *in hoe vele parten wordt die erfenis gedeeld? Ik wil daaraan part noch deel hebben*. *Ik, voor mijn part*, voor mijn aandeel, voor zoo veel mij aangaat. Van hier het werkw. *parten*, dat eveneens binnen den kring van het gemeene leven bepaald blijft, waar het dan eens bedr. is, als het voor verdeelen wordt gebruikt, dan eens onzijd., in de spreekwijze van *ergens aan parten*, er mede deel aan hebben.

PARTIJ, z. n., v., *der, of van de partij*; meerv. *partijen*. Oorspronkelijk genoegzaam hetzelfde als *part*, een deel. Dus worden, wanneer een kleiner of grooter aantal van menschen, door verschillende begrippen, of ge-

zindheden, verdeeld is, de onderdeelen van zulk een aantal van menschen *partijen* genoemd: *vruchteloos wilde men de partij van Luther met die van Calvijn vereenigen*. *De Franschgezinde partij dreef eindelijk boven*. Omdat nu zulk eene verdeeldheid doorgaans eene onderlinge tegenwerking medesleekt, vooral, wanneer zij tusschen twee of meer menschen plaats grijpt, die het over regtszaken oneens zijn, wordt iemands *tegenpartij* in het gebruik evenveel als zijn tegenstrever, en hecht men deze beteekenis zelfs ook aan de benaming van iemands *partij*, zoo als men zijne tegenpartij bij verkorting meermalen noemt: *ik zal uwe partij zijn*. *Gij zult eene kwade partij in hem vinden*. Omdat voorts, bij eene verdeling van eenen genoegzaam grooten hoop van menschen in partijen, elke partij gemeenlijk eene min of meer talrijke menigte van menschen bevat, zoo heeft het woord *partij* meermalen de beteekenis van een aantal menschen van onbepaalde grootte: *ik werd door eene partij dieven vervolgd*. Vervolgens wordt het ook van zekere hoeveelheid van goederen gebezigd: *eene partij suiker*. *Men zal die waren bij partijen verkoopen*. In dezen zin wordt het woord *partij* dikwijls door het verkleinwoord *partijtje* vervangen: *ik heb een mooi partijtje kaneel*. Overigens zijn *partijen* bij de schilders niet alleen de onderscheidene beelden van eene teekening, maar ook de onderscheidene deelen van een afzonderlijk beeld; en is *partij* een kunstterm in de muziek: *hij speelt de tweede partij*. In onderscheidene spelen bezigt men hetzelfde woord: *eene partij op het biljart*, enz. De kleine groepjes, waarin zich een gezelschap verdeelt, om zich met een of ander spel te vermaken, heeten ook *partijen*: *ik ben van uwe partij*. Daarom noemt men de verdeling van een gezelschap in zulke groepjes: *partij maken*. Insgelijks geeft men den naam van *partij* aan een aantal van menschen, dat zich vereenigt, om te jagen, te zeilen, enz., en zegt men: *eene jagtpartij*, *eene zeilpartij*, enz. Ja, in den krijg noemt men een onbepaald aantal volks, dat om buit uitgaat, niet slechts *eene strooppartij*, maar ook bij verkorting blootelijk eene *partij*, en is *op partij gaan*, evenveel als *stroopen*; en van hier het zelfstandige *partijganger*. Eindelijk heerscht er nog een bijzonder gebruik van het woord *partij* in de zegswijzen: *eene goede partij doen*, een voordeelig huwelijk aangaan. *Dat meisje zou eene schoone partij voor hem wezen*, door haar te trouwen zoude hij zijne fortuin merkkelijk bevorderen. Zamenst.: *braspartij*, *danspartij*, *drinkpartij*, *hofpartij*, *plazierpartij*, *oesterpartij*, *speelpartij*, *smulpartij*, *vischpartij*, *volkspartij*, enz. Voorts *partijganger*, meest in het meerv., voor vrijbuiters.

PARTIJDIG, bijv. n., *partijdiger, partijdigst*. Gelijk als het woord *partij* dikwijls bepaaldelijk iemands tegenpartij aanduidt, zoo is *partijdig* ook meermalen evenveel als tegenstrevend, vijandig: *ik weet niet, waarom hij mij zoo partijdig is*. Maar het wordt ook in een min bepaalden zin gebezigd voor aan eene of andere partij gehecht, aan hare gevoelens verkleefd, hare uitspraken overnemende, hare belangen bij uitsluiting voorstaande: *een partijdig oordeel vellen*. Staat over tegen *onpartijdig*, zoo als *partijdiglijk*, en *partijdigheid*, tegen *onpartijdiglijk*, en *onpartijdigheid*.

PARTIJGEEST, z. n., m., *des partijgeestes*, of *van den partijgeest*; zonder meerv. Van *partij* en *geest*. De twistzieke geneigdheid, om het met eene andere partij te houden, en zelfs nieuwe partijdigheid te verwekken. Wanneer die geneigdheid zich in het kerkelijke vertoont, noemt men haar ook dikwijls *sektengeest*; en in hare algemene strekking heet zij doorgaans *partijzucht*, en voert hij, die haar koestert, den naam van *partijzuchtig*.

PARTIJSCHAP, z. n., v., *der, of van de partij-schap*; meerv. *partij-schappen*. Verdeeldheid, scheuring, in verschillende partijen: *deze hevige partij-schap heeft aldus haren oorsprong genomen*. [Hoofst.] *Wat heerscht er eene partij-schap*.

PARTUUR, z. n., o., *des partuurs*, of *van het partuur*; meerv. *parturen*. Bij Kil. *paertuere*, en oulings vrouwelijk, even als *avondtuur*, dat thans ook onzijdig is. De oorsprong van *partuur* schijnt in *paar* of *paren* te moeten worden gezocht. Want het beteekent iemand, die eenen anderen derwijze evenaart, dat hij gevoegelijk nevens hem kan worden geplaatst, om een paar te vormen: *hij vond in hem zijn partuur*, iemand, die tegen hem opgewassen was. *Zoude Lijsje geen goed partuur voor u wezen?*

PARUIK, zie *pruik*.

PAS, z. n., m., *van den pas*; meerv. *passen*. Van het lat. *passus*, evenzeer als het ital. *passo*, hoogd. *Pasz*, fr. *pas*, eng. *pace*. Eigenlijk een tred, eene schrede: *eenen valschen pas doen*, misstappen, en figuurlijk, eenen misslag begaan. Bijzonderlijk, de bewegingen, die men in het dansen met de voeten maakt: *hij nadert met de menuëtpas*; als ook de stappen van een paard, dat op eene bijzondere wijze van loopen afgerigt is, en den naam van *pasganger, telganger*, of *teller* voert. Voorts de weg, dien men betreedt, de doortogt: *hoe gelukkig is Bonaparte den pas van Italie doorgeworsteld*. *En sloot Tillij den pas van Elveren Wezerstroom*. *Prins Mauritz voegt den pas*. [Vond.]

Dat zuidwaerd aen de streek der Afrikaensche kust Den open pas ter zee de kiel niet af en snede.

[D. Deck.]

Overigens een vrijgeleibrief, met behulp van welken men zijnen gang ongehinderd voortzetten kan: *hij wist zich met eenen valschen pas te redden*. Doch in dezen zin is *pas* misschien eene verkorting van het basterdwoord *paspoort*.

PAS, z. n., o., zonder meerv. Deszelfs oorspronkelijke beteekenis laat zich niet wel bepalen. Het duidt eene juist afgemetenene welvoegelijkheid aan, in de spreekwijzen van *pas geven, een schip op zijn pas laden, iets van pas maken* en *te pas brengen*, of *komen*; wederom eenigzins anders wordt het gebruikt in de spreekw.: *wel, of kwalijk, te pas zijn*, wel of kwalijk varen. Voorts is *op dit pas* genoegzaam evenveel, als, in dit tijd-gewricht, bij deze gelegenheid. Eindelijk wordt *pas*, op dezelfde wijze als *juist* en *even*, voor een bijwoord gebruikt in de spreekw.: *daar is pas genoeg*. *Hij is pas aangekomen*, enz.

PASCHA, paschen, z. n., o., *van het pascha*; zonder meerv. Eigenlijk een Joodsch feest, bij de verlossing van het hebreuwsche volk uit Egypte, tot gedachtenis van die verlossing ingesteld, en daarom in het hebreuwsch *pasah* genoemd, welke naam, volgens den grooten A. Schultens, juist *verlossing* beteekent, en in het grieksch door *πασχα*, in het lat. door *pascha*, wordt uitgedrukt; gelijk als men hier te lande, in navolging van het lat., ook dikwijls *pascha* schrijft; intuschen bezigt men dezen naam niet zoo zeer om het feest, als wel om het lam, dat daarop gegeten moest worden, aan te duiden. Dus is het bij D. Deck:

Zich zelven niet vergeten

Aen 't Pascha dat zij eten;

Maer op het Pascha zien, waerop het Pascha zag.

Nopens het feest bezigt men meestal *paschen*. En denzelfden naam van *paschen* geeft men overdragtelijk aan een feest der Christenheid, tot gedachtenis der opstanding van Jezus, die op het joodsche pascheest voorviel: *te paschen zal hij komen*. Zamenst.: *paaschachten*, acht dagen na paschen, of de eerste zondag na dat feest, *paaschbest*, in de spreekw.: *op zijn paaschbest gekleed*, — *paaschbloem*, eene bloem, die gemeenlijk omstreeks paschen bloeit, *paaschbrood, paaschdag, paascheijeren, paaschfeest, paaschlam, paaschtijd, paaschweek*, enz.

PASCHEN, zie *pascha*.

PASKAART, z. n., v., *der, of van de paskaart*; meerv. *paskaarten*. Verkleinw. *paskaartje*. Van *pas* en *kaart*. Eene kaart voor zeelieden, dus genoemd, om dat zij hun de doortogten voor hunne schepen aanwijst, die somwijlen in het nederduitsch evenzeer *passen* genoemd worden, als het kanaal, dat Engeland van Frankrijk scheidt, in het fr. *le pas de Calais*.

PASKWIL, z. n., o., *des paskwils*, of van het *paskwil*; meerv. *paskwillen*. Verkleinw. *paskwilletje*. Een op papier gestelde smaadrede, steeds nameloos, en dikwijls uit enkelen laster bestaande: *de schimpzucht op paskwil en lastertaal gespist*. Dit basterdwoord stamt, evenzeer als het hoogd. *Pasquill*, eng. *pasquil*, en fr. *pasquin*, af van het ital. *pasquino*, dat somwijlen dezelfde beteekenis heeft als *pasquinata*; ofschoon het anders eigenlijk zeker verminkt beeld aanduidt, waaraan men te Rome zulke smaadredenen pleegt aan te plakken, en hetwelk dien naam van zekeren schoenmaker in den nabuurschap, wiens taak het wereldkundig maken van zulke smaadredenen, gedurende zijn leven, was, zoo als men zegt, bekomen heeft. Zamenstell.: *paskwilmaker*, *paskwilschrijver*, enz.

PASLOOD, z. n., o., *des pasloods*, of van het *paslood*; meerv. *paslooden*. Verkleinw. *pasloodje*. Van *pas* en *lood*. Een bekend werktuig van timmerlieden en metselaars, om een of ander stuk van hun werk waterpas te rigten; *dat venster staat niet juist naar het paslood*, of *niet in het lood*, zoo als men bij verkorting zegt, het is niet met behulp van een paslood juist zoo geplaatst, dat de liggende zijden even dezelfde rigting hebben, als de oppervlakte van het water. In plaats van *paslood* gebruikt men ook den naam van *waterpas*, omdat men met het werktuig de strekking van het water, of het waterpas tracht te vinden.

PASPOORT, z. n., o., *van het paspoort*; meerv. *paspoorten*. In den grond niets anders, dan het fr. *passport*, dat zoo veel zeggen wil, als een vrijgeleibrief, om *door de poort te gaken*. Intusschen is *paspoort*, even als *avondtuur*, in onze taal, van vrouwelijk onzijdig geworden; en daar men den ontslagbrief, waarmede men krijgslieden, die hunnen tijd hebben uitgediend, wegzendt, gemeenlijk ook een *paspoort* noemt, is *iemand zijn paspoort geven* bij ons dikwijls evenveel, als hem wegzenden; en zegt men wegens iemand, die eene of andere dienst verlaat, dat *hij zijn paspoort neemt*; terwijl hij, die zonder behoorlijk ontslag uit de krijgsdienst wegloopt wel eens gezegd wordt *zijn paspoort onder zijne voetzolen te hebben genomen*.

PASSAAT, *passaatwind*, z. n., m., *des passaats*, of *van den passaat*; meerv. *passaten*, *passaatwinden*. Die wind, welke eenen geruimen tijd, uit denzelfden hoek waait.

PASSEMENT, z. n., o., *van het passement*; meerv. *passementen*. Verkleinw. *passementje*. Een boordsel, met min of meer kunst en verscheidenheid uit gouddraad, zilverdraad, of zijde, vervaardigd: *dat kleed is met gouden passementen* geboord. Van het fr. *passement*. Zamenstell.: *passementmaker*, *passementwink*, enz.

PASSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik paste, heb gepast*. Iets van pas maken, het zoo schikken, dat het juist en wel voegt en vlijt: *wie kan dat zoo juist passen? Pas uw geld*. *Effen is kwaad passen*, men kan een ding bezwaarlijk zoo juist van pas maken, dat er niets aan hapert. Voorts beproeven, of iets wel van pas is: *ik zal die schoenen eens passen*. *Met passen en meten wordt de tijd versleten*. Onzijd., van pas zijn, wel sluiten, en voegen: *dat kleed past u heel wel*. *Dat past daar juist in*. Voorts wel staan, betamen: *zulk een kleeding past haar niet*. *Hij meent, dat alles hem wel past*. Als mede nauwkeurig acht geven: *op alle bewegingen van den vijand passen*. *De kat past op de muis*. Eindelijk, in het kaartspel, verklaren, dat men lijdelijk blijven en afwachten wil, wat een ander ondernemen zal: *er is rond gepast, schud de kaarten door*. *Ik heb gepast*.

Deze laatste beteekenis wordt in het hoogd. en fr. door *passen* en *passer*, en in het ital. door *passare* en *farpasso*, uitgedrukt. De overige beteekenissen van *passen* vindt men in het zweed. *passa*, en stammen ongetwijfeld af van het onzijdige naamw. *pas*.

PASSER, z. n., m., *des passers*, of *van den passer*; meerv. *passers*. Verkleinw. *passertje*. Van *passen*. Een bekend werktuig, om iets af te meten, en juist van pas te maken: *het schijnt met den passer afgeteekend*. *Steeds is hij met graadboog en passer aan 't werk*.

PASSEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik passeerde, heb, of ben, gepasseerd*. Is even als meer andere werkw. van dezen basterduiting uit het fr. ontleend, maar evenwel in onze taal reeds eenigzins gebruikelijk, en de moeder van meer andere dergelijke basterdwoorden. Eigenlijk is het, even als het fr. *passer*, onzijdig, en beteekent het door een pas, of doortogt, voorwaarts trekken, voortgaan: *wie passeert daar door de poort?* Voorts is *voor iets passereren* zoo veel als daarvoor doorgaan, gehouden worden; en *passeren* doorgelaten worden, geduld worden, in de spreekw.: *het kan passereren*, het kan er nog al door; of gebeuren, voorvallen, in de spreekw.: *wat passeert er toch?* In eenen bedrijvenden zin komt het woord voor in de spreekw.: *den tijd passereren*. *Een avondje met spelen passereren*, enz. Voorts zegt men ook: *iemand passereren*, hem voorbijgaan. *De straat is zoo vol, dat men ze nauwelijks passereren kan*. *Ik passeer dat*, ik stap dat over. *Een verbandschrift passereren*, hetzelfde als het ware doen voortgaan, in omloop en werking brengen. Van *passeren* komt *passerelick*, bij Kil., hoogd. *passierlich*, fr. *passable*, waar voor men thans in het nederd. bij verkorting *passelijk* gebruikt, om iets aan te duiden, dat passereren, doorgelaten, of geduld, worden kan: *hij spreekt passelijk*

nederduitsch. Al wat die schrijver uitgeeft, is maar zoo passelijk.

PASSIE, ond. z. n., v., *der*, of *van de passie*; zonder meerv. Het lijden van Jezus: *is hij reeds aan de passie?* predikt hij reeds over de lijdensgeschiedenis? Voorts de tijd, waarin over dat lijden gepredikt wordt, en welken men anders van het vasten, dat de Roomschegezinden daarin doen, met den naam van *vasten* bestempelt: *hij heeft zich in de passie wel gekwet*, fraaije redevoeringen gedaan.

Passie is evenzeer als het hoogd., fr. en eng. *passion*, van het lat. *passio*, dat lijden beteekent, ontleend.

PASSIEBLOEM, z. n., v., *der*, of *van de passiebloem*; meerv. *passiebloemen*. Van *passie* en *bloem*. Een plantgewas, in welks bloesem men al de werktuigen, die bij het lijden van Jezus gebezigd werden, afgeschetst meent te vinden. Dit gewas is uit Amerika gesproten.

PASTEI, z. n., v., *der*, of *van de pastei*; meerv. *pasteijen*. Verkleinw. *pasteitje*. Een geregt, dat in een hol vat van eetbaar, en dikwijls lekker, deeg begrepen, en met hetzelfde in eenen oven gaar gebakken is, als wanneer het eene met het andere gegeten wordt: *bij gebrek van brood eet men korstjes van pastei*, spreekw. van iemand, die het gemis van een of ander ding aanvult met iets, dat veel kostelijker is. Zamenst.: *hazenpastei*, *hertenpastei*, *hoenderpastei*, *konijnenpastei*, *oesterpastei*, *patrijzenpastei*, *wildpastei*, *vischpastei*, *vleeschpastei*, *pasteibakker*, *pasteideeg*, *pasteikorst*, *pasteisoep*, enz.

Pastei, fr. *pasté*, of *pâté*, hoogd. *Pastete*, ital. *pasticcio*, stamt af van het gr. *παση*, middeleeuw. lat. en ital. *pasta*, fr., eng. en hoogd. *paste*, deeg, waarvan insgelijks *pastel*, zeker verwdeeg, waarmede men teekent, en de manier van teekening met zulk verwdeeg: *hij is in pastel afgebeeld*.

PASTINAK, z. n., v., *der*, of *van de pastinak*; meerv. *pastinaken*. Anders ook *pastenaken*, *pasternaken*, *pinsternaken*, en *pinsternakels*. Witte peen, dus genoemd naar het lat. *pastinaca*, dat reeds bij Plin. voorkomt, en op vele plaatsen in het midden van Europa in het wild, doch bij ons in tuinen groeit: *hutsplot met pastinaken*. Zamenst. *pastinakenzaad*.

PASTOOR, z. n., m., *des pastoors*, of *van den pastoor*; meerv. *pastoren*. Van het lat. *pastor*, een herder; in het gebruik het geestelijke opperhoofd van eene kerkgemeente; in Holland bijzonderlijk een roomsch priester; in Vriesland ook een gereformeerd predikant, wiens vrouw aldaar den naam van *pastoorske* voert. Van hier *pastorij*, de stand van eenen pastoor; welke beteekenis het in de zamenst. *pastorijgoederen* heeft; of de woning van

een' pastoor, in welken zin men het woord *pastorij* in Holland, evenzeer als elders, ook in opzichte tot de woning van eenen protestantschen predikant bezigt.

PATAKON, z. n., m., *des patakons*, of *van den patakon*; meerv. *patakons*. Eene zilveren munt, anders *een stuk van achten*, of *piaster*, genoemd; *die nau een ducaton van eenen patacon zou weten te onderscheiden*. [D. Deck.]

PATEEL, z. n., v., *der*, of *van de pateel*; meerv. *pateelen*. Veroud. woord, voor schotel, anders *patiel*, nog overig in *gatepateel*, doorslag, zijnde eigenlijk een schotel met gaten. Kil. heeft *plateele*.

PATENT, ond. z. n., o., *van het patent*; meerv. *patenten*. Stamt, evenzeer als het hoogd. en eng. *patent*, en het fr. en ital. *patente*, af van het middeleeuw. lat. *patenta*, dat eigenlijk eenen *openen* brief aanduidt. Bijzonderlijk wordt *patent* hier te lande gebezigd voor een lastschrift, dat aan krijgsbevelhebbers, of andere bedienden van den Staat, gegeven wordt, om het overal, waar zulks noodig wezen mogt, te vertoonen: *ik kan niets uitvoeren, voor dat ik een welgezegeld patent gekregen heb*. Tegenwoordig is het, sedert de invoering van de *patenten*, als eene landsbelasting, in algemeener gebruik: *een patent om poeder te dragen*, enz.

PATER, ond. z. n., m., *des paters*, of *van den pater*; meerv. *paters*. Onveranderd uit het lat., waar het *vader* beteekent, overgenomen, en onder de Roomschegezinden, als een eertitel voor zekeren rang van kloosterlingen, gebezigd. Bijzonderlijk bedoelt men daarmede den biechtvader van een nonnenklooster, in de spreekw.: *dat is voor pater en mater, en niet voor het geheele convent*, het is een kostbaar geregt, hetwelk men voor geen groot gezin kan opdisschen. *Tap ons eens uit paters vaatje*, onthaal ons eens op uwen besten drank. Algemeener is de beteekenis van *pater* in de zamenst.: *paterstuk*, zoo als men het lekkerste stuk van een runderbeest noemt, omdat men het welcer aan den biechtvader plagt te geven; en in het gezegde: *dat is een gemakkelijke pater*, of in de benoeming van *pater goedleven*, waarmede men in de gemeenzame verkeerling een mensch bestempelt, dat aan overvloed en gemak verslaafd is.

PATERNOSTER, ond. z. n., o. en m., *des paternosters*, of *van het paternoster*, en *van den paternoster*; meerv. *paternosters*. Het onze vader, onder de Roomschegezinden, dus genoemd naar de twee eerste woorden, waarmede het in hunne kerktaal, het lat., aanvangt: *een paternoster bidden*. Als ook de groote balletjes van den rozenkrans, van welken de Roomschegezinden zich onder het bidden bedienen, om hunne paternosters behoorlijk af te wisselen met *ave maria's*,

welke zij aanheffen, wanneer zij aan kleine balletjes van den rozenkrans komen; terwijl de groote balletjes voor paternosters bestemd zijn. Voorts, de rozenkrans zelf in zijn geheel; en overdragtiglijk, handboeijen: *iemand de paternosters aandoen*, hem met handboeijen wel ter dege knevelen.

PATICH, (*peerdig, peerdick*) z. n., o., van het *patich*, zonder meerv. Bij Kil. zeker kruid, dat gemeenlijk *patientie*, naar het ital. en fr. *patience*, genoemd wordt, en met welks naam men speelt, als men zegt: *patientie is een goed kruid; maar het groeit niet in ieders hof*; om aan te duiden, dat geduld de gave van een ieder niet is.

PATIENT, ond. z. n., m., *des patients*, of van den *patient*; meerv. *patienten*. Een lijder, in het gebruik bijzonderlijk een kranke: *mijn arts gaat andere patienten bezoeken*. In dezen zin komt *patient* ook in het ital., fr., hoogd. en eng. voor, en in het ital. en fr. heeft het daarenboven nog, evenzeer als bij ous, de beteekenis van iemand die onder beulsbanden geraakt: *een onbekwaam scherpregger doet zijne patienten dikwijls vreeselijk lijden*. Het grondwoord is het lat. *patiens*, lijdende.

PATRIJS, z. n., m., van den *patrijs*; meerv. *patrijzen*. Verkleinw. *patrijsje*. Een wilde vogel van het geslacht der hoenders, en van een' edelen smaak, anders *veldhoen* genoemd: *voor mij is er geen smakelijker wild, dan een patrijsje*. Tongen heeten in Frankrijk *patrijzen der zee*. Zamenst.: *patrijshond, patrijsjagt*, enz. Het stamwoord van *patrijs*, eng. *partridge*, fr. *perdrix*, ital. *pernice*, lat. *perdix*, is in het gr. $\pi\epsilon\rho\delta\iota\zeta$, welks oorsprong onzeker is.

PATROON, z. n., m., *des patroons*, of van den *patroon*; meerv. *patronen*. Van het lat. *patronus*, een schutsheer, beschermer. In dien algemeenen zin wordt *patron*, in het fr., eng. en hoogd., en *patroon* hier te lande, gebruikt: *hij is mijn patroon in die zaak*. Bijzonder noemen de Roomschegezinden den heiligen, of de heilige, die bij hen als beschermer, of beschermster, van het een of ander te boek staat, deszelfs *patroon*, of *patrones*: *Men vereert de H. Gudula als patrones van Brussel*; en kooplieden worden door hunne kantoorbedienden met den naam van *patroon* bestempeld: *mijn patroon is naar de beurs*. *Ik zal dat den patroon aandienen*.

PATROON, z. n., v., *der*, of van de *patroon*; meerv. *patronen*. Afgepaste, en in papieren cilinders gepakte ladingen voor ons kleine schietgeweer; *Zij hadden al hunne patronen verschoten*. Wanneer er in die patronen geene kogels vervat zijn, noemt men ze *losse*, en anders *scherpe, patronen*. Zamenst. *patroontas*. Het aanverwante hoogd. *Patrone* bevat ook de zoogenoemde kardoezen voor het geschut.

PATROON, z. n., o., van het *patroon*; meerv. *patronen*. Verkleinw. *patroontje*. Wordt even als het fr. *patron*, hoogd. *Patrone*, gebruikt voor een in papier geslagen, of gesneden, of oppapier geteekend, of gedrukt, model voor de kleermakers, naaisters, kantwerksters, enz.: *zij had gaarn een patroon van zulk slag van mutsen*. *O geest mij een patroontje van dat borduurwerk!* Overdragtiglijk, evenveel welk voorschrift, of voorbeeld: *hij werkt naar een goed patroon*. *Men houdt u voor een patroon van een godvruchtig leven*.

Dit *patroon* houden wij met Adel. voor een uitspruitsel van het oude *patten, batten*, fr. *battre*, slaan, omdat er meermalen een model in papier geslagen wordt.

PAUK, z. n., v., *der*, of van de *pauk*; meerv. *pauken*. Anders *keteltrom*, en *herpauk*, van *heer*, krijgslager, en *pauk*. Een bekend muzikaal werktuig, van koper, en soms ook van zilver, aan eenen ketel, die van anderen rond toeloopt, gelijkende, en met een trommelvel bespannen: *straks rukt men met trompet en pauk en trommel aan*. Van hier *pauken*, de pauk slaan, *pauker, paukgeschal*, enz.

Pauk, in opperd. weleer *puk, pawk, bök, baukel*, zweed. *pukur*, en zelfs in het pers. *bik*; terwijl in het finl. *paucun* bedompt klinken, *pauskina* eenen bedompten klank, en *pauke* een sterk bedompt geschal, aanduidt, en het neders. *pauken* zoo veel is, als met eenen hollen mond spreken, hoedanig iets ook in het aanverwante *pogchen* doorstraalt.

PAUS, z. n., m., van den *paus*; meerv. *pausen*. Verkleinw. *pausje*. Eene verbastering van den naam van *papa*, of *papas*, gr. $\pi\alpha\pi\alpha\varsigma$. Zie *paap*. Gelijk als die naam in het hoogduitsch tot *Pabs*, en *Pabst*, overging, zoo onttaarde hij hier te lande in *paws*, en *paus*. Dus noemt men intusschen niet alleen het opperhoofd der roomsche kerk, maar ook, overdragtiglijk, menigen protestantschen kerkelijken, die over zijne medebroeders poogt te heerschen: *die hoovaardige begint al een heele paus te worden*; of men geeft aan zulken heerschzuchtigen al boertende den naam van *pausje*: *wat is dat pausje bitter in de weer!* Van *paus* komen *pausdom*, de leerbegrippen, welke de paus aan zijne onderhoorigen voorschrijft; of de pauselijke regering; *pausgezind, pauselijk, pausschap*.

PAUSELIJK, zie *Paus*.

PAUZE, z. n., v., *der*, of van de *pauze*; meerv. *pausen*. De tusschenpoozende rust, waardoor een of ander bedrijf, en bijzonderlijk een muziekstuk, of gezang, wordt afgebroken: *die pauze valt mij veel te lang*. Voorts ook de deelen van een psalm, die op deszelfs onderscheidene tusschenpoozingen volgen: *men heeft de eerste pauze van den negentienden psalm voorgezongen*. Eveneens gaf

- C. v. Ghistel, in zijne vertaling van Terentius, aan de onderscheidene bedrijven der blijspelen den naam van *pauzen*. Van hier het basterd *pauzeren*, midden in eene of andere werkzaamheid stil houden, om wat uit te rusten: *een weinig pauzeren in het drinken*.
Pauze, hoogd., eng. en fr., *pause*, sp. ital. en lat. *pausa*, stamt af van het gr. *παυσις*, uit het werkw. *παυειν*, ophouden, gesproten; van waar misschien ook *poos*, *verpoozen*, *verpoozing*, *tusschenpoozing*, kunnen worden afgeleid.
- PAVELJOEN, z. n., o., *des paveljoens*, of van het *paveljoen*; meerv. *paveljoenen*. Verkleinw. *paveljoentje*. Is, volgens Frisch., reeds in de middeleeuwen van het fr. *pavillon* in het neders. overgenomen en meermalen in *pautun*, of *bavelin*, misvormd. Het wordt hier te lande gebruikt voor een zomerhuisje in den vorm van eene tent, en eveneens op zich zelf staande, of voor een veldleger, dat de gedaante van eene tent heeft, of voor een verdek achter op een jacht, of ander vaartuig. Ja overdrachtiglijk zingt Anton. van een *paveljoen van elzen*.
- PEAUTER, (*piauter*.) z. n., o., *van het peauter*; zonder meerv. Een mengsel van lood en tin, waaruit onderscheiden vaatwerk vervaardigd wordt. Het stamt waarschijnlijk af van het eng. *pewter*; gelijk als men het gezegde mengsel denkelijk in Engeland zal hebben uitgevonden.
- PEDAAL, z. n., o., *des pedaals*, of van het *pedaal*; meerv. *pedalen*. Van het lat. *pes*, *pedis*. Dat klauwvier van een orgel, hetwelk met de voeten bespeeld wordt. Voetklauwvier.
- PEDEL, z. n., m., *des pedels*, of van den *pedel*; meerv. *pedellen*. Oorspronkelijk een deurwaarder, of roededragers, bij evenveel welke regtbank, in welken algemeenen zin het nog in Duitschland hier en daar gebezigd wordt. Hier te lande gebruikt men het intusschen enkel om het gezegde slag van ambtenaren bij de vierschaar eener hoogeschool aan te duiden: *de Rector magnificus deed hem door den pedel ontbieden*.
Pedel, hoogd. *Pedell*, eng. *beadle*, fr. *bedeau*, ital. *bidello*, middeleeuw. lat. *bidellus*, *badellus*, *bedellus*, en *pedellus*, stamt af van het lat. *pes*, *pedis*, van waar ook *pedissequus*.
- PEDESTAL, z. n., o., *des pedestals*, of van het *pedestal*; meerv. *pedestallen*. Een voetstuk van eene zuil, van een standbeeld, enz. In het eng. ook *pedestal*, fr. *pedestal*, ital. *pedestallo*, en *pedistallo*.
- PEEL, z. n., v., *der*, of *van de peel*; meerv. *pelen*. Breede haarband.
- PEEL, z. n., v., *der*, of *van de peel*; meerv. *pelen*. Moerassig en veenachtig land: *hij is uit de peel afkomstig*. Van hier *peelland*, *peellander*, *peellandsch*, enz.
- PEEN, z. n., v., *der*, of *van de peen*; meerv. *penen*. Zekere welbekende eetbare wortel: *En daeghden al 't gediert ten hove op groote peen*. [Vond.] *Witte peen*, *gele peen*, *orange peen*. *Pee* komt ook voor bij Kil. Zamenst.: *peenbed*, *peenzaad*, enz.
- PEER, z. n., v., *der*, of *van de peer*; meerv. *peren*. Zekere boomvrucht: *ga*, *Daphnis*, *ent de peer!* [Vond.] Zamenst.: *baronpeer*, *bergamotpeer*, *kleipeer*, *kwepeer*, *suikerpeer*, *stoofpeer*, *tafelpeer*, *wijnpeer*, *winterpeer*, enz. — *Peren plukken*, of *schudden*. *Het zijn goede peren*, als zij slechts geplukt zijn, dit zegt men in de gemeenzame verkeerung nopens kinderen, die ter wereld komen. *Muilpeer* noemt men een slag aan het hoofd, anders *kinnebakslag*, en wel *oorvijg* geheeten. Van *peer* komt het verkleinw. *peertje*, — *peereker*, bij Kil., een perenboom; ook bij Poot: *de trage boomrups wiedt de jonge vruchten van mijn groene peerelaren*; en de zamenst.: *peerzoet*, *perenbloesem*, *perenboom*, — *perenboomen*, dat van een perenboom komt, *perenboomen hout*, *perendrank*.
Peer, eng. *pear*, fr. *poire*, hoogd. *Birne*, ital. *pero*, sp. *pera*, stammen af van het lat. *pyrum*.
- PEES, z. n., v., *der*, of *van de pees*; meerv. *pezen*. Het grootste slag van zenuwen aan de lichamen van menschen en beesten, ook wel eens de *trekkers* genoemd, en dienende, om de aanmerkelijkste ledematen te bewegen: *men heeft in de aderlating eene pees van den arm gekwetst*. Van hier de spreekw.: *aan de pees moeten*, aan den arbeid, waartoe men het gebruik zijner pezen en spieren bijzonder noodig heeft. Voorts het snoer van eenen hoog: *eer gij de pees laat glippen*. [Hooft.] *Gelijk een vlugge pijl gedreven van de pees*. [Vond.] En het teelid van eenen stier, thans gemeenlijk *bullepees*: *iemands rug met de pees smeren*. Van hier *pezerik*, de schaft van eenen hamel.
- PEET, z. n., m., en v., *van den peet*, of *van de peet*; meerv. *peten*. Verkleinw. *peetje*. Doophaffer, doophefster, van een kind, doopvader: *zij staan beiden als peet over het kind*. *Wie heeft men tot peet genomen?* Onder de Roomschegezinden worden ook de getuigen, die men bij het vormsel noodig heeft, *peten* genoemd. Intusschen behoort deze benaming eerder tot den gemeenzamen stijl, dan tot den deftigen, in welken men eenen doophaffer *peter*, en eene doophefster *meter* noemt, naar het lat. *pater* en *mater*, vader en moeder. Ja *peet* schijnt zelfs eene verkorting van *peter*, en dus in den oorsprong enkel gebezigd wegens eenen doophaffer, en genoegzaam van dezelfde kracht, als *gevader*, ofschoon het in het hoogd., waar het *Pathe*, luidt, niet slechts even als bij ons ook wegens eene vrouwelijke doop-

getuige gebezigd wordt, maar tevens den doopeling zelven aanduidt. Dezen noemen de doopgetuigen bij ons hun *petekind*; en zij worden door denzelfden *peetoom*, of *petemoei* genoemd. De overige zamenstell. zijn *petegift* een geschenk van doopgetuigen aan hun petekind, — *peetlap*, iemand die een kind in naam van eenen eigenlijken peet ten doop aanbiedt, en het verouderde *petevader*, voor grootvader, bij Kil., bij wien *pete*, *peteken*, *pitteken*, grootmoeder is, omdat grootvader en grootmoeder veelal boven anderen tot peten worden gekozen.

PEGEL, z. n., m., *des pegels*, of *van den pegel*; meerv. *pegels*. Een merk, een knopje of pen-netje, boven in eene kan, of andere vochtmaat, om aan te wijzen, hoe vol dezelve zijn moet, om zekere hoeveelheid van drank of ander vocht, te behelzen: *vul de kan tot aan den pegel*. Voorts eene kan, die de hoeveelheid van drank, tot welke afmeting zulk een merk dient, bevat: *peghel*, *pinte*. [Kil.] Van hier *pegelen*, even hetzelfde, als *pinteleren*, *pintelen*, bij Kil. namelijk, kannen van den gezegden aard, als het ware, nameten, dezelve uitdrinken, als ook zulke kannen van derzelver merk voorzien, dezelve ijken, *pegeler*, bij Kil., een ijker, en *pegelstok*, een maatstaf voor ijkers, enz.

PEIL, z. n., o., *des peils*, of *van het peil*; meerv. *peilen*. Zamengetrokken uit *pegel*. Een merk, ter bepaling van de hoogte, op welke het water op deze of gene plaats dient te blijven: *het water is op zijn peil*. Voorts de maat, die men ook ten aanzien van andere vchten in acht te nemen heeft: *dat bier is niet op zijn peil gebrouwen*, het is niet tot op eene bepaalde hoogte verkookt. *Gij schenkt boven peil*, gij vult de glazen te sterk. *Het peil goed maken*, maken, dat men geen meer wijn of sterken drank in huis heeft, dan den pachter bekend is. Overdragtiglijk, evenveel welke maat: *die boven 't peil van hun vermogen stijgen*. [Vond.] Zamenstell. *peilketting*, *peilkompass*, een zeemans werktuig, *peillood*, *peilstok*, enz.

PEILEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik peilde*, heb *gepeild*. De diepte van cenig water afmeten: *eene haven peilen*. *De grachten van eene belegerde stad peilen*. Wijnroeijen, den wijn, welchen iemand in zijne vaten heeft, afmeten: *de pachters gaan peilen*. Overdragtiglijk, evenveel welk ding berekenen: *de hoogte der zon*, of *der sterren peilen*. Figuurlijk: *men kan zijnen grond niet peilen*, hem niet doorgronden. Van hier *peiler*, iemand, die zijn werk van het peilen maakt; bijzonderlijk, een wijnroeijer: *de peilers zijn in den kelder*. Voorts *peiling*, de daad van peilen.

PEINZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik peinsde*, heb *gepeinsd*. Met diependenkende overwegingen bezig zijn: *al dat peinzen zal hem nog de*

hersenen kranken. Dus verschilt ons *peinzen* van het vlaamsche *peizen*, dat, even als het fr. *penser*, ital. *pensare*, in eenen algemeeneren zin voor denken genomen wordt. Ons *peinzen* is evenveel als in het fr. *être pensif*. Het lat. stamwoord *pensare* beteekent wegen. Van hier *peinzend*, bij Hooft *peinzerig*, *gepeins*, enz.

PEIS, zie *pais*.

PEISTEREN, zie *pleisteren*.

PEK, (*pil*) z. n., o., *van het pek*; zonder meerv.

Eene gezuiverde en tot zekerer trap van vastigheid gekookte hars van boomen, die van het pek, dat zij opleveren, den naam van *pekboomen* ontleenen: *ende gij zult ze bepeckken, van binnen ende van buijten met pek*. [Bijbelvert.] *Die pek hanteert, bezoe-delt zich*, een oud spreekwoord, dat reeds bij Jezus Sirach voorkomt, om aan te duiden, hoe ligt men door eenen kwaden omgang bedorven wordt. *Zoo zwart als pek, zoo donker als pek*. *Hij heeft pek aan zijn gat*, in de ruwe volkstaal, hij weet van geen opstaan of scheiden uit een gezelschap, hij is een zoogenoemde *peklap*, een regte plakker. Van hier *pekachtig*; en de zamenstell.: *pekboom*, *pekbreek*, *pekdonker*, *pekdraad*, *pekkrans*, *peklap*, *pekpleister*, *pekton*, *pekwart*, enz.

Pek, reeds bij Olofrid. *beh*, in den Zwabenspiegel *bech*, neders. *pick*, engels. *pic*, eng. *pitch*, in de taal van Wallis *pijg*, hoogd. *Pech*, deen. *beeg*, zweed. *beck*, ijsl. *bik*, in de taal van Bretagne *pec*, fr. *poix*, ital. *peccia*, *pece*, *pegola*, sp. *pez*. slavons. *pekab*, lat. *pix*, gr. *πίσσα*, *πίττα*, schijnt ons niet wel, met Adel. van een hoogduitsch werkwoord te kunnen worden afgeleid.

PEKEL, z. n., v., *der*, of *van de pekel*; zonder meerv. Een doorgaans vrij zoutachtig vocht, waarin menigerlei slag van spijs voor bederf bewaard wordt, hetzij het uit die spijs zelve vloeit, hetzij het door ontbinding van zout in warm water daarvoor wordt bereid: *dat is zoo zout als pekel*. *Iemand in de pekel laten steken*, is een spreekwoord, ook door Hooft gebezigd, en waarschijnlijk ontleend van vleesch, dat niet tijdig genoeg uit de pekel wordt gehaald. Overdragtiglijk wordt het pekelnat der zeeën, of de zee in den dichtertlijken stijl, *het pekel* genoemd: *Het zij ze alleen om winst, het schuimend pekel klieven*. [Anton.] Want in die beteekenis is *pek* doorgaans onzijdig. Van hier *pekeltachtig*, en *pekelen*, in de pekel zetten, of onzijd. *pek* van zich geven: *die zuurkool pekelt mooi*. Zamenstell. *pekelharing*, *pekelhoer*, *pekelnat*, *pekelschuim*, *pekelspek*, *pekeltveld*, eene dichtertlijke benaming van de zee, *pekeltvleesch*, *pekeltzonde*, verouderde *zonde*, enz.

Pekel, hoogd. *Pökel*, opperd. *pickel*, eng. *pickle*, stamt af van het gr. *πικρος*, zout, of

van het oude *buck, buk*, eng. *buck*, loog, of eenig scherp en bijtend vocht, waarvan *Pkœl, pekel*, enz. verkleinw. kunnen zijn. PEKELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr.: *Ik pekelde, heb gepekeld*. Zouten, in de pekel leggen: *hebt gij het vleesch al gepekeld?* Onzijdig: *het pekelde, heeft gepekeld*. Tot pekel worden: *het zout pekelt*. Ook bezigt men het in het dagelijksche leven, van het vleesch, spek, enz. zelve: *het vleesch begint al te pekelen*, het zout op het vleesch begint al te smelten. Zie *pekel*.

PEKELHARING, z. n., m., *des pekelharings*, of *van den pekelharing*; meerv. *pekelharingen*. Is, zoo veel het eenen ingezoutenen haring beteekent, reeds onder *pekel* aangevoerd; maar nu wordt het ook nog gebruikt voor een poetsmaker van kwakzalvers, koorde-dansers, enz. Dus genomen luidt het in het hoogd. *Pickelharing*, of *Pikelhering*, eng. *pickleherring*, zweed. *pickelhering*; en heeft het volgens Adel. niets gemeens met *Pökelharing*, zoo als een ingelegde haring in het hoogd. wordt genoemd; doch daar zulk een poetsmaker zijne andere namen van *Jan potage, hansworst*, enz. van anderen mondkost ontleent, zien wij niet waarom een ingezouten haring hem den titel van *pekelharing* niet zoude kunnen bijgezet hebben.

PEKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pekete, heb gepekete*. Met pek bestrijken: *terwijl ze 't ranke vaartuig breeuwen, pekken*. Gebruikelijker is *bepekken*. Sommigen bezigen ook *pikken*, naar 't hoogd. *pichen*, dat meer in gebruik is, dan *pekken*; maar wij bedienen ons van *pikken* in eene gansch andere beteekenis; weshalve het, ter vermijding van verwarring, best is, dat men met pek bestrijken door *pekken, bepekken* uitdrukke.

PEL, z. n., v., *der, of van de pel*; meerv. *pel-len*. Door Hooft in plaats van *pels* gebezigd: *die gelijk turkijne pel het water staan deed over duin en del*. Eigenlijk allerlei deksel, even zeer als *vel*, dat niet alleen aan het lat. *pellis*, en *pallium*, maar ook aan *velum*, verwant is, aangezien het oude *fela, faela*, dat bij Ulphil. voorkomt, bedekken, lat. *velare*, aanduidt. *En weeft een pel vol spreuken*. [Vond.] Nu is *pel* van de oorspronkelijke beteekenis van allerlei deksel, of bekleedsel, in het gebruik overgegaan tot die van een dop van erwten, boonen, eijeren, enz.: *de erwten willen niet uit de pellen*, zij zijn niet gemakkelijk te doppen. Overigens wordt *pelte*, zoo als men *pel oulings* schreef, bij Kil. vertaald door *barekleed*, een rouwlaken, waarmede baar en kist bij eene lijkstatie overdekt worden. — Van hier het werkwoord *pellen*, doppen, uitdoppen: *boonen pellen*. *Ik heb eenen zak garst op den molen doen pellen*; wijders het naamwoord *pellen*, zeker slag van doek, anders *dopjes*

genoemd; en de samenst.: *pelericten, pel-lenwever, pelmolen*. enz.

Pel, eng. *peel*, fr. *peau*, dat weleer *pel* moet hebben geluid, daar het werkwoord *peler* er van afstamt, hoogd. *Fell*, ital. *pelle*, lat. *pellis*, verschilt in den grond evenmin van *pels*, of *pelt*, en van *peul*, als van *vel*.

PELGRIM, z. n., m., *des pelgrims*, of *van den pelgrim*; meerv. *pelgrims*. Een bedevaartganger, zoo als men er onder de Roomschegezinden, Mohammedanen, en andere sekten, velen heeft, die naar eene afgelegene plaats reizen, om aldaar eenig bijzonder godsdienstig werk te verrigten. Van hier *pelgrimaadje*, en de samenst.: *pelgrimsge-waad, pelgrimshoed, pelgrimsmantel, pelgrimsstaf, pelgrimstasch, pelgrimsfesche*, enz.

Pelgrim, hoogd. *Pilger*, en weleer *Pilgrim, Bilgerin, Pilgerein*, zweed. *pelegrim*, ijsl. *pilagrimur*, eng. *pilgrim*, fr. *pelerin*, ital. *pellegrino*, sp. *peregrino*, zijn allen verbasteringen van het lat. *peregrinus*, een vreemde, zoo als men te Rome weleer de bedevaartgangers uit andere landen noemde, die aldaar van tijd tot tijd verschenen.

PELGRIMAADJE, zie *pelgrim*.

PELION, z. n., m., *des Pelions*, of *van den Pelion*; zonder meerv. Een berg in Thessalie: *over den Pelion*. [Vond.]

PELLEN, zie *pel*.

PELLIKAAN, z. n., m., *des pelikaans*, of *van den pellikaan*; meerv. *pellikanen*. Een groot slag van watervogels, dat anders *kropganzen* heet, omdat het voorzien is van eenen grooten krop, waarin het een voorraad van voedsel opzamelt, welken het daaruit wederom te voorschijn brengen kan, om zijne jongen, als er niets anders voor dezelve te vinden is, in het leven te houden. Van hier eene dichterlijke verziëring, volgens welke het bij Hooft is: *een pellikaan, zoogende zijn jongen met zijn eigen bloet*; en bij Vond.:

De pellikaen uit liefde om hoog zijn boezem wondt, Om met zijn hartebloet zijn eigen vleesch te laven.

Voorts geeft men den naam van *pellikaan* nog aan een werktuig, om tanden te trekken, en noemen de scheidkundigen aldus een vat met twee ooren, hetwelk zij bezigen.

Pellikaan, anders *pelikaan*, hoogd. *Pelikan*, eng. en fr. *pelican*, ital. *pelicano*, lat. *pelecanus*, stamt af van het gr. *πελεκαν*, en *πελεκανος*, welks oorsprong ons onbekend is.

PELS, z. n., m., *van den pels*; meerv. *pelzen*. Verkleinw. *pelsje*. Een eng en kort, of wijd en lang, mangewaad, dat met zoogenoemd bont gevoerd is: *zich in zijnen pels bakeren*. *Een hussaren pelsje dragen*. Een vrouwenmantel, die insgelijks met bont bekleed is, noemt men, onderscheidshalve, eene *pellies*, naar het fr. *pellice*, of *pelisse*, ital. *pelliccia*. Dus blijft *pels*, bij uitsluiting, een mangsge-

waad aanduiden. Intusschen geeft men dien naam overdragtiglijk ook aan het ruige vel, waarmede onderscheidene dieren tegen de koude gewapend zijn. Dus zegt men van eenen beer, dat *hij eenen heerlijken pels omheeft*. Voorts is *iemand den pels uitkloppen*, even veel als hem ter dege aflossen; *iemand eene luis in den pels zetten*, in de ruwe volkstaal hem tot opnemng van een lastig mensch, of tot aanvaardiging van eene netelige zaak, bewegen, of hem eenen grievenden argwaan inboezemen. Van hier het onverbuigbare bijvoegel. naamw.: *pelzen*, van vellen: *De Here God maecte Adam en sijn wijf pelsen rocken*, (d. i. rokken van vellen). [Bijb. 1477.] Van *pels* komt *pelzer*, bontwerker, en de samenst.: *pelsmaker*, bij Kil. *pelsrok*, enz.

Pels, hoogd. *Pelz*, fr. *pelisson*, ital. *pellicione*, middeleeuw. lat. *pellidium*, stammen ongetwijfeld af van het lat. *pellis*, dat een vel aanduidt.

PELTERIJ, z. n., v., *der*, of *van de pelterij*; meerv. *pelterijen*. Een basterdwoord, waarmede men het fr. *peleterie* uitdrukt, en zoo genoemd bont aanduidt; gelijk als *pelcier*, bij Kil. naar het fr. *peletier*, een bondwerker beteekent. In het hoogd. is het bont begrepen onder den naam van *Pelz*, in het eng. noemt men hetzelfde *pelt*, ital. *pellacciarria*, welk alles, tegelijk met het nederd. *pel*, en *vel* van een aloud woord, dat tot allerlei deksel betrekkelijk was, afstamt.

PELUW, zie *peuluc*.

PEN, z. n., v., *der*, of *van de pen*; meerv. *pennen*. Verkleinw. *pennetje*. Gelijk als in het lat. *penna* en *pinna* onderling verwisseld worden, zoo doet men zulks ook hier te lande met derzelver verkortingen *pen* en *pin*, welke beiden, even als derzelver stamwoorden, een puntig ding aanduiden, zoo als de houten *pennen*, of *pinnen*, waarmede men een stuk vleesch vast ineen pent, of pint. *Pen* en *pennen* wordt intusschen het meeste gebruikt, even als *penna* in het lat. Gelijk als nu het lat. *penna* bijzonderlijk veder-schaften uit de vlerken der vogelen aanduidde, zoo doet *pen* dit in het nederduitsch insgelijks; ofschoon het zich in het gebruik bepaalt bij schaften, die derwijze toebereid zijn, dat men ze slechts in den inkt te doopen heeft; wordende dezelfde schaften, zoo lang zij nog ontoebereid zijn, niet, zoo als in het lat., met den naam van *pennen*, maar met dien van *pennenschaften*, bestempeld. Voorts is *eene wel versnedene pen*, overdragtiglijk, een fraaije stijl en schrijftrant. *Toets uwe ronden, of ze der penne waerdigh zijn*. [Vond.] *Het is in de pen*, het staat te geschieden, spreekw. Van *pen* of *pin* komt het werk. *pennen*, samenstell. : *inpenen*, *toepennen*, enz., en het basterdw. *pennist*. Samenstell. : *pennenbereider*, *pennenkoker*,

pennekunst, *pennenkooper*, *pennelikker*, *pennemes*, *pennenverkooper*, *pennenwinkel*; *ganzenpen*, *kantoorpen*, *lasterpen*, *roerpen*, *schrijfpen*, *slagpen*, *trekpen*, *zwanepen*, enz.

PENNING, z. n., m., *des pennings*, of *van den penning*; meerv. *penningen*. Verkleinw. *penningje*. Een gemunt stuk goud, zilver, of koper: *de koning deed gouden en zilveren penningen slaan*. *De tiende penning*, het tiende stuk gelds van evenveel welken aard. *Afbeddende den honderdsten penning*. [Hooft.] Dezelfde algemeene beteekenis grijpt plaats in *biechtpenning*, *drinkpenning*, *eerpenning*, *gedenkpenning*, *gildepennig*, *Godspennig*, *huurpenning*, *kooppenningen*, *legpenning*, *noodpenning*, *offerpenning*, *reispenning*, *steekpenning*, enz. Intusschen is *braspenning* hier te lande door het gebruik bepaald bij de beteekenis van tien duiten; en *penning* wordt bijzonder gebezigd voor eenen halven duit: *zestien penningen gaan er in eenen stuiver*. Van hier dat *geenen penning in de wereld hebben* zoo veel is als volstrektelijk niets bezitten. *Iemand tot den laatsten penning voldoen*, hem af betalen. Samenstell. : *penningbloem*, de bloesem van het *penningkruid*, dat dus genoemd wordt, omdat deszelfs bladeren den vorm van penningen hebben, *penningmeester*, *penningmeesterschap*, *penningswaarde*, of, zoo als het bij Kil. wordt uitgedrukt, *penninckwaerde*, en *penninckwaere*, van waar *penninckwaeren*, en *penninckwaerden*, tot geld maken.

Penning, hoogd. *Pfennig*, bij Otfrid. *psentinc*, *penthing*, *pending*, bij Willeram, *phenning*, in Tatian. *phenningo*, ijsl. *penningur*, zweed. *penning*, angels. *pening*, en *penig*, eng. *penny*, of *peny*, sclavon. *penez*, hung. *penz*, pool. *pieniacz*, stamt allerwaarschijnlijkst af van het oude, en in de taal van Wallis gebruikelijke, *pen*, eens menschen hoofd; want op de eerste muntstukken, die aan onze vaderen, en andere onbeschaafde volken van Europa, bekend werden, was het hoofd van den eenen of anderen Romeinschen Keizer afgebeeld, even als op den penning, bij wiens bezigtiging Jezus zeide: *geeft den Keizer, dat des Keizers is*. En naar die beeldtenissen noemt men in Zwitserland penningen *angster*, dat is, aangezigten.

PENS, z. n., v., *der*, of *van de pens*; meerv. *pensen*. Verkleinw. *pensje*. Een bekend gedeelte der ingewanden van menigerlei dieren: *wat zit er een vet aan die pens*. *Ossenspens*, *schapenspens*, *rolpens*. Overdragtiglijk, voor den buik van een beest, of mensch, is het mannelijk: *hij krijgt eenen dikken pens*. *Die hem zoo levendig heeft in den pens getroffen*. [De Deck.]

Pens, fr., *panse*, ital. *pancia*, eng. *paunch*, hoogd. *Wanst*, is van eenen onze-

- keren oorsprong. Zamenst.: *pensverkoopster*, *penswif*, enz.
- PENSEBLOEM, z. n., v., der, of van de pensebloem; meerv. *pensebloemen*. Verkleinw. *pensebloempje*. Van *pense* en *bloem*. Eene gevlamde driekleurige viool. Van het fr. *pensée*, eng. *pansy*, oud nederd. *pencebloem*, welken naam de Redenrijkers van Schoonhoven aan hun gezelschap gaven.
- PENSEEL, z. n., o., des *penseels*, of van het penseel; meerv. *penseelen*. Verkleinw. *penseeltje*. Een zamengebondene en aan eenen steel vastgehechte bos haar, ten gebruike van schilders, of teekenaars: *die schilder doet wonderen met zijn penseel*. Overdragtiglijk, de schildertrant, of manier, waarin een stuk vervaardigd is: *men ziet daarin een stout penseel, een vast penseel*, enz. Zamenstell.: *penseelmaker*, *penseelschrijver*, die met een penseel schrijft, enz.
- Penseel*, zweed. *pensel*, eng. *pencil*, pool. *penzel*, hoogd. *Pinzel*, fr. *pinceau*, ital. *penello*, pennelitto, sp. *pinzel*, lat. *peniculus*, *peniculum*, *penicillus*, *penicillum*, stamt af van het lat. *penis*, welks beteekenis in het hoogd. *Pinzel*, met die van een penseel ge- paard gaat.
- PEPER, z. n., v., der, of van de peper; zonder meerv. Ronde, of rondachtige zaadkorrels van verscheidene uitlandsche gewassen, die eenen brandend scherpen smaak hebben, en daarom als eene kruiderij gebruikt worden: *zwarte peper*, *witte peper*, *lange peper*, *spaansche peper*, enz. — *peper halen*, naar Oostindie varen, spreekw. *Hij moet om peper uit*, hij moet naar Oostindie. Voorts wordt het vleesch van eenen haas, als het op eene bijzondere wijze, met veel peper, toebereid is, *hazenpeper* genoemd. Van *peper* komt het werk. *peperen*, met peper bestrooijen, of doorkneden: *die worst is heet gepeperd*. Overdragtiglijk, voor eenen hoogen prijs verkoopen: *men heeft hem dit wel gepeperd*, of heel duur verkocht. De zamenstell. zijn: *peperachtig*, *peperboom*, *peperbus*, *peperdoos*, *peperduur*, *peperhuis*, (een papier, om peper in te doen, misschien eene verkorting van *papierhuis*), *peperkoek*, *peperkorrel*, *peperkruid*, meer dan een slag van Europeesch plantgewas, dat den smaak van peper heeft, *peperland*, *pepermolen*, *pepermunt*, een kruid van een scherpen, brandenden smaak, *pepernoot*, *peperplant*, *peperstruik*, *pepervogel*, een braziliaanschen vogel, *peperwortel*, *peperzak*, enz.
- Peper*, gr. *πικρι*, lat. *piper*, ital. *pepe*, *pevero*, fr. *poivre*, eng. *pepper*, deen. *peber*, boh. *pepr*, neders. *peper*, hoogd. *Pfeffer*, is ongetwijfeld in den grond een Oostersch woord, en heet in Perzie *pilpil*, of *pelpel*; terwijl men in het Indostansche eenen peperkorrel *pipael-gird* noemt.

PEPEREN, zie *peper*.

PERDOEN, z. n., o., van het *perdoen*; meerv. *perdoenen*. Scheepsw. Een touw, om den mast te verzekeren: *dat perdoen is meer dan half vergaan*.

PERIODE, z. n., v., der, of van de periode; meerv. *perioden*. Evenzeer als het hoogd. en fr. *periode*, eng. *period*, ital. *periodo*, lat. *periodus*, ontleend van het gr. *περιόδος*, een omvang; en beteekent in het gebruik, een bepaald gedeelte van eene redevoering, of een geschrift: *die periode is wat lang*; of een tijdvak: *men heeft thans niet meer den mond zoo vol van de zeven perioden*. Uit deze laatste beteekenis van *periode* spruit die van het bijv. naamw. *periodiek*, hetwelk men bezigt aangaande dingen, die binnen een bepaald tijdvak verschijnen: *die ziekte heeft periodieke toevallen*. *Leestgij ook periodieke werken?*

PERK, (*park*), z. n., o., des *perks*, of van het *perk*; meerv. *perken*. Verkleinw. *perkje*. Eigenlijk, eene plaats, die met paalwerk, of gevlochten rijswerk, omtuind is, om daarin, vooral des nachts, vee op te sluiten, en te bewaren: *straks drijft zij 't wollig vee naar 't wel verzekerd perk*. Voorts eene diergaarde, of warande voor allerlei wild: *bij dat luthuis is een welvoorzien perk*, of *park*. Eene afgeperkte plaats voor worstelaars, of wedloopers, enz.: *de naakte worstelaar met stof van 't perk bedekt*. Een vak van een luthof: *die tuin ligt met fraaije perken*. Overdragtiglijk, beteugeling van iemands willekeur en vrijmagt: *wie zal hem paal en perk stellen?* als ook eene plaats, waar gestreden wordt, als zij juist niet afgeperkt: *in 't perk van Plessis*. [Hooft.] Zamenstell.: *bloemperk*, *hinkperk*, *looperk*, *renperk*, *strijdperk*, *worstelperk*.

Perk, hoogd. *Pferche*, eng. *park*, fr. *parc*, ital. *parco*, middeleeuw. lat. *parcus*, eene ingeslotene plaats.

PERS, z. n., v., der, of van de pers; meerv. *persen*. Verkleinw. *persje*. Een werktuig, om een en ander ding door middel van eene enkelvoudige, of met behulp van schroeven versterkte drukking, platter en effener te maken, of andere oogmerken daarmede te bereiken: *hij moet de pers treden*. [Vond.] *Boekbinderspers*, *brievenpers*, *drukpers*, *druivenpers*, *kalanderpers*, *lakenpers*, *linnenpers*, *oostpers*, *wijnpers*, enz. Overdragtiglijk, al wat drukt: *in de pers der dienstbaarheid*. [Hooft.] *Mijn hart staat als in eene pers*. Als ook de glans, die door het persen aan menig ding wordt bijgezet: *de pers ligt nog op dat laken*. Voorts wordt *pers* menigmaal bijzonderlijk voor *drukpers* genomen: *dat boek is op de pers*, of *onder de pers*, het wordt gedrukt. Zamenstell.: *persboom*, *persbord*, *persgeld*, *persloon*, *persplank*, *perspomp*, *persschroef*, enz.

Pers, anders *pars*, neders. *parsse*, *passse*, pool. *prasa*, zweed. en eng. *press*, fr., hoogd., *Presse*, bij Notker *fressa*; en bij denzelfden *presso*, figuurlijk, voor verdrinking, stamt af van het lat. *pressare*, en dit wederom van *premere* drukken, verdrücken, enz.

PERSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik perste, heb geperst*. Sterk drukken, en dringen, of sterk zamendrukken, vooral door middel van eene pers: *iemand ergens toe persen*; *een boek persen*, *laken persen*; *kousen persen*. Bijzonderlijk iets derwijze zamendrukken, dat men er het sap uittrekt: *citroenen persen*; *druiven persen*; *olijven persen*. Oul. werd het ook voor dringen en dwingen gebezigd: *en wordt daarover aangeklaagt en geperst te sterven*. [Hooft.] Van hier *perser*, *wijnperser*, *persing*, drukking van de lucht, van het water, enz.

Persen, anders *parsen*, neders. *parssen*, *passen*; zweed. *prassa*, bij Notker *bressen*, hoogd. *pressen*, eng. *to press*, fr. *presser*, lat. *pressare*, is van denzelfden oorsprong als *pers*.

PERSOON, z. n., m., *des persoons*, of *van den persoon*; meerv. *personen*. Verkleinw. *persoontje*. In deszelfs hoogste overeenstemming met het lat. *persona*, waaraan het verwant is, het uiterlijke voorkomen van een mensch: *hij is lang van persoon*. *Ik ken hem van persoon*. *Van persoon behaagt zij mij wel*. In dezen zin heeft het woord geen meervoud. Voorts beteekent het den rang en stand van een mensch: *den persoon aanzien*. *Hij oordeelt zonder aanneming van personen*. De afzonderlijke zelfstandigheid, het Ik, van elken mensch, hoofd voor hoofd, zoo als hij zich door uiterlijk voorkomen, rang of stand in de maatschappij, en karakter, van anderen onderscheidt, en bijzonderlijk zoo als hij in een schouwspel op het tooneel verschijnt: *hoe vele personen komen er in dat bedrijfte voorschijn? Den persoon van Philips uit te beelden*. [Hooft.] *In eigenen persoon*. *Ik, voor mijn persoon*. *Men geeft eenen gulden de persoon*, elk voor zijn hoofd. *Hij heeft zijnen persoon verloren*, kan zijn Ik in de zamenleving niet meer doen gelden. Overdragtiglijk geeft men den naam van *persoon* aan elken bezitter van zulk een Ik: *er waren twaalf personen aan tafel*. *Ik vraag een daalder van den persoon*, van den man, zoo als men in de gemeenzame verkeerling zegt. *Het scheppende vernuft der dichters vormt personen van deugden, ondeugden, dieren, planten*, enz. Overigens zijn *de eerste, tweede en derde persoon*, bekende kunstwoorden in de taalkunde, en in de Godgeleerdheid. Van hier *personaadje* (of, zoo als men het gemeenlijk uitsprekt, *personasie*) dat de plaats van *persoon*, in meer dan eene van deszelfs

beteekenissen vervangt: *elcke personaadje naer heuren staet*. [Vond.] *Hoe zoude ik zoo groot een personaadje durven naderen? stomme personaadjen*. *Hij speelt zijne personaadje*, hij is in volle beweging: *persoonlijk*, *persoonlijkheid*, *persoonschap*. Zamenstell.: *persoonsverbeelding*, enz. De zamenstellingen, *vrouwspersoon*, enz. zijn onzijdig.

Persoon, hoogd., eng. *Person*, fr. *personne*, sp., ital. en lat. *persona*, schijnt van het gr. *προσωπον* af te stammen.

PERSONAADJE, zie *persoon*.

PERZIAAN, z. n., m., *des perziaans*, of *van den perziaan*; meerv. *perzianen*. Een inwoner van Perzie, een vermaard gewest van Azie.

Voor *perziaan* bezigt men ook *pers*, meerv. *perzen*, in navolging van het lat. *persa*: *het is den Meden en den Persen gegeven*. [Bijbelv.]

PERZIE, z. n., o., *van het Perzie*; zonder meerv. Van hier het zelfst. *perziaan*, en het bijvoeg. *perzisch*.

PERZIK, (bij Kil. *perse*, in Zeeland *perze*) z. n., v., *der*, of *van de perzik*; meerv. *perziken*. Verkleinw. *perzikje*. Eene welbekende boomvrucht; *in 't genot der lekkre perzen*.

[Hooft.] *Die perzik gaf mijn vader mij*. Van hier *persico*, onveranderd uit het ital. overgenomen, alwaar het eene perzik beteekent, terwijl het bij ons een aftreksel van perzikpitten aanduidt. Zamenstell.: *perzikblad*, *perzikbloemen*, *perzikbloesem*, *perzikboom*, ook wel eens kort af *perzik* genoemd, en bij Kil. *perseboom*, *perzikkruid*, bij Kil. *persekruid*, meer dan eenerlei kruid, welks bladeren aan die van den perzikboom gelijken, *perzikpit*, *perziksteen*, enz.

Perze, *perse*, *perzik*, hoogd. *Pfirsche*, *Pfirsich*, neders. *paske*, eng. *peach*, fr. *peche*, ital. *pesca*, *persico*, lat. *persicum*, namelijk *malum*, is in den oorsprong zoo veel als een perzische appel.

PEST, z. n., v., *der*, of *van de pest*; meerv. *pesten*, bij personen gevoegd. Eene alleraanstekendste ziekte, die binnen korten tijd eene menigte van schepselen wegrukt, en zich onder menigerlei gedaante vertoont, maar veelal in eene zeer besmettelijke en allerkwaadaardigste rotkoorts bestaat: *dat land is met de pest besmet*. *De pest heerscht onder het rundvee, de paarden, de bijen*, enz. *Men moet alle zonde schuwen, als de pest*. Overdragtiglijk, menigerlei andere hoogstverderfelijke zaak: *hij is de pest voor dat land*. *Wellust is de pest der zielen*. *Die pesten van het vaderland!* Voor *pest* is het basterdwoord *pestilentie* ook in gebruik, en van *pest* komen *pestachtig*, en *pestig*. Zamenst. *pestblaar*, *pestbuil*, *pestgezuel*, *pesthuis*, *pestkool*, *pestlucht*, *pestpokken*, *pesttijd*, enz. Zamenst. *huispest*: *ik heb de huispest besloten*. [Hooft.]

- Pest*, hoogd., eng. *Pest*, fr., ital. *peste*, stammen af van het lat. *pestis*.
- PET**, z. n., m., van den *pet*; meerv. *petten*. Verkleinw. *petje*. Niet slechts een bekend lederen hoofddeksel maar ook eene watergroef, een put. Bij Kil. *pet*, *pette*, *put*, anders ook *pit*. Voor een kleine groef in kin of wangen wordt ook *pet*, *petje*, anders *putje*, gebezigd, zie *put*. Zamenstell. : *petmolen*, welke, bij de papiermolenaars aan de Zaan, het *pet*- of *putwater* ophaalt, en in de afgedamde grachten stort, om gezuiverd te worden.
- PETER**, zie *peet*.
- PETERSELIE**, (*pieterselie*), z. n., v., der, of van de *peterselie*; zonder meerv. Een bekend plantgewas : de *peterselie wil bij mij niet voort*. *Laet ons vochtige petercelie vlechten*. [Vond.] Van hier *peterselieachtig*, dat naar *peterselie* smaakt; en de zamenstell. : *peterseliebed*, *peterselieblad*, *peterseliekaas*, *peterseliereuk*, *peterseliesmaak*, *peterseliewortel*, *peterseliezaad*, enz.
- Peterselie*, hoogd. *Petersilie*, opperd. *peterlein*, *peterle*, *peterling*, boh. *petzel*, sp. *perexil*, fr. *persil*, eng. *parsly*, ital. *petrosolo*, *petrosillo*, *petrosello*, en *petroselino*, stamt af van het lat. *petroselinum*, dat reeds bij Plin. voorkomt, en welks eerste gedeelte zuiver grieksch is, en aanduidt, dat dit kruid eenen rotsachtigen grond bemint.
- PEUKEL**, *pukkel*, z. n., v., der, of van de *peukel*; meerv. *peukels*. Verkleinw. *peukeltje*. Een klein slag van puisten, of zweertjes : *hij heeft de armen vol peukels*. Bij Kil. *puckel*, *pockel*, verkleinw. van *pocke*, *pok*. Van hier *peukelachtig*, *peukelig*, *peukeligheid*.
- PEUL**, z. n., v., der, of van de *peul*; meerv. *peulen*. Verkleinw. *peultje*. Oorspronkelijk, genoegzaam even hetzelfde, als *pel*, *pels*, *pelt*, en *vel*; namelijk, evenveel welk deksel, of bekledsel; maar in het gebruik worden daardoor zekere welbekende voortbrengselen van eenige soorten van plantgewassen aangeduid, die derzelve zaden in zich bevatten, en aan die zaden den naam van *peulvruchten* bijzetten; en meer bijzonderlijk geeft men den naam van *peulen* aan de pellen, of doppen, van zeker slag van erwten, die men, wanneer zij nog jong en groen zijn, te gelijk met die erwten eet : *mijn peulen zullen haast eetbaar zijn*. Ja overdragtiglijk, noemt men aldus ook het plantgewas, dat die *peulen* voortbrengt : *zijn uwe peulen al boven den grond?* Intusschen schrijft Kil. niet slechts *pele* en *peule*, maar ook *pole*, en *puele*; en nog heden ten dage heeten de *peulen* in Vriesland *puelen*.
- PEULUW**, *peuluwe*, ook *peluw*, *peluwe*, *peul*, z. n., v., der, of van de *peuluw*; meerv. *peuluwen*. Een langwerpige, en in figuur vrij wel aan eene *peul* gelijkend, kussen,

den naam langs denzelfden overgang van denkbeelden van *peul* ontleenende, welke in het eng. *cod*, dat *peul* en kussen tevens aanduidt, zichtbaar is : *hij nam eenen steen tot zijne peuluw*; anders *hoofdpeuluw*.

- PEUPEL**, z. n., o., des *peupels*, of van het *peupel*; zonder meerv. Het gemeene volk : *die 't peupel meer bederft*. [Houw.] Zie *gepeupel*.
- PEUREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik peurde*, heb *gepeurd*. Misschien verwant aan *beuren*. Met een' bos wormen aan een hengelsnoer naar aal en paling visschen; anders ook *poeren*. *Wij hebben den ganschen nacht gepeurd*, maar niets gevangen. Thans ook gebruikelijk in de gemeenzame spreekwijzen : *ergens aan peuren*, zich ergens aan begeven : *aan het werk peuren*, zich aan het werk begeven; *ergens naar toe peuren*, zich ergens henen begeven.
- PEUTEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik peuterde*, heb *gepeuterd*. Bij Kil. ook *poteren*. Met den vinger, of eenig werktuig, zachtjes wroeten : *hij peutert in den neus*. *Daaraan durft niemand peuteren*, is in de gemeenzame verkeerling : niemand durft eenen vinger daaraan zetten, om er eenige verandering in te maken. Van hier *peutering*, *gepeuter*, enz.
- PEUZELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik peuzelde*, heb *gepeuzeld*. Genoegzaam even zeer aan *beuzelen* verwant, als *pikken* aan *bikken*. Men bezigt dit woord ook in de gemeenzame verkeerling, voor op zijn gemak eten, bedrijv. : *hij zat nog wat ham te peuzelen*, onzijd. *ik zal juist niet eten*, maar nog wat *peuzelen*. Van hier *peuzelaar*, *peuzeler*.
- PHENIKS**, zie *feniks*.
- PHILOZOOF**, zie *filozoof*.
- PIASTER**, zie *patakon*.
- PIAUTER**, zie *peauter*.
- PIEK**, (bij Kil. *pijcke*, bij Vond. *pijck*.) z. n., v., der, of van de *piek*; meerv. *pieken*. Verkleinw. *piekje*. Een spies, of lans, waarmede de voetknechten, weleer, in den krijg gewapend waren : *de ruiterij drong sterk op de pieken in*. 't *Is, prinzen! lust, die u de pieck doet vellen*. [D. Deck.] Wanneer dit wapentuig van geen langten, maar van eenen korten, steel voorzien was, noemde men het eene *halve piek*. Voorts geeft men den naam van *piek* ook aan eene lange streep, die door eenig geschrijf getrokken wordt : *daar zal ik maar eene piek doorhalen*. En zijne *piek schuren* is wegloopen, in de gemeenzame spreekmanier. Van hier *pijckier*, *pijckenier*, *pijckenaar*, bij Kil., en het gewone *piekenier*. Zamenstell. *piekdrager*, *piekstok*, enz. Zie *pik*.
- Piek*, hoogd. *Picke*, zweed. *pick*, neders. *peek*, eng. *pike*, fr. *pique*, ital. *picca*, is verwant aan het eng. *peak*, eene punt, zweed. *pigg*, lat. *spiculum*, en het gr. werkw. $\piικνω$, *pikken*, enz.

PIEPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik piepte, heb gepiept.* Een klanknabootsend woord, naauw vermaagschap met *pijpen*, en gebezigd, om het geluid dat muizen, jonge vogels, enz. van zich geven, uit te drukken: *het is als of er een muisje piepte. Zoo als de oude zongen, zoo piepen de jongen*, een gemeenzaam spreekwoord nopens kinderen, die hunne ouderen in derzelver doen volgen. *Eene piepende stem*, die fijn klinkt, en onaangenaam voor het gehoor is. *Van angst piepen.* Van hier *pieper, piepertje*, een fluitje van boomschors, en *piepjong*, zoo jong, als een vogeltje, dat nog niet zingen, maar slechts piepen kan: *toen hij nog piepjong*, enz. [Moon.]

Piepen, neders. *pipen*, lat. *pipire*, gr. $\pi\iota\pi\iota\zeta\epsilon\upsilon$ ital. *piagolare*, fr. *piailer*, eng. *peep*, hoogd. *pfiejen*, bij Kil. *pijpen*, welk laatste in Vriesland ook *piepen* uitgesproken wordt, is van het geluid, dat daardoor uitgedrukt wordt, oorspronkelijk.

PIER, z. n., v., *der*, of *van de pier*; meerv. *pieren*. Een lang dik slag van aardwormen, waarop men het oog heeft in de spreekwijze: *hij is zoo dood als een pier*, hij is volkomen dood. *Tot een spijsje voor de pier*. [Geschier.] Van hier het werkwoord *pieren*, bij Kil. het gezegde slag van aardwormen vangen. Overdragtiglijk, foppen, om den tuin leiden: *daar heb ik hem aardig gepierd*, zoo als men in de gemeenzame verkeering wel eens zegt: *Gij zijt daarmede gepierd.*

PIEREN, zie *pier*.

PIETERMAN, z. n., m., *des pietermans*, of *van den pieterman*; meerv. *pietermans*. Hoogd. *Petermann, Petermannchen*, en *Petersfisch*. Zeker slag van zeevisschen, met eenen platten kop en eenen ronden staart. Als ook eene der beste soorten van brabantisch bier.

PIETERSHELIE, zie *peterselie*.

PIJ, *pije*, z. n., v., *der*, of *van de pij*; meerv. *pijen*. Eene grove kleedingstof, en voorts een kleeft, dat uit die stof vervaardigd is: *het is enkel pij, dat de Kapucijnen op hun naakte lijf dragen. Eene schipperspij aanhebben. Die op een graauwe pij de winter-vlagen schut*. [D. Deck.] *Schut uit de pij, schut uit*. [Vond.] *Wat op zijn pij krijgen*, afgeklopt worden. In Noordh. draagt een mansrok, van allerlei zoo grove als fijne stof, dezen naam. Zamenst.: *pijlaken, pijrok*, enz.

PIJL, z. n., m., *des pijls*, of *van den pijl*; meerv. *pijlen*. Verkleinw. *pijltje*. Een ligt houten stafje, dat aan het eene einde van eene punt voorzien, en aan het andere einde gemeenlijk met veren bezet is, en voor de uitvinding van buskruid tot schieten gebezigd werd, welk gebruik menig volk nog heden ten dage daarvan maakt: *met pijl en boog gewapend zijn. Kracht is de laatste pijl, dien de Vorst in zijn koker heeft*. [Hooft.]

Hij wordt met eenen pijl doorschoten. [Hooft.] *Al zijne pijlen zijn verschoten*, spreekw., wegens iemand, die al, wat hij ten zijnen voordeele aanvoeren kon, geopperd heeft. *Ik heb nog andere pijlen op mijnen koker*, ik heb nog meer voor mijne zaak in te brengen. *Als een pijl uit den boog*, met de grootste snelheid. Overdragtigl.: *de pijlen van ons hert, de schichtigste gebeden*. [Huijgh.] Zamenst.: *pijlhout, pijlijzer, pijlkoker. En David heeft ghenomen gouden pijlkokeren*. [Bijb. 1477.] — *pijlschoot, pijlstaart*, het achtereinde van eenen pijl, als ook zeker slag van eendvogels met spitse staarten; *pijlstok*, het hout van eenen pijl, inzonderheid dat van eenen *vuurpijl*, zoo als men zekere werktuigen noemt, die door de kracht van buskruid om hoog gedreven worden, en benedenwaarts eene vuurstraal uitwerpen.

Pijl is verwant aan het hoogd. *Pfeil*, oudduitsch *pheil*, neders. *piel*, zweed. *pil*, gr. $\beta\epsilon\lambda\omicron\varsigma$, lat. *pilum*, eene werpspies, en *bilan*, dat in de taal van Wallis eene lans aanduidt.

PIJLER, zie *pilaar*.

PIJLKOKER, zie *pijl*.

PIJN, z. n., m., *des pijns*, of *van den pijn*; meerv. *pijnen*. Zeker slag van pekboomen, anders meer uitvoeriglijk met den naam van *pijnboom*, bestempeld: *had noit de scherpe bijl in 't bosch van Pelion den pijn gevoelt*. [Vond.] Zamenstell.: *pijnappel*, de vrucht van den pijnboom, en overdragtiglijk, een knop boven op de spitse van eenen toren; *pijnappelklier*, zekere klier in de hersenen van een mensch, *pijnkernel, pijnnoot, pijntop*, bij Vond., enz.

Pijn, eng. *pine*, fr. *pin*, ital., sp. *pino*, lat. *pinus*, stammen af van het gr. $\pi\iota\tau\omicron\varsigma$.

PIJN, *pijne*, z. n., v., *der*, of *van de pijn*; meerv. *pijnen*. Eigenlijk ligchaamssmart, weedom: *door de pijn van zijn bloedige wonde*. [Vollenh.] Overdragtiglijk, evenveel welke smarten der ziel: *hij zwoegt van minnepijn, gewetenspijn, zielspijn*, enz. Voorts moeite en arbeid: *het zal de pijn waardig zijn te onderzoeken*. Van hier het oude *pijnen*, zwoegen, bij Kil. en het insgelijks verouderde *pijnder*, een beul, en *pijnigen*, *pijniger*, *pijniging*, *pijnlijk pijnlijkheid*. Zamenstell.: *buikpijn, darmpijn, hoofdpijn, kiespijn, maagpijn, oorpijn, rugpijn, tandpijn; pijnbank, pijnkamer, pijnraam*, enz. Het oude *pijnen*, van *pijn*, is ook bij Kil. en anderen hetzelfde als *pijnigen*: *Laet droeve nijdt inwendigh u niet pijnen*. [Camph.] *Pijnen* komt ook voor, in den zin van drukken, persen. Van hier *gepijnde honig*, in tegenstelling van *ongepijnde*, welke alleen door afdruipling vergaderd wordt, en daarom ook *maagdehonig* genoemd wordt, als niet gedrukt of geperst zijnde.

Pijn, hoegd. *Pein*, bij Otrid. *pin*, bij Notk. *bina*, *binon*, zweed. *pina*, neders. angels. *pin*, eng. *pain*, fr. *peine*, ital., sp. *pena*, is verwant aan het gr. *πῶνος*, maar niet aan het gr. *πῶνη*, lat. *poena*, van welk ons basterdwoord *poine*, of, zoo als Kil. het schrijft, *pene*, afstamt.

PIJNEN, }
PIJNIGEN, } zie *pijn*.
PIJNLIJK, }

PIJP, *pijpe*, z. n., v., *der*, of *van depijp*; meerv. *pijpen*. Verkleinw. *pijpe*. Eigenlijk een werktuig, waarmede men het geluid van *pijp*, of, zoo als men het in Vriesland uitspreekt, *piep*, voortbrengen kan; een riet-halm, of ander klein buisje, of grootere buis, van soortgelijken aard. In dezen oorspronkelijken zin komt het verkleinw. van *pijp* voor in het spreekw.: *hij zit in het riet, en maakt pijpjes*, hij bedient zich van de voorkomende goede gelegenheid; in dat van *niet langer pijp, niet langer dans*, als er niet meer op de pijp wordt gespeeld, houdt het dansen op; in het zeggen van Vond.: *mijn jaren dansen traag op zulk een dartle pijp*; en in de spreekwijs: *naar iemands pijpen dansen*, zich naar deszelfs wenk en wil bewegen, en handelen. Zoo ook: *de pijpen stellen*; en van de kinderen gesproken, wanneer zij stout zijn en veel geraas en getier maken, den haas spelen; als ook in de zamenstell.: *orgelpijp, rietpijp, zakpijp*. Voorts evenveel welke andere buis van eene gelijke gedaante: *die looden pijp is verstopt. Het water wordt door onderaardsche pijpen naar die fontein geleid. De pijpen van zijnen arm zijn gebroken. Ik heb mijne tabakspijp verloren*. Ja hier te lande bezigt men *pijp* bijzonderlijk, om eene tabakspijp aan te duiden: *mijne pijp is nog niet uit*. Van hier, dat *pijpaarde*, evenveel is, als zeker slag van kalkaarde, waaruit men tabakspijpen vervaardigt, en eene *pijp tabak*, die hoeveelheid van tabak, welke er in eene gewone pijp gaat: *rook nog een pijpje*. Overigens beteekent *pijp* zeker langwerpig vat, waarin men wijn of olie herwaarts zendt: *er zijn zeven pijpen olie komen aandrijven*. Van *pijp* komt *pijpen*, onz. w., ongelijkvl.: *peep, gepepen*, eigenlijk het geluid van *pijp*, of *piep*, voortbrengen, voorts op pijpen spelen. *Maer ree ten dans te staen op al wat vrijers pijpen*. [Vond.] *Of ick peep, of song, we mosten in her huysje*. [Huig.] — en *pijper*, iemand, die op eene pijp speelt, bijzonderlijk, in het krijgswezen: *hij is zelfs nog te jong voor pijper, of tamboer*. Zamenstell.: *armpijp, blaaspijp, fonteinpijp, tongpijp, luchtpijp, mergpijp, scheenpijp, schoorsteenpijp, traanpijp, veldpijp, wijnpijp; pijpensteller, pijpkan, pijpkaneel, pijpkoraal, pijpkruid, pijpmaker, pijpmakerij, pijpriet, pijpzak*, enz.

Pijp, hoegd. *Pseif*, neders. en angels. *pipe*, zoo ook in het eng., in het vriesch *pipe*, zweed. *pipa*, in de taal van Wallis *pib*, ital. *piva*, chald., en syr. *habob* en *haboba*, zij alle klanknabootsend.

PIJPEN, zie *pijp*.

PIK, bezigt men op menige plaats van ons land voor *pek*. Dan is *pik* onzijdig; maar mannelijk komt het voor in de spreekwijze: *eenen pik op iemand hebben*, iemand haat toedragen; in welken zin het voor *piek* is, van het fr. *pique*, dat haat en wrok aanduidt. Hoofd zegt: *maar in 't piek op de Francoysen*; en bij Velius leest men: *in piek (huat) zijn*.

PIKKEDILLEN, hier en elders nog gebruikelijk, z. n., v., *der*, of *van de pikkedillen*; in het meerv., hetwelk alleen gebezigd wordt, om beuzelingen, nietige dingen, aan te duiden: *ik stoor mij aan die pikkedillen niet*. Bij Kil. vindt men het verkleinw. *pickedillekens*, even eens in het meerv. In het enkelv. bedient men zich van het min verminkte onduitsche *bagatel*, fr. *bagatelle*.

PIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pikte, heb gepikt*. Met pik bestrijken. Zie *pekken*.

PIKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik pikte, heb gepikt*. Met den snavel slaan, gelijk als de vogelen: *wat pikken die hanen woedend naar elkander. Het beest zal u in de handen pikken*. Bijzonderlijk graankorrels, of ander voedsel met den bek aangrijpen, eten: *jonge hoenders pikken, zoo haast zij ter wereld komen*. Overdrachtiglijk met den mond aanvallen: *zij pikten allen op hem*, zij vielen hem allen op het lijf. Dit woord wordt bedrijvend in de zamenstell.: *oppikken, uitpikken: de ravens pikken hem de oogen uit*. Bij Kil. is *pikken* ook maaijen; en dan stamt het af van *picke*, eene sikkel; maar ons *pikken* is verwant aan *bek* en *bikken*, hoegd. *bicken*, fr. *becqueter*, ital. *beccare*, sp. *picar*, eng. *peck*. Zie *bek* en *bikken*.

PIKZWART, bijv. n., zonder vergrooting. Gemeenlijk brengt men dit woord tot *pik*, voor *pek*, beteekenende het dan zoo zwart als *pik*, of *pek*. Men vindt echter bij Wachter *bech, tenebrae, vox Francica*, hetwelk hij meent, dat nog overig is in *bechschwartz, ater instar tenebrarum*, zoo zwart als de duisternis.

PIL, *pille*, z. n., v., *der*, of *van de pil*; meerv. *pillen*. Verkleinw. *pilletje*. Een klein balletje, zamengesteld uit geneesmiddelen, die in zulk eene gestalte worden ingenomen: *de pillen hebben niet gewerkt*. Figuurlijk, onaangenaamheden, die iemand worden te gemoet gevoerd; *die pil was niet gemakkelijk door te slikken*, die onaangenaamheid liet zich niet ligt verkroppen. Dus zijn *vergulde pillen* bitterheden, die met een vertoon van vriendelijkheid worden geuit.

Pil, *pille*, hoegd. *Pille*, eng. *pill*. fr. *pilule*, ital. *pillula*, lat. *pilula*, stamt af van

het lat. *pila*, een bal, inzonderheid, een kaatsbal.

PILAAR, *pijler*, z. n., m., *des pilaars*, of *van den pilaar*; meerv. *pilaren*. Verkleinw. *pilaartje*. Bij Kil. *pijlerne*. Eene ronde of hoekige zuil van steen of hout, welke, hetzij gansch en al op zich zelve staande, hetzij grootendeels in eenen wand betrokken, voor het bovendeel of de zoldering van een gebouw ten steun verstrekt: *op hoe vele pilaren rust het dak van die kerk? In dien voorgevel ziet men twaalf pilaren van de Korintische bouw-orde. Daar schuilt hij achter den pijler van het hof.* [Vond.] Figuurlijk worden voorname voorstanders van het eene en andere deszelfs *pilaren*, of *steunpilaren* genoemd: *erkent voor den pilaer der vrijheid.* [Moon.] Zamenstell.: *pilaarbijter*, een huichelaar, die uit geveinsden eerbied de pilaren van eene kerk gestadig kust, of die uit bijgeloovigheid altoos in de kerk zit. Vrouwel. *pilaarbijtster*: *een baghijne, een pilaarbijtster.* [Clare Spieg.] — *pilaarhoofd*, anders kapiteel, *pilaarkap*, *pilaarschaft*, *pilaarvoet*, enz.

Pilaar schijnt even zeer als het hoogd. *Pfeiler*, neders. *piler*, eng. *pillar*, ital. *piliere*, fr. *pilier*, sp. *pilar*, zweed. *pelare*, wallis. *piler*, boh. *pilir*, pool. *filar*, en lat. *pila*, van het gr. *πύλος* af te stammen.

PILLEGIFT, z. n., v., *der*, of *van de pillegift*; meerv. *pillegiften*. Een geschenk van doopheffers, of doophesters, aan hunne petekinderen: *men gaf dat voor eene pillegift.* Zeer vele gissingen zijn omtrent den oorsprong van dit woord gemaakt; eene waarschijnlijkste is die, welke in het *vervolg* op Tuijnmans *Fakkelt* voorkomt, waar *pilgift* wordt genomen voor *pelgift*, van *pel*, voor *poel* in *kerstspel*, d. i. doopvont; zoo dat *pilgift*, of *pillegift*, zoo veel zou zijn als *doopgift*. Het waarschijnlijkste is deze gissing, volgens welke *pillegift* zou zijn voor *pellegift*, van *pel*, voor allerlei deksel; zie dit woord; zoo dat *pillegift* zoo veel zou zijn als *tuurmande-* of *luijmandegift*, dewijl men weet, dat, vooral oudtijds, eene *pillegift*, in eene *tuurmande* bestond, bevattende alles, wat tot deksel en kleeding van een kind behoort.

PILOOT, z. n., m., *des piloots*, of *van den piloot*; meerv. *piloten*. Bij Kil. ook *pijllood*. Een lootsman, of loots, die zijn werk maakt, om schepen binnen te lootsen, of dezelve, tusschen gevaarlijke droogten en banken door, op eene veilige reede, of in eene haven, te brengen: *hij durft zonder piloot de Maas niet inzeilen.*

Piloot schijnt, even als meer andere tot de scheepvaart betrekkelijke woorden, uit onze taal in andre talen te zijn overgegaan, en oorspronkelijk *pijllood* te hebben geluid; als wanneer het uit *peilen*, bij Kil. *pijten*, en

lood, zamengesteld kan worden gerekend. Want eene der voornaamste verrigtingen van eenen piloot is het peilen der gronden met een dieplood, waarvan hij ook den naam van *lootsman*, of bij verkorting *loots* bekomen heeft.

PIMPEL, (*pepel*), bij Kil. een vlinder, bij verbasering van het lat. *papilio*, ital. *parpaglione*, fr. *papillon*. Van *pepel* komt bij Kil. *pepetinck*, een zwak mannetje, een mannetje als een vlinder; en van *pimpel* hebben wij het verkleinw. *pimpeltje*, dat thans in het gebruik de plaatsen van het verouderde *pimpel* en *pepel* vervangt, en enkel figuurlijk wordt gebezigd voor een zwak schepseltje: *het is een onnoozel pimpeltje van een mensch*, of, in sommige plaatsen, voor een klein brandewijns- of jeneverglasje: *het pimpeltje gaat hem niet van den mond.* Van dit gebruik van *pimpeltje* ontvangt *pimpelen* den zin van gestadig drinken, zuipen: *hij pimpelt sterk*; en *pimpelaar* dien van eenen drinkebroer. Overigens komt *pimpel* voor in de zamenst.: *pimpelmeesje*, eene der kleinste soorten van meezen, ook enkel *pimpel* genoemd, of figuurlijk, een teer menschje: *hij is een regt pimpelmeesje van een mannetje*; en *pimpelpaars*, donkerpaars.

PIMPERNEL, z. n., v., *der*, of *van de pimpernel*; zonder meerv. Eene vrucht, welker wortel eenen scherpen, brandenden smaak heeft, in het lat. en ital. *pimpinella*, fr. *pimprenelle*, eng. *pimpernell*, hoogd. *Pimpernelle*, *Bibernell*, *Bibinell*, en *Pimpinelle*. Zamenstell.: *pimpernelroos*, eene roos, welker bladeren aan die van de pimpernel gelijken, *pimpernelsmaak*, *pimpernelwortel*, enz.

PIMPERNOOT, z. n., v., *der*, of *van de pimpernoot*; meerv. *pimpernoten*. Verkleinw. *pimpernootje*. Van *noot* en *pimperen*, hoogd. *pimpeln*, klapperen. Dus zoo veel als *klappernoot*. De echte *pistacie*, die in Perzie, Arabie, en Indie, groeit, en ons van daar door den koophandel wordt aangebragt, als ook de vrucht van den zoogenoemden *pimpernootboom*, die in het zuiden van Europa wast, en ook wilde *pistacie* heet.

PIN, en *pinnen*, zie *pen*.

PINGELEN, z. n., v., *der*, of *van de pingelen*. Enkel in het meerv. gebruikelijk, om de kenen van pijnappelen aan te duiden, die in het fr. *pignon*, ital. *pignolo*, *pignuolo*, en *pinocchio*, heeten.

PINK, z. n., v., *der*, of *van de pink*, meerv. *pinken*. Verkleinw. *pinkje*. Een open vischerscheepje: *de pinken*, of *de pinkjes zijn al in zee*. Zamenst.: *pinknet*. Voorts beteekent *pink*, hier te lande, ook nog den kleinsten vinger; in welke beteekenis het woord van het mannelijke geslacht is, *des pink*, of *van den pink*; *hij draagt eenen kostbaren ring aan den pink*. Eindelijk beteekent het

eene jonge koe, of eenen jongen os; zoo dat het dan mannelijk en vrouwelijk beide is: *daar loopen nog vijf pinken in dat afgeweide land.*

PINKEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik pinkte, heb gepinkt.* Anders *pinkoogen*, met half gesloten oogen zien: *laet dyn oöchkens op wij pinken.* [Const. der Minn.]

PINKOOGEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik pinkoogde, heb gepinkoogd.* Bij Kil. ook *pinpoogen*. Hetzelfde als *pinken*: *wat stond hij daar te pinkoogen?* Van het oude *pinke*, bij Kil. *lumen*, licht, en oogen.

PINKSTER, *pinksteren*, z. n., o., van het *pinkster*; zonder meerv. Eigenlijk de vijfzigste dag na den eersten aanvang van paschen, volgens eene telling, waarin de eerste paaschdag mede begrepen is. Voorts een Joodsch feest, dat op den gezegden vijfzigsten dag, en eenige volgende, wordt gevierd, en weleer in den hebreuwschen staat het oogstfeest was. Overdragtiglijk, een feest der Christenheid, tot gedachtenis van de mededeeling van des Heilands geest aan zijne Leerlingen, die op den vijfzigsten dag na den aanvang van de Joodsche paschen, waarop hij uit het graf verrees, te Jeruzalem bijeen waren, en aan allen, die het Christendom ten zelfden dage omhelsden: *wanneer hebben wij pinkster, of pinksteren?* zonder lidwoord, zoo als *pinksteren* en *paschen*, veelal gebezigd worden. Zamenstell.: *pinksterbloem*, eene bloem, die omstrecks pinksteren te voorschijn komt, ook voor een opgeschikt kind, met hetwelk men in de pinksterdagen, tot opzameling van geld, langs de straat pleegt te loopen, *pinksterdag*, *pinksterfeest*, *pinksterpronk*, *pinksterweek*, *pinksterzondag*, enz.

Pinkster, pinksteren, bij Kil. *pinckster, pingster*, en *pingst*, hoogd. *Pfingst*, en *Pfingsten*, in den Zwabenspieg. *phingsten*, neders. *pingsten*. zweed. *pingest*, eng. *pentecost*, fr. *pentecôte*, ital. en lat. *pentecoste*, zijn allen uit het gr. *πεντηκοστή*, den vijfzigsten dag, gesproten.

PINKSTERNAKEL, z. n., v., *der*, of *van de pinksternakel*; meerv. *pinksternakels*. Dit woord is, even als het hoogd. *Pfinsternakel*, eene verbastering van het lat. *pastinaca*. Zie *pastinak*.

PIOENE, z. n., v., *der*, of *van de pioene*; meerv. *pioenen*. Zekere bloem. Fr. *pivoine*.

PINT, z. n., v., *der*, of *van de pint*; meerv. *pinten*. Verkleinw., *pintje*. Eene bekende vochtmaat: *vier pinten maken eene stoop*. *Drie pinten olie*. *Een pintje wijn, bier*, enz. Van hier *pintelen*, en *pinteleren*, bij Kil. *pintje voor pintje drinken*. Zamenstell.: *pintsglas*, *pintskan*, *pintsroemer*, *pintsflesch*, enz.

Pint, pinte, hoogd. *Pinte*, angels. *pijnt*,

eng. *pint*, fr. *pinte*, ital. *pinta* stamt misschien af van het gr. *πινω*, drinken, zoo dat het eigenlijk een drinkvat beteekene.

PIP, z. n., v., *der*, of *van de pip*; zonder meerv. Eene ziekte van het pluimgedierte, bijzonderlijk van de hoenders, welke in eene verstopping der neusgaten, en eene daarmede verbondene verharding van de punt der tong, bestaat, op welke eene kleine, harde, witte huid groeit, die eigenlijk den naam van *pip* draagt: *dat beest heeft de pip*. Van hier *pips*, en *pipzig*, met de pip bezet, en overdragtiglijk, ongezond, ongedaan, over het algemeen.

Pip is verwant aan het hoogd. *Pfipps*, zweed. *pipp*, eng. *pip*, fr. *pepie*, sp. *peppira*, middeleeuw. lat. en ital. *pipita*, welk alles misschien van het lat. *pituita*, snot, afstamt.

PIPPILING, z. n., v., *der*, of *van de pippiling*; meerv. *pippelingen*. Verkleinw. *pippelingje*. Bij Kil. *pipping*, *pupping*. Anders ook *gouldpippeling*. Een bekend slag van appelen; in het eng. *pippin*. Zamenst.: *gouldpippeling*, *wijkerpippeling*.

PIRAMIDE, z. n., v., *der*, of *van de piramide*, meerv. *piramiden*. Een klein of groot gevaarte van hout, steen, enz., dat van boven spits is, maar van onderen breed uitloopt, en eene vierhoekige gedaante heeft; anders tijdnaald. Dus noemden de Egyptenaren waarschijnlijk hunne piramiden, en de Grieken bragten derzelver egyptischen naam over tot alle gevaarten van dezelfde figuur; waarna andere volken dit, op het voetspoor der Grieken, insgelijks deden.

PIS, z. n., v., *der*, of *van de pis*; zonder meerv. Het water, dat menschen en zoogdieren uit hunne schaamdeelen lozen: *de koude pis*; *zoo leg vrij voor dat volk de garden in de pis*. [Vond.] Intusschen vermijdt men het gebruik van dit woord hier te lande in beschaafde kringen, zoo veel mogelijk, evenzeer als dat van het werkw. *pissen*; ofschoon de welgemanierdste Franschen, ten aanzien van hun *pisser* in geen deele zoo schroomvallig zijn. Van *pissen* en *pis* komen *pisachtig*, *pisser*, *pissertje*, en de zamenstell.: *pisbak*, *pisbed*, *pissebed*, vr., zeker bloedloos diertje, ook zeker kruid, paardenbloem; iemand, die in het bed pist, m. en vr., *hij is een regte pissebed*; *pisblaas*, *pisbroek*, *pisdoek*, *pisgat*, *pisglas*, *pishoek*, *pis-kijker*, *pislap*, *pislujer*, *pispraat*, beuzelpraat, *pispot*, *pisseling*: *op dat men 't hollants bloed weer pisseling sie loopen*. [Paffenrood.]

Pis, hoogd. *Pisse*, eng. *piss*, fr. *pissat*, ital. *piscio*, *piscianza*, en de daaraan verwante werkwoorden, schijnen klanknabootsende.

PISSEN, bedr., en onz. w., gelijkvl. *Ik piste, heb gepist*. Zie *pis*.

Pistool, z. n., v., *der*, of *van het pistool*; meerv. *pistolen*. Eene spaansche goudmunt, ter waarde van drie zilveren dukatons; in het fr., hoogd. *pistole*, en in het eng. *pistol* genoemd, ook wel eens, in navolging van het fr. verkleinw. *pistolette*, met den naam van *pistolet* bestempeld: *hij geeft daar drie pistolen voor. Dat kost mij elf pistoletten. Eene halve pistool, eene dubbele pistool, eene gouden pistool. Oneigenlijk, eene fransche pistool, gemeenlijk, een louis d'or.* Voorts een klein schietgeweer, dat met eene hand wordt afgeschoten: *dees blivemt met zijn zwaert en zwangere pistool. Na 't braken der pistool.* [Vond.] *Iemand voor de pistool eischen, uitdagen: zij zijn voor de pistool geweest. Hij zette hem de pistool op de borst.* In deze beteekenis heeft het woord een verkleinw. *pistooltje*, en stammen daarvan af *zakpistool, zakpistooltje; pistoolkoker*, anders holster, *pistoolschoot*, de schoot van eene pistool; ook voor het bereik van eene pistool: *de wachten lagen maar een' pistoolschoot van elkander.*

Pistool, in de laetste beteekenis, hoogd. *Pistole*, fr. *pistolet*, eng. *pistol*, ital. *pistola*, schijnt afkomstig van het lat. *fistula*, en kan althans, bij de uitvinding van het gezegde slag van schietgeweren, zeer wel daarvan zijn ontleend.

PIT, z. n., m., *van den pit*; meerv. *pitten*. Bij Kil. en nog heden ten dage bij menigen Nederlander, het zelfde als *put*. Van dit gebruik van *pit* worden voorbeelden door Van Hass. bijgebracht; en het eng. *pit* wordt genoegzaam in denzelfden zin gebezigd.

PIT, z. n., v. en o., *der*, of *van de pit, des pits, of van het pit*; meerv. *pitten*. Verkleinw. *pitje*. Het merg van eenen boom, of van eene boomvrucht, of een kern, of zaadkorrel, van zulk eene vrucht, en meer andere: *wat geef ik om den dop, als ik de pit maar krijg. Kastanjepitten, hazelnootpitten, appelpitten, perzikpitten, komkommerspitten*, enz. Het binnenste van eene kaars, en hetgeen in eene lamp de plaats der pit van eene kaars bekleedt, en in dien zin wordt het mede vrouwelijk gebezigd: *die dunne pit geeft al te weinig licht.* Figuurlijk, het beste, het voornaamste van eenig ding, in welken zin het onzijd. voorkomt: *noit speelziek kaeude zij het pit van wijze spreuken.* [Vond.] Hier is eene overdracht van een tastbaar ding *pit*, tot iets, dat onligchamelijk is, *wijze spreuken*, als het innerlijke wezen en de kracht daarvan. *Het pit van haar gedachten.* [Vond.] *Het pit der Germanen.* [Hooft.] Bijzonderlijk, het verstand van een mensch: *daar steekt geen pit in dien man*, hij bezit geen verstand. Hij heeft pit achter de ooren: het is een mensch van verstand: *van wien, die pit heeft achter d'ooren.* [Vond.] Deze leenspreukige betec-

kenis van *pit* zet aan *pittig* den zin bij van snedig: *wat ziet zij er pittig uit*, wat heeft zij een snedig voorkomen.

Ons *pit* komt enkel in de eerstgenoemde beteekenis overeen met het eng. *pit*, en heeft voorts geene wederga in eenige andere taal.

PITTOOR, *putoor*, z. n., m., *des pittoors*, of *van den pittoor*; meerv. *pitoren*. Zekere vogel.

PITSJAREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pitsjaarde, heb gepitsjaard.* Scheepsw. Door middel van zeker sein aan boord roepen: *de admiraal pitsjaart*, seint de scheepskapiteinen bij zich aan boord. Van hier, dat de vlag, waar van men zich tot zulke seinen bedient, de *pitsjaarvlag* heet.

PITTIIG, zie *pit*.

PLAAG, z. n., v., *der*, of *van de plaag*; meerv. *plagen*. Verkleinw. *plaagje*. Eigenlijk een slag, en eene daardoor toegebrachte wonde; in welke beteekenis *plaghe* bij Kil., en *plage* in het oudduitsch, evenzeer voorkwam, als het fr. *plaie* die beteekenis met de lat. en gr. stamwoorden *plaga* en *πληγη* gemeen heeft. In het hedendaagsche gebruik, ieder onheil, dat ons treft, hetzij het door ons als eene kastijding van Gods wege moet worden aangemerkt, en het daarmede zoo gelegen is, als met de *tien plagen van Egypte*; hetzij wij ons zulk een heil door geen bijzonder wangedrag op den hals haalden: *deze plaag hebben sommigen gezocht of te koop.* [Hooft.] *De Nijmsen zonden uwe bijen die jammerlijke plaegh over den hals.* [Vond.] *Huisplaag, landplaag.* Bijzonderlijk, eene zware ziekte, als de pest, of duurte en hongersnood. Figuurlijk, iemand, die ons plaagt: *hij is een plaag voor zijn wijf.* Anders geeft men aan zoodanig iemand de namen van *plager, plaaggeest, plaagduivel*. De laatstgenoemde beteekenissen heeft ons *plaaggemeen* met het hoogd. *Plage*, zweed. *plaga*, ijsl. *plaaga*, pool. *plaga*, eng. *plague*, ital. *piaga*, sp. *paga*.

PLAASTER, zie *pleister*.

PLAAT, z. n., v., *der*, of *van de plaat*; meerv. *platen*. Verkleinw. *plaatje*. Eigenlijk een breed uitgeslagen, of gegoten, stuk metaal, dat plat en vlak is: *met die gouden plaete.* [Vollenh.] *Eene koperen plaat, eene staande en eene liggende plaat.* Voorts een stuk hout, of steen, van dezelfde gedaante: *het is op eene houten plaat gegriffeld. Die schoorsteen is met marmeren platen bekleed. De plaat van een uurwerk.* Overdragtiglijk, eene prent, waarop het graveersel van eene koperen of houten plaat is afgedrukt: *dat boek is vol platen. Iemand in plaat brengen.* Overigens, eene zandbank in zeeën, of rivieren: *dat schip zit op eene plaat.* Van hier *plating*, een plat houten bekleedsel van enen aarden wal. Zamenst.: *borstplaat*, een borstwapen,

en een plat stuk borstsuiker, *scheenplaat*, *wijzerplaat*, *zandplaat*; *plaatdrukker*, *plaatetser*, *plaatpapier*, *plaatpers*, *plaatsnijder*, enz.

Plaats is verwant aan het eng. *plate*, angels. *plating*, zweed. *plåt*, hoogd. *Platte*, fr. *plat*, *plastre*, en *plastron*, ital. *pietra*, en *piatto*, middeleeuw. lat. *plata*, en zekerlijk ook aan het lat. *platea*, en het nederd. *plaats*, *plat* en *blad*.

PLAATS, z. n., v., der, of van de plaats; meerv. *plaatsen*. Verkleinw. *plaatsje*. Eigenlijk, een plat en effen, en daarin aan eene plaat gelijkend, gedeelte van de oppervlakte der aarde. Bijzonderlijk, zoodanig een als er nevens een huis ligt, en tot het zelve behoort: *de kinderen spelen daar buiten op de plaats*. Hieraan grenst de beteekenis van het marktveld eener stad, welke in het fr. *place*, in het hoogd. *Marktplatz*, in het eng. *marketplace*, en in *plaetse* bij Kil., heerscht. Voorts een effen, of oneffen stuk gronds, op hetwelk men eene stad, een dorp, of een buitenverblijf aantreft: *waar ligt zijne plaats of buitenplaats? Rotterdam is naast Amsterdam de volkrijkste plaats van Holland. Eene welversterkte plaats, grensplaats, handelsplaats, zeeplaats*, enz. Ja evenveel, welke plek gronds, of ander gedeelte der ruimte, waarop het menschedom zich beweegt en handelt: *op welke plaatsen staan er schildwachten? Daar is de plaats van het tweegevecht. Ik was van daag op eene plaats, daar men kwaad van u sprak. Bergplaats, bidplaats, drilplaats, geboorteplaats, gehoorplaats, legerplaats, ligplaats, loopplaats, oefenplaats, paradeplaats, pleisterplaats, rustplaats, schouwplaats, schuilplaats, slaapplaats, speelplaats, spreekplaats, staanplaats, steenplaats, strafplaats, vergaderplaats, vertoonplaats, vrijplaats, wapenplaats, wijkplaats, worstelplaats, zitplaats*, enz. Als mede het ruimtevak, waarop iemand zich in tegenoverstelling van anderen bevindt, of hetwelk hij, in tegenoverstelling van een ander ruimtevak bezet: *al, wat lichamelijk is, bestaat eenige plaats; maar een geest heeft geene plaats nodig. Men gaf hem de hoogste plaats aan de tafel. Eene plaats verschikken, plaats maken, plaats nemen. Ik bewaar zijne plaats. Dat is mijne plaats*. Ook als er van levenlooze dingen gesproken wordt; *dat boek staat niet op zijne plaats. Het neemt mij te veel plaats weg. Gaarn schreef ik ook daarover, zoo ik nog een plaatsje open had*. Overdragtiglijk, hetgeen op eene of andere plaats van een boek, enz. geschreven staat: *er zijn schoone plaatsen in dat gedicht*, deze en gene deelen van hetzelfde zijn wel opgesteld. *Hij heeft elk oogenblik eene schrijftuurplaats in den mond. Bewijsplaats, echte plaats, ingelaschte plaats, vervalschte plaats*. Figuurlijk, de bijzondere omstandigheden, waarin

zich iemand bevindt: *ik was niet gaarn in de plaats van dien dwingeland*. Onder anderen de stand, rang, of waardigheid, van deze of gene personen: *Julius Caesar wou liever in arme boerhutten op d' Alpes d' eerste plaats bekleeden, dan binnen Rome de tweede*. [Vollenh.] Inzonderheid eene predikantsbediening: *die proponent zal niet ligt eene plaats krijgen*. En *plaats* is hier zoo veel als *standplaats*, een dorp, enz., waar iemand als predikant staat. Dien zin heeft het ook, wanneer men zegt: *hij is reeds op zijne plaats*. Ook komt de beteekenis van stand, ambt, enz. onbetwistbaar voor in *schoutsplaats*, *schepensplaats*; enz. als ook in de zegswijzen: *iemand's plaats vervullen, in iemand's plaats komen, iemand van zijne plaats berooven, hem uit zijne plaats wippen*, enz. Overigens is in *de eerste plaats*, in *de tweede plaats*, enz. evenveel als vooreerst, ten tweede, enz. — *plaats grijpen*, voorvallen, of in zwang zijn; *aan eene bede plaats geven*, daar naar luisteren; *aan de redelijkheid plaats geven*, haar in acht nemen; *den duivel geene plaats geven*, hem geene geleheid verschaffen, om te verleiden; *de waarheid vindt geene plaats*, geen gunstig gehoor; *dat gebruik vindt plaats*, het geraakt, of is, in zwang; *ik laat die stelling op hare plaats*, ik laat haar ongemoeid. Van hier het werkw. *plaatsen*, op eene plaats stellen, of van eene plaats voorzien, bergen, en het bijv. n. en bijw. *plaatselijk*. Zamenstell. *plaatsbegever, plaatsbekleeder, plaatsbewaarder, plaatsbond, plaatshouder, plaatsmajoor, plaatsvervanger*, enz.

Plaats, bij Kil. *plaetse*, *pletse*, neders. *plass*, hoogd. *Platz*, fr., eng. *place*, sp. *plaza*, ital. *piazza*, pool., boh. *plac* is naauw verwant aan het lat. *platea*, angels. *plaats*, en voorts aan *plaat*, *plat* en *blad*.

PLAATSELIJK, zie *plaats*.

PLAATSEN, zie *plaats*.

PLAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plaagde, heb geplaat*. Eigenlijk, door het geven van eenen slag kwetsen, wonden, in welken zin *plaghen* bij Kil. voorkomt, zoo als het gr. $\pi\lambda\eta\tau\tau\iota\upsilon$, het oudlat. *plagare*, het latere lat. *fligere*, het ital. *piagare*, het hoogd. *placken*, en het zweed. *plagga*. In het gebruik, evenveel op welke wijze, kwellen: *dat land wordt zwaar geplaat*. *Waarom plaagt gij dat kind? Hongeren dorst plagen mij*. Dezen zin hebben *klagen* bij Kil., zweed. *plaga*, eng. *plague*, en hoogd. *plagen*. Van hier *plager*, en de zamenstell.: *boerenplager, vrouwenplager, plaagduivel, plaggeest, plaagziek*, enz.

PLAGGE, z. n., v., der, of van de plagge; meerv. *plaggen*. Verkleinw. *plaggetje*. bij Kil. *plagghe, plaggherije*, een dekkleed, en lompen, vollen. In het hedendaagsche gebruik, vlakke, en meer lange en breede, dan dikke lappen,

die van een digt begroeid heideveld afgestoken worden, om tot brandstof te dienen, en daarin van *zoden* verschillende, dat deze laatste van een grasveld afgestoken en tot gansch andere einde worden gebezigd: *de armoede brandt, in plaats van turf, enkel plaggen*. Dit woord, in het hoogd. ook *Plagge*, schijnt vermaagschapt aan het fr. *plaque*, als ook aan ons nederd. *plak*, of *plek*, *vlak*, of *vlek*, en *vlag*, zoo als men onder anderen ook zekere groene lappen noemt, die in onze binnenwateren groeijen.

PLAIZIER, zie *pleizier*.

PLAK, z. n., v., *der*, of *van de plak*; meerv. *plakken*. In den zin van eenen slag met zeker welbekend werktuig van ouderwetscheschoolmeesters, afkomstig van dezelfde lat. en gr. stamwoorden *plaga*, *πληγη*, van welke *plaaq* een ander uitspruitel is. Voorts het werktuig zelf, waarmede een schoolmeester plakken uitdeelt: *de plak gaat hem niet uit de handen*. Van hier de spreekw.: *ergens de plak op leggen*, het door een meesterachtig ontzag tegenhouden, bedwingen: *iemand onder de plak hebben*, hem zoo willekeurlijk beheerschen, als een schoolmeester de leerlingen.

PLAK, z. n., v., *der*, of *van de plak*; meerv. *plakken*. Verkleinw. *plakje*. Bij Kil. *placke*, *plecke*, *vlecke*. In eenige betekenissen, welke Kil. aan dit woord geeft, bezigt men heden ten dage in deszelfs plaats *plek* en *vlek*. Intusschen komt *plak* nog somwijlen voor in den zin van eene smet of klad: *daar valt eene groote plak inkt op mijn schrift*. En schertsende noemt men eene *plak* van dien aard ook wel eens een *plakkaat*: *wat hebt gij daar een plakkaat in uwven boezel*. Maar veel gebruikelijker is ook in dezen zin het woord *vlek*, waarin, even als in *plek*, *plak*, *plagge*, het gr. *πλάξ*, het fr. *plague*, enz. het denkbeeld van vlakheid heerscht. Uit dien hoofde was *plak* oorspronkelijk, evenzeer als *plek*, enz., een vlak gedeelte des aardbodems. Van deze beteekenis ging *plak* over tot die van een vlak gedeelte van evenveel welk ding, dat, door eene daarop vallende smet van de overige oppervlakte van zulk een ding, als het ware, afgeteekend werd; en overdragtiglijk gaf men aan de smet, waardoor een deel der oppervlakte van eenig ding zich van het overige dier oppervlakte onderscheidde, den naam van *plak*; in welken zin *plack* en *placken* heden ten dage ook in het neders. voorkomen. Van hier het neders. werkw. *placken*, en *placken*, *plecken*, *vlecken*, bij Kil., in den zin van bekladden; als ook de zamenstell.: *plackslanghe*, eene gevlekte slang, *plackwaeter*, een middel, om vlekken te verdrijven, *plackcerwer*, kladschilder, *plackpapier*, kladpapier.

PLAKKAAT, z. n., o., *des plakkaats*, of *van het plakkaat*; meerv. *plakkaten*. Van *plakken*. *aanplakken*. Plakschrift, aangeslagen bevel: *men heeft dit plakkaat gedrukt*. [Hooft.] Zamenst.: *bloedplakkaat*; *plakkaatboek*, enz. Zie verder *plak* en *plakken*.

PLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plakte, heb geplakt*. Iets ergens vlak op of aan vlijen, zoo dat het daaraan vastkleeft: *plak daar dat briefje op*. Overdragtiglijk, eenig ding vlak nederwerpen, als of men het op de plaats, waar men het nederwerpt, vast wilde doen kleven: *waarom plakte gij het daar zoo neer?* *Hij plakt hem tegen den grond, den wand*, enz. Voorts iemand gevangen zetten: *ik zal hem doen plakken*. Als mede zamen doen kleven: *zakjes plakken*. Met klevend goed besmeren: *placken*, bij Kil. *plaesteren*, oft *besetten met leem, kalk*, enz. Vast doen kleven: *er ligt in dat boek een blad los, dat moet geplakt worden*. Eindelijk, onzijdig, lang in een gezelschap blijven: *hij is een liefhebber van plakken*, een regte peklap. Van hier *plakker*, en de zamenstell.: *leemplacker*, en *plakleem*, bij Kil. *plakbriefje*, *plakkaart*, *plakschrift*.

Plakken, hoogd. *placken*, middeleeuw.

lat. *placare*, van welk laatste het hoogd.

Placat, fr. *placard*, eng. *placart*, ons *plakkaert*, bij Kil., en in een oud stuk, dat door Van Hass. is aangevoerd, en het hedendaagsche *plakkaat*, schijnt af te stammen.

PLAMMOTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plammootte, heb geplammoot*. Bij letterverplaatsing, van het verouderde en bij Kil. voorkomende *plammotten*, met vuile handen betasten, bezoedelen: *gij moet dat schoone linnen zoo niet plammoten*. In de gemeenzame verkeerling gebruikelijk. Oud. bezigt het in eenen goeden zin, voor kneden: *ongelijke dingen tot eene gedaante plammooten*.

PLAN, z. n., o., *des plans*, of *van het plan*; meerv. *plannen*. Verkleinw. *plannetje*. Evenzeer als *plein*, bij Kil. *pleijn*, *plane*, en het hoogd. *Plan*, eng. *plan*, *plain*, fr. *plaine*, *plan*, ital. *piano*, *pianura*, oorspronkelijk van het lat. *planus*, vla., effen; en beteekent eigenlijk, eenen vlakken, effenen, platten grond. Bijzonderlijk eenen grond, waarop een of meer gebouwen moeten worden gesticht. Overdragtiglijk, eene schets, eene afbeelding van zulken grond, en deszelfs verdeling tusschen de gebouwen, of derzelver onderscheidene vertrekken; en dus eenen zoogenoemden platten grond van een gebouw, of van eene vereeniging van gebouwen, van eene stad, van eene vesting, enz.: *men vond allertei plannen bij hem*. Voorts het ontwerp op zich zelf, al is het nog niet op papier afgeteekend; en, eindelijk, evenveel welk ontwerp: *het plan der Fransche omwenteling*. Zamenst.: *planmaker*, enz.

PLANEET, z. n., v., *der*, of *van de planeet*; meerv. *planeten*. Eene dwaalster, of liever een wandelend hemelligchaam, dat zich in eenen bepaalden loopkring rondom de zon beweegt. Door dezen naam onderscheidt men de gezegde hemelligchamen van de vaste sterren, van de planeetwachters, die zich wederom rondom de planeten bewegen, en tot welke de maan behoort, en van de staart- of baardsterren, die gemeenlijk *kometen* genoemd worden. Nu verzon de hebzucht weleer zekeren invloed van de planeten op het lot der menschen. Men voorspelde aan ligtgeloovigen geluk of ongeluk uit hunne planeten. Van hier, dat iemands *planeet*, zoo veel beteekende, als zijn noodlot: *laat uwe planeet niet lezen*, laat u uw noodlot niet aankondigen. [Vond.] Zamenstell.: *planeetboek*, *planeetkijker*, *planeetlezer*.

Planeet, hoogd. *Planet*, eng. *planet*, fr. *planète*, ital. *pianeta*, lat. *planeta*, zijn alle van het gr. *πλανήτης*, afkomstig, dat eenen dwaler aanduidt; een naam, dien men zekerlijk aan de gezegde hemelligchamen gaf, toen men nog niet wist, dat zij alle zich in eenen vasten loopkring bewegen.

PLANK, z. n., v., *der*, of *van de plank*; meerv. *planken*. Verkleinw. *plankje*. Zoodanig een stuk hout, als men uit eenen boom krijgt, wanneer men denzelven derwijze in het lang doorzaagt, dat de lengte en breedte der stukken derzeiver dikte verre overtreffen: *Nep-tuin ontziet, noch dijk, noch paal, noch eike plank*. [Vond.] *Dat papier is zoo vast als eene plank*. Een huisje van vier planken, eene doodkist. *Eene plank voor het hoofd*, of, lomp weg, *een bord voor den kop hebben*, onbeschaamd zijn, van blikken noch blozen weten. *Hij is de plank mis*, het gaat hem, als of hij eene plank, die over eene sloot ligt, mistrad. *Hij kan wel bij de plank*, is een ge goed man, in het dagelijksche leven. Van hier het basterdstaartige *plankier*, zoldering van planken, ook eene plank, die voor de stoep, tot dekking van eene goot ligt: *die een heelen teijt voor de tralij sitten, of op het plankier*. [Breder.], en het bijv. *planken*, dat uit planken vervaardigd is: *een planken vloer*. Zamenstell.: *plankwerk*, enz.

Plank, bij Kil. *plancke*, hoogd. *Planke*, eng. *plank*, in de taal van Wallis *plange*, zweed. *plancka*, fr. *planche*, ital. *planca*, *pianca*, lat. *planca* stammen af van het gr. *πλαζ*, dat misschien aan ons nederd. *plak*, *vlak*, enz. vermaagschapt is.

PLANT, z. n., v., *der*, of *van de plant*; meerv. *planten*. Verkleinw. *plantje*. Bij eene wijsgeerige beschouwing der natuur geeft men dezen naam aan alle bewerktuigde deelen van het geschapene, die van een gevoelloos leven voorzien zijn: *het rijk der planten bevat boomen, struiken, kruiden, grasplanten,*

enz. En dit algemeene gebruik van *plant* wordt bij menige gelegenheid gevolgd: *belommert, of van eick, of dichte lindeplant*. [D. Deck.] Doch in het gemeene leven bezigt men *plant* ook meermalen in de engere beteekenis van jonge en pas uit de aarde voortspruitende gewassen, vooral die van zulken aard zijn, dat zij verplaatst moeten worden: *uit die plant zal een fraaije boom groeijen*. *Koolplanten, saladeplanten*. *Die plant gaat uit*, zij sterft. *Het is de tijd, om de aardbezieplanten te verzetten*. Ook wordt *plant*, *plante*, voor het onderste des voets genomen: *aan de planten uwer voeten*. [Bijhelv.] *En hielt mitte hent sijns broeders plante*. [Bijb. 1477.] Van hier het basterdstaartige *planteit*, overvloedig, in de gemeenzame verkeering, en ook bij Kil. Zamenst.: *plantbed*, *plantenrijk*, *plantgewas*, *planthof*, enz.

Plant, *plante*, hoogd. *Pflanze*, zweed. *planta*, eng. *plant*, fr. *plante*, ital. *pianta*, stamt af van het lat. *planta*.

PLANTAADJE, zie *planten*.

PLANTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plantte, heb geplanted*. Eigenlijk, jonge gewassen derwijze ergens neerzetten, dat zij daar opluiken en groeijen kunnen: *boomen planten, andijvie planten, suikerriet planten*. Figuurlijk, een ding, dat voor geen wasdom vatbaar is, ergens vast in, of op de aarde plaatsen: *hij heeft het Staatsche vaandel op de vijandelijke verschansingen geplanted*. *Het geschut op den wal planten*. Voorts, de beginselen van wederom geheel iets anders ergens vestigen: *goede neigingen in de gemoederen der menschen planten*. *Paulus heeft het christendom te Korinthe geplanted*. *Volk planten*, hetwelk men weleer ook moet hebben gezegd, daar men thans nog het woord *volksplanting*, bezigt. Voorts komen van *planten* niet slechts *planting*, maar ook *plantaadje*, zoo als men hier en daar eenen geregelden aanleg van geboomte tot wandeldreven, en voorts een Amerikaansch landgoed noemt, dat tot planten van koffij, suiker, enz. gehezigd wordt; *planter*, welken naam men bijzonderlijk aan den bezitter van eene Amerikaanse plantaadje geeft, *plantsoen*, eene jonge spruit van meer dan een slag van boomen, welke men afhakt, om ze te planten, en tot eenen nieuwen boom te doen opgroeijen: *als de jeudige plantsoen geen hagelbuien vreest*. [Vond.] *plantsoenbosch*, enz.

Planten, hoogd. *pflanzen*, bij Notker *flan-zon*, bij Willeram. *phlanza*, angels. *plantan*, eng. *plant*, fr. *planter*, ital. *piantare*, zoudens, volgens Adel. niet zoo zeer van *planta*, *plant*, enz. afstammen, als wel van *platz*, *plaats*, enz.; maar hier werd hij, onzes erachtens, door zijnen heerschenden afkeer van latijnsche stamwoorden, geheel buiten het regte spoor gevoerd.

PLANTSOEN, zie *planten*.

PLAS, z. n., m., van den *plas*; meerv. *plassen*. Verkleinw. *plasje*. Bij Kil. *plasz*, neders. *plass*, hoogd. *Platz*, hetzelfde als *plots*. Eigenlijk, een klanknabootsend woord, dat ongetwijfeld oorspronkelijk, het geluid aanduidde, hetwelk het water maakt, als wij daar in trappen. In het gebruik, het water, dat zulk een geluid maakt, eene min of meer uitgebreide en diepe plek waters, op straten en wegen: *ik viel achter over in eenen plas*. Overdragtiglijk, evenveel welke plek waters: *men moet naar Oostindie eenen grooten plas over*. Door den ongestuimen *plas*. [Vond.] *De landen langs den Nijl, en zijnen langen plas*. [Vond.] Bijzonderlijk, in Holland, een poel door uitveening van landerijen voortgebracht: *de Nieuwkoopse plas wordt droog gemaakt*. Van hier *plasregen*, stortregen, slagregen, hoogd. *Platzregen*, een regen, die *platz, plas*, klinkt, of die plassen voortbrengt, of uitstort, *plasregenen*, en *plassen*, neders. *plasken*, zweed. *plaska*, hoogd. *platschen, plantschen, planschen*, en *platschern*, eigenlijk de klank van *plas* voortbrengen, met voeten of handen in het water plompen, daarin morsen: *dat wijf doet niets dan wasschen en plassen*.

PLASDANK, z. n., m., van den *plasdank*; meerv. *plasdanken*. Verkleinw. *plasdankje*. Bij Kil. *plajdsanck*. Van *dank*, en *plas, plais*, een bastaardwoord, ontleend van het fr. *plaire*, behagen, van hetwelk men, behalve *pleizier*, enz. oulings hier te lande ook *pleizant*, bij Kil. *plajisant* en *plajisantelick* afleidde. Dus is *plasdank*, niet, zoo als Halma wil, een dank als een *plas*, een groote dank; maar een dank, waarmede men bewijst, dat men in het verrigte of geschonkene behagen schept, daarover wel voldaan is: *men wil daarmede eenen plasdank bij mij behalen*. *Diens eenigh doelwit is den plasdank van haer Heeren*. [Vond.]

PLASREGEN, zie *plas*.

PLASSEN, zie *plas*.

PLAT, bijv. n. en bijw., *platter, platst*. Het tegenovergestelde van *verheven*, en genoegzaam hetzelfde als *vlak*: *iets plat drukken, of staan*, deszelfs verhevenheid wegnemen, en het van weerskanten vlak en effen maken: *zoo plat als een scholletje*. *Meest alle negers hebben platte neuzen*. *Platte daken*. *Het platte land*, dat schaars met gebouwen bezet is, en daardoor niet zoo oneffen wordt gemaakt, als de grond, waarop men eene stad gebouwd vindt. *Eene platte beurs*, die ledig is. *Iemand plat staan*, zoo geweldig kloppen, als of men hem plat maken wilde. *Plat ter aarde vallen*, zoo neervallen, dat men de minst mogelijke verhevenheid behoudt. Figuurlijk, al wat weinig verhevenheid en rondheid schijnt te bezitten. In dezen zin

gebruiken de schilders het woord *plat*, en tevens in dien van onedelheid, laagheid van voorkomen: *eene platte figuur*, die van allen edelen zwier ontbloot is. Eveneens noemt men laffe en kruipende gezegden *platte uitdrukkingen*; en smakelooze wijn heet *platte wijn*. Overigens is *plat*, oulings *plats*, regt uit, zonder omwegen: *iemand iets plat afslaan*. *Ik gelove plat, dat den armen wert geholpen van zijn gebreecken*. [Consth. Juw.] Bij Kil. *plat wt*, rond uit. En in het *plat* is, op eenen zoogenoemden platten grond, in een plan: *de Koning deedt in 't plat teekenen de slaghorden*. [Hooft.] Eindelijk is *plat* *duitsch* het tegenovergestelde van *hoogduitsch*. Van hier *plat*, z. n., waarover straks nader; *platachtig, plattdijs, en platteel*, waarover ook nader, *platheid, platten*, waarover bij *pletten*, en *platterd*, een ongeletterde: *dat boek is voor platterds geschreven*. Zamenstell. *plabodemd, platroek, platgat, plalood, platluis, platvisch, platvoet, platvoeten, platvoetig*, enz.

Plat, hoogd. *platt*, zweed. *platt* en *flat*, deen. *flad*, eng. *flat*, fr. *plat*, ital. *piatto*, is naauw vermaagschapt met het lat. *plautus, plotus*, een platvoet, en *latus*, gr. *πλατυς*, breed, als ook met *plaat, plaats*, en *blad*.

PLAT, z. n., o., van het *plat*; meerv. *platten*. Verkleinw. *platje*. Dit verkleinw. bezigt men wegens eenen stouten jongen: *het is een regt platje*. Maar een *plat* is eene effene vlakke zonder verhevenheden; zoo als een *plat dak* van een of ander gebouw: *daar is een schoon plat op dat huis*. Het bovenste van een altaar: *op 't outerplat*. [Vond.] *Wilt hem op 't plat van zijn altaren vieren*. [Vond.] De vlakke zijden van een zwaard: *ik heb hem met het plat van den degen afgerost*. Het onderste van eens menschen voet: *'t zal al zijn onder 't plat van uwen voet gesteld*. [D. Deck.] Voorts is op *zijn plat* met de vlakste zijde naar beneden: *die klinkers liggen op hun plat*. *Op zijn plat vallen* is, figuurlijk, evenveel als, door de mande vallen, tot bekentenis komen.

PLATDIJS, z. n., v., van de *plattdijs*; meerv. *plattdijsen*. Verkleinw. *plattdijsje*. Zeker slag van *platvisch*, dat onder op den bodem van het water op de linker zijde ligt, en daarom enkel aan den rechterkant van het hoofd oogen heeft, anders schol. In het hoogd. *Platteisze*, boh. *plateijs, plateijsek*, pool. *plaszka* eng. *plaiice*, fr. *plie*, middeleeuw. lat. *plada*, bij Anson. *platessa*. Waarschijnlijk van het gr. *πλατῆς*, dat intusschen eigenlijk een ander slag van *platvisch* aanduidt.

PLATTEEL, (*plattiel*.) z. n., o., des *platteels* of van het *platteel*; meerv. *platteelen*. Staat in den uitgang gelijk aan het fr. *plateau*, een schotel. Het stamwoord is in het fr. *plat*, een schotel. Ook beteekent ons *platteel*, in

- de zamenstell. *platteelbakker, plattelbakkerij*, allerlei aardewerk; maar het blijft bij eenen schotel bepaald, in *platteellecker*, bij Kil., een tafelschuimer. Zie *pateel*.
- PLATINA, z. n., v., *der*, of *van de platina*; zonder meerv. Een metaal, dat eerst in 1748 in het Spaansche Amerika ontdekt werd, het goud in zwaarte overtreft, lichtblauw van kleur, en op zich zelf onsmeltbaar is, maar om staatkundige redenen niet opgedolven wordt, en daarom in Europa zeer zeldzaam is.
- PLAVEIJEN, (bij Kil. ook *pareijen*), bedr. w., gelijkvl. *Ik plaveide, heb geplaveid*. Vloeren: *de weg is een uur gaans ver geplaveid*, met gebakke of andere steenen gevloerd. Van hier *plaveijing, plaveisel*. Zamenstell.: *plaveisteen*, bij Kil. ook *paveijsteen, paveersteen*, eng. *pave*, fr. *paver*, ital. *pavimentare*, afkomstig van het lat. *parire*, vloeren, eigenlijk eenen leemen grond plat en effen kloppen, stampen, of trappen, waarvan het gr. *παύω* het grondwoord is.
- PLECHT, z. n., v., *der*, of *van de plecht*; meerv. *plechten*. Het voorste of achterste halfdek van een schip, maar bijzonderlijk het voorverdek, waaraan men niet slechts den naam van de *voorplecht*, maar ook bij uitsluiting dien van de *plecht* geeft, welken het achterste halfdek nauwelijks anders voert, dan in de zamenstell.: *stuurplecht*. Spreekw. *van de plecht rollen*, van zijn ambt afgezet worden. *De plecht is al van het schip*, eene klankspeling, die zoo veel aanduidt, als: dat pleegt niet meer te geschieden. Zamenstell.: *plechtanker*, het voornaamste anker van een schip, dat men op de plecht gereed houdt, om het in den uitersten nood te gebruiken. Overdragtiglijk, iemands laatste toevlugt: *dat was mijn plechtanker*. *Het plechtanker uitwerpen*, de uiterste pogingen tot behoud in het werk stellen.
- PLEGEN, (bij Kil. *pleghen*), onz. w., onregelm. *Ik plagt, heb gepleegd, oul. geplogen*; doch dit is geheel versleten. Gewoon zijn; *de wereld is verwilderd, waar Pallas plagt te staan, is nu een uil geschilderd*. *Hij pleegt veel te eten*. Oul. werd het ook gebezigd voor gebeuren: *dat men doorgaans ziet pleghen*. [Hooft.]
- PLEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pleegde, heb gepleegd*. Eigenlijk bezorgen, zorgvuldiglijk in het werk stellen, oefenen, in oefening brengen: *maar ook, dat het behoorlijk is, de zelve (de verdraagzaamheid) te pleghen*. [H. de Gr.] Voorts in eenen algemeeneren zin, bedrijven: *hij geeft zich over aan het plegen van allerlei gruwelen*. *Bedrog plegen, raad plegen*. *Den dienst plegen*. [Bijbelv.] Van hier *pleging*. Zamenstell.: *pligtspleging, raadpleging, regtspleging; pleegvader*, bij Kil. *pleghvader*, voorgd, enz. Poot gebruikt het woord *pleegheer*, voor een' herder. Nog
- zeggen onze landlieden: *de koeijen plegen*. De ouden bezigden ook *plien* voor *plegen*.
- PLEGT, z. n., v., *der*, of *van de plegt*; meerv. *plegten*. Kusting op een huis of ander goed: *ik heb eene plegt van duizend gulden op dat land*. Bij Kil. *Pleghe, debitum*.
- PLEGTIG, bijv. n., en bijw. *plegtiger, plegtigst*, bij Kil. ook *pligtig*. Statig, aanzienlijk: *eene plegtige vergadering; een plegtig gewaad*. *Hij ontving ons op de plegtigste wijze*. Van hier *plegtigheid, plegtigtijk*. Oud. bezigt *gedenkplegtig*.
- PLEGTIGLIJK, zie *plegtig*.
- PLEI, zie *palei*.
- PLEIDOOI, zie *pleit*.
- PLEIN, z. n., o., *des pleins*, of *van het plein*; meerv. *pleinen*. Verkleinw. *pleintje*. Eigenlijk even hetzelfde, als *plan*. Oulings iedere vlakte: *doe zij nu aan de pleijne van den doornbosch quamen*. [Bijbelvert.] In het heddendaagsche gebruik eene effene en vlakke plek gronds nevens een groot gebouw: *hij staat hier op een verheven en met marmar gevloert plein*. [Moon.] *De koetsen regelen zich op het plein*. Zie voorts *plan*.
- PLEISTER, (*plaafter*), z. n., v., *der*, of *van de pleister*; meerv. *pleisters*. Verkleinw. *pleistertje*. Een stuk linnen, of leder, dat met een kleverig geneesmiddel besmeerd is, om op eene wonde, kneuzing, enz. gelegd te worden: *zijn halve aangezicht is met eene pleister bedekt*. *Hechtpleister, keelpleister, tandpleister, trekpleister*, enz. Overdragtiglijk, al wat tot verzachting van eenig leed dienen kan: *dat zeggen is te grievend, leg daar eene pleister op*, voeg daar iets bij tot opbeuring. *Op dat gebrek moet men eene gouden pleister leggen*, men moet dat leed met geld verzachten. Voorts de kalk, waarmede men eenen muur bedekt: *al de pleister valt van den wand*. En een nog fijner slag van kalk, anders *gips* genoemd: *ik heb zijne beeldtenis in pleister*. Van hier *pleisteren*, met kalk bestrijken: *die wand mag wel eens op nieuw gepleisterd worden*; *pleisteraar*, bij Kil. *plaafterer, placker*. Zamenstell.: *pleisterkalk, pleisterkuil*, waaruit *pleister* gegraven wordt, *pleisterwerk*, dat van *pleister* gemaakt is.
- Pleister*, eng. *plaster*, hoogd. *Pflaster*, angels. *plaster*, zweed. *pläster*, boh. *flastr*, fr. *plâtre*, en *emplâtre*, ital., sp. *emplastro*, lat. *emplastrum*, stamt af van het gr. *ἐμπλάστρον* welks voorzetsel men in het fr. als er van kalk gesproken werd, en elders in alle gevallen, weggeworpen heeft.
- PLEISTEREN, zie *pleister*.
- PLEISTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik pleisterde, heb gepleisterd*. Op eene reizig stil houden, om wat uit te rusten: *hoe menigmaal hebt gij wel gepleisterd?* Zamenstell.: *pleisterplaats*, enz. Oulings schreef men *peisteren*, zoo als Kil. en Plant. alleen hebben, en het

- beteekende eigenlijk zich ververschen, eten en drinken: *komt peisteren in mijn hut.* [Huijg.] Ook van dieren: *ghinc dat ors peisteren in 't land.* [Zeghel.]
- PLEIT, z. n., v., *der, of van de pleit*; meerv. *pleiten*. Een plat vaartuig: *pleijten geladen mit Hamborger bier*, in een oud stuk bij Van Hass. aantek. op Kil. In het gemeene leven gebruikt men dezen naam niet meer, maar wel in de geschiedboeken, waar men van vaartuigen van den ouden tijd spreekt. De Italiaansche schrijvers der middeleeuwen noemden ze *platae*, en *plattae*; en in Opperd. geeft men aan soortgelijk een slag van vaartuigen nog heden ten dage den naam van *Plätte*, *Platte*, welks oorsprong in *plat* gelegen is.
- PLEIT, z. n., o., *des pleits*, of *van het pleit*; zonder meerv. Een regtsgeding: *uit een verward pleit reddden.* [Vond.] *Wij hebben hier bij een de rechters van het pleit.* [Anton.] Zamenstell.: *pleitbezorger*, *pleitgeding*, *pleitzaak*, *pleitzak*, enz.
- Pleit*, eng. *plea*, ital. *piato*, sp. *pleijto*, fr. *plaidoyer*, van waar wij het basterdwoord *pleidooi* ontleend hebben, schijnt af te stammen van een oud woord *pleijen*, keuvelen, dat bij Mel. St. voorkomt in: *si ghinghen nu singhen ende pleijen*, en van waar ook *plaijeren*, *plaeijeren*, *pladeren*, bij Kil., fr. *plaidier*, eng. *plead*, en ons nederd. *pleiten*. Misschien echter is *pleit* afkomstig van *plegen*, waarvan *pligt*, als een strijd, of onderhandeling wegens de pligtigheid en het regt van iemands bedrijf. Althans, in Gelderland zegt men nog *plegt*, *plegten*, voor *pleit* en *pleiten*. Het gr. *πληκτικόν*, *pugnare*, *disceptare* komt hier ook in aanmerking.
- PLEITEN, onz. w., gelijkvl. *Ik pleitte*, heb *gepleit*. Een regtsgeding voeren: *hij doet niets dan regten en pleiten.* *Wie pleit voor hem?* Welke pleitbezorger heeft zijn geding in handen. Overdragtiglijk, zich zelve, of anderen, in evenveel welke gevallen, verdedigen: *hij pleit voor zich zelve.* *Dat pleit sterk voor hare onschuld.* *Hoe kunt gij nog voor zulken booswicht pleiten.* Van hier *pleiter*, *pleiterij*, enz. Zamenstell.: *pleithof*, *pleithamer*, *pleitkunst*, *pleitvogel*, *pleitziek*, *pleitziekte*, *pleit-zucht*, *pleit-zuchtig*, enz.
- PLEIZIER, (*plaisier*, *plaisier*, *plaisir*, bij Kil.) z. n., o., *van het plezier*; zonder meerv. Verkleinw. *pleiziertje*. Vermaak: *gij hebt mij daarmede een groot plezier gedaan.* Eigenlijk niets anders, dan het fr. *plaisir*, eng. *pleasure*, ital. *piacere*. Na dat intuschen *pleizier* bij ons in gebruik geraakt is, hebben wij daarvan afgeleid: *pleizieren*, vermaak aandoen, eng. *pleasure*, en *pleizierig*, eng. *pleasurable*. Zamenstell.: *pleizierreis*, *pleiziertogt*, enz.
- PLEK, z. n., v., *der, of van de plek*; meerv. *plekken*. Verkleinw. *plekje*. Oorspronkelijk, een vlak gedeelte des aardbodems. Overdragtiglijk, ieder gedeelte des aardbodems: *terzelver plekke aangesmelen.* [Hooft.] Voorts een gedeelte der oppervlakte van elk ding, dat door eene daarop vallende smet, of door kleur, of anderzins van de overige oppervlakte van zulk een ding onderscheiden is: *hij heeft eene vurige plek op de hand.* *Een hond met zwarte plekken.* Zie voorts *plak*, en *vlek*.
- PLEMP, *plempe*, z. n., v., *der, of van de plemp*; meerv. *plempen*. Eene vischschuit, bij Wageenaar. Die gene, welke met zulk eene schuit vischt, wordt, volgens Winschoten, een *plemper* genoemd.
- PLENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plengde*, heb *geplengd*. Uitstorten van bloed, wijn, olie, of water, bij offerplegtigheden: *onder het plengen van den wijn op het altaar.* Voorts uitstorten, vergieten: *er werd veel Christenbloed geplengd.* De dichters bezigen tranen *plengen*, voor tranen storten, schreijen. Van hier *plenging*. Zamenstell.: *plengwijn*.
- PLENKEN, veroud. onz. w., bij Kil. *plencken*, *vagari*, *errare*, omdolen, Van hier *plencker*, een dwaler, een zwerver.
- PLETS, veroud. z. n., o., *van het plets*; zonder meerv. Bij Kil. een stuk, eene lap, en eene geringe soort van laken.
- PLETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plettede*, heb *geplet*. Plat maken, en voorts verbrijzelen, vermorzelen, omdat men vele dingen zonder dien niet plat maken, *platten*, of *pletten*, kan: *dat arme dier is te morzel geplet.* *Gouddraad pletten.* Van hier *pletteren*, *verpletteren*, *pletmolen*, enz. Zie *plat*.
- PLETTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pletterde*, heb *gepletterd*. Het voortd. werkw. van *pletten*. Van hier *te pletteren*: *te plettere en te mortel slaen.* [Vond.]
- PLEURIS, ond. z. n., v., *der, of van de pleuris*; meerv. *pleurissen*. Zijdewee: *zij heeft eene pleuris.* Van het lat. *pleuritis*, fr. *pleurésie*, eng. *pleuresy*.
- PLIGT, z. n., m., *des pligts*, of *van den pligt*; meerv. *pligten*. Van *plegen*. Een door eene wet bepaald gedrag, en, in eene ruimere beteekenis, elk met de natuur der zake en onze betrekking tot dezelve overeenkomstig gedrag: *geopenbaarde, burgerlijke, mensche-lijke, natuurlijke pligten.* *Het is uw pligt, mij te gehoorzamen.* *Mijn pligt vordert het.* *Zijne pligten te buiten gaan.* *Naar eed en pligt handelen.* Zamenstell.: *huwelijkspligt*, *kinderpligt*, *tempelpligt*; *pligtgebaar*, *pligtgebod*, *pligtleer*, bij H. Dull., *pligtraag*, bij Camph., *pligtaardig*, *pligtplegen*, *pligtpleging*, beleefdheid, eerdienst, *pligtschuldig*, *pligtshalve*, enz. Van hier *pligtig*, voor verpligt, schuldig; *dijkpligtig land*, land, waarop de verpligting ligt om den dijk te onderhouden: *wetpligtig*, bij Hooft.

PLIGTIG, }
 PLIGTPLEGING, } zie *pligt*.
 PLIGTSHALVE, }

PLOEG, z. n., m., *des ploegs*, of *van den ploeg*; meerv. *ploegen*. Een bekend werktuig van landbouwers, om voren in den grond te trekken, en dien lossen, en voor de ontvangst van het daarin te werpen zaad geschikter te maken: *nu zullen de koninklijke gebouwen luttel lants voor den ploeg laeten*. [Vond.] Overdragtiglijk, het werk, dat met een' ploeg wordt verrigt, en ook alle andere arbeid: *hij gaat lustig aan den ploeg*, hij begeeft zich lustig aan zijn werk; *de handen aan den ploeg slaan*, eene zaak ondernemen; ook iemands middel van bestaan: *dat is mijn wagen en mijn ploeg*, dat zijn mijne middelen van kostwinning. Voorts, een timmermanswerktuig, om planken te ploegen, of daarin groeven te maken, waarin de afgeschaafde zijden van andere planken sluiten: een werktuig van boekbinders, anders ook wel een *ploegmes* genoemd. Eindelijk schijnt men den naam van *ploeg* oulings te hebben gegeven aan zeker bepaald aantal van werklieden, waarmede men zoo veel lands bearbeidde, als men met eenen ploeg kon bebouwen. Van hier, dat men nog heden ten dage elk hoopje volks, hetwelk men tot het uitwieden der akkers bezigt, met den naam van eenen *ploeg* bestempelt, en denzelfden naam geeft aan elk hoopje volks, dat gezamenlijk eenig bepaald werk verrigt, en afdoet: *die veenman heeft zes ploegen aan het werk*. Die *dijk wordt in elf ploegen afgewerkt*. Zamenstell.: *ploeghout*, *ploegijzer*, *ploegkouter*, *ploegland*, *ploegmes*, *ploegos*, *ploegrad*, *ploegschijf*, *ploegstaart*, *ploegsteel*, *ploegstok*, *ploegstreek*, *ploegvoor*, enz.

Ploeg, hoegd. *Pflug*, bij Othfrid. *pluag*, in Tatian. *phluog*, neders., angels., zweed., *plog*, eng. *plough*, in het albanisch, *plivar*, longobard. *ploum*, bij Kil. *ploegh*, is van onzekeren oorsprong.

PLOEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ploegde, heb geploegd*. Het land met eenen ploeg omwerken: *men vond Cincinnatus bezig met zijn land te ploegen*. Onzijdig, met den ploeg aan het werk zijn: *die zelve ploegde met twaalf jok voor hem henen*. [Bijbelvert.] Overdragtiglijk, zwaar werk doen: *men ploegt, en zwoegt, en zweet*. *Bitter moet hij ploegen, om aan den kost te geraken*. Voorts is *planken ploegen*, daarin met eenen zoogenoemden ploeg groeven maken. *Het strand ploegen*, wordt figuurlijk gebezigt voor onnut werk doen. De dichters spreken van het voorhoofd met rimpelen *geploegd*, [Oud.] — *Cum venient rugae quae tibi tempus arent*. [Ovid.] Van hier *ploeger*.

PLOERT, z. n., m., *des ploerts*, of *van den ploert*; meerv. *ploerten*. Verkleinw. *ploertje*. Een gult, een boef, die zich aan lage lichtmisse-

rijen, en snoode trekken en bedrijven overgeeft: *het zijn veelal pluggen en ploerten*. Van hier *ploertachtig*, *ploerterij* en *ploertig*.

PLOF, z. n., m., *des plofs*, of *van den plof*; meerv. *ploffien*. Klanknabootsend woord. Het geluid van iets dat valt: *wat gaf dat daar eenen plof!*

PLOFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik plofte, ben geploft*. Het geluid van plof veroorzaken, door ergens neêr te vallen: *ter aarde ploffen*. *Hij plofte achter over in het water*. Ook wel eens in eenen bedrijvenden zin, hetzelfde geluid te weeg brengen, door iets ergens neder te werpen: *waarom ploft gij het daar zoo maar op den grond? En plofte me in het zand*. [Vond.]

PLOK, *pluk*, z. n., m., *des ploks*, of *van den plok*; meerv. *plokken*. Verkleinw. *plokje*. De daad van plokken, of plukken: *dit zijn aardbezien van den tweeden plok*. Hetgeen men met de hand ergens uit plukt, of grijpt, *een ieder neemt daar eenen plok af*. Overdragtiglijk, een voordeel, hetwelk men uit deze of gene zaak trekt: *ik zal daar nog een mooi plokje uit halen*. Van hier *plokpenning*, geld, dat bij eene openbare verkooping aan de meestbiedenden wordt uitgelooft: *ik zoude daar een plokpenning op zetten*. Zie *plukken*.

PLOKKEN, zie *plukken*.

PLOKPENNING, *plukpenning*, zie *plok*.

PLOMP, z. n., m., *des plomps*, of *van den plomp*; meerv. *plompen*. Klanknabootsend woord. Het geluid van een dik, en zwaar ligchaam, als het plotseling in een diep water valt: *toen ik den plomp van mijnen makker hoorde, sprong ik aanstonds over boord, om hem te redden*. *Het was te Muiden plomp op plomp, toen al die boomen in de Vecht neerkwamen*. Ook wordt het als een tusschenwerpsel gebezigt: *plomp! daar lag hij in den burgwal!* Nu gebruikt men in het eng. het woord *plum* of *plump*, genogzaam in denzelfden zin; en men schijnt in het fr. *plonger*, op het geluid te doelen, hetwelk een zwaar ligchaam maakt, als het plotseling in het water valt; ja misschien bekwaam het lood in het lat. den naam van *plumbum* van het doffe geluid, hetwelk het nedervallende veroorzaakt.

PLOMP, bijv. n. en bijw., *plomper, plompst*. Grof, dik en, zoo als een ligchaam, dat, in het water vallende, het geluid van plomp voortbrengt: *waarom hebt gij zulke plompe stoelen gekocht? Plompenagelen*, bij van Hass. Voorts wordt *plomp* gebezigt wegens iets, welks punt, of snede, derwijze afgesleten is, dat zij een grof en dik voorkomen heeft: *dit mes is plomp*. *Als onse degens plomp gevogten zijn, dan zal hij er weer een punt aan slijpen*. [Paffenrode, bij van Hass.] Overdragtiglijk, met opzigt tot des menschen zielsvermogens, *stomp*, *bot*, *dom*: *wat is dat een plomp mensch!* Van hier *plompaard*, *plompelijk*,

plomphheid, plomphuizen, in het spreekwoord: *ik ben van plomphuizen*, waarmede men het lat. *Davus sum, non Oedipus*, uitdrukt.

Plomp, hoogd., neders., eng. *plump*, lat. *plumeus*, ital. *piomboso*.

PLOMPAARD, *plomperd*, zie *plomp*.

PLOMPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik plompte, heb geplompt*. Het geluid van plomp te weeg brengen: *ik hoorde het plompen. Hij plompte in het water*, door daarin te vallen, of met het zware einde van eenen langen stok, welken men bij het schakelvisschen gebruikt, daarin te slaan. Voorts ook wel eens, in eenen bedrijvenden zin, iets derwijze in het water werpen, dat zulks het geluid van plomp veroorzake: *waarom hebt gij dat ding in het water geplompt?*

Plompen, hoogd. *plumpen*, zweed. *plumpa*, eng. *plump*, en *plunge*, fr. *plonger*.

PLONDEREN, zie *plunderen*.

PLONZEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik plonsde, heb geplonsd*. In het water smijten, dat het plonst: *in eene poel der verderfensisse plonzen*. [Hooft.] Onz. met zijn: in 't water vallen: *hij plonsde in de gracht*.

PLOOI, z. n., v., der, of van de *plooi*; meerv. *plooijen*. Verkleinw. *plooitje*. Eene vouw in een kleed, de huid van een mensch, of dier, onz.: *zijn aangezicht is vol van plooijen en rimpels. Hoe komt uw kleed aldus uit zijne ploi gesleurt*. [Vond.] Overdragtiglijk, al wat tot den vorm van een onstoffelijk ding, evenveel afdoet, als de plooi van een kleed tot deszelfs fatsoen: *die alle zaack, hoe quaed, slaet in de beste ploi*. [D. Deck.] *Natuur geeft ons eene ploi*. [Vond.] *Hij heeft zijne plooi reeds genomen*, zijn karakter is reeds gevormd.

Plooi schijnt evenzeer als het eng. *plait*, fr. *pli*, ital. *piegamento*, lat. *plica*, van het gr. $\pi\lambda\omicron\kappa\eta$ af te stammen.

PLOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plooid, heb geplooid*. In vouwen leggen: *overhemden plooijen*. Figuurlijk, schikken, bedekken, goed doen voorkomen: *ik had mij versproken, maar wist het schielijk weer te plooijen. Hoe zult gij dit plooijen? Alles in de beste vouwen plooijen*. Van hier *plooijing*, *plooister*, *geplooi*. Hetzelfde als het lat. *plicare*, en gr. $\pi\lambda\epsilon\kappa\epsilon\upsilon$.

PLOTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plootte, heb geploot*. De schapenvellen van wol ontblooten: *hoe vele vachten zijn er al geploot?* Van hier *ploter*, *vellenploter*.

PLOTS, bijw., ontleend van het plotsend geluid, hetwelk een vallend ligchaam voortbrengt. Eensklaps, hetzelfde als plotseling: *uit is 't met haer; plots leyt haer staet*. [Camph.]

PLOTSSELING, zie *plotsen*.

PLOTSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik plotste, heb geplost*. Genoegzaam hetzelfde als *ploffen*; ergens derwijze neervallen, dat die val het

geluid van *plots* voortbrengt: *zij plotste van de schuit in het water*. Van hier *plotselijk*, zoo onverwacht, en schielijk, als iets dat valt, dat het gezegde geluid te weeg brengt, en *plotseling*.

Plotsen, stamt af van *plots*, hoogd. *Platz*, vermaagschapt aan *Platz*, enz. Zie *plas*.

PLUG, z. n., v., der, of van de *plug*; meerv. *pluggen*. Een bom, of mondstuk, op een vat, als mede een klein houten nageltje, waarvan zich de schoenmakers veel bedienen. *Pluggen snijden*, kleine houten nageltjes voor de schoenmakers vervaardigen, overdragtiglijk, een gering en onvoordeelig werk doen; zoo als *plug*, of *plugghe*, bij Kil., voor eene zaak van weinig aanbelang, een niets beduidend ding, genomen wordt, en een *plug*, mannel., in de gemeenzame verkeer, eenen niets beduidenden karel, eenen lichtmis aanduidt.

Plug, zweed. *plugg*, eng. *plug*, neders. *plugge* en *pfluck*, hoogd. *Pflock*, ijsl. *pleigur*, stamt af van het oude *stigen*, zweed. *fleiga*, lat. *stigare*, slaan, inslaan, even zeer als het ijsl. *fleigr*, zweed. *pligg*, dat een kielhout beteekent.

PLUG, z. n., m., zie het vorige *plug*.

PLUIKEN, zie *plukken*.

PLUIM, z. n., v., der, of van de *pluim*; meerv. *pluimen*. Verkleinw. *pluimpje*. Eene veder: *zoo wie de paeuwe pluim, om haeren gulden glans, stelt voor de veer der gans*. [D. Deck.] *Ik zal die zelve roode pluim uitzonderen*. [Vond.] Het verkleinw. *pluimpje* beteekent ook overdragtiglijk een klein eerbewijs, eene kleine loftuiting: *zij gaf hem daar een mooi pluimpje*. Als ook zeker slag van kleine angelieren, van welker bloemen de bladeren in dunne vezeltjes uitloopen, die aan veren gelijken. Voorts is *pluim*, in de taal der jagers, de staart van een' haas; en deze beteekenis kan het woord, volgens Van Hass, hebben in de samenstell.: *pluimstrijken, pluimstrijker, pluimstrijkster, pluimstrijksterij*, enz. Dit *pluimstrijken* kan eigenlijk zoo veel zijn, als streelen met een hazenstaartje, hetwelk de grieksche blijpselschrijver Aristophanes eenen vleijer in de handen gaf, om de tranende ooggen van eenen leepen grijsaard af te vegen. Daar en tegen schreef Huydec.: » *pluimstrijkers* zijn, die iemand, » als met een zacht pluimken, of verken, » wat honigs om den mond smeerden. » De overige samenstell. zijn: *pluimaluin, pluimbereider, pluimbos, pluimgedierte, pluimgraaf, pluimgras, pluimeloos*, enz. Overigens komen nog van *pluim*: *pluimen*, van veren ontblooten, en *pluimaadje*, veren in het algemeen, en bijzonderlijk, die tot eenen vederbos zijn zamengevoegd: *verliest gij 't vendel, zoo volgt de witte pluimaadje*. [Hooft.]

Pluim, hoogd. *Flaumfeder*, fr., eng. *plume*, ital. *piuma*, sp. *pluma*, stammen allen af van het lat. *pluma*.

PLUIMSTRIJKEN, *pluimstrijker*, enz. Zie *pluim*.

PLUIS, z. n., v., der, of van de *pluis*; meerv. *pluizen*. Verkleinw. *pluisje*. Eigenlijk, een haartje, een haarachtig vlokje, zoo als er op de vogels achterblijven, wanneer men ze de veren heeft uitgeplukt. In het gebruik, elk vlokje, vezeltje, enz.: *dat kleed zit vol pluizen*. Van hier *pluizig*. In de gemeenzame verkeerling bezigt men het ook als een bijv. naamw., of bijw.: *het is daar niet pluis*, niet schoon, zuiver, onklaar. *Hij is niet pluis*, niet zuiver, deugt niet veel: *de visch was niet pluis*, niet versch.

PLUIZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik ploos, heb geplouzen*. Tot pluusjes, vezeltjes trekken, of plukken: *touw pluizen, wol pluizen*; als ook van vezeltjes, haartjes ontblooten: *eenen vogel pluizen*, hem ter dege schoon plukken. Peuteren, zoo als iemand, die eenen vogel schoon plukt: *het kind pluist gedurig in den neus, aan de lippen*, enz. *Pluizen*, bij kleine beetjes eten, peuzelen. Van hier *pluiser, pluizerij*, het Vriesche *pluister*, pluis, waarvan bij Kil. *pluysteren*, plunderen, eigenlijk van alle haar ontblooten: *veroverten geplunderd, gepluijstert en geploekt*. [Breder.]

Pluis, fr. *poil*, ital. *pelo*, zijn afkomstig van het lat. *pilus*, welks naaste afstammelingen *pilare, depilare, expilare*, met het ital. *pelare*, het fr. *pillar* en *éplucher*, en ons *pluizen*, overeenkomen.

PLUKHAREN, onz. w., gelijkvl. *Ik plukhaarde, heb geplukhaard*. Van *plukken* en haar. Derwijze vechten, dat men elkander bij het haar grijpt, en hetzelfde van elkanders hoofd rukt: *hij is op worstelen en plukharen afgerigt. Wij zullen er om plukharen, om vechten*.

PLUKKEN, *plokken*, bedr. w., gelijkvl. *Ik plukte, heb geplukt*. Tot vlokken trekken: *wol plukken*. Iets van vlokken, lokken, of veren, ontblooten: *hoenders, ganzen*, enz. *plukken*. Overdragtiglijk iemand van zijne bezittingen ontblooten: *Zij hebben hem geplukt, zoo lang hij iets had*. Voorts, iets op dezelfde wijze ergens aftrekken, als men de vlokken, lokken, of veren doet, van welken men iets ontbloot: *appelen van den boom plukken; aardbezen, noten, bloemen plukken*. Figuurlijk: *indien gij eenige bloemen op den Nederlantschen Helikon plukken wilt*, [Vond.] d. i. eenige sierlijke uitdrukkingen uit Nederd. dichtstukken ontleenen. *De vruchten van zijnen arbeid plukken*, de voordeelen daarvan genieten. Vond. bezigt voor *plukken* zeer dikwijls *pluiken*. Van hier *plukker, plukking, plukkeling*, bij Kil. hetzelfde als *pluksel, plukster*. Zamenstell.: *plukmand, pluktijd, plukvrucht*, enz.

Plukken, hoogd. *pflucken*, angels. *pluccian*,

eng. *pluk*, zweed. *plocka*, schijnt af te stammen van *pluk*, hetzelfde als *plok, vlok, lok*.

PLUKSEL, zie *plukken*.

PLUNDEREN, *plonderen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik plunderde, heb geplunderd*. Van kleederen, huisraad, en andere roerende goederen, be-rooven: *de arme inwoners werden gansch en al geplunderd*. Als ook onzijd. met zoodanig eene berooving bezig zijn: *in plaats van den vijand te vervolgen, plunderen zij*. Vond. zegt ook: *iemand van iets plonderen*. Van hier *plunderaar, plunderaadge*, buit, roof: *om de plunderaadge*. [Vond.]; *plundering*; maar *plunderkamer, plundermarkt, plunderzolder* zijn zamengesteld, uit *kamer, markt, zolder*, en het verouderde *plunder*, bij Kil. *plundrech*, bij Hornegk, afgedragene, versletene kleeding, en afgebruikt huisraad, rommeling, en vodden, vermaagschapt aan het neders. *pluimen, pluimken*, lompen, en het Hollandsche *plunje*, dat wegens de kleeding van geringe lieden wordt gebruikt: *hij is slecht in de plunje*.

Plunderen, hoogd. *plundern*, eng. *plunder*, zweed. *plundra*, boh. *plundrowati*, stamt af van *plunder*.

PLUNJE, z. n., v., der, of van de *plunje*; zonder meerv. Kleed, of kleeding der zeelieden; alles wat een zeeman van wollen of linnen, enz. heeft. Zamenstell.: *scheepsplunje; plunjekist*, enz. Zie *plunderen*.

PLUVIER, z. n., v., der, of van de *pluvier*; meerv. *pluvieren*. Een trekvogel van de grootte van eene duif. Vond. bezigt dit woord onz.: *de veder daar 't pluvier op zweeft*. In het fr. *pluvier*, ital. *piviere, piviero*, eng. *plover*.

Po, z. n., m., van den *Po*; zonder meerv. Zekere rivier, anders *Padus* genaamd: *dat hij in den Padus nederplompt*. [Vond.] *Te sanc op den Po*. [Hooft.]

POCHHANS, zie *pogchen*.

PODAGRA, ond. z. n., o., van het *podagra*; zonder meerv. Van het gr. en lat. *podagra*. voeteuvel, voetjicht: *het podagra hebben, krijgen*. In de gemeenzame verkeerling zegt men ook *het pootje*.

POEDER, (poeijer,) z. n., o., van het *poeder*; meerv. *poeders*. Verkleinw. *poedertje*. Stof, iets, welks deeltjes zoo fijn zijn, dat het ligtelijk wegstuift: *stamp mij dat eens tot een poeder*. Van hier wordt zeer fijn gestampte suiker *poedersuiker* genoemd. Bijzonderlijk, stof, dat uit tarwenmeel vervaardigd is, en dient, om het hoofdhaar daarmede te bestuiven. Als ook buskruid: *grootte quantiteit van poeder ende buskruid*. [Gelders Placaatb.] Zamenstell.: *buspoeder, haarpoeder, reukpoeder, tandpoeder*, enz.

Poeder, hoogd. *Puder*, eng. *powder*, fr. *poudre*, stammen allen af van het lat. *pulvis*, stof.

POEDEREN, (poeijeren,) bedr. w., gelijkvl. *Ik poederde, heb gepoederd*. Met poeder bedek-

- ken, of bestuiven: *ik heb mij van daag niet laten poederen*. Vond. bezigt, doch verkeerdelijk, *poeren*. Van hier *poederig*, *poeijerig*. Zamenstell.: *poeijerkamer*, *poeijerkleed*, *poeijerkwast*, enz.
- POËET, z. n., m., *des poëets*, of *van den poët*; meerv. *poëten*. Verkleinw. *poëetje*. Een dichter: *het weelderig vernuft van schilders en poëten*. Van hier *poëterij*, *poëtisch*, *poëzij*. Het stamwoord is in het gr. ποιητης.
- POEL, z. n., m., *des poels*, of *van den poel*; meerv. *poelen*. Verkleinw. *poeltje*. Eene plek stilstaand water van aanmerkelijke uitgestrektheid en diepte: *de vorscheven leven meest in poelen*. Een diepe poel, een grondeloze poel. Voorts eene zamelplaats van vloeibare onreinheid, een modderpoel, een stinkpoel. Figuurlijk, een jammerpoel. Die stad is een poel van ongerechtigheid. In den poel des afgronts. [Vond.] In den poel, die daar brant van vyer ende sulpher. [Bijbelvert.] Zamenstell.: *poelsnip*, *poelwater*.
- Poel, hoogd. *Pfuhl*, bij Strijker, *phul*, angelf. *pul*, neders. *pohl*, zweed. *pol*, ierl. *pol*, wallis *poul*, eng *pool*, middeleeuw. lat. *fontanum*, ital. *palude*, stamt af van het lat. *palus*, een moeras.
- POELJE, z. n., v., *der*, of *van de poelje*; meerv. *poeljen*. Een hoen. Van het fr. *poule*.
- POEP, z. n., m., *des poeps*, of *van den poep*; meerv. *poepen*. In eenige oorden van ons land gebruikelijk voor zoo genoemde bovenlanders, of moffen, (uit Westfalen) die elkander, met den naam van *Bube*, jongen, waarvan ons nederd. *boef* afstamt, plegen te begroeten. Zamenstell.: *poepenland*.
- POEP, z. n., v., *der*, of *van de poep*; meerv. *poepen*. Een wind, welken men van achteren loost: *eene poep laten*. Van hier *poepen*, winden loozen, die poep klinken.
- POEPEN, zie *poep*.
- POEREN, zie *poederen*.
- POES, z. n., v., *der*, of *van de poes*; meerv. *poesen*. Verkleinw. *poesje*. Een woord, waarmee men de katten gemeenlijk roept, en het welk daarom een naam van katten over het algemeen geworden is: *hoor de poes eens miauwen*. Voorts een halsdeksel van bontwerk, dat bij koud weder door vrouwen gedragen wordt.
- POESTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik poestte*, heb *gepoest*. Blazen, bij Kil. Van hier *poester*, *puuster*, een blaasbalg, bij denzelfden Kil., en nog hedendaags in Vriesland.
- POETS, z. n., v., *der*, of *van de poets*; meerv. *poetsen*. Verkleinw. *poetsje*. Eigenlijk eene belagchelijke gebaarmaking, snakerij: *wonderlijke poetsen aanrigten*. Voorts een boertige trek, welken men iemand speelt: *ik was hem overlant zulk eene poets verschuldigd*. Van hier *poetsig*, boertig, vol van poetsen. Zamenstell.: *poetsemaker*.
- Poets*, anders ook *pots*, is hetzelfde als *boetse*, bij Kil. ook *bootse*, zie *boetse*, hoogd. *Posse*, en *Possen*, opperd. *bosz*, neders. *butze*, zweed. *puss*, ital. *pazzia*; misschien zij het hoogd. *Spasz* en *Witz*, het oudd. *satzen*, en het eng. *fetch*, van denzelfden oorsprong.
- POETSIG, (*kluchtig*), zie *poets*.
- POEZELIG, bijv. naamw., en bijw., *poezeliger*, *poezeligst*. Malsch, zoo als de ledematen van een vleezig en zachtvellig meisje: *zij breidt hare poezelige armen naar hem uit*. *Blanker en poezeliger wijf zag ik nimmer*. Van *poesele*, bij Kil. een meisje, dat, evenzeer als het fr. *pucelle*, van het lat. *pusiola* en *pusa*, een jong meisje, afkomstig is.
- POF, z. n., m., *des pofs*, of *van den pof*; meerv. *poffen*. Genoegzaam hetzelfde als *paf*; zie *paf*. Het geluid van *pof*, door blazen, slaan, enz. voortgebracht: *ik gaf hem eenen pof*. Ook als bijvoegelijk, voor opgeblazen, waarvoor ook *paf* gebezigd wordt: *het poffebier*. [R. Visser.] Van hier het zamengestelde *pofzak*, ook *pafzak*, voor een log, dik mensch.
- POFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik poffte*, heb *gepofft*. Even als *boffen*, ital. *buffare*, fr. *bouffer*, eng. *puff*, hoogd. *puffen*, een klaknabootsend woord. Het geluid van *pof* voortbrengen door blazen, slaan, enz.; ook voor slaan, kloppen: *hij was weer aan het poffen*. In Overijssel bezigt men *poffen* voor borgen; en overal zegt men: *iets op den pof* (te borg) *halen*. — Van hier *poffer*, een kort zakpistooltje, dat, als het afgeschoten wordt, het geluid van *pof* veroorzaakt; — en een blazer, snoever, zwetser, — *poffertje*, een gerezen gebakje, dat er even hol uitziet, als het aangezigt van iemand, die het geluid van *pof* door blazen voortbrengen wil. Zamenstell.: *pofhans*, zie *pochhans*. Kil. en Vond. bezigen *poffen* voor *pogchen*: *de nakomelingen vallen aan 't snorken en poffen*.
- POGCHEL, z. n., m., *des pogchels*, of *van den pogchel*; meerv. *pogchels*. Verkleinw. *pogcheltje*. Oorspronkelijk, even hetzelfde als *bogchel*; en in het gemeene leven voor den rug gebruikelijk: *neem dit maar op uwen pogchel*.
- POGCHEN, onz. w., gelijkvl. *Ik pochtte*, heb *gepocht*. Klanknabootsend woord. Het geluid van *poch* te weeg brengen, door ergens met de vlakke hand op te kloppen. In het gebruik, door het kloppen met de hand op eenig ding aan den dag leggen, hoe veel vertrouwen men daarop stelt, hoe zeer men daarmede vooringenomen is: *wat pocht hij op zijn paard, op zijn zwaard*, enz. Overdragtiglijk, zijne vooringenomenheid met iets betoonen: *al dat pogchen op afkomst en eertijfels is belagchelijk*. Van hier *pogcher*, *pogcherij*, *pochhans*, een pogcher, een snoever.
- Pogchen*, hoogd. *pochen*, neders. *pucken*, en *boken*, zweed. *boka*, fr. *buquer*, ital. *buscare*, en *picchiare*, pool. *pukan*, is verwant

- aan ons nederd. *beuken*, en misschien ook aan *bogen*, *pauken*, enz.
- POGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik poogde, heb ge-poogd*. Eigenlijk, dringen, ergens henen dringen: *wilt haestigh herwaerts pogen*. [Const. Th. Juw.] *Tijt is het, om vensterwaert te poogen*. [Hoofl.] In het hedendaagsche gebruik, met aandrang trachten: *de vijanden poogden zich meester van eene poort te maken*. *Zij pogen des Vorsten gunst te behalen*. Van hier *poging*. Kil. schrijft *pooghen*.
- POK**, z. n., v., der, of van de *pok*; meerv. *pokken*. Verkleinw. *pokje*. Een gezwelletje van eenen bijzonderen aard, en verschillende soorten, bekend onder de namen van *kinderpokken*, *koepokken*, *waterpokken*, *windpokken*, enz.: *daar liggen er zes in een huis aan de pokken*. *De pokjes staan uit*. *Zij is van de pokken geschonden*. *De pokken inēnten*. Van hier het werkw. *pokken*, de pokken hebben: *hij heeft gepokt en gemazeld*, en de bijv. naamw. *pokachtig*, *pokkig*. Zamenstell.: *pokdaal*, *pokdalig*, *pokhout*, *pokkoorts*, *pokpit*, of *pokput*, *pokziekte*.
- Pok*, hoogd. *Pocke*, eng. *pock*, is een woord van noordelijken oorsprong en het stamwoord van *peukel*, *puckele*, *poekete*, bij Kil. Zie *peukel*.
- POKDAAL**, *pokdel*, z. n., v., der, of van de *pokdaal*; meerv. *pokdalen*. Groeven, door de pokken in het aangezicht veroorzaakt. Van *pok* en *dal*, *delle*, bij Kil. *lacuna*, een wiel, greppel.
- POKDALIG**, bijv. n., en bijw., *pokdaliger*, *pokdaligst*. Van de pokken geschonden: *een pokdalig mensch*, Van *pokdaal*.
- POKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik pookte, heb gepookt*. Met een' pook in het vuur wroeten, stooten: *zoo gij niet eerst eens pookt, zal het vuur niet branden*. Van *pook*. Zamenstell.: *oppoken*, *uitpoken*.
- POL**, z. n., m., des *pols*, of van den *pol*; meerv. *pollen*. Iemand, die ontuchtige vrouwlieden onderhoudt, en daarmede boeleert, of ze aan anderen prijs geeft, een hoerenwaard, of boel: *zij wordt van vele pollen opgepast*. *Een die den rijxsten pol van Palestijne zoo betooverde*. [Vond.] Dit woord is naauw vermaagschapt aan *bol*, *losbol*, *zwierbol*. Bij Kil. is *pol*, *polle*, het hoofd, evenzeer als *bol*, waarmede het, volgens hem, overeenkomt.
- POLDER**, z. n., m., des *polders*, of van den *polder*; meerv. *polders*. Verkleinw. *poldertje*. Zekere hoeveelheid lands, die gezamenlijk bedijkt is, en door middel van eenen of meer molens droog gehouden wordt: *wat is het water in dien polder hoog*. Voorts geeft men den naam van *polder* ook wel eens aan eenen bedijkten plas, die droog gemaakt wordt, of is; doch gemeenlijk onderscheidt men zulk eenen plas van eenen polder, door den naam van *droogmakerij*. Van *polder* komt het werkw. *polderen*, en de zamenstell.: *polderbestuur*, *polderdijk*, *poldermolen*, *polderstuis*, enz.
- POLEI**, z. n., v., der, of van de *polei*; zonder meerv. Zeker slag van munten, anders *vlookruid* genoemd, om dat het de vlooijen verdrijven zoude. Van hier deszelfs latijnsche naam *pulegium*, die van *pulex* afstamt, en het ital. *puleggio*, sp. *peleijos*, fr. *pouliot*, eng. *puliol*, boh. *poleg*, en hoogd. *Polei*, heeft voortgebracht: *de geijt weet haar poleij*. [H. De Gr.]
- POLEN**, z. n., o., van het *Polen*; zonder meerv. Zeker bekend land. Van het lat. *Polonia*. *De inwooners van Polen*. *De verdeeling der Polen*. Zie *Pool*.
- POLIJSTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik polijste, heb gepolijst*. Glad en blinkend maken: *dat staalwerk is fraat gepolijst*. Van hier *polijsteren*, bij Kil. en door Vond. gebruikt, daar hij zingt: *de horens vallen kleen, doch glad, als gepolijstert*. Het een en ander is van het lat. *polire* afkomstig, even als het ital. *pulire*, sp., fr. *polir*, eng. *polish*, hoogd. *politzen* en *polieren*.
- POLLEPEL**, z. n., m., des *pollepels*, of van den *pollepel*; meerv. *pollepels*. Eigenlijk *potlepel*, zoo als Kil. heeft. Een groote lepel, om het eten uit den pot op te scheppen. Van *pot* en *lepel*.
- POLLEVIJ**, *polvij*, z. n., v., der, of van de *pollevij*; meerv. *pollevijen*. Sewel heeft *polvei*. De hiel van eenen schoen: *schoenen met hooge pollevijen*.
- POLS**, z. n., m., van den *pols*; meerv. *polsen*. Eigenlijk de slag, het kloppen van eene slagader van des menschen ligchaam, aan den arm, onder de hand: *de pols klopt hem hevig, ongestadig, koortsachtig*. *De kranke heeft bijkans geenen pols meer*. *Hij voelt nog aan de schors den pols en 't kloppend hart*. [Vond.] Figuurlijk: *ieemand den pols voelen*, hem uitvragen, uithooren. Zamenstell.: *polsader*, *polsmofje*, in Vriesland kort af *pols*, *polsslag*.
- Pols*, hoogd. *Puls*, eng. *pulse*, fr. *pouls*, sp. *pulso*, stammen gelijkelijk af van het lat. *pulsus*, een slag, en bijzonderlijk die der slagaders.
- POLS**, z. n., m., van den *pols*; meerv. *polsen*. Een springstok: *hij kan met zijnen pols een burgwal overspringen*. [Vond.] *Men moet niet verder springen, dan zijn pols lang is*, spreekw., men moet niets ondernemen boven zijn vermogen. Zamenstell.: *polsstok*, *polszak*, zeker vischnet.
- POLSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik polste, heb gepolst*. Den pols voelen: *de geneesheer heeft den lijder van daag zeer naauwkeurig gepolst*. Figuurlijk, ondertasten, onderzoeken: *ik weet niet, hoe hij hier over denkt; ik zal hem eens gaan polsen*.

POLSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik polste, heb gepolst.* Met eenen polsstok over de slooten springen: *als de slooten te wijd zijn, moeten wij maar polsen.* Met eenen springstok in het water ploffen, om den visch naar de netten te jagen: *als de schakels uitgezet zijn, moet men ter deeg polsen.*

POLTERGEEST, z. n., m., *des poltergeestes, of van den poltergeest*; meerv. *poltergeesten.* Bij Kil. *poltergheest.* Van *geest* en *polteren*, dat van het lat. *pultare, pulsare*, afstamt, en in het hoogd., voor geraas maken, gebezigd wordt. Volgens de geestenleer van den grooten hoop, een booze geest, die met veel geraas en gerammel in een huis rondspookt. Overdragtiglijk, een mensch, die bij zijn doen veel geraas, en gerammel verwekt, een rommelaar: *nu die poltergeest op de been is, rijdt het gansche huis wederom op stelten.*

POLVER, zie *pulver*.

POMP, z. n., v., *der, of van de pomp*; meerv. *pompen.* Verkleinw. *pompje.* Een werktuig om water, of andere vloeistof, door middel van de beweging van eenen zuiger in eene pijp, uit eenen put, eenen bak, of van elders, te halen: *er waren zes mannen aan de pomp van elke brandspuit. Regenicalerspomp, wijnpomp, luchtpomp, enz. Loop naar de pomp, eene spreekwijs in het gemeene leven, waardoor men te kennen geeft, dat men met iemand, of zijne voorstellen, niets te doen willen hebben.* Zamenstell.: *pompboor, pompemmer, pomphart, pompklep, pompmaker, pompslinger, pompstok, pompwater, pompjzer, pompzuiger, enz.*

Pomp, fr. *pompe*, ital. *pompa*, sp. *bomba*, boh. *pumpa*, finl. *pumpu*, hoogd. *Pumpe*, eng., zweed. *pump*, is ontleend van het geluid, hetwelk het water maakt, als het wordt gepompt.

POMPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pompte, heb gepompt.* Water, of andere vloeistof, door middel van eene pomp, verplaatsen: *wijn, water, olie, pompen.* *Al de lucht wordt uit dat vat gepompt.* Onzijdig met zulk eene verplaatsing van water of andere vloeistof bezig zijn: *hij staat den ganschen dag te pompen.* Als ook door middel van eenen slag het geluid van pomp voortbrengen: *gij pompt er maar op.* *Met pompen boven houden*, spreekw. van iets, dat met veel moeite ter naauwernood in stand gehouden wordt; waaromtrent men in lagere volkskringen ook zegt: *het is pompen, of verzuipen*; alles met opzigt van een schip, waarin het water even sterk indringt, als het daar uit wordt gepompt. Zoo ook *hij weet van pomp, noch pompstok*, hij weet niets. Van hier *pomper*, enz.

POMPERNIKKEL, z. n., m., *des pompernikkels, of van den pompernikkel*; zonder meerv. Eene benaming, welke men aan het grove, zwarte

brood der Westfalingen geeft; schoon deze benaming in Westfalen zelf niet thuis behoort. Men gist, ten aanzien van den oorsprong dezes woords, dat een in Westfalen reizende Franschman voor zich brood vragende, op het gezigt van het zwarte Westfaalsche brood, zou gezegd hebben: *bon pour mon nickel*, zijnde *nickel* de naam van zijn paard; terwijl de Westfalingen daaruit opmaakten, dat hij hun zwart brood *pompernikkel* noemde; gelijk men daaraan, uit scherts, voortaan dien naam gegeven heeft.

ПОМПОЕН, z. n., v., *der, of van de pompoen*; meerv. *pompoenen.* Verkleinw. *pompoentje.* Eene kalabas, zekere vrucht van het geslacht der komkommers, welke dien naam, even als het eng. *pompion, pumpkin*, zweed. *pumpa*, opperd. *pfebe, babe, babene*, lat. *pepo*, van het gr. *πεπων*, heeft ontleend. Pierson bezigt het mannel. geslacht.

POND, z. n., o., *des ponds, of van het pond*; meerv. *ponden.* Verkleinw. *pondje.* Eigenlijk, een gewigt, over het algemeen; maar in het gebruik voorheen, een gewigt van de zwaarte van 16 oncen, of 22 lood; thans een gewigt van tien oncen, of *nederlandsch pond*. In tusschen is een *schippond* een gewigt van 500 oude ponden, een *lijspond*, een gewigt van 15 zulke ponden. Voorts eene zekere hoeveelheid gelds, die weleer toegewogen werd. Dus bedraagt een *pond sterlings* 20 engelsche schellingen, een *pond groot, of pond vlaamsch*, 20 hollandsche schellingen, een *pond van 40 groot*, 20 hollandsche stuivers, een *fransch pond*, onder den naam van *livre* bekend, 20 fransche stuivers, een *toskaans pond*, waaraan men den naam van *livre* geeft, 20 *soldi*. Van hier *ponder* in de zamenstell.: *zesponder, twaalfponder, enz. ponding*, in *verponding*; *pondsch*, in *tweepondsch, driepondsch, enz.* De overige zamenstellingen zijn: *pondgaarder*, zoo als men eenen makelaar in granen op sommige plaatsen noemt; *pondgaren*, dat bij het pond wordt verkocht; *pondgeld*, dat van inkomende goederen wordt betaald; *pondhuis, pondkamer*, de plaats, waar dat geheven wordt, *pondpapier*, scheurpapier, dat bij het pond wordt verkocht; *pondpeer*, of *pondspeer*, een groot slag van peren, die, om hare grootte, bij het pond plagten verkocht te worden; *pondschrijver*, boekhouder van het pondgeld, enz.

Pond, hoogd. *Pfund*, neders., angels. en bij Ulph. *pund*, bij Notker *phunt*, bij Kero *funt*, pool. *fund*, eng. *pound*, stamt af van het lat. *pondo*, dat evenzeer als *pondus*, aan *pendere*, wegen, vermaagschapt is.

PONJAARD, z. n., m., *des ponjaards, of van den ponjaard*; meerv. *ponjaarden.* Bij Kil. ook *poingnaerd*, lat. *pugio*. Van het fr. *poignard*, ital. *pugnale*, sp. *punal*. Een korte degen: *met den ponjaart.* [Hooft.] Zie *pook*.

POORT, z. n., v., *der, of van de poort*; meerv. *poorten*. Verkleinw. *poortje*. Eene schouw, een plathodemd vaarttuig, in de gedaante van eenen ondiepen, vierkanten bak, waarmede men de plaats van bruggen op rivieren, waar er geene zijn, vervult, en menschen, beesten, rijdtuigen, enz. overzet: *met de poort overvaren*. Zamenstell.: *pontgasten*, die in den krijg de ponten, welke men als dan gebruikt, besturen, *pontgeld, pontroerder, pontzeil*, enz.

Pont, fr., eng. *ponton*, ital. sp. *pontone*, stammen af van het lat. *pons*, brug.

PONTIFIKAAL, ond. z. n., o., *van het pontifikaal*; meerv. *pontifikaal*. Eigenlijk, het pauselijke gewaad, de plegtigste opschik van den Paus, (*pontifex*). In het dagelijksche gebruik, een statiekleed: *hij was in zijn pontifikaal*, op het allerdeftigste uitgedoscht.

POOLJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pooide, heb gepooid*. Veel drinken, zwelgen: *hij pooit niets dan rooden wijn*. Van hier *pooijer*.

POOK, z. n., m., *des pooks*, of *van den pook*; meerv. *poken*. Verkleinw. *pookje*. Een moordtuig, waaraan men anders den franschen naam van *ponjaard* geeft: *iemand met eenen pook door het hart stooten*. Voorts een werktuig, dat men bij het stoken van steenkolen gebruikt, om het kolenvuur te roeren: *er is geen pook aan den haard*. In het eng. *poker*. Van hier *poken*, met zulk een werktuig, of een ander soortgelijk, ergens in wroeten, eng. *poke in any thing*. Dit woord schijnt evenzeer van eenen noordelijken oorsprong, als *ponjaard* van eenen zuidelijken.

POOL, z. n., m., *van den pool*; meerv. *polen*. Een bewoner van het land, dat onder den naam van Polen bekend is: *hij is een pool van afkomst*. Van hier *polak, poolsch: poolsche nuts*, ook een gebak, hetwelk die gedaante heeft.

POOL, z. n., v., *der, of van de pool*; meerv. *polen*. Dezen naam dragen de aspunten van aarde en hemel bij ons, evenzeer als in het gr., lat. en de meeste hedendaagsche talen: *de parrasische beerin, die aan de koude pool staet en glimt*. [Vond.] Zamenstell.: *noordpool, zuidpool; poolschoogte, poolster*, enz.

POOLSCH, zie *pool*, z. n., m.

POORT, z. n., v., *der, of van de poort*; meerv. *poorten*. Verkleinw. *poortje*. De ingang van een groot huis, een kasteel, of eene stad: *op de wacht gestelt bij deze poort*. [Vond.] *Hij woont naast eene groote poort*. Als ook een gebouw, waardoor men op het plein van een kasteel, of in eene stad, binnentreedt: *meer dan eene waag van Amsterdam was veleer eene poort*. Een ander gebouw van soortgelijk eene gedaante: *eene eerepoort, gevangenpoort, triumfpoort*. Oulings ook eene stad zelve: *ende want men te Romen in die*

poort, dat is stad. [Mel. St.] *Land, velt, renten, ende poert*. [Kolijn.] *Schout, Schepe- nen en Raden der poorte van Hoorn*. [Vel. Chron.] *Binnen der muren van eenre poorte*. [Bijb. 1477.] Van hier, dat *poorter* eenen burger, *poortery* de burgerij, *poortermee- ster* eenen burgemeester, en *poorterschap* het burgerregt, beteekent, en *poorteren* even- veel is, als burger maken. Voorts wordt in onze gemene Bijbelvert., even als in den grondtekst, de naam van *poorten* gegeven aan de toegangen van het doodenrijk, die gerekend worden, zich, even als de muil van een verslindend dier, te openen, om menschen in te slokken: *de poorten der helle en zullen dezelve niet overweldigen*. Bij Kil. zijn *poorten* roeigaten; en gemeenlijk noemt men dus de gaten, welke men in de boorden van een oorlogschip maakt voor deszelfs geschut: *het schip sloeg om, vermits de poorten open stonden*. Eindelijk geeft men den naam van *poort* aan het achterste van een mensch: *hij viel deerlijk op zijne poort*. Van hier, behalve *poorter*, enz. ook *portaal, portier, portierschap*, en de zamenstell.: *poortbeslag, poortkamer, poortklok, poort- luiken, poortringen, poorttuwen*, enz.; *schutpoort, slotpoort, stadspoort, stalpoort, tempelpoort, valpoort, waterpoort*, enz.

Poort, neders. *poorte*, zweed. *port*, fr. *porte*, bij Notker *porto*, in Isidor. *porta*, in Tatian. *phorta*, hoogd. *Pforte*, sp. *puerta*, ital. *porta*, stamt af van het lat. *porta*, welks oorsprong men gemeenlijk zoekt in het be- vel *porta*, ligt op, hetwelk de grondleggers van steden gaven aan de bestuurders van den ploeg, met welken zij den omtrek der steden afteekenden, en welken zij over het plekje, waarop zij eene poort wilden stichen, deden henen dragen, zoo dat aldaar geene insnijding geschiedde.

POORTEREN, zie *poort*.

POORTIER, zie *portier*.

POOS, z. n., v., *der, of van de poos*; meerv. *poozen*. Verkleinw. *poozje*. Eigenlijk even hetzelfde als *pauze*. In het gebruik, eene wijl tijds: *na eene lange poos*. [Vond.] *Die hunne pooze te roer gestaan hebben*. [Hooft.] Zie *pauze*.

POOT, z. n., m., *des poots*, of *van den poot*; meerv. *pooten*. Verkleinw. *pootje*. Een voet van een dier: *dat tuigt dees arme haen met zijn gebroken poot*. [Vond.] *Hang vast gestrikt aen uwen poot*. [Vond.] *Hazepoot, hondepoot, hondspoot, paardepoot, paards- poot, voorpoot, achterpoot*, enz. *Hond, geef mij uwen poot*. In eenen verachtelijken zin, ook de voeten van een mensch: *veeg uwe pooten af*; en de handen, wanneer men dezelve met de voorpooten van een dier ver- gelijkt: *wilt gij mij geen poot geven? Klop hem maar op de pooten*. Voorts de voeten

van eenen pot, eene bank, enz. : *daar is een poot van dien pot gebroken. De pooten van dien stoel zijn vergaan. Opzitten, pootje geven*, spreekw., zoo gedwee zijn, als een welaferigt hondje jegens zijn' meester ; *aan het pootje liggen*, aan het voeteuvel krank zijn ; *een pootje brood, vleesch*, enz. in sommige oorden van Holland, zoo veel, als men met een *pootje* vatten kan, wanneer men enkel met de einden van duim en vingers toegrijpt, dus minder, dan eene handvol. Van hier *pootig*.

Poot, neders. *pote*, eng. *paw*, fr. *patte*, hoogd. *Pfote*, ital. *piota*, schijnt evenzeer aan het gr. *πους* vermaagschapt, als het lat. *pes*, ital. *piede*, fr. *piéd*, eng. *foot*, hoogd. *Fusz*, nederd. *voet*.

Poor, (*pote*, bij Kil.) z. n., v., der, of van de *poot* ; meerv. *poten*. Verkleinw. *pootje*. Een jong lootje, of spruitje van meer dan een slag van boomen, hetwelk men afhakt, om het te planten, een plantsoen : *ik zal daar wilgen poten zetten. Iets in de poten sturen*, in den kant sturen, (dewijl men de wilgen poten gemeenlijk aan de kanten der slooten zet), en derhalve iets verkeerd sturen, verkeerd doen. Van hier het werkw. *poten*.

Pootig, bijv. n. en bijw., *pootiger, pootigst*. Handig, op eene onfatsoenlijke wijze uitgedrukt : *een pootig wijf*. [Hooft.] Wel gespierd en sterk : *hij is een pootige karel*.

Poozen, onz. w., gelijkvl. *Ik poosde, heb ge-poosd*. Van *poos*, eene wijl tijds. Verwijlen, ophouden : *gij zoudt te veel werken, en moet daarom tusschen beide eens poozen*. Zamenstell. : *verpoozen*.

POP, z. n., v., der, of van de *pop* ; meerv. *poppen*. Verkleinw. *popje*. Een klein opgeschikt en aangekleed beeldje van eenen man, of eene vrouw, waarmede de kinderen zich vermaken : *of speelde met de pop*. [Vond.] *Elk heeft zijne pop, waarmede hij speelt*, elk heeft iets bijzonders, dat hem boven andere dingen vermaakt : *dat meisje schikt zich op als eene pop*, zij is zoo opgsmukt en zwierig, als de poppen der kinderen veelal zijn. Een opgsmukt vrouwspersoon : *'t zijn al van ouds de streken van die bloeddronke pop*. [D. Deck.] *Hofpop, kermispop, tooneelpop*, enz. De figuren, die in een marionnettenspel te voorschijn komen : *de poppen zijn aan het dansen* ; waarmede men figuurlijk aanduidt, dat eenige zaak in beweging is. *Men mag wel van het spel spreken, maar geene poppen noemen*, men mag deze of gene gebeurtenis wel verhalen, als men de personen, welke dezelve raakt, slechts verzwijgt. Overigens geeft men den naam van *pop* nog aan een propje, waarmede het einde van eenen schermdegen wordt voorzien ; aan een linnen doekje met kruiden, dat men in eenig vocht te week legt ; aan het weefsel, hetwelk

de rupsen, en meer andere insekten, om zich henen spinnen, wanneer zij hunne gedaante-verandering ondergaan zullen ; en aan een propje van hennip, of vlas, dat met pek, zwavel, enz. bestreken, en aangestoken, ergens wordt neergeleid, om brand te stichten ; in welken zin *poppe* bij Kil. en van Hass. voorkomt. Ook een jonggeboren kind : *dat is een lief popje*. In Vriesland is het woord *pop* nog gebruikelijk, als eene vlejende benoeming van een jong kind. Eindelijk de wijfjes der vogeltjes, misschien omdat zij de jongen voortbrengen. Van hier *popachtig*, en het werkw. *poppen*, met de *pop* spelen ; overdragtiglijk met een meisje mallen. Zamenstell. : *poppengoed, poppenkraam, poppenkramer, poppenkramerij, poppenmaker, poppenspel, poppenwerk*, enz.

Pop, hoogd. *Puppe*, eng. *puppet*, fr. *poupée*, ital. *pupa*, stammen klaarblijkelijk af van het lat. *pupa*.

POPEL, zie *populier*.

POPELCIJE, *popelecij*, zie *popelen*.

POPELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik popelde, heb gepopeld*. Bij Kil. binnen 's monds mompelen. Van hier bij denzelfden Kil. *popeter*, en *popelinghe*, mompelaar, en mompeling ; en bij Van Hass. *popelwilgen*, die anders *klaterwilgen* genoemd worden. Intusschen wordt *popelen*, hedendaags enkel gebezigd, wegens eene snellere beweging des harten, die uit vrees ontstaat : *het hart popelt hem in het lijf van angst*. Van hier misschien het verouderde *popelcije*, bij Kil. voor beroerte, hetwelk anders ook tot het in de geneeskunde gebruikelijke *apoplexie* gebragt wordt.

POPULIER, z. n., m., des *populiers*, of van den *populier* ; meerv. *populieren*. Verkleinw. *populiertje*. Een bekend geboomte van tweederlei soorten, als witte en zwarte populieren, van welke men de witte, onder den naam van *abeelen*, van de zwarte onderscheidt : *den hoogen populier aen den wijngaert huwen*. [Vond.] Sommigen schrijven. met Kil., *popelier* : *'t huis is rondom met popelieren beplant*. [Halma.] Ja zelfs geeft men aan dit slag van boomen den naam van *popel* : *hier noodigt ons de popel stil*. [Vond.]

Populier, hoogd. *Pappel*, eng. *poplar*, fr. *peuplier*, ital. *pioppo*, stammen af van het lat. *populus*.

PORFIER, z. n., o., des *porfiers*, of van het *porfier* ; meerv. *porfieren*. Verkleinw. *porfiertje*. Eene soort van Jaspis, die daarin van den zuiveren Jaspis verschilt, dat zij wit gespikkeld en gevekt is, waarom zij ook wel eens *rood marmar* wordt genoemd. Van hier het bijv. naamw. *porfieren*, d. i., *van porfier*, hetwelk niet verbogen wordt : *eene porfieren zuil*. Zamenstell. *porfiersteen*.

Porfier, hoogd. *Porphyr*, eng. *porphyry*, fr. *porfire*, ital. *porfido*, lat. *porphyryus*,

- gr. *πορφυρος*, pers. *farfarius*, schijnen allen gezamenlijk van eenen Oosterschen oorsprong.
- PORREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik porde, heb gepord*. Aanzetten, drijven: *de nijdporde hem, om den manslag te begaan*. In Amsterdam bezigt men dit woord in den zin van aan de deuren der huizen te kloppen of te bellen, om derzelve bewoners te doen ontwaken: *hier gaat men uit porren*. En zij, die dit doen, worden *porders* genoemd. Zamenst.: *aanporren*. Oulings was *porren* onzijd., en beteekende uittrekken, te veld trekken.
- PORSELEIN**, z. n., o., *van het porselein*; meerv. *porseleinen*. Een bijzonder slag van aardewerk, dat uit een mengsel van glasachtige en leemachtige aarde bestaat, waarvan de eene tot glas wordt, en de andere niet: *het groote Java deelt ons zijne schatten mede, en Sina het porselein*. Van hier *porseleinen*, dat van porselein is; en de zamenstell.: *porseleinaarde, porseleinfabriek*, enz.
- Porselein*, hoegd. *Porzellan*, eng. *porcelane*, of *porcelain*, fr. *porcelaine*, ital. *porcellana*, zou, volgens Adel. dus genoemd zijn naar een zeeschelp, bij Kil. *porceleijne*, hoegd. *Porzellanit*, enz. genoemd, en even wit en doorschijnend, in het nederd. *kliphous*, en *kliphoorn*.
- PORSELEIN**, *postelein*, z. n., v., *der*, of *van de porselein*; zonder meerv. Een bekend plantgewas, bij Kil. *porceleijnkruid*, bij Halma *postelein*, eng. *purslain*, of *purslane*, fr. *porcelaine*, of *pourpier*, ital. *porcellana*, *porcacchia*, of *portulaca*, lat. *porculata*, of *porcilaca*, hoegd. *Portulak*, of *Burzel*, *Burzel*, de *portulaca* van Linnaeus.
- PORT**, z. n., o., *des ports*, of *van het port*; meerv. *porten*. Het brengloon van eenen brief: *het port van dezen brief is betaald*. Dit is een basterdwoord, ontleend van het fr. *port*, ital. *porto*, dat van het lat. *portare*, dragen, brengen, afstamt.
- PORTAAL**, z. n., o., *des portals*, of *van het portaal*; meerv. *portalen*. Verkleinw. *portaltje*. Eene min of meer uitgebreide afdeeling van een huis of ander gebouw, welke naast aan de deur gelegen is, en ook wel eens het *voorportaal* wordt genoemd: *het portaal van het paleis stond vol bedienden*. Overdragtiglijk: *hij is nog maar in het portaal der wetenschappen*, in derzelve eerste beginselen. Dit basterdwoord is genoegzaam onveranderd overgenomen uit het fr. *portail*.
- PORTE**, z. n., v., *der*, of *van de porte*; zonder meerv. Eigenlijk, de poort van het paleis des Turkschen Keizers; voorts dat paleis zelf; het hof, dat aldaar huisvest; de Turksche Keizer met zijnen Divan; en eindelijk het geheele Turksche Keizerrijk: *Rusland is in oorlog met de porte*. *De Porte heeft eenen firman uitgevaardigd*, enz.
- PORTELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik portelde, heb geporteld*. Genoegzaam even hetzelfde, als borrelen: *de melk portelt op het vuur*. Van hier *portelice*, hui van gewrongen kaas.
- PORTIE**, z. n., v., *der*, of *van de portie*; meerv. *porties*. Een basterdwoord, dat van het fr. *portion* afstamt; het aandeel dat er van spijs, of andere dingen, aan een ieder wordt toegedeeld: *uwe portie is grooter, dan de mijne*. Voorts ook hetgeen er gewoonlijk voor een gezamenlijk huishouden wordt opgeschaft: *blijf bij mij op de portie*, op het gewone middagmaal.
- PORTIER**, *poortier*, z. n., m., *des portiers*, of *van den portier*; meerv. *portiers, portieren*. Iemand, die in onze steden, het opzigt over eene stadspoort heeft, en de voordeelen van het ontsluiten van dezelve voor lieden, die daar binnen willen, trekt. Voorts iemand, die de poort van een klooster, paleis, of ander groot gebouw sluit en ontsluit. Van hier *portierschap*, het ambt van *portier*, en *portierske*, in het Vriesch, eene vrouw, die zulk een ambt bekleedt, of eene portiersvrouw.
- Portier*, hoegd. *Pfortner*, neders. *peurtner*, boh. *fortnijr*, ital. *portinaio*, sp. *portero*, eng. *porter*, fr. *portier*, stammen af van *poort*, en andere daaraan vermaagschapelte woorden in andere talen.
- PORTIER**, z. n., o., *des portiers*, of *van het portier*; meerv. *portieren*. De wederzijdsche deur van eene koets, of eenen koetswagen: *de portieren prijken met het vorstelijke wapenschild*. Van hier *portierglas*, *portierluik*, enz. Het stamwoord is het fr. *portière*, ital. *portiera*.
- PORTRET**, z. n., o., *des portrets*, of *van het portret*; meerv. *portretten*. Verkleinw. *portretje*. Eene geschilderde, geboetseerde, geteekende, of gegraveerde, afbeelding van het gezicht van een mensch, en deszelfs onderscheidende gelaatstrekken: *dat boek is vol van platen en portretten*. Overdragtiglijk, eene sehets van iemands karakter, bijzonderlijk in eenen nadeeligen zin: *gij hebt daar een mooi portret van hem geschilderd*. Als ook een mensch van den kant van deszelfs gelaatstrekken beschouwd: *dat is een akelig portret van een wijf*.
- Portret*, hoegd. *Porträt*, eng. *portraiture*, ital. *ritratta*, is een basterdwoord, dat van het fr. *portrait* ontleend is, en wederom basterdwoorden: *portretteren*, en de zamenstell.: *portretschilder*, enz. heeft voortgebracht.
- POST**, *pos*, (bij Kil. *pors, posek*) z. n., v., *der*, of *van de post*; meerv. *posten*. Verkleinw. *postje*. Een klein vischje, dat zeer lekker is.
- POST**, z. n., m., *van de post*; meerv. *posten*. Een der loodregt overeinde staande slijlen, die eene deur, of een venster, van weerskan-

ten omvatten: *zijn naam staat aan de post van de deur. De vlam door 't stoken van den wint, en 't flakkren, vatten aen den post en planken vint.* [Vond.]

Post, hoogd. *Pfoste*, zweed., eng. en walis. *post*, fr. *poteau*, zijn van het lat. *postis* ontleend.

Post, z. n., m., *van den post*; meerv. *posten*. Verkleinw. *postje*. Eene op zich zelve staande som, die in een schuldboek, of op eene rekening, is gesteld: *daar zoude ik bij het optellen haast eenen post hebben overgeslagen. Dat postje zullen wij naderhand wel eens vereffenen.* Dit woord is in onze taal en het hoogd. overgenomen uit het ital., waar het *posta* is.

Post, z. n., m., *van den post*; meerv. *posten*. Verkleinw. *postje*; dat intusschen, even als het meerv., in sommige beteekenissen niet gebruikelijk is. Eene standplaats, waarop iemand tot verrigting van het een of ander wordt gesteld; bijzonderlijk, in het krijgswezen, de plaats, waar een of meer soldaten gesteld worden, om ze te verdedigen, enz.: *de schildwachten op hunne posten brengen. Hij staat daar op eenen heeten of scherpen post. Zijnen post verlaten, post houden, post vatten.* Figuurlijk: eene bediening, een ambt, eene waardigheid, waarbij men tot eenig bepaald werk verplicht is: *het lantaarnopsteken is een smerig postje. Men heeft hem den verhevenen post van toornwachter opgedragen. Een voordeelige post, een aanzienlijke post.* Als ook een last, die aan iemand voor eenen korten tijd wordt opgelegd: *het is mijn post, om dezen nacht bij den lijder te waken.* Vooral, wanneer zulk een last zwaar en moeilijk is: *dat is een post voor mij, dat verzeker ik u!* Voorts de plaats, waar paarden, en boden, in gereedheid staan, om brieven, enz. te vervoeren: *eenen brief naar den post brengen. Dat pak is mij van den post bezorgd.* De inrigting der vervoering van brieven, enz. met boden, die op gezette tijden in gereedheid staan: *geef dien brief op den post.* Soortgelijk eene inrigting, om pakgoederen en reizigers met in gereedheid staande voertuigen voort te helpen: *ik bedien mij op mijne togten gemeenlijk van den post. Zijn Majesteit nam de poste op Parijs* [Hooft.] doch hier schijnt bedoeld te worden op eene *postkoets*. Figuurlijk: soortgelijk eene gezwindheid, als waarmede men door middel van de gezegde inrigting voorspoedt: *daar komt hij te post aanrijden.* De bode zelf, met welken de post brieven, enz. verzendt: *daar heeft men den post aangerand. Geheel Jerusalem verwacht eertlang den post, en eene blijde stem.* [Vond.] En van deze beteekenis wordt het woord ook wel eens overgebracht tot een' persoon, die, even als de bode, van welken zich de post bedient,

op gezette tijden brieven, enz. overbrengt: *van verschillende plaatsen gaan er posten te voet naar Amsterdam.* Eindelijk een fijn slag van papier, waarop men brieven schrijft, die met den post verzonden worden: *hij verkoopt geen post, maar anders allerlei papier. Schrijfpost, drukpost.* In deze beteekenis is *post* onzijdig, als eene verkorting van *postpapier*. De overige samenstellingen zijn: *postbediende, postbode, postbrief, postdag, posterij, postgeld, posthoorn, posthuis, postjongen, postkaart, postkales, postkantoor, postkar, postknecht, postkoets, postlooper, postmeester, postmeesterschap, postpaard, postregt, postrijder, postschrijver, poststal, posttjding, postwagen, postweg, postwezen, enz.*

Post, eng., zweed. *post*, fr. *poste*, ital. *posta*, sp. *puesta*, hoogd. *Posten*, en *Post*, zijn allen van het lat. *positus* ontleend.

Postuur, z. n., o., *van het postuur*; meerv. *posturen*. Verkleinw. *postuurtje*. De rigting van het ligchaam van een mensch: *welk een fraai postuur heeft zij!* Bijzonderlijk eene houding, welke men tot eene of andere onderneming noodig heeft: *hij stelt zich in postuur, om dit of dat te doen.* Dit basterdwoord is even als het hoogd. *Positur*, ital. *positura* en *postura*, fr. en eng. *posture*, van denzelfden oorsprong als *post*.

Pot, z. n., m., *des pots*, of *van den pot*; meerv. *potten*. Verkleinw. *potje*. Dus noemt men menigerlei soort van vaatwerk: *de ketel wil den pot zijn zwarte neus verwijlen.* [De Deck.] *Een koperen, ijzeren, aardden, pot. Een aschpot, bloempot, boterpot, doofpot, kalkpot, koffijpot, lijmpot, mostaardpot, pappot, pispot, rommelpot, spaarpot, trekpote, tuitpot, veruwpot, vuurpot, waterpot, enz. De pot staat reeds te vuur. Er staat een potje voor u te vuur!* gij hebt daarvoor straf te wachten. *Er is geen pot zoo scheef, of er past een deksel op. Zie deksel.* Voorts, hetgeen in eenen pot wordt bereid, de spijs van een huisgezin: *zij maken niet veel werks van den pot. Ik ben met eenen eenvoudigen pot te vreden.* Van iemand, die zijnen maaltijd verloopt, zegt men: *hij vindt den hond in den pot. Zie hond.* Op sommige plaatsen is *pot* een vat van eene bepaalde grootte, en eene daarin gaande hoeveelheid van deze of gene vloeibare dingen: *een pot bier*; vooral in Brabant: *een potteken leuvens.* Het geld, of ander goed, dat in menigerlei spelen bij een gelegd wordt: *gij moet eene pepermoot, eene noot, of eenen stuiver, in den pot zetten. Hij trekt zes stuivers uit den pot. Ik trek, of win den pot.* Als ook het geld, dat uit bepaalde boeten verzameld wordt, om het naderhand wederom onder de opbrengers te verdeelen, of te verteren: *wij hebben reeds een mooi potje bijeen.* Of

het geld, dat door eenige lieden in gelijke deelen wordt uitgelegd, om door hen gemeenschappelijk tot eene plezierpartij, of andere dingen te worden gebezigd: *oordje bij oordje doen, om een potje te maken*. Of eindelijk het geld, hetwelk een mensch op zich zelf van tijd tot tijd afzondert, om daarmede eenig bepaald oogmerk te bereiken: *hij zoekt een potje bijeen te krijgen, om zich een zakuurwerk te koopen*. Ironisch worden de spreekw.: *den pot trekken, den pot verteren*, gebezigd voor onaangenaamheden ondergaan: *als gij hem tena komt, zult gij den pot trekken*. Daar heeft hij den pot bitter verteerd. Van pot komt *potaadje*, een mengsel van verscheidene dingen, die gezamenlijk in eenen pot gekookt worden, eene soep, een warmoes: *met een' vergiftigde pottaadje*. [Hooft.] En het werkw. *potten*, geld in potten wegsluiten en bewaren: *het is thans geen tijd, om veel te potten*. Van hier wederom *potter*, iemand, die geld vergadert. Zamenstell.: *potaarde, potappel, potasch, potaadjeketel, potaadjelepel, potaadjeschotel, potboef*, bij Kil. en Van Hass. een wildzang, *potdoek, potgeld, potgieter, pothengsel, pothuis, potjebeuling, potkaas, potlepel*, gemeenlijk *pollepel, potlood, potmispel, potpastei, potpenning, potscherf, potstuk, potsuiker, pottenbakker, pottenbank, pottenkraam, potenschuit*, enz. Oulings zeide men *poteten*, voor gekookt eten, gekookte spijs: *en dat men hem alle daghe een broet gave, onder dat poteten*. [Bijb. 1477.] Nog is dit woord overig in zekere gemeene spreekwijs, om iemand aan te duiden, die niet veel waarde heeft: *hij is een gemeen poteten*, een slechte karel.

Pot, eng., fr. *pot*, hoogd. *Pott*, deen. *potte*, zweed., ijsl. *potta*, ierl. *pota*, alban. *potdage*, schijnt van eenen noordschen oorsprong.

POTAADJE, zie *pot*.

POTASCH, z. n., v., der, of van de *potasch*; zonder meerv. Anders moskovische asch. Hoogd. *Pottasche*.

POTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pootte, heb gepoot*. Jonge lootjes, of spruitjes van boomen planten: *ik heb daar rondom els gepoot*, elzen poten gezet. Voorts door het zetten van zulke poten iets voortbrengen: *een bosch, eene laan poten*. Ook iets anders voortbrengen, door deszelfs zaad in den grond te werpen: *aardappelen poten, roomsche boonen poten*; en het zaad van zoodanige dingen in den grond steken: *hij pootte de boonen diep in den grond*. Overdragtiglijk: *visch in eenen vijver poten*, jonge visschen daarin zetten. Van hier *poter*, een kwecker van boomen, en andere dingen, als ook aardappeleu, die het geschiktste zijn, om gepoot te worden, anders *potertjes* genoemd; *poting*. Het stamwoord is *poot*.

POTLEPEL, zie *pollepel*.

POTTEN, zie *pot*.

POTS, zie *poets*.

POTVISCH, z. n., m., van den *potvisch*; meerv. *potvisschen*. Verkleinw. *potvischje*. Eene der grootste soorten van visch, die 30 of 60 voeten lang, en 50 of 56 voeten dik wordt, en eenen zwaren stompen kop heeft, die van verre wel eenigzins naar eenen pot gelijkt, en uit wiens hersenen men het *sperma celi* krijgt. In het hoogd. *Pottfisch*, in het fr. *cachelot*.

POVER, bijv. naamw., *poverder, poverst*. Arm, kaal, bij Kil.: *een pover huisgezin*. *Dat is een regte jonker pover*. *Het is er pover gesteld*. Van hier *poverlijk*, en *povertjes*: *hij is povertjes in de nappen*. Van het fr. *pauvre*, eng. *poor*, ital. *povero*, sp. *pobre*, en deze van het lat. *pauper*.

PRAAIJEN, *preijen*, ook *verpreijen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik praaide, heb gepraaid*. Zeemanswoord, iemand op zee ontmoeten, en met hem spreken: *wij praaiden die schepen op de hoagte van Duins*.

PRAAL, z. n., v., der, of van de *praal*; zonder meerv. Pracht, vertooning van grootheid en luister: *is Rome op Keizers prat, of keizerlijke praal*. [Vond.] *'K zal in uw hoogste praal u 't pralen doen vergaan*. [D. Deck.] Zamenstell.: *praalbed, praalbeeld, praalboog; praalgewaad, praalgraf, praalkoets, praalzetel, praalziek, praalzucht, praalzuchtig; woordenpraal*, enz.

Praal is verwant aan het zweed. *pral*, ijsl. *prial*, hoogd. en nederd. *Pracht*, en stamt met deze woorden af van een oud werkwoord, *progen, pragen*, hetwelk aan ons hedendaagsche *prijken*, en *pronken*, vermaagschapt is, en *pragelen* en *pragel* heeft voortgebracht, waaruit het hedendaagsche *pralen* en *praal* ontstaan zijn. Zie *pracht*, en *prijken*.

PRAAM, z. n., v., der, of van de *praam*; meerv. *pramen*. Verkleinw. *praampje*. Een platbodemd vaartuig, dat even ondiep, als eene pont, maar niet zoo vierkant is: *die praam is tot zinkens toe geladen*. Voorts de hoeveelheid van goederen, die met eene gemeene praam kan worden vervoerd: *hoe veel kost de praam turf?* Zamenstell.: *baggerpraam, turfpraam*, enz.

Praam, in het hoogd. *Prahm*, in het beijersche *farme*, schijnt van *fahren, varen*, af te stammen. In het fr. geeft men den naam van *prame* aan een veel grooter slag van platbodemde vaartuigen, dat somtijds wel 60 stukken geschut voert.

PRAAM, z. n., m., des *praams*, of van den *praam*; zonder meerv. Dwang, drang, angst, nood, verdrukking, van *pramen*, hetzelfde als het lat. *premere*: *hoe zit hij in den praem!* [R. Visser.]

PRAAT, z. n., m., des *praats*, of van den *praat*;

zonder meerv. Verkleinw. *praatje*. Gesprek, gekout, gekal, geklap, of gesnap: *wat praat is dat? Ik heb geen praat voor u. Zij geraakten diep in den praat. Zij heeft te veel praats. Hij sloeg eenen vuilen praat uit. Eindelijk viel zij weder op den vorigen praat.* [Hooft.] *De spiegel volgt ons doen, vrou Echo onzen praat.* [D. Deck.] *Praatjes voor de vaak, gesprekken, die tot niets anders deugen, dan om kinderen in slaap te sussen. Van hier praatachtig, praten, prater, enz. Zamenstell.: praatal, praatmoer, praatstoel, praatcaar, praatziek, praatzucht, praatzuchtig, enz. — Beuzelpraat, kinderpraat, enz.*

PRAAUW, z. n., v., der, of van de *prauw*; meerv. *prauwen*. Zeker Indiaansch vaartuig: *de Koning begaf zich uit zijne prauw bij ons aan boord.* Bij Halma.

PRACHT, z. n., v., der, of van de *pracht*; zonder meerv. Genoegzaam hetzelfde, als *praal*: *daar is eene groote pracht in die stad. Veel gelds aan de pracht besteden. Met de pracht.* [Hooft.] *Om deze ijdele pracht.* [Vond.] *Deze waardigheid hangt aan geen werreltsche pracht.* [Vollenhov.] *Kleederpracht, lijkpracht, enz. Van hier prachtig, prachtigheid, prachtiglijk.*

Pracht, hoogd. ook *Pracht*, zweed. *prakt*, behoort tot het hoogd. *brechen*, schijnen, lichten, is verwant aan het eng. *brag*, middeleeuw. lat. *bragare*, oud. fr. *braguer*, van welk het hedend. fr. *bragard* afstamt, en in plaats van welk men in het oud. *pragen*, of, zoo als Hornegk schrijft, *progen*, voor *pralen* bezigde. Zie *prijken*.

PRACHTIG, zie *pracht*.

PRAGCHEN, onz. w., gelijkvl. *Ik prachte, heb gepracht*. Eigenlijk bekrompen leven; ook gieriglijk bij een schrappen; doch in dezen zin is het verouderd. Meestal werd het, en wordt het nog gebezigd, voor bedelen; en wel om *zegen, kusjes pragchen*, bij de dichters: *Het dorre en drooge lant, dat eene wijl om regen scheen te prachen.* [Vond.] Van hier *pragcherij*, bij Hooft. Zamenst.: *afpragchen*.

PRAKTIJK, ond. z. n., v., der, of van de *praktijk*; meerv. *praktijken*. Eigenlijk oefening, beoefening, het tegengestelde van het onduitsche theorie: *dat is goed in de theorie (beschouwing) maar in de praktijk (beoefening) gaat het mank. Iets in praktijk brengen.* Oulings beteekende het sterrenwighelarij, gelijk als *praktijkschrijver* een sterrenkijker was. Hedendaags, de werkzaamheid van eenen geneesheer, of heelmeeester, in zijn beroep: *die arts heeft eene uitgebreide praktijk.* Als ook de wetenschap van eenen regsgeleerde: *mijn Notaris verstaat de praktijk.* In deze beide beteekenissen heeft het woord geen meerv., maar enkel in die van list en trekken: *ik zal uwe praktijken wel ontdekken.*

Praktijk, bij Kil. *practycke*, hoogd. *Practik*, eng. *practice*, fr. *pratique*, ital. *prattica* is ontleend uit het middeleeuw. lat. *practica*, dat van het gr. *πραξις* afstamt.

PRALEN, onz. w., gelijkvl. *Ik praalde, heb gepraald*. Vertoonning van grootheid en luister maken: *zij praalde met de kostbaarste juweelen.* Overdragtiglijk: *hij praalde met die deugd*, dezelve zettede hem roem en aanzien bij; en in eenen min gunstigen zin: *hij praalde zeer met zijn geslacht*, bij beroemde zich daarop, liet zich daarop veel voorstaan. Vond. bezigt *zegeerijk pralen*, voor *zegepralen*, met staatsie, na eene overwinning ingehaald worden: *men rust zich toe om zegeerijk te pralen.* Van hier: *praler, pralerij, praalgraf*. Zamenstell.: *praalhans*, enz.

Pralen, hoogd. *prahlen*, zweed. *prala*, stamt af van het naamw. *praal*, dat uit *pragel* zamengetrokken is, en is hetzelfde als *brallen*. Zie *praal*.

PRAM, z. n., v., der, of van de *pram*; meerv. *prammen*. Verkleinw. *prammetje*. De borst, de mam, in de gemeenzame verkeerung gebruikelijk: *dat kind is geweldig op de pram gezet. Den kleinen jongen een prammetje geven.* Van hier *prammen*, onz. w., voor zuigen: *pramt hij nog?*

PRAMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik praamde, heb gepraamd*. Drukken, prangen: *die menschen worden zeer gepraamd. Sonder te pramen sijn jeuchdich hert met pijn.* [Zachar. Heijns.] Hetzelfde als het lat. *premere*.

PRAMMEN, zie *pram*.

PRANG, z. n., v., der, of van de *prang*; meerv. *prangen*. Drukking, knelling: *dus werden de Brusselaars van deze prang verlost.* [Hooft.] *En dat mijn angstigh hert in dese prangen set.* [Cats.] Bij Kil. *pranghe*. Zamenstell.: *muilpranghe*, bij Kil.

PRANGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik prangde, heb geprangd*. Drukken, knellen: *mijne schoenen prangen mij aan de teenen. Twee kopere ketens prangen de koninglijke leen.* [Poot.] Kwellen, benaauwen: *de burgers werden zeer geprangd van het krijgsvolk.* In de zeevaart wordt het onz. gebezigd, voor tegen den wind op laveren, omdat het schip daardoor tegen den wind als opgedrongen wordt. Van hier *pranger, pranging*. Zamenstell.: *molenpranger, muilpranger; prangijzer, prangmolen, prangwortel.*

PRAT, bijv. n. en bijw., *pratter, pratst*. Trotsch, hoovaardig, opgeblazen: *op haar geboorte prat. Het pratte Babilon.* [G. Brand.] *De stad soo prat gebout op Y en Amstelvoed.* [J. De Deck.] Het oudste voorbeeld, dat wij van dit woord vinden, is van het midden der zestiende eeuw: *en den nachtegael prat, hem vermat, op zijnen zangh.* [Ed. De Deene.] Hooft bezigt het voorspijtig: *Elizabeth gaf voor de rest prat antwoord.* Dikwerf

komt het in eenen goeden zin voor, en be-
teekent het deftig, achtbaar. Van hier het
verouderde zelfst. naamw. *pratte*, en het
werkw. *pratten*, trotsch zijn.

PRATEN, onz. w., gelijkvl. *Ik praatte, heb ge-
praat*. Spreken, kouten: *zij praten, om met
het leger op te breken. Hij weet wel te praten*.
Van hier *prater, praatster*. Het stamwoord
is *praat*. Voorts luidt *praten*, in het zweed.
prata, gr. $\varphi\rho\alpha\zeta\epsilon\upsilon$, en schijnt het laatste
gedeelte van het lat. *interpretari* daaraan
ook verwant. Oulings bezigde men *pratelen*,
voor gedurig praten: *wat dat si u pratelen
slacht ghij den dooven*. [Const. der Minn.]

PRAATEN, onz. w., gelijkvl. *Ik prattede, heb
geprat*. Trolsch zijn. Van *prat*. *Ondanckbre
jongelinck, hoe lang zult ghij gaen pratten
op dat verganglijk schoon*. [Vond.] Bij
Halma komt het voor in de beteekenis van
pruilen: *de jongen stond te pratten*; en in
die van twijfelachtig staan: *de legers pratten
wat tegen elkander*. Zamenstell.: *pratziekte*,
langzame ziekte.

PRAUWEL, *prouwel*, z. n., v., *der*, of *van de
prouwel*; meerv. *prouwels, prauwelen*.
Zekere dunne wafel. Zamenstell.: *prou-
welijzer*.

PREDIKANT, z. n., m., *des predikants*, of *van
den predikant*; meerv. *predikanten*. Leeraar
van de godsdienst. Van *prediken*. *Lutersch
predikant. Gereformeerd predikant*.

PREDIKEN, *preken*, onz. en bedr. w., gelijkvl.
Ik predikte, heb gepredikt. Godsdienstige
leerredenen houden: *elken zondag tweema-
len prediken. Hij heeft kort gepredikt*. Over-
dragtiglijk, evenveel op welke wijze nadruk-
kelijk leeren: *dat is voor dooven gepredikt*.
De bijbel predikt niet enkel voor het verstand.
Bedrijvend: *de deugd prediken. Wonderbare
leidingen, en uitredingen, wat prediken zij
anders, dan eene albesturende Voorzienig-
heid!* Bij verkorting zegt en schrijft men ook
preken, hetgeen men intusschen veelal enkel
wegens min deftige mondelinge vertoogen
bezigt: *al preekt hij ook als Brugman, hij
zal mij daartoe niet bewegen*. Van hier *predi-
kant, predikatie, prediker, prediking, preek,
preker*. Zamenstell.: *predikambt, predik-
dienst, predikstoel, preekheer, preekstoel*, enz.

Prediken, hoogd. *predigen*, in Isidorus
predigon, bij Otfrid. *bredigon*, zw. *praedika*,
eng. *preach*, fr. *precher*, is ongetwijfeld van
het lat. *praedicare* afkomstig.

PREEK, z. n., v., *der*, of *van de preek*; meerv.
preken. Leerrede: *hij heeft een' bundel pre-
ken in het licht gegeven*.

PREI, (*porei, porrei*, bij Kil. *porreije*), z. n.,
v., *der*, of *van de prei*; meerv. *preijen*. Ver-
kleinw. *preitje*. Eene bekende soort van look,
die kleiner dan de gewone uijen is, maar
veel groens, en groote bladeren heeft, welke
veel aan die der tulpen gelijken. In het

hoogd. *Porree*, fr. *porreau*, ital. *porro*, lat.
porrum.

PREIEN, zie *praaijen*.

PRELAAT, z. n., m., *des prelaats*, of *van den
prelaat*; meerv. *prelaten*. Van het middel-
eeuw. lat. *praelatus*, een voorname geeste-
lijke in de roomsche kerk. Van hier *prelaat-
schap*.

PRENT, *print*, z. n., v., *der*, of *van de prent*;
meerv. *prenten*. Verkleinw. *prentje*. Eene
afgedrukte teekening: *dat boek is met vele
schoone prenten versierd. In prent uitgaan*,
op eene gedrukte teekening afgebeeld wor-
den. Bij Kil., en anderen, *print*: *zijn schrif-
ten toonen uit zijn levendigste print. Men
ziet den geest van ouden Karel zweeven in
deze print*. [Vond.] *Een prentje krijgen*, met
het geschenk van een prentverbeeldingje
vereerd worden, zoo als men dit meermalen
aan de kinderen doet. Overdragtiglijk, een
prijtje, een pluimpje, of loftuitingje. behalen.
Zamenstell.: *prenteboek, prentkonst, prent-
verbeelding, prentverkooper, prentwinkel*,
enz.

PRENTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik prentte, heb
geprent*. Bij Kil. *printen*, eng. *print*. Druk-
ken: *gheprent te Antwerpen 1567*; doch
hier te lande thans niet meer in gebruik
voor het drukken van boeken, teekeningen,
enz., maar enkel overdragtiglijk voor in-
drukken: *prent hun vroegtijdig in het hart*,
*dat de vrees des Heeren het beginsel van alle
wijsheid is*.

PRESIDENT, z. n., m., *des presidents*, of *van den
president*. Van het lat. *praesidere*, voorzit-
ten. Die gene, welke in eene vergadering
voorzit, de vergadering bestuurt; fr. *prési-
dent*. Anders voorzitter, dat het eigenlijke
Hollandsche woord is, schoon *president* even
zoo in gebruik komt.

PRESSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik preste, heb
geprest*. Eigenlijk hetzelfde, als persen, sterk
zamendrukken, maar, in het gebruik, men-
schen, of goederen, ten dienste van den
Staat in beslag nemen, dwingen: *hier te
lande prest men niemand tot den soldaten-
stand. De Engelsche matrozen worden veelal
geprest. Schepen, wagens, paarden pressen*.
Van hier *presser, pressing*. Zamenstell.:
presmeester.

Pressen, hoogd. *pressen*, eng. *press*,
zweed. *prassa*, stamt af van het lat. *pressare*,
en is vermaagschapt aan *pers, persen*.

PREUTELN, (*protelen, pruttelen, pruttelen*.) onz.
w., gelijkvl. *Ik preutelde, heb gepreuteld*.
Een klanknaboosend woord, dat eigenlijk
het geluid uitdrukt, hetwelk het geborrel
van kokend water, of ander vocht, verwekt:
de soep mag nog wel een weinig preutelen.
Overdragtiglijk, is *preutelen* door een zacht
gemompel soortgelijk een geluid te weeg
brengen: *het baat niet veel, of men daar wat*

tegen preutelt. Van hier preutelaar, preutelig, preuteling, en gepreutel.

Preutelen, hoogd. prudeln, is verwant aan het naamw. preutel, dat enkel gebruikelijk is in de spreekw. *al den preutel*, al wat er is.

PREUTSCH, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Dapper, grootmoedig, bij Kil. Vervolgens trotsch, opgeblazen, ook spijtig: *om preuts te pralen*. [Vond.] *Dat is een preutsch ding van een meisje*. bij Kil. pruijsch, prootsch. In het hoogd. protzig, neders. pratzig. Vermaagschapt aan breed, prat, pratten, het oude preith, superbia, en hetzelfde, als het fr. *preux*. Van hier preutschheid, bij Vond.

PREVELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik prevelde, heb gepreveld*. Mompelen: *hij prevelde eenige woorden binnen 's monds*. Thans valt de tooverschaar aan 't prevelen en bezweeren. [N. Verst.] Van hier prevelaar, preveling, geprevel.

PRIEEL, z. n., onz., des priiels, of van het prieel; meerv. prieelen. Verkleinw. prieeltje. Eigenlijk, een groen plekje gronds, even als het fr. *préau*, waarvan het afstamt. Voorts bijzonder, een groen plekje, dat door loofwerk overschaduw wordt, een lusthuisje, dat uit lommerrijk geboomte zamengesteld is: *in een genoeglijk prieel*. [Vond.] *Dat prieel des aardbodems*. [Hooft.] Zamenstell.: *drinkprieel, lustprieel*, enz.

PRIEGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik priegelde, heb gepriegeld*. Een mensch, of dier, hevig slaan, aflossen. In het hoogd. *prugeln*, welk woord tegelijk met de stokslagen, welke men in Duitschland onder het krijgsvolk uitdeelt, door ons overgenomen is.

PRIEM, z. n., m., des priems, of van den priem; meerv. priemen. Verkleinw. priempje. Een spits ijzer, waarmede men gaten in een week ligchaam boort: *soo zult gij eenen priem nemen, en steken in sijn oore, ende in de deure*. [Bijbelvert.] Als ook een ijzeren werktuig, om het hoofdhaar op te schikken: *het haer met gloenden priem en ijzer omgekrott*. [Vond.] En een moordtuig, of dolk, anders moordpriem genoemd: *hij stak hem met eenen priem in het hart*. Eindelijk, een ijzer waarop de slagers hunne messen wecten: *een slagerspriem*. Van hier het werkw. priemen. Zamenstell.: *priemdonker*, zeer geheel donker, *priemtijd, prima aurora*, bij Kil., die ook *priemenaakt* heeft, *prorsus nudus*.

Priem, hoogd. *Pfriem*, neders. *preem*, zweed. *prem*, schijnt af te stammen van een oudduitsch woord bij Horneck *fram*, bij Tacitus *framea*, dat het ijzer van eene werpspies aanduidde.

PRIEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik priemde, heb gepriemd*. Van priem. Met eenen priem ste-

ken, doorboren. Ook figuurlijk: *mijn woorden drongen door, en priemden in de harten*. [F. van Dorp.]

PRIESTER, z. n., m., des priesters, of van den priester; meerv. priesters, of priesteren. Verkleinw. *priestertje*. Eigenlijk een oud man, in het gr. *πρεσβυτης*, lat. *presbyter*. Voorts de oudsten, of ouderlingen der eerste Christelijke gemeenten, die het opzigt over dezelve hadden, en vervolgens de opzieners van zulke gemeenten, zonder onderscheid van jaren. Daar nu zoodanige opzieners in de Roomsche kerk met den tijd het offerwerk van de mis verrigten, begon priester, bij uitsluiting, eenen geestelijke aan te duiden, die tot offeren gerechtigd was, en daarvan zijn werk maakte: en men bezigde denzelfden naam nopens de bedienaren van andere Godsdiensten, tot wier werkzaamheden het offeren insgelijks behoorde: *hij was een priester des allerhoogsten Gods*. [Bijbelvert.] *Joodsche priesters, heidensche priesters*. Van hier *priesterdom*, de priesterlijke waardigheid: *zijn zoon aan 't priesterdom helpen*. [Hooft.] Of de priester-schaar: *met al het priesterdom*. [Vond.] Voorts, *priesteres*, of *priesterin*: *de priesterschap, onzijd.*, voor de priesterlijke waardigheid: *door 't instellen van het priesterschap* [Hooft.]; vrouwel. voor de priesterschaar: *de priesterschap zal zich daar tegen vast verzetten*. Zamenstell.: *priesterambt, priestergewaad, priesterkleed*, enz.

Priester, hoogd. *Priester*, neders. *prester*, angels. *preost*, zweed. *prast*, ijsl. *prestur*, eng. *priest*, fr. *prêtre*, ital. *prete*, sp. *preste*, bresbytero, lat. *presbyter*, gr. *πρεσβυτερος*, en *πρεσβυτης*, stamt af van *πρεσβυς*, oud.

PRIJ, z. n., v., der, of van de prij; meerv. *prijen*. Een krenge, dood aas, stinkend aas, zoo als Kil. het vertaalt. Noach vond de aarde, na den zondvloed, volgens Van Vaernew.: *vul allerande prijzen*. *De kraaijen vlien de prij*. [Vond.] Overdragtiglijk, al wat verachtelijk is: *o schande, dat zich vorsten noch vergapen aen een zoo vunsche prij*. [D. Deck.] Bijzonderlijk een slecht vrouwensch: *zijn wijf is eene looze prij*. *Dat gij mij uw Godinne, scheldt voor een verachte prij*. [D. Deck.]

PRIJK, zie *prijken*.

PRIJKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik prijkte, heb geprijkt*. Pronken, pralen: *de bruidt zit daar heerlijk te prijken*. *Een jongeling, die als een achtbre grijaerd prijkt*. [A. Harts.] *Het land prijkt met schoone vruchten*. Dit woordt schijnt verwant aan het oude *pragen*, of *progen*, het stamwoord van *pronken, pracht, praal, pralen*, en *prangen*; in welk laatste de beteekenis van *pragen*, of *progen*, bewaard schijnt, daar het drukken, knellen,

aanduidt. Van die beteekenis schijnt, namelijk, *pragen*, of *progen*, evenzeer als *pronken*, te zijn overgegaan tot die van eene zamengedrongene, gedwongene, houding, zoo als die van een mensch, welke zich er op toelegt, om zich op het schoonste te vertoonen, of eene gemaakte deftigheid ten toon te spreiden. *Pronken* is althans, volgens Kil., eigenlijk de gemaakte houding van een standbeeld aannemen, om zich op het fraaiste te vertoonen. Zie *pronken*. *Te prijken*, misschien voor *te prikken*, komt in sommige spreekwijzen voor: *uit lust om u te prijken te zien*; — *op 't bruitsaltaar te prijken zetten*. [Vond.]

PRIJS, z. n., m., *van den prijs*; meerv. *prijzen*. Verkleinw. *prijsje*. De waarde van een ding in handel en wandel: *dat wordt tot eenen hoogen prijs verkocht*. *Wat is de prijs van dat boek? Zeg mij den naasten prijs*. *Ich trock uit spijs, van slechten prijs, meer lekkernijs*. [D. Deck.] *Hij geeft het voor een prijsje*. *Koopprijs, losprijs*. — *Hij kan dien prijs der ziele, dat ransoen, aan God in tijd noch eeuwigheid voldoen*. [L. D. S. P.] *Ergens prijs op stellen*, iets waarden, hoogachten: *ik stel prijs op uwe vriendschap*. Van hier *prijzen*, *pretium imponere*, waarvoor meestal met een' bastaarduitgang gebruikt wordt *prijzeren*, waarvan *prijzeerder*, prijsbepaaler.

Prijs, hoogd. *Preis*, zweed. *pris*, eng. *price*, fr. *prix*, ital. *prezzo*, en *preggio*, sp. *precio*, stamt af van het lat. *pretium*, dat de waarde van een ding aanduidt.

PRIJS, z. n., m., *van den prijs*; meerv. *prijzen*. Verkleinw. *prijsje*. Van het fr. *prise*. Een schip, dat buit gemaakt wordt: *die Kaper heeft reeds menig prijsje binnengesleept*. *De schepen brengen eenen schoonen prijs mede*. Overdragtiglijk, evenveel welk ander ding, dat als een buit wordt weggenomen: *iets prijs maken*. *Die goederen zijn prijs verklaard*. Figuurlijk: *zich zelven aan de ondeugd prijs geven*, zich blootstellen, om door haar als een buit te worden weggesleept. Voorts eene belooning, welke door dengenen, die zich het beste in eenig ding beijvert, als het ware, buit wordt gemaakt: *hij behaalde den prijs in den wedloop*. *Den prijs wegdragen*. *Iemand den prijs toekennen*. *Naar den prijs dingen*. *Om prijs draven*, enz. Als ook een voordeel, dat men op eenesoortgelijke wijze, voor anderen, die insgelijks daarnaar dingen, wegneemt: *dien prijs der overhant uit der hant te werpen*. [Hooft.] *Eenen prijs uit de loterij trekken*. *Eenen prijs op iemands leven stellen*, eene belooning uitloven aan dengenen, die hem vermoorden zal. *Iemands hoofd op prijs stellen*. Eindelijk, een woordelijk cerbewijs voor eenig goed bedrijf, of

eenige goede hoedanigheid, eene vermelding van iemands roem, eene loftuiting: *men zingt op allerhande wijs des overwinnaars lof en prijs*. Van hier *prijzen*. Zamenstell.: *prijsmeeester*, *prijsschip*, *prijsverhandeling*, *prijsvraag*, *prijswaardig*, enz.

Prijs, hoogd. *Preis* en *Prise*, fr. *prise* en *prix*, eng. *prize* en *praise*, sp. *prez* en *presa*, ital. *presa*, stamt af van het lat. *prendere*, nemen, vatten.

PRIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik prees, heb geprezen*. Loven, roemen, *God prijzen en verheertijken*. *Iemand gelukkig prijzen*, met vele plegtige betuigingen voor gelukkig verklaren. Van hier *prijsselijk*. Zamenstell.: *misprizen*, *prijzenswaardig*, enz.

PRIK, z. n., m., *des priks*, of *van den prik*; meerv. *prikken*. Verkleinw. *prikje*. Een klein steekje: *de wilden misvormen hun gelaat door allerhande prikken*. Intusschen is iemand eenen prik in de huid geven, hem eenen duchtigen steek toebrengen. Voorts, een werktuig, om prikken te geven: *hij heeft eenen stalen prik in zijnen stok*; een puntig houtje: *brengt mij wat drooge prikken, om het vuur aan te maken*. Een prik met eene vork, of zoo veel als men met eene vork prikt, en overdragtiglijk, een beetje, een weinig: *een prikje salade*. Zekere visch, die aan een dun puntig houtje gelijkt: *men bedient zich van prikken, om kabeljaauw te vangen*. Van hier: *men moet de prikken levend houden*, omdat men met levende prikken heter kabeljaauw kan vangen, dan met doode; figuurlijk, men moet de zaken aan den gang en in goeden staat houden. *Hij verstaat dat op een prik*, spreekw., hij verstaat dat juist. *Hij gelijkt zijnen vader op een prik*, zijne gelaatstreken zijn juist gelijk aan die van zijnen vader. Zamenst.: *prikstok*, *priktoel*, enz.

PRIKKEL, z. n., m., *des prikkels*, of *van den prikkel*; meerv. *prikkels*, *prikkelen*. Een werktuig om prikken te geven: *de woorden der wijsen zijn gelijck prikkelen*. [Bijbelvert.] Figuurlijk, alle aanporring: *zijne eerzucht ontving daar door eenen prikkel om zich te wreken*.

PRIKKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik prikkelde, heb geprikkeld*. Van *prikkel*. Met eenen prikkel steken; of, als een voortdur. w. van *prikken*, dikwijls en bij herhaling prikken: *als ick in mijne nieren geprickelt wierde*. [Bijbelv.] Figuurlijk, aanporren, aanzetten: *hij voelde zich door zijne eerzucht geprikkeld, om*, enz. Van hier *prikkeling*.

PRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik prikte, heb geprikt*. Steken: *ik heb mij met eene naalde geprikt*. Van hier *prikking*.

Prikken, neders. *pricken*, angels. *prickan*, eng. *to prick*.

PRIL, bijv. naamw., *priller*, *prilst*. Bij Kil. fraai, aardig, vrolijk. Thans meest gebrui-

kelijk in de spreekw.: *de prille jeugd*, de blijde dageraad des levens. Frisch, fleurig: *in 't prilste van de Maij*. [Moon.]

PRINS, z. n., m., *des prinsen*, of *vanden prins*; meerv. *prinsen*. Verkleinw. *prinsje*, oulings *prinselij*: *'t prinselij*, zoontje *zijner vorstelijke doortlichtigheid*. [Hooft.] Een vorst, over het algemeen: *vest op prinsen geen betrouwen*. [L. D. S. P.] Bijzonderlijk, een vorst van zekeren bepaalden rang: *de prins van Borghese*, *van Piombino*. *Een prins van den bloede*; een kroonprins, een erfprins. Van hier *prinses*, *prinsdom*, *prinselijk*. Zamenstell.: *prinsessenbier*, *prinsessenboonen*, *prinsessenkoekjes*, *prinsenhof*.

Prins, hoogd. *Prinz*, eng., fr. *prince*, ital., sp. *principe*, stammen af van het lat. *princeps*, eigenlijk, de voornaamste.

PRINT, zie *prent*.

PRIVAAT, ond. z. n., o., *des privaats*, of *van het privaat*; meerv. *privaten*. Van het lat. *privatus* — *locus privatus*, *latrina*, fr. *privé*, sp. *privada*, een sekret, eene afgezonderde plaats om zijn gevoeg te doen, nog overig in de spreekwijs: *hij stinkt, als een privaat*.

PROCES, ond. z. n., o., *van het proces*; meerv. *processen*. Verkleinw. *procesje*. Eigenlijk, de wijze, waarop elke zaak behandeld wordt, en afloopt. Bijzonderlijk, de afloop van een rechtsgeleding, en in het gebruik het rechtsgeleding zelf: *in proces geraken*. *Iemand een proces aandoen*. *Het proces winnen*. Zamenstell.: *proceskosten*, *procesziek*, enz.

Proces, hoogd. *Prozesz*, fr. *proces*, eng. *process*, zijn van het lat. *processus* afkomstig.

PROCEUR, z. n., m., *des procureurs*, of *van den procureur*; meerv. *procureurs*. Hetzelfde als het fr. *procureur*, lat. *procurator*. Pleitbezorger: *notaris en procureur*.

PROEF, *proeve*, z. n., v., *der*, of *van de proef*; meerv. *proeven*. Verkleinw. *proefje*. Een onderzoek, hetwelk men in het werk stelt, om de regte geschapenheid van eenig ding ontwaar te worden: *tot d'uiteerste proeve*. [Hooft.] *Uw heiligheid wort op de proef gestelt*. [Vond.] *Eene proef nemen*. *De proef doorstaan*, of *uitstaan*. *Proef houden*. *Iemand op de proef stellen*, op de proef prediken. Als ook datgene, waaruit men de geschapenheid van eenig ding herkent: *ergens de proef van hebben*. *Ghij ziet hem daer beneven geen' duistre proeve geven*. [D. Deck.] *Hij zendt mij daarvan een proefje*; een *proefje thee*, *koffij*, *wijn*, enz. Bijzonderlijk, de eerste afdrucken van het werk der letterzetter: *ik heb de proef nog niet nagezien*; en, in de cijferkunst, eene berekening, waarmede men de juistheid van eene andere berekening toetst. *Dat is de proef op de som*, overdragtiglijk, daaruit blijkt de juistheid van die of die onderstelling. Eindelijk, een werkstuk, waaruit men iemands be-

kwaamheid, om in een of ander gild te worden aangenomen, beoordeelt: *men heeft hem eene zeer moeilijke proef opgegeven*. *De proef doen*, het opgegevene werkstuk vervaardigen. Van hier *proeven*, enz. Zamenstell.: *proefblad*, *proefdrager*, *proefdruk*, *proefjaar*, *proefondervindelijk*, dat uit proeven blijkt; *proefpreditatie*, *proefslot*, *proefsteen*, *proefstuk*, *proeftijd*, *proefwijn*, enz.

Proef, hoogd. *Probe*, neders. *probe*, eng. *proofe*, zweed. *prof*, fr. *preuve*, ital. *pruova*, is afkomstig van het lat. *probare*, beproeven. PROEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik proefde*, *heb geproefd*. Een weinig van iets nuttigen, om over den smaak, of de deugdelijkheid daarvan te oordeelen: *proef dat eens*. *Proef eens, of het al gaar is*. *Wijn proeven*. Den mond ergens aan zetten, als of men den smaak, of de deugdelijkheid, daarvan beoordeelen wilde: *hij wilde eten noch drinken proeven*. *Proef het maar eens*. Vond. bezigt het voor beproeven: *Te proeven hare kracht op eenen Reijzenaer*. Ondervinden: *ergens van proeven*, de kracht, of werking, daarvan ondervinden. *Zij heeft er ter dege van geproefd*. Bij plaatdruckers, het snijdwark van eene plaat door de vervaardiging van een afdruksel daarvan beoordeelen: *proef die plaat eens*. Van hier *proever*, *proeving*.

PROFEET, z. n., m., *des profets*, of *van den profet*; meerv. *profeten*. Eigenlijk, iemand, die iets verkondigt: hetwelk de letterlijke beteekenis van het gr. *προφητης* is. Nu werd dit woord oorspronkelijk gebezigt aangaande de priesters, die in den Delfphischen tempel van Apollo de uitdrukkingen der in verrukking gebragte waarzegster voor de raadplegers van hare gewaande godspraken opschreven. Vervolgens gaf men den naam van *profeet* aan alle priesters, die zich door het uitdeelen van soortgelijke godspraken, of andere onderrigtingen, van bloote offerpapien onderscheidden. En Paulus bestempelt ergens eenen leeraar uit het midden der Grieken met den naam van *profeet*. Ja in de *Grieksche vertaling* van den *Hebreeuwschen bijbel* schonk men dien naam aan de mannen, die oudtijds Gods wil verkondigden. Daar dezen nu hunne leeringen en vermaningen meermalen met beloften, of bedreigingen, van toekomstig heil, of onheil, paarden, werd een *profeet* in het algemeene gebruik welhaast evenveel, als een voorspeller van toekomstige dingen: *daer quam een seker propheet af van Judea, met name Agabus*. [Bijbelvert.] *Een ongeluksprofeet*, een *waar profet*. Van hier *profeteren*, *profetes*, *profetisch*, *profetie*.

De benaming van *profeet*, is haar gebruik bij de Europeesche volken aan de invoering van het Christendom onder die volken verschuldigd.

- PROFIJT**, z. n., o., *van het profijt*; zonder meerv. Verkleinw. *profijtje*. Voordcel: *niet uit haat, of nijd, maar om eigen profijt*. *Ik zie geen profijt daarop. Hij zoekt nog een klein profijtje daaruit te halen*. Van hier *profijtelijk, profijtertje, eindenbrandertje*, waarop men de eindjes kaars laat afbranden. *Profijt*, hoogd., eng., fr. *profit*, ital. *profitto*, sp. *provecho*, stamt af van het lat. *proficere*, waarvan men, ten tijde van het verval der latijnsche taal, het bijv. naamw. *proficuus* vormde.
- PROF**, z. n., v., *der, of van de prof*; zonder meerv. Appelbrij: *prol koken*. Van hier *prollig*, dik, als appelbrij. Zamenstell.: *appelprol*.
- PRONK**, z. n., m., *des pronks, of van den pronk*; zonder meerv. Verkleinw. *pronkje*, in zekere beteekenis. Bij Kil. *pronck*, een bewolkte hemel, en een bewolkt gelaat, een stuursch gezigt; welk denkbeeld ontleend schijnt van dat van drukken, zamendrukken, waarin de oorspronkelijke beteekenis van *pronken*, en de daaraan verwante woorden, *pralen* en *prijken*, gelegen schijnt. Zie *prijken*. Sieraad, opschik: *haar pronck krijgt pronck door schoonheid van haer leven*. [Camph.] Voorts, in het hedendaagsche gebruik, eene opzien barende vertooning van minder grootschen aard, dan door *pracht* en *praal* wordt aangeduid: *dat staat daar te pronk*. Ook in eenen kwaden zin, en ter straffe: *te pronk staan*. *Men draagt hem voor den pronk*. *Met ijdel pronk van woorden*. [Hooft.] Als ook iets, waarmede men zulk eene vertooning maakt: *Zij is met haren Pinksterpronk uitgedost*. Overdragtiglijk, iets, dat uitmunt: *hij is de pronk, het pronkje, van zijn geslacht*. E. de Haas bezigt het onzijd.: *dees stad weleer dat pronk der steen*. Van hier *pronkaard, pronken* enz. Zamenstell.: *pronkbed, pronkbeeld, pronkbehang, pronkdegen, pronkdeken, pronkgewaad, pronkgraf, pronkjuweel, pronkkamer, pronkkleed, pronknaam, pronksieraad, pronkstuk, pronkwerk, pronkzetel, pronkzucht*, enz.
- PRONKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik pronkte, heb gepronkt*. Bij Kil. *pronken*, van de lucht gesproken, betrokken worden, bewolken. Van iemands gelaat, donker, stuursch, worden, een streng gelaat aannemen. In het hedendaagsche gebruik eene opzigt barende vertooning maken: *met schoone kleederen pronken; met vele deugden pronken*. Bijzonderlijk wegens eene paauw, die zijnen staart uitbreidt: *zie dat hoovaardig dier eens pronken*. Van hier *pronker, pronkerij, pronkster*. *Pronken*, neders. *prunken*, hoogd. *prangen*, eng. *prank*, is verwant aan *prijken, pralen, pracht*, en *prangen*. Zie *prijken*.
- PRONSELEN**, b. en onz. w., gelijkvl. *Ik pronselde, heb gepronseld*. Bedr., knoeijen, kwanselen: *dat werk is verbaasd gepronseld*. Onzijd.: *hij pronselt zoo wat met dat geld*. Bij Kil. *prondelen, prondseten*. Van hier *pronselaar*, een knoeijer, en *pronselinghe, prondelinghe*, bij Kil., hetzelfde als *prondel*, vodden, lorren. Zamenstell.: *pronselgeld, pronselwerk, knoeiwerk, voddenwerk*.
- PROOI**, z. n., v., *der, of van de prooi*; meerv. *prooijen*. Roof, buit, aas: *de teeuw vindt zijne prooi niet in het woud*. *Het land ter prooi aan den vijand overgeven*. Van het fr. *proie*, dat even als het eng. *prei*, ital. *preda*, van het lat. *praeda* afstamt.
- PROP**, z. n., v., *der, of van de prop*; meerv. *proppen*. Verkleinw. *propje*. Een stop, die vast in eene opening ingedrukt, gedraaid, of geslagen wordt, om dezelve daarmede digt te maken: *ergens eene prop inslaan*. *Eene prop op een schietgeweer zetten*. Fig., iemand, die kort, dik en zwaarlijvig is. Van hier *proppen, stoppen, stouwen*: *hij heeft zijne darmen vol gepropt*. *Genzen propden*. Bijzonderlijk zich door gulzig eten overladen: *foei kind! wat is dat proppen!* Zamenstell.: *propdarm, proptrekker*, enz.
- Prop*, neders., en zweed. *propp*, eng. *prop*, hoogd. *Propf*, en *propfen*, schijnt van eenen noordschen oorsprong.
- PROPPEN**, zie *prop*.
- PROTESTANT**, z. n., m., *des protestants, of van den protestant*; meerv. *protestanten*. Hervormde. Het woord is van latijnschen oorsprong. Van hier *protestantendom, protestantsch*.
- PROTTEN**, veroud. onz. w., in de beteekenis van zamenloopen, bij Hooft voorkomende.
- PROVE**, (*proven, provene*, bij Kil.) veroud. z. n., v., *der, of van de prove*; meerv. *proven, of provenen*. Het onderhoud, hetwelk iemand voor zijn geheele leven uit eene geestelijke stichting trekt. Voorts het ambt, hetwelk aan iemand zulk een onderhoud verschaft. Overdragtiglijk, het onderhoud, hetwelk iemand zich in een zoogenoemd proveniershuis voor al zijn leven bezorgt. Van hier *provenier, proviand*, bij Kil. *provande, provianderen*. Zamenstell.: *proveniershuis, provenkraemer*, bij Kil., *proviandkuis, proviandmeester, proviandwagen*, enz. Het stamwoord is het middeleeuw. lat. *praebanda*.
- PROVINCIE**, z. n., v., *der, of van de provincie*; meerv. *provincien, provincies*. Een wingewest: *de vereenigde provincien*. Van het lat. *provincia*.
- PROVOOST**, z., n. m., *van den provoost*; meerv. *provoosten*. Van het fr. *prévôt, prévôts*, en dit van het lat. *praepositus*. Eigenlijk iemand, die over iets gesteld is. In eenen meer bepaalden zin, diegene, welke de overtreders, onder de krijgslieden en schutters, gevangen neemt; ook kapitein geweldiger genoemd: *hij zit al bij den provoost*. En van hier wordt

de gevangenis zelve, waarover zoo een provoost gesteld is, de *provoost* genoemd: *hij heeft drie dagen in den provoost gezeten.*

PRUIK, *paruik*, z. n., v., *der*, of *van de pruik*; meerv. *pruiken*. Verkleinw. *pruikje*. Een hoofddeksel van kunstig zamengevoegde en gekrulde haren: *de groote pruiken worden in onze dagen al zeldzamer en zeldzamer*. Overdragtiglijk, gekruld hoofdhaar, in welken zin het bij onze dichters meermales voorkomt: *daer op haer feest de liefelijke Maij de pruik mee siert*. [Vond.] *Het teere brein met blonde en kruifde pruick bestagen*. [Vond.] Van hier *pruiken*, pruik dragen: *hij gaat ook aan het pruiken*. *Pruik ik dan zoo slecht?* En met eene pruik opschikken: *fraai gepruikte Raadsheeren*. Zamenstel.: *pruikmaker*, *pruikwinkel*, enz.

Pruik, oulings *perruik*, bij Kil. *per-ruijcke*, *perhuijcke*, hoogd. *Perrucke*, fr. *perruque*, eng. *perwick*, *perwig*. ital. *perruca*, is waarschijnlijk van Keltische afkomst. In het iersch is *barr* haar, en *uc* of *uch* hoog en verheven, ook voortreffelijk. *Barr uc* is derhalve hoog, sterk haar. *Perruque* was weleer bij de Franschen voor eigen haar gebruikelijk. Het is niet op onzen bodem geteeld, maar echter overlang met het burgerregt beschonken; waarom men in plaats daarvan het woord *haarmuts* niet behoeft in te voeren, hetwelk eenige voorstanders van de zuiverheid der hoogduitsche taal, volgens Adel., in plaats van *Perrucke*, bij ons *pruik*, plagten te bezigen.

PRUILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik pruilde*, *heb gepruild*. Zekere mengeling van droefheid en gramschap betoonen: *hij zit daar in dien hoek, en pruijt al immer voort*. *Zij pruilten weken lang tegen elkander*. Van hier *pruiler*, *pruilster*. Zamenst.: *pruilhoek*, *pruilmond*, enz.

PRUIM, z. n., v., *der*, of *van de pruim*; meerv. *pruimen*. Verkleinw. *pruimpje*. Eene bekende boomvrucht van verschillende soorten: *hier nevens eenige pruimen, om haar ontfangen vonnis te voldoen*. [Hooft.] *Witte pruimen*, *blauwe pruimen*, *eijerpruimen*, *gedroogde pruimen*, enz. Als ook de boomen, waaraan die vruchten groeijen: *daar staat een pruim bij de kers*. Voorts, eene kleine hoeveelheid van tabak, die in den mond gestoken wordt, omze te kaauwen: *een pruimpje nemen*. Van hier *pruimen*, tabak kaauwen, en *prumellen*, gekonlijte pruimen van Provence. Zamenstell.: *pruimboom*, *pruimesap*, *pruimesteen*, *pruimmond*, een klein mondje, dat ineen getrokken en gefronsd is, en naar een gedroogd pruimpje zweemt.

Pruim, bij Kil. *pruijme*, hoogd. *Prume*, *Plumme*, en *Pflaume*, angels. en eng. *plum*, zw. *plommon*, ijsl. *plummar*, deen. *blomme*, fr. *prune*, ital. *prugna*, lat. *prunum*, schijnt,

even als de vrucht, die daar door wordt aangeduid, van eenen Oosterschen oorsprong te wezen.

PRUIS, z. n., v., *van de pruis*; zonder meerv. Het zelfde als *bruis*, schuim. In de zamenleving zegt men: *het pruis*, even als *bruis*: *het pruis staat op zijn' mond*.

PRUISEN, onz. w., gelijkvl. *Ik pruijste*, *heb gepruijst*. Genoegzaam hetzelfde als *bruisen*, opborrelen: *het bier pruijst door het bomgat*. Volgens Halma, ook niezen; maar dit wordt volgens Kil. aangeduid door *pruisten*, welk laatste men nog heden ten dage in Vriesland voor niezen bezigt.

PRUISSEN, z. n., o., *van het Pruissen*, *van Pruissen*. *Pruissens*; zonder meerv. Zekere landstreek in Duitschland: *het veltte land van Pruissen*. [Vond.] *De koning van Pruissen*, van het Pruissische Rijk. Van hier *pruissisch*.

PRUL, z. n., v., *der*, of *van de prul*; meerv. *prullen*. Verkleinw. *prulletje*. Een ding van geene de minste waarde, eene vodde, eene beuzeling: *weg met die prullen*. *Dat is een prul van eenen cent*. Van hier *prulachtig*, *prullig*. Zamenstell.: *pruldichter*, *prullenkooper*, *prullenmaker*, *prullenmand*, *prul-schrift*, *prulschrijver*, enz.

PRUT, z. n., v., *der*, of *van de prut*; zonder meerv. In Amsterdam gebruikelijk voor gestremde melk; anders wrongel. In de walvischvangst wordt het dikke bezinksel, of grondsap van de traan, *prut* genoemd, welke niet onder de andere traan gekookt, maar aan de *prutkoo-pers* verkocht wordt; volgens Zorgdrag.

PRUT, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting, en enkel gebruikelijk in de spreekw.: *het is daar niet prut*, het is daar niet helder: *het is niet prut*, *zij is niet prut*, het deugt niet veel, enz.

PRUTTELEN, zie *preutelen*.

PSALM, z. n., m., *des psalms*, of *van den psalm*; meerv. *psalmen*. Verkleinw. *psalmpje*: Eigenlijk, een lied over het algemeen. Bijzonderlijk, een der honderd en vijftig liederen van David, en andere Hebreuwsche dichters, welke men in den bijbel bijeen verzameld vindt: *eenige toekijkers hieven den hondert en dertigsten psalm aan*. [Hooft.] *Boetpsalm*, *klaagpsalm*, *treurpsalm*, enz. Van hier *psalmist*. Zamenstell.: *psalmboek*, *psalmdichter*, *psalmgezang*, *psalmzinger*, enz.

Psalm, neders. en bij Kero, Olfrid, en Nolk., *salm*, ital. *salmo*, fr. *pseume*, eng. en hoogd. *Psalm*, lat. *psalmus*, gr. $\psi\alpha\lambda\mu\sigma\varsigma$, stamt af van het werkw. $\psi\alpha\lambda\lambda\epsilon\iota\upsilon$, zingen.

PUBLIEK, ond. bijv. naamw. en bijw., *publieker*, *publiekst*. Dat tot het volk over het algemeen betrekkelijk is: *wat denkt gij van de publieke zaak?* *Een publiek persoon*, iemand, wiens ambt medebrengt, dat hij een ieder ten dienste sta. *Eene publieke hoer*, eene al-

lemans hoer. Voorts, algemeen bekend: *dat gevat is publiek. Een werk publiek maken.* Onder het oog van een ieder; *durft gij dat zoo publiek doen?* Van hier *het publiek*, het algemeen: *hoe of het publiek daarover denken moge. Het geëerde publiek*, enz. In *het publiek*, in het openbaar. Eng. *publick*, fr. *public*, ital. *pubblico*, lat. *publicus*, van het lat. *populus*, volk.

PUBLIEK, z. n., *het publiek*, zie *publiek*, bijv. n.

PUDDING, (*podding*), z. n., m., *des puddings*, of *van den pudding*; meerv. *puddingen*. Verkleinw. *puddingje*. Een ketelkoek, in het hoogd., neders. en eng. eveneens genoemd, naar deszelfs dikte, want *puddig* is in het neders. dik, grof, bot, stomp; en *puddewurst*, een korte, dikke worst, in het eng. ook *pudding*, fr. *boudin*, nederd., *beuling*.

PUF, z. n., v., *der*, of *van de puf*; zonder meerv. Lust, trok: *hij heeft er geene puf in. Ik had er geene puf op.* Voorheen werd *puf* ook voor trots gebezigd: *puf alle noodt en quaden*. [Caph.]

PUFFEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik pufte, heb gepuft*. Klanknabootsend woord, blazen: *hij had gegeten, dat hij pufte*. Bedr., trotsen, trotseren: *ik trotse zijn ghevelde, en puf zijn dreijghementen*. [Hooft.] *Nu puf ik Franckryck en haer Ridders altemael*. [S. Cost.]

PUI, z. n., v., *der*, of *van de pui*; meerv. *puijen*. Bij Kil. *puije*, *puijde*. In het lat. *podium*. De voorgevel van een huis, en wel voornamelijk het onderste gedeelte, of de eerste verdieping. Ook die plaats van een stadhuis, waar men de besluiten en verordeningen afleest: *iets van de pui aflezen*. Hooft schrijft aan een gansch Rijk eene *pui* toe: *een zuil van koper aan de pui van 't magtigh Rijk*.

PUIK, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Best, uitmuntend: *die thee is puik*. Van hier *puikspuik*, allerbest, alleruitnemendst: *dat papier is puikspuik*. Ook als een zelfst. naamw., *het puik*, het beste, het uitgelezenste: *al 't puik der ridderschap*. [Hooft.] Verkleinw. *puikje*. *Klaas, het puikje van het dorp*, de knapste van de boerenknapen. *Het puikje van de vischmarkt*, de eelste visch. Zamenstell.: *puikjuweel, puikschilder, puikstuk, puikwerk*, enz.

PUILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik puilde, heb gepuild*. Zwellen, uitzwellen: *zijne oogen puilden uit het hoofd*. Oulings *builen*, van *buil*, eene opgezwollene ruimte, bij Kil. *puijle*. Zamenstell.: *puilader, puiladerig, puiloog, puiloo-gig, uitpuilen*, enz.

PUIMSTEEN, z. n., m., *des puimsteens*, of *van den puimsteen*; meerv. *puimsteenen*. Verkleinw. *puimsteentje*. Een zeer ligt en sponsachtig slag van steenen, dat zijne bijzondere hoedanigheden aan den gloed van vuurspuwendes bergen, waaruit het voortkomt, te danken

heeft. *Eenen muur met puimsteen glad schuren*. Omdat hij op het water drijft, noemt men hem ook *drijfsteen*. Van hier *puimen*, met puimsteen wrijven. In het hoogd. *Bimstein*, eng. *pumice stone*, fr. *ierre ponce*, sp. *piedra esponia*, ital. *pomice*, lat. *pumex*.

PUIN, z. n., o., *des puins*, of *van het puin*; zonder meerv. Onbruikbare gebrokene steenen: *daar ligt een groot hoop puin. In 't omgewroete puin*. [Vond.] *Ach, hoe leggen 't puin en 't gruis*. [D. Deck.] Bij Hooft is het meermalen vrouwel.: *om er de puin in te brengen. 't Kruit wies over de puin heen*. Zamenstell.: *puinbak, puingras, puin-koop*, een hoop puin; meerv. *puinhoopen*. Misschien van *pui*, als steenen van afgebroken, of ingestorte *puijen*, en dit zamengetrokken tot *puin*.

PUINHOOP, zie *puin*.

PUIST, z. n., v., *der*, of *van de puist*; meerv. *puisten*. Verkleinw. *puistje*. Een klein gezwelletje: *hij heeft het aangezigt vol puisten. Hier of daar eene puist aan hebben* is, in de de gemeenzame verkeer, daarvan afkeurig zijn. Van hier *puistachtig, puistig, puistigheid*. Zamenstell.: *puistbijter, puistebijter*, bij Kil. *rombout*, enz. Het stamwoord van *puist*, en het fr. *pustule*, ital. *pustula*, is het lat. *pustula*.

PUIT, z. n., m., *des puits*, of *van den puit*; meerv. *putten*. In Zeeland gebruikelijk, voor een kikvorsch. Ook oulings, *puut* en *puud*, *pude*: *die puut liet hem in 't water sinken*. [Esopet.] Tuinman brengt dit woord tot het gr. *βυβος* moddergrond, omdat de kikvorschen zich daarin meestal ophouden. Van daar ook is bij Halma *puut* een veenboer.

PUITAAL, z. n., m., *des puitaals*, of *van den puitaal*; meerv. *puitalen*. Verkleinw. *puitaaltje*. Een bijzonder slag van aal. Bij Kil. ook *aalpuut*; bij Halma boerenaal, die zich veel in het veen ophoudt. Zie *puut*.

PUL, z. n., v., *der*, of *van de pul*; meerv. *pullen*. Eene kruik: *wij namen eene pul bier te scheep*. Dit woord schijnt eene verkorting van het lat. *ampulla*; daar het bij Kil. *pulle* luidt. Eene tinnen kan met eene lange kromme pijp, waaruit men jonge kinderen laat drinken, draagt insgelijks den naam van *pul*: *geef het kind de pul eens*. Van hier *pullen*, drinken, *pullebroers*, drinkebroers.

PULVER, (*polver*) z. n., o., *van het pulver*; zonder meerv. Een basterdwoord, dat van hetzelfde lat. *pulvis* ontleend is, waarvan *poeder*, of *poeijer*, afstamt. Het wordt gebruikt om buskruid aan te duiden, als men zegt: *hij is geen schoot pulver waardig*; en men bezigt het voorts ook nog, voor stof, poeder, over het algemeen, in de zegswijze: *iets tot pulver malen*, of *stampen*. Zamenstell.: *pulverstok*, oulings voor snaphaan gebruikelijk.

PUNT, z. n., o., *des punts*, of *van het punt*; meerv. *punten*. Verkleinw. *puntje*. Eigenlijk een prikje, dat met een spits werktuig in eenig ding gestoken wordt, zoo als het middelpunt van eenen cirkel, die met eenen passer getrokken wordt, in het lat. *punctum*, van *pungere*, steken. In het gebruik, een slip over het algemeen: *eene linie tusschen twee punten halen*. Bijzonderlijk, een der slippen, waardoor de klinkletters in het Hebreeuwch worden afgebeeld: *het Hebreeuwch laat zich zonder punten zoo gemakkelijk niet lezen, als met punten*. Als ook een denkbeelding stipje in de wiskunde: *zoo ondeelbaar als een wiskundig punt*. Voorts, daar eene linie, en evenveel welke figuur, in de wiskunde, uit punten zamengesteld gerekend wordt, een der onderscheidene deelen van eene zaak: *alles wordt door hem van punt tot punt uitgeplozen. Daar komt gij juist op het punt, waarover ik u spreken wilde. Daer van het minste punt faelt*. [D. Deck.] *Die veel speelt met tongh en kaecken, komt wel eens het punt te raecken*. [Huijgens.] Bijzonderlijk, een tijdstip: *wij zullen allen veranderd worden, in een punt des tijds, in eenen oogenblick, met de laetste basuine*. [Bijbelvert.] *Hij was op het punt van de stad te bemagtigen*. [Hoogst.] *Het punt van eer is eene zegswijze, uit het fr. ontleend, en evenveel beteekenende, als het stuk van eer: hij is zeer gevoelig op het punt van eer*. Zamenstell.: *brandpunt, geloofspunt, grondpunt, hoofdpunt, middelpunt, toppunt*, enz.

Punt, hoogd. *Punct*, fr., eng. *point*, ital. *punto*, sp. *puncto*, stamt af van het lat. *punctum*.

PUNT, z. n., v., *der*, of *van de punt*; meerv. *punten*. Verkleinw. *puntje*. Het uiterste einde van een ding, dat uit hoofde van deszelfs spitsheid als in een stipje uitloopt: *de punt van eene naald, van eenen degen. Schichten met een ijzere punt bestagen*. [Vond.] *Iemand voor de punt vischen*, hem tot een tweegevecht uitdagen. *Iemand de punt bieden*, zijn wapentuig met de punt tegen hem rigten; overdrachtiglijk, hem te keer gaan. Ook noemt men de toeloopende scherpte van een bolwerk en van een hoek lands, *de punt*. Van hier *punten*, spits maken, scherpen, *puntachtig*, en *puntig*, scherp, spits; overdrachtiglijk, naauwkeurig, net en zindelijk: *eene puntige vrouw; puntigheid, puntiglijk*. Zamenstell.: *puntlicht, puntdichter, punthaak, puntrede, puntspreuk*, enz.

Punt, in dezen zin, en in dit geslacht, schijnt ontleend van het fr. *pointe*.
PUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik puurde, heb gepuurd*. Vond. heeft dit woord gebruikt in den zin van zuiveren, schoon maken, en

oordeelde het derhalve afkomstig van het lat. *purus*, zuiver: *En 't lichaam puurt van dootelijke smetten. Goud puurt het door de zonnestraten*. [Vond.] Deze en gene dichters bezigen het thans voor uithalen, uittrekken; en in dezen zin schijnt het overdrachtig genomen te zijn van het Vlaamsche *pueren*, bij ons *peuren*, d. i. zegt, Kil., *poijeren, met poijeren visschen, of pieren*, aal met pieren van den grond halen: *hij meent daar goud uit te pueren*. Of zou dit misschien zoo veel zijn als, door zuivering afzonderen, en dus, afkomstig van *purus*? N. Versteeg bezigt het voor zuiveren: *en van zijn besmettinge gepuurt*.

PURPER, z. n., o., *des purpers*, of *van het purper*; zonder meerv. Eene bijzondere donkerroode kleur: *het purper van de roos* [D. Deck.] Overdrachtiglijk, eene kleedingstof, die met purper geverwd is: *in 't purper zit de mot*. [Vond.] *De Kardinalen gaan in 't purper gekleed*. Figuurlijk, de kardinaalswaardigheid: *naar 't purper staan. Dat strookt niet met het purper*. Van hier *purperen*, purperverwig maken: *zijn kleed was met bloed gepurperd*; en *purperachtig, purperen*, van purper, en *purper, purperkleurig*: *de Vorst had een purper kleed aan*. Zamenstell.: *purperkleurig, purperkoorts*, anders scharlakenkoorts, *purpermossel*, waaruit men purper bekomt, *purperverw, purperverwig, purperverkooper, purpervisich*, anders *purpermossel*, enz.

Purper, hoogd. *Purpur*, eng. *purple*, fr. *pourpre*, ital. *porpora*, lat. *purpura*; stamt af van het gr. $\pi\sigma\phi\upsilon\rho\alpha$.

PURPEREN, zie *purper*.

PUT, z. n., m., *des puts*, of *van den put*; meerv. *putten*. Verkleinw. *putje*. Een diep uitgegraven gat in den grond, waarin men eenen gestadigen toevloed van water, uit daarin voorkomende wellen vindt: *dan kudden uit den put gedrenkt*. [Vond.] *Die pleitte voor de beken, die voor den regenback, een derde voor den put*. [D. Deck.] *Als het kalf verdronken is, den put dempen*. Zie *dempen*. Voorts ook een andere kuil, waarin geen water is: *Josef weri in eenen put gelaten*; [Vond.] en zelfs evenveel welke holligheid: *zij heeft putjes in hare wangen. Pokput, steenput, veenput*, enz. Van hier *putten*, uit eenen put scheppen, *putter*, een distelvink, die geleerd heeft, zijn drinkwater met een emmertje op te halen, *puts*, een houten scheepsemmer, *putsen*, met eene puts scheppen. Zamenstell.: *putdeksel, putemmer, putgalg, puthaak, putketen, putkouw, putrad, putwater*, enz.

Put, hoogd. *Pfütze*, neders. *pütte*, angels. *pijt*, eng. *pit*, ijsl. *pytt*, zweed. *puss*, alb. *pus*, fr. *puits*, ital. *pozzo*, sp. *pozo*, is ontleend van het lat. *puteus*.

PUTTOOR, zie *pitoor*.

PUTS, *putse*,
PUTSEN, } zie *put*.
PUTTEN,

PUUR, ond. bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het lat. *purus*, zuiver. *Het is puur goud. Hij geliet zich puur als of hij mij wilde volgen. Ende altemael suiver en puer.* [Clare Spieg.] Kil. heeft

puur arm, prorsus pauper, puur zot, omnino stultus; zoo ook *puur willens*, opzettelijk. Oulings plagt men ook te zeggen: *puur moeder-naakt*.

Puur, bij Kil. *puer*, fr. *pur*, eng. *pure*, ital., sp. *puro*, begint, even als meer andere, uit vreemde talen overgenomene, woorden, onder onze Nederduitsche betrokken te worden.

Q.

Q, eene letter van vreemden oorsprong, die weleer te onregt onder de nederduitsche medeklinkers gerangschikt werd. Zij is eigenlijk een overtollig letterteeken, hetwelk wij niet behoeven, dan bij het schrijven van sommige vreemde woorden. Zoo schrijft men, bij voorbeeld, de eigennamen *Quintilianus*, *Quirinus*, enz., en de basterdwoorden *quatertemper*, *quinquagesima*, enz., met

eene q; doch bij alle nederduitsche woorden bezigt men de kw, omdat deze letters veel beter aan den vereischten klank voldoen, dan q, of qu. Men schrijft derhalve *kwaal*, *kwellen*, *verkwisten*, *kwijten*, enz., schoon *Halma* en anderen alle deze en dergelijke woorden met de q spellen, zich in dezen op het algemeene gebruik beroepende. — Zie verder het zamengestelde letterteeken kw.

R.

R is de zestiende letter van het nederduitsche **ABE**, behorende tot de tongletters. Zij is zeer naauw vermaagschapt aan de **L**. Zie **L**. Als ook aan de **S**, blijkens de verwisseling van *ara* en *asa* in het lat., de afleiding van het lat. *puer* uit het gr. *παις*, die van het lat. *vir* uit het hebr., *aïs*, en die van het gr. *άνηρ* uit het hebr. *anos*; zoo wel als de verbuiging van *mas*, *maris*, *vis*, *vires*, enz.; terwijl onze eigene taal die verwantschap voorts ook evenzeer, als die van de **L** en **R**, bewijst. Immers verwisselen wij *keur* en *keus* met elkander en bezigen wij de deelw. *gekoren*, *verkoren*, evenzeer als *gekozen*, *verkozen*. Ja, wij vormen van *verliezen* zelfs geen ander deelw., dan *verloren*; wij zeggen *ik was*, en daarentegen *wij waren*. Het geluid van deze letter, dat door eene trillende beweging van de tong tegen het gehemelte voortgebracht wordt, en voor menig mensch zeer moeilijk valt, ja door menig volk niet geuit worden kan, werd door Romeinsche taalkenners met het grimmen van eenen woedenden hond, hetwelk zij door het werkw. *hírrire* uitdrukten, vergeleken. Hierom bestempelden zij de **R** met den naam van de *hondsche letter*. Overigens verplaatste men haar van ouds her dikwijls. Dus bezigde men in het lat. *acris* in plaats van *acer*, *germen* in plaats van *gramen*. Dus gebruikte men, volgens Kil., *oulings* in plaats van *gras*, *gars*, *ghars*, angels. *gaars*, waarvan het Vriesche *gaes* afstamt, en in plaats van *christ*, of *krist*, *kerst*, in *kerstijd*, enz. Ja men verwisselt nog hedendaags *barnen* en *branden*, hoogd. *brennen*, *born* en *bron*, *gort* en *grut*, en *borst* beantwoordt bij ons aan het hoogd. *Brust*, *korst* aan het hoogd. *Kruste*, eng. *crust*, fr. *croute*, ital. *crosta*, enz. Nog kan men merken dat de **r** *oulings* veelal de uitgang van den derden naamval der vrouwelijke bijvoegelijke naamwoorden in het enkelv., en van den tweeden naamval in het meerv.

was: *der eerbaarder, godvruchtiger, ootmoediger maget Christi gructe*. [Cl. Spieg.] — *In den lande der levendiger — dat opverrijsen der dooder*. [Cl. Spieg.]

RA, z. n., v., *der*, of *van de ra*; meerv. *raas*. Eene lange, ronde steng, kruiselings aan de masten van groote schepen hangende, en dienende, om derzelve zeilen uit te spannen: *de zeilen aen de rae te slaen*. [Vond.] *Van de groote ra vallen*, van eene der nokken van die *ra* in zee geworpen worden; eene zware straf onder het zeevolk. Zamenstell.: *raketting*, *ratouw*, *ravanger*, *razeil*, *raschip*, zoo als men een groot schip noemt, waarvan de zeilen aan raas gespaunen zijn; *bezaansra*, *bramra*, *fokkera*.

Ra, Kil. *rae*, *rha*, *rah*, hoogd. *Rahe*, is een oud stamwoord, verwant aan het zweed. *ra*, dat eenen paal over het algemeen, en in het bijzonder eenen grenspaal, aanduidt, en aan het finsche *raja*, grens.

RA, ook *ree*, beteekende *oulings* een doodkleed; en van hier was *reeroof*, ook *reeuwroof*, of *raroof*, het schenden en berooven van graven en lijken. Zie *reeuw*.

RAAD, z. n., m., *des raads*, of *van den raad*; meerv. *raden*; hetwelk echter in de meeste beteekenissen niet gebruikt wordt. Eigenlijk eene juist berekende gissing, waardoor men ontwaar wordt, hoe het met eene zaak gelegen is, of wat daarin gedaan moet worden. Voorts, in het gebruik, eene op zulke gissingen gegronde bepaling van te nemen maatregelen: *ik ben te rade geworden, om die zaak zoo te ondernemen*. *In Gods eeuwigen en onveranderbaren raad*. [Vollenh.] *Zijn raad is altijd wijs en goed*. *Ik weet raad voor u en mij*, ik weet te bepalen, wat gij en ik doen moeten. *Iemand raad geven*, iemand de gezegde bepaling mededeelen. *Naar goeden raad luisteren*. *Iemand met raad en daad bijstaan*. *Ik heb wcen raad beproefd*. *Hij weet raad tegen vele krankhe-*

den, hij weet te bepalen, wat daartegen gedaan moet worden, hij weet hulpmiddelen daartegen op te geven. *Ergens raad toe weten*, iets weten te doen. *Buiten raad zijn*, ten einde raad zijn, radeloos, hopeloos zijn. *Met iets*, of *iemand te rade gaan*, waarvoor de Bijb. van 1477 heeft: *iemand te rade gaan*. *O Heere! maakt doch Achitophels raet tot sotheijt* [Bijbelv.] Overdragtiglijk, een persoon, die iemand bepalingen, van hetgeen er gedaan moet worden, mededeelt: *Achitophel den Giloniter, Davids raet*. [Bijbelv.] In dezen zin heeft het woord een meervoud, *raden*: *hij is een van 's Konings raden*. Als mede eene vergadering van zulke personen: *de raad is gespannen, de raad van staten, de raad der gemeente*; en een lid van eene vergadering, waarin men gezamenlijk raadsbesluiten neemt: *het hof van Justitie bestaat aldaar uit twaalf raden*. Eindelijk, het overleg van twee, of meer personen, die gemeenschappelijk raadplegen *ende de raet des vredes zal tusschen die beide wezen*. [Bijbelv.] *Verijdel toch dier boosen raad*. Spreekw.: *ik zit niet in hunnen raad*, ik heb geen deel aan hun gemeenschappelijk overleg. *Goede raad is duur*, men weet niet regt te bepalen, wat er gedaan moet worden. *Veel raad, weinig baat*, er worden vele hulpmiddelen opgegeven, maar weinige, die voldoende zijn. *Komt tijd, komt raad*, met den tijd ontdekt men, welke maatregelen men te nemen heeft. *Raadplegen, raadslaan*, waarvan *raadpleging, raadslag*. Oulings werd *raad* ook voor *raadzaam* gebezigd: *indien 't u dochte raet Daphnis te trouwen*. [S. Cost.] Oulings zeide men in *rade leggen*, voor *beraadslagen*. Zamenstell.: *raadsbesluit, radeloos*, buiten raad, *raadgeving, raadgever, raadsheer*, een heer, die lid van eenigen raad is, *raadsheerlijk*, dat tot eenen raadsheer behoort, *raadshuis, raadkamer, raadsman, raadpensionaris*, een gepensioneerde lid van eenigen raad, *raadschrijver, raadslag, raadsvergadering*, enz. *Bloedraad, geheimraad, hofraad, kamerraad, kerkeraad, krijgsraad, kroosheemraad, rijksraad, staatsraad*, enz.

Raad, hoogd. *Rath*, angel. *raed*, zweed. *rad*, ijsl. *rade*, slavon. *red*, Othfrid. *rat* en *girat*, Isidor. *chirati*, schijnt verwant aan het lat. *ratum* en *ratio*, even als rede. Zie *raden*.

RAADSEL, z. n., o., *des raadsels*, of *van het raadsel*; meerv. *raadselen*, of *raadsels*. Verkleinw. *raadseltje*. Eene opgave van zaken, welker onderwerp verborgen blijft, en gereden, of door gissingen uitgevonden moet worden: *raadsels uitgeven*. *Het raadsel is opgelost*. *Bij gebrek van het raadsel*. [Vond.] *Quam zij om hem met raetselen te versoeken*. [Bijbelv.] Overdragtiglijk, eene donkere,

onbegrijpelijke, zaak: *dat is voor mij een raadsel. Dat raadsel moet zich binnen kort oplossen*.

Raadsel, hoogd. *Rathsel*, eng. *riddle*, angels. *raedels*, Notk. en elders, *ratisca, ratissa, ratussa*, stamt af van *raden*, en is wederom het stamwoord van *raadselachtig, raadselachtigheid, raadselboek*, enz.

RAADZAAM, bijv. n. en bijw., *raadzamer, raadzaamst*. Hetgeen aangeraden worden kan en moet, als in het werk gesteld behoorende te worden: *is het niet raadzaam, dat wij vertrekken? Ik weet geen raadzamer middel*. Oulings, volgens Kil., even als in het hoogd., ook bedacht, om iets bijeen te houden, spaarzaam en voorzigtig over het algemeen. In dezen zin stamt *raadzaam* niet af van *raden*, zoo als in den anderen, maar van *raad*, of *raat*, even als *huisraad, voorraad*. Zie *reeden*. Van *raadzaam* komt *raadzaamheid*, en *raedsaemen*, verzorgen, bij Kil. Zie verder *raad*.

RAAF, *rave*, z. n., v., *der*, of *van de rave*; meerv. *raven*. Verkleinw. *raafje*. Zeker slag van vogelen, en in de ruimste beteekenis van het woord nog achttien andere soorten, die met de eigenlijk dus genoemde raven onder een geslacht begrepen worden; zoo als de kaauwen, de kraaijen, deeksters, enz.: *zoo zwart, als eene raaf. De raaf verlaaten van haar moeder*. [L. D. S. P.] *Den jongen raven alsse roepen*. [Bijbelv.] *Ik zal de krassendè rave opwekken*. [Vond.] Spreekw.: *het is eene witte rave*, een zeldzaam verschijnsel. *Zij stelen als raven*, slepen alles weg, wat hun in de oogen blinkt, gelijk als de raven plegen te doen. Zamenstell.: *ravenaard, ravenaas, ravengekras, ravengekrijsch, ravenkok*, bij Kil. de beul, *ravenkost, ravenzwart*, zeer zwart.

Raaf, hoogd. *Rabe*, eng. *raven*, angels. *raefn*, zweed. *rafn*, is van het geschreeuw der dus genoemde vogelen ontleend, even als *kaauw, kraai*, ook *roek*, zoo als men in het eng., hoogd. en meer andere talen, eene bepaalde soort van vogels van het ravengeslacht, maar in Vriesland en elders nog meer andere soorten, noemt, waaronder men de honte kraaijen met den naam van *schierroeken* onderscheidt.

RAAGHOOFD, *raagshoofd*, z. n., o., *des raaghoofds*, of *van het raaghoofd*; meerv. *raaghoofden*. Een werktuig der vrouwen, anders *raagborstel*, of *ragebol*, genoemd, en op een langen stok, die den naam van *raagstok* voert, vastgemaakt, om daarmede het *rag* weg te *ragen*.

RAAI, bij Kil. *raeijs*, *radie*, lat. *radius*, fr. *rayon*, veroud. z. n., v., *der*, of *van de raai*; meerv. *raaijen*. Straal: *en wijt d'ooghen schieten raaijen*. [Geschie.] Van hier is het werkw. *raaijen*, voor stralen, gevormd: *die*

op *Pactolus strant het goud in d'ooogen raeit.* [Vond.]

RAAIJEN, zie *raai*.

RAAK, z. n., v., *der*, of *van de raak*; zonder meerv. Het treffen van het doel, — geluk: *ic sal lichte hebben de rake.* [M. Stoke.] Wordt hedendaags in de gemeenzame verkeer als een bijw. gebezigd: *raak slaan, raak spelen.* Bij Kil. is *raek, val, geval.* En hiervan het bekende *lukraak*.

RAAK, z. n., v., thans enkel gebruikelijk in het meerv. *raken*. De achterste deelen van het binnenste van den mond: *mijne raken zijn raauw.* Bij Kil. is het enkelv. *raecke, ghehemelte.* Zoo bezigt het ook *Camph.*, en in het mannel. geslacht: *eer kleeft de tong mij spraeckloos aan den raeck.* In het hoogd. bezigt men insgelijks het enkelv. *Rachen*, angels. *raca*, bij Rabanus Maurus *hracho*, en in het arab. *haracon*.

RAAM, z. n., m., *des raams*, of *van den raam*. Zonder meerv. Eene juist afgemetene rigting, die men aanneemt, of aan eenig werktuig geeft, om iets te treffen, of te grijpen: *hij houdt geen raam in het schieten. De haas werd, in den eersten raam, door den hond gepakt.* Oulings werd het ook voor gissing gebezigd. Zie *ramen*.

RAAM, z. n., v., en onz., *der*, of *van de raam* — *des raams*, of *van het raam*; meerv. *ramen*. Verkleinw. *raampje*. Een bekend werktuig, om eene juist afgemetene rigting aan iets te geven, en bijzonderlijk iets uit te spannen: *de schilder spijkert zijn doek op de raam. In dat raam zijn twee ruiten gebroken.* In het hoogd. *Rahm, Rahme*, of *Rahmen*, eng. *rim*, en *frame*, pool. *rama*. Zamenst.: *borduurraam, deurraam, glasraam, haspelraam, lakenraam, spiegelraam, vensterraam.* enz. Zie verder *ramen*.

RAAP, z. n., v., *der*, of *van de raap*; meerv. *rapen*. Verkleinw. *raapje*. Een bekend plantgewas, welks naam men veelal met dien van knol verwisselt: *witte rapen, gele rapen, lange, fransche rapen.* Zamenstell.: *raap-akker, raaphoen*, bij Kil. *veldhoen, raapkruid, raapland, raaploof* of *rapenloof*, enz.; *mei-rapen, ronkelrapen, mangelwortels, stop-pelrapen, tuinrapen, zandrapen*, enz.

Raap, hoogd. *Rübe*, neders. *röve*, boh. *ripa*, slavon. *rippa*, zweed. *rofva*, eng. *rape*, ital. *rava* en *rapa*, lat. *rapa* en *rapum*, gr. *ραπος*, is de aloude benaming van dit plantgewas in alle westersche landen.

RAAPZAAD, z. n., o., *des raapzaads*, of *van het raapzaad*; meerv. *raapzaden*. Zaad van rapen, of van eene soort van kool, met eenen knolachtigen wortel, welke slechts om des zaads wil gebouwd wordt, omdat dezelve eene olie oplevert, die den naam van *raap-olie* voert, en koeken tot voedsel voor het rundvee, die bij Kil. *raapbrood*, en gemeen-

lijk *raapkoeken*, heeten: *er komt veel raapzaad aan de markt.* Overdragtelijk, het plantgewas, hetwelk dat zaad voortbrengt: *dat raapzaad bloeit overheerlijk.* Ja men geeft aan dit plantgewas meermalen eenvoudig den naam van *zaad*. Hetzelfde plantgewas, en deszelfs zaad, heet in het hoogd. *Rübesamen*, eng. *rapeseed*, ital. *ravazzone, ravizzone*.

RAAR, bijv. n. en bijw., *raarder, raarst*. Zeldzaam, zonderling: *dat boek wordt raar. Dit is een raar man.* Van hier *rarigheid*, en het bastaardwoord *rariteit*. Het stamwoord van *raar*, eng. en fr. *rare*, ital. *raro*, is het lat. *rarus*.

RAASBOL, z. n., m., *des raasbols*, of *van den raasbol*; meerv. *raasbollen*. Van *razen* en *bol*. Een schreuewer, anders *raaskop*: *dat is een onverdragelijke raasbol.* Van hier *raasbollen*, zich als een raasbol aanstellen.

RAASKALLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik raaskalde, heb geraaskald.* Van *razen* en *kallen*. Uit ijhoofdigheid, of zinneloosheid, allerlei ongerijmde taal uiten, of *dwaalspraken, bazen, ijlen*, zoo als men het in verschillende oorden van ons land uitdrukt: *wat is dat naar, dat zij zoo raaskalt. Zij randen al raaskallende de geneesmeester aen.* [Vond.] Ja, over het algemeen, zulk eene wartaal voortbrengen, als of men kolderde: *hij raaskalt even als Frans Baltiesz.*

RAASMAANDAG, zie *koppermaandag*.

RAAT, z. n., v., *der*, of *van de raat*; meerv. *raten*. Eene honigraat: *honigh uit de raat.* [Vond.] Zie *honigraat*. Het stamwoord is *raten, raden, reeden*, waarvan *huisraad, voorraad, gereed* en *raadzaam*, beide in zekeren zin, insgelijks, afkomstig zijn. Zie *reeden*.

RAAUW, bijv. n., en bijw., *raauwer, raauwst*. Volgens Kil. hetzelfde als *rouw, ruw*; gelijk als *rauh* en *roh* in het hoogd., volgens *Adelung*, overeenkomen, en al, wat onbewerkt, onbereid, onbekookt is, aanduiden. In het gebruik is *raauw* bijzonderlijk ongezoeden, of ongebraden: *raauw spek; honger maakt raauwe boonen zoet.* Voorts, uit hoofde van eene gedeeltelijke of geheele ontveling, eenigzins aan de doorsnede van een stuk raauw vleesch: *tong en keel zijn mij beiden even raauw.* Ook werd het oulings voor *ruw* gebezigd: *want de lieden waren noch rauw en wilt.* [Vel. Chron. v. Hoorn.] Overdragtelijk is een *raauw voorstel* zoodanig een, dat, uit hoofde van vorm of inhoud, ongeschikt is, om ingang te vinden. *Iemand een raauw antwoord geven*, hem ruwelijk antwoorden. Van hier, *raauwachtig, raauwachtigheid, raauwelijk, raauwheid*.

Raauw, hoogd. *roh*, neders. *rau*, angels. *hreaw*, eng. *raw*, zweed. *ra*, ijsl. *rha*, finl. *raaca*, wend. *frow*, fr. *cru*, ital. *crudo*,

lat. *crudus*, beteekent, volgens Adlung, oorspronkelijk enkel hetzelfde, als *ruw*. Maar is de oorspronkelijke beteekenis van *crudus* misschien niet in bloedigheid (*cruor*) van raauw vleesch gelegen; en stammen *raauw*, enz. misschien niet evenzeer als *cru*, of *crud*, en *crudo*, van *crudus* af? Van alle spijzen, die men door middel van vuur toebereiden ging, en waaromtrent men derhalve vervolgens het onderscheid van tobereid of raauw begon te maken, zal immers vleesch wel het eerste zijn geweest; ofschoon vele volken van deszelfs toebereiding vrij lang even weinig werk maakten, als de Israëlieten, toen hun in hunne wet geboden werd. geen raauw vleesch van het Paaschlam te eten.

RABARBER, z. n., v., *der*, of *van de rabarber*. De wortel van eene plant, welke aan de noordelijke grenzen van Sina groeit: *een lood gestooten rabarber*. Anders ook *rhabarber*, zoo als men het in Duitschland spelt. De oorsprong van dezen naam is onbekend. Van verschillende soorten zegt men ook *de rabarbers*.

RABAT, z. n., o., *des rabats*, of *van het rabat*. Dit bastaardwoord is in onze taal, even als in het hoogd., overgenomen van het fr. *rabat*, ital. *rabatto*, en beteekent in de eerste plaats, eene afkorting op eene bepaalde som: *drie ten honderd rabat geven*. Ten tweede, een smal tuinbed, langs den muur, of de schutting, of elders, dat van den tuin als afgekort wordt: *is dat rabat al bezaaid?* in dezen zin heeft het woord een meervoud, *rabatten*. Ten derde, eenen lederen rand, die van de kap eener koets uitsteekt, om den regen van de koets te weren: *dat rabat komt al te ver uit*. Eindelijk een smalle strook boven eene gordijn gespannen: *het rabat hing bij de gordijn neer*. Van hier een ander bastaardwoord, *rabatteren*, fr. *rabattre*, ital. *rabattere*; ook in het kolfspel gebruikelijk.

RABAUW, *rabouw*, z. n., m., *des rabauws*, of *van den rabauw*; meerv. *rabauwen*. Zeker slag van appelen: *is dit een graauwe rabauw?* *Enkele, dubbele rabauwen*. Van hier *rabauwenboom*, ook wel eens kort weg *rabauw* genoemd.

RABAUWT, z. n., m., *des rabauwts*, of *van den rabauwt*; meerv. *rabauwten*. Een verouderd bastaardwoord, anders ook *rabauw*, bij Hooft *rabaut*, ontleend van het fr. *ribaud*, ital. *ribaldo*. Bij Kil. een boef. Zie Van Hasselt, aantek. op Kil. Van hier bij Kil. *rabauden*, den boef spelen, *rabauderije*, in het eng. *ribaldrij*, of *ribauldrij*. Zamenst.: *rabauwtestuk*, guitestuk, bij Halma.

RABELEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik rabbelde, heb gerabbeld*. Zoo schielijk spreken, dat men onverstaanbaar wordt: *hij rabbelt er zoo wat*

heen. Van hier *gerabbel, rabbelaar, rabbeelaarster, rabbelarij, rabbeling, rabbeltaal*. De oorsprong ligt in het middelceeuwsch latijnsche *rabulare*, den regter met ijdel geklap ophouden, en om den tuin leiden, van *rabula*, een pleitbezorger van kwade zaken.

RABBIJN, z. n., m., *des rabbijns*, of *van den rabbijn*; meerv. *rabbijnen*. Een leeraar der Joden, onder hen den eertitel van *rabbi* voerende, welke evenveel als *mijnheer* beteekent: *het blinde Jodendom bukt steeds voor zijn? Rabbijnen*. Van hier *rabbijnendom, rabbijnsch*, enz.

RADRAKEN, zie *radbraken*.

RAD, z. n., o., *des rads*, of *van het rad*; meerv. *raden*, of *raderen*. Verkleinw. *radje*. Een plachtig rond ligchaam, doorgaans uit eene naaf, spaken, en een cirkelvormigen omtrek zamengesteld, of ook wel uit een enkel stuk gemaakt, en geschikt, om zich rondom eene as te bewegen: *de gedaante der raderen — ende haar maecksel, als oft ware een radt in het midden van een radt*. [Bijbelv.] Hiertoe behooren geen molensteen en slijpsteen, zoo als Adlung wil; doch men bezigt den naam van *rad* wel nopens andere plachtige ronde lichamen, die veel naar een rad zweemen, ofschoon zij zich niet rondom eene as bewegen, maar door eene as die in hun middelpunt vast geklonken is, rondgedreven worden, of zich ten minste door zulk eene as van een eigenlijk gezegd rad onderscheiden; zoo als een *molenrad, uurwerksrad*, enz. Daarentegen beweegt een *vuurrad* zich rondom eene as, en draagt het daarom dien naam, hoe weinig het anders ook een rad gelijken moge. Van de verblindende beweging van zulk een rad is nu waarschijnlijk de spreekwijze ontleend: *iemand een rad voor de oogen draaijen*, hem verbijstieren. Op een molenrad doelende, zegt men: *hij draait het rad*, hij is de bewerker van al wat voorvalt. Tot een wagenrad behoort de spreekw.: *onder het rad raken*, zich geweldig in de klem bevinden. Voorts beteekent *het vijfde rad*, of *wiel, aan eenen wagen*, iets, dat niet slechts overtollig is maar zelfs hindert. Zamenstell.: *radbeslag, rademaker, raderwerk, radnave, radspaak, radvelge*, enz. — *Kroonrad, tierrad, spinrad*, enz.

Rad, hoogd. *Rad*, in Bretagne, *rat*, in Ierland *rit*, in Wallis *rhot*, in Vriesland, *red*, fr. *roue*, ital. *ruota*, lat. *rota*, schijnt, door zijn klank, het snelle snorren van een rad rondom zijne as uit te drukken, overeenkomende met het volgende:

RAD, bijv. n. en bijw., *radder, radst*. Snel, vlug, gezwind: *hij is rad in al zijn doen*. *Loop eens wat radder*. Bij Kil. *rade, radde*. Van hier *radheid, raddigheid*.

RADBRAKEN, (*rabraken*,) bedr. w., gelijkvl. *Ik radbraakte, heb geradbraakt*. De zamenvoe-

ging der beenderen van een' misdadiger, op een rad uitgestrekt, vermorzelen, of ze op eene andere wijze verpletteren: *zulke booswichten mogen wel geradbraakt worden.* Figuurlijk iets in den grond bederven: *dat werk is ellendig geradbraakt.* *Het Hollandsch* (de Hollandsche taal) *radbraken*, geheel bedorven Hollandsch spreken. Dit woord luidt in het neders. *raebraken*, zweed. *rabraka*, hoogd. *radbrechen*, en is zamengesteld uit *rad* en *braken*, in plaats van *braken*. Zie *braken*.

RADELOOS, zie *raad*.

RADEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik ried, (raadde) heb geraden.* Door eene juist berekende gissing ontwaar worden, hoe het met eene of andere zaak gelegen is, of wat daarin gedaan moet worden: *heb ik het geraden? Neemt gij aan, om het te raden? Wat raadt gij: even of oneven? Onzijdig, zulk eene gissing ontwerpen: hij mag er naar raden. Daar ik het weet, behoef ik er niet naar te raden.* Voorts, in eenen bedrijvenden zin, voor een ander gissen en bepalen, wat er gedaan moet worden: *wat raadt gij mij? Ik rade u, dat gij van mij koopt goud, beproeft, komende uijt het vjer.* [Bijbelv.] En iemand met zulk eene gissing en bepaling leiden en besturen: *laat u toch raden. Die niet te raden is, is ook niet te helpen.* Van hier *beraad, raad, raadsel, raadzaam*, in den zin van dienstig, dien *geraden* ook heeft, wanneer het als een bijv. naamw. gebezigd wordt, zoo als *girati* reeds bij Olfrid. voorkomt; *rader, rading*, enz.

Raden, hoogd. *rathen*, angels. *raed*, oud eng. *read*, zweed. en ijsl. *rada*, en zelfs in het sijrisch *rata*, is verwant aan het lat. *revi*, even als *ratum, ratio, rede*, voor denkvermogen gebezigd, en het ijsl. *redha*, dat van dezelfde beteekenis is. Intusschen laat zich de eigenlijke oorsprong van al deze woorden niet ligt raden.

RADIJS, z. n., v., der, of van de *radijs*; meerv. *radijsen*. Verkleinw. *radijsje*. Een bekend plantgewas, dat in Sina te huis hoort, en uit het zuidelijk Europa noordwaarts henen voortgeplant is: *zij verkoopt salade en radijs. Lange radijsen, knolradijsen.* Van hier *radijsloof, radijszaad*, enz.

Radijs, hoogd. *Radiesz*, is verwant aan het hoogd. *Retlich*, neders. *reddik*, eng. *radish*, zweed. *radisa*, ital. *radicchio*, pool. *rzodkiew*, boh. *rzetkew, retkew*, waardoor de gansche klasse der plantgewassen, tot welke de radijsen behooren, wordt aangeduid, en waarvan men den oorsprong in het lat. *radix* te zoeken heeft.

RAF, z. n., v., der, of van de *raf*; zondermeerv. De rugvinnen van zeker slag van heilbot, die met het vet diep uit den rug van dien visch gesneden, een weinig ingezouten, en daarna gedroogd worden: *neem nog wat van*

die raf! Andere eveneens bereide deelen van denzelfden visch noemt men *rekling*.

RAFEL, z. n., v., der, of van de *rafel*; meerv. *rafels*. Verkleinw. *rafeltje*. In de noordelijkste oorden van dit rijk hetzelfde gebrek aan eene gewevene stof, waaraan men in zuidelijker oorden den naam van *gleed*, geeft; hierin bestaande, dat er eene of meer draden van den inslag versleten, of vermist worden, terwijl de schering nog genoegzaam ongeschonden blijft: *daar is een leelijke rafel in dat linnen.*

RAFELN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rafelde, heb gerafeld.* Den inslag van eene gewevene stof tusschen de schering wegrukken: *dat linnen laat zich gemakkelijk rafelen.* Onzijdig wordt zulk eene stof zelve gezegd te *rafelen*, wanneer er eenige draden van den inslag aan den kant ontglijden, of in het midden uitslijten: *wat rafelt dat doek!* Zamenstell.: *rafeldraad, rafelzijde*, enz. Van hier *rafeling*; ook *pluksel* genoemd, wanneer het van linnen is.

Rafelen, oulings revelen, voortdur. w. van het oude *reven, delirare*.

RAG, z. n., o., des *rags*, of van het *rag*; zonder meerv. Spinnewebben: *beweven van het ragh. Het fijnste dundoek en het dunste spinneragh.* [Vond.] *Dat is zoo fijn als rag.* Eene spreekwijs om de uiterste fijnheid aan te duiden.

Rag, bij Kil. *raghe*, stamt, waarschijnlijk, met het fr. *araignée*, ital. *ragno, ragnuolo, ragnatello*, sp. *arana*, en lat. *aranea*, af van het gr. *ἀράχνη*.

RAGCHEBEL, zie *ragchel*.

RAGCHEL, z. n., m., des *ragchels*, of van den *ragchel*; meerv. *ragchels*. Eene taaije fluim: *hij spoog eenen ragchel op de vloer* De oorsprong der benaming is het geluid, dat men bij het opbrengen van een ragchel geeft, en door *ragchelen*, of *rogchelen*, uitgedrukt wordt. In plaats van *ragchel* zegt men ook *ragchebel*, bij Halma *ragebel*.

RAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik raagde, heb geraagd.* Van spinrag zuiveren: *den zolder ragen. Is die kamer al geraagd?* Onzijdig, met dien arbeid bezig zijn: *zij raagt, dat het een lust is, om aan te zien.* Van hier *rager*, en de zamenstell.: *raaghoofd, raagstok, raagbol*, enz.

RAK, z. n., o., des *raks*, of van het *rak*; meerv. *rakken*. Verkleinw. *rakje*. Eene genoegzaam regtuit voortlopende streek van eenen weg, eene vaart, enz.: *dit is het laatste rak, dat wij varen. Wij hebben nog een groot rak in den wind. 't Rak van den langen weg.* [Hooft.] Van hier *damrak*, eene vaart uit het Y naar den dam, te Amsterdam. Spreekw.: *daar komt ligt een rakje in den wind*, het loopt ons ligt eens een weinig tegen. Voorts een schotelrak, dat aan den wand hangt:

welk een mooi rak met porselein! en nog een ander latwerk in een hoenderhok. Oulings bezigde men *rak* ook in de spreekwijs: *een huis in rak en dak gehouden*, d. i. van alle verval vrij gehouden, *aedificium sartum tectum*. Ook in de beteekenis van bereik: *Maar boven donders rack*. [C. Boeij.]

RAKEL, z. n., m., *des rakels*, of *van den rakel*; meerv. *rakels*. Bij Kil. *raeckelstok*. Een werktuig, om het brandend hout en de kolen in den oven te roeren, en ze daar uit te schrapen.

Rakel, fr. *rable*, eng. *ovenrake* en *raker*, van *raeckelen* bij Kil., fr. *racle*, eng. *rake*. Men meent hierin een bewijs te vinden, dat onze voorouders het bakken van de Franschen geleerd hebben; want het fr. *rable* schijnt eene verbastering van *racle*. Kil. heeft *raecke*, *reke*, *rastrum*, en *raeckuil*, *raeckdobbe*, *scrobiculus in quo ignis conservatur*, bij ons kolk; zoo ook *raecken*, *reken* het vier, thans *het vuur rekenen*, in Overijss. *het vuur inraken*; van *raak*, *rake*, *reke*.

RAKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik raakte*, *heb* en *ben geraakt*. Bedr., treffen: *van zes scheuten heeft er niet een het wit geraakt*. *Daar hebt gij den bal wel geraakt*. Overdragtiglijk: *wat is hij ligt geraakt!* *Wie zou daarbij door geen mededoogen geraakt worden?* Betreffen: *dat raakt mij niet*. Aanraken: *twee huizen, die elkander van achteren raken*. Tot iemand behooren, aan iemand vermaagschapt zijn: *dat self mijne bloedervanten, en dien ik door houwelijck rake*. [H. de Gr.] Onzijd., met zijn. Geraken: *binnen raken, buiten boord raken, buiten westen raken, dood raken, in brand raken, in ongemak raken, in ongunst raken, uit het geheugen raken, in zee raken, op eene droogte raken, van zijn stuk raken, vast raken, weg raken, om lijf en goed raken*. [Hooft.] In al deze en meer andere zegswijzen komt *raken* eigenlijk voor *geraken*, en is *raken* onzijdig. In vele derzelve is *raken* haast evenveel als *vallen*; gelijk als het z. naamw. *raeck*, oudtijds evenveel was, als *val*, *geval*; ook *geluk*, zie *raak*. Oulings bezigde men in den onvolm. verleden tijd *rocht*, gelijk nog in de gemeenzame verkeerling te Rotterdam plaats heeft: *die uwe teerste met haer coralen lippekens rochte*. [Const. der Minn.] *Eindelijk rocht hij aan 't spreken*.

RAKET, z. n., v., *der*, of *van de raket*; zonder meerv. Anders *rakette*. Een plantengeslacht, dat uit vele soorten bestaat, en waartoe onder anderen de zoogenoemde wilde witte mostaard behoort.

RAKET, z. n., o., *des rakets*, of *van het raket*; meerv. *raketten*. Verkleinw. *raketje*. Een kaatsnet, dat in eenen ronden heugel met een handvat sel begrepen is: *het lustig kind met zijn raketje*. Van hier *raketten*, met

het raket spelen, *raketmaker*, *raketspel*, enz. Anders ook *ranket*.

Raket, hoogd. *Racket*, eng. *racket*, fr. *raquette*, ital. *rachetta*, scheen aan Adelung te regt eene verbastering van een verkleinw., dat in den Italiaanschen smaak van het lat. *rete* gevormd werd.

RAKKER z. n., m., *des rakkers*, of *van den rakker*; meerv. *rakkers*. Een diefsteider: *de schout met zijne rakkers*. Eigenlijk een beulsknecht. Want het woord stamt zekerlijk af van *racken*, pijnigen, bij Kil., in het eng. *rack*, en *racke*, eng. *rack*, de pijnbank, dus genoemd naar het *rekken*, waartoe dat werktuig voornamelijk diende.

RALLEN, onz. w. gelijkvl. *Ik ralde*, *heb gerald*. Anders *rellen*, snappen, klappen: *hij ralde daar zoo wat heen*. *Die op al 't roemend rallen*. [Jonkt.] *Clappende, rallende, ende sijnes monts niet waernemende*. [Clar. Spieg.] Van hier eene *ralle*, een snapachtig wijf.

RAM, z. n., m., *des rams*, of *van den ram*; meerv. *rammen*. Verkleinw. *rammetje*. Het mannetje van een schaap: *en beval den ram t'offeren in de vlam*. [Vond.] Overdragtiglijk, het eerste sterrenbeeld van den dierenriem, waaraan men van ouds her de gedaante van eenen ram gaf en nog geeft: *de zon doorkruipt den ram*. [D. Deck.] En een werktuig, waarvan men zich oulings bij het beleg van steden bediende, om derzelver muren te breken: *zoo haast er een ram gebruikt wierd, viel er geen beding meer te maken*. Figuurlijk, een wellustig mensch: *die oude ram*. Zamenstell.: *ramshoofd, ramshoorn, ramskooi, ramsvacht; oorlogsram, stormram*, enz.

Ram, neders., eng., en, volgens Kil., in het picard., ook *ram*, hoogd. *Rammbock*, *Rammel*, *Rammeler*, stamt af van het oude *rammen*, hoogd. *rammen*, eng. *ram*, bij herhaling met een vernieuwden aanloop stooten, beuken, zoo als men met een heiblok doet, en vervolgens in het gebruik, bepaaldelijk, heijen. *En ramt de poorten open*. [J. De Marr.] Van dit herhaalde stooten kreeg de stormram zijnen naam, en niet van den ijzeren ramskop, waarmede hij uitgemonsterd zou zijn geweest; en het mannetje van een schaap ontleende den naam van *ram* zekerlijk, evenzeer van hetzelfde stooten, als de *bok* den zijnen.

RAMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik raamde*, *heb geraamd*. Iets met eene juist afgemetene rigting grijpen: *wie kan het zoo net ramen?* *Wie zou een ieders aert en eigenschappen raemen*. [Vond.] Onzijdig, zuik eene rigting aannemen, om iets te grijpen, of te treffen: *toen de hond de tweede maal raamde, had hij hem*. *Ik kan op dien hoek niet ramen*. *Raemen nae iemands dood, bederffenis*. [Kil.] Voorts, in eenen bedrijvenden zin,

evenveel als *beramen*: wij moeten daartoe eenen dag *ramen*. Oulings werd het ook gebezigd voor beoogen. Ook voor toeschikken, toewijzen: *soo is dan son en maen oock aen den hemel geraemt*. [Moerm.] *Het vonnisse raemen*. [Kil.] Van hier *raam*, *raming*. *Sterrekundige raming*, bij Oud., *beramen*, enz.

Ramen, hoogd. *rahmen*, is van ouds her in Duitschland in gebruik geweest. Men vindt reeds in den Zwabenspiegel: *einez vogels ramen*, naar eenen vogel *ramen*. Voor *beramen* vindt men in het middeleeuw. lat. *adramire*.

RAMMEIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rammeide*, heb *gerammeid*. Bij herhaling met eenen vernieuwden aanloop stooten, buken: *zij rammeijen de deur uit de hengsels*. *De muur is haast omver gerammeid*. Van hier *rameije*, *stormram*, bij Kil. Het stamwoord is het oude *rammen*. Zie *ram*.

RAMMELAAR, z. n., m., des *rammelaars*, of van den *rammelaar*; meerv. *rammelaars*, *rammelaren*. Het mannetje van een konijn: *hij houdt eenen rammelaar met eene voedster*. Afgeleid van *rammelen*.

RAMMELN, onz. w., gelijkvl. *Ik rammelde*, heb *gerammeld*. De vermenging van de mannetjes der konijnen en hazen met de wijfjes: *de konijnen rammelen even dikwijls, als de hazen*. De oorsprong van dit woord, en het hoogd. *rammeln*, moet denkelijk in de vermeende wellusten van den ram, die in het hoogd. onder anderen den naam van *Rammel* voert, gezocht worden.

RAMMELN, onz. w., gelijkvl. *Ik rammelde*, heb *gerammeld*. Geraas, geklank, maken: *het geld rammelt mij in den zak*. *Wat rammelen zijne ketens*. *Hij rammelt van den hunger*. Overdragtiglijk, rabbelen, rallen: *ja, ja, rammel maar wat voort!* Van hier *rammelaar*, ook een kinderspeeltuig; *rammeling*, *gerammel*, enz.

RAMMEN, zie *ram*.

RAMMENAS, z. n., v., der, of van de *rammenas*; meerv. *rammenassen*. Verkleinw. *rammenasje*. Anders *rammelas*. Spaansche radijs: *witte*, *zwarte rammenassen*.

RAMP, z. n., v., der, of van de *ramp*; meerv. *rampen*. Verkleinw. *rampje*. Ongeval, ongeluk: *ik acht vooral dit d'allergrootste ramp*. [Vond.] *Hoe onmagtig de minste ramp te keeren*. [Vollenhov.] *Zonder een' onvoorziene ramp*. [Hooft.] Bij dezen is het woord intuschen meermalen mannelijk; en daarin zijn anderen hem gevolgd. Dus komt *ramp* als mannelijk voor, in: *Mijn' ziel, onschuldig aan den ramp, dien hij ons brouwt*. [Huydec.] *'k Zie den ramp, die mij verneert, in ongeluk eertlang verkeerd*. [L. D. S. P.] Van hier *rampen*, *rampeneren*, bij Kil. vloeken, schelden, *rampzalig*, enz. Zamenstell.: *rampbe-*

jager, *rampbescheer*, *rampgunstigheid*, *ramprallig*, alle bij Camph.

RAMPSPOED, z. n., m., des *rampspoeds*, of van den *rampspoed*; meerv. *rampspoeden*. Tegenspoed, onheil: *zulk een rampspoed is onoverkomelijk*. *Wat duisternis, wat rampspoed, zou ik vreezen*. [L. D. S. P.] Van hier *rampspoedig*, *rampspoediglijk*, enz. *Rampspoed* zelf bestaat uit *ramp* en *spoed*, welk laatste woord, na dat het in *voorspoed* gebezigd was, om het spoedig vooruitgaan van iemands zaken aan te duiden, vervolgens in vereeniging met de ontkennde voorzetsels *on* en *tegen*. *onspoed* en *tegenspoed* vormde, en nu welhaast ook, in vereeniging met *ramp* dus *rampspoed* voortbragt, om het tegendeel van *voorspoed* te kennen te geven.

RAMPZALIG, bijv. n. en bijw., *rampzaliger*, *rampzaligst*. Door rampen overstelpt, in de bitterste ellenden verzonken: *voor zulk een rampzalig schepsel is alle uitkomst afgesneden*. Van hier *rampzaligheid*, *rampzaliglijk*, enz. *Zalig* heeft aan het einde van dit woord even dezelfde kracht, als in *arbeidzalig*, *armzalig*. Zie *arbeidzalig* en *zalig*.

RAND, z. n., m., des *rands*, of van den *rand*; meerv. *randen*. Verkleinw. *randje*. De omtrek van eenig ding, welke buiten deszelfs eigenlijk ligchaam uitsteekt: *in den rand*. [Hooft.] *Die den rand vergulde*. [Vond.] *Een brief met gouden randjes*. *Gij kladt alles op den rand van uw boek*. Spreekw.: *op den rand van het graf staan*, groot gevaar van sterven loopen. *Op den rand van zijn verderf staan*, in het uiterste gevaar zijn. Van hier het deelwoord van *randen*, *gerand*, van eenen rand voorzien, en *aanranden*, eigenlijk zoo veel als *aan boord klampen*, *enteren*; want de boorden van een schip droegen oulings in het nederd., even als in het hoogd., den naam van *rand*. Van hier *afranden*, enz. Zamenstell.: *randschrift*, *randteekening* enz.

Rand, hoogd., neders., eng. en zweed., ijsl. *round* en *rond*, schijnt vermaagschapt aan *rond*, en eigenlijk den buitensten omtrek van een platachtig rond ligchaam aan te duiden, zoo als den *rand van 't rad* bij Kil. Volgens Adelung zouden *strand* en *rand* ook aan elkander verwant zijn.

RANEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik raande*, heb *geraand*. Smelten. Thans enkel in Vriesland gebruikelijk, maar weleer waarschijnlijk door het gausche noorden henen; zoo als wij uit het woord *traan* besluiten, dat door het gausche noorden henen voor gesmolten walvischvet gebezigd wordt, en, volgens Anderson, door andere volken van de noordelijke Moskoviten overgenomen zijn zou. Voorts houden wij *ranen* voor het stamwoord van *ran*, en *rene*, bij Kil. evenveel als *rank* dun, tenger, en hiervan schijnen de zelfst. naamwoorden *rank* en *rang* af te stammen.

RANG, z. n., m., *des rangs*, of *van den rang*; meerv. *rangen*. Eene rij van dingen, die in verschillende rijen gerangschikt zijn: *op welken rang van banken zit hij in de school?* Overdragtiglijk, eene bijzondere soort van dingen, die naar hun aanzien in verschillende soorten verdeeld worden: *een oorlogschip van den derden rang*. Bijzonderlijk, de aanzienlijkste van die verschillende soorten: *een man van rang*. *De liefde is blind voor rang en goed*. Zamenstell.: *bovenrang*, *voorrang*, enz.; *rangzucht*, begeerte naar hoogen rang; *rangzuchtig*.

Rang, bij Kil., *rancke*, eng. *rank*, *range*, fr., hoogd. *Rang*, schijnt ons eigenlijk evenveel, als *rank*, of de scheut van eenen wijnstok, en meer andere plantgewassen, die verschillende scheuten voortbrengen, tusschen welke er soortgelijk eene onderscheiding kan worden gemaakt, als tusschen de dingen, die in rangen onderscheiden worden.

RANGSCHIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rangschikte, heb gerangschikt*. Van *rang* en *schikken*. Voorkomende dingen in verschillende rangen schicken: *men rangschikt hem onder de voor naamste geleerden der vorige eeuw*. Van hier *rangschikking*.

RANK, z. n., v., *der*, of *van de rank*; meerv. *ranken*. Listen, nukken, booze treken: *dat zijn kwade ranken*. Spreekw.: *honger zoekt ranken*, armoede zoekt list. *Hij heeft snoode ranken onder den staart*, hij is vol booze treken. *Wie port haer aen tot zulke ranken*. [Vond.] *Die mij heden heeft behoedt van de bose satans ranken*. [F. V. Dorp.]

Rank, hoogd. *Rank*, zweed. in het meerv. *ranker*, ijsl. *hreckior*, angels. *vrenc*, *vrenca*, eng. *wrenches*, turk., perz. *renk*, schijnt oorspronkelijk eenen krommen sprong aan te duiden, of eene snelle buiging en wending van het ligchaam; in welken zin *ranka* in het zweed., *ranken* in het zwab., en *ranken* bij Kil., voorkomt.

RANK, z. n., v., *der*, of *van de rank*; meerv. *ranken*. Verkleinw. *rankje*. Een scheut van meer dan een plantgewas: *druiven aen een taeie rank*. [Vond.] *Ich ben de wijnstock, ende gij de rancken*. [Bijbelvert.] Zamenstell.: *boonenrank*, *druivenrank*, *erutenrank*, *wijngaardrank*, enz.

Rank, bij Kil. *rancke*, neders. *ranke*, hoogd. *Ranken*, eng. *branch*, fr. *branche*, schijnt, uit hoofde van de dunte en tengerheid der daardoor aangeduide scheuten, ontleend van het volgende *rank*. Ook leidt men het van het gr. *ραχις* een scheut, of van *ραχαι*, *wijngaardranken*.

RANK, bijv. n. en bijw., *ranker*, *rankst*, Dun, tenger: *wat is dat meisje rank en slank*. *Dat beeld is te rank van lijf*. Een *rank* schip, een vaartuig, dat te weinig breedte heeft. Van hier *rankheid*.

Rank, hoogd. eng., zweed. ook *rank*, opperd. *rahmig*, bij Kil. *ranck*, *ran* en *rene*, schijnt verwant aan *gering*, en afkomstig van *ranen*, smelten, en dus verdunnen.

RANKET, z. n., o., *des rankets*, of *van het ranket*; meerv. *ranketten*. Bij Kil. *rancket*, evenveel als *raket*, kaatsnet: *hij zal dien bal wel keeren*, zoo *Frankrijk hem het ranket leenen wil*. [Hooft.] Zie *raket*.

RANONKEL, z. n., m., *des ranonkels*, of *van den ranonkel*; meerv. *ranonkels*. Verkleinw. *ranonkeltje*. Zeker slag van lentebloem, dat van de gestalte zijner bladeren den naam van *hanenvoet* bekomen heeft, terwijl *ranonkel* eigenlijk de latijnsche benaming *ranunculus* is: *enkele*, *dubbele*, *turksche ranonkels*.

RANS, *ransig*, *ransch*, bij Kil. *ranst*, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Sterksmakend, garstig: *wat is die boter rans*, of *ransig!* Van hier *ransheid*, *ranscheid*, *ransigheid*, *ransigheid*. Het stamwoord is het lat. *rancidus*, sp. *rancio*, ital. *rancio*, *rancido*, fr. *rance*, zweed. *från*, in de taal van wallis *braen*, hoogd. *ranzig*.

RANSEL, z. n., m., *des ransels*, of *van den ransel*; meerv. *ransels*. De knapzak van eenen soldaat. Figuurlijk, de rug, het lijf, omdat de ransel op den rug gedragen wordt: *ik zal hem wat op zijnen ransel geven*. Van hier *ranselen*, voor kloppen, slaan; *afranselen*.

Ransel, hoogd. *Ränzel*, en *Ranzen*, neders. *rentsel*, *renzel*, zweed. *ränsel*, wend. *ronz*, zou volgens Wachter van het gr. *ρῥος*, een vel, afstammen; maar de woorden, die aan *ransel* verwant zijn, beteekenen niet slechts eenen soldatenknapzak, die doorgaans van vellen gemaakt wordt, maar evenveel welken reiszak van eenen voelganger; en die beteekenis heeft ook het chald. *rawzel*, arab. *razamon*.

RANSUIL, z. n., m., *des ransuils*, of *van den ransuil*; meerv. *ransuilen*. Zeker slag van uien, bij Kil. *kerkuil*: *de ransuil woont in bosch en bouwval naar zijn lust*. Deze vogel heet bij Kil. *radsul*, en bij Halma *randsuil*. Hij verschilt van eenen *kerkuil*, en draagt bij Linnæus den naam van *otus*.

RANTSOEN, z. n., o., *des rantsoens*, of *van het rantsoen*; meerv. *rantsoenen*. Het losgeld, waarmede men iemand van krijgsgevangenschap of slavernij vrijkoopt: *op dat er aan 't rantsoen geen mangel viele*. [Hooft.] *Sijne siele te geven tot een rantsoen voor velen*. [Bijbelvert.] *Die prijs der siele, dat rantsoen*. [L. D. S. P.] Oulings ook brandschatting, en geld, dat tot afkoop van plundering werd opgebracht.

Rantsoen, hoogd. *Ranzion*, neders. *ranzuum*, eng. *ransom*, zweed. *ranson*, sp. *ranson*, ital. *ranzone*, fr. *rançon*, is, volgens Wachter, uit het oude *ran*, roof, en *soen*,

zamengesteld, welk laatste, volgens Kil., door sommige Vlamingen, in plaats van *ransoen*, of *rantsoen*, gebezigd werd.

RANTSOEN, z. n., o., *des rantsuens*, of *van het rantsoen*; meerv. *rantsoenen*. Eene hoeveelheid van spijs of drank, welke aan matrozen of soldaten toegedeeld wordt, of van voeder voor de paarden der ruiters, enz. *Elck nutticht zijn ranssoen*. [Vond.] *Welk een gering rantsoen voor paard en ruiter beiden!* Het verkleinw. *rantsientje* wordt voor de geringe hoeveelheid van drank gebezigd, welke in een muddetje, of mudsje gaat. Zamenstell.: *rantsoenhouten*, twee gelijke stukken hout, de rondte van den achterstevan uitmakende. Dit *rantsoen* is met meer andere krijgsworden overgenomen uit het fr., en slamt af van *ration*, dat wederom van het oude *rate*, ital. *rata*, afstamt, even als het bastaardwoord *rato*, dat onder ons in zwang is, in de zeggwijze: *naar rato*, naar mate.

RANTSOENEREN, oulings ook *rantsoenen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik rantsoeneerde, heb gerantsoenend*. Een bastaardwoord, dat wel eens in plaats van op *rantsoen* stellen gebezigd wordt: *men moest het scheepsvolk rantsoenen*. Meer gewoonlijk, voor losgeld vrijkopen: *de krijgsgesvangenen rantsoenen*. In dezen zin gebruikt intusschen Kil. *rantsoenen*; en *rantsoenen* is bij hem brandschatting, of ander rantsoen, afpersen, even als het fr. *rançonner*, eng. *ransom*, en oulings ook het hoogd. *ranzionieren*, neders. *ranzuunen*, opperd. *ranzen*.

RAP, bijv. n. en bijw., *rapper, rapst*. Vlug, snel, gezwind: *rap op de been*. *De leden schoon van leest, in 't roeren rap en gaeuw*. [Vond.] *Het rappe volk*. [Cats.] Voor *rap* heeft Hooft *rapsch*. Van hier *rapheid*.

Rap, hoogd., zweed. *rapp*, is een oud stamwoord, hetwelk zijne beteekenis evenzeer aan zijnen klank verschuldigd is, als *rad, rasch, rep*, en het lat. *rapidus*.

RAPALJE, zie *rappig*.

RAPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik raapte, heb geraapt*. Schielijk naar zich halen, wegnemen: *hij raapt hoed en rotting bijeen*. *Bijeen geraapte bewijzen*. *Alles tot zich rapen*. Voorts over het algemeen, inzamelen: *wat voordeel zult gij daarvan rapen? Daar is geen vreugde te rapen*. *Hij doet niets dan rapen en schrapen*. *Hout rapen*. *Koren rapen*, en eenvoudiglijk *rapen*, korenaren lezen. Spreekw.: *de menschen zijn oprapen uit*, zij leggen zich toe op het inzamelen van geld en goed. Zamenst.: *oprapen, vodderraper, vuilnisraper*, enz.

Rapen, hoogd. *rappen, raffen*, eng. *raf*, en *reap*, zweed. *rappa*, Ulphil. *raupjan*, in de salische wetten *raban*, is verwant aan het lat. *rapere*, arab. *rafad*.

RAPIER, *rappier*, z. n., o., *des rapiers*, of *van het rapier*; meerv. *rapieren*. Zijdgeweer:

hij trok zijn rapier. *Hij speelt wel met het rapier*, weet daarmee wel te schermen. Zamenstell.: *bloedrapier, moordrapier; rapierband, rapiergordel*, enz.

Rapier, hoogd. *Rappier*, eng. *rapier*, zweed. *raper*, fr. *rapière*, middeleeuw. lat. *rapparia*, schijnt een zeer oud noordsch woord te wezen.

RAPPIG, bijv. n. en bijw., *rappiger, rappigst*. Schurftig: *rappige schapen*. Van hier *rappigheid*. Het stamwoord is het fr. *raper*, wrijven, waarvan *rapé*, sijn gewrevene tabak, voortspruit, en het oude *rap*, schurft, dat nog in *Jan rapen zijn maat* gebezigd wordt, eigenlijk zoo veel aanduidt als *kraauwcaadje*, en *rapalje* voortgebragt heeft.

RAPPORT, ond. z. n., o., *des rapports*, of *van het rapport*; meerv. *rapporten*. Verkleinw. *rapportje*. Eigenlijk een *terug gebragt berigt* van iemand, die uitgezonden wordt, om iets na te vorschen, of te verrigten; en thans door het gansche koninkrijk henen in gebruik, voor het berigt van een of meer lieden wegens eenige zaak, waaromtrent zij gelast zijn geworden: *valsche rapporten bedriegen den veldheer*. *Wanneer zult gij rapport uitbrengen?* Min gebruikelijk is dit baslerdwoord in de beteekenis van gelijkheid. Evenwel zegt men meermalen: *zij hebben veel rapport op elkander*. Gelijk als men nu ons *rapport* uit het fr. ontleent, zoo ook *rapporteren* van *rappoter*.

RAPS, bijv. n. en bijw., zonder vergrooting. Hetzelfde als *rap*. Hooft bezigt *rapsch, rapsche gasten*.

RAS, z. n., o., *van het ras*; meerv. *rassen*. Zekere gemeene kleedingstof; zeker slag van sargie: *haar geheel pak is van ras*. Van hier het bijv. n. *rassen*, dat van *ras* gemaakt is. Zamenstell.: *raswever, kroonras*, enz.

Ras, hoogd. *Rasch*, fr. *ras*, sp. *raso*, ital. *rascia*, is dus genoemd naar Arras, waar men het weven van *ras* uitgevonden heeft.

RAS, z. n., o., *van het ras*; meerv. *rassen*. Bij Halma een draaikolk: *al, wat dat ras naderde, werd door hetzelfde weggesleept*.

RAS, z. n., o., *van het ras*; meerv. *rassen*. Een tuk, eene soort, een geslacht, van dieren en menschen: *die hond is van een uitmuntend ras*. In de gemeene volkstaal, een verachtelijk slag van menschen: *het is ras van volk*.

RAS, en *rasjes*, bijw. Gezwind, snel: *loop eens ras daarheen*. *Ik was daar zoo ras, als hij*. *Doe mij dat eens ras*. Van hier *rassen*, zich spoeden: *ras heen*. [Vond.] *De zee werd weder cleijn, en elck revier zich rast na hunne palen toe*. [Z. Heijns.]

RASCH, bijv. n., *rasscher, raschst*. Gezwind, snel, vlug: *hij is rasch in al zijn doen*. Spreekw.: *rasch ter hand, rasch ter tand*, die vlug in zijn werk is, zal het ook in zijn eten zijn. Van hier *raschheid, rasschelijk*,—

rasschen, bij Kil. haasten, spoeden: *ik sal mij rasschen*. [K. V. Mand.]

Rasch, hoogd. *rasch*, Notk. *rosche*, in andere oude stukken *rasco* en *risch*, opperd. *rösch*, *resch*, *risch*, *raas*, neders. *rask* en *risk*, zweed. *rask*, eng. *rash*, pool. *raczij* en *rzeskij*, wend. *rozhne*, is zijne beteekenis evenzeer aan zijnen klank verschuldigd, als *rad*, *rap*, enz.

RASP, z. n., v., der, of van de rasp; meerv. *raspen*. Verkleinw. *raspje*. Een werktuig, waarmede men raspt: *de rasp vermaalt al, wat den vijzel wederstaat. Eene blikken rasp, eene koperen rasp*. Van hier *raspen*, iets met den rasp vermalen, bijzonderlijk, braziliehout met eenige aan elkander vastgeklonkene zagen fijn raspen; en daar dit het werk van tuchtboeven is, tot zulk werk veroordeeld zijn: *hij moet raspen*. Zamenstell.: *rasphuis, rasphuisboef, rasphuisvader, raspsaag; tuchtrasp*, enz.

Rasp, eng. en zweed. *rasp*, ital. *raspa*, fr. *rape*, hoogd. *Raspel*, boh. *rassple*, pool. *raszpla*, is ontleend van het geluid, hetwelk eene rasp maakt, als zij gebezigd wordt.

RASTER, z. n., m., des *rasters*, of van den raster; meerv. *rasters*. Breede, grove lat, tot zeker einde alleen gebruikelijk, waarvan *rasterwerk*, eene omheining of beschutting van grof paal- en latwerk.

RAT, rot, z. n., v., der, of van de rat; meerv. *ratten*. Verkleinw. *ratje*. De algemeene naam van verschillende onderdeelen van zekere klasse van zoogdieren: *muskusrat, veldrat, huisrat, waterrat, bergrat, boschrat, huidelrat*, enz. Bijzonderlijk eene huisrat. Spreekw.: *eene oude rat in de val krijgen*, een geslepen mensch in het naauw brengen. *De ratten zullen met mijne ledige maag niet wegloopen*, mijne maag is wel gevuld. *Een oolijk ratje*, een schalkachtig kindje, *Zoo kaal als eene rat*, zeer behoeftig. *Daar zijn de ratten in den winkel geraakt*, die winkel is te niet. Zamenstell.: *rattenknip, rattenkruid, rattennest, rattenstaart, rattenval*, enz.

Rat, hoogd. *Ratz*, *Ratze*, *Ratte*, deen. *rotte*, angels. *raet*, zweed. *ratta*, ital. *ratto*, sp. *raton*, fr. en eng. *rat*, in de taal van Bretagne *ras*, middeleeuw. lat. *ratus*, *raturus*, schijnt afkomstig van het geluid, hetwelk de ratten in het knagen, plegen te maken.

RATEL, z. n., m., des *ratels*, of van den ratel; meerv. *ratels*. Verkleinw. *rateltje*. Een werktuig, waarmede men ratelt: *de karreman met zijnen ratel*. Van hier *ratelen*, enz. Zamenstell.: *ratelman, ratelslang*, eene bekende slang, die met haren staart ratelt, *ratelwacht*, enz.

Ratel, eng. *rattle*, in Vriesland en Nederduitschland *rattel*, hoogd. *Rassel*, is van het geluid, hetwelk dit werktuig maakt, ontleend.

RATELEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik ratelde*, heb

gerateld. Zulk een geluid verwekken, als men met eenen ratel maakt: *vruchteloos ratelt hij, om de musschen te verdrijven*. Overdragtiglijk, op eenen luiden en driftigen toon snappen en klappen: *zij ratelt daar lustig onder. Ratelen ende snateren*. [Kil.] *Laetse ratelen en pratelen, ic acht niet een mijte*. [Orangelelie bij Van Hass.] Van hier *ratelaar*, een snapper, en zeker slag van populieren, welks bladeren ratelen, wanneer zij door den wind geroerd worden, *ratelmond*, enz.

Ratelen, neders. *rateln*, *ratteln*, hoogd. *rasseln*, zweed. *rassla*, angels. *hristlan*, eng. *rustle* en *rattle*.

RATIJN, z. n., o., des *ratijns*, of van het ratijn; meerv. *ratijnen*, als men van meer dan eene soort spreekt. Zekere kleedingstof, genoot laken: *een jas van ratijn*. Van hier *ratijnen*, van ratijn gemaakt: *een ratijnen mantel*.

RAVELIJN, z. n., o., des *ravelijns*, of van het ravelijn; meerv. *ravelijnen*. Een bolwerk, dat eene halve maan, of twee zijden van een driehoek, vertoont, en op zich zelf, door de gracht van den wal eener vesting afgescheiden, gemeenlijk voor eene poort aangelegd wordt, om dezelve te dekken: *om 't ravelijn te beuken*. [Hooft.] Dit woord is in het nederd., hoogd. en eng. uit het fr. overgenomen.

RAVENAAS, *galgenaas*, zie *raaf*.

RAVOTTEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik ravottede*, heb *geravot*. Op eene dartele en baldadige wijze stoeijen, tieren en rinkinken: *zij ravotten den ganschen nacht door de straten*. Van hier *ravotter*, *ravotterij*. Het stamwoord is *ravot*, *revot* bij Kil., eng. *riot*, een gezelschap van baldadige rinkinkers, en hun getier. Ook brengt men het tot *rabout*, zich als zoodanig aanstellen.

RAZEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik raasde*, heb *geraasd*. Een luid onstuimig getier maken: *kind! is dat razen! De wind raast en huilt mij om de ooren. Hel water raast*. Zich in taal en bewegingen aanstellen, als of men krankzinnig was: *zij razen als bezetenen. Gij raest, Paule! de groote geleertheit brengt u tot raserije*. [Bijbelvert.] Oulings bezigde men ook *razen naar*, voor *surere in*. Van hier *raes*, de branding der zee, *raselen*, ijelhoofdij zijn, en *raeselinghe*, bij Kil., *razend*, *razer*, *razernij*, of *razerij*, *geraas*, enz. Zamenstell.: *raasbol, raasbollen, raaskallen, raaskop, raasmaandag*, enz.

Razen, hoogd. *rasen*, eng. *rage*, schot. *rese*, zweed. *rasa*, fr. *enrager*, is verwant aan het fr. *rage*, lat. *rabies*, en van het geluid eenes razenden en deszelfs getier ontleend.

RAZEND, bijv. n. en bijw. *razender*, *razendst*. Dol, woedend: *hij stelt zich aan als een razend mensch. Zoo razend gek heb ik het nog nooit gezien. Wat wordt hij razend! Die hond is razend*. Voorts bezigt men dit woord ook

- wegens dingen, die eene dolle woede veroorzaken: *zij ligt in eene razende koorts.*
- RAZERNIJ**, z. n., v., *der, of van de razernij*; zonder meerv. De toestand van een razend mensch: *in zijne razernij klapt hij alles op.* Een wezen, dat men oulings, bij wege van persoonsverbeelding, uit zulken toestand vormde: *de helsche razernijen schudden het slangenhaar verschrikkelijk.* Ook *razertij.*
- RAZIJN**, z. n., v., *der of van de razijn*; meerv. *razijnen.* Eene gedroogde bezie van den wijnstok der warmste landen, waar de druiven het zoetste vallen: *amandelen en razijnen.* Lange *razijnen*, *ronde razijnen.* Figuurlijk, een puistgezwel, dat in het opdroogen de kleur van eene razijn verkrijgt: *wat heeft hij razijnen aan den mond.* Zamenstell. *razijnazijn, razijnebaard, razijnekern, razijnekorf, razijnemond,* enz.
- Razijn*, hoogd. *Rosine*, boh. *rozijnaij*, fr. en eng. *raisin*, sp. *razimo*, stamt af van het lat. *racemus.*
- RE**, oulings door letterverzetting voor *er.* Zie *er.*
- REAAL**, z. n., m., *des reaals, of van den reaal*; meerv. *realen.* Een spaansch woord, van het lat. *regalis* afstammende en koninklijk aanduidende, gebruikt, om meer dan eene soort van koninklijke munt te beteekenen; zoo als een stuk gouds, dat nagenoeg eenen halven dukaat bedroeg: *op peene van een' gouden reaal* [Hooft.] Een stuk van achten, dat acht kleine realen bedroeg; en een kleine reaal, die nagenoeg zes Hollandsche stuivers waardig was: *daar hebt gij eenen schelling voor uwen reaal.* Eindelijk is *reaal* onder ons in gebruik geweest voor vierdehalve stuiver.
- REBEL**, z. n., m., *des rebels, of van den rebel*; meerv. *rebellen.* Een wederspannige, die zich met openbaar geweld tegen zijne regtmatige overheid verzet: *alle ongehoorzamen zijn nog geene rebellen.* Van hier *rebelleren, rebellie, rebellig, rebelligheid.* Dit woord is in het nederd., hoogd., fr. en meer andere talen overgenomen van het lat. *rebellis.*
- REDELDOOS**, bijv. n. en bijw. *reddeלוזער, reddeלוסט.* Buiten mogelijkheid, om gered te worden: *ik ben redeloos en reddeלווס.* Is die zaak zoo reddeלווס? Bijzonderlijk, van een schip, hetwelk zoo beschadigd is, dat het zich niet uit het gevaar van den strijd, of den togt, redden kan, maar door een ander schip op het sleeptouw moet worden genomen: *dat schip is reddeלווס geschoten.* Van hier *reddeלווסheid.* Het stamwoord is het volgende:
- REDDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik redde, heb gered.* Eigenlijk, ijlings uit een dringend gevaar uitrukken: *dat weinige heb ik nog ter naauwernood uit den brand gered.* Kan niemand hem dan redden, eer hij wegzinkt? Voorts, uit allerlei ongelegenheid uithelpen: *veel ram-*
- pen zijn des vroomen lot; maar uit die allen red hem God.* [L. D. S. P.] *Hoe zal hij zich uit die zwaarigheden redden.* Uit verwarring tot eenen effenen staat brengen: *die boedel laat zich niet gemakkelijk redden.* *Alle wereldsche zaken redden zich zelve.* *Zich redden* beteekent, overdragtiglijk, zich uit eene ziekte, of eenig toeval helpen. Zoo wordt de natuur gezegd zich te redden: *Tot dat mijn hart bequam, Natuur zich redde.* [Vond.] In het schilderen, door licht en schaduw van elkander onderscheiden: *die beelden zijn niet genoeg uiteen gered.* Ook zegt men: *ik kan het daarmede redden*, in plaats van *stellen.* *Kunt gij u met dat mes redden?* in plaats van *behelpen.* Van hier *reddeלווס, redder, redderen, redding,* enz. Zamenstell.: *redmiddel, boelredder, uitredden,* enz.
- Redden*, hoogd. *retten*, Ofr. *rottin* en *reten*, angels. *hreddan*, zweed. *radda*, eng. *rid*, is van noordsche afkomst.
- REDDEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik redderde, heb geredderd.* Voortdur. w. van *redden.* Eigenlijk, redden, verlossen: *ick sal u redderen van lagen en geweld.* [F. van Dorp.] Verwarde, en door elkander liggende, dingen in orde brengen: *laat mij dien winkel maar eens redderen.* In eenen onzijdigen zin, met den opschik van het huis, enz. bezig zijn: *zij reddert, dat het een lust is, om het aan te zien.* Van hier *reddering, beredderen, bereddering, doorredderen, opredderen,* enz. Het stamwoord is *redden.*
- REDE**, z. n., v., *der, of van de rede*; meerv. *reden.* Een reeks van aaneengeschakelde woorden, een gesprek, vertoog: *let wel op den draet van wec rede.* [Vond.] *Uw reden zijn doorlouterd als het goud.* [L. D. S. P.] *Die rede schijnt bekleet met schijn van rijpe reden.* [Vond.] *Zulke reden komen uit mijnen mond niet.* *Iemand in de rede vallen, iemands rede afbreken, in zijne rede steken blijven.* *Het besluit eener rede*, bij Kil. *afrede.* *Zijne rede besluiten*, bij Kil. *afreden.* Zamenstell.: *redkunst, redkunstenaar, rederijk, rederijkheid, redestrijd, redetwist, redevoering, redewegen, en redeweging*, bij Oud.; *redewisseling, redselligh*, welbespraakt, bij Kil.; en *redsellighyd.* *Bewijsrede, drangrede, klaagrede, lasterrede, leerrede, lijkrede, lofredede, narede, puntrede, schimprede, slotrede, sluitrede, smaadrede, spotrede, strikrede, tafelrede, treurrede, voorrede,* enz.
- Rede*, hoogd. *Rede*, zweed. *reda*, ijsl. *raeda*, in de taal van wallis. *araith*, bij Kero *reda*, Ulphil. *raeda*, Otrid. in het meerv. *redinu*, stamt met *reder, redinghe*, bij Kil., en *overreden*, af van *reden*, spreken, in plaats van hetwelk wij thans veelal *redenen*, enz. gebruiken; gelijk als wij *redenaar* in

plaats van *reder* bezigen, en ons ook in plaats van het meerv. *reden* dikwerf bedienen van *redenen*, dat van het enkelv. *reden* voortspruit, welk laatste zelfs door velen in plaats van *rede* gebruikt wordt, blijkens: *de reden des Heeren is doortoutert*. [Bijbelvert.], *redene* bij Kil., *leerreden* bij anderen, enz.

REDE, z. n., v., *der*, of *van de rede*; zonder meerv. Denkvermogen, verstand: *rede en openbaring vereenigen zich. Dat kan uwe eigene rede u leeren*. Vondel bezigt *reden*: *meer reden scheidt in redenlooze dieren*. [Vond.] Van hier *redeskunde*, *redelijk*, *redeloos*, *redeloosheid*, *redematig*, *redematigheid*, *redeneren*, *redenering*, enz.

Rede, neders. *rede*, volgens *redihast* bij Notk. in het oud hoogd. misschien *Redi*, ijsl. *redha*, eng. *reason*, fr. *raison*, ital. *ragione*, bij Kil., *redene*, Vond. *reden*, lat. *ratio*, is verwant aan *ratum*, *reor*, en *raad*, *raden*; zie *raad*.

REDEKAVELN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik redekavelde, heb geredekaveld*. Van *rede* en *kavelen*. Zie *kavelen*. Redenen, redeneren: *wij hebben daarover reeds geredekaveld*. Van hier *redekaveling*. Oud. heeft *redekavelig*.

REDEKUNDE, z. n., v., *der*, of *van de redeskunde*; zonder meerv. Van *rede* en *kunde*. Eene wetenschap, welke den mensch opleidt, om wel en bondig te redekavelen, anders onder den naam van *logica* bekend: *de beste oefening in de redeskunde is de beoefening der wiskunde*. Van hier *redekundig*.

REDELIJK, bijv. n. en bijw., *redelijker, redelijkst*. Met *rede* begaafd: *dat past geen redelijk schepsel. Bezitten de dieren niets van een redelijk denkvermogen?* Met de uitspraken der rede overeenkomstig: *dat gevoelen is allerredelijkst. Men kon hem redelijkerwijze niets verwijten*. Bijzonderlijk, billijk: *is er iets redelijks in die handelwijs? Zulk een eisch moet u redelijk schijnen. Gij handelt niet redelijk met mij*. Eindelijk bepaalt het nog als bijw. de woorden, bij welke het wordt gevoegd, binnen den kring van het middelmatige: *hij vaart redelijk wel*, niet heel wel, maar tamelijk. *Het gaat redelijk wel met hem. Hij is daarin redelijk bedreven*. Van hier *redelijkheid*. Zamenstell.: *onredelijk, onredelijkheid*.

Redelijk, neders. *redelik*, Olfrid, *redelicho*, stamt af van *rede*, denkvermogen, verstand. Zie dit *rede*.

REDEN, (spreken). Zie *rede*.

REDEN, z. n., *der*, of *van de reden*; meerv. *redenen*. De drijfveer van iemands doen: *hij handelt zoo, om gewichtige redenen. Zij had geene reden, om zoo te spreken. Heb ik daartoe reden gegeven?* Eene ontwikkeling van die drijfveren: *tuistert toch naar reden. Zij wil geene reden verstaan. Hij bekleedt zijn zeggen met bondige redenen. Ik zal*

reden van mijne handelwijze geven. Oulings werd *reden* ook voor rekenschap gebezigd, en men zeide: *gi sult Gode reden geven van alle ure wercken*. Zamenstell.: *beweegreden, drangreden*, enz.

Reden, neders. *rede*, fr. *raison*, eng. *reason*, stamt af van het lat. *ratio*, en is dus allernaauwst verwant aan *rede* denkvermogen, dat bij Kil. en Vond., zoo wel als in het eng. en fr. eveneens luidt.

REDERIJKER, z. n. m., *des rederijkers*, of *van den rederijker*; meerv. *rederijkers*. Verbasering van *rhetoriker*, onder welken naam er zich weleer door gansch Nederland henen, een aantal lieden in gezelschappen vereenigde, om zich in de redeskunst, *rhetorica*, te oefenen: *de orangie letie is een geschrift van Leidsche rederijkers*. Anders werden zij ook *rhetrosijnen* genaamd. Men zie eene schets van de geschiedenis der Rederijkers in het tweede deel van de werken der Leidse Maatschappij van Nederl. Letterkunde. Zamenstell.: *rederijkerskamer*, ook *rederijkkamer*, de plaats, waar de Rederijkers vergaderden.

REDEWISSELEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik redewisselde, heb geredewisseld*. Van *rede* en *wisselen*. Onderling, over en weer spreken: *gij moet daarover met hem redewisselen*. Van hier *redewisseling*.

REDEWISSELING. Zie *redewisselen*.

REDEZIFTEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik redeziftte, heb geredezift*. Van *rede* en *ziften*. Iemands woorden, of *reden*, als met eene zeef afscheiden — al wat iemand zegt, woord voor woord, beoordeelen, en daarop aanmerkingen maken: *gij doet niets dan redeziften*. Van hier *redezifter*, *redezifting*.

REE, zie *ra*.

REE, z. n. v., *der ree*, of *van de ree*; meerv. *reeën*. Verkleinw. *reetje*. Het wijfje van eenen reebok, dat anders den naam van de zeeg voert: *men moet eene ree met geene hinde verwarren*. Onzijdig is *het ree* de benaming van het gansche geslacht van reebokken en derzelver wijfjes en jongen, die den naam van *reekalven* voeren.

Ree, hoogd. *Reh*, opperd. *rech*, angels. *rah*, *rahdeor*, eng. *roe*, zweed. *ra*, *radjur*, schot. *raij*, volgens Ten Kate van *rijden*, op elkander springen, uit teelzucht, aan die dieren bijzonder eigen. Anderen schijnt het ontleend van de vlugheid, welke door den klank van *ree* eenigzins uitgedrukt wordt.

REE, *reede*, z. n., v., *der*, of *van de ree, reede*; meerv. *reeën, reeden*, Eene ligplaats voor zeeschepen, niet ver van de kust, waar zij een' goeden ankergrond hebben, en tegen wind en storm genoegzaam beveiligd zijn: *dies deed hij de zijnen in zekere raazeils treden, die daar op de reede laagen*. [Hooft.] *De vloot zal op de reede leggen*. [Vond.]

Ree, reede, hoogd. *Rehde*, zweed. *redd*, eng. *road*, fr. *rade*, ital. *rada*, is een oud woord van noordschen oorsprong.

REE, *reed*, bijv. n. en bijw., *reeder*, *reedst*. Gereed, klaar, vaardig: *hij was nog niet ree*. *Wanneer zal het schip ree zijn? Hij spanst zijn vleugels uit, en maekt zijn zeilen ree*. [Vond.] *Reede gelde* was oulings, hetgeen wij thans noemen *gereed geld*, *nummi praesentes*. *Ree!* roepen de schippers hunnen knechts toe, wanneer deze zich gereed moeten maken, om het schip in het laveren te doen wenden. *Reede* wordt ook als bijw. gebezigd, samenstell. *alreede: reede op handen*. [Vond.] Samenstell.: *kampreede*, oulings, gereed ten strijde. Dit woord is ten naauwste verwant aan het werkw. *reeden*.

REDE, zie *ree, reede*.

REEDEN, bedr. en onzijdig w., gelijkvl. *Ik reedde, heb gereed*. Vervaardigen, toestellen: *hoe veel linnen wordt er in Holland nog gereed? Zich kunnen kleeden en reeden*, voor kleeding en opschik kunnen zorgen. Bijzonderlijk, een schip doen timmeren en uitrusten. Onzijdig, aan de uitrusting van schepen deel nemen: *ik stap van het reeden af*. Spreekw.: *hij reedt mede aan dat schip*, hij heeft aandeel aan die zaak. Van hier *reeder*, *reederij*, *reeding*, *reedschap*, *reedsel*, *reedehave*, bij Kil., *gereed*, *uitreeden*. Samenstell.: *linnenreeder*, *linnenreederij*, *zidreeder*, enz.

Reeden, hoogd. *rehden*, neders. *reden*, zweed. *reda*, ijsl. *reifa*, is verwant aan *raden*, waarvan *raat*, *huisraad*, *voorraad*, en *raadzaam*, bij Kil. Zie dat *raden*.

REEDS, bijw. van tijd, evenveel beteekenende als, *al, alree, alreeds, bereids*. *Het is reeds meer dan tijd*. *Reeds dikwerf heb ik het u gezegd*.

Reeds, Ulphil. *rahtis*, angels. *rah*, eng. *already*, zweed. *redan*, hoogd. *bereits*, *albereit*, is, door middel van hetzelfde bijvoordelijk bijvoegsel *s*, van *reed*, *ree*, gevormd, als *regts* van *regt*, enz.

REEF, z. n., o., *des reefs*, of *van het reef*; meerv. *reven*. Verkleinw. *reeffe*. Zulk eene strook van een zeil, als van eenige nevens elkander geplaatste koorden voorzien, die elk tegen over zich een gaatje hebben, waardoor men ze trekt, om het zeil in te korten: *een reef inbinden*. *Maakt het bovenste reef maar weer los*. Spreekw.: *een reef in het zeil doen*. *Een reef inbinden*, zijnen staat verminderen. *Een reefje uitbinden*, zijn huishouden omslagtiger maken. Ook wordt *een reefje in- of uitbinden* wel eens gebruikt voor wat min of meer eten. Van hier *reven*. Samenstell.: *reefbanden*, *reefgat*.

Reef, bij Vond. *rif*, Kil. *rif*, *rif*, eng. *riff*, hoogd. *Reff*, schijnt afkomstig van *rijven*, dat de Vriezen in plaats van *rijgen* bezigen.

REEK, z. n., v., *der*, of *van de reek*; meerv.

reken. Bij Kil. *reke*, *reecke*, *regghe*, *raecke*, oulings evenveel als *herk*, *hark*. Eene kleine egge. Van hier het werkw. *reken*, *raecken*, en *raeckelen*, evenveel als *harken*. Zie *hark*.

Reek, hoogd. *Rechen*, angels. *race*, eng. *rake*, is verwant aan *hark*, en schijnt van het geluid dat men met dit werktuig maakt, ontleend; terwijl het fr. *rateau*, ital. *rastello*, lat. *rastellum*, en *rastrum* van *rado* afstammen.

REEKS, z. n., v., *der*, of *van de reeks*; meerv. *reeksen*. Eene rij van in orde nevens elkander geplaatste dingen: *welk eene schoone reeks van vruchtboomen*. *Eene reeks van bewijzen*. Bij Kil. en anderen *reke*. *Daer vruchtbaer houtgewas op reken is gestelt*. [Cats.] Samenstell.: *sleutelreeks*. *Gij draecht de sleutelreeks van kluister en van kercker*. [Vond.] Van het oude *reek*, verzameling.

REEP, z. n., m., *des reeps*, of *van den reep*; meerv. *reepen*. Verkleinw. *reepje*. Eene lange en smalle strook van een vel, of eenige linnen of wollen stof: *ergens eenen reep afsnijden*. Voorts een touw, dat in lengte en dikte aan eenen reep gelijk is: en inzonderheid een touw, waaraan een schuit of pont vastgemaakt is, om langs hetzelfde van den eenen kant naar den anderen over te varen: *wij raakten den reep kwijt en dreven af*. *Zommige rukken den reep af*. [Hooft.] Samenstell.: *reepangel*, een vischangel, die aan eenen reep gebonden wordt, *reepdans*, *reepdanser*, koor-danser, bij Kil.; *reepmaker*, *reepslager*; *angelreep*, *klokreep*, waarmede men de klok trekt: *iets aan den klokreep hangen*, alom bekend maken; *stegelreep*, *teugelreep*, *vatreep*, enz.

Reep, hoogd. *Reif*, neders. *reip*, angels. *rap*, bij Ulphil. *raips*, deen. *reib*, zweed. *ref* en *rep*, ijsl. *reip*, *raifar* en *refe*, in de taal van wallis *rhaff*, eng. *rope*, bij Kil. *roop*.

REEP, z. n., m., *des reeps*, of *van den reep*; meerv. *reepen*. Verkleinw. *reepje*. Een hoepel: *met eenen reep spelen*, waarvoor men, bij Kil., het werkwoord *reepen* vindt. Samenstell.: *reephout*, hoephout, hout, waarvan men hoepels maakt.

REESSEM, veroud. z. n., waarvoor wij thans *rist*, gebruiken: *een reessem uijen*. Zie *rist*.

REET, z. n., v., *der*, of *van de reet*; meerv. *reten*. Verkleinw. *reetje*. Eene scheur, eene spleet: *daar is eene reet in die plank*. *Door een reetje kijken*. *Door de reete der tweedragt*. [Hooft.] Van hier *retig*, vol reten. Het stamwoord is *rijten*.

REET, *rete*, z. n., v., *der*, of *van de rete*; meerv. *reten*. Een werktuig, waarvan men zich bij de toebereiding van het vlas bedient: *eene vlasrete*, *vasreute*. Van *reten*, het vlas toebereiden, te rotten leggen, neders. *raten* en *röthen*, fr. *rouir*, vermaagschap aan *rotten*.

- REETREKKER**, z. n., m., *des reetrekkers*, of van den reetrekker; meerv. *reetrekkers*. Een metselaar, of timmerman, die aangesteld is, om de afscheiding van naast elkander staande gebouwen aan te wijzen. Misschien is het voor reentrekker, van het oude reën, een paal, afscheiding, waarvan nog reengrippen, die tusschen de landerijen ter afscheiding gedolven worden. Zoo was reënboom, een scheidboom, en reengenoot, een buurman op het veld.
- REEUW**, z. n., o., *des reeuws*, of van het reeuw; zonder meerv. In het Vriesch, allerlei gereedschap en huisraad, alles, zegt Wassenbergh, wat tot den inboedel, vooral des landmans, behoort. Slecht gereedschap noemt men, in Vriesland, *ratelmans reeuw*, zoo als *ratelmans tabak* is. Zamenstell.: *boerenreeuw*, waardoor inzonderheid koeijen verstaan worden. Dit woord is zekerlijk verwant aan *ree*, *reed*, en *reede*, en verschilt grootelijks van
- REEUW** z. n., o., *des reeuws*, of van het reeuw; zonder meerv. Doodschuim: *het reeuw komt hem uit den mond*. Van hier *reeuwen*, een lijk van doodschuim en verdere onreinigheden zuiveren, ook een lijk bekleeden, en die dit werk verrigt, *reeuwer*, *reeuwster*, ook *raauwer*, *raauwster*. Zamenstell.: *reeuwplek*, *reeuwroof*, *reeuwzweet*, enz. Dit reeuw staat in verband met *ree*, *ra*, een doodkleed, en het angels. *reeuwe*, een lijk. Zie *ra*.
- REEUWSCH**, bijv. naamw. en bijw., *reeuwscher*, *reeuwschst*, zeer reeuwsch. Bij Kil. *coitu acer*. *Dicitur de columbo admodum salace*. Geil: *als een reeuwsche doffer*. [Six van Ch.]
- REFEREIN**, *refrein*, z. n., o., *des referains*, of van het referain; meerv. *referainen*. Zekere soort van gedicht, bij de oude rederijkers gebruikelijk; van het lat. *referre*, wederbrengen, omdat men aan het einde van ieder koppelvers denzelfden regel herhaalde, even als in het zoogenoemde *rondeel*. Fr. *refrein*.
- REGEL**, z. n., m., *des regels*, of van den regel; meerv. *regelen*, en *regels*. Verkleinw. *regeltje*. Eigenlijk een werktuig, langs hetwelk men rechte lijnen trekt, een liniaal. In het gebruik, figuurlijk, evenveel welke bepaling van iemands handelwijze. *Gods wet is de regel des levens*. *Met den regel der nature*. [Hooft.] *De leergierige volge dezen regel*. [Vond.] Bijzonderlijk, eene bepaling van iemands handelwijze in de rekenkunde: *de voornaamste regelen zijn die van telling, zamenstelling, vermenigvuldiging*, enz. Eene bepaling, hoe men zich in deze of genetaal moet uitdrukken: *de regelen der spelling en woordvoeging*. Eene bepaling van de leefwijze van geordende geestelijken: *die orde heeft strenge regels*. Tucht over het algemeen: *hij is in geen regel te houden*. Voorts, een aantal woorden, die in eene linie nevens elkander geschreven of gedrukt worden: *wat staat er op den derden regel van die bladzijde?* Eindelijk, in Amsterdam en misschien elders, een aantal van aaneen gebakken platte broodbollen: *een regel wittebrood*. Van hier *regelen*, enz. Zamenstell.: *regeldraads*, *reglstreeks*, *regeltoos*, *regelmaat*, *regelmatig*, *regelmatigheid*, *regelmatiglijk*, *regelregt*, *regelwijs*, bij Kil.; *eetregel*, *grondregel*, *kloosterregel*, *leefregel*, *maatregel*, *schrijfregel*, *slotregel*, *sluitregel*, *spelregel*, *stelregel*, *stokregel*, *taalregel*, *zetregel*, enz.
- Regel*, hoogd. *Regel*, eng. *rule*, fr. *règle*, sp. *regla*, ital. *regola*, lat. *regula*, stammen alle gelijkelijk af van het lat. *regere*, welks eigenlijke beteekenis met die van *rekken* overeenkomstig is. Zie *regt*.
- REGELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik regelde*, *heb geregeld*. Naar eenigen regel schikken: *gij zult u daarnaar regelen*. *Uw bevel regelt mijnen gung*. *Een verbond dat woestheid regelt*. [Vond.] In orde brengen: *regelt uwe zaken toch*. Van hier *regeling*, *geregeld*, *ongeregeld*, bijv. n. en bijw., *ongeregeldheid*, enz. Het stamwoord is *regel*.
- REGELEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik regeleerde*, *heb geregeleerd*. Bij Kil. *regheleren*. Oulings rechte lijnen langs een lineaal trekken. Hedendaags, evenveel als *regelen*: *regeleer u daarnaar*. *Hij heeft alles uitnemend wel geregeleerd*. Van hier *regeleding*, *geregeleerd*, *ongeregeleerd*, *ongeregeleerdheid*, enz. Dit bastaardstaartig woord is van het fr. *régler* ontleend. Hieruit blijkt, hoe averegts velen in plaats daarvan *reguleren* schrijven.
- REGEMENT**, z. n., o., *des regements*, of van het regiment; meerv. *regementen*. Een krijgswoord, in het nederd. eveneens als in het hoogd, eng., ital. en meer andere talen, uit het fr. *regiment* overgenomen, en eene schaar van krijgslieden aanduidende, die uit verschillende bataljons of eskadrons bestaat, welke alle een gemeenschappelijk opperhoofd hebben, die den naam van *Kolonel* voert: *ons regiment is niet voltallig*. *Het zeeusche regiment*. [Hooft.] *Dus komt een regiment ruighwerkers op de baen*. [Vond.] Anderen schrijven letterlijk zoo als in het fr. *regiment*. De oorsprong dezer benaming van zulk eene schaar van krijgslieden is gelegen in derzelver gemeenschappelijke beheersching, *regime*, en het stamwoord is het lat. *regere*.
- REGEN**, z. n., m., *des regens*, of van den regen; meerv. *regens*. Verkl. *regentje*. Een bekend natuurverschijnsel: *die ons genegen, de wolken zwanger maakt van regen* [L. D. S. P.] *Om Jisreel daalt er zoo veel zegens met den regen van boven*. [Vollenh.] *Vroege en spade regens*. *Dat is een allertiefst regentje*. Spreekw.: *hij schuwde den regen en viel in de sloot*, om het eene kwaad te ontwijken, haalde hij zich het

andere op den hals. *Gouden regen*, zekere bloem. Van hier *regenachtig*, *regentig*, enz. Zamenstell.: *regenbak*, een bak, waarin men regenwater vergadert, *regenbeek*, *regenboog*, *regenbui*, *regenhoek*, de luchtstreek, van waar de meeste regen komt, *regenkleed*, *regenmantel*, *regenpomp*, *regenscherm*, *regenlaag*, *regenvogel*, *regenvorsch*, *regenwater*, *regenwind*, *regenwolck*, *regenworm*, enz. *Aschregen*, *bloedregen*, *dagregen*, *goudregen*, *kikvorschenregen*, *landregen*, *plasregen*, *steenregen*, *stofregen*, *stortregen*, *vuurregen*, *zandregen*, enz.

Regen, bij Ulphil. *rign*, in Vriesland, *rijn*, eng. *rain*, angels. *raegn*, *hraegn*, *ren*, zweed. *regn*, iysl. *regg*. Zie *regenen*.

REGENEN, onpersoonl. w., gelijkvl. *Het regende*, heeft *geregend*. Er valt regen: *wat regent het den ganschen dag*. *Het regent*, dat het giet, of liever, *dat het giert*, allergeweldigst. *Het regent als of het met emmers uit den hemel gegoten wierd*. Figuurlijk bezigt men dit woord, met eenen vierden naamval, wegens eenen grooten toevloed van evenveel welke dingen: *het regende schotschriften*. *Denkt gij, dat het hier geld regent?* Bijzonderlijk, wegens dingen, die van boven nederkomen: *hoe vaak heeft de Vesuvius het reeds asch doen regenen?* *Doe dede de Heere swevel ende vier over Sodom en Gomorra regenen*. [Bijbelvert.] *Ende regende op hen het Man om te eeten — ende regende op hen vleesch als stof*. [Bijbelvert.] In deze laatste voorbeelden wordt *regenen* niet slechts persoonlijk, maar ook bedrijv. gebezigd, zoo als dikwijls, blijkens: *ick sal den wolcken gebieden, dat sij geen en regen daarop en regenen*. [Bijbelvert.] *Ende die here regende haghel ende vuer*. [Bijbel 1477.] *En regent over rechtvaardige ende onrechtvaardige*. [Bijbelvert.]; terwijl het voorts ook meermalen persoonlijk is, in *beregenen*, *doorregenen*, *inregenen*, *nederregenen*, *onderregenen*, en zelfs in *afregenen*, en *wegregenen*, als men zegt: *de verw regent er af*. *Het huis op den zandgrond regende weg*.

Regenen, bij Notk. en Otfrid. insgelijks *regenen*, Isid. *regonon*, hoogd. *regnen*, angels. *renian*, in Vriesland *rijnen*, eng. *rain*. Waarschijnlijk van *rijgen*, *ordine necere*, *ligare*, omdat de *regen* als bij *rijgen* nedervalt. Het gr. $\beta\rho\epsilon\chi\sigma\iota\nu$, nat maken, en $\rho\alpha\iota\nu\sigma\iota\nu$ besproeijen, komt hier in aanmerking.

REGENT, z. n., m., *des regents*, of *van den regent*; meerv. *regenten*. Regeerder en bestuurder over het algemeen: *eertijke en vaderlandlievende regenten verdienen allen eerbied*. Bijzonderlijk bestuurders van godshuizen: *vervoeg u bij de regenten van het weeshuis*. *Is hij geen regent van het oude-mannenhuus?* Allerbijzonderst, hij, die, als

voogd over eenen minderjarigen Kroonprins. deszelfs rijk bestuurt: *toen de regent met John Law heulde*. Van hier *regentes*, *regentschap*. Zamenstell.: *regentenkamer*, *regententlijst*, enz.

Dit woord is in het nederd., hoogd., eng., ital., en meer andere talen, van het fr. *régent* ontleend.

REGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik regeerde*, heb *geregeerd*. Oppermagtig besturen, beheerschen: *God het aardrijk zal regeeren*. [L. D. S. P.] *Die hare kinderen ende hare eigene huizen wel regeeren*. [Bijbelvert.] *Het rijk, de kerk regeeren*. In bedwang houden: *dat schip laat zich niet regeeren*. *Weet gij u zelven dan niet te regeeren?* Onzijdig, allerlei beheer of bestuur hebben: *De Heer regeert*. [Bijbelvert.] *Waerover hij, als wettig graef, regeert*. [Vond.] *Regeert die burgemeester nog?* Figuurlijk, in het gemeene leven, de overhand hebben: *de kinderziekte regeert aldaar*. Ook bedrijv.: *de wijn regeerde hem*. Ook zegt men wel eens, als iemand door booze nukken gedreven wordt: *Aries regeert het hoofd*. Eindelijk worden kinderen, die zich baldadig aanstellen, wel eens gezegd te *regeren*. Van hier *regeerder*, *regeester*, *regering*. Zamenstell.: *regeerkunde*, *regeertes*, *regeertust*, *regeerzucht*, enz.

Regeren, hoogd. *regieren*, fr. *régir* en *régner*, ital. *reggere* en *reguare*, eng. *rule*, is ontleend van het lat. *regere*, en wordt bij Kil. niet in aanmerking genomen, gelijk als Otfrid., Kero, en andere oude schrijvers, in plaats daarvan *kerihon*, *rihten*, enz., gebruiken. Over de eigenlijke beteekenis van *regeren*, zie *regt*. Oulings schreef men ook *regieren*; en bij de overzetteren van den Bijbel waren gelijke stemmen voor *regeren* en *regieren*; doch de Overzieners waren voor *regeren*. Ook zeide men *regneren*: *Als saturnus regneerde*. [J. Moerm.]

REGERING, z. n., v., *der*, of *van de regering*; meerv. *regeringen*. Hetzelfde als bestuur: *de regering van dat huis berust bij de vrouw*. *Kerkelijke, plaatselijke, stedelijke, gewestelijke, stadhoudertelijke, vorstelijke, koninklijke, keizerlijke regering*. *Dewijl Godt mijne regeering begenaadicht heeft*. [Hooft.] De raadsvergadering van personen, die gezamenlijk eenig bestuur oefenen: *vervoeg u bij de regering*. *De hooge regering heeft zulk een besluit genomen*. *Ik moet nog een jaar in de regering zitten*. De tijd, gedurende welken iemand eenig bestuur van zaken oefent: *wat is er in de regering van den Grooten Napoleon niet al voorgevallen!* *Ende in het vijfthiende jaer der regeeringe des Keizers Tiberii*. [Bijbelvert.] Zamenstell.: *regeringloos*, *regeringloosheid*, *regeringsambt*, *regeringsbank*, *regeringspost*, *regeringsraad*, *regeringstijd*, *regeringsvorm*, *regeringszaak*,

enz. — *Dorpsregering, landsregering, staatsregering, stadsregering, enz.* Dit woord is van *regeren* afgeleid.

REGISTER, z. n., o., *des registers of van het register*; meerv. *registers*. Verkleinw. *registertje*. Eene beknopte aantekening van al wat tot eenige zaak behoort: *de registers der handelingen van de plaatselijke regering. Die schuld is op het register geboekt.* Bijzonderlijk de bladwijzer van een boek: *sta het register maar eens op. Aan dat werk ontbrekt nog een register.* Voorts, de verschillende pijpen van een orgel, die tot eenerlei soort van stemmen behooren: *het fluitregister, het register van de trompet.* En de houtjes der zijde van het klavier, door welke verschuiving men elk register naar believen doet spreken, of zwijgen: *haal dat register uit.* Spreekw.: *al de registers uithalen*, zijne stem zoo veel verheffen, als mogelijk is. *Op het zwarte register staan*, ter kwader naam en faam staan; omdat men de namen der ballingen weleer op zulk een register stelde. Van hier *registreren, geregistreerd*. Zamenstell.: *dagregister, geslachtregister, schuldregister, enz.*

Register, hoogd. en eng. *register*, fr. *registre*, ital. *registro*, stamt af van het middeleeuw. lat. *registrum*.

REGLEMENT, z. n., o., *des reglements, of van het reglement*; meerv. *reglementen*. Verkleinw. *reglementje*. Eene verzameling van bepalingen, waarnaar men zich in deze of gene bijzondere zaken regelen moet: *staat dat in het huishoudelijk schoolreglement, of in het algemeene reglement voor het lagere schoolwezen? Wij hebben voor ons leesgezelschap een reglementje vervaardigd.* Dit woord is eveneens van het fr. *règlement* ontleend, als ons *regeleren* van het fr. *régler*.

REGT, bijv. n. en bijw., *regter, regtst.* Eigenlijk, al wat zoo gerekt is, dat het de kortst mogelijke strekking tusschen twee voorwerpen aanneemt: *haal die lijn nog wat aan, opdat zij regt ligge. Wil ik dat ijzer regt laten buigen? Lig toch niet krom in uw bed, maar regt.* Voorts, al wat de gezegde strekking heeft: *regte wegen, straten, boomen, palen, staven, beenen, enz. Hij is zoo regt, als eene kaars.* Bijzonderlijk, al wat de kortst mogelijke strekking naar boven heeft: *staat die toren wel regt? Waarom staat gij niet regt overeinde?* In de wiskunde gaat het woord over tot de gedaante van eenen hoek, die door twee lijnen, waarvan de eene vlak ligt, en de andere de kortst mogelijke strekking naar boven heeft, gevormd wordt: *een regte hoek bevat negentig graden. Die hoek schijnt mij niet regt, maar scherp.* Figuurlijk, is het *instaan van den regten weg* het zinnebeeld van eenen wandel, die de beste en zekerste strekking tot geluk

en voorspoed heeft. *Iemand op den regten weg brengen* is, hem zulken wandel doen leiden. Ja, gelijk als *krom* oneigenlijk alles aanduidt, wat van waarheid, deugd en wetten afwijkt, zoo beteekent *regt* al, wat daarmee strookt: *wie kan al het kromme regt maken?* Dus is *regt* evenveel, als echt, juist, waarachtig: *dat zijn de regte middelen niet. Is dit de regte sleutel van dat slot? De regte erfgenaam kreeg weinig, of niets. Heb ik het wel regt? Gij komt ter regter tijd. Regt ter snede komen*, eigenlijk als de maaltijd begint, als men begint te *snijden*; figuurlijk, *regt van pas. Dit is de regte betekenis des woords. Houd vast aan het regte geloof. Regt zoo*, enz. Al, wat met de voorschriften der deugd overeenstemt: *Gij leeft niet regt. Is dat regt en billijk? Ik kan dat niet regt heeten. Gods handelwijze met ons is altijd regt en goed.* Al, wat met de ingevoerde wetten strookt: *dat kan den naam van een regt huwelijk niet voeren. Het gaat daar in het geheel niet regt toe. Gij sult eene rechte wage hebben, rechte weeghsteenen, een recht Epha*, enz. [Bijbelv.] *Gods regte wegen* zijn zijne billijke handelingen: *souden mijne wegen, ó hujs Israëls! niet recht zijn?* [Bijbelv.] Spreekw.: *die wagen gaat niet regt*, die handelwijze druischt tegen deugd en wetten aan. *Als de regte Jan komt, moet het meisje volgen*, zij moet het aanzoek van eenen minnaar, die voor haar geschikt is, wel opvolgen. *Te regt*, in overeenkomst met de waarheid: *te regt wordt de luiheid een duivelsoorkussen genoemd.* Op de regte plaats: *ik heb niet te regt kunnen raken*, ik heb de regte plaats, den weg, het huis, enz. niet kunnen vinden. *Gij moet hem te regt brengen*, naar de begeerde plaats geleiden. Figuurlijk, van dwalingen van verstand of hart ontheffen: *het Evangelie brengt den zondaar te regt*, leert hem den weg des heils betreden. *Ergens te regt komen*, zijn oogmerk aldaar bereiken. *Met iemand te regt komen*, genoegelijk met hem verkeerren. *Regt toe, regt aan*, in de kortste strekking naar eene bedoelde plaats. *Regt uit*, langs den kortsten weg; en dit wordt somtijds ook eenvoudiglijk door *regt* uitgedrukt: *laat ons regt naar huis gaan.* Ongeveinsd, onbewimpeld: *ik zal hem het regtuit zeggen, zoo als ik het meen.* Van hier de beuaming van *Jan regtuit*, voor iemand, die rond en onbewimpeld spreekt, zoo als hij denkt. Ook wordt *regt* voor juist, net, genomen: *soo het recht middagh was.* — *Recht een week na den slag*, [Vel.] *Regtevoort*, tegenwoordig, nu: *En naa't gunt rechtvoort*, enz. [H. De Gr.] Ook in *dat Lev. ons. Heer J. C. 1499.* Ook voor terstond: *ist dat hijt rechtvoert wederseit.* [Bijbel 1477.] Van *regt* komen voorts het volgende *regt*, enz., *regtdraads*,

regteloos, bij Hoofd: *Gij rechter rechteloos*; *regter*, *regtgeloovig*, *regtgeloovigheid*, *regtheid*, *regthoek*, *regthoekig*, *regtmatig*, *regtmaticiteit*, *regtmaticiglijk*, *regts*, *regtschapen*, *regtschapenheid*, *regtstandig*, *regtstreeks*, *regtstreeksch*, *regtte*, enz. — *Lijnregt*, *loodregt*, *regelregt*, enz.

Regt, hoogd. *Recht*, eng. *right*, goth. *raihits*, angels. *riht*, Kero, Otfrid., en anderen, *reht*, fr. *droit*, ital. *dritto* en *retto*, lat. *rectus*, stammen alle af van *rijgen*, volgens Ten Kate. Misschien echter is *regt* afkomstig van woorden, welke eigenlijke beteekenis moet hebben bestaan in eene rekking, welke aan de gerekte dingen de kortst mogelijke strekking tusschen twee andere voorwerpen bijzettele. Deze beteekenis moet het lat. *regere* dan oorspronkelijk evenzeer hebben gehad, als ons *rekken*, terwijl *regt* in het zweedsch door *rak* uitgedrukt wordt, en bij Kil., even als *recht* in het Dithmarsische, eene *lat* aanduidt. Zie *rek*.

REGT, z. n., o., des *regts*, of van het *regt*; meerv. *regten*. Eigenlijk, niets, anders, dan het bijv. *regt*, al wat *regt* is. In het gebruik, al wat met de inspraak der billijkheid overeenkomt: *doe regten zie niet om!* *Geen oordeel velt g'*, of *'t steunt op recht en reden*. [L. D. S. P.] *Tegen alle regt en billijkheid. Ik heb het regt aan mijne zijde*. Al wat door uitdrukkelijke voorschriften bepaald is, in beschrevene wetten aanbevolen wordt: *leer mij het recht, dat gij hebt ingezet*. [L. D. S. P.] *Het regt handhaven. Het goddelijke, menschelike, burgerlike, geestelike regt. Het regt der natuur, der volken*. De gezegde voorschriften en wetten zelve: *uw rechten, bij het heilig volk geprezen*. [L. D. S. P.] *Uwe wet hebbe ik lief, ik love uw sevenmaal 's daags over de rechten uwer gerechtigheid*. [Bijbelvert.] *Dat wordt in het regt der jagt verboden*. Eene aanspraak op eenig ding, welke op zulke wetten en voorschriften, of op de inspraken der billijkheid, gegronid is: *Tot voorstant van zijn recht, met opgeheve kling*. [Vond.] *Daar hebt gij volkomen regt op. Uwe afkomst geeft u alle regt. Hij bezigt het regt des sterksten*, de gewaande aanspraak van den sterkste op deze of gene dingen. *Hij doet afstand van zijn regt. Dat regt steunt op het algemeene gebruik*. Eene uitspraak, over voorkomende dingen, welke naar wetten, enz. afgemeten is: *ik kon in jaar en dag geen regt krijgen. Onbesproken zich oprecht in 't recht te toonen*. [Vond.] *Het strengste regt is dikwerf de grootste onregtvaardigheid. Regt is regt, al is het ook zoo krom, als een bokshoorn*; spreekw. De uitvoering van zulk eene uitspraak, van een geslagen vonnis: *wanneer wordt hij te regt gesteld? Daar zal regt gedaan worden. Genade en geen regt. Salomons*

eerste regt is in de vierschaar afgebeeld. Evenveel als *geregt*, de raadplegingen, die er tot het ontwerpen van eene regterlike uitspraak gevorderd worden, en de vergadering zelve welke die uitspraken doet, en daarover raadpleegt: *durft gij voor het regt verschijnen? Roep hem voor het regt. Te rechtgaen voor de onrechtveerdige*. [Bijbelv.] Eindelijk, nog soms eene pligtmatige handhaving der wetten: *daar is goed regt in dit land. Dan moest er geen regt meer in de wereld zijn. Daar is het recht het eenigst doel*. [L. D. S. P.] *Laat mij toch spoedig regt wedervaren!* Van hier *regten*, enz. Zamenstell.; *bloedregt*, *boschregt*, *burgerregt*, *dijkregt*, *erfregt*, *gijzelregt*, *gilderegt*, *grondregt*, *halsregt*, *havenregt*, *hofregt*, *jagtregt*, *krijgsregt*, *landregt*, *leenregt*, *offerregt*, *onregt*, *oorlogsregt*, *schoolregt*, *stadsregt*, *strandregt*, *voorregt*, *wagenregt*, *wisselregt*, *zeeregt*, enz. — *Regtbank*, *regtboek*, *regtdag*, *regtloener*, *regtelijk*, *regthuis*, *regtkamer*, *regtkunde*, *regtspleging*, *regtsban*, *regtsbode*, *regtsdwang*, *regtsgebied*, *regtsgebruik*, *regtsgeleding*, *regtsgeleerde*, *regtsgeleerdelijk*, *regtsgeleerdheid*, *regtshandel*, *regtskosten*, *regtspraak*, *regtspreking*, *regtsvorderaar*, *regtsvordering*, *regtzaak*, enz.

De oorsprong is behandeld bij *regt*, bijv. n. en bijv. Zie dat *regt*.

REGTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik regtte, heb geregt*. Bij Kil. *rechten*. In de Bijbelv. des O. T. *richten*, in die des N. T. *rechten*. Eindelijk *regt* maken: *die 't krom te regten, en het regte poogt te krommen*. [F. de Haas.] Over voorkomende personen, of zaken, naar de wetten uitspraak doen: *hij staet om de volkeren te richten*. [Bijbelv.] *De twistzake der weduwen regten*. Iemand, ingevolge van zulk eene uitspraak, openlijk straffen: *hij is te Amsterdam geregt*. Met eene zoogenoemde regterlike magt besturen: *Jephtah nu richtede Israël ses jaren*. [Bijbelv.] Oulings werd het ook voor opdisschen gebezigt: *Alle dese spijsen werden in aerde schotelen ghericht*. [Florian.] *Rechtet der scaren, dat sijt eten*. [Bijbelv. 1477.] Van hier *geregt*, eene aanrifting van spijs. Onzijdig, de uitspraak van het regt inroepen: *hij regt tegen zijnen vader. Soo ijemant met u rechten wil*. [Bijbelv.] Van hier het z. n. *regter*, enz. Voorts is *regten* naauw verwant aan *rigten*. Zie *rigten*.

REGTER, z. n., m., des *regters*, of van den *regter*; meerv. *regters*, *regteren*. Iemand, die aangesteld is, om over voorkomende personen, of zaken, naar de wetten uitspraak te doen: *Gij, rechters! oordeelt gij naar reden?* [L. D. S. P.] *Wie heft u tot een overste ende richter over ons gestelt?* [Bijbelv. des O. T.] Overdragtelijk, elk, die eenander beoordeelt; inzonderheid God: *want God bepaalt, als rechter, zelf ons tot*. [L. D. S. P.] *Soude de*

richter der gantscher aarde geen recht doen! [Bijbelv.] En de zoogenoemde regters van Israël, die dat volk tevens bestuurden: *ende daarna gaf hij haer rechters, tot op Samuel den propheet.* [Bijbelv.] Eindelijk is *regter*, in *scherpregter*, iemand, die een strafvonnis ten uitvoer brengt. Van hier *regterlijk*, *regterschap*. Zamenstell.: *regterambt*, *regterstoel*, enz. *Bloedregter*, *dijkregter*, *dorpsregter*, *halsregter*, *hofregter*, *kunstreger*, *landregter*, *marktreger*, *strandregter*, *vrederregter*, enz.

REGTER, bijv. n., zonder trappen van vergroo-ting; of liever eigenlijk de tweede vergroo-tingstrap van *regt*, dat oul. de plaats van dit *regter* bekleedde, even als *link* die van *linker*, of *slink* die van *slinker*. Dus lezen wij in den Statenbijbel: *laet uwe slinckehand niet weten, wat uwe rechte doet*, en bij Kil. *rechtehand* en *slinckehand*. Nu is de *regte*, of *rechter*, hand diegene, welke men, om iets te geven, of te doen, gemeenlijk uitsteekt, en waaraan men dus eene regte strekking geeft; terwijl de *slinke*, of *slinker*, hand slap langs het lijf neder hangt; hetwelk schijnt door het woord *slink* aangeduid te worden. Het woord *regter*, zeggen wij hier, beteekent, als het bij *hand* gevoegd wordt, regtuit gestrekt: *zie daar mijne regter hand en trouw*. Voorts bezigt men het wegens al, wat aan dien kant des ligchaams is, waar zich de *regter hand* bevindt: *zet den regten voet vooruit. Hij draagt zijn zwaard aan de regter zijde. Soo wie u op de rechter wange staet.* [Bijbelv.] *Ende hieuw hem zijn rechter oore af.* [Bijbelv.] Daar men nu aan een gebouw, een leger, en meer andere dingen, een *front*, voorhoofd, of aangezigt, toeschrijft, geeft men daaraan ook *regter* en *slinker* zijden, of *vleugels*: *de regter vleugel van dat paleis is vrij bouwvallig. De regter vleugel dreef 's vijands linker vleugel uit Frieland.* Even figuurlijk noemt men iemands voornaamsten helper, en steun zijne *regter hand*. Gods *regter hand* is zijne almagt: *dan velt uw rechtehand, hun schrik, hen neder in een oogenblik.* [L. D. S. P.] *Aan Gods regterhand zitten*, is de opperste magt naast hem bekleeden, omdat de koningen oudtijds de aanzienlijkste van hunne onderdanen aan hunne *regter hand* plaatsten; gelijk als wij nopens Salomo lezen: *ende dede eenen stoel voor de moeder des Koninghs setten, ende sij sat aen sijne rechterhand.* Onder ons is: *iemand de regter hand geven*, soms evenveel als: hem aan de hooger hand plaatsen. Bij andere volken is de *regter hand* wederom de lager hand.

REGTEVOORT, zie *regt*, bijv. n. en bijw.

REGTHEID, z. n., v., der, of van de *regtheid*; zonder meerv. De hoedanigheid, welke door het bijv. n. *regt* wordt uitgedrukt, in het

afgetrokkene, als eene zelfstandigheid beschouwd: *de regtheid van dien boom maakt hem des te schooner. Wij houden ons van de regtheid van ons geloof verzekerd. De regtheid van uw gedrag is zoo klaar nog niet bewezen.* Voorts heeft eene letterlijke opvatting van het zinnebeeldige verhaal van Adams verblijf in het Paradijs aan dit woord nog eene bijzondere beteekenis bijgezet, welke overbekend is: *de staat der regtheid.*

REGTIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik regtigde, heb geregtigd.* Iemand van regt tot een of ander ding voorzien: *regtigt gij mij dan daartoe?*

REGTS, bijw. Aan de *regter zijde*: *dan gaat hij regts, dan links.* Met den *regter voet*: *regts, links!* Met de *regter hand*: *hij schermt links en regts.* Zamenstell.: *regtsom*: *regtsom keert u*, van waar de spreekw.: *regtsom keert u spelen*, de vlugt nemen.

REGTSCH, bijv. naamw. Dat tot de *regter zijde*, of de *regter hand* behoort. In het gebruik, het tegenoverstaande van *linksch*: *zijt gij linksch? Neen, ik ben regtsch*, ik bedien mij tot al, waartoe ik slechts eene hand noodig heb, gemeenlijk van de *regter hand*.

REGTSCHAPEN, bijv. n., *regtschapener*, *regtschapenst.* Van *regt* en *geschapen*. Eigenlijk, *regtgeschapen*, *regt geaard*. In het gebruik, braaf, deugdelijk: *dat is een regtschapen karel. Welk eene regtschapene handelwijze!* Echt: *een regtschapen krijgsman gedraagt zich gansch anders. Dat betaamt geen rechtschapen Christen!* Van hier *regtschapenheid*, *onregtschapen*, enz.

REGSTREEKS, bijw. Van *regt* en *streek*. In eene *regte strekking*: *die weg leidt regstreeks naar de stad.*

REGSTREEKSCH, bijv. n. Zonder trappen van vergroo-ting. Dat eene *regte strekking* heeft: *behalve die regstreeksche bedoeling had hij nog eene zijdelingsche.*

REGTTE, z. n., v., der, of van de *regtte*; meerv. *regtten*. Het tegenoverstaande van *kromte*. Het *regte gedeelte* van een ding, dat overal niet even *regt* is.

REGTVAARDIG, bijv. n. en bijw., *regtvaardiger*, *regtvaardigst.* Van *regt* en *vaardig*. Vaardig, of bereid en gewillig tot al, wat *regt* is, wat door deugd en wetten gevorderd wordt; in welken zin het alleen wegens personen gebruikt kan worden: *Noach was een regtveerdig, oprecht man in sijne geslachte.* [Bijbelv.] Voorts, onschuldig, die den toets van een geregtelijk onderzoek doorgestaan heeft of doorstaan kan: *hij rechtveerdigh voor de onrechtveerdige.* Bijzonderlijk, elk, die de voorschriften van deugd en wetten jegens anderen opvolgt: *een regtschapen Christen is niet slechts matig, maar ook regtvaardig en godsdienstig.* In dezen zin bezigt men dit woord ook wegens God: *tot een betooninge van sijne rechtveerdigheid in desen tegenwoordigen tijt, op dat hij*

rechtveerdig zij. [Bijbelv.] *Gij zijt, ó Heer! rechtvaardig en geducht.* [L. D. S. P.] Wegens zaken: *het rechtveerdig oordeel Gods.* [Bijbelv.] *Mijne zaak is rechtvaardig*, kan den toets van een geregteijk onderzoek allezins doorstaan. *Een rechtvaardige eisch, eene rechtvaardige straf.* Van hier *rechtvaardigen, rechtvaardigheid, rechtvaardiging, rechtvaardiglijk, rechtvaardigmaken, rechtvaardigmaking, onrechtvaardig*, enz.

Rechtvaardig, hoogd. *rechtfertig*, zweed. *rättfärdig*, zou, volgens sommigen, uit het angels. *faerth*, gemoed, en *regt*, zamengesteld zijn geworden.

REGTVAARDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rechtvaardigde, heb geregtvaardigd.* Eigenlijk, rechtvaardig maken. Bijzonderlijk, onschuldig maken. Intusschen drukken de Godgeleerden dit veelal niet zoo zeer uit door *rechtvaardigen*, en *rechtvaardiging*, als door *rechtvaardig maken, rechtvaardigmaking*. In het gebruik is *rechtvaardigen* in eene geregtelijke onderhandeling voor rechtvaardig verklaren, vrijspreken: *richtet uwe knechten, vergeldende den Godtloosen, ende rechtveerdigende den rechtveerdigen.* [Bijbelv.] Tegen allen blaam verdedigen: *hij weet zijn doen zeer wel te rechtvaardigen. Soo ick mij rechtveerdige, mijn mont sal mij verdoemen.* [Bijbelv.] *Iemand rechtvaardigen*, is de billijkheid van zijne handelwijze erkennen, of dezelve verdedigen, en hem regt laten wedervaren.

REGTZINNIG, bijv. n. en bijw., *regtzinniger, regtzinnigst.* Van *regt* en *zin*. Regt van zin, van gevoelen, van geloof, regtgeloovig. Voorheen werd dit woord ook in eenen ruimeren zin genomen, voor opregt, billijk, bij Kil. *integer, aequus*, en bij Hooft: *kunnende geen rechtzinnigh (onbewimpeld) antwoord uit hem trekken.* Van hier *regtzinnigheid, regtzinniglijk*, enz.

REGULIER, ond. bijv. n. en bijw., *regulierder, regulierst.* Naar regels afgemeten, geregeld: *het is de regulierste vesting, die men ergens vindt. Zonder reguliere troepen vermag men te velde niet veel.* Aan orderregels gebonden, zoo als de geestelijken, die daarom den naam van *Regulieren* droegen, en welker gedachtenis te Amsterdam in de benaming van *Reguliersgracht, Reguliersbreedstraat*, enz. bewaard blijft. Van hier *regulierheid*. Dit hasterdwoord stamt af van het lat. *regula*.

REI, z. n., m., *van den rei*; meerv. *reijen*. Eigenlijk evenveel als *rij*. Zie *rij*. In het gebruik eene rij van dansers, zangers, of zangeressen: *met den geheelen rei. In 't midden van den maegdelicken rei.* [Vond.] *Met gezang en reijen den Koning Saul te gemoete.* [Bijbelv.] *Den rei aanvoeren, voordansen. Iemand aan den rei brengen*, hem aan het dansen helpen, en figuurlijk, hem in eenig bedrijf inwikkelen. Van hier het

onz. w. *reijen*, dansende zingen: *gij hebt mijn last en klaaglijk schreijen verwisselt in een vrolijk reijen.* [Camph.] *Reit dan hant aan hant gereder met de geele Ceres weder.* [Poot.] In Rotterdam draagt dit hand aan hand geschaard dansende zingen den naam van *ruijen*. Zamenstell.: *dansrei, maagdenrei, tooneelrei, zangrei.*

REIGER, z. n., m., *des reigers*, of *van den reiger*; meerv. *reigers*. Een bekende poelvogel: *waarin verschilt een reiger van eenen ooijevaar? Ardea verkeerde in eenen reiger* [Vond.] Spreekw.: *hij spuwt als een reiger*, hij braakt geweldig. Zamenstell.: *kuifreiger, lepelreiger; reigerjagt, reigernest, reigerveer*, enz.

Reiger. Kil. *reijgher*, Zwabenspieg. *raiger*, angels. *hragra*, neders. *regger*, en *reier*, hoogd. *Reiher*, deen. *heire*, noorw. *heigre*, zweed. *häger*, eng. en fr. *heron*, ital. *airone, aghirone*, en *agherone*, is van eenen onzekeren oorsprong.

REIEN, zie *rei*.

REIKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik reikte, heb gereikt.* Rekken, uitstrekken: *reik mij de hand*, rek, strek de hand uit ten mijnen behoefte. Dezelfde beteekenis heeft *reiken* in de zamenstellingen: *reik mij dat boek eens aan, of toe. Wie wil mij de kaars eens overreiken?* In plaats van welke zamenstell. men ook wel eens het eenvoudige *reiken* bezigt: *zij reikte hem een stuk brood.* Oulings werd het ook voor *bereiken* gebezigd: *dat hi sterren in den hemel sien soude ende reijken mochte.* [Bijb. 1477.] Onzijdig, zich uitrekken, uitstrekken: *de verschansingen reikten niet ver genoeg, om alles te omvatten. Mijn goedheid reikt niet tot u.* [L. D. S. P.] *Ende de dorschtijt sal u reiken tot den wijnoogst, ende de wijnoogst sal reijken tot den zaeitijt.* [Bijbelv.] Spreekw.: *eer zult gij met de hand aan den hemel reiken*, iets doen dat gansch onmogelijk is. Van hier *reikhalzen; aanreiken, bereiken, handreiking, overreiken, toereiken, toereikend*, enz.

Reiken, Kil. *reijcken*, hoogd. en bij Notk. *reichen*, Kero, *kerehhan*, Willeram, *rachan*, neders. *raken* en *reken*, angels. *raecan*, eng. *reach*, ijsl. *reikia*, ital. *recare* is verwant aan *rekken*, lat. *regere*, van waar *porrigere, arrigere, erigere* en *rectus*.

REIKHALZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik reikhalsde, heb gereikhalsd.* Van *reiken* en *hals*. Den hals reiken, rekken, uitstrekken, om iets te gemoet te zien, en dus een sterk verlangen naar zoodanig iets betoonen: *ik reikhalsde naar dat geluk. Hij reikhalsde naar des konings komst. Mijn haters zijn reikhalsend naar mijn dood.* [L. D. S. P.] Van hier *reikhalsing*. Six Van Chandel, en anderen bezigen *rekhalsen*.

REIN, bijv. n. en bijw., *reiner, reinst.* Onbe-

smet, onbevlekt: *rein lijnwaad, reine handen*. Bijzonderlijk, vrij van melaatschheid, en andere besmettelijke krankheden: *reine schapen*, die vrij van schurft zijn. *Die schurfttheit is genezen. Hij is reinj. Daarom sal de Priester hem reinj verklaren.* [Bijbelv.] Voorts, vrij van eene onreinheid, die men door aanraking van eenig dood ligchaam, enz. gerekend werd te verkrijgen, of van die onreinheid gereinigd: *als sij van haren vloet reinj wort.* [Bijbelv.] *Rein vee* is, dat, volgens de Mozaische wet, gegeten mogt worden: *van 't reijne vee, en van 't vee, dat niet reijn en was.* [Bijbelv.] Eindelijk is *rein* vrij van zedelijke vlekken en verkeerdheden: *dan zult gij mij een reiner harte geeven.* [L. D. S. P.] *De reine huwelijksmin. Eene reine maagd. Een rein geweten* is, dat iemand geene misdrijven verwijt. Van hier *reinheid, reinig* oulings voor *rein*, waarvan *reinigen, reinigheid, reiniging, reiniglijk, reinlijk, reinuit*, bij Kil. naakt en bloot, ook opregt: *'t quaet reinuit voor u beleden.* [Camph.] Zamenst.: *onrein*, enz., *ontreinigen*, enz., *reinoogd*, voor *rein geogd: reinoogde Rechter!* [Schim.] Deze zamentrekking zegt Z. H. Alewijn, dient den dichteren niet ontnomen te worden.

Rein, Ulphil, *hrains*, Kero *hrein*. Wille-ram., angels., neders., hoogd. *rein*, zweed. *reen*, ijsl. *hrein*. *Rein* beteekende oulings ook *regen*, en *reinen* regenen.

REINIGEN, zie *rein*.

REINVAAR, *reinvaren*, z. n., v., *der*, of *van de reinvaar*; zonder meerv. Wormkruid, als waardoor de ingewanden van wormen gereinigd of gezuiverd worden: *gemeene reinvaar*.

REIS, *reize*, z. n., v., *der*, of *van de reis*; meerv. *reizen*. Verkleinw. *reijse*. Eigenlijk, een rid, bijzonderlijk een krijgstogt te paard. In het gebruik, evenveel welk een togt, zonder betrekking tot den krijg, de handeling, waardoor men zich van de plaats, waar men is, naar eene afgelegener plaats begeeft: *eene reis doen. Eene reis ondernemen. Gelukkige reis!* de gewone vertrouwelijke gelukwensching aan iemand, die op reis gaat. *Onze reis zal geen voortgang hebben. Waarheen is de reis? Van de reis komen. Zijne reis voorzetten, staken, veranderen, uitstellen. Eene reis te voet, te paard, te land, ter zee. Die de reize aannam.* [Hoofl.] *Zijne reis te voltrekken.* [Vond.] Van eene verre en langdurige reis bezigt men dit woord ook zonder lidwoord: *zich op reis begeven. Hij gaat op reis naar de Indie. Is uw man nog op reis?* Een keer, een maal: *het is de tweede reis dat hij mij bedriegt. Hij vergaf het hem telke reize. Gij zijt mij drie reizen eten schuldig.* Eene gewone scheepslanding: *twee reizen turf, hout, kolen*, enz.

Spreekw.: *eene verloren reis doen*, in het oogmerk van zijnen togt niet slagen. *De reis aannemen*, sterven. Van hier *reijstigh*, bij Kil. ook gebruikelijk voor *reizend*, in de Bijbelv.; *reijse naar*, bij van Hass. en *reiziger*. Zamenstell.: *afreis, dagreis, heenreis, landreis, marktreis, postreis, speelreis, tehuisreis, terugreis, zeereis*, enz. — *Reis-apotheek, reisbaar, reisbeschrijving, reisboek, reisbroeder, reisgeld, reisgenoot, reisgezel, reisgezelschap, reisgoed, reishoed, reiskelder, reiskist, reiskleed, reiskoffer, reiskosten, reiskousen, reistaarzen, reismaal, reismaker, reismantel, reispenning, reisrok, reistuig, reisvaardig, reiszak*, enz.

Reis, bij Kil. *reijse*, Othrid., ijsl. *raisa*, zweed. *resa*, stamt af van *reizen*, hoogd. *reisen*, evenveel als *reiten*, *rijden*. Want *reijstigh* en *reijstigher* bij Kil. en *reijzig* en *reijzige* in het oud hoogd., beteekenden eenen ruiters even als *reijse naar*, bij van Hass. Een *reis* was een krijgstogt te paard, maar werd vervolgens wegens iederens krijgstogt gebezigd. In deze algemeener beteekenis komt *raise* reeds voor in den Zwabenspieg.; en *reisbar* was, in het oud hoogd., bekwaam, om te velde te trekken, *reiser* een krijgsknecht over het algemeen, *mitreiser* een spitsbroeder, en *reisgeld* de soldij der krijgsknechten, en al, wat de onderdanen van eenen landheer voorts tot goedmaking der krijgskosten opbrengen moesten. Eindelijk ging *reis* van de beteekenis van eenen krijgstogt over tot die van andere togten.

REISVAARDIG, bijv. n. en bijw., *reisvaardiger, reisvaardigst*. Van *reis* en *vaardig*. *Vaardig* en bereid, of gereed tot de reis: *zich reisvaardig maken. Ik was al vroeg reisvaardig.*

REIZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik reisde, heb en ben gereisd*. Eigenlijk, *rijden*. Bijzonderlijk eenen krijgstogt te paard doen. Zie *reis*. In het gebruik, evenveel welken anderen togt doen: *ging uijt, om na Macedonien te reizen.* [Bijbelv.] *Duik, duik, o Geldre! en laat hem vredig heene reizen.* [Oudaan.] *Zoo neemt ook 't schip te baet al, wat het kan, in 't reizen.* [Vond.] *Te lande, te water, te sloop, te voet, te paard, reizen.* Wanneer men nu de omstandigheid der reize in dezer voege, of wanneer men derzelver doel, mede uitdrukt, bezigt men bij *reizen* altijd het hulpwoord *zijn*, in de tijden, die een hulpwoord vereischen, en men zegt: *ik ben met rijtuig gereisd, naar Frankrijk gereisd*, enz.; maar op zich zelf staande bedient *reizen* zich van het hulpwoord *hebben*; *hebt gij veel gereisd? Als hij eenigen tijd gereisd zal hebben.* Ook wordt *reizen* als een bedrijv. werkw., en dus met den vierden naamval gebezigd; doch alleen op de wijze der wederkerende werkw., *zich moede reizen*. Voorts is: *hij gaat reizen*, in de gemeenzame verkeerling,

zoo veel als: hij gaat sterven. Van hier *reizende*, dat vaak als een z. n. gebruikt wordt: *De reizende magh zich op Nassaus zorgh verlaeten*. [Vond.] *Reizensgezind, reizier, afreizen, bereizen, doorreizen, heenreizen, markt-reizer, overreizen, uitreizen, wegveizen*, enz.

Reizen, Kil. *reijzen*, Hornegrk *reiten*, hoogd. *reisen*, neders. *resen*, zweed. *resa*, is naauw verwant aan *rijden*. Zie *reis*.

REK, z. n., o., *des reks*, of *van het rek*; meerv. *rekken*. Verkleinw. *rekje*. Wordt veelal met *rak* verwisseld, maar bijzonderlijk gebezigd wegens een werktuig, waarop de vrouwen haar linnen droogen: *hang die mutsen eens op het rek*. Zamenstell.: *hoenderrek, linnenrek, schotelrek*. Zie voorts *rekke*, en *rekken*.

REK, z. n., m., zie *rekken*.

REKEL, z. n., m., *des rekels*, of *van den rekel*; meerv. *rekels*. Het mannetje van eenen hond: *is het een rekel, of eene teef? Houdt den rekel kort aan bant, of hij bijt*. [Vond.] Een groote hond, zonder onderscheid van geslacht: *loop, rekel!* Een buffelachtig mensch: *Het is een rekel, een regte rekel door en door*. Bij Kil. is *rekel* ook een gierig mensch. Van hier *rekelachtig*. Zamenstell.: *bandrekel*, een groote hond, die steeds aan den band ligt: *hij ligt daar als een bandrekel*, in eene luje houding.

Rekel, hoogd. *Rekel*, zweed. *rakel*, schijnt verwant aan het fr. *raccaille*, eng. *rascality*, en aan *rakker*, in de beteekenis van een' hond.

REKENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rekende, heb gerekend*. Met asch bedekken: *zij rekent het vuur*. Zamenstell.: *inrekenen, oprekenen*. De eigenlijke beteekenis is klouwen, harken; en het stamwoord is *reek, raak*. Zie *reek*.

REKENEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rekende, heb gerekend*. Eigenlijk op eene reek brengen, bij een tellen, waarin het begin van alle rekenkunst bestaat: *gij moet het eene zoo wel rekenen, als het andere. Wat rekent gij voor den wijn? Mijne moeite niet eens gerekend*. Bijzonderlijk, elk ding bij zijne eigene soort optellen: *hij rekent zich onder de eerlijke lieden. Honden, wolven, hijenas, vossen en jakhalzen, worden onder een en hetzelfde gestacht gerekend. En hij is met de misdadige gerekent*. [Bijbelv.] Voorts, een ding beoordeelen en waarden: *dat zou ik zonde rekenen. Om wiens wille ik alle die dingen schade gerekent hebbe*. [Bijbelv.] En met een voorzetsel: *ik reken mij dat gansch niet tot oneer. Het sal hem tot eenen vloek gerekent worden*. [Bijbelv.] Onzijdig: *ik reken, dat zulks mijn pligt is*. De rekenkunst beoefenen: *zij rekent al heel wel. Hoe lang heeft hij al gerekend?* Het een en ander door rekenen vereffenen: *wanneer zullen wij zamen eens rekenen? Als hij begon te ree-*

nen. [Bijbelv.] Een wel gewikt en berekend vertrouwen opvatten en koesteren: *reken steeds op mijne vriendschap. Kan men op dien man wel genoegzaam rekenen?* Den tijd der bevalling eener zwangere vrouw bepalen: *wanneer rekent zij? Ik reken tegen November*. Van hier *rekenaar, rekening, reken-schap*. Zamenstell.: *aanrekenen, afrekenen, doorrekenen, mederekenen, misrekenen, narekenen, oprekenen, overrekenen, toerekenen, uitrekenen, verrekenen*, enz; *rekenboek, rekenbord, rekenfeil, rekenlei, rekenkamer, rekenkunde, rekenkundig, rekenkunst, rekenkunstig, rekenmeester, rekenpenning, rekenschool, rekentafel, rekentuig, rekenwijze*, enz.

Rekenen, hoogd. *rechnen*, Ulphil. *rachnan*, zweed. *rakna*, ijsl. *reikna*, deen. *regna*, angels. *reccan*, eng. *reckon*, pool. *rachowatij*, stamt af van *reek*, zie *reek*.

REKENING, z. n., v., *der*, of *van de rekening*; meerv. *rekeningen*. Verkleinw. *rekeningje*, ook *rekeningetje*. Verantwoording van doen en laten: *geene heeren oit kende in mijn gebied, noch rekeninge gaf*. [Vond.] In dezen zin is *reken-schap* intusschen gebruikelijker: *hoevel ik tot geen reken-schap gehouden ben, wilze u evenwel geeven*. [Hooft.] Verantwoording van ontvangst en uitgave: *wanneer doet hij rekening? Ik verwacht van u binnen kort rekening, bewijs*, enz. Onderlinge vereffening van het een en ander: *die rekeninge met sijne dienstknechten houden wilde*. [Bijbelv.] *Dorpsrekening, kerkerekening. Wanneer hebben wij rekening?* Aanteekening van geleverde waren, en andere dingen, waarvoor men geld van iemand in te vorderen heeft: *gij moet het maar op mijne rekening zetten. Dat zal eene geduchte rekening worden*. Een afschrift van die aantekening: *ik verwacht eerstdaags de rekening. Op welk een zegel moet die rekening staan? Hij moet mij daarvan een rekeningetje geeven. Zijn de rekeningen nog niet ingekomen?* Voorts, een opgevat, en gekoesterd vertrouwen: *maakt gij daar ook eenige rekening op? Men kan geene rekening op hem maken*. De bepaling van den tijd der bevalling eener zwangere vrouw: *zij is haast op hare rekening. Ik vrees, dat hare rekening niet wel uitkomen zal. Het is voor mijne rekening, ik ben daarvoor verantwoordelijk. Iets op iemands rekening stellen, iemand iets te laste leggen. Iemand iets op rekening geven, hem het geven, om het vroeg of laat met hem te verrekenen. Zijne rekening ergens bij niet vinden, er geen voordeel uithalen. Eene verkeerde rekening maken, zich een ding, of deszelfs gevolgen averegts voorstellen. Het gaat niet naar mijne rekening, naar mijne gissingen en vooruitzigten. Zamenst.: *kasrekening, tijdrekening*, enz.*

Rekening, neders. *rekening*, hoogd. *Rechnung*, eng. *reckoning*, stamt af van *rekenen* en *reek*. Zie *rekenen*.

REKKE, z. n., v., *der*, of *van de rekke*; meerv. *rekken*. Een lange stok, een vogelaarsstok: *neemt de rekke mede*.

Rekke, bij Kil. *recke*, is evenzeer verwant aan het hoogd. *Recke*, en aan ons *rek*, en *rak*, als aan *recht*, dat in het Ditmarsische eene lataanduidt, en aan *rick*, dat in het neders. dezelfde beteekenis heeft. De oorsprong van al deze woorden is *rekken*.

REKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rekte, heb en ben gerekt*. Een ding van weerskanten aanhalen: *gij moet mij dat linnen helpen rekken. Dat leder is te veel gerekt. Zij rekten hem op de pijnbank allergeveldigst*. Verlangen, in de figuurlijke gezegden: *den tijd rekken; een gesprek, vertoog, enz. rekken. 't Verlangen de uren reekt*. [Vond.] Wijder maken, uitbreiden: *rek die kousen maar een weinig. Mijn muiren zoo gerekt, mijn soo gerekend grond*. [Huigens.] Voorts zegt men wegens een mensch, die zijne ledematen al wringende uitstrekt, dat hij *zich rekt: gij rekt u, als of gij nog niet uitgeslagen hadt*; of men gebruikt daaromtrent het werkw. *rekken onzijdig: foei! wat is dat rekken en geeuwen!* Ook is het onzijd. *rekken* evenveel als langer en wijder worden: *dat touw rekt geweldig. Al valt u dat kleed nog wat naauw, het zal wel rekken*. Van hier *rek*, de daad van rekken: *ik neem aan, om dat touw in eenen rek aan stukken te trekken*; ook voor rekking: *er is geen rek in dat leer*; — *rek*, of *rak*, zie *rek*, het daaraan naauw verwante *rekke*, *rekkelijk*, toegevend, *rekkelijkheid*, het volgende *rekken*, *rekker*, *rekking*, *rekster*. Zamenstell.: *rekbank, rekdraad, reklaars, rekler*, leer, dat uitrekt, laarzenleer; *rektuig, uitrekken, enz.*

Rekken, hoogd., *rekenen*, Notk. *recchan*, Ouf. *reken*, Ulphil. *raikjan*, angels. *raecan*, zweed. *racka*, ijsl. *reikia*, lat. *regere*, is verwant aan *reiken*, *trekken*, *strekken*, en drukt het aangeduide bedrijf door zijnen klank zeer gevoegelijk uit.

REKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rekte, heb gerekt*. Eigenlijk, wegens paarden, die, zoo als de Franschen het uitdrukken, *ventre à terre*, met den buik op den grond, loopen, en zich dus ten sterkste uitrekken: *sprong morrende op zijn kar, en dee de paerden rekken*. [Vond.] Overdragtelijk, wegens een mensch, die hard loopt: *hij gaat rekken*. Van hier *rek*, de daad van dit rekken: *wat nam hij eenen rek!*

REKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rekte, heb gerekt*. Op het rek gaan: *zijn de hoenders al gerekt?*

RELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik relde, heb gereld*. Evenveel als *rallen*, *snappen*, *klappen*: *zij relde daar den ganschen dag van. Dat rellen*

is lastig. En men hoorde dapper rellen. [Gesch.] Van het oude *rel*, z. n., m., geraas, gesnap, spotternij: *Sust uwen rel*. [Spel. v. Sinn.] nog overig in het verkleinw. *relletje*, telkens herhaald vertelseltje: *hebt gij dat relletje al gehoord? Dat is een relletje geworden*: en het onderwerp, waarvan men reit: *hij is het relletje van de gansche stad*. Voorts *gerel, relling*.

RELMUIS, z. n., v., *der*, of *van de relmuis*; meerv. *relmuizen*. Hoogd. *Relmaus* en *Relle*. Veldmuis, aardmuis, een dier, dat, even als de ratten, onder het geslacht der muizen gerekend wordt, anders den naam van *zeven-slaper* voert, en dien van *slaaprat* met de groote *hazelmuis* gemeen heeft: *men meste en at weleer te Rome relmuizen in menigte*.

REMONSTRANT, z. n., m., *des remonstrants*, of *van den remonstrant*; meerv. *remonstranten*. Eene onduitsche benaming van Christenen, die te onregt dikwijls met den naam van *Arminianen* bestempeld worden, aangezien zij zich juist daarin van anderen onderscheiden, dat zij aan geene menschelijke leeringen en voorschriften eenig verbindend gezag toekennen: *de echte remonstrant laat zich door geene formulieren kluisteren*. Van hier *remonstrantendom*, *remonstrantsch*. De benaming is ontleend van eene *remonstrantie*, weleer door eenige Remonstranten bij 's Lands bestuur ingeleverd. *De historie der Remonstranten, beschreven, schoon slechts gedeeltelijk, door Regenboog*.

REN, *run*, z. n., m., *des rens*, of *van den ren*; meerv. *rennen*. Een snelle loop: *de paerden loopen op eenen ren. Hij snelde op eenen ren daarheen. Met vollen ren*. [Vond.] *Met vollen run*. [Hooft.] Bepaaldelijk, het loopen in eene renbaan: *elken ren was hij ver vooruit. Hij struikelde reeds in den eersten ren*. Een bijzondere aanval van kampvechters, die met de speer op elkander aanrennen: *hij trof hem in den tweeden ren*. Het stamwoord is *rennen*.

RENBAAN, *renbode, rendier*, zie *rennen*.

RENEGAAT, ond. z. n., m., *des renegaats*, of *van den renegaat*; meerv. *renegaten*. Van het middelceuw. lat. *renegatus, renegare*, verloochenen. Iemand, die zijne godsdienst verlaat, en tot eene andere buiten het Christendom overgaat; bijzonder gebruikelijk van Christenen die de Mahomedaansche godsdienst omhelzen. Van hier de spreekwijs: *een turk is nog beter, dan een renegaat*.

RENET, z. n., v., *der*, of *van de renet*; meerv. *renetten*. Verkleinw. *renetje*. Zeker slag van appelen: *blanke, gele, graauwe, groene, zoete, zure, renetten. Fransche renetten*, enz.

Renet, eng. *rennet*, hoogd. *Renette*, is ontleend van het fr. *renette*, dat eenen appel der koningin aanduidt.

RENNEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rende, heb gerend.*
 Snel loopen: *wie rent daar naar ons toe? Hij rent in 't heetste vuur met lans, pistool en zwaard.* Soms heeft het, even als loopen, eenen vierten naamval bij zich, als of het bedrijvend ware: *iemand overhoop rennen.* Van hier *ren, renbaan, loopbaan, renbode, postbode, rendier, renloop, renperk, renbaan, renprijs, renspeer, renspel, renstrijd, renwagen*, bij Oud: *uitgeploft uit de renwagen*, enz. *Aanrennen, overrennen, uitrennen, voortrennen, wegrennen.* enz. Vond. bezigt *rennen* voor vliegen. Oul was de onvolmaakt verleden tijd *ran*: *wat daar ut ran*, bij Lod. van Velth., eigenlijk: wat daaruit voortsproot. Ook bezigt men *geronnen*, voor *gerend*, in het verleden deelwoord: *na datter soo lange gesloopt, gejaecht ende geronnen is.* [R. Visser.]

Rennen, anders ook *runnen*, hoogd. *rennen*, neders. *rönnen*, zweed. *rauna*, angels. *aernan, ijrnan*, eng. *run*, vries. *rinnen*.

RENTE, z. n., v., der, of van de *rente*; meerv. *renten*. De opbrengst van vaste goederen en uitgezette gelden: *dat land brengt zijne renten zeer wel op. Ik zet mijn geld op renten. Leven van zijn renten, ook op zijne renten: dat ghij op uwe renten leeft.* [Gesch.] *Figuurlijk*, bij Vondel:

*Het voorjaer, nu de winter schiet,
 Brengt, als een jarenlijke rente,
 Zijn bloemen, rijk van verwen, voort.*

Ook bezigt men het hiervan gemaakte werk. *renten*, voor aan renten opbrengen: *wat dat Ingelent renten mochte.* [L. v. Velth.] *Rentende drie gulden ten honderd.* Van hier *rentbaar, renteloos*, zonder rente, zonder winst, *rentenier*, bij Hooft *rentier, rentenieren*, van zijn inkomen leven, *rentenierster*. Zamenstell.: *erfrente, grondrente, leenrente, lijfrente, losrente*, enz.; *rentebrief, rentheffer, renthesster, rentkamer, rentmeester, rentmeesterschap, rentschuld*, enz.

Rente, hoogd. *Rente*, fr. *rente*, eng. *rent*, in de taal van wallis *rhent*, zweed. *ranta*, sp. *renta*, ital. *rendita*, schijnt van het lat. *renderere*, voor *reddere* terug geven, af te stammen. De ouden bezigden voor *rente*, ook *reveninge*, van het lat. *revenire*; en de kamer van *reveninge* was hetgeen men nu noemt de *rekenkamer*.

REP, in *rep en roer*, zie *reppen*.

REPEL, z. n., m., des *repels*, of van den *repel*; meerv. *repels*. Een vlashamer: *geef mij den repel eens aan.* Van hier *repelen*, vlasbeuken, of schillen, bij Kil. *repen, reepen, roopen, ruepen*, en *ruppen*, vanwaar *repe*, dat bij Kil. zoo veel als *repel* is. In Overijssel bezigt men *reppelen*: *vlas reppelen*; en daar be-teekent het: vlas over een plank met ijzeren pennen halen, om er de zaadknoppen af te trekken.

REPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rept, heb gerept.*
 In sterke beweging brengen: *rep u. Hij rept zich lustig, als het er op aankomt. Geef vier, Konstapel, is 't, wanneer de kiel zich rept.* [Vond.] Dus vindt men de *trommel reppen*, 't *geweer reppen*, bij de vlaardinger rederrijkers, voor het geweer behandelen. Van hier *gerept* en *ongerept*: *eene ongerepte maagd.* Overdragtelijk, tot het onderwerp van een gesprek maken: *die zaak werd niet gerept.* Ook met van: *het duurde lang, eer men daartan rept.* Van hier *rep en roer*, volle beweging: *de vijandelijke vloot zette de kust in rep en roer*, bragt alles op de been, veroorzaakte eene algemeene opschudding. Zoo ook *in rep en roer zetten*; *in rep en roer staan*; *reppelijk* en *onreppelijk*, enz.

REPUBLIEK, z. n., v., der, of van de *republiek*; meerv. *republieken*. Verkleinw. *republiekje*. Een zoogenoemd gemeenebest, waar het volk de oppermagt door zijne vertegenwoordigers uitoefent: *de voornaamste republieken zijn thans die van Noordamerika en Helvetie.* Van hier *republikein, republikeinsch*, enz.

Republiek, hoogd. *Republik*, eng. *republic*, is ontleend van het fr. *républicuo*, dat van het lat. *respublica* afstamt.

RESPIJT, ond. z. n., o., des *respjits*, of van het *respjijt*; zonder meerv. Van het fr. *respit, répit*. Uitstel, tijdvergunning: *ik gaf hem nog twee dagen respjijt.* Kil. heeft *respjijt, respjirandi spatium*, tijd om adem te scheppen, en dus uitstel; ook *cessatio, moratoria pro-rogatio*.

REST, z. n., v., der, of van de *rest*; meerv. *resten*. Verkleinw. *restje*. Al, wat er van eenig ding overschiet, of achterblijft: *tuwe van drie, rest een. De rest van het eten, van het linnen. Betaal mij de rest van het verschuldigde. De rest te verhaalen.* [Hooft.] *De reste komt vergeefs om hulp en troost.* [Vond.] *Duizend gulden, en de rest*, of hetgeen er meer is. *In rest blijven*, het verschuldigde niet geheel afbetalen. *Iemand de rest geven*, hem ten volle afmaken, of bederven. *Hij heeft de rest*, hij is volkomen afgemaakt, of beschonken. Van hier *resten*.

Rest, hoogd., eng. *rest*, fr. *reste*, ital. *resto*, sp. *resta*, stamt af van het lat. *restare*.

RESTEN, onz. w., gelijkvl. *Reste, heeft gerest.*
 Overschieten, overblijven: *maar dat daarin 't leste oordeel noch rest.* [Clar. Spieg.] *Wat rester, dan dat ghij mij tredt* enz. [Camph.] Van hier, met een basterduitgang *resteren*: *want nu resteerde er nog te zingen.* [Poot.] Oul. bezigde men ook *resten* voor *rusten*: *noch daer si op resten mach mede.* [L. V. V.]

RETIG, zie *reet*.

REU, z. n., m., van den *reu*; meerv. *reuen*. Een rekel, het mannetje van eenenhond; bij Kil. *reul, reudhond*. Spreekw.: *hij bijt reuen en teven*, hij laat niemand onaangerand.

REUK, z. n., m., *des reuks*, of *van den reuk*; meerv. *reuken*. Verkleinw. *reukje*. Eene fijne uitwaseming uit verschillende dingen, welke de zenuwen van den neus aandoet; *dat heeft eenen liefelijken reuk*. *De kamer werd van den reuk vervuld*. *Dewijlgij uwen reuk onder een mengt*. [Vond.] *De reucke uwer kleederen is als de reucke van Libanon*. [Bijbelvert.] Overdragtigl: *ik rieck den zoeten reuck van vrede die hij baert*. [Vond.] *Ik heb er den reuk van weg*. *Hij is in geen goeden reuk*, men vertrouwt hem niet, men spreekt met geen lof van hem. Het vermogen, om die fijne uitwasemingen te bemerken en te onderscheiden: *zij heeft haren reuk verloren*. *Hij is scherp van reuk*. *De geuren zijn voor den reuk hetzelfde, als de kleuren voor het gezigt*. Van hier *reukeloos*, van het gezegde vermogen ontbloot, of zonder geur. Zamenstell.: *reukaltaar, reukbal, reukdoos, reukfleschje, reukmenger, reukpeer, reukpoeder, reukstof, reukvat, reukwater, reukwerk, reukwerker*, enz. *Muskusreuk*, enz. Oul. was *reukzaam* ook in gebruik: *reuksame Pericon's roos*. [K. v. Mand.]

Reuk, hoogd. *Geruch*, stamt af van *ruiken*, en is verwant aan *rook* en *rooken*. Zie deze woorden. Het hebr. *reitha, reuk*, komt hiermede in aanmerking.

REUS, z. n., m., *van den reus*; meerv. *reuzen*. Verkleinw. *reusje*. Een ongemeen lang mensch: *de reus Goliath*. *In die dagen waren der reusen op de aarde*. [Bijbelv.] Overdragtiglijk, al, wat in vergelijking van iets anders groot is; *hij is een reus nevens mij*. *De olifant is een reus onder de dieren*. *Dat is een reus onder de bergen*. Van hier: *reusachtig, reusachtigheid, reuzin*. Zamenstell.: *reuzenaar, reuzenbeeld, reuzenhand, reuzenkind, reuzenkracht, reuzenschrede, reuzenstrijd, reuzenvoet, reuzenwerk*, enz.

Reus, bij Kil. *reuse, rese*, zweed. *rese*, ijsl. *hrese*, hoogd. *Riese*. Otf. *risi*, Notk. *riso*, stamt af van *rijzen*, even als *reselick, resigh, reijsygh*, bij Kil.

REUTEL, z. n., m., *des reutels*, of *van den reutel*; zonder meerv. Het geluid der ademhaling van een mensch, welks longpijpen met bloed of slijm aangevuld zijn, zoo als dit het geval bij stervenden is: *hij heeft de reutel al in de keel*.

REUTELN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik reutelde, heb gereuteld*. Eigenlijk, het geluid, dat onder *reutel* beschreven is, geven: *het zal niet lang duren; hij reutelt reeds*. Voorts, morren, knorren: *dat onophoudelijk reutelen verveelt mij geweldig*. Ook kakelen, snappen: *begint gij weer daarvan te reutelen?* Van hier *reutel, reutelaar*, een grompot, en *gereutel*, gemompel, enz. Zie *gereutel*.

Reutelen, en *ratelen*, wordt bij Kil. verwisseld met *rotelen*; gelijk als dit in de

Bijbelv. ook voor *ratelen* gebezigd wordt: *tegen hem rotelt de pijlkoker*. Nu zijn *reutelen* en *rotelen* ook, evenzeer als *ratelen*, van het geluid, dat daardoor uitgedrukt wordt, ontleend.

REUTER, z. n., m., *des reuters*, of *van den reuter*; meerv. *reuters*. Verkleinw. *reutertje*. Eene zeef: *gij moet den reuter maar wat schudden*.

REUZEL, z. n., o., en mannel., *des reuzels*, of *van het — van den reuzel*; meerv. *reuzels*. Verkleinw. *reuzeltje*. Het smeer, dat in den buik der varkens groeit: *dat is zoo vet, als reuzel*. *Hij houdt al den reuzel der geslachte zwijnen voor zich*. J. Deck. bezigt het ook mannel.: *ick zou bijnaar mijn' reuzel scheuren*. Overdragtiglijk ook het vet, hetwelk een mensch bij zich heeft: *mijn reuzel smelt in mijn lijf van de warmte*. Zamenstell.: *reuzelkoek, reuzelpot, reuzelvet, reuzelworst*, enz. Bij Kil. vindt men *rozelsmeer, russelsmeer*; en hij verwisselt *resel* en *russel* met *reusel*. Ook schijnt het met *ruetsel* en *russel*, bij Kil. *pinguedo*, en met *root* verwant te zijn. Zie *root*.

REVELEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik reveelde, heb gereveld*. Bij Kil. ook *reven*. Suffen: *hij is ellendig aan het revelen*. *Wie dwaes hier tegens revel*. [Joh. van Vollenh.] *En dunckt het u, dat ick noch revel zonder reden*. [Vond.] *Ik ga hier voorbij, hoe ze revelen*. [Oud.] Van hier *revelaar, revelaarster, reveling*, sufferij bij Hoof: *Nu Ariadne cloeck, en bant met al uw macht, Dees revelinge uijt uw besighe gedacht*.

Somtijds doorkneden ze haar redenen met ontijdige revelingen. [Oud.] Dit woord schijnt verwant aan het fr. *rêver*.

RIB, *ribbe*, z. n., v., *der*, of *van de rib, ribbe*; meerv. *ribben*. Verkleinw. *ribbetje*. Een der bogtige beenderen, die bij menschen en zoogdieren van weerskanten uit den ruggegraat voortkomen, hart en longen omringen, en de borst vormen: *lange ribben, korte ribben*; *daar is eene rib in zijn lijf gebroken*. *Tusschen de derde en vierde rib*. [Hoof.] *Godt bouwede de ribbe, die hij van Adam genomen hadde*. [Bijbelv.] Overdragtiglijk, een stuk vleesch, dat aan de ribben van een slagbeest gegroeid is: *wij aten gerookte rib*. Een dunne balk: *laat dat hout tot ribben zagen*. *Zijn die ribben niet te zwaar voor dat dak?* De kromme inhouten, die den buik van een schip vormen: *de ribben kraakten van dien schok*. De vezelen van kruiden, bladeren, enz.: *dat koolblad heeft stevige ribben*. Die gedeelten van den omtrek van zeker slag van meloenen, waaraan hetzelfde den naam van *geribd* verschuldigd is: *hoe vele ribben heeft die meloen?* Spreekw.: *dat stoot mij op de ribben*, dat knakt mij geweldig. *Dat kleeft aan de ribben*, daar wordt men vet van. *Dat zet wat aan de ribben*, dat geeft goed voordeel. Zamenstell.: *ribbestuk*,

kalfsrib, osserib, varkensribbetjes, enz. Voorts komt van *rib* nog *ribbezakken*, in de gemeene verkeering, voor met slaan en stooten aandrijven: *men moet hem onop-houdelijk ribbezakken*.

Rib, hoogd. *Rippe*, bij Rhabanus Maurus *ribbi*, in het wendisch *rebru*, zweed., ijsl. *ref*, eng. *rib*, is van eenen Noordschen oorsprong.

RID, z. n., m., des *rids*, of van *den rid*; meerv. *ridden*. Verkleinw. *ridje*. *Rid* is eigenlijk voor *rijd*, van *rijden*. Een der onderscheidene wedloopen van een paard, dat naar den prijs dingt: *er zijn twee ridden gedaan*. *De volgende rid moet alles beslissen*. *Dat is een klein ridje*. Dit verkleinw. gebruikt men ook voor de daad van rijden: *willen wij eens een ridje doen?* Voorts moet *rid* oulings een bepaald getal van ridders hebben aangeduid. Want deze beteekenis schijnt het nog te hebben in de zamenstell.: *ridmeester, ridmeesterschap*. Veelal zegt men ook *rit*, met eene *t*: *de paarden liepen twee ritten*. En daarvan dan het onzijd. werkw. *ritten*, voor wild, en woest op en neer, en langs de straat loopen.

RIDDER, z. n., m., des *ridders*, of van *den ridder*; meerv. *ridders*. Verkleinw. *ridder-tje*. Eigenlijk, iemand, die tot een rid, een bepaald getal van ridders, behoort; bijzonderlijk iemand, die in den krijg te paard dient; iets, hetwelk oudtijds enkel door lieden van hoogen en lagen adel gedaan werd. Onder het gebied der Frankische Koningen trokken edelen en vrijlingen te velde; en zij, die iets dappers bedreven, werden verhoogd, de edelen tot ridders, de vrijlingen tot edelen, elk met nieuwe wapenschilden vereerd, tot onderscheiding van het gemeen. *De vrome ridder gespt zijn zwaard en sporen aan*. Daar nu zulke ridders zich in hunne steekspelen door bijzondere kleuren, of andere teekens, van elkander onderscheidden, kreeg de naam van *ridder* welhaast de beteekenis van iemand, die met een onderscheidend eereteken versierd is; *ridder van het gulden vlies, van den kouseband, van den adelaar*, enz.; of die tot eene orde behoort, welke zulk een eereteken draagt: *ridder van de koninklijke orde van verdiensten*. *Ridder van de Malthezer orde*. *Een stoet van edelen, vrijheeren, riddersen, graven*. [Vond.] In dezen zin is *ridder* thans enkel nog gebruikelijk, en in dien van eigenaar van een adellijk goed, welks voormalige bezitters in den krijg te paarde dienden: *beschreven ridder op den landdag*. *Iemand ridder slaan* is hem met zekere plegtigheden in eene riddersorde inlijven. *Hij wordt ridder te voet*, hij geraakt in mingunstige omstandigheden. *Het is een ridder van de droevige figuur*, eigenlijk, iemand, die een treurend beeld in

zijn schild voert, maar, in de gemeenzame verkeering, iemand, die er ellendig uitziet. Oulings werd *ridder* ook voor *rijder* genomen:

Die te peerde dikwils sitten,

Hoe goe ridders datse zijn,

Voelen dikmaals smart en pijn. [Gesch.]

Ook voor *soldaat*, in het algemeen: *soe sende hi vijf honderd ridders (milites)*. Van hier *ridderlijk*, tot eenen ridder behoorende, en kloek, dapper, *ridderschap*, enz. Zamenstell.: *ridderhof, riddersleen, riddersorde, ridderspel, ridderspoor, ridderstand, ridderteeken, riddertogt*, enz.

RIDDERSCHAP, z. n., v., der, of van *de ridder-schap*; meerv. *ridderschappen*. Volk te paard: *en van de Moab aen, en Ammons ridderschap*. [Vond.] De gezamenlijke leden van eene riddersorde: *ook gaet het vast, dat d'orden der Duitsche ridderschap zoo wijf befaemt geworden*. [Vond.] De gezamenlijke bezitters van ridderlijke goederen: *hij was beschreven in het ridderschap van Holland*. *Van de voornaamste der verbitterde ridderschap*. [Hooft.] Onzijdig, eene ridderlijke waardigheid: *die door dappre daaden het ridderschap bevocht*. [Hooft.] *Hij ziet zich met het koninklijk ridderschap beschenken*. In de Gulden Legende vindt men *dat ridderschap* voor de gezamenlijke ridders.

RIDDERSPOOR, z. n., v., der, of van *de ridderspoor*; meerv. *riddersporen*. Verkleinw. *ridderspoortje*. Eene bloem, van welke eene soort inheemsch is, maar andere soorten uit Romanie en Siberie afkomstig zijn: *uwe riddersporen schijnen reeds verwelkt*. *Enkele en dubbele, witte, roode, blaauwe, purpere, bonte, riddersporen*. Van *ridder* en *spoor*, omdat de bloem eenigzins aan zulke sporen gelijk, als de ridders oudtijds droegen.

RIDSCH, bijv. n. en bijw., *ridscher, ridschst*. Bij Kil. *ritsch*. Tot paren geneigd, verhit, geil: *dat beest is ridsch*. *Eene ridsche teef*, een parensgezind wijfje van eenen hond, en ook wel eens een geil vrouwspersoon. Dit *ridsch* is in Vriesland het gebruikelijkste, maar elders bedient men zich meer van *ridsig*. Oulings schreef men meest *ritsch, rits* en *ritsig: ritse vrouwen*. [J. H. Krul.]

RIDSELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ridselde, heb geridseld*. Voordur. werkw. van *ridsen*. Eene ligte beweging der bladeren, die een ligt geruisch verwekt: *er ridselt geen blad*. *Het ridselen van een blad doet hem beven*. *Gelijk een booswicht schrikt op 't ritsen van een blad*. [J. D. Marr.] Van hier *ridseling*, eene kleine beweging, ligte aanraking: *een leefbre ritseling doorkruipt haar 't ingewand*. [Hooft.] Ook *geridsel*. Dit woord is van het geluid der ridselende bladeren ontleend.

RIDSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ridsste, heb geridsst*. Prikkel, in beweging brengen, aanzetten. Het zamengestelde *aanridsen* is meest in

gebruik. Zie dit woord. Van hier *ridsch*, *ridsig* en *ridsigheid*. Zamenstell. : *aanridsen*, waarvan *aanridsing*, *aanridselen* en *aanridseling*, afstammen, *ridsijzer*, enz.

Ridsen, hoogd. *reitzen*, zweed. *reta*, lat. *irritare*, gr. *ἐρεθίζω*, *ἐρεθίζω*, is zijne betekenis aan zijnen klank verschuldigd.

RISIG, bijv. n. en bijw., *ridsiger*, *ridsigst*. Hetzelfde als *ridsch*. Van hier *ridsigheid*. Het stamwoord is *ridsen*.

RIEKEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik rook*, *heb geroken*. Onzijdig, fijne uitwasemingen, die den neus prikkelen, van zich geven: *dat riekt wel en aangenaam*. *Uit tijn gezogen heeft, en riekkende violen*. [Vond.] *Heere! Hij riekt nu al*. [Bijbelv.] *Bedrijvend, de gezegde uitwasemingen met den neus inademen, zoo dat dezelve daardoor geprikkeld wordt: ende de Heere roock dien liefsticken reuck*. *Hij rook er ambertucht en dronck er neckterdranck*. [Vond.] In beide beteekenissen gebruikt men intusschen hedendaags veelal *ruiken*; gelijk als men *ruiker* in plaats van *rieker* bezigt, schoon men zich in *welriekend* aan *rieken* houdt. Zie *ruiken* en *rooken*.

Rieken, oulings *riecken*, hoogd. *riechen*, angels. *reac*, neders. *ruken*, in Vriesland *roeken*, verschilt niet van *rooken*, waarvoor Notk. *riechen* gebruikt: en de beteekende zaak van *rooken* heeft ook veel overeenkomst met die van het onzijdig *rieken*. In het hebr. is *herih*, *rieken*.

RIEM, z. n., m., *des riems*, of *van den riem*; meerv. *riemen*. Eigenlijk, genoegzaam even hetzelfde als *reep*; eene lange, smalle strook, van eenig ding afgesneden. In het gebruik, eene lederen strook: *hij gordt eenen riem om zijn lijf*. *Die ook onwaerdig ben, den riem van zijnen schoen 't ontbinden*. [D. Deck.] Overdragtelijk, een breede lederen gordel, geschikt om er eene aanmerkelijke hoeveelheid gelds in te bergen: *bezwijkt gij niet onder het gewigt van uwen riem?* Eene roeispaan: *een galeiboef aan zijnen riem gekluisterd*. *Rept u toch wat met de riemen*. *Aan den riem vallen*. [Vond.] Spreekw.: *eerst in de boot, keur van riemen*, die ergens het eerste komt, heeft keur uit het voorhanden zijnde. *Men moet roeijen met de riemen, die men heeft*, men moet zich op de best mogelijke wijze van de voorhanden zijnde hulpmiddelen bedienen. *Iemand op zijne eigene riemen laten drijven*, bij Halma, hem aan eigen bestuur en eigene krachten overlaten; waarvoor men ook *op zijne eigene wieken* zegt. *Op zijne eigene riemen zich op dit vaarwater begevende*. [Vond.] *Ik steek u een hart onder den riem*, bij Vond., ik geef u moed. *Uit eens anders leder is goed riemen snijden*, voegt men aan lieden toe, die van geene spaarzaamheid weten, wanneer zij iets

voor eens anders rekening doen. *Iets aan riemen snijden*, kort en klein snijden. Zoo vele boeken papier, als er met eenen riem van eene bepaalde lengte kunnen zamen worden gebonden: *de riem van dat papier komt op zes guldens*. Van hier *riemen*, omgorden en roeijen, en *riemer*, roeijer, bij Kil. Zamenstell.: *riembank*, roeibank, *riembeslag*, *riembeslagher*, bij Kil. *riemblad*, het plat van eene roeispaan; *riemgat*, het gat, waarin de roeispaan steekt; *riemgoed*, boekverkoopers waren, die bij den riem verkocht worden; *riemmaker*, enz. *Achterriem*, *buikriem*, *geldriem*, *gordriem*, bij Kil. *jukriem*, *schoenriem*, *sleutelriem*, *spanriem*, *staartriem*, *tongriem*, *wagenriem*, enz.

Riem, hoogd. *Riemen*, neders. *reem*, angels. *ream*, *reama*, bij Olfrid. *riumo*, finl. *ruoma*, pool. *rzemien*, boh. *remen*, zweed. *rem*, fr. *rame*, eng. *ream*, ital. en spaan. *remo*, stamt af van het lat. *remus*, dat, volgens Servius, niet slechts eene roeispaan aanduidt, maar ook eeneu lederen riem.

RIEMEN, zie *riem*.

RIET, z. n., o., *des riets*, of *van het riet*; meerv. *rieten*. Verkleinw. *rietje*. Een bekend gewas: *hoe welig groeit het riet in die moerassige oorden*. *Het gekrookte riet en sal hij niet verbreken*. [Bijbelv.] *Uit de biezen, uit de rieten*. [Vond.] Eene rieten fluit: *met ruischpijp, en schalmeij, en riet, en Duitsche fluit*. [Vond.] Spreekw.: *hij zit in het riet en maakt pijpjes*, hij maakt zich de voorkomende gelegenheid wel te nutte. *Hij laat alles in het riet loopen*, hij bestuurt zijne zaken even slecht, als een schipper, die zijn vaartuig niet uit het riet der wederzijdsche oevers van zijn vaarwater, houdt. Van hier *rieten*, van riet gemaakt, *een rieten dak*, enz. Zamenstell.: *rietakker*, *rietband*, *rietbinder*, *rietbos*, *rietdak*, *rietdekker*, anders eenvoudiglijk *dekker*; *rietdijk*, *rietgras*, *rietknods*, *rietkolf*, de knobbel, waaruit het riet voortspruit; *rietmusch*, *rietpijp*, *rietpluim*, *rietsnep*, *rietsnijder*, *rietstok*, anders *rotting*, *riettop*, *rietvink*, *rietvorsch*, enz. *Bamboesriet*, *papierriet*, *suikerriet*, enz.

Riet, hoogd. *Riet*, *Rieth*, *Ried*, neders. *reet*, *rei*, vries. *reid*, eng. *reed*, angels. *hrood*, Ulphil. *raus*, middelceuw. lat. *rausea*, fr. *roseau*.

RIETPEER, z. n., v., *der*, of *van de rietpeer*; meerv. *rietperen*. Verkleinw. *rietpeertje*. Een groote langwerpige, puntig uitlopende peer: *gestoofde rietperen*. *Enkele, dubbele, rietperen*. Meestal zegt men: *riepeer*.

RIF, zie *reef*.

RIF, z. n., o., *des rifs*, of *van het rif*; meerv. *riffen*. Een lange, smalle zandbank in zee, zoo als het Bornrif bij Ameland: *moeten wij binnen of buiten dat rif omhouden?*

Hoe ver strekt zich dat rif uit? Gestloopt, verzant, gestrant op riffen, en op scheeren. [Vond.] *Zeehonden, riffen, barreningen, blinde klippen.* [Oud.]

RIFF, z. n., o., *des rifs*, of *van het rif*; meerv. *riffen*. Een geraamte: *het vleesch is gansch en al van het rif afgeteerd. Laet mijn onbegraven rif geen aerde gebrek hebben.* [Vond.] Van hier *middelrif*, een vel midden in het rif.

RIGCHEL, z. n., v., *der*, of *van de rigchel*; meerv. *rigchels*. Verkleinw. *rigcheltje*. Eene lijst: *het staat daar op de rigchel*. In de Bijbelvert. is het *rijchel*: *de rijchelen sult ghij oock met goude overtrecken*. Oulings werd het woord *rigchel* ook voor *grendel*, *repagulum*, gebezigd. Ten Kate brengt het tot *rijgen*, *ligare*, *ordine nectere*.

RIGTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rigtte, heb gerigt*. Eigenlijk, hetzelfde als *regten*, zie *regten* en *afrigten*. In het gebruik, bijzonderlijk, zulk eene strekking aan eenig ding geven, dat het regtuit, op een ander ding aan, of langs hetzelfde henen, loopt: *hij rigt zijn geweer juist naar het doel. Zij stonden aan weerskanten langs de huizen gerigt*. Figuurlijk: *rigt uwen gang naar het eeuwige leven. Ach, wierd mijn weg naar uw geboon gericht.* [L. D. S. P.] En over het algemeen, eene rechte strekking aan eenig ding geven: *rigt u!* Ja, wegens evenveel, welke doelmatige strekking: *is het geschut al gerigt? Hij rigt zich overeinde*. Van hier *rigter*, *rigtig*, *rigting*, enz. Zamenstell.: *afrigten*, anders *afregten*, *berigt*, *berigten*, *inrigten*, *inrigting*, *onderrigt*, *onderrigting*, *oprigten*, *verrigting*, *verrigten*, enz. *Rigtsnoer*, enz.

RIGTIG, bijv. n. en bijw., *rigtiger*, *rigtigst*. Dit hoogduitsche woord geraakt hier te lande, althans bij sommigen, al meer en meer in zwang, voor juist, goed, duchtig, enz. Dus zegt men: *dat uurwerk gaat volkomen rigtig. Ik verwacht eene rigtige betaling. Is uwe rekening wel rigtig?* Bijzonder zegt men wegens plaatsen, die door spoken, dieven, enz. verontrust worden zouden: *het is daar niet rigtig*; en wegens iemand, wien het in de hersenen hapert: *het is in zijn hoofd niet rigtig*. Van hier *rigtigheid* enz.

RIGTSNOER, z. n., o., *des rigtsnoers*, of *van het rigtsnoer*; meerv. *rigtsnoeren*. Van *rigten* en *snoer*. Een snoer, waarnaar verschillende werklieden hunnen arbeid rigten: *die muur is naar geen rigtsnoer opgetrokken*. Overdragtelijk, een regel voor iemands gedrag: *all' uw geboon zijn 't rigtsnoer van mijn leven.* [L. D. S. P.]

RIJ, z. n., v., *der*, of *van de rij*; meerv. *rijen*. Eigenlijk hetzelfde als *rei*; maar in het gebruik zeer verschillende; daar *rei* zich bij eene reeks van nevens elkander geplaatste zangers of dansers bepaalt, maar *rij* evenveel welke andere nevens elkander geplaatste dingen

omvat, zoo als: *eene rij van boomen, huizen, soldaten*, enz. *Duizent vlaggen op een rij*. [Vond.] *Al die boeken moeten op eene rij staan*. Voorts ook eene lat, waarvan zich de metselaars bedienen, om de steenen op eene rij te plaatsen: *mijn oog is mijn rij*, ik bedien mij, in plaats van eene rij, slechts van mijne ooggen.

Rij, hoogd. *Reihe*, neders. *riege*, bij Kil. *rijghe*, in het beijersch *reck*, schot. *rack*, zweed. *racka*, schijnt niet slechts aan *rei* verwant, maar ook aan *reek*, *reeks* en *rijgen*.

RIJDEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik reed, ben en heb gereden*. Onzijd. Op den rug van eenig dier vervoerd worden: *rijdende op eenen ezelt*. [Bijbelv.] *Hij rijdt op een wit paard. Zij reden op kemels. Op eenen olifant, op eenen bok, op eenen os, te paard*, enz. *rijden*. Op een voertuig, dat door eenig dier getrokken wordt, van de eene plaats naar de andere gevoerd worden: *soo deden sij hem rijden op zijnen wagen*. [Bijbelv.] *Ik reed op een postkar*. Op soortgelijk een voertuig van de eene plaats naar de andere gebracht worden, al is daar voor geen dier gespannen: *heeft het kind lang in het wagentje gereden? Hugo de Groot reed op eenen zeilenden wagen, in twee uren tijds, van Scheveningen naar Petten en de Zijpe. Wij waren van Delft naar den Haag gereden. Ik ben van Antwerpen naar Parijs gereden*. Voorts zegt men ook: *op schaatsen rijden, op stelten rijden, op eenen bezemstok rijden*, en figuurlijk, op de *tong rijden*, het onderwerp der gesprekken zijn. *Voor anker en ten anker rijden*, voor anker liggende door de zee geschokt worden. *Een koude koorts rijdt over mijn leen* [Vond.] *De koude rijdt mij door de leden. Nieuw Carthago rijdt op stelten*, London is vol onrust. [Vond.] *Hij rijdt er voor*, het gaat voor zijne rekening. *Het moet er zoo op afrijden*, het moet er zoo mee door. Eindelijk wordt *rijden* wegens de paring der visschen gebruikt: *het is thans de tijd, dat de snoek rijdt*. Ook van andere dieren: *mer als die achterste (schapen) reden, soe si ontfinghen*. [Bijb. 1477.] *Rijdende landen* waren oulings zulke landen, die door gedurige waterfloeden onderloopen en als in het water liggen te rijden. In een verdrag tusschen Graaf Willem den III, en Hendrik Heere van Bredenroode, (A. 1225.) wordt gezegd: *dat Zwijndrecht langhe tijd ghereden hevet ende onghedijckt geweset*. [v. d. Wal.] In al deze beteekenissen is *rijden* onzijdig. Maar het wordt ook in eenen bedrijvenden zin gebruikt: *de visschen rijden elkander. Ik heb hem drie uren ver gereden. Rijd den wagen wat aan, wat hier heen! gij rijdt u moede. Rijd het beest niet bekaf. Men heeft ons omver gereden. Het is of de drommel u rijdt, uwe bewegingen en daden bestuurt. De kleederen*

van het lijf rijden, dezelve door eene sterke beweging in wanorde brengen en verslijten. Oulings zcide men: een paard enz. rijden voor op of met een paard, enz: die reden tseuentich ezelinnen. [Bijb. 1477.] Nog zegt men: hij rijdt vier blessen, enz. Van rijden komt rijder en rijdelling, of, daar men ook wel kort af rijden zegt, rijdeling, een rijpaard. gerij, gerid, gerit. Zie gerijd. Zamenstell.: rijbaan, rijknecht, rijkussen, rijmantel, rijpaard, rijrok, rijnschool, rijtuig, rijweg, enz. Aanrijden, afrijden, berijden, berijder, doorrijden, heenrijden, inrijden, overrijden, postrijder, schaatsrijden, schaatsrijder, uitrijden, voorrijden, voorrijder, wegrijden, enz.

Rijden, hoogd. reiten, Ofr. ritan, neders. riden, angels. ridan, eng. ride, zweed. rijda. RIJDER, z. n., m., des rijders, of van den rijder; meerv. rijders. Iemand, die rijdt: hij is een uitmuntend rijder. Een gouden muntstuk, waarop een rijdend mensch afgebeeld is: ik heb eenen gouden rijder ontvangen. Heele, halve, rijders. Gouden vriesche rijders, eene bijzondere munt.

RIJF, veroud. bijv. n., bij Kil. largus, copiosus, ruim, menigvuldig: daarvan kan 't rijf gebruik het tegendeel vertoonen. — Omdat het vrij te rijf aan u geoffert heeft. [Jonckt.] Om dat het te ruijger ende rijver uitgevoerd wordt. [R. Visser.]

RIJF, rijve, z. n., v., der, of van de rijf; meerv. rijven. Eene hark: hij bediende zich van eene rijf, om het bij een te harken. Bij Halma ook eene rasp. Bij Kil. en anderen eene haar: want sij volghe dese rijve. [Gesch.]

RIJFELEN, ONZ. w., gelijkvl. Ik rijfelde, heb gerijfeld. Zeker dobbelspel: hij verloor al zijn kermisgeld met rijfelen. Van hier rijfelaar, rijfelbord, rijfelbeker, rijfelspel, rijfeltrechtter. Dit woord schijnt even als het eng. raffle, van het fr. rafte af te stammen.

RIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Ik reeg, heb geregen. Eigenlijk, doorboorde dingen, op eene rij aan een snoer vastmaken: rijg die parels aan eenen zijden draad. Koralen rijgen. Ook met een snoer, dat door gaatjes gestoken wordt, vastmaken: zij rijgt haar keurslijf. Zich rijgen is eene oneigenlijke zegswijze, in plaats van zijn kleed rijgen. Rijgen wordt ook voor het toerijen der keurs gebezigd. Doorsteken: iemand aan een degen rijgen. Figuurlijk: Men rijgt den ommekreits met schanssen van reduiten. [Vond.] Zamenstell.: rijgtijf, rijgnaald, rijgnestel, rijgsnoer, rijgveter, enz. Rijgen, in Vriesland rieren, waarvan reef, reven. Van rijgen is het eenigzins verouderde rijge, nu rij: vier rijgen steenen; eene rijge van een sardis, enz. [Bijbelvert.]

RIJK, bijv. n. en bijw., rijker, rijkst. Eenen overvloed van aardse goederen bezittende:

gij seght, ik ben rijck ende verrijckt geworden, ende en hebbe geens dings gebreck. [Bijbelv.] Dat land is rijk, en vol van rijke steden en kloosters. En rijcken overvloed met volgepropten hoorne. [Vond.] Overvloedig van kostbare dingen voorzien: men noemt een schip rijk geladen, als het eene rijke lading in heeft. Een rijk paardentuij, een rijk geborduurd kleed, een rijk gestoffeerd huis. Overvloedig met allerlei goede dingen begiftigd: rijk in verdiensten, in deugden, in verstand. Abram was seer rijck in vee, in silver, ende in gout. [Bijbelv.] Die taal is rijk in woorden. De natuur is rijk in allerlei voortbrengselen. Van hier dat dit woord zich met allerlei zelfst. naamwoorden zamenvoegen laat, zoo als in: aatrijk, appelrijk, bladerrijk, bloedrijk, bloemrijk, boomrijk, deugdrijk, eerrijk, geestrijk, genaderijk, houtrijk, hulprijk, kunstrijk, leerrijk, liefderijk, enz. Voorts wordt rijk ook als een z. n. gebruikt: hij is bij den rijcken in sijnen doot geweest. [Bijbelv.] Hij neemt het aangezigt der rijcken niet aan. Dit rijk wordt, als men het nevens arm plaatst, meermalen niet verbogen; rijk en arm prijst hem, want hij zorgt voor rijk en arm. Van rijk stamt af: rijkaard, rijkdom, rijkelijk, rijkeling, rijcken, bij Kil., evenveel als verrijken; rijkheid, oulings ook voor rijkdom, enz. Rijken, voor rijk maken, vindt men bij Spieg., Coornh. en anderen: dien nooddruff rijkt. [Spieg.]

Rijk, of rijck, hoogd. reich, Ofrid. richo, Notk. richolf, neders. riek, angels. rica, zweed. rik, ijsl. rikur, eng. rich, fr. riche, sp. rico, ital. ricco.

RIJK, z. n., o., des rijks, of van het rijk; meerv. rijken. Verkleinw. rijkje. Heerschappij, regering: En d'eer uws rijks, waar voor der vorsten beeven. [L. D. S. P.] Hij verkiest ballingschap voor 't rijk. [Hooft.] Maar deze weleer zeer gewone beteekenis van rijk is zoo verouderd, dat men thans allcen nog maar in de gemeenzame verkeerijng zegt: zijn rijk is uit, zijne heerschappij neemt een einde, of zijn gezag en invloed is weg. Voorts, al wat gezamenlijk aan eene bijzondere heerschappij onderworpen is: het rijk van Nijmegen, het grondgebied van die stad; maar bijzonderlijk al, wat aan eene gekroonde mogendheid toebehoort: het Fransche rijk. En allerbijzonderst, al wat onder de opperheerschappij van den Keizer van Duitschland plagt te staan: de zevenstar des rijx, om 't rijxgeschil t'ontwarren. [Vond.] Dezen zin heeft het woord in eene reeks van zamenstellingen; zoo als: rijksadel, rijksbaron, rijksgraaf, rijksvorst, enz. Eindelijk is het rijk der natuur al, wat de natuur oplevert, inzonderheid al, wat men op onzen aardbol vindt, hetwelk wederom in

drie kleinere rijken, *het dierenrijk, het plantenrijk, en het rijk der delfstoffen*, onderscheiden wordt. In navolging van deze uitdrukkingen bezigt men ook wel eens die van *het rijk der schoone kunsten, het rijk der wetenschappen*, enz., om al, wat onder derzelve invloed staat, aan te duiden. Zamenstell.: *rijksadel, rijksadelaar, rijksambt, rijksappel, rijksbestuur, rijksbewind, rijksbodem, rijksburger, rijksburggraaf, rijksdaalder, rijksdag, rijksgebied, rijksgenoot, rijkskreits, rijkskroon, rijksleen, rijksleger, rijksoorlog, rijksopperhoofd, rijksopvolger, rijksopvolging, rijksraad, rijkschepter, rijksstaf, rijksstad, rijksstenden, rijksvergadering, rijkszorge*, enz. *Aardrijk, dierenrijk, geestenrijk, hemelrijk, keizerrijk, koningrijk, oostenrijk, plantenrijk*, enz.

Rijk, of *rijck*, hoogd. *Reich*, Isidor. *riih*, Kero *rihh*, Otf rid. *rich*, angels. *rice*, neders. *riek*, ijsl. *riki*, zweed. *rike*, deen. *rign*, fr. *règne*, eng. *reign*, ital. *regno*, stamt van het latijnsche *regnum* af.

RIJKDOM, z. n., m., *des rijkdoms*, of *van den rijkdom*; meerv. *rijkdommen*. Wordt in plaats van *rijkheid* gebruikt, voor het bezit van eenen overvloed van aardsche goederen: *de rijke beroeme sich niet op zijnen rijkdom*. [Bijbelvert.] *Arm bij den rijkdom*. [Vond.] Voorts, die overvloed zelf: *aan welcken God rijkdom ende goederen gegeven heeft*. [Bijbelvert.] En een overvloed van evenveel welke dingen: *om den rijkdom van volk*. [Hooft.] *Hij bezit eenen onuitputtelijken rijkdom van schoone invallen. De rijkdom der barmhartigheid*. Ook wordt *rijkdom* voor de bezitters van aardsche goederen gebezigd: *er was veel rijkdom in de kerk*.

Rijkdom, hoogd. *Reichthum*, Notk. *rihtuom*, Otf rid. *rihiduam* is reeds een oud woord, even als *rihhidom*, dat bij Kero en Otf rid. in de betekenissen van heerschappij, en land, hetwelk aan iemands heerschappij onderworpen is, voorkomt.

RIJM, z. n., m., *des rijms*, of *van den rijm*; zonder meerv. De ligte uitslag, waarmede alles door een zacht vorstje bedekt wordt: *hij stroijt den rijm als assche*. [Bijbelv.] *Met sneeu en grijzen rijm*. [De Deck.] Dit woord heeft zooveel gemeens met het vries. en neders. *riem*, zweed. *rim*, eng. *rime*, angels. *hrim*, fr. *frimas* en *bruine*, ital. *brina*, dat het met dezelve van het lat. *pruina*, gr. *χρυσός*, schijnt af te stammen.

RIJM, z. n., o., *des rijms*, of *van het rijm*; meerv. *rijmen*. Verkleinw. *rijmpje*. De overeenstemming van den eindklank van woorden, of dichtregels, met die van anderen: *men magh om het rijm de taal niet vertalschen*. [Vond.] *Maar ik vind geen rijm op iksem*. [Fockenbrocq.] *De dichters zijn dicht blind; sij sien maer door het rijm*. [Huigens.]

Dichtregels, welker eindklanken met elkander overeenstemmen, en, daar dit in onze meeste gedichten plaats heeft, een gedicht over het algemeen: *beveelt men mij dan 't rijm, 'k beveel u 't rijmeloos*. [Vond.] *Gij eischt een zout en geurig rijm*. [De Deck.] Intusschen gebruikt men *rijm* en *rijmpje* meermalen wegens verzen, waarin men, behalve de overeenstemming van derzelve eindklank, niet veel dichterlijks aantreft: *ik verkies onrijm, boven zulk rijm. Het regent rijmpjes*. Van hier *rijmen*, enz. *rijmeloos*, enz. Zamenstell.: *rijmdicht, rijmdichter, rijmklank, rijmslag, rijmwerk, rijmwoord*, enz., *onrijm*, enz.

Rijm, hoogd. *Reim*, neders. *riem*, eng., fr. *rime*, ital. *rima*, pool. *rijm*, Otf rid. *rim*, lat. *rythmus*, schijnt ons met Reitz van het gr. *ρυθμος* af te stammen; vooral daar het werk w. *riman* bij Tatian. tellen, en het z. n. *rim* in het angels. en bij Otf rid. ook een getal beteekent, gelijk als het gr. *ἀριθμος*.

RIJMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik rijmde, heb gerijmd*. Onzijdig, ineindklank overeenstemmen: *hemel rijmt op gewemel. Man en kan rijmen. Die verzen rijmen niet genoegzaam*. Figuurl. overeenstemmen: *uw gedrag is ver af van met welvoegelijkheid te rijmen*. Bedrijvend, woorden zamenvoegen, welker eindklank overeenstemt: *hij rijmt daarom op waarom*. Verzen maken, die op zulke woorden uitloopen: *rijmen is geen dichten*. Van hier *rijmelen, rijmelaar, rijmelarij, rijmer, rijmerij, gerijm*. Zamenstell.: *rijmkunst, rijmlust*, enz. *Gerijmd* wordt bij overd. voor betamelijk gebezigd, gelijk *ongerijmd* voor onbetamelijk.

RIJN, z. n., m., *des Rijns*, of *van den Rijn*; zonder meerv. De eigen naam van eene bekende rivier: *gij gaet den bevrozen Rijn bezoeken*. [Vond.] Van hier *rijnsch*, enz. Zamenstell.: *rijnbezie, rijnbloem, rijngraaf, rijnland, rijnlander, rijnlansch, rijnschip, rijnschipper, rijnschuit, rijnstroom, rijmwater, rijnwilge, rijnzwaluwe*, enz.

Rijn, hoogd. *Rhein*, fr. *Rhin*, lat. *Rhenus*, gr. *ρηνος*, schijnt ons met Reitz en anderen van het gr. *ρεειν* af te stammen, daar *Rhein* in Graauwbunderland, waar deze rivier ontspringt, volgens Adelung, de naam van ontelbare kleine beekjes is, en elke beek in de zoogenoemde Romanische spraak *Rhen* heet. In het angels. is *rijne aquae cursus, rivus*.

RIJNSCH, bijv. n., *rijnscher, rijnschst*. Van den rijn afkomstig: *de rijnsche houtvloten plegen goeden rijnschen wijn mede te voeren. Ik houd van geen rijnschen bleeker*. Voorts al, wat even zuurachtig smaakt, als rijnsche wijn, of geronnen melk, gemeenlijk doet: *daar is een rijnsche smaak aan die peren. Dat is watal te rijnsch*. Gemeenlijk zegt men,

rins, of *rinsch*, in plaats van *rijnsch*. In het vriesch is *rijnsch*, of *rijnsk*, grootsch, eene vertooning van mildheid makende; zie Wasenbergh. Van hier *rijnschheid*.

RIJP, z. n., m., *des rijps*, of *van den rijp*; zonder meerv. Rijm, bevrozen daauw: *zoo dra de zon den witten rijp en dau uit kruiden zoogh*. [Vond.] *De boomen zitten vol rijp*. Van hier *rijpen*; in Vriesl. *riepen*; want *rijp* is in het vriesch en neders. *riep*, hoogd. *Reif*, Notk. *riffo*, in de taal van Wallis *rheuw*.

RIJP, z. n., v., zie *rups*.

RIJP, bijv. n. en bijw., *rijper*, *rijpst*. Een ge- was, of eene vrucht, tot eene genoegzame volkomenheid geraakt, om ingeogst, of geplukt te worden: *die appelen zijn immers nog niet rijp? Het koren zal spoedig rijp worden*. *Vroeg rijp, vroeg rot*, spreekw. Figuurlijk, tot manbare jaren gekomen: *een kint, nu rijp en huwbaer*. [Vond.] *Zij is rijp voor het huwelijk*. Al wat tot eene genoegzame volkomenheid geraakt is: *die zweerschijnt rijp te wezen*. *Als zijn oordeel maar wat rijper was*. *In een rijper tijdt, die staetig aenstapt*. [Vond.] *In rijpere jaren handelt men meer naar een rijp overleg*. *Die onderneeming is rijp*, ter uitvoering geschikt. Van hier *rijpelijk*, *rijpen*, *rijpheid*, *rijping*. Zamenstell.: *doorrijp*, *onrijp*, *onrijpheid*, *rijpmoedigh*, ernstig, bij Kil., bij wien *rijp ghesighte* een ernstig uitzigt is, enz.

Rijp, hoogd. *reif*, neders. *riep*, angels. en eng. *ripe*, Kero. *riif*, Willeram. *rief*.

RIJPEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik rijpte, heb en ben gerijpt*. Onzijd. tot eene genoegzame volkomenheid geraken, om ingeogst of geplukt, te worden: *'t Is enkel blijdschap, dat mij wacht! Mijn koren rijpt, en Doris lacht*. — *Beginnen de druiven haast te rijpen?* Over het algemeen, eene genoegzame volkomenheid bereiken: *wie weet, of zijn verstand, dat thans tot wijsheid rijpt*, enz. *De jeugd rijpt vroeger, dan voorheen*. Bedrijv., rijp maken: *'k verwachtte, dat de tijd de vrucht eens rijpen zou*. [K. Lescaill.] Zamenstell.: *aanrijpen*.

RIJPEN, onpersoonl. w., gelijkvl. *Het rijpte, het heeft gerijpt*. Ligtelijk vriezen: *het rijpt nacht op nacht*. *Het heeft gisteren avond slechts een weinig gerijpt*.

RIJS, z. n. o., *van het rijs*; meerv. *rijzen*.

Verkleinw. *rijsje*. Een jonge dunne en lenige boomspruit: *er moet nog meer rijs van dien boom weggesnoeid worden*. *Op de groene rijzen*. [Zeeuw.] *Daar sal een rijsken voortkomen uit den afgehouwenen tronck Isai*. [Bijbelv.] *De brant wordt in het rijs gesteecken*. [Vond.] *Plantsoen: ik wil dat land met rijs bezetten*. *Het rijs groeit op dien akker welig*. Spreekw.: *jong rijs kan men buigen, maar geene oude boomen, de mensch is in zijne jeugd buigzamer, dan naderhand*.

Zamenstell.: *rijsbank*, *rijsbezem*, *rijsboompje*, *rijsbos*, *rijsbosch*, *rijsbundel*, *rijshout*, *rijswaard*, *rijswerk*, enz. *Bandrijs*, *bindrijs*, *erwtrijs*, *teenrijs*, enz. Het stamwoord van *rijs* is, volgens Kil., *rijzen*; gelijk als *surgere* dat van *surculus*; en hiermede vereenigt zich Adelung; schoon hij *rijs*, hoogd. *Reis*, ijsl. *hrijs*, angels. *hris*, neders. *Ries*, ierl. *ras*, middeleeuw. lat. *rauseum*, bret. *red* en *ret*, met *roede*, en het lat. *radius*, ver- want acht.

RIJST, z. n., v., *der*, of *van de rijst*; zonder meerv. Een zeer wit, half doorschijnend en voedzaam slag van koren, dat in warme landen veel gebouwd wordt: *men eet in Oostindie gekookte rijst in plaats van brood*. *Er wordt arak van rijst gestookt*. De plant, welke dat koren voortbrengt: *de rijst bemint eenen lagen en vochtigen grond*. Zamenstell.: *rijstakker*, *rijstebrood*, *rijstebrij*, een mengsel, van rijst en melk, in Vriesland *rijstegort*, of *rijstepotmerg*; *rijstemeel*, *rijstkoekjes*, *rijstland*, *rijstoogst*, *rijststroo*, *rijstaart*, ook *rijstetaart*, *rijstveld*, *rijstvoegel*, *rijstcater*, enz.

Rijst, vries., neders. *ries*, Kil. *rijs*, hoogd. *Reiss*, boh. *reijze*, eng. *rice*, fr. *ris*, ital. *riso*, sp. *arroz*, lat. *oryza*, gr. ὄρυζα, arab. *aruz*, malab. *arizi*, heeft eenen Oosterschen oorsprong.

RIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik reet, heb en ben gereten*. Bedr., scheuren, vaneen rukken: *Zij rijt het linnen in twee stukken*. Onz., bersten, splijten: *dat hout is door en door gereten*. Van hier *reet*, oul. *rijte*, *rijting*. In eenige beteekenissen stemt het hoogd. *reissen* met *rijten* overeen, maar in andere wederom met *rukken*, *trekken*.

RIJTUIG, z. n., o., *des rijtuigs*, of *van het rijtuig*; meerv. *rijtuigen*. Van *rijen*, *rijden*, en *tuig*. Alles, waarmede men voortgereden kan worden, inzonderheid een voertuig, dat op wielen rijdt: *mijn rijtuig wacht mij*. *Een rijtuig met twee, of vier paarden*. *Rijtuig houden*. In de zeevaart is *rijtuig*, al wat tot een schip behoort, om in storm te gebruiken, als kabels, plegtankers, enz.

RIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik reef, heb gereven*. In de gemeenzame verkeerung zegt men ook gelijkvl.: *rijfde*, *gerijfd*. Harken: *waarom rijft gij dat vuil niet bij een?* Dit woord is verwant aan *rijf*, hetzij het daarvan afstamme, of den oorsprong daaraan gegeven hebbe, gelijk als het zulks aan *gerijf* moet hebben gedaan; ofschoon de beteekenis, waarin het thans voorkomt, met die van *gerijf* even weinig strookt, als met die van het vriesche *rieven*, en *reef*, *reven*. Oul. echter werd *rijven* ook voor *gerijven* gebezigd. Zamenstell.: *gerijven*, *ontrijven*, gelijkvl. — *oprijven*.

RIJZEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik rees, heb gerezen*.

Hooger worden: *dat is wel eenen roet gerezen. Het water rijst van oogenblik tot oogenblik.* Opstaan: *ik zal hem uit het bed doen rijzen. Hij rijst ijlings overeinde. Dat nu vervallen ligt zal eenmaal weder rijzen.* [J. de Deck.] Opkomen, ontstaan: *daar rees een storm. Uit die zaak zou eenbloedige oorlog kunnen rijzen. Geschillen in eenige religie rijzende.* [H. d. Gr.] Opstijgen: *Eer's ouden Titons bruit hier rees met purpre wangen.* [Vond.] *Hoe hoog die toon moog rijzen.* [L. D. S. P.] Zich opdoen; *nu rijst zaszijnthus met zijn bosch in volle zee.* [Vond.] In prijs klimmen: *de boter rijst geweldig.* Wanneer men zegt, dat *de markt rijst*, verstaat men door *markt* den prijs der goederen, die daarop verkocht worden. Zie *markt*. *Het rijzen van eenen berg* is deszelfs kant welke zich naar boven verheft. Eindelijk is *rijzen* gisten: *zie dat deeg eens rijzen. Is dat brood wel genoeg gerezen? Te berge rijzen* is, omhoog stijgen: *het haar rees mij van schrik te berge. De rijzende zon aanbidden* is, de bovendrijvende partij vereeren en vleijen. *Rijzende wijn* is wijn van eenen rijschen smaak. Oulings werd *rijzen* ook bedrijv. gebezigt: *maar hoopt het hoofd weer in de lucht te rijzen.* [Six. v. Chand.] *Uw segen rijst de pluim nu in de locht.* [Hooft.] Van *rijzen* komt *rijzing*. Zamenstell.: *afrijzen, oprijzen, verrijzen*, enz.

Rijzen, oud hoogd. *reisen*, goth. *reisan*, zweed. *resa*, angels. *risan*, *arisan*, eng. *rise*, *arise*, neders., vries. *risen*, ital. *rizzare*, duidt elke beweging aan, niet slechts naar boven, maar ook naar beneden; blijkens *rijzen*, *afrijzen*, bij Kil., *driusan* bij Ulphil., *risan* bij Notk., en *hriisan* in het angels. Bij Otfriid. is *reisan*, brengen, en delijdende vorm van dit woord, komen; want men leest bij hem: *zil wart tho gereiset*, toen kwam de tijd. Het hedend. hoogd. *reisen* is evenveel als *reizen*.

RIJZIG, bijv. n. en bijw., *rijziger*, *rijzigst*. In de lengte uitgewassen, kloek, maar slank, als een rijs: *zij is rijzig van gestalte*. Van *rijzen*. Van hier *rijzigheid*.

RIKKEKIKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rikkekikte, heb gerikkekikt*. Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid der kikvorschen; *hoor de kikvorschen eens rikkekikken*. P. H. Bakker bezigt *rikkikkikken*.

RILLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rilde, heb gerild*. Beven, niet zoo zeer van schrik en vrees, als van koude, of van afkeer: *die verwenschte pillen doen mij telkens rillen. Wie rilt niet van dat onpure weder?* Van hier *rilling*, *grillen*, *trillen*, waarin het daardoor aangeduide beven door den klank zoo veel mogelijk wordt uitgedrukt. *Rillen* is eigenlijk voor *riddelen* van *rijden*.

RIMP, z. n., m., *des rimpels*, of van den *rim-*

pel; meerv. *rimpels*. Verkleinw. *rimpeltje*. Eene onregelmatige en onbehoorlijke plooi in een buigzaam ding: *dat parkement is vol rimpels*. Bijzonderlijk, eene plooi in het vel van een mensch: *de ouderdom heeft nog zeer weinige rimpels over haar aangezicht verspreid. De wijn drijft de rimpelen uten lichame.* [Const. der Minn.] Overdragtelijk: *Een gemeijnte, die geen vleeke ofte rimpelen heeft.* [Bijbelv.] Om eene koude huivering aan te duiden, waarbij het vel als rimpelt, zegt men: *de rimpel slaat mij*. Van hier *rimpelig*, *rimpelvol*.

Rimpel, eng. *rumpel*, is verwant aan het hoogd. *rumpfen*, fronsen, rimpelen, en aan dit werkw. Oulings zeide men ook *rompel*. **RIMPELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rimpelde, heb en ben gerimpeld*. Bedrijv., zamentrekken, ploojen: *op dat zeggen rimpelde hij zijn voorhoofd*. Onzijdig, vol rimpels worden: *dat parkement rimpelt geweldig*. Ligtelijk bevrozen: *de sloot is digt gerimpelt*. Ouling zeide men ook *rompelen*: *heel gherompelt en ghefronst*. [Geschier.] Van hier *rimpeling*.

RINDE, veroud. z. n., v., *der*, of van de *rinde*; meerv. *rinden*. Bast van boomen, schors, eigenlijk bast van eikenboomen ten dienste der lederbereiders, anders *rin* en *run* genaamd, hoogd. *Rinde*, angels. *rind*, *rinde*, eng. *rinde*. Ten Kate brengt het tot *rennen*, *rinnen*, *concurrere*, *coagulare*, als de bast, die om den boom loopt.

RING, z. n., m., *des rings*, of van den *ring*; meerv. *ringen*. Verkleinw. *ringetje*. Eigenlijk hetzelfde als *kring*, een ronde omtrek: *er is een ring om de maan. De bast van dien boom is vol van ringen*. Voorts een ding van metaal, hout, enz., hetwelk de gedaante van eenen kring heeft: *hij maeckte ook twee goudene ringen daer aen.* [Bijbelv.] *Zij had eenen schoonen ring aan den vinger.*

Al draagt een aap een gouden ring,

Hij is en blijft een leelijk ding.

Naar den ring steken, een weleer zeer gebruikelijk wedspel, waarin men hard te paard rijdende, met een speer, of laus, naar eenen opgehangen ring stak. Van hier *ringen*, enz. Zamenstell.: *ringband*, *ringbord*, *ringbout*, *ringduif*, *ringkas*, *ringkoffertje*, *ringkolder* en *ringkraag*, *ringmuur*, *ringrups*, *ringvloot*, *ringwijze*, *ringvinger*, *ringvorm*, enz. *Ankerring*, *armuring*, *deurring*, *gordijaring*, *hoepring*, *neusring*, *oorring*, *schotelring*, *slutelring*, *tafelring*, *tooverring*, *zegelring*, enz.

RINGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ringelde, heb geringeld*. Veroud. voortd. w. van *ringen*. Bij Kil. met eenen ring omgeven, insluiten, ook temmen, bedwingen: *geen beter handt hebben van de Nederlanders te ringelen.*

[Hooft.]

RINGELOOREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ringeloorde, heb geringeloord.* Van ringelen en oor. Eigenlijk, bij de ooren omleiden, even als dieren, die met eeneketen geboeid, omgedraaid en omgeleid worden. In het gebruik, iemand op allerlei wijze naar zijne hand zetten: *wat laat hij zich van dat wijf ringeloo- ren.* Tergen: *Eer wij van 't Spaansch geweld ons laten ringeloo- ren.* [J. de Marr.] *Ons dus durft ringeloo- ren.* [Moon.]

RINGEN, veroud. w., gelijkvl. *Ik ringde, heb geringd.* Insluiten, bepalen. doch buiten samenstell. niet meer in gebruik. Van hier *omringen.* Van ring. In de gemeenzame verkeering wordt *ringen* ook als een onzijd. w. gebezigd, voor eenen ring, of ringen, dragen: *zij ringt niet aardig.*

RINKEL, bij Kil., *ringkel*, z. n., m., *des rinkels*, of *van den rinkel*; meerv. *rinkels*. Verkleinw. *rinkeltje*. Een blikken, ijzeren, of koperen plaatje, of ringetje, waarmee men een geluid maakt, dat door dit woord uitgedrukt wordt: *die kinderstoel is wel van rinkels voorzien.* Van hier *rinkelen*, bij Kil., *ringelen*. Samenstell.: *rinkelbel, rinkelbom, rinkelrooijen*, enz.

RINKELN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik rinkelde, heb gerinkeld.* Met rinkelen spelen; en ook op andere wijzen zulk een geluid verwekken, als er met rinkels wordt gemaakt: *zij rinkelt met den sleutelring voor de ooren van het kind.* Van hier *rinkeling, gerinkel*.

RINKELROOIJEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik rinkelrooide, heb gerinkelrooid.* Van rinkel en rooijen, of roden, rotten, bijeen loopen. Zie *rot*. Onder een luid getier rondzwieren: *zij rinkelrooiden den ganschen nacht langs de straten.* Van hier *rinkelrooijer*.

RINKET, z. n., o., *des rinkets*, of *van het rinket*; meerv. *rinketten*. Een kleinere valdeur in de grootere deur van eene sluis: *de sluis staat op het rinket*, is anders gesloten, maar het rinket is nog open. Waarschijnlijk moest men eigenlijk *klinket* zeggen. Zie *klinket*.

RINKINKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rinkinkte, heb gerinkinkt.* Onzijdig, een sterk gerinkel, gerammel, geraas, maken: *vreeselijk rinkinken die losballen.* Bedr. iets met zulk een geraas vernielen: *zij hebben al de glazen aan stukken gerinkinkt.* Dit woord is eene nabootsing van het daardoor beteekende geluid.

RINNEKEN, *rinniken*, zie *grinniken*, en *ginniken*.

RINSEL, zie *runsel*.

RIOOL, z. n., o., *des riools*, of *van het riool*; meerv. *riolen*. Verkleinw. *riooltje*. Eene vuilniszijp: *een der voornaamste wonderen van het oude Rome bestond in deszelfs riolen.*

Riool, of *riool*, inde taal van Wallis *rhigol*, fr. *rigole*, middeleeuw. lat. *rigula*, schijnt van het lat. *rivus*, *rivulus*, af te stammen. Want het beteekende, volgens Kil., oulings

niet slechts eene vuilniszijp, maar ook elk ander kanaaltje en greppeltje, en bijzonderlijk eene akkervoor; en *riolen* is bij hem, even als in het hoogduitsch, voren in den grond delven en ploegen.

RISPEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik rispte, heb gerispt*, Hetzelfde als *oprispen*, en ook bijkans niet dan in deze zamenstelling gebruikelijk. Zie derhalve *oprispen*.

RIST, oulings *reessem*, z. n., v., *der*, of *van de rist*; meerv. *risten*. Verkleinw. *ristje*. Een getakt uitspruitel van eenen aalbezieboom of wijnstok, waaraan de bezien, of druiven zitten: *de gele risten dragen aangename bessen, dan de groene.* De gezamenlijke be- zien, die aan eene rist zitten, te gelijk met die rist: *gij moet er de beste risten uitzoeken.* De gezamenlijke uijen, die aan een stroo- bosje vastgemaakt, en dus verkocht worden: *hoe veel geeft gij voor die uijenrist, of rist uijen?* Een vlasbundeltje: *dat vlas schijnt reeds in risten verdeeld.* Eene hoeveelheid van op haren kant gezette leijen, welke acht voeten in de lengte bedraagt: *er zullen ver- scheidene risten leijen aan dien toren ver- bruikt wezen.* Figuurlijk: *de erffenisse eener riste van Vorstendommen.* [Hooft.] Van hier *risten*, tot risten maken: *geriste uijen*; *zoo vol als geriste uijen*, zeer vol, digt op een gepakt.

RITS, een klanknabootsend woord, dat als een tusschenwerpsel gebruikt wordt: *hij scheurt het, rits! aan flarden.* Ook kan het, even- eens als *bons*, enz. in eenen zelfstandigen zin gebezigd worden: *zij scheurde het in eene rits midden door.*

RITTEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik rittede, heb gerit.* Sterk heen en weder loopen en draven, zoo als dartelende kinderen doen: *ik versta niet, dat gij langs de straat loopt ritten en vliegen.* In eenen bedrijvenden zin is: *de kleederen van het lijf ritten*, evenveel als: *die van het lijf rijden.*

RIVIER, z. n., v., *der*, of *van de rivier*; meerv. *rivieren*. Verkleinw. *riviertje*. Een vloed van binnenwater, die door bronnen en beekjes gevormd wordt, zich in zee onlast, en gestadig derwaarts afloopt: *ende heeftse gevestigd op de rivieren.* *Doorsneiden met rivier en meiren.* [L. D. S. P.] Samenstell.: *rivierdijk, rivierkreeft, rivierpaard, rivier- visch, rivierwater*, enz.

Rivier, eng. *river*, fr. *rivière*, ital. *rivo*, sp. *rio*, stamt af van het lat. *rivus*, uit het gr. *ῥέων*, *vloeijen*. Ook is het verwant aan het chaldeeuwsche *riah*, *bevochtigen*.

ROB, z. n., m., *des robs*, of *van den rob*; meerv. *robben*. Verkleinw. *robbeetje*. Eene klasse van zoogdieren, die zich in het water ophoudt, en waaronder men *zeebeeren, zeehonden, zeekalven, zeeleeuwen*, en meer andere soorten, rekent: *robben zijn zeedieren*,

die zich somtijds wel mede te land begeven. [Zorgdrag.] Ook wordt het voor de maag van groote visschen gebezigt: *zou God mij in den rob en in de holle dermen van dit woest zeedrocht wel sien?* [Fr. v. Dorp.] Anderen bezigen *rop*: door 't eten wordt de *rop* weer ledig zonder teeren. [Oud.] Zamenstell.: *robbeheid*, *robbejagt*, *robbespek*, *robbe-traan*, *robbevel*, enz. Aan eenen korten, dikken jongen geeft men den naam van *rob-beknol*; en aan een zeeman dien van *zeerob*.

Rob, *robbe*, hoogd. *Robbe*, neders. *rubbe*.
ROBBEVEL, z. n., o., *des robbevets*, of van het *robbevel*; meerv. *robbevellen*. Van *rob* en *vel*. Het vel van eenen rob. Van hier het onveranderl. bijvoegel. naamw. *robbevellen*: eene *robbevellen tabaksdoos*.

ROBIJN, z. n., m., *des robijns*, of van den *robijn*; meerv. *robijnen*. Verkleinw. *robijntje*. Een edel gesteente van eene roode kleur, hetwelk in hardheid en zeldzaamheid het naaste aan den diamant komt, en daarom door sommigen ook *de roode diamant* genoemd wordt: *zoo vat metael den edelsten robijn*. [Vond.] *Indien dat iemand u verkocht . . . een brandenden robijn*. [H. de Gr.] In dit geslacht bezigt men *robijn* steeds, als daardoor een bepaald edel gesteente aangeduidt wordt; maar als men het oogop de stof heeft, waaruit een juwelier zulk een gesteente vormt, plaatst men *robijn* in het onzijdige geslacht, even als *diamant*, *doek*, enz.: 't *Robijn der lippen deed hem branden*. [De Deck.] 't *Mals robijn der lippen*. [De Deck.] Oulings beteekende *robijn* ook een' zak: *Ende quam gaende mit sinen robine*. [Lodew. van Velth.] Men bezigt ook *rubijn*, fr. *rubin*, van het lat. *rubinus*, van *rufus*, rood.

ROEDEN, zie *roeijen*, *rooijen*.

ROEDE, *roe*, z. n., v., *der*, of van *de roede*; meerv. *roeden*. Verkleinw. *roedje*. Eigenlijk genoegzaam hetzelfde als *rijs*, eene dunne, buigzame boomspruit. Deze beteekenis heeft het woord voornamelijk in de zamenstell.: *berkenroede*, *hengelroede*, *spitsroede*, *voegelaarsroede*, *wigchelroede*, enz. Op zich zelf beteekent *roede* dikwijls eenen maatstaf van eene bepaalde lengte: *wanneer zal hij met zijne roede komen, om die turf te meten?* De uitgestrektheid, welke door zulken maatstaf beslagen wordt: *er zijn zes en twintig roeden turf*. Twee tegen elkander overstaande wieken van eenen molen: *er schijnt aan die molen eene nieuwe roede te moeten wezen*, dat is, een stuk houts, hetwelk door de as gestoken twee wieken vormt. De staart van eene komeet: *een staartstar, die haare roede uit het Weste naa het Ooste strekte*. [Hooft.] Het mannelijk deeldeel van menschen en beesten; een *riem*, die bij Kil. *roede* en *roeder* heet; en verschillende soorten van houten, ijzeren, koperen, en

andere staven; zoo als eene *tooverroede*: *Circe sloeg den Koning met haar gouden roede*. [Vond.] *Het teeken van den provoost, is eene roede roede*. *Die van de pest hersteld waren moesten zes weeken agter een met eene witte roede in de hand gaan*. [Wagen.] *Bedroede, glasroede, gordijnroede, vensterroede*. *De roede roede* wordt somwijlen in plaats van den provoost gebruikt: *de roede roe vangt alle stroopers op*. Eindelijk is *roede* een geesel uit eene enkele roede, of uit eenige zamengebundene rijzen, bestaande: *de roede ende bestraffinge geeft wijsheid*. [Bijbelv.] *Het kind kreeg wat met de roe*; en overdragtiglijk alle tuchtiging: *die uwen arm bevelen heeft de roede*. [D. Deck.] *Was een magtigh geweldenaar zijne roede nooit ontwasen?* [Vollenh.] *De roede kussen* is, zich aan de tuchtiging onderwerpen. *De zondaar kust de roe*. [Vond.] Van hier *roeden*, of *roeijen*, *roedmeester*, of *rooimeester*, erfscheider, *roeder*, nu *roer*, enz. Zamenstell., behalve de reeds opgenoemde: *geesetroede*, *meetroede*, *molenroede*, *tuchtroede*, enz. *roedrager*, *roedrig*, enz.

Roede, hoogd. *Ruthe*, Notk. *ruota*, *ruoto*, neders. *rood*, *rode*, eng. *rod*, hung. *rud*, finl. *ruode*, schijnt ons geenszins zoo verwant aan *rijs*, als Adeling beweert.

ROEDEN, zie *roeijen*, en *rooijen*.

ROEDRIG, *roedrager*, *roededrager*, z. n., m., *des roedrijs*, of van den *roedrig*; meerv. *roedrijs*, *roedragers*. In eenige oorden van ons land, een gerechtsbode: *zoo lang zijn beker van den roedrigh vol geschonken*. [Moon.] *Hij heeft het bedieningje van roedrig*, of *roedrager*, *bekomen*, hij is tot gerechtsbode aangesteld. De roedragende hemelbode, Mercurius: *Latonaes dochter traadt den roedrig op zijn hielen*. [Vond.] Van *roede* en *drig*, *drager*; zie *drig*.

ROEF, z. n., v., *der*, of van *de roef*; meerv. *roeven*. Verkleinw. *roeffje*. Eigenlijk, een verdekje; en voorts een afgeschoten vertrekje achter in een klein schip: *wij zaten met ons vieren in de roef*. *De roef huren*. In *dat Leven J. C.*, A. 1499 vindt men reeds: *de roef van 't schip*. Een schuins oplopend deksel op eene doodkist: *met eene toeloo-pende roeve*. [Hooft.] *De roef is al vastgeschroefd*. Zamenstell.: *roefgeld*, *roefkussen*, enz. Oulings beteekende *roef*, een gewelfsel, een vertrek.

ROEIJEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik roeide, heb geroeid*. Onzijd., heen en weer bewegen, om daardoor een zwaar ligchaam in eene vloeistof voort te schuiven. Zoo zegt men van een mensch, dat hij *roeit*, wanneer hij onder het gaan, de armen op en neer beweegt. om zich daardoor als voort te stuwten. De zwanen en alle watervogels *roeijen* met hunne pooten, hetwelk ook eenige vogels

onder het vliegen in de lucht doen. Vond. zegt: *de vogel, eer hij roeit*, enz. In het dagelijksche gebruik is *roeijen*, een vaartuig door eene gestadige beweging van deszelfs riemen, voortstuwen: *roeit nu lustig wakkre knapen*. *Men moet roeijen met de riemen, die men heeft*, men moet zich schikken naar de gelegenheid. Wanneer de vrouwen eene barende vrouw te hulp komen, zegt men: *dat zij uit roeijen gaan*. Bedrijvend: *zij roeiden de boot naar den wal*. Iemand in zulk een vaartuig, door middel van de gezegde beweging, vervoeren, *laetze zich met riemen roeien naar heur lustprieel, Zwartzee*. [Vond.] Van hier *roeijer*. Zamenstell.: *roeibank, roeibark, roeidol, roeischip, roeischuit, roeistaaf, roeispaan*, enz. *Galeiroeijer, sloeproeijer*, enz.

Roeijen, bij Kil. *roeden*, neders. *roedern*, hoogd. *rudern*, angels. *rowan*, eng. *row*, zweed. *ro*, van *roede, roei, ree*, bij Kil., riem, afkomstig; en de bron van *roer*.

ROEIJEN, *rooijen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik roeide, heb geroeid*. Wijn peilen: *is die wijn al geroeid?* Van hier *roeijer, roeistok, wijnroeijer*, enz. Uittrekken, uithalen: *onkruid roeijen*, thans meest *uitroeijen*. Voor roeijen was oulings *roeden* in gebruik: *die sal uit den volcke uitgeroedet worden*. [Aldeg.] Ook *roden*. *Het is een tijd te planten ende tijd te roden, dat gheplant is*. [Bijb. 1477.]

ROEK, zie *roekeloos*.

ROEKELOOS, bijv. n. en bijw., *roekeloozer, roekeloos*. Van *roek* en *loos*. Zorgeloos, vermetel, al te stout: *hoe roekeloos is die onverlaat, in al zijn doen*. *Tegen eene bestliste overmagt te kampen, is een roekeloos bedrijf*. Van hier *roekeloosheid*, in den Bijb. van 1477 *roekeloosheit; verroekeloozen*, enz. Het stamwoord is *roeck, rock*, toezigt, bij Kil., *ruaca* bij Kero; *roeck nemen op eenighe saecke*, daarop letten; van waar *roecken, roeken*, bekommeren: *hem en roeckt niet, wat hij seijdt*, het bekomert hem niet, wat hij zegt. *Dies is, dat ic roec, dat ic die tafele niet en laet varen*. [Maerlant.] Oulings zeide men ook: *roeken van iemand, iets, of eenigs dings: wantu niet en roecste van dijnen princen*, enz. [Bijb. 1477.] Dus is de regte spelling *roekeloos*, en niet *reukeloos*, dat zonder reuk zou zijn, hetwelk Vond. echter bezigt: *die reuckloos ment den breidel van de zon*.

ROEKEN, zie *roekeloos*.

ROEKKOEKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik roekkoekte, heb geroekkoekt*. Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid der duiven: *ik roekkoek als een reeuwsche doffer*. [Six van Chandel.]

ROEM, z. n., m., *des roems*, of *van den roem*; zonder meerv. Eene luide verkondiging van iemands eer: *verbreid zijn roem de gansche wereld door*. *Met al hinnen roem*. [Vond.] *Uw' roem, uw' wondre majesteit* [L. D. S. P.] *Hij draagt daar roem op, hij beroemt zich*

zelve daarop. *Naar roem staan*. *Zich roem verwerken*. *Iemands roem benijden*. *Ik zeg het, zonder eigen roem*. *Roem in schande stellen*, loftuitingen gronden op iets, dat schandelijk is. Van hier *roemachtig*, bij Kil. Zamenstell.: *roemgierig*, begeerig naar roem; *roemgierigheid, roemrijk*, rijk in roem; *roemruchtig*, door roem bekend; *roemruchtigheid, roemruchtiglijk, roemwaardig, roemwaardigheid, roemzucht*, zucht en verlangen naar roem; *roemzuchtig, roemzuchtigheid*.

Roem, hoogd. *Ruhm*, neders. *room*, Kero, Olfred. *ruam*, is verwant aan het zweed. *rom*, dat eene juichende goedkeuring aanduidt; terwijl *ruom* in zekere oude Glossen door *geroep* vertaald is. Het stamwoord is het volgende:

ROEMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik roemde, heb geroemd*. In eenen bedrijvenden zin, luid verheffen, loven, prijzen: *hij wordt van iedereen geroemd*. *Geslachte aen geslachte sal uwe werken roemen*. [Bijbelv.] *En roemen uw' gezag, uw majesteit*. [L. D. S. P.] *Hij had ze schoonst geroemt*. [Vond.] Ook *zich van iets roemen: al roemt zich Mexiz van zulk een vont*. [Vond.] Onzijd., ergens roem op dragen: *hij roemde op zijn geslacht*. *Roem toch niet op uw verstand! Er is op hem niet veel te roemen*. Van hier *roembaar, roemer, roeming, roemsaem* bij Kil., *beroe-men*, enz.

Roemen, hoogd. *ruhmen*, is verwant aan het angels. *hrijman*, roepen, en het zweed. *roma*, luidkeels toeuichen.

ROEMER, zie *romer*.

ROEP, z. n., m., *des roeps*, of *van den roep*; zonder meerv. Eigenlijk, de daad van roepen. In het gebruik, een luid gerucht: *er gaat een slechte roep van hem uit*. *Den gemeenen roep volgen*. [Oud.]

Roep, hoogd. *Ruf*, Notk, *ruoft*, is afkomstig van het volgende:

ROEPEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik riep, heb geroepen*. Onzijdig, zich met eene luide stem laten hooren, schreeuwen: *sij roepen, ende de Heere hoort*. [Bijbelv.] *'K roep tot u, benaauwd van harte, en 'k roep om hulp den ganschen dag*. [L. D. S. P.] *Om hulp, om bijstand, om genade, om wraak*. *roepen*. Ook enkel *roepen*, voor om wraak roepen: *daar is een stemme des bloeds uwes broeders, dat tot mij roept*. [Bijbelv.] Van hier *roepende zonden*. Bedrijvend, iets uitschreeuwen: *hij roept moord en brand*. [Vond.] *Hoor ik de nachtwacht geen twaalf roepen?* Iemand met of zonder verheffing van stem bij zich vorderen: *wie roept mij daar?* *Roepen wij hen binnen*. *Men roept ons in het geveer*. Noodigen, over het algemeen: *ga, waar de eer u roepen mag*. *Zij worden tot het avondmaal geroepen*. *God roept den*

mensch krachtiglijk door zijne genade. Van hier *roeper*, *roeping*, *roepster*. Zamenstell.: *roepstem*, *aanroepen*, *afroepen*, *beroep*, *beroepelijk*, *beroepen*, *geroep*, *inroepen*, *uitroepen*, *verroepen*, enz.

Roepen, hoogd. *rufen*, neders. *ropen*, vries. *rodpen*, zweed. *ropa*, finl. *raawun*, zwab. *riafun*, Otfriid., Notk. *ruofan*, Isid. *hroefun*, Ulphil. *hropjan*, is een klankna-bootsend woord.

ROEPER, z. n., m., *des roepers*, of *van den roeper*; meerv. *roepers*. Iemand, die roept: *hij is de roeper*, en *wij zijn de geroepenen*. Eene spreektrampet: *wij praaiden hen met den roeper*. *Reik mij den roeper eens aan*. Voorts een lokvogel; en bij Kil. de strot.

ROER, z. n., onz., *des roers*, of *van het roer*; meerv. *roeren*. Eigenlijk, een werktuig, om te roeijen, een riem. Bijzonderlijk, een zware breederiem, waarmede men een bootje van achteren zoo wel voortroeit, als bestuurt. In het gebruik, een werktuig hetwelk aan groote, en ook aan menige kleine, vaartuigen de plaats van zulk eenen riem vervangt: *dat schip luistert niet naar het roer*. *Werp het roer om*. *Toen ik op het roer leunde*. [Vond.] Overdragtelijk, het bestuur van evenveel welke dingen: *zij zitten aan het roer van staat*. *Houdt in die bespringvlaeg der vijanden het roer*. [Vond.] Spreekw.: *hij is het roer van het schip*, hij bestuurt alles. *Hij staat zijne poos aan het roer*, vervult zijnen pligt naar behooren. *Als 't mijn glas was, om te staan te roere*. [Zeeuw.] *Die hunne pooze te roer gestaan hebben*. [Hooft.] *Het roer houden*, figuurlijk, het bestuur der zaken in handen hebben: *Godt, die 't roer houdt hier beneen*. [Moon.] *Het roer ligt er naar*, het is er op gezet. *Houd uw roer regt*, pas op uwe zaak, ook, in de gemeenzame verkeer, van iemand, die beschonken is: pas op, dat gij van dronkenschap niet valt. *Hij staat stijf op zijn roer*, is niet ligt van zijn stuk te brengen. *Het roer vasthouden*, het bestuur van zaken niet verlaten. Van hier *roerloos*, *roerpen*, *roertouw*, enz.

Roer, bij Kil. *roeder*, neders. *roder*, angels. *rhoder*, eng. *rudder*, Otfriid. *ruoder*, Boxhorn *rhodol*, pool. *rudel*, stamt af van *roeijen*, bij Kil. *roeden*, *roeder*, bij zamen-trekking *roer*. Zie *roeijen*.

ROER, z. n., o., *des roers*, of *van het roer*; meerv. *roeren*. Eigenlijk, eene rieten pijp, en voorts evenveel welke pijp. In het gebruik, de pijp van een schietgeweer, en zulk een schietgeweer zelf, zoo haast het eene aaumerkelyke lengte heeft, en dus geen pistool; maar een suaphaan: *ik greep een geladen roer*. *Die hond is op het roer geleerd*. *Met het roer op den hals*. [Hooft.] Zamenstell.: *roerband*, *roerloop*, *roermaker*, *roerschutter*; *ganzeroer*, *jagtroer*, *vogelroer*,

vuurroer, *windroer*, *zinkroer*, bij Kil. *senghroer*: *het zinkroer in de vuist*. [Hooft.]

Roer, hoogd. *Rohr*, ijsl. *reijr*, bij Kero. *rorriü*, Notker *ror*.

ROER, *roere*, z. n., v., *der*, of *van de roer*; zonder meerv. De daad van roeren, beweging, opschudding, beroerte: *al in roere stellen*. [Kil.] Bij denzelfden Kil. eene krankheid, welke den naam van *beroerte* draagt, en buikloop. Maar heden ten dage is dit woord enkel gebruikelijk in zamenvoeging met *rep*: *hij bragt alles in rep en roer*, in volle beweging en opschudding. Zie *reppen*. Zamenstell.: *oproer*. Het stamwoord is *roeren*.

ROERDOMP, z. n., m., *des roerdomps*, of *van den roerdomp*; meerv. *roerdompen*. Zeker slag van reigers, geel van kleur, met bruine vlekken: *maer de roerdomp ende nachtvijl sullen het erflick besitten*. [Bijbelv.]

Roerdomp, hoogd. *Rohrdommel*, oul. *hordommel*, Notk. *horotumbel*, Rhab. Maur. *horotubil*, waarschijnlijk van *hor*, dreck. en *dompelen*, of *dampen*, omdat hij den bek in het slijk steekt, als hij het bekende geschrei aanheft, waaraan hij zijne neders. namen *iprump*, en *ikrum*, even zeer te danken heeft, als dien van *roertrompe*, bij Kil., bij wien *trompe* een mondtrommel, waldhoorn, enz. beteekent, terwijl *roer* in deze zamenstelling de beteekenis van riet hebben kan. In de Bijbelvert. van 1477 heet hij *roesdommer*.

ROEREN, bedr. w., gelijkv. *Ik roerde*, heb *geroerd*. Aanraken: *kruidje roer mij niet*. Zie *kruid*. Overdragtigl.: *zij is een kruidje roer mij niet*, zij is ligt geraakt. *Het eene huis roert het andere*. Bewegen: *dat verhaal heeft mij innig geroerd*. *Hoe 't zich al rondom mij roert*, [Vond.] In beweging brengen: *roer den brij*. *Hij verbiet de Zee te roeren*. [Vond.] *Den trommel roeren*, het trommelvel in beweging brengen: *door 't roeren van een trom alleen*. [Vond.] *Hoe meer men zulke dingen roert, hoe meer zij stinken*, hoe meer men daarover spreekt, hoe meer onaangenaamheden men verwekt. Oul. werd *roeren* ook voor betreffen gebezigd: *wat nu die stukken roert*. *Wat andere zaeken roert*. [H. de Gr.] Ook voor aanroeren, melden: *want hier (in dit boek,) worden gheroert namen ende historien*. [Bijbelv. 1477.] Van hier *roerbaar*, *roerend*, *roertijk*, welke woorden dezelve beteekenis hebben: *roerende goederen*, die men *roeren*, bewegen, van de eene plaats naar de andere brengen kan, in tegenoverstelling van *vaste goederen*, als huizen, landerijen, enz. Voorts *roer*, *roere*, *roering*, enz. Zamenstell.: *roerkruid*, bij Kil. een kruid, dat tegen den buikloop gebruikt wordt, hierom ook *loopkruid* genoemd, *roer-*

spaan, of roerstok, een Apothekers werktuig, roervink, enz. Aanroeren, beroeren, doorroeren, inroeren, omroeren, ommeroer, of roerom, onderroeren, oproeren, terroeren, uitroeren, wegroeren, enz.

Roeren, hoogd. *ruhren*, neders. *rôren*, vries. *reeren*, ijsl. *reira*, angels. *hreoeran*, eng. *rear*, zweed. *rôra*, Olfrid. en Notk. *ruoren*, Isid. *chiruoran*, *hriran*, Ulphil. *reiran*, gr. *ῥοιρεῖν*.

ROERING, z. n., v., der, of van de roering; meerv. *roeringen*. Verkleinw. *roeringje*. Beweging: de wind verwekte eene sterke roering in het water. Even als roer bij Kil., buikloop, loslijvigheid: ik heb eene geweldige roering in mijne ingewanden. Opschudding: die tijding verwekte eene groote roering onder het volk. Van dien gene, die de roering makede. [V. Hass. aantek. op Kil.]

ROEROM, z. n., m., des roeroms, of van den roerom; meerv. *roerommen*. Een gebak van gestadig omgeroerd koekebeslag: eet gij ook gaarne roerommen bij endvogels? Een pannecoek, die niet heel, maar geroerd en aan brokken uit de pan komt: gij bakt niets dan roerommen. Een mengelklomp: tot eenen roerom, heeft Hooft; bij wien ommeroer de plaats van beroering vervult, in: tot ongelooftelijken ommeroer aller zinnen. Beide woorden zijn van omroeren gevormd.

ROERVINK, z. n., m., des roervinks, of van den roervink, meerv. *roervinken*. Verkleinw. *roervinkje*. Eigenlijk, een vink, die andere vinken in het net lokt; gemeenlijk naar zijn gezang *kwinker*, genoemd. In het gebruik, een verleider van de menigte tot oproer: de roornaamste roervinken werden bij den kop gegrepen. Bij Kil. ook *rockvincke*, van *rocken*, *rokkenen*, en *roerstichter*, van *roer*, *beroerte*, en *stichten*; maar *roervink* is daarentegen zamengesteld uit *vink* en *roeren*, lokken; welke beteekenis het hoogd. *ruhren* nog hedendaags heeft, en in *Ruhrvogel*, *Ruhrterche*, ten toon spreidt; terwijl *roere*, *ruere*, bij Kil. een lokaas aanduidt.

ROES, z. n., m., van den roes; meerv. *roezen*. Verkleinw. *roesje*. Bedwelming door sterken drank: eenen goeden roes hebben, of aanhebben. Heeft hij zijnen roes al uitgeslagen? Nu waren de Duitschers oulings gewoon, om in zulk eene bedwelming de gewigtigste staatsbesluiten te nemen, en dezelve, na dat zij ontnuchterd andermaal daar over geraadpleegd hadden, zoo zij ze alsdan nog goedkeurden, ten uitvoer te brengen. Zij namen die besluiten derhalve in eenen roes. Van hier is bij den roes, nog hedendaags, op grond van losse gissingen, onberaden: ik heb dat vleesch bij den roes gekocht. Het gaat daar alles bij den roes, zonder genoegzaam beraad en overleg. Roestwerk is, dat men naar eenen lossen overslag aangenomen

heeft; of aangenomen werk, over het algemeen, in tegenoverstelling van dagwerk. Roezen is eenen lossen overslag over iets maken: gij behoeft dat vleesch niet te wegen, wij zullen maar roezen. Roezemoezen, ook roezeboezen, is tieren en krioelen, als of men door sterken drank bedwelmd was: knechtjes en meisjes roezemoesden door elkanderen. Roezig is, door den drank bedwelmd: hij zag er heel roezig uit. In Vriesl. is het vol ongeordende beweging: het is daar altijd eren roezig.

ROEST, z. n., m., van den roest; zonder meerv. Ruwe aarddeelen, die uit verschillende metalen opgelost worden: daerse noch motte noch roest en verderft. [Bijbelv.] Vreet roest een ander speer; zijn punt en ijzer blinkt. [Vond.] Men houdt het loodwit voor den roest van het lood. Die nauwelijx den roest ontgaen. [D. Deck.] Bij Halma te onregte onzijdig: het roest van 't ijzerwerk schuren. Bij Moonen is het vrouwelijk. Van hier roestachtig, roestig, enz. Zamenstell.: koperroest, ijzerroest, enz.

Roest, hoogd., deen., zweed., en bij Tat. *rost*, neders., angels., eng., *rust*, finl. *ruoste*, hong. *rosda*, pool. *rdza*, boh. *rez*, ijsl. *rid*, wallis. *rhjrdni*, fr. *rouille*, ital. *ruggine*, *rubigine*, lat. *rugo*, in *aerugo* en *ferrugo*, en *rubigo*, schijnt verwant aan rood.

ROESTEN, onz. w., gelijkvl. Ik roestte, ben geroest. Met roest bezet zijn: alle onedele metalen roesten, maar het goud is aan geen roesten onderhevig. Door roest verteerd worden, en vergaan, over het algemeen: oude liefde roest niet. Van hier roesting. Zamenstell.: aanroesten, afroesten, beroesten, doorroesten, inroesten, verroesten, wegroesten, enz. Zie voorts roest.

ROESTEN, onz. w., gelijkvl. Ik roestte, heb geroest. Bij Kil. rusten; van vogelen gesproken, die op hunne rust gaan zitten. En roest, roeste is bij denzelfden Kil. een hinnenkot, of hoenderkot. Voorts zegt men wegens patrijzen, die digt ineen kruipen, en stil blijven zitten, en wegens andere vogelen, die zich op eenen boomtak, of elders, nederzetten: zij gaan roesten, zij gaan te roest.

ROESTIG, bijv. n. en bijw., roestiger, roestigst. Met roest bezet: wat is dat mes roestig! Schor, heesch: de keel is mij verbazend roestig. Van hier roestigheid, reeds in de Bijbelv. van 1477 voorkomende; doet die roesticheit van den silver; in de statenoverz.: doet het schuim van 't silver weg.

ROET, z. n., o., des roets, of van het roet; zonder meerv. Eene donker bruine of zwarte zelfstandigheid, welke door het vuur uit verscheidene brandstoffen voortgebracht wordt, en zich aan de rookleiders vasthecht: die kagchelpijp zit vol roet. Wanneer zal men het roet eens uit den schoorsteen regen? Van

hier *roetachtig*, *roetig*, dat naar roet zweemt of smaakt; *roetigheid*. Zamenstell.: *roetkleur*, *roetkleurig*, enz. *kagchelroet*, *ovenroet*, *schoorsteenroet*, enz.

Roet, neders. *root*, hoogd. *Russ*, is een oorspronkelijk Duitsch woord, hetwelk ook ongel., smeer, aanduidt. Zoo vinden wij in den Bijbel van 1477: *ende dat ruet van vette beesten*. Overeenkomstig met deze betekenis, lezen wij bij J. Cats: . . . *sijn oog, en sagh niet op het osseveleis, niet op het smeer, niet op het roet*.

ROEWAARD, zie *ruwaard*.

ROEZEMOEZEN, *roezen*, *roezig*, zie *roes*.

ROFFEL, z. n., v., *der*, of *van de roffel*; meerv. *roffels*. Eene schaaft, waarmede men het ruwste van het hout afschaaft: *geef die plank eenige streken met de roffel*. *Hij loopt er maar met de roffel over heen*, is figuurlijk, hij gaat daarmede los en slordig te werk. Van hier *roffelen*, *roffeling*. Zamenstell.: *afroffelen*, *geroffel*, *roffelschaaft*, *roffelwerk*, enz. Dit woord is zekerlijk ontleend van het geluid, hetwelk eene roffelschaaft verwekt, als men daarmede ruw hout bearbeit. Ten minste heerscht er eene klanknabootsing in.

ROFFEL, z. n., v., *der*, of *van de roffel*; meerv. *roffels*. Verkleinw. *roffeltje*. Een gestadig gerommel, hetwelk men met eene trom verwekt: *men sloeg eene roffel*. Voorts. de kastijding van eenen soldaat, die onder het gezegde gerommel door de spitsroeden loopt: *hij kreeg eene duchtige roffel*. En eene babelaarster, die door haar geklap, het gerommel van eene trom nabootst: *dat is eene regte roffel*.

ROFFELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik roffelde, heb geroffeld*. Met de roffelschaaft het ruwste van het hout afschaven. Figuurl., iets ten ruwste doen, er los en vlugtig over heen loopen: *wat hebt gij dat werk weer geroffeld!* Onzijd: *gij moet zoo niet roffelen*. Van hier *roffelaar*, *roffelaarster*, die het werk bij overhaasting en slordig doet.

ROFFELEN bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik roffelde, heb geroffeld*. Onzijdig, een gestadig gerommel met eene trom verwekken: *dat roffelen verveelt mij geweldig*. En zulk een gerommel door een onophoudelijk geklap nabootsen: *wat roffelt dat wijf!* Bedrijvend, eenen soldaat kastijden: *wie wordt er nu geroffeld?* Van hier *roffeling*, *geroffel*.

ROFFIAAN, z. n., m., *des roffiaans*, of *van den roffiaan*; meerv. *roffianen*. Een hoerwaard: *men dekte den roffiaan geduchtig toe*. 't *Zij woekenaer*, 't *zij dief*, 't *zij wuigte roffiaan*. [F. v. Dorp.] Dit woord is van het fr. *ruffien*, of liever van het ital. *ruffiano*, of sp. *roffian*, ontleend. Van hier *roffiaanschap*.

ROG, z. n., m., *des rogs*, of *van den rog*; meerv. *roggen*. Verkleinw. *rogje*, *roggetje*. Dezen naam geeft men aan eenige soorten van

kraakbeenige zeedieren; inzonderheid aan zekere soort van platvisch met een langen staart en scherpen rug: *men vangt in West-indie, en op de kust van Noorwegen, verbaazend groote roggen*. *Haairog*, *kaandrog*, *spiegelrog*, *tritrog*, enz. Overdragtelijk, een morsig vrouwensch: *dat is een stinkende rog*. Spreekw.: *was er slimmer rog in zee, hij zou mij aan boord komen*, was er erger onaangenaamheid voor mij mogelijk, ik zou dezelve niet ontwijken. Zamenstell.: *rogsaus*, *rogstaart*, enz.

Rog, hoogd. *Roche*, neders. *ruche*, deen. *rokke*, zweed. *raocka*, eng. *roach*, is van eenen noordschen oorsprong.

ROGHEL, z. n., v., *der*, of *van de rogchel*; meerv. *rogchels*. Hetzelfde als *ragchel*, eene fluim: *hij kon geene rogchels meer opbrengen*. Van hier *rogchelachtig*. Zamenstell.: *rogchebel*, eene rogchel, en een morsig vrouwensch, en *rogchelpot*, figuurlijk, hetzelfde als *rogchelaar*, bij Kil. *rocheler*, en *rochaert*, in het Const. Th. Juw.: *het is een ouden rochaert, alsoo ik gae vermoen*. Het stamwoord van dit alles is het volgende:

ROGHELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rogchelen, heb gerogcheld*. Hetzelfde als *ragchelen*; en tevens hedendaags in navolging der Duitschers, meermalen voor *reutelen* gebezigd. Zie *reutelen*, en *ragchelen*. Van hier *rogchelaar*, *rogchelaarster*, *rogcheling*.

Rogchelen, hoogd. *rocheln*, bret. *ronkel*, is even als *ragchelen*, een klanknabootsend woord.

ROGGE, z. n., v., *der*, of *van de rogge*; zonder meerv. Een bekendslag van koorn: *die rogge is niet wel gemalen*. *Met vette rogge te voeden*. [Voud.] Het plantgewas, hetwelk dat koorn voortbrengt: *de rogge staat overal een slecht*. *Hebt gij uwe rogge al gemaaid?* Zamenstell.: *roggebloem*, *roggebrood*, *roggemeel*, enz.

Rogge, bij Kil. *rogge*, ook wel eens *rog*, oudDuitsch *rogge*, middeleeuw. lat. *rogga*, wend. *roch*, hoogd. *Rocken*, wallis. *rhiig*, angels. *rijge*, eng. *rije*, deen. *ruyen*, zweed. *rag*, dalmat. *raak*, is even zeer van eenen noordschen oorsprong, als de rogge zelve.

ROK, z. n., m., *des roks*, of *van den rok*; meerv. *rokken*. Verkleinw. *rokje*. Een kleedingstuk van meer dan eenen aard, naar dat het voor mans of vrouwen dient. Voorts duidt *rok* in de zamenstell.: *borstrok*, *hemd-rok*, *nachtrok*, *overrok*, *pelsrok*, enz. nog andere soorten van kleedingstukken aan, en schijnt het de betekenis van een kleed over het algemeen te hebben: *ende hij maekte hem eenen veelverwigen rok*. [Bijbelv.] *Een slip van den rok scheuren*. [Hooft.] *In onzen vleeschelijken rok*, in ons vleeschelijk kleedsel. [D. Deck.] Bijzonderlijk bedienen de zeelieden zich van dit woord, om een be-

kleedsel van deze of gene tuigaadje aan te duiden. Spreekw. : *een rokje uittrekken*, vermagern. *Zijnen rok omkeeren*, van de eene gezindheid, of partij, tot de andere overgaan. *Iemand den rok uitvegen*, hem lustig bekijken of slaan. *De rok maakt den man*, zet hem glans, en uiterlijke waarde bij. *Het is wel een rokje kouder*, zoo veel kouder, dat men een kleedingstuk te meer dient aan te trekken. Zamenstell. : *apenrok, bovenrok, krijgsrok, lijfrok, livreirok, onderrok, reisrok, rijrok, winterrok*, enz. *Rokkeband, rokkebond, rokstijf, keurstijf, rokstijfmaker, roksmouwen, rokspand, rokvoering*, enz.

Rok, hoogd., zweed., neders. *rock*, angels. *rocc*, fr. *frac*, bret. *roket*, wallis. *rhuchen*, slavon. *ruuh, raucho*, finl. *roucka*, hong. *ruhha*, Willeram. *rocche*, Notk. *rokk*. gr. *razos*, sijr., samarit. *rakua*, is een zeer oud woord, waarvan het fr. en eng. *rochet*, ital. *rochetto*, span. *rochetto*, verkleinwoorden zijn, en welks oorsprong voor ons verborgen ligt. **ROKKEN**, z. n., o., *des rokkens*, of *van het rokken*; meerv. *rokkens*. Oulings *rok*, bij Kil. *rock, spinnrock*. Het werktuig waarom men het vlas, of de wol, windt, die men spinnen wil: *is uw rokken al ledig gesponnen? En houdt haer handen stil, aen 't rokken d'een en d' ander aen de spil*. [H. De Gr.] Voorts het vlas, of de wol waarmede het rokken omwoeld is: *spin uw rokken toch af. Hij uensch, eer 't rokken dunt, het mes door uwen draed*. [D. Deck.] Zamenstell. : *rokkenblad, rokkenpapier, rokkenshoof, rokkenstok*, enz. *Spinrokken*, in plaats van welk men oulings niet dan *spinrok* bezigde: *hare hantpalmen vatten den spinrock*. [Bijbelv.] *Bij den spinrok*. [Vond.] In het onzijd. gesl. : *het spinrock van Minerf te handelen*. [Westerbaen.]

Rokken, of *rok*, eng. *rock, rack*, ital. *rocca*, sp. *rueca*, zweed., ijsl. *rock*, finl. *rucki*, lapl. *rokkal*, hong. *rohka*, hoogd. *Rocken*, is een noordsch woord van eenen onzekeren oorsprong.

ROKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rokte, heb gerokt*. Eigenlijk, vlas, of wol, op een spinrokken winden: *als het rokken is gedaan, willen wij aan 't spinnen gaan. 't Is sijn geroekt, maar grof gesponnen*. [Vond.] Overdragtelijk, iets ontwerpen: *hier is geroekt, dat noch niet en is volsponnen*. [C. v. Ghist.] *Want dat gheroekt is moet volsponnen sijn*. [Bijbelv. 1477.] Van hier *berokken*, dat insgelijks het laatste aanduidt: *maer kerkgeschild berockt onsterfelijke krijgen*. [D. Deck.] Voorts vindt men bij Kil. nog *oprokken, rokssel en rokvink*, zie *roervink*. Het stamwoord van *rokken* is *rok*; even als *rokken* dat van het volgende

ROKKENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rokkende, heb gerokkend*. Hetzelfde als *rokken*: *is het vlas*

al gerokkend? Sijn toesien is verdienst; sijn rockenen is winnen. [Huygens.] Bijzonderlijk, veroorzaken: *waar de gierige eigenbaat uw val niet rokkende*. [J. de Marr.] Vijandschap stichten: *den broeder tegens broeder te rokkenen*. [Hooft.] *Men rokkent geweldig tuschen hen*. Van hier *rokkenaar, rokkenaarster, rokkenarij, rokkening, rokkenster*, enz. Zamenstell. : *berokkenen, oprokkenen*, enz.

ROL, z. n., v., der, of *van de rol*; meerv. *rollen*. Verkleinw. *rolletje*. Een cilinder van hout, of andere stof, waarvan men zich tot verschillende einden bedient: *leg dien steen op rollen, om hem te verstepen. Zijn de rollen overal goed onder de kiel geplaatst? Er ontbreekt eene rol bij mijnen mangel. De rol moet nog over dat stuk lands*. Eene ronde schijf, welke zich rondom eene as beweegt: *de rollen van dien rotwagen moeten gesmeerd worden. Mijn oventje staat op rollen*. Al wat in den vorm van zulk eene schijf, of van eenen cilinder, zamengepakt of gewonden is: *een rolletje dukaten, papier, stokvisch; eene rol lood, matten; eene rol tabak, varinas*, enz. Bijzonderlijk, een geschrift, op parkement, of papier, dat op eene rol gewonden, of cilindersgewijze opgevouwen wordt: *in de rolle des boeks is van mij geschreven*. [Bijbelvert.] En, daar men, om zulk een geschrift te lezen, het papier, of parkement moest ontrollen, of over de rol halen, ontstond de spreekwijs *iets over de rol halen: de vorige eeuwen over de rol halen*. [Oud.] *Hij is bij de monstering op de rol geplaatst*. Allerbijzonderst, eene lijst van menschen, die voor het regt gedagvaard worden: *laat hem op de rol zetten! De civile rol, de criminele rol*. En de plaats, waar zulke menschen verhoord worden: *gaat gij nog niet naar de rol? Het papier, waarop de rede, die een tooneelspeler te voeren heeft, beschreven is: oulings had elke tooneelspeler zijne rol in de hand*. Hetgene op die rol geschreven is: *hij heeft zijne rol niet genoegzaam van buiten geleerd. Zal een ander uwe rol verstaan? [Vond.] Al wat een tooneelspeler te zeggen of te doen heeft: hij voert zijne rol niet kwalijk uit. Ook speelde hij de rol*. [Hooft.] Nog al overdragtelijker, is *iemand's rol spelen*, zijn karakter, of eenig bijzonder bedrijf van hem, nabootsen. *Eene rol spelen*, zich anders aanstellen, dan men is, of een of meer bijzondere bedrijven verrijgen. *De wereld is een speeltooneel; elk speelt zijn rol en krijgt zijn deel, elk verrigt eenige bijzondere bedrijven, en wordt daarnaar beloond*. Van hier *rollen*, enz. Zamenst.: *rolband*, die in rollen verkocht word; *rolbed*, dat op rollen staat; *rolbeurt, rolblok, rolbroek, rolkoets*, eene legerkoets op rollen, en een rijtuig op lage wielen; *rolkoetsje, rolkousen, rollaag, rolpaard, rolpens*, met

gehakt en gekruid rundvleesch gevulde, en tot rollen gemaakte pens; *rolrond*, *rolsteen*, *rolstoel*, *rolstok*, *rolcast*, die vast op zijne rol is; *rolwagen*, *rolwagentje*, enz. *Aanrol*, glooijing, *mangelrol*, *monsterrol*, *naamrol*, *parkementrol*, *pleitrol*, *schepensrol*, *schoutrol*, *schrijfrol*, *tabaksrol*, *tooneelrol*, *wagenrol*, enz.

Rol, *rolle*, hoogd. *Rolle*, neders. *rulle*, zweed. *rulla*, wallis. *rhol*, eng. *roll*, fr. *rouleau*, en *rôle*, ital. *ruotolo*, en *rolla*, schijnt van het lat. *rotula* en *rota*, af te stammen, even als het ital. *ruota*, fr. *roue*.

ROLLAAG, z. n., v., *der*, of *van de rollaag*; meerv. *rollagen*. Verkleinw. *rollaagje*. Van *rollen* en *laag*. Eene laag van aarde, of andere dingen, welke, op de scheiding tusschen eenen lageren en hoogerem grond, strekt, om het afrollen van den laatsten voor te komen, gelijk als een *aanrol* dit door zijne schuinsche rigting voorkomt: *maak mij daar eene rollaag van klei of zoden*.

ROLLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rolde, heb en ben gerold*. Onzijdig, de beweging van eene schijf, die derwijze om hare as wentelt, dat zij voorwaarts verplaatst wordt: *het tafelbord rolt over de kamer. Waarheen is die duit gerold?* Dezelfde beweging van een ander ligchaam, dat, uit hoofde van zijne rondte, daar voor ook vatbaar is: *de tranen rolden hem over de wangen. Die bal rolt naar den paal. Toen de appel, roof van gout, en blozend roof, quam rollen*. [Vond.] Alle voortgaande beweging, die uit wenteling ontstaat: *de kinderen rollen over den grond. Bedenk, hoe al die hemelbollen gestaag rondom het zonlicht rollen!* *De golf, gelijk een klot al hooger opwaert rolt*. [Vond.] De voortgang van het geluid van den donder, en meer andere klanken: *'s Heeren stem, op 't hoogst geducht, rolt en klatert door de lucht*. [L. D. S. P.] *Dat gerucht rolt van plaats tot plaats, van oor tot oor*. De nederdalende beweging van een ligchaam, dat zich daaronder rondwentelt: *ik zag hem van den toren naar beneden rollen. Er rolde haar een steen van den muur op het lijf*. Neervallen, over het algemeen: *de kalk rolt van den wand. Er rolde menige ruiter van zijn paard. Ik zal hem doen rollen*, ik zal zijnen val bewerken. *Een dubbeltje kan wondertlijk rollen*, eene zaak kan eenen vreemden keer nemen. Overdragt., van verzen, die zacht vloeijen, en zonder stooting kunnen gelezen worden: *zijne verzen rollen altoos*. Bedrijvend, voort, of heen en weder wentelen: *hij rolt zich zelven over den grond. Het deeg moet wel gekneed en gerold worden. Eene kolfbaan rollen*, met eene steenen rol gelijk en effen maken. Van hier *rollend*, vloeijend, *rolling*. Zamenstell.: *aanrollen*, *afrollen*, *doorrollen*, enz.

Rollen, hoogd. *rollen*, neders. *rullen*, zweed. *rulla*, bret. *ruila*, fr. *rouler*, ierl. *rolam*, eng. *roll*, middeleeuw. lat. *grollare*, stamt af van *rol*.

ROLLEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rolleerde, heb gerolleerd*. Dit bastaardwoord duidt de verdeling van de onderscheidene rollen van een tooneelstuk onder de spelers aan: *na het rolleren ging een ieder aan zijn werk*. Van hier *rollering*.

ROLPAARD, z. n., o., *des rolpaards*, of *van het rolpaard*; meerv. *rolpaarden*. Anders *roopaard*. Eene affuit op rollen, die men voor het scheepsgeschut bezigt, geschutwagen: *het geschut wordt op de rolpaarden gelegd*. Van *rol* en *paard*, welken naam men aan dit werktuig geeft, omdat het zijn geschut, even als een paard zijnen last, op den rug heeft, en met dien last als het ware af- en aanrijdt. Daarentegen bestaat *roopaard* uit *roo*, *rood*, en *paard*: *de Kleppers zwoegen voor affuiten en roopaarden*. [J. de Marr.] En hier bij doelt men misschien op de kleur, welke deze scheepsaffuiten doorgaans hebben; althans, ingevolge hiervan, zegt Vond: *Het bootsvolck voert de vlagh, rolt tonnen buskruit voort, of zadelt roode paerden*, enz. Of is *roopaard* misschien slechts eene verbastering van *rolpaard*, even als *rampaard*, bij Halma?

ROMAN, z. n., m., *des romans*, of *van den roman*; meerv. *romans*. Verkleinw. *romanetje*. Evenveel welk verdicht geschiedverhaal, maar bijzonderlijk zulk een, waarin de liefde de hoofdrol speelt, en haar doel, door eene reeks van allerlei verwarringen henen, zoekt te bereiken: *er is mij geen schooner roman bekend, dan het Bedelaars meisje. Een staatkundige, historische, wijsgeerige en zedelijke roman*. Van hier het bastaardw. *romanesk*, dat naar eenen roman zweemt, en *romanzucht*, eene groote zwakheid van onzen leeftijd.

Roman is, volgens sommige, een bastaardwoord, uit het fr. *roman* ontleend; en dit beteekent eigenlijk een verhaal in de *romansche taal* beschreven, dat is in de landtaal van Frankrijk, Spanje, en Italie, die zich in de middeleeuwen uit een mengelmoes van latijn, gothisch, frankisch, en meer andere talen, vormde. Volgens Wacht. is *roman* een in rijm geschreven werk, van het teuton. *riman*, *reiman*, *metrice scribere*, gelijk de meeste oude fabelgeschiedenissen, of *romans*, zoo wel bij de Engelsche, Franschen, Hoogduitschers, als bij ons, in rijm zijn zamengesteld; terwijl men, schoon naderhand deze werken in onrijm geschreven werden, dezelve met den naam van *roman* heeft blijven bestempelen.

ROMANCE, z. n., v., *der*, of *van de romance*; meerv. *romancen*. Ingelijks een bastaard-

woord, bijzonderlijk eene kleine avontuurlijke geschiedenis, die op eenen gemeenzaamen trant in dichtmaat beschreven is, aanduidende: *wie leest niet gaarne de romance van Feith, Tollens, enz.*

ROME, z. n., o., *Romes*, of *van het Rome*. De eigenaam van eene bekende stad: *'t aelaude Rome heeft eer barensnoot geleden*. [Vond.] *Ende doe wij te Roome gekomen waren*. [Bijbelv.] Gemeenlijk acht men Rome afkomstig van *Romulus*; anderen zoeken den oorsprong van dit woord in de eigennamen van *Romanus*, *Romas*, *Romus*, of *Roma*; anderen in het gr. *ρομης*, dat volgens eene reeks van oude geschiedschrijvers de naam was van een slot, hetwelk er, omstreeks den Trojaanschen krijg, op den Palatijnschen berg gesticht werd, door Evander, die daarom bij Virgil. *Romanae conditor arcis* heet.

ROMEIN, z. n., m., *des romeins*, of *van den romein*; meerv. *romeinen*. Een in de stad Rome geboren persoon; inzonderheid een burger van het oude Rome: *de Romeinen waren een dapper volk*.

ROMEINSCHE, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het oude Rome afkomstig, en daartoe betrekkelijk: *de Romeinsche heerschappij*. *Eene Romeinsche kleederdragt*. *De romeinsche geschiedenis*. *Op zijn Romeinsch leven*. *Dat is een Romeinsch stuk*, een kloek bedrijf, zoo als die der burgers van het oude Rome, die bij ons den naam van *Romeinen* voeren, waarvan *Romeinsch* afstamt. Daarentegen is *Roomsch*, dat tot het tegenwoordige Rome behoort. Zie *Roomsch*.

ROMER, roemer, z. n., m., *des romers*, of *van den romer*; meerv. *romers*. Verkleinw. *romertje*. Een wijnglas, kelk, met eenen langen voet, in tegenoverstelling van een *kelkje*, *wippertje*, enz.: *de Heer van Schaagen magh hem wel een' fraaien roemer op de handt zetten*. [Hooft.] *Deed Dulcken schuimens vol den grooten roemer schenken*. [Vond.]

Romer, hoogd. *Römer*, eng. *rummer*, zweed. *rummare*, volgens sommigen afkomstig van *Rome*; terwijl de Romeinen onze voorvaders, die hun bier uit horens dronken, met bekers schijnen bekend gemaakt te hebben; waarom elke beker hieromstreeks met den naam van *romer* bestempeld werd, die vervolgens aan de gezegde glazen bekers is eigen geworden. Volgens Adelung is *romer* met *ruim* ten naauwste verwant, en moet oorspronkelijk ieder hol en ruim vat aangeduid hebben, en naderhand tot de bijzondere beteekenis van een wijd drinkglas overgegaan zijn.

ROMMEL, zie *rommelen*.

ROMMELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rommelde*, heb *gerommeld*. Een dof geluid geven: *mijne ingewanden rommelen*. *De donder rommelt*.

De bijen rommelen, waarvoor men intusschen gemeenlijk *brommen* of *gonzen* bezigt. Zulk een geluid verwekken bij het doorsnuffelen van een aantal verwardelijk op elkander neergeworpene dingen: *wat rommelt gij daar in dat goed?* In eenen bedrijvenden zin, zulke dingen overhoop werpen: *gij rommelt alles door elkander*. Van hier *rommel*, een mensch, die in hare gesprekken, of anders, alles dooreen rommelt: *het is een regte rommel*, — *rommelarij*, *rommeling*, *rommelkruid*, gemengde kruidenrijen, *rommelpot*, *rommelschuit*, *rommetzolder*, *rommelzo*, alles onder elkander; *gerommel* enz.

Rommelen, hoogd. *rummeln*, eng. *rumble*, ijsl. *rijnber*, is een klanknabootsend woord, even als *rammelen*, dat een helderder geluid aanduidt.

ROMP, z. n., m., *des romps*, of *van den romp*; meerv. *rompen*. Verkleinw. *rompje*. Een menschelijk ligchaam zonder uitstekende deelen, als hoofd, handen, en voeten: *van eenen dooden romp*. [D. Deck.] Een ligchaam, waarvan ten minste een der gezegde deelen afgeknot is: *den romp, van hoofd en kroon geknot*. [Vond.] *Iemand het hoofd van den romp slaan*. Het eigenlijke ligchaam van een gebouw, of schip: *de clam vermeersterde den geheelen romp*. [Vond.] *Daar leit de dicke romp, en hobbelt, zijgt en stijgt*. [Vond.] Afgeslagen stukken: *'t bloed gevloeid van watergang en boorden, en rompen van de vloot*. [J. De Marr.] Afgebroken brokken van kruidnagelen en muskaatnoten: *hoe veel kosten de rompen?* Vrouwelijk: *omdat de Engelschen den Francoijsen de woeste romp geleverd hadden*. [Hooft.]

Romp, hoogd. *Rumpf*, eng. zweed. *romp*.

ROMPEL, zie *rimpel*.

ROMPELIG, bijv. n., en bijw., *rompeliger*, *rompeligst*. Oneffen. hobbelig: *wat is het ijs rompelig*. Van *rompelen*, hetzelfde als *rimpelen*, en dat van *rompel*, bij Kil., hetwelk door hem nevens *rompe* wordt geplaatst, dat bij hem ook eenen *rimpel* aanduidt. Zie *rimpel*, *rimpelen*.

ROMPSLOMP, bijw. Slordig: *wat komt hij daar rompslomp aanstappen!* *Hij werkt altijd even rompslomp*. Ook wordt het zelfst. gebezigd, voor een boel. die overhoop ligt: *het is daar altijd een regte rompslomp*. Van *romp*, voor *rompel*, of *rimpel*, en *slomp*, dat is slodderig; gelijk de ouden *stomphose* zeiden, waarvoor wij *slodderkous* bezigen. *Rompslomp* is dan rimpelig en slodderig, het tegendeel van net, glad en effen.

ROND, bijv. n. en bijw., *ronder*, *rondst*. Kogelvormig: *die steen is zoo rond, als een kloot*. *Geen mensch twijfelt thans meer of de wereld rond zij*. Ten minste cirkelvormig: *wij zaten aan eene ronde tafel*. *Men snijdt het haar rond af*. *Hij renn', wien 't lust*,

om 't starlicht ront. [Vond.] Een ronde dans is een dans, hand aan hand en in de rondte. Overdragtiglijk, opregt: *hij is rond in al zijn doen. Ik zal u de ronde waarheid zeggen. Dat d'al teronde Ridder gaf.* [Hooft.] Een rond jaar is een geheel jaar. Een rond getal, dat uit enkele tientallen bestaat, en waarin geene losse eenheden overschieten, of te kort komen. *Men eet zich ergens aan rond*, als men den buik daarmede opvult en rond maakt. Goed rond, goed Zeeuwsch is een spreekwoord, waarin op de oude opregtheid der Zeeuwen wordt gedoeld. Rond wordt ook voor rondom, als een voorzetsel gebezigd: *rond de kerk bouwt hij een voorhof.* [N. Versteeg.] Rond schieten, met zijne rekening wel uitkomen: *hij kan op die wijze niet rond schieten*, zijne inkomsten zijn niet toereikend voor zijne uitgaven. Van hier rondachtig, rondas, ronde, rondeel, rondelijk, ronden, rondheid, rondigheid: een antwoord smaakende naar de Hollandische rondigheid. [Hooft.] — Rondte: in de rondte, in eenen kring, zitten, enz. Zamenstell.: rondborstig, rondborstigheid, rondhout, ronduit, rondvisch, enz. Appelrond, bolrond, cirkelrond, eirond, halfrond, klootrond, kegebrond, rot rond, schijfrond, enz. Rond, hoogd., zweed., rund, eng. round, fr. rond, ital. rondo, schijnt van het lat. rotundus, af te stammen.

ROND, z. n., o., des ronds, of van het rond; meerv. ronden. Verkleinw. rondje. Eigenlijk het bijv. rond, als zelfstandig gebruikt: *de omtrek van den aardbol laat zich in twee halve ronden verdeelen. Eer de groote gront ontworpen was, van dit geweldig rond.* [D. Deck.] *Zij dansen, drinken, enz. in het rond.* Zamenstell.: halfrond, hemelrond, wereldrond, enz. Zie het vorige rond.

RONDAS, z. n., v., der, of van de rondas; meerv. rondassen. Een rond schild: *met de rondas, aan den arm.* [Hooft.] *Wil spies, rondas, en schild gebruiken.* [L. D. S. P.] Van het fr. rondache.

RONDE, z. n., v., der, of van de ronde; meerv. ronden. Een omgang: *terwijl hij de ronde deed.* [Hooft.] *Aen den hemel de ronde doende.* [Vond.] Bijzonderlijk, in het krijgswezen, een omgang, die des nachts gedaan wordt: *de ronde kwam mij tegen. Wij hoorden de vijandelijke schildwachten de ronde aanroepen.* Dit woord is van het fr. ronde, ital. ronda, overgenomen, en daarvan stamt ronden af.

RONDEEL, z. n., o., des rondeels, of van het rondeel; meerv. rondeelen. Een halve ronde toren, die uit eenen stadsmuur uitgebouwd is, en tot deszelfs verdediging dienen moet: *het rondeel bestrijkt den muur weerskanten. 't Rondeel van 't slot.* [Hooft.] Dit woord stamt van het oude fr. rondel af.

RONDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rondde, heb gerond.* Bedr., rond maken: *gij moet het nog wat ronden.* Onzijd., de ronde doen: *gaat de burgerwacht niet meer ronden?* Van hier ronding, rondsels. Zamenstell.: aanronden, afronden, enz.

RONDON, voorzetsel en bijw., samengetrokken van rond en om. Voorz.: *er was een kring rondom de maan.* Bijw.: *zij liepen den ganschen dag rondom.* In de Bijbelv. komt ook rondomher voor: *ghij sult oock eenen gouden krans daar aan maken, rondtomher.*

RONDTE, z. n., v., der, of van de rondte; meerv. rondten. Een woord van denzelfden aard als breedte, lengte, regtte, enz. Het ronde van een ding: *de rondte der wereld. In 's werelds wijde rondte.* [D. Deck.] *Het dorp ligt in de rondte*, heeft eene ronde gedaante. *Binnen de rondte der stad*, binnen haren omtrek. Dit woord is, even als eenige vorige, van rond afkomstig; zie derhalve verder rond.

RONKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ronkte, heb geronkt.* Zwaar slapen, en onder het slapen snorken: *is dat ronken.* Pogchen: *en pronckt en ronckt op uw verguld gewaad.* [Jonklijs.] Van hier ronking, geronk. Dit woord is even zeer klanknabootsend, als het lat. ronchissare, gr. *ρονχισαειν, ρονχαζειν.*

ROOD, bijv. n. en bijw. rooder, roodst. Dat met eene der verschillende hoofdkleuren bedekt, of daarvan doordrongen is. *Roode wijn. Roode lippen. Roode wangen. Rood zijn. Rood worden*, eene roode kleur krijgen: *de kersen beginnen al rood te worden.* Ook van de menschen, anders eene kleur krijgen, wanneer de kleur van het aangezicht rooder wordt, hetwelk, zoo wel uit de werktuigelijke persing van het bloed naar het hoofd, als ook uit allerlei aandoeningen, ontstaat: *rood worden van schaamte. Roode kool. Roode lelien. Roode, vurige oogen. Waerom zijt gij root aen u gewaet.* [Bijbelv.] *Den zoom, die root geverft in 't blaeuwe bloet van d'Iber.* [Vond.] *Een gloeiend rood bedekte hare wangen.* Hooggeel: *schoon weder; want de hemel is root.* [Bijbelv.] *Ligtbruin: laet mij dog slorpen van dat roode, dat roode daer.* [Bijbelv.] *Roode koeijen zijn niet reel in aanzien.* Zelfstandiglijk, de roode kleur: *het eerbaar rood der schaamte. Hebt gij geen rood op uw palet?* In de zamenstell.: avondrood, morgenrood. Van rood komt roodachtig, roodheid, roodsel, enz. Zamenst.: roodbaard, een man met een' rooden baard; ook zekere visch, en een vogel dus genoemd. *Roodbont, roodborstje, roodgrond, roodharig, roodkleurig, roodkop*, iemand, die rood haar heeft; *roodkoraal*, bij Hooft: *rookoraten mond; roodkrijt, roodstaartje, roodverwer, roodverwig, roodronk*, zekere ziekte, die zich in roode over het ligchaam en in het aangezicht ver-

spreide vlakken vertoont, ook *roodgrond* genoemd; *roodvos*. *Bloedrood*, *donkerrood*, *hoogrood*, *kopperrood*, *lichtrood*, *rozenrood*, *scharlakenrood*, enz.

Rood, hoogd. *roth*, Otf. *rot*, zweed. *röd*, ijsl. *radur*, angels. *read*, eng. *red*, wallis. *rhudd*, lat. *rutilus*, gr. *ερυθρος*, is verwant aan *ros*, en denkelijk ook aan *roest*, en *roos*. Zie deze woorden.

Roof, z. n., m., *des roofs*, of *van den roof*; zonder meerv. Verkleinw. *roofje*. De daad van rooven: *van roof en plundering leren*. *Heet op roof en moort*. [Vond.] *Den smaak des roofs weg hebbende*. [Hooft.] Het geroofde, — buit: *mits de lantvoogt het koopen van den roof verboodt*. [Hooft.] *Den roof deelen*. *Dat hij nederbukke, en den roof oprape*. [Vollenh.] *Altijt even graegh en gulzig naer den roof*. [Vond.] *Hij zou een roof voor de hel van daan halen* is eene gemeene spreekwijs, beteekenende: hij is zoo onversaagd, dat hij het gevaarlijkste zelfs ondernemen zou. *Roof op den vijand behalen*. *Op roof uitgaan*. Figuurlijk: *een roof der zonde worden*, zich door haar, zonder tegenstand laten beheerschen. Van hier *roofachtig*, *roofachtigheid*. Zamenstell.: *roofdier*, *roofgierig*, *begeerig naar roof*; *roofgierigheid*, *roofgoed*, dat tot roof gegeven wordt: *meent gij, dat het roofgoed is?* — *roofhoek*, *roofhol*, *roofkuil*, *roofnest*, *roofschip*, *roofvogel*, *roofziek*, *roofzucht*, *roofzuchtig*, enz. *Kerkroof*, *maagdenroof*, *zeeroof*, enz.

Roof, Notk. *roub*, *geroube*, Otf. *giroubi*, hoogd. *Raub*, angels., *reof*, *reaf*, eng., fr. *rapine*, lat. *rapina*, pool. *rabiez*, wend. *rop*, behoort, met *rooven*, tot ons *rapen*, lat. *rapere*.

Roof, *rove*, z. n., v., *der*, of *van de roof*; meerv. *roven*. Verkleinw. *roofje*. De korst van eene zweer: *de roof is er af gevallen*. *Er wil nog geene roof opkomen*. In Vriesland is *roof* ook een streng, van garen, saaijet enz. gesproken. Hiertoe betreft men ook *roof* voor *vel-lus* — als: *roof van 't schaap*, vlies, bij Kil., en *roofgarens*, *spira filacea*.

Roof, hoogd. *Ruf*, *Rufe*, is verwant aan het hoogd. *Raude*, en het nederd. *ruidig*. Zie dit woord.

Roofdier, z. n., o., *des roofdiers*, of *van het roofdier*; meerv. *roofdieren*. Van *roof* en *dier*. Een dier, dat andere dieren tot zijn voedsel gebruikt, een vleeschvretend dier, als de leeuw, beer, arend, valk, vos, enz.

Roof, z. n., v., *der*, of *van de rooi*; zonder meerv. De daad van rooijen, het aanleggen en mikken op iets, dat men schieten wil: *hij houdt geene rooi*. Van hier *rooischieten*, wel mikken, treffen. De oorsprong is

ROOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rooide, heb gerooid*. Bij Kil., *roeden*, *roetjen*, *roijen*, *ruijen*, werpen, met eene werpspies schieten,

en daar wordt het van *roede* afgeleid. In het gebruik, het op eenig doel aanhouden, en hetzelfde dan ook bereiken: *gij moet regt in die sloot sturen, zult gij dat wel rooijen? Ik kan den paal niet rooijen*. Voorts, regelen, schikken: *dat huis is niet regt gerooid*, het komt buiten de rij der andere huizen uit. Afmeten, *wijn roeijen*. Zie dit woord. Voorts komt van *rooijen*, *rooi*, *rooijing*, *rooimeester*, die den stand der gebouwen regelt en schikt, erfscheider.

ROOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rooide, heb gerooid*. Ook *roden*, *roeijen*, *roeden*; hetzelfde als het hoogd. *reuten*. Uitgraven, uittrekken: *aardappelen rooijen*. Van houtgewas en wortels zuiveren: *eenen akker rooijen*. Ook zegt men van eenen doodgraver, dat hij *de graven rooit*, wanneer hij die van doodsbeenderen zuivert. Zamenstell.: *oprooijen*, *opruijen*, *aanzetten*, *uitrooijen*, *uitroeijen*. Van *roede*, oul. *rode*.

ROOIMEESTER, zie *rooijen*.

ROOK, z. n., v., *der*, of *van de rook*; meerv. *roken*. Verkleinw. *rookje*. Een hooistapel: *dat hooi staat reeds op roken*. Zie *rug*.

ROOK, z. n., m., *des rooks*, of *van den rook*; zonder meerv. Eene bekende uitwazeming uit brandende dingen: *rook ging op van sijner neuse*. [Bijbelv.] *Hij was als in een dikken rook besloten*. [L. D. S. P.] *Gemengd in roock, en vlam en zwavel*. [Vond.] *Vleesch in den rook hangen*. *Naar den rook smaken*. Vrouwelijk: *om dat hij zijne rook te koop hield*. [Hooft.] Spreekw.; *die zaak verdwijnt in rook*, als een ijdele nevel: *getijk de rook, die ras verdwijnt*. [L. D. S. P.] Van hier *rookachtig*, enz., *rookerig*, *rookig*, *rookigheid*, enz. Zamenstell.: *rookaltaar*, *rookgat*, *rook-hok*, *rookjager*, *rookleider*, *rooknest*, *rook-pilaar*, *rookscheren*, *rookgat*, *rookvenstertje*, *rookverdrjver*, *rookvleesch*, *rookzolder*, enz. *Tabaksrook*, *wierook*, enz.

Rook, Willeram, Notk., *ruch*, deen. *rog*., angels. *rec*, eng., vries. *reek*, ijsl. *reijk*, is verwant aan *reuk*, en komt van het volgende:

ROOKEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik rookte, heb gerookt*. Onz., rook van zich geven: *het rookt in de keuken, dat men uit zijne oogen niet zien kan*. *Dan rookt de var op 't blaakend zoenaltaar*. [L. D. S. P.] *Siet, daar was een roockende oven*. [Bijbelv.] Rook verwekken: *het volck offerde, ende roockte nogh op de hoogten*. [Bijbelv.] Tabak rooken: *rookt gij niet?* Wasemen: *het eten staat op de tafel te rooken*. *Hij werkt, dat zijn hoofd of het hoofd hem rookt*. *De schoorsteen rookt*, dit beteekent dikwerf: de schoorsteen laat den rook in het vertrek dringen, en vult hetzelfde daarmede. *Daar kan mijn schoorsteen niet van rooken* is: daar kan ik geen levensonderhoud uit vinden. *Het rookt er geweldig*, er heerschen gewel-

dige twisten tusschen man en vrouw. Bedrijvend, doen rooken : *daar worden welriekende specerijen gerookt. Ik rook geen tabak. Rook nog een pijpje.* In den rook hangen : *waar rookt gij uw vleesch? Wij rooken geen spek. Zalm, elft, haring, enz. rooken.* Van hier rookende, rooker, rookerij, zalmrookerij, rooking, enz. Berooken, enz.

Rooken, hoogd. rauchen, Notk. rouchen, neders. rōken, vries. reeken, angels. recan, eng. reek, zweed. rjka, ijsl. riuka, is verwant aan rieken en ruiken.

ROOM, z. n., m., des rooms, of van den room; zonder meerv. De vette deelen der melk : *er komt niet veel room op die melk. Lust u honigh, kaes of room?* [Vond.] Voorts ook melk, over het algemeen : *gezoogt met den room der zinnlijxste zeden.* [Hooft.] *De koe belooft meer rooms uit haer gespannen uijer.* [Vond.] *De melkmeid perst den room uit d'uiers met heur hand.* [Rotgans.] Spreekw. : *Hij heeft den room weg, en laat de melk voor anderen, in Vriesl., evenveel als, hij heeft het vet van den ketel weg.* Zamenstell. : roomboter, roomkaas, roomtaart, enz. Amandelroom, enz.

Room, hoogd. Rahm, eng. cream, fr. crème, ital. cresima, schijnt aan het lat. cremor verwant.

ROOMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik roomde, heb geroemd.* De melk van haren room ontdoen : *is die melk al geroemd?* Zamenstell. : afroomen, enz. Stamt af van room.

ROOMSCH, bijv. n., zonder trappen van vergroo-ting. Dat tot het tegenwoordige Rome behoort : *het Roomsche gebied is onlangs geweldig ingekort, maar de Roomsche paus is in zijn kerkelijk aanzien hersteld. Roomsche boonen, die te Rome veel gegeten worden, en, gelijk men zegt, een der liefste geregten van Paus Sixtus uitmaakten. Overdragtelijk werd het Duitsche rijk, toen het nog bestond, het Roomsche, deszelfs Keizer de Roomsche Keizer, en zijn opvolger Roomsch Koning genoemd, omdat de Keizers van dat rijk in vroegere eeuwen ook over Italie en Rome heerschten. Voorts is Roomsch gemeenlijk even veel als Roomsch gezind, aan de Roomsche kerk, die den Roomschen paus voor haar opperhoofd erkent, onderworpen, en een aanhanger van het Roomsche geloof. Dus is Roomsch geheel iets anders, dan Romeinsch, schoon het ook van Rome afstamt.*

ROOPAARD, zie rolpaard.

ROOS, z. n., v., der, of van de roos; meerv. rozen. Verkleinw. roosje. Een prachtige, welriekende, en veelal purpervervwige, doch ook wel eens witte, gele, en bonte bloem : *ik ben een roose van Saron.* [Bijbelv.] *Uw wangen bloosden dan, als roozen op haer steel.* [Vond.] *Het purper van de roos.* [D. Deck.] *Zijn levensweg is tot nu toe met*

rozen van genoeg bedekt geweest. Spreekw., hij heeft tot dus ver gelukkig geleefd. *Op rozen treden, voorspoed genieten. Slapen als een roos* wordt verkeerd gebezigd, voor *slapen als in roos*, dat is, als op rozen. Overdragtelijk, bloemen van eenen anderen aard : *de Geldersche, de Sinesche roos, enz.* Verschillende dingen, welker gestalte eenigzins aan die van eene roos gelijk, zoo als : *een roosje van linten, eene roos van diamanten; de knop, waarin de verschillende naden van een Gothisch gewelf plagten zamen te loopen : aen de Slotroos van uw kerkgewelf.* [Vond.] Van hier is *onder de roos*, bij Hooft, en elders, in eene zaal, waar men vriendschappelijk onder zulk eene roos bijeen zit, en vertrouwelijk zamenspreekt. Het purper der wangen : *wanneer ghe met uw lip de leli leest uit roozen.* [Vond.] De maagdom van eene jonge dochter : *haar roosje is nog ongeschonden.* Eene maagd in het bloeijen van hare jaren : *gelukkig, die soo schoon een roos bejegend.* [Vond.] Allerlei genoegens : *er is geene roos zonder doorn. De tijd baart rozen, spreekw. : de tijd baart verandering ten goede.* Van hier rozelaar, rozenstruik. Zamenstell. : rooskleur, rooskleurig, roosverwig, waarvoor men oulings roselic bezigde : *merritt haren roseliken aensichte.* [Bijb. 1477.] *Rozebed, rozeblad, rozeboom, rozenedik, rozegaard, rozegeur, rozehoed, een krans van rozen; rozehonig, rozeknop, rozekrans, paternoster; rozelaurier, anders oleander; rozenobel, rozenolie, rozerood, rozewater, rozewijn, rozewortel, enz. Duinroos, klaproos, korenroos, stokroos, winterroos, enz.* De dichters nemen het zamengestelde rozemond, ook persoonlijk. Zoo noemt Poot zijn Meisje : *wie anders toch dan Rozemont, en. Hier heeft mijn Rozemont bescheiden, enz.*

Roos, hoog., neders., angels., eng. en fr. rose, wallis. rhos, zweed. ros, pool. roza, boh. ruze, lat. rosa, gr. ῥόδον, schijnt aan rood verwant, even als ros.

ROOS, z. n., v., der, of van de roos; zonder meerv. Eene ontsteking aan de oppervlakte van het menschelijke ligchaam : *zijn aangezicht is vol roos.* Van hier rozig. Het stamwoord is ongetwijfeld ros, of rood.

ROOSTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik roostte, heb geroost.* Op een werktuig, dat hiervan den naam van rooster ontleent, derwijze braden, dat de omtrek van het gebradene in eene korst verandert : *men eet in Engeland veel geroost ossevleesch. En sullen die koeken, met olie gemenght, van gerooste meelbloeme zijn.* [Bijbelv.] Overdragtiglijk : *hij is van de zon geroost, geweldig verzengd.* Van hier rooster, roosting, roostpan, eene pan, waarvan men zich somwijlen in de plaats van eenen rooster bedient.

Roosten, hoogd. *rosten*, Notk., Tatian. *rostan*, zweed. *rosta*, wallis. *rhostir*, bregagn. *rhost*, eng. *rost*, ital. *rostire*, fr. *rotir*, is evenzeer een klanknabootsend woord, als *snerken*, *opsnerken*.

ROOSTER, z. n., m., *des roosters*, of *van den rooster*; meerv. *roosters*. Verkleinw. *roostertje*. Het keukentuig, waarop men iets roost: *ligt het vleesch al op den rooster?* *Sint Laurens om het geloof geroost op gloeden rooster*. [Vond.] Menigerlei ander traliewerk van dezelfde gedaante: *waar is de rooster van dien haardkolk gebleven?* De rooster van een kerkhof is deszelfs ingang, wanneer de grond in denzelfden weggegraven is, en er, in plaats daarvan, een traliewerk ligt, om alle grazend vee te weren. *Men heeft van die beurten eenen rooster gemaakt*, eene tafel vol lijnen en dwarsstrepn, waarop de beurt van een ieder tot waarneming van het een of ander berekend is. Spreekw.: *het geld wordt daar op den rooster geteld*, het geld moet daar met gevaar gehaald worden. *Het ging er heet van den rooster*, er werd hevig gevochten. Zamenst.: *roosterwerk*, *roosterswijze*, enz. *Kerkrooster*, enz. *Rooster*, hoogd. *Rost*, neders. *roste*. zweed. *rost*, pool. *roszt*, boh. *rosst*, is afkomstig van *roosten*.

ROOVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik roofde*, *heb geroofd*. Iets op eene onregtvaardige en geweldige wijze wegnemen: *rooven en moorden is zijn dagelijksch bedrijf*. *Roovende en ruitende*. [Oud.] Zie *ruiten*. Figuurlijk, ontrekken: *iemands hart rooven*, deszelfs genegeheid op eene onwederstaanbare, wijs tot zich trekken: *dat deze gedachte nooit uwe rust roove*. Van hier *roof*, *roover*, *rooverij*. Zamenstell.: *berooven*, *boschroover*, *eerroover*, *kerkroover*, *naamroover*, *straat-roover*, *struikroover*, *zeerroover*, enz.

Rooven, hoogd. *rauben*, Ulphil. *rauban*, Otrid., Notk. *roubon*, angels. *rafsan*, eng. *reave* en *rob*, fr. *rober*, *dérober*, en *ravir*, ital. *robbare*, zweed. *rofva*, ijsl. *rifa*, wend. *rop*, lat. *rapere*, gr. $\alpha\rho\rho\alpha\zeta\epsilon\iota\varsigma$, arab. *rabaa*, perz. *rubaden*, is verwant aan *rapen*.

ROS, z. n., o., *van het ros*; meerv. *rossen*. Een vlug en moedig paard: *bestijg uw brieschend ros*, en *snel den vijand tegen*. *Het ebbend zeeschuim wast het ros van zant bestoven*. [Vond.] Ook wel eens een slecht paard, waarbij men denklijk het oog op een afgedankt ruiters paard heeft: *wat is dat een lam en kreupel ros*. Van hier *rossen*, enz., *roskam*, enz. *Rostuischer*, paardenkooper. *Rosvolk* werd oulings voor ruitelij gebezigt: *want al uw rosvolck, soldaten en knechten*. [Houw.]

Ros, oulings ook *hors* en *ors*, hoogd. *Ross*, Notk. *ross*, Saksen Spieg. en elders, *ors*, zweed. *ors* en *hors*, angels. *hors*, eng.

horse, schijnt de vlugheid van het beest door den klank aan te duiden.

ROS, bijv. n. en bijw., *rosser*, *rost*. Roodachtig *wat is hij ros van haar en baard*. *Een rosse leeuw besprong hem uit het kreupelbosch*. Van hier *rosachtig*, *rosbaard*, *rosharig*, *roskleurig*, enz.

Ros, fr. *roux*, *rouge*, ital. *rosso*, is verwant aan *rood*, *roos*, en *roest*. Oulings bezigde men ook *rosen*, (*rozen*) voor *ros*, of *rood* zijn.

ROSBAAAR, z. n., v., *der*, of *van de rosbaar*; meerv. *rosbaren*. Een draagzetel: *de Romeinen lieten zich in de rosbaren rondragen*. *Rijden in rosbaar of karos*. [Zeeuw.]

ROSBELIER, z. n., m., *des rosbelijers*, of *van den rosbelier*; meerv. *rosbelijers*. Eigenlijk *rosbaijaard*, het paard der vierheemskinderen, dat den naam van *baijaard* voerde. Overdragtelijk, een wild schepsel: *het is een regte rosbelier*.

ROSKAM, z. n., m., *des roskams*, of *van den roskam*; meerv. *roskammen*. Van *ros* en *kam*. Een ijzeren werktuig, waarmede men de rossen, of paarden, schraapt, om ze van stof te zuiveren: *waar vind ik mijnen roskam nu?* *Wat kan een roskam zonder steel mij baten?* Overdragtelijk, eene scherpe beoordeeling: *men havent hem deertlijk met den roskam*. Van hier *roskammen*, anders *rossen*. Zie *rossen*, ook voor *scherp doorhalen*: *hij werd daar wakker geroskamd*; *roskammer*, paardenkooper, *roskammerij*, paardentuischerij, paardenhandel.

ROSMARIJN, *rozemarijn*, z. n., m., *des rosmarijns*, of *van den rosmarijn*; zonder meerv. Eigenlijk zeedaaw, in het lat. *rosmarinus*, welken naam men aan zeker plantgewas geeft, hetwelk eenen welriekenden reuk, en eenen heeten, prikkelenden, bitterachtigen smaak heeft, en in Spanje, Italie, en het zuidelijke gedeelte van Frankrijk in overvloed wast: *gemeene*, *breedbladige rosmarijn*. Zamenstell.: *rosmarijnplant*, enz.

ROSMOLEN, z. n., m., *des rosmolens*, of *van den rosmolen*; meerv. *rosmolens*. Van *ros* en *molen*. Een molen, die door een paard omgedreven wordt: *het wordt in geene water- noch wind- maar enkel in rosmolens gemalen*. Voorts ook een handmolen: *de Romeinen straffen hunne slaven met het werk van den rosmolen*. Spreekw.: *hij loopt in den rosmolen*, hij is aan het malen, hij is half gek.

ROSSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik roste*, *heb gerost*. Bedr., paarden met eenen roskam schrapen: *hebt gij mijn rijpaard al gerost?* Lustig afborstelen, afboenen, afschuren. Afkloppen: *ik zal hem rossen*; ook *ik zal hem ros geven*; gelijk als men *ros krijgen*, in plaats van *gerost* worden bezigt. Onzijdig, hard rijden: bij Kil. ook *rotsen*, bij Halma, *rotzen*: *hij versplit zijn goed met rijden en*

rossen. Van hier *afrossen*. Het stamwoord is *ros*.

Ror, zie *rat*.

Rot, z. n. o., *des rots*, of *van het rot*; meerv. *rotten*. Een vereenigd getal van levende dingen. Dus noemt men een aantal bijeen zijnde wolven, in het hoogd. *eine Rotte Wolfe*. Maar hier te lande wordt *rot* genoegzaam enkel van bijeen zijnde personen gebruikt. En daardoor wordt dikwijls een bepaald getal van menschen aangeduid, zoo als een korporaalschap in de krijgslid: *ieder korporaal had een rot onder zich*, of de drie manschappen, die in het voorste, middelste en achterste gelid nevens elkander geplaatst zijn: *bij rotten vuren*. Voorts gebruikt men *rot* dikwijls bijzonderlijk wegens een getal van menschen, die zich met slechte oogmerken vereenigen: *een Godloos rot, beducht voor wraak noch straf, omringdemij*. [L. D. S. P.] *Ik haet de rot der ongerechtigheid*. [Vond.] Want bij dezen is *rot* meermalen vrouwelijk. Van hier *rotten*, enz. Zamenstell.: *rotgezel, rotmeester, rottenvuur, rotswijze*, enz.; *bedelrot, dievenrot, moordrot, reuzenrot*, enz.

Rot, hoogd. *Rotte*, zweed. *rote*, finl. *routu*, slavon. *rola*, wallis. *rhaud*, eng. *rout*, angels. *rijd*, *cread*, *cruth*, ital. *frotta*, arab. *rottaon*, *rotaon*, *rotuou*, is van eenen onzekeren oorsprong.

Ror, bijv., n. en bijw., *rotter*, *rotst*. Tot bederf overgegaan: *die appel is rot. Deze is nog rotter*. Als een zelfstandig woord, bederf: *daar is rot aan dien appel*. Spreekw.: *hij is niet rot*, op alles wel gevat. *Die zijn lijf bewaart, bewaart geene rotte appelen*, geen niets waardig goed. *Vroeg rijp, vroeg rot*, spreekw. Van hier *rotachtig, rotachtigheid, rotheit, rotten*, enz.; *rottig, rottigheid*. Zamenstell.: *rotneus, rotzak*, enz.

ROTGANS, z. n., v., *der*, of *van de rotgans*; meerv. *rotganzen*. Een bijzonder slag van ganzen: *de rotgans heeft eenen witten ring om den hals. Wij hebben eene rotgans aan het spit gestoken*. Deze naam, en de Iersche *rodgees*, is ontleend van het geschreeuw der rotganzen, dat *rod* of *rot* klinkt.

Rots, z. n., v., *der*, of *van de rots*; meerv. *rotsen*. Eene steenige verhevenheid, welke boven de oppervlakte der aarde, of den bodem der zee, door natuur gevormd, of door kunstige nabootsing der natuur daargesteld is: *onwrikbaar, als eene rots in het midden der zee. Gelijk een ijsre rots*. [Vond.] *Bij 't twistnat uit de harde rots*. [L. D. S. P.] Doorgaans onderscheidt men intusschen *rots* en *klip* derwijze, dat men het eerste woord bij het drooge, het laatste bij de zee, bepaalt. Voorts gebruikt men *rots* ook wel onzijdig, voor de delfstof, waaruit eene rots gevormd is: *uit louter rots geklonken*. [Vond.] Overdragtelijk is *rots* een vaste steun, of veilige

toevlugt, even als de zamenstell.: *rotssteen* of *steenrots*: *God is mijn rots. Zoo is Godt de rotzsteen mijns harten*. [Bijbelv.] Van hier *rotsachtig, rotsachtigheid, rotsig, rotsigheid*, enz. Zamenstell.: *rotshol, rotsspelonk, rotssteen. Arduinrots, granietrots, steenrots*, enz.

Rots, eng. *rock*, fr. *roche*, ital. *rocco*, *rupe*, lat. *rupes*, bij Kil. *rotse, rootse, roetse*, is van eenen onzekeren oorsprong.

ROTTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rottede, heb gerot*. Zich in zeker getal vereenigen tot een rot. Bij Kil. *rotteijen* en *roden*. *Rotten tegen iemand* bezigt H. de Gr.: *maar rotten tegen hem en morden tegen God*. Oulings ook *rooijen*: *so wige bi dage off bij nacht roijde, of danste onteijkent, off wanderde bi der straeten*. [Koeren van Haarl.] Van hier *bijeerotten, zamenrotten*, welke zamenstellingen alleen gebruikelijk zijn. Het stamwoord is *rot*. J. de Deck. bezigt *rotterij*, voor zamenrotting.

ROTTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rottede, ben gerot*. Tot bederf overgegaan: *het ooft rot in dit jaar geweldig. De kleederen rotten haar van 't lijf. Het vlas, de hennip rot*, is evenveel als ligt in het water, om voor bereiding vatbaar te worden. En hieromtrent bezigt Kil. *rotten* en *rootten* ook in eenen bedrijvenden zin, voor te rotten leggen, welken zin het hoogd. *rosten* nog hedendaags heeft. Van *rotten* komt *rotting*. Zamenstell.: *afrotten, doorrotten, inrotten, verrotten, wegrotten*, enz. Het stamwoord is *rot*.

ROTTIG, zie *rot*.

ROTTING, z. n., m., *des rottings*, of *van den rotting*; meerv. *rottingen*. Verkleinw. *rottingje, rottink'e*. Eigenlijk, een rietachtig plantgewas, dat bij de kruidkenners den naam van *rottang* voert, en verschillende soorten heeft. In het gebruik, een staf, die van dit plantgewas genomen wordt: *ik heb mijnen rotting vergeten. Hij gaf hem wat met den rotting om de lendenen*. Zamenstell.: *rottingband, rottingknop, rottingotie*, dat al schertschend gebezigd, hetzelfde is als *rottingslag*, enz.

ROUW, z. n., m., *des rouws*, of *van den rouw*; meerv. *rouwen*. Droefheid over 't algemeen: *hij wordt door kommer en rouw verteerd. Groeit in schellings brant en rou*. [Vond.] *Steenrotsen hart van steen versmelten door den rou*. [D. Deck.] Droefheid over eenig bedrijf, of berouw: *hij zal spoedig rouw krijgen. Ik heb er zoo veel rouw van, als ik haren op mijn hoofd heb*. Droefheid over iemands overlijden: *ende hij bedreef rouwe over sijnen sone vele dagen*. [Bijbelv.] *Ik deel allezins in uwen diepen rouw. De nevel van den vaderlijken rouwe*. [Vond.] De kleeding, waarmede men zijnen rouw aan den dag legt: *in den rou verschijnende*. [Hooft.] *Kleedt die toonen in den rou*.

[Huygens.] Een geschenk van kleederen, of andere dingen, dat aan dienstboden gegeven wordt, wanneer er iemand der huisgenooten overleden is: *zij kreeg eenen deftigen rouw. Een enkele, een dubbele rouw.* In dezen zin heeft *rouw* een meervoud: *twee rouwen kort na elkander ontvangen.* In den zin van droefheid werd het oulings ook in het meervoud gebezigd: *vervult met rouwen.* [Moerm.] Evenveel welk ander teeken van droefheid over iemands overlijden: *gij draagt rouw aan den arm. Het geheele huis was met rouw behangen.* De tijd van rouw dragen: *hoe lang duurt die rouw? Mijn rouw is haast uit.* Weeklagt over een lijk: *ende hij maekte sijnen vader eene rouwe van seven dagen.* [Bijbelv.] Lijkstatie: *daar is een groote rouw achter dat lijk.* Bij Hooft is *rouw* meermalen vrouwelijk: *aan de rouwe over de gemalinne neem ik deel. Andere praat der adellijke rouwe.* Van hier *rouwig*, droevig, treurig, ook berouw hebbend: *zijt daar niet rouwig over. Och mi rouwighe moeder.* [Guld. Tr.] Zamenstell.: *rouwbaai, rouwband, rouwbedrijf, rouwbeklag, rouwdrager, rouwgedicht, rouwgespen, rouwgewaad, rouwgoed, rouwhoed, rouwkamer, rouwklager, rouwklagt, rouwkleed, rouwkoets, rouwkoop, rouwlied, rouwlint, rouwmaal, rouwmantel, rouwschoenen, rouwsleep, rouwstatie, rouwwinkel, enz.* Het boven genoemde *rouwkoop* is in gebruik voor het berouw, of de verandering van zin, omtrent enig aangegaan verdrag van koop; en men zegt: *rouwkoop hebben*, of berouw hebben over zekeren koop, en *rouwkoop geven*, d. i. bij onderlinge overeenkomst, eenen koop voor zekeren prijs vernietigen.

Rouw, hoogd. *Reue*, Otrid. *riu*, Isid. *hreu*, Kero *hriuum*, angels. *hreow*, is afkomstig van *rouwen*.

ROUWEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik rouwde, heb gerouwd.* Onzijd., rouwgewaad dragen: *hoe lang moet gij wel over hem rouwen? Men rouwt nu zoo sterk niet meer.* Bedrijvend, met rouw en leedwezen bezielen: *die zaak zal u rouwen. Ik zie, het rouwt u niet.* [Vond.] Van hier *rouw*, enz., *berouw*, *berouwen*, *onberouwelijk*, enz.

Rouwen, hoogd. *reuen*, eng. *rue*, Otrid. *riuan*, beteekent eigenlijk weklagen, even als *riuuon* bij Otrid. en schijnt een klanknabootsend woord.

ROUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rouwde, heb gerouwd.* Bij Kil. ook *rouden*, *opkaerden*. Lakens en andere wolle stoffen van vlokken zuiveren, en glad en effen maken: *dat laken is nog niet gerouwd.*

ROZEMARIJN, zie *rosmarijn*.

ROZEMOND, zie *roos*.

RUCHTBAAR, bijv. n. en bijv., *ruchtbaarder*, *ruchtbaarst*. Wereldkundig: *laat het toch*

niet ruchtbaar worden. Van hier *ruchtbaarheid*. Het stamwoord is *rucht*, bij Kil. *gerucht*. Zie *gerucht*.

RUG, z. n., m., *des rugs*, of *van den rug*; meerv. *ruggen*. Verkleinw. *ruggetje*. Dat gedeelte van een menschelijk of dierlijk ligchaam, dat zich van de schouders tot de lendenen uitstrekt: *hij sprong het paard op den rug. Toen lieten de Spaanschen den rug zien.* [Hooft.] *Dit is op 't ruggbeen geschaert van spaensche ruggen.* [Vond.] *Te rug loopen.* Overdragtelijk, dat gedeelte van eenig ding hetwelk zich, even als de rug van een dier, boven op hetzelfde in de lengte uitstrekt: *wij legerden ons op den rug van dien berg.* Dus is de *rug van een mes* dat gedeelte van hetzelfde hetwelk het bovenste uitmaakt, wanneer het mes met de snede benedenwaarts gerigt is. In het hoogd. worden langwerpige hooischelven *Rücken*, of *Rucken*, genoemd, omdat derzelve in het oog loopende gedeelte aan den rug van een dier gelijk is; en dit is misschien de bron, waaruit onze *roken* voortgevloeid zijn. Daarentegen doelt men het op het menschelijke ligchaam, wanneer men het achterste gedeelte van eenig ding deszelfs *rug* noemt: *Zij drongen achter den rug van het vijandelijke leger. Dat leger werd in den rug aangegepen. Den vijand in den rug, achter zich, hebben.* Spreekw.: *ik heb eenen breeden rug, daarop kan veel afstuiten, ik stoort mij weinig aan berisping. Hij zeide het achter mijnen rug*, buiten het bereik van mijne opmerking. Voor achter den rug, zeiden de ouden *after*, of *achter rugge*: *voer ende achter* (ook *after*) *rugghe* [Bijbelv. 1477.] *Iemand den rug toekeeren*, hem verlaten, hem alle hulp en toegenegenheid onttrekken, of zich van hem verwijderen, van hem vlieden. *Ik heb geene oogen in den rug*, ik kan niet zien, wat er achter mij omgaat. *Ik heb veel op den rug*, veel tot mijn laste. *Den troostlosen armen heeft genoeg op zijn regge*, in de Const. th. Juv.; waar *regge*, even als *reg* in het vriesch, de plaats van *rug* bekleedt. Oul. zeide men over *rugge werpen*, voor omver werpen. Van hier *ruggelingsch*, *ruggelings*, oul. *ruggelink*, *ruggeling*, voor rug aan rug, en achter over; ook achteruit: *doch roeijden over stier en zeilden ruggeling.* [F.v.D.] Zamenst.: *ruggbeen*, *ruggemerg*, *ruggepijn*, *ruggespraak*, overleg met iemand, wiens tusschenspraak men bij een ander is, en wien men als het ware achter zijnen rug heeft, *ruggraat*, *rughout*, *rugkleed*, *rugkorf*, *rugmand*, *rugsteen*, *rugstuk*, enz. *Te rug*, in vriesl. *te bek*, achterwaarts, *terugreis*, *terugtogt*, *terugwijzing*, *terugzigt*, enz.

Rug, Kil. *rugghe*, Otr. *rukke*, Notk. *rukke*, Isid. *hrucca*, Kero. *hrucki*, angels. *hrecg*, *rige*, eng. *rigg*, *ridge*, zweed. *rijgg*, ijsl.

riggur, opperd. *ruggen*, *ruck*, hoogd. *Rucken*.

RUGCHELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rugchelde, heb gerugcheld*. Het geluid der ezels, balken : hoor die ezels eens rugchelen. *Ruchelt oock de woudezelt*. [Bijbetv.]

RUGGELEN, een verouderd woord, bij Kil. *rugghelen*. Aarzelen, terug blijven, langzaam naderen, schoorvoeten.

RUGGELINGS, zie *rug*.

RUGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rugde, heb gerugd*. Eigenlijk, ten rugsteun geven : acht honderd Francoische ruiters, gerugt met drie vanen lichte paarden. [Hooft.] Wijders een boekbinders kunstw. Een boek van achteren bekleeden : dat boek is scheef gerugd, de ribben van den band hebben eene scheve rigting.

RUI, veroud. z. n., v., der, of van de rui; meerv. *ruijen*. Bij Kil. *ruije*, een beekje, grachtje, en evenveel welke waterleiding.

RUI, z. n., v., der, of van de rui; meerv. *ruijen*. Hetzelfde als *rei*, eene rei van zingende dansers : ik kwam de rui op de straat tegen. Op rui brengen heeft Hooft, op ruij helpen Vond. Van hier *ruijen*. Zie dit woord.

RUIDIG, bijv. n. en bijw., *ruidiger, ruidigst*. Met schurft bezet : daar wordt men ruidig van. *Ruidiger schaap zag ik mijn gansche leven niet*. Van hier *ruidigheid*, schurft, deels door scherpe vochten, deels door een insect, veroorzaakt, dat zich in de opperhuid nestelt, een wit lijf en acht roode pootjes heeft, en door de Natuurkundigen met den naam van *Acarus scabiei* bestempeld wordt. Oul. was het zelfstandige ruit voor schurft in gebruik, en men zeide *ruit doet wel klouwen*.

Ruidig, Kil. *ruijdigh*, en bij verkorting *ruijgh*, hoogd. *raudig*, Notk. *rudig*, stamt af van *ruit*, Kil. *ruijd*, hoogd. *Raud*, Notk. *ruda*, schurft en roof, van waar *ruijdschen*, vrouwen, wrijven, bij Kil., en *ruidzalve*, of *ruitzalve*. Intusschen is dit zelfstandig woord wederom afkomstig van het bijvoegelijke *ruw*, hoogd. *rauh*, *roh*, Kil. *ruijd*, eng. *rough*, fr. en ital. *rude*, lat. *rudis*, dat door zijnen klank die eigenschap van verschillende dingen, welke men daarmede bestempelt, reeds eenigzins aanduidt. En hiervoor zeide men oul. ook *ruid*, *ruide* : *ruide maniere*. [Coornh.] *Bij eenen ruiden* (ruwen) hoop volkx. [Gesch.] Van hier zeide men ook in 't *ruide*, voor in 't *ruwe*.

RUIF, *ruiffel*, z. n., v., der, of van de ruif; meerv. *ruiven*. Verkleinw. *ruifje*. Bij Kil. *ruiffel*, rimpel, eng. *riovel*, van waar *ruifelen*, rimpelen. In het gebruik, een traliewerk, waarin men hooi werpt, dat tot voeder voor de paarden dienen moet : de ruif is ledig gegeten. In prachtige stallen vindt men koperen ruiffels.

RUIG, bijv. n. en bijw., *ruiger, ruigst*. Met haar,

wol, vederen, enz. bedekt : *Esau was ruig, maar Jakob glad, van vel*. Die wilden keeren den ruigen kant van hunne schapenvachten des winters binnenwaarts. Figuurlijk : dat gevaarte was ruig van alle pijlen, die daarin geschoten waren. Al die distels geven aan dat land een ruig aanzien. *Ergens ruig overheen loopen*, eene zaak onachtzaam behandelen : men loopt er thans wat ruiger overhenen. [J. de Deck.] Voorts wordt ruig dikwijls met ruw verwisseld : hij is ruig, liever ruw, in het eten, of in het spreken. Welk een ruige, liever ruwe, Apostel is dat. Zelfstandiglijk is het ruig, de ruige kant : keer het ruig naar buiten. Al, wat een ding oneffen maakt : maai dat ruig eens weg. *Mijn ampt eischt, dat ik 't ruigh besnoei en dan beschaef*. [Vond.] Soms wordt ruig ook als een bijwoord gebruikt : het is overal even ruig met onkruid bewassen. *Wat vriest het ruig*. Van hier *ruigheid*, *ruigte*. Zamenstell. : *ruigschaaf*.

Ruig, Kil. *ruijgh*, *ruijch*, *ruijdigh*, hoogd. *rauch*, Willeram, *roich*, Kero, *ruh*, Ulphil. *rih*, angels. *rih* en *ruh*, neders. en deen. *rug*, vries. *roeg*, eng. *rough*, is van eenen noordschen oorsprong, even verwant aan *ruw*, als het hoogd. *rauch* aan *rauh*, welk laatste in sommige oorden van Duitschland niet slechts voor *ruw*, maar ook voor *ruig*, gebezigd wordt; terwijl *ruig* en *ruw* beide, in andere oorden van Duitschland, door *rauch*, in het Osnabrugsche en elders door *ruw*, en in Engeland door *rough*, uitgedrukt worden. Nu beteekenen beide ook eigenlijk niets anders, dan *oneffen*, het tegenoverstaande van *glad*.

RUIGTE, z. n., v., der, of van de ruigte; meerv. *ruigten*. Verschilt eveneens van *ruigheid*, als *breedte*, *diepte*, *hoogte*, *lengte*, *kromte*, *regtte*, enz., van *breedheid*, *diepte*, *hoogheid*, *lankheid*, *kromheid*, *regtheid*, enz., en beteekent eigenlijk het ruige van eenig ding : *de ruigte van een beercnvel*, *De ruigte van het bosch*. [Vond.] Voorts, bijzonderlijk, allerlei wild gewas : *daar groeit veel ruigte in de gracht*. *Deze hadden machtige moeite, om door de ruigte te raaken*. [Hooft.] Overdragtelijk, slecht volk, gepeupel : *wat woont er eene ruigte in het achterom!*

RUILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ruide, heb geruid*. Van vederen verwisselen, zoo als de vogelen jaarlijks doen : *denk niet, zon, die mij verteert, dat kupidoo's wieken ruien*. [Vond.] *De hoenders zijn aan het ruijen*. Overdragtelijk ook van andere beesten, die hunne haren verliezen : *wat ruit die kat*. En van menschen die kaal worden, gebruikt Kil. *ruiven*, dat hetzelfde woord is. Van hier *ruijing*. Zamenstell. : *ruitijd*, de tijd der gezegde verwisseling.

Ruijen, hoogd. *rauhēn*, stamt af van *ruī*, hoogd. *rauhe*, dat de gezegde verwisseling aanduidt, en aan *ruw*, hoogd. *rauh*, verwant schijnt, even als *ruijd* bij Kil. Zie *ruidig*.

RUIJEN ONZ. w., gelijkvl. *Ik ruide, heb geruid*. Hetzelfde als *reijen*, in Rotterdam vooral gebruikelijk, voor dansende zingen, of zingende dansen, inzonderheid hand aan hand geschaard, en langs de straat: *eerst hielden zij zich wel, en zongen langs de straat, maar eindelijk raakten zij aan 't ruijen*.

RUIKEN, *rieken*, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik rook, heb geroken*. Onzijdig, eene uitwazeming van zich geven, welke de reukzenuwen aandoet: *die bloemen ruiken heel liefelijk. Hij rook naar sterken drank*. Bijzonderlijk, van bedervende dingen: *het lijk begint te ruiken. Ruikt dat vleesch niet een weinig?* Bedrijvend, de gezegde uitwazeming met zijne reukzenuwen bemerken: *doe roock hij den reuk sijner kleederen*. [Bijbelv.] *Ruikt gij wel, dat er iets gebakken wordt? Ik heb het voorlang geroken*. Met het voorzetsel aan: *ruik eens aan die roos. Mag ik eens aan uw reukfleschje ruiken?* Spreekw.: *hij zal er niet aan ruiken, hij zal er niets van hebben. Hoe had ik dat kunnen ruiken*, bemerken. *Ik ruik lont*, ik bemerk onraad; eigenlijk gewapende vijanden, die met brandende lonten naderen, zoo als de musketiers weleer plagten te bezigen, om hunne musketten af te schieten. *De krankheden van rijke, en de pannekoeken van arme, lieden ruiken ver*, er wordt over de krankheden van rijke, en de brasserijen van arme, lieden wijd en zijd gesproken. Van hier *ruiker*, enz.

Ruiken, Kil., Vond. en anderen, *riecken*, hoogd. *riecken*, zie *rieken*.

RUIKER, z. n., m., *des ruikers*, of van den *ruiker*; meerv. *ruikers*. Verkleinw. *ruikertje*. Eigenlijk, al wat reuk van zich geeft. In het gebruik, eenige zamengebundene bloemen: *maak mij eens eenen ruiker. Dat is een allertiefst ruikertje*. Van hier *ruikerflesch, ruikermaakster, ruikerverkoopster*, enz.

RUILEBUITEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ruilebuite, heb geruilebuit*. Van *ruilen* en *buiten*, bij Kil. voor *ruilen*, verwisselen, van *buite*, oulings *buichte, commutatio mercium*. *Ruilen*, bij *ruiling* verwisselen: *zij zijn lustig aan het ruilebuiten*. Van hier *ruilebuiten, ruilebuitster*, iemand, die gaarne iets verruilt, of het althans dikwijls doet. Zie het volgende.

RUILEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ruilde, heb geruild*. Verwisselen: *alle koopmanschap bestond aanvankelijk slechts in ruilen. Ik heb met hem geruild. Hij ruilde dat boek van mij*. Van hier *ruiling*. Zamenstell.: *aanruilen, inruilen, verruilen, verruiling, ruile-*

buiten, enz. *Ruilen*, voor *ruidelen*, is het voortdur. woord van *ruijen*, wenden.

RUILING, z. n., v., *der, of van de ruiling*; meerv. *ruilingen*. Verkleinw. *ruilingje*. Verwisseling, de daad van *ruilen*: *ik heb dat bij ruiling gekregen. Heb ik geene goede ruiling gedaan?* In de gemeene volkstaal gebruikt men in plaats van dit woord wel eens dat van *ruilingschap*: *is dat geene goede ruilingschap? Die ruilingschap behaagt mij*.

RUIM, bijv. n., en bijw., *ruimer, ruimst*. Geschikt, om veel te bevatten: *het ruime hemelrond*. [L. D. S. P.] *Dat is een ruim vertrek. Mijn huis is niet ruim genoeg voor mij. Is dat kleed niet al te ruim?* Overdragtelijk: *een ruim geweten*, een geweten, dat zich niet ligt bezwaart. *Ik kan het met een ruim gemoed verklaren*, met een gemoed, dat daar door niet bezwaard wordt. Voorts wordt *ruim* in plaats van *rijkelijk* gebruikt: *dat komt uit eene ruime beurs. Het komt daar ruim om*. In plaats van onbekrompen: *zij ontving eene ruime bedeeling. Ik ontving eene ruime maat*. In plaats van onbelemmerd: *nu krijg ik de handen ruim. Gij hebt ruim spreken*. Als een bijwoord: *het is ruim een jaar geleden. Ik heb u die weldaad ruim vergolden*. Als een zelfstandig woord: *daar is veel volks in het ruim van het schip. In het ruim der Kerke*. [Hooft.] *Op het luchtig ruim der zee*. Van hier *ruimelijk, ruimen, ruimheid, ruimte*. Zamenstell.: *ruimbaan, ruimschoots, ruimschotig, ruimschotel, ruimspraak, ruimstooms*, bij Camph.; enz.

Ruim, Otfrid., Ulphil. *rum*, neders., vries. *ruum*, zweed. *rum*, hoogd. *raum*, eng. *roomy*, is van eenen noordschen oorsprong.

RUIMBAAN, z. n., v., *der, of van de ruimbaan*; zonder meerv. Van *ruim* en *baan*. Eene ruime baan, eene ruimte over het algemeen: *hij maakt ruimbaan voor ons. Dus krijgen wij ruimbaan*.

RUIMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ruimde, heb geruimd*. Ruim maken, ontledigen: *ik ruimde alvorens het laadgat van mijn geweer. Dat sekreet wordt geruimd*. Bijzonderlijk, eene plaats, door zijn vertrek van dezelve, ontledigen: *zij moet het huis ruimen. De vesting werd door hen geruimd. Oulings ook zonder bijvoeging van de plaats: so dat Willem van Hollant rumedde*. [Van Hass. aantek. op Kil.] En nog heden ten dage is *ruimen*, in dien onzijdigen vorm in gebruik voor, met het ontledigen van het een of ander bezig zijn: *zij doet thans niets dan ruimen. Daar kinderen zijn, moet onophoudelijk geruimd worden. Hij wordt veroordeeld, om de stad, of het land te ruimen*, is evenveel als, hij wordt gebannen. *Uit den weg ruimen*, wegnemen, verwijderen: *ruim dien aanstoot uit den weg. Alle zwaarigheden werden voor hem*

uit den weg geruimd. Van hier *ruining*. Zamenstell.: *ruimijzer*, *ruinnaald*, een priem, waarmede men een laadgat ruimt. *Ruijmstock*, bij Kil. een krasser, enz. *Inruimen*, *ontruimen*, *opruimen*, *wegruimen*, enz.

Ruimen, hoogd. *raumen*, neders. *rumen*, angels. *rumian*, *rijmian*, Otfrid., Notk. *ruman*, zweed. *rijmma*, komt van *ruim*.

RUIMSCHOOTS, bijw. Van *ruim* en *shoot*. Met eenen ruimen schoot, waaronder hier het touw bedoeld wordt, door middel van hetwelk een schipper zijn zeil naar believen aanhalen kan, en hetwelk hij des te meer uitviert, hoe gunstiger de wind voor hem is: *dat scheepje zeilt ruimschoots*, met eenen uitgevierden schoot, voor den wind af. Van hier *ruimschootsch*, of *ruimschotig*, onbekrompen, mild.

RUIMSCHOTEL, z. n., m., *des ruimschotels*, of *van den ruimschotel*; meerv. *ruimschotels*. Van *ruim* en *schotel*. Iemand, die steeds uit ruime schotels eet, en dus onnoodige kosten maakt, een verkwister: *hij is een regte ruimschotel*.

RUIMTE, z. n., v., *der*, of *van de ruimte*; meerv. *ruimten*. Oulings, *ruime*, Kil. *ruime*, gelijk als men *oude* in plaats van *oudte*, bij Vond, en anderen vindt, en *kromme* in plaats van *kromte* gebezigd werd. Eene ledige plaats van zoo veel uitgebreidheid, als elk ding voor zich noodig heeft: *daar is geene ruimte voor ons*. *Maak toch wat ruimte*. *In spaensche troepen*, *daer hij schrik en ruimte maecht*. [Vond.] Onbekrompenheid van plaats of omstandigheden: *de ruimte schaadt niet*. *Hij leeft in ruimte en overloed*. *Vrijdom van benaauwen* kommer: *de Heere heeft mij verhoort, stellende mij in de ruimte*. [Bijbelv.] De ruime lucht: *de vogels leven gaarne in de ruimte*. *In de ruimte heen te zweeven*. [Vond.]

Ruimte, oulings, *ruime*, hoogd. *Raum*, Otfrid. *rumo*, Ulphil., neders., zweed., ijsl., deen., pool. *rum*, stamt af van *ruim*.

RUIN, z. n., m., *des ruins*, of *van den ruïn*; meerv. *ruinen*. Verkleinw. *ruintje*. Een gesneden hengst: *dat is een schoone ruïn*. *Daer zat hij rustigh op zijn Amsterdamschen ruïn*. [Vond.] Van *ruinen*, snijden, lubben, hoogd. *raunen*, neders. *runen*, welk woord het zweed. *runa* voortgebracht heeft, waarmede men de regtlijnige letters bestempelt, die in het Noorden oulings in hout of steen gesneden werden, en ook bij ons *runische letters*, of eenvoudiglijk *runen*, heeten.

RUINE, ond. z. n., v., *der*, of *van de ruïne*; meerv. *ruinen*. Een bouwval, en geen puinhoop, ofschoon het fr. *ruine*, waarvan wij dit woord ontleend hebben, ook deze beteekenis heeft: *ik heb de ruinen van het huis te Brederode gezien*. *Volney ontleende den*

naam voor een zijner schriften van de ruinen van het aloude Palmyra. Van hier het basterd *ruinereu*, geheel bederven.

RUINEN, zie *ruin*.

RUINEN, *ruynen*, bij Kil. Een verouderd woord, dat voor mompelen, fluistereu, gebezigd wierd. Van hier in het oud holl. *oorruynen*, *oorruyner*, bij Kil. oorblazer. Zie voorts *runen*.

RUISCHEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ruischte*, *heb geruischt*. Zulk een geluid van zich geven, als door dit woord zeer natuurlijk wordt uitgedrukt: *de toppen der abeelen ruischen geweldig*. *De rotsen murwen*, *doen bedaren ruischende elzen*. [Vond.] *Het ruischt geweldig in mijne ooren*. Vond. schrijft het ruischen aan het onweer toe: *daer het oorlogsonveer ruischt*. *Daer Zephijr met felle buien ruist*. [H. Dull.] Van hier *ruisching*, *geruisch*, enz. Zamenstell.: *ruismuizen*, *gedruis maken*, *ruispijp*, *ruispijper*, enz.

Ruischen, hoogd. *rauschen*, neders. *rusken*, angels. *hristlan*, eng. *rustle* en *rush*, zweed. *rusa* en *ruska* is naauw verwant aan *druischen* en ook eenigzins aan *ridselen*, bij Kil. *ruijselen*, *rijsselen*, ja misschien ook aan *roes*, hoogd. *rausch*, omdat beschonkene lieden doorgaans veel gedruis maken.

RUISELEN, veroud. onz. w., gelijkvl. *Ik ruiselde*, *heb geruiseld*. Hetzelfde als *ruischen*: *de hutten ruiselden van onderlinghe vermaaninghe*. [Hooft.]

RUISVOREN, *ruisvoorn*, z. n., m., *des ruisvoren*, of *van den ruisvoren*; meerv. *ruisvoren*. Verkleinw. *ruisvorentje*. Een visch, die tot het geslacht der karpers behoort, en eene middelsoort tusschen dezelve, de vorens en brasems, uitmaakt, welke laatste hij in dikte overtreft: *ruisvoren* *vallen geler*, *dan voren*. *De voren is blanker*, *dan de ruisvoren*, of *ruis*, *ruisch*, bij Kil. *ruisje*, anders ook *rietvoren*, *doornkarper*. Eene bijzondere soort van ruisvoren wordt omstreeks Waverveen met den naam van *koning van de ruisch* bestempeld.

RUIT, z. n., v., *der*, of *van de ruit*; meerv. *ruiten*. Verkleinw. *ruitje*. Eigenlijk evenveel, welke gelijkzijdige vierhoek, zoo als die der ruiten op de speelkaarten, welke niet regthoekig zijn, of die der gewone regthoekige vensterruiten: *dat wapen is in eene ruit geschilderd*. *Aen d' allerkleinste ruit*. [Vond.] Bijzonderlijk, de kleine vierkante perkjes op zeker slag van servetgoed: *die ruit moet gestopt worden*. De aanvulling van zulk een perkje, door middel van de stopnaald: *zij leert ruiten maken*. Eene glasruit: *daar is eene ruit gebroken*. *Vensters met groote ruiten*. Een vierhoekige figuur op de speelkaarten: *ruiten is troef*. Een der vierhoeken, waarin eendambord of schaakbord afgedeeld wordt: *op die ruit kreeg hij dam*. Van

hier *ruiten*, in gelijkzijdige vierhoeken verdeelen, en het deelw. *geruit*. Zoo ook het bijvoegel. naamw. *ruiten*, d. i. van ruiten, of tot ruiten behoorende, als: *ruiten aas*, *ruiten acht*, *ruiten boer*, enz., in 't kaartspel. Zamenstell.: *ruitswijze*, enz. *Glasruit*, *vensterruit*, *wapenruit*, enz.

Ruit, hoogd. *Raute*, finl. *ruutu*, zweed. *ruta*, en *ret*, ijsl. *reitr*.

RUIT, z. n., v., *der*, of *van de ruit*; zonder meerv. Schurft. Zie *ruidig*.

RUIT, z. n., v., *der*, of *van de ruit*; meerv. *ruiten*. Eene sloot, waarin men het vlas te rotten legt: *zijn die ruiten groot genoeg voor al dat vlas?*

RUIT, z. n., v., *der*, of *van de ruit*; zonder meerv. Zeker plantgewas, van verschillende soorten, waarvan de ruikende soort eenvoudig *ruit* genoemd wordt, of den naam van *wijnruit* voert. *Breedbladige*, *smatbladige*, *fijnbladige*, *wijnruit*. Zamenstell.: *ruiteblad*, *ruitedik*, edik, waarop ruit getrokken is; *ruitestruik*, *ruitezaad*, enz. *Hofruit*, *steenruit*, *wijnruit*, enz.

Ruit, of *ruite*, hoogd. *Raute*, angels. *rude*, neders., eng. en fr. *rue*, boh. *rauta*, span. *ruda*, lat. *ruta*, gr. *ρύδη*.

RUITEN, zie *ruit*.

RUITEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik ruitte*, heb *geruit*. Plunderen: *zij doen niets dan ruiten en rooven*. *Nu komt den tijdt, om moorden, rooven, ruiten*. [Vlaard. Redenr.] Zie *rooven*. Bij Kil. ook uitplakken, uitroeijen, vernielen. In het hoogd. *reuten*. Van hier *ruit*, helgeen door van Hass. *aanteek. op Kil.*, te regt in een Vriesch charter ingevuld wordt, in plaats van *rein*, zoo dat men daar leest: *zoo verbieden wij roof en ruit, breuk en brand*, enz. Van hier *ruiter*, even als het hoogd. *Reuter* van *reuten*, dat even zeer aan *reissen* verwant is, als *ruiten* aan *rijten*.

RUITER, z. n., m., *des ruiters*, of *van den ruiter*; meerv. *ruiters*. Eigenlijk een plunde-raar, in welken zin men bij van Hass. *aanteek. op Kil.* vindt: *dat geen ruijteren ofte vagabonden*, enz. Ook, dewijl het krijgsvolk oulings vrij algemeen evenzeer stroopte, als de ligte ruitery in onze dagen, een krijgsknecht over het algemeen, maar welhaast bijzonderlijk iemand, die in den krijg te paarde dient, en oulings onderscheidshalve een *ruiter te paarde* werd genoemd: *het peert ende sijnen ruiter heeft hij in zee geworpen*. [Bijhelv.] *Daar paard en ruiter, Vorst en volk, tot een toe in den vloed ver-smoorden*. [L. D. S. P.] En dan nog iemand, die tot het zwaar gewapend paardenvolk behoort, en geen huzaar, dragonder, uhlaan, of ander ligt gewapende. Van hier *ruiterij*, *ruiterlijk*, *ruitersch*, *ruiterschap*. Zamenstell.: *ruiterbende*, *ruiterkracht*, *ruiterspaard*, *ruitertrom*, *ruiterwacht*, enz. Roer-

II.

ruiter, *speerruiter*, *strikruiter*, *zandruiter*, een ruiter, die van zijn paard valt, enz.

RUITERIJ, z. n., v., *der*, of *van de ruitery*; meerv. *ruiteryen*. Krijgsvolk, dat te paard dient. *Stuards ruiteryen woelen*. [Vond.] *Zware ruitery*, *ligte ruitery*, *geharnaste ruitery*.

RUITERLIJK, bijv. n. en bijw., *ruiterlijker*, *ruiterlijkst*. Op zijn krijgsmans, onbeschroomd, onbewimpeld: *hij komt er ruiterlijk voor uit*. *Ruiterlijker bescheid kreeg ik nooit van iemand*.

RUITERSCHAP, z. n., o., *des ruiterschaps*, of *van het ruiterschap*. De stand van ruiter: *de kinkel is grootsch op zijn ruiterschap*. Vrouwelijk wordt dit woord zelden gebruikt; maar in plaats van *de ruiterschap* zegt men gemeenlijk *de ruitery*.

RUITING, z. n., v., *der*, of *van de ruiting*; meerv. *ruitingen*. Bij Kil. *ruijtinc*. De kling van een zwaard: *harnasch langhe mes-sen rutinge*. [Van Hass.]

RUITING, z. n., v., *der*, of *van de ruiting*; zonder meerv. Bij Kil. *ruijtinc*, *opruijtel*, *opruijtsel*, *klobbersaen*. Geklonterde melk: *veel ruiting te eten is vast niet gezond*.

RUIVEN, hetzelfde als *ruijen*. Zie *ruijen*.

RUK, z. n., m., *des ruks*, of *van den ruk*; meerv. *rukken*. Verkleinw. *rukje*. De daad van rukken: *het brak eerst na verscheidene rukken*. *De wind tiep in eenen ruk naar het noordwesten*. Het stamwoord is

RUKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rukte*, heb *gerukt*. Bedr., iets met eene schichtige inspanning zijner krachten van deszelfs plaats bewegen: *hij rukt den degen uit de scheede*. *Zij rukte zich de haren uit het hoofd, en de kleederen van het lijf*. *Ik zocht het uit het vuur te rukken*. *Waarom ruktet gij wien hoed in de oogen?* Onzijdiglijk met *zijn*, zich zelven op de gezegde wijze verplaatsen: *het schip rukte van het anker*. *De wind rukte noordwaarts*. *Zijn de legers reeds te velde gerukt?* *Wij rukten in Braband*. *Te rukken over borst en buik des raebstroms*. [Vond.] Van hier *ruk*. Zamenstell.: *rukaersen*. bij Kil., *rukreis*, *ruktogt*, *rukwind*, een wind, die met rukken komt, enz. *Aanrukken*, *afrukken*, *henenrukken*, *inrukken*, *losrukken*, *nederrukken*, *oprukken*, *tegenrukken*, *verrukken*, *wegrukken*, enz.

Rukken, hoogd. *rücken*, zweed. *rijska*, ijsl. *hrockva*, is een noordsch woord, dat zijne beteekenis door den klank aanduidt, even als *rekken*, *trekken*, *wrikken*, enz.

RUL, bijv. n. en bijw., *ruller*, *rulst*. Ongelijk, hobbelig: *het koperen plaatje is nog te rul*, *het moet nog wat gestepen worden*. *Het schaatsrijden ging niet gemakkelijker, want het ijs was verbaasd rul*. Misschien ontleend van het gevoel, hetwelk wij, bij het aanraken, of belasten van ruwe hobbelige dingen, hebben.

RUL, z. n., v., *der*, of *van de rul*; meerv. *rullen*. Driftige toeloop: *met dezelve rul loopen ze naar 't huis*. [Hooft.] Van hier *rul*, voor het ongemeen vertier van zekere koopwaren, wanneer men als driftig toeloopt, om te koop, uit vrees voor het stijgen van den prijs: *er is eene rul in den tabak*.

RUMOER, z. n., o., *des rumoers*, of *van het rumoer*; meerv. *rumoeren*. Opschudding, verwarde beweging, doorgaans met een luid getier gepaard: *er ontstond een schrikkelijk rumoer onder het volk. Wat maken die dronken lieden een rumoer. Wat rumoer, wat ijsselijk geweld*. [J. de Marr.] In het hoogd. *Rumor*, ital. *rumore*, lat. *rumor*, dat een gerucht aanduidt.

RUMOEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik rumoerde, heb gerumoerd*. Opschudding, verwarring, en daarmede gepaard getier, veroorzaken: *niet vreeslijker oit ging onder 't heir rumoeren*. [Vond.]

RUN, z. n., m., *des runs*, of *van den run*; zonder meerv. De daad van rennen, snel loopen: *met vollen run*. [Hooft.] Anders *ren*.

RUN, z. n., v., *der*, of *van de run*; zonder meerv. Bast van eiken hout, die gemalen wordt, ten gebruike van leerlooijers, en die vervolgens in de tuinen op meer dan eene wijze gebruikt wordt: *de run wordt in Vriesland kif genoemd. Kunt gij mij geene run voor mijne tuinpaden bezorgen?* Zamenst.: *runmolen*, in Vriesland *eekmolen*, enz.

RUND, z. n., o., *des runds*, of *van het rund*; meerv. *runderen*. Een bekend slag van viervoetige dieren, waarvan de mannetjes den naam van *Stier*, de wijfjes dien van *Koe*, en de jongen dien van *Kalf* voeren, terwijl *ossen*, *vaarzen*, enz. daartoe ook behooren: *daer na sal hij 't jonge runt slachten*. [Bijbelv.] Het meerv. *runderen* wordt meermaalen vrouwelijk gebruikt: *de runderen waren ploegende, en de ezellen weijdende aen hare zijden*. [Bijbelv.] Hier wordt *hare* intusschen misschien, even als op meer andere plaatsen der Bijbelv., in plaats van *hunne* gebruikt. Dit voorbeeld doet dan minder af, dan het volgende: *Hier braght de priesterin eerst vier zwarte runderen, plengde wijn op haere star*. [Vond.] Zamenstell.: *runderharst*, *runderrib*, *runderstal*, *rundvee*, *rundvleesch*, enz.

Rund, bij Kil. ook *rind*, hoogd. *Rind*, luidt bij Otfrid. en Notker ook reeds *rind*, en is van eene onzekere afkomst.

RUNE, zie *ruin*.

RUNE, z. n., v., *der*, of *van de rune*. Oulings, gemompel: *dat were mijt rune of mijt rade*. [Van Hass. aantek. op Kil.] Het stamwoord is

RUNEN, veroud. onz. w., bij Kil. anders *ruunen*, *ruenen*, *roenen*, *ruijnen*. Mompelen, fluisteren. In het angels. *runian*, hoogd.

raunen, van waar *einraunen*, neders. *einrunen*, ingeven, inblazen. Van hier *runer*, oorblazer: *verraders*, *smekers*, *ende oerstekers*, *ruiners* *ende plumestekers*. [M. Stok.] *Du en sulste niet heeten een runer* (in de Staten overzetting oorblazer.) [Bijb. 1477.]

RUNSEL, z. n., o., *des runsels*, of *van het runsel*; zonder meerv. Stremsel, waarmede men de melk stremmen, stollen, doet, om er kaas van te maken: *waar krijgen wij nu runsel?* Bij Kil. ook *rensel*, *rinsel*, en *rindsel*, van *rennen*, *rinnen*, *runnen*, hoogd. *rinnen*, dat reeds bij Notk. de beteekenis van stollen heeft, en waarvan het zweed. *ranna*, gestold, en ons eigen deelw. *geronnen* afstamt, ja waarvan wij hierboven *rinsch* ook hebben afgeleid.

RUPS, z. n., v., *der*, of *van de rups*; meerv. *rupsen*. Verkleinw. *rupsje*. Een wormpje, dat met den tijd in een kapelletje verandert: *wat de rups heeft overgelaten, heeft de sprinckhaen afgegeten*. [Bijbelv.] Zamenst.: *rupsedooder*, zeker insect, hetwelk zijne eijeren in het doorboorde lijf van eene rups legt; *rupsenest*, *rupseschijter*, een vlinder, uit wiens eijeren rupsen voortkomen; *rupservangst*, enz. *Koolrups*, *ringrups*, *zijderups*, anders *zijde worm* genoemd, enz.

Rups, bij Kil. *rups*, *rupsene*, *ruepsene*, *rupe*, *rope*, *roope*, *ruippe*, en in het gemeene leven ook dikwijls *ruip*, vries. *roep*, neders. *rupe*, lotharing. *roupe*, hoogd. *Raupe*, is, volgens Adel., verwant aan *kruipe*, vriesl. *croepen*, neders. *krupen*; in welke laatste taal men een kind, dat nog niet gaan, maar slechts kruipen, kan, *eene rups van een kind* noemt.

RUS, z. n., m., *van den rus*; meerv. *russen*. Een bewoner, of inboorling van Rusland. Van hier *russisch*. Zamenst.: *Rustand*, *rusleder*, enz. Deze volksnaam luidt in den Bijbel *Rosch*, nevens de namen van *Mesech* en *Tubal*, en wordt aan een Armenisch volk, van hetwelk de Russen afstammen, gegeven.

RUSCA, *rusk*, *risk*, z. n., m., *van den rusch*; meerv. *russchen*. Bij Kil. en in sommige oorden van ons land nog hedendaags, eene bies. Van hier bij Kil. *ruschdijk*, een dijk die met biezen begroeid is, *ruschkleed*, een bekleedsel van biezen. *Rusch* is bij Kil. en elders ook eene zode, *cespes*: *Perseus ginck terstond drij autaren van russchen maken*. [Florian.] Van hier *russchen* van *rusch* gemaakt: *en russchen vorst van mijn slecht arem dack*. [K. Van Mand.] In Vriesl. zijn *riskepitten* pitjes, waarvan geringe lieden zich in hunne aarden lampen bedienen. *Rusch* is verwant aan het fr. *roseau*, aan *raus* bij Ulphil., en aan het lat. *ruscus*.

RUSSEL, z. n., o., *des russels*, of *van het russel*; meerv. *russels*. Hetzelfde als *reuzel*, en

eigenlijk *ruetsel*, of *roetsel*, van *roet*, smeer. Want men vindt bij Kil. *reutsel*, *russel*, *rosel*, *russelsmeer*, *roselsmeer*. Zie *roet* en *reuzel*.

Rust, z. n., v., der, of van de rust: meerv. *rusten*. Eigenlijk, bewegingloosheid: de zee geraakt in rust. Laat mij in rust. Een weerhaan heeft zelden rust. Figuurlijk, de toestand van iemand, die doorgeene gemoedsbewegingen verontrust wordt: mijne rust wordt door geene bange vooruitzichten gestoord. Hare wroegingen benemen haar alle rust. Vrijdom van twist en krakeel: wij leefden in rust en vrede. De toestand van een land dat door geene vijandigheden van binnen of van buiten beroerd wordt: hebbende zijnen Zoone de rust van Nederland bevoelen. [Hooft.] De eeuwige zaligheid: want wij, die geloofd hebben, gaen in de ruste. [Bijbelv.] De hoop der aenstaende ruste. [Vond.] Vrolijk ingaan in de ruste. [L. D. S. P.] Verpoozing van moete, verdriet, of smart: ik kan het niet langer uithouden, ik moet wat rust hebben. De tusschenpoozing van een gezang: er zijn in dien Psalm twee rusten. Het deel van een gezang, dat op zulk eene tusschenpoozing volgt: wij zongen op den dankdag de eerste rust van den negenden psalm. Voorts, de slaap: hij is nog in rust. Ik heb den ganschen nacht geene rust genoten. Dood: hij is reeds in de rust. De plaats, waar iemand zich nederzet: dit is mijne ruste tot in eeuwigheid, hier sal ick wonen. [Bijbelv.] Zeker deel van het slot van een schietgeweer: de haan staat in de rust. Ook van een schip: de groote ijsschotsen reikten tot aan de rusten van 't schip. [Zorgdrag.] Van hier rusteloos. Zamenstell.: *gemoedsrust*, *gewetensrust*, *nachtrust*, *zeerust*, *zielsrust*, *zorgrust*, enz.

Rust, Otfrid. *resto*, angels., eng. en vries. *rest*, hoogd. en zweed. *Rast*, gr. *παύση*, stamt van het volgende werkwoord af.

RUSTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rustte*, heb gerust. Bewegingloos zijn: eb en vloed beletten aan de zee het rusten. Dit wordt intusschen gemeenlijk door stil zijn uitgedrukt. Voorts verpoozing van beweging en arbeid genieten: na gedaan werk is het goed rusten. Onbekommert wat te rusten hant aen hant. [Vond.] Slapen: hebt gij wel gerust? Slaept nu voort ende rustet. [Bijbelv.] Sterven, en in het rijk der dooden verkeeren: Haer wiert geseght, dat sij noch eenen kleijnen tijt rusten souden. [Bijbelv.] Van werkzaamheid ophouden: hij rust niet, voor dat hij zijnen vijand geheel ten onder heeft gebragt. Ophouden van rond te dwalen, zoo als het bijgeloof waant dat de schimmen van sommige menschen doen; *Palinuur kon niet rusten, voor dat zijn lijk begraven was*. Ergens op steunen: hij rust op zijnen staf. Dat huis rust op hechte

grondslagen. Bestendig in of op iets verblijven: de toorn rust in den boesem der dwaesen. [Bijbelv.] Zij rust op hen, die zijn bevel betrachten. [L. D. S. P.] Rustend beteekende oulings ook gerust: ende si quamen te Lais ten rustende volke. [Bijbelv. 1477.] In eenen bedrijvenden zin, voor laten rusten: hij rust de moede leden in de uitgeholde rots. [Vond.] Nog zegt men rust uw hoofd maar; ook oulings: die in 't minnen wil de waarheit welen, die ruste sijn hoofd en blijve in muijten. [Const. der minn.] Van hier rust, rustelick, bij Kil. rustig, gerust, enz. Zamenstell.: *rustbank*, *rustbed*, *rustdag*, *rustplaats*, *rustpunt*, *rusttijt*, *rustuur*, enz. *Berusten*, *uitrusten*, enz.

Rusten, Kero, *kiestan*, Isid. *chirestin*, eng. *rest*, vries. *resten*, hoogd. *rasten*, gr. *παύσις*, is van onzekeren oorsprong.

RUSTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rustte*, heb gerust. Eigenlijk, bereiden: ter vlucht zich rust, en recht, en wackert zijne wiecken. [Vond.] Bijzonderlijk door aanschaffing van het noodige bereid maken: men rust zich van weerskanten ten oorloge. Wij rusten ons tot de reis. Waar zij juist Venus soontje zag ten minnestrijd zich rusten. [Jonkt.] Van hier rustig, wel toegerust; in het gebruik, wakker, levendig, vlug, moedig; verder, gerust, stil; rustigheid, rustigtijk, rusting, al wat tot iemands wapenen behoort; gemeenlijk het harnas. Zamenstell.: *rustkamer*; een vertrek waar men krijgsgereedschap bewaart, *rustmeester*, een opziener over dat gereedschap, enz. *toerusten*, *uitrusten*, *wapenrusting*, enz.

Rusten, hoogd. *rüsten*, zweed. *rusta*. Otfrid. *rustan*, en *girustan*, is een oud woord van noordsche afkomst.

RUSTIER, z. n., m., des rustiers, of van der rustier; meerv. *rustieren*. Een oud woord, dat eenen weltoegerusten krijgsknecht aanduidt: een grof rustier, die grof van complexie en nature is. [V. Hass. aantek. op Kil.]

RUW, bijv. n. en bijw., *ruwer*, *ruwst*. Eigenlijk, oneffen van oppervlakte, met puntige of andere verhevenheden bezet, het tegenoverstaande van glad, even als ruig, dat eigenlijk slechts een en hetzelfde woord is. Zie ruig. In het gebruik, onbewerkt, ongeplepen: er wordt veel ruwe wol uit Spanje naar Engeland gevoerd. Een ruwe diamant heeft niets bevalligs. Die weg is zeer ruw en moeilijk. Hij heeft een ruw vel. Ongebleekt: ruw garen, ruw linnen. Ongeverwd: ruwe zijde. Onaangen. am. van weder. en dergelijke dingen gesproken: die luchtstreek is mij al te ruw. Wat is dat ruw weder! Van gedrag en taal, onbeschaafd, ongemanierd, onzedelijk: zijne uitdrukkingen zijn ruw en plomp. Het is een ruw mensch, een ruwe Apostel. Hij is ruw in het eten. In dezen zin

wordt het ook als een bijw. gebruikt: *hij leeft daar ruw mede*. Ook als zelfstandig: *in het ruwe*. Van hier *ruwelijk*, *ruwheid*. Zamenstell.: *ruwharig*, *ruwlokkig*, *ruwsmid*, *ruwwerker*, enz. Zie *ruid* en *ruidig*.

Ruw, Kil. *rouw*, *roud*, eng. *rough*, neders. *rug*, *ruwe*, *rowe*, angels. *reoh*, hoogd. *rauh*, en *roh*, bij de oude zwabische dichters *ruh*, kan niet slechts aan *ruw*, maar ook aan *raauw*, verwant schijnen. Zie *raauw*.

RUWAARD, z. n., m., *des ruwaards*, of *van den ruwaard*; meerv. *ruwaarden*. Bij Kil., *ruwaerd*, *rouwaerd*, *roewaerd*. Geen woord van den vorm van *rijkaard*, *lafaard*, enz., en dus niet zamengesteld uit *ruw* en *aard*, maar van *ruwe*, rust, en *waren*, bewaren, afkomstig, en derhalve evenveel als rustbevaarder. Sommigen hebben gegist, dat *ruwaard* zoo veel zij als *roewaard*, of *roedewaard*, dat is *roedewaarder*, of *roedebevaarder*, die de roede van gerechtigheid zwaait. *Lucius, die ruwaert van Romeen Ptholomeus den Coninc saluut*. (in de Staten overzett. *Lucius, burgemeester der Romeinen wenscht aan Ptolomeus Koning voorspoet*. [Bijbelv. 1477.]) In het gebruik, een bestuurder van zeker landschap, zoo als dat van Voorne en Putten, dat eenen zoogenoemden *Ruwaard* plagt te hebben: *Jan de Wit, en*

zijn broeder de Ruwaard, werden beide even moorddadig omgebragt. Die 't Brithijnsche rijke land als Ruwaert heeft bewaert. [H. d. Gr.] Van hier *ruwaardschap*, bij Velden. Het stamwoord *ruwe* luidt bij Kil. ook *rouwe*, *roeuwe*, bij Willeram. en Notk. *ruowo*, *rauwo*, bij de zwabische dichteren *ruowe*, in het oud engelsch *row*, zweed. *ro*, finl. *rauha*, hoogd. *Ruhe*, en heeft nog een' anderen afstammeling *ruwelijk*, gerust, blijkens het volgende voorbeeld: *in ruwelijcke und vredelicke possessie*. [Geld. Plakkaatboek, bij v. Hass. *aanteek. op Kil.*] Oul. bezigde men ook het werkw. *ruwen*, *rouwen*, voor rusten: *terwijl mijn lief wat ruwt*. [Breder.]

RUWEN, zie *ruwaard*.

RUZIE, z. n., v., *der*, of *van de ruzie*; zonder meerv. In vriesl. *roezie*, elders *ruizie*, oul. *ruijse*. Eigenlijk. geschal, geraas, van *roes*. Zie *roes*. In het gebruik, krakeel, kijvaadje: *daar is ruzie tusschen man en vrouw. Abram creegh, in sijnen huijse, met een knechtjen groote ruijse*. [Geschie.] Opschudding, drukte: *ik wenschte, dat de ruzie van het schoonmaken al voorbij was*. Het stamwoord van *ruzie* is waarschijnlijk *ruischen*, waarvan wij *roes* hebben afgeleid. Ook behoort hiertoe ons *razen*, en komt het gr. *ρίζος* mede in aanmerking. Zie *ruischen*.

S.

S is de zeventiende letter van het nederduitsche ABE, de dertiende in orde onder de medeklinkers, en de eerste tandletter. Zij wordt gevormd door het geluid sterk door de tanden te laten sissen. En dit is het onderscheid tusschen haar en de z, welke met eene zachte sissing wordt uitgesproken. Zie verder mijne Nederd. Spraakk. D. 1. § 44.

De s in het Gothisch een zeer gemeene uitgang, spruitende uit enkele zucht, om een sissend geluid te maken. In andere talen is s een *medium derivandi*: *wachs, was, cera*, van *weichen, wijken*; *gras, gramen*, van *gruen, virere*; *gans, anser*, van *can, albus*, zoo veel als *avis candida*; *grijs, senex*, van *grau, graauw, canus, vetus*.

De s en de z zijn zeer na aan elkander verwant, waardoor zij, in verscheidene talen onderling verwisseld worden; eene aanmerking, welke men in het navorschen der afleidingen wel heeft in het oog te houden. Want in eene menigte woorden, welke thans algemeen met s geschreven worden, gebruikten de ouden, of gebruiken nog hedendaags andere volken, de z, en omgekeerd. Zoo hebben de Hoogduitschers hun *Zucker* voor ons *suiker*; en in tegendeel wordt het bij ons met de z gebruikelijke woord *zak*, in bijna alle talen met de s geschreven.

De s wordt niet alleen voor de klinkletters, maar ook voor de medeklinkers gebruikt, echter niet voor de w, voor welke zij een al te hard geluid zou veroorzaken.

Oul. werd s achter aan een werkwoord vast gehecht en beteekende dan eens *des*, dan eens *hem*, dan eens *het*: *wij en wetens niet*, d. i. wij weten des niet, [Florian.] *Ik sal hem vast houden en latens* (en laten hem) *niet gaen*. [Clar. Spieg.] *Gode moets* (moet het) *gheclaecht zijn*. [Cl. Spieg.]

SA, een tusschenwerpsel, hetwelk gebruikt wordt, om moed en ijver aan te wakkeren. *Sa, lustig mannen!* Of om strijdende partijen aan te hitsen, en vreesachtigen uit te

jouwen: *Sa! pak hem!* Of: *Sa, sa! hij durft niet!* hoort men dikwijls van de jongens op de straat.

SAAI, z. n., o., *des saais*, of *van het saai*; het meerv. *saaijen* wordt gebruikt, om onderscheidene soorten aan te duiden. Eene soort van wollen stof. *Luiksche saai*. Van hier het onverbuigh. *saaijen*, dat van *saai* gemaakt is: een *saaijen borstrok*; figuurl., iemand, die nietvlug is, ook langzaam in het spreken: *hij is een saaijen vent*. Zamenstelling: *saaihal*, de plaats waar de stukken saai gelood worden; *saai-fabriek*, enz.

SAAIJET, z. n., o., *des saaijets*, of *van het saaijet*; meerv. *saaijetten*. Garen van saai gesponnen; zamengesteld uit *saai* en den baslerduilgang *et*. Van hier het onverbuigh. *saaijetten*: *saaijetten kousen*.

SAAL, **SALE**, z. n., v., *der*, of *van de saal* of *sale*; zonder meerv. Eene rivier in Duitschland.

SAARD, *saart*, veroud. bijv. naamw., bij Kil. en anderen, voor zacht, teeder gebezigd: *soo kuijs en saert is sij gemaniert*. [Bredero.] *Voor soo saerten en weeldigen maget*. [D. V. Coornh.]

SABBAT, z. n., m., *des Sabbats*, of *van den Sabbat*; zonder meerv. De rustdag der Joden, zijnde de zevende der week van het Hebreuwsche woord *sabbath*, rusten. Men vindt dit woord bij schrijvers van gezag niet dan mannel. gebruikt, waarschijnlijk, omdat het woord *dag* daar onder verstaan werd: *die den heiligen Sabbat breekt*. [Vond.] *Den Sabbat hebben wij met ontucht staëg ontwijd*. [De Decker.] Sommige Christenen hebben het woord overgenomen, om er den eersten dag der week, tot de openbare Godsdiens-oefeningen en verpoozing van den arbeid geschikt, mede te beteekenen. Even overdragtiglijk wordt hetzelfde wel eens gebruikt, om in een' Godsdienstigen stijl eenen onbepaalden tijd van rust, of bevrijding van moeite en smart aan te duiden. Zam-nstell.: *Sabbatdag, Sabbatjaar*, bij de Israëlieten ieder zevende jaar, wanneer alle velden moes-

- ten braak liggen, enz., een rustjaar; voorts *Sabbatschender*, *Sabbatsreis*, eene bepaalde lengte van weg, welke de Joden, tegen de bedoeling der wet van Mozes, waanden op eenen Sabbat te mogen afleggen; *Sabbatsvrouw*, eene onjoodsche vrouw, bij de hedendaagsche Joden gebruikt wordende, om op den Sabbat hen te bedienen. Bij Notkerus heet de Sabbat der Joden *firrotak*, *firtag*, *virroo*, d. i. *vierdag*; in het angels. *Sabbathum* en *restedaeg*, d. i. *rustdag*, hetwelk ook bij ons in gebruik is. Oul. zeide men voor *sabbat* ook zaterdag: *en is deze mensche van Gode, die de zaterdach niet en viert*. [Leven J. C.] *Want het is des heren saterdach*. [Bijb. 1477.] Bij de overneming van het oorspronkelijke woord, laten wij de eindletter *h* achter, even gelijk de schrijvers van het N. V. in hun σαββατον, σαββατα.
- SABBEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik sabberde, heb gesabberd*. Een oud woord, beteekenende *kladden*, *kladschilderen*, alsmede *snappen*, eene heuzelachtige taal voeren; waarschijnlijk afkomstig van *sabbe*, een verouderd z. n., v., een *slordig wijf*. Van hier *sabberder*, een kladschilder, en ook een ijdele snapper, bij Kil. — *Sabberen* had oul. ook nog eene andere beteekenis, namelijk die van hakkelen, stamelen, lat. *balbutire*. Bredero bezigt het van de schapen, ziende op derzelve afgebroken en stamelend geluid: *de schaapjes sabberend knabbelen*.
- SABEL**, z. n., v., *der sabel*, of *van de sabel*; meerv. *sabels*. Een breed gekromd zwaard, hetwelk oorspronkelijk bij de Turken en Hongaren te huis behoort. *Waar door het hof gestoort de dolle sabel wette*. [Vond.] *Heer vader verfdde nooit de sabel in zijn bloet*. [Vond.] Bij Hooft vindt men het woord mannel. gebruikt: *hij ruikt den sabel uit*. Dezen volgen Halma en anderen. Misschien ook, dat de uitgang *el*, hier een werktuig aanduidende, voor het mannelijke geslacht pleiten kan, volgens Bilderdijk. De meerderheid der nette schrijveren verkiest echter Vondel te volgen.
- Sabel*, in het nedersaks. *zabel*, zweed. *sabel*, eng. *sabre*, ital. *sabra*, *sable*, hoheemsch, *ssawle*, in Finland, *sabeli*. Wachter leidde het af van het Arabische *seif*, een degen, zwaard, waarschijnlijk een krom zwaard: want dat het begrip van eene kromheid in dit woord het heerschende is, blijkt uit het nieuw-Grieksche ζαβος, krom, ζαβωνη, eene *sabel*. Wij hebben dit woord, zoo wel als de zaak zelve, ongetwijfeld uit Hongarije en Turkije ontvangen, dewijl de kromme zwaarden bij onze voorvaderen in geen gebruik waren. Zamenst.: *sabelboonen*, *sabelkting*, *sabelslag*, enz. Van hier *sabelen*, met de *sabel* houwen, alleen gebruikelijk in *nedersabelen*, *neersabelen*.
- SABEL**, z. n., m., *des sabels*, of *van den sabel*; meerv. *sabels*. Een zogend dier, behoorende tot het geslacht des wezels. De fraaiste zijn die, welke donkere, zwart bruine vellen hebben, en in Siberie gevonden worden. Het bewoont de digte bosschen van de noordelijke deelen der aarde. Een van het vel van dit dier gemaakt halsdeksel der vrouwen, draagt insgelijks dezen naam: *ik deed mijn sabel om*. Van hier worden alle andere, van welke bont ook vervaardigde halsdeksels der vrouwen, *sabels* genoemd. *Sabel*, hoogd. *Zobel*, eng. *sable*, fr. *zibelline*, ital. *zibellino*.
- SADDUCEER**, z. n., m., *des Sadduceërs*, of *van den Sadduceër*; meerv. *Sadduceërs*. Eene bekende sekte onder de Joden voor en in den leeftijd van Jezus Christus. Het woord is afkomstig van den hebreuwschen eigenaam *Sadok*. Van hier het bijv. n. *Sadduceesch*.
- SAFFIER**, z. n., m. en o., *des saffiers*, of *van den, of het saffier*; meerv. *saffieren*. Een edelgesteente: *een hemelsblaauwe saffier*. Zamenst. *saffiersteen*. Van hier het onverbuigbare *saffieren*, van saffier gemaakt.
- Dit woord is van oosterschen oorsprong, en, met de zaak zelve, door alle westersche volken overgenomen. Voor den saffiersteen genomen, is het mannelijk. Voor bergstof, of enkel saffier, is het met en zonder lidwoord in gebruik, als goud, zilver, enz., doch onzijdig, even als de metalen: *dat zuiver nooit bevekt en loutere saffier*. [Vond.]
- SAFFLOERS**, z. n., o., *des, of van het saffloers*; zonder meerv. Een gewas, wilde saffraan. De Engelschen hebben *safflower*. Het woord is ongetwijfeld afkomstig van het volgende:
- SAFFRAAN**, z. n., m., *des saffraans*, of *van den saffraan*; zonder meerv. Het voortbrengsel van een zwavelgewas, hetwelk van verwers en schilders veel gebruikt wordt, tot het maken van eene schoone hooggele kleur. Voor het mannelijke geslacht pleit het voorbeeld van De Decker: *met purpreu rozen glans en gloeienden saffraen*. Van Mander en Pieterse gebruiken het vrouwelijk.
- Saffraan*, hoogd., fr. en eng. *saffran*, ital. *zafferano*, boh. *ssaffran*. Het is, gelijk het gewas zelf, uit de oostersche landen afkomstig, en heet in het arab. *sahafaran*, perz. *zafferon*, *zaffaranum*. Zamenstellingen: *saffraanboom*, *saffraungeel*, *saffraankleur*, *saffraanplant*, enz. Van hier *saffranig*.
- SAGEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik saagde, heb gesaagd*. Een reeds eenigzins verouderd woord, beteekenende: met eene sterke vrees bevangen zijn. Kiliaan heeft het z. n. *saeghe*, *t saeghe* (*saag*, *sage*) in de beteekenis van *vrees*, *angst*, hetwelk hij afleidt van het in zijnen tijd reeds verouderde bijv. n. *saegh*, *vreesachtig*. Ten Kate heeft deze woorden insgelijks, en leidt dezelve af van *zach* of *zag*, den verl. tijd van *zien*, zoo dat het

bijv. n. *saagh* (*beveesd*), geschreven in plaats van *t saagh* (*te zaag*), zoo veel zou zijn als *met vrees*. Het nog overgeblevene *ontzag* wordt door hem langs hetzelfde kanaal afgeleid. In het hoogd. is het bekende *zagen*, *zaghaft*, enz. afkomstig van het verouderde *zag*. Misschien dat het moesogothise *us-agjan*, *sterk vreezen*, van denzelfden oorsprong is. Wij hebben den wortel overgehouden in ons *versaagd*, enz.

SAIZOEN, z. n., o., *des saizoens*, of *van het saizoen*; meerv. *saizoenen*. Een van de vier getijden des jaars: *naer het saizoen*. [Vond.] Kiliaan leidt het woord af van *saed*, *saeying*, oudtijds met eene *s* gespeld wordende. Volgens deze afleiding zouden wij thans de *z* in hetzelfde moeten aannemen. Maar waarschijnlijker is de afleiding van het latijnsche *satio*, door het fr. *saison*, hetwelk oulings in die taal *sasion* en *sason* was, even gelijk van *ratio*, *raison* is, enz. Oorspronkelijk, heeft het dan de beteekenis van *zaaitijd*, maar wordt in eenen uitgebreider' zin voor alle jaargetijden genomen. In eenen overdragtelijke beteekenis wordt het ook gebruikt, voor een' bekwamen tijd.

Saizoen, fr. *saison*, eng. *season*, ital. *stagione*, sp. *sazon*.

SAK, z. n., m., *des saks*, of *van den sak*; meerv. *sakken*. Een lang vrouwekleed, een losse japon. Waarschijnlijk is het oorspronkelijk hetzelfde woord als *zak*, doch hetwelk het gebruik in deze beteekenis met de scherpe *s* wil uitgesproken hebben. De engelschen gebruiken hun *sack* eveneens. Het hebreeuwische *sak*, en het latijnsche *sagum* schijnen hiermede verwant.

SAKRAMENT. z. n., o., *des sakraments*, of *van het sakrament*; meerv. *sakramenten*. Eene meer of min geheimzinnige, plegtige, godsdienstige handeling, waarbij men door middel van een uiterlijk teeken of zinnebeeld, een geestelijk goed verkrijgt. In dezen zin is het woord thans bij de meeste Christenen in gebruik. Het is een latijnsch woord, hetwelk oorspronkelijk beteekende een onderpand, dat door degenen, die een regtsgeeding aanvingen bij eenen priester gebragt werd, om door den zelve aan de winnende partij afgegeven te worden; alsmede den krijgseed der soldaten. In de eerste eeuwen der Christelijke tijdtelling noemde men alle zinnebeeldige teekenen van goddelijke en geestelijke zaken een sakrament. In volgende tijden werd het woord alleen gebruikt voor zekere uiterlijke handelingen, waardoor men geloofde de goddelijke genade te verwerven; in dezen zin heeft de roomsche kerk zeven sakramenten. De meerderheid der Protestanten noemt den doop en het avondmaal sakramenten; en het laatste wordt inzonderheid het sakrament

des altaars, of alleen het sakrament gheeten. In de roomsche kerk draagt de gewijde hostie dezen naam: *tot de verheffing van 't sakrament*. [Hooft.] *Van 't hoogwaerdigh sakrament*. [Vondel.] Bij Notkerus vindt men verscheidene overzettingen van dit woord, als: *heiligmeineda*, *wiedom* van *weih*, heilig, *opherwiedom*, *heiligtuom*, *wizsoth*, *tougan*, geheimenis, *tougenheit*, enz. Veel godgeleerde schrijvers vertalen het thans door *bondzegel*. De woorden *sapperment*, *slapperment*, *sakkerloot*, welk laatste men voor eene misvorming van *sacra totio* houdt, zijn eene soort van bastaardvloeken in den mond van het gemeene volk. van dit woord afkomstig. Zamenst.: *sakramenthuisje*, *sakramentschender*, *sakramentsdag*, enz. Van hier meteenen bastaarduitgang *sakramenteel*.

SAKRISTIJ, z. n., v., *der of van de sakristij*; meerv. *sakristijën*. Een vertrek bij de roomsche kerken, alwaar de kerkelijke gereedschappen bewaard worden, en de geestelijken hunne ambtskleederen aantrekken. *In de sakristij*. [Hooft.] Het is een woord uit het monnikenlatijn der middeleeuwen, in plaats van *sacrarium*. Zamenst.: *sakristijmeester*. Sommige noemen den koster eener roomsche kerk den *sakristijn*.

SALADE, z. n., v., *der, of van de salade*; het meerv. *saladen* kan van verscheidene soorten gebruikt worden. Alle spijs, die koud met olie en azijn gegeten wordt: *haringsalade*; en meer bepaald alle kruiden, die raauw op deze wijze gebruikt worden: *kropsalade*, *latuwsalade*, enz.

Salade, neders. *slaat*, *slaut*, eng. *salad*, fr. *salade*, boh. *salat*. De naaste afstamming is van het ital. *salata*, *insalata*, hetwelk gezouten beteekent, en waarbij het woord *herba* ondersteld wordt. Zulke spijzen heeten bij Columella reeds *salgama*. Intusschen kan dit ital. *salata* nog wel uit het oosten afkomstig zijn, dewijl in de Albanische, Wallachische en Perzische talen *salata* eene als salade toebereide spijs beteekent.

SALAMANDER, z. n., m., *des salamanders*, of *van den salamander*; meerv. *salamanders*. Een tweeslachtig viervoetig dier, tot het geslacht der hagedissen behorende. Zamenst.: *meersalamander*, *watersalamander*; voorts: *salamanderboom*, een oostindische boom, dus genoemd, uit hoofde dat zijn dikke bast het vuur zeer lang kan wederstaan; gelijk men van ouds beuzelde, dat de salamander in het vuur kon leven. Het eerste gedeelte van 't gr. woord, waar uit het ontleend is (*σαλα*), beteekent water, vochtigheid.

SALARIS, z. n., o., *des, of van het salaris*; meerv. *salarissen*. Een vastgesteld loon, dat op bepaalde tijden betaald wordt. Het is een latijnsch woord, *salarium*, waarschijnlijk

- door het kanaal van het Fransch, waarin het *salaire* is, tot ons gekomen.
- SALET**, z. n., o., *des salets*, of *van het salet*; meerv. *saletten*. Die kamer in een huis, waar men gezelschap ontvangt. Van *zaal* en den basterduitgang *et*. Door eene zeer gemakkelijke overdragt beteekent salet dikwijls het gezelschap, hetwelk in hetzelfde vergadert: *bij mevrouw... wordt dikwijls salet gehouden*. — *Buiten het salet der maeghden*. [Vondel.] Zamenst.: *saletjonker*, *saletjuffer*, *saletpop*, *zijsalet*, enz.
- SALIE**, z. n., v., *der*, of *van de salie*; zonder meerv. Een stengelgewas, met vuilwitte bladeren, van eene sterke. specerijachtige geur en een' scherpen en bitteren smaak.
- Salie*, lat. *salvia*, misschien om desmerigheid der bladeren, ital. *salvia*, hoogd. *Salbei*, neders. *selve*, boh. *soalwey*, fr. *sauge*, eng. *sage*.
- SALPETER**, z. n., v., *des salpeters*, of *van het salpeter*; zonder meerv. Een delfstofzout, wit en meestal doorschijnend en glanzig, en bitter van smaak. Bergzout. Steenzout. Het woord is zamengesteld uit het latijnsche *salpetrae*; hoogd. *salpeter*, fr. *salpêtre*, enz. *salpêtre*. Van hier *salpeterig*, dat van salpeter is, naar salpeter smaakt, of met salpeter bezwaangerd is. Zamenst.: *salpeteraarde*, *salpetergeest*, *salpetergrond*, *salpeterloog*, *salpeterzuur*, enz.
- SALUUT**, z. n., v., *der*, of *van de saluut*; meerv. *saluten*. Bij Kiliaan de naam van eenen visch, den *silurus* bij Linn.; thans de meerval geheeten.
- SALUUT**, z. n., o., *des saluuts*, of *van het saluut*; meerv. *saluten*. Een onduitsch woord, beteekenende groet, heilwensch, en bijna alleen aan het hoofd der afkondigingen van vorsten en mogendheden gebruikelijk. Zamenst.: *saluutschot*.
- SALVO**, z. n., o., *van het salvo*; meerv. *salvoos*. Eene begroeting door het gelijktijdig afvuren van verscheidene stukken geschut, of handgeweren. Het is een bastaardwoord, en afkomstig van het latijnsche *salve*, *zijt gegroet*.
- SAMAAR**, z. n., v., *der*, of *van de samaar*; meerv. *samaren*. Een deftig vrouwenkleed. Het is waarschijnlijk het oude fransche woord *chamarre*, waarvan *chamarer* en *chamarure* nog overig zijn. In het ital. is het *ciamara* en *zamara*, in het sp. *çamarra*. Voor het vrouwel. geslacht in onze taal pleit de oude uitgang *samare*, *samaris*, gelijk Kil. het woord nog heeft.
- SAMEREUS**, z. n., m., *des*, of *van den samereus*; meerv. *samereuzen*. Een lang platgebodemd schip, hetwelk op den Rijn wel gezien wordt. Fr. *samoreux*.
- SAMMELEN**, ONZ. W., gelijkvl. *Ik sammelde*, *heb gesammelt*. Langzaam voortgaan in het uitvoeren van eenig werk; den tijd onnuttelijk verspillen. Talmen. Van hier *gesammel*, *sammelaar*, *sammelaarster*, *sammelarij*. Ten Kate meent dat dit woord, door den invloed van den hoogduitschen tongval, die de *z* tegen onze *t* verwisselt, eene verbastering is van *tammelen*, en afkomstig van het oude wortelwoord *tem*, *tam*, hedendaags *temmen*.
- SAMMET**, veroud. z. n., voor fluweel, bij Kil. en anderen voorkomende. Hoogd., zweed., *sammēt*; bij Mel. St. *samijt*.
- SAMT**, veroud. voorzetsel, hetzelfde beteekenende, als *met*, *nevens*, bij Kil. *pariter*, *simul*: *samt het gevoelen der staaten*. [Hooft.] In Vriest. zegt men nog *samps*.
- SANDELBOOM**, z. n., m., *des sandelbooms*, of *van den sandelboom*; meerv. *sandelboomen*. Een boom, die in Ceilon, Amerika en Egypte te huis behoort. Het woord is gevormd naar het bastaardlatijnsche *santalum*, hetwelk waarschijnlijk uit Indie oorspronkelijk is.
- SANDELHOUT**, z. n., o., *des sandelhouts*, of *van het sandelhout*; zonder meerv. Een blaauwachtig hout van den eigenlijken sandelboom, hetwelk in de apotheken gebruikt wordt. Ook wordt het brazilienhout in het gemeene leven sandelhout genoemd.
- SANDRAK**, z. n., o., *des sandraks*, of *van het sandrak*; zonder meerv. Eene witte hars of gom, die uit den jeneverboom vloeit. Ook eene delfstof van eene helder roode kleur, veel naar arsenicum gelijkende. Het is een vreemd woord, waarschijnlijk uit de oostersche landen afkomstig.
- SANHEDRIN**, z. n., m., *des sanhedrins*, of *van den sanhedrin*; zonder meerv. Eene aanzienlijke raadsvergadering bij de oude Joden, bestaande uit zeventig leden, en in welke de hoogepriester voorz. *Kaifas waerschuurt den Sanhederin*. [Vond.] *Het past den Sanhedrin*. [Vond.] Het is een grieksch woord, *συνοδριον*, hetwelk vergadering beteekent.
- SANT**, z. n., m., *des sants*, of *van den sant*; meerv. *santen*. Een heilige. Men gebruikt dit woord meestal ten aanzien van personen, die door besluiten van pausen of kerkvergaderingen voor heilig verklaard zijn; zeldzamer om iemand aan te duiden, die inderdaad uitsteekt in godsvrucht en deugd. Van hier *santin*: *santen en santinnen*. In een' boertigen stijl wordt *sant* wel eens gebruikt, om iemand te beduiden, voor wien men een' bijgeloovigen eerbied heeft. Zoo zegt men van eenen predikant, dat hij in dat of dat huis *een groote sant* is. Oulings paste men hetzelfde woord op mannen en vrouwen toe. *Gijsjen is nae stee gevaeren, met Trijn Fops, sijn lieve sangt, 't was de mooiste meijd van 't langt*. [Bredero.] Hedendaags zegt en schrijft men meer *sint*: *sint Pieter*, *sint Paulus*; of wel bij verkorting *st.*: *st. Pe-*

- tersburg*, eigenlijk *de burg van den heiligen Petrus*. Het woord is onduitsch, en blijkbaar van het latijnsche *sanctus* ontleend.
- SANTORIE, z. n., v., *der*, of *van de santorie*; zonder meerv. Duizendguldenkruid, een bekend gewas. Van het basterdlatijnsche woord *centaurium*; fr. *centaurée*, eng. *centaury*, sp. *centoria*.
- Oulings was nog een ander woord *santorie*, ook *sanctorie*, in gebruik, beteekenende zeker speeltuig: *En sijn inghegaen in iherusalem mit sanctorien en harpen*. [Bijb. 1477.] *Veel soets gheluyts van organen, van santorien, van pipen*. [Guld Troen.]
- SAP, z. n., o., *des saps*, of *van het sap*; meerv. *sappen*. Het omloopende vocht in alle levende lichamen van het planten- en dierenrijk; ook het vocht of water in boom- en veldvruchten. Het schijnt een oorspronkelijk woord, naar het geluid gevormd. De Engelschen gebruiken hun *sap* alleen voor de vochtigheid in planten, kruiden en vruchten. Vond. schreef *het sap*. Bij Hooft vinden wij het, schoon met de *z* gespeld, mede in het onz. gesl.: *den geur van 't sap*, enz.; en een *Alchymist*, dien 't *grondzap van een grondeloze hoop om zijn ooren springt*. Zamenst.: *druivensap*, *grondsap*, *heulsap*, *honnigsap*, *limoensap*, enz. Van hier *sappeloos*, *sappeloosheid*, *sappig*, die of dat veel sappen heeft; *sappigheid*, *saprerw*, enz.
- SAPANHOUT, z. n., o., *des sapanhouts*, of *van het sapanhout*; zonder meerv. Een Indiaansch verwhout, waarvan eene oranjekleur getrokken wordt. Het woord is, gelijk de zaak, uitheemsch.
- SAPGROEN, z. n., o., *des sapgroens*, of *van het sapgroen*; zonder meerv. Eene groene kleur of verwstof, waarvan kleinschilders zich bedienen.
- SAPPIG, zie *sap*.
- SARDIJN, z. n., v., *der*, of *van de sardijn*; meerv. *sardijnen*. Eene soort van kleine haringen, die in groote menigte in de middellandsche zee nabij Sardinië gevangen wordt, en van daar dezen naam ontleent. Ook vangt men hem in de noordzee, en gerookt zijnde verkrijgt hij den naam van *sprot*.
- Het woord *sardijn* is het naar ons taaleigen veranderde fr. *sardine*; ook in het hoogd. *Sardine*, maar meer *Sardelle*, van het ital. *sardella*.
- SARDINIE, z. n., o., *van het Sardinie*. De naam van een bekend eiland en koninkrijk, in de middellandsche zee. Van hier *sardinier*, *sardinisch*.
- SARGIE, z. n., v., *der*, of *van de sargie*; het meerv. *sargien* kan van onderscheiden soorten gebruikt worden. Zekere wollen stof: *Engelsche sargie*. Van hier het onverbuigb. *sargien*: een *sargien rok*. Het is van het fr. *sarge*, *serge*, ital. *sargia*, eng. *serge*, ueders.
- sarse*, hoogd. *Sarsche*, middeleeuw. lat. *sargium*, van het lat. *sericum*, zijde, dewijl de sargie vermoedelijk, welcer, eene zijden stof geweest is.
- SARP, veroud. bijv. naamw., bij Kil. *acerbus*, wrang, zuur. Bredero heeft *sarpe wijn*; en Six v. Chand. zegt: *vrij sarp van koperroot*.
- SARRAGEEN, z. n., m., *des sarraceens*, of *van den sarraceen*; meerv. *sarracenen*. De naam van een oud en magtig volk in Arabië. De oorsprong van den naam is duister. Pocock leidt dien af van een arabisch woord *sharkun*, oosterlingen beteekenende, gelijk de afrikaansche arabiers, ten westen van Egypte wonende, *westerlingen* werden genoemd. Anderen houden *arraceen* en *sarraceen*, door voorzetting van de sissende *s*, voor denzelfden naam, afgeleid van *arra*, eene stad in Arabië, bij de oude landbeschrijvers bekend. Kiliaan leidt den naam *sarasijn*, gelijk hij schrijft, af van Sara, Abrahams huisvrouw, van welke dit volk zich zou beroemen afkomstig te zijn: maar men weet, dat de saracenen van Ismael, Hagars zoon, hunnen oorsprong rekenen. In latere tijden, voornamelijk sedert de bekende kruistogten, heeft men de mahometanen in het algemeen, en in het bijzonder de turken, sarracenen genoemd. Van hier *sarraceensch*.
- SARREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sarde*, heb *gesard*. Tergen, den toorn gaande maken: *beveelt hij de aanstreevende koningschen te sarren*. [Hooft.] *En sarden haren wrock door stramen en door smert*. [Vond.] De oorsprong van dit woord is duister, en zal misschien alleen te vinden zijn in de nabootsing van een geluid, waardoor vechtende dieren aangehitst worden. In geene der verwante talen is een dergelijk woord bekend, behalve in het oude frankduitsche *seran*, *seeran*, hetwelk *wonden* beteekent.
- SAS, z. n., o., *van het sas*; meerv. *sassen*. Eene sluis; ook eene reede, of ligplaats voor schepen. *Het sas van Gent*. De oorsprong van dit woord is waarschijnlijk te vinden in den vervoegden tijd van het werkwoord *zitten*. Halma, Pieteron en anderen nemen het onzijdig, schoon het in de dagelijksche taal elders vrouwelijk gebruikt wordt. Van hier *sasser*, een sluiswachter, of een toezieners bij de sluisen, welk woord in eenige gewesten nog gehoord wordt. Zamenstelling *Sassenheim*, anders *Sassem*, een dorp tusschen Leide en Haarlem.
- SASSEFRAS, z. n., o., *van het sassefras*; zonder meerv. Een hout, hetwelk in de geneeskunde gebruikt wordt. De naam is, met het gewas zelf, uit Amerika afkomstig.
- SATAN, z. n., m., *des satans*, of *van den satan*; meerv. *satans* en *satannen*. Een booze geest; of bepaaldelijk de opperste van de booze geesten. In beide beteekenissen komt

het woord in de heilige schrift voor: *Indien de satan den satan uitwerpt*; en ook *de Heer zeide tot den satan*, enz. In het gemeene leven hoort men eenige ruwe spreekwijzen, waarin dit woord, in de beteekenis van groote hoosaardigheid of verregaande slechtheid, voorkomt: *dat is een satan van een wijf*. Van hier het bijv. n. *satansch*, voor eenen persoon of eene zaak, die naar eenen satan gelijkt, of veel moeite veroorzaakt. *Satansche boosheid*; *een satansche weg*.

Het is een hebreuwsch woord *sathan*, en beteekent een' *vijand*, een' *tegenstrever*.

SATER, z. n., m., *des saters*, of *van den sater*; meerv. *saters*. Een boschgod; volgens de verzieling der dichteren een gedrogt, met een menschenhoofd en bokspooten. In eene afgeleide beteekenis een geil mensch een vuilnik, of ook een lagen potsenmaker: *een misselijke sater*. Zamenst.: *satersbek*, enz.

Het is een grieksch woord *σατυρος*, in het latijn *satyrus*, en in alle europische talen overgenomen. De beteekenis van geilheid ligt in het oorspronkelijke, hetwelk afkomstig is van *σατην*, de mannelijkheid.

SATIEN, z. n., o., *des satijns*, of *van het satijn*; het meerv. *satijnen* kan van verscheidene soorten gezegd worden. Eene glanzige zijden stof: *gebloemd satijn*. *Gedoscht in wit satijn*. Van hier het onverbuigbare *satijnen*, van satijn gemaakt.

Satijn, fr. *satijn*, it. *satino*. Het woord is afkomstig van het bastaardlatijnsche en italiaansche *seta*.

SAUCIJS, z. n., v., *der*, of *van de saucijs*; meerv. *saucijzen*. Eene dunne worst, van varkensvleesch, met zout en specerijen. Fr. *saucisse*, eng. *sausage*, it. *salciccia*, sp. *salcicia*, van het lat. *salsum*.

SAUS, z. n., v., *der*, of *van de saus*; meerv. *sausen*. Allerlei sap of vocht, hetwelk bij of over de spijs gebruikt wordt, om die smakelijker te maken. *Alle spijs zal te beter smaak hebben met die zaus*. [Hooft.] In eene oneigenlijke beteekenis wordt dit woord genomen voor alles, wat de aangenaamheid van eenig genot verhoogt: zoo zijn een vrolijk hart, een goed geweten en werkzaamheid *de saus van het leven*. Van hier het bedr. gelijkvl. werkw. *sausen*, in een' eigenlijken en oneigenlijken zin, ergens den regten of eenen beteren smaak aan geven. Zamenst.: *sauskom*, *sauslepel*, *sauspan*. — *Biersaus*, *eijersaus*, *kervelsaus*, *mosterdsaus*, *wijnsaus*, *zuringsaus*, enz.

Dit woord is reeds vroeg overgenomen uit het fr., waarin het *sauce* heet, eng. *sauce*, it. *salsa*, hoogd. *Sosze*, alle niet duisterlijk van het lat. *salsum*.

SAUSIER, z. n., o., *des sausiens*, of *van het sausier*; meerv. *sausieren*. Eene kom, waarin

saus toegediend wordt. Van *saus*, met den bastaarduitgang *ier*. Dit woord is in onze taal zeer oud; in de *Bijencorf* van Aldegonde vindt men reeds: *met de Cunnekens ende het saucierken daer op*. In Noordholland hoort men het heden ten dage nog dikwijls gebruiken. Verkleinw.: *sausiertje*.

SAVOOIKOOL, z. n., v., *der*, of *van de savooikool*; meerv. *savooikoolen*. Eene soort van kool. Het woord is zamengesteld uit *kool* en *savoije*, en heet bij Linn. *brassica sabaudica*, waarschijnlijk, omdat zij uit dat land afkomstig is.

SCH, een letterteeken, hetwelk in onze taal dikwijls voorkomt: 1. in het begin van woorden en lettergrepen, waaromtrent valt aan te merken, *vooreerst*, dat hetzelfde in onze taal zeer oud is en in de oorspronkelijkste wortelwoorden voorkomt, als in *schap*, *scheid*, enz. — *ten andere*, dat het in woorden van uitheemschen oorsprong, die in hunne eigen taal met *sc* geschreven worden, bij ons aangenomen is, als *schabel*, *voetschabel*, *schavot*, *schepter*, enz.; doch *eindelijk*, dat het bij ons, behalve voor de klinkers, slechts voor éenen medeklinker, namelijk de *r*, wordt gebruikt: 2. aan het einde eeniger woorden als een zachtstaartige uitgang, waardoor zelfstandige tot bijvoegelijke naamwoorden gevormd, of bijwoorden in bijvoegelijke naamwoorden veranderd worden, als: *heidensch* van *heiden*, *trotsch* van *trots*, *rotterdamsch* van *rotterdam*, *grootsch* van *groot*, *dagelijksch* van *dagelijks*, *vergeefs* van *vergeefs*, enz.; welke uitgang *sch* eigenlijk eene verkorting is van *isch*, oulings *ig*, hetwelk met het latijnsche *icus* en het fr. *ique* eene onmiskenbare gelijkheid heeft.

SCHAAF, z. n., v., *der*, of *van de schAAF*; meerv. *schAVen*. Een werktuig, waarmee men de ruwe oppervlakte van hout effen maakt. In een' overdragtelijken zin komt dit woord in eenige spreekwijzen voor, als een werktuig of middel, of als het bedrijf zelf, der beschaving of verbetering: *eer hij de schAAF zijns woords aen hun te wercke leit*. [De Decker.] *De grove schAAF over iets laten loopen*, iets met overhaasting en slordig afmaken. *De fijne schAAF over een werk strijken*, eenen arbeid met orde en netheid volbrengen: of een werk veel verbeteren. Van hierschAVen, *beschAVen*, *beschAAfd*, *onbeschAAfd*, enz. Zamenst.: *blokschAAF*, *boorschAAF*, *geerschAAF*, *kraalschAAF*, *rijschAAF*, *roffelschAAF*, *ruigschAAF*, *schAAFbank*, timmermans werkbank; *schAAFijzer*, *schAAFmes*, *schAAFsel*, *schAAFspaanders*, enz.

Ten Kate leidt dit woord af van den wortel *schap*, waarvan eene menigte woorden van onderscheiden beteekenissen, in onze en de aanverwante talen, afstammen; terwijl in dit woord de *p*, volgens den allemannischen en frankduitschen tongval, in *f* en *v* veranderd is. In eenige oorden van Duitschland

is *der Schaf*, in de beteekenis van ons *schaaf*, nog gebruikelijk.

SCHAAK, z. n., v., *der*, of *van de schaak*; zonder meerv. Roof, maagden- of vrouwenroof. Een verouderd woord, waarvan bij ons het werkw. *schaken* met het afgeleide *schaker*, enz. nog in gebruik is. De Duitschers hebben hun *Schächer* daarvan nog overgehouden.

SCHAAK, een woord van uitheemschen oorsprong, en bij ons buiten de zamenstellingen alleen als een bijwoord in gebruik. Het komt voor in het bekende schaakspel; *schaak de koning!* Eene waarschuwing aan het voornaamste stuk in dit spel, de *koning* geheeten, dat hij zich verplaatsen moet, om niet vastgezet te worden. *Een spel schaak spelen.*

Velen hebben dit woord van het vorige *schaak*, *roof*, willen afleiden, als of het schaakspel zoo veel beteekende als rooverspel, gelijk het bij de oude Romeinen ook onder den naam van *ludus latronum*, of *latruncolorum* bekend was. Maar de onverbuigbaarheid van het woord doet deszelfs uitheemschen oorsprong reeds vermoeden, die ook door de geschiedenis van het schaakspel ontwijfelbaar bevestigd wordt. Hetzelve wordt namelijk door geheel Azie gespeeld, en is, volgens het eenstemmige berigt der Oosterlingen, in Indie uitgevonden. De oorsprong des naams is te vinden in het Arab. woord *scha* of *schach*, hetwelk *koning* beteekent. De oppervorsten van Perzie zijn nog onder den naam van *Schach* bekend. *Schach*, naar onze uitspraak in *schaak* veranderd, beteekent nu, bij de Oosterlingen, in dit spel, den koning, dat is het eerste of voornaamste stuk, waarvan het geheele spel afhangt. *Schaakspel* zou dus in onze taal eigenlijk zijn *koningsspel*; en het bij ons en alle Westersche volken gebruikelijke *schaak de koning* is derhalve uit onkunde van de eigenlijke beteekenis des woords, in zwang gekomen. De Oosterlingen gebruiken daarvoor *Schach Roech*, d. i. *de koning wordt door het kasteel*, enz. *bedreigd*. Van hier *schaken*, een spel schaak spelen: *willen wij eens schaken?* *Schaker*: *die heer is een sterke schaker*. Zamenst.: *schaakberd*, *schaakbord*, *schaak-schijf*, *schaakspel*, *schaakstuk*.

SCHAAKMAT, bijv. n., en bijw. Een woord in het schaakspel gebruikelijk. De koning is *schaakmat*, wanneer alle toegangen zoo bezet zijn, dat hij geenen stap meer kan doen. Bij overdragt wordt het woord ook gebruikt, om eene volkomene uitputting of krachteloosheid te beteekenen. *Schaakmat zijn*. Het is meest als een bijwoord in gebruik, maar komt enkele malen ook als bijv. naamw. voor: *een schaakmatte koning*.

Schaakmat, it. *scacco-matto*, fr. *échec et mat*, beter *échec est mat*, de koning (de schaak) is *mat*, d. i. *dood*. De eerste helft

van dit woord is het Arab. *schach* (zie boven), en de andere helft het niet min Oostersche *mat*, *dood*, hebr. *mat*. Als de koning in dit spel tot dien staat van onvermogen gebragt is, dat hij zich niet meer verroeren kan, zeggen de Arabieren, *schachmat*, de Perzianen *scia-mat*, d. i. *de koning is dood*. Van daar is dat woord met het schaakspel in Europa gekomen.

SCHAAAL, z. n., v., *der*, of *van de schaal*; meerv. *schalen*. Dit woord schijnt oorspronkelijk de beteekenis te hebben van *schel*, of *schil*, zijnde de buitenste oppervlakte, die ligtelijk van een ligchaam wordt afgescheiden. Ten Kate leidt hetzelve af van *scheiden*, *scheidelen*, *scheedelen*, waarvan *haarscheedel*, *hoofdscheedel* (*schedel*). In deze eerste beteekenis is dit woord *schaal* weinig bij ons in gebruik, behalve voor de eerste of buitenste plank of deel, wederzijds van eenen boom afgezaagd; en voorts in de zamengestelde woorden *schaaldier*, *schaalvisch*, een dier, een visch, die eene harde, ligt van hun ligchaam scheidbare huid hebben, als een schild tot bedekking der inwendige zachtere deelen. Verder beteekent *schaal* eenen eenigzins hollen schotel, hetzij om de schervormige gedaante, hetzij omdat de basten van boomen, enz. oulings dienden om drinkbekers van te maken: *eene drinkschaal*. *Ik zal u eene overoude schael schenken*. [Vond.] *August zet de Nektarschael aen zijnen koralen mond*. [Vond.] Men zet de toespijzen in *schalen* of *schaaltjes* op. Voorts een werktuig waarvan men zich bedient om te wegen; en wel eigenlijk in de eerste plaats de twee platachtige tegen elkan- der overhangende borden, waarop de goederen geplaatst worden; maar vervolgens, door overdragt, het geheele werktuig, en de evenaar zelf. *De schaal gelijk houden*, onpartijdig handelen. *Nog een loodje in de schaal leggen*. *In de schaal hangen* heeft Hooft, voor in evenwigt hangen. *Uw leven, rijk en rust als op de waegschael brengen*. [De Decker.] *In de schael van een bezadicht oordeel opgewogen*. [Vond.] Nog: een bord, waarmede armbezorgers liefdegaven inzamen: *met de schaal omgaan*. Van daar met eenen klemstaartigen bastaarduitgang *schalist*, die met de schaal voor de armen omgaat. Nog brengt Ten Kate hiertoe het in dezen zin reeds verouderde *schaal*, *schal* voor zaadbal, teelbal, als om de eijerschalige gedaante, van denzelfden wortel af te leiden. Van daar dan de ruwe bedreiging: *ik zal u voor de schalen*, — *de schalen aan stukken slaan*. Van daar dan misschien ook *schaalbijter*, zijnde de naam van eenen bekenden kever, die zich op de teeldeelen der paarden zet. Eindelijk meent dezelfde kundige woordnavorscher den oorsprong van het oude bijv.

n. *schaal*, waarvan nu alleen het onz. werkwoord *verschalen* en het bijv. n. *verschaald* overig zijn, te vinden in *schaal*, *drinkschaal*, als beteekenende een vocht, dat, door te lang in eene opene schaal te staan, de fijne geesten heeft verloren; van waar dan ook *koudschaal*. Doch Adelung brengt dit woord tot het neders. *schâlen*, spoelen, weshalve dit *Schal* in het hoogd. eigenlijk *waterig* zou beteekenen. Zamenst.: *schaalboter*, *boter*, die bij het kleine gewigt verkocht wordt; *schaaldier*, *schaalvisch*. — *Drinkschaal*, *eijerschaal*, *fruitschaal*, *goudschaal*, *notenschaal*, *weegschaal*, enz.

Schaal, hoogd. *Schaale*, eng. *scale*, fr. *écalle*, *écaille*.

SCHAAL, z. n., v., der, of van de schaal; meerv. *schalen*. Eene figuur, in lijnen, even gelijk de sporten eener ladder, afgedaald, en welke men gebruikt, om de evenredigheid tusschen teekeningen en de geteekende voorwerpen af te malen. *Eene schaal van twintig roeden of mijlen*. Zamenst.: *mijlschaal*. De oorsprong van dit woord, welks beteekenis met het vorige niets gemeen schijnt te hebben, zal te vinden zijn in het fr. *échelle*, eene ladder; de engelschen gebruiken hun *scale*, gelijk wij *schaal*, zoo wel in deze als in de boven aangewezen beteekenissen.

SCHAALEIJTER, (*schallebijter*) zie *schaal*.

SCHAAALOOS, zie *schadeloos*.

SCHAAMACHTIG, bijv. n. en bijw. Schaamte hebbende, zedig, ligt bedeesd of verlegen. Dit woord is zamengesteld uit het verouderde *schaam*, of *schame*, waarvoor wij nu schrijven *schaamte*, en *achtig*. Zie dit laatste. Van hier *schaamachtigheid*.

SCHAAMBEEN, z. n., o., des *schaambeens*, of van het *schaambeens*; meerv. *schaambeenen*. Het kleinste gedeelte van het ongenoemde- of heupbeen, waardoor de eigenlijke *schaamte*, in den ontleedkundigen zin, mede gevormd wordt. In het latijn *os pubis*.

SCHAAMDEEL, z. n., o., des *schaamdeels*, of van het *schaamdeel*; meerv. *schaamdeelen*. Van *schaam*, nu *schaamte*, en *deel*. Teeldeel: *zijne schamdeelen bedekken*. Anders ook *schaamlid*.

SCHAAMROOD, bijv. n. en bijw., *schaamrooder*, *schaamroodst*. Rood van schaamte; *schaamrood worden*, *zijn*. *Soo worden sij schaamrood*. [Bijbelv.]

SCHAAMTE, z. n., v., der, of van de schaamte; zonder meerv. De onaangename aandoening, gepaard met blozen, veroorzaakt door de zichtbaarheid van onze naaktheid, en overdragtelijk, van onze onvolmaaktheid. *Hij kon van schaamte zijne oogen niet opstaan*. De vatbaarheid voor het gevoel van schaamte: *zoo dat ze haere belofte brekende de schaamte uitrok*. [Vond.] Eerbaarheid: *dat de vrouwen met schaamte haer selten vercierden*.

[Bijbelv.] Datgene, waarover men zich te schamen heeft, de zichtbaarheid van onze naaktheid of onvolmaaktheden: *sij ontdeckte hare schaemte. Laetse met schaemte bekleet worden. Gij weet mijne schaemte. Met schaemte de laetste plaetse behouden*.

[Bijbelv.] De naaktheid van het ligchaam: *hij is zoo arm, dat hij zijne schaamte niet kan bedekken*. Die deelen van het ligchaam in het bijzonder, welke ontblooting de schaamte verwekt, de teeldeelen: *de schaamte ontdecken*. [Bijbelv.] Eindelijk in de ontleedkunde, het benedenste gedeelte van den smeerbuik, onmiddellijk boven de teeldeelen, in het latijn *pubes*. Van hier *schaamtelijk*, met *schaamte*, *schaamteloos*, zonder *schaamte*.

Schaamte, bij Kero *scamu*, bij Notk. *scama*, neders. *schaam*, en *schâmte*, angels. *scame*, eng. *shame*, zw. *skam*. Ten Kate oordeelt, dat het denkbeeld van naaktheid of bloetheid in de vorming van dit woord het heerschende is, en dat hetzelfde met de woorden *schemer*, *schimmel*, *schaduw*, enz. van denzelfden oorsprong afstamt.

SCHAAMTELOOS, zie *schaamte*.

SCHAAP, z. n., o., des *schaaps*, of van het *schaap*; meerv. *schapen*. Een viervoetig, tweehoefig, woldragend dier. Men gebruikt dit woord in het onz. geslacht, van alle dieren dezer soort, zoo wel de mannelijke als vrouwelijke, zonder onderscheid: *een schurftig schaap steekt de geheele kudde aan*. Voornamelijk in het meerv.: *een land vol schapen*. Anders heet eigenlijk alleen het volwassene wijfje van deze soort *het schaap*, in onderscheiding van den *ram*, den *hamel* en het *lam*. Zeer dikwijls wordt dit weerlooze en onbeschadigende dier als een zinnebeeld van zachtmoedigheid, geduld, of ook wel van eenvoudigheid en domheid gebruikt: *een goed, vroom, geduldig of dom schaap*, d. i. zulk een persoon. Men heeft verscheidene spreekwoorden, in welke dit dier te pas komt: *er gaan veel tamme schapen in een hok. Men moet de schapen scheren, naar dat zij wol hebben*. Verkleinw. *schaapje*: *de wolf verblindt de getelde schaapjes ook. Hij heeft zijne schaapjes geschoren*. Maar het spreekwoord: *hij heeft zijne schaapjes op het drooge*, is misschien eene verbastering van: *hij heeft zijne scheepjes op het drooge*. *Schaap blijven*, of *schaap zijn*, blijken, een onvermogen koop te wezen. Van hier *schaapsch*: *hij is zoo schaapsch niet*, d. i. zoo gek niet. Zamenstell.: *schapenband*, *schapenbout*, *schapenhok*, *schapenkaas*, *schapenkeutel*, *schapenlever*, *schapenlong*, *schapenmarkt*, *schapenmelk*, *schapennat*, *schapenongel*, *schapenvacht*, *schapenvel*, *schapenvet*, *schapenwei*, *schapenwol*; voorts *schaapherder*, *schaapherderin*, enz. *Schaap-*

luis, schaapshot, schaapshoofd, schaapskooi, schaapsleder (schaapleder, schapenleder,) *schaapstal (schapenstal)*, enz. Voor *schaapherder* bezigt Moonen, naar het hoogd., *schaper: een schaper van den Nijl*, enz. Zoo ook Kil.

Schaap, bij Isid. *scaap*, bij Olfred. *scaf*, bij Notker. *scaff*, neders. *schaap*, angels. *sceap*, eng. *sheep*. Ten Kate leidt het woord af van den wortel *schaep, schep, schiep*, waarvan het nog gebruikelijke *scheppen*, alsmede *schaven*, van dezelfde beteekenis als afscheren; en gist, dat hetzelfde in het onz. geslacht gebruikt wordt, omdat men oulings daaronder het algemeene woord *beest* verstond, zoo dat *schaap* zoo veel zal beteekend hebben als het *scheerbeest*.

SCHAAR, z. n., v., *der, of van de schaar*; meerv. *scharen*. Eene verzameling van een meer of min aanzienlijk getal gelijksoortige voorwerpen. In dezen algemeeneren zin is het woord niet meer in gebruik, maar wordt nu alleen van levende voorwerpen, en bepaaldelijk van menschen gebezigd: *als vele duizenden der schare bij een vergadert waren. Ende vele scharen volghden hem.* [Bijbelv.] Oul. voor kudde: *ontellike scaren der scapen.* [Bijb. 1477.] De dichters spreken van de *schaar der zanggodinnen*. Zamenstell.: *heerschaar, legerschaar, vierschaar.*

Schaar, hoogd. *Schar*, bij Olfred. *skara*, zw. *skare*, ital. *sciara*. Notk. vertaalde het latijnsche *legio* door *scara*; Gottsched wilde in het hoogd. een regiment *eine Schar*, en een bataillon *eine halbe Schar* genoemd hebben. In zijnen oorsprong schijnt dit woord klanknabootsend te zijn, uitdrukken de het geruisch, dat er door eene menigte bijeen verzamelde levende voorwerpen gemaakt wordt.

SCHAAR, z. n., v., *der, of van de schaar*; meerv. *scharen*. Verkleinw. *schaartje*. Een werktuig, uit twee op elkander draaijende scherpe bladen bestaande, waarmede men knipt: *tot dat hij eens de schaer op de kin en koonen gebruikt.* [De Decker.] *Daar hangt de schaar uit*, men moet daar ten duurste betalen. *Eenen lap door het oog van de schaar halen*; dit zegt men van de kleermakers, die van het goed hunner kalanten stelen. De *schaar* aan eene ploeg, met een woord gewoonlijk *ploegschaar* geheeten, is een breed, van voren spits toeloopend stuk ijzer, in de gedaante van een omgekeerde 4, waarmede de vore van onderen losgesneden en opgehaald wordt. De *scharen* van den kreeft en andere dieren zijn meer of min scherpe werktuigen, waarmede zij nippen.

Schaar, in den zwabenspiegel *schaer*, wend. in het meerv.: *skarje*, eng. *shear*, en *shears*, hoogd. *Scheere*. Ten Kate leidt dit woord, zoo wel als het vorige, van *scheer*, den wortel van

scheren, af. Oulings zeide men ook *schaarmes*, voor *scheermes: soe en sal gheen scaermes op sijn hooft comen.* [Bijb. 1477.]

SCHAAR, zie *schaard*.

SCHAARD (*schaarde*), z. n., v., *der, of van de schuurd*; meerv. *schaarden*. Eene ingekorvene en scherpe breuk in een mes of ander snijtuig. *Dat mes is vol scharden.* Een scherpkantig afgebroken stuk van eenen steen, of van aardewerk, eene scherf.

Schaard, neders. *schaard*, angels. *sceard*, ijsl. *skard*, eng. *shard, sheard, sherd*. Kiliaan en Ten Kate geven dit woord in beide aangewezen beteekenissen op; doch in de laatste is het reeds verouderd. Men zegt doorgaans *schaar*.

SCHAARS, bijw. Naauwelijks, op eene bekrompene wijze: *het geld komt schaars bij dien man om.* Op eene twijfelachtige wijze, onzeker: *maar of Wuft stof van kunst de gunst voldoet en voedt, blijkt schaers.* [Poot.] Zelden: *schaars worden de verdiensten beloofd.*

SCHAARSCH, bijv. n., *schaarscher, meest, zeer schaarsch*. Volgens Kil. en Ten Kate beteekent dit woord oorspronkelijk *scherp*. Hedendaags gebruikt men het meest, om iets aan te duiden, hetwelk al te klein in getal, al te ongemeen of zeldzaam is, of te kort komt; het tegendeel van overvloedig: *onwankelbare trouw is eene schaarsche deugd.* Van hier *schaarschheid: er is schaarschheid van geld, schaarschheid van levensmiddelen.*

Schaarsch, ital. *scarso*, sp. *escasso*, eng. *scarse*, oud fr. *escart*. Ten Kate leidt dit woord alsmede van den wortel *scheer* in *scheren* af.

SCHAARSTOK, z. n., m., *des schaarstoks, of van den schaarstok*; meerv. *schaarstokken*. Een dik en smal stuk hout, tot steviging van den overloop van een schip. Volgens Adeling beteekent dit woord in het hoogd. een stuk hout, dat van onderen tot bevestiging van den mast dient, en denzelven insluit; en zal hetzelfde van den wortel *schar*, eene uitholing of verbinding beteekenende, af te leiden zijn.

SCHAARWACHT, z. n., v., *der, of van de schaarwacht*; meerv. *schaarwachten*. Eene bende wachters. Eene ronde. Halma neemt dit woord in dezelfde beteekenis met *deurwachter*; doch het eerste lid van het woord, *schaar*, in den zin van *hoop, bende*, pleit voor de door ons opgegevene beteekenis, waarin Kiliaan het woord ook opgeeft. Nog vindt men het bij hem in den zin van wachtplaats, aangewezen verblijfplaats voor wachters; hoefslag. Van hier *schaarwachter*, een enkel man, tot eene schaarwacht behoorende.

Schaarwacht, hoogd. *Scharwache*. In het mekkelenburgsche is een werkw. *scharwa-*

chen in gebruik, beteekenende: zich slapeloos in het bed omwentelen. Adel. geeft het woord in de eerst aangewezen betekenissen op.

SCHAATS, z. n., v., *der*, of *van de schaats*; meerv. *schaatsen*. Eene soort van schoeisel, met gladde en scherpe ijzers voorzien, om op het ijs te rijden: *hij rijdt eene goede schaats*, hij verstaat de kunst van het rijden op de schaatsen zeer wel. Van hier het werkw. *schaatsenrijden*, (*schaatsrijden*), en voorts *schaatsenrijder*.

Schaats, eng. *skate*, fr. *échasses* (eigenlijk *steltten*), it. *zanche*, sp. *cancos*. De oorsprong van het woord is duister.

SCHAB, *schabbe*, z. n., v., *der*, of *van de schab*, *schabbe*; meerv. *schabben*. Een lichte mantel: *waatschandelijker ondieren onder deze schoone schabben meenigmaal verschuilen*. [Oud.] Verkleinw. *schabbetje*, bij Halma een slecht manteltje. *Hij hing zijn schabbetje om*. Eenigzins verouderd. Bij Kil. *schabbe*, *schabbeken*, *toga levis*, ital. *gabbanno*.

SCHABAAT, zie *schade*.

SCHABEL, *schabelle*, z. n., v., *der*, of *van de schabel*; meerv. *schabellen*. Voetbank, meest gebruikelijk in het zamengestelde *voetschabel*: *voor hare voetschabel*. [Vond.] Van het lat. *scabellum*. Hoogd. *Schämel*, neders. *schammel*, bij Tatian. *scamal*. Kero noemt alle zitplaatsen, of banken *scamelu*.

SCHABRAK, z. n., v., en onz., *der*, of *van de*, *des*, of *van het schabrak*; meerv. *schabrakken*. Een kleed, hetwelk achter aan den zadel van een rijdpaard vastgemaakt wordt en het kruis van het paard bedekt. Het is een vreemd woord, waarschijnlijk van het turksche *ciaprak*, *tchaprak*, pool. *czaprag*.

SCHACHT, z. n., v., *der*, of *van de schacht*; meerv. *schachten*. Ook *schacht*. Deze benaming wordt aan vele langwerpige, regt opgaande dingen gegeven, als: *de schacht van eene pen*; van hier voor de pen zelve: *een bos schachten*. *Zijn vlugge schacht beschreef het leven der Grieken*. Voor den vleugel van eenen vogel: *de duif blijft op hare schacht hangen*. [Vond.] Voor den steel van eene piek; en voor de piek zelve, bij Mel. Stok., die het mannelijk neemt:

Dat men zijn hoeft op enen schachte,

Vor den vransen coninc brachte.

De *schacht* van eene zuil is derzelver regt opgaande deel tusschen het voetstuk en het kapiteel. Van hier dat het gedeelte tusschen den voet en de kap van eene laars, *schacht* genoemd wordt. Wijders wordt een kleeerstok *schacht* genoemd: *het linnen hangt op de schachten (schachten) te droogen*; zoo ook de stok van een anker; alsmede de mannelijke roede: *het steentje schoot hem in zijne schacht*. Zamenstell. *ankerschacht*, *kleeerschacht*, *penneschacht*, *pilaarschacht*, *zwa-*

neschacht, enz. Hoogd. *Schaft*, ook bij ons, in vele der opgegeven en andere voorbeelden. *schaft*, bij Strijk. *schaft*, angels. *scafft*, zweed. *skáp*, en *skaft*, ijsl. *skapt*, boh. *scjiff*, lat. *scapus*.

SCHADDE, z. n., v., *der*, of *van de schadde*; meerv. *schadden*. Eene groene zode. Reeds eenigzins verouderd. Bij Kil. *cespes*, *gleba*.

SCHADE, z. n., v., *der*, of *van de schade*; zonder meerv. Van het werkw. *schaden*. Nadeel, hinder, verlies: *schadelijden*. *Iemand groote schade toebrengen*. *Schade aan zijne veldvruchten lijden*, door onweer, vertreding, enz. — *Schade aan zijnen goeden naam lijden*, door eigen onvoorzigtigheid, of door kwaadsprekendheid, enz. — *Schade aan zijne gezondheid lijden*, ziek worden. *Men moet leeren met schade of schande*. *Door schade wordt men wijs, maar niet rijk*. Voor *schade* zegt men ook, bij verkorting *scha*, bijzonderlijk in de zamenstellingen *schavergoeding*, *schaverhaling*: *schavergoeding* (vergoeding van schade) *geven*, *vragen*; *brieven van schaverhaling*, waarbij vrijheid gegeven wordt, om zijne door den oorlog geleden of nog te lijdene schade op den vijand te verhalen, door hem insgelijks schade toe te brengen. *Buiten mijne schade*.

Schade wordt ook somwijlen als een tuschenwerpsel gebezigd: *schade, dat hij niet eerder gekomen is!* voor, het is jammer. De in de gemeenzame verkeerling gebruikelijke uitdrukking *schabaat!* is denkelijk eene verkorting van *schade baat*: *kan ik geen geld van hem krijgen, schabaat!* (*schade baat!*) d. i. ik zal mij deze schade nog troosten; want zij kan mij in het vervolg nog *baat*, of voordeel, aanbrengeu.

Schade, hoogd. *Schade*, neders. *schade*, *schae*, angels. *scathe*, eng. *scath*, zweed. *skada*, ijsl. *skade*, wend. *skoda*, pool. *szkoda*, bij Otfrid. *scado*. Wacht. leidt het van het gr. *ἀτρη* af. Nader komt het bij het gr. *ἀσχηδον*, hetwelk, bij de scholiasten van Homerus, voor schadeloos, onbezeerd, voorkomt.

SCHADELIJK, bijv. n. en bijw., *schadelijker*, *schadelijkst*. Schade aanbrengend: *schadelijke* (ongezonde) *spijs*. *Eene schadelijke* (nadeelige) *lucht*, *schadelijke gewoonten*. *Een schadelijk mensch*, in eene engere beteekenis, iemand, die geneigd en bekwaam is, om anderen schade toe te brengen. Van hier *schadelijkheid*.

SCHADELOOS, bijv. n. en bijw., *schadelooser*, *schadeloost*. Geene schade hebbend, onbeschadigd, zonder schade: *iemand schadeloos houden*, *stellen*. *Gij sult van die onderneming niet schadeloos afkomen*. Dit woord heeft in de scheepvaart en den koophandel nog eene andere, en wel tegengestelde beteekenis gekregen, namelijk, die van *beschadigd*, reddeloos: *de schepen zijn zeer schadeloos*

geschoten. Het schip kwam schadeloos binnen. Ook spreekt men van een *schadeloozen lap laken*. Insgelijks bezigt men *schadeloos* voor werkeloos, of zonder werk: *hij heeft den ganschen winter schadeloos (schaloos) geloo- pen*. Het is echter waarschijnlijk, dat dit *schadeloos* eene verbastering van *schadelijk* is. *Het schip is schadeloos binnen*, zegt dan zoo veel als: het schip heeft door storm of andere ramp zoo veel schade geleden, dat het moest binnen loopen, om de bekomene schade te herstellen. De Heer F. v. Le- lijveld gist, dat dit *schaloos* eigenlijk *schaat- loos* moest zijn, d. i. zonder schaal, of huid. Van de spreekwijs *schadeloos houden* is het zamengestelde zelfst. naamw. *schade- looshouding*, en van *schadeloos stellen*, is *schadeloosstelling*.

SCHADEN, onz. w., gelijkvl. Met het hulpw. hebben: *ik schaadde, heb geschaad*. Schade toebrengen; met den derden naamval: *dat zal u schaden*, uwer gezondheid, uwen goe- den naam, uw vermogen nadeelig zijn. *Dat schaadt u niet*, gij hebt daarvoor uwen regten loon; eene gewone uitdrukking, dienende, om aan te duiden, dat men met iemands ongeval geen medelijden heeft. Van hier schadigen: *dat niet een ronck hun schadigt eenich cleet*. [Fr. de Wael.]

SCHADUW, z. n., v., der, of van de schaduw; meerv. *schaduw*. Eigenlijk het donkere beeld eens lichaams, in zoo ver hetzelfde door het ontvangen der lichtstralen ontstaat: *zijne schaduw in het water zien. Naar eene schaduw grijpen. De schaduw volgt het lig- chaam. Gij ziet de schaduw der bergen voor menschen aan*. [Bijbelvert.] *Voor zijne eigene schaduw (anders schijn) bang zijn*, figuurl. zonder reden bevreesd zijn. *Oock vlucht hij als eene schaduw*. [Bijbelv.] *Figuurlijk*, een zwak beeld, een aan een ander slechts onvol- komen gelijk ding. voorbeeld, zinnebeeld: *welke zijn een schaduw der toekomstige dingen*. [Bijbelv.] *Schijn: daar is geene scha- duw van waarheid in*. Diepsel in eene schilderij: *de schaduw is in dat stuk niet wel aangeleid*. Ook wordt het in eenige bijbel- plaatsen, op eene andere ongewone wijze, voor duisternis over het algemeen genomen: *die geseten zijn in duisternisse, ende scha- duwe des doots*. [Bijbelv.] *Bescherming, ver- kwikking, zijnde eene oostersche figuur*, alwaar de schaduw, in de brandende hitte eene grootere weldaad is, dan in gematigder luchtstrecken. *Verberg mij onder de schaduw uwer vleugelen*. [Bijbelvert.] *Oul. werd het ook voor afgestorven ziel, spook, geest geno- men: so antwoorde die scaduwe weder en seyde*. [Clar. Spieg.] *Van hier schaduwachtig*, voor lommerig: *schaduwachtig geboomte*, en voor zinnebeeldig: *de schaduwachtige wet*, in de godgeleerdheid. *In de schaduwachtige*

bedommeling der eerwaardige oudheid zoo bruskelijk indringen. [Oudaan.]

Oul. zeide men ook *schade: Te Hamerte onder die scade rusten*. [Mel. St.] *Zamenstell.: schaduwrijk*, dat veel schaduw, of lommer geeft, of veroorzaakt. Ook *schaduw mild: schaduw milde boomen*. [Hooft.]

Hoogd. *Schatten*, bij Willeram *scade*, Notk. *scato, scatu*, Ulphil. *skadaw*, angels. *scaadu*, eng. *shade, shadow*. Ten aanzien van de afleiding dezes woords komen hier *schouwen, schijnen*, en het gr. *σκόλα* duisternis, in aanmerking.

SCHADUWBEELD, z. n., o., des *schaduwbeelds*, of van het *schaduwbeeld*; meerv. *schaduwbeel- den*. Van *schaduw* en *beeld*. De afbeelding van een ligchaam, of van een aangezigt, naar de schaduw gemaakt. Fr. *silhouette*.

SCHADUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schaduwde, heb geschaduw*. Van *schaduw*. In de teeken- en schilderkunst gebruikelijk. *Schaduw* in eene schilderij of teekening maken: *dat stuk is sterk geschaduw*. Zie *beschaduwen*.

SCHADUWHOED, z. n., m., des *schaduwhoeds*, of van den *schaduwhoed*; meerv. *schaduwhoe- den*. Van *schaduw* en *hoed*. Een hoed, welke de vrouwen dragen, om zich voor de stralen der zon te bedekken, anders *zonnehoed*, bij Kil. *schaedhoed, schaduwenhoed*, lat. *um- bella*, fr. *chapelaine*,

SCHADUWMILD, SCHADUWRIJK, zie *schaduw*.

SCHAFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schafte, heb ge- schaft*. In het gemeene leven zegt men ook *schafte*. Maken, dat iets tegenwoordig zij, of tot dadelijkheid gebragt worde: *iemand geld schaffen. Raad schaffen. Zie aanschaf- fen, verschaffen*. Maken, doen: *gij hebt hier niets te schaffen*. *Opdissen, de tafel aanrig- ten, de spijzen opdragen: in die herberg wordt goed geschaft*. Van hier heeft het de beteekenis van eten gekregen: *is er wat te schaffen? hij kan lustig schaffen*. Doch in dezen zin bezigt men ook *schafte*. Van hier *schaffer, schaffenaar*, bij Kil., *oconomus*, iemand die schaft, die de huishouding, in naam van een' ander waarneemt; *schaffing, schafgat (schafgat)*, een gat in de deur eener gevangenis, waardoor het eten gegeven wordt: *schafklok, (schafklok)* die geklept wordt, als het tijd is om te eten; *schaflijst, (schaflijst)* eene lijst van de spijzen, die gegeten worden; *schafmeester, (schafmeester), schaftijd*, tijd om te eten.

Hoogd. *schaffen*, angels. *sceapan*, ijsl. *skapa*, zweed. *scaffa, skapa, skipa*, eng. *chaffer*, is verwant aan *scheppen*.

SCHAFT, zie *schacht*.

SCHAFTEN, zie *schaffen*.

SCHAGGEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schagcher- de, heb geschagcherd*. In het gemeene leven alleen gebruikelijk, voor eenen gewinzuch- tigen handel drijven, woekeren: *hij schag-*

- chert daar wel de helft op.* Van hier *schagche-raar*, woekeraar, *schagcherij*, woekerwinst. Hoogd., neders. *schachern*, zweed. *skackra*. Het is waarschijnlijk van de gemeene joden ontleend, die dit woord, bij hunnen handel, veelal in den mond hebben. Het komt met het chald *sahar* en het hebr. *sakkar* koopen, handelen, overeen.
- SCHAKEL**, z. n., v., *der*, of *van de schakel*; meerv. *schakels*. Een schalm, of ring, van eene keten: *er is eene schakel van die keten los*. *Van de schakel*. [Vond.] Eene maas in een net; van hier wordt zeker vischnet *schakel*, of *schakelnet* genoemd, elders *kleeft-garen*. *Met de schakels visschen*. Overdragt., het verband en vervolg eener rede: *de schakel zijner rede werd ongelukkiglijk afgebroken*. Van hier *schakelen*. Zamenst.: *schakelnet*. Verkleinw.: *schakeltje*.
- SCHAKELLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schakelde, heb geschakeld*. Bedr., hechten, verbinden: *als men eenige ringen schakelt, heeft men eene keten*. Overdragt.: *zijne redenen schakelen*, in orde op elkander laten volgen. *Het krijgslot schakelt staegh een reex van ongelukken*. [Vond.] Onzijd., met hebben. Met schakels visschen: *wanneer gaan wij eens schakelen?* Van hier *schakeling*.
- SCHAKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ikschaakte, heb geschaakt*. Bedr., met geweld wegvoeren: *een meisje schaken*. Rooven: *dat zij (de wolven) de kinderen uit de wieg of der ouderen armen schaakten*. [Hooft.] Onzijd., met hebben, op het schaakbord spelen. Van hier *schaker*, vervoerder van een meisje, ook roover, dief: *en waarmede verdiende die schaker het Paradijs?* [Guld. Tr.]; en *schaker*, schaakspeler; *schaking*, enz.
- SCHAKEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schakeerde, heb geschakeerd*. Mengelen, verdeelen: *de kleuren in die bloemen zijn verwonderlijk geschakeerd*. Van hier *schakeersel*, *schakering*. Ook wordt het gebezigd ten aanzien van de toonen in de muziek: *uw tongmuziek met snarenspeel schakeert*. [Vollenh.] *Schakeere zangk met snaer*. [Vond.] Ten Kate brengt dit basterdstaartig werkwoord tot *schaken*, uit hoofde dat de perken der schaakborden en de schijven van verschillende kleur zijn. Anderen leiden het af van het oudduitsche *schach*, *schacht*, een vierkant veelkleurig veld; doch het schijnt veelmeer met het ijsl. *skackr*, ongelijk, *skacki*, ongelijkheid, *skeckia*, ongelijk maken, verwant te zijn.
- SCHAL**, z. n., m., *des schals*, of *van den schal*; zonder meerv. Geluid, galm, thans gewoonlijk *geschal*. Zamenst.: *wederschal*, weerklank, echo. Van hier het werkw.: *schallen*, *schalde*, *geschald*, klinken: *dat luider schalt, dan 't schallend veld*. [Six. v. Chand.]
- SCHALBIJTER**, zie *schaal*.
- SCHALIE**, z. n., v., *der*, of *van de schalie*; meerv. *schalien*. Lei, deklei: *een dak met schalien beleggen*. Van hier het onverbuigbare *schalien*: *een schalien dak*. Zamenst.: *schaliedak*, *schaliedekker*, bij Kil. *schaliendekker*, *schrijfschalie*, *schrijflei*. Lat. *scandula*, middel-eeuw. *scaglia*.
- SCHALK**, z. n., m., *des schalks*, of *van den schalk*; meerv. *schalken*. Verouderd woord, beteekende slaaf, knecht, of iemand, die zekere dienstbewijzingen aan anderen schuldig is. *Heer, ik ben uw schalk*, leest men in eene oude berijming der psalmen. Van hier het oude *Godsschalk*, voor Gods knecht. In dezen zin was het oudtijds gebruikelijk niet alleen ten aanzien van knechts, of geringe bedienden, maar ook van aanzienlijke dienaren, hofbedienden. Zoo wordt het zamengestelde *maarschalk*, eigenlijk paardenknecht, oul. ook hoefsmid. voor eene zeer aanzienlijke bediening gebezigd. Thans wordt het woord gebruikt in den zin van een loos mensch, en iemand, die de vaardigheid bezit van anderen, bij een onschuldig schijnend gedrag, te benadeelen, een loosaard, bedrieger: *hij is een rechte schalk*. *Die veiners ende die scalke*. [Bijb. 1477.] Van hier het bijv. naamw. *schalk*, *schalker*, *schalkst*, zeer *schalk*, voor loos: *dit wilt die Biscop echter wreken, op tie wesen met schalken treken*. [L. v. Velth.] *Een schalk oog bezigt* Hoofd voor achterdocht: *binnen Antwerpen kreegh men een schalk oogh op den graaf van Meeghen*. Zoo ook *schalkachtig*, *schalkelijk*, *schalkheid*: *de schalkheid ziet hem ten oogen uit*; *schalknar*, hofnar. Van *schalk* is ook het zamengestelde *verschalken*.
- In de eerste en waarschijnlijk oudste beteekenis, is dit woord bij Ulphil. *skalks*, Ker. *scalcha*, Olfried. *scalc*, neders. *schalk*, zw. *skalk*. Wacht. en Ten Kate, brengen het tot *sollen*, bij ons *zullen*, oul. *schullen*, schuldig, verplicht zijn; zoo dat *schalk* zoo veel zou beteekenen als iemand, die alles schuldpligtig doet.
- SCHALLEBIJTER**, zie *schaal*.
- SCHALLEN**, zie *schal*.
- SCHALM**, z. n., m., *des schalms*, of *van den schalm*; meerv. *schalmen*. Schakel: *hang den ketel twee schalmen hooger*. Verkleinw. *schalmpje*.
- SCHALMEI**, z. n., v., *der*, of *van de schalmei*; meerv. *schalmeijen*. Zeker blaasinstrument, zamengesteld uit *schal*, geluid, en *mei*, *meije*, een afgehouden boomtak, als zijnde welcer uit zoodanigen uitgehouden tak vervaardigd.
- Hoogd. *Schalmeije*, zweed. *shalmaja*, eng. *shalm*, ital. *sciarmela*, fr. *chalumau*, mis-schien van *calamus*.
- SCHALOOS**, zie *schadeloos*.
- SCHAMEL**, bijv. n. en bijw., *schameler*, *scha-*

melst. Eigenlijk beschaamd, verlegen; en van daar naakt: *cleederkens om sijn scamel lederekens daer mede te decken*. [Clar. Sp.] Arm: *scamel volk, schamele lieden. Als u scamel ondersaten*. [Houwaert.] Gering: *onder 't scamel dak*. [Moon.] *En, daar ik, scamel dichter*. [H. Houtam.] Eerbaar: *een heilich wijf en scamel*. [Bijb. 1477.] Van hier *schamelheid*, voor de schaamdeelen: *hij sal sijn scamelheit bedecken met linen broken*. [Bijb. 1477.] Ook eerbaarheid: *scamelheit en goede sede*. [Doctrin.] *Alle scamelheit der maachden*. [Clar. Spieg.] Zamenstell.: *onschamel, dat echter niet veel in gebruik is: voor die onscamele oogen*. [Clar. Spieg.]

SCHAMEN, wederk. w., gelijkvl. *Ik schaamde mij, heb mij geschaamd*. Schaamte gewaarworden, beschaamd en verlegen worden: *ik bemerkte mijnen misslag en schaamde mij. Ende sij waren beide nuecht, ende sij en schaemden haer niet*. [Bijbelv.] *Zich voor iemand schamen, verdriet gevoelen, verlegen worden, daarover, dat hij onze omstandigheid ontdekt heeft, of zal ontdekken. Zich voor zichzelf schamen. Foei, schaam u in uw hart!* in het gemeene leven. In eene uitgestrektere beteekenis wordt het ook voor schuwen, ontwijken gebezigd: *schaam u niet de zaak te bekennen*. Wanneer de zaak, waarvoor men zich schaamt, door een zelfstandig naamwoord uitgedrukt wordt, staat hetzelfde ook wel in den tweeden naamval: *schaamt u niet der getuigenisse onses Heeren*. [Bijbelv.] *Ik moet mij uwer schamen, anders over u*.

Reeds bij Othfrid. en Willeram. *schamen*, in het angels. *sceaman*, bij Ulphil. *skama*, zweed. *skämmas*. Van *schaam*, schaamte.

SCHAMP, z. n., m., des *schamps*, of van den *schamp*; zonder meerv. Eigenlijk een zijdelings uitgeweken houw, of snede, van een mes, bijl, bijtel, of iets diergelijks, van *schampen*, *afschampen*. Van daar, bij overdragt, zijdelingsche aantijging, verachting, nog overig in *schampschoot*, *schampscheut*, een schoot, die niet geheel tref: *hij kreeg een schampschoot aan den arm, overdragt*, eene zijdelingsche aantijging, berisping: *iemand een' schampscheut geven*. *Schamp* schijnt dus genoegzaam hetzelfde te zijn als *schimp*, en *schampen* als *schimpen*.

SCHAMPEN, onz. w., gelijkvl. met het hulpw. *zijn: schampte, is geschampt*. Eigenlijk even raken en afglippen: *de bijl schampte*; doch in dezen zin bezigt men meestal *afschampen, nitschampen*. Camph. zegt: *zijn pijn moet stomp terugge schampen*. Moon. gebruikt het, in den zin van vlugten, wegloopen: *die deze peste schampen en hielen lichten doet*. Vond. heeft *schampen uit het worstelperk*, voor wijken. In de zeevaart bezigt men het woord *schampdek*, voor een dek aan de

poorten van het geschut, waarop alles *afschampt*, dat dezelve zoude kunnen beschadigen; waarvoor men ook *schandek* zegt. Van dit *schampen*, is ook het voortd. w. *schamperen: en schamperde voor 't hart, dat borst en ribben kraken*. [Hoogvl.] Zie *afschampen* en *schimpen*.

SCHAMPER, bijv. n. en bijw., *schamperder, schamperst*. Scharp, bits, honend: *een schamper antwoord; eene schampere taal roeren*. Van *schamp*. Van hier *schamperheid, schamperlijk*, op eene trotsche, bitse, honende wijze.

SCHAMPEREN, SCHAMPERLIJK, zie *schamper*.

SCHAMPSCHOOT, zie *schamp*.

SCHANDAAL, z. n., o., des *schandaals*, of van het *schandaal*; meerv. *schandalen*. Van *schande*, met een' basterduitgang, van het lat. *scandalum*, waarvan ook het fr. *scandale*. Aanstoot, ergernis: *Hij gaf daardoor een groot schandaal aan de kerk*. [Halma.] *Dat wij dit schandaal vernietigen*. [Vond.] Ook wordt het als de benaming van een' man gebezigd, en in dat geval is het mannelijk: *hij is een rechte schandaal van zijne familie*. Van hier zijn de basterdstaartige uitdrukkingen *schandaleren* en *schandaliseren* gevormd.

SCHANDE, z. n., v., der, of van de *schande*; het meerv. is niet in gebruik. Eigenlijk eene lichamelijke misvorming, waardoor eene zaak hare behoorlijke gedaante, op eene zichtbare wijze, verliest, of de toestand, waarin eene zaak *geschonden* wordt: *iets te schande maken, misvormen, bederven, onbruikbaar maken. Een paard te schande rijden*. Figuurlijk, een hooge graad van zedelijke misvorming, als van oneer, of het oordeel van anderen over ons, zoo ver dit met oneer en vernedering in de burgerlijke zamenleving verbonden is: wanneer het tegen eer overstaat: *ik sal haer lieder eere in schande veranderen*. [Bijbelv.] *Groote schande behalen. Dat strekt u tot schande. Iemand schande aandoen. Zich iets tot schande rekenen. Te schande worden, in schande geraken. Foei, dat is schande!* In eenen bepaalden zin, is *schande* het oordeel van anderen over ons slecht zedelijk gedrag, oneer wegens slechte daden; ook de werkelijke uithrenging van dit oordeel, of beschimping: *gij weet mijne versmaetheit en mijne schande*. [Bijbelv.] Oul. beteekende het ook ergernis: *van dezen nacht, zo zaldij alle schande van mij hebben*. [Lev. onz. Her. J. C.] Het met openlijke oneer verbonden misdrijf der onkuisheid: *uwe schaemte sal ondeckt worden; oock sal uwe schande gesien worden*. [Bijbelv.] In dezen zin bezigt men ook *schandelijkheid: mannen met mannen schandelijkheid bedrivende*. [Bijbelv.] Van hier *schandelijk*, waarvoor weleer ook *schandig* gebezigd

werd: *een schandige en onbillijke twist*. [Hooft.] Zamenst.: *schanddaad*, schandelijk bedrijf, *schandgeld*, een door schandelijke middelen verkregen geld; ook een ongewoon geringe prijs, welke met de waarde der zaak in geene betrekking staat; *schandhoer*, eene openbare hoer, van den schandelijksten aard; *schandjongen*: *daer en sal geen schantjongen zijn, onder de sonen Israels*. [Bijbelv.]; *schandpaal*, waaraan misdadigen, ter openlijke schande ten toon gesteld worden; *schandprijs*, *schandsprek*, bij Hooft: *ten zelven dagen is Nero in schandsprek en gevaar gekomen*; *schandstraf*, *schandteeken*, *schandteek*, enz.; *bloedschande*, enz.

Bij Olfrid. *scantu*, hoogd. en neders. *Schande*, angels. *scande*. Waarschijnlijk van het ongelijkvl. w. *schenden*, *schond* (*schand*), *geschonden*.

SCHANDVLEK, z. n., v., *der*, of *van de schandvlek*; meerv. *schandvlekken*. Eigenlijk eene vlek, waardoor iets geschonden, of ontsierd wordt. Doch het wordt doorgaans gebruikt in den zin van eenen persoon, welke een' ander schande veroorzaakt; en dan is het mannelijk: *ik zal dien schandvlek ten toon stellen. Hij is de schandvlek van zijn geslacht. Een schandvlek van zijn eeuw*. [Fr. v. Dorp.] Van hier het bedr., gelijkvl. w., *schandvlekken*, door Vondel en anderen gebezigd.

SCHANDVLEKKEN, zie *schandvlek*.

SCHANS, z. n., v., *der*, of *van de schans*; meerv. *schansen*. In de vestingbouwkunde, elke verschaning, in de gedaante van een' vier- of zeshoek; ital. *scanso*, eng. *sconce*, zweed. *skans*, pool. *szanc*, hoogd. *Schanze*. *Men greep de schans rijsbank aan*. [Hooft.] *Eene schans opwerpen. Er ligt weinig volk in de schans*. Zamenstell.: *aardschans*; *schansgraver*, *schanskorven*, met aarde gevulde korven, waarachter men zich voor het gesluis des vijands verbergt, enz. Ook noemt men een' wal om de stad, een' stadswal, de *schans*, vooral in Amsterdam: *zij wonen achter de schans*. Van hier het spreekw.: *oude paarden jaagt men achter de schans*, als men van iemand geen' dienst meer kan hebben, acht men hem niet. Ook is *schans* een scheepswoord, beteekenende de sterkte van de stuurplegt. Van hier het zamengestelde *schanskleeden*, zijnde kleeden, welke men, ter meerdere beveiliging voor de vijandelijke kogels, aan de schans spant. *Schanslooper*, een zeemanskapot; ook een ruime dikke jas, dien de krijgslieden ter beschuttinge tegen koude en regen aandoen, wanneer zij de wacht op de schans hebben. Nog beteekent *schanslooper* een oud, slecht paard, dat achter de schans loopt, een kuol. En *schansloopster* wordt in den zin van legerhoer gebezigd. Van dit *schans* is het w. *schan-*

sen, eene schans opwerpen; ook opstapelen, zoo als Hooft het gebruikt: *en schansten bergh op bergh aan hemelhooge kusten*; en *verschansen*. Zie *verschansen*.

SCHANSEN, zie *schans* en *verschansen*.

SCHAP, uitgang, waardoor zelfstandige naamwoorden, zoo wel uit andere zelfstandige naamwoorden, als uit bijvoegelijke naamwoorden gevormd worden. De meeste der door dezen uitgang gevormde zelfstandige naamwoorden zijn vrouwelijk, als *vriendschap*, *vijandschap*, *gemeenschap*, *reken-schap*, *wetenschap*, *verwantschap*, *zwangerschap*, *koopmanschap*, *manschap*, *nakomelingschap*, *jongtelingschap*, *eigenschap*, enz.; sommige, op *schap* uitgaande, woorden zijn echter ook van het onzijdige geslacht, als *eedgenootschap*, *genootschap*, *gezelschap*, *landschap*, enz.; en men kan hierbij nog opmerken, dat die, welke van bijvoegelijke naamwoorden afstammen en eene hoedanigheid beteekenen, als *eigenschap*, *gramschap*, *zwangerschap* enz. vrouwelijk zijn; gelijk ook die, welke van zelfstandige naamwoorden afgeleid, eene algemeenheid van personen in een vergaderd ligchaam aanduiden, als *de broederschap*, *burgerschap*, *priesterschap*, enz.; en dat die in *schap* eindigende woorden, welke eene bediening of waardigheid beteekenen, onzijdig zijn, als *gezantschap*, *graafschap*, *heerschap*, *priesterschap*, enz.

Deze uitgang is zeer oud; bij Ker. en Olfr. heet dezelve *scaff*, *sceff*, neders. *schup* en *schap*, hoogd. *schaft*, zweed. *skap*. Ten Kate brengt dezen uitgang tot het oude *schap*, *forma*, van het angels. *sceapan*, *sceop*, *sceapen*, bij ons *scheppen*, *schiep*, *geschapen*.

SCHAPEN, zie *scheppen*.

SCHAPER, z. n., m., *des schapers*, of *van den schaper*; meerv. *schapers*. Schaapherder, herder: *de schaper quam er ook*. [Vond.] Ook bij K. v. Mand. Zie *schaap*.

SCHAPPELIJK, bijv. naamw. en bijw.: *schappelijker*, *schappelijkst*. Redelijk, betamelijk, wel gedaan, van het oude *schap*, gedaante, en *lijk*. *Zij zag er heel schappelijk uit*. Zedig: *hij gedraagt zich schappelijk*. Tamelijk: *dat gaat maar schappelijk met hem*. Van hier *schappelijkheid*.

SCHAPRADE, *schapraai*, z. n., v., *der*, of *van de schaprade*, *schapraai*; meerv. *schapraden*, *schapraaijen*. Van het oude *schap* en *rade*, *raai*, *reede*, *reide*, *rei*, van *reeden* bereiden. Een etenskas: *hij had nog eene rolle schap-raai*. *O overvloedige scaprade, daar alle des vaders goet in is vergadert*. [Lev. J. C.]

SCHAR, *scharre*, z. n., v., *der*, of *van de schar*; meerv. *scharren*. Zekere platvisch: *gedroogde scharren*. Zamenstell.: *telscharren*, die bij het stuk verkocht worden.

SCHARBIER, *scharrebier*, *scherrebier*, z. n., o., *des scharbiers*, of *van het scharbier*.

Van verscheidene soorten bezigt men het meerv. *scharbieren*. Dun bier, drafdrank: *ik drink geen scharrebier*. *Hij betert als scharrebier op den tap*, hij slaat van kwaad tot erger over, spreekw. Kil. schrijft *scherp-bier, tenuis cerevisia*, van *scherp, perparcus*.

SCHARLAKEN, z. n., o., *des scharlakens*, of van het scharlaken. Van meerdere soorten gebruikt men het meerv. Een helder roode, fijne stof, voor de kleederdragt: *een kleed van fraai scharlaken*. In 't rood scharlaken. [Vond.] *Zich in 't scharlaken kleeden*. Van hier *scharlakenrood*, rood als scharlaken, *scharlakensch*, van scharlaken gemaakt.

Veel is er gedacht en geschreven over den aard en de afkomst van dit woord. Sommigen houden *scharlaken* niet voor zekere lakensche stof, maar alleen voor eene heldere fraaije roode kleur; gelijk het als zoodanig ook voorkomt in de Bijbelv.: *ende sij bondt eenen scharlaken draet om sijne hant*; alwaar in de kanteekening *scharlaken verve* gelezen wordt; in welken zin het ook door Vondel, Elzevier en anderen gebezigd is. Ons *scharlaken*, of *scharlack*, zegt de geleerde M. Tijdeman, is eigenlijk zoo veel als *sarlack*, of *sarlacca*, dat is Tyrisch rood, van *sar, sarra, Tyrus*, en *lack, lacca*, eene arabische gom, welke gebruikt wordt om rood te verwen. Kil. heeft *schaerlaet, schaerlaeck, coccus, coccinum*, en *vestis coccina*; en hieruit heeft men opgemaakt, dat ons *scharlaken* misschien eene verbastering van *schaerlaet, scharlate* is; doch de Heer A. Kluit merkt hier tegen aan, dat deze verbastering dan wel zeer oud moet zijn, dewijl in een handschrift van 1525 reeds het woord *scharlaken* gelezen wordt. Bij Adelung is het hoogd. *Scharlach* eene plant, overeenkomstig met *Scharlei*, bij ons *scharlei*, zeker kruid, dat scharlakenroode bladen heeft; vervolgens een helderroode fijne stof voor de kleederdragt, van een vurig rood, hetwelk een weinig naar het gele trekt, en een mengsel van karmozijnrood met een weinig citroengeel schijnt te zijn.

Neders. *scharlaken*, zweed. *skarlakan*, ital. *scarlato*, eng. *scarlet*, fr. *écarlate*, boh. *scarlat*, ijsl. *skariat*. Het is waarschijnlijk, zegt Adel. verder, dat dit woord van oosterschen oorsprong is, en te gelijk met deze kostbare stof, uit het oosten, het vaderland van kunst en pracht, tot ons is overgebracht geworden. In het arab. heet het *ijsquerlat*, turk. *iskerlet*. Intusschen schijnt het eigenlijk eene vurigroode kleur te beteekenen; en in het slavon. is *escartijen* insgelijks rood.

SCHARLAKENKOORTS, z. n., v., *der*, of van de *scharlakenkoorts*; meerv. *scharlakenkoortsen*. Van *scharlaken* en *koorts*. Eene met uitslag vergezeld koorts, zijnde eene ziekte bijzonder den kinderen eigen, waardoor het gan-

sche ligchaam zoo rood als scharlaken wordt; anders ook roodvonk genaamd.

SCHARLEI, zie *scharlaken*.

SCHARLUIN, z. n., m., *des scharluins*, of van den *scharluin*; meerv. *scharluinen*. Een niet veel meer gebruikelijk woord, beteekenende schobbejak. *schurk*: *hij is een regte scharluin*. Kil. heeft ook *schertluin*; en in Overijssel wordt *scharluinig* voor schamel gebezigd.

SCHARMUTSELEN, *schermutselen*, onz. w., gelijkvl. *Ik scharmutselde, heb gescharmutseld*. Voortdur. w. van *scharmutsen*. Een gevecht leveren onder meer dan twee; echter altoos onder kleine hoopen krijgsvolk; hetwelk men nog geen *slag leveren*, of het in de krijgskunde gebruikelijke *treffen*, noemen kan: *de ruitery geraakt aan 't scharmutselen*. Van hier *scharmutseling*, oul. *scharmutse*, bij Kil. *schaermutse, schaermutsel*, hoogd. *Scharmützel, Scharmütz*, ital. *scaramuccia, scarniglia*, fr. *escarmouche*.

Hoogd. *scharmützeln*, middeleeuw. lat. *scarmucciare*, fr. *escarmoucher*, ital. *scarmucciare*, spaan. *escaramouchar*, eng. *skirmish*. Wachter leidt het af van het gr. *ζερμυνη* een gevecht; Junius en Ihre brengen het tot *schermen*, vechten, fr. *escrimer*, ital. *scrimare*, zweed. *skirma*.

SCHARNIER, z. n., o., *des scharniers*, of van het *scharnier*; meerv. *scharnieren*. Van het fr. *charnière*. *Een doos met een zilveren scharnier*.

SCHARREBIER, zie *scharbier*.

SCHARRELEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik scharrelde, heb gescharreld*. Dit woord bootst het geluid na hetwelk door sterk krabben en wrijven veroorzaakt wordt, terwijl het die handelingen uitdrukt, aan welke dit geluid eigen is. *De hoenders scharren, of scharrelen met de pooten in de aarde*. *Met de voeten scharrelen*, de voeten op eenen vasten, bijzonder met zand bestrooiden grond sterk heen en weder halen, waardoor dit geluid voortgebracht wordt. *Hoe zit gij zoo te scharrelen!* Sleepvoetend gaan: *hij kwam van zijn huis naar mij toe scharrelen*. *Het op de tafel liggend geld te zamen scharrelen*. Figuurlijk is *geld te zamen scharrelen*, geld, op alle mogelijke wijzen, zonder op de geoorlooftheid, of ongeoorlooftheid der middelen acht te geven, met eene angstvallige begeerte, te zamen brengen. Zamenstell.: *scharrelbeenen*, bij Halma, de beenen wijd van een zetten, schrijbeenen.

Het is het voortdur. werkw. van *scharren*, dat krassen, krabben beteekent, hoogd. *scharren*, bij Kero *skerran*, Otfred. *scerran*.

SCHARREN, zie *scharrelen*.

SCHAT, z. n., m., *des schats*, of van den *schat*; meerv. *schatten*. Oul. beteekende dit woord allerlei have, of goed, roerende of onroerende,

zweed. *skatt*. Wijders komt het voor, in de beteekenis van eene menigte van dingen, eenen voorraad: *gelijk een heer des huïjs, die uijt sijnen schat nieuwe en oude dingen voortbrenght*. [Bijbelv.] *Hij bezit eenen schat van geld*. Figuurlijk: *hij bezit een' schat van geleerdheid*. Ook is *schat* elk ding, hetwelk men met zorgvuldigheid bewaart: *waer uw schat is, daar sal oock uw herte sijn*. [Bijbelv.] In eene engere beteekenis is *schat* eene vlijende benoeming van geliefde personen: *mijn schat! mijn schatje!* Wijders beteekent het eenen voorraad van kostbare, of voor kostbaar gehouden dingen: *een' begraven schat opdelfen*. *Een' schat vinden, erven*, enz. Bijzonder een' voorraad van geld, veel geld, rijkdom: *zich schatten verzamelen*. *Daar hangen koninklijke schatten aan*. Zamenstell.: *bruidschat, trouwschat, woordenschat; schatbewaarder, schatkamer, schalkist, schatmeester, schatrijk*, zeer rijk, enz.

SCHATBAAR, zie *schatten*.

SCHATEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik schaterde, heb geschaterd*. Klanknabootsend woord. Weergalmen: *zij riep hem klagende en weenende, en hare stem schaterde door het bosch*. Zulk een weergalmend geluid voortbrengen: *hij schaterde van't lagchen*. Van hier *schatering*.

SCHATTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schattede, heb geschat*. Daar voor houden, op waarschijnlijke gronden oordeelen over iets, naar getal, gewigt of waarde: *ik schat hem bijna vijftig jaren oud*. *Men schat hem op een' ton gouds, men geloof, dat hij zoo rijk is*. *Ik schat het landgoed op tien duizend gulden*, ik denk, dat het zoo veel waard is. *Iets zeer hoog, zeer gering schatten*, het eene groote of kleine waarde toekennen. *Het is een hatelijk karakter, dat iemand zich zelven alleen schat*. *Hoog geschatte vriend! Wij schatten niemants orden geluckiger dan de onze*. [Vond.] De waarde, of den prijs van iets bepalen, waar bij het denkbeeld van gissing of waarschijnlijkheid ophoudt, waarden: *mijn huis is in het nieuwe middel der verponding twee derden hooger geschat dan het voor dezen belast geweest is*. Eenen inboedel *schatten*; van hier *schatter*; *schatster*, waardeerster, eene vrouwelijke bediening, in Amsterdam, waartoe behoort, bij alle erf- of boelhuisverkoopingen, de goederen, als die ter tafel gebragt worden, te schatten, of op zekeren prijs te stellen. *Iemand schatten*, de som bepalen, welke iemand, naar mate van zijnen ouderdom, zijn vermogen, enz. tot het eene of andere einde moet opbrengen: *dogh hij schattede het lant, om dat gelt te geven*. [Bijbelv.] Van hier *schatting*, algemeene belasting, geldopbrenging: *zijne schatting betalen*; zamenstell.: *brandschatting, grondschatting; schatbaar*, dat te schat-

ten is, ook cijnsbaar; *schattingpenning*, in de Bijbelv.; *schattingsschuldig*.

Hoogd. *schatzen*, neders. *schatten*, zweed. *skatta*.

SCHAVEELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schaveelde, heb geschaveeld*. Inschikken, plaats maken: *wij moeten elkander wat schaveelen*. *Als de eene wat schaveelt en de andere ook wat, dan zal het wel gaan*. *Het begint te schaveelen*, te schikken. *De wind begint te schaveelen*, goed te waaijen. Van hier *schaveeling*, inschikking, enz.

SCHAVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schaafde, heb geschaafd*. Sterk en met een aan het schaven eigen geluid wrijven; eigenlijk, met eenen scherpen beitel, in een houten werktuig vastgemaakt, over eene plank, of eenige andere oppervlakte schuiven, om daarvan iets af te nemen, ten einde dezelve glad te maken: *hout schaven*. *Die deelen zijn niet glad geschaafd*. *Vellen schaven*, met een lang mes, zoo als de leerberijders doen. *Ik schaafde het vel van mijn been*, tegen een bank, enz. *Onze schuiten voeren schavende* (even rakende) *voorbij elkander*. Vond. zegt: *waer langs de versche beek de zandige oevers schaeft*. *Ergens met den arm over schaven*. Figuurl., overzien, verbeteren: *dat werk, dat boek, moet nog wat geschaafd worden*. *Ik heb aan dat vers wat te schaven gehad!* Oul. werd het ook onz. gebezigd, voor hecngaan, zich wegmaken, omdolen: *gaa heene langs de werreld schaaven*. [Six van Chand.] Van hier *schaafsel, schaving*. Zamenstell.: *schaafbank, schaafijzer, schaafmes, schaafspaanders*, enz.

SCHAVERDIJN, veroud. z. n., beteekenende eene schaats, waarvoor Kil. ook *schrikschoen* heeft. Six van Chandel. bezigt het werk. *schaverdijnen*, voor schaatsrijden.

SCHAVERGOEDING, *schadevergoeding*, z. n., v., *der*, of *van de schavergoeding*; meerv. *schavergoedingen*. Die handeling, waardoor men iemand zijne geledenene schade vergoedt: *ik zal daarvoor schavergoeding vragen*. Van *scha*, voor *schade*, en *vergoeding*.

SCHAVERHALING, *schadeverhaling*, z. n., v., *der*, of *van de schaverhaling*; meerv. *schaverhalingen*. Die daad, waardoor men zijne geledenene schade verhaalt, zich schadeloos stelt, zich schavergoeding bezorgt: *ik zal in tijds op schaverhaling bedacht zijn*. Van *scha*, voor *schade*, en *verhaling*.

SCHAVOT, fr. *échafaut*, z. n., o., *des schavots*, of *van het scharot*; meerv. *scharotten*. Oul. beteekende dit woord allerlei opgeslagen hoogte om iets te aanschouwen; thans wordt het alleen gebezigd voor eene hoogte, of stellaadje, waarop misdadigers geregt worden, geregistellaadje, bij Halma. *Het schavot wordt opgeslagen*. *Hij is op het schavot geweest*, heeft openlijk zijne schandstraf out-

vangen. *De hoofden bleven op 't scharot.* [Hooft.] Zamenstell.: *scharotdanser*, iemand, die gegeeseld wordt; *scharotkleur*, *scharotpaal*, *scharotstaak*; *moordscharot*, enz. Een kleedermakers- of snijderstafel wordt somwijlen ook een *scharot* genoemd; en van hier *scharotspringer* voor snijder, kleedermaker. Van *scharot* is het basterdstaartige *scharotteren*, op het scharot brengen, openlijk te regt stellen, gevormd. Van hier *scharottering*.

SCHAROTTEREN, zie *scharot*.

SCHARUIT, ook *schuifuit*, z. n., m., *des scharuits*, of *van den scharuit*; meerv. *scharuiten*, verkleinw. *scharuitje*. Deugnet. schelm: *gij hebt met scharuiten te doen*. Zamenstell.: *scharuitenstuk*, *scharuitenwerk*.

SCHEDEL, z. n., m., *des schedels*, of *van den schedel*; meerv. *schedels*. Verkleinw. *schedeltje*. Het bovenste gedeelte van het hoofd, tusschen het voorhoofd en het achterhoofd, de hersenpan, het bekkeneel. *Het uitgetogen zwaert, dat uwen schedel dreigt.* [Vond.] Zamenstell.: *hoofdschedel*: *van den hoofdschedel af tot de voetzolen toe*. Voor het hoofd zelf: *op zijnen schedel nederdalen*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *schedelleer*, *hersenschedelleer*.

Hoogd. *Scheitel*, bij Rab. Maur. *scheitila*, Nolk. *scheitela*, in het neders. *schedel*. Men leidt dit woord gemeenlijk af van *scheiden*, dewijl de hoofdharen daar gescheiden zijn.

SCHEEDE, *schee*, z. n., v., *der*, of *van de scheede*; meerv. *scheeden*. Eene holle langwerpige bekleeding van eenige dingen, inzonderheid van snijdende en stekende werktuigen: *de degen is verroest in de scheede. Het mes in de scheede steken. Trec dijn swaert uit die sceide.* [Bijb. 1477.] *Het zwaard in de scheede steken*, figuurl., den oorlog staken. Verkleinw. *scheetje*: *een scharw met een rood scheetje*. Zamenstell.: *degenscheede*, *moederscheede*, een langwerpige koker aan den hals der baarmoeder.

Hoogd. *Scheide*, bij Strijk. *schaide*, neders. *schede*, *schee*, angels. *scaethe*, eng. *sheath*, zweed. *skida*. Ten Kate brengt het tot *scheiden*, als scheidende het ingeslotene af van andere zaken, om niet te beschadigen, noch beschadigd te worden.

SCHIEF, bijv. n. en bijw., *scheever*, *scheefst*. Van de behoorlijke rigting afwijkende, schuins: *uw hoed staat schief. De tafel staat schief. De wagen hangt schief. Scheef schrijven. Eenen scheeven hals hebben. Een' scheeren mond trekken*. Krom en schief zijn zeer onderscheiden. Hetgeen schief is kan op en voor zich zelf, in alle zijne deelen, regt zijn; het *scheeve* van iets heeft alleen betrekking op deszelfs rigting in vergelijking met andere dingen. In het gemeene leven bezigt men echter ook *schief* voor krom, b. v. *scheeve beenen* hebben. Figuurlijk zegt men,

dat *eene zaak schief gaat*, wanneer zij niet zoo gaat, als zij moest. en als men wel wenscht. Van hier *scheefheid*, *scheefte*. Zamenstell.: *scheefhals*, *scheefhoek*, *scheefhoekig*, *scheefnek*, *scheefvoet*, enz.

Hoogd. *schief*, neders. *scheev*, eng. *askew*, *skue*, zweed. *skef*, gr. *σκαλιος*, linksch, hetwelk echter ook schief beteekent, *σκαλιος σουα*, een *scheeve mond*, bij de scholiasten van Sophocles; in het lat. *scaevus*. Het stamt van *schuiven*, *verschuiven*, af.

SHEEL, z. n., o., *des sheels*, of *van het sheel*; meerv. *scheelen*. Verkleinw. *scheeltje*. Haarscheel, oogscheel: *voor dezen droegen bijna alle vrouwen scheelen aan het hoofd. En 't glad gebraauwde sheel.* [Hooft.] *Elpe scheeltjes, doorschijn floers.* [Hooft.] Zamenstell.: *scheelhoofdpijn*. Van hier *scheelen*.

SHEEL, eenigzins verouderd, z. n., o., *des sheels*, of *van het sheel*; zonder meerv. Onderscheid, verschil: *om 't sheel te slechten.* [Vond.] *In schijn en zijn vindt gij te wijden sheel.* [Camph.] Van hier *gescheel* en *verscheel*, nu *geschil* en *verschil*.

SHEEL, z. n., o., *des sheels*, of *van het sheel*; meerv. *schelen*. Deksel: *zekere kist met een gat in het sheel.* [Hooft.] *Van een venisoenpasteij legt beneven het sheel en ontgintse in 't midden.* [Conste der Minn.] In Breda en elders nog in dezen zin gebruikelijk.

SHEEL, bijv. naamw. en bijw., *scheler*, *scheelst*. Eigenlijk schief, uit den haak: *dat hout is sheel getrokken*; en van daar schief zierend: *een sheel gezigt. Hij ziet sheel. De bleeke schele nijd. Over iets sheel zien*, zijn ongenoegen over iets door het verdraaijen der oogen aan den dag leggen. *Dat zal maar schele oogen geven*, ongenoegen baren, najver verwekken. *Iemand met schele* (nijdige, afgunstige) *oogen aanzien. Schele wip!* scheldwoord. Van hier *scheelaard*, ook *scheelwaard*, in den mond van het gemeen *schelewerd*, van *scheluw*, voor *sheel*; *scheelachtig*, eenigzins sheel, *sheelheid*.

Hoogd. *schél*, zweed. *skälq*, neders. *schele*, gr. *σκαλιος*. Het fr. *jalousie*, en ital. *gelosia* schijnen hiermede overeenkomst te hebben.

SHEELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik scheelde, heb gescheeld*. Scheiden: *het haar scheelen*. En hiervan is de beteekenis overgegaan tot het afzonderen en onderscheiden van alle andere zaken, lat. *discriminare*. Ook wordt het van de ingewanden der slachtbeesten gebezigt, voor schoonmaken: *de darmen scheelen*. Van hier *scheeling*. Zamenstell.: *scheelvet*, darmvet.

SHEEM, z. n., v., oulings voor schaduw gebezigt: *onder de scheme van dijn veiren.* [Marnix.]

SHEEN, z. n., v., *der*, of *van de sheen*; meerv. *scheenen*. Verkleinw. *scheentje*. Het voorste

scherpe gedeelte van het been, tusschen de knie en den voet, anders *scheenbeen* genaamd: *zijne scheenen stooten*; figuurl., zijne onderneming mislukt zien, niet wel slagen. *Ik schaafde, bij ongeluk, het vel van mijne scheenen. Iemand iets voor de scheenen werpen*, hem onverwacht eenig verwijt doen, of sterke tegenbedenking maken. *Dat zal hem voor de scheenen springen*, dat zal hem onverwacht voorkomen. *Hem voor de scheen gesprongen*. [Vond.] *Eene blaauwe scheen loopen*, ook *een blaauwtje loopen*, van een meisje afgeslagen worden. *Ik meen een blaauwe scheen*. [De Deck.] *Hij heeft het hard voor zijne scheenen*, hij heeft het zeer kwaad. De hoep van eenen ring draagt insgelijks den naam van *scheen*. De lange, half-ronde ijzeren bladen van een harnas, welke ter bedekking van arm en beenen strekken, worden *scheenen* genoemd, *armscheenen*, *beenscheenen*. Zamenstell.: *klopscheen*, *rad-scheen*; *scheenbeen*, *scheenbordje*, *scheen-ijzer*, *scheenpijp*, *scheenplaat*, *scheenplank*, *scheenschroef*, enz.

SCHEEP, *schep*, oud z. n., o., waarvoor wij thans *schip* zeggen; meerv. *schepen*. Verkleinw. *scheepje*. Wij bezigen het in de spreekwijzen *te schep gaan*, of *scheep gaan*, *te schep komen*, ook zonder *te*, *scheep doen*, inschepen; *scheep! scheep!* een geroep, om het volk aan boord te doen komen. Zamenstell.: *scheepsbesluit*, *scheepsbestuur*, *scheepsbijl.*, *scheepsblok*, *scheepsboord*, *scheepsbouw*, *scheepsgerederschap*, *scheepsjongen*, *scheepskapitein*, *scheepskelder*, *scheepskeuken*, *scheepskist*, *scheepskok*, *scheepskost*, *scheeps-lading*, *scheepsloon*, *scheepsmaat*, *scheepsplank*, *scheepsplunje*, *scheeps Pomp*, *scheepsstrijd*, *scheepstimmerman*, *scheepstimmerwerf*, *scheepstouw*, *scheepsvolk*, *scheepsvracht*, *scheepvaart*, enz. Zie verder *schip*.

SCHEER, zie *schaar*.

SCHEERBEKKEN, z. n., o., *des scheerbekkens*, of *van het scheerbekken*; meerv. *scheerbekkens*. Van *scheer*, *scheren* en *bekken*. Zeepbekken, dienstig om den baard te scheren: *breng mij het scheerbekken*.

SCHEERDER, z. n., m., *des scheerders*, of *van den scheerder*; meerv. *scheerders*. Van *scheren*. Iemand die scheert: *en als een schape, dat stom is voor het aengesichte zijner scheerders*. [Bijbelv.] In den gewonen spreektrant is het alleen in dezamenstellingen: *baardscheerder*, *droogscheerder*, *schaapscheerder*, *veldscheerder*, enz. gebruikelijk.

SCHEERLIJN, zie *scheren*.

SCHEERLING, *scheerlink*, z. n., m., *des scheerlings*, of *van den scheerling*; het meerv. is niet gebruikelijk. Eene zeer giftige plant, gelijkende naar *peterselie*, anders dulle *ker-vel*. Dewijl deze plant even zulke gekorven, of getande blaadjes heeft, als de *peterselie*,

zoo ontleent dezelve ook waarschijnlijk haren naam van *scheren*, oul. *kerven*, deelen.

SCHEERMES, z. n., o., *van het scheermes*; meerv. *scheermessen*. Van *scheer*, *scheren* en *mes*. Een mes om te scheren: *een fraai engelsch scheermes*. *Zij heeft eene tong als een scheermes*, eene scherpe tong, zij is zeer bits. Zamenstell.: *scheermessenmaker*.

Hoogd. *Schermesser*, bij *Notk. scarsahs*. Oul. bezigde men voor *scheermes* ook enkel *schaar*, of *scare*: *en sinen hoefde sal gene scare ghenaken*. [Bijb. 1477.]

SCHEET, z. n., m., *des scheets*, of *van den scheet*; meerv. *scheten*. Van *schijten*. Een wind, door het achterste ontlast: *eenen scheet laten*. *Hij is geen' scheet* (niets) *waardig*. Zamenstell.: *vlooscheet*, enz.

SCHEID, in *halfscheid*, zie *half*.

SCHEIDBRIEF, z. n., m., *des scheidbriefs*, of *van den scheidbrief*; meerv. *scheidbrieven*. Brief van echtscheiding, of eene oorkonde, waardoor een man, onder de oude Joden, die zich van zijne vrouw wilde scheiden, haar van zich verwijderde en haar vrijheid gaf, om met een' ander in het huwelijk te treden. *Soo wie zijn wijf verlaten sal, die geve haer eenen scheidbrief*. [Bijbelv.]

SCHEIDE, zie *scheede*.

SCHEIDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik scheide, heb en ben gescheiden*. Twee of meer dingen, of deelen van een ding, van elkander verwijderen: *het kaf van het koorn scheiden*. Door bepaling der grenzen: *de Alpen scheiden Italie van Duitschland*. *De muur scheidt de eene kamer van de andere*. Men *scheidt* ook datgeen, hetwelk met iets anders verbonden is: *'t gene dan God te samengevoeght heeft en scheidt de mensch niet*. [Bijbelv.] *Twee echtgenooten scheiden*, derzelver huwelijksverbindtenis opheffen. *Van tafel en bed scheiden*. Van hier *echtscheiding*. *Sij vatten sich te samen, datse sich niet en scheidten*. [Bijbelv.] *Het water van den wijn scheiden*. *Het goud van het zilver, het blik van het koper scheiden*, zoo wel door smelting, als door scheivocht, (sterk water) of andere oplossingmiddelen; in de scheikunst. Hetgeen eenen en denzelfden hoop, en eene en dezelfde menigte uitmaakte, van elkander afzonderen: *de schapen van de bokken scheiden*. *Het goede van het kwade scheiden*. Tot effenheid brengen en verdeelen: *de boedel is nog niet gescheiden*. Met geweld van elkander verwijderen: *twee vechtende met eenen stok scheiden*. Bijleggen: *eenen twist scheiden*. *Wij zijn wel te scheiden*.

Ook wordt het onzijd. gebezigd, voor *scheuren*, *splijten*: *de berg scheidde door eene aardbeving*. Iets verlaten, zich van iets verwijderen: *van de Kerk scheiden*. *Uit zijn beroep scheiden*. Vertrekken: *'t is tijd om te scheiden*. *Is het gezelschap nog niet geschei-*

den? Van hier *scheider*, *boedelscheider*, *grensscheider*, *landscheider*, *metaalscheider*, *stofscheider*, enz.; *scheiding*, *boedelscheiding*, *echtscheiding*, *grensscheiding*, enz.; — *scheidsel*. Wijders van hier de zamenstellingen: *scheidboom*, *scheidboor*, *scheid drank*, *scheidmaal*, *scheidmuur*, *scheidpaal*, *scheidslieden*, *scheidsmān*, *scheidsteen*, *scheidsvrouw*, *scheidweg*, *scheikunst*, enz.

Hoogd. *scheiden*, bij Ulphil. *skādan*, Oulf. *skeiden*, *sciadan*, neders. *scheden*, angels. *scadan*, *sceaden*.

SCHEIKUNST, z. n., v., *der*, of *van de scheikunst*; het meerv. is niet in gebruik. De kunst, om de natuurlijke lichamen, door hulp van vuur of andere oplossingmiddelen, van elkander te scheiden, dezelve in hunne bestanddeelen op te lossen. Van hier *scheikunstenaar*. Voor *scheikunst* bezigt men ook *scheikunde*; en van daar het bijv. naamw. en bijw. *scheikundig*, en het zelfstandige *scheikundige*, iemand, die in de scheikunde ervaren is.

SCHEL, z. n., v., *der*, of *van de schel*; meerv. *schellen*. Verkleinw. *schelletje*. Een ding, waarmede men schelt; van het werkw. *schellen*. Eigenlijk een klein, gemeenlijk langwerpig rond klokje, waarin een klepel hangt, en waarmede een schelle klank veroorzaakt wordt; anders ook *bel* genaamd: *en prachen met de schel*. [Vond.] *De schel trekken*. Zamenstell.: *deurschel*, *kamerschel*, *keukenschel*, *tafelschel*, enz.

Hoogd. *Schelle*, reeds in de salische wetten *skella*, angels. *skella*, zweed. *skälla*, middel-eeuw. lat. *eschilla*, ital. *squilla*.

SCHEL, bijv. n. en bijw., *scheller*, *schelst*. Schelklinkend, helder, klaar van geluid; *een schel geluid*. *Die klok klinkt schel*. Van hier *schelheid*.

SCHEL, *schil*, z. n., v., *der*, of *van de schel*; meerv. *schellen*. Verkleinw. *schelletje*, *schilletje*. Een hol lichaam, of bekleedsel, hetwelk iets anders omgeeft en bedekt: *de schel*, of *schil*, *van eenen appel*. *Hier steekt men de schel van eenen boom in*. [Vond.] *Eene schel* (vlies) *van het oog*. *Iemand de schillen van de oogen ligten*, ook figuurlijk, voor, iemand omtrent zekere zaak inlichten, hem dezelve anders dan hij gewoon was, en uit het regte oogpunt doen beschouwen. *En, toen ik dit zeld, vielen hem de schillen van de oogen af*, ontdekte hij de waarheid. Zamenstell.: *appelschil*, *boonschil*, *druiveschil*, *granaatschil*, *meloenschil*, *oogschil*, enz. Het is ten naauwste verwant met *schaal*; gelijk *eijerschaal* niets anders is dan *eijerschel*. In het gr. is $\sigma\kappa\upsilon\lambda\omicron\varsigma$ de huid, of het vel. Het stamt waarschijnlijk van het zweedsche *skyla*, dekken, bedekken, af; en het eng. *scale* en fr. *écaille*, vischschubbe, behoort ook hiertoe.

SCHELDE, *Scheld*, z. n., v., *der*, of *van de Schelde*; zonder meerv. Eene rivier: *de vlissingers*

hadden de Schelde gekropt. [Hooft.] *Antwerpen ligt aan de Schelde*. Anderen nemen dit woord onzijdig: *En 't Schelde slaept gerust*. [Antonid.] Mel. St. bezigt het vrouwelijk, hetwelk te verkiezen is: *Die scelt was dat westende sine, alsoe si valt in de zee*. De zamenstellingen *beoosterscheld* en *bewesterscheld* voor het land, dat oostwaarts en westwaarts van de schelde ligt, worden gemeenlijk onzijdig genomen.

SCHELDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ikschold*, *heb gescholden*. Eigenlijk een sterk geluid voortbrengen, van *schallen*, *schellen*; wijders, met eene sterke luide stem spreken, en wel ernstig gebieden: *van uw schelden vloten zij*. [Bijbelv.] Van hier, in denzelfden zin, *schelding*: *siet, door mijne scheldinge make ik de zee drooge*. [Bijbelv.] Oul. werd het ook voor vermanen, bestraffen, gebezigd. *Vloeken: wat sal ik schelden, daer de Heere niet en scheldt*. [Bijbelv.] Vervolgens, zijn ongenoegen, door hevige, bitse woorden, aan den dag leggen: *die niet weder schold, wanneer hij gescholden wierd*. [Bijbelv.] *Scheldt gij den hoogenpriester Godts?* [Bijbelv.] *Lasteren: hij doet in zijn gansche werk niets anders, dan zijnen tegenstrever schelden*. *Iemand voor eenen gek schelden*; ook zonder voor: *genadighste, elk wil u een' vrouwenhaeter schelden*. [Vond.] Oul. werd het ook in den zin van verklaren gebruikt: *iemand onschuldig schelden*, onschuldig verklaren: zoo ook: *iemand kwijt schelden*, hem vrij verklaren van zijne verpligting; beide verouderd, echter nog overig in: *iemand iets kwijt schelden*. H. d. Gr. zegt: *wil ons van alle sonden kwijt schelden*. Nog werd het oul. voor twisten gebezigd: *Ist dat die wise man scheldet mit enen sottē*. [Bijb. 1477.] Ook wordt het onzijd. gebezigd: *hij doet niets, dan schelden en razen*. En met het voorz. *op*: *op iemand schelden*. Van hier het verouderde *scheldachtig*, voor *kijfachtig*. Zamenstell.: *uitschelden*. Van hier *schelder*, *schelding*; *scheldnaam*, *scheldschrift*, *scheldwoord*, enz.

Hoogd. *schelten*, bij Oulf. en Notk. *schelten*, neders. *schelden*, *schellen*, angels. *scjldan*, eng. *to scold*.

SCHELEN, onz. w., gelijkvl. *Scheelde*, *heeft gescheeld*. Verschillen: *het scheelt mij op dat geld meer dan twintig gulden*. *Het scheelt meer dan de helft*. *Het scheelt mij niet, of ik het zegge of schrijve*. *Wat scheelt het u?* wat raakt het u? Ook wordt het voor feilen, ontbreken, schorten gebezigd: *wat scheelt er aan?* *Hij zit zoo stil, hem moet iets schelen*.

Oul. was *schelen* ook zoo veel als *twisten*.

SCHELF, *schelve*, z. n., v., *der*, of *van de schelf*; meerv. *schelven*. Meest gebruikelijk in het zamengestelde *hooischelf*, een afgescheiden hoop hooi. Ten Kate brengt het tot *scheiden*.

SCHELFER, zie *schilfer*.

SCHELFZEE, z. n., v., *der*, of *van de schelfzee*; het meerv. is niet in gebruik. Eene met riet, of biezen begroeide zee, de roode zee, of de arabische zeeboezem, dus genoemd van het oude *schelf*, bij Kil. *schelffe*, een bies, deen. *sif*, zweed. *sáf*; in de vertaling van den Bijbel, voor meergras: *het riet ende het schelf zullen verwelcken. Ende legerden hen aen de schelfzee.* [Bijbelv.]

SCHELKRUID, z. n., o., *des schelkruids*, of *van het schelkruid*; het meerv. is niet gebruikelijk. Eene plant, welke een saffraankleurig, scherp bijtend sap geeft, en waarvan meer dan eene soort is, lat. *chelidonium*; ook *schelwortel* en stinkende gouwe genaamd.

SCHELLEN, zie *schillen*.

SCHELLEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik schelde, heb gescheld.* Onzijd., de schel trekken, bellen: *daar wordt gescheld.* Bedr., door het geluid van de schel ontbieden, laten komen: *ik heb den knecht gescheld.*

SCHELLING, z. n., m., *des schellings*, of *van den schelling*; meerv. *schellingen*. Zekere munt van verschillende waarde, naar gelang der tijden en plaatsen, waar die voorkomt, bij ons ter waarde van zes stuivers, hoogd. *Schilling*, angels. *scylling*, eng. *shilling*, zw. *skilling*, middeleeuw. lat. *chalongia*, *schellingus*. Een hollandsche *schelling*. Een gestempelde *schelling*. Een engelsche *schelling*, elf stuivers holl. *Koopmanschappen met eenen schelling op 't pond te bezwaren.* [Hooft.] Zamenstell. *bakerschelling*, een van de grootste soort, welke men in den gemeenen burgerkring, aan eene baker geeft, wanneer die het jonggeboren kind ter bezigtiging overreikt.

Het woord schijnt afkomstig van *schellen*, *schallen*, klinken, als eene schel klinkende munt, gelijk *schelling* bij de ouden ook *klinkaard* genoemd werd. Anderen leiden het af van het hebr. *skel*, of *sekel*, eene gebruikelijke munt der Hebreuwen.

SCHELM, z. n., m., *des schelms*, of *van den schelm*, meerv. *schelmen*. Verkleinw. *schelmpje*. Een door zijne misdrijven eerloos geworden mensch: *hij is een schelm*, een guit. *Iemand als schelm weggagen. Hij handelt als een schelm. Een schelm, die wegtloopt! Met iets den schelm spelen, schelmachtig handelen.* In eene ruimere beteekenis is *schelm* zoo veel als *schalk*, of iemand, die een' ander, bij een onschuldig schijnend uiterlijk gedrag zoekt te benadeelen: *een looze schelm!* In nog ruimere beteekenis: *een arme schelm*, een arm, medelijdenwaardig mensch. Van hier *schelmachtig*, *schelmsch*, boos, eerloos: *een schelmachtig mensch; men ziet daar zijn' schelmschen aard aan.* Voorts *schelmerij*, guilderij, verraderij; ook in een' zachter zin, voor jokkernij, schertsende bedriegrij. Zamenstell: *schelmstuk*.

Hoogd. *Schélm*, zweed. en ijsl. *skálm*, eng. *skellum*, pool. *szelma*, verwant, met het lat. *scelus* en gr. *σελλος*. *Schelm* heeft bij Kil. en anderen, ook de beteekenis van een krenge.

SCHELP, *schulp*, z. n., v., *der*, of *van de schelp*; meerv. *schelpen*. *St. Jakobs schelpen*. Zamenstell: *mosselschelp*, *oesterschelp*, enz.; *schelpvisch*, mosselen, oesters, enz.

SCHELPVISCH, zie *schelp*.

SCHELVISCH, z. n., m., *van den schelvisch*; meerv. *schelvischen*. Verkleinw. *schelvischje*. Eene soort van visch, welke zilverkleurig en zeer smakelijk is, en in menigte in de noordzee gevangen wordt: *ik eet gaarn schelvisch. Gekookte, gestoofde schelvisch. Een schelvischje uitgooijen, om een kabeljauwtje te vangen*, spreekw., iets van geringe waarde gebruiken, om iets van meerder waarde te verkrijgen. Ook zegt men van een loos, stout kind: *hij is een regte schelvisch, een stout schelvischje*. Zamenstell.: *krimpschelvisch*; *schelvischvangst*, enz. Ons woord *schelvisch* is eigenlijk zoo veel als *schelfvisch*, van *schelf* en *visch*, als bij *schelfers* of *schilfers* op elkander liggende.

SCHELWORTEL, zie *schelkruid*.

SCHEME, SCHEEM, zie *schemeren*.

SCHEMELN, zie *schemeren*.

SCHEMER, z. n., m., *des schemers*, of *van den schemer*; zonder meerv. Bij Kil. ook *schemel*, schaduw, bij Halma *schemering*, of *schemertijd*. Zie het volgende

SCHEMEREN, oul. ook *schemelen*, onz. w., gelijkvl. *Schemerde, heeft geschemerd.* Voordur. w. van het verouderde *schemen*. Een zwak, schaduwachtig licht van zich geven: *het begon te schemeren. In 't schemeren der bladen.* [Hooft.] In de gemeenzame verkeering gebruikt men het ook figuurlijk, van de oogen: *mijne oogen schemeren van dat licht.* Ook van zaken: *eer uwe voeten sich stooten aen de schemerende bergen.* [Bijbelv.] *Er schemert mij iets van die zaak voor de oogen*, er staat mij iets flauwelijk van voor. Van hier *schemering*, de tijd tusschen licht en donker: *in naere schemering.* [Vond.] Zamenstell: *morgen- en avondschemering*, anders *schemeravond*; *schemerlicht*, *schemertijd*.

Hoogd. *schimmern*, neders. *schemern* en *schimmern*. In het zweed. is *skumm*, ijsl. *skaum*, neders. *schummer*, de schemering, in het angels. *scjmrjan* verduisteren. Het is van het oude *scheme*, *scheem*, d. i. schaduw, afkomstig: *noch die scheme van den beelden.* [Bijbelv. 1477.] *Scheem van bomen.* [Tafelb.]

SCHEMPEN, zie *schimpen*.

SCHENDBROK, zie *schenden*.

SCHENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schond* (oul. ook *schand*) *heb geschonden.* Bederven, ont-

sicren: *die boomen zijn deertlijk geschonden. Van de pokken geschonden zijn. Die zijn' neus schendt, schendt zijn aangezicht. Een stuk gebraden vleesch schenden, het ongeschikt opsnijden. Te schande maken, onteeren: een maagd schenden. Lasteren: iemands goeden naam schenden. Ontheiligen: den dag des Heeren, den sabbat, schenden. Van hier schender. Zamenstell.: bloedschender, boomenschender, echtschender, eed-schender, havenschender, kerkschender, maagdenschender, sabbatschender, straat-schender, vrouwenschender, wettenschender, enz. Zoo ook schendelijk, schendig, gruwelijk, schendig: op den teertling te schendig afgeaardigt. [Oud.] Schending, enz. Zamenstell.: schendbrok, lasteraar, schendkeuken, iemand, die veel eet, doch niet dik of vet wordt; schendtong, lastertong, lasteraar; zoo ook schendtongig: schendtongige menschen. [Oud.]*

Hoogd. *schänden*, neders. *schennen*, zw. *skända*, eng. *to shend*, bij Ker. *scantan*, en bij Notk. *schenden*, die het echter voor te schande maken bezigen: Zie *schande*.

SCHENK, veroud. zelf. naam., voor *geschenk*, ook voor een' inschenker, bij Kil. en andere.

SCHENKAADJE, z. n., v., *der*, of *van de schenkaadje*; meerv. *schenkaadjen*. Van *schenk*, *schenken*, en den uitgang *aadje*. Een geschenk: *hij deed haar eene aanzienlijke schenkaadje. Door deze schenkaadje.* [Hooft.]

SCHENKEL, z. n., m., *des schenkels*, of *van den schenkeltje*. Het been van den voet tot aan de knie, ook van de knie tot aan de heup, bij menschen en beesten; insgelijks het armbeen: *den misdadiger werden de schenkels vermorzeld. Ende hij wiesch het ingewant ende de schenkelen.* [Bijbelv.] Hooft bezigt het vrouwelijk, schoon Pieters. en anderen het mannelijk nemen: *dat het in de schenkel steeken bleef.*

Hoogd. *Schênkel*; in het angels. is *scancu* het scheenbeen, ital. *schinca*, zw. *skank*. In het hong. is *czonc* een knok, een been, gr. *σκέλος*, een been, hebr. *schok*, een schouder. Zie verder *schinkel*.

SCHENKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schonk, heb geschonken*. Dit woord wordt in tweederlei hoofdbeteekenissen genomen. Vooreerst in die van het gieten eener vloeistof uit een flesch, kan, of iets diergelijks, in eenig ander vat. Eigenlijk: *wijn uit een flesch in een glas schenken. Het glas te vol schenken*. Van hier het zamengestelde *inschenken*. In het zw. is het in deze beteekenis *skänka*, fr. *chinger*. Figuurlijk, den ingeschonken drank aanbieden, hebr. *skah*, te drinken geven: *iemand een glas wijn schenken. En des Heeren hant is een beker, ende hij schenkt daar vijf.* Van hier het zamengestelde *beschenken*,

ii.

door veel te drinken geven, dronken maken. Drank in 't klein verkoopen, waarvoor men meestal *tappen* bezigt: *wijn, bier, brandewijn, koffij*, enz. *schenken*. Hier *schenkt men goeden wijn*. — Ten andere in de beteekenis van geven, vereeren, den eigendom eener zaak om niet overdragen, met den derden naamval des persoons, en den vierden der zaak: *iemand iets schenken. Ik heb het hem geschonken*. Insgelijks in eene ruimere beteekenis: *iemand zijn hart, zijn vertrouwen schenken*. Laten behouden: *iemand het leven schenken*, hem het leven, hetwelk men hem ontnemen kon, uit ware of voorgegevene grootmoedigheid, laten behouden. *Godt heeft u geschonken alle die met u varen.* [Bijbelv.] *Ik kon dat geld van u vorderen, maar het is u geschonken*. Van hier *schenker, schenking*. Zamenstell.: *schenkambt*, het ambt van schenker: *ende hij dede den oversten der schenkeren wederkeeren tot zijn schenkambt.* [Bijbelvert.] Zoo ook *schenkbakje, schenklad*, een blad, waarop men ingeschonken glazen aanbiedt; *schenkbord, schenkkkan, schenkketel, schenktafel*, enz.

Schenken, hoogd. *schennen*, bij Olfrid. *scancan*, inschenken. Adeling gist, dat de oorsprong van dit woord van het geluid, hetwelk bij het gieten van eenige vloeistof gehoord wordt, ontleend is.

SCHENNEN, bedr. w., reeds eenigzins verouderd, doch bij Hooft, Vond. en anderen in gemeenzaam gebruik geweest. Bij Kil. en Plantijn komt het echter niet voor. Vond. bezigt het voor misbruiken: *durft gij uw lippen aan verboden vruchten schennen*. Ook voor aanhitsen: *om burgerij en hof te schennen tegens een*. Van hier *schennis, schenziek*. Zamenstell.: *aanschennen*. Hooft bezigt het zamengestelde *schenstraat*, en wel mannelijk, om dat het van eenen mannelijken persoon gebezigd wordt, schoon *straat* anders vrouwelijk is: *den schenstraat Arabees*.

SCHENNIS, z. n., v., *der*, of *van de schennis*; het meerv. is niet in gebruik. Van *schennen*. Misdrijf, schelmstuk: *eene groote schennis begaan.* [Halma.] *Gelijk door d'open wondt zijn schennis schiet het schuim van eenen dullen hondt.* [Hooft.] Schande: *doe mij geen schennis.* [Spieg.] *Tot zijnder schennis.* [Spel. v. sinn.] *Die schennis zal zijnen naam eeuwig aankleven.* [Halma.] Schending, verderf: *dat is voor de schennis der tijden bewaard. Geen diamant verduurt de schennis.* [Vond.] Zamenstelling: *heiligschennis, maagdenschennis*, enz.

SCHEP, z. n., m., *des scheps*, of *van den schep*; meerv. *scheppen*. Verkleinw. *schepje*. De daad van scheppen; meest echter gebruikelijk voor hetgeen men met eenen lepel, met eene vork, enz. schept, of opneemt: *een schep* (lepelvol) *siroop*, enz. In de gemeen-

17

zame verkeerung zegt men een *schepje*, voor een weinig, een mondvol drank: *ik zal nog een schepje nemen*.

SCHEPEL, z. n., o., *des schepels*, of van het *schepel*; meerv. *schepels*. Zekere koormaat, zijnde het tiende deel van een mudde: *een schepel koorn, meel*, enz.

Hoogd. *Scheffel*, middeleeuw. lat. *scapilus*, *scopellus*, *scaphula*, neders. *schepel*, zweed. *scappa*, ital. *eschepa*, *sceppa*; waarschijnlijk van *scheppen*, en verwant aan het gr. *σκαφος*, een vat.

SCHPELING, z. n., m. en v., *des schepelings*, *der schepeling*, *van den*, of *van de schepeling*; meerv. *schepelingen*. Van *schip*; oul. *schep*, *schepe*. Iemand, die zich aan boord van een schip bevindt: *het schip verging met al de schepelingen*.

SCHPELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik scheepte, heb gescheept*. Van *schip*. Inschepen: *om de buit te schepen*. [Vel.] Ook varen: *waarmede dan besloten werd, dat men oulings ver van honk heeft durven schepen*. [N. Wits.]

SCHPEEN, z. n., m., *des schepens*, of *van den schepen*; meerv. *schepens*, *schepenen*. Regters: *hij werd voor schepenen gedagvaard*. Zamenstell.: *schepenbrief*: *het en si daer scepenbrieve of sijn*. [Keuren der Stad Hoorn.] *Schependom*, al de *schepens*; *schepenkennis*, vaste schuld, onderpand, waarvan *schepenen* kennis dragen; *schepensbank*, *vierschaar der schepenen*; *schepenschap*, *schepenskamer*, *schepensplaats*, *schepensrol*, enz. Tuinman brengt dit woord tot *schaffen*; Ten Kate tot *scheppen*, voortbrengen, uitvinden, zijnde een regter, die na onpartijdige overweging van de zaken in geschil, het vonnis uitvindt en voortbrengt. Lat. *scabinus*, fr. *échevin*.

SCHPENET, zie *scheppen*.

SCHPEPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schiep, heb geschapen*. Voortbrengen, veroorzaken: *hemel en aarde zijn geschapen*. Van hier *schepper*, voortbrenger, God; *schepping*, enz. Zamenstell.: *herscheppen*, enz. Moesog. *skapen*, angels. *sceapan*, *sceppan*, ijsl. *skapa*.

SCHPEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schepte, heb geschept*. Putten: *water scheppen*. *Iets uit eenen schotel scheppen*. Oul. bezigde men ook *schiep*, in den onvolm. verleden tijd: *so sciep hij water mit ons*. [Bijb. 1477.] Hooft gebruikt het ook in den zin van opmaken, afleiden, afnemen: *zelfs ijzer schiet hun niet over, gelijk uit de soorte huns geweers geschept kan worden; ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur*. Figuurl.: *lucht, adem scheppen*, op nieuw lucht krijgen, adem halen; *moed scheppen, behagen, vermaak in iets scheppen*, vinden. Van hier *schepper*, iemand, die schept, of put, en het werktuig, waarmede men schept, *schepvat*; *schepbord*, bord, of

plank in het rad van een' watermolen; *scheprad*, enz. Dit woord is verwant aan het gr. *σκαφη*, een *schepvat*, en het hebr. *schab*, *scheppen*, *putten*.

SCHPESEL, z. n., o., *des schepsels*, of *van het schepsel*; meerv. *schepselen*, *schepsels*. Verkleinw. *schepseltje*. Van *scheppen*, voortbrengen. Al wat geschapen is: *de mensch is een redelijk schepsel*. Zamenstell.: *schepseldienst*, eerbewijzing aan de *schepselen*, enz.

SCHPETER, z. n., m., *des schepters*, of *van den schepter*; meerv. *schepters*. Rijkstaf, gebiedstok: *met den Koninglijken schepter*. [Vollenhove.] Van het gr. en lat. *σκηπτρον*, *sceptrum*.

SCHERDE, zie *schreden*.

SCHERDEN, zie *schrijden*.

SCHEREN, bedr. en onzijd. w., ongelijkvl. *Ik schoor, heb geschoren*. Dit woord heeft vele verschillende beteekenissen, en wel, vooreerst, als onzijdig, die eener snel voortgaande beweging. Zoo *scheert een vogel langs het water, langs een huis*, enz. Heengaan: *Zoo schoor 't wicht van Cytherè, zonder toeven, rasch en vaardig, met de letteren op zee*. [Poot.] Doch in dezen zin wordt het ook als wederkeerig gebezigd, *zich scheren*, en wel in de gemeenzame spreekwijs *scheer u, maak u weg, pak u weg!* Vervolgens, als bedrijvend, in den zin van *foppen*: *gij scheert mij; wij hebben hem lustig geschoren*. Voor *scheren*, in dezen zin, zegt men anders *gekscheren*, of *den gek scheren met iemand*; ook voor plagen, lastig vallen, nog overig in de spreekwijs: *ik ben met hem geschoren*. In de beteekenis van *afbijten*, met de tanden afsnijden, of afplukken; zoo *scheert het vee de klaver, de weide*. Met een mes over de oppervlakte van eenig ding strijken, om de uitstekende wol, of haren, enz. weg te nemen; alwaar het blijkt een klanknabootsend woord te zijn: *iemand den baard scheren; zich het hoofd kaal laten scheren*. Afknippen, met eene schaar wegnemen: *eene heg scheren*, de uitstekende takken wegnippen; *lakens scheren*, *eenen hond scheren*, *schapen scheren*. *Hij heeft zijne schaapjes geschoren*, zegt men van iemand, die bij deze of gene zaak zijn voordeel gevonden heeft. *Allen op, of over eenen kam scheren*, allenop dezelve wijze behandelen. *Iemand de kruin scheren*, ook *kruinscheren*, bij Halma, iemand geestelijk maken. Overdragtig wordt het gebruikt voor veel laten betalen, anders ook snijden: *die waard scheert zijne gasten geweldig*; waarvan *daar hangt de schaar uit*, daar moet men duur betalen. Ook wordt dit woord gebezigd voor spannen, uitspannen: *eene lijn scheren, een webbe scheren*; waarvan *schering*, ook der *schapen*, *heggen*, enz.; ook in de spreekwijs: *dit is bij hem*

de *schering* en de *inslag*, hiervan spreekt hij altoos, dit doet hij altoos, enz. Kil. heeft *scheren den edelman, agere nobilem*. — Van hier *scheerder, scheersel*. Zamenstell.: *bescheren; scheerbekken, scheerdoek, scheerdoos, scheergaren, kettinggaren, scheergeld, scheergereedschap, scheergoed*, alles, wat tot het scheren van den baard, enz. noodig is; *scheerhaak*, scheepswoord, een haak, dienende om 's vijands want daarmede te beschadigen; *scheerhaar, scheerwol, scheerjongen*, een jongen, die den baard komt scheren; *scheermes, scheertijd*, de tijd om de schapen te scheren, enz.; *scheerwinkel*, enz.

Hoogd. *scheren*, frank. *sceran*, angels. *sceran*, eng. *to skear*, ijsl. *skera*. Het woord is van den klank gevormd.

SCHERF, z. n. v., *der*, of *van de scherf*; meerv. *scherven*. Een stuk van een gebroken aarden vat: *ik kwetste mij aan de scherven. Met de scherf*. [Vond.] Zamenstelling: *potscherf*, enz. Van het onzijd. w. *scherven*, hetwelk gebruikt wordt van aarden vaatwerk, of steenen, wanneer er scherven afspringen: *die kan begint te scherven*. Oul. werd dit w. *scherven* ook als bedrijv. gebezigd, in den zin van kerven, klein snijden; *zij weten 't als een koek te menghen en te scherven*. [Z. Nachteg.] Ten Kate brengt het tot *scheren*, in den zin van afsnijden, afbreken. Zoo doet ook Adelung.

SCHERLEI, z. n., v., dulle kervel. Zie *scheerling*.

SCHERLUIN, z. n., v., *des scherluins*, of *van den scherluin*; meerv. *scherluinen*. Bij Kil. en Halma, voor *schurk, schobbejak*, ook *spotter*.

SCHERM, z. n., m., en onz., *des scherm*, of *van den, van het scherm*; meerv. *schermen*. Verkleinw. *schermpje*. Oul. beteekende dit woord een gevecht; doch in dezen zin is het niet meer gebruikelijk. Zeker ding, hetwelk iets onaangenaams van ons afhoudt, zich tusschen ons en iets anders bevindt, dat ons zoude kunnen hinderen; gelijk het dan ook voor een schild gebezigd werd; en in deze beteekenis is het onz.: *ik plaatste een scherm in de kamer, om mij voor den geweldigen togt te behoeden*. Van hier de zamen- gestelde *kraamscherm, kraamschut; lichtscherm, regenscherm, tooneelscherm, vuurscherm, zonnescherm*, enz. Voor bescherming, wordt het mannelijk gebezigd: *te leven onder dien scherm*. [Hooft.] Bij Kil. heeft het ook de beteekenis van *schermkunst*, in het middeleeuw. lat. *scherma*.

Hoogd. *Schirm*, reeds bij Othfrid. *scirmu*, Willer. *skirm*, zweed. *skärm*, ital. *schermo*, eng. *screen*.

SCHERMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schermde, heb geschermd*. Vechten, met een' degen, enz.: *hij kan zeer goed schermen. Schermen lee-*

ren. Oul. werd het ook gebruikt in den zin van beschermen; gelijk *schermheer* bij Oud. voorkomt, voor *beschermheer*. Van hier *schermmer, zwaardschermmer, zwaardvechter, scherming*. Zamenstell.: *schermdegen, schermkunst, schermmeester, schermschild, scherm schoen, scherm school, scherm slag*, een slag in het schermen.

Hoogd. *schirmen*, zweed. *skärma*, ital. *scrimare, schermire*, fr. *escrimer*. Tuinm. brengt het tot het gr. *χαρμη*, vechtzucht, ook strijd.

SCHERMER, z. n., v., *der*, of *van de schermmer*; zonder meerv. Een waard, of drooge meer, bij Alkmaar: *langs de schermmer*. [Hooft.]

SCHERMINKEL, z. n., m., *des scherminkels*, of *van den scherminkel*; meerv. *scherminkels*. In het gebruik geldt dit woord voor een zeer mager mensch of dier; ook voor een geraamte: *hij ziet er uit als een scherminkel. Die magere scherminkel!* Zamenstell.: *scherminkelbeen*, bij Oud.: *vunsige scherminkelbeenen. Scherminkelshuisje*, knekelhuis, beenderhuis, bij Halma. Kil. heeft het woord *scheminkel, simius*, aap. Dit *scherminkel, scheminkel*, is waarschijnlijk van *scheem, schaduw, en inkel, enkel, been, knok, fig. geraamte*; derhalve zoo veel als een schaduwgeraamte, of waarvan de schaduw gezien wordt.

SCHERMUTSELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schermutselde, heb geschermutseled*. Beginnen te vechten, met kleine hoopen vechten: *de ruitelij schermutselde tegen elkander*. Hooft en anderen bezigen *schermutsen: ten aankomen werd er geschermutst*. [Hooft.] Van hier *schermutsing: d'ontzettters hielden de schermutsing gaande*. [Hooft.] Thans zegt men *schermutseling*.

Ten Kate acht dit woord afkomstig van *schaar, turba*, eene menigte, en *mutsele*, het voortdr. werkw. van *mutsen*, afhouden, ital. *mozzare*, spaans. *mochar*, waarvan *schermutsen, schaar mutsen, schaar mutselen, schermutselen*, fr. *escarmoucher*, ital. *scarmucciare*, spaans. *escaramuchar*, eng. *shirmish*, middeleeuw. lat. *scarnucciare*. Wacht. leidt het van het gr. *χαρμη*, een gevecht, af, Junius en Ihre van *schermen*, vechten, fr. *escrimer*, ital. *crimare*, zweed. *skärma*.

SCHERMUTSEN, zie *schermutselen*.

SCHERP, bijv. n. en bijw., *scherper, scherpst*. Eigenlijk snijdend, in tegenstelling van stomp: *een scherp mes*, dat goed snijdt. *Een scherp zwaard*. Verder is *scherp* het tegen- gestelde van rond: *een scherpe hoek. Mijne paarden staan niet scherp*, hunne hoefijzers zijn niet scherp gemaakt. Figuurlijk, vinnig, hard: *het ging er scherp toe. Iemand scherpe woorden geven*. Eene bijtende gewaarwording veroorzakend: *een scherpe wind, een ruwe,*

snijdende wind. *Dat bier is scherp. Scherp bloed*, hetwelk vele zoute en zure deelen heeft. *Scherpe*, op de tong bijtende, kaas. Gestreng: *iets op het scherpste beoordeelen. Een scherp onderzoek naar iets doen. Een scherp onderzoek*, in regten, de pijnbank. Sterk, veel omvattend: *scherp van gezicht, gehoor en reuk zijn*. Naauw, naauwkeurig: *iemand scherp bewaken*. Alle omstandigheden naauwkeurig opmerkend: *een scherp gehoor, een scherp gezicht, een scherp oordeel hebben. Iemand scherp aanzien*. Ten aanzien van het geluid, is *scherp* somwijlen doordringend, helder, en ook snerpend: *eenen scherpen toon hebben*. Ook heeft men in de taalkunde een *scherp*, *scherp-kort* en *scherp-lang geluid*. Zie mijne nederd. spraakk. Van hier *scherpachtig*, eenigzins scherp, *scherpe-lijk*, *scherpheid*, enz. Zamenstell: *scherp-regter*, beul, *scherpzinnig*, schrandere, *scherpzinnigheid*, *scherpzinniglijk*, enz.

Hoogd. *scharf*, bij Kerosarf, Otrid. *sarph*, Nolk. *sarf*, neders. *scharp*, angels. *scarp*, eng. *sharp*, zweed. *skarp*. Het is verwant met *scheren*, snijden.

SCHERP, z. n., o., des *scherps*, of van het *scherp*; zonder meerv. Het bijvoegel. naamw. zelfstandig gebezigd. *Scherpte*: *het scherp van een geweer. Het scherp der tonge*. [Hooft.] Iets, dat op een schietgeweer gezet wordt, ter beschadiging; zonder lidwoord: *mijn snaphaan is met scherp geladen*.

SCHERPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik scherpte, heb gescherpt*. Van *scherp*, bijv. naamw. Scherp maken, wetten: *een mes scherpen. Zijn zwaard scherpen. IJzer scherpt men met ijzer*. [Bijbelv.] *Eenen molensteen scherpen*, scherpe voren in denzelfden hakken. *De hoefijzers van een paard scherpen, ook een paard scherpen*, deszelfs hoefijzers scherp, of spits maken, om op het ijs of de sneeuw niet uit te glijden. Overdragtig: *het verstand scherpen: veel denken scherpt het verstand. Het gezicht, het gehoor scherpen. Den honger scherpen*, opwekken, aanzetten. *Iemand den moed scherpen*, bemoedigen, moed geven. *Zich op iets scherpen*, ijverig toeleggen. Van hier *scherper*, iemand, die scherpt; *scherping*. Zamenst.: *opscherpen*, enz.

Hoogd. *schärfen*, neders. *scharpen*, angels. *scarpan*, zw. *skärpa*.

SCHERPREGTER, zie *scherp*, bijv. naamw.

SCHERPTE, z. n., v., der, of van de *scherpte*; meerv. *scherpten*. Van *scherp*. De eigenschap, de toestand van een ding, als het scherp is, zonder meerv.: *de scherpte van een mes, van een zwaard; de scherpte van het bloed, van het gezicht, van het verstand*, enz. Bij Willer. *scarfe*, Otrid. *sarphida*. Wijders het snijdende gedeelte, de snijdende zijde, van eenig ding, met een meerv.: *iemand met de scherpte van den sabel slaan*, in tegen-

stelling van het vlak. *In de scherpte van een mes vallen. En de Ehud maeckte sich een sweert, dat twee scherpten hadde*. [Bijbelv.]

SCHERPZINNIG, zie *scherp*, bijv. naamw.

SCHERTS, z. n., v., der, of van de *scherts*; het meerv. is niet in gebruik. Eene schrandere rede, welke tot eene gepaste vervrolijking strekt, anderen tot lagchen beweegt: *eene gelukkige scherts, laffe scherts*, enz. *Het is slechte scherts. Wie schertsen wil, moet scherts verstaan*, moet scherts ook als scherts opnemen. *Scherts* wordt dikwerf tegen *ernst* overgeplaatst; en dan is het eene rede, welke niet zoo gemeend is, als zij in den eersten opslag wel schijnt, maar slechts tot vermaak en vervrolijking dient. *Scherts ter zijde!* ernstig gesproken!

Hoogd. *Scherz*, ital. *scherzo*, sp. *escarnio*, boh. *zert*. Tet Kate brengt ons *scherts* tot *scheren*. Zie *schertsen*.

SCHERTSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schertste, heb gescherpst*. Eene schrandere rede voortbrengen, welke tot eene geoorloofde verlustiging van anderen en ons zelve dient, anderen tot een belamelijk lagchen beweegt: *met iemand schertsen*, hem ten voorwerp zijner scherts maken. *Schertsen* is dikwerf wel het tegen-gestelde van *ernstig zijn*; b. v.: *het was mij geen ernst, ik heb slechts gescherpst*; maar *schertsen* is altoos geheel iets anders, dan spotten, schimpen, waarvoor Halma het neemt. Van hier *schertser*, *schertserij*, *schertsing*.

Hoogd. *scherzen*, bij Kil. *schertsen*, ital. *scherzare*, sp. *escarnecer*. Ten Kate brengt het tot *scheren*, gelijk ook Adelung doet.

SCHETS, z. n., v., der, of van de *schets*; meerv. *schetsen*. Verkleinw. *schetsje*. Ontwerp, bewerp, afteekening: *eene ruwe schets. Hoewel het zijner schetse ganschelijk niet geleek*. [Hooft.] *Ik zat u eene kleine schets van het voorgevallene geven*. In de teekenkunst bestaat eene *schets* in de ruwe afteekening der omtrekken. Dit woord komt bij Kil. niet voor, en wordt door Meijer onder de verouderde woorden gerekend; en thars is het echter in algemeen gebruik.

SCHETSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schetste, heb geschetst*. Ontwerpen, bewerpen: *eene zaak schetsen*, een ontwerp daarvan maken. *Iemands karakter schetsen*, de voornaamste trekken daarvan opgeven. *Dat beeld, dat landschap, enz. is fraai geschetst*, in de teekenkunst. Van hier *schetser*, *schetsing*. Zamenstell.: *afschetsen*. Zie *schets*.

SCHEUC, z. n., v., der, of van de *scheuc*; meerv. *scheuken*. Eene hoer, straathoer, reeds eenigzins verouderd woord. Kil. *scheucke*, *scortum*, *meretrix*. *Onteerde scheuk!* [Krul.] Van hier *scheukachtig*, slordig, hoerachtig: *Zij ziet er scheukachtig uit*. [Halma.]

SCHEUR, z. n., v., der, of van de *scheur*; meerv.

scheuren. Verkleinw. *scheurtje*. Borst, spleet: *dat hout is vol scheuren*. Eene groote *scheur in zijn kleed halen*. *Er kwamen, door de aanhoudende droogte, scheuren in de aarde*. *Ik zag het door eene scheur, of door een scheurtje, van de deur*. Figuurl., voor verwijdering, oneenigheid: *deze behendigheid schijnt de scheure tussehen Lutherschen en Kalvinschen dapper gewijdt te hebben*. [Hooft.] Zamenstell.: *scheurmaker*, oproermaker, ook iemand, die kerkelijke verdeeldheid verwekt.

SCHEURBUIK, z. n., v., *der, of van de scheurbuik*; het meerv. is niet in gebruik. De naam eener ziekte, welke uit bedorven vochten des menschelijken ligchaams ontstaat, en zich door velerlei zonderlinge uitwerksels, en onder anderen door een' scherpen uitslag, openbaart; *scorbutus, het schorbuut*; anders ook bij ons *blaauscheut*.

Daar de bewoners der zee-kusten, wegens de zoutachtige zeelucht, en de Zeelieden, uit hoofde der veelvuldige gezouten spijzen, aan deze ziekte voornamelijk blootgesteld zijn, zoo is dit woord ook uit de noordsche gewesten tot ons gekomen. In het hoogd. heet deze ziekte *Scharbock*, neders. *schârbuk*, zw. *skôrbjugg*, eng. *scurvy*. Wachter leidt het van *scherp* af, dewijl de scherpte des bloeds de werkende oorzaak dezer ziekte is.

SCHEUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik scheurde, heb en ben gescheurd*. Bedrijv., eene scheur maken, van een rukken: *ik scheurde mijn kleed*. *Iets midden door scheuren*. *Hij meende zijn reuzel te scheuren van boosheid*, in den gemeenzamen spreektrant voor, hij meende van boosheid te bersten, hij was zeer boos. Overdragt.: *zich van de Kerk scheuren*, afzonderen. *Zich uit iemands armen scheuren*, zich van hem los maken en hem verlaten. Onzijd., eene scheur krijgen, splijten, bersten: *de aarde scheurt van de droogte*. *Die tafel is rondom gescheurd*. Van hier *scheuring*, ook verdeeldheid: *eene scheuring in de Kerk aanregten*; *scheursel* enz. Zamenstell.: *scheurdoek, scheurpapier*, dat niet meer gebruikt, maar gescheurd wordt; *scheurziek*, geneigd tot scheuring, oproerig. Ten Kate brengt het tot *scheren*. Misschien is het ontleend van den klank van iets, dat gescheurd wordt.

SCHEUT, z. n., m., *des scheuts*, of *van den scheut*; meerv. *scheuten*. Verkleinw. *scheutje*. Hetzelfde als *shoot, schot*, van *schielen*, *ictus sclopi*, ijsl. *skot*. *Ik trof hem met den eersten scheut*. *Ik veilig voor den scheut der min*. [De Deck.] *Buiten scheuts*, buiten het bereik van het geweer. Figuurl.: *zich buiten scheuts houden*, zich buiten gevaar houden. *Iemand eenen scheut onder water geven*, een heimelijk verwijt doen, hem heimelijk belagen. Zamenstell.: *boog-*

scheut, moordscheut, bij de Deck.; *musket-scheut, pijlscheut, pistoolscheut, schamp-scheut, schimpscheut, toescheut*, bij Vond., enz.; *scheutvrij, schootvrij*, buiten scheuts. Wijders de *scheut* van een slot. Zoo ook de opschieting van een' tak, lot, spruit: *jonge scheuten van den wijngaard*. *Dus segenst u den scheut van 't koorn*. [Marnix.] *Eenen scheut krijgen*, opschieten, groot worden. Zoo veel, als men uit een kan, flesch, enz. in eens giet, een weinig vocht: *gij moet er een' scheut wijn bij doen*. *Een scheutje azijn*. Van hier *scheutig, schotig*, rijzig: *zij is scheutig van gestalte*; gereed, bereid: *hij is niet scheutig om iets voor anderen te doen*; mild: *hij is, of valt niet heel scheutig*, hij is karig. *Scheutig ter borsen, facilis ad numerandum pecuniam*, heeft Kil.; ook zeide men oudt. *scheutig te buil*: *die schotich is te buijl, die raect noch wel te niet*. [Consth. Juw.] Zamenstell.: *scheutwijn*, bij Kil. lekwijn, voorloop. — Ten Kate brengt het tot *schielen*. Zie *shoot, schot*.

SCHEUTIG, bijv. n. en bijw., *scheutiger, scheutigst*. Zie *scheut*.

SCHICHT, z. n., m., *des schichts*, of *van den schicht*; meerv. *schichten*. Een pijl: *tot dat Eneas hem met eenen schicht trest*. [Vond.] Van hier *schichtig*. Zamenstell.: *minneschicht*, pijl van Cupido, *werpschicht*, enz. Ten Kate brengt het tot *schieden, geschieden, geschiechen*. Misschien echter is het ontleend van het geluid hetwelk een afgeschoten pijl maakt, en dus klanknabootsend.

SCHICHTIG, bijv. n. en bijw.; *schichtiger, schichtigst*. Van *schicht*; als een schicht, bij Ten Kate *velocissime aufugiens*; ook *pavidus*, schuw, inzonderheid van de paarden: *een schichtig, schrikachtig, paard*. Van hier *schichtigheid*.

SCHE, z. n., v., *der, of van de schie*; zonder meerv. Een water: *men vaart van Rotterdam naar Delft over de schie*. Zamenstell.: *schiebroek, schiedam, schielust*; *overschie* enz. Ook wordt de met huizen bebouwde weg, aan beide zijden der schie, even buiten Rotterdam, *de schie* genoemd: *hij woont op de schie*. *De schie omwandelen*.

SCHIELIJK, bijv. n. en bijw., *schielijker, schielijkst*. Haastig, snel: *door den schielijken aanval des vijands*. *Een schielijk gezicht, levendig, doordringend*. *Hij is schielijk in al zijn doen*. *Ik wacht een schielijk antwoord*. *Hij kwam op dat gerucht, schielijk toelopen*. Van hier *schielijkheid*.

Sommigen beschouwen *schielijk* als zamengetrokken van *schietselijk*, d. i. snel, als of het uit een schietgeweer kwam; anderen nemen het voor *schichtiglijk*, van *schieden, geschieden, geschiechen*; nog anderen achten het afkomstig van *schier*, in den zin van *terstond*, haastig, en *lijk*, en schrijven zelfs

schierlijk, zoo als Kil. ook heeft; doch de schrijfwijz van *schielijk* is in algemeen gebruik.

SCHIEMAN, z. n., m., *des schiemans*, of *van den schieman*; meerv. *schiemannen*. In de scheepvaart, iemand, die voor de pompen en de reinheid van een schip moet zorgen, hoog bootsmansmaat; bij Roem. Viss. en anderen *schinman*, omdat hij is, zegt Winschooten, de schim en schaduw van den hoogbootsman. Zamenstell.: *schiemansgaren*, d. i. garen, hetwelk de schieman gebruikt, om iets vast te maken; hetzelfde wordt te scheep, van het pluis van oude kabels gesponnen; *schiemanschap*, de post van schieman.

SCHIER, bijw. van tijd, voor schielijk, aanstonds, bij Kil., b. v.: *schier of morgen*, van daag of morgen, nu of daarna. *Doe sende hi in den lande sciere Willebrorde*. [M. Stoke.] Doch in dezen zin is het bijna verouderd. Thans wordt het gebezigd in de beteekenis van bijna, reeds bij Olfrid. *scioro: ik had het schier vergeten*. Van hier *schierlijk*. In het hoogd. heeft het woord *schier* dezelfde en nog andere beteekenissen. Adel. leidt het van *scheren* af, en Ten Kate van *schieden*, *geschieden*.

SCHIETEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik schoot, ben en heb geschoten*. Onzijd., met *zijn*; schielijk van plaats veranderen, zich ergens snel heen begeven, zoo wel van levenlooze als levende dingen: *de slang schiet onder het gras*. *De roofvogel schiet, uit de hoogte, naar de duif*. *De snoek schoot terstond weer onder water*. *De pannen waren van het dak geschoten*. *De tranen schoten mij in de oogen*. *Het mes schoot hem uit de hand*. *Er schiet mij iets te binnen*. Figuurl.: terwijl het denkbeeld eener snelle beweging zeer verminderd wordt: *een zeil, een touw laten schieten*. *In de hoogte schieten*, opwassen.

Bedrijvend, eene schietende beweging, en een' snellen voortgang aan iets mededeelen: *de zon schiet hare stralen*. *Jupiter schiet zijne bliksems uit de wolken*. In eene engere beteekenis, door middel van een schietgeweer snel voortdrijven: *gaan schieten*. *Met een' snaphaan, met een pistool, met een kanon, enz. schieten*. *Met pijl en boog schieten*. *Met gloeiende kogels, met spek schieten*, om brand in 's vijands schip te veroorzaken. *Dat geweer schiet goed*. *Naar iemand schieten*. *Naar de schijf, naar het wit schieten*. *Er werd wederzijds sterk geschoten*. *Ik hoorde gisteren geweldig schieten*. *Mis schieten*, het doel niet treffen. *Te kort schieten*, niet ver genoeg schieten, overdragt., niet toereikend zijn, minder vermogen: *hij schoot bij zijne partij veel te kort*, was tegen dezelve niet bestand.

Zijne krachten schoten te kort, waren niet toereikend. *Ik vrees, dat mijn geld te kort zal schieten*. *Te rugge schieten* bezigt Poot, voor wijken. Zoo zegt men ook *voor over schieten, uit een' wagen schieten*, voor vallen; *ten bedde uit schieten*, voor schielijk opstaan. *Iemand schieten*, hem met een schietgeweer treffen, alhoewel hij niet dood geschoten is. Maar *een' vogel, een haas schieten* is zoo veel als hen, door middel van schieten, doen vallen, neerleggen, neervellen. *Iemand dood schieten, over hoop schieten, hem voor den kop, in den arm, in net been, in de borst, door het lijf schieten*. *Een' vogel van het dak, uit den boom schieten*. *Eenen toren plat, een huis onder de voet schieten*. *Een schip in den grond schieten*. *Den papegaai schieten*, op het platte land gebruikelijk, naar eenen gemaakten vogel schieten: *dat is de papegaai geschoten*, dat is een meesterstuk verrigt. *Een kanon schiet twintig pond*, wanneer een kogel van twintig pond uit hetzelfde geschoten wordt.

Figuurl. verliest het woord ook hier het denkbeeld eener groote snelheid. *Men schiet eene sloot*, wanneer men die graaft. *Brood in den oven schieten*. *De netten schieten*, de netten uitwerpen. *De steng schieten*, neer laten zakken. *De sterren met den graadboog schieten*, meten. *De visch schiet zijne kuit*, werpt zijne eijeren uit. *Geld schieten*, geld tellen, ook leenen: *hij schoot mij vijf honderd gulden*. *Den ballast schieten*, in de scheepvaart, den ballast in het schip werpen. *Rond schieten, een touw rond schieten*, in de rondte oprollen; van hier de spreekwijz: *zij zullen het niet rond schieten*, zij zullen met hunne winst niet toekomen, *hij kan het op die wijze niet rond schieten*, dus doende het met zijne winst niet stellen. *Wortel schieten*, zijne wortels in de aarde verspreiden; ook *dat kwaad heeft diepe wortels geschoten*, heeft zich wijd en zijd verspreid. *Een schut, ook een schutje, voor iets schieten*, iets beletten. Nog bezigt men, in de gemeenzame verkeer, de uitdrukking: *iemand schieten*, voor verrassen, overvallen: *ik heb hem gisteren daar geschoten*. Van hier *schierter, boogschierter, enz.*, ook *schierter*, zeker ongedierte, dat zich in boeken en kleerkassen ophoudt; *schieting*. Zamenstell.: *afschieten, bijschieten, doorschieten, inschieten, naschieten, opschieten, verschieten, enz.*; *schietgaten*, openingen van eene batterij voor het losbranden van het geschut; *schietgevaarte, schietgeweer, schietlood, schietpijl, schietschuit, schietslang*, die met een sprong toeschiet; *schietspoel, weverspoel: de schietspoel met haer hant door fijne scheering schiet*. [Vond.] *Schiettuig, schietworm, enz.*

Hoogd. *schieszen*, bij Notk. *sciezzen*, neders. *schoten*, angels. *sceotan, scytan*, eng.

to shoot, zw. *skjuta*; waartoe ook het oude fr. *jouster*, het hedendaagsche fr. *jeter* en het ital. *jettare*, misschien ook het lat. *sagitta* behooren.

SCHIFTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schiftte, heb en ben geschift*. Bedrijv., scheiden, deelen: *het goede van het kwade schiften*. *Er zal nog al wat tijd verloopen, eer die boedel behoorlijk geschift is*. Onzijdig, met *zijn*; runnen, te zamen loopen, als melk, enz.: *azijn doet de melk schiften*. *De melk, de kandeel is geschift*. Dit wordt ook van zijde, neteldoek, enz. gezegd, wanneer de draden, even als de kaasachtige deelen der melk, open schuiven: *het neteldoek is geschift*. *Zijden grein schift ligtelijk*. Van hier *schifter, schifting*, deeling, ook zamenvloeiing van melk, enz.

SCHIJF, z. n., v., der, of van de *schijf*; meerv. *schijven*. Verkleinw. *schijfje*. Een, aan beide zijden, plat rond, door welks midden een spil loopt, waarop het rond gedraaid wordt, of kan worden, als *deschijf in een katrol, pottenbakkersschijf*, waarop de aarde, of kneedbare klei, rond gedraaid, en tot potten gevormd wordt. In het algemeen, een plat, rond lichaam. Een plat rond bord, om naar te schieten: *naar de schijf schieten*. In 't spelen met de *schijf*, in 't pronken met den *degen*. [De Deck.] *De zonnenschijf, de maanschijf*, de zon en de maan, voor zoo ver zij zich als dun, vlak en rond aan ons oog voordoen. *Een' appel in schijven snijden*. *De schijven van een dambord*. De *schijf der knie*: *de schijven van de knien doen bloedt ligghen*. [Florian.] *Schijven, waarover snaren, of draden, of touwen loopen*; van hier de spreekwijs: *dat werk gaat, of loopt, over vele schijven*, er worden vele personen toe vereischt, om dat werk zijn beslag te geven. Wijders: *het loopt bijna over dezelfde schijven*, het is bijkans van denzelfden aard. Gouden, zilveren, of andere stukken geld: *zij heeft schijven*, is wel van geld voorzien. *Maer laet die rijke zijn schijven blinken*. [Houw.] Zamenstell.: *damschijf, glasschijf, halfschijf, knieschijf, werpschijf*, enz.

Hoogd. *Scheibe*, neders. *shive*, eng. *shive*. In het zweed. is *skifva* in dunne schijven snijden, en in het ijsl. *skyfa* deelen. In het pool. is *skiba* een stuk, en *szyba* eene glashijf.

SCHIJN, z. n., m., des *schijns*, of van den *schijn*; het meerv. is niet in gebruik. Van het werkw. *schijnen*. Datgeen, hetwelk aan eenig ding gezien wordt; licht, glans: *de schijn der zonne*, anders *zonnenschijn*; zoo ook *maneschijn*. *Si zullen gaen in den schijn dijne blenckender speren*. [Bijb. 1477.] Gedaante: *gij zult niet in den schijn van eene weduwvrouwe den eersten bruiloftdagh beschreien*. [Vond.] Datgeen, hetwelk van eenig

ding onder de zinnen valt, de wijs, waarop iets waargenomen wordt, gemeenlijk in zoo ver dezelve van de ware gesteldheid der zaak onderscheiden, of het tegengestelde daarvan is: *zich door den schijn laten misleiden*. *Schijn bedriegt*. *Zich voor den schijn des kwaads wachten*. *Onder den schijn van regt*. *Het geschiedde onder den schijn van godsvrucht*. Deze zelfde beteekenis vindt ook in vele zamenstellingen plaats, als: *schijnchristen, schijndeugd, schijn geloof, schijn geluk, schijn goed, schijn grond, schijn rede, schijnvermaak, schijn vriend*, enz., hetwelk slechts den schijn, de uiterlijke gedaante van een' Christen, van deugd, van het ware geloof, enz. heeft, en het werkelijk niet is. Zoo ook *schijnheilig*, dat den uiterlijken schijn van heiligheid aanneemt, zonder het te zijn: *een schijnheilig gedrag*; *een schijnheilige*, een huichelaar; *schijnheiligheid*, enz. Zamenst: *aanschijn, voorschijn*; *schijnbeeld*, bij Oudaan. *Schijnworm*, glimworm, enz.

SCHIJNBAAR, bijv. n. en bijw. *schijnbaarder, schijnbaarst*. Dat den schijn van iets heeft: *zij was in eene schijnbare verlegenheid*. *Eene schijnbare verontschuldiging, deugd*, enz. Oulings werd *schijnbaar* ook voor *oogenschijnlijk*, of voor datgeen genomen, hetwelk duidelijk gezien wordt: *een schijnbaar wonder*. *Hare liefde was schijnbaar*; doch in deze beteekenis is het reeds eenigzins buiten gebruik. Van hier *schijnbaarheid, schijnbaarlijk*.

SCHIJNDEUGD, z. n., v., der, of van de *schijndeugd*; meerv. *schijndeugden*. Van *schijn, schijnen*, en *deugd*. Eene gesteldheid, of handeling, welke den schijn van deugd heeft, maar het niet is.

SCHIJNEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik scheen, heb geschenen*. Lichten, een helder licht van zich geven: *de maan, de zon schijnt*. *De maan schijnt helder*. *De zon schijnt door het glas*. *Laat uw licht schijnen voor de menschen*, handelt openlijk. [Bijbelv.] *Ik mag wel zien, dat de zon in het water schijnt*, ik wil anderen in hun genoeg en vermaak niet hinderlijk zijn, noch hen daarover berispen; spreekw. Ook van de sterren, den bliksem, enz.: *want gelijk de bliksem schijnt tot het westen*. [Bijbelv.] *Figuurlijk, zich laten aanzien: hij schijnt een eerlijk man te zijn*. *De zon schijnt ons klein te zijn, en is echter zeer groot*. *Het is wat anders iets te schijnen, en wat anders iets te zijn*. *Hij wil geleerd schijnen*. *Ieder oogenblik scheen mij een dag*. Als een onpersoonlijk werkw.: *het schijnt, dat het zal regenen*. *Het schijnt mij zoo niet*. *Naar dat het schijnt, bevindt zij zich thans beter*. Van hier *schijning, schijnsel*. Zamenst: *afschijnen, beschijnen, verschijnen*, enz.

In de eerste beteekenis luidt dit *schijnen* reeds bij Kero, Olfrid. en anderen *scheinan*,

skinan, bij Ulphil. *skeinan*, neders. *schinen*, hoogd. *scheinen*, eng. *to shine*, zweed. *skina*. Ons *schoon*, het gr. *σχημα*, lat. *scintilla*, ital. *sembiare*, *sembrare*, en anderen meer zijn daarmede ten naauwste verwant.

SCHIJNGELOOF, *schijngrond*, *schijnheilig*, *schijnvriend*, enz. zie *schijn*.

SCHIJNSTRIJDIG, bijv. n. en bijw., — *diger* — *digst*. Dat met iets anders schijnt te strijden, doch in de daad niet strijdig is. Van hier *schijnstrijdigheid*.

SCHIJT, zie *schijten*.

SCHIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik scheet, heb gescheten*. Het overschot der verteerde spijzen, door den gewonen stoelgang, uitwerpen, hetwelk met zeker geluid gepaard gaat, dat dit woord nabootst; in den gemeensten en laagsten spreektrant gebruikelijk; anders kakken, zijn gevoeg doen. *Van angst schijten*. In zijne laars *schijten*, zich van angst bevullen, zich lafhartig gedragen. *Hij ging er voor schijten*, hij ging lafhartig heen druipen. Ook is het voor vijsten, een wind laten, gebruikelijk, waarvan *scheet*, een wind: *hij schijft, dat er de grond van dreunt*. Van hier *schijter*: *hij is een bange schijter*, een lafhartige bloodaard; *schijtster*, *schijterij*, buikloop: *hij is aan de schijterij*; waarvoor men ook zegt: *hij is aan de schijft*, hoogd. *Scheisze*, bij Kil. *schijte*, *schijterije*, gr. *σκαίος*, angels. *scitta*. *De koot ligt schijft*, ligt achterover en laat, als het ware, zijn achterste zien. Zamenstell.: *beschijten*; *schijtebroek*, die in zijn broek kakt, ook een lafaard; *schijtgat*, de aars, ook *schijter*; *schijtgeel*, zeker verw; *schijthuis*, kakhuis; *schijtkruid*, zeker kruid, of gewas, om ontlasting van verteerde spijs, of winden te weeg te brengen; *schijtpot*, kaptop, enz.

Hoogd. *scheiszen*, neders. *schiten*, zweed. *skita*, eng. *to shite*, fr. *chier*.

SCHIJTVALK, z. n., m., *des schijtvalks*, of *van den schijtvalk*; meerv. *schijtvalken*. Van *schijft*, *schijten*, en *valk*. Eene soort van roofvogels, den steenvalken niet ongelijk. Dit dier heeft zijnen naam daarvan gekregen, dat hij niet, gelijk andere valken, op het vleesch, maar op den drek van het gevogelte, aast; waarom hij hetzelfde, bij voorbeeld de kokmeuw, zoo lang in de lucht vervolgt en beangstigt, tot dat zij haar drek laat vallen, dien hij zeer behendig in de lucht weest op te vangen. Ook is het in den gemeenen spreektrant, als een scheldwoord, gebruikelijk voor een laatdunkend, hoovaardig mensch: *hij is een regte schijtvalk*.

SCHIK, z. n., m., *des schiks*, of *van den schik*; zonder meerv. Schikking, orde: *en in den schoonen schik van 's Hemels zolderingen*. [J. de Deck.] *Hij heeft alles van zijn schik geholpen*. *Het is alles op zijn schik*, in orde. Beschikking: *wanneer der dingen schik valt*

anders dan hij waent. [Vond.] *In zijn schik zijn wordt gebezigd voor wel tevreden zijn: ik ben daarmede zeer in mijn schik*. *Alcetes is met het rijk wel in zijnen schik*. [Vond.] *Goed schiks is zoo veel als met een goed hart, gewillig, gedwee: als gij iets schenkt, schenk het dan goed schiks*. *Het biedt, goed schiks, den bondgenooten aan*, enz. [Moon.] *Ik doe het liever goed schiks, dan gedwongen*. Zamenstell.: *opschik*, *taalschik*: *dat den taalschik betreft*. [Hooft.]; *schikgodinnen*, in de fabelkunde de bestuursters van 's menschen levensloop, met namen *clotho*, *Lachesis* en *Atropos*.

SCHIKGODIN, zie *schik*.

SCHIKKELIJK, zie *schikken*.

SCHIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schikte, heb en ben geschikt*. In orde brengen, voegen: *ik zal het alles wel schikken, in orde leggen*. *Ik weet niet, hoe ik het schikken zal*. *Sij schikken hare pijlen op de peze*. [Bijbelv.] *God schikt alles naar zijn welbehagen*. — *Wij zullen het wel schikken, wel eens worden*. *Zich wel schikken, zich wel gedragen*. *Zich naar eene zaak schikken, voegen: ik schikte mij naar de plaats hebbende omstandigheden*. *Alles zal zich wel schikken*. *Zich om de tafel schikken*. *Zich tot werken schikken*. *Het weer schikt zich tot regenen, het dreigt te regenen*. *Hij begint zich tot deugd te schikken, begint deugdzaam te worden*. *Zich schikken, zich gereed maken: schickt u om wien Godt te ontmoeten*. [Bijbelv.] *Zenden: morgen zal ik mijn knecht naar die plaats schikken*. *De brief, dien gij aen ons geschikt hebt*. [Bijbelv.] *Onzijdig, met hebben, voortschuiven, plaats maken: zij was zoo onbeleefd, dat zij niet wilde schikken*. *Schik een weinig, als het u belieft*. *Zorgen, maken: schikt, dat gij gedachtig zijt*. [Krul.] *Met zijn, gelukken, gevonden worden: het begint te schikken*. *Het is geschikt*. Zamenstell.: *aanschikken*, *bijschikken*, *omschikken*, *opschikken*, *toeschikken*, enz. Van hier *schikker*, *schikking*, *schikkelijk*, net, ordelijk, toegevend; *schikkelijkheid*, enz.

Hoogd. *schicken*, zweed. *skicka*.

SCHIL, zie *schel*.

SCHILD, z. n., m. en o., *des schilds, van den, of van het schild*; meerv. *schilden*. Eigenlijk eene in de hedendaagsche krijgskunst der Europeanen bijna verouderde soort van schutwapen, om het lijf tegen de vijandelijke pijlen en houwen te bedekken en te beschutten, welke schilden van verschillenden aard, gedaante en grootte waren: *mijnen schilt agterlaatende*. [Vond.] *Insgelijks drie hondert schilden van geslagen gout*. [Bijbelv.] *Figuurlijk, datgeen, wat ons eene krachtige en zekere beschutting geeft: hij is een schilt allen, die op hem betrouwen*. [Bijbelv.] *Van overheden: de schilden der*

aerde zijn Godes. [Bijbelv.] Een bord, waarop een wapen met al zijne deelen uitgehouwen of afgeteekend is, hetwelk nog de gedaante der voormalige schilden heeft, dewijl de wapens voorheen op de schilden afgebeeld waren. *Wapenschild. Eenen adelaar in zijn' schild voeren.* In dezen zin komt het meest onzijdig voor, als *het schild van Frankrijk.* Zoo ook wordt een uithangbord, waarop het een of ander handwerk afgebeeld is, dat in het huis, waar het uithangt, gedreven wordt, *een schild* genoemd. De harde holle schaal, welke het gansche lijf van een schildpadde bedekt, is derzelve *schild.* Zie *schildpad.* In den scheepsbouw worden die planken, waarmede men in eenen scheepsstrijd het bovenste dek beschanst, om de soldaten te dekken, *schilden* genoemd. — Vandit woord *schild* zijn eenige figuurlijke spreekwijzen ontleend, als *iemand in den schild varen*, voor iemand weerstand bieden. *Iemand te schild en te speer vervolgen*, d. i. hem eenen doodelijken haat toedragen. *Iets in zijnen schild voeren*; b. v.: *zien, wat iemand in zijn schild voert*, misschien eigenlijk, zien, tot welke partij hij behoort, en vervolgens, onderzoeken, welke oogmerken hij heeft. *Hij voert niets goeds in zijn' schild*, hij beoogt iets slechts. Zamenstell.: *houtschild, scherm schild, wapenschild, schilddak*, een dak van schilden, zoo als de aloude romeinsche krijgsknechten plagten te maken; *schilddrager, schildknaap*, ook *schildknecht*, bij de voormalige wijs van oorlogen, diegene, welke eenen ridder, of anderen voornamen krijgsman, den schild moest nadragen; nog als eertitel gebruikelijk; *schildmaker*, enz.

Hoogd. *Schild*, bij Otrid. en Notk. *schilt*, neders. *schild*, eng. *shield*, angels. *scylt*, zw. *sköld*, hebr. *schalathah*. Het staat met ons *schaal, schuilen, schutten*, het zweed. *skyla*, en het lat. *scutum* in verband. Oul. beteekende *schild* ook zekere munt; waarvan *schildtaal*, zijnde eene belasting, welke gaat over roerende zoo wel als onroerende goederen, terwijl de verponding slechts over de laatste gaat. Men werd oudtijds namelijk geschat op zeker *getal* van *schilden*.

SCHILDDAK, zie *schild*.

SCHILDER, z. n., m., *des schilders*, of *van den schilder*; meerv. *schilders*. Van het oude *schilden*, schilden maken en met figuren versieren, en den uitgang *er*. Zie *schilderen*. Immers, wanneer *schilder* van *schilderen* kwam, zou het eene verkorting van *schilderer* zijn. — Iemand, die schildert: *hij is een goed schilder*. Zamenstell.: *bloemschilder, brandschilder, fruitschilder, glasschilder, historieschilder, kladschilder, konstschilder, landschapschilder, puikschilder*, enz.

SCHILDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schilderde, heb geschilderd*. Malen, figuren en beelden

met verw ontwerpen, hoogd. *schildern*, neders. *schillern*, zweed. *skildra*. *Een landschap schilderen. De deuren en vensters zijn groen geschilderd*, waarvoor men anders *geverwd* zegt. *Zich laten schilderen*, zijn gelaat en zijne gedaante met verw laten afbeelden. Figuurlijk schildert ook de redeenaar, de dichter, wanneer hij eene zeer levendige beschrijving van iets geeft, of eenig ding, naar alle deszelfs deelen, der verbeelding door woorden vertegenwoordigt. Zoo schildert de dichter een schoon oord, eenen verschrikkelijken veldslag, een ijsselijk onweer, enz. Van hier *schilderachtig*, zoo fraai, als of het geschilderd was; *schilderij, schildering*, enz. Zamenstell.: *schilderkamer, schilderkunst, schilderwerk*.

Ons woord *schilderen* is eigenlijk het voortdur. w. van het oude *schilden*, omdat de schilden oul. met allerlei kleuren en figuren bemaald werden. Die dat deden waren *schilders*; en van hier ons *schilderen*.

SCHILDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik schilderde, heb geschilderd*. Op schildwacht slaan: *terstond nadat wij in de stad kwamen, moest ik schilderen*. Lang staan wachten. Zamenstell.: *schilderhuis, schilderhuisje, schildwacht-huisje*, een klein van weinige planken zamengesteld huisje, waarin de schildwacht zich, bij slecht weer, verbergen kan.

Frisch leidt dit woord regelregt van het lat. *scultari* af, anderen van *schild*, dewijl de schildwachten hunne wachten met den schild aan den arm moesten waarnemen.

SCHILDERIJ, z. n., v., *der, of van de schilderij*; meerv. *schilderijen*. Een geschilderd tafereel, een schilderstuk: *hij is een groot liefhebber van schilderijen*. De afbeelding van iemand: *ik bezit de schilderij van Leibnitz*. Vond. bezigt het voor schilderkunst: *dat schildertij stomme poëzij, en de poëzij sprekende schilderij is*. Zamenstell.: *schilderijkamer, schilderijverkooper*, enz.

SCHILDKNAAP, zie *schild*.

SCHILDPAD, z. n., v., *der, of van de schildpad*; meerv. *schildpadden*. Van *schild* en *pad*. Een viervoetig te water en te land levend dier, in de gedaante eener padde; hetwelk zijnen naam ontleent van de harde schaal, waarmede deszelfs ligchaam, als met eenen schild bedekt is; hoogd. *Schildkröte*, neders. *schildpadde*, lat. *testudo*. *De schildpad draagt haar huis overal mede. De schildpad aan haar harnas vast is*. [Hooft.] Figuurlijk, zeker stormtuig: *De Volsceen schieten met de schildpad toe*. [Vond.] Van hier het onverbuigbare *schildpadden*, van de harde schaal oer schildpad gemaakt: *een schildpadden kam*. Van hier ook het werkw. *schildpadden*, als schildpad maken, naar schildpad doen gelijken: *men weet het hoornthans fraai en natuurlijk te schildpadden*.

SCHILDTAAL, zie *schild*.

SCHILDVINK, z. n., m., *des schildvinks*, of *van den schildvink*; meerv. *schildvinken*. Van *schild* en *vink*. Eene soort van vinken.

SCHILDWACHT, z. n., v., *der*, of *van de schildwacht*; meerv. *schildwachten*. Van *schild* en *wacht*. De wacht van een' soldaat, wanneer die zich aan zekere plaats bevindt, om acht te geven op hetgeen daar voorvalt: *op schildwacht staan*; figuurl., voor lang staan wachten; insgelijks voor bewaken, bewaren: *men zoekt haar te belagen, maar ik sta op schildwacht voor hare eer*; hier voor zeide men weleer ook *de schildwacht staan: wij, die de schildwacht staen moeten voor de deught*. [Gesch.] *Verloren schildwacht*, de gevaarlijkste post: *op verloren schildwacht staan*. — Die persoon, welke op zekere plaats gesteld wordt, om op alles acht te geven: *de schildwachten uitzetten*. Eene *schildwacht aflossen*.

Misschien is *schildwacht* afkomstig van *schilderen*, oul. *schilden*, wachten en toezien. Of, dewijl *schild* hier voor allerlei geweer en wapenen kan genomen worden, is *schildwacht*, mogelijk, zoo veel als gewapende wacht.

SCHILFER, *schelfer*, z. n., v., *der*, of *van de schilfer*; meerv. *schilfers*. Verkleinw. *schilfertje*. Alles, wat in dunne stukjes, of blaadjes van elkander gaat, of zich zoodanig laat scheiden: *schilfers van ijzer, blik*, enz. *Er sprong eene schilfer van het ijzer in mijn oog*. *Schilfers van schelvisch*. *Schilfers op het hoofd*. Van hier *schilferachtig*, dat naar schilfers gelijkt; *schilferig*, dat schilfers heeft. Ten Kate brengt het tot *scheiden*.

SCHILFEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik schilferde, ben geschilferd*. Van *schilfer*. In dunne stukjes, of blaadjes gescheiden worden: *mijne lei begint te schilferen*. *De visch was geheel geschilferd*. *Na die ziekte, begon haar vel te schilferen*. Van hier *schilfering*.

SCHILLEN, *schellen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik schilde, heb geschild*. De schil, of schel, afdoen: *eenen appel schillen, schellen*. *Boonen, knollen schillen*. *Een appeltje met iemand te schillen hebben*, spreekw., eene bedenkelijke zaak met hem te verhandelen hebben. Van hier *schilling*.

SCHILLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schilde, heb geschild*. Voor *verschillen*: *ziet, hoe d'een in gedaente en verw van d'ander schilt*. [Vond.]

SCHILP, *schulp*, zie *schelp*.

SCHIM, *schaduw*, z. n., v., *der*, of *van de schim*; meerv. *schimmen*. Eigenlijk het donkere beeld eens ligchaams. *Naar eene schim grijpen*. *Tegen zijne eigen schim vechten*, zijne eigen gevoelens bestrijden. *Voor zijne eigen schim bang zijn*. *Hij ziet er uit, als eene schim*, is zeer vermagerd. — *Schaduw*:

legge in schim van koele bloempjes. [Vond.] Eene afgescheiden ziel, de geest van een gestorven ligchaam, heet, in den dichterlijken stijl, doorgaans *eene schim*: *ik heb zijne schim gezien*. *Hij volgt haer bleeke schim*. [Vond.] *Het rijk der schimmen*, anders *het schimmenrijk*. Zamenstell.: *hersenschim*, enz. S. v. Chandel. bezigt het onzijd. werk. *schimmen*: *met schimde een oogenblikse dagh van blixem reis op reis van boven*.

SCHIMMEL, z. n., v. en m., *der schimmel*, of *van de schimmel* — *des schimmels*, of *van den schimmel*; meerv. *schimmels*. Vrouwelijk, witachtig uitslag, beschimmeldheid: *wat zit er een schimmel op dat brood!* Manneijk, een witachtig, graauw paard, dat er uitziet, als of het beschimmeld is: *hij rijdt vier schimmels*. De naam van schimmel blijft, schoon de witte kleur met andere vermengd is. echter moet zij de meest zichtbare kleur zijn; men zegt derhalve, *blaauwschimmel, graauwschimmel, roodschimmel, witschimmel, zwartschimmel*, enz. Van hier *schimmelachtig*, dat naar schimmel zweemt; *schimmelig*, dat beschimmeld is. Zamenst.: *schimmeldebles*, een schimmelpaard met eene bles; *schimmelharig*, graauw van haar; *schimmelkleurig, schimmelverwig*, enz.

SCHIMMELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schimmelde, ben geschimmeld*. Uitslaan van schimmel, schimmel bekomen: *het brood begint te schimmelen*. *De kleeren schimmelden in de kas*. Van hier *schimmeling*.

SCHIMMELIG, zie *schimmel*.

SCHIMMEN, zie *schim*.

SCHIMMEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik schimmerde, heb geschimmerd*. Vond. gebruikt dit woord dikwijls, en wel voor schitteren: *gij, die van paerden, goud, en diamanten schimmerert*. Het is verwant aan ons *schemeren*, hoogd. *schimmern*, zweed. *skymra*; in het angels. is *skima*, schijn, glans, en bij Ulphil. *skeima*, een lantaarn.

SCHIMP, z. n., m., *des schimps*, of *van den schimp*; het meerv. is niet in gebruik. Scherts, boert, het tegengestelde van ernst: *die schimp was al te grof*. *In schimpen ernst, jok en ernst*. Bespotting, beschimping: *hij kon dien schimp niet verkroppen*. Van hier *schimpachtig*, naar schimp, boert of hoon, gelijkende; *schimpig*, stekelig, boertig; *schimpelijk*. Zamenst.: *schimpbrief, schimpdicht, hekeldicht, schimpdichter, hekeldichter*: *Juvenaal was een vinnigeschimpdichter*; *schimplied, schimplust*, neiging tot— en lust om te schimpen; *schimpnaam*, een naam, welken men iemand geeft, om hemdaarmede te beschimpen; *schimprede*, eene redevoering, ingerigt ter beschimping van anderen; *schimpscheut, schimpschoot*, een schimpige steek, of bedekte beschimping; *schimpschrift, hekelschrift*; *schimpswijze, spotswijze*;

schimptaal, schimpvogel, spreeuw, spotter; schimpwoord, enz.

Hoogd. *Schimpf*, neders. *schimp*, zweed. *skymf*, gr. *σκωμμα*.

SCHIMPEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik schimpte, heb geschimpt*. Eigenlijk schertsen, of wel door spotachtige bewegingen en bewoordingen voor den gek houden: *met iemand schimpen*. Doch in dezen zin is het reeds verouderd. Wijders, bespotten, honen, met honende woorden beleedigen; maar in deze beteekenis zegt men doorgaans *op iemand schimpen*. *Zij doet niets, dan schimpen en schieten*. Van hier *schimper, schimping, schimpster*. Zamenstell.: *beschimpen*.

Hoogd. *schimpfen*, neders. *schimpen*, zweed. *skämna*, bij Tatian. *schimphan*.

SCHIN, *schinne*, bij Kil. en Plantijn, doch reeds eenigzins verouderd, z. n., v., *der, of van de schin*; het meerv. is niet in gebruik. Het vuil, de schilfers op de hoofden der kinderen. Kil. heeft hiervoor ook *nerve*. Zie *nerf*. Ten Kate brengt het tot *schenden*; waartoe ook het geldersche *schinde*, d. i. het vel, of ook de bast van een' boom, en ons *schinden*, het vel afstropen. waartoe *schinder, viller, behoort*.

SCHINDE, zie *schin*.

SCHINDELEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik schindelde, heb geschindeld*. Schitteren, bij Halma, reeds eenigzins verouderd: *alle Luiden, daar eenige vonk van reede in schindelde*. [Hooft.] Zamenst.: *ontschindelen*, bij Hooft.

SCHINDER, zie *schin*.

SCHINK, z. n., m., *des schinks, of van den schink*; meerv. *schinken*. Verkleinw. *schinkje*. Een schonk, been, bij Halma. Het gezouten en gerookte dikke been van een varken, ham: *een voorschink, achterschink. Westfaalsche schinken. Daar stond een lekkere schink op de tafel*. Zamenstell.: *banketschink*, ligt schinkje, dat voor banket op de tafel gezet wordt; *eikelschinken*, van varkens, die met eikels gemest zijn.

Hoogd. *Schinken*, neders. *schinke*, zw. *skinke*.

SCHINKEL, z. n., m., *des schinkels, of van den schinkel*; meerv. *schinkels*. Het been, of lange deel van mensch of dier, waarop het ligchaam rust, het scheenbeen van den voet tot aan de knie, en het dikkere been, tusschen de knie en het heupbeen, anders de *bovenschinkel* en *onderschinkel* genaamd. *Hij heeft lange, dunne schinkels*, spillebeenen. Zamenstell.: *kalfschinkel: soep van een' kalfschinkel gekookt*. Zamenstell.: *schinkelkracht*, bij Oud.

Hoogd. *Schinkel*, angels. *scancu*, lomhard. *schinca*, zw. *skank*.

SCHIP, z. n., o., *des schips, of van het schip*; meerv. *schepen*, van het oude *scheep, schep, schepe*. Verkleinw. *scheepje*. Een hol vaar-

tuig met een' diepen scherp toeloopenden bodem, in onderscheiding van eene praam, een vlot, enz. *Een scherp schip*, dat onder scherp toeloopt; *een diepgaand schip*, dat diep in het water gaat en zwaargeladen wordt. *Een snel zeilend schip. Te scheep gaan*, ook zonder *te: scheep gaan. Zijn schip voerde tachtig stukken. Het schip is gestrand. De golf slingert het schip*. [Vond.] *Er staan tien schepen op stapel. Een schip laden, bevrachten. Een schip bouwen, uitrusten, uithalen, uit zijn winterlaag halen, op stroom brengen. Groenlandsche schepen moeten met een ijzeren borstlap verdubbeld zijn*. [Zorgdrag.] Figuurlijk noemt men een gedeelte van een schip *het schip*, b. v. *het voorschip*, het voorste gedeelte, *achterschip* het achterste gedeelte van een schip. — Van het woord *schip* zijn verscheidene spreekwijzen gevormd, als *het gaat over schip en goed*, de schade raakt niet alleen de reeders, maar ook de kooplieden, die goederen in het schip hebben. *Waar men voor scheep komt, moet men voor varen*, elk moet dat werk doen, waar voor hij zich verbonden heeft. *Er komen zulke goede schepen aan, als afvaren*; dit zegt men van gaande en komende kooplieden, ook van gaande en komende vrijers. Zamenstell.: *achterschip, driemast-schip, kaperschip, koopvaardijschip, last-schip, naschip, oorlogschip, rijnschip, roeischip, roofschip, spiegelschip, turfschip, veerschip, voorschip, vrachtschip, zeeschip, waterschip, zeilschip, zoutschip, enz.; scheepreeder, enz.*, zie verder *scheep; schipbank, schipboom, schipbreuk, schipbrug*, een brug van in het water drijvende schepen; *schiploon*, enz.

Hoogd. *Schiff*, gr. *σκαφη*, van *σκαπτεν*, *uitholen*. Oudtijds, toen onze hedendaagsche groote schepen nog onbekend waren, droeg iedere kleine boot reeds den naam van *schip*, bij Ulphil. *skipa*, zw. *skepp*, neders. *schipp*, bret. *schaff*, wall. *ysgaff*, ital. *schiffo*, fr. *esquif*, lat. *scapha*. Thans is dit woord de algemeene benaming van alle groote vaartuigen, die naar hun onderscheiden maaksel onderscheidene namen dragen, als: *koopvaardijschip, oorlogschip, enz.* Bij Olfrid. heet het *schif*, bij Tatian. *shof*, neders. *schipp*, angels. *scip*, zweed. *skepp*, eng. *ship*. *Scyphus* is in het lat. en gr. alles, wat uitgehold is, het zij pot, beker, of iets dergelijks. Macrobius brengt, als een oud verhaal, bij: dat Hercules in een' *scyphus* over zee gevaren is (*Herculeum scypho tanquam navigio vento immensa maria transisse*); echter wil hij dit woord hier niet door een pot, of beker, maar door een vaartuig verklaard hebben, alhoewel hem onbekend was, dat deze *scyphus* ons oude *schip* is, in de nu reeds verouderde beteekenis van eene boot.

SCHIPBREUK, z. n., v., der, of van de schipbreuk; meerv. *schipbreuken*. De verbreking van een schip, tegen bank, klip, enz.: *schipbreuk tijden*. Figuurlijk: *zij heeft schipbreuk aan hare eer geleden*, zij heeft hare eer verloren. Van hier *schipbreukeling*, m. en vr., die schipbreuk geleden heeft.

SCHIPBRUG, zie *schip*.

SCHIPPER, z. n., m., des *schippers*, of van den *schipper*; meerv. *schippers*. Verkleinw. *schippertje*. Diegene, welke op een schip het opzigt over hetzelfde en over de lading heeft: *hij vaart voor schipper*. Een oostindische *schipper*. *Schipper op eene trekschuit*. *Hij is schipper te voet*, spreekw.: hij is van zijn schippersambt afgezet. Een schipper, welke geen eigenaar van het schip is, wordt, ter onderscheiding, *zetschipper* genoemd. Van hier *schipperij*, *schipperschap*. Zamenstell.: *marktschipper*, *turfschipper*, *veerschipper*, *zetschipper*, enz. Van dit *schipper*, heeft men, in de gemeenzame verkeer, het *bedr.* en *onz.* w. *schipperen* gevormd; *bedr.*, voor maken, doen, uitvoeren: *ik zal dat wel zien te schipperen*; *onzijd.* voor gedaan worden, schikken: *het begint te schipperen*. *Het is geschipperd*. Van *schipper* is ook *ontschipperen* in gebruik, voor iemand van zijn post als schipper ontzetten. Sewel en anderen nemen *schipper*, als verkort voor *schipheer*. Ten Kate leidt het van ons oude *schippen*, *navigare*, af. Oul. was *schipman* ook hetzelfde als *schipper*, of stuurman: *ende worde die scipman in eenich van den voorseijden articulen verwonnen, bij dien soe sal die scipman dat goet ende dat scip verboert hebben*. [Privileg. v. Dordr.] *En Hiram sant in dat vloot sine knapen en scipmannen (viros nauticos, in de staten overzetting schiplieden), die welgheleert waren ter zee*. [Bijb. 1477.] Angels. *scipman*.

SCHIPPEREN, zie *schipper*.

SCHIPPOND, z. n., o., des *schipponds*, of van het *schippond*; meerv. *schipponden*. Adel. noemt het eene soort van groot gewigt, dat op de schepen het meest gebruikt wordt. Bij Ten Kate is het eene zwaarte van drie honderd pond, dus genoemd, dewijl een klein schip van ruim twee en twintig last even zoo gemakkelijk drie honderd pond kan vervoeren, als een mensch een enkel pond.

SCHITTER, zie *schitteren*.

SCHITTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik schitterde, heb geschitterd*. Van het oude *schitter*, glans, glinstering, nu *geschitter*. Een sterk glinsterend licht van zich geven, flikkeren: *de zon schittert in mijne oogen*. *Al het koperwerk schittert tegen u aan*. Figuurl.: *zijne onschuld schitterde elk in de oogen*. *De stralen zijner geleerdheid schitteren sterk in die verhandeling*. Vond. bezigt dikwerf *schimmeren* voor

schitteren. Zie *schimmeren*. Van hier *schitterend*: *de bliksem vertoonde zich met schitterende stralen*; *schittering*. Zamenstell.: *schitterglans*, *schitterlicht*.

SCHOB, *schobbe*, z. n., v., der, of van de *schob*; meerv. *schobben*. Verkleinw. *schobbetje*. *Schub*, *schilfer*, dienende tot bedekking van den visch: *die visch heeft dunne schobben*. *Al wat vinnen ende schobben heeft sult gij eten*. [Bijbelv.] Hooft bezigt het voor *schots*. Van hier *schobachtig*, naar schobben gelijkende, *schobbig*, met schobben begroeid: *maer sulx en siet men niet aen 't koude schobbigh vee* (visschen). [H. d. Gr.] Zoo ook het werkw. *schobben*, de schobben afschrapen: *schobben den visch*. Kil. heeft ook *schobben*, *scalpere*, en *schobbe*, *scurra*, nu *schobbert*, en *schobbejak*, ziende, zegt Ten Kate, even als *schurk*, op het havelooze volk, dat overal staat te *schobben*, of te *schobben* en te *schurken*. Van hier het werkw. *schobbejakken*, voor havenen, slecht behandelen: *zij schobbejakken Virgiel als eenen van klein verstand*. [Oudaen.] Ten Kate brengt het tot *schuiven*, als *schuivende* in de beweging over elkander.

SCHOBBEJAK, *schobbert*, *schobbig*, zie *schob*.

SCHOE, zie *schoen*.

SCHOE, z. n., v., der, of van de *schoef*; meerv. *schoeven*. Bij Kil. omslag, *reflexio togae*, ook bij Halma de omslag van eenen mantel.

SCHOE, zie *schoffel*.

SCHOEIJEN, *bedr. w.*, gelijkvl. *Ik schoeide, heb geschoeid*. Schoenen aantrekken: *hij is altoos wel geschoeid*. *Ende sij kleeddense en schoeijdense*. [Bijbelv.] *Zij schoeijen allen op eene leest*, zij zijn het eens, spreekw. Passen: *deezø reedenen schoeiende zo wel op den aardt des Kooninx*. [Hooft.] Den waterkant bekleeden wordt ook *schoeijen* genoemd. Van hier *schoeijer*, schoenaantrekker, ook schoenmaker: *kees koenen, onze dorpschoeijer, soume maken een paer schoenen*, [Vlaerd. Reder.] *schoeijing*, schoenaantrekking, ook de kant van den weg langs het water: *die schoeijing moet opgehaald worden*, de kant van de sloot, of van den weg aan het water, moet gemaakt en gehoogd worden; *schoeisel*, hetgeen men als een schoen aan den voet draagt.

SCHOEIJER, zie *schoeijen*.

SCHOEIJE, z. n., m., des *schoeljes*, of van den *schoelje*; meer *schoeljes*. Een deugniet: *ik heb dien schoelje leeren kennen*. Van hier *schoeljeachtig*: *hij heeft die zaak schoeljeachtig behandeld*. Tuinman brengt het tot *schuilen*, en zegt, dat het iemand beteekent, die zich, om zijne booze bedrijven, voor de oogen der menschen tracht te verschuilen. Een *schoelje* is dan zoo veel als een duisterling, gelijk bij de latijnen *nebulo*, *lucifuga*.

SCHOEN, *schoe*, z. n., m., des *schoens*, of van den *schoen*; meerv. *schoenen*. Ver-

kleinw. *schoentje*. Een schoeisel, dat den ganschen voet besluit: *een paar schoenen*. *Lederen schoenen, zijden schoenen*, enz. Van dit woord zijn eenige spreekwijzen ontleend, als *vast in zijne schoenen staan*, bij zijn gevoelen en voornemen blijven. *Zijne kinderschoenen reeds afgelegd hebben*, geen kind meer zijn. *Men moet geen oude schoenen weg gooijen, eer men nieuwe heeft*, men moet zich niet van iets ontdoen, voor men iets beters in deszelfs plaats heeft. *Elk weet best, waar hem de schoen wringt*, waar hem iets hapert; welke spreekwijs reeds bij Plutarchus voorkomt. *Ik zou niet gaarn in zijne schoenen steken*, in zijn geval zijn. *In een' ruimen schoen treden* is figuurl., voor niet naauwgezet zijn, maar ruimschoots te werk gaan: *nu treedt men in een' ruimer schoen*. [Moon.] In den dichtsterlijken stijl wordt schoen voor tred gebezigd: *al 't Lant verheft zich onder uwen schoen*. [Moon.] Zamenstell.: *ankerschoen, dansschoen, handschoen, kinderschoen, mansschoen, rouwschoen*, enz.; *schoenband, schoendraad, pikdraad*, waarmede de schoenen genaaid worden; *schoengesp, schoenlappen*, schoenen verstellen; *schoenlapper*, versteller van oude schoenen, ook zeker gevelegeld diertje; *schoenlappersporthuis, schoenleer, schoenlint, schoenmaken, schoenen maken, schoenmaker, schoennaad, schoenriem, strookje leer* om de schoenen vast te maken; *schoensmeer, schoenwinkel*, enz.

Schoen, is eigenlijk het meerv. van *schoe*, zoo als Plantijn nog heeft: *een paar schoen*. Voorheen zeide men ook *schoe*: *Ende ik acht, dat dit sij de schoe, gelijk men segt, aen zijnen rechten voet te passen*. [A. v. d. Mijle.] *IJser ende koper sal onder uwe schoe zijn*. [Bijbelv.] Van *schoeijen*. Dit woord is zeer oud. Bij Ulphil. heet het *sko*, bij Kero en Otfred. *scuah*, bij Willeram. *gescuche*, neders. *scho*, angels. *scco*, *sco*, eng. *shoe*, zw. *scho*.

SCHOENLAPPER, zie schoen.

SCHOENMAKER, z. n., m., *des schoenmakers*, of *van den schoenmaker*; meerv. *schoenmakers*. Van *schoen, schoenen*, en *maker*; iemand, die schoenen maakt: *hij is een voorname schoenmaker*. Schoenmaker houdt u bij uwe leest, zie leest. Zamenstell.: *schoenmakersambacht, schoenmakersgezel, schoenmakersgilde, schoenmakersknecht, schoenmakerswinkel*, enz.

SCHOENRIEM, zie schoen.

SCHOER, zie schouder.

SCHOER, z. n., m., *des schoers*, of *van den schoer*; meerv. *schoeren*. Een oud woord, beteekenende een vlag van onweer, enz.; ook een hagel- en regenbui; en in dezen zin wordt het in het Kleefsche nog gebruikt: *er komt een vreeselijke schoer op*.

In het hoogd. heeft *Schauer* dezelfde beteekenis, en in het neders. is het *schuur*, angels. *scur*, eng. *shower*, zw. *skur*. De aloutheid bezigde voor donderbui *donrescuro*, voor hagelbui *hagelscuro*; en bij Ulphil. is *scurawindis* een windvlaag.

SCHOF, zie schoft.

SCHOFFEERDER, z. n., m., *des schoffeerders*, of *van den schoffeerder*; meerv. *schoffeerders*, Van *schofferen*, met den uitgang, *er*. Een schender van vrouwen of maagden; in deze beteekenis is dit woord nog in gebruik. Zie verder *schofferen*.

SCHOFFEL, schoefel, z. n., v., *der*, of *van de schoffel*; meerv. *schoffels*. Verkleinw. *schoffeltje*. Een tuimangereedschap, om de ruigte mede weg te schoffelen: *gij moet daar toe de schoffel gebruiken*. *Ende de schoefelen ende de gaffelen*. [Bijbelv.]

Hoogd. *Schaufel*, neders. *schufel*, angels. *sofl*, eng. *shovel*, en *scoop*, zw. *skofvel* en *skyffel*, pool. *szufla*, bij Tatian. *scuuala*. Het is ongetwijfeld met *scheppen, opscheppen*, verwant.

SCHOFFELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schoffelde, heb geschoffeld*. Met de schoffel arbeiden, schoonmaken: *ik heb al de vuiligheid uit het middelpad geschoffeld*. *Hij deed den ganschen dag niets dan schoffelen*. Van hier *schoffelaar, schoffeling*. Zamenstell.: *voortschoffelen, wegschoffelen*, enz.

SCHOFFEREN, *schoffieren*, bedr. w. gelijkvl. *Ik schoffeerde, heb geschoffeerd*. Van *schof*, nu *schoft*, schurk, basterdstaartig *schoffier, schoffeerder*. Eigenlijk, schurkachtig behandelen, overweldigen, met geweld wegnemen, verslaan, vernielen: *wat reden hadt ghij ons lant te schofferen?* [J. B. Houwaert.] *Twee milen, oft meer, schofferden si den heer (het leger)*. [Seghel.] Thans is het genoegzaam alleen gebruikelijk voor vrouwen, of maagden, schenden, verkrachten: *eene geschoffeerde maagd*. *De vrouwen werden geschoffeerd in bijzijn harer mannen*. *Om echt te breeken, of om maegden te schoffieren*. [H. de Gr.] Van hier *schoffering*.

SCHOFT, *schof*, z. n., m., *des schofts*, of *van den schoft*; meerv. *schoften*. Een lompe schurk: *hij is een regte schoft van een' karel*. *Wanneer men onverschillig den man van verdiensten en den schoft met lofredenen overlaadt*. [Guardiaan.] Van hier *schoftachtig*. Ten Kate brengt het tot *schuiven*, even als *schavuit*. In het middeleeuw. lat. is *escabotus*, en in het oud fr. *escabot, escabousseur*, een bedriegelijk mensch. *Schof*, in het onz. geslacht, zegt Tuinm., is ook het driftwerk. Zoo zegt men: *het schof drijft*.

SCHOFT, z. n., v., *der*, of *van de schoft*; meerv. *schoften*. Bij Kil. *schocht, schoft, dorsi superior pars onera portans*. Het bovenste gedeelte van den rug, de schouder: *hij lag*

de plank op zijne schoft en droeg die weg. In zijne rechte schoft. [Vond.] Schoft is bij Kil. ook een bultenaar. Van dit schoft is *geschoft* gevormd, dat is van goede schoften voorzien: *hij is een sterk geschofte karel*. Ten Kate en Tuinman brengen het tot *schuiven*.

SCHOFT, z. n., v., *der*, of *van de schoft*; meerv. *schoften*. Een vierde gedeelte van den dag, zoo als die onder arbeidslieden verdeeld is; terwijl de tijd tusschen de eene schoft en de andere gebruikt wordt, om te eten of te drinken, of om beide te doen: *ik heb gisteren maar drie schoften kunnen werken*. *Hij werkt vijf schoften op een' dag*, hij werkt daags eene schoft, of een vierde gedeelte van een' dag, over. In het gemeene leven wordt het ook onzijdig gebezigd; zoo heeft het ook Krul, in eenen figuurlijken zin: *verloopt het laatste schoft van onze oude dagen*.

SCHOFTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schofte, heb geschoft*. Van *schoft*. Onder de werklieden gebruikelijk, gaan eten, of drinken, of beide: *de metselaars schoften*. Van hier het zamen-gest.: *schofttijd*, de tijd, wanneer de timmerlieden en metselaars tusschen beide hun werk staken, en gaan eten, of drinken: *het volk komt 's morgens na schofttijd*.

Ten Kate brengt *schoft* en *schoften* tot *schuiven*, als wordt de arbeid daarbij wat uitgesteld en verschoven. Misschien echter komt *schaften*, eten, hier mede in aanmerking.

SCHOFTTIJD, zie *schoften*.

SCHOK, z. n., m., *des schoks*, of *van den schok*; meerv. *schokken*. Verkleinw. *schokje*. Stoot, bons: *het gebouw kreeg daardoor een' geweldigen schok*. Van hier *schokken*. Het behoort waarschijnlijk tot het oude *schaken*, *schook* en *schok*, schudden, stooten. Misschien is het klanknabootsend.

SCHOK, z. n., o., *des schoks*, of *van het schok*; meerv. *schokken*. Een zestigtal: *flesschen worden bij het schok verkocht*. Roemer Vischer heeft zijne zinnepoppen in *schokken verdeeld*. Ook wordt het gebezigd voor vier stukken, in het koopen van zeker grof linnen: *een schok stukken linnen*. [Halma.] Zamenst.: *schoktinnen*, dat bij het schok verkocht wordt.

Hoogd. *Schock*, zw. *skock*. Wachter en Frisch leiden het zeer gedrongen van het lat. *sexagena* af. Waarschijnlijker is de afleiding van *schikken*, *schokken*, als zijnde een *schok* in het eerst gebruikt omtrent dingen, welke ter betere vervoering, gewoonlijk tot zestig stuks, digt in een geschikt, geschud, of geschokt werden. Van hier *schokken*, naar *schokken* tellen: *hout schokken*.

SCHOKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schokte, heb geschokt*. Stooten: *de baren schokten het schip geweldig*. Onzijd.: *de wa-*

gen heeft ijsselijk geschokt. Van hier *schokking*. Zamenstell.: *opschokken*, *verschokken*. Men heeft van het bovenstaande *schok*, een zestigtal, ook het werkw. *schokken* gevormd, in den zin van bij *schokken* tellen. Zie *schok*. — *Schokken* wordt ook voor gulzig eten gebezigd, anders *schrokken*: *wat zit gij weer te schokken!* Ook voor gulzig te eten geven: *de oude gier schokt de jonge zijn rop vol*. [Oud.] Van hier *schokachtig*, *schokker*, *schokster*, *schokking*. — *Schokker* wordt ook voor een'inwoner van het eiland Ens in de Zuiderzee genomen, zamenstell.: *schokland*, het genoemde eiland.

SCHOKKER, zie *schokken*.

SCHOKLAND, zie *schokken*.

SCHOKLINNEN, zie *schok*.

SCHOL, z. n., v., *der*, of *van de schol*; meerv. *schollen*. Een afgebroken stuk ijs, van eene aanmerkelijke grootte: *er kwamen groote schollen de rivier afzakken*. Zamenstell.: *ijsschol*. De stukken aarde, welke de ploeg opwerpt, worden ook *schollen* genoemd, zamenstell.: *aardschol*: *de aardschollen klein slaan*.

Hoogd. *Scholle*, opperd. *zolle*, ital. *zolla*, lothar. *cholle*.

SCHOL, z. n., v., *der*, of *van de schol*; meerv. *schollen*. Verkleinw. *scholletje*. Eene soort van platte zeevisch, wiens eene vlakke zijde den rug, de andere het onderlijf uitmaakt. *Gekookte, gestoofde schol*. *Gedroogde schol*. *Amelandsche schol*. *Hij droomt van schol en eet gaarne platvisch*, spreekw., waarvan zijn hart vol is, daar loopt zijn mond van over. Zamenst.: *scholschuit*, enz.

Adelung gist, dat het woord, om de breede en dunne, of platte gedaante der schol, met het vorige verwant is. Hoogd. *Scholle*, neders. *schule*.

SCHOLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schoolde, heb geschoold*. Bij menigte te zamen vergaderen, te zamen zijn: *zij schoolden altoos in dat huis te zamen*. En 't volk dat hier geschoolt krielt als een bijenzwarm. [Vond.] *Ik bevond, dat de baars gemeentlijk in deze sloot schoolde*. Van *school*.

SCHOLFERT, *schollebaar*, bij Kil. ook *scholver*, z. n., m., *des scholferts*, of *van den scholfert*; meerv. *scholferts*. Zekere watervogel, die onder de duikers behoort, angels. *scalfor*, lat. *mergus magnus*. Ten Kate brengt het tot *schuilen*, dewijl deze vogel zich lang onder het water kan verschuilen; gelijk ook het lat. *mergus* daarvan den naam heeft. Overdragtig is *schelfert*, *animal magnum in genere suo*, ook een lomperk, een vuilik: *hij is een regte scholfert*.

SCHOLIER, z. n., m., *des scholiers*, of *van den scholier*; meerv. *scholieren*. Van *school*, en den klemstaartigen basterduigang *ier*. Iemand, die ter schole gaat, schoolkind: *die*

onderwijzer der jeugd heeft zestig scholieren. Moonen heeft hiervan het bedr. w. *scholieren*, voor onderwijzen, gevormd: *pas twalef jaren out, al't priesterdom scholierde.*

SCHOLIEREN, zie *scholier*.

SCHOLLEVAAR, z. n., m., *des schollevaars*, of *van den schollebaar*; meerv. *schollevaars*, *schollevaren*. Hetzelfde als *scholfert*, zekere watervogel. Zamenst.: *schollevaarseiland*, een eiland, in de plas tusschen de dorpen Zevenhuizen en Nieuwerkerk, waar deze vogel zich ophoudt.

SCHOLPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik scholpte, heb gescholpt*. Bij Kil., zachtjes kloppen, slaan. Het wordt gebruikt van het kabbelen der baren: *de steden zien verbaest rondom haar mueren heen, slechts scholpend nat.* [Poot.] *Het scholpen van de zee.* [Westerb.] Zamenstell.: *scholpei*.

SCHOMMEL, *schongel*, elders ook *schop*, z. n., m., *des schommels*, of *van den schommel*; meerv. *schommels*. Een met een bogt neerhangend touw, waarop men zittend of staand, heen en weder, of op en neder bewogen, of geschommeld wordt: *ik heb in mijn tuin een' schommel laten maken*. Van hier *schommelen*. Van iemand, die altoos in beweging is, zegt men ook: *hij is een regte schommel*. Zie *schongel*.

SCHOMMELN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schommelde, heb geschommeld*. Bedrijv., roeren, herocrren, schudden: *men mag dien drank niet schommelen*. Onzijd., zich heen en weder begeven: *hoe zit gij zoo te schommelen!* Verder, ten ruigste schoonmaken, met huisen keukenwerk bezig zijn: *wij zijn zoo wat aan het schommelen*. Van hier *schommeling*. Zamenstell.: *omschommelen*, *opschommelen*, *schommelknecht*, *schommelkok*, *schommelmeisje*. — Dit *schommelen* wordt ook onz. en bedr., voor *schongelen* gebezigd, van *schommel*: *willen wij eens schommelen?* Ook zegt men *schoppen*. Zamenst.: *schommeltoew*.

SCHOMPERMUILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schompermuilde, heb geschompermuild*. Van *schomper*, klanknabootsend woord, en *muilen*, van *muil*, voor mond. Glimlagchen: *hoe zit gij zoo te schompermuilen!*

SCHONGEL, hoogd. *Schaukel*, lat. *oscillum*, z. n., m., *des schongels*, of *van den schongel*; meerv. *schongels*. Hetzelfde als *schommel*. Van hier *schongelen*.

SCHONGELEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik schongelde, heb geschongeld*. Hetzelfde als *schommelen*. Van *schongel*. Op een bogtig nederhangend touw zich heen en weder, of op en neer bewogen, of bewogen worden: *Wij hebben twee uren geschongeld*. Bedr. *iemand schongelen*. Van hier *schongeling*.

Hoogd. *schaukeln*, eng. *to joggle*, ital. *cioccolare*.

SCHONK, z. n., v., *der*, of *van de schonk*; meerv. *schonken*. Verkleinw. *schonkje*. Een been, of bonk als schenkel, schinkel: *smelten 't zaam 't mergh uit elke schonk*. [Hooft.] *Dat zijn maar schonken en bonken*.

SCHOOF, z. n., v., *der*, of *van de schoof*; meerv. *schoven*. Garve, een bos ongedorscht koorn: *schoven binden*. *Schoven* worden ook gesloopte vaten, of duigen genaamd, die van ieder vat, door twee of vier hoepbanden, in en bij elkander worden gestoken, om die te gemakkelijker te scheep te kunnen vervoeren, en daarvan weder vaten te maken: *onze vaten vol zijnde moest er een gedeelte van onze schoven opgemaakt worden*. [Zorgdr.] Zamenstell.: *schoofland*, *koornschoof*. In het angels. is het *scea*, in het eng. *sheaffe*. Ten Kate brengt het tot *schuiven*, als bijeen geschoven. Van hier *schoven*, het koorn tot schoven of garven binden.

SCHOOLJEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik schooide, heb geschooïd*. Kil. heelt dit woord, in den zin van ergens schiepelijk naartoe gaan. Zoo ook Hooft: *herwaart aan schooijen*. *Voorts schooïd hij wakker naa den Landvooght toe*. Thans is het gebruikelijk voor op het land loopen bedelen: *te schooien agter land*. [J. de Dekk.] Oudaen bezigt het bedrijvend: *somtijds schooienze het geld*. Van hier *schooijer*, landlooper, *schooister*, landloopster. Zamenstell.: *verschooijen*, volgens Kil. verlooopen, *profugere*. Men vindt dit *verschooijen* gebruikt van volkeren, die, uit hun land en bezitting verdreven, overal dwalen, om eene schuilplaats te vinden: *het preutsche volck van Juda moest verschooijen, van huis en hof, als schapen uit haer cooijen*. [J. Revius.]

SCHOOIJER, SCHOOISTER, zie *schooijen*.

SCHOOL, z. n., v., *der*, of *van de school*; meerv. *scholen*. Verkleinw. *schooltje*. Het wordt bij de beste schrijvers vrouwelijk gebruikt, schoon het ook onzijdig voorkomt. Eigenlijk, eene plaats, waar jonge lieden in nuttige kunsten en wetenschappen onderwezen worden. *Eene hooge school*, of *hoogeschool*, waar de hoogere wetenschappen geleerd worden, welke men ook akademie noemt, in onderscheiding van de lagere scholen, waar slechts de eerste beginselen der wetenschappen geleerd worden, welke echter ook den naam van *school* dragen: *latijnsche school*, *ter school gaan*, ook *school gaan*, *ter school bestellen*, *school leggen*, *school liggen*, *uit het school klappen*, figuurl. iets vertellen, dat verholten moest blijven. *Gij kunt bij hem nog wel school gaan*, van hem nog wel wat leeren. Zamenstell.: *dansschool*, *oefenschool*, *scherm-school*, *teekenschool*, *wapenschool*, *zingschool*, enz. Overdragtigl.: *dat is eene school van geduld*, *gehoorzaamheid*, enz., eene zaak, waarbij men zijn geduld, gehoorzaamheid, enz. oefent. — Figuurl., de vergadering

van den leeraar en de leerlingen, doch alleen die, waarin slechts de eerste graden van kunst en wetenschap onderwezen worden: *school houden. De school gaat uit.* In de beeldende kunsten, bijzonder in de schilderkunst, worden niet alleen de gezamenlijke leerlingen van een' grooten meester deszelfs *school* genoemd, als: *de school van Raphaël, Caraccio, Rubens*; maar ook de opvolgers der gezamenlijke schilders van een land of gewest, in wier werken men eenerlei smaak aantreft: *de italiaansche, nederlandsche school*, enz. — Ook wordt het woord *school* gebezigd voor eene menigte gelijksoortige visschen, die in gezelschap zwemmen, als haring, baars, enz.: *op dit plaatsje heb ik eene gansche school baars gevangen.* — Zamenst.: *avondschoon, breischoon, dagschoon, kinderschoon, kostschoon, schrijfschoon*, enz. *Schoolboek, schoolbord, schoolgeld, schoolgeleerde, schoolhouder, schooljaar, schooljongen, schoolkameraad, schoolkind, schoolleeraar, schoolmaker, schoolmeester, schoolmeesterachtig*, met den toon en de houding van eenen verwaanden schoolmeester, verwaand; *schoolmeestertijk, schoolmeisje, schoolopziener*, die het opzigt over de scholen heeft; *schoolsch, dat tot de school behoort; schoolstof; het schoolstof afschudden*, uit de kinderjaren treden; *schooltijd, schoolvrouw, schoolwezen*, enz.

Hoogd. *Schule*, reeds bij Kero *scuola*, neders. *schoole*, eng. *school*, zweed. *skola*, boh. *sskola*, middeleeuw. lat. *escola*, fr. *escole, école*, ital. *schola*, sp. *escuela*; alle van het lat. *schola*, gr. $\sigma\chi\omicron\lambda\eta$.

SCHOOLMEESTER, *schoolmeesterachtig*, enz. zie *school*.

SCHOON, bijv. n. en bijw. *schooner, schoonst.* Helder, zuiver: *een schoon glas, eene schoone pijp, een schoon hemd. Schoon maken. Een schoone (heldere) dag.* Verder is *schoon* al datgeen, hetwelk met verwondering en welgevallen waargenomen wordt, in verscheidene gevallen gebruikelijk. Vooreerst, hetgeen door zijne uiterlijke gedaante verwondering en welgevallen verwekt, of hetgeen in al zijne deelen evenredig en tevens bevallig is: *schoon huisraad, eene schoone schilderij, een schoone tuin, schoone haren, een schoon paard, eene schoone stad. Eene schoone hand schrijven. Die boomen staan schoon*, hunne bloesems beloven veel vrucht. *Een schoon gelaat. Eene schoone gedaante. Eene schoone vrouw. Schoone oogen, schoone tanden, schoone handen hebben. Het schoone geslacht*, het vrouwelijke, dewijl de schoonheid aan hetzelfde bijzonder eigen is. — Uit het boven staande blijkt, dat men, naar het spraakgebruik, alles schoon noemt, hetwelk met verwondering en welgevallen door het gezigt waargenomen wordt, of hetwelk ons

in al zijne deelen evenredig en bevallig voorkomt. Daar nu de gewaarwording de regter der schoonheid is, zoo ontstaat daaruit ook de groote verscheidenheid in het beoordeelen van het schoone. In Afrika is een stompe neus schoon, in Europa niet. Rood haar was bij vele oude volken eene schoonheid; wij oordeelen er geheel anders over. Wijders is datgeen *schoon*, hetwelk door de overige zinnen, ten minste door eenige derzelve, met welgevallen waargenomen wordt; inzonderheid ten aanzien van het gehoor: *eene schoone muziek. Eene schoone stem. Een schoon zangstuk. Schoon zingen en spelen.* Somwijlen ook van den smaak en den reuk: *dat smaakt, riekt schoon.* Van het gevoel wordt het alleen in zoo ver gebruikt, als het in opzigt tot de gansche zinnelijke gewaarwording gezegd wordt: *schoon weder*, hetwelk ons in eenen hoogen graad aangenaam is. Ook wordt datgeen *schoon* genoemd, hetwelk door de ziel onmiddellijk met een bijzonder welgevallen waargenomen wordt: *eene schoone gedachte, een schoon antwoord. Een schoon werk. Eene schoone daad. Eene schoone ziel hebben. Schoone kunsten en wetenschappen. Een schoone geest*, in welken zinnelijke gewaarwording, verbeeldingskracht en smaak zich bijzonderlijk vereenigen. — Figuurlijk: *iemand schoone, vriendelijke, vleijende, woorden geven.* Hiervoor bezigde men voorheen het werkw. *schoon praten*, als bij Hooft: *'t schoon pratend luk. Eene schoone, aanmerkelijke, som gelds. Eene schoone, hooge, ouderdom. Eene schoone, goede, bekwame, gelegenheid.* Als een bijw. wordt het ook voor volstrekt, geheel en al, gebezigd: *en daar te leeren schoon vergeten mijn levensdroom en ijdelheit.* [Vollenh.] *Schoon staan*, voor vaardig, gereed zijn: *toen alles schoon stond.* [G. Brandt.] *Gunstig zijn: de gelegenheit, die hem zoo schoon stond.* [Driebergen.] Het beteekent ook bloot, of vlak staan. Ook wordt het als eene spotrede gebezigd, om het tegendeel aan te duiden: *wel, gij zijt een schoone helper! Dat stond u schoon! Dat zal er schoon uitzien!*

Dit woord wordt ook zelfstandig gebezigd, als: *eene schoone*, eene schoone vrouw; en ook de vleijende benaming eener vrouw, in het algemeen; *de schoonen*, de vrouwen; *het schoone*, de schoonheid: *de natuur de schilderkunst, de bouwkunst en de muziek geven ons het schoone voor de zinnen.* *J. Macquet schreef eene verhandeling over het schoone in de poëzij.* Van hier *schoonen*, schoon worden; *schoonheid, schoonte, schoontjes.* Zamenstell.: *duizendschoon, zekere bloem; schoonbroeder, behuwdbroeder; schoondochter, behuwddochter; schoondruk*, de eerste gedrukte zijde van een blad, bij de boek-

drukkers; *Schoonoren*, eene stad aan de Lek gelegen, *schoonmoeder*, behuwdmoeder; *schoonpraat*, vleijs: *schoontalig*, welsprekend; *schoonvader*, behuwdvader; *schoonzoon*, behuwdzoon; *schoonzuster*, behuwdzuster; enz.

Hoogd. *schôn*, bij Olfrid. *scono*, Willer. *scon*, neders. *schon*, *scheun*, angels. *scon*, zweed. *skön*. Wacht. leidt het van *schijnen* af; zoo dat de eerste beteekenis van dit woord blinkend, glinsterend, helder, zou zijn.

SCHOON, voegwoord van toegeving; hoezeer, alhoewel, ofschoon. Naar mate de zin vordert, plaats men er eene aantoonende, of aanvoegende wijs bij. Zie *ofschoon*.

SCHOONBROEDER, *schoondochter*, *schoonmoeder*, enz., zie *schoon*, bijv. naamw.

SCHOONBRUK, *schoonen*, *schoonheid*, *Schoonhoven*, zie *schoon*, bijv. naamw.

SCHOONMAAKSTER, z. n., v. der, of van de *schoonmaakster*; meerv. *schoonmaaksters*. Van *schoonmaken*. Eene vrouw, die de huizen van anderen schoonmaakt: *Zij heeft iedere week eene schoonmaakster*.

SCHOONPRAAT, z. n., m. en v., *desschoonpraats*, of van den *schoonpraat*; der, of van de *schoonpraat*; meerv. *schoonpraten*. Van *schoon* en *praat*. Iemand die schoon praat, die zich in zijn spreken, naar de omstandigheden schikt, in zijn eigen voordeel; een vleijs: *ik noem hem eenen regten schoonpraat. Ik heb haar nooit anders, dan als eene schoonpraat gekend*.

SCHOONTALIG, *schoonte*, zie *schoon*, bijv. naamw. *Schoor*, *schore*, zie *schorre*.

SCHOOR, z. n., m., *des schoors*, of van den *schoor*; meerv. *schoren*. Stut, steun: een' *schoor* onder iets zetten. Van *scheren*, in den zin van strak uitspannen; derhalve als met strakke spanning of stutting onderschragende, zegt Ten Kate. Zamenstell.: *schoorhoek*, bij F. v. Dorp. *Maer de verwoorpen steen is schoorhoek des gebouws. Schoorhout*. Poot noemt Jez. Chr. *kreple schoor*. Van *schoor* is *schoren*, stutten, schragen. Ook wordt het als een bijw. gebezigd: *zich schoor*, strak, *zetten*, om zich tegen te houden, of iets te schoren. Zamenstell.: *schoorvoeten*.

SCHOORSTEEN, z. n., m., *des schoorsteens*, of van den *schoorsteen*; meerv. *schoorsteenen*. Een opgaande gemetselde pijp, om den rook van het vuur eener stookplaats naar buiten te leiden: een *engelsche schoorsteen. Die schoorsteen trekt niet, rookt. Een' schoorsteen regen, laten trekken. Daar moet de schoorsteen van rooken*, daar moct men van bestaan. Van *schoorsteens*, in plaats van *schoorsteenen*, is mij maar een voorbeeld bekend, en wel bij eenen onzer beste Dichters: *in oude schoorsteens schuilt*, enz. Doch dit is niet na te volgen. Zamenstell.: *schoorsteengeld*,

belasting op de schoorsteenen; *schoorsteenklee*, een klee om den schoorsteenmantel; *schoorsteenmantel*, het lijstwerk om den schoorsteen; *schoorsteenpijp*, de pijp van den schoorsteen; *schoorsteenplaat*, een ijzeren plaat, waartegen gestookt wordt; *schoorsteenrand*, de rand van den schoorsteen; *schoorsteenstuk*, een schilderstuk van een' schoorsteen; *schoorsteenval*, schoorsteenklee, *schoorsteenveger*, iemand die de schoorsteenen veegt, van roet zuivert.

Schoorsteen acht men gemeenlijk zamengesteld van *schoor*, *schoren*, en *steen*; en wel, als een steen, die geschoord wordt; (doch niet gelijk Kil. wil, als een steen die schoort,) dewijl deze, doorgaans steenen, pijp, door stijlen van hout, steen, of ijzer, geschoord en onderschraagd wordt. Dan, uit Ihre blijkt, dat *scarstain* in het zweedsch, voorheen eigenlijk den haard heeft beteekend, d. i. dien vlakken steen, welke weleer in plaats van den haard diende. In oude tijden waren alle soorten van rookpijpen onbekend; en, op het land, in vele bijzonder noordelijke streken, laat men nog heden den rook de vensters uitgaan; en onaangezien dit, heeft men echter *schoorsteenen*, d. i. steenen haarden. De eerste helft van het woord is, hoogstwaarschijnlijk, het oude *skior*, *schor*, vuur, hetwelk ook in het oude perzische *cyrus*, de zon, het vuur, en het gr. *εσχαρα*, de haard, voor handen is; waarmede ons *schouwen*, *schouden*, branden, en *schouw*, *schouwe*, schoorsteen, in verband staan; waarom men zelfs gegist heeft, dat *schoorsteen*, zamengetrokken was uit *schouwersteen*, d. i. brandsteen, een steen, waarop vuur gestookt wordt. *Schoorsteen*, hoogd. *Schorstein*, neders. *schornsteen*, zweed. *skorsten*, oud zw. *scarstain*, beteekende derhalve eigenlijk den haard, en, naar eene gewone figuur, ook de boven den haard ter afleiding van den rook gestelde pijp.

SCHOORVOETEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schoorvoette*, heb *geschoorvoet*. Eigenlijk de voeten schoor, strak zetten, stijf gespannen houden, als iemand, die tegen zijn wil ergens heen getrokken wordt; verder, langzaam, ongaarn, ergens toe komen, doch het deelwoord *schoorvoetend* is genoegzaam alleen in gebruik: *hij ging er schoorvoetend toe over. Hoe Goël zelf 't schoorvoetende geloof van Thomas*, enz. [Moon.] — Fr. van Dorp bezigt *schoorvoetig*, in denzelfden zin: *God haet den tragen man, en die schoorvoetig gaet tot werk van zijn beroep*.

SCHOOR, z. n., m., *des schoots*, of van den *schoot*; meerv. *schoten*. Hetzelfde als *shot*, *scheut*: *Pan schutte dien schoot*. [Vond.] *Buiten schoot blijven*. Ook overdr., zich buiten gevaar houden. *Den schoot aanhalen. Den schoot laten springen*, met een' gespron-

gen schoot varen, voor den wind heen zeilen. Overdragt.: *iemand den schoot vieren*, wat meer vrijheid geven. De opschieling van eenen tak, eene plant, ook van een menschelijk ligchaam: *die boom heeft van dit jaar een' goeden schoot gekregen. Als die knaap nog zulk eenen schoot krijgt, dan is hij een man geworden.* Zamenstell.: *schootblok, schootvrij*. Zie *scheut*.

SCHOOT, z. n., m., *des schoots*, of *van den schoot*; meerv. *schooten*. Verkleinw. *schootje*. De bogt aan het onderlijf van een' mensch, inzonderheid wanneer hij zit; terwijl het tevens, in den deftigen stijl, van de op deze plaats zich bevindende deelen gebruikt wordt: *toen hij zich nog in den schoot der moeder bevond. De vrouwelijke schoot*. De bogt, welke in het zitten tusschen de beenen ontstaat: *eenen schoot maken*, bijzonder van de vrouwen, in het zitten de beenen een weinig van elkander houden, opdat daar eene holligheid ontsta: *zij koesterde het kind in haren schoot. In den schoot van Abraham.* [Bijbelv.] Vond. bezigt *den schoot der aerde*, voor de oppervlakte der aerde: *als een dau uit 's aerdrijks schoot*. — Van hier de figuurlijke spreekwijzen: *de hand in den schoot leggen*, ledig zijn; *in den schoot des voorspoeds gekoesterd worden*, onafgebroken voorspoed genieten. *In zijn eigen schoot zien*, zich onderzoeken. [Vond.] Het inwendige eener zake: *in den schoot der kerke terugkeeren*, in de gemeenschap derzelver leden. *De vrede, dien men in den schoot zijner familie geniet. Zijn hart in den schoot eenes vriends uitschudden*, uitstorten. Ook wordt het gebezigd van de beenen van iemand, die zit, met het voorzetsel *op*: *een kind op den schoot nemen. Op iemands schoot zitten*. Zamenstell.: *schoothond, schoothondje, schootsvel*, een' lederen schoot, of *voorschoot*, gelijk de werklieden dragen.

Hoogd. *Schoosz*, bij Notk. *scozza*, Strijk. *schos*, neders. *schoot*.

SCHOOTSVEL, zie *schoot*.

SCHOOVERZEIL, z. n., o., *des schooverzeils*, of *van het schooverzeil*; meerv. *schooverzeilen*. Het onderste zeil van de groote mast; volgens Ten Kate, van *schuiven*, als in bundelagen wordende opgeschoven.

SCHOP, z. n., v., *der*, of *van de schop*; meerv. *schoppen*. Een schoptouw, schommel, schongel, zie *schommel*. Ten Kate brengt het tot *scheppen*, om de scheppende beweging. Zamenstell.: *schopstoel*.

SCHOP, z. n., m., *des schops*, of *van den schop*; meerv. *schoppen*. Een stoot met den voet: *ik gaf den hond een' schop. Den schop krijgen*, afgedankt, weggejaagd worden. *Iemand den schop geven*, hem afdanken, weggagen.

SCHOP, *schup*, z. n., v., *der*, of *van de schop*; meerv. *schoppen*. Spade. Roerende *de schup*.

[Hooft.] *Met heure ijzeren schop*. [Vond.] Zamenstell.: *asschop, koornschop, orenschop, tuinschop, vuilnisschop*, enz. Van hier *schoppen*, een teeken op speelkaarten, als *schoppen aas, schoppen heer*, enz. *Schoppen troef. Ik speel in schoppen*, enz. Ten Kate brengt het tot *scheppen*.

SCHOPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schopte, heb geschopt*. Schommelen, op een schoptouw op en neer doen bewegen: *wie wil mij eens schoppen?* Onzijd., op een schoptouw slingeren: *ik heb reeds een half uur geschopt. Van schop*. Voor dit *schoppen* zegt men ook *touwteren*, van *touw*.

SCHOPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schopte, heb geschopt*. Met den voet stooten: *waarom schopt gij mij? Ik schopte hem ter deur uit*. Overdragt.: *een' vorst van den troon schoppen*, onttroonen. Van hier *schopper, schopping*. Zamenstell.: *afschoppen*, enz. Ten Kate en anderen brengen het tot *scheppen*.

SCHOPSTOEL, z. n., m., *des schopstoels*, of *van den schopstoel*; meerv. *schopstoelen*. Van *schop* en *stoel*. Een stoel, of zitting, op een schoptouw, of schommel: *gij moet zorgen, dat gij van den schopstoel niet afvalt*. En daar zulk een stoel vrij wankel is, en men zeer ligt daarvan afvallen, afgegooid, afgeschopt kan worden, zoo zegt men, bij overdragt.: *hij zit op een' schopstoel*, kan ligt van zijn post ontzet worden.

SCHOR, bijv. n. en bijw., *schorder, schorst, zeer schor*. Heesch: *eene schorre stem hebben. Schor spreken. Een schor geluid maken*. Bij Hooft, *schorre aaloudheit, horrida antiquitas*. Van hier *schorheid*. Klanknabootsend woord.

SCHORBUUT, zie *scheurbuik*.

SCHOREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schoorde, heb geschoord*. Stullen, ondersteunen: *een huis schoren*. Van hier *schoring*. Zie *schoor*.

SCHORFT, zie *schurft*.

SCHORHEID, zie *schor*.

SCHORPIOEN, z. n., m., *des schorpioens*, of *van den schorpioen*; meerv. *schorpioenen*. Zeker gekorven diertje met eenen vergiftigen angel; van het lat. *scorpio*, gr. *σκόρπιος*. *Vyerige slangen ende scorpioenen*. [Bijbelv.] Een scherpe en wondende geesel: *ick sal u met scorpioenen kastijden*. [Bijbelv.] Ook zeker gesternte. Vond. en anderen bezigen het onz.: *'t venijnigh scorpioen steekt van zich*. [Vond.] Doch het mannelijke geslacht is het thans algemeen aangenomene. Zamenstell.: *schorpioenkruid*. Hoogd., eng. fr. *scorpion*, ital. *scorpione*, sp. *escorpion*.

SCHORRE, *schoor*, z. n., v., *der*, of *van de schorre*; meerv. *schorren*. Aanwas, gors, onbedijkt land, bij F. Mier. aanworp, slijkland, bij Kil. *schore, schorre*. Het duidt, in het algemeen, land aan, dat boven water ligt, en is in onze taal gekomen uit het angels., in welke taal *score*, iets dat boven het water

uitsteekt, gemeenlijk het strand of den oever, te kennen geeft. *De schorren of aanwassen van goenje en hongersdijk.* In Gelderland noemt men de dagvlieg, of het haft, *schooraas*, d. i. oeveraas. In het gr. is *σχορός* het strand. Zamenstell.: *schorremorrie*, van *schorre* en *morrie*, voor *morre*, modder: *schorremorrie van volk*, het verachtelijkste schuim.

SCHORREMORRIE, zie *schorre*.

SCHORS, *schorse*, z. n., v., *der*, of *van de schors*; meerv. *schorsen*. Verkleinw. *schorsje*. Bast van eenen boom: *de schors van eenen boom afhalen*. *Eiken schors*. *Onder de ruwe schorsse*. [Vond.] *Figuurlijk*, het buitenste gedeelte van iets: *zij knabbelen aan de schors der zake, en dringen tot het pit en merg niet door*. Ook wordt het menschelijke ligchaam dikwerf *de schors* genoemd: *in de schors der menschen niet geleden*. [Moon.] Ten Kate twijfelt, of het tot *scheren*, strak uitspannen, behoort, als omkleedende en omspannende al de takken en den stam van den boom; of tot *scheuren*, als ontleend van het afscheuren der basten, tot run of verwstof. Fr. *écorce*, it. *scorza*, sp. *corteza*, lat. *cortex*.

SCHORSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schorst, heb geschorst*. Eigenlijk de bast van eenen boom afdoen, nu *ontschorsen*. Thans wordt dit woord gemeenlijk gebezigd in den zin van voor eenen tijd uitstellen, opschorten: *het geding is geschorst*. Weerhouden: *die storm en regen schorst*. [Moon.] Van hier *schorsing*, *wapenschorsing*. Zamenstell.: *schorsmullen*, bij Kil. en Halma, *ringere*, glimlagchen; van het optrekken, of opschorten van den mond. Van dit *schorsen* is nog het oude *schorselwoensdag*, anders *schortelenwoensdag*, ook *schorteklokswoensdag*, *feria quarta, sive dies Mercurii hebdomadae majoris aut sanctae, qua campanae succinguntur, et tribus diebus silent*, om het opschorten van het klokken-gelui, zegt Ten Kate.

SCHORSENER, *schorsener*, *schorseneerwortel*, z. n., v., *der*, of *van de schorsener*; meerv. *schorseneren*. Zekere lange, dunne, zwartbastige, aangename wortel, uit Spanje afkomstig. lat. *scorsonera hispanica*, fr. *scorsenère*.

SCHORSMULLEN, zie *schorsen*.

SCHORT, zie *schorten*.

SCHORT, z. n., v., *der*, of *van de schort*; meerv. *schorten*. Verkleinw. *schortje*. Een halve rok, welke men voor den schoot schort: waarom dit kledingstuk ook *schortekleed*, *schorteldoek*, en *voorschoot* genoemd wordt. Inzonderheid behoort *de schort* tot de kleederdragt der vrouwen, zoo om de overige kleederen onbesmet te houden, als tot sieraad: *eene zijden, gazen schort*. *Eene linnen schort, eene blaauwe schort*. *En zij maecten zich schorten*. [Bijbelv.] *Eene lederen schort*, anders *schootsvel*. In de heete landen, waar

men, om de hitte, naakt gaat, dienen *de schorten* ter bedekking van de schaamdeelen, en hebben gemeenlijk de gedaante van een' langen doek, welke om het middelste gedeelte van het lijf gewikkeld wordt.

Hoogd. *Schurze*, neders. *schorte*, *schörte*.

SCHORTEKLEED, *schorteldoek*, zie *schort*.

SCHORTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schortte, heb geschort*. Bedrijv., van *schort*, schortekleed; door middel van een' schorteband in de hoogte binden; waarvoor men echter thans meest *opschorten* bezigt. Ook schorsen, uitstellen. Voorheen beteekende het ook opnemen en wegdragen: *nu, soon, kom, schort dit hout*. [F. v. Dorp.] *Onzijd.*, met *hebben*; haperen, mangelen: *wat schort er aan? Sedert een jaar heeft mij weinig of niets geschort*, ben ik weinig of niet ziek geweest. Dit is van het verouderde *schort*, gebrek: *hier is de schort*. [Spieg.] Van het werkw. *schorten* is *schorting* afkomstig. Zamenstell.: *schortband*, *schorteband*, en *schorthaak*, een band, en haak, waarmede men iets in de hoogte schort.

SCHOT, z. n., o., *des schots*, of *van het schot*; meerv. *schoten*. Hetzelfde als *schoot*, *scheut*. *Een schot hagel*. *Het schip kreeg een schot van achter in*. *De vogel kwam niet onder schot*. Vaart, snelle voortgang: *het schip maakt schot*, *Schot geven*, bot vieren. Van *schieten*. Voor *schieting*, zijn hiervan de zamenstellingen *overschot*, *uitschot*, *voorschot*.

SCHOR, z. n., o., *des schots*, of *van het schot*; meerv. *schotten*. Verkleinw. *schotje*. Beschot, schut: *ik heb hier een schot geplaatst, om den togt af te weren*. Zamenstell.: *middel-schot*. *Figuurlijk*: *ergens een schot*, of *schotje*, voor *schieten*. *Varkenskot: hoe veel varkens hebt gij op het schot?* Zamenstell.: *schaap-schot*, *varkensschot*, eene door beschotten afgezonderde plaats voor schapen en varkens; *schotbeest*, *schotrarken*, dat op het schot gemest wordt, ook eene vuil, slecht, ruw mensch, man of vrouw. — *Schotspijker*, die bekwaam is om in een schot geslagen te worden; *schotvlies*, maagdevlies.

SCHOT, z. n., o., *des schots*, of *van het schot*; het meerv. is niet in gebruik. Schatting: *schot en lot opbrengen*. *Dat land is schot noch lot onderworpen*, behoeft geen schatting te betalen. *Soe sullen sij vrij wesen van scote, van lote, van waken, van heervaerden*, enz. [Privil. v. Dordr.] Waarschijnlijk is dit *schot* afkomstig van het oude saxisch *scot*, beteekenende eene soort van tol.

SCHOR, z. n., m., *des Schots*, of *van den Schot*; meerv. *Schotten*. Een inwoonder van Schotland, een Schotlander: *hij is een Schot*. *De Schotten*. Zamenstell.: *Schotland*, een gedeelte van Groot Brittanje; *Schotlander*, *Schotsman*, enz.

SCHOTEL, z. n., m., *des schotels*, of *van den schotel*; meerv. *schotels*, *schotelen*. Verkleinw. *schoteltje*. Een rond. of ovaal vat met een' vlakken bodem en vlakken rand, om spijzen op te dragen: *een schotel visch*. *Een schotel gebrad*. *Als het brij regent*, *zijn mijne schotels omgekeerd*, spreekw., wanneer er gelegenheid is, om gelukkig te worden, zie ik mij daarvan altoos verstoken. Ook wordt het woord *schotel* gebezigd voor een ovenstap, waarmede de bakkers het brood in den oven schieten. Zamenstell.: *braadschotel*, *fruitschotel*, *vischschotel*, enz.; *schoteldoek*, *schotellikker*, die de schotels uitlijkt; *schotelrak*, een rak, dat aan den wand hangt, waarop schotels gesteld zijn; *schotelring*, een ring, of krans, waarop een schotel gezet wordt, om het tafelleed niet te bezoedelen, enz. In de gemeenzame verkeerung zegt men ook *schottel* en *schuttel*.

Hoogd. *Schüssel*, bij Talian. *scuzzila*, Schilter *scuzel*, neders. *schottel*, eng. *scuttle*, angels. *scutel*, lat. *scutula*, *scutella*, ital. *scodella*, en *ciottola*, fr. *écuelle*, voor *escudelle*, sp. *escudilla*. Adelung brengt het, om de holligheid, tot *shoot*.

SCHOTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schotelde*, *heb geschoteld*. In schotels opdisschen: *de kost is al geschoteld*, is al in den schotel opgeschapt. Zamenstell.: *opschotelen*.

SCHOTIG, zie *scheutig*.

SCHOTS, z. n., v., *der*, of *van de schots*; meerv. *schotsen*. Verkleinw. *schotsje*. Stuk ijs, schol.

SCHOTS, bijw., *schotser*, *schotst*. Lomp, ruw: *al wat hij zegt komt er zoo schots uit*. *Hij heeft zich aldaar vrij schots gedragen*. *Op het schotst bejegt*. [Hooft.] Voor het bijvoegel. naamw. bezigt men *schotsch*.

SCHOTSCH, bijv. naamw.; zonder trappen van vergrooting. Dat uit Schotland oorspronkelijk is, of tot Schotland behoort: *schotsche kolen*. *Schotsch laken*. Ook wordt het zelfstandig gebruikt, voor deschotsche taal: *het schotsch*. Voor lomp, ruw, heeft het trappen van vergrooting: *schotscher*, *schotschst*, *zeer schotsch*. *Een schotsch antwoord*. Van hier *schotschheid*.

SCHOUD, *schoude*, zie *schuld*.

SCHOUDER, z. n., m., *des schouder*, of *van den schouder*; meerv. *schouder*, *schouderen*. Het verheven en breede gedeelte aan beide zijden van den rug, tusschen welke de hals zich bevindt; meest gebruikelijk omtrent dat gedeelte van het menschelijke ligchaam: *iets op den schouder dragen*. *Iets met eenparige schouder*, gelijkelijk, *dragen*. *Zijne schouder ophalen*, ten teeken dat men de eene of andere zaak niet wil ontkennen, maar ook niet toestemmen. *Geweerop schouder!* in de krijgdsdienst. Figuurl.: *den last der regering op zijne schouder* hebben. *Ende de heerschappij is op sijnen schouder*.

[Bijbelv.] In de gemeenzame verkeerung zegt men ook *schoer*. Ook wordt het in eene ruimere beteekenis van eenige dieren gebezigd, b. v. van de varkens, wier voorpoot, tot aan den schouder, *een schoer*, genoemd wordt, in tegenoverstelling van de bil, of den achterpoot, die den naam van ham draagt: *een schoer spek*. *Iemand over den schouder aanzien*, met verachting behandelen. Nog is in het dagelijksche leven eene hiervan ontleende spreekwijs gebruikelijk, namelijk *over schouder*, beteekenende het tegendeel of de ontkening van hetgeen men te voren aangevoerd heeft, b. v.: *gij zult het ambt krijgen, over schouder!* *Hij zal u betalen, over schouder!* d. i. gij zult het ambt niet krijgen, hij zal u niet betalen. Zamenstell.: *schouderband*, *schouderbeen*, dat been, of die beenen, welke te zamen den schouder uitmaken, waartoe dan zoo wel het schouderblad, als het daarin gevoegde armbeen behoort; *schouderbeenshoofd*, *schouderbreuk*, verbreking van het schouderbeen; *schouderjicht*, *schouderlap*, *schoudermantel*, een korte over de schouder hangende mantel, een bekend kleedingstuk der vrouwen, voorheen de dragt van sommige Geestelijken in de roomsche Kerk, en thans de bijna algemeene dragt der mannen: *een jas met een' schoudermantel*, (*schoermantel*); *schoudernaad*, aan hemd, of rok; *schapenschouder*, enz.

Schouder, oul. ook *scholder*, hoogd. *Schulter*, reeds bij Raban Maurus, in de achste eeuw, *sculyrra*, Isidor. *sculdor*, eng. *shoulder*, angels. *sculdor*, zw. *skuldra*. Ongetwijfeld heeft dit woord, met *schild*, eene en dezelfde afkomst, en beteekent eigenlijk eene verhevene vaste bedekking, welk denkbeeld met de natuur der schouder zeer wel overeenkomt. In het goth. is *skaljan* dekken.

SCHOUDERBLAD, z. n., o., *des schouderblads*, of *van het schouderblad*; meerv. *schouderbladen*. Van *schouder* en *blad*. Een breed verheven, driehoekig been, hetwelk aan de zijde der bovenruggegraat ligt, en om zijne breede dunne gedaante *blad* genoemd wordt; zamenstell.: *schouderbladsbeen*.

Hoogd. *Schulterblatt*, bij Strijk. *sculterplat*.

SCHOUDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schouderde*, *heb geschouderd*. Op den schouder nemen; een in de oefeningen der soldaten alleen gebruikelijk woord: *het geweer schouderen*; *zijne piek schouderen*.

SCHOUT, z. n., m., *des schouts*, of *van den schout*; meerv. *schouten*. Volgens Ten Kate is *schout* zamengetrokken van *schoudheet*, bij Kil ook *schuldheis*, *Praetor*, *noxae debitive exactor*, waarvan in het middeleeuw. lat. *scultetus*, als een aanwijzer van schuld,

een gebieder van het geen men schuldig is te doen, en een eischer van straf, of boete; het hoofd van een geregt, wien de regts-oefening, ook in de halszaken, is aanbevolen: *daar komt de schout met zijne dienaars. De schout heeft de dieven reeds op het spoor.* Van hier de spreekwijs: *dat kan ik wel voorbij des schouts deur dragen*, daar is geen onregtvaardigheid mede gepleegd. *Schout bij nacht*, die de naaste plaats aan den onderadmiraal bekleedt, wiens pligt het is, bij nacht te zorgen, dat de schepen volgens hunnen rang zeilen, en het eene schip het andere door overzeilen, of anderzins, niet beschadige. Ook wordt, in de gemeenzame verkeer- ring, eene vroedvrouw met den naam van *schout bij nacht* bestempeld. Van hier *schoutin*, de vrouw van eenen schout; *schoutschap*. Zamenstell.: *dorpschout, hoofdschout, onder- schout*, enz.

Hoogd. *Schuldheisz*, middeleeuw. lat. *sculdasius*, *sculdasio*, *schultetus*, angels. *schultheta*, neders. *schulte*, wend. *scholta*. Bij Othrid. is *schuldheiz* zo een hoofdman.

SCHOUW, zie *schoorsteen*; en *schuw*.

SCHOUW, z. n., v., *der*, of *van de schouw*; meerv. *schouwen*. Schuit, pont, praam: *ik liet mij met de schouw overzetten*. Somwijlen wordt de plaats, waar men met eene schouw overzet, *het schouw* genoemd, b. v.: *het haagsche schouw*. Zamenstell.: *schouwman*, *schouwvoerder*, iemand, die anderen van de eene zijde des waters naar de andere, met een schouw, overzet; *baggerschouw*, *modderschouw*, enz.

SCHOUW, z. n., v., *der*, of *van de schouw*; meerv. *schouwen*. Van *schouwen*. Toezigt, bezigtiging, inzonderheid van slooten en wegen: *wanneer geschiedt de schouw? De schouw rijden*, rijden ter bezigtiging van wegen, dijken en wateringen. Zamenstell.: *dijkschouw*, *wagenschouw*, *wapenschouw*, enz.

SCHOUWBURG, z. n., m., *des schouwburghs*, of *van den schouwburgh*; meerv. *schouwburghen*. Van *schouw*, *schouwen* en *burg*. Vertoon- plaats van tooneelspelen: *in den schouwburgh gaan*. *Ik ben een voorstander van den schouwburgh*. Ook voor de personen, welke zich in den schouwburgh bevinden: *de schouwburgh zal in zijne handen klappen*. [Vond.]

SCHOUWEN, zie *schuwen*.

SCHOUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schouwde, heb geschouwd*. Zien, bezigtigen: *de mensche schouwt het van verre*. [Bijbelv.] *De Heere schouwt uit den hemel*. [Bijbelv.] *Dijken schouwen*, toezien, of zij goed en wel bezorgd zijn. *Varkens schouwen*, onderzoeken, of zij gezond zijn. Figuurl.: *iemand vuil schouwen*, hem schuldig achten. *Hoe hoog zoudt gij dat wel schouwen?* Tot wat prijs zoudt gij dat wel schatten? Van hier

schouwer, ziener, profeet: *en tot de schouwers*. [Bijbelv.] Ook iemand, die de varkens schouwt; *schouwing*, *schouwsel*, bij Hooft: *een schouwsel is er, dat haaren oogen nergens gebeurt is*; *schouwtoeren*, wachtloren. Zamenstell.: *beschouwen*, *toeschouwen*, enz.

Hoogd. *schaune*, reeds bij Kero, Othrid. en anderen *scouuon*, Willeram. *skouwen*. In het angels. is *sceavian*, en in het eng. *to shew*, doen zien, toonen.

SCHOUWER, zie *schouwen*.

SCHOUWPLAATS, z. n., v., *der*, of *van de schouw- plaats*; meerv. *schouwplaatsen*. Van *schouw*, *schouwen*, en *plaats*. Iedere plaats, waar eene handeling voorgesteld wordt, om van allen, of ten minste van velen, gezien te worden; nader, die plaats, waar schouw- spelers hunne tooneelstukken vertoonen, anders de schouwburgh genoemd. Wijders, elke plaats, waar eene handeling verrigt wordt: *de groote schouwplaats der wereld*.

SCHOUWSPEL, z. n., o., *des schouwspels*, of *van het schouwspel*; meerv. *schouwspelen*. Van *schouw*, *schouwen*, en *spel*. Iedere handeling, welke tot vermaak van toeschouwende personen verrigt wordt; in welken zin een dierengevecht, de vertooning van koorde- dansers, goochelaars, enz. *een schouwspel* kan genoemd worden. Zoo ook de aanschou- wing eener zake — iets hetwelk men met eene bijzondere gewaarwording ziet: *het was een erbarmelijk schouwspel*. *Een aangenaam schouwspel*. Wijders, eene naar zekere rege- len ingerigte navolging van menschelijke handelingen, in zoo ver dezelve tot vermaak van anderen geschiedt; waartoe dan zoo wel het blijspel als treurspel behoort. Eindelijk, een voorwerp van hoon en bespottig, vermoedelijk als eene toespeling op de eerste en oudste soort van schouwspelen, welke gemeenlijk persoonlijke hoedanigheden ten spot voorstelden: *want wij zijn een schouw- spel geworden der werelt*. [Bijbelv.] Zamen- stell.: *schouwspelkunst*, de kunst niet zoo zeer van schouwspelen te vervaardigen, als wel dezelve op eene geschikte wijs voor te stellen. Van hier *schouwspeler*, *schouwspeler*.

SCHOUWTOONEEL, z. n., o., *des schouwtooneels*, of *van het schouwtooneel*; meerv. *schouw- tooneelen*. Schouwburgh, speeltooneel. Fi- guurl.: *de wereld is een schouwtooneel*. *Het was een afgrijsselijk schouwtooneel!*

SCHOVEN, hetzelfde als *schoften*. Zie ook *schoof*.

SCHRAAG, z. n., v., *der*, of *van de schraag*; meerv. *schragen*. Verkleinw. *schraagje*. Een steunsel van twee, in het midden aan elkan- deren vast geklonkene houten, die derwijze onder iets gezet worden, dat zij een kruis vormen: *er werd een groot tafelblad op twee schragen gelegd*. Van hier *schragen*, *schra- ging*, enz. Zamenstell.: *schraaghout*,

schraagstoel, bij Kil. *schraagswijze*, enz. *Bedschraag*, *onderschragen*, *onderschraging*, *tafelschraag*, enz.

Schraag, Kil. *schraeghe*, neders. *schrage*, hoogd. *Schragen*, stamt af van het ongebruikelijke bijv. n. *schraag*, schuinsch, derwijze gerigt, als de houten van eene *schraag*, hoogd. *Schrage*, van welk bijv. n. het thans nog in Vriesland gebruikelijke z. n. *schraagte*, en het bijw. *schraag*, insgelijks afstamt; en is verwant aan *schrank*, zie *schrank*.

SCHRAAG, bijw., zonder trappen van vergroo-ting. Eigenlijk schuinsch; en, daar eene schuinsche rigting, in tegenoverstelling van eene rechte, een denkbeeld van onvolkomenheid medevoert, in Vriesland onvolkomen, niet vol uit: *er is schraag drie el. Wij hadden schraag genoeg daaraan*. Van hier het verkleinw. *schraagjes*. Nopens het stamw. van beide zie het z. n. *schraag*,

SCHRAAGTE, z. n., v., der, of van de *schraagte*; zonder meerv. Dit vriesche woord beteekent eigenlijk het *schrage*, of schuinsche van een ding; maar, in het gebruik, deszelfs gebrekkigheid, ontoereikendheid, krapheid, of krapte: *zij konden, uit hoofde van de schraagte des voorraads, hunnen honger niet stillen*.

Schraagte, hoogd. *Schrage*, en hier te lande oulings ongetwijfeld ook *schrage*, zoo als men, in plaats van *oudte*, *oude* schreef; zie *oude*.

SCHRAAL, bijv. n. en bijw., *schraler*, *schraalst*. Mager, van vetigheid ontbloot, en dus rank en tenger: *het mannetje was klein en schraal*. Van een veld gesproken, niet behoorlijk gemest: *dat land is al te schraal*. Van eene kas, of beurs, geldeloos: *uwe kas schijnt altijd even schraal te wezen*. Van eene redevoering, een bewijs, enz., krachteloos: *een schraal bewijs*. Van eene bediening, weinig voordeelen gevende: *het is een schraal ambtje*. Van graan- en plantgewassen, niet voordeelig: *wat staat het koren hier schraal!* Van eenen pot, magertjes toebereid: *mijn schrale pot beordert mijne gezondheid*. *Schraal bier*, dun bier; *eene schrale lucht*, barre lucht. Het bijw. *schraal*, en deszelfs verkleinw. *schraaltjes*, beteekent dunnetjes, magertjes; *zij smeert de boter schraaltjes*; *de kool is al te schraal gestoofd*; en bekrompen: *het komt er schraaltjes om*. Van hier *schraalheid*, *schraalte*, die beide genoegzaam hetzelfde beteekenen. Zamenstell.: *schraalhans*, *schraalruidigh*, bij Kil. morsig, ongedaan.

Schraal, in de gemeenzame verkeerling ook *schriel*, en misschien samengetrokken uit *schrapel*, dat bij Kil. hetzelfde beteekent; zie *schrapen*. Ten Kate brengt het tot het oude *raal*, *tenuis*, *exilis*.

SCHRAAP, z. n., v., der, of van de *schraap*;

meerv. *schrapen*. Verkleinw. *schraapje*. Eigenlijk, de daad van *schrapen*: *in eene schraap haalde hij alles naar zich*. Bij Hooft evenveel als *schrab*, of *schrap*, daar hij zegt: *om hun eenige schraap te geven*. Bij Kil. een roskam, even als het platduitsch *schrape*. Het komt van *schrapen*.

SCHRAAPACHTIG, bijv. n. en bijw., *schraapachtiger*, *schraapachtigst*. Van *schrapen* en *achtig*. Als bijw., schrapender wijze, hebzuchtig: *hij handelt zeer schraapachtig*. Als bijv. n., genegen, om te *schrapen*, dat is, geld en goed bij een te halen: *schraapachtiger geldwolf is er niet bekend*. Van hier *schraapachtigheid*, *schraapachtiglijk*.

SCHRAAPZUCHT, z. n., v., der, of van de *schraapzucht*; zonder meerv. Van *schrapen* en *zucht*; zie *zucht*. Begeerte om te *schrapen*, en bijzonderlijk, om geld en goed bij een te *schrapen*: *zijne schraapzucht is onverzadelijk*. Van hier *schraapzuchtig*, enz.

SCHRAE, z. n., v., der, of van de *schrae*; meerv. *schrabben*. Verkleinw. *schrabbetje*. Genoegzaam evenveel als *schrap*, de daad van *schrabben*, of *schrapen*: *die schrab is raak*. Voorts, de wonde, die men iemand toebrengt, als men hem *schrabt*, of *schrap*: *het is eene schrab*, *die ik van eene speld gekregen heb*. Evenveel welke kleine wonde: *Themire had hem eerst een lichte schrab gegeven*. [Vond.] Bij Hooft *schraap*, zie *schraap*. Bij Kil. *schrabbe*. Dit woord komt van *schrabben*.

SCHRABBE, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrabde, heb geschrabd*. Genoegzaam hetzelfde als *schrapen*. Iets met het scherp van een mes, of ander werktuig, derwijze bestrijken, dat dit een krassend geluid verwekt, hetwelk naar den klank van dit werktuig zweemt: *hij nam sich een potscherf, om sich daarmede te schrabben*. [Bijbelv.] *Zijn de wortelen al geschrabd? Ik schrab mij met, of aan eene speld*. *Schrab die vlek van het papier*. Spreekw.: *iemands hersenen schrabben*, hem met lastige aanzoeken en netelige voorstellen afmatten. *Iemands tonge schrabben*, volgens Kil., hem iets doen opklappen. Van hier *geschrab*, *schrab*, *schrabber*, *schrabtsel*, of liever *schraptsel*, Zamenstell.: *schrabmes*, of *schrapmes*, enz. *Aanschrabben*, *afschrabben*, *doorschrabben*, *misschrabben*, *opschrabben*, *uitschrabben*, enz.

Schrabben, of *schrapen*, platduitsch, *schrapen*, angels. *scrapen*, eng. *scrape*, zweed. *skraba*, pool. *skrobie*, is zijne betekenis aan zijnen klank verschuldigd. Van hier *schrabber*, iemand, die *schrabt*, of een werktuig waarmede men *schrabt*. Verder *baandschrabber*, *potschrabber*, *varkenschrabber*, *verwoschrabber*, enz.

SCHRAFEL, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrafelde, heb geschrafeld*. bij Kil. *schraeffelen*. Evenveel, als *schrapen*, of liever, gestadig *schra-*

pen. Van hier *schrafeler*, iemand, die den kost uit kleine winstjes zamenschraapt; *schraeffelinghen*, bij Kil. zamengeschraapte brokjes, snippertjes, enz. Zamenstell., *om-schrafelen*: 'k zal 't Inquisitievuur, zoo ijslijk, wreed, en fel, niet om gaan schraeffen. [Le Fr. v. Berkh.] Dit woord komt van *schrafen*, oulings *schraeffen*, dat volgens Kil. hetzelfde beteekent. Voor *schrafelen* zegt men ook *schravelen*, van *schraven*, bij Kil. *schrauen*, *schrabben*.

SCHRAFEN, zie het voorgaande.

SCHRAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schraagde, heb geschraagd*. Eigenlijk, met eene schraag ondersteunen; maar, in het gebruik, ondersteunen over het algemeen, zoo in eenen eigenlijken, als in eenen figuurlijken zin: *als men den zijdemuur wegbreekt, moet de zolder geschraagd worden. Hij stuten schraagt het gantsch heelal*. [L. D. S. P.] Van hier *schraging*. Zamenstell.: *onderschragen*. Dit woord komt van het z. n. *schraag*; zie dit *schraag*.

SCHRAM, z. n., v., *der, of van de schram*; meerv. *schrammen*. Verkleinw. *schrammetje, schrampje*. Eene ligte kwetsing der oppervlakte van een ding; zoo dat daaruit eene langwerpige wonde ontsta: *wie heeft dat boompje die schram gegeven?* Van hier *schrammen*.

Schram, ook wel eens *schramp*. Bij Kil., en in het hoogd., *Schramme*, neders. *schramm*, zweed. *skrâma*, ijsl. *skrama*, is een oud noordsch woord, en verwant aan het middeleeuw. lat. *scrama* en *scramasaxus*, een slagwaard, dus genoemd naar den houw, die men iemand daarmee geven kan, en die, volgens Kil., oulings ook door het woord *schramme* werd aangeduid.

SCHRAMMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schramde, heb geschramd*. Iemand, of iets, aan deszelfs oppervlakte derwijze kwetsen, dat er daarop eene schram ontsta: *schram de tufel toch niet! Ik heb mij zelven deertlijk geschramd*. Van *schram*.

SCHRANDER, bijv. n. en bijw., *schranderder, schranderst*. Als bijv. n., snedig, ligt geval op alle voorkomende zaken: *het is een schrandere mensch. Haar doorzicht was nog schranderder. Het schranderste vernuft staat daarvoor stil. Dan 't oordeel schrap gestelt op 't spits van schrandre zinnen*. [Vond.] Voorts ook verstandig: *zij nam de schranderste maatregelen. Den schrandren Klaudiaen*. [Vond.] Als bijw., snediglijk, verstandiglijk: *daarin gedroeg hij zich waartijk niet heel schrandere*. Van hier *schrandereheid, schrandertijk*. Zamenstell.: *opschranderen*. Dit woord luidt bij Kil. *schrand*, en schijnt een bijzondere eigendom van onze taal te zijn.

SCHRANK, z. n., v., *der, of van de schrank*;

meerv. *schranken*. Verkleinw. *schrankje*. Bij Kil. evenveel als *schraag*, een steunsel. Voorts ook een hek, of eene omtuining, uit schraagswijze gekruiste staken, of latten, zamengesteld. Figuurl. zegt men: *iemand in schrank houden*, d. i. bij zijnen plicht houden. Van hier *schranken*, en de daarvan afgeleide woorden.

Schrank, Kil., hoogd. *Schranke*, opperd. *schranne*, ital. *scranna*, middeleeuw. lat. *escrannium*, pool. *szzranni*, boh. *ssranky*, Otfrid. *scrank*, Notk. *giscrenke*, schijnt oorspronkelijk hetzelfde woord, als *schraag*; blijkens het hoogd. *Geschrage*, dat even zulk eene omtuining aanduidt, als *Schranke*; terwijl *schragen* in het hoogd. evenveel is, als *beschränken, umschänken*, en *schrenkan* en *biscrenkan* bij Otfrid. *Schrank* schijnt dan door inlassching der *n* uit *schraag* gevormd te zijn, en oorspronkelijk hetzelfde beteekend te hebben; zie *schraag*, z. n.

SCHRANKELN, enz., zie het volgende

SCHRANKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrankte, heb geschrankt*. Bij Kil. *schancken, schrencken*. Met een hek, of eene omtuining, van schraagswijze gekruiste staken, of latten, insluiten; als mede kruiselings over elkanderen leggen, of plaatsen; bijzonderlijk, de beenen kruiselings over elkanderen slaan, of kromme en benedenwaarts van elkanderen afwijkende beenen hebben. Van hier *schrankelen, schrankeler*. Zamenstell.: *schrankelbeen, schrankelbeenen*, evenveel als *schrankelen*, dat ook voor schaatsrijden gebruikelijk moet zijn geweest, daar Westerb. den naam van *schrenkelschoenen* aan schaatsen gaf. De verdere zamenstell. zijn: *inschranken, omschranken*.

Schranken, hoogd. *schragen* en *schranken*, Otfrid. *schrenkan*, komt van *schrank*.

SCHRANS, bij Kil. *schrantse*, z. n., v., *der, of van de schrans*; meerv. *schransen*. Oulings eene scheur, of breuk, even als het hoogd. *Schranz*; en volgens Kil. ook eene *schans*, van welk gebruik de benaming van de *schrans* bij Leeuwaarden afkomstig schijnt, die dus aan *schans* verwant is.

SCHRANSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schransde, heb geschransd*. Bij Kil. *scheuren, breken*; even als het verwante *schronden*; zie *schronde*; en sterk eten: *hij schranstgeweldig*. Van hier *schranser, schransing*. Zamenstell.: *opschransen*, enz.

Schransen, hoogd. *schransen*, eng. *scranch*, schijnt de beteekenis van sterk eten aan de handelwijze van ruwe en gulzige eters, die het vleesch en andere spijzen met de tanden vaneen scheuren, verschuldigd; en de beteekenis van scheuren schijnt uit den klank van *schransen* gesproten.

SCHRAP, bijw., enkel gebruikelijk in de spreekw.: *schrap zetten, of stellen*, in postuur stellen,

en *schrap staan*, in postuur staan, om den aanval van eene tegenpartij, of eenen schok, enz. af te wachten, en wel te verduren: *geef u meesteres gehoor, en zet u zinnen schrap*. [Vond.] *Sta vast en zet u schrap aen mijne rechte zij*. [Vond.]

SCHRAP, z. n., v., der, of van de *schrap*; meerv. *schrappen*. Verkleinw. *schrapje*. Genoegzaam evenveel als *schrab*, waarmede het dikwijls verwisseld wordt. Alleen bestempelt men eene streep, waaraan Kil. den naam van *schrabbe* geeft, hedendaags niet zoo zeer met dien van *schrab*, als met dien van *schrap*: *die schrappen ontsieren dat vensterglas geweldig*. *Haal er slechts eene schrap door*. Zie voorts *schrab*. Het stamwoord van *schrap* is *schrappen*.

SCHRAPEL, zie het volgende

SCHRAPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schraapte, heb geschraapt*. Met de gekromde vingeren van eene uitgestrekte hand naar zich halen, of bijeen brengen: *hoe vinnig schraapte zij het geld naar zich toe!* De overblijfselen van boter, vet, zalf, of andere dingen, met eenig werktuig van de kanten en den bodem der vaten, waarin zij geweest zijn, bijeen halen: *schraap het vet ter dege uit den pot*. Iets desgelijks op dezelfde wijze van de oppervlakte van eene tafel, enz. afhalen, en op een hoopje brengen. Want hierin verschilt *schrapen* van *schrabben*, dat dit laatste gebezigd wordt, als het slechts te doen is, om de oppervlakte van een ding te zuiveren, maar *schrapen*, wel niet altijd, maar echter doorgaans, als er iets van de oppervlakte van een ding afgehaald wordt, om het te verzamelen. Van hier dat dit woord overdragtelijk wegens de inhalige handelwijze van eenen hebzuchtigen gebezigd wordt: *hij schraapt hoe langer hoe meer*. *Zij verrijken zich door middel van woekeren en schrapen*. Van hier *geschraap*, *schraapachtig*, *schraapsel*, bij Kil. *schraepel*, en *schrapel*, mager, waaruit *schraal* zamengetrokken schijnt; *schraaper*, *schraping*, enz. Zamenstell.: *schraapzucht*, enz. *Afschrapen*, *in-schrapen*, *uitschrapen*, *wegschrapen*, *zamen-schrapen*, enz.

Schrapen is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd, en verwant aan *schrabben*, *schrappen*, *schrafen*, *schrafelen*.

SCHRAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrapte, heb geschrap*. Genoegzaam hetzelfde als *schrabben*, waarmede het dikwijls verwisseld wordt. Alleen heeft *schrappen*, even als het eng. *scrape*, de beteekenis van met eene streep doorhalen, welke aan *schrabben* niet eigen is: *waarom schrap je dat geschrijf niet?* Van hier *geschrap*, *schrap*, *schrapper*, iemand, die schrap, en een werktuig, waarmede men schrap; *potschraper*, in de gemeenzame verkeer, ook voor het laat-

ste kind, hetwelk eene vrouw ter wereld brengt, *tongschraper*, ook voor iemand, die een' ander uitlokt, om hetgeen die weet, te verhalen; *voetschraper*, enz. Zamenstell.: *doorschrapen*, *uitschrapen*, enz.

SCHRAPSEL, z. n., onz., des *schrapfels*, of van het *schrapfel*; meerv. *schrapfels*. Verkleinw. *schrapfeltje*. Even als het eng. *scrap*, al, wat er van een ding afgeschrap wordt; terwijl *schraapsel* daarentegen al is, wat daarvan bijeen geschrap wordt: *het schrapfel van den pot is goed voor de honden*. *Hij is geen schrapfel van een nagel waardig*, hij is niets waardig. Zamenstell.: *penneschrapfel*, *pot-schrapfel*. Bij Kil. luidt dit woord *schrapfel*. Het komt van *schrappen*.

SCHRAVELEN, zie *schrafelen*.

SCHREDE, z. n., v., der, of van de *schrede*; meerv. *schreden*. Eigenlijk, de daad van schrijden. Het vaneen zetten der beenen. In het gebruik, bijzonderlijk, zoodanig een vaneen zetten der beenen, als er bij het gaan plaats heeft, een tred: *hij nadert met rasse schreden*. *Met sterke schreden aankomen*. *Wankelende schreden*. Figuurlijk, even als *stap*, *wandel*, enz. Iemands gedrag: *vestig uwe schreden op het pad der deugd en des waren geluks*. *Let op al uwe schreden*. *De schreden te doen, naar dat de beenen lang zijn*. [Boccalin.] Voorts ook de wijdde van eene eigenlijk gezegde schrede: *hij stond slechts weinige schreden van mij af*. *Duizend schreden vormden eene Romeinsche mijl*. En figuurlijk: *daer en is maer als een schrede tusschen mij ende tusschen de doot*. [Bijbelv.] Eindelijk zijn *schreden* bij Kil. ijsvoeten, schaatsen, even als het hoogd. *Schrittschuh*, neders. *striedschoh*. Van dit *schrede* is het werkw. *schreden* gevormd, voor treden: *Ik wil nog wat verder schreden*, enz. [Geschie.

Schrede, of *schree*, Tatian. *scrito*, hoogd. *Schritt*. Kil. *schrede*, *schrijde*, en *scherde*, (door eene omzetting van de R., waarover reeds bij R gehandeld is) is niet slechts een en hetzelfde woord met het neders. *strede*, angels. *straede*, en eng. *stride*, maar ook uit hoofde van eene verwantschap tusschen de *sch* en *t*, met *trede*; even als deszelfs stamwoord *schrijden*, niet slechts met het neders. *striden*, eng. *stride*, zweed. *strida*, maar ook met het hoogd. *tritten*, en ons *treden*.

SCHREDEN, werkw., zie *schrede*.

SCHREEF, z. n., v., der, of van de *schreef*; meerv. *schreven*. Verkleinw. *schreefje*. Eigenlijk, al, wat ergens opgeschreven wordt. In het gebruik, bijzonderlijk, eene streep, of linie, die met krijt, of anders, over den vloer, in het zand, of elders, gehaald wordt: *hij sprong van de eene schreef ver over de andere*. Spreekw.: *buiten de schreef gaan*, ook *de schreef te buiten*

gaan, buiten eene gemaakte bepaling gaan, gelijk als koning Antiochus zou hebben gedaan, indien hij buiten den kring getreden was, dien de Romeinsche gezant rondom hem henen getrokken had. *Ergens een schreeffe doorhalen*, het doorschrappen, daarop niet meer rekenen. *Een schreeffe voor iemand uitdoen*, hem niet meer medetellen, hem in een gezelschap, bij welks aangeleg men op hem gerekend had, niet meer verwachten. Dit woord komt van *schrijven*.

SCHREEUW, z. n., m., *des schreeuws*, of *van den schreeuw*; meerv. *schreeuwen*. Verkleinw. *schreeuwte*. Eigenlijk, de daad van schreeuwen; doch hiervoor bezigt men doorgaans *geschreeuw*. Dus zegt men: *al uw geschreeuw baat niets ter wereld*. Voorts, het geluid, de klank van het schreeuwen: *eenen luiden schreeuw geven*. *Woestijn en wildernis vervullen met zijnen nuchteren schreeuw*. [Vond.] Bij Kil. ook *gerogchel*. Van hier *schreeuwachtig*. Zamenstell.: *apenschreeuw*, *drakenschreeuw*, bij Vond.; *uilenschreeuw*, enz.

Schreeuw, hoogd. *Schrei*, eng. *screeking* en *cry*, fr. *cri*, ital. *grido*, komt van *schreeuwen*.

SCHREEUWBEK, zie *schreeuwelelijk*.

SCHREEUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schreeuwde*, *heb geschreeuwd*. Zijne stem zoo sterk verheffen, als mogelijk is: *hij schreeuwde boven alle zangers uit*. *Wat schreeuwt die huilebalg!* *Iemand achterna schreeuwen*. *Moord en brand schreeuwen*. *Gelijk een hert schreeuwt na de waterstroomen*, alsoo *schreeuwt mijne ziele tot u, o God!* [Bijbelv.] Een ijdel boha maken: *het is maar schreeuwen*. Bij Kil. ook *rogchelen*. *Het schreeuwt*, is eene uitdrukking van verontwaardiging over eenig wanbedrijf. *Schreeuwende misdaden en onregtvaardigheden*, zijn, even als *krijtende*, de zoodanige, die, als het ware, om wraak schreeuwen, of hemel tergeende, aldersnoodste. Van hier *geschreeuw*, *schreeuw*, *schreeuwer*, *schreeuwerig*, *schreeuwinghe*, bij Kil. Zamenst.: *schreeuwbek*, *schreeuwelelijk*, enz.; *naschreeuwen*, *ontschreeuwen*, *overschreeuwen*, *tegenschreeuwen*, *toeschreeuwen*, *uitschreeuwen*, *voortschreeuwen*.

Schreeuwen, eng. *screech*, en *screek*, is verwant aan *schreijen* en *krijten*, en, voor zoo veel het *rogchelen* beteekent, aan het lat. *screeare*. In alle gevallen is het een klank nabootsend woord.

SCHREEUWER, z. n., m., *des schreeuwers*, of *van den schreeuwer*; meerv. *schreeuwers*. Eigenlijk, al wie schreeuwt. Bijzonderlijk, iemand, die een ijdel boha maakt: *het is maar een schreeuwer*. De vrouwelijke benaming is *schreeuwster*.

SCHREEUWLEELIJK, z. n., m., *des schreeuwele-*

lijks, of *van den schreeuwelelijk*; meerv. *schreeuwelelijken*. Van *schreeuwen* en *leelijk*, voor *leelijkaard*. Anders *schreeuwbek*, hoogd. *Schreihals*. Een schreeuwerig dier, of mensch: *het is een regte schreeuwelelijk van een vogel*. *Maak, dat die schreeuwelelijk zijnen mond houde*.

SCHREIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schreide*, *heb geschreid*. Genoegzaam evenveel als *schreeuwen*, *krijten* en *hullen*, en eveneens tot eene luide verheffing van stem betrekkelijk: *tot God schreijen*. *Zich t'enden adem op 't scharot der baren schreien*. [Vond.] *Om genade, om hulp, om brood, om wraak schreijen*. *Wat schreit dat kind vreesselijk!* *Dat schreit tot den hemel*. *Men schreit alarm*. Voorts ook zonder eene luide verheffing van stem, weenen: *zij deed niets dan schreijen*. *Eenen vloed van tranen schreijen*. *Vruchtloos schreijen gantsche dagen*. [L. D. S. P.] Van hier *geschrei*, *moordgeschrei*, *veldgeschrei*, *vogelgeschrei*, *vreugdeggeschrei*, enz. *Schreijer*, *schreijerig*, *schreijssel*, *tranen*, bij Kil., enz. Zamenstell.: *schreistem*, enz. *Beschreijen*, *uitschreijen*, enz.

Schreijen, hoogd. *schreien*, Otfrid. *skreian*, *scrivan*, Notk. *scriian*, zweed. *skria*, fr. *crier*, ital. *gridare*, middeleeuw. lat. *chriare*, neders. *krijen*, *kreischen*, is verwant aan *krijten* en *schreeuwen*, en even als deze woorden klanknabootsend.

SCHREIJER, z. n., m., *des schreijers*, of *van den schreijer*; meerv. *schreijers*. Iemand die schreit: *wie is die schreijer daar?* Van hier *schreijerig*. Zamenstell.: *schreijershoek* en *schreijerstoren*, beide te Amsterdam wel bekend.

SCHREPEL, bijv. n., *schrepeler*, *schrepelst*. Bij Kil. ook *schraepel*, waaruit *schraal* zamengetrokken schijnt. Eigenlijk, afgeschraapt, en vervolgens mager, schraal, schrill; van *schrepen*, evenveel als *schrapen*, *schrappen* en *schrabben*, en dus voorkomende in het Const. th. Juw.: *hoe droogh wordt u keel geschreept, als met een rakel*; waarom trent zie *rakel*.

SCHRIEL, bijv. n. en bijw., zie *schraal*. Zou *schriel*, in de gewone beteekenis, niet afkomstig zijn van het fr. *scurri/e*, op eene lage, lompe, onbeschaamde wijze schertsend; guitachtig, schurkachtig?

SCHRIFT, z. n., v., *der*, of *van de schrift*; zonder meerv. De gezamenlijke Bijbelboeken: *een gedeelte der heilige schrift*. [Vond.] *Ettelijke plaatsen der heilige schrift*. [Hooft.] Zamenstell.: *schriftgeleerd*, in de heilige schrift bedreven; *schriftmatig*, enz. De afkomst van dit woord is dezelfde, als die van het volgende.

SCHRIFT, z. n., o., *des schrifts*, of *van het schrift*; meerv. *schriften*. Verkleinw. *schriftje*. Geschrevene teekens van woorden en gedach-

ten, in tegenoverstelling van gedrukte, ook wel eens geschreven schrift genoemd: *dat schrift is onleesbaar. Welk een fraai schrift is dat! Groot schrift, klein schrift, loopend schrift. Dit is nu de schrift, die daer geteekent is*, in de Bijbelv., waar ook dit schrift vrouwelijk wordt gemaakt. In de scholen is iemands schrift een blad, waarop hij zich in het schrijven oefent: *waarom hebt gij uw schrift beklad? Haal de schriften op*. In den handel is schrift eene schuldbekentenis, verklaring, enz.: *ik heb geen schrift van u noodig*. Een vrijwaringsbrief, eene doopcedel, een paspoort, enz.: *hij heeft mijn schrift onder zich*. Het beschrevene of gedrukte deel van een blad, of boek; *er is inkt op het schrift gevallen. Die scheur loopt door tot in het schrift*. Even veel welk geschreven of gedrukt opstel: *zijne schriften hebben hem beroemd gemaakt. De schriften van Cicero zijn deszelfs werken. De schriften zijn de Bijbelboeken. Van hier schriftelijk, schrifteloos, schriftoris*, bij Kil., enz. Zamenstell.: *afschrift, beeldschrift, bovenschift, cijferschrift, gedenkschrift, geschiedschrift, getuigschrift, kantschrift, lasterschrift, letterschrift, maandschrift, naschrift, onderschrift, opschrift, randschrift, schandschrift, smaadschrift, smeekschift, tegenschift, tusschenschift, verbandschrift, voorschift*, enz.

Schrift, hoogd. *Schrift*, Nolk. *skrifte*, Olfrid. *scrip*, *gischrib*, Kero. *Keschrifti*, Isidor. *chischribe*, is eene verkorting van *geschrift*, even als *dicht* en *wigt* van *gedicht* en *gewigt*, en daarom onzijdig. Zie verder *schrijven*.

SCHRIFTELIJK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting; van *schrift* en *lijk*. In schrift verval: *gij moet mij een schriftelijk antwoord medebrengen*. Als bijw., bij geschrifte: *iemand schriftelijk dagvaarden*.

SCHRIFTELOOS, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *schrijft* en *loos*, van geen schrift voorzien, daarmede niet bevestigd: *zoo schrifteloos, als gij zijt, kan ik u niet helpen*.

SCHRIFTMATIG, bijv. n. en bijw., *schriftmatiger*, *schriftmatigst*. Van *schrift* en *matig*. Naar deschriftafgemeten: *is dat begrip wel schriftmatig genoeg?* Van hier *schriftmatigheid*. Zamenstell.: *onschriftmatig, onschriftmatigheid*.

SCHRIFTORIS, zie *schrijftuig*.

SCHRIFTUUR, z. n., v., *der*, of *van de schriftuur*; meerv. *schriften*. Verkleinw. *schriftuurtje*. Een schriftelijk vertoog, of ander stuk, dat bij den regter wordt ingediend: *hij laat zich voor de vervaardiging van Schriften wel betalen*. Voorts ook de schrift, of de schriften, de gezamenlijke Bijbelboeken: *dat is op de schriftuur gegrond. Zonder het licht der schrifture*. [Vond.] Van hier *schriftuurlijk*. Zamenstell.: *schriftuurplaats*.

Schriftuur, fr. *écriture*, sp. *escritura*,

ital. *scrittura*, is een bastaardwoord, ontleend van het lat. *scriptura*, en met hetzelfde van *scribere* herkomstig.

SCHRIJDE, z. n., v., *der*, of *van de schrijde*; meerv. *schrijden*. Bij Kil. evenveel als *scherde*, en *schrede*, of de daad van schrijden. Zie *schrede*. Van hier *schrijdelings*, en *schrijdelingsch*. Zamenstell.: *schrijdbeenen*, bij denzelfden Kil. *scherdebeenen*, en *schrankelbeenen*, of *schrankelen*. Zie *schranken*.

SCHRIJDELINGS, *schrijlings*, bij Kil. *schrijdelinck*, *schredelinck*, en *scherdelinck*, bijw.; *schrijdelingsch*, bijv. n. Al schrijdende, de beenen zijdewaarts vaneen zellende: *Zij zit schrijlings op haar paard, even als een manspersoon*. Van *schrijde*.

SCHRIJDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik schreed, heb geschreden*. De beenen vaneen zetten. Bij Kil. ook *schaatsrijden*. In het gebruik, bijzonderlijk, de beenen in eene schrijdelingsche rigting vaneen zetten: *over eene bank schrijden*. Ten aanzien van zoodanig een vaneen zetten der beenen, als er bij het gaan plaats heeft, bedient men zich daarentegen van *treden*; schoon *schrijden* weleer ook voor gaan, *treden* gebezigd werd: *ik schrie in uwe schreden*. [Bredero.] *De deur, waardoor men binnen schrijt*. [Hooft.] *Buiten 't spoor van zijn gesprek schrijden*. [J. De Deck.] Zoo komt hiervan ook *schrijde*, *schrede* en *scherde*, met de woorden, die daarvan afgeleid worden, en de zamenstell. *overschrijden*.

Schrijden, Kil. ook *scherden*, hoogd. *schreiten*, oud. *schraiten*, neders. *schriden*, angels. *scrithan*, zweed. *skrida*, lat. *gradi*, is een en hetzelfde woord met *treden*, zie *schrede*.

SCHRIJFBEROEFTTE, enz., zie *schrijven*.

SCHRIJFBOEK, z. n., o., *des schrijfboeks*, of *van het schrijfboek*; meerv. *schrijfboeken*. Verkleinw. *schrijfboekje*. Van *schrijven* en *boek*. Een boek, waarin men schrijft: *verkoopt gij geene schrijfboeken?* Bijzonderlijk, de boeken, of boekjes, waarin de schoolkinderen schrijven: *zij heeft haar schrijfboekje verloren*.

SCHRIJFBORD, z. n., o., *des schrijfbords*, of *van het schrijfbord*; meerv. *schrijfborden*. Verkleinw. *schrijfbordje*. Van *schrijven* en *bord*. Evenveel welk bord, waarop men schrijft: *dikwijls geeft men aan een schrijfbord ongemint den naam van de lei*. Bij Kil. ook een schrijfflessenaar.

SCHRIJFDAG, zie *schrijven*.

SCHRIJFFOUT, z. n., v., *der*, of *van de schrijffout*; meerv. *schrijffouten*. Verkleinw. *schrijffoutje*. Van *schrijven* en *fout*. Anders *schrijffeil*. Een mislag in het schrijven: *uw schrift krielt van schrijffouten*.

SCHRIJFFINKT, zie *schrijfletter*.

SCHRIJFKAMER, z. n., v., *der*, of *van de schrijfkamer*; meerv. *schrijfkamers*. Verkleinw.

- schrijfkamertje*. Van *schrijven* en *kamer*. Anders *schrijfreitrek*. Een vertrek, waarin men schrijft: *hij zit in zijne schrijfkamer*. Bijzonderlijk, eene secretaris: *der stede schrijfkamer*. [Wagenaar.]
- SCHRIJFKANTOOR, z. n., o., *des schrijfkantoor*, of *van het schrijfkantoor*; meerv. *schrijfkantoren*. Verkleinw. *schrijfkantoortje*. Van *schrijven* en *kantoor*. Een kantoor, waarop men schrijft: *de rekenkamer houdt hierbij haer schrijfkantoor*. [Vond.]
- SCHRIJFKUNST, z. n., v., *der*, of *van de schrijfkunst*; zonder meerv. Van *schrijven* en *kunst*. De kunst van schrijven: *zoo haast de schrijfkunst uitgevonden werd*. Het verkleinw. *schrijfkunstje* laat zich wegens allerlei kunstjes bezigen, die men al schrijvende verrigt, zoo als wegens dat, van de letters met de linker hand juist het achterste voren te zetten, of van met beide handen te gelijk te schrijven.
- SCHRIJFLEI, z. n., v., *der*, of *van de schrijflei*; meerv. *schrijfleijen*. Verkleinw. *schrijfleitje*. Van *schrijven* en *lei*. Bij Kil. *schrijfschalie*. In het hoogd. *Schreibtafel*. Eene lei waarop men schrijft, en oneigenlijk ook wel eens een houten schrijfbord. Zie *schrijfbord*.
- SCHRIJFLETTER, z. n., v., *der*, of *van de schrijfletter*; meerv. *schrijfletters*. Van *schrijven* en *letter*. In tegenoverstelling van *drukletter*, zoodanig slag van letters, als men schrijft; gelijk als *schrijfkint*, in tegenoverstelling van *drukinkt*, die gene is, waarmede men schrijft: *er waren fraaije schrijfletters opgegraveerd*.
- SCHRIJFMEESTER, z. n., m., *des schrijfmeesters*, of *van den schrijfmeester*; meerv. *schrijfmeesters*, van *schrijven* en *meester*. Iemand, die aan de huizen onderwijs in het schrijven geeft.
- SCHRIJFPAPIER, z. n., o., *des schrijfpapiers*, of *van het schrijfpapier*; zonder meerv. Van *schrijven* en *papier*. In tegenoverstelling van *postpapier*, *mediaan papier*, *drukpapier*, *grauw papier*, enz. Zoodanig papier, als waarop men gemeenlijk schrijft: *het is op fraai schrijfpapier gedrukt. Hoe veel kost een riem van dat schrijfpapier?* Van hier *schrijfpapieren*, van *schrijfpapier*.
- SCHRIJFPRIEM, z. n., m., *des schrijfpriems*, of *van den schrijfpriem*; meerv. *schrijfpriemen*. Van *schrijven* en *priem*. Eene stift waarmede men op een tafeltje, of elders, schrijft, of waarmede de Romeinen op hunne gewaste tafeltjes plagten te schrijven, en waaraan zij den naam van *stylus* gaven.
- SCHRIJFSTIJL, z. n., m., *des schrijfstijls*, of *van den schrijfstijl*; zonder meerv. Van *schrijven* en *stijl*. In tegenoverstelling van den *gemeenen volkssijl*, de stijl waarin men gemeenlijk schrijft, gelijk als *schrijftaal*, in tegenoverstelling van de *gemeene volks-*
- taal*, de taal is, waarvan men zich in het schrijven bedient: *die woordvoeging is in den schrijfstijl niet gebruikelijk*. Voorts ook de stijl van eenig bijzonder mensch in deszelfs schriften: *zijn schrijfstijl is voortreffelijk*. Daarentegen zijn iemands *schrijftrant* en *schrijfswijze* over het algemeen de trant en wijze, waarop hij schrijft, zonder bijzondere bepaling bij zijnen stijl.
- SCHRIJFTOR, z. n., v., *der*, of *van de schrijftor*; meerv. *schrijftorren*. Verkleinw. *schrijftorretje*. Van *schrijven* en *tor*. Zeker slag van torren, dat zich binnen den bast van doode boomen allerlei gangetjes vormt, die naar letters, of karakters gerekend worden te zweemen, en waarvan dit diertje zijnen naam bekomen heeft. In het lat. *micographus*.
- SCHRIJFTUIG, z. n., o., *des schrijftuigs*, of *van het schrijftuig*; zonder meerv. Van *schrijven* en *tuig*. Allerlei schrijfgereedschap, zoo als een inktkoker, bij Kil. *schrijftoris* en *schrijfkoker* genoemd, eene *schrijfvlade*, een *schrijflessenaar*, een *schrijfmes*, welken naam een pennemes voert, in: *versneet hijse met een schrijfmes*. [Bijbelv.] Bij Kil. *schrijfmessen* en *pennemesken*, eene *schrijfpenn*, of *schrijfveder*, enz.
- SCHRIJFZUCHT, z. n., v., *der*, of *van de schrijfzucht*; zonder meerv. Van *schrijven* en *zucht*, zie *zucht*. In het hoogd. *Schreibekitzel*. Begeerte tot schrijven: *de schrijfzucht prikkelt haar onophoudelijk*. Van hier *schrijfzuchtig*, anders *schrijfsiek*, onophoudelijk geprikkeld door begeerte, om voor het publiek te schrijven, en hetzelfde door evenveel welke schriften te onderhouden.
- SCHRIJLINGS, zie *schrijdelings*.
- SCHRIJN, z. n., o., *des schrijns*, of *van het schrijn*; meerv. *schrijnen*. Eene kast of kist: *men breekt in 't schrijn der vorstinne*. [Hooft.] Een juwelkistje: *wat heimelijke pracht oock in de schrijnen schuilt*. [J. de Deck.] In Twente *schreen*: *als mede het vlas en gaaren, so in het schreen was berustende*. [Overijss. Advijsb.] Oulings *scrine*, dat bijzonderlijk wegens eene doodkist, ook voor eene kas, waarin men de overblijfsels der heiligen bewaarde, werd gebruikt: *ende gout daer men mede zoude begade sint Aelbrechts scrine*. [M. Stok.] *Sinte Clemens scrine met sinen reliquien*. [Guld. legend.] — Mel. Stoke bezigt het ook vrouwelijk: *vol heilichdoms ene scrine offerde hi*. Zamenstell.: *schrijnhout*, *schrijnmaecker*, *schrijnwerck*, bij Kil., en het thans nog gebruikelijke *schrijnwerker*, kastenmaker, kistenmaker.
- Schrijn*, platduitsch *schreen*, angels. *scrin*, eng. *shrine*, zweed. *skrin*, ijsl. *skryn*, oudfr. *escrin*, ital. *scrinio*, *scrigno*, *ciscranno*, sp. *escrinon*, middeleeuw. lat. *escrinium*, lat. *scrinium*, schijnt met *schrank* van eenen oorsprong te zijn.

SCHRIJVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrijude, heb geschrijnd.* Dit woord bezigt men nopens eene knelling, of wrijving, die ontvelling veroorzaakt: *het keurstijf schrijnde haar onder den linker arm.* Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd, en een bijzondere eigendom van onze taal te zijn.

SCHRIJVE, zie *schrijver*.

SCHRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schreef, heb geschreven.* Eigenlijk, graveren, met een graveerijzer, of ander puntig werktuig, eene of meer letters in hout, steen, metaal, enz. brengen, hetwelk de oudste manier van schrijven was: *hij schreef op de tafelen de woorden des verbonds, de tien woorden.* [Bijbelv.] Letters in gewaste tafeltjes griffelen: *de Romeinen schreven met hunne stiften.* Letters in het zand vormen: *hij schrijft met een stokje op den grond. Maer Jesus nederbuckende schreef met den vinger in de aerde.* [Bijbelv.] Door middel van eene pen met inkt, of van krijt, potlood, en meer andere afverwende dingen, hetzelfde doen: *schrijft dit ter gedachtenisse in een boek.* [Bijbelv.] *Was alles in uw boek geschreven.* [L. D. S. P.] Oneigenlijk, zegt men niet alleen van den persoon, die zulks doet, dat hij *wel* of *kwalijk* schrijft, maar ook van de pen, die hij gebruikt: *die pen schrijft ellendig slecht.* Hetzelfde werktuig wordt gezegd *niet te willen schrijven.* Voorts is *schrijven* meermalen, bijzonderlijk, afschrijven: *hij schrijft voor den kost.* Opstellen maken: *een recept, eene rekening, een boek schrijven.* *Hij heeft veel over de Hollandsche taal geschreven.* Eenen brief schrijven: *ik zal morgen schrijven. Iemand, of aan iemand, schrijven,* is eenen brief voor hem vervaardigen en verzenden, *zich schrijven* is, zich in het onderschrift van brieven, of elders, noemen: *hoe schrijft gij u?* welken naam geeft gij u zelve in het onderschrift van brieven, enz. *Wel, of kwalijk, schrijven,* is niet slechts tot het maaksel der letters betrekkelijk, maar ook tot de taal, waarin men schrijft: *zij schrijft haar Fransch, of het Fransch, zeer wel, zij schrijft zeer goed Fransch, of zeer wel in het Fransch;* tot den stijl van een opstel: *dat verhoog is fraai geschreven;* en tot deszelfs innerlijken aanleg: *daarover kan niemand beter schrijven, dan hij gedaan heeft.* Eindelijk wordt het *schrijven* in plaats van het *geschrijf* gebruikt: *zijne onkunde straalt in al zijn schrijven door;* bijzonderlijk, met betrekking tot eenen brief: *ik heb uw schrijven wel onttangen.* Van hier *geschrijf, schrijfster, schrijve,* bij Kil., *schrijver, schrijverij.* Zamenstell.: *schrijfbehoefte, papier, pen, inkt, enz., schrijfboek, schrijfbord, schrijfdag, schrijffuil, schrijffout,*

schrijfgetouw, schrijfkamer, schrijfkantoor, schrijfkoker, schrijfkunst, schrijflade, schrijflei, schrijflennaar, schrijfletter, schrijfloon, schrijflust, schrijfmeester, schrijfmes, schrijfpapier, schrijfspen, schrijfpriem, schrijfschalie, bij Kil., schrijfschool, schrijfstijl, schrijftaal, schrijftafel, schrijfteeken, schrijftijd, schrijftor, schrijftrant, schrijfveder, schrijfvertrek, schrijfwijze, schrijfziek, schrijfzucht, schrijvenstijd, anders schrijftijd, tijd, om te schrijven; bijzonderlijk, om brieven te schrijven; tijd, waarop er moet worden geschreven: het begint waarlijk schrijvenstijd te worden. Wanneer die tijd op vast bepaalde dagen valt, geeft men daaraan den naam van *schrijfdagen;* en de kooplieden geven daaraan dien van *postdagen,* omdat zij doorgaans op elken postdag brieven te schrijven hebben. Voorts ook tijds genoeg tot schrijven: *ik heb heden volstrekt geenen schrijvenstijd, enz. Aanschrijven, afschrijven, enz.*

Schrijven, vries. *schriuwen,* hoogd. *schreiben,* Otrid. *screiban,* Kero *scriban,* neders. *schreven,* zweed. *skrifva,* bretan. *skriwa,* ierl. *schriobam,* wallis. *ysgrioeny,* fr. *écrire, of écrire,* sp. *escribir,* ital. *scrivere,* lat. *scribere,* gr. *γράφειν,* is verwant aan *graveren, graven, griffen, griffelen,* en met deze woorden zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SCHRIJVER, z. n., m., *des schrijvers, of van den schrijver;* meerv. *schrijvers.* Verkleinw. *schrijvertje.* Al wie letteren op papier, parkement, enz. vormt. Dezen algemeenen zin heeft het woord, als men zegt: *het is geen beste schrijver.* Voorts, al wie eenig opstel vervaardigt: *wie is de schrijver van dien brief, van dat boek, enz.? Het is een der beste schrijvers over de regten, enz.* Al wie eenig opstel afschrijft, een afschrijver. In plaats van dit *schrijver* vindt men bij Kil. in navolging van het lat. *scriba,* en het oudfr. *escrivain, schrijve,* en *schrijveijn,* en op menige plaats van den Statenbijbel *schriftgeleerde,* zoo als in: *te vergeefs werkt de valsche penne der schriftgeleerden.* Voorts wordt *schrijver* in denzelfden Statenbijbel meermalen voor geheimschrijver gebruikt: *aldaer saten alle de vorsten: Elisama de schrijver, enz. Hilka antwoordde, ende seide tot Saphan den schrijver.* En voor boekhouder: *want uit de Leviten waren schrijvers, ende ambtlieden, ende poortiers.* Eveneens worden de boekhouders op eene Stadswaag, en meer andere soortgelijke ambtenaren, in Vriesl. en elders, *schrijvers, schrijvers, of schriuwers,* genoemd; en geeft men dien naam aan eenen bekenden ambtenaar op een schip van oorlog: *hij vaart als schrijver, of voor schrijver, ten oorlog.* Van hier *schrijverschap, schrijverske, schrijverske, of schriu-*

verske, zoo als men de vrouw van eenen schrijver in Vriesland noemt. Zamenstell.: *Afschrijver*, *briefschrijver*, *broodschrijver*, *fabelschrijver*, *geheimschrijver*, *geschiedschrijver*, *kantoor-schrijver*, *loonschrijver*, *naschrijver*, *paskwilschrijver*, *prulschrijver*, *scheepsschrijver*, *stadsschrijver*, *tegenschrijver*, *uitschrijver*, *vertoogschrijver*, *waagschrijver*, enz.

Schrijver, hoogd. *Schreiber*, Otfrid. *scribar*, neders. *schriever*, vries. ook *schriver*, of *schriuwer*, ital. *scrivano*, fr. *écrivain*, bij Kil. *schrijve*, lat. *scriba*, komt van *schrijven*.
SCHRIJVERIJ, z. n., v., *der*, of *van de schrijverij*; zonder meerv. De werkzaamheid van eenen schrijver, boertender wijze als een ambacht beschouwd: *is hij ook al aan de schrijverij?* In denzelfden boertenden zin begrijpt men de gezamenlijke schrijvers van boeken en boekjes onder den naam van het *schrijversgild*.

SCHRIJVERSCHAP, z. n., v., *der*, of *van de schrijverschap*; zonder meerv. De gezamenlijke schrijvers: *hij zal de gansche schrijverschap op den hals krijgen*. Onz. voor de bediening, de werkzaamheid van eenen schijver.

SCHRIK, z. n., m., *des schriks*, of *van den schrik*; meerv. *schrikken*. Verkleinw. *schrikje*. Eene hevige ontroering, welke door de plotselingsche aanschouwing, of gewaarwording, van iets beangstigends veroorzaakt wordt: *iemand schrik aanjagen*. *Zwijmen voor den schrik*. [Huygens.] *Door den schrik doen vlieden op het oogenblik*. [L. D. S. P.] *Strax zal ze kouden schrick door al zijn leden jagen*. [De Deck.] *Dat gaf een nieuwen schrik*. [Vond.] Deze ontroering wordt in den Statenbijbel door *verschrickinge* aangeduid, zoo als in: *maer voor den werckers der ongerechtigheijt is het verschrickinge*. Daarentegen is *schrik* aldaar het verwekken van zulk eene ontroering, zoo als in *de schrick eens Konings is als het brullen eens jongen leeuws*; of een schrik verwekkend voorwerp, zoo als in *ik stelle u tot eenen schrick voor u selven, ende voor alle uwe liefhebbers*. Eveneens zegt men nog steeds: *hij was een schrik voor al zijne vijanden*. *De schrik des grooten oceaans*. *Dan velt u rechterhand, hun schrik, hen neder in een oogenblik*. [L. D. S. P.] *Ten schrick der zee-tijrannen*. [Vond.] Voorts is *schrik* dikwijls evenveel, als *afschrik*: *zij kreeg er eenen schrik van*. *Die eenen schrik hadden*. [Hooft.] *Daer 't naberouwen flux op volgt met smart en schrik*. [Vond.] *Iemand eenen schrik voor het kwade inboezemen*, is, hem daarvan afschrikken. *Uit schrik voor iemand, of iets, is uit ontzag en vrees: elk kwam, uit schrik, geveinsd mij hulde bien*. [L. D. S. P.] Eindelijk is *met den schrik vrijkomen*, het geveerde kwaad niet dadelijk ondervinden;

maar *met een klein schrikje vrijkomen*, slechts een weinigje schrikken; en wordt iemands ontroering over de plotselingsche verschijning van iets goeds en wenschelijks ook wel eens met den naam van *schrik* bestempeld: *wee onverwachte verschijning, hoe gewenscht anders ook, veroorzaakt mij eenigen schrik*. Van hier *schrikachtig*, *schrikken*, enz. Zamenstell.: *schrikbeeld*, *schrikmiddel*, *schrikpoeder*, *schrikverwekker*, enz. *Afschrik*, *doodschrik*, enz.

Schrik, hoogd. *Schreck*, en *Schrecken*, is eigenlijk hetzelfde als *krik*, *krak*, eng. *crack*, fr. *crac*, *cric*, ital. *criech*, *crizzo*, hoogd. *Schrick*, het geluid van iets, dat aan stukken springt. Zie verder *schrikken*.

SCHRIKACHTIG, bijv. n., *schrikachtiger*, *schrikachtigst*. Van *schrik* en *achtig*, voor *haftig*, zie *achtig*. *Schrik hebbende*, hoogd. *schreckhaft*. In het gebruik, vatbaar voor *schrik*: *gij zijt al te schrikachtig*. *Ik was voorheen veel schrikachtiger, dan ik thans ben*. Van hier *schrikachtigheid*.

SCHRIKBEELD, z. n., o., *des schrikbeelds*, of *van het schrikbeeld*; meerv. *schrikbeelden*. Verkleinw. *schrikbeeldje*. Van *schrik* en *beeld*. Eigenlijk, een schrikverwekkend beeld, een bullebak. In het gebruik overdragtelijk, een onheil, dat door iemands verbeelding gevormd wordt: *des boosdoeners geweten beangstigt hem met duizend en duizend schrikbeelden*.

SCHRIKDIER, z. n., o., *des schrikdiers*, of *van het schrikdier*; meerv. *schrikdieren*. Van *schrik*, *schrikken*, en *dier*. Een schrik aanjagend dier, monster, schrikgedrogt.

SCHRIKGEDROGT, zie *schrikdier*.

SCHRIKELDAG, zie *schrikkeljaar*.

SCHRIKELJAAR, z. n., m., *des schrikkeljaars*, of *van het schrikkeljaar*; meerv. *schrikkeljaren*. Van *jaar* en *schrikken*, springen. Zie *schrikken*. In het eng. *leapyear*, springjaar. Het jaar, dat aan het einde van de maand Februarij, die men dan *schrikkelmaand* noemt, eenen dag, die den naam van *schrikkeldag* voert, verspringt, of eenen dag meer krijgt, dan andere jaren: *om het vierde jaar is er een schrikkeljaar*.

SCHRIKKELIJK, bijv. n. en bijw., *schrikkelijker*, *schrikkelijkst*, hoogd. *schrecklich*, pool. *scrogi*. Hetzelfde als *verschricketlijk*; doch daaruit niet zamengetrokken; maar afkomstig van het bedr. w. *schrikken*, *verschrikken*, zie *schrikken*. Met *schrik* en *vrees* vervullende: *een schrikkelijk tooneel van ellende*. *Daer sullen oock schrickelicke dingen ende groote teekenen van den hemel geschieden*. [Bijbelv.] *Schriklijk spookende oorloghsvolk*. [Vond.] Voorts ook heel groot: *eene schrikkelijke beweging op den kansel maken*; en, als bijw., zeer: *gij bedriegt u schrikkelijk*. Eindelijk wordt *schrikkelijk* als een tuschenwerpsel van uitroeping gebezigd: *wel, schrik-*

kelijk! wat zijt gij rijk! Van hier schrikkelijheid.

SCHRIKKELMAAND, zie *schrikkeljaar*.

SCHRIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schrikte, heb geschrikt.* Onzijdig. oulings, even als het hoogd. *schrecken*, (van waar *Heuschrecke*, sprinkhaan,) Notk. *serecchen*, Otfrid. *skrikkan*, springen, welke beteekenis Kil. daaraan nog geeft. Voorts, door eigenlijk gezegden schrik bevangen worden: *ik schrik, dat mijn hart in mijn lijf opspringt. Het geweldige schrikken deed hem achteruit springen.* Met afschrik vervuld worden: *men behoorde voor zulk een wanbedrijf te schrikken.* Met ontzag en vrees bezielde worden: *schrikt voor zijn glansrijk aangezicht.* [L. D. S. P.] IJzen: *dat bloedige moordtooneel deed mij derwijze schrikken, dat mij het haar te berge rees.* Door de onverwachte verschijning van iets goeds en wenschelijks ontroerd worden: *toen zij de deur opende, en mij daarvoor zag staan, schrikte zij wezenlijk. Zoo veel gelds! Het is om er van te schrikken!* Boertender wijze: *wel, kind! ik schrik er van; zulk mooi speelgoed!* In eenen bedrijvenden zin was *schrikken* oulings even als het hoogd. *schrecken*, en *schrechen* bij Strijk., met schrik vervullen: *ghij waent te schrikken ons gemoet.* [Vlaerd. Redenr.] Intusschen wordt de plaats van dit *schrikken* reeds in den Statenbijbel door *verschrikken* vervangen; even als die van het onzijd. *schrikken* door *verschrikt* worden, en die van *schrik*, door *verschrikking*; zie *schrik*. Eindelijk geeft Kil. aan *schrikken* de beteekenis van schrijden, en die van met geschrante beenen loopen. Ja zijne aantekening, dat men den naam van *schrikschoenen* in het vlaamsch aan schaatsen gaf, bewijst dat *schrikken* oulings, evenzeer als *schrankelbeenen*, en *schrankelen*, voor schaatsrijden gebruikelijk moet zijn geweest. Van hier *schrikkelijk*, enz. Zamenst.: *schrikkeldag, schrikkeljaar, schrikkelmaand. Afschrikken, verschrikken, enz., onverschrokken*, enz.

Schrikken, hoogd. *schrecken*, is eigenlijk hetzelfde als het hoogd. *schrecken*, ital. *scrichiare, cricchiare*, en *criccare*, fr. *craquer*, eng. *crack*, aan stukken springen, en, evenzeer als het stamwoord *schrik*, klanknabootsend.

SCHRIKMIDDEL, z. n., o., *des schrikmiddels*, of *van het schrikmiddel*; meerv. *schrikmiddelen*. Verkleinw. *schrikmiddeltje*. Van *schrik*, en *middel*. Een hulpmiddel tegen de kwade gevolgen van den schrik; zoo als eene aderlating, water, waarin keukenzout, of salpeter, onthonden is, een meugsel van evenveel salpeter, krecftsoogen, en middelzout, en meer andere zoogenoemde schrikpoeders.

SCHRIKPOEDER, zie *schrikmiddel*.

SCHRIL, bijv. n. en bijw., *schriller, schrilst*.

Eigenlijk als van koude, bibberig en huiverig. In het gebruik, overdragtiglijk, schroomvallig, van iemands gelaat gesproken: *hij heeft eenen schrillen uitkijk. Zij keek ons nog schriller aan, dan hij.* Bij Vond. komt het werkw. *schrillen* voor: *een schrillend hart*.

SCHRINDE, zie *schronde*.

SCHROBBEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrobde, heb geschrobd.* Een klanknabootsend woord, dat wegens eene ruwe afborsteling van eenen pot, eenen vloer, eene straat, met daartoe geschikte werktuigen, gebezigd wordt: *hebt gij de straat haast geschrobd?* En wegens een ruw krabben van iemands lijf: *hoe schrobt gij u zoo?* Van hier *geschrob*, het *schrobben*, als z. n. gebruikt, *schrobber, schrobbing, schrobster*, enz. Zamenstell.: *aanschrobben, afschrobben*, enz.; *schrobnet*, een vischnet, waarmede men langs den grond schrobt, of hetwelk men over den grond haalt, om visschen te vangen, enz.

Schrobben, neders. *schrubben*, eng. *scrub*, zweed. *skrubba*, is van eenen noordelijken oorsprong.

SCHROEBER, z. n., m., *des schrobbers*, of *van den schrobber*; meerv. *schrobbers*. Al wie, of wat, schroeft. In Vriesland een werktuig, dat elders den naam van *boender* voert, en een bediende van den gaarder van impost. Bij Kil. een schraper, een diefleider, een schavuit, een aflegger van lijken, die besmettelijk zijn, enz. Anders oul. ook *schrob*: *sommige oude schrobben, die daer waren.* [Moerm.] Het vrouwel. is *schrobster*.

SCHRODEN, Kil. *schrooden*, bedr. w., gelijkvl. *Ik schroodde, heb geschrood.* Volgens Kil. ook *schroijen*; en dus evenveel, als *schrooijen, schrooijen*. Oulings knotten, besnoeijen, in stukken snijden, enz.: *schrooden het geld.* Van de Wal heeft *schroden den wijn*, voor verwerken. Van hier *schroder*, zamenstell.: *schrodergeld*. Van hier bij denzelfden Kil. *schroode*, of *schroije, schroijelinck, schroodelinck*, en *schroodsel*; zie *schroot*; *schrooder*; zie *schroor*; en *schroodinghe*. Zamenstell.: *schroodijser*.

Schroden, hoogd. *schroten*, neders. *schraden*, zweed. *skrâda*, angels. *screadan*, eng. *shred, shroud*, Ulphil. *skreitan*, is een oud woord van noordschen oorsprong.

SCHROEF, z. n., v., *der, of van de schroef*; meerv. *schroeven*. Verkleinw. *schroefje*. Een werktuig, uit eenen cilinder, die slangwijze gegroefd is, en eenen koker, waarin de cilinder sluit, bestaande: *als eene schroef door eene handspak bewogen wordt, is hare kracht geweldig.* Ook wel eens de enkele cilinder met uitsluiting van den koker: *de schroef past niet in de moer*, zoo als men den koker noemt. Verschillende werktuigen,

die door middel van eene schroef geopend en gesloten worden: *zet het in de schroef en vijl het af. Iemand de schroeven op de duimen zetten*, hem pijnigen. Sprekw.: *op losse schroeven staan*, onbepaald en wankelbaar zijn. Van hier *schroeven*. Zamenstell.: *schroefgang*, de slangwijze uitgeholde gang van eene schroef, of derzelve moer; *schroefshoren*, zeker slag van kinkhorens, lat. *turbo*; *schroefrad*, het getakte rad, waardoor de gangen van eene zoogenoemde *schroef zonder einde* bewogen worden; *schroefstaart*, de staart van den cilinder van een bijzonder slag van schroeven, dat naar dien staart genoemd is; *schroefswijze*, *schroefstap*, de cilinder van eene schroef, *schroevenboom*, enz. *Lijk-schroef*, schroef van eene doorkist; *moer-schroef*, *staartschroef*, *voorschroef*, enz.

Schroef, hoogd. *Schraube*, neders. *schruve*, eng. *screw*, zweed. *skruf*, fr. *écrou*, pool. *szruba*, finl. *scruiwi*, is misschien verwant aan *groef*.

SCHROEFWIJZE, bijw., van *schroef* en *wijze*, op de wijze van eene schroef: *vele kinkhorens zijn schroefswijze gevormd*.

SCHROEIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schroeide, heb geschroeid*. Anders *schrooijen*. Bij Kil. *schrooijen*, *schrooden*. Eigenlijk, afknotten. Bijzonderlijk eenen staak, bij gebreke van snijden werktuigen, door middel van vuur knotten, zoo als men oudtijds dikwijls deed. Voorts afbranden, zegen: *kom zoo dicht niet aan het vuur; gij zoudt uwe kleederen schrooijen. Ik schroeide mijn hoofdhaar aan de kaars*. Ook wel eens, onzijdiglijk, zich zegen: *er moet vast iets schrooijen; mij dunkt, ik ruik het*. Van hier het *schrooijen*, dat, als z. n. de daad van het bedrijvende en onzijdige *schrooijen* beide even zeer aanduidt. Zamenstell.: *afschrooijen*, *verschrooijen*, enz.

SCHROEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schroefde, heb geschroefd*. De werking van den cilinder van eene schroef doen ondervinden: *om hem te doen klappen, begon men hem de duimen te schroeven. Dat met de lijkschroef 't harte schroeft*. [Voud.] *Geld, penningen schroeven. Iets vast ineen schroeven*, is, het door middel van eene of meer schroeven vast ineen drukken. *Iets ergens aan vast schroeven*, het met schroeven daar aan vast maken. *Iets dicht schroeven*, het door middel van schroeven sluiten. *Iets open schroeven*, het door het opendraaijen van eene of meer schroeven ontsluiten. *Iets los schroeven*, het op de gezegde wijze los maken. *Iets lossen schroeven*, het op de gezegde wijze lossen maken. *Het schroeven*, als z. n., duidt de daad van schroeven aan. Zamenstell.: *aanschroeven*, *afschroeven*, *inschroeven*, enz. Huyghens bezigt *schroeven* ook voor zuipen: *soo leghe staegh en schroeft*.

Schroeven, hoogd. *schrauben*, neders.

schruven, zweed. *skrufva*, fr. *écrouer*, eng. *screw*.

SCHROEVENBOOM, z. n., m., *des schroevenbooms*, of *van den schroevenboom*; meerv. *schroevenboomen*. Van *schroeven* en *boom*. Een boom, die als het ware schroeven voortbrengt, of schroefswijze gekronkelde zaadhuisjes draagt: *de schroevenboom wordt in Oost- en Westindie gevonden*. In het lat. *helicteres*.

SCHROK, zie *schrokken*.

SCHROKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrookte, heb geschrookt*. Zegen: *het vel is geschrookt*. [Halma.] Van hier *schrokking*.

SCHROKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrokte, heb geschrokt*. Gulzig opslokken: *waarom schrokt gij het eten zoo? Dat komt van zulk schrokken! Het schrokken* wordt, als z. n., voor de daad van schrokken gebruikt. Van hier *geschrok*, en *schrokker*, een gulzige eter: *het is een rechte schrokker*. Voor *schrokker*, zegt men ook *schrok*: *zie dien schrok weer eens gulzig eten*. Zamenstell.: *schrokdarm*; *inschrokken*, *opschrokken*, enz.

SCHROKKIG, bijv. n. en bijw., *schrokkiger, schrokkigst*. Gulzig: *wat eet hij schrokkig! schrokkige onderkruiping*. [Oud.]

SCHROLLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schrolde, heb geschrold*. Eene knorrige luim hebben: *hij begint weer te schrollen*. Zulk eene luim door eene bitse hekeling van iemand, of iets, aan den dag leggen: *gi, behoeft daar zoo niet op te schrollen*. Van hier *geschrol*. Het woord komt van het thans ongebruikelijke *schrol*, hoogd. *Schrolle*, neders. *schrulle*, een aanval van krankzinnigheid, of kwade luimen, verwant aan *gril* en *grol*. Zie deze woorden.

SCHROMELIJK, bijv. n. en bijw., *schromelijker, schromelijkst*. Van *schromen*. Vreesselijk, ijsselijk: *wat is dat eene schromelijke steilte. Het was voor ons een schromelijk vooruitzicht*. Als tusschenwerpsel wordt het, even als meer andere dergelijke woorden, boertenderwijze gebruikt. Zie *schrikkelijk*. Als bijw. heeft het den zin van schroomachtig, schroomhartig, schroomvallig, beschroomdelijk: *hij tast de zaak al te schromelijk aan*. Van hier *schromelijkheid*, vreesselijkheid.

SCHROMELOOS, bijv. n. en bijw., *schromelooser, schromeloost*. Anders *schroomteloos*. Zonder schroom en vrees, onbeschroomd. Van hier *schromeloosheid*.

SCHROMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik schroomde, heb geschroomd*. Eigenlijk, beven, sidderen, bevreesd zijn: *waer schroomt gij voor? wij schroomen voor geen lijn*. [Voud.] *Maer voor wien hebt gij geschroomt ofte gevreesd?* [Bijbelv.] Zwaarigheid maken: *ik schroom het te zeggen. Wie zou niet schromen, om zulks te doen*. Bedrijvend, vreezen, duchten, ontzien: *wij schromen geen en dwingeland. Zoo heb ik nooit een zwaaren*

- vat te schroomen.* [L. D. S. P.] Van hier *schromelijk*, *schromelijkheid*, *schroom*, enz., *schroomenisse*, *schroominghe*, *schroomsel*, bij Kil., en *schroomte*, of *schreumte*, want dus wordt dit woord ook wel eens uitgesproken, even als men in plaats van *schroom* wel eens *schreum*, en in plaats van *schromen* wel eens *schreumen* bezigt.
- SCHROMIG**, bijv. n. en bijw., *schromiger*, *schromigst*. Beschroomd, schroomachtig: *hij is al te schromig*. Van *schroom*.
- SCHROMPE**, *schrompel*, *schrompele*, bij Kil. een rimpel, in het hoogd. *Schrimp*, *Schrump*, *Schrumpel*, neders. *rumpel*, *rimpel*. Van hier *schrompelen*, rimpelen, hoogd. *schrumpfen*, en *schrumpeln*, neders. *schrumpen*, zweed. *skruppen*; en *schrompelig*, hoogd. *schrumpfig*, en *schrompelig*. Dit woord is niet slechts verwant aan *rimpel*, *ripelen*, maar ook aan *krimp* en *krimpen*.
- SCHRONDE**, *schrinde*, *schrunde*, bij Kil. eene kloof, spleet, scheur, in het hoogd. *Schrund* en *Schrunde*. Van hier *schronden* en *schrinden*, hoogd. *schrunden*, spijten, scheuren. Dit woord is verwant aan *schrans*, en *schransen*; zie deze woorden; en allen gezamenlijk zijn hunne beteekenis aan hunnen klank verschuldigd.
- SCHROOM**, z. n., m., *des schrooms*, of *van den schroom*; zonder meerv. De daad van schromen, vrees, bekommering: *door aengejaegden schroom*. [Vond.] *Heb daarvoor geen schroom*. Zamenst.: *schroomachtig*, *schroomachtigheid*, — *tiglijk*, *schroomhartig*, *schroomhartigheid*, — *tiglijk*, *schroomvallig*, *schroomvol*, enz. Dit woord komt van *schroomen*, beteekent eigenlijk eene heving, siddering.
- SCHROOMTE**, *schreumte*, z. n., v., *der*, of *van de schroomte*; zonder meerv. Een woord van den vorm van *schaamte*. Beschroomdheid: *of dat eenige schreumte maaken mogte*. [Hoofst.] *Zonder schroomte*, zonder bekommering, vrees, of schroom.
- SCHROOMTELOOS**, zie *schromeloos*.
- SCHROOR**, z. n., m., *des schroors*, of *van den schroor*; meerv. *schroors*. In Vriesland, een kleermaker, een snijder: *de schroor moet et net te liets meitsje*, de snijder moet het niet te klein maken. Van hier *schroorkjen*, of *schrorkjen*, kleermaken; enkel gebruikelijk in de onbepaalde wijze: *hij giet op et schroorkjen*, hij gaat op het kleermaken, hij leert het kleermaken. Dit woord komt van *schroden*, of *schrooden*; zie *schroden*: en is samengetrokken uit *schrooder*, *schröder*, hoogd. *Schröter*, neders. *schrader*, zweed. *skråddare*, in oostvriesl. *schroeder*; blijkens: *Schnieder oder Schroeder*, bij v. Hass. aantek. op Kil.
- SCHROOT**, z. n., o., *van het schroot*; zonder meerv. Bij Kil. *schroijs*, *schroijelinck*, of *schroode*, *schroodelinck*, en *schroodsel*. Hoogd. *Schröt*. Eigenlijk, al wat ergens afgeknot, afgehakt, of afgesneden wordt. In het hoogd. van menigerlei gebruik; maar bij ons enkel brokken van ijzeren staven, en ander ijzerwerk, in plaats van kogels op het scheepsgeschut gebruikt. *Met schroot schieten*. Zamenstell.: *schrootzak*, een zak, of zakje, met schroot opgevuld, om hetzelfde, dus ingepakt, op het stuk te laten loopen, enz. Het stamwoord is *schrooden*, of *schroden*.
- SCHUB**, *schubbe*, anders ook *schob*, *schobbe*, z. n., v., *der*, of *van de schub*; meerv. *schubben*. Verkleinw. *schubbetje*. Een klein en dun hoornig schijfje, dat met andere zulke schijfjes vereenigd, het lijf van eenen visch en meer andere dieren bekleedt: *sommige miereneters hebben schubben in plaats van schilden op het lijf*. *Met goude spickelen en hoofd en roode schub*. [Vond.] *Schubbe van den visch*. [Kil.] Voorts is *schobbe* en *schop*, bij Kil., al wat dekt, en vindt men bij denzelfden Kil., *schubbe*, *roofken van de wonde*, en *schubben des hoofds*, gemeenlijk met den naam van *berg* bestempeld. Eindelijk gaf men den naam van *schub*, of *schop*, oulings, ook aan kleine ijzeren plaatjes, die, schubswijze met elkanderen vereenigd, op het lijf der krijgsknechten een ondoordringbaar pantsier vormden. Deze beteekenis heeft *schob*, of *schub*, in *schobbejak*, hoogd. *Schubbejack* en *Schubbiak*, en in *schobberd*. Want hierdoor wordt eigenlijk een krijgsknecht aangeduid; en het hatelijke van den hedendaagschen zin dier woorden is oorspronkelijk uit het leed, hetwelk men oudtijds vrij algemeen van den krijgsman te verduren had. Voorts komt van *schob*, of *schub*, *schobachtig*, of *schubachtig*, *schubbig* en *schubben*. Zamenstell.: *schubdier*, *schubswijze*, *schubvisch*, *schubwortel*, enz.
- Schub*, neders. *schubbe*, *schuwwe*, hoogd. *Schuppe*, boh. *ssupina*, schijnt verwant aan het hoogd. *Scheibe*, neerd. *schijf*, zie *schijf*.
- SCHUBACHTIG**, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *schub* en *achtig*. Anders ook *schobachtig*. Aan *schubben* gelijkende.
- SCHUBBEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schubde*, *heb geschubd*. Bij Kil. van *schubben* ontblooten: *schubben den visch*. *Geschubd* wordt gebezigd in den zin van met *schubben* voorzien: *het geschubde vee*, de visschen.
- SCHUBBIG**, zie *schub*.
- SCHUBDIER**, z. n., o., *des schubdiers*, of *van het schubdier*; meerv. *schubdieren*. Verkleinw. *schubdiertje*. Eigenlijk, evenveel welk dier, dat geschubd is. In het gebruik, bijzonderlijk, een geschubd slag van miereneters, in Oostindie *pangoeling* genoemd.
- SCHUBSWIJZE**, bijw., van *schubs* en *wijze*. Op de wijze van *schubben*: *de leijen worden op*

een dak schubswijze over elkanderen henen gelegd.

SCHUBVISCH, z. n., m., *van den schubvisch*; meerv. *schubvisschen*. Verkleinw. *schubvischje*. Van *schub* en *visch*. Een geschubde visch: *alle schubvisschen, die vinnen hebben, mogen door de Joden gegeten worden.*

SCHUBWORTEL, z. n., m., *des schubwortels, of van den schubwortel*; meerv. *schubwortelen, of schubwortels*. Van *schub* en *wortel*. Een plantgewas met schubachtige wortelen, hoogd. *Schuppenwurz*, lat. *lathraea*.

SCHUDE, z. n., m., *des schudde*, of *van den schudde*; meerv. *schudden*. Een slechte karel, schurk, landlooper, galgebok: *schudden en schalken*. [Hooft.] Deze beteekenis heeft *schudde* misschien van uitschudden. Voorts was *schudde*, volgens Kil., oulings eene gaffel, of vork, waarmede men het stroo voor de beesten schudt, in het hoogd. *Schüttgabel*.

SCHUDEBOL, z. n., m., *des schuddebols, of van den schuddebol*; meerv. *schuddebollen*. Van *schudden* en *bol*. Iemand, wiens hoofd uit ouderdom gestadig heen en weder schudt: *zie het hoofd van dien grijzen schuddebol eens beven*. Van hier *schuddebollen*, als het ware voor schuddebol spelen, het hoofd uit ouderdom, of anderzins, gestadig heen en weder schudden: *schuddebollen van lacchen*. [Kil.]

SCHUDDING, zie het volgende.

SCHUDDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schuddede, heb geschud*. Iets hevig heen en weder bewegen: *schud den boom nog wat harder. Appelen, peren, schudden*, dezelve met den boom heen en weder bewegen, om ze daarvan te doen afvallen: *ik wil dat ooft niet geschud, maar geplukt, hebben. Het hoofd schudden*, hetzelfde heen en weder bewegen, om aan te duiden, dat men iets niet toestemt: *in plaats van te spreken, schuddede zij haar hoofd*; of tot betoon van misnoegen en verontwaardiging: *die voorbij gingen, lasterden hem, schuddende hare hoofden*. [Bijbelv.] *Schud elk het hoofd om ons verdriet*. [L. D. S. P.] *De ooren kunnen schudden*, voor geene opspraak te vreezen hebben: *ik kan de ooren schudden, dat zij klappen. Iemand schudden*, hem bij de borst of schouders gestadig heen en weder rukken: *hij schudde hem, als een waterhond*, namelijk, als een waterhond zich zelve schudt. *Geld uit eenen zak schudden*, het door eene herhaalde schudding daaruit doen rollen: *eindelijk schudde hij nog eenen schelling uit den zak. Iets van zijne kleederen, van zijne handen*, enz. *schudden*, het door eene herhaalde schudding daarvan doen afvallen: *schud de sneeuw van uwen overrok. Hij schuddede het beest af in het vjer*. [Bijbelv.]: waar in plaats van *schudden* de zamenstell.: *afschudden* gebruikt wordt, even als in: *ook het stof, dat wijt uwe stad aen ons kleeft,*

schudden wij af op uliden. Een juk van den hals schudden, is, zich aan eenige dwingelandij onttrekken. Voorts is bij *schudde* reeds opgemerkt, dat *schudden* oulings evenveel zal zijn geweest, als *uitschudden*. Eene leerrede uit de mouw *schudden*, is, dezelve zonder voorafgaande bewerking doen. *Het bed schudden, de maat schudden*, enz. zijn bekende zegswijzen. *Zich schudden* bekleedde bij Otfrid., in: *sih scutita thi u erda*, de plaats van het onzijdige *schudden*, hevig heen en weder bewogen worden: *schudden van de koude*, of koorts. [Kil.] — *Het aardrijk schud, als God in gramschap blaakt*. [L. D. S. P.] *Het gansche huis schudt van den wind. Alles schudt en beeft, wat er aan mij is*, ik heb geen lid aan mijn lijf, dat stilstaat. *Hij lachte, dat hij schudde, dat hem de buik schudde, of dat hem de lever schudde*. Van hier *schudde, schuddelingen van de tafel*, brokken, die daarop over blijven, en uit het tafelkleed geschud, hoogd. *geschüttelt*, worden, bij Kil; *schudder, schudderden, schudding*, enz.; *schuddebol, schuddebollen, schudhaak*, enz. *Afschudden, inschudden, opschudden, uitschudden*, enz.

Schudden, hoogd. *schütten*, oudduitsch. *scutan*, zweed. *skudda*, wallis. *ijsgijddio*, eng. *shed*, in *shed the horns*, sp. *sacudir*, ital. *scuotere*, walach. *skuturu*, lat. *cutere*, in *concutere*, en *quaterere*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank te danken te hebben.

SCHUDDEREN, zie *sidderen*.

SCHUDDING, z. n., v., *der, of van de schudding*; meerv. *schuddingen*. Verkleinw. *schuddingje*. De daad van *schudding*. Eene beving: *zij kreeg eene schudding over al hare leden*. Een schok: *op de eerste schudding der aardbeving volgde nog eene tweede en derde*.

SCHUIF, z. n., v., *der, of van de schuif*; meerv. *schuiven*. Verkleinw. *schuifje*. De daad van *schuiven*, eene voortduwing, voortstuwing, zoo als die van eene schijf op een dambord: *die schuif zal mij duur te staan komen. Nog twee schuiven, dan heb ik dam*. Voorts, al, wat geschoven wordt, zoo als de grendel van eene deur, enz.: *de schuif van het venster moet ter dege gestoten worden*; een uit- en inschuivend hout, waarop de nederslaande bladen van zekere tafels steunen, als zij opgeslagen worden: *haal de schuif ter dege uit*; een houten deksel, dat op eene doos geschoven wordt: *die schuif sluit niet genoegzaam*; een houten bord, dat voor eene stoof geschoven wordt: *mijne schuif is door en door geschroeid*; eene deur, of een deurtje, voor evenwel welk ding, die, of dat, men open en toeschuift: *doe de schuiven van het roefje dicht*; een laadje: *leg het in dat schuifje*; de valdeur van eene poort, of waterkeering, bij Kil. *schof, schofhecke*, en *schoffel*, ja oulings doorgaans *schof* genoemd, zie *schof*.

- Schuif*, Kil. *schof*, eng. *shore*, neders. *schuf*, hoogd. *Schub*, komt van *schuiven*.
- SCHUIFBLAD, zie *schuiven*.
- SCHUIFDEUR, z. n., v., *der*, of *van de schuifdeur*; meerv. *schuifdeuren*. Verkleinw. *schuifdeurtje*. Van *schuiven* en *deur*. Eene deur die open en toe geschoven wordt. Anders ook eenvoudiglijk *schuif*. Zie *schuif*.
- SCHUIFELAAR, z. n., m., *des schuifelaars*, of *van den schuifelaar*; meerv. *schuifelaren*, en *schuifelaars*. Bij Kil. *schuiffeler*, en *schuiffelschappraeije*. Een tafelschuimer. Van *schuifelen*, tafelschuimen; eigenlijk evenveel als *schoffelen*, of schoonmaken door middel van eene schop, of schoffel, bij Kil. *schoeffel*, *schoppe*, *schuppe*, *schuffel*, *schuiffel*, *schuiffelieo* en *schoffelieo*. Van dat *schuifelen* komt voorts ook *schuifelaarster*, eene tafelschuimster.
- SCHUIFELEN, zie *schuifelaar*.
- SCHUIFELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schuifelde*, *heb geschuifeld*. Anders *sijfelen*. Eigenlijk, fluiten. In het gebruik blazen als eene slang: *geweldig schuifelde het ondie*. Van hier *geschuifel* en *schuifeling*, beide de daad van schuifelen aanduidende, en *schuiffel* en *schuifflet*, volgens Kil., beide evenzeer eene fluit beteekenende.
- Schuifelen*, bij Kil. *schuiffelen*, is evenzeer van het ital. *zuffolare*, als *schuiffel*, bij Kil., van het ital. *zuffolo*, of *sijfelen*, bij Kil. *sifflen*, van het fr. *siffler*, en *siffler*, of *schuifflet*, bij Kil., van het fr. *siffler*. De stamwoorden van dit alles zijn het lat. *sibilare*, fluiten, en *sibilus*, eene fluit.
- SCHUIFELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schuifelde*, *heb geschuifeld*. Bij Kil. ook *schuiffen* en *schuifven*, oulings. glijden. Van hier bij Kil. *schuiffelachtigh*, glibberig en *schuifverdiynen*, anders *schaverdiynen*, in het vlaamsch *schrikschoenen*, zie *schrikken*, en bij Westerb. *schrenckelschoenen*; zie *schranken*.
- SCHUIFIJZER, z. n., o., *des schuifijzers*, of *van het schuifijzer*, meerv. *schuifijzers*. Verkleinw. *schuifijzertje*. Van *schuiven* en *ijzer*. Anders eenvoudiglijk *schuif*; zie *schuif*. Een ijzer dat ergens voor geschoven wordt, een grendel van eene deur: *dat schuifijzer is verroest*.
- SCHUIFKAR, z. n., v., *der*, of *van de schuifkar*; meerv. *schuifkarren*. Verkleinw. *schuifkarretje*. Van *schuiven* en *kar*. Eene kar, die van achteren voortgeschoven wordt, een kruitwagen, of eene andere grootere kar met twee wielen.
- SCHUIFKNOOP, z. n., m., *des schuifknoops*, of *van den schuifknoop*; meerv. *schuifknoopen*. Verkleinw. *schuifknoopje*. Van *schuiven* en *knoop*. Een knoop, waardoor de enden der geknoopte koord derwijze henen schuiven, dat zij eenen strik vormen.
- SCHUIFLADE, z. n., v., *der*, of *van de schuiflade*; meerv. *schuifladen*. Verkleinw. *schuiflaadje*. Van *schuiven* en *lade*. Eene lade, die in eene kas of tafel schuift. Anders *schuif*.
- SCHUIFLUIK, z. n., o., *des schuifluiks*, of *van het schuifluik*; meerv. *schuifluiken*. Verkleinw. *schuifluikje*. Van *schuiven* en *luik*. Anders ook *schuif*. Zie *schuif*. Een luik, dat voor een glazen venstertje, enz. geschoven wordt: *maak het schuifluik dicht*.
- SCHUIFRAAM, z. n., v. en o., *der*, of *van de schuifraam*; en *des schuifraams*, of *van het schuifraam*; meerv. *schuiframen*. Verkleinw. *schuifraampje*. Van *schuiven* en *raam*. Eene vensterraam, die zijdelings, of boven en benedenwaarts, open en toegeschoven wordt.
- SCHUIFSTEEN, *schuiftafel*, zie *schuiven*.
- SCHUIFTANG, z. n., v., *der*, of *van de schuiftang*; meerv. *schuiftangen*. Van *schuiven* en *tang*. Een paar ijzers, die evenzeer als de stelen van eene tang, maar intusschen derwijze aan elkanderen verbonden zijn, dat zij uit elkanderen schuiven, wanneer zij, in een kanon gestoken, daaruit weggeschoten worden.
- SCHUIFTROMPET, z. n., v., *der*, of *van de schuiftrompet*; meerv. *schuiftrompetten*. Van *schuiven* en *trompet*. Eene trompet, welke men, terwijl men daarop blaast, uit en inschuift: *harp en snaer en schuiftrompetten*. [Vond.]
- SCHUIFUIT, z. n., m., *des schuifuits*, of *van den schuifuit*; meerv. *schuifuiten*. Eene der grootste soorten van uilen, naar haar geluid dus genoemd; even als in het hoogd. *Uhu*, of *Schubut*, en *Schufut*, opperd. *schauaufut*, en *auffe*, zweed. *uf*, neders. *schuvuut*, *schuhu*, fr. *chouette*, en *chat-huant*, ital. *civetta*. Dezen naam geeft men nu in Italie ook aan een slecht mensch, die bij nacht rondwerft, en het daglicht schuwt. En in navolging hiervan noemt men denzelfden bier te lande *schavuit*, neders. *schafaat*, *schufuut*, en hoogd. *Schuft*, dat met ons *schoft* overeenkomt. Vergelijk *schavuit* en *schoft*.
- SCHUIFVENSTER, zie *schuiven*.
- SCHUIJER, z. n., m., *des schuijers*, of *van den schuijer*; meerv. *schuijers*. Verkleinw. *schuijertje*. Een borstel over het algemeen, en bijzonderlijk een kleeborstel: *neem den schuijer, en borstel mij wat af*. Van hier *schuijeren*. Zamenstell.: *schuijermaker*, *kleerschuijer*. Ook wordt het voor loslijvigheid gebezigd in de spreekwijs: *aan den schuijer zijn*. Zie *schuijeren*. Dit woord is afkomstig van *schuren*.
- SCHUIJEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schuijerde*, *heb geschuijerd*. Van *schuijer*. Met eenen schuijer afborstelen, of wrijven: *die rok moet ter dege geschuijerd worden*. Van hier *geschuijer*. Zamenstell.: *afschuijeren*, *opschuijeren*, enz. Van hier het onz. w. *schuijeren*, *schuren*, voor rommeling in de ingewanden gevoelen, loslijvig zijn: *ik ben*

magtig aan het schuieren. Ook wel onpersoonlijk: *het schuijert mij geweldig in den buik.* [Halma.] Fr. *scier.* Van hier bij Kil., *schuierjerer*, een weeklijvig mensch, en *schuierjeringhe*, weeklijvigheid, loop, en dunne ontlasting. Dit woord staat in verband met *scheren*, *schuren*.

SCHUIL, de daad van schuilen, thans enkel gebruikelijk in *te schuil gaan*, of *schuil gaan*, gaan schuilen, zich aan de oogen van aanschouwers onttrekken, zoo als de zon des avonds doet: *de gouden zon weet waar zij schuil moet gaan.* [L. D. S. P.] *Het ging een wijle schuil, om klaerder op te gaen.* [Vond.] Dit *schuil* komt van *schuilen*, even als *schuiltje*, een kind, dat zich verschuilt, en door het toeroepen van *blink*, in het kinderspel van *schuiltje blink*, uitgenoodigd wordt, om zich te laten zien. Voorts is *schuil* bij Kil., eene opzwellung van den mond van kinderen en paarden.

SCHUILEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik school, heb en ben gescholen*; en *ik schuldte, heb en ben geschuld.* Verholen zijn, zich verbergen, onbekend zijn, nog niet voor den dag komen: *waar mag hij toch schuilen?* Overdragtelijk: *er schuilt iets bij u*, er gaat iets verborgens om in uw hart. *Er schuilt iets achter*, er is iets achter verborgen. Spreekw.: *er schuilt eene adder in het gras*, er ligt onder het voorkomen van onschuld een boosaardig opzet verborgen. *Daer schuilt iet, mij te duister om te raen.* [Vond.] Voorts is *schuilen*, met eenige meerdere dadelijkheid, zich tegen regen, hagel, onweder, enz. verbergen: *mag ik hier een weinig schuilen?* *Hij school onder eenen boom, of een afdak.* Oul. werd het ook bedrijvend gebezigd, b. v. *zijn naam schuilen*, verbergen. Van hier *schuil*. Zamenstell.: *schuilhoek*, *schuilhol*, *schuilplaats*, *schuiltoren*, en *schuilwink*, bij Kil., enz. Misschien is dit woord zamengetrokken uit *schuwelen* van *schuven*, hoogd. *scheuen*.

SCHUILHOEK, z. n., m., *des schuilhoeks*, of *van den schuilhoek*; meerv. *schuilhoeken*. Verkleinw. *schuilhoekje*. Van *schuilen* en *hoek*. Een hoek, waarin iemand schuilt: *in welken schuilhoek mag hij steken?* Overdragtelijk het afgezonderd verblijf van iemand, die de eenzaamheid bemint: *men kan hem niet uit zijn schuilhoek krijgen.* *Den vijand uit zijn schuilhoek lokken*, is hem uit zijne verschansingen in het vlakke veld doen verschijnen; *schuilhoekje spelen* is een bekend kinderspel, anders *schuiltje blink*; zie *schuil*; en *schuilwinkelspel*, bij Kil., die aan eenen schuilhoek den naam van *schuilwink*, geeft, welks laatste gedeelte aan *hoek* beantwoordt. Zie *wink*.

SCHUILHOL, z. n., o., *des schuilhols*, of *van het schuilhol*; meerv. *schuilhollen*. Van *schui-*

ten en *hol*. Eigenlijk, het hol, waarin een wild dier schuilt; zie *schuilen*. Overdragtelijk, de schuilhoek, waarin zich een mensch verbergt, ook wel eens zijn *hol* genoemd.

SCHUILPLAATS, z. n., v., *der*, of *van de schuilplaats*; meerv. *schuilplaatsen*. Verkleinw. *schuilplaatsje*. Van *schuilen* en *plaats*. Eene plaats, waar iemand schuilt, of eenig ongemak, of onheil, ontwijkt.

SCHUILTOREN, z. n., m., *des schuiltorens*, of *van den schuiltoren*; meerv. *schuiltorens*. Van *schuilen* en *toren*. Bij Kil. een wachttoren.

SCHUILWINKEL, zie *schuilhoek*.

SCHUIM, z. n., o., *des schuims*, of *van het schuim*; zonder meerv. Bruis, opwerpsel van bruisend nat; zoo als van bruisende watergolven: *Venus wordt gezegd uit het schuim der zee geboren te wezen*; van bier, dat onder het inschenken aan het bruisen raakt: *het schuim rees boven het glas uit*; van geroerd zeepwater: *er wil geen schuim opkomen*; van kokend vleeschnat, enz.: *is het schuim nog niet van den ketel geschept?* van smeltend metaal: *om hemelsch gout te mengen met dat schuim.* [Vond.] Daar nu zoodanig een opwerpsel van smeltend metaal, kokend vleeschnat, enz., uit deszelfs slechtste bestanddeelen ontstaat, is *schuim*, overdragtelijk, de heffe des volks, deszelfs slechtste gedeelte: *het is het schuim der natie*; en, op zich zelf, slecht gespuis: *schuim van boeven.* [Kil.] *Het schuim des woesten graeus.* [D. Deck.] *Al dat razende schuim der woeste barbaren.* [Vollenh.] *Het is schuim van volk.* Eveneens noemt men slecht brood *schuim van brood*. Eindelijk is *schuim* bruisend speeksel: *het schuim stond haar op den mond.* *Het schuim loopt den hond uit zijn bek.* Spreekw.: *geen goud zonder schuim*, men vindt zelfs in den besten kring van menschen slechte lieden. *Op schuim loopen*, of *op een schuimpje loopen*, rond loopen tot de daad van schuimen, die hier door *schuim* aangeduid wordt, dat is, om tafels te schuimen; en, dadelijk, tafelschuimen, tafellikken, anders ook *schuimloopen*. Van hier *schuimachtig*, *schuimen*, enz., *schuimig*. Zamenstell.: *schuimbeestje*, *schuimbekken*, *schuimblad*, zeker plantgewas, *schuimloopen*, *schuimlooper*, *schuimlooperij*, *schuimloopster*, *schuimpapaver*, *schuimsteen*, *schuimkoord*, bij Kil., ook *schuimtermijn*, een bastaardwoord, enz. *Goudschuim*, *meerschuim*, *zeeschuim*, enz.

Schuim, hoogd. *Schaum*, fr. *écume*, eng. *scum*, ital. *schiuma*, *spuma*, lat. *spuma*, schijnt oorspronkelijk, even als in vriesl., *schuim* te hebben geluid; en, onder andere verbuigingen in andere talen, in het latijn in *spuma* te zijn veranderd, om dat eene soort van schuim niets anders is, dan speeksel, lat. *sputum*, en omdat meer andere soorten

van schuim daarmede veel overeenkomst hebben.

SCHUIMBEKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schuimbekte, heb geschuimbekt.* Van schuim en bek. Schuim op den bek hebben, of uit den bek laten loopen: *op het gezicht van den vijand stampoette en schuimbekte het moedige ros. De hond schuimbekte van dotheid.* Ook wel eens van eenen mensch, wien het schuim op den mond staat: *hij begon van woede te schuimbekken. En schuimbekt, knarsetant,* enz. [Vond.]

SCHUIMBOEF, zie schuimen en boef.

SCHUIMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik schuimde, heb geschuimd.* Onzijdig, schuim opwerpen: *het bier schuimt in het glas. De zeep doet het water schuimen. Laat vrij 't schuimend zeenat bruischen.* [L. D. S. P.] *De zee scheen te schuimen van 't slaen der riemen.* [N. Witsen.] *Schuimensvol den roemer schenken.* [Vond.] Bedrijvend, iets van schuim ontlasten: *de ketel moet nog geschuimd worden. Pas wel op het schuimen van de visch.* Figuurlijk, *de zee van roovers schuimen*, haar daarvan ontlasten en zuiveren. *En 't lant te schuimen van bederfelijk ongediert.* [Vond.] *Dat vernuftige schrijvers hunnen ijver besteedden in onze spraek te schuimen, te zuiveren,* enz. [Vond.] Daarentegen is eene *tafel schuimen*, haar ontledigen, door alles op te eten. *Gaan schuimen, schuimloopen.* Van hier *schuimer, schuiming,* enz. Zamenstell.: *schuimboef, bij Kil., schuimlepel, schuimspaan, schuimtafel,* enz. *Afschuimen, herschuimen, naschuimen, opschuimen, overschuimen, tafelschuimer, tafelschuimerij, zeeschuimer, zeeschuimerij.*

Schuimen, hoogd. *schaumen*, fr. *écumer*, eng. *scimmer*, ital. *schiumare, spumare*, lat. ook *spumare*, komt van *schuim*.

SCHUIMLOOPERIJ, z. n., v., der, of van de *schuimlooperij*; zonder meerv. Het bedrijf van eenen schuimlooper: *zijne schuimlooperij maakt hem alomme veracht.* Anders *tafelschuimerij*. Van *schuimlooper*, en dit wederom van *schuimloopen*; waarover zie *schuim*.

SCHUIMSPAAN, z. n., m., des *schuimspaans*, of van den *schuimspaan*; meerv. *schuimspanen*. Verkleinw. *schuimspaanje*. Van *schuimen* en *spaan*. Een werktuig van koper of blik, met een dun vlak blad vol gaatjes en dienstiger, dan eens *schuimlepel*, om enkel schuim, zonder nat, uit eenen ketel te scheppen: *gij moet den ketel met geen lepel, maar met eenen schuimspaan, afschuimen.* Voorts, overdragtelijk, een *tafelschuimer, schuimtafel, schuimlooper*; zie *schuimen*.

SCHUIN, bijw. n. en bijw., *schuiner, schuinste*. Scheef, schrank, het midden tusschen regtop, of regtuit, en overdwars: *die helling is al te schuin. De meeste huizen hebben een schuin*

dak. Een schuin vuur geeft een pelotton, wanneer het niet regt voor zijn front uit vuurt, maar zijdelings af. Van hier *schuinen, schuins, schuinsch, schuinte*.

SCHUINEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schuinde, heb geschuind.* Schuin maken: *dat dak ligt al te vlak; het had meer geschuind moeten worden. Een pad schuinen.*

SCHUINS, bijw., *schuinser, schuinste*. Scheef, schrank: *wat ligt dat dak schuins. Gij vuurt al te schuins.* Overdragtelijk, ongeregeld: *het ging er vrij schuins door. Schuins af*, ter zijde af: *er loopt van hier een pad schuins af naar het gindsche dorp. Schuins over, schuins tegen over*, niet regt tegen over, maar een weinig ter zijde af: *zij woont hier schuins over, of schuins tegen over.*

SCHUINSCH, bijw. n., *schuinscher, schuinschste*. Hetzelfde als *schuin, scheef, schrank*: *zulken schuinschen voorgevel zag ik nimmer.* Van hier *schuinschheid*.

SCHUINTE, z. n., v., der, of van de *schuinte*; meerv. *schuinten*. Van *schuin*. Het schuine van een ding: *hij rolde langs de schuinte van den wal naar beneden.* Eene schuine plaats: *hoe kan ik bij zulk eene schuinte opklommen.* Ook wel eens evenveel als *schuinschheid*, eene schuine rigting: *de bekende schuinte van den toren van Pisa;* maar in dezen zin is *schuinschheid* gebruikelijker.

SCHUIT, z. n., v., der, of van de *schuit*; meerv. *schuiten*. Verkleinw. *schuitje*. Een vaartuig van verschillende grootte en gedaante, dat op onzen binnenwateren, en de Zuiderzee, gebezigd wordt: *wij gingen op halfweg in de schuit. Pas op, dat de schuit u niet ontvare. 't Gemak der schuite.* [Hooft.] *Charon steekt de schuit met den boom af.* [Vond.] *Schuitje varen*, is in een schuitje spelevaren. Voorts wordt eene *schuit* ook voor eene *schuit vol* gebezigd: *eene schuit turf opdoen. Hebt gij die gansche schuit noodig? Ik laat er drie schuiten mest opbrengen.* Spreekw.: *in een schuitje komen*, het onderling eens worden; *in een schuitje zijn*, onderling overeen stemmen. *Als de bruid is in de schuit, dan zijn de beloften uit*, als het oogmerk bereikt is, worden de beloften weinig geteld. *Wij zijn in het schuitje, wij moeten mede*, wij hebben ons te sterk met de zaak ingelaten, om ons daaraan te kunnen onttrekken. *In het schuitje zijn, medevaren*, in eene zaak ingewikkeld zijn, welker bestuur men aan anderen overlaat, en overlaten moet. Van hier *schuitenaar*, bij Kil. de schipper van eene schuit. Zamenstell.: *schuiteboer, schuiteboef, schuitevaarder, schuitevoerder, schuitegeld, schuitgeld, schuitgesprek, schuitgezelschap, schuithuis, schuitjager, schuimaker, schuitpraatje, schuitepraatje, schuitreis, schuitschipper, schuittracht, schuitvracht*, enz. *Aardap-*

pelschuit, appelschuit, aschschuit, arondschuit, baggerschuit, dagschuit, groenschuit, houtschuit, jaagschuit, kalkschuit, knolenschuit, koeschuit, koolschuit, korenschuit, marktschuit, melkschuit, mestschuit, mid-dagschuit, modderschuit, morgenschuit, mosselschuit, nachtschuit, oesterschuit, overhaalschuit, pakschuit, roeschuit, schietschuit, steenschuit, steigerschuit, tentschuit, trek-schuit, turfschuit, veerschuit, vischschuit, visschersschuit, vlotschuit, volkschuit, vrachtschuit, vuilnisschuit, waterschuit, zandschuit, zeilschuit, enz.

Schuit, of *schuite*, hoogd. *Schüte*, vries. *schoete*, eng. *scute*, ierl. *scud*, zweed., iysl. *skuta*, middeleeuw. lat. *escauda*, is van eenen onzekeren oorsprong; het kan echter, als eene holle ruimte beteekenende, met *schoot* en *schotel* verwant zijn.

SCHUITEBOEF, z. n., m., *des schuiteboefs*, of *van den schuiteboef*; meerv. *schuiteboeren*. Bij Kil. Iemand, die de schuiten bij derzelve aankomen opwacht, om zijne diensten aan te bieden. Van *schuit* en *boef*, welks beteekenis oulings minder hatelijk was, dan hedendaags. Zie *boef*.

SCHUITEBOER, z. n., m., *des schuiteboers*, of *van den schuiteboer*; meerv. *schuiteboeren*. Verkleinw. *schuiteboertje*. Van *schuit* en *boer*. In Vriesland, een schipper van eene kleine schuit. En *schuiteboertje* is aldaar een klein pannetje, waarvan de schuiteboeren denkelijk veel gebruik maken.

SCHUITEVAARDER, z. n., m., *des schuitevaarders*, of *van den schuitevaarder*; meerv. *schuitevaarders*. Van *schuit* en *vaarder*, van *varen*. Eigenlijk, al wie met eene schuit vaart. In Vriesland, bijzonderlijk, een schipper van eene groote schuit, welke de Zuiderzee bevaart, een tjalkschipper.

SCHUITEVOERDER, z. n., m., *des schuitevoerders*, of *van den schuitevoerder*; meerv. *schuitevoerders*. Van *schuit* en *voerder*, van *voeren*. Al wie eene schuit voert, dezelve als schipper bestuurt en beheerscht. Te Amsterdam, bijzonderlijk, de schippers der kleine vaartuigjes, waarmede koopwaren van en naar de groote schepen vervoerd worden: *die schuitevoerder bedient ons kantoor ook*.

SCHUIVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik schoof, heb geschoven*. Eigenlijk, voortduwen, voortstuwen, over het algemeen. Deze beteekenis heerscht nog in de zamenstell.: *schuifkar*. Voorts was *schuiven* oulings verdrijven: *so wie dat enich van den scout en de scepen uten huse stieten, of scoven*. [Van Hass. aantek. op Kil.] *Den Turk en Brit en Moor uit hun kasteelen schoof*. [Vond.] Hedendaags, bijzonderlijk, iets in eene slepende beweging doen voortglijden: *schuif dien schotel wat naar dezen kant. Eenen stoel schuiven, eene tafel schuiven, eene slede*

schuiven, gordijnen schuiven. Iets van zijnen hals schuiven, is, overdragtelijk, zich daarvan ontlasten. *Iemand iets op den hals schuiven*, hem daarmede belasten. Onzijdiglijk, is *schuiven*, met eene slepende, of glijdende beweging van plaats veranderen: *waarom schuift gij mij zoo dicht op het lijf? wij schoven wat nader aan elkanderen*. *Gaan schuiven*, is wegsluipen, eng. *escape*, fr. *échapper*, ital. *scappare*: *zoo haast ik dit zeide, ging hij schuiven*. Van hier *geschuif, schof, schoffel, schuif, schuifelen, schuiver*, een poetsenmaker, bij Kil. Zamenstell.; *schuifblad*, een blad, dat uit en in eene tafel geschoven wordt, om dezelve te verlengen, of te verkorten; *schuifdeur, schuifjzer, schuifkar, schuifknoop, schuiflade, schuifluik, schuifraam, schuifsteen*, een steen, waarop men messen, beitels, enz. heen en weder schuift, om die te wetten; *schuiftafel*, eene tafel met schuifbladen, of schuifladen. *schuiftang, schuiftrompet, schuifvenster*, evenveel welk venster, dat open en dicht geschoven wordt. *Aanschuiven, achterschuiven, afschuiven*, enz.

Schuiven, hoogd. *schieben*, eng. *shove*, is verwant aan het eng. *escape*, fr. *échapper*, ital. *scappare*; en aan het ital. *schivare*, sp. *esquivar*, fr. *esquiver*, eng. *eschew*, holl. *schuiven*.

SCHULD, z. n., v., *der*, of *van de schuld*; meerv. *schulden*. Door verwisseling van de L en U, waarover bij de L gehandeld is, oulings ook *schoud*, of *schout*: *betalen der naturen scout*. [Van Hass. aantek. op Kil.] Eigenlijk, verpligting, gehoudenheid: *den genen, die werckt, en wort de loon niet toegerekent na de genade, maer na schult*. [Bijbelv.] Eveneens was *von sculde*, in het oudduitsch, uit verpligting, gehoudenheid. En die beteekenis heeft *skuld* nog in het zweedsch, en daar is *for min skuld*, uit gehoudenheid aan mij, om mijnentwil; gelijk als *hij is in mijne schuld* bij ons beduidt, hij is in gehoudenheid, in verpligting, aan mij; en gelijk als *mijne schulden innen*, gebezigd wordt voor invorderen, hetgene men aan mij gehouden is op te brengen; ofschoon *mijne schulden* anders mijne eigene gehoudenheid beteekent, en de persoon, die gehouden is, doorgaans in den tweeden naamval bij *schuld* gevoegd wordt, zoo als in *iemand's schuld, Jakobs schuld*, enz. Men ontmoet ook datgene, waartoe iemand gehouden is, in den tweeden naamval: *om dat geen schult des doots in mij en was* [Bijbelv.]; en datgene waaruit zijne gehoudenheid ontstaat: *er ligt op u eene zware schuld des bloeds, dat is van het bloed, dat door u vergoten is. Van de schult zijner zonden heeft Christus hem ontlast*. [Vollenh.] Want hier is *schuld* gehoudenheid, verpligting, tot straf; even als

in : *de schuld van zijne dwaasheid dragen. Gezuivert van de schult.* [Hooft.] *Die hunne schult bekenden.* [Vond.] *Gods zoon nam de schult op zich.* [D. Deck.] *Gelijck door eene misdaet de schult gekomen is over alle menschen.* [Bijbelv.] *Om dus mijn schuld, mijn bloetschuld, af te wenden.* [L. D. S. P.] Voorts heeft *schuld* uit deze en soortelijke spreekmanieren de beteekenis van misdrijf verkregen : *en boete 's menschen schult door tijden en gedult.* [Vond.] *Ende vergeeft ons onse schulden.* [Bijbelv.] *Mijn kracht is door mijn schuld vervallen* [L. D. S. P.], waar *schuld* meermalen de plaats van *ongerechtigheijt, overtredinge*, enz. in den Statenbijbel vervangt. In overeenkomst hiermede zegt men in het gemeene leven : *wiens schuld is dat ?* wiens misdrijf is het. Ofschoon *schuld*, in dit gezegde, en meer andere dergelijke, dikwijls nog eene verdere strekking heeft, en de veroorzaking van eenig misdrijf aanduidt. Dus beteekent, *wiens schuld is dat ?* meermalen, wie is de oorzaak daarvan ? *Het is onzer eigene dwaasheid schuld*, onze eigene dwaasheid heeft het veroorzaakt. *Iemand de schuld van eenig misdrijf geven*, hem als dader, of oorzaak, daarvan beschouwen, of doen beschouwen. *De schuld van het gebeurde op eenen anderen leggen, om ze van zich af te schuiven*; het bedrijf, of de veroorzaking, daarvan aan eenen anderen toeschrijven, om zich daarvan vrij te pleiten. *De schuld op zich nemen*, zich voor dader, of oorzaak verklaren. *Er geene schuld aan hebben*, het noch bedreven, noch veroorzaakt, hebben. *Buiten schuld zijn*, buiten alle deel aan het bedrijf, of de veroorzaking. Bij den overgang der eigenlijke beteekenis van *schuld*, tot al het opgenoemde, voegen wij nu, dat het die eigenlijke beteekenis aan den dag legt in *beloften maken schuld*, gehoudenheid, verpligting, tot vervulling; en dat het van daar bijzonderlijk overgegaan is tot die van gehoudenheid, verpligting, om geld, of gelds waarde, te betalen : *hij steekt in diepe schulden. Alle die schult hebbe ick u quijt gescholden.* [Bijbelv.] En tot die van hetgene men betalen moet : *die zijne schulden betaalt, verarmt niet. Dat de schult soude betaelt worden.* [Bijbelv.] *Schulden weerschuld*, hetgene men betalen, en daarentegen wederom ontvangen moet. *Schuld met schuld betalen*, den eenen afleenen, om den anderen te voldoen. [Kil.] Van hier *schuldbaer*, bij Kil.; *schuldenaar*, *schuldenares*, *schuldeloos*, *schuldig*; enz. Zamenst.: *schuldbekentenis*, *schuldbode*, bij Kil.; *schuldboek*, *schuldbrief*, *schuldeischer*, *schuldheer*, *schultheijs*, bij Kil., zie *schout*; *schuldlijst*, *schuldoffer*, *schuldpast*, *schuldvergeving*, vergeving van schuld, ook *schuldvergiftenis*, enz. *Bloedschuld*, *kladschuld*, *speelschuld*, enz.

Schuld, *schoud*, *schout*, *schult*, hoogd. *Schuld*, oudduitsch *sculd*, zweed. *skuld*, lett. *skola*, is, volgens Adelung, verwant aan het lett. *kalte*, sal. *chalte*, deen. *giald*, zweed. *geldeta*, Zwabensp. *gelte*, *schuld*, *gelter*, *schuldenaar*, en *gelten*, *oulings*, gehouden zijn.

SCHULDBODE, z. n., m., *des schuldbodes*, of *van den schuldbode*; meerv. *schuldboden*. Van *schuld* en *bode*. Volgens Kil. een ambtenaar, die tot invordering van schulden gebezigd wordt.

SCHULDELOOS, bijv. n. en bijw., *schuldelooser*, *schuldeloos*. Van *schuld* en *loos*. Ontbloom van schuld. Ongehouden tot betaling van geld, of geldswaarde : *mogt ik zoo schuldeloos kunnen blijven!* Vrij van misdrijf, of deszelfs veroorzaking, en ongehouden tot deszelfs straf : *'t schuldeloos bloed der tarrijk' offerhanden.* [L. D. S. P.] *Hij gedroeg zich schuldeloos.* Van hier *schuldeloosheid*.

SCHULDENAAR, z. n., m., *des schuldenaars*, of *van den schuldenaar*; meerv. *schuldenaars* en *schuldenaren*. Al wie gehouden is om iets aan iemand te doen, of te betalen : *ik ben uw schuldenaar*. En alwie iets jegens iemand misdaan heeft : *gelijck oock wij vergeven onse schuldenaren.* [Bijbelv.] Van hier *schuldenares*.

Schuldenaar, hoogd. *Schuldner*, Otfried. *sculdenar*.

SCHULDIG, bijv. n. en bijw., *schuldiger*, *schuldigst*. Oulings *schoudigh*, en *scoudigh*: *ende de Here, sijt seker das, dede hem, dat hi scoudigh was.* [M. Stok.] *Elckertijc is den anderen scoudigh te doene scependoem.* [Van Hass. aantek. op Kil.] Van zaken gebezigd, beteekent dit woord naar verpligting afgemeten, verschuldigd: *het is mijn schuldige pligt. Met alle schuldige achtung. Om de schuldige betooning aanhouden. De schuldige schatting opbrengen. Het schuldige geld betalen.* Wegens personen gebruikt, is *schuldig* verpligt, gehouden; en heeft het den onbepaalden tijd achter zich : *wij zijn het schuldige te doen.* Of de zaak, tot welker bewijs, of opbrengst, men gehouden is, staat nevens *schuldig* in den vierden naamval : *betaal mij, dat gij schuldig zijt. Schattinge, dien gij de schattinge, tol, dien gij den tol, vreesse, dien gij de vreesse, eere, dien gij de eere, schuldigh zijt.* [Bijbelv.] Voorts is *schuldig* ook strafbaar, gehouden tot het ondergaan van eene straf, die in den tweeden naamval geplaatst wordt : *hij is des doots schuldigh.* [Bijbelv.] Eindelijk is dit woord nog evenveel, als *misdadig*; en dan heeft het voorwerp, waaraan de misdaad gepleegd is, het voorzetsel aan bij zich : *die sal schuldigh zijn aen het lichaem ende bloet des Heeren.* [Bijbelv.] *Schuldig aan dieverij, aan iemands dood*, enz. *Hij is de schuldig-*

ste van allen. Zij schuldig in 't gericht bevonden. [L. D. S. P.] *Schuldig blijven*, is, niet geven: *hij blijft mij antwoord schuldig*, hij geeft mij hetzelfde niet. Van hier *schuldiglijk*, misdadiglijk; en het verouderde werkwoord *schuldigen*. Zamenstell.: *beschuldigen, onschuldig, ontschuldigen*, enz. *Verontschuldigen, verontschuldiging, ver-schuldigd.*

Schuldig, hoogd. ook *schuldig*, Olfrid. *sculdig*, Kero *scultika*, komt van *schuld*.
SCHULP, z. n., v., *der, of van de schulp*; meerv. *schulpen*. Verkleinw. *schulpje*. Anders *schelp*, welke spelling in de meeste gevallen gebruikelijker is. Alleen bezigt men *schulp* bij voorkeur in de spreekwijze van *in zijne schulp kruipen*, niet volhouden; en in de zamenstell.: *schulpstek, schulpzand*. Zie, voor het overige, *schelp*.

SCHUP, zie *schop*.

SCHUREN, zie *schuur*.

SCHUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schuurde, heb geschuurd*. Sterk wrijven; bijzonderlijk met zand, of andere dingen, om daardoor alle vuil weg te nemen: *houtwerk, ijzer, koper, schuren. Schoon, droog, nat, blank, wit, bruin, blaauw schuren*, enz. *zijn uitdrukkingen, die de vrouwen dagelijks in den mond hebben*. Schrijven: *het vel was geschuurd. Langs eenig ding schuren*, is, al wrijvende langs hetzelfde strijken: *het water schuurt langs den wal. Ghij volcken, die den Rijn, de Waal en IJsselstroom uwe ackeren ziet schuren.* [Vond.] *Tegen elkanderen schuren*, is, al wrijvende tegen elkanderen gedrukt worden: *die touwen schuren te sterk tegen elkanderen, om lang te kunnen tegenhouden*. Voorts is *iemand schuren* bij Kil. ook nog hem bedriegen. Van hier *schuring, schuursel, schuurster*, enz. Zamenst.: *schuurbak, schuurgoed, schuurlap, schuursteen, schuurvodde*, bij Kil., *schuurzand*, enz. *Afschuren, uitschuren, voortschuren, weg-schuren*, enz.

Schuren, hoogd. *scheuren*, eng. *scour*, fr. *écurer*, ital. *curare, scurare* en *sgurare*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SCHURFT, bijv. n. en bijw., *schurfter, schurftst*. Rappig, ruidig: *zij is van het hoofd tot de voeten schurft. Schurfter schepsel zag ik nimmer. Het is het schurftste schaap uit de gansche kudde*. Overdragtelijk, is *eene schurftste zaak*, eene zaak, en, bijzonderlijk, eene regtzaak, die niet zuiver is. *Eene schurftste boodschap*, eene netelige. Spreekw.: *een schurft schaap maakt er vele*, een ondeugend mensch besmet vele anderen.

Schurft, eng. *scurvy*, schijnt van het volgende z. n. *schurft* af te stammen.

SCHURFT, ook *schorft*, z. n., v., *der, of van de schurft*; en onz. *des schurfts*, of van het

schurft; zonder meerv. Ruidigheid, rappigheid, kraauwaadje, eene huidziekte, welke veelal door zoogenoemde schurftmijten veroorzaakt wordt: *van voetvel en rappig schurft geknaegt.* [Vond.] *Eene kwaadaardige schurft bedekte haar gansche lijf*. Spreekw.: *schurft leert krabben*, ongelegenheden drijven tot aangrijping van hulpmiddelen. Van hier *schurft*, bijv. n., *schurftheid, schurftig* en *schurftigheid*. Zamenstell.: *schurfdiertje, schurftthoofd, schurftkop, schurftkruid, schurftkwaal, schurftmiddel, schurftmijt, schurftmos, schurftpuist, schurftvelieg, schurftzalf*, enz.

Schurft, Kil. *schorft, schroft*, eng. *scurf*, angels. *scorfa*, zw. *skorf*, hoogd. *Schorf*, schijnt dus genoemd naar het krabben, waartoe deze kwaal den mensch drijft, even als het oud holl. *kraauwsel*, en het heden-daagsche *kraauwaadje*, van *kraauwen*, het hoogd. *Kratze* van *kratzen*, het fr. *roigne* van *roigner*, en het lat. *scabies* van *scabere*, afstammen.

SCHURING, z. n., v., *der, of van de schuring*; meerv. *schuringen*. Verkleinw. *schuringje*. De daad van schuren. Bijzonderlijk, de *wrijving*, waarmede het eene ding langs het andere strijkt, of waarmede twee dingen tegen elkanderen gedrukt worden: *daar gaat eene sterke schuring van water. De schuring van die touwen veroorzaakt eene sterke slijting*.

SCHURK, z. n., m., *des schurks*, of van den *schurk*; meerv. *schurken*. Verkleinw. *schurkje*. Eigenlijk, een landlooper. In het gebruik, een schavuit, schelm, schobbejak, schoft: *dat is een doortrapte schurk*. Het verkleinw. wordt boertenderwijze in eenen beteren zin gebruikt: *dat is een allerliefst schurkje van een kindje*. Een paal, die in het land staat, waaraan de beesten zich wrijven. wordt ook *schurk* genoemd. Van hier *schurkachtig, schurkerij*, enz. Zamenstell.: *schurkenstuk, schurkenwerk*, enz.

Schurk, hoogd. *Schurke*, zweed. *skurk*, ijsl. *skurka*, eng. *shark*, fr. *escroc*, ital. *scrocco*, lat. *scurra*, stamt, volgens Frisch, af van het oudduitsche *schurgen*, loopen, landloopen.

SCHURKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schurkte, heb geschurkt*. Zich wrijven, klouwen: *hij schurkt, als of hij het lijf vol ongedierte had*. Van hier *geschurk*.

SCHUT, z. n., o., *des schuts*, of van het *schut*; zonder meerv. Zamengetrokken uit *geschut*, en hetzelfde beteekenende: *de wallen van 't leeger zijn maar maatelijk sterk, ende geen grof schut altoos daarin.* [Hooft.] *Schut ophebben*, is geschut voeren, en, figuurlijk, haar op de tanden hebben. Van hier, de zamenstell.: *schutgat, schutpoort, schutvulling*, een geschutgang op een oorlogschip,

- enz. Het stamwoord is *schutten*, dat weleer voor *schieten* gebruikelijk is geweest.
- SCHUT, z. n., o., *des schuts*, of *van het schut*; meerv. *schutten*. Verkleinw. *schutje*. Een woord, dat de plaats van *shot* meermalen vervangt, wanneer er een werktuig bedoeld wordt, dat men ergens om, tusschen, of voor, schiet, of schielijk daarom, tusschen, of voor, schuift; zoo als een vuur- of windscherm: *er stond een groot schut, om allen togt of te weren*; eene omtuining van planken: *er werd in aller ijl een schut daar rond om henen opgeslagen*; een middelschot van planken: *schiet een schut dwars door de schuur, om het vee in dien hoek te houden*. Voorts is het bij Voud.: *dank heb ons dapperheit, die 't schut daer voor kon schieten*, in plaats van: *een shot, of schotje, daer voor schieten*, het stuiten, beletten. In *lijfschut* en *wildschut* bekleedt *schut* de plaats van *schulter*. Eindelijk werd *schut*, volgens Kil., oulings in plaats van *schuthok*, en voor bescherming en gijzeling, gebruikt. Van hier bij Hooft: *onder schut der wethouderen*; in *schut nemen*, enz.; ja in *schutmaal* ook voor eenen schoot, welke beteekenis het in *schutgevaarte* misschien thans ook nog heeft. Van hier het hedendaagsche *schutten*, en alle daarvan afstammende woorden. Zamenstell.: *schutberd*, bij Kil. *Hardschut, wildschut*, enz. Daarentegen is de oorsprong des woords te zoeken in *schutten*, voor *schieten*.
- SCHUTGAT, z. n., o., *des schutgats*, of *van het schutgat*; meerv. *schutgaten*. Van *schut* en *gat*. Een gat in eenen muur, of eene borst-wering, dienende, om het geschut daardoor te doen spelen. Anders, ook wel eens *schietgat*, hetwelk intusschen ook, en wel voornamelijk, tot kleinere gaten voor schietgeweer betrekkelijk is.
- SCHUTGEVAARTE, z. n., o., *van het schutgevaarte*; meerv. *schutgevaarten*. Van *schut* en *gevaarte*, bij Kil. *schutgheveerd*. Geschut, anders *schietgevaarte*; en geschiet: *na een kortstondig schutgevaarte. Schutgevaarte houden*.
- SCHUTHOK, z. n., o., *des schuthoks*, of *van het schuthok*; meerv. *schuthokken*. Van *schutten* en *hok*. Anders *schutkooi*, en *schutstal*; ja, volgens Kil. oulings ook, eenvoudiglijk, *schut*, of *schutte*. Een hok, om verdwaald of aangehaald vee te schutten: *men heeft uw paard in het schuthok gesloten*.
- SCHUTMAAL, z. n., o., *des schutmaals*, of *van het schutmaal*; meerv. *schutmalen*. Van *schut* en *maal*. Bij Kil. de tijdruimte van eenen schoot.
- SCHUTPOORT, z. n., v., *der*, of *van de schutpoort*; meerv. *schutpoorten*. Verkleinw. *schutpoortje*. Van *schut* en *poort*. Eene opening in den omtrek van een schip, waardoor deszelfs geschut speelt: *sluit de schutpoorten*.
- SCHUTSBRIEF, z. n., m., *des schutsbrief*, of *van den schutsbrief*; meerv. *schutsbrieven*. Van *schut*, *schutten* en *brief*. Eene schriftelijke verklaring van de bescherming, waarin men door iemand genomen wordt: *de krijgsoverste voorzag ons van eenen schutsbrief*. Hoogd. *Shutzbrief*.
- SCHUTSEL, z. n., o., *des schutsels*, of *van het schutsel*; meerv. *schutsels*. Een schut, een scherm, en evenveel welk ander afschutsel, of beschutsel. Bij Kil. bijzonderlijk, een *schutsel tegen de sonne*, een zonnescherm; een *schutsel van den biekerf*, stopwas; en een *schutsel aen de deure*, een deurscherm. Van *schutten*, zie *sel*.
- SCHUTTEL, zie *schotel*, *schottel*.
- SCHUTTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schuttete, heb geschut*. Iets opsluiten, door middel van een schut, dat men daar om, of voor schiet. In dezen zin komt het woord voor bij Kil. In een *schut*, dat bij Kil. de plaats van *schuthok* vervangt, insluiten: *die beesten werden geschut*, in een schuthok opgesloten. Door middel van een schut, dat ergens voor geschoten wordt, afweren; en vervolgens weren, stuiten, over het algemeen: *ik zal dat wel schutten. Iemands geboden schutten. Schutten den slag, schutten den wind*. [Kil.] *Dat schut ik*, beteekent, dat sta ik niet toe. *Ik schut het spel*, is, ik stuit hetzelfde, opdat men het mij gewonnen geve, of om dubbel geld tegen mij voortspele, waarvan *schut* en *herschut*, een kunstterm in zekere spelen. Voorts vindt men bij Kil. *schutten, beschermen*, en bij Van Hass. *schutten en schermen*. En hiervan de zamenstellingen: *schutsengel*, voor beschermengel; *schutsgod, schutsheer, schutsvrouw*. Eindelijk, blijkt uit *schutsluis*, en *schutteur*, dat *schutten* oulings bijzonderlijk wegens het stuiten en ophouden van water gebruikelijk moet zijn geweest, maar hedendaags gebruikt men dit woord wegens het doorlaten van een schip door eene sluis; en wegens een schip, hetwelk er doorgelaten wordt, zegt men onzijdiglijk, dat *het er door schut*. Van hier *schutting*. Zamenstell.: *schutdak, schutteur, schuthok, schutkooi, schutmeester*, in Gelderl. *scheuter*, de persoon, wiens werk het is, aangehaalde of verdwaalde beesten te schutten; *schutsluis, schutstal*, enz. *Afschutten, beschutten, doorschutten*, enz.
- Schuiten*, neders. *schotten*, oud opperd. *schütten*, hoogd. *schutzen*, eng. *shut*, zweed. *skydda*, komt van *schut*, scherm.
- SCHUTTEN, bedr. w., moet oulings, even als het vries. *sjutten*, de plaats van *schieten*, bekleed hebben; blijkens de daarvan afstammende woorden *geschut, schut, schutter*, enz. En dat hetzelfde *schutten* schielijk in, om, door, of tusschen schuiven beteekend moet hebben, blijkt uit *schut*, scherm, en de woorden, die daarvan afkomstig zijn.

SCHUTTER, z. n., m., *des schutters*, of van den *schutter*; meerv. *schutters*. Een schieter, welke eenvoudige beteekenis het in *boogschutter*, en *scherpschutter* heeft. Bijzonderlijk, een lid van eene *schutterij*, of broederschap, opgericht, om zich in het schieten met den handboog of voetboog, te oefenen, en onder bescherming van St. Joris, of eenen anderen heiligen, staande: *de schutters der verschillende schutterijen openden en sloten den trein*. In latere tijden een lid van de gewapende burgerij eener stad, door welke de burgerwachten aldaar betrokken werden: *de schutters waren in twee rijen geschaard*. Ook een der twaalf hemelteekenen. Van hier *schutterij*. Zamenstell.: *schuttersboog*, *schuttersdoele*, *schuttershof*, bij Kil. enz. *Boogschutter*, *scherpschutter*, enz.

Schutter, hoogd. *Schutz*, zweed. *skyt*, vries. *sjutter*, angels. *scytta*, neders. *schutte*, Kil. ook *schutte* en *schut*, even als in *lijfschut*, *wildschut*, komt van *schutten*, schieten; zie dit *schutten*.

SCHUTTERIJ, zie *schutter*.

SCHUTTING, z. n., v., *der*, of van de *schutting*; meerv. *schuttingen*. Verkleinw. *schuttingje*. Eigenlijk de daad van *schutten*, eene stuiting, wering, enz. In het gebruik, eene planken heining: *de tuin was van eene houten schutting omringd*. Van *schutten*.

SCHUTVULLING, zie *schut*.

SCHUUR, z. n., v., *der*, of van de *schuur*; meerv. *schuren*. Verkleinw. *schuurtje*. Een gebouw, dat tot berging van hooi, hout, koren, turf, en meer andere dingen strekt; *nu bint de schoof, lu op, en voer het naer de schuer*. [Vond.] *Maer de tarwe brengt te samen in mijne schuere*. [Bijbelv.] Van hier *schuren*, in de *schuur* brengen. Zamenstell.: *schuurdeur*, enz. *Hooischuur*, *houtschuur*, *korenschuur*, *turfschuur*, enz.

Schuur, Kil. *schuere*, vries. *schoarre*, hoogd. *Scheur*, bij Otr. *shiura*, Tatian. *skiura*, neders. *schur*.

SCHUURGOED, zie *schuursel*.

SCHUURSEL, anders *schuurgoed*, z. n., o., *des schuursels*, of van het *schuursel*; zonder meerv. Van *schuren*. Schuurzand, of steenbik, waarmede men *schuurt*: *er is geen schuursel in den schuurbak*.

SCHUW, bijv. n. en bijw., *schuwer*, *schuwst*. Bevreesd, schroomachtig: *christensche Amazoonen schuw van het mannelijk geslacht*. [Vond.] *Hij is heel schuw voor mij*. Uit vreesachtigheid in de eenzaamheid levende, en dienvolgens wild, woest: *het schuw konijn voor ons gezicht verscholen*. [L. D. S. P.] Een *schuw mensch* is, in sommige oorden van ons land, een wild en woest mensch. Een *schuw leven* is een wild en woest. En voor dit *schuw*, zegt men ook *schouw*. Daarentegen is *schuw*, van paarden gesproken,

ligt verschrikt: *dat beest is mij al te schuw*. Van hier *schouwachtigh* en *schouwigh*, bij Kil.; *schuwheid*. Zamenstell.: *menschenschuw*, enz. Dit woord komt van *schuwen*.

SCHUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schuwde*, heb *geschuwed*. Uit vrees, of afkeer, angstig vermijden, en ontwijken: *de uilen schuwen het licht*. *Kwaad gezelschap moet men schuwen*. *Ik schuw hen, die geweld en onrecht pleegen*. [L. D. S. P.] Het spreekw.: *hij schuwde den regen en viel in de stoot*, beduidt, om het eene onheil te vermijden, haalde hij zich het andere op den hals. Van hier *schuw*, enz. *Schouwelick*, bij Kil.; en misschien ook *schuilen*, zie *schuilen*. Zamenstell.: *afschuwen*. Oul. werd het ook voor zien, beschouwen, gebezigd: *als ik sonde en doot voor oghen schuwe*. [Spel van sinn.]

Schuwen, of *schouwen*, eng. *eschew*, fr. *esquiver*, ital. *schivare*, sp. *esquivar*, is verwant aan *schuiven*. Zie *schuiven*.

SCYTH, z. n., m., *des Scyths*, of van den *Scyth*; meerv. *Scythen*. De eigennaam van eene wijduitgebreide natie in het noordoosten van Europa en Azie: *ook toen 't heir der Scyten keerde*. [Vond.] Van hier *scythie*, *scytisch*. Dit woord is ontleend van het lat. *scythia*, gr. *σκυθια*, dat misschien aan ons *schutter*, hoogd. *Schutz*, neders. *schutte*, angels. *scijtta*, zweed. *skjitt*, verwant is.

SCYLLA, *scylle*, *scille*, z. n., v., *der*, of van de *scylla*; meerv. *scyllas*. De eigennaam van eene gevaarlijke klip in de zeeëngte tusschen Italie en Sicilie: *och of de gulzige scille ons aen hare honden had gegeven*. [Vond.]

SECRETARIAAT, z. n., o., *des secretariaats*, of van het *secretariaat*; meerv. *secretariaten*. Verkleinw. *secretariaatje*. Het ambt van eenen secretaris: *hij verzoekt om een secretariaat*. Van het fr. *secrétariat*.

SECRETARIJ, z. n., v., *der*, of van de *secretarij*; meerv. *secretarijen*. Een vertrek, of gebouw, waar de secretaris van eene stad, of een dorp, zijn werk verrigt, en zijne papieren bewaart: *het moet op de secretarij worden aangeteekend*. Dit woord is gevormd van *secretar*, eene verkorting van *secretaris*.

SECRETARIS, z. n., m., van den *secretaris*; meerv. *secretarissen*. Een geheimschrijver van eene vergadering, of eenigen voornamen persoon: *de secretarissen der regering*. *Hij werd secretaris van den ambassadeur*. Elke minister heeft zijnen *secretaris*. Van hier *secretariaat*, het ambt van eenen secretaris; *secretarij*, de plaats waar hij zijn werk verrigt, en zijne papieren bewaart.

Secretaris, eng. *secretary*, fr. *secrétaire*, ital. *secretario*, hoogd. en middeleeuw. lat. *secretarius*, komt van het lat. *secretum*, een geheim; en dit wederom van *secernere*, afzonderen.

SEDERT, een voorzetsel, dat den vierden naam-

- val achter zich heeft, en evenveel beteekent, als sinds: *sedert dien dag*. Ook gebruikt men het wel eens op zich zelf: *ik heb er sedert niets van vernomen*; als wanneer *sedert* intusschen zoo veel is, als *sedert den tijd*, waarvan onmiddellijk vooraf gesproken was; zoo dat *sedert* alsdan nog bezwaarlijk als een bijwoord kan worden beschouwd. Eindelijk, zegt men ook nog *sedert ik hem zag*, *sedert wij elkanderen verlaten hebben*, enz. Zie voorts *sinds*.
- SEFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sefte, heb geseft*. Dit woord, dat meest in *beseffen* gebruikt wordt, beteekende oul. te zamen vatten, bevatten, *comprehendere, simul capere*; waarvan *seffens*, nu *teffens*, tevens, *una, simul*.
- SEGRIJN, z. n., o., *des segrijns*, of van het *segrijn*; meerv. *segrijnen*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Eene soort van leder, dat dun en hard tevens, en met kleine verveheden als bezaaid is, die uit het fijne mosterdzaad ontstaan, dat men tusschen dit leder strooit, als men het in de pers zet: *Turkije levert velerlei segrijnen op. Het roode segrijn is het kostelijkste*. Van hier het bijv. n. *segrijnen*, van *segrijn* gemaakt. Zamenstell.: *segrijnbereder, segrijnleder*, enz.
- Segrijn, sagrijn*, eng. *shagreen*, komt van het fr. *chagrin*.
- SEIN, z. n., o., *des seins*, of van het *sein*; meerv. *seinen*. Eigenlijk, evenveel welk teeken. In het gebruik, bijzonderlijk, eenig vast bepaald, teeken, door middel waarvan men elkanderen langs de zeekusten, of ter zee, op eenen verren afstand, berigten, of bevelen geeft: *al de schepen gedroegen zich naar het sein van den Admiraal. Hij gaf sein, om aan te vallen*. Voorts is *het sein tot den aanval geven*, overdragtiglijk, evenveel welken aanval door een teeken doen aanvangen. Van hier *seinen*. Zamenst.: *seinboek*, het boek waarin de bepaalde seinen beschreven staan; *seinpaaal, seinpost, seinschoot, seintouw, seinvlag*, enz. *Entersein, noodsein, vlugtsein*, enz.
- Sein*, eng. *sign, signal*, fr. *signe, signal*, ital. *signale*, komt van het lat. *signum*, en is verwant aan het hoogd. *Zeichen*, en ons *teeken*. Zie *teeken*.
- SEINE, z. n., v., *der, of van de seine*; zonder meerv. De eigen naam van eene rivier in Frankrijk: *tot aan de seine*. [Hooft.] *Tot dat de sein het in haer armen nam*. [Vond.]
- SEINEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik seinde heb geseind*. Onz., *sein* geven: *vruchteloos seinden wij om hulp*. Bedr., iemand door eenig sein gelasten: *de schout bij nacht seint ons om bij te draaijen*. Iets door seinen te kennen geven: *men seinde des vijands nadering*. Zamenstell.: *toeseinen*. Van *sein*.
- SEISEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik seiste, heb geseist*. Zwaar touwwerk, door middel van ander dunner touw, vast maken. Van hier *seising*, dun touwwerk, om zware kabels vast te slaan. Bij Halma.
- SEK, z. n., v., *der, of van de sek*; zonder meerv. Zoete zware wijn, uit Spanje en van de kanarische eilanden: *die sek stijgt mij naar het hoofd*. Zamenstell.: *kanariësek, palmsek* van het eiland *palma*, *xeresersek*, van de stad *Xeres* in Andalusie. Fr, *sec*, ital. *secco*, hoogd. *Sect*, van het ital. en sp. *secco*, droog, dewijl men dien wijn uit overrijpe en verdroogde bezien pleegt te persen.
- SEKREET, z. n., o., *des sekreets*, of van het *sekreet*; meerv. *sekreten*. Verkleinw. *sekreetje*. Een heimelijk gemak: *het gebruik van sekreten is te Madrid en vooral te Warschauw, zeer laat ingevoerd*. Zamenstell.: *sekreetruimer*, die de sekreten ruimt, ledigt; *sekreetvlieg*, enz. Dit woord is van het lat. *secretum* afkomstig.
- SEKSE, z. n., v., *der, of van de sekse*; meerv. *seksten*. Een der twee geslachten, waaruit het menschedom bestaat, in tegenoverstelling van het andere: *hij is van de mannelijke sekse. De zwakkere, schoone, beminnelijke, vrouwelijke, sekse. O luister van uwe sexe*. [Vollenh.] Het vrouwelijke geslacht in het bijzonder: *hij is een beminnaar van de sekse*. Dit woord is ontleend van het fr. *sexe*, dat van het lat. *sexus* afstamt.
- SEKTE, z. n., v., *der, of van de sekte*; meerv. *sekten*. Van het lat. *secta*, een gezelschap van eenigen, welke zich door eenerlei leer, of meeningen, van andere dergelijke gezelschappen onderscheiden. In de gewone beteekenis, een gezelschap van eenigen, welke zich door dwaalleeringen van het voor echt gehouden gezelschap van gelijken aard onderscheiden: *de sekte der sadduceërs*. Ook de aanhang van eenen beroemden godgeleerden, of wijsgeer: *de sekte der stoicijnen*. Zamenstell.: *sektegeest, sektenijver*. Het lat. *secta* wordt gevoegelijk van *sequi* afgeleid; waarom het voorheen ook in eenen goeden zin, ten minste onverschillig gebruikt werd, even als *partij, gezelschap*.
- SEL, een zachte uitgang, van het onzijd. geslacht, door middel waarvan vele zelfstandige naamwoorden van werkwoorden gevormd worden, om het gewrocht van de daad, welke door die werkwoorden uitgedrukt wordt, aan te duiden; zoo als dit door *baksel, bereidsel, bindsel, bloeisel, borduursel*, enz. gedaan wordt; of om een werkmiddel tot daarstelling van de daad des werkwoords te beteekenen; zoo als dit door *behangsel, behoedsel, beschutsel*, enz. geschiedt. *Doopsel* is in het Frankd. *dopisti*, ten blijke, dat men dezen uitgang, schoon schaars, ook bij de oudheid vindt.

SELDERIJ, z. n., v., *der*, of *van de selderij*; zonder meerv. Een bekend plantgewas, dat deels in het wild groeit, deels in onze tuinen aangekweekt wordt: *er is vierderlei slag van tamme selderij. Grofbladige, fijnbladige selderij.* Zamenstell.: *selderijknol, selderij-salade, selderijsoep*, enz. *Knolselderij*, enz.

Selderij, hoogd. *Sellerie, seleri*, eng. *celery*, fr. *céléri*. Deze plant is uit Italie tot ons overgebracht; van waar derzelver naam afkomstig is, ital. *celeri, sceleri*.

SEM, een zachtstaartige uitgang, in kracht genoegzaam overeenkomende met ons *sel*, behalve dat hij altijd van het mannelijke geslacht is. *Bliksem*, van het oude *blikken, fulgurare*; *bloesem*, van *bloeijen, deegsem, deessem*, van *deeg*, het oude praeteritum van *dijgen, intumescere*.

SENEBLAD, *senneblad*, z. n., o., *des seneblads*, of *van het seneblad*; meerv. *senebladen*, dat het meest in gebruik is. Van *sene, senne*, en *blad*. Een blad van het plantgewas, dat in het lat. *senna* heet, *folia sennae*, en van drierlei soort is: *Italiaansche, Alexandrijnsche, en Amerikaansche senebladen*. Zekere buik zuiverende bladen.

SENEGROEN, z. n., o., *des senegroens*, of *van het senegroen*; zonder meerv. Anders ook *ingroen*. Een plantgewas van velerlei soorten.

SEPTEMBER, z. n., m., *des septembers*, of *van den september*; zonder meerv. De negende maand van het jaar, met dezen latijnschen naam bestempeld, omdat zij bij de Romeinen oulings, toen hun jaar met Maart aanvang, de zevende was. De nederduitsche benaming dezer maand is *Herfstmaand*, omdat de najaars nachtevening, waarmede de herfst eenen aanvang neemt, in dezelve invalt. De latijnsche naam *september* stamt af van *septem*, zeven.

SERAF, z. n., m., *des serafs*, of *van den seraf*; meerv. *serafs*. Een bastaardwoord, ontleend van het Hebr. *siraph*, dat eenen vurigen hemelgeest aanduidt; en welks meerv. *siraphim*, in den Statenbijbel door *seraphim*, en elders meermalen door *serafijns*, of door *serafijnen*, uitgedrukt, het enkelv. *seraf* bij velen door *serafijn* heeft doen vervangen. Zamenstell.: *serafsveugel, serafsvlugt*, enz.

SERAFIJN, zie *seraf*.

SERAIL, z. n., o., *des serails*, of *van het serail*; meerv. *serails*, of *serailen*. Dit bastaardwoord luidt in het turksch, waaruit het overgenomen is, eigenlijk *serai*, of *sarai*, en beteekent hetzelfde, dat wij onder het bastaardwoord *hôtel* plagen te verstaan; maar bijzonderlijk wordt daardoor het verblijf van den grooten Heer aangeduid; en, daar dit met vrouwen opgevuld is, verstaat men onder *serail* ook wel eens de plaats, waar zich de vrouwen van den grooten Heer bevinden; schoon deze anders den naam van

Harem draagt. Zamenstell.: *caravansera*, of *caravanserai*, of, zoo men de gewone spelling van *serail* volgen wil, *caravan serail*, een hotel voor caravanan, of benden van reizende kooplieden, bedevaartgangers, enz.

SERJANT, z. n., m., *des serjants*, of *van den serjant*; meerv. *serjanten*. Anders *scherjant* en *scharjant*. Oulings een dienaar der Justitie: *ende daer seten wesen alle baeiluwten, stedehouders, serganten, ende ander officieren van Justicien*. [V. Hass.] Heden-daags is het in dezen zin hier te lande niet meer gebruikelijk, maar enkel in dien van een onderofficier bij het voetvolk: *de hopman zond zijnen serjant*. Eigenlijk is het een dienaar over het algemeen. In dezen zin komt het voor bij M. Stok.: *nochtan predicte hi metter spoet twoert ons heren, als Gods seriant*. Ook beteekende het oul. een' krijgsheld. Van hier *serjantschap, serjantske*, in Vriesl. de vrouw van eenen serjant. Zamenstell.: *serjantsplaats*, enz.

Serjant, of *scherjant*. Kil. *sergeant, schergeant*, fr., eng. *sergeant*, ital. *sergente*, sp. *sergent*, hoogd. *Serchant*. Het is van het fr. *sergeant*, hetwelk van het lat. *serviens* afgeleid wordt.

SERING, *siring*, zie *syring*.

SERPENT, z. n., o., *des serpents*, of *van het serpent*; meerv. *serpentes*. Verkleinw. *serpentje*. Eigenlijk kruipend gedierte. In het gebruik, bijzonderlijk, een slang: *het grimmet er van vergiftige serpentes en schorpioenen. Het geweldige serpent*. [Vond.] Bij de natuurkenners, allerbijzonderst, de grootste soort van slangen zonder giftanden, zoo als de boomslang, de knijper, enz., in het lat. *boa*, omdat deze slangen wel eens gansche runderen en buffels opslokken. Overdragtelijk, een boosaardig vrouwspersoon: *dat is een serpent van een wijf*. Van hier *serpentig, serpentijn*, en *serpentsch*, bij Kil. Zamenstell.: *serpentslook, serpentstong*, enz. *Bergserpent, waterserpent*, enz.

Serpent, fr., eng. ook *serpent*, ital. *serpente*, komt van het lat. *serpens*, en verder van het lat. *serpere*, kruipen.

SERPENTIJN, z. n., v., *der*, of *van de serpentijn*; meerv. *serpentijnen*. Bij Kil. *serpentijne* en *serpente*. Oulings, een stuk geschut, dat, naar evenredigheid van deszelfs omtrek, langer is, dan gemeenlijk; heden ten dage *slang*, en, wanneer het ligt genoeg is, om in het veld gebruikt te worden, *veldslang*, genoemd: *bossen ofte serpentijnen*. [Wagen.]

SERPENTIJNSTEEN, z. n., m. Van *serpentijn*, dat even als het eng. en fr. *serpentine* naar het lat. *serpentinus* gebogen is, en *steen*. In het lat. *lapis serpentinus*, ital. *serpentino*, hoogd. *Schlangenstein*. Een steen van den aard der zoogenoemde potsteenen, dus genoemd, omdat zijne kleur aan die van een

- slangenvel gelijk: een vat van serpentijnsteen werd oulings geacht te bersten, als men daarin iets deed, waaronder vergif gemengd was. Van hier het bijv. n. *serpentijnsteenen*, dat van serpentijnsteen is.
- SERPENTSLOOK**, z. n., o.; zonder meerv. Van *serpent* en *look*. Anders ook *berglook* en *daslook*. Zeker slag van look, welks wortelen, of knollen, meermalen als een tegengif tegen den beet van een' serpent uitgevent wordt.
- SERPENTSTONG**, z. n., v. Van *serpent* en *tong*. Bij Kil. *serpentstonghe*. Een kruid, welks puntige bladeren naar slangentongen zweemen: *de serpentstong voert ook den naam van pijlkruid*. Voorts ook een versteende vischand: *over den oorsprong der serpents tongen is veel getwist*.
- SERVET**, z. n., o., *des servets*, of *van het servet*; meerv. *servetten*. Verkleinw. *servetje*. Bij Kil. *servette*, *handdwaele*. Een bastaardwoord, van het fr. *serviette* ontleend. Een handdoek, waarvan men zich aan tafel bedient: *gewerkte, of gebloemde, servetten zijn meer in zwang, dan effene, of gladde*. Zamenstell.: *servetgoed*, het weefsel, waarvan men servetten maakt. De oorsprong van dit woord schijnt gelegen in het fr. *servir*, dienen, bedienen, toedienen, omdat men oulings, toen de tafelgebruiken veel eenvoudiger waren, geen servet voor het lijf, of op de knien, hield, maar zich hetzelfde onder het eten van tijd tot tijd toedienen liet.
- SERVIES**, z. n., o., *van het servies*; meerv. *serviezen*. Verkleinw. *serviesje*. Een bastaardwoord, ontleend van het fr. *service*, dat niet slechts een tafelgeregt aanduidt, maar ook het vaatwerk, waarvan men zich aan tafel bedient; in welken laatsten zin wij *servies* bezigen; terwijl wij het voorts ook nog voor het vaatwerk, waaruit men thee, koffij, of chocolade, drinkt, plegen te gebruiken: *een blaauw servies. Een servies met gouden randen. Een servies voor dertig personen*. Zamenstell.: *tafelservies, theeservies*, enz.
- SICHTENT**, zie *sinds*.
- SIDDEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik sidderde, heb gesidderd*. Sterk beven, uit verschillende beginselen: *ik sidder van koude. Van angst, vrees, of schrik, sidderen. Nu sullen de eijlanden tsidderen ten dage uves vals*. [Bijbelv.] *Maar siddrend zag ik mijn elende*. [L.D.S.P.] Van hier *gesidder* en *siddering*. Zamenstell.: *sidderaal*, anders *beefaal*, een aal, op welks aanraking men eenen electricien schok ontvangt, en begint te sidderen. Bij Kil. en meer andere oude schrijvers luidt dit woord *citteren*, *sitteren*, en *tsitteren*. In het hoogd. is het *zittern*. En het heeft zijne beteekenis ongetwijfeld aan zijnen klank te danken.
- SIDDERING**, z. n., v., *der, of van de siddering*; meerv. *sidderingen*. Verkleinw. *sidderingje*.
- De daad van sidderen, eene sterke beving: *siddering bevangt mij. Bergen voelen sidderingen*. [L. D. S. P.]
- SIER**, *siere*, z. n., v., *der, of van de sier*; meerv. *sieren*. Bij de ouden, die *ciere* schreven, beteekende dit woord gelaat, gedaante, zoo wel in eenen kwaden, als goeden zin; want eene *bedructe ciere* was bij hen een bedrukt gelaat. Wij hebben het nog in de spreekwijs: *goede sier maken*, d. i. zich blij en vrolijk, onder wel eten en drinken, aanstellen; eene weelderige en prachtige tafel aanregten, en voorts, vrolijk en prachtig leven. Ook de daad van sieren, opschik: *met geen gelijke siere*. [Hooft.] In een oud hoogd. gedicht zijn *ciere* juweelen.
- Sier*, of *siere*, hoogd. *Zier*, Otfrid. *ziar*, *ziaro*, Notk. *ziera*, oud holl. *cier*, *ciere*.
- SIERAAD**, z. n., o., *des sieraads*, of *van het sieraad*; meerv. *sieraden*. Een middel ter versiering, tot opsmuk, van een ding, of eenen persoon: *de gothische bouwtrant was al te kwistig in sieraden van beeldwerk. Legt uwen cieraat van u af*, heeft de bijbelv., waar dit woord steeds mannelijk is: zoo als onder anderen mede in: *sal de Heere wech nemen den sieraet der kousebanden*. Figuurlijk: *hetsieraet onzer eeuw*. [Vond.] *Met groot sieraad van wel zeggen*. [Hooft.] Zamenstell.: *hairsieraad*, bij Hooft; *hoofdsieraad*, *huissieraad*, *kerksieraad*, *pronksieraad*, *tafelsieraad*, enz.
- Sieraad*, oud holl. *cieraet*, hoogd. *Zierath*, is gevormd van *sieren*, door middel van de eindsyllabe *aad*, die aan *ood* in *kleinood* beantwoordt. Zie *kleinood*. Oulings, gebruikte men, in plaats van dit woord, dat van *sierheid*, blijkens: *in vergulden abijte omvaen mit meniger edele sierheit*. [V. Hass.]
- SIEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik sierde, heb gesierd*. Eigenlijk, aan iets eene blijde gedaante geven. Thans, opschikken: *zijne grijze haren sieren zijnen schedel*. Ook wordt dit woord gebezigd voor, naar gissing berekenen: *ik zal de kosten zoo na mogelijk trachten te sieren*. Van hier *sier*, *sieraad*, *siere*, *sierheid*, *siering*, *sierlijk*, *siersel*, enz. Zamenstell.: *ongesierd*, *ontsieren*, *opsieren*, *versieren*, enz.
- Sieren*, oulings, *cieren*, hoogd. *zieren*, Otfrid. *zieran*, neders. *tehren*, eng. *tire*, is van eenen onzekeren oorsprong.
- SIERHEID**, zie *sieraad*.
- SIERING**, z. n., v., *der, of van de siering*; meerv. *sieringen*. Opschikking, ook berekening naar gissingen: *maak mij eens eene siering van de kosten der timmeraadje*.
- SIERLIJK**, bijv. n. en bijw., *sierlijker*, *sierlijkst*. Opgeschikt, opgesmukt, verfraaid, fraai, schoon: *uwe schrijfwijze is al te weidsch en sierlijk. Taal en gebaren, alles was even sierlijk. Men kan niet sierlijker schrijven*,

- dan hij doet.* Van hier *sierlijkheid*. Zamenstell.: *onsierlijk*. Van *sieren*.
- SJERP**, z. n., v., *der*, of *van de sjerp*; meerv. *sjerp*. Verkleinw. *sjerpje*. Een bastaardwoord van het fr. *écharpe* ontleend, om een bekend eereteken aan te duiden, dat door krijgsbevelhebbers op verschillende wijzen gedragen wordt: *men vindt in sjerp en ringkraag sporen van de wapenrusting der oudheid*. Voorts ook een zijden, of andere gordel van soortgelijk een maaksel, als dat der sjerpen van krijgsbevelhebbers: *moet het kind geene sjerp omhebben?*
- SJERSEL**, evenveel als *sieraad*, maar meest gebruikelijk in de zamenstell.: *oorsiersel*, *voorhoofdsiersel*, enz.
- SIGNET**, z. n., o., *des signets*, of *van het signet*; meerv. *signetten*. Verkleinw. *signetje*. Een bastaardwoord, uit het fr. ontleend. Eigenlijk, een klein teekentje. In het eng. en holl. een zegel, en voorts ook het werktuig, waarmee men zijn zegel ergens opdrukt. Zamenstell.: *signetsnijder*, enz.
- Signet*, eng., fr. ook *signet*, ital. *segnetto*, komt van het middeleeuw. lat. *signetum*, en dit van *signum*, teeken.
- SJIFSELEN**, zie *schuifelen*.
- SIJSJE**, z. n., o., *des sijsjes*, of *van het sijsje*; meerv. *sijsjes*. Zeker vogeltje. *Sijsje* is het verkleinw. van *sijs*; doch het eerste is meer in gebruik, dan het laatste.
- SIKKEL**, z. n., v., *der*, of *van de sikk*; meerv. *sikkels*. Een werktuig, om het koren af te maaijen: *de maeijer met de sikk*. [Vond.] *Sendt uwen sikkel, ende maeijt*, in de Bijbelv., waar dit woord steeds mannelijk is. Zamenstell.: *sikkelslag*, enz.
- Sikkel*, hoogd. *Sichel*, eng. *sickle*, vries. *sichter*.
- SIKKEL**, z. n., m., *des sikkels*, of *van den sikk*; meerv. *sikkelen*, of *sikkels*. Een hebreuwsch woord, dat eigenlijk een bepaald gewigt aanduidt, nopens welks zwaarte wij lezen, dat een sikk des Heiligdoms twintig gera wog: *het koper nu des beweegoffers was seventigh talenten, ende twee duijzent ende vier hondert sikkels*. [Bijbelv.] Voorts ook een Joodsche geldmunt, welke ten gewigte van eenen sikk geslagen werd, om onnoodig te maken, dat men elkanderen het zilver langer toewoog.
- Sikkel*, of *sikel*, komt van het hebr. werkw. *sikkel*, dat wegen aanduidt.
- SIM**, z. n., v., *der*, of *van de sim*; meerv. *simmen*. Een aap: *de looze sim is nimmer te betrouwen*. *Eene sim, van achter en van voren al even schaemteloos*. [Vond.] Zamenst.: *simmengeslacht*, *simmenkuur*, *simmenneus*, *simmenras*, *simmentrek*, enz.
- Sim*, Kil. *simme*, lat. *simia*, is van het lat. *simus*, platneuzig, afkomstig.
- SIM**, z. n., v., *der*, of *van de sim*; meerv. *sim-*
- men*. Het snoer van eene hengelroede: *eene zijden, eene paardenharen sim*. Zamenstell.: *baarssim*, *snoeksim*, enz.
- SIMOIS**, z. n., m., *van den Simois*; zonder meerv. Eene rivier in de nabuurschap van Troje: *het zal u aen geenen Simois ontbreken*. [Vond.]
- SIMONIE**, z. n., v., *der*, of *van de simonie*; meerv. *simonien*. In het kerkelijke regt, eene overtreding der wet, volgens welke men geene geestelijke ambten, door gaven en geschenken mag trachten te verkrijgen; eene van *Simon* den tovenaer (Handel. der Apost. 8^e hoofdst.) ontleende benaming, welke de gaven des geestes met geld wilde koopen.
- SIMPEL**, bijv. n. en bijv., *simpeler*, *simpelst*. Eenvoudig, enkel, slecht: *een simpel soldaet*. [Vondel.] *Eenen simpel riddere*. [V. Hass.] *Simpel woorden* zijn enkele, bloote, woorden. Als bijv., slechts, blootelijk: *ik gaf hem simpel ten antwoorde*. Voorts, vindt men bij Kil. *simpel ende ongheleerd*, en *simpel, onschalck*, dat is, onnoozel en opregt. Eindelijk bezigt men dit woord hedendaags, voor suf, zwak van hersenen: *ik word simpel van het geraas*. *Het is een simpel mensch*. Van hier *simpelachtig*, aan een simpel mensch gelijkende, sufachtig, *simpelachtigheid*, sufachtigheid, *simpelheid*, sufheid, zwakheid van hoofd, en *simpellijk*, enkellijk, blootelijk, slechts.
- Simpel*, eng., fr., sp. *simple*, ital. *semplice*, komt van het lat. *simplex*, eenvoudig, zonder vouwen of plooijen; want dit woord is uit *sine*, zonder, en *plica*, plooi, zamengesteld.
- SINA**, z. n., o., *van het Sina*; zonder meerv. De eigenaam van een groot rijk in het zuidoosten van Azie, eigenlijk *Tsina*, doch bij ons doorgaans *Sina*. Van hier *sinaasch*, *sineesch*, *sineesch*. Zamenstell.: *sinasappel*, ook *appelsina*, *sinasvaarder*, die op Sina vaart, enz.
- SINDEL**, zie *sintel*.
- SINDS**, of *sint*. Voorzetsel, dat den vierden naamval achter zich heeft. Sedert: *sinds den derden dag van zijne krankheid*. Ook wordt het wel eens op zich zelf gebruikt: *ik heb sinds geenen voet over zijnen drempel gehad*; maar dan is het met *sinds* eveneens gelegen, als met *sedert*, in soortgelijke gevallen, zie *sedert*. Eindelijk bezigt men *sinds*, even als *sedert*, ook wel eens als een voegwoord: *sinds hem God met zijne gunst beschonk*. [L. D. S. P.] *Sint dat ik spreke*. [Bijbelv.] Uit hoofde van al deze overeenkomsten tusschen *sint*, of *sinds*, en *sedert*, bij Kil., of uit *sident*, bij denzelfden Kil. en bij M. Stok. in *sident XXII iaer*. Dit *sident* kan door verwisseling van de N. en R. in *sidert* en *sedert*, en door omzetting van

- de D. en N. in *sindt*, *sint*, en *sinds*, overgegaan zijn. Intusschen geeft Kil. de beteekenis van *sinds*, of sedert, voorts aan *sicht*, of *sichtent*, en vindt men bij hem: *sichtent den morghen*, en bij V. Hass. *sichtens dien tijd*. Uit dit *sichtent*, of *sichtens*, kan *sint*, of *sinds*, ook gevormd schijnen. Eng. *since*, zw. *sen*.
- SINEES, z. n., m., van den Sinees; meerv. *Sinezen*. Een inboorling, of inwoner van Sina.
- SINEESCH, bijv. n. en bijw.; zonder trappen van vergrooting. Dat tot Sina behoort, of daarvan afkomstig is, anders *sinaasch*; doch *sineesch* is meest in gebruik: *sinesche kaneel*. De *sinesche taal*, anders enkel het *sineesch*.
- SINGEL, z. n., m., des *singels*, of van den *singel*; meerv. *singels*. Verkleinw. *singeltje*. Eigenlijk een gordel. In het gebruik, de buitenwal der gracht van eene stad, of een gedeelte van dien buitenwal. Dus is de *singel* te Amsterdam, Rotterdam en elders, oorspronkelijk, een gedeelte van den buitenwal der oude gracht der stad, en vervolgens dat gedeelte van den buitenwal in vereeniging met het tegenoverliggende gedeelte van den binnenwal, en het tusschen beide begrepene deel van de gracht zelve. Een *singeltje rond wandelen* is, langs den buitenwal der gracht van eene poort naar eene andere wandelen. Van hier *singelen*, *omsingelen*, omgeven. Zamenstell.: *buitensingel*, enz. Het stamwoord is het lat. *cingulum*, een gordel, dat van *cingere*, omringen, afkomstig is.
- SINT, zie *sinds*.
- SINT, een bastaardwoord, dat hier te lande op zich zelf niet gebruikt, maar voor de namen der Heiligen van de Roomsche Kerk geplaatst wordt, om derzelve waardigheid van Heiligen aan te duiden: *sint Antonij van Padua*, *sint Agnes*, enz. Dit bastaardwoord is van het lat. *sanctus*.
- SINTEL, z. n., m., des *sintels*, of van den *sintel*; meerv. *sintels*. Volgens Kil., bij wien dit woord *sindel* luidt, afval, schuim van metaal. In het gebruik afval van uitgebrande steenkolen: *zuiver den haard van alle sintels*. Volgens Halma, ook een rinkel. Zamenstell.: *ontsindelen*.
- SJOKKEN, zie *omsjokken*.
- SJORREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sJORde, heb gesjORD*. Een scheepswoord. Met touwen omwinden, vastmaken; *gij moet het ter dege vast sJORren*. Zamenstell.: *omsJORren*.
- SJOUW, z. n., v., der, of van de *sjouw*; meerv. *sjouwen*. Verkleinw. *sjouwtje*. Eigenlijk, een pak. In het gebruik, een last, die zwaar valt om te dragen: *gij zult er er eene sjouw aan hebben*. Overdragtiglijk, allerlei bezwaarlijk werk: *ik heb dat sjouwtje wederom af gedaan*. Voorts, bij de zeevarenden en elders ook eene opgerolde vlag, of een ander pak, dat men ophijscht, om een ander vaartuig aan boord te roepen; enz.: *het ophijschen van die sjouw geeft hunnen nood te kennen*. Van hier *sjouwen*, enz.
- SJOUWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik sjouwde, heb gesjouwd*. Door het ophijschen van eene opgerolde vlag, of eenigen anderen bundel, aan boord roepen: *zij schijnen ons te sjouwen*. Onzijd., zware lasten dragen, en allerlei zwaar werk doen. Van hier *gesjouw*, *sjouwer*, iemand, die zwaar werk doet, bijzonderlijk een lastdrager op de scheepstimmerwerven; *sjouwerij*. Zamenstell.: *sjouwwerk*. *Afsjouwen*, *insjouwen*, *uitsjouwen*, *versjouwen*, *voortsjouwen*, *wegsjouwen*, enz.
- SIPPERLIPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik sippertipte, heb gesippertipt*. Met het voorste der lippen proeven. Van het oude *sippen*, slorpen, bij Kil., hetwelk de Engelschen nog bezigen.
- SIRE, een titel, welken men den Koning en den Keizer geeft, even als *czaar*, bij de Russen, die dus hunnen Keizer noemen. De Engelschen zeggen *sir*; doch geven dezen naam ook aan kooplieden en andere personen uit den burgerstand. Het woord beteekent ongetwijfeld *heer*. Fr. Junius leidt het woord *sir* en *sire* van het goth. *sihor*, *dominus*, heer, af. Wachter vindt den grond van dit alles in het gr. *κύριος*, dewijl K dikwerf veranderd wordt in H, en H wederom in S.
- SIREEN, z. n., v., der, of van de *sireen*; meerv. *sirenen*. Eene meermin, waarvan de ouden verhaalden, dat zij het bovenlijf van eene vrouw, en het onderlijf van eenen visch, had, zich in zee ophield, en de voorbijvarenden door haar gezang betooverde en verlokte, om in zee te springen. Voorts ook een vrouwspersoon met eene verleidelijke tong: *die looze sireen heeft hem begoocheld*. Zamenstell.: *sireengezang*, eigenlijk, het gezang van eene sireen, en voorts eene verleidende taal. Van het hebr. *sir*, gezang. Fr. *sirène*.
- SIRINGE, zie *syringe*.
- SIROOP, zie *stroop*.
- SISSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik siste, heb gesist*. Een klanknabootsend woord. Schuifelen, als de slangen: *ick hoorde 't sissen van haer beken, geel van zucht*. [Vond.] Piepen, als de vleermuizen: *hoe meer het pijpt, sist, querkt, en krijt*. [Six van Chand.] Door gefluit aanlokken: *hij salse herwaerts tsissen van het eijnde der aerde*. [Bijbelv.] Suizen, als kokend water: *'t vergoten bloet dat sist en schuimt en wil niet stremmen*. [Vond.] Voorts gebruikt men dit woord nopeus het geluid, dat door het vallen van water op eenen heeten steen, een heet ijzer, enz., of door het dompelen van zoodanig iets in het water, veroorzaakt wordt: *als de smid een gloeiend*

ijzer in den koelbak steekt, dan sist het geweldig; en nopens het geluid van vermalen of natgemaakt buspoeder, als het aangestoken wordt: *het bleef met die bombe bij het sissen, en er volgde geen slag op*. Ook wordt het gebezigd van kleine kogels, die iemand voorbij de ooren vliegen, anders fluiten. Van hier *gesis, sisser, sissing*.

Sissen, oul. *tsissen*, hoogd. *zischen*, ital. *sischare*, gr. *σιζειν*, pool. *ksijk*, krain. *shuisgam*, deen. *hvidske*, angels. *hiscean*, eng. *hiss*, ontleend zijne beteekenis evenzeer van zijnen klank, als het lat. *sibilare*.

SISSER, z. n., m., *des sissers*, of *van den sisser*; meerv. *sissers*. Verkleinw. *sissertje*. Eigenlijk, al wat sist. In het gebruik, bijzonderlijk, een balletje van nat gemaakt kruid: *om een stuk geschut te beproeven, kan men het veiligheidshalve door middel van eenen sisser afsteken*. Spreekw.: *het zal met eenen sisser aftoopen*, eigenlijk, het nat gemaakt of vermalen buspoeder op het zundgat van een stuk geschut, of in het pijpje van eene bombe, zal wegbranden, zonder dat er een slag op volgt, en, overdragtelijk, het zal tot geene dadelijkheid komen.

SLA, z. n., v., *der, of van de sla*; zonder meerv. Zamengetrokken uit *salade*, en evenveel beteekenende, doch bij voorkeur gebruikelijk in de samenstell.: *slabak, slablad, slakade*, eene kade bij Rotterdam, waar vele slatuinen zijn; *slakrop, slalepel, slamand, slaolie, slaplant, slaschotel, slastronk, slastruik, slatuin, slavork, slawinkel, slazaad*, enz. *Haringsla, wijensla*, enz. Zie voorts *salade*.

SLAAF, z. n., m., *des Slaafs*, of *van den Slaaf*; meerv. *Slaven*. De volksnaam eener uitgebreide Natie, welke oulings ten oosten van Duitschland woonde, en in het lat. den naam van *slavi*, en in het gr. dien van *σλαβοι* droeg: *verscheidene volken stammen van de oude Slaven af*. Van hier *Slavonie*, een gewest, dat hiervan zijnen naam ontleent, *Slavonier*, een inwoner van dat gewest, en *slavonisch*, al wat daartoe betrekkelijk is: zoo als het *slavonisch*, de taal van dat gewest, waaraan het boheemsch, poolsch en russisch zoo naauw verwant is, dat de Bohemers, Polen en Russen van de oude Slaven afkomstig moeten gerekend worden. Zie verder het volgende *slaaf*.

SLAAF, z. n., m., *des slaafs*, of *van den slaaf*; meerv. *slaven*. Verkleinw. *slaafje*. Een lijfeigene knecht: *tot slaaf verkocht in zijne jeugd*. [L. D. S. P.] *Van duizenden verlostte slaven*. [Vond.] Figuurlijk: *een slaaf der zonde*, gansch en al aan hare dienst overgegeven. *Een slaaf van zijne driften*, geheel aan derzelve heerschappij onderworpen. Van hier *slaafachtig, slaafsch, slaven, slavernij, slavin*, enz. Samenstell.: *slavenaard, slavenar-*

heid, slavendienst, slavenhandel, slavenhuis, slavenstand, slavenwerk, enz. *Verstaven*, enz.

Slaaf, Kil. *slave, slavoen*, hoogd. *Sclave*, fr. *esclave*, ital. *schiavo*, sp. *esclavo*, walach. *sklabu*, zweed. *slaf*, russ., deen., eng., neders. *slave*, komt van *slaaf*, een volksnaam, omdat de oude Duitschers en andere naburen der slaven hunne krijgsgevangenen uit die natie als lijfeigene knechten gebruikten, even als de Grieken de Cariers, wier volksnaam, volgens Thomas Magister, met den tijd, even zoo de beteekenis van eenen slaaf verkreeg.

SLAAFS, zie *slaafsch*.

SLAAFSCH, bijv. n., *slaafschner, slaafschst*. Van *slaaf*. Slaafachtig: *er straalt in al hun doen een slaafsche inborst door*. Aan eenen slaaf eigen: *eene slaafsche onderdanigheid. Eene slaafsche vrees. Eene slaafsche geaardheid*. *Met slaafsche banden ergens aan gekluisterd zijn*, is ten sterkste aan deszelfs dienst verbonden zijn. *Eene slaafsche navolging is*, eene al te naauwgezette. *Een slaafsch juk is*, eene willekeurige overheersching. *Een slaafsche arbeid is* zoodanig een, welke aan dien van eenen slaaf gelijkt. Voor het bijwoord bezigt men *slaafs*, d. i. op de wijze der slaven, of als een slaaf: *slaafs kruipen*.

SLAAG, zie *slag*.

SLAAGS, bijw. Aan den slag, handgemeen: *ik ben reeds met hem slaags geweest. De vloot zal welhaast slaags worden*. Oul. beteekende het van pas, *opportune: maar ziet, hoe slaechs dat mij de Coningin ontmoet*. [J. Cost.] Van *slag* en *slagen*, of *slaan*.

SLAAK, z. n., o., *des slaaks*, of *van het slaak*; zonder meerv. Zeker gedeelte der Zeeuw-sche stroomen: *stoeg zijn klaeuw in 't slaek*. [Vond.]

SLAAN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sloeg, ben, of heb, geslagen*. Zamengetrokken uit *slagen*. Eigenlijk, het geluid verwekken, dat in dit woord begrepen is. In het gebruik, bedrijvend, geluid geven: *is het een kwartel, eene nachtegaal, een leeuwewrik, een vink, of een kanarievogel, die daar geslagen heeft? Wat staat dat pistool geweldig! Mij dunkt, ik hoor de klok slaan. De trommel slaat. Alarm slaan, eenen roffel slaan, enz. De klok slaat acht slagen. Het heeft twaalf geslagen*. Lijdend vindt men dit slaan in: *er wordt alarm geslagen. De maat werd door haar geslagen*. Dezelfde beteekenis heeft *slaan* in *doorslaan*, als men zegt: *de vogel slaat door*, dwaalt af van het deuntje, dat men hem heeft leeren aanheffen. *De man begint door te slaan*, van het onderwerp af te dwalen. Van welk gebruik van *doorslaan* men intusschen afwijkt, als men zegt: *de paarden sloegen door*, geraakten uit den draf. Zie hier onder. Daarentegen is wederom *taal uitslaan*, dezelve doen klinken, *iemand*

iets voor slaan, het voor hem uiten, en *raad slaan*, of *raad slagen*, van waar *raads slag*, en *beraadslagen*, enz., een gemeenschappelijk overleg uiten. En *slag* heeft meermalen de beteekenissen van geluid. Zie *slag*. Maar bijzonderlijk is *slaan*, door eene gezwinde en hevige beweging van het eene ding tegen het andere geluid verwekken: *met de trommelstokken op de trommel slaan*. *Hij sloeg met de vuist op de tafel, dat het daverde*. *Keerden wederom slaende op hare borsten*. [Bijbelv.] En vervolgens ook meer of min gezwind en hevig bewegen: *de handen boven het hoofd in een slaan*. *De voeten over elkanderen slaan*. *Ik sloeg den mantel om het lijf*. *Hij sloeg mij den arm om de middel*. *Zij sloeg het oog naar boven*. *Sloeg van zijn troon op 't aardsch geslacht zijn oogen*. [L. D. S. P.] Dezelfde betekenis van *slaan* is de letterlijke in de spreekw. *in den wind slaan*, die figuurlijk voor veronachtzamen gebezigd wordt: *zij sloegen, als een ongehoorzaam kind zijns vaders les, Gods wondren in den wind*. [L. D. S. P.] En in *aan slaan*, als het nopens paarden gebezigd wordt, die hunne achterpooten tegen de hoefijzers der voorpooten aanslaan; en van de honden, voor geluid geven: *de hond sloeg aan*; of in *doorslaan*, als men daarmede aanduidt, dat de paarden de beweging hunner pooten niet meer naar de maat van den draf regelen. Als mede in *de bladen van een boek, of koekebakken, omslaan*, enz. Voorts is *slaan* iets derwijze kloppen, dat er daarbij eenig geluid ontsta: *de luit slaan, de trommel slaan*; en meer oneigenlijk: *slaan de trompet*. [Kil.] *En deden trompetten slaan met groote geruste*. [V. Hass.] Ja kloppen over het algemeen: *hij sloeg hem met zijnen stok op het hoofd*. *Sloegen zij hem op het aengesicht*. [Bijbelvert.] *Met de vuisten slaan, met de roede slaan*; *bont, of blond, en blaauw slaan, dood slaan*. *Aan, of in, stukken slaan*, enz. Door kloppen vervaardigen: *er is wederom nieuw geld geslagen*. *Kunt gij ook vuur slaan?* *Otie slaan, touw slaan, of slagen*, van waar *touwslager, otielager*. Hiertoe behoort ook *ridder slaan*, omdat men elk, die tot den ridderstand verheven werd, eenen slag plagt te geven. Door geklop vast hechten: *hij werd aan het kruis geslagen*; of indrijven: *eenen paal in den grond, eenen nagel in den wand, slaan*. *Zijn water slaan* is, hetzelfde lozen. *Eene ader slaan* is, bij Kil. dezelfde openen. *Door eene teems slaan*, is bij denzelfden Kil. daar door laten zijgen. *Door de keel, door de billen slaan* is doorbrengen, verteren. *Iemand in boeijen slaan* is hem daarin vasthechten. *Bier, wijn, enz. in vaten slaan* is. het daarin besluiten; waarbij het denkbeeld van geklop genoegzaam verloren gaat. Hetzelfde heerscht, integendeel, in

eijeren in de pan slaan, even als in *ossen slaan*, maar wederom minder in *schapen, of varkens slaan, of slagen*, van waar *varken slager*. *Den vijand uit het veld, op de vlugt slaan*, en ook, eenvoudiglijk, *den vijand slaan*, is, hem overwinnen: *de spanjaarden werden allomme geslagen*. *Een kind slaan* is, hetzelfde tuchtigen: *een regtschapen schoolleeraar slaat de kinderen zeer ongaarne*. *Met blindheid slaan* is, daarmede bezoeken: *ende zij sloegen de mannen, die aan de deure des huizes waren, met verblintheijden*. [Bijbelv.] Oneigenlijk, van overleg en doorzigt van zaken ontblooten: *het is, als of gij met blindheid geslagen zijt*. *Met de pest slaan* is, daarmede plagen: *op dat ik u ende u volk met de pestilentie soude slaen*. [Bijbelv.] Ook wordt *slaan* wel eens voor dooden gebruikt: *ende ick en sal voortaan niet meer al 't levende slaen*. [Bijbelv.] *Eene brug slaan*, is dikwijls, dezelve zamenstellen: *Caesar wist eene brug over den Rhijn te slaan*. *Zijne oogen slaan*, is meermalen dezelve vestigen: *'k hou al den dag op haar het oog geslagen*. [L. D. S. P.] *Ergens acht op slaan* is, daarop letten. *Ergens geloof aan slaan* is, hetzelfde gelooven. *De lucht slaan* is, verloren arbeid doen. *Hij is in zijne wiek geslagen* is, hij verkeert in den toestand van eenen vogel, die in zijne wiek getroffen is: hij is genoegzaam radeloos en reddeloos. *Ergens naar slaan* is, pogingen doen, om het te treffen, daarnaar gissen: *hij slaat er naar, als de blinde naar het ei*, hij doet daarom trent onzekere gissingen. *Ergens op slaan* is, daarop betrekking hebben: *het eene slaat geheel niet op het andere*, staat in geen het minste verband daarmede. *Van den weg slaan* is, daarvan afwijken, of afdringen, want hier verkrijgt *slaan* de betekenis van dringen, even als in *uitslaan*, dat meermalen uitdrijven beteekent: *die vocht uitslaen en beschimmelen*. [Vond.] En in *instaan*, dat meermalen genoegzaam evenveel is, als indringen: *de bliksem is in dat huis geslagen*. Voorts is *slaan* dikwijls eensklaps neervallen, zoo als in: *hij sloeg plotselings ter aarde*. En dan is het onzijdig, even als in: *de boom sloeg terug, zoo dra men hem losliet*. *Als nu Jeschurum vet wert, soo sloeg hij achter uit*. [Bijbelv.] *De vlam begint reeds uit het dak te slaan*. *De golven slaan tegen het schip*. *De damp slaat mij op de borst*. *De pols sloeg reeds niet meer*. *Ende Davids herte sloeg hem*. [Bijbelv.] Waarin het denkbeeld van geklop wederom allerduidelijkst heerscht. En dit doet het eindelijk ook in: *met de vlerken slaan*, of, *slaan ghelijck de duiven*. [Kil.] Spreekw.: *spijkers met koppen slaan*, zaken van aanbelang ten uitvoer brengen. *Den spijker op den kop slaan*, eenig ding regt vatten. *Den bal mis slaan*, in zijne gis-

sing dwalen. *Iemand uit het veld slaan*, hem doen zwijgen. Van hier *gesla*: waartoe *al dat gesla en geklop*? *geslagen*, door eene beroerte getroffen; *slager*, *slagt*, *slagten*, *slagter*, *slagting*, enz. Zamenstell.: *Aan-slaan*, *afslaan*, *bestaan*, enz.

Slaan, Kil. *slaen*, *slaeghen*, oul. *slagen*, waarvan niet alleen *ik sloeg*, en *hebgeslagen*, maar in Vriesland ook nog *dou slagste*, en *hij slagt*, Olfid. *stuagen*, Ulphil. *stahan*, Kero. *slagan*, angels. *stegan*, *slan*, neders. *slaen*, zweed. *sla*, eng. *slay*, waaraan het vriesche deelw. *stein*, geslagen, verwant is, hoogd. *schlagen*, is zijne beteekenis klaarblijkelijk aan zijnen klank verschuldigd.

SLAAP, z. n., m., *des slaaps*, of *van den slaap*; meerv. *slapen*. In het hoogd. *Schlaf*, in het nederd. anders ook *slag*, ingedeukte holligheid aan weerskanten van des menschen hoofd, naast de wenkbrauwen: *zij draagt pleisters aan beide slapen van haar hoofd*. *Ende de nagel was in den slaep sijns hoofts*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *slaapbeen*, *slaap-spier*.

SLAAP, z. n., m., *des slaaps*, of *van den slaap*; meerv. *slapen*. Verkleinw. *slaapje*. Eigenlijk, eene verslapping van des menschen gestel. Bijzonderlijk, die ontspanning zijner leden, waaraan hij zich des nachts gemeenlijk overgeeft, zijne nachtrust, en alle andere soortgelijke rust: *hij viel op den stoel in slaap*. *Alle slaap week van mijne oogen*. *Doe dede de Heere Godt eenen diepen slaep op Adam vallen*. [Bijbelv.] *Rijcheldin verschijnt hem in zijnen slaap*. [Hooft.] Figuurlijk, eene zorgeloze bedwelming en verdooving van iemands geest: *de zege en gloritkens van den helt Milliades wekten Themistokles uit den slaap*. [Vollenh.] *Uit der zonden slaap gerezen*. [L. D. S. P.] Eene geheele uitblussching van alle leven: *op dat mij 't graf door zijn vermogen niet in den slaap des doods verteer*. [L. D. S. P.] Eene ligt voorbijgaande verdooving van eenig lid des lichaams: *mijn been is in slaap*. Van hier *slaapachtig*, *slaapaard*, bij Kil.; *slapeloos*, *slapen*, enz. Zamenstell.: *slaapbaas*, *slaapbank*, *slaapbedde*, *slaapbot*, *slaapdeken*, eigenlijk, een deken, waaronder men slaapt, en voorts ook een slaperig mensch; *slaapdeun*, *slaapdoeck*, bij Kil.; *slaapdrank*, *slaapdronck*, bij Kil. de glaasjes, die men na het avondmaal ledigt, om den slaap te bevorderen; *slaapdronken*, *slaapgeld*, *slaaphuive*, bij Kil. even als *slaapmuts*; *slaapjak*, *slaapkamer*, *slaapkruid*, *slaaptaken*, *slaapliedeken*, bij Kil.; *slaapmiddel*, *slaapmuts*, *slaapplaats*, *slaaprok*, *slaapstee*, *slaapvertrek*, *slaapvrouw*, *slaapziek*, *slaapziekte*, *slaapzucht*, *slaapzuchtig*, enz. *Doodslaap*, *midtagslaap*, *nachtslaap*, *zondenlaap*, enz.

ii.

Slaap, Olfid. *slaf*, Kero. Willeram. *slaff*, Ulphil. *slap*, eng., angels. *sleep*, vries. *stiep*, neders. *slap*, hoogd. *Schlaf*, schijnt verwant aan *slap*.

SLAAPDRONKEN, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *slaap* en *dronken*. Wel niet meer slapende, maar echter nog door den slaap bedwelmd: *hij was nog zoo slaapdronken, dat hij naauwelijks spreken kon*. Van hier *slaapdronkenheid*.

SLAB, z. n., v., *der*, of *van de slab*; meerv. *slabben*. Verkleinw. *slabbetje*. Ook wel eens *slabbe*; en evenveel, als *stobbe*. Een doek, dien men een kind voorbindt, of voorspeldt, opdat het zich onder het eten, of anderzins, niet bemorse: *doe haar eene schoone slab voor*. Van *slabben*.

SLABBAKKEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik slabbakte, heb gestabbakt*. Bij Kil. *slappakken*. Verslappen, verflaauwen: *de wind begint te slabbakken*. *Mijne nering slabbakt geweldig*. Slappelijk, flauwelijk, handelen: *hoe ligt gij zoo te slabbakken*. Van hier *gestabbak*, *slabbakke*, een sukkelaarster: *zij is eene slabbakke moer*, heest Halma; *slabbakkerij*. Dit woord komt zekerlijk van *slap*.

SLABBE, z. n., v., *der*, of *van de slabbe*; meerv. *slabben*. Versche haring, die in de Zuiderzee gevangen wordt: *de kustbewoners der Zuiderzee voeren hunne slabbe door gansch Holland henen*. Deze haring noemt men denkelijk dus naar hare slapheid, van *slap*. Van hier *slabber*, een buisje, dat uitvaart om slabben te vangen, dus voorheen genoemd, eer men, in den jare 1416, het groote haringnet had uitgevonden.

SLABBEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik slabde, heb gestabd*. Een klanknabootsend woord, dat de wijze aanduidt, waarop honden en katten drinken: *ik hoor het dier slabben*. Overdragtiglijk, moet dit woord ook wegens het drinken van kleine kinderen gebezigd geweest, en van het morsen, dat daarbij plaats heeft, overgegaan zijn tot de beteekenis van morsen: *gij moet zoo niet slabben*. Van hier *gestab*, *slab*, *slabbaard*, bij Kil., enz. Zamenstell.: *slabdoek*. *Bestabben*, *instabben*, *opslabben*, *uitslabben*.

Slabben, eng. *slabber*, hoogd. *schlabben*, *schlabbern*, en *schlappen*, hier te lande omlings ook *slobben*, is van het geluid ontleend, hetwelk de dieren onder het slabben verwekken.

SLABBEREN, zie *slobberen*.

SLACHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik slachtte, heb gestacht*. Gelijken: *hij slacht zijnen vader*. *Ik slacht uniet*, ik handel zoo niet als gij. *Hij slacht de booze honden, en wil iedereen te lijf*.

Slachten, hoogd. *schlachten*, zweed. *slagta*, Olfid. *gislagtan*, komt van *slacht*, of *slag*, zie *slag*.

SLAG, z. n., o., *des slags*, of *van het slag*; zonder meerv. Soort, geslacht: *dit slag van rechten*. [Westerb.] *Daarze een overzeldzaam slag zien van ziekten en van wonden*. [Vollenh.] *Een hardt en ijsren slag van menschen*. [Vond.] Intusschen komt het mannelijk voor, in *van gemeenen slag*. [Vond.] *Met iets van anderen slag*. [Hooft.] Van hier *slacht*, evenveel als *slag*, bij Kil.; en *slachten*, enz. Zamenstell.: *middelslag*.

Slag, *slach*, *slacht*, hoogd. *Schlag*, en *Schlacht*, Olfrid. *slachta*, is misschien verwant aan het mannelijke *slag*.

SLAG, z. n., o., *des slags*, of *van het slag*; meerv. *slagen*. Eigenlijk iets, dat plotselings neervalt. In het gebruik, eene vogelknip, met een neervallend deurtje: *daar is eene rink op het slag*. *Twee duiven op het slag*. [Vond.] Zamenstell.: *slagboom*, *slagnet*. *Duivenslag*, *vinkenslag*, *elck pas op 't vinkenslag eert vleughjen is verbij*. [Westerb.]

Slag, hoogd. *Schlag*, komt van *slagen*, of *slaan*, voor zoo veel het plotselings neervallen beteekent.

SLAG, z. n., m., *des slags*, of *van den slag*; meerv. *slagen*. Verkleinw. *slaagje* of *slagje*. In de zamenstelling *vuurslag* wel eens onzijdig: *die 't ongeveinsde vuurslag slaet*. [Vond.] *Eenige schrijvers willen, dat het vuurslag zich vergiste*. [Hooft.] Maar elders mannelijk: *op het zinstaal van den vuurslag*. [Hooft.] Eene verwekking van geluid, en het verwekte geluid: *het is de slag van eenen kwartel*. *Wat gaf dat geweer eenen slag*. *Die klok heeft eenen doffen slag*. *De slag van den trommel*, *de slag van de maat*, enz. Voorts geluidverwekking door eene gezwinde en hevige beweging van het eene ding tegen het andere: *een slag op de trommel*. *De tafel dreunde van den slag*, *dien hij met zijne vuist daarop deed*. Eene min of meer gezwinde en hevige beweging: *hij deed eenen slag met de hand in de lucht*. De kronkeling van iets, dat met zulk eene beweging ergens omgeslingerd wordt: *ik sloeg het touw er twee slagen om heen*. *Den slag om den arm houden*, eigenlijk, de bogt van een touw daarom houden; figuurlijk, eene zaak in zijne magt houden. Geklop, met of zonder geluidverwekking: *hij kreeg eenen slag op het hoofd*. *Met den slag waarschuwen*, eigenlijk, waarschuwen, terwijl men reeds toeslaat, figuurlijk, van een ding verwittigen, als het onmiddellijk voorhanden is. Iets ontzeggen, terwijl men het reeds afneemt, is, bij Hooft, *ontzeggen met den slag*. Ook gebruikt men *slag* wegens iets, dat door kloppen vervaardigd wordt: *slach van de munte*. [Kil.] Dezelfde beteekenis heeft *slag* in *hamerslag*, en *hoefslag*, het spoor van eenen paardenpoot; zie ook *hoefslag*, van *hoeve lands* en *slag*. Ook geeft men

aan diepe wagensporen, den naam van *slagen*. In *slagturven* is *slag* eene bepaalde hoeveelheid van tegen elkanderen opgezette turven. Daarenboven geeft men den naam van *slag* aan een werktuig, waarmede men klopt; in deze beteekenis vindt men hem in *doorslag* en *vuurslag*; aan een geklop, dat ter tuchtiging dient: *gij geeft uw kind te veel slagen*; waarvoor men ook *slaag*, bij Kil. *slach*, *slaghe*, *ictus*, bezigt, even als in *slaag geven*, *krijgen*, *verdiene*, enz.; aan het geklop van een paard met deszelfs achterpooten: *ik zal hem die slagen wel afleeren*; aan een gevecht van legers, of vloten: *de slag was geëindigd*. *Wij hebben den slag verloren*. *Slag leveren* is een gevecht aangaan. *In den slag blijven*, is eigenlijk, in een gevecht omkomen, figuurlijk, onder eenige beweging verloren geraken: *mijn hoed is in den slag gebleven*. Ook wordt *slag* voor neerlaag gebruikt: *de vijand ontving eenen geweldigen slag*. *Mijn vijand werd door slag op slag verdreven*. [L. D. S. P.] Voor nadeel, verlies: *dat is een geduchte slag voor mij*. *Gij krijgt slag op slag*. *Och waer het mogelijk, dien slag te wederhouwen!* [D. Deck.] In *manslag* is *slag* evenveel, als *doodslag*. Ook wordt het voor beroerte genomen: *hij heeft den slag op het lijf gekregen*; en iemand, die aan beroerte lijdt, noemt men *geslagen*. Als mede voor harenswee: *zij kreeg den slag op den hals*. In *aderslag*, *polsslag*, en *slagader*, is *slag* de klopping van den pols, even als in *de slagen van den pols verdubbelden*. *Slach*, oft *waeyinghe der vogelen*, is, bij Kil., derzelve geklap met de vlerken, en deze beteekenis heeft *slag* ook in *slappen*, *slagveder*. *De slag van het hoofd*, is, deszelfs slaap, waarin men eene ader kan zien kloppen. *Een slag tegen den grond*, is, een plotselingsche val. *Slag houden in het dansen*, is, bij Kil., *voet houden*, de maat houden. *Slag houden in het schaatsrijden*, is, de voeten gelijkelijk met een ander bewegen. *Slag houden in het dorschen*, en *smeden*, is, op zijne heurt slaan. *Slag houden in het spreken*, is, zulks bij beurten doen. *Zijnen slag waarnemen*, is, het regte tijdstip, om toe te slaan, aangrijpen; figuurlijk eene gunstige gelegenheid te baat nemen: *toen neemt Laurens zijnen slag waar*. [Hooft.] *Ergens den slag van weg krijgen*, of *er den slag van hebben*, is leeren, of weten, hoe men daarbij slaan, of, over het algemeen, handelen, moet: *wie daer den slag van heeft*. [Vond.] *Dat is er de regte slag van*, dat is de regte handelwijze daaromtrent. *Eenen slag in het rond doen*, is, zich zelve rondwentelen. *Slagen doen*, is dikwijls evenveel, als *kwinkslagen uiten*: *hij doet aardige slagen*. *Ergens eenen slag in slaan*, is, daaromtrent bij de gis eenig besluit nemen. *Op den slag*

komen, of over slag komen, is regt van pas komen. *Op zijnen slag komen*, of *geraken*, is, zijn verlangen vervuld zien. *Op slag van twaalfen*, is, even voor dat de klok twaalf uren slaat. *Zonder slag of stoot*, is, zonder eenige moeite. *De slag der golven*, is, derzelve geklots. *De slag van den vuurpijl*, is, eigenlijk dat gedeelte van deszelfs koker, waarin het kruid steekt, dat hem doet slaan; figuurlijk, het geheim van eene zaak. Van hier *slaags*. Zamenstell.: *slagader*, *slagbal*, bij Kil. *kolfbal*; *slagboeg*, *slagboom*, een boom, of balk, die neervalt, of neergelaten wordt, ten einde den doorgang te beletten; *slagbosch*, bij Kil. een bosch, dat velbaar is; *slagdeur*, *slagdwif*, *slagkooi*, *slaglijn*, *slagnet*, *slagorde*, *slagpen*, *slagregen*, *slagtant*, *slaguurwerk*, *slagvaardig*, *slagveder*, *slagveld*, het veld, de plaats, waar men krijg voert; *slagzijde* van een schip; *slagwaard*, enz. *Aanslag*, *aderslag*, *bliksemslag*, *boegslag*, *donderslag*, *doodslag*, *doorslag*, meer dan een werktuig, en voortgang: *gij moet wat doorslag maken*; *drieslag*, *dwarsslag*, *grondslag*, *hagelslag*, *hamerslag*, *handslag*, *hoefslag*, *ijzerslag*, *instag*, *kaakslag*, *kinnebakslag*, *klingslag*, *klokslag*, niet slechts het geluid van eene klok, maar ook het grondgebied, waarover dat geluid gehoord wordt: *de klokslag van Franeker*; *knipslag*, *knods-slag*, *kwinkslag*, *manslag*, *misslag*, *munt-slag*, *ontslag*, *opslag*, *overstag*, *palmslag*, *raadslag*, *rijmslag*, *rottingslag*, *slinger-slag*, *stempel-slag*, *stokslag*, *trommel-slag*, *veldslag*, *voorslag*, *vuurslag*, *vuistslag*, *wangslag*, *wapenslag*, wapenkreet: *met loozen wapenslag* [Hooft.]; *weerslag*, *zeeslag*, *zweep-slag*, enz.

Slag, Kil. *slach*, in de beteekenis van geluid, of geklop, hoogd. *Schlag*, angels. *slaege*, neders., zweed., Otrid. *slag*, Ulphil. *slaha*; in die van doodslag, hoogd. *Schlacht*, Kero en Notk. *slakta*; in die van gevecht, hoogd. ook *Schlacht*, Otrid. *slakta*, eng. *slaughter*, zweed. *slag*, komt van *slagen*, of *slaan*; zie *slaan*.

SLAGBOEG, z. n., m., *des slagboegs*, of *van den slagboeg*; meerv. *slagboegen*. Van *slag* en *boeg*. De wending des boegs. Spreekw.: *dat was een slagboeg voor hem*, dat was een gelukkige kans voor hem. *Dat viel hem in zijnen slagboeg*, dat kwam hem juist van pas.

SLAGEL, z. n., m., *des slagels*, of *van den slagel*; meerv. *slagels*. Bij Kil. een groote houten hamer, anders *stei*, een geesel, en een *achterboghe*, het achterwaarts gebogen gewricht van de achterpooten der viervoetige dieren. Anders ook *stegel*, dat, volgens Halma, een ongemak aanduidt, het welk de paarden aan hunne pooten krijgen. Van *slagen*, *slaan*.

SLAGEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik slaagde*, *ben ge-*

slaagd. Gelukken: *dat werk wil niet slagen*. En, van personen gesproken, zijn verlangen vervuld krijgen: *ik heb daarin niet kunnen slagen*. *Nooit in hun begeerte slagen*. [L. D. S. P.]

SLAGER, z. n., m., *des slagers*, of *van den slager*; meerv. *slagers*. Eigenlijk, al wie slaat. In het gebruik, bijzonderlijk al wie beesten slaat, of slagt; een slagter; een vleeschhouwer: *hij heeft met bakker en slager vrij wat uitstaande*. Dezelfde betekenis heeft *slager* in de zamenstell.: *varkenslager*, *spekslager*. De verdere zamenstellingen zijn: *blikslager*, *doodslager*, *goudslager*, *harp-slager*, *hondenslager*, *koperslager*, *lijnslager*, *luitslager*, *olieslager*, *reepslager*, *touwslager*, *trommelslager*, enz. — Voorts komt van *slager*, *slagerij*. Het stamwoord is *slagen*, of *slaan*.

SLAGPEN, z. n., v., *der*, of *van de slagpen*; meerv. *slagpennen*. Van *slag* en *pen*. Anders ook *slagveder*. De pen, of veder, waarmede een vogel slaat, eenen vlerkslag geeft. Zie *slag* en *slaan*. In het gebruik, de voornaamste veder der vlerk van eenen vogel: *trek dien vogel zijne slagpennen uit*. Figuurlijk: *zijne slagpennen zijn hem uitgetrokken*, zijne voornaamste magt is hem benomen.

SLAGT, z. n., v., *der*, of *van de slag*; zonder meerv. Van *slagten*. In de gemeenzame verkeering het geslagte vleesch: *ik heb de slag over den vloer*. Bij Vond. in *broederslagt* evenveel als *slagting*, daar hij zegt: *de vader heeft de broederslagt verschoont*.

SLAGTBANK, z. n., v., *der*, of *van de slagtbank*; meerv. *slagtbanken*. Van *slagten* en *bank*. Eene bank, waarop klein vee geslagt wordt: *het lam wordt reeds op de slagtbank vastgebonden*. Spreekw. *een leger op de slagtbank brengen*, hetzelfde voor neerlaag en vernieling blootstellen.

SLAGTEN, hedr. w., gelijkvl. *Ik slagte*, *heb geslagt*. Op soortgelijk eene wijze ter dood brengen, als het vee, met welks vleesch men zich voedt: *er werd eene menigte van schapen geslagt*. *Ende hij slachtete ook alle de vorsten van Juda, te Ribla*. [Bijbelv.] Bijzonderlijk, een beest, met welks vleesch men zich gedurende den winter voeden wil, ter dood brengen: *hebt gij al geslagt? Het is nog te vroeg, om te slagten*. Van hier *slagt*, *slagbaar*, *slagter*, *slagting*. Zamenstell.: *slagtbank*, *slagtbeest*, *slagtbijl*, *slagtbriefje*, *slagtgeld*, *slagthuis*, *slagtloon*, *slagtmaand*, *slagtmes*, *slagtoffer*, het offer van een geslagt beest; *slagtofferande*, *slagttijd*, *slagtvee*, *slagtrijm*, bij Kil. *slachtrijm*, enz.

Slagten, hoogd. *schlachten*, Notk. *slahhan*, zweed. *slagta*, eng. *slaughter*, komt van *slagen* en *slaan*.

SLAGTER, wordt veelal met *slager* verwisseld; zie derhalve *slager*.

SLAGTING, z. n., v., der, of van de slagting; meerv. *slagtingen*. Eigenlijk, de daad van slagten: waart gij bij de slagting van uw beest tegenwoordig? Als een lam wert hij ter slachtinge geleijt. [Bijbelv.] Figuurlijk, een zware neerlaag van een leger: er werd eene groote slagting onder hen aangerigt. Daar 's boozen raad hen wreed ter slachting schiikt. [L. D. S. P.] Van slagten.

SLAK, zie *slek*.

SLAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik slaakte, heb geslaakt*. Ontbinden, los laten: de gevangenen werden geslaakt. *Slaak zijne banden. Slaak de zeilen. Oprechte boezemzuchten slaaken.* [L. D. S. P.] Van hier *slaking*. Zamenstell.: *ontslaken*. Het stamwoord schijnt *slaek*, bij Kil. evenveel als *slap*, neders., eng. *slack*.

SLAMPAMPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik slampampste, heb gestlampampst*; anders ook *slempampen*, van *slampen*. Brassen, smullen, bij herhaling *slampen*: dat slampampen zal hen nog ten gronde helpen. Van hier *slampamper*, brasser, doorbrenger: hij is een regte *slampamper*; *slampamperij, slampampster, smulster, doorbrengster: datje een slampampster van een wijf had, soo mocht men uw kloockheijd prijzen.* [Nozeman.]

SLANG, z. n., v., der, of van de slang; meerv. *slangen*. Verkleinw. *slangetje*. Een bekend slag van kruipend gedierte: vol *slangen, ongedierte en draecken.* [Vond.] *Die de verkleumde slang in den boezem stooft.* [Hooft.] *Ende hem beet eene slange.* [Bijbelv.] Overdragtelijk, is *slangetje* een voetzoeker; en *slang* een langwerpig stuk geschut: de *slangen dragen verder dan ander geschut*. Deze beteekenis heeft het woord ook in *slangstuk en veldslang*. Eene gekronkelde pijp, waarvan men zich in het distilleren bedient: *die slang schijnt te lekken*. De buis van eene brandspuit: *het water berst aan alle kanten uit de slang*. In den Bijbelstijl beteekent de *oude slang* den duivel. Spreekw.: *er schuilt eene slang in het gras*. Zie *schuilen*. Eene *slang in den boezem koesteren*, iemand wel-doen, door wien men verraden worden zal. *Zich even als eene slang in allerlei bogten wringen*, allerlei maatregelen tot zijne redding, of bevordering van zijne oogmerken, nemen. Zamenstell.: *slangachtig, slangen-aard, slangebalg, slangebeet, slangeboom, slangenei, slangeneter, slangegif, slangehaar, slangehoofd, slangenhout, slangehuid, slangekop, slangekruid, slangemond, slangenooog, slangepoeijer, slangepruik, slangestaart, slangesteek, slangesteen, slangestok, slange-tand, slangetong, slangevel, slangevet, slange-wortel, slanghagedis, slangstuk, slangs-wijze, slangvisch, enz. Aardslang, bosch-slang, brandslang, hoornslang, houtslang, landslang, paradijsslang, ratelstang, veld-*

slang, waterslang, woudslang, zeeslang, enz. Slang, hoogd. *Schlange*, schijnt verwant aan *slank*, of aan *slink*, of aan *slingen, slingeren*.

SLANGEKRUID, z. n., o. Een plantgewas, welks zaden aan slangenkoppen gelijken: *heesterig slangekruid, gladachtig slangekruid, enz.*

SLANGEMOS, z. n., o.; zonder meerv. Het grootste slag van mos, welks stengetjes veelal slangswijze gedraaid of gevlochten zijn: in Zweden noemt men het *slangemos matten-gras, omdat men vloermattendaarvan maakt.*

SLANGENHOUT, z. n., o.; zonder meerv. Driederlei slag van hout, hetwelk, of welks wortel, tegen eene slangebeet dienstig wordt geacht: *het slangenhout van Ceilon is bitter en zweetdrijvend.*

SLANGENOOG, z. n., o. Anders ook *slangenei*. Een versteende tand van dezen of genen visch, te onrecht voor een versteend slangen-oog gehouden: *de slangenooogen worden ook wel eens paddensteen genoemd.*

SLANGESTEEN, z. n., m., des *slangesteens*, of van den *slangesteen*; meerv. *slangesteenen*. Van *slang* en *steen*. Een kleine steen, waarvan men te onrecht voorgeeft, dat hij in de slangen gevonden wordt: *de slangesteen wordt te onrecht voor een tegengif uitgevent.*

SLANK, bijv. n. en bijw., *slanker, slankst*. Lang, dun, en buigzaam: *wat is zij slank van lijf en leden!* Bij Kil. *slanck*. Van hier bij Kil. *slankeren*, en *slankheid*, ja misschien ook *slang*; zie *slang*; en *lang*, tusschen welk woord en *slank* een evennaauw verband is, als tusschen het gr. *μακρος* en het lat. *macer*, en tusschen *slink* en *link*, ten aanzien van den klank; daar *lang* meermalen in *lank* overgaat.

SLAP, bijv. n. en bijw., *slapper, slapst*. Het tegenovergestelde van *stijf*; los: *dat is slap gebonden. Hij danst op de slappe koorde*. Buigzaam. *Die rotting is heel slap. Eene slappe pen, slappe lendenen, zoo slap als een vaatdoek. Zwak: de wind wordt slapper. Hij blijft na zijne ziekte nog heel slap. Slappe thee* is het tegenovergestelde van *sterke*; *slappe spijzen* zijn ligt verteerbare: *gij moet maar een slap kostje eten. Een slappe moed* is een geringe. *De neringhe is slap*, brengt weinig voordeels aan. [Kil.] *Drukke nering, slappe ontwangst*, heeft plaats, als er veel verkocht, maar weinig daarvan door de koopers betaald wordt. *Met slappe handen te werk gaan, ook de handen slap laten hangen*, is, niet voortarbeiten. Van hier *slapachtig, slapheid, slapjes, slappen, slappelijk, slappigheid, slapte*. Zamenstell.: *slaphartig, slapmoedig* en *slapoorig*, bij Kil.

Slap, neders., zweed. *slapp*, pool. *slabij*, angels. *slaw*, eng. *slack*, hoogd. *schlaff*, is verwant aan *slaak*. Zie *slaken*.

SLAPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sliep, heb gesta-*

pen. Zich aan den slaap overgeven, in slaap zijn: *ik ga slapen. Wat sliep zij gerust! Slaapen zonder angst of zorg.* [L. D. S. P.] *Een weijnigh slapens, een weijnigh sluimerens.* [Bijbelv.] *En slaept gij, nu het tijt is, om te waeken?* [Vond.] *Een gat in den dag slapen,* zijnen slaap tot laat in den morgenstond uitstreken. *Den hazenslaap slapen,* zich aanstellen, als of men sliep, zonder zulks waarlijk te doen. *Gij moet daar vooral niet op slapen,* daaromtrent niet achteloos en zorgeloos zijn. *Men moet geenens slapenden hond, of wolf, wakker maken.* Zie *hond.* Voorts wordt *slapen* ook wegens eene verdooving der ledematen gebezigd: *mijn been slaapt geweldig.* En wegens den dood: *den eeuwigen slaap slapen.* *Lazarus onse vriend slaapt.* [Bijbelv.] Wegens eene geheele werkeloosheid: *zonder hinder togen wij den slapenden vijand voorbij. Slappende stemmen* waren weleer in Vriesland die gene, welke bij de aanstelling van regeeringsleden niet gebezigd, of uitgebragt mogten worden. Van hier *geslaap, slaapster, slaper, slaperig,* genegen tot slapen, die veel slaapt. Zamenstell.: *beslapen, bijslapen, doorslapen, inslapen, ontslapen, uitslapen, verslapen,* enz.

Slapen, hoogd. *schlafen,* Ulphil. *slapan,* Otfrid. *slafen,* Strijk. *slaffen,* angels. *slapan,* eng. *sleep,* komt van *slap.*

SLAPJES, bijw. Slappelijk, flauwewelijk, tragelijk: *het werk gaat slapjes voort. Hoe gaat het met de nering?* *Slapjes!* Van *slap.*

SLAPPEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik slapte, heb geslapt.* Slap worden: *de wind begint te slapen. De nering slapt,* er is weinig aftrek. *De boter slapt,* wordt met minder graagte gekocht, en daalt dus in prijs. Het stamwoord is *slap.* Zie *slap.*

SLAVEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik slaafde, heb geslaafd.* Bij Kil. ook *slavoenen.* Eigenlijk, eenen slaafschen arbeid verrigten. In het gebruik, zwaar werk doen: *men moet daar altijd slaven en draven. Hij woelt, hij slaaft, hij brengt bij een.* [L. D. S. P.] Van hier *geslaaf.* In de zamenstell. *verslaven* is *slaven,* bedrijvend, tot slaaf maken. Het stamwoord is *slaaf.*

SLAVERNIJ, z. n., v., der, of van de *slavernij*; zonder meerv. Eene slaafsche dienstbaarheid: *hij heeft verscheidene jaren in slavernij doorgebragt. Het flaeuwe Europe 't hoeft ter slavernije neight.* [Vond.] Evenveel welke zware en onaangename, of verderfelijke dienstbaarheid: *ik begin die slavernij moede te worden. Verlossing van de slavernij der zonde.* Van *slaaf.*

SLAVIG, zie *slaaf, slaafsch.*

SLAVIN, z. n., v., der, of van de *slavin*; meerv. *slavinnen.* Verkleinw. *slavinnetje.* Het vrouwelijke van *slaaf*: *hij heeft vele slaven en slavinnen.* Ook eene vrouw die veel en zwaar

werk doet: *zij is eenê slavin in haar huishouden.*

SLECHT, bijv. n. en bijw., *slechter, slechtst.* Eigenlijk, geslagen, geklopt, en dus vlak, effen, aan welke beteekenis het werk. *slechten* de zijne verschuldigd is, maar in welke *slecht* intusschen weinig gebruikt wordt; schoon men bij Aldegonde vindt: *de glazen zijn klaer, vast, seker, ghewis, slecht, effen, volkomen; en effen, slicht, ende gelijk.* Bijzonderlijk door geene versierselen van borduursel, snijwerk, enz. oneffen gemaakt en dus onopgepronkt. Ook in dezen bijzonderen zin zegt men veeleer *een effen kleed, een effen beschoot,* enz., dan *een slecht,* omdat dit woord te dubbelzinnig is, en voorts ook eenvoudig, gemeen, gering, ondeugend, enz. beteekent; want van deze beteekenissen heerscht de eerstgemelde in: *hij is maar slecht soldaat. Hij gaat slecht en regt gekleed. Hij is slecht en regt in al zijn doen,* beteekent niet alleen eenvoudig, maar ook opregt, even als *slecht ende recht mensch,* bij Kil. Gering is *slecht* in *slechte kost, eene slechte kleeding, eene slechte bezoldiging. Zij is van slechte afkomst.* Bijzonderlijk dient *slecht* ook ter aanduiding van de geringheid van iemands verstandelijke vermogens. Dezen zin heeft het niet alleen bij Kil. in *slecht, onschalck, slecht ende ongeleerd mensch, slechtaerd, slechtebol,* en *slechthoofd,* maar ook op zich zelf: *gij slechte, verstaet kloecksinnigheijt,* in de Bijbelv., en het vries. *sluigt* wordt in dezen zin nog dagelijks gebruikt even als het neders. *sligt,* en het opperd. *schlecht;* en de gebrekkigheid van iemands zintuigen wordt aangeduid door *slecht van gezicht, van gehoor,* enz. Eveneens zegt men *slecht van gebit, slecht in den gang,* en om de geringheid van iemands gezondheid te kennen te geven: *hij vaart heel slecht. Ik hoor, dat zij slecht ligt.* Voorts is *slecht* ondeugend: *wat is dat een slechte karel! Het is een slecht gespuis van volk. Zijne handelwijze is heel slecht. Dat is zeer slecht gedaan.* Onaangenaam: *het is slecht weder. Ik krijg daar eene slechte tijding.* Ramspoedig: *zijne zaken staan slecht. Een slecht gangetje gaan,* is, zich zelven ongelukkig maken. *slechte taal* is ondeugende, of onbeschaafde, *slechte verzen* zijn geestelooze. *Een slechte troost* is een krachtelooze. *Slechte wijn* is krachtelooze, of onzuivere. *Iemand slechten dank weten,* is, hem iets kwaads wijten. *Eenen slechten dunk van iemand hebben,* is, hem van iets kwaads verdacht houden. Van hier *slechtelijk, slechten, slechtheid, slechtigheid, slechts.* Zamenstell.: *slechthoofd,* enz.

Slecht, Kil. ook *slicht,* vries. *sluigt,* hoogd. *schlecht* en *schlicht,* neders. *sligt,* eng. *slight,* ital. *schietto,* zweed. *slät,* boh., zon-

der S, *lekkij*, zwab. dicht. *leht*, komt ongetwijfeld van *slagen*, *slaan*.

SLECHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik slechte, heb geslecht*. Vlak, effen, maken: *de wegen worden geslecht*. *Die grond moet eerst beter geslecht worden*. *Eene vesting slechten* is haar tot den grond toe afbreken. Voorts is *slechten* bij Kil. evenveel als *beslechten*: *slechten, slissen, oft slichten den twist*. En bij denzelfden Kil. is *slechten, slichten*, ontwerpen. Van hier *slechting*. Zamenstell.: *beslechten*, enz. Van *slecht*.

SLECHTS, bijw. Eenvoudiglijk, alleenlijk: *hij gaf haar slechts eenen duit*. *Laath hem slechts komen*. Zie maar. Van *slecht*.

SLEDE, *slee*, z. n., v., *der*, of *van de slede*; meerv. *sleden*. Verkleinw. *sleedje*. Een voertuig zonder wielen, bestaande uit twee, door sporten aan elkander vast gemaakte houten, waarop men vaten en andere goederen plaatst; en welk voertuig door een paard voortgetrokken wordt: *de goederen werden op eene slede weggevoerd*. *Van de slee op den wagen*. [Hooft.] Wijders, eene soort van besloten stoel, van hout gemaakt, waarin men zit, en over ijs of sneeuw voortgetrokken, of voortgestuwd wordt: *men rijdt al met sleden over de Maas*. Verder, een sleepkoetsje: *wij werden met een sleedje afgehaald*. Een werktuig, om de wijnvaten in de kelders te laten: *waarom bedient gij u niet van de slede?* Zamenstell.: *sledemenner*, in Groningen de menner van een sleepkoetsje, die elders den naam van *sleper* voert; *sledevaart*, een gezamenlijk rondrijden van eenige sleden, enz. *Baksleden, handsleden, ijsleden, koetsleden, koetssleden, narresleden, schuifsleden, toesleden, vrachtsleden*, enz.

Slede, of *slee*, Kil. *sledder, slidde*, vries. *slide*, hoogd. *Schlitten*, lothar. *chlitte*, ital. *schlitta*, eng. *stedge, sled*, ijsl. *slede*, zweed. *slada*, neders. *schlede*, komt van het oude *schlitten*, eng. *slide*, angels. *slidan*, neders. *schtidderen*, Kil. *stidderen, stedderen*, anders *glijden*; want dit is even verwant aan *schlitten*, enz. als *glippen* aan *slippen*, zie *slippen*, en *glibberen* aan *slibberen*, zie *slibberen*.

SLEE, z. n., v., *der*, of *van de slee*; meerv. *sleeën*. Eene wilde pruim. Zamenstell.: *sleeboom, sleedoorn, sleepruijme*, bij Kil. als ook *sleesap*; — *sleewijn*, wijn, die uit het sap der sleeën wordt toebereid.

Slee, neders. ook *slee*, hoogd. *Schlehe*, opperd. *schleech*, angels. *sla*, eng. *sloe*, zweed. *slau*, slavons. *stura*, Kil. *sleeuw*, schijnt afkomstig van het volgende.

SLEE, bijv. n., zonder trappen van vergrooing. Bij Kil. ook *sleeuw*. Zuur, scherp, geschikt, om de tanden stomp te maken: *die vrucht is mij al te slee*. *Sleeuwe scherpte*. [Kil.] En stomp, van de tanden gesproken: *mijne*

tanden zijn slee van die vruchten. *Sleeuwe tanden*. [Kil.] Van hier *slee*, eene wilde pruim, *sleeheid, sleeuwheid, sleeuwigheid*.

Slee sleeuw, neders. *slee*, zweed. *slo*, opperd. *schlehe, schlähe*, is verwant aan *schlehen*, ital., zonder S, *legare, allegare*, stomp maken.

SLEEF, z. n., v., *der*, of *van de sleef*; meerv. *sleeven*. Bij Kil. in het vries. en neders., een dotlepel: *de sleef is te klein*.

SLEEP, z. n., m., *des sleeps*, of *van den sleep*; meerv. *slepen*. Verkleinw. *sleepje*. Al wat geslept wordt, en dus eene zeer eenvoudige lage slede, waarmede men zware lasten vervoert: *er dient een sleep te komen, om het weg te voeren*. Dat gedeelte van een lang kleed, hetwelk achterna sleept: *sleijp, oft steert van vrouwen kleederen*. [Kil.] *Niet in den langen sleep des lijkrous*. [Moon.] *Haar sleep werd door eenen staatjonker gedragen*. Overdragtelijk, een gevolg van menschen: *hij had eenen grooten sleep van knechten achter zich*. *Met eenen langen sleep van mannen*. [Vond.] Nog overdragtelijker, evenveel welk gevolg van eenig ding: *ik ken den droeven sleep des oorlogs*. Zamenstell.: *sleepdrager*, enz. *Hofsleef, juffersleef, mantelsleef, nassleef, rouwsleef*, enz.

Sleef Kil. *sleijp*, neders. *stōpe*, hoogd. *Schleife*, oostenrijk. *schlepfen*, komt van *slepen*.

SLEEPDEKEN, *sleeproet*, zie *slepen*.

SLEET, z. n., v., *der*, of *van de sleet*; zonder meerv. De daad van slijten: *dat laken is goed van sleet*, slijt niet sterk. *Er is sleet noch breuk aan*, het is nog gaaf. *Na eene groote sleet in zijn volk*. [Hooft.] Vertier: *hij heeft groote sleet van die waren*. Een oud vaartuig, dat nergens toe dient, dan om afgebroken te worden: *het wordt voor eene sleet verkocht*. Van hier *sletig, sleetsch*. Het stamwoord is *slijten*.

SLEETSCH, bijv. n. en bijw., *sleetscher, sleetschst*. Sletig, slijtachtig: *die jongen is verbazend sleetsch*. Van hier *sleetschheid*. Van *sleet*.

SLEEUW, zie *slee*.

SLEGEL, zie *slagel*.

SLEI, z. n., v., *der*, of *van de slei*; meerv. *sleijen*. Een houten hamer: *zij zochten den paal met eene slei, in plaats van met de hei, in den grond te drijven*. Van *sleijen*, dat naar *heijen* gebogen, en evenveel is, als *slagen, slaan*, eng. *slay*, zie *slaan*.

SLEK, z. n., v., *der*, of *van de slek*; meerv. *slekken*. Verkleinw. *slekje*. Anders ook *slak*, Kil. *stacke, stecke*, in Boxhorns gloss., door verwisseling van L en N *snecko*. Eigenlijk, al wat kruipt. Dus is *snecko* bij Boxh. eene schildpad, en volgens V. Hass. wordt Merkuurs hier elders *van een stacke* gezegd te zijn gevormd. Voorts, een bekend slag van wormen, dat deels schaalloos, en deels geschaald,

is: de kikvorschen azen veel op slekken. *Waerom heeft vrou Natuer de steck van dack verzorgt.* [De Deck.] *Als de slek aan haar horentje, de mossel aan haar' schelp vast is.* [Hooft.] *Hij gaat als eene slek, die kruipt, zeer langzaam. Het werk kruipt voort als eene slek, het gaat eenen slekkengang, het vordert heel weinig. Eindelijk is stecke loots en stecke silvers, bij Kil., afval van die metalen. Zamenstell.: slekhoren, slekhoutboom, slekkendriehblad, slekkegang, slekkehuisje, bij Kil. steckenhuijsken, slekkenhorenken, — slekkenklaver, slekkenmelk, slekkensteen, enz. Aardslek, betstek, bergstek, boomslek, boshslek, hofslek, horenslek, huisstek, kroosstek, landslek, rivierslek, steenslek, topslek, tuinslek, waterslek, wijngaardstek, zeeslek, zeilslek, enz.*

Slek, slak, hoogd. Schnecke, zweed. snäcka, neders. snigge, angels. snaegl, eng. snail, komt van sleijcken, bij Kil., heden-daags sluiken, neders. sliken, hoogd. schleichen, Olfrid. sleihen, Kero slihhan, zweed. slika, naauw verwant aan hetzweed. slinka, nederd. slenken, slinken, hoogd. schlingen, lett. slenku, angels. slincan, en wederom aan het angels. snikan, eng. sneak, van waar het eng. snake, eene slang, welker naam bij ons van slink, of slinken, dat aan sluiken en sluik verwant is, kan worden afgeleid, zie slinken en sluiken.

SLEKHOREN, z. n., m., des slekhorens, of van den slekhoorn; meerv. slekhorens. Verkleinw. slekhorentje. Van slek en horen. Anders ook slakhoren, of slakhoorn. Een zeer uitgebreid geslacht van horenschelpen, die door slekken bewoond worden: tweesnijdende, gekielde, getorende, eicormige, genavelde, gebandeerde slekhorens.

SLEKKENSTEEN, z. n., m., des slekkensteens, of van den slekkensteen; meerv. slekkensteenen. Verkleinw. slekkensteentje. Van slek en steen. Een steentje, of beentje, dat, naar men zegt, in de koppen der ongeschaalde boshslekken gevonden wordt, en, als men het bij zich draagt, tegen de derdendaagsche koorts dienstig zou zijn. Als mede een slag van marmar, waarin versteende slekken gevonden worden.

SLEMP, z. n., m., des slemps, of van den slemp; zonder meerv. Verkleinw. slempje. Bras-serij, gesmul: *hij houdt veel van den slemp. Geneigd tot slaap en slemp.* [Hooft.] Oulings ook stem, dat niet alleen bij Kil. voorkomt, maar ook in: *de lui loeren hedendaags op de stem, als een hond op de sieke koe.* [Paffenrod.] *Ergens den vrijen slemp hebben, is, daar gestadig voor niet onthaald worden.* Zamenstell.: slempdag, slempmaal, enz. Dit woord komt van slampen.

SLEMPEN, zie slampampen.

SLEMPEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik slemp, heb ge-*

slemp. Brassen, smullen: *wat wordt daar steeds geslemp!* Van hier *gestemp, slemp, slemp, slemp, slemp, slempster, enz.*

Slampen, oul. ook slammen, hoogd. schlämmen, neders. slömmen, zweed. stemma, pool. slammowac, schijnt, even als slokken, zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

SLENDER, z. n., m., des slenders, of van den slender; meerv. slenders. Ook slenter. Eigenlijk, een trage gang. In het gebruik, sleur, gewoonte: *hij volgt den gemeenen slender.* Ook wel eens vindingen en wendingen, om tot eenig oogmerk te geraken: *hij zit vol slenders. Gij moet mij niet meer met zulke slenders aan boord komen.*

Slender, of slenter, hoogd. Schlender, en Schlendrian, neders. slenderjaan, zweed. slenterjan, komt van slenderen.

SLENDEREN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik slenderde, heb geslenderd.* Tragelijk gaan: *wat slendert zij dagelijks langs de straat. Het slendert zoo wat heen, het gaat langzaam en slepende voort.* Van hier *slender.*

Slenderen, hoogd. schlendern, zweed. slentra, fr. zonder S, lanterner, is verwant aan het zweed. slens, ledig, en het lat. lentus, traag; even als aan slinderen, kruipen, bij Kil., zie slenter.

SLENK, z. n., v., der, of van de slenk; meerv. slenken. Verkleinw. slenkje. Eene modderige plek, een modderkuil, in den weg: *dat is weer eene slenk, om het rijtuig het onderste boven te storten.* Van slenken, of slinken.

SLENKEN, zie slinken.

SLENSEN, zie verslensen.

SLENTER, z. n., m., des slenters, of van den slenter; meerv. slenters. Dikwijls evenveel als slender; zie dit woord. Maar ook eene lap, of strook, die bij een kleed neerhangt: *zijn kleed was aan slenters gesleten.*

Slenter, opperd. en neders. schlender, dat wegens den sleep van een vrouwenkleed gebezigd wordt, schijnt eigenlijk eene naslepende lap aan te duiden, en deszelfs stamwoord slenteren, slenderen, of slinderen, schijnt eigenlijk kruipen te hebben aangeduid. Zie slenderen.

SLEPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik sleepte, heb gesleept.* Eigenlijk, het geluid verwekken, dat in dit woord begrepen is. Onz., zulks doen, door langs een ander ding heen te strijken: *haar kleed sleept langs den vloer. Hij sleept met de voeten over den grond.* Kruipen, langzaam voortgaan: *en telt de sleipende uren.* [Vond.] *Eene zaak slepende houden, is, haar langzaam doen voortgaan; en sleijpende dier, bij V. Hass., is een kruipend. Bedrijvend, is slepen iets langs iets anders heen doen strijken: zij werd bij de haren over den grond gesleept.* Overdragtelijk, met soortgelijk eene roofgierig-

heid wegvooeren, als een wild dier, dat zijne prooi wegsleept: *de Brit sleept alles in zijn hol. Smijrnes oogst te sleepen, en d'Indiaensche geur en lucht naer nieu Algiers.* [Vond.] Van schepen gesproken, aan een touw voorttrekken: *er werden drie schepen uit den slag geselect.* Op een slepend voertuig vervoeren: *hij werd na zijnen dood op eene horde geselect.* *Ik zal die goederen niet laten kruijen, maar slepen.* Met zulk eene vervoering van goederen onledig zijn: *hij moet met vrouw en kinderen van het slepen bestaan.* Van hier *gesleep, sleep, sleper*, enz. Zamenstell.: *sleepdeken*, een traag vrouwensch, anders ook *slependen*, en bij Kil. *sleijpe*; *sleepnet, sleepvoet*, bij Kil. ook *sleijper*, iemand, die met de voeten sleept, *sleepvoeten*, enz. *Aanslepen, aflepen, bijslepen*, enz.

Slepen, Kil. *sleijpen*, hoogd. *schleifen*, en *schleppen*, neders. *slipen*, angels. *slipan*, eng. *slipp*, zweed. *slipa, släpa*, ontleent zijne beteekenis van zijnen klank.

Slet, z. n., v., der, of van de *slet*; meerv. *sletten*. Verkleinw. *sletje*. Eene versletene lap, of vodde: *wat wilt gij met die slet aanvragen.* Voorts, een haveloos vrouwensch: *ik wil die vuile slet niet in huis hebben. Het is eene dronkene slet.* Zamenst.: *sletvink. Voetslet.*

Slet, Kil. ook *slets*, is verwant aan *sleet*, en stamt daarmede af van *slijten*.

Sleter, z. n., m., des *sleters*, of van den *sleter*; meerv. *sleters*. Eene lap: *met eenen sleter vels.* [Vond.] Bij Kil. ook *sletser*; en van denzelfden oorsprong als *slet*. Zie *slet*.

Sleuf, z. n., v., der, of van de *sleuf*; meerv. *sleuven*. Verkleinw. *sleufje*. Eene groef: *er is daar eene sleuf gemaakt, om het water te doen aftoopen.*

Sleuf, hoogd. *Schlufft, Schluffte, Schluffter, Schlucht*, eng. *slough*. Ten Kate brengt het tot *sluipen*.

Sleur, z. n., v., der, of van de *sleur*; zonder meerv. De daad van sleuren, een slepende voortgang, de gang van menschen, die door het gedrang medegesleept worden; en overdragtelijk, eene handelwijze, die uit geene eigene overdenking, maar uit eene blinde navolging van anderen ontspruit: *hij doet het slechts uit sleur en gewoonte.* In eenen bedrijvenden zin, eene medeslepende gewoonte van anderen: *om de sleur te volgen.* [Hooft.] *Want om de sleur quansuis.* [D. Deck.] Bij Vond. is het mannelijk: *het heidensch offren naer den sleur.* Bij Kil. is *sleur* evenveel als *sleijp*. Zamenstell.: *sleurgelied, sleurgodsdiens, sleurwerk*, enz. Dit woord komt van *sleuren*.

Sleuren, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik sleurde, heb gesleurd.* Bedr., slepende voorttrekken: *hij sleurde hem langs den vloer. Zij werd bij het haar gesleurd.* Onz., slepende voortgaan:

dat moet zoo nog wat henen sleuren. Van hier *gesteur, sleur*. Zamenst.: *voortsleuren*, enz. Het woord is verwant aan *slieren, sleren*, en *sloeren*, van waar *sloerie*, en *slordig*; en aan het eng. *slur*, morsen.

Sleutel, z. n., m., des *sleutels*, of van den *sleutel*; meerv. *sleutels*. Verkleinw. *sleuteltje*. Eigenlijk, een werktuig, om een slot te openen: *de sleutel zit verdraaid in het slot. Maer geen van allen vond den sleutel van dit slot.* [Vond.] Overdragtelijk, het middel om een geheim op te lossen: *dit is de regte sleutel van dat schrikkelijk geheim. Zij waanden raadt, om den sleutel te weten.* [Hooft.] Het Abé van eene geheime schrijfwijze: *dat is de sleutel, om die brieven te ontcijferen.* De opgegevene bedoeling van een raadsel: *achter aan die raadsels kunt gij derzelver sleutels vinden.* De aanwijzing van den toon van een muziekstuk: *de bemolsleutel staat daarvoor; de beduurleutel; de discantsleutel; enz.* De stiften, aan welke de snaren van verschillende speeltuigen vast zijn, en door welke omdraaijing zij gespannen of ontspannen worden: *slotelen van de snaren.* [Kil.] Het werktuig, waarmede men eene schroef open of toedraait: *de sleutel van eene smids schroef.* Het doorboorde stiftje van eene kraan, op sommige plaatsen, het huize-linkje: *gij moet den sleutel van de kraan stijvert oedraaijen.* Het werktuig, waarmede men een uurwerk opwindt: *ik heb het sleuteltje van mijn horlogie verloren.* In sommige godgeleerde stelsels spreekt men van twee *sleutelen des hemelrijks*. Eindelijk is de *sleutel van een land* eene vesting, waardoor de toegang tot zulk een land gesloten wordt: *Koererden is de sleutel van Drenthe. Iemand den sleutel van zijne geldkist geven*, is, hem het beheer over zijne goederen toevertrouwen. *Den sleutel op de kist leggen*, is, den boedel van eenen verstorvenen aan deszelfs schuldeischers afstaan; bij Kil. *den slotel op 't graf legghen*; en eveneens in: *legghende den sleutel van denselven sterfhuise op 't graf*, bij V. Hass. *De sleutels van eene stad aanbieden*, is, de oppermagt van haar opdragen. *Den gouden sleutel dragen*, is, met het teeken van een vorstelijk kamerheerschap versierd zijn, en dus die waardigheid bekleeden. Zamenstell.: *sleutelbeen, sleutelbloem, sleutelbos, sleuteldrager, sleutelgat, sleutelketen, sleutelreeks, sleutelriem, sleutelring*, enz. *Altsleutel, bassleutel, beduurleutel, bemolsleutel, discantsleutel, hemelsleutel, kruissleutel, muzikleutel, pijpsleutel, tapsleutel, viotsleutel, zangleutel*, enz.

Sleutel, neders. *slötel*, hoogd. *Schlüssel*, Otfrid. *sluizel*, Notk. *sluzzel*, kan van *sluiten*, of, als men met Kil. *slotel* spelt, van *slot* worden afgeleid.

Sleutelbeen z. n., o. Een been, dat in sommige

- dierlijke ligchamen, even als in dat van den mensch, het schouderblad en borstbeen aan elkanderen verbindt, en de gedaante van eene S heeft.
- SLEUTELBLOEM**, z. n., v. Zeker slag van bloemen, in het lat. *primula veris*: *de sleutelbloem draagt anders ook de namen van hemelsleutel, St. Pieterskruid, bakkruid, enz.*
- SLIB**, Kil. *stibbe, sibber*, z. n., o., *des sibs*, of *van het sli*; zonder meerv. Vettig en slibberig slijk: *het zwarte sli*. In den sli *der hope*. [Hooft.] *Sli vangen*, is, eigenlijk, sli van den bodem des waters ophalen, in plaats van visch; en figuurlijk, in zijne verwachting te leur gesteld worden. Van hier *slibberachtig, slibberig*, enz. Zamenstell.: *springvloedsli*: *van 't zwarte springvloedsli*. [Vond.] Dit woord komt van *slibben*, dat weleer in gebruik moet zijn geweest, en verwant is aan *slippen, glippen*, enz. Zie *slippen*.
- SLIBBER**, zie *sli*.
- SLIBBEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik slibberde, heb geslibberd*. Uitglijden: *mijne voeten slibberen telkens langs den weg. De slibberende ziele*. [Hooft.] Het is naauw verwant aan *glibberen*, en komt van het oude *slibberen*, verwant aan *slippen*. Zie *sli*.
- SLIBBERIG**, bijv. n. en bijw., *slibberiger, slibberigst*. Eigenlijk, met sli bezet. In het gebruik, glad, glibberig, over het algemeen: *de weg is heel slibberig, om te gaan. Het is slibberig aan de vorstelijke hoven*, men struikelt en valt er ligtelijk. Van hier *slibberigheid*. *Slibberig*, neders. ook *slibberig*, zweed. *slijpprig*, hoogd. *schlupfrig*, lat. zonder S. *lubricus*, is verwant aan *glibberig*, lat. *glaber*, en komt van *slibber*, dat bij Kil. evenveel is, als *sli*. Zie *sli*.
- SLIENEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik sliende, heb gesliend*. In Vriesland snoepen: *ik zal u dat slienen afsteeren*.
- SLIER**, zie *slieren*.
- SLIEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik slierde, heb geslierd*. Genoegzaam evenveel als *sleuren*. Onz., slepende voortgaan: *zij loopt met dien karel langs de straat slieren*. Bij Halma, stutjes loopen; en bedr. bij denzelfden, behendig stelen, ongemerkt wegsleuren. Ook bezigt men *slieren* onzijd., in de gemeenzame verkeerling, voor slingeren, gieren, met ongelijke slappen, al slingerende gaan, vooral van iemand, die dronken is: *hij kwam gisteren weer wel bezorgd naar huis slieren*. Van hier ook een *slier aanhebben*, een weinig dronken zijn. Zamenstell.: *slierasperse*.
- SLIJ**, z. n., v., *der*, of *van de slij*; meerv. *slijen*. Een zeelt: *de slij is met een dik slijm ontogen*. In het hoogd. *Schleiehe*, of *Shleiche*, of *Schlein*, neders. *stie*, even als in het deen. en noorw., boh. *lie*.
- SLIJK**, z. n., o., *des slijks*, of *van het slijk*; zonder meerv. Ook wel *slik*. In het hoogd.
- Schlick* en *Schlich*. Natte aarde, modder, sli: *als van den hemel valt de sneeuw en smelt in 't slijk*. [Hooft.] *Hoe snel een oogenblik veel jaeren smooit in 't slijk*. [Vond.] *Want hun eernaam valt in het slijk*. [Vollenh.] *Met de gewasschene zeuge tot de wenteling in het slijk wederkeeren* is, in de Bijbelv. figuurlijk, zich tot reeds verlatene zonden terug begeven. Bijzonderlijk, wordt *slijk* wegens veenaarde gebezigd: *er zit weinig slijk in dat land. Geld als slijk hebben* beteekent veel geld hebben, en wel zoo veel, dat men het niet meer behoeft te achten, dan slijk op de straat. Van hier *slijmachtig, slijken, slijkerig, slijkig*, enz. Zamenstell.: *slijkdorp*, in Gelderland, waar de wegen, des winters, met slijk bedekt zijn; *slijkehose*, en *slijekladde*, bij Kil.; *slijkkuil, slijkland*, veenland, *slijkput, slijkschulp, slijkslek, slijkspat, slijkspoor*, eigenlijk, een ijzer, dat men onder de voeten bindt, om door het slijk minder beklad te worden; oneigenlijk, een beslijkte voet: *komt gij met zulke slijksporten binnen?* enz. *Aanslijken, beslijken, verslijken*, enz.
- SLIJM**, z. n., o., *des slijms*, of *van het slijm*; meerv. *slijmen*. Eene taaije, kleverige zelfstandigheid. Soms evenveel als droesem heffe, moer, welken zin Kil. daaraan geeft. Volgens denzelfden Kil. ook slijk: *of den vaten kleen van waerde, die men vormt van 't slijm der aerde*. [D. Deck.] Maar meer gebruikelijk wegens het vocht, waarmede de visschen bekleed zijn, en meer dergelijke taaije stoffen: *men zegt, dat het slijm van den zeelt een heelmiddel voor den gewonden snoek is. Uwe maag zit vol slijm*. Van hier *slijmachtig, slijmerig, slijmig*, met slijm bezet, enz. Zamenstell.: *slijmberoerte, slijmgast*, een weleer gebruikelijke scheldnaam, om iemand aan te duiden, die, in het voorstaan zijner staatsgevoelens, naar het oordeel van eenige driftige doordrijvers, te bedwaard, te toegevend was; *slijmgezweel, slijmgraveel, slijmklit, slijmkwaal, slijmpot, slijmprop, slijmvisch, slijmziekte, slijmzucht*, enz. *Etterslijm, kweepittenslijm, maagslijm; verslijmen*, enz.
- Slijm*, hoogd. *Schleim*, boh. *ssleim*, pool. *slina*, zweed. *slem*, eng., en angels. *slime*, neders. *sliem*, is verwant aan ons *lijm* en *leem*, hoogd. *Lehm* en *Schlamm*, opperd. *glumm*, Olfrid. *sloum*, gr. *λυμος*, lat. *limus*.
- SLIJP**, zie *slijpsel*.
- SLIJPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sleep, heb geslepen*. Welten, scherpen: *dat mes, die schaar, moet geslepen worden*. Deze betekenis vereenigt zich met die van glad maken, als *geslepen*, voor loos en afgeregt, gebezigd wordt: *hij heeft een geslepen verstand. De gladde tong geslepen als een stift*.

[Moon.] Maar *slijpen* is niets anders, dan glad maken, in *diamanten slijpen*. *Dat zijn fraai geslepen glazen*. *Marmeren vloersteen* worden door eenen molen glad geslepen. *De straat slijpen*, is lanterfantien, ledig loopen. Van hier *geslijp*, *geslepen*, *gestopenheid*, *slijp*, *slijper*, *slijping*, *slijpsel*, enz. Zamenstell.: *slijpbord*, *slijpmolen*, *slijpplank*, *slijpsteen*, enz. *Afslijpen*, enz.

Slijpen, hoogd. *schleifen*. Otfrid. *sleifan*, in een oud duitsch gedicht *sleifan*, oostenr. *schlaipfen*, neders. *sleipen*, zweed. *slipa*, wallis. *ijstipanu*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

SLIJPER, z. n., m., *des slijpers*, of *van den slijper*; meerv. *slijpers*. Van *slijpen*. Al wie slijpt. Voornamelijk gebruikelijk in de zamenstell.: *diamantslijper*, *glasslijper*, *plaat-slijper*, *schaarslijper*, *steenslijper*, *straat-slijper*, enz.

SLIJPSEL, z. n., o., *des slijpsels*, of *van het slijpsel*; meerv. *slijpsels*. Al wat ergens van afgeslepen wordt: *de grond ligt bezaaid met slijpsel*. Voor zekere zandige stof, of fijn gemaakten steen, door de vrouwen gebruikt om te boenen, of te schuren, zegt men gewoonlijk *slijp*.

Slijpsel, hoogd. *Schleifsel*, bij Kil. ook *slijp*, komt van *slijpen*.

SLIJTAADJE, *slijte*, zie *slijten*.

SLIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik steet*, *heb*, of *ben gesleten*. Onz., onder een gestadig gebruik afnemen, verteerd worden: *dat kleed slijt geweldig onder het dragen*. Van lieverlede afnemen, verdwijnen: *de droefheid slijt met den tijd*. *Dat zal langzamerhand moeten slijten*. *Hare koorts begint te slijten*. Bedrijvend, door een gestadig gebruik doen verteren: *wat slijt die jongen een kleederen! zijn leven deerlick slijt*. [Vond.] Verlieren: *het wil niet aan den man; ik kan er niets van slijten*. Afbreken, en voor afbraak verkoopen: *de buitenplaats de snellen is ook al gesleten*. Van hier *steet*, iets dat gesleten, of afgebroken wordt, als eene oude schuit, enz.: *het is niet meer dan eene steet*; *slijtaadje*, verslijting van kleederen, en verkooping in het klein, *slijte*, bij Kil. evenveel als *steet*; *slijter*, iemand, die deze of gene waren, bijzonderlijk wijn en sterke dranken, in het klein verkoopt, ook iemand, die de afbraken van huizen, enz. koopt en verkoopt; *slijterij*, de winkel van eenen slijter; *slijting*, verkooping in het klein, en voorts alle andere daden van slijten, enz. Zamenstell.: *afslijten*, *doorslijten*, *uitslijten*, *verslijten*, enz.

Slijten, zweed. *slita*, neders. *slieten*, hoogd. *schleissen*, Otfrid. *sleizan*, schijnt zijne beteekenis verschuldigd aan zijnen klank, die eene wrijving aanduidt.

SLIK, *slikken*, zie *slijk*.

SLIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stikte*, *heb geslikt*. Genoegzaam evenveel, als *slokken*, doorzwelgen: *mijne keel is zoo gezwollen dat ik nauwelijks slikken kan*. *En vlooten slikken in zijn onverzade maegh*. [Vond.] *Dat is een harte brok, om te slikken*, dat is eene onaangenaamheid, die moeilijk te dragen valt. Van hier *slikking*. Zamenstell.: *slikbrok*, *slikmiddel*, *slikop*, *slikpot*, anders *likkepot*, enz. *Doorslikken*, *instlikken*, *opslikken*, *verslikken*, enz. Zie voorts *slokken*.

SLIKOP, z. n., m., *des slikops*, of *van den slikop*; meerv. *slikoppen*. Van *opslikken*. Anders *slokop*. Iemand, die alles opslikt: *dat is een regte slikop*. Daarentegen blijft dit woord de gebiedende wijze van *opslikken* in *slikop*, *haal meer*, waardoor men aanduidt, dat alles gretiglijk wordt opgeslokt.

SLIM, bijv. n. en bijw., *slimmer*, *slimst*. Eigenlijk, evenveel als *sloem*, in: *den Leviathan, de kromme sloem slange*. [Bijbelv.] Deze beteekenis heeft het bij Wagen. in *negen roode slomme cruijcen*, en in de zamenstell.: *slimbeen*, *krombeen*, *slimvoet*, *kromvoet*, *slimhals*, *kromhals*, bij Kil. Bij denzelfden is *slimheyd*, *slimmigheyd*, *scheefheid*, en *slimmelick*, *scheevelijk*; en *zijne beenen staan slim*, is, bij Halma, hij heeft *scheeve heenen*, welke beteekenis *schlimm* in het hoogd. ook meermalen heeft. Voorts is het overdragtelijk, *slecht*, *erg*: *hij heeft eene slimme kwaal*. *De wonde wordt hoe langer, hoe slimmer*. Moeijelijk: *een slim schoolboek*, *slimme namen*. *Dat schrift valt slim te lezen*. Doortrapt, loos, *erg*: *het is een slimme gast*. *Noit tros was slimmer noch onbeschaemder oit berucht*. [Vond.] *Zij was mij veel te slim*. Van hier de bovengemelde afleidingen en zamenstell., en voorts ook *slimmen*, *slimmeren*, *verslimmeren*, enz. Hoofst heeft het z. n. *slimte*.

Slim, of *sloem*, neders. *slimm*, hoogd. *schlimm*, opperd. *schliem*, *schlām*, schijnt verwant aan het lat. *limus*.

SLINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik slond*, *heb geslonden*. Eigenlijk, evenveel als *verslinden*, *opslokken*. Hiervan was *slonde*, *oulings*, de keel, hoogd. *Schlund*. Overdragtelijk, naar zich nemen, te zoek maken: *die kost slindt veel boter*. *Het slindt al te veel geld*. Van hier *slindachtig*, en *slinder*, bij Kil. Zamenstell.: *slindkolk*, een draaikolk, *slindpenning*, een kwistpenning, een geldverkwister, enz. *Verstinden*, enz.

Slinden, Notk. ook *slinden*, neders. *stingen*, bretagn., zonder S, *lounqua*, hoogd. *schlingen*, Otfrid. *schlinden*, is verwant aan het hoogd. *Schlund*, of *Schlunk*, Notk. *slund*, de keel, en schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

SLINGER, z. n., m., *des slingers*, of *van den slinger*; meerv. *slingers*. De daad van *slingen*.

geren: *deze doot gaf eenen grooten slinger aan de zaken van Frankrijk.* [Hooft.] Al wat slingert: *de slinger van een uurwerk. Het is, of zijne tong aan eenen slinger hangt,* hij is daarmede heel los en vaardig. Een werktuig, waarmede men iets wegslingert: *met eenen slinger, ende met eenen steen.* [Bijbelv.] *Met de Ballarische slinger,* zegt Vond., bij wien dit woord voorts ook nog vrouwelijk is, *in hij slingert om zijn hoofd de slinger, dat ze door de lucht omsnoert.* En hiermede vereenigen zich Moon. en Kluit, ten aanzien van *slinger*, als het voor een werktuig, om te slingeren, gebezigd wordt; dat bij Kil. niet slechts *slingher*, maar ook *slinghe*, heet, en in het oudd. den naam van *schlinge*, voerde, van *schlingen*, Kil. *slinghen*. Zamenstell.: *slingerteder*, bij Kil.; *slingersteen*, *slingeruurwerk*, enz. *Slinger* kan van het oude *slingen* worden afgeleid, of van het volgende.

SLINGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik slingerde, heb gestingerd.* Bedrijvend, heen en weder bewegen: *het schip werd door den wind herwaarts en derwaarts gestingerd.* Overdragtelijk: *door hoop en vrees gestingerd worden.* Met eene heen en weder gaande beweging werpen: *deze alle slingerden met eenen steen op een haar.* [Bijbelv.] *Hij slingerde hem den steen in zijn voorhoofd.* Doen kroukelen: *slinger het touw daarom henen.* *Hij slingerde mij den arm om het lijf.* *Al de slangen, die om haer hoofd bezwaakt door een gestingert hangen.* [Vond.] Onzijdig, zich heen en weder bewegen: *hij slingert als een dronken mensch. Wat slingert het schip!* *Op de slappe koorde slingeren*, is, daarop dansen. *Zijn goed overal laten slingeren*, is, hetzelfde niet bijeen, of op zijne plaats houden. Van hier *gestinger*, *slinger*, *slingerer*, *slingeraar*, *slingering*, enz. Zamenstell.: *slingeraap*, die met zijn staart aan de takken der boomen hangt en slingert; *slingerbeen*, *slingerboom*, *slingerbosch*, *slingerlaantje*, *slingerooten*, bij Hooft; *slingerpad*, *slingerplant*, *slingerroos*, *slingerslag*, een behendige trek, of zet: *ik ben er met eenen slingerlag achter geraakt.* *Slinger-slanger*, bij Kil., eene kronkelende rigting; *slingerstippen*, bij Kil. de slippen van zijn kleed omslaan; *slingerstaart*, *slingervoet*, iemand, die met zijne voeten slingert, *slingervuisten*, bij Kil., vuistvechten, enz. *Aanslingereren*, *afslingeren*, *doorslingereren*, enz.

Slingereren, oul. ook *slingen*, neders. *slingern*, *slunkern*, *slenkern*; en *slengen*, zweed. *slinga*, *slangia*, eng. *sling*, hoogd. *schlenkern* en *schlingen*, is misschien verwant aan *slang*.

SLINK, bijv. n., *slinker*, *slinkst*. Eigenlijk, kruipende, tegen den grond aangedrukt, of naar den grond gebogen. In het gebruik evenzeer als *link*, het tegenoverstaande van

regt: laet uwe sinke hand niet weten, wat uwe rechte doet. [Bijbelv.] Inmiddels bezigt men in dezen zin gemeenlijk den vergroo-tingstrap *slinker*, of, met weglating van de S, *linker*; even als *regter*; en *regter* en *slinker*, of *linker*, worden veelal met de volgende z. n. zamengevoegd. Zie *regter* en *link*. Van hier *slinkaerd*, bij Kil., evenveel als *linker*, of *linkerd*, zie *link*; *slinksch*, of *linksch*, en *slinks*, of *links*, enz. Zamenstell.: *stinkpoot*, bij Kil., een linksch mensch, *slinkwaarts*, bij Hooft. Het stamwoord is *slinken*.

SLINKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik slonk, ben geslonken.* Anders ook *slenken*. Eigenlijk, kruipen, voorts tegen den grond aangedrukt zijn, of naar den grond gebogen worden. In het gebruik, wegkrimpen: *het eten slinkt onder het koken geweldig.* *De swelling van zijne beenen begint te slinken, of slenken.* Van hier *slenk*, *slink*, of *link*, enz.

Slinken, *slenken*, lett. *slenku*, angels. *slinkan*, hoogd. *schlingen*, zweed. *slenka*, is naauw verwant aan het zweed. *slika*, hoogd. *schleichen*, Kil. *steijken*, hedendaagsch nederd. *stuiken*, neders. *sliken*, Otfred. *sleihen*, Kero. *slihhan*, en voorts ook aan het angels. *sulkan*, eng. *sneak*, van waar *snaak*, eene slang, welke naam bij ons van *slenken* of *slinken* kan worden afgeleid.

SLINKS, zie *link*.

SLINKSCH, bijv. n., *slinkscher*, *slinkschst*. Anders *linksch*. Gewend, om de slinkerhand in plaats van de rechte te gebruiken: *waarom draagt gij den degen niet aan de regter zijde, daar gij toch linksch zijt? Seven hondert uitgelesene mannen, welke slings waren.* [Bijbelv.] Voorts is *slinksch* ongelukkig, uit hoofde van een oud vooroordeel, dat voortteekens, die zich aan de linkerhand vertoonden, niets goeds aanduiden; en uit hetzelfde vooroordeel schijnt voortgevloeid, dat *slinksch* ondeugend aanduidt: *zij bedenken 't aller stonden slinksche vonden.* [L. D. S. P.] *Slinksche gangen gaan*. Deze laatste beteekenis heerscht ook in *slinkschelijk* en *slinkschheid*.

SLIP, z. n., v., *der*, of *van de slip*; meerv. *slippen*. Verkleinw. *stipje*. De uitstekende hoek van een kleed: *sneedt stillekens een slippe van Saüls mantel.* [Bijbelv.] *En zijnen Bassa bij de slippen gegreepen.* [Vond.] *Een voorneemlijke slip van 't verwantschap te scheuren.* [Hooft.] Bij Kil. ook evenveel als *glip*, eene snede; en bij denzelfden is *stippe bieden*, eene bankbreuk maken. Zamenstell.: *hemdstip*, *mantelstip*, enz. Het woord komt van het verouderde *slippen*, evenveel als *glippen*, bij Kil. snijden, afsnijden, opsnijden, in *slippen de ooren*, dezelve opsnijden, opknippen, zoo als men die der schapen doet, om die te merken.

SLIPPEN, zie *slip*.

SLIPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik slipte, ben geslipt.*

Evenveel, als *glippen*, zie *glippen*. Van hier *slipper*, of *slippert*, in *eenen slippert maken*, stilletjes henen gaan; *slipperen*. Zamenstell.: *sliptouwtje*, enz. *Afslippen*, *doorstippen*, *instippen*, *ontstippen*, *uistsippen*, enz. Voorts is *slippen* verwant aan het oude *slibben*, van waar *slib*, *slibberen*, enz., en aan *sluipen*. Zie *slib* en *sluipen*.

SLISSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sliste, heb gestist*. Evenveel, als *lesschen*, blusschen: *de brand is gestist*. *Daer ze ongeleschten kalk met water willen slissen*. [Vond.] Overdragtelijk, eene brandende begeerte uitdooven: *om mijn lust ter kunst te slissen*. [Hooft.] Een twistvuur blusschen, eenen twist beslechten: *alles is reeds gestist*. *Eer wij Spanjes oorlog slisten*. [Six v. Chand.] Van hier *slissing*, lessching van eenen brand, en beslechting van eenen twist. Zamenstell.: *bestissen*.

Slissen, eng. *stake*, zweed. *släcka*, ijsl. *stocka*, deen. *ladska*, enz., zie *lesschen*.

SLOBBE, z. n., v., der, of van de *slobbe*; meerv. *slobben*. Verkleinw. *slobbetje*. Eigenlijk, evenveel als *slabbe*, of *slab*, een morsdoek. In het gebruik, overdragtelijk, iemand, die het morsigste werk in een huishouden verrigt, en dus als het ware deszelfs morsdoek is: *ik bedank er voor, om altijd het slobbetje te wezen*. Van hier *slobbig*, morsig; in deze beteekenis komt het woord van *slobben*, dat oulings in plaats van *slabben* gebruikelijk moet zijn geweest. Zie *slabben*. Maar voorts is *slobbe* zeker slag van *eenden*, en bij Kil. evenveel als *sloefhose*, eene wijde kous; en dan stamt het af van een verouderd *slobben*, van waar *slobberen*, bij Kil. slap en wijd zijn; denklijk evenzeer aan *slap* verwant, als *slabbe*, wanneer het versche haring aanduidt.

SLOBBEREN, zie *slobbe*.

SLOBBEREN, *slabberen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik slobberde, heb gestlobberd*. Een klanknabootsend woord, dat de wijze aanduidt, waarop eenden, ganzen, varkens, enz. hun voedsel opsorpen; en voorts, opsorpen over het algemeen: *hij slobbert zijne soep, in plaats van ze met den lepel te eten*. Lepelspijs ongeschikt eten: *zie hem eens slobberen*; en, even als het eng. *stubby*, ook in andere dingen ongeschikt te werk gaan: *gij slobbert er zoo wat over heen*. Van hier *geslobber*, *slobberdoes*, voor iemand, die niet alleen in het eten, maar in al zijn doen ongeschikt handelt; *slobbering*, de daad van slobberen, en al wat zich laat slobberen: *er zit aan eenen kabeljauwskop vrij wat slobbering*, enz. *Afslobberen*, *bestlobberen*, *doorslobberen*, *inslobberen*, *opslobberen*, enz.

SLOBDE, *slodder*, zie *slodderen*.

SLODDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik slodderde, heb geslodderd*. Wijd om het lijf hangen: *dat kleed sloddert hem om het lijf*. Van hier

slodde, *slodder*, en *slodderer*, bij Kil., een slordig mensch; *slodderachtig* en *slodderig*. Zamenstell.: *slodderbroek*, *slodderkleed*, *slodderkous*, *slodderhoos*, iemand, wien de kousen op de hielen hangen, en *sloddervos*, een slordig mensch, enz.

Slodderen, neders. *sloddern*, *studdern*, hoogd. *schlottern*, schijnt verwant aan *flodderen*, en zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

SLODDERVOS, zie *slodderen*.

SLOEP, z. n., v., der, of van de *sloep*; meerv. *sloepen*. Verkleinw. *sloepje*. Een klein vaartuig, waarmede men van een grooter naar den wal vaart: *de sloep uitzetten*. *Die met hem in dezelfde sloep overvoer*. [Hooft.] Zamenstell.: *sloeproeyer*, enz.

Sloep, neders. *slupe*, fr. *chaloûpe*, eng. *shallop*, komt van *sluipen*, omdat het een vaartuig is, dat overal ligtelijk doorsluipt, en doordringt.

SLOEREN, zie *steuren*.

SLOERIE, z. n., v., der, of van de *sloerie*; meerv. *sloeries*. Kil. *sloore*, *sloorken*. Een haveloos vrouwmensch: *grooter sloerie zag ik nimmer*. Zamenstell.: *sloeriemoer*. Het woord komt van *sloeren*, Kil. *slooren*, evenveel als *steuren*, en *slieren*, zie *steuren*.

SLOESTER, z. n., m., des *sloesters*, of van den *sloester*; meerv. *sloesters*. Kil. ook *snoester*. Bolster, dop. Van hier bij Kil. *sloesteren*, *snoesteren*, evenveel als *ontsloesteren*, den bolster afnemen.

SLOF, z. n., v., der, of van de *slof*; meerv. *sloffen*. Verkleinw. *slofje*. De daad van sloffen, verzuim, achteloosheid: *de slof is er in*. *Door de gemeene slof in de goede kunsten*. [Hooft.] Eene oude muil, waarop men sloft: *hij loopt op sloffen*, eigenlijk, hij loopt op oude muilen, figuurlijk, het is met hem verlopen, hij verkeert in behoeftige omstandigheden. Bij Kil. ook een slordig kleed, en een slordig, haveloos, en slof mensch. Van hier in Vriesland *slofferboon*, eene groote roomsche boon, uit hoofde van hare gedaante, ook wel eens eenvoudiglijk *slof* genoemd.

Slof, Kil. *sloef*, eng. *sloven*, fr. *saloppe*, komt van *sloffen*.

SLOF, bijv. n. en bijw., *sloffer*, *slofst*. Traag, nalatig, achteloos, slordig: *zoo slof is hij in al zijn doen*. Van hier *sloffelijk*, bij Hooft; *slofheid*, *sloffigheid*. Zamenstell.: *sloefhose*, bij Kil.; zie *slobbe*. Want bij Kil. luidt dit *slof* ook *sloef*, even als het andere. In het eng. is het *slow*, in het vriesch *sleeuw*. Het komt van *sloffen*.

SLOFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik slofte, heb gestloft*. Eigenlijk, het geluid verwekken, dat in dit woord begrepen is, en wel, bijzonderlijk, door sleepvoeten: *til de voeten op, en slof zoo niet meer*. Overdragtelijk: *ergens heen sloffen*, langzaam naar toe gaan. Vertragen,

- achteloos handelen: *ik zal er niet in slossen*. Van hier *geslof*, *slof*, z. n. en bijv. n. en bijv. enz. Zamenstell.: *verslossen*, enz.
- SLOK, z. n., m., *des sloks*, of *van den slok*; meerv. *slokken*. Verkleinw. *slokje*. Eigenlijk, de daad van slokken: *met eenen slok had hij het er door*. In het gebruik, doorgaans zoo veel, als men op eenmaal slokken kan: *gunt gij mij geenen enkelen slok daarvan? Willen wij een slokje nemen?* Bij Kil. ook de keel, een slokop, en een verslindend gedrocht. Van *slokken*.
- SLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik slokte*, heb *slokt*. Genoegzaam evenveel als *slikken*, doorzwelgen: *het slokken valt mij moeilijk en pijnlijk*. Van hier *slokachtig*, *slokker*, *slokkerig*, bij Kil. *slokking*, enz. Zamenstell.: *slokdarm*, *sloktust*, bij Oud.; *slokmoes*, bij Kil.; *slokop*, die alles opslokt, een vraat; *slokzucht*, enz. *Inslokken*, *opslokken*, enz.
- Slokken*, hoogd. *schlucken*, zweed. *sluka*, ontleent zijne beteekenis van zijnen klank, ontleent zijne overeenkomst met dien van het werkw. *klokken* heeft.
- SLOKKER, z. n., m., *des slokkers*, of *van den slokker*; meerv. *slokkers*. Verkleinw. *slokkertje*. Eigenlijk, al wie slokt. Bijzonderlijk, al wie gulzig eet. Allerbijzonderst, al wie zulks aan vreemde tafels doet, een schuimlooper; en, daar deze menschen doorgaans zeer geduldig en lijdzaam zijn, een zeer geduldig en zachtzinnig mensch: *die goede slokker*. In het hoogd. *schlucken*, neders. *slucker*. Van *slokken*.
- SLOKOP, zie *slikop* en *slokken*.
- SLOMMER, z. n., m., *des slommers*, of *van den slommer*; meerv. *slommers*. Evenveel als *slommerij*, *slommeringhe* bij Kil. en *beslommering*, verwarring van iemands zaken: *de weduwe blijft in eenen vreesselijken slommer zitten*. Van hier *slommeren*, gebruikelijk in *beslommeren*, *beslommerd*, *beslommering*, *onbeslommerd*; *slommerij*, *slommering*.
- Slommer*, komt van *slo*, *slim*, eigenlijk scheef, krom. Zie *slim*.
- SLOMP, z. n., v., *der*, of *van de slomp*; meerv. *slompen*. Bij Halma, een morsig vrouwensch. Mannelijk, een ruwe ongefatosneerde klomp: *het is een ongeregelde slomp van een gebouw*. *Iets romp slomp doen*, is, het ruwelijk behandelen: *ik heb mij daar romp slomp afgemaakt*. Voorts is *slomp* bij Kil. een holblok, dat men aan de voeten draagt; en *slomphosen* zijn bij hem *stodderhosen*, ruwe en wijde klompkousen.
- SLOPDE, z. n., v., *der*, of *van de slonde*; meerv. *slonden*. Bij Halma, een slindkolk. Bij Kil. voorts ook de slokdarm, en daaraan verbondene maag. In het hoogd. *Schlund*, zie *slinden*.
- SLONS, z. n., v., *der*, of *van de slons*; meerv. *slonsen*. Eene havelooze sloerie: *wat ziet die slons er uit!* Het verkleinw. *slonsje* wordt voor een dievenlantarentje gebruikt. Van hier *slonsachtig*, *slonsen*, *slonsurig* en *slonsig*.
- Slons* is evenveel als *sluns*, bij Kil. een lusteloos en slordig mensch, en verwant aan *sluns*, *slons*, bij denzelfden Kil., wijd, sokkig, slordig.
- SLONSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik slonsde*, heb *ge-slonsd*. Slordiglijk te werk gaan: *hoe kunt gij zoo met uw kostelijk goed slonsen?* Zamenstell.: *afslonsen*, *verslonsen*. Van *slons*.
- SLOODSE, z. n., v., *der*, of *van de sloodse*; meerv. *sloodsen*. Bij Kil. *stodse*, *slose*, *pan-toffel*. Bij Halma even hetzelfde; maar thans verouderd.
- SLOOF, z. n., v., *der*, of *van de sloof*; meerv. *slooven*. Verkleinw. *sloofje*. Bij Kil. *slooue*. Verwant aan *leve*, dat bij denzelfden eene mouw aanduidt; en aan *sloop*. Eigenlijk, eene omstrooping van mouwen, of andere deelen der kleeding; de opschorting van eenen vrouwerok, enz. In het gebruik, een voorschoot; en in dezen zin bij de vrouwen veelal onzijdig: *doe een ander sloof voor*. Overigens heerscht in dit woord dezelfde overgang van denkbeelden, als in *slobbe*, en beteekent *sloof* iemand, waarop alles in eene huishouding afstuit, die daarin het morsigste en moeilijkste werk verrigten moet; ja eene sukkelaarster, over het algemeen: *arme sloof! wat zijt gij te beklagen!* Zamenstell.: *sloofachtig*, *Over-sloof*, oul. de voorhuid; *werksloof*. Van *slooven*.
- SLOOF, z. n., v., *der*, of *van de sloop*; meerv. *sloopen*. Verkleinw. *sloopje*. Het overkleedsel van een hoofdkussen; in welken zin het bij de vrouwen onzijdig is: *ik wil er een schoon sloop omdoen*. Zekerlijk verwant aan *sloof*, en *slooue* bij Kil., een bekleedsel, deksel.
- SLOOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sloopte*, heb *gesloopt*. Uiteen doen, zoo als men de bouwstoffen van eene afbraak doet: *zij sloopen het gansche huis*. *Dat schip mag wel gesloopt worden*. Van hier *slooping*, enz. Zamenstell.: *sloopgraag*, *sloopnagel*, enz.
- SLOOR, zie *sloerie*.
- SLOOT, z. n., v., *der*, of *van de sloot*; meerv. *slooten*. Verkleinw. *slootje*. Eene watergroeve, welke het eene land van het andere scheidt, maar welker water niet loopend, en met andere wateren vercenigd, is: *ik vischte 't uit de sloot*. [Vond.] *Hij snevelt in de sloot*. [Hooft.] *Hij schuwde den regen en viel in de sloot*. Zie *regen*. *Iemand van den wal in de sloot helpen*, hem ondiens in plaats van dienst doen. Van hier *slooten*. Zamenstell.: *bagger-sloot*, *modder-sloot*, *ring-sloot*, enz.
- Sloot*, vries. *sleet*, hoogd. *Schlot*, neders. *sloet*, oostvries. *schlott*, komt van *sluiten*, en beduidt eigenlijk eene groeve, welker water afgesloten is.
- SLOOTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik slootte*, heb *ge-*

- sloot*. Met slooten doorsnijden: *de droogmakerij wordt reeds gesloot*. Slooten graven: *hij is thans aan het slooten*. Van *sloot*. Zie *sloot*.
- SLOOVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik sloofde, heb gesloofd*. Eigenlijk, de mouwen, of andere deelen der kleeding omstroopen, of opschorten: *slooven de mouwen*. [Kil.] Van *sloof*. En van hier de beteekenis van zwaar en morsig werk verrigten: *zij moet van den vroegen morgen tot den laten avond slooten*. Van hier *gesloof, sloof*, enz. Zamenstell.: *afslooven, omslooven, opslooven*, enz.
- SLOP**, z. n., o., *des slops*, of *van het slop*; meerv. *sloppen*. Verkleinw. *sloppje*. Kil. *sloepe* en *slope*. Een sluiphof: *terwijl wij vast door slop en holen en nare grotten henen gaan*. [Focquenbr.] Voorts, een naauw steegje: *ga voorbij dat slop*. Eene opening in de zolderingen der boerenwoningen, waardoor men hooi, koren, enz. daarop brengt. Van *sluipen*.
- SLOPKOUS**, z. n., v., *der*, of *van de slopkous*; meer. *slopkousen*. Van *kous* en *slop, slob*, of *slobbe*. Eene kous, die, over eene andere aangetrokken, voor dezelve tot eene slobbe dient: *dragen de soldaten geene slopkousen meer?* Zie *slobbe*.
- SLORDIG**, bijv. n. en bijw., *slordiger, slordigst*. Bij Kil. *slordig, sloorigh*, en dus, volgens hem, afkomstig van *slooren, sleuren*; maar waarschijnlijker van *slodderig*, en *slodderen*, en daarmede verwant aan *flodderen*. Zie *flodderen*. In het gebruik, ongeschikt, haveloos, onordelijk: *het is een slordig mensch. Zij houdt heel slordig huis. Wat ziet gij er slordig uit! Het is slordig weder. Die brief is slordig geschreven*. Van hier *slordigheid, slordiglijk*.
- SLORP**, *sturp*, z. n., m., *des slorops*, of *van den slorp*; meerv. *sloppen*. Verkleinw. *sloppje*. De daad van sloppen: *hij dronk het met eenen slorp uit*. Zoo veel als men op eenmaal sloppen kan: *gij moet daar telkens eenen frischen slorp van innemen*. Anders ook *sturp*. Van *sturpen*, of *sloppen*.
- SLOPPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik sloppete, heb gestloopt*. Eenig vocht met half geslotene lippen in den mond halen: *laet mij dog sloppen van dat roode*. [Bijbelv.] *Het is zoo heet, dat men het naauwelijks sloppen kan*. Van hier *gestorp, slopp, slopping*, enz. Zamenstell.: *sloppdrank, sloppi*, enz. *Instorpen, opstorpen, uitsorpen*, enz.
- Storpen*, hoogd. *schlurfen*, opperd. *surphen*, lat. *sorbere*, holl. ook *sturpen, sturven*, Kil. *storven*, is klanknabootsend.
- SLOT**, z. n., o., *des slots*, of *van het slot*; meerv. *sloten*. Verkleinw. *slotje*, of *slootje*. Al wat sluit. In het gebruik, een bekend werktuig, om deuren te sluiten: *is er geen slot op die deur? Nu sprong het slot der oude droomen open*. [Vond.] Uit hoofde van de overeenkomst van zamenstel, het zoogenoemde slot van een schiefgeweer. Het besluit van eenig ding: *het slot van de zake kwam hierop uit. Bij slot van rekening*, is, eigenlijk, bij de eindelijke opmaking van hare uitkomst, overdragtelijk, bij den eindelijken overslag van evenveel welke zaak: *bij slot van rekening ziet hij, hoe dwaaselijk hij gehandeld heeft. Het slot van eene rede* is dezelve besluit: *ik begin naar het slot te verlangen. Er is in die gezegden zin noch slot*, beteekent, zij zijn vol verwarring. *Geen slot aan het lijf hebben*, is, loslijvig zijn. *Iemand een slot aan den mond werpen*, is, eigenlijk, een kunstje van goochelaars; overdragtelijk, iemand doen zwijgen. Eindelijk is *slot* een wel gesloten, en versterkt, kasteel: *het slot van Muiden, het slot van Abkoude. Al dreight hij slot en steden*. [Vond.] En ook wel eens evenveel welke woonplaats van voorname lieden: *wien behoort dat slot? Het koninklijke slot*. [Vond.] Van hier misschien het oude *slotel*. Zie *sleutel*. Zamenstell.: *slotbewijs, slotdicht, slotemaker, slotgat, slotgevolg, slotheer*, de eigenaar van een adellijk slot; *slotplaat, slotpoort, slotrede, slotregel, slotroos, slotschroef, slotvast, slotverloren*, bij Kil. en Halma, een ongebonden mensch; *slotvers, slotvonnis, slotvoogd*, enz. *Deurslot, grendelslot, hangslot, knipslot, nachtslot, proefslot, snaphaanslot, vuurslot, zinslot*, enz.
- Slot*, Zwabenspieg. *slozz*, hoogd. *Schlosz*, zweed. *slott*, voor een kasteel, en anders, zonder S, *lás*, ijsl. *las*, deen. *laas*, eng. *lock*, komt van sluiten.
- SLOTVAST**, bijv. n., zonder trappen van vergroo-ting. Van *slot* en *vast*. Al wat door middel van een slot vast gesloten worden kan: *is die deur wel slotvast?* Het onzijd. *slotvast* wordt ook als een z. n. gebruikt: *er is in het gansche huis genoegzaam geen slotvast*, geene vaste sluiting door middel van een slot.
- SLUIJER**, z. n., m., *des sluijers*, of *van den sluijer*; meerv. *sluijers*. Verkleinw. *sluijertje*. Een langwerpige vierkant zijden kleed, hetwelk vrouwen om hoofd en lijf gewikkeld dragen: *zij gaat altoos met eenen zijden sluijer naar de kerk*. Een los en vrij doorschijnend weefsel, dat op menigerlei wijze gedragen wordt: *doe nam sij den sluijer, ende bedekte haer*. [Bijbelv.] *Besloten in eenen sluijer*. [Hooft.] *Sluijers fijn van draet*. [Vond.] Een rouwband van zulk een weefsel: *er hing hem een lange sluijer langs den schouder*. Een band, tot ondersteuning van eenen gewonden arm: *hij droeg den arm in eenen sluijer*. Figuurlijk, al wat tot vermomming van eenige zaak dient: *ontruk de waarheid haren sluijer. Vruchteloos wilt gij u onder den sluijer*

can bedrog verschuilen. Van hier *sluieren*, enz. Zamenstell.: *hoofdsluier*, enz. *Omstuieren*, *ontstuieren*, enz.

Sluier, hoogd. *Schleijer*, neders. *sljer*, *sligger*, zweed. *sloija*, boh. *sslogir*, is van eenen onzekeren oorsprong.

SLUIEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sluierde, heb gestuierd*. Met eenen sluier bedekken: *zij sluierde haar hoofd*. Van hier *gestuierd*, met een' sluier bedekt: *zij vertoonde zich nooit dan gestuierd*. Van *sluier*.

SLUIK, bijv. n. en bijw. *sluiker, sluikest*. Eigenlijk, kruipende, tegen den grond aangedrukt. In het gebruik, naar den grond gebogen, regtstandig nederhangende: *wat hangt dat haar sluike!* Niet zijdelings uitgezet, maar regtstreeks naar beneden loopende: *welk een sluike middel!* Van hier *sluikheid*. Van *sluiken*.

SLUIK, z. n., v., *der*, of *van de sluike*; zonder meerv. De daad van sluiken. Enkel gebruikelijk in *ter sluike*, sluikswijze: *al komt de uraack ter sluike*. [Vond.] Van *sluiken*.

SLUIKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik slook, heb gesloken*. Eigenlijk, kruipen. Voorts, al kruipende, ongemerkt, iets verrigten: *dat zoeter smaakt in 't sluiken en verbergen*. [Vond.] Smokkelen: *hij heeft wederom brandewijn gesloken*. Ook wordt het gebezigd in den zin van overspel bedrijven. Van hier *gestruik*, *sluik*, bijv. enz. n., *sluiker, sluikeij, sluikeij*. Zamenstell.: *sluikhandel*, enz.

Sluiken, Kil. *sleijcken*, hoogd. *schleichen*, Otf. *sleihen*, Kero. *slihhan*, neders. *sliken*, zweed. *slika*, is naauw verwant aan *slinken*, zie *slinken*.

SLUIJEN, zie *sluieren*.

SLUIJEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik sluijerde, heb gestluijerd*. Door eenen onvasten en kortstondigen slaap bevangen zijn: *de kranke sluijert nu en dan slechts een weinig*. *Sij hebben haren slaep gestluijert*. [Bijbelv.] *De dappren lagen sluijrend neer*. [I. D. S. P.] Van hier *gestluijer*, *sluijeraar*, *sluijerachtig*, *sluijerig*. Zamenstell.: *instluijeren*, *ontsluijeren*; *sluijeroogh*, bij Vond: *verdwijnt voor 't sluijeroogh*, enz.

Sluijeren, is een voortdurend werkwoord van *sluimen*, dat Kil. evenzeer aan *sluieren* gelijkstelt, als *sluier* aan *sluieraar*, en dat intusschen evenveel is als *luimen*. Zie *luimen*.

SLUIP, z. n., v., *der*, of *van de sluipe*; zonder meerv. De daad van sluipen. Bij Kil. een sluiphol; maar thans enkel gebruikelijk in *ter sluipe*, sluipewijze: *hij nadert ons ter sluipe*. Van *sluipen*.

SLUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sloop, ben gesloepen*. Behendig en genoegzaam ongemerkt ergens indringen: *de muis sloop in haar hol*. *Hij sloop in hare kamer*. Van hier *gestluit*, *sloep*, *sluip*, *sluiper*, *sluipse*, bij Kil. een

sluiphol, enz. Zamenstell.: *sluipdeur*, oneigenlijk, eene uitvlugt, *sluiphaven*, *sluiphoeke*, *sluiphoe*, *sluiphol*, *sluipkoorts*, *sluippad*, enz. *Doorsluipen*, *instluipen*, *ontsluipen*, *uitsluipen*, *wegsluipen*, enz.

Sluipen, hoogd. *schliefen*, en *schlupfen*, neders. *slipen*, en *slupen*, angels. *slipan*, eng. *slip*, zweed. *slåpa*, *slipa*, Notk. *sluiffan*, Otf. *stupfen*, is verwant aan *slippen*, Otf. *slipsan*, zweed. *slippa*, en heeft in het opperd. de betekenis van in of uit zijne kleederen kruipen, in welke men reeds bij Willeram. vindt: *ih bin uze minemo rocche gestoffan*.

SLUIPER, z. n., m., *des sluipers*, of *van den sluiper*; meerv. *sluipers*. Verkleinw. *sluipertje*. Kil. een sluiphol. Voorts, een spijker met eenen kleinen kop; en al wie sluipt; en eene wegsluiting: *hij maakt eenen sluiper*. Van *sluipen*.

SLUIS, z. n., v., *der*, of *van de sluis*; meerv. *sluizen*. Verkleinw. *sluisje*. Eigenlijk, even veel welke waterkeering, die gestadig naar believen geopend en gesloten kan worden; maar, wanneer dit door middel van een vallend schof geschiedt, geeft men aan zulk eene waterkeering hedendaags den naam van *spuis*; en die van *sluis* is bijzonder eigen aan zoodanig eene, welke het water ten minste door middel van een dubbel paar openstaande deuren opkeert, en geschikt is, om schepen door te laten: *wij voeren door de sluis*. *Omtrent de kopre sluis*. [Vond.] Figuurlijk: *de sluisen des hemels*. [Bijbelv.] Voorts geeft men in Duitsland aan zijnen, die onder de straten doorloopen, en dus van boven gesloten zijn, den naam van *sluis*; en, in overeenkomst hiermede, voert menige steenen brug te Amsterdam ook dien naam. Zamenstell.: *sluisdeur*, *sluisgeld*, *sluiswachter*, enz. *Verstuizen*, bij Kil., die ook het werkw. *stuizen* heeft.

Sluis, hoogd. *Schleuse*, zweed. *sluss*, pool. *sloza*, eng. *sluice*, fr. *écluse*, ital. *chiusa*, middeleeuw. lat. *clusa*, *sclusa*, *exclusa*, *inclusura*, *conclusio*, komt van het lat. *cludere*, *cludere*, sluiten.

SLUITEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sloot, heb gesloten*. Bedrijvend, toedoen, digt maken: *de opening des grafkelders werd met eenen steen gesloten*. *De koopstadt sluit geen poort*. [Vond.] *Ende als de deuren gesloten waren*. [Bijbelv.] Figuurlijk: *gij sluit 't koninkrijk der hemelen voor de menschen*. [Bijbelv.] *Eene bloem sluit zich des avonds*, wanneer haar kelk in een krimpt. *Oesters en mosselen sluiten zich*, wanneer zij de schalen toenijpen. *De lippen, den mond, sluiten*, is, dezelve zamendrukken; maar *iemand den mond sluiten*, is, hem doen zwijgen. *De oogen sluiten*, beteekent eigenlijk, dezelve toedoen; maar *de oogen ergens*

voor sluiten, is, hetzelfde niet willen zien, of erkennen: *sluit uwe oogen toch niet langer voor de waarheid. Eenen brief sluiten*, is denzelfden verzegelen, of hem voltoojen, en eindigen. *Eene rede sluiten*, is, haar ten einde brengen. *Eene rekening sluiten*, is derzelve eindelijke uitkomst opmaken. *Eenen koop, een verdrag, een verbond, den vrede, een huwelijk, sluiten*, is, dat alles tot stand brengen. *Eene vergadering sluiten*, is, haar derwijze uit een doen gaan, dat de deuren van hare vergaderplaats toegedaan worden, en digt blijven, kunnen. *De gelederen sluiten*, is, dezelve digt op een dringen. *Eenen kring sluiten*, beduidt, zich kringwijze scharen. *Eenen trein sluiten*, is, de achterste daarvan zijn. *Het hek sluiten*, is, eigenlijk, hetzelfde toedoen, figuurlijk, achteraan komen. *Iemand in banden sluiten*, is, hem daarin kluisteren. Voorts, werd sluiten oulings, even als in het hoogd., voor bestuiten gebezigd: *geaccordeert en gesloten hebben. Sloten, dat zij die van Amersfoort aentasten wouden*. [V. Hass.] Onzijdig, is sluiten gesloten worden: *de kool begint te sluiten*. Zamenhangen, op elkander passen: *dat sluit in het geheel niet. Het sluit, als eene tang op een varken. Aan, in, of om, eenig ding sluiten*, is, daarmede zoo naauw zamenhangen, dat er geene tusschenruimte overblijve: *die rok sluit niet om zijn lijf. Wel sluiten*, is, vast gesloten zijn: *die doos sluit niet wel*. Van hier *sluitelijk*, ten besluite, eindelijk, — *sluiter*, al wie sluit, bijzonderlijk, al wie gevangen in boeien sluit, een cipier; *sluitering*, de daad van sluiten, of middelen, om te sluiten: *ik had gaarne eene betere sluiting*; en wel sluitende kleederen: *ik heb geene sluiting om de middel*. Zamenstell.: *sluiteren, sluitboom, sluitdoos, sluitgeld, sluithek, sluithengsel, sluitkool, sluitkrop, sluitmande, sluitrede, sluitregel, sluitstuk, sluitvers*, enz. *Aansluiten, afsluiten, besluiten, ontsluiten, opsluiten, toesluiten, wegsluiten*, enz.

Sluiten, neders. *sluten, sliten*, Otfried. *sliazen*, zweed. *sluta, slita*, hoogd. *schlieszen*, zou, volgens Adelung, verwant zijn aan het lat. *claudere*.

SLURF, z. n., v., *der*, of *van de slurf*; meerv. *slurven*. Verkleinw. *slurfje*. De snuit van eenen olifant, dus genoemd naar het *slurven*, *slurpen*, *slorpen*, of, volgens Kil., *slorven*, dat hij daarmede doet: *men hieuv het dier de slurf af*.

SLURPEN, zie *slorpen*.

SLUW, bijv. n. en bijw., *sluwer, sluwst*. Behendig, listig, loos: *hij is een sluwe knaap. De sluwe lasterzucht en nijd*. Van hier *sluweheid*.

Sluw, zweed. *slug*, ijsl. *staegur*, eng. *slij*, neders. *slou, sluw*, hoogd. *schlau*, werd

oulings zoo wel in eenen goeden, als in eenen kwaden, zin gebezigd; en is daarom verwant aan het angels. *gleaw*, Otfried. *glau*, Kero. *claulich*, schrande, wijs.

SMAAD, z. n., m., *des smaads*, of *van den smaad*; zonder meerv. De daad van smaden: *geef u aan geenen smaad en laster over. Mijn aangezicht is door dien smaad van glans ontbloot*. [L. D. S. P.] Het voorwerp van versmading: *gij stelt mij tot dier dwaazen smaad*. Woorden, of daden, waarmede men smaadt: *hij heeft mij grooten smaad aangedaan. Nu hen de grootste smaad geschiedt*. [L. D. S. P.] *Van dien onverdienden smaed*. [Vond.] *Toen hij den onverdragelijken smaad geduldig uitstondt*. [Vollenh.] *Ik zocht dat vrije volck te vrijen van dien smaed*. [D. Deck.] *Daar het met deezzen smaad op gemunt was*, heeft Hooft, die dit woord intusschen vrouwelijk maakt in *door de smaad verhit worden*; waarin Moon, zich te onrecht bij hem heeft gevoegd. Van hier *smaadheid, smadelijk, smadelijkheid, smadig, smadiglijk*, bij Kil. Zamenstell.: *smaadnaam, smaadrede, smaadschrift, smaadtaal, smaadwoord*, enz.

Smaad, Kil. *smaad, smade, smadde*, neders. *smade*, hoogd. *Schmach*, oud opperd. *schmacht*, zwabenspieg. *smache*, boh. *posmech*, zweed. *smätig* en *smället*, komt van *smaden*.

SMAAK, z. n., m., *des smaaks*, of *van den smaak*; meerv. *smaken*. Verkleinw. *smaakje*. Het vermogen, om te smaken: *ik heb mijnen smaak verloren. Het is of gij reuk noch smaak hadt*. En graagte, trek: *gij rookt met smaak. Ze nut het zonder rechten smaak*. [D. Deck.] Overdragtelijk, het vermogen, om kunstgewrochten, en andere dingen, te beoordeelen: *wij kunnen met onzen zedelijken smaak gereedelijk goed en kwaad onderscheiden*. Al wat de gezegde vermogens aandoet en streelt: *dat heeft geur noch smaak. Honger zet aan de geringste spijzen smaak bij. Ende de smaek daarvan was als honichkoecken*. [Bijbely.] *Het is een werk van smaak. Vint niemants brein in bloet, noch gal, noch tranen smaek*. [Vond.] *Op den smaek der ruste verslengeren*, zegt Hooft; bij wien dit woord daarentegen vrouwelijk is, in *waerin de grootmoedigheid de meeste smaak vint*. Eindelijk is *smaak* ook wel eens een kwade smaak: *mij dunkt er is een smaakje aan*. Van hier *smakelijk, smake-lijkheid, smakeloos, smakeloosheid*. Zamenstell.: *smaakvermogen. Bijsmaak, brood-smaak, landsmaak, nasmaak, pepersmaak, rooksmaak, vischsmaak, vleeschsmak, volksmaak, voorsmaak, wansmaak, zout-smaak*, enz.

Smaak, hoogd. *Schmack, geschmack*, komt van *smaken*.

SMACHT, z. n., v., der, of van de smacht; meerv. *smachten*. Een afgesnedene buik van eenen haring: *smachte van den pekelhaerinc*. [Kil.] *Hoofd en smacht van 't lijf afscheiden*. [V. Hass.]

SMACHT, z. n., v., der, of van de smacht; zonder meerv. Volgens Kil., even als oulings in het hoogd., de daad van smachten, honger. Van *smachten*.

SMACHTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik smachtte, heb gesmacht*. Eigenlijk, even als *smakken, smakken*, en *smaken*, het geluid geven, dat in het woord begrepen is; en daardoor den uitersten honger, of dorst, aanduiden. In het gebruik, door zulken dorst, of honger, verteerd worden: *ik smacht van dorst*. Door eene benaauwende hitte uitgeput worden: *wij smachten van hitte*. *Mijne smachtende tong kleeft aan het gehemelte*. *Ergens naar smachten* is door den grootsten nood, met het sterkste verlangen daarnaar bezielde worden: *hij smacht naar eenen dronk waters*. *Mijne ziel smacht naar troost en redding*. Van hier *smachterig*, eigenlijk, door honger, dorst, of hitte, uitgeput; voorts behoefstig, en haveloos. Zamenstell.: *smachtlap*, een hongerig, een behoefstig mensch. *Versmachten*, enz.

Smachten, Notk. *smachten, smecheren*, neders. *smagten*, hoogd. *schmachten*, is een klanknabootsend woord.

SMADEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smaadde, heb gesmaad*. Iemand, op eene honende, en verlagende, wijze beledigen: *hij zag zich op het vreeselijkste beschimpen en smaden*. *Daar zij mijschandlijk smaaden*. [L. D. S. P.] Van hier *smaad*, enz. Zamenstell.: *versmaden*.

Smaden, Kil. *smadden*, neders. *smade*, zweed. *småda*, Otfriid. *smahen*, hoogd. *schmahen*, kan, met Adelung, van een verouderd *schmaden*, bezoedelen, worden afgeleid; of van het verouderde *sma, smah, smach*, klein; van waar het neders. *sma, smade, smee*, zweed. *små*, gering, verachtelijk; zoo wel als *smaher scalc*, een geringe knecht, bij Otfriid., *smahi*, en *smatihhi*, geringheid, bij denzelfden Otfriid. en Kero, en ons *smal*, zie *smal*.

SMAK, z. n., v., der, of van de smak; zonder meerv. Anders ook *sumak, sumach*, naar het sp. *sumaco*. Een heestergewas der warme landen van Europa, enz.: *gemeene smak, Virginische smak, of sumak*.

SMAK, z. n., v., der, of van de smak; meerv. *smakken*. Verkleinw. *smakje*. Zekere slag van kleine koopvaardissheden: *de wijn werd door eene smak aangebragt*. Zamenstell.: *smakschip, smakschipper*, enz.

Smak, Kil. *smacke*, eng. *smack*, hoogd. *Schmack*, fr. *semaque*, angels. *snacca*, ijsl. *sneckia*, schijnt verwant aan het hoogd.

Nache, middeleeuw. lat. *naca, necchia, isnevia*, vries. *snik*, een klein binnenvaartuig.

SMAK, z. n., m., des smaks, of van den smak; meerv. *smakken*. Verkleinw. *smakje*. Geklap met den mond onder het eten; en het gedruis van eenen zwaren val: *verwekt door den smak*. [Hooft.] *De verheve torens storten met eenen smak ter neder*. [Vond.] Het geluid van eenen worp, stoot, of bons: *ik hoorde elken smak van de dobbelsteenen*; of de daad zelve van werpen, stooten, of bonzen: *hij heeft eenen smak vooruit*, hij mag eenen worp meer doen, dan de anderen. *De golven verbrijzelden het schip door smak op smak*. Van *smakken*.

SMAKELIJK, bijv. n. en bijw., *smakelijker, smakelijkst*. Met smaak, met graagte: *ik wensch u smakelijk eten*. *Hij rookt zeer smakelijk*. Wel smakende: *dat is heel smakelijk vleesch*. *Dat ziet er niet smakelijk uit*, dat heeft een afzigtelijk voorkomen. Van hier *smakelijkheid*. Zamenstell.: *onsmakelijk, onsmakelijkheid*. Van *smaak*.

SMAKEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik smaakte, heb gesmaakt*. Eigenlijk, het geluid verwekken, dat men meermalen geeft, als men iets regt proeven wil. In het gebruik, proeven: *als hij dien gesmaekt hadde, en wilde hij niet drinken*. [Bijbelv.] Met levendige geaarwording genieten: *zij smaakt geen genoegen regt, als zij het niet met hem deelt*. *Ik smaak door hen een hemellekernij*. [L. D. S. P.] Voorts ook ondervinden over het algemeen: *droefheid smaken, den dood smaken*. *Smaect, ende siet, dat de Heere goet is*. [Bijbelv.] Onzijdig, de hoedanigheid bezitten, van des menschen smaakvermogen zoo of zoo aan te doen: *wat smaakt dat zoet!* *Het smaakt wel, kwalijk, naar den rook*, enz. Het smaakvermogen streelen: *dat smaakt mij*. *Daarop zal een dronk smaken*. Figuurlijk: *die ontmoeting smaakt mij niet*, behaagt mij weinig. *Die taal schijnt u te smaken*. *Hoe smaakt u dat gedicht?* *Het smaakt naar eene vertaling*. Zie *smaak*.

Smaken, neders. *smecken*, angels. *smaecan*, Notk. *smeccan*, Otfriid. *smekan*, eng. *smack*, zweed. *smaka*, deen. *smage*, pool. *smakuje*, boh. *ssmakowati*, hoogd. *schmecken*, is een klanknabootsend woord, verwant aan *smakken, smachten*, en *smakken*, en het fr. *macher*.

SMAKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik smakte, heb gesmakt*. Onder het eten met den mond klappen: *gij moet zoo niet smakken, als gij eet*. Zulks onder het kussen doen: *hij kuste haar, al smakkende*, of, *dat het klapte*; want dus drukt men het hedendaags uit. Van hier *gesmak*, en *smak*. En men vindt bij Kil. de zamenstell.: *smackmuijl, smackmuijten*, onder het eten smakken, of smakkende kussen, en *smacktanden*.

Smakken, Kil. *smackmujlen*, en *smedsen*, neders. *schmacken*, eng. *smack*, ital. *schiamazzare*, hoogd. *schmatzen*, is een klanknabootsend woord, verwant aan *smaken* en *smachten*.

SMAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik smakte, heb gesmakt*. Stooten, werpen, bonzen: *men smakte hem tegen den grond. Alles werd van boven neer gesmakt*. Onzijdig: *neerstorten: de groote maststeng smakte op het dek neder*. Van hier *smak*. Zamenstell.: *aansmakken, insmakken, neersmakken, opsmakken, uitmakken, wegsmakken*, enz.

Smakken is eigenlijk door eenen bons, sloot, of worp, het geluid verwekken, dat in dit woord begrepen is. Het is dus evenzeer klanknabootsende als *smachten, smaken, en smakken*.

SMAKMULLEN, zie *smakken*.

SMAL, bijv. n. en bijw., *smaller, smalst*. Eigenlijk, klein. Dus waren struiken, *ouling*, *smale Holz*, bij Notk., klein gevogelte *smatiu gefugele*, bij Isid., kleine steden *smale steden*, bij Kil. *Een smal getal*. [Hooft.] Voorts, gering, slecht. Dus zijn geringe lieden bij Isid. *smatiu manno*, heerschappen van een gering aanzien en vermogen, bij Kil. *smale jonckers, smale heeren*; ja geeft men den naam van *smalle gemeente* ook nog hedendaags aan gering en slecht volk, en wordt *smal* in het hoogd. nog meermalen in deze beteekenis gebezigd; maar evenwel gebruikt men het daar, en in het nederd., veel menigvuldiger als het tegenoverstaande van *breed: smale weggen*. [Kil.] *Dat taken valt mij te smal. Wat heeft uw hoed eenen smallen rand!* Overdragelijk: *als er zoo vele erfgenamen zijn, valt de deeling smal*. Van hier *smalheid, smallen*, — *smalen, smaleeren*, bij Kil. — *smaligheid, smalte*. Zamenstell.: *smalbladig, smaldeel, smaldoek, smalhans, schraalhans, smalheer, smalkant*, enz. *Versmallen*, enz.

Smal, Kero., Isid., zweed., neders. *smal*, Kil., angels. *smael*, eng. *small*, komt van het verouderde *sma, smah, smach*, sclavon. zonder S. *malo*, waarvan *smaden* ook kan worden afgeleid. Zie *smaden*.

SMALDEEL, z. n., o., *des smaldeels*, of *van het smaldeel*; meerv. *smaldeelen*. Verkleinw. *smaldeeltje*. Van *smalen deel*. Eigenlijk, een gedeelte van evenveel welk ding, dat in de breedte doorgesneden wordt, en welks deelen dan altijd smaller moeten zijn, dan het geheel. In het gebruik, bijzonderlijk, een onderdeel van zulk een deel van eene vloot, als waaraan men den naam van *eskader* geeft: *hij verdeelde zijn eskader in vier smaldeelen*. Van hier *smaldeelen*, in onderdeelen scheiden: *die deelen moeten nog eens gesmaldeeld worden; smaldeeling*.

SMALDEELEN, zie *smaldeel*.

SMALDOEK, z. n., o., *des smaldoeks*, of *van het smaldoek*; zonder meerv. Van *smal* en *doek*. *Smal linnen: het is geen smaldoek*, geen smal linnen, en figuurlijk, geen gering goed.

SMALEN, onz. w., gelijkvl. *Ik smaalde, heb gesmaald*. Voor *smadelen*. Voortdurend werkw. van *smaden*, beschimpen, doorhalen: *hij smaalde geweldig op mijn geschrijf. Dat zij nooit schandlijk spreek, of smaal*. [L. D. S. P.] *Smalen op iemand*, bij Kil., ook bij L. W. V. Merken: *denk niet, dat ik op u, uit wreevle spijt zal smalen*. Van hier *gesmaald, smaalter, smaler, smaling*. Zamenstell.: *smaaldicht, smaalrede, smaalschrift*, enz.

Smalen, vries. *smelen*, hoogd. *schmälen*, dat uit *schmahelen* samengetrokken is, en van *schmahen* afstamt.

SMALHANS, zie *smal* en *hans*.

SMALT, z. n., v., *der*, of *van de smalt*; zonder meerv. Eene blaauwe verf, die door smelting uit kobalt wordt bereid: *smalt is gesmolte kobalt*.

Smalt, hoogd. *Schmelzglas, Schmelz*, en *Schmalte*, fr. *émail*, eng. *smalt*, ital. *smalto*, middeleeuw. lat. *smaltum*, komt van *smelten*.

SMALTE, z. n., v., *der*, of *van de smalte*; zonder meerv. Het smalle van eenig ding: *men kwam ons juist in de smalte van den weg tegenrijden*. Of *smalheid: de smalte van het pad maakt deszelfs betreding moeijelijk*. Van *smal*.

SMARAGD, z. n., m., *des smaragds*, of *van den smaragd*; meerv. *smaragden*. Een edel gesteente, van eene min of meer donkere groene kleur: *het eerste fundament was Jaspis — het vierde Smaragdus*. [Bijbelv.] Van hier *smaragden*. Zamenstell.: *bastaardsmaragd, moedersmaragd*, enz.

Smaragd, fr. *éméraude*, eng. *emerald*, ital. *smeraldo*, lat. *smaragdus*, middeleeuw. lat. *emeraldus*, sp. *esmeralda*, gr. *σμεραγδος*, komt van het arab. *zamarut*.

SMAROTSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik smarotste, heb gesmarotst*. Zich op eenen maaltijd ongenoodigd indringen: *hij is op het smarotsen afgerigt*. Van hier *smarotser*.

Smarotsen, Kil. *smoorotsen, smaerotsen*, is ontleend van het hoogd. *schmarotzen, schmarutzen*, zweed. *smáråtsa*; en dit komt van het oude zwab. *snarrenzere*, dat iemand aanduidt, die op zijne snaren teert, die met een speeltuig rondreist, en zich daarmede bij maaltijden vervoegt, om daaraan deel te hebben.

SMART, *smert*, z. n., v., *der*, of *van de smart*; meerv. *smarten*. Eigenlijk, eene gevoelige en pijnlijke aandoening des lichaams: *zij kermde van pijn en smart. Hij leed groote smart aan die wonde. Met smerte sult gij kinderen baren*. [Bijbelv.] *Ouling* ook eene

wonde: *smarte*, die men van buten bekennen mach — die groetheit der smarten van buten. [V. Hass.] *Smart* achter de ooren, of in de liezen der kinderen, wanneer de opperhuid gekwetst, of afgeschaafd is. Overdragtelijk, eene onaangename en grievende gewaarwording der ziel: *geprikeld door de smart*. [Hooft.] *Een pelgrim kan met smerte en pijn hier nauwix door geraeken*. [Vond.] *Tot troost in zoo veel smarte*. [L. D. S. P.] *Hoort doch alle gij volkeren ende siet mijne smerte*. [Bijbelv.] Van hier *smartelijk*, aan smart gelijk, dat met smart gepaard gaat, met smart ondervonden wordt: *eene smartelijke dood*, enz; *smartelijkheid*, *smarteloos*, *smarteloosheid*, *smartten*, *smartig*, van opperhuid beroofd, enz. Zamenstell.: *ligchaamssmart*, *nasmart*, *voorsmart*, *zielesmart*, enz.

Smart, *smert*, hoogd. *Schmerz*, Otrfid. *smorza*, angels. *smeorte*, neders. eng. *smart*, zweed. *smärta*, middeleeuw. lat., zonder S., *mara* en *marantia*, is verwant aan het lat. *mors*, de dood, slavon. *smert*, leit. *smertis*, en beteekent eigenlijk eene wonde, neders. *smarre*, hoogd. *Schmarre*, verwant aan het oude *marrine*, wonden, en *maurgan*, afsnijden, bij Ulphil.

SMARTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik smartte*, heb *gesmart*. Ligchaamssmart lijden: *zijne kwetsuur smart hem geweldig*. Ligtelijk gewond, of liever geschaafd, van opperhuid beroofd zijn: *mijne voeten smarten van het gaan*. *Het kind smart achter de ooren*. Zielesmart ondervinden: *hoe geweldig smart mij zulks!* *Het smart mij in mijne ziel, dat ik u niet helpen kan*. Van hier *smarting*, pijnlijkheid, of afschaving van de opperhuid, *smartsel*, enz. Zamenstell.: *smartoor*, enz.

SMARTING, zie *smartten*.

SMEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smeedde*, heb *gesmeed*. Door slagen buigen, wijzigen, vormen; in welken algemeenen zin het oulings wegens menigerlei handwerken gebezigd werd; gelijk als men den naam van *smid* aan menigerlei handwerkslieden gaf; zie *smid*. Bijzonderlijk, metalen door slagen wijzigen, zoo als dit door eenen goudsmid, zilversmid, kopersmid, en ijzersmid, geschiedt: *is het anker reeds gesmeed?* Sprekw.: *het ijzer smeden, terwijl het heet is*, eene goede gelegenheid tot volvoering van eenig ding aangrijpen. Overdragtelijk, iets ontwerpen, verzinnen, verdichten: *nieuwe tijdingen smeden*. *Onheil smeden*. *Hij smeedt t'aller tijt quaet*. [Bijbelv.] *Onthalst naer een gesmede wet*. [Vond.] *Bij nacht vergeefs ontwerpen smeen*. [L. D. S. P.] Van hier *gesmeed*, *gesmijde*, *gesmijdig*, *smeedbaar*, *smeedster*, *smeder*, *smederij*, *smedig*, *smeding*, *smid*, *smids* of *smis*, *smijdig*, *smijdigen*, *smijdigheid*, enz. Zamenstell.: *smeedkunst*, *smeedwerk*, enz. *Aansmeden*,

insmeden, *opsmeden*, *toesmeden*, *uitsmeden*, *versmeden*, enz.

Smeden, neders. ook *smeden*, hoogd. *schmieden*, zweed. *smida*, angels. *smithian*, Strijk. *smiten*, is verwant aan het hoogd. *schmeissen*, neders. *smiten*, slaan.

SMEDIG, zie *smijdig*.

SMEEKELEN, *smeekelijk*, zie *smeeken*.

SMEEKELING, z. n., m. en v., *des smeekelings*, of van den *smeekeling*; en der, of van de *smeekeling*; meerv. *smeekelingen*. Een man, of eene vrouw, die ergens om smeekt: *eene ootmoedige bede van zulk eene smeekeling wordt gewisselijk verhoord*. Van *smeeken*.

SMEEKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smeekte*, heb *gesmeekt*. Eigenlijk, iets ergens mede bestrijken, om het te verfraaijen en op te smukken. In het gebruik, ophullen, vleijen. Deze beteekenis hebben *smeecken* en *smeeckelen*, bij Kil., overeenkomstig met het hoogd. *schmeichelen*. En *smeekelich* is bij hem vleijende; *smeekinghe* en *smeeckerije*, gevlei; en *smeecker*, een vleijer; even als bij M. Stok., in:

Den smekers suldi zien

In den mond, ende merken wale,

Waeromme si segghen hare tale,

Oft om gewin is, haer flateren.

Voorts, op eene vleijende en ootmoedige wijze bidden: *ik smeek u om genade!* *Behoed ons op ons smeeken*. [L. D. S. P.] Van hier *gesmeek*, *smeekelen*, bij Kil.; *smeekelijk*, *smeekeling*, *smeeker*, *smeekerij*, *smeeking*, *smeekster*. Zamenstell.: *smeekbede*, *smeekdicht*, *smeekgebed*, *smeekschrift*, *smeektaal*, enz. *Afsmeeken*, enz.

Smeeken, *smeekelen*, is verwant aan *smukken*, en het hoogd. *schmeichen*, oulings even zeer in de beteekenis van vleijen gebezigd, als *Smeiche*, in die van vleijerij; maar hendaags enkel in die van besmeren, van waar *schmeicheln*, vleijen. Want vruchteloos veranderde Gottsched dit in *schmaucheln*, om het van *schmauch* te kunnen afleiden, als of het oorspronkelijk wierooken beteekend had; en vruchteloos zoeken Adelung en anderen den oorsprong van *schmeicheln* in het wend. en slavon. *schmeich*, gelach, verwant aan het oud. opperd. *smielen*, eng. *smile*, Kil. *smollen*, *smuïjen*, glimlagchen; of in het hoogd. *schmiegen*, buigen, krommen. Ging immers deze laatste afleiding door, dan zou men moeten zeggen: *sich voor jemanden schmeicheln*; even als: *sich voor jemanden schmiegen*, en niet: *ihm schmeicheln*.

SMEER, z. n., o., *des smeers*, of van het *smeer*; zonder meerv. Verkleinw. *smeertje*. Eene smijdige zelfstandigheid, geschikt, om over iets anders heen gesmeerd te worden: *die laarzen hebben in lang geen smeer gehad*. Bijzonderlijk, het vet, dat rondom de nieren en aan de darmen der slagbeesten gevonden

wordt: *dat beest zal niet veel smeer hebben. Zeshonderd pond vleesch, en tachtig pond smeer.* Spreekw.: *wat is het goed, dat een klein beestje ook wat smeer heeft!* een klein, of onvermogen, menschje mag wel een weinig overmoed hebben. *Hij teert op zijn smeer*, hij leeft werkeloos van het reeds gewonnene; even als men zegt dat een beer des winters van zijn aangewonnen yet leeft, en hetzelfde bijzonderlijk uit zijne pooten zuigt. Van hier *smeerachtig, smerig*. Zamenstell.: *smeerader, smeerbal, smeerblad*, zeker plantgewas, dus naar de smerigheid van deszelfs bladen genoemd; *smeerbloem, smeerbot, smeerboom, smeerborstel, smeerbuik*, bij Kil. een dikke buik, en een mensch met zulken buik, een regte pater goed leven; *smeerbus, smeerdoos, smeergoed, smeerkaars, smeeralk, smeerkruid, smeerkwast, smeerlap*, eigenlijk, een besmeerde lap. Figuurlijk, een morsig, of een verachtelijk, mensch: *sprek van dien smeerlap niet; smeermaand, slagmaand*; bij Kil. de maand November, naar het smeer dat alsdan van de slagtheesten ingezameld wordt; *smeerpot, smeerpuijt, smeersten, smeerstruik, smeervlek, smeervortel, smeertzalf*, enz. *Aalsmeer, hoofdsmeer, koesmeer, kaarssmeer, oorsmeer, schapensmeer, schoensmeer, schurft-smeer, wagensmeer*, enz.

Smeer, Kil. *smere, smaer*, hoogd. *Schmer, Schmier, Schmiere*, zwab. *schmirbi*, neders. *smer*, angels. *smero* en *smeoru*, deen. *schmor*, zweed. *smôr*, vries. *smoor*, komt van *smeren*.

SMEERWORTEL, z. n., m. Van *smeer* en *wortel*. Een plantgewas, dus genoemd naar de vetligheid, welke in deszelfs wortel begrepen is: *men geeft aan den smeerwortel ook de namen van waalwortel en heelwortel*. En nog een ander plantgewas, anders *wondenkruid*, in het lat. *telephium*.

SMELT, z. n., v., der, of van de *smelt*; meerv. *smelten*. Verkleinw. *smeltje*. Zeker slag van kleine visschen, dat in Zeeland uit het slib opgedolven wordt: *het slib grimmelt van smelten en smeltjes*.

SMELT, zie *smelten*.

SMELTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik smolt, heb*, of *ben gesmolten*. Onzijdig, van eene vaste in eene vloeibare zelfstandigheid overgaan: *de schotel smelt op het vuur. Zijn reuzel is in zijn lijf gesmolten. Gelijk was voor het vijf smelt.* [Bijbelv.] *Laat hen, als sneeuw, voor aller oogen, tot water smelten.* [L. D. S. P.] Verteerd worden: *en 't sap des lichaams drooght schoon uit en smilt aen lucht.* [Vond.] [*Al smolt de heerlijkheit van Amsterdam in stof.* [Antonid.] *Ach die u eens zag smelten van verlangen.* [Hoofl.] *Zag nu die helt eens op, hij smolt van zielverdriet.* [Poot.] *Uw vaders, stamhuis smelt.*

[Vond.] *Bedrijvend, vloeibaar maken: ik smolt lood en zij boter.* Overdragtelijk: *viel snakkend in de woorde van uw' gesmolte spraak.* [Hoofl.] *Maer gij smelt harde klippen door uw lippen.* [Vond.] Door verwarming rijp maken: *druiven door de zon gesmolten tot rozijnen.* [Antonid.] Door smelting vereenigen: *hoe 't lieve paer twee harten, zin en wil, ineen smelt.* [Vond.] *Waer heeft de liefde ooit twee geslachten onder een gesmolten zoo gelijk?* [Antonid.] *Nu Fenixstammen onder een gesmolten.* [Brandl.] *En smolt den galm der lier in dien der orgelkeelen.* [Feitama.] *De kleuren ineen smelten*, is voorkomen, dat dezelve op een tafereel te sterk nevens elkanderen afsteken. *Iemands hart smelten*, is, hetzelfde vermurwen. Van hier *gesmelt, smalt, smelt*, bij Kil. vocht; *smelter, smelterij, smeltigh*, bij Kil. vochtig; *smelting, smout*, enz. Zamenstell.: *smeltbaar, smelthuis, smeltkroes, smeltoven*, enz. *Afsmelten, insmelten, versmelten*, enz.

Smelten, Kil., Vond. ook *smitten*, hoogd. *schmelzen*, Notk. *smilzen*, neders. *smulten*, zweed. *smálta*, pool. *smelcowac*, boh. *ssmelcowati*, angels., zonder S, *meltan, mijltan*, eng. *melt, smelt*, gr. *μελδεν*, is verwant aan *mild*, aan het lat. *mollis*, en het gr. *μαλαγειν*.

SMELTIG, zie *smelten*.

SMEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smeerde, heb gesmeerd*. Eene smijdige zelfstandigheid over iets anders henen strijken: *boter over het brood smeren. Iemand honig om den mond smeren*, hetwelk figuurlijk beteekent, hem vleijsen, ook met ijdele hoop bezielen. *Gij moet de zalf daarop zoo dik niet smeren.* Iets met zulk eene zelfstandigheid bestrijken: *is de wagen al gesmeerd?* In overeenkomst hiermede zegt men: *iemand de handen smeren*, dezelve door eenen steekpenning, als het ware, leniger, vlugger, en tot het verlangde werk geroeder, maken; in het fr. *graisser la patte*. Daarentegen is, *iemand de ribben smeren*, hem afkloppen. *De keel lustig smeren*, is lustig drinken. *Teren en smeren*, is, dapper smullen. *Dat smeert de borst*, beteekent, dat is een zalfje voor de borst, dat streelt haar. *Den pot smeren*, is, denzelven vet maken, het noodige vet daarvoor opleveren. *Die os zal wel smeren*, beteekent, hij zal wel smeer opleveren. Eindelijk is *smeren* bemorsen: *draag zorg, dat gij uwe kleederen daar aan niet smeert.* Van hier *gesmeer, smeer, smeerbaar, smeeder, smeersel, smeerster, smering*. Zamenstell.: *smeerschoen*, eigenlijk, een schoensmeeder; overdragtelijk, een sliksloojer, vleijsen: *gij zijt een regte smeerschoen*. Dezelfde betekenis heerscht in het daarvan afgeleide werkw. *smeerschoenen. Aansmeren, besmeren, doorsmeren*, enz.

Smeren, hoogd. *schmieren*, zwab. *schmirben*, Notk. *smiran*, Kil. *smeeren*, *smeuren*, angels. *smijran*, *smeran*, eng. *smear*, vries. *smarje*, zweed. *smorja*, ijsl. *smjria*, ierl. *smearam*, pool. *smarowac*, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SMERGEL, z. n., m., *des smergels*, of *van den smergel*; zonder meerv. Zeker slag van ijzererts, dat, na eene geschikte toebereiding, dient, om staal, ijzer, glas, en eenige edele gesteenten, te polijsten: *wrijf het braaf met smergel*.

Smergel, hoogd. *Schmergel*, en *Schmirgel*, ital. *smoriglio*, lat. *smijris*, gr. *σμορις*, fr., eng. *émèri*, *émèril*, voert hier te lande ook veelal den naam van *amaril*.

SMERIG, bijv. n. en bijw., *smeriger*, *smerigst*. Met smeer bestreken: *veeg uwe smerige vingers af*. Morsig: *zij ziet er altijd even smerig uit*. Voordeelig: *alle ambten zijn smerig*, leveren eenig voordeel op. Van hier *smerigheid*. Dit woord komt van *smeer*.

SMERING, z. n., v., *der*, of *van de smering*; meerv. *smeringen*. Verkleinw. *smeringje*. De daad van smeren: *de herhaalde smeringen waren alle even vruchteloos*. En smeersel: *is er geene smering meer in het potje?* Dit woord stamt regstreeks af van *smeren*.

SMERLIJN, *merlijn*, z. n., m., *des smerlijns*, of *van den smerlijn*; meerv. *smertijnen*. Bij Kil. een klein slag van valken; in het hoogd. *Schmirt*, *Schmerl*, *Schmerle*, en zonder S, *Merle*, *Merl*, fr. *émèrillon*, ital. *smoriglione*.

SMERT, zie *smart*.

SMET, z. n., v., *der*, of *van de smet*; meerv. *smetten*. Verkleinw. *smetje*. Evenveel welke vlek, waardoor iets bezoedeld wordt: *er is nog geen smetje aan te bekennen*. *Van vlak noch smet besproken*, zegt Vond.; waarin *smet* reeds even figuurlijk is, als in *wisch af de smet, die op mijn ziel blijft kleeven*. [L. D. S. P.] *Eer gij de smette zult van zulk een schandig feit uit uw gewisse wassen*. [D. Deck.] *Om deze smet der Ketterije te smoren*. [Hooft.] *Vrij van de smet der bloohartigheid*. [Vond.] Van hier *smetteeloos*, zonder smet, *smetten*, *smettig*, bij Kil. Zamenstell.: *ijzersmet*.

Smet, Kil. *smette*, eng. *smut*, zweed. *smuts*, vries. *smots*, hoogd. *Schmutz* en *Schmitze*, Kero. *pismiz*, beteekent eigenlijk eene vette, kleverige, zelfstandigheid, welke ergens opgesmeerd wordt. In Beijeren is *Schmitze* allerlei zalf, en *smitan* bij Ulphil., en *smitten* in het neders., is zalven, smeren. In Vriesland is *smods*, *besmodsen*, bemorsen, maar *smods*, eigenlijk brij, pap, enz.; en *appelsmod* is appelmoes.

SMETSEN, *smetschen*, onz. w., gelijkvl. *Ik smetste, heb gesmetst*. Bij Kil. brassen, slampen. Ook bij Vondel: *men smetst er viermaal daaghs*. Van hier bij Kil. *smets*, brasserij,

smets, en *smetsch*, lekker, *smetser*, een brasser, en *smetsdagen*, slempdagen.

SMETTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik smettede, heb gesmet*. Bedr., bemorsen: *gij hebt u daaraan gesmet*. Onz., bemorst worden: *die stof zal zoo ligt niet smetten, als die andere*. Van hier *smetachtig*, ligtelijk smettende; *smettelijk*, besmettelijk, aanstekend: *smetteleke sieckte*, bij Kil. Zamenstell.: *smettlijn*, slaglijn, enz. *Besmetten*, *besmetting*, enz.

Smetten, hoogd. *schmutzen*, *schmitzen*, neders. *schmitten*, zweed. *smitta*, *smutsa*, vries. *smods*, eng. *smut*, angels. *smitan*, ijsl. *smeta*, komt van *smet*.

SMEULEN, onz. w., gelijkvl. *Ik smeulde, heb gesmeuld*. Wel aangeglommen zijn, doch niet branden, maar slechts een weinig rooken: *dat vuur doet niet dan smeulen*. *Er smeult iets onder de asch*. Figuurlijk: *er smeult iets*, er is iets in het geheim gaande, dat cealang openlijk uitbarsten zal. *Er smeult een vreeselijk oproer*, er zijn daarvan geheime beginselen. Van hier *gesmeul*, *smeuling*.

SMEUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smeurde, heb gesmeurd*. Bij Kil. evenveel, als *smeren*, bemeuzelen, of zoo als men in Vriesland zegt, *bemoezen*, bemorsen. Van hier *smeurig*, morsig.

SMID, z. n., m., *des smids*, of *van den smid*; meerv. *smeden*. Verkleinw. *smidje*. Iemand, die eenig metaal door slagen buigt, wijzigt en vormt. Deze beteekenis heeft het in de zamenstell.: *ankersmid*, *goudsmid*, *zilver-smid*, enz. Overdragtelijk, ook wel eens de maker van evenveel welk ding. Dus geeft men, in de gemeenzame verkeer, aan eenen pruikenmaker den naam van *pruikensmid*; in Duitschland aan eenen verzenmaker dien van *Reinschmid*; en in het zweed. was oulings *husaschmed*, een timmerman, *murasmed*, een metselaar, *skipasmed*, een scheepsbouwer, *vefsmed*, een wever, *liodsmider*, een verzenmaker; want *smider* bekleedde oulings in het zweed. de plaats van *smid*. Intusschen wordt dit woord op zich zelf hedendaags niet, dan voor eenen ijzersmid, gebezigd: *breng het naar den smid*. *Daer en wiert geen smit gevonden in den gantschen lande Israëls*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *smidsbaas*, *smidsbak*, *smidshamer*, *smidskolen*, *smidsoven*, *smidsstal*, *smidstang*, *smidswater*, *smidswerk*, *smidswinkel*, enz. *Ankersmid*, *goudsmid*, *grofsmid*, *hoefsmid*, *ijzersmid*, *nagelsmid*, *paardensmid*, *zilver-smid*, enz.

Smid, oul. *smed*, *smede*, neders ook *smid*, Kil., zweed. *smed*, angels en eng. *smith*, Zwabenspieg. *smit*, komt van *smeden*.

SMIDS, *smidse*, *smis*, *smisse*, z. n., v., *der*, of *van de smids*; meerv. *smidsen*. De werk-

- plaats van eenen smid: *hij smeedde het in zijne eigene smids. Door Mulciber in Etna's smis gegoten.* [Vond.] Zam.: *reuzensmids*, de befaamde smids der Cyclopien in den berg Etna: *in de reuzensmis gesmeedt.* [Vond.]
- Smids*, Kil. *smedse*, *smidse*, *smisse*, neders. *smede*, zweed. *smedja*, eng. *smithy*, angels. *smiththe*, zwits. *schmitten*, hoogd. *Schmiede*, komt van *smeden*.
- SMIEG**, *smiegjes*, zie *smijdig*.
- SMIENT**, z. n., v., der, of van de *smient*; meerv. *smienten*. Een zwemvogel van het geslacht der eenden: *ik schoot twee ganzen en vijf smienten*. Ook wordt een mager, schraal mensch met dezen naam bestempeld: *hij is een regte smient*.
- SMIJDIG**, bijv. n., *smijdig*, *smijdigst*. Lenig, dat ligtelijk gesmeed kan worden: *dat is eene smijdig* stof, *smijdig* metaal. Noem dat een *tijt van smijdig* goud. [V. Hass.] Van hier *smijdigen*, lenig maken, verzachten: *om haare guurigheid met de zoete melk van U.E. hart, wat te smijdigen*. [Hooft.] 't *Smijdigen der plakkaaten*, [Hooft.] Als ook *smijdigheid* en *gesmijdig*.
- Smijdig*, Kil. ook *smedig*, hedendaags ook wel eens *smieg* en *smiegjes*, hoogd. *schmeidig*, komt van het oude *smijde*, *gesmijde*, *machina fabrilis*, et *monilia ex metallo mulsa*; waar toe *gesmijde der paarden* behoort; als mede *armgesmijde*, *brachiale*; *halsgesmijde*, *monile*, *colli et gutturis ornamentum*.
- SMIJDIGEN**, zie *smijdig*.
- SMIJT**, z. n., v., der, of van de *smijt*; meerv. *smijten*. Bij de scheepslieden, een touw onder aan het fokkezeil, enz. In het hoogd. *Schmiete*. Anders ook *hals*.
- SMIJTEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik smeeet, heb gesmeten*. Werpen: *hij werd op den grond gesmeten. Men smeeet alles uit de deur. En smeeeten heeft en harp in 't midden van den vliet.* [Vond.] Slaan: *het is een liefhebber van vechten en smijten*. Voorts zegt men van de paarden, dat zij *achteruit smijten*. Van hier *gesmijst*, *smijter*, vechter. Zamenstell.: *afsmijten*, *doorsmijten*, enz.
- Smijten*, neders. *smiten*, angels. *smitan*, eng. *smite*, zweed. *smita*, Otfried. *smeitzan*, hoogd. *schmeiszen*, gr. *σμερτιν*, is verwant aan het lat. *mittere*, fr. *mettre*, en heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.
- SMODDEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik smodderde, heb gesmodderd*. Bij Kil. evenveel als *smetsen*; zie *smetsen*. Bij Halma, vuil maken, vries. *smodsen*, hoogd. *schmutzen*, Kil. *smuijsteren*, neders. *smetten*. Van hier *smodderig*, vuil. Het stamwoord is zekerlijk *smodde*, *smods*, in Vriesland evenveel als *smet*, hoogd. *Schmutz*; zie *smet*; van waar voorts ook *smoddig*, vries. *besmodst*, en *smodsig*, of *smotsig*, bemorst.
- SMODDERMUILEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik smoddermuilde, heb gesmoddermuild*. Zich zelven den mond aflikken. Dit woord komt, even als *smoddermuil*, van *smodderen*, en *muil*, mond.
- SMODDIG**, zie *smodderen*.
- SMODS**, zie *smodderen*, en *smet*.
- SMOEL**, z. n., m., des *smoels*, of van den *smoel*; meerv. *smoelen*. Verkleinw. *smoeltje*. Door voorzetting van de S, gevormd van *muil*, en even als dit woord, in de onbeschaafde straattaal, voor eens menschen mond gebezigd: *klop hem op zijnen smoel. Dat is een aardig smoelje*, een aardig bekje, zij heeft een bevallig gelaat. Zie voorts *muil*.
- SMOKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik smookte, heb gesmookt*. Onzijdig, *smook*, of rook, van zich geven: *het smookt er, dat men uit zijne oogen niet zien kan*. Volgens Kil., die *smoocken* en *smuijcken* schrijft, zijn *smuijckende kolen* smeulende, en is *smuijckende* voorts nevelig, en *smuijckende weder* eene betrokkene lucht. Bedrijvend, is *smoken* doen rooken: *hij smookt tabak*. Van hier *gesmook*, *smook*, *smoker*. Zamenstell.: *besmoken*, *opsmoken*, enz.
- Smoken*, Kil. *smoocken*, *smuijcken*, neders. *smôken*, eng. *smoke*, hoogd. *schmauchen*, is, even als *rooken*, van eenen onbekenden oorsprong.
- SMOKKELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik smokkelde, heb gesmokkeld*. Bedektelijk naar een onregmatig voordeel trachten: *als ik met u speel, moet gij niet smokkelen. Hebt gij wederom een peertje gesmokkeld?* In het bijzonder, sluikhandel drijven: *hij is zeer afgerigt op het smokkelen. Die tabak is wederom gesmokkeld*. Van hier *gesmokkel*, *smokkelaar*, iemand, die smokkelt, en een vaartuig, waarmede *gesmokkeld* wordt; *smokkelarij*, *smokkeling*, enz. Zamenstell.: *smokkelgoed*, *smokkelkroeg*, *smokkelschip*, *smokkelcijn*, enz. *Doorsmokkelen*, enz.
- Smokkelen*, neders. *schmuggeln*, eng. *smuggle*, is een voortdurend werkwoord van *smuigen*, zie *smuigen*.
- SMOOK**, z. n., m., des *smooks*, of van den *smook*; zonder meerv. De uitwaseming van brandende, of smeulende, dingen, rook: *het geheele huis is vol smook. Van pulver, stof, en rook en smook.* [Vond.] Van hier *smokerig*, *smokerigheid*. Zamenstell.: *smookgat*, een gat, waardoor de *smook* uitgaat, of een *smokerig* vertrek, enz. *Houtsmook*, *tabaksmook*, enz.
- Smook*, Kil. *smuijck*, hoogd. *Schmauch*, angels. *smec*, *smic*. *smoec*, eng. *smoke*, komt van *smoken*.
- SMOREN**, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik smoorde, ben, of heb gesmoord*. Onzijdig, verstikken: *het is, om te smoren. Den visch deed smooeren in dien vloed.* [L. D. S. P.] In eene digtge-

slotene pan gaar stoven: *wat staat daar te smoren?* Bedrijv., doen stikken: *men heeft haar onder een bed gesmoord. In de geboorte smoren*, is, eigenlijk, een kind bij deszelfs geboorte doen stikken, figuurlijk, iets in deszelfs eerste opkomst tegenhouden, en te niet doen loopen. *Zijne woorden op de tong smoren*, is, dezelve inhouden. *Als hij 't bang geklag zal hooren, 't welk de duistre kerkers smooten*. [L. D. S. P.] *Smooen de pocken*, is, bij Kil. dezelve uitdrijven door zweeten; gelijk als *smoren* in het neders. van zweeten gebezigd wordt. *Smooen ende stampen*, is, bij Kil. een winderig boha maken. Eindelijk, is *smoren* in eene digtgeslotene pan gaar braden: *die eendvogels schijnen gesmoord te wezen*. Van hier *gesmoor*, *smoor*, bij Kil. een verstikkende damp, of rook; *smoorder*, *smoortlijk*, om te smoren: *zij is smoortlijk op hem verliefd*; *smoring*, enz. Zamenstell.: *smoordronken*, zoo dronken, dat men gevaar loopt om te smoren, of te stikken; *smoorheet*, *smoorpan*, *smoorpot*, *smoorvol*, enz. *Ver-smoren*, enz.

Smoren, neders. ook *smoren*, *smoorten*, *smurten*, eng. *smother*, angels. *smoran*, hoogd. *schmoren*, ital. *smorsare*, is van eenen onzekeren oorsprong.

SMOTS, zie *smotsen*.

SMOTSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smotste, heb gesmotst*. In het hoogd. *schmutsen*, bij de jagers gebruikelijk, wegens eene aanlokking van het wild, door nabootsing van deszelfs stem. Maar in eenige oorden van Zwitserland ook schimpen, smaden, lasteren; even als *smotsen* bij Kil., van waar *smotswoord*, een scheldwoord, en *smotse*, *smutse*, een schelder, smaler, en een bediende van de geringste soort. In deze laatstgemelde beteekenis stamt *smotse* nu denklijk af van *smodsen*, zie *smodderen*, en *smet*; en die van eene oolijke hoer, welke Halma aan *smots* geeft, kan van die beteekenis van *smotsen* worden afgeleid, welke wij hier boven in de eerste plaats vermeld hebben.

SMOUS, z. n., m., *des smousen*, of van den *smous*; meerv. *smousen*. Verkleinw. *smousje*. Eene verachtelijke benaming van eenen hoogduitschen Jood: *die smous heeft mij ietlijk bedrogen*. Voorts geeft men den naam van *smous* nog aan elken anderen schaghecrar: *het is een regte smous*. Van hier *smousachtig*, *smousen*, *smouserij*, enz. Zamenstell.: *smousenaar*, *smousentaal*, *smouzenwinst*, enz. Het stamwoord is, naar sommiger meening, het hoogd. *Schmu*, een winstje, door loosheid behaald. Natuurlijker is de afleiding van den eigenaam *Mozes*, waarvoor de Joden, in de gemeenzame verkeerling, *mous*, *mousje* bezigen; en hiervan is, met voorzetting van eene S, *smous*, *smousje* gevormd.

SMOUT, z. n., o., *des smouts*, of van het *smout*; zonder meerv. Uitgebraden of uitgesmolten vet van slagbeesten, dat tot toebereiding van spijs gebezigd wordt, ook tot hetzelfde einde gebruikte boter: *gij hebt er al smout ingedaan? Er is zout noch smout in*, het is mager en laf. En bij Kil. olie: *lijnsensmout*, *raepsmout*; waarom *smoutmolen* bij hem oliemolen is. Bij Cats leest men: *Daer is geen smout, of magtig gom voor u, o teere maagdeblom*. Van hier *smoutachtig*, *smouten*, *smouterig*, *smoutig*, *smoutigheid*, enz. Zamenstell.: *smoutpeer*, eene weeke en sappige peer, die in den mond versmelt, in het fr. *beurrée*, hoogd. *Schmalzbirn*, enz.

Smout, oul. ook *smolt*, neders. *smalt*, zweed. *smält*, pool. *smalec*, *smalc*, hoogd. *Schmalz*, komt van *smelten*, Kil. *smouten*.

SMUIGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik smuigde, heb gesmuigd*. Iets bedektelijk doen. Bijzonderlijk, zich bedektelijk te goede doen: *hij zit en smuigtaltijd aan den haard*. Van hier *smuig*, of *smuik*, de daad van *smuigen*, enkel gebruikelijk in *ter smuik*, heimelijk; *smuiger*, al wie heimelijk iets doet, en, bijzonderlijk, zich ter smuik onthaalt, *smokkelen*, enz.

Smuigen is verwant aan het angels. *smugan*, kruipen, sluipen, zweed. *smijga*, en aan het zweed. *smuga*, een sluiphoeck; het beteekent dus oorspronkelijk sluipen. Zie *sluipen*.

SMUIK, *ter smuik*, zie *smuigen*.

SMUK, zie *smukken*.

SMUKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smukte, heb gesmukt*. Opschikken, verfraaijen, versieren; doch meest gebruikelijk, in de zamenstell.: *opsmukken*. Het luidt in het hoogd. *schmucken*, zweed. *smijcka*, eng. *smug*, oudd. *smechen*, en is verwant aan het neders. *smuck*, eng. *smug*, wend. *smuc*, zweed. *smuck*, fraai opgeschikt, versierd, en aan het gr. *σμήχειν*, afwisschen, opsieren. Van hier het z. n. *smuk*, oppronksel, sieraad.

SMUL, bijv. n., bij Kil. hetzelfde als *smoel* en *soel*, thans *zoel*, of *zwoel*, laauw, warm; en *smoel weder* is bij hem zoo veel als *zwoel weder*. Zie *zwoel*. Voorts geeft hij nog aan *smoel*, of *smul*, de beteekenis van dronken, door wijn of sterken drank verhit. Van waar *smullen*, en de daarvan afgeleide woorden.

SMUL, z. n., v., *der*, of van de *smul*; meerv. *smullen*. Verkleinw. *smulletje*. De daad van *smullen*, brasserij, slemp: *hij houdt veel van de smul*. Trek tot brassen, en voorts allerlei trek: *hebt gij daar ook smul op?* Eene *smuljurk*, een overkleed, dat men een kind aandoet, opdat het zich niet besmulle, besmere. Eindelijk geeft men aan een kind, dat zich besmuilt, ook wel eens den naam van *smul*: *kom hier smul! laat ik uwen mond wat afvegen. Zij is een regt smulletje*. Van *smullen*.

SMULLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik smulde, heb ge-*

smuld. Eigenlijk, door drank verhit worden. Voorts evenveel welke goede sier maken: *hij houdt veel van gastereren en smullen*. *Wat zullen wil smullen!* zich onder het eten hemorsen: *foei, wat smult gij daar weder!* *Ergens van smullen*, ergens van lusten, is, de proef van iets onaangenaams hebben, daardoor getroffen worden: *ik heb er van gesmuld*, anders ook: *ik heb er taart van gegeten*. Zie *taart*. Van hier *gesmul*, *smul*, z. n. *smuller*, *smullig*, *smulling*, enz. Zamenstell.: *smulbaard*, *smuldagen*, *smulmoer*, *smulpaap*, enz. *Besmullen*, enz. Van *smul*, bijv. n.

SNAAK, z. n., m., *des snaaks*, of *van den snaak*; meerv. *snaken*. Verkleinw. *snaakje*. Een kluchtig mensch, een potsenmaker: *die snaak deed ons allen lagchen*. Van hier *snaaksch*, kluchtig, grappig: *hij is een snaaksche vent*; *snaakerij*, enz.

Snaak, neders. *schnake*, is verwant aan *snogger*, *snugger*, neders. *snigger*, wakker, levendig, en aan het zweed. *sno*, ijlen, snellen, dat door Adelung voor het slawwoord gehouden wordt. Misschien ligt de grond van dit woord in het oude *snakken*, praten; en dan is *snaak* eigenlijk een kluchtige prater.

SNAAKSCH, zie *snaak*.

SNAAR, bijw., zonder trappen van vergrooting.

Wakker, lustig, vinnig: *hij roste hem snaar af*. Dit woord is verwant aan *snar*, zie *snar*.

SNAAR, z. n., v., *der*, of *van de snaar*; meerv. *snaren*. Eene schoonzuster: *mijns broeders vrouw is mijne snaar*. En eene schoondochter: *schoonmoeder zijnde van twee slechtgestelde snaeren*. [Dav. de Potter.] Bij Kil. is *snarre*, *snorre*, *snurre*, ook een bijwif, *quaede snarre*, een kijfachtig wijf, en *snarren*, kijven, knorren, *snorren*; zie *snorren*, en *snar*.

Snaar, *snarre*, *snorre*, *snurre*, angels. *snore*, *uxor filii*, Talian. *snur*, hoogd. *Schnur*, oudfr. *nore*, ital. *nuora*, lat. *nurus*, wordt door Adelung van het oud. *nar*, klein, van waar het neders. *nurig*, *nirig*, klein en aardig, afgeleid, en aan het lapl. en finl. *nuori*, dat genoegzaam hetzelfde beteekent, verwant geacht. Door sommigen wordt dit *snaar* voor hetzelfde gehouden, als het volgende *snaar*, en als van *snoer* alleen door tongval onderscheiden; en dan zou *snaar* eigenlijk iemand beteekenen, die door verwantschap zeer na aan ons *gesnoerd*, of verbonden is.

SNAAR, z. n., v., *der*, of *van de snaar*; meerv. *snaren*. Verkleinw. *snaartje*. Eigenlijk, evenveel als *snoer*. In het gebruik, een draad van metaal, of van zamengedraaide darmen; waarmede meer dan een speeltuig bespannen wordt: *in Sion klinkt muziek van stem en snaar*. [L. D. S. P.] *Spant uw snaeren uit*

haer kracht. [Vond.] *De snaren spannen*, is, eigenlijk, dezelve uittrekken; figuurlijk, al wat er tot eenige onderneming noodig is, in gereedheid brengen: *alle snaren zijn gespannen*. *De snaren stellen*, is, dezelve zoo spannen, als noodig is, om ze den vereischten klank te doen geven; en figuurlijk, evenveel als *de pijpen stellen*, den baas spelen; zie *pijp*. *Eene snaar roeren*, is, eigenlijk, haar aanraken, haar geluid doen geven; figuurlijk, eene zaak opperen: *dewijl men begost had, die snaar te roeren*, [Hooft.] *Op eene en dezelfde snaar voortzagen*, is, figuurlijk, over een en hetzelfde onderwerp voortspreken. Het bijv. naamw. *gouden*, bij *snaren* gevoegd, wordt afgekeurd, omdat het goud, als te week voor de trillende beweging, die tot heldere klanken vereischt wordt, voor *snaren* onbruikbaar is. Zamenstell.: *snaargezang*, *snaartuig*, *snarenbooghsken*, een strijktok, bij Kil.; *snarenspel*, *snarenspeler*, *snarensteek*, bij Kil.; *snarenseutel*, zie *seutel*. *Ontsnaren*; *bassnaar*, *citersnaar*, *darmsnaar*, *viool-snaar*, enz.

Snaar, Kil. *snaere*, *snare*, is verwant aan *snoer*. Zie *snoer*.

SNAAUW, z. n., v., *der*, of *van de snaauw*; meerv. *snaauwen*. Verkleinw. *snaauwtje*. Zeker vaartuig. Bij Kil. *snebbe*, *snebschuijte*, hoogd. *Schnaue*, neders. *snau*; dus genoemd naar den spitsen voorstevan; en dus verwant aan *snab*, *snavel* en *sneb*.

SNAAUW, z. n., m., *des snaauws*, of *van den snaauw*; meerv. *snaauwen*. Verkleinw. *snaauwtje*. De daad van *snaauwen*, *graauwen*: *die snaauw zal u berouwen*. Hetgene men iemand toesnaauwt, een bits woord: *het is niets, dan snaauw op snaauw, wat ik van hem hoor*. *Iemand eenen snaauw naar het hoofd, naar de ooren, werpen*, is, hem een bits woord toeduwen. Dit woord komt van het volgende.

SNAAUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik snaauwde, heb gesnaauwd*. Nors. bits, spreken: *hoe kunt gij zoo snaauwen! snaauwen op iemanden*. [Kil.]—Den mond in zulke plooijen wringen, als men doet, wanneer men het woord *snaauwen* uitspreekt: *en te deser causen ziet men daer nog snauwen Aphricaensche teeuwen*. [V. Hass.] Van hier *gesnaauw*, *snaauw*, *snaauwachtig*, *snaauwachtigheid*, *snaauwer*, *snaauwerig*, *snaauwerigheid*, *snaauwster*, Zamenstell.: *toesnaauwen*, enz. Dit woord is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SNAB, zie *sneb*.

SNAK, z. n., m., *des snaks*, of *van den snak*; meerv. *snakken*. Verkleinw. *snakje*. Genoegzaam evenveel als *snik*. De daad van *snakken*. Het uiten van soortgelijk een geluid, als in dit woord begrepen is; *daar hoor ik*

reeds zijnen laatsten snak. Voorts bij Kil. de hik, even als *snik* en *snok*, en als *nok* deze beteekenis nog hedendaags heeft; zie *nok*. Zamenstell.: *ademsnak*. Van *snacken*.

SNACKEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik snakte, heb gesnakt.* Eigenlijk soortgelijk een geluid geven, als in dit woord begrepen is. In het gebruik, bijzonderlijk, zulk een geluid uit een hijgend verlangen naar eenig ding voortbrengen: *hij snakt er naar, als een visch naar het water.* Dus is er in dit woord soortgelijk een overgang van denkbeelden, als in *smachten*; zie *smachten*. Voorts zou het, even als *snak*, wegens eene afgebrokene ademhaling gebezigd kunnen worden, maar deze duidt men gemeenlijk aan door *snikken*. Eindelijk is *snakken* bij Kil. ook nog praten, klappen, babbelen; en hikken, even als *snikken*, *snokken*, en *nokken*, bij hem hikken beduiden. Zie *nok*. Van hier *gesnak*, *snak*, enz. Het is een klanknaboosend woord, verwant aan *snikken*, *snokken*, *nokken*. Het luidt in het neders. *snicken*; maar het hoogd. *schnicken* heeft eene andere beteekenis. Zie verder *snaak*.

SNAP, z. n., m., *des snaps*, of *van den snap*; meerv. *snappen*. Verkleinw. *snappe*. De daad van snappen. Maar thans enkel gebruikelijk wegens de tijdruimte van eenen snap, een oogenblik: *ik ben in eenen snap hier weer terug*; of wegens gesnap, geklap, gebabbel: *ik zal hem dien snap wel afleeren. Gij hebt al te veel snaps.* Of wegens het toehappen met den mond, om iets daarmede te vatten: *de hond deed vruchteloos snap op snap, hij kon den haas niet ramen.* Van *snappen*.

SNAPHAAN, z. n., m. Van *snap* en *haan*. Eigenlijk, de haan van een geweer, die snapt, als men daaraan trekt. In het gebruik, een geweer met zulken haan: *met zijn snaphaan op shoulder.* Intusschen duidt dit woord bij Kil. zulken strooper aan, als de Duitsche ridders oulings veelal waren; en een stuk gelds, waarop zulk een snaphaan afgebeeld was. Na genoeg dezelfde beteekenis heeft *Schnapphahn* in het hoogd., en in het neders. die van eenen gerechtsdienaar. Nu is dit *snaphaan* misschien zamengesteld uit *snap* en *hans*. Zie *hans*.

SNAPPEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik snapte, heb gesnapt.* Eigenlijk, het geluid geven, dat in dit woord begrepen is; en vervolgens, met eenen knap verspringen: *het slot snapte digt. Pas op, dat de haan van uw geweer niet uit de rust snappe.* Zich even schielijk bewegen, als iets, dat op de gezegde wijze snapt. Deze beteekenis heerscht in verscheidene zamenstellingen; en in het zweed. *snabb*, snel. Den mond met het gezegde geluid openen, om daarmede iets te grijpen: *de hond snapt naar de vlieg.* Iets dadelijk grijpen, wegne-

men, rooven, enz. In dezen zin komt *snappen* voor bij Kil.; en dezelve heerscht bij hem in de zamenstell. *snaphaan*; zie *snaphaan*. Eindelijk is *snappen* bij Kil., en hedendaags, babbelen, klappen: *zij hield niet op van snappen.* Van hier *gesnap*, *snap*, *snapachtig*, genegen om te snappen, veel snappende; *snapachtigheid*, *snapper*, *snapperij*, *snapster*. Zamenstell.: *snaphaan*, *snapreisje*, enz. *Doorsnappen*, *insnappen*, enz.

Snappen, neders. ook *snappen*, zweed. *snappa*, eng. *snap*, en *nab*, hoogd. *schnappen*, is even naauw verwant aan *knappen*, als het hoogd. *schnippen*, aan het neders. en nederd. *knippen*.

SNAR, bijv. n. en bijw., *snarder*, *snarst*. Bits, vinnig: *wat is dat wijf snar! Het waait nog al even snar.* Van hier *snarheid*, *snarrig*, dat evenveel is als *snar*, en *snarrigheid*. Voorts is *snar* verwant aan *snaar*, bijw., en stamt het daarmede af van *snarren*, of *snorren*, eigenlijk het geluid geven, dat in deze woorden begrepen is, en voorts met zulk een geluid door de lucht snellen, gewindelijk daardoor vliegen, snel van beweging zijn, van waar het neders. en zweed. *snar*, snel, schichtig; of brommen, knorren, kijden, van waar *quaede snarre*, bij Kil. Zie *snaar*, z. n.

SNARREN, zie *snar* en *snorren*.

SNATER, z. n., m., *des snaters*, of *van den snater*; meerv. *snaters*. Bij Kil. evenveel als *gesnater*, geklap, of klapachtigheid. Hedendaags datgene, waarmede men snatert, de mond: *houd uwen snater toch digt.* Dit woord komt van *snateren*.

SNATEREN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik snaterde, heb gesnaterd.* Kakelen, klappen, snappen: *zij snatert den ganschen dag door. De snaatrend' Echo*, enz. [Hooft.] Van hier *gesnater*, *snater*, *snateraar*, *snaterachtig*, *snaterachtigheid*, *snatering*, *snaterster*, enz. Zamenstell. *snaterbek*, en *snatersnel*, die beide evenveel beteekenen, als *snateraar*.

Snateren, is een klanknaboosend woord, even als het neders. *snatern*, hoogd. *schnatern*, *schnattern*, dat ook wegens het gekwak van eenden en ganzen, het geklepper van den ooijevaar, en het geklapper der tanden, gebezigd wordt.

SNAVEL, z. n., m., *des snavels*, of *van den snavel*; meerv. *snavels*. Eigenlijk, de hoornige bek van eenen vogel, anders *snab*, *sneb*, of *neb*: *de meeuw liet den visch uit haren snavel vallen.* In het gebruik, de snuit van eenig dier: *de olifant met zijnen langen snavel.* En de mond van een mensch: *stop uwen snavel daarmede.* Of deszelfs neus. Zamenstell.: *snavelsnel*, evenveel als *snatersnel*.

Snavel, Otfriid. *snabul*, Notk. *snabel*, neders. *snavel*, zweed. *snabel*, hoogd. *Schna-*

bel, is verwant aan *snab*, *sneb*, *neb*, en *snaauw*, zie deze woorden.

SNEB, *snab*, z. n., v., *der*, of *van de sneb*; meerv. *snebben*. Verkleinw. *snebbetje*. De *neb*, of *snavel*, van eenen vogel: *zwanen en ganzen zijn breed van sneb*. In eene dikke *snab* verandert. [Vond.] De spitse voorsteven van een schip; en bij Kil. ook een schip met zulken voorsteven; anders *snebschuijfte*. Van hier *snebbig*. Zamenstell.: *snebaat*, enz.

Sneb, evenveel als *neb*, neders. *snau*, *snippe*, *snibbe*, *nibbe*, angels. *nebb*, eng. *nib*, deen. *nâb*, zweed. *nâbb* en *naf*, oud gall. *nebbe*, is verwant aan *snavel*, *snaauw*, *snep*, of *snip*, en, volgens Adelung, ook aan *navel*, en beteekent, zijns erachtens, eigenlijk, al wat vooruitsteekt; maar is, volgens anderen afkomstig van *snappen*, en beteekent datgene, waarmede een vogel ergens naar snapt.

SNEBBIG, *snibbig*, bijv. n. en bijw., *snebbiger*, *snebbigst*. Eigenlijk, van eene *sneb* voorzien. In het gebruik, wel gebekt, wel ter taal, vaardig en vinnig in het spreken: *zij schijnt mij vrij snebbig*. *Zij voegde mij dat heel snebbig toe*. Van hier *snebbigheid*.

SNEDE, *snee*, z. n., v., *der*, of *van de snede*; meerv. *snedes*. Verkleinw. *sneedje*. De daad van snijden: *laat ik er een klein sneedje in-doen!* Vermogen, om te snijden: *dat mes heeft zijne snede verloren*. *Zijn lemmers deugt versmaet de snê der spaensche klinges*. [Vond.] De snijdende kant van een ding: *en hij en slijpt de snede niet*. [Bijbelv.] *De snee van het mes ligt omgekromd*. Een mes op de snee zetten, hetzelfde scherp slijpen. Figuurlijk: *om de snede van het vernuft niet te verstompen*. [Vond.] De afgesneden kant van een ding: *dat boek is verguld op snee*. De opening, of wonde, die ergens in gesneden is: *het schijnt geene scheur, maar eene snede, te wezen*. *Hij kreeg eene snede in de hand*. Eene snede in het aangezicht krijgen, is, figuurlijk, eene zware beleediging ondergaan. Een afgesneden gedeelte van een ding: *geef mij ook eene snede brood*. *Wilt gij nog een sneedje vleesch?* De wijze waarop iets gesneden is: *die plaat is lomp van snede*. *Wat is uw rok fraai van snede!* *Siet het meijsjen op de kleeren, sietse naa de nieuwe snee*. [Westerb.] Voorts is de snede van een vers deszelfs snijding, zie *snijding*. Een sneedje leggen beteekent, met messen vechten; en *juist ter snee, regt ter snee, wel ter snee*, is als men begint te snijden, of als den maaltijd begint; figuurlijk, wel van pas. Zamenstell.: *houtsnede*, *kegelsnede*, een wiskundig kunstwoord, *keizersnede*, of *keizerlijke snede*, een vroedkundig kunstwoord; *kopersnede*, eene prent, die in koper gesneden is. Voorts komt van *snede*, *snedig*, enz.

Snede, neders. ook *sne*, Notk. *snitu*, Otfrid. *snittu*, Willer. *snit*, hoogd. *Schnitt*, *Schnitte*, *Schneide*, komt van *snijden*.

SNEDELING, z. n., m. en v., *des snedelings*, of *van den snedeling*, en *der*, of *van de snedeling*; meerv. *snedelingen*. Kil. *snedelinck*. Iemand, die uit het lijf zijner moeder gesneden is: *snedelingen worden wel eens ongeboren genoemd*.

SNEEDIG, bijv. n. en bijw., *snediger*, *snedigst*, Van *snede*. Wel van *snede*, wel snijdend, scherp: *het snedig kouter glimt en glijt door vette klaij*. [Vond.] Overdragtelijk, op alles wel gevat, schrandler: *hij paart een goed geheugen met een snedig oordeel*. Vlug, vaardig: *het is een snedig wijf*. Voor *snedig* bezigt men ook *sneeg*: *door zijn verlicht verstand en sneeg begrip*. [N. Verst.] *Een snee sie*. [J. Cats.] Van hier *snedigheid*.

SNEEG, zie *snedig*.

SNEES, z. n., m., *van den snees*; meerv. *snezen*. Eene verkorting van *sinees*. Eigenlijk, een bewoner van Sina, of iemand, die van daar afkomstig is; en door de Sinezen zich te Batavia op soortgelijk eenen handel toeleggen, als de Joden hier te lande veelal drijven, een schagcheraar: *het is een regte snees*. Van hier *snezen*, schagcheren, smousen. Van Sina.

SNEES, z. n., o., *van het snees*; meerv. *snezen*. Verkleinw. *sneesje*. Een twintigtal: *hoe veel kosten die scharren het snees? Een snees visschen*. [V. Hass.]

SNEEUW, z. n., v., *der*, of *van de sneeuw*; zonder meerv. Bevriezende, en in witte vlokken van boven nederkomende, luchtdampen: *de grond is met sneeuw bedekt*. *Door 't ontlaten der sneeu*. [Hooft.] *Vijer ende hagel, sneeuw ende damp*. [Bijbelv.] *In zuiverheid de sneeuw te boven gaan*. [L. D. S. P.] Overdragtelijk, het sneeuw witte van eenig ding, in welken zin *sneeuw* onzijdig is: *en 't sneeu der blancke borst door gloet aen 't smelten raecht*. [Vond.] *In 't sneeu van uwe kaken*. [D. Deck.] Intusschen is dit woord in zijne eigenlijke beteekenis ook onzijdig, bij Vond., in *als 't sneeuw te snel ontdoet*; — *zoo zuiver als het sneeuw oit van den hemel viel*; en op meer andere plaatsen, even als bij Moon. Ja Vond. maakt *sneeuw* mannelijk, in: *gij gaet den sneeu bezoeken*; in overeenkomst met: *sal men oock om eenen rotzsteen des velts verlaten den sneeuw Libanons?* [Bijbelv.] Van hier *sneeuwachtig*, *sneeuwachtigheid*, *sneeuwen*, *sneeuwig*, *sneeuwigheid*, enz. Zamenst.: *sneeuwbaan*, *sneeuwbal*, *sneeuwbank*, eene open gedrongene hoeveelheid van dampen aan de lucht, waaruit men sneeuw verwacht; *sneeuwberg*, *sneeuwblank*, *sneeuwblind*, door de sneeuw verblind; *sneeuwfiguur*, *sneeuwhoen*, *sneeuwjagt*, *sneeuwmusch*, *sneeuwvlok*, *sneeuwvogel*,

sneeuwwater, sneeuwwit, zoo wit als sneeuw, zonder trappen van vergrooing; **sneeuw-wolk**, enz. **Jagtsneeuw**.

Sneeuw, ook wel eens **snee**, vries. **snie**, ijsl., Tatian. **snio**, boh. **snih**, pool. **snieg**, Ulphil. **snaius**, Ofr. **sneuu**, in een oud fragm. **sne**, hoogd. **Schnee**, en **Neue**, zw. **snö**, eng. **snow**, angels. **snaw**, lothar. **nadge**, **noge**, fr. **neige**, oudfr. **nois**, **noif**, ital. **neue**, sp. **niere**, lat. **nix**, **nivis**, gr. **νίψας**, is van eenen onzekeren oorsprong.

SNEEUWEN, onpers. w., gelijkvl. **Het sneeuwde**, **het heeft gesneeuwd**. Er valt sneeuw: **het sneeuwt den ganschen dag**. Ook wel eens bedrijvend: **het sneeuwt groote vlokken**. **Als Duk d' Alf lachte**, **sneeuwde het rozen**, gebeurde er iets, dat nooit gebeurt. Zamenst.: **besneeuwen**, **doorsneeuwen**, enz.

Sneeuwen, vries. **snieuwen**, angels. **snivan**, gr. **νίφω**, lat. **ningere**, fr. **neiger**, ital. **nevicare**, oostenr. **schneiben**, hoogd. **schneijen**, neders. **snigen**, zweed. **snoa**, eng. **snow**, komt van **sneeuw**.

SNEL, z. n., v., der, of **van de snel**; meerv. **snellen**. Verkleinw. **snelletje**. Kil. **snelle**, **snelleken**. Eene oulings gebruikte drinkkan. Volgens Kil. dus genoemd, omdat zij schielijk uitgedronken worden kon.

SNEL, bijw. n. en bijw., **sneller**, **snelst**. Gezwind, vlug, vaardig, aanstonds gereed, schielijk doordringend: **eene snelle vlugt**. **Uwe schoonheid, sneller dan een scherpe schicht**. [Verhoek.] **Een snelle vloed had onze ziel bedekt**. [L. D. S. P.] **Weest niet te snel met uwen monde**. [Bijbelv.] **Een snel verstand is zoodanig een, dat aanstonds alles vat**. **Hij is snel van begrip, van gezigt**, enz. **Al is de leugen nog zoo snel, de waarheid achterhaalt ze wel**. Dit alles behoeft geene verdere opheldering. Als bijw. is **snel** minder in gebruik, dan **snellijk**, dat voor plotselings gebezigd wordt, in **daer geschiedde snellick een groote aerdbevinge**. [Bijbelv.] Van **snel** komt misschien het z. n. **snel**, **snelheid**, **snellen**, **snelligheid**, **snellijk**. Zamenstell.: **sneldicht**, **snelgevoet**, bij Camph., **sneltoornig**, bij Kil., **snelwagen**, (diligence) enz.

Snel, angels. ook **snel**, Kero., Notk., Ofrid. **snell**, ital. **snello**, **isnello**, oudfr. **isnel**, hoogd. **schnell**, ijsl. **snialtur**, zweed. **snäll**, is verwant aan het zweed. **snille**, ijsl. **snilld**, vernuft, en schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SNELLEN, onz. w., gelijkvl. **Ik snelde**, **ben gesneld**. Haasten, ijlen, spoeden: **ik snel u te ontmoet**. **Hij is daarhenen gesneld**. Zamenstell.: **aansnellen**, **insnellen**, enz.

Snellen, angels. **snellian**, hoogd. **schnellen**, komt van **snel**.

SNEP, zie **snip**.

SNEPPEN, zie **snippen**.

SNERKEN, snirken, bedr. en onz. w., gelijkvl. **Ik snerkte**, **heb gesnerkt**. Onzijdig, eigenlijk, het geluid geven, hetwelk in dit woord begrepen is. Bijzonderlijk, wegens bradende dingen: **die boter snerkt al te hard**. Bedrijvend, iets zulk een geluid doen geven, door het te braden: **een hoen in boter snerken**. **Gesnerkte boter**. Van hier **snerking**, **gesnerk**. Zamenstell.: **opsnerken**, enz. Dit woord is even klanknabootsend, als **snorken**, hoogd. **schnarchen**. Zie **snorken**.

SNERPEN, bedr. w., gelijkvl. **Ik snerpte**, **heb gesnerpt**. Met een pijnlijk gevoel aandoen: **de olie was zoo heet, dat zij mijnen vinger snerpte**. **Elke slag was even gevoelig en snerpend**. 't **Snerpen van zijn roe**, heeft Vond., waar **snerpen** evenzeer onzijdig schijnen kan, als in: **de roeden snerpten op zijnen rug**, bij Halma. En zoo onzijdig schijnt het eigenlijk het geluid aan te duiden, hetwelk eene roede, of iets anders, onder het slaan verwekt.

SNERS, snirs, z. n., m., **van den sners**; meerv. **snersen**. Verkleinw. **snersje**, **snirsje**. Eigenlijk, het geluid, hetwelk in dit woord begrepen is, en wel het geluid, dat ontstaat, wanneer iets gebraden, of gesnerkt wordt. En van hier, voor het geringste, zoo veel als niets: **ik heb er geen snirsje, of snarsje**, van gehad, zoo veel nog niet, als iemand van het vleesch heeft, dat hij hoort snirsen. Wijders, een dronk, eene teug, die met zulk een geluid gepaard gaat: **hij drinkt met eenen sners**. **Een klein snersje weghebben**, is, een weinigje beschonken zijn.

SNEUKELEN, onz. w., gelijkvl. **Ik sneukelde**, **heb gesneukeld**. De sluipholen der onkuisheid bezoeken. Van hier **gesneukel**, en **sneukelaar**, een slaaf der onkuisheid.

SNEUKEREN, onz. w., gelijkvl. **Ik sneukerde**, **heb gesneukerd**. Zich met iets lekkers vermaken: **wij hebben daarvan heel liefjes gesneukerd**. Van hier **gesneuker**.

SNEUVELEN, onz. w., gelijkvl. **Ik sneuvelde**, **ben gesneuveld**. Eigenlijk, **snevelen**, en dus een voortd. werkw. van **sneven**. Omkomen, het leven verliezen: **hij is in den krijg gesneuveld**. **Er sneuvelden vele menschen aan de pest**. Intusschen beteekent het oorspronkelijk vallen: **ziet toe, gij sneuvelt licht, het is er slibber gladt**. [Vond.] **Hij sneuvelt onbevaart met Ikarus ter neer**. [Spiegh.]

SNEVEL, zie **snevelen**.

SNEVELEN, onz. w., gelijkvl. **Ik snevelde**, **ben gesneveld**. Voortd. w. van **sneven**. Vallen: **maar snevelt in de stoot**. [Hooft.] **Struikelen**: 't **crancke rleisch en bloet in sonden ongetelt doet snevelen den voet**. [Revius.] Van hier **snevel**, ongeluk, bij Kil. Het stamwoord is **sneven**.

SNEVEN, onz. w., gelijkvl. **Ik sneefde**, **ben gesneefd**. Eigenlijk, vallen, uitglippen, strui-

kelen : *dies moet hen korts den voet en enkel sneven*. [Aldegond.] In eenen overdragtelijken zin : *erbarming over 't misverstandigh sneven*. [Spiegh.] *Die noijt in 't minste poinctken en heeft gesneeft*. [V. Hass.] Voorts, in het hedendaagsch gebruik, evenveel als *sneuwelen*, omkomen (vooral op het oorlogsveld, hetwelk zonder vallen niet geschiedt; waarom men ook enkel *vallen* voor in den strijd omkomen bezigt) : *de krijg doet vele menschen sneven*. 't *Verdriet zal mij doen sneeven*. [L. D. S. P.] *Sneven* en *sterren* zijn daarin onderscheiden, dat het laatste van eenen natuurlijken, het eerste van eenen geweldigen dood gezegd wordt. Van hier *snevelen*, *sneuwelen*, enz.

SNEZEN, zie *snees*.

SNIJDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sneed, heb gesneden*. In tegenoverstelling van *houwen*, of *steken*, met eene slepende drukking, kwetsen : *gij zult u met dat mes snijden*. *Ik sneed mij zelden in den vinger*. Op de gezegde wijze verdeelen : *brood snijden*. *Iets in stukken snijden*. *Is het vleesch al gesneden?* Iets ergens al snijdende afscheiden : *snijd mij een stukje vleesch*. *Waarom snijdt gij de korsten van het brood?* Al snijdende allerlei figuren vormen : *ik wil het in koper laten snijden*. *Zijn wapen, naam, enz. laten snijden*, in koper, zilver, enz. laten graveren. *Uit cedrenhout gesneden*. [Vond.] Ontmannen : *het is een gesneden kater*. *Laat dat varken eens voor mij snijden*. Door in- of uitsnijding heelen : *zijne breuk moet gesneden worden*. *Ik was er bij, toen men hem van den steen sneed*. Figuurlijk is *van den steen snijden*, *van de kei snijden*, bedriegen, verschalken, opligten. *Iemands beurs snijden*, hem dezelve, of het geld daaruit, behendiglijk ontrooven. *Wijn snijden*, denzelven door vermenging krachteloos maken. *Iemand snijden*, hem het een of ander te duur toerekenen, hem te veel daar voor afnemen. Eenen bal op de biljardtafel snijden, is, hem zijdelings treffen, en dus ook zijdelings uit doen loopen. *Eenen kolfbal snijden*, is, hem derwijze tegen den paal aanslaan, dat hij niet terug stuite, maar zijdelings henen voortloope. Eindelijk is *snijden* met een pijnlijk gevoel aandoen : *het snijdt mij daar steeds in het lijf*. *De wind sneed ons geweldig in het aangezicht*. *Wiens tong snijdt als een swaert*. [Camph.] Van hier *gesneden*, ontmand, *sneede*, of *snee*, *snijdelinck*, bij Kil. ; *snijder*, *snijding*, *snijdsel*, stukjes, die ergens afgesneden worden, enz. Zamenstell. : *snijboonen*, *snijkamer*, *snijmes*, *snijtijd*, bij Kil. de tijd van den wijnoogst, waarop de trossen van den wijnstok gesneden worden; *snijveerk*, enz. *Af snijden*, *besnijden*, enz.

Snijden, vries. *snijen*, Ulphil. *snejan*, Olfrid., neders. *sniden*, angels., zweed.

snida, hoegd. *schneiden*, schijnt verwant aan *snoeijen*, en zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

SNIJDER, z. n., m., *des snijders*, of *van den snijder*; meerv. *snijders*. Al wie snijdt : *wie is de snijder van die plaat?* Bijzonderlijk, een kleermaker : *van welken snijder bedient gij u?* En, omdat dit handwerk in weinig aanzien is, zegt men : *gij zit uaar, als een snijder*, in eene aamechtige houding. Voorts ook een werktuig, om te snijden, een mes : *hij troock zijnen snijder ut, eert ijemant wiste*. [Vaernew.] Van hier *snijderen*, kleermaken. Zamenstell. : *besnijder*, *beurzen-snijder*, *breuksnijder*, *haarsnijder*, *lettersnijder*, *plaatsnijder*, *steensnijder*, *varkensnijder*, *voorsnijder*, *zegelsnijder*, enz. Van *snijden*.

SNIJDING, z. n., v., *der*, of *van de snijding*; meerv. *snijdingen*. De daad van *snijden*. Bijzonderlijk, pijn in de ingewanden : *ik heb steeds eene geweldige snijding in het lijf*. De doorsnijding van dichtregels : *er is geene snijding in dien regel*. Anders ook *sneede*. Van *snijden*.

SNIK, z. n., m., *des sniks*, of *van den snik*; meerv. *snikken*. Verkleinw. *snikje*. Genoegzaam evenveel, als *snak*. De daad van *snikken*. Het uiten van het geluid, hetwelk in dit woord begrepen is : *zij beweende hem met luide snikken*. Bij Kil. ook de hik; gelijk als hij deze beteekenis ook aan *snack* en *snock* toeschrijft, en *nok* dezelve nog hedendaags heeft. Zie *nok*. Voorts een kunstwoord van de muziek, even als *halfsnik*. De verdere zamenstell. zijn : *ademsnik*, *doodsnik*, enz. Van *snikken*.

SNIK, z. n., m., *des sniks*, of *van den snik*; meerv. *snikken*. Bij Halma, eene soort van beitel, en de zoogenoemde snik van een uurwerk.

SNIK, z. n., v., *der*, of *van de snik*; meerv. *snikken*. Verkleinw. *snikje*. In Vriesland en Groningen, een klein vaartuigje, eene trek-schuit.

Snik, hoegd. *Nache*, middeleeuw. lat. *naca*, *necchia*, *isnecia*, schijnt verwant aan *smak*, angels. *snacca*, ijsl. *sneckia*, zie *smak*.

SNIKHEET, zie *snikken*.

SNIKKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik snikte, heb gesnikt*. Uit hoofde van eene afbrekende ademhaling het geluid geven, hetwelk in dit woord begrepen is : *zij snikte van overkropte droefheid*. Bij Kil. ook *hikken*, even zeer als *snakken*, *snokken* en *nokken*; waarover zie *nok*. Van hier *gesnik*, *snik*. Zamenstell. : *snikheet*, zoo heet, dat men naar zijnen adem snikt, of *snakt* : *men leeverde aan Britannicus den drank over, noch onvergifticht en snikheet*. [Hooft.]

SNIP, *sneep*, z. n., v., *der*, of *van de snip*; meerv. *snippen*. Verkleinw. *snipje*. Een

vogel, met eene lange dunne sneb: *hij is uitgegaan, om snippen te vangen*. Zamenstell.: *snipnet, snippendrek, snippenpastei, snippenvangst*, enz. *Houtsnip, poelsnip, watersnip, woudsnip*, enz.

Snip, snep, hoogd. *Schnepfe*, neders. *sneppe, snippe*, zweed. *sneppe*, eng. *snipe*, is verwant aan *sneb*; en de snippen voeren dien naam uit hoofde van hare spitse snebben, die aan haar in het fr. ook den naam van *bécasse*, en in het lat. en gr. dien van *scolopax* hebben bijgezet.

SNIPPEL, *snipper*, z. n., m., *des snippels*, of *van den snip*; meerv. *snippelen*, of *snippels*. Verkleinw. *snippeltje*, Eigenlijk, een knipsel, een afknipsel. In het gebruik, een klein en dun langwerpig stukje, dat van verschillende dingen afgeknipt, of afgesneden wordt: *snippels van papier, van linnen; oranjessnippels*, of *snippers*, enz. Van hier *snippelachtig*, of *snipperachtig, snippelen*, of *snipperen, snippelig*, of *snipperig*, enz. Zamenstell.: *snippelkoek*, of *snipperkoek, snippeluurtje*, of *snipperuurtje, snippelwerk*, of *snipperwerk*, enz. Van *snippen*.

SNIPPELEN, *snipperen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik snippelde, heb gesnippeld*. Voortdur. w. van *snippen*. Tot snippels maken: *die knollen moeten gesnippeld, of gesnipperd, worden. Gij snippelt het al te sterk*, gij verdeelt het in al te kleine snippels; overdragtelijk, gij deelt het in al te vele onderdeeljes. Van hier *gesnippel, snippelaar, snippelig*, bij Kil. *snipperingh*, en *snipperlingh*, eigenlijk, de daad van *snippelen*, of *snipperen*; in het gebruik evenveel als *snippen*, of *snipper*. Van *snippel, snipper*, en daarmede van *snippen*.

SNIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik snipte, heb gesnipt*. Eigenlijk, evenveel als *knippen*. In het gebruik, evenveel op welke wijze snijden: *de wint snipt mij in het aangezicht. Sneppende wint*, heeft Kil.; bij wien *snippen* in dezen zin *sneppen* luidt. Bijzonderlijk in kleine stukjes snijden, in welke beteekenis men intusschen veelal liever *snippelen*, of *snipperen*, bezigt. Van hier *snippel*, of *snipper*, en alle daarvan afgeleide woorden.

Snippen, Kil. ook *sneppen*, hoogd. *schnippen*, is naauw verwant aan *knippen*, en eveneens een klanknabootsend woord.

SNIRSE, zie *sners*.

SNIRSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik snirste, heb gesnirst*. Hetzelfde als *snerken*. Klanknabootsend woord. *De plaat was zoo heet, dat koud water daarop snirste. Dat zal er op snirsen*, in de gemeenzame verkeer, voor: dat zal er goed op volgen, dat zal er wel op passen. Zie *sners*. Ook voor *snerpen*: *hoe snirst die slagh*. [P. Verhock.]

SNOELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik snoeide, heb gesnoeid*. Allerlei geboomte van deszelfs overtollig hout ontdoen: *de wijngaard is nog*

niet gesnoeid. Overdragtelijk, is *iemand's wiken snoeijen*, hem kortwieken, zijn vermogen, zijne magt inkorten; *geld snoeijen, munt snoeijen*, is, daarvan goud, of zilver, afknippen. Bij Kil. is *snoeijen*, afkappen over het algemeen, en hedendaags gebruikt men dit woord ook voor het snoepen van vruchten uit eenen tuin, en van de boomen: *zij is ziek van al het snoeijen*. K. v. Mander bezigt het voor eten: *zich zat snoeijen*, van de kudden in het veld. Van hier *gesnoei, snoeijer, snoeijing, snoeisel, snoeister*. Zamenstell.: *snoei-kunst, snoeiinaand, snoeimes, snoeitijd, snoeiwerk*, enz. *Afsnoeijen, besnoeijen*, enz.

Snoeijen, Kil. ook *snoecken*, schijnt verwant aan *snijen, snijden*.

SNOEIJER, z. n., m., *des snoeijers*, of *van den snoeijer*; meerv. *snoeijers*. Al wie snoeit, een hoomsnoeijer, een wijngaardsnoeijer: *mijn tuinman is een slechte snoeijer*. Al wie rauwe vruchten uit eenen tuin snoept. Voorts is *snoeijer, snoeijerken*, bij Kil., ook een *snoeimes*.

SNOEK, z. n., m., *des snoeks*, of *van den snoek*; meerv. *snoeken*. Verkleinw. *snoekje*. Een bekende roofvisch: *de gulzigheid van den snoek maakt hem tot den wolf der zoete watenen. Eenen snoek vangen*, eigenlijk, hem in het net, of aan den angel, krijgen; figuurlijk, in het water vallen; en van daar het woord *snoek* voor iemand, die in het water gelegen heeft; *snoeken op zolder zoeken*, is, verloren werk doen, vruchteloos arbeiden. Van hier *snoekachtig, snoeksch*, bij Kil. scherpzinnig; en *snoeks*, in *snoeks zien*, scherp zien. Zamenstell.: *snoekenaas, snoekenangel, snoekelerer, snoekenvangst, snoekekop, snoekskop*, enz. *Pijlsnoek, schildsnoek, zeesnoek*, enz.

SNOEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik snoepte, heb gesnoept*. Ter smuik van iets lekkers eten: *wie heeft daarvan gesnoept?* Iets lekkers koopen, om het op te eten: *willen wij eens een pondje kersen snoepen?* Aan verbodenen wellust bot vieren: *o hoe gaarne leerde ik hem dat snoepen af?* Heimelijk opvangen, of gewaar worden: *vonken gesnoept uit u gezicht*. [J. Cost.] Van hier *gesnoep, snoepachtig, snoeper*, die verboden minnehandel drijft; *snoeperig, snoeperij*, verboden minnehandel: *de snoeperijen der Edelen en ontuchtigen*. [Oud.] *Snoepig, snoepsch, snoepster*, enz. Zamenstell.: *snoepgoed, snoeplust, snoepmerckt*, eene markt, waarop men snoeperij verkoopt, bij Kil.; *snoeprisje*, een speeltogtje, dat min of meer ter smuik ondernomen wordt; *snoepwinkel, snoepzucht*, enz.

SNOEPIG, bijv. n. en bijw., *snoepiger, snoepigst*. Van *snoepen*. Genegen tot snoepen: *die kat is al te snoepig*. Bijzonderlijk genegen tot wellust: *het is een snoepig wijf. Er snoe-*

pig uitzien, is een schalksch voorkomen hebben. Van hier *snoepigheid*.

SNOER, z. n., o., *des snoers*, of *van het snoer*; meerv. *snoeren*. Verkleinw. *snoertje*. Eene koord: *de honden waren aan een snoer gekoppeld. Het tinnen snoer*. [Vond.] *Koralen, paarten, aan een snoer rijgen*. Eene reeks van dingen, die aan een en hetzelfde snoer geregen zijn: *zij draagt een kostelijk snoer paarten om den hals. Een snoer bloedkoralen*. Overdragtelijk, al wat deze of gene dingen aan elkanderen verbindt: *aen 't snoer der eendracht*. [De Deck.] *Iemand aan zijn snoer krijgen*, is, hem aan zich verbinden. *Aan het snoer geraken*, is, aan zekeren aanhang deel nemen: *middertijd waren een deel grooten aan 't snoer geraakt*. [Hooft.] Eindelijk wordt *snoer* wel eens voor meet-snoer gebruikt: *de snoeren zijn mij in lieflijke plaatsen gevallen*. [Bijbelv.] Van hier *snoeren*. Zamenstell.: *snoerrecht*, bij Kil. — *Angelsnoer, haarsnoer, koralensnoer, meet-snoer, paarlensnoer, rigtsnoer, rijgsnoer, striksnoer, vlechtsnoer*, enz.

Snoer, neders. *snoor*, zweed. *snöre* en *snara*, boh., pool. *szuur*, oudd. *snur*, hoogd. *Schnur*, fin. *nuora*, is niet slechts vermaagschapt aan *snaar*, maar, volgens Adelung, insgelijks aan het gr. *νευρον*, en het lat. *nervus*, fr. *nerf*, enz.

SNOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik snoerde, heb gesnoerd*. Aan een snoer rijgen: *paarten, koralen, snoeren*. Met een snoer binden: *die honden moeten gesnoerd worden*. Iets zoo dicht sluiten, als of het met een snoer dicht gebonden ware: *snoer uw bakhuis*. [Halma.] *Snoeren den beek*. [Kil.] *Ik zal u den mond onzacht snoeren*. Zamenstell.: *aansnoeren, ontsnoeren, vastsnoeren, zamen-snoeren*, enz.

Snoeren, zweed. *snora*, neders. *snoren*, en *snirren*, hoogd. *schnuren*, komt van *snoer*.

SNOESHAAN, z. n., m., *des snoeshaans*, of *van den snoeshaan*; meerv. *snoeshanen*. Verkleinw. *snoeshaantje*. Het laatste gedeelte van dit woord is misschien evenzeer, als dat van *snaphaan*, in de beteekenis van eenen strooper, ontleend van *hans*. Zie *hans*. Het eerste gedeelte schijnt van *snoeven* af te stammen. Ten minste is een *snoeshaan* een *snoever*: *die snoeshaan pocht gestadig op zijne nietsbeduidende daden*. Voorts ook wel eens een mensch van een los en winderig voorkomen. Van hier *snoeshanig*, bijv. n. en bijw.: *hij heeft een snoeshanig voorkomen. Wat ziet hij er snoeshanig uit!*

SNOESTER, zie *sloester*.

SNOEVEN, ouz. w., gelijkvl. *Ik snoefde, heb gesnoefd*. Bij Kil. evenveel als *snuiven, snuffelen, snoffen*, door den neus ademen, blazen. In het gebruik, pogchen: *hij snoeft*

van groote dingen. Ik begrijp niet, hoe men zoo op zijn geld kan snoeren. Van hier *gesnoef, snoere*, bij Kil. *snoever, snoeverij*, enz. Zamenstell.: *snoestaal*, en misschien ook *snoeshaan*, enz. *Opsnoeren*, enz.

SNOF, z. n., v., *der, of van de snof*; zonder meerv. Eigenlijk, de daad van *snoffen*, en dus ademing, geblaas; door den neus. In het gebruik, verkoudheid; neders. *snove*, zweed. *snufca*, hoogd. *schnupfen, schnuppen, Schnopf*: *hij heeft de snof. Snof, snuf, snoteringhe*, bij Kil. *Riecht dij dat, so heb dij de snof niet*. [V. Hass.] In andere betekenissen geeft men de voorkeur aan *snuf*; alhoewel men voor *mode, zwier*, ook *snof* plagt te bezigen: *midts dattet op een nieuwe snof ghekleed is*. [Twespr.] Zie *snuf*.

SNOFFELLEN, zie *snuffelen*.

SNOFFEN, zie *snuffen*.

SNOGGER, zie *snugger*.

SNOOL, z. n., v., *der, of van de snol*; meerv. *snollen*. Een smaadnaam van een eerloos vrouwspersoon: *het is eene geile snol*. Dit woord is eene verkorting van *snobbel*, eene hoer, van het oude *snobbelen*, kussen.

SNOOD, bijv. n. en bijw., *snooder, snoodst*. Eigenlijk, even als het angels. *snude*, gezwind, snel. Voorts, wel gevat, verstandig, schrandere; in welken zin men *snood* in Vriesland nog hedendaags gebruikt, even als *snöde, snöe*, in het neders., angels. *snoter, snotor*: *zij is vrij snood naar haren ouderdom*. Nog gebruikelijker is intusschen de beteekenis van doortrapt, listig, boos, welke in dit woord uit die andere voortgesproten schijnt: *er is mij geen snooder fielt bekend. Ik zag, ó Heer! de snooden, die u haaten*. [L. D. S. P.] Ook ten aanzien van daden: *geen snood bedrog, geen haatlijk onrecht pleegen*. [L. D. S. P.] *Aenlokt tot een snoot genot*. [Vond.] *Ik ken uwe snood voornemens*. Van hier *snoodelijk, snoodheid; snoodigheid*, bij Kil.

Snood, hoogd. *schnöde*, neders. *snöde*, heeft in deze talen voorts nog de beteekenis van slecht, gering, welke de Deutsche taalkenners verleid heeft, om de oorspronkelijke beteekenis van dit woord in geheel iets anders te zoeken, dan waarin wij dezelve gelegen achten. Adelung meent haar te vinden in eene naaktheid, die door het zweed. *snöd*, ijsl. *snaudur*, en *schnödigheid* in een oud duitsch boek, aangeduid wordt; anderen in de scheefheid, en het bedrog, welke de beteekenissen van het zweed. *sned* uitmaken; anderen in de schande, waartoe *snudu* en *snuden* bij Notk. het zweed. *nid*, en het gr. *νυιδος* behooren.

SNOODAARD, z. n., m., *des snoodaards*, of *van den snoodaard*; meerv. *snoodaards*. Van *snood* en *aard*. Die *snood* van *aard* is, een listig, boos mensch: *die snoodaard heeft*

mij verraden. Van hier *snoodaardij*, bij Oudaen.

SNORK, z. n., m., *des snorks*, of *van den snork*; meerv. *snorken*. Verkleinw. *snorkje*. De daad van snorken: *ik hoorde, uit snork op snork, hoe vast hij sliep.* Van *snorken*.

SNORKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik snorkte, heb gesnorkt.* Zoodanig geluid geven, als in dit woord begrepen is; bijzonderlijk, in eenen vasten slaap: *hij slaapt, dat hij snorkt. Zijn snorken hield mij wakker.* Overdragelijk, pogchen, snoeven: *als het met snorken te doen was, was er geen grooter held, dan hij. Snorkt de trotsheid dier verleijers.* [Vond.] Van hier *gesnork, snork, snorkachtig, snorkker, snorkerij, snorking, snorkster*, enz. Zamenst.: *snorktaal*, enz.

Snorken, zweed. *snorka*, eng. *snorre*, en *snort*, neders. *snoren*, hoogd. *snarchen*, is een klanknabootsend woord, even als *ronken*.

SNORREN, onz. w., gelijkvl. *Ik snorde, ben of heb gesnord.* Klanknabootsend woord. Eigenlijk een brommend geluid geven: *haar spinnewiel snort den ganschen dag.* Voorts, met zulk een geluid door de lucht snellen: *er snorden verscheidene kogels langs mijn hoofd henen. Snorrende vlerken.* [Hooft.] Van hier *gesnor*. Zamenstell.: *aansnorren, doorsnorren*, enz.

Snorren, zweed. *snorra*, neders. *snurren*, hoogd. *schnurren*, oul. ook *snarren*, is verwant aan *snaar, snar, snarrig*, enz. Zie *snar*.

SNOT, z. n., o., *des snots*, of *van het snot*; zonder meerv. Een slijmerig vocht, dat, min of meer verdikt, uit de kliertjes van het snotvlies van menschen en beesten voortvloeit en zich door derzelver neusgaten ontlast. Van hier *snotachtig, snotachtigheid, snotten*, voor *snuiten*, waarvan *versnot zijn*, figuurlijk: *op iemand versnot zijn*, vurig beminnen; *snotteren, snotterig*, met snot bezet; *snotterigheid, snotterik, snottig, snottigheid*, enz. Zamenstell.: *snotbaard, snotdoek, snotgat, snotlongen, snotkoker, snotmuil, snotneus, snotschrabber, snottebel, snottolf, snotvisch, snotvlies*, enz. *Besnot*, enz.

Snot, eng. *snot*, hoogd. *Schnuder*, Kil. ook *snuit*, komt misschien van *snuiten*, zie *snuiten*.

SNOTOLF, *snotdolf, snottolf*, z. n., m., *des snotolfs*, of *van den snotolf*; meerv. *snotolfen*. Zekere slijmerige en veel slijm uitwerpende visch, die door de Duitschers *zeehaas*, door de Engelschen *zeeuil*, enz. genoemd wordt: *de Zeeuwen geven aan den snotolf der hollandsche visschers den naam van klieft.* Voorts bestempelt men een snotterig kind ook wel eens met den naam van *snotolf, snotdolf*, van welks laatste gedeelte de oorsprong nog onbekend is. Misschien echter is hetzelfde eene verkorting van *dolfijn*, welke visch zijn snot of vocht met gansche stralen uitwerpt; en dan

zou *snotdolf*, voor *snotdolfijn*, de regte spelling zijn.

SNOTTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik snotterde, heb gesnotterd.* In de lage volkstaal, derwijze schreijen, dat het snot daardoor in eene geluidverwekkende beweging gebracht worde: *waarover snottert gij weer?* Van hier *gesnotter*. Van *snot*.

SNUF, z. n., v., *der*, of *van de snuf*; zonder meerv. Verkleinw. *snuffje*. De daad van snuffen; en dus, eigenlijk, de inademing van den reuk der dingen, of het genot van dien reuk: *gunt er ons de snuf af.* [Hooft.] Figuurlijk: *ergens den snuf van weg hebben*, op grond vermoeden. Anders ook *snof*, hetwelk bij Vond. mannelijk is in: *de jonge koeij had den snof al wech.* Voorts ook de reuk zelf, dien men inademt: *het vleesch heeft eene snuf weg*, er begint een reukje aan te komen. Overdragelijk, mode, zwier: *er is weer een nieuw snuffje uitgekomen. Het is naar de nieuwste snuf gemaakt.* Bij Kil. ook de hik, gelijk als *snoffen, snuffen*, bij hem *hikken* is. In de gemeene volkstaal *snuiftabak*. Zie voorts *snof*. Van *snoffen, snuffen*.

SNUFFELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik snuffelde, heb gesnuffeld.* Voortdurend werkw. van *snuffen*. Gestadig snuffen, bij herhaling ruiken, om op den reuk van eenig ding te komen: *de hond liep overal snuffelen.* Overdragelijk, navorschen, nazoeken: *ik moet eens in die oude papieren snuffelen.* Van hier *gesnuffel, snuffelaar*, iemand, die alles doorsnuffelt; *snuffelaarster, snuffeling*, enz. Zamenstell.: *besnuffelen, doorsnuffelen*, enz.

Snuffelen, hoogd. *schnaufeln, schnuffeln*, eng. *snuffte*, zweed. *snöfla*, Kil. *snoffelen*, beteekent in het zweed., eng. en neders. ook door den neus spreken; en komt van *snuffen*.

SNUFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik snuffte, heb gesnufft.* Bij Kil. ook *snoffen*. Een in de gemeenzame verkeerig gebruikelijk werkw. voor *snuiven*. Van hier *snof, snuf, snuffelen, snoffelen*, zie voorts *snuiven*.

SNUGGER, bijv. n. en bijw., *snuggerder, snuggerst*. Flug, wakker, levendig: *hij ziet er heel snugger uit.* Van hier *snuggerheid*.

Snugger, anders ook *snogger*, neders. *snigger*, is verwant aan *snaak*, zie *snaak*, en stamt af van het zweed. *sno*, snellen.

SNUIF, z. n., v., *der*, of *van de snuif*; meerv. *snuiven*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Verkleinw. *snuifje*. Eigenlijk, al wat in den neus opgesnoven wordt. In het gebruik, *snuiftabak*: *wat kost die snuif? Iemand een snuifje aanbieden.* Spaansche *snuif*, enz. Zamenstell.: *snuifdoek, snuifdoos, snuifneus, snuifpot, snuiftabak*, enz. In de gemeene volkstaal ook *snuf*. Van *snuiven*.

SNUISTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik snuisterde,*

- heb gesnuisterd.* Anders ook *sloesteren*, *snoesteren*. Een voortdurend werkw. van *snoeijen*; en, daar dit voor snoepen van vruchten uit eenen tuin en van de boomen gebezigd wordt, bij Kil. evenveel als *snoepen*. Voorts, ontholsteren. Van hier, bij Kil. *snoesteringhe*, *snuijsteringhe*, snoeperij, of bolsters, en *snuijsterij*.
- SNUIR, z. n., v., *der*, of *van de snuit*; zonder meerv. Grof vlas: *zij spint enkel snuit*. Van hier *snuitspinster*.
- SNUIT, z. n., m., *des snuits*, of *van den snuit*; meerv. *snuiten*. Verkleinw. *snuitje*. Een vleezig deel, dat van de bovenkaak van verschillende dieren vooruitsteekt, zoo als de slurf van eenen olifant: *de olifant bedient zich van zijnen snuit, als van eene hand. De walvisch rat met zijnen snuit.* [Vond.] *Zij zal den snuit in alle gaten steeken.* [D. Deck.] Bij Kil. ook de neus van een mensch. Overdragtelijk, de scherpe voorsteven van een vaartuig: *langs den valreepen den snuit.* [Vond.] Zamenstell.: *snuitlor*, olifantlor, enz. *Hondesnuit*, *olifantssnuit*, *scheepssnuit*, *walvischsnuit*, enz.
- Snuit*, hoogd. *Schnautze*, neders. *snut*, vries. *soete*, eng. *snout*, zweed. *snijte*, kan van *snuiven* worden afgeleid.
- SNUITEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik snoot, heb gesnoten*. Bij Kil. ook *snutten*. Den neus drukken, of knijpen, om hem van snot te zuiveren: *hebt gij geenens doek, om uwen neus te snuiten?* *Zich snuiten*, is zich van snot ontlasten. *Eene kaars snuiten* is de overtollige pit daarvan afdrukken, of afknijpen. *Iemand snuiten*, is, hem, als het ware, eenig geld afknijpen; hem in koop, of verkoop, bedriegen: *hij heeft mij voor vijftig guldens, gesnoten*. Van hier *gesnuit*, en misschien *snot*, bij Kil. *snut*. Voorts *snuiter*, eigenlijk, al wie zijnen neus, of eene kaars, enz. snuit; in het gebruik, een werktuig, om kaarsen te snuiten, *snuiting*, *snuitsel*, enz. Zamenstell.: *snuitdoek*, enz. *Af snuiten*, *uitsnuiten*, enz.
- Snuiten*, zweed. *snijta*, eng. *snite*, hoogd. *schnautzen*, komt van *snuit*.
- SNUIVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik snoof, heb gesnoven*. Bij Kil. evenveel als *snuffen*, *snoffen*, en *snoeven*. Den adem, en met den adem, den reuk van eenig ding, of iets anders, in den neus ophalen. In het gebruik, bijzonderlijk, snuiftabak tegelijk met den adem in den neus ophalen: *welke snuif snuift gij daar?* Door den neus ademen, blazen: *sonder snoeven wtdrincken*. [Kil.] *Hoe snuift en trappelt het moedige ros*. Van hier *gesnuif*, *snuif*, *snuiver*, enz.
- Snuiven*, hoogd. *schnauben*, *schnausen*, *schnupfen*, neders. *snuven*, zweed. *snufca*, eng. *snuff*, *sniff*, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.
- SNUIVER, z. n., m., *des snuivers*, of *van den snuiver*; meerv. *snuivers*. Verkleinw. *snuivertje*. Eigenlijk, al wie, of wat, snuift; iemand, die veel tabak snuift. *Een snuiver in den schoorsteen*, is eene, daarin bevestigde pijp, welke den rook, als het ware, opsnuift. *Een snuivertje* is dikwijls, een klein stookhokje, dat van het huis afgezonderd is en op zich zelf staat. Van *snuiven*.
- SOBER, bijv. n. en bijw., *soberder*, *soberst*. Bekrompen, schraal, matig: *wij werden op eenen soberen maaltijd onthaald. Hij leeft heel sober*. Armoedig: *het is er sober gesteld*. Van hier *soberheid*, *soberlijk*, *sobertjes*, verkleinw. van *sober*, bijw.: *men onthaalde ons vrij sobertjes*.
- Sober*, eng. ook *sober*, fr. *sobre*, ital. *sobrio*, komt van het lat. *sobrius*.
- SOBEREREN, bij Kil. *sobrereren*, onz. w., gelijkvl. *Ik sobereerde, heb gesobereerd*. Zich bij tussenpoozing eens wat soberder behelpen, dan men anders gewoon is: *wij hebben heden eens gesobereerd*. Van *sober*.
- SOEP, zie *sop*.
- SOES, zie *soezen*.
- SOEZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik soesde, heb gesoed*. Evenveel als *suizen*, zachtjes ruischen: *de vlammen neemen toe en gaen om 't lichaem soezen*. [Vond.] Van hier *gesoes*, *soes*, in Vriesland suizeling, bedwelming: *ik geraakte in eene soes*; *soesinghe*, bij Kil. Het woord is klanknabootsend.
- SOK, z. n., v., *der*, of *van de sok*; meerv. *sokken*. Verkleinw. *sokje*. Een bekleedsel der voeten, dat niet verder, dan de enkels, reikt. *Linnen sokken*, *wollen sokken*. Van hier *sokachtig*, *sokkerig*, *flodderig*: *alles zit u even sokkerig aan het lijf*. Zamenstell.: *kindersokken*, *klompsokken*.
- Sok*, eng. *sock*, hoogd. *Socket*, fr. *socque*, komt van het lat. *soccus*.
- SOL, *solle*, zie *sollen*.
- SOLD, z. n., o., *des solds*, of *van het sold*; zonder meerv. Bezolding, soldij: *die 't hoogste sold geeft*. [Hooft.] *En met behoort sold den gelddorst te verstaen*. [D. Deck.] Anders *soud*, door eene verwisseling van de L en U, die in vele andere woorden plaats grijpt. Van hier *soldaat*, *solden*, *soldenaar*, en *soldij*. *Besolden*, of *bezolden*, *bezoldeling*, *bezolding*, *bezoldigen*, enz.
- Sold*, hoogd. *Sold*, fr. *solde*, ital. *soldo*, sp. *sueldo*, middeleeuw. lat. *soldum*, als een schuld, of loon, zegt Ten Kate, waar voor iemand tot de krijgsdienst verbonden is.
- SOLDAAT, z. n., m., *des soldaats*, of *van den soldaat*; meerv. *soldaten*. Verkleinw. *soldaatje*. Oul. ook *soudaat*. Een bezoldigd krijgsknecht: *hij monsterde zijne soldaten*. *Met kracht van ruijters en soudaats*. [Brederod.] Ook wel eens een krijgsman

- over het algemeen: *de vorst betoonde, dat hij een goed soldaat was*. Van hier *soldaterij, soldaatschap*. Zamenstell.: *soldatenleven, soldatenstand, soldatentros, soldatenwif, enz. Zeesoldaat*, enz. Dit woord komt van *sold*.
- SOLDEERSEL**, zie *solderen*.
- SOLDENAAR**, *soudenaar, soudenier*, z. n., m., des *soldenaars*, of van den *soldenaar*; meerv. *soldenaren*. Bij Kil. evenveel als *soldaat*, dat oulings voorts ook met *soldener, soldenier*, en *soudanier*, verwisseld werd. De gebruikelijkste spelling was intusschen *soudenier*, blijkens: *dat si met menighen soudenieren voeren in Barlant*. [M. Stok.] *Een veldheer zij vrij stout en fier; wat is hij sonder soudenier*. [Six van Chand.] Van *sold*.
- SOLDEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik soldeerde, heb gesoldeerd*. Door middel van gesmolten melaal aan een hechten, of digt maken: *die lamp is met koper gesoldeerd*. Van hier *soldeerder, soldeerijzer, soldeersel, soldeersaal, soldering*. Dit woord luidt bij Kil. *souderen*, fr. *souder*, eng. *solder*, ital. *saldare*.
- SOLDIJ**, z. n., v., der, of van de *soldij*; meerv. *soldijen*. Bij Kil. ook *soudij*. Evenveel als *sold*, de bezolding van eenen krijgsman: *men was drie maanden soldij schuldig*. Zamenstell.: *soldijgeld*. Van *sold*.
- SOLFER**, zie *sulfer*.
- SOLLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik solde, heb gesold*. Op en neder schommelen, of slingeren: *hij werd tot zijne straf lustig in eene deken gesold*. Volgens Kil. bezigde men het woord *sollen* oulings wegens een bijzonder slag van kaartspel; en hiervan vindt men een bewijs in: *of zij dan malkander den bot al wat toe sollen*. [Vlaerd. redenr.] Van hier *sol, solle*, bij Kil. een bal, in dat spel gebruikelijk. Hooft bezigt te *solle varen voor jactari*; en Kil. heeft *solleballen, praecipitare*.
- SOM**, *somme*, z. n., v., der, of van de *som*; meerv. *sommen*. Verkleinw. *sommetje*. Een getal, dat uit eene vereeniging van andere getallen bestaat: *hoe veel is de som van al, wat ik u schuldig ben?* Een rekenkundig vraagstuk: *geef mij eens eene som uit den regel van drieën op*. Eene zekere hoeveelheid van geld: *wilt gij mij een klein sommetje roorschieten? Verschietende de som*. [Hooft.] Zamenstell.: *somproof, somtelling*, enz. *Geldsom, hoofdsom, rekensom*, enz.
- Som*, hoogd., eng. *sum*, fr. *somme*, sp. *suma*, ital. *summa*, komt van het lat. *summa*.
- SOM**, z. n., v., der, of van de *som*; meerv. *sommen*. Kil. *somme, some, pack, last*, fr. *somme*, ital. *somma, soma*. Van hier *somnier*, anders. *sommer*, of *zomer*, volgens Kil. een lastdier, en voorts ook een lastdierdrijver: *bewaren de peerden van den somniers*. [V. Hass.] Zamenstell.: *sombeest, somdeksel, somezel, sommuil, sompaard, somros, somzadel*, enz.
- SOM**, zie *sommig*.
- SOMBER**, bijv. n. en bijw., *somberder, somberst*. Door geen helder licht bestraald: *wat is het hier somber! Het is somber weder. De lucht staat somber. In de sombere spelonk. Dat vertrek is mij al te somber. De sombere schaduw der boomen maakt mij droefgeestig*. Overdragtelijk, neerslagtig, treurig: *uw gelaat staat altijd even somber. Zijne sombere geardheid schrikt elk van zijnen omgang af*. Van hier *somberheid*.
- Somber*, fr. *sombre*, sp. *sombra*, kan, door voorzetting van eene S, afgeleid zijn van *ombre, ombra, umbra*, schaduw, en dus eigenlijk beschaduwd aanduiden.
- SOMME**, z. n., v., der, of van de *somme*; zonder meerv. De eigennaam van eene rivier in Frankrijk: *aan den oever der somme. Over den stroom der somme*. [Hooft.]
- SOMMIER**, zie *som*.
- SOMMIG**, bijv. n., zonder trappen van vergroo-ting. Eenig: *sommige menschen zouden het gansch anders behandelen*. Het meerv. *sommigen* wordt als een z. n. gebruikt: *sommigen denken daar over gansch anders*. Dit woord luidt in het eng. *some*, en bij Kil. ook *som*. Van hier *soms*, en de zamenstell.: *somtijds, somwijlen*.
- SOMP**, z. n., v., der, of van de *somp*; meerv. *sompen*. Een moeras. Bij Kil. *sumpe, sompe, broek, hoogd. Sumpf*. Van hier *sompig*, moerassig, *sompigheid*, enz. Zamenstell.: *sompvogel*, anders *poetvogel*.
- SOMS**, bijw., afgeleid van hetzelfde *som*, waaruit *somtijds* en *somwijlen* zamengesteld zijn en evenveel beteekenende als deze bijw. Voorts, ook wel eens misschien: *soms geeft hij het daarvoor*.
- SOMTIJDS**, bijw. Van *som*, bijv. n. Zie *sommig* en *tijd*. Ten eenigen tijde, nu en dan: *somtijds wandelen zij naar buiten*. Ook wel eens genoegzaam evenveel als misschien: *wie weet, wat er somtijds nog gebeurt*.
- SOMWIJLEN**, bijw. Van *som* en *wijlen*. Bij Kil. *sommighe wijle* en *somwijle*. Eenige wijlen, eenige malen, nu en dan: *somwijlen verschijnt hij er ook*.
- SONDEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik sondeerde, heb gesondeerd*. Even als het eng. *sound*, van het fr. *sonder* ontleend. Eene wonde peilen: *hebt gij de wonde reeds gesondeerd?* Van hier *sondering*, zamenstell.: *sondeerijzer*, een werktuig, waarmede de heelmester eene wonde peilt, fr. *sonde*, nederd. anders. *tentijzer*.
- SONNET**, z. n., o., des *sonnets*, of van het *sonnet*; meerv. *sonnetten*. Verkleinw. *sonnetje*. Dit bastaardwoord is van het ital. *sonnetto* ontleend, hetwelk wederom afstamt van *sonnette*, zoo als de Troubadours van Provence een kort lied noemden, daar zij den naam van *son* aan elk lied gaven. *Sonnet* is

dus eigenlijk niets anders dan een kort lied, of gedicht; maar gelijk als de Italianen hunnen naam van *sonnetto* aan een bijzonder slag van gedichten gaven, welks vorm door hen naauw bepaald werd, zoo bestempelt men juist deze gedichten in het nederd., even als in het fr., eng. en hoogd., ook bijzonderlijk met den naam van *sonnet*, die door *klinkdicht* vertaald wordt: *een sonnet moet uit veertien dichtregels bestaan.*

SOXT, z. n., v., *der*, of *van de sont*; zonder meerv. Een eigennaam van de zeeëngte, welke Zweden en Denemarken vaneen scheidt: *de keten om den hals der dootsche sont.* [Vond.] Dit woord is verwant aan *sond*, *sund*, volgens Kil. eene zeeëngte.

SOORT, z. n., v., *der*, of *van de soort*; meerv. *soorten*. Verkleinw. *soortje*. Slag: *allerlei soorten van dieren. Of men van gelijke soort ware.* [Hooft.] *Nature wil de soort in wezen houwen.* [D. Deck.] Ook wel eens onzijdig: *goederen van het beste soort.* Van hier *soorteren*, of *sorteren*, *sortering*. Zamenstell.: *soortelijk*, *soortgelijk*.

Soort, eng. *sort*, hoogd. *Sorte*, fr. *sorte*. Tuinman beschouwt het als zamengetrokken van *sonderte*, hetwelk van *sonderen* (*zonderen*, *afzonderen*) afkomstig is; derhalve zou het eigenlijk te kennen geven al wat tot zijn bijzonder *genus* en *species* afgezonderd is.

SOP, z. n., o., *des sops*, of *van het sop*; meerv. *soppen*, van verschillende soorten. Verkleinw. *sopje*. Eigenlijk, hetzelfde als *sap*, zie *sap*. In het gebruik, vocht, nat, waarmede het sap van daarin gekookte of gestoofde dingen vermengd is: *sop van kalfsvleesch*, *sop van een hoen*. Doch in navolging der Franschen, zegt men, in dezen zin, doorgaans *soep*, als *kalfssoep*, *hoendersoep*, *groentesoep*, *rijstesoep*, enz. Voorts brood in vleeschnat geweekt, anders *sopbrood*: *wij kregen in de eerste plaats een sopje. Dat is sop en geweekt brood*, spreekw., dat is eeneen dezelfde zaak. Daarentegen is *een sopje halen* soms, een nat pak halen, zich voor nat worden blootstellen. *Het ruime sop kiezen*, van den wal af diep in zee, of in een ander wijd water, steken. Van hier *sopachtig*, *soppen*, *soppig*, enz. Zamenstell.: *sopbord*, *soepbord*, *sopbrood*, *sopeter*, *soepeter*, *sopketel*, *soepketel*, *soplepel*, *soeplepel*, *sopschotel*, *soepschotel*, enz. *Appelsop*, sopbrood met appelen toebeleid, *knolsop*, *koolsop*, *melksop*, melk met het een of ander tot een sopjegekookt; *pekelsop*, *perensop*, *pruimensop*, *uijensop*, *vleeschsop*, *wijnsop*, *zeepsop*, water, waardoor zeep geslagen is; enz.

Sop, Kil. *soppe*, *sope*, *sop*, fr. *soupe*, eng. *soop*, is ten naauwste verwant aan *sap*, zie *sap*.

SOPPEDOPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik soppedopte, heb gesoppedopt.* Van *soppen* en *doppen*,

voor *doopen*. Onmatig indooopen en soppen: *zie hem eens soppedoppen.*

SOPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sopte, heb gesopt.* In sop, of ander vocht, doopen: *brood in vleeschnat gesopt. Ruim soppen* is, overdragtelijk, overvloed van eten hebben: *wij zullen niet ruim soppen.* Van hier *gesop*, *sopper*, *sopster*, enz. Zamenstell.: *soppedoppen*, *insoppen*, *opsoppen*, *toesoppen*, enz.

SOPPIG, bijv. n. en bijw., *soppiger*, *soppigst*. Vol sop, sopachtig, sappig: *de appelen zijn al te sappig gestoofd. Eene soppige peer*, overdragtelijk, een pints romer vol Rijnschen wijn. Van *sop*.

SORBENBOOM, z. n., m. Van *boom* en *sorbe*, de vrucht van dezen boom. Een slag van boomen, waarvan men verscheidene soorten telt: *wilde*, *tamme*, *virginische sorbenboom*, enz. In het lat. *sorbus*, portug. *serval*, *sarveiro*, sp. *serva*, *sorba*, fr. *sorbier*, eng. *servicetree*.

SORBET, z. n., o., *des sorbets*, of *van het sorbet*; zonder meerv. Van het oostersche *scherbet*. Een drank van rozijnen in water gekookt met citroensap en een weinig muskus.

SORE, volgens Kil. oulings evenveel, als *zeer*. Een pijnlijk gezwel en pijn. Van hier niet alleen *zorg*, zie *zorg*, maar ook *soren*, *seuren*, zweren, pijn verwekken: *dat soret oft seurt mij.* [Kil.] *'t Zeurt mij, en is quaalijk toegezien met Regensburg.* [Hooft.] Voorts ook bedriegelijk handelen, gelijk als *sorigh*, *seurig*, bij Kil. bedriegelijk is.

SORTEREN, *soorteren*, bedr. w., gelijkvl. *Ik sorteerde, heb gesorteerd.* Verschillende dingen derwijze schiften en scheiden, dat soort bij soort gevoegd worde. Van hier *sortering*, de daad van sorteren, eene scheiding van verschillende dingen in derzelver eigenlijke soorten; eene verscheidenheid van reeds gesorteerde goederen.

Sorteren, hoogd. *sortiren*, fr. *assortir*, eng. *sort*, komt van *soort*.

SOUDA, z. n., v., *der*, of *van de souda*; zonder meerv. Een Alkalisch zout, hetwelk uit de asch van een plantgewas, waaraan de kruidkenners den naam van kali geven, toebeleid wordt.

SOUDENIER, zie *soldaat*.

SOUDEREN, zie *solderen*.

SOUVEREIN, z. n., m., *des souverains*, of *van den souverein*; meerv. *souvereinen*. Een bastaardwoord, uit het fr. ontleend. Een oppermagtig vorst, koning, of keizer: *de souverein gebiedt het.* Voorts ook een stuk goudgeld ter waarde van drie dukaten, in de Spaansche, en vervolgens Oostenrijksche, Nederlanden geslagen, en met het borstbeeld van den souverein der Nederlanden bestempeld.

SOUVEREIN, bijv. n. en bijw., *souvereiner*, *souvereinst*. Oppermagtig heerschend, niemand rekenschap van zijn bestuur verschuldigd:

souvereine Vorsten. Hij regeert volkomen souverein. Dit woord is, even als het vorige, uit het fr. ontleend. Van hier *souvereiniteit*.
SPA, z. n., o., *van het Spa*; zonder meerv. De eigenaam van eene bekende badplaats: *hij gaat de wateren van het Spa gebruiken*. Zamenst.: *spawater, spawaterkannetje*, enz.
SPA, zie *spade*.
SPAAK, z. n., v., *der, of van de spaak*; meerv. *spaken*. Verkleinw. *spaaakje*. Een korte, dikke, en stevige, staak, een korte hefboom, anders *handspaak*. Spreekw.: *eene spaak in het wiel steken*, en daardoor deszelfs voortgang verhinderen, overdragtelijk, iets in zijnen loop stuiten: *eene spaek in 't wiel te steeken*. [Vond.] Zamenstell.: *spaeckewindboom*, bij Kil.; *handspaak*, enz.
SPAAN, z. n., m., *des spaans, of van den spaan*; meerv. *spanen*. Verkleinw. *spaanje*. Eene dunne buigzame strook van hout, dat zich in zulke strooken spouwen laat, of waarvan dezelve afgeschaafd, of afgehakt worden: *die doos is van spanen gemaakt. Raap de spanen bijeen*. Het verkleinw. *spaanje* wordt bijzonderlijk voor een boterspaantje gebezigd: *het spaantje steekt in het botervat. Er zal geen spaantje van te regt komen is*, eigenlijk, het zal geheel wegzinken. oneigenlijk, de zaak zal geheel te niet loopen. Een riem, waarmede men roeit, waarvan *roei-spaan*. Van hier *spaaner, spanen*, bijv. n. en *spanen*, werkw. Zamenstell.: *spaanjongen, spaanmande, spaanraper*, enz. *Boterspaan, klapspaan, schuimspaan*, enz.
Spaan, hoogd. *Span*, zweed. *spån*, ijsl. *spann*, angels. *spoon*, neders. *spoon*, komt, volgens Adeling, van een verouderd werkw. *spanen*, spouwen.
SPAANDER, z. n., m., *des spaanders, of van den spaander*; meerv. *spaaners*. Genoegzaam hetzelfde, als *spaan*: *hij stookt den oven met spaanders*. Spreekw.: *daar men hout haalt, vallen spaanders*, het gaat bij zulke dingen niet anders toe. *Het schip wordt aan spaanders geslagen*, het wordt door de golven geheel verbrijzeld. *Spaanerswijn*, wijn, die door middel van spaanders gezuiverd is. Zamenstell.: *schaafspaaners*, enz. Dit woord komt van *spaan*.
SPAANSCH, bijv. n. en bijw., *spaanscher, spaanschst*. Al wat uit Spanje komt, aan Spanje behoort, enz.: *de spaansche bezittingen in Amerika loopen gevaar. Spaansche schapen, spaansche wol, spaansche wijn, spaansche matten*, enz. Al wat men hier te lande weleer het eerste uit Spanje kreeg, toen de Oost- en Westindische handel nog in handen der Spanjaarden was: *spaansch leder, leer*, waarvan *spaansch lederen*, van spaansch leder gemaakt; *spaansche noten, spaansch riet, spaansche peper, spaansche snuif, spaansche pokken, spaansche vlieg*,

blaar trekkende zalf; spaansche vlieg-pleister, enz. *Spaansch groen* is koperroest, van welks toebereiding tot eene verfstof men uit Spanje kennis kreeg. *Spaansch wit* is loodwit, om dezelfde reden dus genoemd. *Een spaansche hengst* is een rotting: *iemand met eenen spaanschen hengst berijden*, is, hem rottingslagen geven. Eindelijk is *spaansch vreemd, wild, woest*: *welk spaansch volk is dat! Men maakt er een spaansch leven*; en, als bijw.: *het gaat er spaansch door. Hij heeft het spaansch*, leeft in bekrompene omstandigheden. In dezen zin heeft *spaansch* trappen van vergrooting: *spaanscher kan het er nimmer toegaan*. Ook wordt het zelfstandig gebezigd van de spaansche taal: *hij spreekt het spaansch volmaakt*. Dit woord komt van *Spanje*.

SPAARDER, zie *sparen*.

SPAARLIJK, zie *spaarzaam*.

SPAARPOT, z. n., m., *des spaarpots, of van den spaarpot*; meerv. *spaarpotten*. Van *sparen* en *pot*. Een pot, kistje, of doos, waarin men geld weglegt, om het te bewaren: *geld in den spaarpot steken*. Ook allerlei afgezonderd geld: *ik heb nog een spaarpotje, dat ik daartoe gebruiken zal*. Ook iemand, die zijn geld weglegt en bespaart: *hij is een regte spaarpot*.

SPAARZAAM, bijv. n. en bijw., *spaarzamer, spaarzaamst*. Bij Kil. ook *spärig*. Genegen tot *sparen*: *het is een spaarzaam mensch. Eene spaarzame huishoudster*. Door neiging tot *sparen* geregeld: *eene spaarzame maaltijd. Een spaarzaam leven*. Als bijw., al *sparende*: *zij houdt spaarzaam huis. Ga daarmede wat spaarzamer om*. Voorts ook zelden, weinig: *het regent thans heel spaarzaam*. Iemand, die weinig spreekt, noemt men *spaarzaam in woorden*. Van hier *spaarzaamheid*, en *spaarzaamlijk*, bij Kil. ook *spaarlijk*, of *spaerlick*, evenveel als *spaarzaam*, bijw. Alles van *sparen*. Van hier *spaarzaamheid*.

SPAATH, z. n., m., *des spaaths, of van den spaath*; meerv. *spathen*, dat nopens verschillende soorten gebezigd wordt. Een bijzonder slag van steenen, dat in *kalkspathen, veldspathen*, en *vloeispathen*, onderscheiden wordt. De *kalkspathen* smaltdceft men wederom in *spiegelspaath, dubbel-spaath, bladerspaath*, enz. Van hier *spaaathachtig, spathig*, enz.

SPADE, bijv. n. en bijw., *spader, spaadst*. Bij Kil. ook *spaeij, spaegh*; elders *spa*. Het tegenovergestelde van *vroeg*, laat, en in het algemeen, na den gewonen, na den behoorlijken of geschikten tijd. Na den gewonen tijd: *spade naar het bed gaan, spaale opstaan*. Na den behoorlijken, of geschikten tijd: *hoe komt gij zoo spade? uw berouw komt al te spa*. Van den tijd des dags; tegen het einde van den dag: *de spade zon*, in den dichter-

lijken stijl. *Mijn ziel waakt vroeg en spade.* [L. D. S. P.] Van den tijd des jaars, tegen het einde van den zomer: *spade rruchten*, die laat aankomen. *Vroeg en spade regen.* Van hier *spadeling*, dat te laat voortkomt, en *spadigh*, bij Kil.

Spade, hoogd. *spât*, opperd., Kero., Otf. *spat*, zwab. dicht. *spad*, Ulphil. *sped*, is van eenen onzekeren oorsprong. Frisch echter vindt eenige overeenkomst van dit woord met het gr. *σπαειν*, *trekken*; ten minste schijnt in *spade* het begrip van langzaamheid het heerschende te zijn.

SPADE, z. n., v., *der*, of *van de spade*; meerv. *spaden*. Bij Kil. ook *spaeije*. Een werktuig, om te delven, eene graaf: *de kluit met de spade gebroken*. [Vond.] *Het stont der spade vrij haren gang te gaan*. [Hooft.] *Gewend aan spade en ploeg*, aan ruwen, zwaren arbeid. Somwijten vindt men dit woord samengetrokken in *spaa*, *spa*: *met de spaa in de aarde*. [Hooft.] *Hij heeft er de spa bij gestoken*, het werk gestaakt. Van hier *spadel*, *spaden*, *spaeijen*, *graven*, bij Kil.; en *spader*, *spadenier*, en *spadenieren*, bij denzelfden. Zamenstell.: *spadenijzer*, *spade-steek*, *spadesteel*.

Spade, neders. *spaden*, hoogd. *Spaten*, *Spate*, angels. *spad*, *spadu*, *spaedu*, eng., zweed. *spade*, verschilt niet van *spade*, bij Kil. een houweel, en oulings een degen, even als het poolsche *szpada*, ital. *spada*, oudfr. *espee*, sp. *espada*, middeleeuw. lat. *patula*, en gr. *σπαθη*, en dit alles is verwant aan *speet*, *speten*, *spies*, *spit*, *spits*, *spitsen*, en *spitten*.

SPADEL, z. n., m., *des spadels*, of *van den spadel*; meerv. *spadels*. Verkleinw. *spadeltje*. Bij Kil. *spadelken*, *spatelken*, *spaijken*. Eene kleine spade, waarvan zich zalfmengers, wondhealers, enz. bedienen: *roer de zalf met den spadel*.

Spadel, hoogd. *Spatel*, eng. *spattle*, fr. *espatule*, sp. *espatula*, ital. *spatola*, lat. *spatula*, pool. *szpatela*, boh. *sspachtle*, komt van *spade*.

SPADELING, z. n., m., *des spadelingen*, of *van den spadeling*; meerv. *spadelingen*. Van *spade*, laat. Later, dan gewoonlijk te voorschijn komende planten of dieren: *soo dat de spadelingen Laban, ende de vroegelingen Jacob, toequamen*. [Bijbelv.]

SPALK, z. n., v., *der*, of *van de spalk*; meerv. *spalken*. Verkleinw. *spalkje*. Een houten spaan, of ander dergelijk werktuig, om het verband van eene beenbreuk te stevigen. Van hier *spalken*, enz. Dit woord komt van het zweed. *spjalka*, vries. *spjalten*, nederd. *spalten*, en beduidt oorspronkelijk eenen spaan van opgespleten hout. Zie *spalten*.

SPALKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spalkte, heb gespalkt*. Met spalken bezetten: *zijn gebro-*

ken been werd stijf gespalkt. Door middel van spalken opsperren, in *opspalken*, zie dit woord. Van hier *gespalk*, *spalking*. Zamenstell.: *spalkhout*, enz.

SPALT, z. n., v., *der*, of *van de spalt*; meerv. *spalten*. *Spouw*, bij Kil. *spalte*, *spleet*, welk laatste evenzeer, als *spouw*, aan *spalt* verwant is. Dat nu dit woord oulings in gebruik moet zijn geweest, blijkt uit *tweespalt* en *veelspaltig* in: *veelspaltigh dus gescheurt*. [Vlaerd. redenr.] Nu moet dat *spalt* de daad van *spalten*, *splijten*, *spouwen*, of eene door die daad veroorzaakte opening hebben aangeduid.

Spalt, hoogd. ook *Spalt*, Notk. *spalte*, vries. *spjalt*, neders. *splete*, *splet*, komt van *spalten*.

SPALTEN, bedr. w., bij Kil. evenveel, als *splijten*, *spouwen*, hoogd. *spalten*, Notk., Otf. *spaltan*, Strijk. *spiltan*, neders. *splieten* en *spellern*, eng. *spelt* en *split*, vries. *spjalten*, zweed. *spjalka*, Kil. *spauwen*. Van hier *spalt*, *spaltinghe*, bij Kil., enz. *Spalt hem de neusgaten open*. [Hooft.]

SPAN, z. n., v., *der*, of *van de span*; meerv. *spannen*. Eigenlijk, de daad van spannen. In het gebruik, de wijde tusschen den duim en middelsten vinger, of zoo veel ruimte, als men met de hand bespannen kan: *een spanne zal zijn lenghte zijn, ende een spanne sijn breedte*. [Bijbelv.] *Het is slechts eene span dik*. Zamenst.: *spanbaars*, *baars*, die eene span lang is, en sterk gezocht wordt.

Span, of *spanne*, hoogd. *Spanne*, eng. *span*, fr. *empan*, ital. *spanna*, in de oude vriesche wetten ook *spanna*, middeleeuw. lat. *espanna*, *spannus*, komt van *spannen*.

SPAN, z. n., o., *des spans*, of *van het span*; meerv. *spannen*. Samengetrokken uit *gespan*, en daarmede afkomstig van *spannen*. Eigenlijk, twee dieren, die nevens elkanderen in een gareel gespannen zijn: *die ossen maken een schoon span voor den ploeg*. *Een fraai span paarden, muilezels*. Overdragtelijk, twee dingen, die juist bij elkanderen voegen: *die twee maken juist een span*. Zamenstell.: *voorspan*, al wat er voor een rijtuig gespannen wordt.

SPANEN, zie *spenen*.

SPANEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spaande, heb gespaand*. Met een spaantje opdelen: *er moet nog boter gespaand worden*. Van hier *afspanen*. Van *spaan*.

SPANG, z. n., v., *der*, of *van de spang*; meerv. *spangen*. Verkleinw. *spangetje*. Hoogd. *Spange*, eng. *spangte*, Kil. *spenghel* en *spanghe*. Een klein plaatje van evenveel welk metaal, dat ergens tot versiering aangebragt wordt: *wij zullen u goudene spangen maken met zilveren stipkens*. [Bijbelv.] Volgens Kil. ook eene gesp, en een spijkertje, of spijker, met eenen breedten kop, welke

tot versiering dienen kan; en deze beteekenissen heeft *Spange* in het hoogd. insgelijks. Voorts duidt het oudduitsch *spanga* en zweed. *spang* eenen balk aan en is *span-ghe* bij Kil. ook nog een windsel. Zamenst.: *spanghmaecker* bij Kil.; *boekspanghe*, bij V. Hass. *Oorspang*, *toomspanghe*, Kil. enz.

SPANJAARD, z. n., m., *des spanjaards*, of *van den spanjaard*; meerv. *spanjaarden*. Een bewoner van Spanje.

SPANJE, z. n., o., *van het Spanje*; zonder meerv. De eigennaam van het zuidelijkste Koninkrijk van Europa: *het vergelegen Spanje*. [Vond.] Van hier *spaansch*, *spanjaard*, enz.

Spanje, hoogd. *Spanien*, fr. *Espagne*, sp. *España*, lat. *Hispania*, eng. *Spain*, komt van het gr. *σπανιη*.

SPANNEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik spande*, *heb gespannen*. Een veerkrachtig ligchaam, hetzij door zamendrukking, of door uitzetting, in eenen stand brengen, waaruit het gestadig wederom in zijnen vorigen stand tracht over te gaan: *maer Jehu spande den boge met voller hant*. [Bijbelv.] *Spant den haan! De wint, hoe gunstigh! spande 't zeil*. [Vond.] *Spannen loosverborgen netten*. [L. D. S. P.] *Eene keten, een touw, eene koord, spannen*. Met gespannene koorden, enz. vastbinden: *paarden, enz. in het gareel spannen*. In dezen zin vindt men reeds bij Notk. *spannen*, en dit woord heeft bij Otfrid. de beteekenis van binden; terwijl het middeleeuw. lat. *bendare*, angels. *bendan*, eng. *bend*, en zweed. *banda*, wederkecriglijk spannen aanduidt. Intusschen is *in het gareel spannen*, figuurlijk, tot zwaren arbeid verplichten. *De paarden achter den wagen spannen*, eene zaak averegts aanvangen. *De kroon spannen* is, eigenlijk, haar derwijze op zijn hoofd drukken, dat zij door hetzelfde uiteengezet worde; en voorts, over het algemeen, de kroon dragen: *uit bloet, dat lang de kroon aen Baltische oevers spande*. [Vond.] Figuurlijk, boven alles uitmunten: *die wijn spant de kroon van al we wijnen*. *Dees kunst de kroon der kunsten spant*. [Poot.] *De vierschaar spannen* is, dezelve, wanneer zij voltallig is, door eene gespannene koord, welke weleer de plaats van eene balie bekleedde, afsluiten: *tegen mij de vierschaar spannen*. [L. D. S. P.] *De boog kan niet altijd gespannen zijn* is, men kan niet onophoudelijk werkzaam zijn. *Zijnen streng te stijf spannen* is, zijn opzet te sterk doordringen. *De snaren te hoog spannen* is, zich te veel laten voorstaan, te veel eischen. *Te hoog gespannene loftuitingen zijn overdrevene*. *De hand spannen* is, dezelve zoo wijd men kan uiteen zetten. *Met de hand spannen* is, daarmee zoo veel

ruimte bespannen, als geschieden kan. Onzijdig, is *spannen*, gespannen zijn, *spannen met iemanden*, bij Kil., met iemand zamen-spannen, met hem in een gareel gespannen zijn, of worden, eene gemeene zaak met hem hebben, of maken. *Het kleed spant mij om het lijf*, het zit gespannen daar om. *Het spant er*, alles is er gespannen, het komt er op aan; of, het is er onrustig, men is er oneenig: *wat spande het er wederom tusschen man en vrouw!* Van hier *gespan*, *span*, *spanning*, *spansel*, een band, welke om het hoofd gespannen wordt, en de rand van eene kroon: *een aerde klood versiert en drukt het spansel uwer kroone*. [Hooft.] Volgens Kil., ook een gespannen touw. Zamenstell.: *spanader*, eene zenuw over het algemeen, en bijzonderlijk de tongriem; *spanaderig*, door den tongriem in het spreken belemmerd, bij Kil.; *spanbedde*, bedsponde, bij Kil.; *spangordel*, *spankoord*, *spanketen*, *spanleder*, *spannagel*, *spannet*, *spanriem*, *spanrups*, *spanstrik*, *spansvoets*, *spantouw*, *spanzaag*, *spanzeel*, enz. *Aancenspannen*, *aanspannen*, *achterspannen*, *wederspannig*, enz.

Spannen, hoogd. ook *spannen*, zweed. *spanna*, schijnt verwant aan het zweed. *spana*, gr. *σπαν*, *trekken*.

SPANNING, z. n., v., *der*, of *van de spanning*; meerv. *spanningen*. De daad van spannen, uitrekking. *Ik heb eene geweldige spanning in den buik*, eene opzwellig. *Spanning in de ledematen*, stramheid, uit hoofde waarvan zij altijd als gespannen staan. *De spanning van een dak*, de vastgemaakte sparren en latten, waarop de pannen rusten.

SPANSVOETS, bijw. Bij Kil. evenveel, als *staendevoets*. Van *voet* en *spannen*, dat nog heden-daags in Duitschland wegens het zamenbinden der voorpooten van paarden, en in neders. wegens het kluisteren der voeten van gevangenen, gebezigd wordt. Als met zamengebondene voeten. Zonder dat men de voeten vaneen zet: *spansvoets springen*. [Kil.]

SPANT, z. n., v., *der*, of *van de spant*; meerv. *spanten*. Verkleinw. *spantje*. Bij de scheepstimmerlieden in gebruik, voor het model van een vaartuig: *het schip moet naar de spant getimmerd worden*.

SPAR, z. n., v., *der*, of *van de spar*; meerv. *sparren*. Verkleinw. *sparretje*. In het zweed. en ijsl. *sparra*, hoogd. *Sparren*, eng. ook *spar*, ital. *sbarra*, *sbarro*, fr. *barre*. Is verwant aan *speer*; zie *speer*, en luidt bij Kil. *sparre*, *sperre*. Eene lange, dunne, ronde stang, die tot het geraamte van een dak, en meer andere dingen, gebezigd wordt. Van hier *sperren*. Zamenstell.: *sparboom*, *sparreboom*, zeker slag van dennenboomen, welker stam de sparren uitlevert, en aan welke men ook wel eens den naam van *sparren* geeft. *Dakspar*, enz.

SPAREN, z. n., o., *des Sparens*, of *van het Sparen*; zonder meerv. Een water, dat door Haarlem vliet: *hoe begeerlijk het Sparen stack na Aemstels kroon*. [Vond.]

SPAREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spaarde, heb gespaard*. Tot een toekomstig gebruik behouden: *dien wijn heb ik tot nu toe gespaard; iets voor den ouden dag sparen*. Figuurlijk, zonder opzigt op toekomstig gebruik, de ongekreukte voortdurend van een ding bewerken: *Godt die wil uw leven spaeren*. [Vond.] *De Heer verlost en spaart zijn volk*. [L. D. S. P.] In dezen zin vindt men reeds bij Otfrid.: *then spar er nu ze libe*, dien spare hij nu in het leven. Of een ding uitstellen: *spaar uwe boete niet, tot dat gij krank wordt*. Spaarzaam aanwenden: *wil moeite noch kosten sparen*. *Zij spaarde geene woorden*. *Schietet in haer, en sparet de pijlen niet*. [Bijbelv.] In het geheel niet gebruiken: *spaar uwe kwinkslagen en verwijten*. *De waarheid sparen*, geene waarheid, maar onwaarheid, spreken. Een ding, door onthouding van deszelfs gebruik, ongeschonden laten: *hij spaart zijne kleederen, in plaats van ze aan te trekken*. *Ik moet dat nog wat sparen*. Van belediging vrijlaten, verschoonen: *de dood spaart niemand*. *De kinderen in de wieg werden zelfs niet gespaard*. *Dat hij Rechabs afkomst spaert*. [Vond.] — Eindelijk is sparen op zich zelf spaarzaam leven, of handelen: *hier spaart hij, daar verkwaast hij*. *Die jong spaart, lijdt oud geen gebrek*. Van hier *spaarder*, *spaarlijk*, *spaarster*, *spaarzaam*, *spaarzaamheid*, *sparig*, *sparing*, enz. Zamenstell.: *spaarbek*, *spaarbekken*, bij Kil.; *spaarbenden*, *spaargoed*, *spaarstant*, *spaarstant*, *spaaroven*, *spaarpot*, *spaarzucht*, enz. *Besparen*, *ontsparen*, enz. *Sparen*, Kil. *spaeren*, Otfrid., Notk., angels. *sparan*, neders., hoogd. *sparen* eng. *spare*, vries. *sparje*, zweed., ijsl. *spara*, ital. *sparagnare*, fr. *épargner*, lat. *parcere* is van eenen onzekeren oorsprong.

SPARK, zie *sparkelen*.

SPARKELEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sparkelde, heb gesparkeld*. Vonkelen, en spattende vonken opgeven, of op het vuur uiteten spatten: *door godvruchtige garst en sparcklend zout*. [Vond.] Van hier *sparkeling*, vonkeling en uiteenspatting, bij Kil. Het stamwoord is *spark*, *sperk*, eene vonk: *sparcken van gloeiend ijser*, zegt Kil. bij wien dit woord ook *spercke* luidt, van waar *sperken*, evenveel als *sparkelen*: *als zij de olie in de brandende lamp zagen sperken*. [Vond.] — Met invoeging der *n*, en verzetting der *r*, zeide men oudt. ook *sprankelen*; gelijk het woord *sprank*, voor vonk, nog in algemeen gebruik is. Zie *sprank*.

SPARKEN, zie *sparkelen*.

SPARTELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik spartelde, heb*

gesparteld. Eigenlijk, de beweging van een vischje, dat in het water dartelt: *de rijver is met spartelende vischjes opgevuld*. Voorts, alle soortgelijke beweging: *de wijn spartelt in het glas*. *Hij spartelde nog lang, eer hij wegzonk*. *Het wichtje spartelt in de wieg*. Van hier *spartelig* en *sparteling*, naauw verwant aan *sporrelig* en *sporreling*, zie deze woorden. Zamenstell.: *spertelbeenen*, bij Kil., waar *spartelen*, *spertelen*, luidt; *spartelvisch*, enz.

SPAT, *spet*, z. n., v., *der*, of *van de spat*; meerv. *spatten*. Verkleinw. *spatje*. Al wat spat, zoo als eene spark van gloeiend ijzer: *door een spat van uw metaal*. [Bilderd.] Eene vlek, door spattende vuiligheid verwekt: *er is geen spatje op mijn kleed*. Een knobbel aan de pooten der paarden: *zonder spatten en gallen*. *Die spatten maken het dier veel minder waardig*. In het hoogd. *Spath*, eng. *spavin*, fr. *éparvin*, ital. *sparavagno*, *spavano*, *spavenio*. Een werktuig, waaruit de kinderen proppen doen spatten, anders *klakkebuis*. Van hier *spattig*, en de zamenstell.: *spatziek*, aan spatten onderhevig: *spatsieck peerd*. [Kil.] *Kinderspat*, *modderspat*, enz. Van *spatten*.

SPATTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik spatte, heb of ben, gespat*. Bedr., doen springen: *gij spat mij water in het aangezicht*. Onzijd., springen, sparkelen: *mijne pen spat gestadig onder het schrijven*. Overdragelijk: *haer benden van elkandre spatten*. [Vond.] Van hier *gespat*, *spat*, *spatting*, enz. Zamenstell.: *bespatten*, *inspatten*, enz. Dit woord heeft zijne beteekenis ongetwijfeld aan zijnen klank te danken.

SPECERIJ, z. n., v., *der*, of *van de specerij*; meerv. *specerijen*. Uitheemsche kruiden: *kaneel*, *kruidnagels*, *foetie*, en meer andere *specerijen*. Zamenstell.: *specerijhandel*, *specerijkooper*, *specerijkramer*, enz.

Specerij, hoogd. *Spezerei*, eng. *spice*, middeleeuw. lat. *espicia*, fr. *épice*, sp. *espereria*, ital. *speciaria*, komt van het lat. *species*, met welken naam verschillende specerijen reeds in het Corpus Juris bestempeld worden.

SPECHT, z. n., m., *des spechts*, of *van den specht*; meerv. *spechten*. Zeker slag van woudvogels, die de basten der boomen oppikken, om insecten tot hun voedsel daaronder van daan te halen: *de groote bonte specht*; *de middelbare*, *de kleine bonte*, *de groene specht*, enz. Zamenstell.: *kraaispecht*, *zuwluwspecht*, enz.

Specht, hoogd., eng. ook *Specht*, fr. *pic*, sp. *pico*, ital. *pico*, *picchio*, *pigozzo*, lat. *picus*, komt alles van *pikken*.

SPECIE, z. n., v., *der*, of *van de specie*; meerv. *specien*. Eigenlijk, soort over het algemeen. Bijzonderlijk, soort van geld: *die specie is hier niet gangbaar*. *Welke specie hebt gij daar?* Voorts gemunt geld in soorten; *het moet in*

- specie betaald worden.* In Vriesland bijzonderlijk de gelden, waarmede voorheen zekere belastingen betaald werden: *ik ga de specien betalen. Ontvanger van de specien.* Eindelijk, is eene specie van de koorts eene ongesteldheid, welke naar de koorts zweemt; eene specie van olie, eene soort van olie; enz. Zamenstell.: *specieboekje, speciebriefje,* een lijstje van de specien, die gezamenlijk zekere som uitmaken; *speciehandel, specien-tafel,* een tafel, waarop de onderscheidene specien beschreven worden; *speciewissel,* enz. *Geldspecie, goudspecie, muntspecie,* enz.
- Specie,* hoogd. *Species,* eng. ook *species,* fr. *espèce,* ital. *specie,* en *spetie,* is van het lat. *species,* eene soort, afkomstig.
- SPEEK,** z. n., v., der, of van de *speek*; meerv. *speeken.* Verkleinw. *speekje.* Eene der staven, die den buitensten omtrek van een wagenrad met deszelfs naaf vereenigen: *hij klimt langs de speeken van het wiel in den wagen. Die dissel smeede, en assen, en raden van fijn goud, de speek van zilvre massen.* [Vond.] Volgens Kil. oulings ook een beitel. Zamenstell.: *radspeek,* enz.
- Speek,* Kil. *speecke,* neders. *speke,* hoogd. *Speiche,* eng. *spoke,* angels. *spacan,* ital. *spiga,* boh. *spice,* pool. *szpica,* is misschien verwant aan *spaaak,* dat bij Kil. ook *speecke,* en in veler mond ook hedendaags *speek* luidt.
- SPEEK,** bijv. n. Volgens Kil. ploertig, onbeschoft, beleedigend. Van hier *speekheid,* onbeschoftheid, ploertigheid. Zamenstell.: *speekvoghel,* anders *spetjvoghel,* en *spjvoghel,* bij Kil. een ploert: *spot oft speekvoghels, lawijtgevers, de sinnekens in een spel.* [Van Hass.] Dit woord is verwant aan het neders. *speh,* hoonende, van waar het hoogd. *Speivogel,* en *Speiworte,* spotternij.
- SPEEKSEL,** z. n., o., des *speeksels,* of van het *speeksel*; zonder meerv. Kwijl, spog: *zijn speeksel verdroogt. Spuw al uw speeksel zoo niet weg.* Volgens Kil. oulings ook *speeckel,* of, zoo als het elders luidt, *spekel: wart lelic van der Joden spekel.* [V. Hass.] In het hoogd. *Speichel,* eng. *spittle.* Van hier *speekselachtig, speekselen,* bij Kil. Zamenstell.: *speekselhuis.* Het stamwoord moet *speken* geweest zijn, volgens Kil. anders ook *spicken, spijghen,* en *spijen,* en dus ook verwant aan *spuwen,* en even hetzelfde beteekenende.
- SPEELBAL,** z. n., m., des *speelbals,* of van den *speelbal*; meerv. *speelballen.* Verkleinw. *speelballetje.* Van *spelen* en *bal.* Eigenlijk, een bal, waarmede men speelt: *zijn speelbal vloog in de glazen.* Overdragtelijk, een voorwerp van spotternij: *hij was de speelbal van het gansche gezelschap.* Al wie door eens anders listige ontwerpen geslingerd wordt: *Spanje is de speelbal van Engeland. Hij is de speelbal van zijne eigene lusten en driften.*
- SPEELHUIS,** z. n., o. Verkleinw. *speelhuisje.* Van *spelen* en *huis.* Een huis, waar op muzikinstrumenten gespeeld wordt, of waar gedobbeld wordt, enz.: *waarom worden die speelhuisen geduld? Hij, of zij, houdt een speelhuis.* Zamenst.: *speelhuishouder, speelhuishoudster.* Daarentegen duidt het verkleinwoord een tuinhuisje aan: *dat is daar een allertiefst mooi speelhuisje.*
- SPEELJAGT,** z. n., o. Van *spelen* en *jagt.* Een jagt, waarmede men spelevaart: *wij zeilden met het speeljagje over het IJ.* Eveneens is een *speelwagentje,* een *speeltuin,* een *speelhondje,* een *wagentje,* een *tuin,* een *hondje,* enz., dat men voor zijn vermaak houdt.
- SPEELMAN,** z. n., m., in plaats van het meerv. gebruikt men *speellieden.* Van *spelen* en *man.* Iemand, die op muzikinstrumenten speelt: *als de speelman op de snaren speelde.* [Bijbelv.] In het hoogd. is *Spielmann,* en in den Zwabenspieg. zijn *spilman,* en het meerv. *spillute,* ook tooneelspelers.
- SPEELNOOT,** z. n., m. en v. Verkleinw. *speelnootje.* Zamengetrokken uit *speelgenoot.* Van *spelen* en *genoot.* Eigenlijk, een *speelmakker,* een *speelvriend,* of *speelvriendin*: *er is eene van mijne speelnooten getrouwd.* Bijzonderlijk, een *speelknecht,* of *speelmeisje,* een der jonge lieden, die eenen bruidegom en eene bruid ten dienste staan: *het jonge paar was van deszelfs speelnooten verzeld.* Van hier *speelnootschap.*
- SPEELSCH,** bijv. n., *speelscher, speelschst.* Genegen tot spelen: *gij zijt nog speelscher, dan een klein kind. De jongen is te speels.* [Vond.] Genegen tot paren, jachtig: *het hondje was speelsch.* Van hier *speelschheid.* Van *spelen.*
- SPEELTIJD,** z. n., m. Van *spelen* en *tijd.* Tijd, die voor het kinderspel geschikt en afgezonderd is: *het is thans geen speeltijd, maar leertijd.* Tijd, waarop verschillende dieren jachtig en driftig worden: *wat lollen de katten in haren speeltijd!*
- SPEELTUIG,** z. n., o. Van *spelen* en *tuig.* Een muzikinstrument: *dat gezang werd door allerlei speeltuig vervangen.* Ook noemt men, in de dagelijksche verkeer, het speelgoed der kinderen, wel *speeltuig,* zonder meerv. Zamenst.: *speeltuigmaker,* enz.
- SPEELWERK,** z. n., o. Verkleinw. *speelwerkje.* Van *spelen* en *werk.* Werk, dat al spelende verrigt wordt: *dat is maar speelwerk voor mij.* Of eene verkorting van *speeluurwerk*: *hoe vele muziekstukjes speelt dat speelwerk wel?* Dat gedeelte van het binnenstel van een speeluurwerk, waardoor het gespeel bewerkt wordt: *het slagwerk is in orde, maar het speelwerk is onklaar.* In dezen zin is het geene verkorting van *speeluurwerk,* maar eene zamenstelling uit *spelen* en *werk,* dat hier, even als meermalen, het binnenstel van een uurwerk aanduidt, zie *werk.*

SPEELZUCHT, z. n., v. Van *spelen* en *zucht*, ziekte. Evenveel als *speelzichte*, hevige drift tot spelen: *de speelzucht leidt den jongeling regtstreeks op den weg des verderfs*. Van hier *speelzuchtig*, speelziek, gansch en al aan het spel verslaafd en overgegeven.

SPEEN, z. n., v., *der*, of *van de speen*; meerv. *spenen*. Verkleinw. *speentje*. De uijer van eene koe: *van zijns moeders rosse speen afgerukt*. [Vond.] In Vriesland de tepel van eene vrouweborst: *ja haet zeere spienen*, zij heeft zere tepels. Dezelfde beteekenis geeft Kil. daaraan ook; en bij hem is *spene*, *sponne*, *spunne*, voorts eene vrouweborst. Nu bezigt men het verkleinw. *speentje* nog in de beteekenis van eenen kunsttepel, en in die van aanbeijen, welke laatste reeds oud is: *de spene, den bloetganck van onder*. [V. Hass.] *Hadden spenen in de verborgene plaatsen*, in de Bijbelv., waar de afbeeldsels van deze spenen den naam van *goudene spenen* voeren. Van hier *spenen*, enz. Zamenstell.: *speenader*, *speendistel*, *speenklove*, *speenkruid*, *speenzweer*, *spenenvloed*, bij Kil.

Speen, zweed. *spene*, vries. *spien*, ijsl. *spini*, angels. *spana*, neders. *spôn*, oud opperd. *spun*, *spunne*, is van eenen onzekeren oorsprong.

SPEENADER, z. n., v. Van *speen* en *ader*. Eene ader, die rondom den aars loopt, en takken aan deszelfs klieren geeft, welke laatste de zoogenoemde spenen vormen.

SPEENMAAL, z. n., o. Van *spenen* en *maal*. Een maaltijd, die men oulings gaf, als er een kind gespeend werd.

SPEENSEL, z. n., o., *des speensels*, of *van het speensel*; meerv. *speenselen*, of *speensels*. Bij Kil. eene pas gezette boomvrucht. Van *spenen*, zich na den afval des bloesems tot vrucht zetten: *de peer speent reeds*.

SPEER, z. n., v., *der*, of *van de speer*; meerv. *speren*. Verkleinw. *speertje*. Eigenlijk evenveel als *spar*. In het gebruik eene spar, die van boven met een scherp ijzer beslagen is, eene lange zware spies: *met den degen en de speer*. [Vond.] *Een der krijgsknechten doorstack zijne zijde met een speere*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *speerhaai*, *speerhaak*, aanbeeld met twee hoofden, *speerkruid*, *speerruiter*, *speerwortel*, enz. *Aalspeer*, *renspeer*, *kamprechtterspeer*, *ruitersspeer*, enz.

Speer, hoogd. *Speer*, Kil. *spere*, Otfried. enz. *sper*, oud gallisch *spara*, angels. *spacra*, eng. *spear*, wallis. *ijsper*, is zekerlijk verwant aan *spar*, *sper*.

SPEET, z. n., v., *der*, of *van de speet*; meerv. *speten*. Verkleinw. *speetje*. Een werktuig, om te spitten; een boterspaantje: *ik heb er alles met het speetje schoon uitgeschraapt*. Hetgene gespit wordt: *men bragt eenige speetjes boter op*. Voorts moet *speet* oulings ook voor *spit* gebruikelijk zijn geweest, daar

dit woord het meerv. van *speet* als het zijne gebruikt; en *speetje* een klein spit aanduidt. Want dit doet het, als het een houtje aanduidt, waaraan aal gebraden is, en waaronder die aal vaak begrepen wordt: *ik kocht aan den Leidschen dam eenige speetjes aal*. Van hier *speten*, aan een spit steken. Zamenstell.: *speetaal*, *speetjesaal*, *spethert*, *spetvercken*, bij Kil. enz.

Speet, neders. *speet*, *spitt*, oud. *spiz*, hoogd. *Spiesz*, zweed. *spesse*, *spets*, *spett*, *spjut*, ijsl. *spjot*, eng. *spit*, Kil. *spet*, is verwant aan *spade*, *spies*, *spits*, *spitsen* en *spitten*.

SPEK, z. n., o., *des speks*, of *van het spek*; zonder meerv. Eigenlijk, het vette gedeelte van varkensvleesch: *hij snijdt al het spek van den ham, en laat het vleesch zitten*. Overdragtelijk, het vette van het vleesch van andere dieren, zoo als walvisschen, robben, enz.: *hoe vele tonnen spek heeft de visch opgeleverd?* Boertende zegt men ook van een vet mensch: *hij heeft spek op de ribben*. Spreekw.: *ergens eene hand dik spek in groetjen*, daarover verheugd zijn. *Van weelde uit het spek springen* (gelijk de maden), zijn geluk verroekeloozen. *Het spek weg hebben*, door eene krankheid aangetast zijn, en, van een vrouwspersoon, zwanger zijn. *Spek en boonen*, amandelen en rozijnen, in de gemeenzame verkeering; *spek en eijeren*, eene struif daarvan. Van hier *spekachtig*, *spekken*, *spekkig*, enz. Zamenstell.: *spekbank*, bij de walvischvangers, de bank, waarop het spek gesneden wordt; *spekbuik*, *speketer*, die gaarne spek eet; *spekhout*, of spint; *spekgezewel*, *spekhals*, *speknek*, *spekkoek*, *spekkoening*, die het walvischspek tont; *spekkooper*, *spekmade*, *spekmes*, *spekmuis*, *speknaald*, *lardeerpriem*, bij Kil. *spekriem*; *spekstager*, *speksnijder*, *speksteen*, een steen, die bij het aantasten glad en vettig is; *spekstriek*, *spekstruif*, *spektraan*, in tegenoverstelling van *levertraan*; *spekzwoord*, enz.; *lardeerspek*, *pekelspek*, *robbenspek*, *walvischspek*, *zultspek*, enz.

Spek, hoogd., neders., zweed., Kil. *speck*, angels. *spic*, ijsl. *spick*, is van eenen onzekeren oorsprong.

SPEKEL, zie *speeksel*.

SPEKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spekte, heb gespekt*. Met spek opvullen, larderen: *de haas moet gespekt worden*. Overdragtelijk, is eene *wel gespekte beurs*, eene welvoorzien, eene welgevulde. Van *spek*.

SPEKKIG, bijv. n. en bijw., *spekkiger*, *spekkigst*. Evenveel, als *spekachtig*, aan spek gelijkende, naar spek smakende: *spekkige boter*. *Die haas smaakt spekkig*. Of vol spek: *spekkige hammen zijn de lekkerste niet*. Van hier *spekkigheid*. Van *spek*.

SPEL, z. n., o., *des spels*, of *van het spel*; meerv.

spelen, of *spellen*. Verkleinw. *spelletje*. Eigenlijk, eene vlugge en luchtige beweging, zoo als die van rondom zich blikkende oogen: *een aanschijn vast als 't mijn, en 't zelfde spel van oogen*. [Hooft.] Zulk eene beweging des ligchaams tot verlustiging, als men oudtijds bij het worstelen, wedloopen, kaatsen, enz. maakte, en als de darte-lende jeugd hedendaags nog dikwijls maakt: *hij was bij de Olympische spelen overwinnaar in het worstelperk*. Evenveel welke andere verlustiging, zoo als het geklank van speeltuigen, in de samenstell.: *klokkenspel, rinkelspel, snarenspeel, enz.*; met staande trom en klinkend spel, en bij Vond.: *het spel bleef steken*. De kunstgrepen van eenen goochelaar: *de kunstenaar werd in zijn spel gestoord*. De potsen van eenen hansworst, en dergelijke volksverlustigingen: *die onzedelijke spelen moesten niet geduld worden*. De plaats, waar men zulke spelen aaregt: *het spel van de vier kroonen. Het spel van Jan Klaassen, enz.* De plaats, waar men zich met het gezicht van andere dingen verlustigt: *het spel van de wassen beelden, van den glasblazer, van Salomons tempel, enz.* Eene kunstmatige nabootsing van mensche-lijke bedrijven: *welk spel wordt er in den schouwburg gespeeld? Een blijvend spel*. Eene min of meer kunstmatige verlustiging met dobbelsteenen, speelkaarten, damschi-ven, schaakstukken, biljardballen, enz.: *ik heb tweederlei spel op de kaart gespeeld*. Eene zoogenoemde partij van een of ander van die spelen: *het spel is haast uit. Laten wij nog een spelletje spelen*. Zulk eene verzameling van werktuigen, waarvan men zich bij eene en andere verlustiging bedient, als daartoe noodig is: *een vol spel damschi-ven, Drie spelen*, of, gelijk in de samenleving gezegd wordt, *drie spellen kaarten. Ik bragt hem een spel looden soldaten en ruiters mede. Het spel is in orde*, beteekent, figuurlijk, alles is bijeen, wat er tot eenige zaak noodig is. *Het spel is uit*, de zaak is afgedaan. *Mede in het spel komen*, aan eenig bedrijf deel nemen. *Ergens een spel van maken*, daarmede spotten. *Een spel voor iemand*, het voorwerp van zijne spotternij. *Een spel van winden en golven* noemt men een schip, dat daardoor geslingerd wordt. *Het spel breken, bederven* is eenige verlustiging, of eenige andere onder-neming, verhinderen. *Veel spels maken*, is, het iemand anders door veel tegenstribbeling moeilijk maken. *Een slecht spel*, een slecht bedrijf of een ongunstig stel kaarten. *Mijn spel*, of, zoo als men gemeenlijk zegt, *mijn spul, deugt niet*, is, dikwijls, mijn gereedschap is ontoereikende tot het voor-genomen bedrijf. *Zijne spellen, of spullen, opkramen*, is, zulks ten aanzien van zijn

II.

gereedschap en meer andere dingen doen. *Men berokkent mij daar een mooi spelletje, of spulletje*, men haalt mij daar veel moeite op den hals. Van hier de samenstell.: *spelbreker, enz. Apenspel, biljardspel, blijspel, breekspel, damspel, dobbelspel, eeuwspel, fluitspel, goochelspel, kaartspel, kamerspel, kattenspel, kegelspel, kinderspel, klokkenspel, klootspel, kluchtspel, knikkerspel, loterijspel, luitspel, minnespel, naspel, oefenspel, omberspel, pachtspel, pandspel, poppenspel, potsenspel, renspeel, rijfelspel, schaakspel, schietspel, schouwspel, snarenspeel, tegenspel, tooneelspel, treurspel, trokspeel, voorspel, zinnenspel, enz.*

Spel, of *spul*, hoogd. *Spiel*, neders. *spel*, komt van *spelen*.

SPELD, *spelde*, z. n., v., *der*, of *van de spelde*; meerv. *spelden*. Verkleinw. *speldje*, of *speldetje*. Een bekend werktuigje van ijzer, staal, of koper, waarmede men iets vastspeldt: *daar is eene spelde voor uwen halsdoek. Goed vindende, zijne spelde uit het spel te trekken*, geen deel aan het speldje prikken te nemen. [Hooft.] *Spelden zoeken*, is, overdrachtig, voorover gebukt gaan; *spelden op eenen hooizolder zoeken*, vruchteloos werk doen. *Ergens een speldje, of speldetje, bij steken*, iets niet verder aanroeren, daarvan afstappen. Van hier *spelden*. Samenstell.: *speldegeld*, geld, dat boven de kooppenningen ten behoeve van des verkoopers vrouw wordt betaald; *speldemaker, speldenbak, speldernieuw*, bij Kil. evenveel als *splinternieuw*, of *spiksplinternieuw*, bij Halma, *speldernieuw, spikspeldernieuw*, (spiegel-nieuw, nagelnieuw); *speldewerk, speldewerken, enz. Bakerspeld, haarspeld, knopspeld, parelspeld, prikspeld, enz.*

Speld, spelde, Kil. *spelle*, vries. *spjelde*, ital. *spillo*, is verwant aan *spil*.

SPELDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik speldde, heb gespeeld*. Met spelden vastmaken: *wat is uw doek schiefs gespeeld. Iemand iets op de mouw spelden*, is, hem eene onwaarheid diets maken. Van *speld*.

SPELDERNIEUW, zie *speld, spelde*.

SPELDEWERK, z. n., o. Van *spelde* en *werk*. Kantwerk: *zij wint haren kost met speldewerk*. Samenstell.: *speldewerkshoren, speldewerksklos, speldewerksknuppel, speldewerkskussen, speldewerkstoot*, zeker slag van toten, of kegelvormige zeehorens, enz.; en het onz. w. *speldewerken*.

SPELEMEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik spelemeide, heb gespelemeid*. Van *spelen* en *meijen*, zich, in de meimaand, op het land vermaken, met meitakken versieren, enz. Zich op het land en in de vrije lucht verlustigen: *wij gingen gezamenlijk spelemeijen*.

SPELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik speelde, heb gespeeld*. Eigenlijk, zich vlug en luchtig

bewegen, zoo als de oogen van iemand, die rondom zich blikk: *zijne oogen speelden op haar, waarheen zij ook ging*. Of als een kleed, dat iemand om het lijf wappert: *haar stuijer speelt rondom de leden*. [Langendijk.] Of als de stralen der zon in een kabbelend beekje: *daer zonnestrael in speelt*. [Vond.] *Gelijck in een rivier de roode morgenson komt spelen met haer vier*. [Heinsius.] Zulk eene beweging maken, om zich te verlustigen: *krijg me, krijg me, spelen*. *De kinderen speelden blindemannetje*. *Daerom spelen alle de dieren des velts aldaer*. [Bijbelv.] Zich op eene andere wijze verlustigen: *met poppen spelen*. *Het kleintje begint reeds lief te spelen*. *Sult gij met hem spelen, gelijck met een vogelken*. [Bijbelv.] Overdragtelijk: *de wind speelt met zijnen stuijer*. *Met de godsdienst spelen*. *Hij speelt met de heiligste eeden*. In al deze spreekwijzen is *spelen* onzijdig, even als in de volgende uitdrukkingen nopens muzijkverlustigingen: *op het orgel, op de viool spelen*. *Zij zong, en hij speelde daar- onder op de fluit, op het klavier*; maar het wordt bedrijvend in: *de viool, de fluit, het klavier, enz. spelen*, dat is, bespelen. *Een zangstuk spelen, enz.*; ook zonder lidwoord: *biljard, citer, fluit, harp, kaart, viool spelen*. Als mede in: *allerlei potsen spelen, iemand eene pots spelen, bankeroet spelen*; *spelen een schouwspel*, [Kil.]; *eene rol spelen*; *de hoofdrol spelen*; en in de overdragtelijke spreekwijzen: *hij speelt daarin de hoofdrol, de voornaamste rol, eene schitterende rol, enz.*; *zij speelt hare rol heel slecht*; *den baas spelen, de beest spelen, enz.*; *spelen den sot, spelen de ghilde, spelen den edelman*, bij Kil. Voorts bezigt men *spelen* ook bedrijvend wegens verlustigingen, waarbij men om eer, of geld, wedijvert: *eenige spelen op het dam- bord, of op het schaakbord, spelen*; *piket spelen*; *trente et un, vingt et un, whist spelen*. *Wat hebt gij gespeeld? Ik speelde schoppen- boer, om hem het aas te doen spelen*, dat is, opspelen. Maar *spelen* schijnt wederom on- zijdig te worden, als men zegt: *ik speel niet, maar pas*. *Om geld spelen, grof spelen, valsch spelen*; en het wordt wederkeerig in: *zich rijk, arm, moede, enz. spelen*. Voorts wordt eene klok gezegd te *spelen*, voor dat zij slaat, als een daaraan verbonden speel- werk zich hooren laat; het *geschut*, als het afgestoken wordt; de *natuur*, als zij haren gewonen gang verlaat; verschillende *dieren*, wanneer zij paren; *wijn*, als hij in het glas borrelt, of het gehemelte kittelt. *Iemand speelt met zijn leren, enz.*, als hij hetzelfde in de waagschaal stelt. *Men speelt met zijne woorden*, als men daaraan oueigenlijke betee- kenissen geeft, enz. *Iemands woorden spelen ergens op*, als zij met enen wenk daarheen terug zien. *Dat speelt mij in gedachten*, of

roor den geest, komt mij telkens te binnen. *Men speelt iemand iets in, of uit, de handen*, als men het hem op eene onmerkbare wijze in, of uit, de handen brengt. Van hier *gespeel, speelachtig, speelsch, speelster, spel, speler, speling, enz.* Zamenstell.: *speelavond, speel- baan, speelbat, speelbord, speeldag, speelgeld, speelgenoot, spelgerecht, speelgoed, speelhof, speelhoudje, speelhuis, speeljagt, speelkind, bastaard, van spelen, paren, als de dieren; speelknecht, speelmakker, speelman, speel- meisje, speelnoot, speelpartij, speelplaats, speelpop, speelreis, speelschijren, speeltafel, speeltooneel, speeltijd, speeltuig, speeltuin, speeltuur, speeltuurwerk, speelroegel*, een speelzieke jongen, bij Kil.; *speelvriend, speelvriendin, speelwagentje, spelwerk, speelziek, speelziekte, speelzucht, speelzuch- tig, spelemeijen, spelevaren, enz.* *Aanspelen, afspelen, bespelen, enz.*

Spelen, vries. *spielje*, hoogd. *spielen*, zweed. *spela*, nederd. ook wel eens *speulen*, schijnt zijne eigenlijke beteekenis van eene vlugge en luchtige beweging aan zijnen klank verschuldigd. Ons *spelen*, hoogd. *spielen*, en gr. *ἑλλειν*, zijn oorspronkelijk dezelfde woorden, waarin slechts eene anastrophe van *ps* in *sp* plaats heeft.

SPELER, z. n., m., *des spelers, of van den speler*; meerv. *spelers*. Al wie speelt; bijzonderlijk, al wie aan het spel, dobbelspel, enz. ver- slingerd is: *het is een groot speler*. En, als iemand zijne rol op het tooneel wel uitvoert, zegt men, dat hij *een goed speler* is. Nopens eene vrouw gebruikt men het woord *speel- ster*. Zamenstell.: *citerspeler, fluitspeler, harpspeler, kaartspeler, luitspeler, overspeler, tooneelspeler, vioolspeler, voorspeler, enz.* Van *spelen*.

SPELING, z. n., v., *der, of van de speling*; meerv. *spelingen*. Eigenlijk, de daad van spelen. In het gebruik, ruimte, om te spelen, om zich vrijelijk te bewegen: *de slinger van het uur- werk heeft geene genoegzame speling*; hoogd. *Speltraum*. Zamenstell.: *luchtspeeling, wind- speling, woordspeeling, zinspeeling, enz.* Van *spelen*.

SPELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spelde, heb gespeeld*. Oulings spreken, even als het angels. *spellan*, ijsl. *spialla*, lat. *pellare* in *appellare, compellare*, terwijl *spel, spela* in het oudd. eene geschiedenis, en *Gotspel*, eng. *gospel*, het Evangelie aanduidt. In het gebruik, de lettergrepen van een woord uitspreken: *dat kind begint vrij wel te spellen*. Meer bijzon- der, den eigenlijken klank der lettergrepen van een woord uitdrukken: *gij spelt dat woord niet regt*. Bij Kil. ook uitpluizen, Voorts ook aankondigen, voorafzeggen, voor- zeggen: *dat spelt ons niet veel goeds*. *Lange spelde Hoofds vereenen met schoonooode Leonoor*. [Vond.] *Hij speldt ons, dat wij*

zonder druk. [L. D. S. P.] Van hier *speller*, *spelling*, *spelster*, samenstell.: *spelboek*, *spelkunst*, enz. *Voorspellen*, enz.

Spellen, eng. *spell*, ijsl. *spiälla*, vries. *spjeldje*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SPELONK, z. n., v., der, of van de spelonk; meerv. *spelonken*. Verkleinw. *spelonkje*. Een berghol: dat hij mij gere de speloncke *Machpela*. [Bijbelv.] Samenstell.: *bergspelonk*, *moordspelonk*: hij betoog de moordspelonk zoo dick met zwarten mist; [Vond.] *rotspelonk*, enz.

Spelonk, ital. *spelunca*, lat. *spelunca*, komt van het gr. *σπηλαιον*, een hol.

SPELT, z. n., v., der, of van de spelt; zonder meerv. Zeker slag van weit, of tarwe: de spelt heet in opperduitschland ook *fesen*, *vesen*, *hern*, *dinkel*. *Wilt gij zware spelte in de aerde werpen*. [Vond.] Samenstell.: *speltaker*, *speltbouw*, *speltgras*, de derde en slechte soort van spelt, waarvan men in Egypte oulings meel plagt te maken; *spelthaen*, sprinckhaen, bij Kil.; *speltland*, *speltmaand*, herftsmaand, waarin men spelt oogst; *speltmeel*, *spelttoogst*, *speltstroo*, *speltveld*, enz.

Spelt, hoogd. *Spelz*, ital. *spelta*, sp. ook *spelta*, fr. *épeautre*, *speute*, boh. *sspalda*, middeleeuw. lat. *piletum*, *biletum*, heden-daagsch gr. *σπελλον*, is van eenen onzekeren oorsprong.

SPEUDE, zie *spinde*.

SPENDEN, *spinden*, veroud w., gelijkvl. *Ik spendde*, heb *gespend*. Verdeelen, uitreiken, bij Kil. *erogare eleemosynam*. Van hier ons basterdstaartige *spenderen*. Hiertoehoorst ook *spende*, *spinde*. Zie *spinden*.

SPENEN, *spanen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik speende*, heb *gespeend*. Aan de borst en den tepel leggen, zogen; in welke beteekenis dit woord de samenstelling *speenrarken* voortgebracht heeft, en in welke men het hier en daar in Duitschland nog gebruikt. Hier te lande hendaags wordt het gebezigd, voor de spenen, of de borst onthouden, van de borst afwennen: *op den dagh als Isaac gespeent wiert*. [Bijbelv.] Visch in zuiverder water zetten, dan waarin men ze gevangen heeft: *dat spenen heeft de paling veel verbeterd*. *Zich spenen*, is, zich onthouden: *gij moet u van drinken spenen*. *Zich spenen van het bewind*. [Hooft.] Van hier *gespeen*, *spening*. Samenstell.: *speenmaal*, *speentijd*, *speenvarken*, enz. Van *speen*.

SPER, zie *spar*.

SPERGELKRUID, *spargelkruid*, z. n., o., des *spargelkruids*, of van het *spargelkruid*; zonder meerv. Van *spargel*, of *spargel*, zoo als eene aspersie in het hoogd. en bij Kil. heet, en *kruid*. Wilde aspersies.

SPERK, *spark*, *sperken*, zie *sparkelen*.

SPPEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sperde*, heb ge-

sperd. Eigenlijk, met sparren bezetten, en daardoor vaneen zetten. In het gebruik, evenveel hoe ook vaneen zetten: *de beenen wijd van elkanderen sparren*; en op de eene of andere wijze afsluiten: *de Dardanellen sperren de vaart naar de zwarte zee*. Van hier *sperring*. Samenstell.: *sperboom*, *sperketting*, enz. *Opsperren*, *versperren*, enz.

SPERSIE, zie *aspersie*.

SPEWER, z. n., m., des *sperwers*, of van den *sperwer*; meerv. *sperwers*. Eene der kleinste soorten van het valkengeslacht: *Nisus in eenen sperwer*. [Vond.] *De nachtuyl, ende de koekoek, ende de sperwer na sijnen aert*. [Bijbelv.] Samenstell. bij Kil. *sperwerbese* en *sperwerbeseboom*, hoogd. *Sperberbaum*, hetwelk, volgens Adclung, *Sperbeerbaum*, of *Sperbaum* zou moeten luiden; terwijl de vrucht *Sperbeere* zou moeten heeten, en dees naam afgeleid zou moeten worden van *Beere*, *bese*, *bezie*, en het opperduitsch *sper*, *spar*, *zuur*; doch deze afleiding wordt niet slechts door *sperwerbese*, bij Kil., maar ook door het hoogd. *Sperberbeer*, en *Vogelbeer*. en *Vogelbeerbaum*, genoegzaam omvergooten. In het lat. geeft men aan Kiliaans *sperwerbeseboom* den naam van *sorbus*, van waar het ital. *sorbo*, fr. *sorbier*, eng. *servicetree*, en, volgens Frisch, ook het hoogd. *Sperberbaum*.

Sperwer, hoogd. *Sperber*, zwabenspieg. *sparwer*, middeleeuw. lat. *esperverius*, *sparverius*, ital. *sparviere*, fr. *épervier*, eng. *sparhawk*, sparhavig, is zamengesteld uit *er*, of *ar*, dat ook in het hoogd. *Adler*, nederd. *adelaar*, voorkomt, en *sperb*, zweed. *sparf*, Ulphil. *sparwa*, Tatian. *sparo*, Kil. *sparre*, eng. *sparrow*, angels. *sparva*, *spear*, deen., noorw. *spurr*, ijsl. *spaur*, hoogd. ook *Sperling*, Kil. *sperlinck*, mussche; zoo dat *sperwer* eigenlijk een roofvogel is, die op musschen en andere kleine vogels, aast.

SPETEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik speette*, heb *gespeet*. Met een spit, of ander puntig werktuig, doorboren: *is al de aal reeds gespeet? scholletjes speten, om ze te droogen te hangen*. *Speten het vleesch*. Is naauw verwant aan *spaden*, *sparijen*, bij Kil.; en komt even als dit, van *spade*, van *spit*, of *speet*, bij Kil. *spet*.

SPEUR, zie *spoor*.

SPEUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik speurde*, heb *gespeurd*. Bij Kil. evenveel als *nasporen*, navorschen. Van hier, bij hem, *speurer*, *speurigh*, geschikt, om na te vorschen, zoo als een hond, die eenen goeden reuk heeft, en *speuringhe*. Samenstell.: *speurhondt*, *speurvolgher*, bij Kil. *Bespeuren*, *naspeuren*, *naspeurtijk*, en *onnaspeurtijk*. Van *speur*, *spoor*.

SPEER, z. n., v., der, of van de *spheer*; meerv. *spheren*. Verkleinw. *spheertje*. Eigenlijk, een

bolronddig lichaam. In het gebruik, eene sterrekundige afbeelding van het heelal, of den hemel, door middel van verscheidene kringen, en den aardbol in derzelver midden: *de kennis der sphaer behoort tot de eerste beginselen der sterrekunde*. Ook wel eens, figuurlijk, de kring, waar binnen iemands vatbaarheid zich bepaalt: *dat is boven uwe sphaer*. Zamenstell.: *sphaerkennis*, enz. *Hemelsphaer*, enz.

Sphaer, hoogd. *Sphäre*, fr., eng. *sphere*, ital. *spera*, lat. *sphaera*, komt van het gr. *σφαῖρα*, een bolronddig lichaam.

SPIAETER, z. n., m., *des spiauters*, of *van den spiauter*; zonder meerv. Een loodkleurig half metaal, anders *zink* genoemd: *de Engelsehe mijnen leveren veel spiauter*. Ook een mengsel uit tin en pinsbek: *het is van spiauter gegoten*.

Spiauter, hoogd. *Spiauter*, neders. *spialter*, eng. *spelter*, fr. *peautre*, *pieutre*, middeleeuw. lat. *pestrum*, *peutreum*, is van eenen onzekeren oorsprong.

SPICHTIG, bijv. n. en bijw., *spichtiger*, *spichtigst*. Langwerpig en smal: *zij is heel spichtig van gelaat*. *Hij begint er zoo spichtig uit te zien*. Van hier *spichtigheid*.

SPIE, z. n., v., *der*, of *van de spie*; meerv. *spien*. Kil. ook *spij*, *spijker*. Een nagel, pen, bout, of wig, van hout, of ijzer: *hecht verknocht doorhouvast, spij, en bout*. [Poot.] Van hier zekerlijk *spijker*. Voorts is dit woord verwant aan *spijk*, en het lat. *spica*; en komt het van *spien*, *spijen*, volgens Kil. dorenscherp maken, en met houten wiggen vastslaan; welke laatste beteekenis het van *spie*, of *spij*, ontleent: *spien, oft spien slaen*. [Van Hass].

SPIE, z. n., m., *des spies*, of *van den spie*; meerv. *spien*. Een bespieder: *men betrapte den spie in het leger*. Bij Kil. ook *spiede*, oudd. *spech*, hedendaagsch hoogd. *Spion*, fr. *espion*, ital. *spione*, *spia*, middeleeuw. lat. *espia*, eng. *spy*, pool. *spieg*, komt van *spien*, of, zoo als men anders zegt, *spieden*.

SPIEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spiedde, heb gespied*. Ook wel eens *spien*. Thans niet gebruikelijk, dan in de zamenstell.: *bespieden, verspieden*; maar bij Kil. hetzelfde, als deze woorden. In het opperd. *spee*, *spechen*, *spegen*, *speigen*, *spieken*, pool. *spiegowac*, hoogd. *spähen*, oudd. *spehen*, neders. *speen*, zweed. *speja*, eng. *spy*, *espy*, wallis. *ijspio*, middeleeuw. lat. *expiare*, sp. *espiar*, ital. *spiare*, lat. *specere* en *spicere*. Het beteekent eigenlijk zien, en is verwant aan het zweed. *spa*, deen. *spaa*, schot. *spay*; voor vooruit zien, voorspellen, aan het zw. *spak*, Kero *spahé*, scherpzigtig, wijs; aan *spahii*, *spahida*, en *spehi* bij Isidor. wijsheid; en aan *spiegel*, lat. *speculum*, dat even als *spie* van hier kan worden afgeleid. Zie *spiegel*.

Het schytische *animaspu*, *unoculus*, bewijst de oudheid van dit woord.

SPIEGAT, z. n., o. Anders ook *spijgat*. Van *gat* en *spijen*, spuwen, zie *spuwen*. Zoo veel als *spuurgat*. Een der gaten in een schip, die het water, dat op het dek valt, of waarmede hetzelfde gereinigd wordt, als het ware, uitspuwen: *dat spiegat schijnt verstopt*. *Het loopt de spiegaten uit*, beteekent, het openbaart zich, even als vuil water, dat door de spiegaten van een schip uitvloeit, het baart een walgelijk opzien. Hoe de zamenstell. *spiemouw* en *spiezak* hiervan afgeleid kunnen worden, zie *spiezak*.

SPIEGEL, z. n., m., *des spiegels*, of *van den spiegel*; meerv. *spiegels*. Verkleinw. *spiegel-tje*. Eigenlijk een werktuig om te zien. In het gebruik, bijzonderlijk, iets, waarin men zich bekijkt, dat men bezigt, om zich daarin te spiegelen: *oulings gebruikte men spiegels van koper, of ander metaal*. *Als in eenen klaren spiegel*. [Vond.] *Welke zijn aengeboren aengesicht bemerkt in eenen spiegel*. [Bijbelv.] Overdragelijk, de achterzijde van een groot schip, die uit hoofde van de daarin geplaatste glazen, en het beeldwerk om den rand, eenige overeenkomst met eenen sierlijken spiegel heeft: *de spiegel werd geheel aan starden geschoten*. Al wat het beeld van een ander ding, als het ware, vertoont: *de wereld is een spiegel van de goddelijke wijsheid*. Een voorbeeld ter navolging: *spiegelghel der deughden*. [Kil.] *O laet u dit voortaan voor eenen spiegel strecken*. [D. Deck.] Een afschrik: *eene openlijke schavotstraf is een spiegel voor anderen*. *Ten schrik en spiegel van de staetzucht en de nijt*. [Vond.] *Spiegelghel nemen aen anderen*. [Kil.] Van hier *spiegelen*. Zamenstell.: *spiegelbeeld*, *spiegel tot afschrik*; *spiegelboog*, *spiegelgevecht*, *speelgevecht*; *spiegelglad*, *spiegelglas*, *spiegelhars*, *spiegelkarper*, *spiegelkas*, *spiegelkooper*, *spiegelkraam*, *spiegellijst*, *spiegelmaker*, *spiegelmees*, *spiegelnet*, een net met wijde vierkante mazen; *spiegelnieuw*, zie *speldernieuw*; *spiegelraam*, *spiegelrug*, *spiegelschip*, *spiegelsteen*, *spiegelvisch*, enz. *Brandspiegel*, *cilinderspiegel*, *holspiegel*, *kegelspiegel*, *kogelspiegel*, *lusterspiegel*, *nachtspiegel*, *penantspiegel*, *schoorsteenspiegel*, *zakspiegel*, of *zakspiegeltje*, enz.

Spiegel, hoogd. *Spiegel*, oudd. *spiegel*, neders. *speiel*, *spiegel*, vries. en zweed. *spiegel*, schijnt van *spien*, neders. *speen*, opperd. *spee*, *spegen*, *speigen*, te kunnen worden afgeleid, schoon het oudnederd. *spegule*, zoo als men weleer schreef, tot het lat. *speculum* betrekkelijk kan gemaakt worden.

SPIEGELEN, wederk. w., gelijkvl. *Ik spiegelde, heb gespiegeld*. Zich in eenen spiegel bekijken, of in iets anders, waarin men zulks eveneens doen kan: *Narcissus spiegelde zich*

in het heldere fonteinwater. De plaat is zoo glad, dat men zich daarin spiegelen kan. Zijn beeld in eenen spiegel, of iets desgelijks daarstellen: de boom spiegelt zich in het beekje. Voorts is zich aan eenig ding spiegelen zich daardoor tot navolging laten opwekken, of van navolging laten afschrikken: *spiegelen aen anderen*. [Kil.] *Hij spiegelt zich zacht, die zich aan anderen spiegelt*, het valt gemakkelijker, door eens anders, dan door eigene schade en schande van het kwaad te worden afgeschrikt. *Ergens mede spiegelen*, of, eigenlijk, de zonnestrallen van zulk een ding terug kaatsen, zulk een ding doen blinken; oneigenlijk, met zulk een ding onder iemands oogen pralen: *zij spiegelt daarmede al te veel in het oog van haar zusje*. Van hier *gespiegel*, *spiegeling*.

Spiegelen, hoogd. *spiegeln*, neders. *spiegeln*. vries. *spegelje*, komt van *spiegel*.

SPIEGELROG, z. n., m. Van *spiegel* en *rog*. Een rog, wiens vlekken het licht, even als een spiegel, terug kaatsen; gelijk als de vlekken van eenen *spiegelkarper*, eene *spiegeleend*, en *spiegelmees*, dit insgelijks doen, en deze dieren daarom bij de Duitschers, en gedeeltelijk ook bij ons, dus genoemd worden.

SPIEGELSTEEN, z. n., m. Van *spiegel* en *steen*. Anders *spiegelspaath*. Zeker slag van spaath, dat het licht terug kaatst, en hierom reeds door Plinius met den naam van *lapis specularis* bestempeld is.

SPIEGELVISCH, z. n., m. Van *spiegel* en *visch*. Dezen naam geeft men aan een geslacht van vissen, waartoe de zonnevisch, het maanvischje, en het zilverschje, behooren.

SPIEMOUW, zie *spiezak*.

SPIER, z. n., v., *der*, of *van de spier*; meerv. *spieren*. Bij Kil. een *spiertoghel*, *spierswalcke*, *spierswaluwe*. In het hoogd. *Spierschwalbe*. Dat slag van zwaluwen, dat anders de namen van *kerkzwaluw*, *muurzwaluw*, en *steenzwaluw*, voert.

SPIER, z. n., v., *der*, of *van de spier*; meerv. *spieren*. In tegenoverstelling van *pees*, de vlezige trekkers, waarmede de beenderen van zoogdieren en vogelen omkleed zijn, en waardoor zij bewogen worden: *de spieren verrotten en dienen tot een aas voor de wormen*. *Op klaren wijn en dranc en leckre spier en mergh*. [Vond.] Bijzonderlijk het vlezigste van eenen vogel: *iemand enkele spier voordienen*. Bij Kil. ook *spierinck*. Van hier *spierachtig*, *gespied*, *welgespied*, en misschien ook de samenstell. *spiersack*, volgens Kil. een knapzak; ja misschien zelfs *spierwit*, heel wit; daar Kil. aanmerkt, dat de spier van eenen vogel ook *het wit* plagt te worden genoemd.

SPIERING, z. n., m., *des spierings*, of *van den spiering*; meerv. *spieringen*. Verkleinw. *spieringje*. Een klein vischje van het geslacht

der zalmen: doe eenen spiering aan den hoek. *Eenen spiering uitwerpen*, om eenen *kabeljaauw te vangen*, beteekent, eene kleine gift doen, om eene groote te verkrijgen. Zamenstell.: *spieringeter*, *spieringmaal*, *spieringvangst*, *spieringvischer*.

Spiering, hoogd. *Spiering*, Kil. *spierinck*, *spierlinck*, fr. *éperlan*, ital. *eperlano*, lat. *eperlanus*, is van eenen onzekeren oorsprong, en schijnt niet verwant aan *spier*, bij Kil. ook *spierinck*, zie *spier*.

SPIERWIT, zie *spier*.

SPIES, z. n., v., *der*, of *van de spies*; meerv. *spiesen*. Anders ook *spiets*. Lans, speer: *wil spies*, *rondas*, en *schild*, *gebruiken*. [L. D. S. P.] *Die met de spiesse in den wandt sloegh*. [Bijbelv.] *Pijrrhus doorstoot hem met de spiets*. [Vond.] Van hier *spiesen*, met eene spies, of een ander puntig werktuig, doorboren. Zamenstell.: *spiesdrager*, *spiesglans*, *spieshout*, *spiesijzer*, *spieschacht*, *spiesstang*, *spiesvolk*, enz. *Jagtspies*, anders *jagtspriet*, *werpspies*, enz.

Spies, *spiets*, Kil. *spiesse*, *spietse*, en *spiet*, verschilt niet wezenlijk van *spit*, *speet*; zie derhalve *speet*.

SPIESGLANS, z. n., o., *van het spiesglans*; zonder meerv. Van *spies* en *glans*, voorheen *glas*, en *spiesglas*. Een half metaal, dat uit kleine glanzige spiesjes zamengesteld is, en in de Geneeskunde veel gebezigt wordt. Zamenstell.: *spiesglansgift*. In het hoogd. luidt het *Spieszglas*, boh. *sspisglas*, lat. *antimonium*.

SPIEZAK, z. n., m., *des spiezaks*, of *van den spiezak*; meerv. *spiezakken*. Verkleinw. *spiezakje*. Evenveel, als *spiemouw*. Een linnen, of lederen, bekleedsel van een spiegel; en zekerlijk eveneens uit *spiegatzak* zamengetrokken, als *spiemouw* uit *spiegatmouw*. Dus zamengesteld uit *zak* en *spiegat*. Zie *spiegat*.

SPIJ, zie *spie*.

SPIJEN en *spijgen*, zie *spuven*.

SPIJGAT, zie *spiegat*.

SPIJK, z. n., v., *der*, of *van de spijk*; zonder meerv. Lavendel, dus genoemd naar deszelfs korenaarvormige bloemen; want *spijk* is van het lat. *spica*, eene korenaar, ontleend. Het luidt in het hoogd. *Spieke*, eng. *spike*, ital. *spigo*, sp. *espiga*, fr. *aspic*, en volgens Kil. ook *spijcknarde*. De verdere samenstell. zijn *spijkbalsem*, *spijkboompje*, *spijkolie*, enz.

SPIJKER, z. n., m., *des spijkers*, of *van den spijker*; meerv. *spijkers*. Verkleinw. *spijkertje*. Eene schuur, een pakhuis: *Jan Willemz Wijngaerts spijker*, *Gaert Dirksz en Harman Harmans spijker*. [Wagenaar.] Zamenstell.: *korenspijker*, *zoutspijker*, enz.

Spijker, Kil. *spijcker*, hoogd. *Speicher*, Othfrid. *spihir*, Notk. *spichar*, is van eenen onzekeren oorsprong.

SPIJKER, z. n., m., *des spijkers*, of van den spijker; meerv. *spijkers*. Verkleinw. *spijkertje*. Een nagel, bijzonderlijk van ijzer; want als hij van koper is, onderscheidt men hem door het bijv. n. *koperen*; *het is met koperen spijkertjes vastgeklonken. Godt zelf gehangen aen den spijker*. [Vond.] Spreekw. *spijkers met koppen slaan*, dingen van belang uiten, of verrigten. *Den spijker op den kop slaan*, een ding in het regte gewricht treffen. *Zoo hard zijn als een spijker*, tegen alle ongemakken bestand zijn. *Weet ik eenen spijker, hij weet er een gat toe*, hij weet zich met allerlei uitvlugten te dekken. *Een pleidooi aen den spijker hangen*, de uitspraak daarover verschuiven. Van hier *spijkeren*. Zamenstell.: *spijkerboor, spijkergat, spijkerhard, spijkerkooper, spijkerkop, spijkertlade, spijkerman, spijkersmid, spijkervast, spijkerwinkel*, enz.

Spijker, spieker, hoogd. *Spieker*, eng. *spike, speak*, zweed. *spik*, komt van *spie*.

SPIJKEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spijkerte, heb gespikerd*. Met spijkers vast slaan: *is het wel ter dege vast gespikerd?* Van hier *gespikker, spijkering*. Zamenstell.: *aanspijkeren, bespijkeren, doorspijkeren, inspijkeren, onderspijkeren, opspijkeren, overspijkeren, toespijkeren*, enz. Van *spijker*.

SPIJL, z. n., v., *der, of van de spijl*; meerv. *spijlen*. Verkleinw. *spijltje*. Een gespitst staafje, of staakje: *de vensters waren met ijzeren spijlen bezet*. Bij Kil., bijzonderlijk, de staakjes, die men kruiswijze over elkander in eenen bijenkorf steekt, om het werk der bijen daarop te doen rusten, welke beteekenis het hoogd. *Speiler* ook heeft, terwijl het hoogd. *speilen* evenveel is, als eenen bijenkorf van spijlen voorzien.

SPIJS, z. n., v., *der, of van de spijs*; meerv. *spijsen*. Al wat door iemand gegeten wordt, en hem, na uitzondering van drank, tot voedsel dient: *die geene onreine spijs zoude proeven*. [Vond.] *Den beesten der aerde tot spijsen zijn*. [Bijbelv.] *Al brullend, spijs van God, den geever zoeken*. [L. D. S. P.] *Spijs en drank*. Bijzonderlijk, deze of gene toebereide kost: *dat is mijne spijsen*, spijsen, die ik bemin. *Er werden allerlei spijsen opgedischt. Die eer aen 's konings disch de spijs pleegh aen te langten*. [Vond.] Figuurlijk, ook hetgene door het vuur verteerd wordt: *'t is eene spijsen des rijeroffers tot eene liefliche reucke*. [Bijbelv.] Melaal, waarvan men klokken giet, anders *klokspijsen*. Eene voorname en geliefde bezigheid: *het is mijne spijsen*, enz. [Bijbelv.] Zamenstell.: *spijsbe-reider, spijsbrood, mastelein*, bij Kil.; *spijs-geregt, spijskamer, spijskas, spijskelder, spijskoek, spijskooper, spijskruid, spijsloop, spijsmarkt, spijsmeester, spijsoffer, spijs-peuzelingen*, bij Oud.; *spijsproever*, enz.

Inktspijs, klokspijs, meelspijs, melkspijs, enz.

Spijs, Kil. *spijsen*, hoogd. *Speise*, Otrid. *spiso*, zwabenspieg., zweed. *spis*, boh. *pice*, komt van *spijzen*.

SPIJT, z. n., v., *der, of van de spijt*; zonder meerv. Leedwezen, verdriet: *ik ben vol spijt over de mislukking van mijn ontwerp. De Hartog kon niet beveinzen de spijt*. [Hooft.] Opgekropte gramschap: *van vinnige spijt ontsteken*, zegt Vond., bij wien dit woord intusschen elders mannelijk is: *en dol van blinde wraeck en onversetbren spijt*; even als bij Hooft: *hij zelf ook ontstak hunnen spijt*; en bij D. Deck: *van een meer als helschen spijt ontsteken. Spijt al wie het leed is*, beteekent, ten trots van elk, die er tegen is. *In spijt, of ter spijt, van u*, beteekent, uws ondanks. Van hier *spijten, spijtig, spijtigheid, spijtiglijk*. Dit woord luidt in het eng. *spite, despite*, in het fr. *dépit*.

SPIJTEN, onpers. w., ongelijkvl. *Het speet mij, het heeft mij gespeten*. Verdrieten, leed zijn, onaangenaam vallen: *het moet met recht den Prince spijten*. [Vond.] *Het spijt mij geweldig, dat ik het niet gedaan heb*.

SPIJTIG, bijv. n. en bijw., *spijtiger, spijtigst*. Reden tot spijt gevende: *welk een spijtig toeval!* Scherp, bits, vinnig: *zij bejegende ons heel spijtig. Spreek niet meer op zulken spijtigen toon*. Van hier *spijtigheid, spijtiglijk*. Van *spijt*.

SPIJZEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik spijsde, heb gespijsd*. Onz., maaltijd houden, eten: *wanneer zullen wij spijsen? Wij hebben zamen gespijsd*. Bedr., van spijsen voorzien, voeden: *hij spijsd zich met enkel brood. Zij hebben mij gespijsd met bittre gal*. [L. D. S. P.] Van hier *spijsen*, enz. *Spijsigen, spijziging, spijzing*.

Spijsen, hoogd. *speisen*, zwabenspieg. *spisen*, zweed. *spisa*, komt van *wisan*, bij Ulphil. eten, van waar *wist*, spijsen, bij Otrid.

SPIJZIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spijzigde, heb gespijzigd*. Evenveel als het bedr. *spijsen*. Van spijs voorzien, voeden: *hoe vele honggerigen werden er niet door hem gespijzigd*. Van hier *spijziging*. Voortdur. w. van *spijzen*.

SPIKHARING, z. n., m. Van *haring*, en het neders. *spicken*, zweed. *spicka*, rooken; van waar het neders. *spickgans* en *spickharing*. Bij Kil een *buckingh*.

SPIKKEL, z. n., m., *des spikkels*, of van den *spikkel*; meerv. *spikkelen* en *spikkels*. Verkleinw. *spikkeltje*. Een sprenkel, een vlekje, waarmede iets besprenkeld is: *die spikkels vallen zeer ongelijk van grootte. Er is geen spikkeltje verf meer op te vinden*. Van hier *spikkelachtig, spikkelen, spikkelig, spikkeling*. Zamenstell.: *inktspikkel, verfspikkel*, enz. Dit woord komt van *spikken*, bij Kil.

evenveel als *speken*, *spijghen*, *spijen*, *spoe-gen*, *spoghen*, *spouwen*, *spugen* en *spuven*; zie *speeksel*; en beteekent dus eigenlijk een sprenkeltje spog; even als *spichinge* bij Kil.

SPIKKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spikkelde, heb gespikkeld*. Met spikkels besprengen: *dat boek moet op snee gespikkeld worden. Het is een gespikkelde vogel*, eigenlijk, een vogel, die met spikkels besprenkeld is; figuurlijk, iemand, waarop elk valt, die veel aanstoots te verduren heeft. Van hier *spikkeling*. Van *spikkel*.

SPIKKEN, zie *spikkel*.

SPIKSPELDERNIEUW, bijv. n., zonder trappen van vergroting. Van *speldernieuw*, en *spik*, dat hier hetzelfde schijnt, als *spikkel*, in *spickelkaese*, bij Kil. versche kaas. Dus splinternieuw, nagelnieuw: *zij had een spikspeldernieuw kleed op het lijf*. Men zegt ook *spikspaandernieuw* en *spiksplenter-nieuw*. De Engelschen hebben *spick and span new*. Zie *speld*.

SPIKSPLINTERNIEUW, zie *spikspeldernieuw*.

SPIL, z. n., v., der, of van de *spil*; meerv. *spillen*. Verkleinw. *spilletje*. Een gespitst houtje, staafje, of staakje, gevormd, om rond te draaijen, en veelal ook iets anders met zich te doen ronddraaijen. Volgens Kil. een houtje, dat men, voor de uitvinding der spinnewielen, tusschen de vingers rond draaide, om den draad, dien men met de andere hand spon, daarop te doen loopen: *die de spil en naelde hanteerde*. [Vond.] Volgens Halma, een ijzer, dat men vast in de klos steekt, waarop men hedendaags spint. Voorts elke ijzeren, of andere, pen, die de as van een ronddraaijend ding uitmaakt: *op 's hemels ronde spil draeit het rad*. [Vond.] *Zij schiet de grootste spil in stukken, waerop het hing, als op zijn as*. [D. Deck.] *Dat is de spil, waarop alles draait*; hetwelk figuurlijk zoo veel is, als, dat is de beweegoorzaak van alles. Ja men verstaat onder den naam van *spil* zelfs eene windas in haar geheel, zoo als die, waarmede men het anker opwindt. En, overdragtelijk, de schroef van eene pers, den stander van eenen wenteltrap, en den halm van eene korenaar, en zeker slag van stekelhorens. Eindelijk vindt men bij Kil. *spille van den toren*, deszelfs naelde, en *spille van den arm*, een der beenen van den arm, rondom welk het andere zich beweegt, en als ronddraait. Zamenstell.: *spilbedde*, *spilboom*, anders ook *spindelboom*, zeker plantgewas, *spilboor*, *spilgat*, *spillemaghe*, bij Kil. een bloedverwant van de vrouwelijke zijde, het tegenoverstaande van *sweerdmaghe*, *spille-zijde*, het tegenovergestelde van *sweerdzijde*, *spillewervel*, bij Kil. enz. *Wentelspil*, *wind-spil*, enz.

Spil, Kil., hoogd. *Spille*, eng. *spill*, een nagel en tap, ital. *spillo*, een tap, en naald,

is verwant aan *spindel*, ja misschien daaruit zamengetrokken, en daarmede van *spinnen* afkomstig; zoo dat het eigenlijk een werktuig om te spinnen aanduide.

SPILDER, zie *spillen*.

SPILLEBEEN, zie *spillen*.

SPILLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spilde, heb gespild*. Bij Kil. ook *spilden*. Eigenlijk verdunnen. In het gebruik, verkwisten. nutteloos uitgeven: *hij heeft veel aan dat werk gespild*. Van hier het verouderde *spilder*, dun. Zamenstell.: *spilderbeen*, *spillebeen*, een dun been, en iemand, die dun van beenen is; *spilpenning*, een verkwister; *spilziek*, *spilzucht*, *spilzuchtig*, enz. *Verspillen*, *verspillen*, enz.

Spillen, hoogd. ook *spillen*, angels. *spilan*, eng. *spill*, zweed., ijsl. *spilla*, is een zeer oud woord, van waar reeds bij Kero. *spildanter*, verkwistend.

SPIN, z. n., v., der, of van de *spin*; meerv. *spinnen*. Verkleinw. *spinnetje*. Anders *spinnekop*, en bij Kil. ook *spinhoere*. Een ongevleugeld insekt, met acht oogen, acht pooten, en wratten aan het achterlijf, waaruit het de webben spint, die aan hetzelfde den naam gegeven hebben: *het spinhuis voegt de spin*. [Vond.] *De spinne trekt uit dau van rozen haer fenijnen*. [D. Deck.] Van hier *spinachtig*. Zamenstell.: *spinnekop*, *spinnekopkrab*, *spinnekruid*, *spinnendooder*, *spinnenet*, *spinnenjager*, raagbol, ook *spinnenverdriet*, *spinnewebbe*, *spinneweve*, bij Kil.; *spinrag*, enz. *Aardspin*, *boschspin*, *huisspin*, *jagerspin*, *meerspin*, *nachtspin*, *oerverspin*, *tuinspin*, *veldspin*, *waterspin*, enz.

Spin, Kil. *spinne*, hoogd. *Spinne*, eng. *spinner*, en *spider*, Notk. *spinnu*, oostenrijk. *spinnerinn*, komt van *spinnen*.

SPINAAL, z. n., o., des *spinaals*, of van het *spinaal*; zonder meerv. Schoenmakers garen: *dat spinaal is onsterk*.

SPINAZIE, z. n., v., der, of van de *spinazie*; zonder meerv. Eene plant, welke bladeren men tot moes kookt: *de spinazie komt slecht op*. *Gestoofde spinazie*. Zamenstell.: *spinaziezaad*, enz.

Spinazie, neders. *spinazie*, hoogd. *Spinat*, *Spinetsch*, eng. *spinage*, fr. *épinars*, sp. *espinaças*, ital. *spinace*, is zijne beteekenis verschuldigd aan zijne puntige bladeren, en komt van het ital. en lat. *spina*, een doorn.

SPINDE, z. n., v., der, of van de *spinde*; meerv. *spinden*. Eene spijskas: *de snoepzieke kat sloop in de opene spinde*. Anders ook *spijnde*, hoogd. *Spind*, fr. *dépense*, sp. *despensa*, ital. *dispensa*, verwant aan *spint*, korenmaat, en *sponde*, en eene ruimte aanduidende, die geschikt is, om iets te bevatten, zie *spint* en *sponde*.

SPINDELBOOM, zie *spil*.

SPINDEN, bedr. w., bij Kil. uitdeelen. Bijzon-

derlijk, brood, of vleesch, uitdeelen. Van hier *spinde*, een deeltje van brood, of andere eetwaren. *Spindinge*, uitdeeling. Zamenst.: *spindbrood*, en *spindstuk*. Alles bij Kiliaan voorkomende.

SPINET, z. n., o., *des spinets*, of *van het spinet*; meerv. *spinetten*. Verkleinw. *spinetje*. Een basterdwoord ontleend van het ital. *spinetta*. Zeker slag van klavier.

SPINHUIS, z. n., o. Van *spinnen* en *huis*. Eigenlijk, een huis, waar gesponnen wordt. Bijzonderlijk, een tuchthuis: *sluit haar voor al haar leven in een spinhuis*. Zamenstell.: *spinhuisboef*, *spinhuisgast*, *spinhuismoeder*, *spinhuisvader*, enz.

SPINNEKOP, z. n., v., *der*, of *van de spinnekop*; meerv. *spinnekoppen*. Verkleinw. *spinnekopje*. Bij Kil. *spinnekobbe*, *spinnekoppe*. Hetzelfde als *spin*, *spinne*: *de spinnekoppe grijpt met de handen, en is in de palleijsen der Koningen*. [Bijbelv.] *Zij borst aen eene spinnekop*. [Vond.] Overdragtelijk: *dat is eene spinnekop van een wijf*. Indien een spinnekop hier venijn uittrekke, het komt bij haren aert toe. [Vond.] Voorts bij Kil. nog tweederlei slag van plantgewassen.

SPINNEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik spon, heb gesponnen*. Draden vormen: *de spinnekop begaf zich op nieuw aan het spinnen*. *Gij spint al te grove draden*. Uit draden vormen: *de zijdevorm spint zijn eigen graf*. *Allerlei garen spinnen*, tot draden vormen. *Vlas, werk, hennip, zijde, spinnen*. Spreekw. *hij zal er geene zijde bij spinnen*, hij zal er geen voordeel bij behalen. *Hij zal daarvan geen goed garen spinnen*, hij zal daarvan geen goed werk maken. *Floers spinnen*, naijverig zijn. *Zijnen strop spinnen*, naar de galg dingen. Voorts is *tabak spinnen* tabaksbladen op eene bekende wijze ineen draaijen, en *hooi spinnen*, daarvan ineen gedraaide bossen vormen. Van de katten zegt men, dat zij *spinnen*, wanneer zij soortgelijk een gesnor verwekken, als dat van een spinnewiel. Eindelijk wordt *wijn* gezegd te *spinnen*, wanneer die begint te werken. Aardig gebruikt Vond. dit woord van de menschelijke voorteling: *troostze dan, die zieltjes spinnen*. Van hier *gespin*, *spil*, indien het uit *spindel* zamengetrokken is; zie *spil*; *spin*, *spinner*, *spinnerij*, *pinsel*, *spinster*. Zamenstell.: *spinhoer*, bij Kil. evenveel, als *spin* en *spinnekop*; *spinhuis*, *spinkorfken*, bij Kil.; *spinnekop*, *spinnewiel*, *spinrokken*, *spinrodde*, een slecht vrouwspersoon; *spinvoeten*, met de voeten spartelen, zoo als een stervend dier; *spinzijde*, enz. *Afspinnen*, *bespinnen*, enz.

Spinnen, neders., hoogd., Otrid. ook *spinnen*, Ulphil., angels. *spinnan*, zweed., ijsl. *spinna*, deen. *spinde*, eng. *spin*, is een zeer oud woord van noordschen oorsprong.

SPINRAG, zie *rag*.

SPINROKKEN, zie *rokken*.

SPINT, z. n., o., *des spints*, of *van het spint*; zonder meerv. Volgens Kil. *speck van den boom*. Het wit van het hout, naast aan het hart van den boom: *er loopt eene streek spint door de gansche plank*. Van hier *spintachtig*, *spintig*, vol spint: *dat hout is mij al te spintig*; *spintigheid*, enz. Zamenstell.: *ontspinten*, anders *ontspekken*.

Spint, Kil. ook *spin*, Notk. *spind*, hoogd.

Spint, dat even als het *spind* van Notk. ook voor vet gebezigd wordt, en *splint*.

SPINT, z. n., o., *des spints*, of *van het spint*; meerv. *spinten*. Bij Kil. evenveel als *spinde*, spijskas. Thans zekere maat: *een spint haver*. Eigenlijk, eene ruimte, die iets bevatten kan, even als *spinde* en *sponde*, zie deze woorden.

SPION, z. n., m., *des spions*, of *van den spion*; meerv. *spionnen*, en *spions*. Een bastaardwoord, van het fr. *espion*, of het ital. *spione*, ontleend. Een spie, een bespieder: *er werden twee spions opgehangen*. Voorts ook een spiegeltje, dat men buiten aan een venster hecht, en een bijzonder slag van jagthonden. Van hier het basterdstaartige *spioneren*, in het hoogd. *spioniren*, fr. *espionner*, het werk van eenen spion verrigten: zamenst.: *afspioneren*, *bespioneren*.

SPIT, z. n., o., *des spits*, of *van het spit*; meerv. *speten*. Verkleinw. *speetje*. Kil. *spet*. Anders ook *speet*. Een spits keukentuig, waaraan men vleesch en andere dingen braadt: *steek het aan het spit*. *Zij braen den asfal aen het spit*. [Vond.] *Die ons met het spit slaat*. [Hooft.] Bij D. Deck. vrouwelijk: *die fijne leer hout de spit aen 't gaen*. Spreekw.: *hij wordt met het spit gesmeten, schoon hij van 't gebrad niet heeft gegeten*, men straft hem onschuldig. *Het spit in de asch wenden*, eene zaak verbrodden. *Het spit in den rug, in de lendenen*, is zekere pijn, waardoor men buiten staat gesteld wordt, om zich te buigen. Bij Halma is *spit* ook een werktuig, om te spitten, eene spade. In *onderspit*, is *spit* hetgene gespit wordt, even, als *speetje* in: *een speetje boter*. *Speten van de herten* zijn, bij Kil. de enkele spitsjes, die een jong hert op den kop heeft, wanneer deszelfs horens nog niet uitgewassen zijn, maar slechts voor den dag beginnen te komen. Zamenstell.: *spildraaijer*, *spithert*, *spitcarken*, een jong varkentje, dat in zijn geheel aan het spit gebraden wordt. *Braadspit*, *draaispit*, *onderspit*, enz.

Spit, neders. *spitt*, *speet*, zweed. *spett*, *spets*, *spesse*, ijsl. *spiot*, eng. *spit*, oud. *spiz*, hoogd. *Spiesz*, is naauw verwant aan *speet*, *spade*, *spies* en *spits*.

SPITHERT, z. n., o. Verkleinw. *spithertje*. Van *spit* en *hert*. Een hert, dat nog geene volsla-

gene horens, maar slechts speten, draagt. Zie *spit*. Bij Kil. *spieshart, spilhert, spethert*, en *spetken*, hoogd. *Spieszer*, eng. *spitter*, middeleeuw. lat. *brokettus*, van *broca*, fr. *broche*, een spit.

SPITS, bijv. n. en bijw., *spitser, spitst*. Scherp gepunt: *een spits hout. Het is geen spitse, maar een stompe, toren. Breek hunne spitse pijlen af.* [L. D. S. P.] Bij Kil. ook geschikt, om te bijten, of te steken, scherp getand, of van eenen angel voorzien. Voorts scherpzinnig: *Euklides spits vernuft* [Vond.]; en spijtig, even als het hoogd. *spitzig: een spits vrouwensch.* [Halma.] *Onmanierlicke en spitse woorden te spreken.* [V. Hass.] *Dat ghij zo spits en koen mijn, die u smeecht, of slaet.* [Vlaerd. redenr.] Als bijw.: *het loopt spits toe.* Als z. n. is *het spits* de punt: *te vliegen op het spits in d'Ottomansche maen.* [Vond.] *Prins Maurits beet door 't spits van 't Arragonsch geweld.* [D. Deck.] *Het spits afbijten* (niet *het spit afbijten*) is, het grootste gevaar van eenige onderneming op zich nemen: *Om 't spits af te bijten.* [Hooft.] *Het spits bieden* is, de punt bieden, tegenstand bieden: *men biede het spits.* [Vond.] Van hier het vrouwelijk z. n. *spits, spitsachtig, spitsen, spitsheid, spitsig*. Zamenstell.: *spitsbaard, spitsboef, spitsboor, spitskop*, bij Kil.; *spitsmuis, spitsneus, spitsregt*, scherp regt; *spitsroede, spitsvindig, spitszinnig*.

Spits, Kil. ook *spitsch*, hoogd. *spitz*, is naauw verwant aan *spit*, enz.

SPITS, z. n., v., *der*, of *van de spits*; meerv. *spitsen*. Verkleinw. *spitsje*. De punt van een ding, of deszelfs puntige top: *de spits van eene naald. Boven op de spits van den toren.* De voorhoede van een leger: *ik zal mij aan de spits stellen.* Een spits torentje: *er staat slechts een spits torentje op.* In het hoogd. zijn *Spitzen*, kanten, omdat zij aan den rand getand zijn, van waar zij ook den fr. naam *dentelles* verkregen hebben. Van hier, bij Halma, *spitsel*, een reepje parkement, waarop men spelde werkt. Voorts komen van *spits* de zamenstell.: *spitsbroeder*, enz. *Bergspits, heerspits, legerspits, torenspits*, enz. Van het bijv. n. *spits*.

SPITSBOEF, z. n., m. Van *boef* en *spits*, scherpzinnig. Een boef, die op allerlei looze streken afgerigt is: *die spitsboef zocht mij leelijk op te ligten.* In het hoogd. *Spitzbube*, zweed. *spetsbof*.

SPITSBROEDER, z. n., m. Van *broeder* en *spits*, de voorhoede van een leger. Een krijgsgeszel: *volgt mij, spitsbroeders!*

SPITSEL, zie *spits*, z. n.

SPITSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spitste, heb gespitst*. Scherp gepunt maken: *eenen paal spitsen. De ooren spitsen*, is, derzelve punten om hoog steken, zooals de paarden doen, wanneer zij ergens naar luisteren, en dus

naauwkeurig luisteren. *Zich ergens op spitsen*, is zich daarnaar zellen, daarop hopen: *ik had mij op dien maaltijd gespitst*; of zich daarop toelaggen: *spitst daaglijks zich op listigheeren.* [L. D. S. P.] Anders zijn *brein daarop spitsen*. Eindelijk is *spitsen* met den aars op eenen puntigen paal zetten, om denzelfden bovenwaarts door het gansche lijf te doen gaan, zoo als de Turken ten aanzien van misdadigers doen, hetwelk men anders *empaleren* noemt. Van het bijv. n. *spits*.

SPITSIG, bijv. n., *spitsiger, spitsigst*. Genoegzaam hetzelfde als *spitsachtig*, en *spits*, van welk laatste het afstamt. Of vol van spitsen: *het is een spitsig gebergte.* Van hier *spitsigheid*.

SPITSMUIS, z. n., v. Van *spits* en *muis*. Een klein muisje met een lang en spits snuitje: *van de drie bekende soorten van spitsmuizen draagt de tweede den naam van de gekamde.* Zamenstell.: *waterspitsmuis*.

SPITSROEDE, z. n., v. Van *spits* en *roede*. Een dun en spits rijsje, waarmede de soldaten hunne strafwaardige makkers plagten te geeselen: *hij moest door de spitsroeden loopen*, eene dubbele rij van soldaten, die met spitsroeden gewapend waren, doorloopen, om van elk hunner eenen slag te ontvangen. Overdragtelijk, is, *door de spitsroeden loopen*, gehekeld worden.

SPITSVONDIG, *spitsvindig, spitsvinnig*, bijv. n. en bijw., *spitsvondiger, spitsvondigst*. Van *spits* en *vondig*, van *vond* en *vinden*. Scherpzinnig in het beramen van looze vonden: *welk een spitsvondig vernuft!* En, van zaken, scherpzinnig uitgedacht, fijntjes uitgepluisd: *een spitsvondig vertoog. Men antwoordde mij zeer spitsvondig.* Doorgaans gebruikt men dit woord in eenen kwaden zin, wegens eene scherpzinnigheid, die zich weinig om de waarheid bekreunt, ja haar opzettelijk zoekt te verdonkeren. Van hier *spitsvondigheid, spitsvondiglijk*. In het hoogd. is *spitsfundig, spitsfundig*, in gebruik, en *Spitsfund* oulings ook in gebruik geweest, voor looze trekken en vonden.

SPITSZINNIG, bijv. n. en bijw., *spitszinniger, spitszinnigst*. Van *spits* en *zinnig*, van *zin*. Scherpzinnig, doorslepen: *het is een zeer spitszinnig mensch.* Van hier *spitszinnigheid, spitszinniglijk*.

SPITTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spittede, heb gespit*. Met een spits of scherp toeloopend werktuig delven, graven: *hij is lustig aan het spitten. Boter spitten*, dezelve met zulk een werktuig uit een vat opdelen. Voorts ook met zulk een werktuig doorboren: *ick sal David aen den wandt spitten.* [Bijbelv.] Van hier *spitter, spitting*. Zamenstell.: *omspitten, vastspitten*, enz.

Spitten is naauw verwant aan *speten*, en zoo ook vermaagschapt aan *spade, speet, spies, spit* en *spits*.

SPLEET, z. n., v., *der*, of *van de spleet*; meerv. *spletten*. Verkleinw. *spleetje*. Eene opening, die door splijten ontstaan is: *de spleet van eene pen*. *Hoe zou de min de spleet niet merken*. [Vond.] Van hier *spletig*, bij Kil. Zamenstell.: *spleetbreuk*, eene beenbreuk, waarbij een of meer beenderen gespletten zijn.

Spleet, Kil. *splete*, neders. ook *splete* en *spleth*, hoogd. *Spalt*, Notk. *spalte*, is naauw verwant aan *spalt*, *split*, *splits*, en *spouw*, en komt van *splijten*.

SPLIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik spleet, heb en ben gespletten*. In de langte vaneen springen, of vaneen doen springen: *eene pen splijten*. *Dat hout laat zich gemakkelijk splijten*. *De Olijfberg zal in tweeen gespletten worden*. [Bijbelv.] Onzijd.: *het aardrijk splijt van droogte*. Van hier *spleet*, *splijting*, *splinter*, *split*, *splitsen*, enz. Zamenstell.: *afsplijten*, *opsplijten*, enz.

Splijten, Kil. ook *splitten* en *spletten*, eng. *split* en *spelt*, neders. *spletten* en *speltern*, Strijck. *spiltan*, Notk., Otfred. *spaltan*, vries. *spjaltje*, zweed. *spjalka*, schijnt zijue beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SPLIJTMIJTE, z. n., m., *des splijtmijtes*, of *van den splijtmijte*; meerv. *splijtmijten*. Van *splijten* en *mijte*. Iemand, die de allergeeringste soort van munt zoekt te splijten, om alles op het naauwkeurigste uit te cijferen, en den alleruitersten penning voor zich te verkrijgen, een geldgierige schraper. Anders ook *splijtpenning*, zoo als in het Const. th. juw.: *roor vrouw splijtpenning sijt ghij doch te recht vermaert*.

SPLIJTPENNING, zie *splijtmijte*.

SPLINT, z. n., v.; in de gemeenzame verkeerung, gebruikelijk voor geld, in de spreekw. *splint hebben*, geld hebben.

SPLINTER, z. n., m., *des splinters*, of *van den splinter*; meerv. *splinters*. Verkleinw. *splintertje*. Een klein langwerpig spitsig stukje, dat van hout, been, enz. afsplijt: *ik heb eenen splinter in den vinger*. *Laet toe, dat ick den splinter uijt uwe oog uijt doe*. [Bijbelv.] Van hier *splinteren*, *splinterig*, enz. *splinterbreuk*, *splinternieuw*, *splinterwijs*, *splinterswijze*, bij Kil.

Splinter, eng. ook *splinter*, hoogd. *Splint*, en *Splitter*, zweed. ook *splitter*, en *splittra*, komt van *splijten*.

SPLINTEREN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik splinterde, heb gesplinterd*. Splinters van zich geven: *die bank splintert geweldig*. Volgens Kil. ook tot splinters maken: *hout splinteren*.

SPLINTERNIEUW, zie *spikspeldernieuw*.

SPLIT, z. n., v., *der*, of *van de split*; meerv. *splitten*. Verkleinw. *splitje*. Eigenlijk hetzelfde, als *spleet*. In het gebruik bijzonderlijk de openingen, die de vrouwen aan weerskanten van hare rokken laten: *zij zit met de*

handen in de splitten. Zamenstell.: *spluigat*. Van *splitten*, of *splijten*.

SPLITS, z. n., v., *der*, of *van de splits*; meerv. *splitsen*. Eigenlijk evenveel, als *spleet*, en daarvoor gebruikt bij Hooft: *door de splitse van over de rijftig pennen*; en: *om de splitse in het geloove geheelt te hebben*. In het heden-daagsch gebruik, een gespletten, of dubbel zamengeslagen, ijzer, dat men door de gaten van ijzeren houten steekt, om ze vast te maken. Van *splitsen*.

SPLITSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik splitste, heb gesplitst*. Eigenlijk genoegzaam hetzelfde, als *splijten*. In het gebruik, van een dik touw gesproken, de draden, waaruit hetzelfde zamengesteld is, los draaijen: *een kabeltouw splitsen*. De gesplitste einden van een kabeltouw aan elkanderen vast maken: *is het gebrokene touw al gesplitst?* Evenveel welk ding smaldeelen: *het lot werd in vier kwarten gesplitst*. Voorts is eene vergadering in haar gevoelen *gesplitst*, wanneer zij daarin verdeeld en oneenig is. Van hier *splits*, *splitsing*. Zamenstell.: *splitshoorn*, een werktuig dat tot splitsing van touwwerk gebruikt wordt; *splitscaantje*, een vaantje, dat aan deszelfs uiteinde gesplitst is.

Splitsen, anders ook *splissen*, hoogd. *spleiszen*, komt van *splitten*, dat bij Kil. evenveel als *splijten* is,

SPLITTEN, zie *splitsen*.

SPOED, z. n., m., *des spoeds*, of *van den spoed*; zonder meerv. Haast, voortgang van zaken: *De min verdriet alle uitstel en eischt spoed*. [Vond.] *Maakt toch wat spoed*. *Alles hangt aan spoed, die is de moeder der zege*, zegt Hooft, bij wien dit woord vrouwelijk is: *met kleene spoed*, en in de zamenstell.: *voorspoed en tegenspoed*. Spreekw. *hoe meerder haast, hoe minder spoed*, dikwijls vordert men niet naar evenredigheid van den haast, dien men maakt. Van hier *spoedig*, enz. Zamenstell.: *onspoed*, *rampspoed*, *tegenspoed*, *voorspoed*.

Spoed, platduitsch *spude*, eng. *speed*, komt volgens Kil. overeen met het gr. $\sigma\pi\sigma\delta\eta$, naarstigheid, vlijt, en stamt af van *spoeden*.

SPOEDEN, onz. en wederk. w. *Ik spoedde en spoedde mij, ben gespoed, heb gespoed, en heb mij gespoed*. Haasten, voortgang maken: *het spoedt niet sterk*. *Gij moet u wat meer spoeden*. *Spoed u ter hulp, o God!* [L. D. S. P.] Van hier *spoed*, *spoedigen*.

Spoeden, platduitsch *spuden*, eng. *speed*, komt, volgens Kil. overeen met het gr. $\sigma\pi\sigma\delta\epsilon\upsilon\epsilon\iota\nu$, maar eigenlijk met $\sigma\pi\sigma\delta\alpha\zeta\epsilon\iota\nu$, of liever met $\sigma\pi\epsilon\upsilon\delta\epsilon\iota\nu$.

SPOEDIG, bijv. n. en bijw., *spoediger, spoedigst*. Met spoed, haastig: *ik verzoek spoedig antwoord*. *Spoedig kom ik zelf*. Van hier *spoedigheid*, *spoediglijk*. Van *spoed*.

SPOEDIGEN, bij Kil. hetzelfde, als *spoeden*; maar

thaus niet gebruikelijk, dan in de zamenstell.: *bespoedigen*.

SPOEIJEN, onz. en wederk. w. *Ik spoelde, en spoelde mij, ben gespoeld, heb gespoeld, en heb mij gespoeld*. Hetzelfde als *spoeden*. Zie *spoeden*.

SPOEL, z. n., v., *der*, of *van de spoel*; meerv. *spoelen*. Eigenlijk, evenveel welke buis, waardoor men water kan laten spoelen, zoo als een zoogenoemde duiker. In de zoutbronnen bij Halle is *Spule* eene bedekte onderaardsche groef, ter afleiding van water geschikt. Voorts eene buis, of pijp. Volgens Kil. was *spoel* oulings eene holle rietpijp. In het hoogd. wordt bijzonderlijk het onder-einde van eene penneschacht *Spule* genoemd; neders. *spole*. Hier te lande is *spoel* de klos van een spinnewiel, of een weversklos, die anders den naam van *schietspoel* voert: *terwijl op 't weefgetouw de spoel door 't webbe schiet*. [Westerb.] *Haere ruischende spoel door de fijne stof schietende*. [Vond.] Van hier *spoelen*, garen, op weversspoelen, of andere klossen, winden, en dus spoelen gereed maken. Zamenstell.: *spoelijzer*, het ijzer, dat door de spoelen gaat, en waarom zij zich, als om hare as, bewegen; *spoelwiel*, een wiel, met behulp waarvan men het garen op de spoelen windt, of spoelt, enz. *Schietspoel, weverspoel*, enz.

Spoel, neders., zweed. *spole*, eng. *spool*, ital. *spola*, sp. *espolin*, fr. *épaulée*, hoogd. *Spule*, komt van *spoelen*.

SPOELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik spoelde, ben en heb gespoeld*. Onz., vloeijs: *er spoelt een beekje langs mijn huis henen. Het water is over den weg gespoeld*. Bedr., reinigen, door er water over te gieten, of het in het water heen en weder te klotsen: *de straat moet terdege gespoeld worden. Drinkglazen spoelen. Den mond spoelen. Is het linnen al gespoeld? Iemand de voeten spoelen* is, hem in het water werpen. *De keel spoelen* is drinken. Van hier *gespoel, spoel, spoeling, spoelsel*. Zamenstell.: *spoelkom, spoelvat, spoelwijn*, enz. *Aanspoelen, afspoelen*, enz.

Spoelen, neders. *spölen*, hoogd. *spulen*, Kil. *spuelen*, Notk. *spuolen*, boh. *spilati*, walach. *spetu*, alban. *spaljann*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

SPOELING, z. n., v., *der*, of *van de spoeling*; meerv. *spoelingen*. Verkleinw. *spoelingje*. De daad van spoelen. Ook het vocht, waarmede men iets uitspoelt. Zamenstell.: *spoelingbak, spoelingboer, spoelingpomp, spoelingschuit, spoelingspek, spoelington, spoelingsvat, spoelingwijn*, anders *spoelwijn*, slechte wijn, enz. *Darmspoeling, mondspoeling*, enz. Van *spoelen*.

SPOELWORM, z. n., m. Van *worm* en *spoel*. Een worm, die de gestalte van een rietpijpje

heeft, in tegenoverstelling van *lintworm*. In het hoogd. *Spulwurm*, neders. *spoolworm*, deen. *spoolorm*, bij Kil. ook *spoel*.

SPOG, z. n., o., *des spogs*, of *van het spog*; zonder meerv. Kwijl, speeksel: *de vloer lag rondom hem vol spog*. Van *spugen*. Zie *spugen*.

SPOKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik spookte, heb gespoekt*. Als een spook te voorschijn komen: *men verspreidde, dat de overledene begon te spoken*. Overdragtelijk, soortgelijk een gedruisch en gerammel aanheffen, als er bij eene spookvertooning dikwijls plaats heeft: *hij spookt bij levenden lijve*. Onpersoonlijk: *het spookt er*, er komt een spook te voorschijn. Overdragt.: *het spookt er wederom tusschen man en vrouw*, zij kijven en razen weder. *Het begon op zee te spoken*, het werd slecht weer. Bij nacht ronddwalen: *hij spookt des nachts door het gansche huis*. Van hier *gespoek, spoker, spokerij, spooksel*, al wat spookt; evenveel welk spook.

Spoken, vries. *spookje*, zw. *spôka*, neders. *spöken*, hoogd. *spüken, spuken*, en *spuchen*, komt van *spook*.

SPON, *spun*, z. n., v., *der*, of *van de spon*; meerv. *sponnen*. De stop, waarmede het gat gesloten wordt, hetwelk men midden in een vat vindt, en door hetwelk men hetzelfde vult: *sluit de spon genoegzaam in het spongat? Ook wel eens het gat zelf, waarin de spon sluit: het werkt als nieuwe wijn, die tot de spon uitbarst*. [Vond.] In het krijgswezen, de stop van den mond van een stuk geschut.

Spon of *spun*, Kil. *spunt, spont*, en *spongie*, anders ook *spond*, hoogd. *Spund*, opperd. *pundt*, fr. *bondon*, ital. *bondone*, middel-eeuw. lat. *bondonus*, boh. *sspunt*, pool. *szpunt*, is van eenen onzekeren oorsprong.

SPONDE, z. n., v., *der*, of *van de sponde*; meerv. *sponden*. Eigenlijk, even als *spinde* en *spint*, eene ruimte, die iets bevatten kan. In het gebruik, een beddestel, en bijzonderlijk deszelfs voorkant: *knielende tegens de sponde van zijn bedt*. [Hooft.] *De Koningin was op de goude sponde aangezeten*. [Vond.] *In den hoek van het bedde, ende op de sponde van de koetse*. [Bijhelv.] Zamenst.: *bedsponde*.

Sponde, hoogd. *Sponde*, ital. en middel-eeuw. lat. *sponda*, is naauw verwant aan *spinde* en *spint*.

SPONGIE, zie *spons*.

SPONNING, z. n., v., *der*, of *van de sponning*; meerv. *sponningen*. Eene groeve, waarin iets sluit; bijzonder, de groeve, in de duigen van een vat, waarin deszelfs bodem sluit: *het vat is aan de sponning geheel vergaan*. Dit woord schijnt verwant aan het hoogd. *Spund*, ital. *sponda*, een rand, en *spunden*, voegen, in den zin, waarin onze timmerlieden het bezigen.

SPONS, z. n., v., *der*, of *van de spons*; meerv. *sponsen*. Verkleinw. *sponsje*. Anders ook

spongia. Een voortbrengsel der natuur, dat nog geacht wordt, tot het dierenrijk te behooren, hoc veel overeenkomst hetzelfde ook met de mossen, en andere onderdeelen van het plantenrijk, hebben moge: *hij hadt het reeds met de spons uitgewischt. Ende sij vulden een spongie met edick.* [Bijbelv.] Voorts, ook eene doorgestokene teekening op papier, of parkement; en bij Kil. eene *duijge van 't rat*, eene spons. Van hier *sponsachtig*, *bol en voos*; *sponsen*, enz. Zamenstell.: *sponsgezel*, *sponssteen*, enz. *Bladspons*, *meerspons*, *rivierspons*, *stok-spons*, *traltiespons*, *winkelspons*, enz.

Spons, of *spongie*, eng. *spunge*, fr. *éponge*, ital. *spongia* en *spogna*, sp., lat. *spongia*, gr. *σπόνγη*, is een zeer oud woord van eenen onzekeren oorsprong.

SPONSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sponste, heb gesponst*. Eene doorgestokene teekening met fijn gestootene houtskool wrijven, om haar op iets anders over te brengen. In het fr. *poncer*. Van *spons*.

SPONTURF, z. n., v., der, of van de *sponturf*; meerv. *sponturven*. Van *turf* en *spon*, dat hier evenveel als *spaan* schijnt aan te duiden. *Turf*, die in kleine brokken afgedeeld is.

SPOOK, z. n., o., des *spooks*, of van het *spook*; meerv. *spoken*. Verkleinw. *spookje*. Eene verschijnende schim: *wat spook of u vercaert, die veiligh zijt van schroom.* [Vond.] Voorts ook evenveel welke schrikbarende vertooning: *omcingelt van het spook der woende veltbacchanten.* [Vond.] En soortgelijk een gedruisch, als er bij eene spookvertooning veelal plaats grijpt: *hij maakt veel spoeks. Met groot spook.* [Hooft.] Van hier *spoken*, enz. Zamenstell.: *spookdier*, zeker slag van zoogdieren, wegens deszelfs vreedende gedaante dus genoemd; *spookverschijning*, enz. *Nachtspook*, *voorspook*, enz.

Spook, Kil. *spoocke*, hoogd. *Spuk*, neders. *spok*, zweed., *spok*, *spōka*, schijnt verwant aan het lat. *spectrum*, dat van *specere*, zien, afkomstig is.

SPOOR, z. n., v., der, of van de *spoor*; meerv. *sporen*. Een prikkel om een paard aan te sporen: *een paard de sporen geven*, het daarmede prikkelen. *Het dier luisterde niet naar de sporen. Maer sporen streng gegespt omstrengen hopmans hielen.* [Vond.] De prikkels achter aan de pooten van eenen haan. Overdragtelijk, al wat dient om aan te prikkelen: *met aanhoudende spore hen prikkeld als de mijn.* [Hooft.] *Neen, neen, all' wat ik nope en aenprick met de spoor.* [D. Deck.] Spreekw.: *het is eene hen met sporen*, het is een boosaardig vrouwspersoon. *Hij moet met harde sporen bereden worden.* Van hier *sporen*. Zamenstell.: *spoorhaan*, *spoorhen*, *spoormaker*, *spoorslag*, enz. *IJsspoor*, *ridderspoor*, enz.

Spoor, *spore*, ital., ijsl. ook *spore*, zweed. *sporre*, angels. *spora*, eng. *spur*, in de taal van wallis. *ijspardum*, fr. *éperon*, hoogd. *Sporn*, neders. *spaan*, epirot. *spori*, gr. *πείρον*, is naauw verwant aan *speer*, en schijnt eigenlijk iets scherps, evenveel welken prikkel, aan te duiden.

SPOOR, z. n., o., des *spoons*, of van het *spoor*; meerv. *sporen*. Verkleinw. *spootje*. Eigenlijk, evenveel welke indruk. In het gebruik, de indruk van den gang van eenig ding: *iemand op het spoor volgen. Wij ontdekten geen spoor van den haas. Rijd niet buiten het spoor.* De weg, langs welken er een doorgaand spoor loopt: *en licht mij voor op glibberige sporeen.* [L. D. S. P.] *Hij is het spoor bijster*, hij is van den regten weg afgedwaald, veelal in eenen figuurlijken zin, even als *buiten het spoor treden* voor de behoorlijke regelmaat te buiten gaan gebezigd wordt. En zoo wordt *spoor* dikwijls voor regelmaat gebruikt: *ontdek mij klaar het spoor van uw geboon.* [L. D. S. P.] *Die dit spoor onlangs begosten te leggen.* [Vond.] *Het heerlijke spoor der gerechtigheit.* [Vollenh.] *Buiten 't spoor der billijkheit.* [D. Deck.] Voorts beaantwoordt het ook wel eens aan *voorbeeld*: *zoo hij dat spoor volgde.* [Hooft.] Daarentegen is op het spoor van een ding geraken, daarvan iets bemerken, en beantwoordt *spoor* dikwijls aan *kenteeken*: *er zijn daarvan geene sporen meer voor handen. Men bemerkt daarin de sporen der goddelijke voorzienigheit.* Van hier *sporen*, *speuren*, enz. Zamenstell.: *spoorbijster*, *spoorloos*, *spoorloosheit*; *buitensporig*, *buitensporigheit*, *buitensporiglijk*, *rijspoor*, *scheidspoor*, *voetspoor*, *wagenspoor*, enz.

Spoor, Kil. *spore*, *speure*, Otfrid., Notk., Strijk., Willer., opperd., angels. *spor*, ijsl. *spör*, zweed. *spär*, is een noordsch woord van eenen onzekeren oorsprong.

SPOORBIJSTER, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *spoor* en *bijster*. Buiten het spoor, het spoor missende: *van gierigaerts, spoorbijster in hunn' loop.* [Poot.]

SPOORSLAG, z. n., m. Van *spoor* en *slag*. Eigenlijk een slag of steek met eene spoor: *hij gaf zijn paard spoorslag op spoorslag.* Overdragtelijk evenveel welke aanporring: *het is een prikkel en spoorslag tot deugd.* Van hier het bijw. *spoorstags*, onder gestadige spoorlagen, en daar deze een paard voort doen spoeden, snellijk: *hij reed spoorstags daar henen.*

SPOREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spoorde, heb gespoord.* Van *sporen* voorzien: *hij verscheen er gelaarsd en gespoord.* Voorts ook de *sporen* geven, met *sporen* aanprikkelen, welke beteekenis men mede in *aansporen* vindt. Van het vrouwelijke *spoor*.

SPOREN, *speuren*, bedr. w., gelijkvl. *Ik spoorde, heb gespoord*. Oulings vestigen: *wilt ghy u betrouwen daerop niet spoven*. [Const. der Min.] Zoo ook gaan, vertrekken: *spoort voortaan naer ander vrouwen*. [Const. der Min.] Navorschen, opzoeken, welke verouderde beteekenis het thans enkel in de samenstell.: *bespeuren, naspeuren, of nasporen, opsporen*, enz. heeft. Van hier bij Kil. *speurig, speurigh, speuringhe*, en de samenstell.: *speurhondt*.

Sporen, speuren, neders. *spören*, hoogd. *spüren*, oud opperd. *spuron*, angels. *spuran*, spjrian, ijsl. *spiria*, zweed. *spåra*, eng. *spere*, schot. *speer*, komt van het onzijd. *spoor*.

SPORRELIG, bijv. n. en bijw., *sporreliger, sporreligst*. Krakeelziek: *hij is altijd even sporrelig*. Zamenstell.: *tegensporrelig*. Dit woord komt eveneens van een verouderd werkw. *sporrelen*, als het volgende.

SPORRELING, z. n., v., *der, of van de sporreling*; meerv. *sporrelingen*. Verkleinw. *sporrelingje*. Krakeel: *er ontstond welhaast eene nieuwe sporreling*. Zamenstell.: *tegensporreling*.

SPORT, z. n., v., *der, of van de sport*; meerv. *sporten*. Verkleinw. *sportje*. De trede van eene ladder, ook de speek van eenen stoel: *het kind klimt bij de sporten van den stoel op*.

SPOT, z. n., v., *der, of van de spot*; meerv. *spoten*. In het eng. ook *spot*. Bij Kil. evenveel als *sput*, eene vlek. Van *spotten*, dat bij Kil. met *spatten* verwisseld wordt. Zie *spotten*.

SPOT, z. n., m., *des spots, of van den spot*; zonder meerv. De daad van spotten: *ten spot van al de wereld staan*. *Wij zijn het doelwit van den spot*. [L. D. S. P.] *Of Pharo blijft versieent en drijft met ons den spot*. [Vond.] *Dat niemand meer den spot met scepteren zal steken*. [D. Deck.] Een voorwerp van bespotting: *gij zult een ieder ten spot worden*.

Spot, hoogd., zw. *spott*, komt van *spotten*.

SPOTTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik spottede, heb gespot*. Eigenlijk, boerten, schertsen: *gij spot er mede*. Voorts, bijzonderlijk smadelijk schertsen: *met alle Godsdiensdienst spotten*. *Andere spottende seijden, sij zijn vol soeten wijns*. [Bijbelv.] Of derwijze, dat men zich zelven boven alle vrees voor de zaak, waarmede men spot, verheven toont: *spot met geenem vijand, hoe onvermogen hij ook schijne*. *Ik sal spotten, wanneer uwe vreesse komt*. [Bijbelv.] Van hier *gespot, spot, spotachtig, spotster, spottelijk, spotter, spotternij, spotterij, spottigh*, en *spottighlick* bij Kil. Zamenstell.: *spotboef, spotgedicht, spotgeest, spotgeld, spotlijster, spotmeeuw, spotprijis, spotrede, spotschrift, spotswijze, spotvogel, spotverck*, bij Kil.; *spotwoord*, enz. *Bespotten*, enz.

Spotten, hoogd., Notk. ook *spotten*, zweed. *spotta*, wordt gemeenlijk verwant geacht aan het zweed. *spotta*, spuwen, en kan des te ligter daaraan vermaagschapt schijnen, omdat het eng. *spot*, en *spotten* bij Kil., bevlecken aanduidt.

SPOTVOGEL, z. n., m. Van *spotten* en *vogel*. Anders *speekvogel* en *spotboef*. Iemand, die gaarne met alles boert en spot: *grooter spotvogel heb ik nimmer gezien*. Ook geeft men dezen naam wel eens aan de spreeuwen, zie *spreeuw*; en aan de zoogenoemde spotlijsters.

SPOUD, *spouw*, z. n., v., *der, of van de spoud*; meerv. *spouden*. Eene spleet, eene opspouding: *de bijl bleef in de spoud, of spouw, steken*. Van *spouden*, of *spouwen*.

SPOUDEN, *spouwen*, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik spoude, heb gespoud*. Splijten, spalten: *zij spoudt den visch van boven tot beneden*. *Warm brood spouden*. Onz.: *de wafel wil niet spouwen*. Van hier *spoud, of spouw, spouwertje*, een beschuitje, dat zich gemakkelijk spouden laat; *spouding, of spouwing*. Zamenstell.: *spouw-wafel*, die opengesponwen en van binnen met eene saus van boter en stroop bestreken wordt, anders stroopwafel. *Opspouden, opspouwen*.

Spouden, of spouwen, dat meest gebruikt wordt, is ten naauwste verwant aan *spalten* en *splijten*.

SPOUWEN, *opspouwen*, zie *spouden*.

SPOUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spouwde, heb gespouwd*. Evenveel als *spuwen*: *ick zal u uijt mijnen mont spouwen*. [Bijbelv.] Zie *spuwen*.

SPRAAK, z. n., v., *der, of van de spraak*; meerv. *spraken*. De daad van spreken; zoo als taal de daad van talen is; en dus, eigenlijk, het geven van geluid; maar in het gebruik de voortbrenging van allerlei gergelde, en door eene verschillende beweging van keel, tong, lippen en tanden, gewijzigde, klanken, en daaruit gevormde woorden door middel van welke men zijne gewaarwordingen, denkbeelden, enz. aan anderen mededeelt: *waarom blijft de orang-oetang zonder spraak, zoo hij tot het menschelijk geslacht behoort?* Het vermogen, om te spreken: *hij heeft zijne spraak al verloren*. *De schrik benam haar alle spraak*. *Buiten spraak liggen*. *Een bal, of tongschroef van hout, sluit hun de spraak*. [Hooft.] De bijzondere wijze, waarop iemand spreekt: *hij is zwaar van spraak*. *Hare spraak was allervriendelijkst*. Met opzigt tot iemands bijzonderen tongval: *waerlick gij zijt ook van die, want oock uwe sprake maect u openbaer*. [Bijbelv.] Met opzigt tot de taal, waarin iemand spreekt: *wat onze spraek belangt*. [Vond.] *De gantsche aerde was van eenerleij sprake, ende eenerleij woorden*. [Bijbelv.] Hier beteekent *spraak* even hetzelfde, als

taal, of eene hoeveelheid van bijeen voegende en gevoegd wordende woorden, door middel van welke de menschen hunne gewaarwordingen, denkbeelden, enz. aan elkanderen onderling mededeelen: maar in *beeldspraak* beteekent *spraak* eene hoeveelheid van beelden, waarvan men zich wel eens ten zelfden einde bedient. Voorts bezigt men de uitdrukkingen van *spraak*, of *taal*, *der gebaren*, *der oogen*, *der vingeren*, enz. En men kent aan levenlooze, ja aan denkbeeldige, dingen ook wel eens eene *spraak* toe, als men van *de spraak der natuur*, of van *die der liefde*, enz. gewaagt. Overigens is *spraak* meermaalen hetgene er gesproken wordt, iemands gezegden: *leert door zijne kunst u Vondels spraak verstaen*. [Vond.] *De spraak gaat*, het wordt algemeen gezegd: *de spraak ging*, *dat hij dood was*. *Spraak houden*, een mondgesprek aanvangen: *doe bad hij, dat men spraeck houden woude*. [V. Hass.] In denzelfden zin komt *sprake maken* en *sprake nemen* voor bij M. Stok.; en *datun eine spracha*, is bij Otfrid., hielden een mondgesprek. Eindelijk werd *spraak*, even als *taal*, oulings gebezigd voor een volk, dat eene bijzondere taal spreekt: *geene sprake, noch geene woorden, zijnder, daer hare stemme niet en worde gehoord*. [Bijbelv.] Van hier *spraakzaam*, *sprakeloos*, enz. Zamenstell.: *spraakgebruik*, *spraakkundig*, *spraakkunst*, *spraakmeester*, *spraakregt*, bij Oud., *spraaktoon*, *spraakvermogen*. *Beeldspraak*, *Godspraak*, *grootspraak*, *inspraak*, *lofspraak*, *moederspraak*, *morgenspraak*, *naspraak*, *opspreek*, *ruggespraak*, *tegenspraak*, *uitspraak*, *voorspraak*, *zamenspraak*, enz.

Spraak, Kil. *spraecke*, neders. *sprík*, *sprake*, zweed. *sprák*, hoogd. *Sprache*, Otfrid. *spracha*, Tatian. *spraha*, Kero. *sprahhi*, komt van spreken.

SPRAAKGEBRUIK, z. n., o. Van *spraak* en *gebruik*. Hetgene in eene *spraak*, of taal, gebruikelijk is: *het spraakgebruik onzer taal*.

SPRAAKKUNDIG, zie *taalkundig*.

SPRAAKKUNST, z. n., v., *der*, of *van de spraak-kunst*; meerv. *spraakkunsten*. Van *spraak* en *kunst*. De kunst, om eene *spraak*, of taal, wel, en naar behooren, te spreken: *hij geeft onderwijs in de spraakkunst*. Eene verzameling van taalregels, waarin op eene grondige en beredeneerde wijze aangeleerd wordt, hoe men zijne gedachten, in deze of gene bijzondere taal, telkens juist en wel uiten, en aan anderen mededeelen, kan, of hoe men de daartoe vereischte woorden vormen, verhuigen, en zamenvoegen, moet. *De Hollandsche spraakkunst* is eene verzameling van taalregels voor het Hollandsch. *De Engelsche spraakkunst*, soortgelijk eene verzameling voor het Engelsch. Zamenstell.: *spraakkunstenaar*.

SPRAAKTOON, z. n., m. Van *spraak* en *toon*. De meerdere nadruk, die aan deze of gene bijzondere lettergreep van een woord gegeven worden moet: *de spraaktoon valt, of rust, in bevel, op de laatste, en in gevel op de eerste lettergreep*. Anders klemtoon.

SPRAAKZAAM, bijv. n. en bijw., *spraakzamer*, *spraakzaamst*. Van *spraak* en *zaam*. Volgens Kil. oulings ook *spreckbaerigh*. Genegen, om met anderen over voorkomende zaken te spreken: *hij is altijd even spraakzaam en handelbaar*. Van hier *spraakzaamheid*.

SPRAKeloos, bijv. n. en bijw., *sprakelooszer*, *sprakeloost*. Van het spraakvermogen ontbloot: *de kranke ligt sprakeloos*. Als bijw., zonder *spraak*: *zij zat hem sprakeloos aan te kijken*. Van hier *sprakeloosheid*.

SPRANK, z. n., v., *der*, of *van de sprank*; meerv. *spranken*. Verkleinw. *sprankje*. Eene vonk: *er is geen sprankje vuur aan den haard*. Van hier *sprankel*, bij Kil. ook *sprencel*, en genoegzaam even hetzelfde beteekenende. Oulings ook *spark*. Zie *sparkelen*.

SPRANKEL, zie *sprank*.

SPRANKELen, zie *sparkelen*.

SPREE, z. n., v., *der*, of *van de spree*; zonder meerv. De eigennaam van eene rivier, waaraan Berlijn gelegen is: *aen d'oevers van de Spree*. [Vond.]

SPREE, zie *spret*.

SPREEKAMER, enz., zie *spreken*.

SPREEKWOORD, z. n., o. Van *spreken* en *woord*. Een beknopt figuurlijk gezegde, hetwelk een ieder in den mond heeft, en daarin van *spreuk* verschilt, dat hieronder slechts een beknopt gezegde, dat letterlijk opgevat worden moet, begrepen is: *gij sult sonder twijfel tot mij dit spreekwoort seggen: Medicijnmeester geneest u selven*. [Bijbelv.] Voorts is *spreekwoord* ook wel eens een relletje: *hij heeft mij tot een spreekwoort der volckeren gestelt*. [Bijbelv.] Van hier *spreekwoordelijk*, aan een *spreekwoord* gelijkende: *hij hangt de huik naar den wind, is een spreekwoordelijk gezegde*.

Spreekwoord, hoogd. *Sprichwört*, luidt door eene letterlijke vertaling van het lat. *proverbium*, in het eng. *byword*, angels. *biword*, Otfrid. *biwort*.

SPREEUW, wordt wel eens in plaats van *sprouw*, of *spruw*, gebezigd; en is bij Kil. evenveel, als *sprewer*, *sprouwer*, kaf. Notk. *spruwer*, Otfrid. *spru*, hoogd. *Spreu*, en *Spreuer*, meerv.

SPREEUW, z. n., m., *des spreeuws*, of *van den spreeuw*; meerv. *spreeuwen*. Verkleinw. *spreeuwotje*. Een bekend slag van vogelen, lat. *sturnus*, portug. *sturnio*, sp. *estornio*, fr. *étourneau*, hoogd. *Staar*, eng. *stare* en *starling*, vries. *starring* en *protter*, maar in het duitsch ook wel eens *Sprewe*, *Sprehe*, en *Spreche*, genoemd: *de spreeuwen werden oudtijds voor een lekker beetje gehouden*. Daar

nu deze vogels niet slechts de menschelijke spraak nabaauwen, maar ook den menschelijken lach op eenen spottenden toon nabootsen, geeft men hun wel eens den naam van *spotvogel*, en bestempelt men iemand, die den spotvogel uithangt, wederkeerig met den naam van *spreeuw*: *welk een spreeuw is dat!* Van hier *spreeuwen*, spotten. Zamenstell.: *spreeuwbezie*, *spreeuwbezienboom*.

SPREEUWEN, zie *spreeuw*.

SPREI, z. n., v., der, of van de *sprei*; meerv. *spreijen*. Anders *spree*. Een deken, een dekkleed: *over het bed lag eene kostelijke spreij*. *Het zwanendons bespreit met geborduurde spreij*. [Vond.] *Bevloeit de gansche spreij*. [Hooft.] Zamenstell.: *spreivisch*, anders *leer-risch*, lat. *stromateus*. *Beddesprei*, *tafelsprei*. Van *spreiden*.

SPREIDEN, *spreijen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik spreidde, heb gespreid*. Uiteen vouwen en vlak nederleggen: *een tapijt over den vloer spreiden*. *Om de vreugdekoets te spreiden*. [Bilderd.] *Bevloeit de gansche spreij*. [Vond.] *Voorts spreien en bereien*. [Vond.] Voorts uitbreiden, verspreiden: *de zonne spreidt haren glans*. *Dat over mij uw vriendlijk aangezicht zijn' glansen spreij*. [L. D. S. P.] En effenen, banen: *door deze gunste spreit zij voor me 't pad van vriendschap bij mijn heere*. [F. V. Hoogstr.] Van hier *sprei*, *spree*. Zamenstell.: *bespreiden*, *onderspreiden*, enz. *Spreiden*, *spreijen*, neders. *spreien*, *spreen*, *spreiden*, angels. *spreidan*, eng. *spread*, zweed. *sprida*, hoogd. *spreiten*, schijnt verwant aan *breiden*, van waar *uitbreiden*.

SPREKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sprak, heb gesproken*. Eigenlijk, geluid geven, klinken, waarvoor het oulings in het hoogd. gebezigd werd. In het gebruik, zijne gewaarwordingen, denkbeelden, enz. door geregelde klanken, en daaruit gevormde woorden, te kennen geven: *het kind leert spreken*. *Er werd zachtjes gesproken*. Van dieren gesproken, een of meer woorden nabaauwen, klappen: *men kan den spreeuw gemakkelijk leeren spreken*. Zijne gewaarwordingen, denkbeelden, enz. op evenveel welke wijze te kennen geven: *wenckt met sijne oogen, spreekt met sijne voeten*. [Bijbelv.] *Spreekt met zijn penseelen*. [A. De Haan.] Ook worden levenlooze dingen gezegd te spreken, wanneer zij iets te kennen geven: *ghij beluistert wat mijn stomme wangen spreken*. [Six V. Chand.] *Het hart, dat uit serine spreekt*. [Gellert.] *Eene afbeelding spreekt*, wanneer zij wel gelijkt. Van hier *sprekend*: *dat kind gelijkt zijnen vader sprekend*. *Met iemand spreken*, is, eene zamenpraak met hem houden: *ik heb een woordje met u te spreken*. *Dat ick met u gesproken hebbe*. [Bijbelv.] *Tot iemand spreken*, hem

eenige woorden toevoegen: *voorder sprak de Heere tot Mose, zeggende*. [Bijbelv.] *Iets spreken* is evenveel, als iets zeggen, iets uiten: *het woord door u gesproken*. [L. D. S. P.] *Siet de dagen komen, spreekt de Heere*. [Bijbelv.] Somwijlen ook evenveel als iets aanbevelen, aanprijzen: *omdat gij eenen aftal gesproken hebt tegen den Heere*. [Bijbelv.] Voor iemand, of voor iets, spreken, is ten voordeele daarvan spreken: *de koningin sprak voor hem bij haren gemaat*. *Maer spreekt voor 't heiligh recht*. [Vond.] *Voor iemand goed spreken*, voor hem, of zijn gedrag borg worden; *iemand te na spreken*, zijnen goeden naam krenken. *Iemand naar den mond spreken*, hem vleijen; even als *spreken met den broode*, bij Kil. *Schoon spreken, op zijn schoonst spreken*, zich zelve, of zijne zaak, van den besten kant voorstellen. *Ter zake spreken, dingtaal spreken, mannetaal spreken*, beduidt, met klem van woorden spreken. *Het spreekt van zelf*, het loopt gereedelijk in het oog, en behoeft geen nader bewijs. *Wiens brood men eet, wiens woord men spreekt*, beduidt, men handhaaft het belang van hem, door wien men gevoed, of bezoldigd, wordt. *In iemands naam spreken*, is zoo spreken, als iemand zelf doen zou, zoo hij tegenwoordig ware. *Iemand zalig spreken, of hem vrij spreken*, is hem zalig, of vrij, verklaren. *Regt spreken*, is, eene regtzaak uitwijzen, of naar behooren spreken. *Kwaadspreken*, is, in tegenoverstelling van *lasteren*, wezenlijke verkeerdheden en misdrijven van anderen uitrompetten. *Kwelijk spreken*, zulks niet naar behooren doen. *In het openbaar spreken*, zulks tot eene vergadering doen. *Iemand spreken*, met hem in mondeling-sche onderhandeling geraken: *ik wenschte hem wel eens een oogenblik te spreken*. *Te spreken zijn*, aan anderen gelegenheid tot eenige zamenpraak geven: *hij is voor niemand te spreken*. *Ik ben te spreken, als een kind*, beduidt, in de gemeenzame verkeer, ik geef gaarne gelegenheid tot eenige zamenpraak. Voorts zegt men: *ik zal hem spreken*, voor: ik zal hem bestraffen, of tuchtigen. *Plat spreken*, gemeene volkstaal bezigen. *Latijn, fransch, engelsch*, enz. *spreken*, zijne gedachten in het latijn, fransch, engelsch, enz. uitdrukken. *Het hollandsch, hoogduitsch*, enz. *wel spreken*, zich daarin naar behooren uitdrukken. *Wapenkundig, jagtkundig*, enz. *spreken*, zich van bewoordingen bedienen, die aan de wapenkunde, de jagt, enz. eigen zijn. Van hier *besprek*, *gesprek*, *spraak*, enz. *Spreekachtig, spreekster, spreker, spreking, spreuk, sprookje*, enz. Zamenstell.: *spreekgestoelte, spreekkamer, spreekmanier, spreekplaats, spreekstoel, spreektralie, spreektrant, spreek-*

trompet, spreekwijze, spreekwoord, enz. Aanspreken, afspreken, bespreken, enz.

Spreken, hoogd. *sprechen*, Isid., Kero. *sprehhan*, angels. *sprecan*, zweed. *språka*, vries. *sprekje*, in zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd, en in zoo ver aan *breken* verwant, dat beide klanknabootsend zijn.

SPREKER, z. n., m., *des sprekers*, of *van den spreker*; meerv. *sprekers*. Al wie spreekt. Bijzonderlijk, een lid van het engelsche hoogerhuis en lagerhuis, die daar de plaats van voorzitter bekleedt: *de spreker van het huis der gemeenten*. Voorts noemt men iemand, die in evenveel welk gezelschap het hoogste woord voert, ook wel eens *den spreker van dat Parlement*. Van *spreken*.

SPRENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sprengde, heb gesprengd*. Eigenlijk, doen springen. Van hier is *zout op vleesch sprengen*, hetzelfde in enkele korreltjes daarop doen springen: *de helft des bloets sprengde hij op den altaer*. [Bijbelv.] Voorts plaatst men bij dit woord hetgene, waarop iets gesprengd wordt, ook wel eens in den vierden naamval, en zegt men: *vleesch sprengen*, het met zout bestrooijen. Eindelijk is *sprengen* verspreiden, bij Kil., en een *gerucht sprengen*, bij v. Hass. Van hier *gespreng*, *sprenger*, *sprenging*, *sprengel*, *sprengelen*, enz. Zamenstell.: *sprengbekken*, *sprengbloed*, *sprengkwispel*, *sprengvat*, *sprengvleesch*, *sprengwaedel*, hoogd. *Sprengwedel*, evenveel als *sprengkuust*, bij Kil.; *sprengwater*, enz. *Besprengen*, *opsprengen*, enz.

Sprengen, hoogd. ook *sprengen*, Kero., angels. *sprengan*, zweed. *sprenga*, is een zeer oud woord, verwant aan *springen*.

SPRENKEL, zie *sprankel*.

SPRENKEL, z. n., v., *der*, of *van de sprengel*; meerv. *sprengelen*, of *sprengels*. Verkleinw. *sprengeltje*. Anders *sprengel*, en bij Kil. *sprinkel*, een vlekje van iets, dat ergens op gesprengd is: *misverft met sprengklen bloets*. [Vond.] Van *sprengen*.

SPRENKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sprengelde, heb gesprengeld*. Bij Kil. ook *sprinkelen*, en *sprengelen*. Met sprengelen bespatten: *dat boek is op snee gesprengeld*. *De gesprengelde en gepeekte boeken*. [Bijbelv.] Van hier *gesprengel*, *sprengeling*, bij Kil. *sprinkeligh*, enz. Zamenstell.: *sprengelpot*, bij Kil.; *sprengelvat*, enz. *Besprengelen*, enz. Van *sprengel* en *sprengen*.

SPRENKELSPRANKEL, zie *springkever*.

SPREUK, z. n., v., *der*, of *van de spreuk*; meerv. *spreuken*. Verkleinw. *spreukje*. Eigenlijk al wat gesproken wordt. In het gebruik een kort en nadrukkelijk gezegde, dat niet figuurlijk is, zoo als een spreekwoord, maar letterlijk opgevat worden moet; *hij sprack drie duisent spreuken*. [Bijbelv.] *Spreuken, die wel diep in hart en ooren klonken*. [Poot.]

Gedenkende aan deze lang geslede spreuk. [Vond.] Van *hierspreukachtig*, *spreukmatig*. Zamenstell.: *spreukenboek*, *spreukrijk*, *spreukenschrijver*, *spreukschrijver*, enz. *Bijbelspreuk*, *leenspreuk*, *leerspreuk*, *magtspreuk*, *puntspreuk*, *trapspreuk*, *wonderspreuk*, *zinspreuk*, enz.

Spreuk, hoogd. *Spruch*, neders. *sproke*, *spröke*, is naauw verwant aan *sprookje*, en komt van *spreken*.

SPRIET, z. n., m., *des spriets*, of *van den spriet*; meerv. *sprieten*. Verkleinw. *sprietje*. Eigenlijk, evenveel, als *spruit*. In het gebruik, menigerlei slag van stangen, zoo als eene van voren gespitste, of met een puntig ijzer gewapende, slang, waarvan men zich op de zwijnenjagt, enz. bedient: *vang het wilde zwijn op uwen spriet*. *En gaf den spriet der schiltknapijne*. [Vond.] Eene stang, die met het ondereinde tegen den mast van een schip steunt, en dient, om het zeil uit te spannen: *het zeil vondt Ikarus, en Dedalus den spriet*. [Vond.] En, dewijl deze veelal gevorkt is, het bovenste der wederzijdsche dijen, dat als het ware eene vork vormt. Voorts ook eene stang, die van den voorsteven van een schip vooruitsteekt; en, overdragtelijk, de vezelen, die uit den kop der insekten uitsteken, anders *voelers*, en *voelhorens*, genoemd. Van hier *sprietelen* vorkswijze vaneen scheiden, vaneen spreiden, bij Kil. Zamenstell.: *sprietboom*, bij Kil. *sprietoogen*, *sprietstraat*, bij Kil. *sprietweg*, een tweesprong, enz. *Boegspriet*, *jagtspriet*, *zwijspriet*, enz.

Spriet, hoogd. *Spriet*, eng. *sprit*, angels. *spreota*, zweed. *spröte*, is naauw verwant aan *spruit*, en komt van *spriseszen*, in het hoogd. evenveel als *spruiten*. Zie *spruiten*. SPRIETOOGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik sprietoogde, heb gesprietoogd*. Bij Kil. ook *sprieteloogen*. Van *spriet* en *oog*. Zijn gezigt door al te scherp kijken, derwijze verblinden, dat de oogstralen als gevorkt worden, en men twee voor een zie: *'k stae en sprietoogh van het kijken*. [Westerb.]

SPRING, z. n., m., *des springs*, of *van den spring*; meerv. *springen*. De daad van springen, en, in het gebruik, evenveel welke sprong en slag van water: *van onder door den spring der baren uitgehold*. [Vond.] Bij Kil. bijzonderlijk, eene springbron, anders *sprinck*, *springende water*, en *spronck*. In het hoogd. en eng. ook *spring*. Of een *springvloed*, eng. *spring* en *springtime*. Overdragtelijk, ook de oorsprong van eenig ding, eng. *spring*. Van *springen*.

SPRING, z. n., m., *des springs*, of *van den spring*; meerv. *springen*. Soortgelijk een werktuig, als waarin men mollen vangt, en dat door zijn opspringen eenen strik aanhaalt, waarin een of ander dier bekneld wordt: *houten*

- springen opzetten, om vogels te vangen.* Figuurlijk : *om den spring des oorelogs t'ontgaen.* [Vond.] *Den spring, waar onder 't was gemeent mijn vijandt te beknellen.* [Hoofl.] In het eng. *spring*, hoogd. *Sprenkel*. Bij Kil. is *springhel, springael, sprinckgael*, en *springhael*, een krijgswerktuig, in het lat. *balista, catapulta*. Van *springen*.
- SPRINGEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik sprong, heb of ben gesprongen.* Zich schielijk over de tusschenruimte tusschen de eene plaats en de andere, en zonder aanroering van die tusschenruimte, heen bewegen: *wij sprongen er over heen. Hij sprong van den wal in de gracht.* Zich met eene schichtige beweging van de plaats, om hoog verheffen, huppelen: *houd eens op van dansen en springen. Daar zij als eenhoornen springen.* [L. D. S. P.] Van levenlooze dingen, snellijk om hoog gedreven, of van zijne plaats verwijderd, worden: *het water springt tien roeten hoog. Er sprong een stuk van den steen in het venster.* Bersten: *hare armen zijn van de koude gesprongen. De glazen sprongen van de hitte. Er springt een stuk geschut, een schep, enz. Een gesprongen, twee gezonken.* [Vond.] *Induigen springen.* Figuurlijk, bankbreukig worden: *er is wederom een voornaam kantoort gesprongen. Die man kan het niet houden, hij moet springen.* Hengsten, en andere beesten, laten *springen*, is, hen laten paren. Zijnen knecht *doen springen*, hem tot eene vlugge bediening dringen. *Rond springen*, in het rond huppelen, dansen. *In het touwtje springen*, over een hoogswijze rond gedraaid wordend touw heen springen. *Voor iemand in de bogt springen*, is, zijne belangen met ijver bevorderen. *Van den os (hors) op den ezel springen*, ligtvaardig en ordeloos van het eene onderwerp tot het andere overstappen. *Van boosheid uit zijn vel springen*, in woede geraken. *Hij springt verder, dan zijn stok lang is*, hij onderneemt meer, dan hij volvoeren kan, hij verteert meer dan zijn inkomen duldt. *Over den kling springen*, omgebragt, in de pan gehakt, worden. Van hier *gespring, sprengen, sprenkel, sprenkelen, spring, springael*, bij Kil. *springer, springster, sprinkel*, bij Kil. *sprong*, enz. Zamenstell.: *springbron, springglas, springhengst, springkever, springkolf*, een groot springglas; *springkoorts*, eene koorts, die gestaag verspringt; *springkruid, springnet, springpoot, springstok, springtij, springloed, springvrucht, springvuur, springzaad, springzwam, stuijzwam*; *sprinkader, sprinkhaai, sprinkhaan*, enz. *Aanspringen, afspringen, achterspringen, bespringen, bijspringen, binnenspringen, buitenspringen, doorspringen, inspringen, naspringen, onderspringen, ontspringen, opspringen, overspringen,*
- tegenspringen, toespringen, tusschenspringen, uitspringen, verspringen, voorspringen, voortspringen, wegspringen*, enz.
- Springen*, hoogd. ook *springen*, Isid., Willer., angels. *springan*, eng. *spring*, zw. *springa*, sp. *brincar*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.
- SPRINGKEVER**, z. n., m., *des springkevers*, of *van den springkever*; meerv. *springkevers*. Van *springen* en *kever*. Anders *kniptor*. Bij Kil. *sprencel, sprencelspranckel* en *sprinckel*. Zeker slag van torren, dat geweldig springen kan: *men telt wel vierentwintig soorten van springkevers*.
- SPRINGKRUID**, z. n., o., *des springkruids*, of *van het springkruid*; zonder meerv. Van *springen*, en *kruid*. Een plantgewas, waarvan men voornamelijk twee soorten telt: *men bereidt uit het zaad van het springkruid zeer sterke purgeermiddelen*. En zeker slag van wolfsmelk, anders *spurgie*, eng. *spurge*, fr. *épurge*.
- SPRINKADER**, z. n., v. Van *springen* en *ader*. Eene welader, waaruit het water voortspringt, en het daaruit voortspringend water. Anders *springbron*. Bij Kil. *sprinck, sprinckborne*, enz.
- SPRINKHAAT**, z. n., m. Van *springen* en *haai*. Bij Kil. een haai, die zeer hoog uit het water opspringen kan.
- SPRINKHAAN**, z. n., m. Van *springen* en *haan*. Een bekend insect, van het geslacht der krekels, waarvan men intusschen wel zeven en dertig verscheidenheden telt: *zijn voedsel was sprinckhanen ende wilden honich*. [Bijbelv.] *De sprinkhaan en de kever kwamen*. [L. D. S. P.] *Bij wijten half verzaet van magren springhaen*. [Vond.] Zamenst.: *legersprinkhaen*, bij Vond.; *popsprinkhaan*, enz.
- SPRITS**, z. n., v., *der*, of *van de sprits*; meerv. *spritsen*. Zeker gebak, waarvan het deeg in gesmolten vet, of kokende boter, gespuut wordt. Van *spritsen*.
- SPRITSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik spritste, heb gesprits*. Spuiten, waaraan het in het hoogd. volkomen beantwoordt. Voorts, bijzonderlijk, vocht, of speeksel, derwijze uit den mond uitspuiten, dat het zich wijd en zijd verspreidt. Van hier *sprits*.
- Spritsen*, hoogd. *spritsen, sprützen*, neders. *sprutten*, zweed. *spruta*, ital. *spruzzare, sprizzare*, heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.
- SPROET**, z. n., v., *der*, of *van de sproet*; meerv. *sproeten*. Verkleinw. *sproetje*. Anders *sproetel*. Bij Kil. ook *sproetsel*. Zeker vlekje in het aangezicht: *haar gelaat is des zomers vol sproeten*. Van hier *sproetachtig, sproetelig, sproetig*. Zamenstell.: *zomersproet*, hoogd. *Sommersprosse*. Oulings was *sproet* ook een tak.
- SPROETEL**, zie *sproet*.

SPROKKEL, zie *sprokkelmaand*.

SPOKKELBLOEM, z. n., v. Zamengetrokken uit *sprokkelmaandbloem*. Van *sprokkelmaand* en *bloem*. Volgens Kil. zeker slag van narcissen, dat heel vroeg, en reeds in sprokkelmaand, bloeit.

SPROKKELMAAND, z. n., v., der, of van de sprokkelmaand; meerv. *sprokkelmaanden*. Door-

gaans leidt men dit woord af van *maand* en *sprokkel*, oulings, en thans nog in Gelderland, dor hout lezen; want *sprokkel* was oulings een afgebroken dor boomtakje, van *sprok*, of *spork*, bij Kil. bros, even als het hoogd. *Sprock*. Dus zou *sprokkelmaand* de maand zijn, waarin men dor hout, dat alsdan van allerlei geboonte afgesnoeid wordt, opleest en inzamelt. Kil. brengt het tot *spore*, of *speuren*, omdat men dan de koude nog bespeurt; ook ten Kate, maar om eene andere reden, namelijk, omdat men dan nog gewoon is het veld in de koude en de sneeuw na te sporen. Doch in de N. Bijdrag. wordt deze benaming afgeleid van de *spuralia*, zeker feest, hetwelk in deze maand onder het Duitsche heidendom plagt gevierd te worden, tot zuivering en heiliging van menschen en vee; even als *februarius* bij de Latijnen afstamt van *februa*, *festum lustrale*, waarvan *februare*, *lustrare*; naardien men in deze maand zulke zuiveringsfeest vierde. Bij Kil. ook *sporkelmaend*, *sporkelle*, en *sprockelle*. In het lat. *Februarius*.

SPRONG, z. n., m., des *sprongs*, of van den *sprong*; meerv. *sprongen*. Verkleinw. *sprongetje* en *sprongje*. De daad van springen: *hij redde zich door middel van eenen sprong*. Met *eenen luchtigen sprong*. [Vond.] Overdragtelijk zijn *kromme sprongen* buitensporigheden: *hij zal geene verdere kromme sprongen maken*. *Eenen grooten sprong doen* beteekent eensklaps uit eenen lagen staat tot eenen hoogen geraken. Voorts is *sprong* dikwijls een sterke voortgang: *de beroerten namen eenen ijsselijken sprong*. [Hooft.] Of iets vreemds: *gij zult daar eenen sprong zien*. In de zangkunst en muziek is het de overgang van den eenen toon tot eenen anderen, waarbij men tusschentoonen overspringt. In een geschrift is een *sprong* een plotselingsche overgang van het eene onderwerp tot een ander, dat daarmee niet naauw zamenhangt. *De natuur doet geenen sprong*, beduidt, alle natuurlijke veranderingen en overgangen geschieden traspwijze. *Op den sprong staan*, gereed zijn, om dit of dat te ondernemen. In de zamenstell. *hazensprong* is *sprong* zeker beentje uit eenen hazenpool, hetwelk voor het dier van veel gebruik is in het springen. In *tweesprong*, *driesprong*, enz. beteekent dit woord eenen barst, eene scheiding in den

weg. De overige zamenstell. zijn: *bokkensprong*, *driesprong*, *kattensprong*, *laddersprong*, *luchtsprong*, *tweesprong*, *viersprong*, enz. Van *springen*.

SPROOKJE, z. n., o., des *sprookjes*, of van het *sprookje*; meerv. *sprookjes*. Eigenlijk een verkleinw. van *sproke*, dat bij Kil. met *spreuke* verwisseld wordt. In het gebruik, een fabelachtig vertellingje: *het sprookje van het roode kousje*. Het stamwoord is *spreken*.

SPROT, z. n., v., der, of van de *sprot*; meerv. *sprotten*. Verkleinw. *sprotje*. Dezen naam, die Kil. met *spruit* verwisselt, geeft men aan jonge haringen en elflen, en aan een klein vischje van het geslacht der haringen, dat in het fr. den naam van *sardine* voert. In het deen. en zweed. ook *sprot*, hoogd. *Sprotte*, eng. *sprat*, bij Linnaeus *clupea sprattus*.

SPROUW, z. n., v., der, of van de *sprouw*; zonder meerv. Anders *schuil*, *spreeuw*, en *spruw*. Kleine witte zweertjes, in den mond en de keel van jonggeborene kinderen en doodkranke menschen: *zijn mond is van binnen geheel met sprouw bezet*.

SPRUGTEL, z. n., m., des *sprugtels*, of van den *sprugtel*; meerv. *sprugtels*. Volgens Halma, een tak, of arm, van eene rivier: *de Waal is een sprugtel van den Rijnstroom*.

SPRUIT, z. n., v., der, of van de *spruit*; meerv. *spruiten*. Verkleinw. *spruitje*. Een jong voortspruitend deel van een plantgewas: *ik zie de spruiten reeds boven den grond*. En van eenen boom: *dat boompje begint spruiten te schieten*. Overdragtelijk, een kind: *de vorstelijke spruiten*. Ook zagen de volken *Ismarus*, een edelmoedige *spruit*. [Vond.] *Dat ick den David eene rechtvaardige spruijte sal verwecken*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *spruijtgroere*, bij Kil. *Boomspruit*, *koolspruit*, enz.

Spruit, hoogd. *Sprosse*, neders. *sprotte*, *sprate*, *spratel*, angels. *sprauto*, eng. *sprout*, komt van *spruiten*.

SPRUITEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sproot, ben gesproten*. Eigenlijk, zich om hoog verheffen, in welke beteekenis het bij Kil. voorkomt. Voorts, uit een gezaaid kiempje, een plantgewas, of eenen boom, te voorschijn komen: *er spruiten kleine grashalmpjes uit die zaadjes*. *Die bloem is uit die andere gesproten*. Overdragtelijk, van kinderen, voortkomen, afstammen: *van koninklijk bloed gesproten*. *Uit welck een boom dees krijgstelgh is gesproten*. [Vond.] Van evenveel welke dingen, ontstaan: *de penningen uit den verkoop van dat huis spruitende*. *De moeyte en spruyt niet uyt der aerde*. [Bijbelv.] Somwijlen wordt dit woord ook wel eens meer bedrijvend, en beteekent het spruiten voortbrengen, terwijl men daarbij het hulpwoord *hebben* bezigt:

die kool heeft nog niet gesproten. De boomen beginnen reeds te spruiten. Van hier *spruit*, *spruiting*, *spruitsel*. Zamenstell.: *spruitgevas*, *spruitkool*, enz. *Ontspruiten*, *uitspruiten*, *voortspruiten*, enz.

Spruiten, hoogd. *sprossen*, *srieszen*, angels. *sprjttan*, neders. *spruten*, *sprotten*, ijsl. *sprotta*, eng. *sprout*, sp. *brotar*, is misschien verwant aan het zweed. *spritta*, springen.

SPROW, zie *sprouw*.

SPUGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik spooq*, heb *gespogen*. Allerlei dingen uit den mond opgeven, en met eenig geweld uitwerpen: *hij spooq den laauwen drank weder in het glas*. Onzijdig is het in het spreekwoord: *spugende kinderen*, *dijende kinderen*, kinderen, die gestadig zog uit den mond opgeven, groeiend doorgaans voorspoedig. Intuschen beteekent het zoo onzijdig doorgaans speeksel uitwerpen: *kunt gij niet rooken zonder gestaag te spugen? Doe spogen sij in sijn aengesichte*. [Bijbelv.] Van hier, of van het oude *spogen*, dat het eigenlijke stamwoord van *spooq* en *gespogen* schijnt, *spog*. Zamenstell.: *bespugen*, *inspugen*, enz.

Spugen, hoogd. *spuchen*, *spucken*, *spüten*, *speien*, en *spöwen*, neders. *spijen*, vries. *spuijen*, angels. *spiccan*, *spittan*, *spactan*, en *spactan*, gr. $\sigma\pi\tau\tau\omega$, $\pi\lambda\omega\omega$ en $\sigma\pi\epsilon\omega$, lat. *spuere* en *sputare*, eng. *spit*, *spew*, *spue*, en *spawl*, ijsl. *spija*, zweed. *spij*, en *spotta*, Kero. *spian*, Olfred. *spean*, *spiccan*, Ulphil. *spiccan*, Kil. *spouwen*, *spijen*, *spijghen* en *spicken*, is evenveel, als *spouwen*, en *spuwen*, en als het oude *speken*, van waar *spekel*, en *speeksel*; en al deze woorden zijn hunne beteekenis aan hunnen klank verschuldigd. In Noordholland zegt men nog *spijen*, waarvan, als de jonge kinderen veel overgeven: *spijers zijn bedijers*.

SPUI, z. n., o., van het *spui*; meerv. *spuijen*. Bij Kil. *spuije*, *spije*, *sluijse*. Eene waterkeering, die met een schof gesloten wordt, en, wanneer men dat schof opligt, water spuit, op spuit: *het water wordt er door middel van een spui ververscht*. In den Haag eene gracht, welke aan een spui uitkomt: *het spuy bromt vol zwaenen*. [Vond.] Dit woord komt van het volgende.

SPUIEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik spuide*, heb *gespuid*. Eigenlijk, en in Vriesland nog hedendaags, *spuwen*. Maar in het algemeene gebruik, water door een spui doen stroomen. Van hier *spui*, en denkelijk ook het volgende.

SPUIT, z. n., v., der, of van de *spuit*; meerv. *spuiten*. Verkleinw. *spuitje*. Een werktuig, om water, of ander vocht, door middel van eene drukking, in eene lange straal, op eenen verren afstand te doen vloeijen: *de spuiten werden, twee eeuwen voor onze jaartelling, te Alexandria uitgevonden*. Van hier *spuiten*.

Zamenstell.: *spuitenhuis*, *spuitgasten*, *spuitpijp*, *spuitslang*, *spuitworm*, enz. *Brandspuit*, *glazenspuit*, *klisterspuit*, enz.

SPUITEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik spoot*, heb *gespoten*. Water, of ander vocht, in eene lange straal, op eenen verren afstand brengen: *men spoot oulings brandende Naptha op vijandelijk oorlogstuig*, *schepen*, enz. *Daar moet nog meer water gespoten worden*. Onzijdiglijk, bezigt men dit woord wegens vocht, dat derwijze ergens uitschiet, als of het er uit gespoten wierd: *het bloed spoot uit de wonde in mijn aangezicht*. Van hier *gespuit*, *spuiter*, *spuiting*, enz. Zamenstell.: *spuitmiddel*, *spuutschich*, enz. *Bespuiten*, *doorspuiten*, *inspuiten*, *onderspuiten*, *opspuiten*, *overspuiten*, *tegenspuiten*, *tusschen-spuiten*, *wegspuiten*, enz. Van *spuit*.

SPUITVISCH, z. n., m. Van *spuit* en *visch*. Een dier van het geslacht der zeekatten, anders *inktvisch* genoemd, omdat het zeker zwart vocht van zich spuit.

SPUITWORM, z. n., m. Van *spuit* en *worm*. Zeker slag van wormen, welker lijf de gestalte van eene spuit heeft.

SPUL, zie *spel*.

SPULKSCH, bijv. n., *spulkscher*, *spulkschst*. Bij Kil. *spulcks*. Oulings evenveel als *speultsch* of *speelsch*: *spulcks*, *ritsich*, oft *hittich*, *zijn*. [V. Hass.] Maar 't *spulksche* beest wou 't *hekke* niet *verschoonen*. [Six. v. Ch.]

SPURGIE, zie *springkruid*.

SPURRIE, Kil. *spurrie*, *sporie*, *speurie*, z. n., v., der, of van de *spurrie*; zonder meerv. Een plantengeslacht, dat vijf soorten bevat: *knoopige spurrie*, *lorkachtige spurrie*. Zamenstell.: *spurrieboter*, bij Kil. *sporiebater*, die in den herfst valt, wanneer de beesten veel *spurrie* plegen te eten.

SPUWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik spuude*, heb *gespuud*. Hetzelfde als *spugen*, allerlei dingen uit den mond opgeven, en met eenig geweld uitwerpen: *bloed spuwen*. *Barcochab begoochelde de Joden door vuur te spuwen*. Zonder bijvoeging van het voorwerp, of onzijdiglijk, beteekent dit woord bijzonderlijk speeksel uitwerpen: *het gestadige spuwen zal u geweldig verzwakken*. Figuurlijk bezigt men dit woord ook wel eens wegens levenloze dingen, waaraan men eenen mond toeschrijft: *de Vesuvius begon op nieuw vuur te spuwen*. Van hier *spuwing*, enz. Zamenstell.: *spuwpotje*, enz. *Aanspuwen*, *bespuwen*, enz. Zie voorts *spugen*.

ST, een tusschenwerpsel, of veelmeer een enkel geluid, hetwelk zonder zelfklank uitgesproken wordt, en waarmede men in het gemeene leven stiltwijgen van anderen vordert, om hen naar iets te doen luisteren, enz.: *st! eens een oogenblik; ik heb u iets te zeggen. St! Hij komt!*

St, hoogd. en fr. ook *st*, neders. *tuss*,

tusse, deen. *d'uss*, (hetwelk intusschen mischien eigenlijk met ons *sus* overeenkomt, en meer vordert, dan een enkel stilzwijgen,) is niet zamengetrokken uit, of afgeknot van *stil*, zoo als eenigen willen, maar een oorspronkelijke klank, die ook in *stil*, *staan*, enz. dient, om rust en stilte aan te duiden, en wederom aan andere woorden de kracht van vastheid en stijfheid bijzet.

STA, zie *stade*.

STAADS, bij Kil. *staeds*, zie *steeds*.

STAAF, z. n., v., *der*, of *van de staaf*; meerv. *staven*. Verkleinw. *staafje*. Eigenlijk, even hetzelfde als *staf*, een stevig ligchaam, welks breedte en dikte, in vergelijking met deszelfs lengte, gering is. In het gebruik, vierkant gegotene, of gesmede stangen van goud of zilver, maar bijzonderlijk van ijzer, waaruit vervolgens wederom andere dingen gemaakt worden: *er liggen vele gouden en zilveren staven in de bank. Zij keeren de staaf met de tange.* [Vond.] Somwijlen ook andere metalen stangen, die niet wederom verwerkt worden: *de vensters waren met ijzeren staven bezet.* Even langwerpige stukken hout, waaruit menigerlei vaatwerk gemaakt wordt, en waaraan men anders den naam van *duigen* geeft: *de staven worden met hoepels vast ineen geklonken.* Van hier *staven*, enz. Zamenstell.: *boekstaaf*, enz. *Staafgoud*, *staafhout*, *staafijzer*, enz.

Staaft, bij Kil. *stave*, hoogd. *Stab*, is een noordsch woord, waarin het denkbeeld van stijfheid, hetwelk door den klank reeds eenigzins aangeduid wordt, het heerschende is. Zie verder *staf*.

STAAG, bijw., zonder trappen van vergrooting, zamengetrokken uit *stadij*, *gestadij*, en even hetzelfde beteekenende: *hij blijft staag aan zijn werk.* Van hier *staag aan*, *staagjes aan*, dat nu en dan in de beteekenis van zachtjes aan gebezigd wordt: *het scheepje zeilt staagjes aan.* Hooft heeft *staêge slaaf*. Het oorspronkelijke *gestadij* is wederom zamengetrokken uit *gestandig*, dat, even als *bestendig*, van *staan* afstamt. Zie intusschen *stadij*.

STAAG, zie *stag*.

STAAK, z. n., m., *des staaks*, of *van den staak*; meerv. *staken*. Verkleinw. *staakje*. Komt eigenlijk overeen met *stok*; maar beteekent in het gebruik een stuk houts, welks lengte de breedte en dikte verre overtreft, en hetwelk in den grond of elders overeinde geplant wordt, en hierin van eenen balk, eene lat, enz. verschilt: *zet eenen nieuwen staak bij dien wijngaard. Dat boompje is van zinnen staak losgerukt.* Bij de vellenbloeters en handschoenmakers is het een werktuig, waarvan zij zich bedienen, om het leer te rekken: *neem het leder maar van den staak.* Voorts wordt het ook wel eens wegens een

lang en dun hout, dat niet overeinde geplant wordt, gebezigd: *met een' gebranden staeck en knods.* [Vond.] Bij Hooft is het vrouwelijk: *als zij reeds aan de staack stonden.* Overdragtelijk geeft men den naam van *staak* aan eene bijzondere linie van een geslacht: *dat geslacht verdeelt zich in vijf staken.* Hierbij verbeeldt men zich den stamboom van zulk een geslacht het onderste boven gekeerd, met den wortel boven aan, zoo dat de takken aan den grond reiken, en als even zoo vele staken daarin geplant schijnen. Van hier *staken*, enz. *staket*, enz. Zamenstell.: *boonstaak*, *tuinstaak*, enz.

Staaft, bij Kil. *staeck*, eng. *stake*, angels. *staca*, middeleeuw. lat. *staca*, *estaqua*, oud fr. *estache*, *estace*, sp. *estaca*, ital. *staggio*, hoogd. *Staken*, is naauw verwant aan *stok*. Zie *stok*.

STAAL, z. n., o., *des staals*, of *van het staal*; meerv. *stalen*. Verkleinw. *staaltje*. Een klein deel van eenig ding, waarnaar men dat geheele ding beoordeelt, eene monsterproef: *brenge mij de stalen van uwe lakens en zijden stoffen.* Bij de lakenverwers een lapje, hetwelk men in de verfkuij doopt, om daaraan te zien, of de verf behoorlijk toebereid zij: *dit staal is nog niet hoog genoeg gekleurd.* Overdragtelijk, evenveel welk kenmerk van eenig onstoffelijk ding: *wil ik u eens een staaltje van zijn gedrag verhalen. Uit dit staal.* [Vond.] *Tot wat overmaat de steurnissen daar gestegen waren, zal dit staal uitwijzen.* [Hooft.] Een door en door slecht mensch: *dat is eerst een staal van een vrouwspersoon.* Van hier *stalen*, enz. Zamenstell.: *staalboek*, enz.; *zinstaal*, bij Hooft, evenveel als zinnebeeld: *speelende, op het zinstaal van den vuurslag, meende hij daarmede, dat,* enz.

Staal, hoogd. *Stahl*, is eigenlijk iets, dat men uitstalt, ten toon stelt, en stamt van *stellen*, of *stallen*, dat nog in ons *uitstallen*, en het fr. *étaler*, voorkomt, en bij Kil. ook *staelen* luidt. Zie dit *stallen*, en dat *stal*, waarvan *pedestal* afstamt.

STAAL, z. n., o., *des staals*, of *van het staal*; meerv. *stalen*. Gereinigd, verlijnd, verhard, en van vcerkracht voorzien, ijzer: *zijn rapier was van het beste staal. Frankrijk en Engeland wedijveren in de vervaardiging en bewerking van staal.* Een bijzonder slag van staal, in welken zin dit woord een meervoud en verkleinwoord heeft: *zijne stalen voldoen mij niet.* Menigerlei werktuig van staal, zoo als een vuurslag: *leen mij uw staal eens, om wat vuur te slaan.* Eene schaats: *hij wapent zijne voeten met staal, dat daaraan de plaats van vleugels bekleedt.* Een mes: *zij greep het scherpe staal, om zich — wat brood te snijden.* Eene naald: *tapijten, kunstig met het puntig staal be-*

werkt. Eene dagge: *die tusschen uen't staal, op uwen hals getogen, kloekhertig ingevlogen.* [D. Deck.] Allerlei belcedigend wapentuig: *het goud is zonder staal en ijzer slecht be-waert.* [Vond.] Het stift, waaraan de vleesch-houwers hunne messen wetten: *strijk uw mes wat aan het staal.* Spreekw.: *het staal wordt in het vuur gehard.* tegenstreving en rampen geven den mensch meer veerkracht. *Hij is van ijzer en staal,* hij is tegen alles gehard. *Het staal is er uit,* hij is alle veerkracht kwijt. *Zij heeft een voorhoofd van staal,* zij weet van verbleeken noch blozen. Van hier *staalachtig, stalen,* van *staal,* en *stalen,* werkw. Zamenstell.: *staal-ader,* eene harde streck in het ijzer; *staal-bruin, staalets, staalhamer, staalhard, staalhut, staalsmederij, staalvijsel, staal-water, staalwerk, staalwerker.*

Staal, hoogd. *Stahl,* neders. *staal,* opperd. *stahel, stachel,* eng. *steel,* angels., zweed., pool. *stal,* is verwant aan het zweed. *stel,* stijf, hard, boh. *stalost,* stijfheid, en *stalijs* standvastig; en hetzelfde denkbeeld van stijfheid, hardigheid, heerscht ook in het middeleeuw. lat. *acer,* sp. *azero,* ital. *acciaio,* fr. *acier,* die aan ons *staal* beantwoorden.

STAALBLIND, bijv. n., zonder trappen van ver-grooting. Met eene verblinding bezet, welke in het hoogd. *Augstal* heet: *dat paard is staalblind.* Bij Kil. *staelblind.* Stamt af van het gezegde *Augstal,* dat zamengesteldschijnt uit *Aug,* en *Stal,* of *Stel, Stelle,* een plaatsje, of vlekje, waarin de verblinding schuilt.

STAALDIEP, z. n. o., van het *staaldiep*; zonder meerv. Een water, hetwelk oudtijds van den Briel naar Maaslandsluis liep, denkelijk dus genoemd naar de *stalen,* of staken, door de visschers daarin uitgezet, om er hunne netten aan vast te maken, waaromtrent het in het groot *privilegie* van vrouw Maria is: *alle die stalen, die in den watere ende rivieren der voorsz. landen, om visschen te vangen, geset worden.* Dit *staal* is misschien hetzelfde als *steel,* vries. *stal.*

STAAN, onz. w., ongelijkvl. *Ik stond, heb ge-staan.* Dit woord heeft, van de stilte en rust, welke door deszelfs twee voorste letters reeds eenigzins aangeduid wordt, de oorspronke-lijke beteekenis van ophouden van voort-gaan: *sta, kavel! Het rijtuig staat. En siet niet achter u om, ende en staet niet op dese gantsche rlackte.* [Bijbelv.] In deze beteeken-is heeft het somwijlen den vierden naamval bij zich, als of het bedrijvend was: *iemand staan. De onzen stonden den vijand,* zij vloeden niet voor hem. Figuurlijk: *hij komt tot staan,* hij gaat niet meer op zijnen dwaalweg voort. Voorts, niet rijzen, noch dalen: *het water staat,* blijft op dezelfde hoogte. *De kwik schijnt in den barometer te staan.* Niet

meer ronddraaijen: *staat die molen ook al? Hoe lang heeft het uurwerk reeds gestaan? Onaangeroerd blijven: als dat eten langer staat, zal het al te koud worden, bederven. Hij laat zijn drankje staan. Laat het staan!* is in de gemeenzame verkeerung evenveel als: houd op van dit of dat te doen! Daaren-boven vereenigt *staan* met het denkbeeld van bewegingloosheid dikwijls ook nog in zich dat van eenen overeinde gerigten stand: *hij staat daar als een paal. Ende hij opsprin-gende stont.* [Bijbelv.] *Het staan valt mij lastig. Sta regt op uw lijf. Op zijne roeten, op zijn hoofd staan. Dat boek wil niet staan. Die stoel kan niet meer staan, hij heeft eenen poot verloren.* Voorts is *staan,* een bedrijf oefenen, waarbij zulk eene rigting vereischt wordt: *hoe lang heeft die Predikant daar reeds gestaan? Op schildwacht staan. Geva-der staan. In eenen winkel staan. Achter de toonbank staan. De legers staan tegen over elkanderen in het veld. In slagorde staan.* Ook wel eenvoudiglijk, zich ergens bevinden: *noch staet op den weg der sondaren.* [Bijbelv.] *Het staat daar in den hoek, in den winkel, in de kas,* enz. Van brood, vleesch, en an-dere dingen, die juist niet overeinde gerigt zijn, gesproken. Van de wereld zegt men, dat *zij staat,* zoo lang zij in stand blijft: *zoo lang de wereld staat.* Van een gebouw is het ook: *het staat,* wanneer het niet instort: *ik begrijp niet, hoe dat bouwvallig huis nog staat;* of wanneer het voltooid is: *het tweede raethuis stont.* [Vond.] Op de jagt is het *staan* van eenen patrijshond een teeken, dat hij patrijzen bemerkt. In de zegswijze: *zoo als ik ga en sta,* is *staan* juist het tegenover-gestelde van *gaan.* In den Bijbelstijl betee-kenet het meermalen plotselings verschijnen: *Jesus quam als de deuren gesloten waren, en stont in 't midden.* [Bijbelv.] Elders is *staan* slechts evenveel als *zijn:* *gelijk 't beschreven staat.* [L. D. S. P.] *Het land staat onder water. Het gansche veld staat blank. De stal staat vol paarden. Hare schoone oogen ston-den vol tranen.* Voorts beduidt het gezegde: *dat staat nog te doen,* dat is nog niet afge-daan: *wat nochte maelen staet.* [Vond.] Maar, *hij of zij staat iets te doen,* of *iets staat gedaan te worden, te gebeuren,* beteekent, dat hij of zij het onmiddellijk doen, of dat het welhaast gedaan worden zal: *de koning staat te komen. De reiziger staat te vertrekken, of staat op zijn vertrek,* zal onmiddellijk ver-trekken. *Dat huis staat te vallen, of op den val,* het zal denkelijk welhaast vallen. *De vrede staat gesloten te worden,* zal welhaast gesloten zijn. Eene derde beteekenis van deze zegswijze heerscht er in: *mijn huis staat te branden,* het brand steeds voort. *Dat vleesch staat te bederven,* het bederft al meer en meer. *Het vat staat ledig te lekken.*

Het water staat weg te loopen. De thee staat te trekken. Waarom staat gij mij dus uit te lagchen? Hierin is het denkbeeld van ongemoeide rust dikwijls met dat van eenen overeinde gerigten stand verbonden; even als in: *gij Galileesche mannen! Wat staet gij, ende siet op na den hemel?* [Bijbelv.] *De paarden staan op stal*, heeft eenige betrekking tot hunne gewone houding. *Hij staat op de lijst*, is daarop geplaatst. *Haar geld staat op renten*, is daarop uitgezet. *Er staat geld op zijn hoofd*, er is eene belooning op zijne gevangenneming gesteld. *Er staat eene zware straf op*, het is onder bedreiging van zulk eene straf verboden. Wanneer men van eenen persoon zegt, dat *hij ergens op staat*, verbeeldt men zich zulk eenen persoon dikwijls in de houding van iemand, wien men iets benemen wil, en die hetzelfde intusschen, om het te behouden, onder zijne voeten beklemd houdt, en allen aanval daarop voorts met zijne handen afweert. Dit beeld heerscht in de uitdrukkingen: *hij staat op zijn punt van eer. Zij staat stijf op haar stuk. Staat gij zoo sterk op uwen eisch? Ik wil op zulk eene beuzeling niet blijven staan. Wij staan op ons woord*, op hetgene wij gezegd hebben te willen. Want deze uitdrukking verschilt grootelijks van: *wij zijn menschen van ons woord*, wij houden ons daaraan. *Ergens naar staan*, is, in postuur staan, om ergens op aan te dringen: *hij staat naar dat ambt. Er zijn verscheidenen, die naar dat huwelijk staan. Zij staan naar ons goed en leven*, zoeken ons daarvan te berooven. Het voorzetsel *met* wordt in verschillende zegswijzen bij *staan* gevoegd. *Het met iemand staan* is evenveel, als het met iemand houden: *dat ik 't met Theseus sta*. [Hooft.] Maar *het staat met iets* is, het is er mede gelegen: *hoe staat het met uwe gezondheid? Het staat heel slecht met mijne zaken. Wel of kwalijk met iemand staan*, is door zijne betrekking tot zoodanig iemand, bevoordeeld of benadeeld worden; iets aangenaams of onaangenaams in die betrekking vinden. Daarentegen is *wel* of *kwalijk* bij *iemand staan*, in zijne gunst of ongunst deelen; even als *in een goed* of *kwaad blaadje bij iemand staan*, wien men in dit gezegde een boek toeschrijft, waarin hij de personen, die hij goed acht, op eene andere plaats opteekeent, dan anderen. *Wel staan* op zich zelf wordt in verschillende zegswijzen gebezigd, en staat tegen over *kwalijk staan*: *de wonde staat wel*, zij heeft een gunstig voorkomen. *Hoe staan die zaken, wel, of kwalijk?* hoe is het daarmede gesteld? *Dat kleed staat haar wel*, het past haar juist, of het versiert haar wezenlijk. *Dat grinniken staat u niet wel*, het zet u geene bevalligheid bij. *Welstaanshalre* is welvoegelijkheidshalve. *Ergens toe-*

staan is, ergens voor gevorderd worden: *geef den kruijer eenen schelling voor de bezorging van uw goed; want dat staat er toe*, dat is het bepaalde loon. *Eene flesch wijn voor elken persoon staat er toe*, wordt tot zulk een onthaal gevorderd, of is daartoe bepaald. *Ergens over staan* is, er eenig bevel over voeren, of er eenig opzigt op houden: *wie staat als bevelhebber over dat leger? Voogd over iemand staan. Iets ten overstaan van iemand doen*, het onder zijn opzigt verrigten. *Ergens onder staan*, tot gehoorzaamheid daaraan verplicht zijn: *zij stonden onder eenen harten meester. Aan iemand staan*, van hem afhangen: *het schenken van lijfsгенade staat aan den Koning. Zijne bevordering staat aan mij*, hangt van mij af. *Iemand ten dienste staan*, beteekent eigenlijk, deszelfs bevelen in eene staande houding afwachten: maar in gebruik dikwijls niets meer, dan bereid zijn tot opvolging van die bevelen: *will gij mij dan niet langer ten dienste staan? en staet 's Wachtmeesters ooghten dienst*. [Vond.] *Ergens achter staan*, is eigenlijk, zoo geplaatst zijn, dat men een of ander ding, of iemand voor zich heeft; maar overdragtelijk is *achter staan*, minder, dan anderen, geacht, bevorderd, of bevoordeeld, worden: *moet ik steeds achter staan? En achter iemand staan*, is, voor hem onderdoen, of voor hem *achterstaan*, zoo als men gemeenlijk zegt. *Ergens van af staan. Zie afstaan. Ergens aan staan, ergens bij staan*, is, in eene staande of andere houding daarnevens geplaatst zijn: *hij staat aan de deur, bij den schoorsteen. Zie voorts aanstaan, en bijstaan. Ergens binnen staan*, is, in den omtrek van eenige plaats ingelaten worden; maar inzonderheid zegt men wegens iemand, dat hij *binnen staat*, wanneer men hem in eene vergaderzaal geroepen heeft, om met hem te spreken, of hem te ondervragen. *Voor iemand binnen staan*, is zoo veel als instaan. *Zie instaan. Ergens buiten staan*, zich niet in den omtrek van eenige plaats bevinden. Bijzonderlijk zegt men, dat iemand *buiten staat*, wanneer eene vergadering waarvan hij lid is, of waarin hij ondervraagd of geraadpleegd wordt, hem voor eenigen tijd uit hare vergaderplaats doet uitgaan. *Ergens boven staan*, beteekent zich daarboven bevinden. *Ergens boven aan, boven in, boven op, staan*, is, daar boven aan, boven in, boven op, geplaatst zijn. *Ergens door staan* is niet gebruikelijk, maar enkel *iets doorstaan*, zie *doorstaan. Aan, of met, iemand, of iets, gelijk staan*, beteekent, hem of hetzelfde evenaren. *Ergens in staan*, is, zich daar binnen bevinden. *Voor iemand instaan*, beteekent genoegzaam evenveel als voor hem borg staan. *Zie instaan. Ergens uit*

staan zegt men evenmin als *ergens door staan*. En wat *iets uitstaan* beduidt, zal bij *uitstaan* blijken. Nopens *ergens tusschenstaan*, zie *tusschenstaan*. Nopens *iemand wederstaan* en *tegenstaan*, zie *wederstaan* en *tegenstaan*. *Iets staat ons tegen*, als het ons mishaaft, of walgt: *dat drankje staat mij geweldig tegen*. *Iets staat ons vrij*, wanneer het voor ons geoorloofd is; maar wij *staan ergens vrij van*, wanneer wij daaraan niet *schuldig staan*. Wegens *volstaan* raadplege men het vervolg; over *pal staan*, zie *pal*. *Vast staan* wordt in verschillende beteekenissen wegens personen en zaken gebezigd: *dat kind staat vast op zijne beenen*, het waggelt niet, of valt niet ligt omver. *Dat is een man van sta vast*, spreekw., iemand van veel vermogen. *Al-dus stont Rome vast*. [Vond.] *Op eenen rasten voet staan*, beteekent onherroepelijk bepaald, of onwrikbaar gevestigd, zijn: *staat dat huwelijk nog wel op eenen rasten voet*, zal het wel zeker voltrokken worden? *Het geslotene verbond staat op eenen rasten voet*, het rust op zulke grondslagen, dat het niet ligt in duigen vallen zal. *Op eenen goeden voet staan*, is nagenoeg even hetzelfde; maar *op eenen goeden voet met iemand staan* beteekent, in gunstige of voordeelige betrekkingen tot hem verkeerren. *Het ergens op laten staan*, zich er op verlaten. *In iemands magt staan*, geheel aan zijne beschikking onderworpen zijn: *mijn leven staat in uwe magt*, is van uwen wil afhankelijk. *Dat staat niet in mijne magt*, daarover kan ik niet geheel, of in het geheel niet, beschikken. *In twijfel staan*, *in vreeze staan*, beduidt twijfelen, vreezen. *In gevaar staan*, *in gunst staan*, *in betrekking staan*, *in verbinding staan*, *in verband staan*, *in verdenking staan*, *verlegen staan*, zijn insgelijks bekende zegswijzen, waarin *staan* de plaats van *zijn* vervangt. *Hoog te staan komen*, veel kosten: *hoe hoog komt u dat te staan?* hoe veel hebt gij daarvoor moeten betalen. *Duur te staan komen*, beteekent dikwijls hetzelfde; maar dikwijls ook nog iets meer: *dat zal u duur te staan komen*, dat zal kwade gevolgen voor u hebben. *Te boek staan*, in eens koopmans schuldboek opgeteekend zijn: *hij staat bij mij roer zoo veel te boek*, is mij zoo veel verschuldigd. Wegens iemand, van wien de publieke aanklager eenig vergrijp opgeteekend heeft, zegt men, in Vriesland, dat hij *in het kalverboek staat*. Op zulke aantekeningen doelen de zegswijzen: *zij staat bij mij slecht te boek*. *Hij staat bij mij niet anders te boek, dan als een eerlijk man*, enz. *Ter goeder of kwader naam en faam staan*, is, in een goed of kwaad gerucht verkeerren. *Aan de kaak staan*, is eigenlijk, in eene staande houding

aan eenen schandpaal vastgebonden zijn, Zie *kaak*. Maar figuurlijk ook, evenveel op welke wijze voor eenen algemeenen smaad blootgesteld zijn. *Te dronk staan*, zie *dronk*. *Te regt staan*, is door het geregt beoordeeld worden. *Te pande staan*, beteekent, wegens personen, evenveel als borg staan; en, bij wege van persoonsverbeelding, zegt men ook: *mijne eer staat daarvoor te pande*, dient daarvoor tot waarborg; maar, wegens goederen, is *te pande staan*, verpand zijn. *Aan het roer staan*, beteekent eigenlijk een schip, en overdragtelijk evenveel welke andere dingen, besturen. Zie *roer*. *Iemand ten strijde staan* is bij Hooft tot den strijd afwachten. *Ter boeten staan*, is, bij Kil. tot betaling van boete verwezen worden. *Voor iemand staan*, is, bij denzelfden Kil. iemand verdedigen; en eindelijk beteekent *op iemand staan*, bij denzelfden Kil. op iemand steunen, zich op hem verlaten. *Voor iets staan* zegt men, wanneer men iets, niet begrijpt, of niet kan uitvoeren. Van hier *staande*, *staat*, enz. *stad*, enz. *stand*, enz.; *standaard*, *standbeeld*, *stande*, *standel*, *stander*, *standig*, bestendig, bij Kil. Zamenstell.: *aanstaan*, *achterstaan*, *afstaan*, enz.

Staan, neders. ook *staan*, zwits. *staan*, *standan*, zweed. *stå*, *stånda*, ijsl. *standa*, hier te lande, volgens Kil., oulings *standen*: *hem dorste niemand standen rore*. M. Stok., Ulphil. *standan*, angels. *standan*, *stondon*, eng. *stand*, vries. *steen*, hoogl. *stehen*, boh. *stati*, pool. *stoie*, lat. *stare*, komt, volgens Reiz, overeen met het verouderd gr. *σταῖν*, van waar *σταῖσι*, dat als aor. 2 van *ἵστημι* gebruikt wordt, en heeft ook met *ἵστημι* de st gemeen, waaruit de oorspronkelijke beteekenis van *staan* voortspuit. Zie hier boven *St*.

STAANDE, eigenlijk een deelwoord van *staan*; maar verdient, uit hoofde van deszelfs velerlei gebruik, eene bijzondere opmerking. *Hij is gaande en staande*, beteekent, hij blijft nog steeds op de been, hoe ongesteld hij anders ook is. *Zich zelven staande houden*, en *staande blijven*, is eigenlijk, overeinde gerigt blijven, of niet voortgaan: *Abraham die bleef noch staande roer het aengesichte des Heeren*. [Bijbelv.] Figuurlijk, zijn aanzien of zijne goederen behouden. *Dat rijk kan niet staande blijven*, duidt aan, dat de val van eene groote of kleine maatschappij, of huishouding, gewis is. *Staande het leven*, *staande het huwelijk*, *staande het verdrag*, *staande de vergadering*, en *staende dinghe*, bij Kil., is evenveel als gedurende die dingen. *Staande eten*, *drinken*, enz. is, het in eene over einde gerigte houding doen. *Het staande hout*, is datgene, hetwelk nog niet geveld is. *Het staande wand* is, in tegenoverstelling van *het loopende*, datgene, hetwelk altijd vast blijft. *Staan*

water, is datgene, waarin geen stroom gaat. *Staan*de letters zijn diegene, die niet met den naam van *lopend*, of *cursief*, bestempeld worden. *Een staand leger*, is een leger, dat steeds in dienst gehouden wordt. *Een staand uurwerk* is het tegenovergestelde van een *hangend*- of *zak-uurwerk*. Door de *staande*, de *zittende*, de *liggende*, enz. bedoelt men, bij de instelling van zekeren gezelschapsdronk, de geestelijken, de overheid, de krijgslieden, enz. *Iets staande houden*, is eigenlijk, iets over einde gerigt houden; maar, figuurlijk, als men van eenigen persoon spreekt, hem tegen vernedering, wanbetaling, enz. beveiligen, en, van zaken gesproken, beweren, dat een of ander gezegde, begrip, enz. duchtig en waarachtig zij. *Staan*de en *gelegen*, dient, om de plaats van een te veilen huis en erf aan te duiden, en *staande voets*, of *op staande voet*, is aansonds, voetstoots: *op staende voet te sterven*. [Vond.] *Op staende voet zijn hoeft te leveren al laeu en versch bebloed*. [D. Deck.]

STAAR, z. n., v., *der*, of *van de staar*; zonder meerv. Eene verblindings, uit hoofde van welke men iemand strak aanstaart: *hij moet van de staar geligt worden*, of *de staar moet hem geligt worden*. Zamenstell.: *staarbril*, welke men aan lieden geeft, wier staar geligt is; *staartigter*, *staarnaald*, enz.

Staar, hoogd. *Staar*, Kil. *starre*, *sterre*, stamt af van *staren*.

STAART, z. n., m., *des staarts*, of *van den staart*; meerv. *staarten*. Verkleinw. *staartje*. Eigenlijk, iets, waarmede men zich bestuurt. Daar de vogelen, visschen, en meer andere dieren, dit nu met hunnen staart doen; zoo heeft dit lid van hun lijf dezen naam bekomen: *de honden rigten hunnen loop met hunne achteruit stekende staarten*. *De rekels, die vervaert weghsluipen in hun hol met ingetrokken staert*. [Antonid.] *Met twee stangen in den staart*. [Hooft.] Voorts geeft men den naam van *staart* ook aan het achteruitstekend lid van menige andere dingen: *hij bestuurt den ploeg door middel van den staart*. *Zijn hoofdhaar is in eenen dikken staart zamengebonden*. *Hij draagt eenen staart in het haar, in de pruik*. Bijzonderlijk, aan de achterhoede van een leger: *wij sloegen de vluggende vijanden in den staart*. Hierbij verbeeldt men zich het vijandelijke leger als een gedrocht met eenen achteruitstekenden staart. Voorts noemen de Vriesche Zeelieden de Britten *staarten*, of *stutten*, om dat het britsche Zeevolk veelal gebonden hoofdhaar draagt. Volgens Kil. werden *staart* en *stuit*, oulings verwisseld, en gaf men aan het stuitbeen den naam van *steertbeen*. Bij sommigen voert het mannelijk teelid den naam van *staart*; en men geeft dien naam ook wel eens aan het gevolg van eenigen persoon, of

aan den nasleep van evenveel welke kleeding; ook overdragt.: *een' endloozen staert van bederf*. [Vond.] Eindelijk is een *staartje* een overblijfsel van een stuk werks, eenigen wijn, of sterken drank, enz.: *op een klein staartje na, heb ik mijn werk af*. *Er is nog een staartje in de flesch*. Spreekw.: *dat muisje zal een staartje hebben*, zie *muis*. *Wie kan daar kop of staart aan vinden?* wie bemerkt eenige orde in dat verwarde berigt, verhaal, enz. *Kom ik over den hond ik kom over den staart*, als ik de voornaamste zwarigheden doorgeworsteid ben, zal ik de andere ook wel te boven komen. Van hier *staartachtig*, *staarteloos*, zonder staart; enz. Zamenstell.: *staartband*, *staartbeen*, *staartbreidel*, *staartlint*, *staartpen*, *staartpeper*, lange peper; *staartriem*, *staartster*, *staartstuk*, *staartveder*, *staartrin*, enz. *Apenstaart*, *kattenstaart*, zeker plantgewas; *kortstaartig*, *kwikstaartje*, *kwispelstaarten*, *langstaartig*, *paardenstaart*, *paauwenstaart*, *ploegstaart*, *pijlstaart*, *roggestaart*, *slingerstaart*, *vogelstaart*, *vossenstaart*, *wipstaart*, *zwaluwenstaart*, enz.

Staar, Kil., neders. *steert*, angels. *steort*, *staert*, zweed. *stiert*, hoogd. *Sterz*, vries. *stut*, bij verkorting van *sturt*, middeleeuw. lat. *dardus*, stamt af van *stieren*, *sturen*, even als *start*, hetwelk in Noordengeland eenen langen steel aanduidt.

STAARTEN, een verouderd werkwoord. Eigenlijk, den staart toekeeren; en voorts vlugten. In het hoogd. zelfs rond zwerven; alwaarom *Landsterzer* in het opperd. een landlooper is; terwijl uit het deelwoord *gestaart* blijken kan, dat dit woord oulings ook moet hebben beteekend van eenen staart voorzien.

Staarten, Kil. *steerten*, hoogd. *sterzen*, eng. *start*, komt van *staart*.

STAARTSTER, z. n., v. Van *staart* en *ster*. Eene *ster*, die slechts zelden in de nabijheid der zon verschijnt, maar dit hemelligchaam alsdan zoo sterk nadert, dat hare uitwasemingen eene lange streck in de lucht vormen, waarvan men oulings den staart van een gedrocht maakte, hetwelk men in zekere staartster meende te vinden.

STAARTSTUK, z. n., o. Van *staart* en *stuk*. Een stuk vleesch, uit den omtrek van den staart van het beest: *de staartstukken zijn de edelste lamsboutjes*. Als ook een bekend muzikinstrument.

STAARTVEDER, z. n., v. Van *staart* en *veder*. Hetzelfde als *staartpen*. Eene veder uit den staart van eenen vogel. Spreekw.: *ik heb hem eene staartveder afgeplukt*, of *hem eene veder uit den staart geplukt*, ik heb hem een aanmerkelijk voordeeltje afgewonnen.

STAAT, z. n., m., *des staats*, of *van den staat*. In sommige beteekenissen heeft het een meerv. *staten*, en verkleinw. *staatje*. Eigen-

lijk, evenveel als *stand*, *toestand*, *omstandigheden*: hij is in eenen goeden staat. *Bevindt zich nooit in dien gewenschten staat.* [L. D. S. P.] *Het is een mensch van middelbaren staat.* *De staat van zaken, de ongehuwde, of huwelijke staat, de echte staat, de staat van zwangerheid, of gezegende staat, de weduwenstaat, de staat van gezondheid, de staat van iemands vermogen, enz. Naer eisch van elcks natuer en staat. Alle kunne en staat, en out en jong.* [Vond.] Voorts eene berekening van dezen of genen staat van zaken: zie daar *den staat van dien boedel. Maandelijks formeer ik eenen staat van ontvangst en uitgaven. Is de staat van oorlog al gereed? Is de berekening der krijgskosten al afgewerkt? De koning vordert eenen naauwkeurigen staat van die kas.* Deze beteekenis heeft het woord *staat* in *staat maken*, als men zegt: *hij maakt zijnen staat wel, of kwalijk*, hij maakt de berekening van zijn vermogen, zijne inkomsten en uitgaven, of die van andere dingen, zoo, dat alles wel of kwalijk uitkomen zal. *Ik maak staat, dat ik er dan wezen zal, ik bereken zulks. Staat op iemand of iets maken*, zijne berekening daarop bouwen. *Maak er toch geen staat op*, grond er geene berekening op. — In de derde plaats, gaat het met *staat* even als met *rang*, en beteekent het eenen hoogen stand, in plaats van eenen stand over het algemeen: *de lagen, die men leit, uw hooft, en uwen staat.* [D. Deck.] *Als iemand uit eenen lagen kring tot staat komt, wordt hij dikwerf onverdragelijk. Hij wordt een man van staat, of van hoogen staat*, zoo als men ook wel zegt. Van hier wordt het woord *staat*, in de vierde plaats, overgebracht tot de uiterlijke vertooning van zulken staat, tot pracht en luister: *gij moet uwen staat naar uw inkomsten regelen. Zij behoorden zulken staat niet te voeren. Quam den Keizer mit al zijn staat in Venlo.* [V. Hass.] Intusschen gebruikt men ook ten dezen aanzien dikwijls de volledige uitdrukking van *grooten, hoofschen, vorstelijken, koninklijken staat: groote personazien roeren grooten staat.* [Vollenh.] Ten vijfde, beteekent *staat* een volkstand, welke in eene algemeene landsvergadering vertegenwoordigd wordt, en noemt men zulk eene vergadering *de statenvergadering*, of *de staten*, even als of zij de vertegenwoordigde standen zelve uitmaakte: *de staten van Holland waren uit afgevaardigden van de Ridderschap en de steden zamengesteld.* Ja van den naam van *staten*, dien men aan zulk eene vergadering schonk, ontlendend hare leden wel eens elk voor zich den naam van *staat*. Die leden, welke er uit de statenvergadering van Vriesland tot het doorgaande bestuur van zaken afgevaardigd wer-

den, noemden zich *Gedeputeerde staten*; en men gaf aan elk hunner hoofd voor hoofd den titel van *Gedeputeerden staat*. In dezelfde plaats, geeft men den naam van *staat* aan de gezamenlijke standen, die met elkanderen onder een gemeenschappelijk bestuur vereenigd zijn: *de vereenigde staten van Noordamerika, de staten des Konings van Pruisen, de kerkelijke staat, de staat der zeven vereenigde provincien, het leger van den staat, het roer van staat, eene misdaad tegen den staat, het welzijn, de veiligheid van den staat, enz.* Deze beteekenis heerscht in de zamenstell.: *staatshuishoudkunde*, (statistiek), *staatkunde, staatsambtenaar, staatsbediening, staatsbelang, staatsbesluit, staatsbestuur, staatsbewind, staatsdienaar, staatsgeheim, staatsheraut, staatskas, staatsman, staatsomwenteling, staatsraad, staatsregeling*, waarvoor het eenvoudige *staat* gebezigd schijnt in: *den staat veranderen is gevaarlijk*, bij Hooft; *staatsregering, staatsregt, staatsverraad, staatsvergadering*, in onderscheiding van *statenvergadering*; *staatswege, staatswet, staatszaken*, enz. De verdere zamenstellingen zijn: *staatsdame, staatsjonker, staatsjuffer, staatsverandering, staatsverhooging, staatsvernedering, staatsverwisseling, staatszucht, statenbode, statendom, statenkamer*, enz. *Armenstaat, burgerstaat, eerestaat, geldstaat, gelukstaat, genadestaat, krijgstaat, maandstaat, slavenstaat, vrijstaat, weduwenstaat, weezenstaat, zondenstaat*, enz. Voorts komen van *staat* ook nog *staatsie, statetijk, statig*, enz.

Staat, hoogd. *Staat*, zweed. *stat*, eng. *state*, fr. *état*, ital. *stato*, lat. *status*, stamt, evenzeer als *stand*, af van *staan*, en beteekent eigenlijk de rigting, waarin eenig ding ergens staat.

STAATDAME, z. n., v., *der*, of *van de staatsdame*; meerv. *staatsdamen, staatsdames*. Van *staat*, en het bastaardwoord *dame*. Evenveel als *hofdame*, en *staatsjuffer*. Eene vrouw of jonkvrouw van aanzien, die eene vorstin aan haar hof en elders verzelt, tot haren hofstoel behoort, en haren staat vergroot: *zij tracht eene staatsdame in haar belang te krijgen.*

STAATJONKER, z. n., m. Van *staat* en *jonker*. Het mannelijke geslacht van *staatsdame*, en evenveel als *hofjonker*, of *kamerheer*; maar geheel iets anders dan *pagie*. Zie *pagie*.

STAATKUNDE, z. n., v., *der*, of *van de staatskunde*; zonder meerv. Van *staat*, en *kunde*. Kunde van den staat, en deszelfs belangen, waartoe vereischt wordt, dat men de overige staten der wereld insgelijks kenne, en de onderlinge betrekkingen van alle staten wete te berekenen: *alle man breekt zijn hooft met de staatskunde*. Voorts geslepenheid in soortgelijke kunstgrepen, als waarmede

men elkanderen bij de beoefening der staatkunde meermales verschalkt, of loosheid en list: *al die pligtplegingen vloeijen uit staatkunde voort. Hij zal het met zijne staatkunde niet verbrengeu.* Van hier *staatkundig*, listig, loos: *het is een staatkundig man. Haar gedrag was heel staatkundig.* Naar de eigenlijk gezegde staatkunde afgemeten, daartoe betrekkelijk, of daarin bedreven: *was het wel staatkundig, dat men dien vrede sloot?* Dikwerf wordt *staatkundig*, doch verkeerdt, genomen voor hetgeen tot den staat betrekking heeft, b. v., wanneer men spreekt van *staatkundige verdeeldheden*, voor *staatsverdeeldheden*. Zoo noemt een onkundige zijne denkwijzen over den staat te onrecht zijne *staatkundige denkwijzen*. En een *staatkundige tinnegieter* is eigenlijk een tinnegieter, die altijd over staatzaken denkt en redekavelt, en overdragtelijk een mensch, die zich meer met staatzaken inlaat, dan zijne kundigheden hem veroorloven. *De staatkundigen* zijn de ware kenners en beoefenaars der staatkunde. Voorts bezigt men *staatkundig* dikwijls in plaats van *staatkundiglijk*. Zamenstell.: *onstaatkundig, onstaatkundiglijk*.

STAATSDIENAAR, z. n., m. Van *staat* en *dienaar*. Eigenlijk, een dienaar van den staat, een staatsambtenaar over het algemeen: maar in het gebruik zulk een ambtenaar, als thans ook hier te lande den naam van *Minister* voert: *hij is tot staatsdienaar aangesteld*. Van hier *staatsdienaarschap*.

STAATSGEHEIM, z. n., o. Van *staat* en *geheim*. Eene verborgene zaak, welke het algemeene staatsbelang raakt, en door hen, aan wie zij toevertrouwd wordt, voor anderen verzwegen worden moet. *Die staatsgeheimen zijn ondoorgrondelijk*.

STAATSIE, z. n., v., der, of van de *staatsie*; zonder meerv. Eene uiterlijke vertooning van staat, bij gelegenheid van eenige plegtigheid, door middel van eenen prachtigen opschik, of eenen talrijken stoet: *bruidegom en bruid verschenen daar in volle staatsie. Ik begeer geene staatsie bij mijne uitvaart. Wij houden van geene staatsie. En Godtsdansen met zijn staatsie*. [Vond.] Voorts, de plegtigheid zelve, welke met staatsie wordt gevierd: *hebt gij de staatsie der huldiging bijgewoond? De omslag van heeren, die de staatsie vereerden*. [Hooft.] *Met zijn jaargetijdige staatsie*. [Vond.] Evenveel welk talrijk gezelschap van een prachtig voorkomen: *is die staatsie u ook tegen gekomen?* Van hier het bastaardwoord *staatsieus*, op staatsie gesteld, of met staatsie verschijnende. Zamenstell.: *staatsiegraf*, praalgraf, waarin iemand niet begraven, maar waardoor zijne gedachtenis vereerd, wordt; *staatsiekleed, staatsiekoets, staatsiekussen, staatsiemantel, staatsierok, staatsiewagen, enz. Lijkstaatsie, rouwstaatsie, enz.*

STAATSMAN, z. n., m., des *staatsmans*, of van den *staatsman*; meerv. *staatsmannen*. Een bestuurder van staatzaken: *Washington en Franklin waren beide groote staatsmannen*. Dit woord verschilt van *staatsdienaar* in zoo ver, als dit laatste eenen bepaalden post aanduidt, en van *staatkundige* in zoo ver, als dit tot geenen post, hoe ook genoemd, betrekkelijk is.

STAATSRaad, z. n., m. Van *staat* en *raad*. Bijkans evenveel als *staatsvergadering*. Een raad, waarin de algemeene belangen van den staat behandeld worden: *de staatsraad is vergaderd. Hij heeft geene zitting in den staatsraad*. Gelijk als nu *raad* meermalen een lid van den raad aanduidt; zoo wordt *staatsraad* ook voor een lid van den staatsraad gebezigd: *de Koning heeft den Landdrost staatsraad gemaakt. De staatsraad N. N. werd daartoe afgevaardigd*.

STAATSVERANDERING, z. n., v. Van *staat* en *verandering*. Eigenlijk hetzelfde, als *staatsverwisseling*, en gemeenlijk gansch iets anders, dan *staatsomwenteling*. Want hierdoor wordt eene verandering in het Bestuur van zulk eene maatschappij, als den naam van *staat* voert, aangeduid, maar door *staatsverandering* een ommekeer in iemands bijzonderen staat, of stand: *ik wacht geene staatsverandering meer voor mij*.

STAATZUCHT, z. n., v. Van *staat* en *zucht*. Verlangen naar staatsverhooging: *Judas werd evenzeer door staatzucht, als door gierigheid, gedreven*. Van hier *staatzuchtig*, bij Kil. *staetsoechtig, en staetghierigh; staatzuchtigheid, en staatzuchtiglijk*.

STAD, z. n., v., der, of van de *stad*; meerv. *steden*. Verkleinw. *stadje*. Eigenlijk, eene standplaats. Vervolgens eene plaats over het algemeen, even als het hoogd. *Statt*, dat hier te lande in de beteekenis van plaats ook gangbaar was; blijkens: *spriet hi op een and' stat*, sprak hij op eene andere plaats. *Wart hij geleit totter stat van Calvarie. In stat des Heeren. Soude studd hebben, ende van waerden bliven, enz.* bij V. Hass. aanteek. op Kil.; en *stad grijpen, bij Kil.* Voorts eene bewoonde plaats, in veel algemeener beteekenis, dan heden ten dage, en zonder onderscheid van opene en bemuurde plaatsen, welke laatste toen hieromstreeks nog niet gevonden werden. » Zoodanige steden, » zegt de geleerde Van Wijn in zijne *Historische en letterkundige avondstonden*, » als, naderhand geboren werden, en die, » met mueren of wallen en poorten begunstigd, ter woonplaats strekten van vrije » menschen, welken, in opzigt van het land, » heerlijke, wel onder den opperheer stonden, maar, wijders, onder een afzonderlijke regeeringe, naa bekoomen voorregten » en gemaakte keuren, werden bestuurd,

» zich zelven schatteden en volk ten oor-
 » loge leverden; heeft men, met grond
 » geagt, voor de tiende eeuw niet aanwe-
 » zig geweest te zijn. » Er waren toen be-
 halve de bewoonde hoogten, die den naam
 van *dorpen* voerden, (zie *dorp*), nog enkel
 eenige zoodanige bewoonde vlekken, plek-
 ken, of plaatsen, als, bij voorbeeld, de zoo-
 genoemde stad Vlaardingen, welker inwo-
 ners, door hunnen handel verrijkt, zich
 zelven met den tijd veelal van het in zwang
 zijnde lijfeigenschap vrij kochten, en al
 meer en meer voorregten verwierven. Toen
 begon men den naam van *stad* bij uitslui-
 ting aan plaatsen te geven, die zich boven
 anderen zekere vrijdommen en voorregten
 verworven hadden, ja doorgaans ook groot-
 er en volkrijker waren, dan de overige be-
 woonde plaatsen; waarom men deze laatst-
 genoemde in het fr. met den naam van
village bestempelde maar aan de zooge-
 noemde steden den naam van *ville* gaf,
 welke, even als *villa* in het middeleeuw. lat.,
 voorheen dan eens voor een *dorp*, en dan
 eens voor eene *stad*, genomen werd. Dus
 werd de naam van *stad* een bijzondere ei-
 gendom van plaatsen, die het bezit van dus
 genoemde stadsregten verworven hadden:
als 't midden van de stad. [Vond.] *Die een*
belegerde stad *regeert, heeft dapper te letten*
op tijdverlang; want een uur langer gehou-
den is somtijds 't ontzet. [Hooft.] In onze
 dagen blijft men den naam van *stad* aan
 zulke plaatsen geven, hoe zeer het bezit van
 uitsluitende vrijdommen en voorregten voor
 dezelve ook een einde genomen heeft. Hoe
 toepasselijk al het opgenoemde nu op *stee*
 en *stede* is, zal bij *stede* worden aangetoond.
 Burgerij: *dat de gemoeden der steeden veel*
kraftiger verbonden worden. [Hooft.] Van
stad komt *staduchtig*, *stadlick* en *stadsch*,
 bij Kil., waarvoor men gemeenlijk *stedelijk* en
steedsch bezigt, dat, tegelijk met het meerv.
steden, van *stede* afstamt. De beteekenis
 van plaats over het algemeen heerscht in de
 zamenstell.: *stadhouder*, *stadhouderlijk*,
stadhouderschap, *stadhoudersgezind*, *erf-*
stadhouder, *erfstadhouderlijk*, *erfstadhouder-*
schap, enz. De overige zamenstellingen zijn:
stadgenoot, *stadhuis*, *stadsafslag*, *stadsaf-*
slager, *stadsbediening*, *stadsbode*, *stadsboek*,
staatsbolwerk, *stadsbreukmeester*, *stadsbus*,
stadsdienaar, *stadsgeld*, *stadsgracht*, *stads-*
herberg, *stadshuis*, *stadsjongen*, *stadskelder*,
stadskerk, *stadskeur*, *stadskind*, gemeenlijk
steekind; *stadsknecht*, *stadslast*, *stadsma-*
foor, *stadsman*, gemeenlijk *steeman*; *stads-*
muur, *stadsomroeper*, *stadspredikant*, *stads-*
poort, *stadsraad*, *stadsregering*, *stadsregt*,
stadsschrijver, *stadsschool*, *stadsschout*,
stadsschulden, *stadsseutel*, *stadslot*, *stads-*
soldaat, *stadstimmerwerf*, *stadstoren*,

stadsvest, *stadsvrijheid*, *stadsvroedvrouw*,
stadswal, *stads wapen*, *stadvoogd*, anders
steevoogd; enz. *Benednstad*, *binnenstad*,
bovenstad, *buitenstad*, *geboortestad*, *grens-*
stad, *handelstad*, *hanzestad*, *hoofdstad*,
koopstad, *landstad*, *marktstad*, *moederstad*,
opperstad, *rijkstad*, *voorstad*, *vrijstad*, *wijk-*
stad, *zeestad*, enz.

Stad, anders *stede*, *stee*, vries. *sted*, zweed.
stad, eng. *stead*, angels. *sted*, Ulphil. *stad*,
stads, Isid., Otfrid., Willeram. *stat*, hoogd.
Stadt, *Statt*, en *Statte*, stamt af van *staan*.
 STADE, *sta*, z. n., v., thans enkel gebruikelijk
 in de spreekw. *te sta*, of *te stede*, *komen*.
 Eigenlijk hetzelfde, als *stad*, *stede* en *stee*;
 maar in het gebruik van de beteekenis van
 eene plaats over het algemeen, tot die van
 eene gelegene plaats, overgegaan. Want *te*
stade komen is in het gebruik haast evenveel,
 als *te baat komen*: *uw trouw koom ons te*
stade. [L. D. S. P.] Maar eigenlijk ter gele-
 gener plaatse *komen*, regt ter snede, te pas,
komen; even als het hoogd. *zu Statten kom-*
men, waarvan het tegenoverstaande: *zu*
Unstatten kommen weleer ook gebruikelijk
 was. Voorts beteekende *stade* weleer nog
 meer bijzonderlijk eene gelegene plaats voor
 schepen; waarom de hoofdstad van het her-
 togdom Bremen nog heden ten dage den
 naam van *stade* voert. Daarenboven geeft
 Kil. aan dit woord nog de beteekenissen van
 eene goede gelegenheid, eenen gelegenen
 tijd, een gemak, een gerijf, een steunsel. Ja
staede doen is bij hem, dienst doen, gemak,
 gerijf, aanbrengeu, *onstaede doen*, ondienst
 bewijzen, ongemak aandoen; in plaats van
 welk een en ander men bij V. Hass. in de
 aantek., *staet en onstaet doen* aantrefst; want
 daar is het: *dat sel hem mede of teghen*
gaen, en de staet, onstaet doen. Hier is *doen*
 evenveel, als in het oud hoogd. *der zusage*
Statt, thun, haar plaats verschaffen, maken,
 dat zij plaats grijpe. Overigens heeft *Statt*,
 in het hoogd. *von Statten gehen*, de eenvou-
 dige beteekenis van plaats; en die uitdrukking
 wordt gebruikt, om aan te duiden, dat eenig
 werk wel van zijne plaats gaat, wel glijdt,
 wel gelukt. Zie voorts nopens dit *statt*, en
stade, of *sta*, het daarmede overeenkomende
stad en *stede*.

STADHOUDER, z. n., m. Van *stad* en *houder*, van
houden. Evenveel als *stedehouder*. Een plaats-
 houder, plaatsvervanger, bijzonderlijk van
 den landheer, en allerbijzonderst van eenen
 landheer, die het land, waar de stadhouder
 zijne plaats vervangt, niet als Koning be-
 heerscht; want, als een landheer zulks doet,
 voert zijn plaatsvervanger den naam van
onderkoning; maar in plaats van *onderkeizer*,
onderhertog, *ondergraaf*, enz. bezigt men
 den titel van *stadhouder*. Bij voorbeeld, we-
 gens den plaatsvervanger van den Romein-

schen Keizer in Sijrie: *als Cijrenius over Sijrien stadthouder was.* [Bijbelv.] En wegens den Tolbezorger, die het joodsche land, onder het opzigt van den landvoogd van Sijrie, bestuurde: *ende gaven hem over aan Pontius Pilatus den stadthouder.* [Bijbelv.] Hier te lande stelden de Hertogen, Graven, en Heeren der onderscheidene Provinciën plaatsvervangers onder den titel van *stadthouders* aan: *Kenneberg werd van de spaansche zijde te Groningen als stadthouder aangesteld.* Nu bleef Prins Willem, nadat Holland en Zeeland van Philips II afgefallen waren, aldaar de magt oefenen, welke hij te voren als deszelfs stadthouder geoefend had, en behield hij tevens den naam van *stadthouder*. Onder denzelfden naam werden zijne zonen na hem tot oefening van dezelfde magt aangesteld, en in andere Provinciën wederom anderen. Ja eindelijk werd Willem IV stadthouder van al de zeven vereenigde Provinciën, en verklaarde men zijne waardigheid tevens erfelijk. Dus ontstond de zamenstelling *Erfstadthouder* en werden *stadthoudertijk* en *stadhouderschap* tevens in *Erfstadthoudertijk* en *Erfstadhouderschap* veranderd. Voorts plagt men den plaatsvervanger des Keizerlijken Landrighers in Zwaben deszelfs *Statthalter* te noemen; gelijk als men aan den substitut Baljuw van Delftsland den naam van *steehouder* geeft; en denzelfden naam van *Statthalter* voeren de aangestelde opzieners over de landgoederen van bijzondere Edellieden in Pommeren; maar in eenige noordelijke oorden van Duitschland is daarentegen de naam van *Staller* in gebruik, welke uit *Statthalter* zamengetrokken schijnt, doch intusschen aanlieden, die hem van *stal* afleidden, tot formering van het middeleeuw. lat. *constabularius*, waarvan het fr. *connétable* afstamt, aanleiding kan hebben gegeven.

STADHUIS, z. n., o. Van *stad* en *huis*. Het huis van de stad, waar de stadsregering vergadert: *het stadhuis van Amsterdam wordt in een koninklijk paleis herschepen. Op 't afgebrant stadhuis.* [Vond.] *Iemand de trappen van het stadhuis doen opdansen, dagvaarden, voor den Regter roepen.* Ook wel eens *steehuis*: *en 't kostelijck stehuis de lantschu most ontgelden.* [Vond.] Als ook *stadshuis*. Intusschen kunnen *stadshuis*, en *stadshuisje* tevens evenveel welk ander gebouw, dat aan de stad toebehoort, aanduiden: *het is een stadshuisje, waarin die lieden de wacht houden*; maar *stadhuis* is enkel tot het anders dus genoemde *raadhuis* betrekkelijk. Van hier *stadhuisachtig*. Zamenstell.: *stadhuisdeur, stadhuisblok, stadhuislooper, stadhuis-toren*: *de stadthuistorcn stelt zijn kunstigh kloekwerck.* [Vond.] *Stadhuistrap, stadhuiswoord*, basterdwoord, op het stadhuis,

gebruikelijk: *hij gebruikt zoo vele stadhuiswoorden, enz.*

STADIE, z. n., v., *der*, of *van de stadie*; meerv. *stadien*. Eigenlijk eene loopbaan, waarin men oudtijds om den prijs wedijverde. Deze loopbanen hadden dan eens de lengte van 1000, dan eens die van 500, en dan eens wederom, zoo als de Italiaansche, die van 625 voeten, of 125 schreden. Van hier dat *stadie* tot aanduiding van eene verschillende lengtemaat werd overgebracht, welke evenwel meestal naar de romeinsche loopbanen berekend werd, en dan een achtste gedeelte van duizend schreden, of eene mijl, bevatte: *een vleck, dat sestigh stadien van Jerusalem was.* [Bijbelv.]

STADIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. In het gebruik evenveel als *gestadig*, waaruit het zamengetrokken, en waarmede het van *gestandig* en *staan* afkomstig, schijnen kan. Intusschen is vast, onbewegelijk, bij Kil. *staedigh, stedigh*, Kero *stadig*, hoogd. *stät*, neders. *stedig*, angels. *staedig*, eng. *steaty*, zweed. *stadig*, gr. *sadios*; en vindt men bij Kil. *staeden* en *steden*, vestigen; ja *staedighen, stedighen*, is bij hem bevestigen. Bij V. Hass. in de *aanteek.* is: *binnen onser stad mueren comen mit hore stediger woeninge*, met hunne vaste woning. Insgelijks is bij denzelfden: *stedicheit des geloefs ende des geoets*, vastigheid; en in: *eenen vasten, steden, troulicken, karstenen, frede*, is *stede* evenveel, als vast. Eindelijk is *gestaedigh*, bij Kil. zoo wel vast, als aanhoudend, gedurig, bestendig, in welke laatste beteekenissen het hedendaags gebezigd wordt. Daar *staeden* en *steden* bij Kil. nu voorts plaatsen, en *staeden, gestaeden*, of zoo als men het heden schrijft, *gestaan*, bij denzelfden Kil. *plaats geven*, toelaten, aanduidt, denken wij thans, dat men van *stad, stede*, in de beteekenis van plaatsen genomen, *staden* en *steden*, afgeleid, en daaraan vooreerst de beteekenis van plaatsen gegeven heeft, welke het werkw. *steden* aan den dag legt, in: *so sal die rechter hem steden eenen eedt*; bij V. Hass., waar *steden* evenzeer in plaats van *voorstellen*, als *staven* in plaats van *voorstaven*, in soortgelijk eene uitdrukking, voorkomt; zie *staven*; dat vervolgens uit de beteekenis van plaatsen wederom die van vast plaatsen, vestigen, gesproken is; en dat *staden, steden* in de beteekenis van vestigen, *stedig, stadig*, en *gestadig* voortgebracht heeft; dat deze woorden derhalve eigenlijk evenzeer vast beteekenen, als *stede* wel eens voor vast gebezigd werd. Nu ging de beteekenis van vast in *stedig* en *steeg* wel over tot die van onverzettelijk, stug, halstarrig, zie *steeg*; maar *stedig* werd evenwel oudtijds ook evenzeer als *stadig*, en

- gestadig*, voor bestendig, aanhoudend, gedurig, gebezigd; blijkens: *mer dat se stedigh bli-ven gaende*, bij V. Hass.; en *stedelic* in plaats van geduriglijk, even als *stedeliken*, en *stadiglijk*, of *staedighlick*, *stadelik*, en *staedeliken*, in: *God staedeliken te dienen*; bij V. Hass. Behalve dit *stadiglijk* komen nu van *stadig* ook nog *stadigheid*, bestendigheid, *gestadig*, of *gestaag*, zie *gestadig*; en *staag*, *staagjes*, zie *staag*. Voorts zijn *stets*, *staets*, *staeds*, en *steeds*, insgelijks afkomstig van *staden*, en *steden*, en met deze werkwoorden van *stede*, *stee*, of *stad*. Zie *stad*.
- STADSBUS, z. n., v. Van *stad* en *bus*, dat hier de beteekenis van het kleine wapenschild heeft, hetwelk de boden van onderscheidene hooge vergaderingen op hunne borst dragen, om hunne bediening voor een iegelijk kenbaar te maken. Dus is *stadsbus* een wapenschild, waarop het stedelijke wapen afgebeeld is, en hetwelk door eenen stadsbode op de borst gedragen wordt, om hem niet slechts als eenen bode van andere personen, maar ook als eenen stadsbode van andere boden te onderscheiden: *het blijkt uit zijne stadsbus, dat hij geen Hofbode is*.
- STADSKEUR, z. n., v. Van *stad* en *keur*, wet, ordonnantie. Eene stedelijke wet: *de stadskeuren van den Haag en Amsterdam nopens de dienstboden zijn zeer streng*. Eene stedelijke boete; want deze beteekenis van *keur* heerscht in het daarvan afstammende *bekeuren*, en in het stamwoord zelf. Zie *keur*.
- STADSLAST, z. n., m. Van *stad* en *last*, schatting, belasting. Gelijk als nu *last* in dien zin gemeenzaam enkel in het meervoud gebezigd wordt, zoo ook *stadslast*, dat eene stedelijke belasting aanduidt, welke ten behoeve van de stad, derzelver gebouwen, bedienden, en armen, op deze en gene dingen wordt gelegd.
- STADSREGT, z. n., o. Van *stad* en *regt*. De voorregten en vrijdommen, uit hoofde van welke eene plaats door den naam van *stad* van een dorp onderscheiden wordt. In dezen zin wordt het meervoud bij voorkeur gebezigd: *wat was menige plaats voorheen moedig op hare stadsregten en privilegien! Dat vlek heeft nog geene stadsregten bekomen*. Voorts even hetzelfde als *stadskeur*. Zie dit woord. Als ook het regtsgebied van eene stad, anders derzelver ban, jurisdictie, vrijheid, enz. geheeten: *dat huis staat nog onder het stadsregt, of de vrijheid van Utrecht*. Eindelijk somwijlen het geregt van eene stad: *hij werd door het stadsregt verhoord*.
- STADSSCHRIJVER, z. n., m. Van *stad* en *schrijver*. Een stedelijke ambtenaar, dien men hier te lande veelal met den titel van *secretaris* bestempelt, maar die in Duitschland daarentegen doorgaans dien van *Stadtschreiber* voert. Dezen *stadsschrijver* heeft men dus van eenen

waagschrijver, en meer andere, dikwijls eenvoudiglijk *schrijvers* genoemde, ambtenaren te onderscheiden.

STADSSLOT, z. n., o. Van *stad* en *slot*. Een kasteel, dat nevens eene stad ligt, en hare voor-naamste sterkte uitmaakt: *toen de stad veroverd werd, week de bezetting in het stadslot*. Als mede een hangslot, dat van stadswege meermalen buiten aan de deur van een huis wordt gehecht: *er hangt een stadslot aan dat huis*.

STAF, z. n., m., *des stafs*, of *van den staf*; meerv. *staven*. Verkleinw. *stafje*. Eigenlijk, even als *staaf*, een stevig ligchaam, welks breedte en dikte, in vergelijking met deszelfs lengte, gering is. In het gebruik, een wandelstok: *ick ben met mijnen staf over deze Jordane gegaen*. [Bijbelv.] *Ik spreke nu van Mozes alleen niet, die ontelbare wonderen door zijnen staf werkt*. [Vollenh.] Evenveel welke andere stok, zoo als die van eene lans: *geprickelde staaven*. *Zoo wie dat tote dien rechte comet met staven, met swairden*. [Van Hass.] Een herderstok: *zijn staf, zijn stok sal mij altoos behoeden*. [L. D. S. P.] Zulk een zinnebeeldige herdersstok, als de hogere rangen der Roomschegezinde Geestelijken bij plegtigheden voeren: *als niemant aan den staf der Geestelijkheid hassen darde*. [Hooft.] De staven, waarmede Deurwaarders en Herauten in hun plegtgewaad verschijnen, en die, welke een der eereteekenen van menigerlei gezaghebbers uitmaken: *hij ontving den staf van commando*. *Regeert met haeren staf*. [Vond.] *Rechtmatigheid bestiert altoos uw staf*. [L. D. S. P.] Figuurlijk, de gezamenlijke personen, die tot het algemeene bestuur over een leger, of een afzonderlijk ligchaam van krijgsvolk, behooren: *het regement ligt in de stad, maar de staf in het kasteel*. *Hij behoort tot den staf van het leger*. Voorts, een steun van evenveel welken aard: *God is mijn steun en staf*. *De stok en staf des broods ondersteunt den mensch, en houdt hem staande*. *Hij brak den sterken staf des broods*. [L. D. S. P.] Zamenstell.: *stafofficier*. *Bevelhebersstaf*, *bischopsstaf*, *kardinaalsstaf*, *deurwaardersstaf*, *herautsstaf*, *herdersstaf*, *koningsstaf*, *maarschalksstaf*, *regementsstaf*, *rijksstaf*, *wandelstaf*, enz.

Staf, zweed. ook *staf*, eng. neders. *staff*, angels. *staef*, hoogd., Olfrid. *Stab*, heeft, even als *staaf*, van zijnen klank de kracht van eene stijfheid ontvangen, waaruit al de overige beteekenissen voortgesproten zijn.

STAG, z. n., v., *der*, of *van de stag*; meerv. *stagen*. Anders ook *staag*. Een zwaar touw, waarmede men den mast aan den voorstevan verbindt, om hem staande te houden: *als de stag losging, zou de mast achterover vallen*. Spreekw.: *over stag loopen*, buiten nood

de hoogte zoeken, of loeven. *Iemand over stag*, of *over staag*, *werpen*, hem den voet ligten. *Heeft reden oock de macht, hem over stach te werpen*. [Vond.] Zamenstell.: *stagzeil*, een driehoekig zeil, dat men nevens de stag spant.

STAGE, zie *stagie*.

STAGGELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik staggelde, heb gestaggeld*. Volgens Halma, stampvoelen: *hij stond te staggelen, als de kwade paarden*. Intusschen beteekent het misschien veeleer trippelen, en komt het overeen met het volgende.

STAGGEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik staggerde, heb gestaggerd*. Bij Kil. op zijne voeten wankelen, in het eng. *stagger*, van waar *staggerer*, een mensch, die geweldig waggelt, en *staker*, in Vriesland nagenoeg hetzelfde, ja een sukkelaar over het algemeen. Dit woord schijnt zijne beteekenis van zijnen klank te hebben ontleend.

STAGIE, z. n., v., *der*, of *van de stagie*; meerv. *stagien*. Bij Kil. ook *staedsie*, en elders *staedse*, *staige* en *stage*. Een verouderd bastaardwoord, van het oud fr. *estage* ontleend, om eene verdieping aan te duiden: *dat drie staedsen hoghe was*. *Vier of vijf staigen hoghe*. [V. Hass.] *Torre van vier stagen hoge*. [Schrieck.] Van hetzelfde, *estage* is het eng. *stage*, tooneel, ontleend; en *estage* schijnt wederom af te stammen van het lat. *stega*, gr. *στέγη*, dat het verdek van een schip aanduidt.

STAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik staakte, heb gestaakt*. Ergens eenen staak bij steken, om het te bevestigen, in welke beteekenis het verouderd is. Voorts iets door middel van eenen staak tegenhouden, deszelfs voortgang beletten, zoo als men dit ten aanzien van een wiel doet, als men eenen staak daarin steekt: *ik heb dat werk gestaakt*. *Staak uwe klagten*. *Staak eens uw uitsinnigheid!* [L. D. S. P.] Eindelijk, een vel op eenen staak rekken, zoo als de vellenbloeters doen. Van hier *stakking*. Het stamwoord is *staak*, zie dit *staak* en *stok*.

STAKET, *staketsel*, z. n., o., *des stakets*, of *van het staket*, *des staketsels*, of *van het staketsel*; meerv. *staketten*, *staketsels*. Eene schutting, uit onderling zamengevoegde staken, of palen, bestaande: *de wildbaan is met een staketsel omtuind*. Van hier het werkwoord *staketselen*, met een staket omringen, bij Kil., en *staketting*, dat meermalen in plaats van *staket*, of *staketsel*, gebezigd wordt.

Staket, *staketsel*, *staketting*, hoogd. *Stacket*, neders. *stakit*, boh. *stacheti*, ital. *stachetta*, oudfr. *estachette*, fr. *estacade*, middeleeuw. lat. *estachada*, stamt af van *staak*, zie *staak*.

STAKKER, zie *staggelen* en *staggeren*.

STAL, z. n., m., *des stals*, of *van den stal*; meerv. *stallen*. Verkleinw. *stalletje*. Bij Hooft

vrouwelijk: *nu 't de lucht van de stal in den neus krijgt*. Het is eigenlijk evenveel, als *stel*, en het hoogd. *Stelle*, eene plaats: *in dero marterero stal*, in de plaats der martelaars. [Notk.] *In sinen stal*, op zijne plaats. [Monseisch. Gloss.] Bijzonderlijk, eene zitplaats, in het middeleeuw. lat. *stallum*, *stallium*, geheeten: *ten si dat hi daer in hebbe eenen vrij eigghen stal*. [V. Hass.] Eene plaats, waarop iets ten toon gesteld wordt, zoo als het altaar in de Roomsche Kerken, die, volgens Wachter, den naam van *stal* voerden; terwijl men, volgens Kil. aan de daaropstaande kaarsen dien van *stalkeersse*, *stallicht* gaf: *dat after dese tijt enich geestelic persoon, in enige kerken ofte kloesteren, mit stalkeerse lichte*. [V. Hass.] Eene plaats, waarop men koopwaren ten toon stelt: *ik heb dat boek op een stalletje gekocht*. De plaats, waar men een paard, eene koe, of eenig ander beest, neder zet: *breng elk beest op zijnen eigenen stal*. *Nu het vee den maffen stal verlaet*. [D. Deck.] Dat gedeelte van eene hoerewoning, waar het vee gestald wordt. Een afzonderlijk gebouw, dat voornamelijk tot stalling van verschillende beesten dient. Voorts is *stal* overdragtelijk, een gezamenlijk verblijf van menschen, die *met elkanderen* gezegd worden te *stallen*, als zij elkanderen wel verdragen kunnen. In *stalbroeder* en *stalgheselle*, bij Kil., heeft *stal* die beteekenis; maar het is in *pedestal*, eene plaats, waarop men een standbeeld ten toon stelt. Sprekw.: *de beste paarden staan op stal*, de beste meisjes komen het minste op de been; *het beste paard moet van stal*, er moet niets ontzien worden, of alle andere hulpmiddelen zijn uitgeput; *goed voeder en eenen warnen stal hebben*, wel gehuisvest zijn, en wel onthaald worden. *Iets op stal zetten*, een vast verblijf daaraan geven. Oul. werd *stal* ook voor rust, stilstand, gebezigd: *'t geluck houdt selden stal*. [J. Vos.] *Houdt wat stal*, blijf hier wat, rust hier wat. [Breder.] Ook voor gestalte, houding: *de stal der ligchaamen*. [Hooft.] Zamenstell.: *stalband*, *stalboom*, *stalbroeder*, *staldeer*, *stalgeld*, *stalgezel*, *stalhengst*, *stalhouder*, *stalkaars*, *stalknecht*, *stalkruid*, *stallicht*, volgens Kil. soms evenveel als *dicaallicht*, *stalmeester*, *stalpaal*, *stalpoort*, *stalziek*, enz. *Beestenstal*, *herderstal*, *koestal*, *meststal*, *noodstal*, *paardenstal*, *pedestal*, *schutstal*, *slagersstal*, *smidsstal*, enz.; want in plaats van *varkensstal*, *schaapsstal*, enz. zegt men *varkenshok*, *schaapskooi*, enz.

Stal, hoogd., eng. *stall*, zweed., ital. *stalla*, fr. *étable*, sp. *establo*, lat. *stabulum*, bij Hesych. *σάλη*, is met *stel*, van *stallen*, *stellen*, afkomstig. Zie derhalve *stallen*, *stel*, en *stellen*.

STAL, *stalle*, z. n., v., *der*, of *van de stal*; zonder

meerv. Volgens Kil. en Wachter hetzelfde, als het hoogd. *Stall*, eng. *stale*, de pis van een paard. Van *stallen*, hoogd. ook *stallen*, eng. *stale*, zweed. *stalla*, ital. *stallare*, pissen. van paarden gesproken, die zulks gemeenlijk doen, zoo haast zij op stal komen; alwaarom dit woord eigenlijk niets anders schijnt te beteekenen, dan op stal gaan; zie derhalve voorts *stallen*.

STALEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik staalde, heb gestaald*. Een lapje laken, of andere stof in de verkuip doopen, om te zien, of de verw. behoorlijk toebereid is: *wordt het geen tijd, om te stalen?* Voorts het geleverde laken van een looden merk voorzien: *dat laken moet nog gestaald worden*. Van hier *staling*. Zamenstell.: *staalhof*, eng. *steelyard*, de plaats, waar men een looden merk aan de lakens hecht, *staallood*, *staalmeester*, enz. Zie *staal*.

STALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik staalde, heb gestaald*. Het ijzer harden, hetzelfde in staal veranderen: *staal dien kling eens ter dege*. Figuurlijk, aan evenveel welk ding sterkte en veerkracht bijzetten: *het was als of mijn hart tegen alle zwaarigheden gestaald wierd*. Van hier *staling*. Zamenstell.: *verstalen, verstanting*, enz. Zie *verstalen*.

Stalen, Kil. *staelen*, hoogd. *stahlen*, stamt af van *staal*, gehard ijzer.

STALEN, bijv. n., zonder trappen van ver-grooting. Van staal vervaardigd: *een stalen boog, stalen degen, stalen hoed*, bij Kil. *stormhoed*; *stalen knoopen, stalen spiegel*, enz. Figuurlijk, al, wat wezenlijk hard is: *daer ook de paerden met hun harde en staele hoef*. [Vond.] Ja al, wat uit hoofde van des-zelfs aard en veerkracht met staal kan worden vergeleken: *hij bezit eenen stalen moed*. *Dat jammertooneel moet een stalen hart doen breken*. *Een stalen voorhoofd*, dat van ver-bleeken noch blozen weet.

Stalen, hoogd. *stahlen*, opperd. *stählin*, oudduitsch *stachlin, stechlein, stelein, stalin*, stamt af van *staal*, gehard ijzer.

STALLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stalde, heb gestald*. Bedrijvend, eigenlijk hetzelfde als *stellen*, plaatsen. Bij Kil. is *staelen*, of *stallen*, zoo veel als het fr. *étaler*, en het hier te lande thans meer gebruikelijke *uitstallen*, uitkramen, koopwaren ten toon stellen, op een *stalletje* plaatsen. Voorts is *beesten stallen* dezelve op eenen *stal* plaatsen: *kunt gij mijn paard niet stallen?* On-zijdig, op eenen *stal* staan: *mijne paarden stallen in den Romein*. Overdragtelijk: *zij stallen niet met elkander*, zij kunnen elkan-deren niet verdragen, zoo ook in het hoogd. *sie stallen nicht mit einander*. Voorts, op stal komen, waarom *stallen*, wegens paarden gebezigd, pissen beteekent, hetwelk de paar-den, zoo als reeds bij *stal, stalle*, is opge-

merkt, gemeenlijk doen, zoo haast zij op stal komen: *dat beest schijnt wel bloed te stallen*. Van hier *stal, stalle, stalling*. Zamenstell.: *overstald*, overkropt van pis, *uitstallen*, enz.

Stallen en *stellen* schijnen de beteekenis van plaatsen verschuldigd aan de *st* waar-mede zij aanvangen, en waardoor de stilte en rust aangeduid wordt, welke een ding verkrijgt, als men het ergens eene vaste plaats geeft. Vergelijk *st*, en *stel, stellen*.

STAM, z. n., m., *des stams*, of *van den stam*; meerv. *stammen*. Verkleinw. *stammetje*. Eigenlijk, dat gedeelte van eenen boom, dat zich van den wortel tot aan de takken uit-strekt, en waaruit de takken voortspuiten: *of knackt den eicken stam*. [Vond.] Over-dragtelijk, eene reeks van menschen, die eenen gemeenschappelijken oorsprong heb-ben, welken men als den wortel van dezen stam aanmerkt: *de stamme der kinderen Juda*. [Bijbelv.] *De glorie van die doortuch-tigste stamme* heeft Hooft, bij wien dit woord, even als een aantal van andere mannelijke woorden, vrouwelijk is. *Gods stammen gaan in u te feest*. [L. D. S. P.] Daar nu zulk eene reeks van menschen dikwijls uitsterft, en er eene andere als in hare plaats opluikt, het eene geslacht het andere vervangt, zoo is *van stam tot stam* evenveel, als van den oor-sprong van het eene geslacht, tot aan dien van het andere daarop volgende, en dan wederom tot aan dien van een derde, vierde, vijfde, enz. Spreekw.: *de appel valt niet ver van den stam*, kinderen aarden gemeenlijk naar hunne ouderen. In den tabakshandel worden de middelste regtopgaande strengen van rollen tabak, als bij voorb. van portoriko, waar de anders buiten om gewoelde strengen aan ontbreken, *stammen* genaamd. Van hier *stammen*, dat intusschen zelden anders, dan in vereeniging met het voorzetsel *af*, gebe-zigd wordt. Zamenstell.: *stamboek, stam-boom, stamgoed, stamhouder, stamhout, stamhuis, stamlijst, stamouders, stamregis-ter, stamvader, stamwapen, stamwoord*, enz. *Afstammen, afstamming, boomstam, volksstam*, enz.

Stam, of *stamme*, hoogd. zweed. *stamm*, eng. *stem*, angels. *stemne*, lat. *stemma*, gr. *στέμα*, schijnt dus genoemd, uit hoofde van de vastheid en stijfheid, welke door de beide eerste letters wordt aangeduid. Zie *st*.

STAMBOEK, z. n., o. Van *stam* en *boek*. Eigenlijk een boek, waarin men zijn geslacht opteekent, en aan alle daartoe behoorende personen plaats geeft. Nu plagt men in zulk een boek voor zijne bijzonderste vrienden ook wel eens een plaatsje in te ruimen, en werd iemands *stamboek* zijne vriendenrol; in welke beteekenis dit woord thans veelal gebruikt wordt, voor een boek, waarin men zijne vrienden eene schriftelijke verklaring

van hunne genegenheid plaatsen laat: *ik wil mijnen naam ook in uw stamboek schrijven*. Anders geeft men aan zulk eene vriendenrol den latijnschen naam van *Album amicorum*.

STAMBOOM, z. n., m. Van *stam* en *boom*. Genoegzaam hetzelfde, als *stam*, eene reeks van menschen, die uit eenen gemeenschappelijken oorsprong voortkomen. Intusschen wordt door *stamboom* bijzonderlijk eene reeks van menschen aangeduid, welke zich in verschillende gelijktijdige geslachten verdeelt, waaraan men een denkbeeld van takken hecht, die in vereeniging met den *stam* eenen volslagenen boom vormen. Voorts is *stamboom* in het gebruik veelal evenveel als *stamlijst*, *stamregister*, geslachtregister, om dat men hieraan veelal het voorkomen van eenen boom met verschillende takken, of ranken, plagt te geven.

STAMELEN, *stameren*, onz. w., gelijkvl. *Ik stamelde, heb gestameld*. De woorden, die men uiten wil, hakkelen, of derzelve lettergrepen met merkelijke tusschenpoozingen, en dikwijls ook met herhaling van eene en dezelfde syllabe, uitspreken; hetzij uit wezenlijk onvermogen, hetzij uit hevige gemoedsbeweging: *zekere Koning van Frankrijk stamelde zoo geweldig, dat men hem den stamelaar noemde. Der stamerender tonge sal haestelic spreken*. [Bijb. 1477.] Ook wel eens, over het algemeen, gebrekkelijk spreken: *het lieve kind begint al te stamelen*. In eenen bedrijvenden zin, iets gebrekkelijk voortbrengen: *hare stervende tong stamelde nog de hartelijkste gebeden voor u*. Van hier *stamelaar*, *stameling*. Zamenstell.: *stamelbek*, *stamelbout*, bij Kil. *stamelbold*; *stamelkees*, *stameltaal*, enz. *Nastamelen*, *toestamelen*, *uitstamelen*, *voorstamelen*, enz.

Stamelen, hoogd. *stammeln*, zweed. *stamma*, angels. *stomettan*, eng. *stammer*, vries. *stammeren*, heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

STAMEREN, zie *stamelen*.

STAMET, *stammet*, z. n., o., van het *stamet*; meerv. *stametten*. Fijn gesponnene en getweerde wol, fijn saaijet, in het fr. *estame*, ital. *stame*: *wat breidt gij daar kostelijk stamet?* Al wat van zulke wol gemaakt is: *daar liggen al de stametten*, de verschillende soorten van *stamet*, waaromtrent dit meervoud alleen gebruikt worden kan. Van hier *stametten*, al wat van *stamet* vervaardigd is.

STAMHOUDER, z. n., m. Van *stam* en *houder*. Iemand, die een geslacht in stand houden, of deszelfs uitsterving, door verwekking van kinderen, voorkomen moet: *hij is de stamhouder van zijn geslacht*.

STAMHUIS, z. n., o. Van *stam* en *huis*, in de beteekenis van geslacht. Het huis dat van

iemand afstamt: *zijn stamhuis zal op aarde bloeijen*. [L. D. S. P.]

STAMIJN, z. n., v., der, of van de *stamijn*; als men van verschillende soorten spreekt, kan men ook het meerv. *stamijnen* bezigen. Dit is, volgens Halma, slechts eene verschillende benaming van *stamet*; maar, volgens Kil. een haren weefsel, waarvan men teemsen maakt, of waardoor men buiten dien allerlei vocht laat doorzijgen. Van hier bij Kil. *stamijnen*, teemsen. Zamenstell.: *stamijnsack*, bij Kil.

Stamijn, fr. *étamine*, ital. *stamina*, *stamagna*, sp. *stamena*, schijnt van het lat. *stamen* afkomstig, om dat het een doorzigtig weefsel is, waaraan de inslag kan schijnen te ontbreken, en hetwelk uit eene enkele scherping, *stamen*, kan schijnen te bestaan.

STAMPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stampte, heb gestampt*. Een klanknabootsend woord. Door geweldige stooten zulk een geluid voortbrengen, als dit woord bevat; hetzij men zulks met zijne voeten, hetzij men zulks met eenig werktuig, doe: hetzij eenig stoffelijk ding door zijne beweging zulk een geluid verwekke; onzijd.: *houdt dat paard nog niet op met stampen? Hij stond aan den vijzel te stampen. Het schip begon in de branding vreeselijk te stampen*. Iets door middel van zulke stooten ergens in drijven; bedrijv.: *stamp den kogel ter dege in het geschut!* En, in eenen figuurlijken zin, eene leering, of iets anders, door eene herhaalde voordragt, en eenen gestadigen aandrang, in eens anders hoofd of hart indrukken: *hebt gij het latijn al in hem gestampt? De schouwburgh plant en stampt de zeden in de jeught*. [Vond.] Voorts, iets, door herhaalde stooten, vernalen: *die kruiden moeten in den vijzel gestampt worden*. Van hier *stampen*, *stampen*, enz. Zamenstell.: *stampmolen*, papiermolen, pelmolen, oliemolen, runmolen, volmolen, waarin lompen, enz. gestamt worden, *stamppaarlen*, waarvan men paarlgruis maakt, om daaruit kunstpaarlen te vervaardigen; *stampstok*, *stampstooten*, als een schip in de branding; *stampvoeten*, enz. *Aanstampen*, aanhouden met stampen, met verdubbelden aandrang stampen, en, in eenen bedrijvenden zin, iets, al stampende, ergens tegen aan drijven; *afstampen*, *doorstampen*, enz.

Stampen, hoogd. *stampen*, *stampfen*, zweed. *stampa*, eng. *stamp*, fr. *estamper*, ital. *stampare*, is van eenen noordschen oorsprong.

STAMPEIJEN, zie *stampvoeten*.

STAMPER, z. n., m., *des stampers*, of van den *stampen*; meerv. *stampers*. Verkleinw. *stampertje*. Eigenlijk, al wat stampt, hetzij een levendig, hetzij een levenloos ding zulks doe; maar gewoonlijk inzonderheid het

werktuig waarmede men iets in den vijzel stoot: *al stiet gij den dwaes in een mortier met een stamper.* [Bijbelv.] De stampstok van het geschut: *hoe handig weet hij met wissel, lepel, en stamper, om te gaan!* Ook wel eens de laadstok van een klein schietgeweer: *daar heb ik mijnen stamper verloren.* Een werktuig van den straatmaker: *reik mij den stamper eens aan.* Bij Kil. een heiblok, of eene *heije*, in haar geheel. Eindelijk, de groote werktuigen, waardoor de lomp in eenen papiermolen tot pap gestampt worden, en soortgelijke werktuigen in andere stampmolens.

Stamper, eng. *stamper*, dat eenen persoon aanduidt, die zich door eenen winderigen gang een bijzonder aanzien verwerven wil, hoogd. *Stamper, Stampf, Stampse, Stampfer*, en *Stampel*, dat intusschen meest in plaats van ons *stempel* gebezigd wordt, zweed. *stampel*, middeleeuw. lat. *stampilla*, komt van *stampen*.

STAMPVOETEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stampvoette, heb gestampvoet.* Van *stampen* en *voeten*. Met zijne voeten stampen: *dat paard houdt niet op van stampvoeten.* Bijzonderlijk, zulks uit hoofde van eene onstuimige gemoedsbeweging doen: *hij stampvoet en knarsetandt.* In dezen zin wordt *stampen* ook meest gebruikt, dat bij Kil. *stampen* luidt, en gelijkgesteld wordt aan *stampen* en *smooren*, stampvoeten en opgezwollen zijn, blazen. *Maer draaide zich rondom, stampende, als bezeten.* [Smits.]

STAMVADER, z. n., m. Van *stam* en *vader*. Even als *stamouders*, eene benaming van zoodanige personen, die een bijzonder geslacht van menschen stichten; want dit geslacht wordt aangemerkt als een *stam*, die uit hen voortspuit; en zij worden als de wortelen van dien *stam* beschouwd. *Aaron is de stamvader van het Israelitische priesterschap.*

STAMWOORD, z. n., o. Verkleinw. *stamwoordje*. Van *stam* en *woord*. Een woord, dat den oorsprong aan andere woorden gegeven heeft: *gaan is het stamwoord van gang.* Wanneer zulk een woord den eersten oorsprong aan eenen ganschen *stam* van woorden gegeven heeft, beschouwt men het als den wortel van dien *stam*, en noemt men het ook wel eens *wortelwoord*.

STAND, z. n., m., *des stands*, of *van den stand*; meerv. *standen*. Verkleinw. *standje*. De daad van staan, welke beteekenis in *stand houden* heerscht. Want dit is eigenlijk staande blijven, in tegenoverstelling van voortgaan: *gij moet daar stand houden, en u van daar niet verwijderen*; in tegenoverstelling van wijken: *het leger hield op dat gebergte stand*; in tegenoverstelling van omvallen, instorten: *dat huis houdt nog al stand*; en overdragtelijk, in tegenoverstelling van bezwijken, een

einde nemen: *die zaak kan geen stand houden.* Maar 's Heeren gunst — houd eeuwig stand, schoon 't gantsch heelal veroud. [L. D. S. P.] Dezelfde beteekenis heerscht in desprekwijzen: *tot stand brengen, tot stand komen, in stand blijven.* *Gelijck als de Priester dat geschat sal hebben, soo sal het stand hebben.* [Bijbelv.] Voorts is *stand* bij Kil. welvoegelijkheid, maar in het gebruik, even als *staat, toestand, omstandigheden*, de bijzondere wijze waarop eenig mensch of ding staat: *hij behoudt zijnen stand vrij wel.* De zaken zetten zich in eenen anderen stand. [Hooft.] *In zijnen eersten stand.* [Vond.] *Eerestand, burgerstand, boerenstand, hooge en lage stand*, enz. De menschen, die zich hier of daar in eenen en denzelfden stand, of levenskring, bevinden: *de boerenstand mort geweldig.* *Het is een groot nadeel voor den burgerstand.* De plaats, waarop eenig mensch, of ding staat: *die schildwacht verkeert op eenen gevaarlijken stand.* *Wij moeten op die markt al te veel voor onzen stand betalen.* *Ik haat het huis om den stand.* De hoogte *ciert den stant*, van het Amsterdamsche raadhuis. [Vond.] *Tot dat een wind haar wegrukt uit onz' oogen, en zelfs haar stand niet meer te vinden is.* [L. D. S. P.] Deze beteekenis heerscht in de samenstell.: *standgeld, standsgelegenheid*, enz. *Zonnestand*, enz. Ook is *stand*, of *standje*, in de teekenkunst gebruikelijk, voor de houding van een beeld: *dat is een aardig standje!* Van hier *standachtig*, enz. *Oulings* werd *stand* ook voor melkemer gebezigd. De overige samenstellingen zijn: *standhouding, standmatig, standpenning, standplaats, standpunt, standregt, standsverwisseling, standvastig, standvastigheid, standvastiglijk, standvest*, bij Camph.; *standvincke, standvliet der schoulen*, bij Kil. een schoorsteenpilaar; enz. *Adelstand, afstand, bestand, boerenstand, burgerstand, heerenstand, middelstand, slavenstand*, enz.

Stand, hoogd. *Stand*, zweed. *stánd*, eng. *stand, stond*, pool. *stand*, komt van *staan*, ovl. *standen*; zie *staan*.

STANDAARD, z. n., m., *des standaards*, of *van den standaard*; meerv. *standaarden*. Eigenlijk, de stok, of piek, waaraan een vaandel gehecht is, en die ligtelijk ergens in de aarde geplant kan worden: *de bestormers hadden den spaanschen standaard reeds op het rarelijn geplant.* Voorts, eene ruitersvaan, welker gedaante van dien aard is, dat zij zich ligtelijk ergens vast laat neerplanten: *wij veroverden eenige vaandels en standaarden.* De ruiters verloren haren standaard. Ja, evenveel welk vaandel: *de standaarddrager heeft den standaardt omgevoert.* [Hooft.] *Toen Frederick vocht onder vrijheids stander.* [Vond.] Nog overdragtelijker: *tegen den standert van 'tkruis.* [Vond.] Bij Kil. ook de stander van eenen

molen, zie *stander*, en eene regt overeinde staande kolom. Men vindt het onderscheid tusschen *standaard* en *banier*, duidelijk bij Camph.: *Dan sullen wij de krijgsbanieren, van hare standaerts laten zwieren*. Zamenstell.: *standaarddrager*, enz. *Muitstandaard*, *oproerstandaard*, *praalstandaard*, *zestandaard*, enz.

Standaard, Kil. *standaerd*, Hoogstr. *standaerd*, Hooft. *standaart*, Vond. *standert*, en *stander*, hoogd. *Standarte*, neders. *standare*, zweed. *standar*, fr. *étendard*, eng. *standard*, ital. *stendardo*, *standardo*, sp. *estendarte*, middeleeuw. lat. *standardum*, komt van het oude *standen*, staan; zie *staan*.

STANDACHTIG, bijv. n., *standachtiger*, *standachtigst*. Van *stand* en *achtig*, voor *haftig*. Zie *achtig*. Dusevenveel als *standhaftig*, *standachtig* bij Kil. *Stand* hebbende, en houdende, standvastig: *oh? e weest stantachtich, want nu is die tijt comen. Hierom soe weest stantachtich*. [V. Hass.] Hedendaags is *standvastig* gebruikelijker.

STANDBEELD, z. n., o. Van het oude *standen*, staan, en *beeld*. Een overeinde staand uitgehouwen beeld.

STANDE, z. n., v., *der*, of *van de stande*; meerv. *standen*. Het tegenoverstaande van eenen *ligger*. Een overeinde staand vat ter bewaring van evenveel welke dingen: *is er nog water in de stande? Haringtonne, vleeschuijpe, oft stande*. [Van Hass.] Zamenstell.: *standebier*.

Stande, hoogd. *Stande*, of *Stander*, komt van het oude *standen*, staan.

STANDELKRUID, z. n., o., *des standelkruids*, of *van het standelkruid*; zonder meerv. Zeker plantgewas, waarvan men menigerlei verschillende soorten telt, nopens welke het meerv. *standelkruiden* gebezigd worden kan. Dit woord, in het hoogd. *Stendel*, *Stendelwurz*, schijnt zamengesteld uit *kruid*, en *standel*, van *standen*, staan, omdat deszelfs wortel zich in twee ronde bollen verdeelt, waarop het, even als op twee voeten, schijnt te staan.

STANDEN, zie *staan*.

STANDER, z. n., m., *des standers*, of *van den stander*; meerv. *standers*. Verkleinw. *standertje*. Eigenlijk al wat staat. Dus is bij Kil. *standaerd*, *stander*, eenestaande kolom. Bij Vond. is *stander* evenveel, als *standert*, *standaard*. Zie *stanaard*. In Vriesland is het de staande plaat van eenen schoorsteen. Voorts, de staande spil van eenen molen. Zamenstell.: *kapstander*, *topstander*, enz. Het stamwoord is *standen*.

STANDVASTIG, bijv. n. en bijw., *standvastiger*, *standvastigst*. Van *stand* en *rust*. Vast van stand, lang in stand blijvende, bestendig, duurzaam: *niets is op aard' standvastig, dan de onstandvastigheid*. In staat, om lang

te blijven staan. In welken zin het op eene figuurlijke wijze nopens eenen mensch gebezigd wordt, die door geenen druk ter neder geslagen wordt, en onder geene verzoekingen valt, of bezwijkt: *hij bleef onder al dat lijden steeds even standvastig*. Voorts evenveel als volhardende: *blijf standvastig bij uw besluit, aan uw werk*. Voortaan *standvastig bij u zijn*. [L. D. S. P.] Van hier *standvastigheid*, *standvastiglijk*. Zamenstell.: *onstandvastig*, *onstandvastigheid*, *onstandvastiglijk*.

STANG, zie *steng*.

STANK, z. n., m., *des stanks*, of *van den stank*; zonder meerv. Eigenlijk, even als *reuk*, eene fijne uitwaseming uit verschillende dingen, welke de zenuwen van den neus aandoet; want in deze algemeene beteekenis werd het woord *oulings* gebezigd, blijkens: *stank libes ze libe*, een reuk des levens ten leven. [Notk.] *Der stank dines mundes ist samo der suozon Ephelo*. [Willer.] Voorts werd het *oulings* ook in plaats van eenen goeden reuk gebruikt: *der stank dinero salbon der ist uber alle stankuurze*. [Willer.] *Suossen stang tuoe dir min gebet*. [Notk.] *U aessem heeft een soete stanck*. [J. v. Dans.] Hedendaags gebruikt men dit woord intuschen enkel voor eenen onaangename reuk: *daar was een onverdragelijke stank in huis*. *En van hare doode lichamen sal haren stank opgaen*. [Bijbelv.] Voorts wordt *stank*, even als *reuk*, overdragtelijk gebezigd: *zij laten den vuilen stank na van een quaat geruchte*. [Vollenh.] *Lumeij sprak van de stadt in brant te steken, en met dien stank te ruimen*. [Hooft.] *De geest van overspel, die 'thof bezit, zal ruimen met eenen stank van moort*. [Vond.] Zie *ruimen*. Eindelijk is *stank* eene luidruchtige en kijfachtige beweging: *wat maakt hij eenen stank!* in het hoogd. *Stankereij*, van *stankern*, zw. *stinka*, hetwelk wederom van *stanker*, krakeelwekker, afstamt. Spreekw.: *stank voor dank ontvangen*, of *met stank beloond worden*, goede diensten met ondank vergolden zien. *Met stank scheiden* is een spreekwoord, hetwelk gebruikt wordt ten aanzien van iemand, wiens kwaad gedrag of slecht karakter, bij zijn vertrek, aan den dag komt. Van hier *stanchaerd*, bij Kil. evenveel als *stinckaerd*. Zamenstell.: *stankriool*, bij Camph.; *stankvervekker*, *stankuurzo*, welriekende specerij, bij Willer. *Ockselstanck*, bij Kil. enz.

Stank, hoogd., zweed. ook *stank*, angels. *stenc*, is afkomstig van het oude *stanken*, dat men nog bij Olfrid. vindt, in: *thiu diuri thera salba stank in ala halba, de kosbare salve rook overal*. Zie voorts *stinken*.

STAP, z. n., m., *des staps*, of *van den stap*; meerv. *stappen*. Verkleinw. *stapje*. De daad van stappen: *met elken stap nadert een wan-*

delaar de plaats van zijn verlangen. Die schier tot elcken stap bezwijmeld, dien hij treedt. [D. Deck.] Hij treedt met groote stappen voort. Wijde stappen, kleine, korte, stapjes. Het tegenoverstaande van draf, galop, loop, enz.: het paard was niet uit den stap te krijgen. Hij houdt zijnen ouden stap.

De wijde van eenen gewonen stap: het is slechts dertig stappen van hier. Bij Kil. de wijde van twee voeten. Volgens denzelfden Kil., oulings, de sport van eene ladder; als mede een voetstap; in welken laatste zien men ook nog wel eens zegt: ik bemerk zijne stappen daar in de sneeuw. In Vriesland eene stoep aan het water. Zie stoep. Overdragtelijk, eene poging, onderneming: met eenen zuren stap. [Vond.] Besloot te doen den stap, die mij aen 't glissen bracht. [Hooft.] Van stap tot stap is, bij aanhouding; hij vordert van stap tot stap. Ik moet hem van stap tot stap nagaan. Men bespiedt mij van stap tot stap. Zamenstell.: stapswijze, stapvoets, enz. Misstap, uitstap, voetstap, enz.

Stap, hoogd. Staps, eng. step, bij Kil. ook stip, is afkomstig van stappen.

STAPEL, z. n., m., des stapels, of van den stapel; meerv. stapels. Verkleinw. stapeltje. Volgens Kil. oulings evenveel als krekel, heeft niets gemeens met het volgende stapel, en schijnt evenzeer afkomstig van stappen, als het hoogd. stapeln, met lange hoog opgehevene beenen stappen.

STAPEL, z. n., m., des stapels, of van den stapel; meerv. stapels. Verkleinw. stapeltje. Eigenlijk, eene staaf, een staf, een stok, of paal, waarmede men iets regt van onderen, of aan de eene zijde schraagt, om het geheel, of gedeeltelijk, om hoog gerigt te houden. Deze betekenis heeft Stabel en Stapel nog in de Duitsche zoutwerken; en in het neders. is stapel een hekpaal. In het angels. is stapul insgelijks een paal. Bij Kil. de poot van eenen stoel, of iets anders, en overdragtelijk de steel, of stengel, van verschillende plantgewassen. Hier te lande is stapel, in het gebruik, het schuins liggende hout, waarop het geraamte van een schip wordt opgezet, en afgetimmerd: hoe vele schepen staan er wel op stapel? Er zal een fregat van stapel loopen. Voorts deelt het werkw. stapelen aan stapel de betekenis mede van eenen hoop van dingen, die op een afzonderlijk steunsel, of op elkanderen, gestapeld zijn: daar stonden heele stapels van potten. Die eenen stapel boeken naliel. Als Jupiter den stapel bergen van boven nederktonk. [Vond.] Eindelijk is stapel, overdragtelijk, een hoop van evenveel welke koopwaren, die op eene daarvoor bijzonderlijk bepaalde marktplaats als het ware opeengestapeld worden: te Dordrecht is de stapel der Rijnsche wijnen. Daer men eertijds den stapel der Fransche wijnen ge-

houden had. [Hooft.] Van hier stapeten, enz. Zamenstell.: stapelgoed, stapelhuis, stapelmarkt, stapelplaats, stapelrede, stapelregt, stapelstad, stapelwaar, enz. Bernstapel, bij Hooft, evenveel als brandstapel; geldstapel, houtstapel, lijkstapel, turfstapel, wijnstapel, enz.

Stapel, hoogd. Stapel, Stabel, opperd. staffel, angels. stapul, fr. étape, eng. staple, ital. stapola, middeleeuw. lat. estapula.

STAPELEN, bedr. w., gelijkvl. Ik stapelde, heb gestapeld. Eigenlijk, door middel van eenigen steun om hoog gerigt houden, of op eenige schraag, of stelling, plaatsen. In het gebruik, het eene ding op het andere plaatsen: dat hout moet gestapeld worden. Turf stapelen, boeken, enz. op elkanderen stapelen. Van hier stapelbaar, stapeling. Zamenstell.: opeenstapelen, opstapelen, enz.

Stapelen, hoogd. stapeln, zweed. stapla, wordt door Kil. te onregt aan het eng. establish, fr. établir, ital. stabilire, dat met het ital. stabile, fr. stable, van stabilis afstamt, verwant geacht; maar het komt van stapel.

STAPPEN, onz. w., gelijkvl. Ik stapte, (oul. stiept), heb gestapt. Eigenlijk, door eene beurtelingsche beweging der voeten voorbij elkanderen, zulk een geluid voortbrengen, als dit woord uitdrukt. Vervolgens, met dezelfde beweging der voeten, voortgaan: wij stapten gezamenlijk naar dat huis. Bijzonderlijk, even als het hoogd. stapeln, met hoog opgehevene beenen voorttreden: wat stapt hij deftig daarheen. Hij stapte als eene paauw. In tegenoverstelling van loopen, draven, enz. langzaam voortgaan: wij lieten de paarden stappen. Spreekw.: hij gaat stappen, hij ligt op sterven, of hij verwijderd zich uit vrees, van eenige plaats. Van hier stap, enz. Stappens, ook stappans, of staphands, volgens Kil. aanstonds: ende staphands als Grave Dideric dit sach. [V. Hass.] Ende staphans in den seluen tiden. [Bijbel 1477.] Zamenstell.: aanstappen, afstappen, enz.

Stappen, bij Kil. ook stippen, hoogd. Stappen, eng. step, is een klanknabootsend woord. STAPPENS, stappans, staphans, zie stappen.

STAR, zie ster.

STAREN, onz. w., gelijkvl. Ik staarde, heb gestaard. Strak en stijf kijken: mit openen oghen staerde hi, nu ter rechter zijden, nu ter lichter. [Materie der soud.] En staart, als in verwondring opgetoogen. [V. Bracht.] Op wien haar oogen staaren. [Hoogvl.] Met smeekend' oogen staaren. [L. D. S. P.] En staere op 's hemels lichten, heeft Vond., bij wien dit woord ook starren luidt, blijkens: en starrende in de starren; even als bij Coliju Van Rijssle: mijn ooghen starren. Bij anderen is het sterren: als ic hier wel nauwe op sterre. [A. Bijus.] Sij

sterren gestadigh hemelwaerts. [Huygens.] Bij anderen is het wederom *staarogen*: *staarogende op het beeldt.* [Hoogvl.] *Elk staaroght nechtig op een voorgestelde wand.* [Spiegh.] Bij anderen *staroogen*: *starogende naer 't zwerck.* [Moon.] *En starooch op haer straten.* [D. Jonktij's.] Eindelijk vindt men ook: *noch staarelings geooght op oogen.* [Six Van Chand.] Van hier *staar*, enz. Zamenstell.: *aanstaren*, enz.

Staren, *sterren*, *starren*, *staroogen*, neders. *staren*, angels. *starian*, ijsl. *stara*, komt van *star*, *starr*, dat nog heden in het hoogd. stijf, strak, aanduidt.

STAROOGEN, *starren*, zie *staren*.

STATELIJK, bijv. n. en bijw., *statelijker*, *statelijkt*. Prachtig, grootsch: *hij verscheen in eene statelijke zaal.* *Zij was zeer statelijk gekleed.* Van hier *statelijkheid*.

Statelijk, Kil. *staetelick*, hoogd. *stattlich*, neders. *staatsk*, boh. *statecnij*, zweed. *statelig*, eng. *stately*, komt van *staat*, voor zoo veel het de uiterlijke vertooning van eenen hoogen rang aanduidt. Zie *staat*.

STATIG, bijv. n., en bijw., *statiger*, *statigst*. Deftig, stemmig, zedig: *hij heeft een statig voorkomen.* *Al wat hij sprak was even statig.* Van hier *statigheid*, *statiglijk*. Zamenstell.: *plegtstatig*, *plegtstatigheid*, *plegtstatiglijk*.

Statig, Kil. *staetigh*, dat te onregt aan *staetelick* gelijk gesteld wordt, komt van *staat*, voor zoo veel het een hoog aanzien beteekent, omdat lieden van zulk een aanzien veelal een deftig en ingelogen voorkomen aannemen.

STAVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik staaftde, heb gestaaftd.* Door middel van eene *staaf*, eenen *staf*, *stok*, of anderen *steun*, vast zetten; even als het hoogd. *stäbeln*: *die Erbsen stäbeln, den Wein stäbeln.* Doch in deze eigenlijke beteekenis is *staven* hier te lande niet gebruikelijk; maar enkel in de overdragtelijke van bevestigen: *ik wil mijne verklaring met eenen eed staven.* *Hij poogt zijn wankelend aanzien te staven.* Van hier *staaving*: *tot staaving van zijn langgehoond gezag.* [L. D. S. P.] Dit *staven* komt van *staaf*, of *staf*, en verschilt van het volgende.

STAVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik staaftde, heb gestaaftd.* Iemand eenen eed van woord tot woord, ja van letter tot letter, voorzeggen, of voorlezen, om denzelfden na te spreken: *staven, oft veurstaven, den eed.* [Kil.] Van hier, dat een *gestaaftde* eed nog evenveel is, als een uitdrukkelijke: *aan den gestaaftden eed, dien hij weleer aan Abram deed.* [L. D. S. P.] *Hij heeft het met gestaaftden eede bezworen.* [Halma.]

Staven, hoogd. ook *staven*, oud zweed. *stava*, *stafva*, oud vries. *stowian*, beteekende, volgens Kil. oulings *spellen*, even als *boek-*

staven, vries. *boekstaveren*, en *veurstaven* was evenveel, als *veurspellen*; en het stamwoord *staf*, of *staaf*, neders. *stave*, Kil. *stave*, *boekstave*, zweed. *staf*, beteekende eene letter.

STEDE, *stee*, z. n., v., *der*, of *van de stede*, of *stee*; meerv. *steden*. Verkleinw. *steedje*. Even als *stad*, eigenlijk eene standplaats, of plaats over het algemeen: *schoon 't hoogst gebergt uit zijne stee geworpen wierd in 't hart der zee.* [L. D. S. P.] *Wilt gij wel een steedje voor mij bewaren? Zij zat op mijne stee.* *In ste van aen te vallen.* [Vond.] *In stede van werken.* *In die steden van fluweelen damasten kleederen suldij aendoen den tabbaert der bermhertigheijt.* [Clare Spieg.] *Stede en stonde*, zie *stond*. *Stedevast*, plaatsvast, bij Kil. Bijzonderlijk, eene vierschaar: *een vierschair heet een stede.* [V. Hass.] Een plekje op iemands lijf: *hebt gij dat steedje opengekrabd? Het is op zijne armen stee aan stee.* Voorts even als *stad*, welks meervoud, eigenlijk, dat van *stede* is, in het enkelv. ook eene bewoonde plaats, en bijzonderlijk eene, die in het bezit van zoogenoemde stadsregten is: *de burgers dezer stede.* *Daar ter stede.* Want, als men dit woord in deze beteekenis op zich zelf bezigt, schrijft men het voluit; maar in de zamenstell. meestal *stee*; zoo als in *steehuis*, zie *stadhuis*. Van *stede*, of *stee*, in de laatste beteekenis, komen *stedelijk*, *stedeling*, *stedewaarts*, *steedsch*. *Ter stede* heeft M. Stok. dikwerf voor *terstond*. Zamenstell.: *steehuis*, *steekind*, *steeman*, *steeroogd*, enz. Daarentegen heeft *stede* in *stedehouder*, of *steehouder*, *steebewaarder*, enz. de kracht van eene plaats over het algemeen, even als in *bedstede*, *hofstede*, *legerstede*, *slaapstede*, *woonstede*, enz.

Stede, *stee*, hoogd. *Stätte*, neders. *stede*, angels. *stede*, *steda*, Isid. *stedt*, Olfrid. *steti*, is met *stad* afkomstig van *staan*. Oul. was het ook bijvoegel.: *mit stēde moede.* [Lev. J. C.]

STEDELIJK, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Oulings wel eens hetzelfde als *stadiglijk*, geduriglijk: *och of ic stedelic desen eerliken coninc Salomon!* heeft Van Hass., bij wien *stedeliken* even hetzelfde aanduidt, in *behaldet mi stedeliken in allen goeden werken*; terwijl *stedig* in plaats van *stadig* gebezigd werd. Zie *stadig*. Maar hedendaags is *stedelijk* evenzeer, als *stadlick*, bij Kil., in het hoogd. *städtisch*, hetwelk van eene stad, of tot eene stad betrekkelijk, is, in de uitdrukkingen van: *het stedelijk bestuur*, *de stedelijke regering*, *stedelijke belastingen*, enz. Maar in andere uitdrukkingen gebruikt men den tweeden naamval van *stad*; zoo als in *stadslasten*.

STEDIG, zie *stadig* en *steeg*.

STEE, zie *stede*.

STEEDS, volgens Kil. oulings ook *staeds*, *staets*, en *stets*, of *steds*, en niet slechts een bijw., maar ook een bijv. n., even als *stede*, zie *stadig*. Doch hedendaags enkel een bijw. zonder trappen van vergrooting. Bestendiglijk, geduriglijk, gestadiglijk: *hij blijft mij steeds genegen*. *Zij worden steeds zijn hulp gevaar*. [L. D. S. P.] Dit bijw. in het hoogd. *stéts*, zweed. *stades*, *stadse*, komt van *stede*, vast, en met hetzelfde van *steden*, *staden*, vast plaatsen, zie *stadig*.

STEEDSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Naar het stedelijke gebruik afgemeten: *zij heeft eene steedsche dragt*. *Zij kleedt zich ook al op zijn steedsch, in de steedsche manier*. *Zijne houding niet meer boersch, maar steedsch*. In Vriesland is *kleinsteedsch*, naar den smaak der kleine steden geschikt; en men zegt van iemand, die zijne kleeding daarnaar schikt: *hij kleedt zich als een kleinsteedscher*. Bij Kil. is *steedsch*, *stedsch*, *stadsch*.

STEEG, bijv. n., *steger*, *steegst*. Eigenlijk evenveel als *stedig*, waaruit het samengetrokken is, en dus vast, zie *stedig*. Maar, in het gebruik, onverzettelijk, stug, halstarrig: *hij is van eenen stegen aard*. *Steger jongen zag ik nooit*. *Dat paard is al te steeg voor mij*. *Steeg oorlogen*. [D. Vel.] *Als ezels steeg en dom*. [H. de Gr.] Van hier *steegheid*, onverzettelijkheid.

Steeg, Kil. *steegh*, *stedigh*, hoogd. *statig*, zweed. *stadig*, neders. *stedig*, angels. *staedig*, eng. *steaty*, komt van *steden*, *staden*. Zie *stadig*.

STEEG, bijv. n., *steger*, *steegst*. Bij Kil. *steegh*, *steijgh*, *steijghigh*, *stijgh*, en evenveel als *steil*, waarom men eene steilte, volgens denzelfden Kil., met den naam van *steeghe* of *steijle* plaatse bestempelde; terwijl *steghen*, *steijghen*, *steijgheren*, en *stijghen*, evenveel als *stijgen* en *steigeren*, was. Zie *steigeren* en *stijgen*.

STEEG, z. n., v., *der*, of *van de steeg*; meerv. *stegen*. Verkleinw. *steegje*. Eigenlijk, even als *gang*, en *gangetje*, een gangpad, of paadje; bijzonderlijk zoodanig een, als tusschen de huizen doorloopt, en daardoor van weerskanten afgesloten wordt: *hij woont in het vierde huis van die steeg*. *'t Gesluip van achterweegsche stegen*. [Huyg.] Spreekw.: *hij kent geene straten voor stegen*, hij maakt geen onderscheid van personen.

Steeg, bij Plantijn *stege*, Kil. *steghe*, *steighe*, *stijghe*, neders. *stiege*, vries., hoogd. *stiege*, zweed. *stig*, Ulphil. *staiga*, stamt af van *stijgen*, voor zoo veel het oulings gaan beteekende. Zie *stijgen*.

STEEK, z. n., m., *des steeks*, of *van den steek*; meerv. *steken*. Verkleinw. *steekje*. De daad van steken: *met eenen steek doorstooten*, heeft Hoofft, die dit woord intusschen elders vrou-

welijk maakt, en zegt; *in 't brengen der steke*. *Ontveinzende den steek*. [Vond.] Figuurlijk, een grievend zijdewee, anders door *steekte* en *steking* aangeduid: *o wat krijg ik daar eenen steek in de zijde!* Andere soortgelijke ligchaamsmarten: *ik krijg in dat gezwel steek op steek*. Een bijtend gezegde: *zij gaf hem steek op steek*; en al wat iemand griest: *dat was een steek door mijn hart*. Voorts, elke bijzondere gang van eenen draad door eenig ding, dat daarmede genaaid is: *zij heeft er geen en steek aan genaaid*. *Snijd steek voor steek aan stukken*. De tusschenwijdte tusschen de bijzondere gangen van eenen draad: *die schoenen zijn mij wel drie steken te groot*. Elke bijzondere gang van eenen draad in eenig breiwerk: *hoe vele steken moet gij nog breijen?* *Eenen steek laten vallen en opnemen*, zijn zegswijzen, die men bij het breijen gebruikt. *Steek houden*, ten aanzien van dingen, die genaaid worden, eene genoegzame vastigheid en sterkte hebben, om de gangen der draden te houden, en daarbij niet af, noch daaronder uit, te scheuren: *zal dat linnen wel steek houden?* Overdragtelijk is *steek houden*, de proef doorstaan: *dat zeggen houdt geen en steek*. *Ik twijfel, of uwe bewijzen wel steek houden zullen*. *Iets in den steek laten*, eigenlijk, het in eene gestokene wonde, of een gestoken gat, laten zitten: *de walvischvangers laten hunne lensen veelal in den steek*. Overdragtelijk, iets bij evenveel welke onderneming inschieten: *de dief ontliep ons, maar hij liet zijnen hoed in den steek*; of misschien liever *in de steek*, als het ware, in het vastgestokene vogelnet, dat bij Kil. den naam van *steke*, *vincksteke*, voert; terwijl *steke*, bij denzelfden Kil. de vogelvangst, en *steegaren* nog hedendaags een vogelvangens net, bij Halma, een kwartelnet is. Eindelijk geeft men in het kaartspel aan eenen slag of trek, den naam van *steek*: *dat is mijn steek*; en in het naaijen, borduren, breijen, enz. is *steek* dikwijls de bijzondere wijze van bewerking, in de samenstell.: *kettingsteek*, *kruissteek*, *overnaaisteek*, *stiksteek*, enz. De verdere samenstellingen zijn: *bajonetsteek*, *borduurstek*, *breisteek*, *degensteek*, *doodsteek*, *ponjaardsteek*, *schorpioensteek*, *wormsteek*, *zinkingsteek*, enz.

Steek, Kil. *stik*, hoogd. *Stich*, eng. *stitch*, pool. *sztijch*, komt van *steken*.

STEEKIJZER, z. n., o. Van *steken* en *ijzer*. Een graveerijzer, in het hoogd. *Stichel* genoemd: *mijn steekijzer is verstompt*. Voorts is, bij Kil. *stekijzer*, *elgheer*, volgens Van Hass. ook wel eens *steekelger*, een aalgeer, of aalspeer.

STEEKIND, *stadskind*, z. n., o. Van *stee*, of *stad*, en *kind*. Eigenlijk, een kind van de stad. Het zou dus eenen vondeling, of wees, die van stadswege opgevoed wordt, kunnen beteekenen; maar daaraan geeft men liever

- de namen van *stadswees*, *stadsjongen*, enz. Daarentegen is *stadskind* in het gebruik een mensch, die door de regtbank, als het ware, aan verkwisting schuldig verklaard, en daarom van stadswege onder voogdijschap gesteld, is: *men heeft hem, of haar, stadskind gemaakt*. Te Dantzig heet zulk een mensch *Stadtkind*. Overdragtelijk: *saraje*, *lang stékint*. [Moon.]
- STEEKKAN**, z. n., v. Van *steek* en *kan*; in het nederduitsch *Stechkanne*. Eene vochtmaat, welke de helft van een anker bevat, Zorgdrag, heeft ook *stekan*: *'t quardeel op 12 stekannen gerekent*.
- STEEKPALM**, z. n., v. Van *steken* en *palm*. Anders *stekende palm*. Dus noemt men de heestergewassen, die anders den naam van *hulst*, en *muizendoorn*, voeren. Zie *palm*.
- STEEKPENNING**, z. n., m. Van *steken* en *penning*, in de algemeene beteekenis van een gemunt stuk goud, zilver, of koper. Zie *penning*. Een stuk gelds, hetwelk men iemand min of meer bedektelijk in de handen steekt, hetzij als een geschenk, hetzij ter belooning van gedane diensten, of om zich voor het gevolg van iemands dienstvaardigheid te verzekeren, en hem te besteken. In bijzondere gevallen bezigt men de namen van *drinkpenning*, *drinkgeld*.
- STEEKTE**, z. n., v., *der*, of *van de steekte*; meerv. *steekten*. Hetzelfde als *steking*, de daad van *steken*; bijzonderlijk voor zoo veel het pijn verwekken aanduidt: *ik heb steekte in de zijde*. Kil. *stekenisse*.
- STEEL**, z. n., m., *des steels*, of *van den steel*; meerv. *stelen*. Verkleinw. *steeltje*. Eigenlijk, de stengel waarop het bovenste gedeelte van verschillende plantgewassen geplaatst is, of rust: *gelijk een verslenste viool, of quijnende Maijbloem, die een maegt van haren steel plukte*. [Vond.] Het lange, dunne, en rondachtige, uitspruitsel, hetwelk de gemeenschap tusschen eenen boom, of eenig ander plantgewas, en deszelfs vruchten of bladeren, uitmaakt: *die appel werd te zwaar roor zijnen steel*. *Die steel is langer dan het blad*. Voorts, al wat insgelijks buiten het eigenlijke ligchaam van eenig ding uitsteekt, en als deszelfs handvat sel gebezigt worden kan: *de steel van mijne pijp is gebroken*. *Het ijzer van de bijl vloog van den steel*. Spreekw.: *den steel naar de bijl werpen*, wanhopig van eenige onderneming afzien. Van hier *steelachtig*, en *stelen*, van eenen steel voorzien: *steel dien hamer eens voor mij*. *Is mijne bijl al gesteeld?* Zamenstell.: *steelbloem*, die uit den bladsteel voortkomt. *Ankersteel*, *appelsteel*, *bezemsteel*, *bijlsteel*, *bladsteel*, *bloemsteel*, *druivensteel*, *hennipsteel*, *lepelsteel*, *pannesteel*, *perensteel*, *pruimensteel*, *rozijnsteel*, *spadesteel*, enz.
- Steel*,² Kil. *stete*, angels. *stela*, eng. *stete*, *stale*, vries. *stal*, hoogd. *Stiel*, zweed. *stielke*, is afkomstig van *stallen*, *stellen*, plaatsen, in het oudd. *stielen*.
- STEELSWIJZE**, bijw. van *stelen* en *wijze*. Bedektelijk, zoo als men iets steelt: *hij is steelswijze henen gegaan*, hij is als een dief weggesloopen.
- STEEMAN**, z. n., m. Van *stee*, *stede*, *stad* en *man*. Een stadsman, een *stedeling*; welk laatste woord men in den deftigen sprektrant bezigt: *de steeman begint naar zijn buiten te verlangen*.
- Steeman*, luidt bij Kil. *stadsman*, en *stedsman*; welke laatste uitspraak nog hedendaags in Vriesland gebruikelijk is; gelijk als *steelieden* aldaar *stedstieuwe* heeten.
- STEEN**, z. n., m., *des steens*, of *van den steen*; meerv. *steenen*. Verkleinw. *steentje*. Zonder lidw., eene vaste en harde delfstof van velerlei aard: *Salomo's brandaltaar was van steen*. *Het was al ceder, geen steen en wert gesien*. [Bijbelv.] *Zoo hard als steen*. *Uit steen gehouwen*. *In steen veranderd*. *Gebakken steen*, *blaauwe steen*, *Benthemer steen*, enz. Met lidw., vooreerst, een onbearbeide brok van die delfstof: *ende hij nam van de steenen dier plaetse*. [Bijbelv.] *Opdat gij aan geen steen u stoot* [L. D. S. P.] Voorts, een bewerkte brok van die delfstof: *ende een sterck Engel hief eenen steen op, als eenen grooten meulensteen*. [Bijbelv.] *En niet een kant, noch steen, van 't nieugestichte berst*. [Vond.] *De steen, die in der bouwlien oogen, onnut*, enz. [L. D. S. P.] Bijzonderlijk, een edel gesteente: *gij sult de twee steenen aen de schouderbanden des Ephods setten*. [Bijbelv.] *Hij draagt eenen grooten steen in zijnen ring*. *Die steen is valsch*. *De steenen zijn in zilver gevat*. Een graveelsteen: *hij moet van den steen gesneden worden*. De harde kernschaal van menigerlei ooft: *de steenen der perzikken worden om de pitten gekraakt*. Een dobbelsteen: *het zijn blinde steenen*. *De steenen zijn hem niet gunstig*. *Er is een steen weg*. Een molensteen: *breekt de vruchten met den steen*. [Vond.] Een weegsteen, of deszelfs zwaarte: *een steen vlas*, *een steen kaarsen*. Een adellijk slot, of kasteel, dat reeds van steen opgetrokken werd, toen andere huizen nog slechts uit leem, hout, enz. vervaardigd werden. Deze thans verouderde beteekenis heeft *steen* of *stein*, in *Batestein*, *IJsselstein*, enz. En in 's *Gravenstein* heeft het die van een gevangenhuis, dat mede reeds heel vroeg van steen gebouwd werd. Het verkleinw. *steentje* duidt meermalen bijzonderlijk een gebakken tegeltje aan. *Den eersten steen van eenig ding leggen*, eigenlijk, of oneigenlijk, zulk een ding grondvesten: *de eerste steen der uitwatering van Katwijk werd met groote plegtigheid gelegd*.

Hoe de hoogstgedachte vorst den eersten steen van dezen staat geleit heeft. [Hooft.] *Een steen des aanstoots* is iemand, of iets, waaraan men zich ergert. *Het ligt mij als een steen op het hart*, het benaauwt mij geweldig. *Er valt mij een steen van het hart*, ik word van eene zware bekommring ontheven. *Hij is zoo hard als een steen*, hij is van alle menschelijk gevoel ontbloot. *Als men eenen hond werpen wil*, vindt men ligt eenen steen, men vindt ligt een middel, om iemand te benadeelen. *Hij raapt steenen*, geeft aanleiding tot twist of belediging. *Het is gevaarlijk kersen eten met groote lieden*; zij werpen met de steenen, al te groote gemeenzaamheid met hen stelt iemand voor onaangenaamheden bloot. *Den Philosophischen steen zoeken* is, het vermeende geheim der goudmakers navorschen, en overdragtelijk, eene hersenschim najagen. *Jan Steen* is den naam van zeker groot Hollandsch Schilder; en van hier het bekende spreekwoord dat is een stukje van Jan Steen, welks verklaring men kan opmaken uit de gewoonte van dien Schilder, die in al zijne stukken, hoe ernstig, altijd eenig grappig bedrijf mengde. Van steen komt: *steenachtig*, *steenachtigheid*, *steenen*, *steenig*, *steenigheid*, enz. Zamenstell.: *steenaarde*, *steenarend*, in tegenoverstelling van *zeearend*, *vischarend*; *steenbakker*, *steenbakkerij*, *steenbank*, *steenbeen*, eigenlijk een been, dat steenhard is. Bijzonderlijk, een gedeelte van het slaapbeen, hetwelk het voornaamste gedeelte van het gehoortuig uitmaakt, en vooral in de ademende visschen harder, dan marmer, is; *steenbik*, *steenbikker*, *steenbok*, een bok, die zich op bergrotsen en klippen ophoudt; voorts een der twaalf teekenen van den zoogenoemden dierenriem; *steenbol*, *steenbreek*, *steendog*, *steendood*, *steenduif*, *steeneik*, *steenesch*, *steengeit*, *steengoed*, *steengroef*, *steengrond*, *steengruis*, *steengruizig*, *steenhard*, *steenhommel*, *steenhoop*, *steenhouwer*, *steenhouwerij*, *steenkalk*, *steenkarp*, *steenklover*, *steenklijp*, *steenkool*, *steenkooper*, *steenkosten*, *steenkraai*, *steenkreeft*, *steenkuil*, *steenlinde*, *steenlijm*, *steenmijt*, *steenmossel*, *steenoester*, *steenolie*, *steenoud*, *steenoven*, *steepok*, *steenput*, *steenpuist*, *steenraaf*, *steenroos*, *steenrots*, waarvoor men oulings ook *steenroke*, en zelfs enkel *steen* bezigde; *steenruit*, *steenslijper*, *steensnijder*, *steensnijding*, *steenstuk*, *steentang*, *steenmuil*, *steenvalk*, *steenwaren*, *steenvisch*, *steenviool*, *steenvrucht*, *steenweg*, *steenworp*, *steenzaad*, *steenzager*, *steenzout*, *steenzwaluw*, enz. *Abrikoossteen*, *agaatsteen*, *ambersteen*, *arduinsteen*, *baksteen*, *barnsteen*, *bezoarsteen*, *biksteen*, *diamantsteen*, *dobbelsteen*, *dondersteen*, *gootsteen*, *grafsteen*, *grondsteen*, *hagelsteen*, *hoeksteen*, *keiste*, *kersensteen*,

keizelsteen, *leksteen*, *magneetsteen*, *marmersteen*, *molensteen*, *ontsteenen*, *perziksteen*, *pruimsteen*, *puinsteen*, *rolsteen*, *saphiersteen*, *schoorsteen*, *schuursteen*, *slijpsteen*, *straatsteen*, *tigchelsteen*, *toetsteen*, *tufsteen*, *tufsteenen*, bijv. n.; *versteenen*, *werkw.*; *versteening*, *vloersteen*, *vuursteen*, *wentelsteen*, *wetsteen*, *zandsteen*, *zeilsteen*, enz.

Steen, hoogd., Kero. Olf. *stein*, Ulphil. *stains*, eng. *stone*, angels. *stan*, zweed. *sten*, vries. *stien*. Vond. bezigt dit woord mannelijk en vrouwelijk beide.

STEENBEUK, *steenboek*, z. n., m. des *steenbeuks*, of van den *steenbeuk*; meerv. *steenbeuken*. Van *steen* en *beuk*. Een beuk, die eenen steenachtigen grond bemint, en anders *haagbeuk*, of *haagboek*, heet: *gemeene*, *Virginsche*, *steenbeuk*, of *haagbeuk*.

STEENBIK, z. n., o., van het *steenbik*; zonder meerv. Van *steen* en *bik*, van *bikken*. Het afbiksel van tigchelsteenen: *gij moet het met steenbik schuren*.

STEENDOOD, bijv. n., zonder trappen van ver-grooting. Van *dood* en *steen*, dat hier, even als in *steenoud*, het zweed. *stenblind*, *stendod*, en het hoogd. *steinalt*, en *steinreich*, een krachtversterkend bijvoegsel is. Dus volkomen dood, *hardstekedood*, zoo als men in de gemeenzame verkeerling zegt, of *stekdood*, zoo als Kil. het uitdrukt, bij wien men ook dit *steendood* en *steenoud* aantreft; terwijl beide woorden intusschen reeds verouderd zijn.

STEENEN, zie *steenigen*.

STEENIG, bijv. n. en bijw., *steeniger*, *steenigst*. Vol van steenen: *wat is die weg steenig!* *Die peren zijn mij te steenig*. Van hier *steenigen*, *steenigheid*.

STEENIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik steenigde*, *heb gesteenigd*. Eigenlijk, steenig maken, met steenen opvullen. In het gebruik, bijzonderlijk, met steenen gooijen, onder eenen steenhoop doen omkomen en begraven, en tevens enkel, met steenen doodwerpen: *ende steenigden Paulum*. [Bijbelv.] Oul. bezigde men ook *steenen*: *en si sullen mij stenen*. [Bijb. 1477.] Schim bezigt *gesteend zijn* voor de steen zijn, of als steen gekast zijn: *een goude ring, waarin vorst Jezus is gesteent*.

STEENOUDE, zie *steendood*.

STEENRAAF, z. n., v. Van *steen* en *raaf*. Een bijzonder slag van hoppen, anders *berg-hoppe* genoemd, en in het hoogd. *Steinrabe*, *Waldrabe*, *Waldrappe* en *Steinrapp*.

STEENROOS, z. n., v. Van *steen* en *roos*. Een heestergewas met dikke bladren, die altijd groen zijn, en kleine bleekroode bloempjes, waaruit kleine bezien voortkomen. Dit heestergewas voert anders de namen van *Alproos* en *bergroos*, en moet niet verward worden met het zoogenoemde *steenroosje*, dat een

- kruipend plantgewas is, in het lat. *Cneorum Matthioli*.
- STEENSTUK, z. n., o. Van *steen* en *stuk*. Een groot stuk geschut, waaruit men ruwe en kogelronde steenen schiet, die soms wel honderd pond wegen. In het hoogd. *Steinstück*, *Steinkarthaune*, *Steinbuchse*, enz.
- STEENTANG, z. n., v. Van *steen* en *tang*. Een bouwkunstig werktuig om groote steenen om hoog te trekken. Voorts, eene tang, om den graveelsteen uit de waterblaas te halen.
- STEENUIL, z. n., m. Van *steen* en *uil*. Een bijzonder slag van uilen, dat anders *kerkuil* en *lijkuil* genoemd wordt.
- STEENVALK, z. n., m. Van *steen* en *valk*. Dezen naam geeft men aan een onderdeel van het geslacht der sperwers, dat wederom een onderdeel van het groote valkengeslacht uitmaakt. Een *steenvalk* is dus een gansch ander dier, dan een *steensmetsler*, of *steenkrijter*, zoo als men eene bijzondere hoofdklasse van het valkengeslacht noemt, welke van die der sperwers zeer verschilt, en in het hoogd. de namen van *Steinschmatz*, *Steinschmak*, enz. voert.
- STEENVAREN, z. n., v. Van *steen* en *varen*. Een der vijf zoogenoemde haarkruiden, dat anders den naam van *milkruid* voert.
- STEENZAAD, z. n., o. Van *steen* en *zaad*. Paartzaad, paarkruid, paargierst. Een plantgewas, dus genoemd, omdat deszelfs zaad rond, hard, en glad, is. Het zaad van dit plantgewas.
- STEENZOUT, z. n., o. Van *steen* en *zout*. Het hardste en beste slag van delfzout: *er wordt veel steenzout in Polen opgedolven*.
- STEENZWALUW, z. n., v. Van *steen* en *zwaluw*. Zeker slag van zwaluwen, dat in oude bouwvallen nestelt, anders *gierzwaluw*.
- STEEVOOGD, z. n., m. Van *stee*, *stede*, *stad*, en *voogd*. Ook *stadvoogd*, en *krijgsvoozd*: *de krijgsvoozd, wien de wacht en toezicht was belast*. [Vond.] Een bevelhebber, die het oppergezag over eene bevestigde stad en derzelver bezetting voert: *vergeefs poogde men den steevoogd tot de overgave te bewegen*. Van hier *steevoogdij*, en *steevoogdijenschap*.
- STEG, z. n., m., thans alleen in het enkelv. gebruikelijk, in de uitdrukking: *geen weg noch steg weten*. Hier beteekent het nu een hout, dat over slooten, of beekjes, ligt, en dient, om daarover te gaan, eenen overloop: *ik weet hier weg noch steg*. In het neders. beteekent *steg* ook nog eene plank, waarover men uit een schip gaat. In het hoogd. heeft dit woord nog meer andere beteekenissen. Het stamwoord is *stegen*, *stijgen*, voor zoo veel het oulings gaan beteekende. Zie *stijgen*.
- STEG, *steghe*, bij Kil. Zie *steiger*.
- STEGEL, z. n., m., *des stegels*, of *van den stegel*; meerv. *stegels*. Eigenlijk, iets, waarvan men zich bedient, om op te klimmen, bij Kil. *steghel*, *stijghel*, *stichel*, een trap. In het gebruik, een stijgbeugel: *hij zettede zijnen voet in den stegel, om op het paard te stijgen*. Van hier het volgende.
- STEGELREEP, z. n. v., *der*, of *van de stegelreep*; meerv. *stegelreepen*. Van *stegel* en *reep*. De reep, waaraan de stijgbeugel hangt: *gesp de stegelreep wat lager*. Ook wel eens de gezegde reep, met den daaraan hangenden beugel, als een enkel ding beschouwd: *hij bleef met den regter voet in de stegelreep hangen*.
- Stegelreep*, hoogd. *Stegereif*, Strijck. *stegraif*, Zwabenspieg. *stegeraif*, is deszelfs voorste gedeelte aan *stegen*, *stijgen*, klimmen, verschuldigd. Zie *stijgen*.
- STEIGER, z. n., m., *des steigers*, of *van den steiger*; meerv. *steigers*. Verkleinw. *steigertje*. Bij Kil. *steijgher*, *steegher*, *stegher*, *steghe*, en *stijghe*, en volgens hem, evenveel als *steghel*, *stijghel*, *stichel*, zie *stegel*. In het hoogd. *Steige*. Van *stegen*, *steigen*, *stijgen*, klimmen. Eigenlijk, iets, waarbij men opklimt. In het gebruik, de zoom van eenen dijk, waaraan de schepen aanliggen, en waarop men daaruit klimt: *anderen planten drie bassen op den steiger*. [Hooft.] *De steiger is te Rotterdam eigenlijk de buitenzoom van den Maasdijk*. Een houten gevaarte, dat buiten den zoom van eenen dijk uitsteekt, en ten zelfden einde dient: *het schip ligt aan den Zaandammer steiger*. Een ander houten gevaarte, welke de metselaars oprigten, om hunnen arbeid in de hoogte voort te zetten: *de steiger was al te los ineen geslagen*. Van hier *steigeren*, en *steigeren*, eene metselaars stellaadje. Zamenst.: *steigerbalk*, *steigergat*, *steigerpaal*, *steigerplank*, *steigertouw*, enz.
- STEIGEREN, bij Kil. bedr., en elders onz. w., gelijkvl. *Ik steigerde, heb gesteigerd*. Volgens Kil. oulings, een water met dijkenbezoomen: *steijgheren het water*. Hedendaags, een metselaars stellaadje opslaan: *wat houdt dat steigeren lang aan!* Spreekw.: *ik heb evenveel van het steigeren, als van het metselen*, het bijwerk brengt mij evenveel op, als het eigenlijke werk. Dit woord stamt af van *steiger*.
- STEIGEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik steigerde, heb gesteigerd*. Bij Willer. *stegeren*, en evenveel als *stegen*, *steigen*, *stijgen*, voor zoo veel het gaan beteekende. Zie *stijgen*. Hedendaags, even als *steigen* in het neders., van paarden gesproken, op de achterste pooten overeinde rijzen: *dat beest steigert onophoudelijk*. Of evenveel als *stijgen*, klimmen: *de prijs dier waren steigert onophoudelijk*. Bij Vond., voor vallen: *gelijck een beeck, die van een laegen heuvel steigert*. Bij Kil., even als in het hoogd., ook bedrijvend, doen rijzen. Van hier *steigeren*, rijzing, opslag van den prijs. Dit woord is onmiddellijk van *stegen*, *steigen*, *stijgen*, afkomstig.

STEIL, bijv. n. en bijw., *steiler, steilst*. Al wat niet schuins oploopt, maar zich rechtstreeks om hoog verheft: *die trap is al te steil. Wie kan tegen dien steilen muur opklimmen? Wie stijgt ten steilen Godsberg op?* [L. D. S. P.] Overdragtelijk, zijn *steile begrippen* die, waarmede het zoo geschapen is, dat anders denkenden daartoe even bezwaarlijk overgaan kunnen, als men eene steile plaats beklimmen kan. Van hier *steilheid, steilte*. Zamenstell.: *steiloor, steiloorig*, enz.

Steil, hoogd., neders. ook *steil*, zwits. *stihl*, zweed. *stel*, angels. *sticol, stechal*, osnabrug. *steggel, stegger*, opperd. *steiger, sticher, stickel, stick*, is samengetrokken van *stegel*, van *stijgen*.

STEILOOR, z. n., m., *des steiloor*, of van den *steiloor*; meerv. *steilooren*. Van *steil* en *oor*. Al wat recht overeinde staande ooren heeft. Bijzonderlijk, een ezel: *zij draafde op haren steiloor lustig voort*. Overdragtelijk, een stijfhoofdige mensch: *dat is een regte steiloor*. Van hier *steiloorig*, en *steiloorigheid*.

STEILTE, z. n., v., *der*, of van de *steilte*; meerv. *steilten*. Het steile van een ding: *de steilte van den berg opklauteren*. Voorts, eene steile plaats: *Gibraltar wordt van de landzijde door eene ongenaakbare steilte gedeekt. De geheele kudde swijnen stortede van de steijlte af in de zee*. [Bijbelv.] *Men klimt de steilte van Parnas op*. [Vond.]

STEIN, zie *steen*.

STEK, z. n., o., van het *stek*; meerv. *stekken*. Verkleinw. *stekje*. In sommige oorden van ons land evenveel als *staketsel*: *het wordt door een stek van den weg afgescheiden*. Spreekw.: *ik begin van stek af aan*. Ook een afgesneden takje van een boom of plant, hetwelk men in den grond zet, om te doen wortelen en groeijen: *ik heb daarvan stek*, of een *stek*, *gesneden*.

Stek, Kil. *steck*, *stick*, eng. *stick*, ital. *stecca*, sp. *estaca*, beteekent eigenlijk eenen stok, en is naauw verwant aan *staak* en *stok*. Zie deze woorden.

STEKADE, z. n., v., *der*, of van de *stekade*; meerv. *stekaden*. Een lang puntig ijzer, dat in eenen wandelstok verholten is, en daaruit kan worden getrokken, om als een steekdegen gebruikt te worden: *het dragen van stekaden is door 's lands wetten verboden*. Dit woord komt van *steken*.

STEKEBLIND, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *steke* en *blind*. Volkomen blind: *zij werd van stikziende stekeblind*. *Men zou stekeblind moeten zijn, als men dat niet zien kon*.

Stekeblind, Kil. *stekblind, steckblind, stikblind, stockblind*, hoogd. *stockblind*, heeft in het eerste gedeelte *steke* dezelfde kracht, als *sten*, in het zweed. *stenblind, stendod; stein*, in het hoogd. *steinreich*,

steinalt; en *steen*, in ons *steenoud*, *ste n-dood*. Zie dit woord. Eene kracht, welke *steke*, of *stik*, bij ons insgelijks oefent in *hardstekedood, stikdonker*, en *stikrol*, waarin *stik*, door Kil. van *stikken*, opvullen, wordt afgeleid; en *stok*, in *stokoud, stokstijf, stoknar*, even als *stok*, in het hoogd. *stockblind, Stocknar*, enz. Zie *stoknar*.

STEKEL, z. n., m., *des stekels*, of van den *stekel*; meerv. *stekels*. Evenveel welk puntig en stekend ding: *de egel rolt zich derwijze op, dat zijne stekels hem van rondom bedekken*.

In Vriesland luidt dit woord *stikel* en wordt het bijzonderlijk wegens distelen gebruikt. Een *stikelstekker, stekelsteker*, is aldaar een werktuig, om de weilanden van distels te zuiveren. De overige zamenstellingen zijn: *stekelbaars, stekelbezie, stekelboom, stekel-doorn, stekelgrondeling, stekelhaag, stekelkrab, stekeltrekker, stekelvarken, stekelzwijn, Kil. stackelzwijn*, enz. Daarenboven komt van *stekel* nog *stekelachtig, stekelig, stekeling*.

Stekel, Kil. *stekel, stackel*, hoogd. *Stichel*, Notk. *sticchele*, komt van *steken*.

STEKELACHTIG, bijv. n. en bijw., *stekelachtiger, stekelachtigst*. Van *stekel* en *achtig*. In puntigheid en scherpte aan eenen stekel gelijkende. Overdragtelijk, scherp, bijtende: *haar gezegde was vrij stekelachtig*. Van hier *stekelachtigheid*.

STEKELIG, bijv. n. en bijw., *stekeliger, steke-ligst*. Vol stekels, daarmede bezet: *gij weet, hoe stekelig de takken der rozenboomen zijn*. Overdragtelijk, hetzelfde als *stekelachtig*: *het is een stekelig mensch*. In dezen zin kan *stekelig* ook als een bijwoord gebezigd worden: *hij heeft mij zeer stekelig geantwoord*. Dit woord, en het z. n. *stekeligheid*, stammen af van *stekel* en *steken*.

STEKELING, z. n., m., *des stekelings*, of van den *stekeling*; meerv. *stekelingen*. Verkleinw. *stekelingje*. Een welbekend klein vischje, een grondeling, wordt bij Kil. *stekelinck, stekelingh*, en *stekeringh*, genoemd, en heet in het neders. *stekering*, in het hoogd. *Stecherling, Stechling*, en *Stichling*, naar de stekelige vinnen, waarvan dit vischje eveneens voorzien is, als de zoogenoemde *stekelbaars*. De stamwoorden zijn *stekel* en *steken*.

STEKELVARKEN, *stekelzwijn*, z. n., o. Van *stekel* en *varken*. Een Aziatisch en Noordamerikaansch zoogdier, dat eenigzins naar een varken zweemt, maar kleiner, en op den rug met lange stekels bezet is.

STEKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik stak, heb gestoken*, bij sommigen ook *gesteken*, schoon het eerste regelmatig is. Eigenlijk, zoo als Huydec. zeer wel heeft opgemerkt, duwen, welke beteekenis uit den klank van *steken* voortvloeit: *hij stak den ring aan den vinger. Levende vinders op naalden te steken, is een wreed bedrijf. Steek van den wal,*

duw het schip daarvan af. *Wij staken in zee*, wij duwden het schip meer of min eigenlijk daarin. *De droeve huisman stack met vrouw en kindren 't hoofd gedootverft uit het dach.* [Vond.] *De soldaat stak de borst op.* [Hooft.] *Gij ziet, hoe de hoenders, den kop in de lucht stekende, drinken.* [Vond.] *Eene bete in den mond steken. Iemand een geschenk in de hand steken. Geld in den buidel steken. Het hoofd om hoog steken. De borst vooruit steken. De handen in den zak steken. Brengt uwe hand, ende steectse in mijne zijde.* [Bijbelv.] Bijzonderlijk, een ding, dat min of meer puntig is, ergens in duwen: *steek den staak in de aarde. Ik stak den degen in de schede. Zoo haast ik de pijp in den mond gestoken had. Zij stak de kraan in het vat, den vinger in het water, in de asch, enz. Hij stak den vijand zijn zwaard tot aan het gevest in het lijf. Ende hij nam drie pijlen, ende stackse in Absaloms herte.* [Bijbelv.] Soortgelijk een ding ergens door duwen: *ik stak mijn kind ringen door de ooren. Zorg dat gij de bajonet niet door uwe hand steekt. Hij stak het mes er door en door. De naalde door het linnen, de els door het leder, de speer door den ring, den ponjaard door het hart, steken, enz.* Voorts, een gevoelig wezen, door het induwen van een puntig ding in deszelfs huid, of lijf, prikkelen, en wonden: *het is, als of ik overal met naalden gestoken wierd. Er stak mij eens een schorpioen. De bijen vervolgden en staken ons geweldig. Een paard met de sporen steken, een varken in de keel steken. Er steekt mij eene speld.* Soortgelijk een gevoel verwekken, als het induwen van een puntig ding, in iemands huid of lijf veroorzaakt: *het steekt mij door al mijne leden. Het steekt mij geweldig in de zijde. De wonde begint mij te steken. De sonne stack op het hoofd van Jona.* [Bijbelv.] Ingelijks wordt het nadeel, hetwelk de wormen aan evenveel welk ding toebrengen, meermalen door *steken* uitgedrukt: *die wortelen zijn overal door de wormen gestoken. Die stack den wonderboom, dat hij verdorrede.* [Bijbelv.] Nog figuurlijker zegt men wegens iets, dat het *steekt*, als het onaangename gemoedsaandoeningen veroorzaakt: *het stak mij geweldig, dat ik dus behandeld werd. Die gezegden staken mij door het hart.* En wanneer eenig ding ergens ingeduwd is, zegt men wegens zulk een ding ook, dat het daarin *steekt*: *de speld, welke gij daarin gestoken hebt, steekt daar nog in. Mijn degen steekt reeds in de schede. De staak steekt in den grond. De kraan steekt in het vat. De eene ring steekt nog in mijn oor.* Ingelijks wordt eenig ding gezegd ergens in te *blijven steken*, wanneer het daar ingeduwd blijft: *de harpoen bleef in den walvisch steken. Wil de wick niet in*

de wonde blijven steken? Als de bijenangel in het vel steken blijft, zwelt het geweldig op. En als men eenig ding ergens ingeduwd laat, wordt men gezegd het daarin te laten *steken*: *hij liet de lens in den visch steken. Laat uwe naalde in het breiwerk steken. Hebt gij uwe pen in den inkt laten steken?* In al deze zegswijzen kan men *steken* als onzijdig beschouwen, en het gebruikt achten voor geplaatst zijn, zich bevinden, zitten; welken zin het verder heeft, als men zegt: *hij bleef in het slijk steken. Die spelde moet daaraan blijven steken. Laat de bajonet op uw geweer steken. De pluim steekt op zijnen hoed. Het vaandel stak uit het venster. Misschien steekt het nog in mijnen zak. Ik weet niet, in welke kroeg hij steken mag. Hij steekt in een kwaad vel*, spreekw., hij is niet gezond. In overeenkomst hiermede is het bedrijvende *steken* dikwijls evenveel als plaatsen: *hare ouders staken haar in een klooster. Steek den brief in uwe brievenstasch. Ik heb eene zwarte kokarde op mijnen hoed gestoken.* Inzonderheid, wanneer men iets door middel van een puntig werktuig ergens plaatst: *is dat hooi nog niet op den hooiberg gestoken? Steek het met eene speld daaraan, of daaraan vast.* Voorts is *iets aansteken* dikwijls, het tegen eenig brandend ding aanhouden, om het insgelijks te doen branden: *steek den zwavelstok aan het vuur, of steek hem aan. Zie aansteken.* Eveneens is *iets in den brand steken*, of *in brand steken*, het doen branden, zich zelve in *ongelegenheden, in schulden, enz. steken*, is, zich daarmede belemmeren, zoo dat men, als het ware, daarin steken blijft. *Ergens in blijven steken*, bekneld zijn, zoo dat men niet meer voort kan: *zij blijft in den nood steken. Iemand in den nood laten steken*, hem hulpeloos laten. *Dat werk blijft steken*, het heeft geenen voortgang. *Hij blijft in zijne rede steken*, hij wordt daarin verward, blijft daarin hangen, weet er niet meer uit te komen, om zijn gesprek te vervolgen. *Het steekt hem in den krop*, is evenveel als, hij kan het niet kroppen, door den krop krijgen, verduwen. *Iemand in het graf steken*, hem begraven. *Het zwaard in de schede steken*, den krijg eindigen. *Zich ergens in steken*, is dikwijls zich daarmede bemoeijen, inlaten. *Ergens den mond in steken*, zich in eenig gesprek mengen. *Ergens den neus in steken*, daarmomtrent eene onbetamelijke nieuwsgierigheid aan den dag leggen. *Ergens de handen in steken*, zich daarmede bemoeijen. *Men kan geenen vinger in de asch steken, zonder dat zij dit of dat doet*, men kan de geringste beuzeling niet verrigten. *Ergens eene spelde bij steken*, een gesprek afbreken, zinspelende op de gewoonte van eene spelde te steken in een boek, tot aanwijzing waar men geble-

ven is. *In koper steken*, is graveren. *Turf steken*, in hoog en droog veen turf delven. *Boter steken*, dezelve uit een vat opdelfen; *bier steken*, bierverkooopen, en dan bij de aflevering de kraan in het vat steken. *Aal steken*, dezelve met eenen aalgeer, of eene aalspeer, vangen. *De trompet steken*, trompetten; *de bazuin steken*, op de bazuin blazen. *Daar steekt iets achter*, er is daaraan iets bedenkelijks verknocht. *Iemand met schampere woorden steken*, hem daarmede beleedigen. *Iemand over hoop steken*, hem door middel van eenen of meer steken van het leven berooven. *Ergens naar steken*, is eigenlijk, eenen steek daar naar rigten: *hij stak mij naar het hart*; maar het heeft ook eene beteekenis ontleend van het steken naar den ring, dat weleer zoo gebruikelijk was, of van het steken naar een prentje, dat onze kinderen nog dikwijls doen. Het beteekent dus over het algemeen ergens naar dingen. Dus is *naar de kroon steken*, daar naar dingen, en *iemand naar de kroon steken*, hem de kroon trachten te benemen, of den hovenrang boven hem zoeken te verwerven. *Iemand een hart onder den riem steken*. Zie *riem*. *Die honig eten wil, moet tijden, dat hem de bijen steken*, om het aangename van een ding te verkrijgen, moet men zich het onaangename daarvan getroosten. *Den gek steken*, is even als *den gek scheren*, hem plagen. *Den gek met iemand steken*, zich van iemand bedienen, om hem eveneens te plagen, als eenen gek, dien men steekt, of wien men het haar afscheert. *De broodkruimels steken iemand*, wanneer hij brooddronken wordt. *Iemand in de oogen steken*, hem naijver, begeerte, inboezemen. Eindelijk is bij Kil. *steken, stekspel houden, steken de schuld op iemanden*, iemand de schuld van eenig ding geven, en *steken vol tuizen*, daarvan vol zijn. Van hier *steek, stekade, stekel, stekelachtig, steking, stekeling, stekens, steker, steking, stikken*, enz. Zamenstell.: *steekappel, steekbeitel, steekbekken*, zie *ondersteek*; *steekbijl, steekdicht, steekgaren, steekijzer, steekpalm, steekpenning, steekpil, steeksalade, steekspel, steekturf, steekvrj, steekwerk, steekwiek*, enz. *Aansteken, afsteken, besteken, biersteker, doorsteken, insteken, missteken, nasteken, ondersteek, ondersteken, ontsteken, opsteken, oversteken, toesteken, tusschensteken, voorsteken, versteken, wegsteken*, enz. *Steken*, hoogd. *stechen, stecken*, oud. *stecchen, stechen*, Tatian. *stehan*, angels. *stikan*, eng. *stich* en *stick*, zweed. *sticka*, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd, en beduidt eigenlijk duwen.

STEKENS, bijw. Bij Kil. evenveel als *al stekende*, zoo als men hedendaags gemeenlijk zegt.

STEKER, z. n., m., *des stekers*, of van den

steker; meerv. *stekers*. Verkleinw. *stekertje*. Al wat steekt. Bij Kil. hetzelfde als *steekte, stektenisse*. Zie *steekte*. Bij Halma, een priem, pook. In het neders. is *stecher* een turfsteker, enz.

STEKING, z. n., v., *der*, of van *de steking*; meerv. *stekingen*. Verkleinw. *stekingje*. Evenveel als *steekte, stektenisse* bij Kil. De daad van *steken*, voor zoo veel dit woord pijn verwekken aanduidt: *ik krijg gestadig nieuwe stekingen in die wonde*. Van *steken*.

STEL, z. n., m., *des stels*, of van *den stel*; zonder meerv. Eigenlijk, plaats. Bijzonderlijk, de regte, geschikte, plaats van een ding: *alles is van zijnen stel*. *Op den ouden stel*. [Hooft.] *Ik ben nog in geenen deele op mijnen stel*, op mijne regte plaats; en, overdragtelijk, in zulke omstandigheden als ik wenschte en behoorde te wezen; mijne huishouding, of mijn ligchaamsgestel, is in wanorde. *De kerk op haren stel geraekt*. [Vond.] Bij Kil. is *stelle, schipstelle*, eene reede, of ligplaats, voor de schepen.

Stel, hoogd. *Stelle*, Notk. *stal*, Olfrid. *stalla*, zweed. *stalle*, angels. *steale, steale*, zwits. *stahl*, komt, even als *stal*, van *stallen, stellen*, plaatsen.

STEL, z. n., o., *des stels*, of van *het stel*; meerv. *stellen*. Verkleinw. *stelletje*. Beteekent dikwijls genoegzaam hetzelfde, als *stalletje*, namelijk, een ding, om er iets op te plaatsen; bijzonderlijk, een ding, waarop men biervaten, enz. plaatst, anders eene *stelling* genoemd: *leg het bier daar op het stel*. Voorts, eene stellaadje, stelling, of steiger, in de zamenstell. *stelwagen*, waardoor eene stellaadje op rollen, die men tot het scheren van boomen, enz. bezigt, wordt aangeduid. Als mede eene kleinere of grootere verzameling van dingen, die bij en nevens elkanderen geplaatst worden en voegen: *dat is een fraai stel porselein*. Een *kostbaar stel kanten*. Zamenstell.: *hoofdstel*, enz. Dit woord is van denzelfden oorsprong, als het vorige *stel*.

STEELEN, van eenen steel voorzien, zie *steel*.

STELLEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stal, heb gestolen*. In tegenoverstelling van *rooven*, heimelijk ontvreemden: *door lasteren steelt men iemands goeden naam*. *Er zijn gegoede lieden, die het stelen niet kunnen laten*. *Soo stal Rachel de Teraphim, die haer vader hadde*. [Bijbelv.] *Iets, dat men stelen zou*, is iets, dat zeer hegeerlijk is: *dat is een hondje van een kindje; men zou het stelen! Iemands hart stelen*, zich van deszelfs genegenheid verzekeren; in welke uitdrukking het heimelijke zoo wel als het onbetamelijke der daad verloren gaat. Van hier *steler*, thans enkel gebruikelijk in de spreekwijs.: *de heler is zoo goed, als de steler*. Zie *helen*. — *Steling*. Zamenstell.: *steelswijze*, zie dit woord. *Bestelen, ontstelen, wegstelen*, enz.

Stelen, hoogd. *stehlen*, Ulphil. *stilan*,

Notk., Olfrid., angels. *stelan*, eng. *steal*, vries. *stellen*, zweed. *stjala*, ijsl. *stela*, heeft deszelfs eigenlijke beteekenis van iets heimelijk doen aan deszelfs twee voorste letters te danken. Zie *st*.

STELKUNST, zie *stellen*.

STELLAADJE, zie *stelling*.

STELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stelde, heb gesteld*. Eigenlijk, doen staan: *stel een ieder op zijnen post. Ik wil mij aan de deur stellen. Ende stelde hem voor Pharaos aengesichte*. [Bijbelv.] Voorts, plaatsen, over het algemeen: *stel iemand in uwe plaats. Ik stel mij alles voor oogen. Gij hebt het slechts te boek te stellen. Het werd op mijne rekening gesteld. Zij stelt zich in gevaar. Wij stellen onze hoop op u. Stelt op den Heer in alles uw betrouwen*. [L. D. S. P.] Aan eenig denkbeeld plaats geven, hetzelfde, als het ware, onder zijne andere denkbeelden te boek zetten: *stel eens, dat ik mij bedrogen heb. Als wij stellen mogen, dat het zoo is. Ik stel, dat het daarmede zoo gelegen is*. Eene aaneenschakeling van denkbeelden bij geschrift ontwikkelen: *wilt gij dat smeekschrift voor mij stellen? Is die verhandeling al gesteld? Hij stelt uitmuntend*. Schikken, rigten: *het leger was nog niet in slagorde gesteld. Stel uw geschut naar behooren. Een speeltuig stellen. De noten stellen. De markt stellen. Zich ergens naar stellen. Hij moet zich naar werken stellen, zich tot den arbeid schikken. Ik kan hem naar mijne hand stellen, zoo rigten, als mij het beste handigt. Ik heb wat met hem te stellen, ik heb ten zijnen opzigte veel te beschikken, te regelen. Ik kan het buiten haar wel stellen, ik heb haar niet noodig om mijne zaken te schikken; ik kan haar wel missen. Hoe zal ik het nu stellen, hoe zal ik alles nu schikken en regelen? Voor het overige is: *de pijpen stellen*, veel geraas maken. *De wet stellen*, den baas spelen. *Borg stellen*, eenen borg leveren. *Zich zelven borg stellen*, iets in eigen persoon verwaarborgen. *Te pande stellen*, als een onderpand verbinden. *Zich zelven, zijn leven, zijne eer, zijn goed, te pande stellen*, het verpanden. *Te werk stellen*, aan het werk zetten, tot werkzaamheid brengen. *In het werk stellen*, bewerkstelligen. *Te weer stellen*, tegenweer bieden. *In het licht stellen*, openlijk vertoonen, en ontwikkelen, ook wel eens: *in den dag stellen*: *zult g' als op nieuw gesteld zien in den dag*. [L. D. S. P.] *Ten toon stellen*, voor ieders oogen blootstellen; en dikwijls, in eenen kwaden zin, aan schimp en smaad onderhevig maken, even als *ten smaad, ten spot, stellen*: *ons deerniswaardig tot stelt ons ten smaad, ten spot*. [L. D. S. P.] *Ergens eer in stellen*, zich daarop verheffen. *Hij stelt zijne eer in zijne schande*, hij beroemt zich op dingen, die hem tot oneer verstre-*

ken. *Zijne zinnen ergens op stellen*, daarnaar reikhalzen, daarop verzot zijn. *Iets uit den zin stellen*, zijne begeerte daaraf trekken; *stellen wt der herten*. [Kil.] *Ergens prijs op stellen*, het hoog waarden. *Iets op prijs stellen*, den prijs daarvan bepalen. *Men heeft zijn hoofd op prijs gesteld*, eenen prijs, eene belooning, voor deszelfs levering uitgelooft. *Iets op geld stellen*, het voor geld verkrijgbaar maken. *Iets ter zijde stellen*, zijne zorg of werkzaamheid daaraan onttrekken, het achter de bank schuiven. *Iemand iets ter hand stellen*, is, hem het in handen geven. *Iemand in bewaring, in verzekering, stellen*, is eene zegswijze, die, even als *iemand op vrije voeten stellen*, en meer anderen, waarin het werkwoord *stellen* voorkomt, geene opheldering noodig heeft. Eindelijk, is *iemand te vreden stellen*, hem alle misnoegen benemen: *wij sullen hem te vreden stellen*. [Bijbelv.] En *iets op iemands rekening stellen*, is, figuurlijk, hem daarvan beschuldigen. Van *stellen* komt *stel, stellaadje, steller*, de vervaardiger van eenig geschrift; *stellig, stelligheid, stelliglijk, stelling, stelsel, stelwijze, gestel, gesteldheid, gestellenis*, even als *gestalte, gestaltenis, stal, achterstal, pedestal, uitstallen*, enz. van *stallen*. Zamenstell.: *stelkunst*, de kunst, om eene verborgene waarheid, door middel van het stellen van aangenomene denkbeelden, uit te vinden, de zoogenoemde Algebra; *stelregel*, een regel, dien men voor zich stelt; *stelstentel*, anders *stelhamer*, waarmede men de snaren stelt; *stelwijs*, de wijs, waarop men iets stelt, enz. *Aanstellen, achterstellen, afstellen*, enz.

Stellen, anders in het oudd. *stielen*, zweed. *stalla*, hetwelk van paarden gesproken, tot staan brengen beteekent; gelijk als *stellen* deze beteekenis in het hoogd. ook meermaalen heeft; schijnt eigenlijk evenzeer de kracht te hebben van doen staan, als *leggen* die van doen liggen, en *zetten* die van doen zitten. Dus is *staan* het stamwoord van *stallen, stellen*; of wil men liever, dat deze woorden hunne beteekenis regtstreeks aan hunne twee voorste letters verschuldigd zijn, en deze de rust aanduiden, welke een ding verkrijgt, als hetzelfde eene vaste plaats bekommt?

STELLIG, bijv. n. en bijw., *stelliger, stelligst*. Genegen tot stellen, vast stellen, bepalen, en dadelijk bepalende: *hij is vrij stellig in zijne uitdrukkingen*. Verzekerende: *als gij mij eene stellige verklaring daarvan geeft. Zij gaf geen ontkennend, maar een stellig antwoord*. Vast bepaald, zeker: *het is eene stellige waarheid. Ik zal stellig komen*. Van hier *stelliglijk, stelligheid*. Zamenstell.: *leerstellig, leerstelliglijk*.

STELLING, z. n., v., *der, of van de stelling*;

meerv. *stellingen*. Verkleinw. *stellingje*, *stellinkje*. Dikwijls, evenzeer als *stal*, *stalletje*, *stel*, en *stellaadje*, een ding om er iets op te plaatsen; bijzonderlijk, een ding, waarop men biervaten, enz. plaatst: *de vaten liggen nevens elkanderen op de stelling*. Als mede een sleiger, of eene steiger: *breng de kalk hier bij mij op de stelling*, of *stellaadje*. Maar geen gevaarte, waarop eenig bedrijf vertoond wordt, want daaromtrent wordt *stellaadje* bij uitsluiting gebruikt: *d'aertsengelen komen de stellaedje stofferen*. [Vond.] En voor een gevaarte, hetwelk men oprigt, om eenig bedrijf uit de hoogte te aanschouwen: *de staten van Brabant, hebbende dus lang gebeit op deeze stellaadie*. [Hoofd.] Voorts is *stelling*, even als het hoogd. *Stellung*, dikwijls de wijze, waarop iemand, of iets, geplaatst is: *mijne stelling was niet aangenaam*. *Het leger had de gunstigste stelling van de wereld*. Maar nog veel gebruikelijker is dit woord, voor de wijze, waarop eenig werk, of geschrift, vervaardigd is: *de stelling van dat werk behaagt mij niet*. *Zijne brieven zijn van eene zeer goede stelling*; of voor de daad van stellen, in den zin van aan eenig denkbeeld plaats geven: *hoe komt gij tot die stelling? Wat is hij zonderling in zijne stellingen!* en voor hetgene iemand stelt, of beweert: *uwe stelling is gansch ongegrond*. *Die stelling laat zich wel verdedigen*. Zamenstell.: *bierstelling*, *herstelling*, *leerstelling*, *zamenstelling*, enz. Van *stellen*.

STELPEN. bedr. w., gelijkv. *Ik stelpte, heb gestelpt*. Eigenlijk, tot stilstand brengen, stillen: *ik kan mijnen dorst niet stelpen*, stillen. *Stelp den loop van dat water*. *Den buikloop, het bloed, eene wonde stelpen*, haar tot stilstand brengen, zoo dat zij geen bloed meer opgeve: *mijn banden staakt, mijn wond wilt stelpen*. [L. D. S. P.] *De droefheid stelpen*, is, bij Halma, haar tot bedaren brengen. *Iets onder een deksel stelpen*, het daaronder besluiten, zoo dat het niet wegvallen, of vloeijen, kan. Van hier *stelp*, of, zoo als men het gemeenlijk uitspreekt, *stulp*, vries. *stjelp*, eigenlijk iets, hetwelk men ergens overstelpt. Zie *stulp*. Zamenstell.: *overstelpen*, *overstelping*, enz.

Stelpen, *stolpen*, *stulpen*, hoogd. *stülpen*, zweed. *stjelpa*, vries. *stjelpen*, is zijne betekenis verschuldigd aan de twee voorste letters, die stille, rust, aanduiden, zie *st*.

STELSEL, z. n., o., *des stelsels*, of van het *stelsel*; meerv. *stelsels*. Verkleinw. *stelseltje*. Eigenlijk, iets dat gesteld wordt, een aangenomen begrip; maar, bijzonderlijk, eene zamenvoeging van aangenomene begrippen: *die stellingen vormen gezamenlijk een aardig stelsel*. *Hoe strookt dit met het stelsel van de beste wereld? Het stelsel van Tycho Brahé, Copernicus*, enz. Bij Halma ook een *stel*, een

aantal dingen, die nevens elkanderen geplaatst worden en bij elkanderen voegen; maar hiervoor is *stel* gebruikelijker. Zamenstell.: *leerstelsel*, *zonnestelsel*, enz.

STELT, z. n., v., *der*, of *van de stelt*; meerv. *stellen*. Eene lat, met een dwarshout waarop men den voet zet, om daarmede voort te stappen, en ongehinderd door water of slijk te treden: *hij zetteide op elke stelt eenen voet*. *Zij loopen op stellen*. Daar de kinderen dit nu meermalen al spelende doen, en daarbij dikwijls zeer luidruchtig zijn, is: *op stellen rijden*, figuurlijk, vol rumoer, vol verwarring, zijn: *mijn hoofd rijdt op stellen*, is vol wanorde. *Het huis rijdt op stellen*, is vol gejoel. Voorts is *stelt* een houten been: *hij gaat op eene stelt, want het eene been is hem afgeschoten*.

Stelt, neders. *stelle*, hoogd. *Stelze*, eng. *stilts*, zweed. *stijlta*, schijnt verwant aan *steel*; daar *steltz* in het zwits. eenen stengel aanduidt.

STEM, z. n., v., *der*, of *van de stem*; meerv. *stemmen*. Verkleinw. *stemmetje*. Eigenlijk, het vermogen, om uit mond en keel een hoorbaar geluid voort te brengen: *de vischen hebben veelal geene stem*. *Die zangeres heeft eene goede stem*. *Mijne stem begaf mij*. *Een goed zangmeester kent zijne stem*. [Vond.] Het voortgebragte geluid zelf: *met luider stemme*. *Een fijn stemmetje*. *Eene schorre, forsche, straffe, klagelijke of heesche, stem*. *Met ongelijke stem*. [Hoofd.] *Verheft uw stem naar 't hof der hoven*. [L. D. S. P.] Ook dat van dieren: *de liefelijke stem der nachtegalen*. *De jonge leeuwen verheffen hunne stemmen*. *Of uit het loof zijn schelle stem laat hooren*. [L. D. S. P.] Ja van levenloze dingen: *de stem des bloeds*, of *der natuur*, de maagschappelijke, of natuurlijke, betrekking; *de stem des gewetens*. *De stem des donders*. *De stemmen der klokken*. *De stem der harpe en luite*. Nog overdragtelijker, wordt een onweder in den Bijbel meermalen *de stem des Heeren* genoemd: *de Heere sal zijne heerliche stemme doen hooren*. [Bijbelv.] *'s Heeren stem, op 't hoogst geducht, rolt en klatert door de lucht*. [L. D. S. P.] Voorts wordt er aan al, wat, bij persoonsverbeelding, gezegd wordt te spreken, of teschreeuwen, eene stem toegeschreven: *daer is eene stemme des bloets uwes broeders, dat tot mij roept van den aerdbodem*. [Bijbelv.] *De nacht aen de nacht toont wetenschap*. *Geene sprake, noch geene woorden, zijnder, daer hare stemme niet en worde gehoord*. [Bijbelv.] In de Muziek wordt *stem* gebezigd om de hoogte of laagte der verschillende menschelijke stemmen aan te duiden: *met vier stemmen zingen*. *Met welke stem zingt gij? Met de discantstem, of met de bas*. Ja men geeft aan de Muzijknoten, die voor elke bijzondere

stem geschikt zijn, ook den naam van *stem*. Daarentegen gebruikt men dit woord ook, in eenen gansch anderen zin, om het gevoelen aan te duiden, hetwelk men bij, evenveel welke raadpleging, door woorden, of anderzins, aan den dag legt: *neem de stemmen op. De meeste stemmen waren er voor. Zijne stem ergens toe geven*, is, zoodanig iets door zijne uitspraak begunstigen. *Zijne stem aan iemand geven*, hem bij eene verkiezing benoemen. *Gij kunt op mijne stem rekenen*, verzekerd zijn, dat ik u met mijne uitspraak bij de raadpleging of verkiezing begunstigen zal. *Hij had de meeste stemmen*, hij werd door de meeste leden der vergadering gekozen. Eindelijk is *stem* ook nog het regt, om in eene vergadering mede uitspraak te doen; *heeft hij mede zitting en stem in den raad? Hij wil ook eene stem in het kapittel hebben*, hij wil, dat zijne uitspraak ook gelden zal. *Twee, of meer stemmen hebben*, het vermogen hebben, om eene uitspraak te doen, welke aan die van twee of meer anderen gelijk geacht wordt. *Stem koopen* beteekende voorheen, in Vriesland, landgoederen, welker eigenaars het regt hadden, om eene stem tot het benoemen van eenen voornamen ambtenaar uit te brengen, aankooopen, of zich op eene andere wijze, door geld, van stemmen verzekeren. Van hier *stemmeloos, stemmen*, enz. Zamenstell.: *stemgeluid, stemgeschal, stemgetreur*, alle bij Camph.; *stemhuisje*, voorheen in Vriesland een klein huisje, dat bij de stemming van eenen voornamen ambtenaar op een stuk lands opgeslagen werd, welks eigenaar het regt had, om daarvoor eene stem uit te brengen, zoo haast er daarop zulk een huisje stond; *stemmatig: de soete harp stemmatisch opgespand*. [A. v. d. Meijle.] *Stemopnemer, stemregister*, in Vriesland het register van de landgoederen, welker eigenaars het regt hadden, om daarvoor eene stem uit te brengen, enz. *Altstem, basstem, bovenstem, discantstem, donderstem, keurstem, natuurstem, tenorstem*, enz.

Stem, neders. *stemme*, hoogd. *Stimme*, zweed. *stamma*, angels. *stemn, stefen*, lapl. *stiubne*, Ulphil. *stibna*, Isid., Kero *stimma*, Notk. *timmo*, Tatian. *stemmi*.

STEMGEREGTIGD, zie *stemregt*.

STEMMATIG, zie *stem*.

STEMMELOOS, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *stem* en *loos*. Zonder stem, stom: *de stemmelooze bewoners van den Oceaen*. Ongeregtd, om zijne stem bij eenige raadpleging uit te brengen: *die stad is niet stemhebbend, maar stemmeloos*. Ook wegens iemand, die zijne uitspraak uit eigene verkiezing achterhoudt: *ik wil stemmeloos blijven*.

STEMMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stemde*.

heb gestemd. Bedr., bij eenige raadpleging uitspraak doen: *wat zult gij stemmen? Iemand benoemen: ik hoop, dat gij mij stemmen zult. Zij stemden alle een' en denzelfden man*. Een speeltuig derwijze regelen, dat het den regten toon, als het ware de regte stem, geve; *ik ga mijne viool stemmen. Als de instrumenten gestemd zijn, krijgen wij eene fraaije symphonie*. Figuurlijk, wegens gemoedsregeling: *waart gij daartoe wel gestemd? Ik kan mij niet behoortijk tot die plegtigheid stemmen*. Onz., met stem uitbrengen onledig, en daarin werkzaam. zijn: *is men reeds aan het stemmen? Gij hebt immers ook nog niet gestemd? Van hier stemmer, stemgever; stemmig, stemmigheid, stemmiglijk, stemming*. Zamenstell.: *stembaar*, die, of dat, gestemd kan worden; *stembriefje, stemcedel, stemgeregtigd, stemhamer*, een werktuig, om snaarinstrumenten te stemmen; *stemregt, stemwijze*, enz. *Bestemmen, instemmen*, enz.

Stemmen, hoogd. *stimmen*, komt van *stem*. Zie *stem*.

STEMMIG, bijv. n. en bijw., *stemmiger, stemmigst*. Gestemd, geregeld, van gemoed en uiterlijk voorkomen, bezadigd, deflig: *zij is heel stemmig in al haar doen. Haar geelaat en kleeding waren even stemmig. Waarom gedraagt gij u niet wat stemmiger? Hooft heeft eene stemmige historij*. Van hier *stemmigheid, stemmiglijk*. De stamwoorden zijn *stemmen* en *stem*.

STEMPEL, z. n., m., *des stempels*, of van den *stempel*; meerv. *stempels*. Verkleinw. *stempeltje*. Eigenlijk, een werktuig, waarmede men stempt, of stampt, een stamper. In het gebruik, een stamper, in welks, onderinde figuren gesneden zijn, welke men daarmede in verschillende dingen indrukt: *de munt krijgt nieuwe stempels. De zegels worden met stempels in het papier geslagen. Overdragtelijk, het afdruksel van die figuren: er is geen stempel op dat geld te vinden. Men vindt zelfs geen Almanak zonder stempel. Het stempeltje der speelkaarten*. Nog overdragtelijker, de geaardheid, of waarde van een ding, welke door deszelfs stempel meermalen aangeduid wordt: *een mensch van eenen goeden stempel. Meer andere dingen van dien stempel*. Spreekw.: *ik druk mijnen stempel daar niet op, ik hecht mijn zegel daaraan niet, ik wil het niet met mijne goedkeuring bekrachtigen. Van hier stempelen, stempeling*, enz. Zamenst.: *stempelbeeld, stempeljaar, stempelletter, stempelschroef, stempelslag, stempelsnijder*, enz.

Stempel, hoogd. *Stampel*, zweed. ook *stampel*, middelceuw. lat. *stampilla*, komt evenzeer van *stampen*, als *stampen*; zie derhalve *stampen*.

STEMPELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stempelde, heb gestempeld.* Door middel van eenen stempel merken: *er was een gestempeld lood aan het laken vastgehecht. Gestempeld geld. Een gestempelde schelling.* Van hier *stempeling, bestempelen, bestempeling, ongestempeld, overstempelen, enz.*

STEMPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stempte, heb gestempt.* Bij Kil. evenveel als *stampen, zie stampen.* In het hedendaagsche gebruik evenveel als *stelpen*, en wel bijzonderlijk, het bloed beletten, om uit eene wonde te vloeijen: *het bloed kon niet gestempeld worden.* Onzijdig: *terstont zo stempede (stempte) dat bloet.* [Leven J. G.] Van hier *stemping.*

STEMREGT, z. n., o., *des stemregts*, of *van het stemregt*; zonder meerv. Van *stemmen* en *regt*. Het regt om zijne stem uit te brengen: *er is over het stemregt van Heusden veel te doen geweest.* Of, de regeling der stemming: *het Vriesche stemregt verbasterde met den tijd al meer en meer van zijnen oorsprong.* Van hier *stemgerechtigd, gerechtigd* om te stemmen: *stemgerechtigd burger.*

STENEN, onz. w., gelijkvl. *Ik steende, heb gesteend.* Ook wel *steunen*. Eigenlijk drukken, zie *steunen*. Bijzonderlijk den adem derwijze nederdrukken, als ter bevordering van de natuurlijke ontlasting dient: *het gelaat van Vespasiaan geleek aan dat van iemand, die zwaartijk steent.* Zulks uit hoofde van smart, of droefheid doen: *wat baat al uw klagen, en stenen. Zij steent van pijn.* In de Baronij van Breda worden vrouwen gezegd te stenen, wanneer zij in barensnood zijn. Van hier *gesteen.*

STENG, z. n., v., *der*, of *van de steng*; meerv. *stengen*. Verkleinw. *stengetje*. Ook *stang*. Een stevig ligchaam, welks dikte aan de lengte geheel onevenredig is, een staak: *Eneas kon de steng met geen geweld uit den stam rukken.* [Vond.] *In de stang van Agrippa.* [Hooft.] Bijzonderlijk, een staak, die boven aan de masten van groote schepen vast gehecht wordt, om dezelve te verlengen: *de steng van den fokkemast was gebroken.* Als ook de stok van eene vlag, of een vaandel: *Jan Harink die de vlag van de steng rukte.* [Hooft.] *Hij scheurt de kruisbanier van zijne steng.* [Vond.] Ook een ijzer aan het bit van een paard; doch dan bezigt men gemeenlijk *stang*. Zamenstell.: *boegsteng*, het stengetje, dat voor op den boegspriet staat; *bramsteng*, of *grootte bramsteng*, de bovenste steng van den grooten mast, welker benedenste steng de *grootte steng* heet; *folkesteng*, of *voorsteng*, de benedenste steng van den fokkemast; *kruissteng*, de steng van den bezaansmast; *lijmsteng*, *vlaggesteng*, *voorbramsteng*, de bovenste steng van den fokkemast, waarop

men even als op den grooten mast, twee verschillende stengen boven elkanderen plaatst.

Steng, stang, Kil. *stanghe, stenghe*, hoogd. *Stange, Stenge*, angels. *stijnga*, ijsl. *ijstang*, zweed. *stang*, ital. *stanga*, Olfrid., Willer. ook *stanga*, schijnt, even als *staak*, uit zijne twee voorste letters het denkbeeld van stevigheid te hebben ontleend.

STENDEL, z. n., m., *des stengels*, of *van den stengel*; meerv. *stengels*. Verkleinw. *stengeltje*. Bij Kil. *stenghel, stanghel*, hoogd. en zweed. *stängel*. Eene kleine stang, waarop onderscheidene plantgewassen rusten, derzelve stoel, of steel: *waarom plukt gij die tulp van haren stengel?* Van *stang*.

STER, *star*, z. n., v., *der*, of *van de ster*; meerv. *sterren*. Verkleinw. *sterretje*. Een hemelligchaam, dat zich aan ons oog niet als eene ronde schijf, maar als een enkel stipje met vijfpuntige stralen vertoont: *zij aanbadden zon, maan, en sterren. Dat kleijne licht tot heerschappij des nachts; ook de sterren.* [Bijbelv.] *Gij heldre starren! Maan en zon!* [L. D. S. P.] *Het schijnt dat er een wijl tijds een quaataardige star en benijster der geleerden geheerscht heeft, ja dat haar rijk nogh niet uit is*, zegt Hooft; waar de Drossaard zinspeelt op het aloude begrip, dat de sterren op het lot der wereld, en dat van bijzondere menschen, invloed hebben, een begrip, uit hoofde van welk *iemands ster*, of *planeet*, die gene is, onder welker heerschappij hij bij zijne geboorte geraakt: *wij hebben gezien sijne sterre in 't oosten.* [Bijbelv.] Voorts geeft men den naam van *ster* of *star* aan al, wat puntige kanten heeft, welke aan de stralen der sterren gelijken: *hij heeft eene star op de borst. Het blaadje was opgehoopt vol van koekjes, hartjes, sterretjes, enz. Het boschje formeerde eene enkele ster.* Bij Kil. is *sterre der ooghe*, even als het hoogd. *Stern*, de oogappel, en *sterre, sterne, stirne*, hoogd. *Stirn*, het voorhoofd, even als *stern* bij Vond. in: *wiens horens ten stern beginnen uit te boten*; maar gemeenlijk bezigt men hiervoor *star*: *hij sloeg zich zelven vlak voor de star. Op de star van eene witte koe.* [Vond.] Sommigen hebben hiervan afgeleid het werkw. *sterren*, voor naar de sterren zien; doch verkeerd; want *sterren* is eigenlijk verstijven. Van hier *gesterd, gesternte*. Zamenstell.: *sterngesmijde, sternloos, sternriem*, bij Kil.; *sterrekers, sterrenbeeld, sterrebosch, sterrendak, starrendak, sterrenhemel, sterrekijker, sterrekijkerij, sterrekruid, sterrekunde, sterrekundig, sterrelicht, sterreloophkunde, sterreschot, sterresnuitzel, sterrevormig, sterrenwelf*, enz. *Avondster, baardster, dwaalster, flonkerster, geboortester, gelukster, hondster, morgenster, noordster, pool-*

ster, *staartster*, *zeester*, een zeedier van het geslacht der wormen, dat dezen naam van zijne gedaante ontvangen heeft, enz.

Ster, *star*, hoogd. *Stern*, neders. *steer*, zweed. ijsl. *stjerna*, vries. *stjer*, angels. *stearra*, Otrid. *sterro*, Ulphil. *stairuo*, perz. *star*, gr. *αστηρ*, lat. *astrum*, fr. *astre*.
STERBLIND, bij Kil. hetzelfde, als het hoogd. *starrblind*, angels. *staerblind*, eng. en deen. *starblind*, stijfblind, zoo blind, dat er geene de minste beweging in de oogen is, van *star*, zweed. *starr*, stijf.

STERFELIJK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Al wat sterven kan en moet: *geen sterfelijk wezen is zoo veel eerbied waardig. Die sterffelicke moet onsterfelijkheid aendoen.* [Bijbelv.] Van hier *sterfelijkheid*. Zamenstell. : *onsterfelijk*, *onsterfelijkheid*.

Sterfelijk, bij Kil. *steruelick*, *sterffelick*, *sterflich*, hoogd. *sterblich*, Notk. *stirbig*, en *todig*, Isidor. *dodhlichho*, komt van *sterven*.

STERFGEVAL, zie *sterfval*.

STERFHUIS, z. n., o. Van *sterven* en *huis*. Een huis, waarin iemand gestorven is: *het gansche sterfhuis was vol rouw. Zij kwamen aan het sterfhuis bijeen.* Oulings, volgens Kil., ook de nalatenschap van eenen overledenen: *het sterfhuijs aenveerden. Het sterfhuijs met den voet stooten*, den boedel niet aanvaarden.

STERFPUT, z. n., m. Van *sterven* en *put*. Bij Kil. een put, waarin het water verloren gaat, uitdroogt, en als het ware sterft: *regenbakken*, *backovens*, *sterfputten*. [V. Hass.]

STERFTE, z. n., v., der, of van de *sterfte*; zonder meerv. In het opperd. *sterbe*. Het gezamenlijke wegsterven van een groot aantal menschen, of beesten door eene besmettelijke ziekte: *toen de sterfte onder het vee plaats greep. Er was eene groote sterfte onder de kinderen. Niet zoo zeer voor de sterfte.* [Hooft.] Ook wordt het voor de sterfelijkheid, en voor den dood zelven genomen. Dit woord komt van *sterven*.

STERFVAL, z. n., m. Van *sterven* en *val*. Hetgene iemand bij versterving van een ander ten deele valt. Bijzonderlijk, eene onverwachte erfenis: *die sterfval heeft hem veel verrijkt.* In het hoogd. is *Sterbefal* of *Todfal* het regt, om bij den dood van eenen lijfci-genen, een deel van deszelfs nalatenschap naar zich te nemen; maar tevens een *sterfgeval*, dat van *sterfval* grootelijks verschilt, en slechts het wegsterven van iemand aanduidt.

STERK, bijv. n. en bijw., *sterker*, *sterkst*. Eigenlijk, stijf, hard. In dezen zin bezigen wij het nog hedendaags in de uitdrukking van *stijf en sterk beweren*. In Duitschland zegt men ook nog *eine starke Stunde*, voor een stijf uur; en stijfsel wordt nog hedendaags in het hoogd. *Starke*, in het eng. *starch*, in het

zweed. *starkelse* genoemd. Voorts is *stark* in het zweed. evenveel als *starr*, stijf; en *stark so so stein* is, bij Otrid. zoo stijf, of hard, als steen. Van hier is *sterk* tot de beteekenis van stevig, vast en onverbrekkelijk overgegaan: *dat is een sterke muur, een sterk touw, sterk doek, een sterke stok, eene sterke vesting, een sterk man, die veel wederstaan kan, enz. Zoo sterck, als diamant.* [Vond.] *Wij scheenen sterk, en ach! wij vaaren heen.* [L. D. S. P.] Door eenen tweeden overgang van denkbeelden beteekent *sterk* evenveel als krachtig, in staat, om zwaar werk te doen: *hij is zoo sterk als een paard. Mijne maag is vrij sterk. Zij is niet sterk van ingewanden. Sterk in de handen en voeten. Sterk van geest, sterk in de wiskunde, in het latijn, enz. God, sterker, dan mijn' trouwste vrienden.* [L. D. S. P.] *Wat is stercker, dan een leeuw?* [Bijbelv.] *Als de stercke wint van 't zuien.* [Vond.] Ook ten aanzien van dingen, die noch persoonlijk noch stoffelijk zijn: *gij hebt een sterk geheugen, eenen sterken honger, sterke driften, een sterk geloof, eene sterke hoop. De woeste zee verschrikt door 't sterk gerucht.* [L. D. S. P.] *Het swacke Godts is stercker, dan de menschen.* [Bijbelv.] Overigens zegt men van een leger, dat het *sterk* is; als het talrijk of vermogend is, noemt men zoodanig een vijandelijk leger eenen *sterken vijand*, en is *zoo*, of *zoo sterk zijn*, zoo, of zoo talrijk zijn. *Sterke brandewijn, azijn, enz.* is krachtige. *Sterke dranken*, zijn geestrijke, die eenen doordringenden smaak en veel kracht hebben. *Sterke boter*, is garstige. *Een sterke reuk* is een krachtige. *Een sterke geest*, is een ongeloovige, die zich eene bijzondere denkkraacht aanmatigt. En de beteekenis van opbeuren, troosten, die aan *sterken* eigen is, heeft aan *sterk* die van welgetroost, bemoeidigd, bijgezet: *wacht op den Heere, zijt sterk.* [Bijbelv.] *Ik vind mij veel sterker.* Als bijwoord wordt *sterk* bijkans overal gebruikt, om de beteekenis aan te dringen, *sterk ruiken, sterk rooken, sterk waaijen, sterk regenen, sterk dooijen, sterk vriezen, sterk niezen, sterk schreeuwen, sterk hijgen, sterk verlangen, sterk twijfelen, sterk nadenken, enz.* Eindelijk is: *ik maak mij sterk, om dit of dat te doen*, ik acht mij daartoe wel in staat. Spreekw.: *het regt van den sterksten bezigen.* Zie *regt. Het zijn sterke beenen, die weelde dragen kunnen*, er wordt daartoe veel kracht van geest gevorderd. Van hier *sterkelick*, bij Kil.; *sterken*, enz. *Sterkheid*, *sterkte*. Zamenstell. : *sterkwater*, *ijzersterk*, enz.

Sterk, Kil. *sterck*, hoogd. *stark*, zweed., Otrid. ook *stark*, Kero. *starch*, is verwant aan het hoogd. *starr*, zweed. *starr* en *stark*, in de taal van wallis *terrig*. Bij Kil. *sterriig*,

- starrig*. Zie *sterrig*. Oul. bezigde men ook *stark*: *Ene ghetrouwe vriend is ene sterke bescermenisse*. [Bijbelv. 1477.]
- STERKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik sterkte, heb gesterkt*. Eigenlijk, sterk maken: *dat dient om mijn ligchaam te sterken en te harden. 'k Zal mijn zwak vertrouwen sterken*. [L. D. S. P.] *Hij sterckt het tegenweer*. [Vond.] In dezen zin is *versterken* intusschen gebruikelijker. Voorts, overdragtelijk, opbeuren, troosten, bemoedigen: *ik voel mij door die befolte magtig gesterkt. Gij moet u zelven trachten te sterken en staande te houden. Iemand ergens in sterken*, is evenveel als hem daarin *stijven*: *'t ist kwaad, waarin z' elkhanderen sterken*. [L. D. S. P.] Zie daarom *strent stijven*. Van hier *sterking*. Zamenstell.: *sterkmiddel*. *Aansterken*, dat, somwijlen onzijdig gebruikt, bewijst, dat *sterken* wel eer bij ons, even als in het hoogd. ook onzijdig was; *versterken*, *versterking*, enz.
- Sterken*, Kil. *stercken*, hoogd. *starken*, Notk. *sterchen*, Kero. *kestarachen*, komt van *sterk*.
- STERKHEID**, zie het volgende.
- STERKTE**, z. n., v., der, of van de *sterkte*; meerv. *sterkten*. Eigenlijk, het sterke van een ding: *dat is juist zijne sterkte. De sterkte van den vijand bestond in zijn roetvolk*. In het gebruik, evenveel als *sterkheid*, kracht, vermogen: *de Heere is haertieder sterkte, ende hij is de sterkheit der verlossingen sijns gesaldden*. [Bijbelv.] *Mijn sterkt', o God! heb ik van u verkregen*. [L. D. S. P.] *Getal: hoe groot is de sterkte van den vijand? Dat huisgezin neemt jaarlijks toe in sterkte. Scherpheid van smaak en geestrijkheid: die boter is uit hoofde van hare sterkte, of zoo als men het veel algemeener noemt, sterkheid, oneetbaar. De sterkte van den brandewijn deed het hem*. Voorts is *sterkte* zeer gebruikelijk voor opbeuring, troost: *ik wensch u sterkte. Zij is mijn troost en sterkte in zielsverdriet*. Eindelijk bezigt men dit woord voor eene vaste en welversterkte wijkplaats, eene vesting: *dezelve quamen de sterkte bestoken*. [Hoofl.] *Wees mij een sterkt', een slot, een vaste wooning ter bescherming*. [L. D. S. P.]
- Sterkte*, hoogd. *Starke*, Notk. *starcht*, Zwabenspieg. *sterke*, zweed. *stjirka*, komt van *sterk*.
- STERREKERS**, z. n., v. Van *sterre* en *kers*. Een plantgewas, dat anders *kers*, *kors*, *tuinkers*, enz. genoemd wordt. Zie *kers*.
- STERREKIJKER**, z. n., m. Van *ster* en *kijker*. Eigenlijk, iemand, die naar de sterren kijkt; maar in het gebruik bijzonderlijk iemand, die zulke sterren gadeslaat, als aan welker stand het bijgeloof eenigen invloed op de algemeene of bijzondere lotgevallen der menschen toeschrijft: *de oostersche heidenen raadpleegden hunne sterrekijkers telkens, voor dat zij*
- eenige onderneming van gewigt aanvingen*. Van hier *sterrekijkerij*, *sterrenwichelarij*, en dus geheel iets anders, dan *sterrekunde*.
- STERREKRUID**, z. n., o. Van *ster* en *kruid*. Anders *sterrebloem*, lat. *aster*, dus uit hoofde van deszelfs gedaante genoemd; en nog vier andere plantgewassen met sterrevormige bloempjes: *geel sterrekruid, blaauw sterrekruid*, enz.
- STERREKUNDE**, z. n., v. Van *ster* en *kunde*. Kunde van de sterren, een verheven tak van de Natuurkunde: *hij heeft groote vorderingen in de sterrekunde gemaakt*. Van hier *sterrekundig*, bijv. n., dat intusschen meermalen als een z. n. gebezigd wordt: *het is geen sterrekijker, maar een sterrekundige*.
- STERRELICHT**, bijv. n., zonder trappen van vergrooing; en zelfst. n., o. Van *ster* en *licht*. Door de sterren verlicht: *een sterrelichte nacht. Het was donkere maan, maar sterrelicht*. Als een z. n., het licht der sterren: *of d'aandacht vest op maan- en starrenlicht*. [L. D. S. P.]
- STERREN**, zie *ster*.
- STERREBEELD**, z. n., o. Van *sterren* en *beeld*. Eenige sterren, die gerekend worden gezamenlijk een of ander beeld te vormen: *het sterrenbeeld van den steenbok, van den grooten en kleinen beer, van den ram*, enz.
- STERRENDAK**, z. n., o. Van *sterren* en *dak*. Het zoogenoemde *uitspansel*, of, eigenlijk, dat gedeelte van de lucht, dat boven ons is, en daar een dak schijnt te vormen, dat met sterren bezet is, en waarvan de verbeelding zich eveneens een gewelf vormt, dat den naam van *sterrengewelf, starrengewelf, of stargewelf* voert: *'t wijduitgestrekte vak van 't hooge sterrendak, vertoont zijn wijs beleid*. [L. D. S. P.]
- STERRENHEMEL**, z. n., m. Van *sterren* en *hemel*. Het geheele *uitspansel*, of dat gedeelte van de lucht, dat met sterren bezet is, en zich, zoo als men thans algemeen weet, genoegzaam tot in het oneindige uitstrekt; schoon men zich weleer daarboven nog eenen *hemel der hemelen* verbeeldde: *verhef uwe gedachten, boven de aarde, en haren dampkring, naar den hoogen sterrenhemel*.
- STERRESCHOT**, z. n., o. Van *ster* en *schot*. Eigenlijk, in navolging van *walvischsot*, enz., zeker uitwerpsel der sterren, anders *sterresnuitzel*. Nu bestaat dit gewaande schot, of snuitzel, snot, der sterren, uit olieachtige en harsige dampen, die zich in de lucht op een pakken, daar ontvonkt worden, en dan eene slijmerige stof van zich geven, welke op de aarde nedervalt, en in het vallen soortgelijk eene vertooning maakt, als of er eene ster van boven neder viel: *wij hebben daar eenig sterreschot op den grond gevonden*.
- STERRIG**, *starrig*, bijv. n., *sterriger, sterrigst*.

Bij Kil. stijf, hard, hardnekkig, thans enkel gebruikelijk in de zamenstell.: *halsstarrig*, of *halssterrig*. Zie *halsstarrig*. Van hier bij Kil. *sterrigheid*, *sterrighlick*, *sterrelick*, en *sterk*. Zie *sterk*.

Sterrig, in de taal van Wallis, zonder blaasgeluid, *terrig*, is afkomstig van *starr*, dat nog in het hoogd. en zweed. stijf beteekent, en die beteekenis aan deszelfs klank te danken heeft.

STERVELING, z. n., m., *des stervelings*, of *van den sterveling*; meerv. *stervelingen*. Een sterfelijk mensch: *het zijn kortstondige stervelingen*. *Kan eenig sterveling 't geweld des grafes ontkomen*. [L. D. S. P.] En daar alle menschen sterfelijk zijn, een mensch over het algemeen: *wat durft een zwakke sterveling al niet ondernemen! Laat de stervelingen zijne wondren zingen*. [L. D. S. P.] *Geen sterveling*, geen mensch, niemand ter wereld: *ik heb hetaangeneen sterveling gezegd*.

STERVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik stierf*, *ben gestorven*. Oulings ook bedr., even als het hoogd. *sterben*, eng. *starve*, Notk. *irstarben*; en even als *dooden* daarentegen welker ook onzijdig was, en *gedauthan* bij Ulphil., *doen*, bij Othrid., en *dijdan* in het angels., zoo wel als het eng. *die*, zweed. *do*, gelijk stond aan ons hedendaagsche onzijdige *sterven*, dat eene eindiging van alle leven aanduidt en nopens allerlei levende dingen gebezigd wordt. Nopens schepselen uit het plantenrijk: *die boom zal sterven*. *Weet gij geen middel, om dat onkruid te doen sterven?* Omtrent schepselen uit het dierenrijk: *het paard viel neder en stierf*. *Neemt uwe hand hunn' adem weg, zij sterven*. [L. D. S. P.] Inzonderheid, nopens den mensch: *dat een mensche sterve voor het volck*. [Bijbelv.] *Dat hen in 't sterven niets kan baaten*. [L. D. S. P.] Hierbij voegt men meermalen den dood: *gijlieden en sult den doot niet sterven*. [Bijbelv.] En de oorzaken van den dood worden aangeduid door *van honger*, *van verdriet*, *van liefde*, enz. *sterven*; of door *aan de koorts*, *aan de pokken*, enz. *sterven*. Verder omschrijft men de wijze van den dood door *aan het kruis*, *op het schavot*, *door het zwaard*, enz. *sterven*. Voorts is *sterven* meermalen, ophouden van bestaan: *hare gedachtenis is niet met haar gestorven*. *Al mijne vreugde stierf met hem*. *Het woord stierf op zijne lippen*, beteekent, het werd aldaar gesmoord. *Der zonde sterven*, voor haar niet meer aanwezig zijn. *Ik wil liever sterven, dan dit of dat doen*, ik wil het volstrekt niet doen. Van hier *sterfelijk*, *sterfte*, *sterveling*, *sterver*, bij Vond. Zamenstell.: *sterfbed*, *sterfdag*, *sterfgeval*, *sterfhuis*, *sterfjaar*, *sterflijs*, *sterfput*, *sterfpuur*, *sterfcal*, enz. *Aansterven*, *afsterven*, enz.

Sterven, hoogd. *sterben*, neders. *starven*, eng. *starre*, Talian. *sterban*, vries. *stjerven*, is van eenen onzekerer oorsprong.

STEUN, z. n., m., *des steuns*, of *van den steun*; meerv. *steunen*. Een ding, waarop men steunt: *ik kan zonder steun niet loopen*. *Een schild, een steun, een staf*. [L. D. S. P.] *Ontruckt wo hoofkerck niet den steun der hooftpijlaren*. [Vond.] Overdragtelijk, alles, waardoor iemand of iets opgebeurd en staande gehouden wordt: *luiden, die geen steun hadden*. [Hooft.] *Gij zijt zijn sterkt en steun, zijn heerlijkheid en kracht*. [L. D. S. P.] *Den steun van uwe rijcken, wo koninglijck gezagh*. [D. Deck.] *Ten steun der zenuw*. [Vond.]

STEUNEN, onz. w., gelijkvl. *Ik steunde, heb gesteund*. Eigenlijk, drukken, hetwelk door den klank van dit woord evenzeer als door dien van *stenen*, aangeduid wordt. Bijzonderlijk, zich door middel van eene drukking met de hand op eenig ding opbeuren, of staande houden: *hij steunde met de regterhand op de tafel, met de linker op zijnen staf*. *Zij steunt op zijnen arm*. En, van levenlooze dingen gesproken, ergens op gevestigd zijn: *op dien stijl steunt het gansche werk*. *Op dewelcke het huys was gevestight, ende waerop het steunde*. [Bijbelv.] Nog overdragtelijker, zich ergens op verlaten: *ik steun op uwe beloften*. *Gij steunt op God, wo toeverlaat*. [L. D. S. P.] *Hij steunt op den rijkdom zijner ouden*. Van hier *steuning*, *steunsel*. Zamenstell.: *steunmiddel*, *steunpilaar*, *steunstock*, bij Kil.; bij wien dit woord ook *stonen* luidt. *Ondersteunen*, waaruit blijkt, dat *steunen* van *steun* de kracht van door eenen steun opbeuren, of staande houden, ontvangen heeft.

STEUNSEL, z. n., o., *des steunsels*, of *van het steunsel*; meerv. *steunsels*. Verkleinw. *steunselkje*. Een ding, waarop men steunt: *de tafel heeft geen vast steunsel*. Overdragtelijk, evenveel welke toeverlaat: *de Heere was mij tot een steunsel*. [Bijbelv.] Voorts geeft Vondel daaraan eene bijzondere, en eenigzins duistere beteekenis, in: *want hier het toeval wort buiten 'twezen van zijn steunsel zelf gevonden*.

STEUR, z. n., m., *des steurs*, of *van den steur*; meerv. *steuren*. Verkleinw. *steurtje*. Een welbekende groote zeevisch: *men vangt er somwijlen steuren van twintig voeten*. Zamenstell.: *steurkrab*, *steurmaeghe*, vischlijm, bij Kil.; *kampersteur*, harde eijeren, welke, volgens zekere vertelling, elders, bij gemis van steur, toegediend werden.

Steur, hoogd. *Stör*, zweed. ook *stör*, angels. *stijria*, *stijriga*, eng. *sturgeon*, fr. *esturgeon*, sp. *esturion*, ital. *storione*, *sturione*, boh. *sstjir*, pool. *stjir*.

STEUREN, zie *storen*.

STEVEL, z. n., m., *des stevels*, of *van den stevel*;

meerv. *stevens*. Verkleinw. *steveltje*. Eene laars, en bijzonderlijk eene stijve ruiterslaars: *ik kan mijne stevens niet uitkrijgen*. Van hier *stevelen*, van stevens voorzien: *hoe zijt gij zoo gesteveld?* Zamenstell.: *steveldkap*, *steveldknecht*, een werktuig om laarzen uit te trekken; *steveldmaker*, enz.

Steveld, Kil. *steuel*, *stiuel*, *stifel*, hoogd. *Stiefel*, zweed. *stöfrel*, oud fr. *stivèle*, ital. *stivale*, middeleeuw. lat. *stivalee*, *stivale*, *aestivale*, schijnt, door voorzetting van het blaasgeluid, uit het lat. *tibiale*, beendeksel, gevormd.

STEVEN, z. n., m., *des stevens*, of *van den steven*; meerv. *stevens*. Verkleinw. *steveltje*. Een zwaar regt overeinde staand kromhout voor en achter aan de kiel van een schip: *het vaartuig is van den eenen steven tot den anderen*, of, zoo als men gemeenlijk zegt, *over steven*, *zestig voeten lang*. *Stier den steven naer dat baken*. [Vond.] Hier is *steveld* bijzonderlijk de voorsteveld, even als in *den steven naer lant toewenden*. [Vond.] Als men den achtersteveld bedoelt gebruikt men doorgaans dezen naam voluit: *zij vat den snellen achtersteveld*. [Vond.] Van hier *stevelden*, den voorsteveld ergens heenen rigten, daar heenen zeilen: *wij stevelden regtstreeks naar de haven*. *Gij moet steeds vooruit stevelden*, den steven naar hetgene regt voor u is wenden, en, figuurlijk, in evenveel welke zaak trachten te vorderen.

Steven, hoogd. ook *Steven*, Kil. *steue*, is even hetzelfde, als het oude *steue*, zoo als men, volgens Kil., eenen staf noemde, en dus eigenlijk een langwerpig stevig stuk houts, dat naar deszelfs stijfheid dus wierd genoemd. *Zie staaf*, *staf*, en *stijf*.

STEVENEN, zie *steveld*.

STEVIG, bijv. n. en bijw., *steviger*, *stevigst*. Stijfachtig, vast, sterk: *dat linnen is mij niet stevig genoeg*. *Pluk het op stevig bordpapier*. *Dat huis is stevig gebouwd*. Met een' vasten en snellen tred: *hij kwam stevig aanwandelen*. Van hier *stevigen*, stevig maken; *stevigheid*, *steviglijk*. Dit woord komt van *stijf*. *Zie stijf*.

STICHT, z. n., o., *des stichts*, of *van het sticht*; meerv. *stichten*. Eigenlijk een gesticht, een gebouw. Bijzonderlijk, een gebouw dat voor eenen Bisschop, en deszelfs Domheeren, of voor eenen Abt, en deszelfs kloosterlingen, geschikt is, een Domkapittel, of eene Abdij: *het sticht Weerseloo ligt in Twente*. Voorts, het land, dat aan zulk een sticht toebehoort, of aan deszelfs gebied onderworpen is; het grondgebied van eenen Abt, Bisschop, of Aartsbisschop; en bijzonderlijk, dat van den gewezenen Bisschop van Utrecht: *het sticht Kolen*. [Hooft.] *Hij woont in het sticht*. Eindelijk, door eene dichterlijke overdracht ook wel eens de bewoners van

zulk een grondgebied, bijzonderlijk van dat van den Bisschop van Utrecht: *het sticht kwam op de been*. *Daer 't sticht ter merreckt quam*. [Vond.] Van hier *stichtenaar*, *stichtsch*, enz. Het stamwoord is *stichten*.

STICHTELIJK, bijv. n. en bijw., *stichtelijker*, *stichtelijkst*. Geschikt, om te stichten, dat is, tot het goede op te wekken, zoo ten aanzien van daden, als woorden: *dat was eene stichtelijke leerrede*. *Zijn gedrag is gansch niet stichtelijk*. *Hij leeft zeer stichtelijk*. Ook wel eens *stichtig*: *een stichtig tafereel*. [Vond.] Van hier *stichtelijkheid*. Zamenstell.: *onstichtelijk*, *onstichtelijkheid*. Het stamwoord is het volgende.

STICHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stichtte*, heb *gesticht*. Aanrigten, daarstellen: *meer kwaads, dan goeds, stichten*; *tweedragt stichten*; *brand stichten*; *eene secte, een volk, een rijk, stichten*. *Daer ick mijnes naems gedachtenisse stichten sal, sal ick tot u komen*. [Bijbelv.] Oprigten, bouwen: *een klooster, eene kerk, een paleis, eene stad, stichten*. Iets tot den opbouw van eene godsdienstige gezindheid bijdragen: *die propheteert, die sticht de gemeijnte*. [Bijbelv.] Daar dit nu door aankweeking van goede aandoeningen en voornemens geschiedt, is *stichten* voorts, zulke aandoeningen en voornemens aankweeken: *de liefde sticht*. [Bijbelv.] *Hij sticht ons door leer en wandel*. Van hier *stichtelijk*, *stichter*, een daartelers, oprigter, bouwer van evenveel welk ding; *stichtster*, *stichting*. Zamenstell.: *herstichten*, *ontstichten*, enz.

Stichten, angels. *stigtan*, Isid. *stiften*, in een oud gedicht, *stipten*, hoogd. *stiften*, zweed. *stifta*, schijnt eigenlijk tot stand brengen te beteekenen, en deze beteckenis aan deszelfs twee voorste letters verschuldigd te wezen. *Zie st*.

STICHTIG, zie *stichtelijk*.

STICHTING, z. n., v., *der*, of *van de stichting*; meerv. *stichtingen*. Verkleinw. *stichtingje*. Daarstelling, oprigting, bouw: *toen men de stichting der maatschappij tot nut van 't algemeen begon*. *Hoe kan iemand tot de stichting van zulken brand overgaan?* *Het jaar der stichting van Carthago*. Inrigting, gebouw: *dat is eene fraaie stichting*. *De stichting der vrouwe van Renswoude*. De opbouw van eene godsdienstige gezindheid: *soo soecht, dat gij meught overvloedigh zijn tot stichting der gemeijnte*. [Bijbelv.] Al wat daartoe dienstig wezen kan: *op dat de gemeijnte stichting mag ontfangen*. [Bijbelv.] En dus over het algemeen al, wat tot aankweeking van goede aandoeningen en voornemens strekken kan: *die propheteert, spreekt den menschen stichting*. [Bijbelv.] *Dat boek was vol van stichting*. Dit woord komt van *stichten*.

STIEF, een woord, dat op zich zelf reeds lang verouderd is, en enkel in de samenstell. *stiefbroeder, stiefdochter, stiefkind, stiefmoeder, stiefvader, stiefzoon, stiefzuster, stiefzwager*, en meer andere daarvan afgeleide woorden, gebruikelijk is. Het luidt in het hoogd. ook *stief*, neders. *steef*, of *stef*, eng. *step*, angels. *steop*, zweed. *stijf*, oud zweed. *stiup*, en *stiuch*, Zwabenspieg. *stiuf*, Raban. Maur. *stiph*, en in een oud gedicht *stif*; en het schijnt iets te beteekenen, hetwelk tegen het echte, ware, en volkomene, overstaat; even als het lat. *aster*, in *poëtas-ter*, enz. het fr. *âtre*, en ital. *astra*, in *marâtre*, en *madrastra*, stiefmoeder, en het ital. *astro*, in *padrastra*, stiefvader, *fratellastra*, stiefbroeder, *suocerastra*, stiefzwager, *filiastra*, stiefzoon.

STIEFMOEDER, zie *stief* en *stiefzuster*.

STIEFMOEDER, z. n., v. Eene tweede moeder, welke iemand verkrijgt, wanneer zijn vader de plaats van deszelfs overledene moeder door eene andere vrouw vervult: *zij was eene goede stiefmoeder voor ons*. On-eigenlijk, eene harde moeder: *hij rond in de natuur eene stiefmoeder*, werd hard, ongunstig, door haar behandeld. *De fortuin is geene stiefmoeder voor u geweest*, gij hebt in hare volle gunst gedeeld. *Fortuinne is mijn stiefmoedere tot allen tijen*. [Const. der Minn.] Van hier *stiefmoederlijk*, ongunstig; *stiefmoederschap*.

Stiefmoeder, neders. *stefmoder*, Raban. Maur. *stiphmutter*, hoogd. *Stiefmutter*, *Halbmutter*, bij ons veelal *tweede moeder*, vries. *moike*, moeije; gelijk als een stiefvader daar *omke* heet.

STIEFVADER, zie *stief* en *stiefmoeder*.

STIEFZUSTER, z. n., v. Eene halve zuster, gelijk als men eenen halven broeder eenen *stiefbroeder* noemt. Van *zuster* of *broeder* en *stief*, niet echt, niet volkomen. *Stiefbroeders* en *zusters* zijn dus het tegenoverstaande van *volle broeders* en *zusters*.

STIER, z. n., m., des *stiers*, of van den *stier*; meerv. *stieren*. Verkleinw. *stiertje*. Dezen naam, en dien van *bul*, geeft men aan de mannetjes van het rundvee: *'t bloet der stieren ende bocken*. [Bijbelv.] *De zoon van Hector slaght den allereersten stier*. [Vond.] Een der twaalf sterrenbeelden van den dierenriem: *toen de zon in den stier verkeerde*. *Hoe Karels vuist wil passen 't stier van staet*, heeft D. Deck.; waar het *stier* voor het *stuur* gebezigd wordt. Voorts een onhandelbaar mensch: *welk een stier van een karel is dat!* Van hier *stierachtig*, en misschien ook *stuur-sch*. Samenstell.: *stierrebloed, stierendienst, stierengevecht, stierhuid, stierekop, stierenoffer, stierenperk, stierevel, stierevlesch, stierkalf*. *Bisonstier, buffelstier, offerstier*, enz.

Stier, hoogd. *Stier*, eng. *steer*, angels. *steor*, zweed. *tarb*, en *tjur*, deen. *tiur*, ijsl. *tijr*, gr. lat. *taurus*, phoen. *thor*, hebr. *thor*.

STIER, *stuur, bestuur*, zie *stuur*.

STIEREN, zie *sturen*.

STIFT, z. n., v., *der*, of van de *stift*; meerv. *stiften*. Verkleinw. *stiftje*. Een klein, kort, en van voren min of meer puntig toeloopeend, dingetje: *neem de stift van uw pennemes, en splijt de pen daarmede open*. Een *zilveren oorijzer met gouden stiften*. In het hoogd. en neders. ook *Stift*, pool. *sztijft*.

STIJF, bijv. n. en bijw., *stijver, stijfst*. Eigenlijk, onbuigzaam: *die lat is zoo stijf als een paal*. *Zij heeft eenen stijren hals*. *Mijn arm is stijf*. Deze beteekenis grijpt ook plaats in: *stijf van koude, stijf van goud*, enz. Vervolgens. vast, genoegzaam onwrikbaar. en onverzettelijk: *wat staat dat kind stijf op zijne beenen*. *Hij staat er stijf op*. *Zij staat al te stijf op haar stuk*. *Gij moet dat zoo stijf en sterk niet bewerken*. Als mede, vermogend om zich stijf te houden, krachtig: *hij is heel stijf in de handen*. Een *stijf geluid*, een *stijve wind*, *stijf doorstappen*, of, *doorwerken*, is, het met eene vaste en sterke inspanning van krachten doen. Een *stijf uur gaans* is eene wijdde, om welke in een uur af te loopen, men stijf doorstappen moet, een groot uur gaans. *Iets met stijre laken staande houden*, zulks met een onbedeesd, en door geene verlegenheid, of schaamte, geplooid, gelaat doen. Een *stijre gang*, eene *stijve buiging*, eene *stijve houding*, *stijre gebaren*, of *pligtplegingen*, zijn die, waaraan eene bevallige losheid en vlugheid mangelt. Eene vertaling wordt *stijf*, als zij zich al te sterk aan het oorspronkelijke bindt, en daarom, of om andere redenen, geene ongedwongene vlocibaarheid van taal en stijl bezit. *Stijf linnen* is gegomd. Ook wordt *stijf*, als bijw., voor bijna gebezigd; zoo zegt H. De Gr.:

Des werelts arondt daelde stijf,

Toen gij quaemt uit des Magets lijf.

Van hier *sturig, stijfachtig, stijfshals*, een onverzettelijk mensch, bij Kil.; *stijfheid, stijfhoofd, stijfhoorend, stijfhouder, stijfknie, stijfkop, stijfkoppig, stijfkoppigheid, stijfkoppiglijk, stijftick*, bij Kil.; *stijfmiddel, stijfnekkig, stijfte, stijfzinnig, stijfzinnigheid, stijfzinniglijk, stijvelijk, stijven*, enz. *stijvigheid; stokstijf*, enz.

Stijf, hoogd. *steif*, neders. *stief*, angels. *stif*, eng. *stiff*, zweed. *stijf*, ijsl. *stifur*, gr. *συφες*, is verwant aan *staaf, staf*, en *stev*, *stev*, en heeft zijne beteekenis aan zijne twee voorste letters te danken.

STIJFHEID, z. n., v., *der*, of van de *stijfheid*; zonder meerv. Eigenlijk, onbuigzaamheid: *de stijfheid van dat keurstijf moet u zeer lastig vallen*. Kracht, vermogen, om zich stijf te houden: *de stijfheid van den wind*

hield ons geweldig tegen. Hij bezit veel stijfheid in zijne armen. Stramheid, verstijfdheid: ik heb van de koude eene stijfheid door al de leden gekregen. De stijfheid van de boter maakt haar onhandelbaar. Gebrek aan bevallige losheid en vlugheid: de stijfheid van hare houding vermindert hare bevalligheid. Eene stijve plaats in een geschrift; in welken zin men aan dit woord ook een meervoud geeft: dat vers is vol stijfheden.

STIJFHOUDER, z. n., m. Van stijf en houden. In de gemeenzame verkeer, iemand, die een gezin stijft, dat is, staande houdt: de oudste zoon is de stijfhouder van dat huisgezin. In het kaartspelen, die kaart, welke iemands overige kaarten krachtig ondersteunt: dat is de stijfhouder van mijn spel.

STIJFSEL, z. n., o., des stijfels, of van het stijfsel; zonder meerv. Eigenlijk, al wat dienen kan, om eenig ding te stijven, evenveel welk stijfmiddel; maar in het gebruik enkel het toe bereide en brokkelig opgedroogde tarwemeel, waarmede onze vrouwen het linnen stijven. In dezen zin wordt het intusschen door de vrouwen steeds als vrouwelijk gebruikt; zij zullen zich waarschijnlijk nimmer door eenige taalkundige regtbank laten bewegen, om niet meer te zeggen: hoe duur is de stijfsel. Is die stijfsel al op? Van hier stijfselachtig. Zamenstell.: stijfselabriek, stijfselmaker, stijfselmakerij, stijfselpot, stijfselvat, stijfselwater, enz.

Stijfsel, neders. stievels, hoogd. Steife, en Starke, eng. starch, komt van stijven.

STIJFTE, z. n., v., der, of van de stijfte; zonder meerv. Eigenlijk, het stijve van een ding. In het gebruik, evenveel als stijfheid: het ijs heeft nog geene genoegzame stijfte. Zie voorts stijfheid.

STIJG, z. n., v., der, of van de stijg; meerv. stijgen. Een twintigtal, een snees: ik heb twee stijg eijeren gekocht.

Stijg, bij Kil. stijgh, hoogd. Steige, nederd. stiege, middeleeuw. lat. stica, stecca, is hier te lande alomme nog niet in onbruik. Zie Van Hass. aann. op Kil.

STIJG, stijghe, bij Kil. Zie steiger.

STIJGBEUGEL, z. n., m., des stijgbeugels, of van den stijgbeugel; meerv. stijgbeugels. Verkleinw. stijgbeugeltje. De beugel, die aan de stegelreep vast is, en den paardrijder dient, om op zijn paard te stijgen: hij bleef met den regter voet in den stijgbeugel hangen. Ook wel eens de eigenlijk gezegde stijgbeugel en de stegelreep gezamenlijk genomen; gelijk als men het hoogd. Stegereif dus pleegt te bezigen.

Stijgbeugel, Kil. stijghoghel, hoogd. Steigbugel, zweed. stegbogel, is zamengesteld uit beugel, en het volgende.

STIJGEN, onz. w., ongelijkvl. Ik steeg, ben gestegen. Oulings, eenvoudiglijk gaan. In het

gebruik, bijzonderlijk op- of nederwaarts gaan, of klimmen: wij stegen berg op, en welhaast wederom berg af. Hij is van zijn paard gestegen. Dus steegt gij naar den hoo-gen. [L. D. S. P.] En wanneer er niets bij gevoegd wordt, om het woord tot eene nederdaling te bepalen, opklimmen, rijzen: hij stijgt in eer en aanzien. De prijs der waren stijgt. Het koren stijgt dagelijks in prijs. En doet zijn lofgalm stijgen. [L. D. S. P.] Van hier steeg, steg, stegel, enz. steiger, enz.; stijg, stijging. Zamenstell.: stijgbeugel. Afstijgen, bestijgen, enz.

Stijgen, Kil. stijghen, steijghen, stee-ghen, steyhen, hoogd. steigen, in de beteekenis van gaan bij Ulphil. steigen, stiguan, angels. stigan, zweed. stiga, lett. staigath, gr. σιχην, in die van klimmen bij Kero en Otfrid. stigan, neders. stiegen, oud eng. stig, stie, stey.

STIJL, z. n., m., des stijls, of van den stijl; meerv. stijlen. Verkleinw. stijltje. Een pilaar, of andere stut van een gebouw, of ander ding: het hooge dak wordt door vier stijlen ondersteund. Achter eenen stijl. [Vond.] Ik heb er een stijltje onder gezet. De wederzijdsche posten van eene deur: zijn naam staat aan den stijl van de deur. Voorts gaven de Romeinen den naam van stijl aan eenen griffel, waarmede zij op hunne gewaste tafeltjes schreven: en vervolgens ging die naam over, om hunnen schrijffrant aan te duiden, in welke beteekenis wij hem thans ook gebruiken: ik herken den schrijver aan zijnen stijl. Vrijheit van mijnen stijl. [Hooft.] Gij derft u wonderlijk van uwen stijl bedanken. [D. Deck.] Het is een historische, dichterlijke, kruipende, zwellende, aangename, lompe, stijl. Voorts evenveel welke andere trant, of manier: stijl van koopmanschap, stijl van het hof. Dat is geen stijl van huishouden. Bijzonderlijk, de manier van tijdrekening: de nieuwe of Gregoriaansche stijl. In Rusland rigt men den datum nog naar den ouden stijl. Van hier stijleren, tot zekeren trant van doen of handelen afrigten: hij is gansch niet tot den koophandel gestijleerd. Zamenstell.: briefstijl, koopmansstijl, rekenstijl, schrijfstijl, enz.

Stijl, vries. stiel, fr. stile, eng. style, hoogd. Stijl, en Stiel, pilaar, ital. stile, lat. stylus, komen van het gr. στυλος.

STIJL, schrijfstijl, zie het voorgaande stijl.

STIJVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Ik stijfde, heb en ben gestijfd. Ik steef, heb gesteven. Bedr., eigenlijk, stijf maken: dat stijft de beurs, maakt haar vol, en stijf, onbuigzaam. Overdragtelijk, door toevoeging van het een of ander ondersteunen: onze oorloghszen-nuw stijven. [Vond.] Zijn oudste zoon stijft zijne huishouding aanmerkelijk. Om den armen daarmede te stijven. [V. Hass.] Ver-

sterken, bevestigen: *dat stijft mij in mijn voornemen. Gij stijft dat kind in allerlei kwaad. Maar schoon men zulks verhaalt en 't stijft met schijn van reden.* [A. Hartsen.] Aan het linnen, door middel van stijfjesel, eene meerdere stijfheid bijzetten: *zij gaat uit stijven en strijken. Is het linnen al gesteven?* Want evenmin als onze vrouwen zich, ten aanzien van het geslacht van stijfjesel, aan de voorschriften der taalkunde binden, doen zij zulks ook ten aanzien der verbuiging van *stijven*, waaromtrent zij die van *strijken* volgen, en zeggen: *ik steef, heb gesteven.* Eindelijk, wordt *stijven*, evenzeer als het angels. *stiffen*, onzijdig gebruikt voor stijf worden, in welke beteekenis het van het *stijf* worden, of *rijzen*, der markt wordt gebezigd: *de markt begint te stijven*, hooger te worden. Zamenstell.: *aanstijven*, *opstijven* en *verstijven*. En *doen verstijven* was weleer versterken: *om dat ghij ons hart doet verstijven.* [Const. th. Juw.] Van hier *stijfjesel*, enz. *Stijfster*, *stijving*. Het stamwoord is *stijf*.

STIK, *stike*, een woord, dat, gansch anders dan *stief*, aan de beteekenissen der woorden, waarmede het vereenigd wordt, eene meerdere sterkte bijzet. Zie *stieblind*. Van hier *stikdonker*, volkomen donker. Maar die kracht van *stik* gaat verloren in *stikziende*, en dit beteekent, zoo ziende, als of het *stikdonker* was: *hij is stikziende*, en houdt al wat hij bekijkt dicht onder zijne oogen.

STIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stikte, heb, of ben gestikt.* Misschien, eigenlijk, iets opvullen, welke beteekenis Kil. aan *stikken* geeft, en van welke hij die van het eerste gedeelte van *stikrol* afleidt. In het gebruik, van de noodige lucht tot ademhaling berooven: *het bloed, hetwelk hij opgaf, heeft hem gestikt.* Onzijdig, van die lucht beroofd worden: *men stikt er van den rook. Ik stik van dorst, van hitte. Hij at zoo gulzig, dat hij in de brokken stikte.* Van hier *stikking*. Zamenstell.: *stikwortel*, enz. *Verstikken*, *verstikking*, enz.

Stikken, hoagd. *sticken*, opperd. *stecken*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

STIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stikte, heb gestikt.* Eigenlijk, bij herhaling steken. In het gebruik, door middel van herhaalde steken, vangen, opdelfen, enz.: *hij is aan het stikken van aal. Aspersien stikken, boter stikken*, enz. Eenig naaiwerk over en weder besteken: *eene deken stikken. Die rok is mooi gestikt. Zij stikt met zijde, met goud*, enz. Van hier *stikker*, *stiksel*, *stikster*. Zamenstell.: *stiknaald*, *stikwerk*, *stikzijde*, enz. *Instikken*, *omstikken*, *opstikken*, enz.

Stikken, hoagd., neders. *sticken*, zweed. *sticka*, komt van *steken*.

STIKWORTEL, z. n., m. In het hoagd. *Stikwurz*, of *Stickwurz*. Van *stikken* en *wortel*. Een wortel, waarvan men zich bij aanvallen van kolijk, of opstijgingen van de lijfmoeder, plagt te bedienen, om verstikking voor te komen: *ik weet geen stikwortel voor haar te krijgen.*

STIKZIENDE, zie *stik*.

STIL, bijv. n. en bijw., *stiller*, *stilst*. Al wat geen geluid geeft: *alles was rondom ons even stil. Het is in de lagere scholen thans stiller, dan voorheen. Het is heel stil daarvan*, men hoort daarvan geen gewag. *Het is des nachts op de straat heel stil. Stille gebeden, een stil gepeins, een stil gevoegen, eene stille vreugde, droefheid, liefde*, zijn, die zich in geene woorden uiten, door geen geluid uitdrukken. Als bijw.: *hij poogde ons stil te overvallen. De nijdigheit zocht eerst de poorten stil te ontgrendelen.* [Vond.] Overdragtelijk, noemt men eene plaats, een tijdstip of ander ding *stil*, waarop, of waarbij geen of weinig geluid gemaakt wordt: *het is een stil dorp, een stille avond, of nacht. In 't stille graf zingt niemand 's Heeren lof.* [L. D. S. P.] Een *stil geruisch*, of *gesprek*, is een zacht. Eene *stille mis* is eene, waarbij niet gezongen wordt. De *stille week* is de laatste week der vastendagen, wanneer men zich van alle luidruchtige verlustigingen onthoudt. De *stille vrijdag* is om dezelfde reden de goede vrijdag. En als bijw. is *stil* dikwijls, met weinig geluid: *zij spraken zamen heel stil. Zij ademt in haren slaap heel stil en geregeld.* Daarentegen is *stil zijn*, in het geheel niet spreken: *wees toch stil! Zich stil houden*, is zwijgen: *ick hebbe van oudts geswegen, ick hebbe mij stille gehouden.* [Bijbelv.] *Houd u stil*, of blootelijk *stil*: als een tusschenwerpsel, is, zwijg! *Stil zwijgen* is gansch en al zwijgen. In de tweede plaats, wordt al wat zich niet beweegt, *stil* genoemd: *gezonde kinderen kunnen niet lang stil zijn. Werp mij in de zee, soo sal de zee stille worden.* [Bijbelv.] *Hij temt de woeste baaren; d'ontstelde zee wordt stil.* [L. D. S. P.] *Het wordt stil*, of *het is stil*, beteekent, er is weinig of geene beweging in de lucht. *Stil water, stil weder, stille wegen, stille straten, stille scholen*, enz., zijn die gene, waarin, of waarop, weinig of geene beweging is: *stille waters hebben diepe gronden*, figuurlijk, die weinig spreekt, denkt veel, is vol van overleg, loos en doortrapt. *Stil staan* geene beweging maken, om voort te gaan: *stillestaen als waeteren.* [Kil.] *Ende de sonne stont stille, ende de mane bleef staen.* [Bijbelv.] Figuurlijk: *dat werk staat stil*, er wordt niet aan gearbeid. *De zaken staan stil*, de handel wordt niet voortgezet. *Ergens voor stil staan*, buiten staat zijn, om daarin door te drin-

gen: *waarvoor mijn kennis stil moest staan.* [L. D. S. P.] *Iets stil houden*, het van deszelfs vorige beweging afhouden: *houd den wagen stil!* of zelfs enkel, *houd stil!* rijd niet voort! *Zich stil houden*, zich buiten alle beweging houden: *kunt gij u zoo lang niet stil houden? Stil zitten*, zonder beweging zitten: *zit toch stil!* Figuurlijk, werkeloos blijven: *stil zitten sal haer sterckte zijn.* [Bijbelv.] *Beter stil gezeten, dan verreefs werk gedaan.* *Stil liggen* is, zonder beweging liggen. Van een schip, een leger, enz. gesproken, niet vooruit streven.

In de derde plaats, is *stil* overdragelijk, ingetogen, bezadigd: *het is een stil mensch. Zij leidt een zeer stil leven.* Ook in de uitdrukking van *zich stil houden*, zich bedwingen: *hield ik mij niet gedwee en stil, en buitzaam voor uw wijzen wil?* [L. D. S. P.] *Terwijl alles in oproer was, hielden zij zich stil.* Voorts rust- en vrede-lievend: *tegen de stille in den lande.* [Bijbelv.] *Die, stil van zinnen, den vrede, 't dierbaarst pand, beminnen.* [L. D. S. P.] Gerust, en zich op eene vermeende veiligheid verlatende: *ende quamen tot Lais, tot een stil en seker volk* [Bijbelv.] *Het stil gemoed, door u beveiligd, zingt uw weldaadigheid.* [L. D. S. P.] Van hier *stilheid, stillekens, stillen*, enz. *Stilletje*, enz. *Stilletjes, stillick*, bij Kil.; *stilligheid, stilte, stillenisse*, bij Kil. Zamenst.: *stillegangers*, bij Kil., holblokken, boertender wijze dus genoemd, omdat zij de stilheid van iemands gang in geen deele bevorderen; *stillesaet*, bij Kil. stilzitting; *stilstand, stilzwijgend, stilzwijgendheid*, enz. *Bladstil*, zoo stil, dat geen blad aan de boomen zich beweegt. — *Doodstil, windstil*, enz.

Stil, Kero, Otrid., hoogd., neders., angels., eng. *still*, zweed. *stilla*, heeft zijne beteekenissen te danken aan zijne twee voorste letters, waardoor stilte en rust aangeduid worden. Zie *st*.

STIL, *stille*, zie *stilletje*.

STILHEID, zie *stille*.

STILLEKENS, bijw., bij Kil., evenzeer als *stillick*, voorkomende, in plaats van *stil*, of *stilletjes*, waarvan wij ons hedendaags bedienen, en welks plaats *stilken* in het neders., en *stiltice* in het angels., bekleedt.

STILLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stilde, heb of ben gestild.* Onzijdig, stil worden. *Wat stilt het daar buiten! De wind stilt van oogenblik tot oogenblik.* En in de zamestellingen *aanstillen* en *opstillen*: *de wind stilt mooi aan. Tar abstult brunno thes bluates*, toen stilde de vloed des bloeds op. [Otrid.] Bedrijvend, maken, dat er geen, of weinig, geluid meer gehoord worde: *kunt gij dat geraas niet stillen? Ick sal stillen de murmureringen der kinderen Israëls tegens mij.* [Bijbelv.] Eene plaatsgrijpende bewe-

ging doen ophouden: *hij weet aanstonds alle beweging onder het volk te stillen.* *Thaz bluat fir stualli*, dat bloed werd gestild. [Otrid.] Overdragelijk, tot bedaren brengen: *geef toch de borst aan dat kind, om het te stillen. Het is medicijne, het stilt groote sonden.* [Bijbelv.] *Gramschap, tweedragt, begeerten, honger, dorst*, enz. *stillen*. Van hier *stilling*. Zamenstell.: *stilmiddel*, enz.

Stillen, hoogd. ook *stillen*, Otrid. *gestillan*, angels. *stijllan*, zweed. *stilla*, komt van *stil*.

STILLETJE, z. n., o., van het *stilletje*; meerv. *stilletjes*. Bij Kil. *stille*. Een zoogenoemd gemakoffertje, hetwelk men in de ziekenkamers plaatst; maar oulings een heimelijk gemak over het algemeen, waarop men zich in stilte ontlast: *hij zit op het stilletje, of de stille. Een dwaes wijf en schoen is een suverlic tempel op een stil getimmerd.* [Velden.] *En nergens nut toe zijn als slechts tot stoel of stil.* [J. de Deck.] *Ende si maecten re cleine stillecameren.* [Bijb. 1477.] In onze overzetting staat: *en maecten dat tot heijmelicke gemacken.* Zamenstell.: *stillerwijmer, stillevaegher, bernsteker*, bij Kil.

STILLETJES, zie *stillekens*, en *stil*.

STILSTAND, z. n., m. Van *stil* en *stand*, zie *stil*.

De daad van stil staan: *het water komt tot stilstand.* Bijzonderlijk, de stand der zon aan de keerkringen: *hebben wij haast stilstand van de zon, of zonnestilstand?* Eene stremming van den loop des bloeds: *zij kreeg eenen gevaarlijken stilstand in haar bloed.* Eene wederzijds bepaalde opschorting van krijgsverrigtingen: *het is stilstand van wapenen.* Het stil staan op eenen kwaden weg: *hij is eindelijk tot stilstand gekomen.*

STILTE, z. n., v., *der*, of *van de stille*; zonder meerv. Eigenlijk, het stille van eenig ding: *gedurende de stilte van den nacht. De stille van den wind hield ons op. Dit antwoord, in de stille ontfangen.* [Vond.] Voorts, evenveel als *stilheid, stilligheid*, zoo ten aanzien van beweging, als ten opzichte van geluid, of gedruis: *in groote stilte.* [Hoof.] *Er was eene doodelijke stille. In alle stille* is evenveel als *in alle stilheid, stilligheid*, of *stiltensse* bij Kil., *stiltensse* bij Tatian., *stiltmiss* bij Otrid.

Stille, neders. *stillte*, angels. *stillida*, hoogd. en Kero. *stille*, komt van *stil*.

STILZWIGEND, *stilzwijgendheid*, zie *stil*.

STINKEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik stonk, heb gestonken.* Eigenlijk, even als *rieken* en *ruiken*, en het oude *stanken*, waarvan wij, bij *stank*, een voorbeeld uit Otrid. aanvoerden, eene fijne uitwaseming, welke de zenuwen van den neus aandoet, opgeven, zonder bepaling, of die uitwaseming aangenaam zij, dan niet: *sie stincken mit then bezzesten salvon.* [Willer.] *Suazu sie thir stinkent*, zij

ruiken voor u zoet. [Otfriid.] Bedrijvend, evenveel welke uitwaseming ontwaar worden: *habent nasa unde ne stinkent*. [Notk.] Maar in het hedendaagsche gebruik, enkel onzijdiglijk, onaangenaam ruiken: *uw adem stinkt*. *Het stonk als een krenng*. *Ergens naar stinken*, is, de onaangename uitwaseming van eenig bijzonder ding van zich geven: *zij stonk naar brandewijn*. *Naar knofflook stinken*. *Ergens stinken*, is, figuurlijk, daar slecht geacht zijn: *hij stinkt daar*, hij is daar in eenen slechten reuk. *Het stinkt er*, is dikwijls, het is er onklaar: *het zal daar voor u stinken*. *Het ergens stinkend maken*, is zich aldaar slecht gedragen: *wat hebt gij het daar wederom stinkend gemaakt!* *Zich ergens stinkend maken*, is, zich aldaar ongeacht, gehaat, maken: *gij zult u bij hem stinkend maken*. *Dat gij onsen reuk hebt stinkende gemaakt voor Pharao*. [Bijbelv.] Van hier *stinkaard*, *stinkelinck*, bij Kil.; *stinkerig*, en *stinkert*, zekere druif. Zamenstell.: *stinkappelboom*, *stinkbok*, *stinkbonsem*, *stinkdier*, *stinkgat*, *stinkhout*, *stinkkolk*, *stinkkruid*, *stinkmossel*, *stinknest*, *stinkpoel*, *stinkpot*, *stinksloot*, *stinkvisch*, *stinkvlieg*, *stinkvogel*, enz.

Stinken, Kil. *stincken*, *stinchen*, hoogd. *stincken*, oulings ook *stanken*, zie *stank*.

STINKBOK, z. n., m., *des stinkboks*, of *van den stinkbok*; meerv. *stinkbokken*. Verkleinw. *stinkbokje*. Van *stinken* en *bok*. Eigenlijk, een stinkende bok, zoo als *stinkbonsem* een stinkende bonsem, en *stinkmossel* eenestinkende mossel, is; maar deze drie zamenstellingen worden veelal oneigenlijk gebruikt, en dan is een *stinkbok* evenveel als een *stinkaard*: *wie heeft ooit zulken stinkbok van eenen karel gezien?* Zoo ook *stinkbonsem* en *stinkmossel*; schoon het laatste veelal voor een vuil, slecht vrouwspersoon genomen wordt.

STINKHOUT, z. n., o. Van *stinken* en *hout*. Het hout van den *drekboom*, in het lat. *olax*, die op Ceilon gevonden wordt.

STINKPOT, z. n., m. Van *stinken* en *pot*. Een pot, die stinkt; verder een holle ijzeren hol, die, met stinkende brandstoffen opgevuld, uit eenen mortier ergens heen geschoten wordt, om er brand te verwekken: *het regende bomben*, *haubitsers*, en *stinkpotten*.

STINKVISCH, z. n., m., *van den stinkvisch*; meerv. *stinkvischen*. Verkleinw. *stinkvischje*. Van *stinken* en *visch*. Eigenlijk, allerlei stinkende visch, in welken zin het geen meerv. heeft; maar bij Kil. bijzonderlijk spiering, anders ook *stintvisch*, *stint*, *stinckelinck* en *stinck*; en volgens denzelfden Kil. overdragtelijk een stinkaard.

STIP, z. n., v., *der*, of *van de stip*; meerv. *stippen*. Verkleinw. *stipje*. Een heel klein vlekje, dat men op eenig ding stipt: *zijn geschrijf is vol van stipjes*, *streepjes*, en *uitroepingsteekens*. Overdragtelijk, een ding,

dat in schijnbare of wezenlijke kleinte aan eene stip gelijk: *de hemel is met flonkerende stippen bezaaid*. *De kracht en 't wezen van de Godtheid leeft volkomen in d'allerminste stip*. [Vond.] Bij Kil. ook een stap, of voetstap; en in Vriesland de saus, of doop, waarin men iets doopt, of stipt. Van hier *stippel*. De oorsprong is in het werkw. *stippen* te zoeken.

STIPPEL, z. n., m., *des stippels*, of *van den stippel*; meerv. *stippels*. Verkleinw. *stippeltje*. Hetzelfde als *stip*: *het goudgele veld van een blazoen wordt op deszelfs teekening door stippels aangeduid*. *Gij moet boven elke I een stippeltje zetten*. Van hier het volgende.

STIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stippelde*, *heb gestippeld*. Met stippels opvullen, anders spikkelen: *hij stippelt heel netjes*. Zie voorts *stippel* en *stip*, en het volgende.

STIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stipte*, *heb gestipt*. Eigenlijk, evenveel als *tippen*, het geluid van *tip* voortbrengen, door, met den vinger, of een ander puntig ding, ergens op te stooten, en het slechts ligtelijk aan te roeren. Voorts, in het gebruik, iets derwijze in eenig vocht doopen, dat men de oppervlakte van zulk een vocht slechts ligtelijk aanroere: *stip uwe pen in den inkt*. En door middel van eene ligte aanroering van iets met een puntig ding, dat op de gezegde wijze in eenig vocht gedoopt is, kleine vlekjes op zoodanig iets voortbrengen: *gij schendt de tafel door daar telkens op te stippen*. Eindelijk is *stippen* bij Kil. evenveel als *stikken*, en *stipsel* evenveel als *stiksel*, *stipnaald* evenveel als *stiknaald*. Voorts komen van *stippen*, *stip*, *stippel*, en *stippelen*. Zamenstell.: *aanstippen*, enz.

Stippen is, evenzeer als *tippen*, en *stoppen*, enz. een klanknabootsend woord.

STIPS, zie *stipt*.

STIPT, bijv. n. en bijw., *stipter*, *stiptst*. Van *stip*, even als het bastaardwoord *punctueel* van *punct*. Nauwkeurig: *hij houdt zijn woord altijd even stipt*. Nauwgezet: *zij is stipt op het kerkgaan*. Van hier *stiptelijk*, en *stiptheid*. Hooft heeft *stips staan blijven*, *stips volgen*, *stipsche wetten*.

STOBBE, zie *stomp*.

STOEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stoeide*, *heb gestoeid*. Uit jok en dartelheid worstelen, ravotten: *zij houdt meer van stoeijen, dan van werken*. *Gij stoeit al te veel met haar*. Van hier *stoeijer*, *stoeijerij*, *stoeijig*, *stoeijing*, en *stoeister*. Zamenst.: *stoeiziek*, bij Breder.

STOEL, z. n., m., *des stoels*, of *van den stoel*; meerv. *stoelen*. Verkleinw. *stoeltje*. Eigenlijk, evenveel welk ding, waarop iets derwijze geplaatst wordt, dat het boven den grond verheven zij; in welken zin het in de zamenstell. *paddestoel* en *stoelboontjes*, even-

zeer voorkomt, als in het hoogd. *Dachstuhl*, *Glockenstuhl*, enz. In het gebruik, een zetel: *hij zit op eenen stoel*. *Van zijnen schoonen stoel*. [Vond.] *Geen plaats zoekt in den stoel der schimpgezinden*. [L. D. S. P.] *Siet soo sat Eli op eenen stoel aen de zijde des weghs*. [Bijbelv.] Bijzonderlijk, de zetel van eenen regent: *van heeren, die hunn' stoel en kussen niet beschaemen*. [Vond.] *Op den stoel derzelve heerlijkheit*. [Vollenh.] *De schriftgeleerde, ende de Pharizeen, zijn geseten op den stoel Mosis*. [Bijbelv.] *o Rechters tot den stoel der eer geboren*. [L. D. S. P.] De zetel van eenen Priester, of Paus: *de bisschoppelijke stoel, de pauselijke stoel, de stoel van Rome*. *Toen Adriaan van Utrecht op den Roomschen stoel raakte*. [Hooft.] In de gemeene volkstaal ook een predikstoel: *hij las dit van den stoel af*. Eindelijk, in de zamenstell. van *stoelgang*, een heimelijk gemak. Spreekw.: *hij zit tusschen twee stoelen in de asch*, hij bevindt zich in de netelige omstandigheden. Zamenstell.: *stoelbezitting*, bij Oud. *stoelbroeder*, ambtgenoot: *dees' werd tot zoone, tot stoelbroeder des rijks*, enz. [Hooft.] *Stoelboontjes*, stamboontjes; *stoeldoek*, bij Kil.: *stoeldraaijer, stoelengeld, stoelenmaker, stoelenmarkt, stoelenmat, stoelenmatster, stoelenmatten, stoelenmatter, stoelgang, stoelkleed, stoelkussen, stoelzuster*, bij Kil. enz. *Armstoel, bakerstoel, biechtstoel, buigstoel, dingstoel, draagstoel, eerstoel, etstoel, kakstoel, kamerstoel, kerkstoel, kinderstoel, leuningstoel, paddestoel, praalstoel, predikstoel, regterstoel, spreekstoel, tuinstoel, rouwstoel, ziekenstoel*, enz.

Stoel, Otfrid. *stual*, Nolc. *stuel*, Ulphil. *stol*, angels. *stol*, neders., eng. *stool*, zweed. *stol*, wallis. *ijstol*, middeleeuw. lat. *stolium*, hoogd. *Stuhl*, is naauw verwant aan *steel*, en *stal*, *stalletje*, zweed. *stol*, middeleeuw. lat. *stuuulus*, *stallus*. Zie *stal* en *steel*.

STOEP, z. n., v., der, of van de stoep; meerv. *stoepen*. Verkleinw. *stoepje* eigenlijk evenzeer een trap, als het hoogd. *Stufe*, en, te gelijk met dit woord, van het oude *stufon*, bij Otfrid. stijgen, afkomstig. In het hedendaagsche gebruik een optrapje voor aan de deur van een huis: *men liet hem op de stoep staan*. *Buiten op de stoep zijner woonstede*. [Hooft.] Of een optrapje aan den waterkant: *zij wascht hare vaten op de stoep*. Van hier *stoepen*, op de stoep staan, of zitten: *wiltten wij van avond wat stoepen?* Zamenstell.: *stoepbank*.

STOEPJE, z. n., o., van het stoepje; meerv. *stoepjes*. In de gemeene volkstaal, een stads-soldaat.

STOEPEN, een verouderd werkw., dat, volgens Kil. weleer niet slechts evenveel was, als slaan, geeselen, maar ook als iemands hoofdhaar tegelijk met het vel aftrekken. Van

hier, volgens denzelfden Kil. *stoepe*, dat de daad van het gezegde werkw. plagt aan te duiden. *Stoepen*, voor op de stoep staan, of zitten, zie *stoep*.

STOET, z. n., m., des *stoets*, of van den *stoet*; meerv. *stoeten*. Verkleinw. *stoetje*. Het gevolg van eenen vorst, of eenigen anderen voornamen persoon: *de koning doorreisde het land zonder eenigen stoet*. *Zijn goddelooze stoet kwam op mij af*. [L. D. S. P.] *De zoon verzagh zich van eenen stoet*. [Vond.] *En met een' aerdschen stoet omcingelt*. [Hoogvl.] Het gevolg van een lijk: *hij werd met eenen grooten stoet begraven*. Daar men nu zulken stoet prachtshalve bijeen brengt, is *stoet* somwijlen ook pracht over het algemeen: *elke schaar praalde met grooten stoet*. [Hooft.] En soms is het evenveel, als *schare*, *bende*: *der trotschen stoet, die uwe wet belacht*, dat is eene schaar van trotschen. [L. D. S. P.] Zamenstell.: *engelenstoet, hofstoet, lijfstoet, lijksstoet*, enz.

Stoet schijnt verwant aan het hoogd. *stutzen*, pralen, en *Stutzer*, praler, en aan het oud fr. *estaucier*, opschikken, en *estauceure*, opschik, praal.

STOETERIJ, z. n., v., der, of van de *stoeterij*; meerv. *stoeterijen*. Eene paardenfokkerij: *de stoeterijen worden hier te lande aangemoedigd*. Dit woord stamt, even als het hoogd. *Stuterei*, af van *stute*, eene merrie, bij Winsbeck *stuot*, zweed. *stod*, eng. *steed*, ijsl. *stedda*.

STOF, z. n., v., der, of van de *stof*; meerv. *stoffen*. Verkleinw. *stofje*. Een weefsel van wol of zijde: *hare kleeding was van de fijnste stof*. *Rijk geborduurde stoffen*. *Dat is een allerliefst stofje*. Denkelijk, omdat zulk een weefsel het grondbeginsel is, waaruit zoogenoemde stoffen kleederen gemaakt worden. Want dit woord beteekent voorts het grondbeginsel, waaruit een ding bestaat, of gevormd wordt: *dat mes is sijn van stof*. *De stof der wereld vormde eenen mengelklomp, toen de zesdaagsche schepping aanving*. Overdragtelijk, het onderwerp van een gesprek, of geschrift: *welke stof heeft die leeraar behandeld?* *Ons gesprek liep over allerlei stof*. Daar nu het onderwerp van een gesprek aanleiding tot hetzelfde geeft, is *stof* eindelijk ook de aanleiding tot evenveel welk ding: *welk eene stof tot blijdschap!* *Stof tot droefheid*. *Stof tot bekommring*. *Hij had den Prinse zonderlinge stof tot ongenoegen gegeven*. [Hooft.] Spreekw.: *hij is kort van stof*, zoo driftig in zijne gesprekken, dat hij derzelve hoofdinhoud kort en zakelijk uitdrukt. Van hier *stoffuadje, stoffeeder, stoffeester, stoffeersel, stoffelijk, stoffen, stofferen*, enz. Zamenstell.: *stoffewinkel, stoffenwinkelier, stofscheider*, enz. *Bouwstof, brandstof, hoofdstof, mengelstof, muntstof, verfstof*, enz.

Stof, hoogd. *Stoffe*, eng. *stuff*, sp. *estofa*, fr. *étouffe*, middeleeuw. lat. *estoffa*, komt overeen met het volgende.

STOF, z. n., o., *des stofs*, of *van het stof*; zonder meerv. Verkleinw. *stoffje*. Kleine ondeeltjes van evenveel welk ding, die zoo fijn zijn, dat zij ligtelijk wegstuiven: *het moet tot stof vermalen worden. Te brijzelen tot stof, te kneen als maeghdewas*. [Vond.] Bijzonderlijk, de ondeeltjes van allerlei soorten van aarde: *ende de Heere Godt hadde den mensche geformeert uijt 't stof der aerden*, [Bijbelv.] *U op uw weg tot stof doe wederkeeren*. [L. D. S. P.] *En klaeuwen stof en zant in 'svijants oog te vroeten*. [Vond.] Van hier *stofachtig*, *stoffen*, *stoffer*, *stofferig*, *stoffig*, enz. Zamenstell.: *stofgoud*, *stofhagel*, *stofhagelen*, *stofmeel*, *stofregen*, *stofregenen*, *stofzand*, enz. *Goudstof*, enz.

Stof, hoogd. *Staub*, is eigenlijk iets dat ligtelijk wegstuift, zoo als het stof der aarde, waaruit God, volgens de h. s., den mensch vormde. Daar nu meer andere dingen uit dat stof gevormd werden, kreeg *stof* de beteekenis van grondbeginsel, in welke het vrouwelijk is. Zie het vorige *stof*. Het stamwoord is *stuiven*.

STOFFAADJE, z. n., v., *der*, of *van de stoffaadje*; meerv. *stoffaadjen*. Genoegzaam hetzelfde, als *de stof*, het weefsel, waaruit eenig kleeid vervaardigd wordt.

STOFFELIJK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Uit eenige deelbare en lichamelijke stof bestaande: *al wat stoffelijk is, is ook vergankelijk*. Van hier *stoffelijkheid*, *onstoffelijk*, *onstoffelijkheid*.

STOFFEN, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van stof, bijzonderlijk van zijden stof: *zij had een stoffen overkleed aan*.

STOFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stofte, heb gestoft*. Pogchen, snorken: *hij stofte altijd op zijne afkomst. Hoe stofte 't hof, toen Ottoman zich wapende met Barbarijen*. [Vond.] *Die al van outs vermetel op uwe graven stofte*. [Hooft.] Van hier *stoffer*, pogcher.

STOFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stofte, heb gestoft*. Van stof reinigen: *is die kamer al gestoft?* Van hier *stoffer*, een werktuig, waarvan de vrouwen zich bedienen, om te stoffen. Zamenstell.: *stofbezem*. *Afstoffen*, *uitstofften*, enz. Dit woord is van het onzijdig *stof* afkomstig. Zie *stof*.

STOFFEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stoffeerde, heb gestoffeerd*. Eigenlijk, met zijden stof bekleeden: *die hoed moet gestoffeerd worden*. Dus is een *vertrek stofferen*, eigenlijk, hetzelfde met een zijden behangsel opschikken, en voorts hetzelfde van al het noodige voorzien: *is die kamer gestoffeerd, of niet?* Een *gestoffeerde kamer te huur*. Overdragtelijk, versieren: *het is met goud gestoffeerd*. *Stofferende den troon, daer de Engelen uit-*

rielen. [Vond.] *Stofferen eene lofspraak*. [H. Dull.] Nog overdragtelijker, verdenken: *hij kan meestertlijk stofferen*. *Stofferen de logenen*. [Kil.] *Het is eene gestoffeerde leugen*. Van hier *stoffeerder*, versierder, *stoffeersel*, en bij Kil. ook huisraad, en *veurhanck: voorhangen, oft stoffeersel van een camer oft bedde*. [V. Hass.] *Stoffering*, enz. Dit bastaardwoord, in het hoogd. *staffieren*, komt van het vr. *stof*.

STOFFERIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Met stof bezet: *wat is uw rok stofferig; laat hem eens afborstelen*. Dit woord komt, even als het gelijkkluidende *stoffig*, van het onzijdige *stof*.

STOFGOUD, z. n., o. Van *stof* en *goud*. Goud, dat in kleine korreltjes, die naar stof gelijken, ingezameld wordt. Daarentegen is *goudstof* alvijsel van goud, of goud, dat door eene scheikundige ontbinding in stof veranderd is.

STOFREGEN, z. n., m. Van *stof* en *regen*. Een regen, die in kleine druppels nedervalt, welke naar stof gelijken: *een digte stofregen benam ons alle gezigt van den vijand*. Van hier *stofregenen*.

STOFSCHEIDER, z. n., m. Van *stof* en *scheiden*. Een scheidkundige, die de hoofdstoffen der dingen van elkanderen weet te scheiden: *een kundig stofscheider doorgrondt het zamenstel der dingen*.

STOFZAND, z. n., o. Van *stof* en *zand*. Heel fijn zand, anders ook *stuifzand*.

STOK, z. n., m., *des stoks*, of *van den stok*; meerv. *stokken*. Verkleinw. *stokje*. De stam, of stengel, van eenen boom, of een ander plantgewas. Deze beteekenis heeft het bij ons enkel in de zamenstell. *wijnstok*, en *stokroos*; maar in het hoogd. voorts ook in *Rosenstock* enz., in het zweed. in *kálstock*, koolstronk. In bij Notk. wordt het eenvoudige *wuitt stocche* wegens eenen wilden olijvenboom gebezigd. Overdragtelijk, de stam van een geslacht, in de zamenstell. *stokgoederen*, en in het eng. *stock*, fr. *estoc*, ital. *stocco*. Voorts, een weggesnedene stam, ofscheut, van eenen boom, die als een staf gebezigd wordt, of worden kan: *op eenen stok leunende*. [Vond.] *Aan hunnen stok te baffen*. [Hooft.] *Ende ijeder sal sijnen stock in sijne hant hebben, van wegen de veelheijt der dagen*. [Bijbelv.] Eene hoeveelheid van dingen, die de lengte van zekeren maatstok evenaart: *een stok turf*. Eene belasting, die naar zekeren maatstaf berekend wordt: *hoe veel bedraagt de stok in dit jaar?* Een steun: *hij is mijn stok en staf*. *Den stock ende den staf, allen stock des broots, ende allen stock des waters*. [Bijbelv.] Een grijsaard: *'k zal u bij vader, dien afgeleefden stok, haest loven voor dees deught*. [Vond.] *Want wij sien een grijsen stok gins op sijn knien*. [Six v. Chandl.] *Om*

d'ouden stok te roen. [Vond.] De staf van eenen ambtenaar, die openbare verkooping aanrigt: *met den stock verkoopen.* [Kil.] openlijk opveilen. Een blok, waarin men de voeten der gevangenen vastsluit, eene gevangenis: *gij leght ook mijne voeten in den stock.* [Bijbelv.] *Hoewel wij zijn gebœijt en in den stock gesloten.* [F. v. Dorp.] *Heeft gheboden, dat men hem setten soude in den stock.* [Bijb. 1477.] Van hier *stokhuis* voor gevangenis. Een bijenkorf, in welks plaats men weleer een uitgehold blok bezigde: *de bijenkweeker moet van elken stok iets opbrengen. Van een stok bijen.* [V. Hass.] Eene hoeveelheid van bijeengevoegde dingen van eenlei aard. Deze beteekenis heeft *stok* bij ons in de zamenstell. *eijerstok* en *stoksuiker*, en in de benaming van eenige op elkanderen liggen blijvende speelkaarten: *wat was die stok rol van troef*; als ook in de spreekw.: *alle gekken op een stokje*, alle gekkernij en boert ter zijde gesteld; maar in de spreekw.: *eenen stok in het wiel steken*, een ding in zijnen loop stuiten, is *stok* evenveel, als *staak*, waarmee het in zijnen oorsprong overeenkomt. Eindelijk is *stok* soms evenveel, als *rak*: *de hoenders zitten reeds op den stok.* Van hier *stokkerig*, *stokkig*, enz. Zamenstell.: *stokbeeld*, *stokbeurs*, *stokbewaarder*, *stokblind*, *stokduive*, *stokdweil*, *stokerut*, *stokgeld*, *stokgoederen*, *stokhouder*, *stokknecht*, *stoklantaarn*, *stokmeester*, *stoknar*, *stokoud*, *stokpaard*, *stokregel*, *stokroos*, *stokslag*, *stokslang*, *stokstijf*, *stokstil*, *stoksuiker*, *stokvisch*, *stokviolier*, *stokzetter*, *stokzetting*, enz. *Ankerstok*, *beddestok*, enz.

Stok, hoogd., eng., zweed. *stock*, fr. *estoc*, ital. *stocco*, is naauw verwant aan *staak*.

STOKBEELD, z. n., o. Van *stok* en *beeld*. Anders *blokbeeld*, een beeld, dat uit een blok vervaardigd is.

STOKBEURS, z. n., v. Van *stok* en *beurs*. Eene beurs met een handvat sel daaraan, dat naar een klein *stokje* geleck; hoedanige beurzen oulings in gebruik waren, en op oude afbeeldingen voorkomen.

STOKBEWAARDER, z. n., m. Van *stok* en *bewaarder*. Anders ook *stokwaarder*, en *stokmeester*. De opziener over een gevangenhuis, waarin men de voeten der gevangenen in eenen *stok* sluit.

STOKBLIND, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Is zamengesteld uit *blind* en *stok*, dat hier, even als in *stokoud*, *stokstijf*, en *stokstil*, en in het hoogd. *stockdürre*, *stockdumm*, *stockfinster*, *stockfremd*, enz. enkel de beteekenis aandringt. Dus is *stokblind* evenveel, als *stekeblind*, volkomen blind, *stokstijf* geheel en al stijf, *stokstil*, roerloos, zonder beweging; schoon hier ook eene vergelijking kan plaats hebben; en dan is *stokblind* zoo blind, dat men een' *stok* noodig

heeft, om te gaan; *stokstijf* en *stokstil*, zoo stijf en stil als een *stok*. Zie *stekeblind*.

STOKEBRAND, z. n., m. Van *stoken* en *brand*. Eigenlijk, al wie eenigen brand stookt. Bij Kil. *stockvier*. In het gebruik, een twistverwekker: *grooter stokebrand is er niet bekend. Zeg meester stokebrand! is dit uw schoone leer?* [J. D. Deck.] Van hier *stokebranden*, twist verwekken.

STOKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stookte, heb gestookt*. Eigenlijk, blazen, aanblazen. Bijzonderlijk een vuur aanblazen, of hetzelfde op evenveel welke wijze doen branden: *stookt gij nog niet? Daar kan ik niet stoken*, geen vuur aanleggen. In het algemeen, doen branden: *ik stookte een jarigh lam op groene veltallaren.* [Hoogvl.] Voorts, door middel van vuur bereiden: *wat wordter in Holland jenever gestookt!* Figuurlijk, velerhande dingen als het ware doen ontbranden: *twist en tweedragt stoken. Hij doet niets, dan kwaad stoken. Iemand een vuurtje stoken*, hem iets kwaads berokkenen. Van hier *stoker*, *stokerij*, *stoking*, enz. Zamenstell.: *stokebrand*, *stookkas*, *trekkas*, *stookkunde*, *stookoven*, *stookplaats*, enz. *Aanstoken*, *bestoken*, *opstoken*, enz.

STOKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stookte, heb gestookt*. Eigenlijk evenveel, als *steken*. In het gebruik, zijne tanden, door gestadig daarin te steken, reinigen: *ik heb geen pennetje, om mijne tanden te stoken*. Spreekw.: *een ieder stookt er zijne tanden van*, een ieder spot er mede. Zamenstell.: *tandenstoker*.

STOKER, z. n., m., des *stokers*, of van den *stoker*; meerv. *stokers*. Eene sterke aanblazing van den wind: *wij kregen op zee eenen wakkeren stoker*. Als mede, een brander van sterken drank: *het is een stoker van beroep*. Een stokebrand: *wie is de stoker van al dat kwaad?* Zamenstell.: *brandewijnstoker*, *jeneverstoker*, *kwaadstoker*, *twiststoker*, enz.

STOKERIJ, z. n., v., der, of van de *stokerij*; meerv. *stokerijen*. Eene branderij van sterken drank. Zamenstell.: *brandewijnstokerij*, *jeneverstokerij*, enz.

STOKGELD, z. n., o. Op sommige plaatsen van ons land, het beloop van zekere belasting, waaraan men den naam van *stok* geeft, en welkers berekenaars *stokzetter*s genoemd worden, gelijk als derzelver bepaling den naam van *stokzetting* voert: *hoe veel bedraagt uw stokgeld?*

STOKGOED, z. n., o. Van *goed* en *stok*. Zie *stok*. Bijkans enkel in het meerv. gebruikelijk, voor stamgoederen.

STOKHOUDER, z. n., m. Van *stok* en *houder*. Een ambtenaar, die openbare verkooping aanrigt, en weleer eenen staf tot een teeken van zijne bediening voerde.

STOKHUIS, zie *stok*.

STOKKENECHT, zie *stokker*.

- STOKKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik stokte, heb gestokt*. Oulings, even als het hoogd. *stocken*, stollen. Van hier bij Kil. *stockmelck*, gestremde melk.
- STOKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stokte, heb gestokt*. Volgens Kil. door toevoeging van eenen stok bevestigen, en op eenen stok steunen. Voorts, van bijen gesproken, dezelve in haren stok brengen: *stocken de bijen*. Van een anker gesproken, hetzelfde van eenen stok voorzien: *het anker stokken*. Eindelijk moet dit woord, even als het hoogd. *stokken*, ook de beteekenis van in eenen stok sluiten hebben gehad; anders had het den oorsprong niet kunnen geven aan het volgende.
- STOKKER**, z. n., m., *des stokkers*, of *van den stokker*; meerv. *stokkers*. Bij Kil. evenveel, als *stokkeknecht*, de knecht van eenen stokbewaarder: *hoe in die uren die boese stokkers hoer dootslachtige hande geworpen hebben*. [V. Hass.]
- STOKKERIG**, bijv. n. en bijw., *stokkeriger, stokkerigt*. Evenveel als *stokkig*, houtig, van wortelen en rapen gesproken: *die rapen zijn zoo stokkerig, dat zij genoegzaam oneetbaar zijn*. Van hier *stokkerigheid*.
- STOKKIG**, zie *stokkerig*.
- STOKLANTAREN**, z. n., v. Van *stok* en *lantaren*. Eene lantaren, die aan het boveneinde van een' stok vastgemaakt is, en gedragen wordt.
- STOKMEESTER**, zie *stokbewaarder*.
- STOKOUD**, zie *stokblind*.
- STOKPAARD**, z. n., o. Van *stok* en *paard*. Een stok met een houten paardje daaraan vast, waarmede de kinderen spelen. Figuurl., alles, waarmede men zich kinderlijk vermaakt: *dat nieuwe stelsel is zijn stokpaardje*.
- STOKREGEL**, z. n., m. Van *stok* en *regel*. Een stijve grondregel, waaraan geen buigen, noch verwrikken, is: *dat gaat bij hem voor eenen stokregel door*.
- STOKROOS**, z. n., v. Van *stok* en *roos*. Een bekend slag van bloemen zonder reuk, dat in gedaante naar de rozen zweemt, en aan lange stengels groeit.
- STOKSLANG**, z. n., v. Van *stok* en *slang*. Eene soort van slangen, welke, aan kop en staart genoegzaam even dik zijnde, als langs haar lijf, wanneer zij in de lengte uitgestrekt liggen, aan stokken gelijken.
- STOKSTIJF**, } zie *stokblind*.
STOKSTIL, }
- STOKSUIKER**, z. n., v. Van *stok* en *suiker*. Aan elkanderen vastgehechte klompen suiker.
- STOKVISCH**, z. n., m. Van *stok* en *visch*. Gedroogde kabeljaauw, of leng.
- STOKZETTER**, zie *stokgeld*.
- STOL**, *stolle, stille*, bij Kil., veroud. z. n., voor stuk, lap, nog gebruikelijk in de spreekwijs: *daar zal geen stuk of stol van te regt komen. Van welke werken nog veel stollen overig zijn*. [Oud.]
- STOLLEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik stolde, ben gestold*. Stremmen: *het vet is reeds gestold. Het bloed stolde haar in de aderen*. Van hier *stolling*.
- STOLP**, z. n., v., *der, of van de stolp*; meerv. *stolpen*. Verkleinw. *stolpje*. Anders *stulp*. Een hol verheven deksel, hetwelk men over den haard, of andere dingen, henen stelt: *op eene steene stolp*. [Hoofst.] *Eene glazen stolp. Bloemen onder eene stolp zetten*. Volgens Kil. anders ook *klocke, vierklocke*. Van hier *stolpen*, bij Kil. evenveel, als *stelpen*. Zie voorts dit *stelpen*, en *stulp*.
- STOLPEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stolpte, heb gestolpt*. Met eene stolp bedekken: *die 't licht ontsteken gaet, om 't selve dan te stolpen met een maet*. [H. d. Gr.] Onzijd.: *Als maer 't gestaedig stolpen der golven overgaet*. [Westerb.]
- STOM**, bijv. n. en bijw., *stommer, stomst*. Buiten staat, om eenig geluid te geven: *de stomme bewoners van den Oceaen hebben lippen, maar zijn stom*. [L. D. S. P.] *Dat hij ter vierschaer ga den stommen toetssteen spreucken*. [Vond.] Buiten staat tot eenige menschelijke spraak: *onredelijker, dan het stomme vee. Ende hij wenckte haar toe, ende bleef stom*. [Bijbelv.] *De stommen zullen spreucken*. [Vond.] Voorts geeft men den naam van *stom* aan eenen tooneelspeler, die niet spreekt, noch spreken moet: *de meeste personen van dat tooneel zijn stom*; en de rollen van zulke *stomme personen* worden *stomme rollen* genoemd. *Stomme zonden* zijn zoo afschuwelijke, dat men daarvan schroomt te spreken. De *stomme poezij* is de schilderkunst: *hier spreekt de poezij, die stom is, alle spraeken*. [Vond.] In de gemeene volkstaal is *stom* dikwijls evenveel als *lomp* en *dom*: *wie heeft ooit zulk eenen stommen hond gezien! Dat was stom van u!* Van hier het in de gemeenzame verkeering gebruikelijk *stommeling*, voor een' *lompert*. De wijnverlaters geven den naam van *stom* aan den wijn, waaraan zij alle scherpte benomen hebben. Spreekw.: *het goud, dat stom is, maakt regt, dat krom is*, of beweegt den regter somwijlen, om het kromme regt te heeten. Van hier *stomheid, stommelick, stilzwingend*, bij Kil.; *stommen*, den wijn zijne scherpte benemen; *stommelje*, enkel gebruikelijk in de spreekw.: *voor stommelje spelen*, zich gedragen, als of men *stom* was; *stommigheid, lomphheid, domheid*. Zamenstell.: *verstommen*, enz.
- Stom*, hoogd. *stumm*, Ulphil. *dumbs*, angels. *dumb, dumba*, eng., deen., zweed. *dum*, wallis. *mud*, lat. *mutus*.
- STOMEN**, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik stoomde, heb gestoomd*. Onzijd., stoom van zich geven: *het water begint te stomen*. Bedrijv., met stoom omgeven, b. v. in een stoombad: *hij*

zal zich laten stomen. Van hier *stoming*, *gestoom*. Zamenstell.: *stoombad*, enz.

STOMMELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stommelde, heb gestommeld*. Een klanknabootsend woord, dat zeker bepaald geraas maken aanduidt. en bij Kil. aan *spertelen*, woelen, gelijkgesteld wordt: *zij stommelden geweldig boven ons hoofd*. Van hier *stommeling*, *gestommel*.

STOMMELING, zie *stom*.

STOMP, bijv. n. en bijw., *stomper, stompst*. Van scherpte ontbloot, of beroofd: *dat is geen scherpe hoek, maar een stompe*. *Dit mes is al te stomp van snede en punt*. *Sijne tanden sullen stomp worden*. [Bijbelv.] Overdragtelijk, traag van begrip: *het is een stomp mensch*. *Gij zult u zelven stomp studeren*. Van hier het z. n. *stomp*, en *stompen*, *stompheid*, *stompelijk*, enz. Zamenst.: *stomphoekig*, *stompneus*, een stompe neus, of een mensch, die zulken neus heeft, en zeker slag van krabben, dat in Oostindie gevonden wordt, en eene hoogroode kleur heeft, die met geel gemeengd is; *stomproet*, enz.

Stomp, hoogd. *stumpf*, neders. en zweed. *stumpf*.

STOMP, z. n., v., *der*, of *van de stomp*; meerv. *stompen*. Verkleinw. *stompje*. Een kort, en, naar evenredigheid van deszelfs lengte, dik, overblijfsel, van een geheel, waarvan een deel afgesneden, of anderzins weggeraakt is, zoo als het worsteinde van eenen boven den grond afgehouwenen boom: *de stompen der wilgen dragen in Holland den naam van wilgen stoven*. Het overblijfsel van een afgezet been, of eenen afgezelten arm: *ja hij schudde nogh de stomp*. [Hooft.] Het overblijfsel van eene meerendeels verbrande kaars: *dat stompje kan niet lang meer branden*.

STOMP, z. n., m., *stoot*. Zie *stompen*, *stooten*.

STOMPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stompte, heb gestompt*. Stomp maken, van scherpte, of punt berooven: *gij hebt uwe naald op dat harde linnen gestompt*. Zamenst.: *afstompen*, en *verstompen*.

STOMPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stompte, heb gestompt*. In de gemeene volkstaal, ruwelijk stooten: *waarom stompt gij mij zoo op den rug?* Van hier *stomp*, z. n., m., een stoot.

STOND, z. n., m., *des stonds*, of *van den stond*; meerv. *stonden*. Een bijzonder gedeelte van eene ruimte van tijd, of plaats, een plekje gronds, of een tijdstip. In de eerstgemelde beteekenis wordt *stunto* bij Otfrid. gebruikt: *allen ther stunton*, aan alle die oorden. In de laatstgemelde, *stunt* bij Willeram.: *sune stunt* somtijds, en bij Kero.: *andrera stunt*, op een ander tijdstip. *Stede en stonde* was bij de ouden hetzelfde als bij ons *plaats en tijd*. In deze laatste beteekenis gebruiken wij *stond* nog; ook in de zamenstell. *avondstond*, *morgenstond*, waarin het mannelijk

is, even als in *na dezen stond*, bij Hooft. Maar bij dezen is het ook meermalen vrouwelijk; zoo als in *met erinnering van de genakende stonde*; en dit geslacht heerscht ook in *terstond*, en *ter dezer stond*. Voorts bezigt men *stond* in *aanstonds*, en *maandstonden*, de maandelijksche tijdvakken, waarop de vrouwen hare gewone zuivering ondergaan, en waaraan men ook meermalen kortaf den naam van *stonden* geeft; *van stonden aan*, van de eigene oogeblikken afaan, oulings ook *van stund*: *van stund gaen ende aengenomen sijn*. [V. Hass.] Eindelijk was *stond* weleer evenveel, als *maal*, *reize*, blijkens: *trizzug stunton zehinu*, dertigmaal tien, bij Otfrid., en *sibun stundon sbinu*, zeven maal zeven, bij Isidor.

Stond, oul. *stund*, *stundo*, *stunto*, *stunta*, en *stunt*, hoogd. *Stunde*, zweed. *stund*, is verwant aan het zweed. *stunt*, geknot, en *stunta*, knotten, en beteekent waarschijnlijk een afgeknot klein gedeelte van eenig ding.

STOOF, z. n., v., *der*, of *van de stoof*; meerv. *stoven*. Verkleinw. *stoofje*. Een werktuig, om iets te stoven, of, door eene matige verwarming te bereiden: *de destillateurs bedienen zich van menigerlei stoven*, *van eene waterstoof*, of *van eene Boerhaviaansche stoof*, enz. *De meekrap wordt in zoogenoemde stoven gedroogd*. Een werktuig tot verwarming der voeten: *zet uwe voeten op de stoof*. *Eene koperen stoof*, *eene ijzeren stoof*. *Een stoofje voor den theepot*, enz. Een vertrek, waarin men de noodige verwarming vindt, in de zamenst.: *badstoof*, *zweelstoof*, enz. De verdere zamenstellingen zijn: *stovengeld*, *stovenhuis*, *stovenzelster*, enz. *Destilleerstoof*, *hengelstoof*, *kerkstoof*, *kinderstoof*, *meestooft*, *theestooft*, enz.

Stoof, angels. *stova*, eng. *stove*, en *stew*, neders. *stave*, *stauve*, *stuve*, hoogd. *Stube*, zweed. *stufva*, ijsl. *stufa*, ital. *stuffa*, fr. *étuve*, span. *estufa*, wend. *stiva*, stamt af van *stoven*.

STOOF, een kunstwoord van het kootspel: *de koot ligt niet schijt, maar stoof*.

Aauwe! wille wij 't saamen klaauwen?

Ick ra stoof, Aauwe schijt.

Aauwen is sijn klaauwen quijt. [G. A. Br.]

STOOKKUNDE, z. n., v. Van *stoken* en *kunde*. Genoegzaam hetzelfde als *scheidkunde*.

STOOKOVEN, z. n., m. Van *stoken* en *oven*. Een oven, of furnuis, waarvan de destillateurs en scheidkundigen zich bedienen.

STOOL, z. n., v., *der*, of *van de stoel*; meerv. *stolen*. Een priesterlijk overkleed; in het fr. *étole*, lat. *stola*: *hoe gaarne zag hij zich met stoel en mijter versierd*. *Geleet met eenre blenckerder stole*. [Tafelb.]

STOOM, z. n., m., *des stooms*, of *van den stoom*; zonder meerv. De damp, of wasem, van kokend water: *eene vuurmachine wordt enkel*

door den stoom gedreven. Van hier *stoomachtig, stomen*.

STOOP, z. n., v., der, of van de stoop; meerv. *stoopen*. Verkleinw. *stoopje*. Eene maat van twee mingelen, of vier pinten: *er gaan zestien Amsterdamsche stoopen in een anker*. Eene *stoopskan*. Een *stoop meijse booter*. [V. Hass.] Waaruit blijkt, dat men oulings, behalve allerlei vocht, nog meer andere dingen, bij stoopen verkocht.

Stoop is verwant aan het hoogd. *Stauf* en *Stubchen*, neders. *stôveken, stôfken*, pool. *stof*, zweed. *stop*, Noik. *stouph, stuof*, middeleeuw. lat. *stupa, stupulus, estiva*.

STOORDER, *stoornis*, zie *storen*.

STOOT, z. n., m., van den stoot; meerv. *stooten*.

Verkleinw. *stootje*. De daad van stooten: *hij kreeg houw op houw, en stoot op stoot*. Een *stoot met den voet, met den elleboog*. De *herhaalde stooten van den stormram*. Met den *eersten stoot*. [D. Deck.] Het bonzen van de golven: *dat weinig dijken of sluizen den stoot konden uitstaan*. [Hooft.] *De waterkolk in 't ent berst ijslijck door den stoot*. [Vond.] De aanval van eene ziekte: *hij heeft eenen harden stoot doorgestaan*. Eene botzing van ongenoegen en tweespalt: *ende van allen stoot ende twist — want dicwijle stoot gevalt*. [V. Hass.] Nadeel, verlies: *hij moet al vast zitten, zoo hij dien stoot kan uitstaan*. Spreekw.: *zonder stag of stoot, zonder eenige moeite*. *Het is nog maar om eenen korten stoot te doen*, er is nog slechts eene korte inspanning van krachten noodig. Zamenstell.: *stootverij*.

Stoot, hoogd. *Stosz*, eng. *toss*, komt van *stooten*.

STOOTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stiet, heb gestooten*. Een klanknabootsend woord, evenzeer als *stampen*; en in het gebruik somwijlen ook evenveel beteekenend: *stoot die kruidnagels nog een weinig*. *Die peper is reeds genoeg gestooten*. Dikwijls wederom genoegzaam evenveel als geweldig duwen: *stoot haar uit de deur, uit het huis! Hij stiet zijnen vijand den degen door de ribben*. Overdragelijk: *ik werd uit het bezit gestooten*. *Hij is te onrecht uit zijn ambt gestooten*. Voorts, iets ergens tegen aanbouwen: *hij heeft zijne scheen tegen eene bank gestooten*. *Gij richt mijn voet, dat hij zich nimmer stoot*. [L. D. S. P.] *Met den voet ergens tegen aanstooten*, is, daarmede tegen zoodanig iets aanbouwen. *Iets ergens mede stooten*, is, het daarmede geweldig duwen, steken, enz.: *zij stiet den pot met haren voet omverre*. *Zoo zullen w' onze weerp partij met hoornen stooten*. [L. D. S. P.] Van gehorende dieren gesproken, is *stooten* met de horens steken: *die bok wil mij stooten*. *Of stieren dot van wrack en nimmer stootens moe*. [Vond.] *Een schip stoot*, wil zeggen, het wordt door de

golven geweldig geschokt. *Het stoot op eene zandplaat, of rots*, het wordt daarop gedreven. *Het stoot aan stukken*, het wordt verbrijzeld. *Een schietgeweer stoot*, het bonst, als het afgeschoten wordt, tegen het lijf van den schutter aan. *Een gezegde, of bedrijf, stoot*, het ergert. *Een gedicht stoot*, beduidt, het is hier en daar niet vloeiend genoeg. *Zich ergens aan stooten*, zijn lijf, of eenig lid van hetzelfde, geweldig daar tegen aanduwen; en, figuurlijk, zich daaraan ergeren. *Zijn hoofd stooten*, hetzelfde tegen eenig ding aanduwen; en, figuurlijk, in eenige onderneming te leure gesteld worden. *Iemand voor het hoofd stooten*, hem eene ontmoedigende beleediging aandoen. *Hij durft alles uit zijnen mond stooten*, beduidt, hij durft alles uiten, wat er bij hem opkomt. Van hier *stoot, stooter, stootig, stooting, stootsch, stootsel*, bij Kil. enz. Zamenstell.: *stootbollen*, bij Kil.; *stootdegen, stoothoofden, en stoothoofdig*, bij Kil.; *stootkant, stootplaat*, enz. *Aanstoot, aanstootelijk, aanstootelijkheid, aanstooten, afstooten*, enz.

Stooten, vries. *stjitten*, ijsl. *steijtan*, zweed. *stota*, Ulphil. *stautan*, Olfrid. *stozen*, Kero. *stozon*, hoogd. *stozzen*, eng. *toss*, baauid het doffe geluid na, dat door eenen stoot veelal veroorzaakt wordt.

STOOTER, z. n., m., des *stooters*, of van den *stooter*; meerv. *stooters*. Iemand, die stoot. Vervolgens, een springhengst (*equus admisarius*), en eindelijk zekere oude zilveren munt, ter waarde van vijf groot, of derdehalve stuiver, denklijk dus genoemd dewijl op dat muntstuk zulk een hengst zal gestempeld geweest zijn; of mogelijk, omdat op hetzelfde een gewapend man in eene stootende houding was afgebeeld.

STOOTEKANT, z. n., m. Van *stooten* en *kant*. De omgeleide binnenrand onder aan eenen vrowerok, dus genoemd, omdat de voeten onder het gaan daar tegen aanstooten.

STOOTPLAAT, z. n., v. Van *stooten* en *plaat*. Eene plaat onder aan het gevest van eenen degen, waardoor de hand van hem, die daarmede schermt, tegen de stooten van zijne partij beveiligd wordt.

STOOTSCH, bijv. n., *stootscher, stootschst*. Even als *stootig*, genegen tot stooten, van dieren gesproken: *die stier is heel stootsch*. Van hier *stootschheid*.

STOOTVRIJ, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *stoot* en *vrij*. Steekvrij, voor alle steken en stooten van vijanden beveiligd: *zijn harnas maakt hem wel stootvrij, maar niet schootvrij*.

STOP, z. n., v., der, of van de stop; meerv. *stoppen*. Verkleinw. *stopje*. Al wat dient om eenig ding te stoppen; bijzonderlijk, een propje op eene flesch, eene kan, of een vat: *is er geene stop op den mond van die flesch?*

Eenige kruiswijze over en door elkanderen henen geslingerde draden, waarmede een gat in eenig gebreid, of geweven, ding dicht gemaakt wordt: *kunt gij daar geen klein stopje in leggen?* Bij Kil. *stopwerk*, het zogenoemde *werk*, waarmede men de reten der schepen stopt. Van hier de samenstell.: *stophamer*, *stopmes*, enz.

Stop, Kil. *stoppe*, opperd. *stopf*, *stopfel*, *stufel*, eng. *stopple*, it. *stoppone*, *stoppaglio*, middeleeuw. lat. *stupa*, komt van *stoppen*.

STOPHAMER, z. n., m. Van *stop*, *stoppen*, en *hamer*. Een hamer, om reten met werk, of iets anders, dicht te kloppen.

STOPHARS, z. n., v. Van *stoppen* en *hars*. Zekere hars, waarvan timmerlieden en schrijnwerkers zich bedienen, om gaten en reten in het hout te stoppen.

STOPMES, z. n., o. Van *stoppen* en *mes*. Een wijnverlaters mes, dus naar de stoppen der wijnvaten genoemd. Ook bij de glazenmakers in gebruik.

STOPPEL, z. n., m., *des stoppels*, of *van den stoppel*; meerv. *stoppelen*, of *stoppels*. Verkleinw. *stoppeltje*. Een overgebleven, en uit den grond stekend, einde van eenen afgesneden korenhalm: *de scherpe stoppels kuetsten onze voeten*. Ook andere stukjes van korenhalmen, die onder het kaf gevonden worden: *verstrooi z', als stoppels voor de winden*. [L. D. S. P.] *Met de stoppel en het strooi in eene lichte vlam te zetten*, heeft Vond., bij wien dit woord, even als bij Van Heule, te onrecht vrouwelijk is. Voorts bezigt men dit woord ook wel eens wegens andere, naar stoppelen zwemende, korte en dikke puntjes van evenveel welke dingen: *hij heeft geen haar op zijn hoofd, maar enkel stoppelen*. Van hier *stoppelen*, bij Kil. baard krijgen. Samenstell.: *stoppelbaard*, *stoppelbrand*, *stoppelgans*, eene gans, die haar voedsel op stoppelvelden zoekt; *stoppelhaar*, de eerste uitspruitsels van den baard; in het hedendaagsch gebruik, kort en steil overeinde staand haar; gelijk als *stoppelbaard* eenen korten stijven baard aanduidt; *stoppetraap*, *stoppelvlam*, *stoppelveren*, enz.

Stoppel, hoogd. *Stoppel*, opperd. *stuppen*, eng. *stubble*, zweed. *stubb*, fr. *étoupe*, ital. *stoppia*, is blijkbaar verwant aan *stobbe*, eene stomp van eenen afgehouwenen boom, en schijnt een verkleinw. daarvan te wezen.

STOPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stopte, heb gestopt*. Een hol ding, door het volstuwen van deszelfs mond, toesluiten: *zij stopte hare beide ooren met hare vingers. Die flesch moet beter gestopt worden*. De gansche holligheid van een ding vol stuwen, *stop nog een pijpje. Alles werd bijeen gebragt, om het lek te stoppen. Zij deed den ganschen dag*

niets, dan beuzelingen stoppen. Ruiten stoppen, dezelve met glas vullen. *Den doorgang stoppen*, den weg toesluiten. *Figuurlijk: geld stopt geene gierigheid*, het kan dezelve niet verzadigen. *Zijne ooren voor eenige redenen stoppen*, daaraan gehoor weigeren. *Iemand den mond stoppen*, hem door overtuiging, of anderzins, van tegenspraak terug houden. *Dat gat is niet te stoppen*, die schuld is onbetaalbaar. *Een gaatje in eene kous stoppen*, of kortelijk, eene kous stoppen, eene breuke daarin met kruiswijze over en door elkander henen gewerkte draden dicht maken. Voorts beduidt *stoppen* den loop, of vloed, van eenig ding stremmen, en afbreken: *stop het touw, en laat het niet meer uitloopen. Men moet alles doen, om haren buikloop te stoppen. Dat eten stopt*, namelijk, de ontlasting. Eindelijk, iets derwijze in eenig ander ding duwen, dat de mond, of gansche holligheid, van dit laatste daardoor gedeeltelijk, of geheel, toegesloten wordt: *stop nog wat tabak in uwe pijp. Stop eenig werk in die reet. Wil ik het in den mond stoppen? Ik heb hem in dien hoek gestopt*. Van hier *stop*, *stopper*, *stopping*, *stopsel*, *stopster*. Samenstell.: *stopanker*, *stopgaren*, *stopphars*, *stopnaald*, *stopsteen*, *stopverw*, *stopwas*, *stopwerk*, *stopwoord*, enz. *Aanstoppen*, *achterstoppen*, *bestoppen*, enz.

Stoppen, hoogd. *stopfen*, angels. *stoppan*, zweed. *stoppa*, eng. *stop*, *stopp*, fr. *étouper*, ital. *stoppare*, middeleeuw. lat. *stopare*, *stupare*, gr. *σφύω*, is verwant aan het lat. *stipare*, nederd. *stuwen*, hoogd. *stauen*, en drukt, even als deze woorden, zijne beteekenis door zijnen klank reeds eenigzins uit.

STOPPER, z. n., m., *des stoppers*, of *van den stopper*; meerv. *stoppers*. Verkleinw. *stoppertje*. Eigenlijk, iemand, die stopt. In het gebruik, een werktuig, om de half verbrande lading van eene tabakspijp aan te stoppen, een *tabakstopper*, of *pijpenstopper*.

STOPSEL, z. n., o., *des stoppels*, of *van het stopsel*; meerv. *stoppels*. Verkleinw. *stoppeltje*. Eigenlijk, evenveel als *stop*. In het gebruik, bijzonderlijk een bepekt, en met werk omwonden, stuk hout, om een lek in een schip te stoppen: *men moet altijd eenige stoppels gereed hebben. Het bepekte stopsel*. [Vond.] In het hoogd. *Stöpsel*, pool. *stijpsel*. Van *stoppen*.

STOPSTEEN, z. n., m. Van *stoppen* en *steen*. Een steen, waarmede men de steigergaten, of andere openingen, van eenig muurwerk vult.

STOPSTER, z. n., v., *der*, of *van de stopster*; meerv. *stopsters*. Iemand, die haar werk maakt van linnen of wollen dingen te stoppen: *ik gebruik haar voor naaister en stopster*. Samenstell.: *kantenstopster*, *kousenstopster*, enz.

STOPVERF, *stopverw*, z. n., v. Van *stoppen* en *verf*. Een mengsel van krijt en olie, dat door de verwers gebezigt wordt, om gaten te stoppen en vensterglazen vast te zetten.

STOPWAS, z. n., o. Van *stoppen* en *was*. Eene dikke lijm, waarmee de bijen de reten van den korf, en tegen den winter ook de gaten, waardoor zij anders uit en in vliegen, digt stoppen.

STOPWOORD, z. n., o. Van *stoppen* en *woord*. Een vulwoord, dat eigenlijk overtollig is: *stopwoorden ontsieren eene rede*. Bijzonderlijk geeft men deze benaming wel eens aan vloekwoorden: *hij vult zijne gesprekken met allerlei stopwoorden aan*.

STOREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stoorde, heb gestoord*. Den loop, of de voortdoring, van eenig ding op eene ongeoorloofde, of onaangename, wijze stremmen: *iemands rust storen*. *Niets kan zijn' vreugd, zijn waar genoegen, stooren*. [L. D. S. P.] Iemand ergens in verhinderen: *gij stoort mij in mijn werk*. *Men stoorde hem in zijne gepeinzen*. *Zich ergens aan storen*, zich daardoor laten hinderen: *gij moet u aan zijn zeggen niet storen*. *Wat steurt uw naeugezetheid zich om een appelbeet*. [Vond.] *Een nest storen*, hetzelfde uitroeijen, want *storen* was oulings vernielen: *de afgode dede hi te storen*. [M. Stok.] Eindelijk is *storen* bij Kil. slijk roeren, water troebel maken. Van hier *stoorder, stoornis, storeloos, storing*. Zamenstell.: *verstoren*, enz.

Storen, hoogd. *stören*, Notk. *sturan*, angels. *stjran*, eng. *stirr*, ijsl. *sturla*, zweed. *forstora*, is van noordschen oorsprong, en heeft hier te lande ook wel eens den klank van *steuren*, zoo als boven, en in: *en steurt een maend vooruit de Raden in hun rust*. [Vond.]

STORK, z. n., m., *des storks*, of *van den stork*; meerv. *storken*. Verkleinw. *storkje*. Een thans verouderd woord, in welks plaats men in het nederd. *ooijevaar*, in het vriesch *eibert*, gebruikt: *van vorschen, padden, slangen, verzag de storck wel eer zijn vederloos gebroed*. [D. Deck.] *Den Goddelijcken storck sijn ouders kael van veeren neemt op sijn jonghen rugh*. [Vlaardinger rederijk.]

Stork, deen., zweed., eng., neders. ook *stork*, angels. *storc*, hoogd. *Storch*.

STORM, z. n., m., *des storms*, of *van den storm*; meerv. *stormen*. Verkleinw. *stormpje*. Een klanknabootsend woord, dat eigenlijk het gedruis van eene hevige en geweldige beweging aanduidt. Bij Kil. is *storm* een alarmgeschrei, en in het hoogd. is *Storm läuten*, alarm luiden, brand kleppen. In het gebruik, is *storm* een hevige en geweldig bulderende wind: *er verhief zich een schrikkelijke storm*. *Dat schip heeft zijne ankers in eenen storm verloren*. *En watren, die bij storm zoo menig*

schip verstinden. [Vond.] Een hevige aanval van gewapend krijgsvolk: *de stad heeft reeds eenen storm doorgestaan*. *Zij bragten eenen fellen storm aan*. [Hooft.] *Die, om de vesten, in dien slag, en storm op storm, ter aerde vielen*. [Vond.] Evenveel welke vijandige aanval: *het graauw deed eenen storm op het huis, om te plunderen*. *Gedurende dien storm en strijt der worstelaeren*. [Vond.] *Storm loopen*, op eenige vestingwerken indringen, of met geveeld geweer aanrukken. Overdragtelijk, is *storm* ook wel eens een geweldig krakeel, of gekijf: *wat ontstond er een storm tusschen man en vrouw! Ik heb wederom een klein stormpje moeten doorstaan*. Van hier *stormen, stormig*, enz. Zamenstell.: *beeldenstorm, zeestorm*, enz.

Storm, in Bretagne, en in het zweed., eng., angels., neders. ook *storm*, hoogd. *Sturm*, Strijk. *stuerm*, in ierl. *sturrin*, wallis. *ijstorm*, ijsl. *stormur*, pool. *szurm*, en, voor de bestorming van eene vesting genomen, in het oud fr. *estour*, oud eng. *stour*, in Bretagne *stourm*, ijsl. *stjir*, ontleent zijne verschillende beteekenissen van zijnen klank.

STORMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik stormde, heb gestormd*. Geweldig waaijen: *het begint te stormen*. *Het stormde vreesdelijk uit het Noordoosten*. *Het stormende onweer duert*. [Vond.] Gewapenderhand aanvallen: *de vijanden stormden op het ravelijn*. *Er werd tweemalen vruchteloos op de gemaakte bres gestormd*. *En al stormt men, van de wallen afgestorremt*. [Vond.] Ook werd het oul. bedr. gebezigt, voor beroeren: *die die zee stormt*. [Bijb. 1477.] Van hier *stormenderhand*, bij wege van eenen gewapenden aanval, al stormende: *de vesting werd stormenderhand veroverd*. Als een storm, met geweld en snelheid aankomen: *de vijand stormde herwaarts aan*. Zamenstell.: *stormbaere*, eene onweersbui, bij Kil.; *stormbok, stormdak*, een beweegbaar dak, waaronder men oulings storm liep; *stormgat*, eene bres; *stormgereedschap, stormgevaarte, stormhamer, stormhoed, stormkat, stormklok, stormladder, stormpaal, stormram, stormtuig, stormweder, stormwind*, enz. *Aanstormen, afstormen*, enz.

Stormen, hoogd. *sturmen*, Notk. *sturmon*, komt van *storm*.

STORMHOED, z. n., m. Van *stormen* en *hoed*. Een koperen of ijzeren helm: *met borstharnas en stormhoed gewapend*. Overdragtelijk, wegens de gelijkheid van het maaksel, zeker vergiftig plantgewas, het *Aconitum* van Linnaeus.

STORMKAT, z. n., v. Van *stormen* en *kat*. Eene verhevene batterij, tegen eene vesting opgerigt, om daarin bres te schieten, en hare

bestorming voor te bereiden en te ondersteunen: *op eene stormkat*. [Vond.]

STORMKLOK, z. n., v. Van stormen en klok. Eene klok, welke getrokken wordt, als het stormt, of als eene stad bestormd wordt.

STORMPAAL, z. n., m. Van stormen en paal. Een paal, die tot afwering van het stormen dient.

STORMRAM, z. n., m. Even als *stormbok*, een werktuig, waarvan men zich oudtijds bij het bestormen van vestingen bediende, om derzelve muren omver te stooten: *'t rammeijen van den stormram*. [Vond.]

STORTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stortte, heb en ben gestort*. Bedrijvend, plotselings en met geweld van eene hoogte doen afvallen: *zware misdadigers werden te Rome van zekere rots gestort. De zonde stort hare slaven in den afgrond der rampzaligheid. Der oorlogshelden, die de burgerstaeten treffen, en storten in den gront*. [Vond.] *Zich zelven van eenen toren, uit een venster, van een schip in het water, storten*. Omver doen vallen; eene verouderde beteekenis, volgens Kil. Doen instorten: *en quaem het manck gebou te storten*. [Vond.] Iets plotselings ergens uitgieten: *hij stortte het geld op de tafel. Stort een weinig wijns uit uw glas. Houd uwen beker regt, stort niet!* In welke sprekwijze *storten*, even als in meer andere, op zich zelf de beteekenis heeft van eenig vocht uit eenen beker, of eenig ander drinkvat, weg te laten vloeijen. *Bloed storten*, bloed vergieten. *Tranen storten*, schreijen. *Iets het onderste boven storten*, hetzelfde plotselings het onderste boven keeren. Onzijdig, is *storten*, plotselings en geweldig van boven neer, of omver, vallen: *hij stortte van zijn paard. Laat hen in 't vuur, in kuilen, storten*. [L. D. S. P.] *Hare bezwijming deed haar ter aarde storten. Stortende sieckte*, is bij Kil. *vallende sieckte. In het verderf storten*, ongelukkig worden. Hooft bezigt het van den staat: *en oordecen dat een staat . . . haast storten moest. In het water storten*, plotselings van boven neer daarin vallen. Van hier *storting*, een overloop van gal: *zij kreeg eene storting van gal*; eene kwade kraam. Zamenstell.: *stortgat*, bij Kil. anders *storte, strote, strot*; *stortregen, stortschotel*, bij Kil., *stortvat*; bij denzelfden Kil. *stortwijn*, lekwijn, enz. *Afstorten, bestorten, bloedstorting*, enz.

Storten, zweed. *störta*, Notk. *sturtan*, hoogd. *sturzen*, is klanknabootsend.

STOTTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik stotterde, heb gestotterd*. Uit wezenlijk onvermogen, of aandoening, gebrekkig spreken, hakkelen: *zijne beschroomdheid deed hem geweldig stotteren*.

Stotteren, hoogd. *stottern*, neders. *störttern*, eng. *stutter*, ontleent zijne beteekenis van zijnen klank.

ii.

STOUT, bijv. n. en bijw., *stouter, stoutst*. Driest, koen, vermetel: *welk een stout bestaan! Het is een stoute waaghals. Mijn hart was nimmer trotsch of stout*. [L. D. S. P.] Als een bijwoord: *hij verveerde zich stout en dapper. Maar durft men stout des Heeren wet versmaan*. [L. D. S. P.] Voorts, moedwillig, euvelmoedig, als er van kinderen gesproken wordt: *wat is dat een stout kind. Gij moogt beven, stoute jongen!* Sterk gewaagd: *hij voerde eene stoute, maar echter bescheiden taal. Stoute uitweidingen, door de deftigheid van het onderwerp ingeblazen*. Van hier *stoutelijk, stoutheid, stoutigheid*. Zamenstell.: *stouthartig, stoutmoedig, stoutmoedigheid, stoutmoedigtijk*, enz. *Verstouten*, enz.

Stout, eng. ook *stout*, zweed. *stolt*, neders. *stalt*, hoogd. *stolz*.

STOUTHEID, z. n., v., der, of van de *stoutheid*; zonder meerv. Driestheid, koenheid: *die aanslag kenmerkt eene verbazende stoutheid*. Vrijmoedigheid: *ik neem ongaarne de stoutheid, om u lastig te vallen*. Euvelmoedigheid, baldadigheid van kinderen: *de stoutheid ziet hem ten oogen uit*. In deze beide laatste beteekenissen gebruikt men, in plaats van *stoutheid*, ook *stoutigheid*.

STOUWEN, zie *stuwen*.

STOVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stoofde, heb, of ben gestoofd*. Door middel van eene gematigde verwarming koesteren: *dat lid moet door stoven te regt gebragt worden*. Eenige spijs door eene matige verwarming bereiden: *de appelen zijn nog niet genoeg gestoofd. Groente stoven, vleesch, visch, oesters, stoven*. Onzijdig, door de gezcdge verwarming toebereid worden: *stoof het eten al? Staat het vleesch reeds te stoven?* Van hier *stoof, stover*, bij Kil. *stovemeester*, meester of opziener over eene badstoof. *Stoving*. Zamenstell.: *stoofspan, stoofpeer*, enz. *opstoven*, enz.

Stoven, luidt in het neders. *stöven*.

STOVEN, een verouderd woord, dat, volgens Kil., *vellen* beteekende, en den oorsprong gaf aan het kunstwoord *stoof*, dat in het kootspel wegens eene koot, welke vlak voorover geveld ligt, gebezigt wordt. Want zulk eene koot wordt bij Kil. *stovende oft stuijvende kote* genoemd.

STRAAL, z. n., m., *des straa's*, of van den *straal*; meerv. *stralen*. Verkleinw. *straaltje*. Oulings, een pijl, even als *strala*, bij Notk., angels. *strael*, zweed. *strale*, hoogd. *Strahl*, ital. *strala*, wend. *strela*, dalmat. *strilla*, russ. *striela*, van waar *streliti*, schieten, en *strelitz*, een schutter: *daer wort hij in een cleijn stractgen gheschoten met een venjnden strael in zijn lijf*. [Goudsche Chronicke.] *Hij doet een' scherpgewetten minnestrael hem 't ingewand doorrijgen*. [D. Deck.] Voorts,

36

al wat, even als een pijl, snelijk ergens uit voortgedreven wordt: *en straal op straal van bliksem deed hem beeven.* [L. D. S. P.] *De vader versterck dit met den strael des bliksems* [Vond.] *Zij spuiten onophoudelijk eenen dikken straal van water in den brand. De stralen der zonne verwarmen het aardrijk. Terwijl een eenigh oordeel maer een eenigen strael uitschiet.* [Vond.] *Zijn dierbre leer verspreid een straal van billijkheid.* [L. D. S. P.] De angel der bijen:

*Magh met bien zijn geleken,
Die om hen te moghen wreken,
Sterven liever al te mael,
Dan se derven kunnen strael.* [Gesch.]

In de Wiskunde draagt eene rechte lijn, die uit het middelpunt van eenen cirkel naar deszelfs omtrek getrokken wordt, den naam van *straal*. En volgens Kil. voerde eene kam dien naam oulings ook, zoo als in het hoogd. Zie *streeel*. Van hier *straten*, *straling*. Zamenstell.: *straalswijze*. *Bliksemstraal*, *lichtstraal*, *waterstraal*, *zonnestraal*, enz.

STRAAM, zie *striem*.

STRAAT, z. n., v., *der*, of *van de straat*; meerv. *straten*. Verkleinw. *straatje*. Eigenlijk, een gebaande weg, welke beteekenis het in het hoogd., en bij ons in de zamenstelling *straat-roover*, heeft. Voorts beduidt dit woord in het gebruik in tegenoverstelling van *steeg*, een wijd pad in steden en dorpen, hetwelk aan weerskanten door de voorgevels van huizen, of ander muurwerk, afgeperkt is, hetzij zulk een pad gevloerd; hetzij het ongevloerd, zij, zoo als de straten oulings veelal waren: *hij sprak er mij over aan op de volle straat. Van 't Raethuis naer hun straet.* [Vond.] *Vitrij streeft voorts de straat van sant Denis op.* [Hooft.] *Ende de straten dier stadt sullen vervult worden met knegtkens ende meijskens spelende op hare straten.* [Bijbelv.] Overdragtelijk, evenveel welke zeeëngte: *de zeeman, die zich in de straat waegt.* [Vond.] Bijzonderlijk, de zeeëngte van Gibraltar: *of vlooten uit de straete, of van de spaensche kust.* [Vond.] Van hier *straten*. Zamenstell.: *straatarbeider*, *straatdeun*, *straatdeur*, *straatgeld*, *straatgerucht*, *straatgespuis*, bij Camph.; *straathammer*, *straathoek*, *straathoer*, *straatjongen*, *straatliedje*, *straatlooper*, *straatloopster*, *straatmadeliefje*, *straatmaker*, *straatmore*, bij Kil. *straatpikker*, *straatpraalje*, *straatroover*, *straatrooverij*, *straatruoer*, *straatschender*, *straatschenderij*, *straatslijper*, *straatstamper*, *straatsteen*, *straattaal*, *straatvaarder*, *straatvarken*, *straetwaeghen*, bij Kil.; *straatweg*, enz. *Achterstraatje*, *breedstraat*, *dwaarsstraat*, *hoogstraat*, *kruisstraat*, *voorstraat*, *wijdstraat*, welk laatste te Gouda en elders gebruikelijk is, enz.

Straat, Kil. *straete*, vries. *striette*, eng. *street*, zweed. *strät*, hoogd. *Strasze*, Olfrid. *strazza*, Zwabenspieg. *strauz*, wallis. *ijstrijd*, wend. *stroten*, ital. en sp. *strada*, middeleeuw. lat. *estrada*, is van eenen onzekeren oorsprong, misschien echter van het lat. *strata via*, een gevloerde weg.

STRAATARBEIDER, z. n., m. Van *straat* en *arbeider*. Eigenlijk, iemand, die zijn gewone werk steeds op de straat verrigt. Bij Kil. bijzonderlijk, een kruijer, boodschaplooper, enz.

STRAATGERUCHT, z. n., o. Van *straat* en *gerucht*. Een geraas, dat er op straat gemaakt wordt: *het straatgerucht hinderde mij in den slaap.* Of evenveel als *straatpraalje*, en *straatmare*, bij Kil., een relletje onder de menigte: *er liep een straatgerucht, dat hij gevangen zat.*

STRAATMADELIEFJE, *straatmadelief*, z. n., o. Van *straat* en *madeliefje*. In de gemeenzame verkeer, een kind dat gaarne op de straat rond gedragen wordt.

STRAATMARE, zie *straatgerucht*.

STRAATMORE, z. n., v., *der*, of *van de straatmore*; zonder meerv. Van *straat* en *more*, dat oulings in plaats van het onzijd. *moer* gebezigd werd. Zie *moer*. Bij Kil., stratenlijk.

STRAATROOVER, z. n., m. Iemand, die de reizigers op de openbare landwegen met geweld berooft: *de wegen krielen van straatroovers.* Van hier *straatrooverij*, hoogd. *Straszenraub*, Zwabensp. *strauzraub*.

Straatroover, hoogd. *Straszenrauber*, oud duitsch *strassrouber*, zweed. *strättröfvare*, komt van *straat* en *rooven*.

STRAATSLIJPER, z. n., m. Van *straat* en *slijper*, en dit wederom van *slijpen*. Een lediglooper, die steeds langs de straten slentert, bij Kil. *straetslingher*.

STRAATVARKEN, z. n., o. Van *straat* en *varken*. Eigenlijk, een varken, dat dagelijks langs de straten loopt, om den kost te zoeken. Voorts, eene allemanshoer.

STRAF, bijv. n. en bijw., *straffer*, *strafst*. Een woord, dat door zijnen klank reeds zekere scherpheid, strakheid, hardigheid, en strengheid, aanduidt, en deze eigenschappen ook aan de dingen toeschrijft, waaromtrent het gebezigd wordt. In het zweed. is *straf*, scherp. In het hoogd. als het wegens een zeil gebezigd wordt, strak, stijf uitgezet, of gespannen, het tegenoverstaande van *slap*. Bij ons is een *straf* gelaat zoodanig een, welks trekken en spieren allesterk gespannen zijn. Eenestrafte taal is eene sterke en strenge. *Straffe wijn* is wrange, zamentrekkende. Een *straf man* is een streng en onverbiddelijk. *Hij speelt heel straf*, is, hij duldt daarbij geene toegevendheid. Eene *straffe zedenleer* is eene gestrengte. En *straf* en *streng* zijn meermalen elders gelijklopende: *al kwamen, streng en straf, tienduizend op mij af.* [L. D. S. P.]

Van hier *straffelijk*, *straffigheid*, bij Kil. en *strafheid*, *scherpheid*, *strengheid*, als mede het volgende *straf*, en *straffen*.

STRAF, z. n., v., der, of van de straf; meerv. *straffen*. Eene strenge vergelding van bedreven kwaad: *gelijk Godts rechtvaardigheid den Nederlanden de straffe der verwarringen schuldigh was*. [Hooft.] *Als hij zonnigen daatlijk de straf afcordert*. [Vollenh.] *De zwackheit van den mensch behoeft gestut te worden door loon en straf*. [Vond.] *De boozen krijgen straf in't end*. [L. D. S. P.] *De straffe, die ons den vrede aenbrenght, was op hem*. [Bijbelv.] *Straf dragen, straf lijden. Straf opleggen*, enz. Van hier *straffeloos*, *straffeloosheid*, *straffen*, *straffer*, *straffing*. Zamenstell.: *strafdag*, *strafoefenen*, *strafoefening*, *strafplaats*, *strafschuldig*, *strafschuldigheid*, *straftooneel*, een schavot; *strafuur*, *strafvaerdig*, bij Vond.; *strafcrij*, bij Camph.; *strafwaardig*, *strafwaardigheid*, *strafzwaard*, enz. *Doodstraf*, *geldstraf*, *halsstraf*, *lijfstraf*, enz.

Straf, Kil. *straffe*, hoogd. *Strafe*, schijnt afkomstig van het bijv. n. *straf*.

STRAFBAAR, bijv. n., *strafbaarder*, *strafbaarst*. Van *straffen*, en *baar*. Zie *baar*. Onderhevig aan straf, waardig, om straf te lijden: *uwe zonden maken u strafbaar. Soo wie doodet, die sal strafbaar zijn door het gerichte*. [Bijbelv.] Eveneens zegt men van daden: *dat is een allerstrafbaarst bedrijf*. Van hier *strafbaarheid*. Zamenstell.: *onstrafbaar*, *onstrafbaarheid*.

STRAFFELIJK, bijv., *straffelijker*, *straffelijkst*. Scherpelijk, strengelijk: *ik onderhield hem daarover zoo straffelijk, als mij doentlijk was*. Voorts moet *straffelijk* ook als een bijvoegelijk naamwoord gebruikt zijn geweest, in de beteekenis van berispelijk, welke het in de zamenstelling *onstraffelijk* nog steeds oefent. Zie *onstraffelijk*. In dezen zin is het van *straffen* afkomstig; maar in den voorgemelden van het bijv. naamw. *straf*.

STRAFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik strafte, heb gestraft*. Iemand eenige straf doen ondergaan: *gij moet hem naar verdiensten straffen. Hij straft ons niet naar onze spoorloosheden*. [L. D. S. P.] *In de beurs, aan den lijve, met het zwaard, met de koorde*, enz. *straffen*. En, van daden gesproken, dezelve met de verdiende straf achtervolgen: *zulke dingen moeten gestraft worden. Beteugel, straf hun snood bestaan*. [L. D. S. P.] *Men straft er dieverij, twist, vloecken en gevecht, met gevangenis*. [Vond.] *Beschamen, tot zwijgen brengen: ik kan u met uwe eigene woorden straffen*. Van hier *strafbaar*, *straffelijk*, *straffer*, *straffing*. Zamenstell.: *afstraffen*, *bestrafen*, *logenstraffen*, enz.

Straffen, deen. *straffe*, zweed. *straffa*, hoogd. *strafen*, komt van *straf*.

STRAFSCHULDIG, bijv. n. en bijw., *strafschuldiger*, *strafschuldigst*. Van *straf* en *schuldig*. Evenveel als *strafwaardig*, waardig, om straf te lijden, of door straf achtervolgd te worden: *gij hebt u strafschuldig gemaakt. Het is een strafschuldig wanbedrijf*. Van hier *strafschuldigheid*.

STRAFWAARDIG, zie *strafschuldig*

STRAK, bijv. n. en bijw., *strakker*, *strakst*. Stijf aangehaald, sterk gespannen: *dat touw is al te strak aangetrokken. Uw kled zit u al te strak om het lijf. Een muil, wien 't strak gebit moet dwingen*. [L. D. S. P.] Voorts, genoegzaam evenveel als *straf*, wanneer er van iemands gelaat en handelwijze gesproken wordt: *hij ontving ons met een strak gezicht. Gij zijt al te strak over uwe kinderen*. Van hier *strakheid*, *strakjes*, en *straks*.

Strak, ook *strek*, hoogd. *strack*, eng. *straight*, is verwant aan *strekken* en *rekken*, beteekent eigenlijk uitgerek. en duidt deze beteekenis door zijnen klank reeds eenigzins aan.

STRAKS, bijw., zonder trappen van vergrooting. Aanstonds, onverwijld: *ik zal straks komen. Zij verwijderde zich straks. Straks gloeit de lucht door 't vlammeend bliksemlicht*. [L. D. S. P.]

Straks, zweed. *strax*, angels. *strace*, eng. *straight*, of *strait*, hoogd. *stracks*, *stracklich*, *strackes fuszes*, *stracks weges*, *stracks laufs*, *auf die stracke Stunde*, stamt af van *strak*, welks beteekenis van uitgerek. die van regt uit, regt toe, regt aan, langs den kortsten weg, heeft voortgebracht, waaruit die van onmiddellijk, onverwijld, aanstonds, voortgekomen zijn.

STRALEN, onz. w., gelijkvl. *Ik straalde, heb gestraald*. Stralen schieten, schitteren: *de zonne straalt. Van daer het gouden hoofd des morgens straelt en praelt*. [Vond.] *Het straalt een iegelijk in de oogen*, het schittert hem daar in zoo, dat hij het duidelijk ziet. *Uit iemands oogen stralen*, daarin duidelijk zigbaar zijn. *Gelijk een driehoek steekt en straelt op ons gezicht*. [Hooft.] Vond. bezigt het bedrijvend: *Feeb te vreden straelde goud*. Steken: *hij wort van de bijen al te met ghestraelt*. [Conste der Minn.] Van hier *straling*. Zamenstell.: *afstralen*, *bestralen*, enz.

STRAM, bijv. n. en bijw., *strammer*, *stramst*. Stijf, onbuigzaam: *mijne ledematen worden dagelijks strammer. Zij is stijf en stram van de jicht. Een stram slot* is zoodanig een, dat bezwaarlijk open en toe gaat. Van hier *stramheid*, *strammen*, bij Camph.; *strammigheid*, enz. Dit woord schijnt verwant aan *stremmen*, en zijne beteekenis eveneens aan zijnen klank verschuldigd. In het hoogd. wordt het in plaats van *straf* gebruikt.

STRAND, z. n., o., *des strands*, of van het

strand; meerv. *stranden*. De rand, of boord, van een land, voor zoo veel dezelve zich langs de zee, of een meer, uitstrekt, en daardoor bespoeld wordt. Want *Strand* wordt in het hoogd. zoo wel wegens den oever van een meer, als wegens dien der zee, gebruikt. En bij ons heeft het die uitgestrekte beteekenis ook nog in de zamenstelling *strandlooper*, zoo als men eene klasse van vogelen noemt, die hun aas voornamelijk op de oevers van meeren en poelen zoeken, en hiervan dien naam bekomen hebben. Maar voor het overige bezigen wij *strand* enkel wegens den oever der zee, en wel bijzonderlijk wegens eenen vlakken en zandigen oever, ofschoon men in het hoogd. onder dat woord ook zeekusten begrijpt, die door steile rotsen gevormd worden: *wij zeilden langs het strand. De meeste lijken kwamen op het strand aanspoelen. Tot aan het strand der zee en d'oevers der rivieren.* [L. D. S. P.] Voorts moet nopens dit woord aangemerkt worden, dat het bij Vond. en Hooft somwijlen vrouwelijk is, en bij den laatsgenoemden, en elders, in navolging van het hoogd. ook wel eens mannelijk: *den strandt te genaken.* [Hooft.] *Ik laet den vreemden strant.* [D. Deck.] Eindelijk, geeft men aan dit woord ook een meervoud: *bruisch, zee, met alles, wat uw stranden omvatten.* [L. D. S. P.] Van hier het werkw. *stranden*. Zamenstell.: *strand-dief, strandharing, strandheer, strandkrap, strandkei, strandlooper*, ook voor volk, dat langs het strand loopt, sjouwt, en ook, dat gestrande schepen zoekt te bestelen; *strandregt, strandsnijder*, in de walvischvangst; *strandvogel, strandvonder, strandvisch, strandzwaluw*, enz. *Zeestrand*, enz.

Strand, hoogd., neders., angels., eng., deen., zweed. insgelijks *strand*, ijsl. *strond*, Kil. *strande*, Hooft. *strandt*, Vond. *strant*, schijnt evenzeer door de voorzetting van *st* uit *rand* gevormd, als *strekken* uit *rekken*. Zie *rand*.

STRANDDIEF, z. n., m. Van *strand* en *dief*. Iemand, die het strand besteelt, angespoelde goederen, met schending van het strandregt, en benadeeling van den strandheer of deszelfs strandvonder, gausch en al naar zich neemt.

STRANDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik strandde, ben gestrand*. Dit woord bezigt men wegens een schip, als het op strand loopt, en bijzonderlijk, als het daarop verongelukt: *het schip is gestrand, maar het volk geborgen*. Voorts gebruikt men het deelw. *gestrand* ook wegens andere dingen, die op strand komen aanspoelen: *het zijn gestrande goederen*. Overdragtelijk: *'t geluk aan onzen voet doet stranden.* [H. Dull.] *Op de rots van dwinglandij stranden.* [Vond.] Van hier *stranding*.

STRANDLOOPER, zie *strand*.

STRANDVONDER, z. n., m. Een ambtenaar, die door den strandheer, of eigenaar van een land, dat aan zee gelegen is, aangesteld wordt, om deszelfs strandregt te handhaven, en al wat er op strand angespoeld gevonden wordt, onder zijn opzigt te nemen. Dit woord is zamengesteld uit *strand*, en *vonder*, van *vinden*, omdat hij, als het ware, alleen gerechtigd is, om iets op strand te vinden.

STRANDZWALUW, z. n., v. Van *strand* en *zwaluw*. Eene soort van zwaluwen, die hare nesten op het strand in de zandbanken, of duinen, maakt. In het zweed. *strandswala*, hoogd. *Wasserschwalbe*, eng. *sandmartin*, of *banckmartin*.

STRANG, bij Kil. *strangh*, zie *streng*.

STRANG, bij Kil. *stranghe*, z. n., o., *des strangs*, of *van het strang*. Een zeeboezem en deszelfs strand: *ghij ziet hier weerzijds 't strang van een ocaen.* [Vond.] Van hier het verouderde *strangen*, op strand loopen, en daarop schipbreuk lijden. Hooft bezigt het van het gelaat eener vrouwe: *haar gelaat begon te strangen*. De oorsprong van dit woord is onzeker.

STRATEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik straatte, heb gestraat*. Tot eene straat maken, vloeren, plaveijen: *die weg zal ook gestraat worden*. Dit woord komt van *straat*.

STREEK, z. n., m., *des streeks*, of *van den streek*; meerv. *streken*. Verkleinw. *streekje*. Eigenlijk, een slag. In het gebruik een behendige trek, list: *wie heeft ooit van zulken streek gehoord? Ik zal u die streken afsteeren. Hij is op allerlei snoode streken asferigt. Eenen streek krijgen*, gehekeld worden, waarin het eigenlijk mede eenen slag aanduidt; zie het volgende *streek*; terwijl er voorts in dit woord soortgelijk een overgang van denkbeelden plaats grijpt, als in *steek*, wanneer men dit laatste woord wegens eene hekelende berisping gebruikt. Zie *steek*.

STREEK, z. n., v., *der*, of *van de streek*; meerv. *streken*. Verkleinw. *streekje*. De daad van strijken: *toen hij eenige streken op de viool gedaan had. Hij weigerde eene streek met het penseel te doen*. Het voortbrengsel van zulk eene streek, of de linie, welke iedere streek van een afverwend ding over een ander ding op dit laatste verwekt: *als 't penseel de jongste streeck voltrekt.* [Vond.] *Haal er eene streek door*. Daar men dit nu door een geschrift doet, als men hetzelfde afkeurt of vernietigt, is eene *streek door iemands rekening halen*, hem dezelve kwijtschelden; en, *er loopt eene streek door iemand*, het is met hem niet richtig, hij is niet wel bij zijn verstand. Voorts is *streek* bijzonderlijk een der stralen, waarin het kompas verdeeld is: *hij kent reeds al de streken van het kompas*.

Eene streek hooger, of lager, sturen, het schip naar eene streek van het kompas rigten, welke naast aan die gene is, waarnaar men hetzelfde gerigt had. *Streek houden*, het schip naar eene bepaalde streek van het kompas gerigt houden, en, overdragtelijk, op den regten weg voortstreven. *De regte streek*, de juiste weg, om tot zeker doeleinde te geraken. *Iemands streek houden* bezigt Voud., voor iemands voorbeeld volgen: *en noodden ons hun streeck te houden. Eene streek lands*, is, als het ware, een langwerpige reep uit de oppervlakte des aardbodems, of uit die van eenig bijzonder land: *uit welke streek der wereld is hij afkomstig? Ik heb alle streken van Duitschland doorgereisd*. Bijzonderlijk, is *de streek* een straatweg tusschen Hoorn en Enkhuizen met de daaraan liggende dorpen. Eindelijk, is *streek*, bij Kil. een slag; van welke beteekenis die van eene hekelende berisping, en die van eenen behendigen trek, zie het mannelijke *streek*, afstammen; en eene daardoor veroorzaakte striem. Zamenstell.: *krijtstreek, landstreek, luchtstreek, penneestreek, penseelstreek, ploegstreek, wereldstreek*, enz.

Streek, neders. *streck*, zweed. *strek*, eng. *stroke*, en *streak*, angels. *strice*, hoogd. *Strich*, en *Streich*, Kil. *streke*, en *striek*. Uphil. *striks*, ital. *stricca*, komt van *strijken*. STREELE. z. n., v., der, of van de *streele*; meerv. *streele*. Volgens Kil. ook *straal*, en *strighel*. Oulings een kam, en bijzonderlijk een roskam, in het hoogd. *Strahl*, en *Striegel*, fr. *étrille*, ital. *stregghia*, *striglia*, lat. *strigilis*, waarvan *strighel*, *streele* en *straal* schijnen af te stammen. Van hier *streliek*, in: *die ons streliek en schennelick sijn te hoeren*. [V. Hass.] Van hier het volgende.

STREELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik streeelde, heb gestreeeld*. Volgens Kil. *kammen*. Anders ook *strigelen*, hoogd. *strieglen*, ital. *strigliare*, fr. *étriller*, middeleeuw. lat. *estriliare*.

STREELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik streeelde, heb gestreeeld*. Zachtjes strijken: *eenen hond streeelen. Zij streeelde hem het aangezicht met hare hand*. Overdragtelijk, liefkozen, vleijen, vermaken: *iemand met schoone woorden streeelen. Hij wordt door het geluk gestreeeld. Blij vooruitzigt, dat mij streeelt*. [L. D. S. P.] *Den vloer streeelen*, is het zand, dat daarop ligt, met eenen bezem, zachtjes effen strijken. Van hier *gestreel, streeling, streelsel*: *het streelsel der ondeugden*. [Hooft.] *Streeelen* is eigenlijk van het voortdur. w. *strijkelen*, van *strijken*, even als *drillen* van *draaijen, draaijelen*.

STREEM, meerv. *streemen*, zie *striem*.

STREEN, z. n., v., der, of van de *streen*; meerv. *streen*. Verkleinw. *streeetje*. Bij Kil. *strene*. Eene streng garen: *hoe vele streeetjes zijn er nog in dat pakje?* Dit woord,

en het hoogd. *Strahne*, zijn naauw verwant aan *streng*, en het boh. *struna*, snoer, en schijnen van *strengen* af te stammen.

STREEP, z. n., v., der, of van de *streek*; meerv. *streen*. Verkleinw. *streepje*. Eigenlijk, eene reep van een of ander ding; in het gebruik, de gelijkenis van eene reep op de oppervlakte van een ding, eene streek: *de strepen van den tijger onderscheiden hem van den panther en luipaard. Ende hij schelde daerin witte strepen*. [Bijbelv.] *Haal er eene streep door, en er loopt eene streep door*, beteekenen evenveel als: *haal er eene streek door, en er loopt eene streek door*. Zie *streek*. *Het is een mooi streepje*, beduidt, het is eene fraai, of fraaije, gestreepte stof. Van hier *streen* Zamenstell.: *streepswijze*.

Streep, Kil. *strepe*, neders., eng. *stripe*, hoogd. *Streif*, is verwant aan *reif*, reep.

STREK, bijv. n. en bijw., *strekker, strekst*. Ook *strak*. Van *strekken*. Stijf gespannen, vast: *gij hebt dat touw al te strek aangehaald*. Camph. heeft *strecks hands*.

STREKEL, z. n., m., des *strekels*, of van den *strek*; meerv. *strekels*. Een verouderd woord, dat, volgens Kil., evenveel, als *striekstok*, beteekende, en ongetwijfeld van *strijken* afstamt.

STREKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik strekte, heb gestrekt*. Eigenlijk, rekken, uitrekken: *strecken en reken de leden*. [Kil.] *Das Leder strecken*, is in het hoogd. evenveel als *reken*. Onzijd., uitgerekt worden, om eene rigting te verkrijgen, die ergens op uitloopt, een zeker eindoogmerk bereikt: *strecken tot eendragt*. [Kil.] *En tot eene schaduw strekt*. [L. D. S. P.] *Zulk eene rede strekt, om oneenigheid te verwekken*. Of uitgerekt worden, om vele behoeften te vervullen, zoo als iets meer plaats, dan voorheen, vervult, als het uitgerekt is: *het is of dat brood niet strekt. Het geld strekt bij hem niet veel*. Van hier *strekkelijk*, voordeelig in het gebruik: *versch brood is niet strekkelijk; strekking*, voordeeligheid in het gebruik, of rigting naar een eindoogmerk: *dat alles schijnt eene strekking tot vrede te hebben. Die onderneming heeft eene goede strekking*, Zamenst. *uitstrekken*.

Strekken, hoogd., neders. *strecken*, angels. *strecan*, eng. *stretch*, zweed. *sträcka*, Kero, Notk. *strecchan*, is naauw verwant aan *rekken*.

STREMMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stremde, heb, of ben gestremd*. Onzijdig, stollen: *de melk schijnt gestremd. De vorst zal het water welhaast doen stremmen*. Bedrijvend, doen stollen: *de schrik heeft mijn bloed gestremd*. Overdragtelijk, den omloop, of voortgang, van eenig ding hinderen, en stuiten: *men moet den koophandel zoo min mogelijk stremmen. De vredes on-*

derhandelingen werden op nieuw gestremd. Coster bezigt het voor hechten: *en stremde ziel aen ziel.* Van hier *stremming, stremsel,* en waarschijnlijk ook *stram,* hetwelk zijne beteekenis, even als *stremmen,* aan zijnen klank verschuldigd schijnt.

STRENG, bijv. n. en bijw., *strenger, strengst.* Eigenlijk, stijf aangehaald, en daardoor sterk gespannen, strak, even als het lat. *strictus* van *stringere,* het zweed. *streng,* en het hoogd. *strenge,* in sommige oorden, waar men nog zegt: *das Kleid liegt mir strenge an,* dat kleed zit mij strak aan het lijf. In het gebruik, overdragtelijk, naauwgezet, strikt, en stipt: *hij leidt een streng leven.* *Hare deugd is te streng voor deze eeuw.* *Door eene strenge behartiging van de voorschriften der wijsheid.* Van personen gesproken, scherpelijk op het gedrag van anderen toezien, en geene toegevendheid jegens hunne verkeerdheden duldende, noch oefenende: *die meester, is heel streng.* *Strenge heeren regeren zelden lang.* Soortgelijk eene beteekenis heerscht in: *een streng vonnis, strenge wetten, streng regt.* *Een strenge geessel Godts* [Vond.] *Zijn strenge tucht viel dag en nacht mij zwaar.* [L. D. S. P.] *Eene strenge straf,* is eene harde. *Een strenge winter* een heel koude. Voorts is *streng,* bij Kil. sterk, dapper, welke beteekenis nog in den eertitel van *gestrenge,* dien men aan voorname lieden geeft, schijnt te heerschen, en de moeder is van die van het eng. *strength.* Van hier *strengelijk,* bij Kil. *strenghighlick; strengheid, strengte.*

Streng, Kil. *strangh* en *strength,* Ofrid., Willeram., zweed., neders. *streng,* angels. *strang,* eng. *strong,* hoogd. *strenge,* komt van *strogen,* en is verwant aan *strak.*

STRENG, z. n., v., *der,* of *van de streng;* meerv. *strogen.* Verkleinw. *strengetje.* Eene stijf zamengedraaide, en ineen gevlochtene, koord, zoo als de zelen, waaraan een rijtuig door de paarden voortgetrokken wordt: *maak de strogen los.* *Etk trekt aan zijne streng;* hetwelk figuurlijk beduidt, elk handhaaft zijn begrip, en aanleiding gegeven heeft, om den naam van *streng* aan eenen bijzonderen aanhang te geven: *om hunne strength te stijven.* [Hooft.] Voorts is *streng* genoegzaam evenveel als *streen:* *eene streng garen.* Eindelijk beteekent *streng* een snoer, in de samenstelling *halsstreng.* De overige samenstellingen zijn: *navelstreng, wagenstreng,* enz.

Streng, hoogd., neders., angels., zweed., ijsl. *strang,* eng. *string,* ital. *stringa,* Kil. *stringhe, strenghe, stranghe,* is verwant aan *streen,* en het slavon. *strona, struna,* zie *streen.* Het stamwoord is *strogen.*

STRENGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik strengelde,*

heb gestrengeld. Eigenlijk, strengswijze zamendraaijen. In het gebruik vlechten: *strengel den staart van mijn paard.* *Gestrengelde kousenbanden.* Van hier *strengeling.* Zamenstell.: *omstrengelen,* enz. Het is het voortdurend w. van *strogen.*

STRENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik strengde, heb gestrengd.* Eigenlijk, iets stijf aanhalen: *den teugel lost en strengt van Aeools dul gesant.* [Vlaerd. Redenr.] Met eene andere klinkletter, nijpen: *worpen, strangen, ofte kerven.* [V. Hass.] Ineen vlechten, tot eene streng maken: *het garen moet gestrengd worden.* Met eene streng vastbinden: *het kind is gestrengd,* met de navelstreng omwonden. Overdragtelijk, even als *verbinden,* noodzaken: *und hem ter requisitie van den geïnjureerden strogen.* [V. Hass.] Van hier *streng,* z. en bijv. n., *strongelen,* enz.

Strogen, neders. ook *strogen,* Kil. *strenghen, stranghen, stringhen,* lat. *stringere,* oud fr. *straindre,* van waar *constraindre, contraindre,* is naauw verwant aan het hoogd. *strangeln,* eng. *strangle,* fr. *étrangler,* ital. *strangolare,* lat. *strangulare.*

STRENGHEID, z. n., v., *der,* of *van de strengheid;* meerv. *strengheden.* Naauwgezetheid: *de strengheid zijner leefwijze hield hem gezond.* Hardheid: *de strengheid der straf schrikt anderen af.* *Ik herinner mij de strengheid van dien winter.* Onverbiddelijkheid: *hij regeerde met de uiterste strengheid.* Anders, *gestrengheid,* Kil. *strenghighheid,* oulings ook *strangigheid: altijd genegen weesende meer tot ontfarmhertigheid, dan tot strangigheid.* [V. Hass.]

STREPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik streepde, heb gestreept.* Met strepen bewerken, of teekenen: *streep dat papier eens voor mij.* *Wat heeft natuur den wreeden tijger fraai gestreept.* Doorstrijken, over de hekel halen: *ik zal hem dapper strepen.* Geeselen: *en streept met taeje roeden.* [Vond.] Van hier het z. n. *gestreept,* anders ook *streepjesgoed:* Zamenstell.: *doorstrepden.* Het stamwoord is *streep.*

STREVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik streefde, heb gestreefd.* Alle krachten inspannen, om hindernissen door te worstelen: *zijn zwoegen en streven baat hem weinig.* *Heemskerk, die dwars door 't ijs en 't ijzer heen dorst streven.* [Vond.] In de zamenstell. *tegenstreven,* is het, zich met inspanning van krachten tegen iemand of iets verzetten: *hij streeft ons gestadig tegen.* *Vruchteloos wederstreeft gij den Goddelijken wil.* *Voortstreven,* met inspanning van krachten voorwaarts snellen: *streef op dezelfde wijze voort!* *Nastreven,* met inspanning van krachten navolgen: *zoo veel mogelijk willen wij u, o Jesus! nastreven.* *Te boven streven,* te boven gaan, zich ergens boven verheffen: *streeft elks begrip*

te boven. [L. D. S. P.] *Naar eenig ding, of eenige plaats, streven, naar zulk een ding trachten, of zich naar zulk eene plaats begeven: gij moogt langs geoorloofde wegen naar eer en aanzien streven. Maer streeft naar d'onbevrozene oorden.* [Vond.] Van hier streving. Zamenstell. *binnenstreven, doorstreven, enz.*

Streven, eng. *strive*, angels. *stræfan*, zweed. *stråfva*, hoogd. *streben*, is verwant aan het hoogd. *strauben*, tegenspartelen, en aan het volgende.

STRIBBELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik sribbelde, heb gestribbeld.* Eigenlijk, tegenspartelen, even als het hoogd. *strauben*. In het gebruik, zich ergens tegen aankanten: *altijd wil hij tegen de bekende waarheid sribbelen.* Van hier *sribbelig*, zamenstell. *tegenstribbelig*, — *sribbeling*, tegenkanting, moeilijkheid, onaangenaamheid: *de Hartogh had er eenige sribbeling over.* [Hooft.] Zamenstell. *tegenstribbelen, tegenstribbeling*. Dit woord komt van *streven*.

STRIEM, *streem, straam*, z. n., v., *der*, of van de *striem*; meerv. *striemen*; *streem*, meerv. *streemen*. Verkleinw. *striempje*. Eigenlijk, eene streep. Bijzonderlijk, zoodanig eene, als door eenen zweepslag, door geeseling, enz., op iemands ligchaam verwekt wordt: *de bloedige striemen stonden op zijn lijf. Door sijne striemen is ons genesinge geworden.* [Bijbelv.] *Ik Heb mij om God getroost de straem van d'offerpees.* [Vond.] Figuurlijk: *zijn voorbarigheid gaf zijner achtbaarheid een afzichtige streem.* [Hooft.]

Striem, hoogd. *Striem*, zweed. *strima*, Kil. *streme, strame*, is evenzeer verwant aan *riem*, als *streep* aan *reep*, en duidt eigenlijk de gelijkenis van eenen riem aan.

STRIJD, z. n., m., *des strijds*, of van den *strijd*; meerv. *strijden*. Verkleinw. *strijdje*. Een gevecht: *hervatten strijt op strijt.* [Vond.] *Schroomende den strijdt te weigeren. Mijn arm zal hem met kracht versterken in den strijd.* [L. D. S. P.] *Hoe zijn de helden gevallen in het midden van den strijt.* [Bijbelv.] Eene aaneenschakeling van gevechten, een krijg: *dat het den volke niet en rouwe, als sij den strijt sien souden.* [Bijbelv.] *En soo veel strijts gestreden met den Turck.* [Vond.] Overdragtelijk, twist, oneenigheid: *daar rees een rinnige strijd.* Worsteling tegen lijden, of den dood: *zie eens, hoe hij heden dien grooten strijdt begint.* [D. Deck.] *Na het volstrijden van dezen strijdt.* [Vollenh.] Worsteling tegen begeerlijkheden: *des Christens leven is een onophoudelijke strijd. Hebbe den goeden strijt gestreden.* [Bijbelv.] *Ergens strijd van hebben, met begeerte daarnaar bezielde worden: hebt gij daar geen strijd van? Anders aanstrijd, aanvechting.* Voorts worden eenige dingen gezegd,

in strijd tegen elkanderen te wezen, wanneer zij elkanderen niet verdragen kunnen: *vuur en water zijn steeds in strijd tegen elkanderen.* Eindelijk, is om *strijd*, om best: *om strijds drinken*, bij Kil. — *Zij eeren nu om strijt de wijsheit.* [Vond.] Van hier *strijdig*, enz. Zamenstell. *strijdgenoot*, enz. *Aanstrijd, doodstrijd, regenstrijd, tweestrijd, woordenstrijd, zee-strijd, zelfstrijd, enz.*

Strijd, Vond. *strijt*, Hooft *strijdt*, Otrfid. *strit*, hoogd. *Streit*, angels. *strith*, zweed. *strid*, en *rid*, komt van *strijden*.

STRIJDBAAR, bijv. n., *strijdbaarder, strijdbaarst.* Van *strijden* en *baar*. Tot strijden geschikt: *vier honderd strijdbare mannen.* Tot den krijg toegerust: *God voert zijn strijdbre wagens aan.* [L. D. S. P.] Tot oorlogen genegen, moedig, dapper: *het is een strijdbaar volk.*

STRIJDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik streed, heb gestreden.* Misschien eigenlijk, rijden. Bijzonderlijk, op den vijand aanrijden, om hem te bevechten. In het gebruik, vechten, hetwelk men oulings veelal te paarde deed; gelijk als sommige volken bijkans geen ander krijgsvolk hebben, dan paardevolk: *de Koningen quamen, sij streden. Doe streden de Koningen.* [Bijbelv.] *O God des strijds! gij schraagde mij in 't strijden.* [L. D. S. P.] *Die voor de vrijheit strijden.* [Vond.] *Te paarde, te voet, strijden.* Overdragtelijk, twisten: *elk strijdt ijverig voor zijne stelling. Hoe kunt gij daarover zoo strijden? De strijdende partijen bevredigen.* Tegen lijden, of den dood worstelen: *de standvastige strijdt moedigtijk tegen de bitterste smarten.* Tegen begeerlijkheden worstelen: *men moet tegen alle heerschende neigingen strijden, om zich daaraan niet te verslaven. Tegen de zonde en den duivel strijden.* Ergens tegen aanloopen, daarmede niet overeenstemmen: *het eene strijdt geweldig tegen het andere. Die gezegden strijden tegen elkanderen.* Van hier *strijd*, enz. *Strijder*, iemand die strijdt; een twister. Zamenstell.: *strijdbaan, strijdbaar*, enz. *Strijdkolf, strijdperk, strijdschrift*, enz. *Afstrijden, bestrijden, ontstrijden, voortstrijden*, enz.

Strijden, neders. *striden*, zweed. *strida*, hoogd. *streiten*, Zwabenspieg. *sriten*, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd, of, zoo als wij boven stelden, naauw verwant aan *rijden*. Zie dit woord.

STRIJDIG, bijv. n. en bijw., *strijdiger, strijdigst.* Niet overeenstemmende: *hunne gezegden zijn al te strijdig. Hij handelt strijdig tegen zijne belangen.* Van hier *strijdigheid, strijdiglijk*. Dit woord komt van *strijd*, en *strijden*.

STRIJKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik streek, heb gestreken.* Bedr., iets met eene gestadig voortgaande en slepende drukking

ergens af halen : *strijk het geld van de tafel. Vlag en zeilen strijken* ; want bij deze spreekwijzen verbeeldt men zich zulk eene drukking, als de oorzaak van het nederzakken van vlag en zeilen ; en deze spreekwijzen hebben aanleiding gegeven, om het woord *strijken* wegens het nederlaten van eenen mast, en het eindelijke loslaten van een touw, waaraan iets opgehezen wordt, insgelijks te bezigen : *waarom strijkt gij den mast niet in tijds ?* Voorts is *strijken*, iets op eene slepende wijze drukken, of wrijven : *zij streek haar aangezicht met de hand. Wie zal dat linnen stijven en strijken ? Hij strijkt de viool meesterlijk.* Iets op zulk eene wijze ergens over wrijven, of halen : *strijk de boter over het brood ! De verw is er dunnetjes over gestreken. Hij strijkt de hand over den baard.* Iets op zulk eene wijze, evenveel hoe ook, bewegen : *strijk alles maar naar u ! Gij hebt het slechts bijeen te strijken. Ik streek het van mij af. Een vonnis strijken*, hetzelfde vellen. Oud. bezigt eene wet *strijken* : *daer is een wet gestreken. Den prijs strijken*, behalen. *De riemen strijken*, is, volgens Kil., dezelve dieper in het water slaan, om meer spoed te maken. Eigenlijk is *strijken*, volgens denzelfden Kil., over het algemeen, slaan ; maar eigenlijk derwijze slaan, dat men het werktuig, waarvan men zich daarbij bedient, bij elken slag naar zich haalt. Onzijdig : *met de voeten strijken*, eene slepende beweging met de voeten maken. *Het paard strijkt*, wanneer het onder het loopen, den eenen poot tegen den anderen slaat. Ook is *strijken*, henen gaan, vertrekken : *strijcken nae Italien.* [Kil.] *Gaan strijken.* [Kil.] *Met eenig ding gaan strijken*, daarmede henen gaan : *hij gaat met al het geld strijken. De wind strijkt door het vertrek*, hij dringt daar door. *Die vogel strijkt daar neder*, hij daalt daar neder. *Voor iemand strijken*, voor hem wijken, uit ontzag, of vrees, voor hem henen gaan, doorgaan, of de vlag voor hem strijken, voor hem onderdoen ; in welke spreekw. *strijken* bedrijvend is, even als in : *de hand over zijn hart strijken*, zich zelven vermurwen, en tot eenig goed werk opwekken ; en in : *er is geene zalf aante strijken*, er is geen redmiddel mogelijk. Van hier *gestriek*, *streek*, bij Kil. *strijck*, *strijckel*, bij denzelfden Kil. *strijkelings*, *strijker*, iemand die strijkt ; een werktuig waarmede men strijkt, of waaraan men strijkt zoo als het ijzer, waarop de slagters hunne messen wetten ; volgens Kil. een *strijckstok* ; *strijking*, *strijksel*, *strijckster*, enz. Zamenstell. : *strijckbloem*, *strijckbord*, *strijckgeld*, *strijckhoek*, in de vestingwerken ; *strijckijzer*, *strijckalk*, pleisterkalk, in tegenoverstelling van anderemetselkalk ; *strijcklap*, *strijckleer*, leder, waarop de barbiers hunne

scheermessen strijken ; *strijcksteen*, *strijckstok*, *strijcktafel*, *strijckvoeten*, *strijckweer*, enz. *Aanstrijken*, *afstrijken*, *bestrijken*, enz.

Strijken, vries., neders. *striken*, angels. *strican*, eng. *strike*, zweed. *strijka*, ijsl. *striuka*, hoogd. *streichen*, ital. *striccare*, *strisciare*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

STRIJKELINGS, bijw., zonder trappen van vergrooting. Dit woord bezigt men om aan te duiden, dat een ding, in zijne beweging langs een ander ding, hetzelfde zoo digt nader, als of dit laatste door het andere gestreken wordt : *hij ging strijkelings langs mij henen. De kogel vloog strijkelings langs den mast. De staartster snorde onze planeet strijkelings voorbij.*

STRIJKGELD, z. n., o. Van *strijken* en *geld*. Het geld, dat men bij eene openbare verkooping naar zich strijkt, als men het hoogste bod gedaan heeft, het trekgeld : *strijkgeld is dikwijls stropgeld*, verlost iemand dikwijls, om al te hoog te bieden, en maakt alsdan dikwijls, dat hij aan het opgeveilde hangen blijft, zoo als men het uitdrukt.

STRIJKSTOK, z. n., m. Verkleinw. *strijckstokje*. Van *strijken* en *stok*. Een stok waarmede men eene maat afstrijkt : *de maat moet geschud worden, voor dat men den strijckstok opvat. Er blijft te veel aan maat en strijckstok hangen*, zij, door wier handen het gaat, nemen te veel daarvan naar zich. In dezen zin verwisselt Kil. *strijckstok*, met *strijker*. Voorts het werktuig, waarmede men op eene viool speelt, bij Kil. *strijcksteck*, en *strijckstecken*.

STRIJKVOETEN, onz. w., gelijkvl. *Ik strijckvoette, heb gestrijckvoet*. Van *strijken* en *voet*. De voeten beurtelings achteruit strijken, om zijne onderdanigheid jegens iemand aan den dag te leggen : *hij heeft het met zijn strijckvoeten en slijkflooijen ver gebragt.*

STRIJKWEER, z. n., v. Van *strijken* en *weer*. Bij Kil. evenveel als *borstweer*, *borstwering* ; maar eigenlijk eene borstwering, van welke men eene gordijn, en de daarvoor liggende gracht van eene vesting, *bestrijken* kan, een bolwerk, of *bastion*, in Vriesl. een *dwinger*, wiens beide zijden, die met de daaraan palende gordijnen den strijckhoek vormen, in het hoogd. den naam van *Streiche* voeren.

STRIJPE, z. n., v., der, of van de *strijpe* ; meerv. *strijpen*. Volgens Kil. oulings evenveel als *streep* ; en het werkw. *strijpen* moet in plaats van strepen geven, met strepen bewerken, gebruikelijk zijn geweest ; blijkens het deelw. *gestrijpt*, of *strijpt*, dat in plaats van *gestreept* in zwang was : *doe dede men hem strijpte cleder an.* [V Hass. aantek. op Kil.] *Si maeckte tot haer behoef een strijpt cleet.* [Bijb. 1477.]

STRIJPT, zie *strijpe*.

STRIK, z. n., m., *des striks*, of *van den strik*; meerv. *strikken*. Verkleinw. *strikje*. Eene koord, aan welker eene einde een oogje geknoopt of vastgehecht is, waardoor men het andere einde derwijze steekt, dat een gedeelte van die koord eenen ronden of langwerpigen kring beschrijft, die door aanhaling van het laatstgemelde einde der koord, verkleind, of vernietigd, worden kan, en, wanneer dit einde ergens vast gemaakt is, zich zelve verkleint en vernietigt, als er aan het andere einde getrokken wordt: *de vogel geraakte met den eenen poot in den uitgespannen strik*. *De Koningin knoopt eenen strik aen den balk*. [Vond.] Meermalen evenveel als *strop*: *die strik en stroppen draeit*. [Vond.] Eene leis, waaraan men jagthonden gekoppeld houdt: *de honden poogden zich van den strik los te rukken*. Een lint, dat in den vorm van eenen of meer strikken zamengehecht is: *zijn hoed prijkte met eenen zwarten strik*. Een juweelen versiersel in den vorm van eenen of meer strikken: *op des Konings hoed schitterde een diamanten strik*. Figuurlijk, een middel, om iemand te verstrikken: *men spande mij allerlei strikken*, listen en lagen. *Uit 's vijands loos verborgen strikken*. [L. D. S. P.] *Ende si wederom ontwaken mogten uijt den strik des Duijvels*. [Bijbelv.] Van hier *strikken*, enz. Zamenst.: *striklis*, *striksnoer*, enz. *Valstrik*, *voetstrik*, *vogelstrik*, enz. *Strik*, hoogd. *Strick*, Tatian. *stricu*, Nolk. *strigh*, Winsbek. *strik*, zweed. *strek*, schijnt verwant aan het lat. *trica*, en het laatste gedeelte van het ital. *intrico*, *intrigo*, en het fr. en eng. *intrigue*.

STRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik strikte*, heb *gestrikt*. Eene koord, of een lint, strikswijze zamenknopen: *uwe schoenlinten zijn niet gestrikt*. Deze beteekenis heerscht ook in de zamenstell. *toestrikken*. Daarentegen heerscht in die van *verstrikken* de beteekenis van in eenen strik vangen, waarvan men in *strikrede*, en *strikvraag* insgelijks de sporen vindt. Eindelijk was *strikken* oulings, volgens Kil. even als in het hoogd., breiden; en vindt men van die beteekenis de sporen in *strickhosen*, *hosenstricker*, *huijvenstricker*, *mutsenstricker*, bij denzelfden Kil.

Strikken, hoogd. *stricken*, fr. *tricoter*, is afkomstig van *strik*.

STRIKLIS, z. n., v. Van *strik* en *lis*. Eene strikswijze gevormde lis. Bij Kil. *stricklitse*; gelijk als het verkleinw. oulings *stricklitsken* werd gespeld: *dese stricklitskens vatteden d'eene aen d'andere*. [Bijbelv.]

STRIKT; bijv. n., *striktter*, *striktst*. Naauw: *strikte nacht*, naauwe gevangenissen, bij Kil. *En in strikte ghevanghenisse hebt ghestelt*. [J. B. Houw.] Naauwkeurig: *eene strikte opvolging van de letter der wetten is somwijlen het grootste onregt*. Naauwgezet, streng:

hoe kunt gij zulk een strikt bevel uit het oog verliezen? Hij leidt een strikt leven. Van hier *striktelijk*, *strikttheid*.

Strikt, eng. *streight*, *straight*, en *strait*, fr. *étroit*, oud fr. *estroit* en *estroict*, ital. *stretto*, schijnt van het lat. *strictus* af te stammen.

STRIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stripte*, heb *gestript*. Wordt soms, evenzeer als *stropen*, gebruikt voor geeselen. Van hier het woordje *strips*, dat in de gemeenzame verkeerding voor slagen gebezigd wordt: *hij kreeg braaf strips*. *Strippen* beteekent in de tabaksfabrieken, de tabak van de stelen afstroopen. Van hier *strippeling*, *stripster*, anders *stripmeid*, eene vrouw, die tabak stript, hetwelk gemeenlijk door vrouwen geschiedt. Zamenst.: *stripzolder*.

STROBBE, z. n., v., *der*, of *van de strobbe*; meerv. *strobbe*. Bij Kil. een struikgewas. Van hier het volgende.

STROBBELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik strobbede*, heb *gestrobbed*. Bij Kil. struikelen, zoo als men doet, wanneer men op zijnen weg tegen struikgewassen aanloopt. In Vriesland zegt men *stroffelen*: *ik stroffelde daarover*, is aldaar hedendaags nog evenveel als *ik struikelde*. Van hier *strobbeeling*.

STROMPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik strompelde*, heb *gestrompeld*. Even als het voorgaande *strobbeelen*, struikelen: *een strompelende grijsaard*. Overdragtelijk: *de grootsheijt doet den mensch in 's weerelts eere stromplen*. [Vlaerd. Redenr.] Eigenlijk, op zijnen weg tegen afgeknotte boomstronken aanloopen. Want deze voeren in het hoogd. den naam van *Strumpf*, die anders even als *Strumpe*, *strompe*, bij Kil. eene kous aanduidt, omdat broek en kousen aanvankelijk aan elkanderen vast waren, en slechts een kleedingstuk uitmaakten, maar men kousen naderhand daar afsneed, en, als het ware, afknottede. Zamenstell.: *aanstrompelen*, enz.

STRONK, z. n., m., *des stronks*, of *van den stronk*; meerv. *stronken*, Verkleinw. *stronkje*. De stammen, of stammetjes, van onderscheidene plantgewassen: *de olijff spruit uit eenen dorren stronk*. [Vond.] Van hier *stronkelen*, en *stroncken*, afknotten, bij Kil. Zamenst.: *stronkeijcke*, bij Kil. *Boomstronk*, *koolstronk*, enz.

Stronk, hoogd. *Strunk*, is verwant aan het eng. *trunc*, fr. *tronc*, ital. *tronco*, lat. *truncus*.

STRONKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stronkelde*, heb *gestronkeld*. Eigenlijk, op zijnen weg tegen afgeknotte stronken aanloopen; en vervolgens, evenzeer, als *strobbeelen*, en *strompelen*, struikelen: *hij stronkelde geweldig*. *Mijn voeten zijn aan 't stronkelen* [J. Vos.] Dit woord is evenzeer afkomstig van *stronk*, als *strobbeelen* van *strobbe*,

stropelen van *strop*, en *struikelen* van *struik*.

STRONT, z. n., m., *des stronts*, of *van den stront*; meerv. *stronten*. Verkleinw. *strontje*. De opeengehoopte afgang, waarvan een mensch of beest zich op eenmaal heeft ontlast: *trap niet in dien stront*. En te hent braken sine stronten wt sinen buijcke door der natueren heimelicheit. [Bijb. 1477.] Voorts, drek over het algemeen: *de koeijen hebben het pad met stront bemorst*. Figuurlijk, onaangenaamheid: *wat heb ik met dien stront noodig? Maak toch geen' stront*. Nietige ijdelheid: *het is allemaal stront*. Spreekw.: *er is stront aan den knikker*, er schuilt iets achter, dat niet goed is. *Als men den stront roert, stinkt hij*, men moet die zaak maar onaangeroerd laten; anders wordt zij erger. Het verkleinw. *strontje* beteekent somtijds een zweertje op de oogleden. Van hier *strontachtig*, *stronterig*, *strontig*, enz. Zamenstell.: *stronthoop*, *strontjager*, *strontjongen*, *strontkar*, *strontpot*, *strontvlieg*, *strontvoere*, bij Kil. *strontvogel*, *strontwis-sevasje*, *strontzaak*, bij Kil., welke beide laatste woorden even hetzelfde beteekenen; *strontzak*, enz. *Bestront*, *koestront*, *muizestront*, *paardestront*, *poppestront*, *rattestront*, enz.

Stront, nederd., zweed., *strunt*, fr. *étron*, ital. *stronzo*, schijnt verwant aan het oud. lat. *struntus*, dat, volgens Scaliger, hetzelfde beteekende.

STRONTERIG, bijv. n. en bijw., *stronteriger*, *stronterigst*. Eigenlijk, met stront bemorst: *wat is de straat hier stronterig!* Voorts duidt het, als bijw. den toestand van iemand aan, die in zijne oogmerken te leur gesteld is: *daar komt hij stronterig af*.

STRONTJAGER, z. n., m., *des strontjagers*, of *van den strontjager*; meerv. *strontjagers*. Van *stront* en *jager*. Zeker slag van meeuwen, die een ander slag van meeuwen zoo lang vervolgen, tot dat deze hunnen afgang loozen, welke alsdan door hen opgevangen wordt: *de gestreepte strontjager is nog grooter, dan de andere*.

STRONTVOERE, z. n., v., *der*, of *van de strontvoere*; meerv. *strontvoeren*. Volgens Kil. een onbetamelijk gebaar, of eene niet waardige zaak.

STRONTVOGEL, z. n., m., *des strontvogels* of *van den strontvogel*; meerv. *strontvogelen*, of *strontvogels*. Van *stront* en *vogel*. Dezen naam geeft men, aan de Kaap de goede hoop, aan zeker slag van Gieren, anders *Menscheneter* genoemd: *de strontvogel aast op krenge, die hij uit allerlei vuiligheid opzoekt*.

STRONTZAK, z. n., m., *des strontzaks*, of *van den strontzak*; meerv. *strontzakken*. Van *stront* en *zak*. Bij Kil. de buik, of pens;

maar in de hedendaagsche straattaal ook een nietswaardig schepsel.

STROO, z. n., o., *van het stroo*; meerv. *strooijen*. Verkleinw. *strootje*. Halmen van uitgedorscht koren: *bind het stroo in bossen*. En de leeuw sal stroo eten, als een runt. [Bijbelv.] *De deugd ligt uitgestrekt op 't stroij*. [D. Deck.] Dorre halmen van andere veldvruchten: *het stroo moet van de erwtrijzen afgehaald worden*. *Wij zullen veel stroo, en weinig boonen, hebben*. Spreekw.: *op 't stroo liggen*, een lijk zijn, dat reeds op stroo is afgelegd. *Iemand geen stroo in den wegleggen*, hem geene de minste hindernis toebrengen. *Geen stroo voor iemand uit den weg leggen*, hem in niets behulpzaam zijn. *Zich aan geen stroo laten binden*, zoo lang er touw te bekomen is, zich in geene zaken van weinig gewigt laten bepalen. *Hij laat zich aan een stroo binden*, hij laat zich niet lang, of sterk, verzoeken. *Over een haverstroo twisten*, over dingen van weinig belang krakeelen. *Het is een mannetje van stroo*, een zwak mannetje, dat weinig tegenweer kan bieden. *Verhuizen kost bedstroo*, veroorzaakt anders onnoodige uitgaven. *Ik kan er geen stroo breed*, de breedte van een stroo, niets, *van missen*. Van hier *strooachtig*, *strooijen*, bijv. n.; zamenstell.: *stroobund*, *stroobed*, *stroobokking*, *stroobos*, *stroobundel*, *stroodak*, *stroodek*, *strooheel*, *stroohalm*, *strooheid*, *stroohuisje*, *stroohut*, *strooknoop*, *stroolid*, *strooijp*, *strooisch*, *stroozak*, enz. *Bedstroo*, *boonenstroo*, *dakstroo*, *eructestroo*, *haverstroo*, *wikkenstroo*, enz.

Stroo, hoogd. Notk. *stroh*, vries. *strie*, angels. *streow*, *streu*, eng. *straw*, zweed. *stra*, ital. *strame*, lat. *stramen*.

STROOIJEN, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *stroo*: *de deugd woont meermalen onder een strooijen dak*. *De groote Koning slaapt op eene strooije bulster*. [Vond.]

STROOIJEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik strooide*, *heb gestrooid*. Onzijdig, een strooijen bed voor paarden, of andere beesten, spreiden: *is er al gestrooid?* Bedrijvend, van zulk een bed voorzien: *ga de paarden strooijen*. Met lovers en palm bestrooijen: *zij heeft bruidgom en bruid gestrooid*. Ginds en herwaarts werpen: *strooi er wat suiker over*. *Ik heb wat gerst voor de hoenders gestrooid*. Spreekw.: *rozen voor de varkens strooijen*, leeringen, of gunstbewijzen, aan onvatbare of onwaardige voorwerpen verspillen. *Zijn geld strooijen*, het nutteloos verkwisten. Van hier *stroo*, enz. *Strooijing*, *strooysel*, *strooister*, enz. Zamenstell.: *strooijonker*, *strooimandje*, *strooisuiker*, enz. *Bestrooijen*, *bijstrooijen*, enz.

Strooijen, hoogd. *streuen*, vries. *struijen*, Ulphil. *strauan*, Otfrid., Notk. *streuan*,

streuan, angels. *strewigan*, eng. *strew*, zweed. *stro*, oud lat. *strao*, van waar *stravi*, *stratum*, oud gr. *στρω*, van waar *στρωμι*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

STROOIJING, z. n., v., der, of van de strooijing; zonder meerv. De daad van strooijen: *de strooijing moet niet verzuimd worden*. Strooi- sel voor paarden, of andere beesten: *er was geene strooijing meer voor handen*.

Strooijing, hoogd. *Streu*, angels. *strew*, zweed. *stro*, komt van *strooijen*.

STROOK, z. n., v., der, of van de strook; meerv. *strooken*. Verkleinw. *strookje*. Eene reep, die ergens afgesneden wordt: *hebt gij aan dat strookje papier genoeg? Een gazen strookje*.

STROOKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik strookte, heb gestrookt*. Bij Kil. strijken, streelen: *het kind strookte zijne moeder langs haar aangezicht*. [Halma.] Vleijen: *dus strookt u niet vergeefs*. [T. P. Pers.] Koesteren: *zich stroken in het zonneschijntje*. [Oud.] Van hier *strooking*.

STROOKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik strookte, heb gestrookt*. Overeenstemmen: *hoe strookt dat met uwe gezegden? Het eene schijnt niet met het andere te strooken*.

STROOM, z. n., m., des *strooms*, of van den *stroom*; meerv. *stroomen*. Verkleinw. *stroompje*. De daad van stroomen, de beweging van water, dat in eene en dezelfde rigting sterk voortvloeit: *er ging een sterken stroom*. *Met eenen stillen stroom*. [Vond.] *Tegen den stroom opvaren*. *Voor den stroom afdriven*. *Voor, of tegen, stroom hebben*. *Den stroom dood zeilen*. Al deze spreekwijzen zijn zoo op de beweging van in eene en dezelfde rigting voortvloeiend zeewater, als op die van rivieren, toepasselijk. Voorts wordt het aldus bewogene zee- of rivier- water, overdragtelijk, met den naam van *stroom*, bestempeld: *den hemel, d'aard' en d'ongemeeten stroomen*. [L. D. S. P.] *Gelijk de stroomen staen ten dienst van weer en wint*. [Vond.] *Hij is den stroom ontgaen, om in een' strop te smooeren*. [D. Deck.] *Aan de zoom der Amstelstroom*, zegt Hooft, die hier uit liefde voor het zoetvloeiende *stroom* en *zoom* beide vrouwelijk maakt, en elders ook *over de stroom* schrijft. Bijzonderlijk, de breede monden van rivieren: *gelijk een stroom, die uit rivieren spruit* [L. D. S. P.]; en de ruime omvang van eene rivier, of eenen zeeboezem, in tegenoverstelling van eene daaraan palende haven: *het schip ligt reeds op stroom, en wacht slechts naar eenen goeden wind*. *Een schip op stroom brengen*. Evenveel welke menigte van water, of ander vocht: *de walvisch spuit eenen stroom van water uit zijne blaasgaten*. *Er zullen stroomen bloeds vergoten worden*. *Er vloeide een stroom van tranen langs hare wangen*. Figuurlijk, is de *stroom des tijds*, deszelfs snelle

voortgang, *de stroom der algemeene denkwijze*, derzelver medeslepend vermogen, *een stroom van woorden*, eene aaneengescha- kelde menigte daarvan, *een stroom van volk*, eene gansche menigte; — *tegen den stroom opwerken*, tegen wederstand aanstreven. Van hier *stroomling*, zeker slag van harin- gen. Zamenstell.: *stroomrijk*, *stroomswijze*, *stroomvink*, onweersvogel, *stroomvisch*, *stroomwater*, enz. *Maalstroom*, *water- stroom*, enz.

Stroom, Kil. *stroem*, hoogd. *Strohm*, angels. en eng. *stream*, zweed. *ström*, komt van het volgende.

STROOMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stroomde, heb gestroomd*. In eene en dezelfde rigting sterk voortvloeijen: *het water stroomt tegen het huis aan*. *'t Stroomt als een beek met liefelij geklater*. [L. D. S. P.] *De Rijn heeft weleer door Katwijk in zee gestroomd*. Vloei- jen, over het algemeen: *daar zal bloed stroom- en*. *Er stroomde een vloed van tranen uit hare oogen*. Figuurlijk: *er stroomde een vloed van woorden uit zijnen mond*, er werd eene onafgebrokene reeks van woorden door hem voortgebracht. *Het volk stroomt van alle kanten derwaarts*, begeeft zich in menigte daarhenen. In Vriesland is *stroomen* ook nog de sluizen openzetten, om het binnenwater in zee af te tappen: *ik merk aan den loop van het water, dat er te Harlingen gestroomd wordt*. Van hier *stroom*, enz. *Stroom- achtig*, *strooming*, enz. Zamenstell.: *aan- stroomen*, *afstroomen*, *binnenstroomen*, enz.

Stroomen, hoogd. *strömen*, eng. *stream*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank ver- schuldigd te wezen.

STROOP, z. n., v., der, of van de stroop; meerv. *stropen*. Verkleinw. *stroompje*. Het dikke zoete vocht, dat uit de suikerbrooden zijpt, als zij in de vormen te droogen hangen: *het wordt met stroop toebereid*. Een afkooksel van menigerlei planten, dat met suiker ver- mengd is, en daardoor dik en zoet gemaakt wordt: *stroop van violen*. *Men vindt in de Apotheken allerlei stropen*. Zamenstell.: *strooplepel*, *strooplikker*, *stroopneus*, *stroop- pot*, *stroopvat*, enz.

Stroop, anders *siroop*, vries. *sjerp*, hoogd. *Sjrup*, eng. *sirrup*, fr. *sirop*, ital. *sirupo*, arab. *serup*, pers. *scherbet*, is van eenen Oosterschen oorsprong.

STROOPEN, z. n., m., des *stroops*, of van den *stroop*; meerv. *stropen*. Verkleinw. *stroompje*. De daad van stroopen, een roofzuchtige aan- val op eenig oord: *de vijand deed in onze nabuurschap eenen stroop, die ons geweldig verarmde*.

Stroop, hoogd. *Streif*, Theuerdank *straijff- en*, Horneck *strawff*, komt van *stroopen*.

STROOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stroopte, heb gestroopt*. Iets derwijze ergens afhalen, als

men de huid van eenen paling gemeenlijk doet: *stroopt het vel van den haas. Wie heeft den bast van dat boompje gestroopt? Gij moet hem de kousen van de voeten stroopen. Men stroopte hem het hemd van het lijf.* Iets ergens derwijze overhalen, als men de huid van het eene deel van eenen aal over het andere deel henen haalt, wanneer men hem daarvan ontbloot: *hij stroopte den muts over de oog en heen.* Iets ergens van ontblooten: *stroopt uw hart van zorgh voor steden en kasteelen.* [Vond.] Iets wegrooven: *hij heeft dat gestroopt. Zij stroopten allerlei huisraad, kleederen, enz.* Zonder bijvoeging van eenen vierden naamval, rooven, plunderen: *op 's vijands boden stroopen. Valt nu, riep hij, valt aen 't stroopen, dieven, tuck op scheepsverraet.* [Vond.] Met eene ongeoorloofde jagt of visscherij onledig zijn: *hij gaat uit stroopen.* Met het voorwerp, waarvan iets afgehaald wordt, in den vierden naamval, eenig dier van deszelfs huid berooven: *de haas moet nog gestroopt worden.* Spreekw.: *iemand het vel over den nek stroopen,* hem van alles berooven. Van hier *strooper, strooperij, strooping,* enz. Zamenstell.: *stroopbende, stroopkousen, strooplust, stroopnest, strooppartij, strooptogt, stroopzucht,* enz. *Afstroopen, opstroopen, wegstroopen,* enz.

Stroopen, vries. *stroopen* en *strupen,* neders. *ströpen* en *strepen,* hoogd. *strupfen* en *streifen,* eng. *strip,* is van eenen noord-schen oorsprong.

STROOPER, z. n., m., *des stroopers,* of *van den strooper;* meerv. *stroopers.* Van *stroopen.* Een roover, vrijbuiters: *de stroopers zijn er mee doorgestaan. Van loopers, stroopers, stokebranden, van knijpers, knevters.* [Vond.] Iemand, die zich met eene verbodene jagt of visscherij bezig houdt: *er is wederom een strooper betrapt.*

STROOWISCH, z. n., m., *van den stroowisch;* meerv. *stroowissen.* Verkleinw. *stroowischje.* Van *stroo* en *wisch.* Eigenlijk, een bundeltje van stroo, dat geschikt is, om iets af te wischen. In het gebruik, evenveel welk stroobundeltje: *daar is een stroowisch aangebonden, ten blijke, dat het te koop is.* Spreekw.: *hij is hier op eenen stroowisch komen aandrijven,* hij had geenen steun van geld, of goed, toen hij hier aankwam.

STROP, z. n., m., *des strops,* of *van den strop;* meerv. *stroppen.* Verkleinw. *stropje.* Een strik, een koord, welks eene einde eene oog vormt, dat over het andere, daar door gestokene, einde henen stroopt: *sla er eenen strop om, en hijsch het op.* Bijzonderlijk, dekoord, welke de beul den lijder om den hals doet, als hij hem ophangt, of waaraan iemand zich zelven verhangt: *door snooden strop het licht ontrooven.* [D. Deck.] *Met den strop geworgt.* [Hooft.] *Arnate eindigde haer leven*

aen eenen strop. [Vond.] Overdragtelijk, zeker slag van dassen: *ik heb mijnen strop te stijf aangespt. Een stijf stropje met bordpapier gevuld.* Eindelijk, zeker scheepstouw: *de strop is buiten boord gevallen.* Spreekw.: *naar de strop dingen,* zich de galg waardig maken. Zamenstell.: *stropdas, stropgesp, stroptouw,* enz.

Strop, hoogd. *Struppe, Strippe,* eng. *strap,* vries. *stroep* en *struup,* ital. *stropo,* lat. *strupus, strupus,* schijnt van *stroopen* af te stammen.

STROT, z. n., m., *des strots,* of *van den strot;* meerv. *strotten.* Het boveinde van den slokdarm en de luchtpijp, dat aan des menschen hals een zichtbare uitpuiling veroorzaakt, de gorgel: *met afgesteken strot.* [Hooft.] *Een strop om hunnen strot.* [D. Deck.] *Laet den gewijden strot uitbloeden.* [Vond.] Zamenstell.: *strotader, strotlap, strottenhoofd,* enz.

Strat, hoogd. *Stross,* neders. *strasse, strate,* ital. *strozza,* komt misschien van het hoogd. *strotzen,* eng. *strut,* gezwellen, gekropt, hoogmoedig zijn.

STRUIF, z. n., v., *der,* of *van de struif;* meerv. *struiven.* Verkleinw. *struifje.* Een eijergebak van verschillende soorten: *bereid ons slechts eene goede struif.* Spreekw.: *men moet geene struif om een ei bederven,* men moet aan geen ding iets onthouden, hetwelk daartoe noodzakelijk behoort. In Vriesland geeft men dezen naam zelfs aan gemeene pannekoeken. Zamenstell.: *struifpan,* enz. *Bestruiven, eijerstruif, kervelstruif, spekstruif,* enz.

Struif, Kil. *struifje,* in Vriesland *strouw,* van waar *potstrouw,* dikke brij, schijnt een eigendommelijk woord van onze taal.

STRUIK, z. n., m., *des struiks,* of *van den struik;* meerv. *struiken.* Verkleinw. *struikje.* Een plantgewas, met eenen houtigen stonk, en daaruit ongeregeld opschietende takken; een heestergewas: *door heggen en struiken loopen. Ende siet, achter was een ram in de verwerde struiken vast met sijne hoornen.* [Bijbelvert.] De stonk van zulk een of een ander plantgewas: *snijd die kool van haren struik.* Figuurlijk, een stamboom, een geslacht: *Burgerhart weleer van Koninglijken struik.* [Vond.] Van hier *struikachtig, struikelen,* enz. *Struiksel,* bij Kil., *struikelblok.* Zamenstell.: *struikbosch, struikrooven,* enz. *Struikwaard, struikwinde,* enz. *Aalbezie-struik, braambezie-struik, doornstruik, hazelstruik, koolstruik,* enz.

Struik, Kil. *struikje,* neders. *struik,* hoogd. *Strauch.*

STRUIKELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik struikelde, heb gestruikeld.* Voortd. w. van het verouderde *struiken.* Evenveel, als *strobelen, stroffelen, strompelen,* en *stronkelen,* op zijnen weg tegen stonken aanloopen: *ik*

struikelde over eenen oneffenen steen. Dat paard doet niets dan struikelen. Overdragtelijk, zich ergens aan stooten, ergeren: *men behoort over zulke zaken niet te struikelen.* In het zedelijke, eenen geringen misstap doen: *die magtig is u van struijkelen te bewaren.* [Bijbelv.] *Laat mij niet, gelijk ik plag, struikelen door verkeerde gangen.* [L. D. S. P.] Van hier *struikelaar, struiking.* Zamenstell.: *struikelblok, enz. Aanstruikelen, struikelvoeten, enz.*

Struikelen, hoogd. *straucheln*, eng. *struggle*, wallis. *truccio*, ital. *sdruciolare*, komt van *struik*.

STRUIKROOVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik struikroofde, heb gestruikroofd*; doch meest in den onbepaalden tijd gebruikelijk voor langs de landwegen rooven: *hij is van dieverij tot struikrooven overgegaan.* Van hier *struikroover*, hoogd. *Strauchdieb*, en *struikrooverij*. Dit woord is zamengesteld uit *rooven*, en *struik*, hoogd. *Strauch*, dat weleer eenen rooftoegt aanduidde, terwijl *auf den Strauch gehen*, en *strauchreiten* de beteekenis had van uitgaan, of uitrijden, om te stroopen.

STRUIKWINDE, z. n., v., der, of van de *struikwinde*; meerv. *struikwinden*. Van *struik* en *winde*. Zeker plantgewas, waarvan men dertien verschillende soorten telt: *Europeische struikwinde, Ceilonsche struikwinde, hoogklimmende, rondbladige, veelribbige, kruidige struikwinde.*

STRUILEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik struilde, heb gestruild.* Bij Kil., pissen: *struilt rooswater in plaats van pis.* [Breder.]

STRUIS, z. n., m., van den *struis*; meerv. *struisen*. Een vogel, van het geslacht der gene, die eer loopen, dan vliegen, en de grootste van dit geslacht, ja van alle vogelen: *ick sal misbaer maken, als de draken, ende treuringe als de jonge struijsen.* [Bijbelv.] *Ik scheld den loggen struis, noch lichte musch, niet quijt.* [Hoofl.] Zamenstell.: *struisei, struisgras, struiskruid, struismees, struisveer, struisvogel.*

Struis, hoogd. *Straus*, zweed. *struss*, pool. *strus*, angels. *strutha*, eng. *ostrich*, fr. *autruche*, ital. *struzzo*, lat. *struthio*, is van eenen onzekeren oorsprong.

STRUIS, z. n., v., der, of van de *struis*; zonder meerv. Bij verbastering van *ceruis*, loodwit: *eene roosachtige onsteking van de huid moet met struis gepoeijerd worden.* Van hier *struisen*, met de gezegde *struis* poeijeren. Zamenstell.: *struisdotje, struiszakje, enz.* *Struis*, of *ceruis*, fr., eng. *ceruse*, ital. *cerusa*, komt van het lat. *cerussa*.

STRUWEL, *struweel*, z. n., m., des *struwels*, of van den *struwel*; meerv. *struwellen*. Genoegzaam evenveel als *struik*, een heestergewas: *vol van struiken en struwellen. De gronden gaven struwellen op.* [Hoofl.]

STUBBE, z. n., o., des *stubbes*, of van het *stubbe*; zonder meerv. Volgens Kil. evenveel als *stuijve*, en als het onzijdige *stof*: *als een stubbe, dat die wijnt werpt.* [V. Hass.] Van hier *stubben*, het stof ergens af- of uitvegen, en voorts vegeu over het algemeen: *daarom bezoekt het niet; want wij zouwen je wakker 't gat uit stubben.* [Paffenrod.]

Stubbe is, even als het hoogd. *Staub*, en ons *stof*, van *stuiven* afkomstig.

STUDEERKAMER, zie *studeren*.

STUDENT, z. n., m., des *students*, of van den *student*; meerv. *studenten*. Verkleinw. *studentje*. Iemand, die aan eene Hoogeschool studeert: *een naarstig student.* Meer bijzonderlijk, iemand, die de lessen van dezen of genen Hoogleeraar bijwoont: *hoe vele studenten heeft die Professor?* Zamenstell.: *studentengrap, studentenleven, studententafel, enz. Medestudent, oudstudent, enz.*

Student, hoogd. en eng. ook *student*, fr. *étudiant*, ital. *studiante* en *studente*, is van het middeleeuw. lat. *studens* afkomstig.

STUDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik studeerde, heb gestudeerd.* Eigenlijk, naarstigheid, vlijt en ijver, aan den dag leggen. In het gebruik, zulks bijzonderlijk in het onderzoek van evenveel welk vak van wetenschap doen: *hij zit te studeren. In de regten, in de geneeskunde, in de wijsgeerte, in de talen, in de Godgeleerdheid, studeren.* Ook wel eens, meer bepaaldelijk, zich door eenig gepeins, of eenigen letterarbeid, tot eene redevoering, enz. voorbereiden: *onze predikant studeert de gansche week door.* Voorts, aan eene Hoogeschool verkeerden: *hoe lang heeft hij reeds gestudeerd? Tot Predikant, tot Doctor studeren.* Zamenstell.: *studeerjaren, studeerkamer, oul. ook studoor, studore; studeerlamp, studeerstoel, studeertafel, studeertijd, studeervertrek, enz. Bestuderen, gestudeerd, ongestudeerd, uitgestudeerd, enz.*

Studeren, hoogd. *studieren*, eng. *study*, fr. *étudier*, ital. *studiare*, is van het lat. *studere* afkomstig.

STUDIE, z. n., v., der, of van de *studie*; meerv. *studien*. Naarstigheid, vlijt en ijver; bijzonderlijk in het onderzoek van eenig vak van wetenschap: *het is een man van studie.* Of, in de voorbereiding van zich zelveu tot eene redevoering: *ik ben in mijne studie gestoord*; en in het ontwerp van eene teekening, enz.: *dat is een stuk van studie.* Voorts, oefening in eenige wetenschap op eene hooge school: *mijne studien zijn voltooid. Hij ligt aldaar op de studie. Kinderen buiten 's lants ter studi leggen.* [Hoofl.] Voorbedacht opzet: *gij doet het immers met studie.* Dit is, even als de beide voorgaande, een bastaardwoord, ontleend van het lat. *studium*.

STUG, bijv. n. en bijw., *stugger, stugst.* On-

buigzaam, onverzettelijk, stijf hoofdig, steeg: *hij is heel stug van aard. Het is het stugste schepsel, dat ik immer aantrof. Die hun stug gemoed acht' als recht en goed.* [L. D. S. P.] Ook van levenlooze dingen: *in 't stug en hard gesteente.* [Poot.] Van hier *stugheid.* Zie voorts *steeg* en *stedig*.

STUIFAARDE, *stuifwol, stuifwam,* zie *stuiven*.

STUIK, z. n., m., *des stuiks,* of *van den stuike;* meerv. *stuiken.* Bij Kil. de daad van stuiken. Eene schudding. En eene teenen mande, waardoor men vocht uit de getredene wijndruiven laat zijgen, anders *stuikmande.*

STUIKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stuike, heb gestuikt.* Bij Kil. heen en weer schudden en stooten. Bijzonderlijk de getredene druiven in eene stuikmande, om er den wijn uit te laten zijgen. Van hier *stuike.* Zamenstell.: *stuikmande,* enz. *Verstuiken,* enz.

STUIP, z. n., v., *der,* of *van de stuip;* meerv. *stuipen.* Verkleinw. *stuipje.* Wordt door Kil. te onrecht verwant geacht aan het fr. *stupeur,* ital. *stupore,* lat. *stupor,* dat eene verstijving van verbaasheid te kennen geeft, en aan *stipes,* een paal, vermaagschap is. Daarentegen is *stuip* eigenlijk de daad van *stuipen,* of *stoepen,* en beteekent het eene schudding of vertrekking van lijf en ledematen, zoo als er bij stervenden plaats heeft, en door menige krankheid ook bij andere lijdens veroorzaakt wordt: *hij kreeg de eene stuip op de andere. Het kind is aan de stuipen gestorven.* Voorts ook wel eeneen gril: *dat was weer eene stuip van hem.* Bij Kil. ook eene geeseling. Zamenstell.: *stuipboom, stuiptrekking,* enz. *Doodstuip, kinderstuip, slaapstuipje,* enz. Het stamwoord is het volgende.

STUIPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stuipte, heb gestuipt.* Eigenlijk, derwijze slaan, dat het ligchaam des lijdens heen en weder geschud en getrokken wordt. In het gebruik, volgens Kil., evenveel als *stoepen,* geeselen: *gecondemneert, om gestuipt te worden.* [Van Hass.] Onzijd., buigen: *men stuipt, gelijk voor God, voor 't werk van menschen hand.* [J. De Deck.] *Hem eerden met stuypen en nijghen.* [Houw.] *'t En weet (gelijk ghij siet,) van stuypen ofte nijghen.* [Cats.] Van hier *stuip, gestuip,* enz.

STUIT, z. n., m., *des stuits,* of *van den stuit;* meerv. *stuiten.* Verkleinw. *stuitje.* De daad van stuiten. Een stoot, waarop een tegenstoot volgt, waardoor het stootende ding terug gedreven wordt: *hij ving den bal, zoo vaak dezelve tegen den grond stuitte, met den eersten stuit.* Zamenstell.: *wederstuit, weeromstuit,* enz.

STUIT, z. n., v., *der,* of *van de stuit;* meerv. *stuiten.* Verkleinw. *stuitje.* Het uiterste van het achterdeel des ligchaams: *de stuit van eenen vogel is doorgaans vet.* Voorts wordt

in Vriesland en daaromstreeks, een langwerpig en plat broodje, welks wederzijdsche uiteinden naar de stuiten van vogelen zweemen, *stuut,* of *stoet,* genoemd. Zamenstell.: *stuitbeen, stuitstuk,* enz.

STUITEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stuitte, heb of ben gestuit.* Onz., tegen eenig ding aanbotsen met eenen stoot, waarop een tegenstoot van het gestootene ding volgt; en dus door zulk een dinggekeerd en tegengehouden worden: *het schip stuitte tegen den wal.* Figuurlijk: *men koestert pais en vree, tot daer de scheepvaart stuit.* [Vond.] *Nergens voor stuiten, of niet veel stuiten,* ongebonden, en teugelloos zijn. Bedrijvend, is *stuiten* op de gezegde wijze keeren en tegengehouden: *de wal stuit het schip.* Figuurlijk: *dat niets uw klanken stuit.* [L. D. S. P.] *Het stuit mij,* het staat mij tegen, het houdt mij terug. *Iemand in zijnen loop stuiten,* hem in zijne onderneming tegengehouden. Voorts is *stuiten* bij Kil. pogchen; in welken zin het heden-daags ook nog wel eens gebruikt wordt: *ik kan daar niet op stuiten. Ergens van stuiten. Die stuijtende sophist.* [Le Long.] *Op een appel stuiten,* pogchen. [Geschier.] Bij het kolfspel is *stuiten,* of *opstuiten,* de spelers noodzaken, om de baan te ruimen, of tegen den opstuitte te spelen. Eindelijk is *stuiten,* bikkelen. Van hier *stuit,* enz. *Stuiter, stuiting,* enz. Zamenstell.: *stuitknikker, stuitvos,* enz. *Afstuiten, opstuiten, terugstuiten, wederomstuiten,* enz.

Stuiten, hoogd. *stutzen,* zweed. *stutsa,* Ulphil. *stautan,* schijnt verwant aan *stooten,* en zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

STUITER, z. n., m., *des stuiters,* of *van den stuiter;* meerv. *stuiters.* Een tegenhouder: *wie is de stuiter van dat werk geweest?* Of een pogcher, bij Kil. *stuytvos.* En een stuitknikker, anders een *bakkert,* en in Vriesland *bossert,* genoemd, naar zijn aanbotsen tegen andere stuitknikers. Want, in plaats van *botsen,* bezigt men aldaar *bossen;* zoo als Vond., in plaats van: *in 't nederbotsen,* schreef: *door eigen lijfsgewicht, in 't nederbossen, rughe neck en beenen breken.*

STUIVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik stooft, ben en heb gestoven.* Wegvliegen als stof: *de poeijer stuift hem uit het haar op den rok.* Overdragtelijk: *het is gestoven,* het is geblazen, het is weg. *Ik weet niet, waar het gestoven of gevlogen is,* waar het gebleven zijn mag. *Elk stuift zijns weegs.* [Moon.] Met het hulpwoord *hebben,* stof verwekken: *gij moet zoo niet stuiven. De weg heeft al te veel gestoven.* Onpersoonlijk: *het stuift,* er verheft zich veel stof. *Wat heeft het hier gestoven,* wat is er hier een stof rondgevoegen! Van hier *stof, stubbe,* en *stuyve,* bij Kil.; zie *stubbe; stuiveling,* vervrozen turf, die ligtelijk tot

stof wordt, enz. Zamenstell.: *stuifaarde*, de naam van het laatste geslacht der delfstoffen; *stuifmeel*, *stuifwol*, de wolligheid, of harigheid, die op de zaden van sommige planten groeit; *stuifzaad*, *stuifzand*, *stuifzwam*, een plantengeslacht, dat onder de paddestoelen gerangschikt wordt, enz. *Afstuiven*, *bestuiven*, *gestuif*, enz.

STUIVER, z. n., m., *des stuivers*, of *van den stuiver*; meerv. *stuivers*. Verkleinw. *stuivertje*. Een stuk gelds, van de waarde van vijf centen: *een gulden doet twintig stuivers*. Om dat mijn borg betaalde tot den lesten stuiver. [Hooft.] Soms is *stuivertje* onbepaaldelijk eenige hoeveelheid van geld: *zij heeft een mooi stuivertje geërfd*. Zamenstell.: *stuiverbrief*, een schuldbrief, die uit stuivergelden spruit; *stuivergeld*, eene toelage, of korting, van eenen stuiver, of eenige stuivers, op den gulden; *stuiverkruid*, enz.

Stuiver, hoogd. *Stuber*, zweed. *stijfver*, vries. *stoer*.

STUK, z. n., o., *des stuks*, of *van het stuk*; meerv. *stukken*. Verkleinw. *stukje*. Eigenlijk, een deel van eenig stoffelijk ding: *hij sneed alles aan stukken en brokken*. Breek het niet aan, of in stukken. *Het glas valt in honderd duizend stukken*. Een stuk brood, een stukje papier. Een deel van een boek: *hij geeft zijn werk bij stukken uit*. Bijzonderlijk, een kleiner onderdeel van een grooter boekdeel: *het staat op de derde bladzijde des tweeden stuks van het eerste deel*. Voorts zegt men ook: *eene fluit van zes stukken*. *Het mondstuk*, enz. *Een goed stuk wegs*. En van onstoffelijke dingen: *toen hij aan dat stuk van zijne rede gekomen was*. *Alles van stuk tot stuk ontleden*. Een bijzonder ding, zoo als het, van andere soortgelijke dingen afgescheiden, op zich zelf bestaat: *een stuk vleesch*. *Daar is uw stuk*, uwe boterham. *Een stuk lands*, *een stuk gouds*, *een drie gulden stuk*, *een stuk van achten*. *Is dat stuk wel gangbaar?* *Een stuk gelds* is somwijlen eene geldsom: *hij bood hem een braaf stuk gelds*, een mooi stuivertje. *Een stuk laken*, *linnen*, *stof*, enz. is zoo veel, als men in de winkels aan een stuk, niet vaneen gesneden, of gescheiden, vindt. *Een stuk wijn* is zoo veel, als er gezamenlijk in een van de grootste wijnvaten gaat: *hij kocht zes stukken wijn van mij*. Daarentegen is een *wijnstuk*, of *stuk*, een vat, waarin zoo veel wijn gaat: *er zijn hoepels van dat stuk gesprongen*. *Een stuk geschut*, of ook kortelijk, *een stuk*, is een der bijzondere vuurmonden van een schip, eene batterij, enz.: *de stukken werden naar de wallen geselecteert*. *Hij voert een schip van tachtig stukken*, of *stukken geschut*. De *stukken* van een schaakbord zijn de poppetjes, waarmede men daarop speelt. Eveneens wordt een *muziekstuk*, een *schil-*

derstuk, een *tooneelstuk*, een *werkstuk*, ook een *stuk* genoemd: *dat stuk werd meesterlijk uitgevoerd*. *Hoe veel kost u dat schoone stuk?* *Er wordt hedenavond een fraai stuk gespeeld*. *Het stuk was verbrod*. [Hooft.] Insgelijks geeft men den naam van *stuk* aan evenveel welk bedrijf: *het is een stout stuk*, een stout bestaan. Deze beteekenis heerscht voorts in de zamenstell.: *boevenstuk*, *dievenstuk*, *meesterstuk*, enz. De zaak, welke iemand behandelt, draagt den naam van *stuk*, in de spreekw.: *hij verstaat zijn stuk zeer wel*. *Op zijn stuk letten*. *Zijn stuk aanbinden*. *Van zijn stuk geraken*. *Iemand van zijn stuk brengen*. *Voet bij het stuk zetten*, zich bij het voorgenomene onderwerp bepalen. *Voet bij het stuk houden*, zich op den duur aan het behandelde onderwerp verbinden. Maar *stijf op zijn stuk staan*, of *blijven staan*, is zijn opzet halsstarrig door-drijven. Eindelijk zijn *stukken* bewijs- of berigt-schriften: *dat zal bij de stukken blijken*. *Hij had al zijne stukken en bescheiden bij zich*; en bezigt men *stuk* voor evenveel welk bijzonder ding in de spreekw.: *een stuk of drie*; *een stuk vier*, *vijs*; *zes stuks*, *zeven stuks*, *vier stuivers het stuk*, enz. *Een ootijk stuk vleesch*, een ondeugend mensch. *Een stuk hoers*, is, bij Kil., eene hoer, *een stuk boefs*, en *een stuk schelms*, een deugniet; gelijk als men hedendaags ook nog wel eens hoertende: *een stuk van eenen bakker*, enz. voor eenen bakker, enz. bezigt. *Stuk* beteekent in het kaartspel, den heer en de vrouw van troef. Zamenstell.: *stukgoederen*, *goederen*, die in afzonderlijke pakken, kisten, enz. begrepen zijn; *stukswijze*, bij stukken; *stukwerk*, werk, dat bij stukken afgeleverd wordt, enz. *Bilstuk*, een stuk vleesch, dat uit de billen van een rund gesneden is; *bloemstuk*, een deel van eenen tuin, dat tot een bloemperk aangelegd is; *bruidstuk*, een stuk gelds, of ander geschenk, dat men van eene bruid ontvangt; *gruwelstuk*, een gruwelijk bedrijf; *heldenstuk*, eene heldhaftige daad; *hoofdstuk*, een voornaam onderdeel van een geschrift; *kniestuk*, *kunststuk*, *leerstuk*, *nierstuk*, *paterstuk*, *proefstuk*, *pronkstuk*, *puikstuk*, *ribstuk*, *schaakstuk*, *schoorsteenstuk*, *staartstuk*, *steenstuk*, *veldstuk*, *voetstuk*, *vraagstuk*, *wonderstuk*, enz.

Stuk, Notk. *stucchiu*, Strijk. *stuck*, hoogd. *Stück*, vries. *stik*, angels. *sticce*, zweed. *stijcke*, pool. *sztuka*.

STULP, z. n., v., *der*, of *van de stulp*; meerv. *stulpen*. Verkleinw. *stulpje*. Eigenlijk een hol deksel, waaronder men iets stelt, of insluit: *eene glazen stulp*, ook *stolp*. In het gebruik, bijzonderlijk, eene haardklok: *daar stond eene stulp op den haard*. Of eene boerenwoning, welke deelen alle onder een en hetzelfde dak gestelpt, of besloten, zijn: *in*

eene boere stulp. [Vond.] Zamenstell.: *stulpkooi*, eene kuikenkooi; *stulpswijze*.

Stulp, Kil. *stulpe*, *stolpe*, hoogd. *Stulpe* en *Stülpe*, vries. *stjelp*. Zie *stelpen*.

STULPEN, zie *stelpen*.

STUMPER, z. n., m., *des stumpers*, of *van den stumper*; meerv. *stumpers*. Iemand, die zijn werk verbroddelt, omdat het hem aan de noodige bekwaamheid hapert, een bloed, een hals, een sukkelaar: *waarom legt men zulke stumpers op de studie?* Van hier *stumperachtig*. Zamenstell.: *stumperwerk*.

Stumper, hoogd. *Stumper*, en *Stumpler*, zweed. en ijsl. *stjympare*, is verwant aan het zweed. *stjympa*, neders. *stumpen*, verminken.

STUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stuurde*, heb gestuurd. Iets in eene bepaalde rigting voorwaarts doen gaan: *stuur hem naar mij toe*, of *stuur hem mij*. *Ik heb u dat reeds gestuurd*, of *toegestuurd*. *Zij stuurde haar om eene boodschap*. *Hij stuurt zijnen wagen door middel van den krommen dissel met den voet*. *Gelijk de zon om hoogh haer loop kan sturen*. [Vond.] Bijzonderlijk, van een schip gesproken: *stuur het schip regt op de haven aan*. *Stier den steven naer dat baken*. [Vond.] Onzijdiglijk, met het bestuur van een schip bezig zijn: *hij zat aan het roer, om te sturen*. *Stuur van den wal af!* Van hier *stuur*. Zamenstell.: *stuurboom*, *stuurboord*, *stuurlieden*, *stuurman*, enz. *Stuurplegt*, *stuurstoel*, *stuurstok*, enz. *Aan-sturen*, *achtersturen*, *afsturen*, iets ergens van af doen gaan, en iets doen afzeggen; *besturen*, *wegsturen*, enz.

Sturen, anders ook *stieren*, Kil. *stueren*, *stuijren*, vries. *stjoeren*, hoogd. *stuern*, eng. *steer*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

STUT, z. n., m., *des stuts*, of *van den stut*; meerv. *stutten*. Verkleinw. *stutje*. Een stijl, of ander steunsel, waarmee men iets onderschraagt, en overeinde houdt: *de luifel was met stutten geschoord*. Overdragtelijk, een persoon, of eene zaak, waardoor iemand, of iets, ondersteund, en staande gehouden wordt: *God is mijn steun en stut in mijnen kommer*. Zoo zoude de partij van *Momorancij* eenen stijven stut quijt wezen, heeft Hooft, bij wien het elders vrouwelijk is, in: *indien ghij ghene stut bij henlien kunt bespeuren*; even als bij Vond. in: *dien d'opperste beschermt, die heeft een vaste stut*; en op meer andere plaatsen. *Stutje zetten*, *stutjes draaijen*, *stutjes loopen* en *stutten*, bij Halma, wordt van jongens gebezigd, die uit kerk, of school, of van hun werk, wegblijven, om hun vermaak te nemen.

Stut, Kil. *stutte*, hoogd. *Stütze*, neders. *stудde*, angels. *studu*, *stuthu*, eng. *stud*, deen. *stijttete*, zweed. *stod*, Ulphil. *stud*, komt van *stutten*.

STUTTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stuttede*, heb gestut. Onderschragen: *dat huis moet gestut worden, of het valt omver*. Overdragtelijk, ondersteunen, staande houden: *eene zaak met zijn gezag stutten*. *Daer hij Egijpten stut*. [Vond.] Van hier *stut*, *stutsel*. Zamenstell.: *onderstutten*.

Stutten, hoogd. *stutzen*, neders. *studden*, zweed. *stodja*.

STUUR, z. n., o., *des stuurs*, of *van het stuur*; zonder meerv. Het werktuig, waarmee een schip wordt gestuurd, het roer: *hij zit aan het stuur*. Figuurlijk is, *aan het stuur* van eenig ding zitten, hetzelfde besturen: *zit waerheit aen het stuur van huis en huisgezin, zoo vaert het kint geluckigh*. [Vond.] En *het stuur van een ding zijn*, is, de bestuurder daarvan wezen. *Het stuur kwijt zijn*, beteekent, in enen radeloosen toestand verkeeren. Zamenstell.: *stuurlastig*. Eene andere zamenstell. *overstuur* wordt in Vriesland gebezigd in plaats van in verwarring: *hoe is het hier zoo overstuur?* *Breng het huishouden toch niet meer overstuur*. Elders wordt het gebruikt, voor verloren, verspild: *al dat geld zal weldra overstuur zijn*. *Daar is al heel wat overstuur geraakt!*

Stuur, of *stier*, komt van *sturen*.

STUURBOORD, z. n., o. De regter zijde van het schip, als men van het roer naar den voorsteven ziet: *het roer naar het stuurboord duwen*. *Over stuurboordwenden*, is, het schip regts af doen keeren. *Iemand van stuurboord naar bakboord sturen*, is, hem herwaarts en derwaarts sturen.

STUURLASTIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *stuur* en *lastig*. Wordt van schepen gebezigd, die van achteren, naar den kant van het stuur, of roer, te zwaar geladen zijn: *uw schip schijnt stuurlastig*.

STUURMAN, z. n., m., *des stuurmans*, of *van den stuurman*; voor het meerv. bezigt men *stuurlieden*. Van *sturen* en *man*. De persoon, die bijzonderlijk met het bestuur van een schip belast is: *de schipper, stuurmans maet, en stuurman, die om prijs, en winning, 't roer bewaekt*. [Vond.] *De beste stuurlieden staan aan den wal*, is zoo veel te zeggen, als, die met een ding niets te doen heeft, weet het beste, hoe het behandeld worden moet. Zamenstell.: *stuurmanschap*, *stuurmanskunst*, zeevaartkunde.

STUURPLECHT, z. n., v. Van *stuur* en *plecht*. De achterste vloer, of bedding, van een schip: *van de stuurplecht*. [Vond.]

STUURSCH, bijv. n. en bijw. *stuurscher*, *stuurschst*. Barsch, onvriendelijk: *hij ontving ons met een stuursch gelaat*. *Zij keek mij heel stuursch aan*. *Ik kreeg een stuursch bescheid van haar*. Nopens personen is dit woord min gebruikelijk. Evenwel zegt men ook wel eens: *het is een stuursch mensch*.

- Van hier *stuurschheid*. Kil. en anderen hebben *stuer*, *stuur*, in plaats van *stuursch*: *der winden sture machten*. [Heijns.] *De veerman van dit veer is Charon sturen straf*. [Vond.]
- STUURSTOEL**, z. n., m. Van *stuur* en *stoel*. Eene bekende plaats in een klein vaartuig: *wij stonden in den stuurstoel*. De *stuurstoel* draagt in Vriesland den naam van *bollestal*, hetwelk daar evenveel is, als *stierstal*, of *kalverstal*, in het nederd.
- STUWAADJE**, z. n., v., *der*, of *van de stuwaadje*; zonder meerv. Al wat gebezigd wordt, om iets vast te stuwen: *dat hout kan eerst tot stuwaadje, en vervolgens tot brandhout dienen*. *Bij het afladen van een schip is er allerlei stuwaadje noodig*. Van *stuwen*.
- STUWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stuwde heb gestuwd*. Genoegzaam hetzelfde als *duwen*, maar noch krachtiger: *de kist is zoo vol gestuwd, dat er niets meer in kan*. *Stuw het er tusschen*. Ineen *duwen*: *dat talhout moet ter dege gestuwd worden*. Oulings, evenveel als *voorstuwen*, al *duwende* voorwaarts drijven, van vee gesproken: *beesten stouwen*. [V. Hass. aantek. op Kil.] *Ende stoude de beesten, daer 't hem zijn vader bevoden hadde*. [Florian.] Want men schrijft meermalen *stouwen*, in plaats van *stuwen*, even als *douwen*, in plaats van *duwen*. Van menschen: *de mensch uijtmuntend hooch door Godes goedigheid in Edens hof gestouwet*. [Vlaerd. Redenr.] Van hier *stuwaadje*, *stuwing*. Zamenstell.: *aanstuwen*, *instuwen*, *voorstuwen*, enz.
- Stuwen en duwen zijn hunne beteekenis beide evenzeer aan hunnen klank verschuldigd*.
- SUDDE**, z. n., v., *der*, of *van de sudde*; meerv. *suddens*. Bij Kil. een moeras: *treet voren over die sudde*. — *Mer die bisschop Otte wart gevanghen in der sudde*. [Van Hass.] Intuschen schreef men ook wel eens *zudse*: *en berghden mij in zudsen van langh riet*. [Vlaerd. redenr.] In het hoogd. schrijft men *Sutte*, en bezigt men dit woord wegens eenen slijkpoel, even als *Sudel*, van waar *sudeln*, neders. *suddeln*, zweed. *suddla*, onrein werk verrigten, *sudler*, een keukenjongen, *sudlerin*, een slobbetje, *besudeln*, en ons *bezoedelen*, of *bezoetelen*, *zoetelen*, *zoetelaar*, *zoetelaarster*, *zoetelarij*, enz.
- SUF**, bijv. n. en bijw., *suffer*, *sufst*. Bedwelmd, of zwak, van hersenen: *ik word suf van al dat gejoel en gewemel*. *Wat zit zij daar suf en knijzerig!* *De hooge ouderdom maakt hem suf en kindsch*. *Het zijn geen suffe droomen*. [F. V. Dorp.] Van hier het volgende.
- SUFFEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik sufte, heb gesuft*. Bedwelmd, of zwak, van hersenen zijn: *hij is aan het suffen geraakt*. *Zij suffen en verouden*. [Vond.] *Mijns vijands brein, dat in het duister wroet, suft*. [L. D. S. P.] Vond. zegt: *wanneer uw bliksem suft, dan dondert zijne stem*. Van hier *suffer*, *suffert*, *sufaard*, *sufferij*, *suffinghe* bij Kil.; *sufster*, enz. Zamenstell.: *versuffen*, enz.
- SUIKER**, z. n., v., *der*, of *van de suiker*; meerv. *suikers*, dat enkel voor verschillende soorten gebezigd wordt. Het zoete merg van zeker Oostersch riet, dat uit Indie wijd en zijd verplant is: *geene suiker is zoo zoet*. *In de suiker uwer zoetigheid*. [Hooft.] Intusschen is het bij denzelfden schrijver mannelijk: *die daarwil den lekkersten suiker behoorden te kaeuwen*; maar dit verdient geene navolging. Voorts, met suiker omkleede karwei, amandelen, enz.: *de joffer suicker strooij en gelt*. [Vond.] Van hier *suikerachtig*, *suikeren*, *suikerig*. Zamenst.: *suikerbakker*, *suikerappel*, *suikerberk*, *suikerbeschuit*, *suikerbrood*, *suikerdeeg*, *suikerdoos*, *suikererwt*, *suikergast*, *suikergebak*, *suikergoed*, *suikerluis*, *suikerkist*, *suikerkoekje*, *suikerlepeltje*, *suikertiet*, bij Vond.; *suikermolen*, *suikerpeer*, *suikerpeul*, *suikerpot*, *suikerriet*, *suikervogeltje*, *suikerwortel*, *suikerzoet*, enz. *Borstsuiker broodsuiker*, *bruidsuiker*, *drolsuiker*, *melksuiker*, *potsuiker*, enz.
- Suiker*, vries. *soeker*, hoogd. *Zucker*, in het plat rotterdamsch *suker*, eng. *sugar*, fr. *sucré*, ital. *zucchero*, en *zuccaro*, lat. *saccharum*, gr. *σακχαρον*.
- SUIKERACHTIG**, bijv. n. en bijw., *suikerachtiger*, *suikerachtigst*. Van *suiker* en *achtig*. Aan suiker gelijkende, naar suiker smakende: *suikerachtig banket*. *Er is een suikerachtige nasmaak aan*. *Het is suikerachtig zoet*, welke laatste uitdrukking niet slechts eigenlijk gebezigd wordt, maar ook figuurlijk, wegens een kind, waarover men zich niet te beklagen heeft.
- SUIKERAPPEL**, z. n., m. Van *suiker* en *appel*. De vrucht van den suikerappelboom, dien men op het eiland Java, en in menig oord van Westindie vindt: *suikerappels en pondsperen zweemen voor het uiterlijke veel naar elkanderen*. Zamenstell.: *suikerappelboom*.
- SUIKERBERK**, z. n., m. Van *suiker* en *berk*. Een zwarte berk, uit wiens sap men in Virginie, even als uit dat der eschdoornen, suiker bereidt: *de bladeren van den suikerberk zijn eirond*.
- SUIKEREI**, zie *cichorei*.
- SUIKEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik suikerde, heb gesuikerd*. Met suiker toemaken, of bestrooijen: *wil ik dit gebakje voor u suikeren?* *Gij hebt mij die koffij al te sterk gesuikerd*. Dit woord komt van *suiker*.
- SUIKERIG**, bijv. n. en bijw., *suikeriger*, *suikerigst*. Vol suiker: *het is al te suikerig*.
- SUIKERGAST**, z. n., m. Van *suiker* en *gast*. Ze-

- ker slag van ongevleugelde motten, dat uit Amerika naar Europa voortgeplant is: *de suikergast aast niet slechts op suiker, maar ook op huisraad, wollen kleeding, en boeken.*
- SUIKERHUIS, z. n., o. Van suiker en huis. Een gebouw, waarin men suiker bearbeit en zuivert, eene suikerbakkerij, of suikerrafinaderij: *er wordt een nieuw suikerhuis gebouwd.*
- SUIKERMOLEN, z. n., m. Van suiker en molen. Een molen, door middel waarvan men het merg uit het suikerriet perst: *hij geneert zich met het timmeren van suikermolens.*
- SUIKERPEER, z. n., v. Verkleinw. suikerpeertje. Van suiker en peer. Een heel zoet slag van peren: *eet nog een suikerpeertje.*
- SUIKERPEUL, z. n., v. Van suiker en peul. Eene bekende peulvrucht: *ik heb gaarn heel vroeg suikerpeulen.*
- SUIKEROGELTJE, z. n., o. Van suiker en vogeltje. Zeker slag van boomkruipertjes: *het suikervogeltje is zwart van lijf en geel van borst en stuit.*
- SUIKERWORTEL, z. n., m. Van suiker en wortel. Eene bekende aardvrucht: *de suikerwortel heet dus naar zijne zoetheid.*
- SUILEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik suilde, heb gesuuld.* Met een sleepnet, welks beide einden door paarden voortgetrokken worden, aan het strand visschen: *dat suilen heeft ons weinig opgebragt.* Zamenstelen, of voortslepen over het algemeen: *die ratten suilen alles naar haar nest.* Voortgesleept worden, of slegen in eenen onzijdigen zin: *dat moet nog zoo wat heen suilen, of seulen, zoo als men dit woord dikwijls uitspreekt.* Zamenstell.: *suiloor*, bij Kil. *hanghoore*, een oor, dat eveneens nederwaarts hangt, als iets, dat voortgesleept wordt; *suilooren*, de ooren laten hangen; *suijloorigh*, bij Kil. moede-loos, bekommerd. *Aansuilen, opsuilen, voortsuilen, wegsuilen*, enz.
- SUIZEBOLLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik suizebolde, heb gesuizebold.* Van *suizen* en *bol*. Door eenen slag of stoot aan het hoofd derwijze bedwelmd worden, dat men daarin eene suizing ontwaar wordt: *hij stiet zijn hoofd zoo geweldig, dat hij begon te suizebollen. Dat treft. Hij suijsbolt. Daer valt hij neer ter aerde.* [F. V. Dorp.]
- SUIZELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik suizelde, heb gesuizeld.* Genoegzaam hetzelfde als *suizebollen*, bedwelmd worden: *ik suizelde van al het gewemel. Teffens begon hij te suizelen.* [Hooft.] En bij Kil. ook evenveel als *suizen*. Van hier *suizelig* en *suizeling*. Het stamwoord is *suizen*.
- SUIZELING, z. n., v., der, of van de suizeling; meerv. *suizelingen*. Bedwelming: *hij werd van rene suizeling bevangen.* Een suizend geruisch: *ik ben met suizeling in de ooren gekweld.* 'k Verneme daer geluijt, of zuij-seling van pracht, als toijtsel eener vrouwe. [Vlaerd. redenr.]
- SUIZEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik suisde, heb gesuisd.* Zachtjes ruischen: *het water begint over het vuur te suizen. Het suisd mij steeds in de ooren. Er suisd geen windje. Het suijsen van eene sachte stilte.* [Bijbelv.] Oulings werd het ook bedrijvend gebezigd: *en om onze afgematte leen op 't liefelijkste in slaap te suisen.* [H. Dull.] Van hier *gesuis*, *suizelen*, *suizelig*, *suizeling*, *suizig*, *suizing*, en in Vriesland, waar men, in plaats van *suizen*, *soezen* zegt, *soes*, voorheen ook *suis*, bedwelming. Fr. van Dorp heeft voor *suizing*, *suysigh*: *wist met die narrekap dat suysigh hoeft te dotten.* Zamenstell.: *suizebollen. Voortsuizen*, enz. Dit woord is zijne betekenis aan zijnen klank verschuldigd.
- SUKADE, z. n., v., der, of van de sukade; zonder meerv. De gekonfijte schel van zekere vrucht, hetzij miloen, citroen. of wel die vrucht, welke de Joden in hunne loofhutten bezigen, en onder den naam van paradijsappelen bekend staan: *het gebak is vol van sukade.* Van hier *sukadig*, naar sukade smakende, suikerzoet: *sucadige syrope, sucadige liefde*, enz. [Conste der Minn.]
- SUKKELAAR, zie *sukkelen*.
- SUKKELEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik sukkelde, heb gesukkeld.* Eigenlijk, ziekelijk zijn: *zij sukkelte aan eene borstkwaal. Hij had reeds lang gesukkeld.* Overdragtelijk, even traag in zijne bewegingen zijn, als een ziekelijk mensch: *gij moet daarmede zoo niet sukkel.* Tragelijk voortkomen: *wij sukkelde op zee.* Door allerlei tegenspoed in zijne ondernemingen belemmerd worden: *hij sukkelte geweldig.* Een kommervol leven leiden: *zij heeft lang met hare kindertjes gesukkeld.* Voorheen werd het ook bedrijvend gebezigd: *alwaer het ongeluk hem sukkelte.* [Vond.] *Door vele zeen gesolt, gesuckelt*, enz. [Vond.] Van hier *gesukkel*, *sukkel*, dat deels voor *gesukkel*, deels voor *sukkelaar*, gebezigd wordt: *hij is aan den sukkel*, en *het is een regte sukkel*; *sukkelaar*, *sukkeling*, tegenspoed, pijn en verdriet. Zamenstell.: *voortsukkelen* enz. *Sukkeldrafje, sukkelpartij, sukkelwerk*, enz.
- Sukkelen* komt van het oude *suke*, *sucke*, *suckte*, *suyccte*, *suchte*, bij Kil., *zuuchte* bij van Hass., hoogd. *Sucht*, goth. *sauht*, zweed. *sjuka*, evenveel welke krankheid; van waar het hedendaagsche *zucht*, *zuchtig*, en *ziek*, *ziekte*. Zie deze woorden. Het stamwoord is het oude *siechen*, angels. *sican*, en *sicettan*, eng. *sigh*. zweed. *sucku*, nederd. *zuchten*, bezwaarlijk en zuchtender wijze ademhalen, of *sieken halen*, zoo als men nog hedendaags in Vriesland zegt, waar de ademingen van eenen mensch den naam van *sieken* voeren.
- SUKKELING, zie *sukkelen*.

SUL, z. n., m., *des suls*, of van den *sul*; meerv. *sullen*. Verkleinw. *sulletje*. Een dood goed mensch: *het is een goede sul*. Een mensch van geringe verstandelijke vermogens: *waarom mag zij dien sul tot haren man genomen hebben? Het is een sulletje van een ventje*. Van hier *sulachtig*, *sulachtigheid*, *sullen*, voor den gek houden, enz.

Sul schijnt zijne eigenlijke beteekenis van een goed, een best, mensch, nog in Brabant te oefenen, waar men in zijne gemeenzame gesprekken gestadig het woord *sulle* vlecht, dat alsdan de plaats van *beste*, *lieve*, *waarde!* schijnt te vervangen; zoo als in: *hoorde ghij? sulle! zulde ghij dat doen? sulle!*

SULFER, z. n., o., *des sulfers*, of van het *sulfer*; zonder meerv. Zwavel: *de kruidmolenaar vermengt het sulfer en salpeter, dat hij bezigt, met houtskool. Wiert geworpen in den pool des vijers ende sulphers*. [Bijbelv.] Van hier bij Kil., die *solfer* schrijft, *solferen*, *solferachtig*, en de zamenstell.: *solferkatck*, *solferkleije*, *solferlijm*, *solfermijne*, *solferpriet*, *solferstanck*, *solfersteck*, *solfersteckmaecker*, elders *solpherpriet* genoemd, en *solferwortel*. Dit woord schijnt afkomstig van het ital. *solfo*, en *solfro*, fr. *souffre*, eng. en lat. *sulphur*.

SULLEBAAN, zie *sullen*.

SULLEN, zie *sul*.

SULLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik sulde, heb gesuld*. Langs eene afheliende baan van digtgetrapte sneeuw nederwaarts glijden: *de jongens sulden van de brug*. Zamenstell.: *sullebaan*.

SULMAAND, *sullemaand*, z. n., v. Bij Kil. sprokkelmaand, anders *sulle*, en *selle*, of *sellemaand*, genoemd; welke benaming, volgens den geleerden M. Tijdeman, ontleend is van *sel*, *sol*, of *sul*, onrein, om dezelfde rede als *hornung*, mede eene benaming dezer maand van *horij*, vuil, onrein, en *sportel* (*sprokkel*) van *spurcalia*, en dit van *spurcus*, onrein, afkomstig is; zoo dat *sullemaand*, even als *sprokkelmaand*, die maand zou geweest zijn, waarin men gewoon was, een feest te vieren ter zuivering en heiliging van menschen en vee. Zie *sprokkelmaand*. Anderen gissen, dat *sulmaand* genoemd is naar *selle*, dat oulings evenzeer voor *gezel* gebezigd werd, als *selschap* voor *gezelschap*, en dat voorts het stamwoord van *verzellen* is. Hieruit kan *selmaand*, of *sulmaand*, naar hunne gedachten, zijn zamengesteld, omdat de vastenavondgezelschappen in die maand veelal aanvangen.

SULTAN, z. n., m., *des sultans*, of van den *sultan*; meerv. *sultans*. Een heerscher. Bijzonderlijk, een oppergebieder over het Turksche rijk, en andere Mohammedaansche rijken: *sultan Saladin heerschte, na het ombrengen van den Kalif, oppermagtig over Egypte. De sultan dondert zonder nut met zwangere*

kortouwen. [Vond.] Van hier *sultana*, het grootste vaartuig van de Turksche zeemagt; *sultanijn*, eene goudmunt met het beeld van den sultan van Turkije; *sultanin*, de gemalin van eenen sultan. Het woord is van arabischen oorsprong.

SURKEL, z. n., v., *der*, of van de *surket*; zonder meerv. Bij Kil. ook *suerckel*, zuring, een bekend plantgewas: *schaepssurkele*, *schaepe zuerick*, *Hollandis veldsurkele*. [V. Hass.] Het stamwoord is *zuur*.

SUS, bijw., werd *oulings*, in plaats van *sust*, *sunst*, of *sonst*, gebezigd, voor anders: *Heere helpt mij, sus moet ick vergaen*. [V. Hass. aantek. op Kil.] Ook wordt het in de verkeerig, voor dus, zoodanig, gebezigd; en dan is het, volgens Morhoff, van zoo is afkomstig: *hij heeft het sus of zoo gezegd. Vader hoe coemt, dat ghi sus bedroeft gaet*. [Clar. Spieg.]

SUS, een tusschenwerpsel, dat, uit hoofde van zijnen klank, tot aanbeveling van stilte gebezigd wordt: *sus! sus! hij komt*.

SUSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik suste, heb gesust*. Doen zwijgen, stillen: *gij moet het kind wat sussen*. Door wiegen, gezang, of anderzins, doen insluimeren: *hebt gij haar al in slaap gesust?* En voorts is dit *in slaap sussen*, figuurlijk, nadenkenloos maken: *hij poogde zijne tegenpartij in slaap te sussen. Maer 't vleien van de pluim en kan geen zorge sussen*. [Vond.] Allereigenlijkst beteekent dit woord: *sus! sus! kindje! sus! roepen*.

SWEER, z. n., m., *des sweers*, of van den *sweer*; meerv. *sweeren*. Ook met eene *z*, *zweer*. Oulings een schoonvader: *schickte zij tot haren sweer. Ick uwe sweer Jethro kome tot u*. [Bijbelv.] Bij Kil. ook een schoonzoon; en elders een schoonbroeder: *dat hi zoude varen tsinen swere*. [M. Stok.] Van hier bij Kil. *sweerinne*, eene schoonmoeder, en denkelijk ook wel eens eene schoondochter, (in Vriesland *snoor*, misschien van het lat. *nurus*), of eene schoonzuster. Want het eigenlijke denkbeeld, dat in deze woorden heerscht, is verbintenis door aanhuwing, verzwagering; en *sweerinne*, en *sweer*, en het hoogd. *Schweher*, schijnen verwant aan het hoogd. *Schwager*, nederd. *zwager*, waarvan *wogan*, huwen, het stamwoord is. Zie *zwager*. Of is *sweer* misschien eene zamentrekking uit *Schweher*, en dit eene zamenstelling uit *Her*, *Herr*, heer, en *schwe*, verwant aan *swase*, in *swaselinck*, een schoonvader, en *swasenede*, eene schoonmoeder, bij Kil.

SWISENT, z. n., m., *des swisents*, of van den *swisent*; zonder meerv. Zeker soort van Virginische rooktabak: *ik rook varinas met een weinig swisent*. Ook worden daarvan karotten voor snuif gemaakt: *dat is snuif van den allerbesten swisent*.

Swisent, hoogd. *Suicent*, is afkomstig van het eng. *sweet-sent*, dat eenen aangename geur aanduidt.

SYLLABE, z. n., v., *der*, of *van de syllabe*; meerv. *syllaben*. Eene lettergreep, een kleiner of grooter aantal van letteren, die gezamenlijk moeten worden uitgesproken, zoo als die van het woord *stuursch*, *schreeuw*, enz.: *den klanck der syllabe*. [Vond.] *Ik herinner mij alles van syllabe tot syllabe*.

Syllabe, hoogd. *Sylbe*, eng. *syllable*, ital. *sillaba*, lat. *syllaba*, is van het gr. *συλλαβη*, afkomstig.

SYNAGOGE, z. n., v., *der*, of *van de synagoge*; meerv. *synagogen*. Eene Godsdienstige vergaderplaats van eene Joodsche gemeente, om de wet te hooren lezen en verklaren, en een gebed tot God te doen: *ende hij leerde in hare synagogen*. [Bijbelv.] Dit woord luidt in het gr. *συναγωγη*, en beduidt eigenlijk eene vergaderplaats over het algemeen.

SYNODE, z. n., v., *der*, of *van de synode*; meerv. *synoden*. Een bijzonder slag van kerkelijke vergaderingen: *de Walsche synode*. Somwijlen ook onzijdig: *het synode van Dordrecht*. [Vond.] *Naer den zin van een gemeen synode*. [Hooft.]

Synode, fr. ook *synode*, eng. *synod*, ital. *sinodo*, lat. *synodus*, is ontleend van het gr. *συνodus*, eene bijeenkomst.

SYRING, *syringe*, z. n., v., *der*, of *van de syring*; meerv. *syringen*. Een bloemdragend plantgewas, waarvan men twee verschillende hoofdsorten vindt: *de gemeene*, of *Arabische*, en *de lage*, of *Perzische*, *syring*. Dit woord is ontleend van het lat. *syrinx*, gr. *συριγγη*, eene rietpijp, omdat de syring lange regte loten heeft, die van binnen hol, en met een voos merg opgevuld zijn; waarnaar zij in het eng. den naam van *pipe-tree* voert. Zamenstell.: *syringebloesem*, *syringeboom*, *syringestruik*, *syringetak*, enz.

T.

T is de achttiende letter van het Nederduit- sche ABE, behorende tot de tongletters. Zij is naauw verwant aan de D, en wordt daarmede zeer dikwijls verwisseld. Ook gaat zij wel eens over in eene S; zie S, en in eene SC; zie *schrede*. Voorts wordt zij meermalen ter wegneming van eene wanklankige zamen- voeging van zachte medeklinkers, of om andere redenen, midden in een woord inge- lascht. Dus schrijft men *schraagte*, in plaats van *schrage*; zie *schraagte*; *bekentenis*, *erkentenis*, voor *bekennenis*, *erkennenis*, enz. Zie Siegenbeeks Verhandeling over de spelling, §. 15. Eveneens bevordert zij de welluidendheid dikwijls voor aan een woord, zoo als in *tachtig*, en oulings ook in *inegentig*, zie *tachtig*, en achter aan een woord, zoo als in *tot mijnent*, *tot onzent*, enz. Op zich zelve bekleedt zij met een afsnijdingsteeken van voren de plaats van *het*; zoo als in *'t welk*; en met een afsnijdingsteeken van achteren de plaats van *te*; zoo als in *'t huis*. Doch deze en dergelijke afsnijdingen moet men, vooral in ongebonden stijl, vermijden. Oulings plaatste men zelfs de T, als plaatsbekleedster van *te*, meermalen, zonder afsnijdingsteeken onmid- dellijk voor een woord, en schreef men *teffens*, niet *t'effens*, zoo als een Vond. deed; ook niet, met denzelfden Vond., *zoo groot een' schat en pracht te zien gesloten t'evens*; maar *tevens*; noch *t'elkens*; maar *telkens*. Insgelijks schreef M. Stoke: *Dat hi zoude varen tsinen swere*, waar *tsinen* de plaats van *te sinen* bekleedt, en *naar zijnen* beteekent; gelijk als *te* meermalen *naar* beduidt. Zie *Te*. Eveneens laat men eene E achter de T, en meer andere letters, weg, wanneer men deze aan het einde van den tegenwoordigen tijd der aanvoegende wijze verdubbelt; zoo als in: *dat zelf geen droom ons store, of ons besmett!* [Vollenh.] En achter eene verdub- belde T in zelfstandige naamwoorden; zoo als in het volgerde: *uw hooge velden, die het Priesterschap ten nutt'* [L. W. v. Merk.] Ja dezelfde E wordt in nog veel meer andere

gevallen achter de T weggelaten; hetzij men die weglating door een afsnijdingsteeken aanduide, hetzij men dit teeken ook weglate; zoo als Hooft, in het gebruik van *oft*, en *nocht*, voor *ofte* en *nochte*.

TAAG, z. n., m., *des Taags*, of *van den Taag*; zonder meerv. Eene rivier, die Spanje en Portugal besproeit: *wanneer het IJ zal doen verflaauwen den Lissebonschen Taag*. [Hooft.] *Aen den Taeg*. [Vond.] *Zoo wijd, als Ganges vliet, verscheiden van den Taeg*. [D. Deck.] Deze rivier heet in het fr. *Tage*, lat. *Tagus*, sp., port. *Tajo*.

TAAI, bijv. n., *taaijer*, *taaiet*. Met dit woord geeft men nopens buigzame dingen te ken- nen, dat zij niet vaneen getrokken, of ver- broken, kunnen worden: *een taai rijsje*, *een taaije rotting*, *taai pek*, *taaije stijm*, *taai vleesch*, enz. *De slagphen in zijn vlucht hem uit den taaien vleugel rukken*. [Vond.] *Kom, Robbert, die van schoft soo taaij sijt als een Fries*. [Oud.] *Den taaijen boog eens spannen*. [L. D. S. P.] Voorts geeft men den naam van *taai* aan een levend wezen, dat veel uit- staan kan zonder krank te worden, of te sterven: *gij moet heel taai zijn*. *Dat dier is heel taai*, of *taai van leven*. *Zich taai houden*, niet ligt bezwijken, of zich, bij eenige onder- handeling, door geen klein aanbod laten bewegen, om den koop toe te slaan. En *taai* op zich zelf is dikwijls vasthoudend. *Een taaije vogel*, of *vrek*, is, een gierigaard. Ein- delijk, is *een taai geduld* zoodanig een, dat niet ligt bezwijkt. Van hier *taaijaard*, een gierigaard; *taaiachtig*, *taaiheid*, en *taaijig- heid*, eene taaië stof: *hij wierp vele taaijig- heden uit*. [Halma.] Zamenstell.: *taainagel*, in de gemeenzame verkeer, voor iemand, die niet ligt van het geld kan afstappen, die vasthoudend is.

Taai, Kil. *taaij* hoogd. *zahe*, *zach*, neders. *tach*, *taa*, Strijk. *zehe*.

TAAK, z. n., v., *der*, of *van de taak*; meerv. *taken*. Verkleinw. *taakje*. Bepaald werk: *iemand eene taak voorschrijven*. *Hebt gij*

lum, stamt af van het lat. *taberna*, eene hut, die van planken, *tabulae*, opgeslagen is, eene houten kraam, of loots.

TABIJN, z. n., o., *des tabijns*, of *van het tabijn*; meerv. *tabijnen*, dat enkel wegens de verschillende soorten gebezigd wordt. Eene digt gewerkte en gewaterde zijden stof. Van hier *tabynen*, dat van tabijn is.

Tabijn, hoogd. *Tabin*, fr. *tabis*, eng. *tabbij*, ital. *tabi*, is van eenen onzekeren oorsprong.

TACHTIG, telwoord, voorheen ook *tachtentig*, *tachtentig*, bij Kil. *tachtentich*, behoorende tot de hoofdgetallen, en beteekenende *tien achtmaal genomen*: *Abram was ses en tachtentigh jaren oud*. [Bijbelv.] Het meerv. *tachtigen*: *vijf tachtigen maken vier honderden*. Dit meerv. beteekent eigenlijk *getallen van tachtig*, maar wordt intusschen wegens een enkel getal van *tachtig* gebezigd: *zij kwamen met hun tachtigen op ons af*, en in meer dergelijke spreekwijzen, even als *tweeën*, *drieën*, enz.: *met hun tweeën, onder ons drieën*, enz. Van hier *tachtiger*, iemand, die *tachtig jaren oud is*, of een schip, dat *tachtig stukken geschut voert*: *de Admiraal bevond zich op eenen tachtiger*; *tachtigste*, hoogd. *achtzigste*, bij Kero *aktzogosto*, enz. Zamenstell.: *tachtigjarig*, *tachtigvoudig*, enz.

Tachtig, Statenbijb. *tachtentig*, hoogd. *achtzig*, eng. *eighth*, angels. *eahtatig*, bij Willer. *ahzoh*, Tatian. *ahuzug*, Notk. *ahzag*, fr. *octante*, ital. *ottanta*, lat. *octoginta*, gr. *ὀγδοηκοντία*, is evencens door eene voorzetting van de T van *acht* gevormd, als *tzestig*, en *tzeventig*, dat men in de gemeene volks-taal dikwijls hoort, van *zes en zeven*; en als *tnegentig*: *Enos leefde tnegentigh jaer*, en op meer andere plaatsen van den Statenbijbel, van *negen*. Zie derhalve *acht*, en, nopens den uitgang *tig*, zie *dertig*.

TACHTIGER, zie *tachtig*.

TAF, z. n., o., *des tafs*, of *van het taf*; meerv. *taffen*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. De allerligste zijden stof: *die taf is al te doorschijnend*. Van hier *taffen*, dat van taf is.

Taf, hoogd. *Taft*, *Taffet*, Kil. *taffetaf*, fr. en eng. *taffetas*, ital. *taffeta*, is van eenen oosterschen oorsprong, en draagt in Perzie den naam van *tafteh*.

TAFEL, z. n., v., *der, of van de tafel*; meerv. *tafelen*, of *tafels*. Verkleinw. *tafeltje*. Eigenlijk een vlak vierkant bord, van hout, of andere stof: *tafelen van steen, beschreven met den vinger Godes*. [Bijbelv.] *De wetten der twaalf tafelen. Mer anders waertet van een tafel gemaect een scilderien*. [V. Hass.] Overdragtelijk, iets, hetwelk outings op zulke tafelen gegriffeld werd, een kort overzicht van het een of ander, zoo als eene *Genealogische tafel*, eene *Chronologische*

tafel, eene *tafel van den inhoud* van een boek, enz. Voorts, eene vierkante of andere disch: *hij zat aan eene tafel te studeren, te lezen, te schrijven*, enz. *De tafel wordt gedeekt. Zoo sprakze en plengde d'eerste een luttel wijns ten drankoffer op de tafel*. [Vond.] *Het eten is reeds op de tafel, of op tafel*. Want nopens den disch, waarvan men eet, gebruikt men het woord *tafel* veelal zonder lidwoord: *wij zaten aan tafel. Ik kwam van tafel. Spreek daarvan niet over tafel*; en aan of over *tafel zijn*, is, maaltijd houden; *aan tafel gaan*, is maaltijd gaan houden, en bijzonderlijk, het heilige avondmaal gaan viëren. Overdragtelijk, is *tafel*, de maaltijd zelf: *hij houdt gemeenlijk eene goede tafel*. Elk bijzonder geregtd van eenen maaltijd: *onder het waarnemen van allerhande plichten, zoo der eerste, als der tweede tafel*. [Vollenh.] *Opene tafel houden*, openlijk spijzen. *Vrije tafel houden*, is voor ongenoodigde gasten plaats open houden. *Gewone (ordinaire) tafel houden*, een iegelijk, die aan den maaltijd deel nemen wil, voor eenen vastgestelden prijs, daaraan toelaten. *Echtgenooten van tafel en bed scheiden*, alle gemeenschap tusschen hen doen ophouden. *Ter tafel brengen*, te berde brengen, opperen, bij eene raadsvergadering, die aan eene tafel zit, in overweging brengen. *Ter tafel komen*, bij zulk eene vergadering overzogen worden. Van hier *tafelen, tafelet, tafelier*, bij Kil. *tafereel*, enz. Zamenstell.: *tafelappel, tafelbaai, tafelbediening, tafelbedienster, tafelbel, tafelberg, tafelbeschuit, tafelbezem, tafelbier, tafelblad, tafelboekje, tafelbord, tafelgast, tafelgeld, tafalgemeenschap, tafelenoot, tafeltgereedschap, tafeltgeregtd, tafeltgezel, tafeltgezelschap, tafeltgoed, tafelt houder, tafeltkleed, tafeltknecht, tafeltkomfoor, tafeltlade, tafeltlaken, tafeltlikker, tafeltlikkerij, tafeltlikster, tafeltlinnen, tafeltmes, tafeltmuzijk, tafeltpeer, tafeltpraat, tafeltpracht, tafeltrede, tafeltreng, tafeltschel, tafeltschraag, tafeltschuimer, tafeltschuimerij, tafeltschuimster, tafeltservies, tafeltspel, tafeltsprei, tafeltstoel, tafelttijd*, bij Oud. *tafelvreugd, tafeltvriend, tafeltweelde, tafeltwijn, tafeltzilver*, enz. *Biljardtafel, kaptafel, laadtafel, mangeltafel, nachttafel, schenktafel, schrijftafel, schrijftafeltje, schuiftafel, schuimtafel, theetafel, troktafel, tuintafel, veldtafel, vrienden-tafel*, enz.

Tafel, hoogd. *Tafel*, fr., eng. *table*, wallis. *tafall*, zweed. *tafta*, Notk. en Willeram. *tabilo, tavolo*, ital. *tavola*, lat. *tabula*, onderscheidt zich daarin van *disch*, dat dit laatste eigenlijk eene ronde tafel, en aan deze betekenis tot die van eene eettafel overgegaan is, omdat de oude Duitschers, volgens Tacitus, van ronde tafels aten.

TAFELBAAI, zie *tafelberg*.

TAFELBERG, z. n., m. Van *tafel* en *berg*. Een langwerpige berg aan de Kaap de goede hoop, dus genoemd, omdat hij van boven genoegzaam even vlak is als eene tafel. Van hier *tafelbaai*, eene baai aan den voet van den tafelberg, bij verkorting dus genoemd, in plaats van *tafelbergsbaai*.

TAFELBEZEM, z. n., m. Van *tafel* en *bezem*. Eigenlijk, een bezem, om eene tafel af te vegen. In het gebruik, een *pantikker*, *tafel-likker*, *tafelschuimer*. Zie *schuimer*: hij is een *regte tafelbezem*; hij zoekt overal aan de pan te blijven hangen. [Halma.]

TAFELBLAD, z. n., o. Van *tafel* en *blad*. De platte oppervlakte van eene tafel, of een afzonderlijk houten blad, hetwelk men daar aanvoegt, om de tafel te vergrooten; en, overdragtelijk, een plantgewas, door Linnaeus *Heliconia* genoemd.

TAFELN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik tafelde, heb getafeld*. Aan tafel zitten: *zulk een lang tafelen is vervelend*. Zij hadden meer dan drie uren getafeld. Maar eene gansch andere beteekenis heeft dit woord in *ontafelen*. Zie *ontafelen*.

TAFELLET, z. n., o., *des tafelleten*, of van het *tafellet*; meerv. *tafelletten*. Verkleinw. *tafelletje*. Een bastaard verkleinwoord van *tafel*, naar het fr. *tablette* gevormd, en een gekalkt blaadje papier, of parkement, of een ivoren tafeltje, aanduidende, waarop met een stijfje geschreven wordt: *uw hant aenvaerde deze bladen, dit tafelet, waerin ik onlangs schreef de spelling van de pen*. [Vond.] In zuiverder nederduitsch zou men zulk een blaadje een *schrijftafeltje* kunnen noemen; in navolging van het hoogd. *Schreibtafel*; en men geeft aan een boekje, dat uit zulke blaadjes gevormd is, den naam van *tafelboekje*.

TAFELGELD, z. n., o. Van *tafel* en *geld*. Het geld, dat aan eenigen voornamen persoon, tot goedmaking der kosten van zijne tafel, wordt toegelegd.

TAFELHOUDER, z. n., m. Van *tafel* en *houder*. Iemand, die eene tafel voor anderen houdt, of een bepaald getal van gasten tegen eenen vastgestelden prijs spijzigt.

TAFELLIKKER, zie *tafelbezem*.

TAFELSCHUIMER, zie *tafelbezem*.

TAFELSERVIES, z. n., o. Verkleinw. *tafelserviesje*. Van *tafel* en *servies*. Een stel van vaatwerk, dat op eene tafel gebruikt wordt: *men spijsde uit een gouden tafelservies*. In plaats van dit woord zou men dat van *tafelgereedschap* kunnen bezigen; indien dit laatste niet meer bijzonderlijk bij messen, vorken, lepels, enz. bepaald was; en door *tafelgoed* verstaat men gemeenlijk niets meer, dan het gezegde tafeltgereedschap, in vereeniging met het tafellinnen. Zie *servies*.

TAFEREEL, z. n., o., *des tafereelen*, of van het *tafereel*; meerv. *tafereelen*. Verkleinw. *tafereeltje*. Eigenlijk, eene houten tafel, waarop

fets geschilderd wordt: *de geest, onschilderbaer op doek, of tafereel*. [Vond.] Voorts niet alleen hetgene op eenig hout geschilderd wordt; maar ook eene schilderij over het algemeen: *de heerlijkste tafereelen versierden de zaal*. Overdragtelijk, eene schilderachtige beschrijving van eenig ding: *zijne tafereelen van Spanje zijn meesterstukken*. Dit woord schijnt ons niet, zoo als Kil. wil, gevormd van *tafelreel*, maar van *tafeel*, door eene verwisseling van de L en R, welke meermalen plaats grijpt. Zie L.

TAFEN, zie *tafel*.

TAK, z. n., m., *des taken*, of van den *tak*; meerv. *takken*. Verkleinw. *takje*. In tegenoverstelling van *loot*, een stevig uitspruitel van eenen boomstam: *sal met geweld de takken afschoppen*. [Bijbelv.] *Te rukken van den tak*. [D. Deck.] *De blixem schent zoo boom met tak en wortel*. [Vond.] Overdragtelijk, de zijdelingsche uitspruitsels van hertshorens, koraalgewassen, en meer andere dingen. Ook worden de bijzondere geslachten, die uit eenen gemeenschappelijken stam voortspruiten, *takken* genoemd: *de tak der Bourbons*. Ja eindelijk worden ook de aanbeijen wel eens met den naam van *takken* bestempeld. Van hier *getakt*, *takken*, *takkig*, enz. Zamenstell.: *takkebos*, *takmos*, enz. *Boomtak*, *lauwertak*, *olijftak*, *palmtak*, enz.

Tak, Kil. *tack*, hoogd. *Zacken*, ijsl. *taggar*, zweed. *tagg*, eng. *tack*.

TAKEL, z. n., m., *des takels*, of van den *takel*; meerv. *takelen* en *takels*. Eene katrol met hel daar door loopende touw: *maak de klifok aan den takel vast en hijsch haar op*. Het touwwerk, waarmede men de goederen in en uit een schip hijscht: *het takel giert en krijt door 't lossen en het laan*. [J. de Marr.] Van hier *takelaadje*, *takelen*. Zamenstell.: *takelblok*, *takelkaak*, *takeltouw*, *takelwerk*. *Takel*, Kil. *taeckel*, zweed. *tackel*, eng. *takle*, hoogd. *Takel*.

TAKELAADJE, z. n., v., *der*, of van de *takelaadje*; zonder meerv. Even als *takeling*, niet slechts de gezamenlijke takels, maar ook al het overige touwwerk, van een schip: *genoegzaam al de takelaadje werd weggeschoten*.

TAKELN, bedr. w., gelijkvl. *Ik takelde, heb getakeld*. Een schip met takels en verder touwwerk toerusten: *het vaartuig is nog niet getakeld*. Van hier *takeling*. Zamenstell.: *takeltuig*, enz. *ontakelen*, *optakelen*, *toetakelen*, enz.

TAKELING, z. n., v., *der*, of van de *takeling*; zonder meerv. De daad van takelen: *de takeling heeft haar vol beslag nog niet*. En de takels en het verdere touwwerk van een schip; bij Kil. *taeckelinghe*, eng. *tackling*, in het nederd. anders *takelaadje*, of *takeltuig*.

TAKKEBOS, z. n., m., van den *takkebos*; meerv.

takkebossen. Verkleinw. *takkebosje*. Van *tak* en *bos*. Een bos van zamengebondene takken: *dat niet tot kloofhout deugt, is goed roor takkebossen*. In plaats van dit woord vindt men bij Kil. dat van *tackelingh*; terwijl *takkeling* bij Halma daarentegen een vogel is, die nog niet vliegen kan, maar slechts van den eenen tak op den anderen huppelt.

TAKKELING, zie *takkebos*.

TAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik takte, heb getakt*.

Dat dit woord in de beteekenis van *takkig* maken gebruikelijk moet zijn geweest, bewijst deszelfs deelwoord *getakt*. Voorts geeft Kil. daaraan de beteekenis van takken afkappen, takken schieten, en aan eenen boomtak ophangen, en vindt men bij V. Hass. *eenen dief tacken*. Eindelijk is *tacken* bij Kil. ook nog slaan, en grijpen, even als het eng. *take*.

TAKKIG, bijv. n. en bijw., *takkiger, takkigst*.

Van takken voorzien, vol takken: *die boom is veel takkiger, dan de andere*. Van hier *takkigheid*.

TAKMOS, z. n., o., *van het takmos*; zonder meerv. Zeker slag van mos, waarvan men vele verschillende soorten telt: *er is velerlei soort van takmos*.

TAKS, zie *taak*.

TAL, z. n., o., bijkans enkel gebruikelijk in *bij het tal*, en *zonder tal*, en evenveel beteekenende, als *aantal*, of *getal*, eene getelde hoeveelheid van eenheden: *lieft wil ik ze bij het tal verkoopen*. En *vloten zwanger van soldaten zonder tal*. [Vond.] *Wat vreugden zonder tal, indien gij slegts beminde*. [Broekh.] Intusschen gebruiken de dichters het woord *tal* ook wel eens in eenen anderen Zusammenhang: *hij voegt der starren tal te saamen*. [L. D. S. P.] Van hier *tallijk, talloos*, enz., en de zamenst.: *talhout, talletter, talmerk, talrijk*, enz. *Aantal*, enz.

Tal, ijsk. *tal*, zweed. *tall*, neders. *tall*, en *taal*, eng. *tale*, hoogd. *Zahl*, Kero *zala*, is afkomstig van *talen*.

TALLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik taalde, heb getaald*. Volgens Kil. oulings spreken, zeggen, vertellen, van welke beteekenis men in het nederd. *taal*, en het eng. *tale*, duidelijke sporen vindt. En, dat dit laatste woord eene *vertelling* aanduidt, dit boezemt reeds eenig vermoeden in van eene verwantschap tusschen *talen* en *tellen*; maar dezelve blijkt nader uit de beteekenis van *tal, getal*, welke aan het eng. *tale* eigen is; en men vindt daarvan nadere bewijzen in het opgenoemde *tal* en *getal*, zoo wel als in *betalen*; eigenlijk geld toetellen, zie *betalen*. Intusschen gebruikt men het werkw. *talen* hedendaags enkel onzijdiglijk, in den zin van vragen, begeeren: *maer als zij nu om loon heeft welverdiend getaelt*. [Vond.] Sterk naar eenig

ding haken: *dan, soo ghij soo verhardt na wreede wrake taalt*. [Hooft.] *Ergens naar talen* is eene spreekwijs, die reeds heel oud is, blijkens: *men horder nummerme na tale*, men hoorde er nimmermeer naar talen. [M. Stok.]; en: *coemt iemand binnen jair ende daghe, die taelt na dat goet*. [V. Hass. aantek. op Kil.] Van *talen* komen, zoo als reeds aangemerkt is, *betalen, getal, taal, tal*, en de woorden, die wederom van deze worden afgeleid.

Talen, zweed. *talja*, neders. *tellen*, angels. *tellan*, eng. *tell*, Kero. *zellan, zelan*, hoogd. *zählen*, schijnt zijne eigenlijke beteekenis van spreken aan zijnen klank verschuldigd.

TALENT, z. n., o., *destalents, of van het talent*; meerv. *talenten*. Verkleinw. *talentje*. Een bastaardwoord, ontleend uit het Grieksch, waar het eene weegschaal, en een gewigt van goud, of zilver, aanduidt, dat op verschillende plaatsen van eene verschillende grootte was. Nopens zulk een gewigt van goud, of zilver, bezigen wij nu dit woord ook dikwijls: *drie hondert talenten silvers, ende dertig talenten gouts*. [Bijbelv.] *Pijtias, die Simon voor eenen talent gesnoten heeft*, zegt Vond., die dit woord te onregt mannelijk maakt. Daarentegen wordt het in den Statenbijbel te regt onzijdig gebruikt in het verhaal van de uitdeeling van een verschillend aantal talenten door zekeren heer onder zijne dienstknechten. Een verhaal, waarin men onder het zinnebeeld van eigenlijke talenten, begaafdheden aangeduid vindt, en hetwelk daarom aanleiding gegeven heeft, om allerlei begaafdheden met den naam van talent te bestempelen; zoo als in: *men moet zijn talent op woeker stellen*. *Het is een man van groote talenten, of van talenten*.

Talent, hoogd., fr., eng. ook *talent*, ital. *talento*, lat. *talentum*, stamt af van het gr. $\tauαλάντιον$.

TALHOUT, z. n., o. Verkleinw. *talhoutje*. Van *tal* en *hout*. Gekloofd brandhout, dat bij het tal verkocht worden kan: *brenge een talhout of zes*.

TALIE, z. n., v., *der, of van de talie*; zonder meerv. Gestalte: *hij is klein van talie*. Dit woord is van het fr. *taille* ontleend, en heeft bij Kil. nog meer andere beteekenissen, die intusschen alle verouderd zijn.

TALING, zie *teling*.

TALJOOR, zie *teljoor*.

TALK, z. n., v., *der, of van de talk*; zonder meerv. Het hardste vet van slagbeesten, dat anders, in tegenoverstelling van het overige weekere vet, den naam van *ongel* voert, en veelal tot kaarsen verbruikt wordt. Voorts ook zeker week slag van steen, dat in het aanraken, en dikwijls ook in kleur, veel overeenkomst met het gezegde vet heeft:

men heeft goudkleurige, zilverkleurige, graauwe, roode, groene, en zwarte talk. Zamenstell.: talkkaars, talkolie, talksmeer, talksteen, talkvat, talkvet, enz. Goudtalk, rundertalk, schapentalk, enz.

Talk, Kil. talch, talgh, deen. talge, zw., neders. talg, hoogd. Talg en Talk, eng. talow, finl. tali, en, voor zoo veel het talksteen beteekent, in het perz. talcq, talchum, middeleeuw. lat. talcum.

TALLETTER, z. n., v. Van tal en letter. Eene letter, waardoor zeker getal wordt aangeduid, zoo als dat van duizend door de M: de Hebreuwen hadden hunne talletters evenzeer als de Grieken en Romeinen. Op zulk eene talletter past ook de naam van talmerk; maar daarom zijn onze hedendaagsche cijfers, en meer andere talmerken, nog geene talletters, schoon wij aan de cijfers wel eens den naam van cijferletters geven, omdat zij uit het Arabische ABE ontleend geworden zijn.

TALLIJK, bijv. n. Bij Kil. tellick, telbaar, maar thans enkel gebruikelijk in de zamenstell.: ontallijk, ontelbaar. Komt van tal, even als tallig, of tollig, in overtollig.

TALLOOS, bijv. n., tallooser, talloost. Van tal en loos. Zonder tal, dat niet geteld worden kan, of zich ten minste, uit hoofde van deszelfs menigte, niet gemakkelijk tellen laat, tallooser legermagt zag men nimmer te velde verschijnen. De dichters veranderen dit woord wel eens in talleloos: mij dunkt, ik zie een talleloozen stoet. [L. D. S. P.]

TALM, z. n., m., des talms, of van den talm; zonder meerv. Een sukkel, een talmachtig mensch: het is een regte talm. Dit woord is afkomstig van talmen.

TALMACHTIG, bijv. n. en bijw., talmachtiger, talmachtigst. Van talmen en achtig. Geneegen tot talmen, steeds talmende, en als bijw. talmender wijze: talmachtiger schepsel zag ik nimmer. Wat gaat dat talmachtig in zijn werk. Van hier talmachtigheid.

TALMEN, onz. w., gelijkvl. Ik talmde, heb getalmd. Dralen, sammelen, sukkelen: gij moet daarmede zoo niet talmen. Bijzonderlijk, lang en sterk afdingen, eer men iets koopt: ik zeg u zonder talmen al, wat ik geven wil. Van hier getalm, talm, talmachtig, talmer, talmerij, talmster. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

TALMERK, zie talletter.

TALMUD, z. n., m., des talmuds, of van den talmud; zonder meerv. Het wetboek der hedendaagsche Joden, zamengesteld uit een oud werk, Mischna genoemd, en verklaringen van dat werk, die den naam van Gemara dragen: de Joden schatten hunnen Talmud bijkans even hoog, als den Bijbel. De Talmud met zijn vloecken. [Vond.]

Van hier talmudisch, talmudist. Het stamwoord is het hebr. lamud, leeren; en Talmud is eigenlijk zoo veel, als leerboek.

TALRIJK, bijv. n. en bijw., talrijker, talrijkst. Van tal en rijk. Rijk in getal, in hoeveelheid van eenheden: een talrijk gezin, het talrijkste leger, talrijke kudden; eene talrijke verzameling van schilderijen. Van hier talrijkheid.

TAM, bijv. n. en bijw., tammer, tamst. Getemd, aan het bedwang, waarin onze huisdieren leven, onderworpen en gewoon; want eigenlijk bezigt men dit woord enkel, noemens dieren: onze tamme schapen zijn grootelijks ontaard van de wilde. Een tamme olifant. Kruipend, wild, en tam, gediert. [L. D. S. P.] Tamme eenden, die, bij de boeren, in de sloten en de eendenkooijen leven, in tegenoverstelling van wilde, die in het wild vliegen. Voorts noemt men ook planten tam, die door landbouwers, of tuinlieden, kunstmatig aangekweekt en behandeld worden; zoo als een tamme wijnstok, een tamme kastanjeboom. En eindelijk geeft men den naam van tam aan een mensch, die gedwee en handelbaar is: hij begint reeds tammer te worden. In dezen zin is mak intusschen gebruikelijker. Van hier tammen, tamheid, en tammigheid, bij Kil.

Tam, moesogoth. en zweed. ook tam, angels. en eng. tame, neders. taam, hoogd. zahm, Notk. zam, stamt af van tammen, bij Kil. evenveel als temmen, en verwant aan ons toomen, het lat. domare, en het gr. δαμῶσις; zie temmen.

TAMARINDE, z. n., v., der, of van de tamarinde; meerv. tamarinden. Een Oostersche en Westindische boom, uit wiens peulvruchten en het daarin vervatte zaad, in de Apotheken tamarijn genoemd, men geneesmiddelen bereidt. De vrucht: ingelegde tamarinde, die tot lekkernij gebruikt wordt. Zamenstell.: tamarindeboom, tamarindenbosch, tamarindenmerg, het merg der gezegde peulvruchten; tamarindenvrucht, tamarindenzaad. De oorsprong van het woord is het arabische Tamarhendi, dat eenen Indischen dadelboom aanduidt.

TAMARISK, z. n., v., der, of van de tamarisk; meerv. tamarisken. Een heestergewas der warme landen van Europa, welks bast en wortelen specerijachtig zijn. Zamenstell.: tamariskboom, tamariskenbast, enz.

TAMBOER, z. n., v., der, of van de tamboer, meerv. tamboeren. Eene trommel: Mirjam ging met de tamboer ten reie. [Vond.] So dede hi zijn trompen, trompetten, ende zijn tamboeren slaen. [Veldenaer.] Sij juichen op 't geluit van trompen en tamboeren. [Westerb.] Van hier het volgende tamboer, tamboeren, en tamboerijn.

Tamboer, fr., hoogd. Tambour, oud-

duitsch *tamber*, *tabur*, en *tubur*, ital. *tamburro*, perz. *tambourch*, is van eenen Oosterschen oorsprong; want een gelijksoortig speeltuig wordt in het malab. evenzeer met den naam van *tamburu*, en in het ind. met dien van *thanbura* bestempeld, als in het eng. met dien van *tabor*. En gelijk als de M hieruit, en uit het oudduitsche *tabur* en *tubur* weggelaten is, zoo wil Adelung dat die weglating ook plaats gehad hebbe in het hebr. *thup* dat hij aan het lat. *tympnum*, en met hetzelfde aan *tamboer* verwant acht.

TAMBOER, z. n., m., *des tamboers*, of *van den tamboer*; meerv. *tamboeren*. Verkleinw. *tamboertje*. In navolging van het fr. en hoogd. *Tambour*, een trommel, ook een die trommelt, een trommelslager, bij Kil. *tamboerijn*: *hij begon de krijgsveld als tamboer*. Zelfs komt het woord *tamboeren* voor, in den zin van trommelende maagden: *mijn Dochter groet Vader voor de hospoort met tamboeren*. [Vond.] Oulings schreef men ook *tambure*, en bezigde men het voor trommel, of tamboerijn: *En Maria die prophetesse, Aarons suster, nam een tambure in haer hant*. [Bijb. 1477.]

TAMBOEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik tamboerde, heb getamboerd*. Eigenlijk, trommelen. In het gebruik, overdragtelijk, met luide woorden en geraas op iets aandringen: *hij tamboerde daar allergeveldigst op*.

TAMBOERIJN, *tamborijn*, z. n., v., *der*, of *van de tamboerijn*; meerv. *tamboerijnen*. Een breede hoepel, van binnen met een kalfsvel bespannen, en van buiten met rinkels behangen: *al haar speeltuig bestond in eene enkele tamboerijn*. *Haer verblijvende sal si die tamboerijn zoetelijk slaen*. [Clar. Spieg.] *Tamboerijn*, *tamborijn*, eng. *tabor*, fr. *tabourin*, it. *tamburrino*, komt van *tamboer*.

TAMELIJK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Middelmatig, niet uitstekend, en ook niet al te gering: *het is voor eenen tamelijken prijs verkocht*. *Ons ont-haal was tamelijk*. *Zij is tamelijk weltra-rende*. De eigenlijke beteekenis van dit woord is voegelijk, betamelijk. In dezen zin vindt men *taemelick* bij Kil. en bij V. Hass.: *in allen tamelijcken zaken te obedieren*, en, *als hen goet dunct oorboortlic ende tamelic te zijn*. Oulings werd het voor geschikt, bekwaam, gebezigd: *enen stercken man ende tamelic om te striden*. [Bijb. 1477.] Van hier bij Kil. *taemelickheid*, betamelijkheid.

Tamelijk, hoogd. *ziemlich*, eng. *seemly*, stamt af van *tamen*.

TAMEN, Kil. *taemen*, oulings, en hedendaags ook nog wel eens bij den eenen of anderen dichter, evenveel als *betamen*. Zie *betamen*.

TAMMEN, zie *temmen*.

TANAIS, z. n., m., *van den tanaïs*; zonder meerv. Dus noemden de ouden eene rivier, die doorgaans voor de scheidlinie tusschen Europa en Azie gehouden werd, en thans den naam van *Don* voert: *uit den vergelegen Tanaïs*. [Vond.]

TAND, z. n., m., *des tands*, of *van den tand*; meerv. *tanden*. Verkleinw. *tandje*. Een der kleine beentjes, die, aan het kakebeen van den mensch en vele dieren vastgehecht, dienen, om te bijten, of te kaauwen: *het kind krijgt tanden*. *Haar tanden beginnen te wisselen*. *Verbreek dier jonge leeuwen tanden*. [L. D. S. P.] *En tanden in den muil van bloet beklat*. [Vond.] Overdragtelijk, de uitstekende punten van menig ding, zoo als die van een anker, of ploegijzer: *de lantman met den stompen tandt van het kouter*. [Vond.] De punten der raderen van eenen molen of een uurwerk: *er zijn twee tanden van dat rad afgemalen*. De punten van eene vork: *Neptuins drietaand heet dus naar zijne drie tanden*. De punten van eenen kam, of eene zaag: *aan die zaag moeten er eenige tanden opgevijld worden*. De puntjes van smalle kantjes, waarnaar die kantjes in het fr. den naam van *dentelles* voeren, enz. Spreekw.: *liggen de handen, zoo liggen de tanden*, als er niet gewerkt worden kan, is er niets te eten. *Het gaat van de hand in den tand*, het wordt zoo haast verteerd, als het ontvangen is. *Met hand en tand vasthouden*, zoo sterk vasthouden, als mogelijk is. *Tot aan de tanden verschanst liggen*, door verschansingen, die nagenoeg eene mans hoogte bereiken, gedekt liggen. *De tanden laten zien*, of *blinken*, bij Kil. *bliktanden*, *tandblikken*, toonen, dat men zijne partij des noods met geweld tot rede brengen kan. *Haar op de tanden hebben*, eenen baard hebben, de ondervinding en den moed van eenen man bezitten. *Het gebit op de tanden nemen*, van paarden gesproken, naar geen bestuur meer luisteren. *Iets op zijne tanden nemen*, met kracht ondernemen. *Met lange tanden eten*, weinig trek tot eten hebben. *Het water loopt mij om de tanden*, ik begin flauw van honger te worden. *Het water loopt mij daarvan om de tanden*, ik hunker daarnaar. *Zijns tanden ergens mede stoken*, ergens mede spotten. *Hoe staat gij zoo te tandtrekken?* hoe talmt en dingt gij zoo? *Met eenen mond vol tanden staan*, beschroomd en verlegen zijn, om te spreken. *De kersentanden zullen ons uitvallen*, wij zullen geene kersen meer eten. *De vernielende tanden van den tijd*, het bedervend vermogen des tijds. Van hier *tanden*. Zamenstell.: *tandarts*, *tandbalsem*, *tandbeen*, *tandblik*, *tandblikken*, *tandborstel*, *tandbrasem*, zeker slag van brasems, dus naar zijne tanden genoemd; *tandeloos*, van tanden ontbloot, ongetand; *tandenkalk*

tandenrij, tandenstoker, tandhol, tandhoren, tandig, getand, van tanden voorzien; *tandkoraal*, zeker slag van kunstkorallen, die men de kinderen omhangt, om het uitkomen van derzelve tanden te bevorderen; *tandkoter, tandkruid, tandmeester, tandmiddel, tandpijn, tandpijnboom, tandpleister, tandpoeijer, tandrad*, een getand rad van eenen molen, een uurwerk; *tandschilfer, tand-schrabber, tandvijl, tandvisch, tandveesch, tandvol, tandwortel*, de wortel van eenen tand, of deszelfs onderende, dat in het tandhol vastzit; ook een plantengeslacht dus naar de getandheid van deszelfs wortelen genoemd; *tandzader, tandzweer*, enz. *Ankertand, baktand, boventand, drietand, giftand, hoektand, hondstand, kunsttand, maaltand, oogtand, slagtand, snijtand, voortand, wisseltand*, enz.

Tand, neders. *tân*, hoogd. *Zahn*, opperd. *zan*, Ulphil. *tunth*, angels. *toth*, eng. *tine*, en *tooth*, ijsl. *tan*, fr. *dent*, ital. *dente*, sp. *diente*, lat. *dens*, gr. ὀδόν, ὀδόντος, perz. *dendon*. Vossius neemt het lat. *dens* voor *edens*, iets, dat eet, of waarmede men eet; en op dezen grond heeft men gegist, of ons *tand* niet wel kon zijn voor *tend*, en dit voor *eten*, van *eten*. Anders wordt ons *tand* genomen voor eene verkorting van het deelw. *ta-end*, van het oude w. *ta-en, ti-en*, dat is trekken; derhalve iets, waarmede het wild gedierde trekt en scheurt, om op te eten; gelijk de *tanden* ook tot hetzelfde einde den mensch gegeven zijn.

TANDBEEN, z. n., o. Van *tand* en *been*. Bij Kil. het been, waarin de tanden vastgehecht zijn, en welks holligheden, die de tanden omvatten, bij Kil. den naam van *tandhollekens* voeren.

TANDBLIK, z. n., m. Van *tand* en *blik*. Bij Kil. een blik van de tanden, eene opsparing van den mond, om de tanden te laten zien. Van hier *tandblikken*, de tanden laten blinken, bij denzelfden Kil.

TANDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tandde, heb getand*. Van tanden voorzien: *tand mij die zaag eens wat beter*. Oulings, ook tanden krijgen, even als het hoogd. *zähnen*. Voorts is *tanden iemanden*, bij Kil. iemand aanranden: *trec-ten de knechte ende taenden, al of sise alle wilde eten*. [M. Stok.] Zamenstell.: *blik-tanden, ongetand, ontanden, watertanden*, enz.

TANDHOREN, z. n., m. Van *tand* en *horen*. Een zeepijpje, eene zeeschelp, welke in gedaante naar eenen tand gelijkt. De bewoner van die schelp.

TANDKOTER, z. n., m. Van *tand* en *koter*, het stamwoord van *koteren*; zie *koteren*; en

denkelijk zelf afkomstig van een verouderd werkwoord *koten*, dat de beteekenis van in het slijk wroeten kan hebben gehad, daar *Koth* in het hoogd. slijk aanduidt. Volgens Kil. oulings, een tandenstoker.

TANEIT, zie *taankleurig*.

TANEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik taande, heb getaand*. Van *taan*, gemalen schors. Bedr., het leder met run bereiden: *wel getaand leder*. Onzijd., bezwakt, of verduisterd, rosgeel worden, van de zon en de maan gesproken: *de zon begint te tanen. De zon deed taanen op het midden van den dag*. [J. de Marr.] Camph. bezigt dit woord ten aanzien van de rede: *de reden taent en is verduijstert*. Van hier *taning*. Zie *taan*.

TANG, z. n., v., der, of van de *tang*; meerv. *tangen*. Verkleinw. *tangelje*. Een werktuig, uit twee aan elkanderen vast zijnde, en zich om het punt van vereniging heuen draaijende, deelen bestaande en dienende, om iets aan te vatten, of te trekken: *een kool met de tang uit het vuur halen. Den moordenaar werd het vleesch met gloeiende tangen van het lijf genepen*. Sprekw.: *dat sluit (past) als eene tang op een varken*, daar is geen verband noch slot ter wereld in. *Men kan het er met geene tangen uitkrijgen*, men kan met de grootste moeite nauwelijks eenig bescheid krijgen. *Zij ziet er uit, dat men ze met geene tang aanraken zou*, zij is vreeselijk haveloos en morsig. Zamenstell.: *buigtang, nijptang, smidstang, steentang, tandtang, trektang, vuurtang*, enz.

Tang, Kil. *tanghe*, hoogd. *Zange*, neders. *tange*, angels. *tang*, zweed. ook *tang*, eng. *tongs*, schijnt verwant aan het lat. *tangere*, oud lat. *tagere*, gr. ἄγρω, zw. *taga*, ijsl. *taka*, eng. *take*; gelijk als het fr. *tenaille*, ital. *tenaglia*, sp. *tenaza*, aan het lat. *tenere*, houden.

TAP, z. n., m., *des taps*, of *van den tap*; meerv. *tappen*. Verkleinw. *tapje*. De daad van tappen: *hij verkoopt zijn bier bij den tap, van tijd tot tijd daarvan tappende. Het valt ligt op den tap*, er wordt van tijd tot tijd daaruit getapt. *Ik wist gaarne, of de wijn wat zal kunnen duren op den tap*. [Hooft.] Een werktuig, om te tappen, zoo als een stop, een deuvik, of eene kraan: *daar stak een tap in het vat*. Uit overeenkomst van gedaante met eenen deuvik, die in een vat steekt, en ten halve daaruit komt, de zoogenoemde vaar van eene schroef, en de cilindervormige uitstekken aan weerskanten van een stuk geschut, waaraan hetzelfde in het affuit hangt. Voorts is het *tapje* het lletje achter de tong, aan den ingang der keel: *men noemt de huig ook wel eens het tapje*. En dezen naam draagt eindelijk een kroegje: *hij houdt een tapje*. Sprekw.: *een tapje is de laatste nering*, als men zich in geen ander bedrijf staande houden kan, gaat men een kroegje houden.

Spreekw. *de zeug is met den tap gaan loopen*, het is met de tapperij gedaan. *Hij betert zich, als scharrebieer op den tap*, hij verergerd dagelijks. Zamenstell.: *tapgat, taphuis, tapan, tapsleutel, kraansleutel, taptoe*.

Tap, fr. *tapon*, zweed. *tapp*, angels. *taeppa*, neders. *tappe*, hoogd. *Zapsen*, opperd. *zapsf*, boh. *czep*, ital. *zaffo*, schijnt ons afkomstig van *tappen*.

TAPIJT, z. n., o., *des tapijts*, of *van het tapijt*; meerv. *tapijten*. Verkleinw. *tapijtje*. Een tafelkleed, dat met verschillende kleuren bewerkt is: *er lag een fraai tapijt op de tafel*. Een eveneens bewerkt, of onbewerkt, vloerkleed: *de vloer was met een enkel groot tapijt bedekt*. *Smirnasche tapijten*. Een geborduurd kamerbehangsel: *het heerlijk tapijt*. [Vond.] In de spreekw., *iets op het tapijt brengen*, is *tapijt* het kleed, waarmede de tafel van eene raadsvergadering bedekt is, en die spreekw. beduidt evenveel als: *ter tafel brengen, te berde brengen*. Van hier bij Kil. *tapisserije* en *tapisier*. Zamenstell.: *tapijtmaker, tapijnaald, tapijtwerk, tapijtwerker, tapijtwever*, enz. *Huttapijt*, bij Vond.; *koortapijt, vloertapijt, zeiltapijt*, bij D. Deck.

Tapijt, Kil. en elders *tapeet*, hoogd. *Tapet*, en *Teppich*, Zwabenspieg. *tepih*, fr. *tapis*, ital. *tapeto*, sp. *tapete*, is van het lat. *tapes*, *tapetis*, ontleend.

TAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tapte, heb getapt*. Het vocht uit een vat door het tapgat uitlaten: *is er al bier getapt?* Wijn, sterken drank, enz. in het klein verkoopen, wijnhuis houden: *hij tapt, hij geneert zich met tappen*. Van hier *tapper*, enz. Zamenstell.: *taphuis*, enz. *Aftappen, intappen*, enz.

Tappen, hoogd. *zapsen*, schijnt eene nabootsing van het geluid van het vocht, dat uit een vat getapt wordt, en deszelfs eigenlijke beteekenis schijnt dus, dat vocht zulk een geluid doen maken.

TAPPER, z. n., m., *des tappers*, of *van den tapper*; meerv. *tappers*. Eigenlijk, al wie tapt. Bijzonderlijk, iemand, die wijn, sterken drank, enz. in het klein verkoopt, in tegenoverstelling van eenen *wijnkooper*, *grosier in sterken drank*, enz. Van hier *tapperij*. Zamenstell.: *tappersnering, tapperswinkel*, enz. *Brandewijntapper, jenevertapper, wijntapper*.

TAPTOE, z. n., v., *der*, of *van de taptoe*; zonder meerv. Van *tap* en *toe*. Een getrommel, waardoor de tapjes of kroegjes van eene plaats voor derzelver bezetting, als het ware, gesloten, of de soldaten gewaarschuid, worden, om zich van daar en elders naar hun nachtverblijf te begeven: *pak u weg! hoort gij de taptoe niet slaan?*

TARA, *tarra*, z. n., v., *der*, of *van de tara*; meerv. *taraas*. Het gewigt van een vat, of ander ding, waarin koopwaren gepakt zijn:

men kan van een gewogen vat vol tabak zoo veel voor tara afrekken.

Tara, fr. *tare*, eng. *tare and tret*, is van het ital. *tara* afkomstig, gelijk als het ital. *tarare* ons bastaardwoord *tareren*, de tara opmaken, om die af te korten, voortgebracht heeft.

TARANTULA, z. n., v., *der*, of *van de tarantula*; meerv. *tarantulaas*. Een Italiaansche spinnekop, aan welker beet eenige landloopers eene voorgewende razernij toeschrijven, van welke zij door muziek en dansen genezen zouden moeten worden. Dit woord stamt af van den naam van het aloude *Tarentum*.

TARBOT, z. n., v., *der*, of *van de tarbot*; meerv. *tarbotten*. Verkleinw. *tarbotje*. Eene bekende soort van zeevisschen, tot het geslacht der platvisschen behoorende: *in Engeland houdt men ongemeen veel van tarbot*. Zamenstell.: *tarbotaas, tarbotvangst, tarbotvisscherij*.

Tarbot, fr., eng. *turbot*, hoogd. *Terbutte*, en *Butte*, bestaat, even als *heilbot*, voor het laaste gedeelte, uit *bot*, maar het eerste gedeelte is van eenen onzekeren oorsprong.

TARIF, z. n., o., *des tarifs*, of *van het tarif*; meerv. *tariffen*. Eigenlijk, eene berekening van den tol, die er van onderscheidene koopwaren betaald moet worden, in den vorm van eene zoogenoemde tafel; en voorts ook eene tafel van meer andere soortgelijke berekeningen. In het fr. *tarif*, hoogd., eng. *tarif*, ital. *tariffa*, perz. *tarif*.

TARNEN, zie *tornen*.

TARRA, zie *tara*.

TARTAAN, z. n., v., *der*, of *van de tartaan*; meerv. *tartanen*. Een vaartuig, dat eenen mast, zeil en fok, en ongeveer tien man voert, kleiner, dan eene polacre, en in de middellandsche zee gebruikelijk is. In het fr. *tartane*, ital. *tartana*, hoogd. *Tartane*.

TARTAAR, z. n., m., *des tartaars*, of *van den tartaar*; meerv. *tartaren*. Een bewoner van dat gedeelte van Azie, dat tusschen de IJs-zee, Rusland, Turkije, Perzie, Indie en Sina ingesloten is. Van hier *tartaarsch, tartarije*, enz.

Tartaar, tarter, fr. *tartare*, it. *tartaro*, eng. *tartar*, hoogd. *Tartar* en *Tatar*, luidt in het Oostersch overal *tatar*.

TARTEN, oul. *tratten*, bedr. w., gelijkvl. *Ik tartte, heb getart*. Trotseren, uitdagen: *ik tart er u toe. Onzer aller harten, die de rampen tarten*. [L. D. S. P.] *De heilige Jordaen te tarten met gedoopte wateren*. [Vond.] Met eene trotserende vertooning kwellen: *tart met gepluimden helm 't wit van Achilles oogen*. [Vond.] *Ik kan dat tarten niet langer verdragen. Tarten in eere* bezigt Vond. voor te boven gaan: *en zoo veel als een Godt 't gedierte in eere tart*. Van hier *tarter*. Zamenstell.: *uillarten*, enz.

TARTER, z. n., m., *des tarters*, of *van den tarter*; meerv. *tarters*, dat enkel gebruikelijk is als het woord voor eenen uitdager genomen, of door eenigen dichter in plaats van eenen *tartaar* gebezigd wordt; maar gemeenlijk verstaat men door *tarter* den helschen afgrond der ouden: *de groote Tarter zelf opspalkende zijn mont*. [Vond.] In dezen zin is *tarter* van het lat. *tartarus*, en het gr. *ταρταρος*, afkomstig.

TARTUFFE, zie het volgende.

TARTUFFEL, z. n., v., *der*, of *van de tartuffel*; meerv. *tartuffelen*, of *tartuffels*. Eigenlijk, zeker slag van stufzwam, dat, in Italie en daaromstreeks, ter grootte, en in de gestalte, van walnoten in de aarde groeit, eenen sterken reuk van zich geeft, en door velen gaarne gegeten wordt; zoo als door een paar paters, die, in tegenwoordigheid van Moliere, aan het paleis van den Pauselijken gezant, hunne paternosters, naar den uiterlijken schijn, zeer aandachtig baden, maar, zoo haast zij tartuffels te koop hoorden roepen, uitriepen: *o signore! Tartuffi! Tartuffi!* en hem hierdoor aanleiding gaven, om eenen schijnheiligen met den naam van *Tartuffe* te bestempelen. Voorts gaf men in Italie aan de aardappelen, toen deze aldaar bekend werden, den naam van *tartuffo*; en hiervan, of van het verkleinw. *tartuffolo*, vormde men in Duitschland, waarheen de aardappelen uit Italie voorgeplant werden, de benaming van *tartuffel*, *tartouffel*, *kartouffel*, of *kartoffel*, waarmede men de aardappelen hier te lande ook wel eens bestempelt. Daarentegen heeft het gezegde slag van stufzwam zijnen fr. naam van *truffe*, of *truffle*, en den eng. *truffle*, en hoogd. *Truffel*, aan den ital. *tribolo*, of, volgens Adelung, omdat het, even als de druiven, in trosen groeit, aan het neders. *druffel*, te danken.

TARWE, *tarw*, z. n., v., *der*, of *van de tarwe*; zonder meerv. Het edelste slag van koren, weit: *een zak tarwe*. *Het veertel der beste terwe*. [Hooft.] Het plantgewas, hetwelk dat koren voortbrengt, en onder de grassoorten gerangschikt wordt: *het onkruid onder de terwe*. [Vond.] *Maer de tarwe brengt te samen in mijne schuere*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *tarwakker*, *tarwbouw*, *tarwebrood*, *tarwemeel*, *tarwoogst*, *tarwegras*, meer dan eene soort van gras welke met de verschillende soorten van tarwe onder eene en dezelfde klasse gerangschikt wordt, enz.

TAS, z. n., m., *van den tas*; meerv. *tassen*. Verkleinw. *tasje*. Een hoop koorns, of veldgewas. Ook wordt het gebruikt voor een' hoop, of eene opgestapelde menigte: *hij stapte op eenen hoogen tas van dooden*. [Vond.] *Dese voerde daer in eenen tas op ten kerckhof te worone al die hij vant*. [V. Hass.] Eene boe-

renwoning, die te gelijk met de stalling, schuur, bergplaats voor koren, of hooi, enz. onder een dak begrepen is, zoo dat alles gezamenlijk eenen spits toeloopenden hoop vormt, even als de boerenwoningen in Westvriesland veelal doen: *de herfst schonk overvloed, en hoopte schuur en tas met volle garven op*. [Le Franc van Berkheij.] Van hier *tasch*, *tassen*, enz.

TASCH, z. n., v., *der*, of *van de tasch*; meerv. *tasschen*. Verkleinw. *taschje*. Een buidel, of zak: *mijne tasch is met allerlei goed opgevuld*. *Alle oogenblik met ope tesch verwachten het getrocken mes*. [Vond.] *Weet, dat gij met de tesch op zijde zijt geboren*. [D. Deck.] Voorts is *eene knappe tasch*, eene knappe vrouw of jonge dochter, en *eene looze tasch*, eene looze feeks. *Een lustige weduw, een dappere tas*. [R. Visscher.] Zamenstell.: *taschkruid*, enz. *Beugeltasch*, *goocheltasch*, *herderstasch*, *kardoestasch*, *patroontasch*, *weitasch*, enz.

Tasch, *tesch*, of *tas*, fr. *tas*, Otrid. *dasgu*, middeleeuw. lat. en ital. *tasca*, zw. *taska*, boh. *tasska*, pool. *tasz*. Oudt. heeft *tasch*, *tassche*, *tissche*, een' gordel beteekend, waarvan ons *das*, halsdas, waarschijnlijk afkomstig is. En daar men oul. het geld in den gordel plagt te dragen, hetwelk onder onze veehandelaars nog gebruikelijk is, zoo is het natuurlijk, dat ons *tasch*, *weitasch*, enz. van hier zijnen naam ontleend heeft.

TASSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik taste, heb getast*, op hoopen zetten, van koorn of veldgewas gesproken. Zamenvoegen, opeen stapelen: *Maer hola soo en tast men mij niet t' een op 't ander*. [Const. Juw.] *Die sij alle tsamen op eenen hoop tassen*. [Aldegonde.] Zamenstell.: *optassen*, enz.

Tassen, fr. *entasser*, komt van *tas*, maar is hedendaags niet zeer gebruikelijk.

TAST, z. n., m., *van den tast*; zonder meerv. De daad van tasten: *met den tast gaen*. [Kil.] *Worstelt bij den tast*. [Vond.] Halma heeft dit woord vrouwelijk gemaakt. Het luidt in het ital. *tasto*, is verwant aan het eng. *tast*, smaak, komt van *tasten*, en is thans niet gebruikelijk, dan in *bij den tast*, ital. *tastone*, fr. *à tastons*, of *à tâtons*.

TASTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tastte, heb getast*. Aanraken, grijpen, voelen: *hij heeft mij den pols getast*. *Naar een ding tasten*, is de hand daarnaar uitsteken: *naar de deur tasten*. *Hij tastte reeds naar hoed en degen, om heen te gaan*. Insgelijks is *ergens bij*, of *in tasten*, de hand daarbij, of in, steken: *Dieper in de zaak tasten*, zich daarop meer toelagen, dezelve naauwkeuriger onderzoeken. Spreekw.: *die leugen kan men voelen en tasten*, het leugenachtige daarvan laat zich gereedelijk bemerken. *Iemand den pols tasten*, pogingen doen, om hem te door-

gronden. *Als een blinde naar den wand tasten*, zich met onzekere gissingen behelpen. Van hier *tast*, *tastbaar*, *tastelijk*, *taster*, *tasting*. Zamenst.: *aantasten*, *betasten*, *doortasten*, *handtastelijk*, enz.

Tasten, fr. *tâter*, ital. *tastare*, zweed. *tasta*, hoogd. *tasten*, is verwant aan het eng. *tast*, smaken.

TATEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik taterde, heb getaterd*. Stotteren, stamelen: *de vierde stondt en taterde, alsoo dat ick 't wel twintichmaal beter wou hebben beschickt*. [Vlaerd. Redenr.] Voorts bij Kil. ook op de trompet blazen. Van hier bij Kil. *taterer*, *tateringhe*, en *tateringhe der trompetten*. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

TATEWALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tatewaalde, heb getatewaald*. Volgens Halma, krom praten, zoo als de kleine kinderen: *wat of zij daar wederom tatewaalt*.

TATS, z. n., v., *der*, of *van de tats*; meerv. *tatsen*. Oulings, eene klauw, een poot van een dier, en eene plumpe menschenhand. Voorts ook een klap met de hand, in het hoogd. *Tasche*. Van hier *tatsen*, *tetsen*, in het hoogd. *täscheln*, een zacht klapje met de vlakke hand geven. Maar niets van dit alles is heden ten dage meer in gebruik.

Tats, Kil. *tatse*, *tetse*, hoogd. *Tatze*, zweed. *tasse*.

TAXIS, z. n., m., *van den taxis*; meerv. *taxisen*. Een bekend heestergewas: *de altijd-groene taxis*. *Europesche taxis*. *Japansche taxis*. Zamenstell.: *taxisblad*, *taxisboom*, *taxishegge*, *taxishout*, *taxistak*, *taxiswortel*, enz.

Taxis, hoogd. *Tax*, of *taxus*, sp. *taxo*, ital. *tasso*, is van het lat. *taxus*, afkomstig.

TE, voorzetsel en voegwoord, dat op menigerlei wijze gebezigd wordt.

Als voegwoord bekleedt het de plaats van het hoogd. *zu*, neders. en eng. *to*, tusschen twee werkwoorden, die anders, even als *ik moet gaan*, *ik wil komen*, onmiddellijk naast elkanderen zouden worden gevoegd: *het begint te regenen*. *Het staat te bederven*. *Dan pleegt hij te slapen*. *Ik vrees te vallen*. *Dat onweder schijnt te verdwijnen*. *Hij wenscht te sterven*. *Zij vertraagt te komen*. *Gij behoort te vertrekken*. *Het behaagt mij nog niet te spelen*. En tusschen twee werkwoorden, die, wanneer men alles voluit schreef, door om te aan elkanderen zouden worden verbonden, maar gemeenlijk slechts het voegwoord te tusschen zich hebben, zoo als in: *ik beveel u te gaan*. *Ik bid u te komen*. *Wat weet gij in te brengen*. *Geef mij iets te eten*. Of men gebruikt te voor van te, zoo als in: *laat af te weenen*. *Houd op te dansen*. En, wanneer men in zulken zamenhang van en om voor te plaatst, is te slechts

even zulk een hulpmiddel ter bevordering van de welluidendheid, als in de voormelde gevallen; waarin men het oulings wel eens wegliet, blijkens: *het es beter, hebben correcte bouken, dan scone*. [Uitl. v. Boeth.]

In werkwoorden, met onscheidbare voorzetsels, wordt het voor het woord, in de onbepaalde wijs gesteld, als: *te verbidden*, *te volbrengen*, enz.; in die met scheidbare voorzetsels, staat het tusschen het voorzetsel en het werkwoord, als: *af te bidden*, *aan te spreken*, *in te drukken*, enz. Evencens plaatst men te tusschen een werkw. en een zelfst. of bijv. naamw.: *wien heb ik de eer te ontmoeten?* *Vrijheid te komen*. *Onmogelijk te gelooven*. *Begeerig te hooren*. *Hard te verduwen*. En tusschen een werkw. en zonder, zoo als in: *zonder mij te verstaan*. *Zonder iemand te ontmoeten*. Als mede in een verwijt, dat met verwondering gepaard gaat: *mij te hoonen!* *Haar zoo te verlaten!* Ja, oulings, plaatste men te, zekerlijk enkel welluidendheidshalve, voor *vergeefs*, en *zamen*, en zeide men: *te vergeefs*, *te zamen*, of *t' zamen*; zoo als men *l'negentig* in plaats van *negentig* schreef, en nog hedendaags *tachtig* in plaats van *achtig* bezigt. Zie *tachtig*. Ook wordt te voor een werkwoord geplaatst, om aan te duiden, dat het bedrijf van dat werkw. plaats hebben, of geschieden, moet, zoo als in: *wel te verstaan*, *te weten*; of om de mogelijkheid van het bedrijf van zulk een werkw. te kennen te geven: *die berg is wel te beklimmen*. *Het is niet te verdragen*, *niet aan te hooren*. Als voorzetsel voegt het zich voor zelfstandige naamwoorden van allerlei geslacht: *te vrede*, *te land*, *te lijf*, *te bedde*, *te voet*, *te nacht*, *te gronde*, *te regt*, *te wege brengen*, enz. Voorts is te voor den eigennaam van eene plaats evenveel als *in*, *binnen*, en beteekent een zijn in eene plaats, blijkens: *hij woont te Amsterdam*. *Ik vond hem te Delft*. *Te Leijden is een schip vol buspoeder gesprongen*; *te Moordrecht*, *te Boskoop*, *te Zevenhoven*, enz. Voor de namen van tijdstippen, of tijdperken, bekleedt te de plaats van *in*, of *op*, met, of zonder, een daarop volgend lidwoord: *te drie uren*, *te twaalf uren*, *te middernacht*, *te nacht*, in den nacht; *te Mei*, op Mei; *te Pinksteren*, op Pinksteren; *te winter*, in den winter; enz. Voor andere naamw. is te dikwijls evenveel als *naar* met het onbepaalde lidwoord: *te markt*, *te kerk*, *te kermis gaan*, naar eene markt, kerk, of kermis, gaan. In plaats van *naar* met het bepalend lidwoord gebruikt men *ten*, of *ter*. Dus is *ter markt gaan*, naar de markt gaan, *ten tempelopgaan*, naar den tempel opgaan, *ter school komen*, zich derwaarts begeven. Dit *ten*, of *ter*, is uit *te den*, of *te der*, zamengesteld, en men gebruikt het mede, in plaats van *in* of *op* met

het bepalend lidwoord, zoo als in: *ter zee gaan, terstond, terwijl, ten tijde, heden ten dage, ten hove verschijnen*; of in plaats van *aan de*, zoo als in: *ter regter hand, ter slinker hand*; of in plaats van *tot den*, of *tot de*, zoo als in: *ten oorlog trekken, ter dienste staan, ter vrouwe nemen, ter prooije geven*. Daarenlegen is *ten eerste, ten tweede, ten minste*, enz. evenveel als, voor het eerste, voor het tweede, voor het minste, enz. *Ten overvloed*, om overvloed daar te stellen. *Ten goede, ten beste, ten ergste*, aan de goede zijde, aan de beste zijde, aan de ergste zijde, maar in *ten beste geven, en ten beste zijn*, is *beste* niet zoo verklaarbaar; schoon deszelfs gebruik algemeen genoeg bekend is. Zie *best*.

Zonder zamenstelling met een lidwoord bekleedt *te* soms de plaats van *tot aan* met het bepalend lidwoord, *den, de*, enz. blijkens: *met torens en rondeelen te gronde weghgerukt in't barnen der krakeelen*. [Antonid.] In *te gronde gaan* is *te* zoo veel als *naar den*. In *te velde trekken, te sloop gaan*, zoo veel als *naar het*, of *als op het*, welke beteekenis het ook oefent in, *te paard klimmen, te lijf komen, te bed liggen, te lande, te water, dienen*, enz. *Op een, of eenen*, wordt door *te* uitgedrukt, in *te paard rijden, te wagen voeren*. In *een, of eene*, als men zegt: *te boek stellen, te sloop varen, te koets rijden*. *Aan een, of aan het*, als men zegt: *te werk stellen*. *Op, in te eenemaal, of te maal*, waarvan *altemaal*; terwijl men van *temaal* sporen vindt bij Kil., en in: *welc beelde deeze heijlige bisschop te maale broc*. [Beka.] *Doe alle die krachten dijns lijchaems ende dijne herten te maal gebroken waren*. [V. Hass.] *In het*, als men zegt: *hier te lande, te huis*. *Met in: te vuur en te zwaard verdelgen*. *Te berge rijzen*, oprijzen tot eenen berg. Zie voorts *berg*. *Te bier gaan*, is naar een bierhuis gaan, om bier te drinken. *Te lijk gaan* beteekent, eene lijkstatie bijwonen. *Te water en te brood zitten*, in eene gevangenis enkel daarvan leven. *Te binnen*, naar binnen, in het geheugen. *Iets te boven gaan, te boven komen*, eigenlijk, op deszelfs bovensten top gaan, of komen. Zie voorts *boven*. *Nopens te buiten*, en *te dege*, of *ter dege*, zie *buiten* en *dege*. *Te gelijk, of tegelijk*, is gezamenlijk. *Nopens t'effens, t'evens, t'elkens*, zie *teffens, telkens*. *Nopens te gader, en allegader*, zie *allegaren gaderen*. *Nopens tegast, zie gast*. *Te gemoet* is evenveel als *in het gemoet*, zoo als men ook wel eens zegt. Zie voorts *gemoet*. *Nopens te goede, te goeds, en te kwaad*, zie *goed* en *kwaad*. *Te hulp, tot hulp, om te helpen*. *Te hans* enz., zie *thans*. *Te keer, tot keer, om te keeren*. *Te koop, en te huur, of tot koop, of huur, om gekocht*,

of gehoord, te worden. *Te kust en te keur, zie kust*. *Te leen*, is in leen, in leening. *Te geef*, in gift. *Te leur, zie leur*. *Te met, te mets, al te met*, zie *attemet* en *met*. *Te niet* is tot niet. *Te pas brengen, komen, maken*, is eene zegswijze, die zich bezwaarlijk laat omschrijven. *Te pas zijn* is tot iemands gezondheid betrekkelijk. *Te onpas, te ondeeg, te onregt, te regt*, zie *onpas, ondeeg, onregt, regt*. *Te post*, is, met behulp van de postinrigting, en, overdragtelijk, gezwind. Zie *post*. *Te pronk, tot pronk*. *Te rade, zie raad*. *Te rug, ruggewaarts, achterwaarts*. *Te stade, zie stade*. *Te vondeling, tot vondeling*. *Te voren, voorheen*. *Tevreden, en te vrede, zie vrede en tevreden*. *Te vriend, tot vriend*. *Te weer, in de weer*, in enen staat van verwerking. *Te voet* is het tegenovergestelde van *op rijtuig, of te paard*: *zij reden, en wij gingen te voet*. *Allerlei krijgsvolk te voet en te paard*. *Te wege*, op den weg, in beweging, in werkzaamheid, in dadelijkheid. *Te wille, zie wil*. *Te zoek*, om gezocht te worden.

Voorts geeft *te* eene leveelheid te kennen, zoo op zich zelf, als in vereeniging met *al*, of *veel*. Dus is *te kort*, korter, dan het behoort, enz. Zie *kort*. *Te lang*, langer, dan het behoort. *Te laat, te vroeg, te veel, te weinig*, enz. later, vroeger, meer, minder, enz. dan het behoort. *Al te klein*, kleiner, dan het behoort. En *al te* wordt op zich zelf ook wel eens gebezigd voor buiten demaat: *dat gaat waarijk al te!* Welke beteekenis het oulings verder had, zie *al*. — *Oul*, werd *te* ook voor *tot*, of *naar* gebezigd: *ginc te broeder Alebrecht. Comt te mi*. [Lodew. v. Velth.]

Te, neders., eng.: *to*, hoogd. *zu*, is naauw verwant aan *toe* en *tot*. Dus wordt *toe*, of *thoe*, voor *te* gebruikt, in: *Harinksma thoe Heeg, Harinksma thoe sloten, Swartsenburg thoe Hohenlandsberg*, enz. En hoe menigmaal hoort men niet zeggen *tot Amsterdam*, in plaats van *te Amsterdam*? *Tot mijnent* is dikwijls evenveel, als *te mijnent*; en hoe menigmaal wordt *te* niet wederkeerig in de beteekenis van *tot* gebezigd? zie het bovenstaande.

TEEDER, *teer*, bijv. n. en bijw. *teederder, teederst*. Uit zwakke en fijne deelen bestaande, onvast, onsterk: *dat vaatwerk is al te teeder voor dagelijksch gebruik*. *De teedere plant wordt door den wind geknakt*. *Het onnoozel wicht stak de teedere handjes naar den moordenaar uit*. *Daer ghij, hoe jong en teer, de schorre donders hoorde*. [Vond.] Figuurlijk: *de Rhijnsche Lek, die teere rank*. [Vond.] Overdragtelijk, van zulken aard, dat men zich daaromtrent ligt misgrijpen kan: *het is eene teedere zaak*. *De teedere belangen der vriendschap, der liefde*, enz. *Een teeder gewisse* is zoodanig een, welks rust ligtelijk gestoord wordt. *Een teeder hart*, is een

gevoelig. *Teedere liefde*, is gevoelvolle: *uw' Atmagt, die mij alle bliken gaf van teedre liefde*. [L. D. S. P.] Van hier *teederheid, teederlijk, teedertjes, teertjes, teerkens*, bij Kil. Zamenstell.: *teederhartig, enz. verteederen, enz.*

Teeder, teer, neders. *teder*, angels. *tijder*, eng. *tender*, fr. *tendre*, ital. *tenero*, sp. *tierno*, lat. *tener*, hoogd. *zärt*.

TEEF, z. n., v., der, of van de *teef*; meerv. *teven*. Verkleinw. *teefje*. Kil. *teve, tefken*. Volgens Boxhorn was dit oul. de algemeene naam der vrouwen, ook de beste. Thans wordt dit woord genomen, in den zin van eene hoer, een slecht, ontuchtig, vrouwspersoon: *wat is dat eene ridsige teef!* Overdragtelijk, een hond van het vrouwelijk geslacht: *die teef moet jongen*. Zamenstell.: *appelteef, hekelteef, vischteef, enz.* Dit *teef* is afkomstig van het moesogoth. *thiwi*, dat eene dienstmaagd beteekent, en heeft zijne verdere beteekenissen van daar gekregen, dat de dienstmaagden. oudtijds, in de huizen harer Heeren dezelfde vrouwspersonen waren, welke thans in de bordeelen gevonden worden.

TEEK, zie *tijk*.

TEEKEN, z. n., o., des *teekens*, of van het *teeken*; meerv. *teekenen*, of *teekens*. Verkleinw. *teekentje*. Al wat dient, om eenig ding voor te stellen, aan te duiden, of te onderscheiden: *het teeken des kruises*, eene afbeelding daarvan, enz. *In het teken van den Leeu*, bij Hooft; in de gewaande afbeelding daarvan door eenige sterren van den dierenriem. *Thie zwelf zeichan*, de twaalf zoogenoemde hemelteekenen. [Olfrid.] Een wonderlijk verschijnsel: *daer sullen ook schrickelijke dingen, ende groote teekenen van den hemel geschieden*. [Bijbelv.] *Hij deed vele teekenen en wonderen*. Een voortteeken: *welk is het teeken, wanneer dese dingen sullen geschieden?* [Bijbelv.] Een gedenkteeken: *desen steen, dien ick tot een opgerecht teeken geset hebbe*. [Bijbelv.] Een merkteeken, onderscheidend kenmerk: *hij hadde het teken ontfangen*. [Vollenh.] *De Heere stelde een teeken aen Kain, op dat hem niet en versloeg al wie hem vonde*. [Bijbelv.] Een sein: *gewenkt van Askue om noothulp door 't besproken teken*. [Vond.] Een bewijs: *dat is een teeken van eene goede gezondheid. Het is een teeken, dat hij niet verstaat, wat hij zegt*. Van hier *teekenen, enz.* Zamenstell.: *gedenkteeken, hemelteeken, kenteeken, klankteeken, lidteeken, luchtteeken, merkteeken, schandteeken, schrijfteeken, taalteeken, veldteeken, voortteeken, wonderteeken, zegeteeken, zinteeken, enz.*

Teeken, Vond. *teken*, Hooft. *teiken*, Kil. *teijcken, teecken*, Ulphil. *taikns*, opperd. *zeichan*, hoogd. *Zeichen*, neders. *teken*,

angels. *taen*, eng. *token*, zweed. *tekn*, fr. *signe*, lat. *signum*, gr. *σημειον*, is naauw verwant aan het hoogd. *zeigen*, aanduiden, dat zeer oud is, neders. *tögen*, ijsl. *tia*, zweed. *te*.

TEEKENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik teekende, heb geteekend*. Door een teeken, eene afbeelding, voorstellen: *wat teekent gij daar?* Bijzonderlijk, door middel van enkele trekken van houtskool, potlood, eene pen, enz. met, of zonder behulp van verschillende kleuren: *hij teekent beter, dan hij schildert*. Door middel van een kenmerk onderscheiden: *het is een geteekend schaap; zie geteekend*. Door onderschrijving van zijnen naam bekrachtigen: *wilt gij dit verbandschrift nu maar teekenen? De vrede staat eertsdaags geteekend te worden. Voor iemand teekenen, zich schriftelijk voor hem verbinden. Ergens op teekenen, schriftelijk daaraan deel nemen: hebt gij ook op het bal geteekend? Wie zal op dat boek teekenen, of inteeekenen?* Van hier *geteekend, teekenaar, teekening, enz.* Zamenstell.: *teekenboek, teekenkrijt, teekenkunst, teekenmeester, teekenpen, teekenschool, teekenwijze, enz. Aanteekenen, afteekenen, beteekenen, inteeekenen, enz.*

Teekenen, Ulphil. *taiknan*, neders. *tekenen*, hoogd. *zeichnen*, fr. *signer*, lat. *signare*, komt van *teeken*.

TEEKENING, z. n., v., der, of van de *teekening*; meerv. *teekeningen*. Verkleinw. *teekeningje*. De daad van teekenen: *terwijl men met de teekening bezig was*. De teekenwijze: *er is eene slechte teekening in*. Eene geteekende afbeelding van een of meer dingen: *hebt gij uwe teekening haast voltooid? Geef mij dat teekeningje ten geschenke*. Van *teekenen*.

TEELT, z. n., v., der, of van de *teelt*; zonder meerv. De daad van telen: *de teelt van paarden, rundvee, enz.* Hetgeen er geteeld wordt: *er was in dat jaar eene groote teelt van snoek*. De tijd, waarop deze en gene soorten van zeevisschen door voortteling derwijze vermenigvuldigen, dat zij in overvloed te voorschijn komen: *de visschers zich buiten den tijd hunner teelte bevindende*. [Hooft.] Kinderen: *ik ben door mijne teelt gelukkiger*. [Vond.] Jongen: *een teelt van strantgevoelt*. [Antonid.] Zamenstell.: *aard-appelteelt, bijenteelt, haringteelt, hennipteelt, moekrapteelt, paardenteelt, runderteelt, snoekenteelt, vlasteelt, vischteelt, enz.* Van *telen*.

TEEM, z. n., m., des *teems*, of van den *teem*; zonder meerv. De daad van temen: *hij heeft zulken langwijligen teem over zich*. Van *temen*. Van gansch anderen oorsprong en aard is *teem, hooiteem*, bij Kil. het hout, dat boven op eenen hooiwagen in de lengte over het hooi gelegd wordt.

TEEMS, z. n., m., van den *Teems*; zonder meerv. De rivier van London: *in 't bloedigh*

moorthol aen den Teems. [Vond.] Bij Kil. *Teijms, Tems*, lat. *Thamesis*.

TEEMS, zie *tems*.

TEEN, *toon*, z. n., m., *des teens*, of van den *teen*; meerv. *teenen*. Verkleinw. *teentje*. Een vinger van den voet van een mensch of beest: *de groote teen*, *de kleine teen*. *Ik steek den teen in 't water*. [Vond.] *Op den teen te treden*, zegt Hooft; hetwelk figuurlijk zoo veel is, als zwaarlijk beleedigen. *Van den top af tot den teen*, bij Vond. is figuurlijk gansch en al, even als: *van top tot teen*. Eindelijk is *het schort hem in den teen*, *daar de boeren den hoed op dragen*, evenveel als *het schort hem in het hoofd*. Zamenstell.: *teenpluizertje*, de kunstnaam van een beeld, dat uit de oudheid overgebleven is. Zam.: *dierenteen*, *menschenteen*, *vogelteen*, enz.

Teen, *toon*, vries. *tjen*, neders. *taan*, angels., zweed. *ta*, eng. *toe*, hoogd. *Zehe*. Oul. zeide men ook *tee*, en in het meerv. *teen*: *sodu sageste die teen van den voeten*. [Bijb. 1477.]

TEEN, z. n., v., *der*, of van de *teen*; meerv. *teenen*. Verkleinw. *teentje*. Van het gr. *τενος*. Eene twijg, eene dunne en taaije boomloot, voor allerlei vlechtwerk geschikt: *het is van teenen gevlochten*. *Om een taaije teen te rukken*, heeft Vond.; die dit woord intusschen mannelijk maakt: *met riet*, *geschilden teen*, *en esschen stock gestut*. Van hier *teenen*, van teenen: *neem dat teenen mandje*. Zamenst.: *teenakker*, *teenboom*, *teenbosch*, *teenland*, *teenrijs*, *teenveld*, enz.

Teen, moesogoth. *tains*, angels. *toenel*, *tan*, alem. *zeinna*.

TEENEN, zie *teen*.

TEER, z. n., o., *des teers*, of van het *teer*; zonder meerv. Vloeibaar pek: *het scheepstolk is altijd met teer bemorst*. *Hij handelt in pek en teer*. Bij Kil. ook vogellijm. Van hier *teerachtig*, *teren*, met teer bestrijken; *terig*, enz. Zamenstell.: *teerhok*, *teerketel*, *teerkist*, *teerkooper*, *teerkwast*, *teerpot*, *terroelde*, bij Kil.; *teerton*, *teertouw*, *teertuin*, *teervat*, enz.

Teer, vries. *tar*, eng. *tarre*, Kil. *teer*, *teere*, *terre*, zweed. *tiara*, hoogd. *Theer*, is van eenen onzekeren oorsprong.

TEER, *teere*, zie *teeder*.

TEERLING, z. n., m., *des teerlings*, of van den *teerling*; meerv. *teerlingen*. Verkleinw. *teerlingje*. Een dobbelsteen: *de teerling geef u zes of een*. [Vond.] *Aan den teerling te stellen*. [Hooft.] *Wel magh 't een teerling heeten*, *hij heeft mij meer verteert, als drinken doet of eten*. [Huyg.] Spreekw.: *de teerling is geworpen*, de kans is derwijze gewaagd, dat men thans den uitslag moet afwachten. Voorts bezigt men *teerling* nog wegens al, wat de gedaante van eenen dobbelsteen heeft: *het is een volkomen teerling*. Zamenstell.:

teerlingspel, *teerlingsteen*, bij Kil. *teerlingswoorp*, *teerlingswortel*, een kunstwoord der zoogenoemde stelkunde.

Teerling, Vond. ook *teirling*, Kil. *teerlinck*, *terlingh*, hoogd. *Terling*, platduitsch *tarling*, *tarrel* en *tarl*, is verwant aan het platduitsch *tarlen*, met teerlingen spelen.

TEEZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik teesde*, *heb geteerd*. Pluizen: *men teest wol*. Overdragtelijk: *d'onnosele wert meest geplukt en geteest*. [V. Hass.] Van hier *teezing*: *teezinghe van de wolle*. [V. Hass.] Dit *teezen* verschilt zekerlijk niet van het hoogd. *zausen*, neders. *tuseln*, eng. *tose*, *tourse*, *toaze*, *teaze*, ijsl. *taesa*, angels. *taesen*; noch van het vries. *tiezen*, dat zoo veel is, als door pluizen in de war brengen, en van waar *ties*, war: *het is in de ties*.

TEFFENS, *tevens*, bijw. Tegelijk, op eenmaal: *wie kan alles teffens doen? Teffens steigren lanten erven in waerdij*. [Vond.] Van *te* en *effens* of *evens*; waarom men bij Vond. meer malen *t'effens* en *t'evens* vindt. Zie T.

TEGEL, z. n., m., *des tegels*, of van den *tegel*; meerv. *tegelen*, of *tegels*. Verkleinw. *tegeltje*. Een baksteen, geschikt om een huis te dekken, of deszelfs vloer en wanden te bekleden: *het huis was met tegels gedekt*. *De muur is met geschilderde tegeltjes bezet*. Zamenstell.: *tegelbakker*, *tegelbakkerij*, *tegeldak*, *tegeloven*, *tegelsteen*, bij Kil. evenveel als *tigchelsteen*, *tegelvloer*, enz. *Daktegel*, enz.

Tegel, Kil. *teghel*, neders., zweed. *tegel*, hoogd. *Ziegel*, Tatian. *ziegala*, in een oud gedicht *cigelo*, pool. *cegla*, angels. *tigla*, eng. *tile*, *till*, fr. *tuile*, ital. *tegola*, komt van het lat. *tegula*, en daarmede van *tegere*, dekken, en schijnt intusschen verwant aan *tigchel*, *diggel*, en *teil*, zie *tigchel* en *teil*.

TEGELIJK, zie *te*.

TEGEN, voorzetsel. Anders ook *tegens*, en *jegen*, in: *omme dat hidede jegen de wet*. [V. Maerl.] Ja nog hedendaags dikwijls evenveel betekenende als *jegen*, of *jegens*: *hoe is hij tegen mij gezind? Dat en was tegen hem niet als gisteren — dat het tegens mij niet en is als gisteren*. [Bijbelv.] Voorts bepaalt *tegen* de rigting van eenen stand naar een ding: *het huis staat tegen het oosten*. *Dat gewest ligt tegen de zee*. *De steen ligt tegen het einde van den akker*. Of de rigting van eene beweging naar een ding: *keer u tegen het gebergte*. *Van daar loopt de stroom tegen het oosten*. Vooral, wanneer er aan een ding, waarnaar de beweging gerigt is, tegenstand geboden wordt: *tegen den drang des waters*, *tegen den vijand*. Wanneer zulk een ding ook in beweging is, is *tegen* dikwijls evenveel als *te gemoet*; welken zin *tegen* in vele zamenstellingen heeft. Voorts kan men *tegen* dikwijls omschrijven door: *in vijandschap met: sijn hant sal tegen allen zijn, ende de hant van alle tegens hem*. [Bijbelv.] *Had tegen mij de tanden scherp*

gewet. [L. D. S. P.] *Tegen den stroom*, onder eene algemeene tegenwerking. *Met het hoofd tegen den muur loopen*, zich door de onderneming van iets onmogelijks benadeelen. Ook wordt *tegen* wegens de nadering van een ding gebruikt: *het gaat tegen den avond. Tegen den morgen zal de wind wel opwakkeren. Tegen Paschen kom ik weder.* En wegens de verruiling van het eene en andere: *de krijgsgevangenen kunnen tegen elkanderen uitwisseld worden. Waar tegen waar. Betaling tegen behoorlijke kwitantie. Tegen eenen matigen prijs overdoen.* Wegens de vergelijking van het eene met het andere: *het wordt tegen goud opgewogen. Tegen hem ben ik een enkel niets. Het is honderd tegen een*, er is weinig kans. *Tegen over* laat zich bezwaarlijk omschrijven, maar is gebruikelijk in: *tegen mij over, tegen over onzent*, enz. en in de samenstell.: *tegenovergesteld, tegenoverliggend, tegenoverstaand*, enz. *Tegen aan* bezigt men in: *tegen aan loopen, tegen aan stooten, tegen aan vallen, tegen den grond aan*, enz. *Tegen in*, als men zegt: *hij drong tegen den vijand in*, enz. *Tegen op in*: *hij vloog tegen den berg op*, enz. *Tegen heug en meug*, strijdig met iemands geneigdheid: *iets tegen heug en meug niet opdringen. Tegen wil en dank* heeft genoegzaam dezelfde beteekenis: *moet ik het tegen wil en dank doen? Tegen iemand spreken*, de spraak naar hem rigten, tot hem spreken. Wat daarentegen *iemand tegenspreken* is, zal onder de volgende samenstellingen van *tegen* worden aangetoond. *Daarentegen* beteekent in tegendeel, en wordt als een voegwoord gebruikt; maar *daar tegen* is, tegen die of die zaak, even als *er tegen*. Eindelijk heeft *tegen*, volgens Kil. de kracht van een bijvoegelijk naamw., of bijw., in: *de spijs is mij teghen. Hetschrijven is mij gheheel teghen*; endezelfde kracht heerscht in *tegen worden*; *ik begin het spel tegen te worden. Ik werd dien kost welhaast tegen*. Gelijk als nu het bijkans gelijklopende *jegen, jegenen*, en *bejegenen* heeft voortgebracht, zoo komt van *tegen* het werkw. *tegenen*, tegenloopen: *zijn besich dat ons in ons kintsheijt niets en tegent*. [Vlaerd. redenr.] En het z. n. *tegenheid*. Zie *tegenheid*. Van de samenstellingen zullen wij slechts eenige aanvoeren, want *tegen* kan, in den zin van te gemoet, en in meer andere beteekenissen, nog voor veel meer andere woorden geplaatst worden, dan waarvoor wij dit voorzetsel straks dadelijk plaatsen zullen.

Tegen, tegens, hoogd. *gegen*, Willer. ook *gegen*, Notk. *gagen*, Kero. *kagan*, angels. *agen*, ongean, *gean*, eng. *against*, ijsl. *gegn*, zweed. *gen*, *igen*, deen. *gien*, vries. *tjin*, neders. ook *tegen*, is eigenlijk evenveel als *jegen, jegens*.

TEGENARTIKEL, z. n., o. Een artikel, dat hij het

ontwerp van een of ander gedrag tegen over een ander artikel gesteld wordt, en tegen deszelfs inhoud aandruischt: *in plaats van het artikel van vrijen aftogt stelde de belegeraar een tegenartikel van krijgsgewangenschap*.

TEGENBABELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik babbelde, tegen, heb tegengebabbeld*. Van *tegen* en *babbelen*. Met een morrend gebabbel tegenspreken: *staak dat tegenbabbelen. Wat babbelt gij daar wederom tegen?*

TEGENBEDE, z. n., v. Eene bede, welke hier of daar tegen gerigt is: *uwe tegenbeden zullen weinig baten*.

TEGENBEDENKELIJK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Dat ergens tegen ingebracht worden kan: *het is zoo tegenbedenkelyk niet, als het wel schijnt. Van hier tegenbedenkelykheid; de tegenbedenkelykheid daarvan loopt een ieder in het oog*.

TEGENBEDENKING, z. n., v. Eene tegenwerping: *hij heeft altijd tegenbedenkingen*.

TEGENBEDING, z. n., o. Een beding, hetwelk de een tegen over het beding van den anderen stelt: *ik wil uw beding laten gelden, maar ik heb dit tegenbeding*.

TEGENBEELD, z. n., o. Een beeld, dat tegen over een ander beeld geplaatst is, of geplaatst worden moet: *het beeld van Napoleon den grooten zal een geschikt tegenbeeld voor dat van Hendrik den grooten wezen*. Ook wel eens eene zaak, die door iets anders afgebeeld wordt: *door't water, waervan't tegenbeelt, de doop, ons nu oock behoudt*. [Bijbelv.]

TEGENBEKLAG, z. n., o. Een beklag, dat van den kant van iemand, over wien men zich beklagt heeft, tegen den beklager wordt ingebracht: *hij beantwoordde zulks met een vreeselyk tegenbeklag*.

TEGENBELEDIGING, z. n., v. Eene beleediging, waarmede men eene ontvangene beleediging beantwoordt: *door tegenbeleedigingen verbittert men zynen beleediger gemeenlyk slechts des te meer*.

TEGENBELEID, zie *tegenbeschik*.

TEGENBERG, bijw. Volgens Kil. evenveel als bergwaarts op, berg op.

TEGENBERIGT, z. n., o. Een berigt, waarin een ander berigt herroepen, of tegengesproken, wordt: *ik zal de valscheit van zyn berigt in een tegenberigt aan den dag leggen*.

TEGENBESCHIK, z. n., o. Bijkans evenveel als *tegenbeleid, tegenbestel, tegenbestuur*. Een beschik, dat tegen een ander beschik over staat en aandruischt: *des vijands schikkingen werden door zyn tegenbeschik verijdeld*.

TEGENBESTEL, zie *tegenbeschik*.

TEGENBESTUUR, zie *tegenbeschik*.

TEGENBETOOG, z. n., o. Een betoog van de verkeerdheid van een ander betoog: *uw tegenbetoog is allezins doeltreffend*.

TEGENBEURT, z. n., v. Eene beurt, welke tegen

- eene andere beurt over staat: *welke schipper vaart er in de tegenbeurt?*
- TEGENBEVEL, z. n., o. Een bevel, dat tegen een ander bevel aandruischt.
- TEGENBEWEGING, z. n., v. Eene beweging, welke tegen eene andere beweging overstaat: *bereken het vermogen der beweging en tegenbeweging.*
- TEGENBEWIJS, z. n., o. Een bewijs voor het tegenoverstaande van eene zaak, waarvoor men insgelijks bewijzen heeft aangevoerd: *zijne tegenbewijzen schijnen mij krachtiger, dan des anderen bewijzen.*
- TEGENBEWIND, z. n., o. Een bewind, dat tegen over een ander bewind staat: *een gedeelte der Roomsche Kerk verkeerde lang onder het tegenbewind der Pausen van Avignon.*
- TEGENBEZENDING, z. n., v. Eene bezending, geschikt, om eene andere bezending tegen te werken: *er verscheen van den anderen kant eene tegenbezending.* Of eene bezending, waartoe men door eene andere bewogen wordt: *de staten beantwoordden die bezending met eene tegenbezending.*
- TEGENBEZOEK, z. n., o. Een wederkeerig bezoek: *ik wacht op dit bezoek van u welhaast een tegenbezoek.*
- TEGENBEZWAAR, z. n., o. Een bezwaar, waardoor een ander bezwaar wordt opgewogen: *al die bezwaren en tegenbezwaren maken mij besluiteloos.*
- TEGENBIEDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bood tegen, ik heb tegengeboden.* Van tegen en bieden. Tegen een reeds gedaan bod een ander doen: *hij hield niet op van tegenbieden.*
- TEGENBLATEN, onz. w., gelijkvl. *Ik blaatte tegen, heb tegengeblaat.* Van tegen en blaten. Bij de nadering van iemand, of aan iemand, blaten: *de lammeren kwamen de ooi van rondom tegenblaten.*
- TEGENBLIK, z. n., m. Een blik, die tegen eens anders blikken gerigt is: *zijne blikken verdoofden des anderen tegenblikken.* Eveneens is het werk w. *tegenblikken* zijne blikken tegen die van iemand anders rigten, hem toe-blikken.
- TEGENBLIKKEN, zie *tegenblik.*
- TEGENBLINKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik blonk tegen, heb tegengeblonken.* Van tegen en blinken. Te gemoet blinken: *als de dageraet der jeugt mij tegenblonck.* [Vond.]
- TEGENBOD, z. n., o. Een bod, hetwelk van den eenen kant tegen dat van den anderen gedaan wordt: *het was steeds bod en tegenbod.*
- TEGENBOEK, z. n., o. Gemeenlijk, met eenen naam, die uit twee verschillende talen ontleend is, een *contraboek* genoemd. Het boek van eenen zoogenoemden *Contraboekhouder*, of *Controleur*, die daarin alles evenzeer opteekenen moet, als de eigenlijke boekhouder in zijn boek: *laten wij het tegenboek daar omtrent eens nazien.*
- TEGENBOERT, z. n., v. Boert, waardoor andere boert beantwoord wordt: *die kaatst, moet den bal afwachten; die boerten wil, moet tegenboert kunnen verdragen.*
- TEGENBOND, z. n., o. Eene verbindtenis, geschikt, om eene andere tegen te werken: *eenige andere mogendheden vormden aanstonds een aanzienlijk tegenbond.*
- TEGENBOOMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik boomde tegen, heb tegengeboomd.* Van tegen en boomen. Een vaartuig tegenschuiven: *zij kwamen ons de schuit tegengeboomen.* Ook onzijdig, te gemoet geschoven worden: *de jaagschuit komt ons tegengeboomen, wordt ons tegengeboomd.*
- TEGENBOORD, z. n., m. De boord, die tegen eenen anderen boord overstaat: *het dreef van hier regt over naar den tegenboord.*
- TEGENBOTS, z. n., v. Eene bots, waardoor iets tegenhouden wordt.
- TEGENBOTSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik botste tegen, heb tegengebotst.* Van tegen en botsen. Derwijze tegen iets aanbotsen, dat deszelfs loop daardoor vertraagd wordt: *het gestadige tegenbotsen van het ijs hield ons geweldig tegen.*
- TEGENBUURT, z. n., v. Eene buurt, welke tegen over eene andere ligt: *hij woont hier niet, maar in gindsche tegenbuurt.*
- TEGENDEEL, z. n., o. Eigenlijk, een deel, dat tegen een ander deel over ligt. In het gebruik, het tegenovergestelde van evenveel welk ding: *hij doet juist het tegendeel van hetgene hem bevolen was. Eenmoedig tot het tegendeel gezint.* [Vond.] In *tegendeel*, daarentegen, wordt als voegwoord gebruikt: *in tegendeel viel hij zelf op mij aan.* Oulings werd *tegendeel* ook voor wederpartij gebezigd.
- TEGENDEUR, z. n., v. Eene deur, welke tegen eene andere deur overstaat: *toen de deur opensloeg, vloog de tegendeur ook open.*
- TEGENDICHT, z. n., o. Een gedicht, dat tegen een ander gedicht gemaakt is: *hij beantwoordde dien laster in een fraai tegendicht.*
- TEGENDIENST, z. n., v. Eene dienst, waardoor eene gedane dienst beantwoord wordt: *ik ben tot alle tegendienst bereid.*
- TEGENDINGER, z. n., m. Die tegen, of met, iemand dingt, of wedijvert, anders ook *mededinger*: *ik vond in hem eenen tegendinger.*
- TEGENDOLEN, zie *tegendwalen.*
- TEGENDOOP, z. n., m. Een doop, waardoor een andere doop te niete gedaan wordt, een herdoop, een wederdoop.
- TEGENDORPEL, z. n., m. De dorpel, die tegen den eigenlijken dorpel overstaat, *de bovendorpel.* Anders ook *bovendrempel*, *tegendrempel.*
- TEGENDRAAD, z. n., m. De dwarsdraad van eene webbe. Van hier *tegendraads*, bijw.: *gij scheurt het linnen tegendraads.*
- TEGENDRAADS, zie *tegendraad.*
- TEGENDRAAI, z. n., m. Een draai, die tegen den

- vereischen draai loopt: *hij hield het wiel niet slechts tegen, maar bracht het in eenen tegendraai.*
- TEGENDRAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik draaide tegen, heb tegengedraaid.* Van tegen en draaijen. Iets derwijze draaijen, dat het iemand tegenloopt: *gij draait mij alles tegen.* En onzijdig, eenen ongunstigen draai aannemen: *alles schijnt ons tegen te draaijen.*
- TEGENDRANG, z. n., m. Een drang, die ergens tegen gerigt is: *de tegendrang van het water was allergeweldigst.*
- TEGENDRANK, z. n., m. Een drank tegen eenige ongesteldheid: *ik zal u een tegendrankje voorschrijven.*
- TEGENDREMPEL, zie *tegendorpel.*
- TEGENDRIJFT, z. n., v. Eene ergens tegenaan werkende drift van water, enz.: *de tegendrift was te sterk, om er tegen op te komen.*
- TEGENDRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik dreef tegen, heb tegengedreven, of ben tegengedreven.* Onzijd., in eene tegenovergestelde rigting van iets anders drijven: *er kwam ons een lijk tegendrijven.* Bedr., in eene tegenovergestelde rigting bewegen, jagen, voortdrijven, enz.: *de wind dreef ons den regen vlak tegen. Zij kwam mij hare kudde tegendrijven.* Doorzetten, staande houden: *ik weet niet, welk vermaak gij aan dat tegendrijven hebben kunt.* Van tegen en drijven.
- TEGENDRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik drong tegen, heb tegengedrongen.* Van tegen en dringen. Derwijze op iemand aandringen, dat men hem tegenhoude: *hij droog mij regtstreeks tegen.*
- TEGENDRUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik droop tegen, heb tegengedropen.* Druipende ontmoeten: *toen zij verder in den berg voortgroeven, kwam het water hun welhaast tegendruipen.* Overdragtelijk, van volk, dat, de een voor, de andere na, uiteen gaat: *de gansche vergadering kwam mij tegendruipen.* Van tegen en druipen.
- TEGENDRUISCHEN, onz. w., gelijkvl. *Ik druischte tegen, heb tegengedruischt.* Van tegen en druischen. Met gedruisch tegenwerken: *de klank van zijne stem overtrof dien der tegendruischende golven.*
- TEGENDRUK, z. n., m. Even als *tegendrukking*, eene drukking, die aan eene andere drukking beantwoordt of dezelve tegenwerkt: *mijne drukkende hand ontving van haar een zacht tegendrukje.*
- TEGENDRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik drukte tegen, heb tegengedrukt.* Van tegen en drukken. Al drukkende tegenwerken: *druk hier een weinig tegen.*
- TEGENDRUKKING, zie *tegendruk.*
- TEGENDUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik duwde tegen, heb tegengeduwd.* Van tegen en duwen. In eene tegenoverstaande rigting van eene andere beweging duwen: *als ik aan dezen kant klop, moet gij aan den anderen tegenduwen.*
- TEGENDWALEN, onz. w., gelijkvl. *Ik dwaalde tegen, ben tegengedwaald.* Van tegen en dwalen. Dwalende ontmoeten: *ik ben hem tegengedwaald.* Anders ook *tegendolen*, te gemoet dolen.
- TEGENEBBE, z. n., v. Eene ebbe, die een schip tegenhoudt: *wij hebben tegenebbe.* Die *tegenebbe* maakt de vaart lastig.
- TEGENECHO, z. n., v. Eene echo, welke het geluid van eene andere echo herhaalt: *die bergen vormen niet slechts eene echo, maar ook verscheidene tegenechoos.*
- TEGENEILAND, z. n., o. Een eiland, dat tegen over een ander eiland ligt: *men vindt nevens dat eiland nog een ander klein tegeneilandje.*
- TEGENEISCH, z. n., m. Een eisch, die tegen eenen anderen eisch gerigt is: *welk een onbeschaamde tegeneisch!*
- TEGENEN, zie *tegen.*
- TEGENETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik at tegen, ik heb tegengegeten.* Van tegen en eten. Zoo lang eten, dat men het tegenworde: *gij zult het u tegeneten.*
- TEGENFLANK, z. n., v. De flank, die tegen eene andere flank overstaat. Een kunstwoord der vestingbouwers. Anders in volkomen fransch *contreflanc.*
- TEGENGAAN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik ging tegen, ben of heb tegengegaan.* Van tegen en gaan. Onz., al gaande ontmoeten, te gemoet gaan: *hij kwam mij tegengaan.* Bedr., keeren, beletten: *waarom gaat gij dat niet aanstonds tegen? Ik poogde hem daarin tegen te gaan.*
- TEGENGALERIJ, z. n., v. Eene galerij, die tegen over eene andere gebouwd is: *bij die galerij voegt nog eene tegengalerij.*
- TEGENGALM, z. n., m. Een galm, die aan een ander geluid beantwoordt, of daar tegen aandruischt: *hoort gij den tegengalm der echo niet? Des volks tegengalm smoorde zijne stem.*
- TEGENGALMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik galmde tegen, heb tegengegalmd.* Van tegen en galmen. Aan eenen galm beantwoorden, of met eenen galm tegendruischen: *de snaterende echo galmde ons telkens tegen.* Van hier *tegengalming.*
- TEGENGAPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik gaapte tegen, heb tegengegaapt.* Van tegen en gapen. Al gapende aanstaren, te gemoet gapen: *bij zijne intrede werd hij van rondom door het volk tegengegaapt.*
- TEGENGEBABEL, z. n., o. De daad van tegenbabbelen: *gij vertoort haar met uw tegengebabbel.* Of hetgeen er tegengebabbeld wordt: *ik versta niets van uw tegengebabbel.*
- TEGENGEBLAAT, z. n., o. De daad van tegenblaten: *het geblaat werd met tegengeblaat beantwoord.*
- TEGENGEDRAG, z. n., o. Wederkeurig gedrag,

- dat tot eens anders voorafgaand gedrag betrekkelijk is : *zijn tegengedrag was slecht en schandelijk.*
- TEGENGEDRUISCH, z. n., o. De daad van tegendruischen : *al dat tegendruisch deed hem zwijgen.*
- TEGENGEGAAP, z. n., o. Het gegaap waarmede men iemand, bij zijne nadering, te ontmoet ziet : *hij reed onder het tegengegaap der menigte in de stad.*
- TEGENGEHUPPEL, z. n., o. Het gehuppel waarmede men iemand te ontmoet komt : *het vrolijke tegengehuppel van zijn talrijk kroost.*
- TEGENGEKAKEL, z. n., o. Dikwijls evenveel als *tegengebabbel, tegengekef*, enz. Zie *tegengebabbel*.
- TEGENGESCHENK, z. n., o. Kil. *tegenschenck*, hoogd. *Gegengeschenk*. Een geschenk, waardoor een ander geschenk beantwoord wordt : *ik ontving van hem een fraai tegengeschenk.*
- TEGENGIFT, z. n., v. Bij Kil. *teghenghifte, teghengaeve*. Bijkans evenveel als *tegesgeschenk* : *die tegengift zal niet onaangenaam zijn.*
- TEGENGIFT, *tegegif*, z. n., o. Van *tegen* en *gift*, gif, Kil. *teghenghifst*, hoogd. *Gegengift*, lat. *antidotum*. Een inwendig middel tegen vergif : *olie wordt wel eens als een tegengift gebezigd*. Overdragtelijk : *hoogmoed is vaak een tegengift voor gierigheid*, iemand, die allen aanleg tot gierigheid heeft, wordt vaak door hoogmoed daarvan te rug gehouden.
- TEGENGRAAUW, zie *tegensnaauw*.
- TEGENGRAVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik groef tegen, heb tegengegraven*. Van *tegen* en *graven*. Te ontmoet graven, van mijnwerkers gesproken, die den arbeid van andere mijnwerkers door hun gegrave pogen te verijdelen. In het fr. *contreminer*. Bij Kil. *teghenmijnen, teghengraven*. Van hier *tegengraving*, fr. *contremine*.
- TEGENGROET, z. n., m. Een groet, waardoor een andere groet beantwoord wordt, een hergroet, een wedergroet : *ik ontving van hem geenen tegengroet*.
- TEGENGROND, z. n., m. Een beweeggrond, of bewijsgrond, die tegen anderen over staat : *dat is een voldoende tegengrond*.
- TEGENGUNST, z. n., v. Eene gunst, welke uit aanmerking van ontvangene gunsten bewezen wordt : *ik verwacht van u eene kleine tegengunst*.
- TEGENHANGER, z. n., m. Al wat tegen iets anders over hangt, of geschikt is, om daar tegen over te hangen : *deze prent is een goede tegenhanger voor die andere*. In het fr. *pendant*.
- TEGENHEID, z. n., v. Van *tegen*, door bijvoeging van *heid*. Zie *heid*. Wederwaardigheid : *hij heeft met allerlei tegenheden te worstelen*. In mijn wreede tegenheen. [L. D. S. P.] Weerzin, afkeer : *ik begin er eene tegenheid in te krijgen*.
- TEGENHOEK, z., n., m. Een hoek, die tegen eenen anderen hoek over staat : *ik zit in den hoek, en hij in den tegenhoek*.
- TEGENHOOFD, z. n., o. Van *tegen* en *hoofd*, van eene haven. Een hoofd, dat eene haven aan de overzijde van een ander hoofd insluit : *het schip werd van het hoofd naar het tegenhoofd geslingerd*.
- TEGENHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hield tegen, heb tegengehouden*. Van *tegen* en *houden*. Weerhouden, ophouden : *houd die plank tegen, dat zij niet valle*. De stroom houdt het schip tegen. Overdragtelijk, verhinderen, beletten : *ik heb dat huwelijk zoo lang tegengehouden, als ik kon*. Van hier *tegenhouding*.
- TEGENHOEW, z. n., m. Een houw, waardoor een andere houw beantwoord wordt : *houw en tegenhouw werden telkens afgekeerd*.
- TEGENHUPPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik huppelde tegen, heb tegengehuppeld*. Van *tegen* en *huppelen*. Te ontmoet huppelen : *het kind was mij blijmoedig tegengehuppeld*.
- TEGENJAGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik joeg tegen, heb tegengejaagd*. Van *tegen* en *jagen*. Bedr., tegendrijven : *men poogde mij den haas tegen te jagen*. Onz., te ontmoet rijden, varen, enz. : *de renbode, de jaagschuit, enz. kwam mij tegenjagen*.
- TEGENIJLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ijde tegen, ben tegengeijld*. Van *tegen* en *ijlen*. Evenveel als *tegenspoeden, tegensnellen*. Te ontmoet ijlen : *men was hem reeds tegengeijld*.
- TEGENIJVER, z. n., m. De daad van tegenijveren, zie dit woord.
- TEGENIJVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik ijverde tegen, heb tegengeijverd*. Van *tegen* en *ijveren*. Met ijver tegenwerken : *zij ijverden geweldig tegen*. Met naijver achtervolgen, wedijveren : *hij zal mij daarin tegenijveren*.
- TEGENJUICHEN, zie *toejuichen*.
- TEGENKAAL, z. n., v. Eene kaai tegen over eene andere kaai : *hij woont op de tegenkaai*.
- TEGENKAART, z. n., v. Eene kaart geschikt om tegen te spelen : *hebt gij eene goede tegenkaart, een goed tegenspel?*
- TEGENKAKELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kakeelde tegen, heb tegengekakeeld*. Van *tegen* en *kakelen*. Dikwijls evenveel als *tegenbabbelen, tegenkeffen*, enz. Zie *tegenbabbelen*.
- TEGENKAMPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kampte tegen, heb tegenkampt*. Van *tegen* en *kampen*. Tegenstrijden : *hij hield niet op van tegenkampen*. Van hier *tegenkamp*, en *tegenkamping*, de daad van tegenkampen, tegenstrijd, tegenworsteling.
- TEGENKANS, z. n., v. Eene kans tegen eene andere kans : *er zijn in dat spel tegen eene kans van winst wel tien tegenkansen*.
- TEGENKANT, z. n., m. De kant, die tegen eenen anderen kant overstaat : *zie eens, wat er op den tegenkant geschreven staat*.

- TEGENKANTEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik kante tegen, heb tegengekant.* Van tegen en kanten. Tegenstreven: *gij moet niet tegenkanten.* Van hier *tegenkanter, tegenkanting, tegenstreving.*
- TEGENKERF, Z. N., V. Eene kerf, die aan eene andere kerf op eenen anderen kerfstok beantwoordt: *hebt gij op uwen kerfstok al eene tegenkerf gedaan?*
- TEGENKLAGT, Z. N., V. Kil. *teghenklachte, teghenklaege, hoogd. Gegenklage.* Tegenbeklag. Zie *tegenbeklag.*
- TEGENKLANK, Z. N., M. Tegengalm, weerklank: *er was een sterke tegenklank.*
- TEGENKOMEN, ONZ. W., ongelijkvl. *Ikkwam tegen, ben tegengekomen.* Van tegen en komen. Ontmoeten: *hij kwam mij op de straat tegen.* Bijzonderlijk, naderen, om hulde te bewijzen: *waarmede sal ick den Heere tegenkomen?* [Bijbelv.] Van hier *tegenkomst, ontmoeting.*
- TEGENKOMST, zie *tegenkomen.*
- TEGENLAGCHEN, ONZ. W., ongelijkvl. *Ik lachte tegen, heb tegengelagchen.* Van tegen en lagchen. Te gemoet lagchen, aanlagchen: *zij wachtte mij met ongeduld, en lachte mij reeds vriendelijk tegen.*
- TEGENLAST, Z. N., M. Een last, die tegen over eenen last ergens in- of opgeladen wordt, om het evenwigt te bewaren: *er moet achter in het schip meer tegenlast gebragt worden.*
- TEGENLEER, Z. N., V. Eene leer, die tegen eene andere leer aandruischt: *eindelijk bezweek de leer van Arius onder de tegenleer der drieëenheid.*
- TEGENLIEFDE, Z. N., V. Anders ook *tegenmin.* Hoogd. *Gegenliebe.* Volgens Kil. liefde, welke aan eens anders liefde beantwoordt, wederliefde: *zij mint mij ook met de vurigste tegenliefde.*
- TEGENLIST, Z. N., V. Eene list, die tegen eene andere list gerigt is: *er baten geene tegenlisten. Ik veroorlofde mij een klein tegenlistje.*
- TEGENLOOPEN, ONZ. W., ongelijkvl. *Ik liep tegen, ben tegengeloopen.* Van tegen en loopen. Soms evenveel als *tegenvloeiën: het water kwam ons tegenloopen.* Voorts in eenen eigenlijken zin, te gemoet loopen: *loop hem tegen.* Figuurlijk, van zaken gesproken: tegenen, eenen ongunstigen keer voor iemand nemen: *alles schijnt mij thans tegen te loopen.*
- TEGENMARSCH, Z. N., M. Een marsch, die het tegenoverstaande van den gewonen is: *men beval ons den tegenmarsch.* In het fr. *contremarche.*
- TEGENMIDDEL, Z. N., O. Een hulpmiddel tegen eenig ongemak: *zonder geduld kan het beste tegengemiddel weinig baten.*
- TEGENMIJN, Z. N., V. Eene tegengraving van mijnwerkers ter verijdeling van den arbeid van andere mijnwerkers. Kil. *teghenmijne, hoogd. Gegenmine, fr. contremine.*
- TEGENMIJNEN, zie *tegengraven.*
- TEGENMIN, zie *tegenliefde.*
- TEGENMOMPELEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik mompelde tegen, heb tegengemompeld.* Van tegen en mompelen. Binnensmonds tegenpraten: *ik stoort mij aan geen tegenmompelen.*
- TEGENMOMPETING, Z. N., V. Gemompel tegen iemands gezegden, of bevelen: *vertoorn mij niet langer door eene misnoegde tegenmompeling.*
- TEGENMORREN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik morde tegen, heb tegengemord.* Van tegen en morren. Eenen morrenden onwil betoonen: *doe het zonder tegenmorren.*
- TEGENMORRING, Z. N., V. Gemor tegen iemands bevelen: *verderfelijke tegenmorring.*
- TEGENMUUR, Z. N., M. Een muur, die tegen eenen anderen muur aangebouwd wordt, om denzelfden te steunen. Kil. *teghenmuur, hoogd. Gegenmauer.*
- TEGENONTWERP, Z. N., O. Anders *tegenplan.* Een plan, of ontwerp, dat tegen een ander overstaat: *aanstonds kwam hij met een tegenontwerp, voor den dag.*
- TEGENPARTIJ, Z. N., V. Een aanhang, welke eenen anderen aanhang tegenstreeft: *de tegenpartij zat ook geenszins stil.* Een bijzonder persoon, die iemand anders tegenwerkt: *hij zocht zijne tegenpartij onder het worstelen op den grond te werpen.*
- TEGENPARTIJDIG, BIJV. N. EN BIJW., ZONDER TRAPPEN VAN VERGROOTING. Van tegen en partijdig. Bij Kil. vijandig.
- TEGENPRAAT, Z. N., V. Tegenrede, tegenspraak: *ik versta geene tegenspraak van u.*
- TEGENPRATEN, BEDR. W., GELIJKVL. *Ik praatte tegen, heb tegengepraat.* Van tegen en praten. Tegenspreken: *wat praat gij wederom tegen?*
- TEGENPREUTELEN, BEDR. W., GELIJKVL. *Ik preutelde tegen, heb tegengepreuteld.* Van tegen en preutelen, vries. *tegenprottelen, hoogd. gegenprudeln.* Genoegzaam evenveel als *tegenmompelen.*
- TEGENREDE, Z. N., V. Eene rede, welke op eene bescheidene wijze, ergens tegen gevoerd wordt: *geef toch gehoor aan mijne nederige tegenrede.* *Alle tegenreden smooert.* [L. D. S. P.]
- TEGENREDEN, Z. N., V. Eene reden voor het tegendeel van iets, dat andere redenen voor zich heeft: *meer dan eene tegenreden maakt mij besluiteloos.*
- TEGENREKENING, Z. N., V. Eene rekening ten laste van iemand, van wien men eene rekening ten zijnen laste ontvangt: *zie daar mijne tegenrekening.*
- TEGENRIJDEN, ONZ. W., ongelijkvl. *Ik reed tegen, ben tegengereden.* Van tegen en rijden. Te gemoet rijden: *alreede rijdt het hof uw komst van verre tegen.* [Vond.]
- TEGENROEM, Z. N., M. Roem, strekkende, om tegen eens anders roem op te wegen: *mijn tegenroem is nederigheid.*
- TEGENRUIMTE, Z. N., V. Eene ruimte, die tegen eene andere ruimte overstaat: *plaats het in die tegenruimte.*

TEGENRUK, z. n., m. Een ruk, die tegen eenen anderen ruk, of drang, gerigt is: *een hollend paard zwicht voor geenen tegenruk*.

TEGENRUKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rukte tegen, heb en ben tegengerukt*. Van tegen en rukken. Bedr., evenveel welken drang, of ruk, al rukkende tegenwerken: *het gestadig rukken en tegenrukken moet den boom doen vallen*. Onz., met zijn. Met geweld tegenloopen, rijden, enz.: *de vijand rukte ons weldra tegen*. Zie rukken.

TEGENSGHANS, z. n., v. Eene schans of verschan- sing, die tegenover eene andere, bijzon- der tot benaauwing van dezelve, wordt aangelegd: *de vijand deed overal tegenschan- sen opwerpen*.

TEGENSCHRIFT, z. n., o. Een strijdschrift, twist- schrift: *het regent tegenschriften*.

TEGENSCHRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schreef tegen, heb tegengescreven*. Van tegen en schrijven. Eenige zaak, of eenig geschrift, met de pen bestrijden: *er werd van alle kan- ten tegengescreven*.

TEGENSLEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sleepte tegen, heb tegengesleept*. Van tegen en slepen. Te ontmoet slepen, in al de beteekenissen van slepen. Zie slepen.

TEGENSMAAK, z. n., m. Tegenheid: *ik heb eenen tegensmaak in het eten*.

TEGENSNAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik snaauw- de tegen, heb tegengesnaauwd*. Van tegen en snaauwen. Bijkans evenveel als *tegengraau- wen*, snaauwen met snaauwen beantwoor- den, of zijne onwilligheid tot nakoming van eenig bevel door snaauwen aan den dag leg- gen: *in plaats van het te doen, begon zij vreesselijk tegen te snaauwen*.

TEGENSNAP, z. n., m. Gesnap, dat tegen eenig gezegde of bevel wordt ingebracht: *gij hebt al te veel tegensnaps*.

TEGENSNAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik snapte tegen, heb tegengesnapt*. Van tegen en snap- pen. Tegenklappen, tegenkakelen, tegenbab- belen: *wat hoor ik u daar wederom tegen- snappen?*

TEGENSNELLEN, zie *tegenijlen*.

TEGENSPARTELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik spartelde tegen, heb tegengesparteld*. Van tegen en spartelen. Eigenlijk, van visschen, spartelende tegenworstelen: *de snoek spartelde geweldig tegen*. Overdragtelijk, van evenveel welk ander wezen, evenveel hoe ook tegenworste- len: *het zal u weinig baten, hoe gij ook tegenspartelt*. Van hier *tegensparteling*.

TEGENSPOED, z. n., m. Zie *rampspoed*. Weder- waardigheid, onspoed, rampspoed: *hij, die, in tegenspoed, zijn gunstgenoten hoed*. [L. D. S. P.] Van hier *tegenspoedig*, ramp- spoedig: *wij hebben eene tegenspoedige reis gehad*.

TEGENSPOEDEN, zie *tegenijlen*.

TEGENSPOEDIG, zie *tegenspoed*.

TEGENSPORRELIJG, zie *sporrelig*.

TEGENSPORRELING, zie *sporreling*.

TEGENSPRAAK, z. n., v. De daad van tegenspre- ken, of hetgeen er tegengesproken wordt: *het is boven alle tegenspraak verheven*. *Hij duldt geene tegenspraak*. *De geheele tegen- spraak bestond uit wartaal*.

TEGENSPREKELIJK, zie *tegenspreken*.

TEGENSPREKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sprak tegen, heb tegengesproken*. Van tegen en spreken. Iemand, ten aanzien van zijne ge- zegden, of bevelen, wederspreken: *gij moet mij daarin niet tegenspreken*. Van hier *te- gensprekelijk*, voor tegenspraak vatbaar, en evenveel, als *tegenzeggelijk*; *tegenspreker*, tegenstander in gezegden, begrippen, beve- len, enz.: *hij heeft al zijne tegensprekers den mond gestopt*; *tegenspreking*, de daad van tegenspreken. Zamenstell.: *ontegenspreke- lijk*, enz.

TEGENSPREKER, *tegenspreking*, zie *tegenspreken*.

TEGENSTAAN, onz. w., ongelijkvl. *Ik stond tegen, heb tegengestaan*. Van tegen en staan. In zulk eene rigting staan, dat men iemand tegen- houdt, hem in zijne ondernemingen verhin- dert. In het gebruik, dit laatste op evenveel welke wijze doen: *hij kan de vijanden niet langer tegenstaan*. *De boozen, die hem te- genstaan*. [L. D. S. P.] Walgen, tegenheid inboezemen: *het eten staat mij geweldig tegen*. Van hier *tegenstaande*, in de za- menstell., *niettegenstaande*, *desniettegen- staande*.

TEGENSTAND, z. n., m. De daad van tegenstaan, wederstand: *iemand tegenstand bieden*. *Ik vond geenen tegenstand in die zaak*.

TEGENSTANDER, z. n., m. Van tegen en stander, voor *staner*, van *staan*. Al wie tegenstaat: *alle tegenstanders doen wijken*.

TEGENSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stelde te- gen, heb tegengesteld*. Van tegen en stellen. Iets tegen iets anders over stellen: *ik stel er evenveel tegen*.

TEGENSTELLING, z. n., v. De daad van tegenstel- len, of hetgene tegengesteld wordt: *dit is mijne tegenstelling*.

TEGENSTEM, z. n., v. Volgens Halma, een tegen- gezang. Als mede eene stemgeving, of het vermogen, of regt, tot stemgeving, waardoor andere soortgelijke stemming bestreden, of eenig voorstel afgekeurd, wordt: *ik tel der- tien stemmen daar voor en twaalf tegen- stemmen*.

TEGENSTEMMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stemde tegen, heb tegengestemd*. Van tegen en stem- men. Andere stemmen door zijne stemge- ving bestrijden, of daardoor eenig voorstel afkeuren: *ik kan niet dan tegensstemmen*.

TEGENSTOOT, z. n., m. Eigenlijk een stoot tegen eenig ding; in het gebruik, rampspoed: *hij krijgt tegenstoot op tegenstoot*. *Zijt gij tegen zulk een tegenstootje niet bestand?*

- TEGENSTOOTEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stiet tegen, heb tegengestooten.* Van *tegen* en *stooten*. Volgens Kil. terugstooten, of door stooten tegenhouden: *terwijl de een mij voortstoot, stoot mij wederom een ander tegen.*
- TEGENSTREVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik streefde tegen, heb tegengestreefd.* Van *tegen* en *streven*. Eigenlijk, in eene tegenoverstaande rigting van iets anders streven, zoodanig iets tegenworstelen: *den stroom tegenstreven*. Overdragtelijk, zich op evenveel welke wijze tegen iets onstoffelijks verzetten: *de genade tegenstreven*.
- TEGENSTREVER**, z. n., m. Bijkans evenveel als *tegenstrijder*. Al wie tegenstreeft, tegenwerkt, tegenworstelt: *zoo vele tegenstrevers maken het mij wel eens benaauwd.*
- TEGENSTREVIJG**, zie *tegenstrijdig*.
- TEGENSTREVIJG**, z. n., v. De daad van tegenstreven, wederstreving: *er onstond eene sterke tegenstreving*.
- TEGENSTRIBBELAAR**, z. n., m. Al wie tegenstribbelt: *zulk een tegenstribelaar kan het iemand lastig genoeg maken.*
- TEGENSTRIBBELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stribbelde tegen, heb tegengestribbeld.* Van *tegen* en *stribbelen*. Door allerlei stribbeling tegenhouden, of belemmeren: *wat ik onderneem, gij stribbelt mij altijd tegen.* Van hier *tegenstribbeling*, de daad van tegenstribbelen: *geene tegenstribbeling doet mij van dat voornemen afzien.* Van hier *tegenstribbeling*.
- TEGENSTRIJD**, z. n., m. Eene gemoedsbeweging, waardoor iemand van eenig ding weerhouden wordt: *er heerscht daaromtrent een tegenstrijd in mijn binnenste.*
- TEGENSTRIJDEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik streed tegen, heb tegengestreden.* Van *tegen* en *strijden*. Hardnekkig tegenspreken: *houd op van tegenstrijden.*
- TEGENSTRIJDER**, zie *tegenstrever*.
- TEGENSTRIJDIG**, bijv. n. en bijw., *tegenstrijdiger, tegenstrijdigst.* Van *tegen* en *strijdig*. Dikwijls evenveel, als *tegenstreving*, ergens tegen aandruischende: *gij moet aan alle tegenstrijdige ondernemingen vaarwel zeggen.* Maar dikwijls ook, tegen zich zelf aandruischende, met zich zelf niet overeenkomende: *er is daarin veel tegenstrijdigs. Tegenstrijdig te werk gaan.* Van hier *tegenstrijdigheid*.
- TEGENSTROOM**, z. n., m. Een stroom, waardoor iemand wordt tegengehouden: *de tegenstroom vertraagde onze reis merklijk.* Ook wel eens evenveel als *tegenvloed*, het tegenoverstaande van *tegenbbee*, aangezien de zeelieden den vloed der zee, waardoor de ebbe vervangen wordt, met den naam van *stroom* plegen te bestempelen. Overdragtelijk, eene algemeene tegenstreving: *ontzie den tegenstroom der algemeene denkwijze.* Voorts vindt men bij Kil. *tegenstroom des haars*, deszelfs plooi, die tegen de hand, welke daar tegen instrijkt, opstijgt, en haar tegenhoudt.
- TEGENTREKKEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik trok tegen, ben tegengetrokken.* Van *tegen* en *trekken*. Iemand te gemoet trekken: *wij zijn den vijand tegengetrokken.*
- TEGENTROMMELLEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik trommelde tegen, heb tegengetrommeld.* Van *tegen* en *trommelen*. Te gemoet trommelen: *verheugd ging men Jephtha tegentrommelen.*
- TEGENVALLEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik viel tegen, ben tegengevallen.* Van *tegen* en *vallen*. Niet wel uitvallen: *ik heb eenen os laten slagten, maar hij is zeer tegengevallen. Mij zelf mijn konsten vielen tegen.* [Hooft.]
- TEGENVERZEKERING**, z. n., v. Eene verzekering, die tegen eene andere overstaat: *toen hij mij die verzekering gegeven had, gaf ik hem de belangrijke tegenverzekering, dat, enz.*
- TEGENVLOED**, zie *tegenstroom*.
- TEGENVOETER**, z. n., m. Iemand, wiens voeten tegen de onze gekeerd zijn, daar hij de tegenoverstaande zijde van den aardbol bewoont: *hoe laat is het thans bij onze tegenvoeters?* Anders ook *tegenvoetig*, en *tegenvoetsch*: *de tegenvoetse en wij elkandren zoo betreen.* [Vond.] Hoogd. *Gegenfuszler.*
- TEGENWEER**, z. n., v. Verwering tegen het geweld, waarmede men wordt aangerand: *hij bood geene tegenweer. Zonder veerdige tegenweer.* [Hooft.] Door gebreck van *tegenweer* [Vond.]
- TEGENWERKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik werkte tegen, heb tegengewerkt.* Van *tegen* en *werken*. Door allerlei werken tegenhouden of belemmeren: *die zaak wordt maytig tegengewerkt.* Van hier *tegenwerker*, *tegenstrever*, en *tegenwerking*, *tegenstreving*.
- TEGENWERPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wierp tegen, heb tegengeworpen.* Van *tegen* en *werpen*. Eigenlijk, iemand iets voor de voeten werpen, om hem in zijnen gang te belemmeren. In het gebruik, iemand een bezwaar tegen zijn gevoelen te gemoet voeren: *wat kunt gij mij nu nog meer tegenwerpen?* Van hier *tegenwerping*, bezwaar tegen eenig gevoelen, bij Kil. *tegenworp*, hoogd. *Gegenwurf.*
- TEGENWIGT**, z. n., o. Een gewigt, waardoor een ander gewigt, of eenige zwaarte opgehouden wordt: *het tegenwigt aan de wip der brug moet verzwaard worden.* Figuurl.: *de tong der weegschaal zweeg zoo langhe in tegenwicht.* [Vond.]
- TEGENWIJZEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wees tegen, heb tegengewezen.* Van *tegen* en *wijzen*. Eene zaak ten nadeele van iemand uitwijzen: *het pleidooi is mij tegengewezen.*
- TEGENWIL**, z. n., m. Strijdige wil, de wil, die tegen eens anders wil aandruischt, de wil van eenen tegenstrever: *zijn tegenwil maakt haar het leven lastig.* Van hier, volgens Kil., *tegenwillig*, vol van tegenwil.

TEGENWILLIG, zie *tegenwil*.

TEGENWIND, z. n., m. Een wind, die vlak tegen iemand of iets aanblaast: *de tegenwinden hebben ons lang opgehouden. Het geringste tegenwindje doet hem naar den adem hijgen.*

TEGENWOELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik woelde tegen, heb tegengewoeld.* Van *tegen* en *woelen*. Tegen iets woelen, of woelend zich verzetten: *zo de Vorst daer hert wil tegenwoelen.* [S. Cost.]

TEGENWOORDIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Ergens aanwezig, ergens bij: *ik was er tegenwoordig.* Thans bestaande: *het tegenwoordige tijdstip.* Als bijw., op het thans plaats grijpend oogenblik: *wat doet hij tegenwoordig?* Van hier *tegenwoordigheid*, *teghenwoordighlick*, bij Kil. Zamenstell.: *alomtegenwoordig, overaltegenwoordig, vertegenwoordigen, vertegenwoordiger, vertegenwoordiging, volksvertegenwoordiger, enz.*

Tegenwoordig, Kil. *teghenwordigh*, vries. *tjincwurdig*, angels. *andwerdu*, Kero. *antwurtan*, en *kekanantwurtan*, Oufriid. *in gegini*, en *geginuertig*, hoogd. *gegenwärtig*, neders. *tegenwardig*, is zamengesteld uit *tegen* en *woordig*, oul. *wordig*, gelijk *tegenwoordig* ook in gebruik geweest is.

TEGENWOORDIGHEID, z. n., v. Aanwezigheid op eene plaats: *hij ontzag haar uit hoofde van mijne tegenwoordigheid.* De plaats, waar iemand aanwezig is: *ik verbied u mijne tegenwoordigheid.* *Hoe durf ik in zijne tegenwoordigheid verschijnen?* Voorts is *tegenwoordigheid van geest* eene hebbelijkheid van den geest, om, onder allerlei afwisseling van omstandigheden, zoo werkzaam te blijven, als onze belangen vereischen. Van hier de zamenst.: *alomtegenwoordigheid, overaltegenwoordigheid.*

Tegenwoordigheid, Kil. *teghenwordigheijd*, neders. *tegenwardigheid, jagenwardigheid*, vries. *tjincwurdigheid*, Kero. *antwarta*, Oufriid. *geginwerti*, hoogd. *Gegenwart*, komt van *tegenwoordig*.

TEGENWORSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik worstelde tegen, heb tegengeworsteld.* Van *tegen* en *worstelen*. Worstelen om eenige werking tegen te houden: *al haar tegenworstelen was vruchteloos.* Van hier *tegenworsteling*, de daad van tegenworstelen.

TEGENWRIJTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wrijtte tegen, heb tegengewrijt.* Van *tegen* en *wrijten*. Tegenstreven, tegenstribbelen: *Gods toorn ontstak op al dat tegenwrijten.* [L. D. S. P.] Ook wordt het ongelijkvl. gebezigd: *ik wreet tegen, heb tegengewreten.* Van hier *tegenwrijter*, tegenstrever.

TEGENWRIJTER, zie *tegenwrijten*.

TEGENZANG, z. n., m. Een zang die eenen anderen zang afwisselt, zoo als een koorzang: *die tegenzang is zeer verheven.*

TEGENZEGGELIJK, zie *tegensprekelijk*.

TEGENZEGGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zeide tegen, heb tegengezegd.* Van *tegen* en *zeggen*. Tegenspreken: *waarom doet gij het niet zonder tegenzeggen?* Van hier *tegenzeggelijk*, zamenstell.: *ontegenzeggelijk*. Schrieck heeft *tegenzeg* voor tegenspraak: *niet tegenstaande alle tegenzeg der grootte.*

TEGENZETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zettede tegen, heb tegengezet.* Van *tegen* en *zetten*. Tegenover iets anders zetten. Bijzonderlijk, tegen iets anders wagen: *wat durft gij er tegen zetten?*

TEGENZIJDE, z. n., v. De zijde, die tegen eene andere zijde overstaat: *keer het blaadje nu eens om, en beschouw de zaak eens van de tegenzijde.* In het hoogd. *Gegenseite, Rückseite, Kehrseite.*

TEGENZIN, z. n., m. Afkeer, tegenheid: *ik begin eenen tegenzin daarin te krijgen.*

TEGENZORG, z. n., v. Zorg tegen andere zorg aangewend: *zo 't niet met goede teeghenzorg in allerijt verhoedt wierd.* [Hooft.]

TEGENZWEREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwoer tegen, heb tegengezwoeren.* Van *tegen* en *zweren*. Tegen iets of iemand zweren, afzweren: *den Spanjaerd en der tierannie teegens te zweeren.* [Hooft.]

TEIKEN, zie *teeken*.

TEIL, z. n., v., der, of van de *teil*; meerv. *teilen*. Een aarden vat, of een aarden schotel: *zij schonk eene teil vol moes.* [Vond.] *Trekt de sinnen af van al de blauwe teijlen*, van al het porselein. [Cats.] *Ende sloegh in de teijle, of in den ketel, of in de panne.* [Bijbelv.] In Overijssel wordt dit woord gebezigd, voor een' houten diepen bak, in het huishouden gebruikelijk. Van hier *teljoor*. Zamenstell.: *schijlteijle* bij Kil. Voorts schijnt *teil* verwant aan *tegel, tighel*, zie *tegel*, en *tighel*.

TEISTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik teisterde, heb geteisterd.* Ruwelijk behandelen, en daardoor beschadigen: *wat teistert gij dat arme kind.* *Zij hebben hem deerlijk geteisterd.* Wonden: *Cesar, die met drie en twintig wonden geteisterd lag.* [Vond.] Figuurlijk: *wind en golven teisterden het schip als om strijd.* *Hij wordt in dat geschrift vreesselijk geteisterd.* Van hier *teistering*. Zamenstell.: *teisterzweepen*, bij J. J. Schultens. *Teisteren* is van het oude *teesen, teesten*, plukken, scheuren, trekken.

TEISTERING, zie *teisteren*.

TEIT, een volopklemstaartige bastaarduitgang, beantwoordende aan het fr. *té*, en aan het lat. *tas: majesteit*, enz.

TEKST, z. n., m., van den *tekst*; meerv. *teksten*. Verkleinw. *tekstje*. Eigenlijk, de zamenvangende inhoud van een geschrift, in tegenoverstelling van de aantekeningen: *staat het in den tekst, of in de noten? Noten zonder tekst.* *Het is van den kant in den tekst overgebracht.* Voorts ook een gedeelte van

den inhoud van een geschrift, eenige tekstwoorden, en bijzonderlijk die, waarover iemand wil uitweiden: *hij heeft over dien tekst gepredikt. Wat was zijn tekst? Gelijk de heilige spreukschrijver bij onzen tekst voegt.* [Vollenh.] *Gij zijt bij 't eerste deel van dezen tekst gebleven.* [D. Deck.] Spreekw.: *bij den tekst blijven*, voet bij stuk houden. *Van den tekst raken*, daarvan afdwalen, het eigenlijke onderwerp der rede uit het oog verliezen. *Iemand van den tekst helpen*, hem in verwarring brengen. *Iemand op den tekst helpen*, hem het onderwerp van zijn gesprek herinneren. *Al te diep in den tekst treden*, te veel van eenig ding zeggen. Zamenstell.: *tekstschrijver, tekstverdraaijing, tekstverhaal, tekstverklaring, tekstvertalers, tekstvervalsching, tekstwoorden*, enz. *Bijbeltekst, grondtekst*, enz.

Tekst, hoogd. *Text*, eng. ook *text*, fr. *texte*, ital. *testo*, komt van het lat. *textus*.

TEL, z. n., m., *des tels*, of *van den tel*; zonder meerv. Telgang, pasgang: *die paarden zijn gewend den tel te gaan. Ik kan dat dier den tel niet leeren.* Van hier *tel, telle*, een paard, dat den tel gaat. Zamenst.: *telgaan, telgang, telganger, telpaard, telpas, telrede*, enz.

Tel, hoogd. *Zelt*, komt van het lat. *tolutum incedere*, telgaan, pasgaan, bij Kil. *tellen, telden*.

TEL, *telle*, z. n., v., *der*, of *van de telle*; meerv. *tellen*. Een paard, een telganger: *meenig tel, en meenig draver, en meenig ander kostlijk paard.* [Focquenbr.] *Als Mevrouw ten wapenspel uitroep op een witte tel.* [Vond.] *Welk ik bood, van haar vermoeyde tellen, neder te sitten in het gras.* [Hooft.] *Hem geve ick Heer Henrick van Borssele mijn beste telle ende peert.* [V. Hass.]

Tel, telle, Kil. *tellener, telde*, hoogd. *Zelter*, komt van het lat. *tolutarius*, een telganger, eene hakkenel.

TEL, z. n., o., *des tels*, of *van het tel*; zonder meerv. De daad van tellen: *hij is in geen tel*, hij wordt weinig geteld, komt niet veel in aanmerking, wordt niet geacht; hetwelk overeenkomt met het lat. *in numero esse, in numero haberi*. Volgens Wacht. heeft het woord *achten* oudtijds ook *tellen* beteekend. Men zegt ook *bij den tel*, in tegenoverstelling van *bij den hoop*: *ik heb 'er bij den tel gekocht*. Dit woord is naauw verwant aan *tal*, en komt van *tellen*.

TELBAAR, bijv. n., *telbaarder, telbaarst*. Dat geteld kan worden: *de menigte is niet telbaar*. Van hier *telbaarheid*. Zamenstell.: *ontelbaar*. Van *tellen* afkomstig.

Men zal hier opmerken dat dit bijv. naamw., even als al de soortgelijken, van *tellen* afkomstig, alleenlijk bij zulke zelfst. naamw. geplaatst wordt, welkers voorwerp uit eenheden bestaat, die *geteld* kunnen

worden: *telbaar huisgezin, ontelbare legermagt, talrijke kudde*. Het zou dus belagchelijk zijn te zeggen: *eene ontelbare wolk Turken*.

TELDE, z., n., v., *der*, of *van de telde*; meerv. *telden*. Bij Kil. evenveel, als *telle, tel*, een telganger, en volgens denzelfden Kil. *oulings* eene tent, hoogd. *Zelt*, Notk., Willer. *kezelt, gezelt*, angels. *geteld, tijld*, eng. *tilt*, zw. *tält*, neders. *telt*, van het oude *selida, seldo*, woning; van waar ook *giselidon*, wonen.

TELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik teelde, heb geteeld*. Voortbrengen, gewinnen: *dat gewas wordt door zaad geteeld. Kinderen telen.* 'K heb heden u geteeld. [L. D. S. P.] *Noch teelen die in d'Aemstellucht een overkostelijker vrucht.* [Vond.] Overdragtel.: *de blijdschap teelt verdriet.* [Krul.] Van hier *teelt, teler, telg, teling*. Zamenstell.: *teelbal, teeldeel, teeldrift, teelland, teellid, teelman*, bij Kil. bouwman; *teelsap, teeltijd, teelzaad, teelzucht*, enz. *Voorttelen, voortteling*, enz.

TELER, z. n., m., *des telers*, of *van den teler*; meerv. *telers*. Al wie teelt; en, in de spraak-kunst, de tweede naamval van een naamwoord, naar het lat. *genitivus*.

TELG, z. n., v., *der*, of *van de telg*; meerv. *telgen*. Verkleinw. *telgje*. Eene boomloot, eene scheut, of een jong boompje: *die boom breidt zijne telgen zeer welig uit. Op eene wilde telg geënt. Dat vrij, als groene telgen, de booze welig groei.* [L. D. S. P.] *Dat past een zulcke telgh, geteelt van zulck een boom.* [Vond.] Overdragtelijk, de afstammeling van een of ander geslacht: *Ja niemand denk' aan Jacobs telgen.* [L. D. S. P.] *Van de telge van Valois.* [Hooft.] *Een telgh, die weder bloeijen doe den grijzen stam van Brederoe.* [Vond.] Zamenstell.: *telgwecker, telgwekerij*, enz. *Boomtelg, laurietelg, mijrtelg, olijftelg, oranjetelg, wilgentelg*, enz. Van *telen*.

TELJOOR, z. n., o., *des teljoors*, of *van het teljoor*; meerv. *teljoren*. Kil. *taljoor*. Een tafelbord: *geef mij een schoon teljoor. Zij smeten elkanderen de teljoren naar het hoofd. Een houten teljoor, een gebakken teljoor*, enz. Van hier de zamenstell.: *teljoorlikker*, bij Kil. *taljoorlekker*, anders ook *telderlekker*, enz.

Teljoor, taljoor, en *telder*, hoogd. *Teller*, middeleeuw. lat. *talierium*, oud fr. *tailleor*, ital. *tagliero*, boh. *taljre*, deen. *tallerken*, zweed. *tallrick*, finl. *talricki*, russ. *tarelka*, schijnt van *teil* af te stammen, zie *teil*.

TELJOORLIKKER, zie *teljoor*.

TELING, z. n., m., *des telings*, of *van den teling*; meerv. *telingen*. Verkleinw. *telingje*. Zeker slag van eendvogels: *gij liet uw' waterhond ons vogelkolen storen om eenen telingh.* [Vond.] Spreekw.: *eenen teling uitzenden, om eenen eendvogel te vangen, iemand een klein geschenk doen, om een grooter te rug te bekomen.* Zamenstell.: *telingbout, teling-*

- jagt, telingvangst*, enz. Misschien komt *teling* van *telen*. Intusschen wordt dit woord ook *taling* gespeld.
- TELING, z. n., v., *der*, of *van de teling*; zonder meerv. Het voortbrengsel, de opbrengst, van teelland, enz.: *wat die telinghe beter is, dan viertig pond tornoise*. [V. Hass.] Dit woord komt van *telen*.
- TELKENS, bijw., zamengesteld uit *te* en *elkens*. Te elken male: *hij beleedigt mij telkens, als ik hem ontmoet. Zij lacht hem telkens toe, als hij haar nadert*. Steeds, gestadig: *waarom hoont gij mij telkens? Mij telkens onrust brouwen*. [L. D. S. P.]
- TELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik telde, heb geteld*. Eigenlijk, evenveel, als *talen*, spreken, zie *talen*. Bij Kil. evenveel, als het eng. *tell*, hoogd. *zählen, erzählen*, nederd. *vertellen*, verhalen: *ende dat hi u sine stucken telt*. [L. v. Velth.] In het hedend. gebruik, de hoeveelheid der eenheden van voorkomende dingen opnoemen, optellen: *hij telde ze op zijne vingeren. Teltet het volck, op dat ik het getal des volcks wete*. [Bijbelv.] *Zou ik die tellen? 'K zou veeleer 't getal der korten zands bepaalen*. [L. D. S. P.] Eene beteekenis, welke *talen* ook moet hebben gehad, blijktens het daarvan afgeleide *tal, getal*, en *betalen*. Voorts medetellen, in aanmerking nemen: *gij telt mij niet. Ik word hier weinig geteld, ben hier in geen tel, in geen aanzien. En iemand ergens onder tellen*, is, hem daaronder rangschikken: *ik tel u onder mijne weldoeners. Geen tien kunnen tellen*, zeer eenvoudig zijn. Van hier *tel, telbaar, teller, telling*, enz. Zamenstell.: *telkunst*, enz. *Aftellen, bijtellen, hertellen*, enz.
- Tellen* verschilt eigenlijk niet van *talen*, zie derhalve *talen*.
- TELLER, z. n., m., *des tellers*, of *van den teller*; meerv. *tellers*. Eigenlijk, al wie telt. Bijzonderlijk, in de rekenkunst, de teller der deelen van het geheel, die in cenige breuk begrepen zijn. In tegenoverstelling van *noemer*. Van *tellen*.
- TELLING, z. n., v., *der*, of *van de telling*; meerv. *tellingen*. De daad van tellen: *uwe telling gaat niet door*. Zamenstell.: *volkstelling*, enz. Van *tellen*.
- TEMBAAR, bijw. n. en bijw., *tembaarder, tembaarst*. Bij Kil. *temmigh, en temmelick*. Dat getemd kan worden: *bijkans alle dieren zijn tembaar*. Van hier *tembaarheid*. Zamenstell.: *ontembaar, ontembaarheid*. Van *temmen*.
- TEMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik teemde, heb geteemd*. Talmachtig spreken: *zij teemt ellendig*. In *langzaam temen*, dat sommige gebruiken, is *langzaam*, vrij overtollig. Van hier *geteem, teem, teemachtig, teemster, temer, temerig, temerij*, enz. Dit woord heeft zijne beteekenis ongetwijfeld aan zijnen klank te danken.
- TEMET, *temets*, zie *altemet*, en *met*.
- TEMMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik temdo, heb getemd*. Tam maken, aan zulk een bedwang gewennen, als waarin onze huisdieren leven: *wilde beesten temmen. Allerlei dieren worden door den mensch getemd*. Wegens plantengebruik men dit woord niet, schoon men ze in tamme en wilde onderscheidt: maar *menschen temmen*, is, dezelve bedwingen, zachtzinnig en gedwee maken: *zijne tegenspoeden hebben hem vrij wat getemd. En temtze, die op 't lant geen weelde kunnen dragen*. [Vond.] *Zich zelven temmen*, zich zelven bedwingen, zijnen geest in toom houden. *Zijne lusten en driften temmen*, dezelve aan banden leggen. *Zijne gramschap temmen*, haar intoomen. Van hier *tembaar, temmer, temming, temster*, enz. Zamenstell. *ongetemd*.
- Temmen*, Kil. en anderen ook *tammen*: *dat zijgheen Elephanten meer tammen en souden*. [Geschieh.] Neders. *tämen*, eng. *tame*, Ulphil. *tamjan*, Tatian. *zeman, gizeman*, hoogd. *zähmen*, fr. *dompter*, it., lat. *domare*, gr. *δαμασσω*, is naauw verwant aan *toomen*.
- TEMMER, z. n., m., *des temmers*, of *van den temmer*; meerv. *temmers*. Al wie temt: *de temmers van wilde paarden. O temmer van dat woest gedroght*. [Vond.] Het vrouwelijke hier van is *temster*. Zamenst.: *gedrochtentemmer, leeuwentemmer, paardentemmer*, enz.
- Temmer*, eng. *tamer*, hoogd. *Zahmer*, fr. *dompteur*, lat. *domator*, komt van *temmen*.
- TEMMING, z. n., v., *der*, of *van de temming*; zonder meerv. De daad van temmen, allerlei bedwang: *de temming der paarden heeft hem geheelijk doen ontaarden. Leg u meer en meer toe op de temming uwer onstuimige hartstogten*.
- TEMPE, z. n., o., *van het tempe*; meerv. *tempees*. Eigenlijk, een aangenaam oord van het oude Thessalie: *hemelhoog verhieven de Grieken het Thessaalsche Tempe. De Tempe met haar schoonheid*. [D. Deck.] Overdragtelijk, evenveel welk aangenaam oord: *men noemt deez lantstreek nu de Tempe dezer landen*. [Vond.] Waar hij *Tempe* vrouwelijk maakt, even als D. Deck., en hij zelf nogmaals, in: *dit siert de Tempe dezer landen; maar elders is het onzijd.: het Haegse Tempe en zijn waeranden*. [Vond.] *Het Beverwijkse Tempe ontzegt mij niet t' onthaeten*. [Antonid.]
- TEMPEEST, z. n., o., *van het tempeest*; meerv. *tempeesten*. Onweder, orkaan: *wij werden door een zwaar tempeest overvallen*. Van hier bij Kil. *tempeesten*, stormen; *tempeestig*, stormig, onstuimig.
- Tempeest*, fr. *tempête*, ital. *tempesta*, sp. *tempestad*, is een bastaardwoord, ontleend van het lat. *tempestat*.
- TEMPEESTEN, zie *tempeest*.

TEMPEL, z. n., m., *des tempels*, of van den tempel; meerv. *tempelen*, of *tempels*. Verkleinw. *tempeltje*. Evenveel welk groot gebouw, dat aan de eredienst van eene of andere Godheid geheiligd is: *uit het hof in den tempel*. [Vond.] *Tot het herbouwen van Jerusalemen zijnen tempel*. [Vollenh.] *Ten hoeksteen, die Gods tempel siert*. [L. D. S. P.] *De tempel van de groote Godinne Diana als niet geacht zal worden*. [Bijbelv.] Eene afbeelding van zulk een gebouw: *Salomoos tempel is thans overal te zien. Die kleyne zilvere tempelen van Diana maackte*. [Bijbelv.] De plaats, waar eenige deugd uitnemend vereerd wordt, of waar men aan eenige ondeugd den ruimen teugel viert: *die tempel der huwelijksliefde en eensgezindheid. Tempelen der ontucht*. Voorts ook evenveel welke vrije heerlijkheid, welke voorheen aan de orde der Tempelieren behoorde: *de Tempel is bijkans gansch en al uitgeveend*. Van hier *Tempelier*. Zamenstell.: *tempelberg, tempeldak, tempeldeur, tempeldienst, tempelfeest, tempelgereedschap, tempeloffer, tempelpracht, tempelpoort, tempelsieraad, tempellinne, tempelvoogd, tempelwacht*, enz.

Tempel, hoogd. *Tempel*, fr., eng. *temple*, ital. *tempio*, sp. *templo*, lat. *templum*. In het gr. is *τεμενος* een afgezonderd oord.

TEMPELIER, z. n., m., *des tempeliers*, of van den tempelier; meerv. *tempelieren*. Anders *tempelheer*, hoogd. *Tempelherr*, fr. *templier*, middeleeuw. lat. *templarius*. Een priester, tempelwachter: *door onze tempeliers aan 't Roomsche kruis gehecht*. [Moon.] Een lid van eene ridderorde, welke haren naam van den Jeruzalemschen tempel bekwam, wijd en zijd eene menigte van vaste goederen bezat, en van derzelve inkomsten zoo weelderig leefde, dat zij daardoor aanleiding gaf tot de spreekwijze van *drinken als een tempelier*, veel drinken.

TEMPER, z. n., m., *des tempers*, of van den temper; zonder meerv. Evenveel als *tempering*. Eigenlijk, de daad van temperen. Voorts, getemperdheid, gesteldheid, zamenstell.: *de temper der lucht is zeer gematigd. Naar den ongelijken temper der harssenen*. [Vond.] Zamenstell.: *wantemper*, slechte temper: *de wantemper der lucht*, zegt Hooft, die dit woord, even als meer andere mannelijke woorden, vrouwelijk maakt. Van *temperen*.

TEMPERAMENT, z. n., o., *des temperaments*, of van het temperament; meerv. *temperamenten*. Eigenlijk, evenveel, als *tempering*, en *temper*: *hij's van een vurig temperament*. Voorts die bijzondere gesteldheid der menschelijke vochten, uit hoofde van welke men de menschen in zwartgallige, gallige, bloedrijke en slijmerige onderscheidt: *hij heeft een bloedrijk temperament. Zijn slijmerig temperament maakt hem zeer ongevoelig en*

levenloos. Dit bastaardwoord luidt in het hoogd. en fr. ook *temperament*, en is van het lat. *temperamentum* ontleend.

TEMPEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik temperde, heb getemperd*. Vermengen, en door vermenging matigen: *zij temperd den edik met water. Getemperde wijn, getemperd staal*. Van hier *temper, tempering*. Zamenstell.: *temperoven*, enz.

Temperen, hoogd. *tempern*, fr. *temperer*, komt van het lat. *temperare*.

TEMPERING, zie *temper*.

TEMS, z. n., v., *der*, of van de *tems*; meerv. *tems*. Verkleinw. *temsje*. Anders *teems*, bij Kil. ook *temst*, fr. *tamise*, ital. *tamigio*. Eene digte zeef van paarlenhaar, waardoor men menigerlei vocht laat zijgen, om het te zuiveren: *is de melk al door de tems geweest?* Zamenstell.: *temsrand*, bij Kil. Voorts komt van *tems*, of *teems*, het werkw. *tems*, *teems*, fr. *tamiser*, ital. *tamigiare*, door eene tems gieten.

TEMSEN, zie *tems*.

TEN, zie *te*.

TENGER, bijv. n., *tengerder, tengerst*. Teeder, rank, van lijf en leden: *wat is dat kind nog tenger*. Van hier *tengerheid*. Dit woord is misschien door invulling van eene G gevormd van het lat. *tener*, ital. *tenero*.

TENOR, z. n., m., *des tenors*, of van den tenor; meerv. *tenors*, basterdw., beteekenende eene der vier zangstemmen, dus naar het ital. *tenore* genoemd: *hij zingt den tenor*. Van hier *tenorist*. Zamenstell.: *tenorstem*.

TENT, z. n., v., *der*, of van de *tent*; meerv. *tenten*. Verkleinw. *tentje*. Een veldverblijf, van doek, of veller: *Frankrijk en Nederland plagten aan eene kog, eene tent, te reeden*. [Hooft.] *U uit uw tent, uw schuilplaats rukken*. [L. D. S. P.] *De tenten Edoms, ende der Ismaëlieten*. [Bijbelv.] *Indien ick volgen zou het spannen uwer tent*. [Vond.] Overdragtelijk: *en hem een tent van waterwolken strekte*. [L. D. S. P.] Voorts geeft men den naam van *tent* meermalen bijzonderlijk aan de Mozaische stichtshut: *zijne tente heeft hij versmeten*. [D. Deck.] *Waer is de man te vinden, die in de tente des Heeren verkeeren zal?* [Vollenh.] *Week uit zijn tent; verliet den tabernakel te Silo*. [L. D. S. P.] Zamenstell.: *tentdoek, tentenmaker, tentenmeester*, bij Kil., hedendaags kwartiermeester; *tentkoord, tentpaal, tentpen, tentschuit*, enz. *Godstent, legertent, veldtent*, enz.

Tent, neders., eng. ook *tent*, fr. *tente*, ital. *tenda*, sp. *tienda*, komt van het lat. *tentorium*, en dit van *tendere*, spannen.

TENTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tentte, heb getent*. In de heelkunde gebruikelijk, anders met een' hasterduitingang, *tenteren*, van het lat. en ital. *tentare*, onderzoeken, eene wonde peilen, fonderen: *ick sal gheen*

bijsalf noch gheen pijnlick tenten vreesen. [Zeeuwsch. Nachteg.] Van hier het zamen-gest. *tentijzer*, fondeerijzer, ital. *tenta*.

TEORBE, z. n., v., *der*, of *van de teorbe*; meerv. *teorben*. Zeker speltuig, in het fr. *teorbe*, ital. *teorba* genoemd: *zoo steurt de Florentijn op vorstlike toonmeelen met morrende teorbe 't gespreck.* [D. Deck.]

TEPEL, z. n., m., *des tepels*, of *van den tepel*; meerv. *tepels*. Verkleinw. *tepellje*. Het uit-puilend middelpunt van eene borst: *het kind kan den tepel niet vatten. Beneen den tepel, die uitpuilt op de borst.* [Vond.] Zamenstell.: *tepelspleet, tepelzalf, tepelzweer*. Maar *tepelwerken*, zoo als Roemer Visscher een deel van zijne *Rijmelarij* noemde, zijn evenveel als *tiepelwerken* in het vriesch. van *tiepelen*, knutselen, van waar voorts *getiepel*, geknut-sel. *Tepel* is eigenlijk zoo veel als *de tip*, of *top* der borst, van het oude *tippel*.

TEPELWERKEN, zie *tepel*.

TEPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tepte, heb getept*. In Vriesland, door het uitkammen van ver-ward haar kwellen: *o, wat tept gij mij in mijn haar!* Dit woord is, volgens Kil., gelijk aan *teezen*.

TER is zamengesteld uit *te der*; als in *ter regter tijd, ter stond*, enz. Hieruit blijkt, dat *tijd, stond*, enz. oulings evenzeer vrouwelijk moeten zijn geweest, als *uur, nood, dood, wapen, hart*, enz.; blijkens *ter goeder uur, ter nauwer nood, ter dood, ter wapen, ter harte*, enz. De spreekwijs *ter goeder uur* heeft de oude gedaante van verbuiging, zelfs in de allergemeenzaamste spreektaal blijven behouden, en kan zoo wel in den hoogdra-venden en deftigen, als in den gemeenzamen stijl gebruikt worden.

TERD, oulings evenveel als *tred*, gelijk als men *terden* voor *treden* bezigde, door eene omzet-ting van de R; waarover zie R.

TEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik teerde, heb ge-teerd*. Met *teer* bestrijken: *het vaartuig schijnt sinds lang niet geteerd*. Zamenstell.: *beteren, ongeteerd*. Van *teer*.

TEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik teerde, heb, of ben geteerd*. Eigenlijk, eten. In dezen zin komt *teeren, teren*, voor, bij Kil. en werd *zehren* oulings in het hoogd. gebruikt, blij-kens het opperduitsch *abendzehren, mittags-zehren*, enz., avondeten, middagmaal, enz. Voorts, volgens denzelfden Kil. verteren, verduwen: *mijne maag wil niet teren*. [Halma.] Eenen pot van opgezamelde boeten, enz. verteren: *welk eene vreugde, als de schoolkinderen teren!* Gastereren: *het gezelschap heeft in eene herberg geteerd. Teren en smeren*, dapper smullen. *Op zijne eigene kosten teren*, zelf de kosten der gemaakte vertering dragen. *Op zijn smeer teren*, zie *smeer*. *Achteruit teren*, interen, eene verte-ring maken, welke de inkomsten overtreft,

en dus de hoofdsom der bezitting vermindert. Onzijdig is *teren* evenveel als verteerd wor-den, uitteren, wegteren: *uw long geslaagen aan het teeren*. [Vond.] *Het zal er wel op teren*, het zal zich tegelijk daarmede wel laten verteren, verduwen. Van hier *teerder, teer, teere*, bij Kil., *teertoos, tere, tering*, enz. Zamenstell.: *teerdag, teergeld, teerge-zel, teerhuis, teerkost, teermaal, teerpartij, teerpenning, teerzak, knapzak*, bij Kil., enz. *Interen, opteren, uitteren, verteren*, enz.

Teren, eng. *tear*, angels. *taeran*, zweed. *tära*, gr. *τερεω*, lat. *terere*, Ulphil. *tairan*, Notk. *zeran*, hoogd. *zehren*, wend. *zeru*, is, eigenlijk, met de tanden vermalen, eten.

TERGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tergde, heb ge-tergd*. Sarren, door geplaag in beweging brengen: *gij moet dien hond niet tergen. Dat Habsburghs heiren tergt.* [Vond.] *Zij tergen u te menigvuldig.* [L. D. S. P.] Fi-guurl.: *D'olimp mag met zijn kruin voor-taan 't gestarnte tergen.* [Antonid.] Van hier *geterg, terger, terging, tergsel*. Zamenstell.: *tergmiddel, tergtaal, tergwoord*, enz.

TERGSEL, z. n., o., *des tergsels*, of *van het tergsel*; meerv. *tergsels*. Tergmiddel, al wat strekt, om iemand te tergen: *het tergsel van hun hoop.* [Vond.] Van *tergen*.

TERING, z. n., v., *der*, of *van de tering*; zonder meerv. Bij Kil. anders ook *teer, teere, tere*. De daad van teren, vertering der long, of uitdrooging, uittering: *hij is aan de tering gestorven*. Vertering, van spijs: *het hapert mijne maag aan eene goede tering*. Uitgaven aan spijs en drank, enz.: *de tering naar de nering zetten*, niet meer verteren, dan men wint; bij Kil. *teere nae neere setten*. Van hier *teringachtig*. Zamen-stell.: *teringkoorts, teringkwaal, tering-ziekte*, enz. *Borsttering, longtering*, enz. Van *teren*.

TERM, z. n., m., *des terms*, of *van den term*; meerv. *termen*. Ook wel eens *tarm*. Uit-drukking, korte volzin, of woord: *de putgalm volgt op rijm mijn' besten tarm.* [Vond.] *Aen een onduitschen term.* [D. Deck.] *Hoof-sche termen*. Bij Kil. ook een tijdvak, termijn: *langhen term*; en eene grensscheiding. Za-menstell.: *termghenoot, paelghenoot*, nabuur, bij Kil. *Kunstterm*, enz.

Term, eng. ook *term*, is ontleend van het fr. *terme*, dat wederom van het lat. *terminus*, landpaal, afstamt.

TERMENTIEN, zie *terpentijn*.

TERMIJN, z. n., m., *des termijns*, of *van den termijn*; meerv. *termijnen*. Verkleinw. *termijn-tje*. Bij Kil. evenzeer als *term*, eene uitdrukking: *al met eenen termijn spreken*, dezelfde woorden bezigen. Voorts een be-paald tijdvak, binnen hetwelk iets volbragt moet worden: *de tweede termijn van beta-*

ling isnog niet om. Het moet in drie termijnen betaald worden. Op termijnen verkopen, is zulks doen, op voorwaarde van betaling binnen zekere bepaalde tijdvakken. Voorts geeft men den naam van termijnen ook wel eens aan kinderstuipjes, omdat deze van tijdvak tot tijdvak wederkomen. Maar eigenlijk is *termijn* het tijdstip, waarop een bepaald tijdvak ten einde loopt: *pas op elken termijn van betaling*.

Termijn, hoogd. *Termin*, komt van het lat. *terminus*, fr. *terme*; zie *term*.

TERNEN, zie *tornen*.

TERP. *terpen*, een verouderd zelfst. naamw., beteekenende eigenlijk eene hoogte, of hoogten, gemaakt, om, bij overstromingen, zich derwaarts te begeven, ten einde daar voor het water beveiligd te zijn; van het oude *drephen*, of *treffen*, dat is trekken. Wat is waarschijnlijker, vraagt de Heer Z. H. Alewijn, dan dat die heuvels van naar dezelve in nood te *treffen* (trekken), hunnen naam bekomen hebben? Voor *terp* bezigde men ook *torp*; en van daar ons *dorp*. Zie verder *dorp*.

TERPENTIJN, z. n., m., *des terpentijns*, of van den *terpentijn*; zonder meerv., dan als men van verschillende soorten spreekt. Vloeibare hars uit den terpentijnboom, onder den naam van *Cijprischen terpentijn*, onderscheiden van de vloeibare hars van den Lorkeboom, die den naam van *Venetiaanschen terpentijn* voert, en van de hars van den Dennenboom, waaruit de *gemeene Terpentijn* bestaat. Zamenstell.: *terpentijnboom*, *terpentijngeest*, *terpentijnolie*, *terpentijnstoker*, *terpentijnstokerij*, enz.

Terpentijn, Kil. *termentijn*, Jun. *termentine*, sp. *trementina*, ital. *termentina*, *terebintina*, fr. *terébinthine*, eng. *turpentine*, hoogd. *Terpenthin*, perz. *terbentin*, gr. *τερβινθίνη*, *τερμινθίνη*, komt van het. gr. *τερμινθος*, *τερβινθος*, ital. *terebinto*, fr. *terebinthe*, eng. *turpentine-tree*, hoogd. *terpenthin-baum*, nederd. *terpentijnboom*, dat zekerlijk van eenen oosterschen oorsprong is.

TERRAS, z. n., v., *der*, of van de *terras*; meerv. *terrassen*. Verkleinw. *terrasje*. Eene opgeworpene hoogte in eenen tuin, of elders, van waar men een ruim gezigt over den omliggenden grond heeft: *laten wij een avondluchtje op de terras gaan scheppen*. Hoogd., fr. *terrasse*, dus genoemd naar *terre*, de aarde, waarvan zulk eene hoogte opgeworpen wordt, en volgens Adelung in het hoogd. oulings ook een bastion.

TERSTOND, bijw. Aanstonds, dadelijk, onverwijld: *ik kom terstond*. *Terstont verliest de spraek haren luister*. [Vond.] Van *stond*, en *ter*, uit *te* en *der*, zie *ter*.

TERWIJL, bijw. en voegw. Bij Kil. *ter wijle* en *te wijle*. Van *wijl* en *ter*, uit *te* en *der*. Zie *ter*. Als bijw., intusschen, onderwijl: *terwijle*

moogt ge met dees kindren u vermaken. [Vond.] Als voegw., gedurende dat: *terwijl hij zich en 't volk regeert*. [Vond.] *Terwijl de Fransse magt haar erfland set in koolen*. [Oudaen.]

TESCH, zie *tasch*.

TEST, z. n., v., *der* of van de *test*; meerv. *testen*. Verkleinw. *testje*. Bij Kil. *teste*, *teijle*. Eigenlijk, evenveel welk aarden vat: *als een aerden potmakers test*. [Bijb. 1477.] In het gebruik, een grooter of kleiner vaatje, waarin men vuur doet: *is er nog geene test in de vuurmand? Zet de test in de stoof*. Zamenstell.: *vergiettest*, *vuurmandetest*, *vuurtest*, enz.

Test, is verwant aan het hoogd. *Test*, een vlak aarden vat, waarin men het zilver brandt, aan *testi*, dat bij Notk., en in het ital., scherven beteekent, en aan het fr. *test*, scherf; en dit alles is van het lat. *testa*, een aarden vat, ontleend.

TESTAMENT, z. n., o., *des testaments*, of van het *testament*; meerv. *testamenten*. Verkleinw. *testamentje*. Een uiterste wil: *hij is zonder testament gestorven*. Tot een gelukkig *testament*. [Vond.] *Een duchtig, een onwettig, testament*. Spreekw.: *hij mag zijn testament wel maken*, hij loopt gevaar van sterven. *In iemands testament staan*, daarin met eene erfgift bedeeld zijn. Voorts gaven de Grieksche vertalers van den Hebreuwschen bijbel aan het sinaitische verbond den naam van *διαθήκη*, die tevens eenen uitersten wil aanduidt. Die naam werd vervolgens in het lat. door *testamentum* overgezet. Van hier kreeg het oude verbond ook in onze taal de benaming van *het oude testament*; en in tegenoverstelling daarvan werd het nieuwe verbond *het nieuwe testament* genoemd: *de huishouding des nieuwen testaments*. Eindelijk, gaf men den naam van *testament* aan de onderscheidene bundels der gewijde boeken van het oude en nieuwe verbond: *dat staat in het oude testament*. *Het nieuwe testament in het Grieksch*. Ja in tegenoverstelling van *Bijbel* is *testament* dikwijls de bundel der boeken des nieuwen verbonds afzonderlijk: *hebt gij hier geenen Bijbel? Neen! maar slechts een testament met de psalmen daar achter*. Van hier *testamenteel*. Zamenstell.: *testamentmaker*, *testamentschrijver*, enz.

Testament, hoogd., fr., eng. ook *testament*, ital. *testamento*, lat. *testamentum*, komt van het lat. *testari*, tuigen, getuigen, betuigen, bijzonderlijk, zijnen uitersten wil betuigen, bij ons ook *testeren*.

TETS, zie *tats*.

TETS, bijv. n. en bijw., *tetsen*, *tetst*. Kleverig, deegachtig: *dat brood is al te tets*. Van hier *tetsheid*, *tetsig*, *tetsigheid*.

TETTIG, bijv. n. en bijw., *tettiger*, *tettigst*. Al te zindelijk: *wat is dat een tettig wijf! Tettiger*

mensch ken ik niet. Van hier *tettigheid*. In de gemeenzame verkeering gebruikelijk.

TEUG, *toog*, z. n., v., *der*, of van de *teug*; meerv. *teugen*. Verkleinw. *teugje*. Bij Kil. *teughe, toghe*, trek. De daad van trekken, togen. In het gebruik, bijzonderlijk, ademtoegt. adembaling: *dat men 't beter met eene toog te verzwelgen gere*. [Hooft.] *Hij drinkt met lange teugen. Alles in eene teug uitdrinken*, in eenen adem, in eenen slok. Voorts, even als *slok*, hetgeen men in eenen slok, in eene adembaling, uitdrinken kan: *ik bid u om eene teug waters voor mijnen dorst. Door dien hij daar een goede teug uit deed*. [Hooft.] *Daer Keizer Adolf zelf den eersten toogh uit dronck*. [Vond.]; waar *teug* mannelijk is, even als in: *schroomt eenen goeden teug van al zijn zweet te trecken*, bij D. Deck., en in: *de teug, dien we uit de schaal der blijdschap drinken*, bij Smits. Met welk alles kluit zich vereenigt. Zamenstell.: *waterteug, wijnteug*, enz.

Teug, toog, neders. *tog*, eng. *tug*, hoogd. *Zug*, oud opperd. *zuog*, komt van *teugen*.

TEUGEL, z. n., m., *des teugels*, of van den *teugel*; meerv. *teugels*. Bij Kil. *teughel, en toghel*, door eene soortgelijke verwisseling van EU en O, als er *ouling* in *sleutel* en *stotel*, *keuken* en *koken*, en nog veel meer andere woorden, plaats greep. Een werktuig, om te trekken. Bijzonderlijk, de koorden, waaraan men trekt, om paarden te besturen, de leizelen, of, zoo als men gemeenlijk zegt, de lei, de toom: *luisteren naar den teugel*. [Hooft.] *Verwart in den teugel*. [Vond.] *Met de handen in den teugel*. [Huygens.] *Met eenen lossen teugel rijden, den teugel vieren; overdragtelijk: aan zijne lusten den ruimen teugel vieren*, dezelve niet bedwingen. *Alle teugels afwerpen*, zich boven alle bedwang verheffen. *In teugel houden*, onder gestadig bedwang houden. *Den teugel in den nek rukken*, een paard volgen, dat zijn gebit op de tanden neemt: *ruk, Friesen! vrij den toom en teugel in de nek*. [Oudaen.] Van hier *teugelen*, *teugelloos*, enz. Zamenstell.: *teugelkoord, teugelreep*, enz.

Teugel, togel, neders. *tögel*, hoogd. *Zugel*, gr. *ζευγλῆ*, komt van *teugen*.

TEUGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik teugelde, heb geteugeld*. Door het aandoen van eenen teugel onder bedwang brengen: *ik geloof niet dat dat paard nog ooit geteugeld is*. Overdragtiglijk, evenveel hoe onder bedwang brengen: *zijne driften teugelen. Een volk teugelen*. Van hier *teugeling*. Zamenstell.: *teugelbaar*, enz. *Beteugelen, beteugeling, onbeteugeld, onbeteugelbaar, ontteugelen*, enz.

TEUF, zie *teuten*.

TEUTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik teutte, heb geteut*. Een klanknabootsend woord. Zulke een geluid maken, als in dit woord begrepen is, door

H.

een temend gesnap: *wat kan dat mensch bitter teuten!* Van hier *geteut, teut*, iemand die gestadig teut; *teutachtig, teuter, teuteren, teuterig, teutig, teutster*, enz. Zam.: *teutkous*, hetzelfde als *teut*; *teutmoer*, enz. *Beteuten*, bepraten, door geleut bedotten, verbijsteren.

TEUTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik teuterde, heb geteuterd*. Voortdurend werkw. van *teuten*. Gestadig teuten. Bij Kil. *toteren*, doch thans in onbruik. Hooft bezigt *teuteren* in dezelfde beteekenis als *sidderen, trepidare*. Van hier *teutering: teutering was er in 's Konings heir*. [Hooft.] Zamenst.: *teuterkwaad*, Kil. *toterquaed*, kwaadstoker. Zamenstell.: *beteuteren. Zie beteuterd*.

TEUTERKWAAD, zie *teuteren*.

TEVENS, zie *teffens*.

TEVREDEN, bijv. n. en bijw., *tevredener, tevredendst*. Van *te* en *vrede*. Te *vrede* gesteld, met zich zelve en anderen bevredigd, vergenoegd: *hij is met niemand tevreden. Wij leven hier gerust en wel tevreden. Wees met uw lot tevreden*. Van hier *tevredenheid*. Zamenstell.: *ontevreden, ontevredenheid*.

THANS, bijw. Op het tijdstip, dat voor handen is, op het tegenwoordig tijdstip. *Oulings thans: daer thans de visscher zet zijn fuik*. [Vond.]; of *te hans: mijns richters, die hier te hans tegenwoordich comen sal*. [V. Hass.] En dit *te hans* is evenveel, als *te hands, te hande*, of *te hant*, zoo als M. Stok. schreef, in: *te hand so quam dese mare*; en in: *si verdreven des lants te hant die van Kuuc en van Arensberghe*. Van hier *althans*, zamengesteld uit *al te hans, al te hands, al te hande*, of *al te hant*, welk laatste men niet alleen bij M. Stok. vindt, maar ook in: *ende al te hant wart vervoert dat Hollandsche heer*. [V. Hass.] Dus vinden wij in *althans* en *thans*, soortgelijk eene verkorting van *te*, als in *teffens, telkens*, enz. Zie *T*.

THEATER, z. n., o., *des theaters*, of van het *theater*; meerv. *theaters*. Verkleinw. *theatertje*. Basterdwoord, ontleend van het gr. *θεατρον*, en daarmede afkomstig van *θεαται*, zien, aanschouwen. Eigenlijk, evenveel welk schouwtooneel; maar in het gebruik, bijzonderlijk, dat van eenen kwakzalver, enz.: *hansworst op zijn theater*.

THEE, z. n., v., *der*, of van de *thee*; meerv. *theeën*, dat enkel van verschillende soorten gebezigt wordt. Bladeren van eenen Sineschen heester, en het aftreksel van zulke bladeren: *is er al thee in den pot? Schenk mij een kopje thee*. Zamenstell.: *theebakje, theeblaadje, theeboe, theeboom, theebus, theedoek, theegoed, theeketel, theekoekje, theekooper, theekopje, theekistje, theelepeltje, theepot, theestoof, theetafel, theewater, theewinkel*, enz. Dit woord is, even als de *thee* zelve, uit Sina herwaarts overgekomen.

42

THERIAKEL, z. n., v., *der*, of *van de theriakel*; zonder meerv. Anders *triakel*. Kil. *triaec-kel*, *dieriaeckel*. In het fr. *triacle*, eng. *treacle*, hoogd. *Theriak*, lat. *theriaca*, gr. *ῥηιακη*. Eene artsenij tegen vergif, welker naam van het gr. *ῥηιον* ontleend is, om dat het vleesch van adderen daarin oorspronkelijk eene voorname plaats bekleedde, of omdat men het als een hulpmiddel tegen de beet van adderen, en andere vergiftige dieren, in het gr. *ῥηια*, beschouwde: *is de Veneetsche theriakel geen heilzaam tegengif?*

THIRS, z. n., m., *van den thirs*; meerv. *thirsen*. Verkleinw. *thirsje*. Eene streng, die met wijngaardranken omslingerd was, en door de priesters van Bacchus gedragen werd, bij Vond. *wijngaartspiets*, lat. *thirsus*, gr. *ῥυρος*: *schuddende den thirs*. [Hooft.] *Uter vere droeg ze den zachten thirs*. [Vond.] Zam.: *thirsdrager*, een Bacchant, enz.

TJALK, z. n., v., *der*, of *van de tjalk*; meerv. *tjalcken*. Verkleinw. *tjalkje*. Een lang en smal eenmastig vaartuig, dat men op de Zuiderzee en Wadden veel ontmoet: *wederom eene Vriesche tjalk vol hooi*. Zamenstell.: *tjalkschip*, *tjalkschipper*, enz.

TJANKEN, *tjenken*, onz. w., gelijkvl. *Ik tjankte*, *heb getjankt*. Eigenlijk, evenveel, als *janken*. In het gebruik, enkel van menschen, of kinderen, klagend huilen: *hoe tjankt*, of *tjenkt*, *gij mij weer zoo aan de ooren*. Van hier *getjank*, *tjanker*, enz. Dit woord is, even als *janken*, klanknabootsend.

TIBER, z. n., m., *des Tibers*, of *van den Tiber*; zonder meerv. Eene rivier van Italie: *om 't overvloeien van den Tiber*. [Hooft.] In het lat. *Tiberis*.

TIBUR, z. n., o., *des Tiburs*, of *van het Tibur*; zonder meerv. Eeneplaats van Italie: *het steile Tibur*. [Vond.] In het lat. eveneens *Tibur*.

TIEGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik toog*, *heb gotten*. Ouliugs trekken. Ook uithalen, zuigen: *als sij de borsjes en de kroonde tepels togen*. [Breder.] Thans enkel in eenige tijden gebruikelijk, en in de zamenstell.: *aangetogen*, *doorgetogen*, *ingetogen*, *nagetogen*, *onttoog* en *onttoogen*, *opgetogen*, *voortgetogen*, *weggetogen*, enz.

TIEEN, een grondgetal, dat tusschen negen en elf staat, en zulk eene verzameling van eenheden aanduidt, als na welker voltooiing men wederom van voren af aan begint. Als bijv. n. is het in alle geslachten en naamvallen onveranderlijk: *tien dagen*, *tien maanden*, *tien jaren*. *Na verloop van tien eeuwen*. *In tien veldslagen*. Intusschen wordt het meer-malen als een zelfstandig naamw. gebruikt: *tweemaal tien is twintig*. *Voeg er nog tien bij*. *Deel het door tien*. In dezen zin laat het een lidwoord toe: *zet er eene tien onder*. *De tien is de noemer*. Dezelfde lidwoorden vindt men voor *tien*, als het eene speelkaart aan-

duidt, die tien gelijke figuren bevat: *gij moet de tien bijgeven*. En dan heeft *tien* een verkleinw.: *ik heb nog een tientje*. Voorts wordt het als z. n. ook verbogen: *ik heb al de tienen*. *Twee tienen maken twintig*. *Het wordt bij tienen verkocht*. Dezelfde verbuiging ondergaat het, als het voor *tien personen*, *tien deelen*, *tien uren*, enz. gebezigd wordt: *zij waren met hun tienen*, *deel het in tienen*, *een weinig voor tienen*. *Na half tien*, na negen uren en een half. *In tien tellens*, binnen weinige oogenblikken. *Geene tien kunnen tellen*, zeer eenvoudig zijn. *Binnen eene tien dagen*, laat zich niet beter omschrijven, dan binnen het enkele tijdsbestek van tien dagen. *In de klok slaat tien*, er waren juist *tien*, *de tien*, *dezelfde tien*, enz. worden de z. n., waarvan *tien* afhangt, verzwegen. Oul. zeide men *tien honderd*, voor duizend: *neven elken elephant waren tien hondert mannen*. [Bijb. 1477.] Van hier *tiende*, *tienheid*. Zamenstell.: *tiendaagsch*, *tiendekhalf*, *tienderhande*, *tienderlei*, *tiendubbel*, *tienhoek*, *tienjarig*, *tienling* bij Kil.; *tienman*, *tienmanschap*, *tien-snarig*, *tiental*, *tienvoudig*, *tienwerf*, enz. *Dertien*, *veertien*; *vertien*, *vertiening*, enz.

Tien, vries. *tjen*, neders. *tain*, Ulphil. *taihun*, ijsl. *tju*, eng. *ten*, opperd. *zin*, zehan, hoogd. *zehen*, zehn, bret. *deo*, wallis. *deg*, ierl. *deag*, fr. *dix*, ital. *dieci*, lat. *decem*, gr. *δεκα*, schijnt verwant aan het gr. *δακτυλος*, lat. *digitus*, ital. *dito*, fr. *doigt*, eng. *toe*, nederd. *toon*, *teen*, vries. *tjen*, neders. *taan*, hoogd. *Zehe*, een vinger van handen of voeten, waarvan de mensch er tien heeft; hetgeen men voor de reden houdt, waarom men alles bij tienen telt.

TIEENDE, bijv. n., zonder trappen van vergroo-ting. Van *tien* gevormd, en aanduidende, dat er voor een ding, waaromtrent het gebezigd wordt, bij de optelling van een aantal van zoodanige dingen, negen andere voorafgaan: *op den tienden dag der maand*. Zeer gebruikelijk is bij dit woord de uitlating van het z. n.: *het is de tiende*, *dien ik ontmoet*. *Het was de tiende van de vrouwen*. Vooral wordt het z. n. deel dikwijls bij dit woord weggelaten: *het is naauwelijks een tiende van de gansche menigte*. *Melchizedek ontfangt het tiende en zegent den vader*. [Vond.] *Drie tienden meelbloeme ten spijsoffer*. [Bijbelv.] *Tienden geven*, fig. nadeel lijden; *tienden invorderen*, *nemen*, enz. Zamenstell.: *tiendbaar*. Kil. *tiendeischer*, *tiendenaar*, *tiendheer*, *tiendheffer*, *tiendpachter*, *tiendregt*, *tiendrekening*, *tiendschrijver*, *tiendschuldig*, *tiendverpachting*, enz.

Tiende, vries. *tjenste*, luidt bij Kil. ook *tiendste*, en *tienste* in een oud gedenkstuk bij v. Hass.

TJENKEN, zie *tjanken*.

TIEPELEN, zie *tepel*.

TIER, z. n., v., *der*, of *van de tier*; zonder meerv. De daad van tieren, groei, welige aanwas: *dat kruid heeft hier te lande geene tier. Bloem en kruidt, ten velden uit met geile tier gesprooten.* [Hooft.] Overdragtelijk, genoeg, tevredenheid: *sint den hoon van Steenwijk had hij nooit rechte tier gehad.* [Hooft.] *Hij is hier niet in zijne tier*, hij kan hier niet aarden. Van *tieren*.

TIER, z. n., o., *des tiers*, of *van het tier*; zonder meerv. Bij verkorting van *getier*, woest geraas, gedruisch: *met meer geschals en slags en tiers en onweers barst.* [Vond.] Van *tieren*, razen.

TIERELIEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik tiereliederde, heb getierelield.* In het fr. *tirelirer*, ital. *turturullare*. Kwinkeleren, zoo als het gevogelte: *zij houdt niet op van neurien en tierelieren. En vrolijk pluimgediert daeronder tiereliert.* [Vond.] Dit woord is klaarblijkelijk klanknaboosend.

TIEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik tierde, heb getierd.* Razen: *wat raast en tiert hij! Hoe tiert gij zoo? Die 't verken killen wil, moet hem het tieren troosten.* [Cats.] Wederkeurig: *zich tieren*, zich aanstellen: *van man of wijf, die hen boostic tiereren.* [V. Hass.] En deze beteekenis is in Gelderland nog bekend. Van hier *getier*, *tier*, enz. Dit woord is klanknaboosend.

TIEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik tierde, heb getierd.* Welig groeijen: *dat gewas wil in zulken grond niet tieren. Aarden: zij kan in die stad niet tieren.* Voorspoedig zijn, wel gelukken: *het werk wil niet tieren. Het wil met hem niet tieren.* Voorheen is het ook bedrijvend gebezigd: *gediert, tot 's menschen nooddruft tam getiert.* [Six v. Chand.] *Dewijl zijn klippen barnsteen tieren.* [Poot.] Van hier *tier*, *tierig*.

TIERETEIN, z. n., o., *des tiereteins*, of *van het tieretein*; zonder meerv. Een half linnen en half wollen weefsel: *een beddeleet van lijnen, wullen, off tierentijn.* [V. Hass.] Van hier *tiereteinen*.

Tieretein, Kil. *tiereteijn*, *diereteijn*, is van het fr. *tiretaine* ontleend.

TIERIG, bijv. n. en bijw., *tieriger*, *tierigst*. Welig groeiend, voorspoedig: *eene tierige plant. Dat kind groeit heel tierig.* Van hier *tierigheid*. Van *tieren*.

TJERK, z. n., m., *des tjerks*, of *van den tjerck*; meerv. *tjerken*. Zeker slag van snippen, dat de gewone poelsnippen in grootte overtreft, en in Noord-amerika gevonden wordt: *de tjerck is met zwarte strepen en dwarsstrepen gemerkt.*

TIERSJE, z. n., o., *van het tiersje*; meerv. *tiersjes*. Een vat, dat het derde deel van een okschoofd houdt. In het fr. *tierson*. Het stamwoord is het fr. *tiers*, een derde.

TIGCHEL, z. n., m., *des tighels*, of *van den tighel*; meerv. *tighelen* en *tighels*. Verkleinw.

tigheltje. Eigenlijk, evenveel als *tegel*, zie *tegel*. In het gebruik, een gebakken steen, waarvan men muurwerk vervaardigt, een tighelsteen, of baksteen: *de muur was anderhalven tighel dik. Ende de tighel was hen voor steen.* [Bijbelv.] Van hier *tighelaar*, of *tichler*. Zamenstell.: *tighelaarde, tighelbakker, tighelbakkerij, tigheldak, tigheldekker, tigheloven, tighelsteen, tighelwerk*, enz.

Tighel, is naauw verwant aan *diggel*, en verschilt eigenlijk niet van *teil* en *tegel*. Zie derhalve dit laatste woord.

TIGER, z. n., m., *des Tigers*, of *van den Tiger*; zonder meerv. Eene rivier van Azie: *over den Tiger. Den Tiger drinken.* [Vond.]

TIGT, z. n., v., *der* of *van de tigt*; meerv. *tigten*. De daad van tigten, betigten, eene aanklagt: *tichte ende aenspraecke doen.* [Kil.] *Ende hen voor scheepenen tichte te ghevene.* [V. Hass.] In het neders. ook *ticht*, oud-duitsch *Zicht*. Van *tigten*, voortdurend werkw. van *tijgen*, neders. *teijen*, hooft. *zeihen*, dat *oulings* voor *betigten* in gebruik moet zijn geweest. Zie voorts *tijgen*.

TIGTEN, zie *tigt*.

TIJ, z. n., o., *des tijts*, of *van het tij*; meerv. *tijen*. Bij verkorting van *getij*. Eb en vloed: *laag en hoog tij. Ook wel eens, bijzonderlijk, de vloed, in tegenoverstelling van de ebbe: dat schip vaart met de eerste tij. De zee vergeet haer perck, en Nereus eb en tij.* [Vond.] *Het tij verloopt. Mijn tij is verlopen.* spreekw. voor: ik heb mijn tijd gehad. *Tij stoppen*, blijven liggen. *Tij kavelen*, gissen, wanneer het getij goed zal zijn. Zamenstell.: *tijanker, tijglas*, een soort van zandlooper, enz. Het stamwoord is *tijen*, voorttrekken.

TIJD, z. n., m., *des tijds*, of *van den tijd*; meerv. *tijden*. *Oulings* meermalen vrouwelijk, zoo als bij Oudaen, in: *wat leit mij aen de pracht der eensvervlooten tijd*; en hij Vond. in: *'t is geen helt van d'oude tijt.* Volgens Adelung, eigenlijk, de tijdruimte, waarin alle voorvallende dingen elkanderen opvolgen, en dus het tegenovergestelde van de eeuwigheid: *voor de schepping was er geen tijd. Wier duurzaamheid den tijd en d'eeuwen tart.* [L. D. S. P.] *En na den tijd ook eeuwig heerschen t'samen.* [D. Deck.] In dezen zin heeft het woord geen meerv. En het is daarvan evenzeer ontbloot, wanneer het zulk een deel van die tijdruimte aanduidt, als waarin het een en ander zich ontwikkelt, of verslijt, en waarvan men meermalen, bij persoonsverbeelding, een mannelijk wezen vormt: *de tijd moet alles leeren. De tijdt ontdekker der waarheid.* [Hooft.] *Verstorven en verslonden door ongenae des tijds.* [Antonid.] *Ook daarin heeft de tijd zijne alvernielende tanden geslagen.* In den Statenbijbel is een *tijt* ende *tijden* ende een

gedeelte eenes tijts, in Dan. VII. 25. drie en een half jaar, of, volgens Openb. XII. 6. *duisent twee hondert sestigh dagen*, en, volgens Openb. XIII. 5., *twee ende veertig maenden*. Voorts is *tijd* de tijdruimte, binnen welke iets afloopt: *gij hebt nog tijds genoeg tot dat werk. Men hadt den tijdt wel korter mooghen bespreken.* [Hoofst.] *Als ik den ganschen tijd mijns levens overreken.* [Vond.] Het bijzondere tijdstip, waarop iets gebeurt, of gebeuren moet: *ik had den regten tijd verzuimd. Het is geen tijd meer, om zulks te doen. Voor dezen tijdt.* [Vond.] *Vreest, vreest hem fallen tijdt.* [L. D. S. P.] *Iemands tijd*, is het tijdstip, waarop iemand iets doen moet: *hij kwam op zijnen tijd. De klok is voor de gekken, een wijs man weet zijnen tijd.* Of het tijdsverloop, binnen hetwelk iemand iets verrigten moet: *hij neemt zijnen tijd wel waar. Verspil uwen tijd toch niet langer.* Spreekw.: *tijdsgenoeg*, hij, die zich nooit haast, *komt altijd te laat.* Of het tijdsverloop, gedurende hetwelk iemand hier of daar toe verbonden is: *hij moet zijnen tijd uitdienen*; of gedurende hetwelk iemand zich hier of daar toe in staat bevindt: *hij heeft zijnen tijd gehad.* De tijd, waarop iemands leven ten einde loopt: *niemand sterft voor zijnen tijd.* Het eindperk der zwangrheid van eene vrouw: *zij is bijkans op haren tijd. Ten zijnen tijde*, is, op het regte tijdstip: *ik zal het u ten zijnen tijde melden.* Hoog tijd verschilt grootelijks van *hoogtijd*, en beteekent een tijdstip, waarop het hoogst noodzakelijk is, dat iets geschiede: *het wordt hoog tijd, dat wij vertrekken. Uit den tijd zijn*, in de eeuwigheid overgaan, sterven: *zij is uit den tijd. Het is uit den tijd van de aardbezen*, enz. beteekent, buiten het tijdsbestek, waarop dezelve gereedelijk verkrijgbaar zijn. *De Kabeljaauw heeft zijnen tijd gehad*, beduidt, komt niet meer ter markt, of deugt niet meer. Ook bezigt men *tijd* voor eenen bijzonderen zamenloop van dingen, die binnen een bijzonder tijdsperk voorvallen: *schik u naar den tijd. De tijt wat anders eischt, als lasteren en kijven.* [Vond.] *Ik hoop nog steeds op betere tijden. De menschen veranderen met de tijden.* Want in dezen zin heeft *tijd* een meervoud, evenzeer als wanneer het voor eene bijzondere verbuiging van werkwoorden genomen wordt: *de tegenwoordige en verledene tijden.* Maar het wordt wederom alleenlijk in het enkelvoud gebezigd, als het eene tijdruimte aanduidt, welker duurzaamheid ondervonden wordt, zoo als in: *de tijd valt mij lang. Den tijd verdrijven*, of *dooden*; en als men vraagt: *hoe laat is het aan den tijd? Tijd en stond*, of *tijden en stonden* worden dikwerf bijeen gevoegd: *men moet tijd en stond* (gelegenheid, welvoegelijkheid) *in acht nemen. Alst tijt en*

stonde is. [Conste der minn.] Overigens is *tijd* vrouwelijk in: *met der tijd*, na eenig tijdsverloop, *ter regter tijd*, *ter zijner tijd*, *ter zelfder tijd*, *toen ter tijd*, *in der tijd*, enz.; en worden er van *tijd* nog meer andere bijwoordelijke uitdrukkingen gevormd, zoo als: *van tijd tot tijd*, *op tijd*, op voorwaarde van binnen eenen bepaalden tijd te betalen; *in tijd en wijle*, *bij tijds*, *binnen's tijds*, *buiten's tijds*, enz. Oul. zeide men ook, en hoort men nog hier en daar, inzonderheid op het platte land: *zoo tijd*, voor *zoodra*, *zoo tijdig*. Voorts komt van *tijd*, *getijde*, *tijdbaar*, bij Kil., *tijdelijk*, *tijdeloos*, zonder tijd, onzeker van bestaan; *dat er niet zoo onbestendigh ende tijdeloos is als geleende mogenheid*, zegt H. de Gr. — *tijdig*, enz.; *tijdtelick*, bij Kil. enz. Zamenstell.: *tijdgeloof*, *tijdgenoot*, *tijdkoe*, bij Kil., *tijdkorting*, *tijdkring*, *tijdnaald*, *tijdperk*, *tijdpunt*, *tijdregister*, *tijdrekenaar*, *tijdrekening*, *tijdrekenkunde*, *tijdrekenkundig*, *tijdruimte*, *tijdsbegin*, *tijdsbesparing*, *tijdsbestek*, *tijdschrift*, *tijdsnippering*, *tijdsorde*, *tijdstip*, *tijdsverloop*, *tijdvak*, *tijdverdrif*, *tijdverkwisting*, *tijdverlies*, *tijdverspilling*, *tijdwijzer*, *tijdwinst*, enz. *Appeltijd*, *avondtijd*, *bloeitijd*, *etenstijd*, *fruittijd*, *geboortetijd*, *herfsttijd*, *hoogtijd*, *hooitijd*, *jaartijd*, *jagttijd*, *kerktijd*, *kersttijd*, *knikkertijd*, *kooltijd*, *leeftijd*, *leestijd* *lente-tijd*, *levensstijd*, *maaitijd*, *maaltijd*, *meitijd*, *natijd*, *ontijd*, *oofsttijd*, *oogsttijd*, *oorlogstijd*, *paaschtijd*, *pesttijd*, *ruitijd*, *rusttijd*, *schafttijd*, *scheertijd*, *schemertijd*, *schofttijd*, *slagt-tijd*, *snoeitijd*, *speeltijd*, *tusschentijd*, *teelttijd*, *verhuistijd*, *vischtijd*, *vleeschtijd*, *voortijd*, *vredestijd*, *wandeltijd*, *werktijd*, *wintertijd*, *zaaitijd*, *zomertijd*, enz.

Tijd, ijsl. ook *tijd*, vries., neders. *tied*, angels. *tid*, opperd. *zit*, hoogd. *Zeit*, komt, volg. Kil., van *tijen*, *tijden*, *trekken*, *voortrekken*, en *voorwaarts* gaan, omdat de tijd gestadig *voorwaarts* snelt.

TIJDBAAR, zie *tijdig*.

TIJDELIJK, bij Kil. *tijdtelick*, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Al wat niet tot de eeuwigheid, maar tot den tijd behoort: *tijdelijke goederen. Dit tijdelijke leven. Het tijdelijke met het eeuwige verwisselen.* Al wat tot denzelfden tijd behoort: *het moet door den tijdelijken voorzitter gedaan worden.* Voorts is *tijdelijk* bij Kil. even als het neders. *tidelich*, hoogd. *zeitlich*, en *zitelich*, *cittlihh*, bij Kero en Notk., evenveel, als *tijdig*; en het bijw. *tijdelijk*, bij Halma, en *tijdelicken* bij Kil., evenveel als *tijdiglijk*. Van *tijd*.

TIJDELOOS, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *tijd* en *loos*. Eigenlijk zonder tijd, of dat geen vasten tijd heeft, en niet lang aanwezig is: *is haar gunst ook tijdeloos, als het bloeien van een roos.* [Hoofst.]

TIJDEN, zie *tijen*.

TIJDGELOOF, z. n., o. In de Godgeleerdheid, een geloof, dat slechts eenigen tijd stand houdt: *het is geen zaligmakend maar een kortstondig tijdgeloof*. Van hier *tijdgeloovige*.

TIJDIG, bijv. n. en bijw., *tijdiger*, *tijdigst*. Bij Kil. anders ook *tijdbaar*. Van *tijd*. Ter regter tijd plaats grijpende: *tijdige hulp verschaffen*. En als bijw., ter regter tijd, of vroeg: *gij komt tijdig*. Voorts is *tijdige vrucht*, bij Halma, rijpe vrucht; en zijn *tijdighe koe* en *tijdighe os*, bij Kil., evenveel als *tijdke* en *tijdos*. Van hier *tijdigheid*, *tijdiglijk*. Zamenstell.: *ontijdig*, *ontijdigheid*, *ontijdiglijk*, *vroegtijdig*, *vroegtijdigheid*, *vroegtijdiglijk*.

TIJDING, z. n., v., *der*, of *van de tijding*; meerv. *tijdingen*. Verkleinw. *tijdingje*. Een narigt van eenige gebeurde zaak: *tijdinghe doen*, narigt geven. [Kil.] *Hij bragt mij eene gewenschte tijding*. *k *Heb lang de tijding weg*. [Vond.] Zamenst.: *tijdingziek*, nieuwsgierig. *Nieuwstijding*, *posttijding*, *zeetijding*, enz.

Tijding, neders. *tidung*, eng. *tidings*, zweed. *tidningar*, hoogd. *Zeitung*, beteekent eigenlijk eene gebeurde zaak, waarvan men narigt krijgt, en komt van het angels. *tidan*, zweed., ijsl. *tida*, gebeuren, geschieden.

TIJDKOE, z. n., v. Bij Kil. anders ook *tijdighe koe*. Eene tweejarige koe, gelijk als *tijdos* een tweejarige os, en gelijk als *Zeitbock*, *Zeithammel*, *Zeitkuh*, en *Zeitochs*, in het hoogd., tweejarige beesten aanduidt.

TIJDKORTING, z. n., v. Dit woord wordt in meer dan eene beteekenis genomen. 1. Kan men er door verstaan het besteden van den tijd tot bezigheden. 2. Kunnen wij er door verstaan het aanvullen der uren van onzen tijd, die ons van onze gewone bezigheden overschieten. 3. Wordt het in den bepaaldsten zin gebruikt voor het doorbrengen van den tijd, omdat dezelve ons te lang valt; en dan bezigen wij het woord in eenen kwaden zin. *Tijdkorting* is elke bezigheid, die tot een bijzonder einde geschikt is, en met mindere inspanning van krachten, dan het hoofdwerk gepaard gaat; en onderscheidt zich van *uitspanning*, daardoor, dat deze voor werkzame en naarstige, maar gene voor werklooze menschen geschikt is.

TIJDKRING, z. n., m. Anders *tijdperk*, *tijdvak*. Eene hoeveelheid van tijd: *binnen eenen tijdkring van dertig jaren*. *Dat tijdstip opent eenen nieuwen tijdkring*. Ook wel eens een bepaald getal van jaren, dat, wanneer het rond geloopt is, door soortgelijk een bepaald getal van jaren vervangen wordt, en dus zelf op nieuw schijnt aan te vangen: *de Sinezen verdeelen hunne geschiedenis in tijdkringen van zestig jaren*.

TIJDNAALD, z. n., v. Eene naald, of obelisk, die

den tijd, als het ware, trotseert: *de Egyptische tijdnaalden*.

TIJDPERK, zie *tijdkring*.

TIJDBREKENAAR, z. n., m. Iemand, die den tijd van voorgevallene en voorvallende dingen berekent: *daaromtrent zijn de tijdbrekenaars het nog niet eens*. Van *tijdbrekenen*, dat enkel in de onbepaalde wijze gebezigt wordt, maar intusschen den oorsprong voorts ook aan *tijdbrekening*, *tijdbrekenkunde*, en *tijdbrekenkundig*, gegeven heeft.

TIJDSCHRIFT, z. n., o. Een schrift, dat op bepaalde tijden uitkomt, zoo als een maandwerk, een weekblad.

TIJDVAK, zie *tijdkring*.

TIJDWIJZER, z. n., m. Geen uurwijzer, maar een dag- en maandwijzer, een almanak: *een eenwigdurende tijdwijzer*.

TIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik tijde, heb getijd*. Bij Kil. en elders, ook *tijden*. Bedr., trekken, voorttrekken. Volgens Kil. bijzonderlijk, *betreken in recht: die hem ter saecken van dien delictie eenichsints soude willen tijden, oft aenspreecken*. [V. Hass.] Onz., voorwaarts gaan, trekken: *op den loop tijen*. *Daer si toe tijen moegen, als tot oeren gelijk*. [Van Hass.] *Men tijt er evenwel aen 't ijsselijk gevaert*. [Vond.] *Tij toch aan den arbeid*. Van hier *getij*, en *tij*, naar den gestadigen voortgang van het water dus genoemd, *tijd*, enz. Zamenstell.: *betijen*, enz.

TIJGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik teeg, ben en heb gelegen*. Onz. bij Kil., evenveel als *tijden*, voorwaarts gaan, trekken: *de reiziger tijgt op weg*. [Poot.] *Ik teeg terstond aan het werk*. *Toen Alexander teegh achter Porus her*. [Vond.] Bedrijvend, aanklagen, beschuldigen; in welken zin het bij Kil. voorkomt, maar thans verouderd is; en, volgens denzelfden Kil., *oulings* evenveel als *toogen*, toonen. Van hier *tigten*, *tigt*, *betigten*. Zamenstell.: *aantijgen*, *betijgen*: *onnooslen te betijgen is kleene kunst*. [Vond.] enz. Dit woord luidt in het hoogd. *zeihen*, neders. *teijen*, en is verwant aan *tiegen*, *toegen*, en *tuigen*.

TIJGER, z. n., m., *des tijgers*, of *van den tijger*; meerv. *tijgeren*, of *tijgers*. Eigenlijk, een gestreept dier van het kattengeslacht, dat enkel in Azie gevonden wordt: *als d'oude tijger grimt op eenen jongen leeuw*. [Vond.] Oneigenlijk, een mensch van eenen wreeden aard: *de tijger lei zijn aert voor 's Konings voeten af*. [Vond.] Voorts pleegt het onkundig gemeen den panther en luipaard ook met den naam van *tijger* te bestempelen, en, omdat deze dieren gevlekt zijn, voor de namen van andere gevlekte dieren dien van *tijger* te plaatsen, ja al wat gevlekt is, *getijgerd* te noemen. Zamenstell.: *tijgerhengst*, *tijgerhond*, *tijgerkat*, enz. Het wijfje van eenen *tijger* voert den naam van *tijgerin*.

- Tijger, tiger*, hoogd. *Tiger, Tigger*, eng. *tiger*, fr., ital. *tigre*, lat., gr. *tigris*, is van eenen onzekeren oorsprong.
- TJK**, z. n., v., *der*, of *van de tijk*; meerv. *tijken*, dat van verschillende soorten gebezigt wordt. Eene stof tot vervaardiging van bedden, enz.: *er is een gat in die tijk*. Zamenstell.: *tijkwever*, enz. *Beddetijk*, enz.
- TJLOOS**, z. n., v., *der*, of *van de tijloos*; meerv. *tijlozen*. Anders *tijdeloos*. Zeker slag van Narcissen, dat zeer vroeg bloeit, en daarom anders ook *sprokkelbloem* genoemd wordt; en nog een ander slag van bloemen, dat in tegendeel zeer laat pleegt te bloeijen.
- Tijloos*, of *tijdeloos*, bij Kil. *tijdloose*, hoogd. *Zeitlose*, neders. *tiloot*, is dus genoemd naar het bijvoegel. n. *tijdeloos*, dat nog bij Kil. voorkomt, omdat de gezegde bloemen zich niet aan den gewonen bloeitijd binden.
- TJILPEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik tjipte, heb getijpt*. Een klanknabootsend woord, waardoor het gekweel van menigerlei gevogelte wordt aangeduid: *daer wuft gevogelt tjipt en snatert*. [Vond.] Sommigen schrijven *tjilpen*; doch *tjilpen* is beter.
- TJM**, z. n., m., *des tijms*, of *van den tijd*; zonder meerv. Zeker geurig kruid: *Thestijlis stamp wilden tijd*. [Vond.] *Gij bied Atheensche bie slechts Korsikaenschen tijd*. [D. Deck.] Zamenstell.: *tijmmoos*, bij Kil., enz.
- Tijm*, fr. *thym*, eng. *thyme*, ital. *timo*, sp. *tomillo*, hoogd. *Thymian*, lat. *thymum*, gr. *θυμα*, schijnt afkomstig van *θυειν*, eenen geurigen reuk verwekken, wierook, en andere dingen, offeren.
- TJNE**, z. n., v., *der*, of *van de tijne*; meerv. *tijnen*. Bij Kil. evenveel als *tinne*. Bijzonderlijk, een watervat tot brandblussching gebezigt: *tijnen ende emmeren*. [V. Hass.] Zamenstell.: *tijnboom*, bij Kil., een draagboom voor de tijne, *tijnmeijsters*. [V. Hass.] *Watertijne, watertonne*, bij Kil.
- Tijne, tinne*, is verwant aan *tonne*, fr. *tonneau*, ital. *tina*, en ontleend van het lat. *tina*, een vat.
- TJK**, z. n., m., *des tiks*, of *van den tik*; meerv. *tikken*. Verkleinw. *tikje*. De daad van tikken, eene kloppende aanroering met den vinger, de hand, enz. *Door middel van eenen ligten tik op den schouder waarschuwde hij mij, om te vertrekken*. In de gemeene volkstaal, boertender wijze, een slag: *geducht! welk een tik! Die tik was raak*. Dit woord komt van het volgende.
- TIKKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik tikte, heb getikt*. Een klanknabootsend woord, waardoor het geluid, hetwelk men door een zacht geklop met den vinger, de hand, enz. verwekt, en voorts ook zulk eene klopping zelve, aangeduid wordt: *wie tikt daar aan de deur?* Van hier *getik, tik, tikker, tikkertje, tiktak*, enz.!
- Tikken*, hoogd. *ticken*, is verwant aan *tokken en tukken* bij Kil., fr. *toucher*, eng. *touch*, oud lat. *tagere, tigere*, waarvoor *tangere* in gebruik geraakt is.
- TIKTAK**, z. n., o., *des tiktaks*, of *van het tiktak*; zonder meerv. Zeker spel: *wij speelden zamen tiktak*. Van hier *tiktakken, tiktakker*. Zamenstell.: *tiktakbord, tiktakschijf*, enz. Van *tikken*, uit hoofde dat door het neerzetten van de schijven zoodanig een geluid veroorzaakt wordt: *de tiktakschijven kleppen*. [Oud.]
- TI**, z. n., v., *der*, of *van de til*; meerv. *tillen*. Eigenlijk, de daad van tillen, opheffing, beweging: *er is iets in til*, in beweging. *Wat is dat werk lang in til geweest*, wat is men daarmede lang werkzaam geweest. Voorts is *til* een werktuig, dat men optilt, eene vogelknip, de valdeur van een duivenhok, en het duivenhok zelf, en, volgens Kil., ook eene ophaalbrug, anders *tilbrugghe, valbrugghe*. Zamenstell.: *duiventil*. Van *tillen*.
- TILBAAR**, bijv. n., *tilbaarder, tilbaarst*. Al wat getild, opgeheven, bewogen, worden kan: *tilbaer goed, tilbaer have*. [Kil.] *Het zijn geene tilbare goederen*, geene roerende goederen. Zamenstell.: *ontilbaar*. Van *tillen*.
- TILLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik tilde, heb getild*. Opheffen, opligten: *ik kan het niet tillen*. *Ergens aan tillen*, zich daarmede inlaten. Van hier *til, tilbaar*, enz. Zamenstell.: *tilbrug*, enz. *Optillen*, enz. Dit woord is misschien verwant aan het lat. *tollere*.
- TIMAVUS**, z. n., m., *van den Timavus*; zonder meerv. Eene rivier: *boven den besuenden Timavus*. [Vond.]
- TIMBER**, z. n., m., *des timbers*, of *van den timber*; meerv. *timbers*. Anders ook *thijmber* en *timmer*. De top des helms, waarop de vederbos rust: *de helm met den Koninklijken thijmber*. [Hooft.] *Timmer, oft timber, van den helm*, heeft Kil. Voorts is *timber*, of *timmer*, bij Kil. evenveel welke top, en *timbre*, in het fr., het hoofd, en eene kloosterklok; in overeenkomst waarmede men bij Kil. vindt: *timmer, oft timber, van het klooster*.
- TIMMER**, z. n., o., *des timmers*, of *van het timmer*; meerv. *timmers*. Oulings, de daad van timmeren, even als *zimbre* bij Kero. Dezen zin geeft Kil. nog aan dit woord; en tot denzelfden behoort misschien: *hebbe ick desen timmer angeharen*, bij V. Hass. Voorts is *timmer* bij Kil. timmerhout, eene balk, even als *Zimmer* in het hoogd. en *timber* in het eng.; en een gebouw, even als het hoogd. *Zimmer*, en *zimbr*, *gizimbri* bij Otfred. en Notk. *En houten tot vergadering des timmers (commissuras aedificii)*. [Bijb. 1477.] Zamenstell.: *vrouwentimmer*. Van *timmeren*.

TIMMERAADJE, z. n., v., *der*, of van de timmeraadje; meerv. *timmeraadjen*. De daad van timmeren, getimmer: *ik ben aan de timmeraadje*. De treffelijke timmeraadje te steuren. [Hooft.] Een gebouw: *het is eene schoone timmeraadje*. De vlam in de houtetimmeraadje geslagen. [Vond.] Van timmeren.

TIMMEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik timmerde, heb getimmerd*. Het houtwerk, dat tot een gebouw behoort, oprigten en in orde brengen: *het kost meer van timmeren, dan van metselen*. Bouwen over het algemeen: *wie heeft dat huis getimmerd? Een schip timmeren*. In nog algemeener beteekenis is er wederom op aan timmeren, wederom aan evenveel welk werk zijn. Van hier *getimmer, getimmerde, timmer, timmeraadje, timmering*, enz. Zamenstell.: *timmerbaas, timmergereedschap, timmerhout, timmerhuis, timmerlieden, timmerman, timmertuig, timmerwerf, timmerwerk, timmerziek*, enz. *Aantimmeren, aftimmeren, betimmeren*, enz.

Timmeren, neders. *timmern*, Ulphil. *timrjan*, vries. *timmerjen*, hoogd. *zimmern*, opperd. *zimbran, zimboron, kezimbron*.

TIMMERHOUT, z. n., o. Hout, waarvan iets getimmerd worden kan: *ons land verschaft ons weinigtimmerhout*. Spreekw.: *alle hout is geen timmerhout*, alle voorwerpen zijn niet even bruikbaar.

TIMMERLIEDEN, zie *timmerman*.

TIMMERMAN, z. n. m., *des timmersmans*, of van den *timmerman*; in plaats van het meerv. bezigt men *timmerlieden*. Van timmeren en man. Al wie zijn werk maakt van timmeren: *is dese niet de timmerman?* [Bijbelv.] Bijzonderlijk, een meester timmerman: *hij werkt bij eenen timmerman*. Zamenstell.: *timmersmansbaas, anders timmerbaas, timmersmansjongen, —knecht, —rekening, —werk, —winkel*, enz. *Huistimmerman, scheepstimmerman*.

TIMPAAN, z. n., o., *des timpaans*, of van het *timpaan*; meerv. *timpanen*. Zeker parkement, dat de drukkers aan de pers gebruiken. Dit woord luidt in het fr. *timpan*, en schijnt van het lat. *timpanum*, gr. *τυμπανον*, eene trommel, en een trommelvel, ontleend.

TIMPJE, z. n., o., *des timpjes*, of van het *timpje*; meerv. *timpjes*. Een langwerpigt broodje, dat aan weerskanten spits toeloopt: *eet slechts een timpje*.

TIN, z. n., o., *des tins*, of van het *tin*; het meerv. *tinnen* wordt enkel wegens verschillende soorten gebruikt. Bij Kil. ook *ten*. Een der hoofdmetalen: *dit ijzer, koper, tin, en loot*. [Vond.] Vaatwerk van tin: *geen patrijs in Engelsch tin*. [Vond.] Van hier *tinachtigt, tinnen, tinnigt*. Zamenstell.: *tinader, tinasch, tinerts, tingroeve, tinkalk, tinmoeder, tinnegieter, tinnegoed, tinnekas, tinproeve, tinwerk, tinzand*, enz. *Bloktin, huttenin, kor-*

rellin, pondtin, staaftin, vertinnen, enz.

Tin, neders., eng., zweed. *tinn*, hoogd. *Zinn*, slavon. *cijna*, wallis., bretagn. *ijstaen*, fr. *estain, étain*, ital. *stagno*, komt van het lat. *stannum*, of daarmede uit eene andere bron.

TINNE, z. n., v., *der*, of van de *tinne*; meerv. *tinnen*. Bij Kil. evenveel, als *tijne*, vat; zie *tijne*. Bijdenzelfden Kil., evenveel als *transse, kanteel*, eene getande omheining van de bovenste oppervlakte van eenen muur, of een plat dak, en dus het allerbovenste daarvan: *ter tinne toe*. [Hooft.] *Ende stelde hem op de tinne des tempels*. [Bijbelv.] *Wier gevels, tinnen, daken*. [Vond.] Dit woord luidt in het zweed. ook *tinne*, hoogd. van ouds her *Zinne*, en zou verwant kunnen schijnen aan *tuin*, waarmede het in: *met eenen tuijn ofte tinnen*, en in: *soo men alleenlick eenen tuijn oft tinne hadde gesat*, bij V. Hass. verwisseld wordt; maar *tinne* beteekent voorts bij Kil. eene pen. Hierom schijnt de getakte gedaante der oude muur- en daktransen de oorzaak, waarom men dit woord wegens zulke transen gebezigd heeft, en schijnt het aan het hoogd. *Zincke*, en *Zahn*, en ons *tand*, vermaagschap.

TINNEGIETER, *tingieter*, z. n., m., *des tinnegieters*, of van den *tinnegieter*; meerv. *tinnegieters*. Van *tin* en *gieter*, van *gieten*. Al wie tinnen vaatwerk enz. vervaardigt: *bijwelken tinnegieter kocht gij dat?* De eigenaar van eene tingroeve, welke beteekenis dit woord in *staatkundige tinnegieters* heeft. Want dit zijn eigenlijk Britsche eigenaars van tingroeven, die hun hoofd met staatzaken breken, en voorts allerlei halfbakkene staatkundigen. Van hier *tinnegieterij*. Zamenstell.: *tinnegieterswinkel*, enz.

TINT, z. n., m., *des tints*, of van den *tint*; zonder meerv. Zekere sterke spaansche wijn: *neem op het ontbijt een glaasje tint*. Zamenstell.: *tintwijn*, anders *wijntint*, ital. *vino tinto*. Deze wijn wordt dus naar deszelfs donkere kleur genoemd.

TINT, z. n., v., *der* of van de *tint*; meerv. *tinten*. Kleur: *zij is bruin van tint*. De verscheide verslaauwingen der *tinten*. [Schouwt. der Nat.] Dit woord luidt in het hoogd. *Tinte*, ital. *tinto*, sp. *tinta*, middeleeuw. lat. *tincta*, fr. *teinte*, en komt van het lat. *tingere*.

TINTEL, z. n., m., *des tintels*, of van den *tintel*; zonder meerv. Al wat dient, om vuur te maken. Bijzonderlijk, half verbrande lompden, die door een enkel vonkje aan het glimmen gebracht kunnen worden: *voorzie uwe doos van tintel*. Zamenstell.: *tindeldoos*, enz.

Tintel, tontel, tondel, tonder, zweed., neders. *tunder*, angels. *tender, tijnder*, eng. *tinder*, hoogd. *Zunder*, Kero. *zuntru*, van het oude *tin, tan, ten*, d. i. vuur, en komt overeen met het hoogd. *zunden*, eng. *tind*

en *tine*, angels. *tijnan*, goth. *tandjan*, Notk. *zuntien*, lat. *cendere, accendere*, enz.

TINTELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik tintelde, heb getinteld*. Flonkeren, flikkeren: *hare oogen tintelen van vreugde. Het tintelend gestarnt*. Bij Kil. ook *ketelen*, en zachtjes prikkelen: *als ik bij het vuur kom, tintelen mijne vingers*. Van hier *tinteling*, geflikker, en prikkeling in verkleumde vingers, wanneer de doorstraling daarin door verwarming hersteld wordt. Het heeft denzelfden wortel als *tintel*.

TINTELING, zie *tintelen*.

TIP, z. n., m., *des tips*, of *van den tip*; meerv. *tippen*. Verkleinw. *tipje*. Het spits toeloopende uiterste einde van evenveel welk ding: *ziet gij van verre een schaep al kieskaeuwende den tip van 't gras afknaegen*. [Vond.] *De tippen der vingeren, tipken van d'ooze, tipken van de borste*. [Kil.] *Op het tipje*, op het uiterste, of op het punt: *hij staat op het tipje van zijn verderf, of van zijn vertrek*, op het punt daarvan. Van hier *tippen*.

Tip, hoegd. *Zipf, Zipfel*, is naauw verwant aan *top*, hoegd. *Zopf*.

TIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tipte, heb getipt*. Aan den tip afkorten: *laat uw haar een weinig tippen*. *Eene speelkaart tippen*, haar aan eenen tip kenmerken, om haar te kunnen onderscheiden; eene kunstgreep van valsche spelers. Ook wel eens onzijd., even als het hoegd. *tipfen, tüpfen*, neders. *tippen*, met eenen tip van den vinger, of een puntig werktuig, aanroeren. Van *tip*.

TIRAN, z. n., m., *des tirans*, of *van den tiran*; meerv. *tirannen*. Een dwingeland: *bedwang van menesvelegels en tirannen*. [Vond.] Elk, die anderen met hardigheid en wreedheid regeert: *hij is een tiran over vrouw en kinderen*. Van hier *tirannie, tirannig, tirannij, tirannisch*, enz. Zamenstell.: *tirannenschrik, tirannenwerk*, enz. *Aartstiran*, enz.

Tiran is in onze taal, zoo als in vele andere, overgenomen van het gr. *τυραννος*, eigenlijk, een eigenaar, of heer, van zulk een versterkt slot, als waaruit men van ouds her in menig land het omliggend oord beheerschte en uitzoog.

TIRANNIJ, z. n., v., *der of van de tirannij*; meerv. *tirannijen*. Dwingelandij, en allerlei hard en wreed beheer: *die tijrannij past Turken en Maranen*. [Vond.] Van *tiran*.

TIRAS, zie *tras*.

TITEL, *tijtel*, z. n., m., *des titels* of *van den titel*; meerv. *titels*. Verkleinw. *titeltje*. Van het lat. *titulus*. Eigenlijk, het opschrift van een graf, eene eerezuil, een standbeeld, enz. In het gebruik, het opschrift van een boek, een geschrift, enz.: *welken titel voert zijn werk? Welk een lange titel!* En, om dat de benaming van een geschrift, op deszelfs titel uitgedrukt wordt, van personen gesproken, derzelver geslachtsnaam: *de titel*

van Oecolampadius werd uit dien van Hauslampe gevormd. Of de benaming van hunne waardigheid: *de Vorsten van Nassau-Dietz voeren nog steeds den titel van Prins van Oranje. Die dien tijtel won*. [Hooft.] *Na wien der Vorsten naam en titel sal vergaen*. [Hoogstr.] *Dat er niet weinig behoort tot dien tijtel*. [Vollenh.] *Dewijl de Kerk dien tijtel voert*. [Vond.] Van hier *titelen*. Zamenstell.: *titelblad, titelplaat, titelprent, titelregt, titelrijk, titelzucht*, enz.

TITELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik titelde, heb getiteld*. Van *titel*. Iemand met zijnen titel, of zijne titels, bestempelen: *gij titelt hem te hoog*. Zamenstell.: *betitelen, onttitelen, vertitelen*, enz.

TITTEL, z. n., m., *des tittels*, of *van den tittel*; meerv. *tittels*. Verkleinw. *titteltje*. Een klein pennestreekje, schrapje, stipje, enz.: *dat er geen titteltje aan hapere. En sal daer niet een jota, noch een tittel, van de wet voorbij gaen*. [Bijbelv.]

TOBBE, z. n., v., *der*, of *van de tobbe*; meerv. *tobben*. Verkleinw. *tobbetje*. Eene kuip, welker hoogte in vergelijking van de wijdte gering is: *er springt een hoepel van de tobbe. Doe het in het tobbetje. Een tobbetje evenrond*, een kort en dik vrouwspersoon, of kind. Zamenstell.: *kalktobbe, kleertobbe, meeltobbe, waschtobbe*, enz.

Tobbe, neders. *tubbe, dubbe*, fr. *douve*, middeleeuw. lat. *dupia*, is verwant aan het hoegd. *Zober, Zuber*.

TOBEN, onz. w., gelijkvl. *Ik tobde, heb getobd*. Zich afslouven: *is dat tobben! Wat tobben zij met de zieke. Wij hebben het met hobben en tobben eindelijk zoo ver gebragt*. Van hier: *getob, tober*, in Gouda zeer gebruikelijk, *pijpentobber*, iemand, die zich met pijpen maken, pakken en dragen, voor een gering loon afslooft. *Hij is een tober*, een ongelukkige sukkelaar. *Tobberij*. Zamenstell.: *betobben: laat hem maar betobben*, begaan, in den gemeenen spreektrant.

TOBIASVISCH, z. n., m. Bij Kil. *tobijaes, topijaes, horenvisch*. Een zandaal, of smelt, bij Linn. *Amodijtes Tobianus*.

TOCH, bevestigend en aandringend voegw. *Ja toch!* is genoegzaam evenveel als *Ja, zekerlijk!* *Verlaat mij toch niet*, verlaat mij, bid ik, niet. *Doe het toch!* doe het, bid ik. Eveneens versterkt *toch* den zin der gezegden, waarbij het gevoegd wordt: *hoe kunt gij mij toch zoo kwellen? Wat hebt gij toch dus over mij te klagen?* [Westerb.] Intusschen vervangt het de plaats van *evenwel* in: *hij doet het toch. Het zal er toch toe moeten komen*. Zie voorts *doch*, zoo als men oulings, ook in de aangevoerde beteekenissen, voor *toch* schreef.

TODDE, z. n., v., *der*, of *van de todde*; meerv. *todden*. Verkleinw. *toddetje*. *Vodde*, lomp:

- zij is met voddën en toddën omhangen. Zamenstell. : toddënwijs, enz.*
- TOE**, voorzetsel en bijw. Als voorzetsel werd het oulings meermalen in plaats van *te* gebruikt. Zie *te*. En hedendaags nog meermalen in plaats van *tot*, in : *daartoe, er toe, ergens toe, hiertoe, nergens toe, en waartoe*. Want dit is evenveel als *tot dat, tot iets, tot dit, tot niets*, en *tot wat : waartoe moet het dienen*, tot wat oogmerk, einde. enz. moet het dienen? Voorts wordt het bij *naar* gevoegd, om deszelfs beteekenis te wijzigen : dus is *naar de stad gaan*, derwaarts gaan om zich daar binnen te begeven ; maar *naar de stad toe gaan*, blootelijk, zijne schreden derwaarts rigten. Eveneens wijzigt het de beteekenis van *op*, als het daarbij gevoegd wordt, zoo als in : *zij hieuwen van alle kanten op hem toe. Ik reed op hem toe*. Als bijwoord is het de tegenoverstelling van *open* : *de deur is toe*, niet open, maar gesloten. Dezen zin heeft het in vele zamenstell., even als dien van zulk eene bijvoeging bij iets anders, als het in : *op den hoop toe, op den koop toe*, enz. aanduidt. Elders heeft *toe*, als bijw., eene aansporende kracht : *toe, Jongen! toe!* Hier is het bijkans evenveel als *lustig aan*, welke beteekenis *toe* insgelijks in menige zamenstell. oefent. Eindelijk wordt *voort* uitgedrukt door *er op toe*, als men zegt : *hij speelt er maar op toe* ; en in eene reeks van zamenstell. is *toe* genoegzaam evenveel als *voort*, en *aan* in *aandrinken*, enz. Dit zij hier genoeg over dit woordje ; en deszelfs verdere beteekenissen in zamenstell. mogen in het volgende worden nagevorsch.
- TOEADEMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik ademde toe, heb toegeademd*. Door uitademing naar iemand toe drijven : *het ademt mij de liefelijkste geuren toe*. Van hier *toeademing*.
- TOEBAKEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Onz., aanhouden met bakeren : *hoe het kind ook schreeuwde, zij bakert maar toe*. Bedr., digt bakeren : *baker het kind den mond toch niet toe*.
- TOEBAKKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik bakte toe, ben en heb toegebakken*. Aanvangen met bakken : *bak nu vrij toe*. Voortbakken : *ik wenschte, dat zij maar toebakte*. Sterk doorbakken : *zie haar eens toebakken*. Digt gebakken worden : *dat luchtgaatje zal wel toebakken*.
- TOEBEDINGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bedong toe, heb toebedongen*. Boven de eigenlijke voorwaarden van koop, enz. bedingen : *hij heeft eene kleinigheid voor zijne kinderen toebedongen*.
- TOEBEHOOREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik behoorde toe, heb toebehoord*. Van behooren en *toe*, dat hier bijkans evenveel is als *tot*. Anders ook *toehooren*. In eigendom tot of aan iemand behooren : *dat huis behoort mij toe*. Van hier *het toebehooren*, al wat tot iets behoort : een
- bed met zijn toebehooren ; toebehoorte*, bij Kil.
- TOEBEREIDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik bereidde toe, heb toebereid*. Door vereeniging van verschillende dingen bereiden : *die kost is zeer wel toebereid*. Van hier *toebereiding, toebereidsel*, toestel.
- TOEBETROUWEN**, bedr. w., gelijkvl. Iets aan iemand betrouwen : *betrouwt gij mij dat niet toe?* Anders *toevertrouwen*.
- TOEBEUKEN**, onz. en bedr. w., gelijkvl. Onz., aanvangen, of voortgaan, met beuken : *gij beukt maar toe*. Bedr., digt beuken : *ik heb hem den mond toegebeukt*, digt geslagen.
- TOEBIDDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bad toe, heb toegebeden*. Al biddende toewenschen : *ik heb hun alles goeds toegebeden*. Van hier *toebede, toebidder, toebidding*, enz.
- TOEBIEDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bood toe, heb toegeboden*. Van *toe* en *bieden*. Aanbieden : *en hij mij toebodt soe menighen smeek*. [Const. der minn.] Boven iets, dat men tegen iets anders verruilen wil, voor dat andere bieden : *hoe veel biedt gij toe?* Boven het eigenlijke bod bieden : *hij bood mij zes dukaten toe*.
- TOEBIJTEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik beet toe, heb toegebeten*. Ter dege doorbijten : *het vischje wil niet toebijten*. Figuurlijk, zich tot eenige zaak laten vinden : *als gij hem nog iets meer biedt, zal hij wel toebijten*. Zoo haast het jawoord haast afgevraagd werd, *beet zij aanstands toe*.
- TOEBINDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bond toe, heb toegebonden*. Met eenen band, of banden, sluiten : *bind het boek toe. Hebt gij den zak reeds toegebonden?* Spreekw. : *men bindt eenen zak wel toe, voor dat hij vol is*, men scheidt wel uit met eten, voor dat men geheel verzadigd is.
- TOEBLAFFEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Onz. voortblaffen : *Ja, Ja! blaf maar toe*. Tegen iemand blaffen : *als ik den hond iets aanbied, blaft hij mij toe*. Bedr. oneigenlijk, op eenen snorkenden toon toevoegen : *durft gij mij dit toeblaffen?*
- TOEBLAZEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik blies toe, heb toegeblazen*. Onz., sterk doorblazen : *de wind blaast wakker toe*. Aanvangen en voortgaan met blazen : *blaas maar toe*. Bedr., digt blazen : *de hals van die flesch is bijkans toegeblazen*. Al blazende toedrijven : *gij blaast mij den rook steeds toe*.
- TOEBLIJVEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik bleef toe, ben toegebleven*. Digt blijven : *laat de deur toeblijven*. Aanhouden met ergens te blijven : *hij blijft maar toe*.
- TOEBLIKKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik blikte toe, heb toegeblikt*. Aanblikken : *allergenadigst blikte de monarch haar toe*.
- TOEBLINKEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik blonk toe, heb toegeblonken*. In de oogen blinken : *het blonk mij zoo toe, als of het enkel goud ware*.

- TOEBOEL, z. n., v., *der, of van de toeboel*; meerv. *toeboelen*. Van *toe* en *boel*. Volgens Kil., oulings een bijwif.
- TOEBOLWERKEN, bedr. w., gelijkvl. Met verschan- singen sluiten: *de stad is thans van alle kanten toegebolwerkt*.
- TOEBONKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik bonkte toe, heb toegebonkt*. Digt kloppen: *ik zal u de beide oogen toebonken*. Aanvangen met kloppen: *nu moogt gij vrijelijk toebonken*. Voortkloppen: *hij bonkte immer toe*. Sterk door kloppen: *nu begint hij eerst toe te bonken*.
- TOEBONZEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik bonsde toe, heb toegebonsd*. Onz., sterk door bonzen: *wat bonst hij toe!* Aanvangen, of voortgaan, met bonzen: *mag ik onbekommerd toebonzen?* Bedr., bonzend toegooijen: *bons de deur maar toe*.
- TOEBOUWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik bouwde toe, heb toegebouwd*. Onz., gestadig voortbouwen: *hij blijft toebouwen*. Aanvangen met bouwen: *nu het zijn grond is, mag hij daarop vrij toebouwen*. Bedr., digt bouwen: *waarom hebt gij dat venster toegebouwd?*
- TOEBRAKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik braakte toe, heb toegebraakt*. Bedr., derwijze braken, dat het uitbraaksel iemand toevloeijs: *dat de nijt Brakel't hart toebraeke uit spijt*. [Vond.] Onz., aanvangen, of voortgaan, met braken: *laat hem maar toebraken*.
- TOEBRAKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik braakte toe, heb toegebraakt*. In het braken van vrasch, of heunip, volharden: *hij schijnt nog steeds toe te braken*.
- TOEBRANDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik brandde toe, heb toegebrand*. Van *toe* en *branden*. Door branden sluiten: *die wonde moet toegebrand worden*.
- TOEBREEUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik breeuwde toe, heb toegebreeuwd*. Digt breeuwen: *breeuw die reet toch ter dege toe!*
- TOEBREIDEN, *toebreijen*, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik breidde toe, heb toegebreid*. Van *toe* en *breiden*. Bedr., digt breiden: *is de kous van onderen al toegebreid?* Onz., aanvangen met breiden: *breid nu maar toe*. Voortbreiden: *zij breidt steeds toe*. Of sterk doorbreiden: *breid toch wat toe, mijn kind!*
- TOEBRENGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bragt toe, heb toegebragt*. Van *toe* en *brenge*. Aanbrenge: *zij heeft hem een groot huwelijks-goed toegebragt*. Iemand eene wonde toebrenge: *Bijdragen: het brengt niets toe tot de zaak*. Iets, waaruit men drinkt, aanbieden: *breng hem het glaasje eens toe*.
- TOEBROMMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Onz., aanbrommen: *het dier bromt mij toe*. Voortbrommen: *laat hem maar toebrommen*. Bedr., al brommende, of snorkende, toevoegen: *hij bromde mij nog iets toe*.
- TOEBRUIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik bruide toe, heb toegebruid*. Van *toe* en *bruijen*. Bedr., al werpende toevoeren: *gij bruidt mij alles toe*. Onz., aanvangen of voortgaan met bruijen: *hij bruidt maar toe*.
- TOEBUIGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik boog toe, heb toegebogen*. Bedr., al buigende sluiten: *kunt gij dien openen ring niet toe- buigen?* Onz., gebogen worden: *het zal hoe langer hoe meer toe buigen*.
- TOEBULDEREN, bedr. w., gelijkvl. Iemand iets al bulderende toevoegen: *wat heeft hij u weer toegebulderd?*
- TOEDAMMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik damde toe, heb toege damd*. Door middel van eenen dam afsluiten: *Cyprus damde den Euphraat toe en leidde deszelfs water naar elders af*. Op een dambord voortspelen: *dam maar toe*.
- TOEDANSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik danste toe, heb toege danst*. Voortdansen: *zij danst steeds toe*. Aanvangen met dansen: *dans nu maar toe*. Het wordt ook bedrijvend gebezigd: *de gasten vangen aan den hemel toetedansen een dans*. [Vond.]
- TOEDEELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik deelde toe, heb toege deeld*. Van *toe* en *deelen*. Iets bij de ver- deeling van een ding aan iemand toewijzen: *dat stuk lands werd mij toege deeld*.
- TOEDEKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dekte toe, heb toege dekt*. Met een beddekleed van ron- dom bedekken: *gij moet hem ter dege toe- dekken*. *Hij ligt warmpjes toege dekt*. Een pot met een deksel sluiten: *dek den pot toe*. Bedekken, over het algemeen: *zij had haar aangezigt toege dekt*. Afkloppen: *dek hem duchtig toe*.
- TOEDEMPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dempte toe, heb toege dempt*. Digt dempen: *de put werd toege dempt*. Overdragtelijk: *eene kwade zaak toedempen*, het gerucht daarvan smoren.
- TOEDENKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik dacht toe, heb toege dacht*. Van *toe* en *denken*. Iets in zijne gedachten aan iemand toeleggen: *wat hebt gij mij toege dacht?*
- TOEDEUR, z. n., v., *der, of van de toedeur*; meerv. *toedeuren*. Van *toe* en *deur*. Eene geslotene deur: *ik kwam voor eene toedeur*.
- TOEDICHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dichtte toe, heb toege dicht*. Van *toe* en *dichten*. Iemand iets als zijn werk toeschrijven: *men heeft mij dien brief toege dicht*.
- TOEDIENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik diende toe, heb toege diend*. Van *toe* en *dienen*. Op eene gediensstige wijze aan tafel bezorgen: *mag ik u hiervan ook iets toedienen?*
- TOEDIJKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dijkte toe, heb toege dijkt*. Met eenen dijk sluiten: *de vaart werd toege dijkt*.
- TOEDOEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik doemde toe, heb toege doemd*. Iets den nacht der verge- nisse toedoemen; deze spreekwijs bezigt Vondel, in een berigt voor zijne poëzij.
- TOEDOEN, bedr. w., onregel. *Ik deed toe, heb*

- toegedaan*. Van *toe* en *doen*. Sluiten: *na dat hij het boek toegedaan had*. Bij Kil. wederkeurig: *sich toedoen ende begheven tot eenighe saecke*, zich daarop toeleggen. Voorts is *ergens iets toedoen*, daarop invloed hebben: *ik kan daar niets ter wereld toedoen*. *Het doet er weinig toe*. Insgelijks is *toedoen*, in de onbepaalde wijze, als z. n., medewerking: *het is buiten mijn toedoen*. En het deelw. *toegedaan* is evenveel, als *genegen*: *hij is mij zeer toegedaan*.
- TOEDONDEREN**, bedr. w., gelijkvl. Op eenen verschrikkelijken toon toevoegen: *zijn geweten donderde hem zulks toe*. Onpersoonlijk, voortdonderen: *het dondert nog al immer toe*.
- TOEDOUWEN**, *toeduwen*, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik douwde toe, heb toegedouwd*. Iemand iets al douwende toedringen: *douw het mij wat toe*. Overdragtelijk, iemand iets op eenen harden toon toevoegen: *hij douwde haar eenige woorden toe*. Iemand iets in stille schenken: *wie weet, wat hij haar al toegedouwd heeft?* Al douwende dicht sluiten: *douw het venster ter dege toe*. Onz., aanhouden met douwen: *douwt gij nog al toe?* Met inspanning van krachten douwen: *douw toch wat sterker toe*. En aanvangen met douwen: *douw nu maar toe!*
- TOEDRAAIJEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik draaide toe, heb toegedraaid*. Van *toe* en *draaijen*. Bedr. al draaijende sluiten: *draai de deur toe!* Onz., aanvangen, of voortgaan, met draaijen: *draai maar toe!*
- TOEDRAGEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik droeg toe, heb toegedragen*. Van *toe* en *dragen*. Onz., aanvangen, of aanhouden, met dragen: *draag maar toe!* Bedr., is *iemand iets toedragen*, iets voor, of jegens, hem gevoelen: *ik draag hem geenen haat toe*. Wederkeuriglijk is *zich toedragen* betrekkelijk tot de wijze, waarop iets voorvalt, of afloopt: *hoe heeft zich die zaak eigenlijk toegedragen?* Eindelijk is *toedragen* bij Halma reiken, strekken: *mijn gezicht kon zoo ver niet toedragen*. *Het geschut droeg zoo ver niet toe*. Doch in dezen zin bedient men zich thans veeleer van *dragen*; en zegt men: *hoe ver draagt het geschut?* Van hier *toedragt*.
- TOEDRAGT**, z. n., v., der, of van de *toedragt*; zonder meerv. De wijze, waarop iets voorvalt, of afloopt: *dit is de ware toedragt van het gebeurde*. Voorts is *toedragt der oogen* bij Kil. evenveel als *opdraght, ooghendraght, en ooghenetter*. Van *toedragen*.
- TOEDRAVEN**, onz. w., gelijkvl. Aanvangen met draven: *laat de paarden nu maar toedraven*. Aanhouden met draven: *zij draafden steeds toe*. Lustig aandraven: *laat het beest toch wat toedraven*.
- TOEDRIJVEN**, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik dreef toe, ben en heb toegedreven*. Bedrijvend, al drijvende doen naderen: *hij dreef ons den vlugtenden vijand toe*. Ineen kuipen: *gij moet het vat ter dege toedrijven*. Verwijten: *iemand iets smadiglijk toedrijven*. [Halma.] Onz., aanvangen, of aanhouden, met drijven: *drijf maar toe!* Al drijvende naderen: *het dreef ons alles toe*.
- TOEDRINGEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik drong toe, heb en ben toegedrongen*. Van *toe* en *dringen*. Bedr., al dringende toevoeren: *men drong het mij toe*. Onz., dringende toeschieten: *men drong van rondom toe*. Aanvangen, of voortgaan, met dringen: *dring maar toe!* Sterk dringen: *laat hem wat toedringen!*
- TOEDRINKEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik dronk toe, heb toegedronken*. Iets, waaruit men drinkt, aanbieden: *oulings dronk men elkander eenen horen vol wijn toe*. Door voordrinken tot nadrinken uitnoodigen: *hij dronk ons een glas wijn toe*. *Ik dronk hem des Konings gezondheid toe*.
- TOEDRUKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik drukte toe, heb toegedrukt*. Bedr., al drukkende sluiten: *hij begeerde, dat ik hem de stervende oogen toedrukte*. Onz., aanvangen met drukken: *druk nu maar toe!* Sterk drukken: *druk wat meer toe!* Voortdrukken: *hij drukt onbekommerd toe*. Van hier *toedrukking*.
- TOEDUWEN**, zie *toeduwen*.
- TOEEIGENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik eigende toe, heb toegeëigend*. Kil. *toeeijghenen, toeeghenen*. Als eenen eigendom in bezit nemen, of geven: *wat eigent gij u toe?* *Dat werk wordt hem toegeëigend*, hem als het zijne toegekend. Voorts is *iemand een geschrift toeëigenen*, hetzelfde aan hem opdragen. Van hier *toeëigening*.
- TOEETEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik at toe, heb toegegeten*. Van *toe* en *eten*. Bedr., boven hetgeen men gegeten heeft nog iets eten: *ik zal nog een eitje toeëten*. Onz., schielijk eten: *eet wat toe*. Aanvangen met eten: *eet nu vrij toe!* Voorteten: *hij bleef maar toeëten*.
- TOEFLUISTEREN**, bedr. w., gelijkvl. Iemand iets al fluisterende toevoegen: *zij fluisterde mij zulks toe*.
- TOEFLUITEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik floot toe, heb toegefloten*. Iemand door gesluit eenig teeken geven: *hoort gij wel, hoe die gaauwdieven elkanderen toefluiten*.
- TOEGAAF**, zie *toegift*.
- TOEGAAN**, onz. w., onregelm. *Ik ging toe, ben en heb toegegaan*. Van *toe* en *gaan*. Gesloten worden: *de deur ging van zelf toe*. Voorts is *toegaan* betrekkelijk tot de wijze, waarop iets voorvalt: *hoe is dat toegegaan?* Van hier *toegang*, enz.
- TOEGANG**, z. n., m., des *toegangs*, of van den *toegang*; meerv. *toegangen*. Plaats, of gelegenheid, om te naderen: *al de toegangen bezet houden*. *Ik kan geenen toegang tot hem krijgen*. *Gij hebt ons roepen, ons gebeen, tot*

- dijn gehoor den toegang afgesneen.* [D. Deck.] Van hier *toegankelijk*. Zamenstell.: *ontogankelijk, ontogankelijkheid*. Van *toegaan*.
- TOEGAPEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik gaapte toe, heb toegegaapt*. Aangapen : *en gaept den hemel toe*. [Vond.]
- TOEGEDAAN, zie *toedoen*.
- TOEGEEFLIJK, bijv. n. en bijw., *toegeeflijker, toegeeflijkst*. Genegen, om toe te geven : *zij is al te toegeeflijk jegens hare kinderen*. Van hier *toegeeflijkheid*. Zamenstell.: *ontoegeeflijk, ontoegeeflijkheid*. Van *toegeven*.
- TOEGENEGEN, bijv. n. en bijw., *toegenegener, toegenegenst*. Deelw. van *toenijgen*. Toegedaan, genegen : *hij is mij zeer toegenegen*. Van hier *toegenegenheid*.
- TOEGENEIGD, zie *toeneigen*.
- TOEGEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik gaf toe, heb toegegeven*. Van *toe* en *geven*. Inwilligen : *gij moet wat toegeven*. Onderdoen : *Egypten geeft niet toe*. [Vond.] Boven hetgene eigenlijk bedongen is, geven : *geef mij dat nog toe*. *Ik wil dit op den koop toegeven*. Bij iets, dat men verruult, geven, om het verruilde tegen hetgene men daarvoor inruilt te doen opwegen : *zoo veel geef ik niet toe*. Van hier *toegeeflijk, toegevend, toegering*.
- TOEGEVEND, eigenlijk een deelw. van *toegeven*. In het gebruik een bijv. n. en bijw. *toegevender, toegevendst*. Geneigd, om toe te geven : *hij handelt zeer toegevend*. Van hier *toegevendheid*. Zamenstell. : *ontoegevend, ontogevendheid*.
- TOEGIFT, z. n., v., der, of van de *toegift*; meerv. *toegiften*. Verkleinw. *toegiftje*. Al wat ergens op toegegeven wordt : *dat is eene slechte toegift*. Ook wel eens *toegaaf*. Kil. *toeghave, toeghifte, toemaete*. Van *toegeven*.
- TOEGHE, zie *togen*.
- TOEGIETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik goot toe, heb toegegoten*. Van *toe* en *gieten*. Onz., sterk voortgieten : *giet wat toe*. Aanvangen met gieten : *giet nu vrij toe*. Aanhouden met gieten : *hij goot steeds toe*. Bedr., door het ingieten van iets, dat gesmolten is, toesluiten : *een gat met gesmolten lood, pek, enz. toegieten*.
- TOEGORDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik gordde toe, heb toegegord*. Met eenen gordel sluiten : *hij had zijn kleed digt toegegord*.
- TOEGRAAUWEN, zie *grauwen, aangrauwen*.
- TOEGRAVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik groef toe, heb toegegraven*. Van *toe* en *graven*. Al gravende digt maken, toedelfen : *de sloot werd geheel toegegraven*.
- TOEGRENDELEN, bedr. w., gelijkvl. Met eenen grendel sluiten : *de deur moet beter toegegrendeld worden*.
- TOEGRIJNZEN, ONZ. W., gelijkvl. Aangrijnzen : *hij grijnst mij leelijk toe*.
- TOEGRIJPEN, ONZ. W., ongelijkvl. *Ik greep toe, heb toegegrepen*. Eene poging doen, om iets te grijpen, te vatten : *hij greep met beide handen toe, maar de vogel ontsnapte hem*.
- TOEGRIMMEN, zie *aangrimmen*.
- TOEGROEIJEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik groeide toe, ben toegegroeid*. Van *toe* en *groeijen*. Digt groeijen : *als de wonde toegroeijen wil, moet men haar nog wat open trachten te houden*.
- TOEGROMMEN, zie *aangrommen*.
- TOEHAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik haakte toe, heb toegehaakt*. Met haken sluiten : *uw borstrok is niet toegehaakt*.
- TOEHAKKEN, ONZ. W., gelijkvl. Eene poging doen, om ergens in te hakken : *hak niet toe, zoo lang ik de hand er op heb*. Aanhouden met hakken : *hij hakte immer toe*. Sterk aan hakken : *hak toch toe, en maak er een einde van*.
- TOEHALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik haalde toe, heb toegehaald*. Van *toe* en *halen*. Digt halen, toetrekken : *haal de deur achter u toe!*
- TOEHAPPEN, ONZ. W., gelijkvl. Eene poging doen, om iets al happende te grijpen : *het vischje zal welhaast toehappen*. Overdragtelijk, een aanbod aanvaarden : *ik wenschte, dat hij maar toehapte*.
- TOEHEBBEN, bedr. w., onregelm. *Ik had toe, heb toegehad*. Van *toe* en *hebben*. Boven iets, dat men inruilt, of boven bedongene kooppenningen, ontvangen : *wat moet gij voor dien hoed op den mijnen toehebben? Hij wil nog iets op den koop toehebben*. Gesloten hebben : *wilt gij de deur toehebben?*
- TOEHEELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik heelde toe, heb of ben toegeheeld*. Onz., zich al heelende sluiten : *de wonde zal wel toeheelen*. Bedr., al heelende digt maken : *kunt gij dat gat niet toeheelen?* Bij Kil. *toehelijten*, hoogd. *zuheilen*.
- TOEHEIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik heide toe, heb toegeheid*. Van *toe* en *heijen*. Digt heijen : *dat gat moet met paalwerk toegeheid worden*. Ook onzijdig, aanvangen met heijen : *nu moogt gij vrijelijk toeheijen*. Voortheijen : *hij bleef maar toeheijen*.
- TOEHEILIGEN, bedr. w., gelijkvl. Door heiliging voor iemand afzonderen : *welken God is deze tempel toegeheiligd?* Oneigenlijk van iets, dat ter eere, of ten behoeve van een' sterfeling afzonderd wordt : *deesdag is aan haar toegeheiligd*. Van hier *toeheiliging*.
- TOEHK, z. n. o., des *toehks*, of van het *toehk*; meerv. *toehkken*. Van *toe* en *hek*. Een gesloten hek.
- TOEHIJGEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik hijgde toe, heb toegehijgd*. Aanhijgen : *de zon rijt op, en hijgt mij met haar paerden toe*. [Vond.]
- TOEHOOREN, zie *toebehooren*.
- TOEHOOREN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik hoorde toe, heb toegehoord*. Aanhoreen, luisteren : *ik heb onafgebroken toegehoord*. Van hier *toehoorder, toehooring, toehoorderes, toehoorderster*.
- TOEHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hield toe, heb toegehouden*. Iets naar iemand gerigt houden : *de schenker hield hem den beker*

- toe*. Gesloten houden: *waarom houdt gij uwen mond niet toe? Houd de deur toe*.
- TOEHOUWEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik hieuw toe, heb toegehouden*. Van *toe* en *houwen*. Eene poging doen, om ergens in te houwen: *houw nog niet toe, als ik u bidden mag*. Voorthouwen: *hij hieuw immer toe*.
- TOEHUILEN, zie *aanhullen*.
- TOEHUIS, z. n., o., van *het toehuis*; meerv. *toehuisen*. Van *toe* en *huis*. Een gesloten huis: *naast dien winkel is dat toehuis*.
- TOEJUICHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik juichte toe, heb toegejuicht*. Al juichende toeroepen: *alomme juichte men hem vivat toe*. — Vond bezigt in dezen zin ook *tegenjuichen*: en *tegenjuichen van geheel Jerusalem*. Door toejuiching vereeren: *hij wordt van rondom toegejuicht*. Van hier *toejuiching*.
- TOEKEER, z. n., m., des *toekeers*, of van *den toekeer*; zonder meerv. Van *toe* en *keer*. Eigenlijk, de daad van *toekeeren*. Bijzonderlijk, *toevlugt*: *neem uwen toekeer tot God*.
- TOEKEEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik keerde toe, heb toegekeerd*. Derwijze keeren, dat het naar iemand gerigt worde: *iemand den rug toekeeren*. Van hier *toekeer*, *toekeering*.
- TOEKEFFEN, onz. w., gelijkvl. Gekeftegen iemand aanheffen: *het dier keft mij gestadig toe*. Aanhouden met keffen: *keft gij nog al toe?* Overdragtelijk, *aanhouden met op eenen keffenden toon te kijven*: *kef maar toe*.
- TOEKENNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kende toe, heb toegekend*. Van *toe* en *kennen*. Erkennen, dat iets aan iemand toebehoort: *men kent hem algemeen dat werk toe*. *Ik ken hem veel verstand en oordeel toe*.
- TOEKIJKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik keek toe, heb toegekeken*. Met vestiging van de oogen op eenig ding kijken: *kijk toch ter dege toe!* Aanschouwen, over het algemeen: *ik heb slechts toegekeken, zonder iets daaraan te doen*. Van hier *toekijker*, *aanschouwer*: *ik stond onder de toekijkers*.
- TOEKIJKER, zie *toekijken*.
- TOEKLAGEN, zie *aanklagen*.
- TOEKLEMMEN, bedr. w., gelijkvl. Derwijze toesluiten, dat het klemt: *het deksel was vast toegeklemd*.
- TOEKLETSEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Onzijdig, voortkletsen: *hij kletst maar toe met zijne zweep*. Bedr., met verwekking van een kletsend geluid toewerpen: *zij kletst de deur toe*.
- TOEKLINKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik klonk toe, heb toegeklonken*. Van *toe* en *klinken*. Iets met eenen klinkenden slag derwijze bewerken, dat het sluit: *de ring is niet ter dege toegeklonken*.
- TOEKLOUWEN, onz. w., gelijkvl. Iets stoutelijk aanvagen: *hij klouwt maar toe*.
- TOEKNELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knelde toe, heb toegekneld*. Knellende toesluiten: *gij hebt het venster al te vast toegekneld*.
- TOEKNIJPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kneep toe, heb toegeknepen*. Bedr., digt knijpen: *hij kneep zijne oogen toe*. Onz., sterk door knijpen: *als gij slechts toeknijpt, zal de noot wel breken*.
- TOEKNIKKEN, onz. w., gelijkvl. Iemand aanknikken: *ik zag, dat zij mij toeknikte*.
- TOEKNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. Digt knoopen: *knoop uwen rok toe*. *De zak was met verscheidene knoopen toegeknoopt*.
- TOEKOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam toe, ben toegekomen*. Van *toe* en *komen*. Iemand geworden: *ik heb u dat goed doen toekomen*. *Wie weet, o Didrik! wat u toekoom bij geval*. [Oudaen.] Iemand toebehooren: *wien komt dat goed toe?* Rondschieten, alle behoeften bestrijden: *ik kan daarmede niet toekomen*. Voorts is dit woord betrekkelijk tot de wijze, waarop iets gebeurt: *hoe is dat toegekomen?* Het deelw. *toekomend* is aanstaande: *het toekomende leven*. Afstammelingen van dit woord zijn *toekomst*, *toekomstig*, en bij Kil. *toekomelinck*, *aankomeling*.
- TOEKOMEND, zie *toekomen*.
- TOEKOMST, z. n., v., der, of van *de toekomst*; zonder meerv. Eigenlijk de daad van *toekomen*. In het gebruik, evenveel als *komst*: *mijne toekomst is nog onzeker*. *Waar is de belofte sijner toekomst?* [Bijbelv.] Of het toekomende, het aanstaande: *voorzigtig in de toekomst*. *De toekomst is vol duisters*. Van hier *toekomstig*, *toekomend*, *aanstaand*: *het toekomstige is verborgen*. Van *toekomen*.
- TOEKOMSTIG, zie *toekomst*.
- TOEKOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kooide toe, heb toegekooïd*. Met kooijen, of wiggen, toesluiten. Een drukkers kunstwoord.
- TOEKRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kreeg toe, heb toegekregen*. Van *toe* en *krijgen*. Boven het ingeruilde krijgen: *hij verruilde zijn boek, en kreeg eenen schelling toe*. Als bloote toegift ontvangen: *als ik vijf pond neem, hoe veel krijg ik dan toe?*
- TOEKRUID, z. n., o., des *toekruids*, of van *het toekruid*; zonder meerv. Van *toe* en *kruid*. Kruid, hetwelk men bij ander kruid eet: *ik heb gaarne veel toekruid bij de salade*.
- TOEKUIPEN, bedr. w., gelijkvl. Digt kuipen: *als het vat vol is, moet het wel toegekuipt worden*.
- TOELAAG, z. n., v., der, of van *de toelaag*; meerv. *toelagen*. Al wat aan iemand, of iets, wordt toegelegd, of voor iemand, of iets, wordt afgezonderd: *die toelage is al te klein voor zulk eene onderneming*. Al wat ergens wordt bijgevoegd: *de soldij van het krijgsvolk werd met eene toelage verhoogd*. Van *toeleggen*.
- TOELADEN, onz. w., gelijkvl. *Ik laadde toe, heb toegeladen*. Aanvagen, of voortgaan, met laden: *gij moogt gerustelijk toeladen*.

- TOELAGCHEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik lachte toe, heb toegelagchen.* Van *toe* en *lagchen*. Aanlagchen, lagchende aanzien: *zij lachte mij vriendelijk toe.* Overdragtelijk, zich gunstig betoonen: *het geluk lacht hem toe.* De toekomst schijnt ons toe te lagchen. Oock lacht de hemel toe met zondertinge gunst. [Vond.]
- TOELAKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Met zegellak digt sluiten: *het pakje was ter dege toegelakt.*
- TOELANGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik langde toe, heb toegelangd.* Van *toe* en *langen*. Toereiken: *lang mij dat mes eens toe.* Hooft bezigt het voor toelaten: *zoo verre als leeven en leedige tijd zullen toelangen.*
- TOELAST**, z. n., m., van den *toelast*; meerv. *toelasten.* Een groot wijnvat. In het hoogd. *Zulast.*
- TOELATEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik liet toe, heb toegelaten.* Van *toe* en *laten*. Gedoogen: *ik zal dat nooit toelaten.* Laten naderen: *hij laat niemand tot zich toe.* Gesloten laten: *waarom laat gij die deur niet toe?* Van hier *toelating*, gedooging: *het geschiedt onder de Goddelijke toelating.*
- TOELATING**, zie *toelaten*.
- TOELEG**, z. n., m., des *toelegs*, of van den *toeleg*; meerv. *toeleggen.* De daad van toeleggen, aanslag, ontwerp: *des vijands toeleg was op die Stad.* Poogende den toeleg hem betaalt te zetten. [Hooft.] *Mijn hant begunstigt mijnen toeleg.* [Vond.] Van *toeleggen*.
- TOELEGGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik legde (leide) toe, heb toegelegd (toegeleid).* Van *toe* en *leggen*. Sluiten door er iets op te leggen: *eene groef met planken toeleggen.* Het graf toeleggen, den steen er op leggen. Derwijze leggen, dat het sluite: *leg het luik toe.* *Waarom legt gij het boek niet toe?* Toewijzen, toeslaan, vergunnen: *wat zullen wij hem voor zijne moeite toeleggen?* Men heeft mij eene jaarwedde toegelegd. Bijeen leggen: *wij moeten iets toeleggen, om de kosten te vinden.* Voorts is zich ergens op toeleggen, zich met inspanning van krachten tot behartiging daarvan begeven: *gij moet u op de wiskunde toeleggen.* Het ergens op toeleggen, het daarop gemunt hebben: *hij legt er op toe, om mij te benadeelen.* Zich iets van eene zaak toeleggen, zich daarvan iets aanmatigen, beloven: *ik leg mij daarvan niet veel bijzonders toe.* Van hier *toelaag*, *toeleg*, *toelegging*, enz.
- TOELEVEREN**, bedr. w., gelijkvl. Iets ergens bij leveren: *ik heb er rekdraad en stijf linnen toegeleverd.*
- TOELICHTEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik lichtte toe, heb toegelicht.* Van *toe* en *lichten*. Bedr., bijlichten: *zij nam de kaars en lichtte mij toe.* Figuurl.: *wat laater licht ons de fraaije historieschrijver Ammianus Marcellinus toe.* [Wagen.] Onz., sterk door lichten: *het begint wakker toe te lichten.* Van den *dageraad*, of weerlicht, gesproken.
- TOELIGGEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik lag toe, heb toegelegen.* Digt liggen: *waarom ligt het luik niet toe?* *Het water lag rondom toe*, was rondom digt gevrozen.
- TOELIJMEN**, bedr. w., gelijkvl. Met lijm sluiten: *het is toegelijmd.*
- TOELONKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik lonkte toe, heb toegelonkt.* Aanlonken: *zij lonkt mij toe.* Voortgaan met lonken: *lonk maar toe!*
- TOELOOP**, z. n., m., des *toeloops*, of van den *toeloop*; meerv. *toeloopen.* De daad van toeloopen: *hij stond midden onder den toeloop stil.* Eene schare van toeloopende menschen: *daar was een groote toeloop van volk.* Dees wonderfaem verbaest den toeloop der besneev. [Vond.] *Veel toeloop hebben*, veel volks tot zich doen toeloopen.
- TOELOOPEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik liep toe, ben toegelopen.* Van *toe* en *loopen*. Bijeen loopen: *er kwam veel volks toeloopen.* Derwijze loopen, dat men iets bereike: *hij liep onbeschroomd toe, zonder zich aan ons geroep te storen.* Derwijze loopen, dat men zich naar iets rigte: *hij liep regt op mij toe.* Met bekorting van zijnen weg loopen: *dus kunt gij heel wat toeloopen.* Een pad loopt toe, wanneer het korter is, dan andere paden. *Iets loopt spits toe*, wanneer het een spits uiteinde heeft. Voorts is *toeloopen*, sterk doorloopen: *loop wat toe!* en voortloopen: *loop maar toe!* Van hier *toeloop*.
- TOELUIKEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik look toe, heb toegeloken.* Digt luiken, sluiten: *zij look hare oogen toe.*
- TOELUISTEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik luisterde toe, heb toegeluisterd.* Bedr., evenveel als *toehooren*. Zie dus *toefluisteren* en *toehooren*.
- TOEMAAT**, z. n., v., der, of van de *toemaat*; meerv. *toematen.* Verkleinw. *toemaatje.* Al wat boven de eigenlijke maat aan iemand toegemeten wordt, overmaat, toegift: *die melkmeid geeft geene de minste toemaat.* Zamenstell.: *toemaathooi*, volgens Kil. laat hooi. Van *toemeten*.
- TOEMAAUWEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik maauwde toe, heb toegemaauwd.* Tegen iemand maauwen: *het stomme dier streeelde mij, en maauwde mij toe.* Anders ook *toemeeuwen*.
- TOEMAKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik maaakte toe, heb toegemaakt.* Van *toe* en *maken*. Digt maken: *de brief was niet wel toegemaakt.* Toebereiden: *de spijs was heel lekker toegemaakt.* Bij Kil. opschikken: *eene bruid toemaken.* [V. Hass.] In het gemeene leven, vuil maken, bemorsen: *wat hebt gij u weer toegemaakt.* Van hier *toemaker*, *toemaakster*, *toemaking*, toesluiting, en toebereiding.
- TOEMALEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik maalde toe, heb toegemalen.* Bedr., almalende toevoeren: *de eene molen maalt de andere het water toe.* Onz., aanvangen en voortgaan met

- malen: *maal maar toe!* Sterk door malen: *nu begint het molentje eerst recht toe te malen.*
- TOEMAND, z. n., v., *der, of van de toemand*; meerv. *toemanden*. Verkleinw. *toemandje*. Van *toe* en *mand*. Eene geslotene mand, eene sluitmand: *het is in de toemand*.
- TOEMEUBEN, zie *toemaauwen*.
- TOEMETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik mat toe, heb toegemeten*. In tegenwoordigheid van iemand, die het hebben moet, meten: *hij heeft het mij zelf toegemeten*. Aanvangen, of voortgaan, met meten: *laat hem nu maar toemeten*. Van hier *toemaat, toemeting*.
- TOEMETSELEN, bedr. w., gelijkvl. Digt metselen: *waarom laat gij dat gat niet toemetselen?*
- TOEMOFFELEN, bedr. w., gelijkvl. Slordig inwikkelen, of met iets bedekken: *ik heb mij maar schielijk wat toegemoffeld*. Op eene bedekte wijze toevoegen: *zij moffelt hem al toe, wat zij maar kan*.
- TOEMOLLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik molde toe, heb toegemold*. In het gemeene leven, met kleederen, of anderzins, toedekken: *ik heb het kind warmpjes toegemold*.
- TOEMUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik muurde toe, heb toegemuurd*. Door middel van eenen muur afsluiten, stoppen: *die opening wordt toegemuurd*.
- TOEMURMELEN, bedr. w., gelijkvl. Iemand zachtjes, en binnensmonds, toevoegen: *ik versta niet, wat gij mij toemurmelt*.
- TOEN, bijw. en voegw. Oulings *doe* en *doen*. Als bijw., te dien tijde: *doe daverde ende beefde de aarde*. [Bijbelv.] *Toen, toen verborg ik u mijn schuld niet meer*. [L. D. S. P.] Als voegw., wanneer: *want ook doe wij bij u waren*. [Bijbelv.] *Toen Katmeers soon quam herwaars stappen*. [Vond.] *Toen ik nog een kind was*. Zamenstell.: *toenmaals, toenmalig*. Voorts voegt men bij dit woord meer-malen *ter tijd*, en zegt men *toen ter tijd*.
- TOENAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik naaide toe, heb toegenaaid*. Digt naaijen: *het is toegenaaid*. Sterk doornaaijen: *naai wat beter toe*. Aanvangen met naaijen: *naai nu maar toe*. Aanhouden met naaijen: *de kleermaker bleef immer toenaaijen*.
- TOENAAAM, z. n., m., *des toenaams*, of *van den toenaam*; meerv. *toenamen*. Van *toe* en *naam*. Een naam, dien men bij iemands eigenlijken naam voegt om hem te onderscheiden: *Napoleon heeft alle recht op den toenaam van den Grooten*. Ook wel eens een geslachtsnaam: *de broeders van den grooten Napoleon voeren zijnen naam, als eenen toenaam*. En een schimpnaam: *wacht u van iemand eenen toenaam te geven*.
- TOENAGELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik nagelde toe, heb toegenageld*. Digt spijkeren: *de deur is toegenageld*.
- TOENAMEN, *toenoemen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik naamde toe, heb toegenaamd*. Met eenen toe-
- naam bestempelen: *Frederik II werd de eenige toegenaamd*. *Ende symeon, die men toenaemde thesi*. [Bijb. 1477.]
- TOENEIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik neigde toe, heb toegeneigd*. Iets derwijze neigen, dat men het naar iemand rigte: *zij neigde mij het hoofd toe*. *Neigt mij uwe ooren toe*. Van hier *toeneiging*, genegenheid, en *toegeneigdheid*, dat van het deelw. *toegeneigd* afkomt.
- TOENEIGING, zie *toeneigen*.
- TOENEMEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik nam toe, heb toegenomen*. Van *toe* en *nemen*. Bedr., boven helgeen genomen, of gegeven is, nog iets nemen: *ik gaf haar zes eijeren en zij nam er nog een toe*. Onz., in getal, omvang, krachten, enz. versterkt worden: *de dagen nemen toe*. *Men zag het leger dagelijks toenemen*. *De krankheid neemt niet af, maar toe*. *Die veel heeft toegenomen in krachten*. [Vond.] Van hier *toeneming*.
- TOENESTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Met eenen nestel sluiten: *haar keurstijf wordt stijf toegenesteld*.
- TOENIJGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik neeg toe, heb toegenegen*. Tegen iemand nijgen: *zij neeg mij zeer beleefdelijk toe*. Het deelw. *toegenegen* wordt als een bijv. n. gebruikt. Zie *toegenegen*.
- TOENIJPEN, zie *toeknijpen*.
- TOENOEMEN, zie *toenamen*.
- TOEPAD, z. n., o., *des toepads*, of *van het toepad*; meerv. *toepaden*. Van *toe* en *pad*. Een pad, dat toeloopt: *wij namen overal de toepaden, om eerder aan te komen*.
- TOEPAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Pakswijze ineensluiten en omwinden: *het linnen was wel toegepakt*.
- TOEPALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik paalde toe, heb toegepaald*. Met paalwerk afsluiten: *de stad was aan den waterkant toegepaald*.
- TOEPAND, z. n., o., *des toepands*, of *van het toepand*; meerv. *toepanden*. Verkleinw. *toepandje*. Van *toe* en *pand*. Volgens Kil. een bijpand, dat bij een eigenlijk pand gevoegd wordt, lat. *pignus accessorium*.
- TOEPASSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik paste toe, heb toegepast*. Tot iets anders te huis brengen, of daarmede, overeenbrengen: *hij past al wat hij hoort, op zich zelven toe*. Van hier *toepassing*.
- TOEPASSING, z. n., v., *der, of van de toepassing*; meerv. *toepassingen*. De daad van toepassen: *velen werden door de toepassing van het gezegde op hen zelven geërgerd*. Dat gedeelte van eene leerrede, waarin de rede naar het verhandelde op zijne hoorders toepast: *zijne toepassing was kort, maar bondig*.
- TOEPEKKEN, bedr. w., gelijkvl. Met pek digt maken: *gij moet dat gat trachten toe te pekken*.
- TOEPENNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pende toe, heb toegepend*. Met eene of meer pennen digt maken: *kunt gij die gaatjes niet toepennen?*

- TOEPERSEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik perste toe, heb toegeperst.* Onz., aanhouden, met persen: *pers maar toe!* sterk doorpersen: *waarom perst gij niet wat stijver toe?* Bedr., al persende sluiten: *mijn das perst mij de keel toe.*
- TOEPLAKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik plakte toe, heb toegeplakt.* Digt plakken: *de gebroekene ruiten zijn met papier toegeplakt.*
- TOEPLEISTEREN**, bedr. w., gelijkvl. Digt pleisteren: *de reten worden toegepleisterd.*
- TOEPRANGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik prangde toe, heb toegeprangd.* Toedrukken: *waarom hebt gij uw keurstijf zoo naauw toegeprangd?*
- TOEPREVELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Prevelend iemand iets mededeelen: *ik hoor niet eens, wat hij mij toeprevelt.* Onz., met hebben; voortprevelen: *zij prevelt al immer toe.*
- TOER**, z. n., m., *des toers*, of *van den toer*; meerv. *toeren*. Verkleinw. *toertje*. Een has-taardwoord, ontleend van het fr. *tour*. Eigenlijk, een ronde kring. Bijzonderlijk, een kring, dien men in het rondwandelen, rondrijden, enz., beschrijft: *wij hebben een mooi toertje afgewandeld.* Zie daar, *welken toer ik rondgereisd ben.* Voorts eene wandeling, enz. langs zulken kring: *willen wij na den middag een toertje doen?* Een rondlopend hoofdtooisel van valsch haar: *het is geen eigen haar van hem, maar een toer*; en een rondlopend, halssieraad: *een toer paarten*. Eene beurt: *elk heeft zijnen toer, om te spelen.* 't *Is nu mijn toer.* [Kil.] *De laatste toer*, in het kaartspel, de laatste keer dat de kaarten door iederen speler rondgegeven worden. Van hier *toeren*, enz. Zamenst.: *toerbeurt*.
- TOERADEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik raadde toe, heb toegeraden.* Van *toe* en *raden*. Bij Kil. evenveel, als *aanporren*, door raadgeving prikkelen.
- TOEREEDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik reedde toe, heb toegereed.* Uitrusten: *dat schip is ten oorloge toegereed.* Vond. bezigt het van de eer: *wat eere reedde toe, met alle uw bondgeburen.* Van hier *toereeding*.
- TOEREGENEN**, onpersoonl. w., gelijkvl. *Het regende toe, het heeft toegeregend.* Sterk regenen: *het regent dapper toe.* Aanhouden met regenen: *het schijnt nog al toe te regenen.* Voorts wordt dit woord persoonlijk, als men zegt: *de kloven in den grond zijn toegeregend*, digt geregend.
- TOEREGTEN**, *toerigten*, bedr. w., gelijkvl. *Ik regtte toe, heb toegeregt.* Toebereiden, bijzonderlijk van spijs: *het middagmaal toeregten*; en van eene tafel: *gij richt de tafel toe voor mijn aengesichte.* [Bijbelv.]
- TOEREIKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik reikte toe, heb toegereikt.* Bedrijvend, al reikende naar iemand rigten: *hij reikte mij de hand toe.* Bijzonderlijk van eene gift: *hij reikte haar eene aalmoes toe.* Onzijdiglijk, het doel dat men zich voorstelt, bereiken: *de voorgeslagene maatregelen zullen niet toereiken.* *Mijn inkomen reikt niet toe.* Van hier het deelw. *toereikend*, dat als een bijv. n., voor genoegzaam, wordt gebruikt, en *toereiking*. Zamenstell.: *ontoereikend*.
- TOEREIKEND**, zie *toereiken*.
- TOEREKENEN**, bedr. w., gelijkvl. Digt rekenen, inrekenen: *het vuur was reeds toegerekend.*
- TOEREKENEN**, bedr. w., gelijkvl. Te laste leggen, wijten: *dat zal u toegerekend worden.* Dien de Heere de ongerechtigheyt niet toe en rekent. [Bijbelv.] Van hier *toerekening*.
- TOEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik toerde, heb getoerd.* Eenen toer doen, vooral met rijtuig: *willen wij eens toeren?* Zamenstell.: *omtoeren, rondtoeren.* Van *toer*.
- TOERIJDEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik reed toe, heb en ben toegereden.* Voortgaan met rijden: *rijd maar toe.* Sterk doorrijden: *gij moet wat harder toerijden.* Met bekorting van zijnen weg rijden: *ik reed heel wat toe.* Ook zegt men van zulken weg zelven, dat *hij toerijdt*.
- TOERIJGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik reeg toe, heb toegeregen.* Ineen rijgen: *uw keurstijf is niet digt genoeg toegeregen.*
- TOEROEPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik riep toe, heb toegeroepen.* Iemand iets roepende toevoe-gen: *wat riep men ons daar toe?* Van hier *toeroeping*.
- TOEROESTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik roestte toe, ben toegeroest.* Van *toe* en *roesten*. Door roest ver-stopt worden: *het gaatje is bijkans toegeroest.*
- TOEROLLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rolde toe, heb, of ben toegerold.* Bedr., ineen rollen: *rol de papieren toe!* Rollende doen naderen: *rol mij den bal toe!* Onzijdig, rollende naderen: *het rolde mij toe.* Voortrollen: *laat het vrij toerollen.*
- TOEROOKEN**, is toewijden, zie *toewijden*.
- TOERT**, z. n., v., *der*, of *van de toert*; meerv. *toerten*. Verkleinw. *toertje*. Evenveel als *taart*: *sniijdt een stuk van de toert.* [Hooft.] Zamenstell.: *toertovenken, toertpanne*, bij Kil.
- TOERUKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rukte toe, heb toegerukt.* Bedr., al rukkende toehalen: *hij rukt de deur toe.* Onz., aanvangen met rukken: *ruk maar toe.* Sterk doorrukken: *ruk toch toe.* Voortrukken: *hij bleef steeds toerukken.*
- TOERUSTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik rustte toe, heb toegerust.* Van *toe* en *rusten*. Toebereiden: *ten oorloge toegerust.* Van hier *toerusting*. Zamenstell.: *scheepstoerusting*.
- TOESCHIETEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik schoot toe, heb, of ben toegeschoten.* Van *toe* en *schieten*. Bedr., eenen zoogenoemden schietbal toewerpen: *schiet mij den bal toe.* Al schietende toetellen: *de zeshalven werden mij in een oogenblik toegeschoten.* Meer eigenlijk, schietende doen naderen: *wij scho ten hun eene hagelbui van kogels toe.* Over-

dragtelijk, iemand eenen schimpschoot toeduwen : *zij schoot mij dat op eenen bit-sen toon toe*. Onzijdiglijk, toesnellen : *het volk kwam in menigte toeschieten*. *Kupidoos schoten toe, of quamen aengevlogen*. [Vond.] Eene poging doen, om iets al schietende te treffen : *schiet nog niet toe*. Aanhouden met schieten : *hij schiet maar toe, raak, of mis*.

TOESCHIJNEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik scheen toe, heb toegeschenen*. Van *toe* en *schijnen*. Iemand als waarschijnlijk voorkomen : *het schijnt mij toe, dat alles zich nog wel schikken zal*.

TOESCHIK, zie *toeschikken*.

TOESCHIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schikte toe, heb toegeschikt*. Door beschikking doen geworden : *ik heb hem eenen brief toegeschikt*. *Wij moeten in al, wat God ons toeschikt, met gelatenheid berusten*. Van hier *toeschik*, bij Kil. bestemming, noodlot.

TOESCHREEUWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schreeuwde toe, heb toegeschreeuwd*. Bedr., op eenen schreeuwenden toon toevoegen : *men schreeuwt hem het luidkeels toe*. Onz., tot iemand schreeuwen : *waarom schreeuwt gij mij zoo toe?* Aanvangen, of aanhouden, met schreeuwen : *ja, ja! schreeuw maar toe*.

TOESCHRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schreef toe, heb toegeschreven*. Van *toe* en *schrijven*. Voortschrijven : *hij bleef steeds toeschrijven*. Iets aan iemand toekennen en toewijzen als zijn werk, of zijn eigendom : *dat boek wordt hem toegeschreven*. *Ik schrijf mij zelven zoo veel doorzigt van zaken niet toe*.

TOESCHROEIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schroeide toe, heb toegeschroeid*. Door schroeijing sluiten : *dat heete water heeft mij de keel bijkans toegeschroeid*. *Om het bloed te stempen, moet men de wonde toeschroeijen*. Van hier *toeschroeijing*.

TOESCHROEVEN, bedr. w., gelijkvl. Door middel van schroeven sluiten : *is de kist reeds toegeschroefd?*

TOESCHUIVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik schoof toe, heb toegeschoven*. Van *toe* en *schuiven*. Bedr., al schuivende sluiten : *schuif mij het zoutvat een weinig toe!* Sterk doorschuiven : *kunt gij de stede niet wat harder toeschuiven?* Onz., aanvangen met schuiven : *nu moogt gij vrij toeschuiven*, voortgaan met schuiven : *hij schuift al immer toe*.

TOESJOUWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik sjouwde toe, heb toegesjouwd*. Bedr., al sjouwende aanvoeren : *komt gij mij dat pak toesjouwen?* Onz., voortsjouwen : *sjouwt gij nog al toe?*

TOESLAAN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sloeg toe, heb toegeslagen*. Van *toe* en *slaan*. Onz., eene poging doen, om slaande te treffen : *toen hij toesloeg, ontweek ik den*

slag. Sterk doorslaan : *kunt gij niet wat toeslaan?* Aanhouden met slaan : *hij bleef steeds toeslaan*. *Daar sla geluk toe*, zegt men, wanneer men wenscht, dat iets gelukke. *Daar het geluk noch toesloeg, dat Adriaan van Utrecht op den Roomschen stoel raakte*. [Hooft.] Bedr., al slaande toevoeren : *gij moet mij den bal toeslaan*. Met eenen slag toevouwen, of sluiten : *zij sloeg het tafelkleed toe*. *Na dat hij zijn boek toegeslagen had*. Voorts is *den koop toeslaan* denzelven met eene palmslag sluiten, of op even veel welke wijze eenige overeenkomst treffen : *de ouders van het meisje sloegen den koop toe*. *Toeslaen het verbond* is, bij Kil., hetzelfde treffen. Eindelijk, mede onzijd., *slaan aard-appelen toe*, wanneer zij koud beginnen te worden, en zich sluiten. Van hier *toeslag*.

TOESLAG, z. n., m., *des toeslags*, of *van den toeslag*; zonder meerv. Eigenlijk, de daad van toeslaan. Bij Kil. doorslag, toewigt, toemate van dingen, die gewogen worden. Van *toeslaan*.

TOESLEDE, z. n., v., *der*, of *van de toeslede*; meerv. *toesleden*. Verkleinw. *toesleedje*. Van *toe* en *slede*. Eene koetslede : *ik ga met eene toeslede naar huis*.

TOESLEPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik sleepte toe, heb toegesleept*. Bedr., al slepende toevoeren : *hij sleept ons alles toe*. Onz., aanvangen, of voortgaan, met slepen : *sleep maar toe!*

TOESLIJKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stijkte toe, ben toegestijkt*. Van *toe* en *stijken*. Met slijk verstoppt worden : *de mond van de haven was toegestijkt*.

TOESLINGEREN, bedr. w., gelijkvl. Bedr., iemand al slingerende toevoeren : *hij slingerde mij den karel toe*. Onz., aanvangen, of voortgaan, met slingeren : *slinger maar toe!*

TOESLUITEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sloot toe, heb toegesloten*. Digt sluiten : *kassen en kisten toesluiten*. *En sluit de poort van 't gruwlijck oorlogh toe*. [Vond.]

TOESMAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Met eenen smak sluiten : *van boosheid smakte zij de deur achter zich toe*.

TOESMEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smeedde toe, heb toegesmeed*. Digt smeden : *die gaten moeten toegesmeed worden*.

TOESMEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik smeerde toe, heb toegesmeerd*. Bedr., digt smeren : *smeer die gaatjes toe*. Onz., aanhouden met smeren : *smeer maar toe!* Aanvangen, om te smeren : *laat zij nu vrijelijk toesmeren*.

TOESMIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik smeed toe, heb toegesmeten*. Van *toe* en *smijten*. Bedr., iemand al smijtende toevoeren : *hij smeed het mij toe*. Smijtende sluiten : *waarom smijt gij de deur achter u toe?* Onz., aanvangen, of voortgaan, met smijten : *smijt maar toe!*

- TOESNAAUWEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., iemand iets al snaauwende toevoegen: *wat heeft zij u weer toegesnaauwd?* Onz., op eenen snaauwenden toon tot iemand spreken: *dag op dag snaauwt zij mij toe.*
- TOESNELLEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik snelde toe, ben toegesneld.* Van toe en snellen. Snellijk aankomen, toeschieten: *de ruiterij kwam ijlings toesnellen. Er snelt een Engel uit den hemel toe.*
- TOESNIJDEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik sneed toe, heb toegesneden.* Derwijze snijden, dat men treffe: *hij snijdt waarlijk toe.* Sterk doorsnijden: *kunt gij niet beter toesnijden?* Aanhouden met snijden: *snijdt gij nog al toe?*
- TOESPELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik speelde toe, heb toegespeeld.* Bedr., boven helgeen gespeeld is, nog iets spelen: *hij zal nog een lied toespelen.* Onz., met eene speling van het vernuft ergens op doelen: *er wordt daarop toegespeeld.* Aanvangen met spelen: *speel nu vrij toe.* Voortspelen: *hij speelt steeds onbekommerd toe.* Van hier toespeling.
- TOESPERREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik sperde toe, heb toegesperd.* Digt sperren: *de straten waren toegesperd.*
- TOESPIJKEREN**, bedr. w., gelijkvl. Digt spijkere: *de deur is wederom toegespijkerd.*
- TOESPIJS**, z. n., v., der, of van de toespis; meerv. *toespiszen.* Van toe en spijs. Eene spijs, welke bij iets anders gegeten wordt: *zoo weinig toespis bij al dat vleesch!*
- TOESPRAAK**, z. n., v., der, of van de toespraak; zonder meerv. De daad van toespreken: *hij is geene toespraak waardig.* Van toespreken.
- TOESPREKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sprak toe, heb toegesproken.* Bedr., iets tegen iemand spreken: *wat heeft hij u toegesproken?* Onz., tegen iemand spreken: *hij verwaardigde zich niet, om mij toe te spreken.* Beginnen te spreken: *laat hem nu vrijelijk toespreken.* Voortgaan met spreken: *hij spreekt maar toe.* Eene poging doen, om zijn oogmerk met spreken te bereiken: *nu is het uw tijd, om toe te spreken.* Van hier toespraak.
- TOESPRINGEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik sprong toe, ben toegesprongen.* Eene poging doen, om zijn oogmerk al springende te bereiken: *de kat sprong toe, en greep de muis.* Met eenen sprong toesnellen, en toesnellen over het algemeen, hetzij tot hulpbetoon, of anderzins: *toen hij viel, sprong alles toe, om hem op te beuren.* Helpen: *als hij in ongelegenheid raakt, moet ik weer toespringen.* Aanvangen om te springen: *spring maar toe.* Aanhouden met springen: *ik laat haar maar toespringen.* Door eene springveer toegedrukt worden: *daar is dat slot weer toegesprongen.*
- TOESPUGEN**, *toespuwen*, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik spooog toe, heb toegespogen.* Bedr., spugende toewerpen: *hij spooog mij den wijn toe.* Onz., aanvangen, of aanhouden, met spugen: *spuug maar toe!* Eene poging doen, om iets al spuwende te treffen: *de pad spooog toe, maar zonder dat haar bijtend spog mij trof.*
- TOESPUITEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik spoot toe, heb toegespoten.* Bedr., iemand iets al spuitend toevoeren: *waarom spuit gij ons het water toe?* Onz., beginnen te spuiten: *spuit nu maar toe.* Voortspuiten: *men bleef steeds toespuiten.* Sterk doorspuiten: *spuit toch wat toe!*
- TOESPUWEN**, zie *toespugen*.
- TOESTAAN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik stond toe, heb toegestaan.* Van toe en staan. Bedrijvend, vergunnen, inwilligen: *ik zal het nimmer toestaan.* Onz., gesloten zijn, digt staan: *het huis staat den ganschen dag toe.* Van hier *toestand*, staat, gelegenheid, waaruit blijkt, dat *toestaan* oulings ook tot de wijze waarop het met iets staat, betrekkelijk moet zijn geweest. Voorts heeft *toestaan* bij Kil., onder andere verouderde beteekenissen, ook die van helpen, bijstaan; van welke *toestendig*, volgens hem, die van behulpzaam verkregen heeft.
- TOESTAMELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., iemand iets al stamelende toevoegen: *Gode zijne kinderlijke smeeking toestamelen.* Onz., voortstamelen: *stamel maar toe.*
- TOESTAMPEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., al stampende digt maken: *het gat wordt toegestampt.* Onz., sterk doorstampen: *stamp toch wat toe!* Aanvangen, of voortgaan met stampen: *stamp maar toe!*
- TOESTAND**, **TOESTANDIG**, zie *toestaan*.
- TOESTAPPEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik stapte toe, heb toegestapt.* Aanvangen met stappen: *stap nu maar toe.* Aanhouden met stappen: *hij stapt steeds toe.* Sterk doorstappen: *kunt gij niet wat meer toestappen?*
- TOESTEKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik stak toe, heb toegestoken.* Van toe en steken. Bedr., in eene naar iemand gerigte houding uitsteken: *hij stak mij de beide handen toe.* Men stak hem eene steng toe; om hem daarmede uit het water te halen. Bijzonderlijk, als een geschenk: *gij hebt hem slechts eenen drinkpenning toe te steken.* Voorts al stekende digt maken: *steek die kous eens een weinig toe!* Onz., aanvangen, of voortgaan, met steken: *steek maar toe!*
- TOESTEL**, z. n., m., des *toestels*, of van den *toestel*; zonder meerv. Eene reeks van toebeheidselen: *er was een groote toestel tot een gastmaal gemaakt.* Uit den ganschen *toestel der Amsterdamsche ontvankenis*. [Hooft.] *Het besluit van al dien toestel komt ten leste op uitstel uit*, heeft Vond.; bij wien men intusschen elders om dit toestel vindt, in overeenkomst met *uitstel* en *voorstel*. Dit

woord komt van het volgende :

TOESTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stelde toe, heb toegesteld.* Bijeen stellen, vervaardigen: *wie heeft dit alles dus toegesteld?* Opschikken: *wat heeft zij zich toegesteld?* *Zich toestellen*, is ook zich vuil maken. Van hier *toestel*.

TOESTEMMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stemde toe, heb toegestemd.* Van *toe* en *stemmen*. Inwilligen: *hoe kunt gij dat toestemmen?* Voorts is *ergens in toestemmen*, daarin bewilligen. Van hier *toestemming*.

TOESTOKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stookte toe, heb toegestookt.* Sterk doorstoken: *stook toch wat meer toe.* Aanvangen met stoken: *mag ik nu vrij toestoken?* Voortstoken: *hij blijft maar toestoken.* Figuurlijk, aanhouden met twist te zaaijen: *hij stookt nog steeds evenzeer toe.* Van hier *toestoking*, aanporring, bij Kil.

TOESTOOTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik stiet toe, heb toegestooten.* Bedr., stotende doen naderen: *stoot het mij wat toe!* Met eenen stoot sluiten: *ik heb het venster toegestooten.* Onz., aanvangen, of voortgaan, met stooten: *ik stiet maar toe.* Sterk doorstooten: *kunt gij niet wat meer toestooten!*

TOESTOPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stopte toe, heb toegestopt.* Van *toe* en *stoppen*. Met eene stop sluiten: *stop de flesch ter dege toe.* Door instopping van het dek rondom iemands lijf warmpjes toedekken: *is het kind genoeg toegestopt?* Heimelijk toereiken: *de keukenmeid stopt haar van alles toe.*

TOESTORMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stormde toe, heb toegestormd.* Door eenen stormwind toegedreven worden: *gansche wolken van stof stormden mij toe.* Voortstormen: *het stormt steeds toe.* Stormloopen: *storm nu maar toe!* Oneigenlijk, aanvangen, of voortgaan, met onstuimig toe te loopen: *het volk stormde van rondom toe.*

TOESTRALEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik straalde toe, heb toegestraald.* Bedr., stralende toevoeren: *de zon straalt ons licht en warmte toe.* Onz., al stralende toekomen: *welk een glans straalt ons toe!*

TOESTRENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik strengde toe, heb toegestrengd.* Strengswijze zamenknopen: *ik heb het touw toegestrengd.*

TOESTRIJKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik streek toe, heb toegestreken.* Bedr., al strijkende toevoeren: *hij streek mij al het geld toe.* Strijkende stoppen: *strijk dat gat toe!* Onz., aanvangen, of voortgaan, met strijken: *strijk maar toe!*

TOESTRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Strikswijze zamenknopen: *uw lint is niet vast genoeg toegestrikt.*

TOESTROOIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik strooide toe, heb toegestrooid.* Bedr., strooiende toevoeren: *wij strooiden haar vergulden palm toe.* Onz., aanvangen met strooijen:

nu moogt gij vrij toestrooijen. Voortgaan met strooijen: *hij strooit steeds toe.*

TOESTROOMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stroomde toe, ben toegestroomd.* Al stroomende toevloeijen, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *het stroomt van alle kanten toe.*

TOESTUIVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik stoof toe, ben toegestoven.* Voortgaan met stuiven: *stuif maar toe.* Stuivende naderen: *er stoof ons eene wolk van assche toe.* Oneigenlijk, onstuimig naderen: *hij kwam aanstuiven, en ik stoof ook toe.*

TOESTUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stuurde toe, heb toegestuurd.* Bedr., toezenden: *stuur het mij toe!* Een schip door bestuur doen naderen: *stuur het vaartuig toch wat toe.* Onz., met het bestuur van een schip voortgaan: *stuur maar toe!*

TOETAKELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van takelaadje voorzien, daarmede uitrusten: *het schip wordt togetakeld.* Opschikken: *wat is zij wondertijk togetakeld!* Door slagen en wonden misvormen: *hij takelde hem deertlijk toe.* Van hier *toetaking*.

TOETASTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik tastte toe, heb togetast.* De handen ergens naar uitsteken, om het te grijpen: *waarom tast gij nu niet toe?* Oneigenlijk, werkzame maatregelen ten opzichte van eenig ding nemen: *het wordt tijd, dat gij eens toetast.*

TOETELLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., in tegenwoordigheid van iemand, die het hebben moet, tellen: *waarom telt gij mij het geld niet toe?* Onz., aanvangen, of voortgaan, met tellen: *tel maar toe!*

TOETEN, onz. w., gelijkvl. *Ik toette, heb getoet.* Op eenen horen blazen: *hoor den bakker eens toeten!* Voorts worden iemands ooren gezegd te *toeten*, wanneer zij soortgelijk een geluid schijnen te verwekken, als iemand, die op eenen horen blaast. Spreekw.: *hij weet van toeten, noch blazen*, hij weet nergens van. Van hier *getoet*, *toeter*, *toetster*, enz. Zamenstell.: *toethoren*, *toetschuit*, eene veerschuit, welker vertrek door getoet aangekondigd wordt.

Toeten, oul. *toten*, is van het verouderde *tote*, een hoorn, afkomstig, hetwelk een klankuabootsend woord schijnt. *Toeten* is ook naauw verwant gau *tuiten*, en waaruit de zamenstell.: *lqstuiting* en *oortuiting* gevormd zijn.

TOETEREN, met den klemtoon op *toe*, voortdur. w. van *toeten*. *Ik toeterde, heb getoeterd.* Gedurig toeten.

TOETEREN, met den klemtoon op *té*, onz. w., gelijkvl. *Ik teerde toe, heb toegeteerd.* Van *toe* en *teren*. Voortteren: *hij teert onbekommerd toe.*

TOETIMMEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., digt timmeren: *ik heb die deur laten toetimmeren.* Onz., aanvangen met timmeren: *nu*

- moogt gij vrij toetimmeren.* Voortlimmeren : *hij timmert steeds toe.*
- TOETOGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik toogde toe, heb toetogegen.* Van *toe* en *togen*. In vriesl. toeslepen : *hij toogt mij alles toe.*
- TOETOOVEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., iemand op eene behendige en onmerkbaare wijze doen toekomen : *hoe heeft hij u dat toetgetoeverd ?* Digt tooveren : *hoe hebt gij dat weer toetgetoeverd ?*
- TOETRAPPEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., digt trappen : *ik heb dat gat toetgetrapt.* Onz., sterk door trappen : *trap toch wat toe.* Aanvangen, of voortgaan, met trappen : *trap maar toe !*
- TOETREDEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trad toe, heb, of ben toetgetreden.* Bedr., ineen treden, digt treden : *gij moet de turf ter dege toetreden.* Onz., is tot iemand toetreden, hem naderen ; *tot iets toetreden*, daaraan deel nemen. Voorts is *toetreden*, naderen : *rijs op, tree toe, mijn God !* [L. D. S. P.] Aanvangen, of voortgaan, met treden : *treed maar toe !* sterk door treden : *kunt gij niet wat toetreden ?*
- TOETREKKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trok toe, heb toetgetrokken.* Bedr., al trekkende sluiten : *ik heb het venster toetgetrokken.* *Trek den knoop toch niet vaster toe.* Onz., aanvangen met trekken : *laat hem nu toetrekken.* Aanhouden met trekken : *hij trok steeds toe.* Sterk door trekken : *trek wat toe !*
- TOETROMMELLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik trommelde toe, heb toetgetrommeld.* Van *toe* en *trommelen*. Bedr., in de gemeene volkstaal, digt kloppen : *ik heb hem de oogen toetgetrommeld.* Onz., aanvangen, of voortgaan met trommelen : *trommel maar toe !*
- TOETS**, z. n., m., van den *toets*; meerv. *toetsen*. Beproeving van metalen : *dat zilver kan den toets niet doorstaan.* *Louder gout blinkt heerlijk op den toets.* [Vond.] Evenveel welke andere proef : *ik schroom voor geenen toets van mijne kundigheden.* *Hij bezwijkt onder dien toets.* Een klavier, of de klavieren van een orgel, piano, of klavecimbel, die met de vingers aangeraakt worden, dragen mede den naam van *toetsen* : *een orgel met perlemoeren toetsen.*
- Toets*, eng. *touch*, fr. *touche*, beteekent eigenlijk eene aanraking met den toetssteen, en komt van *toetsen*.
- TOETSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik toetste, heb toetst.* Eigenlijk, met den toetssteen aanraken, daarmede beproeven : *wilt gij dat goud eens voor mij toetsen ?* Evenveel hoe en wat beproeven : *ik wil hem eens toetsen.* *Verzoek mij, toets mijn' krachten.* [L. D. S. P.] Van hier *toets*, *toetsing*, enz. Zamenstell. : *toetssteen*.
- Toetsen* is verwant aan het eng. *touch*, fr. *toucher*, it. *toccare*, sp. *tocar*.
- TOETSSTEEN**, z. n., m., *des toetssteens*, of van den *toetssteen*; meerv. *toetssteenen*. Verkleinw. *toetssteentje*. Van *toetsen* en *steen*. Een steen, waarmede men metalen toetst : *beproof het met den toetssteen.* Figuurlijk, al wat dient, om iets te beproeven : *op den toetssteen van een beslepen oordeel proef houden.* [Vond.] Dit woord luidt in het eng. *touchstone*, in het fr., *Pierre de touche*.
- TOEVAART**, zie *toevaren*.
- TOEVAL**, z. n., m., *des toevals*, of van den *toeval*; zonder meerv. Bijval : *hij vond niet veel toeval.* Van *toevallen*.
- TOEVAL**, z. n., o., *des toevals*, of van het *toeval*; meerv. *toevallen*. Geval : *het is een zonderling toeval.* Bijkomend geval : *zoo er geen toeval bij de wonde komt, zal zij haast genezen zijn.* *Bij toeval*, is bij geval. Van hier *toevallig*, enz. Van het volgende :
- TOEVALLEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik viel toe, ben toegevallen.* Van *toe* en *vallen*. Door eenen val gesloten worden : *het luik viel plotselings toe.* Ten deele vallen : *hem is een goed tot toegevallen.* Bijvallen : *ik vind mij verplicht, om hem toe te vallen.* *Den vijand toevallen.* Bij Kil. ook *voorvallen*. Van hier *toeval*, enz.
- TOEVALLIG**, bijv. n. en bijw., *toevalliger, toevaltigst*. Al wat bij toeval gebeurt : *welk eene toevallige ontmoeting !* Als bijw., bij toeval : *hij kwam mij toevallig tegen.* Van hier *toevalligheid, toevalliglijk*. Zamenstell. : *ontoevallig, ontoevalligheid, ontoevalliglijk*
- TOEVAREN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik voer toe, heb en ben toegevaren.* Van *toe* en *varen*. Bedr., al varende toevoeren : *kunt gij het mij niet toevaren ?* Onz., met bekorting van zijnen weg varen : *wij zijn grootelijks toegevaren.* *Iets vaart toe*, wanneer het de vaart bekort : *dat vaart heel wat toe.* Eindelijk is *toevaren* aanvangen met varen, of daarin voortgaan : *vaar maar toe.* Van hier *toevaart*, eene vaart, welke korter is, dan andere vaarten.
- TOEVEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik toefde, heb getoefd.* Bedr., ophouden, doen wachten, doen blijven : *en toefde deze zoo spa, dat ree de starren daalden.* [Vond.] Gevangen houden : *waer ghi se onder u vernemen ende vinden kunt, houden ende toeven wilt.* [V. Hass.] Onthalen : *Alwaer hij wert getoefd met vriendelick onthael.* [J. Gats.] Ook wordt het onzijdig gebezigd, voor blijven wachten : *gij toeft hier al te lang.* Van hier *toetsaem*, bij Kil. *toeving, toevelick*, bij Kil. Zamenstell. : *toefdrank*, bij Vond., enz. *Vertoeven*, enz.
- TOEVENSTER**, z. n., o. Van *toe* en *venster*. Een gesloten venster : *waarom zit gij met toevensters ?*
- TOEVERLAAT**, z. n., m., *des toeverlaats*, of van den *toeverlaat*; meerv. *toeverlaten*. Van *toe* en *verlaat*. Iemand, of iets, waarop men zich

verlaat: *zijne gunst is mijn eenigste toeverlaat. Mijn toeverlaat, laat mij uw hulp aanschouwen.* [L. D. S. P.] *'t Verstek van dezen toeverlaat.* [Hooft.] *Het volk, dat op dien toeverlaat gerust in vrede leeft.* [Vond.]; bij wien het elders onz. is, in: *op een godtloos toeverlaat, en: een arrechts toeverlaat.* Denkelyk, omdat *verlaat* onzijdig is.

TOEVERTROUWEN, zie *toebetrouwen*.

TOEVILJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vijlde toe, heb toegevild.* Bedr., iets derwijze vijlen, dat het zoo of zoo toeloop: *gij moet het wat spits toevijlen.* Onz., aanvangen met vijlen: *laat hem nu vrij toevijlen.* Voortgaan met vijlen: *vijlt hij nog al toe?* Sterk door vijlen: *hij heeft vast niet genoeg toegevild.*

TOEVLIEDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vlood toe, ben toegevlooden.* Om bescherming en hulp vlieden: *naar wien zal ik toevlieden?*

TOEVLIEGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vloog toe, ben toegevlogen.* Al vliegende toesnellen, en toesnellen over het algemeen, zoo tot hulpbehoon, als anderzins: *elk vloog toe, om het kind uit het water te redden. Razend vloog hij toe.*

TOEVLOED, z. n., m., des *toevloeds*, of van den *toevloed*; zonder meerv. Van *toe* en *vloed*. Een naderende en aandringende vloed: *de toevloed van het water was allergeweldigst. Vruchteloos poogde men den toevloed des bloeds te stuiten.* Oneigenlijk, eene toedringende menigte van evenveel welke dingen: *er ontbrak mij geen toevloed van woorden. Welk een toevloed van menschen!*

TOEVLOEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vloaide toe, ben toegevloeid.* Van *toe* en *vloei*jen. Vloeiend naderen: *van waar vloeit ons al dat water toe?* Oneigenlijk, toedringen, als een vloed: *er vloaide eene groote menigte toe. Het geld schijnt hem van rondom toe te vloeijen.* Aanvangen met vloeijen: *nu vloeit het bloed toe.* Aanhouden met vloeijen: *het water vloeit steeds toe.*

TOEVLOEKEN, onz. w., gelijkvl. Tegen iemand vloeken: *ik hoorde, dat hij mij vreeselijk toevloekte.* Aanhouden met vloeken: *hij vloekt nog al toe.*

TOEVLOOIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vloaide toe, heb toegevlood.* Van *toe* en *vlooi*jen. Aanvangen met vlooijen te zoeken, of te vangen: *vlooi nu maar toe.* Voortgaan met vlooijen: *zij vlooit steeds toe.* *Toevlooijen* is in de gemeene volkstaal ook toeslaan: *zonder spreken toevlooijen*, toeslaan, zonder te waar-schuwten.

TOEVLUCHT, z. n., v., der, of van *de toevlugt*; zonder meerv. Vlucht tot iemand, of iets, om hulp: *neem uwe toevlugt tot God. Tot uwe vermogende bescherming neem ik mijne toevlugt.* Ook wel eens met *aan*: *na dat etliken aan Germanicus hunne toevlucht genomen hadden.* [Hooft.]; en met *in*: *de vervolgyde*

Koningin nam dan in noodt haere toevlucht in Engeland. [Vond.] De plaats, waarheen men zijne toevlugt nemen kan: *ik vond in Frankrijk toevlugt.* En de persoon, tot wien men toevlugt nemen kan: *God is mijne toevlugt. Om onnoozel bloet, de toevlucht der Hebreen, te plompen in den vloet.* [Vond.]; bij wien dit woord in dezen zin ook wel eens mannelijk is; zoo als in: *de liefde tot de maagd, den toevlugt aller vromen.* Ja in ditzelfde geslacht komt *toevlugt* ook voor bij Hooft; doch dit verdient geene navolging.

Toevlugt, hoogd. *Zuflucht*, Notk. *zuofluht*, en *fluht*, komt van *toe* en *vlugt*, dat van *vliegen* afstamt. Zie *vlugt*.

TOEVOEDEREN, zie *toevoeren*.

TOEVOEGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik voegde toe, heb toegevoegd.* Van *toe* en *voegen*. Bedr., zeggen: *hij voegde mij dit toe.* Tot medehelper geven: *er werden hem nog drie anderen toegevoegd.* Digt strijken: *de metselaar zal alles wel toevoegen.* Onz., aanvangen, of voortgaan, met voegen: *voeg maar toe.* Lustig aan voegen: *voeg toch wat toe!* Van hier *toevoegelijk*, evenveel als *bijvoegelijk*, in: *toevoegelijk naamwoord*, — *toevoeging*.

TOEVOER, z. n., m., des *toevoers*, of van den *toevoer*; zonder meerv. De daad van toevoeren. Aanbrenging van voorraad: *om den toevoer te beletten.* [Hooft.] *De vijand heeft allen toevoer afgesneden.* Het geleide van den voorraad, die naar eene belegerde stad, een leger, enz. wordt gevoerd: *de toevoer werd geslagen.* Zamenstell.: *toevoerschip*, enz. Van *toevoeren*.

TOEVOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik voerde toe, heb toegevoerd.* Van *toe* en *voeren*. Met vaartuig, of voertuig, aanbrengen: *ik voer het u liever te water, dan te lande, toe.* Bijzonderlijk, van krijgsvoorraad, en levensmiddelen: *voert Zutfen dagh op dagh hem allen nooddrift toe.* [Vond.] Onzijdiglijk wordt *toevoeren*, in plaats van *toevoederen*, gebruikt, voor aanvangen, of voortgaan, met voederen: *voer maar toe.* Van hier *toevoer*, *toevoering*, enz.

TOEVOORZIGT, z. n., o., des *toevoorzichts*, of van *het toevoorzigt*; zonder meerv. Van *toe* en *voorzigt*, voorziening. Oplettende voorziening tegen alle leed: *houd hem onder uw toevoorzigt. Onder Gods hoede en toevoorzigt.* Ook wel eens *toeverzigt*, dat bij Hooft vrouwelijk is: *met gelijke toeverzicht.* Misschien in navolging van het hoogd. *Zuversicht*, dat intusschen, even als *zuofirsicht*, bij Notk., eene gansch andere beteekenis heeft.

TOEVOUWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., ineen vouwen: *vouw het tafelkleed toe.* Onz., aanvangen met vouwen: *vouw nu vrij toe.* Aanhouden met vouwen: *zij vouwt steeds toe.* Lustig aan vouwen: *vouwt toch wat meer toe.* Van hier *toevouwing*.

- TOEVRETEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik vrat toe, heb toegevreten.* Bedr., boven helgeen men gevreten heeft, nóg iets vreten: *de hond vrat nog een' halven paardebout toe.* Onz., aanvangen met vreten: *laat het paard nu maar toevreten.* Voortvreten: *vreet het dier nog al toe?*
- TOEVRIEZEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik vroom toe, ben toegevroren.* Digt vriezen: *het water is rondom toegevroren.* Onpersoonlijk, aanvangen met vriezen: *laat het nu maar toevriezen.* Voortvriezen; *het vriest steeds toe.* Sterk door vriezen: *nu begint het eerst toe te vriezen.*
- TOEVULLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vulde toe, heb toegevuld.* Van toe en vullen. Door aanvulling digt maken: *de gracht werd met takkebossen toegevuld.* Van hier *toevulling*, enz.
- TOEWAAIJEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik waaide toe, heb en ben toegewaaid.* Bedr., al waaierende toevoeren: *die Noordewind waait ons veel onheils toe.* Onz., door den wind toegevoerd worden: *al de rook waait mij toe.* Door den wind toegegooid of gesloten worden: *als gij dat venster niet vastzet, zal het toewaaijen.* Onpersoonlijk, aanhouden met waaijen: *waait het nog al toe?* Sterk waaijen: *nu begint het eerst toe te waaijen.*
- TOEWAGEN**, z. n., m. Verkleinw. *toewagentje.* Van toe en wagen. Een bedekte wagen: *laat eene toewagen komen.* *Wij reden in een toewagentje naar de stad.*
- TOEWALLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik walde toe, heb toegewald.* Door middel van eenen wal afsluiten: *die opening is reeds wederom toegewald.*
- TOEWANDELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik wandelde toe, heb en ben toegewandeld.* Aanvangen met wandelen, of daarin voortgaan: *wandel maar toe.* Lustig door wandelen: *wandel toch wat toe.* Met bekorting van zijnen weg wandelen: *kan ik niet een weinig toewandelen?*
- TOEWAS**, z. n., m., van den toewas; zonder meerv. Bij Kil. de daad van toewassen, aanwas, groei. Van *toewassen.*
- TOEWASSEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik wies toe, ben toegewassen.* Digt wassen, digt groeijen: *het zal wel wederom toewassen.* Aanvangen met wassen: *nu wast het koorn toe.* Voortwassen: *het onkruid wast steeds toe.* Sterk aanwassen: *hij begint toe te wassen.*
- TOEWATER**, z. n., o., des toewaters, of van het toewater; zonder meerv. Van toe en water. Digt water, besloten, toegevroren water: *bij toewater rijden er postwagens.*
- TOEWEG**, z. n., m., des toewegs, of van den toeweg; meerv. *toewegen.* Van toe en weg. Een weg, die nader is, dan andere wegen: *sta dien toeweg in!*
- TOEWEGEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik woog toe, heb toegewogen.* Bedr., in tegenwoordigheid van iemand, die het hebben moet, wegen: *het werd mij toegewogen.* Onz., aanvangen, of voortgaan, met wegen: *weeg maar toe.*
- TOEWELVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik welfde toe, heb toegewelfd.* Van boven met een gewelf sluiten: *de kelder is geheel toegewelfd.*
- TOEWENDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik wendde toe, heb toegewend.* Iemand al wendende toekeeren: *de vijand begon ons den rug toe te wenden.*
- TOEWENKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wenkte toe, heb toegewenkt.* Bedr., door wenken te kennen geven: *zij wenkte mij zulks toe.* Onz., iemand eenen wenk geven: *ik zag dat hij mij toewenkte.* Voortwenken: *ja, ja, wenk maar toe!*
- TOEWENSCHEN**, bedr. w., gelijkvl. Aan iemand wenschen: *ik wensch u alle heil toe.* Van hier *toewensching*, toebede.
- TOEWERP**, zie *toewerpen.*
- TOEWERPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wierp toe, heb toegeworpen.* Van toe en werpen. Al werpende toevoegen: *ik wierp den hond eene brok toe.* Bij iets werpen, als eene toegift, daarbij voegen: *alle dese dingen sullen u toegeworpen worden.* [Bijbelv.] Dit woord luidt bij Kil. ook *toeworpen.* Van hier bij denzelfden Kil. *toewerp, toeworp*, eene toegift.
- TOEWIGT**, z. n., o., des toewigts, of van het toewigt; zonder meerv. Van toe en wigt. Toeslag, toegift, op iets, dat iemand toegewogen wordt: *hij gaf slechts weinig toewigt.*
- TOEWIJDEN**, zie *toewijen.*
- TOEWIJDING**, zie *toewijen.*
- TOEWIJEN**, *toewijden*, bedr. w., gelijkvl. *Ik wijde toe, heb toegewijd.* Toeheiligen: *wien danckbaartijck Thebaensche scharen toewijen kercken en autaren.* [Vondel.] Oneigenlijk, opdragen: *gedoog, dat ik dit geschrift aan u toewije;* en in nog veel meer andere oneigenlijke zinnen wordt *toewijen*, even als *wijen*, heiligen en toeheiligen, gebezigd. Van hier *toewijding*, toeheiliging, opdracht, enz.
- TOEWIJF**, z. n., o., des toewijfs, of van het toewijf; meerv. *toewijven.* Van toe en wijf. Volgens Kil. een bijwijf, toeboel.
- TOEWIJZEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wees toe, heb toegewezen.* Door regtérlijke of andere toewijzing toevoegen: *de nalatenschap is hem toegewezen.* *Men wees mij dat verblijf toe.* Van hier *toewijzing.*
- TOEWINDEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik wond toe, heb toegewonden.* Bedr., ineen winden: *een toegewondene bundel oud linnen.* Onz., aanvangen, of voortgaan, met garen, of iets anders, op te winden: *wind maar toe!* Sterk door winden: *waarom windt gij niet wat meer toe?*
- TOEWORP**, *toeworpen*, zie *toewerpen.*
- TOEWRIJVEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik wreef toe, heb toegewreven.* Aanvangen, of voortgaan,

- met wrijven : *wrijf maar toe!* Lustig aan wrijven : *kunt gij niet wat meer toewrijven?*
- TOEWRINGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik wroong toe, heb toegewrongen.* Bedr., digt wringen : *iemand de keel toewringen*; hetwelk figuurlijk zoo veel is, als hem doen verhongeren. Onz., aanvangen met wringen : *wring nu vrij toe!* Voortwringen : *zij bleef steeds toewringen.* Sterk door wringen : *wring toch wat toe!*
- TOEWUIVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wuifde toe, heb toegewuifd.* Van *toe* en *wuiven*, de muts, of den hoed boven het hoofd ronddraaijen. Te gemoet wuiven : *elkander met de mutsen over 't hoofd toewuivende.* [Zorgdrag.]
- TOEZANG, z. n., m., *des toezangs*, of van den *toezang*; meerv. *toezangen.* Van *toe* en *zang*. Een zang, waarmee een dichtstuk besloten wordt : *er ontbreekt nog een toezang aan.*
- TOEZEG, z. n., m., *destoezegs*, of van den *toezeg*; zonder meerv. Al wat aan iemand wordt toegezegd : *Arenbergh begon te duchten, dat het uit den toezegh vaaren zou.* [Hooft.] Van *toezeggen*.
- TOEZEGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zegelde toe, heb toegezegeld.* Met een zegel sluiten : *het pakje was toegezegeld.* Van hier *toezegeling*.
- TOEZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zeide toe, heb toegezegd (toegezeid).* Beloven : *wat heb ik u dan toegezegd?* Van hier *toezegger*, *toezegging*, *toezegster*.
- TOEZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zond toe, heb toegezonden.* Door verzending toeschikken : *gisteren zond ik u eene boodschap toe.* Van hier *toezender*, *toezending*, enz.
- TOEZIEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zag toe, heb toegezien.* Van *toe* en *zien*. Aanschouwen over het algemeen : *ik heb slechts toegezien, terwijl hij speelde.* Met zorgvuldige vestiging van de oogen, op iemand, of iets, zien : *wees zoo goed van een weinig op hem toe te zien!* Bezorgd en waakzaam zijn : *zie toch toe, wat gij doet!* *Gij meught toezien.* [Bijbelv.] Van hier *toeziener*, *toeziening*, *toezigt*.
- TOEZIENER, z. n., m., *des toezieners*, of van den *toeziener*; meerv. *toezieners.* Een aanschouwer over het algemeen : *hij sprak de toezieners aan.* Al wie iets met oplettende zorg gadeslaat : *is er geen toeziener daarover aangesteld?* *Ik heb geene toezieners noodig.* Van *toezien*.
- TOEZIGT, z. n., o., *des toezigts*, of van het *toezigt*; zonder meerv. De daad van toezien, en bijzonderlijk die van oplettend gadeslaan, zorgvuldige achtgeving op iets : *hij staat onder mijn toezigt.* Oulings gebruikte men dit woord, even als *toevoorzigt*, of *toeverzigt*, in het vrouwel. geslacht : *in zulken staet, seg ick, moet nauwe toezicht wesen.* [Roo Roosen Van Schiedam.] *Uw majesteit magh vrij op mijne toezicht rusten.* [Vond.] *Mits de scherpe toezicht van de bewaarders.* [Hooft.] Van *toezien*.
- TOEZINGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zong toe, heb toegezongen.* Bedr., al zingende toevoegen : *van rondom wordt hem lofen roem toegezongen.* *Daar wort het bruijloftstiet gelieven toegezongen.* [Vond.] Onz., aanvangen, of voortgaan, met zingen : *zing maar toe!* Lustig aan zingen : *nu beginnen zij eerst toe te zingen.*
- TOEZUIGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zoog toe, heb en ben toegezogen.* Bedr., zuigende digt maken : *zij zoog de wonde toe.* Onzijd., aanvangen met zuigen : *laat het kind nu vrij toezuigen.* Voortzuigen : *ik wenschte, dat het kind wat beter toezooog.*
- TOEZWAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zwaaide toe, heb toegezwaaid.* Al zwaaijende toevoeren : *men zwaaide hem den wierook toe.* Figuurlijk, toebrengen : *iemand den wierook van lof en dank toezwaaijen*, en, eenvoudig, *hem lof toezwaaijen.*
- TOEZWEREN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zwoer toe, heb toegezworen.* Bedr., al zwerende toezeggen, of dreigen : *gansch Europa uit nieuw Karthage toegezworen.* [Vond.] Onz., aanvangen, of voortgaan, met zweren : *zweer maar toe!*
- TOEZWEREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwoer toe, ben toegezworen.* Van *toe* en *zweren*, etteren. Digt etteren : *de oogen van het kind zijn toegezworen.*
- TOFFEL, z. n., m., *des toffels*, of van den *toffel*; meerv. *toffels.* Eene muil, zonder achterleder : *zij had een paar oude toffels aan.* Van hier *pantoffel*. Zie dit woord.
- Toffel*, neders. en zw. ook *toffel*, finl. *toffeli*, ijsl. *tapla*, hong. *tzipelo*, is eigenlijk een houten tafel, die aan de voeten gebonden wordt.
- TOFSTEEN, zie *tufsteen*.
- TOGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik toogde, heb getoogd.* In Vriesland nog hedendaags, trekken, zeulen, slepen : *zie eens waarheen de hond dat togen zal.* In denzelfden zin vindt men *toghen*, bij Kil. Voorts is *togen* trekken : *'t is u vermogen, mij vermaeck aan te doen, en weder loon te toghen.* [Vlaard. Redenr.] Van hier *toeghe*, een schip, dat aan reepen, of touwen, getrokken wordt, in : *dat een toeghe, ofte reeper, (dat is een schuijtte) vijsch brochte.* [V. Hass.]; *toghe*, of *togh*, trek, *toghe*, teug, *toghel*, teugel, *togher*, een treknet, anders *toghergaren*, alles bij Kil.; *togt*, met al wat daarvan afstamt. Zamenst.: *zieltogen*, enz.
- Togen*, neders. *tehen*, eng. *tow*, zweed. *toga*, hoogd. *ziehen*, oudduitsch *zechan*, *ziuhan*, Ulphil. *tiuhan*, opperd. *züchen*, *zeuchen*, is naauw verwant aan *teugen*, *tiegen*, *tijgen*, en *tuigen*.
- TOGT, z. n., m., *des togts*, of van den *togt*; meerv. *togten*. Verkleinw. *togtje*. Bij Kil.

toght, en *tocht*, en evenveel, als *togh*, *toghe*, trek. Bijzonderlijk, trek naar iets, verlangen, begeerte : *tocht naer rust. Om met een heetren togt gelieven in liefs armen te werpen.* [Vond.] Voorts, trekking van wind : *gij zit vlak op den togt. De togt heeft hem bevangen.* Een trekken van de eene plaats naar de andere, eene reis : *het schip heeft twee togten in een jaar gedaan. Die van zelf belust is tot den tocht.* [Vond.] Het optrekken van krijgsvolk tot eenige onderneming : *die togt is den vijand mislukt. Op zijnen ongelukkigen togt.* [Vond.] *Dewelke de hoope van dezen togt verstikten.* [Hooft.] *Eenen harden togt doorstaan, gevaarlijk krank zijn.* Eindelijk is *togt* ook nog het trekken van voordeel uit eenig ding, het vruchtgebruik daarvan. Van hier *togten*, *togtenaar*, *togtenaresse*, *togtig*, enz. Zamenstell. : *togtgenoot, togtlucht, togtpaard, togtwind*, enz. *Aantogt, ademtogt, aftogt, doortogt, hartstogt, heertogt, intogt, krijgstogt, leestogt, legertogt, lijftogt, minnetogt, optogt, reistogt, uittogt, voortogt, zeetogt*, enz.

Togt, Kil. *toght* en *tocht*, hoogd. *Zug*, oudopperd. *zug, zuog*, neders. *tog*, eng. *tug*, komt van *togen*.

TOGTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik togtte, heb getogt.* Vol van trekkenden wind zijn : *die kamer togt geweldig.* Onpersoonlijk, van togtlucht gesproken, trekken : *wat togt het hier!* Met eene heete drift naar iets uitgestrekt zijn : *de wolven weert gij niet, die naer uw schaepskoi tochten.* [J. de Deck.] Van hier *togtgat*. Van *togt*.

TOGTENAAR, z. n., m., *des togtenaars*, of *van den togtenaar*; meerv. *togtenaren*, en *togtenaars*. Al wie eenig goed in lijftogt heeft, het vruchtgebruik daarvan trekt : *hij is geen eigenaar, maar slechts togtenaar, van dat goed.* Van hier *togtenaresse*, vruchtgebruikster. Van *togt*.

TOGTGAT, z. n., o. Van *togten* en *gat*. Een gat, waardoor het togt : *het vertrek is vol togtgaten.* Een *togtgat* van een huis is een huis, waardoor de wind overal henen trekt.

TOGTIG, bijv. n., en bijw., *togtiger, togtigst*. Vol van togtlucht : *wat hebt gij een togtig huis!* Jagtig, ridsig, van sommige beesten gesproken : *de koe is togtig.* Begeerig, verlangende : *togtig naar de rijke Zee.* [Vond.] Van hier *togtigheid*, ridsigheid, winderigheid. Het stamwoord is *togt*,

TOGTIPAARD, z. n., o. Van *togt* en *paard*. Een paard, dat men in de legers gebruikt, om pakwagens en geschut te trekken : *de togtpaarden waren bijkans alle bezweken.*

TOKKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tokkelde, heb getokkeld.* Gedurig aanraken : *de snaren tokkelen, spelen. Waarom tokkelt gij gedurig aan mijn lijf?* Van hier *getokkel*, *tokkeling*, Zamenstell. : *aantokkelen*, enz.

Tokkelen is een voortdurend werkw. van het verouderde *tokken*, dat in *aantokken* voorkomt, en aan *token*, stooten bij Kil., zoo wel als aan het eng. *touch*, fr. *toucher*, sp. *tocar*, en ital. *toccare*, gelijk ook aan ons *tikken*, naauw verwant is. *Tokken* komt nog bij Krul voor : *de wellust tokt de wil.* En bij Hooft : *daergij hartjes mede tokt.* Ook onzijd. : *tokt dan het vischje, of derft het happen.* [Six van Chandl.]

TOL, z. n., m., *des tols*, of *van den tol*; meerv. *tollen*. Al wat wegens personen, of zaken, opgebracht worden moet, voor de vrijheid, om door eenige plaats, of eenig oord, te trekken : *van die goederen moet er tol betaald worden*, hetwelk ook wel eens uitgedrukt wordt, door : *die goederen moeten tol betalen.* Een hondert duizent gulden te lichten op den tol der taakenen. [Hooft.] *Den opgeleiden tol te betalen.* [Vond.] *Den tol der natuur betalen*, sterven. Van hier *tollen*, bij Kil., tol betalen; *tollenaar*. Zamenstell. : *tolbank, tolbediende, tolbriefje, tolgeld, tolhek, tolhuis, tolman, tolmeester, tolpachter, tolschrijver, tolvrij*, enz. *Vertollen*, enz.

Tol, neders., eng. *toll*, hoogd. *Zoll*, boh. *celnij*, lat. *telonium*, komt van het gr. *τελος*, welks oorsprong wederom in *τελειν*, dat aan ons *tellen* verwant schijnen kan, gezocht moet worden.

TOL, z. n., m., *des tols*, of *van den tol*; meerv. *tollen*. Verkleinw. *tolletje*. Een bekend speeltuig der kinderen : *verwissel uwen tol met een boek.* Van hier *tollen*, met den tol spelen. Zamenstell. : *tolkoord, tolsnoer*, enz. *Draaitol, drijftol, priktol, kaatstol, werptol, zweeptol*, enz.

Tol schijnt verwant aan het gr. *τελος* einde, en het zweed. *toll*, spits, top; aangezien men in Vriesland, in plaats van *tol*, *top* bezigt, dat ook bij Kil. voorkomt, in het fr. *toupie* luidt, en even als *tol* van de spits uitlopende gedaante der tolleren ontleend kan zijn. Daarentegen wil Kil., dat *tol* eigenlijk *dol* luide, en van *dolen* afstamme; terwijl hij *top* van *toppen* afleidt, dat volgens hem ronddraaijen zou hebben beteekend.

TOLK, z. n., m., *des tolks*, of *van den tolk*; meerv. *tolken*. Een taalsman, vertaler van iemands woorden : *bedien u van eenen tolk.* Tusschenspraak : *der Goden tolk daelt neder op die klachten.* [Vond.] Uitlegger : *den gouden tolck van 't heilig nieu verbont.* [Vond.] Van hier *tolcken* bij Kil. Zamenstell. : *vertolken*.

TOLLEN, zie *tol*.

TOLLENAAR, z. n., m., *des tollenaars*, of *van den tollenaar*; meerv. *tollenaren*, of *tollenaars*. Een tolmeester, tolpachter, en, uit hoofde van de knevelarijen der toenmalige tolpachters, onder het gebied van Tiberius, bij de Joden een groot zondaar : *een vrient*

van *tollenaren ende sondaren*. [Bijbelv.] Van het verouderde *tollen*, tol betalen. Zie *tol*.

TOLVRIJ, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *tol* en *vrij*. Vrij van de betaling van *tol*: *die goederen zijn tolvrij*. Oneigenlijk, beteekent: *gedachten zijn tolvrij*, men behoeft aan geenen mensch verantwoording en rekenschap van zijne gedachten te geven. Van hier *tolvrijheid*.

TOMBE, z. n., v., der, of van de tombe; meerv. *tomben*. Een praalgraf: *er werd eene marmere tombe voor hem opgericht. De tombe te vernieuwen*. [Hooft.] *De druppels druipen door de tombe op 't koud gebeent*. [Vond.] Zamenstell.: *graf tombe*.

Tombe, fr. ook *tombe*, ital. *tomba*, eng. *tumb*, komt van het gr. *τομβος*.

TON, z. n., v., der, of van de ton; meerv. *tonnen*. Verkleinw. *tonnetje*. Een gekuipt houten vat van verschillende grootte, waarin verschillende goederen gepakt en verzonden worden: *er kwamen allerlei vaten en tonnen uit het verbrijzeld schip aandrijven*. Zoo veel van elk slag van goederen, als de tonnen, waarin men ze gemeenlijk verzendt, plegen te bevatten: *eene ton haring. Twaalf stuivers op elke tonne zeeps*. [Hooft.] Zoo veel van andere goederen, als de ton bevat, waarmede men ze meet: *zestig ton turf. Twee ton boter. Tien ton aardappelen*. Eene maat van de ruimte van het hol van een schip: *het is een vaartuig van twee honderd ton, of honderd last*. Eene maat der zwaarte van de lading van een schip: *de lading bedraagt honderd ton, of tweemaal honderd duizend pond*. Voorts geeft men aan de popjes of nimfen der insekten den naam van *tonnetjes*, omdat zij eenigzins de gedaante van langwerpig tonnetjes hebben; ook heeft men in een zakuurwerk eene *ton*, waarom de ketting loopt. In zee vindt men *tonnen*, die tot bakens dienen, en waar op Vondel misschien doelde, in: *hier beschoit men andre tonnen, als de brouwer brouwt te Lonnen*. *Eene ton gouds* is honderd duizend guldens, welke som men ook wel eens eenvoudig door *ton* aanduidt: *hij heeft meer, dan drie ton nagelaten*. Eindelijk is eene *ton lands* in Oostvriesland zoo veel, als met eene ton koren gevoegelijk bezaaid kan worden. Van hier *tonnen*. Zamenstell.: *tonneboeijer, tonneboter, tonneman, tonnemeester, tonvisch, tonvleesch*, enz. *Aardappelton, appelton, bierton, boterton, harington, meelton, oesterton, olieton, pektion, regenton, teerton, turf ton, vischton, vleeschton, zeeton*, enz.

Ton, hoogd. *Tonne*, fr. *tonne, tonneau*, wend., ierl. *tonna*, eng. *tun*, neders., angels. *tunne*, zweed. *tunna*, boh. *tuna*, is nauw verwant aan *tijne*. Zie dit woord.

TONDEL, zie *tonder*.

TONDER, *tondel*, z. n., o., des *tonders*, of van

het tonder; zonder meerv. Evenveel als *tintel*, en van denzelfden oorsprong; zie *tintel*; maar intusschen onzijdig: *het tondel is vergaan en wil geen vuur meer vatten*. [Halma.] *Het tonder ontconken*. [Vond.] Zamenstell.: *tonderdoosje*, doch meest *tontel-* of *tintel-*doosje.

TONG, z. n., v., der of van de tong; meerv. *tongen*. Verkleinw. *tongetje*. Een beweegbaar stuk vleesch in den mond, dat bij den mensch het voornaamste werktuig van spraak en smaak is: *de scherpheit van een gladde tong*. [Hooft.] *Wiens tong met honing is begoten*. [Vond.] *Zijn tong verbergt bedrog en listigheid*. [L. D. S. P.] *Maer de tonge en kan geen mensche temmen*. [Bijbelv.] Soortgelijk een vleezig lid in den mond van menig dier, zoo als in dien van den nachtegaal: *en met een tong alleen als duizent tongen queelt*. [Tesselschade.] *Het ligt mij op de tong*, beteekent, ik ben gereed om het te uiten. *Het hart ligt hem op de tong*, hij spreekt na de gevoelens van zijn hart. *Lang van tong zijn*, alles verbabbelen. *Zijne tong in toom houden*, niet meer, of niets anders, spreken, dan betaamt. *Op de tong rijden*, het onderwerp der gesprekken zijn. *Iemand de tong schrapen*, hem uithooren. *Eene goede tong in den mond hebben*, wel bespraakt zijn. Denzelfden zin heeft *wel ter tong zijn*. *De tong is haar wel gehangen*, beteekent, zij is wel ter tale, zij kan haar woord wel doen. *Eene gladde tong*, is eene vlejende. *Milt van tong, en vreck van hart*, duidt bij Vond. iemand aan, die veel belooft, en weinig geeft. Oneigenlijk, wordt *tong* voor *Natie*, of voor de taal eener *Natie* gebezigd: *Spanjaarden, Franschen, Hoogduitschen, en andere tongen*. [Vond.] Ook bestempelt men dingen, die de gedaante van eene tong hebben, met den naam van *tong*, of *tongetje*, zoo als *de tong*, of *het tongetje van eenen evenaar, het tongetje van eene gesp, het tongetje van eene schalmey, of eene orgelpijp*. Bij Kil. voert de huig den naam van *tonghesken, ademtonghesken*. In de plantkunde is *tongetje* zeker vreemd plantgewas. Aan een smal stuk lands, dat in zee uitsteekt, geeft men den naam van *landtong*; en een bekend slag van platvisschen voert den naam van *tong*; zoo als wederom een ander slag visschen bij Kil. dien van *tonghesken, schaertonghe*. Van hier *tongeloos, tongig*, bij Kil. Zamenstell.: *tongbeen, tongblad, tonggezwel, tongkruid, tongriem, tongschraper, tongsteen, tongvormig, tongworm*, enz. *Fleemtong, hakkeltong, koe-tong, kromtong, landtong, langtong, lastertong, lisptong, ossetong, slingertong, schend-tong, stameltong, varkenstong, vleitong*, enz.

Tong, neders. *tunge*, Ulphil. *tuggo*, dat als *tungo* uitgesproken worden moet, angels. *tung*, eng. *tongue*, zweed., iysl. *tunga*, ierl.

- teanga*, opperd. *zungu*, hoogd. *Zunge*, oud lat. *lingua*, komt waarschijnlijk van *dingen*, zweed. *tinga*, spreken, en is verwant aan het gr. *φῶγγη*, en aan het lat. *lingua*, fr. *langue*, enz.
- TONGBEEN**, z. n., o. Van *tong* en *been*. Het been, waarop de tong, als eene spier, zich grondt en beweegt: *het tongbeen heeft de gestalte van een hoefijzer*.
- TONGBLAD**, z. n., o.; zonder meerv. Van *tong* en *blad*. Zeker slag van muizedoorn, hetwelk een klein tongvormig blad op zijne bladen liggende heeft: *'t veelvoudig tongenblad*. [Huijgens.] Bij Kil. ook *keelkruid*, en *tapkenskruid*.
- TONGELOOS**, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *tong* en *loos*. Zonder tong: *de krokodillen zijn tongeloos*.
- TONGIG**, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Bij Kil. wel ter tong. Zamenstell.: *twee-tongig*, bij den eenen dus, bij den anderen wederom gansch anders, sprekende; *twee-tongigheid*, enz.
- TONGKRUID**, z. n., o.; zonder meerv. Van *tong* en *kruid*. Bij Kil. evenveel als *kleefkruid*.
- TONGRIEM**, z. n., m. Van *tong* en *riem*. Een velletje onder aan de tong, hetwelk haar met de kin verbindt: *de tongriem werd doorgeknipt*. Van den *tongriem snijden*, het gezegde velletje doorsnijden. Figuurlijk is *wel van den tongriem gesneden zijn*, wel ter tong zijn, wel bespraakt zijn.
- TONGSTEEN**, z. n., m. Van *tong* en *steen*. Volgens Halma, een steen, wiens gedaante aan die van de tong van een mensch gelijk.
- TONGWORM**, z. n., m. Van *tong* en *worm*. Een worm, of kleine pees, van de gedaante van eenen worm, onder de tong der honden, wiens wegneming een behoedmiddel tegen de hondsdoelheid wezen zou. Bij Kil. anders ook *hondsworm*.
- TONIJN**, z. n., m., *des tonijns*, of *van den tonijn*; meerv. *tonijnen*. Verkleinw. *tonijntje*. Bij Kil. *tonnijn*. Een visch van het makreelen geslacht, die, volgens Plinius, soms wel vijftien honderd pond zwaar wordt. In het eng. *tunnij*, fr. *thon*, ital. *tonno*, lat. *thunnus*, of *thynnus*, waarvan *tonijn* afstamt.
- TONNEBOEIJER**, z. n., m., *des tonneboeijers*, of *van den tonneboeijer*; meerv. *tonneboeijers*. Van *ton* en *boeijer*. Volgens Adelung, in Nederduitschland een boeijer, of schip, waarmede men de zeetouwen plaatst, verplaatst, enz. In Vriesland een opziener over de zeetouwen, anders *tonnemeester*: *hij bekleedt het ambt van tonneboeijer*. Bij dit gebruik van het woord doelt men zekerlijk op het boeijen, of vastmaken, van de zeetouwen aan hare ketens.
- TONNEMAN**, z. n., m. Van *ton* en *man*. Een bediende van den tonnemeester: *de tonneman heeft de ton niet wel verzorgd*.
- TONNEMEESTER**, zie *tonneboeijer*.
- TONNEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik tonde, heb getond*. In tonnen doen: *het bier is nog niet getond*. *Haring tonnen, vleesch tonnen*, enz. Met tonnen afmeten: *de turf moet getond worden*. Van hier *tonner, tonster*, eene vrouw, die moet zorgen, dat de turf ton wel gevuld worde. Zamenstell.: *turf tonnen, turf tonner, turf tonster*, enz. Van *ton*.
- TONSTER**, zie *tonnen*.
- TONVISCH**, z. n., m., *van den tonvisch*; zonder meerv. Zekere hoeveelheid van ingezouten visch: *die tonvisch is bedorven*. Van *ton* en *visch*,
- TONVLEESCH**, z. n., o., *van het tonvleesch*; zonder meerv. Van *ton* en *vleesch*. Ingezouten vleesch: *men bragt eenen goeden voorraad van tonvleesch bij een*.
- TONTTEL**, zie *tintel*, en *tonder*.
- TONTINE**, z. n., v., *der*, of *van de tontine*; meerv. *tontinen*. Eene geldligting op lijfrenten, dus ingerigt, dat, wanneer een deelnemer sterft, zijne renten aan de overblijvende deelnemers worden uitgekeerd: *die tontine is reeds vol*. Dit woord stamt af van den naam van zekeren Napolitaan, Nikolaas Tonti geheeten, die de eerste uitvinder van het gezegde slag van geldligtingen was.
- TOOG**, zie *teug*.
- TOOGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik toogde, heb getoogd*. Bij Kil. *toon*, *wijzen*; ook bij Vond.: *gaf oorlof, dat de zon nu oock haer kracht mocht toogen*. En bij Geschier: *door historien te tooghen*. Van hier *tooghe*, bij Kil. evenveel als *toon*, aanwijzing, en *toogher*, de voorste vinger, waarmede men wijst, *betoogen*, en *vertoog*. Dit woord schijnt verwant aan *togen*, *teugen*, *tiegen*, *tijgen* en *tuigen*. Het luidt in het neders. *togen*, ijsl. *tia*, zweed. *te*, hoogd. *zeigen*.
- TOOI**, z. n., m., *des toois*, of *van den tooi*; zonder meerv. Opschik: *Kerken en Kloosters in vollen tooi*. [Hooft.] *Terwijl een ander dat niet minder op uw slempen en mallen tooi en doet*. [D. Deck.] Van *toojen*.
- TOOIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik tooide, heb getooid*. Bij Kil. ook *tooghen*, en *toijen*, opschikken: *en gij u toit van vlek en misstal schuw*. [Vond.] Van hier *tooi*, *tooisel*. Zamenstell.: *onttoojen, optooijen*, enz.
- TOOM**, z. n., m., *des tooms*, of *van den toom*; meerv. *toomen*. Verkleinw. *toompje*. Eigenlijk, het hoofdstel, dat men een paard aandoet, en de daaraan verbondene teugelreep: *den toom vieren*. *Met eenen lossen toom rijden*. *Zich zonder toom niet roegt naar onze hand*. [L. D. S. P.] *Den toom te laten glijen*. [Vond.] Figuurlijk, evenveel welk middel van bedwang: *de wellen zijn een toom voor de ondeugd*. *Met den toom der lanvroogdije*. [Hooft.] *Met een' gouden toom*. [Vond.] *In toom houden*, onder bedwang houden: *en*

door de tucht in toom gehouden. [Vond.] *Houd dan uw tong in toom.* [L. D. S. P.] *Den vrijen toom geven*, den ruimen teugel vieren: *zij geeft hare kinderen al te veel den vrijen toom.* Van hier *toomeloos*, *toomen*, enz. Zamenstell.: *toombijten*: op een toombijtend paard. [Vond.]; *toomghebit*, en *toomspanghe*, bij Kil.

Toom, eng. *team*, ijsl. *taum*, zweed. *tôm*, opperd. *zoum*, hoogd. *Zaum*, is even hetzelfde woord, als *zaunmu*, dat bij Kero eenen band, of strik, aanduidt, en verwant aan het gr. *θαμυξ*, lat. *thomix*, een hennippen strik.

TOOM, z. n., m., *des tooms*, of *van den toom*; meerv. *toomen*. Verkleinw. *toompje*. Zekere hoeveelheid van bij elkanderen scholende, en met elkanderen uitgebroede, vogels: *zie daar eenen fraaijen toom eenden. Tot dat den jongen toom het vliegen machtig is.* [Oud.]

TOOMELOOS, bijv. n. en bijw., *toomelooser*, *toomeloost*. Van *toom* en *loos*. Ongetoomd: *hij reed op een toomeloos paard.* Onbedwongen: *de toomeloze menigte holt steeds voort.* Onbeteugelbaar: *buk voor die toomeloze geweldenaar.* Als bijw., allergeweldigst, buitensporig: *toomeloos woedt men tegen mij.* Van hier *toomeloosheid*.

TOOMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik toomde*, heb *getoomd*. Met eenen toom optuigen: *het paard was getoomd en gezadeld. Joseph gaet den esel tomen.* [F. v. Dorp.] Evenveel op welke wijze bedwingen: *schoon Perseus eenen Zedraeck toome.* [Vond.] *Wat magt vermag de vrije tong te toomen?* [L. D. S. P.] Oul. beteekende *zich toomen*, zich kleeden en opsieren: *te wijle dat hij u toomt.* [Const. der minn.] Van hier *tooming*. Zamenstell.: *betoomen*, *intoomen*, *ongetoomd*, *ontoomen*, *optoomen*, enz.

Toomen, neders. *tômen*, hoogd. *zaumen*, komt van *toom*.

TOON, zie *teen*.

TOON, z. n., m., *des toons*, of *van den toon*; zonder meerv. Bij Kil. evenveel als *toonbank*, of tafel, voor aan eene kraam, waarop de kramer zijne waren ten toon spreidt. Voorts, bij denzelfden Kil., aantooning: *begeeren eropening van den toon ende bewijs.* [V. Hass.] *Gezigt: zette ic voer dinen toene.* [V. Hass.] *Die staat zoo hemelsch schoon voor aller oog ten toon.* [L. D. S. P.] *Op den wagen met staetsie omgevoert ten toon.* [Vond.] *Ten toon stellen*, voor het gezigt van een iegelijk bloot stellen, of bespottelijk maken: *wat stelt gij u wederom ten toon!* Eindelijk is *toone* bij Kil. eene vertooning, een spel. Van *toon*.

TOON, z. n., m., *des toons*, of *van den toon*; meerv. *toon*. Verkleinw. *toontje*. Eigenlijk, zulk een geluid, als in den klank van dit woord begrepen is. In het gebruik, een geluid, hetwelk zich van andere geluiden

onderscheiden, en daarmede vergelijken, laat: *eenen hoogen*, of *lagen*, *den regten*, *eenen valschen*, *toon aanheffen*. Bijzonderlijk, de onderscheidene klanken van den sleutel der muziek: *gij zingt eenen halven toon te hoog.* De melodij van een lied, of muziekstuk: *geef den toon aan. Hij houdt geen toon. Hoort dien blijden toon eens.* [Vollenh.] *Hoe hoog die toon moog' rijzen.* [L. D. S. P.] *En met 's lants triomfstrompet eenen hoogen toon gezet.* [Vond.] *Zoo zal hij zijnen toon vrij hooger laten gaan.* [D. Deck.] De wijze, waarop men de stem in hetspreken rijzen, of dalen, laat, of anderzins inrigt: *steeds op denzelfden toon voortspreken. Van toon veranderen*; ook figuurlijk, anders beginnen te oordeelen en spreken. *Hij zeide zulks op eenen hoogen toon. Zij poogde mij door haren klagenden en smeekenden toon te roeren.* De bijzondere wijziging van den inhoud van iemands zeggen, of schrijven: *om dezen werke den toon te geven.* [Hooft.] *Den toon naer den aert der zaken weten te schikken.* [Vond.] *Zijn stijl draaft op eenen hoogen toon. Hij spreekt op eenen gebiedenden toon.* Die nadruk, waarmede men de eene lettergreep boven de andere uitspreken moet: *de toon valt op de tweede lettergreep. Den toon geven*, is, eigenlijk, dien klank aanheffen, waarop men zingen, of spelen, moet; oneigenlijk, de handelwijze van anderen regelen: *hij gaf aan het gansche gezelschap den toon. Naar den toon*, of *ton*, leven, is, zich naar de heerschende manieren schikken. Eindelijk was *toon*, *ouling*, een lied. De zwabische dichters noemden hunne liederen *tône*, of *dône*; en nog heden ten dage noemt men in het neders. een liedje *ein dôhnken*, een deuntje. Van hier *toon*, bij Kil. Zamenstell.: *toongeving*, *toonkunst*, *toonteeken*, *toonvast*, *toonwijzer*, enz. *Bidtoon*, *danktoon*, *jammertoon*, *juichttoon*, *klaagtoon*, *meestertoon*, *muzijktoon*, *schrijftoon*, *spreektoon*, *zangtoon*, enz.

Toon, hoogd. *Ton*, zwab. dicht. *don*, angels. *dijn*, eng. *din*, *tune*, *tone*, fr. *ton*, ital. *tono*, lat. *tonus*, is een klanknabootsend woord, verwant aan *deun*.

TOONBAAR, bijv. n. en bijw., *toonbaarder*, *toonbaarst*. Dat getoond kan worden; en meest in den zin van iets, dat zonder schroom getoond mag worden: *zijn schrift is zoo stordig, dat het naauwelijks toonbaar is.* Van hier *toonbaarheid*. Zamenstell.: *ontoonbaar*. Van *toon*.

TOONBANK, z. n., v. Van *toon* en *bank*. Eene bank of tafel, waarop een winkelier of kramer zijne waren ten toon spreidt en verkoopt. Bij Kil. *toonberdt*, en *toon*. Zie dit laatste woord.

TOONBROOD, z. n., o. Van *toon* en *brood*. Een der brooden, die oulings in den Tabernakel

en Tempel op eene tafel ten toon gelegd werden: *in het heilige vond men de tafel der toonbrooden.*

TOONEEL. z. n., o., *des tooneels*, of van het tooneel; meerv. *tooneelen*. Verkleinw. *tooneeltje*. De schouwplaats van evenveel welk bedrijf: *Duitschland was sinds lang een tooneel van krijg en verwoesting. Het tooneel van dit bedrijf is te Petersburg. Een jammervol tooneel van plundering. De kwakzalver op zijn tooneel.* Bijzonderlijk, de vertoonplaats van een zoogenoemd tooneelspel: *het tooneel verbeeldt, of is, eene troonzaal. Personaedjen, die dit tooneel betreden.* [Vond.] Figuurlijk: *en Mars zijn rol vol speelt op 't vreet tooneel.* [Vond.] De vertoonplaats van evenveel welk ding, in vereeniging met hetgene daarop te zien is: *akelige tooneelen aanrigten. Van dit heerlijk tooneel der dingen.* [Hooft.] Een gedeelte van een zoogenoemd bedrijf van een tooneelspel: *het derde tooneel des tweeden bedrijfs.* Van hier *tooneelachtig, tooneelst, tooneelmatig*. Zamenstell.: *tooneeldans, tooneeldicht, tooneeldichter, tooneelgek, tooneelkijker*, een vergrootglas, waarmede men de voorwerpen van het tooneel naar zich toehaalt, vergroot en verheldert; *tooneelkleed, tooneelkoning, tooneelst, tooneelpoëzij, tooneelpop, tooneelscherm, tooneelsieraad, tooneelspeelster, tooneelspel, tooneelspeler, tooneelstuk, tooneelzang, tooneelzot*, enz. *Krijgstooneel, moordtooneel, oorlogstooneel, speeltooneel, straftooneel, treurtoneel*, enz. Van *toonen*.

TOONEELACHTIG, bijv. n. en bijw., *tooneelachtiger, tooneelachtigst*. Van *tooneel* en *achtig*. Zie *achtig*. Aan een tooneel gelijkend: *een tooneelachtige aanleg*. *Tooneelmatig*, aan een tooneel voegend: *zijn gebaren waren al te tooneelachtig. Gij spreekt tooneelachtig.* Van hier *tooneelachtigheid*.

TOONEELIER, zie *tooneelst*.

TOONEELIST, z. n., m., *van den tooneelst*; meerv. *tooneelstisten*. Een tooneelspeler: *de Koninklijke tooneelstisten. En durf men den tooneelstisten zoo terstond den danssenden droes op het lijf schenden*, zegt Vond., die ook *tooneelst* bezigt.

TOONEELLIST, z. n., v., *der*, of *van de tooneelst*; meerv. *tooneelstisten*. Van *tooneel* en *list*. Eene list, of kunstgreep, welke op het tooneel wordt gebruikt: *die tooneelst had eene goede uitwerking.*

TOONEELMATIG, zie *tooneelachtig*.

TOONEELPOP, z. n., v. Van *tooneel* en *pop*. Eene tooneelspeelster: *op eene tooneelpop verlieven.*

TOONEN, bedr. w., gelijkv. *Ik toonde, heb getoond*. Wijzen, laten zien, te kennen geven: *ik zal het u toonen. Toon uw schrift. Van waar g' aan d'aard uw almacht toont.* [L. D. S. P.] *Uw moeder Baarte toont, hoe*

veel een vrouw vermag. [Vond.] Wederkeriglijk, zich gelaten, zich aanstellen: *zij toont zich heel droevig.* Van hier *toon, toonbaar, tooneel, tooner, toonster, tooning*. Zamenstell.: *toonbank, toonberdt*, bij Kil., *toonbrood, toonschijnigh*, bij Kil. enz. *Aan-toonen, afdoonen, betoonen, vertoonen*, enz.

TOONEN, onz. w., gelijkv. *Ik toonde, heb getoond*. Bij Kil. klinken. Een klanknabootsend woord, verwant aan *deunen*, even als aan het oudd. *diunan*, neders. *dönen*, hoogd. *tönen*, en zelfs ook aan het zweed. *dona*, ruischen, gr. *τονίζειν*, lat. *tonare*, en *sonare*. *Toonzachtken, elpen tier.* [R. Feith.]

TOONER, z. n., m., *des tooners*, of *van den tooner*; meerv. *tooners*. Al wie iets vertoont: *geef aan tooner dezès het geld.* Wegens eene vrouw gebruikt men *toonster*. Van *toonen*.

TOORN, z. n., m., *des toorns*, of *van den toorn*; zonder meerv. Gramschap: *wanneer zijn toorn maer een weijnig zoude ontbranden.* [Bijbelv.] *In 't eind tot toorn bewogen.* [L. D. S. P.] *Koningen, die gij in uwen toorn geeft.* [Hooft.] *Godt bespotze in zijnen toorn.* [Vollenh.] *Laet uwen toorn verkouwen.* [D. Deck.] *En heeft zijn toorn geslepen, heeft Vond., die dit woord intusschen gansch anders spelt, in: berst in 't eind in tooren op deze woorden uit; — zoo vele dapperen versloegt in uwen tooren; — en zijnen tooren den vrijen toom gevende; en elders. Bij M. Stoke is tooren beletsel: het was verloren. De stene deden hem zulken tooren, daer mense mede werp ter doot.* Van hier het onzijd. w. *toornen*, *toornig* zijn, *toornig*, enz. Zamenstell.: *toornegloed, toorenvlaegh*, bij Vond., *vertoornen*, enz.

Toorn, Kil. *toren*, *torn*, angels. *torn*, neders. *toorn*, hoogd. *Zorn*, is ongetwijfeld eene klanknabootsing van het knarsetanden van een vertoornnd mensch.

TOORNEN, onz. w., gelijkv. *Ik toornde, heb getoornnd*. *Toornig* zijn: *hij begon te toornen.*

TOORNIG, bijv. n. en bijw., *toorniger, toornigst*. Vergramd: *so wie 't onrecht op sijnen broeder toornigh is.* [Bijbelv.] Tot toorn geneigd: *het is een opvliegend en toornig mensch.* Op toorn gegrond, daar door gedreven: *een toornig geschrijf. Den toornigen blik des Monarchs.* Misnoegd: *dat men den volke orlof gaf, dat sere toornich was hier af.* [M. Stok.] Als bijw. *toorniglijk*: *waarom ziet gij mij zoo toornig aan?* Van hier *toornigheid, toorniglijk*.

Toornig, Kil. *tornich*, hoogd. *zornig*, komt van *toorn*.

TOORTS, z. n., v., *der*, of *van de toorts*; meerv. *toortsen*. Verkleinw. *toortsje*. Een fakkel: *bij de toortse.* [Hooft.] *Als fakkels sonder straal en toortsen sonder licht.* [Oud.] *Of brandde uw hair af met zijn toorts*, zegt Vond., bij wien dit woord ook *torts* luidt, in:

- Turnus nam een barnende torts.* Zamenstell.: *toortsdrager, toortskruid, toortslight, toortspant, enz. Lijkttoorts, oorlogstoorts, pektoorts, enz.*
- Toorts, Vond. torts, Kil. tortse, en torck, elders torch, M. Stok. tortise, tortijtsen, eng. torch, fr. torche, ital. torchia, torcia, sp. antorcha, komt denkelijk van het lat. torquere, draaijen, ineen draaijen, omdat eene toorts veelal uit ineen gedraaid touw vervaardigd wordt.*
- TOORTSKRUID**, z. n., o., *des toortskruids, of van het toortskruid*; meerv. *toortskruiden*, dat enkel wegens verschillende soorten gebezigt wordt. Van *toorts* en *kruid*. Kil. *tortsenkruijd, wolkruid*. Bij onze kruidkenners *breedbladig wolkruid*, welks stengen gedroogd, en met eenig smeer bedropen, als toortsen gebruikt kunnen worden: *de Duitschers geven aan het toortskruid den naam van kaarsenkruid, of Koningskaars.*
- TOORTSLICHT**, z. n., o., *des toortslights, of van het toortslight*; zonder meerv. Van *toorts* en *licht*. Het licht, dat door eene of meer toortsen verwekt wordt.
- TOORTSPANT**, z. n., v., *der, of van de toortspant*; meerv. *toortspanten*. Van *toorts* en *plant*. Een amerikaansch heestergewas, waarvan men vier en twintig soorten telt, die in de vier hoofdsorten van *meloendistels, hoekige toortsen, kruipende toortsen, en vijgplanten*, onderscheiden worden: *gegolfde toortspant, wollige toortspant, enz.*
- TOOT**, z. n., v., *der, of van de toot*; meerv. *toten*. Verkleinw. *tootje*. Bij Kil. *tote*, evenveel als *tuit*, in *tote van den schoen*. Voorts is *de tote setten* bij hem ezelsooren maken, en geeft hij aan *tote* de beteekenis van tepel, en schouderkleed. *Totemuil* is bij hem evenveel als *tuijtemuyl, totepot* als *tuitpot, toteschoen* als *tuitschoen, totemutse* als *tuitmuts*. Thans is *toot* een vrouwenhulsel: *zet uwe toot regt!* Het horengeslacht, dat oulings den naam van *wellen* droeg, en uit meer dan dertig soorten bestaat: *menniste toot, guineesche toot, enz.* Zamenstell.: *botertoot, eikenhoutstoot, hartetoot, kaastoot, leeuwentoot, nettootje, schildpaddetoot, speldewerks-toot, totebel, enz.* Dit woord schijnt verwant aan *tuit*. Zie *tuit*.
- TOOVENAAR**, z. n., m., *des toovenaars, of van den toovenaar*; meerv. *toovenaars, en toovenaren*. Oulings *tooveraar*. Al wie zijn werk van tooveren maakt, een heksenmeester, een zwartekunstenaar: *een guijchelaar, ofte die op vogelgeschreij acht geeft, ofte tooveraar*. [Bijbelv.] Een zeer vernuftig mensch: *het is een toovenaar in zijne kunst*. Van hier *toovenaarster, toovenares, gemeenlijk tooveres*, bij Kil. *tooverersse, tooverinne*.
- Toovenaar, Kil. tooverer, hoogd. Zauberer, komt van tooveren.*
- TOOVERBESJE**, z. n., o. Van *tooveren* en *besje*. Een besje, dat haar werk van tooveren maakt, eene oude tooverheks, of tooverkol: *deertlijk werd hij door dat tooverbesje om den tuin geleid.*
- TOOVERBOEK**, z. n., o. Van *tooveren* en *boek*. Een boek, dat met gewaande tooverkarakters opgevuld is: *zij doorbladerde haar tooverboek*. Een boek waaruit men kan leeren tooveren: *Witgeest natuurlijk tooverboek*.
- TOOVEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik tooverde, heb getooverd*. Onz., heksen: *men geeft voor, dat hij tooveren kan*. Bedr., verachtelijker wijze, knutselen: *wat tovert gij daar weer!* Van hier *getoover, toovenaar, tooveraar, tooveres, tooverij, enz.* Zamenst.: *tooverbesje, tooverboek, toovergodin, tooverheks, tooverkaart, tooverkarakter, tooverkasteel, tooverkoek, tooverkol, tooverkracht, tooverkring, tooverkruid, tooverkunst, tooverlantaren, toovermiddel, toovernimf, tooverroede, tooverring, tooverschool, tooverteecken, tooverwerk, tooverwoord, tooverwortel, tooverziek, enz. Betooveren, ontooveren, toetoooveren, voorttooveren, wegtooveren, enz.*
- Tooveren, neders. töveren, hoogd. zaubern.*
- TOOVERES**, zie *toovenaar*.
- TOOVERGODIN**, z. n., v. Van *tooveren* en *godin*. Anders *toovernimf*. Een versierd bovennaatuurlijk wezen: *de toovergodin gaf aan elke dochter des Konings een glazen spinrokken*.
- TOOVERHEKS**, zie *tooverbesje*.
- TOOVERIJ**, z. n., v., *der, of van de tooverij*; meerv. *tooverijen*. De daad van tooveren, *getoover: geloofst gij ook nog aan tooverij? Van tooverij beschuldigd*. Oneigenlijk: *de liefde begoochelt hem door hare tooverijen*. Van *tooveren*.
- TOOVERKAART**, z. n., v. Van *tooveren* en *kaart*. Een bekend speeltuig der kinderen: *hij vermaakt zich uitnemend met die nieuwe tooverkaart*.
- TOOVERKARAKTER**, z. n., o. Van *tooveren* en *karakter*. Een tooverteecken, een geheimzinnig karakter, waarvan men zich in het tooveren bedient: *de heksenmeester begoochelde hem nog al verder met zijne tooverkarakters*.
- TOOVERKASTEEL**, z. n., o. Van *tooveren* en *kasteel*. Een kasteel, door tooverij voortgebracht, een betooverd kasteel: *in dat tooverkasteel was alles even kostelijk*.
- TOOVERKOL**, zie *tooverbesje*.
- TOOVERKING**, z. n., m. Verkleinw. *tooverkringetje*. Van *tooveren* en *kring*. De kring, dien een toovenaar rondom iemand trekt, wien hij eenen geest vertoonen wil: *binnen dien tooverkring beloofde hij mij alle veiligheid*.
- TOOVERKRUID**, z. n., o. Van *tooveren* en *kruid*. Alle kruid, waarin eenige tooverkracht gelegen is: *zij kookte hare tooverkruiden*.
- TOVERNIMF**, zie *toovergodin*.

- TOOVERWERK**, z. n., o. Van *tooveren* en *werk*. Een werk dat door tooveren volbragt wordt: *het schijnt wel tooverwerk*.
- TOOVERWORTEL**, z. n., m. Van *tooveren* en *wortel*. De wortel van een plantgewas, dat den naam van *Mandragore* voert: *de kwakzalvers schrijven aan hunne zoogenoemde tooverwortels allerlei vreemde krachten toe*.
- TOOVERZIEK**, bijv. n., *tooverzieker*, *tooverziekst*. Van *tooveren* en *ziek*. Ziek, zuchtig, begeerig, naar tooverij, of om de tooverkunst te verstaan, en te oefenen: *menig een was oulings tooverziek*.
- TOP**, z. n., m., *des tops*, of *van den top*; meerv. *toppen*. Verkleinw. *topje*. Bij Kil., en nog hedendaags in Vriesland, een tol: *hij speelde met den top*. Van hier *toppen*. Zie voorts *tol*.
- TOP**, z. n., m., *des tops*, of *van den top*; meerv. *toppen*. Verkleinw. *topje*. Het opperste, de kruin: *de top van den vinger*. *Boven aan den top van den mast*. *Het geruisch van eenen gang in de toppen der moerbezieboomen*. [Bijbelv.] *D'een bereikt langzaam den top*. [Vond.] *Wie zal zijn hoogen top voor 't oog van sions God betreden?* [L. D. S. P.] Voorts is *top* bij Kil. een *hoop*, in het neders. *topp*, en een *haerentop*, een zamengeknootte haarkuif, in het hoogd. *Zopf*. *Van top tot teen* is van de kruin des hoofds tot aan het uiteinde der voeten: *hij was van top tot teen gewapend*. *Het zeil in top halen*, het zoo hoog ophalen als doenlijk is, figuurlijk, pronk en praal zoo ver drijven, als mogelijk. *Op den top van eere verkeereren*, de hoogstmogelijke eer genieten. *In top van eere zetten*, tot de hoogstmogelijke eer verheffen: *die God was waard in top te setten van eere*. [Vond.] *In top van eere brengen*, beteekent hetzelfde: *naerden hij 't beelt in top van eere bragt*. [Vond.] *De poezij wil niet op den middeltrap, maer moet in top staen*. [Vond.] Van hier *toppen*, enz. Zamenstell.: *topgewelf*, rond dak; *tophulsel*, vrouwenkuif; *topkring*, sterrekundig woord; *toppenant*, scheepswoord; *toppunt*, *topstander*, *topzeil*, enz. *Bergtop*, *boomtop*, *eeretop*, *haartop*, *heuveltop*, *vingertop*, enz.
- Top*, neders. *topp*, hoogd. *Zopf*, schijnt verwant aan het hoogd. *Zipfel*, neders. *tipp*, nederd. *tip*.
- TOP**, een tusschenwerpsel, gebruikt wordende, wanneer men eenig verdrag, of koop sluit: *ik bied u zes stuivers; top!* Van hier *toppen*, een koop, of verdrag aangaan: *ik zal 't eens toppen*. Dit *top*, zegt Wacht., is eigenlijk de gebiedende wijs van het verouderde *toppen*, slaan, overeenkomende met het gr. *τοπιειν*, *τοπιειν*; dewijl men oudtijds gewoon was, gelijk nog plaats heeft, bij het sluiten van verdragen, de handen ineen te slaan.
- TOPAAS**, z. n., m., en o., *van den topaas*, en *van het topaas*; meerv. *topazen*. Een geelachtig gesteente, dat onder de edele gerangschikt wordt: *eene rijge van een sardis, een Topaz, ende een Carbonkel*. [Bijbelv.] *Den moedigen topaes in 't praelen wijcken*. [Vond.] Onzijdig beteekent het geenen enkelen steen, maar eene hoeveelheid van dit slag van steenen, welke tot werkstof voor het een of ander dient: *een versiersel van het schoonste topaas*. Van hier *topazen*, van topaas.
- Topaas*, oul. *topaz*, hoogd. *Topas*, fr. *topaze*, komt van het lat. *topazius*, dat volgens Plinius, van den naam van het eiland Topazo afstamt.
- TOPGEWELF**, zie *top*.
- TOPHUIF**, z. n., v. Van *top* en *huif*. Bij Kil. *tophуйve*. Een helm: *een staelen tophuyve*. [V. Hass. aanteek. op Kil.]
- TOPHULSEL**, zie *top*.
- TOPPEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik topte, heb getopt*. Bedr., van *top* berooven: *top dien boom nog een weinig*. *De boomen moeten getopt worden*. Voorts is *iets toppen* het bij handgeklap aanvaarden: *dat top ik*. Zie *top*, tusschenwerpsel. Bij Kil. is *iemand toppen* hem bij den haartop grijpen. Onz., was *toppen* oulings eene kuif dragen; en van hier het denkbeeld in *top* stijgen: *dat vijants hoogmoedt hooger topt*. [Bloemkr. v. Ged.] Van hier *topper*, enz. Het stamwoord is *top*.
- TOPPEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik topte, heb getopt*. Bij Kil. met eenen *top* spelen, als een *top* ronddraaijen, en razen, dol zijn, volgens Kil.; anders *tobben*.
- TOPPER**, z. n., m., *des toppers*, of *van den topper*; meerv. *toppers*. Verkleinw. *toppertje*. Eigenlijk, al wie topt. Bijzonderlijk, al wie, of wat, eene kuif draagt, zoo als zeker slag van eenden, dat hiervan den naam van *toppertje* bekomen heeft. Zamenstell.: *toppershoeftje*, eene oude Zeemansdragt: *zijn bollekvanger schonck, en luchtigh toppershoeftje*. [Vond.]
- TOPPET**, z. n., o., *des toppets*, of *van het toppet*; meerv. *toppetten*. Het gevlochten of gekruild hoofdhaar: *de sluier aan 't toppet is ook uitheemsch gewezen*. [Hooft.]
- TOPPUNT**, z. n., o. Van *top* en *punt*. Het alleroppperste: *het toppunt van een gebouw*. Oneigenlijk, is *het toppunt van eer, roem*, enz., de hoogstmogelijke eer, roem, enz. In de sterrekunde is *toppunt* het kruinstip, het zoogenoemde *zenith*.
- TOPSTANDER**, z. n., m. Van *top* en *stander*. Een scheepsvleugel, splitsvaantje: *wimpels, toppestanders*. [Vond.]
- TOPZEIL**, z. n., o. Van *top* en *zeil*. In het hoogd. *Toppsegel*, eng. *topsail*. Een zeil, dat boven in den mast wordt gevoerd: *het waait eene topzeilskoelte*, eene koelte, bij welke men zonder bedenking het topzeil mag ophalen.
- TOPZWAAR**, bijv. n., *topzwaarder*, *topzwaarst*. Van *top* en *zwaar*. Dat zijne meeste zwaarte

- in den top heeft, en daarom overbuigt. Van hier het zelfstandige *topzwaarte*.
- TOR**, z. n., v., *der*, of *van de tor*; meerv. *torren*. Verkleinw. *torretje*. Bij Kil. *torre*. Een geslacht van schildvleugelige insekten, dat door de Natuurkenners in drie en zestig soorten wordt verdeeld, en zich veelal door zijne grootte onderscheidt van een ander slag van schildvleugelige insekten, waarvan men een en dertig soorten telt, en waaraan men den naam van *torretje* geeft: *gouden tor*, *heilige tor*, enz. Van hier *torachtig*. Zamenstell.: *torbok*, *torrengeslacht*, enz. *Beultor*, *bogcheltor*, *bultor*, *dagtor*, *haagtor*, *hoornor*, *mesitor*, *neushoornor*, *pillentor*, *reustor*, *schaafferstor*, *tweelingtor*, *voorjaarstor*, *watertor*, *zandtor*. De zamenstell., van *torretje*, zie in *torretje*.
- TORBOK**, z. n., m. Van *bok* en *tor*. Ook wel eens *boktor*. Een geslacht van schildvleugelige insekten, dat gehoornd schijnen kan, en waarvan men twee en vijftig verschillende soorten telt: *bloedroode torbok*, *gegolfd torbok*, *gestreepte torbok*, enz.
- TOREN**, z. n., m., *des torens*, of *van den toren*; meerv. *torens*. Verkleinw. *torentje*. Een gebouw, welks hoogte de breedte en dikte verre overtreft: *eenen toren*, *diens opperste in den hemel zij*. [Bijbelv.] *De toren van 't stadshuis beweegde sich en schudde*. [Vond.] *De Beijervaan sal een geheelen dagh op onsen toren staan*. [Paffenrod.] *Door eenen onbewaarden toren*. [Hooft.] *Er staat een torentje op het huis*. *Eenen toren bouwen zonder de kosten te berekenen*, iets groots ondernemen zonder te overwegen, wat daartoe noodig zij. Van hier *torenachtig*. Zamenstell.: *torenblazer*, *torenbouw*, *torenbouwer*, *torendak*, *torendeur*, *torendrager*, een olifant, die eenen toren op den rug heeft; *torenkroon*, de kroon van Cijbele in de oude fabelkunde; *torenkruis*, *torenmuur*, *torenaald*, *torenspits*, *torenstad*, *torenwachter*, *torenzigt*, enz. *Dorpstoren*, *kerktoren*, *kloktoren*, *kloostertoren*, *koortoren*, *kruidtoren*, *slotoren*, *stadhuistoren*, *stadstoren*, *vuurtoren*, *wachtoren*, enz.
- Toren*, Kil. *torre*, *torne*, *torn*, vries. *toer*, fr. *tour*, eng. *towr*, ierl., angels. *tor*, bretagn. *twr*, pool. *turma*, hoogd. *Thurm*, ijsl. *turn*, zweed. *torn*, neders. *toorn*, oudd. *turen*, Notk. *turre*, ital., sp. *torre*, lat. *turris*, gr. *τῦργος*, sijr. *tur*, hebr. *tzur*, is een zeer oud woord, van eenen onzekeren oorsprong.
- TORENBLAZER**, z. n., m. Van *toren* en *blazer*. Anders *torenwachter*, die van uur tot uur op eenen toren op de trompet blaast: *de torenblazer blies alarm*.
- TORENSTAD**, z. n., v. Van *toren* en *stad*. Eene stad, die met een aantal torens praalt: *men had Tournai in het Nederduitsch niet Doornik, maar Torenstad, moeten noemen*.
- TORENZIGT**, z. n., o. Van *toren* en *zigt*. Geen gezigt, hetwelk men boven van eenen toren heeft, maar een uitzigt op eenen of meer torens: *dit plaatsje verdient waartijk den naam van Torenzigt*.
- TORN**, z. n., m., *des torns*, of *van den torn*; meerv. *tornen*. Verkleinw. *torntje*. De daad van *tornen*, een ruk: *met eenen torn deurscheurt*. [Hooft.] *Met eenen torn om hals gebragt*. [Vond.] *Eenen wakkeren torn doornstaan*, eenen harden schok verduren. *Gij zult daar een' zwaren torn aan hebben*, dat zal u veel moeite kosten. Dit woord komt van het volgende.
- TORNEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik tornde*, *heb getornd*. Bedr., rikken: *waarom tornt gij dat van een?* Bijzonder, eenen naad, met doorsnijding van den draad, waarmede dezelfde zamengehecht is, van een rikken: *torn dien naad eens open!* Overdragtelijk aanspreken: *ik moet hem wederom eens tornen*. Bijzonderlijk, om betaling: *ik torn hem wel eens, maar het is vruchteloos*. Onz. met losmaking van eenen naad onledig zijn: *waar tornt gij nu aan?* Overdragtelijk, is *ergens aan tornen*, zich daarmede inlaten, daaromtrent eene poging doen: *ik wil daaraan nog niet tornen*. Van hier *torn*. Zamenstell.: *tornmesje*, *tornwerk*, enz.
- Tornen*, anders *tarnen*, *ternen*, schijnt verwant aan *terren*, bij Kil., hoogd. *zerren*.
- TORNOOIJEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik tornooide*, *heb getornooid*. Een bastaardwoord, ontleend van het fr. *tournoier*, eigenlijk, draaijen, wendjen; bijzonderlijk, met allerlei draaijen en wendingen van zijn paard, en zich zelve, in een renspel kampen; welke beteekenissen Kil. hieraan geeft. Zamenstell.: *tornooiplaats*, *tornooispel*. Dit woord luidt in het hoogd. *turnieren*, ital. en middeleeuw. lat. *torneare*; en het stamwoord *tourner* luidt bij Notk. *turnen*, angels. *turnan*, *tijnnan*, eng. *turn*.
- TORNOOISPEL**, z. n., o., *des tornooispels*, of *van het tornooispel*; meerv. *tornooispelen*. Van *tornooijen* en *spel*. Een renspel, waarin de oude ridders elkanderen de loef poogden af te steken: *er werd ter eere van haar een groot tornooispel aangerigt*. Voor *tornooispel* zeide men oul. enkel *tornooi*: *want doe men den tornooi dede*. [Bijb. 1477.]
- TORRETJE**, z. n., o., *des torretjes*, of *van het torretje*; meerv. *torretjes*. Eigenlijk, het verkleinw. van *tor*, dat intusschen bij de Natuurkenners gebruikt wordt, om een bijzonder geslacht van schildvleugelige insekten, van datgene te onderscheiden, dat den naam van *torren* voert: *gegolfd torretje*, *gestippeld torretje*, enz. Zamenstell.: *drektorretje*, *erwtentorretje*, *houttorretje*, *kapucijntorretje*, *kloptorretje*, *huistorretje*, *schrijftorretje*, *spektorretje*, *venstertorretje*, *vloottorretje*.
- TORSCH**, zie *tros*.

TORSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik torschte, heb getorscht*. Met moete op den rug dragen : *ik ben moede van al het torschen. De zak was te zwaar, om dien naar boren te torschen*. Dit woord is zeer na verwant aan *trossen*. Zie *trossen*.

TORTEL, z. n., v., der, of van de *tortel*; meerv. *tortelen* en *tortels*. Verkleinw. *torteltje*. Zeker slag van duiven: en *d'arent kluift zoo d'opgegrepe tortel*. [Vond.] Zamenstell.: *tortelduif*.

Tortel, hoogd. *Turtel*, eng. *turtle*, alban. *turtul*, walach. *turtura*, lat. *turtur*, sp. *tortola*, ital. *tortora, tortorella*, fr. *tourterelle*, is van het geluid ontleend, het welk de tortels geven, en het welk men in het hoogd. door *turteln*, in het ital. door *tortorare*, pleegt uit te drukken.

TORTELDUIF, z. n., v., der, of van de *tortelduif*; meerv. *tortelduiven*. Van *tortel* en *duif*. In het hoogd. *Turteltaube*, Willer. *turtultubo*. Evenveel als *tortel*: *den Heere twee tortelduiven, ofte twee jonge duiven, brengen*. [Bijhelv.] Het verkleinw. is eene vleiende benaming van een geliefd voorwerp: *mijn tortelduijje!*

TORTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tortte, heb getort*. Bij Kil. evenveel als *trotsen*, *trotseren*, *tergen*, *tarten*. Van hier bij hem de zamenstell.: *tortelmoedigh*, *korzel*.

TOT, voorzetsel. Evenveel als *naar*, *bij*, *aan*, *voor*, enz., in : *tot huis gaan*. [Kil.] *Ende hi wan enen Zoon tot sinen beelde*. [Bijb. 1477.] *Zich tot iemand wenden. Zich tot iemand begeven. Iemand tot zich trekken. Tot iemand in zijn huis gaan. Hij kwam tot mij. Van huis tot huis rondloopen. Van deur tot deur bedelen. Van dag tot dag. Van uur tot uur. Van oogenblik tot oogenblik. Van jaar tot jaar. Van top tot teen. Van zee tot zee, en van de rivieren tot de einden der aarde. Van woorden kwam het tot slagen. Als het tot betalen komt. Tot zich zelven komen. Tot inkeer komen. Tot zijn voornemen komen. Tot vermogen geraken. Tot stand geraken. Tot het avondmaal noodigen. Tot iets bijdragen. Tot iemand spreken. Tot God bidden. Voorts zegt men tot vriend, of vijand, hebben. *Laken tot een kleed. Tot niets deugen. Tot lijden bestemd zijn. Tot geeseling vonnissen. De tijd is mij tot zoodanig iets te kostelijk. Tot uw best. Tot ons voordeel. Tot zijn verderf. Tot ieders dienst. Tot mijn ongeluk. Tot stof vermalen. Tot keizer kroonen. Tot man nemen. Zich tot Vorst opwerpen. Dit zij u tot een teeken*. Zie daar eenige der voornaamste gebruiken van *tot*. Oul. zeide men ook *antwoorden tot*, voor *aan*: *ende antwoerde tot Abraham*. [Bijb. 1477.] Voorts voegt men het bij *aan*: *ik bragt hem tot aan zijn huis*; bij *hier*: *tot hier*; bij *hier toe*: *tot hier toe*, en *niet verder*; bij *hier aan toe*: *tot hier aan toe*; bij *nog toe*: *tot nog toe*; en*

men plaatst *toe* bij *tot*: *tot den nacht toe*; en bij *tot aan*: *tot aan den morgen toe*. Eindelijk vereenigt men *tot* met *dat*, in : *tot dat hij wederkomt*, enz. Doch in plaats daarvan gebruikt men ook wel eens enkel *tot*: *tot hij hem aangrijpt naar zijn wil*. [L. D. S. P.] Roem. Visser bezigt *tom*, (hoogd. *zum*) voor *tot den*: *daer hoort meer tom dans*.

TOTEBEL, z. n., v., der, of van de *totebel*; meerv. *totebellen*. Van *toot* en *bel*, dat hier, even als in *vellen* en *bellen*, de beteekenis oefent, van eene lap, die aan iemands lijf hangt te slingeren. Eigenlijk, eene lap met toten, tuiten, tuitige uiteinden. In het gebruik, een bekend vischnet: *ik ga er met de totebel op los*. Een slordig en haveloos vrouwspersoon: *het is eene regte totebel van een vrouwmensch*.

TOUTER, *touwtter*, z. n., m., des *touters*, of van den *touter*; meerv. *touters*. Verkleinw. *touwertje*. Bij Kil., en in en omstreeks Breda, in Zeeland, en bijzonder te Bergen op Zoom, zoo wel als in Vriesland, nog hedendaags een schommel, eene schop, een touw, waarop men schommelt: *zij wil ook op den touter*. Van hier *touteren*, bij Kil. *schonghelen*, *schoppen*, op een touw schommelen. Zamenstell.: *touterspel*. Dit woord is van *touw* afkomstig.

TOUTEREN, *touwteren*, zie *touter*.

TOUW, z. n., o., des *touws*, of van het *touw*; meerv. *touwen*. Verkleinw. *touwje*. Eene gewone hennipen koord: *touw spinnen, of slaan. Ende hare touwen van ons werpen*. [Bijhelv.] *Op dit touw*. [D. Deck.] *Men viert het armdick touw*. [Vond.] *Ik wil aan dat touwtje niet trekken*, ik wil mij met dat werk niet inlaten. *Touwje springen*, in Vriesland *touwdansen*. *Zich aan geen stroo laten binden zoo lang er touw te bekomen is*. Zie *stroo*. Van hier *touter*, enz. en *touwen*, vlechten. Zamenstell.: *touwdansen*, *touwdraaijer*, bij Kil. *touwgras*, zeker plantgewas, *touwkooper*, *touwslager*, *touwstruik*, zeker plantgewas; *touwwerk*, *touwwinkel*, enz. *Ankertouw*, *bindtouw*, *bootstouw*, *hoofdtouw*, *kabeltouw*, *katroltouw*, *pektouw*, *vliegertouw*, *wiegtouw*, enz.

Touw, Kil. *touwe*, eng. *tow*, hoogd., neders. *tau*, ijsl. *taug*, *tog*, zweed. *tog*, beteekent eigenlijk eene koord, waaraan men trekt, of waarmede men iets voorttrekt, en komt van *togen*, trekken.

TOUWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik touwde, heb getouwd*. Bedr., bij Kil. eveneens behandelen, als men een touw, bij deszelfs vervaardiging doet, vlechten. Voorts, bij denzelfden Kil. drukken, prangen, in welken zin dit woord met *douwen* verwisseld schijnt te worden. Als mede zacht en week maken, en bereiden, welke beteekenissen het vereenigt, als men het wegens leder bezigt. *Is het leder getouwd?* is immers evenveel, als is het bereid, en zacht en week gemaakt? Over-

dragtelijk is *iemand's huid touwen*, dezelve eveneens behandelen, als de lederbereider het leder doet: *men touw hun vrij de huid*. [Vond.] Bijzonderlijk, dezelve met slagen, als het ware, zacht en week maken: *gebruickt de taate zweep en bulpees vrij; men moet hun huid met slagen touwen*. [Vond.] Nu zegt men, in denzelfden zin, *iemand's rug touwen: met dversse slagen tout hij reis aen reis den rugh*. [Vond.] *En touwt den ruigen rug des Nijlstroms met zijn zweepen*. [Antonid.] *En iemand touwen: met afgrijse-lijke slagen gelout en voortgeperst, om meede t' sloop te gaan*. [Vond.] *Hij heeft hem lustig getouwd*. [Halma.] *Onz., is er op touwen, er op slaan: zoo mannen, touwt er op! Die moedwil moet er uit*. [Vond.] Van hier *touwer*, een lederbereider, bij Kil.; *touwerij*, bij Halma. Zamenstell.: *aftouwen, leertouwen, leertouwer, leertouwerij, leertouwster*.

Touwen, eng. *taw*, is in de beteekenis van lederbereiden, afkomstig van *taujan*, doen, maken, dat in den codex argenteus voorkomt. In de beteekenis van vlechten komt het van *touw*. In den zin van drukken is het, even als *douwen*, zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

TOUWTER, touwteren, zie touter.

TRAAAG, bijv. n. en bijw., *trager, traagst*. Ongeueigd tot beweging: *wees zoo traag niet, om eens op te rijzen. Trage krijgslie moe van buit*. [Vond.] Oneigenlijk, het tegenovergestelde van *vlug: traag van begrip. In overleg niet trager*. [Vond.] Het tegenovergestelde van *vlijtig: hij is traag in zijn werk. Zijt niet traeg in 't beneerstigen*. [Bijbelv.] Bezwaarlijk tot iets overgaande: *traeg tot toorne*. [Bijbelv.] Als bijw., niet schielijk: *hij gaat er traag mee voort. Gij spiegelt traegh u aen een ander*. [Vond.] Van hier *traagheid, tragelijk*. Zamenstell.: *traaglooper, zeker slag van spookdieren: de traaglooper van Ceilon*.

Traag, Kil. *traegh*, hoogd. *trage*, Kero. *traga*, Olfrid. *drago*, zweed. *trög*, ierl. *tręgur*, komt van het zweed. *dröga*, ijsl. *trega*, ital. *tregare*, schot. *dretche*, Kil. *traeghen*, talmen; van waar *vertragen*.

TRAAAGHEID, z. n., v., *der*, of *van de traagheid*; zonder meerv. Afkeer van beweging: *wacht u voor traagheid en lusteloosheid! Langzaamheid in het bewegen: met welk eene traagheid komt hij naar mij toe!* In de Natuurkunde, de kracht van een ligchaam, waarmede het op datgene terug werkt, dat werkzaam is, om het in beweging te zetten.

Traagheid, Kil. *traegheijd*, neders. *traagheit*, hoogd. *Trägheit*, Notk. *dragheite*, komt van *traag*.

TRAAAGLOOPER, zie *traag*.

TRAAAN, z. n., v., *der*, of *n de traan*; zonder

ii.

meerv. Ranend, of smeltend, vet van walvisschen, enz.: *het smaakt naar traan. En zieden het al zingende tot traen*. [Vond.] Zamenstell.: *traanachtig, traanarbeider, traanbok, traanketel, traankoker, traankokerij, traanlooper, traansmelter, enz. Le-vertraan, robbentraan, walvischtraan, enz.*

Traan, neders. ook *traan*, hoogd. *Thran*, zw. *tran*, eng. *trainoil*, is een oud noordsch woord, dat van *ranen* afstamt. Zie *ranen*. **TRAAAN**, z., n., m., *des traans*, of *van den traan*; meerv. *tranen*. Verkleinw. *traantje*. Bij Kil., even als in het hoogd., *hars*, die druppelwijze uit de boomen zijgt. Voorts, eene druppelwijze uit de oogen vloeijende vochtigheid: *ik ete assche als broot, ende vermene mijnen dranck met tranen*. [Bijbelv.] *Smelt in tranen weg en vliet*. [Bilderd.] *Dan vloeit een beek van traanen uit mijn' oogen*. [L. D. S. P.] *Want hij sagh traenen in haer oogh*. [Cats.] *De schaamt, vol hartswee sou een vloed van traanen dringen uit zijn genadigh oogh, heeft Hooft; bij wien dit woord vrouwelijk is, in: met de traan in 't ooge; hetwelk intusschen geene navolging verdient; want bij anderen is het mannelijk: zij lacht er om, en laet niet eenen traen*. [Vond.] *De diepst geschapen sucht in sijnen traen gebroken*. [Huigens.] *Eerst moesten die Priesters met menighen traen, enz.* [B. Houwaert.] *Tranen met tuiten schreijen*, is, eigenlijk, groote tranen schreijen, die, eer zij neervallen, tuiten schijnen te hebben; overdragtelijk, sterk schreijen. Van hier *tranen*. Zamenstell.: *traanbeen, traanbuis, traanfistel, traangras, traanklier, traanpijp, traanstip, traanzak, tranenbeek, tranenbrood, tranendal, tranenflesch, tranenkruik, tranenstein, tranenvloed, tranenvol, enz. Bruidstraan, krokodilstraan, vreugde-traan, enz.*

Traan, Kil. *traen*, vries. *trien*, hoogd. *Thräne*, Notk. *trane*, lijfl. *thrahn*, komt, volgens Adelung, van *rinnen*, voor zoo veel het loopen, vloeijen, aanduidt.

TRAAANBOK, z. n., m. Van *traan* en *bok*. Evenveel als *traanarbeider*, iemand, die in de traan werkt, en daarvan eenen onaangenaamen reuk bekomt.

TRAAANBUIS, z. n., v. Van *traan* en *buis*. Evenveel als *traanpijp*. Eene teedere buis aan het traanbeen, welke de tranen van de traanklier naar het oogenhof en oog voert.

TRAAANFISTEL, z. n., v. Van *traan* en *fistel*. Een gezwel in den grooten ooghoek: *eene eenvoudige, eene zamengestelde, traanfistel*.

TRAAANGRAS, z. n., o. Van *traan* en *gras*. Een plantgewas, anders *Jobs tranen, lieve vrouwe tranen, Christus tranen*, en *Mozes tranen*, genoemd.

TRAAANOOG, z. n., o. Van *tranen* en *oog*. Een oog, dat traant: *gij hebt daar een leelijk*

- traanoog*. Van hier *traanoogen*, schrijven, of ten minste eenige tranen in zijne oogen laten blinken : *ik kon mij niet weerhouden van traanoogen*.
- TRAANOOGEN**, zie *traanoog*.
- TRAANSTIP**, z. n., v. Van *traan* en *stip*. Een punt in den kraakbeenigen rand der oogleden, waardoor de overvloedige tranen naar den traanzak vloeijen.
- TRAANZAK**, z. n., m. Van *traan* en *zak*. Eene trechtvormige holte in den binnensten ooghoek, waarin de tranen uit de traanstippen vloeijen, en welke zich daarvan wederom door een klein kanaaltje in den neus ontlast.
- TRACHTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik trachtte, heb getracht*. Eigenlijk, overleggen. In het gebruik, na overleg begeeren, en pogen : *hij tracht er toe te komen. Ik tracht uw werken na te gaan*. [L. D. S. P.] *En tracht vergeefs ons hier den toever te beletten*. [Vond.] *Ergens naar trachten*, zich op deszelfs daarestelling, of verkrijging, toeleggen. Van hier, bij Halma, *trachting*. Zamenstell. : *betrachten*. *Trachten*, hoogd. ook *trachten*, zweed. *tragta*, is, volgens Adelung, afkomstig van *tragen*, dat oulings ook overleggen, enz. aanduidde.
- TRAKTAAT**, z. n., o., *des traktaats*, of *van het traktaat*; meerv. *traktaten*. Verkleinw. *traktatje*. Een bastaardwoord ontleend van het lat. *tractatus*, hoogd. *Tractat*, ital. *trattato*, fr. *traité*, eng. *treaty*, *treatise*, en *treat*. Eene verhandeling : *hij schreef daarover een fraai traktaatje*. Eene onderhandeling, een verdrag : *het traktaat van vrede en koophandel*. Zamenstell. : *traktatenschender*, enz. *Krijgstraktaat*, *vredestraktaat*.
- TRALIE**, z. n., v., *der*, of *van de tralie*; meerv. *tralien*. Een bastaardwoord, even als het eng. *tralis*, en hoogd. *Traille*, of *Tralje*, ontleend van het fr. *treillis*, ital. *tarlice*, *tarliccio*, *torliccio*. Eenige evenwijdige staven, in een venster, of andere opening, geplaatst, om dezelve te verzekeren : *ik zag door de trali*. [Vond.] *Achter de tralien*, in hechtenis : *zij werd achter de tralien gezet. Hij zit achter de tralien*. Van hier *tralien*, bij Kil. van tralien voorzien, naauwelijks anders dan in het deelw. *getralied* gebruikelijk. Zamenstell. : *tralikant*, kant, die met tralien bewerkt is; *traliemand*, *traliespons*, *tralieswijze*, *traliervenster*, *traliwerk*, enz.
- TRANEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik traande, heb getraand*. Tranen lozen : *mijne oogen tranen er van. Van traan*.
- TRANENBROOD**, z. n., o. Van *traan* en *brood*. Brood, dat met tranen besproeid wordt, dat men in droevige omstandigheden eet : *het tranenbrood der hulpeloze ellende. Gij spijstse met tranenbrood*. [Bijbelv.]
- TRANENDAL**, z. n., o. Van *tranen* en *dal*. Eene benaming door sombere dweepzucht aan deze wereld gegeven : *verliet ik haast dit aardse tranendal! De wereld is geen tranendal*.
- TRANENFLESCHE**, z. n., v. Van *traan* en *flesch*. Anders *tranenkruik*. Eene aarden flesch, waarin men oulings de tranen der naaststaanden van eenen overledenen, en die van gehuurde huilsters, verzamelde, en bij zijn lijk begroef : *men dolf er lijkbussen en tranenflesschen op*.
- TRANENKRUIK**, zie *tranenflesch*.
- TRANENSTEEN**, z. n., m. Van *traan* en *steen*. Hoogd. *Thranenstein*. Een steen van eene eironde gedaante, met vlekken, die naar tranen zweemen : *in Hongarije vindt men den zoogenoemden tranenstein*.
- TRANENVOL**, bijv. n., *tranenvoller*, *tranenvolst*. Van *traan* en *vol*. Met tranen bedekt, vol tranen : *zij hief het tranenvolle gelaat angstig ten hemel*.
- TRANS**, z. n., m., *van den trans*; meerv. *transen*. Eigenlijk, een band, die ergens om henen gaat. In het gebruik, evenveel als *tinne*. De rondlopende borstwering van eenen muur, de zoogenoemde omgang van eenen toren : *ijlings beklom men den trans der vesting. Ten trans uit van den toren*. [Vond.] Overdragtelijk, het verhevenste van evenveel welk ding : *den laagsten trans van ons vaderlijk huis*. [Vollenh.] *Gij reikte mij uit 's hemels trans de hand*. [L. D. S. P.] *Eer hij u uit den troon, den allerhoogsten trans van eere, nederklincke*. [Vond.] Van hier het zamengestelde *onttransen*. Dit woord schijnt verwant aan *trens*. Zie *trens*.
- TRANSPORT**, z. n., o., *des transports*, of *van het transport*; meerv. *transporten*. Een bastaardwoord, ontleend van het fr. *transport*. De geregelijke overdracht van den eigendom van een ding : *wanneer wordt er transport van dat huis gedaan?* Elders noemt men het *gift*. Overvoering van goederen : *het kost te veel van transport*. Dingen, die onder dekking van gewapende manschappen vervoerd worden : *een transport van levensmiddelen, kriegsbehoeften, gevangenen*, enz. Zamenstell. : *transportschip*, een schip waarmede men manschappen, paarden, levensmiddelen, enz. vervoert. Van hier het basterd w. w. *transporteren*, voor den eigendom van iets geregeldijk overdragen, elders *giften*, — vervoeren, enz. Van het onder-einde van de eene bladzijde naar het hoofd van de andere overbrengen.
- TRANT**, z. n., m., *des trants*, of *van den trant*; zonder meerv. Verkleinw. *trantje*. Volgens Kil., oulings, iemands gang, zijne wijze van gaan. In het gebruik, iemands wijze van doen : *een burgerlijke trant van leven. Hij volgt den gemeenen trant. Spreek op eenen anderen trant*. De regte wijze van iets te doen : *dat is trant van zingen*. Soort, slag :

het zijn dingen van denzelfden trant. Die na een liever trant doet luijstren het verstandt. [Tesselschade.] Trein: hoe zal men met een' braven trant het staetgezantschap best geleiden? [Vond.] Eindelijk, wordt het verkleinw. *trantje* voor eene wandeling gebruikt: zij wil op een *trantje*. Zamenstell.: *leeftrant*, *spreektrant*, *zingtrant*, enz. Van *tranten*.

TRANTELEN, zie *tranten*.

TRANTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik trantte, heb getrant*. Volgens Kil. oulings wandelen, langzaam gaan. Van hier *trant*, en het voortdurend werk. *trantelen*, bij Kil. *trantselen*, dat bijkans even hetzelfde beteekent, en hendaags *drentelen* luidt.

TRANTSLEN, zie *tranten*.

TRAP, z. n., m., *des traps*, of *van den trap*; meerv. *trappen*. Verkleinw. *trapje*. De daad van trappen: *met eenen trap vermorzelde ik het slekkenhuisje. Hij gaf haar eenen trap*. Eene houten, aarden, of steenen, verhevenheid, waarop men trapt, om iets te beklimmen: *ik moest verscheidene trappen opklommen, eer ik boven was. Hij viel van al de trappen af. De poëzij wil niet op den middelsten trap staen*. [Vond.] *Op den naasten trap*. [Hooft.] De hoogte van eenen trap, als eene maat gebruikt: *het is drie trappen boven den grond. De toren is drie honderd en twintig trappen hoog*. Voor eenige trappen zamengenomen bezigt men, in overeenkomst met het hoogd. *Treppe, trap* met de voortzetsels *eene*, of *de*: *wij gingen langs eenen marmeren trap naar boven. Ik ga den trap op naer de Koningin*. [Vond.] *Trap op, trap neer*, duidt aan, dat men gestadig langs trappen op en nederklimmen moet: *het is daar in huis trap op, trap neer. Van trap tot trap, allengskens: hij wordt van trap tot trap bevorderd. Bij trappen*, met onderscheid in hoogere en lagere: *de waardigheden worden bij trappen uitgedeeld*. Voorts is *trap* eene meerdere, of mindere, volkomenheid van evenveel welk ding: *er zullen trappen in de zaligheid zijn. Van den trap van zellefkennis*. [Vond.] *De trap des ouderdoms*, eene schets van het menschelijke leven, waarop men tot zijn vijftigste jaar verbeeld wordt te klimmen, en vervolgens wederom te dalen. *De trap der jeugd*, een bekend schoolboek. Zamenstell.: *traggeld*, dat tot onderhoud van gemeene trappen gegeven wordt. *trapkleed, trapleuning, trapspreuk, stapelrede, trapswijze*, enz. *Eeretrapp, hoftrap, keldertrap, stadhuisrap, tempeltrap, torentrap, waagtrap, wenteltrap, winkeltrapje, zoldertrap*, enz. Van *trappen*.

TRAPGANS, z. n., v. Van *trappen* en *gans*. Ook wel eens *trap*, hoogd. *Trappe*, boh. *drof*. Zeker slag van poelvogels, dat, uit hoofde van zijne zwaarte, niet wel vliegen kan, en in het

gaan lomp toetrapt: *de trapganzen zijn in Frankrijk zeer gemeen*.

TRAPPE, zie *trappen*.

TRAPPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik trappelde, heb getrappeld*. Voortdurend werk. van *trappen*. Gestadig trappen, meest gebruikelijk van moedige en weeldige paarden: *die paarden trappelen geweldig*. Ook van menschen: *hoe staat gij zoo te trappelen? Dat heet den draeck op 't hart te trappelen*. [Vond.] Van hier *getrappel*. Dit woord is evenzeer verwant aan *trippelen*, als *trappen* aan *trippen*.

TRAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik trapte, heb getrap*. Door eenen stamp met den voet drukken: *turf trappen*. Figuurlijk: *iemand drukken en trappen*, hem op de vernederendste wijze mishandelen. Oulings, volgens Kil. door eenen snellen loop inhalen en vangen. In welken zin het ook in het hoogd. gebezigd werd, en nog in het neders. gebruikt wordt; terwijl *treppan* in het angels., *attraper* in het fr., *ertrappen* in het hoogd. en *betrappen* bij ons, die beteekenis heeft, en dezelve die van het oude *trappe*, middeleeuw. lat. *trappa*, angels. *trapp*, eng. *trap*, fr. *trappe*, ital. *trapola*, een werktuig om dieren te betrappen, eene val, heeft voortgebracht. Ook *trappen*, den voet hard nederzetten op iets: *draag zorg, dat gij er niet op trapt. En trapte met een dronken voet op woeste steden*. [Vond.] Van hier *getrap, trap, trappelen*, enz. Zamenstell.: *trapgans*, enz. *Aantrappen, betrappen, toetrappen, vertrappen*, enz.

Trappen, hoogd., neders. ook *trappen*, angels. *treppan*, vries. *traapje*, is niet slechts verwant aan *trippen*, maar ook aan *draven*, oud. *thraven*, Strijk. *draben*, hoogd. *traben*, neders. *traffen*, zweed. *trafwa*, eng. *trap*. En in dit alles vindt men eene nabootsing van den klank; dien men door *draven* en *trappen* verwekt.

TRAS, *tieras, tiras*, z. n., o., *van het tras*; zonder meerv. bij Kil. *terras*. Cement, steenkalk: *het moet met geene gemeene kalk, maar met tras, gemetseld worden. Legh de kelders in tiras*. [Vond.] Overdragtelijk: *en legg' de grontvest van den godsdienst in tieras*. [Moon.] Van hier *trassen*, bij Kil. *terrassen*, met *tras* metselen, of bepleisteren. Zamenstell.: *trasmolen, traswortel*, een malabaarsch gewas, enz.

TRAT, zie *tred*.

TRATSEN, zie *trotsen*.

TRATTEN, zie *treden*.

TRAVAILJE, z. n., v., *der*, of *van de travailje*; meerv. *travailjes, travailjen*. Van het fr. *travail*. Anders hoefstal, noodstal, waarin een paard vastgezet wordt, wanneer de hoefsmid hetzelfde zal beslaan; maar het bastaard *travailje* is in algemeen gebruik.

TRAWANT, z. n., m., *des trawants, of van den trawant*; meerv. *trawanten*. Lijfwacht: *de*

Vorst was van trawanten omstuwed. Van hier trawantschap. Zamenstell.: *lijftrawant*.

Trawant, anders *trawant*, luidt bij Kil. *trouwant*, en is bij hem zoo veel als *trouw-hand*, welke beteekenis men ook aan *trouw-want* zou kunnen geven, om dat *trouwe* bij Kil. ook *trauwe* luidt. Maar *trawant* is het hoogd. *Trabant*, ital. *trabante*, boh. *drabant*, zweed. *drabant*, en schijnt daarom met Adelung van *draven*, hoogd. *traben*, te moeten worden afgeleid, daar het eigenlijk eenen knecht kan hebben aangeduid, die zijnen heer alomme nadraafde, naliep, en verzelde.

TRECHTER, z. n., m., *des trechters*, of *van den trechter*; meerv. *trechters*. Verkleinw. *trechtertje*. Een werktuig, met hulp van hetwelk men iets in eene naauwe opening giet: *door een dubbelen trechter*. [Hooft.] *Door dien trechter*. [Vond.] Zamenstell.: *trechtergras*, *trechterspons*, *trechterwinde*, *trechterzwam*, alle bij onze Natuurkenners onder deze namen welbekend. Bij Kil. luidt dit woord ook *trachter* en *trefter*. Bij Halma *tregter*. Het stamt af van het angels. *traugh*, door beteekenende.

TRED, z. n., m., *des treds*, of *van den tred*; zonder meerv. De daad van treden, gang: *om ons te leeren, dat de tijdt zijnen tredt gaat*. [Hooft.] Dezelfde beteekenis heeft het woord in *hertred*; en *intrede* schijnt gevormd uit een verouderd *intred*; waarom Vond. *intrede*, en *intree*, in: *den intrede in Gods rijken*, en in: *den intree van uw hof*, eveneens mannelijk maakt, als *hertred*, in: *den hertred van den prins geleiden*. Intusschen is *intrede* elders bij hem vr., even als *hertred* bij Hooft, in: *'t welk den stedelingen de hertred riedt*, en op meer andere plaatsen. Voorts is *tred*, even als *gang*, de wijze waarop iemand treedt, of gaat: *hij heeft eenen deftigen tred over zich*. *Gij waert volschapen in uwen tredt*. [Vond.] *Voor loon van haren vluggen tredt*. [D. Deck.]

Tred, Kil. *terd*, en *trat*, hoogd. *Tritt*, komt van *treden*.

TREDE, z. n., v., *der*, of *van de trede*; meerv. *treden*. Verkleinw. *treedje*. Eene schrede, een stap: *hij gaat met wijde treden*. *Maak in uw woord mijn' treden sterk en vast*. [L. D. S. P.] De wijlde van eene schrede, als maat gebruikt: *het huis is honderd en dertien treden lang*. Iets, waarop men treedt, zoo als de sport van eene ladder: *er brak eene trede, en hij viel van boven neer*. Eene dwarslat, ter bevordering van het optreden bij eene brug, enz.: *die treden mogen wel eens vernieuwd worden*. Eene plank, of iets anders, waarop zulke latten gespijkerd zijn: *laat een treedje voor de hoenders maken*. Het ijzer, waarmede men in en uit eenen wagen klimt: *haar voet bleef in de trede hangen*. Eene verhooging of verlaging van eene vloer:

het gaat met een treedje op, of neer. Van *treden*.

TREDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trad, heb en ben getreden*. Bedr., trappen, met den voet drukken: *turf treden*. *Hij trad het met voeten*, overdragtelijk, hij behandelde het met verachting. *Eene wijpers vol druiven treden*. *Het orgel treden*; overdragtelijk, de groote bewerker van eene onderneming zijn. Voorts ook betreden: *het stof, dat ik thans treed, was eenmaal uw gebeente*. 't *Zijn geesten, die de wolken treen*. [Vond.] *Water treden*, op of in het water wandelen, zoo als men met behulp van eenen kurken toestel doet. Bevruchten: *de hen wordt door den haan getreden*. *Zich eenen doorn in den voet treden*, denzelfden, door daarop te treden, in den voet doen dringen. *Iets in het slijk treden*, het met den voet daarin drukken; overdragtelijk, op de vernederendste wijze straffen: *gij treed z'in 't slijk, die uwen wil weerstreven*. [L. D. S. P.] *Deeg treden*, hetzelfde met de voeten bewerken. Onz., door middel van eene of meer treden van plaats veranderen: *ter zijde treden*. *Aan het venster treden*. *Ik quam eens treden op de strand*. [Cats.] *Tradt buiten zijne zaal*. [Vond.] *Wij traden binnen*. *Durft gij mij onder de oogen treden?* *In eens anders plaats treden*, overdragtelijk, voor hem werken, lijden, enz. *In het midden treden*, pogingen doen, om twee strijdende partijen te vereenigen. *Op het tooneel treden*, een werkzaam aandeel aan eenig bedrijf nemen. *Ter zake treden*, zich daartoe hegeven. *Ergens in treden*, zich daarmede inlaten. *Souden wij in den abijme van zijn werken terden*. [M. V. Vaernew.] waar *terden* eveneens voor *treden* gebezigd wordt, als *scherden* voor *schreden*. *Hierin zal niet getreden worden*, er zal daaraan niets gedaan worden. *In het huwelijk treden*, huwen. *In een ambt treden*, hetzelfde aanvaarden. *In zijn zoo veelde of zoo veelde jaar treden*, zoo of zoo oud worden. *In dienst treden*, zich in dienst hegeven. *In verbintenistreden*, dezelve aangaan. *Treen in onderling verdrag*. [Vond.] Voorts is *treden*, stappen, gaan: *hij trad als eene paauw*. *In iemands voetstappen*, of *sporen*, *treden*, overdragtelijk, hem navolgen: *hij treedt in zijns vaders voetstappen*. *Die mannelijke vrouw treed in diens sporen weer*. [Oudaen.] *In 's Heeren wegen treden*, het pad, hetwelk hij voorschrijft, betreden: *gij wilt, dat wij in uwe wegen treden*. [L. D. S. P.] Eindelijk, trappen: *hard op den grond treden*. *In eene plas treden*. *Op eenen worm treden*. *Iemand op de teen treden*, overdragtelijk, hem een grievend hartzeer veroorzaken. *Iemand op de hielten treden*, overdragtelijk, hem van nabij vervolgen. Van hier *tred*, *trede*, *treder*, *treedster*. Zamenstell.: *aantreden*, *af treden*, *betreden*, enz.

Treden, Kil. *tratten*, en *terden*, neders. *treden*, *treen*, angels. *tredan*, eng. *tread*, zweed. *trada*, ijsl. *troda*, Olfrid. *dretan* en *drettan*. Notk. *tretton*, Olphil. *trudan*, opperzwb. *dretten*, oostenr. *trotten*, hoogd. *treten*, is eene nabootsing van het geluid, hetwelk men door het nederzetten van zijne voeten veroorzaakt.

TREDER, z. n., m., *des treders*, of *van den treder*; meerv. *treders*. Al wie treedt: *wie is de treder van dat orgel?* Wegens eene vrouw gebruikt men *treedster*: *dat is de tredster van mijne turf*. Zamenstell.: *orgeltreder*, *turfreder*, *watertreder*, enz. Van *treden*.

TREEDSTER, zie *treder*.

TREEFT, z. n., v., *der*, of *van de treeft*; meerv. *treeften*. Verkleinw. *treeftje*. Eigenlijk, een ijzeren driehoek, die men op het vuur zet, om daarop wederom eene pan, eenen pot, enz. te plaatsen: *zet de pan op de treeft*. Voorts ook een ander, te zelfden einde geschikt, en soortgelijk werktuig, zonder pooten, en met een oog in deszelfs langen steel, vastgehecht aan eenen ijzeren bout, zoo dat men het over en van het vuur draaijen kan: *is de treeft al geschuurd?* Ook oul. alle andere driehoek: *gheseten op Apollo's gouden treeft*. [Z. N.] Zamenstell.: *draaitreeft*.

Treeft, eng. *trevet*, fr. *trépied*, it. *treppie*, *treppiede*, *trespido*, *trespito*, *trespodo*, *trespolo*.

TREEK, zie *trek*.

TREFFELIJK, bijv. n. en bijw., *treffelijker*, *treffelijkst*. Eigenlijk, in staat, om te treffen, en, dewijl iemand, die zijnen vijand het beste wist te treffen, oulings voor de braafste en uitnemendste gehouden werd, braaf en uitnemend: *een treffelijk man*. *Gij hebt daar een treffelijk huis*. *Welk eene treffelijke aanspraak!* *Het is een treffelijk boek*. *Die begeert een treffelijk werk*. [Bijbelv.] *Treffelicke saecke*. [Kil.] *Gij hebt haar treffelijk geantwoord*. Van hier *treffelicken*, bij Kil.; *treffelijkheid*. Zamenstell.: *voortreffelijk*, enz.

Treffelijk, hoogd. *trefflich*, opperd. *treffentlich*, neders. *dreptik*, zweed. *drestig*, *drapelig*, komt van *treffen*.

TREFFEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik trof*, *heb getroffen*. Al slaande, houwende, stekende, werpende, schietende, enz., derwijze raken, als men verlangt: *hij weet het doel niet te treffen*. *De voorsnijder weet het gelid telkens juist te treffen*. *Want men trof na zoo veel slagen, 't wit van 't uitgetrokken zwaert*. [Vond.] *Zal ijlings met een scherpen schicht hen treffen*. [L. D. S. P.] Raken over het algemeen: *de eerste kogel trof hem reeds*. *Hij stond, als of hij van den donder getroffen ware*. *'t IJzer schiet af van den steel, ende treft sijnen naasten, dat hij sterft*. [Bijbelv.] Overdragtelijk, bejegenen: *moet zulk een onheil u treffen!* *Wat ramp ons treffen moog*. [L. D. S. P.] Aantreffen: *ik trof hem te huis*.

In eenen figuurlijken zin, raken: *hij is van de min getroffen*. *Dat mijne stem u 't harte treffe*. [L. D. S. P.] *Ik werd door die aanspraak getroffen*. *Hoe lang gij daarnaar ook raden moogt, gij zult het niet treffen*. *Heb ik den regten weg getroffen?* *Den toon treffen*. *De maat treffen* is iets volgens het vereischte van zaken verrigten: *wie de maat en regel treft, is wijs*. [Vond.] Een schilder *treft* iemand, als hij hem juist afbeeldt: *hij heeft haar uitnemend getroffen*. Ecne verbintenis wordt *getroffen*, als zij tot stand geraakt: *is het verdrag reeds getroffen?* *Wanneer zal men eens den langgewenschten vrede treffen?* *Het huwelijk is getroffen*. Eindelijk, was *treffen* in het hoogd. oulings slag leveren, even als het angels. *thrawan*, zweed. *drabba* en *drapa*, arab. *darab*. In het nederd. oefent het deze beteekenis nog enkel in *het treffen*, dat als z. n. eenen geleverden slag aanduidt: *het komt nog tot geen treffen*. *Het was een bloedig treffen*. Van hier *treffelijk*, enz. Zamenstell.: *aantreffen*, *betreffen*, *een hoofdtreffen*, *overtreffen*, enz.

Treffen, hoogd. ook *treffen*, neders. *drapen*, zweed. *drapa* en *drabba*, en *trefta* en *treffa*, die, even als het pool. *trafiam*, ook aanraken beduiden, angels. *thrawan*, is eene nabootsing van het geluid, dat men verwekt, als men iets al slaande, houwende, stekende, werpende, schietende, enz. ter dege raakt.

TREIL, z. n., m., *des treils*, of *van den treil*; meerv. *treilen*. Denkelijk een bastaardwoord, van het fr. *tirail* ontleend, en daarmede van *tirer*, trekken, afkomstig. Eene lijn, om een schip voort te trekken. Bij Kil. *treijllinie*. Voorts ook het gezamenlijke touwerk van een schip: *van zeil, van treil, van roer, van snoer, van mast, berooft*. [Vond.] *Het schip wordt met zeil en treil verkocht*. Van hier *treilen*, bij Kil., een schip met een touw voorttrekken, eng. *trail*, van waar voorts ook *treiler*, schuittrekker, bij Kil.

TREILEN, zie *treil*.

TREIN, z. n., m., *des treins*, of *van den trein*; meerv. *treinen*. Een bastaardwoord, even als het eng. *train*, ontleend van het fr. *train*. Eigenlijk een sleep van volk, eene reeks van elkander volgende menschen: *de gezanten hadden eenen grooten trein van knechten en paarden bij zich*. *Om te drijven haeren trein*. [Outh.] *Treijn van coopmanschap*, is, bij Kil., omloop van handel. *Iets in trein brengen*, is, het in zwang, in omloop, brengen. *In trein geraken*, gebruikelijk worden. Het stamwoord is het fr. *trainer*, trekken, slepen.

TREK, z. n., m., *des treks*, of *van den trek*; zonder meerv. *Zucht*, *begeerte*: *hebt gij geenen trek tot wandelen?* *Met eenen trek tot de kunst geboren*. [Vond.] Bijzonderlijk, *begeerte naar spijs, of drank*: *zij krijgt nog*

weinig trek tot eten. Ik heb trek naar een glaasje wijn. De kranke begint wat meer trek te krijgen. Voorts, aftrek, vertier : er is geen trek in die waren. Er zal wel meer trek in komen. Zamenst.: *etenstrek*, enz. Van *trekken*.

TREK, z. n., m., *des treks*, of van den *trek*; meerv. *trekken*. Verkleinw. *trekje*, *trekje*. List, looze streek : *dezen trek had Ferdinand Gonzaga den Koning geraaden.* [Hoofd.] *Doch 'k zal zijn treken tot mijn voordeel gaen gebruiken.* [Vond.] *Hun rechthand is vol van valsche treken.* [L. D. S. P.] *Iemand eenen trek spelen.* Zamenstell. : *schurken-trek*, enz. Dit woord wordt ook wel eens *treek* geschreven. Het komt van *trekken*.

TREK, z. n., m., *des treks*, of van den *trek*; meerv. *trekken*. Verkleinw. *trekje*. De daad van *trekken* : *door eenen trek uit de loterij is hij verrijkt, maar tevens bedorven. Wij haalden in eenen trek meer dan honderd vis-schen op. Hij is aan den trek*, aan het *trekken* van voordeelen, van vruchten uit den grond, enz. *Hij doet menigen trek*, hij behaalt menig voordeel. Voorts is *trek* een tal van kaarten, dat men in het spelen op eenmaal naar zich haalt : *ik heb drie trekken*, drie hoopjes van gezamenlijk naar mij gehaalde kaarten. Eene streek van de pen, het penseel, enz. : *trek hebben*, of *krijgen*, door den meester met een krulletje op het getoonde schrift vereerd worden. *Rembrands werk onderscheidt zich steeds door de ruwe maar stoute trekken.* De gelaatsplooiën, die door penseelstreken afgebeeld worden : *elke trek van zijn aangezicht kenmerkt eene edele ziel. Iemands trekken hebben*, in gelaatsplooiën naar hem zweemen. *Geenen trek van iemand*, of *iets hebben is*, niets hebben, dat aan zoodanig iemand, of zoodanig iets, gelijkt. *Figuurlijk : 't hard harte van dien wreeden heeft niet den minsten trek der moedertijke zeden.* [Vond.] Even *figuurlijk schrijft men aan iemands karakter, aan zijne denkwijze, enz. trekken toe.* Zamenstell. : *baviaanstrek*, *gelaatstrek*, *karaktertrek*, *pennetrek*, *pen-seeltrek*, enz. Van *trekken*.

TREKBEEST, *trekbeugel*, enz. Zie *trekken*.

TREKBEKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik trekkebekte, heb getrekkebekte.* Van *trekken* en *bek*. Verschildt grootelijks van *bekken trekken*, en beteekent, elkanderen door vereeniging van bekken liefkozen, zoo als de duiven doen : *zie die beestjes eens trekkebekken.* Van hier *trekkebekkerij*, *trekkebekkerijtjes*, bij Oud.

TREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trok, heb of ben getrokken.* Bedr., het tegenoverstaande van *schuiven*. Iets langzaam naar zich toe bewegen : *de paarden trokken den wagen. Hij trok haar bij de haren. Trek uwe hand terug. Men trok hem met eenen haak uit het water. Het schip wordt door paarden getrokken. Ik wil mij dientand laten trekken.*

Uit de schede halen : *hij trok den degen tegen mij. Het mesje trekken. Men trekt het zwaard.* [L. D. S. P.] Door gestadig *trekken* aan een touw, in beweging brengen en houden : *het oproerig volk trok de klok. Onophoudelijk werd de bengel getrokken.* Naar zich wenden : *dat woord trok ieders ooren. En trok naer zich eens ieders aengezicht.* [Vond.] *Uithalen : de zon trekt dampen uit den grond, vuiligheid uit het linnen. Vruchten inoogsten : gij zult daarvan niet veel trekken. Strijkgeld trekken*, het strijkgeld, of trekgeld, van eenig ding ontvangen. *Loon trekken*, hetzelfde genieten. *Loontrekkend*, bezoldigd. *Geld trekken*, hetzelfde als bezoldiging ontvangen : *trekt hij ook geld van het land? Iets van iemand trekken*, het van hem ten geschenke krijgen : *hij trekt nu en dan nog al iets van vrienden en magen. Een lot trekken*, hetzelfde uit de bus der loterij uithalen : *welk lot wordt er getrokken? Of eenen prijs, die aan zulk een lot verbonden is, ontvangen. En hiertoe behoort trekken ook dikwijls op zich zelf : wat heeft hij getrokken? Eenen wissel trekken*, beteekent, denzelfden op iemand afgeven; en deze kracht heeft *trekken* ook dikwijls op zich zelf : *ik heb reeds eenige duizenden op hem getrokken.* Voorts zegt men van iemand, die renten interesten, huurpenningen, enz. ontvangt, dat hij *de-zelve trekt : wat trekt gij van dat huis? Ik trek van die obligatie vier pro cento.* Bij de drukkers is *trekken*, drukken : *hoe vele exemplaren moeten er van dat werk getrokken worden? Een afschrift ergens van maken, of laten maken, drukt men uit, door kopij daarvan trekken. Gouddraad trekken*, hetzelfde vervaardigen. *Letters trekken, eene streep, eenen kring trekken*, dat alles door voorttrekking van de hand beschrijven. *Overdragtelijk, is eene linie trekken, eene aaneen geschakelde reeks van verschansingen opwerpen : de vijand trok tegen ons over eene linie.* Hiermede strookt : *trecken eenen muur*, bij Kil. *Eenen kring trekken*, wordt wel eens gebruikt voor in eenen kring rond loopen : *twee groote lichten zwieren en trecken hunnen kreits door schoon bestarnde dieren.* [Vond.] *Iemand voor het regt trekken*, hem daarvoor dagen. *Iets in proces trekken*, daarover een proces aanvangen. *Iets in twijfel trekken*, daaraan twijfelen. *Krom trekken*, door uithaling van vochten krommen : *de zon trekt al dat houtwerk krom. Den mond trekken*, denzelven tot eene bijzondere plooi bewegen : *hij trok den mond tot lagchen. Bekken trekken*, het aangezigt tot leelijke plooiën wringen. *Getrokken worden*, stuipen krijgen. *Eindelijk, is trekken bij Kil.* evenveel als *betrekken, beworpen*, afschetsen. Onz., is *trekken*, met het voorttrekken van iets onledig zijn : *gij trekken en ik schuiven!*

En 't hijgend ros ten buick in 't stiek verbiet te trecken. [Vond.] Den degen uit de schede halen: *trek, schurk!* in welken zin men ook van leer trekken bezigt: *trecken van leder.* [Kil.] Wissels trekken: *trek op mij!* Krullen op een schrift halen: *hij trekt meesterlijk.* Togten: *het trekt mij hier al te veel.* Getrokken worden: *wanneer trekt de loterij?* Uitgetrokken worden, zijne kracht van zich geven: *trekken die kruiden wel genoeg?* *De thee heeft nog niet getrokken.* Vochten naar zich halen: *die spaansche vlieg trekt geweldig.* *Ik voel niet meer, dat de pleister trekt.* *Krom trekken*, gekromd worden: *dat hout trekt zoo krom, als een hoepel.* Voorts is trekken zich begeven: *het onweder trekt noordwaarts henen.* *Het leger trok te veld.* *Op de wacht trekken.* In zijne dienst trekken. Naar elders trekken. Reizen: *hij doet niets dan reizen en trekken.* *Ik trok naar Frankrijk.* Elders is ergens naar trekken, eenen trek daarvan hebben, daaraan gelijken: *het trekt geweldig naar het roode.* *Ergens door trekken*, en ergens in trekken, is, daardoor, en daarin, dringen: *de peper is nog niet door het vleesch getrokken.* *Het zout moet er in kunnen trekken.* *Ergens uit trekken*, is, daarentegen, er uit getrokken worden: *de kracht van het kruid trekt er gansch en al uit.* Van hier *trek, trekachtig*, bij Kil., *trekker, trekking, treksel.* Zamenstell.: *trekbeest, trekbeugel*, een beugel, waarmede de veenman den bagger, uit het water optrekt; *trekbrugghe*, (*valbrugghe*,) bij Kil., *trekdier*, een dier, dat geschikt is, om iets te trekken; anders ook *trekbeest*; ook een dier dat op gezette tijden naar elders trekt; *trekgaren*, een net of garen, dat men door het water voorttrekt; *trekgeld*, geld hetwelk men trekt, als men bij de eerste opveiling van een ding den hoogsten prijs daarvoor biedt; *trekgift*, eene gift, bestemd om iemand te trekken, tot iets over te halen; *trekhaak*, een kuipers werktuig; *trekijzer*, een werktuig van de gouddraadtrekkers; *trekkabel*, bij Kil. *trekkoord*, en *voerkabel*, *trekkas*, eene broecikas; *trekkebekken*, *treklade*, *treklap*, eene boertige benaming van eenen schoenlapper; *trekletter*, *treklijn*, *trekmuts*, een vrouwe muts, die met banden toegetrokken wordt; *treknagel*, *teughnaghel*, bij Kil., *treknet*, *trekos*, *trekpaard*, *trekpad*, *trekpees*, *trekpen*, *trekpleister*, eene trekkende pleister, en, in den boertenden stijl, iets aantrekends; *trekpot*, *trekschuit*, *treksprinkhaan*, *trektafel*, *trektang*, *trektijd*, *trektouw*, *trekvaart*, *trekvisch*, een visch die op bestemde tijden naar zekere oorden trekt; *trekvoegel*, een vogel die jaarlijks af en aan trekt, zoo als de oofjevaar; *trekweg*, *trekzaag*, *trekzeel*, enz. *Aantrekken*, *afrekken*, *betrekken*, enz.

TREKKER, z. n., m., des *trekkers*, of van den

trekker; meerv. *trekkers*. Al wie, of wat, trekt: *wie is de trekker van dien wissel?* *De gezamenlijke trekkers van het lot.* In de Karottenfabriek noemt men eenen *Karotten-trekker*, ook enkel *trekker*. *Een trekker van mijne hand*, anders *trekpees*. *Zonder trekker zult gij de kurk niet van de flesch krijgen.* Zamenst.: *bodentrekker*, *draadtrekker*, *gouddraadtrekker*, *haartrekker*, *kurkentrekker*, *loontrekker*, *rententrekker*, *tandtrekker*, enz. Van *trekken*.

TREKKING, z. n., v., der, of van de *trekking*; meerv. *trekkingen*. Verkleinw. *trekkingje*. De daad van trekken: *gij zit daar juist op de trekking van den wind.* *Door de trekking der spaansche vlieg.* *Is de trekking der loterij al begonnen?* *Gewen u toch niet aan die trekkingen van uwen mond!* *Zij krijgt wederom trekkingen*, stuipen. Zamenstell.: *huurtrekking*, *loontrekking*, *mondtrekking*, *neustrekking*, *prijstrekking*, *zenuwtrekking*, enz. Van *trekken*.

TREMEL, z. n., m., des *tremels*, of van den *tremel*; meerv. *tremels*. De trechter van eenen molen. In het fr. *trémie*, ital. *tremoggio*, *tremaglio*.

TRENS, z. n., v., der, of van de *trens*; meerv. *trenzen*. Verkleinw. *trensje*. Bij Kil. *trensse*, *transse*. Even als *trans*, eigenlijk een band, die ergens om henen gaat. In het gebruik, volgens Kil. bijzonderlijk, eene koord, die om de pees van eenen boog henen gewoeld is, en de halster van een paard. Voorts ook eene lis, of luts, even als het hoogd. *Trense* en zweed. *trens*. Eindelijk is *trens* in de gemeene volkstaal ook klop: *ik gaf hem braaf trens*.

TREPAAN, z. n., m., des *trepans*, of van den *trepaan*; meerv. *trepansen*. Anders *trepaanerboor*, van *trepansen* en *boor*. Een schedelboor: *gij moet den trepaan gebruiken*. Dit woord is, even als het hoogd., eng. en fr. *trepán*, en het ital. *trapano*, ontleend van het gr. *τροπανον*, eene boor, van hetwelk ook *trepansen*, fr. *trépaner*, eng. *trepán*, hoogd. *trepánieren*, ital. *trapanare*, en alle daarvan afgeleide woorden herkomstig zijn.

TREPANEERBOOR, zie *trepaan*.

TREPANEREN, zie *trepaan*.

TREURBOOM, zie *treurwilg*.

TREURDICHT, zie *treurlied*.

TREUREN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik treurde*, heb *getreurd*. Bedroefd zijn, en zijne droefheid op eene of andere wijze aan den dag leggen: *het vogeltje treurt in zijne kouw.* *Hij groeit, terwijl een ander treurt in druk.* [Vond.] Wanneer de reden uitgedrukt wordt, heeft zij de voorzetsels *om* en *over* bij zich: *zij treurt over haar verlies.* *Die hierom nijdig schijnt te treuren.* [Vond.] Ook wordt dit woord wegens levenlooze dingen gebruikt: *al treuren nu uw straten doots en woest.* [Vond.] *Het velt*

is verwoest, het lant treurt. [Bijbelv.] *Uit den treuren zingen*, is zonder treuren, vrolijk, helder op zingen. Van hier *getreur, treurig treuring*, enz. Zamenstell.: *treurboom, treurdicht, treurdichter, treurgeestig, treurgewaad, treurkleed, treurlied, treurmoedig, treurmuzijk, treurpsalm, treurrede, treurrol, treurspel, treurspeldichter, treurspelschrijver, treurtooneel, treurwilg, treurzang*, enz. *Betreuren, voorttreuren.*

Treuren, Kil. ook *trueren*, neders. *troren*, Zwab. Dicht. *truren*, Otf. *druren*, hoogd. *trauern*, is verwant aan *thruwen*, lijden, bij Talian., en misschien ook aan *rouwen*, dat door het hoogd. *trauern* uitgedrukt wordt.

TREURGEESTIG, bijv. n. en bijw., *treurgeestiger, treurgeestigst.* Van *treuren* en *geestig*. Bij Kil. ook *treurmoedig*. *Treurig* van geest: *zij schijnt zeer treurgeestig.* Van hier *treurgeestigheid.*

TREURIG, bijv. n. en bijw., *treuriger, treurigst.* Droevig: *zij schijnt heel treurig.* *Het aller-eerste snarenspeel schonk blieden wijn voor treurige ooren.* [Poot.] Droefheid vertoonende: *treurigh aensicht.* [Kil.] Droefheid verwekkende: *het is eene treurige gebeurtenis.* Akeilig: *Caesars dood werd door treurige voortekens voorafgegaan.* Als bijw., al treurende: *hij zag mij heel treurig aan.* Van hier *treurigheid, treurigtijk.* Dit woordt luidt in het hoogd. *traurig*, Strijk. *traurich, traurik*, Notk. *trureg*, angels. *dreorig*, neders. *trorig.* Van *treuren*.

TREURLIED, z. n., o. Van *treuren* en *lied*. Anders *treurzang*, of *treurdicht*. Een klaaglied, waarin men eenig ongeval betreurt: *er is een treurlied op haar overlijden gemaakt.*

TREURMOEDIG, zie *treurgeestig*.

TREURSPEL, z. n., o. Van *treuren* en *spel*. Een tooneelspeel, welks treurige inhoud bestemd is, om gewaarwordingen van schrik en mededogen te verwekken. Overdragtelijk, een treurig geval: *het blijvendend treurspeel van dat beleg.* Van hier *treurspeldichter*, de vervaardiger van een treurspeel in dichtmaat, wien men met geen *treurdichter*, die slechts een treurdicht opstelt, verwarren moet; *treurspelschrijver*, enz.

TREURWILG, z. n., v. Van *treuren* en *wilg*. Eene wilg met nederhangende takken: *de waterkant is met treurwilgen beplant.* Zulk eene wilg kan ook den naam van *treurboom* voeren; doch hieronder verstaat men eigenlijk eenen oostindischen boom, die slechts des nachts bloeit.

TREURZANG, zie *treurlied*.

TREUZEL, zie *trijzel*.

TREUZELLEN, zie *trijzelen*.

TREZOOOR, z. n., o. *des trezoors*, of *van het trezoor*; meerv. *trezoren*. Een bastaardwoord, even als het eng. *treasure*, fr. *trésor*, ital., sp. *tesoro*, lat. *thesaurus*, ontleend van het gr.

θησαυρος, dat eigenlijk eene bewaarplaats van goud aanduidt, en ten bewijze strekt, dat *αυρος* in het gr. oulings evenzeer goud, als glans, heeft aangeduid. Dus eigenlijk eene schatkist: *het slot van 'trijk trezoor.* [Vond.] Voorts oulings eene op zich zelve staande kas, hetzij men daarin geld, hetzij men daarin iets anders, bêwaarde. In dezen zin vindt men *trezoor* en *tritsoor* bij Kil., *tridsoer* bij V. Hass.: en bij Brederoo: *gaet veget stof van 't staend trezoor*; bij J. Vos: *schikt alles op zijn stêe, de pispotop 't trezoor.* Intusschen kan dit *trezoor, tritsoor*, en *tridsoer* ook van het fr. *dressoir*, middeleeuw. lat. *dressorium*, worden afgeleid. Van het andere *trezoor* komt *trezorie, trezorier, trezorierschap*, enz. Zamenstell.: *kerktrezoor, rijks-trezoor, staatstrezoor*, enz.

TRIAKEL, zie *theriakel*.

TRIBUUN, *tribune*, z. n., v., *der*, of *van de tribuun, tribune*; meerv. *tribunen*. Bij de Romeinen, eene verheven plaats, van waar men tot het volk sprak, of de schouwspelen bezag. Bij de Franschen, en ook bij ons, eene verheven plaats in de hooge landsvergaderingen, geschikt voor het volk, om te hooren, wat er verhandeld en besloten wordt.

TRIELJE, z. n., v., *der*, of *van de trielje*; meerv. *trieljes*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Stijf geklenderd linnen: *het moet met trielje bezet worden.* Van hier *trieljen*.

TRIJP, z. n., o., *des trijps*, of *van het trijp*; meerv. *trijpen*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Bij Kil. ook *trijpe*, hoogd. *Tripp*, fr. *tripe*, sp. *tripa*, ital. *trippa*. Eene ruige stof, welke schering uit grof linnen, en welke inslag uit ruwe zijde, bestaat: *hebt gij geen betere trijp?* Van hier *trijpen*, dat van trijp is.

TRIJPEN, zie *trijp*.

TRIJSEL, bij Kil. ook *trijseerbecken*, en *treseerbecken*. Eene zeef; en, overdragtelijk, eene sukkelaarster; anders *treuzel*: *gij zijt eene regte treuzel*, of *treuzelkous*. Van hier *trijzelen*.

TRIJSELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik trijselde, heb getrijseld*. Eigenlijk zeven, ziften. Overdragtelijk, muggen ziften, beuzelen, ergens mede sukkelen, anders *treuzelen*, dat in den overdragtelijken zin alleen in gebruik is: *wat zijt gij weder aan het treuzelen!* Van hier *getreuzel, treuzelaar, treuzelaarster, treuzeling, treuzelster*, enz.

TRIL, z. n., m., *des trils*, of *van den tril*; zonder meerv. Enkel gebruikelijk in de spreekw. *op den tril, of op den dril gaan*, uitgaan om zich te vermaken. Van *trillen*. Zie voorts *dril*.

TRILGRAS, zie *trillen*.

TRILLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik trilde, heb getrild*. Beven, sidderen: *hij trilde van koude. Ik zag haar trillen en beven.* Van hier *tril, trilling*.

Zamenstell. : *trilgras*, een plantgewas, waarvan men vijf soorten telt : *klein trilgras*, *middelbaar trilgras*, enz. Dit woord is verwant aan *drillen* en *rillen*, en heeft zijne beteekenis eveneens aan zijnen klank te danken.

TRIOMF, *triumf*, z. n., m., *des triomfs*, of *van den triomf*; meerv. *triumfen*. Even als het fr. *triomphe*, eng., hoogd. *triumph*, ital. *trionfo*, van het lat. *triumphus* ontleend, en hier mede van het gr. *Στραμπος*. Een zegepraal : *uw eer met zijn triomf bepaalt*. [Vond.] *Een teeken van den grootsten triomf*. Uit hoofde van eene bijgevoegde *e*, bij Vond. wel eens vr. : *in de triomfe des geloofs*. Zamenstell. : *triomfboog*, *triomflied*, *triomfpoort*, *triomftrompet*, *triomfwagen*, enz. *Vredetriomf*, enz.

TRIOMFANT, *triumfant*, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Een bastaardwoord, even als het eng. *triumphant*, van het fr. *trionphant*, ontleend. Zegepralende, zegevierende : *keer nimmer uit den slag, dan triomfant ! Triomfant verwelkoomt van ontelbre hemelscharen*. [Moon.] *Figuurl.*, zekere van zijde geweven, en met allerhande kleuren bewerkte stof : *een kleed van triomfant*. Van hier *triumfantelijk*.

TRIOMFEREN, *triumferen*, onz. w., gelijkvl. *Ik triomfeerde*, *heb getriomfeerd*. Zegepralen, zegevieren : *hij triomfeert over al zijne vijanden*. *Wij zullen met u triomfeeren*. [L. D. S. P.] Ook zegt men *op iets* en *van iets triomferen* : *Ah mogt mijn liefde van zijn ureedheid triomfeeren*. [L. W. V. Merken.] Even als het hoogd. *triumphiren*, eng. *triumph*, van het fr. *trionpher* ontleend.

TRIOMFLIED, z. n., o. Van *triumf* en *lied*. Een zegelied : *hupplende een triomflied zingen*. [Vond.] *'k Hef juichend een triomflied aan*.

TRIP, z. n., v., *der*, of *van de trip*; meerv. *trippen*. Het hout van eenen vrouwenklomp, ook zulk een klomp zelf : *hare trippen zijn versleten*. Dit woord komt van *trippen*.

TRIP, zie *trippen*.

TRIPPEL, z. n., o., *des tripels*, of *van het tripel*; zonder meerv. Anders *tripelsteen*. Eene fijne aarde, in den vorm van eenen steen, die tot polijsting van vaste lichamen gebruikt wordt : *gij moet daaraan geen tripel sparen*. Dit woord luidt in het hoogd. *Tripel*, en het fr. en eng. *tripoli*, en heeft dien naam van de stad Tripoli, waar men die aarde het allereerste vond.

TRIPPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik trippelde*, *heb getrippeld*. Voortdurend werkw. van *trippen*. Bij Kil. ook *trepelen*. Met kleine tredjes gaan : *zij heeft eenen trippelenden gang*. Van hier *getrippel*, *trippelaar*, bij Kil. *trippeler*, *trepeler*. Dit woord is verwant aan *trappelen*.

TRIPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik tripte*,

heb getript. Verkleinw. van *trappen*; en bijkans evenveel beteekenend; als mede kleine sprongetjes doen. Ook zeker kinderspel spelen. Van hier *trip*, *trippelen*, enz.

TRITS, z. n., v., *der*, of *van de trits*; meerv. *tritsen*. Een drietal : *een zuster van de trits der razernijen*. [Vond.] *Hij werpt eene trits van zessen*. *Ik heb eene trits van azen*. *Na verloop van eene trits van jaren*.

TRIUMF, zie *triumf*.

TROEBEL, z. n., m., *des troebels*, of *van den troebel*; meerv. *troebelen*, of *troebels*. Beroerte, onlust : *uit hoofde van de troebels*. Bij Kil. ook *trobels*, *troeble*, en *turbel*, lat. *turba*, hoogd. *Turbel*, fr., eng. *trouble*, van het oude *truben*, *trüben*, beroeren, gr. *Σοφύβειν*, lat. *turbare*, afstammende.

TROEBEL, bijv. n. en bijw., *troebeler*, *troebelst*. Beroerd, onklaar, drabbig : *die wijn is troebel*. Spreekw. : *in troebel water is het goed visschen*, bij Vond., men kan met onlusten zijn voordeel doen. Van hier *troebelachtig*, *troebelheid*.

Troebel, Kil. *turbel*, fr., eng. *trouble*, Notk. *troube*, neders. *druuwe* en *dröve*, hoogd. *trübe*, komt van het oude *truben*. Zie het vorige *troebel*.

TROEF, z. n., v., *der*, of *van de troef*; meerv. *troeven*. Verkleinw. *troefje*. Eigenlijk, een slag, welke beteekenis het nog in de spreekw. van *troef geven*, en *troef krijgen* oefent : *geef den jongen braaf troef*. *Hij kreeg ter dege troef*. Voorts evenveel als *troefkaart*. Eene kaart, waarmede men andere kaarten als het ware slaat : *ik heb geene enkele troef*. *Hij bewaart zijne troeven tot het laatste*. De gezamenlijke ruiten, harten, enz. van een spel kaarten, wanneer zij het voorregt erlangen van andere kaarten te kunnen slaan : *al de troef is er uit*. *Het aasken oft eenken van der troeve*. [Hooft.] *Troef keeren*, onder het rond geven, een blad omkeeren, om hetzelfde en al de eveneens geteekende kaarten tot troeven te maken. *Troef bekennen*, bij eene opgespeelde troefkaart eene andere werpen, als men er eene heeft. *Troef verzaken*, in zulk een geval geene troef bijspelen. *Geene troef verzaken*, figuurlijk, niet verzuimen, om aan iets aangenaams deel te nemen : *ik kom zeer zeker; ik verzaak geene troef*. Van hier *troeven*. Zamenstell. : *troefaas*, *troefblad*, *troefboek*, een spel kaarten, bij Kil.; *troefboer*, *troefdrie*, *troefheer*, *troefkaart*, *troefkoning*, *troefnegen*, *troefspel*, *troeftien*, *troefvrouw*, *troefzes*, enz.

Troef, hoogd. *Trumpf*, eng. *trump*, zweed. en neders. *trumpf*, fr. *trionphe*, van *triumf*.

TROEFSPEL, z. n., o., *des troefspels*, of *van het troefspel*, meerv. *troefspelen*. Van *troef* en *spel*. Bij Kil. een spel, waarin de troef de hoofdrol speelt, een kaartspel. Voorts ook zulk eene reeks van troeven, als iemand bij

het rondgeven, of koopen, van kaarten krijgt: *is dat geen fraai troefspel?*

TROEP, z. n., m., *des troeps*, of *van den troep*; meerv. *troepen*. Verkleinw. *troepje*. Anders ook *trop*. Een hoop van bijeen zijnde levende wezens: *een veulen eerst uit den trop gehaelt*. [Vond.] *Dat niemant van den troep hadt af te wijken*. [Hooft.] *Daer hij braveert in 't midden van den troep*. [Vond.] Het meerv. *troepen* wordt voor krijgsbenden gebruikt: *de troepen te velde doen rukken*. *De vijandelijke troepen werden geslagen*. Voorts wordt *troep* bijzonderlijk wegens een gezelschap van tooneelspelers gebruikt: *welken troep hebt gij thans in uwe stad?* Van hier bij Kil. *troppel* en *troppen*. Zamenstell.: *troepswijze*, enz. *Hulptroepen*, *rijkstroepen*, enz.

Troep, Kil. *trop*, *troppe*, en *troepe*, hoogd. *Trupp*, en *Tropp*, zw. *tropp*, fr. *troupe*, ital. *truppa*, lat. *turba*, is verwant aan het hoogd. *Traube*, nederd. *druif*, bij Kil. ook *trop*, eigenlijk een ding, dat met andere soortgelijke troepswijze bijeen zit; en aan het hoogd. *Truffel*, fr., eng. *truffle*, zie *tartuffe*.

TROETEL, bedr. w., gelijkvl. *Ik troetelde, heb getroeteld*. Streelen, hielkozen: *zij troetelt haar kind*. *Het westen vroeger 't jaer met laeuwen adem weer quam troetelen en smeecken*. [Vond.] Van hier *getroetel*, *troetelaar*, *troeteling*. Zamenstell.: *troetelkind*, *onttroetelen*, *vertroetelen*, enz.

TROETELKIND, z. n., o. Van *troetelen* en *kind*. Een kind, waarvoor men eene bijzondere zucht heeft, en dat, uit dien hoofde, getroeteld en geliefkoosd wordt, een lieveling: *hij was het troetelkind zijner ouders*. Figuurlijk: *een troetelkind van het geluk*. *Het troetelkind der overwinning*.

TROEVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik troefde, heb getroefd*. Eigenlijk slaan, zoo bedr. als onz.: *ik zal hem troeven; dat verzeker ik hem*. *Troef er maar op!* In het kaartspelen, eene of meer andere kaarten door middel van eene troefkaart overmeesteren: *waarom troeft gij dien koning niet?* Onz., kaart spelen: *hij verkwist zijnen tijd met troeven*. Van hier *getroef*, enz. Zamenstell.: *aftroeven*, *ondertroeven*, *overtroeven*, enz.

Troeven, eng. *trump*, hoogd. *trumpfen*, van *troef*, en is verwant aan het zweed. *trumfa*, houwen, slaan.

TROFFEL, z. n., m., *des troffels*, of *van den troffel*; meerv. *troffels*. Verkleinw. *troffeltje*. Een metselaars werktuig: *De Groot zag er uit, als of hij straks den troffel opvatten wilde*. Dit woord luidt bij Kil. *troeffel* en *truffel*; en zoo spelt Vondel het ook, in: *den degen in d'een vuist, in d'ander hant den truffel*. Het is naauw verwant aan *trouweel*, *truweel*, fr. *truelle*, eng. *trowel*. Zie *truweel*.

TROG, z. n., m., *des trogs*, of *van den trog*; meerv. *trogen*. Eigenlijk evenveel welk ho

ding, dat geschikt is, om iets te bevatten. In het opperd. nog hedendaags evenveel welke kas of kist. Bijzonderlijk, een bak, waarin de bakker zijn deeg bereidt, waaruit de varkens eten, enz., oulings *troch*: *nu vervalt gij tot den troch*. [Vond.] Zamenstell.: *trochuwijn*, *leckwijn*, bij Kil. *Baktrog*, *varkenstrog*, *voedertrog*, enz.

Trog, of *troch*, hoogd., neders., zweed. *trog*, angels. *trog*, *troc*, en *trige*, boh. *trukij*, ital. *truogo*, *truogolo*, *trogolo*, ijsl. *thro*, eng. *trough*, is verwant aan het fr. *trou*, een gat, en aan het opperd. *truhe*, boh. *truhla*, eene kist, ja aan het pool. *truna*, eene doodkist.

TROGGEL, *truggelen*, onz. w., gelijkvl. *Ik troggelde, heb getroggeld*. Op eene listige en bedriegelijke wijze bedelen: *hij zal daarom juist zoo lang troggelen, tot dat hij het heeft*. Van hier *getroggel*, *troggelaar*, *troggelaarster*, *troggelachtig*, *troggelaarij*, *troggelster*. Zamenstell.: *troggelvrouw*: *troggelvrouwen met keurven, snolletjes voor 't geboeft*. [Vlaerd. Redenr.]; *troggelzak*, *truggelzak*, *bedelzak*: *die uit den truggelzack van jongs genegen te eten*. [J. De Deck.]; *troggelwinst*, enz. — *Astroggelen*, *onttroggelen*, enz.

Troggelen, Kil. *trochelen*, *drieghen*, en *truggelen*, fr. *trucher*, ital. *truccare*, is verwant aan ons *driegen* en het hoogd. *trügen*, *triegen*, bedriegen, door bedrog ontvreemden.

TROGGELVROUW, zie *troggelen*.

TROJAAN, zie *Troje*.

TROJAANSCH, zie *Troje*.

TROJE, z. n., o., *Trojes*, of *van het Troje*; zonder meerv. Eene bekende stad in klein Azie. Van hier *trojaan*, een inwoner dier stad; *trojaansch*, dat daarvan afkomstig is, of daar toe behoort: *het trojaansche paard*.

TROKKEN, *trukken*, onz. w., gelijkvl. *Ik trokte, heb getrokt*. Op eene biljardtafel, die den naam van troktafel draagt, spelen: *ik heb met hem getrokt*. Zamenstell.: *trokbat*, *trokspel*, *trokstok*, *troktafel*. Van het fr. *truc*, ital. *trucco*, een biljard.

TROM, z. n., v., *der*, of *van de trom*; meerv. *trommen*. Een bekend speelwerktuig: *bij uitroep met de trom*. [Hooft.] *Op 't slaen van uwe trom*. [D. Deck.] *Toen Attilaes verwoede trom 't geruisch uws waters kwam verdooven*. [Vond.] *Uw cimbaal en stuit met uw trommen paaren*. [L. D. S. P.] *De trom roeren*. Van hier *trommel*, enz., *trommen*, enz. Zamenstell.: *trommelstager*, enz., *keteltrom*, *krijgstrom*, *mondtrom*, enz.

Trom, vries., opperd. *tromme*, neders. *trumme*, zweed. *trumma*, eng. *drum*, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

TROMMEL, z. n., v., *der*, of *van de trommel*; meerv. *trommelen*, en *trommels*. Verkleinw. *trommeltje*. Evenveel, als het voorgaande *trom*: *op het hooren van de trommel in 't*

geweer. Voor 't roeren van de trommel des ronckenden soldaets. [Vond.] Looft hem met de trommel ende fluijte. [Bijbelv.] Voorts ook eene holligheid in het oor, welke met een dun vlies overtrokken is: *de trommel van het oor*. Een dikke bus van evenveel welke gedaante: *haal wat beschuit uit de trommel!* Een cilinder van een uurwerk, waarom de ketting loopt, waardoor hetzelfde bewogen wordt: *de trommel van mijn zakuurwerk*. Hazen met de trommel willen vangen, iets onmogelijks aanvangen. *Bij zijn woord blijven, als een haas bij de trommel*, ligtelijk daarvan afwijken. Van hier *trommelen*, enz. Zamenstell.: *trommelbuik, trommeldans, trommelklank, trommelschroef, trommelslag, trommelstager, trommelspel, trommelstok, trommelstokboom, trommelvel, trommelvisch, een visch van het geslacht der stekelbuiken; trommelvlies, trommelzucht*, enz. *Kindertrommel, koffijtrommel*, enz.

Trommel, hoogd. *Trommel, Trummel*, komt van *trom*. Zie *trom*.

TROMMELBUIK, z. n., m. Verkleinw. *trommelbuikje*. Van *trommel* en *buik*. Een buik, die door de zoogenoemde trommelzucht als een trommel opgespannen is: *welk een ellendige trommelbuik!*

TROMMELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik trommelde, heb getrommeld*. Op de trommel slaan: *wat verzeelt mij dat trommelen*. Eveneens op iets anders slaan, als men gemeenlijk op eene trommel doet: *waarom trommelt gij zoo op de tafel?* Ook wel eens bedrijvend: *men heeft mij doof getrommeld*. Van hier *getrommel*. Zamenstell.: *optrommelen*.

Trommelen, hoogd. *trommeln* en *trum-meln*, komt van *trommel*.

TROMMELSCHROEF, z. n., v. Van *trommel* en *schroef*. Eigenlijk, de schroef van eene trommel; maar voorts ook zeker slag van kinkhorrens: *welk eene fraaije trommelschroef*.

TROMMELSLAG, z. n., m. Van *trommel* en *slag*. Een slag op de trommel: *op den eersten trommelslag gereed zijn*. *Het moet bij trommelslag afgekondigd worden*.

TROMMELSLAGER, z. n., m. Ook *tromslager*. Van *trommel* en *slager*. Eigenlijk een tamboer: *hij dient als trommelslager*. Voorts eene soort van ombervisschen, onder den naam van *gebaarde* bekend, in het eng. *drummerfish*.

TROMMELSTOK, z. n., m. Van *trommel* en *stok*. Een stok, waarmede men op den trommel slaat. Zamenstell.: *trommelstokboom*, zeker slag van kassia, anders *pijkassia* genoemd.

TROMMELVLIES, z. n., o. Van *trommel* en *vlies*. Het vlies, dat even als een trommelvel over de trommel van het oor gespannen is: *mijne trommelvliezen dreigen te scheuren*.

TROMMELZUCHT, zie *trommelbuik*.

TROMMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik tromde, heb*

getromd. Op eene trommel slaan: *houdt dat trommen nog niet op?* Van hier *getrom, trommer*, enz. Zamenstell.: *uittrommen*, enz.

Trommen, hoogd. *trommen, trummen*, eng. *drum*, komt van *trom*.

TROMP, z. n., v., der, of van de *tromp*; meerv. *trompen*. Een werktuig, om eenen sterken, maar doffen, sidderenden klank te verwekken, zoo als een jagers horen, en eene bazuin: *hij hoort de trommels zege slaan, trompet en tromp triomfe kraeijen*, zegt Vond., die het mannelijk maakt in: *sal ik dees nieuwe maar met mijnen tromp doen klincken*. Voorts al wat aan zulk een werktuig gelijk, zoo als de snuit van eenen olifant: *het dier sloeg hem de tromp om het lijf*; en het vooreinde van een schietgeweer: *iemand de tromp van het geweer op de borst zetten*. *Hij zelf biedt den geenen, die de wacht hadden, de tromp*. [Hooft.] Bij Kil. ook een kinderspeeltuig, anders *momdtrom* genoemd. Van hier *trompen*, en *trompet*, dat hetzelfde beteekent, enz.

Tromp, fr. *trompe*, ital. *tromba*, sp. *trompa*, eng. *trump*, bret. *trumpil*, zweed. *trumma*, oud. *trumbe, trumbu, triumbo, drumbo*, heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

TROMPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik trompte, heb getrompt*. Op eene tromp blazen: van hier *trompenaar, trompblazer, trompetter*: *van trompenaars, pijpers, vedelaars ende spelers*. [V. Hass. aantek. op Kil.] Zamenstell.: *astrompen*. Dit woord komt van *tromp*.

TROMPET, z. n., v., der, of van de *trompet*; meerv. *trompetten*. Verkleinw. *trompetje*. Een bastaardwoord, even als het eng. *trumpet*, neders. *trumpette*, opperd. *trummet*, ijsl. *trameta*, hoogd. *Trompete*, van het fr. *trompette*, ital. *trombeta*, of sp. *trompeta*, ontleend; en daarmede van het fr. *trompe*, ital. *trompa*, of sp. *tromba*, afstammende. Een bekend muzikinstrument: *op 't klincken der trompet*. [D. Deck.] *Thans liet de Graaf met de trompet afblaazen*. [Hooft.] *En Tritons schulp was bij trompet en trom te heesch, te schor*. [Vond.] Een bijzonder register van een orgel: *haal de trompet uit!* *De trompet steken* is het voorgemelde muzikinstrument in den mond steken, om daarop te blazen; ook voor trompetten: *of men de trompet stack*. [Vond.] *De trompet slaan, zie slaan*. Van hier *trompetten, trompetter*. Zamenstell.: *trompetblazer, trompetbloem, trompetboom, trompetgras, trompetmaker, trompetslagh, trompetsteker*, bij Kil.; *trompettengeschal, trompettenklank, trompetvogel*, enz. *Krijgstrompet, loftrompet, scheltrompet, schuiftrompet, triomftrompet, zeetrompet*.

TROMPETLOEM, z. n., v. Van *trompet* en *bloem*. Dus noemt men een plantgewas, dat anders den naam van *gele Sarracenia* voert: *de*

- trompetbloem* heet dus naar hare lange over-einde staande buisachtige bladeren.
- TROMPETBOOM**, z. n., m. Van *trompet* en *boom*. Een boom, wiens takken aan trompetten gelijken: *de trompetboom voert anders den naam van Cecropia*.
- TROMPETGRAS**, z. n., o. Van *trompet* en *gras*. Zeker slag van gras, met eene pijpachtige steng.
- TROMPETTEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik trompettede, heb getrompet*. Van *tromp*, *trompet*, met een' bastaarduitgang. Onz., op eene trompet blazen: *mij dunkt, ik hoor den vijand trompetten*. Bedr., door middel van eenetrompet verkondigen: *iemands lof trompetten*. Van hier *getrompet*, *trompetter*. Zamenst.: *afstrompetten, ontrompetten*, enz. *Trompetten*, eng. *trumpet*, hoogd. *trompeten*, opperd. *trummeten*, ital. *trombettare*, fr. *trompeter*.
- TROMPETTER**, z. n., m., *des trompetters*, of van den *trompetter*; meerv. *trompetters*. Al wie zijn werk van trompetten maakt: *de vijand zond eenen trompetter, om de stad op te eischen*. Voorts geeft men dezen naam aan de zoogenoemde tabakspijpvisschen. Van hier *trompetterschap*. Zamenstell.: *hofftrompetter, scheepstrompetter, stadstrompetter, veldtrompetter*, enz. *Trompetter*, hoogd. *Trompèter, Trommeter*, opperd. *trumeter*, eng. *trumpeter*, fr. *trompette*, ital. *trombeta*, komt van *trompet*.
- TROMPETVOGEL**, z. n., m. Van *trompet* en *vogel*. Zeker slag van rhinocerosvogelen: *de trompetvogels van Kaap verd geven soortgelijk een geluid, als dat van eene trompet*.
- TRONIE**, z. n., v., *der, of van de tronie*; meerv. *tronien*. Het gelaat, aangezigt: *eene alledaagsche tronie*. En *zwenkend hare tronje*. [Vond.] *Dat Angoulesme de tronije met eenen snuïdoek afweilde*. [Hooft.] *Schoon eene onbeschaamde tronie haere verwe niet eens verschieft*. [Vond.]
- Tronie*, middeleeuw. lat. *tronia*, fr. *trogne*.
- TRONK**, z. n., m., *des tronks*, of van den *tronk*; meerv. *tronken*. Verkleinw. *tronkje*. Een afgeknotte boomstam: *uit eenen tronk gesneden*. [D. Deck.] *Daer sal een rijsken voortkomen uit den afgehouwenen tronck Jsai*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *boomtronk*. Dit woord is verwant aan *stronk*, en komt, even als het eng. *trunc*, fr. *tronc*, ital., sp. *tronco*, van het lat. *truncus*.
- TROON**, z. n., m., *des troons*, of van den *troon*; meerv. *troonen*. Een bastaardwoord, even als het hoogd. *Thron*, eng. *throne*, fr. *trone*, ital. *trono*, lat. *thronus*, ontleend van het gr. *θρονος*. Eens Keizers, of Konings praalzetel: *door mijn hand op Sions troon verheven*. [L. D. S. P.] *Denkt gij door Karels val te stijgen op den troon?* [D. Deck.] *Toegang tot haren troon*. [Vond.] *Den troon beklimmen*, aanvangen met heerschen. *Op den troon zetten*, doen heerschen. *Van den troon bonzen*, van de heerschappij berooven. Van hier *troonen*, in *onttroonen*. Zamenstell.: *troonmonarch*, doch deze zamenstelling wordt met regt afgekeurd; want zoo zoude men evenzeer *kroonmonarch, sceptormonarch*, enz. kunnen bezigen; *troonsopvolger*, enz. *Keizerstroon, Koningstroon*, enz.
- TROONEN**, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik troonde, heb getroond*. Onzijd., bij de Dichters gebruikelijk, voor op den troon zitten, heerschen. Bedr. lokken, verlokken: *zij heeft hem derwaarts getroond*. Zamenstell.: *aftroonen, ontroonen*, enz.
- TROOST**, z. n., m., *van den troost*; zonder meerv. De daad van troosten, vertroosting: *troost ontvangen, troost geven*. *Ziende kleenen troost tegemoete*. [Hooft.] *Rust, noch troost, noch uitkomst zien*. [L. D. S. P.] *D'onfaalbare zekerheit van dien troost*. [Vollenh.] De bewerker, of grondslag, van vertroosting: *gij zijt mijn troost in dit lijden*. *Mijn beste troost is het behoud van eer en goeden naam*. *Dat is een slechte troost voor mij*, dat schenkt mij weinig vertroosting. Van hier *troostelijk, troosteloos*. Zamenstell.: *troostelwijn*, bij Camph.: *schenkt wijven den troostelwijn*; *troostgrond, troostrijk*, enz. *Levenstroost, lijdenstroost, oogenstroost, zieletroost*, enz.
- Troost*, hoogd. *Troost*, Notk. *trosti*, Otfrid. *throst* en *drost*, komt van *troosten*.
- TROOSTBAAR**, bijv., n., *troostbaarder, troostbaarst*. Die getroost kan worden, en zich troosten laat. Bijkans niet gebruikelijk, dan in de zamenstell.: *ontroostbaar*. Van *troosten*.
- TROOSTELBIER**, z. n., o., *des troostelbiers*, of van het *troostelbier*; zonder meerv. Van *troosten* en *bier*. Bier, dat op een doodmaal, of bij de uitvaart van eenen dooden, geschonken wordt: *en anders geen troostelbier toedrinken — die moghen weder komen des avendes toe troostelbier*. [V. Hass.]
- TROOSTELIJK**, bijv. n. en bijw., *troostelijker, troostelijkst*. Troost verwekkende: *spreek een troostelijk woord*. Als bijw., al troosten-de: *hij sprak mij troostelijk toe*. Zamenstell.: *ontroostelijk*. Van *troost*.
- TROOSTELOOS**, bijv. n. en bijw., *troostelooszer, troosteloost*. Zonder troost, van troost beroofd: *eene troosteloosze weduwe*. *Nimmer verkeerde ik in troostelooszer toestand*. Van hier *troosteloosheid*. Van *troost*.
- TROOSTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik troostte, heb getroost*. Door bemoedigende redenen, of daden, opbeuren: *laat mij uw gunst eens troosten in mijn treuren*. [L. D. S. P.] *Men troost ons post aan post, op 't gelt van Genua*. [Vond.] In lijden met gelatenheid bezielen: *troost u met uwe onschuld*. *Maar hij weijgerde hem te laten troosten*. [Bijbelv.] Door bemoediging aanporren, prikkelen. Deze be-

teekenis heeft het woord bij Kil. en bij V. Hass. in: *hadden dat gemeen volc van Zallant getroost tot ongehoorsaemheit*; als mede in de samenstell. *aanroosten*, dat in Vriest. evenveel als *aanprikkel*en beteekent: *troost het paard wat aan!* Van hier *getroost*, *troost*, *trooster*, *troosting*, *troostster*. Samenstell.: *troostbrief*, *troostrede*, *troostschrift*, *troostwoord*, enz. *Aanroosten*, *getroosten*, *zich iets getroosten*, *zich iets onaangenaams laten welgevallen*, *zich daarbij troosten*, *moedig opbeuren*: *ik ben den dood getroost*. [L. W. V. Merken.]; *vertroosten*, enz.

Troosten, neders., hoogd. *trösten*, zweed. *trösta*, vries. *treestje*, Olfrid. *drosten*, Kero *trostun*, is, eigenlijk, bemoedigen.

TROOSTER, z. n., m., *des troosters*, of *van den trooster*; meerv. *troosters*. Al wie troost: *de tranen der verdrukten, ende der genen, die geenem trooster en hadden*. [Bijbelv.] Voorts wordt dit woord in den Statenbijbel in plaats van voorspraak, Advocaat, gr. *παράκλητος*, gebezigd, in: *wanneer de trooster sal gekomen zijn*, en in: *soo en sal de trooster tot u niet komen*. Samenstell.: *ziekentrooster*. Van *troosten*.

TROOP, zie *troep*.

TROS, z. n., m., *van den tros*; meerv. *trossen*. Verkleinw. *trosje*. Een bos, of bundel van onderling vereenigde dingen: *een groote tros druiven*. Caesar *stichtte eenen tros van wapenen*, tot een zegeteeken. [Hooft.] Soms ook een pijlkoker: *mijn pijlen hangen ree gescherpt in mijnen tros*. [Vond.] Als benaming van scheepstouwwerk: *spint lijnen*, *trossen*, *kabels*. [J. De Marr.] Krijgspakkaadje, en de daarbij voegende personen: *zich bij den tros ophouden*. Ook wel eens een van die personen, of eenig ander slecht mensch: *geen tros was oit zoo slim*. [Vond.] Van hier *trossen*, enz. Samenstell.: *trosboef*, *troschacint*, *troschoere*, bij Kil.; *trosjongen*, *troskers*, *trosknecht*, *trosnarcis*, *trospaard*, *troswagen*, *troswijf*, bij Kil., enz. *Druiventros*, *leger-tros*, *veldtros*, enz.

Tros, Kil. *trosse*, *torsch*, hoogd. *Trosz*. zweed. *tross*, eng. *truss*, fr. *trousse*, ijsl. *truts*, is van eenen noordschen oorsprong.

TROSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik troste, heb getrost*. Bij Kil. oppakken, in eenen eigenlijken zin, in de krijgsdienst gebruikelijk, van het pakken van hooi en stroo op de paarden; ook in den oneigenlijken zin van *trossen den misdaedighen*. Dit woord luidt in het fr. *trousser*, eng. *truss*, en is verwant aan *drossen*, zijne biezen pakken: *met iemand gaan drossen*. *Hij ging aanstonds drossen*; en aan *torschen*; zie dit woord.

TROTS, z. n., m., *van den trots*; zonder meerv. *Trotschheid*, hoogmoed: *of wilt gij dwaze meer den priesterlijken trots dan uw geweten schroomen?* [D. Deck.] *Uw ijsren staf, die*

al hun trots verplet. [L. D. S. P.] Een hooge trap van zelfsvertrouwen, en vast besluit, om aan alle tegenkanting het hoofd te bieden: *ik wil met edlen trots den weg der deugd betreden*. *Uit dartlen trots*. [Vond.] De daad van trotsering. Deze beteekenis heeft het woord in: *trots den besten*, *trots Febus over dag*, bij Poot; en in: *ten trots dat evenveel is, als met trotsering, in spijt: ten trots van 't leed, dat mij mijn' haaters brouwden*. [L. D. S. P.] *Uit marmersteende nijt ten trots gehouwen*. [Vond.] Van hier *trotsig*. Samenstell.: *heldentrots*. Dit woord komt van *trosen*.

TROTSCH, bijv. n. en bijw., *trotscher*, *trotschst*. Hoovaardig, laatlunkend: *hoe vermetel, hoe trotsch zij zijn*. [L. D. S. P.] Als bijw., hoovaardiglijk: *en trots braveert met uwe waerde*. [Vond.] *Op dat hij zich niet trotsch verhef*. [L. D. S. P.] In eenen goeden zin, vol van een grootmoedig zelfsvertrouwen: *uw trots geslacht verwacht rechtschape loten uit zijnen stam*. [Vond.] *Hoe 't sparen trots van moet de saag klinkt voor den boeg*. [Antonid.] Als bijw.: *minder trots en moedig prijkt*. [Bilderd.] *Figuurlijk, grootsch: ik zie dien berg den trotschen top verheffen*. Als bijw.: *hoe trotschpraalt gindsche torenspits!* Van hier *trotschelijk*, *trotscheid*. Samenstell.: *trotschaard*, *trotschgewelfd*, bij Vond.; *trotschhart*, *trotschhartig*, enz. Van *trosen*.

TROTSCHELIJK, bijw. Bij Kil. *trotsighlick*. Verwaandelijk: *zeer trotschelijk sprak hij mij aan*. Van *trotsch*.

TROTSCHHEID, z. n., v., *der*, of *van de trotschheid*; zonder meerv. Hoogmoed, verwaandheid: *de trotschheid ziet hem de oogen uit*. *Snorkt de trotsheid dier verleijers*. [L. D. S. P.] Van *trotsch*. Hooft bezigt *trotszucht* voor *trotschheid*.

TROTSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik trotste, heb getrotst*. Bij Kil. ook *trosen*. Bedr., tergen, uittarten: *de wraak des hemels trosen*. *Hij trotst alle gevaren*. *Ik trots zijn gheweldt*. [Hooft.] Onz. zich hoogmoediglijk verheffen: *waarop trotst hij toch zoo zeer? Griekenlant, dat op zijn Argo trotst*. [Vond.] Van hier *trots*, *trotsch*, enz., *trotseren*, enz.

Trosen, *tratsen*, oul. *trotten*, Notk., hoogd. *trotzen*, opperd. *trätzen*, *trutzen*, zweed. *trotsa*, ijsl. *tratzast*.

TROTSEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik trotseerde, heb getrotseerd*. Bijkans evenveel, als *trosen*, braveren: *durft gij mij nog trotseren?* Van hier *trotseerder*, *trotsering*. Van *trosen*.

TROTSIG, bijv. n. en bijw. *trotsiger*, *trotsigst*. Bij Kil. *trotsch*, hoogmoedig, en genegen, om anderen te trotseren: *ghij trotsich, en vol pracht, segt, wie sal ons bederven*. [Vlaerd. Redenr.] Van hier *trotsighlick*, *trotschelijk*. Van *trosen*.

TROUW, bijv. n. en bijw., *trouwer*, *trouwst*.

Anders *getrouw*. Naauw aan iets verbonden. Bijzonderlijk, nopens eene afbeelding, of een afschrift, van iets: *het is eene trouwe beeldtenis. Is die kopij wel trouw genoeg?* Nopens één berigt, enz.: *welk eene trouwe bekenenis. Een trouw verhaal. Gij moet trouwer opbiechten.* Nopens eenen persoon, die aan eenen anderen verbonden is: *hij bleef mij steeds even trouw. Zij is haren man niet trouw. Trouwe bedienden zijn thans witte raven. Zij heeft mij trouw en eerlijk gediend. De Heer zal als uw trouwe wacht.* [L. D. S. P.] *Trouste Zoon van 't fier gemijtert Rome.* [Vond.] *Hij bleef steeds trouw op zijnen post. Ik vind in hem eenen trouwen vriend.* Hier en elders komt bij het denkbeeld van eene naauwe en ongekreukte verbintenis aan iemand, of iets, dat van zorg voor des anders belangen, liefde jegens hem, enz. *Een trouw dier*, is een dier dat zijnen meester niet verlaat; en, overdragtelijk, iets, dat men niet verliest, maar telkens weder vindt, als men het al eens vermist. *Eene trouwe daad*, eene deugdzame. *Trouwe stof*, deugdelijke. *Trouw oppassen*, onafgebroken, en zorgvuldig. *Trouw innemen*, zonder verzuim. *Trouw waarschuwen*, met getrouwe behartiging van iemands belang. Van hier *getrouw*, enz., *trouwelijk*, *trouweheid*, *trouwig*, enz. Zamenstell.: *trouwhartig*, enz. *Ontrouw*, enz.

Trouw, neders. *trou*, engels. *treowa*, *truve*, *truwa*, eng. *true*, hoogd. *treu*, deen. *tro*, zweed. *tro* en *trigg*. ijsl. *trijggur* en *trur*, Ulphil. *triggwa*, Olfrid. *drud*; komt van *trouwen*.

Trouw, z. n., v., der, of van de *trouw*; zonder meerv. Naauwe verbintenis aan iemand, of iets. Bijzonderlijk van eene afbeelding, een afschrift, enz.: *er is in die schilderij veel trouw*, veel waarheid, veel gelijkends. Van echtgenooten: *de trouw is voltrokken. Met een gerimpelt vel zocht in de trou te treden.* [D. Deck.] *Gemartelt door den rou elendig quijnen om die dodelijke trou.* [Rotgans.] *De trouw breken*, den echt vernietigen. *Op trouw geven*, op voorwaarde van eene echtverbintenis. Voorts wordt aan beminden, vrienden, enz., die elkanderen eene ongekreukte genegenheid bewijzen, *trouw* toegeschreven: *ik verlaat mij steeds op uwe trouw. De trouw van eenen Pylades.* Alsmede aan onderdanen en bedienden, die zich steeds van hunne verplichtingen kwijten: *de trouw van Hollands volk. Ik reken op de trouw van mijnen kamerdienaar.* Hier is *trouw* het tegenoverstaande van verraad en diefachtig bedrog; en het staat tegen alle oneerlijkheid, schending van beloften, valsheid, enz., over in: *zich aan d'onkreukbre trouw verbindt.* [L. D. S. P.] *Tot quijting van uw trou.* [Vond.] *Dat het vertrouwen de trouwe queekte.* [Hoof.] *Er is geene trouw*

meer onder de menschen. Ter goeder trouwe handelen. Iets op trouw verkoopen. Alle trouw verzaken. Trouw houden. Zijne trouw te pande stellen, enz. Bij persoonsverbeelding is *trouw* een wezen uit de trouw gevormd: *blanke Trouw! waar ziet gij henen?* [Bilderdijk.] Van hier *trouweloos*, enz. Zamenstell.: *trouwbed*, *trouwbelofte*, belofte van in trouw te treden; *trouwdag*, *trouwdicht*, *trouwgewaad*, *trouwkamer*, *trouwenpenning*, *trouwing*, *trouwschat*, *trouw stuk*, *trouwverbond*, *trouwverbreker*, *trouwverbreking*, enz. *Huwelijkstrouw*, *mannelingstrouw*, *ondertrouw*, enz.

Trouw, neders. *troue*, zweed. *tro*, hoogd. *Treue*, angels. *treova*, Notk. *trüca*, Willer. *truiwa*, is verwant aan het oude *trud*, waarheid, eng. *truth*, en komt van *trouwen*.

TROUWANT, z. n., m., des *trouwants*, of van den *trouwant*; meerv. *trouwanten*. Bij Kil. evenveel als *trawant*, en voorts ook hetzelfde als het fr., eng. *truand*, ital. *trutanno*, sp. *truhan*, een vagebond: *gasthuus boeven*, *truwanten*, *nette boeven*, *rabauten*. [V. Hass.] **TROUWBAAR**, bijv. n., huwbaar: *is zij reeds trouwbaar?* Van hier *trouwbaarheid*. Van *trouwen*.

TROUWELIJK, bijw., opregtelijk: *gij hebt niet trouwelijk met mij gehandeld.* Met ongekreukte genegenheid en zorgvuldigheid: *zij heeft mij trouwelijk bijgestaan.* Eerlijk: *hij dient mij steeds even trouwelijk.* Zamenstell.: *ontrouwelijk*. Dit woordt luidt bij Kil. *trouwelick*, neders. *troulik*, en *troutiken*, opperd. *treulich*, hoogd. *treulich*, Olfrid. *driulich* en *drutlich*, en komt van het bijv. n. *trouw*.

TROUWeloos, bijv. n. en bijw., *trouwelooszer*, *trouweloosst*. Van *trouw* en *loos*. Zonder trouw: *welk een trouweloos mensch, man, vriend, onderdaan, krijgsknecht*, enz. *Een trouweloos gedrag. Gij hebt mij trouweloos bedrogen.* Van hier *trouweloosheid*, *trouwelooslijk*. Dit woordt luidt in het hoogd. *treulos*, in den Zwabenspieg. *triuweloz*.

TROUWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik trouwde, heb en ben getrouwd.* Bedr., naauw aan elkanderen verbinden, zoo als man en vrouw door middel van het huwelijk: *zijt gij voor het geregt getrouwd? Morgen zullen wij ons laten trouwen. Eene maagd, eene weduwe, trouwen.* Vond. heeft eenen *last trouwen*, voor eene lastige vrouw trouwen. Ook zegt men *iemands hand trouwen*. Figuurlijk: *trouw de snarenaen de rijmen.* [Vond.] Onz., in den echt verbonden worden: *ik wensch met haar te trouwen. Zij zijn zamen getrouwd. Uit rechte min te trouwen.* [Vond.] *Op trouwen staan*, welhaast getrouwd zullen zijn, of worden. Voorts ook allerlei verbintenis aangaan, buiten het huwelijk; *betrouwen*, *vertrouwen*, op iemands trouw rekenen, hem iets toevertrouwen: *die een dienst*

getruwet worde. [V. Hass.] Hoofst en Vond. hebben *iemands partij, iemands zijde trouwen*, voor zich geheel daaraan overgeven. Van hier *getrouw, trouw*, z. en bijv. n.; *trouwbaar, trouwens*. Zamenstell.: *aantrouwen, betrouwen, hertrouwen*, enz.

Trouwen, hoogd. *trauen*, neders. *trouen*, angels. *treowian*, eng. *trou* en *trust*, ijsl. *trua*. zweed. *tro*, Notk. *thruwen*, Uphil. *thravahn*.

TROUWENS, voegw., eigenlijk de tweede naamval van *het trouwen*. In het gebruik, genoegzaam evenveel, als *ter goeder trouwe, in der waarheid: trouwens, ik verlang niets meer*.

TROUWIG, bijv. n., dat oulings voor *trouw, getrouw*, in gebruik moet zijn geweest, blijkens het daarvan afgeleide *trouwigheid, getrouwheid: de trouwigheid van dat beest is verwonderlijk*; en het zamengestelde *wantrouwigheid*. Van het z. n. *trouw*, en voorts van *trouwen*.

TRUFFEL, zie *troffel*.

TRUGGEL, zie *troggelen*.

TRUKKEN, zie *trokken*.

TRUNT, *truntel*, z. n., o., *des trunts, truntels*, of *van het trunt, truntel*; meerv. *trunten, truntels*. Iets kleins van geringe waarde: *het zullen trunten zijn*. [Westerb.] *Truntel* is thans alleen in gebruik: *gij moet uwe truntels van lapjes oprapen. Het is een trunteltje van een kindje*.

TRUNTEL, zie *trunt*.

TRUWEEL, z. n., o., *des truweels*, of *van het truweel*; meerv. *truweelen*. Verkleinw. *truweeltje*. Bij Kil. ook *trouweel*. Een bastaardwoord, even als *troffel, troeffel* en *truffel*, ontleend van het fr. *truelle*, eng. *trouel*. Een bekend metselaars werktuig: *iek sie zijn hand gestlagen aan 't truweel*. [Westerb.]

TUBEROOS, z. n., v., *der of van de tuberoos*; meerv. *tuberozen*. Verkleinw. *tuberoosje*. Een bastaardwoord, even als het hoogd., eng. *tuberoose*, en fr. *tubereuse*, van het ital. *tuberoso*, ontleend. Een bloemgewas van oostindischen oorsprong: *de tuberoos bloeit laat in den herfst*. Zamenstell.: *tuberoosbol*.

TUCHT, z. n., v., *der of van de tucht*; zonder meerv. Opleiding, en min of meer scherpe drang, tot een pligtelijk gedrag: *is hij alle tucht reeds ontwassen? Mijn soon, hoort de tucht uves vaders*. [Bijbelv.] *Houd uw volk beter in tucht. Vergaert d'ontzaghelijke tucht*. [Vond.] De uitwerking van zulk eene tucht, inzonderheid met betrekking tot de eerbaarheid. In dezen zin bezigde men *zucht* oulings in het hoogd.; en bezigt men het nog hedendaags, zoo op zich zelf, als in vereeniging met *eer*; alwaar om onze spreekw. *in alle eer en deugd* eene verbastering schijnt van *in alle eer en tucht*; vooral daar *tucht* de gezegde betekenis in de zamenstell. *ontucht* oefent. Voorts

is *tucht* ook nog bestraffing, kastijding: *kerkelijke tucht. Zijn strenge tucht viel dag en nacht mij zwaar*. [L. D. S. P.] Van hier *tuchteling, tuchteloos, tuchtig, tuchtigen*, enz. Zamenstell.: *tuchthuis, tuchtleere, tuchtmeester, tuchtroede*, enz. *Kindertucht, kloostertucht, krijgstucht, legertucht, ontucht*, enz.

Tucht, hoogd. *Zucht*, Zwabenspieg. *zuicht*, Otfrid. *zuht*, komt van een verouderd *tugen*, of *tuigen*, neders. *tugen*, hoogd. *ziehen*, opkweken, opvoeden, tot een goed gedrag opleiden en dringen.

TUCHELING, z. n., m., en vr., *des tuchtelings*, of *vanden tuchteling*; *der of van de tuchteling*; meerv. *tuchtelingen*. Een man, of eene vrouw, die om slecht gedrag in een tuchthuis, of verbeterhuis, geplaatst is: *kan dit tot verbetering van dien of die tuchteling dienen?* In het hoogd. *Zuchting*. Van *tucht*.

TUCHELOOS, bijv. n. en bijw., *tuchteloos*, *tuchteloos*. Van *tucht* en *loos*. Zonder tucht: *het is eene tuchteloze opvoeding. Hij groeit geheel tuchteloos op*. Van hier *tuchteloosheid*, hoogd. *Zuchtlosigkeit*.

TUCHTHUIS, z. n., o., *van het tuchthuis*; meerv. *tuchthuizen*. Van *tucht* en *huis*. Een werkhuis voor tuchtelingen: *zij werd naar het tuchthuis verwezen*. Zamenstell.: *tuchthuisboef, tuchthuismeester*, enz.

TUCHTIG, bijv. n. en bijw., *tuchtiger, tuchtigst*. Bij Kil. zedig, eerbaar, en kuisch; het tegenoverstaande van *ontuchtig*. In het hoogd. *zuchtig*. Van *tucht*.

TUCHTIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tuchtigde, heb getuchtigd*. Bestrafen, kastijden: *tuchtigt uwen soon, als er noch hope is*. [Bijbelv.] *Beproeft wel eens d'oprechten en tuchtigt hen*. [L. D. S. P.] Van hier *tuchtiging*. Van *tucht*.

TUCHTMEESTER, z. n., m. Van *tucht* en *meester*. Oulings vrij algemeen gebruikelijk voor zulken bezoldigden opvoeder van iemands kinderen, als men hedendaags met den naam van *Gouverneur* bestempelt: *soo en zijn wij niet meer onder den tuchtmeester*. [Bijbelv.] Voorts bedient men zich van dit woord tot vertaling van het lat. *ensor*, dat eenen aanzienlijken ambtenaar aanduidt, die op de zeden van het romeinsche volk acht gaf. Van hier *tuchtmeesterschap*. Zamenstell.: *tuchtmeestersambt*.

TUFSTEEN, zie *dufsteen*.

TUI, z. n., v., *der, of van de tui*; meerv. *tuigen*. Een der touwen, waarmede men schepen vertuit; en voorts ook de daad van *tuigen*, schepen of andere dingen vast leggen en houden. Van hier, dat *op de tui houden* zoo veel is, als ophouden: *om de ziel zoo lang op der tui te houden*, zegt Hoofst, bij wien *op ter tui gehouden* opgehouden beteekent. Dit *tui* luidt in het eng. *tie*, en is misschien verwant aan *touw*. Van hetzelfde komt *tuigen*,

en van hier wederom *tuijer*, bij Kil. evenveel welke band, bijzonderlijk zoodanig een, als waaraan het vee in de weide vastgelegd wordt, en eene lange reeks van onderling verbondene dingen. Zamenstell.: *tuianker: en het tuianker uit te brengen*. [Hawkeswort.] *Vertuijen*, enz.

TUIG, z. n., o., *des tuigs*, of *van het tuig*; meerv. *tuigen*. Verkleinw. *tuigje*. Dit woord komt van *tuigen*, trekken, verwant aan *teugen*, *tiegen*, *tijgen*, *togen* en *toogen*. Het is eigenlijk de vereeniging van riemen en koorde, waarmede een paard, of ander dier, toegerust wordt, om iets voort te trekken: *hang het paard zijn tuig om*. *Het harde osseleere tuigh*. [Vond.] Voorts evenveel welke andere toestel, om iets te verrigten, of te vervaardigen: *mijn tuig is ongeschikt tot dat werk*. Bijzonderlijk, geschut, en al wat daarbij behoort: *van Lokren die bezorgt het tuigh des blixemspels*. [Vond.] En daar eene verzameling van lang gebruikt gereedschap dikwijls veel onbruikbaar bevat, heeft *tuig* voorts ook de beteekenis van slecht goed, prullen: *het is maar tuig van goed*. *Wat doet gij met al dat tuig?* Overdragtelijk is *tuig van volk*, slecht gespuis. Intusschen komt van *tuig*, toestel, toerusting, *tuigen*, toerusten, en van hier wederom *getuig*, dat evenveel als *tuig* beteekent: *'t gouden ghetuich hebben sij de peerden omme ghewonnen*. [B. Houwaert.] *Eurijalus nam 't getuich met gouden doppen*. [Westerb.] Bij Kil. heelt het ook de beteekenis van opschik, versiersel. Inzonderheid werd het *oul*, voor zilveren en gouden versierselen gebezigd: *de Meijsjes van de vecht hadden heur tuijchje te wongderlijck eschuurt*. [Breder.] Nog draagt een zilveren of gouden ketting met een schaar en naaldenkoker, den naam van *tuig* of *tuigje*: *hij heeft voor zijn Meisje een zilveren tuig gekocht*. Zamenstell.: *tuighuis*, *tuighuismeester*, *tuigkamer*, *tuigmeester*, *tuigwagen*, enz. *Barbierstuig*, *blaastuig*, *foltertuyg*, *kemeltuig*, *keukentuig*, *krijgstuyg*, *legertuyg*, *marteltuig*, *nartuyg*, *oorlogstuig*, *ossentuig*, *paardentuig*, *rijtuyg*, *schieltuig*, *schrijftuyg*, *scheepstuig*, *snaartuyg*, *speeltuig*, *stormtuyg*, *takeltuig*, *timmertuyg*, *vaartuyg*, *veldtuyg*, *voertuyg*, *werktuyg*, enz.

TUIG, z. n., o., *des tuigs*, of *van het tuig*; zonder meerv. Verkleinw. *tuigje*. Bij Kil. *tuijgh*, *tuijch*, *tugh*. Even als het neders. *tüg*, zweed. *tjig*, hoogd. *Zeug*, de stof, waaruit iets vervaardigd wordt; en, bij Halma, het gezamenlijke vee van eenen landman. Dit *tuig* komt van *tuigen*, voor zooveel het *ouling*s, even als het hoogd. *zeugen* en *ziehen*, van de beteekenis van trekken, tot die van te voorschijn brengen, verwekken en aankweken, moet zijn overgegaan, waaruit vervolgens die van opvoeden sproot uit welke die van

tucht voortgekomen is. Zie dit laatste woord.

TUIGE, z. n., m., en v., *des tuiges*, of *van den tuige*; *der tuige*, of *van de tuige*; meerv. *tuigen*. Anders *getuige*, dat thans alleen gebruikelijk is. Al wie van eene zaak *tuigt*, of *getuigt*: *wanneer men de tuygen sal examineren*. [V. Hass.] Al wat strekt om eenige zaak te doen blijken: *en die van Nassaus roem sal eeuwig tuige zijn*. [Vond.] Een *getuigenis*: *du en salste niet valsche tuge gheven*. [V. Hass. aantek. op Kil.]

Tuige, neders. *tüge*, Ulphil. *tuggo*, Zwabenspieg. *geziug*, hoogd. *Zeuge*, komt van *tuigen*. **TUIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik tuigde*, *heb getuigd*. Eene zaak door zijn *getuigenis* bekend maken, of bevestigen: *wel tuigen storting van veel bloets*. [Vond.] *Dat Teroane tuigh*. [Oudaen.] Ook onz., van iets *getuigen*: *men van hem tuigt*. [Vond.] Van hier *tuige*. Zamenstell.: *betuigen*, *getuigen*, en de daarvan afgeleide woorden.

Tuigen, neders. *tügen*, zweed. *tijga*, hoogd. *zeugen*, beteekent eigenlijk zeggen, verkondigen, in welke beteekenis *teihan*, en *gateihan* bij Ulphilas voorkomt, en is verwant aan het hoogd. *zeihen*, neders. *teijen*, en aan *zeigen*, neders. *togen*, nederd. *togen*. **TUIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik tuigde*, *heb getuigd*. Van *tuig* voorzien, toerusten: *het schip wordt reeds getuigd*. *Tuig de paarden*. Van hier *getuig*, en *tuiging*. Zamenstell.: *optuigen*, *onttuigen*. Deze beteekenis heeft dit woord van *tuig*, dat intusschen van een verouderd *tuigen*, afstamt. Zie *tuig*.

TUIGHUIS, z. n., o. Van *tuig* en *huis*. Een huis, waar men allerlei krijgstuig bewaart: *men haalt het geschut uit het tuighuis*. Zamenstell.: *tuighuismeester*.

TUIGKAMER, z. n., v. Van *tuig* en *kamer*. Een vertrek, dat tot bewaring van krijgstuig, of jagttuig, dient. Hoogd. *Zeugkammer*.

TUIGMEESTER, z. n., m. Van *tuig* en *meester*. Al wie het opzigt over het krijgstuig houdt. Van hier *tuigmeesterschap*. Zamenstell.: *veldtuigmeester*, *veldtuigmeesterschap*.

TUIL, z. n., m., *des tuils*, of *van den tuil*; meerv. *tuilen*. Verkleinw. *tuiltje*. Eigenlijk jokkernij; van hier *zijnen tuil tuilen*, en *op den tuil houden*. Bij *tuiltjes* wordt in Vriesland nog gebezigd, voor: uit jokkernij. Ook schijnt de spreekwijs *zijnen tuil tuilen*, voor te komen in de beteekenis van met een dwaas en losbandig leven voortgaan: *de sluikzaamingen, liet men ze haaren tuil tuilen, scheenen geschapen eenigh groot onheil uit te broeden*. [Hooft.] Voorts is *tuijken* bij Kil. zekere bloem, een ruiker, en een pluimpje of ander versiersel van den hoed. Ook wordt *tuil* voor krans gebezigd, bij Greenwood en anderen. Het werkwoord *tuilen* is bij Kil. losbandig leven, en voorts ook ligtzinnig en besluiteloos voortleven: *laat hem maar tuilen*.

[Halma.] *Wat zou men dus lang tuilen, in besluiteloosheid voortgaan.* [Hooft.] Het woord *tuiltje*, voor een bosje bloemen, een ruikertje, brengt men liefst tot *tuijen*, binden, vastbinden.

TUIL, z. n., bij Kil. akkerbouw, teelt. Van *tuilen*, *teulen*, of *telen*, welk alles bij Kil. in den zin van landbouwen voorkomt, even als *teulen* in: *als bræcklant nieu geteult voor naest aenstaende mert.* [Huigens.] Vergel. V. Hass. op *tuijl*.

TUILEN, zie *tuil*.

TUIMELAAR, z. n., m., *des tuimelaars*, of *van den tuimelaar*; meerv. *tuimelaars*, en *tuimelaren*. Verkleinw. *tuimelaartje*. Al wie, of wat, tuimelt; zoo als zekere duif, die zulks onder het vliegen doet: *mijn fraaiste tuimelaar is weggevoegen*. Zekere dolfijn, die onder het zwemmen tuimelt: *men onderscheidt de Dolfijnen in bruinvisschen, tuimelaars, en botskoppen*. Zeker oorlogstuig, waarmede men oudtijds zware steenen wierp: *men gaf aan de zoogenoemde blijden ook den naam van tuimelaars*. Zeker slag van masteluinbrood: *ik verkies de tuimelaars boven het wittebrood*, in Gouda, en daar omstreeks gebruikelijk. Een jongen, die gaarne tuimelt: *ik ken geen en vluggeren tuimelaar*. Bij Kil. is *tuimeler* ook iemand, die zich om den broede in het tuimelen oefent. Van *tuimelen*.

TUIMELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik tuimelde, heb getuimeld*. Het onderste boven rollen, omwentelen: *zie dien dolfijn eens tuimelen*. *Hij tuimelt over dwars op handen en voeten*. *Over het hoofd tuimelen*. Afrollen: *hij tuimelde van al de trappen*. *Iemand het hoofd van den romp doen tuimelen*. Overdragtelijk, bankbreukig worden: *hij kan het niet houden, hij moet tuimelen*. Staat en rang verliezen: *gij zult hem welhaast zien tuimelen*. Een staatsbestuur *tuimelt*, als er daarin eenige omwenteling voorvalt. *De golven tuimelen*, als zij gestadig voortbuitelen en rollen. Van hier *getuimel*, *tuimelaar*, *tuimeling*. Zamenstell.: *tuimelgeest*, *tuimelvischje*, *tuimelzucht*, enz. *Aftuimelen*, *omtuimelen*, *voortuimelen*, *wegtuiimelen*, enz.

Tuimelen, neders. *tümeln*, eng. *tumble*, zweed. *tumla*, vries. *toemeltje*, hoogd. *tuumeln*, *tummeln*, is verwant aan het fr. *tomber*, it. *tomare*, *tomolare*, *tombolare*, vallen.

TUIMELGEEST, zie *tuimelzucht*.

TUIMELING, z. n., v., *der of van de tuimeling*; meerv. *tuimelingen*. De daad van tuimelen, *getuimel*: *der golven tuimeling*. [Vond.] Overdragtelijk, eene omwenteling in een staatsbestuur: *ik voorzie wederom eene geweldige tuimeling*. Van *tuimelen*.

TUIMELVISCHJE, z. n., o. Van *tuimelen* en *vischje*. Zeker slag van karpers. Anders *nesteling*: *men vangt omstreeks Alphen in de Oogstmaand veel tuimelvischjes*.

TUIMELZUCHT, z. n., v. Van *tuimelen* en *zucht*. Anders *tuimelgeest*. Een verlangen naar omwenteling in het staatsbestuur: *wordt gij ook door tuimelzucht gedreven?*

TUIN, z. n., m., *des tuins*, of *van den tuin*; meerv. *tuinen*. Verkleinw. *tuintje*. In het hoogd. *Zaun*, opperd. *tune*, neders. *tuun*. Eigenlijk, eene heining, omtuining: *sinen tuijn neder te werpen, als 't noot van brande wair*. [V. Hass.] Of het rijs, waaruit zulk eene omtuining oulings gevlochten werd: *zullen ook de Poortschrijvers nije toelaten eenigh tuijn ofte holt in de Stadt te drogen*. [V. Hass.] Het is dus eigenlijk niet de hof, maar de heining, die den hof afsluit. Een tuin, zegt de Heer V. Lelijv., is altijd laag en nooit boven drie, of vier voeten hoog. Daarvan *de hollandsche tuin*, die op de duiten verbeeld was. Het beteekent voorts eene plek gronds, welke door eene heining omgeven is, om tot aankweeking van vruchtboomen, moes, enz. te dienen: *hij wandelt in den tuin*. *Nu mijmertze in den tuin*. [Vond.] *Om eenen tuin te maken*. [D. Deck.] *De kap, of den mantel, om, of op den tuin hangen*, zegt men van eenen monnik, die zijn klooster, en het kloosterleven, verlaat. Men verbeeldt zich daarbij, dat hij over de omtuining van het klooster geklommen, zijne kap, of zijn' mantel daaraan hangt. *Iemand om den tuin leiden*, in plaats van hem daarover te doen, of te laten, klimmen, is, hem misleiden. *Iemand voor een' havik op den tuin aanzien*, beteekent bij Hooft, iemand voor een' bespieder houden. Van hier *tuinen*, hetwelk in de Betuwe teenen vlechten beteekent, doch anders gemeenlijk genomen wordt, voor eenen tuin bearbeiten, of bewandelen; *tuinier*, *tuinieren*. Zamenst.: *tuinalsem*, *tuinarbeid*, *tuinarbeider*, *tuinbank*, *tuinbloem*, *tuinboon*, *tuineppe*, *tuinhaag*, *tuinhoed*, *tuinhuis*, *tuinkamer*, *tuinkers*, *tuinklaauw*, *tuinkoninkje*, *tuinkrakol*, *tuinlaan*, *tuinlisch*, *tuinlieden*, *tuinman*, *tuinmispel*, *tuinmunte*, *tuinranonkel*, *tuinschaar*, *tuinscharlei*, *tuinscheerling*, *tuinschoen*, *tuinschop*, *tuinslang*, *tuinspin*, *tuinstaak*, *tuinstoel*, *tuinvrucht*, *tuinwerk*, dat is rijswerk aan kribben in rivieren, enz. *Bloemtuin*, *houttuin*, *knoltuin*, *kooltuin*, *kweektuin*, *moestuyn*, *plei-ziertuin*, *speeltuin*, *timmertuin*, enz.

TUINALSEM, z. n., m. Van *tuin* en *alsem*. *Alsem*, die in tuinen gekweekt wordt, in tegenoverstelling van die in het wild groeit: *de tuinalsem doet minder nut, dan de andere*.

TUINBOON, z. n., v. Van *tuin* en *boon*. Dezen naam geeft men op sommige plaatsen aan de Roomsche boon.

TUINEN, onz. w., gelijkvl. *Ik tuinde, heb getuind*. Eenen tuin bewerken; ook in eenen tuin wandelen: *ik ben een liefhebber van tuinen*.

- Wij hebben eens getuind.* Zamenstell.: *omtuinen*, enz.
- TUINEPPE**, z. n., v. Van *tuin* en *eppe*, lat. *apium*. Een bijzonder slag van *eppe*: *behalve de gemeene en de wilde eppe, heeft men watereppe, bergeppe, en tuineppe, of peter-selie.*
- TUINIER**, z. n., m., *des tuiniers*, of *van den tuinier*; meerv. *tuinieren*, en *tuiniers*. Anders *tuinder* en *tuinman*. Van *tuin*. Al wie eenen, of meer tuinen, alleen of met hulp van dienstbaar volk, bewerkt, zoo voor eigene rekening, als in soldij van anderen: *het is een tuinier van bedrijf*. Van hier *tuinieren*. Zamenstell.: *tuiniershuis*, *tuiniersjongen*, *tuiniersknecht*, *tuiniersloon*, *tuiniersvrouw*, *tuinierswoning*, enz.
- TUINIEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik tuinierde, heb getuinierd*. Het bedrijf van eenen tuinier oefenen: *hij heeft zich op het tuinieren toegelegd*. Van *tuinier*.
- TUINKERS**, z. n., v. Van *tuin* en *kers*. Eene kers, die in eenen tuin geteeld is, in tegenoverstelling van eene, die uit eenen afzonderlijken kersenboomgaard voorkomt.
- TUINKERS**, z. n., v. Van *tuin* en *kers*. Zeker slag van kers. Anders *sterkers*: *de tuinkers komt reeds boven*.
- TUINKRAKOL**, z. n., v. Van *tuin* en *krakol*. Een bijzonder slag van huisjesslekken: *men onderscheidt de huisjesslekken, of krakollen, in water-, moeras-, en land- of tuin-krakollen*.
- TUINLISCH**, z. n., o. Van *tuin* en *lisch*. Eene der velerhande soorten van lisch, of blaauwe lerie: *het tuinlisch groeit in Duitschland ook in het wild*.
- TUINMISPEL**, z. n., m. Van *tuin* en *mispel*. Dat slag van mispelen, dat in detuinen wordt aangekweekt: *men vindt drierlei tuinmispels, groote zoete, groote zure, en spiegelmispels*.
- TUINMUNTE**, z. n., v. Van *tuin* en *munte*. Zeker slag van munte: *de tuinmunte voert ook den naam van gladde akkermunt*.
- TUINSCHARLEI**, z. n., v. Van *tuin* en *scharlei*. Een plantgewas, dat eene der vier verschillende soorten van scharlei uitmaakt: *de tuinscharlei groeit in Spanje en Portugal natuurlijk*.
- TUINSCHEERLING**, z. n., v. Van *tuin* en *scheerling*. Een bijzonder slag van *scheerling*, dat door dezen naam van de *grootte scheerling*, en *waterscheerling*, onderscheiden wordt.
- TUINSLANG**, z. n., v. Van *tuin* en *slang*. Een bijzonder slag onder de zoogenoemde serpentes: *de tuinslang hoort in Amerika te huis*.
- TUINWERK**, zie *tuin*.
- TUISCHEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik tuischte, heb getuischt*. Bij kil. ook *tuijtelen*, *tommen*. Waar tegen waar verruilen: *ik wil niet met hem tuischen*. *Paarden tuischen*. Voorts bij Kil. ook spelen, dobbelen. Van hier *tuischer*, *tuischerije*, *tuisching*. Zamenstell.: *tuijschbaene*, *tuijschschole*, *tuijschspel*, bij Kil. *Paardentuischer*, enz.
- Tuischen*, neders. *tuschen*, *tuusken*, hoogd. *tauschen*, schijnt verwant aan het hoogd. *tauschen*, bedriegen.
- TUIT**, z. n., v., *der*, of *van de tuit*; meerv. *tuiten*. Verkleinw. *tuitje*. Evenveel als *toot*, eene uitstekende punt van menigerlei aard; zoo als die van eene kan: *de tuit is van die kan gebroken*; die van een ouderwetsch hoofdhulsel: *eene muts met tuiten*; bij Kil. ook die van eene borst, anders *tet*; en de borst zelve. Voorts ook de kan zelve, waarvan *tuit* anders de punt aanduidt. Deze beteekenis heeft het woord in: *met kannen, potten, toiten, glazen*. [V. Hass.] Als mede eene puntige haarvlecht: *zij droogt en net de groene tuit*. [Vond.] Bij Kil. ook een horen, anders *toot*, en de velg van een rad. Oul. beteekende *tuit* ook eene ligte vrouw: *van 't ghewaet van lichte Tuyten*. [Gesch.] Van hier *tuiten*, enz. Zamenstell.: *tuitband*, de band van eene haarvlecht, *tuitkan*, *tuitmuis*, bij Kil., *tuitpot*, *tuitschoen*, *tuituil*, bij Kil. enz. *Haartuit*, *ijdelruit*, of *ijltuit*, *schoentuit*, *vertuit*, enz.
- TUITBAND**, zie *tuit*.
- TUITEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik tuitte, heb getuit*. Toeten: *wie ruyt, en tuyt, hier zo als de ontstelde?* [R. Viss.] Zie voorts *toeten*. Van hier *getuit*, *tuit*, *tuiting*. Zamenstell.: *tuit horen*, enz.; *loftuiten*, *glorietuiten*: *'k en kon niet glorijtuiten*. [J. de Deck.] enz.
- TUK**, z. n., m., *des tuks*, of *van den tuk*; meerv. *tukken*. Bij Kil. aanraking, en stoot; bijzonderlijk zulk een stoot met den kop, als de rammen plegen te geven; en *tukken*, *tokken*, is bij hem aanraken; het stamwoord van *tokkelen*, en verwant aan het fr. *toucher*, ital. *toccare*, sp. *tocar*; als ook stooten, in welken zin het *tukkenbollen*, met den kop stooten, en *tuknoten*, *rolnoten*, heeft voorgedragt, en aan *tikken* verwant schijnt. Ook komt *tuk* voor in de beteekenis van bedrog. In het hedendaagsch gebruik is *tuk*, ras: *die hond is van eenen goeden tuk*. Ook van menschen, aard, inborst, geslacht: *niet veraert van zijnen tuk*. [Vond.]
- TUK**, bijv. n., *tukker*, *tukst*. Geslepen, afgerigt: *hij is tuk op roof*. *De noot maekt d' onbeslepe tuk*. [Vond.] In Vriesland *toek*, verwant aan het hoogd. *Tuck*, een listige trek, bij Kil. ook *tuck*, van waar *tuckachtigh*, hoogd. *tuckisch*.
- TUKKEN**, zie *tuk*.
- TUL**, hetzelfde als *pul*; inzonderheid in de beteekenis van eene kan met eene lange pijp, waaruit men kinderen laat drinken. Van hier *tullen*, voor drinken, en *tullebroer*, een dronkaard. Westerb. heeft *tullewif*. Ook

zegt men : *hij is een regte tul*, een zuiper.

TULBAND, z. n., m., *des tulbands*, of *van den tulband*; meerv. *tulbanden*. Verkleinw. *tulbandje*. Bij Kil. *turbant* en *tulpe*. Eene turksche hoofdwrong : *op den turbant*. [Vond.] Eng. *turbant*, fr., hoogd. *turban*, ital. *turbante*, en *torpante*, perz. *dijlbent*, waaruit dit woord ontleend is. Voorts bezigt men het ook wegens zeker gebak, dat de gestalte van eene turksche hoofdwrong heeft : *die tulband is uitnemend lekker*.

TULLEN, zie *tul*.

TULP, z. n., v., *der*, of *van de tulp*; meerv. *tulpen*. Verkleinw. *tulpje*. Eene welbekende bloem : *men onderscheidt de tulpen in drie hoofsoorten. De rijp, de nevel, en de mist, verstikt de tulp*. [Vond.] Zamenstell. : *tulpbol, tulpboom, tulpenbed, tulpblad, tulphandel, tulpkwecker, tulpsteel*, enz.

Tulp, hoogd. *Tulpe*, en *Tulipane*, Kil. *tulipa*, eng. *tulip*, fr. *tulipe*, ital. *tulipa* en *tulipano*, heeft dezen naam aan de overeenkomst van de gestalte van hare bloem met eenen tulband te danken.

TULPBOOM, *tulpenboom*, z. n., m. Van *tulp* en *boom*. Een boom, wiens bloemen aan tulpen gelijken.

TULPHANDEL, z. n., m. Van *tulp* en *handel*. Evenveel welke handel in tulpen. Inzonderheid die windhandel, welke in 1637 van staatswege vernietigd werd : *hoe velen werden er niet door den tulphandel verarmd?*

TURELUUR, z. n., m., *des tureluurs*, of *van den tureluur*; zonder meerv. Enkel gebruikelijk in de spreekw. : *uit zijnen tureluur zijn, geraken*, uit zijnen luim zijn, enz. J. Vos zegt ergens : *ik zweer bij mijn tureluur, dat ik hem nog zal hebben*. Van hier heeft men, in de gemeenzame verkeer, het bijvoegelijke *tureluursch* gevormd : *het is om tureluursch* (gek, of dol) *te worden*. Van het fr. *tureture*.

TUREN, onz. w., gelijkvl. *Ik tuurde, heb getuurd*. Met inspanning van het gezigt kijken, gluren : *hij tuurt onophoudelijk door zijn kijk-glaasje op haar*.

TURF, z. n., m., *des turfs*, of *van den turf*; meerv. *turven*. Verkleinw. *turfje*. Eigenlijk eene zode, welke beteekenis *turf* in het eng., *torf* in het zweed., en *tijwarch* in wallis, oefent. Voorts eene brandbare zode, welke men boven van de heidevelden spit, en verbrandt; en eene brandbare veenkluif, uit zekere vette veenaarde gevormd, die, op verscheidene plaatsen, uit den lagen grond opgebaggerd, vastgetrapt, tot vierkante brokken gestoken, gedroogd en tot brandstof gebezigd wordt : *leg een turfje aan het vuur. Verbodt van eenigen turf te steeken*. [Hooft.] *Turf graven, baggeren, maken, trappen, stapelen, vletten, meten, tonnen*, enz. *In het veen ziet men op een turfje niet*, beteekent,

daar men overvloed van iets heeft, is men op zoodanig iets niet karig. *Hij weet eenen turf in drieën te kloven*, hij is hoogzuinig. Van *turf* komt *turven*. Zamenstell. : *turfakker, turfasch, turfbak, turfbank, turfboer, turfdamp, turfdrager, turfeiker, turfgraver, turfhok, turfkelder, turfkluit, turfkoker, turfkool, turfkooper, turfland, turfmaakster, turfmaker, turfmand, turfmarkt, turfmeester, turfmeter, turfmolm, turfspraam, turfschip, turfschipper, turfschouw, turfschuit, turfschuur, turfspitter, turfsteker, turfston, turfstonner, turfstonster, turfveen, turfverkooper, turfverkoopster, turfvolster, turfvoer, turfwagen, turfzolder*, enz. *Baggerturf, winterturf, zomerturf*, enz.

Turf, Kil., hoogd., neders., zweed., ijsl. *torf*, oud. *torst, zurufft, zurf, zurb, zurbe, turben*, middeleeuw. lat. *curffodi, turba*, ital. *torba*, fr. *tourbe*, angels. *tjrb, tjrf, turfe*, eng. *turf*, komt misschien van het ijsl. *torfa*, graven, en vervolgens ook de gegravene turf branden.

TURK, z. n., m., *des turks*, of *van den turk*; meerv. *turken*. Verkleinw. *turkje*. Eigenlijk, de volksnaam van eene Mohammedaansche natie : *de Turken bemagtigen het Westen van Azie, Egypte, en vervolgens ook Constantinopel*. Evenveel welke Mohammedaan : *Joden en Turken hebben veel met elkanderen gemeens. Iemand plagen als een Turk, hem geweldig plagen. De groote Turk, de Keizer van Constantinopel, ook de groote heer. De Turk is het turksche volk: den Turck zijn vleugels korten*. [Vond.] Het vr. van *turk* is *turkin*. Voorts komt van *turk* het werkw. *turken, turkije, turkois, turksch*. Zamenst. : *turkenland*, enz. Adelung leidt dit woord af van het aloude *tor*, een berg, als of het eigenlijk een bergbewoner aanduidde.

TURKEN, hedr. w., gelijkvl. *Ik turkte, heb geturkt*. Plagen als een turk : *hoe kunt gij dat kind zoo turken?*

TURKJE, z. n., o., *van het Turkije*; zonder meerv. *Turkenland: voor uwen arm bezwijckt Turkije, dat op de zee u laegen leit*. [Vond.]

TURKIN, zie *turk*.

TURKOOIS, z. n., m., en o., *van den turkoois*, en *van het turkoois*; meerv. *turkooizen*. Mannelijk, een edel gesteente van eene blaauwe kleur : *die vlammeende robijnen, dat goud, en dien turkois*. [Vond.] *De vierde rijge van een turkois, ende een Sardonix, ende een Jaspis*. [Bijbelv.] Onzijdig, de erts; ook eene hoeveelheid van dit slag van edelgesteenten, waaruit iets gemaakt wordt : *maer vrees dat blaue turkois*. [Vond.] *Het schittert van smaragd, en turkoois*. Van hier *turkooizen*.

Turkoois, Kil. *turckoijs*, Vond. *turkois*, hoogd. *Turkisz*, eng., fr. *turquoise*, ital. *turchesa*, en *turchina*, komt van *turk*, omdat

men den echten turkoois oulings uit Turkije kreeg.

TURKSCHE, bijv. n., al wat tot de Turken behoort, of betrekkelijk is: *de turksche maen durf zich beloven, de zon der kruisvlagge uit te doven*. [Vond.] *De turksche keizer, het turksche rijk, turksche boonen, turksche erwten, turksch fluweel, turksch garen, turksche honden, turksche paarden, turksche tapijten, turksche weit*, enz. Van *turk*.

TURVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik turfde, heb geturfd*. Turf opdoen: *wanneer turft gij?* Spreekw.: *hij heeft al wel geturfd*, hij heeft zijne schaapjes al op het drooge. Zamenstell.: *turftijd*, enz. Van *turf*.

TUSSCHEN, voorzetsel van tijd en plaats, dat eene beweging naar, of een verblijf in, de middelruimte, welke twee dingen van elkanderen scheidt, aanduidt. *Daer en is maer als een schrede tusschen mij ende tusschen de doot*. [Bijbelv.] *De ribben van een rif, die tusschen beide laten een ruimen buik*. [Vond.] *Het gebeurde tusschen Paschen en Pinksteren. Tusschen mijn veertigste en vijftigste jaar kwam mij dat alles over. Er viel tusschen beide iets voor*. Hier is *tusschen beide*, in de tijdruimte, waardoor twee voorgemelde tijdstippen van een gescheiden worden; of, onbepaaldelijk, tusschen de gebeurtenissen, waarvan gesproken wordt. Dezelfde uitdrukking heeft elders de bijzondere beteekenis van middelmatig: *heeft hij u wel behandeld? zoo wat tusschen beide*. Voorts is *tusschen beide spreken*, zich als bemiddelaar gedragen. *Tusschen beide komen*, zich derwijze in eenige zaak mengen, dat men daaraan eene andere plooi geve, of den loop daarvan zelfs geheel stuite: *als er maar niets tusschen beide komt. Tusschen twee strijdende partijen vliegen. Iets tusschen duim en vinger nemen*. Ook voegt men *door, henen, in, uit, en weg*, bij *tusschen*: *ik ging er tusschen door. Baan u een pad daar tusschen henen. Wij drongen er tusschen in. Het sprong er tusschen uit. Hoe kom ik hier tusschen weg?* Dit voorzetsel behoort tot die gene, die oulings den tweeden naamval bij zich hadden, en, zegt men nog hedendaags *tusschen deks, tusschen dijks, en tusschen tijds*; zie deze woorden, en mijne nederd. Spraakk., D. 1, § 373. Voorts is *tusschen u en mij, en tusschen ons*, buiten kennis van anderen: *het blijft tusschen ons gesproken. Tusschen geel en groen*, zoo naar het gele, als naar het groene trekkende. *Tusschen licht en donker*, in de avond- of morgen-schemering. *Tusschen mal en dwaas*, in de gemeenzame verkeer, min of meer ontsteld van hersenen: *hij is niet gek, maar zoo wat tusschen mal en dwaas. Tusschen de bedrijven*, is, eigenlijk, tusschen de bijzondere afdelingen van een tooneelspel, maar voorts ook tusschen evenveel welke andere dingen: *het*

eerste geregt werd afgenomen, en wij dronken eens tusschen de bedrijven. Tusschen twee, of meer, dingen kiezen, zijne keuze op een daarvan vestigen. *Tusschen twee vuren geraken*, is, figuurlijk, van weerskanten benaauwd, en aangevallen worden. *Tusschen twee stoelen in de asch gaan zitten*, is, figuurlijk, door eene besluiteloze verwaarloozing van het goede, dat zich van weerskanten aanbiedt, in ongelegenheid gebragt worden. Eindelijk komen van *tusschen* de voegwoorden *intusschen*, en *ondertusschen*, en eene reeks van andere zamenstellingen met zelfstandige naamwoorden; gelijk ook eenige weinige met werkwoorden.

Tusschen, vries. *tusken*, neders. *tüschen*, *twusken*, oud. *zuschin*, hoogd. *zwischen*, Nolk. *zewisken*, Tatian. *zuisgene*, Willer. *zuischon*, zwab. dicht. *entzwischenent*, komt ongetwijfeld van *twee*, hoogd. *zwei*; zoo als te meer daaruit blijkt, dat het in het angels. *betweonan, betwijnan*, en in het eng. *betweeen* luidt. Het is dus eigenlijk in het midden van twee dingen.

TUSSCHENARTIKEL, z. n., m. Van *tusschen* en *artikel*. Een artikel, dat tusschen andere artikelen wordt ingevuld: *hij vermeerderde de voorgeslagene vredesartikelen met een en ander tusschenartikel*.

TUSSCHENBEDENKING, z. n., v. Van *tusschen* en *bedenking*. Eene bedenking, welke tusschen andere bedenkingen opkomt: *zijn geschrijf is met allerlei tusschenbedenkingen opgevuld*.

TUSSCHENBEDRIJF, z. n., o. Van *tusschen* en *bedrijf*. Een bedrijf, dat tusschen andere bedrijven plaats grijpt: *welk een aangenaam tusschenbedrijf*.

TUSSCHENBEIDENHEID, z. n., v. Bij Kil. de ruimte tusschen twee opgenoemde dingen: *digt bij de rivier stond het kasteel, en de tusschenbeidenheid leverde een fraai grasperk op*.

TUSSCHENBEURT, z. n., v. Van *tusschen* en *beurt*. Eene beurt welke tusschen andere beurten invalt: *krijg ik geen tusschenbeurtje?*

TUSSCHENBOD, z. n., o. Van *tusschen* en *bod*. Een bod, dat tusschen de aanbiedingen van iemand anders gedaan wordt: *uw tusschenbod heeft mij veel nadeels gedaan*.

TUSSCHENDAK, z. n., o. Van *tusschen* en *dak*. Een dak over een open vak tusschen twee gebouwen: *waarom laat gij er geen tusschendak maken?*

TUSSCHENDANS, z. n., m. Van *tusschen* en *dans*. Een dans tusschen twee tooneelspelen: *hoe behaagt u die tusschendans?*

TUSSCHENDIJK, z. n., m. Van *tusschen* en *dijk*. Een dijk tusschen twee of meer andere dijken: *die dijken worden door eenen korten tusschendijk vereenigd*.

TUSSCHENEILAND, z. n., o. Van *tusschen* en *eiland*. Een eiland, hetwelk ergens tusschen ligt: *toen de Franschen den linker oever ver-*

- lieten, hielden zij niet slechts den regter, maar ook de tusscheneilanden, bezet.*
- TUSSCHENENGTE**, z. n., v. Van *tusschen* en *engte*. Eene engte, welke ergens tusschen ligt: *de vijand werd in de tusschenengte van de wederzijdsche rotshoogten geweldig beschoten.*
- TUSSCHENERF**, z. n., o. Van *tusschen* en *erf*. Een erf tusschen twee woningen, enz.: *het tusschenerf hoort aan mijnen buurman toe.*
- TUSSCHENGANG**, z. n., m. Van *tusschen* en *gang*. Een gang tusschen andere gangen: *ik ontmoette haar in den tusschengang.*
- TUSSCHENGEBED**, z. n., o. Van *tusschen* en *gebed*. Een gebed, hetwelk ergens tusschen gedaan wordt: *hij deed een klein tusschengebed.*
- TUSSCHENGEBIED**, z. n., o. Van *tusschen* en *gebied*. Een gebied, hetwelk gedurende zekeren tusschentijd gevoerd wordt: *na des Konings dood werd het tusschengebied, tot aan de mondigheid van den Kroonprins, aan hem opgedragen.*
- TUSSCHENGESCHRIFT**, zie *tusschenschrift*.
- TUSSCHENGESNAP**, zie *tusschensnap*.
- TUSSCHENGESPEEL**, z. n., o. Van *tusschen* en *gespeel*. Verschilt merklijk van *tusschenspel*; zie dit woord; en beteekent muziek, welke ergens tusschen gespeeld wordt: *dat tusschengespeel begint mij reeds te vervelen.*
- TUSSCHENGETAL**, z. n., o. Van *tusschen* en *getal*. Een getal, dat midden tusschen twee andere getallen staat: *welk is het tusschengetal tusschen zeven en dertien?* Anders ook *tusschental*.
- TUSSCHENGEWEST**, z. n., o. Van *tusschen* en *gewest*. Een gewest, waardoor andere gewesten van elkanderen afgescheiden worden: *beiden zochten het tusschengewest aan hun rijk te hechten.*
- TUSSCHENGEZANG**, z. n., o. Van *tusschen* en *gezag*. Een gezang, dat ergens tusschen aangeheven wordt: *men zong een kort tusschengezag.*
- TUSSCHENGOOIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik gooide tusschen, heb tusschengegoid*. Al gooiende ergens tusschen brengen: *ergens puin, enz. tusschengooijen.*
- TUSSCHENGRACHT**, z. n., v. Van *tusschen* en *gracht*. Eene gracht, welke ergens tusschen ligt: *men stuitte voor de tusschengracht.*
- TUSSCHENGROEIJEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik groeide tusschen, ben tusschengegroeid. Ergroeit hier veel onkruid tusschen.*
- TUSSCHENHANDEL**, z. n., m. Van *tusschen* en *handel*. Af wat tusschen eenigen anderen handel gehandeld wordt: *die tusschenhandel had bijkans alles omver geworpen.*
- TUSSCHENHISTORIE**, z. n., v. Van *tusschen* en *historie*. Een geschiedverhaal, dat tusschen andere geschiedverhalen staat: *met voorbijgaan van de gansche tusschenhistorie*. Eene reeks van gebeurtenissen, die tusschen andere gebeurtenissen voorvielen: *de tusschenhistorie bereidde alles voor de vernietiging van het rijk, dat door hem werd opgericht*. Een tusschen beide plaats grijpend geval: *dat was eene leelijke tusschenhistorie.*
- TUSSCHENJAAR**, z. n., o. Van *tusschen* en *jaar*. Een jaar, dat tusschen andere jaren invalt: *na verloop van drie tusschenjaren van kommer en verdriet.*
- TUSSCHENKANS**, z. n., v. Van *tusschen* en *kans*. Eene kans tusschen twee andere kansen: *is er dan geene tusschenkans?*
- TUSSCHENKLANK**, z. n., m. Van *tusschen* en *klank*. Een middenklank tusschen twee andere klanken: *dat is te hoog; dat is te laag; dit is de rechte tusschenklank.*
- TUSSCHENKLEUR**, z. n., v. Van *tusschen* en *kleur*. Eene kleur, die midden tusschen twee andere kleuren gerangschikt worden kan: *groen is de tusschenkleur tusschen blaauw en geel.*
- TUSSCHENKOMST**, z. n., v. Van *tusschen* en *komst*. Invalling in den loop van iets, dat daardoor gestuit, of anders gewijzigd wordt: *de tusschenkomst van de koorts vertraagde mijnen arbeid*. Tusschen beide komende hulp: *door de tusschenkomst van een' vriend werd het nog geschikt.*
- TUSSCHENKONING**, z. n., m. Van *tusschen* en *koning*. Een Koning, die tusschen de Koningen van twee bijzondere geslachten heerscht: *hoe lang regeerde die tusschenkoning?*
- TUSSCHENKRING**, z. n., m. Van *tusschen* en *kring*. Een kring tusschen twee andere kringen: *onze planeet beschrijft eenen tusschenkring tusschen dien van Mars en Venus.*
- TUSSCHENLAAG**, z. n., v. Van *tusschen* en *laag*. Een laag, die ergens tusschen ligt: *men vond, eer men van het veen aan het zand kwam, eene tusschenlaag van schelpen.*
- TUSSCHENLAAN**, z. n., v. Van *tusschen* en *laan*. Eene laan, die ergens tusschen ligt: *door een klein tusschenlaantje, kwamen wij van de eene laan in de andere.*
- TUSSCHENLAND**, z. n., o. Een land ergens tusschen: *de hollandsche staatkunde plagt steeds voor een tusschenland tusschen Holland en Frankrijk te ijveren.*
- TUSSCHENLEGGEN**, bedr. w. gelijkvl. *Ik legde, leide, tusschen, heb tusschengelegd, tusschengeleid*. Om het schrift niet te vlakken, moet men er vloeipapier tusschenleggen.
- TUSSCHENLID**, z. n., o. Van *tusschen* en *lid*. Een lid, dat tusschen andere leden geplaatst is: *de beide uiterste leden van den bamboes waren geknakt, het tusschenlid was alleen vrij gebleven.*
- TUSSCHENLIGGEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik lag tusschen, heb tusschengeleggen. Tusschenliggende landerijen.*
- TUSSCHENLOOPEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik liep tusschen, heb en ben tusschengeloopt. Zij dreigden elkander, maar ik liep er tusschen.*

- TUSSCHENLUCHT**, z. n., v. Van *tusschen* en *lucht*. De lucht, welke men ergens *tusschen* vindt: *de dampkringen van onze en andere planeten worden door de tusschenlucht vaneen gescheiden*.
- TUSSCHENMEER**, z. n., o. Van *tusschen* en *meer*. Een meer dat ergens *tusschen* ligt: *wij voeren over het kleine tusschenmeertje van de eene stad naar de andere*.
- TUSSCHENMUUR**, z. n., m. Van *tusschen* en *muur*. Een muur ergens *tusschen*: *de dunte van den tusschenmuur maakte, dat ik alles hooren kon*.
- TUSSCHENOORD**, z. n., o. Van *tusschen* en *oord*. Een oord, hetwelk ergens *tusschen* ligt: *men zag uit het eene lusthuis, over een fraai tusschenoord, op het andere*.
- TUSSCHENPAD**, z. n., o. Van *tusschen* en *pad*. Een pad ergens *tusschen*: *is er geen tusschenpad tusschen die beide wegen?*
- TUSSCHENPARTIJ**, z. n., v. Van *tusschen* en *partij*. Eene partij *tusschen* andere partijen: *eene tusschenpartij tusschen de Arianen en de Athanasianen. Er werden tusschen de ondertrouw en de bruiloft eenige tusschenpartijen aangelegd*.
- TUSSCHENPLAATS**, z. n., v. Van *tusschen* en *plaats*. Eene plaats ergens *tusschen*: *ik zou er zoo veel tusschenplaats niet laten*.
- TUSSCHENPLAN**, z. n., o. Van *tusschen* en *plan*. Een plan, dat als het ware den middenweg *tusschen* twee andere plannen houdt: *hij ontwierp een tusschenplan*.
- TUSSCHENPLANEET**, z. n., v. Van *tusschen* en *planeet*. Eene planeet *tusschen* andere planeten: *Ceres en Pallas schijnen brokken van eene gewezenetusschenplaneet tusschen onze aarde en Mars*.
- TUSSCHENPOOS**, z. n., v. Van *tusschen* en *poos*. Eene wjl tijds, welke *tusschen* iets verloopt: *er ontstond eene tusschenpoos van stilzwijgen. Bij tusschenpoozen, is, in tusschen beide invallende tijdvakken: bij tusschenpoozen zweeg zij stil; of derwijze dat er bij herhaling eenige tijd tusschen beide verloopt: drink het op eenmaal uit, in plaats van bij tusschenpoozen*.
- TUSSCHENPOOZEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik poosde tusschen, heb tusschengepoosd*. Van *tusschen* en *poozen*. *Tusschen* beide wachten: *wij moeten niet lang tusschenpoozen*. Van eene koorts, niet aanhoudend voortgaan, maar bij *tusschenpoozen* afgebroken worden: *de koorts schijnt tusschen te poozen. Zij heeft eene tusschenpoozende koorts*. Van hier *tusschenpoozing*, de daad van *tusschenpoozen*, het *tusschenpoozen* van de koorts: *in de tusschenpoozingen moet er trouw ingenomen worden*.
- TUSSCHENPOOZING**, zie *tusschenpoozen*.
- TUSSCHENPREEK**, z. n., v. Van *tusschen* en *preek*. Eene *preek*, welke *tusschen* andere preken gedaan wordt; *zjne lijdenspreken werden door eene tusschenpreek afgebroken*.
- TUSSCHENPSALM**, z. n., m. Van *tusschen* en *psalm*. Een *psalm*, welke ergens *tusschen* gezongen wordt: *men zong meer dan eenen tusschenpsalm*.
- TUSSCHENRAK**, z. n., o. Van *tusschen* en *rak*. Een *rak* *tusschen* andere vaarwaters: *wij moelen het tusschenrak laveren*.
- TUSSCHENRANG**, z. n., m. Van *tusschen* en *rang*. Een *rang* *tusschen* andere rangen: *die Kolonel is eerst soldaat geweest en heeft vervolgens alle tusschenrangen doorgeloopt*.
- TUSSCHENRAS**, z. n., o. Van *tusschen* en *ras*. Een *ras*, dat *tusschen* andere rassen in gerangschikt wordt: *behooren de Oerangoe-tangs tot de menschiederen, of maken zij een tusschenras tusschen hen en de mensch gelijkende dieren uit?*
- TUSSCHENREDE**, z. n., v. Van *tusschen* en *rede*. Eene *rede*, welke ergens *tusschen* gehouden wordt: *op die tusschenrede volgde wederom een diep stilzwijgen*. Een *gezegde*, hetwelk midden in eenen volzin *tusschen* twee haakjes wordt ingelascht: *eene tusschenrede voert in het Grieksch den naam van parenthesis*.
- TUSSCHENREEKS**, z. n., v. Van *tusschen* en *reeks*. Eene *reeks* van ergens *tusschen* geplaatste dingen: *na eene lange tusschenreeks van andere Koningen regeerde er wederom een Jeroboam over Samaria. Anders tusschenrij*.
- TUSSCHENREGERING**, z. n., v. Van *tusschen* en *regering*. Eene *regering* welke *tusschen* het gewone bestuur invalt: *er moet te Samaria meer dan eene tusschenregering, of anders meer dan een tijdvak van regeringloosheid, hebben plaats gegrepen*. In denzelfden zin bezigt men *tusschenrijk*.
- TUSSCHENRIJ**, zie *tusschenreeks*.
- TUSSCHENRIJK**, zie *tusschenregering*.
- TUSSCHENRIJM**, z. n., o. Van *tusschen* en *rijm*. Eene *mindere* of *meerdere* hoeveelheid van dichtregelen, welke *tusschen* eenig onrijm ingevlochten is: *dat tusschenrijmpje is niet onaardig*.
- TUSSCHENRUIM**, zie *tusschenruimte*.
- TUSSCHENRUIMTE**, z. n., v. Van *tusschen* en *ruimte*. Eene *ruimte* ergens *tusschen*: *in de ledige tusschenruimte*. Anders ook *tusschenruim, tusschenwijdte, tusschenvak*, en *bij Kil, tusschenscheed*.
- TUSSCHENSCHIED**, zie *tusschenruimte*.
- TUSSCHENSCHOT**, z. n., o. Van *tusschen* en *schot*. Een *beschot* ergens *tusschen*: *waarom maakt gij daar geen tusschenschot?*
- TUSSCHENSCHRIFT**, z. n., o. Van *tusschen* en *schrift*. Evenveel als *tusschengeschrift*. Al wat ergens *tusschen* geschreven wordt: *dat tusschenschrift is van eene andere hand*.
- TUSSCHENSLOOT**, z. n., v. Van *tusschen* en *sloot*. Eene *sloot* ergens *tusschen*: *de tusschensloot was te wijd*.

- TUSSCHENSLUIS**, z. n., v. Van *tusschen* en *sluis*. Eene sluis tusschen andere sluizen: *er was tusschen de binnen- en buitensluis nog eene tusschensluis*.
- TUSSCHENSNAAP**, z. n., m. Van *tusschen* en *snap*. Evenveel, als *tusschengesnap*, en *het tusschensnappen*; zie dit laatste woord; maar voorts ook nog al, wat ergens tusschen gesnapt wordt: *als ik spreek, verzoek ik geenen tusschensnap*.
- TUSSCHENSNAAPPEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik snapte tusschen, heb tusschengesnapt*. Van *tusschen* en *snappen*. Tusschen iemands rede in snappen: *gij moet niet altijd tusschensnappen*. Ook als z. n., o., van *het tusschensnappen*; zonder meerv. Het snappen ergens tusschen in: *dat tusschensnappen begint mij krachtig te vervelen*.
- TUSSCHENSPEL**, z. n., o. Van *tusschen* en *spel*. Geenszins, zoo als *tusschengespeel*, bijzonderlijk muzijk, welke ergens tusschen gespeeld wordt, maar allerlei spel tusschen andere spelen: *het tusschenspel van heden is de bruiloft van Kloris en Roosje. De Kinderen verzonnen een lief tusschenspel*.
- TUSSCHENSPELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik speelde tusschen, heb tusschengespeeld*; doch meest in de onbepaalde wijze gebruikelijk, en als z. n., o., van *het tusschenspeelen*; zonder meerv. Van *tusschen* en *spelen*. Het spelen van muzijk, of iets anders, ergens tusschen: *na het tusschenspeelen van eene solo*. Van hier *tusschengespeel*, enz.
- TUSSCHENSpraak**, z. n., v. Van *tusschen* en *spraak*. Al wat ergens tusschen gesproken wordt: *welk eene lange tusschenspraak!* Vooris, even als *het tusschenspreken*, en *tusschenspreking*, het spreken van eenen bemiddelaar tusschen twistende partijen: *door zijne tusschenspraak werden zij onderling verzoend*. Ook wordt het gebezigd voor iemand, die tusschen twistende partijen spreekt, om ze te bevredigen: *die tusschenspraak weet alles te bemiddelen*.
- TUSSCHENSpreken**, onz. w., ongelijkvl. *Ik sprak tusschen, heb tusschengesproken*. Van *tusschen* en *spreken*. Tusschen eenige reden spreken: *ga maar voort; ik zal niet meer tusschenspreken*. Zie verder *tusschenspraak*.
- TUSSCHENSpreking**, zie *tusschenspraak*.
- TUSSCHENSTAND**, z. n., m. Van *tusschen* en *stand*. Het staan van iets ergens tusschen: *de tusschenstand van dat huis beneemt mij het gezigt op dien toren*. De lengte der tusschenruimte tusschen twee dingen: *hoe groot is de tusschenstand tusschen beide?*
- TUSSCHENSTeken**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stak tusschen, heb tusschengestoken*. Tusschen iets steken. Van hier *tusschensteking*.
- TUSSCHENSTellen**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stelde tusschen, heb tusschengesteld*. Tusschen iets stellen.
- TUSSCHENSTelling**, z. n., v. Van *tusschen* en *stelling*. Het stellen van iets ergens tusschen: *hij weerde den steek van mij af door tusschenstelling van zich zelven*. Iets, dat tusschen andere stellingen gesteld wordt: *zijne duchtige stellingen zijn met allerlei losse tusschenstellingen doormengd*. Eene legerplaats tusschen twee andere legerplaatsen: *hij begaf zich uit zijne jongste legerplaats niet naar de vorige, maar nam eene tusschenstelling*.
- TUSSCHENSTopping**, z. n., v. Van *tusschen* en *stopping*. Het stoppen van iets ergens tusschen: *beveilig die breekbare waren door eene zorgvuldige tusschenstopping van hooi*.
- TUSSCHENSTRAAT**, z. n., v. Van *tusschen* en *straat*. Eene straat ergens tusschen: *de tusschenstraat viel mij lang*.
- TUSSCHENSTREEK**, z. n., v. Van *tusschen* en *streek*. Eene landstreek, die ergens tusschen ligt: *de gansche tusschenstreek is onbebouwd*.
- TUSSCHENSTREEP**, z. n., v. Van *tusschen* en *streep*. Eene streep ergens tusschen: *wat beduiden toch al die tusschenstreepjes*.
- TUSSCHENSTROOIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik strooide tusschen, heb tusschengestrooid*. Tusschen iets strooijen: *ik heb er wat wortelzaad tusschengestrooid*.
- TUSSCHENSTROOMEN**, o. w., gelijkvl. *Ik stroomde tusschen, heb tusschengestroomd*. Twee stroomden lands, waar de rivier tusschenstroomde.
- TUSSCHENSTRIJD**, z. n., m. Van *tusschen* en *strijd*. Een strijd tusschen twee partijen: *er ontstond een geweldige tusschenstrijd tusschen hen*.
- TUSSCHENTAL**, zie *tusschengetal*.
- TUSSCHENTAND**, z. n., m. Van *tusschen* en *tand*. Een tand, welke tusschen andere tanden opkomt: *de wederzijdsche tanden worden door dien tusschentand uit hunne plaats gedrongen*.
- TUSSCHENTIJD**, z. n., m. Van *tusschen* en *tijd*. Een tijdvak tusschen andere tijdvakken: *in den tusschentijd tusschen Paschen en Pinksteren*.
- TUSSCHENTOON**, z. n., m. Van *tusschen* en *toon*. Een toon tusschen andere toonen: *hij stelt het te hoog, of te laag, in, en weet den regten tusschentoon niet te vatten*.
- TUSSCHENUUR**, z. n., o. Van *tusschen* en *uur*. Een uur tusschen andere uren: *dan heb ik juist een tusschenuurtje ledig*.
- TUSSCHENVAK**, z. n., o. Van *tusschen* en *vak*. Een vak ergens tusschen, eene tusschenruimte: *het tusschenvak is te groot*.
- TUSSCHENVLAAG**, z. n., v. Van *tusschen* en *vlaag*. Eene vlaag ergens tusschen: *die schoone dagen werden door eene geduchte tusschenvlaag ontlusterd*. Overdragtelijk: *zij krijgt wederom eene tusschenvlaag van dolheid*. Bij *tusschenvlagen*, is, bij tusschenpoozende aanvallen.

TUSCHENVLIETEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vloot tusschen, ben tusschengevloten.* Tusschen iets vlieten.

TUSCHENVOEGSEL, z. n., o. Van *tusschen* en *voegsel*. Al wat ergens tusschengevoegd wordt: *het gedicht is door tusschenvoegselen verlamd.*

TUSCHENVRAAG, z. n., v. Van *tusschen* en *vraag*. Eene vraag ergens tusschen: *ik deed hun, die mij ondervroegen, eene tusschenvraag.*

TUSCHENWAL, z. n., m. Van *tusschen* en *wal*. Een wal ergens tusschen: *geweldig bestormde men den tusschenwal tusschen de ontredde bolwerken.*

TUSCHENWAND, z. n., m. Van *tusschen* en *wand*. Bij Kil. ook *tusschenweegh*. Een wand, waardoor het eene van het andere afgescheiden wordt: *hare klaagstem drong mij door den tusschenwand in de opene ooren.*

TUSCHENWEEK, z. n., v. Van *tusschen* en *week*. Eene week tusschen andere weken: *ik ga in de tusschenweek een reisje doen.*

TUSCHENWERK, z. n., v. Van *tusschen* en *werk*. Werk tusschen ander werk: *het is maar tusschenwerk.*

TUSCHENWERPEN, zie *tusschenwerping*.

TUSCHENWERPING, z. n., v. Van *tusschen* en *werping*. Het werpen van iets ergens tusschen: *door tusschenwerping van allerlei hindernissen.*

TUSCHENWERPSEL, z. n., o. Van *tusschen* en *werspel*. Een der zoogenoemde taaldeelen. Zie mijne nederd. spraakk. D. 1, § 381.

TUSCHENWIJDTE, zie *tusschenruimte*.

TUSCHENWOLK, z. n., v. Van *tusschen* en *wolk*. Eene wolk ergens tusschen: *er schieten bliksemstralen uit de tusschenwolk.*

TUSCHENWOORD, z. n., o. Van *tusschen* en *woord*. Een woord, dat tusschen andere woorden geuit wordt: *een enkel tusschenwoordje bedierf alles.*

TUSCHENZAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zaaide tusschen, heb tusschengezaaid.* Tusschen iets zaaijen: *ik zal er salade tusschenzaaijen.* Van hier *tusschenzaaijing*.

TUSCHENZANG, z. n., m. Van *tusschen* en *zang*. Een zang ergens tusschen: *in den tusschenzang.*

TUSCHENZEE, z. n., v. Van *tusschen* en *zee*. Eene zee, waardoor gewesten of plaatsen vaneen gescheiden worden: *over de tusschenzee van Enkhuizen naar Stavoren varen.*

TUSCHENZETTEN, zie *tusschenzetting*.

TUSCHENZETTING, z. n., v. Van *tusschen* en *zetting*. Het zetten van iets ergens tusschen: *door tusschenzetting van eenen stoel.*

TWAALF, een telwoord, dat tusschen elf en dertien slaat. Het wordt op zich zelf gebruikt, of bij z. n. gevoegd. In dat geval verbuigt men het niet, hetzij er een lidwoord voor geplaatst worde, hetzij niet: *twaalf stammen. Ik gaf hem twaalf guldens. Een der*

twaalf kruisgezanten. Ja het blijft veelal onverbogen, al verzwijgt men het z. n., zoo als in: *onder de twaalf. De klok sloeg twaalf.* Echter zegt men ook: *een der twaalfen*, als wanneer het woord gerekend wordt op zich zelf te staan, even als in: *na twaalfen.* Bij *twaalfen.* *Wij waren met ons twaalfen.* Van hier *twaalfde*. Zamenstell.: *twaalfdoornig, twaalfhoek, twaalfjarig, twaalfmaal, twaalfstuverstuk*, bij Kil. *twaelfaerd*, — *twaalfstal*, enz.

Twaalf, Kil. *twelf*, *twelf*, vries. *toolf*, hoogd. *zwölf*, Kero *zuelfin*, Olfrid. *zuelf*, Ulphil. *twalif*, neders. *twelf*, eng. *twelve*, is zamengesteld uit *twee*, vries. *twa*, en het oude *lyfan*; zoo als *elf* uit *een* en *lyfan*; zie *elf*.

TWAALFDE, bijv. n., van het bovenstaande telwoord *twaalf*: *op den twaalfden dag der maand*, en met weglating van het z. n.: *op den twaalfden.* Oulings schreef men ook *twaalfste*: *in het twaalfste jaer Jorams.* [Bijbelvert.] Zamenstell.: *twaalfderhande, twaalfderlei*. Dit woord luidt in het vries. *toolfde*, hoogd. *zwölfte*, eng. *twelfth*, Kero *zuuelifto*, Kil. *twelfste*.

TWAALFDOORNIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *twaalf* en *doornig*. Dezen bijnaam geeft men aan zeker slag van krabben: *het is eene twaalfdoornige krab, of cancer dodecos.*

TWEE, het hoofdgetal, hetwelk tusschen een en drie staat. Het wordt op zich zelf gebezigd, of bij een z. n. gevoegd. In dit geval blijft het onverbogen, zoo wel zonder, als met, een lidwoord voor zich: *twee zusters. De twee gezanten. Ik beef voor die twee moordenaars.* Evenmin verbuigt men het doorgaans, als het z. n. weggelaten wordt; zoo als in: *ik beef voor die twee. Heeft de klok reeds twee geslagen?* Echter zegt men ook: *het is reeds over tweeën. Zij waren met tweeën. Snijd het in tweeën.* In deze spreekwijzen wordt het woord gerekend op zich zelf te staan; en in: *ik heb al de tweeën*, van het kaartspel; en in: *hij wierp drie tweeën*, met de dobbelsteenen, wordt *twee* als een vrouwelijk z. n. gebezigd. *Twee en twee* is evenveel, als *bij tweeën*: *zij gingen twee en twee.* Van hier *twijfel, twijg, twijnen, twintig, twist, tweede*, enz.; *tweeling, tweerm, tweezik, twenter*, enz. Zamenstell.: *tweebak, tweebastig, tweebblad, tweebijl, en tweeboreling*, bij Kil.; *tweedagig, tweedraadsch, tweedragt*, enz.; *tweedubbel, tweeduizendste, tweegevecht, tweehoek*, bij Kil.; *tweehoofdig, tweehoornig, tweejarig, tweeklank, tweekleurig, tweeklinker*, bij Kil.; *tweeledig, tweelicht*, bij Kil.; *tweelijvig*, bij Halma; *tweemaal, tweemaandig, tweeman, tweeoogig, tweepoukelig, tweeschillig, tweeslachtig, tweesnedig*, bij Kil.; *tweesnijdend, tweesnijdig*, bij Kil.;

tweespalt, enz.; *tweespletig*, *tweespraak*, *tweesprong*, *tweestaartig*, *tweestemmig*, *tweestippig*, *tweestrijd*, *tweesyllabig*, *tweetal*, *tweetandig*, *tweetongig*, *tweeverwig*, *tweevingerig*, *tweevlakkig*, *tweevleugelig*, *tweevoetig*, *tweevorkig*, *tweevormig*, *tweevoudig*, enz.; *tweeweg*, *tweewerf*, *tweezang*, *tweezijdig*, enz.; *tweezinnig*, *tweezins*, enz.

Twee, oul. *twei*, Kil. ook *tweij*, *twij*, en *twie*, vries. *twa*, Ulphil. *twa*, *twai*, *two*, eng. *two*, angels. *tu*, *twa*, *twegen*, zweed. *tvá*, krimsch. *tua*, slavon. *dwa*, *dwie*, *duoie*, perz. *dou*, indost. *du*, *dujum*, gr. $\delta\omega$, lat. *duo*, ital. *duo*, fr. *deux*, ierl. *do*, opperd. *zuo*, *zuen*, *zuei*, hoogd. *zweij*. Van hier het verouderde *tweinen*, thans *twijnen*, draden verdubbelen. Zoo ook *twijfelen*, hetwelk zoo veel zegt, als tusschen beide hangen.

TWEEBLAD, z. n., o., *des tweeblads*, of van het *tweeblad*; zonder meerv. Van *twee* en *blad*. Een plantgewas, waarvan men negentien soorten telt: *siberisch tweeblad*, enz.

TWEEBORELING, zie *tweeling*.

TWEEDE, bijv. n., van het telwoord *twee*: *den tweeden dag*; en, met weglating van het z. n., *den tweeden*. Oulings schreef men ook *tweeste*: *tweeste derdendeel tot proffijte van den Officier*. [V. Hass.] Zamenstell.: *tweederhande*, *tweederlei*. Dit woord luidt in het vries. *twade*, hoogd. *zweijte*.

TWEEDRAGT, z. n., v. Van *twee* en *dragt*. Even veel, als *tweespalt*. Oneenigheid: *eenen roof te haalen uit den brandt der tweedragt*. [Hooft.] *Wie zal de tweedracht temmen* [Vond.] Van hier *tweedragtig*, enz.

TWEEDRAGTIG, bijv. n. en bijw., *tweedragtiger*, *tweedragtigst*. Van *tweedragt*. Tot tweedragt genegen, of daaraan overgegeven: *zij leven onder elkanderen zeer tweedragtig*. *Om den mensche tweedrachtigh te maken tegen sijnen vader*. [Bijbelvert.] Van hier *tweedragtigheid*, *tweedragtiglijk*.

TWEEKLANK, z. n., m. Van *twee* en *klank*. Bij Kil. ook *tweeklinker*. De gemengde klank van twee klinkletters.

TWEEKLINKER, zie *tweeklank*.

TWEEELING, z. n., m. en v., *des tweelings*, of van den *tweeling*; en *der*, of van de *tweeling*; meerv. *tweelingen*. Bij Kil. Ook *tweeboreling*, en *tweezik*. Een kind, het welk te gelijk met een ander kind van eene en dezelfde moeder gedragen en geboren is: *siet, soo waren tweelingen in haren buijck*. [Bijbelvert.] *Is dat meisje geenen tweeling?* Een der twaalf sterrenbeelden van den dierenriem: *de Zon treedt in de Tweelingen*. Intusschen noemt men dit sterrenbeeld ook wel eens *den Tweeling*; zoo zegt D. Decker: *Des werelds sukkel voert haer vier* *Eerst van het Ramshoof na den Stier;* *Van waer ze 't na den Tweeling wendt.* Zamenstell.: *tweelingzonnen*, in den dichter-

lijken stijl, voor oogen, die glinsteren, en als glans van zich geven:

o Tweelingzonnen, die gezeten

In 't voorhoofd van mijne afgodin. [Moon.]

Dit woord komt van *twee*.

TWEEMAN, z. n., m., *des tweemans*, of van den *tweeman*; meerv. *tweemannen*. Van *twee* en *man*. De bekleeder van zeker ambt bij de Romeinen, dat door twee personen waargenomen werd: *het halsgerigt stond te Rome onder het opzigt der tweemannen*. *De plaats der Consuls van Rome werd in de andere steden van Italie eenigermate door derzelver tweemannen vervuld*. De bekleeder van evenveel welke magt, die onder twee personen berust: *na dat Lepidus door Augustus verbannen was, beheerschten deze en Antonius de romeinsche wereld, als tweemannen*. Van hier *tweemannig*, *tweemanschap*.

TWEEOOGIG, zie *tweevleugelig*.

TWEEPEUKELIG, zie *tweevlakkig*.

TWEEERN, zie *twijn*.

TWEEERNEN, zie *twijnen*.

TWEESLACHTIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *twee* en *slacht*, voor *geslacht*. Deels van het mannelijk, deels van het vrouwelijk, geslacht: *zijn er wezenlijk tweeslachtige menschen?* Deels op het land, en deels in het water, levende: *vele kraakbeenige dieren zijn tweeslachtig; maar vele ook niet*.

TWEESEDIG, zie *tweesnijdend*.

TWEESENIJDEND, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *twee* en *snijdend*. Aan weerskanten snijdend, van eene dubbele snede voorzien: *uijt zijnen mont gingh een tweesnijdende scherp sweert*. [Bijbelvert.] Bij Kil. ook *tweesnedig*, en *tweesnijdig*.

TWEESENIJDIG, zie *tweesnijdend*.

TWEESEPALT, zie *tweedragt*.

TWEESEPALTIG, bijv. n. en bijw., *tweespaltiger*, *tweespaltigst*. Van *tweespalt*. Tot tweespalt genegen, of daaraan overgegeven: *welk een tweespaltig geslacht! Wat leven zij tweespaltig*. *En hadt tot het tweespaltigh vaaderlandt geen ander raadt geweest*. [Hooft.] Dit woord wordt bij Kiliaan niet gevonden, en is geheel iets anders dan *tweespletig*, door eene spleet in tweeën gescheiden; ofschoon de eigenlijke oorsprong van beide woorden niet veel verschilt. Zie *spalten* en *splijten*. Van *tweespaltig* komen *tweespaltigheid*, en *tweespaltiglijk*.

TWEESEPLETIG, zie *tweespaltig*.

TWEESEPPRAAK, z. n., v., *der*, of van de *tweespraak*; meerv. *tweespraken*. Van *twee* en *spraak*. In tegenoverstelling van *alleenspraak*, eene zamenspraak tusschen twee personen: *die tweespraak duurt wat al te lang*.

TWEESEPPRONG, z. n., m., *des tweesprongs*, of van den *tweesprong*; meerv. *tweesprongen*. Van *twee* en *sprong*. De plaats, waar een weg zich

- in tweeën scheidt : *hij woont aan den tweesprong.*
- TWEESTEMMIG**, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *twee* en *stemmig*. Uit twee stemmen bestaande : *een tweestemmig gezang*. In het hoogd. is *tweijstimmig* ook in twee gevoelens verdeeld, van tweederlei begrip.
- TWEESTRIJD**, z. n., m., *des tweestrijds*, of *van den tweestrijd*; zonder meerv. Een strijd tusschen twee personen, tweegevecht : *hij daagde hem tot een' tweestrijd uit*. Ook zoo veel als tweespalt. Eindelijk, een strijd met zich zelve : *ik vond hem in eenen tweestrijd*.
- TWEEONGIG**, bijv. n. en bijw., *tweetongiger*, *tweetongigst*. Van *twee* en *tongig*. Als het ware twee tongen hebbende, met welke eene men zoo, en met welke andere men wederom gansch anders, spreekt, bedriegelijk, valsch : *moeten eerbaar zijn, niet tweetongigh*. [Bijbelvert.] *Hij spreekt steeds tweetongig*. Van hier *tweetongigheid*.
- TWEEVLAKKIG**, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *twee* en *vlakkig*. Met twee vlakken geteekend. Dezen bijnaam geeft men aan eene soort van St. Jans vliegen, gelijk als men eene andere soort daarvan wederom door den bijnaam van *tweepeukelig* onderscheidt. Voorts dragen bijzondere soorten van krekels, lipvisschen, mestkevertjes, spinnekoppen, en sprinkhanen, ook den naam van *tweevlakkig*, en geeft men dien van *tweevlakkige hoogrug* aan een bijzonder slag van zalmen.
- TWEEVLEUGELIG**, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *twee* en *vleugelig*. De onderscheidende bijnaam van insekten, die, in plaats van vier, slechts twee, vleugels hebben. Bijzonderlijk noemt men zeker slag van haft *tweevleugelig*, gelijk als men een ander slag van dezelfde insekten met den onderscheidenden naam van *tweeoogig* haft bestempelt.
- TWEEVOUDIG**, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *twee* en *voudig*. Dubbel, hetzelfde tweemaal genomen : *het zal u tweevoudig vergolden worden*.
- Hoogd. *zwiefältig*, neders. *twevoldig*, bij Kero *zuifalda*, Olfrid. *zuifalta*.
- TWEEZIK**, zie *tweeling*.
- TWEEZINS**, bijw., van *twee* en *zin*. In tweederlei zin, op tweederlei wijze : *hij drukt zich twee zins uit*. Men kan *het twee zins opvatten*.
- TWENTE**, z. n., o., *van het Twente*; zonder meerv. Een overijsselsch gewest : *het uitgebreide Twente*. Intusschen schreef Hooft : *in de Twente*. Van hier *Twentenaar*, *Twentsch*.
- TWENTER**, in Vriesland gebruikelijk als een bijv. n., dat niet verbogen wordt : *een twenter bul*, *een twenter koe*, *twenter stieren*. *Twenter dier*, *twinter dier*, Kil. *Hij hat en loed as en twinter bolle*, is in Vriesland : hij heeft eene stem als een tweejarige stier. Want dit woord beteekent tweejarig, en komt van *twee*.
- TWIJ**, zie *twist*.
- TWIJDEN**, zie *twisten*.
- TWIJFEL**, z. n., m., *des twijfels*, of *van den twijfel*; zonder meerv. De daad van twijfelen, of de gesteldheid van iemand, die ergens aan twijfelt : *het lijdt geen den minsten twijfel*. *Ik sta in twijfel, of ik gaan zal*. *Hij houdtze in twijfel met zijn treken*. [Vond.] *Zonder eenighen twijfel*. [Hooft.] *Buiten allen twijfel*. *Buiten twijfel*, en *zonder twijfel*, worden, even als *ongetwijfeld*, voor gewisselijk gebezigd. Van hier *twijfelachtig*, *twijfelgig*, bij Kil.; *twijfelmoedig*, *twijfelvol*, *twijfelzinnig*, enz.
- Twijfel*, Kil. *twijffel*, *tweiffel*, hoogd. *Zweifel*, Olfrid. *zuivul*, Kero *zuifal*, neders. *twivel*, zweed. *tuisvel*, komt van *twijfelen*.
- TWIJFELAAR**, zie *twijfelen*.
- TWIJFELACHTIG**, bijv. n. en bijw., *twijfelachtiger*, *twijfelachtigst*. Van *twijfel* en *achtig*, zie *achtig*. Aan twijfel onderhevig : *het schijnt mij nog twijfelachtig*. Als bijw., op eene twijfelende wijze : *hij sprak er steeds twijfelachtig van*. Van hier *twijfelachtigheid*.
- TWIJFELBAAR**, bijv. n. en bijw., *twijfelbaarder*, *twijfelbaarst*. Van *twijfelen* en *baar*, zie *baar*. Dat betwijfeld worden kan : *het is thans niet meer twijfelbaar*. Van hier *twijfelbaarheid*. Zamenstell. : *ontwijfelbaar*, *ontwijfelbaarheid*.
- TWIJFELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik twijfelde, heb getwijfeld*. De waarheid, wezenlijkheid, duchtigheid, van iets, niet voor uitgemaakt houden : *ik twijfel, of het zoo wel is*. *Die twijfelt, of 't geval van hemel, aerde, en zee, een baiert vrouwen zal*. [Vond.] *Twijfelt gij daaraan nog?* hinkt gij daarom trent nog op twee gedachten. Van hier *twijfel*, *twijfelaar*, al wie twijfelt, bijzonderlijk al wie zulks in Godgeleerheid, of wijsgeerte, doet. Ook noemt men elders boter, welke nog iets van den hooismaak heeft, en geen zuivere grasboter is, *twijfelaar*. Zoo ook leer, dat van een nog niet volwassen rund is : *zuigers en twijfelaaars*. — *Twijfelbaar*, *twijfeling*. Zamenstell. : *twijfelzucht*, enz. *Betwijfelen*, *ontwijfeld*, *vertwijfelen*, enz.
- Twijfelen*, zweed. *twifla*, Olfrid. *zuivolon*, hoogd. *zweifeln*, schijnt verwant aan *weifelen*, en komt intusschen eveneens van *twee*, als het zweed. *treka*, angels. *tweogan*, *twigan*, dat oulings eveneens twijfelen beteekende, en als het lat. *dubitare*, gr. *δουξεν*, van *duo*, *δωω* afstamt. *Twijfelen* is eigenlijk tusschen beide hangen.
- TWIJFELING**, z. n., v., *der*, of *van de twijfeling*; meerv. *twijfelingen*. De daad van twijfelen : *door geen waan of twijfeling meer belet*. [L. D. S. P.] *Er is geen grond tot twijfeling*.

Reeds bij Kero *zuifalunga*. Van *twijfelen*.
TWIJFELMOEDIG, bijv. n. en bijw., *twijfelmoediger*, *twijfelmoedigst*. Van *twijfel* en *moedig*. Door twijfeling in het gemoed geslingerd, en verontrust: *sij ontsetteden haer alle, ende wierden twijfelmoedig*. [Bijbelv.] Van hier *twijfelmoedigheid*, *twijfelmoediglijk*.
TWIJFELVOL, bijv. n., *twijfelvoller*, *twijfelvolst*. Van *twijfel* en *vol*. Vol van twijfelingen: *hoe wordt mijne twijfelvolle ziel geslingerd!*
TWIJFELZIEK, zie *twijfelzucht*.
TWIJFELZINNIG, bijv. n., *twijfelzinniger*, *twijfelzinnigst*. Van *twijfel* en *zinnig*. Dubbelzinnig: *ik kreeg een twijfelzinnig antwoord*. Van hier *twijfelzinnigheid*, *twijfelzinniglijk*.
TWIJFELZUCHT, z. n., v., *der*, of *van de twijfelzucht*; zonder meerv. Van *twijfelen* en *zucht*. Zucht tot twijfelen: *welk eene dwaze twijfelzucht*. Van hier *twijfelzuchtig*, evenveel, als *twijfelziek*, tot twijfelen geneigd.
TWIJFELZUCHTIG, zie *twijfelzucht*.
TWIJG, z. n., v., *der*, of *van de twijg*; meerv. *twijgen*. Verkleinw. *twijgje*. Eene loot, eene telg, van eenen boom, of eene struik: *hij teelt er twijgen*. *Mith waeter, ende mith weide, mit koorne, ende mit twijghe*. [V. Hass.] Van hier *twijgen*, dat van twijg is: *een twijgen mandje*. Voorts vindt men bij Kil. *twijghen*, werkw., planten, en *twijgher*. Zamenstell.: *twijgwaard*.
Twijg, neders. *twieg*, angels., eng. *twig*, hoogd. *Zweig*, Otfriid. *zuijg*, *zuih*, komt, volgens Adelung, van *zweij*, twee, omdat de stam, of tak, zich daar, waar de twijg uitspruit, als in tweeën scheidt.
TWIJGEN, zie *twijg*.
TWIJN, *tweern*, z. n., m., *des twijns*, of *van den twijn*, — *des tweerns*, of *van den tweern*; zonder meerv. Bij Kil. ook *tweijn* en *twist*, even als in het eng., waar het voorts ook *twine* luidt. Gedubbeld garen: *wat geeft gij voor dien twijn?* Van hier *twijnen*, enz. Zamenstell.: *twijndraed*, *twijngaren*, Kil. Van *twee*.
TWIJNEN, *tweernen*, bedr. w., gelijkv. *Ik twijn-de, heb getwijnd*. In het eng. *twine* en *twist*. Bij Kil. ook *twisten*. Garen dubbelen: *waar is dat garen getwijnd?* Van hier *twijnder*, *twijnderij*, *twijnster*. Zamenstell.: *twijnmolen*, enz. — *Garentwijnder*, *garentwijnderij*, *onthwijnen*, of *onttweernen*, enz. Van *twijn*.
TWINTIG, een telwoord tot de hoofdgetallen behorende, en *tweemaal tien* aanduidende. Het wordt, even als andere telwoorden, of op zich zelf, of bij een z. n., gebruikt. In dit geval wordt het niet verhoogd: *ik ontving van hem twintig guldens*. *De twintig krijgsknechten*. Evenmin verhoogt men het door-gaans, als het z. n. weggelaten wordt, zoo als in: *het is een van de twintig* (voorgemelde dingen.) Echter zegt men ook: *sij waren met hun twintigen*; bij *twintigen*; en: *hoe*

vele twintigen gaan er in tachtig? in welk laatste geval dit woord, even als in: *de eerste twintig*, als een vrouwelijk z. n. voor een twintigtal wordt gebruikt. Van hier *twintiger*, *twintigste*. Zamenstell.: *twintigmaal*, *twintigtal*, *twintigwerf*, enz.

Twintig, Kil. ook *tweijntigh*, angels. *twenty*, eng. *twenty*, ijsl. *tutugu*, zweed. *tjugu*, Salische Wetten, *thuotoc*, Ulphil. *twaintigi*, Otfriid. *zueinzug*, Kero *zueinzie*, opperd. *zwainzig*, hoogd. *zwanzig* komt van *twee* en *tig*, dat hier, volgens Ten Kate, eene voltrokken telbeurt aanduidt, maar, volgens Adelung, evenveel is, als tien, of een tiental, het welk men in het zweed. oulings door *tiug*, of *tijngh*, plagt uit te drukken. In het wall. zegt men *ygain*; en voor negentig zegt men in die taal, *deg a pheduar ygain*, d. i. tien en viermaal twintig.

TWINTIGER, z. n., m., *des twintigers*, of *van den twintiger*; meerv. *twintigers*. Een medelid van eene vergadering van twintig personen: *hij gaat haast of, als twintiger*. Iemand, die twintig jaren oud is: *voor eenen twintiger, is hij vrij zwaartijvig*. Wijn, die voor twintig jaren, of reeds in 1720 geperst is: *welke heerlijke twintiger!* Een oorlogschip van twintig stukken: *de twintiger klampte ons aan boord*.

TWINTIGSTE, bijv. n., van *twintig*: *op den twintigsten dag*. Ook met weglating van het z. n.: *op den twintigsten*. Dit woord luidt bij Kero *zweinzicosti*, hoogd. *zwanzigste*, eng. *twentieth*.

TWIST, zie *twijn*.

TWIST, z. n., m., *van den twist*; meerv. *twisten*. Geschil, oneenigheid: *hij leeft in onrecht, haat en twist*. [L. D. S. P.] *Door den twist in 't geloove*. [Hooft.] *d'Opgehitste twist aen 't gloeien*. [Vond.] *Dien twist en stookt gij niet*. [Huigens.] *De stormen van den twist*. [D. Deck.] Van hier *twistachtig*, *twisten*, enz., *twistig*. Zamenstell.: *twistappel*, *twistbeslechter*, *twistgierig*, *twistmaker*, *twistscheider*, *twistscheiding*, *twistschrift*, *twiststoker*, *twistverwekker*, *twistverwekking*, *twistvol*, *twistvuur*, *twistziek*, *twistzoeker*, *twistzucht*, *twistzuchtig*, enz. *Huistwist*, *redetwist*, *woordentwist*, *zintwist*, enz. Dit woord is volgens Kil. evenveel als *tweest*, en komt van *twee*, of *twij*, dat oulings voor *twist*, gebezigd werd: *een geschil — en twij*. [V. Hass.] In overeenstemming waarmede men *twijden* voor *twisten* gebruikte: *ergent om twijden, of scheel kregen*. [V. Hass.]

TWISTACHTIG, bijv. n. en bijw., *twistachtiger*, *twistachtigst*. Van *twist* en *achtig*. Zie *achtig*. Evenveel, als *twistgierig*, *twistziek*, *twistzuchtig*, tot *twisten* geneigd: *het is een twistachtig volk*. *Waarom gedraagt gij u zoo twistachtig?* Of evenveel als *twistvol*; met *twist* doormengd, van eenen *twistenden* aard,

- twistig : een twistachtig gesprek. Van hier twistachtigheid.
- TWISTEN**, zie *twijnen*.
- TWISTEN**, ONZ. W., gelijkvl. *Ik twistte, heb getwist*. Oneenig zijn, krakeelen, en vijandig handelen : *waarover twist gij toch? De herders van Gerar twisteden met Isaacs herders*. [Bijbelvert.] *Durft gij bestaan te twisten met mijn kracht*. [L. D. S. P.] Van hier *getwist, twister, twisting*. Zamenstell. : *twistrede*, enz. *Betwisten, redetwisten, zintwisten*, enz. Van *twist*.
- TWISTER**, z. n., m., *des twisters*, of *van den twister*; meerv. *twisten*. Al wie met iemand twist, met hem krakeelt, of hem vijandiglijk behandelt : *twist met mijn twisters, hemelheer!* [L. D. S. P.] Van *twisten*.
- TWISTGIERIG**, zie *twistachtig*.
- TWISTIG**, bijv. n. en bijw., *twistiger, twistigst*. Van *twist*. Van eenen twistenden aard, met twist doormengd : *tot twistige te samensprekingen*. [Bijbelv.]
- TWISTING**, z. n., v., *der*, of *van de twisting*; zonder meerv. De daad van twisten : *doet geen dingh door twistinge, ofte ijdele eere*. [Bijbelvert.] Van *twisten*.
- TWISTREDE**, z. n., v., *der*, of *van de twistrede*; meerv. *twistreden*, of *twistredenen*. Van *twist* en *rede*. Eene rede, of gesprek, waarin over iets getwist wordt. Bijzonderlijk zoodanig een getwist, als waarin men aan de hooge scholen eene geopperde stelling oefeningshalve bestrijdt en verdedigt. Van hier *twistredenen, twistredenaar*, enz.
- TWISTSHRIJF**, z. n., o., *des twistshrijfs*, of *van het twistshrijf*; meerv. *twistshrijfen*. Van *twist* en *schrift*. Een geschrift, waarin ergens over getwist wordt.
- TWISTVOL**, zie *twistachtig*.
- TWISTVUUR**, z. n., o., *des twistvuurs*, of *van het twistvuur*; meerv. *twistvuren*. Van *twist* en *vuur*. Evenveel als *twist*, waarvan men bij de uitdrukking, even als bij die van *twist stoken*, enz., in zijne verbeelding een vuur vormt : *het twistvuur is aan het blaken*.
- TWISTZIEK**, zie *twistachtig*.
- TWISTZUCHT**, z. n., v., *der*, of *van de twistzucht*; zonder meerv. Van *twist* en *zucht*, dat hier evenveel beteekent, als *ziekte*, zie *zucht*. Geneigdheid tot twist : *wie zal de twistzucht van den aardbodem verbannen?* Van hier *twistzuchtig*. Zie *twistachtig*.

U.

U is de negentiende letter van het nederd. **ABE**, en de vijfde der klinkletters. Zij heeft onder de klinkers den allerlaagsten en dofsten toon. Zie mijne nederd. spraakk. D.1, §8. Evenwel wordt zij dikwijls met de E verwisseld. Zie Siegenbeeks *Verhandeling over de nederduitsche spelling*, bladz. 172. en volg. En nopens hare verwisseling met de L, zie L. Voorts is in de *Acta litteraria societatis Trajectinae, Tom. III. pag. 387.* en volg. aangetoond, dat zij van de grieksche **Ϝ**, afkomstig is, en deze wederom van de phoenicische *Vav* afstamt, en oorspronkelijk denzelfden klank had, dien de Phoeniciers aan hunne *Vav* gaven, welke zij als eene klinkletter bezigden. Een klank, dien de Grieken naderhand door hunne **οϜ** aanduiden, maar die bij de Latijnen aan de U eigen bleef; waarom hun *Musa* de plaats van het gr. **μουσα** bekleedt; en dien zij zelfs aan hunne U, wanneer dezelve onmiddellijk voor eene klinkletter stond, moeten hebben gegeven; aangezien de Grieken hunnen *Varro* **Ῥοῤαῖῤοῤ** noemden. Want, ofschoon de Latijnen dien naam eigenlijk **VARRO** schreven, echter was de V aan deszelfs hoofd bij hen niets anders, dan de U. Maar eindelijk begonnen zij die letter, in het aangevoerde en soortgelijke gevallen, als eenen medeklinker te bezigen, en werd hunne V het onderscheidend schrijfsmerk van dit gebruik van die letter, terwijl zij aan haar, wanneer zij den ouden klank behield, de figuur van U gaven. In navolging hiervan onderscheiden wij onze U ook wel degelijk van de V, en bezigen wij haar als eene klinkletter; schoon wij den klank, dien zij bij de Latijnen had, niet door haar, maar door den tweeklank OE, aanduiden. Voorts wordt zij, wanneer zij op eenen medeklinker stuit, door ons thans verdubbeld; maar oulings verlengde men haar in dit geval veelal, door middel van eene E, en schreef men *muer*, enz. Oulings bezigde men de U ook dikwerf voor de V, en wel wanneer de V tus-schen twee klinkers komt, b. v.: *seuen* (zeven),

gheleuert (geleverd), *voerscreuen* (voorschreven) enz.; en omgekeerd de V voor de U, als *ovd* voor *oud*, enz.

U wordt voor den derden en vierden naamval van *gij* gebezigd; zoo in het meerv., als het enkelv.: *ik zeg het u. Zij misleidt u.* Intusschen plaatst men dikwijls achter dit *u* in het meerv. het woord *lieden*, even als men zulks ook achter *gij* doet; maar *u* en *gij* zijn zelve juist meervoudig; en dat men ze in het enkelv. in plaats van *du* en *dij* bezigt, zoo als M. Stok. reeds in: *Heer Ghisebrecht, hier inne sel ik u sinte Gheerden minne geven, eer wi henen riden*, en elders, dit is eene navolging van de handelwijze der Franschen met hun *vous*.

UCHTEND, z. n., m., *des uchtends*, of *van den uchtend*; meerv. *uchtenden*, dat men intusschen enkel in de gemeenzame verkeering gebruikt. Bij K. V. Mand. *nuchten*; zie *nuchten*. Bij de Vlaerd. Redenr. *nuchtent*, in de samenstell. *het nuchtent-vroegh-gebedt*. Hedendaags ook *ochtend*. De vroege morgen: *hoe vroeg zijt gij dezen uchtend opgestaan? Van den uchtent tot den avond.* [Hooft.] *Die d'uchtend met gejuich zien daagen.* [L. D. S. P.] *Alle uchtenden*, in plaats waarvan men in den deftigen stijl *elken uchtend* bezigt. Van hier het bijw. *'s uchtends*, bij Hooft. *'s nuchtents*; zie *nuchten*; bij Kil. *nuchtens, nuchten*, en *nuchte*. Zamenstell.: *uchtendmelck*, bij Vond.; *uchtendstond*, bij Kil.: *nuchtenstond, nuchterstond, en uchtenstond*; *uchtenduur*, enz.

UCHTENDSTOND, z. n., m. Van *uchtend* en *stond*. De vroegste morgenstond: *op dien vroegen uchtendstond*. Overdragtelijk, de eerste aanvang van het aanwezen van iets: *op 's aardrijks uchtendstond*.

UI, *uije*, z. n., m., *des uijes*, of *van den ui*; meerv. *uijen*. Verkleinw. *uitje*. Een bekend slag van look: *hij beet in den raauwen ui. Hebt gij wel een uitje bij de salade?* Zamenstell.: *uijenbed, uijenplant, uijensalade, uijensaus, uijensoep, uijenzaad*, enz. Dit

woord schijnt eene verkorting van *ajuin*, Kil. ook *oijuin*, fr. *oignon*, eng. *onion*, welks oorsprong men in het lat. *unio* te zoeken heeft, dat eene lookplant aanduidt, welke geene zijdbolletjes van zich geeft, zoo als de lookplanten anders veelal doen.

UIJER, z. n., m., *des uijers*, of *van den uijer*; meerv. *uijers*. De melkvaten van zogende dieren: *met den vollen uier*. [Hooft.] *Die uit den uier vloeit*. [Rotgans.] 't *Gras verquickt het vee en spant den uier*. [Vond.] 't *Gezwollen uier wort met volgeslagen hant gemolken*. [Moon.]; bij wien *uier* hier onz., maar elders mannelijk, is. Zamenstell.: *uijerpok*, *uijerswever*, enz. *Geitenuijer*, *koijenuijer*, enz.

Uijer, Kil. *uder*, *uijder*, *huijder*, *wder*, *wr*, *ore*, hoogd. *Euter*, opperd. *eiter*, eng. *udder*, angels. *uder*, finl. *utare*, gr. *ὄυς*, komt overeen met het lat. *uber*, en ons *jadder*. Zie *jadder*. K. Van Mander bezigt *ulder*: *ontswellen den uider van een schaap*.

UIL, z. n., m., *des uils*, of *van den uil*; meerv. *uilen*. Verkleinw. *uiltje*. Een bijzonder slag van roofvogelen, dat bij nacht vliegt, en het daglicht schuwt: *een vervallen kasteel vol uilen en vledermuizen*. *Uilen, die hun nesten maken*. [D. Deck.] *Op dat in dootsche plaats den uil min schuw mogt zijn*, zegt Vond., die hier *den uil* in plaats van *de uil* schrijft, om de ineensmelting van dit laatste voor te komen. Overdragtelijk is een *uil*, *uilskop*, of *uilskuiken*, een domoor, een onhandelbaar, en nietsbeduidend mensch: *het is een regte uil*. *Welk een uilskop is dat!* *Loop, uilskuiken!* Spreekw.: *daar Pallas plagt te staan, is thans haar uil geschilderd*, beteekent: er is in de wetenschappen eene groote verbetering. *Elk waant, dat zijn uil een valk is*, elk is met het zijne vooringenomen. *Eenen uil vangen*, is, in de scheepvaart, overstaag vallen. *Een uiltje vangen*, een middagslaapje nemen. Eindelijk is een *uiltje* een nachtvliender. Zamenstell.: *uilenvlugt*, *uilskop*, *uilskuiken*, enz. *Boomuul*, *horenuil*, *katuil*, *krasuil*, *kerkuil*, *nachtuil*, *ooruil*, *steenuil*, enz.

Uil, Kil. *wl*, eng. *owl*, hoogd. *Eule*, komt van het lat. *ulula*, dat van het geluid der uilen ontleend is.

UILENVLUGT, z. n., v., *der*, of *van de uilenvlugt*; zonder meerv. *Van uil en vlugt*. De tijd, wanneer de uilen beginnen te vliegen, de schemeravond: *wat doet gij in de uilenvlugt buiten?*

UILSKOP, UILSKUIKEN, zie *uil*.

UIT, een voorzetsel, dat voor eene plaats gesteld wordt, buiten wier omtrek iets zich bevindt: *is hij uit de stad?* *Alles is uit den pot*. Dus is ook: *uit den weg*, buiten den kortsten weg ergens naar toe. *Uit het oog is*, eigenlijk, buiten den omtrek van het oog: *het is reeds uit uw oog*; maar voorts ook, oneigenlijk,

buiten het bereik van het gezigt: *hij is nooit uit mijn oog*. *Uit het oog, uit het hart*, beteekent, naar mate men iemand weinig ziet, draagt men hem ook weinig genegenheid toe. *Uit het gebruik zijn*, is evenveel, als ongebruikelijk zijn. *Uit de mode* beteekent genoegzaam hetzelfde. Voorts bezigt men *uit* voor eene plaats, buiten welke omtrek iets geraakt: *hij ging uit de stad*. *Het liep uit den pot*. *Er biggelde een vloed van tranen uit hare oogen*. En oneigenlijk: *ga uit mijn oog*. *Vertrek uit mijn gezigt*. *Het raakt uit de mode*. *Het was mij reeds uit de gedachten, uit het geheugen*, namelijk, *gegaan*. Wederom eigenlijker: *iemand uit Frankrijk*, *ijzer uit Zweden*, *wijn uit de stad*, *een Engel uit den hemel*, namelijk, *gekomen*. *Ergens uit spruiten*, is, eigenlijk, daaruit opluiken: *er spruit reeds gras uit den grond*. Oneigenlijk, op evenveel welke wijze daaruit voortkomen: *de moeijte en spruijt niet uit der aerde*. [Bijbelv.] *Uit een adellijk geslacht voortspruiten*. *Mijn wieg uit Diederik gesproeten*. [Oudaen.] *Ergens uit groeijen*, is, door eenen natuurlijken wasdom daaruit te voorschijn gebragt worden: *engroeiden uit haaras*. [Huigens.] Of te groot voor een kleed worden: *ik ben reeds uit dien jas gegroeid*. *Ergens uit broeijen*, door broeijing daaruit verwekt worden, en, oneigenlijk, daaruit ontstaan: *wie weet, wat daaruit nog eens broeij zal?* Ook plaatst men *uit* voor het beginsel van eenige daad of zaak: *uit liefde, uit afkeer, uit sleur en gewoonte, uit gierigheid*, enz. *De rechtveerdigheid, die uijt den geloove is*. [Bijbelv.] *Moeder maakt uit gunst haer voorspraek elk gemeen*. [Vond.] *Uit zich zelven, uit eigene beweging: ik kom hier uit mij zelven*. *Uit last van iemand*, in opvolging van deszelfs bevel. Of voor de stof van evenveel welke dingen: *uit niets wordt niets*. *De dingen, die men ziet, niet geworden zijn uit dingen, die gezien worden*. [Bijbelvert.] *Uit goud vervaardigd*, in plaats waarvan men intusschen veelal zegt *van goud*. Voor de deelen, waaruit iets zamengesteld is: *de mensch bestaat uit ziel en ligchaam*. Voor al wat de kennis van eenig ding bevordert: *ik weet het uit ondervinding*. *Men bemerkte het uit haar gelaat*. *Gij kunt uit zijnen toon wel hooren, dat hij onschuldig is*. *Hij las het uit den brief*. *Uit de courant vernemen*. Spreekw.: *uit den klaauw kent men den leeuw*, uit eenen onderscheidenden trek kan men soms iemands bestaan, of kunde, opmaken. Voor een ding, aan welks omvang men iets ontrekt: *zij nam het uit de schotel*. *Drinkt uit den beker*. *Wij vingen een vischje uit den vijver*. *Ik heb mijnen arm uit het lid gewrikt*. *Gerekt uit al sijn leden*. [Antonid.] *Dat ik mijn man heb uit het fort doen dragen*. [Westerb.] *Hij beurt verschrikkelijk het*

hoof op uit de baren. [Vond.] Overdragtelijk : uit het fransch in het nederduitsch overgezet. Voor een ding, binnen welks omvang eene beweging, of een bedrijf, plaats grijpt, of aanvangt : uit het venster springen, kijken, roepen, enz. *Getrouwe God!* zie neder uit den hoogen. [L. D. S. P.] *Men heeft mij uit Parijsgeschreven. De opregtheid zelve spreekt uit zijnen mond. Uit twee monden spreken,* tweetongig zijn. *Voor iemand uit den weg gaan,* eigenlijk, en oneigenlijk, voor hem wijken. *Zich uit den adem loopen,* zoo hart loopen, dat men ademloos wordt. Overigens is uit alle magt, met alle vermogen, met inspanning van krachten. *Uit der mate,* of, zamengevoegd, *uitermate,* ongemeen. *Uit zijn schik,* misnoegd : *ik ben gansch uit mijn schik. Iets uit zijn hoofd, uit zijne gedachten, uit zijnen zin, zetten,* zijne wenschen daaromtrent betoemen. *Uit 's harten grond,* van ganscher harte. *Uit de keel schreeuwen,* hard schreeuwen. *Uit zijne oogen kijken,* nauwkeurig toezien. *Uit de school klappen,* oneigenlijk, iets verklappen, dat in een gezelschap voorviel. *Uit het spel spreken maar geene poppennoemen,* even oneigenlijk, iets met verzwijging van de daders verhalen. *Een vischje uit het water,* is een waterbaarsje, enz. Eindelijk plaatst men dit voorzetsel meermalen achteraan : *de gezondheid blinkt hem de oogen uit. De brandewijn stonk haar de keel uit. Hij gaat het huis uit, het land uit, de deur uit. Eeuw uit, eeuw in. Jaar uit, jaar in,* enz. En men voegt uit ook wel eens samen met van, zoo als in : *Neptuin weer stak 't hoofd van uit de holle baren.* [Vond.] — *Uit* komt ook voor, in eene reeks van zamenstellingen met werkwoorden, deelwoorden, bijv. en z. naamwoorden ; zoo als *uitademen,* enz., waarover nader op hunne eigene plaats. De trappen van vergrooting zijn *uiter* ; thans in onbruik, maar nog overig in *uiteren, uiterlijk,* en in de zamenstellingen : *uiterbuurt, uitermeersche schans, uiterdijk, uiterwaard,* enz. ; en *uiterste.* Voorts komt van uit ook nog *uiten* ; behalve al de volgende en andere zamenstellingen.

Uit, Kil. *wt,* vries. *uut,* neders., angels. *ut,* eng. *out,* goth. *uta, ut, us,* zwits. *uss,* hoogd. *aus,* schijnt verwant aan het perz. *ez,* lat. *ex.* gr. *ἐξ* en *ἐκ.*

UITADEMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ademde uit, heb uitgeademd.* Van uit en ademen. Onz., het tegenoverstaande van *inademen,* adem van zich geven : *onder het in- en uit-ademen.* Bedr., met den adem van zich geven : *moest gij hier uwen laatsten snik uitademen!* Van hier *uitademing.*

UITBAGGEREN, bedr., w., gelijkvl. Van uit en baggeren. Al baggerende ontledigen : *bagger de vaart uit.*

UITBALIEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik baliède uit,*

heb uitgebalied. Van uit en baliën. Met eene balie uitscheppen : *het water wordt er uitgebalied.* Door middel van baliën ontledigen : *balie den regenbak slechts uit.*

UITBANNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik bande uit, heb uitgebannen,* Van uit en bannen. In ballingschap verzenden : *zij is voor tien jaren uitgebannen.* Van hier *uitbanning.*

UITBARNEN, zie uitbranden.

UITBARSTEN, uitbersten, onz. w., ongelijkvl. *Ik borst uit, ben uitgeborsten.* Van uit en barsten. Eigenlijk, uit eenen barst voortkomen : *het barst uit den zak. D'Inquisitie barst met kracht ten afgront uit.* [Vond.] Voorts wordt *uitbarsten* gebezigd wegens eenen wind, die zich plotselings verheft : *barst met vreeselijk geluid op de groote watren uit.* [L. D. S. P.] Zoo zegt Poot :

Hoe berst met schor geluit

De zwangre donderwolk in vier en hagel uit!

Nog overdragtelijker wordt eene vlaag van toorn, een oproer, enz. gezegd *uit te barsten.* En eindelijk zegt men ook, dat iemand *uitbarst,* als hij aan hevige aandoeningen den ruimen teugel viert : *zij barst in tranen uit. En berst in 't end in tooren op deze woorden uit.* [Vond.] Van hier *uitbarsting.*

UITBAZUINEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en bazuinen. Met bazuingeschal aankondigen : *het feest werd uitgebazuind.* Overdragtelijk, op eene luidruchtige wijze bekend maken : *steeds hoort men hem zijnen eigenen lof uitbazuinen.*

UITBEELDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik beelde uit, heb uitgebeeld.* Van uit en beelden. Genoegzaam evenveel, als *afbeelden* : *wie is daar uitgebeeld? En beelt u zelve uit.* [Vond.] Van hier *uitbeelding, uitbeeldsel.*

UITBERNEN, zie uitbranden.

UITBERSTEN, zie uitbarsten.

UITBETTEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en betten. Al bettende zuiveren : *gij moet de wonde uitbetten.* Al bettende wegnemen : *bet al den etter uit!*

UITBEUREN, zie uitheffen.

UITBIDDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik bad uit, heb uitgebeden.* Van uit en bidden. Zijn gebed ten einde bidden : *hij heeft reeds uitgebeden.*

UITBIECHTEN, onz. w., gelijkvl. Zijn hart door biechten geheel ontlasten, al wat noodig is, opbiechten : *nu heb ik uitgebiecht.*

UITBIEDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bood uit, heb uitgeboden.* Van uit en bieden, in denzelfden zin, dien het in *gebieden,* oefent. Bij Kil. uitdagen, uiteischen, opeischen : *wanneer wij — die schutters uitbieden.* [V. Hass.]

UITBIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik beet uit, heb en ben uitgebeten.* Bedr., al bijtende van zijnen stand verwijderen : *ik heb mij eenen tand uitgebeten.* Figuurlijk : *dat dient, om het wilde vleesch uit te bijten.* Onz., met zijn ; door het bijbrengen van scherp, of

- bijtend vocht, van kleur veranderen: *ik heb azijn op mijn jas gestort, en vrees, dat hij geheel uit zal bijten*. Van hier *uitbijter*, ook voor iemand, die elk kwalijk bejegt, ontleend van een dier, dat anderen, al bijtende, uit het hok, of uit het nest jaagt: *hij is een regte uitbijter*.
- UITBIKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Al bikkende uithollen: *bik den steen uit*. Eenen muur uittikken, de kalk uit deszelfs voegen tikken.
- UITBLAZEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik blies uit, heb uitgeblazen*. Van *uit* en *blazen*. Bedr., al blazende van zich geven: *wanneer blies hij den laatsten adem uit?* Al blazende ontleedigen: *die eijeren zijn uitgeblazen*. Al blazende aankondigen: *de hooge feestdag werd van de tinne des tempels uitgeblazen*. Door geblaas uitblusschen: *blaas de kaars uit*. Figuurlijk: *zijn levenlicht is te vroeg uitgeblazen*. Onz., zegt men van verhitte menschen, paarden, enz. wanneer zij adem scheppen, dat zij *uitblazen*, en van eenen trompetter, van de blaasbalgen van een orgel, enz. wanneer zij ophouden van blazen, dat zij *uitgeblazen hebben*. Van hier *uitblazing*.
- UITBLEEKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., door bleeken uitdrijven: *die vlek moet er uitgebleekt worden*. Onz., door bleeken gezuiverd worden: *nu heeft het linnen eens ter dege kunnen uitbleeken*.
- UITBLIJVEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik bleef uit, ben uitgebleven*. Van *uit* en *blijven*. Buiten's huis vertoeven: *is dat uitblijven!* *Zij bleef wel een uur uit*. Weg gelaten worden: *hier zijn verscheidene woorden uitgebleven*. Van hier *uitblijver*, *uitblijving*, enz.
- UITBLIKSEMEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Als eenen bliksem uitwerpen: *den Vatikaanschen vloek uitbliksemen*. Onzijd., ophouden, met bliksemen: *het heeft uitbliksemd*.
- UITBLINKEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik blonk uit, heb uitgeblonken*. Van *uit* en *blinken*. Even veel als *uitglinsteren*. Met eenen onderscheidenden glans blinken: *de diamant blonk boven alle edele gesteenten uit*. Figuurlijk, uitmunten: *hare schoonheid blinkt boven alles uit*. *Hij heeft in dapperheid boven anderen uitgeblonken*.
- UITBLOEDEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik bloedde uit, heb uitgebloed*. Van *uit* en *bloeden*. Alle bloed verliezen, daarvangeheel ontleedigd worden: *laat het dier uitbloeden*. *Toen de ader genoegzaam uitgebloed had, werd zij gesloten*.
- UITBLOEIJEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik bloeide uit, heb uitgebloeid*. Van *uit* en *bloeien*. Allen mogelijken bloesem van zich geven, ten einde bloeien: *de boom heeft uitgebloeid*.
- UITBLUSSCHEN**, bedr. w., gelijkvl. Utdooven: *en 't vyer niet uitgebluschten wort*. [Bijbelv.] Figuurlijk: *alle geest wordt in hem uitgebluscht*. *Den moed uitblusschen*, moedeloos
- maken. *Het vuur der begeerlijkheid uitblusschen*. *Iemands leven uitblusschen*. Van hier *uitblussching*, *onuitblusschelijk*.
- UITBOENEN**, bedr. w., gelijkvl. Al boenende ontleedigen en zuiveren: *boen het vertrek ter dege uit!* Voorts overdrachtelijk: *iemand ter kamer uitboenen*. *Ziet daer, hoe ik alom de snoode luiaerdij uit uwe staten boene*. [J. De Deck.]
- UITBOETSEREN**, bedr. w., gelijkvl. Door boetsering afbeelden: *men heeft hem fraai uitgeboetseerd*. Van hier *uitboetsering*. Men schreef oul. ook *uitbootseren*, van *uitbootsen*.
- UITBOESEMEN**, bedr. w., gelijkvl. Uit den boezem voortbrengen: *zucht op zucht uitboezemen*. Overdrachtelijk, van innige gewaarwordingen der ziele, aan den dag leggen, uiten: *hij boezemde zijne smart in deze woorden uit*. Van hier *uitboezeming*.
- UITBOOTSSEN**, bedr. w., gelijkvl. Door nabootsing aanduiden, afmalen: *'t beeld van een' braaven Prins afbeelden en uitbootsen de zwier van een goed vernuft*. [Oud.] Van hier *uitbootsing*.
- UITBOOMEN**, bedr. w., gelijkvl. Al boomende uitwaarts brengen: *het schip moet uit de haven uitgeboomd worden*.
- UITBORDUREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *borduren*. Door borduring afmalen: *wat is daarop uitgebordurd?*
- UITBOREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *boren*. Al borende uithollen: *de naaf is niet genoeg uitgeboord*. *Het geschut wordt uitgeboord*.
- UITBORGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *borgen*. Op goed vertrouwen geven: *gij borgt al te veel uit*. Door te veel op goed vertrouwen te ontvangen iemand benadeelen: *gij zoudt mij wel geheel uitborgen*.
- UITBORRELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik borrelde uit, heb en ben uitgeborreld*. Van *uit* en *borrelen*. Bedr., in den gemeenzamen spreektrant, voor sterken drank gebruiken: *gij moet uw glaasje uitborrelen*. Zie *borrelen*. Onz., al borrelende te voorschijn komen: *het borrelde er geweldig uit*. Voorheen bezigde men ook *uitbortelen*.
- UITBORSTELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *borstelen*. Met eenen borstel uitvegen: *borstel mij dat vertrek eens uit*. *Ik heb hem den mantel uitgeborsteld*, is, figuurlijk, ik heb hem braaf gehegeld.
- UITBORTELEN**, zie *uitborrelen*.
- UITBOTTEN**, onz. w., gelijkvl. Van *uit* en *botten*. Knoppen van zich geven: *dat boompje begint reeds uit te botten*. Overdrachtelijk, puisten voortbrengen: *ik zag de pokjes reeds uitbotten*. *Wtbotten, wtoopen, vanschorstheid*. [Kil.] Van hier *uitbotting*.
- UITBOUWEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *bouwen*. Zijnen bouw naar buiten uitstrekken: *ik ben van voornemen, om mijn huis nog verder uit te bouwen*. *Dees stad heeft zoo te water*

toe gebouwt. [Vond.] Een land uitbouwen, hetzelfde uitputten, al het vruchtbare daarvan wegnemen. Voorts is uitbouwen ook wel eens, onzijdiglijk, zoo lang bouwen, dat men niet meer kan.

UITBRAAK, z. n., v., der, of van de uitbraak; meerv. uitbraken. Van uit en braken. De daad van uitbreken: vruchteloos hoopte hij zich door uitbraak te bevrijden. Hetgeen ergens uit gebroken wordt: de uitbraak kan op nieuw gebruikt worden.

UITBRADEN, bedr. w., gelijkvl. en ongelijkvl. Ik braadde uit, en bried uit, heb uitgebraden. Van uit en braden. Door braden uitdroogen: het vleesch is te veel uitgebraden. Van waterdeelen ontheffen: braad de boter uit. Figuurlijk is: de boter uitbraden, zijne gasten treffelijk onthalen.

UITBRAKEN, bedr. w., gelijkvl. Al brakende uitwerpen: hij braakt alles uit, wat hij gegeten heeft. Het is, om het hart uit het lijf te braken, beteekent, het is zeer walgelijk. Zijne gal uitbraken, is, eigenlijk, zich van eenen overloop van gal ontdoen; oneigenlijk, de opwellingen van zijne gramschap uiten: dat hij eens zijn gal had uitgebraakt. [Paffenrod.] Van hier uitbraaksel, uitbraking.

UITBRANDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Ik brandde uit, heb uitgebrand. Van uit en branden. Anders uitbarnen, uitberren, en bij Kil. uitbernen. Bedr., door vuur uithollen: de wilden varen veelal in uitgebrande boomen. Door vuur zuiveren: pijpen uitbranden, passementen uitbranden, enz. Oneigenlijk is: uitgebrand zijn, door geneesmiddelen gezuiverd zijn, en zegt men ook van eene krankheid, dat zij uitgebrand wordt: zoo wort die zeepest uitgebrant. [Vond.] Onz., is uitbranden, door vuur uitgehold worden: de boom brandt uit. Door vuur gezuiverd worden: de pijp brandt uit. Ten einde branden: het vuur heeft uitgebrand. Van hier uitbranding.

UITBREIDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Ik breidde uit, heb uitgebreid. Van uit en breiden. Bedr., iets dat zamengeplooid was verbreedden, door het vaneen te doen: de vogel breidt zijne vleugelen uit. Zij ontving hem met uitgebreide armen. Zich uitbreiden, is, eenen grooteren omvang, meer breedte, verkrijgen: de boom breidt zich uit. Hij breidde zich verbaazend uit in 't rond. [L. D. S. P.] Overdragtelijk, talrijk worden: dat geslacht heeft zich grootelijks uitgebreid. Aan velen medegedeeld worden: de krankheid breidt zich uit. Dat gerucht heeft zich spoedig uitgebreid. Dichterlijk: er breidt zich eene schoone valei voor onze voeten uit. Voorts is uitbreiden, grooter maken: de boom breidt zijne takken uit. Hij breidt zijne heerschappij dagelijks uit. Ik wensch mijne kennis uit te breiden. Door breedvoerige omschrijving

ontwikkelen: ik gaf hem alles kortetijk op, om het voor mij uit te breiden. Van Vlotens bijbelvertaling gaat met eene uitbreiding gepaard. Eene daad uitbreiden, daarvan grooten ophef maken. Iemands lof uitbreiden, den zelven alomme verkondigen. Onz., is uitbreiden, onder het breiden wel strekken: die wol zal wel uitbreiden. Van hier uitbreider, uitbreiding.

UITBREKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Ik brak uit, heb en ben uitgebroken. Van uit en breken. Bedr., al brekende wegnemen: iemand eenen tand uitbreken. Al brekende ontledigen: een huis, een vertrek, uitbreken. Tijd uitbreken, aan den drang der bezigheden ontrukken: kunt gij niet een uurkje uitbreken? Onz., te voorschijn dringen: de vlam breekt reeds aan alle kanten uit. Het dootzweet breekt hem uit. [Vond.] Beecken overvloedighlick uijtbraken. [Bijbelvert.] Breek als bloessem uit in lentemaent. [Vond.] De knoppen breken aan de boomen uit. 't Nieuwe koestertlicht de telgen uit dee breecken. [Vond.] Oulings ook zich uitbreiden: gij sult uijtbreken ter rechter ende ter stincker hant. [Bijbelvert.] Voorts uit eene gevangenis breken: er is een dief uitgebroken. Nopens de bommel breekt uit, zie bommel. De schelmerij, het verraad, breekt uit, wordt bekend, komt aan den dag. Van hier uitbraak, enz.

UITBRENGEN, bedr. w., ongelijkvl. Ik bragt uit, heb uitgebragt. Buiten den omtrek van iets brengen: heeft Israël uijt het midden van hen uijtgebracht. [Bijbelvert.] Te voorschijn brengen: bracht hij Jesum uijt. [Bijbelvert.] Uiten: zijn gevoelen uitbrengen. Aan den dag brengen, ontdekken: gij brengt ook alles uit. Van hier uitbrenger, uitbrenging, uitbrengster.

UITBROEDEN, uitbroeijen, bedr. w., gelijkvl. Ik broedde, broeide uit, heb uitgebroed, uitgebroeid. Van uit en broeden, broeijen. Eijeren derwijze verwarmen, en koesteren, als de vogels doen, om daaruit jongen te verwekken: in Egypte broedt men hoendereijeren in eenen oven uit. Tuinvruchten op eene door kunst verwarmde plaats aankweeken: wat zoekt gij in die trekas uit te broeden? Met heet water reinigen: dat vaatwerk moet uitgebroeid worden. Want hiervoor gebruikt men enkel uitbroeijen, hoogd. ausbrühen. Van hier uitbroeding, uitbroedsel.

UITBROEIJEN, zie uitbroeden.

UITBROMMEN, bedr. w., gelijkvl. Al brommende, of snoevende, verkondigen: hij gaat nog al voort, om zijnen eigenen lof uit te brommen. Van hier uitbrommer, uitbromming, enz.

UITBRULLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van uit en brullen. Eene gewaarwording al brullende uiten: hij brulde het uit. Onz., ten einde brullen: toen hij uitgebruld had.

UITBUIDELN, zie uitbuiden.

UITBUIGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik boog uit, heb uitgebogen.* Van *uit* en *buigen*. Buitenwaarts buigen: *kunt gij het niet wat uitbuigen.*

UITBUIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik buide uit, heb uitgebuid.* Van *uit* en *buijen*. Ten einde buijen: *thans heeft het uitgebuid.*

UITBUILEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *builen*. Bij Kil. en Halma ook *uitbuidelen*. Van zemelen zuiveren: *gij moet het meel wat zuiverder uitbuilen.*

UITBULDEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., al bulderende aankondigen: *het geschut buldert de overwinning uit.* Op eenen bulderenden toon uiten: *wat buldert hij thans weer uit? Kortom, wat eenigzins zijn zaken stijven mag, zal hij uitbulderen*, enz. [J. de Deck.] Onz., ten einde bulderen: *laat hem eens uitbulderen!*

UITBUNDIG, bijv. n. en bijw., *witbundiger, uitbundigst.* Eigenlijk, even als het hoogd. *ausbundig*, in zijne soort uitnemend, van het angels. *beond, zijnde*, van *beon, zijn*, en van *aus, uit*, als een *adverbium qualitalis*, zoo veel als *extra* beteekenende, niet ten aanzien van plaats, maar van voortreffelijkheid. Maar bij Halma overdadig; in welken zin men in Vriesland *onbandig* bezigt. Van hier *uitbundigheid, uitbundiglijk.*

UITBUURT, z. n., v., *der, of van de uitbuurt*; meerv. *uitbuurten*. Verkleinw. *uitbuurtje*. Van *uit* en *buurt*. Eene buiten af liggende buurt: *er behooren daaronder nog verscheidene uitbuurten*. Anders ook *uiterbuurt*.

UITCIJFEREN, bedr. w., gelijkvl. Door cijfering navorschen: *ik zal het eens gaan uitcijferen*. Overdragtelijk, kunstig overleggen, en regelen: *wie heeft dat zoo fraai uitgecijferd?*

UITDAGEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *dagen*. Oproepen, om ten bepaalden dage te voorschijn te komen, of *te dage te komen*, zoo als men oulings zeide, blijkens: *Joncheer Jan van Hollant soude tegens Hertoge Jan van Brabant te daghe comen*. [V. Hass. aantek. op Kil.] — Tegen eenen bepaalden dag te voorschijn roepen, om te kampen: *ik laat mij niet langer uitdagen*. Van hier *uitdager, uitdaging*. Zamenstell.: *uitdaagbrief*, enz.

UITDAMPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik dampte uit, heb en ben uitgedampt.* Van *uit* en *dampen*. Met *zijn*, als damp vervliegen: *de vochtigheid is reeds uitgedampt*. Met *hebben*, ten einde dampen: *de kolen hebben uitgedampt*.

UITDEELEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *deelen*. Hoogd. *austheilen*, Kil. *wtdeijlen*. Deelswijze aan anderen toeschikken: *het avondmaal uitdeelen*. Bijzonderlijk van iets, dat ten geschenke gegeven wordt: *er werd brood en geld uitgedeeld*. Van hier *uitdeeler, uitdeeling*, enz.

UITDELGEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *delgen*, hoogd. *tilgen*. Evenveel als *uitwisschen*:

laetse uijtgedelgt worden uijt 't boeck des levens. [Bijbelvert.] *Delg 't misdrijf uit, dat mij met schrik vervult.* [L. D. S. P.] Of als *uitroeijen*: *dat boos geslacht werd uitgedelgd.* Van hier *uitdelger, uitdelging*.

UITDELVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik dolf uit, heb uitgedolven.* Al delvende ontledigen: *de vaart wordt uitgedolven*. Al delvende te voorschijn brengen: *delfstoffen delft men uit het aardrijk uit.*

UITDENKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik dacht uit, heb uitgedacht.* Van *uit* en *denken*. Al denkende uitvinden, verzinnen: *dat is vernuftig uitgedacht.*

UITDEUKEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *deuken*. Het tegenoverstaande van *indeuken*. Door buitenwaarts loopende deuken schenden: *wat is die ketel uitgedeukt!*

UITDIENEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik diende uit, heb uitgediend.* Van *uit* en *dienen*. Bedr., ten einde dienen: *ik heb mijne leerjaren uitgediend*. Onz., zoo lang dienen, als noodig is, of tot dat men verstoppen, of wezenlijk nutteloos, worde: *wtghedient krieghsman*. [Kil.] *Heeft hij nog niet uitgediend? Men heeft aan dat hof welhaast uitgediend*. *Mijn rok zal binnen kort uitgediend hebben.*

UITDIEPEN, bedr. w., gelijkvl. Door ontleding dieper maken. Van hier *uitdieping*.

UITDIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik dijde uit, ben uitgedijd.* Van *uit* en *dijen*. Evenveel als *dijen* en *dijgen*, zwellen: *dat vleesch dijt in den pot uit*. Srekken: *zulk brood dijt onder het mes uit*. Van hier *uitdijng*.

UITDIJGEN, *ik deeg uit, ben uitgedegen*. Zie *uitdijen*.

UITDOEN, bedr. w., onregelm. *Ik deed uit, heb uitgedaan.* Van *uit* en *doen*. Bij Kil. evenveel als *ontdoen, ontkleeden*. Voorts afleggen: *doe uwe kleederen uit*. Uitwisschen: *ik heb een schrapje uitgedaan*. Doorschrappen: *als gij het slechts in uw boek uitdoet*. Uitzonderen: *ende uitgedaen alleenlic 't coorne van den thienden*. [V. Hass.] Uitblusschen: *al het licht werd uitgedaan*. *Dat doet niet uit*, geeft te kennen, dat de reden, welke men ter goedmakinge zijner zake bijbrengt, van geene kracht is.

UITDOPPEN, bedr., w., gelijkvl. Van *uit* en *doppen*. Uitdoen, blusschen: *wie zal de kaars uitdoppen?*

UITDONDEREN, onpersoonl. w., gelijkvl. *Het donderde uit, het heeft uitgedonderd.* Ten einde donderen: *het zal haast uitgedonderd hebben*. Ook zegt men, in den lagen spreektrant, bedrijv.: *iemand de deur uitdonderen*, voor met geweld uitgooijen.

UITDOOVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik doofde uit, heb en ben uitgedoofd.* Van *uit* en *dooven*. Ganschelijk dooven, zoo in eenen bedr. als in eenen onz. zin: *doof die kolen uit! Dat vuur schijnt uit te dooven*. Ook oneigenlijk:

- lust en ijver uitdooven. Het is, als of de liefde bij hem uitdoofde. Zijn jeugdig vuur is uitgedoofd. Van hier uitdooving.*
- UITDOPPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *doppen*. Uit den dop halen: *die boonen laten zich niet gemakkelijk uitdoppen.*
- UITDORSCHEN**, bedr. w., gelijkvl. Al dorschende uit de aren, of doppen, te voorschijn brengen: *de erwten laten zich gemakkelijker uitdorschen, dan uitpellen.* Aren, of doppen, met het stroo daaraan, dorschen, om het zaad, enz. daaruit te krijgen: *is dit hoopje genoeg uitgedorscht?*
- UITDOSSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik doste uit, heb uitgedost.* Van *uit* en *dossen*. Met kleeding uitrusten: *hij was heerlijk uitgedost.* Van hier *uitdossing*.
- UITDOUWEN**, *uitduwen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik douwde uit, heb uitgedouwd.* Al douwende buitenwaarts brengen: *wederom heeft dat beest het lijf uitgedouwd.*
- UITDRAAIJEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik draaide uit, heb en ben uitgedraaid.* Van *uit* en *draaijen*. Bedr. al draaijende ergens buiten brengen: *gij moet de schroef geheel uitdraaijen.* Overdragt.: *hoe behendig weet hij er zich uit te draaijen.* Onzijd., met *zijn*: *dat zal op niets uitdraaijen*, daarvan zal niets worden. Van hier *uitdraaijing*, enz.
- UITDRAGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik droeg uit, heb uitgedragen.* Van *uit* en *dragen*. Naar buiten dragen: *het lijk wordt reeds uitgedragen.* *De schiltwacht draegt dien vetten buit op hare bee voor boeken uit.* [Vond.] Bij Kil. ook uitbrengen, verklappen, even als het hoogd, *austragen*. Voorts vindt men bij hem *utdraeghen schaedeloos*, schadeloos stellen, en *utdraeghen om te verkoopen*. Van hier *uitdrager*, iemand die allerhande gebruikt huisraad, kleederen, enz. koopt en verkoopt; *uitdragerij*, *uitdraging*, *uitdraagster*, Kil. *utdraeghstere*, *utdraeghersse*.
- UITDRAVEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik draafde uit, heb en ben uitgedraafd.* Van *uit* en *draven*. Met het hulpw. *zijn*, op een dravend paard naar buiten rijden: *waarheen is hij wederom uitgedraafd?* Met het hulpw. *hebben*, zoo lang draven, dat het onnoodig, of onmogelijk, wordt: *dat paard heeft uitgedraafd.* Overdragtelijk, op eenen buitensporigen toon ergens over uitweiden: *wat heeft hij over die zaak wederom uitgedraafd!*
- UITDRENKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *drenken*. Hoofst bezigt dit woord, in de beteekenis van uitblusschen:
- Dat al uw natsgewelt
Niet uit zoud kunnen drenken
De vlam, die 't harte smelt;*
- Doch het is reeds verouderd.
- UITDRIJVEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik dreef uit, heb uitgedreven.* Buitenwaarts drijven: *wormen, het zweet, den duivel, uitdrijven.*
- Dan drijft men uit, dan haelt men in.* [Vond.] *Drijft dese dienstmaegt ende haren sone wijt.* [Bijbelvert.] Door drijfwerk afbeelden: *wat is 'er op dat zilverwerk uitgedreven?* Oulings ook dringen: *ende gheven an den rechter, dat men die scepenen wtdrijven, om vonnis te wten.* [V. Hass.] Van hier *uitdrijver*, *uitdrijving*, enz.
- UITDRINGEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik drong uit, heb uitgedrongen.* Bedr., naar buiten dringen: *hij drong den vijand ook uit zijne laatste verschansing.* Om u bedroeft te sien en tranen wijt te dringen. [F. v. Dorp.] *Iemand uit zijne plaats dringen;* ook overdragtel., voor iemand van zijne waardigheid, of zijn ambt door geweld of list, ontrooven.
- UITDRINKEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik dronk uit, heb uitgedronken.* Al drinkende ontledigen: *drink den beker schoon uit.* Ergens uit opdrinken: *hebt gij alles reeds uitgedronken?*
- UITDROOGEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik droogde uit, heb en ben uitgedroogd.* Van *uit* en *droogen*. Bedr., door uittrekking van sappen droogen: *wat is het houtwerk door de zon uitgedroogd!* Door uitwissching droogen: *droog de schotel ter dege uit!* Onz., door uitdamping droog worden: *laat de planken nog wat uitdroogen.* Voorts vindt men bij Kil. *utdrooghende van sieckte*, en *utdrooghende sieckte*, of *utdrooghinghe*, teringachtige uitdorring; en men zegt van iemand, wiens nering verloopt, dat hij *uitdroogt*.
- UITDROOMEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik droomde uit, heb uitgedroomd.* Ten einde droomen, zoo eigenl., als oneigenl.: *toen hij uitgedroomd had.*
- UITDRUIPEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik droop uit, ben uitgedropen.* Van *uit* en *druipen*. Ergens druipende uitvallen: *het water droop hem uit de tuiten van den hoed uit.* Overdragt.: *hij druipt uit zijn kleeren*, is zeer mager geworden. Anders *uitdruppen*, *uitdroppen*, hoogd. *austropfen*.
- UITDRUKKELIJK**, bijv. n. en bijw., *uitdrukkelijk*, *uitdrukkelijkst*. Als bijv. n., in duidelijke, en alles naauwkeurig bepalende, woorden vervat: *ik gaf hem het uitdrukkelijke bevel;* of duidelijk en naauwkeurig: *hij bediende zich van de uitdrukkelijkste woorden.* Als bijw., duidelijk en naauwkeuriglijk: *ik heb het u immers uitdrukkelijk aanbevolen.* Opzettelijk: *het is u uitdrukkelijk daartoe gegeven.* Van hier *uitdrukkelijkheid*, *onuitdrukkelijk*. Dit woord is van *uitdrukken* afkomstig.
- UITDRUKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Al drukkende ergens uitbrengen: *het kind drukte zijn lijf uit.* Al drukkende ontledigen: *als men den citroen uitgedrukt heeft, werpt men hem weg.* Afbeelden: *hij is naar het leven uitgedrukt.* Te kennen geven: *die levende uitdrukt al wat hij beseft.* [Vond.] *Hoe zal ik uitdrukken, wat ik al gevoel!* Naar behooren drukken:

die letter is niet uitgedrukt. Het deelw., uitgedrukt wordt vaak als bijv. n., met uitdrukkelijk verwisseld: *ik gaf het hem in uitgedrukte woorden te kennen.* Van hier uitdrukkelijk, uitdrukking, uitdrukkel, al wat ergens uitgedrukt wordt; onuitgedrukt.

UITDRUKKING, z. n., v., der, of van de uitdrukking; meerv. uitdrukkingen. De daad van uitdrukken: *door uitdrukking van alle sap uit den citroen.* De uitdrukking van den citroen. Afbeelding: *welk eene sprekende uitdrukking van hem!* Levendige voorstelling van gewaarwordingen: *een gelaat vol van uitdrukking.* Er is veel uitdrukking in dat tafereel. Uiting van denkbeelden: *door eene duidelijke uitdrukking van zijn gevoelen.* Het woord, waarmede men een denkbeeld uit: *welk eene uitdrukking bezigt gij daar wederom!* Van uitdrukken.

UITDUIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik duidde uit, heb uitgeduid.* Van uit en duiden. Door aanwijzing van bijzondere kenmerken bekend maken: *ik weet hem niet nauwkeurig uit te duiden.* Voorts is zijne gedachten uitduiden, dezelve juist en wel ontwikkeld voordragen. Van hier uitduiding.

UITDUNNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dunde uit, heb uitgedund.* Het gezaaide doof uithaling van een deel daarvan dunnen: *die rapen moeten uitgedund worden.* Van hier uitdunning, uitdunsel, hetgene bij de uitdunning van iets daar tusschen uitgehaald wordt.

UITDUREN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik duurde uit, heb uitgeduurd.* Ten einde duren: *het zal onzen tijd wel uitduren.*

UITDUWEN, zie uitdouwven.

UITDWEILEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en dweilen. Al dweilende van binnen zuiveren: *de kamer is nog niet uitgedweild.* In plaats van dit woord bezigt men ook wel *uitfeilen.*

UITEGGEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en eggen. Met de egge uit den grond halen: *boomwortelen, rapen, stoppelen, enz. uiteggen.*

UITEINDE, z. n., o., des uiteindes, of van het uiteinde; meerv. uiteinden. Van uit en einde. Het uiterste einde van een ding: *vat het aan de uiteinden.* De afloop van iets: *dat spel had een droevig uiteinde.* Iemands dood: *hij is nader aan zijn uiteinde, dan hij weet.*

UITEISCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en eischen. Ten strijde tegen zich nopen: *ik heb hem vruchteloos uitgeëischt.* Van hier *uiteischer, uiteisching.*

UITEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik uitte, heb geuit.* Van denkbeelden, gewaarwordingen, enz. gesproken, voortbrengen: *hoe uit ik best, wat ik gevoel? wten het vonnisse.* [Kil.] *Die waarheit was doe beseten, en eer mense ute, seldi weten, quam de grave selve daer.* [M. Stok.] Voorts is *zich uit*, zijne denk-

beelden, gewaarwordingen, enz. aan aude-
ren mededeelen: *hij uitte zich niet, maar zueeg stil.* Van uit.

Uiten, Kil. *wten*, zweed. *ijtra*, eng *utter*, neders. *utern*, hoogd. *aussern*. Komt van *uit*.

UITERBUURT, z. n., v., der, of van de uiterbuurt; zonder meerv. Van buurt en uiter, zie *uiteren*, en *uit*. Eigenlijk, evenveel als *uitbuurt*. In hetgebruik, de eigennaam van eene buurt onder Nieuweveen: *Nieuweveen en de Uiterbuurt.*

UITEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik uiterde, heb geuiterd.* Van buiten over naaijen, dat van binnen genaaid is. Dit woord komt van *uiter*, den vergelijkenden trap van *uit*, van waar voorts *uiterlijk*, en *uiterste*; en de zamenst. *Uiterbuurt*, enz. Zie *uit*.

UITERLIJK, bijv. n. en bijw., *uiterlijker, uiterlijkst*. Al wat men buiten aan een ding vindt: *zijn uiterlijk voorkomen is goed.* In de gemeenzame verkeerling ook verafgelegen: *ik weet er geene uiterlijker woning, dan de zijne.* *Het uiterlijkste huis is het onze.* *Het uiterlijke* wordt als z. n. gebruikt voor het uitwendig voorkomen: *gij oordeelt te veel naar het uiterlijke.* *Dat huis heeft een fraai uiterlijk.* Als bijw., is *uiterlijk* uitwendiglijk: *hij heeft zich uiterlijk wel gedragen.* Afgelegen: *het ligt nog uiterlijker.* Naar de uiterste, de ruimste, of de naauwste, berekening: *ik kan het uiterlijk nog daarvoor geven.* *Hij komt morgen, of, uiterlijk, overmorgen.* Van hier *uiterlijkheid*. Dit woord komt van *uiter*. Zie *uiteren* en *uit*.

UITERMATE, zie *uit*.

UITERSTE, bijv. n. Eigenlijk de overtreffende trap van *uit*; zie *uit*. Het afgelegenste: *het uiterste huis.* *De uiterste grenzen des lands.* Het laatste: *het uiterste levensuur.* *Hij maakt zijnen uitersten wil.* Het grootste, of zwaarste: *de uiterste nood, de uiterste straf.* *Noit met meer gevaers van 't uiterste bederf.* [Vond.] *Uit den triumphwagen in de uiterste armoede schoppende.* [Hooft.] *Het uiterste is, als z. n., het levenseinde: zijn uiterste was verschrikkelijk.* *Zij ligt op het uiterste.* *Het uiterste wagen*, het hagchelijkste ondernemen en doorslaan. Voorts is *het uiterste* het afgelegenste: *in het uiterste van Numidie.* [Vond.] *Van het uiterste der aarden tot het uiterste des hemels.* [Bijbelvert.] *Ten uiterste* wordt gebezigt voor ten sterkste: *ik ben u ten uiterste verpligt*; voor ten hoogste: *zij is ten uiterste zwanger*; voor naar de ruimste berekening, *uiterlijk*: *hij zal ten uiterste morgen komen.*

UITETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik at uit, heb uitgegeten.* Van *uit* en *eten*. Al etende ontledigen: *eet den schotel vrij uit!* Al etende uithollen, of doorboren: *wat hebben de muizen dat brood uitgegeten!* *De mot heeft mijnen*

- mantel uitgegeten.* Al etende verarmen, of langs andere wegen uitmergelen : zij eten hem geheel uit. Van hier *uiteter*, *uiteting*.
- UITETTEREN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik eterde uit, heb uitgeëtterd.* Van *uit* en *etteren*. Door ettering gezuiverd worden: *de wonde moet nog meer uitetteren.*
- UITFEILEN**, zie *uitdweilen*
- UITFLUITEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik floot uit, heb uitgefloten.* Van *uit* en *fluiten*. Al fluitende verguizen : *het stuk werd uitgefloten.* Van hier *uitfluiter*, *uitfluiling*.
- UITGAAF**, z. n., v., der, of van de *uitgaaf*; meerv. *uitgaven*. Van *uitgeven*. Anders *uitgave*, of *uitgift*. Bij Kil. *wgheve*. De daad van uitgeven: *door de uitgaaf van zoo veel gelds. Er wordt eene tweede uitgaaf gevorderd.* Hetgeen uitgegeven wordt: *mijne uitgaven zijn groot. Uitgaven met inkomsten vergelijken.* De druk van eenig werk: *de eerste uitgaaf is uitverkocht.*
- UITGAAN**, ONZ. w., onregel. *Ik ging uit, ben uitgegaan.* Van *uit* en *gaan*. Van huis gaan: *mijn heer is uitgegaan. Ik ga heden niet meer uit.* Naar buiten gaan: *gingen zij wijt na den Olijfberg.* [Bijbelvert.] Buiten's lands vervoerd worden: *er gaat veel boter uit. Uitgaande goederen zijn zulke, die, in den gezegden zin, uitgaan. Uitgaande regten, zijn belastingen op zulke goederen; wtgaande schrift, is, bij Kil. loopend. Kerk, school, schouwburg, enz. gaan uit, wanneer de daarin zijnde menschen daaruit gaan. Voorts is uitgaan naar buiten gerigt zijn: de uitgaande hoek.* Bekend gemaakt worden: *datler een gebodt wijtgingh van den Keijzer Augusto.* [Bijbelvert.] Bij Kil. bedr., verlaten, afstaan: *wtgaen zijn goed.* Wederom onz., uitgebluscht worden: *de kaars, het vuur, gaat uit.* Uitgewischt worden: *er is hier eene letter uitgegaan.* Ten einde loopen: *de maand gaat met eenen zondag uit. In Friesland gaan vele toenamen uit op eene A. Hier gaat wt die eerste portie van der Bijbelen.* [V. Hass.] *Uitgaan als een eindje kaars, na veel beweging van lieverlede in slaap vallen, of ophouden met iets, dat men begonnen had. Op iets uitgaan, zich ter behaling daarvan op weg begeven: hij gaat op buit uit.* Van hier *uitgang*.
- UITGALMEN**, bedr. w., gelijkvl. Al galmende uiten: *allomme galmden men zijnen lof uit.*
- UITGANG**, z. n., m., des *uitgangs*, of van den *uitgang*; meerv. *uitgangen*. Van *uitgaan*. De daad van uitgaan. In eene eigenlijke beteekenis, anders *het uitgaan*: *bij dien uitgang heb ik veel verzuimd. En zien den uitgang van dit volk, van Israël uit Egypte.* [Vond.] De plaats, waardoor iemand, of iets, uitgaat: *hoe vele uitgangen zijn er aan uw huis? Verschaf het water eenen uitgang. Lact den uitgang van den Rijn ook gevoelen*
- uwen zegen.* [Vond.] De afloop van een ding: *wtganck des spels.* [Kil.] De slotletter, of slotletters, van een woord: *die naam heeft eenen harden uitgang.* Het einde van een tijdvak: *tegen den uitgang des zomers.* Het levens-einde van een mensch: *na de jammerlijke nedertaeg en wtgang van Willem van Arkel.* [V. Hass.] Bij Kil. ook hetgeen er voor schatting uit een land uitgaat; en, in de Ootleedkunde, het einde van den aars.
- UITGAVE**, zie *uitgaaf*.
- UITGEBREID**, bijv. n., *uitgebreider, uitgebreidst.* Eigenlijk een deelw. van *uitbreiden*. Wijd van omvang, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *welk eene uitgebreide heerschappij! De uitgebreidste ontwerpen en uitzigten.* Van hier *uitbreidheid*.
- UITGEDEGEN**, deelw. van *uitdijgen*.
- UITGEKOREN**, deelw. van *uitkieren*, dat oulings evenzeer voor *uitkiezen* in gebruik moet zijn geweest, als *kieren*, van waar *gekoren*, voor *kiezen*; zie *kiezen*; *verkieren*, van waar *verkoren*, voor *verkiezen*; en *uitverkieren*, van waar *uitverkoren*, voor *uitverkiezen*. *Uitverkoren, boven anderen verkoren: O eeuwige uitgekoren!* [Vond.]
- UITGELATEN**, bijv. n. en bijw., *uitgelatener, uitgelatenst.* Een deelw. van *uitlaten*. Eigenlijk uit den stal gelaten. In het gebruik, eveneens gesteld, als het jonge vee, wanneer men het uit den stal laat, dartel, en teugeloos in alles: *uitgelaten van blijdschap. Hij gedroeg zich zeer uitgelaten. Met de uitgelatenste woede. De moort is uitgelaten.* [Vond.] In het hoogd. *ausgelassen.* Van hier *uitgelatenheid*.
- UITGELEefd**, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van *uitleven*. Zonder trappen van vergrooting. Al wie uitgeleefd heeft: *een uitgeleefd oud man.*
- UITGELEERD**, bijv. n., zonder vergrooting. Eigenlijk, een deelw. van *uitleeren*. Al wie uitgeleerd heeft: *hij is daarin reeds uitgeleerd. Zijn maet is uitgeleert wanneer ze vrijt.* [Vond.] *Ergens mede uitgeleerd zijn*, beteekent, daaromtrent zoo lang proeven genomen hebben, dat men hiermede uitscheidt.
- UITGELEIDE**, z. n., o., van het *uitgeleide*; zonder meerv. Van *uit* en *geleide*. De daad van uitleiden: *wij deden hem uitgeleide. Onder een veilig uitgeleide.* De gezamenlijke personen, door welke iemand naar buiten wordt geleid: *met een talrijk en welgewapend uitgeleide, of slechts geleide, dat hier gebruikelijker is.*
- UITGELEZEN**, bijv. n., *uitgelezenner, uitgelezenst.* Eigenlijk een deelw. van *uitlezen*. Voortreffelijk: *het is een uitgelezen werk. De uitgelezenste.* Van hier *uitgelezenheid*.
- UITGELOOPEN**, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk een deelw. van *uitloopen*. Bij Kil. evenveel als *weggeloopt, verloopt*: *wtgheloopt munck.*

UITGEMAAKT, bijv. n. en bijw. zonder vergroo-
ting. Eigenlijk een deelw. van *uitmaken*.

Beslist, ontwijfelbaar: *de zaak schijnt mij nog niet uitgemaakt. Het is uitgemaakt zeker.*

UITGEMERGD, UITGEMERGED, zie *uitmergelen*.

UITGENOMEN, een deelw. van *uitnemen*, dat men, even als *behalve*, en *uitgezonderd*, als voorzetsel en bijwoord gebruikt, en dat alsdan ook evenveel beteekent. Als bijw.: *ik kom vast, uitgenomen, als het regent*. Als voorzetsel: *zij waren er reeds, uitgenomen mijn broeder. Ik gaf het een ieder, uitgenomen hem. Zij groette het gansche gezelschap, uitgenomen mij*. Oul. werd het ook voor uitnemend gebezigd: *grootmoedighe Princes van uijtghenomen zinnen*. [Hoofl.]

UITGESTEN, zie *uitgisten*.

UITGESTREKT, bijv. n., *uitgestrekter, uitgestrektst*. Eigenlijk een deelw. van *uitstrekken*. Uitwaarts gestrekt, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *met eenen uijtgestrekten arm*. [Bijbelv.] *Hem zoekt met uitgestrekt verlangen*. [L. D. S. P.] Verreikende, van eene uitgebreide strekking, van eenen wijden omvang: *het uitgestrektste gebied. Men gaf hem nog uitgestrekter last*. Van hier *uitgestrektheid*. Zamenstell: *wijd-uitgestrekt*.

UITGESTUDEERD, bijv. n., zonder trappen van vergrooing. Eigenlijk een deelw. van *uitstuderen*. Al wie uitgestudeerd heeft: *hij is in de regten uitgestuderd*. Voorts zegt men wegens iemand, die alle mogelijk overleg vruchteloos aangewend heeft, dat hij *uitgestudeerd* is.

UITGETOGEN, zie *uittiegen*.

UITGEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik gaf uit, heb uitgegeven*. Van *uit* en *geven*. In andere handen brengen: *ik heb al mijn klein geld uitgegeven*. In druk uitgeven, en zoo onder zijne evenmensen verspreiden: *geeft gij dat veek haast uit? wanneer worden de brieven aan de post uitgegeven? Men geeft het parool uit. Raadselen uitgeven. Iets ergens voor uitgeven*, het daarvoor slijten: *zij gaf eenen zestehalf voor eenen schelling uit*. Pogingen aanwenden, om het daarvoor te doen doorgaan: *hij geeft zich voor eenen geneesheer uit*. Van hier *uitgaaf, uitgeefster, uitgever* van boeken, geld, enz., *uitgift*.

UITGEVER, zie *uitgeven*.

UITGEZEGD, *uitgezeid*, een deelw. van *uitzeggen*, dat men even als *uitgenomen, uitgezonderd*, als voorz. en bijw. gebruikt: *of immers uitgezeijt het allerminste deel*. [H. d. Gr.] Zie verder *uitgezonderd*.

UITGEZOCHT, bijv. n., *uitgezochter, uitgezochtst*. Eigenlijk een deelw. van *uitzoeken*. Uitnemendheidshalve uit andere dingen gekozen: *met uitgezochte bewoordingen. Eene tafel vol van de uitgezochteste lekkernijen*.

UITGEZONDERD, een deelw. van *uitzonderen*, dat men even als *behalve, uitgenomen*, enz., als

voorzetsel en bijwoord gebruikt. Zie *uitgenomen*, en *uitzonderen*.

UITGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik goot uit, heb uitgegoten*. Van *uit* en *gieten*. Al gietende ergens uitbrengen: *giet het water uit, dat in den emmer is*. Al gietende ontledigen: *waarom giet gij dien emmer niet uit? Door ingieting van iets vloeibaars uitblusschen: wilt gij het vuur met olie uitgieten? Figuurlijk wordt God gezegd zijnen toorn uit te gieten, over menschen, die hij daarmede vervolgt: mijne grimmigheid te sullen uijtgieten over hen*. [Bijbelvert.] Dan verbeeldt men zich zijne gramschap als in eenen beker begrepen, zoo als dezelve meermalen voorgesteld wordt. Van hier *uitgieting*.

UITGIFFT, zie *uitgaaf*.

UITGIJFEN, zie *uitgorden*.

UITGILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *gillen*. Eene gewaarwording al gillende uiten: *zij gilte haren schrik uit*. In Vriest. *uitgoelje*.

UITGINNIKEN, zie *uitgrinniken*.

UITGISTEN, *uitgesten*, onz. w., gelijkvl. *Ik gistte uit, heb uitgegist*. Ten einde gisten: *dat bier heeft nog niet uitgegist*. Ook overdragelijk: *de volkswoede heeft eindelijk gansch en al uitgegist*.

UITGLIJDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik gleed uit, ben uitgegleden*. Van *uit* en *glijden*. Van zijne plaats glijden: *mijn voet gleed uit. Als gij het daar nederzet zal het uitglijden*. Anders ook *uitglippen, uitglissen*, neders. *utglippen, utglisken, utglitschen, utgliden*, hoogd. *ausgleiten*. Van hier *uitglijding*, anders *uitglipping*.

UITGLINSTEREN, zie *uitblinken*.

UITGLIPPEN, } zie *uitglijden*.

UITGLISSEN, }

UITGORDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik gordde uit, heb uitgegord*. Van *uit* en *gorden*. Anders ook *uitgijpen*. Ingegorde zeilen, of andere dingen, lossen maken: *het zeil uitgorden*.

UITGRAVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik groef uit, heb uitgegraven*. Al gravende ontledigen: *de oogen werden hem uitgegraven*. Door graven te voorschijn brengen: *uit de mijnen uitgegraven*; anders: *ten mijnen uitgegraven*. [Vond.]

UITGRINNIKEN, *uitgrinniken*, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *grinniken*. Door grinniken bespotten: *wien grinnikt gij uit?*

UITGROEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik groeide uit, ben, en heb uitgegroeid*. Al groeiende uitzetten: *die boom is wel uigegroeid*. Ten einde groeijen: *heeft dat meisje nog niet uitgegroeid?*

UITGROEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik groefde uit, heb uitgegroefd*. Van *uit* en *groeven*. Iets derwijze uithollen, dat men groeven daarin make: *de pilaren moeten van boven tot beneden uitgegroefd worden*.

UITGULPEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *gulpen*. Met gulpen drinkende, of gietende, ontledi-

- gen: *hij gulpt de kan uit*. Al gulpende uitdrinken, of uitgieten: *gij gulpt al de melk den emmer uit*.
- UITHAKEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *haken*. Door uitligting van eenen haak, of haken, uit derzelve oogen, losmaken; of door verplaatsing van eenen, of meer, haken in andere oogen, lossen maken: *hij haakte zijnen degenband uit*. *Haak hem wat uit!*
- UITHAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *hakken*. Door hakken wegnemen: *eenen boom uithakken*. Door hakken uithollen, inkepen, enz.: *hak het nog wat uit*. Van hier *uithakking*, *uithaksel*.
- UITHALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik haalde uit, heb uitgehaald*. Van *uit* en *halen*. Rekken: *kunt gij het niet wat uithalen?* Van een gesprek over eenig onderwerp: *hij haalt het uit, als kokinje*. Voordeel aanbrengen: *het haalt niet uit*. Ledig maken: *haal we pijp uit*. *Het huis uithalen*, of enkel *uithalen*, is een bekend vrouwelijk bedrijf. *Wthalen de ooghen* is bij Kil. de oogen uitgraven. Bij denzelfden is *wthalen, wtlanghen*, te voorschijn brengen; en *iemand uithalen*, hem uitvragen: *hoe listig zoekt men mij uit te halen*. Voorts beteekent *iemand uithalen* ook nog, hem van huis halen: *is de dochter al wederom uitgehaald?* *Een rijtuig uithalen*, of enkel *uithalen*, met een rijtuig voor een ander uit het spoor wijken. *Een werk wel uithalen*, het wel bearbeiden, en voltoojen. *Een schip uithalen*, van de werf, uit het dok, op stroom halen. Eindelijk is *uithalen* braaf opdischen: *wat haalt gij uit!* Van hier *uithaler, uithaling*.
- UITHALER, z. n., m., *des uithalers*, of *van den uithaler*; meerv. *uithalers*. Verkleinw. *uithalertje*. Van *uithalen*. Al wie uithaalt. In het gebruik, een overvlieger, die in eenige kunst of wetenschap uitmunt; en een pijpenvroeter: *geef mij wven uithaler eens*. *Ik heb mijn uithalertje verloren*. Zamenstell.: *pijp-uithaler*.
- UITHALLEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *hallen*. Stukswijze aan den man brengen, zoo als de slager zijn vleesch in de hal doet: *ik ben voornemens, om het uit te hallen*. Van hier *uithaller*.
- UITHAM, z. n., m., *des uithams*, of *van den uitham*; meery. *uithammen*. Van *uit* en *ham*. Het tegenoverstaande van *inham*. Een uitlopende hoek van eene zeekust: *op eenen uitham van strant*. [Hooft.] *Die beide inhammen vormen eenen stompen uitham*.
- UITHANGBORD, zie *uithangen*.
- UITHANGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik hing uit, heb uitgehangen*. Van *uit* en *hangen*. Bedr., ergens buiten hangen: *alom werden lantarens uitgehangen*. *Hij hing een fraai geschilderd bord uit*. *Den vromen uithangen*, zich het valsche voorkomen van eenen vromen geven. Onz., voor een huis ten toon hangen: *voordat huis heeft de Prius uitgehangen*. Zamenstell.: *uithangbord*, een bord, dat voor een huis uithangt; en, overdragtelijk, het uiterlijk voorkomen van iemand: *zijn uithangbord is slecht*.
- UITHARDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik harde uit, heb uitgehurd*. Van *uit* en *harden*. Verduren: *ik kan het niet meer uitharden*.
- UITHEBBEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik had uit, heb uitgehad*. Van *uit* en *hebben*. Van huis verwijderd hebben: *zij wil haren man nooit uithebben*. Geledigd hebben: *hebt gij uw glas nog niet uit?* Uitgebluscht hebben: *wilt gij die kaars niet uithebben?* Voleindigd hebben: *ik zal mijn schrift eerder uithebben, dan hij*. *Bij iemand uithebben*, geenen ingang meer bij hem vinden: *hij heeft bij haar uit*. *Gedaan hebben: hier had hij uit*. [Hooft.]
- UITHEEMSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Vreemd, uitlandsch: *de pracht der trotse muuren, uitheemsche wandelaars als voor het voorhoofd slaet*. [Vond.] Zonderling: *wat ziet hij er uitheemsch uit*. In dezen zin gebruikt men ook weleens den vergrootings-trap *uitheemscher*. Van hier *uitheemschheid*. Van *uit* en *heem*, of *heim*. Zie *heem*.
- UITHEFFEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hief uit, heb uitgeheven*. Van *uit* en *heffen*. Evenveel als *uitbeuren*: *men kan 't niet uitheffen, 't moet uitgehijst worden*. [Halma.]
- UITHELPEM, bedr. w., ongelijkvl. *Ik help uit, heb uitgeholpen*. Uit nood en ongelegenheid helpen: *ik zal hem uithelpen*. Van hier *uithelper*.
- UITHIJSCHEM, bedr. w., ongelijkvl. *Ik heesch uit, heb uitgeheschen*. Ook gelijkvl.: *ik hijschte uit, heb uitgehijst*. Al hijschende uitbrengen: *de paarden werden uit het ruim uitgeheschen*. Van hier *uithijsching*.
- UITHISSEN, *uithessen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik histe uit, heb uitgehist*. Van *uit* en *hissen*. Evenveel als *uithkissen*, zulk een sissend geluid maken, als anders door *kissen* uitgedrukt wordt. Door zulk een geluid uitdrijven: *wthissen iemanden*. [Kil.] *Dat men dit gedrocht moet uithessen en versmijten*. [Vlaerd. redenr.]
- UITHOEK, z. n., m., *des uithoeks*, of *van den uithoek*; meerv. *uithoeken*. Verkleinw. *uithoekje*. Van *uit* en *hoek*. Een uitlopende hoek: *Enkhuizen ligt op eenen uithoek van Amsteland*. Een afgelegen hoek: *gij woont daar in eenen uithoek*.
- UITHOESTEN, bedr. w., gelijkvl. Al hoestende voortbrengen: *hij heeft bloed uitgehoest*. In de gemeenzame verkeerling zegt men: *iemand uithoesten*, voor, hem niet achten, niet tellen: *hij bedreigde mij, maar ik hoestte hem wat uit*.
- UITHOF, z. n., o., *des uithofs*, of *van het uithof*; het meerv. is niet in gebruik. Van *uit* en *hof*. Uitloop, de plaats, waar men zich doorgaans ophoudt: *en zijn huisvrouw, weetende waar-*

- zijn uithof was, zond om hem naar de kaatsbaan.* [Hooft.]
- UITHOLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik hoolde uit, heb uitgehoold.* Van *uit* en *holen*. Door ontleding van binnen hol maken : *vele rotsen werden oulings door kunst uitgehoold, om tot woningen te dienen.* Van hier *uitholing*. Dit woord luidt in het hoogd. *aushöhlen*, angels. *aholan*.
- UITROLLEN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik holde uit, heb uitgehould.* Ten einde hollen : *de paarden hebben uitgehould.* Figuurlijk ook van een mensch : *hij zal welhaast uitgehould hebben*, zijne buitensporigheden zullen welhaast ten einde loopen.
- UITHONGEREN**, bedr. en ONZ. w., gelijkvl. *Ik hongerde uit, heb uitgehongerd.* Van *uit* en *hongereren*. Bedr., door honger kwellen, en tot het uiterste brengen : *de stad wordt uitgehongerd.* ONZ., door honger tot het uiterste gebracht worden : *moet het beest dan uithongeren?*
- UITHOOREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *hooren*. Ten einde hooren : *ik heb de gansche preek uitgehoord.* *Hoor mij dan toch uit, als ik u bidde mag.* Iemand loosselijk aanhooren, terwijl hij iets geheims te kennengeeft : *hij hoorde haar uit.*
- UITHOREN**, *uithoorn*, z. n., m., *des uithorens*, of *van den uithoren*; meerv. *uithorens*. Van *uit* en *horen*, of *horn*. Zie *horn*. Een puntig uitloopende beek van een landschap; en, bijzonderlijk, de eigenaam van eenen zoodanigen hoek van het gewezenesticht van Utrecht, bij Thamen gelegen : *Thamen aan den Uithoren.* *Wij voeren door Ouderkerk en den Uithoren.*
- UITHOUDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hield uit, heb uitgehouden.* Van *uit* en *houden*. Van een houden : *de spriet dient, om het zeil uit te houden.* Volhouden : *ik kan het niet langer uithouden.* *Houd het nog eenige weinige dagen bij hem uit.*
- UITHOUWEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hiew uit, heb uitgehouwen.* Van *uit* en *houwen*. Door houwen wegnemen : *wort uytgehouden ende in 't vjer geworpen.* [Bijbelvert.] Van over-tollige takken ontlasten : *die boom moet nog wat uitgehouwen worden.* Door houwen uitholen : *houw dien steen nog wat uit.* Door houwen vormen : *die spreuk moet in marmere uitgehouwen worden.* Door houwen afbeelden : *er werden daarop allerlei dieren uitgehouwen.* Eindelijk, bij Kil., ook al houwende vechten.
- UITHOZEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik hoosde uit, heb uitgehoosd.* Van *uit* en *hozen*. Bij Kil. *wtoosen*. Al hozende ontledigen : *de boot moet eerst uitgehoosd worden.* Al hozende uitschep-
pen : *hoos het water uit!*
- UITHUILEN**, bedr. en ONZ. w., gelijkvl. *Ik huilde uit, heb uitgehuild.* Van *uit* en *huilen*. Bedr, eene gewaarwording door gehuil te kennen
geven : *zij huilde het uit.* ONZ., ten einde huilen : *heeft zij haast uitgehuild?*
- UITHUIZIG**, bijv. n. en bijw., *uithuiziger, uithuizigst.* Van *uit* en *huizig*. Al wie gaarne buiten 's huis is : *hij heeft een zeer uithuizig wijf.* Van hier *uithuizigheid*.
- UITHUWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik huwde uit, heb uitgehuwd.* Van *uit* en *huwen*. Ook wel eens *uithuwelijken*. Ten huwelijk geven : *hij heeft zijne dochters zeer wet uitgehuwd.* Van hier *uithuwing*.
- UITJAGEN**, bedr. en ONZ. w., ongelijkvl. *Ik joeg uit, heb en ben uitgejaagd.* Van *uit* en *jagen*. Bedr., naar buiten drijven : *jaagt gij uw vee reeds uit? Jaagt u, voor dagh, ten bedde uit.* [Vond.] ONZ., met *zijn*; hard naar buiten rijden : *hij was de poort reeds uitgejaagd.*
- UITJAMMEREN**, bedr. w., gelijkvl. Eene gewaarwording al jammerende uiten : *zij weet het niet genoeg uit te jammeren.* *Jammert hij, in 't barnen der gebeene, met heete tranen uit.* [Vond.]
- UITJANKEN**, bedr. w., gelijkvl. Iets jankende uiten : *de hond jankt het uit.*
- UITJOELEN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik joelde uit, heb uitgejoeld.* Van *uit* en *joelen*. Ten einde joelen : *toen zij uitgejoeld hadden, vielen zij welhaast in slaap.*
- UITJONGEN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik jongde uit, heb uitgejongd.* Van *uit* en *jongen*. Ten einde jongen : *de kat heeft immers reeds uitgejongd?*
- UITJOUWEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *jouwen*. Beschimpen : *men jouwt hem uit.*
- UITKAARDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaardde uit, heb uitgekaard.* Met de kaart zuiveren : *die wol moet ter dege uitgekaard worden.*
- UITKAATSEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *kaatsen*. Eenen kaatsbal uitslaan : *hij kaast den bal uit, ik sla hem terug.* Van hier *uitkaatsen*, *uitkaatsing*.
- UITKAAUWEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *kaauwen*. Al kaauwende fijn malen : *zij kaauwt de spijs voor hare kinderen uit.* Ge-
kaauwde spijs uit den mond nemen en wegwerpen : *wie heeft dit uitgekaauwd?* Van hier *uitkaauwsel*.
- UITKABELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Al kabbelende uitholen : *de rivier heeft hare oevers geweldig uitgekabbeld.*
- UITKAKELEN**, bedr. w., gelijkvl. Al kakelende uiten : *de hen kakelt het uit.* *Atles wordt door u uitgekakeld.*
- UITKAKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *kakken*. Buikontlasting uitwerpen : *zij heeft wormen uitgekakt.*
- UITKALLEN**, bedr. w., gelijkvl. Al kallende uiten : *wie heeft dat toch uitgekald?*
- UITKALVEN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik kalfde uit, heb uitgekalfd.* Van *uit* en *kalven*. Ten einde kalven : *die koe heeft vast reeds uitgekalfd.*
- UITKAMMEN**, bedr. w., gelijkvl. Al kammende

- ontwarren en zuiveren : *kam uw haar nog wat beter uit!* Van hier *uitkammer*, *uitkaming*.
- UITKANKEREN, onz. w., gelijkvl. Door kanker uitgehold worden : *die boom is hier en daar vrij wat uitgekankerd*. Van hier *uitkanker-ring*.
- UITKANT, z. n., m., *des uitkants*, of van den *uitkant*; meerv. *uitkanten*. Verkleinw. *uitkantje*. Van *uit* en *kant*. Bij Kil. de buitenkant van een land daar het aan een ander grenst: *beecken, walgrachten, ofte uijkanten*. [V. Hass. aantek. op Kil.]
- UITKAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Door kappen wegnemen: *kap dien boom uit*. Van over-tollige takken ontleiden: *de kroon van dien boom moet nog wat uitgekapt worden*. Door kappen uitholen: *eene uitgekapte balk*.
- UITKAVELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *kavelen*. In kavels, of bij kavelingen, aan den man brengen: *wordt dat land op eens verkocht, of wordt het uitgekaveld?*
- UITKEEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik keerde uit, heb uitgekeerd*. Van *uit* en *keeren*. Uitvegen, Kil. *utkeren*, hoogd. *auskehren*. Of buiten houden: *het water liet zich niet langer uitkeeren*. Nopens een deel van iets, dat men ontvangt, hetzelfde afgeven: *er moet vrij wat van die erfenis uitgekeerd worden*. Van hier *uitkeering*.
- UITKEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik keepte uit, heb uitgekeept*. Van *uit* en *kepen*. Genoegzaam evenveel als *uitkerwen*. Iets derwijze uitholen, dat men kepen daarin make: *waarom heeft men dat hout zoo uitgekeept?*
- UITKERMEN, bedr. w., gelijkvl. Al kermende uiten: *zij kermt hare smart uit*.
- UITKERVEN, zie *uitkepen*.
- UITKIDSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kidsde uit, heb uitgekidsd*. Al kidsende, of spuwende uitwerpen: *waarom den wijn derwijze uitgekidsd?*
- UITKIEMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kiemde uit, ben en heb uitgekiemd*. Al kiemende uitzetten: *het zaad zal welhaast uitkiemen*. *Het is reeds genoegzaam uitgekiemd*. Ten einde kiemen: *als het uitgekiemd heeft*. Van hier *uitkieming*.
- UITKIEREN, zie *uitgekoren*.
- UITKIEZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik koos uit, heb uitgekozen*. Van *uit* en *kiezen*. Door verkiezing uitkippen: *gij moogt er de beste uitkiezen*. *Ten rijstroom van den hemel uitgekozen*. [Vond.]
- UITKIJK, z. n., m., *des uitkijs*, of van den *uitkijk*. Van *uitkijken*. De daad van uitkijken: *gij hebt hier eenen fraaijen uitkijk*. *Op den uitkijk zitten, of staan*. Eene plaats, van waar men uitkijkt: *die toren diende hun tot eenen uitkijk*. In de gemeenzame verkeer ook iemands gelaat: *hij heeft eenen leelijken uitkijk*. *Zijn uitkijk stond mij niet aan*.
- UITKIJKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik keek uit, heb uitgekeken*. Van *uit* en *kijken*. Zich tot beschouwing van afgelegene dingen rigten: *men kijkt reeds naar ons uit*. *De berghgoon kijcken uit*. [Vond.] Ergens uit te voorschijn komen, uitsteken: *er kijkt een klein vlaggetje boven uit den toren*. *Wtkijkende, wtstekende*. [Kil.] Ook wel eens bedr.: *zijne oogen uitkijken*, waarvoor men anders zegt: *zijne oogen uit het hoofd kijken*, heel strak kijken. *De kat uit den boom kijken*. Zie *boom*. Van hier *uitkijk*, *uitkijker*.
- UITKINDEREN, onz. w., gelijkvl. Ten einde kinderen, of kinderen krijgen: *mijne vrouw heeft reeds uitgekinderd*.
- UITKIPPEN, bedr. w., gelijkvl. Iets ergens uit kippen, grijpen, kiezen: *hij kipte haar uit om met hem te dansen*. Een kuiken uit den dop kippen: *dat kuiken heb ik zelf uitgekipt, na dat de hen het verlaten had*. Van hier *uitkipping*.
- UITKISSEN, zie *uithissen*.
- UITKLAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *klaauwen*. Door middel van eene tuinklaauw ontleiden, zuiveren: *klaauw dat pad uit*.
- UITKLADDEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *kladden*. Door bekladding onleesbaar, ja onzigtbaar maken: *wie heeft mijn geschrift dus uitgeklad?*
- UITKLAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klaagde uit, heb uitgeklaagd*. Al klagende uiten: *ik heb alles uitgeklaagd*. *Zijn hart uitklagen*, is, deszelfs gevoelens aan den dag leggen: *nu heb ik mijn hart eens regt uitgeklaagd*.
- UITKLAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Opklappen, verklappen: *zij heeft alles reeds uitgeklapt*. Klappende uitblusschen: *de deur klapte het licht uit*. Klappende eindigen: *het venster klapte droom en slaap uit*.
- UITKLAREN, bedr. w., gelijkvl. Tot de uitreize klaren, van de noodige papieren voorzien: *het schip is reeds uitgeklaard*. *Het was voor Lissabon uitgeklaard, maar zeilde naar Londen*. Van hier *uitklaring*.
- UITKLAUTEREN, zie *uitklaveren*.
- UITKLAVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik klaverde uit, ben en heb uitgeklaverd*. Van *uit* en *klaveren*. Even als *uitklauteren*, met *zijn*, al klauterende uitklimmen: *hij kan er niet uitklaveren*. Intusschen is *uitklauteren* gebruikelijker.
- UITKLEEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kleedde uit, heb uitgekleed*. Van *uit* en *kleeden*. Van klederen ontdoen, ontkleeden: *kleed het kind uit*. *Zij kleedt zich uit*. Overdragtelijk, van alles berooven. Van hier *uitkleeding*, enz.
- UITKLENZEN, bedr. w., gelijkvl. Anders *uitkleinzen*. Al klenzende zuiveren: *het moet ter dege uitgeklensd worden*.
- UITKLEPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van *uit* en *kleppen*. Bed., al kleppende aankondigen: *welk uur heeft de nachtwacht uitgeklept?*

- Onz., ten einde kleppen: *heeft die oijevaar nog niet uitgeklept?*
- UITKLIMMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik klom uit, ben uitgeklimmen.* Ergens al klimmende uitgeraken: *gij moogt wel in- maar niet uitklimmen.* Ook met een' vierden naamval: *ik zag hem het dakvenster uitklimmen.*
- UITKLINKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik klonk uit, heb uitgeklonken.* Van uit en klinken. Al klinkende aankondigen, omklinken: *wat wordt er uitgeklonken?* Van hier *uitlinker.*
- UITKLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en klokken. Al klokkende uitdrinken: *hij klokte het glas op eenmaal uit.*
- UITKLOPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en kloppen. Al kloppende van stof zuiveren: *hier klopt men vloerkleeden uit.* Al kloppende uitbuigen: *klop het wat uit.* Al kloppende verbreden: *het goud laat zich verbazend uitkloppen.* Al kloppende uitdrijven: *gij moet er al het stof uitkloppen.* Van hier *uitklopper*, van tapijten, enz.
- UITKLOVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kloofde uit, heb uitgekloofd.* Onder het kloven als het ware uitdijen: *dat hout zal wel uitkloven.*
- UITKNAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. Al knaauwende uitholen: *de rotten hebben het uitgeknaauwd.* Al knaauwende van sappen ontdoen: *de beenderen zijn uitgeknaauwd.*
- UITKNAABELEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en knabbelen. Al knabbelende uitholen: *het brood is door de muizen uitgeknaabbeld.*
- UITKNAAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knaagde uit, heb uitgeknaagd.* Al knagende uitholen: *het houtwerk is door ongedierte uitgeknaagd.* De kanker knaagt het al meer en meer uit. Van binnen verteren: *hij wordt door zijne wroegingen uitgeknaagd.*
- UITKNAPPEN, onz. w., gelijkvl. Al knappende uitvallen: *er knapt een stuk uit.*
- UITKNEEDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kneedde uit, heb uitgekneed.* Knedende uiteen zetten: *het deeg moet meer uitgekneed worden.* Van hier *uitkneding.*
- UITKNIPPEN, zie *uitknuppelen.*
- UITKNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kneep uit, heb uitgeknepen.* Sterk uitnijnen, knijpende ontleedigen: *eenen citroen uitknijpen.* Al knijpende verbreden: *de bakker knijpt zijne bollen uit.* Al knijpende uitholen: *wie heeft dat brood weer uitgeknepen?* Ook zegt men onzijd.: *hij is stil uitgeknepen*, voor: hij heeft zich stil weggepakt.
- UITKNIPPEN, bedr. w., gelijkvl. Al knippende afbeelden: *wat hebt gij weer uitgeknipt?* Al knippende uitsnijden: *dat moet meer uitgeknipt worden.* Van hier *uitknipsel*, van papier, linnen, enz.
- UITKNOPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik knopte uit, heb uitgeknopt.* Van uit en knoppen. Knoppen uitschieten: *de boomen beginnen reeds uit te knoppen.*
- UITKNUPPELEN, bedr. w., gelijkvl. Anders ook *uitknuppelen.* Al knuppelende uitdrijven: *ik ben benieuwd, wie er de kat zal uitknuppelen.*
- UITKOETEREN, bedr. w., gelijkvl. Al koeterende uiten: *dat lieve kind koetert alles reeds uit.*
- UITKOKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kookte uit, heb en ben uitgekookt.* Bedr., al kokende uitbrengen: *gij kookt er alle kracht uit.* Al kokende van kracht ontblooten: *kook het vleesch zoo sterk niet uit!* Al kokende zuiveren: *het linnen dient wel uitgekookt te worden.* Onz., met zijn, al kokende van kracht beroofd worden: *het zal te veel uitkoken.* Van hier *uitkoking.*
- UITKOLVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kolfde uit, heb uitgekolfd.* Bedr., ten einde kolven: *laten wij deze partij uitkolven.* Onz., eerst kolven: *wie moet uitkolven?*
- UITKOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam uit, ben uitgekomen.* Van uit en komen. Te voorschijn komen: *ik denk den ganschen dag niet uit te komen.* Wanneer zullen de kruikers uitkomen, uitgekipt worden? *De eruten beginnen reeds uit te komen.* Er is een werk van hem uitgekomen. Overdragtelijk, bekend worden: *als hij het weet, komt het vast uit.* Het moet uitkomen, al zou het door de vogelen uitgebragt worden. Zijnen uitgang hebben: *mijn huis komt voor aan de straat en ter zijde in een steegje uit.* Afloopen: *hoe zal dat uitkomen?* Wel berekend zijn: *dis rekening komt niet uit.* Rondschieten: *ik weet daarmede niet uit te komen.* Ik kan er niet uitkomen, er niet uitgeraken, of er niet wijs uit worden. *Het zal er op uitkomen*, er op neer komen. Van hier *uitkomst.*
- UITKOMST, z. n., v., der, of van de uitkomst: meerv. *uitkomsten.* Van uitkomen. De daad van uitkomen. De afloop van een ding: *het zal bij de uitkomst blijken.* *Vertrouwt op hem, en d'uitkomst zal niet faalen.* [L. D. S. P.] Door de uitkomst bekend maken, zegt Hooft, en elders: *van den uitkomst profeteeren*, om de ineensmelting van twee klinkers voor te komen; even als Vondel te dien einde *de wil in den wil* veranderde, zie *uil*; en als hij elders schreef: *dat Godt alleen den albeweger is.* Voorts is *uitkomst* ontworsteling aan tegenhoudende belemmeringen: *bij zijne uitkomst uit den kerker.* En overdragtelijk, redding uit ongelegenheden: *ik weet geene uitkomst voor u.* Daar *Krakougeene uitkomst zag.* [Vond.]
- UITKONDIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en kondigen. Verkondigen: *het werd alomme uitgekondigd.* Van hier *uitkondiger*, *uitkondiging.*
- UITKOOP, z. n., m., des uitkoops, of van den uitkoop; meerv. *uitkopen.* Van uitkopen. Vrijkoopig: *hij is door uitkoop van haar afgeraakt.*
- UITKOOPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kocht uit,*

- heb uitgekocht. Van uit en koopen. Door koop ergens uit redden: hij is van de dienst uitgekocht. Voorts is, iemand uitkoopen, ook wel eens hem alles afkoopen. Den tijd uitkoopen, is in den Statenbijbel tijd zoeken te winnen: ick weet vastelijck dat gijlieden den tijd uitkoopt; maar uit eene verkeerde opvatting van: niet als onwijse, maar als wijse, den tijd uijtkoopende, dewijle de dagen boos zijn, heeft den tijd uitkoopen, onder ons den zin gekregen van de gelegenheid zorgvuldig waarnemen, daarop prijs stellen. Van hier uitkoop.*
- UITKOTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik kootte uit, heb uitgekoot.* Ten einde kolen, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *hij heeft uitgekoot.*
- UITKOTEREN**, bedr. w., gelijkvl. Al koterende zuiveren: *hij kotert zijne tanden uit.*
- UITKOUTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik koutte uit, heb uitgekout.* Al koutende uiten: *ik hoorde haar het uitkouten.*
- UITKRAAIJEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kraaide uit, heb uitgekraaid.* Bedr., kraaijende aankondigen: *de wakkere haan kraait den morgen uit. Zijnen eigenen lof uitkraaijen, eenen zegevierenden haan daarin navolgen, zijnen eigen lof uitbazuinen.* Onz., ten einde kraaijen: *de haan heeft uitgekraaid.*
- UITKRAAUWEN**, bedr. w., gelijkvl. Anders *uitkrabbelen, en uitkrabbelen.* Al kraauwende uitrukken: *ik vrees, dat de kat het kind de oogen uitkraauwen zal.*
- UITKRABBELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit en krabbelen.* Genoegzaam evenveel als *uitkraauwen*; en door gekrabbel onleesbaar maken: *ik heb mijn geschrift weer uitgekrabbeld.* Slordiglijk ten einde schrijven, of teekenen: *hebt gij al wederom een geschrift uitgekrabbeld?*
- UITKRABBELEN**, zie *uitkraauwen.*
- UITKRAMEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit en kramen.* Op eene kraam of anderzins ten toon spreiden: *het kind kraamt al zijn speelgoed uit. Ik weet niet, wat hij al uitkraamde, om zich bij mij in te dringen.*
- UITKRASSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik kraste uit, heb uitgekrast.* Bij Halma al krassende uitbeelden, uitetsen, uitgraveren. Door krassen uitdoen, onzichtbaar maken: *ik kraste het graveersel weder uit.*
- UITKRIJGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kreeg uit, heb uitgekregen.* Van *uit en krijgen.* Iets ergens uitbrengen: *ik kan hem niet uitkrijgen, uit het huis.*
- UITKRIJTEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik kreet uit, heb uitgekreten.* Van *uit en krijten.* Als met eenen kreet ten toon stellen: *zien krijt hem uit voor al, wat leelijk is.* Met eenen kreet verkondigen: *waarom die zaak overal uitgekreten? Wtkrijten zijn ooghen, is, bij Kil., geweldig krijten, de oogen uit*
- het hoofd krijten: *zij zal hare oogen niet uitkrijten.*
- UITKRUIPEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik kroop uit, ben uitgekropen.* Ergens al kruipende uitgeraken: *ik vrees, dat de paling er uitkruipen zal.*
- UITKUIJEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik kuijerde uit, ben en heb uitgekuijerd.* Met *zijn*, naar buiten kuijeren: *wij waren zamen uitgekuijerd.* Met *hebben*, ten einde kuijeren: *als gij uitgekuijerd hebt.*
- UITKUNNEN**, onz. w., onregel. *Ik kan uit, gij kunt uit, hij kan uit — ik konde, of kon uit, ik heb uitgekonnen.* Van *uit en kunnen.* In staat zijn, en gelegenheid hebben, om uit te gaan: *heden kan ik niet uit, maar morgen zal ik beter uitkunnen.*
- UITKWIJLEN**, bedr. w., gelijkvl. Al kwijlende uitwerpen: *gij kwijlt uwe beste vuchten uit.*
- UITKWINKELEREN**, bedr. w., gelijkvl. Al kwinkeleerende uiten: *het vogeltje kwinkeleert zijne blijdschap uit.*
- UITLAAT**, zie *uitlaten.*
- UITLADEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik laadde uit, heb uitgeladen.* Van *uit en laden.* Verschilt van *ontladen*, en *lossen*, en beduidt, een geladen voertuig, of schip, voor dat het op reis gaat, van het geladene ontledigen: *de pakwagen wordt wederom uitgeladen; of het geladene daaruit nemen: moet al dat goed wederom uitgeladen worden?*
- UITLAGCHEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik lachte uit, heb uitgelagchen.* Bedr., door lagchen bespotten: *hij wordt overal uitgelagchen.* Onz., ten einde lagchen: *als gij uitgelagchen hebt.* Van hier *uitlagcher, uitlagching.*
- UITLANDER**, z. n., m., *des uitlanders, of van den uitlander; meerv. uitlanders.* Van *uit en lander.* Zie er. Een vreemdeling, een buitenlandsch mensch: *men hoort aan zijne spraak, dat hij een uitlander is.*
- UITLANDIG**, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *uit en landig.* Buiten's lands: *hij is lang uitlandig geweest.* Van hier *uitlandigheid.* Verkeering, verblijf, buiten's lands: *gedurende mijne uitlandigheid.*
- UITLANDIGHEID**, zie *uitlandig.*
- UITLANDSCH**, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *uit en land.* Tot een of meer andere landen betrekkelijk, of daarvan herkomstig: *uitlandsche goederen. Uijtlandische Romeinen, beide Joden ende Jodengenooten.* [Bijbelvert.]
- UITLANGEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit en langgen.* Iets, onder toereiking daarvan, uit zijne handen laten gaan: *hij weigert het uit te langgen.* Van hier *uitlanging.*
- UITLAPPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit en lappen.* Uitwerpen: *dat kind lapt alles uit het venster, wat het in handen krijgt.* Ook oneigenlijk: *hij lapt alles uit zijnen mond wat hem op de tong komt.*

UITLATEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik liet uit, heb uitgelaten.* Van *uit* en *laten*. Laten uitgaan: *wie heeft de kinderen uitgelaten?* Door opening van de deur in het uitgaan behulpzaam zijn: *uw knecht zal mij wel uitlaten.* Uiten: *zijne gedachten niet uitlaten.* Zich uitlaten, is, zijne gewaarwordingen, denkbeelden, enz. aan anderen mededeelen: *hij liet zich onroorzigtig uit.* Voorts is *uitlaten* van het lijf laten, niet aantrekken: *ik zal mijnen borstrok uitlaten.* Weglaten, overslaan: *hier zijn eenige letters uitgelaten.* Van hier het bijv. n. en bijw. *uitgelaten*; zie dit woord, hier boven; *uillating* en *uilaet* bij Kil., het uitstek van een gebouw.

Uitlaten, luidt in het hoogd. *auslassen*, bij Notk. en Otfrid. *uzlazen*, *uzlazen*, *uzlazzen*, *uzlazzen*, vries. *uutlitte*.

UITLEENEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *leenen*. Te leen uitgeven: *ik leende het aan hem uit.*

UITLEEREN, bedr. en o., w., gelijkvl. Bedr., iets ten einde leeren: *hebt gij dat boek al wederom uitgeleerd?* *Eene kunst uitleeren.* Onz., ten einde leeren: *hij heeft reeds uitgeleerd.* Van hier het bijv. n. *uitgeleerd*, zie hier boven.

UITLEG, z. n., m., des *uitlegs*, of van den *uitleg*; zonder meerv. Van *uitleggen*. Genoegzaam evenveel als *uitlegging*. De daad van uitleggen, verklaring: *hij deed mij er eenen goeden uitleg van.* Verbreding: *de stad is door den jongsten uitleg veel vergroot.*

UITLEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik legde, (leide) uit, heb uitgelegd, (uitgeleid.)* Van *uit* en *leggen*. Uiteen leggen: *zijne kramerij wijd en breed uitleggen.* Ontwikkelen, ophelderen, verklaren: *een raadsel uitleggen.* Overzetten, vertolken: *het en zij dan dat hij het uitlegde.* [Bijbelvert.] Door verbreding vergrooten: *de stad wordt bij herhaling uitgelegd.* *Ik moet mijne kleederen laten uitleggen.* Buitenwaarts leggen: *oude vesten uitgeleit.* [Vond.] Van hier *uitleg*, *uitlegbaar* en *uitleggelijk*; van waar *onuitlegbaar*, en *onuitleggelijk*; *uitlegger*, *uitlegging*. Zamenstell.: *uitlegkunde*, de kennis van, of kundigheid in het uitleggen of verklaren; *uitlegkundig*, enz.

UITLEGGER, z. n., m., des *uitleggers*, of van den *uitlegger*; meerv. *uitleggers*. Van *uitleggen*. Alwie eene stad vergroot: *Servius Tullius was een der voornaamste uitleggers van Rome.* Al wie iets verklaart: *de gezamenlijke uitleggers van den Bijbel.* Al wie iets vertolkt: *zijnse alle uitleggers?* [Bijbelvert.] Als er van eene vrouw gesproken wordt, bezigt men *uitlegster*. Zamenstell.: *bijbeluitlegger*, *raadseluitlegger*, *schriftuitlegger*, *taahuitlegger*, enz.

UITLEGGER, z. n., m., des *uitleggers*, of van den *uitlegger*; meerv. *uitleggers*. Eigenlijk *uitlegger*; gelijk als men *legger*, voor *ligger*

gebruikt. Van *uitleggen*, voor *uilliggen*. Een wachtschip, dat op enen buitenpost ligt: *hij dient op den uitlegger.* Die van *Noorthollant herriepen den uitlegger.* [Hooft.]

UITLEGGING, zie *uitleg*.

UITLEIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leidde uit, heb uitgeleid.* Naar buiten leiden: *leijdden hem uijt, om hem te kruijcigen.* [Bijbelvert.] Van hier *uitleiding*.

UITLEKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lekte uit, ben uitgelekt.* Al lekkende uitvloeijen: *genoegzaam al het water is er uitgelekt.* Overdragtelijk, ondanks alle pogingen, om het geheim te houden, min of meer ruchtbaar worden: *hoe stil men het ook houden moge, het zal vroeg of laat uitlekken.* Bij Kil. *utleken*. Van hier *uitlekking*.

UITLELLEN, bedr. w., gelijkvl. Al lellende uiten: *zij tellt alles uit, wat zij weet.*

UITLEPPEN, bedr. w., gelijkvl. Anders ook *uitlepperen*. Al leppende ontledigen: *hij heeft het gansche glas uitgelept.* Al leppende opdrinken: *hebt gij al den drank reeds uitgelept?*

UITLEPPEREN, zie *uitleppen*.

UITLESSCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *lesschen*. Met water blusschen: *met weinig moeite heb ik alles uitgescht.* Van hier *uitleeschbaar*, en *uitleeschelijk*; van waar *onuitleschbaar*, en *onuitlesschelijk*; *uitleessching*.

UITLEVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik leefde uit, heb uitgeleefd.* Van *uit* en *leven*. Een tijdperk ten einde leven, met enen vierden naamval: *ik twijfel, of hij dit jaar uitleven zal.* Ten einde leven: *hij heeft uitgeleefd.* Van hier het bijv. n. *uitgeleefd*, zie dit woord hier boven.

UITLEVEREN, bedr. w., gelijkvl. Iets in de magt van iemand, wiens aanspraak daarop de naaste is, leveren: *een verkocht ding, een afgelost pand*, enz. *uitleveren.* Men leverde den gevangenen aan zijnen wettigen regter uit. Opleveren: *het levert niet veel uit.* Van hier *uitlevering*.

UITLEZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik las uit, heb uitgelezen.* Van *uit* en *lezen*. Al lezende schiften en scheiden: *erwten, vruchten*, enz. *uitlezen.* Uitkiezen, uitpikken: *met uitgelezen korenaren.* [L. D. S. P.] *Ik heb hem voor u ten bruidegom uitgelezen.* *Als een puikbloem uitgelezen.* [Vond.] Van hier het bijv. n. *uitgelezen*, zie hier boven.

UITLEZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik las uit, heb uitgelezen.* Van *uit* en *lezen*. Iets doorlezen: *hebt gij dat dikke boek reeds uitgelezen?*

UITLICHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lichtte uit, heb uitgelicht.* Van *uit* en *lichten*. Met licht uitleiden: *laat uw knecht mijneens uitlichten.*

UITLIGGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik lag uit, heb uitgelegen.* Uitgestrekt liggen: *de deken ligt aan het voeteneinde niet uit.*

UITLIGTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ligtte uit, heb uitgeligt.* Van *uit* en *ligten*. Gezwind uitne-

- men : *gij moet de deur uilligten. Hij werd midden uit den hoop uitgeligt.*
- UITLIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Al likkende ontledigen : *de hond likt den pot uit. Oplikken: wie heeft al die stroop uitgelikt?*
- UITLISPELEN, zie uitlispelen.
- UITLISPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lispte uit, heb uitgelispt.* Anders ook *uitlispelen*. Al lispende uiten : *ik kon hem nauwvelijks verstaan, zoo krom lispte hij alles uit.*
- UITLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *lokken*. Door verlokking in beweging brengen : *ik vind mij daartoe nog weinig uitgelokt.* Van hier *uitlokkelijk, uitlokking, uitloksel, enz.*
- UITLOODSEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *loodsen*. Een schip, door eenen loods, uit de haven, of ergens heen laten brengen : *er waren geene loodsen, om ons uit te loodsen. Het schip buiten de derde ton gebragt en uitgelootst.* [Zorgdrag.]
- UITLOOGEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *loogen*. Van binnen met behulp van loog zuiveren : *hebt gij de ketels nog niet uitgelooft?*
- UITLOOP, z. n., m., des *uitloops*, of van den *uitloop*; meerv. *uitloopen*. Van *uitloopen*. De daad van uitloopen: *mijn paard struikelde in den tweeden uitloop van het wedrennen.* De plaats, waardoor iets uitloopt: *het water moet meer uitloop hebben.* De plaats, waarop iets uitloopt: *deze rivier heeft haren uitloop in eene andere.* Hetgene uitloopt: *de boomen zijn vol van uitloopen.*
- UITLOOPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik tiep uit, heb en ben uitgelopen.* Van *uit* en *loopen*. Met hebben, ten einde loopen: *ik heb uitgelopen.* Met zijn, van huis loopen: *is hij al weer uitgelopen?* Uit een vat vloeijen: *al de wijn is uitgelopen.* Door uitvloeiing van vocht, uitloop van zand, enz. ontledigd worden: *dat vat zal geheel uitloopen. Het bovenstuk van den zandlooper is reeds volkomen uitgelopen.* In zeesteken : *wanneer zal de vloot uitloopen?* Uithotten, spruiten schieten : *de boomen beginnen uit te loopen.* Puisten voortbrengen : *wtloopen van schorftheijd. De mond loopt wt.* [Kil.] Van hier het bijv. n. *uitgelopen*; zie hier boven; *uitloop, uitlooper, uitlooping, uitloopsel, uitloopster, enz.*
- UITLOSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik loste uit, heb uitgelost.* Al lossende ontledigen : *het schip wordt uitgelost.* Lossende uithalen : *alle koopmansgoederen zijn reeds uitgelost.* Van hier *uitlossing*.
- UITLOTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lootte uit, heb uitgeloot.* Van *uit* en *loten*. Door het lot afzonderen : *is uwe obligatie ook uitgeloot?* Van hier *uitloting*.
- UITLOVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik loofde uit, heb uitgelooft.* Openlijk aan een ieder loven : *er werd eene groote belooning uitgelooft.* Van hier *uitloving*. Zamenstell. : *prijsuitloving.*
- UITLUCHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik luchtte uit, heb uitgelucht.* Van *uit* en *luchten*. Eigenlijk, door middel van doorstraling van lucht zuiveren : *een huis uitluchten.* Oneigenlijk, wakker uitschelden : *wat hebben zij elkan- deren uitgelucht.*
- UITLUIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik luidde uit, heb uitgeluid.* Van *uit* en *luiden*. Ook wel eens *uitluijen*. Door klokgelui eindigen : *de kermis wordt uitgeluid.* Met klokkluiding uitbannen : *men luidt hem uit.* Uitschelden : *zij heeft hem wakker uitgeluid.*
- UITMAGEREN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *mageren*. Bij Kil. mager maken: *waarom magert gij dat dier zoo uit?*
- UITMAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik maakte uit, heb uitgemaakt.* Van *uit* en *maken*. Daarstellen : *wij konden gezamenlijk geene vier en twintig guldens uitmaken. Het maakt eene groote som uit. De goederen, welke de lading van dat schip uitmaken. Dat zal niet veel uitmaken. Het maakt het schoonste oogenblik van mijn leven uit.* Bij Kil. en Halma ook opmaken : *iemand tot eenen aanslag uitmaken.* [Halma.] Schelden : *hij heeft haar voor eene hoer uitgemaakt.* Beslissen : *het is nog niet uitgemaakt, of hij schuldig is.* Van hier het bijv. n. en bijw. *uitgemaakt*. Zie hier boven.
- UITMALEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik maalde uit, heb uitgemaal.* Droog malen : *de plas wordt uitgemaal.* Iets al malende ergens uitvoeren : *het overstromingswater moet uit den Ablasserwaard uitgemaal worden.* Van hier *uitmaling*.
- UITMELKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik molk uit, heb uitgemelken.* Al melkende ontledigen : *die koe is geheel uitgemelken. Gij moet het jadder beter uitmelken.* Voorts is *iemand uitmelken*, hem van lieverlede verarmen. Ook een geheim uit iemand trekken : *hij wilde eerst niets daarvan zeggen, maar eindelijk heb ik hem toch uitgemelken.* Van hier *uitmelker, uitmelking*.
- UITMERGELN, bedr. w., gelijkvl. Voortdurend werkw. van *uitmergen*. Eigenlijk van merg ontblooten. In het gebruik, uitputten : *wtmerghelen het land.* [Kil.] Van krachten berooven : *de wellust heeft hem uitgemergeld.* Verarmen : *zijne kinderen hebben hem uitgemergeld.* Van hier het bijv. n. *uitgemergeld*, krachteloos : *welk een uitgemergeld mensch! wtghemergeld land.* [Kil.]; *uitmergeling*. De Heer Lublink maakt hier eenige onderscheiding, en neemt *uitgemergeld* alleen voor : van mergel (*marga*) ontbloot, en past het dus op eenen akker toe. Menschen en dieren, die verdroogd en verzwakt zijn, zegt hij, kan men *uitgemergd*, van merg (*medulla*) ontbloot noemen, maar niet *uitgemergeld*. Wanneer evenwel *uitmergelen* het voortdur. w. van *uitmergen* is,

- dan kunnen menschen en dieren zeer wel *uitgemergeld* heeten.
- UITMERGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik meryde uit, heb uitgemergd.* Van *uit* en *mergen*. Van *merg* ontblooten : *wie heeft lust om de mergpijp uit te mergen?* Van hier *uitmergelen*, enz.
- UITMETEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik mat uit, heb uitgemeten.* Van *uit* en *meten*. Bij de maat uitdeelen : *er wordt wederom koren uitgemeten.* Bij de kleine maat *uitmeten*, in het klein verkoopen. Voorts ook met ophef en uitweiding vermelden : *iets breed uitmeten.* *Wat Czars zwaert vermoght in zang uitmeetten.* [Vond.] Van hier *uitleting*.
- UITMOETEN** ONZ. w., ongelijkvl. *Ik moest uit, heb uitgemoeten.* Van *uit* en *moeten*. Verplicht zijn, om uit te gaan : *ik zal welhaast wederom uitmoeten.*
- UITMOGEN**, ONZ. w., onregelm. *Ik mag uit, gij moogt uit, hij mag uit. Wij mogen uit. Ik mogt uit, heb uitgemogt.* Van *uit* en *mogen*. Verlof en vrijheid hebben tot uitgaan : *als ik mijn werk af heb, zal ik wel uitmogen.*
- UITMOMPEN**, bedr. w., gelijkvl. Al mompelende uiten : *wat mompelt gij wederom uit?* Van hier *uitlempeling*.
- UITMONSTEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *monsteren*. Eigenlijk bij eene monsterring afzonderen : *alle slechte paarden werden uitgemonsterd.* *Hij monstert zijn verminkten uit.* [Vond.] Voorts ook bij evenveel welk overzigt van dingen daaruit afzonderen : *die schoenen heb ik uitgemonsterd.* Van hier *uitlemonsterring*.
- UITMORSEN**, bedr. w., gelijkvl. Al morsende onzichtbaar, of onleesbaar, maken : *het schrift is nog nat, mors het niet uit.*
- UITMORTELEN**, zie *mortelen*.
- UITMUNTEN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik muntte uit, heb uitgemunt.* Van *uit* en *munten*. Uitsteken, uitblinken : *hij munt onder allen uit.* *Ik heb volleert mijn huwlix lesse, en munt door zeven kinders uit.* [Vond.] *Hij heeft op 't heerlijkst uitgemunt.* [L. D. S. P.] Van hier *uitlemuntend*, *uitlemunting*.
- UITMUNTEND**, bijv. n. en bijw., *uitlemuntender, uitlemuntendst.* Eigenlijk een deelw. van *uitlemunten*. Als bijv. n. in voortreffelijkheid boven andere dingen verheven : *het is een uitlemuntend jongeling.* Als bijw., zeer wel : *hij voldeed ons uitlemuntend.* *Uitlemuntender heeft niemand zich nog beijverd.* Van hier *uitlemuntendheid*.
- UITNEMEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik nam uit, heb uitgenomen.* Van zijne plaats nemen : *het ingewand van een dier uitnemen.* *Wtnemen den visch.* [Kil.] *Uitlemunten : onder alles nemen zijne lofsangen uijt.* [V. Hass.] Uitzonderen : *ik wil niemand uitgenomen hebben.* Nopens de beide deelw. van dit werkw. zie *uitgenomen* en *uitlenemend*. Voorts komt van hier *uitlenemelijk*, *uitlenemer*, *uitleneming*.
- UITNEMEND**, bijv. n. en bijw., *uitlenemender, uitlenemendst.* Eigenlijk een deelw. van *uitlenemen*. In het gebruik, voortreffelijk : *hij gedraagt zich uitlenemend.* *Wij sullen uwe uitlenemende liefde vermelden.* [Bijbelv.] *Uitlenemender wijn heb ik nooit geproefd.* Van hier *uitlenemendheid*, *uitlenementlick*, bij Kil.
- UITNEUREN**, *uitleneurien*, ONZ. w., gelijkvl. Ten einde neuren : *heeft zij dan nog niet uitleneurnd?*
- UITNIEZEN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik niesde uit, heb uitlegiesd.* Ten einde niezen : *nies vrij uit!*
- UITNIJPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik neep uit, heb uitlegenepen.* Van *uit* en *nijpen*. Genoegzaam, evenveel, als *uitleknijpen*. Al nijpende uitlenemen : *zijn vleesch werd met gloeiende tangen uitlegenepen.* Al nijpende ontledigen : *nijp de spons uit.* Figuurlijk, uitdrinken : *en nijpt den wijnelk uit tot onder op den grond.* [Vond.] Van hier *uitlenijping*.
- UITNOODEN**, bedr., w., gelijkvl. *Ik noodde uit, heb uitlegenood.* Van *uit* en *nooden*. Ook wel eens *uitlenooijen*. Door noodiging in beweging trachten te brengen, noodigen om uit te gaan, te gast noodigen, uitlokken : *wij werden dagelijks uitlegenood.* *Men noodde mij ten sterkste uit, om daaraan deel te nemen.* Van hier het voortdurende *uitlenooijen*, dat genoegzaam evenveel beteekent, *uitlenooijger*, *uitlenooijging*, *uitlenooijng*.
- UITNOODIGEN**, zie *uitlenooden*.
- UITPAKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Derwijze ontpakken, dat alles uiteen gelegd worde : *de kramers beginnen hunne waren reeds uit te pakken.* Van hier *uitlepakker*, *uitlepakking*, *uitlepakster*.
- UITPALMEN**, bedr. w., gelijkvl. Het tegenoverstaande van *uitlepalmen*. Allengskens door zijne handpalmen laten uitschieten : *gij moet de lijn noy wat uitlepalmen.* Van hier *uitlepalming*.
- UITPELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Al pellende ontledigen : *eruten, boonen, enz. uitlepellen.*
- UITPENNEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *pennen*. Door middel van pennen uitgestrekt houden, het tegenovergestelde van *uitlepennen* : *hoe stijf wordt dat linnen op den bleek uitlepend!*
- UITPERSEN**, bedr. w., gelijkvl. Al persende ergens uit brengen : *olie uitlepersen.* Al persende van sappen ontledigen : *oliven uitlepersen.* Overdragtelijk, iemand iets afdwingen, afdringen : *die bekentenis werd hem uitlepersd.* Van hier *uitlepersing*.
- UITPEUZELEN**, bedr. w., gelijkvl. Al peuzelende ontledigen : *ik heb het gansche schoteltje uitlepeuzeld.*
- UITPIKKEN**, bedr. w., gelijkvl. Al pikkende wegnemen : *die sullen de raven der beke uitlepicken.* [Bijbelvert.] Al pikkende uit den dop doen komen : *de hen pikt hare jongen uit;* en met eene B in plaats van de P : *daer sal de*

- wilde meerle nestelen, ende leggen, ende hare jongen uijtbidden.* [Bijbelv.] Uitkippen, uitkiezen : *die beide werden juist uitgepikt.*
- UITPISSEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en pissen. Uit zijne waterblaas lozen : *hij heeft verscheidene steentjes uitgepist.* Of iets door ontlasting van zijne waterblaas uitdooven : *hij piste het vuur uit.*
- UITPLEITEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik pleitte uit, heb uitgepleit.* Ten einde pleiten : *hij zal haast uitgepleit hebben.*
- UITPLOEGEN, bedr. w., gelijkvl. Al ploegende uit den grond halen, of anderzins verdelgen : *dat onkruid moet uitgeploegd worden.*
- UITPLUIZEN, bedr. w., gelijkvl. Al pluizende wegnemen : *eenen vogel de veren uitpluizen.* Al pluizende ontleden : *hebt gij al dat touw reeds uitgepluisd?* Eene zaak uitpluizen, is, overdragtelijk, dezelve naauwkeurig ontleden : *hij pluist alle kleinigheden uit.* Eindelijk is uitpluizen ook wel eens evenveel, als uitpeuzelen : *laten wij het zamen uitpluizen.* Van hier uitpluizing.
- UITPLUKKEN, bedr. w., gelijkvl. Al plukkende wegnemen : *gij plukt de groente met het onkruid uit.* Ende plucktese het hayr uyt. [Bijbelvert.] Al plukkende ontleden : *pluk dat linnen eens uit.* Van hier uitplukking.
- UITPLUNDEREN, bedr. w., gelijkvl. Al plunderende ganschelijk berooven : *men plunderde hen volkomen uit.* Laetse ons te samen uytplunderen. [Bijbelvert.] Van hier uitplundering.
- UITPOEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik poepte uit, heb uitgepoept.* Al poepende lozen, in de gemeene volkstaal : *het kind poepte verscheide wurmen uit.*
- UITPOKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pookte uit, heb uitgepookt.* Een vuur al pokende van overtolligheden ontlasten, om het beter te doen branden : *pook de asch wat uit.* Een vuur zoo onhandig poken, dat het uitga : *pook het vuur niet uit!*
- UITPOMPEN, bedr. w., gelijkvl. Water al pompende ergens uithalen : *het water wordt door eene stoommachine gestadig uitgepompt.*
- UITPOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pooide uit, heb uitgepooïd.* Al pooijende ledigen : *wij pooïden zamen een paar flesschen uit.*
- UITPRANGEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en prangen. Uitpersen, uitdrukken : *het bloed werd hem uitgeprangd.*
- UITPRATEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik praatte uit, heb uitgepraat.* Ten einde praten : *hebt gij haast uitgepraat?*
- UITPUILEN, ONZ. w., gelijkvl. Van uit en puielen. Buitenwaarts zwellen, of uitsteken : *daar begint het land wederom in zee uit te puielen.* Hare oogen puijlen uijt van vet. [Bijbelvert.] Van hier uitpuijing.
- UITPUTTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik puttete uit, heb uitgeput.* Al puttende ledigen : *de waterbak zal welhaast uitgeput zijn.* Al puttende wegne-
- men : *wie heeft al dat water uit dien bak geput?* Overdragtelijk is uitputten, van vermogen onthlooten : *gij put uwe akkers al te veel uit.* Het land wordt door belasting op belasting uitgeput. Of wegnemen, doen verdwijnen : *hare krachten zijn geheel uitgeput.* Van hier uitputtelijk, uitputting. Zamenstell. : *onuitputtelijk, enz.*
- UITRABELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en rabbelen. Op eenen rabbelenden toon uiten : *gij rabbelt het uit.* In Vriesland ook evenveel op welke wijze verklappen : *heeft zij weer iets uitgerabbeld, dat zij zwijgen moest?*
- UITRAFELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van uit en rafelen. Bedr., geheel, of gedeeltelijk, tot rafeling maken : *dat linnen moet aan de kanten uitgerafeld worden.* Onz., in rafeling overgaan : *het zal uitrafelen.* Van hier uitrafeling.
- UITRAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik raagde uit, heb uitgeraagd.* Van binnen ragen : *dat vertrek is nog niet uitgeraagd.*
- UITRAKEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik raakte uit, ben uitgeraakt.* Eindigen : *wanneer raakt het spel uit?* Geledigd worden : *zoo wij niet drukker drinken, raakt de flesch niet uit.*
- UITRAMMELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en rammelen. Op eenen rammelenden toon uiten : *wat rammelt zij weer uit?* Uitgerammeld van den honger, is, in de volkstaal, uitgehongerd.
- UITRASPEN, bedr. w., gelijkvl. Al raspende uitholen : *rasp de kaas toch zoo geweldig niet uit.*
- UITRAZEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik raasde uit, heb uitgeraasd.* Van uit en razen. Ten einde razen : *toen zij uitgeraasd had viel zij van zich zelve van vermoeijng.*
- UITREDDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik reddede uit, heb uitgered.* Van uit en redden. Van ongelegenheid bevrijden : *wie zal ons uit dezen jammerpoel van verwarring uitredden?* Tot u hebben sij geroepen, ende zijn uijtgereddet [Bijbelvert.] Van hier uitredding.
- UITREEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik reedde uit, heb uitgereed.* Van uit en reeden. Toerusten : *door wie is dat schip uitgereed?* Van hier uitreeder : *en voor des uitreeders stad of plaats ten anker gekomen.* [Zorgdr.]
- UITREGENEN, ONPERS. w., gelijkvl. *Het regende uit, het heeft uitgeregend.* Ten einde regenen : *als het eens uitgeregend heeft.*
- UITREGTEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en regten. Bewerkstelligen, te wege brengen, verrigten : *gij hebt niet veel uitgeregt.* Bij Kil. ook regtuit steken ; ook bedriegen, even als bij Hooft :
- Gelijk wij Meiskens die eenvoudig zijn en slecht, 't En zij wij stoppen 't oor, vaak worden uitgerecht.
- UITREIKEN, bedr. w., gelijkvl. Van uit en reiken. Uitstrekken : *so reijchte hij sijne hant uijt, ende greep hem.* [Bijbelvert.] Voorts ook

- door toereiking aan den man brengen : *er werden allerlei verkwikkingen aan de armen uitgereikt*. Van hier *uitreiker*, *uitreiking*, *uitreikster*.
- UITREIS, z. n., v., *der*, of *van de uitreis*; meerv. *uitreizen*. Van *uit* en *reis*. Een reis, die van huis af gerigt is : *wij hadden op de uitreis allerlei tegenspoed*.
- UITREIZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik reisde uit*, *ben uitgereisd*. Ergens van daan reizen : *also reisden de kinderen Israëls uijt van Rameses nae succoth*. [Bijbelvert.] Bijzonderlijk, van huis af reizen : *wij waren naauwelijks uitgereisd, toen ik terug ontboden werd*. Van hier *uitreis*.
- UITREKENEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *rekenen*. Al rekenende navorschen : *reken het eens voor mij uit*. Van hier *uitrekening*.
- UITREKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rekte uit*, *heb uitgerekt*. Bedr., al rekkende ver-lengen : *vruchteloos rekte men hem op de pijnbank uit*. *Sij rechtense uijt tot een overtrekkel voor den altaer*. [Bijbelvert.] *Zich uitrekken*, zijne ledematen al wringende van een rekken. Overdragtelijk, uithreiden : *hij heeft dat werk al te veel uitgerekt*. Lang doen aanhouden : *wat wordt dat proces uitgerekt!* *Ware woorden ten hals uitrekken*. [Hoofl.] Onz., door rekking langer worden : *dat touw rekt al meer en meer uit*. Van hier *uitrekking*.
- UITRENNEN, *uitrinnen*, onz. w., gelijkvl. *Ik rende uit*, *ben uitgerend*. Van *uit* en *rennen*. Snellijk uitrijden : *ik zag hem uitrennen*.
- UITRIJDEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik reed uit*, *ben en heb uitgereden*. Van *uit* en *rijden*. Onz., op den rug van eenig dier, of op een voertuig, van huis gevoerd worden : *is hij al weer uitgereden?* Op schaatsen van huis snellen : *toen wij uitreden, viel mijn broeder door het ijs*. Bedr., op een voertuig van huis brengen : *de landman begint zijne mest reeds uit te rijden*.
- UITRIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik reet uit*, *heb uitgereten*. Van *uit* en *rijten*. Uitscheuren, uitrukken : *uitghereten tanden*. [Vaderb.] Van hier *uitrijting*.
- UITRIJZEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik rees uit*, *ben uitgerezen*. Van *uit* en *rijzen*. Oprijzende zich ergens uit begeven : *men moet zorgen, dat de zieke in het bed blijve en er niet uitrijze*. Al rijzende uitdijen : *het brood begint mooi uit te rijzen*.
- UITRITTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rittede uit*, *ben en heb uitgerit*. Van huis ritten : *ik versta niet, dat gij weer zoo uitrit*. Ten einde ritten : *zull gij haast eens uitgerit hebben*.
- UITRODEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik roodde uit*, *heb uitgerood*. Van *uit* en *roden*. Bij Kil. ook *uitraden*. Uitrukken, uittrekken, van plantgewassen gesproken. Overdragtelijk, evenveel welk ding, op evenveel welke wijze, verdelgen : *zoo d'oude memorien zijn waer, zijn die weer uijtgerooden*. [V. Hass.] Hedendaags bezigt men *uitrooijen*, of *uitroeijen* : *dat onkruid moet met wortel en tak uitgeroeid worden*. *Ach, dat ik niet word uitgeroeid*. [L. D. S. P.] *De Godtloose sullen van de aerde uytgeroeit worden*. [Bijbelv.] Van hier *uitroding*, *uitrooijing*, *uitroeijing*.
- Uitroden*, *uitrooijen*, *uitroeijen*, neders. *ausroden*, en *ausraden*, opperd. *ausreuten*, hoogd. *ausrotten*, zweed. *utrota*, eng. *root out*, komt van *rot*, wortel, eng. *root*, lat. *radix*, en beteekent dus eigenlijk ontwortelen.
- UITROEIJEN, zie *uitroden*.
- UITROEIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik roeide uit*, *heb en ben uitgeroeid*. Van *uit* en *roeijen*. Bedr., door middel van riemen buitenwaarts voeren : *de effenheid van het water verlokte ons, om ons daarop eens te laten uitroeijen*. Onz., zich zelve alroeijende naar buiten voeren : *wij besloten, om eens uit te roeijen*.
- UITROEP, z. n., m., *des uitroeps*, of *van den uitroep*; zonder meerv. Van *uitroepen*. Eene verheffing van stem tot het algemeen, om iets aan te kondigen, op te veilen, enz. : *aanstonds werd dat heugelijke nieuws bij uitroep verbreed*. *Koopen in den wtroep*. [Kil.] Zamenstell. : *wtroepboeck*, *koopdagboeck*. [Kil.]
- UITROEPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik riep uit*, *heb uitgeroepen*. Van *uit* en *roepen*. Met geroep uiten : *ô hemel! riep hij uit*. *Dat Israel nu uitriep overal*. [L. D. S. P.] Bij uitroep aankondigen : *de vrede werd uitgeroepen*. *Iemand als Koning uitroepen*, is, bij uitroep aankondigen, dat hij Koning geworden is. Van hier *uitroep*, *uitroeper*, *uitroeping*, en de zamenstell. : *uitroepingsteeken*, *uitroepsteeken*, enz.
- UITROLLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rolde uit*, *heb en ben uitgerold*. Bedr., vaneen rollen : *zij rolde het linnen voor mij uit*. Onz., met *zijn*, al rollende ergens uit gerkken : *rolde eene dwaalster ooit uit haren loopkring uit?* Met *hebben*, ten einde rollen : *nog heeft die bal niet uitgerold*.
- UITRONDEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *ron-den*. Bedr., iets derwijze uitholen, dat het van binnen rond worde : *gij moet het beter uitronden*.
- UITRONKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ronkte uit*, *heb uitgeronkt*. Ten einde ronken : *uitgeronkt hebbende, ontwaakt hij met hoofdpijn*.
- UITROOIJEN, zie *uitroden*.
- UITROOKEN, bedr. w., gelijkvl. Bedr., al rookende van kwadedampen zuiveren : *dit vertrek mag wel eens uitgerookt worden*. Eene pijp ten einde rooken : *hebt gij uwe pijp reeds uitgerookt?* Uitmaken, uittuchten : *of tooneelkunst zoo strafwaerdig zij, als vernuftelozen haer uitroocken*. [Vond.]
- UITROTTEEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rottede uit*, *ben uitgerot*. Van *uit* en *rotten*. Door verrotting weggenomen worden : *zijne oogen zijn*

uitgerot. Van binnen verrotten : *hij is geheel uitgerot.*

UITRUIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ruide uit, heb uitgeruid.* Ten einde ruijen : *de hoenders schijnen uitgeruid te hebben.* Uit hoofde van ruijing uitvallen : *de haren van die kat ruijen geweldig uit.*

UITRUKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van *uit* en *rukken*. Bedr., met eenen ruk van zijne plaats brengen : *rukt de pallissaden uit.* [Vond.] Overdragtelijk, uitroeijen, verdelgen : *de trouwloose sullender van uijtgerukt worden.* [Bijbelvert.] Onz., van een leger, zijne standplaats tot eene gezwinde onderneming verlaten : *ijlings rukt de vijand uit.*

UITRUNNEN, zie *uitrennen*.

UITRUSTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rustte uit, heb uitgerust.* Van *uit* en *rusten*. Zich door rust van vermoeijng herstellen : *hier wil ik een weinig uitrusten.* Ten einde rusten : *zie zoo, nu heb ik uitgerust.* In het hoogd. *ausrasten*, en *ausruhen*.

UITRUSTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rustte uit, heb uitgerust.* Van *uit* en *rusten*. Van het noodige tot den uittogt voorzien : *gij rust mij uit, als of ik naar Oostindie moest.* Een schip uitrusten. Oul. zeide men ook *oprusten* : *gateijen oprusten.* [Z. Heijns.] Oneigenlijk : *de mensch is met de uitnemendste vermogens uitgerust*, begaafd. Van hier *uitrusting*.

UITRUSTING, z. n., v., der, of van de *uitrusting*; zonder meerv. Van *uitrusten*. De daad van uitrusten : *'s lands kas werd door de uitrusting dier vloot ganschelijk uitgeput.* Al wat tot uitrusting van iets, of iemand, strekt : *mijne uitrusting werd een buit van den roofzieken vijand.*

UITSCHAMPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schampte uit, heb uitgeschampt.* Alschampende ergens uit glijden, springen, enz. : *de bijl schampte uit, en hieuw mij in den voet.* Van hier *uitschamping*.

UITSCHATEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik schaterde uit, heb uitgeschaterd.* Luidkeels schateren ; *zij begon uit te schateren.* Van *lagchen uitschateren*.

UITSCHAVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schaaftde uit, heb uitgeschaafd.* Al schavende uitholen : *die goot moet meer uitgeschaafd worden.* Al schavende wegnemen : *wilt gij mij die vlek eens uitschaven?* Van hier *uitschaving*.

UITSCHIEDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik scheidde uit, heb en ben uitgescheiden.* Van *uit* en *scheiden*. Bedr., afzonderen : *ghij sult de Leviten uijt het midden der kinderen Israels uitscheiden.* [Bijbelvert.] Hoghe ende leghe, hoe men die noemen mach, niet *uitsgesceijden*. [V. Hass.] Onz., aflaten, ophouden : *het is tijd, om uit te scheiden.*

UITSCHULDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schold uit, heb uitgescholden.* Schelden, uitmaken,

uitkrijten : *zij schold hem uit voor al, wat leelijk is. Hoor die vischteven malkanderen eens uitschelden.* [Halma.]

UITSCHENKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schonk uit, heb uitgeschonken.* Schenkende ledigen : *schenk de flesch maar uit.* Schenkende aan den man brengen, verschenken : *ik schonk al mijn bier onder hen uit.*

UITSCHIPPEN, bedr. w., gelijkvl. Al scheppende ledigen : *de goot moet uityeschept worden.* Al scheppende wegnemen : *schepvrij alles uit, wat er in den pot is.* Van hier *uitschepping*.

UITSCHIEUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik scheurde uit, heb en ben uitgescheurd.* Bedr., al scheurende uitrukken : *bewaar uw boek wel, gij moet de bladen er niet uitscheuren.* Onz., met uitrafeling scheuren : *het linnen houdt geen steek, maar scheurt gestadig uit.*

UITSCHIETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik schoot uit, heb en ben uitgeschoten.* Bedr., al schietende wegnemen : *men heeft hem een oog uitgeschoten.* Iemands glazen uitschieten. Schielijk uittrekken : *uitschieten den rock.* [Kil.] Uitschiften : *de zestehalven uit de schellingen uitschieten.* Geen eten uitschieten, alles lusten. Geld uitschieten, hetzelfde voor rekening van anderen, of ter bestrijding van kosten, waarin ook anderen deelen moeten, uitgeven : *eenen bal uitschieten*, hem onder het schietballen uitwerpen. Uit doen spruiten : *dat de aerde uijtschietegrasscheutkens.* [Bijbelvert.] Onz., uitspruiten : *het gewas begint uit te schieten.* Uitglippen : *mijn voet schoot uit.* Mijne treden waren *bijkans uijtgeschoten.* [Bijbelvert.] Buitenwaarts uitsteken : *die hoek schiet al te ver uit.* Van hier *uitschot*.

UITSCHIJNEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik scheen uit, heb uitgeschenen.* Van *uit* en *schijnen*. Uitschijnen, uitmunten : *zij schijnt als eene flonkerster onder de maagden uit.* Dat door de zijden heen, de schoonheit van het lijf uijtschijnen kan en blincken. [Vond.] Ten einde schijnen : *het licht heeft uitgeschenen.* Overdragtel. : *zijn licht heeft uitgeschenen*, hij is gestorven : *dat licht heeft uitgeschenen*, die groote man is overleden. Van hier *uitschijnsel*, eene straal, een licht, hetwelk ergens uit schijnt.

UITSCHIJNSEL, zie *uitschijnen*.

UITSCHILDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *schilderen*. Door schildering afbeelden : *hij laat zich uitschilderen.* Overdragtelijk is *iemand leelijk uitschilderen*, veel kwaads van hem spreken.

UITSCHILFEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schilferde uit, heb uitgeschilferd.* Bedr., door schilfering meer en meer uitholen : *waarom schilfert gij dien pot zoo uit?* Onz., door schilfering uitgehoold worden : *zoo haast ijzere geschut van binnen uitschilfert, wordt het gevaarlijk.*

- UITSCHITTEREN**, ONZ. W., gelijkvl. *Ik schitterde uit, heb uitgeschitterd.* Uitblinken, uitschijnen uitmunten : *hij schittert uit in dapperheid.* Van hier *uitschittering.*
- UITSCHOKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schokte uit, heb en ben uitgeschokt.* Van uit en *schokken.* Bedr., door eenen schok uitligten, uitwerpen : *het paard schokte mij uit den zadel.* Onzijd., door eenen schok uitgeligt, uitgeworpen worden : *waardoor hij, uitgeschokt ter aerde komt te rollen.* [Vond.]
- UITSCHOMMELEN**, zie *uitschoppen.*
- UITSCHOPPEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schoppte uit, heb uitgeschopt.* Bedr., al schoppende uildrijven : *ik heb haar uit mijn huis geschopt.* Met schoppen uitscheppen : *gij moet al de sneeuw uit dien gang laten schoppen.* Onz., ten einde schoppen, schommelen : *als gij uitgeschopt hebt, is het mijne beurt.*
- UITSCHOT**, z. n., o., *des uitschots*, of van het *uitschot*; meerv. *uitschotten.* De daad van uitschieten, ten behoeve van anderen uitgeven : *ik kan tegen dat uitschot niet.* Hetgeen uitgeschoten wordt : *zie daar uw uitschot te rug.* Hetgene als min deugdelijk uitgezonderd wordt : *het is maar uitschot.* *Uitschot van volk*, is doorgaans slecht gepeupel; maar *uitschot* is ook wel eens manschap, die uit het midden der natie gekozen wordt, om haar te verdedigen, landmilitie : *de uitschot is opontboden*, zegt Halma; bij wien het in dezen zin mannelijk is; even als in *dit is nu de oorsake van den uitschot die de Koningh Salamo dede opkomen.* [Bijbelv.] Daarentegen is het onz. in : *het uitschot was dertigh duijzent man.* [Bijbelv.]
- Uitschot*, neders. *utschott*, zweed. *utskott*, hoogd. *Ausschusz*, komt van *uitschielen.*
- UITSCHRABEN**, bedr. w., gelijkvl. Genoegzaam evenveel als *uitschrappen*, en *uitschrappen.* Al schrabbende wegnemen : *waarom hebt gij dat woord uitschrabd?* Al schrabbende ledigen, of zuiveren : *zij schrabt den pot uit.* Van hier *uitschrabbing*, *uitschrabel.*
- UITSCHRAPPEN**, **UITSCHRAPPEN**, zie *uitschrabben.*
- UITSCHREEUWEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schreeuwde uit, heb uitgeschreeuwd.* Bedr., eene gewaarwording al schreeuwende aan den dag leggen : *zij schreeuwde het uit, zoo zeer deed het haar.* Iets al schreeuwende uiten : *de laatste woorden werden door hem luidkeels uitgeschreeuwd.* Onz., luidkeels uitschreeuwen : *ick sal uitschreeuwen, als eene, die baert.* [Bijbelv.]
- UITSCHREIJEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schreide uit, heb uitgeschreid.* Bedr., door schreijen als verliezen : *zijne oogen uitschreijen.* Onz., ten einde schreijen : *toen zij eindelijk uitgeschreid had.* Oul. werd het ook gebezigd voor uitmaken, beschuldigen : *den Koning als een goetgonner van de ketters uitschreijende.* [Reijd.]
- UITSCHRIFT**, z. n., o., *des uitschriffs*, of van het *uitschrift*; meerv. *uitschriften.* Van uit en *schrift.* Bij Kil. en Halma evenveel, als *af-schrift*, *kopij.*
- UITSCHRIJVEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schreef uit, heb uitgeschreven.* Naschrijven, afschrijven : *dat versje werd door een ieder uitgeschreven.* Iemand *uitschrijven*, is letterdierijegens hem plegen. Voorts is *iets uitschrijven*, het ten einde schrijven : *hebt gij den brief reeds uitgeschreven?* of het door rondgezondene brieven overal bekend maken, aankondigen, aanbevelen, enz. : *er werd een landdag uitgeschreven.* *Belastingen, heervaarten*, enz., *uitschrijven.* Van hier *uitschrift*, *uitschrijver*, *uitschrijving.*
- UITSCHROBBEN**, bedr. w., gelijkvl. Al schrob-bende reinigen : *zij schrobt hare keuken uit.* Onz., ten einde schrobben : *zult gij nooit uitgeschrobt hebben?*
- UITSCHUDDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schuddede uit, heb uitgeschud.* Al schuddende ledigen : *hij schudt zijne beurs uit.* *Hij sij alsoo uitgeschuddet ende ledich.* [Bijbelv.] *Mantels, dekens*, enz. *uitschudden*, dezelve al schudden-de, van stof, enz. ontlasten. *Zijnen krop uitschudden*, figuurlijk, zich van opgekropte droefheid, of andere gewaarwordingen ontlasten : *zij schud in 't end haer krop aldus uit.* [Vond.] *Wtschudden de kleederen*, is, bij Kil. dezelve schielijk uittrekken. *Iemand uitschudden*, hem van kleederen, enz., berooven, hem uitplunderen. Eindelijk is *iets uitschudden*, ook wel eens, het al schuddende ergens uit brengen : *gij zoekt mij al het geld uit den zak uit te schudden.* Van hier *uitschudding.*
- UITSCHUIJEREN**, bedr. w., gelijkvl. Met eenen schuijer reinigen : *schuijer mij dien rok eens uit.*
- UITSCHUIVEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik schoof uit, heb uitgeschoven.* Bedr., buitenwaarts schuiven : *zij schoof de lade uit.* *Daerna schovense de hantboomen verder uijt.* [Bijbelvert.] *Het schip moest uit de stad uitgeschoven worden.* *Het lijf uitschuiven*, zegt men van eene koe, welker baarmoeder onder het kalven uitgaat. Onz., in het damspel, eene schijf verschuiven, of eerst schuiven : *als ik uitgeschoven heb, komt de beurt aan u.* Van hier *uitschuiving.*
- UITSCHULD**, z. n., v., *der*, of van de *uitschuld*; meerv. *uitschulden.* Van uit en *schuld.* Uitstaande schuld : *er staan nog vele uitschulden in zijn boek open.* *Zijne uitschulden inmanen.*
- UITSCHUTTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schuttede uit, heb uitgeschut.* Bij Kil. door een afschut-sel uitwerpen. Voorts uit eene sluis uitlaten : *men weigerde, om ons aanstonds uit de sluis uit te schutten.*
- UITSCHUREN**, bedr. w., gelijkvl. Door schuren

uitdoen : *ik heb er die vlakken uitgeschuurd.* Schurende reinigen : *de potten moeten uitgeschuurd worden. Dit hol deed hij in 't ronde uitschuren.* [Hooft.]

UITSLAAN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sloeg uit, heb en ben uitgeslagen.* Van uit en slaan. Bedr., al slaande uitdrijven : *sta den spijker wat uit, iemand een oog, eenen tand, uitslaan.* Iets, door het heen en weder te slaan, van vocht, stof, enz. ontlasten : *sla de dekens uit. Nat linnen, salade, enz. uitslaan.* Utdor-schen : *sij sloech uijt, dat sij opgelesen hadde.* [Bijbelvert.] Uiteen plooijen : *eene plaat, of landkaart, in een boek uitslaan.* *Sla de tafel aan beide kanten uit.* Uitsbreiden : *hij sal sijne wortelen uitslaen, als de Libanon.* [Bijbelvert.] Al slaande verbreedden : *het goud laat zich verbasend uitslaan.* *Wtslaen het bleck.* [Kil.] Al slaande van zich drijven : *den bal uitslaan.* Verkoopen : *die den wijn uitslaat, betaalt geenen impost, maar die denzelven inslaat.* Uitslagten, zie dit woord. Uiten : *en slaat dees schimptaal uit.* [L. D. S. P.] Onnutten klap uitslaan. [Kil.] Overigens vindt men bij denzelfden Kil. *wtslaen het vier*, waarvoor men hedendaags *vuur slaan* bezigt. Onz., oulings, achteruit slaan : *uitslaende paarden.* [Kil.] *Groote beesten, die gheuenelic waren te biten, oft wt te slaen.* [V. Hass.] Uittoopen : *wtslaen, wtspruijen*, bij Kil. In dezen zin bezigt men het woord ook nog in het hoogd. Zich buitenwaarts in dezen of genen uitslag vertoonen : *de koorts slaat hem aan den mond uit. De vorst begint aan de wanden uit te slaan.* Met zulken uitslag bezet zijn : *het gansche ligchaam is mij uitgeslagen. Wat slaan de gereets der huizen uit! Het vleesch begint uit te slaan. Wtslaen ende verschimmelen.* [Kil.] Ten einde slaan : *laat de klok eerst uitslaan.* In het spelen den eersten slag aan eenen bal geven : *ik heb al te hard uitgeslagen.* Eindelijk moet *uitslaan* oulings, even als nog hedendaags in het hoogd., van eene balans gesproken, doorslaan beteekend hebben, daar men bij Kil. *wtslagh in de waghe* vindt; en moet *uitslaan* voorts, insgelijks in overeenkomst met het hoogd., oulings ook voor uitvallen, uitkomen, afloopen, gebezigt zijn geweest, daar *uitslag* evenveel als afloop, uitkomst, is.

UITSLABBEN, bedr. w., gelijkvl. Bedr., al slab-bende ledigen : *de hond heeft zijnen bak reeds uitgestabd.* Slabbende opslurpen : *laat de beesten het uitslabben.*

UITSLAG, z. n., m., *des uitslags*, of van den uitslag; zonder meerv. Van uitslaan. De daad van uitslaan, de aflevering van verkochte goederen : *verlof tot den uitslag van zes ankers wijn.* Bij Kil. Halma, en nog dagelijks, doorslag van eene balans, en daaruit voortvloeiend overwigt : *gij moet mij*

een' goeden uitslag geven. De afloop van eene zaak : *ik vrees voor eenen kwaden uitslag.* Schimmel, vurigheid, enz. : *veeg den uitslag van de kaas. Haar gansche aangezigt was vol uitslag.* Zamenstell. : *uitslagbiljet, uitslagbriefje, enz.*

UITSLAGTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik slagtte uit, heb uitgeslagt.* Bedr., al slagende aan den man brengen : *hij zoekt het beest onder zijne goede vrienden uit te slagten.*

UITSLAPEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sliep uit, heb en ben uitgeslapen.* Van uit en slapen. Bedr., door slaap verdrijven : *zijnen roes uitslapen. Die hoofdpijn zult gij wel uitslapen.* Onz., met hebben, en zijn, ten einde slapen : *als ik uitgeslapen heb. Zij is nog niet uitgeslapen.*

UITSLIBBEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik stibberde uit, heb uitgestibberd.* Van uit en stibberen. Bij Kil. en Halma, uitglijden : *mijn voet stibberde uit.*

UITSLIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sleep uit, heb uitgesteppen.* Al slijpende wegnemen : *de roest ergens uitslijpen.* Al slijpende uitholen : *dat mes is in het midden te veel uitgesteppen.*

UITSLIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sleet uit, heb en ben uitgesleten.* Bedr., al slijtende aan den man brengen, in het klein verkoopen : *hij slijt het voor mij uit.* Onz., al slijtende verdwijnen : *uw rouw moet met den tijd uitslijten. Het schrift is geheel uitgesleten.* Van hier *uitslijter, uitslijting.*

UITSLOOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sloopte uit, heb uitgesloopt.* Al sloopende ontledigen : *het huis wordt van binnen uitgesloopt, om tot een pakhuis te dienen.*

UITSLOOVEN, wederkeurig w., gelijkvl. *Ik sloofde mij uit, heb mij uitgesloofd.* Van uit en slooven. Zich vermoeijen, afslooven : *wat hebt gij u daar weer uitgesloofd, om een plas-dankje te behalen!* Van hier *uitslooving.*

UITSLORPEN, bedr. w., gelijkvl. Anders *uitsturpen.* Al slorpente uitdrinken : *zij slorpte het geheele kommetje uit.*

UITSLUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sloop uit, ben uitgeslopen.* Al sluipende uitgaan : *is hij wederom uitgeslopen?*

UITSLUITEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sloot uit, heb uitgesloten.* Van uit en sluiten. Weren : *hij wordt van die erfenis uitgesloten. Om niet uit dien vriendenkring uitgesloten te worden.* Uitzonderen : *gij sluit vrij wat uit. Niemand uitgesloten. Uitsluitender wijze, is, met uitzondering, of wering, van alle anderen : dat voorregt is hem uitsluitender wijze geschonken.* Van hier *uitsluiting, uitsluitsel.*

UITSLUITING, z. n., v., *der, of van de uitsluiting*; zonder meerv. Van uitsluiten. De daad van uitsluiten, uitzondering, wering : *zijne uitsluiting van die erfenis. Met uitsluiting van alle anderen. Bij uitsluiting wordt bij-*

- woordelijk voor *uitsluitender wijze* gebruikt: *hij geniet dat voorregt bij uitsluiting.*
- UITSLUITSSEL, z. n., o., *des uitsluitels of van het uitsluitel*; zonder meerv. Van *uitsluiten*. Uiting van gevoelen, beslissende uitspraak: *ik kan geen uitsluitel van hem krijgen. Hij geeft nooit eenig uitsluitel.*
- UITSLURPEN, zie *uitslorpen*.
- UITSMEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smeedde uit, heb uitgesmeed.* Al smedende verbreeden: *gij moet het nog wat uitsmeden.*
- UITSMELTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik smolt uit, heb uitgesmolten.* Bedr., al smeltende ontledigen: *vet van vleesch, enz. uitsmelten.* Onz., uitgesmolten worden: *laat het nog wat uitsmelten.* Onder het smelten uitdijen, of veel opleveren: *dat vet zal wel uitsmelten.* Van hier *uitsmelting*.
- UITSMIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik smeeit uit, heb uitgesmeten.* Al smijgende wegnemen: *iemand een oog uitsmijten. Iemands glazen uitsmijten. Vorst uit den troon gesmeten.* [Krul.]
- UITSMOKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smookte uit, heb uitgesmookt.* Ten einde smoken: *hij heeft zijn pijpje nog niet uitgesmookt.*
- UITSNAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit en snappen*. Al snappende uiten: *zij snapt alles uit.*
- UITSNEDEN, zie *uitsnijden*.
- UITSNEEUWEN, onpersoonl. w., gelijkvl. *Het sneeuwde uit, het heeft uitgesneeuwd.* Ten einde sneeuwen: *heeft het dan nog niet uitgesneeuwd?*
- UITSNELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik snelde uit, heb uitgesneld.* Naar buiten snellen: *het gekerm deed een ieder uitsnellen, om hulp aan te brengen.*
- UITSNIJDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sneed uit, heb en ben uitgesneden.* Bedr., door snijden wegnemen: *de tong werd hem uitgesneden. Men sneed haar de kanker uit.* Al snijdende uitholen: *gij snijdt de kaas te veel uit. De rug van dien rok moet nog meer uitgesneden worden.* Al snijdende afbeelden: *het is in koper uitgesneden. Zij weet alles van papier uit te snijden.* Al snijdende aan den man brengen, laken, linnen, enz. bij de el verkoopen: *hij snijdt niet uit.* [Halma.] *Wtsnijden, verkoopen met de snede, wtslijten.* [Kil.] Onz., onder het mes uitdijen, wel strekken: *wat snijdt dat brood weinig uit!* Voorts bezigt men dit woord met *zijn* hedendaags in den zin van vertrekken, eene vergadering verlaten, geen lid meer daarvan blijven: *ik sneed ongemerkt uit. Hij is bij de verandering der regering uitgesneden.* Van hier *uitsnijdend, uitsnede*, dat bij Kil. evenveel beteekent, en bijzonderlijk voor verkooping in het klein plagt gebruikt te worden, en *uitsnijder*, een verkooper in het klein.
- UITSNOEIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik snoeide uit, heb uitgesnoeid.* Al snoeiende van hout ontledigen, en verdunnen: *snoei dien boom nog wat uit.* Van hier *uitsnoeiing*.
- UITSNORKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik snorkte uit, heb uitgesnorkt.* Ten einde snorken: *hebt gij haast uitgesnorkt?*
- UITSNUITEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik snoot uit, heb uitgesnoten.* Al snuitende ontledigen: *snuit uw en neus ter dege uit.* Al snuitende uitblusschen: *hebt gij de kaars alweer uitgesnoten?*
- UITSNUIVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik snoof uit, heb uitgesnoven.* Bedr., naar buiten snuiven: *vol vuurs een' blaauwen damp van smook ten neuze uitsnuiven.* [J. De Marr.] Al snuivende ledigen: *zij snoof de gansche doos uit.* Ergens uit opsnuiven: *hebt gij al de snuif uit mijne doos uitgesnoven?* Onz., uitblazen: *wij lieten de paarden een weinig uitsnuiven.* Ergens op uitsnuiven, zegt men in de dagelijksche verkeer, voor: naarstig naar iets trachten, zich met vlijt op iets toeleggen, iets met drift bejagen.
- UITSOPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sopte uit, heb uitgesopt.* Al soppende ledigen: *laat zij die pan uitsoppen.* Ergens uit opsoppen: *ik heb al het vleeschnat uitgesopt.*
- UITSPANEN, bedr. w., gelijkvl. Al spanende ledigen: *spaan het wat ter dege uit.* Al spanende wegnemen: *wie heeft al die boter uit het vat uitgespaand?*
- UITSPANNEN, bedr. en o. w., ongelijkvl. *Ik spande uit, heb uitgespannen.* Bedr., vaneen spannen: *haar vel was uitgespannen. Hier spant hij al zijn kracht en netten uit.* [Vond.] *Doenam Rizpa, de dochter van Aja, eenen sack, en spande dien voor haer wijf op eenen rotzsteen.* [Bijbelvert.] Uit het gareel spannen: *de paarden uitspannen.* Figuurlijk, is zich uitspannen, zich zelven eenige verademing schenken: *ik dien mij een weinig uit te spannen.* Onz., paarden in eene herberg uit het gareel laten spannen: *verkiest gij ook uit te spannen?* Van hier *uitspanning, uitspansel*.
- UITSPANNING, z. n., v., *der, of van de uitspanning*; meerv. *uitspanningen*. Verkleinw. *uitspanningje*. Van *uitspannen*. De daad van uitspannen: *onder de uitspanning van het net.* Figuurlijk verademing: *de wandeling is mijne eenige uitspanning.* Voorts ook eene herberg, waar men paarden uitspant: *waar is hier de beste uitspanning?* In het hoogd. *Ausspann.*
- UITSPANSEL, z. n., o., *des uitspansels, of van het uitspansel*; meerv. *uitspanselen, of uitspansels*. Van *uitspannen*. Eigenlijk, al wat uitgespannen wordt. In het gebruik, de hemel, in navolging van de Hebreëuwen, die dezen naam aan den hemel gaven, omdat zij hem als een gewelf, dat over den aardbodem heen gespannen stond, beschouwden: *blincken als de glantz des uitspansels.* [Bijbelvert.]

UITSPAREN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *sparen*. Door besparing verkrijgen: *ik wensch iets voor den ouden dag uit te sparen*. Van hier *uitsparing*.

UITSPATTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik spatte uit, ben en heb uitgespat*. Al spattende uitspringen: *het bloed spatte hem uit neus en mond uit*. Zich buitensporig gedragen: *hij spat gestadig uit*. *Wie breidelt dees genegenheit, dat zij niet uit en spat?* [Vond.] Van hier *uitspating*.

UITSPELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik speelde uit, heb uitgespeeld*. Bedr., al spelende nederwerpen: *welke kaart zal ik uitspelen?* Iets ten einde spelen: *hij moet zijne rol uitspelen, zoo als hij best kan*. *Als wij dit spel uitgespeeld hebben*. Verrigten: *wat hebt gij wederom uitgespeeld?* Onz., eene kaart nederwerpen, ook eerst spelen: *gij moet uitspelen*. Ten einde spelen: *de klok heeft nog niet uitgespeeld*. *Als de kinderen uitgespeeld hebben, gaan zij naar bed*.

UITSELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spelde uit, heb uitgespeld*. Ten einde spellen: *zij heeft dat geheele boek reeds uitgespeld*.

UITSPREKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik speurde uit, heb uitgespeurd*. Van *uit* en *speuren*. Naspoeren: *laet ons mannen voor ons aengesichte henen senden, die ons het lant uitspeuren*. [Bijbelvert.]

UITSPINNEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik spon uit, ben uitgesponnen*. Onder het spinnen uitdijen: *die wol spint niet veel uit*.

UITSPITSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spitste uit, heb uitgespitst*. Van *uit* en *spitsen*. Bij Halma spits doen uitloopen.

UITSPITTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spittede uit, heb uitgespit*. Al spittende uitholen: *die groef moet meer uitgespit worden*.

UITSPOELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik spoelde uit, heb uitgespoeld*. Bedr., al spoelende uitholen: *aan dien kant spoelt het water den oever al meer en meer uit*. Al spoelende zuiveren: *spoel uwen mond ter dege uit*. *Glazen, vaten, enz. uitspoelen*. Al spoelende wegnemen: *gij moet dat vuil uit het vat uitspoelen*. Onz., met *zijn*, door bespoeling uitgehooft worden: *wat is dat land uitgespoeld!* Van hier *uitspoeling, uitspoelsel*, bij Kil. *wtspuelsel*.

UITSPOKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van *uit* en *spoken*. Bedr., uitvoeren, in eenen kwaden zin: *wat hebt gij toch uitgespookt?* Onz., ten einde spoken: *wanneer zult gij eens uitgespookt hebben?*

UITSPORIG, bijv. n. en bijw., *uitsporiger, uitsporigst*. Van *uit* en *sporig*. Buitensporig: *hij is in al zijn doen uitsporig*. *Waarom gedraagt gij u zoo uitsporig?* Van hier *uitsporigheid, uitsporiglijk*.

UITSPOUWEN, zie *uitspuwen*.

UITSPRAAK, z. n., v., der, of van de uitspraak;

meerv. *uitspraken*. Van *uitspreken*. De daad van uitspreken: *zij werden tot de uitspraak van het woord schibboleth verplicht*. De bijzondere wijze, waarop men zijne gezegden uitspreekt: *zijne uitspraak is gebrekkig*. De uiting van een beslissend oordeel, of vonnis: *uitspraak doen*. *Wtspraecke des richters, wtspraecke doen*. [Kil.] Het uitgesproken vonnis zelf: *welk eene genadige uitspraak!* *Op deze billijke uitspraeck*. [Vond.] In het hoogd. *Ausspruch*; en in de beide eerstgemelde beteekenissen *Aussprache*.

UITSPREIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spreidde uit, heb uitgespreid*. Vaneen spreiden: *waarom spreidt gij het tafellaken niet geheel uit?* *Sij sullen daerover een deksel van dasservellen uitspreijden*. [Bijbelvert.] *Beschaduw van haere uitgespreide vlogels*. [Vond.] Het wederkeerige zich uitspreiden, wordt op menigerlei wijze gebruikt: *watspreidt die boom zich uit!* *Waarop de zegegalm zich uitspreide overal*. [Vond.] Van hier *uitspreiding*.

UITSPREKELIJK, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *uitspreken*. Bij Kil. *wtsprekelick*. Al wat uitgesproken worden kan: *dat woord is niet uitsprekelijk*. [Halma.] Zamenstell.: *onuitsprekelijk*.

UITSPREKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sprak uit, heb uitgesproken*. Van *uit* en *spreken*. Bedr., al sprekende uiten: *wanneer wordt het vonnis over hem uitgesproken?* *Hare droefheid is niet om uit te spreken*, laat zich in geene woorden uiten. *Dan sult ghij den segen uitspreken op den berg Gerizum*. [Bijbelvert.] Onz., ten einde spreken: *laet mij toch uitspreken!* Van hier *uitspraak, uitsprakelijk, uitspreking*.

UITSPRINGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sprong uit, ben en heb uitgesprongen*. Zich al springende ergens uit bewegen: *hij is uit het venster uitgesprongen*. Uitschieten: *het slot wil niet uitspringen*. Uitsteken: *die hoek springt al te ver uit*. Met hebben, ten einde springen: *nu zal zij haast uitgesprongen hebben*. Van hier, *uitspringing, uitsprong*, bij Kil. *wtspronck, wtstekinghe, veurdack*.

UITSPRITSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spritste uit, heb uitgespritsst*. Al spritsende van zich geven: *laet de fontein het water nu eens uitspritsen*.

UITSPRONG, zie *uitspringen*.

UITSPRUITEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sproot uit, ben uitgesproten*. Al spruitende te voorschijn komen: *het gezaaide begint uit te spruiten*. *Ende de bladeren uitspruiten*. [Bijbelvert.] Spruiten voortbrengen: *de boomen spruiten reeds uit*. *Uitspruitende aardappelen worden smakeloos*. Van hier *uitspruiting, uitspruitsel*.

UITSPUGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik spooog uit, heb uitgespogen*. Al spugende uitwerpen: *gij spugt uwe beste sappen uit*. Uitbraken: *hij heeft al wat hij nuttigde, weer uitgespogen*. *Zijne inwoners uitspugen*, zegt men van een

- land, dat hun, als het ware, herberg weigert: *gelijk alst het volck, dat voor u was, uijtgespogen heeft.* [Bijbelvert.] Van een mensch, is, *zijne gal uitspugen*, evenveel als *dezelve uitbraken*, figuurlijk, zich scherp uiten. Anders ook *uitspouwen*, *uitspuwen*. Zie *uitbraken*.
- UITSPUIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik spuide uit, heb uitgespuid*. Al spuijende van zand, enz. ontledigen: *als het buitenkanaal verzand is, wordt het uitgespuid*. Van hier *uitspuijing*.
- UITSPUITEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik spoot uit, heb uitgespoten*. Al spuitende uitwerpen: *welk eene dikke straal van water spuit die pijp uit!*
- UITSPUWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik spuude uit, heb uitgespuud*. Anders *uitspouwen*. Al spuwende uitwerpen: *men zach er duizent roode draeken hun vier uitspouwen.* [Vond.] *Waarom spuwt gij het uit? Van hier uitspuwing, uitspuusel.*
- UITSTAAN**, bedr. en onz. w., onregel. *Ik stond uit, heb uitgestaan*. Van *uit* en *staan*. Bedr., doorstaan, verduren: *ik kan die pijn niet uitstaan*. *Stont de stormbuij uit van bommen, vier en loot.* [Vond.] Onz., buitenwaarts staan: *die steen staat al te verre uit.* [Halma.] *Wtstaende tanden.* [Kil.] Voordeels halve uitgezet zijn: *er staat daar veel geld van hem uit*. *Uitstaende schulden*, zijn schulden, die men in te vorderen heeft. *Iets met iemand uitstaende hebben*, is, iets met hem te vereffenen hebben: *ik heb immers niets met u uitstaende?*
- UITSTALLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stalde uit, heb uitgestald*. Van *uit* en *stallen*. Op een stalletje uitspreiden om te verkoopen: *de kramers beginnen hunne waren reeds uit te stallen*. Van hier *uitstalling*.
- UITSTAMELEN**, onz. w., gelijkvl. Al stamelende uiten: *het kind begint zijne verlangens reeds uit te stamelen*. Van hier *uitstameling*.
- UITSTAMPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stampte uit, heb uitgestampt*. Al stampende uitbrengen, of ontledigen: *stamp het meelvat nog wat uit!* Verwerpen: *dat gevoelen is al overtang uitgestampt.* [Halma.] Van hier *uitstamping*.
- UITSTAP**, z. n., m., *des uitstaps*, of *van den uitstap*; meerv. *uitstappen*. Verkleinw. *uitstapje*. Van *uitstappen*. Een stap buiten den eigenlijken weg: *wacht u van alle uitstappen en buitensprongen*. *Wij veroorloofden ons een klein uitstapje*, een klein togje ter zijde van den weg, en, overdragtelijk, ook een klein uitweidingje bij monde, of geschrifte.
- UITSTAPPEN**, onz. w., gelijkvl. Al stappende ergens uit geraken: *onder het uitstappen verstuikte ik mijnen voet*. Van hier *uitstap*.
- UITSTEEKSEL**, z. n., o., *des uitsteeksels*, of *van het uitsteeksel*; meerv. *uitsteekselen* en *uitsteeksels*. Van *uitsteken*. Iets dat ergens buiten uit steekt. Zie *uitstek*.
- UITSTEK**, z. n., o., *des uitsteks*, of *van het uitstek*; meerv. *uitsteken*. Verkleinw. *uitstekje*. Van *uitsteken*. De daad van uitsteken, munten; welke beteekenis het in *bij uitstek* voert: *het voldoet mij bij uitstek*. Een uitsteeksel. Iets, dat ergens buiten uit steekt: *wtsteke in de zee.* [Kil.] *Over de ijzere lening van 't kleene uitstek.* [Hooft.]
- UITSTEKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik stak uit, heb uitgestoken*. Van *uit* en *steken*. Bedr. alstekende wegnemen: *turf uitsteken*. *Wtsteken de ooghen met ghiften*, is, bij Kil., door geschenken als het ware verblinden. Anders is, *iemand de ooghen uitsteken*, even figuurlijk, hem enen schitterenden pronk vertoonen, waardoor hij als verblind worden moet. Voorts beteekent *uitsteken*, van zich afsteken: *wtsteken den arm.* [Kil.] *Vooruit gespoeit met uitgesteeke kin en aengezichten.* [Vond.] *Doe stak hij sijne hant uijt.* [Bijbelv.] Ergens uit te voorschijn doen komen: *sij steken de lippen uijt.* [Bijbelv.] *De tong uitsteken*. *Eene vlag uitsteken*. Al stekende afbeelden, graveren: *dat merk is wel uitgestoken*. Uitzonderen: *dattie Hertoghe an hem trac, ende ghene dinc vut en stac.* [M. Stok.] *Uijtgesteeken alle beeden gonsten*, heeft V. Hass., waar *uitgesteeken* bijwoordelijk gebezigd wordt. Zie *uitgestoken*. Onz., is, *uitsteken*, ergens buiten uit komen: *die hoek moet zoo ver niet uitsteken*. *Er steekt eene vlag uit den toren uit*. *Ende sijne beenderen, die niet gesien en wierden, uijtsteken.* [Bijbelv.] Uitmunt: *hij stak onder zijne medeleerlingen uit*. *Die uitsteekt door zoo brave proeven.* [Vond.] De hand met cenig geld daarin uitsteken, om iets door het raden van even of oneven te beslissen: *laten wij er om uitsteken*. Van hier *uitsteeksel*, *uitstek*, *uitstekend*, en bij Kil. *wtsteker* en *wtstekinghe*.
- UITSTEKEND**, bijv. n. en bijw., *uitstekender*, *uitstekendst*. Eigenlijk een deelw. van *uitsteken*. Al wat uitsteekt, uitmunt: *welk een uitstekend verstand!* *De uitstekendste schoonheid der gansche stad*. Als bijw., bij uitstek: *die wijn is uitstekend lekker*. *Zij zong uitstekend schoon*. Van hier *uitstekendheid*: *bij uitstekendheid*, op eene uitstekende wijs. Poot bezigt het in enen kwaden zin: *uitstekend van onverstand*.
- UITSTEL**, z. n., o., *des uitstels*, of *van het uitstel*; zonder meerv. Van *uitstellen*. De daad van uitstellen, verschuiving: *en de liefste om uitstel bidt.* [Vond.] *Die sal haar sonder uijtstel eenen bruijschat geven.* [Bijbelvert.] *Wilm en ick verdienen't uijtstel wel van eenen oogeblick.* [Huigens.] *Dewijl de getlnood geenen uitstel leedt*, zegt Hooft, bij wien dit woord hier te onregt mann. is. *Uitstel is geen afstel*, als men eene zaak lang uitstelt, laat men haar daarom toch niet varen; spreekw. *Zamenstell. : wtsteldaghen.* [Kil.]

UITSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stelde uit, heb uitgesteld.* Bij Kil., even als het hoogd. *ausstellen*, uiteen stellen, uitstallen. Voorts verschuiven: *hij heeft de betaling tot morgen uitgesteld.* 't *Nieuw Stadthuis en zijnen uitgestelden bouw.* [Vond.] *Om mijns naams wille, sal ick mijnen toorn langer wijstellen.* [Bijbelvert.] Bij Kil. ook nog toerusten: *wtstellen, wtrusten*, en uithuwen: *wtstellen, wtsetten ten houwelicke*, daartoe voorzien van eenen uitzet. Van hier *uitsstel*.

UITSTERVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik stierf uit, ben uitgestorven.* Van *uit* en *sterven*. Geheel wegsterven: *dat geslacht is uitgestorven.* Door wegsterving van menschen ontledigd worden: *het is hier zoo stit, als of het huis uitgestorven ware.* *Het geheele dorp schijnt uitgestorven.* Van hier *uitsterving*.

UITSTOOTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stiet uit, heb uitgestooten.* Al stotende wegnemen, of uiddrijven: *een glas uitstooten.* *Men stiet hem eenen tand uit.* Overdragtelijk: *hij werd uit de synagoge uitgestooten.* *ICK salse allencakens van u aengesichte uitstooten.* [Bijbelvert.] *Onnutten klap uitstooten.* Van hier *uitstooting*.

UITSTORTEN, bedr. w., gelijkvl. Al stortende ergens uitwerpen: *Schaffelaar stortte zich zelve boven uit den toren van Barneveld uit.* *Stort het koren op den zolder uit!* *De wijn wort uijtgestort.* [Bijbelvert.] *Mijn krachten zijn als water uitgestort.* [L. D. S. P.] *En plengt en stort wat wijns uit op den grond.* [Vond.] *Figuurlijk: hij stort zijn gansche hart voor mij uit.* *Het hart der burgren uitgestort, schoot niet aen wil, maar kracht te kort.* [Vond.] *'k Had mijn gebeden uitgestort.* [L. D. S. P.] *ICK sal uijtstorten van mijnen geest op alle vleesch.* [Bijbelvert.] *Zijn wezen uitstorten, bezigt Vond., in de beteekenis van voorttellen: geen Engel heeft de maght zijn wezen uit te storten.* Van hier *uitstorting*.

UITSTOVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stoofde uit, ben uitgestoofd.* Door stoving van overtollig vocht ontlast worden: *het zal nog wat moeten uitstoven.*

UITSTRALEN, onz. w., gelijkvl. *Ik straalde uit, heb en ben uitgestraald.* Stralen van zich geven: *de zon straalt weinig uit.* Al stratende ergens uit voortkomen: *veranderen 'n vier, dat, krachtig van vermogen, hem uitstraelt uit gebaer, enz.* [Vond.] Ten einde stralen: *nu heeft dat groote licht uitgestraald.* Van hier *uitstraling*.

UITSTREKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van zich af strekken: *hij strekte zijne armen naar mij uit.* *Soo strecke Uza sijne hant uijt.* [Bijbelv.] Vaneen strekken: *voor 't bedde daar de zoon de frische leen hadde uitgestrekt.* [Vond.] Ook overdragtelijk: *de palen van zijn rijk al verder en verder uitstrekken.* Wederke-

riglijk, is, *zich uitstrekken*, eigenlijk, zijne leden vaneen strekken: *en aen zijn eigen haert zich uitstrek' naar zijn lust.* [Vond.] Overdragtelijk, reiken: *zoo ver strekt mijne magt zich niet uit.* *Zich ergens naar uitstrekken*, het trachten te verkrijgen. Van hier *uitstrekking*. Voorts wordt het deelw. *uitgestrekt*, als bijv. n. gebruikt. Zie dit woord.

UITSTREPEN, bedr. w., gelijkvl. Letterschrift met eene streep uitschrappen: *het is uitgestrept.*

UITSTRIJDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik streed uit, heb en ben uitgestreden.* Bedr., eenen strijd ten einde strijden: *de strijd is uitgestreden.* Onz., ten einde strijden: *ik heb uitgestreden.* Zich door strijden afmatten: *het volk is uitgestreden.*

UITSTRIJKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik streek uit, heb en ben uitgestreken.* Al strijkende glad en effen maken: *is mijn das nog niet uitgestreken?* *Een uitgestreken gelaat, een effen, waaruit alle plooijen opzettelijk als weggestreken zijn.* Bij Kil. ook uitschilderen, en met kleuren opsieren, afzetten; als ook foppen, opligten, bedriegen: *wtstrijcken ende bedrieghen.* [Kil.] *Hoe ghij den haet hebt uitgestreken.* [Vond.] En uittuchten, uitmaken: *zij streek dien bedrieger lustig uit.* [Halma.] Van hier *uitstrijker: uitstrijker van zijn' heer.* [Vond.] En *wtstrijckerije* bij Kil., *wtstrijking*.

UITSTROOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik strooide uit, heb uitgestrooid.* Al strooiende verspreiden: *roof, ende buijt, ende goederen, sal hij onder haer uitstrooijen.* [Bijbelvert.] *Men heeft wederom paskwilen uitgestrooid.* *Wie weet, hoe veel geld er uitgestrooid is?* Overdragtelijk: *wie heeft dat gerucht uitgestrooid?* Van hier *uitstrooijer, uitstrooijing, uitstrooisel.*

UITSTROOMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stroomde uit, heb uitgestroomd.* Al stroomende uitvloeijen: *het bloed stroomde hem uit neus en mond.* Van hier *uitstrooming*.

UITSTROOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stroopte uit, heb uitgestroopt.* Al stroopende uitkleeden: *op dat ickse niet naekt uijt en stroope.* [Bijbelvert.] Al stroopende ontledigen: *het land is geheel uitgestroopt.*

UITSTUDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik studeerde uit, heb uitgestudeerd.* Ten einde studeren: *het is jammer, dat men hem niet kan laten uitstuderen.* Het deelw. *uitgestudeerd*, wordt als een bijv. n. gebruikt. Zie *uitgestudeerd*.

UITSTUIVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik stooft uit, heb en ben uitgestoven.* Bedr., al stuivende ergens uit doen geraken: *stuif zoo veel meel niet uit den zak.* Onz., al stuivende ergens uitkomen: *zie de assche eens uit die kar uitstuiven.* Ook figuurlijk: *woedende kwam zij uit haar huis uitstuiven.*

UITSTUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stuurde uit,*

- heb uitgestuurd.* Van *uit* en *sturen*. Naar buiten sturen: *ik stuurde het schip uit de haven uit. Zij werd om eene boodschap uitgestuurd.*
- UITSULLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik sulde uit, ben en heb uitgesuld.* Van *uit* en *sullen*. Uitglijden: *mijne voeten begonnen uit te sullen.*
- UITTAKELLEN, bedr. w., gelijkvl. Met takelaadje uitrusten: *het schip wordt uitgetakeld.* Voorts een schip door middel van eene boot aan eenen takel ergens uitroeijen.
- UITTAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Al tappende ledigen: *tap het vat maar uit.* Al tappende ergens uit wegnemen: *wie heeft al de koffij uitgetapt?*
- UITTARTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tartte uit, heb uitgetart.* Op eene tartende wijze uitdagen, trotseren: *tart Gods wraak niet langer uit! Met briessen 't spaensch genet uittart.* [Vond.] Van hier *uittarting*.
- UITTEKENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik teekende uit, heb uitgeteekend.* Al teekenende afbeelden: *hij reist rond, om landgezigten uit te teekenen.* Van hier *uuttekening*.
- UITTEEZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik teesde uit, heb uitgeteesd.* Van *uit* en *teezen*. Uitpluizen: *wat teest gij uit?*
- UITTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Al tellende uitgeven: *hoe veel gelds hebt gij reeds uitgeteld?* Van hier *uitteller, uittelling, uittelster*.
- UITTEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik teerde uit, heb en ben uitgeteerd.* Bedr., al terende doen verkwijnen: *de droefheid teert haar uit. Want hij sal alle de Goden der aerde doen uijtteeren.* [Bijbelvert.] *Aan eene uitterende ziekte kwijnen.* Onz., door tering uitgemergeld worden: *ik vrees, dat hij uitteren zal.* Van hier *uittering*.
- UITTIEGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik toog uit, heb en ben uitgetogen.* Van *uit* en *tiegen*. Bedr., uittrekken: *hij toog zijn zwaard uit. Had zij daettijck uitgetoogen haer zichtbaerlijck gestalt.* [Vond.] Uithalen, uitzuigen: *tooch den soeten honich uit.* [Z. Nachteg.] Onz., uitreizen, zich op weg begeven: *wij togen uit, om den vijand te bespieden. Die uijtgetogen was, om de wijze van Babel te dooden.* [Bijbelvert.] Van hier *uittogt*.
- UITTILLEN, bedr. w., gelijkvl. Door opligting uitnemen: *kunt gij dat pak uit het vaartuig uittillen?*
- UITTIMMEREN, bedr. w., gelijkvl. Door timmering uitbreiden: *de stad wordt al weer uitgetimmerd.*
- UITTOETEN, bedr. w., gelijkvl. Anders *uittuiten*. Door geblaas op eene toet, of tuit, verkon-digen, en overdragtelijk zeer ruchtbaar maken: *waarom dat zoo luid uitgetoet? Daer zij haeren lof voor den volcke uyttuyt.* [Westerb.]
- UITTOGT, z. n., m., *des uittogts*, of van den *uittogt*; meerv. *uittogten*. Van *uittiegen*. De daad van uittrekken: *bij Israels uittogt uit Egypte.* Bij Kil. ook een vijandige uitval, of stroop; en een kort begrip, een uittreksel.
- UITTOOVEREN, bedr. w., gelijkvl. Al tooverende uitbrengen: *hoe mag hij dien ring uit al die doosjes uitgetooverd hebben?*
- UITTORNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tornde uit, heb uitgetornd.* Anders ook *uittarnen*. Al tornende uitnemen: *alle voering moet uit de mouw uitgetornd worden.* Van hier *uittorning*.
- UITTORSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik torschte uit, heb uitgetorscht.* Al torschende uitdragen: *Anchises werd door Eneas uit het brandende Troje uitgetorscht.* Van hier *uittorsching*.
- UITTRAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Al trappende van zijne plaats brengen: *men trapt de deur uit.* Al trappende vernielen: *gij trapt het jonge gewas uit.* Al trappende uitblusschen: *toen de kool uit zijne pijp viel, trapt ik ze uit.* Al trappende ergens uit brengen: *wat hindert mij, dat ik u niet uit mijn huis uittrap?*
- UITTREDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trad uit, heb en ben uitgetreden.* Bedr., al tredende uitblusschen: *als er vuur op den grond valt, moet gij het aanstonds uittreden.* Al tredende uitwischen: *het opschrift der grafzerk was hier en daar reeds uitgetreden.* Al tredende van vocht ontlasten: *de turf moet meer uitgetreden worden.* Al tredende ergens uit persen: *de treder en treedt geenen wijn uijt in de wijnbacken.* [Bijbelvert.] Onz., onder het treden uijdien: *die rogge zal in den baktrog niet veel uittreden.* Zich al tredende ergens uit bewegen: *naauwelijks was ik uit mijn huis uitgetreden. Het wort nacht, in denwelken al het gedierte des wouts uijtreet.* [Bijbelv.] Van hier *uittreding*.
- UITTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trok uit, heb en ben uitgetrokken.* Bedr., al trekkende van zijne plaats brengen: *hij liet zich eenen land uittrekken. Trek dat onkruid uit. 't Welck verdorret, eer men het uijtrect.* [Bijbelvert.] *Wttrecken het sweerd.* [Kil.] Al trekkende uitdoen, afleggen: *hij trok de laarzen uit. Zij had hare handschoenen uitgetrokken. Wttrecken het kleed.* [Kil.] *So trock de man sijne schoe uijt, ende gafse sijnen naesten.* [Bijbelvert.] *Zich uittrekken*, is, zich ontkleeden: *trecht u uijt ende ontbloot u.* [Bijbelvert.] Voorts is, *uittrekken*, ook den voornamen inhoud uit een geschrift trekken, een uittreksel daarvan maken: *ik wil dat werk eens uittrekken.* De kracht ergens uithalen: *gij moet die kruiden door middel van brandewijn uittrekken.* Onz., zijne kracht van zich geven: *laat die kruiden nog wat uittrekken.* Zich ergens van daan begeven: *morgen zal hij uit dat huis uittrekken.* Zich tot krijgsverrigtingen op weg begeven: *de burgerij moet uittrekken. Wttrecken met gheweld.*

[Kil.] *Daerom sal hij uittrecken met groote grimmigheid.* [Bijbelvert.] Van hier *uittrekking, uittreksel.*

UITTROMMELEN, bedr. w., gelijkvl. Al trommelende ruchtbaar maken: *er wordt wederom iets uitgetrommeld.* Van hier *uittrommeling.*

UITTROMPETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik trompettede uit, heb uitgetrompet.* Onder trompettengeschal aankondigen: *men liet den vrede alomme uittrompetten.* Overdragtel., met een luid gewag bekend maken: *hij begon zijnen eigenen lof uit te trompetten.*

UITTROWEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit en trouwen.* Ten huwelijk geven: *hij heeft zijne kinderen zeer voordeelig uitgetrouwd.* *Aan wien zal hij haar uittrouwen?*

UITTUULEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Ten einde tuilen; zoo bedr. als onz.: *laat hem zijnen tuil uittuilen.* *Hij heeft nog niet uitgetuuld.*

UITTUUTEN, zie uittoeten.

UITVAAGSEL, z. n., o., *des uitvaagsels, of van het uitvaagsel;* meerv. *uitvaagselen* en *uitvaagsels.* Van *uitvagen.* Al wat ergens als onnut uitgevaagd wordt: *waarom werpt gij het uitvaagsel vlak voor de deur?* Overdragtelijk, een nietswaardig en verwerpelijck ding, of wezen: *het zijn uitvaagsels der zamenleving.* *Ghij hebt ons tot een uitvaagsel ende wechwerpsel gestelt.* [Bijbelvert.]

UITVAART, z. n., v., *der, of van de uitvaart;* meerv. *uitvaarten.* Van *uit en vaart.* Eigenlijk de daad van *uitvaren:* *allerlei tegenspoed vertraagde onze uitvaart.* Inzonderheid bezigt men dit woord wegens lijken, die uit het sterfhuis *uitvaren,* dat is, uitgevoerd worden, en beteekent het de wegvoering van een lijk ter begrafenis: *de vorst had eene prachtige uitvaart.* *Hij hielt de uitvaart zijns vaders.* [Hooft.] *Zijne broeders quamen zijne uitvaart bekleeden.* [Vond.] Zamenstell.: *wtvaerdbeschicker, wtvvaerdmaeltijd,* bij Kil.

UITVAGEN, zie uitvegen.

UITVAL, z. n., m., *des uitvals, of van den uitval;* meerv. *uitvallen.* Van *uitvallen.* De daad van *uitvallen.* Bijzonderlijk, een uitrukken van belegerden tegen hunne belegeraars: *men deed eenen hevigen uitval op de aangelegde werken.* In een tweegevecht, eene hevige poging, om zijne partij te wonden: *met moeite weerde hij dien uitval af.* En, overdragtelijk, eene hevige losbarsting van toornige uitdrukkingen: *door zulke uitvallen stelt gij u zelven ten toon.*

UITVALLEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik viel uit, ben of heb uitgevallen.* Van *uit en vallen.* Al vallende van zijne plaats geraken: *wat valt uw haar uit! Het haar zal u uitvallen!* gij zult iets anders en ergers ondervinden. *De tanden vallen hem uit.* Ook overdragtelijk: *gedenckt dan, waarvan ghij uitgevallen zijt.* [Bijbelvert.] Voorts ook heviglijk uit

eene belegerde plaats tegen den vijand aanrukken: *de belegerden vielen gestadig uit.* In een tweegevecht heviglijk op zijne partij aandringen: *woedend uitvallende, liep hij zich des anders degen in het lijf.* In toornige uitdrukkingen losbarsten: *bitter viel hij op haar uit.* Eindelijk, zoo of zoo uitkomen, of gelukken: *het valt gansch anders uit, dan ik dacht.* *Hoe viel dat baksel uit?* Van hier *uitval, wtvalligh haijr, en wtvallinghe des haijrs,* bij Kil.

UITVAREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik voer uit, ben of heb uitgevaren.* Van *uit en varen.* Al varende uitreizen: *met welk schip voer hij uit?* Zich ijlings ergens uit begeven: *de Duivel is uijt we dochter uijtgevaren.* [Bijbelvert.] Met geweld losbarsten: *doe voer een wint uijt van den Heere.* [Bijbelvert.] In toornige uitdrukkingen losbarsten: *zij begon vreeselijk tegen hem uit te varen.* *Hij is tegen hen uijtgevaren.* [Bijbelvert.] Ten einde varen: *dat scheepje zal haast uitgevaren hebben.* Bij Kil. ook weggevoerd worden, zoo als een lijk ter begrafenis. Van hier *uitvaart.*

UITVASTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vastte uit, heb uitgevast.* Van *uit en vasten.* Bedr., door vasten verdrijven: *ik zoek de koorts uit te vasten.* Onz., ten einde vasten: *ik heb nog niet uitgevast.*

UITVECHTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik vocht uit, heb uitgevochten.* Van *uit en vechten.* Bedr., door lang en geweldig oorlogen verzwakken, ten onder brengen: *Ilium door tienjarigen oorlog uitgevochten.* [Oud.] Onz., ten einde vechten: *laat die haantjes uitvechten.*

UITVEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veegde uit, heb uitgeveegd.* Van *uit en vegeen.* Anders ook *uitvagen.* Al vegende reinigen: *veeg de kamer wat uit.* *Het moet met eenen doek uitgeveegd worden.* *Ick salse met den besem des verderfs uijtvegen.* [Bijbelvert.] Overdragtelijk, is, een glas *uitvegen,* het schoon uitdrinken, en dezelfde beteekenis heeft *wtvaeghen den pot* bij Kil. *Iemand den mantel uitvegen,* is, hem de les oplezen, hem bestraffen. Van hier *uitveging, uitveegsel, of uitvaagsel.*

UITVEILEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veilde uit, heb uitgeveild.* Van *uit en veilen.* Iets veilen, om het aan den man te brengen: *hoe ik het ook uitveil, ik vind geene koopers.* Van hier *uitveiling.*

UITVERHALEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit en verhalen.* Iets ten einde verhalen: *laat mij het gebeurde uitverhalen.*

UITVERKIEREN, zie uitverkoren.

UITVERKOCHT, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk een deelw. van *uitverkoopen.* Door uitverkoopen van koopwaren ontbloot: *die winkel is uitverkocht.* *Ik zal haast uitverkocht zijn.* Overdragtelijk, ten einde van geld, raad, enz.: *hij schijnt mij geheel uitverkocht.*

UITVERKOOPEN, bedr. en onz. w., onregelm. *Ik verkocht uit, heb uitverkocht.* Van *uit* en *verkoopen*. Zoo bedr. als onz., ten einde verkoopen: *hij verkoopt zijnen winkel uit. Ik zal haast uitverkocht hebben.* Bij Kil. ook uitslijten, in het klein verkoopen. Het deelw. *uitverkocht*, wordt als een bijv. n. gebruikt. Zie hier boven. Voorts komt van hier *uitverkooper*, uitslijter, bij Kil.

UITVERKOREN, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk een deelw. van *uitverkiezen*, dat oulings, in plaats van *uitkiezen*, in gebruik moet zijn geweest, en welks verled. tijd nog in gebruik is, blijkens: *ghij Jeschurun, dien ick uijtverkoren hebbe.* [Bijbelvert.] *Weet, dat mij God heeft uitverkoren.* [L. D. S. P.] Uitgekozen, uitgelezen: *sal sijne uijtverkorene bij een vergaderen.* [Bijbelvert.] *Mijn uitverkoren helt, wat isser meenig spits op uwe borst gevelt!* [Vond.]

UITVERTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *vertellen*. Ten einde vertellen: *hij vertelde het gansche vertelsel uit. Toen zij uitverteld had.*

UITVERZOEKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verzocht uit, heb uitverzocht.* Van *uit* en *verzoeken*. Verzoeken om uit te gaan: *ik ben wederom uitverzocht.*

UITVIJLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vijlde uit, heb uitgevijld.* Van *uit* en *vijlen*. Door vijlen uithoelen: *het moet meer uitgevijld worden.* Door vijlen wegnemen: *vruchteloos zocht hij de roest uit te vijlen.* Van hier *uitvijling*.

UITVINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vond uit, heb uitgevonden.* Van *uit* en *vinden*. Iets, dat nog niet bestaat, door eene toevallige, of opzettelijke, inspanning van gedachten, verzinne: *wie heeft de drukkunst uitgevonden? Voor dat het buskruid uitgevonden wierd.* Iets, dat reeds bestaat, het eerste ontwaar worden, heet daarentegen hetzelfde *ontdekken*. Intusschen wordt *uitvinden*, in den Statenbijbel, ook gebezigd, wegens reeds bestaande dingen, die men door navorſching ontwaartwordt: *dat de mensche niet en kan uijt vinden het werck dat onder de sonne geschiet.* [Bijbelvert.]; of wegens dingen, die men door middel van inspanning van gedachten vindt: *de Prediker socht aengename woorden uijt te vinden.* [Bijbelvert.] Van hier *uitvinder*, *uitvinding*, *uitvindsel*, ontdekking, verdichtsel; *uitvindster*, enz.

UITVINDSEL, zie *uitvinden*.

UITVISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vischte uit, heb uitgevischt.* Van *uit* en *visschen*. Al vischende ontledigen: *men heeft mijnen vijcer uitgevischt.* Overdragtelijk, listiglijk navorſchen: *zij zocht het behendiglijk uit te visschen.*

UITVLEKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vekte uit, heb uitgevekt.* Van *uit* en *vlekken*. Door middel van eene of meer vlekken uitwischen: *er zijn eenige letteren uitgevekt.*

UITVLIEDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vlood uit, ben uitgevlooden.* Van *uit* en *vlieden*. Zich al vliedende ergens uit begeven: *men zag den vijand aan alle kanten uit zijne legerplaats uitvlieden.*

UITVLIEGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vloog uit, ben en heb uitgevlogen.* Van *uit* en *vliegen*. Naar huiten vliegen: *hij liet zijne duiven uitvliegen. Daer heb ik eerst om honingh uitgevlogen.* [Vond.] Oneigenlijk, zich vlugtig ergens uit bewegen, van levenlooze dingen: *de vlam vloog aan alle kanten uit.* Van menschen: *is die wilde knaap al weer uitgevlogen?* Van hier *uitvlieger*, *uitvlugt*, enz.

UITVLIETEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vloot uit, ben uitgevloten.* Van *uit* en *vlieten*. Al vlietende ergens uitkomen: *hij deed water uit de rots uitvlieten.* Zich al vlietende uitbreiden: *men liet het water over de rijstlanden uitvlieten. Dese wateren vlieten uijt nae het voorste Galileen.* [Bijbelvert.] Van hier *uitvlieting*.

UITVLOED, z. n., m., *des uitvloeds*, of van den *uitvloed*; meerv. *uitvloeden*. Van *uitvloeden*, dat bij Kil. de plaats van *uitvloeijen* bekleedt. Bij Kil. en Halma de daad van uitvloeijen, uitvloeiing, in het hoogd. *Ausfluss*.

UITVLOEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vloeide uit, ben uitgevloed.* Van *uit* en *vloeijen*. Bij Kil. *uitvloeden*. Al vloeiende ergens uit komen: *zoo dat er hem bloed uit neus en mond uitvloeide.* Zich al vloeiende uitbreiden: *de smeltende ijsklomp vloeide aan alle kanten uit.* Van hier *uitvloed*, *uitvloeiing*, *uitvloeiſel*.

UITVLOEISEL, z. n., o., *des uitvloeiſels*, of van het *uitvloeiſel*; meerv. *uitvloeiſelen* en *uitvloeiſels*. Van *uitvloeijen*. Eigenlijk, al wat ergens uitvloeit: *het uitvloeiſel van een lek wijnvat.* In den verhevenen stijl, al wat ergens uit voortkomt: *het is een uitvloeiſel der Goddelijke goedheid.*

UITVLUGT, z. n., v., *der*, of van de *uitvlugt*; meerv. *uitvlugten*. Van *uitvliegen*. Eigenlijk, de daad van uitvliegen: *Noachs duice kwam van hare tweede uitvlugt met een olijblad terug.* Voorts ontkoming: *er is geene uitvlugt meer voor hem mogelijk.* De plaats, waar door men ontkomt: *draag zorg om alle uitvlugten te sluiten.* De plaats, waarhene men zich vermaakshalve begeeft: *het is mijne eenige uitvlugt.* Eene ongegronde verontschuldiging: *hij zoekt allerlei uitvlugten.* Van hier *uitvlugten*, bij Kil. evenveel als *uitvlieden*.

UITVLUGTEN, zie *uitvlugt*.

UITVOER, z. n., m., *des uitvoers*, of van den *uitvoer*; zonder meerv. Van *uitvoeren*. De daad van uitvoeren: *er ligt eene zware belasting op den uitvoer van de wol. D'Algemeene staten deden allen uitvoer van spijsz verbieden.* [Hooft.] Volgens Halma ook de tol van goederen, die men uitvoert, de uitgaande regten.

UITVOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik voerde uit, heb uitgevoerd.* Van *uit* en *voeren*. Buitenwaarts voeren: *er wordt veel rundvee uitgevoerd. Ick salse uijtvoeren van de volcken.* [Bijbelvert.] Ten einde voeren, of brengen, volbrengen: *wat kan hij uitvoeren? 't Valt lichter aan te raden dan uit te voeren.* [Vond.] *Het recht der nootdriftigen sal uijtvoeren.* [Bijbelvert.] Van hier *uitvoer*, *uitvoerder*, *uitvoerig*, *uitvoering*, *uitvoerlijk*, *uitvoerster*.

UITVOERIG, bijv. n. en bijw., *uitvoeriger*, *uitvoerigst*. Van *uitvoeren*. Eigenlijk, ten einde gevoerd, volbragt. In het gebruik, volledig, breedvoerig, wijdoopig, omslagtig: *het werd uitvoerig beantwoord. De uitvoerigste verhandeling.* Van hier *uitvoerigheid*, *uitvoeriglijk*.

UITVOERLIJK, bijv. n., *uitvoerlijker*, *uitvoerlijkst*. Van *uitvoeren*. Dat uitgevoerd worden kan: *dat ontwerp is uitvoerlijker, dan het uwe.* Van hier *uitvoerlijkheid*. Zamenstell.: *onuitvoerlijk*.

UITVORSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vorschte uit, heb uitgevorscht.* Van *uit* en *vorschen*, hetwelk bij Kil. niet gevonden wordt. Door navorsching ontwaarde worden, ergens uit krijgen: *ik heb die zaak niet kunnen uitvorschen. Het allerverborgenste vorscht hij uit.* [G. Brandt.] Van hier *uitvorsching*.

UITVRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vroeg uit, heb uitgevraagd.* Van *uit* en *vragen*. Door vragen tot ontdekking en opbiechting van alles bewegen: *toen ik merkte, dat hij mij uitvragen wilde, draaide ik af.* Tot uitgaan verzoeken: *ik ben heden avond wederom uitgevraagd.* Van hier *uitvraagster*, *uitvrager*, *uitvraging*.

UITVRETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vrat uit, heb uitgevreten.* Van *uit* en *vreten*. Al vretende ledigen: *heeft de hond zijnen bak al uitgevreten?* Al vretende ergens uit wegemen: *zij vreten de kruim van het brood uit.* Al vretende uitholen: *de muizen vreten de kaas gestadig uit.* Ook overdragtelijk: *wat heeft de roest dat ijzer uitgevreten!* Van hier *uitvreting*.

UITVRIEZEN, onpers. w., ongelijkvl. *Het vroom uit, heeft uitgevroren.* Ten einde vriezen: *laat het uitvriezen.* Ook weleens persoonlijk, door vorst gezuiverd worden, met *zijn*: *toen de hemden uitgevroren waren. Het linnen vriest mooi uit.*

UITWAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijk- en ongelijkvl. *Ik waaide, of woei uit, heb uitgewaaid.* Van *uit* en *waaijen*. Bedr., al waaijende uitblusschen: *de wind woei het licht uit.* Al waaijende van zijne plaats brengen: *die glazen zijn door den jongsten storm uitgewaaid.* Onz., door gewaai uitgebluscht worden: *de kaars zal uitwaaijen.* Onpersoonlijk, ten einde waaijen: *als het eens uitgewaaid*

heeft, zullen wij schoon weder krijgen. Van hier *uitwaaijing*.

UITWAAKTS, bijw. van plaats. Naar buiten: *die tand is te veel uitwaarts geweken. Gelijck een vallende scheure uijtwaerts gebogen in eenen hoogen muer.* [Bijbelvert.]

Uitwaarts, hoogd. *auswärts*, eng. *outward*, angels. *utweard*, is zamengesteld uit het oude z. n. *waart* en *uit*.

UITWACHT, z. n., v., der, of *van de uitwacht*; meerv. *uitwachten*. Van *uit* en *wacht*. Bij Kil. en Halma, een buitenpost: *zij liggen op eene uitwacht.*

UITWAKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik waakte uit, ben en heb uitgewaakt.* Van *uit* en *waken*. Al wakende doorbrengen: *ik wil dezen nacht nog uitwaken.* Ten einde waken: *nog eene wacht, dan heb ik uitgewaakt.* Door waken zich afmatten: *ik ben uitgewaakt.*

UITWANDELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van *uit* en *wandelen*. Onzijd., ten einde wandelen: *nu heb ik eens regt uitgewandeld.* Van huis wandelen: *wandelt gij niet eens uit?* Bedr., door wandelen verdrijven: *ik had pijn in mijne beenen, maar heb er die uitgewandeld.*

UITWANNEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *wannen*. Al wannende zuiveren: *dat koren is niet naar behooren uitgewand.*

UITWAS, z. n., o., *van het uitwas*; meerv. *uitwassen*. Verkleinw. *uitwasje*. Van *uitwasen*. Al wat tegen den gewonen gang der natuur ergens uitwast: *welk een leelijk uitwas aan zijnen neus!*

UITWASEMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wasemde uit, heb uitgewasemd.* Van *uit* en *wasemen*. Wasem van zich geven: *sommige lichamen wasemen ligter uit, dan andere. Ik begin reeds uit te wasemen.* Ergens al wasemende uitkomen: *er wasemen kwade dampen uit.* Ook wel eens bedr., als wasem opgeven: *zulke bloemen wasemen geene gezonde lucht uit.* Van hier *uitwaseming*.

UITWASSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wiesch uit, heb uitgewasschen.* Van *uit* en *wasschen*. Al wasschende ergens uit brengen: *zij moet die vlek schoon uitwasschen.* Al wasschende van vuil ontdoen: *wasch de vaten ter dege uit. Waarom hebt gij mijn linnen niet beter uitgewasschen?* Van hier *uitwassching*.

UITWASSEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik wies uit, ben en heb uitgewassen.* Met *zijn*, al wasemende te voorschijn komen: *uw haar zal wel weer uitwassen. Tot op den ijsop, die aen den wandt uijtwest.* [Bijbelvert.] *Uit zijnen rok uitwassen*, is, te groot daarvoor worden. *Ergens uitwassen*, uitgroeijen: *zijn ten ruggebeen taeie uitgewasse pennen.* [Vond.] *Als waer den tweede Mars ten zadel uitgewassen.* [Vond.] Met *hebben*, is *uitwassen*, ten einde wassen: *heeft zij nog niet uitgewassen?* Het deelw. *uitgewassen*, wordt ook alseen bijv. n.

gebruikt: een uitgewassen jongeling. Die jonge dogter is nog niet volkomen uitgewassen. Van hier uitwas, uitwassing, in het hoogd. *Auswachsung*.

UITWATEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van uit en wateren. Bedr., al waterende lozen, uitwerpen: hij heeft verscheidene steentjes uitgewaterd. Onz., zijn water lozen: die stroom watert onmiddellijk in zee uit. Ten einde wateren: laat het kind uitwateren. Van hier uitwatering, waterlozing.

UITWEEKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Ik weekte uit, heb en ben uitgeweekt. Van uit en weeken. Bedr., al weekende van zout, enz. ontlasten: gij moet dien haring in karnemelk uitweeken. Al weekende doen uitdijen: week het gedroogde ooft wat uit, eer gij het toebereidt. Onz., al weekende van zout, enz. ontlast worden: laat het gezouten vleesch nog wat uitweeken. Utdijen: wat is die stokvisch uitgeweekt! Van hier uitweeking.

UITWEENEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Ik weende uit, heb uitgeweend. Van uit en weenen. Bedr., iets ten einde weenen: zij zal haren rouw welhaast uitgeweend hebben. Zijne oogen uitweenen, is, zeer sterk weenen. Onz., ten einde weenen: toen zij uitgeweend had.

UITWEG, z. n., m., des uitwegs, of van den uitweg; meerv. uitwegen. Van uit en weg. Eigenlijk, een weg, langs welchen men ergens uit geraken kan: ik zie nergens eenigen uitweg. Figuurlijk, een middel, om zich uit evenveel welke verlegenheid te redden: hij zoekt allerlei uitwegen. Van hier uitweghig, bij Kil.

UITWEGEN, bedr. w., ongelijkvl. Ik woog uit, heb uitgewogen. Van uit en wegen. Al wegende aan den man brengen: hoe veel vleesch hebt gij heden uitgewogen? Waerom weegt gijlieden gelt uijt voor 't gene, dat geen broot en is? [Bijbelvert.] Van hier uitweging.

UITWEIDEN, onz. w., gelijkvl. Ik weidde uit, heb uitgeweid. Van uit en weiden. Eigenlijk, van weidend vee gesproken, zijn voedsel wijd en zijd zoeken. In het gebruik, overdragtelijk, van een mensch, met zijn gesprek wijd en zijd rondzwerfen: ik wil daarover niet verder uitweiden. Van hier uitweiding.

UITWENDIG, bijv. n. en bijw., uitwendiger, uitwendigst. Van uit en wendig, van wenden, zie ig. Het tegenoverstaande van inwendig, uiterlijk: zijne uitwendige gedaante wijst het niet uit. Maer hoewel onze uijtwendige mensche verdorven wort. [Bijbelvert.] Inwendig bevalt het mij beter, dan uitwendig. Bij Kil. ook pronk- en praalziek; en, als bijw., van buiten, uit het geheugen; even als het hoogd. *auswendig*. Van hier uitwendigheid, uitwendiglijk.

UITWERK, z. n., o., des uitwerks, of van het

uitwerk; meerv. uitwerken. Van uit en werk. Bij Kil. evenveel als uitwerking, de daad van uitwerken, of uitwerksel, helgeen men uitwerkt.

UITWERKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Ik werkte uit, heb uitgewerkt. Van uit en werken. Bedr., door werkzaamheid daarstellen: hoe veel goeds heeft hij niet reeds uitgewerkt! Evenveel hoe ook veroorzaken: wat die vrede ook uitgewerkt hebben mag. Door middel van eene uitvoerige en naauwkeurige bewerking voltoojen: op dat tafereel is meer dan een beeld slecht uitgewerkt. Hij ontwierp het plan, en ik heb het uitgewerkt. Onz., ten einde werken: de drank moet eerst uitgewerkt hebben. Van hier uitwerker, uitwerking, uitwerksel.

UITWERKING, zie uitwerk.

UITWERKSEL, zie uitwerk.

UITWERPEN, bedr. w., ongelijkvl. Ik wierp uit, heb uitgeworpen. Van uit en werpen. Bij Kil. ook uitwerpen. Al werpende ergens uitbrengen: toen het anker uitgeworpen werd. Den angel, het dieplood, de netten uitwerpen. Lichteden sij het schip, ende wierpen het coren uijt in de zee. [Bijbelvert.] Al werpende van zijne plaats brengen: iemand een oog, eenen tand, uitwerpen. Al brakende, of uit buik en ingewanden, lozen: bloed en slijm uitwerpen. In de heimelickheit wort uijtgeworpen. [Bijbelvert.] Utdrijven, uitbannen: duivelen uitwerpen. Werpt de dienstmaeght uijt ende haren sone. [Bijbelvert.] Hij werd uit de synagoge uitgeworpen. Uitschieten: die rancken voortbragt, ende scheuten uijt-wierp. [Bijbelvert.] Bij Kil. ook ontmannen, even als het hoogd. *auswerfen*. Van hier uitwerpeling, bij Kil.; uitwerping, uitwerpsel, ook afgang; uitworp.

UITWERPSEL, zie uitwerpen.

UITWIEDEN, bedr. w., gelijkvl. Ik wiede uit, heb uitgewied. Van uit en wieden. Al wiedende wegnemen: wied dat onkruid uit. Al wiedende zuiveren: hebt gij de salade reeds uitgewied?

UITWIJKEN, onz. w., ongelijkvl. Ik week uit, ben uitgeweken. Van uit en wijken. Buitenwaarts wijken: ick en sal noch ter rechter noch ter slincker hant uitwijsken. [Bijbelvert.] De muur wijkt geweldig uit. Uitglippen: mijn voet week uit. Figuurlijk, worden iemands voeten, en wordt hij zelf, gezegd uit te wijken, als hij het regte spoor verlaat. Eindelijk is uitwijken, in vrijwillige ballingschap gaan: zij weken naar Frankrijk uit. Van hier uitwijkeling, uitwijking.

UITWIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. Ik wees uit, heb uitgewezen. Van uit en wijzen. Op eene beslissende wijze aantoonen: de tijd zal het uitwijzen. Eene zaak uitwijzen, is, dezelve beslissen. Een vonnis uitwijzen, hetzelfde veilen. Van hier uitwijzing.

UITWINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wond uit, heb uitgewonden.* Van *uit* en *winden*. Met eene winde uithalen: *eene gebrokene as uit eenen molen uitwinden.* Al windende uithalen: *hij wond den ganschen lintworm uit.* Vaneen winden: *wind het lint eens uit!*

UITWINNEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik won uit, heb uitgewonnen.* Van *uit* en *winnen*. Als eene winst verkrijgen: *wat wint gij daarmede uit?* *Tijd uitwinnen.* Als eene winst daarstellen: *dat zal niets uitwinnen.* *Het wint mij vrij wat uit, dat ik dit pad kieze.*

UITWISCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wischte uit, heb uitgewischt.* Al wisschende zuiveren: *is de pot nog niet uitgewischt?* *Figuurlijk: ick sal Jerusalem uitwisschen, gelijk als men eene schotel uitwischte.* [Bijbelvert.] Al wisschende wegnemen: *al het vuil is uit den schotel uitgewischt.* *Hij heeft al, wat er op de lei stond, uitgewischt.* *Figuurlijk: word onze schuld genadig uitgewischt.* [L. D. S. P.] *De tijd zal haren rouw wel uitwisschen.* Van hier *uitwissching*.

UITWISSELEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *wisselen*. Bij wisseling overgeven: *het eene moet tegen het andere uitgewisseld worden.* *Krijsgewangenen uitwisselen.* Van hier *uitwisseling*.

UITWOEDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik woedde uit, heb uitgewoed.* Van *uit* en *woeden*. Ten einde woeden: *de pest heeft nog niet ganschelijk uitgewoed.*

UITWOEKEREN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *woekeren*. Al woekerende uitwinnen: *ik zoek eenigen tijd uit te woekeren.* Al woekerende uitzuigen: *hij woekert zijne evenmenschen uit.*

UITWONEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik woonde uit, heb uitgewoond.* Van *uit* en *wonen*. Bedr., ten einde wonen, een huis derwijze bewonen, dat alles daarin beschadigd of daaruit weggebroken worde: *wat hebben zij dat huis uitgewoond!* Onz., ergens buiten wonen: *om uijt het lichaem uijt te woonen.* [Bijbelvert.]

UITWORP, z. n., m., *des uitworps*, of *van den uitworp*; meerv. *uitwerpen*. Van *uit* en *worp*. Hoogd. *Auswurf*. De daad van uitwerpen: *deden sij des volgenden daeghs eenen uijtwerp.* [Bijbelvert.]

UITWORSTELLEN, onz. w., gelijkvl. Van *uit* en *worstelen*. Met *zijn*, ergens al worstelende uit geraken: *hoe gelukkig is hij uit het puin van het ingestorte huis uitgeworsteld.* Met hebben, ten einde worstelen: *zij heeft nog al niet uitgeworsteld.*

UITWORTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *wortelen*. Met wortel en al uitrukken: *mijne spruyten moeten uitgewortelt worden.* [Bijbelvert.] *Figuurlijk: hij sal u uijtwortelen uijt den lande der levendigen.* [Bijbelvert.]

UITWRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wreef uit,*

heb uitgewreven. Van *uit* en *wrijven*. Al wrijvende reinigen: *wrijf mijne kousen uit.* Al wrijvende wegnemen: *al het slijk moet uit den overrok uitgewreven worden.* *Waarom wrijft gij weer een schrapje uit?*

UITWRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wrong uit, heb uitgewrongen.* Van *uit* en *wringen*. Al wringende van vocht ontlasten: *wring het linnen ter dege uit.*

UITWROETEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wroette uit, heb uitgewroet.* Van *uit* en *wroeten*. Al wroetende van zijne plaats brengen: *het swijn uijt den woude heeft hem uijtgewroet.* [Bijbelvert.]

UITZAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zaagde uit, heb uitgezaagd.* Van *uit* en *zagen*. Al zagende uitholen: *zaag die balk nog wat uit.*

UITZAKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zakte uit, heb uitgezakt.* Van *uit* en *zakken*. Buitenwaarts zakken: *ziet gij niet, hoe die muur uitzakt.*

UITZEEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zeemde uit, heb uitgezeemd.* Van *uit* en *zeemen*. Met eenen zeemen lap van binnen zuiveren: *de glaasjes moeten beter uitgezeemd worden.* Van hier *uitzeeming*.

UITZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zeide uit, heb uitgezeid, of uitgezegd.* Van *uit* en *zeggen*. Ten einde zeggen: *gij laat mij het niet uitzeggen.* Uitspreken: *ik segge mijne gedichten uijt.* [Bijbelvert.] Voorheen ook ontzeggen, weigeren: *en zo hij haar uitzeyde, zijn' mont te zetten aen het aengeboden ooft.* [Schim.] Bij Kil. ook bannen: *die gebannen ende vuytgeseyt worde.* [V. Hass.] *Dat zij hem ter stad uitzeydde.* [Hooft.] Voorts oulings, even als het neders *utseggen*, uitzonderen: *arghetist hier uijtgesecht.* [V. Hass.] In denzelfden zin zegt men nog: *al de kinderen waren er, uitgezeid de twee jongste, d. i. uitgezonderd, behalve.*

UITZEILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zeilde uit, ben en heb uitgezeild.* Van *uit* en *zeilen*. Met *zijn*, van huis zeilen: *de vloot is reeds uitgezeild.* Met hebben, ten einde zeilen: *wij zullen haast uitgezeild hebben, en aan het touwtje moeten gaan.* Voorts zegt men wel eens bedr., *iets uitzeylen*, voor het ten einde zeilen: *ik weet niet, of wij dat rak nog wel eens uitzeylen zullen.* *Gij zeilt hun havens in en uit.* [Vond.]

UITZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zond uit, heb uitgezonden.* Van *uit* en *zenden*. Naar buiten, van zich af, zenden: *zend iemand uit om hulp!* *Alsdan sal hij sijne Engelen uijtsenden.* [Bijbelvert.] Van hier *uitzending*.

UITZET, z. n., m., *des uitzets*, of *van den uitzet*; meerv. *uitzetten*. Bij Kil. *wtsetsel*. Een voorraad van kleederen, enz., dien men iemand medegeeft, als men hem aan zich zelve overlaat: *zij kreeg bij haar huwelijck eenen kostelijken uitzet.* *Figuurlijk, een barsch antwoord, eene onvriendelijke bejegening:*

als hij weerkomt, zal ik hem eenen uitzet geven! Voorts is *wtset* en *wtset*, bij Kil., de daad van uitzetten, of evenveel, als *wtstel*, verschuiving, zoo op zich zelf, als in de samenstell. *wtsetdaghen*, dagen van uitzet. Eindelijk geeft hij aan *wtset* en *wtsettigheid*, van *wtsettig*, melaatsch, de beteekenis van melaatschheid, hoogd. *Aussatz*. Van *uitzetten*. Sommigen zijn van oordeel, dat de melaatschheid oul. bij ons *uitzet* genoemd werd, en den naam van *Aussatz* bij de Duitschers nog draagt, omdat de melaatschheid zich als een korst op de huid zet. Martinus meent, dat de naam daarvan ontstaan is, dat de menschen, met deze kwaal besmet, buiten den staat der samenleving met anderen gesteld werden.

UITZETTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zettede uit, heb uitgezet*. Van *uit* en *zetten*. Bedr., uit een schip zetten: *gij moet het aan die herberg uitzetten*. Van menschen gesproken, uit een schip laten gaan: *wilt gij mij op halfweg uitzetten*. Uit evenveel welk ander ding zetten: *ik had al, wat zij noodig hebben kon, voor haar uitgezet*. *Maak niet, dat men u uit het huis uitzette*. Uiteen zetten: *iedereen begint zijne waren uit te zetten*. Uitbreiden: *hij zet zijne landpalen al meer en meer uit*. *Schildwachten, posten, enz. uitzetten*, is dezelve tot zijne beveliging op eenigen afstand van zich plaatsen. *Eene schatting over iets uitzetten*, is, hetzelfde daarmede belasten. *Geld uitzetten*, is, hetzelfde aan anderen op renten geven. *Wtsetten den sone*, is, bij Kil. hem aan zich zelven overgeven, en daarbij van eenen uitzet voorzien. Onz., is *uitzetten*, uitdijen: *het deeg begint wakker uit te zetten*. Van een mensch gesproken, zwaarlijvig worden: *zij begint uit te zetten*. Uitbuigen, uitwijken: *de muur zet vreeselijk uit*. Van hier *uitzet, uitzetting, uitzetsel*.

UITZIEDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zood uit, heb uitgezoden*. Van *uit* en *zieden*. Al ziedende van kracht, enz. ontledigen: *ziedt gij het vleesch nog al meer uit?*

UITZIEKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ziekte uit, ben en heb uitgeziekt*. Van *uit* en *zieken*. Met *zijn*, door ziekte gezuiverd worden: *gij zijt waartijk wel uitgeziekt*. Met *hebben*, lang genoeg met ziekte worstelen: *heeft dat huishouden nog niet uitgeziekt?*

UITZIEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zag uit, heb uitgezien*. Van *uit* en *zien*. Bedr., uitkippen: *hebt gij reeds iets voor u uitgezien?* *Siet mij doch eenen man wijt, die wel spelen kan*. [Bijbelvert.] *Zijne oogen uitzien, of zijne oogen uit het hoofd zien*, met sterke inspanning zien. Onz., naar buiten zien: *dat Michal Sauls dochter door de venster uijtsach*. [Bijbelvert.] *Reikhalzen: de vader zag om troost uit aller wegen*. [Vond.] *Sij*

sagen uijt, maer daer en was geen Verlosser. [Bijbelvert.] *Zulk of zulk een voorkomen hebben: ziet hij er nog zoo ongunstig uit?* *Zoo of zoo geschapen zijn: het ziet er slecht met hem uit*. *Bemorst zijn: wel, kind! wat ziet gij er weer uit!* Van hier *uitzigt*.

UITZIFTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ziftte uit, heb uitgezift*. Van *uit* en *ziften*. Al ziftende zuiveren: *is het meel reeds uitgezift?* Al ziftende van iets afscheiden: *hoe veel meelbloem hebt gij uit dien zak uitgezift?* *Zift al de zemelen zorgvuldig uit*. *Figuurlijk, is uitziften, naauwkeurig beoordeelen: gij moet alles zoo fijn niet uitziften*. Van hier *uitzifter, uitzifting, uitziftsel*.

UITZIGT, z. n., o., *des uitzigts, of van het uitzigt*; meerv. *uitzigten*. Van *uitzien*. De daad van uitzien: *iemand alle uitzigt beletten*. *Onder het uitzigt over eene schoone valei*. De opening, waardoor men uitziet: *daer waren drie rijgen van uijtsichten*. [Bijbelvert.] De plaats, waarover men uitziet: *welk een heertijk uitzigt hebt gij daar voor uw huis!* *Figuurlijk, hetgene men met de oogen van den geest als voor zich ziet, hetgene men hoopt en verwacht: verheug u niet te zeer over uw streelend uitzigt!* De daad van uitzien met de oogen des geestes: *een verrukkend uitzigt in de eeuwigheid*.

UITZIJGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zeeg uit, heb en ben uitgezegen*. Van *uit* en *zigen*. Bedr., iets van vocht ontledigen, door hetzelfde er uit te doen zigen: *die gij de mugge uitzijget, ende den kemel doorzwelget*. [Bijbelvert.] Onz., al zijgende ergens uit geraken: *om alle rocht te doen uitzijgen*.

UITZIJPELEN, zie *uitzijpen*.

UITZIJPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zijpte uit, ben uitgezijpt*. Van *uit* en *zijpen*. Even als het voortdurend w. *uitzijpelen*, al zijpende ergens uit vloeijen: *de wijn zijpt uit het vat uit*. Van hier *uitzijping, uitlekking*.

UITZINGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zong uit, heb uitgezongen*. Iets ten einde zingen: *zing het gansche lied uit!* *Spreekw.: hij moet zijn lied uitzingen, het ga hoe het ga, hij houdt niet op, voor dat hij zijn voornemen volvoerd, en zijn bedrijf afgewerkt heeft*.

UITZINNIG, bijv. n. en bijw., *uitzinniger, uitzinnigst*. Van *uit* en *zinnig*. *Zinneloos, ontzind: welk een uitzinnig mensch!* *Hij heeft den Dwijvel, ende is uijtsinnich*. [Bijbelvert.] Van zaken, niet met verstand en wijsheid overeenkomende: *wie hoorde ooit uitzinniger taal?* Als bijw., onverstandiglijk: *hoe handelt gij zoo uitzinnig!* Van hier *uitzinnigheid, uitzinniglijk*.

UITZOEKEN, bedr. w., onregelm. *Ik zocht uit, heb uitgezocht*. Van *uit* en *zoeken*. Al zoekende uitkiezen: *hij zoekt de beste kersen uit*. *Tot dat ghij redenen uijtgezoght haddet*. [Bijbelv.] Van hier *uitzoeking, en het deelw.*

- uitgezocht*, dat als bijv. n. gebruikt wordt. Zie dit woord hier boven.
- UITZONDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *zonderen*. Uitnemen, afzonderen: *ik zonder niemand uit*. Van hier *uitzondering*, *uitzonderlijk*. Voorts wordt het deelw. *uitgezonderd*, als bijw. gebruikt; zie *uitgezonderd*.
- UITZUIGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zoog uit*, heb *uitgezogen*. Van *uit* en *zuigen*. Al zuigende ergens uit brengen: *vergif uit eene wonde uitzuigen*. Al zuigende ledigen: *het kind zoog de borst schoon uit*. Overdragtelijk, langzamerhand, en zonder openbaar geweld, berooven: *dat land wordt onbarmhartig uitzuigen*. Van hier *uitzuiger*, *uitzuiging*.
- UITZUINIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *zuinigen*. Door bezuiniging verkrijgen: *hij heeft reeds een mooi sommetje uitgezuinigd*. Van hier *uitzuiniging*.
- UITZUIPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zoop uit*, heb *uitgezopen*. Van *uit* en *zuipen*. Al zuipende opzwellen: *waarom hebt gij al den wijn uitgezopen?* Al zuipende ledigen: *hij zoop de gansche kan uit*. Overdragtelijk, is, *iemand uitzuipen*, hem al zuipende verarmen. Van hier *uitzuiper*, een verkwister van eens - anders goed: *het is een uitzuiper van weduwen en weezen*.
- UITZWAVELEN, bedr. w., gelijkvl. Van *uit* en *zwavelen*. Door zwaveling van binnen zuiveren: *zwavel het vaatwerk ter dege uit*. Van hier *uitzwaveling*.
- UITZWEEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zweepte uit*, heb *uitgezweept*. Van *uit* en *zweepen*. Met eene zweep uitdrijven: *hij zweepte alle wisselaars uit den Tempel van zijnen Vader uit*.
- UITZWEETEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zweette uit*, heb *uitgezweet*. Van *uit* en *zweeten*. Bedr., al zweetende lozen: *ik kan het niet uitzweeten*. Al zweetende verdrijven: *de koorts uitzweeten*. Onz., al zweetende gezuiverd worden: *zweet maar eens uit*. Ten einde zweeten: *ik heb nog niet uitgezweet*.
- UITZWELLEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwol uit*, ben *uitgezwollen*. Van *uit* en *zwellen*. Al zwellende eenen grooteren omvang krijgen: *de stokvisch begint uit te zwellen*. Al zwellende van zijne plaats geraken: *er is hem een oog uitgezwollen*.
- UITZWEMMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwom uit*, ben en heb *uitgezwoomen*. Van *uit* en *zwemmen*. Met *zijn*, al zwemmende ergens uit geraken: *alle visch is bij de overstroming uit den vijver uitgezwoomen*. Met *hebben*, ten einde zwemmen: *hebben zij nog niet uitgezwoomen?*
- UITZWEREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwoer uit*, ben en heb *uitgezworen*. Van *uit* en *zweren*. Met *zijn*, al zwerende ergens uit geraken: *het vuil is uit de wonde uitgezworen*. *Zijne beide oogen zwoeren hem uit*. Door eene verzwering van zijne plaats gedreven worden: *er is mij een tand uitgezworen*. Al zwerende gezuiverd worden: *de wonde moet meer uitzweren*. Met *hebben*, ten einde zweren: *de wonde heeft nog niet uitgezworen*. Het kan ook tot *zweren*, eenen eed doen, gebragt worden; en dan is *uitzweren* het doen van den eed ten einde brengen: *laat hem uitzweren*.
- UITZWETSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zwetste uit*, heb *uitgezwetst*. Van *uit* en *zwetesen*. Bedr., al zwetsende uiten: *ik weet niet, wat hij al niet uitzwetste*. Onz., ten einde zwetsen: *toen hij eindelijk uitgezwetst had*.
- UNGER, *unjer*, *eunjer*, zie *ungeren*.
- UNGEREN, bedr. w., dat thans verouderd is, maar, volgens Kil., weleer tooveren betekende, van waar bij Kil. *ungher*. een toovenaar, en de zamenstell. *ungherhoere*, eene tooverheks. en *ungherseijeren*, zeker plantgewas. Poot bezigt hiervoor *eunjer*: *gij, Eunjers, die, in schemerige wouden, enz. Hier speelt een eunjer onder, en dit is tooverkunst*. Anders ook *unjer*.
- UNJER, zie *ungeren*.
- UNIVERSITEIT, z. n., v., *der*, of *van de universiteit*; meerv. *universiteiten*. Van het middeleeuw. lat. *universitas*. Eene hoogeschool, waarop onderwijs in allerlei wetenschappen gegeven wordt: *de school van Altorf werd in 1578 tot eene Akademie, en in 1622 tot eene Universiteit, verheven*.
- UNSTER, z. n., m., *des unsters*, of *van den unster*; meerv. *unsters*. Bij Kil. ook *unser*, *unssel*, *enssel*, *knipwaghe*. Een waag, of een werktuig, waaraan men het een en ander zonder evenaar weegt: *hebt gij geen unster?*
- UTRECHT, z. n., o., *Utrechts*, of *van het Utrecht*; zonder meerv. Bij Kil. *uttrecht*, *uttricht*. De eigen naam van eene bekende stad: *het Aartsbisschoppelijke Utrecht*. Voorheen ook wel eens het landschap, welks hoofdstad Utrecht was: *de afgevaardigden van Utrecht*. Van hier *utrechtenaar*, *utrechtisch*. Zamenstell.: *utrechtichman*. In dit woord is *trecht*, even als *drecht*, in *Mijdrecht*, en *tricht*, in *Maastricht*, een veer, in het lat. *trajectum*.
- UTRECHTENAAR, z. n., m., *des utrechtenaars*, of *van den utrechtenaar*; meerv. *utrechtenaars* en *utrechtanaren*. Al wie te Utrecht woont, of van die stad afkomstig is: *de utrechtenaars wapenden zich om strijd*. *De Pauselijke stoel werd door eenen utrechtenaar beklommen*. Ook wel eens een bewoner van het landschap, welks hoofdstad Utrecht is: *de utrechtanaeren werden door hunnen Bisschop aangevoerd*.
- UTRECHTSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. In de gemeene volkstaal *uiteresch*. Al wat tot Utrecht, of het omliggende land, behoort: *hij woont op Utrechtschen bodem*. *Het is de Utrechtsche tongval*. *Zij heeft eenen*

Utrechtschen man. Op zijn Utrechtsch gekleed, is, naar de Utrechtsche manier.

Uur, z. n., o., *des uurs*, of *van het uur*; meerv. *uren*. Verkleinw. *uurkje*. Een vierentwintigste gedeelte van een etmaal: *er verlieden meer, dan twee uren. Het laatste uur van zijn leven*; soms ook meer onbepaald, een kort tijdvak, of een tijdstip: *kinderkens, 't is de laatste ure!* [Bijbelvert.] *Van die gelukkige uur.* [Vond.] *Hij kwam ter goeder ure. Goede ure, om iemanden aen te spreken.* [Kil.]; in welk alles *uur* vrouwelijk is, even als *oulings* doorgaans; blijktens: *dat nu de ure was geboren van zijn sterven.* [Jonktijs.] *Het was voor ulieden een ghelukkige ure.* [B. Houwaert.] *Tot de uur.* [Huigens.] *Van d'ure zijner eige geboorte.* [Hooft.] *Als hij d'ure zag genaken.* [D. Deck.] Voorts is een *uur gaans, rijdens, varens, wandelens*, enz., een vak, dat men in een uur ten einde kan gaan, rijden, varen, wandelen, enz. Eindelijk geeft Kil. aan *uur* de beteekenis van tijdsgelageenheid, om iemand te naderen, in: *de uren van eenen mensch kennen*. Van hier bij Kil. *urigh, urmaeligh*, veranderlijk. Zamenstell.: *uurglas, uurklok*. Kil. *uurlooper*, zandlooper, *uurwerk, uurwerkmaker, uurwijzer*, enz. *Avonduur, middaguur, morgenuur, speeluur, uchtenduur, wateruurwerk*, enz.

Uur, ure, vries. *oere*, eng. *hour*, wallis. *awr*, zweed. *ur*, hoogd. *Uhr*, fr. *heure*, ital., sp., lat. *hora*, gr. *ώρα*.

Uus, bij Kil., en nog hedendaags in Vriesland, evenveel als *ons*, angels., eng. *us*, scholl. *ws*,

zie *ons*. Van hier in Vriesland het bezittelijk voornaamwoord *uus*, in het oudholl. *use*, dat men niet slechts bij Kil. vindt, maar ook bij M. Stok., in: *si waren sekerlike al use*.

Uw, een bezittelijk voornaamwoord, aanduidende, dat iets aan personen toebehoort, tot welke men spreekt. Want eigenlijk is dit woord tot meer dan eenen zoodanigen persoon betrekkelijk, en behoorde men nopens de bezittingen van eenen enkelen persoon, tot welchen men spreekt, het voornaamwoord *dijn* te bezigen. Doch, gelijk als men in plaats van *du* en *dij*, *gij* en *u* bezigt, zoo bedient men zich heden ten dage in plaats van *dijn*, ook steeds van *uw*, of *jouw*, zoo als men dit woord in den gemeenzamen spreektrant dikwerf hoort. Men verbuigt het niet, wanneer men het voor een onz. naamwoord plaatst: *het is uw goed*. Ook niet als men het zonder lidwoord daarachter voegt: *dat goed is uw*. Maar met een lidwoord zegt men: *dat goed is het uwe*, even als men voor vrouwelijke naamw. in het enkelv., en allerlei naamw. in het meerv. steeds *uwe* gebruikt. Wanneer het in het meerv. als zelfst. voorkomt, luidt het steeds *uwen*. *De mijnen* (b. v. mijne huisgenooten) *varen wel; hoe hebben het thans de uwen?* Doch zoodra het op voorafgaande zelfstandige naamwoorden slaat, wordt het weder als bijvoegelijk verbogen: *bemoei u met geene vreemde kinderen, maar zie slechts naar de uwe!* Voorts heeft het welluidendheidshalve eene T achter zich, in: *tot uwent, uwenthalve, uwentwege*.

V.

V is de twintigste letter van het Nederduitse ABE, en onder de medeklinkers de vijftiende. Zij behoort tot de lipletters, is zachter dan de F, en scherper dan de W. Evenwel is zij meermalen in de W overgegaan. Men heeft, bij voorbeeld, van het lat. *vinum wijn* gemaakt. En in eene F verandert zij aan het einde van eene tettergreep, als *gave, gaaf, geven, geef*, enz. Hoe naauw ook ten opzichte van haren oorsprong aan de U vermaagschap, zoo als bij de U is aangetoond, verschilt zij echter daarvan wezenlijk; blijkens *uit* en *vit*; waarom men, bij het zamenstellen van een woordenboek, register, enz., ten haren opzichte gansch anders, dan ten aanzien der J, behoort te handelen, en haar geenzins met de U vermengen moet, zoo als men de J met de I vermengt; zie I.

VAAG, z. n., v., *der*, of *van de vaag*; zonder meerv. Weligheid, vettigheid van den grond, in Twente *gunst: het land is in de vaag. Er is nog vaag in den grond. De vaag is er uit. Om de vaag daaruit te trekken, die in den grond bestoten zit.* [Oudaan.] Overdragtelijk, teelkracht, jeugdigheid: *na 's levens eelste vaag in 't boerhuis is gespild.* [Higt.] *Izak, in de vaag zijns levens fris en sterk.* [Hoogvliet.] *Als 't lichaam d'eerste vaegh van groei en bloeien derft.* [Vond.] *In de raeg zijner jaren.* [Hooft.] Bij Bredero *vang*, in: *de varsche vangh haers jeughts soo reukeloos verspillen.* Zamenstell.: *vaagregt. Zomertagen*, een land des zomers braak laten liggen, om het welig te maken.

VAAGREGT, z. n., o., *des vaagregts*, of *van het vaagregt*; zonder meerv. Van *vaag* en *regt*. Het regt van den bruiker van een stuk lands, om, wanneer hij daar af gaat, van den eigenaar geld te vorderen voor de *vaag*, die er alsdan nog in is: *het geldersche vaagregt.*

VAAGSEL, zie *veegsel*.

VAAI, zie *veeg*, bijv. n.

VAAK, bijw., *vaker, vaakst*. Dikwijls: *den keer, dien de menschenlijke zaken vaak neemen.* [Wagen.] *Hoe vaak is hij hier geweest? Hij*

komt des te vaker. Waar ziet gij haar vaakst? Bij Kil. *vaeck, vaecke, vaecken, vake, en vaken*, zoo als in het neders.

VAAK, z. n., m., *des vaakts*, of *van den vaak*; zonder meerv. Geneigdheid tot slapen: *vaeck hebben.* [Kil.] *Die nogh den vaek zocht te verdrijven.* [Vond.] Van hier het verouderde w. *vaken*, sluimeren; *al zit ghij nu en vaekt.* [Spieg.] *Hem en sal niet vaecken.* [Bijb. 1477]; en *vaeckeren*, bij Kil. en elders, sluimeren, en slaapzuchtig maken, in: *al lang, al lang genoegh gevaeckert van de vrede.* [Vlaerd. Redenr.] Voorts *vakerig*, genegen tot slapen, slaapzuchtig; *vakerigheid*, en *vakig*, bij Kil. Zamenstell.: *vakeloos, vakeloosheid.*

VAAI, bijv. n. en bijw., *valer, vaalst*. Bij Kil. ook *vaeluwe*. Bleek, en roodachtig bruin: *ende ick sach, ende siet, een vaet peerdt.* [Bijbelv.] *Het is vaal geversd.* Verschoten: *uw kleed begint vaal te worden. Het ziet er al te vaal uit.* Van hier *vaalachtig, vaalheid*. Zamenstell.: *muisvaal*, enz. *Vaelbruyne*, bij Kil.

Vaal, hoogd. *fahl*, angels. *fallu; fealo, fealu*, eng. *fallow*, zweed. *fal*, ijsl. *faulur*, fr. *baillet, paillet*, is verwant aan het lat. *pallidus*, middeleeuw. lat. *balius, valius*, en aan het hoogd. *falb*, ital. *falbo*, fr. *fauve*, middeleeuw. lat. *salvus, favellus*, en misschien ook aan het lat. *flavus*, en *fulvus*.

VAAI, *vaalte*, z. n., v., *der*, of *van de vaalt*; meerv. *vaalten*. Een mesthoop, meest gebruikelijk in de zamenstelling *mestvaalt: ja dat zijn afgangh niet alleen tot misse in de vaelt goet is.* [Visscher.] Men kan het gevoegelijk tot *vuil* brengen.

VAAI, zie *vadem*.

VAAI, z. n., v., *der*, of *van de vaai*; meerv. *vaai*. Verkleinw. *vaaitje*. Eigenlijk, even als *fano*, in het oudduitsch en opperd., en het zweed. *fana*, lat. *pannus*, gr. *πνος*, iets dat geweven is, een stuk doek. In het gebruik, een stuk doek, dat, boven aan eene steng vastgemaakt, daarvan afwappert, een vaandel: *'t zwenken der ontrouwe vaai*.

[Vond.] *Juichend' vaan bij vaan opheffen.*
[L. D. S. P.] Een scheepsvleugel: *een weelig luchje speelde... en vulde nu het zeil, en krulde dan de vaan.* [Vond.] Zoo veel krijgslieden, als er gezamenlijk onder eene vaan optrekken: *drie vanen voetvolk, en eene vaan ruitelij.* Het verkleinw. *vaantje* wordt ook wegens eenen metalen windwijzer op een huis, enz. gebezigd: *er staat een koperen vaantje op den schoorsteen.* En eene *vaan* is vier mingelen; misschien, omdat deze, op de lei van eenen bierschenker, door drie streepjes en een dwarsstreepje aangeteekend, de figuur van een vaantje vormen: *wel, hoe veel vaanen heeft die bierlieg wel gedronken?* [Rotgans.] *Lustig, wie de harste kop het, jij of ick, om een vaen.* [V. Hass. aantek. op Kil.] Van hier *vaandel*, enz. Zamenstell.: *vaenbeschermer*, bij Kil.; *vaandrager*, *vaandrig*, *vaanjonker*, *vaenleen*, bij Kil.; hoogd. *Fahnlehen*, Zwabenspieg. *vanlehen*, een leen, waarmede men door middel der overreiking van eene vaan beschonken werd, enz. *Gildevaan*, *kerkvaan*, *krijgsvaan*, *oorlogsvaan*, *oproervaan*, *scheepsvaantje*, *splitsvaantje*, *toreuvaantje*, *veldvaan*, *vrijheidsvaan*, *zegevaan*, enz.

Vaan, eng. *vane*, *fane*, deen. *fane*, hoogd. *Fahne*, ital. *pennone*, sp. *vaendera*, *bendera*, is verwant aan het oud. en opperd. *fano*, zweed. *fana*, lat. *pannus*, gr. *πῆνος*, een weefsel, een doek, een windsel; zie *vanden*, aan het angels. *fan*, *fanne*, eng. *fann*, een waaijer, en misschien ook aan *banier*, hoogd. *Panier*.

VAANDEL, z. n., o., *des vaandels*, of *van het vaandel*; meerv. *vaandelen*, en *vaandels*. Anders *vendel*. Bij Kil. ook *vendelingh*, *vaendelingh*. In tegenoverstelling van *kornet*, *standaard*, *vlag*, *vleugel*, en *wimpel*, zulk eene vaan, als waaronder eene bende voetvolk optrekt: *met vliegende vaandelen*. *Terwijl hij 't vaandel zwaait. 't Bloedigh krijgsgeweer en standert, vlagh en vendels.* [Vond.] *Daer Nassau nu zijn vaandel plant.* [Vond.] *Hij heeft het vendel na den oever gewendt.* [Hooft.] *Ende de vaandelen opsteken.* [Bijbelv.] Voorts ook nog zoo veel voetvolks, als er gezamenlijk onder een vaandel optrekt: *er kwam op nieuw een vaandel spanjaarden binnen. En vult de lege vaendels weer met jongen.* [Vond.] Zamenstell.: *vaandelkoord*, *vaandelkwast*, *vaandelpeloton*, *vaandelstok*, enz. *Oorlogsvaandel*, *oproervandel*, *vrijheidsvaandel*, enz. Van *vaan*.

VAADRAGER, zie *vaandrig*.

VAANDRIG, z. n., m., *des vaandrigs*, of *van den vaandrig*; meerv. *vaandrigs*. Evenveel als *vaandrager*, of *vaanjonker*, uitgezonderd, dat *vaandrager*, ook wegens eenen onderofficier, en *vaanjonker*, wegens eenen adelborst, wien men een vaandel te dragen geeft,

gebezigd worden kunnen, maar *vaandrig* enkel een bepaald slag van officieren aanduidt, die somwijlen werkelijk een vaandel dragen, maar somwijlen ook niet: *hij dient als vaandrig bij ons regement.* Zamenstell.: *vaandrigsambt*, *vaandrigsplaats*, *vaandrigspost*, *vaandrigsrang*, enz.

Vaandrig, anders *vaanderig*, *venderig*, *vendrig*, en *vendrik*, deen. *fändrik*, neders. *fähndrich*, hoogd., volgens Adelung, *Fahnrich*, opperd. *fanner*, *fenner*, in de dertiende eeuw *vanere*, en *banir*, zou, volgens Adelung, evenzeer van *vaner*, hoogd. *Fahner*, gevormd zijn, als *Gänserich*, van *ganser*; maar wij achten dit woord zamengesteld uit *vaan* en *drig*, drager, dat eveneens bij Hooft, Vondel, en anderen, in *blixendrig*, *mijterdrig*, *roedrig*, *scepterdrig*, *steuteldrig*, *standertdrig*, *vlammendrig*, *woldrig*, enz. voorkomt. Zie *drig*, en *roedrig*.

VAANJONKER, zie *vaandrig*.

VAAR, zie *vaarschroef*.

VAAR, zie *vader*.

VAAR, zie *var* en *vaarkoe*.

VAAR, z. n., m., *des vaars*, of *van den vaar*; zonder meerv. Angst, vrees, de daad van het verouderde *varen*, even als *gevaar*, zie *gevaar*. In dezen zin vindt men dit woord reeds van ouds her gebezigd: *ti Biscop wase had groeten vaer.* [Kolijn.] *So dat hi se brochte in vare.* [M. Stok.] *Om te vrijden van vaar.* [Vlaerd. Redenr.] *Hebt gheenen vaer so lange als ic bij u ben.* [V. Ghistele.] *Schaamt en vaar weg zijnde.* [Hooft.] Voorts komt het ook bij Huigens, Vondel, en anderen, voor; ook in den zin van *gevaar*: *in vaar van schipbreuk.* [Vond.] Voor *vaar* bezigde men oul. ook *vaarheid*. [Spel. v. sinnen.]

Vaar, deen. *far*, Otfrid., zweed. *fara*, eng. *fear*, fr. *frayeur* en *effroi*, komt van *varen*, vreezen.

VAARBAAR, bijv. n., *vaarbaarder*, *vaarbaarst*. Van *varen*. Dat bevaren worden kan: *tot hoe ver is de Donau vaarbaar?* Wegens het weder, geschikt, om daarin te varen: *het weder moet nog vaarbaarder worden, eer ik op reis ga.* Van hier *vaarbaarheid*. Zamenstell.: *onvaarbaar*.

VAARDER, z. n., m., *des vaarders*, of *van den vaarder*; meerv. *vaarders*. Een mensch, of schip, die, of dat, vaart; in de zamenstell.: *groenlandsvaarder*, *koopvaarder*, *kruisvaarder*, *levantsvaarder*, *oostindiesvaarder*, *westindiesvaarder*, *zeevaarder*, enz.

VAARDIG, bijv. n. en bijw., *vaardiger*, *vaardigst*. Ook *veerdig*. Snel van beweging en werkzaamheid: *hij is vaardig in al zijn bedrijf. Wat is zij vaardig met de tong! Eene penne eens veerdigen schrijvers.* [Bijbelv.] Als bijw., snellijk: *maak het eens vaardig af!* Onbelemmerd, en daarentegen wel toege-

rust, gereed, om iets te doen: *maakt u vaardig! Vaardig! aan! vuur! De tonge der stamelenden zal veerdich zijn.* [Bijbelv.] Met betrekking tot den geest, geneigd, gewillig: *men moet even vaardig tot vergeven zijn, als een ander, tot beleedigen.* Van levenlooze dingen, gereed, afgewerkt, voltooid: *het eten is vaardig. Wanneer zult gij mijne schoenen vaardig hebben? Als het beschutsel veerdich sal wesen.* [Bijbelv.] Van hier *vaardigen, in afvaardigen, uitvaardigen, en vervaardigen; vaardigheid, vaardiglijk.* Zamenstell.: *boetvaardig, dienstvaardig, ligtvaardig, marschvaardig, onvaardig, reisvaardig, wilvaardig, enz.*

Vaardig, nederd. *fardig*, deen. *fârdig*, zweed. *faerdig*, hoogd. *fertig*, opperd, *ferig*, Nolk. *varig*, komt niet, zoo als Adelung wil, regtstreeks van *varen*, maar van *vaart*, voor zoo veel dit woord snelheid van beweging aanduidt.

VAARDIGEN, zie *vaardig*.

VAARDIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de vaardigheid*; zonder meerv. Geschiktheid, om iets wel, gemakkelijk, en vlug, te verrigten: *hij bezit eene groote vaardigheid in het redetwisten.* Van *vaardig*.

VAARDIGLIJK, bijw., evenzeer als het bijw., *vaardig*, snellig: *hij hielp ons vaardiglijk voort. Sijtogen veerdichlick over de Jordane.* [Bijbelv.] Bij Kil. *vaerdighlick.* Van *vaardig*.

VAARKOE, z. n., v., *der*, of *van de vaarkoe*; meerv. *vaarkoeijen.* Verkleinw. *vaarkoetje.* Het tegenoverstaande van eene koe, die met kalf is. Dit woord luidt bij Kil. *verrekoe*, en het is zamengesteld uit *koe* en *varre*, *var*, of *vaar*, eigenlijk, een stier, dat ook wel eens op zich zelf gebezigd wordt, om het tegenoverstaande van *met kalf* uit te drukken: *is die koe met kalf? Neen, zij is vaar!*

VAARS, z. n., v., *der*, of *van de vaars*; meerv. *vaarzen.* Verkleinw. *vaarsje.* Bij Kil. *varse, verse, vershalf.* Ook wel eens *veerse, veerze, vaerze.* Eene jonge koe, die voor bevruchting vatbaar, maar nog nooit bevrucht geweest, is: *welk eene schoone vaars! Met een gekeelde vaerse.* [Vond.] *De driejarige veerse.* [Bijbelv.]

VAARS, zie *vers*.

VAARSCHROEF, z. n., v., *der*, of *van de vaarschroef*; meerv. *vaarschroeven.* Van *vaar* en *schroef*. Het tegenoverstaande van eene moerschroef, ook wel eens, even als men aan deze den naam van *moer* geeft, *vaar* geheeten; met soortgelijk eene zinspeling op het onderscheid tusschen het mannelijk en vrouwelijk geslacht, als waarmede men zeker slag van alen, die men voor de mannetjes der moeralen, of Murena's der ouden, houdt, met den naam van *vaaraal* bestempelt: *past de vaarschroef wel in de moer?*

VAART, z. n., v., *der*, of *van de vaart*; meerv.

vaarten. Verkleinw. *vaartje.* De daad van varen: *men vollrok de vaart.* [Hooft.] *De vaart zal geschieden met hinder.* [Bijbelv.] *Op de vaart zijn*, beteekent, zijn werk van varen maken. *Er is weinig vaart*, er wordt weinig gevaren. *De vaart is slecht*, er is met varen weinig te winnen. *De vaart is gestoten*, of *open*, verboden, of vrijgesteld. Oulings, evenveel welke togt, of reize, in welken zin het nog bij Kil., zoo wel als bij M. Stok., voorkomt, en welken het in verscheidene zamenstell. oefent; ja evenveel welke bezigheid, even als het deen. *fârd*, en *fart* bij Olfrid. Voorts het water, waardoor men vaart: *hij woont over de vaart. De vaart loopt door het dorp. Te Vreeswijk aan de vaart.* [Hooft.] *Figuurl.*, snelle voortgang: *loop eens met eene vaart.* In dezen zin wordt het ook mannelijk gebezigd: *zij beletten den stroom zijn vollen vaart.* [Vond.] Zamenstell.: *vaartdieper, vaartgraver vaartschouw, enz. Afvaart, bedevaart, binnevaart, buitenvaart, dagvaart, doorvaart, heervaart, hemelvaart, kruisvaart, overvaart, scheepvaart, sledevaart, trekvaart, uitvaart, welvaart, zeervaart, enz.*

Vaart, Kil. *vaerd, vaerde, veerde, vriesfeert*, deen. *fârd*, Olfrid. *fart*, hoogd. *Fahrt* komt van *varen*.

VAARTUIG, z. n., o., *des vaartuigs*, of *van het vaartuig*; meerv. *vaartuigen.* Verkleinw. *vaartuigje.* Van *varen* en *tuig.* Eigenlijk, allerlei tuig, om op evenveel welke wijze te varen; waarom het zweed. *fartug*, nog heden ten dage, paarden, wagen, enz. bevat. Doch wij onderscheiden *voertuig* van *vaartuig*; en dit is, even als het hoogd. *Fahrzeug*, nederd. *fârtüg*, en deen. *fartoijs*, bijzonderlijk een schip, en wel een van de kleinste soort, *waar is uw vaartuig? Aen't houten vaertuigh.* [Vond.]

VAARWATER, z. n., o., *des vaarwaters*, of *van het vaarwater*; meerv. *vaarwateren*, of *vaarwaters.* Van *varen* en *water.* Het water, waardoor men vaart: *het is een slecht vaarwater. Dat vaarwater is voor mij te naauw en ondiep. Dwaars in het vaarwater liggen*, is evenveel, als *iemand in het vaarwater zitten*, hetzelfde voor hem verstoppen, hem belemmeren, tegenstreven. Intusschen wordt *iemand in het vaarwater zitten*, ook gebruikt voor maken, dat hij steeds op zijne hoede wezen moet, als of hij door eenen roover, die in zijn vaarwater zat, bedreigd wierd: *zij zit hare dienstdoden gestadig in het vaarwater.*

VAARWEG, z. n., m., *des vaarwegs*, of *van den vaarweg*; meerv. *vaarwegen.* Van *varen* en *weg.* Bij Kil. een weg, langs welken men rijdt, hedendaags *rijweg*, in den Zwabenspiegel *wagenweg.*

VAARWEL, z. n., o., *des vaarwels*, of *van het vaarwel*; zonder meerv. Van *varen* en *wel.*

Een afscheidswensch van welvaren, eigenlijk de gebiedende wijs van het werkw. *varen*, wel *varen*, zelfstandig gebruikt: *bij herhaling riep zij mij het laatste vaarwel toe. Nieuwlijks kon ick dat droeve vaarwel uitspreken.* [Vond.] *Iemand vaarwel zeggen*, is, afscheid van hem nemen, en soms ook alle gemeenschap met hem verbreken: *zeg dien valschen vriend vaarwel!* Ook van zaken, waarmede men zich niet meer inlaten wil: *besluit gij nog niet, om der zonde vaarwel te zeggen?*

VAAS, z. n., v., *der of van de vaas*; meerv. *vaazen*. Verkleinw. *vaasje*, lat. *vas*, ital. *vaso*, fr., eng., hoogd. *vase*. Eigenlijk, evenveel welk vat; maar hier te lande, even als in het eng. en hoogd., een min of meer keurig gewerkte pot, waarmede men een vertrek, eenen bloemtuint, enz. opschikt: *die vaas is echt Japansch.*

VAATSCH, bijv. n. en bijw., *vaatscher, vaatschst.* Eigenlijk, al wat naar het vat smaakt: *het bier is vaatsch. Vats, oft vaets, smaecten.* [Kil.] *De kroeg is vaatsch*, beduidt, er valt niet meer te tappen. Voorts is *vaatsch* ook laf: *welk een vaatsch antwoord! Het is een vaatsche vent.* [Halma.] Van *vat*.

VACANT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Dit bastaardwoord is van het fr. *vacant*, ontleend, en wordt gebezigd wegens een ambt, dat open geraakt is, en wederom vervuld moet worden; anders ledig, open gevallen: *het Batjuwschap is vacant.* Ook wegens eene plaats, waar zulk een ambt is: *dat dorp zal op nieuw vacant worden.*

VACANTIE, z. n., v., *der, of van de vacantie*; meerv. *vacantien* en *vacanties*. Basterdw., naar het fr. *vacance*, rusttijd voor leeraren van hoogere en lagere scholen, en voor derzelve leerlingen: *wanneer begint de groote vacantie?* Ook voor de raadsheeren van hooge gerechtshoven, Regeringsleden, enz.: *als de vacantie voor het hof ten einde is.* Zamenstell.: *vacantiedag, vacantietijd.*

VACATIE, z. n., v., *der, of van de vacatie*; meerv. *vacatien*. Basterdw., naar het fr., *vacation*, verlediging tot een of ander bedrijf, bij Meyer onledigheid: *wat krijg ik voor mijne vacatie?* Zamenstell.: *vacatiegeld.*

VACHT, z. n., v., *der, of van de vacht*; meerv. *vachten*. Verkleinw. *vachtje*. De gezamenlijke, en nog aaneen verbondene, wol van een lam, schaap, enz.: *gaarne slaat het schaap zijne vacht aan den scheerder af. Niemand kan 't ingewant, noch ook de vacht, afwasschen.* [Vond.] *Iemand bij zijne vacht krijgen*, hem bij de lurven pakken. *Eene bruine vacht hebben*, is, bij Halma, donker van kleur zijn. Zamenst.: *hamelvacht, lammervacht, schapenvacht*, enz. Dit woord is verwant aan *vahs, fahs*, haar, bij Otfrid., Willer. en Tatian.

VADDE, zie *radze*.

VADDIG, zie *radzig*.

VADDEM, *vaam*, z. n., m., *des vadems*, of *van den vadem*; meerv. *vademen*. Eigenlijk, zoo veel als een mensch, die zijne beide armen wijd uitstrekt, daarmede bevatten kan. In het gebruik, bepaaldelijk, eene lengtemaat van zes voet: *het is eenen vadem lang. Zes vademen diep. Een vadem hout*, een stapel, welks hoogte en breedte zes voet bedraagt. *Een vadem waters*, water, ter diepte van eenen vadem. Voorts was *vadem* oulings ook, evenzeer als het hoogd. *Faden*, een draad. Van hier *vademen*. Zamenstell.: *vademhout*, of *vaanhout*, hout, dat bij den vadem verkocht wordt.

Vadem, vaam, vries. *feem*, neders. *feh*, *faem*, en *fadem*, hoogd. *Faden*, angels. *faedm*, eng. *fathom*, *fadom*, Otfrid. ook *fadom*, zweed. *famn*, deen. *favn*, komt van het oude *vaan*, oudd. *fahen*, Ulphil. *fahan*, deen. *faan*, zweed., ijsl. *fā*, angels. *fou*, opperd. *fachen*, in plaats van hetwelk men thans veelal *vangen*, of *vatten*, bezigt, en is verwant aan *veem*.

VADEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vademde, heb gevademd*. Meten, hoe vele vademen iets lang is: *vadem dat touw eens.* Voorts is eene naald *vademen*, bij Halma en Kil. eene draad daar door steken. Van hier *vademing*, Zamenstell.: *omvademen*.

Vademen, vamen, vries. *feemje*, angels. *faedma*, zweed. *famma*, eng. *fadom*, dat bijzonderlijk peilen beduidt, komt van *vadem*.

VADER, z. n., m., *des vaders*, of *van den vader*; meerv. *vaderen* en *vaders*. Verkleinw. *vader-tje*. In de gemeene volkstaal, ja oulings ook bij geachte schrijvers, *vaar*, gelijk in eene oude berijming der psalmen: *lieve vaer*, tegen God gezegd wordt: *wilt mij bewaren, lieve vaer, van een soo fellen boosen schaar.* [Sout. Liedek.] Even als men *moer* in plaats van *moeder* vindt. En, gelijk als men oulings *moeder* in den tweeden naamval, voor een z. naamw., waarvan die naamval afhing, niet verhoog; blijktens: *om onser moeder bede.* [M. Stok.] *Zire moeder broeders*, bij Waleweïn; zoo deed men zulks ook niet ten aanzien van *vader*. Nu is *vader* eigenlijk, een teler, verwekker: *wie is de vader van al die kinderen?* Ook wel eens van dieren: *mijn hond is de vader van den zijnen*; maar toch meestal slechts van menschen. In eene ruimere beteekenis, evenveel als *voorrader, stamvader*: *ghij sult tot eenen vader van menichte der volckeren worden.* [Bijbelv.] *Zoo handelden onze vaderen geenszins.* Ook begroet men eenen stiefvader en schoonvader met den naam van *vader*, en geeft men denzelven aan den opziener van een weeshuis, een armenhuis, of ander gesticht, en aan elk die door voorzorg, toezigt, enz. de plaats van eenen vader vervult: *hij is mij tot eenen vader. Godt selve, die mij tot Pharaos vader*

gestelt heeft. [Bijbelv.] Bijzonderlijk noemt men God den *vader der menschen*, omdat hij zoo wel met eene vaderlijke goedheid voor hen zorgt, als hij hun het aanwezen geeft; den *vader van alles*, omdat hij alles voortgebragt heeft; en den *vader van Jezus*, uit hoofde van de kinderlijke betrekking, waarin deze bij uitnemendheid tot hem staat. Voorts is de *vader* van eene plaats, in den Statenbijbel, meermalen derzelve stichter: *Maon was de vader van Bethzur*. [Bijbelv.] *De vader van alle die harpen ende orgelen handelen*, is, in denzelfden Statenbijbel, in navolging van het hebr., de eerste uitvinder van die speeltuigen. *Een vader van al die gelooven*, is, derzelve voorganger. *Gij zijt uijt den vader den Duijvel*, is, gij aardt naar hem, als kinderen naar hunnen vader. *De vader der leugen*, de voorstander daarvan. *Hemsterhuis was de vader van regelmaat in de behandeling der taalkunde*, beduidt, dat hij de eerste invoerder daarvan was. *Een vader des vaderlands*, een teederhartige voorstander van deszelfs geluk. Overigens geeft men den naam van *vader* aan evenveel welken ouden man: *kunt gij nog zoo ver gaan, vader! Welk een oud vadertje!* En aan zulken kloosterling, als men anders *pater* noemt; zie *pater*. Oul. gaf men aan *vader* ook eenen vrouwelijken uitgang, en schreef men *vaderin*, voor moeder. Van hier *gevader*, *vaderachtig*, *vaderlijk*, *vaderloos*, zonder vader, *vaderschap*, enz. Zamenstell.: *vaderaard*, *vadererve*, bij Kil., *vadergek*, *vaderhart*, *vaderland*, *vaderlief*, *vaderliefde*, *vadermoord*, *vadermoorder*, *vadernaam*, *vaderstagt*, *vaderstad*, enz. *Aartsvader*, *armenvader*, *bestevader*, *biechtvader*, *binnenvader*, *buitenvader*, *burgervader*, *gasthuivader*, *grootvader*, *huivader*, *kerkvader*, *landsvader*, *oudvader*, *rasphuivader*, *schoonvader*, *spinhuivader*, *stiefvader*, *voortvader*, *weesvader*, enz.

Vader, of *vaar*, neders. *vahr*, deen., zweed. *fader*, angels. *faeder*, eng. *father*, Kero. *fater*, pers. *pader*, ital., sp. *padre*, fr. *père*, lat. *pater*, gr. *πατήρ*, komt, gelijk sommigen meenen, van het oude *fodan*, *föden*, zweed. *föda*, gr. *φύσσειν*, telen, verwant aan het lat. *future*, aan het deen. *fode*, baren, aan *fodrein*, ouders, bij Ulphilas, en aan ons *voeden*, neders. *föden*. Ten Kate brengt het tot het oude *vaden*, bezorgen, besturen. In het mocsog. beduidt *fads*, of *fats*, in achterlassching, een bezorger; zoo is *brudfaths*, een bruidegom, *thusundifads*, een overste over duizend. Zoo dat *vader*, noorw., deen. en zweed. *faeder*, eigenlijk de opperste bestuurder van den huize zou zijn, als ziende op het bewind, dat tot den man, en niet op de voortbrenging, dat tot de ouders te zamen behoort. Wachter

zoekt den oorsprong in het kinderlijk stemelen, hebr. *ab*, chald. en sir. *abba*, perz. *pâder*, gr. *πάπα*, *πάππα*, lat. *pater*, zoo veel als *papater*, zijnde ter slechts een uitgang. De Franschen en Italianen hebben hun *papa*, de Hottentotten hun *bo*, de Amerikanen in de antillische eilanden hun *babá*. Wanneer deze afleiding de ware is, dan hebben onze voorouders, bij dialektverloop, de *b* of *p*, in *f* of *v* veranderd.

VADERACHTIG, bijv. n. en bijw., *vaderachtiger*, *vaderachtigst*. Van *vader* en *achtig*. Eenen vader voegende, betamende: *dat is niet vaderachtig*. Als bijw., zoo als een vader behoort te doen: *handel toch vaderachtiger*.

VADERGEK, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *vader* en *gek*. *Gek* naar zijnen vader: *wat is dat kind vadergek!* Ook als een z. naamw.: *het is een regte vadergek*. Van hier het verkleinw. *vadergekje*.

VADERLAND, z. n. o., *des vaderlands*, of *van het vaderland*; zonder meerv. Van *vader* en *land*. Het land van iemands vader, waar iemands vader t'huis hoort, of gehoord heeft, en dus waar iemand geboren, of opgevoed, is: *vroegtijdig verliet hij zijn vaderland*. *Indien sij dies vaderlants gedacht hadden, van welck sij uijtgegaen waren*. [Bijbelv.] Ook het land, waarin men als burger opgenomen, en ingelijfd, wordt, of is: *sij betoonden klaertlick, dat sij een vaderlant soecken*. [Bijbelv.] *Dat men in ons vaderland mannen vindt*. [Kluit.] Van hier *vaderlander*, *vaderlandsch*. Zamenstell.: *vaderlandsliefde*.

Vaderland, hoogd. *Vaterland*, deen. *fåder-neland*, is eerst in latere tijden naar het lat. *patria*, gebeeld, even als *vaderlander*, nog later naar het fr. *patriote*, om het bastaardwoord *patriot* te vervangen.

VADERLIEF, eene onverbogene uitdrukking, waarmede men zijnen vader aanspreekt. Van *vader* en *lief*, dat hier achter *vader* geplaatst, en daaraan verbonden, wordt: *niet waar? vaderlief!*

VADERLIEFDE, zie *vaderlijk*.

VADERLIJK, bijv. n. en bijw., *vaderlijker*, *vaderlijkst*. Den vader behorende, of van hem afkomstig: *de vaderlijke magt*. *Het vaderlijk gezag*. *De vaderlijke liefde*, in tegenoverstelling van *vaderliefde*, hetwelk de liefde van een kind jegens zijnen vader aanduidt. *Mijn vaderlijk goed*. Ook hetgene aan voorouderen toebehoort heeft: *hunne vaderlijke zeden en wetten*. Voorts evenveel, als *vaderachtig*, eenen vader voegende, betamende: *hij waakt voor ons met eene vaderlijke zorg*. *Laat die vaderlijke bestraffing u niet belgen!* *Toen sloegh zijn hart, en al zijn aders, van schrik, en vaderlijke vrees*. [Vond.] Als bijw., zoo als een vader doet, of doen moet: *hij behandelt haar vaderlijk*.

Vaderlijk, hoogd. *vaterlich*, Notk. *faterlich*, komt van *vader*.

VADERLOOS, zie *vader*.

VADERNAAM, z. n., m., *des vadersnaams*, of *van den vadersnaam*; zonder meerv. Van *vader* en *naam*. Het woord *vader*, als naam beschouwd: *den zoeten vadersnaam voeren*. In andere beteekenissen zegt men: *de naam van iemands vader*, of *zijn vaderlijke naam*.

VADERSLAG, zie *vaderslagt*.

VADERSLAGT, z. n., v., *der*, of *van de vaderslagt*; meerv. *vaderslagten*. Van *vader* en *slagt*. Bij Kil. *vaderslagh*. Manslag aan iemands eigenen vader bedreven, vadermoord: *hij is schuldig aan vaderslagt*. [Vond.] *Om dezen vaderslagt*, heeft Vond., waar dit woord te onrecht mannelijk gemaakt, doch waarschijnlijk voor *vaderslag* gebezigd wordt, welk laatste minder in gebruik is. Van hier *vaderslagtig*, aan vaderslagt schuldig, bij Kil.

VADZE, z. n., m. en v., *van den vadze*, *der*, of *van de vadze*; meerv. *vadzen*. Een lui, vadzige mensch, man of vrouw: *zij is eene regte vadze*. *Zulk eenen vadze als hij is, zag ik nimmer*. Anders ook *vadde*. Van hier *vadzige*. Van het aloude werkw. *vadden*, d. i. slap zijn; waarvan ook *vodde*.

VADZIG, bijv. n. en bijw., *vadziger*, *vadzigt*. Loom, traag, steeds half slapende: *welk een vadzige mensch!* *Wat zit zij daar weer vadzige en lusteloos!* Van hier *vadzigheid*, bij H. De Gr. en Hooft ook *vaddigheid*. Dit woord luidt bij Kil. *vadsigh* en *vaddigh*, komt van *vadze* en het oude *vadden*, waaraan het fr. *fade*, en het eng. werkw. *fade*, verwelken, verwant zijn.

VAGEBOND, z. n., m., *des vagebonds*, of *van den vagebond*; meerv. *vagebonden*. Een bastaardwoord, even als het hoogd. *Vagabunde*, ital. *vagabondo*, eng. en fr. *vagabond*, van het lat. *vagabundus*, ontleend, om een landlooper aan te duiden, die steeds rondzwerft, en nergens t'huis is.

VAGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vaagde*, *heb geraagd*. Hetzelfde als *vegen*. Zuiveren, schoonmaken, van iets ontheffen: *een lang gewenscht Veriosser vaegh het rijk van 's rijks vervloekte plaeg*. [Vond.] *Matroos aen 't roeien vaegt de vlacke zee om strijt*. [Poot.] Van hier *vaagsel*, veegsel, opveegsel. Zamenstell.: *opragen*, *uitragen*, *wegragen*. Vond. bezigt het onzijd., voor snel doorgaan: *een zwaert, dat vlamment door schilt en harrenas en helm van diamant geraegt heeft*.

VAGEVUUR, z. n., o., *des vagevuurs*, of *van het vagevuur*; zonder meerv. Van *vagen*, of *vegen*, en *vuur*. Hoogd. *Fegeseuer*, zweed. *skärfeld*, schuijervuur. Volgens de roomsch-catholijken, een middelstand van smartelijke zuivering, waarin de zielen van vele menschen bij hun verscheiden geraken, om voor

eene eeuwige zaligheid vatbaar en rijp te worden.

VAK, z. n., o., *des vaks*, of *van het vak*; meerv. *vakken*. Verkleinwoord *vakje*. Eene ledige ruimte, geschikt, om iets te vatten, of te bevatten; eene bijzondere afdeeling van eene kas: *wat beduidt dat opene vak in uwe boekenkas?* Een bijzonder gedeelte van eenen wand, enz.: *welk landschap zult gij op dat vak laten schilderen?* *De Trojanen breken een vak uit de vesten*. [Vond.] Een bijzonder gedeelte der wetenschappen: *het was een groot man in zijn vak*. *Gij moet het vak der geschiedkunde beter beoefenen*. Bij Kil. is *vack* en *vackeel* ook een bijzonder deel van een gebouw, eene verdieping, en een gat, even als het hoogd. *Fach*.

Vak, neders. *fak*, deen. *fag*, hoogd. *Fach*, is verwant aan het fr. *faque*, en zweed. *faggor*, eene tasch, en komt van *vaan*, hoogd. *fahen*, opperd. *fachen*, dat oulings vatten, bevatten, aanduidde.

VAKEN, zie *vaak*.

VAKERTIG, zie *vaak*, z. n.

VAL, z. n., m., *des vals*, of *van den val*; meerv. *vallen*. Verkleinw. *valletje*. De daad van vallen: *hij deed eenen gevaarlijken val*. *De stroom verdoofde ons door het gedruisch van zijnen val*. De daad van hetzelfde vallen, in den zin van bevallen, gevallen: *het eten heeft bij mij nog geen val*. *Zal die uitdrukking hier wel val hebben?* De daad van vallen, in den zin van instorten: *dat huis staat op den val*. *Ende de val van dat selve hujs was groot*. [Bijbelv.] In den zin van sterven: *daer den val geschiet*. [V. Hass.] In den zin van vernederd worden: *ik voorzag zijnen val reeds lang*. *Esther bewerkte den val van Haman*. *Daar 't op mijn val word toegelegd*. [L. D. S. P.] In den zin van zwaarlijk zondigen: *de gevolgen van Adams val*. *Zoo hebb' ik nooit een' zwaaren val te schroomen*. [L. D. S. P.] In den zin van tot onkuischheid verleid worden: *voor haren val was het een beminnelijk schepsel*; in den zin van ten ondergaan: *den val van zijn vaderland overleven*. *Een voorspook van den val des rijx*. [Hooft.] Eindelijk heeft *val* de spraakkundige beteekenis van het lat. *casus*, in *naamval*; en is *val*, in *afval*, en *hemelval*, hetgene valt; en, in tegenoverstelling van *klim*, die rigting van eene gebloemde stof, volgens welke de bloemen het onderste boven staan: *als gij het zoo snijdt, krijgt gij voor het ruggestuk niets dan den val*. Van hier bij Kil. *valligh*, geneigd tot vallen, en door het verlies van een pleidooi getroffen. Zamenstell.: *bouwval*, *hemelval*, *misval*, *miskraam*, *naamval*, *onval*, *voetval*, *waterval*, *zondenval*, enz.

Val, hoogd. *Full*, Otfrid., Notk., enz. *fal*, komt van *vallen*.

VAL, z. n., v., *der*, of *van de val*; meerv. *val-
len*. Verkleinw. *valletje*. Een vallend ding
van verschillende aard. Een neervallend
deurtje aan eenen schoorsteen: *is de val wel
open?* Eene nederwaarts hangende, of val-
lende, strook rondom het verhemelte van
een ledikant: *die val is niet breed genoeg*.
Eene neervallende knip, om ratten, muizen,
enz. te vangen: *in die val zult gij weinig
muizen vangen*. *De kat zit in de val*. [Vond.]
Overdragtelijk, is, *in de val geraken*, in eene
ongelegenheid gewikkeld worden, waaruit
men zich niet redden kan, en in eene plaats
geraken, waaruit men niet ontkomen kan.
En *val* is zulk eene ongelegenheid, of plaats:
*hare tafel worde tot eenen strick, ende tot
eenen valle*. [Bijbelv.] *Wij zullenze in de
val des inhams zien benepen*. [Vond.] *Eene
oude rat in de val krijgen*, een loos en door-
trapt mensch om den tuin leiden. Zamen-
stell.: *valdeurtje, valstrick*, enz. *Mollenval,
muizenval, rattenva, schoorsteenval*, enz.
Val, valle, hoogd. *Falle*, Notk. *falla*, Ot-
frid. *fala*, zweed. *fälla*, deen. *fulde*, komt
van *vallen*.

VAL, z. n., o., *des vals*, of *van het val*; meerv.
vallen. Volgens Kil. oulings evenveel, als
geval, en het hoogd. *Fall*, in den zin van
gebeurtenis, omstandigheid, enz.: *in welke
beijde vallen*. [V. Hass.] Dit is eene verkort-
ing van *geval*, en komt daarmede van *vallen*,
even als *toeval* van *toevallen*, enz.

VALDEUR, zie *valpoort*.

VALIES, z. n., o., *van het valies*; meerv. *valie-
zen*. Verkleinw. *valiesje*. Een mantelzak:
berg mijn valies.

Valies, fr. *valise*, ital. *valigia*, middel-
eeuw. lat. *vallegia*, hoogd. *Felleisen*, opperd.
wadsack, van *wad*, in het goth. kleeding,
gewaad, in welke taal *laesa*, besluiten, insluit-
ten is. Anderen schrijven voor *valies*, *vellies*,
als afkomstig van het lat. *vellus*, huid, vacht,
waarvan de *valiezen*, of *velliezen*, doorgaans
gemaakt worden.

VALK, z. n., m., *des valks*, of *van den valk*;
meerv. *valken*. Verkleinw. *valkje*. De bena-
ming van een slag van roofvogels, waaron-
der ook de arenden, gieren, havikken, sper-
wers, enz. begrepen worden: *men telt zes en
twintig soorten van valken*. De benaming
van eene bijzondere soort van dat vogelen
geslacht: *de valken worden door duiven on-
der het slagnet gelokt*. *Uilen, die hun nesten
maecken bij den valck*. [D. Deck.] Spreekw.:
elk meent, dat zijn uil een valk is. Zie *uil*.
Van hier *valkachtig, valkenier, valkerij*.
Zamenstell.: *valkenhuis, valkenjagt, val-
kennest, valkenoog*, enz. *Bergvalk, boomvalk,
gierval, muiskalk, reigerval, rotsvalk,
steenvalk, stootvalk*, enz.

Valk, zwab. dicht. ook *valk, valke*, ne-
ders. *falke*, hoogd., deen., zweed. *falk*, sp..

eng. *falcon*, fr. *faucon*, ital. *falcone*, komt
van het lat. *falco*, dat van *falx*, sikkels, af-
stamt, en op den krommen snavel der valken
doelt.

VALKENET, z. n., o., *des valkenets*, of *van het
valkenet*; meerv. *valkenetten*. Een ligt stuk
geschut, eene veldslang: *VIII valckonetten
oft ander geschut op raderen*. [V. Hass.]

Falkenet, valckenet, valckonet, hoogd.
Falkonett, fr. *fauconneau*, is evenzeer van
het middeleeuw. lat. *falconeta*, ontleend, als
het hoogd. *Falkaune*, dat hetzelfde aanduidt,
van het middeleeuw. lat. *falcona*.

VALKENIER, z. n., m., *des valkeniers*, of *van
den valkenier*; meerv. *valkenieren*, of *val-
keniers*. Een afrigter van valken tot de jagt:
de valkeniers met hunne valken. Dit woord
luit bij Kil. *valckenaer*, hoogd. *Falkenier*,
of *Falkner*, fr. *fauconnier*, en is ontleend
van het middeleeuw. lat. *falconarius*.

VALKERIJ, z. n., v., *der*, of *van de valkerij*;
meerv. *valkerijen*. De valkenierskunst, of
vogelvangst met valken, en de daartoe noo-
dige stoet van valken en valkeniers: *hij is
een liefhebber van de valkerij*. Hoogd. *Falk-
nereij*. Van *valk*.

VALKRUID, z. n., o. Van *vallen* en *kruid*. Een
plantgewas, waarvan men zeven soorten telt,
dus genoemd, omdat het ter genezing van
buiten dient, welke men uit eenen val krijgt:
*muiskroonkruid, hertshoornig valkruid,
schorpioenig valkruid*.

VALLEI, z. n., v., *der*, of *van de vallei*; meerv.
valleijen. Een dal: *ende wat hobbelachtich is,
dat sal tot eene valeije gemaect worden*.
[Bijbelv.] *Wij trokken door eene schoone vallei*.

Vallei, eng. *vale*, *valleij*, fr. *vallée*, ital.,
sp. *valle*, lat. *vallis*, komt van *vallen*, in de
beteekenis van nederwaarts hellen, dalen.
Zie *vallen*.

VALLEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik viel, ben geval-
len*. Door zijne zwaarte snelijk nederwaarts
gedreven worden: *er is weer een appel van
den boom gevallen*. *De sterren des hemels
vielen op de aerde*. [Bijbelv.] Van regen,
sneeuw, hagel, enz.: *er valt veel waters*. *Er
viel een sterke dauw*. Plotselings uit eene
staande, of zittende, houding in eene liggende
overgaan: *hij viel van zijn paard*. *Doe viel
Saul haestelich ter aerde, so lanck als hij
was*. [Bijbelv.] *Op zijn aangezicht vallen*,
zich eerbiedshalve voorover werpen, zoo dat
men den grond met zijn gezicht aanroere, of
schijne aan te roeren. *Op zijn hoofd, op zij-
nen neus, op zijnen arm*, enz. *vallen*, daar-
mede in het vallen tegen den grond, of iets
anders, aanbouwen, zoo dat die ledematen
min of meer beschadigd worden. Voorts
zegt men, wederkeeriglijk, *zich zeer vallen*,
zich dood vallen, zich eenen arm, enz. *aan
stukken, of uit het gelid, vallen*. *Iemand in
de armen vallen*, zich in deszelfs armen wer-

pen. Hem om, of aan, den hals vallen, hem omhelzen. Iemand te voet vallen, of aan iemands voeten vallen, zich eerbiedshalve aan zijne voeten werpen; even als het min gebruikelijke voor hem te voet vallen, zoo als Vond. het uitdrukt, in: 'k valle met mijn speelgenooten, eedle helt, te voet voor u; in overeenstemming met voor iemand op de knien vallen. In zijn zwaard vallen, met zijn ligchaam op deszelfs punt aandrukken, om daarvan doorboord te worden: so viel hij ook in 't sweert, ende sterf. [Bijbelv.] Een huis, een muur, enz. vallen, als zij instorten, of neerploffen: het huifs viel op de vorsten. [Bijbelv.]; waar men in plaats van omver vallen vindt onder sich vallen, in: dan sal de stadsmuur onder sich vallen, ende 't volck salder inklimmen. Ergens in vallen, is, eigenlijk, door zijne zwaarte plotselings derwijze nederwaarts gedrukt worden, dat men daarin gerake: dat het ijser in 't water viel. [Bijbelv.] Overdragelijk, is, in een land vallen, zich gewelddadiglijk daarin begeven: haest u, ende komt; want de Philistijnen zijn in het lant gevallen! [Bijbelv.] In iemands hand of handen, vallen, in deszelfs magt geraken: laet mij in de hant van menschen niet vallen. [Bijbelv.] Hij viel in de handen van den beul. Gij zijt in goede handen gevallen, in de magt van een of meer goede menschen geraakt, welke u geen leed doen, maar uw welzijn bevorderen, zullen. Iemand in het haar vallen, met hem plukharen. Iemand in de rede vallen, zijne rede door tusschenspraak afbreken. Vallen in de straffe, bij Kil., beantwoordt aan het hoogd. in Strafe fallen, strafschuldig worden. In eene, of de, boete vallen, tot derzelve betaling verplicht worden. In eene krankheid, in onmagt, in aanvechting, in slaap vallen, daardoor overvallen worden, zoo als slaap, schrik, enz. in den Statenbijbel gezegd worden op iemand te vallen: dan salder over u een quaet komen, ende een verderf salder op u vallen. [Bijbelv.] Iemand in den zin, in de gedachten vallen, hem te binnen komen: het wil mij niet in de gedachten vallen, of invallen, zie dit woord. In het oog vallen, is evenveel, als daarin loopen. In den smaak vallen, beteekent, met den algemeenen smaak stroken. In die of die klasse, daarin geraugschikt worden, of daartoe behooren. In ongenade vallen, daardoor getroffen worden. In het net vallen, is, eigenlijk, daarin geraken, oneigenlijk, verschalkt worden. In den kuil vallen, dien men voor anderen graaft, in plaats van anderen, op wier ongeluk men zich toeleide, zich zelve ongelukkig maken: hij is gevallen in de groeve, die hij gemaakt heeft. [Bijbelv.] Met de deur in het huis vallen hetgene men zeggen wil onbedachtelijk plotselings uit. In de asch vallen, vermorst

worden, te nietgaan: al mijne hoop viel in de asch. In eene rivier, of in de zee, vallen, van eene beek, of een ander stroomend water, zich daarin ontlasten. Voorts is vallen, van water gesproken, dikwijls dalen, in hoogte afnemen: het water begint te vallen. De wind valt, is het tegenoverstaande van de wind verheft zich. Een gevel wordt vallende genoemd, als hij nederwaarts helt. Bij de eerste vertooning is dat treurspel gevallen, heeft het niet voldaan. Een kleed valt wel, als het in zijne helling naar beneden wel om het lijf past, en dus bevalt, of gevalt. Het eten valt bij iemand niet, als het hem niet gevalt, niet smaakt; en vallen, is, in meer andere zegswijzen evenveel, als bevallen, gevallen. Elders beantwoordt het wederom aan verloren gaan: daer en is van deselve niet een eenich woort gevallen. [Bijbelv.], waar geheel iets anders bedoeld wordt, dan als men zegt: er vallen woorden. Omkomen, sneuvelen: hoe zijn de helden gevallen in 't midden van den strijt! [Bijbelv.] Evenveel hoe, sterven: hij kwam te vallen, So wi ende onse kindre na ons valten. [V. Hass.] Vernederd, en van zijnen stand beroofd, worden: toen die gunsteling viel, kreeg alles een ander aanzien. Ghij sult gewisselick vallen voor sijn aengesichte. [Bijbelv.] Schielick is Babel gevallen ende verbroken. [Bijbelv.] Zwaarlijk zondigen, in tegenoverstelling van staan, en strukelen: wie had ooit kunnen denken, dat hij zoo schandelijk vallen zou? Zich laten oteeren: zij bezweek voor sijn gevele, en viel. Tot iemand vallen, is, in den Statenbijbel, zijne zijle kiezen: uijt Israël vielense tot hem in menichte. Ghij wilt tot de Chaldeen vallen. [Bijbelv.] Onder de moordenaars vallen, eene prooi voor hen worden. Ergens op vallen, zich daarop werpen, als op eene prooi: het gansche gezelschap viel op hem. De verstoorder is gevallen op uwe somer vruchten. [Bijbelv.] Of zijn verlangen daarnaar uitstrekken: men valt op dat slag van dingen minder; of zijne gedachten daarop vestigen: ik viel er niet op. Ergens over vallen, zich daaraan ergeren: een ieder valt daarover. Ik zou hem niet kennen, al viel ik over hem, beduidt, hij is mij gansch onbekend. Ergens uit vallen, er niet meer onder begrepen blijven: ik viel er uit. Ergens buiten vallen, daaronder niet begrepen worden: mijn erf valt grootendeels buiten de droogmakerij. Te beurte vallen, ten deele vallen, zij bekende zegswijzen. Daar men hout hakt, vallen spaanders, zie spaanders. Waer slagen vallen, valt gemeenlijk goê buit. [Vond.] Met vallen en opstaan kom ik er toch, al wordt mijn werk gestadig afgebroken, ik krijg het toch voltooid. Overigens is vallen ook plaats grijpen: er valt daarvan niets. Wat valt er nu nog meer te

doen? *Dat feest valt nu juist op eenen Zondag.* Uitvallen, uitkomen: *het valle, zoo het wil. Al, naar het valt. De Abrikozen vallen dit jaar niet heel groot.* In overeenkomst hiermede zegt men: *de wesphaalsche hammen vallen lekkerder, dan de andere. Hij valt mij zeer lastig. Lange praters callen verdrietig. Valt u de tijd niet lang? Omdat dese weduwe mij moeijelick valt.* [Bijbelv.] *Het kristensch kruis vieluwen rugh zoo zwaer niet.* [Vond.] Eindelijk, is, eene *vallende stem*, eene dalende en verflaauwende; *devalende ziekte*, eene bekende krankheid, waar voor de Heer Lublink echter *hoofdziekte* wil gebruikt hebben, dewijl de ziekte niet valt, maar wel de persoon, die daaraan onderhevig is; even als men zegt, *slaapziekte*. Van hier *geval, val, valle, vallei, vallig, vellig*. Zamenstell.: *valbrug, valdeur, valhoed, valkruid, valnet, valpoort, valreep*, enz. *Aanvallen, afvallen, bevallen*, enz.

Vallen, hoogd., neders. *fallen*, zweed. *falla*, deen. *falde*, angels. *feallan*, eng. *fall*, middeleeuw. lat. *faliare*, is verwant aan *vellen* en *feilen*.

VALLIG, *vellig*, bijv. n., *valliger, valligst*. Even als *vellig*, in eene regtzaak onderliggende; in welke beteekenis *vellig* oulings zeer gebruikelijk was. Zamenstell.: *bouwvallig, schroomvallig*, enz. Van *vallen*. In Gelderland noemt men ook iemand *vellig*, die zich in regten niet verweert, en dus van zijn regt vervalt.

VALPOORT, z. n., v. Van *vallen* en *poort*. Eene hangende deur, die neervalt, als men den toegang daarmede sluiten wil. Oulings *schof*, en *schoffet*, van *schuiven*. Zie *schuiven*. Bij Kil. ook *schofhecke*. En voorts ook *valdeur*; schoon Kil. dit woord met *valddeure, voulddeure*, verwisselt, en aan eene zamengevouwene deur toewijst.

VALREEP, z. n., v. Van *vallen* en *reep*. Eene reep, welke langs de zijde van het schip nederhangt, aan welke men zich onder het op en nederklimmen vasthoudt, om niet te vallen: *de kapitein ontving ons aan de valreep. Een glaasje aan de valreep*, is het laatste afscheidsglaasje. Bij Vond. is het mannelijk, in: *Turnus vliegt den valreep op*.

VALSCH, bijv. n. en bijw., *valscher, valscht*. Onecht, nagemaakt: *valsch goud, valsche diamanten, valsche munt*, enz. Ook in eenen zedelijken zin: *een valsche ootmoed, valsche vreugde, valsche vroomheid, een valsche vriend, valsche Apostel, valsche Messias, valsche Goden*. Bedriegelijk, welke beteekenis *valsch* in de opgenoemde gevallen ook reeds heeft, maar welke de eenige is, in: *een valsch hart. Welk een valsch mensch!* Werkzaam, om valsche dingen voort te brengen: *het is een valsche getuige. Valsche munter, valsche munterij, valsche tong. Te ver-*

geefs werckt de valsche penne der schriftgeleerden. [Bijbelv.] Onwaarachtig: *eene valsche stelling, een valsch besluit. Gij zult geen valsch getuigenis geven.* [L. D. S. P.] *Gij spreekt valsch van Ismaël.* [Bijbelv.] Tegen de regelen der kunst aandruischend: *wat zingt gij valsch! Die snaar geeft een valsch geluid. Valsche passen maken*, hetgene overdragtelijk ook van buitensporigheden in iemands handel en wandel gebezigd wordt. Eindelijk is *valsch*, hier te lande, even als in het neders., ook wel eens grimmig: *ik werd er valsch om. Zij werd zoo valsch op mij, dat zij mij de oogen wel uit het hoofd gehaald zou hebben.* Van hier *valschaard, valschetijk, valschen*, bij Kil., even als het hoogd. *falschen*, vervalschen: *soe wie dranc valschede.* [Keur. der St. H.]; *valscheid*. Zamenstell.: *valschart; valschtongig, valschtongigheid*, bij Camph.; *vervalschen*, enz. *Doorvalsch, onvalsch*, enz.

Valsch, hoogd. *falsch*, neders., zweed. *falsk*, ijsl. *falskur*, eng. *false*, ierl. *falsa*, wallis. *ffals*, fr. *faux*, ital. *falso*, komt met het lat. *falsus*, van *fallere*, misleiden, bedriegen.

VALSCHEN, zie *valsch*.

VALSCHHEID, z. n., v., *der*, of *van de valscheid*; meerv. *valscheden*. Onechtheid: *de valscheid van die paalen is blijbaer. Bedriegelijkheid: vergeefs poogde hij mij door zijne valscheid te bedotten. En in zijn' geest bedrog noch valscheid duld.* [L. D. S. P.] Onwaarheid: *eene bewezene valscheid*. In dezen zin heeft het woord een meerv.: *een getuijge der valscheden.* [Bijbelv.] Strijdigheid tegen welluidendheid en kunst: *de valscheid van dien toon knarst mij door de ooren. De valscheid van zijne passen deed een ieder lagchen.*

Valscheid, hoogd. *Falschheit*, en *falsch*, zweed. *falskhet*, en *fals*, pool. *falsz*, boh. *falsse* en *falefs*, komt van *valsch*.

VALSTRIK, z. n., m. Van *val* en *strik*. Een strik die even als eene val dient, om deze of gene dieren te vangen: *er worden valstrikken gezet*. Overdragtelijk, al wat dient, om iemand listiglijk te verstrikken: *zijn goed is hem ten valstrik. Saul seyde: ick salse geven, datse hem ten valstricke zij.* [Bijbelv.]

VALZIEKTE, *vallende ziekte*. Zie *vallen*.

VAN, een voorzetsel, dat dikwerf den tweeden naamval eenes zelfstandigen naamwoords vervangt, zoo als, wanneer men in plaats van *het paleis des Konings, of des Konings paleis, het paleis van den Koning* zegt; wanneer men *den hofstoet der Koningen met den hofstoet van de Koningin*, verwisselt; en wanneer men *de belangen des rijks, of des rijks belangen, in de belangen van het rijk* verkeert; hetwelk zich dikwijls, even als in het hoogd., ook al meer en meer, laat doen, ja meerma-

len, ter voorkoming van *wanklang*, gedaan worden moet; zoo als wanneer het naamw. een bezittelijk voornaamwoord bij zich heeft, in: *het is een vriend van mijnen man.* enz.; en wanneer er twee of meer tweedenaamvalen zamenloopen; zie mijne nederd. spraakk. D. 1, § 374. Ook wordt het voor een naamwoord geplaatst, hetwelk eene plaats aanduidt, waar eene beweging aanvangt, welke zich uit de hoogte naar de laagte rigt: *zij zag van boven naar beneden. Hij klom van het dak. Van den hemel nedergedaald. Iemand van eenen toren toeroepen. Van een paard met iemand spreken. Van den wagen vallen.* In overeenkomst hiermede zegt men: *er valt mij een steen van het hart*, ik word van eene zware bekommring ontheven. Of voor een naamwoord, hetwelk eene plaats aanduidt, waar eene tegenovergestelde beweging aanvangt: *neem het van den grond op. Van eene tafel, van een bord, eten. Den hoed van het hoofd nemen. Rook ging op van zijner neuse.* [Bijbelv.] Ja voor een naamwoord, dat evenveel welke plaats, of evenveel welk ding, aanduidt, welke eene beweging verlaat; *verwijder u van het vuur! Gaat gij van huis? Hij wendde zijne oogen van ons naar den anderen kant. Leg het van u! Van land steken. Een knoop van den rok snijden. Van elkanderen.* In overeenkomst hiermede zegt men: *van leder trekken, of rukken; zie leder. Iets van zijnen hals schuiven*, zich daaraan onttrekken. *Het werk gaat hem wel van de hand*, hij yordert daarmede wel. Ook wordt van gebezigt, om een punt van tijd, of plaats, waarmede een afstand, eene gebeurtenis, enz. aanvangt, aan te duiden: *ver van hier. Vijfuren van Amsterdam. Van den morgen tot den avond. Van Paschen tot Pinksteren*, enz. Ook hier heeft *van* dikwijls achter zich af: *van gisteren af te rekenen.* En aan en af aan: *van stonden aan. Van heden af aan*, waarvoor men intusschen beter blootelijk *van heden aan*, of *van heden af*, bezigt. Zie *aan en af*. In den Statenbijbel vindt men bij herhaling *van dat*, voor *van den tijd af*, dat: *die mij gevoedt heeft, van dat ick was, tot op dezen dach. Van dat sij opginck*, enz. Voorts plaatst men achter *van*, de benaming van iets, dat in eenen zedelijken zin verlaten, of zelfs verwijderd, wordt: *van iemand afsallen. Iemand van het kwade afkeerig maken, of afschrikken. Van het pad der deugd afwijken. Van vrees bevrijden. Van het booze, waarin de wereld ligt, verlossen*, enz. De benaming van eene plaats, waaruit iets herkomstig is: *mannen van Jeruzalem. Hij is van het land. Van goeden huize.* De benaming van den tijd, waartoe iets behoort: *wijn van het vorige jaar. Wij zijn van gisteren. De arbeid van heden.* Het tijdvak, waarin iets voorvalt: *van den zomer was ik bij hem.*

Van den avond komt zij hier. Ik heb het u van te voren gezegd. Iets, in welks bezit, of beheer, men verkeert: *Koning van Jeruzalem. Vrijheer van zijnen hals. Vader van drie kinderen.* Iets, waaruit men gesproten, of gevormd is: *een kind van waardige ouderen. Hij is van ouden adel. Een beker van goud. Een huis van steen. Een rok van laken*, enz. De hoedanigheid van een ding: *het is van eene donkere kleur. Een mensch van het beste hart. Een diamant van groote waarde. Een man van jaren, van verstand, van vermogen*, enz. *Een God van genade. Eene zaak van gevolgen, van langen duur, van gewigt*, enz. De grootte, en zwaarte van een ding, of deszelfs ouderdom: *wijn van dertig jaren. Een kind van zes maanden. Eene koe van zeven honderd pond. Eene som van duizend guldens. Een schip van drie honderd ton, van twintig stukken, van drie roeibanken.* Iets, dat eene voorafgemelde hoedanigheid bezit: *een reus van eenen karel. Een kalf van eenen man. Een duivel van een wijf. Een monster van een dier.* Datgene, waarin eene voorafgemelde hoedanigheid huisvest: *krom van neus. Schoon van gelaat. Blank van kleur. Bont van vederen. Wollig van haar. Klein van gestalte.* Datgene, waartoe de zaak betrekkelijk is, welke door een nevensgaand werkwoord, of iets anders aangeduid wordt: *ik ken hem van aangezicht. God van ganscher harte lief hebben. Van persoon bevalt hij mij wel. D'onveilige oevers veegen van onduitsch en baldadig schuim.* [Vond.] *Voorraad van hout. Overvloed van spijsze.* Het onderwerp van een gesprek, eene handeling, enz.: *waar spreekt gij van? Wat kwaad weet gij van mij? Zij houdt veel van kinderen. Hij predikte van David. Het Evangelie van Christus. Het boek van de oorlogen des Heeren. Wat denkt gij daarvan? Ik kan er niet van oordeelen. Wees daar van verzekerd.* De werk- of beweeg-oorzaak van iets: *hij doet het van weelde. Waerom die timmeringhe des Casteels van noode moste afterlaten.* [V. Hass.] *Ik beef van schrik. Zij kon er niet van slapen. Wij stikten van den rook. Ick ben moede van mijn suchten.* [Bijbelv.] *Van wien weet gij dat? Van het vuur verteerd. Van nature geneigd. Het geneest van zelf. Een gedicht van Gellert. De Psalmen van David. Het woord van God. Een misslag van mij.* Het geheel, waarvan een deel opgenoemd wordt: *een van ons. De beste van allen. Een stukje van eenen appel. Een teugje van dien drank. Niets van het mijne.* Het geheel, waarvan men iets afneemt, enz.: *het at van sijne bete, ende dronck van sijnen beker.* [Bijbelv.] *Ik hoorde niets van dat alles. Wat hebt gij van dat verraad bemerkt?*

Voor het overige is, *van geslachte tot geslacht*, door alle geslachten henen. *Van eeuw tot eeuw, van jaar tot jaar, van dag tot dag,*

van uur tot uur, enz., door alle eeuwen, jaren, dagen, uren, enz. henen. *Van land tot land, van plaats tot plaats, van huis tot huis, van deur tot deur*, enz., langs alle landen, plaatsen, huizen, deuren, enz. *Van beneden, van boven, van buiten, van binnen, van achteren, van voren, van ter zijde, van verre, van nabij, van rondom, van dezen kant, van dien kant, van alom*, zijn spreekwijzen, die even als honderd andere, bij de woorden, waarvoor men *van* plaatst, behandeld zijn, of geene bijzondere opheldering noodig hebben. En nopens *van noode*, zie *noode*. *Van daag* wordt voor *heden*, gebruikt. *Van wege* is aangaande, nopens, uit hoofde van. *Van mijnentwege* is, op mijn bevel, of bestel, en voor zoo veel mij aangaat. In *van zijnentwege, van uwentwege, van onzentwege, van hunnentwege, van harentwege, van 's landswege, van 's Koningswege*, enz. heerscht eene soortgelijke beteekenis. Eindelijk bezigt men *van* ook wel eens als een z. n., m., voor eenen toenaam, omdat vele toenames hier te lande met *van* aanvagen: heeft hij nog geenen *van* aangenomen? *De oorsprong van vele vannen is vrij zonderling en kluchtig.*

Van luidt in het hoogd. *von*, Willer. *vone*, Isid., Kero. *sona*, deen. *fra*, zweed. *fra* en *fram*, eng. *from*, en is verwant aan *af*, dat deszelfs plaats in eene reeks van zamenstellingen bekleedt, en zijne beteekenis eveneens aan zulk een geblaas te danken heeft, als waarmede men eene veer van den mond, en meer andere dingen van zich, verwijderd.

VANDELEN, zie *vanden*.

VANDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vandde, heb gevand*. Bij Kil. eenen Kranken bezoeken, maar eigenlijk, en hier en daar nog hedendaags, op kraambezoek gaan: *ende daarom gespaart voor de lekkere tongen der vandende vrouwen*. [Hooft.] *Die spijst, laeft, ende dekt, herbergt, bezoekt en vand*. [H. de Gr.] Van hier *vandelen*, dat te Bremen hetzelfde beteekent. Zamenstell.: *vandbeker*, of *vanbeker*, *vandtijd*, of *vantijd*. Het stamwoord schijnt *van, fan, fano*, een doek, een windsel, een zwachtel, verwant aan *vaan*; zie *vaan*; van waar *fanen, fanden*, inwinden, en het vries *vandelen*, opwinden, zoo als men eenen zwachtel doet, waaruit de zamenstelling *opvandelen*, bijeen halen, gesproken schijnt. Van hier *vanding*, bezoek, kraambezoek: *vanding van vrinden genieten*. [Hooft.]

VANDING, zie *vanden*.

VANG, z. n., m., *des vangs*, of *van den vang*; meerv. *vangen*. De daad van vangen, in welken zin het niet slechts, even als het hoogd. *Fang*, bij Kil. voorkomt, maar ook in: *over den vanck der visschen, die sij gevangen hadden*. [Bijbelv.]; en in de zamenstell.: *hartvang, windvang*, enz. Een werktuig, om

te vangen, bij Kil. eene val, hedendaags het werktuig, om eenen windmolen in zijnen gang te stuiten, of hem te vangen: *de vang is gebroken. De molen is door den vang*, beteekent, eigenlijk, hij luistert daarnaar niet, figuurlijk, alle bestuur is weg, hij, of het ding, waarvan men het zegt, is bandeloos. Hetgene men vangt: *de vanck des tijrans sal ontkomen*. [Bijbelv.]; waar het dezelfde beteekenis ook in *jachtvanck oefent: een bedrieger en sal zijn jachtvanck niet braden*. Voorts is *vang*, zeker deel van het lijf van een rund, waarbij men hetzelfde vangt, vat, of grijpt, om te beoordeelen, hoe vet het is: *voel dien vang maar eens!* Zamenstell.: *hartvang, jagtvang, molenvang, omvang, windvang*, enz. Van *vangen*.

VANGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik ving, heb gevangen*. Eigenlijk, iets, dat in snelle beweging is, met de hand grijpen, en bemagtigen: *als ik u den bal toewerp, moet gij hem vangen. Vliegen vangen. Vlootjen vangen*, enz. Op evenveel welke wijze in den loop stuiten: *waarom vangt gij den molen niet? Regenwater vangen*, hetzelfde ten zijnen gebruike in een vat doen loopen. *Wind vangen*, tegen deszelfs loop gerigt zijn, zoo dat dezelve gestuit worde. Op evenveel welke wijze vermeesteren, en in zijne magt brengen: *vogelen, visschen, hazen, en anderwild, vangen. Stadigh bang voor vangen, en voor spannen*. [Vond.] *De moordenaar werd in eene herberg gevangen. Dewijle sij eenen kuitj gegraven hebben, om mij te vangen*. [Bijbelv.] *In zijn eigen net gevangen*. [L. D. S. P.] Voorts is, *iemand vangen*, iets, dat voor hem nadeelig, of onaangenaam is, uit hem krijgen. *Iemand in zijne eigene woorden vangen*, op eenig gezegde van hem een besluit gronden, dat voor hem onaangenaam, of nadeelig is. *Iemand heinen en vangen*, is, in Vriesland, hem in zijn gesprek voorthelpen. *Wij zitten hier, niet om vliegen te vangen*, om met onzen tijd, en onze bezigheid, geen voordeel te doen. *Een uiltje vangen, en bot vangen*, zie *bot* en *uil*. Van hier *gevangenis, vang, vangenis, vanger, vangst, vinger*; zie dit woord. Zamenstell.: *vangenhuis, vangenstok, vangvraag*, bij Kil. *Aanvangen, afvangen, bevangen*, enz.

Vangen, neders., hoogd. *fangen*, Notk. *fangan*, deen. *fange*, zweed. *fanga*, eng. *fang*, angels. *feugan*, komt van *vaan*, dat, volgens Huijdec. op M. Stok. oulings eveneens met *vangen* verwisseld werd, als *staan*, met *standen*. Zie *vadem*.

VANGENHUIS, zie *vangenstok*.

VANGENIS, z. n., v., *der*, of *van de vangenis*; meerv. *vangenissen*. Evenveel als *gevangenis*, waarvan het eene verkorting is: *te houden oft te hebben vanghenisse in haren huijsen*. [V. Hass.] 'k *Heb 's Graven vangenis wel zeven*

jaren lang bezuurt. [Vond.] Zamenstell.: *vangenisbraecke*, bij Kil. Zie voorts *gevangenis*.

VANGENSTOK, z. n., m. Bij Kil. eene verkorting van *gevangenstok*, even als *vangenhuis* bij Halma uit *gevangenhuys* gevormd is. Van *gevangen* en *stok*. Een stok, en blok, waarin men gevangenen met de beenen vastsluit.

VANGER, z. n., m., *des vangers*, of *van den vanger*; meerv. *vangeren*, of *vangers*. Eigenlijk, al wie, of wat vangt, in welken zin het bij Kil. voorkomt, maar thans niet gebruikelijk is, dan in eene reeks van zamenstellingen. Voorts bij denzelfden Kil. een werktuig, om te vangen, eene knip, of val; en eene weitasch. Zamenstell.: *bolkvanger*, eigenlijk een vanger van bolken, maar bij Vond. en elders, een visschers, of zeemans overrok; *muisenvanger*, *rattenvanger*, *schelvischvanger*, *vogelvanger*, *walvischvanger*, enz. *Hartsvanger* brengen wij hier toe niet, omdat het, volgens Adelung, van een *vangen* komt, dat over hoop steken aanduidt, en aan het lat. *pungere*, *figere*, enz. vermaagschapt schijnt.

VANGST, z. n., v., *der*, of *van de vangst*; meerv. *vangsten*. Verkleinw. *vangstje*. De daad van vangen: *hoe gaat het met de vangst? Is zij voordeelig? Hetgene men vangt: welk eene rijke vangst! Wij hebben met de vangst haer majesteit vereert.* [Hooft.] Zamenstell.: *haringvangst*, *kabeljauwvangst*, *vogelvangst*, *vischvangst*, *walvischvangst*, enz. Van *vangen*.

VAR, z. n., m., *des vars*, of *van den var*; meerv. *varren*. Bij Kil. *varre*, *verre*, en *varninck*. Bij Junius *varning*. Een jong rund: *hijklonck den varre de harssens in.* [Vond.] 'k *Zal uit uw huis geen varre neemen.* [L. D. S. P.] Overdragtelijk: *soo sullen wij betalen de varren onzer lippen.* [Bijbelv.] Zamenstell.: *vaarkoe*, *varrejager*, *varrebloed*, *varrenoffer*, *varrebleesch*, enz.

Var, Nolk. *phar*, *pharre*, hoogd. *Farre*, angels. *fear*, hebr. *phar*, wend. *boran*, boh. *baran*, hetwelk tevens enen ram aanduidt, zoo als het deen. *faar*, zweed. *far*, gr. *βαρον*, een schaap, en *βαρα*, vee over het algemeen, beteekent.

VAREN, z. n., v., *der*, of *van de varen*; zonder meerv. Een bekend plantgewas, waarvan het zaad rondom met vezelen bezet, door den wind ligtelijk overal heen gedreven wordt: *mannelijk en vrouwelijk varen*. Een bed van *varen*. Van hier het bijv. n. *varen*, dat van *varen* gemaakt is: *een varen bedje*. Zamenstell.: *varengras*, *varenkruid*, *varenmos*, *varenwortel*, *varenzaad*, enz. *Boomvaren*, *oorvaren*, *steenvaren*, *woudvaren*, enz.

Varen, hoogd. *Farn*, eng. *fern*, angels. *fearn*, komt van *varen*, voor zoo veel het eene snelle beweging aanduidt.

VAREN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik voer, heb en ben gevaren*. Eene strijkende beweging maken: *met de hand over de tafel va-*

ren. Zich met zulk eene beweging verplaatsen, zoo als het oudste van alle voertuigen, eene slede, nopens welker beweging men daarom nog heden het woord *sledevaart* gebruikt, en zoo als ander rijtuig oneigenlijk ook gezegd kan worden te doen, waarom men deswegens in sommige oorden van ons land, even als in Duitschland, het woord *varen* bezigt: *de vrachtkar vaert gerust.* [Vond.] *Wanneer vaart de postwagen van Arnhem op Nimwegen?* Evenveel hoe van de eene plaats naar de andere overgaan: *vaerende have*, bij Kil., beweegbare, roerende goederen, hoogd. *fahrende Habe*. Strijk., Zwabenspieg. *farunde habe*. Van hier dat *vervaren*, in Vriesland verhuizen beteekent. Voorts vindt men bij V. Hass.: *dwingen in de stede van Montfoerde te varen woenen — een ijghelijc zel mit sinen live ende goede varen woenen, waer hi wil*. En *varen*, is evenveel, als stroomen, loopen, in: *daer de stroom des Tibers door komt vaeren.* [Vond.] *Holle barren bruizen, en vaeren oven steen.* [Antonid.]; als gaan, in *furifare*, voorover gaan, bij Kero; *ich faru dhir fora*, ik ga u voor. [Isid.] *Then uueg si forran scolton*, den weg, dien zij gaan zouden, [Otfred.]; of als reizen, trekken, rondzwerven, in *vaerende wijf*, eene landloopster, en figuurlijk, een draaijende wind bij Kil., en in het hoogd. *Landfahrer*, *fahrender*, *Bettler*, *Ritter*, *Musikant*, enz.; terwijl de duitsehe handwerksgezellen aan hun gewone rondreizen den naam van *fahren* geven, en *fare* in het eng., *fara* in het zweed., en *faran* bij Ulphil., reizen aanduidt. In overeenkomst met deze algemeene beteekenis van *varen*, waarin het bij M. Stok. meermalen voorkomt, vindt men bij Kil.: *het vaert ghemeijnlick soo*, in plaats van: *het gaat zoo*; en zeggen wij: *hoe vaart gij, hij?* enz., in den zin van: *hoe gaat het met u, hem?* enz. *Die lieden varen daarbij niet slecht*, het gaat hun daarmede wel. *Zoo moet gij varen*, zoo moet het u vergaan: *hoe zijt ghij eindelijk gevaren?* [Vond.] *Achteruit varen*, tegenspoed hebben. *Voortvaren*, voortgaan. *Welvaart* en *welvaren*, de toestand van iemand, wien het wel gaat. *Iets laten varen*, is, daarvan afstand doen, hetzelfde laten gaan, het laten drijven, zoo als het wil, zich daarmede niet meer bemoeijen: *ick hebbe mijn huijs verlaten, ick hebbe mijne erffnisse laten varen.* [Bijbelv.] *Laat toch uw werk, o Heer! niet vaaren!* [L. D. S. P.] Intusschen krijgt die algemeene beteekenis van gaan, henen gaan, enz. welke men ook in: *de vreucht des lants is henen gevaren*, in de Bijbelv., in: *voor den drommel varen*, enz., ontmoet, meermalen een nevenbegrip van snelheid, zoo als die van enen sterken wind: *gewenschte wint die vaere in 't zeil!* [Vond.] *Kont ghij de blixemen wijlaten, dat-*

se henen varen? [Bijbelv.] *Hij voer, hij vloog met een gezwinde vlugt.* [L. D. S. P.] Van eenen pijl: *mijn pijl wil u eerlang noch varen in het hart.* [Vond.] *Iemand in het schild varen, zich met kracht en nadruk verzetten.* In overeenkomst hiermede zegt men in het hoogd. van loopende hazen, dat zij *fahren*, en noemt men het rondloopen van dolle honden derzelve *fahrende wuth*. En dezelfde beteekenis heerscht in: *hij stelt zich aan, als of er hem duizend Duivels in het lijf gevaren waren. Ter helle varen, ten hemel varen: also voer Elia met een onweder ten hemel.* [Bijbelv.]; en men vindt de sporen daarvan in *varinc*, schielijk: *si hadden varinc gheten dat.* [Walewein]; in *vaardig*, en deszelfs stamwoord *vaart*, in het z. n. *varen*, en in *vaerende wijf*, een wijf dat door de lucht vliegt, eene *tooveresse*, bij Kil.; bij wien *vaeren*, *ghevaeren*, geschieden; en *vaeren in yemands reden* voorts is, daarin vallen. Maar de gebruikelijkste beteekenis van *varen* is die der beweging van een schip in het water: *er varen hier dagelijks allerlei schepen voorbij. Wanneer vaart de schuit naar Amsterdam? Daer de witte zeilen vaeren, vaeren, maar met groot gevaer.* [Poot.] *Geen roeischuifje sal daer door varen.* [Bijbelv.] Die der reize van beurtschippers, die hunne beurt vervullen: *wie moet varen? Ik vaar op mijne beurt en anders niet.* En die van te scheep reizen over het algemeen: *als hij na Sijrien soude varen.* [Bijbelv.] *Naer 't suikerlant, Brezjil, gaet varen.* [Vond.] Of die der beoefening van de scheepvaart, als een middel van bestaan: *hij is gaan varen. Ten haring varen. Voor gemeen matroos, voor bootsman, varen.* Of die van een kortstondig togje te scheep: *schuifje varen, uit wandelen varen, uit spelen varen*, zoo als men oulings meermalen in plaats van *spelevaren* schreef. Eindelijk is *varen* ook nog op eenig voertuig rijden: *doe mosten si op waghene varen.* [M. Stok.] *In karosse door stadt varen.* [Hooft.]; en bedr., tescheep vervoeren: *wie moet die goederen varen? Vaar ons eens over dat water!* En wederkeeriglijk is, *zich moede varen, zich lam varen, zich door varen vermoeijen*, enz. Van hier *gevaar*, in de beteekenis van de daad van varen: *is er nog zoo veel gevaar hier voorbij? vaart*, in de beteekenis van *veer*; zie *veer*; *vaarbaar, vaarder, vaardig, vaart, varen*, z. n., *veer*, enz. Ja misschien ook *ver, voor, voort*, enz. Zamenstell.: *vaarbeurt, vaarghewand*, het wand van een schip, bij Kil.; *vaarglas*, kompas, bij denzelfden; *vaartuig, vaarwater, vaarweg, vaarwel, varensgezel, varensman*, iemand, die zich geneert met varen; *varenstijd, varensvolk*, enz. *Aanvaren, afvaren, bevaren, bijvaren*, enz.

Varen, neders. *faren*, en hier en daar

färje, vries. *farje*, hoogd. *fahren*, middel-eeuw. lat. *ferire*, is verwant aan *voeren*, en heeft zijne beteekenissen van eene strijkende beweging maken. en snellijk voortgaan, aan zijnen klank te danken.

VAREN, oulings vreezen; en bij Kil. ook nog, in eenen bedrijvenden zin, benaauwen, verdrieten: *dat zal mij geweldig varen.* [Halma.] Van hier *vaertlick, sorghelick*, bij Kil., zie voorts *vaar*, dat hiervan ook afstamt.

VAREN, of *fahren*, een oud duitsch woord, dat waarnemen beteekende, zweed., ijsl. *fara*. Van hier *ervaren*, en *fare, vare, of varding*, in het neders. evenveel, als ons *vierschaar*, dat ook daaraan verwant is.

VARKEN, z. n., o., *des varkens*, of van het *varken*; meerv. *varkens*. Verkleinw. *varkentje*. Eigenlijk een jong zwijn; maar in het gebruik een zwijn over het algemeen: *onreijn sultense ulieden zijn, oock het vercken.* [Bijbelv.] Overdragtelijk, een morsig, of liederlijk mensch: *welk een morsig varken van een wijf. Het is een regt varken.* Een handbezem: *waar is het varken gebleven?* Te scheep wordt ook door een *varken*, een kleine ligger of watervat verstaan; ook als een werktuig van vele schrobbers aan elkander gemaakt; waarvan *varken*. In Overijssel noemt men de pissebedden ook *varkens*. Spreekw.: *het varken wasschen*, eene moeilijke en netelige onderneming aanvaarden. *Een varken maken*, zich vergissen, mistasten, eene feil begaan. Van hier *varkenachtig*, enz. Zamenstell.: *varkendrijver, varkenhoeder, varkens-aard, varkensbak, varkensborstels, varkensbrood, varkensbuik, varkenschoot, varkenschouwer, varkenschrabber, varkenschraper, varkenschrobber, varkensdarm, varkensdras, varkenskrek, varkenskdistel, varkensgras, varkenshaar, varkenskinnebak, varkenskop, varkenskost, varkenskot, varkenskrap, varkenslager, varkensmarkt, varkensmuil, varkenssoog, varkensoor, varkenspoot, varkenspruim, varkensreuzel, varkensrib, varkenssmeer, varkenssmout, varkenssnuif, varkensspek, varkensstaart, varkenssteen, varkensstront, varkenstraan, varkenstrog, varkensvel, varkensvenkel, varkensvet, varkensvleesch, varkensworst, varkenszwoord, varkentor, varkenvisch*, enz. *Aschvarken, akervarken, braadvarken, eikelvarken, haardvarken, hoornvarken, mestvarken, muskusvarken, schotvarken, speenvarken, stekelvarken, straatvarken*, enz.

Varken, neders. *farken*, angels. *faerh*, eng. *farrow*, hoogd. *Ferkel*, of *Ferklein*, lat. *porcellus*, is een verkleinwoord van het neders. *varch*, dat in de salische wetten *varch, vara*, in het vries. *barg*, in het lat. *porcus*, en *verres* luidt, en verwant is aan *beer*, hoogd. *Bär*, aan het lat. *aper*, en het hoogd. *Eber*, en aan ons *var*. Dit *var* en *bär*,

- beer*, werd oulings voor menigerlei dieren gebruikt. Zie *var*.
- VARKENACHTIG**, bijv. n. en bijw., *varkenachtiger*, *varkenachtigst*. Van *varken* en *achtig*. Naar den aard, of het gedrag, van een varken zweemende, of zoo als een varken: *hoe leeft gij zoo varkenachtig? Welk eene varkenachtige handelwijze!*
- VARKENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik varkende*, heb *gevarkend*. Als een varken behandelen, zoo schrapen en schrobben, als men een varken doet. Bijzonderlijk van een schip: *als de kiel zoo vuil is, moet zij gevarkend worden*.
- VARKENSCHOBBER**, z. n., m. Van *varken* en *schrobber*. De persoon, die een varken schrobt, of een werktuig om zulks te doen, of om een schip te varkenen. Ook *varkenschrabber*, en *varkenschrapper*.
- VARKENSCHOT**, anders *varkenskot*, z. n., o. Van *varken* en *shot*. Eene met schotten afgezette plaats, waar varkens gemest worden; ook alle plaatsen, waar het vuil is: *dat huis is een regt varkensshot*. Zie *shot*.
- VARKENSSTAART**, z. n., m. Van *varken* en *staart*. Eigenlijk de staart van een varken; en, naar deszelfs gekrulde rigting, een gekruld ijzer, een krasser: *haal den kogel met den varkensstaart van uw geweer!* Als ook *varkensvenkel*.
- VARKENSSTEEN**, z. n., m. Bij Kil. ook *krauwsteen*, een steen, waarmede men het vel der varkens wrijven zou; maar anders, even als de slangenstein, een gewaad tegengif, dat, in de gestalte van eenen steen, in het lijf van sommige varkens gevonden wordt, naar het sp. *pedra del porco*.
- VARKENSTRAAN**, z. n., m. Van *varken* en *traan*. Eigenlijk, de traan van een varken; maar bij Kil. is *verckenstranen krijten*, schreijen zonder tranen te lozen, niet van harte schreijen.
- VARKENTOR**, z. n., v. Van *varken* en *tor*. Eene tor, welke uit hoofde van haren snuit dezen naam voert: *de varkentorren worden anders olifantjes genoemd*.
- VARKENVISCH**, z. n., m. Van *varken* en *visch*. Eene bijzondere soort van het geslacht der lipvisschen, waarvan eene andere soort den naam van *varkenssnuit* voert.
- VARSCH**, zie *versch*.
- VASSAAL**, z. n., m., *des vassaals*, of *van den vassaal*; meerv. *vassalen*. Eigenlijk, al wie iemands brood eet, en tot zijn gezin behoort. Bijzonderlijk, een lid van het gezin van eenen Koning, of Vorst, aan wien men in het middeleeuw. lat. den naam van *vassus*, zoo als naderhand dien van *familiaris*, gaf; en daar zulke lieden doorgaans met leenen beschenken werden, een leensmans; maar voorts ook een onderdaan over het algemeen. Het gezegde *vassus* is verwant aan het oud. *weisat*, allerlei spijsje, en aan het zweed. *veisla*, *veitsla*, een maaltijd. Intusschen leiden anderen dat *vassus* en *vassallus* af van *gezel*; en anderen wederom van elders. Zie de *Encyclopedie*, in *vassal*.
- VAST**, bijv. n. en bijw., *vaster*, *vastst*. In zich zelf, of met andere dingen, naauw en sterk zamenhangend. Dus zijn *vaste deelen*, *vaste lichamen*, min of meer ondoordringbare. *Vaste spijsje* is het tegenoverstaande van *vloeibare*: *die melck van noode hebben, ende niet vaste spijsje*. [Bijbelv.] *Vast brood*, is digt ineen gedrongen. *Vast taken*, *tinnen*, enz., is digt ineen geweven. *Vast koper*, *marmar*, enz., is hecht: *siyne beenderen zijn als vast koper*. [Bijbelv.] *Die meer dan marmar vast en dicht verbrijzelt*. [Vond.] *Een vaste muur* is een, die zich niet gemakkelijk omver rammeijen laat: *tegen allen hoogen toren, ende tegen allen vasten muur*. [Bijbelv.] *Eene vaste stad* is eene, die zulke muren heeft: *zijn goedertierenheit is meer dan burg en vaste steden*. [L. D. S. P.] *Een vast leger* is een wel verschanst. *Een vast gebouw* is een sterk. *Een vaste knoop*, een, die stijf ineen gehaald is, en niet ligtelijk los gaat, of los gemaakt worden kan: *op dat uwe banden niet vaster gemaect en worden*. [Bijbelv.] De grond wordt, in tegenoverstelling van eenen weeken, of van het water, *vast* genoemd, in: *wij geraakten van den vasten grond in een moeras*. Overdragtelijk, is een *vast gestel*, een gestel, dat tegen allerlei stooten bestand is, en daardoor niet gekrenkt wordt. *Eene vaste vrouw*, en een *vast man*, iemand, wiens gezondheid niet ligtelijk verstoord wordt. *Een vaste slaap*, een, die niet afgebroken wordt, en niet ligtelijk afgebroken worden kan. *Eene vaste gezondheid*, eene bestendige. *Een vaste geest*, een, die niet ligtelijk verleid wordt, een standvastige: *vernieuwt in het binnenste van mij eenen vasten geest*. [Bijbelv.] *Een vast karakter* is genoegzaam hetzelfde. *Eene vaste hand van breiden hebben* is gemeenlijk vast werk vervaardigen. En *vast ineen* is, bij Kil., digt ineen gedrongen. Voor met andere dingen naauw en sterk verbonden, of zamenhangend, bezigt men *vast*, in: *de vaste sterren*, die aan het uitspansel vastgehecht schijnen. *Het vaste land*, *de vaste kust*, in tegenoverstelling van een daarvan afgescheiden eiland. *Vaste lucht*, die zich niet verheft. *Eene vaste kleur*, die niet verschiet. *Eene vaste rots*, eene onwrikbare. *Een vaste tred*, die niet wankelt of uitglijdt, maar de voeten daar vestigt, waar men ze neerzetten wil. Vergelijk het gezegde bij *vastmaken*. In overeenkomst hiermede is *eene vaste hand*, en *eene vaste stem*, die geene onwillekeurige bewegingen maakt. *Eene vaste woning*, die aan zekere plaats verbonden is. *De vaste plaetse uwer woning*. [Bijbelv.] *Het eene wordt al vaster en vaster aan het andere*. *Vaste goederen* zijn het tegen-

overstaande van *roerende*. Ook is een *vast goed*, een onvervreemdbaar, dat bij uitersten wille vast gemaakt is. *Vast geld* is, dat zonder achterblijven, ja op vast bepaalde tijden, inkomt. Zulke tijden zijn *vaste tijden*, *vaste dagen*. *Hij gaat hier dagelijks op een vast uur voorbij*. Zoo ook bij *iemand vast werk hebben*, zonder nu of dan te moeten uitscheiden, voortdurend, onafgebroken werk hebben. *Het is vast dat hij komt*, het is zeker en gewis. *Ik ben vast van begrip, dat hij niet komen zal*, is evenveel als, dat begrip van mij wankelt niet. *Vast zijnde in het geloove* is, in den Statenbijbel, daarin niet wankelende, *Een vast geloof* is een onwankelbaar. En hetzelfde duidt men aan door *eene vaste hoop*, *een vast vertrouwen*, *eene vaste overtuiging*. *Een vast verbond*, *vaste beloften*, *vaste woorden*, *vaste redenen*, *vaste dingen*, zijn, die vast en zeker vervuld zullen worden. *Een Testament is vast in de dooden*. [Bijbelv.] *Een vast besluit*, *een vaste regel*, is een onveranderlijke. *Een vasteknecht*, is een bestendige. Spreekw., in de gemeenzame verkeer: *hij rijdt eene vaste schaats*, hij wankelt niet in het schaatsrijden, noch in andere dingen. *Het is nog zoo vast niet*, als *eene muts met zeven keelbanden*, men kan zich daarop niet verlaten. *Hij verkoopt al, wat los en vast is*, al zijne roerende en onroerende goederen. *Hij is aan het touwtje vast*, aan de zaak, waarmede hij zich ingelaten heeft, verbonden. Zie voorts *vastzijn*, enz. Van hier *vastelijk*, *vastheid*, *vastigheid*, *vest*, *vesten*, *vestigen*, *vesting*, enz. Zamenstell.: *eerenvest*, of *eerendvest*, in het hoogd. *ehrenvest*, *edelvest*, en *fromm und vest*, drie titels van onderscheidene soorten van edellieden, waarin *vest*, de beteekenis van vast, sterk, dapper heeft; *hemelvast*, *krukvast*, *maatvast*, *manvast*, *nagelvast*, *nootvast*, *onvast*, *paalvast*, *spijkervast*, *toonvast*, enz.

Vast, oulings ook *vest*, Kero, Otrid. *fest*, Hoogd., neders., zweed., deen., eng. *fast*, ijsl. *fastur*, schijnt tot het hoogd. *fassen*, en ons *vatten*, te behooren.

VAST, bijw., *vaster*, *vastst*. Volgens Kil. veel, zeer, grootelijks; in welken zin *vast*, in het eng. gebruikelijk is, en *vaste* reeds bij Strijk. voorkomt, ja *fast* in het hoogd. oulings ook gebezigd werd; terwijl het eng. bijw. n. *vast*, fr. *vaste*, ital. *vasto*, lat. *vastus*, groot, wijd uitgebreid, beteekent. Volgens Adelung is dit bijw. evenzeer aan het bijw. n. *vast* verwant, als het bijw. *vast*; in de beteekenis van naauw, digt en sterk ineen: *haal dien knoop zoo vast niet toe!* *Waarom bondt gij dien zak niet vaster toe!* *Stamp alles vast ineen.* *Wat is dat huis vast gebouwd!* *Nu bakt hij het brood nog vaster.* *Dat linnen is al te vast geweven*; of in den zin van onafgebroken: *wat slaapt hij vast!* intusschen: *dat vast jammert om genade*. [Vond.] *Ik ben*

er vast mede begonnen. *Hij gaat vast heen, en laat mij hier*; onwankelbaar: *gij grondde d'aard zoo vast door wijs beleid*. [L. D. S. P.] *Mag ik mij daarop vast verlaten.* *Kan ik er vast op aan?* *Ik had het vast verwacht.* *Hij gelooft het vast*; zeker en gewis: *zij komt vast.* *Er moet vast iets ongemeens gebeuren*; zoo, dat het zeker vervuld worden moet: *ik beloof het u vast*; zoo, dat er geene verandering in te wachten is: *ik heb het vast besloten.* *Alles is vast bepaald*; met eenen naauwen en sterken zamenhang: *hoe vast waren zij aan elkanderen verbonden!* ook eigenlijk: *Hem strengelde aen 't koraal van uwen mont zoo vast.* [Vond.] Zamenstell.: *vastbakken*, en eene reeks van andere zamenstellingen, waarover straks nader, en bijzonderlijk.

VASTBAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., al bakkende vasthechten: *gij bakt het eene brood aan het andere vast*. Onz., al bakkende vastgehecht worden: *het vleesch bakt aan de pan vast*. Ook anderzins onderling, of aan iets anders, verbonden worden: *het zal wel vastbakken*. Als men *vastbakken* voor digt ineen bakken bezigt, moet *vast* van *bakken* afgescheiden blijven.

VASTBINDEN, bedr. w., ongelijkvl. Al bindende onderling, of aan iets anders, vasthechten: *zij werden aan elkanderen vastgebonden.* *Ik bond mijn paard aan eenen boom vast*.

VASTBLAZEN, bedr. w., ongelijkvl. Al blazende verbinden: *het oor is aan de flesch vastgeblazen*.

VASTBLIJVEN, onz. w., ongelijkvl. Onderling verbonden blijven: *de zamengeplakte bladeren willen niet vastblijven*. Aan iets anders vastgehecht blijven: *nu zal de speld wel vastblijven*. In hechtenis, of onder een ander verband, blijven: *moet hij nog langer vastblijven?*

VASTBOEIJEN, bedr. w., gelijkvl. Al boeiende vastmaken: *zij werden aan elkanderen vastgeboeid.* *Boei hem aan den muur vast*.

VASTBRADEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Bedr., al bradende vasthechten: *braad het vleesch niet aan den rooster vast!* Onz., al bradende vastgehecht worden: *het zit aan de pan vastgebraden*.

VASTDAG, zie *vastendag*.

VASTDOUWEN, zie *vastdrukken*.

VASTDRAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Al draaijende vastmaken: *draai de schroef ter dege vast*.

VASTDRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Bedr., al slaande vasthechten: *drijf den nagel ter dege vast*. Onz., al drijvende vastmaken: *het wrak dreef spoedig vast*.

VASTDRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. Al drukkende digt ineen dringen: *druk den grond rondom de planten vast*. Al drukkende ergens aan, in, of op, vastmaken: *druk de kurk niet vast!* *Het kind drukte zich aan hare borst vast*. In deze beteekenissen kan *vastdouwen* ook gebezigd worden.

- VASTE, z. n., v., der, of van de vaste; meerv. *vasten*. Anders *vasten*. Bij Kil. *vastene*. De tijd, waarop men zich, uit Godsdienstige beginselen, van spijs, of van bijzondere soorten van spijs, onthoudt: *de vaste is haast ten einde. Om dat oock de vasten nu voorbij was.* [Bijbelv.] *Op den eersten dagh van de vaste.* [Hooft.] Zamenstell.: *vastenavond, vastengebed, vastenprediker, vastenspijze*, enz.
- Vaste, *vasten, vastene*, hoogd. *Fasten*, opperd., deen. *faste*, zweed., Olfrid. *fasta*, Kero. *fasten, fastunge*, eng. *fasting, fast*, angels. *faest*, komt van *vasten*.
- VASTELAVOND, zie *vastenavond*.
- VASTELIJK, bijw., zeker: *ick weet vastelick dat gijlieden den tijt uijkoopt.* [Bijbelv.] Onwankelbaar: *betrouwt gij daarop zoo vastelick?* Zoo dat er geene verandering te wachten is: *want het is vastelick besloten, het sal geschieden.* [Bijbelv.] Met een naauwen en sterken zamenhang: *het eene kleefde vastelick aan het andere.* Van *vast*.
- VASTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vastte, heb gevast.* Zich van spijs onthouden: *ik heb den ganschen dag gevast. Vastet voor mij, ende en etet noch en drincket niet in drie dagen.* [Bijbelv.] Zich, volgens de voorschriften van deze of gene kerke, op gezette tijden, van bijzondere soorten van spijs onthouden. *Men kan daarnaar wel wachten, maar niet vasten*, beduidt, het zal nog wel wat aanhouden. Van hier, *vaste, vasten*, enz. Zamenstell.: *vastdag, vastendag, vasttijd*, enz.
- Vasten, Notk. ook *vasten*, Ulphil. *fastan*, Olfrid., hoogd. *fasten*, zweed., ijsl. *fasta*, eng. *fast*, angels. *faestan*, vries. *festje*, finl. *paaston*, wend. *postem*, komt van het goth. *fastan*, houden, waarnemen, waarvan men de sporen in het angels. *aew fastan*, de instelling waarnemen, aantreft.
- VASTEN z. n., o., des *vastens*, of van het *vasten*; zonder meerv. Eigenlijk, de onbepaalde wijze van *vasten*. De daad van vasten, onthouding van spijs, uit Godsdienstige beginselen: *zij hielden een vasten. David vastede een vasten.* [Bijbelv.] Voorts bestempelt men den vastentijd ook wel eens met den naam van *vasten*, die dan vr. is. Zie *vaste*. Zamenstell.: *vastendag, vastentijd*, enz. Van *vasten*.
- VASTENAVOND, *vastelavond*, z. n., m., des *vastenavonds*, of van den *vastenavond*; meerv. *vastenavonden*. Van *vaste* en *avond*, met eene tusschenbeiden gevoegde N, die bij oude schrijvers, en ook hedendaags in de gemeenzame verkeerling, vaak door eene L vervangen wordt. Eigenlijk, de avond voor den aanvang der vaste: *die de vastelavont een gans iaer is, gelijk hij ons eenen avont is.* [D. Heins.] *Is toch alle daegh gien vastelavond.* [Bredero.] Voorts de gansche tusschentijd tusschen Drie Koningen, en den aanvang der vaste: *in den vastenavond kom ik u bezoeken. Bij iemand vastelavond houden, of vastelavonden*, is hier en daar ten platten lande eenige dagen en nachten in den vastenavond bij hem doorbrengen: *ik kom een poosje bij u vastelavond houden, of vastelavonden.* Bij Kil. ook *vastelavond*, in het zweed. *fastelagen*, vries. *festeljoon*, hoogd. *Fastenabend, Fastnacht*, en, in de tweede beteekenis, *fastnachten*, zonder lidwoord, of *fasenacht*, opperd *fasching*, beijer. *fassangen*.
- VASTENDAG, z. n., m. Van *vasten* en *dag*. Anders ook *vastdag*, van het werk w. *vasten* en *dag*. Een dag, waarop men zich van spijs onthoudt: *gij kunt uwe maag niet beter herstellen, dan door eens vastendag te houden.* Een dag, waarop men, volgens de voorschriften zijner kerke, vasten moet: *den vastendag plegtiglijk vieren. In des Heeren huys, op den vastendach.* [Bijbelv.]
- VASTGAAN, onz. w., ongelijkvl. Van *vast* en *gaan*. Zich verlaten, vertrouwen: *kan ik daarop genoegzaam vastgaan?*
- VASTGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. Al gietende verbinden: *het is daaraan vastgegoten.*
- VASTGRIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Ter dege grijpen, aangrijpen: *ik greep de leuning vast, om staande te blijven.* Voorts is iemand *vastgrijpen*, ook wel eens, hem gevangen nemen: *hij werd vastgegrepen.*
- VASTGROEIJEN, onz. w., gelijkvl. Al groeiende aan iets vastgehecht worden: *aan elkanderen vastgegroeide tweelingen.*
- VASTHAKEN, bedr. w., gelijkvl. Met eenen, of meer dan eenen, haak vastmaken: *haak mijnen mantel eens aan den rok vast.*
- VASTHANGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Bedr., derwijze ergens aanhangen, dat het geen gevaar loope, om er af te vallen: *hang het tocht ter dege vast.* Onz., op de gezegde wijze ergens aan gehangen zijn: *ik hoop dat het vasthangen moge.*
- VASTHEBBEN, bedr. w., onregelm. Gegrepen hebben: *ik had haar bij den arm vast.* Overdragtelijk, begrepen, of diep genoeg in het geheugen ingeprent hebben: *hebt gij het wel vast?* Voorts is, *het niet vast hebben*, wel bij zijne zinnen zijn: *hij schijnt het niet vast te hebben.*
- VASTHECHTEN, bedr. w., gelijkvl. Door aanhechting vastmaken: *het is daaraan vastgehecht.* Ook figuurlijk van onstoffelijke dingen.
- VASTHEID, z. n., v., der, of van de *vastheid*; zonder meerv. Datgene, uit hoofde waarvan iets met den bijvoegelijken naam van *vast*, in deszelfs onderscheidene zinnen, bestempeld worden kan: *de vastheid van het brood, laken, marmer*, enz. *De vastheid van iemands gestel, van zijnen geest, van zijn besluit*, enz.
- VASTHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van *vast* en *houden*. Het tegenoverstaande van *loslaten*: *heft den jongen op, ende houdt hem vast met*

- uwe hant.* [Bijbelv.] Bijzonderlijk gevangen houden : *men hield hem vast, maar de overigen werden losgelaten.* Ondersteunen : *als u broeder sal verarmt zijn, so sult ghy hem vasthouden.* [Bijbelv.] Van levenlooze dingen, verhinderen, dat iets uit zijnen stand wijke : *breng een anker in dien muur, om hem vast te houden,* tot een houvast voor hem te verstreken. Ook overdragtelijk, in stand houden : *de nederige van geeste sal de eere vasthouden.* [Bijbelv.] In aandenken houden, en in acht nemen : *houdt vaste, dat ghy het bloet niet en etet.* [Bijbelv.] Wederkeuriglijk, zich door middel van iets, dat men gegrepen heeft, tegen vallen, wegzinken, enz. beveiligen : *hij hield zich aan een hout vast, tot dat wij hem redden konden.* Ook figuurlijk : *ik hou mij vast aan 't geen gij hebt gezeid.* [L. D. S. P.] Voorts is, *zich vast houden,* in den Statenbijbel, zich zelve stijven, sterken, bemoedigen, in : *want hij hielt sich vast, als siende den onsenticken.* En, in de gemeenzame verkeerling : *zijn stuk wel vasthouden,* het wel verdedigen, op zijn regt blijven staan. *Ergens aan vasthouden is,* overdragtelijk, zich daaraan verbinden : *houdt ghy noch vast aen uwe oprechticheit?* [Bijbelv.] Van de gebiedende wijze van dit woord komt *houvast.* Zie *houvast.* Voorts wordt het deelw. *vasthoudend* als een bijv. naamw. gebruikt.
- VASTHOUDEND,** bijv. n., *vasthoudender, vasthoudendst.* Eigenlijk een deelw. van *vasthouden.* Karig, niet goedgeeusch : *het is een heel vasthoudend man.* Van hier *vasthoudendheid,* karigheid.
- VASTIG,** zie *vastigheid.*
- VASTIGHEID,** z. n., v., *der,* of *van de vastigheid;* meerv. *vastigheden.* Van *vastig,* dat nog in *standvastig* overigis. Somwijlen evenveel, als *vastheid* : *daer sal van des ijsers vasticheit in sijn.* [Bijbelv.] Voorts ook al hetgene dient, om zekerheid voor iets te geven : *ik moet er vastigheid voor hebben;* en vaste goederen : *hij bezit geene vastigheden;* of vaste, wel versterkte plaatsen : *hij heeft de vastigheden der dochter Juda afgebroken.* [Bijbelv.]
- VASTKETENEN,** bedr. w., gelijkvl. Met ketenen vastmaken : *zij waren aan elkanderen vastgeketed.*
- VASTKLAMPEN,** bedr. w., gelijkvl. Met eenen, of meer, klampen vastmaken : *het zit daaraan vastgeklampt.* *Zich vastklampen,* zegt men van een schip, of deszelfs bestuurders : *het hollandsche admiraalschip klampte zich aan het engelsche vast.* *Toen wij ons aan den vijand vastgeklampt hadden, sprongen wij over.*
- VASTKLEVEN,** onz. w., gelijkvl. Eigenlijk, door eene taaije vochtigheid aan iets verbonden worden : *het zal wel vastkleven.* Voorts ook
- anderzins met iets zamenhangen : *het kind bleef aan mijnen hals vastjekleefd;* en nog overdragtelijker : *ik kleve vast aen uwe getuijgenissen.* [Bijbelv.]
- VASTKLINKEN,** bedr. w., ongelijkvl. Al klinkende vastmaken : *klink den nagel vast in den muur.* Anders *vastkloppen* en *vastslaen.*
- VASTKLOPPEN,** zie *vastklinken.*
- VASTKLUISTEREN,** bedr. w., gelijkvl. Eigenlijk, met kluisters verbinden : *hij zit met den hals aan den muur vastgekluiserd.* Overdragtelijk, naauw en onverbrekkelijk aan iets hechten : *hunne zielen werden door de hartelikeste liefde aan elkanderen vastgekluiserd.*
- VASTKNELLEN,** bedr. w., gelijkvl. Iets derwijze knellen, dat het vastzilte : *ik heb mijn kleed tusschen de deur vastgekneeld.* *Het schip zat in den mond der haven vastgekneeld.*
- VASTKNEVELEN,** bedr. w., gelijkvl. Al knevelende vastmaken : *men knevelde zijne handen op zijnen rug aan elkanderen vast.*
- VASTKNIJPEN,** bedr. w., ongelijkvl. Iets derwijze knippen, dat het vastzilte : *knijp het linnen met de knijpers aan de lijn vast, op dat het er niet afwaaije!*
- VASTKNOOPEN,** bedr. w., gelijkvl. Met eenen knoop verbinden : *waarom het touw niet beter vastgeknoopt?*
- VASTKOPPELEN,** bedr. w., gelijkvl. Al koppellende verbinden : *hij kan er niet af, zoo wel heeft men hem aan haar vastgekoppeld.*
- VASTKRUIJEN,** onz. w., gelijkvl. Dit woord gebruikt men van het ijs, wanneer deszelfs schotsen zich derwijze op elkanderen schuiven, dat zij eenen onbewegelijken ijsdam vormen : *het ijs begint reeds vast te kruijen.*
- VASTLAKKEN,** bedr. w., gelijkvl. Met lak vast hechten : *het zit er op vastgelakt.*
- VASTLEGGEN,** bedr. w., gelijkvl. Iets derwijze leggen, dat het niet van stand verandere : *het boek glijdt van den lessenaar.* *Gij hebt het niet vastgelegd.* Aan den band leggen : *men gaf bevel, om alle honden vast te leggen.*
- VASTLIGGEN,** onz. w., ongelijkvl. In eenen stand liggen, die niet ligtelijk verandert : *het schip lag tusschen twee andere schepen vast.* Aan den band liggen : *als de hond niet vastligt, is hij vrij gevaarlijk.*
- VASTLIJMEN,** bedr. w., gelijkvl. Met lijm vastmaken : *het is er niet goed aan vastgelijmd.*
- VASTLOOPEN,** onz. w., ongelijkvl. Derwijze loopen, dat men stuite : *als gij dien weg verder volgt, loopt gij eindelijk vast.* Hetzelfde wordt ook wederkeuriglijk uitgedrukt door *zich vastloopen.*
- VASTMAKEN,** bedr. w., gelijkvl. Evenveel hoe ergens aan verbinden : *daerna maeckt hij 't vast met nagelen.* [Bijbelv.] Maar *vast* moet van *maken* afgescheiden blijven, als men *vast maken* gebruikt voor onwankelbaar maken : *ghij hebt de aerde vast gemaect, ende sij blijft staen.* [Bijbelv.] *Maak in uw woord*

- mijn treden sterk en vast!* [L. D. S. P.] Voor duchtig maken: om uwe roeping en de verkiesing vast te maken. [Bijbelv.] Voor versterken: die stad wordt vastgemaakt.
- Voor onvervreemdbaar maken: hij heeft haar erfdeel bij uitersten wille vast gemaakt. Voor digt en ondoordringbaar maken: de bakker moet het brood zoo vast niet meer maken. Zie *vastbakken*.
- VASTMETSSELEN, bedr. w., gelijkvl. Door metselwerk verbinden: is de toren niet aan de kerk vastgemetseld. Door metselwerk insluiten: het was eene der wreedste straffen van den ouden tijd, dat men iemand tusschen vier muren vastmetselde.
- VASTNAAIJEN, bedr. w. gelijkvl. Met naald en draad vaschthechten: wie heeft het daaraan vastgenaaid? Naai het ter dege vast.
- VASTNAGELLEN, bedr. w., gelijkvl. Anders vastspijkeren. Met spijkers, of nagels, vastmaken. *Debora nagelde Sisera aan den grond vast.*
- VASTNESTELLEN, wederk. w. gelijkvl. In eenen verachtelijken zin, ergens een vast verblijf nemen: er moet gezorgd worden, dat dat gespuis zich hier niet vastnestele.
- VASTPAKKEN, bedr. w. gelijkvl. Iets derwijze pakken, dat het niet ligt van stand verandere: pak het aardewerk wel vast.
- VASTPEKKEN, bedr. w., gelijkvl. Met pek vasthechten: het is, als of hij aan zijnen stoel vastgepekt was; anders: hij heeft pek aan zijn gat; zie *pek*.
- VASTPLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Al plakkende verbinden: het is er aan vastgeplakt.
- VASTPLEISTEREN, bedr. w., gelijkvl. Met eene pleister vastmaken: het wiekje moet op de wonde vastgepleisterd worden.
- VASTPLUGGEN, bedr. w., gelijkvl. Met pluggen vastmaken: de achterlap is niet behoortlijk vastgeplugd.
- VASTPRANGEN, bedr. w., gelijkvl. Iets derwijze ergens op of in prangen, dat het vastrake: gij kunt het er niet doorkrijgen, maar wel vastprangen.
- VASTRAKEN, ONZ. w., gelijkvl. In eenen stand geraken, die niet ligt verandert: het schip raakte vast. Ergens aan vastgehecht worden: onze boegspriet raakte in des anders wand vast. Figuurlijk, in de onmogelijkheid geraken, om voort te spelen, voort te spreken, enz.: als gij zoo voortdamt, zult gij welhaast vastraken. Hij werd met de zaak verlegen, en begon vast te raken.
- VASTREDENEREN, bedr. w., gelijkvl. Iemand, of zich, door redeneren, in verlegenheid brengen: gij redeneert u al meer en meer vast.
- VASTRIJDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Bedr., iets derwijze rijden, dat het vastrake: laat hij de koets in dat gedrang toch niet vastrijden! Ook wederkeeriglijk: hij reed zich tusschen al de rijtuigen vast. Voorts is, zich zelven vastrijden, derwijze rijden, dat men stuite: als gij dien weg inslaat, rijdt gij u zelven vast. En dit wordt ook, onzijdiglijk, door *vastrijden* uitgedrukt: aan het einde van die straat zult gij vastrijden.
- VASTRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Al rijgende verbinden: daar is een draad, om de paarden daaraan vast te rijden.
- VASTRIJPEN, ONZ. w., gelijkvl. Door den rijp ergens aan vastgehecht worden: het zat er aan vastrijpen.
- VASTROEIJEN, bedr. w., gelijkvl. Iets derwijze roeijen, dat het vastrake: men roeide de boot op de banken vast. Ook wederkeeriglijk: draag zorg, dat gij u zelven niet vastroeit!
- VASTSCHROEIJEN, ONZ. w., gelijkvl. Al schroeiende ergens aan vastraken: het vleesch zat aan den rooster vastgeschroeid.
- VASTSCHROEVEN, bedr. w., gelijkvl. In of met eene schroef vastmaken: schroef het ter dege vast.
- VASTSCHUIVEN, bedr. w., ongelijkvl. Iets derwijze schuiven, dat het vastrake: zoo doende zult gij de lade vastschuiven. Ook wederkeeriglijk: het ijs schuift zich vast. En in het damspel, zoo schuiven, dat men niet meer schuiven kan: hij heeft zich vastgeschoven.
- VASTSLAAN, zie *vastklinken*.
- VASTSMEDEN, bedr. w., gelijkvl. Al smedende vastmaken: het moet er aan vastgesmeed worden.
- VASTSOLDEREN, bedr. w., gelijkvl. Met soldeersel vasthechten: laat het er aan vast solderen.
- VASTSPELDEN, bedr. w., gelijkvl. Met eene speld vastmaken: speld mijnen halsdoek van achteren vast.
- VASTSPIJKEREN, zie *vastnagelen*.
- VASTSPITTEN, bedr. w., gelijkvl. Iets met de punt van een werktuig, waarmede men het doorboort, ergens aan vasthechten: hij poogde hem aan den wand vast te spitten.
- VASTSTAAN, ONZ. w., ongelijkvl. In eenen stand verkeeren, die niet ligt verandert: het wil niet vaststaan. Ook oneigenlijk: die starcke minne, die tusschen hem (hen) bejide stonde zo vast. [Der minnen loep.] Dees gront staet vast. [Vond.] Die vast staet in sijn herte. [Bijbelv.] Intusschen blijft vast evenzeer van staan afgescheiden, als van vele andere werkwoorden, in: hoe vast staat het dan? Het kan niet te vast staan. Hier moet vast staan, evenmin aaneen geschreven worden, als vaster staan, in: kan het nog niet wat vaster staan? Van hier vaststandig, bij Kil., en stavast. Zie *staan*.
- VASTSTEKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Bedr., iets al duwende in eenen stand brengen, die niet ligt verandert: waarom hebt gij dien bloemstok daar niet beter vastgestoken? Iets met een puntig werktuig, dat men daardoor duwt, vastmaken: die haarlok is niet behoortlijk vastgestoken. Of het met eene naald en draad losjes aaneen hechten: steek het maar wat vast! Eindelijk beteekent vaststeken,

van omvatting vasthouden: *een edelgesteente in goud of zilver vatten. De strick sal hem bij de verssene vatten.* [Bijbelv.] *Ergens aan vatten*, is, in den Statenbijbel, daaraan vasthechten: *dese stricktijskens vatteden d'eene aen d'andere. Iemand vatten*, is meermalen hem vangen, gevangen nemen: *er is al weder een dief gevat. De boose en vattet hem niet.* [Bijbelv.] Oul. was de tweede persoon *vaet: vaet ons die cleyne vossekijns.* [Bijb. 1477.] *Iemand in zijne woorden vatten*, is evenveel als hem daarin vangen: *sij en konden hem in sijn woort niet vatten.* [Bijbelv.] Waar men ook nog vindt: *wanneer een vijer wijtgaet, ende vatt de doornen*, terwijl wij daarentegen hedendaags van dingen, die door vuur aangetast worden, zeggen, dat *zij vuur vatten*; eene spreekwijze, welke wij voorts ook nopens menschen bezigen, die in drift geraken: *gij vat ook aanstonds vuur. Flam vatten* is in vlam geraken. *Den kneep vatten* is, het fijne van een gezegde, enz. bemerken en doorzien. *Iets bij de hand vatten*, is aanvangen, om zich daarmede onledig te houden: *ik dien iets bij de hand te vatten, om mijn inkomen te vergrooten. Iemand bij de hand vatten* is, in den Statenbijbel evenveel, als *deszelfs regterhand vatten*, hem ondersteunen: *Godt en sal den oprechten niet verwerpen; hij en vatt ook de boosdoenders niet bij de hant. Iemand bij zijn woord vatten*, op de vervulling van dat woord aandrigen. *Iemand bij zijn zwak vatten*, zich zijn zwak te nutte maken. *Iemand bij den neus vatten*, hem verschalken. *Iemand om den hals vatten*, hem omhelzen. *Iemand bij den kop vatten*, hem pakken, in hechtenis nemen. *Iets bij den kop vatten*, het opvatten: *waarom vat gij geen boek bij den kop? Ergens post vatten*, zich daar plaatsen en vestigen. *Moed vatten*, is evenveel als *moed grijpen*, of *scheppen*. In overeenkomst hiermede zegt men ook wel eens *schrik, afkeer*, enz. *vatten*: *so worde ick beroert, ende mijn vleesch heeft een grouwen gevattet.* [Bijbelv.] *Iets vatten*, is ook iets begripen, verstaan: *hij vat het nog niet.* Ook in iets bedreven worden: *hij zal het schrijven wel vatten.* Onzijdiglijk, is *vatten*, van enten, en verplante gewassen, beginnen te groeijen: *ik weet niet, of die boom daar wel vatten zal.* Eindelijk is *ergens op gevat*, daaromtrent wel bij de hand, of daarop wel afgerigt, daartoe bekwaam, voorbereid; volgens Adelung, uit kracht van de beteekenis van zich bereiden, in welke *sich fazzon* bij Olfrid. voorkomt; of in overeenkomst met het hoogd. *sich fassen*, zich van verstrooijing, aandoening, enz. herstellen, zijne tegenwoordigheid van geest hernemen; welk laatste ons boven de gissing van Adelung behaagt, omdat *op alles gevat zijn*, meer tegenwoordigheid van geest, dan voorbereiding,

aanduidt. Behalve dit *gevat*, komt van *vatten*, *vat*, enz. *vatbaar*, *vattelijk*, *vatsel*, *vatzaam*. Zamenstell. : *aanvatten*, *bevatten*, enz.

Vatten, Kil., neders. *vaten*, deen. *fade*, en *fatte*, zweed. *fatta*, hoogd. *fassen*, Olfrid. *fazzon*, komt van het oude *vaan*, zie *vangen* en *vadem*.

VATVUIL, bijv. n. en bijw., *vatvuiler*, *vatvuilst*. Van *vat* en *vuil*. Naar het vat smakende: *vatvuil bier*. Als bijw., zoo, dat de vuilheid van het vat er in merkbaar is: *dat bier smaakt vatvuil*. Neders. *vatvuul*, hoogd. *fazsfaul*.

VATZAAM, bijv. n., *vatzamer*, *vatzzaamst*. Bij Halma, in staat, om te vatten, te bevatten, in den eigenlijken zin van het woord: *de kerk is niet vatzaam voor zulk eene tallooze menigte*. Intusschen drukt men dit hedendaags veelal uit door *groot genoeg*, enz.

VECHT, z. n., v., *der*, of *van de vecht*; zonder meerv. De eigennaam van een bekend riviertje van ons land: *de stroomgodt van de vecht*. [Hooft.] *De voorspelling van de vecht*. [Vond.] Zamenstell.: *vechtnimf*, *vechtstroom*, *vechtzigt*, enz.

VECHTACHTIG, bijv. n. en bijw., *vechtachtiger*, *vechtachtigst*. Van *vechten* en *achtig*, zie *achtig*. Genegen tot *vechten*: *die jongen is vreeselijk vechtachtig*. Van hier *vechtachtigheid*.

VECHTEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vocht, heb gevochten*. Kampen, strijden: *er wordt met vuisten gevochten. Zij vochten als leeuwen. Zie die hanen eens vechten! Men vocht met den degen, met schietgeweer, enz. Tegen elkanderen, voor haardsteden en altaren, om roem en glorie, vechten. Om d'eer met onzen Rijn wil vechten.* [Vond.] *Als hij gevochten hadde met de Sijriers van Mesopotamien*, heeft de Bijbelv.; in plaats van *tegen de Sijriers*; want het voorwerp, dat bevochten wordt, vordert eigenlijk het voorzetsel *tegen*; en *met iemand vechten*, is zulks in zamenbinding, in vereeniging, met hem doen: *de kans begunstigt hun, die met Gods Velt-heer vechten.* [Vond.] *Vechten hand teghen hand* is bij Kil. in eenen tweestrijd vechten. *Vechtender hand* wordt als een bijw. gebruikt, voor *al vechtende*. *Er wordt zwaar gevochten*, er valt een zwaar gevecht voor. *Leven om leven vechten* is derwijze kampen, dat een van beiden sneuvelen moet. *Woedend vechten, bloedig vechten, moedig vechten, dapper vechten*, zijn bekende uitdrukkingen. *Tegen de beesten vechten*, was oulings in de Romeinsche heerschappij, in openbare schouwburgen, het werk van veroordeelden, die het leven zelden daaraf droegen: *soo ick, na den mensche, tegen de beesten gevochten hebbe te Ephesen.* [Bijbelv.] Spreekw.: *als twee honden om een been vechten, loopt een derde daarmede heen*, dikwijls bevoordeelt

verkoren vat, een werktuig, dat boven andere tot uitnemende diensten gekozen wordt. Door aarden vaten, worden, figuurlijk, broze lichamen aangeduid, in: *wij hebben desen schat in aerden vaten*. Het *vrouwelijke vat* is de vrouw, in: *den vrouwelijken vate, als het swakste, eere gevende*. Voorts heeft *vat* de voorgemelde algemeene beteekenis nog hedendaags in *vaten wasschen*, en in de zamenstell.: *vaatdoek, vaatwater, drinkvat, hoosvat, inktvat, koelvat, reukvat, wierookvat, zoutvat*, enz. Maar nog veel gebruikelijker is *vat*, in de beteekenis van gekuipde ton: *de goederen waren in vaten gepakt. Het vat lekt, of is lek. De bodem valt uit het vat. Het beroemde vat van Heidelberg*. Spreekw.: *het is uit paters vaatje*, het is van het beste; zie *pater*. *Dat in het vat is zuurt niet*, het zal ten zijnen tijde wel te regt komen. *Iemand uit een ander vaatje tappen*, hem anders, dan te voren, toespreken, of behandelen. *Het kan in geene vaten gegoten worden*, het kan niet goed gemaakt worden. *In hoe veel vaten zal hij dat nu wel gieten*, op welke wijze, en door welke middelen, zal hij dat nu trachten goed te maken? Daarenboven is *vat* ook meermalen zoo veel van het een of ander, als er in een kleiner of grooter vat gaat. Dus bedraagt een *vat wijn*, vier okshoofden; een *vat bier*, eene bepaalde hoeveelheid daarvan; en vindt men in den Statenbijbel *hondert vaten olie*, en bij Kil., *vat korens, twee veertelen*. Van hier *vaatsch, vaten*. Zamenstell.: *vaatdoek, vaatsgeld, vaathout, vaatwasscher, vaatwaschster, vaatwater, vaatwerk, vatebender*, neders. *vatebinder*, hoogd. *Faszbinder*, Kil. *vatbinder*, kuiper, *vatspoelsel*, Kil. *vatspuel, vaetspuel, vatvuil*, dat vuil van het vat naar zich getrokken heeft, en daarnaar smaakt: *dat bier is vatvuil*, enz. *Aschvat, biervat, botervat, drinkvat, edikvat, hoosvat, inktvat, kaasvat, koelvat, lekvat, oestervat, offervat, olievat, reukvat, rijstvat, spoelvat, stijfsevat, stroopvat, tabaksvat, voedervat, vuilnisvat, waschvat, watervat, wierookvat, wijnvat, zeepvat, zoutvat*, enz.

Vat, in deszelfs voorgemelde algemeene beteekenis, in het lat. *vas*, ital., sp. *vaso*, fr. *vase*, eng. *vessel*, wallis. *ffellan*, Olfrid. *fasz*, Kero *faz*, in die van eene gekuipde ton, hoogd. *Fasz*, pool. *fasa*, deen. *fade*, zweed., eng. *fat*, angels. *fat, fata, faet*, vries. *fet*, komt van *vatten*, bevatten; zie *vatten*.

VAT, z. n., m., *des vats*, of *van den vat*; zonder meerv. Datgene waarbij men iets vatten kan, deszelfs greep, handvat, of handvatsel, bij Kil. *vatsel*: *er is geen vat aan. Ik weet er geen vat aan te krijgen*. Overdragtelijk is, *ergens vat aan hebben*, daaromtrent iets kunnen ondernemen. *Gij hebt geen den*

minsten vat aan mij, gij kunt mij niets deren. Zamenstell.: *handvat*. Van *vatten*.

VATBAAR, bijv. n. en bijw., *vatbaarder, vatbaarst*. Anders *bevatbaar, bevattelijk, en vattelijk*. In het hoogd. *faszlich*. Van *vatten*. Zie *baar*. Dat *gevat* kan worden, dat zich ligtelijk vatten, bevatten, begrijpen laat: *die zaak is voor mij niet vatbaar*. [Halma.] Als bijw., zoo, dat men het ligtelijk bevatten kan: *hij schrijft zeer vatbaar en duidelijk*. Intusschen bezigt men voor dit alles liever *bevattelijk*, en gebruikt men *vatbaar* daarentegen voor al, wat vatten kan: *hij is niet heel vatbaar*, niet zeer vlug van bevatting. *Vatbaar voor goede indrukken*, geschikt, om dezelve te ontvangen. *Vatbaar voor verbetering*, daarvoor geschikt. *Voor eeuwige zaligheid vatbaar*, geschikt, en rijp. Van hier *vatbaarheid*, bij Halma, *bevattelijkheid*, anders *geschiktheid*, en vermogen van bevatting: *ik bemerk in hem weinig vatbaarheid daarvoor. Naar de vatbaarheid van het kinderlijk verstand afgemeten*. Zamenst.: *onvatbaar, onvatbaarheid*.

VATEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vaatte, heb gevat*. In vaten doen: *het bier is gisteren eerst gevat. Oock den wijn, van den goeden helt Acestes op den oever van Sicilie gevat*. [Vond.] *Vaet den ouden wijn in tonnen!* [Goornhert.] Voorts wordt dit woord bij Kil. en in den Statenbijbel, met vatten verwisseld: *dat oock selfs de plaetsen ontrent de deure haer niet meer en konden vaten*. [Bijbelv.] Zoo ook bij Vond.: *gij vorsten luystert toe, en wilt dees leeringh vaten*. En bij H. de Gr.: *omdat de maten niet meer en konden vaten*. Van *vat*, en daarmede van *vatten*.

VATSEL, zie *vat*, z. n., m.

VATTELIJK, zie *vatbaar*.

VATTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vattede, heb gevat*. Eigenlijk, met de hand grijpen, *hij vattede het met beide handen. Doe streckte hij sijne hant utjt, ende vattese*. [Bijbelv.] Ook met de vingeren: *zoo veel, als men met drie vingeren vatten kan*. En met andere ledematen: *vat het met de tanden! Quam daer een adder uijt door de hitte, ende vattede sijne hant*. [Bijbelv.] Of door middel van werktuigen: *met de vork, met de tang*, enz. *vatten*. Voorts, in zich hebben, zoo als eene hand, welke iets vat, bevatten, in den eigenlijksten zin van dit woord: *dat vat kan al dien wijn niet vatten. Dat oock de werelt selve de geschreven boeken niet en soude vatten*. [Bijbelv.] Bevat-ten, in den zin van verstaan: *iemand's meening vatten. Ik hoop, dat gij het vatten moogt. Die dit vatten kan, vatte het*. [Bijbelv.] Met de ooren, of andere ledematen, derwijze gewaarworden, dat men het hoore, gevoele, enz.: *mijn oore heeft een weijnichken daervan gevat*. [Bijbelv.] *Vatten den slag*, daardoor getroffen worden, bij Kil. Door middel

van omvatting vasthouden: *een edelgesteente in goud of zilver vatten. De strick sal hem bij de verssene vatten.* [Bijbelv.] *Ergens aan vatten*, is, in den Statenbijbel, daaraan vasthechten: *dese stricktijskens vatteden d'eene aen d'andere. Iemand vatten*, is meermalen hem vangen, gevangen nemen: *er is al weder een dief gevat. De boose en vattet hem niet.* [Bijbelv.] *Oul*, was de tweede persoon *vaat: vaet ons die cleyne vossekijns.* [Bijb. 1477.] *Iemand in zijne woorden vatten*, is evenveel als hem daarin vangen: *sij en konden hem in sijn woort niet vatten.* [Bijbelv.] Waar men ook nog vindt: *wanneer een vijer uijtgaet, ende vatt de doornen*, terwijl wij daarentegen hedendaags van dingen, die door vuur aangetast worden, zeggen, dat *zij vuur vatten*; eene spreekwijze, welke wij voorts ook nopens menschen bezigen, die in drift geraken: *gij vat ook aanstonds vuur. Flam vatten* is in vlam geraken. *Den kneep vatten* is, het fijne van een gezegde, enz. bemerken en doorzien. *Iets bij de hand vatten*, is aanvangen, om zich daarmede onledig te houden: *ik dien iets bij de hand te vatten, om mijn inkomen te vergrooten. Iemand bij de hand vatten* is, in den Statenbijbel evenveel, als *deszelfs regterhand vatten*, hem ondersteunen: *Godt en sal den oprechten niet verwerpen; hij en vatt ook de boosdoenders niet bij de hant. Iemand bij zijn woord vatten*, op de vervulling van dat woord aandringen. *Iemand bij zijn zwak vatten*, zich zijn zwak te nutte maken. *Iemand bij den neus vatten*, hem verschalken. *Iemand om den hals vatten*, hem omhelzen. *Iemand bij den kop vatten*, hem pakken, in hechtenis nemen. *Iets bij den kop vatten*, het opvatten: *waarom vat gij geen boek bij den kop? Ergens post vatten*, zich daar plaatsen en vestigen. *Moed vatten*, is evenveel als *moed grijpen*, of *scheppen*. In overeenkomst hiermede zegt men ook wel eens *schrik, afkeer*, enz. *vatten*: *so worde ick beroert, ende mijn vleesch heeft een grouwen gevattet.* [Bijbelv.] *Iets vatten*, is ook iets begripen, verstaan: *hij vat het nog niet.* Ook in iets bedreven worden: *hij zal het schrijven wel vatten.* Onzijdiglijk, is *vatten*, van enten, en verplante gewassen, beginnen te groeijen: *ik weet niet, of die boom daar wel vatten zal.* Eindelijk is *ergens op gevat*, daaromtrent wel bij de hand, of daarop wel afgerigt, daartoe bekwaam, voorbereid; volgens Adelung, uit kracht van de beteekenis van zich bereiden, in welke *sich fazzon* bij Olfrid. voorkomt; of in overeenkomst met het hoogd. *sich fassen*, zich van verstrooijing, aandoening, enz. herstellen, zijne tegenwoordigheid van geest hernemen; welk laatste ons boven de gissing van Adelung behaagt, omdat *op alles gevat zijn*, meer tegenwoordigheid van geest, dan voorbereiding,

aanduidt. Behalve dit *gevat*, komt van *vatten*, *vat*, enz. *vatbaar, vattelijk, vatsel, vatzaam.* Zamenstell.: *aanvatten, bevatten*, enz.

Vatten, Kil., neders. *vaten*, deen. *fade*, en *fatte*, zweed. *fatta*, hoogd. *fassen*, Olfrid. *fazzon*, komt van het oude *vaan*, zie *vangen* en *vadem*.

VATVUIL, bijv. n. en bijw., *vatvuiler, vatvuilst.* Van *vat* en *vuil*. Naar het vat smakende: *vatvuil bier.* Als bijw., zoo, dat de vuilheid van het vat er in merkbaar is: *dat bier smaakt vatvuil.* Neders. *vatvuul*, hoogd. *faszfaul*.

VATZAAM, bijv. n., *vatzamer, vatzaamst.* Bij Halma, in staat, om te vatten, te bevatten, in den eigenlijken zin van het woord: *de kerk is niet vatzaam voor zulk eene tallooze menigte.* Intusschen drukt men dit hedendaags veelal uit door *groot genoeg*, enz.

VECHT, z. n., v., *der*, of *van de vecht*; zonder meerv. De eigennaam van een bekend riviertje van ons land: *de stroomgodt van de vecht.* [Hooft.] *De voorspelling van de vecht.* [Vond.] Zamenstell.: *vechtnimf, vechtstroom, vechtzig*, enz.

VECHTACHTIG, bijv. n. en bijw., *vechtachtiger, vechtachtigst.* Van *vechten* en *achtig*, zie *achtig*. Genegen tot vechten: *die jongen is vreeselijk vechtachtig.* Van hier *vechtachtigheid*.

VECHTEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vocht, heb gevochten.* Kampen, strijden: *er wordt met vuisten gevochten. Zij vochten als leeuwen. Zie die hanen eens vechten! Men vocht met den degen, met schietgeweer*, enz. *Tegen elkanderen, voor haardsteden en altaren, om roem en glorie, vechten. Om d'eer met onzen Rijn wil vechten.* [Vond.] *Als hij gevochten hadde met de Sijriers van Mesopotamien*, heeft de Bijbelv.; in plaats van *tegen de Sijriers*; want het voorwerp, dat bevochten wordt, vordert eigenlijk het voorzetsel *tegen*; en *met iemand vechten*, is zulks in zamenbinding, in vereeniging, met hem doen: *de kans begunstigt hun, die met Gods Velt-heer vechten.* [Vond.] *Vechten hand teghen hand* is bij Kil. in eenen tweestrijd vechten. *Vechtender hand* wordt als een bijw. gebruikt, voor *al vechtende.* *Er wordt zwaar gevochten*, er valt een zwaar gevecht voor. *Leven om leven vechten* is derwijze kampen, dat een van beiden sneuvelen moet. *Woedend vechten, bloedig vechten, moedig vechten, dapper vechten*, zijn bekende uitdrukkingen. *Tegen de beesten vechten*, was oulings in de Romeinsche heerschappij, in openbare schouwburgen, het werk van veroordeelden, die het leven zelden daaraf droegen: *soo ick, na den mensche, tegen de beesten gevochten hebbe te Ephesen.* [Bijbelv.] Spreekw.: *als twee honden om een been vechten, loopt een derde daarmede heen*, dikwijls bevoordeelt

zich een derde grootelijks met den strijd van twistende partijen. *Ik wil liever tegen hem eten, dan tegen hem vechten*, ik vecht ongaarne tegen hem. *Tegen zijne eigene schaduw vechten*, een ingebeeld leed bestrijden. Van hier *gevecht, vechter, vechterij*. Zamenstell. : *vechtkunst, vechtlust, vechtheester, vechterperk, vechtplaats, vechtschool*, enz. *Aanvechten, bevechten*, enz.

Vechten, Kil. ook *vichten*, eng. *fight*, vries. *fuchten*, angels. *fechtan*, hoogd. *fechten*, zweed. *feckta*, deen. *segte*, pool. *sehtowac*, Kero. *fehtan*, Otf. *fehtanne*, Willer., in den onvolm. tijd *vuchton*, is niet verwant aan het lat. *pugnare*, en het gr. *πυκτείν*, maar aan *veede*, en *vijand*, en komt daarmee van het oude *vijen*, *haten*, bestrijden.

VECHTER, z. n., m., des *vechters*, of van den *vechter*; meerv. *vechtersen*, en *vechters*. Eigenlijk, al wie vecht. In het gebruik, al wie tot vechten genegen is, en zijn werk daarvan maakt : *het is geen vechter, noch smijter*. *Datse niemand en lasteren, geen vechters en zijn*. [Bijbelv.] Oul. werd het voor krijgsman gebruikt : *verstoute dine vechters tegen die poorte*. [Bijb. 1477.] Van hier *vechterij*. Zamenstell. : *kampvechter, zwaardvechter*, enz.

Vechter, vries. *fuchter*, deen. *sefter*, hoogd. *Fechter*, pool. *fechtart*, komt van *vechten*.

VECHTERIJ, z. n., v., der, of van de *vechterij*; meerv. *vechterijen*. Van *vechten*. Het bedrijf van eenen vechter, allerlei soort van strijd; en in den Statenbijbel ook *krakeel, twist*; van waer komen *krijgen ende vechterijen onder u?*

VECHKUNST, z. n., v. Van *kunst* en *vechten*, dat in deze zamenstell., en die van *vechtmeester* en *vechtschool*, bijzonderlijk voor schermen genomen wordt. Dus de schermkunst : *hij is in de vechtkunst volkomen uitgeleerd*.

VEDEL, z. n., v., der, of van de *vedel*; meerv. *vedelen* of *vedels*. Verkleinw. *vedeltje*, bij Kil. *vedelken*. Door zamentrekking *veel*, even als Kil. uit zijn *vedele, vele* vormt. Een bekend muzikinstrument, anders *viool* genoemd; en eene lier : *op Orpheusheilge veel*. [Vond.] *Hem alleenlijk de vedel na te dragen*. [Hooft.] *'t Geluijt des hoorns, der pijp, der cijther, der vedele*. [Bijbelv.] Van hier *vedelen, vedelaar, of vedeler*, bij Kil. Zamenst. : *vedelhout, vedelhoutboom*, van welks hout men *vedels* maakt; *vedelsnaar, vedelspeler*.

Vedel, vedele, vele, veel, en in de gemeene volkstaal ook wel eens *fidel*, hoogd. *Fiedel*, zw. *fidel, fidla*, eng. *fiddle*, angels. *fithel*, deen. *fedder*, en *feddel*, neders. ook *feddel*, Otf. *fidula*, middeleeuw. lat. *vitula, vidula, fidella, figella, fiala*, ital. *viola, violino*, fr. *virole, violon*, is van den klank der viool, of lier, ontleend.

VEDER, z. n., v., der, of van de *veder*; meerv. *vederen*, of *veders*. Verkleinw. *vedertje*, of *veertje*; zoo als *veder* in *veer*, en *vederen* in *veren*, zamengetrokken wordt. Eigenlijk, eene pluim : *eenen vogel de vederen uitplukken*. *Arent groot van vleugelen ende overvloedich van vederen*. [Bijbelv.] *Zoo wijd te boven gaan in glans, als paeuwepluim de veder van de gans*. [D. Deck.] *Op de cherubijne veder*. [Vond.] *Hij gaf mijn mont te kussen zijne veder*, zegt Hooft, bij wien dit woord intusschen mannelijk is, in : *zoo lang zij eenen veer van den mont kunnen blazen*; even als bij Vond., in : *maer Pallas haet de slavernij des veders*, dat is, bijzonderlijk, der schacht, der pen. *Op, of in de vederen, of veren, liggen*, is op een vederbed. *Iemand in de vederen, of veren, zitten*, zich tegen hem verzetten, hem havenen. *Geene veder, of veer, van den mond kunnen blazen*, is, zeer krachteloos, of onvermogen, zijn. *Iemand eene veder uit den staart trekken*, hem een merklijk nadeel doen. *Zoo ligt als eene veer, of een veertje*, is zeer ligt. *Met vreemde vederen pronken*, zich in het bezit van den lof, die aan iemand anders toekomt, stellen. *Men kent hem aan zijne veren*, aan zijn gewaad. Voorts gebruikt men *veer* nog in eene beteekenis, die aan *veder* niet eigen is, zie *veer*. Van *veder*, komt *vederachtig*, en bij Kil. *vederen, veren* krijgen, van waar *gevederd*. Zamenstell. : *vederbed, vederbos, vederhoed, vederjagt, vederkruid*, een plantgewas met harige en vederachtige bladeren; *vederkussen, vederligt, vederloos, vederspel, vedervol, vederzwadderij*, bij Oud., enz. *Ganzeveder, schrijfveder, slagveder, zwaneveder*, enz.

Veder, veer, hoogd. *Feder*, Notk. *federa*, angels. *fether, fjthor*, eng. *feather*, neders. *fedder*, en *färe*, vries. *far*, deen. *fiar*, zweed. *fjäder*, ijsl. *fiodur*, boh. *pero*, gr. *πτερον*.

VEDEREN, zie *veder*.

VEDERJAGT, z. n., v. Van *veder* en *jagt*. Oulings vogelvangst, hetzij met netten, of anderzins, hetzij met valken, nopens welke laatste wijze van vogelvangst men oulings het woord *vliegen*, en dat van *vederspel*, bezigde : *ghi sout ute varen met vederspele*. [M. Stok.]

VEE, z. n., o., des *vees*, of van het *vee*; zonder meerv. Oulings, even als het hoogd. *Vieh*, een dier : *al wie het vet van een vee eten sal*. [Bijbelv.] Hedendaags, in eenen meervoudigen zin, gedierte : *het onvernustige vee*. [Hooft.] *Het redenlooze vee*. [Vond.] *God strekt aan all' wat leeft een hoeder*. *Hij schenkt aan 't vee gezegend voeder*. *De raaf*, enz. [L. D. S. P.] *Ich hebbe gemaect de aerde, den mensche, ende het vee, die op den aerdbodem zijn*. [Bijbelv.] *Wie slaaf, wie dier, wil zijn, die stort bij 't vee zich neer*. [Loots.] Bijzonderlijk, het tam gedierte :

zet hofsteen, vee, en vrucht, in 't water. [Vond.] *Hun vee vermindert niet.* [L. D. S. P.] Dezen zin heeft het woord ook, wanneer de dichters aan hunnen Zeegod *weiden, vee*, en eenen *veehoeder*, toekennen, en de bevolking van den Oceaan, onder dat *vee* verstaan. Allerbijzonderst, dat gedierte, waaraan men anders den naam van *klein vee* geeft : *hun vee in berg en dalen, hun lastdier.* [L. D. S. P.] *Sijne ossen, ende sijne eselen, ende zijn vee.* [Bijbelv.] Eindelijk geeft men ook aan slechte menschen den naam van *vee* : *dat beestachtig vee ! Het is vee van volk.* Van hier bij Kil. *veeghs*, al wat aan vee gelijk, of daartoe betrekkelijk is. Zamenstell. : *veearts veebol*, een koekooper, bij Kil. ; *veedief, veedrijver, veebokker, veebokkerij, veegod*, bij Vond. ; *veehandel, veehandelaar, veeherder, veehoeder, veehonger, geeuwonger, veekoop- per, vee kudde*, bij Kil. *veemarkt, veemeester, veerijk, veestal, veesterfte, veevoeder, vee- ziekte*, enz. *Hoornvee, mestvee, rundvee, slagvee*, enz.

Vee, Kil. ook *veech* en *veegh*, hoogd. *Vieh*, Otf. *fihu*, angelf. *feon, fea*, eng. *fee*, zweed. *fä*, goth. *fue*, gr. *πov*, lat. *pecus*, stamt, volgens Adelung, af van eenig oud woord uit de maagschap van het lat. *vivere*, leven, en beteekent evenzeer een levend schepsel, als het lat. *animal*, en het gr. *ζωον*, en als *fehegelih*, bij Notk., beziel, levendig, aanduidt. Oul. beteekende dit *vee*, of *veech*, niet alleen *pecus*, maar ook *pecunia* (geld); gelijk, bij de Latijnen, *pecunia*, ook van *pecus, vee*, afstamt, naardien der vooroude- ren schat en middel van ruiling en betaling het vee was.

VEEDE, *veedebrief, veedeloos, veedig*, zie *veete*.

VEEDEN, zie *veeten*.

VEEDIEF, z. n., m. Van *vee* en *dief*. Al wie eenig vee steelt : *er wordt een arme veedief opge- hangen.* Van hier *veedieverij*, Kil. *veediefte*, hoogd. *Viehdeube* en *Viehdiebstahl*.

VEEG, bijv. n. en bijw., *veeger, veegst*. Nabij aan den dood, en daarvoor rijp : *de zieke is zeer veeg.* *Een veeg teeken*, (bij Oud. aan elkander vast *veegteeken*) is een bewijs, dat iemand veeg is. *Een veeg land*, een land, hetwelk nabij aan zijnen ondergang is. *Zoo veeg, als eene luis op den kam*, in de lage volkstaal, heel veeg. *Gij zijt nog niet veeg*, zegt men, als iemand, op het oogenblik dat men van hem spreekt, zich onverwacht aan ons vertoont. *Zijt gij-veeg?* vraagt men, als iemand zijne gewone wijs van doen nalaat. Van hier *veegheid*.

Veeg, Kil. *veegh, veijgh*, vries. *vaai*, angels. *faeg*, ijsl., Ulphil. *feigur*, zweed. *feg*, neders. *sege*, hoogd. *seige*, is verwant aan *vaig*, in het oude gedicht op Karel den Groo- ten, nedergeslagen, — aan het oude *faig*, volgens Frisch, een overwonnen vijand ; en

schijnt iemand, die derwijze geslagen en ge- wond is, dat hij het besterven moet, aan te duiden, en aan *veeg*, slag, vermaagschap te wezen.

VEEG, z. n., m., *des veegs*, of *van den veeg* ; meerv. *vegen*. De daad van *vagen*, of *vegen*, en dus, in de eerste plaats, een strijkende slag, houw, of snede : *hij kreeg eenen veeg in zijn aangezicht.* Voorts eene strek met eenen doek, bezem, enz. : *in drie veegen had zij de tafel schoon.* Overdragtelijk, eene teug : *hij neep met eenen veeg den kop uit.* [Vond.] Helgene ergens uitgestreken wordt : *eene veeg uit de pan krijgen* ; hetwelk figuurlijk beduidt, ergens in deelen, bijzonderlijk, in ongunstige oordeelvellingen van menschen, die hun werk daarvan maken : *ik dacht wel, dat ik ook eenen veeg uit de pan krijgen zou.* Zamenstell. : *oorveeg*. Van *vegen*.

VEEG, z. n., v., *der, of van de veeg* ; meerv. *vegen*. Eene feeks : *een stoute veeg.* [D. Deck.] Zamenstell. : *helleveeg*. Misschien voor *veegs*, bij Kil. *veeghs*.

VEEGS, zie *vee* en *veeg*, z. n., v.

VEEGSEL, z. n., o., *des veegsels*, of *van het veeg- sel* ; meerv. *veegsels*. Al wat ergens van af, of ergens uit, geveegd wordt ; doch weinig gebruikelijk, behalve in de zamen- stell. : *uitveegsel*, of *uitvaagsel* ; want dit woord luidt anders ook *vaagsel*. Van *va- gen*, of *vegen*.

VEEL, zie *vedel*.

VEEL, bijv. n. en bijw., zonder eigen trappen van vergrooting, in welker plaats men zich van *meer* en *meest* bedient. Zie *meer*. Als bijw. dikwijls : *hij komt veel bij mij. Eet veel, en telkens niet veel ! Wat reist ghij veel uijt, veranderende uwe wegen?* [Bijbelv.] Groote- lijks : *hij bekommert zich veel daarom. Ik wil daarover niet veel uitweiden. Die sijne oogen verbergt, sal veel vervloekt worden.* [Bijbelv.] Overigens voegt men dit bijw. bij den twee- den vergrootingstrap van menig woord, om de beteekenis te versterken : *er is veel meer. Het is veel grooter. Het valt mij veel smar- telijker*, enz. Ja oulings diende *veel* tot ver- sterking van alle bijv. n. en bijw. : *viel kaum, viel sehr, viel gross.* [Strijk.] *Vilu scono. Wanta es filu kalt was.* [Otf. frid.] En dus bezigt men *veel te* nog hedendaags : *veel te veel, veel te weinig, veel te lang*, enz. En *veel* in de zamenstell. : *veelbemind, veelgeacht, veel- geliefd, veelgeroemd, veelligt*, enz. De overige zamenstell., *veelal, veeleer, veelligt, veel- meer, veelmin*, zie op derzelver plaats. En over *evenveel, hoerveel, zooveel*, straks met een woord.

Als bijv. n. wordt *veel* tweezins gebruikt. Vooreerst, als een onveranderlijk naamw. van het onz. geslacht, om eene groote me- nigte aan te duiden, zonder nadere bepaling, waarvan : *hoe veel hebt gij daarmede gewon-*

nen? *Ik verlies te veel. Hij beweert veel te veel. Het kost ons al te veel. Zoo veel geef ik daarvoor niet. 't Is te veel voor u, ghij kinderen van Levi!* [Bijbelv.] *Geest den Leerling nu veel vooruit.* [Vond.] Voorts ook om eene groote menigte van vooraf genoemde dingen te beteekenen: *van hem heb ik weinig verdriet, maar van haar zeer veel. Zij kwamen niet slechts met gezelschap, maar zelfs met al te veel.* Somwijlen staan de dingen, waarvan veel eene groote menigte aanduidt, voor dit woord in den tweeden naamval: *hij maakt zijner buitensporigheden veel.* Dus vindt men in den Statenbijbel: *des stofs is veel. Ick hebbe's veel. De kinderen Gods hadden machlich veel. Want dies was vele;* welk laatste aldaar dikwijls in plaats van veel gebezigd wordt, blijkens: *die ons lant verwoestede, ende die onzer verslagenen vele maecte. Het volck brengt te vele,* enz. Somwijlen staat daarentegen datgene, waarvan veel eene grootte aanduidt, in den tweeden naamval achter dit woord: *veel goeds van iemand hooren. Veel gouds bezitten. Wie zal ons zoo veel heils doen zien?* [L. D. S. P.] *Daer sterf veel volcks van Israël.* [Bijbelv.] *Veel tijts gewonnen.* [Vond.] Ja meermalen plaatst men de zaak, waarvan veel eene groote menigte, een veeltal, aanduidt, even onverbogen daarbij, als bij een *viertal*, of *vier*, en bij meer: *veel kinderen hebben. Veel genoeg smaken. Die vorst, met zoo veel magt bedeed.* [L. D. S. P.] *Daer vielen veel verwondde.* [Bijbelv.] Voorts wordt veel in verschillende beteekenissen door van aan de volgende naamwoorden verbonden. *Veel van die soort*, duidt eene groote menigte van evenveel welke dingen aan, die tot eene opgenoemde soort behooren. *Hij at veel van het brood*, is een groot gedeelte daarvan, even als *hij nam er veel uit*, een groot gedeelte van hetgene er in was, enz.

Als veranderlijk naamw. schrijft veel aan de naamwoorden, waarbij men het voegt, een groot aantal toe, terwijl het enkel in het meerv. gebezigd wordt: *vele weldaden bewijzen. Vele landen en steden verwoesten. Vele smarten lijden. Hij hadde vele kudden.* [Bijbelv.] *Van vele dingen kennis te hebben.* [Vond.] In dit geval plaatst men tusschen het z. n. en vele, dikwijls nog een ander bijv. naamw.: *door vele goede en roemrijke daden. Gaf hem vele groote geschenken.* [Bijbelv.] Somtijds staat het ander bijv. n. voor vele: *ick hebbe dergelijke vele dingen gehoord.* [Bijbelv.] Wanneer zijn tusschen een z. n. en vele komt, staat dit soms daarvoor: *vele zijn des Heeren weldaden;* maar meestal daarachter: *sijne barmherticheden zijn vele.* [Bijbelv.] *Want sijne heerschappien sal vele wesen.* [Bijb. 1477.] Ook werd veel oul. met een meervoudig werkwoord

gebezigd: *En veel van den volc Israhel coren (verkozen) liever te steruen.* [Bijb. 1477.] Intusschen wordt onder dit, *velen*, meermalen een z. n. verzwegen, en komt het zelf als zulk een naamw. voor: *vele zagen het niet in. Het was voor velen een raadsel. Hij ontving het van velen. Zij schonk het aan velen. Wij struijckelen alle in vele.* [Bijbelv.] Dan heeft het vaak eenen tweeden naamval achter zich: *velen der kinderen. Velen uwer.* Of voor zich: *onser vele hebben overgetreden in dese sake.* [Bijbelv.] Of met van: *velen van ons. Indien noch vele van die jaren zijn.* [Bijbelv.] Ook zegt men *velen uit hen: vele uijt de volckeren des lants.* [Bijbelv.]

Voorts bekleedt veel, als veranderlijk bijv. n., de plaats van *talrijk*, zoo in het enkelv., als in het meerv.: *den genen, die vele zijn, sull ghij hare erffenisse meerder maken.* [Bijbelv.] *Het volck der kinderen Israëls is vele;* dat is veel; zie hier boven; maar het vrouwelijke vele komt voor, in: *hare have was vele.* [Bijbelv.]; en het beteekent menigvuldig, of groot, in: *vele vrijmoedicheyt in het geloore.* [Bijbelv.]; in overeenkomst waarmede wij ook nog wel eens zeggen: *met vele goedheid;* maar doorgaans bezigt men liever *veel goedheids*, of *veel goedheid.* Zoo lang veel nu een veranderlijk, of onveranderlijk, naamwoord blijft, wordt *even*, *hoe*, en *zoo*, daaraan niet verbonden, en schrijft men: *er is even veel, als ik van u ontving. Even vele menschen. Hoe veel goeds. Hoe vele genoegens. Zoo veel, als gij missen wilt. Nu soo vele jaren.* [Bijbelv.]; maar men vereenigt *even*, *hoe*, en *zoo*, met het bijv. veel, in: *evenveeltje*, een gebakje; *hoeveelheid*, *hoeveelmaat*, *de hoeveelde*, of *hoeveelste*, *zooveelmaal*, *de zooveelde*, of *zooveelste*. Echter worden *te veel*, *veel te veel*, *al te veel*, *even zoo veel*, en *voor zoo veel*, niet aaneengeschreven, al is het, dat veel daarin slechts als een bijwoord voorkomt. Spreekw.: *vele honden zijn der hazen dood*, veelheid van vijanden belet alle ontkoming. *Vele hoofden, vele zinnen*, onder een groot aantal van menschen heerscht zelden eensgezindheid. *Vele handen maken den arbeid ligt*, door onderlinge behulpzaamheid verligt men elkanders last. *Veel water vuil maken*, groote beweging maken. *Vele noten op zijnen zang hebben*, veel te beschikken en te bedillen hebben. *Veel te doen hebben*, door bezigheid overkropt zijn. *Veel te doen geven*, groote moeilijkheden baren. *Het zegt niet veel, heeft niet veel om het lijf*, enz., het is van weinig aanbelang. *Het zal niet veel worden, of er zal niet veel van worden*, men zal daarin weinig slagen. *Ik zal er niet veel van maken*, er over heen loopen. *Veel geschrei, weinig wol*, weinig voordeel van groote be-

weging. *Vele varkens maken dunne spoeling*, als iets onder velen verdeeld moet worden, is ieders aandeel niet groot. *Er gaan vele makke schapen in een hok*, er kunnen vele zachtzinnige en inschikkelijke lieden bij elkander geplaatst worden. Overigens komt van *veel*, *veelheid*, *veelte*, *velerhande*, *velerlei*. Zamenstell.: *veelal*, *veelbemind*, *veelbloemig*, *veelborstelig*, *veeldeelig*, *veeleer*, *veelgatig*, *veelgodendom*, *veelgoderij*, *veelgodist*, *veelharig*, *veelhoek*, *veelhoekig*, *veelhoofdig*, *veeljarig*, *veelkleurig*, *veelligt*, *veelmaals*, *veelmalen*, *veelmalig*, *veelmannerij*, *veelmeer*, *veelmin*, *veelmondig*, *veelnamig*, *veelpootig*, *veelstachtig*, *veelsoortig*, *veeltakig*, *veeltijds*, *veelterwig*, *veelvoet*, *veelvoetig*, *veelvoudig*, *veelvraat*, *veelweter*, hoogd. *Vielwesser*, lat. *polyhistor*, gr. *πολυισως* — *veelwijverij*, *veelwoordig*, *veelzijdig*, *veelzijds*, *veelzins*, enz. *Evenveel*, *hoeveel*, *zoo veel*, enz.

Veel, neders. ook *veel*, hoogd. *viel*, Kero. *fil*, *filu*, Ulphil. *filu*, slavon. *welij*, angels. *feal*, *fela*, zweed. *fjol*, vries. *volle*, gr. *πολυς*, is van eenen onzekeren oorsprong.

VEELAL, bijw., van *veel* en *al*, dat de beteekenis hier, even als in *meestal*, versterkt. Hierom is *veetal* meer, dan *veel*, dikwijls, en beteekent het doorgaans: *het gaat veelal zoo, en niet anders*.

VEELEER, bijw., van *veel* en *eer*, eerder, welks kracht hier door *veel* versterkt wordt. Genoegzaam evenveel, als *veelmeer*. Voor en boven iets anders, dat vooraf gemeld wordt: *houd mijn boek voor u, en geef mij veeleer het uwe!* Voorts gebruikt men *veeleer* ook als een voegw.: *ik sammelde niet; o neen! veeleer heb ik mij overhaast*. Anders is het, in: *hij kwam veel eer, dan ik*; dat evenmin aaneen geschreven moet worden, als: *hij ontving veel meer dan ik*.

VEELGODENDOM, z. n., o. Van *veel* en *godendom*. Eene menigte van gewaande Godheden, die gezamenlijk door een of meer volken vereerd worden: *het grieksche en romeinsche veelgodendom!* In overeenstemming hiermede is *veelgoderij* de godsdienstige vereering van een veelgodendom, en *veelgodisch*, een ver eerder daarvan.

VEELGODERIJ, zie *veelgodendom*.

VEELHEID, z. n., v., *der of van de veelheid*; zonder meerv. Talrijkheid, menigvuldigheid: *zie niet op de veelheid der bewijzen, maar op derzelver kracht*. Groot aantal: *so dat dese veelheid overgebleven is*. [Bijbelv.] Anders ook *veelte*, opperd. *viele*. hoogd. *Vielheit*. Van *veel*.

VEELHOEK, z. n., m. Van *veel* en *hoek*. In overeenstemming met *driehoek*, *vierhoek*, *vijfhoek*, enz., eene wiskundige figuur, die vele hoeken heeft; en bijzonderlijk eene, die er meer dan vier heeft: *meet de verschillende hoe-*

ken van dien veelhoek eens. Ja evenveel welk ding, welks oppervlakte meer dan vier hoeken heeft: *het is geene vierkante schans, maar een veelhoek*. Hoogd. *Vieleck*, naar het gr. *πολυγωνον*. Van hier *veelhoekig*, *veelhoekigheid*.

VEELHOOFDIG, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *veel* en *hoofdig*. Al wat vele hoofden heeft: *zij aanbidden een veelhoofdig wandgedrocht*. *Lang worstelde Herkules tegen de veelhoofdige Hydra*. Overdragtelijk, noemt men een bestuur *veelhoofdig*, dat door velen met eene gelijke magt geoeft wordt. Van hier *veelhoofdigheid*.

VEELKLEURIG, bijv. n. en bijw., zonder vergrooing. Van *veel* en *kleurig*. Dat veelkleuren heeft.

VEELLIGHT, bijw., van *veel* en *ligt*, welks betekenis door *veel* zachtjes aangedrongen wordt. Vrijligt, welligt, misschien: *veelligt komt zij aanstonds*. *Veellicht is hij daerom voor eenen kleijnen tijt van u gescheijden geweest*. [Bijbelv.] *Veelligt, dat hij homt*, is eene verkorting van *veelligt gebeurt het, dat hij komt*. Hoogd. *vielleicht*, oudd. *villicht*; Kil. heeft ook *villicht*, Hoofst *viellicht*, *’t viellicht*, als of men zeide *het viel ligt: en ’t viellicht dat gij nooit tot uwent na vertelde*. Maar zou dit *veel* niet zeer kunnen beteekenen, even als in *veelgeachte* enz.? En dan zou *veelligt* zoo veel zijn als *zeerlicht*. Zoo ook *welligt* voor *zeerligt*, even als in *welwijze*, *welhaast*, enz.

VEELMAALS, bijw., van *veel* en *maal*, dat hier in den tweeden naamval staat; zoo als *tijds* in *veeltijds*, *zins* in *veelzins*. Genoegzaam hetzelfde, als *veeltijds*. Dikwijls, dikmaals: *ik heb het veelmaals bijgewoond*. In den Statenbijbel *veelmael*, in: *Godt voortijts veelmael, ende op velerlei wijze, tot de vaderen gesproken hebbende*. Elders ook *veelmalen*, hoogd. *vielmahl*, *vielmahls*. Van hier *veelmalig*, *veelvoudig*, dikwijls herhaald.

VEELMALEN, **VEELMALIG**, zie *veelmaals*.

VEELMANNERIJ, zie *veelwijverij*.

VEELMEER, zie *veeleer*.

VEELMIN, bijw., van *veel* en *min*, minder, welks kracht hier door *veel* wordt versterkt. Vrij wat minder: *zoo behandel ik geenen vijand, veelmin u*. Men zegt ook *veel minder*, maar niet aaneen geschreven: *hij bezoekt mij veel minder, dan u*. *Ik ontvang veel minder, dan ik uitgeef*. Vergelijk *veeleer*.

VEELTE, zie *veelheid*.

VEELTIJDS, zie *veelmaals*.

VEELVOET, z. n., m. Van *veel* en *voet*. Zeker slag van zeekatten, dat acht armen heeft, en daarom oudtijds den naam van *polypus* voerde, dien men daarentegen hedendaags aan kleine dierplanten van onze binnenwateren geeft. Bij Vond. *veelvoetvisch*, in: *als de veelvoetvisch zijn vijant in het nat gegreepen houdt*. Voorts een bijzonder slag van ongeveugelde insecten, door Linnæus *Iulus* genoemd.

VEELVOETIG, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *veel* en *voetig*. Al wat vele voeten heeft: *het is een veelvoetig dier*.

VEELVONDIG, bijv. n. en bijw., *veelvoudiger*, *veelvoudigst*. Van *veel* en *vondig*. Anders ook *veelvuldig*. Al wat door eene veelmalige opvoering veelmalen verdubbeld is: *zijn veelvoudig bewijs overtuigt mij nog niet*. Den *veelvoudigen lof des Heeren*, heeft de Bijhelv., waar dit woord ook nog gebezigd wordt voor rijklijk, overvloedig: *de grammoedige is veelvoudich in overtredinge*. Als bijw. is *veelvuldig* bij verdubbeling: *die niet en sal veelvoudigh weder ontfangen*. [Bijbelv.] Van hier *veelvoudigheid*, *veelvoudigtijk*.

VEELVRAAT, z. n., m. Van *veel* en *vraat*. Een viervoetig dier met korte pooten en eenen ronden wolfskop, dat zeer vraatzuchtig is: *den veelvraat vindt men enkel in het noorden van Europa en Azie*.

VEELVULDIG, zie *veelvoudig*.

VEELWETER, zie *veel*.

VEELWIJVERIJ, z. n., v., *der*, of *van de veelwijverij*; zonder meerv. Van *veel* en *wijf*. Een huwelijk met meer dan eene vrouw: *Jakobs veelwijverij*. In het hoogd. *Vielweibereij*. Dient, met en nevens *veelmannenrij*, een huwelijk met meer dan eenen man, om het gr. *πολυγαμία* uit te drukken.

VEELZIJDIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooing. Van *veel* en *zijdig*. Dat vele zijden heeft: *eene veelzijdige verschansing*. Als bijw., van vele zijden: *het kan veelzijdig beschouwd worden*. Anders ook *veelzijds*.

VEELZINS, bijw., van *veel* en *zins*. In meer dan eenen zin, op meer dan eene wijze: *het kan veelzins worden uitgelegd*. In meer dan een opzigt: *gij hebt wel veelzins gelijk, maar echter kan ik u dit niet toestemmen*.

VEEM, z. n., v., *der*, of *van de veem*; meerv. *veemen*. Een onderling verbonden gezelschap. In dezen zin bezigde men oulings in Nedersaksen wegens de gezamenlijke leden van eene regtbank, waarvan elk bijzonder lid den naam van *fehmschöppe*, en de opperregter dien van *fehmer*, *feimer*, of *freijgraf*, droeg; terwijl de vierschaar zelve *fehmdinge*, *fehmgedinge*, *fehngericht*, eene daarvoor komende zaak *fehmsache*, *fehmuwröge*, *fehmrüge*, de plaats, waar men vierschaar hield, vonniste, en strafte, *fehmsstätte*, en het straffen *verfehmen*, noemde. Hier te lande is *veem* een der twee bijzondere rotten van amsterdamsche waagdragers, die zich door de bijnamen van *klapmutsen* en *bontehoeden* onderscheiden; en oulings was het een gezelschap over het algemeen: *hij komt bij gien giesten, hij had al een andere veem*. [Bredero.] *Maar als g'u in de veem der zanggodinnen vlijt*. [Hooft.] *Een groote veem ketters*. [Oud.] Voorts is dit woord verwant aan *vaam*, *vadem*, en beteekent het eigenlijk eene

hoeveelheid van deze of gene dingen, welks hoogte en breedte eenen vadem bedraagt, welke beteekenis het neders. *feh*m nog hedendaags heeft, en voorts ook eene andere hoeveelheid van dingen, eene verzameling daarvan, bijzonderlijk van korenschoven, stroo en hooi, waaraan men de namen van *feh*m en *fehmen*, of, volgens de gemeene uitspraak, *feim*, en *feimen*, geeft. Zie voorts *vadem*. Dit *veem* wordt ook *veen*, *ven* en *vein*, genoemd, waarvan *veennoot*, *vennoot*, *veinnoot*; zie dit laatste woord.

VEEN, z. n., o., *des veens*, of *van het veen*; meerv. *veenen*. Kil. *ven*, *venne*; bij Hooft vrouwelijk, in: *den sloopshoptuijden, die voor de ven laayhen, aan te schrijven*. Volgens Kil., een moeras, of moerassige weide, in welke beteekenis van weide men *finne* nog hedendaags in Vriesland bezigt, terwijl *vennen het land* bij Kil. is, hetzelfde tot hooiland schikken, zoo als men dit ten aanzien van lage moerassige weiden veelal doet. Dezelfde beteekenis van moerassig land, of moeras, hebben in Holstein *fenne*, in Brandenburg en ijsl., en in het angels. *fenn*, in het eng. en zweed. *fen*; en ongetwijfeld heeft men Finland dus naar zijne moerassen genoemd, waarvan deszelfs inwoners den naam van *soma* ontleenen, die uit *so*, moeras, en *ma*, land, zamengesteld is. Voorts is *ven* bij Kil. even als het hedendaagsche *veen* en het neders. *feh*n, bijzonderlijk, een moeras, en alle ander laag, of hoog, land, waaruit turf gegraven worden kan: *het veen geraekt in brand*. [Vond.] Deze beteekenis heeft het woord in de eigennamen van *Aarlanderveen*, *Amstelveen*, *Ankeveen*, *Bakkaveen*, *Heerenveen*, *Hoogveen*, *Nieuweveen*, *Roelof Arendsveen*, *Rooveen*, *Vinkeveen*, *Wad-dinksveen*, *Waverveen*, *Westveen*, *Wilsveen*, *Zuidhuisterveen*, enz., even als in die van *Venema*, *Veenstra*, of *Feenstra*, *van Veen*, *van der Veen*, of *van der Feen*, *van der Ven*, en *van de Venne*, die het veen, waarvan hij zijnen naam ontleende, bezongen heeft, en het in zijnen naam even vrouwelijk maakt, als Hooft in het bovenaangevoerde. In de derde plaats voert *veen* de beteekenis van zulk slijk, als waaruit men eigenlijke turf maakt, in tegenoverstelling van *flodder*, *klei*, enz.: *het veen der moerassen*. [Hooft.] *Werd gebaggert veen en flodder*. [Adriaan van de Venne.] Dit veen voert onder deszelfs bewerkers vaak slechts den naam van *slijk*, en omgekeerd is slijk bij Ulphil. *fani*, goth. *fan*, ital. *fango*, fr. *fange*. Alwaarom men moerassen, en moerassige weiden, uit hoofde van derzelve slijkigheid, met den naam van *veen* schijnt te hebben bestempeld, en de oorspronkelijke beteekenis van dien naam in slijk gelegen schijnt. Spreekw.: *in het veen ziet men op geen turfje*. Zie *turf*. Van *veen* komt *veenachtig*,

veenderij, veenen, veenig. Zamenstell. : *veenaarde, veenader*, eene strook van veenaarde, welke aderswijze door den grond loopt; *veenakker*, een stuk lands, waarop men het uitgebaggerd veen neerstort, om het te bewerken; *veenarbeid, veenbaas*, de eigenaar van eene veenderij; *veenboer, veenbonk*, een brok veenaarde van verschillende grootte; ook wel eens, in overeenstemming met *zeebonk*, een veenwerker; *veenboor, veengraver, veengra-verij, veengrond, veenland, veenmos, veen-puit, veenput*, in Vriesland *veenpet*, en *pet*, eene groeve die men al veenende delft; *veenwerker, veenwerkster, veenzon*, enz. *Turfveen*, enz.

VEENEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik veende, heb geveend.* Bedr., van turf gesproken, vervaardigen : *hoe vele duizend roeden hebt gij dit jaar geveend.* Onz., turf maken : *hij veent voor mij.* Van hier *veenderij, veenman, veenlieden, veenput*. Zamenstell. : *afveenen, uitveenen, verveenen, verveening*, land, dat uitgeveend mag worden.

VEENIG, bijv. n., *veeniger, veenigst*. Vol veen : *mijn land is al te veenig.* Van hier *veenigheid*.

VEER, z. n., v., *der*, of *van de veer*; meerv. *veren*. Soms evenveel, als *veder*. Zie *veder*. Maar voorts geven de houtkoopers aan een bijzonder slag van gezaagd hout den naam van *veren*; en is *veer* een werktuig in zakuurwerken, sloten, enz. dat, wanneer het gebogen wordt, eene terugwerkende kracht betoont : *de veer is aan dat slot gebroken.* Dezelfde beteekenis heeft *veer* in de zamenstell. *veerkracht, Drijfveer, slotveer, springveer*, enz.

VEER, z. n., o., *des veers*, of *van het veer*; meerv. *veren*. Bij Kil. *vaer, vaerde*. In den Statenbijbel *veijr*. Eene geregelde en vast bepaalde vaart van de eene plaats naar de andere : *hoe vele schippers varen er in dat veer? Het is een voordeelig veer.* In sommige steden, de plaats, van waar men geregeld naar elders vaart : *op het haagsche veer te Rotterdam.* De plaats, waar men geregeld over eene rivier, of eenig ander water, gezet wordt : *het ijsselmondsche veer. Het veijr Jabock.* [Bijbelv.] Zamenstell. : *vaerboot, barsie, vaermeester, vaerpleijte, vaerschat, vaerschuijte*, alles bij Kil.; *veergeld, veerhuis, veerlieden, veerloon, veerman, veerschip, veerschipper, veerwijf*, enz. Van *varen*.

VEERKRACHT, z. n., v., *der veerkracht*, of *van de veerkracht*; zonder meerv. Van *veer* en *kracht*. De terugwerkende kracht van eene stalen veer, en, zoo men wil, ook die van eene andere veer, of veder, welke ook iets daarvan bezit, en naar welke men eene stalen veer daarom dus genoemd heeft : *de veerkracht is er uit.* Voorts het vermogen, dat evenveel welk ander ding bezit, om zich

van eene buiging te herstellen : *de zwaarden der oude Duitschers waren van alle veerkracht ontbloot.* Overdragtelijk, de vastheid van iemands gestel, of karakter : *hij is nog vol veerkracht.* Van hier *veerkrachtig*.

VEERMAN, z. n., m., *des veermans*, of *van den veerman*; zonder meerv; in welks plaats men *veertieden* gebruikt. Van *veer* en *man*. Eigenlijk, een man, die in een veer vaart, een veerschipper : *de veerman weigerde het in te nemen.* Voorts ook een veerschip, anders ook *beurtman* genoemd : *ik zag hem op den veerman staan.* In het hoogd. *Fährmann*, opperd. *ferge, ferich, fârich*.

VEERTEL, z. n., o., *des veertels* of *van het veertel*; meerv. *veertets*. Anders *viertel* en *virtel*. Bij Kil. ook *veert*, in overeenstemming met het middeleeuw. lat. *ferto*, en neders. *verth, veertjen*. In hetzelfde neders. voorts *veerding*, hoogd. *Vierding, Viering*, en bij ons *vierling*. In het vries. *sandel, farndel*, in overeenstemming met het neders. *varndeel*. In het neders. voorts *vertel, veerdeel, veeredeel*, middeleeuw. lat. *ferdella, fertella, fertellus, firtala*, Zwabenspieg. *viertail*, hoogd. *Viertel* en *Vierheil*. Een vierendeel van evenveel welke grootere maat van vaste en vloeibare dingen : *het veertel der beste tarwe.* [Hooft.] Van *vier*, *oulings veer* en *deel*.

VEERTIEN, telwoord, dat tusschen *dertien* en *vijftien* staat : *veertien man. Seven dagen ende zeven dagen; zijnde veertien dagen.* [Bijbelv.] Zamenst. : *veertiendaagsch, veertienjarig, veertienmaal, veertienmaandig, veertienurig*. Het meerv. is *veertienen* : *zij gingen er met hun veertienen op af.* En in : *snijd het in veertienen*, voor in veertien stukken, is *veertienen* een oude gebogen naamval van *veertien*, dat eigenlijk een vrouwelijk z. n. is; zoo als in : *deze veertien moet er nog bij.* *Op die veertien volgt eene negentien.* *De bree veertien* is een gedeelte van de Noordzee voor den hollandschen wal, waar men doorgaans veertien vademen waters peilt. Van hier *veertiende*.

Veertien, neders. *veertein*, Kil. *viertien*, vries. *fjirtjien*, zweed. *fjorton*, angels. *foewertijne*, eng. *fourteen*, Talian. *fiorzehen*, hoogd. *vierzehen*, komt van *tien* en *vier*, dat *oulings*, even als in het neders., *veer* moet hebben geluid, of ten minste in dit woord, en *veertel*, en *veertig*, als *veer* uitgesproken wordt.

VEERTIENDE, bijv. n., bij Kil. *viertienste*, vries. *fjirtjiende*, eng. *fourteenth*, hoogd. *vierzehnte*. Van *veertien*. *De veertiende man. Lode-wijk de veertiende.* *In den veertiende jare des Coninx Hizkia.* [Bijbelv.] Een *veertiende* in het piketten bestaat uit vier azen, enz. **VEERTIG**, telwoord, behoorende tot de hoofdtallen en viermaal tien aanduidende : *veertig dagen en veertig nachten. Veertig maan-*

den. *Hij richtede Israel veertich jaer.* [Bijbelv.] *Veertig man, veertig pond. Veertig ton, veertig zak,* enz. Het meerv. is *veertigen*: bij *veertigen geschaard. In veertigen verdeeld.* Want eigenlijk is het een z. n., v.: *doe die veertig uit!* *De veertig* is een raad van veertig personen: *hij zit in de veertig.* Voorts is *in de veertig zijn*, tusschen de veertig en vijftig jaren oud zijn. Als men *in veertigen* voor in veertig stukken bezigt, is *veertigen* een oude gebogene naamval van het enkelv. *veertig.* En dien gebogenen naamval vindt men ook in: *wij waren met ons veertigen.* Voorts komt van *veertig, veertiger, veertigste.* Zamenstell.: *veertigdaagsch, veertigjarig, veertigmaal, veertigmaandig, veertigurig, veertigvoudig,* enz.

Veertig, Kil. *veertigh, viertigh,* vries. *fjirtig,* angels. *sewertig,* eng. *forty,* Kero. *seorzug, Isid, seorzuc, Olfrid, fiarzug,* is zamengesteld uit *veer,* vier, en *tig,* waarover zie *twintig.*

VEERTIGER, z. n., m., *des veertigers,* of *van den veertiger;* meerv. *veertigers.* Een medelid eener vergadering van veertig personen. Iemand, die veertig jaren oud is. Wijn van dien ouderdom. En een schip dat veertig stukken geschut voert: *er kwamen twee veertigers op ons af.*

VEERTIGSTE, bijv. n., bij Kil. *viertighste,* vries. *fjirtigste,* eng. *fortieth,* hoogd. *vierzigste,* Olfrid. *fiarzeguste,* Kero. *seorzugosto.* Van *veertig.* *De veertigste van dat gelid. In 't veertichste jaer, in de elfste maent, op den eersten der maent.* [Bijbelv.]

VEERWIJF, z. n., o. Van *veer* en *wijf.* Eene vrouw, die een veer waarneemt. En, volgens Halma, ook wel eens eene helleveeg.

VEEST, z. n., m., *van den veest;* meerv. *veesten.* Een wind, dien men zachtjes van onderen loost. Van hier *veesten,* zulken wind lozen, en *geveest,* het lozen van zulke winden.

Veest, Kil. *vijst, vijstinghe,* vries. *fiest,* hoogd. *Fist,* eng. *fieste, fizzle,* fr. *vesse,* lat. *peditus,* is klanknabootsend.

VEESTEN, zie *veest.*

VEETE, *veede,* en bij Kil. ook *veijde, vied,* z. n., v., *der,* of *van de veete;* meerv. *veeten.* Haat, wrok, vijandschap: *die grote vete te leggen ave,* zegt M. Stok., die elders *vede* schrijft, in: *wie ten andren doe droech vede;* even als Vond. dan eens *veete*: *of er d'oude haat en veete steekt van binnen,* en dan eens *veede*: *erfrijandschap en onverzoenbre veede.* Nu verschilt deze ook ten aanzien van het geslacht, blijkens: *voedt den veede en endeloozen twist;* en: *door onmenselijke veete.* Bij Hooft is het te regt vrouwelijk: *door een' onverzoenlijke veete,* en elders. *Veijde* vindt men bij Sicke Beninga, *Chronical,* enz.: *wantet alsoo verveerlijcke en swaer is, toe wesen in oorloogh in veijde.* *Phede* in het stadrecht

van Deventer: *of deselve ook eenige last oft phede op sich hadde,* en elders. Van hier *veeden,* of *veeten, veelike zaken, veedig,* een voorwerp van veete, middeleeuw. lat. *faidosus.* Zamenstell.: *veedebrief,* eene schriftelijke uitdaging van iemand, wien men veete toedroeg; *veedeloos,* veilig voor veete, van eene plaats gesproken, waarop een veedige niet vervolgd worden kon, en welke men oulings *vedeles* noemde; *veetschap,* bij Kil; *oorvede,* in het middeleeuw. lat. *urpheda,* plegtige verzoening der veete; *oorveedebrief,* enz.

Veete, veede, veijde, vied, phede, middeleeuw. lat. *faida, feida,* deen. *feide,* neders. *veide,* hoogd. *Fehde,* opperd. *fecht,* zweed. *fegd,* ijsl. *faed,* angels. *faeth,* is verwant aan *vechten* en *vijand,* en komt van het oude *vijen,* haten.

VEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veegde, heb geveegd.* Anders *vagen.* Met strijkende slagen treffen: *hij veegde hem met den rotting, dat het eenen aard had.* Door middel van zulke slagen met eenen bezem, of borstel, reinigen: *iemand den mantel vegen,* of *uitvegen,* dat ook overdragtelijk gebezigt wordt, zie *uitvegen.* *Den schoorsteen vegen. De straat vegen.* Figuurlijk: *om de waterstraat te vaegen van het ongebonden schuim.* [Vond.] Al strijkende met eenen doek, eene dwell, eenen vinger, enz. schoon maken: *het aangezigt vegen.* *Eenen schotel vegen,* hetgene figuurlijk is, hem ledig eten: *wij zullen dien schotel met der haast geveegd hebben.* Zoo is een *glas vegen,* hetzelfde uitdrinken; zoo ook *den beker vegen,* bij Oud. En: *wij zullen hem (den beker) eens ter deeg vegen,* wij zullen eens lustig drinken. Evenveel hoe, zuiveren, reinigen: *iemand de schoenen, of voeten, vegen,* een gebruik van velerlei werklieden, als hun werk bezigtigd wordt, met oogmerk om eenig geld, ten drinkpenning, te bekomen. *Een zwaard vegen. Stellet u met helmen, caegt de spiessen.* [Bijbelv.] Onreinheid, of iets anders, al vegende verwijderen: *veeg het zweet van uw aangezigt. Zij sullen de assche van den altaer vagen.* [Bijbelv.] *Het is op, eer iemand zijnen neus geveegd heeft,* beduidt, in de gemeenzame verkeer, het is heel schielijk op. Van hier *geveeg, veeg, veegsel, veger.* Zamenstell.: *vagevuur, veegkruid,* een plantgewas, met zeer takkige stengen, anders ook *bezemkruid,* enz. *Aanvegen, afvegen,* enz.

Vegen, vagen, vries. *feije,* zweed. *feia,* noord-eng. *sei, feigh,* ijsl. *faegia,* hoogd. *fegen.*

VEGER, z. n., m., *des vegers,* of *van den veger;* meerv. *vegers.* Al wie, of wat, veegt. Van eenen persoon enkel gebruikelijk in de zamenstell.: *schoorsteenveger, zwaardveger,* enz. En overdragtelijk is *veger,* of *vager,* bij Kil. iemand, die geschikt is, om iets met

wakkerheid te verrigten. Maar voorts een werktuig, om te vegen, een borstel, een schuifier, een doek, enz. Van *vegen*.

VEIL, z. n., o., *des veils*, of *van het veil*; zonder meerv. Bij Kil. *veijle*. Klimop: *dat het veil zich om uw hoofd kringele*. [Vond.] Zamenstell.: *veilblad*, *veilkrans*, enz. *Aardveil*, enz.

VEIL, bijv. n. en bijw., zonder vergrootings-trappen. Te koop: *mijn huis is veil*. *De weert is nu veil*. [Vond.] *Iets ergens voor veil hebben* is, eigenlijk, het daarvoor te koop hebben; overdragtelijk, het daarvoor willen geven, opofferen: *voor mijn vaderland heb ik alles, heb ik zelfs mijn leven, veil*. Van hier *veilen*, *veilheid*. Zamenstell.: *veijldrager*, bij Kil.; *veildrager*, uitdrager, iemand, die rond loopt, om verschillende goederen uit te veilen.

Veil, hoogd. *feil*, oudd. *veile*, zwab. *vail*, neders. *vele*, deen., zweed. *sal*, ijsl. *faturl*.

VEILDRAGER, zie *veil*.

VEILEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veilde, heb geveild*. Te koop aanbieden: *dat huis wordt in de nieuwspapieren geveild*. In het openbaar aan den meestbiedenden verkoopen: *wanneer zal dat land geveild worden?* Van hier *veilbaar*, *veiler*, *veiling*. Zamenstell.: *veildag*, *veiltijd*, *veiltuur*, enz. *Opveilen*, *uitveilen*, enz.

Veilen, hoogd. *feilen*, neders. *velen*, deen. *falle*, komt van *veil*.

VEILIG, bijv. n. en bijw., *veiliger*, *veiligst*. Voor geen gevaar blootgesteld: *hier ben ik veilig*. Een weg is *veilig*, als men daarop geen gevaar loopt. Een *veiligeneesmiddel*, dat men zonder hinder gebruiken kan. *Het veiligste*, het raadzaamste: *'t is veilighst, dat gij den Nassauwer stuit*. [Vond.] Gemeenlijk volgt *opveilig voor*, maar ook wel eens van: *aen zijn eigen haert niet veiligh van den gast*. [Vond.] Het bijw. *veilig* beduidt zonder leed: *en voere u veiligh door de baren*. [Vond.] Van hier *veiligen*, *veiligheid*, *veiliglijk*. Zamenstell.: *onveilig*.

VEILIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veiligde, heb geveiligd*. Veilig maken: *veijlighen de wegen*. [Kil.] Zamenstell.: *beveiligen*, enz. Van *veilig*.

VEINNOOT, *vennoot*, z. n., m., *des veinnoots*, of *van den veinnoot*; meerv. *veinnooten*. Een metgezel, medewerker: *een stierman en al zijn veijnoots*. [V. Hass. aant. op Kil.] *Elcke zwaert was ghekeert tot sinen veijnoot*. [Bijb. 1477.] Van hier *veinnootschap*, *vennootschap*, *gildebroederschap*. Van *veen*, *ven*, *vein*, anders ook *veem*. Zie dit laatste woord.

VEINSAARD, z. n., m., *des veinsaards*, of *van den veinsaard*; meerv. *veinsaarden*. Van *veinzen* en *aard*. Een *geveinsd mensch*: *welk een veinsaard!*

VEINZEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik veinsde, heb geveinsd*. Kil. *veijnsen*, *veijsen*, *vensen*,

eng. *feigen*, fr. *feindre*. Onz., zijne eigenlijke gewaarwordingen en gevoels vermommen, zich met woorden, gebaren, of daden, uiterlijk anders gedragen, en aanstellen, dan men in zijn hart gesteld is en gevoelt: *het veinzen is somwijlen geoorloofd, ja noodig. Die veinzend buigen voor uw magt*. [L. D. S. P.] *Oock de andere Joden veijnsden met hem*. [Bijbelv.] Bedr., valschelijk vertoonen: *gehoorzaamheid, achting, liefde*, enz. *veinzen*. Wederkeuriglijk is *zich zoo of zoo veinzen*, zich valschelijk zoo of zoo aanstellen: *hij veinsde zich ziek*. In plaats hiervan vindt men in den Statenbijbel *zich zoo of zoo veijnzen te zijn, of te doen: die haerselven veijnsden rechtveerdigh te zijn*. — *Gelijck een die sich veijnst te rasen*. [Bijbelv.] Van hier *geveins*, *geveinsd*, *geveinsdheid*, *veinsaard*, *veinzer*, *veinzerij*, *veinzing*. Zamenstell.: *ontveinzen*, enz. *Veinskunst*, enz.

VEINZERIJ, z. n., v., *der*, of *van de veinzerij*; meerv. *veinzerijen*. Van *veinzer* en *veinzen*. De daad van *veinzen*, *geveins*, *veinzing*: *ik liet mij door hare veinzerij niet bedotten. Dies haat ik 't spoor der snoode veinzerij*. [L. D. S. P.]

VEL, z. n., o., *des vels*, of *van het vel*; meerv. *vellen*. Verkleinw. *velletje*. Over het algemeen al wat den mensch tot dekking van zijn ligchaam dient. Dus bezigt Strijk. *phelle* voor kostbare kleederen, is *psellot* bij de zwab. dicht., en *pell* in het zweed., eene kostbare zijden stof. Bijzonderlijk, het natuurlijk bekleedsel der lichamen van menschen en dieren: *het vel van een wilt dier*. [Hooft.] *Zij stroopen het vel van de ribben*. [Vond.] *Met vel ende vleesch hebt ghy mij bekleedet*. [Bijbelv.] *Het zit tusschen vel en vleesch*. Allerbijzonderst het vel van robben, zwanen, schapen, bokken, kalveren, hazen, honden, katten, en meer andere kleinere dieren, in tegenoverstelling van de *huid*, welke men aan koeijen, paarden, beeren, wolven, tijgers, enz. toeschrijft: *ende die vellekijn want si om sijn handen*. [Bijbelv. 1477.] En men blijft de gezegde vellen dus noemen, wanneer zij gelooid, en verder bereid, zijn; ten minste in de zamenstelling *schootsvel*, en in het gebruik van *vel* bij Kil., voor een stuk parkement; in navolging waarvan men soortgelijk een stuk papier ook een *vel* noemt; gelijk als men aan een kleiner stuk den naam van *blad* geeft, omdat men daarop eveneens schrijft, als men *ouling* op bladeren plagt te doen. Voorts geeft men den naam van *vel*, of *velletje*, bij Kil. *velleken*, aan evenveel welk vlies: *de velletjes uit het vleesch snijden. Velleken op het melck*, bij Kil.; en aan lappen en vodden: *het is een oud vel van een jak. Het waren slechts vellen en bellen, die zij aan het lijf had*. Eindelijk bestempelt men een slecht vrouwmensch met

den naam van *vel*: *welk een onbeschaamd vel is dat!* *Vuil vel*, vuile hoer, bij Kil. — Spreekw.: *in een kwaad vel steken*, ongezond zijn. *Ik wilde niet in zijn vel steken*, ten aanzien van gezondheid, of anderzins, in zijne plaats wezen. *Uit zijn vel springen*, zie *springen*. *Uit zijn vel bersten*, onmatig dik en vet worden. *Iemand het vel over de ooren halen*, zie *oor*. Van hier *velleloos*, *vellen*, in *ontvellen*, *vellig*, *villen* en *vilt*. Zamenstell.: *velkooper*, enz. *Bokkevel*, *dassevel*, *ganzevel*, *geitevel*, *hazevel*, *hondevel*, *kalfsveld*, *kattevel*, *lamsvel*, *mollelevel*, *muizevel*, *robbevel*, *schaapsvel*, *vossevel*, enz.

Vel, hoogd., neders., zweed., eng., Olfrid. *fell*, Ulphil. *fill*, angels. *felle*, lat. *pellis*, ital. *pelle*, sp. *pelleja*, fr. *peau*, is verwant aan *vlies*, aan het lat. *vellus*, en het gr. $\phi\epsilon\lambda\lambda\omicron\varsigma$, en komt van het oude *felen*, zweed. *fela*, noordeng. *feal*, goth. *filhan*, lat. *velare*, bedekken.

VELD, z. n., o., *des velds*, of *van het veld*; meerv. *velden*. Verkleinw. *veldje*. Bij verkorting van *geveld*, eigenlijk een bosch, dat geveld is, om voor den landbouw geschikt te worden; en vervolgens bouwland: *haal het koren van het veld*. *Wanneer ghij uwen arbeid uijt den veldde sult ingesamelt hebben*. [Bijbelv.] *Langs veld en wei en woud*. [L. D. S. P.] Voorts land, over het algemeen; zoo dat met vruchthooven beplant is: *'t geboomte des velts sal sijne vrucht geven*. [Bijbelv.]; als dat afgeweid wordt: *de velden zijn bekleet met kudden*. [Bijbelv.]; en dat woest ligt: *met de steenen des velts sal u verbont zijn, ende het gedierte des velts sal met u bevedigt zijn*. [Bijbelv.]; waar dit woord dezelfde beteekenis heeft in de uitdrukkingen van *allen struijck des velts*, *de lelien des velts*, enz. Gelijc als *veld* nu in dit alles tegen bosch, of *woud*, overstaat, zoo bezigt men het ook in tegenoverstelling van *water*, enz.: *de zee en 't velt met lijken zijn bezaeit*. [Vond.] En in tegenoverstelling van *stad*, of *dorp*: *op 't velt komt vallen voor den Bosch*. [Vond.] *Gaet niet uijt in het velt, noch en wandelt niet op den wech*. [Bijbelv.] Dikwijls met bijvoeging van *open*: *op het open velt sult ghij vallen*. [Bijbelv.] *In de stad dus lang uit open velt gebannen*. [Vond.] Eveneens voegt men *vlak* bij *veld*, als men het tegen *woud*, of *berg*, overstelt: *dit gantsche lant sal rontom als een vlack velt gemaect worden*. [Bijbelv.] *Al 't vlacke velt lagh blanck*. [Vond.] Ook is *veld* een bepaald stuk lands: *koopt u mijn velt, dat bij Anathoth is*. [Bijbelv.] Deze beteekenis heerscht in *bleekveld*, *exercitieveld*, *galgeveld*, *markt-veld*, *slagveld*, *tournooiveld*, enz. En *veld* is eene landstreek, die van weerskanten door vijandige legers beslagen wordt: *also tooch het volck uijt in 't velt, Israel te gemoete*.

[Bijbelv.] *Wen 't heir te veldde gaet*. [Vond.] *Te veldde komen*. [Kil.] Uitdrukkingen, in plaats waarvan men gemeenlijk die van *te veldde trekken* bezigt: *waer hij te veldde trekt*. [Vond.] *Te veldde liggen* is, tegen over den vijand in het opene veld gelegerd zijn: *terwijl uw vader leit te veldde, als 's lants behoeder*. [Vond.] *Het veld behouden*, meester van het slagveld blijven; *veld winnen*, den vijand terug drijven, en, figuurlijk, zich onder de menschen uitbreiden: *die aanhang, dat gevoelen, die gewoonte wint meer en meer veld*. *Den vijand het veld doen ruimen*, of *uit het veld slaan*, hem dwingen, om zich uit het opene veld in eene of meer vestingen te verschuilen, en, figuurlijk, is *iemand uit het veld slaan*, hem eene verdere verdediging van deze of gene zaak onmogelijk maken. *Iemand het veld betwisten*, pogingen aanwenden, om hem, eigenlijk, of oneigenlijk, te doen wijken. *Het veld ontdekken*, de landstreek, die men voor zich heeft, doorzoeken, om te weten, wat de vijand daarvan al, of niet, bezet hebbe. Nopens de kracht van *veld* in *veldapothek*, *veldarts*, *veldbakker*, en eene reeks van andere zamenstellingen, zie *veldapothek*. Overdragtelijk, is *veld* eene gelegenheid, om met den geest, of anderzins, werkzaam te wezen: *welk een ruim veld voor Godsdienstige bespiegelingen*. *Er opent zich voor uwen ijver een veld, dat eenen noesten arbeid vordert*. Eindelijk geeft men den naam van *veld* aan evenveel welke vlakke ruimte. Deze beteekenis heeft het woord in de zamenstelling *ijsvelden*, en bij Vond., in: *hoe in 't velt der lucht oranje wiert gespelt uit letteren van vier en vlammen*; want hier is de lucht bij hem het azuren gewelf, dat zich over den aardbodem schijnt uit te strekken; bij L. D. S. P. *'t Wijduitgestrekte vak van 't hooge starrendak*; en elders *het blaauwe veld*, welken naam men anders aan de oppervlakte van de zee, en ander water, geeft: *als ghij kloekmoedigh komt deur 't blaauwe velt gevaren*. [De Groot.] *En beurt zijn rieten pruik eens uit het blaauwe velt*. [Vond.] Dezelfde beteekenis van vlakke ruimte oefent *veld*, als men het voor den grond van een wapenschild bezigt: *een roode leeuw op een zilveren veld*. *Veld van wapenteekenen, oft schilden*. [Kil.] Van hier *veldachtig*. [Kil.] — *Veldeling*, *veldenaar*. Zamenstell.: *veldajuin*, *veldangelier*, *veldapothek*, *veldarbeid*, *veldarts*, *veldbakker*, *veldbakkerij*, *veldbed*, *veldboon*, *veldbouw*, *veldbouwer*, *veldcipres*, *velddistel*, *velddragon*, *veldduif*, *veldeppe*, *veldfluit*, *veldgedierte*, *veldgeschrei*, *veldgewas*, *veldgod*, *veldgras*, *veldhaver*, *veldheer*, *veldheerlijk*, *veldheerschap*, *veldhoed*, *veldhoen*, *veldhut*, *veldkaars*, *veldkers*, *veldklaver*, *veldkoets*, *veldkomijn*, *veldkrekkel*, *veldlatuw*: *broot met veldlatuwe*.

[Bijbelv. 1477.]; *veldleeuwerik, veldleger, veldletie, veldlied, veldmaarschalk, veldmar-
tier, veldmot, veldmuis, veldmusch, veld-
muziek, veldnimf, veldontdekker, veld-
overste, veldpaap, veldpatrijs, veldpijp,
veldprediker, veldpriester, veldranunkel,
veldrok, veldrouse, veldrot, veldsaffraan,
veldsalade, veldsalie, veldschalmei, veld-
scheerder, veldslag, veldslang, veldsnip,
veldspin, veldspinagie, veldstoel, veldstuk,
veldteeken, veldtent, veldtog, veldtrein,
veldtuig, veldtuigmeester, veldtuigwerker,
veldvlieger, veldvlugtig, veldvreugde, veld-
vruchten, veldwacht, veldworm, veldziekte,
veldzigt, enz. Bleekveld, exercitieveld, gal-
geveld, korenveld, krijgsveld, marktveld,
slagveld, tournooiveld, enz.*

Veld, Willeram. *velt*, Notk. *felde*, Otfrid.,
longobard., hoogd. *feld*, angels. ook *feld*, en
faeld, en *fld*, vries. *fjild*, eng. *field*, neders.,
deen., zweed. *felt*, esthland., *pöld*, phrijg.
βελτ, is verwant aan *vlak*, *vlak*, en aan het
zweed. *fala*, eene vlakte, en komt van *velten*.

VELDAPOTHEEK, z. n., v., der, of van de *veld-
apothek*; meerv. *veldapotheken*. Verkleinw.
veldapothekje. Van *veld* en *apothek*. In
deze samenstelling, en eene reeks van andere,
wordt het laatste gedeelte, door *veld*, tot het
oorlogsveld en de krijgsdienst betrekkelijk
gemaakt. Dus is *veldapothek* de voorraad
van geneesmiddelen, dien men ter dienste
van den veldarts in het oorlogsveld mede-
voert: *de gansche veldapothek geraakte mede
in 's vijands handen*.

VELDDUIF, z. n., v. Van *veld* en *duif*. Een duif,
die haar voedsel in het veld zoekt, anders
veldvlieger, neders. *feldflügter*, hoogd. *Flug-
taube*, en *Feldtaube*, bij Kil. *veldduifve* en
vatmduijve, lat. *palumbus*.

VELDELING, z. n., m., des *veldelings*, of van den
veldeling; meerv. *veldelingen*. Van *veld* en
ling. Oulings ook *veldenaar*. Iemand van
het veld: *het vrolijke gezang der nijvere
veldelingen*.

VELDENAAR, zie *veldeling*.

VELDGESCHREI, z. n., o. Van *veld* en *geschrei*.
Een geschrei, of geschreeuw, dat men in
het oorlogsveld meermalen aanheft, als men
op den vijand aanvalt: *de vereenigde Fran-
schen en Hollanders vielen onder het veldge-
schrei van Holland! Parijs! op de Vlamin-
gen aan*. Voorts ook een leuswoord, of
uitroep, waaraan men vrienden en vijanden
in den krijg, vooral bij nacht, onderscheidt:
*dat is het woord; maar wat is het veldge-
schrei?*

VELDGOD, z. n., m. Van *veld* en *god*. Even als
het vr. *veldgodin*, een gewaande Godheid, on-
der welke bescherming het bebouwde veld
stond: *boschgoden, stroomgoden, veldgoden,
en veldgodinnen*, aan welke gezelschapsda-
mes men den naam van *veldnimfen* gaf.

VELDHEER, zie *veldoverste*.

VELDHOEN, z. n., o. Van *veld* en *hoen*. Een bij-
zonder slag van vogelen, waaronder de pa-
trijzen, kwartels, en andere min bekende
soorten begrepen zijn; bij Linnæus *tetrao*,
en dus veel meer, dan het enkele *perdrijs*,
dat Kil. als gelijkkluidend wil hebben aange-
merkt: *gelijk een velthoen eijeren vergadert*.
[Bijbelv.]

VELDHUT, z. n., v., der, of van de *veldhut*;
meerv. *veldhutten*. Verkleinw. *veldhutje*.
Van *veld* en *hut*. Een hut, welke in het veld
gebouwd wordt; maar inzonderheid zooda-
nig eene, als in het oorlogsveld hedendaags
meermalen de plaats van eene tent bekleedt:
*de Franschen behielpen zich met veldhutten
van stroo en riet, enz.*

VELDKOETS, zie *veldleger*.

VELDKREKEL, z. n., m. Van *veld* en *krekkel*. Een
bijzonder slag van krekels, dat men onder
dezen naam van *bosch-*, *huis-*, *oever-* en
wijngaardkrekels, onderscheidt: *het gezang
van kikvorschen en veldkrekels*.

VELDLEGER, z. n., o. Van *veld* en *leger*. Bij
sommigen eene legerplaats, die door het
krijgsvolk in het oorlogsveld betrokken
wordt, waarvoor men intusschen doorgaans
slechts het eenvoudige *leger* gebruikt. Voorts
een ligt beddestel, waarvan men zich in het
oorlogsveld bedient, anders ook *veldkoets*,
welk woord anders een bijzonder slag van
rijtuig aanduidt. In de laatste beteekenis
wordt *veldleger*, even als het hoogd. *Feld-
bett*, door sommigen van *salten*, vouwen,
afgeleid. Zie *veldstoel*.

VELDMAARSCHALK, z. n., m. Van *veld* en *maars-
chalk*. Gansch anders, dan het fr. *maréchal
de camp*, waaruit het ontleend is, doch dat aan
ons *Generaal Majoor* beantwoordt, onder
onze oude staatsgesteldheid de naaste aan
den Kapitein Generaal, en onmiddellijk
onder denzelven over het gansche leger ge-
steld: *de veldmaarschalk Hertog van Bruns-
wijk Wolfenbüttele*. Van hier *veldmaarschalk-
schap*, de waardigheid van veldmaarschalk;
veldmaarschalksstaf, het teeken van die
waardigheid. Zie voorts *maarschalk*.

VELDMUZIEK, z. n., v. Van *veld* en *muziek*. Niet
slechts allerlei eenvoudige boerenmuziek, die
men met eene veldfluit, veldpijp, veldschal-
mei, enz. maakt; maar ook zoodanige, als in
het oorlogsveld gebezigd wordt, krijgsmu-
zijk.

VELDNIMF, zie *veldgod*.

VELDOVERSTE, z. n., m. Van *veld*, oul. *feld*, oor-
log, oorlogsveld, en *overste*. Al wie in het
oorlogsveld het bevel over een bijzonder le-
ger voert: *de Koning gebod dien veldover-
ste, zich met hem te vereenigen*. Anders
veldheer, van *veld*, voor oorlog, en *heer*,
dux; derhalve *dux belli*; waarvan *veld-
heerlijk, veldheerschap*, enz.

- VELDROOSJE**, z. n., o. Van *veld* en *roosje*. Een plantengeslacht, dat gedeeltelijk tot de kruiden, gedeeltelijk tot de heesters behoort, en drie en veertig soorten bevat.
- VELDSCHERDER**, z. n., m. Van *veld* en *scheerder*. In het hoogd. *Feldscherer*, zweed. *feltskaer*, bij Kil. *veldscherer*, hedendaags ook verkort *veldscheer*. Een barbier, die de soldaten in het veld scheert, en, even als andere barbiers tevens als wondheeler wordt gebruikt.
- VELDSLAG**, z. n., m., *des veldslags*, of van den *veldslag*; meerv. *veldslagen*. Van *veld* en *slag*. Een strijd in het oorlogsveld, waarbij de wederzijdsche legers alle krachten tegen elkanderen inspanssen: *na zoo vele kleine gevechten kwam het eindelijk tot eenen veldslag*. *Wij hooren, dat Efraim den veldslagh heeft verloren*. [Vond.]
- VELDSLANG**, zie *veldstuk*.
- VELDSTOEL**, z. n., m. Een stoel, die zich zamen vouwen laat, en waarvan men zich in het oorlogsveld bedient.
Veldstoel, hoogd. *Feldstuhl*, zweed. *faelstol* middeleeuw. lat. *faudestola*, van waar het fr. *fauteuil*, en *faldestolium*, *faldistorium*, en *faldao*, komt, volgens sommigen, niet van *veld* en *stoel*, maar even als veldleger, veldkoets, en het hoogd. *Feldbett*, van *fallen*, *vouwen*.
- VELDSTUK**, z. n., o., *des veldstuks*, of van het *veldstuk*; meerv. *veldstukken*. Verkleinw. *veldstukje*. Van *veld* en *stuk*. Een stuk geschut waarvan men zich in het veld bedient, en hetwelk zich door zijne ligtheid, en soms ook door zijne langwerpigheid, onderscheidt; in welk laatste geval men het eene *veldslang* noemt: *elk regiment had twee veldstukken, en de benoodigde kanonniers*.
- VELDTEEKEN**, z. n., o. Van *veld* en *teeken*. Een teeken aan kleeding, zijdgeweer, enz., waaraan men de krijgslieden der eene mogendheid in het oorlogsveld van die der andere onderscheidt.
- VELDTOGT**, z. n., m. Van *veld* en *togt*. De gezamenlijke verrigtingen van een leger gedurende een aanhoudend verblijf in het oorlogsveld. *Den veldtogt openen*, is, dien aanvangen. *Dat gevecht besloot den veldtogt van het gezegde jaar*.
- VELDTREIN**, z. n., m. Van *veld* en *trein*. De gezamenlijke nasleep van een leger in het oorlogsveld, bestaande uit het geschut, en de voertuigen van krijgsbehoefden, en verdere noodwendigheden, met de daartoe behoorrende paarden en manschappen: *hij heeft bij den veldtrein dienst genomen*.
- VELDTROS**, z. n., m. Van *veld* en *tros*. Veld- of krijgspakkaasje, en de daarbij voegende personen: *de veldtros van zijne Majesteit is hier aangekomen*.
- VELDTUIG**, z. n., o. Van *veld* en *tuig*. Het geschut met deszelfs toebehooren, waarvan zich een leger in het oorlogsveld bedient: *zij verloren bijkans al hun veldtuig*. Van hier *veldtuigmeester*, de opperste bevelhebber over het veldtuig van een leger. *Veldtuigwerker*, een vuller van kardoezen, bommen, enz.
- VELDVLIAGER**, zie *veldduif*.
- VELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik veelde, heb geveeld*. Dulden, verdragen: *ik wil het niet langer velen*. *Nacht, die 't licht niet velen mag*. [H. Dull.] Zamenstell.: *vervelen*, lastig vallen.
- VELERHANDE**, even als *velerlei*, *menigerlei*, *menigerhande*, en *menigerlachte*, *menigertiere*, bij de ouden, van *vele*, van *menige*, soort, en zamengesteld uit *hande*, soort, en den tweeden naamval van het enkelvoudige vrouwelijke geslacht van *veel*. Wordt hierom evenmin verbogen, als *allerhande*, *eenerhande*, enz. schoon men het gemeenlijk eveneens voor een bijvoegelijk naamwoord houdt. Zie voorts *allerlei*, waar men nopens het bovengemelde *hande*, en *lei* in *velerlei*, al het noodige vindt.
- VELERLEI**, zie *velerhande* en *allerlei*.
- VELG**, z. n., v., *der*, of van *de velg*; meerv. *velgen*. Verkleinw. *velgje*. De buitenste omtrek van een rad: *de velg van het achterste wiel brak aan stukken*. *Hare velgen waren vol oogen rontom, aan die vierraderen*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *radvelg*.
Velg, hoogd. *Felge*, neders., deen, *falge*, eng. *feillij*, ital. *volga*, komt van *velgen*, bij Kil., hoogd. *felgen*, omkeeren, omdraaijen, dat verwant is aan het ital. *volgere*, eng. *wallow*, angels. *walwian*, zweed. *faella*, hoogd. *walzen*, lat. *volvere*, en aan *wiel*.
- VELLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik velde, heb geveld*. Doen vallen, van boomen, die omgehakt worden: *als een het timmerhout velde*. [Bijbelv.] Van menschen, die verslagen worden: *en velle en vill' zoo menigh mensch*. [Vond.] *Geveld in 't bloedig zand*. [L. D. S. P.] *Ick sal uwe menichte vellen door de swarden der helden*. [Bijbelv.] *Men velletse en slouchse bi hopen*, dat is, *veldese*. [Walewein.] *Menighen man ter eerde velden*. [M. Stok.] Voorts is eenen muur *velen*, dien omver halen, of werpen: *men soude vellen clusen, en cellen, cloosters, cappellen*. [Anna Bijns.] *De pieken, het geweer, vellen*, is daaraan eene horizontale rigting geven. Van hier oul. *eene vrouw vellen*, met geweld nederleggen: *menighe vrouwen en dochteren hebben sij daar gheveld en gheschoffeert*. [Houw.] *Iemand het hart vellen*, hem neerslagtig maken, in: *sorgh, hoe bevangt ghij mij, hoe cont ghij mij 't hert vellen*. [Const. Th. Juw.] *Eenen twist vellen*, bij Kil., denzelven beslechten. *Een oordeel, een vonnis, vellen*, hetzelfde strijken, doen vallen: *die dit vonnis vellen zou*. [Vond.] Eindelijk is *velden oft vellen met noten*, bij

Kil., daarmede zeker spel spelen. Van hier *velling*. Zamenstell.: *nedervellen*, *omvel-*
len, enz.

Vellen, Kil. ook *velden*, eng. *fell*, zweed. *faella*. Notk. *fell*, Otrid, *fallan*, hoogd. *fällen*, is het bedrijvende van *vallen*, en daaraan naauw verwant.

VELLIES, zie *vallies*.

VELLIG, zie *vallig*.

VELUWE, z. n., v., der, of van de *veluwe*; zonder meerv. De eigennaam van een bekend deel van Gelderland: *op de dorre veluwe*. *Hij zal voortaan de Veluw niet meer regen*. [Vond.] Dit woord is blijkbaar het tegenoverstaande van *Betuwe*, en zoo als dit batig, vruchtbaar, land beteekent, zoo moet het andere onvruchtbaar land aanduiden, en zamengesteld zijn uit *auwe*, *ouwe*, een veld, of beemd, en *veel*, *vel*, *vaal*, slecht. Zie *landouw*.

VEN, zie *veen*.

VENDEL, zie *vaandel*.

VENDU, zie *vente*.

VENETIE, z. n., o., van het *Venetie*; zonder meerv. De eigennaam van eene italiaansche koopstad, weleer de hoofdplaats van eene magtige republiek: *het oude Venetie*. *De gezamenlijke eilandjes waaruit het schoone Venetie bestaat*. Ook wel eens de republiek, waarvan Venetie weleer de hoofdstad was: *de Jonische republiek behoorde voorheen tot Venetie*. Van hier *Venetiaan*, *Venetiaansch*. De stad ontving haren naam van de Veneti, of Iteneti, die haar bouwden, en bevolkten.

VENIJN, z. n., o., des *venijns*, of van het *venijn*; zonder meerv. Gift, vergift: *met vijerich venijn van slangen des stofs*. [Bijbelv.] *Hoe woedt dit venijn*. [Vond.] *Dit doodelijk venijn*. [D. Deck.] Van hier *venijnig*. Zamenstell.: *venijnrank*, *venijngever*, *venijngeving*, *venijnmenger*, *venijnmenging*. *Drakenvenijn*, *slangenvenijn*, enz.

Venijn, eng. *venom*, fr. *venin*, sp. *veneno*, ital. ook *veneno*, en *veleno*, komt van het lat. *venenum*, dat ook in eenen goeden zin voor een geneesmiddel werd gebruikt.

VENIJNIG, bijv. n. en bijw., *venijniger*, *venijnigst*. Met venijn bezwangerd: *een venijnig dier*. *Venijnige kruiden*. Overdragtelijk, bits, kwaadaardig: *zij heeft eene venijnige tong*. *Wat keek zij ons venijnig aan*. Van hier *venijnigheid*.

VENIZOEN, z. n., o., des *venizoens*, of van het *venizoen*; meerv. *venizoenen*. Anders ook *venezoen*. Een oud bastaardwoord, van het fr. *venaison*, ontleend, om allerlei wildbraad, ter jagt gevangen, aan te duiden: *ic set u doen gheven them en venisoen*, tam en wild. [Walewein.] *Gheven hem visschen en venisoen*. [Ferguut.] Zamenstell.: *venizoenpastei*. [Halma.] Het stamwoord is het lat. *venari*.

VENKEL, z. n., v., der, of van de *venkel*; zonder meerv. Een bekend plantgewas: *tamme*,

wilde venkel. Ook het zaad van dat plantgewas: *er is venkel in*. Zamenstell.: *venkelolie*, *venkelwater*, *venkelzaad*, enz.

Venkel, neders. *fenkool*, hoogd. *Fenchel*, oud. *finachat*, boh. *fenijkl*, zweed. *fengkal*, eng. *fennel*, angels. *fijnel*, fr. *fennouil*, ital. *finnechio*, sp. *funcho*, middeleeuw. lat. *faniculum*, komt van het lat. *foeniculum*.

VENNOOT, zie *veinoot*.

VENSTER, z. n., o., des *vensters*, of van het *venster*; meerv. *vensteren* en *vensters*. Verkleinw. *venstertje*. Eene opening in den wand van een huis, of vertrek, waardoor het daglicht daarin straalt: *Michal liet David door een venster neder*. [Bijbelv.] *Door 't venster van zijn hol*. [Vond.] *Die aldaar hadt zitten krassen aan 't venster*. [Hooft.] Intusschen elders vrouwelijk: *na dat heel Europe uit de venster gelegen hadt*. [Hooft.] *Natuur schiepte geene venster in den boezem*. [Vond.] *Door de venster van zijn oog*. [Huigens.] En zoo wordt het ook bij oudere schrijvers, en in den Statenbijbel, veelal gebruikt, in overeenkomst met het lat. *fenestra*, waarvan het afstamt. Voorts bezigt men *venster* ook dikwijls voor een vensterluik, waarmede men een venster van buiten sluit: *dat venster zal van boven nederkomen*. *Door een hennipen venster kijken*, opgehangen worden. Zamenstell.: *vensterbank*, *vensterberd*, bij Kil., *vensterbeslag*, *vensterblind*, *venstergat*, *vensterglas*, *venstergordijn*, *venstergrendel*, *vensterhorde*, bij Kil.; *vensterknip*, *vensterkoord*, *vensterkruis*, *vensterkussen*, *vensterkwaast*, *vensterliedeken*, bij Kil., *vensterlood*, *vensterluik*, *venstermuziek*, *vensterpen*, *vensterraam*, *vensterroede*, *vensterruit*, *venstertralie*, *vensterwerk*, *vensterziek*, enz. *Dakvenster*, *kamervenster*, *keldervenster*, *tralievenster*, enz.

Venster, vries., neders. *finster*, zweed. *fonster*, hoogd. *Fenster*, Willeram. *venstro*, Wallis. *ffenestr*, epirot. *fniestra*, sp. *hiniestra*, *finiestra*, fr. *fenêtre*, ital. *fenestra*, komt van het lat. *fenestra*, dat aan het gr. *φαινεται*, schijnen, en het goth. en ijsl. *fon*, licht, verwant kan zijn.

VENSTERMUZIK, z. n., v., der, of van de *venstermuziek*; zonder meerv. Van *venster* en *muziek*. De muziek van eenen minnaar voor de vensteren zijner beminde, doorgaans gepaard met het zingen van liederen, waaraan Kil. den naam van *vensterliedekens* geeft.

VENSTERZIEK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooing. Van *venster* en *ziek*. Zoo ziek als een kranke, die voor de vensteren zit, om den tijd met de beschouwing der voorbijgangers te korten: *hij is vensterziek*, en niet *deurziek*, *doorziek*. [Halma.] Van hier *vensterziekte*.

VENT, z. n., m., des *vents*, of van den *vent*; meerv. *venten*, Verkleinw. *ventje*. Bij Kil.

ook *reijn*, en, even als het vriesche *veint*, een jongeling. In andere oorden des lands een karel: *wat roor een vent is dat?* Gemeenlijk in eenen verachtelijken zin, zoo als in: *daer quam dees dagen een vent bij mij, die mij maecte verstoort.* [Const. Th. Juweel.]

Vent, hoogd. *Fânt*, bij Wacht. *sent*, ital. *fante*, goth. *fanta*. Alles in de beteekenis van eenen voetknecht.

VENTE, z. n., v., *der*, of *van de vente*; zonder meerv. Een oud bastaardwoord, dat uit het fr. overgenomen is, en daar ook *vente* luidt. Eigenlijk, verkooping over het algemeen, maar wordt inzonderheid gebruikt voor verkooping, of opveiling, bij enkele stukken, of deelen: *vente houden*. [Kil.] *Ter vente stellen*. [V. Hass.] Van hier *venten*, enz. Zamenstell.: *ventegoed*, bij Kil. — Intusschen gebruikt men hedendaags voor *vente* veelal *vendu*, naar het ital. *vendita* gebogen, van waar de zamenstell.: *vendumeester*. Het stamwoord van een en ander is het fr. *vendre*, lat. *vendere*, verkoopen.

VENTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rentte, heb gevent*. Bij stukken uitveilen: *overal loopen zij met hare visch rond, om ze te venten*. Van hier *gevent*, *ventbaar*, verkoopbaar: *ventbare goederen*. [Hooft.] Zamenstell.: *ventjagen*, enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk, voor met een ligt vaartuig, en met den grootsten spoed tusschen de schepen der visschers, en eene of meer marktplaatsen heen en weder varen, om de gevangene visch, ook andere koopwaren, op de markt te brengen: *hij geneert zich met ventjagen*; en overdragtelijk met evenveel welke dingen rond loopen, om ze stukswijze te verkoopen; *ventjager*, iemand, die visch, of andere koopwaren, met een ligt vaartuig, ter markt brengt, of met andere dingen te koop loopt, *ventjagerij*, enz. *Uitventen*, enz.

VENTJAGEN, VENTJAGER, zie *venten*.

VENUS, z. n., v., *der*, of *van de venus*; meerv. *venussen*. De eigennaam van eene dwaalster, die men, wanneer zij des avonds flonkert met den naam van de *Avondster*, en, wanneer zij zulks des morgens doet, met dien van de *Morgenster*, bestempelt: *de loopkring van Venus is veel nader aan de Zon, dan die van onze planeet*. Voorts bij de Romeinen, en in navolging van hen ook in onze dichtelijke taal, de Godin der liefde: *de brui-lofstoon valt Venus ook te lang*. [Vond.] Bijzonderlijk gebruikt men *Venus* veel in gezegden, die tot onkuischheid betrekkelijk zijn, zoo als in: *een slaaf van Bacchus en Venus*. *Veel van Venus houden*, enz. Eindelijk geven de scheidkundigen aan het koper den naam van *Venus*, even als aan het lood dien van *Saturnus*, enz. Van hier *veneriek*, *venerisch*. Zamenstell.: *venusbekken*, zeker slag van kaardenkruid; *venusdienst*, *venus-*

dier, *venuskwaal*, *venusspel*, *venusster*, *venustempel*, *venusziekte*, enz.

VENUSBEEKEN, zie *venus*.

VER, bijv. n. en bijw.. *verder*, *verst*. Bij Kil. en anderen, ook *verre*, *varre*, en *verde*. Als bijw., in eene groote verwijdering, op eenen grooten afstand: *drijft verde van dit graf het quistisch dertel wijf*. [Van Hass.] *Hij sal hem schelden, so sal hij verre wechlieden*. [Bijbelv.] *Ik schikte een weinig verder van hem af. Hij zit het verste van ons*. Ook overdragtelijk, van dingen, die door eene groote tijdruimte verwijderd zijn: *ghij, die den boosen dach verre stellet*. En van evenveel welke andere zedelijke verwijdering: *zo verr' als 't oost van 't westen is gelegen, zo verr' doet God, die rijke bron van zegen, ons misdrijf weg*. [L. D. S. P.] *Van verre is van op eenen grooten zedelijken, of anderen, afstand: ô Heere! waerom staet gij van verre?* [Bijbelv.] *Iets van verre beschouwen*. *Verre siende*, is, bij Kil., dingen ziende, die zich op eenen grooten afstand van plaats, of tijd, bevinden. *Te ver, veel te ver, al te ver*, op eenen al te grooten, of veel te grooten, afstand. *Ver beneden, boven, buiten*, enz., is op eenen grooten afstand beneden, boven, buiten, enz.: *ver beneden zijne waardigheid geplaatst*. *Ver boven oude en jonge wijzen*. [Vond.] Soms wordt de afstand door een bijgevoegd naamw. bepaald: *geen mijlen verre in 's weerelts zee*. [Vond.] *Het ligt nog drie uren verder*. *Eenige weken verder in het jaar*. Hier wordt de grootte, of kleinte, van den afstand door *weken, uren en mijlen* aangeduid, en beteekent *verder* wel op eenen meerderen afstand van een ondersteld punt, maar *ver* enkel op zulken of zulken afstand van hetzelfde. En eveneens is het met *ver* gelegen in: *hoe ver waart gij gegaan? Hij is zoo ver gevorderd. Dus verde wij met lust en vree gekomen zijn*. [V. Hass.] *Voor so vele mij de Heere dus verre gesegent heeft*. [Bijbelv.] *Tot dus ver heeft hij mij wel gediend. In zoo ver ik op hem vertrouwen kan. Voor zoo ver mij zulks behagen zal*. Voorts is het hier- of daar-in niet *ver* brengen, daarin geene groote vorderingen maken. *Iets verre weg gooijen*, zich daarvan heel vreemd houden. *Verre van iemand doen*, is, in den Statenbijbel, van hem verwijderen, vervreemden: *ghij hebt vrient ende metgeselle verre van mij gedaan. Verre van iemand gaan*, zich zelve van hem verwijderen: *hoe veel te meer gaan sijne vrienden verre van hem*. [Bijbelv.] Dezelfde beteekenis heeft *verre wijcken*, aldaar op meer dan eene plaats. *Verre wechdoen*, geheel verbannen: *indien der ondeucht in uwe hant is, doet die verre wech. Verder is nog langer: daaraan was niet verder te denken*. Nog al meer: *wat wilt gij verder van mij?* Voor het overige: *ver-*

der, staat te weten. Ik heb verder besloten. Zamenstell.: *veraf*, *verafgelegen*, *verafgelegenheid*, *vergelegen*, *vergelegenheid*, *verrelijker*, *veruitgebred*, *veruitgestrekt*, *veruitziend*, *verziend*, *verzigt*, enz. Als bijv. n. is *verre* op eenen grooten afstand geplaatst, sterk verwijderd: *het moet uit rerren lande komen, als het behagen zal. So bleven zij staen in eene verre plaetse.* [Bijbelv.]; waar *sich verre houden*, zich verwijderd houden, *sich verre maken*, zich verwijderen, en *verre zijn*, verwijderd zijn, beteekent. Voorts is bijzonderlijk, *dat zij verre*, en *het zij verre*, daar en elders eene uitroeping, waarbij men wenscht dat iets geene plaats grijpen moge: *het zij verre, dat ik zulks doe! Dat zij verre! ghij en sult niet sterven.* [Bijbelv.] Eveneens is het gelegen met *dat zij verre van mij*, *ons*, enz. *Dat late mijn Godt verre van mij zijn, van sulcks te doen!* [Bijbelv.] *Verre van mij alle zoodanig bedrog!* Maar in *verre van u te vervolgen*, *bemin ik u*, wordt zijnde achter *verre* verzwegen. *Ver van den regten weg*, het spoor geheel bijster. *Een verre neef*, zoodanig een, aan wien men door geene naauwe betrekkingen van bloedverwantschap verbonden is; *de verre toekomst* beduidt hetgeene de tijd lang na zeker tijdstip voortbrengen, of baren, zal. *Verre uitzigten* zijn uitzigten over *veraf* zijnde gebeurtenissen; maar *een ver uitzigt* is ook eigenlijk een onbepert en verrekend: *men heeft van dien berg een ver uitzigt.* Overigens is *verder* meermalen voortdurend, volgend: *alle verdere overwegingen. Ik ontweek hunne verdere vragen.* Van hier *verheid*, *verte*.

Ver, *verre*, *varre*, *verde*, neders. *feer*, *ferr*, *fern*, *feeren*, *foern*, opperd. *ferren*, *fers*, *fer*; Kero. *fer*, *fern*, Olfrid. *ferro*, *ferron*, Ulphil. *fairra*, zweed. *fjarran*, *fjarre*, *fjar*, vries. *fier*, angels. *feor*, eng. *far*, hoogd. *fern*, is verwant aan het gr. *πρῶτον*, lat. *porro*, aan *ons voor* en *voort*, aan het onscheidbare voorzetsel *ver*, en aan *varen*, van welk alles de beteekenis uit den klank voortgesproten is.

VER, een onscheidbaar voorzetsel, buiten zamenstelling niet in gebruik, en aan de werkwoorden, waarbij het gevoegd wordt, zoo naauw verbonden, dat het zich in geen tijd daarvan scheiden laat, en die werkwoorden het gewone *ge* in den verledenen tijd niet aannemen, en *te* in de onbepaalde wijze zoo wel voor *ver*, als voor het overige der zamenstelling, komt.

Door middel van dit voorzetsel worden er vele werkwoorden van naamwoorden gevormd; zoo als *veraangenamen*, *verbijsterven*, *verbleeken*, enz. van de bijv. naamw. *aangenaam*, *bijster*, *bleek*, enz.; of *verglazen*, *vergoden*, *vergulden*, enz., van *glas*,

god, *goud*, *gold*, of *guld*, enz. Van deze werkwoorden hebben eenige de kracht van eene overbrenging, of eenen overgang, uit eenen vorigen toestand, tot zulken, als het naamwoord aanduidt. Dus is *veraangenamen* aangenaam maken, *verbleeken* bleek worden. En zoo is het met alle andere gelegen, die van bijvoegelijke naamw. gevormd zijn. Maar onder diegene, welke men van zelfstandige naamw. vormt, brengen eenige het ding, waaromtrent zij gebezigd worden, slechts in eenige betrekking tot de zaak, welk door het naamwoord aangeduid wordt. Dus is *vergulden*, slechts met goud overtrekken, *verharen*, van haar verwisselen, *verschansen*, met schansen dekken, *vertollen*, door de betaling van tol daarvan ontheffen.

Voorts koppelt men *ver* aan reeds bestaande werkwoorden; zoo als in *veraarden*, *verachten*, *verademen*, enz. In deze gevallen duidt het ook veelal, even als in *veraangenamen*, enz., eene verwijdering van eenen vorigen toestand aan. Dus is *veraarden*, van zijnen aard afwijken, *verarbeiten*, onder andere beteekenissen, van de eene plaats naar de andere overbrengen. En soortgelijk eene verwijdering van eenen vorigen toestand laat zich opmerken in *verbakken*, *verbedden*, *verbidden*, enz. Ja elders strekt dezelve zich zoo ver uit, dat *ver* de kracht van *weg* ontvangt; zoo als in *verbannen*, *verdriven*, *verjagen*, enz., of dat er eene geheele ontvoering aan een vorig bestaan aangeduid wordt; iets, dat *verarbeiten* en *verbakken* meermalen even zeer doen, als *verbranden*, *verbrassen*, *verbrouwen*, *verbruiken*, enz. Elders brengt *ver* wederom eene ontrukking van iets aan deszelfs bestemming mede, door welke zoodanig iets daarvoor onbruikbaar en bedorven wordt. Dus is het gelegen met *verbreken*, *verbroeijen*, *verdraaijen*, *verdwalen*, enz. Maar elders wordt het werkwoord, waarvoor men *ver* plaats, hierdoor slechts tot eene geringere verwijdering van den toestand van een ding betrekkelijk gemaakt; zoo als in *verbuigen*, soms ook in *verdraaijen*, *verkeeren*, *verplooijen*, *verwrikken*, enz. En elders tot eene misvatting, of andere averegtsche handeling. Dus is *verleiden*, *verlokken*, *vervoeren*, tot misstappen brengen, *zich vergapen*, *verkiijken*, *verloopen*, *verrekenen*, *verspreken*, enz. zich in het gapen, kijken, enz. misgrijpen. In *verarbeiten* heeft *ver* dezelfde beteekenis, of die van te veel, die het in meer andere woorden oefent, zoo als in *verschatten*, voor te veel schatting opleggen, *vertwijfelen*, voor te veel twijfelen, wanhopen. In *verleggen*, voegt het bij *leggen* somwijlen die van gemis, verlies, welke ook in *vergeten* enz. heerscht. *Verbieden*, *verleeren*, enz. zijn het tegenoverstaande van *bieden*, of *gebieden*, *leeren*, enz. In *verschrij-*

ren en *verlezen* is de beteekenis van *ver* zeer onderscheiden; immers *verschrijven* is iets, dat men reeds, doch kwalijk geschreven heeft, nog eens schrijven. In dezen zin zegt men nooit *verlezen*, maar *herlezen*. In *verbinden*, en duizend andere woorden, laat de kracht van *ver* zich bezwaarlijk omschrijven; waarom wij ons met de straks te doene opgave der beteekenis van die woorden vergevoegen moeten; even als met die van *vermits*, en andere voeg- en bijwoorden, aan welker hoofd men *ver* aantreft; en met de reeds gedane opgave der beteekenis van *omver*. Oul. werd het onscheidb. voorz. *ver* ook voor *be* gebezigd, als: *verdenken*, voor *bedenken*, *verdwelmen*, voor *bedwelmen*, *verdwingen*, voor *bedwingen*, enz.

Eindelijk maakt *ver*, even als *be*, *ge* en *ont*, voor het zakelijke deel van een werkwoord geplaatst, met weglating van den staart, dat worteldeel tot een zelfstandig naamwoord van het onzijdige geslacht, van gelijke waarde, als de onbepaalde wijze van het werkwoord; zoo als in *verband*, *vergrijp*, *verloop*, enz.

Ver, hoogd., neders. ook *ver*, fr. *ver*, in *verouiller*, *par*, in *pardonner*, lat. *per*, in *perire*, middeleeuw. lat. *for*, *foris*, in *forbannaire*, *forisbannire*, oud fr. *four*, in *fourvoijer*, oud opperd. *furi*, *far*, *vor*, angels. eng. *for*, zweed. *för*, goth. *fra*, is naauw verwant aan het bijv. n. en bijw. *ver*, en aan *voor*, *voort*, en *varen*, en heeft zijne beteekenissen eveneens aan zijnen klank te danken.

VERAANGENAMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veraangenaamde*, heb *veraangenaamd*. Van *ver* en *aangenaamen*, van *aangenaam*. Aangenaam, genoegelijk maken: *mijn leven wordt daardoor niet weinig veraangenaamd, en vervrolijkt*. Van hier *veraangenaming*.

VERAARDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik veraardde*, ben *veraard*. Van *ver* en *aarden*. In geaardheid afwijken, verschillen, verwijderd zijn, of worden, van aard veranderen: *van 't voorbeeld der ouderen — van God en trouw veraard*. [Vond.] *Veraert van d'oude en goude tijt*. [Moon.] *Die jonge telg veraardt van haren edelen stam. De menschen zijn te wijt van deught veraert*. [Vond.] *Het vertaalde duitsch moet niet veraarden naar 't latijn, maar zijn spreekwijzen behouden*. [Hooft.] Voorts ook als het op zich zelf, en zonder bepaling waaavan, voorkomt, verbasteren, ontwaarden: *die aardappelen veraarden reeds geweldig*. Van hier *veraarding*.

VERACHTELOOZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verachteloosde*, heb *verachteloosd*. Van *ver* en *achtelooszen*, dat buiten zamenstelling niet in gebruik is. Verroekeloozen: *wilt dien schat niet dwaazelijk verachteloozen*. [Poot.] *Voor verachteloosde eerbaarheid is ook geen vergiffenis*. [Hooft.]

VERACHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verachtte*, heb *veracht*. Van *ver* en *achten*. Het tegenoverstaande van *achten*, met wanachting beschouwen en bejegenen: *zij verachten alle volken, die zij niet haten. So bespotteden sij ons ende verachteden ons*. [Bijbelv.] *Zijn goedheid zal de hulde niet verachten van 't siddrend hart*. [L. D. S. P.] Van hier *verachtelijk*, *verachter*, *verachting*, *verachtzaam*. Zamenstell.: *verachtenswaardig*. Dit woord luidt bij Kero *farhacton*, Olfrid. *abachten*. Wille-ram en Kero gebruiken in plaats daarvan ook *farmanen*, *vermanen*, met eene kwade meening, of eenen kwaden dunk, beschouwen en bejegenen.

VERACHTEREN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik verachterde*, ben en heb *verachterd*. Van *ver* en *achteren*, van *achter*. Achterlijk worden, ten achteren geraken, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *zijne zaken verachteren geweldig. Toesiende, dat niet iemand en verachtere van de genade Godts*. [Bijbelv.] Oul. werd het ook bedrijv. gebezigd: *die den peijs verachtert*, enz. [Houw.] Van hier *verachtering*.

VERACHTZAAM, bijv. n. en bijw., *verachtzamer*, *verachtzaamst*. Oulings in gebruik voor aan verachting onderhevig: *daer ick een arm ende verachtsaem man ben*. [Bijbelv.]

VERADELLIJKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veradelijkte*, heb *veradelijkt*. Van *ver* en *adellijken*, van *adellijk*. Adelen, adellijk maken. Van hier *veradelijking*.

VERADEMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verademde*, heb *verademd*. Van *ver* en *ademen*. Door eene geregelde ademing uit den toestand van ademloosheid in eenen anderen overgebracht worden: *laat mij tocheens verademen!* Van hier *verademing*, herstel uit ademloosheid, benaauwdheid, enz.: *dat was Saul eene verademinge, ende het wert beter met hem*. [Bijbelv.]

VERAF, bijw., van het bijw. *ver* en *af*. Het tegenoverstaande van *nabij*, en genoegzaam hetzelfde als *ver*, *verre*, op eenen grooten afstand: *de stad ligt nog veraf. Die verre af is, sal door de peste sterven, ende die naebij is*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *verafgelegen*.

VERANDEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik veranderde*, heb en ben *veranderd*. Van *ver* en *anderen*, van *ander*. Bedr., anders maken, of tegen iets anders verwisselen: *dat kleed moet daar nog wat veranderd worden. Men schoer hem, ende men veranderde sijne klederen*. [Bijbelv.] *Toen zij van vorm verandert wert*. [Vond.] Ook wederkeeriglijk: *eensklaps veranderde hij zich van eenen vriend in eenen vijand. Doe veranderde sich de glans des Conincks*. [Bijbelv.] Onz., anders worden: *het weder verandert. De traenen bigglen langs veranderende wangen*. [Vond.] *In den morgenstont bloeyt het, ende 't verandert*. [Bijbelv.] Voorts zegt men, zonderling genoeg,

van iets, welk men met iets anders verwisselt, dat men daarvan verandert: van gedachten, van besluit, van kleeding, van plaats, van huis, van heer, van dienstboden, veranderen; en, in de laatste gevallen, meermalen blootelijk veranderen:

De winst verandert met den wint.

D'een mist het geen een ander vint. [Vond.] *Mijn knecht blijft, want ik verander niet gaarne.* Eindelijk is veranderen dikwijls ontstellen: *daar verander ik van.* Van hier verandering, veranderlijk, veranderlijkheid. Zamenstell.: *onveranderlijk.*

VERANDERING, z. n., v., der, of van de verandering; meerv. veranderingen. Verkleinw. *veranderinkje.* Van veranderen. De daad van veranderen: *alle wereldsche dingen zijn aan verandering onderhevig. Daar alleen uw zuiver wezen nooit verandering heeft te vreezen.* [L. D. S. P.] *Bij welken geene veranderinge en is.* [Bijbelv.] Bijzonderlijk verwisseling van het eene met het andere: *ik houd, in het stuk van dienstboden, van geene verandering.* Staatsomwenteling: *en vermengt u niet met hen, die nae veranderinge staen.* [Bijbelv.] Maandstonden: *zij heeft de verandering.* Zamenstell.: *gelaatsverandering, staatsverandering, enz.*

VERANKEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verankerde, heb verankerd.* Van ver en ankeren, van anker. Met zoogenoemde ankers bevestigen: *gij moet dien muur beter laten verankeren.*

VERANTWOORDELIJK, bijv. n. en bijw., —lijker, —lijkst. Dat zich verantwoord laat, of op eene wijze, welke zich verantwoord laat: *handel steeds verantwoordelijk! zulk een bestuur is niet verantwoordelijk.* Tot verantwoording verplicht: *gij blijft daarvoor steeds verantwoordelijk.* Van hier verantwoordelijkheid. Zamenstell.: *onverantwoordelijk.*

VERANTWOORDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verantwoorde, heb verantwoord.* Van ver en antwoorden. Bedr., eigenlijk, door het geven van antwoord op gedane vragen boven alle verder onderzoek verheffen: *hoe zult gij dat verantwoorden? Hij heeft zich uitnemend verantwoord.* *So verantwoorde ick mij selven met des te beteren moedt.* [Bijbelv.] Door ontwikkeling der redenen van het verrijte, of door het afleggen van rekening, aan verdere verplichting daartoe ontheffen: *verantwoord uw gedrag in dezen. Ik wenschte, dat ik die penningen reeds verantwoord had.* *Ontvangst en uitgave werd behoorlijk verantwoord.* Onz., met eene of andere verantwoording onledig zijn: *de gaarders verantwoorden elke maand. Dewijle hij verantwoordende seijde.* [Bijbelv.] Voorts is: *het geldt verantwoordt alles, in den Statenbijbel, verschafft al het noodige daartoe. Wat te verantwoorden hebben, zich zoo gedragen, dat men zulks bezwaarlijk doen kan. De zieke heeft het*

zwaar te verantwoorden, loopt gevaar van sterven. Eindelijk is *furantwurten*, in den Zwabenspiegel, verdedigen. Van hier *verantwoordelijk, verantwoorder, verantwoording.*

VERARMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verarmde, heb en ben verarmd.* Van ver en armen, van arm. Bij Kil. ook *verarmoeden.* Bedr., arm, of armer, maken: *die gift zal mij niet verarmen. Also wert Israël seer verarmt.* [Bijbelv.] *Dat gierigheid den vrek verarmt.* [Spieg.] — Onz., arm, of armer, worden: *die zijne schulden betaalt verarmt niet. Op dat ghij niet en verarmet, ghij, ende uw huis.* [Bijbelv.] Van hier *verarming.*

VERAZEN, zie azen.

VERBAALMONDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbaalmondde, heb verbaalmond.* Van ver en baalmonden, dat nog in de Baronij van Breda gebruikelijk is. Doorbrengen; inzonderheid het goed van eenen onmondigen, die onder voogdij staat: *voert wil wij, dat niemant des anders goet verbaalmonden noch verbeuren en magh.* [V. Hass.] Van hier *verbaalmonder, doorbrenger, verspiller: verbaalmonder des goets.* [Kil.]

VERBAASD, zie verbazen.

VERBABELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbabbelde, heb verbabbeld.* Van ver en babbelen, Al babbelende toevoegen: *zij verbabbelt alles aan mij.* Al babbelende ruchtbaar maken: *gij moet het niet verbabbelen.* Ten onderwerpe van gebabel maken: *wat verbabbelt gij daar?* Al babbelende doorbrengen, verslijten: *zij verbabbelt al haren tijd.*

VERBAGEN, Kil. *verbaeghen*, en volgens hem in het vlaamsch *verbazen*; maar in den Teuthonista is *verbager* een snorker, en *verbagijng* snorkerij; dus moet *verbagen*, snorken, pogchen beduid hebben, van *baigen*, dat in den Teuthonista pogchen aanduidt, en verwant is aan *baech*, verhoovaardiging, in de Mat. Der Sond., aan het latere *boog*, roem, van waar *bogen*, aan *bogchel*, *bag*, *bagge*, *big*, *bigge*, *buik*, *bak*, rug, en meer andere woorden, van welker beteekenissen de oorsprong in eene opspanning, zwelling, en daaruit ontstaande rondheid, te zoeken is.

VERBAKKEN, zie ver.

VERBAND, z. n., o., des verbands, of van het verband; meerv. verbanden. Verkleinw. *verbandje.* Van ver en band, van banden, binden, door weglating van den staart van dit woord; zie ver. De daad van verbinden: *door verband van persoon en goederen.* *Onder verband liggen*, is verbonden zijn, niet vervreemd mogen worden. *Ergens verband op leggen*, is hetzelfde tegen vervreemding verzekeren. *Onder een strikt verband staan*, is onder een streng bedwang verkeeren, tot ingetogenheid, werkzaamheid, enz. verplicht worden. *Dat verband viel hem te zwaar, dat*

bedwang mishaagde hem. Voorts is *verband* zamenhang : *de gansche natuur staat onderling in het schoonst verband. Ik ontdek geen verband daartusschen.* Geregelde rigting : *plant alles in het regte verband.* Eindelijk is *verband* een bekend heelkundig kunstwoord : *wie heeft dat verband gelegd? Een verband ligt. Hij laat zich voor elk verband betalen.*

Soo de wond is, soo 't verband,

Soo de sond' is, soo Godts hand. [G. V. Dorp.]

Zamenstell. : *verbandbrief, verbandhuis, verbandkamer, verbandschrift,* enz.

VERBANNELING, z. n., m., *des verbannelings, of van den verbanning; meerv. verbannelingen.* Van *verbannen.* Al wie uit een land, of eene stad gebannen is, of onder eenen kerkelijken ban ligt.

VERBANNEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verbande, heb verbannen.* Van *ver* en *bannen.* Door eenen regterlijken ban van zeker regtsgebied verwijderen, hetgene men intusschen veelal door het enkele *bannen* uitdrukt : *hij werd voor eeuwig uit het land verbannen.* Overdragtelijk, verwijderen en verwijderd houden : *angst en kommer verbannen alle vreugde uit zijn hart. Uit 's Konings nabijheid verbannen. Verban mij niet in gramschap, uit uw oogen!* [L. D. S. P.] *Een hemel, waaruit zelfde Godheid haar verbant.* [Loots.] Met den kerkelijken ban treffen : *gestadig verbannen zij elkanderen.* In den Statenbijbel, Gode op eene bijzondere wijze toewijzen : *sal den Heere heilich zijn als een verbannen acker.* Door zulk eene toewijding, ter uitroeiing, of ten dood, bestemmen : *Josua verbandese met hare steden.* Derwijze behandelen, als de Israëllers verbannene plaatsen en menschen plagten te doen : *wat de Koningen van Assirien allen landengedaen hebben, die verbannende.* In denzelfden Statenbijbel is *zich verbannen, zich voor zulk eene behandeling blootstellen : dat ghij lieden u wacht van 't verbannen, op dat ghij u misschien niet en verbannet.* Oul. was het verled. deelw. ook *verband*, dat nu alleen *verbannen* is. Van hier *verban*, bij Kil.; *verbanning, verbanning*, hedendaags in plaats van *verban* gebruikelijk.

VERBARNEN, zie *verbernen.*

VERBASSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbaste, heb verbast.* Van *ver* en *bassen.* Door gebas vagen; van honden gesproken. Oneigenlijk : *hier wil de grootvorst d'oppermagt en haren hoogen troon verbassen.* [Vond.]

VERBASTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verbasterde, ben verbasterd. Oulings verbaastarden.* Van *ver* en *basteren, bastaarden*, van *bastaard.* Eigenlijk, *bastaard* worden. In het gebruik, van aard en hoedanigheid verminderen : *de vruchten verbasteren al meer en meer. Verbasterde rancken eenes vreemden wijnstoks.* [Bijbelv.] *Verbasteren in deugd.* [Vollenhov.]

Van hier *verbasterd, verbasterdheid, verbastering.*

VERBAZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbaasde, heb verbaasd.* Van *ver* en *bazen*, dat men nog hedendaags in Vriesland wegens het ijlen der kranken bezigt. Eigenlijk, doen bazen, ijhoofdlig maken. In het gebruik, door iets vreemds en treffends bedwelmen : *het verbaasde en verstomde ons allen. Ende begon verbaest ende seer beangst te worden.* [Bijbelv.] *'s Heeren stem verbaest natuur.* [L. D. S. P.] *Hij zit verbaest, en weet niet, wat hem sta taenvaerden.* [Vond.] *Verbaasd zijn* wordt met *zich verbazen* en *verbaasd staan*, verwisseld : *hij verbaasde zich daarover. Hij stond er verbaasd van. En dan stond Frijgie verbaest om zijnen bouw.* [Vond.] Oul. werd het ook onzijd. gebezigd : *maakt dat de wereld verbaest en suft.* [Six. V. Ch.] *Verbazend!* wordt als een tusschenwoord gebruikt : *wel, verbazend! wat wordt gij groot!* Ook bezigt men, in plaats daarvan, *verbaasd*, maar te onregt; schoon men zelfs bij Vond. vindt : *wat voor een verbaest gerucht.* Van hier *verbazing.* Het deelw. *verbaasd*, wordt als bijv. n. gebruikt, en is het stamwoord van *verbaasdheid*, enz.

VERBEDDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbeddede, heb verbed.* Van *ver* en *bedden*; van *bed.* Eigenlijk van het eene bed op het andere brengen, en voorts ook van een bed nemen, en, als hetzelfde opgeschud is, wederom daarop brengen : *de zieke is nog niet verbed.* Zamenstell. : *verbeddenstijd, verbedding,* enz.

VERBEEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbeelde, heb verbeeld.* Van *ver* en *beelden.* Bij Kil., van beeld, van gedaante, veranderen. Hedendaags, in beeldtenis vertoonen : *wat moet dat toch verbeelden?* Voorstellen, over het algemeen : *ik kan het mij levendig verbeelden.* Inbeelden : *wat verbeeldt gij u wel?* Van hier *verbeelding*, afbeelding, voorstelling en inbeelding. Zamenstell. : *verbeeldingskracht*, vermogen, om zich afwezige dingen zoo levendig voor te stellen, als of men ze voor oogen had : *geheugen en verbeeldingskracht zijn voor ons onontbeerlijk.*

VERBEELDING, zie *verbeelden.*

VERBEEST, deelw., van het buiten gebruik zijnde *verbeesten*, figuurlijk, tot een beest maken, of worden : *weest niet zoo verbeest, zegt Camph., bij wien ook verbeestheid en verbeestigd voorkomt. De wijze verdwaest, de gheestighe verbeest.* [Geschie.

VERBEIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbeide, heb verbeid.* Van *ver* en *beiden.* Afwachten : *beslooten wij, dat zij mijn' weerkomst zou verbeiden.* [Hooft.] *D'een en wou d'ander doen niet verbeiden.* [Houwaart.] *Verbeid den stond, die beider lot vervult.* [L. D. S. P.] *So hij vertoeft, verbeijdt hem.* [Bijbelv.] Ook als onz. : *of wilt ge hier verbeiden.* [Vond.]

Willen wi een luttel verwachten en verbeiden. [V. Hass.] *Hij verbeijdde noch seven andere dagen.* [Bijbelv.] Van hier *verbeid*, evenveel als *verbeiding*: *sonder ienich verbeit van enicherhande brieven.* [Van Hass.]

VERBELGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verbolg, heb verbolgen.* Van *ver* en *belgen*. Bij Kil. en elders, evenveel als *belgen*. *Die ick verbolgen hadde.* [Spel. V. Sinne.] Doch thans niet gebruikelijk, dan in het deelw. *verbolgen*, dat als een bijv. n. gebruikt wordt; zie dit *verbolgen*. Oul. werd *verbelgen* ook als een zelfst. naamw. gebezigd: *in een verbelghen* (aanstoot) *der quaetheit.* [Bijbelv. 1477.]

VERBERGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verberg, heb verbergen.* Oulings ook gelijkvl. *Ik verbergde, heb verbergd.* Van *ver* en *bergen*. Eigenlijk, al bergende van onder de oogen van anderen verwijderen, of zoeken te verwijderen: *groef in de aerde, ende verbergde het gelt sijns heeren.* [Bijbelv.] Voorts ook aan evenveel welke navorschingen van anderen onttrekken, of zoeken te onttrekken: *door eigeneliefste mijne misdaet verbergende.* [Bijbelv.] *En hem vergeefs mijn zonden wou verbergen.* [L. D. S. P.] Inzonderheid door stilzwijgen: *ik verberg mijn stille wenschen voor de menschen.* [L. D. S. P.] *Verbergt nu niet voor mij de sake, die ick u vragen sal,* heeft de Bijbelv.; waar men meermalen vindt: *iets van iemand verbergen*, in plaats van: *iemand iets verbergen*, of *voor iemand*; zoo als in: *waerom soude dan mijn vader dese sake van mij verbergen?* Voorts is *zijn aangezicht, zijne oogen, of zich, van of voor, iemand, of iets, verbergen*, aldaar, zijne gunst daaraan onttrekken, of onthouden; maar *zijn aangezicht ergens van verbergen* is ook wel eens blootelijk, het niet gadeslaan, of niet in gedachtenis houden. Dus is *verbergt uw aengesicht van mijne sonden*, door L. D. S. P. te regt omschreven: *verberg, o God! uw glansrijk aengesicht van mijne schuld! vergeet mijn overtreden!* Van hier *verberger, verberging*, en het deelw. *verbergen*, dat men als bijv. n. gebruikt; zie *verbergen*.

Verbergen, hoogd. ook *verbergen*, bij Olfrid. en Notk. reeds *ferbergen*. Intusschen bediende men zich oulings in plaats daarvan vaak van het eenvoudige *bergen*, of van *verbaren*, het tegenoverstaande van *openbaren*. In het neders. gebruikt men *verhüden*, in het vries. *weibergje, weistopje*.

VERBERGING, z. n., v., *der*, of *van de verberging*; zonder meerv. De daad van *verbergen*, en in den Satenbijbel ook eene schuilplaats, of een bedeksel; blijkens: *datse opstaen, ende u helpen, datter verberginge voor u zij.* — *De wolcken zij hem eene verberginge, dat hij niet en siet.*

VERBERNEN, *verbarnen*, bedr. en onz. w.,

gelijkvl. *Ik verbernde, heb en ben verbernd.* Van *ver* en *bernen, barnen, branden*. Bedr., *verbranden*: *u ende uwes vaders hujs met vier verbernen.* [Bijbelv.] Onz., met *zijn*; *verbrand worden*: *het verbernde gansch en al.* *Verbranden* is meest in gebruik. Van hier *verberning*.

VERBETEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verbeterde, heb en ben verbeterd.* Van *ver* en *beteren*. Bedr., uit eenen slechteren toestand in eenen beteren overbrengen: *een huis, een schip, een land, verbeteren*. In denzelfden zin zegt men ook *zich verbeteren*: *ik heb mij met dat nieuwe huis veel verbeterd.* Maar voorts is *zich verbeteren* ook, zich van zedelijke gebreken zuiveren. *Zijn gedrag verbeteren*, is zich beter gedragen. *Eenen misslag verbeteren*, denzelven in het vervolg vermijden, of vergoeden. *Die fout verbetert zich zelve*, houdt van zelf op. In den Satenbijbel is *breuken verbeteren* en *verbeteren*, zonder vierden naamval, als onz., de breuken van een gebouw stoppen. Voorts is *verbeteren*, onz., in betere omstandigheden geraken: *ik vrees dat gij bij die ruiting weinig verbeteren zult.* Beter worden: *de tijden verbeteren niet.* Van hier *verbeteraar, verbetering, verbeterlijk*. Zamenstell.: *verbeterhuis*, enz.

VERBETERING, z. n., v., *der*, of *van de verbetering*; meerv. *verbeteringen*. De daad van *verbeteren*: *verbetering van hart en wandel.* *Alle verandering is geene verbetering.* *Dat de verbeteringe aen de mueren Jerusalems toenam.* [Bijbelv.] *Verbeetring eerst verguisd, ging rond in zegepraal.* [Loots.] *Onder verbetering* is eene uitdrukking, waardoor men zijn gevoelen voor verbetering vatbaar verklaart: *mij dunkt, onder verbetering, dat het zoo behoorde af te loopen.* Zamenstell.: *zelfsverbetering*, enz.

VERBEUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbeurde, heb verbeurd.* Van *ver* en *beuren*. Van zijne plaats *beuren*, heffen, of dragen: *daar is geen verbeuren aan.* [Halma.] Zich kwijt maken door een bedrijf, dat met de wegneming van het verbeurde gestraft wordt: *lijf en goed verbeuren.* *Verbeur en zijn poorterijs, zijn leen*, heeft Kil., die dezelfde beteekenis aan *verbreucken, verbroken*, geeft. *Er is niets aan verbeurd*, men wordt nooit gestraft, hoe men daarmede ook handelt, men kan daarmede naar welgevallen handelen. *Al wat de Vorst verbeurt betaelt de goê Gemeente.* [Vond.] *Iets verbeurt maecten* is bij Kil., en hedendaags is *iets verbeurd verklaren*, het ter straf voor eenig misdrijf aan den eigenaar ontnemen. Van hier *verbeurbaar, verbeuring, verbeurte*. Zamenstell.: *verbeurdmaking, verbeurdverklaring*.

VERBEURTE, z. n., v., *der*, of *van de verbeurte*; zonder meerv. Van *verbeuren*. Verlies van

iets, uit hoofde van eenig misdrijf, dat met wegneming daarvan gestraft wordt : *de wet bedreigt haren overtreder ook met verbeurte van eer en goed. Onder, of op, verbeurte van iets verbieden*, is onder, of met, bedreiging van deszelfs verlies.

VERBIDDELIJK, bijv. n., —*lijker*, —*lijkst*. Van *verbidden*. Al wie zich verbidden laat : *God blijft voor een oprecht berouw verbiddelijk. Geen monarch was ooit verbiddelijker, dan hij*. Van hier *verbiddelijkheid*. Zamenstell. : *onverbiddelijk, onverbiddelijkheid*.

VERBIDDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verbad, heb verboden*. Van *ver* en *bidden*. Door bidden vermurwen : *vruchteloos poogde zij hem te verbidden. Also wert Godt na desen den lande verboden*. [Bijbelv.] Al biddende terug wenschen : *verbidt u zonen niet, noch quelt u in hun doot*. [Vond.] Van hier *verbiddelijk, verbidding*.

VERBIEDELIJK, zie *verbieden*.

VERBODEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verbood, heb verboden*. Van *ver* en *bieden*, in den zin van *gebieden*. Het tegenoverstaande van *gebieden*, door een stellig gebod stuiten, weren; met de verbodene zaak in den vierden naamval, en den persoon, die daarvan terug gehouden wordt, in den derden : *ik verbied u alle warme dranken. Wij hebben 't hem verboden*. [Bijbelv.] Of met een verboden bedrijf in de onbepaalde wijze : *verbied hun toch dat schreeuwen! Hoevel het traenen en de rou verbien te mellen*. [Vond.] *Verbied den Keijser schattinge te geven*, heeft de Bijbelv., waar de verbodene zaak ontkennerwijze voorgesteld wordt, in : *doe verboodt hij sijne discipelen, dat sij niemant seggen en souden*. Een spreektrant, welke in het hoogd. zeer gemeen is, en door Adelung afgeleid wordt uit de beteekenis van *gebieden*, welke *verbieden* oulings had; gelijk als het voorts ook ontbieden, dagvaarden, beteekende. Voorts is *verbieden* iemands het hujs, bij Kil., en ook hedendaags, *iemand het huis verbieden*, hem deszelfs betreding verbieden. *Verbodene waren* zijn diegene, welke invoer door de overheid wordt geweerd. *De mensch tracht altijd naar het verbodene*, is eene navolging van het lat. *nitinur in vetitum*, enz., welks waarheid, of onwaarheid, zich hier evenmin beslissen laat, als die van *verboden genot is het aangenaamste*, en meer dergelijke gezegden. Van hier *verbiedelijk*, die zich door verbieden terug houden laat; *verbieding, verbod*. Zamenstell. : *onverbiedelijk*, enz.

Verbieden luidt bij Ulphil. *faurbiudan*, dat bevelen aanduidt. Bij Olfrid. is het *firbitan*, angels. *forbeodan*, eng. *forbid*, zweed. *forbjuda*, hoogd. *verbiethen*, neders. *verbaden, verbeden, verbeen*, en het deelw. *verboden* is in het vriesch *ferbeen*.

VERBIJSTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbijsterde, heb verbijsterd*. Van *ver* en *bijsteren*, van *bijster*. *Bijster maken*, in verwarring van zinnen brengen : *overrompelt lant, en staten aen 't verbijsteren en verwarren*. [Vond.] *Foor dat hem God verbijstert en verschrikt*. [L. D. S. P.] *Israel is een verbijstert lam*. [Bijbelv.] *Gij verbijstert mij telkens*, helpt mij telkens in de war. Bij Kil. ook geheel verwoesten; hoedanig iets door *verbijstering* beoogd schijnt in : *tegen Jeruzalem te strijden, ende eene verbijsteringe daerin te maken*. [Bijbelv.] Voorts was *verbijsteren* oulings ook verdonkeren : *zoo dat mits dien veel weeskinderen hare goede verbijsterd zijn, ende nog dagelick ofhandich gemaect worden*. [V. Hass.] Eindelijk is een *verbijstert munk*, bij Kil., een munnik, die de kap op den tuin gehangen heeft. Zie *tuin*. Van hier *verbijsterdheid, verbijstering*. Het vindt zijnen oorsprong in het oude *bijzen, aestuare*.

VERBIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verbeet, heb verbeterd*. Van *ver* en *bijten*. Oulings volgens Kil., *bebijten, beknabbelen, afbijten*, en *doodbijten*. Hedendaags, enkel wederkeeriglijk, zich bedwingen, door op zijne lippen te bijten, of anderzins : *verbijten sich selven*. [Kil.] *Ik verbeet mij, om niet tegen hem uit te varen*. Somwijlen echter ook wel eens, even als het hoogd. *verbeissen*, iets anders bedwingen, terug houden : *de zucht, die gij verbijt. Hij verbeet zijnen lach. Smart verbijten*. [Hooft.] *Verbijt zijn woede en wrok*. [J. D. Marr.] *De spraak verbijten*, voor zwijgen, komt bij Hooft voor.

VERBINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verbond, heb verbonden*. Bij Kil. ook *verbanden*, in overeenstemming met *verband*. Van *ver* en *binden*. Een ding anders binden, dan het gebonden was : *verbind uwe kousenbanden. Ik laat dat boek verbinden*. Van een heilkundig verband voorzien, ten aanzien van eenen gewonden : *de gekwetsten waren nog niet verbonden. Hij heeft geslagen, ende hij sal ons verbinden*. [Bijbelv.] Of ten aanzien van deszelfs wonden : *etterbuijlen, die niet uijtgedrukt noch verbonden en zijn*. [Bijbelv.] Of ten opzichte van het gewonde deel : *hij kon zijnen verbonden arm niet roeren*. Figuurlijk, iemands smarten verligten, wegemen, enz. : *het krancke en heelet ghij niet, ende het verbrokene en verbindet ghij niet*. [Bijbelv.] *Hij, hij geneest der droeve wonden. Zij worden door zijn hand verbonden*. [L. D. S. P.] Voorts is *verbinden* verscheidene dingen tot een geheel zamenvoegen : *eene groep van wel aan elkanderen verbondene figuren. Water en olie laten zich niet met elkanderen verbinden. Hoe wel verbond Newton wiskunde en wijsgeerte onderling!* Of blootelijk bijeen voegen : *het eene denk-*

beeld aan het andere verbinden. Door den huwelijksband zamenhechten: *zijt gij aen een wijf verbonden, en soecht geen ontbindinge.* [Bijbelv.] Door vriendschapsbanden: *dat de ziele Jonathans verbonden wert aen de ziele Davids.* [Bijbelv.] Door zamenzwering, of andere verbindtenissen: *waerom hebt ghijlieden t samen u tegen mij verbonden.* [Bijbelv.] *Hij, die zich aan God verbind.* [L. D. S. P.] *Den zetel van Kastilje aen 's Tijbers stoel verbont.* [Vond.] *Zich ergens toe verbinden, vast beloven, of afspreken, dat men zich daartoe begeven zal: zij verbond zich tot mijne dienst. Hij verbindt zich niet tot aflossing. Welcke haer selven met een vervloeking verbonden hebben, noch te eten, noch te drincken, heeft de Bijbelv.; waar zich verbinden elders uitgedrukt wordt door hare ziele verbinden. Lijf en goed verbinden, hetzelfde voor de vervulling van het afgesprokene, of beloofde, aansprekelijk stellen. Zich voor iemand verbinden, beloven, dat men iets voor hem doen zal, of voor hem borg blijven. Iemand verbinden, somwijlen, hem eene vaste belofte doen afleggen. Hiertoe behoort: *verbinden met eed.* [Kil.] *Hem door weldaden verbinden, hem daardoor aan zich verplichten. En in meer andere gevallen beantwoordt verbinden aan verplichten: dankbaarheid verbindt mij daartoe. Het is voor u niet verbindende. Van hier verband, verbinding, verbindtenis, verbond, enz.**

VERBINDTENIS, z. n., v., der, of van de verbindtenis; meerv. *verbindtenissen.* Van verbinden. Zamenspanning: *sij maecten eene verbintenisse tegens hem.* [Bijbelv.] Plechtige belofte: *sijne ziele met eene verbintenisse verbindende.* [Bijbelv.] Huwelijksvereening: *welk eene gelukkige verbindtenis!* Zamenhang: *ik zie geene de minste verbindtenis tusschen het eene en het andere.* Vaste verspreking: *dat strijdt tegen uwe verbindtenis.* Zamenstell.: *echtverbindtenis, huwelijksverbindtenis, enz.*

VERBITTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbitterde, heb verbitterd.* Van *ver* en *bitteren*, van *bitter*. Eigenlijk, en oneigenlijk, bitter maken: *vrees voor den dood verbittert alle zoet des levens.* Gram, toornig maken: *den Heer der Heeren — versmaad, bedroefd, verbitterd, en getergd.* [L. D. S. P.] *Sij en wordt niet verbittert.* [Bijbelv.] Ook wederkeeriglijk: *hij verbitterde sich tegen hem ende hij stiet den Ram.* [Bijbelv.] Van hier *verbittering*.

VERBITTERD, bijv. n. en bijw., *verbitterder, verbitterdst.* Eigenlijk, een deelw. van *verbitteren*. Vergramd: *hij bad voor zijnen verbitterdsten vijand.* Als bijw., opeene hatelijke wijze: *hoe verbitterd viel hij op hem aan.* Voorts ook wel eens, eigenlijk, of oneigenlijk, bitter gemaakt. Van hier *verbitterdheid*.

VERBLAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verblaakte, heb verblaakt.* Van het onscheidb. voorz.

ver en *blaken*. Bij Kil., *blaken, blakeren, verzengen.*

VERBLEEKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verbleekte, ben verbleekt.* Anders ook *verblikken*. Van *ver* en *bleeken*, van *bleek*. Bleek worden: *hij verbleekte op dat gezicht. Zij weet van verbleeken noch blozen, gemeenlijk, van bleeken, noch blozen, of blikken, noch blozen, zie blikken.* Van hier *verbleeking*. Oul. werd het ook als bedr. gebezigd, voor bleek maken: *wiens haijrkens Tagus gouden sijne sij verbleekt.* [Pers.] *Verblikken* werd oul. mede bedrijv. gebezigd: *u ruiters wapenglans verblijkt ons teer gezicht.* [Vlaerd. Rederijk.] Ook onzijd.: *so verblijkten die bergen daeraf.* [Bijbelv. 1477.] Van hier *verbleeking*.

VERBLIJDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verblijdde, heb verblijd.* Anders ook *verblijven*. Van *ver* en *blijden*, van *blijd, blijde, blij*. Blij maken: *die tijding moet hen allezins verblijden. Verblijd ons naar de maat van onzen druk.* [L. D. S. P.] *Verblijvende hem grootlicx.* [Bijbelv.] Het wederkeerige *zich verblijden*, is, verheugd zijn: *verblijd u niet over eens anders leed. In hem verblijd zich onsgemoed.* [L. D. S. P.] *Verblijdt u alle tijdt.* [Bijbelv.] Anders *verblijd zijn: daerom is mijn herte verblijdt.* [Bijbelv.] *De Koning is, o Heer! verblijd.* [L. D. S. P.] Oul. zeide men ook *verblijden*, voor *zich verblijden*. Van hier *verblijding*. Het deelw. *verblijdend* wordt als een bijv. n. gebruikt.

VERBLIJF, z. n., o., *des verblijfs, of van het verblijf; meerv. verblijven.* Verkleinw. *verblijffe.* Van *verblijven*. De daad van *verblijven*: *gedurende mijn verblijf onder u.* Plaats, waar men *verblijven* kan: *men salder geen verblijf meer hebben in eeuwicheijt.* [Bijbelv.] Plaats van dadelijk oponthoud: *doe hij te Mahanaïm zijn verblijf hadde.* [Bijbelv.] *Bij 't verblijf der gelieven.* [Vond.] Zamenstell.: *verblijfplaats, enz. Nachtverblijf, enz.*

VERBLIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verbleef, heb en ben verbleven.* Van *ver* en *blijven*. Onz., meer bij aanhoudendheid *blijven*, dan door *blijven* wordt aangeduid: *ik verblijf uw gehoorzame dienaar. Dat ick sal blijven, ende met u alle sal verblijven.* [Bijbelv.] *Zich ergens derwijze ophouden, als of men er gehuisvest ware: moet zij dan op straat verblijven? Waer dit verbleven, heeft Moon., voor nagelaten, nagebleven.* Bedr., is *iets aan iemand verblijven, zich daaromtrent op hem beroepen: dat verblijf ik aan mijnen man.* Van hier *verblijf, verblijving*.

VERBLIKKEN, zie *verbleeken*.

VERBLIND, bijv. n., *verblindder, verblindst.* Eigenlijk een deelw. van *verblinden*. Blind gemaakt; bijzonderlijk in de figuurlijke beteekenissen, waarin men *verblinden* bezigt: *wie zag ooit verblindder natie? Van hier ver-*

blindheid, de staat van eenen verblinden : *verblindheid der oogen, verblindheid des harten.*

VERBLINDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verblindde, heb verblind.* Van *ver* en *blinden*, van *blind*. Blind maken : *zoo als de middagzon haren aanschouwer verblindt. Men verblindde Zedekia's oogen.* [Bijbelv.] *Figuurlijk : het geschenck verblindt de oogen der wijsen.* [Bijbv.] *Iemand verblinden*, hem het gezigt der waarheid benemen : *gij laat u door allerlei drogredenen verblinden. Iemands zinnen verblinden*, eene verkeerde plooi aan zijne geaardheid geven : *in dewelcke de geest deser eeuwde sinnen verblindt heeft.* [Bijbelv.] *Zoo ook iemands hart verblinden.* Van hier *verblindings*. Het deelw. *verblind* wordt als bijv. n. gebezigd.

VERBLINDHEID, zie *verblind*.

VERBLINDING, z. n., v., *der*, of van de *verblindings*; zonder meerv. Van *verblinden*. De daad van verblinden : *het bliksemvuur trof hem met eene kortstondige verblindings. Door verblindings van het oog des regters.* De gevolgen van verblindings, de staat van eenen verblinden, vooral oneigenlijk : *welk eene verblindings!*

VERBLOEED, bijv. n. en bijw., *verbloeder, verbloedst.* Eigenlijk, een deelw. van *verbloemen*. *Figuurlijk : eene verbloemde spreekwijze. Hij sprak daarvan slechts verbloed.* Van hier *verbloedelijk, verbloedheid*. Zamenstell. : *onverbloed.*

VERBLOEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbloemde, heb verbloed.* Van *ver* en *bloemen*, van *bloem*. Eigenlijk, met bloemen optooijen, opsmukken. *Figuurlijk, verschoonen : zij wist hare gebreken te verbloemen. Hier gelt verbloemen, gunst, noch gimp.* [Vond.] *Bewimpelen : de waarheid verbloemen. Dat vergeefsch zijn gruwelen verbloemt.* [Vond.] Van hier *verbloeming*. Het deelw. *verbloed* wordt als bijv. n. gebruikt.

VERBLUFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verblufte, heb verbluft.* Van *ver* en *bluffen*, dat in Vriesland wegens een spel gebezigd wordt, waaraan men elders den naam van *pogchen* geeft. Door eene scherpe, eene hooggestemde, aanspraak, of iets desgelijks, beteuten, ter neder slaan, enz. : *dat meisje wordt in huis verbluft. Een die regtschapen is wordt niet zoo ligt verbluft.* [Vond.] *Beschamen : dees wenk verbluft den tweeden Alexander.* [Moon.] Van hier *verbluffing*.

VERBOD, z. n., o., *des verbods*, of van het *verbod*; zonder meerv. Van *verbieden*. De daad van verbieden : *door verbod van den invoer. Daar 't verbodt van bouwen op oogde.* [Hooft.] *Het verbodt van de veelheit der vrouwen.* [Vond.] De woorden door middel waarvan iets verboden wordt : *hoe luidt dat verbod?* Zamenstell. : *verbodsdag*, een dag van Gods-

dienstoefening, waarop alle nering en hantering verboden is.

VERBODEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbodemde, heb verbodemd.* Van *ver* en *bodemen*, van *bodem*. Verschepen, de waren van den eenen bodem (schip) naar den anderen overbrengen. Voorts ook van eenen anderen bodem voorzien : *het vat moet verbodemd worden.* Van hier *verbodeming*.

VERBOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verboerde, heb verboerd.* Van *ver* en *boeren*. Al boerende verteren : *hij heeft al zijn geldje verboerd.*

VERBOERTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verboertte, heb verboert.* Van *ver* en *boerten*. Al boerende doorbrengen, verspillen : *verboert uwen kostelijken tijd hier toch niet langer!* Van hier *verboerting*.

VERBOLGEN, bijv. n. en bijw., *verbolgener, verbolgenst.* Eigenlijk een deelw. van *verbolgen*. Opgezwollen : *de zee stond heel verbolgen.* Overdragelijk, vol gemoedsbewegingen : *mijn zangheldin, die Goddelijk verbolgen, verrukt wordt.* [Vond.] *Vergramd : wees, groote God! op hen verbolgen.* [L. D. S. P.] *Daerom wert de Koningh toornigh, ende seer verbolgen.* [Bijbelv.] Van hier *verbolgenheid*, opzwellings : *doe stont de zee stille van hare verbolgenheit.* [Bijbelv.] Gramschap : *slag op slag van Gods verbolgenheit.* [L. D. S. P.]

VERBOND, z. n., o., *des verbonds*, of van het *verbond*; meerv. *verbonden*. Van *ver* en *bond*, van *binden*, dat oulings evenzeer *bonden* moet hebben geluid, als *banden*, van waar *verband*; zie dit woord. Eene overeenkomst, waarbij van weerskanten bijstand, of iets anders wordt beloofd : *also maecten sij een verbont te Berseba.* [Bijbelv.] *'t Verbont oulinx gemaakt.* [Hooft.] *Zoo leit het verbont in stukken.* [Vond.] *Gods verbonden* met verschillende menschen, of geslachten, zijn toezeggingen, die hij op bepaalde voorwaarden daaraan doet : *om des verbonts wille, dat hij met David gemaect hadde.* [Bijbelv.] *'t Verbond, gemaakt met Abraham, bevestigt hij van stam tot stam.* [L. D. S. P.] Dus behelst het oude *verbond* eigenlijk de toezeggingen, die van Gods wege bij de Mozaische wetgeving gedaan werden, op voorwaarden, tot welker nakoming het volk van Israël zich plegtiglijk verbond; *het nieuwe verbond*, de toezeggingen der Evangelieleer, op voorwaarden, tot welker vervulling de Christen zich bij den doop verbindt; maar voorts ook het tijdvak, waarin men onder die toezeggingen leeft : *in de dagen des Nieuwen Verbonds.* De boeken des *Nieuwen verbonds* zijn diegene, welke tot dit tijdvak behooren. Zamenstell. : *verbondbreker, verbondbreking, verbondmaker, verbondmaking, verbondsbe-ker, verbondsboek, verbondsbreuk, verbonds-brief, verbondschender, verbondschrift,*

- verbondseed, verbondsgod, verbondskist, verbondsmaal, verbondsoffer, verbondstafel, verbondswet, enz. Werkverbond, enz.*
- VERBOORDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verboordde, heb verboord.* Van *ver* en *boorden*. Van eenen nieuwen boord voorzien: *de hoed moet verboord worden. Een schip verboorden.*
- VERBORGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verborgde, heb verborgd.* Van *ver* en *borgen*, van *borg*. Bij Kil. en elders, waarborgen, voor iemand instaan, of door verleening van onderpand verzekeren: *of als goê man verborgt.* [Moon.] Voorts is *verborgen* bij denzelfden Kil. evenveel als *verbergen*.
- VERBORGEN, bijv. n., *verborgener, verborgenst.* Eigenlijk een deelw. van *verbergen*. Aan nasporende oogen, of andere navorschingen, ontogen: *sij hadden spenen in de verborgene plaetsen.* [Bijbelv.] *Wasch, reinig, mijn gemoed van mijn verborgen zonden.* [L. D. S. P.] *Verborghen ligghen.* [Kil.] *In het verborgene*, op eene verborgene plaats: *datse asquam in het verborgene des berchs.* [Bijbelv.] Of bedektelijk: *niet opentlick, maar als in 't verborgen.* [Bijbelv.] Van hier *verborgenheid*.
- VERBORGENHEID, z. n., v., *der, of van de verborgenheid; meerv. verborgenheden.* Van *verborgen*. De staat van verholenheid voor nasporende oogen, of andere navorschingen: *de verborgenheid der plaats.* Iets verborgens: *stet, ick segge u eene verborgenheit.* [Bijbelv.] *Verborgeneen, die 't volk van ouds af zag.* [L. D. S. P.] In de Godgeleerdheid, een geloofstuk, dat voor de menschelijke rede onnaspeurlijk, ja onbegrijpelijk, is: *de verborgenheid der Drieëenheid.* Een geheim leerstuk van een oud of hedendaagsch genootschap, dat enkel aan ingewijden wordt medegedeeld: *de verborgenheden der Kabinen.* *Ik sta 't verhelderd oog in haar verborgenheenen.* [Loots.]
- VERBOUDEN, verouderd bedr. w., gelijkvl. *Ik verboudde, heb verboud.* Van *ver* en *bouden*, van *boud*, anders *bald*, stout, roekeloos, en genegen tot kwaad doen. Bij Kil. evenveel, als *verstouten*, stout maken: *omme te verboudene zine lieden.* [Walewein.] Ook wederkeeriglijk: *de verboude hem, zich,* [M. Stok.] *Ende als ic mi verboude.* [Lod. V. Velth.]
- VERBOUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbouwde heb verbouwd.* Van *ver* en *bouwen*. Al bouwende uit zijnen vorigen toestand in eenen anderen overbrengen: *ik laat mijn huis verbouwen.* Al bouwende verteren: *wat is er een steen aan dat huis verbouwd. Hij heeft al zijn geld verbouwd.* Van hier *verbouwing*.
- VERBOUWEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbouwereerde, heb verbouwereerd.* Van *ver* en *bouwereren*. Bij Kil. *verbauseren*. Onthutsen: *ik ben er geweldig van verbouwereerd.* Anders ook *verbaauwereren*, van het verouderde *verbaauwen*, waarvan het zelfst. n.
- verbaauwing* nog bij Oud. voorkomt: *tot verbaauwing der genen, die enz.*
- VERBRABBELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbrabbelde, heb verbrabbeld.* Van *ver* en *brabbelen*. In verwarring brengen: *gij verbrabbelt alles.* Met gebrabbel opvullen: *hebt gij dat geheele vel papier verbrabbeld?*
- VERBRADEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verbried, heb en ben verbraden.* Van *ver* en *braden*. Bedr., al bradende verteren: *gij verbraadt u gansch en al bij dat vuur.* Onz., al bradende verminderen: *waarom laat gij de boter daarvan verbraden?*
- VERBRANDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verbrandde, heb en ben verbrand.* Van *ver* en *branden*. Bedr., door vuur verteren: *het kaf met onuijtbuschelick vier verbranden.* [Bijbelv.] *Gelijk het vuur een woud verbrand.* [L. D. S. P.] Verzengen: *verbrant haer huid van hitte.* [Vond.] Onz., verzengd, of door vuur verteerd, worden: *waarom laat gij dat gebak verbranden? Geboomte, loof, en stammen, verbranden.* [Vond.] Door de zon getaand worden: *wat is uw gelaat verbrand!* Oul. zeide men ook *verbernen*. Van hier *verbrandheid, verbranding*.
- VERBRASSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbraste, heb verbrast.* Van *ver* en *brassen*. Al brassende verteren: *hij heeft al zijn goed verbrast. Zich verbrassen aan iets, te veel van iets gebruiken: gij zult u daaraan niet verbrassen: Wat dronkert ofte vraet heeft zich als doe verbrast aan ekel, ooft, enz.* [Spieg.] Voorts is *ik ben verbrast*, bij Kil. en Halma, ik heb te veel gegeten. Van hier *verbrassing*.
- VERBREEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbreedde, heb verbreed.* Van *ver* en *breeden*, van *breed*. Breeder maken: *de weg wordt verbreed.* Van hier *verbreeding*.
- VERBREIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbreedde, heb verbreed.* Van *ver* en *breiden*, van *breed*. Eigenlijk, niets anders, dan *verbreeden*, breeder maken. In het gebruik, al verder en verder uitstrekken, bekend, ruchtbaar maken: *eene mare verbreiden. Steeds word dit door mij verbreed.* [L. D. S. P.] *Dit woord is verbreedt geworden.* [Bijbelv.] Van hier *verbreider, verbreiding, verbreidster*.
- VERBREK, z. n., o., *des verbreks, of van het verbrek; zonder meerv.* Van *ver* en *breken*. *Verbreking: dit verbrek van hun beroep aan den Koning.* [Hooft.]
- VERBREKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verbrak, heb verbroken.* Van *ver* en *breken*, waaraan *ver* meer nadruk bijzet. Ganschelijk breken: *de armen der Godtloozen sullen verbroken worden.* [Bijbelv.] *Dan ligt hun boog verbroken allerwegen.* [L. D. S. P.] *Eene wet verbreken*, is, van den wetgever gesproken, dezelve vernietigen; maar, van anderen, dezelve schenden, niet opvolgen: *sij hebben uwe wet verbroken.* [Bijbelv.] In denzelfden

- zin zegt men ook: *eenen eed verbreken, een traktaat verbreken, enz.* Van hier *verbreekbaar*, dat verbroken kan worden: *verbreekster, verbrekelijk, verbreker, verbreking*. Het deelw. *verbroken* wordt als een bijv. n. gebruikt; zie *verbroken*.
- VERBREKING, z. n., v., der, of van de verbreking; meerv. *verbrekingen*. Van *verbreken*. De daad van verbreken: *door verbreking van den band. Hij is aan verbreking van eed en pligt schuldig*. In den Statenbijbel ook eene geheele vernieling: *daer is verwoesting, ende verbrekinge, ende honger, ende sweert.* [Bijbelv.] Zamenst: *eedverbreking, wetverbreking, enz.*
- VERBREUKEN, zie *verbeuren*.
- VERBRIEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbriefted, heb verbriefted.* Van *ver* en *brieven*. Door middel van een' brief doen weten: *en brenge u eenen, die u sal verbrieven des troostes prophetien.* [Spel. v. Sinn.] Dit woord is verouderd.
- VERBRIJZELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbrijzelde, heb verbrijzeld.* Van *ver* en *brijzelen*, van het oude *brijzen*, breken, verbreken. Tot gruis vermorzelen: *ik heb die steenen laten verbrijzelen*. Overdragelijk, door druk of smert ter neder gedrukt: *door 't leed verbrijzeld. Een verbrijzeld hart, vernederd, gedemoedigd.* Van hier *verbrijzeling*. Zie *brijzelen*.
- VERBRODDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbroddede, heb verbrod.* Van *ver* en *brodden*. Iets al broddende voor deszelfs bestemming onbruikbaar maken; in de war helpen: *gij hebt het werk verbrod. Hebben zijne zaaken verbrod.* [Hooft.] *Hij heeft het stuk verbrod.* [J. D. Deck.] Van hier *verbrodde, verbrodde, verbrodde*.
- VERBROEDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbroederde, heb verbroederd.* Van *ver* en *broederen*, van *broeder*. Tot broeder maken, in eene broederlijke betrekking brengen: *twee volken onderling op het naauwst verbroederd. Zij verbroederden zich met elkanderen.* Van hier *verbroedering*.
- VERBROEIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verbroeide, heb of ben verbroeid.* Van *ver* en *broeijen*. Bedr., door broeijen bederven, te veel verwarmen: *gij verbroeit uw kind. Zich zelven verbroeijen.* Voorts is laken, in al te heete verf verschroeijen, bij Kil. hetzelfde *verbroeijen*. Onz., door broeijen bedorven worden: *het hooi is verbroeid.*
- VERBRUID, bijv. n., bijw. en tusschenwerpsel. Eigenlijk een deelw. van *verbruijen*. Als bijv. naamw. slecht, leelijk: *hij kreeg eene verbruide snede door zijn aangezicht.* Als bijw. versterkt het een bijv. n. waarbij het komt: *ik vind het verbruid koud.* Als tusschenwerpsel vormt het eene uitroeping van verbaasheid: *verbruid! is dat loopen!*
- VERBRUIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbruide, heb verbruid.* Van *ver* en *bruijen*. Bederven: *dat verbruide het gansche werk. Het bij iemand verbruijen, is hem misnoegd maken: vreeselijk heb ik het bij haar verbruid.* Het deelw. *verbruid*. Zie hier boven.
- VERBRUIKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbruikte, heb verbruikt.* Van *ver* en *bruiken*. Door gebruik verteren: *de timmerman heeft al de spijkers reeds verbruikt.* Bij Kil. ook *misbruiken*. Van hier *verbruiking*.
- VERBUFFELD, deelw. van het niet gebruikelijke *verbuffelen*, tot eenen buffel, figuurl., tot eenen lomperd, weetniet, slechten, maken, of worden: *en in zijn sinnen als verbuffelt.* [Camph.]
- VERBUIGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verboog, heb verbogen.* Van *ver* en *buigen*. Al buigende uit zijne rigting brengen: *dat ijzer laat zich niet verbuigen.* Voorts bezigen onze taalkenners dit woord, in plaats van het basterdw. *declineren*, nopens de veranderingen der naamw. en voornaamw.: *het voornaamwoord wat laat zich niet verbuigen.* Van hier *verbuigbaar, verbuigelijk, verbuiging*. En van het deelw. *verbogen*, de zamenstell.: *onverbogen*, zoo als van *verbuigbaar* en *verbuigelijk, onverbuigbaar* en *onverbuigelijk*.
- VERBUIST, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Bij Halma ziekelijk, van 's daags te voren te veel te hebben gedronken.
- VERBULDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verbulderde, heb verbulderd.* Van *ver* en *bulderen*. Door bulderende woorden ter neder slaan: *daer mede worden alle goede mans verbuldert.* [V. Hass.]
- VERBURGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verburgerde, heb en ben verburgerd.* Van *ver* en *burgeren*. Bedr., tot den burgerlijken omgang beschaven: *ik zal hem wel wat verburgeren.* Onz., beschaafd worden: *de lantman eerst zoo ruw, gelijk zijn heide en velt, verburgerde, enz.* [Moon.]
- VERCIJFEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vercijferde, heb vercijferd.* Van *ver* en *cijferen*. Al cijferende doorbrengen, verslijten: *ik heb al mijn' tijd vercijferd.* Zich in het cijferen misgrijpen, averegts cijferen: *dan moet ik mij vercijferd hebben.* Van hier *vercijfering*.
- VERDACHT, bijv. n. en bijw., *verdachter, verdachtst.* Eigenlijk een deelw. van *verdenken*. Door kwade vermoedens gedrukt: *hij maakt zich zeer verdacht. Het ziet er vrij verdacht uit. Iemand verdacht houden, hem verdenken.* Van hier *in verdacht komen*, in verdenking. Voorts is *verdacht* bij Kil. ook uitgedacht en overdacht, en in het gemeene leven, bedacht: *ik was daar niet op verdacht.* Van hier het vlaamsche *verdachten*, gedenken, bij Kil.; *verdachtheid, verdachtig, ergdenkend*, bij Kil. Zamenstell.: *onverdacht.*
- VERDACHTEN, *verdachtig*, zie *verdacht*.
- VERDADIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdadigde,*

- heb *verdadigd*. Van *ver* en *dadigen*. Hier en daar in plaats van *verdedigen* in gebruik: *verdadigde 't gemeene beste*. [Vond.] Oul. ook *verdad*: *die met der reden best zijn recht verdaden kan*. [Hooft.] Van hier *verdadiging*. Zie voorts *verdedigen*.
- VERDAGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verdaagde, heb verdaagd*. Van *ver* en *dagen*. Bedr., bij Kil. evenveel, als *verdaghvaerden, daghvaerden, daghen*, oproepen, om ten dage te komen: *verdaeghde deur hare boden den Hertogh haren man tot Romen voor den Paus*. [Vel.] — Onz., eenen, of meer dan eenen, dag overblijven, in overeenstemming met *vernachten*, dat intusschen veel gebruikelijker is. Nog zegt men: *mijn hart verdaagt er van*, springt op van blijdschap, is er vrolijk, opgeruimd van.
- VERDAGVAARDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdagvaardde, heb verdagvaard*. Van *ver* en *dagvaarden*. Bij Kil. en Halma evenveel, als *dagvaarden*, ter dagvaart doen komen: *wie soude mij verdaghvaerden!* [Bijbelv.] Bescheiden, over het algemeen: *verdaghvaart d'oorlogsbende*. [Vond.] Van hier bij Halma *verdagaardiging*, schoon de regelmaat der taal *verdagaarding* vorderde, en men heden-daags enkel *dagvaarding* en *dagvaarden*, gebruikt.
- VERDAMPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verdampde, ben verdampde*. Van *ver* en *dampen*. In damp vervliegen: *al het water is daaruit verdampde*. Van hier *verdamping*.
- VERDANSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdanst, heb verdanst*. Van *ver* en *dansen*. Al dansende doorbrengen: *hoe veel gelds hebt gij verdanst?* *Zij verdanst haren tijd, hare gezondheid, en al, wat haar dierbaar wezen moest*.
- VERDARTELLEN, verdertelen, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verdartelde, heb en ben verdarteld*. Van *ver* en *dartelen*. Bedr., in dartelheid verkwisten: *hoe menig kostelijk uur wordt er niet in ijdele ledigheid verdarteld!* Dartel maken: *gij verdartelt den Jongen*. *De snaer en pijpen verdertien lijf en geest*. [Vond.] Onz., dartel worden: *hij is geheel verdarteld en verwilderd*. Van hier *verdarteling*.
- VERDEDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdedigde, heb verdedigd*. Van *ver* en *dedigen*. Trachten te beschermen en zulks dadelijk doen: *hij helpt zijn vaderland verdedigen*. Ook oneigenlijk: *die plaats van uw gedicht laat zich niet verdedigen*. Als mede wederkeeriglijk: *zich met bescheidenheid verdedigt*. [L. D. S. P.] Van hier *verdedigbaar, verdediger, verdediging, verdedigster*. Zamenstell.: *verdedigingschrift*, enz.
- Verdedigen* luidt anders *verdadigen*, Kil. *verdedinghen*, neders. *verdegedingen, verdedigen, verdeggen, degen*, opperd. *verthädigen, vertädigen*, hoogd. *vertheidigen*. Oul. bezigde
- men ook *verdeden*, waarvan *verdedinge*, bij Bredero, Aldegonde en anderen.
- VERDEDIGING, z. n., v., der, of van de *verdediging*; meerv. *verdedigingen*. Van *verdedigen*. Oul. ook *verdeding*. De daad van *verdedigen*: *door de dappere verdediging der stad*. Eene rede, die ter *verdediging* dient: *mijnen mont soude ick met verdedigingen vervullen*. [Bijbelv.] Een ander middel tot *verdediging*: *hunne laatste verdediging bestond in dat botwerk*. Zamenstell.: *verdedigingsmiddel, verdedigingsrede*, enz. *Zelfsverdediging*, enz.
- VERDEELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdeelde, heb verdeeld*. Van *ver* en *deelen*. Ook *verdeelen*. In deelen scheiden: *hij verdeelde zijn leger*. *David verdedijde in verdeelingen*. [Bijbelv.] Splijten: *een gehoorde varre, die de klauwen verdeelt*. [Bijbelv.], waar zich *verdeelen*, voor zijn volk in deelen scheiden, gebezigd wordt: *hij verdeelde sich tegen haer des nachts*. Voorts oneenig maken: *de gemoederen werden verdeeld*. *Verdeel en heersch!* Oulings ook veroordeelen: *ghij en selt den mensche niet uit onrecht verdeelen*. [V. Hass.] Van hier *verdeelbaar, verdeeld, verdeeler, verdeeling, verdeelster*.
- VERDEELING, z. n., v., der, of van de *verdeling*; meerv. *verdelingen*. Van *verdeelen*. Ook *verdeling*. De daad van *verdeelen*: *door de verdeling van Polen*. *Verdeeldheid: eene heillooze verdeling der gemoederen*. Een deel: *elcke verdelinge was vier en twintich duisent*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *geldverdeling, landverdeling*, enz.
- VERDEK, z. n., o., des *verdeks*, of van het *verdek*; meerv. *verdekken*. Van *ver* en *dekken*, met weglating van den staart. Zie *ver*. Het dek van een schip: *het meeste volk op 't verdek*. [Hooft.] *Op 't verdek van 't schip wandelen*. [Zorgdrag.] Deksel: *niet aen 't verdeck der lijven*. [J. D. Deck.] Zamenstell.: *scheepsverdek*.
- VERDELGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdelgde, heb verdelgd*. Met den grond gelijk maken: *ick sal uwe steden verdelgen*. [Bijbelv.] Doen sneven; *hij verdelgt elk, dien hij schuldig vind*. [L. D. S. P.] — Vond. bezigt het onzijd.: *het bosch verdelgde zoo kaal, dat het gevogelte in 't lest verhuisde*. Van hier *verdelger, verdelgging*.
- Verdelgen*, Kil. ook *verdelighen*, hoogd. *vertilgen*, angels. *forditigan*, Notk. *fertiligen*, komt van hetonscheidb. voorz., *ver* en *delgen*, dat aan *del, delling*, vermaagschaapt schijnt. Zie *delling*, en *uitdelgen*.
- VERDEMOEDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdemoedigde, heb verdemoedigd*. Van *ver* en *demoedigen*. Bij Kil. evenveel, als *verootmoedigen*, *demoedig* maken: *ik wil hem nog meer verdemoedigen*. *Zich verdemoedigen*, is, zich met ootmoed vernederen. Van hier *verdemoediging*.

VERDENKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verdacht, heb verdacht.* Van *ver* en *denken*. Bij Kil. uitdenken, verzinnen, bedenken. In het hedendaagsche gebruik, met een kwaad vermoeden achtervolgen: *waarom verdenkt gij mijne trouw? Iemand ergens van verdenken, daarom trent een kwaad vermoeden op hem hebben: hij wordt van meened verdacht.* Van hier *verdenking*. Het deelw. *verdacht* wordt als bijv. n. gebezigd. *Iemand verdenken*, voor verdacht houden, was den ouden onbekend. Camph. heeft: *hoe diep verdenckt sich ons gemoed in uwe godlijkheden*, d. i. hoe zeer verdiept zich ons gemoed in gedachten en gepeinzen over uwe volmaaktheden.

VERDER, zie *ver*, bijw. en bijv. naamw.

VERDERF, z. n., o., *des verderfs*, of van het *verderf*; zonder meerv. Van *ver* en *derven*, met weglating van den staart, zie *ver*. Vernietiging van allen welstand en alle geluk, volkomen bederf: *hoe zie ik hen ten verderve snellen. So sal ick oock in ulieder verderf lacchen.* [Bijbelv.], waar het voorts ook voor leed gebezigd wordt, in: *soo hem een verderf ontmoetede op den wegh, dien gij sult gaen; en elders. Voorts wordt het voor dood gebruikt: die u leven verlost van 't verderf.* [Bijbelv.] *Zal 't woest verderf uw trouw verbreiden.* [L. D. S. P.] En voor de eeuwige verdoemenis: *welcker eijnde is het verderf.* [Bijbelv.] Zamenstell.: *zielsverderf*, enz.

VERDERFELIJK, bijv. n., *verderfelijker, verderfelijkt*. Van *verderf*. Aan *verderf* onderhevig: *want dit verderffelicke moet onverderffelikeit aendoen.* [Bijbelv.] *Verderf* aanbrengeende: *welk een verderfelijke drank. Die leer is allezins verderfelijk.* Van hier *verderfelijkheid*. Zamenstell.: *onverderfelijk, onverderfelijkheid*.

VERDERTELEN, zie *verdartelen*.

VERDERVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verdorf, heb en ben verdorven.* Bedr., verstoren, vernielen, uitroeijen: *houwt desen boom af, en verderft hem.* [Bijbelv.] *Uw heilgdom verdorven en vertreen.* [L. D. S. P.] Onbruikbaar maken: *alle goede stukken lants sult ghij met steenen verderven.* [Bijbelv.] *Het verderven* is zich slecht gedragen: *sij verderven 't, ende bedrijven grouwelijk onrecht.* [Bijbelv.] *De verdervende hand* is eene kabaal, die 's lands welzijn heimelijk ondermijnt. Voorts is *verderven*, dooden: *de sundvloet quam, ende verderfse alle.* [Bijbelv.] *Van verderven, van doen sterven.* [L. D. S. P.] Onz., onbruikbaar worden: *welcke dingen alle verderven door het gebruik.* [Bijbelv.] Van hier *verderf*, oul. *verderfenis, verderver, verderving*. Het deelw. *verdorven*, wordt als een bijv. naamw. gebruikt.

Verderven, hoogd. *verderben*, neders. *verdarfen*, zweed. *förderfra*, vries. *ferdijerve*,

lat., *perdere*, komt van het aleman. *derben*, angels. *derven*, zweed. *derfva*, dat even hetzelfde beteekent, en waarvan het stamwoord in *darvn*, bij Otfred. en anderen, schaden, te zoeken is.

VERDERVING, z. n., v., *der*, of van de *verderving*; meerv. *verdervingen*. Van *verderven*. De daad van *verderven*, in eenen bedrijvenden zin: *tot dat de verdervingen sullen voorbij zijn gegaen.* [Bijbelv.] En in eenen onzijdigen zin: *dat in 't naere grafuw Heilige verderving hebb' te vreezen.* [L. D. S. P.]

VERDICTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdichtte, heb verdicht.* Van *ver* en *dichten*. Uitdenken, verzinnen, bijzonderlijk in eenen kwaden zin, van iets onwaarachtigs: *die allertei grollen verdichten. Dewelcke hij uijt zijn herte verdicht hadde.* [Bijbelv.] Van hier *verdichter, verdichting, verdichtsel*.

VERDICTSEL, z. n., o., *des verdichtsels*, of van het *verdichtsel*; meerv. *verdichtselen*, en *verdichtsels*. Van *verdichten*. Iets dat verdicht, valschelijk versierd, wordt: *dien sal meneenen meester van schandelicke verdichtselen noemen.* [Bijbelv.] Het verkleinw. is *verdichtsettje*.

VERDIEND, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk een deelw. van *verdiene*. Door diensten verworven: *zuur verdiend geld.* Voorts is *verdiende eer, schande, straf*, zoodanig eene, welke men zich door zijn gedrag waardig heeft gemaakt. Zamenstell.: *onverdiend*, enz.

VERDIENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdiende, heb verdiend.* Van *ver* en *dienen*. Door diensten verworven: *wat hebt gij verdiend? Zij verdient slechts den kost.* Voorts is *iets verdienen*, daarop aanspraak verworven, of hebben: *hij heeft allen dank verdiend. Verdient den krans van Febus lauwerboom.* [Vond.] Of zich voor iets, als voor eene regtvaardige straf, bloot stellen: *zij hebben den dood verdiend. Indien de onrechtveerdighe slagen verdient heeft.* [Bijbelv.] *Verdiene de straffe.* [Kil.]; bij wien *verdienen* voorts is met diensten vergelden. Van hier *verdiens*. Het deelw. *verdiend* wordt als bijv. n. gebruikt.

VERDIENSTE, z. n., v., *der*, of van de *verdiens*; meerv. *verdiens*. Oul. ook *verdiente*, van *verdienen*. Eigenlijk, al wat iemand zich door diensten verwerft: *hunne verdiens* zijn des winters gering. Voorts bedrijven, of hoedanigheden, waardoor men zich iets goeds of kwaads waardig maakt: *naar verdienste beloond, bevorderd worden. Indien ghij hem nae de verdienste sijner handen gedaen hebt.* [Bijbelv.] *Zij wisten een merkelijke verdienste bij te brengen.* [Hooft.] *Askaen zal nimmermeer uwe groote verdienste vergeten.* [Vond.] *Hem selven gheen verdienste goeds toe te scriven.* [Van Hass.] *Een man van verdiensten* is iemand, wiens

hoedanigheden en daden hem regt op de achtung van anderen geven. *Niet uit verdiensten, maar uit genade*, is, in de Godgeleerdheid, niet uit hoofde van eenig regt van aanspraak. *Christus verdiensten* zijn deszelfs edele handelingen. Van hier *verdienselijk, verdienstig*.

VERDIENSTELIJK, bijv. n., — *lijker*, — *lijkst*. Van *verdiensle*. Anders ook *verdienstig*. Van personen, vol verdiensten: *het is een verdienselijk man. Hij heeft zich zeer verdienselijk bij den staat gemaakt*. Van zaken, iets goeds verdienende: *welk een verdienselijk werk*. Van hier *verdienselijkheid*. Zamenstell.: *onverdienselijk*, enz.

VERDIENSTIG, zie *verdienselijk*.

VERDIEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdiepte, heb verdiept*. Van *ver* en *diepen*, van *diep*. Dieper maken: *de haven wordt verdiept. Zich ergens in verdiepen*, diep daarin doordringen: *verdiep u niet in het ondoorgronde-lijke! Zich in schulden verdiepen*, al meer en meer schulden maken. Van hier *verdieping*.

VERDIEPING, z. n., v., *der*, of *van de verdieping*; meerv. *verdiepingen*. Van *verdiepen*. De daad van verdiepen: *door verdieping der grachten*. Als mede elke reeks van vertrekken, die gezamenlijk op eene gelijke hoogte boven de benedenste reeks van vertrekken van een huis gevonden worden: *ik klom van beneden naar de eerste verdieping. Laat er nog eene verdieping op zetten*. Bij dit gebruik van het woord keert men een huis, als het ware, het onderste boven. Voorts gebruikt men *verdieping* ook wegens andere gebouwen; zoo als Noachs ark: *gij sultse met d'onderste, tweede en derde verdiepingen maken*. [Bijbelv.] En men geeft aan een mensch van weinig doorzicht en nadenken wel eens den naam van *een mensch van weinig verdieping*. *Die tot zoo hooge dingen niet verdiepings genoeg hebben*. [Oud.]

VERDIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdijde, heb verdijd*. Van *ver* en *dijen*. Iets verzweren, om het niet te doen: *ik heb het voor lang verdijd*. Misschien eene verbastering van het basterd *vermaledijen*, lat., *maledicere: draegt nu 't vermaledijden*. [Vond.] Of mogelijk is het voor het oude *vertijen*, verloocheneu.

VERDIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verdikte, heb en ben verdikt*. Van *ver* en *dikken*, van *dik*. Bedr., dikker maken: *vleeschnat door een ei verdikken*. Onz., dikker worden: *de etter verdikt*. Oneigenlijk, toenemen: *och hoe doet 't aensien uws persoons ons blij-schap verdikken!* [Const. Th. Juv.] Van hier *verdikking*.

VERDING, z. n., o., *des verdings*, of *van het verding*; meerv. *verdingen*. Kil. *verdinghe*. Van *ver* en *dingen*, met weglating van den staart, zie *ver*. Beding, verdrag, overeenkomst: *zij troffen onderling een billijk verding*. Intus-

schen gebruikt men dit woord hedendaags even weinig, als *verdingen*, dat bij Kil. de beteekenissen van bedingen, verdragen, en verpleiten, heeft: *zijn geld verdingen, litibus consumere pecuniam*.

VERDINGEN, zie *verding*.

VERDOBBELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdobbelde, heb verdobbeld*. Van *ver* en *dobbelen*. Met dobbelspel doorbrengen: *hij verdobbelt al, wat hij in de wereld heeft*. Voorts heeft *verdobbelen* en *verdobbeleren* bij Kil. de betekenis van *verdubbelen*.

VERDOEMD, bijv. n. en bijw., *verdoemder, verdoemd*. Eigenlijk een deelw. van *verdoemen*. Tot evenveel welke straf veroordeeld; en voorts, als bijv. naamw., zeer ondeugend: *verdoemder poets heeft men mij nooit gespeeld*. Als bijw. op eene zeer ondeugende wijze: *men heeft mij verdoemd bedrogen*. Ook bezigt men dit woord als een tusschenwerpsel: *verdoemd! wat is dat liegen!* Ja, als z. naamw.: *de rampzaligheid der verdoemden*.

VERDOEMELIJK, bijv. n. en bijw., — *lijker*, — *lijkst*. Van *verdoemen*. Voor verdoemen bloot staande, en zeer ondeugend: *welk een verdoemelijk bedrijf!* *Hij heeft mij verdoemelijk opgeligt*. Van hier *verdoemelijkheid*.

VERDOEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdoemde, heb verdoemd*. Oulings ook *verdammen*. Tot straf verwijzen: *ende niettemin werden verdamt in sulcker meerdere boete*. [V. Hass.] *De Heer verdoem de lippen dezer vleijers!* [L. D. S. P.] Inzonderheid tot de rampzaligheid der boosdoeners in een ander leven veroordeelen: *die niet en sal geloof hebben, sal verdoemt worden*. [Bijbelv.] Voorts ook, in den mond van het ruwe gemeen, iets verzweren, om het niet te doen: *dat verdoem ik*. Van hier *verdoemelijk, verdoemenis, verdoemer, verdoeming*. Het deelw. *verdoemd* wordt als bijv. n., bijw., tusschenwerpsel en z. n. gebezigd. Zamenstell.: *verdoemenswaardig*.

Verdoemen, verdommen, verdammen, hoogd. *verdammen*, Otfrid. *frdammen*, Notk. *ferdamon*, Tatian. *fortuomon*, zweed. *fördöma*, komt van het onscheidb. voorz. *ver* en *doemen*, hoogd. *dammen*, Tatian. *tuomon*, eng. *damn*, fr. *damner*, lat. *damnare*, verwant aan het oud opperd. *duomen, tuomen*, Ulphil. *domjan*, angels. *deman*, ijsl. *daema*, zweed. *döma*, rigten, aan het gr. *δομας*, aan het oude *doem*, opperd. *doam, duom, tuom*, neders., zweed. *dom*; zie *doemen*; en daar rigten oulings veelal het werk der oppergebieders was, ook aan het lat. *dominus*, enz.

VERDOEMENIS, z. n., v., *der*, of *van de verdoemenis*; zonder meerv. Van *verdoemen*. De staat der verdoemden, derzelve rampzaligheid: *soo en is er dan geen verdoemenisse voor den genen, die in christo Jesu zijn*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *verdoemenswaardig*.

VERDOEMING, z. n., v., der, of van de verdoeming; meerv. *verdoemingen*. De daad van verdoemen, vooral in eenen Godgeleerden zin. Notk. *ferdamnunga*, hoogd. *Verdammung*. Van *verdoemen*.

VERDOEN, bedr. w., onregel. *Ik verdeed, heb verdaan*. Van *ver* en *doen*. Wegdoen, te niete doen, om hals brengen: *ick sal ook de dreckgoden verdoen*. [Bijbelv.] *Zij heeft zich verdaan*. *Zijn kind verdoen*. Verkwisten, doorbrengen: *hij heeft al verdaan, wat hij in de wereld had*. Herdoen: *dat moeten wij nog eens verdoen*. Voorts is iemand verdoen zijn gerijf, zijn gebruik: *daaraan heb ik tot mijn verdoen genoeg*. Van hier *verdoenlijk*, kwistzuchtig, en *verdoenlijkheid*, kwistzucht, bij Kil.

VERDOFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verdoft, ben verdoft*. Van *ver* en *doffen*, van *dof*. Doffer worden: *het geluid verdoft merkelijk*. Van hier *verdoffing*.

VERDOLD, eigenlijk het deelw. van *verdollen*, voor dol worden: *hoe zijdig dan verdolt*. [T. P. Pers.]

VERDOLLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verdoold, ben verdoold*. Van *ver* en *dolen*. Door doling aan zijne bestemming onttoegen worden: *daar hij niet opdaagt, vrees ik, dat hij verdoold zal zijn*. Voorts is *ergens in verdolen*, door de menigvuldigheid daarvan in verwarring gebracht worden: *ik verdool in al de kinderen*, ik weet ze niet van elkanderen te onderkennen. Anders ook *verdvalen*, en wel van eene zaak: *waartoe verdoolt uw lot!* [Vond.] Van hier *verdoling*. Het deelw. *verdoold* wordt als bijv. n., gebruikt.

VERDOMMELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdommelde, heb verdommeld*. Van *ver* en *dommelen*. Verbergen, onkenbaar maken: *door de oudheidsduisternis verdommelde schriften*. [Oud.]

VERDOMPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdompte, heb verdompt*. Van *ver* en *dompen*. Uitbluschen uitdooven: *de verstanden der slechte eenvoudige menschen als met eenen rook verdompen*. [Aldeg.]

VERDONKEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verdonkerde, heb, of ben verdonkerd*. Van *ver* en *donkeren*, van *donker*. Bedr. donker maken: *die gordijnen verdonkeren de kamer al te veel*. Onzichtbaar maken, wegmoffelen, *verdonkremenen*, zoo als men wel eens zegt: *zoekt gij de waarheid te verdonkeren? Alle bewijsstukken waren verdonkerd*. Onz. donker worden: *de lucht verdonkert*. Van oogen, of gezigt, deszelfs scherpte verliezen: *mijn gezigt begint te verdonkeren*. *Daerom is mijne ooge door verdriel verdonkert*, heeft de Bijbelv.; waar dit elders *doncker* worden luidt. Van hier *verdonkeraar*, *verdonkering*.

VERDOOLD, bijv. n., *verdoolder*, *verdooldst*. Eigenlijken deelw. van *verdolen*. Door doling vervoerd: *hij zocht het verdoolde schaapje*

langs velden weg. Overdragtelijk, verdoold: *jammerlijk verdoolde stervelingen!* Ook wel eens als z. naamw: *die verdoolden!* Van hier *verdooldheid*.

VERDOORD, zie *verdooren*.

VERDOOREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verdoorde, ben verdoord*. Van *ver* en *dooren*, van *door*, dwaas. Zot, dwaas worden, zijn: *die zeit dat hij verdoorde, toen hem de lust bekoorde*. [Hooft.] *Verdoord staan* en *verdoord zijn* komt dikwerf bij L. V. Velth. voor.

VERDOOVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verdoofde, heb en ben verdoofd*. Van *ver* en *dooven*. Bedr., doof maken: *gij verdooft mij door uw geschreeuw*. Van iemands stem, dezelve onhoorbaar maken: *dat gedruisch verdoofde de stem des redenaars*. Van vuur, licht, en kleuren, derzelve glans en kracht wegnemen: *dat schitterende rood had een weinig verdoofd moeten worden*. Ook oneigenlijk: *hun brandend ijvervuur laat zich niet verdooven*. Onzijdig, onhoorbaar worden: *het geluid verdooft*. Verflaauwen: *de glans deslichts verdooft*. Maar alle *zichtbre straelen verdooven bij den glans der koninglijke deugt*. [Hoogvl.] Van hier *verdooving*.

VERDORD, bijv. n., bijw., en tusschenwerpsel. Eigenlijk, een deelw. van *verdorren*. Als bijv. naamw., geweldig groot, sterk, treffend, enz.: *het is waartijk eene verdorde reis*. *Zij gaf hem eenen verdorden steek*. Als bijw., zeer: *het is een verdord leelijk mensch*. Als tusschenwerpsel duidt het verbazing aan: *verdord! welk een visch*. Alles, in het gemeene leven.

VERDORREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verdorde, ben verdord*. Van *ver* en *dorren*. Dor worden: *sijn arm sal t' eenemaal verdorren*. [Bijbelv.] *Tortels, troosteloos op haren tak verdort*. [Vond.] Van hier *verdoring*, en, van het deelw. *verdord*, *verdordheid*. Zie voorts nopens dit deelwoord hierboven.

VERDOSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdoste, heb verdost*. Van *ver* en *dossen*. In een versch pak dossen: *zij verdoste zich ten eenen male*. *Ik heb het kind nog niet verdost*. Van eenen nieuwe uitrusting voorzien: *men verdoste hen van het hoofd tot de voeten*. Van hier *verdossing*.

VERDOUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdouwde, heb verdouwd*. Van *ver*, en *douwen*. Al douwende van zijne plaats brengen: *verdouw het een weinige*. Van spijs gesproken, verteren: *hoe kunt gij al dat vet verdouwen?* Van onaangename bejegeningen, verkroppen, verdragen: *eenen hoon verdouwen*. *Zij kon dat gezegde niet verdouwen*. Van hier *verdouwelijk*, *verdouwing*.

VERDRAAGZAAM, bijv. n. en bijw. — *zamer*, — *zaamst*. Van *verdragen*; zie *zaam*. Geneigd, om te verdragen, te dulden: *te onrecht noemt men iemand wel eens lijdzaam, in plaats van*

verdraagzaam. Hij ging zeer verdraagzaam met hen om. Van hier verdraagzaamheid. Zamenstell. : onverdraagzaam.

VERDRAAGZAAMHEID, z. n., v., der, of van de *verdraagzaamheid*; zonder meerv. Geneigdheid, om te verdragen, te dulden : *hij oefent Socrates verdraagzaamheid jegens Xantippe. In de Godgeleerdheid. eene duldning van anders denkenden in den schoot van zijn Kerkgenootschap : de Remonstrantsche verdraagzaamheid.*

VERDRAAID, bijv. n. en bijw., *verdraaider, verdraaidst.* Eigenlijk, een deelw. van *verdraaijen*. In kromme bogten gewrongen, zoo eigenlijk, als in eenen zedelijken zin : *daar en is niet verdraeijs nochte verkeerts in*, heeft de Bijbelv. ; waar *een krom ende verdraeijs geslachte*, een ondeugend en boosaardig is. Voorts is *verdraeijs van sinnen*, bij Kil., in zijn verstand gekrenkt, of in zijn overleg verbijsterd. *Die coninc stont nu al verdraaijs.* [L. V. Velth.] Van hier *verdraaidheid*. Zamenstell. : *onverdraaid.*

VERDRAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verdraaide, heb en ben verdraaid.* Van *ver* en *draaijen*. Bedr., al draaijende onbruikbaar maken : *het slot is verdraaid*. Uit het regte verband draaijen : *gij zult uwen arm verdraaijen*. Ook oneigenlijk : *iemands woorden verdraaijen*. Heen en weder draaijen : *wat verdraaide zij hare oogen ! Onz.*, al draaijende uit zijnen stand geraken : *de weerhaan verdraait gestadig*. Van hier *verdraaijer verdraaijing*. Het deelw., *verdraaid* wordt als bijv. n. gebruikt.

VERDRAG, z. n., o., *des verdrags*, of van het *verdrag*; meerv. *verdragen*. Van *ver* en *dragen*, met weglating van den staart; zie *ver*. Eene wederkeerige bewilliging in het een of ander : *volgens 't verdragh.* [Hooft.] *Verdragh maeken.* [Kil.] *Een verdrag sluiten, treffen, aangaan.* Een geregeld schriftelijk opstel van zulk eene wederkeerige bewilliging : *volgens het negentiende artikel van het verdrag.* Voorts bij Kil. *verdraagzaamheid, outhouding, ophouding, uitstel : En op sijnen lesten dag, bad hij Godt om cort verdragh.* [Gesch.] En hedendaags is *met verdrag* bedaardelijk : *gij moet het met verdrag bewerken. Zonder verdrag is haastig, zonder uitstel. Zamenstell. : kriegsverdrag, vredesverdrag, enz.*

VERDRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verdroeg, heb verdragen.* Van *ver* en *dragen*. Van de eene plaats naar de andere dragen : *zie eens, hoe die kat hare jongen verdraagt.* Dulden, met geduld ondergaan : *ik kan die pijn niet verdragen. Verdraagt gij die tegenspraak ? Wie sal den dagh sijner toekomstige verdragen ?* [Bijbelv.] *Ik moet zijn tucht verdraagen.* [L. D. S. P.] *Zij kunnen elkanderen niet verdragen, zij gaan slecht met elkanderen om. Zich onderling verdragen, zich door*

eenig verdrag met elkanderen bevredigen. Een verdrag aangaan : *noch gaat ghij met d'arbeijstien verdragen.* [A. V. D. MIJLE.] Voorts is *verdragen*, bij Kil., nalaten, en *verdragen iemanden den eed*, hem van de daar door opgelegde verpligting ontslaan. Van hier *verdraagbaar, verdraagzaam, verdraagzaamheid, verdragtelijk, verdragtelijkheid, verdraging*, enz. In de beteekenis van dulden luidt dit woord bij Kero *fartragen*, bij Olfred. *firdragen*, zweed. *fordraga*, hoogd. *vertragen*, angels, *draogan*, en bij ons ook wel eens *dragen*.

VERDRAVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdraafde, heb verdraafd.* Van *ver* en *draven*. Hiervan bezigt men nauwelijks iets anders dan de onbepaalde wijze *verdraven*, door draven laten winnen, aan hem, die het hardste draaft, ten geschenke geven : *eene zweep laten verdraven*; en het lijdelijke *verdraafd worden : er werd eene gouden zweep verdraafd. Hoe vele zweepen zijn er verdraafd ?* Ook zegt men, in denzelfden zin, *verharddraven*. Van hier *verdraving*.

VERDREVELING, z. n., m., en vr., *des verdrevelings, of van den verdreveling; der, of van de verdreveling*; meerv. *verdrevelingen*. Van *verdriven*. Bij Kil. *verdrevener*. Een mensch; die ergens uit verdreven is, een vlugteling, een balling : *de verdrevelingen werden teruggeroepen.*

VERDRIET, z. n., o., *des verdriets, of van het verdriet*; zonder meerv. Van *ver* en het ongebruikelijke *drieten*, met weglating van den staart; zie *ver*. Hoogd. *Verdriesz*, en *Verdrusz*, Notk. *urdruzzi*, neders. *verdröt* en *dröt*. Zielskwelling, hartzeer : *hij doet mij veel verdriet aan. Geheel Europe tot verdriet.* [Vond.] *Ik zal mijn mond niet opdoen in 't verdriet.* [L. D. S. P.] *Dit verdriet deed hen uitvaren.* [Hooft.] *Iemand in het verdriet brengen*, hem in het ongeluk storten : *of de Fortuin Simon in dit verdriet bragt.* [Vond.] Oul. werd het meerv. *verdrieten* ook gebezigd : *ik hebbe verdrieten aan mijn leven.* [Bijb. 1477.] Van hier *verdrietig, verdrietzaam.* [Kil.] Zamenstell. : *huistverdriet, zielsverdriet, enz.*

VERDRIETELIJK, bijv. n. en bijw., — *lijker, — lijkst.* Van *verdrieten*. Verdriet ademende, hartzeer gevoelende, en aan den dag leggende : *zij was den ganschen dag door verdrietelijk.* Als bijw., op eene wijze, die een gevoel van verdriet openbaart : *wat zag zij er verdrietelijk uit.* Voorts ook, even als *verdrietig*, hartzeer verwekkend, medevoerend : *het is eene verdrietelijke zaak.* Van hier *verdrietelijkheid*.

VERDRIETEN, onpers. w., ongelijkvl. *Het verdroot, het heeft verdroten.* Met hartzeer bezielen, kwellen : *het heeft mij lang verdrotten. Het verdroot Jona met groot verdriet.*

[Bijbelv.] Voorts gebruikt men dit woord in den derden persoon ook wel eens persoonlijk: *zulk een leven verdriet mij*. En Vond. schreef eens: *de voerman van 't gespan des lichts verdroot dees straf*; hetwelk echter evenmin nagevolgd worden moet, als: *terstont beroude Godt dien eedt*, bij denzelfden Vond. Van het deelw. *verdroten* komt de samenstell.: *onverdroten*.

Verdrieten, hoogd. *verdrieszen*, neders. *verdreten*, Oufred. *firthriezen* Ulph. *usthrütan*, Notk. *irdriezen*, *pedrieten*, komt van het onscheidb. voorz. *ver*, en een verouderd *drieten*, *droten*, van waar het neders. *drot*, *verdriet*, verwant aan het zweed. *tröst*, ijsl. *thrit*, moede, amechtig, en het zweed. *trijta*, *verdriet* verwekken, *trotta*, vermoeijen, *fortreda*, bezwaar verwekken, *fortret*, bezwaar, enz.

VERDRIETIG, zie *verdrietelijk*.

VERDRIJF, z. n., o., *des verdrijs*, of van het *verdrijf*; zonder meerv. Van *ver* en *drijven*, met weglating van den staart; zie *ver*. Enkel nog gebruikelijk in de samenstell. *tijdverdrijf*.

VERDRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verdreef, heb verdreven*. Van *ver* en *drieven*. Hoogd. *vertreiben*, Oufred. *futriban*, Notk. *fertriban*, Isidor. *ardriban*, vries. *ferdriuwe*. Wegdrijven: *hij werd uit zijn vaderland verdreven*. 's Lands verdrijven voor uit den lande. *Die Godt verdreven heeft van het aengesicht onser vaderen*. [Bijbelv.] *Het volk, uit Israels erf verdreven*. [L. D. S. P.] Oneigenlijk, doen verdwijnen: *de donkre wolken aen 't gewest der lucht verdrijft*. [Vond.] *Een gewel verdrijven*. *Verdrijven de draght*. [Kil.] *Verdrijven den tijd*, is, bij Kil., denzelven doen voorbijgaan. *De koorts verdrijven, pijn verdrijven*, die dingen doen ophouden. *Hartzeer verdrijven*, hetzelfde wegnemen: *verdrijft hunn' rouw, en stilt hun pijnen*. [L. D. S. P.] *De muskadel verdreef de zorgen*. [Poot.] Van hier *verdreveling*, *verdrijfster*, *verdrijver*, *verdrijving*.

VERDRIJVER, z. n., m., *des verdrijvers*, of van den *verdrijver*; meerv. *verdrijveren* en *verdrijvers*. Van *verdrijven*. Al wie iets verdrijft: *de heldhaftige verdrijver der kananiten*. Bijzonderlijk, al wie zich geneert, met iets te verdrijven, welke kracht het woord in *rookverdrijver* oefent. Samenstell.: *leedverdrijver*, *spookverdrijver*, enz.

VERDRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verdrong, heb verdrongen*. Van *ver* en *dringen*. Uit zijne plaats dringen: *het eene paard verdringt het andere*. Al dringende benaauwen: *ik zag mij door de menigte verdringen*. *Meester, de scharen drukken ende verdringen u*. [Bijbelv.] *Het groot aantal der slechte boeken verdringt dat der goede*, is evenveel als ontrukkt het door den drang aan zijne bestemming. *Aan*

het hof verdrongen worden, door anderen van eereposten beroofd worden. Van hier *verdringing*.

VERDRINKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verdronk, heb verdronken*. Van *ver* en *drinken*. Oul. ook *verdrenken*. Bedr., drinkende doorbrengen: *hij heeft al zijn geld verdronken*. Drinkende verdrijven: *toen ik al mijn kommer in uwen koelen wijn verdronk*. [Pool.] In eenig vocht doen stikken: *eenen hond verdrinken*. *Het sal heen ende weder gedreven ende verdroncken worden*. [Bijbelv.] *Soe verdrencten si twee hondert ioden*. [Bijb. 1477.] Ook oneigenlijk: *men at er en verdronk de zinnen in de kan*. [Vond.] En wederkeeriglijk: *hij wilde zich verdrinken*. *Mag zich gerust verdrinken in Rijschen daeu*. [Ant.] Met vocht overstromen: *de zee verdronk het gansche land*. *Verdrenken al den Duitschen boom*. [Vond.] *Een bracke tranenvloed verdrinckt haer droeve wangen*. [Westerb.] Onz., in eenig vocht stikken: *zij viel in zee en verdronk*. *Dus verdrenkeder meer dan hondert der meester viande*. [M. Stok.] Ook oneigenlijk: *dat dee mijn lochte geest als in mijn oor verdrinken*. [Six V. Chand.] Door vocht overstromd worden: *is al dat land verdronken? Het aangezigt ziet doots, en d'oogen diep verdroncken in traanen zien geen licht*. [Vond.] Van hier *verdrinking*.

VERDROOGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verdroogde, heb en ben verdroogd*. Van *ver* en *droogen*. Bedr., droog maken: *'t nagtbraaken verdroogt de herssenen*. [Halma.] *Uwe rivieren sal ick verdroogen*. [Bijbelv.] Onz., droog worden: *op de bedden van sijn gewas sal hij verdroogen*. [Bijbelv.] Van hier *verdrooging*.

VERDROOMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdroomde, heb verdroomd*. Van *ver* en *droomen*. Al duttende, suffende, doorbrengen: *gij verdroomt zoo menig uur*.

VERDROTEN, zie *verdrieten*.

VERDRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdrukte, heb verdrukt*. Van *ver* en *drukken*. In eenen oneigenlijken zin, drukken en trappen: *vreeselijk worden zij door hem verdrukt*. *Zij, die uw volk verdrukken, doen voor hun magt uw erfdeel bukken*. [L. D. S. P.] Anders dan voorheen drukken: *gij moet dat blad laten verdrukken*. Al drukkende verbruiken: *is al dat papier reeds verdrukt?* Van hier *verdrukker*, *verdrukking*. Het deelw. *verdrukt* wordt als een z. n. gebruikt: *hij is de redder der verdrukten*. *Dat elk verdrukt' uw bijstand eens erlang*. [L. D. S. P.]

VERDRUKKER, z. n., m., *des verdrukkers*, of van den *verdrukker*; meerv. *verdrukkeren* en *verdrukkers*, van *verdrukken*. Al wie verdrukt: *bevrijdet mij van de hant des verdrukkers*. [Bijbelv.] Samenstell.: *volksverdrukker*, enz.

VERDRUKKING, z. n., v., der, of van de *verdrukking*; meerv. *verdrukkingen*. Van *verdrucken*. De daad van verdrucken: *het volck des lants plegen enckel verdruckinge*. [Bijbelv.] De staat van eenen verdrucken: *in mijne verdrucking hebt gij mij opgebeurd*. Spreekw.: *de palmboom groeit onder de verdrucking*, menig een neemt onder een drukkend leed in welvaren toe. Zamenstell.: *volksverdrucking*, enz.

VERDRUPPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verdruppelde, ben verdruppeld*. Van *ver* en *druppelen*. In druppels wegvlieten: *en uw verdruppelt zweet*. [H. Dull.]

VERDUBBELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdubbelde, heb verdubbeld*. Bij Kil. ook *verdobbelen, verdobbeteren*. Van *ver* en *dubbelen*, van *dubbel*. Eigenlijk, dubbel maken, met nog eens zoo veel vermeerderen, of een tweede ding van dezelfde soort bij iets voegen: *de prijs daarvan werd verdubbeld*. Voorts ook onbepaaldelijk, vergrooten, versterken: *zijnen ijver verdubbelen. Ruk spoedig aan! Verdubbel uwe schreeen*. [L. D. S. P.] *Een schip verdubbelen*, beteekent een dubbelen huid om hetzelfde leggen: *welke schepen met een ijzere borstlap moeten verdubbelt zijn*. [Zorgdrag.] Van hier *verdubbeling*.

VERDUFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verdufte, ben verduft*. Van *ver* en *duffen*. Duf worden, verwelken: *zal al uw vrolijkheit verduffen*. [Anslo.] *Ben ick een, die verduft van hoogen ouderdom, dus kindsch sta en versuft*. [Vond.]

VERDUIDELIJKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verduidelijkte, heb verduidelijkt*. Van *ver* en *duidelijken*, van *duidelijk*. Duidelijk maken, ophelderen: *kunt gij het nog niet wat meer verduidelijken?* Van hier *verduidelijking*.

VERDUISTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verduisterde, heb verduisterd*. Van *ver* en *duisteren*, van *duister*. Duister maken: *een vertrek verduisteren*. Van glans berooven: *de sonne wiert verduijstert*. [Bijbelv.] Iemands gezigt van deszelfs scherpte berooven: *die bril verduistert mijne oogen*. Als met nevelen omringen: *en wist me, door dien mist verduistert, niet te vinden*. [Vond.] *Alle blijschap is verduijstert*. [Bijbelv.] *In zijn verstand verduisterd*. [L. D. S. P.] Onzichtbaar maken, behendiglijk uit den weg ruimen, verdonkeren: *alle bewijsstukken waren verduisterd*. Ook wel eens onzijdig, duister worden: *het licht sal verduisteren in sijne tente*. [Bijbelv.] Van hier *verduistering*, de daad van verduisteren in al de opgenoemde beteekenissen. Zamenstell.: *maansverduistering, verstandsverduistering, zonsverduistering*, enz.

VERDUITSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verduitschte, heb verduitscht*. Van *ver* en *duitschen*, van *duitsch*. In het duitsch overbrengen, of in het nederd. vertalen: *verduitsch mij dat*

woord eens. Van hier *verduitscher, verduitsching*. Van het deelw. *verduitscht* komt de zamenstell. *onverduitscht*.

VERDUIVELD, bijv. n., bijw. en tusschenwerpsel, *verduivelder, verduiveldst*. Eigenlijk een deelw. van *verduiven*, dat bij Kil. de beteekenis van dol worden heeft. Bij Kil. dol, razend. In het hedendaagsche gebruik, afschuwelijk, verfoeijelijk: *welk een verduiveld bedrijf! Een verduiveld wijf*. [T. P. Pers.] *Hij heeft mij verduiveld voorgelogen*. Als tusschenwerpsel, is het eene uitroeping van verbazing: *wel, verduiveld! wat is dat een zet!*

VERDULD, zie *verdullen*.

VERDULD, zie *geduld* en *verduldig*.

VERDULDIG, bijv. n. en bijw., *verduldiger, verduldigst*. Van een verouderd *verdullen*, *verduldigen*, van *verduld*, voor *geduld*, bij H. De Gr. en anderen voorkomende. Evenveel, als *geduldig: ghevet God al op, en zijt verduldigh*. [Houw.] Zie *geduld*. Van hier *verduldigheid*, *geduld: ende zijn pijnlike haerde passie ende verduldicheit*. [V. Hass.] *Verduldichtick*, bij Kil., bij wien men ook *verdullen* vindt. Zamenstell.: *onverduldig, onverduldigheid*.

VERDULLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verdulde, heb en ben verduld*. Van *ver* en *dullen*, van *dul*, dol, razend. Bij Kil. bedrijvend, razend maken; in welken zin men bij M. Stok vindt: *wanen si verdullen en verriesen?* willen zij ons dul en razend maken? Oul. ook bedriegen: *die vrouw was harde blijde dat sij den coninc hadde verdult*. [Seghel.] Onz., razend worden. Van hier bij Kil. *verdult*, razend, dat hedendaags als een bijv. n., bijw. en tusschenwerpsel gebezigt wordt, in beteekenissen, die zich niet bepaaldelijk omschrijven laten: *dat verdulde geld. Hij heeft verduld veel geld. Wel verduld! wat heeft hij een' neus!*

VERDUNNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdunde, heb verdund*. Van *ver* en *dunnen*. Dun maken: *gij moet mijn bloed wat verdunnen*. Van hier *verdunning*.

VERDUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verdurde, heb verdurd*. Van *ver* en *duren*. Doorstaau, uitharden: *wie kan die pijn verduren! Hij heeft vele gevaren verdurd*. In duurzaamheid evenaren: *het zal mijnen leeftijd wel verduren. Die den tijd verduren*. [L. D. S. P.] *Dat is een kroon, die gout en diamant verdurt*. [Vond.] Van hier *verduring*.

VERDUTTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verduttete, heb verdut*. Van *ver* en *dutten*. Door *dutten*, ligt slapen, doorbrengen: *zij heeft al haar' tijd verdut*. Bij Kil. stomp maken; onz., stomp worden, en onzinnig worden, of zijn. Van waar, bij hem, *verdut*, krankzinnig.

VERDUWEN, zie *verdouwen*.

VERDWAASD, zie *verdwazen*.

VERDWALEN, zie *verdolen*.

VERDWAZEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verdwaasde, heb verdwaasd.* Van *ver* en *dwazen*, van *dwaaas*. Bedr., dwazer maken: *ende hare wetenschap verdwaaest.* [Bijbelv.] Onz., bij Kil., dwaas worden. Het deelw. *verdwaaasd* wordt als bijv. n., en ook wel eens als z. n., gebezigd.

VERDWELMEN, voor *bedwelmen*, zie *ver*.

VERDWIJNEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verdween, ben verdwenen.* Van *ver* en *dwijnen*. Bij Kil. ook *verdwenen, verswijnen, verswinden*. Onzichtbaar worden: *zoo haast ik hem zag, verdween hij. Dat hij uit elks oog verdwijnt.* [L. D. S. P.] *D'afgaende maen, ter vlugt haer horens kortende, verdween.* [Vond.] Alle bestaan verliezen: *die dikte zal wel verdwijnen. Niemand brengt den tijd terug, die eens verdween.* [Poot.] *Verdwijnende nevelen. Schoon 't misgebruik der beelden is verdweenen.* [Vond.] Bij Kil. ook uitteren. En *verdwijnende koortse* is bij hem eene uitterende koorts; waar *verdwijnen* bedrijvend is, zoo als het oulings meermales gebezigd werd. Van hier, bij Kil., *verdwijnigh*, vergankelijk, en *verdwijning*.

VERDWINGEN, voor *bedwingen*, zie *ver*.

VEREDELN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veredelde, heb veredeld.* Van *ver* en *edelen*, van *edel*. Edeler maken, in aard en hoedanigheid verbeteren: *tracht u al meer en meer te veredelen. Het enten veredelt den boom. Veredelt haer waardij met onwaardeerbren lof.* [Vond.] Ook wel eens tot den adelstand verheffen; doch hier voor is *veradelijken* gebruikelijker. Van hier *veredeling*.

VEREELTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vereeltte, heb vereelt.* Van *ver* en *eelten*, van *eelt*. Bedr., met eelt bedekken: *zijne handen door zwaren arbeid vereelten.* Oneigenlijk, hard, gevoelloos maken: *hij heeft zijn hart vereelt.* Onz., met eelt bedekt worden: *mijne voeten beginnen reeds wederom te vereelten.* Hard, gevoelloos worden: *zijn gemoedschijnt immermeer te vereelten.* Van hier *vereeltting*.

VEREENEN, zie *vereenigen*.

VEREENIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vereenigde, heb vereenigd.* Van *ver* en *eenigen*, van *eenig*. Bij Kil. ook *vereeenen*, hetwelk men hedendaags ook nog dikwijls gebruikt. Een maken: *de beide legers werden vereenigd. Stem en snaar, met wenden, draaijen, en met keeren, vereenigd rolden door elkaar.* [Pluimer.] *Vruchteloos poogde men die Kerkgenootschappen te vereenigen.* In bedoeling en werking verbinden: *men vereenigt zich om ons te kwellen. Te wonen met vereenigde gemoederen in 's Heeren huis.* [L. D. S. P.] *Heeft zijne harp vereenigt met lofgezangh.* [Vond.] In een huwelijk paren: *vereenig hen door den trouw.* Ook onz., gepaard worden: *waer twee vereenigen, daer strengelt en verbint de liefde tien aen een.* [Vond.] Wederom bedr., bevre-

digen: twee strijdende partijen vereenigen. Zich met iemand vereenigen, of vereeenen, wordt in verschillende beteekenissen gebezigd: hij wil zich met den Godt der Goden niet vereeenen. [Hoogvl.] Van hier *vereeniger, vereeniging, vereenigster*.

VEREEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vereerde, heb vereerd.* Van *ver* en *eeren*. Genoegzaam evenveel als *eeren*, met eerbewijzingen bejegenen: *God vereeren zoo als het betaamt. Vereert hem, ende ontsiet u voor hem, al gij zaet Israels.* [Bijbelv.] Hooger in eer verheffen: *vereer mij steeds met uw gezelschap. Waerme de Heer der Heeren dees overschoon Natuur beliest heeft te vereeren.* [Z. Heijus.] Ten geschenke geven: *zij heeft mij dat vereerd.* Van hier *vereerder, vereering*. Zamenstell.: *vereereenswaardig*, enz.

VEREERING, z. n., v., der, of van de *vereering*; meerv. *vereeringen*. Verkleinw. *vereeringje*. Van *vereeren*. De daad van *vereeren* in deszelfs verschillende beteekenissen: *eene pligtmatige vereering des Allerhoogsten. Door eene gestadige vereering van mij met uwen omgang. Vereering van het een en ander was van een gewenscht gevolg.* Hetgene *vereerd*, of *geschonken*, wordt, een *geschenk*: *hij heeft eene vereering gekregen. Men schonk het mij, als eene vereering. De Koningen van Scheba ende Seba sullen vereeringe toevoeren.* [Bijbelv.] Bijzonderlijk iets, dat ter belooning van gedane diensten op eene *vereerende wijze* *geschonken* wordt.

VEREEUWIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vereeuwigde, heb vereeuwigd.* Van *ver* en *eeuwigen*, van *eeuwig*. Eeuwig maken, in een eeuwig aanwezig, of aandenken, doen zijn: *men bouwt het zoo vast, dat men het schijnt te willen vereeuwigen. Hij heeft zijn wondren en zijn raad vereeuwigd onder Israels zaad.* [L. D. S. P.] *Hij heeft zijnen naam daardoor vereeuwigd.* Van hier *vereeuwiging*.

VEREFFENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vereffende, heb vereffend.* Van *ver* en *effenen*, van *effen*. Ook *verevenen*, van *even*. Effen maken, in eenen oneigenlijken zin: *een geschil vereffenen. Zijne zaken met iemand vereffenen*, met hem afrekenen. Van hier *vereffening*, ook *verevening*.

VEREISCH, z. n., o., des *vereisches*, of van het *vereisch*; zonder meerv. Van *ver* en *eischen*, met weglating van den staart. Zie *ver*. *Vordering: naar vereisch van zaken en tijden. Navraag: er komt geen vereisch naar.* [Halma.]

VEREISCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vereischte, heb vereischt.* Van *ver* en *eischen*. Bijkans evenveel, als *eischen*, vorderen: *dat werk zal veel tijds vereischen. Voorders wort in de uijldeelders vereischt.* [Bijbelv.] *Vereischt zoo trots een dicht, als oit Flaccus kon bereiken.* [Vond.] *De vereischte bekwaamheid.*

VEREISCHE, z. n., o., van het vereichte; meerv. *vereichten*. Van *vereicht*. Hetgeen vereicht of gevorderd wordt: een noodzakelijk vereichte.

VERENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verengde, heb verengd*. Van *ver* en *engen*, van *eng*. Enger maken: een kleed verengen. *Zal de grenzen niet mooghen verengen*. [Hooft.] Ook wederkeerig: *daar verengt zich het pad*. Van hier *verenging*.

VERERGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verergerde, heb en ben verergerd*. Van *ver* en *ergeren*, van *erger*. Bedr., erger maken: *gij verergeret het, in plaats van het te verbeteren*. Onz., erger worden: *de kranke schijnt te verergeren*. Van hier *verergering*.

VERETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verat, heb vereten*. Van *ver* en *eten*. Al etende vereten: *hoe veel veret men daar gemeentlijk?* Met eten en drinken doorbrengen: *hij heeft al, wat hij had, vereten, of verspeeld*. Verslinden, in eenen oneigenlijken zin: *indien ghij malcanderen bijt ende vereet*. [Bijbelv.]

VERETTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik veretterde, ben veretterd*. Van *ver* en *etteren*. In etter overgaan: *dat vuile vleesch moet eerst nog veretteren*. Van hier *verettering*.

VEREVENEN, zie *vereffenen*.

VERF, *verw*, z. n., v., *der*, of van de *verf*; meerv. *verwen*. Verkleinw. *verffe*. Eene zelfstandigheid, welke aan de dingen die daarmede besmeerd, of daarvan doordrongen zijn, zekere kleur bijzet: *het is bruine verf. Het purper is, de kostbaarste van alle verwen. De verf vergaet, de deught zal eeuwig blijven*. [Vond.] Ook wel eens de natuurlijke gedaante van een mensch: *nu moeder is niet doot, zij krijgt haar verf*. [Vond.] Van hier *verwen*, *verwig*, enz. Zamenst.: *verfbord, verfloos, verfhout, verfketel, verfkooper, verfmolen, verfspot, verfschelp, verfstof, verfwaren, verfwinkel. Doodverf, olie- verf, purpervarf, waterverf, enz.*

Verf, Kil. *verve, verwe, varve*, hoogd. *Farbe*, pool. *farba*, zweed. *saerg*, oud. *far, var, varwe* en *variwa*, Isid. *varauua*, Notk. *fareuua, Kerosarauui, Otfriid. farauui*.

VERFLAAUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verflaauwde, ben verflaauwd*. Van *ver* en *flaauwen*, van *flaauw*. Bij Kil. ook *flauwen, oulings flouwen, verflouwen*. Flauwer, langzamer, trager, en lustelooser, in zijne bewegingen worden: *hij verflaauwt in dat werk. 't En zal mij al niets schaen, niet deeren, niet doen flouwen*. [D. Deck.] *Het bootsvolk hangt den riem op zij. Geen maets verflouwen*. [Vond.] Zwak, magteloos worden: *wilt niet verflouwen*. [C. V. Ghist.] *Op dat ghij niet en verflouwt ende beswijckt in uwe ziele*. [Bijbelv.] *Laat uw ijver toch niet verflaauwen*. Van hier *verflaauwing*.

VERFOEIJELIJK, bijv. n. en bijw., — *lijker*, — *lijkst*.

Anders *verfoeijenswaardig*. Dat verfoeiing verdient: *welk een verfoeijelijk gruwelstuk! Hij heeft mij verfoeijelijk behandeld. Ende wierden gantsch verfoeijelick na hare boelerij*. [Bijbelv.] Ook wel eens als tusschenwerpsel: *wel, verfoetijlijk! welk een snood verraad!* Van hier *verfoeijelijkheid*.

VERFOEIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verfoeide, heb verfoeid*. Van *ver* en *foeijen*, van *foei*. Iets met eenen afkeer, dien men soms door den uitroep van *foei! foei!* aan den dag legt, bejegenen: *een schaersch Epha dat te verfoeijen is*. [Bijbelv.] 'k *Verfoei en haat de valsheid*. [L. D. S. P.] Van hier *verfoeijelijk, verfoeiing, verfoeisel*, voor een verfoeijelijk ding, in de Bijbelv. Zamenstell.: *verfoeijenswaardig*.

VERFOEISEL, zie *verfoeijen*.

VERFOELIEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verfoeliede, heb verfoelied*. Van *ver* en *foelien*, van *foelie*. Eenen spiegel met nieuwe foelie bekleeden: *die spiegel moet verfoelied worden*. Van hier *verfoeliesel*, de foelie van eenen spiegel, het metalen mengsel, waarmede men denzelven van achteren bekleedt.

VERFOMFOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verfomfooide, heb verfomfooid*. Van *ver* en *fomfoojen*. Bij Halma, verhoetelen, bederven: *hij heeft het verfomfooid. Gij moet uwe kleederen zoo niet verfomfoojen*.

VERFORMELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verformelde, heb verformeld*. Van *ver* en *fomme- len*. Anders ook *verfrommelen*. Iets door kreuken, die men daarin brengt, afzigtelijk maken: *gij verformelt uwe kleederen geweldig*. Van hier *verformeling*.

VERFRAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verfraaide, heb en ben verfraaid*. Van *ver* en *fraaijen*, van *fraai*. Bedr., fraaijer maken: *dat verfraait uwen tuin niet weinig. Laet Jupijn met eikelblaen zijn geduchte slapen sieren. — Vette olijf Minerf verfreijen*. [Poot.] Bij Kil., ook vervrolijken: *mijn hert moet sich verfraijen*. [Const. Th. Juweel.] *Weinich wijns die verfraijt het hert*. [Van Hass.] Onz., fraaijer worden: *mij dunkt, dat zij verfraait*. Van hier *verfraaijing*.

VERFRISCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verfrischte, heb verfrischt*. Van *ver* en *frisschen*, van *frisch*. Frisscher, lustiger, maken: *die drank heeft mij verfrischt*. Van hier *verfrissching*. Het deelw. *verfrisschend* wordt als bijv. n. gebruikt: *die drank is nog verfrisschender voor mij*. Hooft heeft ook *verfresschen* gebezigd: *verfresschen den heten middagsbrand*.

VERFROMMELEN, zie *verformelen*.

VERGAAN, onz. w., onregel. *Ik verging, ben vergaan*. Van *ver* en *gaan*. Van zijne plaats gaan: *ik verging een weinigje*. Afloopen, eenen uitslag hebben: *hoe is die zaak vergaan? Het is hem daar slecht vergaan*. Weggaan, verdwijnen: *dat gezwel zal wel*

- vergaan. Er ontstond een gedruisch, dat mij hooren en zien verging. De lust vergaat mij gansch en al. Te niets gaan, omkomen: als alles hier vergaat.* [L. D. S. P.] *En lacht, zoo wij vergaan.* [Vond.] Spreekw.: *onkruid vergaat niet*, ondeugende voorwerpen komen niet ligtelijk om. Van hier *vergaangbaar, vergangen, vergankelijk*, enz.
- VERGAUWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergaauwde, heb vergaauwd.* Van *ver* en *gaauwen*. Door gaauwheid verschalken: *hij heeft mij vergaauwd*, hij is mij te gaauw geweest. Van hier *vergaauwing*.
- VERGADEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vergaderde, heb en ben vergaderd.* Van *ver* en *gaderen*. Anders ook *vergaren*. Bedr., bijeen verzamelen: *vergaderen den raad. Hij vergadert de wateren der zee als op eenen hoop.* [Bijbelv.] *Vergadrend, door zijn Alvermogen, het volk.* [L. D. S. P.] Onz., bijeen komen: *de raad zal morgen vergaderen. Hij doet de watren bruisschend zwellen, en t'zaam vergadren.* [L. D. S. P.] *Of waer dees gunst te groot, dat wij bij wijl vergaeren?* [Vond.] Bijzonderlijk tot bijslaap: *na 't vergaeren wort d'eene moeder.* [Vond.] *Wat vrou sou leggen gaen, of met een man vergaren.* [Westerb.] *Of om te trouwen: als twee gelieven eens van aert, dus scheiden, eer ze zijn vergaert.* [Pool.] *Naer een soet gekijf, vergaderde 't gemack en 't fraie, als man en wijf.* [Huijghens.] *Ergensaan vergaren, zich daarmede inlaten: ik vergaar daaraan niet.* Oulings ook, daarmede handgemeen worden: *doe vergaderden 's Graven liede bider vere an de vianden.* [M. Stok.] Voorts zeide men oulings van eenen strijd, dat hij *vergaderde*, als hij eenen aanvang nam: *in 't vergaderen van den stride.* [J. V. Heelu.] *Alstie strijt vergadert was.* [M. Stok.] Van hier *vergaarder, vergaarsel, vergadering, vergaring*. Zamenstell.: *vergaderplaats*, enz.
- VERGADERING**, *vergaring*, z. n., v., *der*, of van *de vergadering*; meerv. *vergaderingen*. Verkleinw. *vergaderingje*. Van *vergaderen*. De daad van vergaderen: *door de vergadering van aardsche schatten. Hij slaat de vergadering, de bijeenkomst van gewapenden. Een gezelschap van vergaderde lieden: vergaedinghe van volk, vergaedinghe der staten, vergaedinghe om ghemeijne saecken.* [Kil.] *Ik hate de vergaderinge der boosdoenders.* [Bijbelv.] *'k Zal hem met blijde klanken in zijn vergadering danken.* [L. D. S. P.] *Vergadering houden*, in eene vergadering zamenkomen. *Eene vergaring van vuil* in iemands ingewanden, is, eene verzameling, eene ophooping. Zamenstell.: *kerkvergadering, raadsvergadering, statenvergadering, volksvergadering*, enz.
- VERGADERPLAATS**, z. n., v. Van *vergaderen* en *plaats*. Eene plaats, waar men vergadert: waar zal de vergaderplaats van het leger zijn? Bijzonderlijk, eene plaats van Godsdienstige vergaderingen: *sij hebben alle Godts vergaderplaatsen in den lande verbrant.* [Bijbelv.]
- VERGALLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergalde, heb vergald.* Van *ver* en *gallen*, van *gal*. Van gal doordringen, bitter maken. Oneigenlijk: *hij vergalt al de genoegens van mijn leven.* Eigenlijk, is, *visch vergallen*, dezelve door een onhandig uitnemen van de gal bitter maken. En *de bot is vergald*, beteekent, figuurlijk, de zaak is verbrod. Van hier *vergalling*.
- VERGALLOPEREN**, wederk. w., gelijkvl. *Ik vergallopeerde mij, heb mij vergallopeerd.* Zich uit overhaasting door eenig averegtsch bedrijf benadeelen: *gij hebt u deertijk vergallopeerd.* Van hier *vergallopping*.
- VERGANGEN**, bijv. n., zonder trappen van vergooting. Eigenlijk een oud deelw. van *vergaan*, waarvan men eveneens *ik verging, ik ben vergangen*, vormde, als van *gaan, ik ging, ben gegangen*. Zie *gaan*. Jongstverloopen: *in de vergangene week. Op 't verganghen jaer binnen Utrecht op sijnen naem in druck wtgegaen.* [V. Hass.]
- VERGANKELIJK**, bijv. n., *vergankelijker, vergankelijkst*. Van *vergaan*. Dat voor *vergaan* vatbaar is: *dat ik wete, hoe vergankelijk ik zij.* [Bijbelv.] Van hier *vergankelijkheid*. Zamenst.: *onvergankelijk, onvergankelijkheid*.
- VERGAPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergaapte, heb vergaapt.* Van *ver* en *gapen*. Wederkeeriglijk, zich te sterk aan iets hechten, te hoog, als met eenen opgesperden mond, daarbij opzien. *Vergaap u toch aan geene ijdelheid!* Voorts is *zijnen mond vergapen* denzelven, al gapende, zoo wijd opsperren, dat hij uit het lid geraakt, en zich niet wederom sluiten laat. *Zijnen tijd vergeeuwen en vergapen*, denzelven in eene vervelende ledigheid doorbrengen.
- VERGAREN**, zie *vergaderen*.
- VERGARSTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik vergarstte, ben vergarst.* Van *ver* en *garsten*, dat aan het hoogd. *gähren*, gisten, verwant schijnt te moeten worden geacht. Bij Kil. garstig worden. Van hier, bij denzelfden Kil., *vergarst*, garstig, en *vergarstheid*, garstigheid.
- VERGASTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergastte, heb vergast.* Van *ver* en *gasten*, van *gast*. Als eenen gast, wien men genoeg en eer aandoen wil, onthalen: *hij vergastte ons op baars.* *Ik wilde hen eens vergasten.* Van hier *vergasting*.
- VERGEEFLIJK**, bijv. n., *vergeeflijker, vergeeflijkst*. Van *vergeven*. Dat vergeven worden kan en mag: *die misdaad schijnt mij vergeeflijk.* Vergevensgezind: *een Christen moet altijd vergeeflijk zijn.* Van hier *vergeeflijkheid*.

- VERGEEFS, bijw. Zonder gewenschte gevolgen, vruchteloos : *vergeefs door gout bekoort*. [Vollenh.] *Vergeefs! helaas! vergeefs! gij antwoordt niet*. [L. D. S. P.] *Te vergeefs eeren sij mij*. [Bijbelv.] Dit woordt luidt bij Notk. *fergebons*, zweed. *förgáfves*, hoogd. *vergebens*, Kil. *verghevens*, en komt van *vergeven*.
- VERGEEFSCH, bijw. n., *vergeefscher*, *vergeefscht*. Van *vergeven*, even als *vergeefs*. Vruuchteloos, ijdel : *gij doet vergeefsche moeite*. *En brengt niet meer vergeefschen offer*. [Bijbelv.]
- VERGEET, z. n., o., oul. voor vergetenheid gehezigd : *gedompelt in een grondeloos vergeet*. [Hooft.]
- VERGEETACHTIG, bijw. n., *vergeetachtiger*, *vergeetachtigst*. Van *vergeten*. Zie *achtig*. Ligt vergetende. Van hier *vergeetachtigheid*.
- VERGEETAL, z. n., m., *des vergeetals*, of *van den vergeetal*; meerv. *vergeetallen*. Van *vergeten* en *al*. Iemand, die alles vergeet : *het zijn beide even groote vergeetallen*.
- VERGEETBOEK, z. n., o. Van *vergeten* en *boek*. Een denkbeeldig boek, waarin men datgene, als het ware, opschrijft, dat men vergeten zal; zoo als in een memorieboek datgene, dat men in aandenken houden wil : *hij geraakt bij haar in het vergeetboek*.
- VERGEETVLOED, z. n., m. Van *vergeten* en *vloed*. In de oude fabelleer, een vloed in het rijk der dooden, die, daarvan drinkende, hun vorige leven vergaten : *straks dronk hij uit den stijgischen vergeetvloed Lethe*.
- VERGEKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van *ver* en *geken*. Voor gek houden : *en wijze lui vergekt*. [Spieg.] Gek maken : *eer dat mijn crancke breijn sich venemaal vergeekt*. [Hooft.] Ook onzijd., voor gek worden. *Ergens op vergekken*, verlieven.
- VERGELDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergold*, *heb vergolden*. Oulings ook gelijkvl. *Ik vergeldde*, *heb vergeld*. Bij Olfrid. *firgeltan*, Ulphil. *usgeltan*, Kero *firkeltan*, hoogd. *vergelten*. Van *ver* en *gelden*, van *geld*. Met geld betalen, goedmaken, bestrijden : *dat kan ik niet langer vergelden*. *Hine conde nu den cost niet verghelden*, heeft M. Stok., volgens de beste lezing. Beloonen : *hoe zal ik dat naar behooren vergelden*. *Verhaelde een ander, hoe Apol zijn smaet vergelde*. [Vond.] *Die mij vergold naar mijn gerechtigheid*. [L. D. S. P.] *Gij sult eenen ijgentijken vergelden na sijn werk*. [Bijbelv.] Van hier *vergeld*, Kil., *vergelder*, *vergelding*.
- VERGELIJK, z. n., o., *des vergelijks*, of *van het vergelijk*; meerv. *vergelijken*. Van *ver* en *gelijken*, in den bedrijvenden zin van *gelijk*, effen maken, met afkapping van den staart; zie *ver*. Een verdrag, eene overeenkomst, ter wegneming of voorkoming van geschil : *er werd eindelijk een goed vergelijk getroffen*. Bij Halma ook *vergelding*.
- VERGELIJKELIJK, bijw. n., zonder vergrootings-trappen. Van *vergelijken*. Dat vergeleken kan worden : *is het daarmede wel vergelijkelijk?* Zamenstell.: *onvergelijkelijk*.
- VERGELIJKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vergeleek*, *heb vergeleken*. Van *ver* en *gelijken*, van *gelijk*. Twee, of meer dingen, ter ontdekking van derzelve onderlinge gelijkheid, of ongelijkheid, nevens elkanderen beschouwen : *vergelijk het eene handschrift met het andere*. *Napoleon met Caesar vergelijken*. Een ding, als het evenbeeld, of de weder-gade, van een ander, daarnevens plaatsen : *hij vergeleek haar met Lucretia*. *Waerbij sal ick dit geslachte vergelijken?* [Bijbelv.] Wederkeeriglijk, *zich onderting vergelijken*, een vergelijk met elkanderen treffen. Voorts is *vergelijken* bij Kil. ook nog veressenen, vergelden, beloonen. Van hier *vergelijk*, *vergelijkelijk*, *vergelijking*.
- VERGELIJKING, z. n., v., *der*, of *van de vergelijking*; meerv. *vergelijkingen*. De daad van vergelijken : *laat mij eens eene vergelijking maken*. *Bij vergelijking*. *In vergelijking met*, of *van*, *iets*, is, onder beschouwing van deszelfs gelijkheid, of ongelijkheid. *Met*, of *bij iemand in geene vergelijking komen*, hem geenszins evenaren. *Zonder vergelijking*, zonder iets in meer dan een bijzonder stuk, waarvan men spreekt, met iets anders te vergelijken. *Trappen van vergelijking* worden in de spraakkunst anders *vergrooings-trappen* genoemd.
- VERGEN, bedr. w., gelijkv. *Ik vergde*, *heb vergd*. Met de zaak in den vierden, en den persoon in den derden, naamval. Iemand eene dienst, of iets anders, afvorderen : *gij vergt mij waarlijk te veel*. *Ik durf het u niet vergen*. Zamenstell.: *afvergen*.
- VERGENOEGD, bijw. n. en bijw., *vergenoegder*, *vergenoegdst*. Eigenlijk, een deelw. van *vergenoegen*. Wel te vreden : *hoe vergenoegd ziet hij er uit!* *Zijt vergenoeght met het tegenwoordige*. [Bijbelv.] Van hier *vergenoegdheid*. Zamenstell.: *onvergenoegd*, *onvergenoegdheid*.
- VERGENOEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergenoegde*, *heb vergenoegd*. Van *ver* en *genoegen*, van *genoeg* : *dat kan mij niet vergenoegen*. *Vergenoeg u daarmede!* *Laet u vergenoegen met uwe besoldingen*. [Bijbelv.] Van hier *vergenoeging*, *vergenoegzaam*. Het deelw. *vergenoegd*, zie hier boven.
- VERGENOEGZAAM, bijw. n., — *zamer*, — *zaamst*. Van *vergenoegen*. Ligt te vergenoegen : *zij is van eenen vergenoegzamen aard*. Van hier *vergenoegzaamheid*. Zamenstell. : *onvergenoegzaam*, *onvergenoegzaamheid*.
- VERGETEL, bijw. n., van *vergeten*. Bij Kil. evenveel als *vergetelijk*. Van hier *vergetelheid*.
- VERGETELHEID, z. n., v., *der*, of *van de vergetelheid*; zonder meerv. Eigenlijk, *vergeet-*

achtigheid. In het gebruik, een ophouden van alle aandenking : *in de vergetelheid bedolven worden*. Anders *vergetenheid*, oul. *vergetenis*. Van *vergeten*.

VERGETELIJK, bijv. n., *vergetelijker*, *vergetelijkst*. Van *vergeten*. Tot vergeten geneigd, vergeetachtig : *hoe kunt gij zoo vergetelijk zijn*. Zamenstell. : *onvergetelijk*, dat niet vergeten worden kan. Van hier *vergetelijkheid*.

VERGETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vergat, heb vergeten*. Iets uit zijn geheugen, uit zijn aandenken, laten glijpen, het daaruit verliezen : *ik had het haast vergeten*. En toen ze ging, *vergatze schier den boog en koker*. [Vond.] Iets uit onachtzaamheid laten liggen : *altijd vergeet gij het een of ander*. Iemand niet in waarde houden : *de nooddruftige en sal niet voor altoos vergeten worden*. [Bijbelv.] *Ach ! Aller ziel heeft mij vergeten !* [L. D. S. P.] *Jc soude vergheten zijn, ghelijc de sleeters die versleten zijn*. [Cohijn V. Rijssele.] *Zich zelven vergeten*, tegen zijne belangen, en zijnen pligt aan handelen : *hoe hebt gij u zoo kunnen vergeten ? Terwijl alle anderen, hier ledigh, zich vergeeten*. [Vond.] *Zijnen aard vergeten*, is daar tegen handelen : *dat de zee heur aert vergeet, heeft Vond.*, die in plaats van : *dies hem de min bijkans het vliegen leert vergeeten*, volgens Huijdecop., had moeten schrijven : *doet vergeeten*. Men moet *vergeten en vergeven*, des anders misdrijven niet slechts vergeven, maar ook uit zijn geheugen wisschen : *vergeet, uit gunst mijn schandlijk overtreden*. [L. D. S. P.] Van hier *vergeetachtig*, *vergetel*, *vergetelachtig*, *vergetelijk*, *vergetenis*, *vergeter*, *vergetig*. Zamenstell. : *vergeetal*, *vergeetboek*, *vergeetvloed* ; van het deelw. *vergeten* komt *vergetenheid*, en de zamenstell. : *eervergeten*, *Godvergeten*, *pligtvergeten*.

Vergeten, vries. *ferjittle*, hoogd. *vergessen*, Willeram. *vergezzen*. Kero *erkezzan*, Otfred. *irgezzan*, Notk. *irgezen*, *ergezen*, angels. *forgijtan*, eng. *forget*, zweed. *forgåta*, komt van het onscheidb. voorz. *ver*, dat hier eene ontkenkende kracht heeft, en *geten*, zweed. *gåta*, iysl. *gata*, angels. *gijtan*, zich herinneren, bedenken, verwant aan ons *gissen*, en *geest*, en aan het angels, *ondgijtan*, verstaan, erkennen.

VERGETENHEID, VERGETENIS, zie *vergetelheid*.

VERGEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vergaf, heb vergeven*. Van *ver* en *geven*. Met de zaak in den vierden, en den persoon in den derden, naamval, iemand iets derwijze ten goede houden, dat men hem deswegens niet straffe, vervolge, hate, enz. : *uwe sonden zijn u vergeven*. [Bijbelv.] *Vergeef mijn schuld ! Vergeet mijn euveldaad*. [L. D. S. P.] *Ik keerde sedert flus, vergeef het mij ! 't gezicht niet van de zoute baren*, zegt Vond., waar het zulk een uitroep is, als men in de zamen-

leving wegens allerlei kleinigheden bezigt, die anders euvel zouden kunnen worden opgenomen, ja als men wel eens in plaats van een enkel *neen !* gebruikt : *was het zoo niet ? Vergeef mij ! het was zoo*. Voorts weggeven, begeben : *wanneer zal dat ambt vergeven worden ? Have hand is reeds vergeven !* Nog eens geven : *de kaart moet vergeven worden*. Kwalijk, verkeerd geven : *de kaart is vergeven*. Oneigenlijk, een ding verbrodde : *het spel, of de kaart is vergeven*, de zaak is verbrod ! Eindelijk, door vergif in levensgevaar brengen, of zelfs dooden : *zij werd beschuldigd van haren man te hebben vergeven*. In dezen zin luidt het bij Kil. anders *verghiften*, *verghiftigen*. In de eerstgemelde beteekenis is het in het hoogd. *vergeben*, eng. *forgive*, angels. *forgivan*, Otfred. *firgeban*, fr. *pardonner*, middeleeuw. lat. *perdonare*. Van hier *vergeestlijk*, *vergeefs*, *vergeefsich*, *vergever*, *vergevig*, *vergeving*, *vergif*, *vergiftenis*, *vergift*, *vergiften*, *vergiftig*, *vergiftigen*, enz. Het deelw. *vergeven* dient als bijv. n. en bijw., in de gemeenzame verkeer, tot aandrang van de beteekenis der woorden, waarbij men het voegt : *welken vergeven gaauwdief ! Hij heeft mij vergeven bedrogen*.

VERGEVEN, deelw., zie *vergeven*.

VERGEVING, z. n., v., *der*, of *van de vergaving* ; zonder meerv. Van *vergeven*. De daad van vergeven, in al de opgenoemde beteekenissen van dit woord : *bij u is vergavinge*. [Bijbelv.] *Door de voorbarige vergaving dier bediening*. *De vergaving der kaart*. *Vergaving*, vergiftiging. Zamenst. : *ambtvergeving*, *schuldvergeving*, enz.

VERGEWISSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergewiste, heb vergewist*. Van *ver* en *gewissen*, van *gewis*. *Gewis*, zeker, maken, verzekeren : *de zaak schijnt mij nog niet genoeg vergewist*. *Men vergewiste mij daarvan volkomenlijk*.

VERGEZELLEN, zie *verzellen*.

VERGEZELSCHAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergezelschapte, heb vergezelschapt*. Van *ver* en *gezelschappen*, van *gezelschap*. *Verzellen* : *hij vergezelschapte mij tot dus ver*. *En vergezelschapt man en moeder tegelijk*. [Vond.] *Hem vergeselschapte tot in Asien soper van Bereen*. [Bijbelv.] *Het goede is doorgaans van eenig kwaad vergezelschapt*. Van hier *vergezelschapping*.

VERGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vergoot, heb vergoten*. Van *ver* en *gieten*. Anders *gieten*, dan voorheen : *dat geschut moet vergoten worden*. Iets derwijze gieten, dat het wegvloeijs : *hij vergoot al het water uit de kruik*. *Tranen vergieten*, dezelve doen vloeijen : *ik zag haar eenen vloed van tranen vergieten*. *Aanschouw de tranen beeken, die ik vergiet*. [L. D. S. P.] *Bloed vergieten*, hetzelfde storten : *hare voeten zijn snel, om bloed te vergieten*. [Bijbelv.] *Daer zulck een groote plas*

- van bloet vergoten werd.* [Vond.] Van hier *vergieter*, *vergieting*. Zamenstell.: *vergietest*, zeker bekend keukengereedschap; zie *doorslag*. *Bloedvergieter*, *bloedvergieting*.
- VERGIETTEST, zie *vergieten* en *doorslag*.
- VERGIFT, z. n., o., *des vergifs*, of *van het vergif*, zonder meerv. Van *ver* en *gif*, van *geven*, met weglating van den staart, zie *ver*. Gif, gift, vergift: *dat doodelijk vergif*. Oneigenlijk: *'t vergif der tweedragtzaaijers*. *'t Vergif van zijn verkeert verstant.* [D. Deck.] *Het vergif der hovaardige.* [Vond.] Volgens Kil. oulings ook vergeving van misdrijven. Zamenstell.: *vergifboom*, *vergifmenger*, *vergifmenging*, *vergifmengster*, enz.
- VERGIFFENIS, z. n., v., *der*, of *van de vergiffenis*; meerv. *vergifnissen*. Van *vergeven*. Oul. ingev. van *vergif*: *diefte*, *moirt*, *cracht*, *verraet*, *verghiffenisse*. [V. Hass.] *Van verraderij, en van moert, of van verghiffenis.* [V. Mieris.] Hedendaags vergeving van misdrijven: *hare ootmoedige smeekingen om vergiffenis. En zijn bestrijder met vergifnis begenadigt.* [Moon.] *Vergiffenis, die zij hem vergunde.* [Hoofst.] Zamenst.: *schuldvergifenis*, enz.
- VERGIFT, z. n., o., *des vergifs*, of *van het vergift*; meerv. *vergiften*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Van *vergif*, door bijvoeging van eene T, tot verligting der uitspraak, zoo als *gift* van *gif*. Evenveel, als *vergif*, *gif*, en *gift*: *vergeefs beproefde Mithridates allerlei vergiften, om zich het leven te benemen. Die blaau vergift uitbraeken, vlam en vier.* [Vond.] Van hier *vergiften*, *vergiftig*, enz. Zamenstell.: *adderenvergift*, *drakenvergift*, *slangenvergift*, enz. *vergiftmenger*, *vergiftmengster*, enz.
- VERGIFTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergiftte, heb vergift.* Van *vergift*. Met vergift besmetten: *eene bron vergiften. En met vergifte steken.* [Vond.] *Als vergifte slangen.* [L. D. S. P.] Bij Kil. ook vergeven, door vergif doodden.
- VERGIFTIG, bijv. n., *vergiftiger*, *vergiftigst*. Van *vergift*. Met vergift besmet: *het is een vergiftig plantgewas. Daerom sal het oordeel als een vergiftich kruijt groenen.* [Bijbelv.] *Piton dus vergiftighen hoogmoedigh.* [Vond.] Figuurlijk, bits en gevaarlijk: *zij heeft eene vergiftige tong in den mond.* Van hier *vergiftigen*, *vergiftigheid*, *vergiftiglijk*, enz.
- VERGIFTIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergiftigde, heb vergiftigd.* Van *vergiftig*. Bij Kil. vergiften, vergeven. — In het hedendaagsche gebruik, vergiftig maken: *eenen drank vergiftigen. Vergiftigde pijlen.* Van hier *vergiftiger*, *vergiftiging*, *vergiftigster*.
- VERGISSEN, wederk. w., gelijkvl. *Ik vergiste mij, heb mij vergist.* Van *ver* en *gissen*. Zich al gissende bedriegen: *ik heb mij in mijne rekening vergist. Hij heeft zich leelijk vergist.* Hij heeft eenen verkeerden stap gedaan. Van hier *vergissing*.
- VERGLAZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verglaasde, heb verglaasd.* Van *ver* en *glazen*, van *glas*. Tot glas maken: *zand laat zich door vuur verglazen.* Met eene glasachtige korst overtrekken: *die kruik is slecht verglaasd.* Van hier *verglaaassel*, *verglazer*, *verglazing*.
- VERGLIJDEN, *verglijen*, onz. w., ongelijkvl. *Ik vergleed, ben vergleden.* Van *ver* en *glijden*. Van zijne plaats glijden: *het is een weinig vergleden.*
- VERGLIMPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verglimpte, heb verglimpt.* Van *ver* en *glimpen*. Een' valschen schijn aan iets geven, en daardoor onkenbaar maken: *haaren naam te verglimpen.* [Oud.]
- VERGODEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergoedde, heb vergoed.* Van *ver* en *goden*, van *God*. Tot eenen heidenschen God verheffen: *men verhaalde, dat Romulus na zijnen dood vergoed, en ten hemel opgevaren, was.* Met de hoogst-mogelijke loftuitingen vereeren: *hij werd hemelhoog geprezen, ja vergoed.* Van hier *vergoding*, *vergodingdom*, bij Vond., in: *en of hier iemand van den hemeltraet wou klaegen om 's helts vergodingdom*, dat intusschen niet gevolgd worden moet.
- VERGOEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergoedde, heb vergoed.* Van *ver* en *goeden*, van *goed*. Eenig leed, of verlies, door schadeloosstelling, wederom goed maken: *ik zal u die schade vergoeden.* Van hier *vergoeding*, de daad van vergoeden; ook hetgeen tot vergoeding dient. Zamenstell.: *schavergoeding*.
- VERGOELIJKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergoelijkte, heb vergoelijkte.* Van *ver* en *goelijken*, van *goelijk*. Goelijk maken, van een goelijk voorkomen voorzien: *vruchteloos poogde men het een en ander te vergoelijken.* Van hier *vergoelijking*.
- VERGOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergooide, heb vergooid.* Van *ver* en *gooijen*. Van zijne plaats gooijen: *de kinderen vergooijen het gestadig.* Iets derwijze gooijen, dat het te zoek gerake: *zij hebben het vergooid.* Weggooijen, wegdoen: *men moet geen oude schoenen vergooijen, eer men nieuwe heeft.* Zie *schoen*. Door het gooijen met dobbelsteenen verloten: *'er zal een os vergooid worden.* Zich *vergooijen*, zich verwaarloozen, zich door slecht gedrag bederven. Van hier *vergooijing*.
- VERGOUDEN, zie *vergulden*.
- VERGRAMMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergramde, heb vergramd.* Van *ver* en *grammen*, van *gram*. Gram maken: *dat zal hem nog meer vergrammen. Ja, wij, en onze vaders levens vergramden God, den God des levens.* [L. D. S. P.] Ook wederkeeriglijk: *die sich tegen hem vergramt, sondigt tegen sijne ziele.* [Bijbelv.] Van hier *vergramming*, en, van het deelw. *vergramd*, *vergramdheid*.
- VERGRAZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergraasde,*

- heb vergraasd.* Van *ver* en *grazen*, van *gras*. In ander gras overbrengen : *ik wil mijn vee eens vergrazen.*
- VERGRIJNEN, wederk. w., gelijkvl. *Ik vergrijnde mij, heb mij vergrijnd.* Van *ver* en *grijnen*. Zich al grijnende in zijne gezondheid, of zijnen groei, benadeelen : *dat kind vergrijnt zich zelf.*
- VERGRIJP, z. n., o., *des vergrijps*, of van het *vergrijp*; meerv. *vergripen*. Van *ver* en *grijp*, van *grijpen*, met weglating van den staart; zie *ver*. Misstap, averegtsch bedrijf : *ik kan 't vergrijp der boozen niet gedoogen.* [L. D. S. P.] *Dan dat vergrijp is nu geschied.* [D. Deck.] *Vergeef hem dit vergrijp.* [Vond.]
- VERGRIJPEN, bedr. en wederk. w., ongelijkvl. *Ik vergreep, of vergreep mij, heb vergrepen, of mij vergrepen.* Van het onscheidb. voorz. *ver* en *grijpen*. Wederk., zich te buiten gaan : *hoe hebt gij u zoo kunnen vergripen?* Bijzonderlijk, door zich onbevoegdelyk van vreemd goed meester te maken : *vergrijp u nooit aan eens anders goed!* Door iemand onbevoegdelyk leed te doen : *ik zal mij noy eens aan hem vergripen.* In dezen zin zegt men ook *zijne handen vergripen* : *vergrijp uwe handen niet aan dien quit.* Bedr. is *vergripen* anders *grijpen*, dan voorheen : *ik vergreep den stok, om hem beter te treffen.* Van hier *vergrijp, vergrijping*.
- VERGRIJPING, z. n., v., *der*, of van de *vergrijping*; meerv. *vergrijpingen*. Van *vergripen*. Evenveel als *vergrijp* : *ende geen vergrijpinge, noch misdaet, in hem gevonden en wiert.* [Bijbelv.]
- VERGRIMMEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik vergrimde, ben vergrimd.* Van het onscheidb. voorz. *ver* en *grimmen*. Zich grimmig, en woedend, aanstellen : *sij vergrimden tegen haer.* [Bijbelv.] Ook met op : *de draeck vergrimde op de vrouwe.* [Bijbelv.]
- VERGROEIJEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik vergrooide, ben vergrooid.* Van het onscheidb. voorz. *ver* en *groei*. Onder het groeijen verdwijnen : *dat zal wel vergroei*. Van hier *vergroeiing*.
- VERGROOTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergrootte, heb vergroot.* Van *ver* en *grooten*, van *groot*. Grooter maken : *zijn huis wordt vergroot.* *Hij vergroot zijn gebied door gestadige overwinningen.* Grooter doen schijnen : *ons verlies werd door den vijand vergroot.* *Iemands misdaad vergrooten.* Van hier *vergrooter, vergrooting*. Zamenstell.: *vergrootglas*, enz.
- VERGROOTGLAS, z. n., o. Van *vergrooten* en *glas*. Een glas, hetwelk de voorwerpen, die men daardoor beschouwt, vergroot : *de nutte uitvinding der vergrootglazen.* *Iemands gebreken door een vergrootglas beschouwen*, dezelve grooter achten, dan zij wezenlyk zijn.
- VERGROVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergroofde,*
- heb vergroofd.* Van *ver* en *groven*, van *grof*. Grover maken : *de bril vergrooft het schrift.* Van hier *vergrooving*.
- VERGRUIZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergruisde, heb vergruisd.* Van *ver* en *gruizen*, van *gruis*. Tot gruis maken : *al het glaswerk werd vergruisd.* *Dat gansch en al vergruisd was en verlaagen.* [L. D. S. P.] Van hier *vergruizing*.
- VERGUIZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verguisde, heb verguisd.* Van *ver* en het ongebruikelijke *guizen*. Grootelijks beschimpen en smaden : *hij zag zich van alle kanten beschimpt, gesmaad, en verguisd.* Van het verouderde *guis, guize*, bij Kil. *guijse*. Dit *verguizen* is veel krachtiger van beteekenis dan ons gemeene woord bespotten, en beduidt eigenlijk zulk eene bespottig, welke met het optrekken van den neus, het opspalken van den mond, en diergelyke teekenen van de grootste verachting gepaard gaat. Van hier *verguizing*.
- VERGULDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergulde, heb verguld.* Van *ver* en *gulden*; oulings ook *vergouden*, dat nog bij Kil. voorkomt. Met een dun bekleedsel van goud overtrekken : *versulveren, of vergouden.* [V. Hass.] *Een boek op snee vergulden.* Oneigelyk, zijn *vergulde woorden*, opgesmukte. *Ergensmede verguld zijn*, zich daarmede opgeschikt achten, daarmede zeer in zijnen schik zijn. En *vergulden* wordt voor opsieren gebezigd, in : *de rechten wel verguldt met beter glans van eer.* [Anslo.] *Men verguldt dit noch glimpe-lyk met eene voorrede.* [Vond.] Voorts bezigt men het in plaats van met gouden zonnestralen beschijnen : *daer de dagh Batavie vergult met de eerste straelen.* [Vond.] *'t Morgenroot vergulde noch geen kim.* [Moon.] *D'alkoesterende zon vergult der bergen top.* [Poot.] Eindelijk is *vergulden* met eene goudgele kleur bedekken : *de boterbloem verguldt de wei op haren tredt.* [Vond.] Van hier *vergulder, vergulding, verguldsel*. Zamenstell. : *verguldkas*, in eenen boekwinkel, enz.; *oververgulden*, enz.
- VERGULDSEL, z. n., o., *des verguldsets*, of van het *verguldsel*; meerv. *verguldsels*. Van *vergulden*. Het dunne goud, waarmede iets overlogen is : *al het guldsel is 'er afgestelen.*
- VERGUNNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vergunde, heb vergund.* Van *ver* en *gunnen*. Oulings ook *verjonnen, veronnen*. Toestaan, gunnen : *iemand het burgerregt vergunnen.* *Vergun mij ook een druppel nat.* [Vond.] *Vergun mijn ziel een beter lot.* [L. D. S. P.] Of, als het eene daad is, in de onbepaalde wijze : *vergun mij, u te dienen!* Of met eene omschrijving : *vergunne, dat ik leve en sterve reine maeght.* [Vond.] Bij Kil. ook *misgunnen, benijden*, even als *veronnen*, in : *si hebben onrecht, dies ons veronnen.* [Walc-

- wein.] *Ik wille niet, dat hijs u veront.* [Ferguut.] Van hier *vergunning*.
- VERHAAL, z. n., o., *des verhaals*, of van het *verhaal*; meerv. *verhalen*. Van *ver* en *halen*, met weglating van den staart, zie *ver*. Berigt, opgave, verslag: *door een getrouw verhaal van het gebeurde. Om in orden te stellen een verhaal van de dingen.* [Bijbelv.] Herstel van krachten, van geledeue verliezen, enz.: *hij kan tot geen verhaal komen. Is daar geen verhaal op te krijgen? Daar is geen verhaal op hem.*
- VERHAASTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhaastte, heb verhaast.* Van *ver* en *haasten*. Met haast doen aanvangen, voortgaan, of afloopen; bespoedigen: *iemands dood verhaasten. Zich verhaasten*, is, spoed maken: *doe uw werk met verdrag, en verhaast u niet.* Van hier *verhaasting*.
- VERHABBEZAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhabbezakte, heb verhabbezakt.* Van *ver* en *habbezakken*. Verbluffen: *gij moet hem niet verhabbezakken.* In de gemenezame verkeering.
- VERHAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhaagde, heb verhaagd.* Van *ver* en *hagen*, van *haag*. Met eene haag omtuinen; bij Kil. en Plantijn.
- VERHAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhaakte, heb verhaakt.* Van *ver* en *haken*. Anders haken, dan voorheen: *gij moet uw jak verhaken.*
- VERHAKKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhakkelde, heb verhakkelde.* Van *ver* en *hakkelen*. Bij Kil., iets aan deszelfs vorige bestaan ontrukken, door het in kleine stukjes te hakken. Figuurl., is *verhakkelde* gehavend, ontredder: *die voor den preekstoel zaten verhakkelde en verscheurt.* [J. De Deck.]
- VERHAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhakte, heb verhakt.* Van *ver* en *hakken*. Anders *verhousen, verkappen*. Iets, al hakkende van deszelfs vorige aanwezig berooven: *hebt gij al dat hout verhakt? Eenen hak verhakken*, is, denzelven herhalen. Verkeerdelijk hakken: *gij hebt het vleesch verhakt. Zich verhakken*, is, zich in het hakken misgrijpen. *Eenen weg, toegang*, enz. *verhakken* is, denzelfden door omvergehakte boomen versperren: *de vijand had den eenigen toegang tot hem verhakt.* Van hier *verhakking*.
- VERHAKKING, z. n., v., *der*, of van de *verhakking*; meerv. *verhakkingen*. Van *verhakken*. De daad van verhakken: *door verhakking van den weg.* Het omvergehakte hout, waarmede men een weg verspert: *wij vonden 'er eene ondoordringbare verhakking.* Hoogd. *Verhack, Verhau.*
- VERHAKSTUKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhakstukte, heb verhakstukt.* Van *ver* en *hakstukken*, van *hakstuk*. Eigenlijk, van nieuwe hakstukken voorzien. Bij Kil., ook *verhielen, verversenen*. In het gebruik, evenveel hoe, verstellen: *verhakstuk dien kruiwagen eens voor mij! wat is daar te verhakstukken?* beteekent, wat is daar te doen?
- VERHALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhaalde, heb verhaald.* Van *ver* en *halen*. Van zijne plaats halen: *verhaal het een weinigje.* Op nieuw halen: *hij en laet mij niet toe, mijnen adem te verhaelen.* [Bijbelv.] *Verhaelen den aessem.* [Kil.] *Zich verhalen*, zich een weinig rust geven: *verhaal u eens, en drink niet te haastig. Zijne krachten verhalen*, dezelve herkrifgen, herwinnen, herstellen. *Iets ergens op verhalen*, is het door aantasting daarvan vergoed krijgen: *daarop zal ik mijne schade verhalen. Ik zal 't op u verhaalen, zoo 't qualijk uitvalt.* [Halma.] Eindelijk is *verhalen*, vertellen, berigten, opgeven: *verhaelen een reden.* [Kil.] *Verhael mij evenwel al d'overige elende.* [Vond.] *Wie kan zijn wonderdaen verhaelen?* [L. D. S. P.] Oul. beteekende het ook achterhalen. Van hier *verhaal, verhaalster, verhaler, verhaling*, enz.
- VERHANDELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhandelde, heb verhandeld.* Van *ver* en *handelen*. Eigenlijk, door de handen laten gaan. In het gebruik, tot het onderwerp van een gesprek, of geschrijf maken: *wat redenen zijn dit, die gij wandelende onder malanderen verhandelt?* [Bijbelv.] *Uit hetgene wij hier boven verhandeld hebben volgt.* Uit zijne handen in die van een ander laten overgaan, overdoen, verkoopen: *ik heb het aan hem verhandeld.* Van hier *verhandelaar, verhandeling*.
- VERHANDELING, z. n., v., *der*, of van de *verhandeling*; meerv. *verhandelingen*. Verkleinw., *verhandelingje*. Van *verhandelen*. De daad van verhandelen: *door verhandeling van die koopwaren.* Een opstel, waarin iets verhandeld wordt: *die verhandeling is boven allen lof.* Zamenstell.: *verhandeling-schrijver*, enz. *Prijsverhandeling*, enz.
- VERHANGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verhing, heb verhangen.* Van *ver* en *hangen*. Anders hangen, dan voorheen: *verhang die schilderij. De hekken zijn verhangen*, er zijn andere maatregelen genomen. Wederkeeringlijk, zijn leven door middel van eenen strop eindigen: *gaf bevel aan zijn huifs, ende verhingh sich.* [Bijbelv.] Spreekw.: *zich in Judas strop verhangen*, zich zelven door vuige eigenbaat ongelukkig maken. Oncigenlijk: *zich aan iets verhangen*, zich te veel aan iets overgeven. *Verhangt uw ziel aan schoone vrouwen.* [Vond.]
- VERHANSELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhanselde, heb verhanseld.* Van *ver* en *hanselen*. Verstellen: *oude kleederen verhanselen.* Verkoopen, verkwanseleu: *hij heeft zijn paard al weer verhanseld.*
- VERHARDRAVEN, zie *verdraven*.
- VERHARDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verhardde, heb verhard.* Van *ver* en *harden*. Bedr., hard maken: *ijzer wordt door vuur verhard.* Overdragtelijk, voor aandoeningen

of berouw ongevoelig maken: *ick sal Pharao's herte verhard*. [Bijbelv.] *En blijft verhard in 't kwaade*. [L. D. S. P.] Onz., hard worden: *hij verhardt tegen alle ongemak. In boosheid verhard*. Van hier *verharding*.

VERHARDZEILEN, zie *verzeilen*.

VERHAREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verhaarde, ben en heb verhaard*. Van *ver* en *haren*, van *haar*. Zijn haar verliezen en wederom ander krijgen, van haar verwisselen: *de hond verhaart*. Voorts is *verharen*, bij Kil., door de hitte of koude der lucht getroffen worden, en weggaan, vertrekken: *die dede verharen den menscheit des Paradijs waranden*. [V. Hass.] *Want anders zal hij van droefheit ten grave verharen*. [Const. Th. Juw.] *Mijn dunckt, hij komt hier gaen, dus wil ic wat verharen*. [Vlaerd. Redenr.] Bij Kil., ook *verhaerden*, dat misschien de oorspronkelijke spelling is, zoo dat *verharen*, in de laatstgemelde beteekenis, evenveel zij, als van *haard* verwisselen, verhuizen, verkassen.

VERHEEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verheerde, heb verheerd*. Van *ver* en *heeren*, van *heer*. Bij Kil. ook *verheerschappen*, vermeesteren, te onder brengen: *wee het land, dat door een vijandelijck leger verheerd wordt! Florens de verheerde al, huus en dorp, bergh en dal*. [M. Stok.] *Toen riep ik, door mijn rouw verheerd*. [L. D. S. P.] Van hier *verheerder*, *verheering*. Anders ook *verheerschen*. Het voorzetsel *ver* heeft hier eigenlijk de kracht vermeederende beteekenis van *over*, gelijk ook in *verladen*, *vermeesteren*, *verwegen*, *verwinnen*.

VERHEERLIJKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verheertlijkte, heb verheertlijkt*. Van *ver* en *heertlijken*, van *heertlijk*. Heertlijk maken, tot heertlijkheid verheffen: *die sal mij verheertlijken*. [Bijbelv.] *In hem wort Hippokraet, het licht der Artsenije, verheertlijkt*. [Vond.] Vereeren, groot maken, roemen, prijzen: *verheertlijk 't opperwezen*. [L. D. S. P.] *Ergens mede verheertlijkt zijn*, is, daarmede verguld, ingenomen, zijn. Van hier *verheertlijking*.

VERHEERSCHEN, zie *verheeren*.

VERHEFFEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verhief, heb verheven*. Van *ver* en *heffen*. Ophieven, doen rijzen: *zijne stem verheffen*. *Die, daar zijn elend hem treft, zijne ziel tot u verheft*. [L. D. S. P.] *Verheft ghij over ons het licht uwes aanschijns*. [Bijbelv.] *Men hoort een volle zee verheffen haar geruisch*. [Vond.] In rang en aanzien bevorderen: *vruchteloos zochten zijne vrienden hem nog al meer te verheffen*. *Door mijn hand op sions troon verheven*. [L. D. S. P.] Verkiezen: *gansch Galaad verhief hierom 's Lants balling tot 's Lands hooft*. [Vond.] Roemen, prijzen: *hemelhoog verhief men hem*. *Uw dapperheen aan 's hemels boogen verheffen*. [Vond.] *Zich verheffen*, zich met hoogmoed en waan vervullen: *verhef u zoo niet*

bij u zelven! Tot dat hun hart zich dwaas verheft. [L. D. S. P.] Zich zelven roemen: *hoe walgelijk is het, dat hij zich zelven zoo verheft! Om hoog stijgen: de luchtbol verheft zich al meer en meer*. *Wanneer hare baren haer verheffen, so stillt ghijse*. [Bijbelv.] Oneigenlijk. *Mijne ziel verheft zich hemelwaarts! Hooft bezigt hier voor ook enkel verheffen: waar door uw moed verheft*. *Oprijzen: staet op, Heere! in uwen toorn verheft u!* [Bijbelv.] Zich vertoonen: *midden in den fraei gevoegden ring verheft zich een godin*. [Hooft.] In werkzaamheid, of werkenskracht, toenemen: *het oproer verheft zich*. *Zoo de koorts zich niet te zeer verheft*. Dit zelfde wordt door het onz. *verheffen* uitgedrukt; *de koorts begint te verheffen*. Van hier *verheffing*, *verheveling*, en bij Kil. *verhef*. Het deelw. *verheven* wordt als bijv. n. en bijw., gebezigd. Zie *verheven*.

VERHEFFING, z. n., v., der, of van de *verheffing*; meerv. *verheffingen*. Van *verheffen*. De daad van verheffen, in al de opgenoemde beteekenissen: *door verheffing van zijne stem*. *Zijne verheffing baatte hem weinig*. *Een ijdele verheffing van zich zelven*, enz. Zamenstell.: *staatsverheffing*, *stemverheffing*, *zelfsverheffing*, enz.

VERHELDEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verhelderde, heb, en ben verhelderd*. Van *ver* en *helderen*, van *helder*. Bedr., helderder maken: *dat wasschen heeft de glazen vrij wat verhelderd*. Onz., helderder worden: *de lucht verheldert grootelijks*. Van hier *verheldering*.

VERHELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verheelde, heb verheeld*. Oulings ook ongelijkvl., *ik verhal, heb verholen*. Van *ver* en *helen*, van *heel*, achterhoudend, stilzwijgend. In het hoogd. *verhehlen*, Willeram. *verhelan*, Oufred. *firhelan*, Kero *farhelan*, middeleeuw. lat. *foriscelare*. Door stilzwijgen verborgen houden: *hij heeft niets voor mij verheeld*. *Uwe trouwe en verhele ik niet in de groote gemeijnte*. [Bijbelv.] Van hier *verheler*, *verheling*. Het oude deelw. *verholen* wordt als een bijv. n. gebruikt.

VERHELPEM, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verhielp, heb verholpen*. Van *ver* en *helpen*. Iets door zijne hulp uit eenen slechten toestand in eenen beteren overbrengen: *ik poogde het wel een weinig te verhelpen; maar vergeefs!* Iets kwaads door zijne hulp wegnemen: *de gebreken des ouderdoms laten zich niet verhelpen*. *Er is geen verhelpen aan*, het laat zich niet verhelpen. Van hier *verhelping*.

VERHEMELD, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk een deelw. van *verhemelen*, bij Kil. *verwelden*, en in een gewelf verbergen. In het gebruik, van eenen hemelschen aard: *verhemelde bespiegelingen*. *Hoe tintelde haar verhemeld oog*. *De verhemelde gestalte van den opvarenden Jezus*.

VERHEMELLEN, zie *verhemeld*.

VERHEMELTE, z. n., o., des *verhemeltes*, of van *het verhemelte*; meerv. *verhemelten*. Van *verhemelen*, bij Kil. *verwelven*. Bij denzelfden Kil. een gewelf. Hedendaags, het gewelf desmonds: *mijne tong kleeft aan mijn verhemelte*. Anders ook *gehemelte*. De hemel van eene koets, eene ledekant, eenen troon, en meer dergelijke. Zie *hemel*.

VERHENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhengde, heb verhengd*. Van *ver* en *hengen*. Bij Kil. evenveel, als *gehengen*: *Godt verhengt dat*. [V. Hass.] Veroorlooven, vergunnen: *uwven tiue en seldi gheen leckerheit verhenghen*. [Guld. Thr.] Van hier bij denzelfden *verhenghenisse*.

VERHEUGD, bijv. n. en bijw., *verheugder, verheugst*. Eigenlijk, een deelw. van *verheugen*. Verblijd: *u looft hij in de ziel verheugd*. [L. D. S. P.] *Verheugt op 's aertrijs kruin te treden*. [H. Schim.] Van hier *verheugdheid*.

VERHEUGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verheugde, heb verheugd*. Van *ver* en *heugen*, om hoog heffen, opbeuren, verblijden, vrolijk maken: *den wijn, die het herte des menschen verheugt*. [Bijbelv.] *Laat uw knecht zich weer verheugen*. [L. D. S. P.] *De kraemgodesse verheuge u met een jonge spruit*. [Vond.] Oul. schreef men ook *verhogen*. Bij Kil. ook onz., verblijd worden; zoo als *verhoghen*, bij M. Stoke: *die liede souder bi verhoghen*, hetwelk intusschen ook bedr. gebezigd werd: *daer men sine droeve herte bi verhoge*. [Ferguut.] *Hi wart verhoghet harde zere*. [Walewein.] In plaats waarvan het elders is: *doe wart Walewein in hoghe*; in overeenkomst met: *het wart gesont, en in hogen, ende blide*. [Ferguut.] en met: *dies si bat waren in hoghen, dies si Gode danken moghen*. [M. Stok.] Van *verheugen* komt *verheuging*. Het deelw. *verheugd*, zie hier boven. Het deelw. *verheugend* wordt ook wel eens als bijv. n., gebruikt, voor *heugelijk*: *verheugender tijding ontving ik nimmer*.

VERHEVELING, z. n., v., *der*, of van de *verheveling*; meerv. *verhevelingen*. Van *verheffen*. Al wat zich boven in den dampkring des aardbodems bevindt, en onweerswolken, waterhoozen, sneeuwbanken, enz. vormt: *eene wijsgeerige beschouwing der verhevelingen*. Zamenstell.: *luchtverheveling*, enz.

VERHEVEN, bijv. n. en bijw., *verhevener, verhevenst*. Eigenlijk een deelw. van *verheffen*. Boven de oppervlakte van een ding uitkomende: *verheven werk*, van goudsmeden, beeldhouwers, enz., bij Kil. Opwaarts gerozen: *alle hooge ende verhevene cederen van Libanon*. [Bijbelv.] Hoog boven andere dingen uitstekende: *een verheven gestoelte*. *Als een verheven muer in sijne inbeeldinge*. [Bijbelv.] Op eene hoogte geplaatst: *het staat daar verheven te prijken*. *Hij buijgt de hooge*

gesetene neder, de verhevene stad. [Bijbelv.] *Uit uw verheven heiligdom*. [L. D. S. P.] Figuurlijk, op het toppunt van eer geplaatst: *zingen: God is hoog verheven*! [L. D. S. P.] Hoogzwevend: *welke verhevene bespiegelingen*! Edelaardig, grootmoedig: *eene verhevene ziel*. *Eene verhevene uitdrukking, een verheven stijl*, enz. zijn, die zich boven de gewone wijze van spreken verheffen. Het bijw. *verheven* is, figuurlijk, in eenen verhevenden spreektrant: *grootsch en verheven beantwoordde hij die aanspraak*. *Verheffen*, zoo ook *verheven*, komt eigenlijk van het oude *hefen, heven*, dat iets hoogs en heerlijks beteekende, gelijk ook in ons *hemel*; en van hier het engelsche *heaven*. Van hier *verhevenheid*.

VERHEVENHEID, z. n., v., *der*, of van de *verhevenheid*; meerv. *verhevenheden*. Van *verheven*. Iets, dat boven de oppervlakte van een ding uitsteekt: *uit die verhevenheid zal een gezwel voortspruiten*. De eigenschap van verheven te zijn, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *die berg is, uit hoofde van zijne verhevenheid, op eenen grooten afstand zichtbaar*. *De verhevenheid van zijnen rang, van zijne ziel, van zijne taal*, enz.

VERHELEN, zie *verhakstukken*.

VERHJLIKEN, zie *verhuwelijken*.

VERHINDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhinderde, heb verhinderd*. Van *ver* en *hinderen*. Beletten, door hindernissen terughouden: *ik werd verhinderd, om het af te maken*. *Verhinder zijne gruwelstukken*. [L. D. S. P.] Van hier *verhinderung*.

VERHIT, bijv. n., *verhitter, verhitst*. Eigenlijk een deelw. van *verhitten*. Door beweging, door vuur, of anderzins, heet gemaakt: *stel uw verhitte ligchaam toch voor geene koude bloot*! *Als sij verhittet zijn, sal ick haren dranck opsetten*. [Bijbelv.] Oneigenlijk, door hartstogten, begeerten, enz. ontvlamd: *daar zij, verhit van toorn mij haten*. [L. D. S. P.] *Verhit op bloet en moort*. [Vond.] Van hier *verhitheid*.

VERHITTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhittede, heb verhit*. Van *ver* en *hitten*, heeten. Heet, hittig, maken: *hoe wordt de lucht thans door de zon verhit*. *Tot dat de wijn haer heeft verhittet*. [Bijbelv.] *Verhit u niet te zeer*. Van hier *verhitting*. Het deelw. *verhit*, zie hier boven.

VERHOEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhoedde, heb verhoed*. Van *ver* en *hoeden*. Door hoede en toezigt voorkomen, beletten: *ik hoop het te verhoeden*. *Dat God genadigtijk verhoede*! Bij Kil. ook beschermen, hoeden. Van hier *verhoeding*. Zamenst.: *onverhoedsch*, enz.

VERHOEREN, *verhoereren*, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhoerde, heb verhoerd*. Van *ver* en *hoeren*, hoereren. Met hoereren doorbrengen, verkwisten: *hij verhoert niet slechts zijn goed*,

- maar ook zijne gezondheid. In het hoogd. *verhuren*, vries. *ferhoerkje*; en bij Olfrid. is *firhuaran* hoereren.
- VERHOETELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhoetelde, heb verhoeteld.* Van *ver* en *hoetelen*. Verbroddelen: *hij verhoetelt al, wat men hem in handen geeft.*
- VERHOFSTEDEN, bedr. w., van *ver* en *hofsteden*, van *hofstede*, wordt door J. De Deck. gebezigd, in den zin van, door het houden van eene buitenplaats doorbrengen:
Wanneer de kooplieden meer verhofsteden en verrijden, Verbrassen en verkleen, dan tusch of kas kan tijden.
- VERHOLEN, bijv. n., *verholener, verholenst.* Eigenlijk een deelw. van *verhelen*. Verborgen, bedekt: *verholene lagen leggen. Want sij is verholen voor de oogen aller levendigen.* [Bijbelv.] *Niets was van mij voor u verholen.* [L. D. S. P.] *Dat God ontdekken wilt, sal niet verholen blijven.* [Landjuweel.] Van hier *verholenheid*. Zamenstell.: *onverholen*, enz.
- VERHONGEREN, bedr. en onz., w., gelijkvl. *Ik verhongerde, heb, en ben verhongerd.* Van *ver* en *hongereren*. Bedr., door honger benaauwen: *verhongereren een stad.* [Kil.] Onz., van honger omkomen, of zwaren honger lijden: *een verhongerde wolf. 't Rijck, dat verlegen, verhongert, quam om raet.* [Vond.] Van hier *verhongerding*.
- VERHOOGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhoogde, heb verhoogd.* Van *ver* en *hoogen*. Oulings, evenveel, als *verheugen*. Zie dit woord. Hedendaags, hooger maken: *eenen dijk verhoogen. Verhoogt de bane, bereidt den weg.* [Bijbelv.] Overdragtelijk, in eer en magt doen klimmen: *die, als aller oppervoogd, deez' vernedert, dien verhoogt.* [L. D. S. P.] Roemen, prijzen: *Gods groote daen verhoogen.* [L. D. S. P.] Vermeerderen, vergrooten: *zijn bod verhoogen. Den prijs verhoogen. Ik zal uw magt verhoogen.* [L. D. S. P.] *Dus verhogede, ende breidde die hertoge sinen name.* [J. V. Heelu.] Van hier *verhooger, verhooging, verhoogsel* bij Kil.; *verhoogster*.
- VERHOUIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhooid, heb verhooid.* Van *ver* en *hoiijen*. Omkeeren, en uiteen spreiden, als hooi: *gij hebt het gantsche bed verhooid.* [Halma.] *Verhoijen ende verstroijen*, uit elkander werpen, bij Kil.
- VERHOOR, z. n., o., *des verhoors*, of van het verhoor; meerv. *verhooren*. Van *ver* en *hooren*, met weglating van den staart; zie *ver*. De daad van verhooren. Bijzonderlijk eene geregteijke aanhooring van beschuldigers, gedaagden, en getuigen: *hij is nog in geen verhoor geweest.*
- VERHOORDER, z. n., m., *des verhoorders*, of van den verhoorder; meerv. *verhoorderen* en *verhoorders*. Van *verhooren*. Al wie verhoort: *wie was de verhoorder der gevangenen? Verhoorder der gebeden.* [L. D. S. P.]
- VERHOOREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhoorde, heb verhoord.* Van *ver* en *hooren*. Oulings, evenveel, als het enkele *hooren*: *als nu de switsers verhoorden, dat julius enz.* [V. Hass.] *Alse dat volc dat verhoort.* [M. Stok.] Geen geluid ontwaar worden: *zweghen sie alle, die daar waren, alse die Coninc dit verhorde.* [Ferguut.] Hedendaags, gunstig aanhooren: *wil der droeven klagt verhooren.* [L. D. S. P.] Fig.: *de aerde sal het koorn verhooren, mitsgaders denmost, ende de olije, ende die sullen Israël verhooren.* [Bijbelv.] Voorts beschuldigers, gedaagden, en getuigen, geregteijk aanhooren: *hij is voor het regt verhoord.* Oul. werd het ook met eenen tweeden naamval gebezigd: *Ende hij sel dijns verhooren.* [Br. Dionis.] Van hier *verhoor, verhoorder, verhoorig*, tot verhooring genegen, bij Kil., *verhooring*. Van het deelw. *verhoord* komt de zamenstell. *onverhoord*.
- VERHOORIG, zie *verhooren*.
- VERHOOVAARDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhoovaardigde, heb verhoovaardigd.* Van *ver* en *hoovaardigen*, van *hoovaardig*. Hoogmoedig maken, doorgaans wederkeeriglijk: *hij verhoovaardigde zich daarop.*
- VERHOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhoopte, heb verhoopt.* Van *ver* en *hopen*. Met hoop te gemeete zien: *ik verhoop het beste daarvan. Durft gij iet anders noch verhoopen?* [Vond.] Van het deelw. *verhoopt*, komt de zamenstell. *onverhoopt*.
- VERHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verhiel, heb verhouden.* Van *ver* en *houden*. Wederhouden, beletten: *die bisscop Coenraat verhilt desen begonnen strijt.* [V. Hass.] *Zich aan iemand verhouden*, zich aan hem houden, het een, of ander, juist van hem verwachten, of vorderen: *te dien opzigte verhoud ik mij steeds aan u.* Van hier *verhouding*.
- VERHOEWEN, zie *verhakken*.
- VERHUIZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verhuisde, ben verhuisd.* Van *ver* en *huizen*, van *huis*. In Vriesl. *vervaren*. Zie *varen*. Eigenlijk uit het eene huis in het andere trekken, van woning veranderen: *ik moet in Mei verhuizen.* Zijn verblijf verlaten: *ik zal hem spoedig doen verhuizen. Verhuist jupijn met al de goon, en vaert hij uit den hemel.* [Vond.] Sterven: *tot dat hij eijntelick des levens vaentje strijckt, en hier van daen verhuist.* [Westerb.] *Dat ik eens verhuize uit 's lichaems tent.* [Vond.] *Tot dat de ziel zich tot verhuizen spoeit.* [Jonktijs.] Van hier *verhuizing*. Zamenstell.: *verhuisdag, verhuistijd*, enz.
- VERHUIZING, z. n., v., *der, of van de verhuizing*; meerv. *verhuizingen*. Van *verhuizen*. De daad van verhuizen: *zijne verhuizing berooft mij van eenen goeden nabuur.* Zamenstell.: *zielsverhuizing*, enz.
- VERHUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhuurde,*

heb verhuurd. Van *ver* en *huren*. In huur geven : *hij verhuurde dien aen landtlieden*. [Bijbelv.] *Zich verhuren*, zich tegen een bedongen loon tot de diensten van eenen knecht, enz. verbinden : *zij heeft zich aan ons verhuurd*. Van hier *verhuurder*, *verhuuring*, *verhuurster*. Zamenstell. : *verhuurkantoor*, *verhuurtijd*, enz.

VERHUTSELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhuutselde*, heb *verhuutseld*. Van *ver* en *hutselen*. Al hutselende van zijne plaats brengen.

VERHUWELIJKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verhuwelijkte*, heb *verhuwelijkt*. Van *ver* en *huwelijken*. Door een huwelijk verbinden : *zij werd aan haren neef verhuwelijkt*. Figuurlijk, ten naauwste vereenigen : *soo was de nuttigheit verhijscht aen de Reen*. [Huijgens.] *Om haar met een ander man te mogen verhijschten*. [Vel. Chr. V. H.] Van hier *verhuwelijking*.

VERJAGEN, bedr. w., gelijk- en ongelijkvl. *Ik verjaagde*, *verjoeg*, heb *verjaagd*. Van *ver* en *jagen*. Olfrid. *firjagen*. Van zijne plaats jagen : *zij worden niet gehoond, geplaagd, veracht, verdrukt, vervolgt, verjaagd*. [L. D. S. P.] *Een ijegelijk is als een verjaegt rhee*. [Bijbelv.] Van hier *verjager*, *verjaging*.

VERJAREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verjaarde*, heb en *ben verjaard*. Van *ver* en *jaren*, van *jaar*. Bedr., iemand met zijne verjaring, of met het beleven van zijn' geboortedag geluk wenschen : *wij kwamen hem verjaren*. Bij Kil. een jaar lang uitstellen. Onz., een jaar, of eenen onbepaalden tijd, uitgesteld worden. *Verjaeren ende verdaeghen*, is, bij denzelfden Kil., eenige dagen boven het jaar verschoven worden : *soo die verjaarden ende verdaagden*. [V. Hass.] Voorts is *verjaren*, jarig worden, zijn' geboortedag beleven : *ik ben gisteren verjaard*. Derwijze verouderen, dat er geen regt meer op is : *de schuld is reeds verjaard*. Van hier *verjaring*. Zamenstell. : *verjaardag*.

VERIJDELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verijdelde*, heb *verijdeld*. Van *ver* en *ijdelen*, van *ijdel*. IJdel maken : *waarom wort ghij dus door ijdelheit verijdelt?* [Bijbelv.] Te leur stellen : *maer zijn verijdelt geworden in hare overlegginge*. [Bijbelv.] *Verijdelen* kunnen wensch. Van hier *verijdeling*. Hooft bezigt *verijdel-tuijen*, en Vond. *verijdel-tuiten*, voor verwaarloozen :

Maagden, die de min uitstuiten,
Haare jeugd verijdel-tuiten.

VERIJDELTUIJEN, VERIJDELTUITEN, zie *verijdelen*.

VERIJZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verijsde*, *ben verijsd*. Van *ver* en *ijzen*, van *ijs*. Bij Kil. in ijs overgaan, vervriezen.

VERJONGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verjongde*, heb en *ben verjongd*. Van *ver* en *jongen*. Bedr., jong maken : *dat genoegen zal hem verjongen*. *De lente verjongt het*

gelaat des aardrijks. Jonger doen schijnen : *dat hulsel verjongt u merkelyk*. Onz., jonger worden, of schijnen : *hij verjongt alle dagen*. Van hier *verjonging*.

VERJONNEN, zie *vergunnen*.

VERKAARDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkaarde*, heb *verkaard*. Van *ver* en *kaarden*. Door het kaarden aan een vorig bestaan onttrekken : *hebt gij die wol nog niet verkaard?* Wederom kaarden : *die wol moet verkaard worden*.

VERKABELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkabelde*, heb *verkabeld*. Van *ver* en *kabelen*. Al kabbelende uitbrokkelen : *dat water verkabelt den oever hier en daar geweldig*. Van hier *verkabeling*.

VERKAKELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkakelde*, heb *verkakeld*. Van *ver* en *kakelen*. Door gekakel aan anderen mededeelen : *de hen verkakelt steeds, dat zij een ei gelegd heeft*. *Gij verkakelt alles*. Al kakelende doorbrengen : *zijnen tijd verkakelen*.

VERKALEFATEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkalefaterde*, heb *verkalefaterd*. Van *ver* en *kalefateren*. Bij Kil. *verkalefaten*. Door kalefateren in eenen anderen toestand brengen : *ik laat mijn schip verkalefateren*. Aan kalefateren te koste leggen : *hoe veel hebt gij dezen zomer wel verkalefaterd?*

VERKALKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verkalkte*, heb en *ben verkalkt*. Van *ver* en *kalken*. Bedr., in kalk veranderen : *de scheikundigen weten vele dingen te verkalken*. Onz., in kalk overgaan : *de steen verbrokkelt en verkalkt gansch en al*. Van hier *verkalking*.

VERKALLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkalde*, heb *verkald*. Van *ver* en *kallen*. Al kallende aan anderen mededeelen : *zij verkalt al, wat zij weet*. *Den lachter en moet men niet vercalen*. [Seghelijn.] Oulings, bepraten over het algemeen : *'i goent althür vercalt ende versproiken is geweest*. [Utr. Jaarb.] *Zijnen tijd verkallen*, denzelfden al kallende verkwisten. *Zich verkallen*, zijnen mond miskallen.

VERKAMMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkamde*, heb *verkamd*. Van *ver* en *kammen*. Anders kammen, dan voorheen : *zij verkamt het haar gansch en al*.

VERKANKEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verkanderde*, heb *verkankerd*. Van *ver* en *kankeren*. Door kanker verteerd worden : *zijn aangezigt is reeds half verkankerd*. *Die boom verkankert geweldig*. Van hier *verkankering*.

VERKAPPEN, zie *verhakken*.

VERKAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkapte*, heb *verkapd*. Van *ver* en *kappen*. Anders kappen, dan voorheen, of op nieuw kappen. Van hier *verkapping*.

VERKASSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verkaste*, *ben verkast*. Van *ver* en *kassen*, van *kas*. In den gemeenzamen stijl, evenveel, als *verhuizen*; eigenlijk, van de eene kas in de andere kruipen : *ik deed hem oogenblikkelyk verkassen*.

VERKAVELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkavelde, heb verkaveld.* Van *ver* en *kavelen*. Nog eens kavelen, en door kavelen bederven: *dat hij zoude toelaten, dat zij hare eere moesten verkavelen.* [Schrieck.] Van hier *verkaveling*. Zie *kavelen*.

VERKEERBORD, z. n., o. Van *verkeeren* en *bord*. Een bord, waarop men verkeert, het verkeerspel speelt: *er is eene schijf van het verkeerbord te zoek.*

VERKEERD, bijv. n. en bijw., *verkeerder, verkeerdst.* Eigenlijk een deelw. van *verkeeren*. Het tegenoverstaande van *echt*, juist, regt: *het schoot mij in de verkeerde keel. Hij speelt verkeerd antwoord*, zoo eigenlijk, als oneigenlijk, van iemand, die ongepastelijk antwoordt. *Iets verkeerd aangrijpen.* Op eene verkeerde plaats: *gij zoekt verkeert een kruis, dat elders liefst wil spruiten.* [Vond.] *Ik trad schier op verkeerde paen.* [L. D. S. P.] *Ondeugend: een verkeert man sal krackeel inwerpen.* [Bijbelv.] Van hier *verkeerdelijk, verkeerdheid*.

VERKEEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verkeerde, heb verkeerd.* Van *ver* en *keeren*. Bedr., veranderen: *de blijdschap is in rouw verkeerd. Mijn duisternis verkeert g' in 't heilrijkst licht.* [L. D. S. P.] *In eene riete spruit verkeert te worden.* [Vond.] Uit de behoorlijke, of gewone rigting, in eene tegenoverstaande onbehoorlijke, of ten minste ongewone, brengen: *de orde der natuur verkeeren. Geschenken verkeeren het heilige regt. Den tuimelgeest, die 't volk verkeerde.* [Vond.] *Den wech der sachtmoedigen verkeeren.* [Bijbelv.] *Onz., veranderd worden: zijn kleet in bont, en d'arm verkeert in pooten.* [Vond.] *De harten der Egyptenaren verkeerden toen.* [L. D. S. P.] *De kans des oorlogs verkeert. Het kan verkeeren, zei Brederoo.* Omgang maken, of hebben: *waarmee men verkeert, daarmee wordt men ook geëerd. De wolf sal met het lam verkeeren.* [Bijbelv.] *Verblijf hebben, of houden: als zij in Galilea verkeerden.* [Bijbelv.] *Wie zal in uwe tent verkeeren. Over een meisje verkeeren, haar vrijen Ergens onder zoo, of zoo, verkeeren, zich daaronder zoo, of zoo, gedragen: hoe verkeert zij onder haar tijden? Ergens onder, of in, verkeeren, zich daaronder, of in, bevinden: zij verkeerden onder de zwaarste verdrukking. In slavernij verkeeren.* Eindelijk is *verkeeren* het verkeerspel spelen; maar in dezen zin gebruikt men het nauwelijks anders, dan in de onbepaalde wijze: *hij is ongemeen afgeregt op het verkeeren.* [Halma.] Van hier *verkeerder, verkeering, verkeertje*, het verkeerspel: *een verkeertje spelen.* Zamenstell.: *verkeerbord, verkeerspel*, enz. Het deelw. *verkeerd*, zie hier boven.

VERKEERING, z. n., v., *der, of van de verkeering*; meerv. *verkeeringen*. Van *verkeeren*.

Hoogd. *Verkehr*, neders. *verkeer*. De daad van verkeeren. *Bederf: dan tot verkeering der toehoorders.* [Bijbelv.] *Verdraaijing: door verkeering van het regt.* *Verandering: hij hoopt op eene spoedige verkeering van de kans.* *Verblijf: gedurende zijne verkeering in deze stad.* *Omgang: hebt gij ooit verkeering met hem gehad? Verkeering over een meisje maken, haar vrijen.* Zamenstell.: *kansverkeering, regtverkeering*, enz.

VERKENNEN, zie *varken*.

VERKENNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkende, heb verkend.* Van *ver* en *kennen*. Iets in zijnen aard, in zijne gesteldheid, opnemen: *wij poogden het bemerkte land te verkennen. Den vijand verkennen, basterdw. recognosceren.* Van hier *verkenbaar, verkenning*. Zamenstell.: *verkenningmiddel, verkenningsteeken*, enz.

VERKERVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verkorf, heb verkorven.* Van *ver* en *kerven*. *Averegts behandelen: hij heeft het bij mij verkorven, hetgene hij deed averegts gedaan, zich slecht gedragen, misdaan. Aldus blijft Godt getrou, schoon wij het snood verkerven.* [Poot.]

VERKETTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verketterde, heb verketterd.* Van *ver* en *ketteren*, van *ketter*. Tot eenen ketter maken, als eenen ketter afschilderen, van ketterij beschuldigen: *zoo haast hij het oude pad verliet, begon men hem te verketteren.* Van hier *verkettering*.

VERKEUVELLEN, *verkevelen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkeuvelde, heb verkeuvelde.* Van *ver* en *keuvelen, kevelen*. Door gekeuvel verkwisten: *wat verkeuvelt gij uwen tijd met elkanderen!* Al keuvelende mededeelen: *zij heeft alles aan mij verkeuvelde.*

VERKIELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkielde, heb verkield.* Van *ver* en *kielen*, van *kiel*. Bij Kil. *verbodemen*. Van eene andere kiel, eenen anderen bodem, voorzien: *hij laat zijn schip verkielen.*

VERKIEREN, zie *verkoren*.

VERKIEZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verkoos, heb verkozen.* Van *ver* en *kiesen*. *Uitkippen: iemand tot Koning verkiezen. Hij verkoos zijnen knecht David.* [Bijbelv.] *Begeeren, verlangen, wenschen: verkiest gij ook 't huis gebragt te worden? Zulken man verkiest ik niet. Het eene voor, of boven, het andere verkiezen, daaraan de voorkeus geven, het hooger achten: deugd moet voor, of boven, schoonheid verkozen worden.* Van hier *verkieesbaar, verkieesselijk, verkiezer, verkiezing*. Zamenstell.: *verkieesdag*, enz.

VERKIEZING, z. n., o., *der of van de verkiezing*; meerv. *verkiezingen*. Van *verkiezen*. De daad van verkiezen: *de verkiezing van eenen Burgemeester.* *Bijzondere gesteldheid op het een of ander: ieder heeft zijne verkiezing. Dat is mijne verkiezing, het*

voorwerp, waarop ik bijzonderlijk gesteld ben. In de Godgeleerdheid is *verkiezing* een Goddelijk besluit, om deze en gene menschen boven anderen te behouden.

VERKIJKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verkeek, heb verkeken.* Van *ver* en *kijken*. Aan de bezigtiging van iets te koste leggen: *wat hebt gij aan die wassen beelden verkeken? Zich verkijken*, zich in het kijken misgrijpen, averegts kijken: *ik heb mij verkeken. Zich ergens aan verkijken*, het te lang, of te sterk bekijken: *verkiijk u niet aan haar optooisel. Zijnen tijd verkijken*, denzelven met kijken doorbrengen. *De kans is verkeken*, men heeft de kans slechts bekeken, zonder ze te benutten.

VERKINDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verkinderde, ben verkinderd.* Van *ver* en *kinderen*. Brandt bezigt het woord in den zin van kindsch worden: *want de oude moeten weer verkinderen.* J. De Decker zegt: *merk, hoe de wijsheit Gods verkindert.*

VERKLADDE, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkladde, heb verklad.* Van *ver* en *kladden*. Al kladdende onbruikbaar maken: *waarom al dat papier verklad? Door geklad bederven: hij heeft zijns meesters werk verklad.*

VERKLAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verklaagde, heb verklaagd.* Van *ver* en *klagen*. Beschuldigen: *hij werd wegens dieverij verklaagd. Doch wie kan mij verklaegen van misdaet.* [Vond.] *Die hem bij den regter verklaagde.* Oulings ook met voor: *die haer verclaeghde voor onsen Godt dach ende nacht.* [Bijbelv.] Van hier *verklaagster, verklager, verklaging.*

VERKLAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verklapte, heb verklapt.* Van *ver* en *klappen*. Iets al klappende aan den dag brengen: *zij heeft alles verklapt. Menige deugeniet verklapt zich zelven.* Van hier *verklapper, verklapping, verklapster.*

VERKLAREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verklaarde, heb verklaard.* Van *ver* en *klaren*. Klaar en helder maken: *verklaeren het ghesicht.* [Kil.] *Zoo ras het licht de lucht verklaert.* [Vond.] *Uw gunst, o God! verklaert mijn zwak gezicht.* [L. D. S. P.] Overdragtelijk, duidelijk, verstaanbaar maken: *eenen droom verklaren. Van denwelcken wij hebben vele dingen, ende swaer om verklaeren.* [Bijbelv.] Bekend maken, vermelden: *verklaert ons nu, om wiens wille ons dit quaet overkomt.* [Bijbelv.] Min of meer plegtig uiten: *iets onder eede verklaren. Ik verklaar u, als een eerlijk man, op mijn woord van eer,* enz. Plegtig aanzeggen: *menige oorlog begint, zonder verklaard te zijn. Iemand schuldig, of onschuldig, verklaren*, hem in eene geregtelijke uitspraak, of anderszins, meer of min plegtig, daarvoor erkennen: *verklaaren schuldig!* Van hier *verklaarbaar, verklaarder, verklaring.*

11.

VERKLARING, z. n., v., *der, of van de verklaring*; meerv. *verklaringen*. Verkleinw. *verklaringje*. Van *verklaren*. De daad van verklaren, in de verschillende beteekenissen van dit werkw. Dus verheldering: *tot verklaring van zijn gezigt.* Opheldering, uitlegging: *de verklaring van des Konings droomen.* Vermelding: *eene volledige verklaring van het gebeurde.* Verzekering: *zoudt gij daarvan wel eene verklaring willen afleggen?* Aanzegging: *verklaring van oorlog.* Geregtelijke uitspraak: *zijn leed werd door die verklaring van zijne onschuld eenigzins vergoed.* Zamenstell.: *bijbelverklaring, droomverklaring, oorlogsverklaring, schuldigverklaring, vrijverklaring,* enz.

VERKLEEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkleedde, heb verkleed.* Van *ver* en *kleeden*. Anders kleeden, dan voorheen: *eer zij zich verkleed had.* Door kleeding vermommen: *een verkleede spion.* Aan kleeding te koste leggen: *zij verkleedt al, wat zij wint.* Van hier *verkleeding.*

VERKLEEFD, bijv. n., *verkleefder, verkleefdst.* Eigenlijk, een deelw. van het ongebruikelijke *verkleven*. Gehecht, door genegenheid verbonden: *zij schijnt meer aan hem verkleefd, dan hij aan haar.* Van hier *verkleefdheid.*

VERKLEINEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkleinde, heb verkleind.* Van *ver* en *kleinen*, van *klein*. Klein maken: *een getal verkleinen. Verkleijnende den Epha, ende den sikel vergrootende.* [Bijbelv.] Kleiner doen schijnen: *die bril verkleint de voorwerpen. Hoe zeer men dat ongeluk ook verkleinen moge. Verkleinende uitdrukkingen.* In eer en roem verkorten: *verkleende 't godendom, gaf 't reuzendom de kroon.* [Vond.] Van hier *verkleining.* Zamenstell.: *verkleinglas, verkleinwoord,* enz.

VERKLEINWOORD, z. n., o. Van *verkleinen* en *woord*. Een woord, waarmede men iets verkleinenderwijze voorstelt: *het verkleinwoord van hond is hondje.*

VERKLEUMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verkleumde, ben verkleumd.* Van *ver* en *kleumen*. Bij Kil., ook *verkleomen, verklomen*, neders. *verklamen*, klam, stijf van koude worden: *draag zorg, dat gij niet verkleumt!* Van hier *verkleumd*, stijf van koude, *verkleumdheid, verkleuming.*

VERKLEUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verkleurde, heb en ben verkleurd.* Van *ver* en *kleuren*. Bedr., anders kleuren, dan voorheen: *van hoe menig europisch geweest moet de landkaart niet gestadig verkleurd worden!* Onz., van kleur veranderen: *hij verkleurde op dat zeggen.* Alle kleur verliezen: *zal die stof niet verkleuren?* Van hier *verkleuring.*

VERKLIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verklikte, heb verklikt.* Van *ver* en *klikken*. Op eene geheime wijze verklappen: *de stuikers wer-*

62

- den verklikt. *Verklikkende al wat beurt en niet gebeurt.* [Vond.] Van hier *verklikker, verklikking, verklikster.*
- VERKLIKKER, *verklikkertje*, zie *voorslag*.
- VERKLOEKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkloekte, heb verkloekt.* Van *ver* en *kloeken*, van *kloek*. *Kloek maken: de snelle niet en sat ontvlieden, ende de stercke sijne kracht niet verkloecten.* [Bijbelv.] *Om mijn lichaam te verkloeken.* [Geschie.] *Zich verkloeken*, is, moed scheppen: *hij verkloekte zich zelven. Durf entlijk zich verkloeken, haer dootschen geest in 't rijk der schimmen op te zoeken.* [Vond.] Voorts is iemand *verkloeken* hem door kloekheid verschalken, of hem daardoor eenig voordeel afwinnen: *ik laat mij niet ligt verkloeken. So hebben sij die burgers verkloekt met bussen.* [V. Hass. aantek. op Kil.] Van hier *verkloeking*.
- VERKLONGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van *ver* en *klongelen*. Aan nietigheden verkwisten: *hij verklongelt geld, goed en tijd.* Van hier *verklongeling, verklongeler, verklongelster.*
- VERKLOOTVEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verklootveegde, heb verklootveegd.* Van *ver* en *klootvegen*, in Overijssel voor pluimstrijken gebruikelijk (namelijk het kleed vegen, de pluimen daar afstrijken), vleijen. *Iets verklootvegen*, is, derhalve, het doen of zeggen van iemand aan eenen anderen overbrengen, om bij dezen eenen plasdank te behalen. In Overijssel en Twent zegt men ook *klootvagen, verklootvagen*.
- VERKNAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verknaagde heb verknaagd.* Van *ver* en *knagen*. Al knagende vergruizen, verteren: *de hond heeft reeds het gansche been verknaagd.* Ook oneigenlijk: *zij wordt door het grievendste hartzeer verknaagd. Hij verknaagt zich van hartzeer.* [Halma.]
- VERKNAPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verknaapte, heb verknaapt.* Van *ver* en *knapen*, van *knaap*. Bij Kil., als *knaap*, als *knecht*, dienen: *dijenen, verknapen, ende waarnemen.* [V. Hass.] Verschalken, bedriegen: *ick en wil, o lief, u met geen bedroch verknaapen.* (Const der Minn.) In overijssel wordt het gebezigd in den zin van aflossen: *elkander verknapen.*
- VERKNECHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verknechte, heb verknecht.* Van *ver* en *knechten*, van *knecht*. Dienstbaar maken, onderwerpen: *ik heb elkeen aan mijnen wil verknecht.* [Schim.]
- VERKNEEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkneeedde, heb verkneeed.* Van *ver* en *kneeden*. Anders kneeden, dan voorheen: *het deeg moet nog eens verkneeed worden.* Ook oneigenlijk: *eene schrijfstoffe verkneeden, en omwerken.* Van hier *verkneeding*.
- VERKNEUZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkneusde, heb verkneusd.* Van *ver* en *kneuzen*. Al kneuzende vermorzelen: *zijn hoofd was door den val geheel verkneusd.* Van hier *verkneuzing*.
- VERKNIEZEN, zie *verknijzen*.
- VERKNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verkneep, heb verknepen.* Van *ver* en *knijpen*. Nog eens knijpen; doch meest gebruikelijk in *zich verknijpen*, zich knijpen, om zich in te houden: *ik zat mij te verknijpen.*
- VERKNIJPING, z. n., v., *der*, of van de *verknijping*; meerv. *verknijpingen*. Van *verknijpen*. *Knel, verlegenheid: ik geraakte daar grootelijks in de verknijping.*
- VERKNIJZEN, onz. en wederk. w., gelijkvl. *Ik verknijzde, ben en heb verknijzsd.* Van *ver* en *knijzen*. Ook *verkniezen*. Onz., door knijzing verteerd worden: *zij schijnt al meer en meer te verknijzen.* Wederkeuriglijk, zich zelven geweldig kwellen: *hij verknijst zich klaarblijkelijk.* Van hier *verknijzing*.
- VERKNIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verknipte, heb verknipt.* Van *ver* en *knippen*. Iets al knippende van zijn vorig bestaan berooven: *hebt gij al dat papier reeds wederom verknipt?* Van hier *verknipper, verknipping, verknipster.*
- VERKNOCHT, bijv. n., *verknochter, verknochtst.* Eigenlijk, een deelw. van *verknochten*, verbinden. Verbonden: *door 't huwelijk verknocht.* [Halma.] Gehecht, door genegenheid verkleefd: *hij is grootelijks aan mij verknocht.* Van hier *verknochtheid, verknochting*. [Halma.] Anders wordt *verknocht* ook als een deelw. van *verknopen* beschouwd, hetwelk oudt. ongelijkvl. was.
- VERKNOCHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verknochtte, heb verknocht.* Van *ver* en *knochten*, hetzelfde als *knoopen*. Verbinden: *die hare trouw aan zijne trouw verknocht.* [Vond.] *Die kracht, die mijn gebeent met senuwen 'tsaem verknochte.* [F. V. Dorp.]
- VERKNOEIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verknoeide, heb verknoeid.* Van *ver* en *knoeijen*. Door geknoei bederven: *gij verknoeit al, wat gij onder handen krijgt.* Aan nietigheden verspillen: *gij verknoeit uwen kostelijken tijd.* Van hier *verknoeiing*, enz.
- VERKNOLLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verknolde, heb verknold.* Van *ver* en *knollen*. Verbrod-den, verknoeijen: *zie toe, dat gij 't niet alles verknolt!* Misdoen: *het kind heeft het verknold.* Van hier *verknolling*.
- VERKNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verknoopte, heb verknoopt.* Van *ver* en *knoopen*. Zoo knoopen, dat men het niet weder losmaken kan: *het touw is verknoopt.* Anders knoopen, dan voorheen: *de knoop is losgegaan, gij moet dien verknoopen.* Bij Kil., ook met eenen knoop verbinden. *Figuurl.: verknoot door trouheidsbanden.* [V. D. Myle.] *Dat hare eerste jeugd aan mijne jeugd verknoot.* [Vond.] *Dees wet verknoopt den prins.* [Hooft.]
- VERKOELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verkoelde, heb en ben verkoeld.* Van *ver* en *koelen*. Bedr., koel maken: *die drank heeft mij*

verkoeld. In het water doops, ende mijn tonge verkoele. [Bijbelv.] Ook oneigenlijk, *iemand's drift verkoelen.* Oul., werd het ook voor rust aanbrengen gebezigd: *die den vader ghehoersaam is, hi sal die moeder verkoelen.* [Bijb. 1477.] Onz., koel worden: *de lucht begint te verkoelen. Mijn bloet verkoelt.* [Vond.] Ook oneigenlijk: *afwezen doet de liefde verkoelen.* Van hier verkoelen. Zamenstell.: *verkoeldrank*, enz.

VERKOELING, z. n., v., der, of van de verkoeling; meerv. *verkoelingen*. Van verkoelen. De daad van verkoelen: *het is een uitnemend middel tot verkoeling van het bloed.* Overgang tot koelte: *ik bespeur geene verkoeling in de lucht.* Ook oneigenlijk: *door verkoeling der genegenheid. Wanneer de tijden der verkoelinge sullen gekomen zijn.* [Bijbelv.] Zamenst.: *verkoelingsmiddel*, enz. *Bloedverkoeling*, enz.

VERKOKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verkookte, heb en ben verkookt.* Van ver en koken. Bedr., al kokende verteren: *het moet tot op de helft verkookt worden.* Onz., al kokende verteerd worden: *het water verkookt gansch en al.* Van hier *verkoking*.

VERKOLVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkolfde, heb verkolfd.* Van ver en kolven. Al kolvende verteren: *hij verkolft al wat hij heeft.* Op nieuw afkolven: *die partij moet verkolfd worden.* Voorts is, *eenen zilveren bal laten verkolven*, daarom laten kolven.

VERKOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verkam, ben verkomen.* Van ver en komen. Zich herstellen: *begint zij reeds van hare krankheid te verkomen? Hij verkam allens van dien schrik.* Voorts is er op *verkomen* in betere omstandigheden geraken: *het is mij aangenaam, dat hij er op verkomt.*

VERKONDEN, zie *verkondigen*.

VERKONDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkondigde, heb verkondigd.* Van ver en kondigen, van kond. Oulings ook *verkonden*. Kond doen, bekend maken: *hij verkondigt eene goede tijding. Om tot u te spreken, ende u dese dingen te verkondigen.* [Bijbelv.] *Den hoogen roem van uw barmhartigheid verkondigen.* [L. D. S. P.] Van hier *verkondiger, verkondiging*, de daad van verkondigen; oulings ook *verkonding*, van *verkonden, verkondigster*.

VERKONDSCHAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkondschapte, heb verkondschapt.* Van ver en kondschappen. Verwittigen. *ik zal er u van verkondschappen.* [Halma.] Van hier *verkondschapping*.

VERKONKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkonkelde, heb verkonkeld.* Van ver en konkelen, van konkel, dat oulings aan *kinkel* gelijk stond, en voor verdraaijing, verwarring, gebezigd werd, en dezen zin nog heeft, als men zegt: *ik zit daar mede leelijk in de konkels.* Bij Kil., verdraaijen, in de war brengen, en

verstoppjen: *verkonkelt in de blaese, verkonkelde blaese.* [Kil.] Door konkelarij verspillen: *zij heeft alles verkonkeld.* Van hier *verkonkeling*.

VERKOOP, z. n., m., des verkoops, of van den verkoop; meerv. *verkoopen*. Van ver en koop. De daad van verkoopen: *ik denk den verkoop mede bij te wonen. Ik moet van koop en verkoop leven.*

VERKOOPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verkocht, heb verkocht.* Van ver en koopen. Otfrid. *sirkoufen*, Tatian. *furcausen*, Kero *farchausan*, hoogd. *verkaufen*, vries *ferkeepje*. Voor geld, of iets anders, overdoen: *ik heb het bij openbare veiling verkocht. Sij maect sijn lijnwaet, ende verkoopt het.* [Bijbelv.] *Uw uitverkoren schaaren verkoopt g'aan hun geweldenaaren.* [L. D. S. P.] Van hier *verkoopachtigh*, bij Kil.; *verkoopbaar, verkoopelick*, bij Kil.; *verkooper, verkooping, verkoopster*. Zamenstell.: *boekverkooper, fruitverkooper, zielverkooper, beter cedelverkooper*, enz. *Verkoopdag, verkooptijd*, enz.

VERKOOPER, z. n., m., des verkoopers, of van den verkooper; meerv. *verkooperen* en *verkoopers*. Van verkoopen. Al wie iets verkoopt: *de verkooper moet er een jaar lang voor instaan.* Bijzonderlijk, al, wie zijn werk van verkoopen maakt. Zamenstell.: *boekverkooper, fruitverkooper, zielverkooper*, of *cedelverkooper*, enz.

VERKOOPING, z. n. v., der, of van de verkooping; meerv. *verkoopingen*. Verkleinw. *verkoopinge*. Van verkoopen. De daad van verkoopen; verkoop: *na verkooping van zijne vastigheden.* De bijeenkomst, waarin iets verkocht wordt: *hij was ook op de verkooping.* Zamenstell.: *verkoopingsmaaltijd*, enz. *Boekverkoop, landverkoop, veenverkoop*, enz.

VERKOPEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkoperde, heb verkoperd.* Van ver en koperen, van koper. Met koper bekleeden: *het schip moet op nieuw verkoperd worden.* Met eene koperkleur dekken: *ik zal dat beeld laten verkoperen, of bronzen.*

VERKOREN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Eigenlijk, een deelw. van het ongebruikelijke *verkieren*, verkiezen. Uitgelezen, uitgekipt: *de verkorene staatsleden. 't Volk, door hem te voren, tot zijn erf verkoren.* [L. D. S. P.] *Wie daartoe verkoren is, dien sal ick tegen haar bestellen.* [Bijbelv.]

VERKORSTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkorstte, heb verkorst.* Van ver en korsten. Met eene korst bedekken: *het aardrijk wordt door de zon verkorst*

VERKORT, zie *verkorten*.

VERKORTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkortte, heb verkort.* Van ver en korten. Korter maken: *een touw verkorten. Dat opstel kan merkeliijk verkort worden. Gij hebt de dagen sijner jeugt*

- verkortet.* [Bijbelv.] Benadeelen: *ik zoek u niet te verkorten. Gij verkort uwe gezondheid. Daar zij dus mijn roem verkorten.* [L. D. S. P.] Voorts is een werk verkorten, een kort begrip daarvan maken: *Wagenaar is op meer dan eens wijze verkort.* Van hier verkort, bij Kil. nadeel: *verkort doen*, te kort doen, bij Kil. *Verkorter, verkorting, verkortsel, verkortster.* Zamenstell.: *verkortschrift*, enz.
- VERKOUDE, bijv. n. en bijw., *verkouder, verkoudst.* Eigenlijk, een deelw. van *verkouden*. Gemeenlijk, *verkouden, verkouwen*. Door koude bevangen: *hij is zoo verkoud, dat hij nauwelijks spreken kan.* Oulings ook onbekwaam tot mingenot. Van hier *verkoudheid*.
- VERKOUDEN, zie *verkoud*.
- VERKOUDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verkoude, heb en ben verkoud.* Van *ver* en *kouden*. Bedr., koud maken, verkoelen: *de avondlucht zal u verkouden. Als de tijd wil heten, of verkouwen.* [Spiegelh.] Onz., koud worden: *dek u wel toe, om niet te verkouden.* Verkoelen, verslaauwen: *wij zien den ijver dagelijks verkouden. Soo sal de liefde van velen verkouden.* [Bijbelv.] Het deelw. *verkoud*, zie hier boven.
- VERKRACHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkrachte, heb verkracht.* Van *ver* en *krachten*, van *kracht*. Oulings ook *vercrachten*. Met kracht en geweld meester worden. gewelddadig behandelen: *Joseph wert in Egijpten gebracht. Doe hem zijn broeders hadde vercracht.* [V. Hass.] *Door eenen diepen slaap betoverd en vercracht.* [Vond.] Schofferen: *al wat vrouwelijk was, werd jammerlijk vercracht. Die onreijn was door afsonderinge hebbense in u vercracht.* [Bijbelv.] Evenveel hoe ook schenden: *'s Lands vrijheid vercrachten.* [Wagen.] *Eed en pligt vercrachten. Trouwen pligt vercrachten, en 't recht om goud vercrachten.* [L. D. S. P.] Van hier *verkrachter, verkrachting*.
- VERKRACHTER, z. n., m., *des verkrachters*, of *van den verkrachter*; meerv. *verkrachteren* en *verkrachters*. Van *verkrachen*. Al wie verkracht, schoffeert, schendt: *de snoode verkrachter van die schoone maagd. Een verkrachter der Goddelijke en menschelijke wetten.* Zamenstell.: *eedverkrachter, pligtverkrachter, vrouwenverkrachter, wetverkrachter*, enz.
- VERKRANKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkrankte, heb verkrankt.* Van *ver* en *kranken*. Eigenlijk krank maken. Figuurlijk, benadeelen: *en verkrankt u lijf noch eere.* [Gesch].
- VERKREUKELEN, zie *verkreuken*.
- VERKREUKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verkreukte, heb verkreukt.* Van *ver* en *kreuken*, Bedr., al kreukende bederven: *verkreuk het papier toch niet!* Onz., door gekreuk min, of meer, onbruikbaar gemaakt worden: *draag zorg, dat het niet te veel verkreuke.* Van hier het voortdurend werkw. *verkreukelen*, dat bijkans hetzelfde beteekent; *verkreuking*, enz.
- VERKRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verkreeg, heb verkregen.* Van *ver* en *krijgen*. Deelachtig, magtig worden: *hij verkreeg eer en aanzien. Vrolickeheit ende blijtschap sullen zij verkrijgen.* [Bijbelv.] Door moeite en arbeid verwerven: *hij poogde eenen grooten naam te verkrijgen. Om dat mijn hant geweldich veel verkregen hadde.* [Bijbelv.] Van hier *verkrijg, verkrijgbaar, verkrijgelijk, verkrijger, verkrijging*, enz.
- VERKRIMPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verkrimp, ben verkrompen.* Van *ver* en *krimpen*. Ineen krimpen, wegkrimpen: *sal die stof niet te veel verkrampen, als zij gewasschen wordt?* Van hier *verkrimping*.
- VERKROPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkropte, heb verkropt.* Van *veren* en *kroppen*. Oul. verstoppelen: *machtige stroomen verkropt van het slijk.* [Oud.] Met eenen gevulden krop bezwaren: *die spijs verkropt mij.* [Halma.] Door aandoeningen opgevuld en bezwaard zijn: *zij schijnt verkropt van droefheid.* Door den krop douwen, verslikken: *het dier kon dien brok niet verkroppen.* Ook oneigenlijk: *met moeite verkropte ik dien smaad. Hij moet zijn nijd verkroppen.* [L. D. S. P.] Van hier *verkropping*.
- VERKROTTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkrottete, heb verkrot.* Van *ver* en *krotten*. Al krottende doorbrengen: *hij verkrot zijne dierbare gezondheid.*
- VERKRUJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verkruide, heb en ben verkruid.* Ook ongelijkvl. *Ik verkrooi, heb en ben verkrooien, of ik verkrood, heb en ben verkroden.* Van *ver* en *kruijen*. Bedr., van de eene plaats naar de andere kruijen: *ik laat dat puin verkruijen en opruimen.* Onz., van ijs gesproken, al kruijende van plaats veranderen: *het ijs begon te verkruijen.* Van hier *verkruijing*.
- VERKRUIMELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkruimelde, heb verkruimeld.* Van *ver* en *kruimelen*. Al kruimelende van vorig bestaan berooven: *het kind verkruimelt al het brood.*
- VERKRUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verkroop, ben verkropen.* Van *ver* en *kruijpen*. Al kruijende van plaats veranderen: *het lijf verkroop nog, toen de staart er afgehakt was.* Van hier *verkruijing*.
- VERKUIJERING, z. n., v., *der, of van de verkuijering*; meerv. *verkuijeringen*. Verkleinw. *verkuijeringje*. Van het ongebruikelijke *verkuijeren*. Verkwikking van zich zelven door te kuijeren: *dat was eene aangename verkuijering.*
- VERKUILEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkuilde, heb verkuild.* Van *ver* en *kuilen*. Van den eenen kuil in den anderen overbrengen. Van hier *verkuiling*.
- VERKUIPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkuipte,*

- heb verkuipt.* Van *ver* en *kuipen*. Anders *kuipen* dan voorheen: *ik wil dat vat laten verkuipen*.
- VERKUISCHT, bijv. n., zijnde het verled. deelw. van het w. *verkuischen*, van *kuischen*, zuiveren, reinigen. *Verkuischt* is derhalve eigenlijk, zuiver, zindelijk, uitgelezen, fraai; en bij overdragt, ergens op gesteld, met iets in zijn schik, vereerd: *ik ben daar mede niet verkuischt. Egter ben ik niet verkuist met het grootelijks uitdijen van dit werk.* [Ten Kate.] *Als of God daarmede verkuist ware.* [Oud.] — Schim bezigt *verkuischen*, voor kuisch worden, en kuisch maken. Zie *gekuischt*.
- VERKUSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkuste, heb verkust.* Van *ver* en *kussen*. Al kussende krenken, of verliezen: *de eer verkussen.* [Vond.]
- VERKWANSELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkwanselede, heb verkwanseeld.* Van *ver* en *kwanselen*. Bij Kil. *verquantsele*. Al kwanselend verspillen: *voor 't geen verquanselt word aen bloote snuisterij.* [J. De Deck.]
- VERKWAPSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkwapste, heb verkwapst.* Van *ver* en *kwapsen*, van *kwaps*. Bederven: *spijzen, die de maagh verkwapen.* [De Brune.]
- VERKWIJLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkwijelde, heb verkwijld.* Van *ver* en *kwijlen*. Door gekwijn bederven, verspillen: *gij verkwijlt uwe beste sappen. Gij moet uwe gezondheid zoo niet verkwijlen.*
- VERKWIJNEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verkwijnde, ben verkwijnd.* Van *ver* en *kwijnen*. Al kwijnende ten verderve gaan: *als het gras, dat haast verkwijnt.* [L. D. S. P.] *De boom verkwijnt. Mij dunkt zij verkwijnt al meer en meer.* Van hier *verkwijning*.
- VERKWIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkwikte, heb verkwikte.* Van *ver* en *kwikken*. Kil. ook *verquickeren*. Verfrisschen, laven: *die teug verkwikte mij.* Ook oneigenlijk: *die zoo de flaeuwe ziel verquikt.* [Vond.] Van hier *verkwikbaar, verkwickelijk, verkwicker, verkwikking*. Zie voorts *kwik*.
- VERKWISTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verkwistte, heb verkwist.* Van *ver* en *kwisten*. Kwistig doorbrengen: *gij verkwist uwen dierbaren tijd aan beuzelingen. Gezondheid, geld, goed, enz. verkwisten.* Van hier *verkwisting*. Dit woord luidt bij Halma ook *verquakkelen*, bij Kil. *verquackelen, verquacken*.
- VERLAAT, z. n., o., *des verlaats*, of van het *verlaat*; meerv. *verlaten*. Verkleinw. *verlaatje*. Van *ver* en *laten*, met afkapping van den staart. Zie *ver*. Eene sluis, waardoor men schepen van lager water in hooger, of van hooger in lager, verlaat, over laat gaan: *omtrent het verlaat.* [Hooft.] *Gij zet bij schemering 't verlaat al heimlijk open.* [Vond.]
- Voorts is *verlaet*, oft *slagh der voghelen*, bij Kil., een kleiner vogelhok, dat door middel van een deurtje gemeenschap met een grooter heeft, en waarin men vogelen daaruit laat overgaan. En bij denzelfden Kil. is het evenveel, als *aflaat*. Zie *aflaat*. Oul. werd het ook gebezigd voor vertrouwen: *en stel op menschen geen verlaet.* [J. De Deck.] Van hier *toerverlaet*.
- VERLAAUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verlaauwde, ben verlaauwd.* Van *ver* en *laauwen*, van *laauw*. Laauwer worden: *laat den drank nog wat verlaauwen!* Ook oneigenlijk: *hij schijnt merkkelijk te verlaauwen.*
- VERLADEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlaadde, oul. verloed, heb verladen.* Van *ver* en *laden*. Van het eene schip, enz. in het andere laden: *al het goed moest verladen worden.* Anders laden, dan voorheen: *ik wil mijn geweer eens verladen.* Met last bezwaren, overladen: *als men dan eenigh dijnc sonder begheerte of minne besit, men esser corts mede verladen.* [Vert. van Boëtius.] Hier heeft *ver* de betekenis van *over*. Zoo zegt ook Poot: *wie zag ooit Zoon dus met zijn Vaders toorn verladen?* Zie *verheeren*.
- VERLAGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verlaagde, heb en ben verlaagd.* Van *ver* en *lagen*. Bedr., lager maken: *ik wil de zoldering wat verlagen.* In rang en aanzien doen dalen: *als gij u niet anders gedraagt, zult gij al meer en meer verlaagd worden.* Wederkeeriglijk, zich zelve in lageren rang en aanzien plaats: *Czaar Peter verlaagde zich tot trommelslager der bende van Le Fort.* Zich aan laagheden schuldig maken: *gij verlaagt u door die vleijerij.* Bij Kil. ook belagen, door lagen verontrusten: *daer wart hij tot Dordrecht verlaeght van die van Kuuc.* [V. Hass.] — Onz., lager worden: *het water verlaagt van dag tot dag.* Van hier *verlagig*.
- VERLAK, z. n., o., *des verlaks*, of van het *verlak*; zonder meerv. Van *ver* en *lakken*, met weglating van den staart. Zie *ver*. Anders *verlaksel*. Het mengsel, waarmede verschillende goederen verlakt worden: *het verlak gaat er af.*
- VERLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlakte, heb verlakt.* Van *ver* en *lakken*. Met verlak bekleeden: *wat heeft men die kandelaren slecht verlakt!* Oneigenlijk, bedriegen: *gij zult mij niet meer verlakken!* in den gemeenzamen spreektrant gebruikelijk. Ook bij Hooft. Van hier *verlakker, verlakking, verlaksel*.
- VERLAKSEL, zie *verlak*.
- VERLAMMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verlamde, heb en ben verlamd.* Van *ver* en *lammen*, van *lam*. Bedr., lam maken: *hij was door de uitgestane pijniging verlamd.* *Het geschut verlammen*, deszelfs affuit, of rolpaard, verminken. *Iemands geschrijf verlammen*, hetzelfde door verminking van

- kracht berooven. Onz., lam worden : *zijn arm schijnt te verlammen*. Van hier *verlamming*. Van het deelw. *verlamd* komt *verlandheid*.
- VERLANDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verlandde, ben verland*. Van *ver* en *landen*, van *land*. Bij Kil. land worden : *die kreek is geheel verland*. Bij Halma, van het eene land naar het andere verhuizen : *de oorlog kan gansche volken doen verlanden*. Van hier *verlanding*.
- VERLANG, z. n., o., *des verlangs*, of van het *verlang*; meerv. *verlangens*. Van *ver* en *langen*, met weglating van den staart, zie *ver*. Anders *belang*, aangelegenheid : *maar deze plaats was met eenige andere van geen groot verlang*. [Hooft.] *Daer en licht geen groot verlangh aan*, heeft Kil., bij wien dit woord ook nog de beteekenis van eene kleine wijle tijds, en die van gewigt, en berekening van gewigt, of waarde, heeft.
- VERLANGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verlangde, heb verlangd*. Van *ver* en *langen*, van *lang*. Bedr., lang maken : *een kleed verlangen*. *De tijd zijner gevangenis werd verlangd*, of *verlengd*. Want in dezen zin is *verlengen* gebruikelijker, even als in den onz. van langer worden; maar men bezigt *verlangen*, als deze laatste beteekenis overgaat tot een reikhalzen, of ander uitrekken van zich zelve, uit begeerte naar iets : *die verlangens nae de doot, maer sij en isser niet*. [Bijbelv.] *Reeds verlangen uwe knechten*. [L. D. S. P.] *'k Verlang met schrick naer 't ende*. [Vond.] *Verlanghen oft verlanghenisse hebben*. [Kil.] Hooft en anderen bezigen het onpersoonlijk : *alleentijk verlangt mij te weeten*. *Mij verlangt zeer nae 't goedt besluit*. [Vond.] Van hier *verlangens*, z. n., *verlanghenisse*, bij Kil. *Verlanging*.
- VERLANGEN, z. n., o., *des verlangens*, of van het *verlangen*; meerv. *verlangens*. Eigenlijk, de onbepaalde wijze van *verlangen*. Hetgene men verlangt : *hij kreeg dus wezenlijk zijn verlangen*. De daad van *verlangen*, reikhalzing, begeerte : *stont reeds een menigte met uitgestrekt verlangen voor Isis tempeldeur*. [Hoogvl.] *De dienstmaagd op haar vrouw ziet, met verlangen, om haare gunst ontfangen*. [L. D. S. P.] *Het verlangen harer zielen*. [Bijbelv.] *Het verlangen dubbelt zijnen draf*. [Hooft.] Zamenst. : *zielsverlangens*, enz.
- VERLANGING, zie *verlenging*.
- VERLANGST, z. n., v., *der*, of van de *verlangst*; zonder meerv. Van *verlangen*. De daad van *verlangen*: *is van verlangst naar uwe gunst bezweken*. [L. D. S. P.]
- VERLANTERFANTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlanterfante, heb verlanterfant*. Al lanterfantende doorbrengen : *hij heeft den ganschen namiddag verlanterfant*.
- VERLAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlapte, heb verlapte*. Van *ver* en *lappen*. Lappende ver-
- bruiken : *gij moogt die stukken aan de broek verlappen*. [Halma.] Van hier *verlapping*.
- VERLARIEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlariede, heb verlaried*. Van *ver* en *larien*. Met gelarie, gebeuzel, doorbrengen : *waar hebt gij dat uur verlaried?*
- VERLASTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlastte, heb verlast*. Van *ver* en *lasten*. Bij Kil. met last bezwaren, drukken. Overladen : *van onnut lettervolk verlast en overspreit*. [J. De Deck.]
- VERLASTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlasterde, heb verlasterd*. Van *ver* en *lasteren*. Belasteren : *verlasteren zinneloos de strengheit van Jupijn*. [Vond.] Van hier *verlastering* : *het gedijt u tot haet, verlastering en schande*. [Vond.]
- VERLATEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vertiet, heb verlaten*. Van *ver* en *laten*. Vries. *ferlitta*, zweed. *förlita, färlata*, Ulphil. *fraletan*, Olfred. *firlazzan*, Kero *farlazzan*, hoogd. *verlassen*. Van het eene ding in het andere laten : *verlaeten, afgieten, de olie, — verlaeten den wijn*. [Kil.] Iets na eischen en bieden voor zulken of zulken uitersten prijs willen geven : *ik verlaat het u daarvoor*. Zijne lichamelijke tegenwoordigheid onttrekken : *so verliet hij Judeam*. [Bijbelv.] *Verliet zijn eigen lant*. [Vond.] *Zij vertieten ons, om naar huis te gaan*. Voorts is iets *verlaten*, daarvan ganschelijk afscheiden : *week uit zijn tent verliet den tabernakel*. [L. D. S. P.] *Verlaet ge Pergamum, alreede in uwe hant?* [Vond.] *Geen mol of worm verlaet het duister*. [Pool.] *Verlaeten den dienst*. [Kil.] *Eer hij 't sterftijk kleet verliet*. [Antonid.] *Haer verlaten ende haer haren scheydbrief gegeven*. [Bijbelv.] Van toegenegenheid en hulp berooven : *vrouw en kinderen verlaten*. *Mijn vader, ende mijne moeder, hebben mij verlaten*. [Bijbelv.] *Mijn God! Mijn God! waarom verlaat gij mij?* [L. D. S. P.] *Schoon duizenden de kroon vertieten*. [Vond.] Laten varen : *huis en have verlaten*. *ICK hebbe mijn hujs verlaten, ick hebbe mijne erffenisse laten varen*. [Bijbelv.] *Verlaat het kwaad*. *Men moet de vriendschap niet verlaten*. *Het pad der deugd verlaten*, daarvan afwijken. *Zich ergens op verlaten*, daarop vertrouwen : *verlaeten op den bijstant der Godinne*. [Vond.] *Verlaten sich selven op iemanden*. [Kil.] Oul. werd *verlaten* ook voor kwijtschelden gebezigd : *ende ic verlate u tghelt*, enz. [Bijb. 1477.] *Iemand van zijnen dienst verlaten*, heeft Wagen., voor iemand uit zijne dienst ontslaan, of zetten. *Iemand van een ambt verlaten*. [Hooft.] Het onzijd. *verlaten* is bij Kil.; *aflaten*, ophouden. Van hier *verlatenis*, bij Kil.; *verlater*, *verlating*. Het deelw. *verlaten*, zie hier onder.
- VERLATEN, bijv. n. en bijw., *verlatener, verlatenst*. Eigenlijk, een deelw. van *verlaten*. Aan zich zelve overgelaten : *zijne verlatene*

- echtgenote en kinderen. Een verlaten boedel. Een verlaten huis.* Van menschen ontbloot, eenzaam : *welk eene verlatene plaats. Tot de verwoeste eensame plaats, ende tot de verlatene steden.* [Bijbelv.] Hulpeloos : *die verlatene weezen. Het slot met zijn verlaten vesten om noothulp schreit.* [Vond.] In den laatsten zin gebruikt men het ook als z. n. : *die arme verlatene!* Van hier *verlatenheid*.
- VERLATER**, z. n., m., *des verlaters, of van den verlater*; meerv. *verlateren en verlaters, van verlaten.* Al wie verlaat : *de gevoellooze verlater van vrouw en kinderen! De verlaters des heijligen verbonts.* [Bijbelv.] Zamenstell.: *deugdverlater, landverlater, wijnverlater, enz.*
- VERLEDEN**, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Eigenlijk een deelw. van het oude *verlijden*, voorbijgaan. Voorbijgegaan : *de verleden week. Wat haele ik rampen op van dien voorleden tijd.* [Vond.] *Aldus is die ander ende derde dag verleden, dat is voorbij.* [Mat der Sond.] In de spraakkunst is de *verledene tijd* die buiging van een werkwoord, waarin men hetzelfde plaatstals het tot voorbij zijnde dingen betrekkelijk wordt gemaakt. Van hier *verledenheid*.
- VERLEDIGEN**, wederk. w., gel. *Ik verledigde mij, heb mij verledigd.* Van *veren ledigen*. Eigenlijk, ledig maken, ontlasten van : *mitter ghenaden Godes wort die mensche verledicht ende verlost van allen quaden.* [Guld. Troen.] Zich zelve, om iets te doen, van andere bezigheden als ontledigen : *kunt gij u niet verledigen, om een woord met mij te spreken? Sich verledigen tot bidden.* [Kil.]
- VERLEELIJKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verteelijkte, heb en ben verteelijkt.* Van *ver en leelijken*, van *leelijk*, Bedr., leelijk maken : *die pruij verteelijkt hem.* Onz., leelijk worden : *zij verteelijkt in geenen deele.* Van hier *verteelijking*.
- VERLEENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verleende, heb verleend.* Van *ver en leenen*. Toestaan, geven, verschaffen : *de Vorst heeft hem vrijheid daartoe verleend. Die ons alle dingen rijckelick verleent om te genieten.* [Bijbelv.] *De Heer verleent zijn milden zegen.* [L. D. S. P.] *Verleenme een zeker pant.* [Vond]. Van hier *verleening*.
- VERLEEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verleerde, heb verleerd.* Van *ver en leeren*. Afleeren : *ik zal u dat babbelen verleeren.* Ontleeren : *draag zorg, dat gij uw Fransch niet verleert.* Van hier *verleering*.
- VERLEESTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verleestte, heb verleest.* Van *ver en leesten*. Bij Kil. volbrengen, verrigten : *al wat hi verleesten can.* [Lodew. V. Velth.] Tegenwoordig alleen gebruikelijk, voor nog eens op de leest, of op eene andere leest slaan : *die schoenen moeten verleest worden.*
- VERLEGGEN**, bijv. n. en bijw., *verlegener, verlegenst.* Eigenlijk een deelw. van *verliggen*, welk werkw. echter in dien zin niet in gebruik is. Vries., neders., hoogd. ook *verlegen*, in het zweed. *förlägen*. Door liggen min of meer bedorven : *verlegen laken. Verlegghen, oft overlegghen meersse, verlegghen eije, verlegghen wijn, verlegghen hujsraadt.* [Kil.] Door opleggende dingen belemmerd : *verlegghen met kleederen.* [Kil.] Evenveel hoe bedremmeld, bekommerd, radeloos : *zij keek mij zeer verlegen aan. Door angst tot in de ziel verlegen.* [L. D. S. P.] *Verlegen zitten. Verlegghen zijn van ghelde, daaraan gebrek lijden.* [Kil.] *Om iets verlegen zijn, het behoeven.* Van hier *verlegenheid*.
- VERLEGEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verlegerde, ben verlegerd.* Van *ver en legeren*. Elders legeren : *zij zijn verlegerd.* Ook wederk.: *hij besloot, om zich van daar te verlegeren.*
- VERLEGGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verleide, heb verleid, of verlegd.* Van *ver en leggen*. Van de eene plaats op de andere leggen : *gij moet die boeken niet verleggen.* Anders leggen, dan het te voren lag : *ik heb mij verlegd.* Ook oneigenlijk : *de vergadering werd naar elders verlegd. Dat krijgsvolk zal welhaast verlegd worden.* Zoo leggen, dat men het niet wedervinden kan : *ik heb dat briefje verlegd.* Bij Kil. ook verwerpen, afkeuren, en voorleggen, vertoonen : *die zij ons verlecht en geleverd hebben.* [V. Hass.] Verontschuldigen : *daer en magh geen onschout verleggen, of te stade komen.* [V. Hass.] Van hier *verlegger, verlegging, enz.*
- VERLEIDELIJK**, bijv. n. en bijw., *verleidelijker, verleidelijkt.* Van *verleiden*. Verleidend, tot verleiding geschikt : *het is een verleidelijke drank. Verleidelijk lonkte zij hem toe.* Van hier *verleidelijkheid*.
- VERLEIDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verleide, heb verleid.* Van *ver en leiden*. Hoogd. *verleiten*, Otfred. *firleitān*. Eigenlijk, van den regten weg af leiden : *die u leijden, verleijden u.* [Bijbelv.] Figuurlijk, tot ongeoorloofde bedrijven verlokken en bewegen : *'t verleidend kwaad bragt m'op den boord van 't graf.* [L. D. S. P.] Ook wel eens, boertende, tot iets bewegen, waartoe men ongenegen was : *zij verleide mij tot eene wandeling.* Van hier *verleidbaar, verleidelijk, verleider, verleiding, verleidster*.
- VERLEKKEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vertekkerde, heb en ben vertekkerd.* Van *ver en lekkeren*, van *lekker*. Bedr., lekker, op lekkernijen verzot maken : *gij vertekkert uwe kinderen. De nektartong vertekkert 't leersaem oor op zoete toogen.* [Vond.] Onz., zoo met iets ingenomen worden, dat men bijna in niets anders smaak vindt : *hij zal er te veel op vertekkeren. Vertekkert op taffe leedigheid.* [Hoofst.]

VERLELLEN, *vertallen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik ver-
lelde heb verleeld*. Van *ver* en *lellen*. Al lellen-
de doorbrengen: *houd op van uwen tijd zoo
te verlellen*.

VERLENGEN, zie *verlangen*.

VERLEPPEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik verlepte ben
verlept*. Van *ver* en *leppen*. Verwelken, ver-
slensen: *de ruiker verlept geweldig*. Hooft
bezig het bedrijvend: *klaare, wat heeft er
uw hantje verlept?* Van hier *verlepping*. Het
deelw. *verlept* wordt als een bijv. n. gebruikt,
waarvan *verleptheid*.

VERLET, z. n., o., *des verlets*, of *van het verlet*;
zonder meerv. Van *ver* en *letten*, met weg-
lating van den staart, zie *ver*. Verhinderend,
ophouding: *gij zult er weinig verlet van
hebben*. *Dat dij verlet nogh langh dure*. [Vond.]
Nalating, verwaarloozing: *het verlet van een
oogenblik*. Verschuiving: *de zaak tijdt geen
langer verlet*.

VERLETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlettete,
heb verlet*. Van *ver* en *letten*. Verhinderen,
ophouden: *gij moet mij niet verletten*. *Wat
verlet mij, dit te doen?* Hiervoor zeide men
oul.: *wat verlet ik (ic)*. [Bijb. 1477.] Weren,
beletten: *een lit moet men ofzetten, daer 't
vier in is, om 't vier van 't geheel te verlet-
ten*. [Vlaerd. Redenr.] Verwaarloozen, ver-
zuimen: *ik zou daarmee te veel tijds verlet-
ten*. Het deelw. *verlet* komt voor in de
betekenis van bezig, onledig: *geduriglijk
verlet met maken en ontmaken*. [J. De Deck:]

VERLEUTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verleuterde,
heb verleuterd*. Van *ver* en *leuteren*. Al
leuterende doorbrengen: *hij verleutert
zijnen tijd*.

VERLEVENDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlevend-
igde, heb verlevendigd*. Van *ver* en *levendigen*,
van *levendig*. Levendiger, vlugger,
wakkerder, vrolijker maken: *om uw aandeu-
ken daaraan te verlevendigen*. *Hij poogde
den strijd te verlevendigen*. *Dat verlevendigt
het uitzigt van uwe woning*. Ook wel eens
onz., levendiger worden: *het vuur van den
vijand begon te verlevendigen*. Van hier *ver-
levendiger*, *verlevendiging*.

VERLEZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verlas, heb
vertezen*. Van *ver* en *lezen*. Uitlezen: *erwten
vertezen*. *Vertezen goed*, dat uitgezocht en
gezuiverd is. *Salade vertezen*.

VERLICHT, bijv. n. en bijw., *verlichter, ver-
lichtst*. Eigenlijk een deelw. van *vertichten*.
Door licht opgehelderd: *eene verlichte kamer*.
Het verlichte uitspansel des hemels. Figuur-
lijk, met bondige kennis en juist doorzigt van
zaken begaafd: *welk een verlichte wijsgeer!*
Verlichte Grieken en Hebreen. [Vond.] *Ver-
lichtede oogen uwes verstand*. [Bijbelv.] *Be-
toont zich in 't verstand verlicht* [L. D. S. P.]
*Hij schreef daarover nog verlichter, dan
anderen*.

VERLICHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlichtte,*

heb verlicht. Van *ver* en *lichten*. Eigenlijk,
door licht ophelderen: *de zon verlicht altijd
de helft des aardrijks*. *Zoo lang de maen ver-
licht den bruinen nacht*. [Vond.] Ten be-
wijze van vreugde feestelijk met lichten ver-
sieren: *de gansche stad was verlicht*. Met
kleuren afzetten en ophelderen: *alle figuren
van dat boek waren fraai verlicht*. *Hij ge-
neert zich met het vertichten van landkaar-
ten*. Voorts is *iemands oogen vertichten*,
hem klaarder doen zien, zoo eigenlijk,
als oneigenlijk: *verticht, ó God! verticht
mijn oogen*. [L. D. S. P.] *Iemands ver-
stand vertichten*, en *iemand vertichten*, be-
teekent, insgelijks, hem een duidelijker
begrip van evenveel welke zaken geven. *Alle
te vertichten, datse mogen verstaan*. [Bijbelv.]
Van hier *vertichter*, *vertichting*. Het deelw.
verlicht, zie hier boven.

VERLIEFD, bijv. n. en bijw., *verliefder, ver-
liefdst*. Eigenlijk een deelw., van *verlieven*.
Met liefde vervuld: *dat meisje schijnt smoor-
lijk op hem verliefd*. *Iemand verliefd aan-
lonken*. Oneigenlijk: *hij is op zijn landhuis
verliefd*. Voorts ook geneigd, om spoedig
verliefd te worden: *hij is van een bloedrijk
en verliefd gestel*. Ook bezigt men *verliefd
wel eens*, als z. n., voor *gelief*: *de beide ver-
liefden*. Van hier *verliefdelijk*, *verlieftheid*.

VERLIEREN, zie *verliezen*.

VERLIES, z. n., o., *van het verlies*; meerv. *ver-
liezen*. Verkleinw. *verliesje*. Van *ver* en het
ongebruikelijke *liezen*, met weglating van
den staart. Zie *ver*; en nopens *liezen*, zie
verliezen. De daad van verliezen: *door ver-
lies van al, wat hij bezat*. *Verties van goet,
van bloet, van magen*. [Brandt.] *De maare
van dit verlies*. [Hooft.] *Waertoe is dit ver-
lies der salve geschiet?* [Bijbelv.] Hetgene
men verliest: *mijn verlies is onberekenbaar*.
Verties oft laeckagie aen goud ende silver.
[Kil.] Zamenst.: *geldverlies*, *tijdverlies*, enz.

VERLIEVEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik verliefde, ben
verliefd*. Van *ver* en *lieven*. Met liefde be-
zield worden: *verlieven op iemand*. *Narcis
zal op zich zelven hier verlieven*. [Vond.]
*Sij wert verliefst meer dan derselver bijwij-
ven*. [Bijbelv.] Ook oneigenlijk: *ik ben ver-
liefd op uw getuigenissen*. [L. D. S. P.] *Op
een landschap, een huis*, enz. *verlieven*. Het
deelw. *verliefd* wordt als z. n., bijv. n., en
bijw. gebezigd.

VERLIEZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verloor,
oul. ook verloos, heb verloren*, welke tijden
eigenlijk van *verlieren* afstammen. Zie hier
onder. Kwijt worden: *het leven verliezen*.
Verliesen den moed. [Kil.] *'k Heb reeds alle
kracht verloren*. [L. D. S. P.] *Zijne vrouw
verliezen*, door den dood daarvan beroofd
worden. *Eenen weldoener verliezen*, door
den dood, of anderzins, van zijnen bijstand
onthloot worden. *Een spel, eenen slag, een*

regtsgeding, verliezen, daarin voor zijne tegenpartij onderdoen. Geld verliezen, hetzelfde in het spel, in den handel, of uit onachtzaamheid, kwijt raken. Woorden, tijd, arbeid, enz. verliezen, daarvan geen genot hebben. Zonder tijd te verliezen, zonder vertraging. Iets uit zijne gedachten verliezen, daaraan niet meer denken. Iemand uit het oog verliezen, hem niet meer zien. Verties hem, of het, niet uit het oog, sla hem steeds gade, neem het steeds in acht. Zich zelven verliezen, in verwarring, of verrukking geraken: verliest zich zelv' verrukt door 't schoon gezicht. [L. D. S. P.] Zich in de menigte verliezen, zich zelven daaronder over het hoofd zien, door het gekrioel bedwelmd geraken. Van hier vertiesbaar, vertiezer. Het deelw. verloren wordt als bijv. n. gebruikt.

Verliezen, volgens Kil. oulings ook verliezen, even als verkieren en verkiezen verwisseld werden, hoogd. verlieren, Notk. firliuren, angels. forleoran, forlijsan, frankd. forliusan, zweed. förlora en förlata, deen. forlore, en forlise, oud opperd. ferliezen, farleosan, Ulphil. fraliusan, neders. verlesen, is verwant aan het neders. lesen, goth. liusan, angels. losjan, eng. lose, liese, en aan ons loozen; en is zamengesteld uit het onscheidb. voorz. ver en liezen of lieren.

VERLIGGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verlag, heb en ben verlegen.* Van ver en liggen. Bij Kil. bedrijvend: *verligghen een kindeken, hetzelfde dood liggen. Hedendaags enkel onz., anders gaan liggen, dan men lag: ik wil gaan vertliggen.* Door lang liggen onbruikbaar worden: *laat het laken niet te veel vertliggen.* Het deelw. *verlegen* wordt als bijv. n. en bijw. gebruikt.

VERLIGTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlichtte, heb verligt.* Van ver en lichten. Ligter maken: *iemands last verlichten.* Ook oneigenlijk: *den last des arbeids door vertellingen verlichten.* [Vond.] *Tot g' onze smart verligt.* [L. D. S. P.] *Verlichten het hert.* [Kil.] Van hier *verlichting*.

VERLOF, z. n., o., *des verlofs*, of van het verlot; zonder meerv. Van ver en loven, met weglating van den staart; zie ver. Oorlof, vrijheid, vergunning: *iemand verlot geven. Met uw verlot, Mevrouw! Belangende 't verlot.* [Hooft.] Bijzonderlijk, vrijstelling van schoolgaan, krijgdsdienst, enz.: *de meester gaf zijnen scholieren verlot. Hij kreeg verlot voor drie maanden.* Zamenstell.: *verlotbrief, verlotfanger, verloftijd, verloftogt.*

VERLOKKELIJK, bijv. n. en bijw., *vertokkelijker, vertokkelijkst.* Van verlokken. Geschikt, om te verlokken: *dat is een vertokkelijk eten. Zij had zich vertokkelijk opgeschikt.* Van hier *vertokkelijkheid*.

VERLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlokte, heb*

verlokt. Van ver en lokken. Eigenlijk, als uit zijnen stand lokken. Door aanloksele overhalen, bewegen: *die spijs verlokt mij, om uw gast te zijn. Verlokt door uw geboortedag.* [G. Brandt.] Bijzonderlijk, tot iets kwaads: *o hoe ligt laat zich de jeugd vertokken! Vertokkende de onvaste zielen.* [Bijbelv.] Van hier *verlokbaar, vertokkelijk, verlokker, vertokking, vertoksel, vertokster.*

VERLOOCHENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verloochende, heb verloochend.* Van ver en loochenen. Hoogd. *verlaugnen*, Olfrid, *firlougnan*, Tegen beter weten loochenen, dat men gemeenschap met iemand heeft: *tot dat ghij mij driemaal verloochent sult hebben.* [Bijbelv.] Voorts is *zijn geloof verloochenen*, zijne verkleefdheid daaraan valschelijk ontzeggen. *God verloochenen*, Gods aanwezen loochenen. *De natuur verloochenen*, tegen hare inspraken handelen. *Zich zelven verloochenen*, tegen zijne geneigdheid handelen: *hij en kan hemselven niet verloochenen.* [Bijbelv.] Van hier *verloochenaar, verloochenaars, verloochening.* Zamenstell.: *Godverloochenaar, enz.*

VERLOODEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verloodde, heb verlood.* Van ver en looden. Anders looden, dan voorheen: *de glazen moeten verlood worden.* Met lood bekleeden: *verlooten de aerde potten.* [Kil.] Van een loodwerk voorzien: *de lakens worden verlood, ten teeken, dat zij goedgekeurd zijn.* Van hier *verlooding*.

VERLOOFD, zie *verloven*.

VERLOOMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verloomde, heb verloemd.* Van ver en loomen, van loom. Loom, moede worden: *'k voel mijn leden vast verloomen.* [Fr. V. Dorp.] Van hier *verlooming*.

VERLOOP, z. n., o., *des verloops*, of van het verloop; meerv. *verloopen.* Van ver en loopen, met weglating van den staart, zie ver. De daad van verlopen: *na verloop van tijd. Het verloop der jaren.* [Vond.] Hetgene ergens op verlopen is: *verloop van woeker, oft renten.* [Kil.] Afneming, verval: *het verloop van het getij. Door een toenemend verloop van zijne nering. Over 't verloop in den staat.* [Hooft.] Zamenstell.: *tijdsverloop, enz.*

VERLOOPEN, bedr., wederk. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verliep, heb en ben, verloopen.* Van ver en loopen. Hoogd. *verlausen*, Notk. *ferlouffen.* Bedr., loopende verlaten: *'t gedierte 't wout verloopt.* [Vond.] *De handen wringt, het huis verloopt.* [J. De Marr.] Doorbrengen: *den ganschen morgen verloopen.* Door wegloupen benadeelen, verstoren: *zijn geluk verloopen.* Wederkeuriglijk, zich ergens in te buiten gaan: *wijven, die zich grof verloopende.* [Vond.] *Hij verliep zich al meer en meer in den drank.* Onz., voorbijgaan: *de tijd verloopt. Als vele dagen verloopen waren.* [Bijbelv.] Uit een loopen: *het krijgsvolk*

- vertiep geweldig.* Afnemen : *het getij verloopt. De wateren verlopen uijt een meijr.* [Bijbelv.] Oneigenlijk : *zijn vertier schijnt al meer en meer te verlopen. Het is met haar geheel verlopen.* Voorts is *verloopen* een kunstwoord in het biljart- en verkeerspel, en op de drukkerij. Het deelw. *verloopen* wordt gebruikt voor weggeloopt : *verloopen knecht, verlopen boeve, verlopen monick.* [Kil.]; en voor gewezen : *een verlopen student, een verlopen Advocaat.* Van hier *verlooping*.
- VERLOREN**, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk, een deelw. van *verlieren*, zie *verliezen*. Als bijv. n., vruchteloos : *verloren arbeid doen.* [Kil.] *In een verloren oogenblik*, in een oogenblik dat anders nutteloos was. Aan ongeluk en verderf overgegeven : *gij zijt verloren, als gij zulks doet. Het berouw van den verlorenen zoon.* *Verloren hoop*, is bij Kil., een hoop krijgsvolk, dat voor een leger uit geplaatst, voor de grootste gevaren blootgesteld is. Zoo is, mede in de krijgsdienst, *een verloren post*, die zoo gevaarlijk is, dat men zich daar als verloren mag rekenen. Als bijw., is *verloren*, in *verloren gaan*, ten verderve. *Sij en sullen niet verloren gaan in der eeuwigheit.* [Bijbelv.] Te zoek : *het is verloren gegaan, of geraakt.* Nopens *verloren maandag*, zie *koppermaandag* en *raasmaandag*.
- VERLOSSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlost, heb verlost.* Van *ver* en *lossen*. Bevrijden : *hij werd uit den kerker verlost.* Ook oneigenlijk : *Ach! Verlos mij uit zijn handen! Verlos en red mij uit de magt van hem, die mijn verderf betracht.* [L. D. S. P.] Van drukkende lasten ontheffen : *iemand van den arbeid verlossen.* [Halma.] *Verlos mij van mijn kwaalen.* [L. D. S. P.] Eene vrouw in het baren behulpzaam zijn : *wie heeft haar verlost?* Eindelijk is *verlossen* wel eens onz., baren : *zij kan niet verlossen.* Van hier *verlosser, verlossing*. Zamenstell. : *verloskunde, verloskundig*, enz. Het deelw., *verlost*, wordt als z. n., gebruikt : *het jaer mijner verlostten was gekomen.* [Bijbelv.]
- VERLOSSER**, z. n., m., *des verlossers*, of *van den verlosser*; meerv. *verlosseren* en *verlossers*. Van *verlossen*. Al wie verlost : *de verlosser des vaderlands. Op hem alleen als hunn' verlosser bouwen.* [L. D. S. P.] *Sij riepen, maer daer en was geen verlosser.* [Bijbelv.] In de christelijke godgeleerdheid, Jezus Christus : *de verlosser des menschdoms.*
- VERLOSSING**, z. n., v., *der*, of *van de verlossing*; meerv. *verlossingen*. Van *verlossen*. De daad van verlossen : *hoe reikhalst hij naar verlossing uit zijne gevangenis. Terstond na de verlossing stierf de kraamvrouw.* In de Godgeleerdheid geeft men den naam van *verlossing* aan de zegenrijke gevolgen der verschijning van den grooten Jezus. Zamenstell. : *verlossingswerk*, enz.
- VERLOST**, zie *verlossen*.
- VERLOTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlootte, heb verloot.* Van *ver* en *loten*. Iets aan het lot overgeven ter beslissing, wie daarvan eigenaar wezen zal : *zullen die goederen verloot worden?* Bij Halma ook onz., anders *loten*, dan voorheen : *wij zullen dienen te verloten.* Van hier *verloter, verloting*, enz.
- VERLOVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verloofde, heb verloofd.* Van *ver* en *loven*. Bij Kil., beletten, en verzeggen, verzweren : *verloven goedt te doen.* [Kil.] *Hij heeft het brandewijn drinken verloofd.* [Halma.] Voorts bij Kil., door geloften verbinden en wijden. Door zijn gedrag zich voor iets bereiden : *aan 't helsche vuur verloofd.* [Oudaan.] In het hedendaagsche gebruik, verbinden, om te huwen : *zij zijn aan elkanderen verloofd. Zij verloofde zich tegen den wil harer ouderen.* Van hier *verloving*. Het deelw. *verloofd* wordt ook als z. n. gebruikt : *de verloofden gingen zamen uit spelemeyen.*
- VERLUCHTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verluchte, heb verlucht.* Van *ver* en *luchten*. Bij Kil., laten doorluchten, doorwaaijen : *die kleederen moeten verlucht worden.* Bij denzelfden is *de boomen verluchten* door het wegnemen van takken daaraan lucht geven. Hedendaags is *zich verluchten*, zich in de vrije lucht begeven : *ik wil mij eens wat verluchten.* Van hier *verluchting*.
- VERLUCHTIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verluchtigde, heb verluchtigd.* Van *ver* en *luchtigen*, van *luchtig*. Luchtiger, opgeruimder, vrolijker, maken : *zij zocht mij te verluchtigen.* Van hier *verluchtiging*.
- VERLUIDEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verluidde, heb verluid.* Van *ver* en *luiden*. Eigenlijk, evenveel, als *luiden*; doch niet gebruikelijk, dan in de spreekwijze *zich laten verluiden*, te kennen geven : *hij liet zich verluiden, dat hij op trouwen stond.*
- VERLUIJEN**, zie *verluijeren*.
- VERLUIJEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verluijerde, heb verluijerd.* Van *ver* en *luijeren*, eigenlijk het voortdur. w. van het ongewone *luijen*; en *verluijeren* is van *verluijen*, dat onzijd. gebezigd wordt. Bij Kil., *verluijaarden*. In luiheid slijten : *gij verluijert al te veel tijds. Nimmer zal mijn min verluijen, lui worden, of verkoelen.* [Poot.] Van hier *verluijering*.
- VERLULLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertulde, heb vertuld.* Van *ver* en *tullen*. In den lagen volksstijl, met zotte taal doorbrengen : *waar hebt gij dat uur wederom vertuld?* Al lullende verpraten : *zij vertult alles aan hare bureu.* Zie *lullen, tullen*.
- VERLUSTEN**, zie *verlustigen*.
- VERLUSTIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verlustigde, heb verlustigd.* Van *ver* en *lustigen*, van

lustig. Anders *verlusten*. Lustig maken, door het aandoen van vermaak streelen: *dat landschap verlustigt oog en zinnen. Hij verlustigt zich daarmede. Verlostigh u dan vrij met onzer beider doot.* [Vond.] *Verlust u in den Heere.* [Bijbelv.] *Hen verlusten over grooten vrede.* [Bijbelv.] Van hier *verlustiging*, anders *verlusting*.

VERMAAGSCHAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermaagschapte, heb vermaagschapt.* Van *ver* en *maagschappen*; van *maagschap*. Door verwantschapsbanden verbinden: *zij werden aan elkanderen vermaagschapt. Ghij en sult u met hen niet vermaagschappen.* [Bijbelv.] Van hier *vermaagschapping*.

VERMAAK, z. n., o., *des vermaaks*, of van het *vermaak*; meerv., *vermaken*. Verkleinw. *vermaakje*. Van *ver* en *maken*, met weglating van den staart; zie *ver*. Genoegen, *verlustiging*: *de onschuldige vermaken der prille jeugd. Hebt gij daar vermaak in? Zoek uw vermaak in goede boeken. De weergalmschept vermaeck mij na te baeuwen.* [Vond.] *Die de dagelicksche weelde haer vermaeck achten.* [Bijbelv.] Zamenstell.: *kermisvermaak, wintervermaak, zomervermaak, zielsvermaak*, enz.

VERMAAN, z. n., o., *des vermaans*, of van het *vermaan*; zonder meerv. Van *ver* en *manen*, met weglating van den staart; zie *ver*. Vermaning, waarschuwing: *hij luistert naar geen vermaan. Naar 't voorspook en 't vermaan der paarden.* [Hooft.] Eene vermaningsrede: *dat lange vermaan verdroot hen. Oulings ook melding: vermaan doen, vermaen maecken.* [Kil.] Van hier *vermanen*. Zamenstell.: *vermaanbrief, vermaanteecken*, bij Kil.; *vermaanwenk*, enz.

VERMAARD, bijv. n., *vermaarder, vermaardst*. Eigenlijk een deelw. van het reeds eenigzins verouderde *vermaren*. Een onderwerp der *mare*, der algemeene spraak, befaamd, heroemd: *de vermaarde helden der oudheid. Het vermaarde London. Die vermaert zijn onder de Apostelen.* [Bijbelv.] Van hier *vermaardheid*. Zamenstell.: *onvermaard, wijdvermaard*.

VERMAGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vermagerde, heb, of ben, vermagerd.* Van *ver* en *mageren*. Bedr., *magerder maken*: *dat voedsel zal het beest vermageren.* Onz., *magerder worden*: *zij vermagerert oogenschijnlijk.* Van hier *vermagering*.

VERMAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermaakte, heb vermaakt.* Van *ver* en *maken*. Een ding anders maken, dan het voorheen gesteld was, herstellen: *hij laat zijn huis geheel vermaken. In 't schip hare netten vermakende.* [Bijbelv.] *Dat kleet moet vermaakt worden, eer ik het dragen kan. Eene pen vermaken*, dezelve versnijden. Voorts is *iemand iets vermaken*, hem hetzelfde bij uitersten wil

toeleggen: *hij heeft zijne zuster al zijn goet vermaakt.* [Halma.] *Vermaecken de wonde*, bij Kil., dezelve verbinden. *Iemand vermaken*, bij denzelfden, hem misvormen, lasteren; hedendaags, hem *verlustigen*: *ik zocht hen daarmede te vermaken. Zij vermaakte het gansche gezelschap door haar gezang. 'k Vermaak mij steeds in uw volmaakt gebod.* [L. D. S. P.] *Een soogkint sal sich vermaken over 't hol van een adler.* [Bijbelv.] *Vermaekt met bloet te zuigen.* [Vond.] Van hier *vermaakbaar, vermakelijk*, geschikt om te vermaken, *vermakelijkheid, vermaking*.

VERMAKKEN, wordt door Hooft gebezigd, in den zin van *mak maken*.

VERMALEDIJD, bijv. n. en bijw. *Vermaledijder, vermaledijdst*. Eigenlijk een deelw. van *vermaledijden*, dat bij Kil. voorkomt, en eene verbastering van het lat. *maledicere* is. Verwenscht, vervloekt: *dien vermaledijden karel! Om haar vermaledijde ghiercheijt.* [J. B. Houw.] *Hij heeft mij vermaledijde bedrogen.* Ook als tusschenwerpsel: *wel, vermaledijde! wat ziet hij zwart!* Het werkw. *vermaledijden* komt ook bij J. B. Houw. voor: *want die hem selven pijnt te vermaledijden. Noch weder en vermaledijt den genen, die u vermaledijden.* [Clare Spieg.] Ook *vermaledijen*. Zie *verdijen*.

VERMALEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vermaalde, heb vermalen.* Van *ver* en *malen*. Al malende vergruizen: *er zijn korrels onder die niet vermalen zijn.* Evenveel hoe vergruizen: *het is tot stof vermalen.* Ook oneigenlijk: *alle vijandelijke legers werden door hem vermalen. Alle die Koninckrijken vermalen, ende te niete doen.* [Bijbelv.] Van hier *vermaalbaar, vermaling*.

VERMALLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermalde, heb vermalde.* Van *ver* en *mallen*. Tot malligheden aanwenden: *zijn tijd vermallen. Gestraag vermalt zij haar geld. Zal ik er dit luttel papier aan vermallen.* [Hooft.]

VERMANEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermaande, heb vermaand.* Van *ver* en *manen*. Bij Kil., herinneren, melden: *iemand's deugden vermanen.* [Z. N.] Hedendaags, op eene dringende wijze voorhouden, aanbevelen: *leert ende vermaent dese dingen.* [Bijbelv.] En *iemand vermanen*, is hem met redenen dringen: *de ingezetenen tot hunnen pligt vermanen. De noortwint en maetroos vermaent hen op 't getijde te passen.* [Vond.] Op zich zelf, en zonder bijvoeging waartoe, hem tot zijnen pligt dringen: *vermaent hem als eenen broeder.* [Bijbelv.] Van hier *vermaanster, vermaner, vermaning*, tot vermaning dienende, strekkende, bij Kil.; *vermaning*.

VERMANGELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermangelde, heb vermangeld.* Van *ver* en *mangelen*. Anders *mangelen*, dan voorheen: *gij moet*

dat goed vermangelen. Verruilen: *eenige waren vermangelen. Hij en sal niet vermangelen, noch 't selve verwisselen.* [Bijbelv.]

Van hier *vermangeling.*

VERMANING, z. n., v., der, of van de *vermaning*; meerv. *vermaningen.* Verkleinw. *vermaningje.* Van *vermanen.* De daad van *vermanen*: *geene vermaning maakt indruk op hem. Eene vermaning van de koorts, is, een kleine aanval daarvan. Voorts geeft men dezen naam, in Vriesland, aan eene Godsdienstige vergaderplaats van Doopsgezinden: gaat hij ook in de vermaning te kerk? En vermaning van geboorte, is bij Kil., gelukwensch aan iemand op deszelfs geboortedag.*

VERMANNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermande, heb vermand.* Van *ver* en *mannen.* Overmannen, overmeesteren, bemagtigen: *hij werd door schrik vermand. Alleen met zijn geweer den hoogen muur vermant.* [Vond.] Voorts was *vermannen*, volgens Kil., oulings, aan eenen man huwen, en is zich *vermannen* zich mannelijk aanstellen, zijn best doen: *de kranke vermande zich om te spreken.* Van hier *vermanning.*

VERMAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermaarde, heb vermaard.* Van *ver* en *maren*, van *mare*, maar. Vermaard maken: *die menich rijk vermaarden door 't ghevelt.* [Hooft.] Verheffen, met lofspraken vieren: *zij vermaeren met oude rijmen.* [Hooft.] *Hoogloffelijk vermaeren uw goedigheid.* [Camph.] Van hier *vermaard.* Zie dit woord.

VERMASTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermastte, heb vermast.* Van *ver* en *masten*. bij Kil., evenveel, als *mesten*. Door sterk *mesten* onder den last van overdadig vet doen zwoegen: *vermast met vet uwe ossen?* [Vond.] Overladen: *haer pruick vermast van gout en steenen.* [Vond.] Ook oneigenlijk, vermoeid, afgemat: *van hitte vermast. Vermast van zege en wapenroof.* [Vond.]

VERMEENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermeende, heb vermeend.* Van *ver* en *meenen*. Genoegzaam evenveel, als *meenen*, denken, stellen: *ik vermeen, dat het zoo behoore.* Het deelw. *vermeend* wordt gebruikt voor gewaand, valschelijk ondersteld: *ik kocht het van den vermeenden eigenaar, die het gestolen had.*

VERMEERDEREN, *vermeeren*, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vermeerderde, heb vermeerderd.* Van *ver* en *meerderen*. Bedr., meerder, grooter maken: *vermeerdert u heijr, ende treckt uijt.* [Bijbelv.] *Zijn roem vermeeren.* [L. D. S. P.] *Het meer vermeert met bitter schrijven.* [Vond.] Onz., meerder worden: *des menschen zorgen vermeeren met zijne bezittingen.* Van hier *vermeerderaar*, Kil. *vermeerder*, vergrooten: *vermeerder des rijcks.* [Kil.]; *vermeerdering, vermeerderster.*

VERMEESTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermeesterde, heb vermeesterd.* Van *ver* en *meeste-*

ren. Onderwerpen, overmeesteren, bemagtigen, verheeren: *de stad zal haast vermeesterd zijn. Hij weet zijne driftten niet te vermeesteren. Vermeesteren de wonde, is, bij Kil., dezelve verzorgen. Geld vermeesteren, hetzelfde aan eenen heelmeester te koste leggen: hoe veel hebt gij vermeesterd? Van hier vermeestering.*

VERMEIDEN, zie *vermeijen.*

VERMEIJEN, *vermeiden*, wederk. w., gelijkvl. *Ik vermeide mij, heb mij vermeid.* Van *ver* en *meijen*, van *mei*. Zich in de opene lucht verkwikken, zoo als men in de Meimaand doet: *wij gingen ons vermeijen. Bij simpele herders en akkertuiden zich te vermeiden.* [Vond.] *Mij zondags nu en dan wat komende vermeien.* [J. De Deck.] Bij Kil., ook met meitakken opschikken.

VERMELDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermeldde, heb vermeld.* Van *ver* en *melden*. Evenveel, als *melden*: *zijn brief vermeldt er niets van. De mont des rechtveerdigen vermeldt wijsheit.* [Bijbelv.] Van hier *vermelder, vermelding.*

VERMENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermengde, heb vermengd.* Van *ver* en *mengen*. Zamenmengen: *gerst met haver vermengen. Uwen wijn is vermengt met water.* [Bijbelv.] *Met roosjes van de Maai vermengt.* [Six V. Chand.] Ook oneigenlijk: *'t al pratende gerucht, dat waarheid met de logen onordentelijk vermengt.* [Hoogvliet.] Voorts, door bijvoeging van iets anders verbasteren: *hebt gij dien wijn niet vermengd? Zich vermengen, is, zich sterk inlaten: vermeng u met geen kwaad gezelschap. Vermengt u niet met hen, die nae veranderinge staen.* [Bijbelv.] Of vermengd worden: *olie vermengt zich niet met water. Gelijk als sich ijser met leem niet en vermengt.* [Bijbelv.] Vleeschelijke gemeenschap hebben: *wie zal zich met dat vuile dier vermengen? Van hier vermenger, vermenging, vermengster.*

VERMENIGVULDIGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vermenigvuldigde, heb en ben vermenigvuldigd.* Van *ver* en *menigvuldigen*, van *menigvuldig*. Bij Kil. ook *vermenigen*. Bedr., menigvuldiger maken, in aantal doen toenemen: *de krijgslieden vermenigvuldigen. Het vermenichvuldigt sijne inkomste.* [Bijbelv.] Onz., in aantal toenemen: *op dat ghij levet ende vermenichvuldiget.* [Bijbelv.] Van hier *vermenigvuldiging.*

VERMETE, zie *vermeten*, werkw.

VERMETEL, bijv. n. en bijw., *vermeteler, vermetelst.* Door verwisseling van L en N gevormd van *vermeten*, deelw. van *vermeten*. Al te koen, al te stout: *welk een vermetel bestaan! Op hun magt hoogmoedigh en vermetel.* [Hoogvliet.] *Den tuimelgeest, die 't volk verkeerde en zoo vermetel vloekt en schelt.* [Vond.] *Vermeetle lastermonden* [L. D. S. P.] Van hier *vermetelheid, vermetellijk.*

VERMETEN, bijv. n. en bijw., *vermetener, vermetenst*. Eigenlijk, een deelw. van *vermeten*. Evenveel, als *vermetel*: *hoe dwaas en vermeten! Een wollespinster uit den hoop sprak, heel vermeten*. [Vond.] Van hier *vermetenheid*.

VERMETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vermat, heb vermeten*. Van *ver* en *meten*. Anders *meten* dan voorheen: *het land moet nog eens vermeten worden*. Toen men het meel *vermat*. Wederkeuriglijk, zich in het meten vergripen: *ik heb mij vermeten*. Zich in het afmeten en berekenen van zijne krachten en vermogens misgripen, en zich diensvolgens te veel onderwinden: *hij vermeet zich meer, dan hij vermag*. Zoudt ghy u zulcke een daet vermeten?

[Vond.] Laten voorstaan: *vermeten recht te hebben*. [Kil.] *Alle die geene, die welke pachtungh aen eenich goed, off landt, vermeten te hebben*. [V. Hass.] Hiervoor heeft Vond. zich iets toemeten: *wat meet gij u dan toe, o zotte logenpreker!* Het deelw. *vermeten*, anders ook *vermetel* geschreven, wordt als bijv. n. en bijw., gebruikt. zie *vermetel* en *vermeten*, bijv. n. en bijw. Voorts komt van hier *vermete*, bij Kil. *vermetelheid*, opzet, en aanspraak ergens op: *soo wijst de Borgemeester den scouteth volcomen van sijnen vermete*. [Van Hass.] In dezen zin bezigt Hoofd *vermeten*: *Achilles groot vermeten*.

VERMETSLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermetselde, heb vermetseld*. Van *ver* en *metselen*. Anders *metselen*, dan voorheen: *ik laat dien kelder geheel vermetselen*. Al metselende verbruiken: *hoe veel steen zult gij daaraan wel vermetselen?* Aan metselwerk te koste leggen: *ik heb reeds vrij wat gelds vertimmerd en vermetseld*. Van hier *vermetseling*.

VERMIDS, zie *vermits*.

VERMIJDEN, bedr., w., gelijkvl. *Ik vermijdde, heb vermijdd*; en ongelijkvl. *Ik vermeed, heb vermeden*. Van *ver* en *mijden*. Ontwijken, schuwen: *vermijd het kwaad*. *Most vaders granschap, en den vaderlantschen gront, vermijden*. [Vond.] Van hier *vermijdelijk, vermijding*.

VERMIJMEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermijmerde, heb vermijmerd*. Van *ver* en *mijmeren*. Al mijmerende doorbrengen: *zijnen besten leeftijd vermijmeren*. Al mijmerende van verstand, gezondheid, enz. berooven: *gij zult u geheel vermijmeren!*

VERMIJTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vermijtte, ben vermijtt*. Van *ver* en *mijten*. Door mijten verteerd worden: *die kaas vermijtt al meer en meer*. Anders ook *vermijteren*, en ook bedrijv.: *die tijd noch ondergang vermijtren noch bederven*. [H. Dull.]

VERMILJOEN, z. n., o., *des vermiljoens, of van het vermiljoen*; zonder meerv. Een hastaardwoord, van het fr. *vermillon*. Eene schoone roode verf: *met vermiljoen beschilderd*. Za-

menstell.: *vermiljoenkleur, vermiljoenkleurig*, enz.

VERMINDEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verminderde, heb en ben verminderd*. Van *ver* en *minderen*. Bedr., in menigte, in vermogen, enz. doen afnemen: *gij moet de huurpenningen wezenlijk verminderen!* *Zich van huis, enz. verminderen*, is, een minder huis, enz. betrekken. Onz., in getal afnemen: *huv vee vermindert niet*. [L.D.S.P.] In vermogen afnemen: *de koorts vermindert*. Voorts het tegenoverstaande van *verbeteren*: *de kranke schijnt mij veel verminderd*. *Ik verminder van knecht, meid, inkomen, woning, enz.* Van hier *vermindering*.

VERMINKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verminkte, heb verminkt*. Van *ver* en *minken*, van *mink*. *Mink*, mank maken; van het gebruik van eenig lid des ligchaams berooven: *door eene wonde aan het linker been verminkt*. *De held der Maas, verminkt aan oog en regterhand*. [Brandt.] Oneigenlijk, schenden, krenken, krachteloos maken: *zij verminken de wetten door averegtsche uitleggingen*. *Iemands eer verminken*. *Een geschrift verminken*, iets wezenlijks daaruit laten. Van hier *verminker, verminking*. Het deelw. *verminkt* wordt als bijv. n., bijw. en z. n. gebruikt: *eenige verminkte soldaten*. *Hij las het zeer verminkt voor*. *Noodt arme, verminckte, kreupele, blinde*. [Bijbelv.] Van hier *verminktheid*.

VERMINKT, zie *verminken*.

VERMISSCHEN, oul. in gebruik voor *vermengen*. Van hier *vermissching*, vermenging: *want het is ontwijffelijk een onsuijvere vermisschinge*. [Aldeg.]

VERMISSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermiste, heb vermist*. Van *ver* en *missen*. Olfrid. *firmissan*. Iets afwezig vinden, of merken, dat het ontbreekt: *het gezelschap vermiste hem niet voor dat men aan tafel ging*. *Er werden drie en twintig manschappen vermist*. *Vermist gij geld uit uwe beurs?* Het deelw. *vermist* wordt ook als z. n. gebruikt, voor een' krijgsman, dien men na een gevecht, noch onder de dooden, noch onder de levenden, wedervindt: *het verlies werd op drie en dertig dooden en zeventien vermisten berekend*.

VERMITS, voegwoord, strekkende, om eene zinsnede, welke de reden van eene andere bevat, aan dezelve te verbinden: *hij blijft weg, vermits het weder zoo ongunstig is*; of, met omkeering van de orde der zinsnede: *vermits hij wegblijft, ga ik uit*. Kil. *vermits*; en ook elders: *vermits hij was berucht van schandelijke seijten*. [Vond.] In den Statenbijbel wordt dit voegwoord als een voorzetsel gebruikt: *sij salse in 't verborgen den, vermits gebreck van alles*. [Bijbelv.] Het is uit *ver* en *mids*, of *mits*, zamengesteld.

VERMODDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermodderde, heb vermodderd*. Van *ver* en *modderen*.

- Modderig maken : *vermodderdet haerlieder rivieren*. [Bijbelv.] Oneigenl., door veel plooijen en schikken, bederven : *die zaak is geheel vermodderd*. Oul. zeide men ook *vermodelen* : *dat uwe voeten vermodelt hadden, dat droncken si*; ook *vermoddelen* : *du vermoddels die wateren*. [Bijb. 1477.]
- VERMOEDELJK**, bijv. n. en bijw., *vermoedelijker, vermoedeljkst*. Van *vermoeden*. Door vermoedens aangeduid : *de vermoedelijke schrijver*. Als bijw., naar vermoeden, waarschijnlijk : *vermoedelijk is hij de schrijver*.
- VERMOEDEN**, z. n., o., *des vermoedens*, of van *het vermoeden*; meerv. *vermoedens*. Eigenlijk, de onbepaalde wijze van *vermoeden*. Bij Kil. *vermoed*. De daad van vermoeden, voorloopige berekening, gissing, achterdocht : *het valt tegen alle vermoeden uit. Het zijn loutere vermoedens. Op wien zij quaat vermoeden hadden*. [Hooft.]
- VERMOEDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermoedde, heb vermoed*. Van *ver* en *moeden*. Gissen, bijzonderlijk, in eenen nadeeligen zin : *ik vermoed, dat er meer achter schuilt. Wie had zulks van hem vermoed ! Vijanden, waarvan men het arghste moet vermoen*. [Vond.] *Dese en zijn niet droncken, gelijk ghij vermoedt*. [Bijbelv.] Van hier *vermoedelijk, vermoeden*, z. n., *vermoedigh, vermoedinghe*, bij Kil.
- VERMOEID**, bijv. n. en bijw., *vermoedider, vermoedist*. Eigenlijk, een deelw. van *vermoedien*. Die gesteldheid, waarbij wij het onvermogen onzer krachten ondervinden. Afgemat : *zij was vermoeid van de reize. Uwe opgeladene packen sijn een last voor de vermoeijde beesten*. [Bijbelv.] *Vermoeid door mijne klachten*. [L. D. S. P.] *Vermoeid hijgde zij naar den adem*. Van hier *vermoeidheid*. Zamenstell. : *onvermoeid*, enz.
- VERMOEIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermoeide, heb vermoeid*. Van *ver* en *moetjen*, moeden, moede maken. Kil. *vermoeden*. Afmatten : *gij moet u niet te veel vermoeijen. Noch ick en hebbe u niet vermoeijt met wieroock*. [Bijbelv.] *Geen bouwers zich vermoeiden*. [Vond.] Van hier *vermoeijenis, vermoeijng*. Het deelw. *vermoeid*, zie hier boven.
- VERMOGEN**, bedr. en onz. w., onregelw. *Ik vermogt, heb vermogt*. Van *ver* en *mogen*. Bedr., iets in zijne magt hebben : *tegen hem zult gij niets vermogen. Zoo veel vermogh dees man met zijne tong*. [Vond.] *Laet den sterffelicken mensche tegens u niets vermogen*. [Bijbelv.] Met genegenheid beschouwen : *hij heeft mij altijd wel vermogt*. [Halma.] *Wanneer ze hem vermogh*. [Vond.] — Onz., magtig zijn : *een man en vermach niet door kracht*. [Bijbelv.] Van hier *vermogen*, z. n., en bij Kil., *vermoghigh*. Het deelw. *vermogend*, zie hier onder.
- VERMOGEN**, z. n., o., *des vermogens*, of van *het vermogen*; meerv. *vermogens*. Eigenlijk, de onbepaalde wijze van *vermogen*. Kracht, magt, bekwaamheid : *uit al mijn vermogen. Siddrend op 't gezicht van zijn vermogen*. [L. D. S. P.] *'t Vermogen haares aanziens*. [Hooft.] *Zoo bloeie uw stadt in eendragt en vermogen*. [Vond.] *Een man van groote vermogens*. In het enkelv., bijzonderlijk, rijkdom : *hoe groot is zijn vermogen ? Al haer vee, ende al haer vermogen*. [Bijbelv.] Zamenstell. : *ligchaamsvermogen, zielsvermogen*, enz.
- VERMOGEND**, bijv. n., *vermogender, vermogendst*. Eigenlijk, een deelw. van *vermogen*. Als bijv. n., magtig : *uwe vermogenle tusschenkomst en bescherming*. Welgegoed, rijk : *het zijn zeer vermogende lieden*. Van hier *vermogendheid, vermogentlick*, bij Kil. Zamenst. : *onvermogend*.
- VERMOLMD**, bijv. n., *vermolmder, vermolmdst*. Eigenlijk, een deelw. van *vermolmen*. Tot molm overgegaan : *dat hout schijnt geheel vermolmd*.
- VERMOLMEN**, zie *vermolsemen*.
- VERMOLSEMEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik vermolsemde, ben vermolsemde*. Van *ver* en *molsemen*. Anders ook *vermolmen*. Bij Kil. *verolmen, verolsemen, vermolmsemen*. Tot molsem, of molm, overgaan : *het houtwerk begint reeds te vermolsemen. Lang vermolzend en doorwort*. [Oud.] Het deelw. *vermolsemde* werd oulings ook voor beurs, rotachtig gebezigd : *vermolsemde peijren*. [Kil.]
- VERMOMBOREN**, *vermomberen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermomboorde, heb vermomboord*. Van *ver* en *momboren*. Bij Kil. onder voogdijschap houden. Een' momber, een' voogd geven : *omdat hi 't kint wilde vermomboren*. [L. V. Velth.] Zie *momber*.
- VERMOMD**, bijv. n. en bijw., *vermomder, vermomdst*. Eigenlijk, een deelw. van *vermommen*. Als bijv. n., gemaskerd : *hij werd door vermomde moordenaars aangerand*. Ook op zich zelf, als z. n. : *eenige vermomden vielen op hem aan*. En figuurlijk : *een vermomde vijand is gevaarlijker, dan een openbare*. Als bijw., onder *vermomming* : *hij kwam vermomd op het tooneel*.
- VERMOMMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermomde, heb vermomd*. Van *ver* en *mommen*. Hoogd. *vermummen*, neders. *vermummelen*, eng. *mumm*, zweed. *formumma*. Eigenlijk, door bedekking onkenbaar maken : *zij vermomden zich op verschillende wijzen. Gij moet u in een slang vermommen*. [Vond.] Figuurlijk, langs evenveel welken weg, anders doen voorkomen, dan het is : *ondeugden onder den schijn van Godsdienstigheid vermommen. Dus zoud ge uw onmagt graag vermommen in sieraaden*. [Pels.] Van hier *vermomming, vermomsel*, bij Camph. Het deelw. *vermomd*, zie hier boven.
- VERMONDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermondde,*

- heb *vermond*. Van *ver* en *monden*, spreken. Uiten, melden: *wie kan hier de straf verbreiden en vermonden?* [Const. Th. Juw.] Vertalen: *om 't Wetboek der Hebreë in 't Grieksch te doen vermonden*. [H. de Gr.] Van hier *vermonder*, verhaler: *ten is geen secret, daer af nu elck is vermonder*. [Const. Th. Juw.] *Vermonding*.
- VERMOOIJEN, bedr., en onz. w., gelijkvl. *Ik vermooide, heb en ben vermooid*. Van *ver* en *mooijen*. Bedr., mooijer maken: *de jaren zullen haar niet vermooijen*. Onz., mooijer worden: *zij vermooit er niet op*.
- VERMOORDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermoordde, heb vermoord*. Van *ver* en *moorden*. Moorddadiglijk ombrengen: *de kinderen werden in de wieg vermoord*. *Vermoorden ouderdom en wees*. [L. D. S. P.] Overdragtelijk, is, *iemands rust vermoorden*, dezelve kwaadaardiglijk verstoren; *zijn tijd vermoorden*, denzelven moedwillig verkwisten. Van hier *vermoorder*, *vermoording*.
- VERMORSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermorste, heb vermorst*. Van *ver* en *morsen*. Door morsen bederven: *hebt gij al dat papier beklad en vermost?* Al morsende verdoen: *het kind heeft al zijn kostelijk elen vermorst*. Overdragtelijk, door eene ongeschikte behandeling ten verderve brengen: *die heelmeester vermorst den lijder*. Van hier *vermorsing*.
- VERMORZELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermorzelde, heb vermorzeld*. Van *ver* en *morzelen*. Geheel verbrijzelen: *het rijtuig vermorzelde zijn regter been*. *Sij vermorselden oock alle hare beenderen*. [Bijbelv.] Van hier *vermorzeling*.
- VERMORWEN, zie *vermurwen*.
- VERMOTTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vermottede, ben vermott*. Van *ver* en *motten*, van *mot*. Door de mot verteerd worden: *uw kleed schijnt te vermotten*. *'t Verrot, 't vermott, 't verstenst, 't verout*. [Camph.] Van hier *vermotting*.
- VERMUFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vermuffte, ben vermufft*. Van *ver* en *muffen*. Muf worden: *het meel schijnt te vermuffen*. Overdr.: *die om wanckel loon vermuffen op 't cantoor*. [Z. N.] Van hier *vermuffing*. Het deelw. *vermufft* wordt als bijv. n., en bijw. gebruikt.
- VERMUNTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vermuntte, heb vermunt*. Van *ver* en *munten*. Al muntende aan een vorig bestaan ontrukken: *men vermuntte al het voorhanden zijnde goud en zilver*. Anders munten, dan voorheen: *Frederik de eenige verrijkte zijne schatkist door het vermuntten van veel gelds*. Van hier *vermunting*.
- VERMURWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vermurwde, heb en ben vermurwd*. Van *ver* en *murwen*. Kil. *vermurwen*. Bedr., murw weck, maken: *het vuur kan het hardste ijzer vermurven*. Ook oneigenlijk: *hij is niet te vermurven*. *Opdat niemants hart vermurt wiert door gebeven*. [Vond.] Onz.: *daer nie-*
- mants hart vermurt door bidden noch door smecken*. [Vond.] Van hier *vermurwing*.
- VERMUTSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vermutste, ben vermutst*. Van *ver* en *mutsen*, van *mutts*, verblinde liefdedrift. Bij Kil. met blinde liefde bezielde zijn. Zie *mutts*.
- VERNAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vernaaide, heb vernaaid*. Van *ver* en *naaijen*. Al naaijende verbruiken: *hebt gij al dat garen vernaaid?* Anders naaijen, dan voorheen: *het hemd moet vernaaid worden*.
- VERNAAMD, bijv. n., *vernaamder, vernaamst*. Eigenlijk, een deelw. van *vernamen*. Beroemd, vermaard: *die machtige ende vernaamde stad van Rome*. [V. Hass.] *Gemeenlijk, 't geen voorneemen is, oock vernaamt is*. [Hooft.] Van hier *vernaamtheid*, vermaardheid: *zelfs den Marquis Spinola komen zijn vernaamtheid ende overwinningen op gruwzaam geldt te staan*. [Hooft.]
- VERNAAUWEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik vernaauwde, heb en ben vernaauwd*. Van *ver* en *naauwen*. Onz., naauwer worden: *dat vaarwater begint te vernaauwen*. Bedr., naauwer maken: *een kleed vernaauwen*. Van hier *vernaauwing*.
- VERNACHTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vernachtte, heb en ben vernacht*. Van *ver* en *nachten*, van *nacht*. Des nachts overblijven, zonder verimpot te worden: *ik liet den wijn vernachten*. Des nachts vertoeven, den nacht doorbrengen: *wij waren genoodzaakt, om op het open veld te vernachten*. *Op jammerwegen vernachten in de duisternis*. [L. D. S. P.] *Waerom vernachtet ghijlieden tegen over den muur?* [Bijbelv.] Van hier *vernachtbriefje, vernachtceel, vernachtig*, bij Kil.; *vernachting*.
- VERNAGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vernagelde, heb vernageld*. Van *ver* en *nagelen*. Door middel van nagelen sluiten: *eene deur, een venster vernagelen*. Door middel van eenen nagel verstoppen: *vernaeghelen het gheschut*. [Kil.] *Een paard vernagelen*, hetzelfde eenen nagel in het gevoelige deel der hoeven slaan. *Het gat is vernageld*, er is eenig beletsel tusschen gekomen. Van hier *vernageling*.
- VERNAMEN, zie *vernoemen*.
- VERNARREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vernarde, heb vernard*. Van *ver* en *narren*. Al narrende doorbrengen, aan het narren te koste leggen: *veel tijds en gelds vernarren*.
- VERNEDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vernederde, heb vernederd*. Van *ver* en *nederen*, van *neder*. Verlagen, in aanzien of vermogen, doen dalen: *zijn vijand vernederen; uwe ooggen zijn tegen de hooge, ghij sultse vernederen*. [Bijbelv.] *Verneer hun trots!* [L. D. S. P.] *Zwicht ieder nu voor uw gestlacht, 't wordt eens verneert en uitgelacht*. [Hooft.] *Zich vernederen*, zich laag aanstellen, zich verootmoedigen: *die hemselven vernedert, sal verhoogt worden*. [Bijbelv.] *Want ik verne-*

- der mij voor u alleen in 't stof.* [Vond.] Van hier vernedering.
- VERNEMEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vernam, heb vernomen.* Van het onscheidb. voorz. *ver* en *nemen*. Anders nemen dan te voren. Otf rid. *ferneman*, zweed. *forname*, vries. *fernimje*, hoogd. *vernehmen*, fr. *apprendre*, lat. *percipere*. Ontwaar worden: *ik vernam van hem, hoe het er mede stond. Vernceent hij, drinkende, al een andren dorst en trek.* [Vond.] *Word alom 't gejuich vernomen.* [L. D. S. P.] *Als al 't volck dit vernam.* [Bijbelv.] Navorschen: *ende vernam neerstelick van haer den tijt, wanneer de sterre verschenen was.* [Bijbelv.] Onderzoek doen: *naar iemands gedrag vernemen. Om te vernemen nae den welstant van Esther.* [Bijbelv.] Van hier *vernemer, verneming*, enz. Zamenstell.: *verneemachtig, verneemal*, iemand, die overal naar verneemt, enz.
- VERNEUTELD**, bijv. n. en bijw., *verneutelder, verneuteldst.* Bij Kil. ook *vernuttelt*. Verwelkt. rimpelig: *verneutelt manneken, verneutelt veurhoofd.* [Kil.] Gering, klein, dwergachtig, onmagtig: *als wij ons van een soo verneutelt manneken laten verwinnen.* [Florian.]
- VERNIENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vernielde, heb vernield.* Van *ver* en het ongebruikelijke *nielen*, van het oude *nie*, lat. *nil*, niets. Te niete maken, ganschelijk verdelgen: *de overstroming heeft alles van rondom vernield. Die uw huizenkomt vernielen.* [Vond.] *Het blinkend zwaard zal hen vernielen.* [L. D. S. P.] Van hier *vernietbaar, verniel-ler, vernieling, vernielster*. Zamenstell.: *vernietal*, die alles verniet; *vernietzucht, vernietzuchtig*, enz.
- VERNIEETIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vernietigde, heb vernietigd.* Van *ver* en *nietigen*, van *nietig*. Oulings ook *vernieten*. Nietig maken, in niet verkeerren: *de oude wet is vernietigd. Om haren raet te vernietigen.* [Bijbelv.] *Sal 't al end al vernieten.* [Camph.] Van hier *vernietiger, vernietiging*, oulings ook *vernieting*; de daad van vernietigen; *vernietigster*.
- VERNIEUWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vernieuwde, heb vernieuwd.* Van *ver* en *nieuwen*. Nieuw maken, of doen schijnen: *een huis vernieuwen. Ghij vernieuwt het gelaet des aerdrijcks.* [Bijbelv.] Met nieuwe kracht doen werken: *uwe letteren hebben mijne smart vernieuwd. De twist werd vernieuwd. Eene overeenkomst vernieuwen.* Herinneren, op nieuw voor den geest brengen: *iemand eene zaak vernieuwen.* [Halma.] *Zij eeren Itis dagh, die zijn geboort vernuwt.* [Vond.] Van hier *vernieuwer, vernieuwing*.
- VERNIEPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verneep, heb vernepen.* Van *ver* en *nippen*. Bij Kil. klein maken, en klein achten. Van hier *vernepen*.
- VERNIS**, z. n., o., van het vernis; meerv. *vernissen*, dat wegens verschillende soorten gebruikt wordt. Hoogd. *Firnisz*, eng. *varnish*, fr. *vernis*, ital. *vernice*, lat. *vernix*. Een glanzig smeersel, waarmede men geverfde, of beschilderde dingen bestrijkt: *chineesch vernis. Vernis voor koper, voor houtwerk*, enz. Ook, oneigenlijk: *weltevendheid is het vernis der bekwaamheden. De Godtheit kan 't vernis der werelt gansch verschijnen.* [Vond.] Van hier *vernissen*, met vernis bestrijken: *eene schilderij vernissen.* Figuurl.: *en 't mondbesluit vernissen met de schrift.* [Vollenhov.] *Door een verniste tael.* [H. De Gr.] Zamenstell.: *vernisboom*, een boom uit wiens hars men vernis bereidt; enz. *Ambervernis, copaalvernis*, enz.
- VERNISSEN**, zie *vernis*.
- VERNOEGD**, bijv. n. en bijw., *vernoegder, vergenoegdst.* Eigenlijk een declw. van *vernoegen*. Evenveel, als *vergenoegd*, wel te vreden: *wees met het uwe vernoegd. Alleen met zijn gewas vernoeght.* [Vond.] *Het juicht vernoegd en blij.* [L. D. S. P.] Van hier *vernoegdheid*. Zamenstell.: *onvernoegd*.
- VERNOEGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vernoegde, heb vernoegd.* Van *ver* en *noegen*. Evenveel als *vergenoegen*, te vrede stellen: *waervan hij ons verneucht heeft.* [V. Hass.] *'t Begin vernoeght me niet.* [Vond.] *Vernoeg u daarmede.* Van hier *vernoeging*. Het deelw. *vernoegd* wordt als bijv. n. en bijw. gebezigd.
- VERNOEMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vernoemde, heb vernoemd.* Van *ver* en *noemen*. Anders noemen, dan voorheen: *wij hebben het kind vernoemd.* Voorts is *iemand vernoemen*, deszelfs naam aan het kind geven: *wij hebben die goede vrouw vernoemd.* Van hier *vernoeming*. Oul. zeide men ook *vernamen*, voor *vernoemen*, in den zin van noemen, met name gedenken: *ende hi wort vernaemt toten einde van der werelt.* [Bijb. 1477.]
- VERNUCHTEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik vernuchterde, ben vernuchterd.* Van *ver* en *nuchteren*, van *nuchter*. Bij Kil. nuchter worden, van dronkenschap herkomen.
- VERNUIFT**, z. n., o., des *vernufsts*, of van het *vernunft*; meerv. *vernufsten*. Verkleinw. *vernunftje*. Bevattingvermogen, verstand, bekwaamheid, om iets uit te denken, enz.: *hij bezit een doordringend vernuft. Oeffening en wakkerheid wetten het vernuft.* [Vond.] *Had hun vernuft niet averechts gestaan.* [Hooft.] Een verstandig, vindingrijk, en geestig mensch: *het grootste vernuft van onze dagen. Vernufsten gaen en komen op hun tijt.* [Vond.] Van hier *vernunftig, vernunfteloos*. Zamenstell.: *onvernunft*.
- Vernuft*, zweed. *förunft*, Kero *fernuft*, Notk., Otf rid. *fernumest*, hoogd. *vernunft*, komt evenzeer van *vernemen*, als het lat. *perceptio* van *percipere*, en beduidt eigen-

- genlijk het vermogen, om iets te verstaan, te bevatten.
- VERNUTTEL**, zie *vernünftig*.
- VERNUTTIG**, bijv. n. en bijw., *vernünftiger, vernünftigst*, van *vernunft*. Hoogd. *vernünftig*, Notk. *fernünftig*. Met vernuft begaafd. Bijzonderlijk, vindingrijk: *welk een vernünftig kind! Om te bedencken allen vernünftigen vont.* [Bijbelv.] Vond, bezigt ook *vernustel*: *dus ziet men in den herfst vernustel mieren krielen.* Van hier *vernünftigheid, vernünftiglijk*. Zamenstell.: *onvernünftig*.
- VERONACHTZAMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik veronachtzaamde, heb veronachtzaamd.* Van *ver* en *onachtzamen*, van *onachtzaam*. Verwaarloozen, onachtzaam behandelen: *men behoort de zaak niet te veronachtzamen.* Van hier *veronachtzaming*.
- VERONEDLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik veronedelde, heb veronedeld.* Van *ver* en *onedelen*, van *onedel*. Ontadelen, onedel maken, of doen schijnen: *hij werd om zijne misdrijven veronedeld. Gij veronedelt u door zulk eene levenswijze.*
- VERONGELDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verongeldde, heb verongeld.* Van *ver* en *ongelden*. Iets, door betaling van deszelfs ongelden, aan de verplichting daartoe onttrekken: *ik ga mijn land verongelden.*
- VERONGELIKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verongelijkte, heb verongelijkt.* Van *ver* en *ongelijken*, van *ongelijk*. Door aandoen van ongelijk benadeelen, of beledigen: *gij verongelijkt mij grootelijks. Wien ick verongelijkt hebbe, wien ick onderdrukt hebbe.* [Bijbelv.] Van hier *verongelijker, verongelijking*.
- VERONGELUKKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verongelukte, ben verongelukt.* Van *ver* en *ongelukken*, van *ongeluk*. Door ongeluk overstelpt, ook door water verslonden worden, anders vergaan: *zoo het schip niet verongelukt.* Ook oneigenlijk: *ik zie dat ontwerp ook welhaast verongelukken.* Van hier *verongelukking*.
- VERONGEMAKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verongemakte, heb verongemakt.* Van *ver* en *ongemakken*, van *ongemak*. Verontrusten, moeite en ongemak veroorzaken: *behalven dat hij van de engelsche ruiters zeer verongemakt en beschadigt werd.* [Hooft.]
- VERONLEDIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik veronledigde, heb veronledigd.* Van *ver* en *onledigen*, van *onledig*. Kil. *verontledigen*. Onledig houden: *altoos veronledigde hi hem met heiligen lessen.* [Clare Spieg.]
- VERONTHEILIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verontheiligde, heb verontheiligd.* Van *ver* en *ontheiligen*. Ontwijden, een ding anders behandelen, dan deszelfs heiligheid vordert: *de vaten des tempels werden grovelijk verontheiligd. Gods naam door ijdel gebruik verontheiligen.* Van hier *verontheiliging*.
- VERONTHOUDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik veronthield, heb veronthouden.* Van *ver* en *onthouden*. Bijkans evenveel, als *onthouden*. Bijzonderlijk, verzwijgen: *icken sal u niet een woort veronthouden.* [Bijbelv.]
- VERONTREINIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verontreinigde, heb verontreinigd.* Van *ver* en *ontreinigen*. Evenveel, als *ontreinigen*: *op dat sij niet verontreinicht en souden worden.* [Bijbelv.] Van hier *verontreiniger, verontreiniging*.
- VERONTRUSTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verontrustte, heb verontrust.* Van *ver* en *ontrusten*. Van rust en stilte berooven: *men verontrust mij gestadig. Verontrustende tijdingen zijn bekommerende.* Van hier *verontrusting*.
- VERONTSCHAMELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verontschamelde, heb verontschameld.* Van *ver* en *ontschamelen*, van *schamel*. Zich verontschamelen, zich schaamteloos maken, de schaamte afleggen, om kwaad te doen: *de onnoztheit te wederhouden, als zij op 't punt stondt, van zich, uit noodt en armoede, te verontschamelen.* [Guard.] Bij Kil. heeft het de beteekenis van door onbeschaamd aanzoek afpersen. Plantijn heeft *veronschamelen*.
- VERONTSCHULDIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verontschuldigde, heb verontschuldigd.* Van *ver* en *ontschuldigen*. Vanschuld vrijpleiten: *ik verontschuldigde mij, zoo veel ik kon. Daerom en zijt ghij niet te verontschuldigen.* [Bijbelv.] Van hier *verontschuldiger, verontschuldiging*.
- VERONTWAARDIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verontwaardigde, heb verontwaardigd.* Van *ver* en *ontwaardigen*. Met een edel misnoegen vervullen: *het verontwaardigde mij. Hij is daarover verontwaardigd. Zich verontwaardigen, oul. ook verontwaardigen en verontwaardigen, is, zich niet verwaardigen: die hem zeer verontwaerde om des Bisscops zege.* [V. Hass.] *Zich verontwaerdigen, iemand aan te hooren.* [Halma.] Van hier *verontwaardiging*.
- VEROOIJIKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verooijikte, ben verooijikt.* Van *ver* en *ooijiken*, van *ooijik*. Bij Halma verslimmeren: *de zieke begint te verooijiken.* In Overijssel gebruikelijk.
- VEROORDEELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik veroordeelde, heb veroordeeld.* Van *ver* en *oordeelen*. Afkeuren, schuldig oordeelen, verwijzen, doemen: *ik moet het veroordeelen. Veroordeel niemand onverhoord! Hij werd ten dood veroordeeld. Indien ons herte ons niet en veroordeelt, heeft de Bijbelv., waar veroordeelen soms ook gebezigd wordt voor reden geven tot veroordeeling, zoo als in: door welcke arcke hij de werelt heeft veroordeelt.* Van hier *veroordeeling*.
- VEROORLOGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik veroorloogde, heb veroorloogd.* Van *ver* en *oorloggen*. Aan oorloggen te koste leggen: *hoe oneindig vele miljoenen heeft dat land niet veroorloogd!*

VEROORLOVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veroorloofde, heb veroorloofd.* Van *ver* en *oorloven*. Toeslaan, vergunnen: *veroorlooft gij het mij? Hij veroorlooft zich te veel, hij neemt te veel vrijheid.* Van hier *veroorloving*.

VEROORZAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veroorzaakte, heb veroorzaakt.* Van *ver* en *oorzaken*, van *oorzaak*. Verwekken, te wege brengen: *dat bedrijf zal veel onheils veroorzaken.* Van hier *veroorzaakster, veroorzaker, veroorzaking*.

VEROOTMOEDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verootmoedigde, heb verootmoedigd.* Van *ver* en *ootmoedigen*, van *ootmoedig*. Met ootmoed bezielen: *ik wenschte hem nog meer te verootmoedigen.* Wederkeeriglijk, zich vernederen, zich ootmoedig aanstellen: *als hij sich verootmoedigde.* [Bijbelv.] Van hier *verootmoediging*.

VERORBEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verorberde, heb verorberd.* Van *ver* en *orberen*. Door gebruik, of nuttiging, verteren: *het oudbakken brood moet ook verorberd worden.* Van hier *verorbering*.

VERORDENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verordende, heb verordend.* Van *ver* en *ordenen*. Bestemmen, schikken: *dat is voor het avondmaal verordend.* Aanleggen, ontwerpen: *gij zelf verordende 't gerigt.* [L. D. S. P.] Van hier *verordening*.

VERORDINEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verordineerde, heb verordineerd.* Van *ver* en het bastaardwoord *ordineren*. In den Statenbijbel soms evenveel, als *verordenen*, bestemmen, toelleggen: *ich verordineere u het Koninckrijk.* [Bijbelv.] Soms, bevelen: *geen gebodt, noch ordinantie, die de Koninck verordineert heeft.* [Bijbelv.] Voorts wordt het zoogenoemde besluit van *voorbeschikking* aldaar uitgedrukt door *te voren verordineren* op plaatsen, welke de vertalers tot dat besluit meenden te mogen te huis brengen. Van hier *verordinering*.

VEROUDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verouddde, heb ben veroud.* Van *ver* en *ouden*, van *oud*. Onz., oud worden: *de acrdde sal als een kleed verouden.* [Bijbelv.] *Zeil en treil veroudten vergaan.* [Brandt.] *Als een kleed zal 't all' verouden.* [L. D. S. P.] Bedr., oud maken, of doen schijnen: *dat kleed veroudt hem.* Maar in dezen zin geeft men de voorkeur aan *verouwelijken*. En in plaats van het deelw. *veroud*, vindt men bij Kil. *verouderdomt*, en bij V. Hass. ontmoet men *verouderdomde lieden*. Van hier *verouding*.

VEROUDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verouderde, ben verouderd.* Van *ver* en *ouderen*, van *ouder*. Soms evenveel, als *verouden*, oud worden: *ghij sult het oude, dat verouderd is, eten.* [Bijbelv.] Inwortelen: *gij moet de kwaal niet laten verouderen.* Uit het gebruik raken: *een verouderd woord.* *Die mode is reeds geheel verouderd.* Van hier *veroudering*.

VEROVEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veroverde, heb veroverd.* Van *ver* en *overen*, van *over*. Overweldigen, bemagtigen, overheeren: *de vijand veroverde en verbrandde het schip. Het veroverde land. Hoe is sesach so veroverd?* [Bijbelv.] *Gedurende den hijlick veroverde, ende aengeworvene goederen.* [Van Hass.] *De harten des volks werden door hare goedheid veroverd.* Bij Kil. ook onz., overblijven. Van hier *veroveraar, verovering*.

VERPACHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpachtte, heb verpacht.* Van *ver* en *pachten*. In pacht geven: *de tienden zullen verpacht worden.* Van hier *verpachter, verpachting*.

VERPAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpakte, heb verpakt.* Van *ver* en *pakken*. Anders pakken, dan te voren: *de goederen moeten gansch en al verpakt worden.* Van hier *verpakking*.

VERPANDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpandde, heb verpand.* Van *ver* en *panden*. Te pande zetten, verzetten: *zij heeft hare Juweelen daarvoor verpand. Wij verpanden onse ackers, onse wijngaerden.* [Bijbelv.] *Zijn leven verpanden*, hetzelfde voor den uitslag van eenige onderneming verbinden: *ik verpand mijn leven daarvoor. Zich zelven aan iemand verpanden*, zich ten naauwste aan hem verbinden: *'k wil mij aan u verpanden.* [L. D. S. P.] Van hier *verpanding*.

VERPAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpapte, heb verpapt.* Van *ver* en *pappen*. Anders pappen, dan voorheen: *dat goed moet, om het stevig te maken, verpapt worden.* [Halma.] Van hier *verpapping*.

VERPAREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpaarde, heb verpaard.* Van *ver* en *paren*. Bij Kil., evenveel als *paren*. Voorts, anders paren, dan voorheen: *eenige bruijloftsgasten wenschten verpaard te worden.*

VERPASSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verpaste, heb verpast.* Van *ver* en *passen*. Bij Kil. *vermanghelen*, vertuischen, verkoopen: *ik hebb' mijne gespen verpast.* [Halma.] Uitgeven: *hij verpast al zijn geld. Een kleed verpassen*, hetzelfde averegts passen, en nog eens passen. Eindelijk is *verpassen* bij Kil. onz., kwalijk passen, niet voegen.

VERPEISTEREN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik verpeisterde, heb verpeisterd.* Van *ver* en *peisteren*, pleisteren. Onz., door pleisteren verkwikt worden: *terwijl de rossen daer verpeistrende zich voeden met hemelsch voer.* [Vond.] Bedrijv.: *de stormboock blussens moe verpeistert wat zijn hoornen.* [Vond.] Van hier *verpeistering*.

VERPEKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpekeldde, heb verpekeld.* Van *ver* en *pekelen*. Anders pekelen, dan voorheen, in versche pekelen leggen: *het vleesch verpekelen.* Bij Kil. ook onz., in pekelen verteren.

VERPEKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpekete, heb verpekt.* Van *ver* en *pekken*. Anders pekken,

dan voorheen: *het vat moet verpekt worden.*
 Van hier *verpeking*.
VERPESTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpeste, heb verpest.* Van *ver* en *pesten*, van *pest*. Eigenlijk, met pest besmetten: *men ademt er eene verpestende lucht.* Oneigenlijk, geheel bederven: *het land is door weelde en wellust verpest.*
VERPIJNEN, wederk. w., gelijkvl. *Ik verpijnde mij, heb mij verpijnd.* Van *ver* en *pijnen*. Zijne krachten tot pijnigens toe inspannen: *hij verpijnt zich, om het te doen.* *Hij verpijnde zich, en rees al hijgende op.* [Vond.]
VERPLAATSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verplaatste, heb verplaatst.* Van *ver* en *plaatsen*. Iets van zijne plaats naar eene andere overbrengen: *de winkel wordt met Mei verplaatst.* *Iemand verplaatsen*, hem eene andere standplaats bezorgen: *de tolbedienden moeten gestadig verplaatst worden.* *Zich verplaatsen*, zich van de eene plaats naar de andere bewegen. Van hier *verplaatsing*.
VERPLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verplakte, heb verplakt.* Van *ver* en *plakken*. Anders plakken, dan voorheen, op nieuw plakken: *gij moet den omslag van dat boek laten verplakken.*
VERPLANTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verplante, heb verplant.* Van *ver* en *planten*. Op eene andere plaats neerplanten: *jonge boomen verplanten.* Oneigenlijk is *verplant worden*, en *zich verplanten*, verhuizen. Spreekw.: *als oude boomen verplant worden sterven zij welhaast*, oude lieden sterven dikwijls kort na het verhuizen. Van hier *verplanting*.
VERPLASSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verplaste, heb verplast.* Van *ver* en *plassen*. Door plassen verkwisten: *water verplassen.*
VERPLEISTEKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verpleisterde, heb verpleisterd.* Van *ver* en *pleisteren*. Onz., evenveel als *verpeisteren*. Bedr., op nieuw pleisteren: *die muur moet verpleisterd worden.* Al pleisterende verbruiken: *is al de kalk reeds verpleisterd?*
VERPLEITEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpleitte, heb verpleit.* Van *ver* en *pleiten*. Al pleitende verspillen: *hij heeft veel gelds om die zaak verpleit.*
VERPLETTEN, *verpletteren*, bedr. w., gelijkvl. *Ik verplettede, heb verplet.* Van *ver* en *pletten*. Geheel pletten: *een felle dijckslang, die men met een beslagen radt verplette.* [Vond.] *Sij verpletterde sijne herssenpanne.* [Bijbelv.] Oneigenlijk, geheel verslaan: *zij verpletteden hunne vijanden.* Ganschelijk ternederslaan: *hij werd door dat gezegde verplet.* * *Heb den trots verplet weer dwingelanden.* [L.D.S.P.] Ook anders pletten, dan voorheen: *die stelen moeten verplet worden.* Oul. zeide men ook *verplatten*: *want al slapende soe verplatte sijt.* [Bijb. 1477.] Van hier *verpletting*, *verplettering*.

VERPLETTEREN, zie *verpletten*.
VERPLIGT, z. n., o., *des verpligts*, of *van het verpligt*; meerv. *verpligten*. Van *ver* en het ongebruikelijke *pligten*, met weglating van den staart; zie *ver*. Volgens Kil. Oulings overeenkomst, verband: *de momber en sel geen verpligt doen van de onmundige kinderen.* [V. Hass.]
VERPLIGTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpligte, heb verpligt.* Van *ver* en het ongebruikelijke *pligten*. Verbinden: *die ons koopgeluk aen uw gerief zoo dier verplichtte.* [Vond.] *Hij heeft mij allezins aen zich verpligt.* Bijzonderlijk, door gunstbewijzen: *zijne weldaden verpligten mij tot dankbaarheid.* Maar ook door bedwang: *ik zal hem daartoe verpligten.* Het deelw. *verpligt* beteekent, gehouden, genoodzaakt: *hij is daartoe verpligt.* Door dankbaarheid verbonden: *ik ben u daarvoor zeer verpligt.* Ook is *verpligt zijn*, te danken hebben: **k ben mijn verstand verpligt aen uw bevelen.* [L. D. S. P.] Verschuldigd zijn: *zij was het rijkelijk aen ons verpligt.* Het deelw. *verpligtend* is gediensstig: *een zeer verpligtend mensch.* Innemend: *welke verpligtende uitdrukkingen.* Als bijw., op eene innemende, gediensstige wijze: *het werd verpligtend beantwoord.* Voorts komt van hier *verpligtig*, *gehoudenheid*: *er liggen zware verpligtigen op u.*
VERPLIGTING, zie *verpligten*.
VERPLOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verplooid, heb verplooid.* Van *ver* en *plooijen*. Anders plooijen, dan voorheen: *die lubbetjes moeten verplooid worden.* Ook oneigenlijk: *zij weet het wel te verploojen*, een ander voorkomen aan de zaak te geven.
VERPOGGHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpochte, heb verpocht.* Van *ver* en *pogchen*. Al pogchende verbluffen: *dat hij hier alsoo snorckt ende vrijelijck verpocht alle den hoop der Calvinisten.* [Aldegond.]
VERPONDING, z. n., v., *der*, of *van de verponding*; meerv. *verpondingen*. Van *verponden*, eene belasting van zoo of zoo veel ponden ergens op leggen. Eene belasting op vaste goederen: *de verponding van zijn huis betalen.*
Verponding is eene benaming, ontleend van het oude *ponden*, of *ponderen*, van het lat. *ponderare*, dat zoo veel zegt, als ponderswijze wegen, hetwelk beteekent iets naar zeker getal van ponden waarden, of schatten, volgens de manier der Ouden, die bij ponden rekenden, zoo als wij bij guldens. *Ponding* is dan schatting; en *verponding* eene andere manier van schatting. In oude schriften heeft dit woord drie beteekenissen; *vooreerst* is het alle schatting in het algemeen, deze of gene zaak betreffende, en dus hetzelfde als *zetting*; *ten tweede* de som, welke iedere stad of dorp jaarlijks onder den

- naam van schildtalen moest leveren; zie *schildtaal*; en *eindelijk*, die schatting, welke men thans nog bij ons van onroerende goederen betaalt, onder den naam van *verponding*. En deze belasting is waarschijnlijk eerst ontstaan in het jaar 1313, en wel allengsjes uit de heffing van den tienden, vijftigsten, en honderdsten penning, die dikwijls van de huizen en landerijen gevorderd werd, in welke plaats 's Lands staten, in den jare 1381, de tegenwoordige manier van verponding ingevoerd hebben. Derzelver inzamelaars worden in de steden *Ontvangers*, en ten platten lande *gaarders der Verponding* geheeten.
- VERPOOZEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verpoosde, heb verpoosd.* Van *ver* en *poozen*. Bedr., iemand door overneming van zijnen last, of arbeid, tot verhaal daarvan doen komen: *ik wil hem eens verpoozen.* *Verpoos een poos uw oog.* [Vond.] Onz., bij Kil., tot verhaal komen: *hij is genoodzaakt, om te verpoozen*; waarvoor men thans gemeenlijk zegt: *om zich te verpoozen.* Van hier *verpoozing*, de daad van verpoozen, zoo bedr., als onz.: *door verpoozing der afgematten.* *Geen mij toch ook eenige verpoozing!*
- VERPOTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpootte, heb verpoot.* Van *ver* en *poten*. Op eene andere plaats *poten*: *de boompjes zullen haast verpoot moeten worden.* Van hier *verpoting*.
- VERPRATEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpraatte, heb verpraat.* Van *ver* en *praten*. Al pratende doorbrengen: *gij hebt uwen tijd verpraat.* Al pratende mededeelen: *zij verpraat al wat men haar zegt.* Al pratende onderling verhandelen: *laten wij het zamen eens wel verpraten.*
- VERPRONKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verpronkte, heb verpronkt.* Van *ver* en *pronken*. Aan den pronk te koste leggen: *zij verpronkt al wat zij verdient.*
- VERRAAD**, z. n., o., *des verraads*, of van het *verraad*; zonder meerv. Van *ver* en *raden*, met weglating van den staart; zie *ver*. De daad van verraden. Anders *verraderij*, en bij Kil. *verraderschap*: *het verraad werd nog in tijds ontdekt.* *Als of zij 't verraad hadden willen hervatten.* [Hooft.] *Was tot dien moort gekoren, en 't gruvelijk verraet.* [Vond.]
- VERRADEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verried, heb verraden.* Van *ver* en *raden*. Door eenen verdierfelijken raad ongelukkig maken, even als het angels. *forraedan*, oud opperd. *verrathen*: *Absalom werd door Husai verraden.* Voorts, even als het hoogd. *verrathen*, zweed. *forrada*, Notk. *ferraten*, Otfrid. *aneratin*, door evenveel welke ontrouw ten verderve voeren: *hij heeft zijn vaderland verraden.* Zoo 'k immer heb mijn vriend verraen. [L. D. S. P.] *Hij wist, wie hem verraden soude.* [Bijbelv.] Verklappen: *uw oog verraadt u.* *Hij verried zich zelven door dien hoest.* *Zijne eigene belangen verraden*, dezelve door zijn gedrag benadeelen. *Met die taal kunt gij mij verraden en verkoopen*, ik versta niets van al, wat gij in die taal spreekt. Van hier *verraad*, *verrader*, enz.
- VERRADER**, z. n., m., *des verraders*, of van den *verrader*; meerv. *verraderen*, en *verraders*. Van *verraden*. Strijck. *verrater*, Zwabenspieg. *verreder*, hoogd. *Ferrather*. Al wie verraadt: *een verrader van zijne eigene belangen.* *Van welken ghijlieden nu verraders en moorders geworden zijt.* [Bijbelv.] *Laet weiflaers en verraders beven.* [Vond.] *Al bemint men het verraad, men haat den verrader.* Van hier *verraderes*, *verraderij*, *verraderlijk*, *verradersch*, *verraderschap*, bij Kil. Zamenstell.: *landverrader*, enz.
- VERRADERIJ**, zie *verraad*.
- VERRADERLIJK**, bijv. n. en bijw., *verraderlijker*, *verraderlijkst*. Van *verrader*. Anders *verradersch*. Aan de handelwijze van eenen verrader gelijkende: *welk een verraderlijk gedrag!* *Verraderlijke treken.* Als bijw., op de wijze van eenen verrader: *hij overviel hem verraderlijk van achteren.* Van hier *verraderlijkheid*.
- VERRADERSCH**, zie *verraderlijk*.
- VERRAFELLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verrafelde, heb en ben verrafeld.* Van *ver* en *rafelen*. Bedr., al rafelende aan een vorig bestaan ontrukken: *gij verrafelt de gansche lap.* Onz., al rafelende een vorig bestaan verliezen: *draag zorg, dat het niet ganschelijk verrafele!*
- VERRAMMELLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verrammelde, heb verrammeld.* Van *ver* en *rammelen*. Al rammelende verspillen: *zij verrammelt al haren tijd.* Al rammelende ruchtbaar maken: *zij verrammelt al wat zij weet.*
- VERRASSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verraste, heb verrast.* Van *ver* en *rasen*, van *ras*. Overrompelen: *de stad werd verrast.* Ook van eene vrouw, die verkracht wordt: *dat een wijf klagede dat sij verrast waer.* [V. Hass.] In raschheid de loef afsteken: *de snelle wint komt zelf de faem met vier en stof verrassen.* [Vond.] Onverhoeds verblijden: *hij verraste ons met zijne overkomst, met een aangenaam geschenk*, enz. Van hier *verrassing*.
- VERRE**, zie *ver*.
- VERREIKEN**, wederk. w., gelijkvl. *Ik verreekte mij, heb mij verreekt.* Van *ver* en *reiken*. Zich in het reiken misgrijpen, den arm zoo ver uitstrekken, dat men daaraan, of aan een ander deel des lichaams, leed toebrengt: *verreik u toch niet!* Oulings ook overtuigen: *verreekt van schuld.* [Kil.] *Als contumax verreekt ende verhaelt.* [V. Hass.]
- VERREIZEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verreide, ben verreisd.* Van *ver* en *reizen*. Van de eene plaats naar de andere reizen: *verreekt ghijlieden oock van uwe plaetse, ende volgtse na.*

- [Bijbelv.] Aan reizen te koste leggen: *hij heeft veel gelds verreisd.*
- VERREKENEN**, bedr. en wederk. w., gelijkvl. *Ik verrekende, of verrekende mij, heb verrekend, of mij verrekend.* Van *ver* en *rekenen*. Door rekenen vereffenen: *wij hebben het immers reeds verrekend.* Mede in rekening brengen: *die post is al verrekend.* Wederk., zich in het rekenen misgrijpen: *ik heb mij vast verrekend.* Van hier *verrekening*.
- VERREKIJKER**, z. n., m. Van het bijw. *verre*, en *kijker*. Een werktuig, om dingen, die op eenen grooten afstand gelegen zijn, te beschouwen: *de uitvinding der verrekijkers.* Met den *verrekijker*. [Vond.] *De Lottringer moest een goeden verrekijker gehadt hebben.* [Hoofst.] *Zijn staatkundige verrekijker deugt niet, hij ziet in het staatkundige niet ver vooruit,*
- VERREKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verrekete, heb verrekete.* Van *ver* en *rekken*; bij Kil. ook *verrencken*. Door rekken uit het lid brengen: *hij heeft zijnen arm verrekete. Zich verrekken, zich door rekken eenig leed toebrengen: verrek u toch niet!*
- VERRIGTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verrigtte, heb verrigt.* Van *ver* en *rigten*. bij Kil. *verrechten*. Doen, uitvoeren: *gij kunt dat werk niet verrigten. Hij verrichtte de gerechtigheid des Heeren, ende sijne gerichten met Israël.* [Bijbelv.] *Alwat ik verricht, mijn woorden, mijn gedachten.* [L.D.S.P.] Van hier *verrigter, verrigting*.
- VERRIJKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verrijkte, heb en ben verrijkt.* Van *ver* en *rijken*, van *rijk*. Bedr., *rijk maken: hebben de het begeerich gemaect, verrijkt ghij het grootelicx.* [Bijbelv.] *Zich met eens anders goed verrijken.* Oneigenlijk: *laat uw genae ons met haar troost verrijken.* [L. D. S. P.] *Eene taal verrijken, dezelve met nieuwe woorden vermeederen.* Onz., *rijk worden: men zag hem dagelijks al meer en meer verrijken.* Van hier *verrijking*.
- VERRIJTEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verreet, heb verreten.* Van *veren rijten*. Vaneen rijten: *hij verreet het met zijne tanden. Ghij wilt malkanderen verscheuren en verrijten.* [Westerb.]
- VERRIJZEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik verrees, ben verreezen.* Van *ver* en *rijzen*. Zich alrijzende verheffen: *uit dit versch vergooten bloet verrijst een roode bloem.* [Vond.] *Eer 't licht ooit was verreezen.* [L. D. S. P.] Bijzonderlijk, uit den dood opstaan: *hij zal eens uit het graf verrijzen. Van zijne plaats verrijzen, oprijzen, opstaan.* Van hier *verrijzenis, verrijzing*.
- VERRIMPELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verrimpelde, heb en ben verrimpeld.* Van *ver* en *rimpelen*. Bij Kil. ook *verrompelen*. Bedr., *rimpelig maken: het parkement is door het vuur verrimpeld.* Onz., *rimpelig worden: haar voorhoofd verrimpelt reeds.*
- VERRIDSELEN**, onz. en wederk. w., gelijkvl. *Ik verridselde, heb verridseld.* Van *ver* en *ridselen*. Zich met geridsel verroeren: *er verridselt geen blad.* Ook wederkeerig: *gij moet u niet verridselen.* Van hier *verridseling*.
- VERROEIJEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verroeide, heb en ben verroeid.* Van *ver* en *roeijen*. Bedr., al roeiende van zijne plaats bewegen: *zij verroelden de sloep.* Onz., al roeiende van zijne plaats bewegen worden: *ik zie de galei verroeijen.*
- VERROEKELOOZEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verroekelooste, heb verroekeloost.* Van *ver* en *roekeloozen*. Door verwaarloozing en roekeloze onachtzaamheid voor leed blootstellen: *ten ware, dat zi si kenliken rampe verroekeloost worden.* [V. Hass.] *Men ziet u 't recht verroekeloozen.* [L. D. S. P.] *Zijn leven, zijne gezondheid, enz. verroekeloozen.* Van hier *verroekeloazing. Zie roekeloos.*
- VERROEPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verriep, heb verroepen.* Van *ver* en *roepen*. Van de eene standplaats naar de andere roepen: *hij is reeds driemalen naar elders verroepen.* Van hier *verroeping*.
- VERROEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verroerde, heb verroerd.* Van *ver* en *roeren*. Iets derwijze roeren, dat het bewogen wordt: *gij durft ook geenem vinger verroeren. Laet hem liggen, dat niemant sijne beenderen verroere.* [Bijbelv.] *Zij verroerde zich niet.* Van hier *verroering*.
- VERROESTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verroestte, ben verroest.* Van *ver* en *roesten*. Met roest omtogen worden: *het ijzerwerk begint geweldig te verroesten. Uw gout ende silver is verroest.* [Bijbelv.] *Het leven is er in verroest, beteekent, het zit er zoo vast in, als een degen in de scheede, waarin hij lang heeft zitten roesten.* Van hier *verroesting, en van het deelw. verroest, verroestheid.*
- VERROLLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verrolde, heb en ben verrold.* Van *ver* en *rollen*. Bedr., al rollende verplaatsen: *verrol dien boomstam een weinig.* Op rollen bewegen: *de zerk laat zich bezwaarlijk verrollen.* Onz., al rollende verplaatst worden: *die hemelligchamen verrollen onophoudelijk.* Van hier *verrolling*.
- VERROMMELLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verrommelde, heb verrommeld.* Van *ver* en *rommelen*. Al rommelende van zijne plaats brengen: *gij verrommelt alles derwijze, dat er kop, noch staart, aan te vinden is.*
- VERROMPELEN**, zie *verrimpelen*.
- VERRONKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verronkte, heb verronkt.* Van *ver* en *ronken*. Al ronkende doorbrengen: *hij verronkt de beste uren van den morgen.*
- VERRONSELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verronselde, heb verronseld.* Van *ver* en *ronselen*. Op eene listige wijze in iemands magt brengen: *men*

- verronselde hem aan de werfers.* Het deelw. *verronseld* was oulings ook gerimpeld : *verronselt was hem al zijn lijf.* [Ferguut.]
- VERROOKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verrookte, heb verrookt.* Van *ver* en *rooken*. Al rookende verteren : *ik verrook wekelijks meer, dan een pond tabak.* Ook wel eens onz., in rook vergaan : *het vuur ligt te verrooken en te versmeulen.*
- VERRROT**, bijv. n. en bijw., *verrotter, verrotst.* Eigenlijk een deelw. van *verrotten*. Door verrotting bedorven : *hij acht het ijser voor stroo ende het staal voor verrot hout.* [Bijbelv.] *Die zijn lijf bewaart, bewaart geene verrotte appelen.* Van hier *verrotheid*.
- VERROTTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verrottete, ben verrot.* Van *ver* en *rotten*. Door rotting bederven : *laat het oft niet verrotten! De granen zijn onder hare kluijten verrot.* [Bijbelv.] Van hier *verrotting, verrotsel.* [Kil.] Het deelw. *verrot*, zie hier boven.
- VERRUILEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verruilde, heb verruild.* Van *ver* en *ruilen*. Bij ruiling in andere handen laten overgaan : *ik heb mijnen rotting verruild.* Ook eenvoudiglijk, afleggen, om iets anders daarvoor in de plaats te nemen : *ik ga dezen ouden hoed tegen mijnen besten verruilen.* Van hier *verruiling*.
- VERRUKKELIJK**, bijv. n. en bijw., *verrukkelijker, verrukkelijsst.* Van *verrukken*. Zie *lijk*. Geschikt om te verrukken : *welk een verrukkelijs gezicht!* Als bijw. zoo, dat men er door verrukt wordt : *het is verrukkelijs schoon.* Van hier *verrukkelijsheid*.
- VERRUKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verrukte, heb verrukt.* Van *ver* en *rukken*. Van zijne plaats rukken : *die paal laat zich niet verrukken.* *Die sijnes naesten lantpale verrukt.* [Bijbelv.] Al rukkende beleedigen : *ik heb mijnen arm verrukt.* *Hij verrukte zich daaraan geweldig.* *Aen de verrukte senuwe.* [Bijbelv.] Door hevige aandoeningen van bewondering, blijdschap, enz., als buiten zich zelve voeren : *hare schoonheid verrukt mij.* *Verrukt door uwe gunstbewijzen.* [L. D. S. P.] *Verrukende de sinnen des volcks van Samaria.* [Bijbelv.] Verleiden : *hij heeft zig door schoone woorden laten verrukken.* [Halma.] Van hier *verrukbaar, verrukkelijs, verrukking*. Het deelw. *verrukt* komt voor in *verrukt staan; hij stond geheel verrukt en opgetogen*.
- VERRUKKING**, z. n., v., *der*, of *van de verrukking*; meerv. *verrukkingen*. Van *verrukken*. De daad van verrukken : *door verrukking van dien paal, van zijnen arm*, enz. Bijzonderlijk, geestvervoering, uit hoofde van bewondering, blijdschap, enz. : *in mijne verrukking omhelsde ik haar.* Zamenstell. : *geestverrukking*, enz.
- VERS**, z. n., o., *van het vers*; meerv. *verzen*. Verkleinw. *versje*. Kil. *veers*, Hooft *veirs*, Vond. *vaers*, Kero. *fers*, lat. *versus*, van het lat. *vertere*, keeren. Eigenlijk, een regel van evenveel welk geschrijf, van welks laatste gedeelte de schrijver naar den anderen kant van het blad keert, om eenen nieuwen regel aan te vangen. In het gebruik, het onderdeel van een hoofddeel van den *Bijbel*, of een ander boek : *hoe vele verzen bevat dat hoofddeel?* Eene kleine afdeeling van een gedicht: *het derde Vers der tweede Pauze van dien Psalm.* *Ook had hij veeltijds het veirs in den mond.* [Hooft.] Een klein dichtstukje: *zij bood mij, bij mijne verjaring, een fraat vers aan.* *Hij maakt al een zoet versje.* In dit *zelve vaers*. [Vollenh.] Alle dichtelijk geschrijf over het algemeen : *het vaers schijne geen rijmlooze rede, maer trekke den aert van een vaers aen.* [Vond.] Van hier, bij Kil., *veersen met malcanderen*, beurt om beurt verzen opzeggen. Zamenstell. : *verzenmaker*, enz.; *bruiloftsvers, knuppelvers, slotvers, tekstvers*, enz.
- VERSAAGD**, bijv. n. en bijw., *versaagder, versaagdst.* Eigenlijk een deelw. van *versaagen*. Bevreesd, ontsteld : *hij scheen heel versaagd.* *Dat sij versaagt ende achterwaerts gedreven zijn.* [Bijbelv.] *Versaagd en ontsteld sloeg zij de oogen neder.* Van hier *versaagdheid*. Zamenstell. : *onversaagd*, enz.
- VERSAGEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik versaagde, ben versaagd.* Van *ver* en *sagen*. Kil. *versaeghen, vertsaeghen*. Ontstellen, bevreesd worden : *het sweert sal zijn over hare helden datse vertzagen.* [Bijbelv.] Het deelw. *versaagd*, zie hier boven.
- VERSCH**, bijv. n. en bijw., *verscher, verscht.* Eigenlijk, evenveel, als *frisch*. Zie *frisch*. In het gebruik, bijzonderlijk, gaaf, onbedorven : *versche melk, versche boter, versche eijeren*. Ongerookt en ongezouten : *versch vleesch, versche visch, versch water*. Niet oudbakken, noch verschaald : *versch brood, versch bier*. Oneigenlijk, is eene *versche wonde*, zulk eene, die men pas gekregen heeft. *Versche troepen* zijn, die pas aankomen. *Op verscher daad*, beteekent, terwijl de daad pas gebeurd is. *Het ligt mij versch in het geheugen*, beduidt, als of ik het daarin nog niet lang had gehad. Van hier *verscheelijk, verschheid, ververschen*, enz. Zamenstell. : *melkversch*, enz. *Verschjager*, enz.
- VERSCHAALD**, zie *verschalen*.
- VERSCHAFFEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschaft, heb verschaft.* Van *ver* en *schaffen*. Bezorgen, leveren : *iemand geld, gelegenheid*, enz. *verschaffen.* *Den goeden zal hij heil verschaffen.* [L. D. S. P.] *Verschaften 't lekkerste banket.* [Poot.] Van hier *verschaffing*.
- VERSCHALEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verschaalde, ben verschaald.* Van *ver* en het ongebruikelijke *schalen*. Geur en kracht verliezen : *op dat de wijn niet verschale.* *Verschaald bier*, enz. Van hier *verschaling*, en van het deelw.

verschaald, verschaaldheid. Zamenstell. : *onverschaald*, enz.

VERSCHALKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschalkte, heb verschalkt.* Van *ver* en *schalken*, van *schalk*. Door schalkheid opligten, vergaauwen : *die quit heeft mij arglistiglijk verschalkt. Gij zult hem niet ligtelijk verschalken.* Van hier *verschalking*.

VERSCHANSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschanste, heb verschanst.* Van *ver* en *schansen*. Iets, dat door geene vestingwerken ingesloten is, door middel van wallen, grachten, enz., dekken en beveiligen : *eenen heuvel verschansen. Het leger werd van voren en aan beide zijden verschanst.* Ook oneigenlijk : *zij verschansten zich met stoeien, banken*, enz. Van hier *verschansing*.

VERSHEEL, zie *verschil*.

VERSCHEIDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verscheidde, heb en ben verscheiden.* Van *ver* en *scheiden*. Bij Kil. bedr., afscheiden, vaneen scheiden. Voorts ook bescheiden : *hij heeft mij hier verscheiden.* [Halma.] Onz., van de wereld scheiden : *is hij reeds verscheiden? Als ik van hier verscheid.* Euridice, *anderwerf verscheidende.* [Vond.] *Waarvan zij ten vijfden dage der wereldt verscheiden is.* [Hoofl.] De onbepaalde wijze *verscheiden* is als z. n. evenveel, als *het sterven*, de dood : *hij ligt op zijn verscheiden. Bij haar verscheiden.* Het deelw. *verscheiden* is, bij Kil., gestorven, en afgescheiden ; maar meestal verschillend : *de verscheidene betekenissen van dat woord. Dat zal verscheiden zijn van de vorige.* [Bijbelv.] Het meerv. wordt voor eenige, of ettelijke, gebruikt : *verscheidene lieden denken er anders over. Hij zag er vast en hecht verscheidene beelden staan.* [Vond.] *Met verscheidene steekten ende pijnen bevangen zijnde.* [Bijbelv.] Van hier *verscheidenheid, verscheidenlijk.* Zamenstell. : *verscheidendenverwigh*, bij Kil.

VERSCHEIDEN, bijv. n., zie *verscheiden*, w.

VERSCHEIDENHEID, z. n., v., der, of van de *verscheidenheid* ; meerv. *verscheidenheden.* Van *verscheiden*. Die gesteldheid van deze of gene dingen, uit hoofde van welke zij verscheiden zijn : *de verscheidenheid der gevoelens. Daer is verscheideneheit der gaven.* [Bijbelv.] *Verscheidenheid vermaakt. Verscheidenheid van spijsze doet eten*, afwisseling van onderling verschillende dingen doet ons daaruit des te meer vermaak scheppen. *Het genootschap verscheidenheid en overeenstemming.*

VERSCHELEN, zie *verschillen*.

VERSCHENKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verschonk, heb verschonken.* Van *ver* en *schenken*. Bij Kil. overschenken. Hedendaags, uitschenken, al schenkende aan den man brengen : *hoe veel wijns hebt gij wel verschonken?*

VERSCHEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verscheepte,*

heb verscheept. Van *ver* en *schepen*. Overschepen : *die goederen moeten verscheept worden.* Van hier *verscheping*.

VERSCHERTSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschertste, heb verschertst.* Van *ver* en *schertsen*. Al scherisende doorbrengen : *gij hebt den ganschen avond verschertst.*

VERSCHEUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verscheurde, heb verscheurd.* Van *ver* en *scheuren*. Aan stukken scheuren ; *verscheur het papier toch niet. Het wilt gedierte des velts verscheurdese.* [Bijbelv.] Ook oneigenlijk : *ik word door rouw verscheurd. De bittere smaad verscheurt mijn zuchtend hart.* [L. D. S. P.] Het deelw. *verscheurend* is een onderscheidende bijnaam van roofdieren : *allerlei wild en verscheurend gedierte.* Voorts komt van hier *verscheuring*.

VERSCHJAGER, z. n., m. Van *versch* en *jager*. Anders *ventjager* en *vischjager*. Al wie versche visch van de visschers uit Zee afhaalt, om ze ter markt te brengen ; en het vaartuig, waarmede men zulks doet : *er kwamen ons verscheidene verschjagers tegenseilen.*

VERSCIET, z. n., o., des *verschiets*, of van het *verschiet* ; meerv. *verschieten*. Van *ver* en *schieten*, met weglating van den staart ; zie *ver*. Zulk eene hoeveelheid van voorkomende dingen, dat men daaruit kiezen kan : *wij hebben hier geen verschiet van Geneesheeren.* Dat gedeelte van eene schilderij, dat met verschietende kleuren gemaald, of zwakker, dan het overige, gekleurd, is : *in het verschiet zag men een hooggetorend slot.* Hetgene op zulk eene wijze afgeschilderd pleegt te worden, om dat het op eenen verderen afstand geplaatst is, dan het overige : *deze landstreek heeft een bevallig verschiet. Men ziet door eene poort in 't verschiet.* [Vond.] Hetgene ten aanzien van den tijd verwijderd is : *er opent zich een donker verschiet voor mijne uitzigten. In het verschiet, is op eenen afstand van tijd, of plaats : de vervulling van dien wensch staat nog al te veel in het verschiet. 't Welk glinstert in 't verschiet, maer van nabij verblind.* [D. Deck.]

VERSCIETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verschoot, heb en ben verschoten.* Van *ver* en *schieten*. Bedr., al schietende verbruiken : *hij verschoot al zijn kruid. Mijne pijlen sal ick op hen verschieten.* [Bijbelv.] Door eene schichtige beweging van plaats doen veranderen : *de granen moeten verschoten worden. Wie zal de kaarten verschieten?* of *de kaart verschieten. Eene schuit een weinig verschieten*, dezelve een weinig van hare plaats halen. Al schietende uittellen : *ik heb het voor u verschoten. Leenen : wilt gij mij dat verschieten?* Doen verbleeken, of verflaauwen : *het dun gezaeit gestarnt verschiet zijn glans.* [Vond.] — Onz., verbleeken : *de zon doet de stoffen verschieten. Wat is dat katoen*

- verschoten!* Van schrik verbleeken: *ik verschoot er van.* 't Scheen dat uw moeder van een icker was verschooten. [Westerb.] Met eene schichtige beweging van plaats veranderen: *zaagt gij die ster wel verschieten? De schuit moet verschieten.* Uit hoofde van zijnen afstand slaauw van kleur worden, even als dingen, die de schilders in het verschiet plaatsen: *zie, hoe die bergen van verre verschieten.* [Halma.] Van hier *verschieting*.
- VERSCHIJNDAG**, z. n., m. Van *verschijnen* en *dag*. De dag, waarop iets verschijnt, of betaald worden moet: *pas op den verschijndag*.
- VERSCHIJNEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik verscheen, ben verschenen.* Van *ver* en *schijnen*. Zich vertoonen, te voorschijn komen: *de soldaten verschijnen weer in het veld. Ik zal ter hulp verschijnen.* [L. D. S. P.] *Verschijnen al die schuldenaren, en roepen ieder om zijn geld.* [Huyghens.] *Beducht, of Jupiter in haeren schijn verscheen.* [Vond.] *Wie sal bestaen, als hij verschijnt?* [Bijbelv.] Bijzonderlijk, eene geregelijke dagvaarding opvolgen: *persoonlijk verschijnen. Verschijnen ten daghe, plaetse, ende ure.* [Kil.] Vervallen, ter betaling gevorderd worden: *de interesten zijn verschenen. Wanneer verschijnt uw landhuur?* Van hier *verschijning, verschijnsel*. Zamenstell.: *verschijndag*.
- VERSCHIJNSEL**, z. n., o., des *verschijnsels*, of van het *verschijnsel*; meerv. *verschijnselen*, en *verschijnsels*. Van *verschijnen*. Iets, dat verschijnt: *allerlei verschijnselen in de lucht.* Ook oneigenlijk: *welk een zonderling verschijnsel, dat hij heden te huis blijft.* Zamenstell.: *luchtverschijnsel*.
- VERSCHIKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verschikte, heb en ben verschikt.* Van *ver* en *schikken*. Bedr., anders schikken, dan voorheen: *verschik uwe kleederen naar behooren.* Op eenen anderen tijd bepalen, dan het bepaald was: *kunt gij het niet verschikken?* Onz., zich verplaatsen: *verschik een weinig.* Van hier *verschikking*.
- VERSCHIL**, z. n., o., des *verschils*, of van het *verschil*; meerv. *verschillen*. Verkleinw. *verschilletje*. Van *ver* en *schillen*, met weglating van den staart; zie *ver*. Kil., ook *verschel*. Scheel, onderscheid: *aan 't verschil van 't geloove*, zegt Hooft; die ook *verscheel* heeft. *Er is weinig verschil tusschen het eene en het andere. Het verschil tusschen het reijne ende het onreijne.* [Bijbelv.] *Ergens verschil tusschen maken*, het eene boven het andere verkiezen: *ik maak verschil tusschen menschen en menschen.* Onderscheid van gevoelens, oneenigheid, twist: *zij kregen verschil met elkanderen. Verschillen in de Godsdienst. Hooft de verschillen tusschen uwe broederen.* [Bijbelv.] *Wij zullen geen verschil daarover hebben.* Zamenstell.: *verschilpunt, verschilstuk*.
- VERSCILDEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschilderde, heb verschilderd.* Van *ver* en *schilderen*. Anders schilderen, dan voorheen: *hij moet het verschilderen. Mijne kamer wordt geheel verschilderd.* Al schilderende verbruiken: *ik heb al de verw reeds verschilderd.* Van hier *verschildering*.
- VERSCILFEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verschilderde, ben verschilderd.* Van *ver* en *schilferen*. Al schilferende vergaan: *al de kalk van dien muur verschildert.*
- VERSCILLENDE**, zie *verschillen*.
- VERSCILLEN**, *verschelen*, onz. w., gelijkvl. *Ik verschilde, heb verschild.* Van *ver* en *schillen*. Schelen, onderscheiden zijn: *hoeveel zal het wel verschillen? So en verschilt hij niet van een dienstknecht.* [Bijbelv.] *Hun gemoed verschilde van hun reden.* [L. D. S. P.] In gevoelens onderscheiden, oneenig zijn: *wij verschillen grootelijks met elkanderen.* Van hier *verschil, verschillig*. Het deelw. *verschillend* wordt als bijv. n. en bijw. gebezigd: *verschillende zaken komen daarbij in aamerking. Dat vraagstuk werd zeer verschillend beantwoord.* Van hier *verschillendheid*. *Verschillen* kan ook beteekenen, door schillen, of schellen, dat is de schil of schel afdoen, te veel verminderen, of zoo dik schillen, dat er weinig overblijft: *gij hebt die appelen, voor de helft, verschild.* Van *schillen, schellen*.
- VERSCILLIG**, bijv. n., *verschilliger, verschilligst.* Van *verschillen*. *De verschilligste onderwerpen.* Van hier *verschilligheid*. Zamenstell.: *onverschillig*.
- VERSCIMMELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verschimmelde, ben verschimmeld.* Van *ver* en *schimmelen*. Door geheel te beschimmelen bederven: *het brood is door en door verschimmeld.* Van hier *verschimmeling*, en van het deelw. *verschimmeld, verschimmeldheid*.
- VERSCHOFFELLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschoffelde, heb verschoffeld.* Voortdurend werkw. van *verschuiven*. Bij Halma wegschuiven: *het was in eenen hoek verschoffeld.*
- VERSCHOKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verschokte, heb en ben verschokt.* Van *ver* en *schokken*. Bedr., iets derwijze schokken, dat het van zijne plaats bewogen worde, enz.: *de weg stiet zoo geweldig, dat het rijtuig ons gedurig verschokte.* Onzijd., door schokken van zijne plaats geraken: *wij zijn elk oogeblik in den wagen verschokt.*
- VERSCHOLEN**, zie *verschullen*.
- VERSCHOMMELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschommelde, heb en ben verschommeld.* Van *ver* en *schommelen*. Al schommelende van zijne plaats brengen: *waarom verschommelt gij dat alles zoo?* Van hier *verschommeling*.
- VERSCHOOTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verschootde, ben verschood.* Van *ver* en *schooten*. Bij Kil, evenveel als *verloopen*. Uiteen gaan,

verdwijnen : *knaagende zorgen willen op gene andere wijze verschoien*. [Vond.] *Het volk verschoit te met*. [Hooft.] *Dat de borgheven moesten verschooijen*. [Marien Cransken van Brussel.] Ook bedr., uiteen jagen, verdrijven : *de vijandlijke partijen verschooijen*. [Halma.] Zie *schooijen*.

VERSCHOONBAAR, zie *verschoonlijk*.

VERSCHOONEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschoonde, heb verschoond*. Van *ver* en *schoonen*, van *schoon*. Eigenlijk, schoon, schooner maken : *dat kleed verschoont u*. Van vuil linnen ontdoen, en met andere bekleeden : *zijne kinderen verschoonen*. *Ik verschoonde mij, om dat ik zoo bezweet was*. Zoo onschuldig en goed doen voorkomen, als mogelijk is : *hij poogde zijn gedrag te verschoonen*. *Dat verschoont u niet*. Voorts is iemand *verschoonen*, hem, als onschuldig, ongestraft laten : *in den dach der wrake en sal hij niet verschoonen*. [Bijbelv.] Van onheilen en onaangenaamheden over het algemeen vrijlaten : *de dood verschoont niemand*. *Verschoonende, noch man, noch kind, noch vaer, noch broeder*. [Vond.] *De lasteraars, die niets verschoonen*. [L. D. S. P.] *Deen sal den anderen niet verschoonen*. [Bijbelv.] Onaangeroerd laten : *verschoonen Kerk noch outergaven*. [Vond.] *Uwe ooge en verschoone uwen hujsraet niet*. [Bijbelv.]; waar men dit woord voorts met den tweeden naamval vindt ; *ook sal uwe ooge sijner niet verschoonen* ; en met de onbepaalde wijze : *verschoonde hij te nemen van sijne schapen*. Van hier *verschoonbaar, verschooning, verschoonlijk*, enz.

VERSCHOONING, z. n., v., *der*, of *van de verschooning* ; meerv. *verschooningen*. Van *verschoonen*. De daad van verschoonen. *Verschooning* : *door verschooning van zijn huis*. Meer andere bedrijven, die door het werkw. *verschoonen* aangeduid worden : *ik vond haar met de verschooning van hare kinderen bezig*. *Tot verschooning van het gebeurde*. *Hij hoopt ijdelijk op verschooning van straf, of onaangenaamheid*. *Om de verschooninge des Heeren over hem*. [Bijbelv.] Hetgene men tot verschoonen bezigt : *hij vlogt eene langwijlige verschooning in zijnen brief in*. *Verschooning vragen*, verzoeken, dat eenig bedrijf verschoond worde : *ik vraag verschooning voor die stoute bede*.

VERSCHOONLIJK, bijv. n. en bijw., *verschoonlijker, verschoonlijkst*. Van *verschoonen*. Anders *verschoonbaar*. Dat zich verschoonen laat : *een verschoonlijk misdrijf*. *Het kind is uit hoofde van zijne jongheid verschoonlijk*. Van hier *verschoonlijkheid*. Zamenstell. : *onverschoonlijkheid*.

VERSCHOPELING, zie *verschoveling*.

VERSCHOOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschopte, heb verschopt*. Van *ver* en *schoppen*. Al schoppende van zijne plaats bewegen : *hij*

verschopte het met zijnen voet. Verachtelijk behandelen : *hij wordt overal verschopt en verstooten*. Van hier *verschoppeling, verschopping*.

VERSCHOT, z. n., o., *des verschots*, of *van het verschot* ; meerv. *verschotten*. Van *ver* en *shot*, van *schieten*. Even als *verschiet*, zulk een overvloed van voorkomende dingen, dat men daartusschen kiezen kan, eene menigte : *wij hebben er geen verschot van*. *Hij schaft verschot van dichtbanketten*. [Poot.] Hetgene verschoten wordt : *gij moet al uwe verschotten in rekening brengen*. Bijzonderlijk, hetgene een arbeidsman voor dingen verschiet, die hij bij zijn werk noodig heeft : *het maakloon gaat wel heen, maar de verschotten loopen al te hoog*. Zamenst. : *verschotbriefje*, enz.

VERSCHOVELING, z. n., m. en vr., *des verschovetings*, of *van den verschoveling*, en *der*, of *van de verschoveling* ; meerv. *verschovelingen*. Van *verschoven*, deelw. van *verschuiven*. Kil., ook *verstekelinck, verstootelinck, verworpeleinck*. Een verschoppeling. Al wie verschoven, met minachting behandeld, en verongelijkt, wordt : *hij was in zijn ouders huis steeds een arme verschoveling*.

VERSCHRABBen, *verschrappen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschrabde, heb verschrabd*. Van *ver* en *schrabben*. Op nieuw, en anders, dan voorheen *schrabben* : *gij moet die visch verschrabben*. Geheel in *schrabsel* doen overgaan : *gij moet al het krijt niet verschrabben* : *gij verschrabt de wortelen gansch en al*.

VERSCHRANKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verschrante, ben verschrant*. Van *ver* en *schranken*. Uit de *schrang* geraken, zijdelings afwijken, uit zijne regte plaats geraken. *Dat houvast, bint en balk verschranken, splitjen, kraken*. [N. Versteeg.] *De paal is geheel verschrant*. Van hier *verschrinking*.

VERSCHRAPPEN, zie *verschrabben*.

VERSCHREEUWEN, wederkeer. w., gelijkvl. *Ik verschreeuwde, heb verschreeuwd*. Van *ver* en *schreeuwen*. Zich door *schreeuwen* leed veroorzaken : *gij zult u zoo doende verschreeuwen*. Anders *overschreeuwen*.

VERSCHREIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschreide, heb verschreid*. Van *ver* en *schreijen*. Door *schreijen* verdrijven : *zij verschreit haar leed*. Van hier *verschreijng*.

VERSCHRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verschreef, heb verschreven*. Van *ver* en *schrijven*. Anders *schrijven*, dan voorheen : *ik wil het wel verschrijven*. Al *schrijvende* verbruiken : *ik heb al mijn papier daaraan verschreven*. Door openbare brieven ter vergadering noodigen : *hij is ook ten landdage verschreven*. Wederkeuriglijk, *zich verschrijven*, zich in het *schrijven* misgrijpen : *gij maakt, dat ik mij gedurig verschrijf*. Van hier *verschrijving*.

VERSCHRIKKELIJK, bijv. n. en bijw., —*lijker, —lijkst*. Van *verschrikken*. Schrikbarend,

schrikverwekkend, schroomelijk : een *verschrikkelijk* gezicht. *Dat ghij u eenen name maectet van groote ende verschrickelicke dingen.* [Bijbelv.] *Zijn gelaat stond verschrikkelijk stuursch.* Ook wel eens als tuschenwerpsel : *wel, verschrikkelijk! wat zijt gij woest!* Van hier *verschrikkelijkheid*. Zamenst. : *onverschrikkelijk, onverschrikkelijkheid*.

VERSCHRIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verschrikte, heb en ben verschrikt.* Van *ver* en *schrikken*. Bedr., doen schrikken : *hij vermenichvuldigde de blixemen, ende verschricktete.* [Bijbelv.] Onz., schrikken : *ik verschrikte daarvan gootelijks.* *Verschrickende peerd.* [Kil.] Van hier *verschrikbaar, verschrikkelijk, verschrikker, verschrikking*. Het deelw. *verschrikt* wordt als bijv. n., bijw. en tuschenw. gebruikt; even als het oude deelw. *verschrokken*.

VERSCHROBBEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschrobde, heb verschrobd.* Van *ver* en *schrobben*. Anders schrobben dan voorheen : *ik laat haar den vloer verschrobben.*

VERSCHROEIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verschroeide, heb en ben verschroeid.* Van *ver* en *schroeijen*. Bedr., alschroeijende bederven : *de brandende zon verschroeit het gewas.* Onz., verzeniging ondergaan : *het aardrijk verschroeit.* Van hier *verschroeiing*.

VERSCHROEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschroefde, heb verschroefd.* Van *ver* en *schroeven*. Anders schroeven, dan voorheen : *ik verschroefde het slot aan de deur.* Van hier *verschroefing*.

VERSCHROKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschrookte, heb verschrookt.* Van *ver* en *schroken*. Door schrokking bederven : *gij verschrookt het leder.*

VERSCHROKKEN, bijv. n., *verschrokkenener, verschrokkenst*. Eigenlijk een deelw. van *verschrikken*. Met schrik vervuld : *de sondaren te zien, zijn verschrokken.* [Bijbelv.] Van hier *verschrokkenheid*. Zamenstell. : *onverschrokken, enz.*

VERSCHROKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschrokte, heb verschrokt.* Van *ver* en *schrokken*. Al schrokkende verzwelgen : *hebt gij dat alles reeds verschrokt?* Zich zelven door schrokken leed veroorzaken : *ik verschrokte mij.*

VERSCHROMPELD, zie *verschrompelen*.

VERSCHROMPELEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik verschrompelde, ben verschrompeld.* Van *ver* en *schrompelen*, hoogd. *verschrumpfen*, neders. *verschrumpeeln*. Rimpelen : *de appelen beginnen te verschrompelen.* Van hier *verschrompeling*. Het deelw. *verschrompeld* wordt als bijv. n. gebruikt : *een verschrompeld oud wijf.* [Halma.] *Den verschrompelden lubbelingen.* [Vond.] Van hier *verschrompeldheid*.

VERSCHRONKELEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik verschronkelde, ben verschronkeld.* Van *ver* en

schronkelen. Een bloemisten kunstwoord, dat, volgens Halma, omkrullen aanduidt.

VERSCHUDDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschuddede, heb verschud.* Van *ver* en *schudden*. Door schudden in eenen anderen loestand brengen : *het bed wordt verschud.* *'t Welcke verschuddet is, met den werpschoffel ende met den wan.* [Bijbelv.] *Zijne lever verschudden, sterk lagchen, de lever door lagchen doen schudden.* Ook wel eens onz. : *dat hemel, aarde, en zee, door 't daverend gerucht verschudden zullen.* [J. Vos.] Van hier *verschudding*.

VERSCHUILEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verschool, heb verscholen.* Van *ver* en *schuilen*. Verbergen : *men kan zig voor God niet verschuilen.* [Halma.] *Verschuilen zich voor hun gezicht.* [L. D. S. P.] *Ontsteken in den gloet, dien zij verschoolen had.* [Poot.] Ook wel eens onz. : *waar verschuilt hij?* Van hier *verschuiling*. Het deelw. *verscholen* wordt als bijv. n. en bijw., gebruikt : *waar zit hij toch verscholen?* *Er lag eene slang in het gras verscholen.*

VERSCHUIMEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik verschuimde, ben verschuimd.* Van *ver* en *schuimen*. In schuim vergaan : *het bier verschuimt meer dan half uit het glas.*

VERSCHUINEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschuinde, heb verschuind.* Van *ver* en *schuinen*. Schuin maken : *gij moet het dak nog meer verschuinen.*

VERSCHUIVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verschoof, heb en ben verschoven.* Van *ver* en *schuiven*. Bedr., al schuivende van zijne plaats verwijderen : *verschuif de kist wat.* Overdragtelijk, met minachting behandelen, verongelijken : *hij wordt steeds verschoven.* Van zaken, uitstellen : *gij verschuift de betaling al te lang.* — Onz., van zijne plaats wijken : *kunt gij niet wat verschuiven?* *Het is geheel verschoven.* Van hier *verschoveling, verschuiving*.

VERSCHULDEN, zie *verschuldigen*.

VERSCHULDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verschuldigde, heb verschuldigd.* Van *ver* en *schuldigen*. Bij Kil., ook *verschulden*. En, volgens hem, even als het hoogd. *verschulden*, verdienen, door misdrijf op zijnen hals halen. Hedendaags, verpligt, gehouden maken : *ik wil mij liefst niet aan hem verschuldigen.* [Halma.] Door schuld verbinden : *sal het dien geven, aan den welken hij hem verschuldigd heeft.* [Bijbelv.] Het deelw. *verschuldigd* is, als bijv. n., pligtmatic, gehouden : *de verschuldigde betaling.* *Verschuldigd zijn, door schuld verbonden : gij zijt verschuldigd, om het te doen.* Met de zaak, waartoe men gehouden is, in den vierden naamval, dezelve moeten doen, betalen, enz. : *hij is mij dat dubbel verschuldigd. Hoe veel ben ik u verschuldigd?*

VERSCHUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verschuurde, heb en ben verschuurd.* Van *ver en schuren.* Bedr., anders schuren, dan voorheen : *ik wil haar den haard laten verschuren.* Al schurende verbruiken : *hebt gij al uw schuurgoed verschuurd!* Al schurende slijten : *het water verschuurt den wal.* — Onz., uit hoofde van eene gestadige schuring afnemen : *zie dien oever eens verschuren!*

VERSIEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versierde, heb versierd.* Van *ver en sieren.* Opschikken, oppronken : *so blanckettede zij haer aengesicht ende vercierte haer hoofd.* [Bijbelv.] *Verciert uw stedekroon en lokken.* [Vond.] Ook oneigenlijk : *met den naam van meester versiert.* [Hooft.] Van hier *versiering, versiersel.* Zamenstell. : *versierbloem, versiersteen,* enz.

VERSJOUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versjouwde, heb versjouwd.* Van *ver en sjouwen.* Van de eene plaats naar de andersjouwen : *waarom laat gij dat hout niet versjouwen?* Wederkeuriglijk, zich door sjouwen benadeelen : *gij versjouwt u waartijk al te veel!*

VERSLAafd, zie *verslaafdheid.*

VERSLAafdheid, z. n., v., der, of van de *verslaafdheid*; zonder meerv. Van *verslaafd*, deelw. van *verslaven.* Overgegevenheid : *zijne verstaafdheid aan het spel is schandelijk.*

VERSLAAN, bedr. en onz. w., onregelw. *Ik versloeg, heb en ben verslagen*; en, *oulings, verslegen.* Van *ver en slaan.* Bedr., op nieuw, en wel anders, dan voorheen, slaan : *gij moet dien bal verslaan.* Op eene andere plaats slaan : *versla den spijker, om de schilderij daar te hangen.* Door slaan bewegen, verwrikken : *die paal staat zoo vast, dat ik hem niet verslaan kan.* Neder slaan, neervellen : *versloegh den Egiptenaar.* [Bijbelv.] *Eer hi ente sine consten ontslien, wort hi verslegen daer ter stede.* [M. Stok.] Ganschelijk overwinnen : *hebt g'eertijds in den strijd mijn vijanden verslagen.* [L. D. S. P.] Onthutsen, van moed berooven : *die tijdning versloeg hem zeer.* *Godt ziet u jammer aen en zal u helper zijn; Dus wilt u niet verslaen.* [Vlaerd. Redenr.] *Pater, verslaet u niet, het is den brouwer in de slange.* [V. Hass.] Deze en gene dingen van derzelve werkkracht berooven. Dus is *verslaan het gezwel*, bij Kil., hetzelfde verzachten. *Verslaan de hitte, den dorst*, dezelve verminderen : *het beeknat zal op weg zijn dorst verslaan.* [L. D. S. P.] Eindelijk is *verslaan*, bij Kil., *heimelick versteken*, van waar, bij Plantyn, *verslach spelen*, iets van een ander heimelick ontvreemden en verschuilen. — Onz., is *verslaan verkoelen* : *laat de thee een weinig verslaan.* Van hier *verslag.* Het deelw. *verslagen* wordt als bijv. n. en bijw. gebruikt.

VERSLAG, z. n., o., *des verslags*, of van het *verslag*; meerv. *verslagen.* Van *ver en slaan, slagen*, met weglating van den staart. Zie *ver.* Berigt, opgave van zaken : *ergens verslag van geven.* Om daar op 't *verslagh te doen.* [Hooft.] *Eerwaerde vader spreek!* *Ick luister naer 't verslagh.* [Vond.] Zamenst. : *verslagschrift,* enz.

VERSLAGEN, bijv. n. en bijw., *verslagener, verslagenst.* Eigenlijk, een deelw. van *verslaan.* *Oulings ook verslegen.* Neergeveld : *zijn vijand ligt verslagen.* *Hiermede scheidt hij van den verslagen dooden.* [Vond.] Ook als z. n. : *de ruitertij vloog over de verslagenen.* *Quamen, om de verslagene te plunderen.* [Bijbelv.] *Verschaald : houd dat verslagen bier voor u!* Neerslagtig, van moed beroofd : *een verslagenen geest, wie sal dien opheffen?* [Bijbelv.] *Hij keek zeer bedrukt en verslagen.* *Bedekt het aenzicht met haer kleet, en zegt verslegen.* [Vond.] Van hier *verslagenheid, verslegenis*, bij Hooft.

VERSLAMPAMPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verslampampe, heb verslampampt.* Van *ver en slampampen.* Anders *verslempen.* Bij Kil. ook *verslemmen.* Met geslemp doorbrengen : *hij verslampampt al, wat hij bezit.* Van hier *verslampamper, verslampamping.*

VERSLAPEN, bedr. en wederk. w., ongelijkvl. *Ik versliep, heb verslapen.* Van *ver en slapen.* Slapende doorbrengen, verkwisten : *gij verslaapt de beste uren van den morgenstond.* Door slaap verdrijven : *zij heeft al hare pijn verslapen.* Wederkeuriglijk, zich in het slapen vergripen, te lang slapen : *ik heb mij geweldig verslapen.*

VERSLAPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verslapte, heb en ben verslapt.* Van *ver en slapen*, van *slap.* Bedr., slap maken : *hij verslapt den riem der geweldigen.* [Bijbelv.] *Dat zal hunnen moed verslappen.* — Onz., slap worden : *de koord is verslapt.* *De wind begint te verslappen.* *Opdat de nering niet verslappe.* *Laat uwe handen niet verslappen!* [Bijbelv.] Van hier *verslapping.*

VERSLAVEN, wederk. w., gelijkvl. *Ik verslaafde mij, heb mij verslaafd.* Van *ver en slaven.* Zich op eene slaafsche wijze verbinden : *ik wil mij aan dien arbeid niet verslaven.* *Aan den drank verslaafd.* *Die zich aan 't kwaad verslaaven.* [L. D. S. P.] Van hier *verslaving*, en, van het deelw. *verslaafd, verslaafdheid.*

VERSLACHTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verslechte, heb en ben verslecht.* Van *ver en slechten.* Bedr., slechter maken : *gij verslecht hem in plaats van hem te verbeteren.* Onz., slechter worden : *de kranke schijnt dagelijks te verslechten.*

VERSLERPEN, zie *verslampampen.*

VERSLENSd, zie *verslensen.*

VERSLENSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verslensde (verslensde), ben verslensd (verslensd).* Van *ver*

- en slensen. Bij Kil. *versletteren, verstedderen, verslentsen*. Verwelken : *de bloemen beginnen te verslensen*. Het deelw. *verslensd* wordt als bijv. n. gebruikt : *zoo laetenz, verslenst, het hoofd zwaarmoedigh hangen*. [Vond.] Van hier *verslensbaar, verslensheid, verslensing*. Zamenstell. : *onverslensbaar, onverslensd*.
- VERSLEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versleepte, heb versleept*. Van *ver* en *slepen*. Al slepende van plaats doen veranderen : *waarom laat gij die balken niet een weinig verslepen* ? Zoo weg-slepen, dat men het niet vinden kan : *gij versleept ook alles*.
- VERSOLETEN, bijv. n., *versletener, versletenst*. Eigenlijk, een deelw. van *verslijten*. Afgebruikt, verouderd, onz. : *ouwe versleten schoenen en wil ik niet*. [Spiegh.] *Maer als ick leelijck, oudt, en versleten*. [V. Ghistel.] *Uw boelschap eertijts, nu verouderd en versleten*. [Vollenh.] Van hier *versletenheid*. Zamenstell. : *onversleten*.
- VERSOLEUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versleurd, heb versleurd*. Van *ver* en *sleuren*. Bij Kil. genoegzaam evenveel als *verslepen*. In het hedendaagsche gebruik, door sleuren bederven of te zoek brengen, en dus verwaarloozen : *gij versleurt en verwaarloost alles*.
- VERSLIKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verslijkte, ben verslijkt*. Van *ver* en *slijken*, van *slijk*. Door slijk opgevuld en verstopt worden : *de haven verslijkt al meer en meer*. Van hier *verslijking*.
- VERSLIJMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verslijmde, ben verslijmd*. Van *ver* en *slijmen*, van *slijm*. Met slijm opgevuld worden : *uwe ingewanden zijn vervuild en verslijmd*. Van hier *verslijming*.
- VERSLIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik versteet, heb en ben versleten*. Van *ver* en *slijten*. Bedr., door slijting doen vergaan : *gij verslijt uwe kleederen al te schielijk*. Doen vergaan, over het algemeen : *het graf sal hare gedaente verslijten*. [Bijbelv.] Doorbrengen : *zijnen tijd in ledigheid verslijten*. In 't goede *verslijten sij hare dagen*. [Bijbelv.] Verbruiken : *mijne uijtverkorene sullen het werck harer handen verslijten*. [Bijbelv.] Slijten, gelijk als men koopwaren doet, welke beteekenis eigenlijk nog slechts in het hoogd. *verschleiszen* voorkomt, maar oneigenlijk ook nog in de spreekwijze : *waarvoor verslijt gij mij* ? en dergelijke ; waarin *ergens voor verslijten* oorspronkelijk evenveel moet zijn geweest, als daarvoor aan anderen verhandelen, schoon het thans hetzelfde is, als daarvoor houden : *ik heb u steeds voor eenen kloekmoedigen man versleten*. Onz., uit hoofde van slijting vergaan : *mijn rok begint te verslijten*. Vergaan, over het algemeen : *de tijd versteet ongevoelig*. Van hier *verslijtbaar, verslijtelijk, verslijting*. Zamenstell. : *onverslijtbaar, onverslijtelijk*. Het deelw. *versleten* wordt als bijv. n. gebruikt.
- VERSLIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verslikte, heb verslikt*. Van *ver* en *slikken*. Anders ook *verslokken*. Al slikkende naar binnen brengen : *die pil valt moeilijk te verslikken* ; ook, oneigenlijk, die zaak valt bezwaarlijk te verdouwen. Voorts is *zich verslikken*, zich door het verslikken van iets benadeelen : *ik had mij verslikt*. Van hier *verslikking*.
- VERSLIMMEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verslimmerde, ben verslimerd*. Van *ver* en *slimmeren*, van *slimmer*. Verergeren, verslechten : *hij verslimmert al meer en meer*. Van hier *verslimmering*.
- VERSLINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verslond, heb verslonden*. Van *ver* en *slingen*. Bij Kil. evenveel als *verslikken, verslokken*. Otfrid., Notk. *firstinden*, hoogd. *verschlingen*. Eigenlijk, of oneigenlijk, door opslokking, weg-nemen : *ick verslondtse aldaar als een oude leeuw*. [Bijbelv.] *Om mijn kind te zwelgen en verslinden*. [Vond.] *Hun keel is nooit verslindens moe*. [L. D. S. P.] *Hoe vele schatten worden er niet door de zee verslonden*. *Het vuur verslond dat kostelijk gebouw*. *Dat ons de aerde misschien niet en verslindde*. [Bijbelv.] Van hier *verslinder, verslindig; gromlelooze kolcken en verslindige wielingen*. [De Brune.] *Verslinding, verslindster*. Het deelw. wordt als bijv. n. gebruikt.
- VERSLINGERD, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk, een deelw. van *verslingeren*. Met op, begeerig naar : *een sperwer, heet op buit verslingert*. [Vond.] *Gelijk de zonnebloem, verslingert op 't gezicht der zonne* : [Antonid.] Met verrukking van liefde : *als hij verslingert druckt dat purper en koraal*. [Vond.]
- VERSLINGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verslingerde, heb en ben verslinderd*. Van het onscheidb. voorz. *ver* en *slingeren*. Bedr., al slingerende wegwerpen, met verachting, of onachtzaamheid, heen en weder smijten, verrockeloozen : *wat verslingert gij uw goed!* *Zich verslingeren*, verlopen. Onz., heen en weder slingeren : *gij laat linnen en wollen verslingeren*. Al slingerende ergens aan verkleefd geraken, daarop verlieven : *hij verslingerde op dat vrouwmensch*. Van hier *verslindering*. Het deelw. *verslinderd*, zie hier boven.
- VERSLOFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verslofte, heb versloft*. Van *ver* en *sloffen*. Uit stofheid verzuimen, verwaarloozen : *ik heb het versloft*. Van hier *versloffing*.
- VERSLOKKEN, zie *verslikken*.
- VERSLONSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verslonste, heb verslonst*. Van *ver* en *slonsen*. Door slonsen bederven : *gij verslonst al uw goed*.
- VERSLOOVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstoofde, heb verstoofd*. Van *ver* en *slooven*. Bij Kil.

- bedekken, gelijk als *sloof* bij hem deksel is. Voorts is *zich verstooven*, *zich door gesloof benadeelen*: *gij verslooft u zelve*.
- VERSLUIZEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik versluisde, heb en ben verstuisd*. Van *ver* en *sluizen*, van *sluis*. Volgens Kil., water afschutten, afsluiten, en onz., afgesloten worden, van water. — stilstaan.
- VERSMACHTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik versmachtte, ben versmacht*. Van *ver* en *smachten*. Onz., smachtende omkomen, of grootelijks smachten: *versmachten van hongher*. [Kil.] *Van dorst versmachten*. *Die lekkernijen aten, versmachten nu op de straten*. [Bijbelv.] *Mijn dorre tong is door mijn druk versmacht*. [L. D. S. P.] Ook oneigenlijk: *van droefheid, van liefde, versmachten*. Van hier *versmaching*. Bij Kil., ook bedr., voor verstikken.
- VERSMADEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versmaadde, heb versmaad*. Van *ver* en *smaden*. Notk. *fersmähen*, hoogd. *versmahen*, zweed. *for-smäda* en *for-smä*. Met *smaad* en verachting bejegenen: *ick hate, ick versmade, uwe feesten*. [Bijbelv.] *Van elk gevloekt, van elk versmaad*, [L. D. S. P.] *Om dit versmaeden en lastren*. [Vond.] In de gemeenzame verkeerling is *iets versmaden*, uit minachting door zoodanig iets, weigeren, om daarvan gebruik te maken: *versmaad mijne geringe woning niet! Iemand versmaden*, deszelfs verzoeken met minachting afwijzen: *zoudt gij, mijn Toetlugt! mij versmaen!* [L. D. S. P.] En, in de gemeenzame verkeerling: *om u niet te versmaden, zal ik er iets van nuttigen*. Van hier *versmadelijk, versmader, versmading*, en van het deelw. *versmaad, versmaadheid*.
- VERSMAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versmakte, heb versmakt*. Van *ver* en *smakken*. Vergooijen: *ik moet dien worp eens versmakken*. [Halma.]
- VERSMALLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versmalde, heb versmald*. Van *ver* en *smallen*, van *smal*. Smaller maken. Van hier *versmalling*.
- VERSMEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versmeedde, heb versmeed*. Van *veren* *smeden*. Al smedende verbruiken: *ik heb al mijn ijzer versmeed*. Al smedende van gedaante en gebruik veranderen: *zwaarden tot spaden versmeden*. Van hier *versmeding*.
- VERSMELTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik versmolt, heb en ben versmolten*. Van *ver* en *smelten*. Bedr., genoegzaam evenveel, als *smelten*, vloeibaar maken: *het zal versmolten worden*. Al smeltende verbruiken: *hebt gij al dat lood daaraan versmolten?* Eene kleur onmerkbaar in eene andere doen overgaan: *die kleur had beter versmolten moeten worden*. Onz., van eene vaste in eene vloeibare stof overgaan: *het ijs versmelt voor de zon*. Evenveel hoe verteerd worden: *hoe al zijn glans versmelt*. [L. D. S. P.] *Het lant ende sijne inwoonders waren versmolten*. [Bijbelv.] *In tranen versmelten*, sterk weenen. Iemands hart en ziel worden gezegd te *versmelten*, wanneer hij zeer beangstigd is: *mijn benaauwde ziel versmelt*. [L. D. S. P.] *Doe versmolt het herte des volx, ende het wert tot water*. [Bijbelv.] Van hier *versmelbaar, versmelter versmelling*.
- VERSMEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versmeerde, heb versmeerd*. Van *ver* en *smeren*. Bij Kil., geheel besmeren. Voorts al smerende verbruiken: *hoe veel zal potten hebt gij daaraan reeds versmeerd?* Anders smeren, dan voorheen: *die pleister is te vet; zij moet versmeerd worden*. Al smullende doorbrengen: *hij heeft zijn goed verteerd en versmeerd*. Van hier *versmering*.
- VERSMETSEN, bedr. w., gelijkvl. Oul. gebruikelijk voor versmullen, al smullende doorbrengen, bij Bredero en anderen.
- VERSMEULEN, onz. w., gelijkvl. *Ik versmeulde, ben versmeuld*. Van *ver* en *smeulen*. Al smeulende vergaan: *het vuur ligt te versmeulen*.
- VERSMIJDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versmijdigde, heb versmijdigd*. Van *ver* en *smijdigen*. Verzachten: *zij versmijdigen hare redenen als olij*. [Oud.] *Den Rechter door overreding versmijdigen*. [Oud.] Zie *smijdig*.
- VERSMIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik versmeet, heb versmëten*. Van *ver* en *smijten*. Anders smijten, dan voorheen; versmakken, vergooijen: *eenen dobbelsteen versmijten*. Op eene verachtelijke wijze van zich smijten: *hij versmijt zijne kleederen, eer zij half verstenen zijn*. Overdragtelijk is, *iemand versmijten*, hem niet hoog genoeg waarderen. *Goede vermaningen versmijten*, dezelve uit minachting verwaarloozen. In den Statenbijbel is *versmijten* wegdrijven: *ende sloegense, ende versmetense tot Horma toe*. [Bijbelv.]
- VERSMOOREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik versmoorde, heb en ben versmoord*. Van *ver* en *smoren*. Bedr., doen stikken: *draag zorg, dat gij het kind niet onder al dat dek versmoort*. Overdragtelijk, binnen houden, niet uiten: *hij versmoorde zijne klagten*. Onz., stikken: *men versmoorde van hitte*. 'k *Moet versmoren*. [L. D. S. P.] Van hier *versmoring*.
- VERSMULLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versmulde, heb versmuld*. Van *ver* en *smullen*. Al smullende doorbrengen: *zij verbrassen en versmullen al hun geld en goed*.
- VERSNAPERING, z. n., v., der, of van de *versnapering*; meerv. *versnaperingen*. Verkleinw. *versnaperingje*. Van het ongebruikelijke *versnaperen*. Een smakelijk beetje, of dronkje: *het is eenè versnapering voor mij*.
- VERSNERKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik versnerkte, ben versnerkt*. Van *ver* en *snerken*. Ook *versnirsen*. Al snerkende verteren, of bedorven worden: *de boter staat te versnerken*.
- VERSNIJDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik versneed,*

- heb versneden.* Van *ver* en *snijden*. In stukken snijden: *versneed hij se met een schrijfmes.* [Bijbelv.] Snijdende verbezigen: *hoe veel linnen hebt gij reeds aan hemden versneden?* Anders snijden, dan voorheen: *een patroon versnijden.* Door snijden bereiden: *versnijdt mij die pen eens!* Door snijden bederven: *gij versnijdt het linnen.* Zich in het snijden vergripen: *ik heb mij versneden.* Voorts is *versnijden* bij Kil., ontmannen. Van hier *versnijder*, *pennenversnijder*, *versnijding*.
- VERSNIJPEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versnipperde, heb versnipperd.* Van *ver* en *snipperen*. Ook *versnipperen*. Tot snippers maken: *waartoe dat papier zoo versnipperd?* In al te kleine deelen brokkelen: *zoo doende wordt die erfenis versnipperd.* Van hier *versnippering*.
- VERSNIJSEN, zie *versnerken*.
- VERSNOEPEEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versnoepte, heb versnoept.* Van *ver* en *snoepen*. Al snoepende doorbrengen: *hebt gij al dat geld al wederom versnoept?*
- VERSNOFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik versnofte, ben versnoft.* Van *ver* en *snoffen*. Verkoud worden, bij Kil.; bij wien *versnoft*, of *versnoft*, als bijv. n., verkoud is.
- VERSNOODEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik versnoodde, heb en ben versnood.* Van *ver* en *snooden*, van *snood*. Bedr., snooder maken: *dit snode misverstand versnode d'eerste tijd.* [Spiegh.] Bij Kil., slecht achten, versmaden. Onz., bij denzelfden Kil., slechter, snooder, worden.
- VERSNORKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versnorkte, heb versnorkt.* Van *ver* en *snorken*. Al snorkende doorbrengen: *gij versnorkt den schoonen morgenstond.* Door gesnork verbluffen: *hij poogde ons te versnorken.*
- VERSNOT, bijv. n., *versnotter*, *versnotst*. Kil., ook *versnottert*. Snotterig, verkoud: *ik ben zeer versnot.* [Halma.] Oulings ook smoorlijk verliefd, verzot: *versnot zijn op zijn boel.* [Kil.] Van hier *versnotheid*, *verkoudheid*, bij Kil.
- VERSOLLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versolde, heb versold.* Van *ver* en *sollen*. Door sollen misvormen, bederven: *gij moet uwen hoed zoo niet versollen.* Van hier *versolling*.
- VERSPADEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verspaadde, heb en ben verspaad.* Van *ver* en *spaden*, van *spade*. Bedr., spader maken: *hij poogt het onderzoek te verspaden. Men moet het offer niet verspaden.* [Vond.] — Onz., spader worden: *de koorts begint te verspaden.*
- VERSPANNEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verspande, heb verspannen.* Van *ver* en *spannen*. Anders spannen, dan voorheen: *gij moet die paarden ten eerste verspannen.*
- VERSPAREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verspaarde, heb verspaard.* Van *ver* en *sparen*. Tot een toekomstig gebruik ergens uit behouden: *wij willen het voor ons avondmaal versparen.* Van hier *versparing*.
- VERSPARKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik versparkelde, ben versparkeld.* Van *ver* en *sparkelen*. Genoegzaam evenveel, als *verspatten*. Al sparkelende verteerd worden: *het zout versparkelt op het vuur.*
- VERSPATTEN, zie *versparkelen*.
- VERSPEDDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verspedde, heb versped.* Van *ver* en *spelden*. Anders spelden, dan voorheen: *ik dien mijnen doek te verspelden.*
- VERSPLEEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verspeelde, heb verspeeld.* Van *ver* en *spelen*. Al spelende doorbrengen: *verspeelt toch niet meer zoo veel tijds. Want ik verspeel altoos een ander man zijn geld.* [Huyghens.] Anders spelen, dan voorheen: *laten wij dat spel verspelen!* Al spelende verbrodden: *daarmede hebt gij het spel verspeeld.* Wederkeeriglijk, *zich verspelen*, zich in het spelen misgrijpen: *ik verspeelde mij.*
- VERSPELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verspelde, heb verspeld.* Van *ver* en *spellen*. Anders spellen, dan te voren: *ik liet hem het woord verspellen.* Zich *verspellen*, zich in het spellen misgrijpen, averegts spellen.
- VERSPERREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versperde, heb versperd.* Van *ver* en *sperreren*. Met sparren, sperreren, of anderszins, afsluiten: *wij vonden den weg overal versperd.* Van hier *versperring*, en van het deelw. *versperd*, *oulings verspeerd*, de zamenstell. *onverspeerd: een onverspeerden wegh.* [V. Hass.]
- VERSPIEDEN, (*verspien*, zamengetrokken) bedr. w., gelijkvl. *Ik verspiedde, heb verspied.* Van *ver* en *spieden*. Met slinksche oogmerken bezigtigen: *zijkwamen, om het land te verspieden. Dat hij dese stadt doorsoeche, ende die verspiede.* [Bijbelv.] Van hier *verspieder*, *verspieding*, *verspiedster*. Zamenstell.: *verspiedjagt*, *verspiedtoren*, enz.
- VERSPILLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verspilde, heb verspild.* Van *ver* en *spillen*. Bij Kil. ook *verspilden*. Zweed. *förspilla*. Verkwisten, nutteloos verteren, of aanwenden: *waarom verspilt gij uwe krachten daaraan?* 't *Eel vernuft in wijn verspillen.* [Brederod.] Van hier *verspiller*, *verspilling*.
- VERSPINNEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verspon, heb versponnen.* Van *ver* en *spinnen*. Anders spinnen, dan voorheen: *als het garen eens gesponnen is, is er geen verspinnen aan.* Al spinnende verbruiken: *wanneer zult gij dat vlas eens versponnen hebben?* Al spinnende bederven, slecht spinnen: *dat garen is versponnen.*
- VERSPITTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verspittede, heb verspit.* Van *ver* en *spitten*. Anders spitten dan voorheen.
- VERSPLIJTEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verspleet,*

ben verspleten. Van *ver* en *splijten*. Door splijting onbruikbaar worden : *het hout versplijst gansch en al.* Van hier *versplijting*, splijting : *als sij haer krommen, hare Jongen met versplijtinge voortbrengen.* [Bijbelv.]

VERSPLINTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik versplinterde, ben versplinterd.* Van *ver* en *splinteren*. In splinters overgaan : *de plank versplintert onder de schaaf geheel.*

VERSPLITSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versplitste, heb versplitst.* Van *ver* en *splitsen*. Anders splitsen, dan voorheen : *het touw moet versplitst worden.*

VERSPOELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verspoelde, heb en ben verspoeld.* Van *ver* en *spoelen*. Bedr., anders spoelen, dan voorheen : *verspoel die drinkglazen eens.* Onz., door spoeling verteerd worden : *als dat land niet bedijkt wordt, zal het welhaast geheel verspoelen.* Van hier *verspoeling*.

VERSPREIDEN, *verspreijen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik verspreide, heb verspreid.* Van *ver* en *spreiden*. Vancen spreiden : *gij moet het zaad meer verspreiden. Wanneer ickse onder de heijdenen verspreijden, ende haer verstroyen, sal.* [Bijbelv.] Uitbreiden, uitstrekken : *het onkruid verspreidt zich wijd en zijd. De naare nacht verspreidt haar schaduw over 't kruidd.* [Hooft.] *Haar evenredigheid heeft zich zoo ver verspreid.* [L. D. S. P.] *De strijt wert aldaer verspreidt over al dat lant.* [Bijbelv.] Verbreiden, algemeen bekend, ruchtbaar, maken : *paskwillen verspreiden. Door het verspreiden van valsche tijdingen.* Van hier *verspreider, verspreiding*.

VERSPREK, z. n., o., *des verspreks*, of van het *versprek*; meerv. *versprekken*. Van *ver* en *spreken*, met weglating van den staart; zie *ver*. Gesprek : *gelijk 't bleek aan 't versprek van Luither ende Zwinglius.* [Hooft.]

VERSPREKEN, bedr. en wederk. w., ongelijkvl. *Ik versprak, of versprak mij, heb versproken, of mij versproken.* Van *ver* en *spreken*. Sprekende verhandelen : *wij hebben vrij wat met elkanderen te verspreken.* Bespreken, toezeggen : *zoo veel heb ik hem versproken.* D. Smits bezigt het voor afbidden, verbidden : *had schoone Abigaël 's Helds woede niet versproken.* Anders spreken, dan voorheen : *verspreek dat woord eens.* Bij Kil. ook tegenspreken, wederleggen; en oulings algemeen, en in Vriesl. nog hedendaags, even als in het neders., al sprekende beleedigen, lasteren : *met lastertijcke woorden verspreken.* [V. Hass.] *Dat ghi goede liede hebt versproken.* [M. Stok.] *Die te voren waren versproken.* [Walewein.] *Zich verspreken, zichin het spreken misgrijpen : gij hebt u daar leelijk versproken.* Van hier *verspreking*.

VERSPRENGEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik versprengde, heb versprengd.* Van *ver* en

sprengen. Al sprengende verbruiken : *verspreng al dat water over het linnen.*

VERSPRINGEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik versprong, ben en heb versprongen.* Van *ver* en *springen*. Onz., springende van plaats veranderen : *het dier versprong, toen ik het naderde.* Ook oneigenlijk : *het Kersfeest verspringt jaarlijks eenen dag.* Bedr., anders springen, dan te voren : *gij moet dien sprong verspringen.* Al springende benadeelen : *ik heb mijnen voet versprongen.* Zoo ook wederkeuriglijk : *verspring u niet !* Van hier *verspringing*.

VERSTAALD, bijv. n., *verstaalder, verstaaldst.* Eigenlijk, een deelw. van *verstalen*. Als bijv. n., met staal bezet : *een verstaald mes.* Hard, als staal, verstokt, ongevoelig : *welk een verstaald voorhoofd ! Hij is verstaald van hart.* Van hier *verstaaldheid*, ongevoeligheid : *door de verstaaldheid van hunne gemoederen.*

VERSTAALDHEID, zie *verstaald*.

VERSTAAN, bedr. en onz. w., onregelm. *Ik verstond, heb en ben verstaan.* Van *ver* en *staan*. Olfrid. *irstuan, firstuan*, Isidor. *firstan*, Willer. *verstan*. hoogd. *verstehen*, vries. *versteen*. zweed. *första*. Onz., over den tijd staan, door staan verloren gaan : *draagzorg, dat het pand niet versta. Men moet de paarden niet laten verstaan.* Bedr., dezelfde gedachten aan iemands woorden hechten, als hij; vatten, begrijpen : *versta mij wel ! Zij vrijden, zonder dat hen iemand kon verstaen, door tekens en gewenk.* [Vond.] *Een volck, welckes sprake ghij niet sult verstaen.* [Bijbelv.] Merken, ontwaar worden : *hij gaf mij te verstaan. En d'oorzaak van de reis verstaende met haere ooren.* [Vond.] *Zich ergens op verstaan*, daarin bedreven zijn : *zij verstaat zich op het huishouden. Ergens toe verstaan*, daarin bewilligen : *ik zal nooit tot dat huwelijck verstaan. Zal tot uitstel noch verstaan.* [Vond.] Voorts is *verstaan*, gedogen : *ik versta niet, dat hij haar trouwe.* Wenschen, verlangen, willen : *ik versta, dat gij komt, als ik u roep. Versekert het, gelijk ghij't verstaet.* [Bijbelv.] *Scherts verstaan*, daarop gevat zijn, zich daarover niet vergrammen : *hij verstaat geene gekheid. Rede verstaan*, eens anders rede willen aanhooren : *versta toch rede ! Zij verstaan geen reden.* [L. D. S. P.] *Iets ergens onder verstaan*, het daaronder stilzwijgend begrepen achten : *dit moet daaronder verstaan worden. Iets ergens door verstaan*, het daardoor aangeduid achten, of aangeduid geacht willen hebben : *wat verstaat gij door die woorden van u ? Door dagelijcksch brood versta ik levens onderhoud.* Van hier *verstaanbaar, verstaunlijk*.

VERSTAANBAAR, bijv. n. en bijw., *verstaanbaar-der, verstaanbaarst.* Van *verstaan*; zie *baar*. Anders *verstaanlijk, verstandelijk*, hoogd. *verstandlich*. Dat verstaan worden kan : *hij*

- sprak alles zeer verstaanbaar uit. Dit is niet verstaanbaarder, dan het vorige.* Van hier *verstaanbaarheid*. Zamenst.: *onverstaanbaar*.
- VERSTAANLIJK, zie *verstaanbaar*.
- VERSTALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstaalde, heb verstaald.* Van *ver* en *stalen*. Met staal bezetten, of beleggen: *het mes is niet verstaald. Oock heeft Vulcanus hem het hoofd niet opgeslaegen met een verstaelde bijl.* [Westerb.] In staal veranderen: *ijzer wordt door vuur verstaald.* Eigenlijk: *men kan zich door harding verstalen. Hij verstaalt zijn voorhoofd immermeer.* Van hier *verstaalsel, verstaling*. Het deelw. *verstaald* wordt als bijv. n. gebezigd.
- VERSTALLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstalde, heb verstald.* Van *ver* en *stallen*. Koopwaren van het eene stalletje naar het andere overbrengen, of beesten van stal doen veranderen: *de paarden werden verstald.* Van hier *verstalting*.
- VERSTAMPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstampte, heb verstampt.* Van *ver* en *stampen*. Al stampende vergruizen en vermorzelen: *verstamp die kruidnagelen eens ter dege.* Van hier *verstamping*.
- VERSTAND, z. n., o., *des verstands*, of *van het verstand*; meerv. *verstanden*. Isidor. *firstanda*, Kero *forstandida*. Van *ver* en *standen*, staan. Vermogen, om te verstaan, bevatten, begrijpen: *dat gaat mijn verstand te boven. Oefen uw verstand! Hij spitze zijn verstant op 't geen zijn ampt betreft.* [Vond.] *Kloek in voorsichticheit ende verstant.* [Bijbelv.] *Al zijn verstand aan iets te koste leggen.* [Halma.] *Schenk mij verstand.* [L. D. S. P.] *Ontschoten zijne hant de tangen hamer, en de herssens het verstant.* [Vond.] Al wie met zulk een vermogen begaafd is: *het is een doortuchtig verstand.* In dezen zin heeft het woord een meerv.: *zulke verstanden treft men zelden aan. Het is een der uitnemendste verstanden.* Bevatting: *het regte verstand van die plaats. Het voor best gekooren verstant.* [Hoofv.] Meening, gevoelen: *ik ben van verstand, dat men stil zitten moet. Kennis, doorzigt: ik heb er geen verstand van. Al die wetenschap ende verstant hadde.* [Bijbelv.] Zamenspanning: *niet zonder heimelijk verstant.* [Vond.] *Met den vijand verstand houden.* Voorts is *houd uw verstand!* gedraag u verstandiglijk! *Gezond verstand*, een wel gesteld bevattingvermogen. *Iemands verstand krenken*, zijn bevattingvermogen benadeelen. *Dat gaat mij aan mijn verstand*, dat treft mij derwijze, dat ik er bijkans krankzinnig van word. *Iemand iets aan zijn verstand brengen*, hem hetzelfde doen begrijpen. *Bij zijn verstand zijn*, het gebruik daarvan hebben. *Gekleet ende wel bij zijn verstant.* [Bijbelv.] Van iemand, die zijn kwaad hart verbetert, zegt men, dat hij tot zijn verstand gekomen is. De Latijnen zeggen: *ad saniozem mentem redire, respiscere*, etc. En deze spreekwijs rust daarop, dat het verstand eer dan het hart moet gevormd worden. Van hier *verstandel, verstandelijk, verstandeloos, verstandenis*, ovl. voor verstand, oordeel; *verstandig*, enz. Zamenstell.: *verstandhouding*, enz. *Menschenverstand, onverstand*, enz.
- VERSTANDELIJK, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *verstand*. Verschilt van het bijw. *verstandiglijk*, waarmede het in den Statenbijbel verwisseld wordt, en beteekent met verstand begaafd: *de mensch is een verstandelijk wezen.* Tot het bevattingvermogen betrekkelijk: *uwe verstandelijke vermogens.* Voorts is *verstandelijk van verstanden*, verstaan, bij Halma evenveel, als het hoogd. *verstandlich*, en ons *verstaantlijk, verstaanbaar*. Van hier *verstandelijkheid*. Zamenstell.: *onverstandelijk, onverstandelijkheid*.
- VERSTANDELOOS, bijv. n. en bijw., *verstandeloozer, verstandeloost*. Van *verstand* en *loos*. Onverstandig: *welken verstandeloos mensch!* Ook als z. n.: *de dwaesheijt is den verstandeloozen blijtschap.* [Bijbelv.] Als bijw., onverstandiglijk: *hij gedraagt zich zeer verstandeloos.* Van hier *verstandeloosheid*.
- VERSTANDENIS, zie *verstand*.
- VERSTANDHOUDING, z. n., v., *der*, of *van de verstandhouding*; zonder meerv. Zamenspanning, en daartoe dienende onderhandelingen: *daar was eene gestadige verstandhouding tusschen hen. Eene strafbare verstandhouding met den vijand.*
- VERSTANDIG, bijv. n. en bijw., *verstandiger, verstandigst*. Van *verstand*. Hoogd. *verstandig*, Kero *farstantantlii*. Met verstand begaafd: *de olifant, het paard, en de hond, zijn de verstandigste dieren.* Ook als z. n.: *een woord tot den verstandigen.* Uit verstand voortkomende, daardoor bestuurd, enz.: *een verstandig, gezegde gedrag, enz. Met een seer verstandich beleijt sijner handen* [Bijbelv.] Als bijw., met verstand: *gij spreekt verstandig.* Van hier *verstandigen, verwittigen, verstandigheid, verstandiglijk*. Zamenstell.: *onverstandig*, enz.
- VERSTANDIGLIJK, bijw., van *verstandig*. Op eene verstandige wijze: *ga toch verstandiglijk te werk. Ghij, Koningen! handelt verstandichlick.* [Bijbelv.]; waar dit woord met *verstandelijk* verwisseld wordt zoo als in: *sijn doen verstandelick aenmerken.*
- VERSTAPELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstampelde, heb verstampeld.* Van *ver* en *stapelen*. Anders stapelen, dan voorheen: *laat het hout verstampelen.* Van hier *verstampeling*.
- VERSTAPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verstampte, ben verstampt; en wederkeeriglijk: ik verstampte mij, heb mij verstampt.* Van *ver* en *stappen*.

Wederk., zich al stappende benadeelen : *ik zal mij verstoppen, als ik zoo wijd stap.*
 Onz., al stappende van plaats veranderen : *wij verstoppen elk eenen tred voorwaarts.*
VERSTAVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verstaafde, ben verstaafd.* Van *ver* en *staven*, van *staaf*. In van elkanderen afgescheidene staven overgaan, los in zijne hoepels worden : *als dat vat langer op zolder staat, zal het geheel ver-staven.* [Halma.]
VERSTEEND, bijv. n., *versteender, versteendst.* Eigenlijk, een deelw. van *versteenen*. In steen veranderen : *allerlei versteende dingen.* Even hard, als of het van steen ware : *hij heeft een versteend hart.* Onmededoogend : *versteender mensch ken ik niet.* Van hier *versteendheid*.
VERSTEENEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik versteende, heb en ben versteend.* Van *ver* en *steen*, van *steen*. Bedr., in steen veranderen : *verscheidene wateren bezitten het vermogen, om deze en gene dingen te versteenen.* Onz., in steen overgaan : *dat hout is geheel versteend.* Overdragtelijk, hard worden : *zijn hart versteent al meer en meer.* Van hier *versteening*. Het deelw. *versteend*, zie hier boven.
VERSTEENING, z. n., v., *der, of van de versteening*; meerv. *versteeningen*. Van *versteenen*. De daad van *versteenen*, zoo bedr., als onz.: *de oorzaak der versteening van die visschen.* Een *versteend* ding : *men vindt er eene fraaije verzameling van versteeningen.* Zamenstell.: *houtversteening, plantversteening, vischversteening*, enz.
VERSTEK, z. n., o., *des verstecks*, of *van het verstek*; zonder meerv. Van *ver* en *steken*, met weglating van den staart; zie *ver*. *Versteeking* van regt : *op straf van verstek.*
VERSTEKELING, zie *verschoveling*.
VERSTEKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verstak, heb verstoken.* Van *ver* en *steken*. Anders steken, dan te voren : *gij moet die spelde versteken.* Op eene verwijderde en onbekende plaats steken, verschuilen, verbergen : *waar hebt gij dat lint verstoken? Zij haddese versteken onder de vlasstoppelen.* [Bijbelv.] *Zijn gunst versteekt m', als mij de boosheid haat.* [L. D. S. P.] Dikwijls wederkeeriglijk : *schuw van hemelsch licht versteeken zich in huizen bij daegh.* [Vond.] *Om zich uit schaamte te versteeken voor het licht.* [Hoogvl.] Ontblooten, berooven : *versteeken iemanden van zijn recht.* [Kil.] *Wij zijn van alle hulp verstoken.* [L. D. S. P.] *Versteeken van zijn riemen.* [Vond.] Eindelijk is *versteken* bij Kil. verschuiven, verschoppen, verachtelijk behandelen. Van hier, bij Kil., *verstekelinck, versteking*.
VERSTELD, eigenlijk een deelw. van *verstellen*, is als bijw. gebruikelijk in *versteld staan*. Als uit eenen vorigen stand verschokt, groot-

telijks verwonderd : *gij zult er versteld van staan. Wij stonden er allen versteld over.*
VERSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstelde, heb versteld.* Van *ver* en *stellen*. Van zijne plaats bewegen : *sal eene rotse versteld worden?* [Bijbelv.] *De welke gemeintlik alles pleegt te verstellen, en om verre te werpen.* [V. Hass.] Op eene slechtere plaats, dan voorheen stellen, bij Kil., waar *verstelt zijn in 't stijck*, voor daarin blijven hangen, voorkomt. *Een speeltuig verstellen*, is, hetzelfde op andere toonen, dan te voren, en wel op de regte, stellen. *Een uurwerk verstellen*, hetzelfde door vermaking, of anderzins, op nieuw doen gaan, zoo als het behoort. *Kleederen verstellen*, dezelve lappen, enz., of daaraan een ander maaksel geven, dezelve veranderen, welke beteekenis *verstellen* ook heeft, in : *den nacht verstellen sij in den dach.* [Bijbelv.] En hier is *zich verstellen*, even als in het hoogd., zich anders opschikken, dan voorheen, en zich daardoor onkenbaar maken : *hij verstelde zich met asschen boven sijne oogen.* Van hier *versteller, verstelling, verstelster*.
VERSTEMMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verstemde, heb verstemd.* Van *ver* en *stemmen*. Overstemmen, nog eens stemmen : *men moest verstemmen.* Van hier *verstemming*.
VERSTEMPELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstempelde, heb verstempeld.* Van *ver* en *stempe-len*. Anders stempe-len, dan voorheen : *hij liet dat geld verstempelen.* Van hier *verstempeling*.
VERSTERF, z. n., o., *des versterfs*, of *van het versterf*; zonder meerv. Van *ver* en *sterven*, met weglating van den staart; zie *ver*. Afsterven, dood : *bij versterf van den tegenwoordigen eigenaar moet ik het erven.*
VERSTERKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik versterkte, heb versterkt.* Van *ver* en *sterken*. Sterker maken, in werkkraft doen toenemen : *het ligchaam door spijsze versterken. Dat versterkt maag en ingewanden. Sij gordet hare lendenen met kracht, ende sij versterckt hare armen.* [Bijb.] Talrijker maken : *hij versterkte zijne krijgsmagt al meer en meer. De bezetting werd versterkt.* Met vestingwerken omringen, en daardoor bevestigen : *door het versterken der hoofdstad. Hij versterkte Millo.* [Bijb.] Opbeuren, hemoedigen : *versterk m' in dezen nood.* [L. D. S. P.] Stijven : *het gebeurde versterkte hem in zijn voornemen.* Bevestigen : *als het Koninckrijcke in zijn hant versterkt was.* [Bijbelv.]; waar zich versterken voorts evenveel is, als *zich vermennen*, in : *so versterkte sich Israël ende sat op 't bedde.* Eindelijk is *versterken* bij Kil. onz., sterker worden, in kraft en vermogen toenemen, even als *aansterken*. Zie *sterken*. Van hier *versterker, versterking*. Het deelw. *versterkend* wordt als bijv. n. gebruikt : *de versterkende middelen bleven krachteloos.*

VERSTERVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verstierf, ben verstorven.* Van *ver* en *sterven*. Overlijden : *bij het versterven der vrouw. Het geschiedde met het versterven des Richters, datse omkeerden.* [Bijbelv.] In dezen zin wordt het woord van menschen zelden anders dan in de onbepaalde wijze, als z. n., gebruikt; maar van schepselen uit het plantenrijk zegt men : *de boom versterft. Zijn stam in het stof versterft.* [Bijbelv.] Ook van lof, roem enz. : *uw lof zal nimmermeer versterven.* [Vond.] Voorts is *versterven* bij versterf des eigenaars als eene erfenis vervallen : *dat goed moet op mij versterven.* Van hier *versterfbaar, versterving*. Zamenstell. : *versterfregt.* Het deelw. *verstorven* wordt als bijv. n. gebruikt.

VERSTERVING, z. n., v., der, of van de *versterving*; zonder meerv. Van *versterven*. Versterf : *versterving van den eenen en anderen kan die goederen in gansch andere handen brengen.* Uitblussching van het leven van een of ander lid van een levend schepsel : *de versterving gaat van den eenen tak tot den anderen. Men wendde alles aan, om de versterving van zijn been te weren.* Vervalling van eene erfenis bij versterf : *door versterving van die goederen op hem.*

VERSTIJVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verstijfde, heb en ben verstijfd.* Van *ver* en *stijven*. Bedr., stijf maken, stijven : *de vorst verstijft alles rondom ons henen. So sult ghij u herte niet verstijven.* [Bijbelv.] *Alles wat men behoeft tot nootdrift verstijven.* [Vlaerd. Redenr.] Onz., stijf, of stijver, worden : *van koude verstijven. De vinger verstijft in 't haer.* [Vond.] *Doch Pharaos herte verstijfde.* [Bijbelv.] *In haer dwaelinghe si lanc soe meer verstijven.* [A. Bijns.] *Want eendracht doet verstijven.* [Vlaerd. Redenr.] Van hier *verstijping*, en van het deelw. *verstijfd, verstijftheid*.

VERSTIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verstikte, heb en ben verstikt.* Van *ver* en *stikken*. Bedr., iets doen omkomen, door het van de noodige lucht te berooven : *een brok, dien hij ingezwolgen had, verstikte hem.* Meer oneigenlijk : *de doornen, mede opwasende, verstikten hetselve.* [Bijbelv.] *En 't hart, tot wanhoop toe verstikt, versterkt.* [Vond.] Onz., bij gebrek van de noodige lucht omkomen : *de kolendamp deed hen verstikken.* Van hier *verstikking*.

VERSTIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstikte, heb verstikt.* Van *ver* en *stikken*. Al stikkende verbruiken : *ik heb al mijne zijde daaraan verstikt.* Anders stikken, dan te voren : *gij moet dien kant van den rok verstikken.*

VERSTINKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verstonk, ben verstonken.* Van *ver* en *stinken*. Al stinkende vergaan : *laat gij het kind in al zijn vuil verstinken.*

VERSTOKEN, ontbloot, zie *versteken*.

VERSTOKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstookte, heb verstookt.* Van *ver* en *stoken*. Aan het stoken van vuur, of van korenbrandewijn, enz. verbruiken : *voor hoe veel aan steenkolen verstookt gij wel op een jaar! Ik zal vast meer koren verstokken, dan gij.*

VERSTOKT, zie *verstoken*.

VERSTOKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verstokte, heb en ben verstokt.* Van *ver* en *stokken*, van *stok*. Bedr., stokslijf maken, verharden : *zulk eene behandeling dient slechts om hem te verstokken.* Onz., zich verharden : *doch Pharaos herte verstokte.* [Bijbelv.] Van hier *verstokking*. Het deelw. *verstokt* wordt als bijv. n. gebruikt : *een verstokt mensch.* *Verstokt bloed* is bij Kil. gestold, en bedorven, verletterd. *Verstokt goed* is bij hem beschadigd. Ook bezigt men dit woord als z. n. : *die verstokten kwamen niet tot inkeer.* Van hier *verstoktheid*.

VERSTOMD, zie *verstommen*.

VERSTOMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verstoomde, ben verstoomd.* Van *ver* en *stomen*. Al stomende verleren : *als gij dat water niet van het vuur afneemt, zal het geheel verstomen.* Van hier *verstoming*.

VERSTOMMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verstomde, heb en ben verstomd.* Van *ver* en *stommen*, van *stom*. Hoogd. *verstummen*, Nolk. *irstummen*, Tatian. *arstummen*. Bedr., censklaps doen ophouden met spreken, en als stom maken : *iemand door krachtige redenen verstommen. Ik zweeg, verstomd door onheil en verdriet.* [L. D. S. P.] Onz., stom worden : *sullen sij verstommen, als een steen.* [Bijbelv.] *Onder dit verstommen begint de heesche keel afgrijselijk te grommen.* [Vond.] Van hier *verstomming*. Het deelw. *verstomd* wordt als bijw. gebruikt : *hij zal er verstomd van staan. En staet een poos verstomt.* [Vond.]

VERSTOMPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verstompte, heb en ben verstompt.* Van *ver* en *stompen*. Bedr., bij Kil. afknotten, even als het hoogd. *verstumpeln, verstummeln*, en voorts stomp maken : *ik heb mijn mes daarop geheel verstompt.* Oneigenlijk : *al dat blokken moet hem verstompen. De scherpte van iemands reden verstompen.* [Halma.] Onz., stomp worden : *het staal van Damaskus gaat door het ijzer zonder te verstompen.* Oneigenlijk : *mijn geheugen verstompt al meer en meer.* Van hier *verstomping*.

VERSTOORD, zie *verstoren*.

VERSTOORDER, z. n., m., des *verstoorders*, of van den *verstoorder*; meerv. *verstoorderen*, of *verstoorders*. Van *verstoren*. Al wie verstoort : *een verstoorder der gemeene rust. Uwe verstoorders, ende uwe verwoesters, sullen van u uijtgaen.* [Bijbelv.] Wegens eene vrouw bezigt men *verstoorder*. Zamenstell. : *rust-verstoorder*, enz.

VERSTOORBHEID, zie *verstoren*.

VERSTOOTELING, zie *verschoveling*.

VERSTOOTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verstiet, heb verstooten*. Van *ver* en *stooten*. Hoogd. *verstozzen*, Olfrid., Notk. *ferstozzen*, vries. *ferstjitte*. Als van zich afstooten, en met onttrekking van vorige liefde, hoede, gunst, enz., aan zich zelve overlaten: *zijn wijf verstooten*. *Zoudt g' ons in eeuwigheid verstooten?* [L. D. S. P.] *Verstooten de nooddriftigen in der poorte*. [Bijbelv.] Voorts is iemand uit zijne bezitting verstooten, hem geweldiglijk daaruit drijven. *Hij wiert uit de menschen verstooten*, uit hunner midden verdreven. [Bijbelv.] *Iemand om zijne armoede verstooten*, hem met minachting behandelen. *Dat kind wordt gedurig verstooten*, beduidt, het wordt gestaag met minachting behandeld, en verongelijkt, als een verschoveling. *Iemand, of iets, verstooten*, weigeren, om daaraan gehoor te geven: *hij verstoot alle goede lessen en vermaningen*. *Die zijnen naesten ongelijk dede, verstiet hem*, namelijk, Mozes, die tusschen beiden kwam. [Bijbelv.] Van hier *verstooteling, verstooting*. Het deelw. *verstooten* wordt als z. n. gebruikt voor een verstooten kind: *dewijle de Koninck zijnen verstootenen niet wederhaelt*. [Bijbelv.] Of voor eene verstootene vrouw: *de gelofte eener weduwe, ofte eener verstootene*. [Bijbelv.]

VERSTOPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verstopte, heb en ben verstopt*. Van *ver* en *stoppen*. Bedr., evenveel als *verstompelen* en *verstompen*. Iets, door het ergens in te stoppen, verbergen, het wegstoppen: *waar mag het kind dat mes verstopt hebben?* Eene opening, door iets daarin te stoppen, sluiten: *die gaauwdief heeft het sleutelgat verstopt*. Den buik, en de ingewanden, stoppen: *die kost verstopt al te veel*. Oneigenlijk: *alle bronnen van geluk en welvaart verstoppem*. Onz., met *zijn*; verstopt worden: *draag zorg, dat die goot niet verstopte*. Van hier *verstopping*. Het deelw. *verstopt* wordt als bijv. n. gebruikt.

VERSTOPPING, z. n., v. der, of van de *verstopping*; meerv. *verstoppingen*. Verkleinw. *verstoppingje*. Van *verstoppen*. De daad van verstoppen: *door verstopping van dat goed*. *De heillooze verstopping van die bron*. *Verstopping der ingewanden*. Hetgene in des menschen ligchaam tot verstopping van het een of ander dient: *hij zit vol van verstoppingen*.

VERSTOPT, bijv. n., *verstoppter, verstopstst*. Eigenlijk, een deelw. van *verstoppen*. Evenveel hoe, belemmerd: *mijn hoofd en neus zijn geweldig verstopt*. *Mijn stem door 't nocken gansch verstopt*. [Broderod.] Van hier *verstoptheid*, verkoudheid, of andere belemmering van het een of ander: *verstop-*

heid in den neuse, verstoptheid der blaese. [Kil.]

VERSTOPTHEID, zie *verstoppt*.

VERSTOREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstoorde, heb verstoord*. Van *ver* en *storen*. Een ding, door vernietiging van deszelfs onderling verband, geheel bederven: *zij verstoorden alle verstoorbare vogelnesten*. *Om Amstels vesten te verstooren*. [Vond.] *Om de vaste steden te verstooren tot woeste hoopen*. [Bijbelv.] Ook oneigenlijk: *de vrede werd jammerlijk verstoord*. *Hij verstoort mijne welvaart en genoegens*. *Verstooren Stanislaus rust*. [Vond.] Beroeren, in welken zin *storen* en *verstooren* bij Kil. voorkomen: *een land verstooren*. [Halma.] Met ontstuurige gemoedsbewegingen vervullen: *gij zult hem verstoren*. *Men poogt hem op mij te verstoren*. *De Heere verstoorde sich seer om uwent wille over mij*. [Bijbelv.] Verhinderen: *iemands ontwerp verstoren*. *Verstoort geenen slapenden hond*. *Verstoort den boezen in zijn werk*. [L. D. S. P.] Van hier *verstoorbaar, verstoorder, verstooster, verstoring*. Het deelw. *verstoord* wordt als bijv. n. gebezigd voor vergramd: *om al hun leed verstoord*. [L.D.S.P.] Van hier *verstoordheid*, misnoegen: *zijne verstoordheid bedroefde mij*.

VERSTORTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstortte, heb verstort*. Van *ver* en *storten*. Al stortende verplaatsen, overstorten: *verstort het in dat vat!* Stortende verloren doen gaan: *gij zult al uwen wijn verstorten*. Van hier *verstorting*.

VERSTORVEN, bijv. n., zonder trappen van *vergrooting*. Eigenlijk een deelw. van *versterven*. Bij versterf van eigenaar veranderd: *verstorven goed*, heeft Kil., bij wien dit woord ook verschaald beteekent, in: *verstorven wijn*. Voorts overleden, ook als z. n.: *een gebed voor den verstorvenen*. *Letterhelden, lang verstorven, en verstonnen, door ongenaa des tijds*. [Antonid.] *De huisvrouw des verstorvenen*. [Bijbelv.] Door eene doodelijke versterving aangetast: *uw kout gebeente en asch is lang verstorven en verrot*. [Vond.] Van genoegzame levenskracht beroofd: *dat de moeder in Sara verstorven was*. [Bijbelv.]

VERSTOUTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstoutte, heb verstout*. Van *ver* en *stouten*, van *stout*. Stout maken, verkloeken: *wie verstout u zoo, dat gij dat doet?* [Halma.] *Ik verstout mij, om u te naderen*. *Hem verstoutende ginck hij in tot Pilatum*. [Bijbelv.] Van hier *verstouting*, verkloeking: *door verstouting van hen en van zich zelve*.

VERSTOUWEN, zie *verstuwen*.

VERSTRAMMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verstramde, heb en ben verstramd*. Van *ver* en *strammen*, van *stram*. Bedr., *stram maken*: *mijne leden worden reeds door den ouderdom verstramd*. Onz., *stram worden*:

- het slot verstramt geweldig.* Van hier *verstraming*.
- VERSTRANGEN**, veroud. bedr. w., gelijkvl. *Ik verstrangde, heb verstrangd.* Van *ver* en *strangen*, van *strang* en *streng*. Eigenlijk, vast zamentrekken. Overdragt., in het naauw brengen: *daer hij een ander ombrenghet in 't verstranghen.* [J. B. Houwaert.] En in dezen zin heeft P. Datheen *onverstrangen*.
- VERSTRATEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstraatte, heb verstraat.* Van *ver* en *straten*. Op nieuw straten: *toen de weg verstraat worden zou.*
- VERSTREKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verstrekte, heb en ben verstrekt.* Van *ver* en *strekken*. Bedr., verschaffen, opleveren, als toereiken: *iemand geld tot iets verstreken.* [Halma.] *Die 's Roomschen herders mont verstrekte.* [Vond.] Onz., even als *strekken*, uitgerekte worden, om eene rigting te verkrijgen, die ergens op uitloopt: *het verstrekt tot een praatje. Ten beukelaar, ten schild, voor u verstreken.* [L. D. S. P.] Bij Kil. ook als uitgerekte worden, om vele behoeften te vervullen. Van hier bij Kil. *verstreckelick*, strekkelijk: *verstreckelick brood; verstreking*.
- VERSTRENGELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstrengelde, heb verstrengeld.* Van *ver* en *strengelen*. Anders *strengelen*, dan voorheen: *verstrengel den staart van mijn paard.*
- VERSTRENGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstrengde heb verstrengd.* Van *ver* en *strengen*. Bij Kil. met eene of meer strengen vastbinden, en bijeen verzamelen.
- VERSTRIJKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verstreek, heb en ben verstreken.* Van *ver* en *strijken*. Bedr., al strijkende van plaats doen veranderen: *verstrijk die haren een weinig.* Strijkende verbruiken: *ik heb daaraan reeds al te veel kalk verstreken.* Op nieuw, en anders, dan te voren, strijken: *die bef moet verstreken worden.* Onz., al strijkende voorbij gaan, vervliegen: *ons leven verstrijkt tusschen vrees en hoop. De tijd van 't uitgestelde feest verstrijkt.* [Vond.] *De tijd is al verstreken.* Van hier *verstriking*.
- VERSTRIKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstrikte, heb verstrikt.* Van *ver* en *strikken*. Anders *strikken*, dan voorheen: *verstrikt het lint van uwe muts!* In eenen strik vangen: *die vogel laat zich niet verstrikken.* Arglistiglijk verschalken: *hoe zij hem verstricken souden in zijne reden.* [Bijbelv.] *Zich zelven verstrikken*, is, in zijne eigene listen verward worden. Van hier *verstrikker, verstriking*.
- VERSTROOID**, zie *verstrooijen*.
- VERSTROOIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstrooide, heb verstrooid.* Van *ver* en *strooijen*. Alstrooijende verbruiken: *ik heb al mijn stroo reeds verstrooid.* Als stroo, dat men strooit, van een spreiden: *ick verstrooidese onder de heijdenen, ende sij wierden verspreijdt.* [Bijbelv.] *Onder 't heidendom verstrooid en uit ons erf verdreven.* [L. D. S. P.] *Iemands gedachten verstrooijen*, dezelve van een onderwerp, waarop zij gevestigd moesten zijn, aftrekken. *Zich verstrooijen*, zijne gedachten van een onderwerp, dat haar kluisterde, aftrekken, en uitspannen: *gij moet u nu en dan eens verstrooijen.* Of zich zelven verspreiden: *sij verstrooiden sich van de stadt een ijegelick nae zijne tenten.* [Bijbelv.] Van hier *verstrooijeling, verstrooijer, verstrooijing*, het deelw. *verstrooid* dat als bijv. n. gebruikt wordt: *verstrooide gedachten, en verstrooid van gedachten*, als iemand zijne gedachten van het voorwerp laat aftrekken, waarop hij moest denken; *verstrooide zinnen, enz.; verstrooidheid.*
- VERSTROOIJING**, z. n., v., *der, of van de verstrooijing; meerv. verstrooijingen.* Verkleinw. *verstrooijingje.* De daad van verstrooijen: *door verstrooijing van zooveel suiker. Tot verstrooijing der struikroovers. Verstrooijing van gedachten. Verstrooijing is voor hem onontbeertlijk. Al die verstrooijingen verwilderen hem.*
- VERSTUIKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstuikte, heb verstuikt.* Van *ver* en *stuiken*. Hoogd. *verstauchen*, neders. *verstuken*, vries. *ferstockje.* Van een been, hetzelfde uit het lid brengen, door het averegts neer te zetten: *draag zorg, dat gij geen been verstuikt. Reddeloos verstuikt in al zijn leden.* [Oud.] Van hier *verstuiking*.
- VERSTUIKT**, zie *verstuiken*.
- VERSTUIVEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verstoof, heb en ben verstooven.* Van *ver* en *stuiven*. Hoogd. *verstauben, verstieben.* Bedr. in stof doen vervliegen: *gij verstuift zoo doende al het meel.* Onz., al stuivende vervliegen: *sommige duinen verstuiven meer en meer. Haer pluim verstuift, haer teer gebeente kraakt.* [Vond.] *Figuurlijk: brengt d'eerste vreugt en doet den druk verstuiven.* [Pool.] *De vijanden doen verstuiven. Voor 't stuivende gerucht van een verrotte muir verstooven in de vlucht.* [Huijghens.] Van hier *verstuiving*.
- VERSTUWEN**, *verstouwen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik verstuwde, heb verstuwd.* Van *ver* en *stuwen*. Al stuwende verplaatsen, of verbergen: *waar hebt gij dat pak verstuwd? Anders stuwen, beter stuwen: die turf moet verstuwd worden.* Van hier *verstuwing*.
- VERSUFFEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik versuste, heb en ben versuft.* Van *ver* en *suffen*. Bedr., volgens Kil. doen *suffen*. Wederkeriglijk is *zich versuffen* al *suffende* wegwijken. Onz., al *suffen* en *suffen* worden: *zij schijnt te versuffen.* Van hier *versuffing*. Het deelw. *versuft* wordt als bijv. n. en bijw. gebruikt: *zij scheen mij geheel versuft. Hoe*

- versuft stond zij ons aan te kijken.* Van hier *versuftheid*.
- VERSUFT, zie *versuffen*.
- VERSUKKELLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik versukkeld, heb en ben versukkeld.* Van *ver* en *sukkelen*. Bedr., verwant aan *ontsukken* en *versukken*, bij Kil. schokken, sollen: *versukkel uw goed zoo niet.* Van hier plagen, kwellen: *ik wil den jongen zoo niet versukkeld hebben.* Onz., gekweld worden: *hij versukkelt al meer en meer.* Bij Kil. ook rondzwerfen. Van hier *versukkeling*.
- VERTAKELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertakelde, heb vertakeld.* Van *ver* en *takelen*. Anders takelen, dan te voren: *het schip wordt vertakeld.* Oneigenlijk: *zij vertakelt zich geheel.*
- VERTALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertaalde, heb vertaald.* Van *ver* en *talen*. Kil. uiten, uitspreken. Oul. ook verdedigen: *vertalen iemand van 't regt.* Hedendaags, van de eene taal in de andere overbrengen: *het wordt reeds in het nederduitsch vertaald.* Van hier *vertaalbaar, vertaalster, vertaler, vertaling*.
- VERTALING, z. n., v., der, of van de *vertaling*; meerv. *vertalingen*. Van *vertalen*. De daad van vertalen: *door de vertaling van dat geschrift.* Het opstel, dat ter vertaling dient: *het heeft meer van eene uitbreiding, dan van eene vertaling.* Zamenstell.: *vertalingsloon, vertalingswerk, enz. Bijbelvertaling, dichtvertaling, enz.*
- VERTALMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertalmde, heb vertalmd.* Van *ver* en *talmen*. Al talmende doorbrengen: *vertalm uwen tijd toch niet langer.*
- VERTAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertapte, heb vertapt.* Van *ver* en *tappen*. Al tappende verplaatsen, overtappen: *ik wil den wijn van dat okshoofd vertappen.* Al tappende slijten: *hij vertapt veel wijn in een jaar.* Van hier *vertapping*.
- VERTASTEN, onz. en wederk. w., gelijkvl. *Ik vertastte en vertastte mij, heb vertast, en mij vertast.* Van *ver* en *tasten*. Anders tasten, dan te voren: *ik vertastte nog eens.* Wederk. zich in het tasten misgrijpen: *ik vrees mij daaraan te zullen vertasten en vergrijpen.* Van hier *vertasting*.
- VERTEEKENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verteekende, heb verteekend.* Van *ver* en *teekenen*. Anders teekenen, dan te voren: *de hemden moeten verteekend worden.* Averechts teekenen: *ik heb het verteekend.* Wederkeeriglijk, zich in het teekenen misgrijpen: *verteeken u niet.* Van hier *verteekening*.
- VERTEGENWOORDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertegenwoordigde, heb vertegenwoordigd.* Van *ver* en *tegenwoordigen*, van *tegenwoordig*. Als tegenwoordig voorstellen: *ik kan het mij duidelijk vertegenwoordigen.* Voorts is iemand *vertegenwoordigen* derwijze in deszelfs plaats spreken en handelen, dat hij zelf geacht wordt gesproken en gehandeld te hebben: *hij vertegenwoordigt den bruidegom bij de ondertrouw. De Ambassadeur vertegenwoordigt zijnen soeverein.* Van hier *vertegenwoordiger, vertegenwoordiging.* Zamenstell.: *volksvertegenwoordiger, volksvertegenwoordiging.*
- VERTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertelde, heb verteld.* Van *ver* en *tellen*. Anders tellen, dan voorheen: *vertel het geld nog eens.* Verhalen: *gij moet het zoo vertellen, als het voorgevallen is. Vertellet uwen kinderen daarvan.* [Bijbelv.] *Uw lof den broedren zij verteld.* [L. D. S. P.] *Als ghi hier hoert vertellen.* [M. Stok.] *'t Viel lang, indien we dit u al vertellen zouden.* [Vond.] Evenveel hoe te kennen geven: *ooch sullen 't u de visschen der zee vertellen.* [Bijbelv.] *Zich vertellen* is zich in het tellen misgrijpen: *ik heb mij droevig verteld.* Van *vertellen* in den zin van verhalen, zegt de Guardiaan: » het vertellen » is geene kunst, maar eene bijzondere » bekwaamheid, waartoe zoo zeer geen ver » stand vereischt wordt, als vrolijkheid, en » een snaaksche geest, die zoo krachtig op » het ligchaam moet werken, dat hij door » vrolijke bewegingen het vermaak kan uit » drukken, 't welk hij zelf gevoelt.» Van hier *verteller, vertelling, vertelsel, vertelster.* Zamenstell.: *vertellenswaardig.*
- VERTELLER, z. n., m., des *vertellers*, of van den *verteller*; meerv. *vertellers* en *vertellers*. Van *vertellen*. Al wie vertelt: *het is een aangename verteller. Ik geloof vast dat een verteller geboren moet worden, zoo wel als een Dichter.* [Guardiaan.] *Zie vertellen.* Wegens eene vrouw gebruikt men *vertelster*.
- VERTELLING, z. n., v., der, of van de *vertelling*; meerv. *vertellingen*. Verkleinw. *vertellingje*. Van *vertellen*. De daad van vertellen: *na de vertelling van dit alles. De vertelling deses drooms, ende sijns uitlegginge.* [Bijbelv.] Voorts evenveel, als *vertelsel*, iets, dat gestaag verteld wordt: *het is eene kortswijlige vertelling. Cefeus raet met dees vertellinge onderhiel.* [Vond.] Zamenstell.: *spookvertelling, enz.*
- VERTELSEL, zie *vertelling*.
- VERTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verteerde, heb verteerd.* Van *ver* en *teren*, van *teer*. Op nieuw teren: *het schip moet verteerd worden.* Al terende verbruiken: *ik heb voor heel wat aan teer verteerd.*
- VERTEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verteerde, heb en ben verteerd.* Van *ver* en *teren*. Bedr., opeten: *in een oogenblik was alles verteerd. Wat de jongelingen verteerd hebben.* [Bijbelv.] Bijzonderlijk van gedierte: *de sprinckhaen sal 't verteeren.* [Bijbelv.] Overdragtelijk, van vuur: *de stad werd door het vuur verteerd, en verslonden.* Van iemand, die vuur bezigt: *gij zult den wrevlen stoet verteeren door dien gloed.* [L. D. S. P.] Van

- andere dingen, die anders gezegd worden te knagen, enz.: *als het ijzerwerk door den roest verteerd wordt. Door 't sweert, ende door den honger, verteert worden.* [Bijbelv.] *De rouw verteert mijn ziel gestadig. De nijd zal al hun merg verteeren.* [L. D. S. P.] In zijne bestanddeelen oplossen. Van spijs, verdouwen: *dat is mij te zwaar, om te verteren.* Van diergelijke lichamen, door verrotting ontbinden: *de grafkuil verteert zijn stoffelijk overblijfsel.* Van andere dingen, meer of min eigenlijk: *hij sal de heidenen, sijne vijanden, verteeren.* [Bijbelv.] *De hitte verteert het veldgewas.* Al terende, etende, drinkende, enz. verbruiken, doorbrengen, verkwisten: *het meel van de kruijcke en wiert niet verteert.* [Bijbelv.] *Vraag den waard, wat wij verteerd hebben. Hij zal het gansche vermogen van zijne vrouw verteren. Hij heeft oock steeds ons gell verteert.* [Bijbelv.] *Alles is verteert met blaesen en met stoocken.* [Westerb.] Onz., in zijne bestanddeelen ontbonden worden, meer of min eigenlijk: *het verteert in den edik. Zij verteert van hartzeer.* Van hier *verteerder, vertering.*
- VERTERING**, z. n., v., der, of van de vertering; meerv. *verteringen.* Van *verteren.* De daad van verteren: *na vertering van al, wat er opgedischt was. Tot vertering der spijsze. Dat offer wordt aan eene geheele vertering overgegeven. Datse in de groeve der verteeringe niet en quame.* [Bijbelv.] Hetgene men verteert: *hoe veel is de vertering? Zamenstell.: spijsvertering, enz.*
- VERTEUTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verteutte, heb verteut.* Van *ver* en *teuten.* Al teutende doorbrengen: *wat verteut gij eenen tijd!*
- VERTIEGEN**, zie *vertoogen* en *onvertogen.*
- VERTIENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertiende, heb vertiend.* Van *ver* en *tiennen.* Halma *vertienden*, hoogd. *verzehnten.* Door betaling der tienden van verdere aanspraak daarop ont-heffen: *het gewas des jaars vertiennen. Gij vertient munte ende ruijtte ende alle moeskruijdt.* [Bijbelv.] In tiennen verdeelen, omeen tiende naar zich tenemen, ofaan de opbrengst van een tiende te onderwerpen: *hij sal uwe kudde vertiennen.* [Bijbelv.] Ook om andere redenen in tiennen verdeelen: *men vertiende het legioen, om den tienden man ter dood te brengen.* Van hier *vertiender, tiendheffer, tiendontvanger; vertiening.*
- VERTIER**, z. n., o., des *vertiers*, of van het *vertier*; zonder meerv. Van *ver* en *tieren*, met weglating van den staart; zie *ver.* Aftrek: *dat boek vindt een groot vertier.* Verkoop, slijting: *wilt gij het vertier daarvan op u nemen?*
- VERTIEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertierde, heb vertierd.* Van *ver* en *tieren.* Verhandelen, aan den man helpen: *veel goedts vertieren, oft stijten.* [Kil.] *Die haar koopmanschap vertieren.* [J. De Marr.] Van hier *vertiering.*
- VERTIENEN**, zie *verdijen.*
- VERTILLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertilde, heb vertild.* Van *ver* en *tillen.* Al tillende verplaat-sen: *ik kan het naauwelijks vertillen. Zich vertillen* is zich al tillende benadeelen: *ik heb mij daaraan vertild.* Van hier *vertilling.*
- VERTIMMEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertimmerde, heb vertimmerd.* Van *ver* en *timme-ren.* Verbouwen: *dat huis wordt vertimmerd.* Al timmerende verbruiken, of aan het timmeren te koste leggen: *hoe veel hout hebt gij reeds vertimmerd? Na dat hij er duizenden aan vertimmerd had.* Van hier *vertimmering.*
- VERTINNEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertinde, heb vertind.* Van *ver* en *tinnen*, van *tin.* Met een dun bekleedsel van tin overtrekken: *was de ketel dan niet vertind? Van hier vertinning, vertinsel.* Bij Kil. ook *vertennen.*
- VERTOBEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertobde, heb vertobd.* Van *ver* en *tobben.* Al tobbede doorbrengen, of verspillen: *ik vertob daaraan veel tijd. Gij zult uwe gezondheid ver-tobben.*
- VERTOEF**, z. n., o., des *vertoefs*, of van het *vertoef*; zonder meerv. Van *ver* en *toeven*, met weglating van den staart; zie *ver.* De daad van vertoeven: *zonder eenig vertoef.*
- VERTOETSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertoetste, heb vertoetst.* Van *ver* en *toetsen.* Anders toetsen, dan voorheen: *toen hij het vertoetste.* Van hier *vertoetsing.*
- VERTOEVEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik vertoefde, heb vertoefd.* Van *ver* en *toeven.* Zich ophouden, wachten, verbeiden: *vertoef nog een weinig. Een dag vertoevens in uw woning.* [L. D. S. P.] Sammelen, om ergens te verschijnen, achterblijven: *mijn heere vertoeft te komen.* [Bijbelv.] *Hij schijnt te vertoeven.* Bij Kil. ook bedr., afwachten, inwachten. Ook voor ophouden, langzaam doen voortgaan: *en hij hadde oock nergens flanckeeringhen of bolwerken, die 't werck vertoefden.* [Vel. Chron. v. Hoorn.] *Iemand vertoeven* beteekent ook hem doen blijven: *en het haer voorts ongelegen viel, den Keijser haren Man, in dese landen, te vertoeven.* [Vel. Chr. v. H.] Van hier *vertoever, vertoeving.* Zamenstell.: *vertoefplaats, enz.*
- VERTOLKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertolkte, heb vertolkt.* Van *ver* en *tolken*, van *tolk.* Als tolk van de eene taal in de andere overbrengen: *ik vrees, dat mijne gezegden averegts vertolkt zullen worden.* Vertalen, over het algemeen: *hoe hebben de overzetteren dit vertolkt? Uitleggen: het is duidelijk genoeg gezegd, men behoeft het niet te vertolken.* [Halma.] Van hier *vertolker, vertolking*; en van het deelw. *vertolkt* de zamenstell. *on-vertolkt.*
- VERTOLLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertolde, heb*

vertold. Van *ver* en *tollen*, van *tol*. Door betaling van *tol* van verdere aanspraak daarop ontheffen : *de goederen moeten vertold worden, eer men ze lossen mag.* Van hier *vertolling*.

VERTONNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertonde, heb vertond.* Van *ver* en *tonnen*. Anders *tonnen*, dan te voren : *hij wil al de turf vertond hebben.* Van de eene *ton* in de andere doen : *de haring moest vertond worden.* Van hier *vertinning*.

VERTOOG, zie *onvertogen*.

VERTOOG, z. n., o., *des vertoogs*, of *van het ver- toog*; meerv. *vertoogen*. Verkleinw. *ver- toogje*. Van *ver* en *toogen*, *toon*en, met weglating van den *staart*; zie *ver*. Een geschrift, of eene mondelingsche rede, diene- nede om iets aan te *toon*en, te bewijzen, enz.: *welk een langwijzig vertoog, ter aantooning van iets, dat van zelf spreekt! Uwer Majes- teit dit vertoog over te schicken.* [Hooft.] Bij Kil. ook een schouwspel. Zamenstell. : *ver- toogschets, vertoogschrijver*, enz.

VERTOOGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertoogde, heb vertoogd.* Van *ver* en *toogen*. *Aantoon*en, *vertoon*en : *hunne behoeften bij smeekschrift te vertoogen.* [Hooft.] *Want laet sich ijewers maer aen eenich oirt vertogen den lust van 't weeldge vleisch.* [Const. Th. Juw.] *Daar men die speelen in plach te vertoghen.* [Vaernew.] Voorts gebruikten de zamenstellers van den Statenbijbel, volgens V. Hass., *vertoogen* voor *uitstellen*, in : *de Jonghelingh en ver- tooch niet dese sake te doen.* [Bijbelv.] Doch dit *vertooch* moet, even als *vertoocht*, in : *doch ghij vertoocht het vele jaren over hen*, waarschijnlijk niet van *vertoogen*, in den zin van *uitstellen*, maar van *vertiegen*, worden afgeleid, gelijk ook : *als de wolcke twee daghen vertooch op den tabernakel*, in de Bijbelv., van *vertiegen, morari*.

VERTOON, z. n., o., *des vertoons*, of *van het vertoon*; zonder meerv. Van *ver* en *toon*en, met weglating van den *staart*, zie *ver*. De daad van *vertoon*en : *onder een weidsch ver- toon van pracht en praal. Een valsch ver- toon van weemoed en mededoogen. Op ver- toon te betalen.*

VERTOONEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertoonde, heb vertoond.* Van *ver* en *toon*en. Voorstel- len : *hij vertoonde den Koning de noodwen- digheid der zake. Van doen aen begon Jesus sijne discipelen te vertoonen, dat hij moeste*, enz. [Bijbelv.] Ten *tooneele* voeren : *wanneer zal die klucht vertoond worden? Wat ver- toont men heden avond? Ten toon spreiden : om zijne grootheid te vertoonen. Als hij ver- toonde den rijkdom der heerticheit sijnes rijcks.* [Bijbelv.] Ter *beschouwing* opleveren : *vertoont ons 't heiligst regt.* [L. D. S. P.] *Vertoond, in stee van schat, alleen der ou- dren graf.* [Vond.] Voorts is *iemand's per-*

soon vertoonen evenveel als *iemand* *verte-* genwoordigen : *hij vertoont den persoon des Konings*; en is *zich vertoonen* tot een *valsch* voorstel van iets *betrekkelijk* : *het is zoo niet, maar het vertoont zich zoo. Hij vertoont zich sterker, dan hij wel is. Hem selven vertoo- nende, dat hij Godt is.* [Bijbelv.] Maar ge- meenlijk is *zich vertoonen* *verschijnen*, te *voorschijn* komen : *er vertoonde zich eene staartster aan de lucht. Daer Pallas niet bij wijlen zich vertoont.* [Vond.] Van hier *ver- tooner, vertooning, vertoonster. Zamenstell. : vertoonplaats*, enz.

VERTOONING, z. n., v., *der*, of *van de vertoo- ning*; meerv. *vertooningen*. Verkleinw. *ver- tooningje*. Van *vertoon*en. De daad van *ver- toonen*. *Voorstelling* : *door eene schriftelijke vertooning van den hoogen nood. Tentoon- stelling : tot vertooning van zijne majesteit. Uitvoering van een tooneelspel : men heeft er reeds drie vertooningen van gegeven. Ver- schijning : tot den dagh sijner vertooninge aen Israël.* [Bijbelv.] *Veel vertooning maken*, *zich* *zelve*n in het oog der *menschen* *ver-* heffen. *Eene vreemde vertooning*, een *vreemd* *verschijnsel*.

VERTOORNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertoornde, heb vertoornd.* Van *ver* en *toorn*en. *Vergram-* men : *vertoorn hem toch niet meer! Ende en vertoornet mij niet.* [Bijbelv.] *Hij zond ver- toornnd zijn gloende pijlen uit.* [L. D. S. P.] *Metsmert verzuchtze om zulk een stuk uit een vertorent hart.* [Vond.] *Wederkeuriglijk, ver-* gramd worden : *hij begon zich daarover te vertoornen. Hij zal hem vertoornen; hij zal met sijne tanden knersen.* [Bijbelv.] Bij Kil. *vertornen*.

VERTORSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertorschte, heb vertorscht.* Van *ver* en *torschen*. Al *tors-* chende *verplaatsen* : *gij moet het daarheen trachten te vertorschen.*

VERTRAGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ver- traagde, heb vertraagd.* Van *ver* en *tragen*, van *traag*. Bedr., *traag* *maken*, *laat* *doen* *verschijnen* : *den voortgang der zaak ver- tragen. De Heere en vertraecht de belofte niet.* [Bijbelv.] *Vertraag thans uwen bijstand niet.* [L. D. S. P.] *Onz.*, *traag* *worden*, *samme-* len : *in goed doen vertragen. 'k Heb nooit vertraagd.* [L. D. S. P.] Van hier *vertraging*.

VERTRAPPELEN, zie *vertrappen*.

VERTRAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertrapte, heb vertrapt.* Van *ver* en *trappen*. Al *trappende* *vermorzelen* : *hij zal geen*en *worm* *vertrap-* pen. *Van de paarden vertrapt.* [Vollenh.] *Ik hebse getreden in mijnen toorne, ende hebse vertrapt.* [Bijbelv.] *Oneigenlijk*, van *even-* veel *welke* *drukkende* *mishandeling*, en *dwingelandij* : *geplukt, vertrapt, door aller voet.* [L. D. S. P.] *Al de paarden, en dien dwingelant, vertrapte.* [Vond.] Van hier *vertrapping, vertrapper*, en het *voortdurende*

werkw. *vertrappelen*, dat genoegzaam hetzelfde beteekent: *die den rootgeschubden draek vertrappelt*. [Moon.] Van waar *vertrappeling*.

VERTREDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik vertrad, heb en ben vertreden*. Van *ver* en *treden*. Bedr., *vertrappen*: *het volck vertrad hem in de poorte, dat hij sterf*. [Bijbelv.] Oneigenlijk: *wreedaartig mij in 't stof vertreden*. [L. D. S. P.] *Iemands goeden naam, de deugd, enz. vertreden*. *Zich vertreden*, zich door wandelen verkwikken: *gij moet u somtijds wat vertreden*. *Zich in het treden benadeelen: ik heb mij vertreden*. Als het beschadigde lichaamsdeelgenoemd wordt, slaat hetzelfde in den vierden naamval: *hij vertrad zijnen voet*. Onz., is *vertreden* eenen, of meer dan eenen tred voorwaarts, achterwaarts, of ter zijden af doen. Van hier *verteerder, vertreding*.

VERTREK, z. n., o., *des vertreks*, of van het *vertrek*; meerv. *vertrekken*. Verkleinw. *vertrekje*. Van *ver* en *trekken*, met weglating van den staart; zie *ver*. De daad van *vertrekken*, in den zin van verhalen: *de Koning met geduld aanhoore mijn vertrek*. [Hooft.] In den zin van verreizen: *na mijn vertrek sware wolven tot u inkomen sullen*. [Bijbelv.] In den zin van uitstellen: *haest u, zonder vertrek*. [Vond.] *Sonder eenich vertrek, of uitstel*. [Aldegond.] *Sonder langher dralen, oft vertrek*. [Florian.] *Leidt mij derwaerts sonder vertrek*. [C. V. Ghistele.] *Als de zaaken geen vertrek gehengen*. [Hooft.] In den zin van intrekken, wijken, verschuilen: *de steenrotzen zijn een vertrek voor de konijnen*. [Bijbelv.]; waar *hoog vertrek* meermalen voor vrijburg gebezigd wordt; even als in: *hij is mijn hoog vertrek in nood*. [L. D. S. P.] Daarentegen duidt *vertrek* in den gewonen stijl een deel van eene woning aan: *dit is 't vertrek der oude luiden*. [Hooft.] *Al wat er in het glazen vertrek was, zat stom*. [Vond.] Zamenstell.: *slaapvertrek, stookvertrek, woonvertrek, wintervertrek, enz.*

VERTREKKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vertrok, heb en ben vertrokken*. Oulings ook wel eens gelijkvl. *Ik vertrokte, heb vertrekt*. Van *ver* en *trekken*. Bedr., *oulings* evenveel, als *overtrekken*, *bekleeden*: *en de onedele lieden vegten met kluppelen en metschilden, en zijn vertrekt met ledere*. [V. Hass.] Van zijne plaats trekken: *de paarden kunnen den wagen geen stroobreed vertrekken*. Uit zijne rigting trekken: *zij vertrok den mond tot lagchen*. *Zijn aangezicht leelijk vertrekken*. Uitstellen, verschuiven: *vertrok tot een bequamen tijd de straf van 't lasterstuk*. [Vond.] *Doet 'en vertrekt het niet*. [Bijbelv.] *Verhalen: staet toe, dat ick 't gehoorde magh vertrekken*. [Vond.] *Dattet te lanck soude vallen te vertrekken*. [Florian.] *Ick zal u 't*

heel verhael van voren af ten einde toe vertrekken. [Huighens.] *Och, doen ghij dit vertroet in mijn presentie*. [V. Ghist.] *Noch gistren heeft u knecht mij iets daarvan vertrocken*. [Bredero.] Voorts is bij Kil. *vertrekken, afrekken den wijn, vervaeten*; en *zich vertrekken* was, *oulings*, *verschuilen*, *wijken: voor die sich binnen wil vertrekken*. [Six Van Chand.] *Anders is zich vertrekken, zich in het trekken (van eene kaart enz.) vergissen, mistrekken: ik heb mij vertrokken*. Onz., *sammelen, vertragen, achterblijven: hoe lang de tijd vertrekt, in groote zaken spoet de hemel langzaam*. [Vond.] *Waerom vertrekt zijn wagen te komen?* [Bijbelv.] *Verreizen: wij staen reede te vertrekken*. [Vond.] *Vertrokze, om 't wijde meer te peilen*. [Hoogvliet.] *Zich van een gezelschap afzonderen, van een tooneel gaan, enz.: Salome op moeders wenk, vertrekt*. [Vond.] Volgens Kil. bezigt men dit woord wegens een veldheer, die van legerplaats verandert, een beleg opbreekt: *hij hadde gehoord, dat hij van Lachis vertrocken was*. [Bijbelv.] Voorts gebruikt men het wegens dienstboden, die van meester veranderen: *mijn knecht vertrekt eerstdaags*; en wegens stervenden: *Amfions wederga vertrekt naer d'eeuwigheid*. [Poot.] Van hier *vertrekking*. Zamenstell.: *vertrekbrief, bij Kil.; vertrekkamer, vertrekplaats, enz.*

VERTREUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertreurde, heb vertreurd*. Van *ver* en *treuren*. Al treurende doorbrengen: *gij vertreurt uw leven jammerlijk*. *Zich vertreuren* is zich door getreur benadeelen: *de vogel schijnt zich te vertreuren*.

VERTREUZELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertreuzelde, heb vertreuzeld*. Van *ver* en *treuzelen*. Met getreuzel slijten: *hoe kunt gij uwen kostelijken tijd zoo vertreuzelen?* Van hier *vertreuzeling*.

VERTROETELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertroetelde, heb vertroeteld*. Van *ver* en *troetelen*. Door getroetel bederven: *zij vertroetelt hare kinderen*. Van hier *vertroeteling*.

VERTROOSTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertroostte, heb vertroost*. Van *ver* en *troosten*. Door troost opbeuren, troosten: *dat vertroost mij nog*. *Hem in den kerker komt vertroosten*. [Vond.] *Vertroost mijn ziel in haar gewezen*. [L. D. S. P.] Van hier *vertroostbaar, vertroostelijk, vertrooster, vertroosting, vertroostster*. Het deelw. *vertroostend* wordt, als bijv. n., voor *vertroostelijk* gebezigd: *dat was nog vertroostender voor mij*. *Uw vertroostend aangezicht*. [L. D. S. P.]

VERTROOSTEND, zie *vertroosten*.

VERTROOSTING, z. n., v., *der, of van de vertroosting*; meerv. *vertroosting*. Van *vertroosten*. De daad van *vertroosten*: *door vertroosting opgebeurd*. Hetgene tot *vertroos-*

- ting dient: *zij was mijne vertroosting. Laet dit zijn uwe vertroosting.* [Bijbelv.]
- VERTROUWD, bijv. n., *vertrouwer, vertrouwdst.* Eigenlijk, een deelw. van *vertrouwen*. Eens anders *vertrouwen* bezittend: *ik ging als een vertrouwd vriend met hem om.* Ook als z. n.: *des mans vertrouwde.* Van zaken gesproken, toevertrouwd: *vertrouwde geheimen, vertrouwde gelden.* Van hier *vertrouwdheid.*
- VERTROUWELIJK, bijv. n. en bijw., *vertrouwelijk, vertrouwelijkst.* Van *vertrouwen*. Vertrouwen betoonende, aan den dag leggende, met *vertrouwen* gepaard: *onze vertrouwelijke gesprekken. Hij was heel vertrouwelijk jegens mij.* Op eene *vertrouwelijke* wijze, met *vertrouwen*: *ik vraag hem vertrouwelijk daarom.* Van hier *vertrouwelijkheid.*
- VERTROUWELING, z. n., m. en v., *des vertrouwelingen, of van den vertrouwing; en der, of van de vertrouwing; meerv. vertrouwelingen.* Van *vertrouwen*, zie *ling*. Al wie iemands bijzonder *vertrouwen* bezit: *hij raadpleegde daarover met zijnen vertrouwing.*
- VERTROUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertrouwde, heb vertrouwd.* Van *ver* en *trouwen*. Nolk. *vertrouwen*, hoogd. *vertrouwen*. Vastelijk gelooven, verwachten: *dat vertrouw ik van u. Ik vertrouw, dat hij nog wel komen zal. Dit vertrouwde ende weet ik.* [Bijbelv.] Met verlating van zich op iemands *trouw*, aan hem opdragen, in bewaring geven, enz.: *u vertrouw ik dien gewigtigen last. Vertrouw haar geen geheim. Dien men veel vertrouwt heeft.* [Bijbelv.] Wederkeuriglijk, is zich *vertrouwen*, vastelijk verwachten: *haar moghen vast vertrouwen.* [Westerb.] *Zich ergens op vertrouwen*, daarop vastelijk steunen, bouwen, enz.: *nu vertrouwt ghij u op dien gebrokenen rietstaf.* [Bijbelv.]; waar men voorts ook vindt: *vertrouwt u onder mijne schaduw.* Volgens Halma is zich *vertrouwen* een ongelukkig huwelijk aangaan. Met *op*, vastelijk steunen, bouwen: *vertrouw op geene losse toezeggingen. 'k Vertrouw niet op mijn boog, of schichten.* [L. D. S. P.] Van hier *vertrouwelijk, vertrouwing*. Het deelw. *vertrouwd* wordt als bijv. n., en de onbepaalde wijze wordt als z. n. gebruikt.
- VERTROUWEN, z. n., o., *des vertrouwens, of van het vertrouwen; zonder meerv.* Eigenlijk, de onbepaalde wijze van het werkw. *vertrouwen*. De daad van *vertrouwen*: *ik kan geen vertrouwen op hem stellen. O grond van mijn vertrouwen.* [L. D. S. P.] Hetgene, waarop men *vertrouwt*: *hij was mijn vertrouwen. Vertrouwen van het eind' der aarde.* [L. D. S. P.]
- VERTUID, zie *vertuigen*.
- VERTUIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertuigde, heb vertuigd.* Van *ver* en *tuigen*. Anders
- tuigen, dan te voren: *gij moet uwe paarden vertuigen.* Van hier *vertuiging*.
- VERTUIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertuide, heb vertuid.* Van *ver* en *tuijen*. Aan eenen kabel van voren en achteren vast maken: *eer wij het schip vertuid hadden.* Het deelw. *vertuid* wordt als bijw. gebruikt in *vertuid liggen: er lagen verscheidene schepen vertuid.* Hoogstraten zegt: *Jan Vos, die aen de straet-tael dezer stad vertuit was.* Voorts komt van hier *vertuiging*, en de samenstell. *vertuianker*.
- VERTUINEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertuinde, heb vertuind.* Van *ver* en *tuinen*, van *tuin*. Hoogd. *verzaunen*. Met eenen *tuin* omringen, digt maken, stoppen: *ick sal hare reten vertuijnen.* [Bijbelv.] Van hier *vertuining*, bij Halma.
- VERTUISCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertuischte, heb vertuischt.* Van *ver* en *tuischen*. Hoogd. *vertauschen*, Kil. anders *vertuitelen*. Verruilen buiten: *ik wil dat paard vertuischen.* Bij Kil. ook, zich door verruiling van iets benadeelen, en verdobbelen. Doorbrengen, verkwissten: *die uwen dierbren tijd verdanst, verkust, vertuischt.* [De Deck.]
- VERTUITELN, zie *vertuischen*.
- VERTUITEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertuitte, heb vertuit.* Van het onscheidb. voorz. *ver* en *tuiten*, van *tuit*. In *tuiten* vlechten: *de Roer, die 't hair met riet vertuit.* [Vond.] Versierd: *De schoongeogde bruit, Met haer deugden best vertuit.* [Moon.] Hooft heeft ook: *zijn krachten aan iets vertuiten.*
- VERTWEERNEN, zie *vertwijnen*.
- VERTWIJFELN, onz. w., gelijkvl. *Ik vertwijfelde, heb vertwijfeld.* Van *ver* en *twijfelen*. Derwijze ergens aan *twijfelen*, dat men alle hoop daaromtrent verliest, wanhopen: *gij moet niet vertwijfelen, maar moed houden.* Bij Kil. ook onzinnig zijn, en bedr., onzinnig, of wanhopig, maken. Van hier *vertwijfeling*. Het deelw. *vertwijfeld* wordt als bijv. n., z. n. en bijw., gebezigd.
- VERTWIJNEN, *vertweernen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik vertwijnde, heb vertwijnd.* Van *ver* en *twijnen*. Al *twijnende* verbruiken: *al wat er gesponnen was, is reeds vertwijnd.*
- VERVAARD, bijv. n., *vervaarder, vervaardst.* Eigenlijk een deelw. van *vervaren*. Verschrikt, bevreesd: *hij laat zich niet vervaard maken. Voor wien soud' ik vervaert zijn?* [Bijbelv.] Van hier *vervaardheid*. Zamenstell.: *onvervaard*, enz.
- VERVAARDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervaardigde, heb vervaardigd.* Van *ver* en *vaardigen*, van *vaardig*. Vaardig, gereed maken, toebereiden: *wie heeft dat geschrift vervaardigd?* Van hier *vervaardiger, vervaardiging, vervaardigster*.
- VERVAARLIJK, bijv. n. en bijw., *vervaarlijker,*

vervaardigst. Van *vertaren*. Geschikt, om te varen, om vaar, vrees, schrik, aan te jagen: *welk een vervaarlijk geschreeuw! Het vervaarlijkste onweder jaagt haar geen angst aan.* Als bijw., schrikkelijk: *hoe vervaarlijk buldert het geschut!* Ook als tusschenwerpsel: *vervaardig! welk een houw!* Van hier *vervaardigheid*.

VERVAL, z. n., o., des *vervals*, of van het *verval*; zonder meerv. Verkleinw. *vervalletje*. Van *ver* en *vallen*, met weglating van den staart; zie *ver*. De daad van vervallen, afnemings, vergering, ondergang: *dat bedrijf schijnt in verval te geraken. Het verval van dat goede gebruik. Er is een groot verval onder de Christenheid.* Voordeel, dat aan iemand verval: *het eeuwige verval aan Lucifer.* [Vond.] *Er is voor de dienstdoden veel verval. Dat was een mooi vervalletje.*

VERVALDAG, z. n., m. Van *vervallen* en *dag*. Verschijndag, de dag, waarop iets vervalt, of betaald worden moet: *de vervaldag van eenen wissel, van de landhuur*, enz.

VERVALLEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verviel, ben vervallen.* Van *ver* en *vallen*. Bouwvallig worden: *uw huis begint grootelijks te vervallen.* Afnemen: *mijne nering vervalt al meer en meer. Mijn kracht is door mijn schuld vervallen.* [L. D. S. P.] *Haer buijck swellen, ende hare heupe vervallen, sal.* [Bijbelv.] Een schip *vervalt*, wanneer deszelfs loop van de behoorlijke rigting afwijkt: *het vaartuig is op lager wal, op eene zandplaat, vervallen.* Alsdan *vervallen* ook de schepelingen: *wij moeten op een seker eijlandt vervallen.* [Bijbelv.] In navolging hiervan gebruikt men *vervallen*, in: *laetse vervallen van hare raetslagen.* [Bijbelv.] *Die nooit van 't recht vervielen.* [L. D. S. P.] *Tot dronkenschap vervallen. Gansch Kristenrijk vervalt in last.* [Vond.] *Hij verviel in de bitterste armoede. 'k Verviel gewis in 's vijands wreede handen.* [L. D. S. P.] Voorts is *vervallen*, van den vorigen eigenaar aan eenen anderen geraken: *zijn huis is aan de stad vervallen. Het moet toch eindelijk aan mij vervallen.* Verstaan: *dat pand zal vervallen.* Verschijnen, betaald moeten worden: *de wissel vervalt in de aanstaande week. Uwe bezoldiging is nog niet vervallen.* Openvallen, vervuld moeten worden: *draeven vroegh en laet, wanneer een ampt vervalt en te vergeven staet.* [Westerb.] Een bepaald tijdstip *vervalt*, als het daar is: *ook sal mijne Euridij's haer tijt in 't endt vervallen.* [Vond.] Eindelijk is *vervallen* bij Kil., van eenen kranken, wederom instorten; en vindt men bij hem: *vervallen, ende betaelen de kosten.* Van hier *vervallig*, bij Kil. Het deelw. *vervallen* wordt als bijv. n. en bijw. gebruikt. Zamenstell.: *vervaldag, vervaltijd*, enz.

VERVALLEN, bijv. n. en bijw., *vervallener, ver-*

vallenst. Eigenlijk een deelw. van *vervallen*. Bouwvallig: *welk een vervallen gebouw. Sij sal een vervallen steenhoop zijn.* [Bijbelv.] In voorkomen of omstandigheden, vergerd: *zijn vervallen gelaat. Tot herstel van al wat vervallen is.* Verschenen: *wanbetaling van vervallene wissels. Daar is uw vervallen loon.* Verstaan: *een vervallen pand.* Opengeraakt: *het vervallen ambtje vindt vele liefhebbers.* Van hier *vervallenheid*.

VERVALSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervalschte, heb vervalscht.* Van *ver* en *valschen*, van *valsch*. Notk. *gefalscen*, oud. *fälschen*, hoogd. *verfälschen*. Door bedriegelijke inmenging van het een of ander in waarde verminderen: *in dure tijden worden allerlei koopwaren vervalscht. Het woort Gods vervalschen.* [Bijbelv.] *De waere leer vervalscht, verdraeit, en qualijck duidt.* [Westerb.] Iemands handtekening valschelijk nabootsen, is bij Kil. *vervalschen iemandts handteeken.* Van hier *vervalscher, vervalsching*.

VERVANGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verving, heb vervangen.* Van *ver* en *vangen*. *Vervalten*, begrijpen: *de helft der stof is in dat boek niet vervangen. Eene groote wolcke, ende een vjer daerin vervangen.* [Bijbelv.] *Onderscheppen: de brief wierd onderwegen vervangen.* [Halma.] *Verpoozen: wij vervingen elkanderen. Het speeltuig zal dien toon vervangen.* [L. D. S. P.] *Eenen vallenden grijpen, om hem staande te houden: vervangen en ondersteund door God, die hem behoed.* [L. D. S. P.] *Bevangen: het beest is door koude vervangen. De plaats van iemand, of iets, vervangen, in deszelfs plaats komen, die plaats vervullen: de plaats van brood wordt in Oostindie door gekookte rijst vervangen. Hij verving de plaats van zijnen overledenen vader. Eindelijk, was iemand vervangen, oulings, borg voor hem blijven: de Grave vant aldaer borghe, deen wel vervinghen.* [M. Stok.] Van hier *vervanger, plaatsvervanger, vervanging, vervangster*.

VERVAREN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik vervoer, heb en ben vevaren.* Van *ver* en *varen*. Bedr., met vaartuig verplaatsen: *het laat zich beter vevaren, dan verrijden.* Aan het varen te koste leggen: *wij vevaren geen geld, geene vracht.* Bij Kil. ook ondervinden, beproeven; welke beteekenis in het deelw. *vervaren*, dat als bijv. n. gebezigd wordt, zeer zichtbaar is. Onz., van de eene plaats naar de andere varen: *de schuit vevaart gestadig.* In Vriesland, verhuizen: *wanneer vevaart gij uit dit huis? Voorts, henen gaan over het algemeen: ik weet niet, waar hij vevaren is.* En, oulings, te niete gaan: *so soude die werlt vevaren.* [Minnen loep.] Van hier *vervaring*, ondervinding, bij S. Trunck, en van het deelw. *vervaren*, bij Kil. *vervarentheid.* Zamenstell.: *vervaardag*, enz.

- VERVAREN**, veroud. bijv. n., *vertarener, verva-
renst*. Eigenlijk, een deelw. van het oude
vervaren, ondervinden, beproeven. Ervaren,
bedreven : *die in bijde talen vervaren zijn*.
[V. Hass.] *Vervaeren man*. [Kil.] *Oude ver-
varen doctoren*. [R. Visscher.] Van hier *ver-
varenheid*.
- VERVAREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervaarde,
heb vervaard*. Van *ver* en *varen*, van *vaar*,
vrees. Kil. ook *verveeren*. Met vrees, angst en
schrik bezielen : *gij zult haar niet ligt ver-
varen*. *Het hoofd der Goon, die 't al vervaert
met zijnen donderslag*. [Vond.] *Daar Gods
baaren mijn benaauwde ziel vervaaren*.
[L. D. S. P.] *Sach eenen droom, die mij ver-
veerde*. [Bijbelv.] Van hier *vervaardijk, ver-
varenis*. Het deelw. *vervaard* wordt als bijv.
n. gebruikt.
- VERVATEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervaatte, heb
vervaat*. Van *ver* en *vaten*. Van het eene vat
in het andere gieten, of laten loopen, verlaten :
ik heb den wijn nog niet vervaat.
- VERVATTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervaattede,
heb vervaat*. Van *ver* en *vatten*. Anders *vatten*,
dan voorheen : *gij moet de bijl vervatten*.
Hervatten, herhalen : *vervat het eens op
eenen anderen tijd!* Bevatten, omvatten : *er
is meer in vervat, dan gij wel denkt*. Van
hier *vervatting*.
- VERVECHTEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vervecht,
heb vervechten*. Van *ver* en *vechten*. Door
vechten kwijt raken : *lijf en goed vervechten*.
- VERVEDEREN**, zie *ververen*.
- VERVEENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verveende, heb
verveend*. Van *ver* en *veenen*. Uitveenen, tot
turf maken : *dat land mag niet verveend
worden*. Van hier *verveening*.
- VERVEGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verveegde, heb
verveegd*. Van *ver* en *vegen*. Al vegende ver-
plaatsen : *zij verveegt het stof stéchts, in
plaats van het weg te veg*.
- VERVELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ver-
veelde, heb verveeld*. Van *ver* en *velen*, van
veel. Bij Kil. onz., vermenigvuldigen. He-
dendaags bedr., door vermenigvuldiging van
het een of ander kwellen : *gij verveelt mij
met uw onophoudelijk gekal*. *Methoe droevige
en beklachtelijke toonen verveel ik nu het
woud in 't ronde*. [Angelkot.] *Die kinderen
verveelen met haer diepsinnigheeden*. [Westerb.]
Ook van zaken : *dat gebabbel verveelt mij
geweldig*. *Zich zelven vervelen*, uit zijne be-
zigheid, of ledigheid, verdriet scheppen : *ik
verveel mij onder de aanhooring van zulke pre-
ken*. *Zoo haast hare handen ledig zijn verveelt
zij zich*. Van hier *verveling*, en de samenst.
zelfsverveling.
- VERVELLEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik vervelde, ben
verveld*. Van *ver* en *vellen*, van *vel*. Nieuw
vel in plaats van het oude krijgen, en het
oude afleggen : *de slangen vervellen jaar op
jaar*. Van hier *verveling*.
- VERVEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verveerde, ben
verveerd*. Van *ver* en *veren*, van *veer, veder*.
Ook *vervederen*. Van *veren* veranderen,
ruijen : *de vogel begint te ververen*. Van hier
ververing. Samenstell. : *verveertijd*, enz.
Hoogd. *verfedern*.
- VERVERSCHEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik ververschte,
heb ververscht*. Van *ver* en *verschen*, van
versch. Versch maken : *de pekkel zal ververscht
moeten worden*. *De geheugenis ververschen*.
[Halma.] Versch voor het geheugen brengen :
*die sonder weenen noit sich self uw min ver-
verst*. [Oudaen.] Met versche kleuren dekken :
ik laat mijne oude schilderijen ververschen.
In versch water weeken : *zoute visch verver-
schen*. Verkwikken : *wij ververschten ons
met eenen dronk*. *Om het zeevolk te verver-
schen*. Oul. ook bevochtigen : *ververscht
worden mitten wateren*. [Bijb. 1477.] Van
hier *verversching*.
- VERVERSCHING**, z. n., v., *der, of van de verver-
sching*; meerv. *ververschingen*. Van *verver-
schen*. De daad van ververschen : *tot verver-
sching van het gehoorde*. *Verversching van
pekkel, van gezouten vleesch*, enz. Hetgene tot
ververschen dient : *wij hadden op het schip
in langen tijd geene verversching gehad*.
- VERVERWEN**, *ververven*, bedr. w., gelijkvl. *Ik
ververwde, heb ververwd*. Van *ver* en *verwen*.
Anders *verwen*, dan te voren : *dat laken moet
ververwd worden*. *Ik laat mijn huis ververwen*.
- VERVEUGELN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verveugelde,
heb verveugeld*. Van *ver* en *veugelen*. Op eene
nietige wijze doorbrengen : *wat verveugelt
gij een' tijd!*
- VERVIJLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervijlde, heb
vervijld*. Van *ver* en *vijlen*. Al vijlende ver-
slijten : *hij heeft mijne beste vij geheel ver-
vijld*. Op nieuw vijlen : *gij moet dat ijzer ver-
vijlen*.
- VERVISSCHEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervischte, heb
vervischt*. Van *ver* en *visschen*. Al visschende
verbruiken : *wij vervischten al ons aas*.
- VERVLEUGELD**, zie *vervloekt*.
- VERVLEGEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik vervloog,
ben vervlogen*. Van *ver* en *vliegen*. Van zijne
plaats vliegen : *de vogel vervloog*. *Gelijck
eene swaluwetotvervliegen*. [Bijbelv.] Schich-
tig wegsnellen : *de tijd vervliegt, eer men er
om denkt*. Derwijze wegwasemen, als de gees-
tige deelen van verschillende dranken : *sluit
de flesch toch ter dege, op dat de kracht van
den wijn niet vervliege*. Van hier *vervlie-
ging*.
- VERVLIETEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik vervloot, ben
vervloten*. Van *ver* en *vlieten*. Anders *ver-
vloeijen*, hoogd. *verflieszen*. Al vlietende
wegsnellen : *als de sluis geopend wordt ver-
vliet het water*. Oneigenlijk : *wat leit mij aan
de pracht der eens vervlooten tijd!* [Oudaen.]
*Ghij quaemt neder, van u aengesichte ver-
vloten de bergen*. [Bijbelv.]

VERVLOEIJEN, zie *verlieten*.

VERVLOEKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervloekte, heb vervloekt*. Van *ver* en *vloeken*. Neders. *vervloeken*, oud. *vervlochen*, hoogd. *verfluchen*. Met eenen vloek *verdijsen*: *ik heb het spelen eens vooral vervloekt en verzworen*. Met eenen vloek *verwenschen*: *hij vervloekte het uur, waarop hij haar het eerste zag*. In den Statenbijbel, met *toebede*, of gewisse aankondiging, van alle zoodanig onheil bejegenen, als waarmee de overtredders der Mozaïsche wet bedreigd waren, en hetwelk men den vloek der wet noemde: *segentse, die u vervloeken — het aerdrick, dat de Heere vervloekt heeft*. [Bijbelv.] Ook in den ban doen. *Zich zelven vervloeken*, is, zich zelven allerhande onheil toewenschen, ingevalle men geene waarheid spreekt: *hij begon hem selven te vervloeken, ende te zweren*. [Bijbelv.]; of in gevalle men iets niet doet: *wij hebben ons selven met vervloeking vervloekt, niet te sullen nutten, tot dat wij Paulum sullen gedoot hebben*. [Bijbelv.] Van hier *vervloeker, vervloeking*; en, bij Kil. *vervloekelick, vervloekigh*. Het deelw. *vervloekt* wordt als bijv. n., z. n., bijw. en tusschenw. gebezigd.

VERVLOEING, z. n., v., der, of van de *vervloeking*; meerv. *vervloeking*. Van *vervloeken*. De daad van *vervloeken*: *zijn verlies dreef hem tot vervloeking van het spel. Door vervloeking van zijnen geortedag. Bij de vervloeking des vijgebooms. Vervloeking van zich zelven*. Uitdrukkingen van *vervloeking*: *welke haar selven met een vervloeking verbonden hebben*. [Bijbelv.] Een voorwerp van *vervloeking*: *ghij sult wesen tot eene vervloeking*. [Bijbelv.] Onheilen, die door *vervloeking* worden toegewenscht, of aangekondigd: *dat bitter water, het welke de vervloeking medebrengt*. [Bijbelv.]

VERVLOEKT, bijv. n. en bijw., *vervloekter, vervloektst*. Eigenlijk een deelw. van *vervloeken*. Het dient als bijv. n., om eenen sterken graad van afkeer jegens het voorwerp, waarbij men het voegt, aan den dag te leggen: *dat vervloekte spel! Die vervloekte oogenblikken! Een vervloekt bedrijf. Welk een vervloekte bedrieger!* Als z. n. duidt het een voorwerp aan, waarvan men den uitersten afkeer heeft: *siet nu na die vervloekte, ende begraeftse*. [Bijbelv.]; of waaraan men onheil aankondigt: *gaet wech van mij, ghij vervloekte!* [Bijbelv.] Als bijw., gebruikt men het in de gemeene volkstaal tot versterking van de kracht der woorden, waarbij men het voegt: *vervloekt zwaar! Gij hebt mij vervloekt bedrogen!* Als tusschenwerpsel bezigt men het bij de gewaarwording van iets onaangenaams: *wel, vervloekt! zulk overgegeven liegen!* Om dit woord te verzachten, wordt het dikwijls *vervleugeld* uitgesproken.

VERVOCHTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ver-*

vochtte, heb en ben vervocht. Van *ver* en *vochten*, van *vocht*. Bij Kil., bedr., *bevochtigen*: *dat vervogt de longen*. [Halma.] Onz., *vochtig* worden.

VERVOEDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervoederde, heb vervoederd*. Van *ver* en *voederen*. Door overbodig voederen benadeelen: *gij zult het dier wezenlijk vervoederen*. Tot voederen gebruiken: *gij kunt dat stroo ook vervoederen*. In het voederen verbruiken: *ik heb al mijn hooi reeds vervoederd*. Ook *vervoeren*.

VERVOEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervoegde, heb vervoegd*. Van *ver* en *voegen*. Anders *voegen*, dan voorheen: *ik laat den muur vervoegen*. *Die stukken moeten vervoegd worden*. [Halma.] Bij Kil. ergens naar *voegen*, *schikken*. *Zich vervoegen*, hoogd. *sich verfügen*, oud. *fügen*, Olfrid. *suagen*, met *bij, tot, op, met*, enz. is, zich begeven, zich zamenvoegen: *vervoegd u bij eerlijk gezelschap. Dese nu vervoegden haar ook met de Israeliten*. [Bijbelv.] Eindelijk is *vervoegen*, in de spraak-kunst, werkwoorden verbuigen: *dat woord wordt onregelmatig vervoegd*. Van hier *vervoegbaar, vervoeging*.

VERVOER, z. n., o., des *vervoers*, of van het *vervoer*; zonder meerv. Van *ver* en *voeren*, met weglating van den staart; zie *ver*. De daad van *vervoeren*: *vervoer van allerlei koopwaren*.

VERVOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervoerde, heb vervoerd*. Van *ver* en *voeren*. Eene andere voering in een kleed zetten: *ik laat dien rok vervoeren*. Tot voering verbruiken: *een oud jak in een nieuw vervoeren*. Van hier *vervoering*.

VERVOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervoerde, heb vervoerd*. Van *ver* en *voeren*. Notk. *verfuoren*, hoogd. *verfuhren*. Van de eene plaats naar de andere *voeren*: *koopwaren vervoeren*. *Het moet alles per as vervoerd worden*. Als op eene geweldige wijze uit eenen vorigen toestand wegrukken: *gij laat u door allerlei driften vervoeren, en herwaarts en derwaarts slingeren. Zij hangt, vervoert van minne, aen 't groot Kretenter schip*. [Vond.] Van hier *vervoerbaar, vervoerder, vervoering, vervoerster*.

VERVOERING, z. n., v., der, of van de *vervoering*; meerv. *vervoeringen*. Van *vervoeren*. De daad van *vervoeren*: *wie zou mij de vervoering daarvan beletten? Kwaad gezelschap strekt tot vervoering van jonge lieden. Hevige gemoedsbeweging: vervoeringen van blijdschap, van wanhoop*, enz.

VERVOLG, z. n., o., des *vervolgs*, of van het *vervolg*; meerv. *vervolgen*. Verkleinw. *vervolgje*. Van het onscheidb. voorz. *ver* en *volgen*, met weglating van den staart; zie *ver*. De daad van *vervolgen*: *het vervolg der Ketteren*. [Hooft.] *Om een vlugtend leger voor 't vervolg der vijanden te dekken*.

[Drieberg.] Al wat tot voortzetting van een bedrijf, verhaal, enz. dient: *in het vervolg der redevoering. Er schijnt geen vervolg op te komen. Die tijding heeft geen vervolg. Vervolg op Wagenaar. In het vervolg, en bij vervolg, zijn bijwoordelijk evenveel als in vervolg, en bij vervolg, van tijd, naderhand. Hooft bezigt het voor aanzoek: die Leicester, op vervolg van Postelle, derwaarts gestuurd had. Zamenstell.: tijdvervolg.*

VERVOLGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervolgde, heb vervolgd.* Van *ver* en *volgen*. Menschen, of dieren, najagen, om ze te vangen, te vellen, enz.: *wild, struikroovers, vervolgen. Zij hebben ons op de bergen hittichlick vervolgt.* [Bijbelv.] Overdragtelijk: *iemand met hoon en smaad vervolgen. Belaagd, vervolgd, door hen, die mij benijden.* [L. D. S. P.] *Sij vervolgen mij met leugen.* [Bijbelv.] *De waarheid wordt vervolcht, 't gheloove huckt.* [A. Bijns.] Bijzonderlijk, wegens mishandelingen, waardoor men iemand van zijne Godsdienst poogt af te schrikken: *o hoe menigmalen hebben de Christenen elkanderen niet vervolgd!* Voorts ook wegens de voortzetting van een verhaal, bedrijf, enz.: *op dat gij uwe rede ongestoord vervolgen moogt. Wordt dat werk niet vervolgd? Wij vervolgden onze reize. Zijn regt, een regts-geding, vervolgen. Iemand in regten vervolgen.* Van hier *vervolgens, vervolger, vervolging, vervolgst.* Zamenstell.: *vervolgziek, vervolgzucht, enz.*

VERVOLGENS, bijw. van orde. Genoegzaam evenveel, als *voorts*, ten vervolge van het voorgemelde: *hij ging vervolgens naar beneden. Vervolgens aten wij gezamenlijk. Verhaelde het haer vervolgens, seggende.* [Bijbelv.]

VERVOLGING, z. n., v., *der*, of van de *vervolging*; meerv. *vervolgingen*. Van *vervolgen*. De daad van vervolgen, in de verschillende beteekenissen van dit woord: *bij de vervolging van eenen haas. Wij lijdten vervolginge op onse halsen, wij zijn moede.* [Bijbelv.] *Men telt tien vervolgingen onder de Heidensche Keizeren.* [Halma.] *Door vervolging van dat werk. Men port mij tot vervolging van mijn regt, en voortzetting van het pleidooi.* Zamenstell.: *vervolgingsgeest, enz. Kerkvervolging, enz.*

VERVOLGZIEK, zie *vervolgzucht*.

VERVOLGZUCHT, z. n., v., *der*, of van de *vervolgzucht*; zonder meerv. Van *vervolgen* en *zucht*, ziekte. Hevige drift tot vervolging van anders denkenden: *vervolgzucht in het burgerlijke woedt vaak weinig minder, dan vervolgzucht in het Godsdienstige.* Van hier *vervolgzuchtig*, anders *vervolgziek*, door *vervolgzucht* gedreven.

VERVOOGDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwoogde, heb verwoogd.* Van *ver* en *roogden*. Eigenlijk

onder voorgedij stellen, houden; vervolgens *verwinnen*, temmen: *de min verwoogt het al.* [Hooft.] Eene provincie, of een wingewest, noemt Oud. *een verwoogd landschap.*

VERVORDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervorderde, heb vervorderd.* Van *ver* en *vorderen*. Voortzetten, vervolgen: *om mijne reize te vervorderen.* Verhaasten, bespoedigen: *op dat het werk vervorderd worde. Vervorder uwe komst. Zich vervorderen om iets te doen*, is, eigenlijk, zich daartoe als op den voorgrond begeven, en voorts zich zulks onderwinden, bij Kil. *audere.* Van hier *vervordering*.

VERVORMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervormde, heb vervormd.* Van *ver* en *vormen*. Anders vormen, dan te voren. Van *vorm*, van gedaante, veranderen: *de satan vervormt zich in eenen engel des lichts. Nu sich vervormen in een regenvlaeg van goud.* [Westerb.] *Ons vervormd Kristenrijk.* [V. Hass.] Van hier *vervormer, vervorming*.

VERVOUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwoowde, heb verwoowd.* Van *ver* en *vouwen*. Anders vouwen, dan te voren: *gij moet het laken verwooven.* Van hier *verwooving*.

VERVREEMDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vervreemde, heb en ben vervreemd.* Van *ver* en *vreemden*. Bedr., *ontvreemden*.— *Vreemd maken*; van den eigenaar tot iemand anders doen overgaan: *hij vervreemdt al zijne landerijen. Weezengoed vervreemden.* Verwijderen, afkeerig maken: *man en vrouw van elkanderen vervreemden. Hij vervreemdt zich al meer en meer van mij. Dewijle zij alle door hare dreckgoden van mij vervreemdet zijn.* [Bijbelv.] *Onz.: afkeerig worden: vervreemden van iemanden.* [Kil.] *Die mij kennen, sekerlick zij zijn van mij vervreemdet.* [Bijbelv.] *De trotsche dwaas, vervreemd van wet en plicht.* [L. D. S. P.] *Verwijderd, verstoken, worden: zo lang van rust vervreemt.* [Vond.] *Vervreemt zijnde van het leven Godts.* [Bijbelv.] Een vreemdeling worden: *hij vervreemdt geheel en al.* [Halma.] Van hier *vervreemdbaar, vervreemding*, en van het deelw. *vervreemd, vervreemdheid*.

VERVRETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verprat, heb en ben vervreten.* Van *ver* en *vreten*. Al vretende doorbrengen: *zij vervreten hun geld.* Al vretende, of knagende, verteren: *het is van de mot vervreten. De roest heeft het vervreten.*

VERVREUGDEN, wederk. w., gelijkvl. *Ik vervreugde mij, heb mij vervreugd.* Van *ver* en *vreugden*, van *vreugde*. Bij Kil. ook *vervrouwen* en *vervrouden*. Verheugen, verblijden: *vervreughden zij haer met seer groote vreughde.* [Bijbelv.] *Doe zij nu de sterre sagen, vervreuchden zij hem seer*, heeft Van Hass., bij wien men ten bewijze van het gebruik van *vervrouwen*, vindt: *in glo-*

rien sellen hem die heijlighen hoghe vervrouwen — ende alle gi rechtveerdige van herten vervrouwet u! — Du mi wiltste vervrouwen in alle mijnen bedroefnissen. Deze woorden zijn verwant aan *vercrolijken*, en het hoogd. *erfreuen*, *freuen*, *froh*, *frölich*, eng. *frolick*, zie *vreugde*.

VERVRIEREN, zie *vervriezen*.

VERVRIEZEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vervroos, ben vervrozen*; en van *vervrieren*, dat, even als het hoogd. *verfrieren*, ook in gebruik moet zijn geweest, *ik vervvroor, ben vervrooren*. Van *ver* en *vriezen*, *vrieren*. Van de vorst doordrongen worden: *al uw voorraad zal vervriezen. Handen en voeten zijn hem vervrozen, of vervrooren*. Van hier *vervriezing*.

VERVROEGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vervroegde, heb en ben vervroegd*. Van *ver* en *vroegen*, van *vroeg*. Bedr., op een vroeger tijdstip plaatsen: *waarom wilt gij uwen trouwdag vervroegd hebben? Vervroeg de dagteekeningen van uwe brieven niet!* Vroeger te voorschijn doen komen: *om de vruchten te vervroegen*. Bij Kil. ook iemand door spoed voorkomen. Onz., met *zijn*, vroeger komen: *de koorts vervroegt dagelijks*. Van hier *vervroeging*.

VERVROLIJKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervrolijkte, heb vervrolijkt*. Van *ver* en *vrotlijken*, van *vrotlijk*. Vrotlijk maken, verblijden: *de wijn heeft hem vervrolijkt. Ghij vervrolijkt hem door vreugde*. [Bijbelv.] *Om te vervrolijken 't swaermoedigh menschenleven*. [Westerb.] *Zich vervrolijken*. Van hier *vervrolijking*.

VERVROUWEN, zie *vervreugden*.

VERVROUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vervrouwde, ben vervrouwde*. Bij Kil., verwijfd worden, eene vrouwenaard aannemen.

VERVUILD, bijv. n., *vervuilder, vervuilst*. Eigenlijk, een deelw. van *vervuilen*. Als bijv. n., rottig: *vervuilder tandvlesch zag ik nimmer*. Met vuil bezet: *gij hebt eene vervuilde maag. Vervuild bloed* is bij Kil. rottend, etterig, maar hedendaags, met scherpe stoffen bezet: *wie hunner heeft het vervuildeste bloed? Of wiens bloed is het meeste vervuild?* Van hier *vervuildheid*. Zamenstell.: *onvervuild*.

VERVUILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vervuilde, ben vervuild*. Eigenlijk, even als het hoogd. *verfaulen*, opperd. *erfaulen*, Notk. *irfulen*, rotten: *de wonde vervuult al meer en meer. Zie mijn vloeiend? etterbuilen gansch vervuilen*. [L.D.S.P.] *Figuurlijk: onder malkanderen vervuilende en verstinkende*. [Brandt.] Voorts met allerlei vuil bezet worden: *wat vervuult die sloot!* Bij Kil. ook bedr., met vuil bemorsen, bezoedelen. Van hier *vervuiling*. Het deelw. *vervuild* zie hier boven.

VERVUL, zie *vervulling*.

VERVULLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vervulde, heb vervuld*. Van *ver* en *vullen*. Vol maken: *die sijne holen vervulde met roof*. [Bijbelv.] *Dat het al met gecken is vervult*. [Westerb.] *De maat der ongerechtigheid vervullen*. *Volbrengen: iemands verlangens en wenschen vervullen. Zijne eigene verpligtingen, of zijne beloften, vervullen. Aldus betaemt ons alle gerechtigheid te vervullen*. [Bijbelv.]; waar het voorspelde gezegd wordt *vervuld te worden*, als het gebeurt; en waar *vervullen* voorts voleindigen beteekent: *ons eijnde is genaedert, onze dagen zijn vervult. Iemands plaats vervullen*, voor hem optreden, spreken, handelen, enz., of hem opvolgen: *hoe waardiglijk vervult hij zijns vaders plaats! Eene plaats vervullen* beteekent, eene ledige plaats aanvullen: *al de opengeraakte plaatsen van den raad werden vervuld. Hij vervulde hare plaetse met menschenbeenderen*. [Bijbelv.] Voorts is *vervullen* aanvullen, in: *een getal vervullen*. [Halma.] *Mijn gebreck hebben de broeders vervult*. [Bijbelv.] In volle mate bezielen: *met wijsheid, met gramschap vervullen. Ende wierden vervult met nijdicheit*. [Bijbelv.] *Voltoojen: op dat uwe blijdschap vervult zij*. [Bijbelv.] En hier heeft *vervullen* nog menige andere min gebruikelijke beteekenissen in: *de Godtloose sullen met quaet vervullet worden*, d. i. overladen. *De graecheijt der jonge leeuwen vervullen*, d. i. verzadigen. *Doe wert onsemont vervult met lacchen, ende onse tonge met gejuich. Ghij hebt mij met gramschap vervult. Sij vervullen sich 't samen aen mij*, d. i. zij boeten hunnen euvelmoed volkomen. *Hij vervulde de weke van dese*, hij bragt eene volle week met haar door. *Sardonixsteenen, ende vervullende steenen, verciersteenen. So heeft de droefheijt uw herte vervult. Waeron heeft de satan uw herte vervult?* enz. Dit woord luidt ook wel eens *vervullen*: *hoe God alle dinc vervolde*. [Le Long.] Van hier *vervuller, vervulling, vervulster*.

VERVULLING, z. n., v., *der, of van de vervulling*; meerv. *vervullingen*. Van *vervullen*. De daad van *vervullen*, in de verschillende beteekenissen van dit woord: *vervulling der mate. Tot vervulling van uw begeeren. Bij de vervulling van die voorspelling*. Hetgene tot *vervulling* dient: *so is dan de liefde de vervulling der wet*. [Bijbelv.] Bijzonderlijk, een middel tot *vervulling* van behoeften: *dat is eene groote vervulling in een huishouden*. Hoofst bezigt het zelfst. *vervul*, voor *vervulling*, voleinding (*complementum*): *'t begintzel en 't vervul*.

VERVUREN, onz. w., gelijkvl. *Ik vervuurde, ben vervuurd*. Van *ver* en *vuren*, van *vuur*. Door zoogenoemd vuur verteerd worden: *het hout schijnt geheel te vervuren. Dat boek is verwormd en vervuurd*.

VERW, *verwe*, zie *verf*.

VERWAARD, bijv. n. en bijw., *verwaarder*, *verwaaidst*. Eigenlijk, een deelw. van *verwaaien*. In den wind gedroogd: *verwaaiden haer-rinck*. [Kil.] Verschaald: *verschaelde en verwaaijde wijn is smaekeloos*. [V. Hass.] Door den wind ontredderd: *hij ziet er nog verwaaid uit, dan gij*. Door den wind van den voorgenomenen loop afgedreven: *er lagen verscheidene schepen aan lager wal verwaaid*.

VERWAAIJEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. en gelijkvl. *Ik verwoei*, of *verwaaide*, *heb* en *ben verwaaid*. Van *ver* en *waaijen*. Olfrid. *ferwahan*, Notk. *firwaen*, hoogd. *verwehen*. Bedr., al waaijende van zijne plaats drijven: *het hooi is door dat onweder verwaaid. De wind verwaait het kleet*. [Vond.] Onz., door den wind van zijne plaats gedreven worden: *de papieren zullen verwaaijen. Er verwaaide geen blad aan de boomen*. Van hier *verwaaijing*. Het deelw. *verwaaid* zie hier boven.

VERWAAND, bijv. n. en bijw., *verwaander*, *verwaandst*. Eigenlijk, een deelw. van *verwanen*, zich iets laten voorstaan. Bij Kil., evenveel, als *gewaand*, valschelijk vermeend: *verwaendt sone*, [Kil.] Voorts, al wie zich verwaant, zich te veel ergens op laat voorstaan: *welk een verwaand mensch! Rijck ende verwaendt*. [Kil.] *Als den verwaanden hoop van reusen, die ick drongh*. [Vond.] Ook als z. n.: *Jupijn bliksemde die Nonnen van ter neder*. Als bijw., vermetellijk: *stapten het gebergte op een, verwaent en snoot*. [Vond.] *Klopt verwaent de wicken in mijn leed*. [Antonid.] Van hier *verwaandelijk*, *verwaandheid*. Oulings schreef men ook *verweend*, Kil. *verweent* en *verwend*.

VERWAARBORGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwaarborge*, *heb verwaarborgd*. Van *ver* en *waarborgen*. Bij Kil. borg stellen voor eene verkochte zaak, iemand ten waarborge voor derzelve deugdelijkheid maken. Heden-daags, ook als waarborg ergens voor verantwoord: *wie verwaarborgt mij, dat hij komen zal?* Van hier *verwaarborging*.

VERWAARDIGEN, bedr. en wederk. w., gelijkvl. *Ik verwaardigde*, en *verwaardigde mij*, *heb verwaardigd*, en *heb mij verwaardigd*. Van *ver* en *waardigen*. Kil. *verweerdighen*, hoogd. *wurdigen*. Bedr., iemand met iets bejegenen, dat men hem waardig acht: *verwaardig mij met eenig antwoord*. Wederkeuriglijk, zich tot iets begeven, dat men iemand waardig acht: *ik verwaardigde mij niet, hem te antwoorden*. Van hier *verwaardiging*.

VERWAARLOOZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwaarloosde*, *heb verwaarloosd*. Van *ver* en *waarloozen*, van *waarloos*. Als een waarloos behandelen: *gij verwaarloost uwen pligt. Zijne gezondheid verwaarloozen. Verwaarloost gij het lant van uwe geboorte*. [Vond.] Van hier *verwaarloozet*, *verwaarloozing*.

VERWAAT, zie *vervaten*.

VERWACHT, zie *verwachten*.

VERWACHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwachtte*, *heb verwacht*. Van *ver* en *wachten*. Te gemoete zien: *wij verwachten dagelijks tijding van hem. Verwacht een heerlijk loon*. [L. D. S. P.] *Nu verwacht de dag den inbreuk van veel wee*. [Vond.] In den Statenbijbel ook *wachten*, *verbeiden*, in eenen bedrijvenden zin: *als gij te samen komt om te eten, verwacht malckanderen*; en onz.: *als sij lange verwacht hadden*. Van hier *verwachting*, waarvoor oul. *verwacht* gebezigd werd: *na lang verwacht*. [Z. N.]

VERWAGGELEN, zie *verwiggelen*.

VERWAKKEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verwakkerde*, *ben verwakkerd*. Van *ver* en *wakkeren*. Verlevendigen, opwakkeren: *dat gij nu eenmael wederom verwackert zijt, om aen mij te gedencken*. [Bijbelv.] Van hier *verwakkering*.

VERWANDELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verwandelde*, *heb* en *ben verwandeld*. Van *ver* en *wandelen*. Hoogd. *verwandeln*, Notk. *firwandeln*. Bedr., veranderen, verkeeren: *die deen in dandere verwandelen moghen*. [Boëth.] *Als den wijn verwandelt wort in azijn*. [Scep vol wonders.] *Mer u vader hevet mijn loon verwandelt tienwerf*. [Bijbel. 1477.] *Want thof es verwandelt al*. [M. Stok.] *Verwandelde Hartog Jan van Beijeren 't gerecht*. [Wagenaar.] *Hebben die Nonnen van Sint Servaes hoer swarte covele verwandelt*. [V. Hass.] Onz., bij Kil., van de eene plaats naar de andere wandelen. Voorts weggaan: *waervoor de schaduwen verwandlen en verdwijnen*. [Vond.] Veranderen: *doch de scherpe verwandelen niet in zagte*. [Ten Kate.] *Als ghij mij ontmoet verwandelt mij mijn bloedt*. [Brederod.] *Verwandelt en verkeert*. [D. Deck.] *In eenen nachtegaal zou zij hem doen verwandelen*. [Broekh.] *Stadigh hier beneden verwandelen in vee*. Van hier *verwandelick*, bij Kil. evenveel, als *verwandelbaar*, *verwandering*, en de samenstell. *ge-daanteverwandering*, *zielsverwandering*, enz.

VERWANEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verwaande*, *heb verwaand*. Van *ver* en *wanen*. Bij Kil. vermeenen, gelooven; en voorts, zich te veel ergens op laten voorstaan, zich daarop te veel verheffen: *sij verwaent haer te zeere*. [Colijn V. Rijss.] *Hem daer niet up verwanen noch verhoeverdighen en souden*. [Boëth.] Het deelw. *verwaand* wordt als bijv. n. gebezigd.

VERWANT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Eigenlijk, een deelw. van *verwandlen*, *verwenden*, *verwinden*, dat in de beteekenis van verbinden gebruikelijk moet zijn geweest. Hoogd. *verwandt*. Vermaagschapt, door maagschap verbonden: *wij zijn in den vierden graad aan elkanderen verwant. Om dat de Koninck ons na verwant is*. [Bijbelv.] Ook als z. n.: *hij noodigde al zijne verwant*.

ten ter bruiloft. Voorts, in eenen figuurlijken zin, eenerlei afkomst hebbende : die woorden zijn aan elkanderen verwant. Of anderzins verbonden : die leer is aan het Jansenismus verwant. Hoe nader dat zij zijn verwant aen sotternij. [Westerb.] Van hier verwantschap. Zamenst. : bloedverwant, eedverwant, geloofsverwant, vloekverwant, enz.

VERWANTSCHAP, z. n., v. en o., der of van de verwantschap, en des verwantschaps, of van het verwantschap ; meerv. verwantschappen. Van verwant. Onz., vermaagschapping : het nauwe verwantschap, dat er tusschen ons plaats grijpt. Evenveel welke andere verbintenis : het verwantschap dier klanken. Vrouwelijk, de gezamenlijke verwanten : gij moet aan uwe gansche verwantschap kennis geven. Zamenstell. : bloedverwantschap, eedverwantschap, vloekverwantschap, enz. Van dit verwantschap is gevormd het werkw. verwantschappen, waarvan het deelw. verwantschapt nog over is, in den zin van aanverwant, meest in gebruik ten aanzien van de talen : door verwantschapt talen, zegt A. Kluit, verstaat men zoodanige, die met onze nederduitsche taal in het wezen derzelve overeenstemmen ; zoo dat ten aanzien van alle de spraakdeelen eene zoodanige overeenkomst plaats heeft, dat men aanstonds ontwaart wordt, dat zij allen of gelijk staan, of uit elkander zijn afgeleid, hoedanigen zijn de moeso-gothische, de angelsaxische, de frankteutsche, de ijslandsche, de hoogduitsche, en allen die uit deze taaltakken, buiten inmening van woorden uit vreemde talen, gesproten zijn.

VERWANTSCHAPT, zie verwantschap.

VERWAREN, bedr. w., gelijkvl. Ik verwaarde, heb verwaard. Van ver en waren. Bewaren : om te verwaerne dat werc. [M. Stok.] Om hem te verwaren maicte sij rebben. [Scep vol wonders.] Van desen perikel der on-versiender doot begeert verwaert te wezen. [Mat. der Sond.] Dat sij — dese Castelrijen niet langer verwaeren en mogten, of en wouden. [Mieris.] Waarnemen : behoudelik huereu dienste in den choer te verwaren. [V. Hass.] Oppassen : dese (die ze) verwaerde in dit doen. [M. Stok.] Verwaeren de kraemvrouwe, heeft Kil. ; gelijk nog kraemverwaren : uit kraemverwaren gaan. Van hier verwaerster, bij Kil. evenveel, als vrouwwaerster, kraamwaerster, kraemverwaerster.

VERWARMEN, bedr. w., gelijkvl. Ik verwarmde, heb verwarmd. Van ver en warmen. Kil. verwerpen. Warm maken, door middel van hitte : welhaast wordt het aardrijk op nieuw door de zon verwarmd. Door middel van kleeding, enz. : ik kon mij in 't bedde niet verwarmen. [Halma.] Dat sij hare eijeren in de aerde laet, ende in het stof die verwarmt. [Bijbelv.] Door drank, enz. : dat kostje ver-

warmt mij op nieuw. Voorts, opwarmen : verwernde spijse. [Kil.] Iemands hart verwarmen, hetzelfde met genegenheid, enz. bezielen. Van hier verwarming.

VERWARREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Ik verwarde, heb verward. Van ver en warren. Hoogd. verwirren, Notk. firwirren, Kil. verwerren, verwerselen. Bedr., in de war brengen : gij verwart het garen al meer en meer. Laet ons hare sprake aldaer verwerren. [Bijbelv.] Voelt ge niet, dat minne door bedrogh de wet en naem verwart? [Vond.] In beroerte, in onstuimige beweging, brengen : ick sal de Egijptenaren tegen de Egijptenaren verwerren. [Bijbelv.] Onz., in de war raken : hij verwart in zijne rede. In een net verwarren, uit hoofde van deszelfs verwarring, daarin al meer en meer vastraken. Hierop doelt : hoe sterk in druk verward. [L. D. S. P.] Sij zijn verwerret in den lande, de woestijne heeft se besloten. [Bijbelv.] ; en meer dergelijke spreekwijzen. Van hier verwarring, verwerrelick, bij Kil. Het deelw. verward, wordt als bijv. n. gebezigd.

VERWASEMEN, onz. w., gelijkvl. Ik verwasemde, ben verwasemd. Van ver en wasemen. In wasem vervliegen : de zon doet het water verwasemen.

VERWASSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. Ik verwiesch, heb verwasschen. Van ver en wasschen. Al wasschende verbruiken : gij verwascht veel zeep.

VERWASSEN, onz. w., ongelijkvl. Ik verwies, ben verwassen. Van ver en wassen. Bij Kil. uitgroeijsen, opgroeijsen. Hedendaaags, averegts wassen : die boom verwaest gevel-dig. Het kind schijnt te verwassen. Een verwassen been, een krom, een verwassen mensch, een gebogcheld. Van hier verwassing.

VERWATEN, bedr. w., ongelijkvl. Ik verwaatte, heb verwaten. Van ver en waten. Volgens Kil., oulings evenveel, als verlaten, aan zich zelven overlaten : doe iet, zoo moet ic mijn eere verwaten. [Colijn V. Rijss.] Sien sal, dat si verwaten van Gode sijn, ende versceden. [Maerlant.] Voorts, bijzonderlijk, van de gemeenschap der Kerk afsnijden, in den Kerkelijken ban doen, en vervolgens op evenveel welke wijze bannen : aij, God! doer diene goede, verwaete de quade tonghen vilt Zeelant! [M. Stok.] Van hier verwating bij Halma, evenveel, als verwaet, en verwaetenisse, bij Kil. Het deelw. verwaten wordt als bijv. n., z. n. en bijw., gebruikt.

VERWATEN, bijv. n. en bijw., verwatener, verwatenst. Eigenlijk een deelw. van verwaten. Kerkelijk gebannen : Jacob, eerst geleit in 't graf zijner voorouderen, werdt, als verwaten, daar uitgetoogen. [Hooft.] Haer eijgen vleesch en bloed haer hielen voor verwaten. [H. De Groot.] Schoutse, als verbannen, ver-

- doemt, verwater.* [A. Bijns.] Vervloekt, over het algemeen: *dat men van dien verwateren bodem most wijken.* [Vond.] Ook als z. n.: *de Heer verstroot de beenders dier verwateren.* [L. D. S. P.] Vermetel, laatlunkend, trotsch: *dat verwateren volk.* Als bijw., stoutelijk, trotschelijk: *hij heeft geen heil bij God! Zoo roepen zij verwateren.* [L. D. S. P.] Dezen zin van vermetelheid, enz. heeft het woord eerst laat, en denkelijk slechts bij vergissing, gekregen. Dezelve heerscht ook in *verwaterenheid.*
- VERWATEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwaterde, heb verwaterd.* Van *ver* en *wateren*. Door water bederven: *de regen verwaterert het houtwerk, dat daarvoor blootstaat. Verwaterert en geknaecht van schietertjes en motten.* [Westerb.] *Een verwaterert peert* is, bij Kil., een *overwaterd*, dat te veel gedronken, of zulks, terwijl het al te warm was, gedaan heeft. Voorts is *verwateren*, bij Halma, in ander water zellen, dan voorheen: *diezoute visch mag nog wel eens verwaterd worden.* Van hier *verwatering*, en van het deelw. *verwaterd, verwaterdheid.*
- VERWEDDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verweddede, heb verwed.* Van *ver* en *wedden*. Aan eene weddenschap opzetten: *ik verwed er alles onder, wat ik in de wereld heb.*
- VERWEELDERIGEN**, *verweeldigen*, onz. w., gelijkvl. *Ik verweelderigde, ben verweelderigd.* Van *ver* en *weelderigen*, van *weelderig*. Bij Kil. *weelderig* worden.
- VERWEEND**, bijv. n., *verweender, verweendst.* Bij Kil. evenveel, als *verwaand*. Voorts, lekker opgebracht: *een verweend kind.* [Halma.] Tot brasserij bestemd: *met leckre snoeperij, in haar verweende feesten.* [Vlaerd. Redenr.] Oul. werd het meest in eenen goeden zin voor luisterrijk, prachtig, gebezigd.
- VERWEERD**, **VERWEERDER**, zie *ververen*.
- VERWEEZEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verweesde, ben verweesd.* Van *ver* en *weezen*, van *wees*. Hoogd. *verwaisen*. Van ouderen heroofd worden: *dat geen verweeset kindt.* [Mieris.]
- VERWEIDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verweidde, heb verweid.* Van *ver* en *weiden*. Uit de eene weide in de andere overbrengen: *hij wil die koeijen verweid hebben.* Van hier *verweiding*.
- VERWEKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verweekte, heb verwekt.* Van *ver* en *wekken*. Te wege brengen, voortbrengen: *kinderen verwekken. Ick sal eenen eenigen herder over haar verwekken.* [Bijbelv.] *De traage jammerpoelen verwekken dampen.* [Vond.] *'t Zou in mijn hart gewis geen vrees verwekken.* [L. D. S. P.] *Die grootmoedich is verweekt gekijf.* [Bijbelv.] *'t Geen haer lacchen doet, en jock en spel verweekt.* [Westerb.] In het leven terug brengen, opwekken: *Godt, die de doode verweekt.* [Bijbelv.] Ook figuurlijk: *om den*
- naem des verstorvenen te verwecken.* [Bijbelv.] Opwekken, verlevendigen: *een ijegelijk, wiens geest Godt verweekte.* [Bijbelv.] Aanporren: *om die ruijters te verwecken, ende moet te gheven.* [V. Hass.] *Tot toorn verwekken.* [Halma.] Van hier *verwekker, verwekking, verweksel*, bij Kil.; *verwekster.*
- VERWELDIGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verweldigde, heb verweldigd.* Van *ver* en *weldigen*. Overweldigen, met geweld bemagtigen: *men verweldigde het bolwerk stormenderhand.* Van hier *verweldiger, verweldiging.*
- VERWELF**, zie *verwelfsel.*
- VERWELFSEL**, z. n., o., *des verwelfsels, of van het verwelfsel*; meerv. *verwelfsels, verwelfselen.* Van *verwelven*. Anders ook *verwelf*. Gewelf: *sij sullen u verwelfsel afbreken.* [Bijbelv.] In de gemeene volkstaal zegt men ook *verwulf, verwulfsel.* Zie *gewelf*.
- VERWELKEN**, *verwelkeren*, onz. w., gelijkvl. *Ik verwelkte, ben verwelkt.* Van *ver* en *welken*. Olfrid. *irruwelkan.* Verslensen, zijne kleur verliezen, zijne fraaiheid kwijt raken; eigenlijk van bloemen en gewassen, figuurlijk, van de schoonheid des gelaats, het leven, enz.: *het riet ende het schilf sullen verwelken.* [Bijbelv.] *De droefheid deed haar verwelken. Ons leven verwelkt als eene bloem des velds.* Ook wel eens bedr., doen verslensen: *zoo verwelkt de rijp een bloem.* [Vond.] Van hier *verwelkbaar, verwelkbaarheid, verwelking*, en van het deelw. *verwelkt, verwelktheid.*
- VERWELKOMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwelkomde, heb verwelkomd.* Van *ver* en *welkomen*, van *welkom*. Welkom heeten: *wij werden op het allerminzaamste verwelkomd.* Van hier *verwelkoming*.
- VERWELOOS**, bijv. n., *verwelooser, verweloost.* Van *verwe* en *loos*. Van de *verw*, die het voorheen bedekte, ontbloomt: *het is genoegzaam even verweloos, als of het nimmer geverwd ware geweest.* Van hier *verweloosheid*.
- VERWELVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwelfde, heb verwelfd.* Van *ver* en *welven*. Van boven met een of meer gewelven dicht metselen: *de kelders moeten verwelfd worden.* Van hier *verwelfsel*. Ook zegt men *verwulven*.
- VERWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwede, heb geverwd.* Door indooping, vermenging, of bestrijking, van deze of gene kleur voorzien: *verfde met onnozel bloet.* [Vond.] *De Maas, met bloet geverft, vloeit hier in volle rouw.* [Oudaen.] *Een kleedt, dat met bloedt geverwet was.* [Bijbelv.] Van hier *geverf, verwer*, enz.; *verwing*. Zamenstell.: *verfloof, verfkwaet, verfmos*, enz. *Afverwen, beverwen, doodverwen*, enz.
- Verwen*, hoogd. *farben*, Olfrid. *gifarauuen*, verwant aan *furbin*, bij Notk. reinigen, en het middeleeuw. lat. *forbator*, fr. *fourbisseur*, een polijster, komt van *verwe, verw*.

- VERWENNEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verweende, heb verwend.* Van *ver* en *wennen*. Afwennen, ontwennen: *ik zal hem die kuren wel verwennen.* Aan averegtsche gewoonten verslaven: *de schrijfmeester heeft mijne hand verwend.* Vertrouetelen: *gij verwent uw kind.* Van hier misschien, dat men een lekker opgebragtmensch *verweend* noemt, even als in het hoogd. *verwöhnt*. Ook wel eens onz., door ontwenning in onbruik raken: *ik hoop dat het nog verwennen zal.* Van hier *verwenning*.
- VERWENSCHEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwenschte, heb verwenscht.* Van *ver* en *wenschen*. Met een betoon van misnoegen bejegenen, dat intusschen minder is, dan door *vervloeken* wordt aangeduid: *het dobbelspel verwenschen.* *Dat lastige wijf met haar verwenscht bezoek!* Van hier *verwensching*.
- VERWER**, z. n., m., *des verwers*, of *van den verwer*; meerv. *verweren* en *verwers*. Van *verwen*. Al wie zijn werk van verwen maakt: *de verwer heeft het laken verbroid.* *Ik heb het huis aan den verwer aanbesteed.* Van hier *verwerij*. Zamenstell.: *verwersdagloon, verwersgild, verwershandwerk, verwersrekening*, enz. *Grootverwer, kleinverwer, lakenverwer*, enz.
- VERWEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verweerde, heb verweerd.* Van *ver* en *weren*. Verdedigen: *zich in regten verweren.* *Verweeren de saecke.* [Kil.] *Eenen verwerenden oorlog voeren.* Afweren: *so machtich, datten Grave dochte, dat hise verweren niet en mochte.* [M. Stok.] Van hier *verweerbaar, verweerder*, al wie verweert, een verdediger, beschermer: *en strijt als volksverweerder.* [Vond.] Bijzonderlijk al wie eene regtszaak verdedigt: *zindelijk zegevierde de verweerder over den aanklager; verweester, verweering.*
- VERWEREN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik verweerde, ben verweerd.* Van *ver* en *weren*, van *weër, weder*. Door aan de lucht bloot gesteld te zijn, of door het weër, bedorven worden: *het linnen verweert.* *De glazen zijn verweerd.* Het deelw. *verweerd* wordt als bijv. n., bijw. en tusschenw. gebruikt, om genoegzaam even hetzelfde, als *verdord, verduiveld*, enz. aan te duiden: *die verweerde vent! Wat hebt gij u verweerd besmud! Wel, verweerd! wat ziet gij er wederom uit!*
- VERWERIJ**, z. n., v., *der*, of *van de verwerij*; meerv. *verwerijen*. Van *verwer*. De werkplaats van eenen verwer: *brenghet naar de verwerij.*
- VERWERKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. en ongelijkvl. *Ik verwrocht, of verwerkte, heb en ben verwrocht, of verwerkt.* Van *ver* en *werken*. Hoogd. *verwirken*, Otf rid. *firwirken*. Bedr., al werkende verplaatsen: *ik laat de turf verwerken.* Al werkende verbruiken: *hebt gij al dat hout reeds verwerkt? Verwercken de*
- stoffe.* [Kil.] Anders bewerken, dan te voren, overwerken: *verwerk de opgegevene som.* Door werken benadeelen: *hij draagt wel zorg, om zich niet te verwerken.* Oul. ook door werken vertoornen: *verwercken sijnen vriendt.* [Kil.] *Hadde hi de stat te vriende gehouden, de hi verwrocht bi sinen scouden.* [M. Stok.] Door werken verbeuren, kwijt raken: *Iemand's gunst verwerken.* [Kil.] Onz., door te sterke werking bedorven worden: *ik vrees, dat het bier verwerken zal.* Volgens Kil. ook averegts werken, misdoen, en aan boete, of straf, onderhevig worden. Van hier *verwerking*.
- VERWERPELIJK**, bijv. n., *verwerpelijker, verwerpelijkt.* Van *verwerpen*. Anders *verworpe-lijk*. Dat verwerping verdient: *die stelling is nog verwerpelijker.* Bij Kil. komt het als bijw. voor, in de beteekenis van met verwerping, met verachting. In den Statenbijbel wordt *verworpelijk* voor berispelijk, strafbaar, gebezigd. Van hier *verwerpelijckheid*. Zamenstell.: *onverwerpelijk*, enz.
- VERWERPELING**, z. n., m. en v., *des verwerpelings*, of *van den verwerpeling*; en *der of van de verwerpeling*; meerv. *verwerpelingen*. Van *verwerpen*. Anders *verworpe-ling*, bij Kil. ook *worpe-ling*, voor allerlei uitschol, dat ergens als onnut uitgeworpen wordt. Heden ten dage beduidt *verworpe-ling* in de Godgeleerdheid, een voorwerp der zoogenoemde *verwerping*; het tegendeel van eenen uitverkorenen: *wie verzekert mij, dat mijn kind geen verworpe-ling, of verwerpe-ling, is?*
- VERWERPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verwoorp, heb verworpen.* Van *ver* en *werpen*. Bij Kil. ook *verworpen*, neders. *verwarpen*, hoogd. *verwersen*, Kero. *faruwersen*, Otf rid. *firwerphan*. Verachtelijk wegwerpen: *de steen, die de bouwlieden verworpen hebben.* [Bijbelv.] *Men verwierp zijn smeekschrift.* [Halma.] Overdragtelijk, versmaden, verstooten: *men zag hem allen goeden raad verwerpen.* 'k *Verwoorp al, wat naer boosheit ruik.* [Vond.] *Die, wat een ander leert, belastren en verwerpen.* [Westerb.] *Wordt steeds van hem verworpen en versmaad.* [L. D. S. P.] *Sij verwierpen sijne rechten.* [Bijbelv.] Niet langer behouden, maar wegdoen, opgeven: *wij hebben verworpen de bedekselen der schande.* [Bijbelv.] *Die de hoop van kinderen verworpen heeft.* [Hooft.] In de Godgeleerdheid is *verwerpen* het tegenoverstaande van *verkiezen*, niet verkiezen, maar tot eeuwige ellende bestemmen: *hij verwerpt, al wien hij wil.* Van hier *verwerpe-lijk, verwerpe-ling, verwerping*. Zamenstell.: *verwerpens-waardig*, enz. Het deelw. *verworpen* wordt, als bijv. n., voor hoogstoudeugend, laag, en verachtelijk, gebezigd: *hij is aan de verworpenste ondeugden overgegeven.* *Niets, dan verworpen boosheid, haat.* [L. D. S. P.] Als z. n. gebruikt men het in plaats van *verwer-*

- pelting*: het getal der verworpenen. Van hier *vercorpenheid*.
- VERWERREN**, zie *verwarren*.
- VERWERVEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verwoef, heb verworven*. Van *ver* en *werpen*. Verkrijgen: *genade verwerven*. *Dese dan heeft verworven eenen acker*. [Bijbelv.] *Doch wij verworven 't geen bij noodlot stont te werven*. [Vond.] *Didric de verwarf dat Bisscopdoem*, zegt M. Stok., bij wien dit woord voorts aan *uitwerken* beantwoordt in: *sijt also hadden verworven, dat hem al dat lant swoer houde*. Van hier *verwerfbaar*, *verwerfelijk*, *verwerving*.
- VERWEVEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verweefde, heb verweven*. Van *ver* en *weven*. Al wevende verbruiken: *zult gij mijn garen haast verweven hebben?*
- VERWEZEN**, bijv. n. en bijw., *verwezener, verwezenst*. Eigenlijk, een deelw. van *verwijzen*. Veroordeeld: *hij zag als een verwezen mensch*. Als z. n.: *die arme verwezene*. Als bijw., verlegen: *hoe verwezen keek zij ons aan!*
- VERWIG**, bijv. n. zonder trappen van vergroo-ting. Van *verwe*. Hoogd. *farbig*. Met *verwe* bestreken, bezoedeld: *zijne verwige handen*. Voorts, die of die kleur hebbende, welke beteekenis het in de samenstell. *purperverwig, scharlakenverwig, veelverwig*, enz. heeft.
- VERWIGGELLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verwiggelde, heb verwiggeld*. Van *ver* en *wiggelen*, voortd. werkw. van *wiegen*. Bedr., al wiggelende bewegen: *gij moet het niet verwiggen*. Onz., al wiggelende bewegen worden: *het tafeltje verwiggelt, als men er aan raakt*. [Halma.] *Er verwiggelt geen blad aan den boom*. Oul. ook *vervaggelen*.
- VERWIJDEN**, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik verwijde, heb en ben verwijde*. Van *ver* en *wijden*, van *wijd*. Onz., met *zijn*; wijder worden: *die sloot begint verbaasd te verwijden*. Bedr., wijder maken: *gij moet de mouwen verwijden*. Verderuitbreiden: *om hare lantpale te verwijden*. [Bijbelv.] Van hier *verwijding*.
- VERWIJDEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwijderde, heb verwijderd*. Van *ver* en *wijderen*, van *wijder*. Op eenen verderen afstand plaatsen: *verwijder hem van haar*. *Wij verwijderden ons eenige schreden*. *Verwijder u toch niet van het dorp*. Voorts is zich *verwijderen*, zonder bijvoeging waarvan, dikwijls, eenvoudiglijk, henen gaan: *toen zij zich verwijderden*. *Zich van iemand verwijderd houden*, zich niet met hem inlaten. *De harten, de gemoederen, verwijderen, oneenigheid aankweken*. *Man en vrouw, ouders en kinderen, enz. van elkanderen verwijderen*, derzelver onderlinge genegenheid uitdelgen. *Hoe ver is de eene plaats van de andere verwijderd*, hoe ver is zij daarvan afgelegene? Van hier *verwijdering*.
- VERWIJDERING**, z. n., v., *der*, of *van de verwijdering*; meerv. *verwijderingen*. Van *verwijderen*. De daad van verwijderen: *door verwijdering en voortdrijving van den vijand*. *Onze verwijdering van het gezelschap*. *De verwijdering der gemoederen*. *Verre afstand: de verwijdering van die plaats*. *Oneenigheid: er heerschteene groote verwijdering tusschen hen*.
- VERWIJFD**, bijv. n. en bijw., *verwijfder, verwijfdest*. Eigenlijk, een deelw. van *verwijven*. Met eenen wijvenaard bezielde: *een verwijfd mensch*. *Zijn verwijfd hart*. Op zich zelf, als z. n., een man van zulken aard: *hoe beven die verwijfden!* Als bijw., op eenen verwijfden trant: *hij gedroeg zich verwijfd*. Van hier *verwijfdelijk, verwijfdheid*. Zamenstell.: *onverwijfd*, enz.
- VERWIJL**, z. n., o., *des verwijls*, of *van het verwijl*; zonder meerv. Van *ver* en *wijlen*, van *wijle*, met weglating van den staart; zie *ver*. Vertraging, uitstel: *zonder verwijl*. *Dat verwijl duurt mij te lang*. *De zaak lijdt geen verwijl*.
- VERWIJLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verwijelde, heb verwijld*. Van *ver* en *wijlen*, van *wijle*. Verschuiven, uitstellen: *men moet die zaak niet langer verwijlen*. Onz., vertragen: *het heeft reeds al te lang verwijld*. Van hier *verwijling*, en, van het deelw. *verwijld*, de samenstell. *onverwijld*.
- VERWIJLT**, z. n., o., *des verwijts*, of *van het verwijt*; meerv. *verwijten*. Van *ver* en *wijten*, met weglating van den staart; zie *ver*. Neders. *verwiet*, hoogd. *Verweis*. Eene woordelijke voorhouding van een begaan misdrijf; *welk een bits verwijt*. *De grievende verwijten des gewetens*. *Ten bitteren verwijdder Christnen*. [Antonid.] *Veroovert van dit verwijt*. [Hooft.] *Van dit verwijt te ontslaen*. [Vond.]
- VERWIJTEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verweet, heb verweten*. Van *ver* en *wijten*. Vries., neders. *verwiten*, zweed. *forvita*, Oufred. *firuuzun*, hoogd. *verweisen*. Een begaan misdrijf voorhouden: *mijn gewisse verwijt mij niets*. *Het selve verweten hem oock de moordenaers*. [Bijbelv.] Op eene lastige wijze voorhouden: *hij verwijt mij gestaag, het goede, dat ik van hem ontvangen heb*. *Die een ijegelick mildelick geeft, ende niet en verwijt*. [Bijbelv.] Spreekw.: *den pot verwijt den ketel dat hij zwart is*, hij verwijt eenen anderen iets, waaraan hij zelf schuldig is. Van hier *verwijtelijk, verwijter, verwijting*.
- VERWIJVEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verwijfde, heb en ben verwijfd*. Van *ver* en *wijven*, van *wijf*. Bedr., met eenen wijvenaard bezielen: *dat dient, om het aankomend geslacht al meer en meer te verwijven*. Onz., eenen wijvenaard aannemen, *verwijven*. Het deelw. *verwijfd* wordt als bijv. n. en bijw. gebezigd.

VERWIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verwees, heb verwezen.* Van *ver* en *wijzen*. Neders. *verwisen*, hoogd. *verweisen*, zweed. *forvisa*, Otfrid. *urwisen*. Van zich naar elders wijzen: *ik verwees haar naar u.* Door een regterlijk oordeel verzenden: *men verwees hem naar een onbewoond eiland. Hij werd ten dood verwezen. Verwijst Godts stem ten poel, daar 't vuur geen einde heeft.* [Brandt.] Vonnissen, veroordeelen, doemen, over het algemeen: *welcken de Goden verwijsen, die sal 't sijnen naesten dobbel wedergeven.* [Bijbelv.] Van hier *verwijzeling*, *verwijzing*. Het deelw. *verwezen* wordt als bijv. n., z. n. en bijw. gebezigd.

VERWILDERD, bijv. n. en bijw., *verwilderder, verwilderdst.* Eigenlijk, een deelw. van *verwilderden*. Van een land, enz., onbearbeid: *eenen verwilderden tuin in orde brengen.* Van een mensch, woest, ongebonden, ongemaniert: *die verwilderde losbol.* Op zich zelf, als z. n.: *die verwilderde!* In overeenkomst hiermede zegt men voorts: *een verwilderd gemoed, verwilderde zeden*, enz. Als bijw., komt het voor in *verwilderd liggen: het lant met koren te bezaeijen, dat lang verwilderd lagh.* [Vond.] *Verwilderd aanzien, aankijken*, enz.: *wat keek zij ons verwilderd aan!* Van hier *verwilderheid*, in plaats waarvan *verwilderding* intusschen gebruikelijker is.

VERWILDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verwilderde, ben verwilderd.* Van *ver* en *wilderden*, van *wilder* en *wild*. Wild, wilder worden: *gij laat dien akker verwilderden. De verwilderende jeugd. Al wat veraert, verwoet, verwilderd, is.* [Vond.] Van hier *verwilderding*, de daad van verwilderden, en eene verwilderde, of wilde geaardheid, soms ook *verwilderheid*, zie *verwilderd* hierover, en over het gebruik van dit deelw., als bijv. n., z. n. en bijw.

VERWILDERING, zie *verwilderden*.

VERWILLIGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verwilligde, heb verwilligd.* Van *ver* en *willigen*. Bij Kil. bedr., *ghewillighen*, gewillig, toegeneigen, gunstig maken. Voorts inwilligen, toegeven, toestaan: *ik heb hem nog niets verwilligd.* Onz., bewilligen: *ik kan er hem niet toe doen verwilligen.* [Halma.] *De Levijt verwilligde bij dien man te blijven.* [Bijbelv.] Van hier *verwilliging*.

VERWILLING, z. n., v., *der* of *van de verwilling*; zonder meerv. Van *verwillen*, dat nog in het plat duitsch gebruikelijk is, waar men, in plaats van *verwilligen*, *sich verwillen* zegt. Toestemming, bewilliging: *doch sonder verwillinghe haerder Kerken.* [Aldegond.]

VERWINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verwond, heb verwonden.* Van *ver* en *winden*. Geheel opwinden: *ik heb al het garen reeds verwonden.* Anders opwinden, dan te voren: *gij*

moet uw vliegerkoord verwinden. Door middel van eene windas in beweging brengen: *het schip zat zoo vast, dat er geene mogelijkheid scheen, om het te verwinden.* Van hier *verwinding*.

VERWING, z. n., v., *der*, of *van de verwing*; zonder meerv. Van *verwen*. De daad van *verwen*: *bij de verwing is het verbreed. Aan de verwing van dat huis.*

VERWINNEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verwon, heb vericonnen.* Van *ver* en *winnen*. Overwinnen, al strijdende voor zich doen bukken: *men wanhoopte, om hem te verwinnen. 'k Verwon hen allemaal.* [L. D. S. P.] Oneigenlijk: *dat hij verwonnen wiert door goetheit en genade.* [Vond.] In regten overtuigen: *daerof verwonnen wert van schepenen.* [V. Hass.] Ook wel eens onz., de bovenhand bekomen: *ik streed en verwon. Zijn hulp doet mij verwinnen.* [L. D. S. P.] Van hier *verwinbaar, verwinnaar, verwinnares, verwinnelijk, verwinning*, enz. Het deelw. *verwonnen* wordt als bijv. n., z. n. en bijw. gebruikt.

VERWINTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik verwinterde, ben en heb verwinterd.* Van *ver* en *winteren*. Met *hebben*, overwinteren: *zij verwinterden op een onbewoond eiland.* Met *zijn*, van zoogenoemde winters opgevuld zijn: *wat verwinteren uwe handen!* Van hier *verwintering*.

VERWISSELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verwisselde, heb en ben verwisseld.* Van *ver* en *wisselen*. Hoogd. *verwachselen*. Kero *firuuech selen*. Bedr., het eene voor het andere geven, verruilen: *goudgeld tegen zilvergeld verwisselen. Hij verwisselde dien rok met eenen anderen. Oock en isse niet te verwisselen voor een kleijnoot van dicht gout.* [Bijbelv.] *Zal uw druk eens verwisselen in geluk.* [L. D. S. P.] Bij Kil., bijzonderlijk wegens dergelijk eene verruiling van kinderen, als de zoogenoemde intrigue van vele oude blijspelen uitmaakte: *het kind is verwisseld, of verruild, bij de min.* [Halma.] Onz., wisselen: *hij verwisselt van kleeding. Zoet en bitter verwisselt bij mij gestadig.* Van hier *verwisselaar, verwisselbaar, verwisseling*.

VERWISSELING, z. n., v., *der*, of *van de verwisseling*; meerv. *verwisselingen*. Van *verwisselen*. De daad van *verwisselen*: *bij de verwisseling van mijn geld. Door verwisseling zijner kleederen.* Bijzonderlijk, de overgang uit dit leven in een ander: *eene zalige verwisseling.* Zamenstell.: *geldverwisseling, jaarverwisseling, standverwisseling*, enz.

VERWITTIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwittigde, heb verwittigd.* Van *ver* en *wittigen*. Van *wittig, wetig, kundig*. Bij Kil., ook *verwettighen*. Doen weten: *ik zal er u van verwittigen. Om hem te verwittigen, hoe 't er stond.* [Hooft.] Van hier *verwittiging*.

VERWOED, bijv. n. en bijw., *verwoeder, verwoedst.* Als bijv. n., vol woede, woedend,

razend : *verwoede dwingeland ! Hij toutze en prikkeltze, vertorent en verwoet.* [Vond.] *Verwoede handen* zijn de handen van eenen woedenden : *met verwoede handen 'onmenschelijk wroeten in mijn eigen ingewanden.* [Hoogvl.] *Verwoede krachten* zijn allergeweldigste : *'t zeegedrocht dat met verwoede kracht de baren klieft.* [L. D. S. P.] Bij Kil., is *verwoed* met watervrees beziel. Voorts beteekent het als bijw., op de wijze van eenen razenden : *zij vochten allerverwoedst.* Van hier *verwoedelijk, verwoedheid.* *Verwoed* is eigenlijk een deelw. van het verouderde *verwoeden*, voor boven mate woeden, razen.

VERWOEDEN, zie *verwoed*.

VERWOEST, zie *verwoesten*.

VERWOESTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwoestte, heb verwoest.* Van *ver* en *woesten*, van *woest*. Hoogd. *verwüsten*, Strijk. *verwüsten*. *Woest* maken : *het gansche rijk werd te vuur en te zwaard, verwoest en omgekeerd.* *Verwoest land*, is, bij Kil., dat niet meer bewoond en bebouwd wordt. *De verwoeste steden vernieuwen die verstoort waren.* [Bijbelv.] Vernielen, uitroeijen : *ick sal verwoesten haren wijnstock ende haren vijgenboom.* [Bijbelv.] Verstoren, verontrusten : *verwoest hun raadslag.* [L. D. S. P.] *Wie den vader verwoest, ofte de moeder verjaegt.* [Bijbelv.] Van hier *verwoester, verwoesting*. Het deelw. *verwoest* wordt als bijw. gebruikt in *verwoest liggen* : *zie hoe de stad verwoest ligt en vergeeten.* [L. D. S. P.]

VERWOESTING, z. n., v., der, of van de *verwoesting* ; meerv. *verwoestingen*. Van *verwoesten*. De daad van *verwoesten* : *dat het lant met verwoesting verstoort worde.* [Bijbelv.] *Verwoestinghe der stadt.* [Kil.] *Verwoesting van mijn geluk.* Tooneel van *verwoesting* : *grootte verwoestingen aanregten. Datse tot eensaemheijt, ende tot verwoestinge geworden zijn.* [Bijbelv.] ; waar *verwoesting* den toestand van een verwoest oord aanduidt in : *het rustede alle de dagen der verwoestinge.*

VERWOND, bijv. n. en bijw. Zonder vergroo-tingstrappen. Eigenlijk een deelw. van *verwonden*. Als bijv. n. gekwetst : *hij genas den verwonden vijand. Daer bleven van hen eenige verwondde mannen over.* [Bijbelv.] Ook op zich zelf, als z. n. : *er waren meer dooden, dan verwonden. Zij spotten met de smart van uw verwonden.* [L. D. S. P.] Als bijw., in den staat van eenen verwonden : *hij lag verwond op het slagveld.* Van hier *verwondheid*.

VERWONDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwondde, heb verwond.* Van *ver* en *wonden*. Kwetsen, wonden : *hij werd in een tweegevecht verwond.* Ook figuurlijk : *diep in mijne ziel verwond.* Van hier *verwonding*. Het deelw. *verwond*, zie hier boven.

VERWONDERAAR, zie *verwonderen*.

VERWONDEREN, bedr. en wederk. w., gelijkvl. *Ik verwonderde, en verwonderde mij, heb verwonderd, en heb mij verwonderd.* Van *ver* en *wonderen*. Met verwondering bezielen : *het verwondert mij grootelijks.* *Waren verwondert, dat hij so lange vertoefde,* werden met verwondering daar over beziel. [Bijbelv.] *Wederkeeriglijk, zich zelven als met verwondering bezielen : ik verwonderde mij deswegens.* *Hoe moet hij zich niet verwonderd hebben, toen hij het zag ! sij verwonderden haer over hem.* [Bijbelv.] *Verwondert u dan niet, maect hij somtijds de beest.* [Huyghens.] Voorts, met verwondering beschouwen, bewonderen : *iemand's verstand verwonderen.* *Hoe dat ijel slechter is, hoe 't meer verwondert wort.* [Westerb.] Deze beteekenis heeft het woord ook in *verwonderenswaardig* ; maar de eerstgemelde heerscht in : *ergens over verwonderd staan* ; en : *zagen met verwonderd' oogen.* [L. D. S. P.] ; enz. Van hier *verwonderaar*, al wie iets verwondert ; *verwonderaarster, verwondering, verwonderlijk.* Zamenstell. : *verwonderenswaardig.*

VERWONDERENSWAARDIG, zie *verwonderen* en *verwonderlijk*.

VERWONDERING, z. n., v., der, of van de *verwondering* ; zonder meerv. Van *verwonderen*. De daad van *verwonderen*, die gewaarwording, welke iets groots, waaraan men onge-woon is, verwekt ; bevreemding : *verwondering is de dochter der onkunde. Ick verwonderde mij, als ickse sagh, met grootte verwonderinge.* [Bijbelv.] *Staart, als in verwondering opgetoogen.* [T. V. Bracht.] Zamenstell. : *verwonderingsteeken, anders uitroepingsteeken*, een bekend schrijfmerk.

VERWONDERLIJK, bijv. n. en bijw., *verwonderlijker, verwonderlijkst.* Van *verwonderen*. Al wat verwonderd worden mag en moet, *verwonderenswaardig* : *welk eene verwonderlijke vlugheid en behendigheid !* Als bijw., op eene *verwonderenswaardige* wijze : *hij kweet zich verwonderlijk van zijnen pligt* ; of zoo, dat men het *verwonderen* moet : *zij is verwonderlijk schoon en aanminnig.* Van hier *verwonderlijkheid*.

VERWONEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwoonde, heb verwoond.* Van *ver* en *wonen*. Aan woning te koste leggen : *zoo veel wil ik niet meer verwonen.* *Iets ergens verwonen*, het voor eene bijzondere woning opbrengen : *zou ik daar zoo veel verwonen ?*

VERWONNELING, zie *verwonnen*.

VERWONNEN, bijv. n. en bijw., zonder vergroo-tingstrappen. Eigenlijk een deelw. van *verwinnen*. Al wie in eenigen strijd over-mand is : *het verwonnen volk, de verwon- nene stad. Een verwonnen redetwister*, enz. Ook *verwonnen van den vaak*. Op zich zelf, als z. n., evenveel, als *verwonneling*, een

- verwonden mensch : *de verwonnenen, of verwonnelingen, smeekten den verwinnaar om genade.* Als bijw., komt het voor in : *legt nu verwonnen door een blooden schae- kers hant.* [Vond.]
- VERWORDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verwerd, ben verworden.* Van *ver* en *worden*. Bederven : *gij laat alles verworden, wat er in de kelder is.* Vuil worden : *het koperwerk ver- wordt, als het zoo weinig geschuurd wordt.* Van hier *verwording*.
- VERWORGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verworgde, heb verworgd.* Van *ver* en *worgen*. Ook *verworgen*. Door toewringing van den hals doen stikken : *henengaande verworghde hemselven.* [Bijbelvert.] *Verworghen met den strop.* [Kil.] *Worgen* beteekent ook iemand, op welk eene wijze ook, van het leven berooven. overeenkomende met het lat. *necare*. In gemeene straattaal zegt men *nek- ken*. Van hier *verworging*.
- VERWORMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ver- wormde, heb en ben verwormd.* Van *ver* en *wormen*. Bedr., al wormende doorbrengen : *waarom hebt gij dat uur wederom verwormd?* Onz., door papier- of houtwormen verteerd worden : *het boek is verwormd. De stoelen verwormen al meer en meer.* Van hier *ver- worming*, en van het deelw. *verwormd, verwormdheid*, bij Kil.
- VERWORPELIJK, zie *verwerpelijk*.
- VERWORPELING, zie *verwerpelung*.
- VERWORPEN, zie *verwerpen*.
- VERWORTELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verwortelde, ben verworteld.* Van *ver* en *wortelen*. Wor- telen schieten, en daarmede vast raken : *men ontsteelt mij het jonge plantsoen, eer het verwortelt.* Overdragtelijk, is : *het zit er in verworteld*, het zit er heel vast in.
- VERWRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwrikte, heb verwrikt.* Van *ver* en *wrikken*. Al wrik- kende bewegen : *die paal laat zich niet ver- wrikken.* Door wrikken benadeelen, uit het lid brengen : *ik heb mij verwrikt. Hij ver- wrikte zijnen arm.* Van hier *verwrikking*.
- VERWRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verwrong, heb verwrongen.* Van *ver* en *wringen*. An- ders wringen, dan te voren : *dat linnen moet verwrongen worden.* Door wringen benadee- len : *zij verwrong de hand.* Al wringende aan een vorig bestaan onttrekken : *ik heb al die aalbezien verwrongen. Zijn gelaat ver- wringen,* het met moeite in andere plooijen brengen. Overdragtelijk, is *eene zaak ver- draaijen en verwringen*, daaraan met moeite een ander en onnatuurlijk voorkomen geven. Van hier *verwringing*.
- VERWULF, VERWULFSEL, zie *verwulf*.
- VERWULVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verwulfde, heb verwulfd.* Van *ver* en *wulven*, hoogd. *wólben*. Evenveel als *verwelven*. Van hier *verwulf, verwulfsel*.
- VERZACHTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ver- zachtte, heb en ben verzacht.* Van *ver* en *zachten*, van *zacht*. Bij Kil. *versaechten*. Bedr., zachter maken : *dat zal het leder ver- zachten. Noch geene derzelve met olije ver- zachtet is.* [Bijbelv.] Oneigenlijk : *het vonnis wordt verzacht. Versacht en stilt de pijn.* [Vond.] *Verzacht mijn bitter lot.* [L. D. S. P.] Onz., zachter worden : *het weder begint te verzachten. Te zijner tijd zal Pan verzach- ten en bedaren.* [Vond.] Van hier *verzach- ting*.
- VERZADELIJK, bijv. n., *verzadelijker, verzade- lijkst.* Van *verzaden*. Dat verzaad worden kan, verzaadbaar. Van hier *verzadelijkheid*. Zamenstell. : *onverzadelijk*, enz.
- VERZADEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzaadde, heb verzaad.* Van *ver* en *zaden*, van *zat*. *Zat* maken, tot bevrediging van den eetlust met spijs opvullen : *met so veel leckernij zijn darmen te versaeden.* [Westerb.] *Verzaet met vruchten, die van zelf in 't wilde groei- den.* [Vond.] *Hei boschgediert' verzaad zich met hun lijken.* [L. D. S. P.] *Ghij sult eten tot versaedens toe.* [Bijbelv.] *Er schijnt geen verzaden aan hem*, beteekent, hij schijnt niet verzaad te kunnen worden. Oneigenlijk : *om uwe weetgierigheid te verzaden. Hij kan zijn lusten niet versaaden.* [Antonid.] Van hier *verzaadbaar, verzadelijk, verzading*, en van het deelw. *verzaad, verzaadheid*.
- VERZADIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzadigde, heb verzadigd.* Van *ver* en *zadigen*, voortdur. w. van *zaden*. Evenveel, als *verzaden*, *zat* maken : *wanneer g' u door zijn gunst ver- zadigd ziet.* [L. D. S. P.] Van hier *verzadi- ging*, en van het deelw. *verzadigd, verza- digdheid*.
- VERZAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzaagde, heb verzaagd.* Van *ver* en *zagen*. Al zagende aan een vorig bestaan onttrekken : *als de wind aanhoudt, zullen wij die balken haast verzaagd hebben.* Kwelijk zagen, al zagende bederven : *gij hebt die plank verzaagd.*
- VERZAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzaakte, heb verzaakt.* Van *ver* en het ongebruikelijke *zaken*. Verloochenen : *hij verzaakt zijne oude- ren. Ick soude den Godt van boren versaecht hebben.* [Bijbelv.] *De sommige hebben haer doopsel versaect.* [A. Bijns.] *Troef verzaken.* Zie *troef*. Van hier *verzaker, verzaking*, enz.
- VERZAKER, z. n., m., *des verzakers, of van den verzaker*; meerv. *verzakeren, verzakers*. Van *verzaken*. Al wie verzaakt : *een trouw- looze verzaker van eed en pligt.* Zamenstell. : *eedverzaker, Godverzaker, pligtverzaker*, enz. Wegens eene vrouw bezigt men *verzaakster*.
- VERZAKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verzakte, ben verzakt.* Van *ver* en *zakken*. Door zakkig uit zijnen stand geraken : *de muur begint te verzakken.* Van hier *verzakkig*.
- VERZAMELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzamelde,*

heb verzameld. Voortdurend werkw. van verzamelen, en evenveel beteeknend: vergadert de oudsten, versamelet de kinderkens. [Bijbelv.]; waar sterven uitgedrukt wordt door tot zijne vaderen verzameld worden. Zich verzamelen, is, bijeenkomen; en hier voor gebruikt men ook wel eens onz. verzamelen, zoo als in: *versamelen bij hoopen in 't hoerenhuis.* [Bijbelv.] Van hier verzamelaar, verzamelaarster, verzamelaar, verzameling, verzamelster.

VERZAMELING, z. n., v., der of van de verzameling; meerv. verzamelingen. Verkleinw. verzamelingje. Van verzamelen. De daad van verzamelen: door verzameling van het verstrooide. Hetgene verzameld is: eene goede verzameling van gezangen. Eene verzameling van groote volcken. [Bijbelv.]

VERZAMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verzaamde, heb en ben verzaamd.* Van ver en zamen. Bedr., zamenbrengen, verzamelen: die bezigh was met het verzaamen der verstrooide troepen. [Vond.] Onz., zamenkomen, vergaderen: hier was 't bestemde velt, daer 's Princen maght verzaamde. [Vond.] Paren: de bruit, die met u zal verzamelen. [Vond.] Van hier verzamelen, verzamer, verzamening.

VERZANDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verzandde, ben verzand.* Van ver en zanden, van zand. In het zand vastgewikkeld, of met zand opgevuld, worden: als het schip nog meer verzandt. De haven verzandt geweldig. Van hier verzanding.

VERZEEUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik verzeewde, ben verzeewd.* Van ver en zeeuwen, van zeeuw, Kil. seeuwe, zee. Zeeziek zijn, en door evenveel welke andere walging tot braken geprikkeld worden: verzeewt van wellust en van slapen. [V. Hass.] Van het deelw. verzeewd komt verzeewdheid.

VERZELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzegelde, heb verzegeld.* Van ver en zegelen. Hoogd. versiegelen, Ulphil. faursiglian. Met een zegel verzorgen: toen de brief verzegeld werd. Iemands nalatenschap verzegelen. Met een zegel bevestigen, bekrachtigen, zegelen: 't wert met des Konincks rinck verzegelt. [Bijbelv.]; waar dit woord ook voor bevestigen over het algemeen gebezigd wordt, in: die heeft verzegelt, dat Godt waerachtig is. Van hier verzegeling.

VERZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzeide, heb verzeid, of verzegd.* Van ver en zeggen. Bij Kil., verhalen, berigten, en verbieden, belletten. Voorts, door te zeggen, dat men ergens komen zal, verbinden: gij moet u niet verzeggen. Wij waren verzeid. Iets, door deszelfs toezegging aan iemand, verbinden: die goederen zijn verzegd. Iets verzweren: verzeg niets, dan uwen neus af te bijten! Oulings ook nog, even als het hoogd. versa-

gen, Otfrid. *frsagen*, ontzeggen: dan si enen mijnsce hulpe versegede. [V. Hass.]

VERZEILEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik verzeilde, ben verzeild.* Van ver en zeilen. Onz., al zeilende van plaats veranderen: wij verzeilen van daar naar elders. Al zeilende in ongelegenheid geraken: het schip verzeilde op eene droogte. Wie weet, waar hij nog verzeilt, wie weet, wat er nog van hem wordt. Hij is reeds ver verzeild, is reeds in groot gevaar van te sterven. Bedr., al zeilende doen verongelukken: dat is reeds het tweede schip, dat hij verzeild heeft. Een schip laten verzeilen is ook, door zeilen laten winnen, aan hem, die met zijn schip het hardste zeilt, ten geschenke geven. Ook zegt men verhardzeilen: men liet drie fraaije zijden vleugels verhardzeilen.

VERZEKERAAR, zie verzekeren.

VERZEKEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzekerde, heb verzekerd.* Van ver en zekeren, van zeker. Zeker maken. Van personen, overtuigen: hij verzekerde mij van de waarheid der zaak. Zij wil zich daarvan meer verzekeren. Met vaste verwachting bezielen: men heeft mij van zijne hulp verzekerd. Maeckt, dat men van uwen dienst ten vollen versekert zij. [Bijbelv.] Zich van iemand, of iets, verzekeren, zich in staat stellen, om steeds daarover te kunnen beschikken: men verzekerde zich van zijnen persoon en zijne papieren. Zich van iemand — van iemands stem, van iemands gunst, enz. verzekeren, iemand, iemands stem, iemands gunst, enz. voor zich winnen. Zich van iets verzekerd achten, of houden, waarin verzekerd bijwoordelijk voorkomt, is daarop vastelijk bouwen: ik houd mij van uwe genegenheid verzekerd. Van zaken, is verzekeren, bevestigen, ontwijfelbaar maken. Hij verzekert mij, dat het waar is. Dat verzeker ik u. Vast maken: versekerde hare voeten in den stock. [Bijbelv.] Tegen aanranding beveiligen: de gemeene rust verzekeren. Dan was mijn rijk, mijn eer, verzekerd door uw gunst. [L. D. S. P.] Versekerden het graf met de wacht. [Bijbelv.] Tegen verlies beveiligen: al, wat niet verzekerd was, viel onderweg van den wagen. Wij sullen onse herten versekeren voor hem. [Bijbelv.] Tegen brand, zeegevaar, enz. verwaarborgen: schip en lading moeten verzekerd worden. Ik laat mijne branderij verzekeren. Door verwaarborging wegnemen: verzekert gij het zeegevaar. [Vond.] Van hier verzekeraar, basterd assureur; verzekering, en van het deelw. verzekerd, verzekerdheid. Zamenstell.: verzekerbrief, polis van assurantie; verzekergheld, verzekerkanthoor, assurantiekantoor, enz.

VERZEKERING, z. n., v., der, of van de verzekering; zonder meerv. Van verzekeren. De daad van verzekeren: verzekeringe daarvan

doende aan allen. [Bijbelv.] *Verzekeringhe doen van ghelde.* [Kil.] Hetgene tot verzekering dient: *gij moet verzekering stellen. Ik kan er u geen verzekering van geeven.* [Halma.] De daad van iets, dat verzekerd is: *iemand in verzekering brengen. De goederen werden in verzekering genomen.* Zamenstell.: *brand-verzekering*, enz.

VERZELFSTANDIGING, z. n., v., der, of van de *verzelfstanding*; zonder meerv. Van *verzelfstandigen*. Een woord, dat naar het lat. *transsubstantiatio* gevormd is, om eenen overgang van de eene zelfstandigheid in de andere aan te duiden: *de verzelfstanding van brooden wijn bij het Avondmaal.*

VERZELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzelde, heb verzeld.* Van *ver* en *zellen*; zie *gezel* en *zelschap*. Anders *vergezellen*. Iemand gezelschap houden, bij hem zijn: *verzel gij haer 'k zie drie Bevallijkheen.* [Vond.] Oneigenlijk: *van stam tot stam zal mij 't geluk verzellen.* [L. D. S. P.] Lijdelijk: *dat wi versellet worden metten scaren der patriarchen.* [St. Bernard.] Van hier *verzeller, verzelling.*

VERZELSCHAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzelschapte, heb verzelschapt.* Van *ver* en *zelschappen*, van *zelschap*. Anders *vergezelschappen*, en *verzellen*; even hetzelfde, dat door deze woorden beteekend wordt: *zij verzelschapt ons.* Van gezelschap voorzien: *met ridderlijk geslacht verzelschapt.* [Vond.]

VERZEN, zie *verzenen*.

VERZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verzond, heb verzonden.* Van *ver* en *zenden*. Aan anderen toezenden: *ik heb de waren reeds verzonden. Iemand verzenden*, hem van zich naar elders verwijzen: *men verzond ons naar den Burgemeester.* Wegzenden: *iemand naar Indien verzenden.* [Halma.] *So verzondt hem de Heere God uijt den hof van Eden.* [Bijbelv.] Van hier *verzender, verzending, verzendster.*

VERZENDING, z. n., v., der, of van de *verzending*; zonder meerv. Van *verzenden*. De daad van verzenden: *bij de verzending dier goederen.* Bijzonderlijk, vertier van koopwaren, die wijd en zijd verzonden worden: *er is thans geene verzending naar buiten. Dat Kantoor heeft veel verzending.*

VERZENEN, z. n., v., enkel in het meerv. gebruikelijk. De hielen: *bijtende des peerts versenen.* [Bijbelv.] Het enkelv. *verse*, of *verzen*, luidt in het opperd. *ferse*, en *fersen*, en is aldaar gebruikelijk. Ook vindt men bij Notk. *fersenu*, Tatian. *fersna*, Ulphil. *fuirzna*, en in het angels. *fiersn*. Het zou, volgens Adelung, van *fahren*, gaan, afstammen, zoo als het lat. *calx* van *calcare*.

VERZENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzengde, heb verzengd.* Van *ver* en *zengen*. Al zengende benadeelen, krenken, onbruikbaar maken: *hij heeft zijn hoofdhaar verzengd. Verzeng het papier toch niet!* Ook oneigen-

lijk: *de droogte verzengde al het gras op het veld.* Van hier *verzenging*.

VERZENMAKER, z. n., m. Van *verzen* en *maker*. Eene minachting ademende benaming van eenen dichter: *een behoeftige verzenmaker. Zwermen van vaerzemakers.* [Langendijk.] Van hier *verzenmakerij*. Wegens eene vrouw gebruikt men *verzenmaakster*.

VERZET, z. n., o., des *verzets*, of van het *verzet*; zonder meerv. Van *ver* en *zetten*, met weglating van den staart; zie *ver*. De daad van verzetten, verpoozing, tusschenpoozende rust: *ik heb nimmer eenig verzet.*

VERZETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzettede, heb verzet.* Van *ver* en *zetten*. Van de eene plaats op de andere zetten: *eene mande verzetten. Al wierden de bergen verset in 't herte van de zeen.* [Bijbelv.] *Geenen voet mogen verzetten*, zich niet van zijne verblijfplaats mogen verwijderen. *Oude palen verzetten*, oude bepalingen wegnemen. Voorts op eene onbehoorlijke plaats zetten: *wie heeft dat boek verzet? Te pande zetten: zij heeft hare juweelen reeds verzet. Versetten te pande.* [Kil.] Verweden: *wat verzet gij er onder?*

Verdrijven, doen verdwijnen: *de tijd verzet gemeenlijk de grootste droefheid.* Afweren: *eenen steek verzetten.* [Halma.] *Vergeeten: ik kan het niet verzetten.* Verpoozen, uitspannen: *gij moet u wat verzetten. Die noijt sich selfs verset.* [Westerb.] Verbuigen, verplooijen: *hij is niet te verzetten. Zij heeft een hoofd, dat zich niet verzetten laat.* In stand van tegenweer zetten: *gij moet u daartegen niet verzetten. Hoe ik mij tegen u geenszins uit nijt verzette.* [Vond.] Ontstellen: *die tijding heeft mij zeer verzet.* Anders zetten dan voorheen: *ik wil die steenen laten verzetten.* Van hier *verzetting*. Het deelw. *verzet* wordt als bijw. gebezigd in *ergens over verzet staan.*

VERZIEDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verzood, ben verzoden.* Van *ver* en *zieden*. Al ziedende in hoeveelheid afnemen: *laat het water niet te veel verzieden.*

VERZIEN, bedr. en wederk. w., onregel. *Ik verzag, en verzag mij, heb verzien, en heb mij verzien.* Van *ver* en *zien*. Hoogd. *versehen*, vries. *fersjen*, zweed. *förse*. Wederk., anders zien, dan men moest, miskijken: *ik heb mij vast verzien.* Bedr., onachtzaam verwaarloozen: *zijn spel verzien.* [Kil.] Aan het zien, of bezigtigen, van eenig ding te koste leggen, daarvoor veil hebben: *daar verzie ik een dubbeltje aan. Hoe veel hebt gij daaraan verzien?* Voorts, oulings, ontwaar worden: *alse die knape die dieve versiet.* [Ferguut.] *Teerst dat hi den dach versach.* [Walewein.] Voorzien, verzorgen, *sich versien*, — *de kokene versien.* [Kil.] *Een ijege-lijk — versiet sich met ijser, ende het hout eener spiesse.* [Bijbelv.] *De Heilant zelf versagh zijn Kerk.* [Vond.] Doch in dezen zin

- bezig men *voorzien*. Zie *voorzien*. Van hier *verziening*, *verzigt*, in *toeverzigt*.
- VERZIEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzierde, heb verzierd*. Verzinnen, verdichten: *die gansche geschiedenis was verzierd. Ghij versiertse wijt uw harte*. [Bijbelv.] Oul. zeide men ook *visieren* en *viseren*: *dichten en viseren*. [J. v. Heelu.] Van hier *verzierder*, *verzieling*: *verzielinghe des gulden calfs*. [Bijb. 1477.] *Verziersel*, enz.
- VERZIJGEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verzeeg, heb en ben verzeegen*. Van *ver* en *zijn*. Bedr., ergens door doen lekken. Onz., ergens door lekken. Van hier *verzijging*. Zamenstell.: *verzijvat*, enz.
- VERZIJPEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik verzijpte, ben verzijpt*. Van *ver* en *zjpen*. Al zijpende verdwijnen: *al het water is verzijpt. De riviere sal verzijpen*. [Bijbelv.]
- VERZILVEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzilverde, heb verzilverd*. Van *ver* en *zilveren*, van *zilver*. Met *zilver* overtrekken: *al het koper was verzilverd*.
- VERZINKEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik verzonk, ben verzonken*. Van *ver* en *zinken*. Wegzinken: *dat hij verzonken ware in de diepte der see*. [Bijbelv.] Ook figuurlijk: *in ellende verzingen. Versinken in verderf ende onderganck*. [Bijbelv.] Spreekw.: *onkruid vergaat niet, of het moet verzingen*, slechte voorwerpen blijven lang in leven, en ontsnappen aan menig gevaar. *Ik mag verzingen, als het zoo niet is*, plegen ruwe menschen ter bevestiging van het een of ander te zeggen.
- VERZINNELIJKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzinnelijkte, heb verzinnelijkt*. Van *ver* en *zinnelijken*. Zinnelijk maken, onder een zinnelijk beeld voorstellen: *in Minerva werd Gods wijsheid verzinnelijkt*. Van hier *verzinnelijking*.
- VERZINNEN**, bedr. en wederk. w., ongelijkvl. *Ik verzon, en verzon mij, heb verzonnen, en heb mij verzonnen*. Van *ver* en *zinnen*. Uitenken, verzieren: *wat verzint gij niet! Die kwaad verzinnen tegen mij*. [L. D. S. P.] Bedenken: *ghij versint niet de dingen, die Godts zijn*. [Bijbelv.] Wederkeuriglijk, eenen misslag begaan: *verzin u niet!* Van hier *verzinner*, *verzinning*, *verzinsel*, *verzinst*.
- VERZITTEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik verzat, heb en ben verzetten*. Van *ver* en *zitten*. Bedr., aan het zitten te koste leggen: *hoe veel verzit men op die plaats?* Voor het zitten opofferen: *bij zijne boeken rust en slaap verzitten*. Stil zittende voorbij laten gaan: *daar hebt gij wederom een voordeel verzetten*. Al zittende doorbrengen: *wij verzetten meer, dan een uur, aan tafel. Zich verzetten, zich door veel zitten benadeelen*. Onz., is *verzitten* op eene andere plaats, dan te voren, gaan zitten, verschikken: *ik bid u, verzit een weinig!*
- VERZOEK**, z. n., o., *des verzoeks*, of *van het verzoek*; meerv. *verzoeken*. Verkleinw. *verzoekje*. Van *ver* en *zoeken*, met weglating van den staart; zie *ver*. Hetgene verzocht wordt: *wat is uw verzoek? Mij te geven mijne bede, ende mijn versoek te doen*. [Bijbelv.] *ó Bronmaeght! stem 't verzoek toe op het smeeken des Godts*, enz. [Vond.] De daad van verzoeken: *door een mondeling verzoek. Aengaende sijn leven versoek te doen*. [Bijbelv.] Bij Kil. ook, even als het hoogd. *Versuch*, eene proefneming, en een bezoek.
- VERZOEKBRIEF**, zie *verzoekschrift*.
- VERZOEKEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verzocht, heb verzocht*. Van *ver* en *zoeken*. Vriendschappelijk bidden: *ik verzoek u daarom. Sal ick hierom van den huise Israels versoekt worden, dat ick het hen doe*. [Bijbelv.] Bezoeken: *eens ginc hi haer besien of versoeken*. [V. Hass.] *Verzoek mij ook eens*, hoort men, in Vriesland, en elders, nog dagelijks. Proeven, beproeven: *mijn Fransche, (wijn,) daarbij verzocht en vergeleeken, ontviel meer, als ik meende*. [Hooft.] *Verzoekt door offerhande Godt te stillen*. [Vond.] Oneigenlijk, ondernemen: *het welcke de Egiptenaers oock versoekende zijn verdroncken*. [Bijbelv.] Op de proef stellen: *verzoek mij! toets mijn' krachten!* Min of meer opzettelijk in gevaar brengen, om onder beproeving te bezwijken: *die uwe trou verzoekende u bemint*. [Vond.] *Die in alle dingen, getijck als wij, is versocht geweest*. [Bijbelv.]; waar *God verzoeken* voor Gods magt op de proef stellen, of God als uitdagen, gebezigd wordt. Voorts is *iets verzoeken* het met eene vriendschappelijke bede begeeren: *wat verzoekt gij van mij? Het versoekt een teecken*. [Bijbelv.] *Beste gerust uw dochter, rijk van lof, aen mij, die haer verzoek*. [Vond.] In overeenkomst hiermede zegt men: *iemand ter bruiloft verzoeken*, dat is, noodigen. *Hij werd mede ter maaltijd verzocht*. Van hier *verzoeker*, *verzoeking*, *verzoekster*. Zamenstell.: *verzoekbrief, verzoekschrift*, enz.
- VERZOEKSCHRIFT**, z. n., o. Van *verzoeken* en *schrift*. Kil. *versoeckbrief*. Een smeekschrift: *men sloeg weinig acht op haar verzoekschrift. Laat een klein verzoekschriftje voor u opstellen!*
- VERZOENDEKSEL**, z. n., o. Van *verzoenen* en *deksel*. Het deksel der verbondskist in den tabernakel van Mozes, in den Statenbijbel dus genoemd, naar het gr. *θασπιον*, waarmede men het hebr. *kaprah* vertaald heeft, omdat *kapr* niet slechts bedekken, maar ook verzoenen, aanduidt, en de Hoogepriester het gezegde deksel op den grooten verzoendag met bokkenbloed besprengde.
- VERZOENEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik verzoende, heb en ben verzoend*. Van *ver* en

- zoenen. Hoogd. *versöhnen*. Zwabenspieg. *versonen*. Bedr., bevredigen, te vrede stellen: *om eenen vertoornen God te versoenen*. De *Wijngodt liet zich niet versoenen met dees straf*. [Vond.] *Dat hij doe versoenen liet Heren Wolfaerde*. [M. Stok.] Voorts is *iemand's gramschap versoenen*, dezelve stillen. *Iemand's aangezigt versoenen*, in den Statenbijbel, alle vijandigheid daarvan wegnemen. En *iets versoenen* is aldaar voor het zelve boete doen, of eenig zoenoffer opbrengen: *om de sonden des volks te versoenen*. [Bijbelv.] Als ook vergeven: *onse overtredingen, die versoent gij*. [Bijbelv.] En zuiveren, reinigen, heiligen: *den altaer sal hij versoenen*. [Bijbelv.] *Personen met elkanderen versoenen*, hen van vijandschap jegens elkanderen ontdoen: *laet u met Godt versoenen*. [Bijbelv.] *Onz.*, is *met iemand versoenen* zijne vijandschap jegens hem afleggen: *ik verzoende met haar*. Van hier *verzoenbaar*, *verzoener*, *verzoening*, *verzoenlijk*, *verzoenster*. Zamenstell.: *verzoendag*, *verzoendeksel*.
- VERZOETEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzoette, heb verzoet*. Van *ver* en *zoeten*. Zoet maken, van wrangheid ontdoen: *het was met honig verzoet*. Ook oneigenlijk: *met sachtheid iets versoete*. [Westerb.] Spreekw.: *geld verzoet den arbeid*, neemt het onaangename daarvan weg. Van hier *verzoeting*, en bij Kil. *verzoetsel*.
- VERZOLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzoold, heb verzoold*. Van *ver* en *zolen*. Van nieuwe zolen voorzien: *kousen verzolen*. *Ik laat mijne laarzen verzolen*. Van hier *verzoling*, *verzoler*, *verzoelster*. Zamenstell.: *kousenverzoelster*.
- VERZONEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzoonde, heb verzoond*. Van *ver* en *zonen*, van *zoon*. Tot *zoon aannemen*. Van hier *verzoning*, *adoptatio*, bij Hooft.
- VERZORGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzorgde, heb verzorgd*. Van *ver* en *zorgen*. Door zorg beschikken: *dat sij aldus versorgt, dat saemen man en wijf sijn vriendlijk onder een*. [Westerb.] Door zorg van het noodige voorzien: *voerde hem in de herberge ende versorghde hem*. [Bijbelv.] *Het vuur verzorgen*, zorgen, dat het geen brand verwekke. *Deuren en vensters, kassen en kisten, verzorgen*, zorgen, dat zij wel gesloten worden, of kunnen worden. *Iemand ergens van bezorgen*, hem daarvan voorzien: *de grenssteden van levensmiddelen en kriegsbehoefsten verzorgen*. Van hier *verzorgder*, *verzorging*, *verzorgster*.
- VERZOTTEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik verzottede, ben verzot*. Van *ver* en *zotten*, van *zot*. Met cene zotte genegenheid ergens op verslingeren: *hij zal op het spel verzotten*. *Zij schijnt op dien jongeling verzot*. Van het deelw. *verzot* komt *verzothed*.
- VERZOUTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verzoutte, heb verzouten*. Van *ver* en *zouten*. Door zout bederven: *men heeft het vleesch verzouten*. Spreekw.: *vele koks verzouten den brij*, *mangel van eenheid in bestuur van zaken* is vaak hoogstnadeelig.
- VERZUCHTEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik verzuchtte, heb verzucht*. Van *ver* en *zuchten*. Uit het diepste van de borst zuchten: *men weende, men versucht, men wist geen raet te kiezen*. [Vlaerd. Redenr.] Van hier *verzuchting*, de daad van verzuchten, en smeeking, die al zuchtende geuit wordt: *mijne bange verzuchtingen troffen hem niet*.
- VERZUCHTING, zie *verzuchten*.
- VERZUIM, z. n., o., *des verzuims*, of van het *verzuim*; meerv. *verzuimen*. Van *ver* en *zuimen*, met weglating van den staart; zie *ver*. De daad van verzuimen, nalating van hetgene moest geschieden: *de meid heeft de deur bij verzuim opengelaten*. *Men had, o groot verzuim! dees brug niet afgesmeeten*. [Vond.] Verwaarloozing: *een langdurig verzuim verergerde de wonde*. Werkeloosheid omtrent dingen, waarvan men door iets anders afgetrokken wordt: *dat opontbod veroorzaakt mij een groot verzuim*. *Hoe hoog berekent gij uw verzuim?* Mangel van gebruik: *verzuim van tijd*. Zamenstell.: *pligtverzuim*, *tijdverzuim*, enz.
- VERZUIMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzuimde, heb verzuimd*. Van *ver* en *zuimen*. Nalaten, hetgene had moeten worden gedaan: *ik heb hetschandelijk verzuimd*. *Alleen sal hij geven, 't gene hij versuijmt heeft*, namelijk, te geven. [Bijbelv.] Verwaarloozen: *de wonde is verzuimd*. *Zijnedingen, zijnen pligt, zijne vrienden, verzuimen*. *En versuijmt de gave niet, die in u is*. [Bijbelv.] Ongebruikt laten voorbij gaan: *gij moet die gelegenheid niet verzuimen*. *Ik verzuim daarbij te veel tijds*. Dingen, waarvan men door iets anders afgetrokken wordt, ongedaan laten: *ik denk niet, dat gij veel verzuimt met hier te blijven*. Van hier *verzuimenis*.
- VERZUIMENIS, z. n., v., *der*, of van de *verzuimenis*; meerv. *verzuimenissen*. Bijkans evenveel als *verzuim*. Bijzonderlijk is het hedendaagsche *defaut* bij Kil. *versuijmenisse van recht*.
- VERZUIPEN, bedr. en wederk. w., ongelijkvl. *Ik verzoop, of verzoop mij, heb verzopen, of heb mij verzopen*. Van *ver* en *zuipen*. Bij de ruwe menigte, aan drank te koste leggen: *hij heeft alles verzopen*. In het water smoren: *verzuip dien hond!* Wederkeeriglijk, zich door zuipen bederven: *hij verzuipt zich meer en meer*. Het deelw. *verzopen* wordt ook als bijv. naamw. gebezigd.
- VERZUREN, bedr. en onz., w., gelijkvl. *Ik verzuurde, heb en ben verzuurd*. Van *ver* en *zuren*. Bedr., zuur maken: *een weijnigh*

- suerdeessem versuert het geheele deech.* [Bijbelv.] Onz., zuur worden : *in korten tijd versuijren, of vergaen.* [Westerb.] *Het beslag zal verzuren.* Van hier *verzuring.*
- VERZWAGEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzwa-gerde, heb verzwa-gerd.* Van *ver* en *zwageren*, van *zwager*. Door zwagerschap verbinden : *men poogde die Vorsten aan elkanderen te verzwa-geren. Wij zijn onderling verzwa-gerd. Verzwa-ger u niet met dat geslacht!* Van hier *verzwa-gering.*
- VERZWAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ver-zwakte, heb en ben verzwakt.* Van *ver* en *zwakken*, van *zwak*. Bedr., zwakker maken : *het zal u te veel verzwakken. Aengesien het ijs-er alles vermaelt ende verswackt.* [Bijbelv.] Onz., zwakker worden : *hij schijnt al meer en meer te verzwakken. Mijn ziel verzwakt gestadig.* [L. D. S. P.] *Verswackt haer wak-kerheid.* [Westerb.] Van hier *verzwakking.*
- VERZWAAREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ver-zwaarde, heb en ben verzwaard.* Van *ver* en *zwaren*. Bedr., zwaarder maken : *hij heeft mijne koperen boeijen verzwaert.* [Bijbelv.] Oneigenlijk : *dat verzwaart uwe misdaad. Haar vonnis wordt verzwaard. Mijne smerte wert verswaert.* [Bijbelv.]; waar ooren en hert verzwaren in plaats van verharden ge-bezigd wordt. Onz., zwaarder worden : *hoe lager men van eenen berg afdaalt, hoe meer de lucht verzwaart. 't Lijf verzwaert terstont door Godtsvermogen.* [Vond.] Ook oneigenlijk : *het onweder verzwaart. Ik zie uwen druk verzwaard.* Van hier *verzwaaring.*
- VERZWEETEN, bedr. en wederk. werkw., gelijkvl. *Ik verzweette, en verzweette mij, heb ver-zweet en heb mij verzweet.* Van *ver* en *zweeten*. Al zweetende verdrijven, uitzweeten : *men liet mij de gevatte koude verzweeten. We-derkeeriglijk, zich als tot water zweeten : gij verzweet u zelven.*
- VERZWELGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verzwolg, heb verzvolgen.* Van *ver* en *zwellen*. Op-slokken : *verzwelg uw eten niet ongekaawd.* Ook oneigenlijk : *alles werd door den zwel-lenden Oceaan verzvolgen. De aarde opende haren mont, ende verswolgh de riviere.* [Bijbelv.] Gelaten en verduren : *wie kan zulk eene bejegening verzwelgen?* Al zweigende doorbrengen : *hij heeft alles verzvolgen en verteerd.* Van hier *verzwelger, verzwelging.*
- VERZWEREN, bedr. en wederk. w., ongelijkvl. *Ik verzwoor, en verzwoor mij, heb verzworen, en heb mij verzworen.* Van *ver* en *zwe-ren*. Al zwerende verzeggen, verloven, ver-dijen : *versweren, goed te doen.* [Kil.] *Het spel verzweren. Hij verzwoor alle hulde aan den Vorst.* Wederkeeriglijk, zich al zwerende verbinden : *de menschen zich met vloeken verzworenen, van het quaet tot erger voort te gaen.* [Vond.] Ook wel eens, even als het hoogd. *verschwören*, Ulphil. *forswaran*, an-gels. *farsweran*, zweed. *forsverja*, en het wederk. oud opperd. *sich firsweran*, val-schelijk zweren, of eenen eed zweren, dien men niet denkt te houden : *si swoeren en verswoeren.* [M. Stok.] Van hier *verzwering.*
- VERZWEREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verzwoor, ben verzworen.* Van *ver* en *zweren*. Kil. *versweijren, verswellen.* Veretteren, in etter verteren : *dat vuile vleesch moet nog ver-zweren. Zijn linker oog verzweert geheellijk.* Van hier *verzwering.*
- VERZWIJEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzwierde, heb verzwierd.* Van *ver* en *zwieren*. Al zwie-rende, doorbrengen : *hij heeft geld en ge-zondheid verzwierd. Gij verzwiert dag bij dag.*
- VERZWIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik verzwieeg, heb verzwegen.* Van *ver* en *zwijgen*. Hoogd. *versweigen.* Otfred. *ferswigen*, Notk. *fir-swigen*. Niet uiten, door stilzwijgen ver-helen : *een geheim verzwijgen. Die van de tijden der eeuwen verzwegen is geweest.* [Bijbelv.] *Op dat mijn Zangrei uwe trouw en almagt nooit verzwijgen zou.* [L. D. S. P.] *Wiens naem ik sal verzwijgen.* [Westerb.] Van hier *verzwijger, verzwijging, verzwijg-ster*, en van het deelw. *verzwijgend*, bij Kil. *verzwijgendheid.*
- VERZWIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verzwikte, heb verzwikt.* Van *ver* en *zwikken*. Al zwik-kende uit het lid brengen : *hij verzwikte den enkel van zijnen regter voet.* Ook wederkeer-ig : *ik heb mij verzwikt.* Van hier *verzwik-king.*
- VERZWINDELEN, zie *verzwinden.*
- VERZWINDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik verzwond, ben verzwonden.* Van *ver* en *zwinden*. An-ders ook *verzwindelen*. Hoogd. *ferswunden*, Notk. *forswinnan*, zweed. *forswinna*. Verdwijnen : *gelijk als een lentenevel voor de zon verzwindt.* Oneigenlijk : *al mijn geluk verzwond.*
- VESPER, z. n., v., der, of van de *vesper*; meerv. *vesperen* en *vespers*. Een zeer oud bastaard-woord, dat van het lat. *vespera* ontleend is. Eigenlijk, de avond; welke beteekenis het woord in de samenstell. *vespertijd, vesper-brood*, heeft, en van welke *vesperen*, bij Kil., even als het hoogd. *vespern*, de betee-kenis van avondbrood, of een namiddagstuk, eten, verkregen heeft. Voorts de Avondgods-dienst der Roomsgezinden, bij Kil. *ves-perghetijde : gaat gij niet naar de vesper?* *Ter vesper.* [Hooft.] Bij Antonid. is het man-nelijk, in : *gelijk de Siciliaen ons leert den vesper zingen.*
- VEST, z. n., v., der, of van de *vest*; meerv. *ves-ten*. Een vaste muur, of wal, van eene stad : *de hooge vesten uwer mueren.* [Bijbelv.] *Dicht onder de veste.* [Hooft.] *Aen de veste te raken.* [Vond.] *Op de vest* is te Rotterdam evenveel, als *op de schans* te Amsterdam, of

in dat gedeelte der stad, dat aan de wallen paalt. Voorts bezigt men *vest* voor eene plaats, die van vesten omringd is: *in uwe vest zij vree en rust*. [L. D. S. P.] *Zich zelve waeght in veltslagh en voor vest*. [Vond.] In overeenkomst hiermede is *veste* bij Willer., *festi* bij Olfrid., *fāste* in het deen., en *Feste* in het hoogd., een slot, eene burgt. In *grondvest* is *vest* vast metselwerk, of andere vastigheid. Voorts bezigde men het oulings voor een handschrift, waardoor iets bevestigd werd, anders *firma*, en *handvest*. De overige zamenstellingen zijn: *binnenvest*, *buitenvest*, *stadsvest*, enz. Voorts komen van *vest*, *vesten*, *vestigen*, enz.

Vest, hoogd. *Feste* en *Feste*, verschilt oorspronkelijk niet van het bijv. *vest*, bij Kil. evenveel, als *rust*. Zie *rust*.

VESTAALSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *Vesta*, eene Romeinsche Godin; niet gebruikelijk dan in: *Vestaalsche maagd*, *Vestaalsche non*, *Vestaalsch vuur*. Bij Halma heet een Vestaalsche maagd *Vestaal*.

VESTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vestte, heb gevest*. Met vaste muren, of wallen, omringen: *dat sij heur stede vesten mogen*. [V. Hass.] Vast stellen: *ik had mijn verblijf daar gevest*. *Vest zijn troon in haar gebouwen*. [L. D. S. P.] Ook oneigenlijk: *ik vest al mijne hoop op u*. *Vest op Prinssen geen betrouwen*. [L. D. S. P.] Het deelw. *gevest* komt als bijv. voor in: *houd het oog steeds op hem gevest!* Van hier *vestiging*, *vesting*. Zamenstell.: *grondvesten*, *grondvester*, *houtvester*, enz.

VESTIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vestigde, heb gevestigd*. Voortdur. w. van *vesten*. Vaststellen: *sij vestigden den altaar op sijne stelling*. [Bijbelv.] Ook oneigenlijk: *aller oogen waren op ons gevestigd*. *Zijn hoop in't haghlijkst tot vestigt op zijn heer en God*. [L. D. S. P.] *Zich ergens vestigen*, daar een vast verblijf nemen, of vinden: *het gelukte hem zich daar te vestigen*. *Het oog op een meisje vestigen*, genegenheid voor hetzelfde opvatten. Van hier *vestiging*. Het deelw. *gevestigd* komt als bijv. voor, in: *zijne uitzigten ergens op gevestigd houden*.

VESTING, z. n., v., *der of van de vesting*; meerv. *vestingen*. Verkleinw. *vestingje*. De daad van vesten, of vestigen: *door vesting van zijn oog op haar*. Voorts eene plaats, die van vesten omringd, en daardoor versterkt, is: *die onwinbare vesting*. *De verwoesting komt over eene vesting*, heeft de Bijbelv., waar dit woord ook voor vestingwerken, en ongenaakbare plaatsen, gebezigd wordt. Zamenstell.: *vestingbouw*, *vestingbouwer*, *vestingstraf*, *vestingwerk*, enz. *Bergvesting*, enz.

Vesting, hoogd. *Festung* komt van *vesten*, en luidt in het deen. en zweed. *faestning*, Zwabenspieg. *vestuung*, en Notk. *festinung*, van *vestenen*, of *festenen*, Kero. *festinon*.

VESTINGBOUW, z. n., m.; zonder meerv. Van *vesting* en *bouw*. De bouw van vestingen: *door zijne kunde in den vestingbouw*. Zamenstell.: *vestingbouwkunde*, *vestingbouwkundig*.

VESTINGWERK, z. n., o. Van *vesting*, en *werk*. Een werk van aarde, of steen, waardoor eene plaats gevest, bevestigd, of versterkt, wordt: *de vestingwerken werden veroordeeld, om in de lucht te springen*.

VET, bijv. n. en bijw., *vetter*, *vetst*. Wel gevoed: *wat wordt hij dik en vet!* *Mijn sotttekens siet bloeijen, wel vet en glad van vel, en uit haer kleeren groeijen*. [Westerb.] *Tien vette runderen*. [Bijbelv.] *De os is vet*; hetwelk als een spreekw. beduidt: er is geen krimp, maar overvloed; of, zoo als men zegt: *het is er vet op schotel*. Van smeer voorzien: *het vleesch was mij te vet*. *Dat selve sal vet ende smoutich zijn*. [Bijbelvert.] *Vol vette room en honighraet*. [Vond.] Met vettigheid begoten, besmeerd, bezoedeld: *die boterham is mij niet vet genoeg*. *Raak geen boek met vette handen aan*. *Uwe vette vingeren staan er op*, zijn er, als het ware, zichtbaar in de veroorzaakte vlekken. *De wrongkroon voeght dat vet gebalsemt hoofd*. [Vond.] Van eenen grond, met vele plantvoedende deelen doormengd: *het vetste land van de wereld*. *Eenen wijngaert op eenen vetten heuvel*. [Bijbelv.] Van menigerlei dingen, overvloed opleverend: *een vet ambt*, *eene vette keuken*. *Het is altijd vet op eens anders schotel*, men waant altijd dat een ander het beter heeft, dan men zelf. *Het vette der aarde*, is een overvloed van gewenschte dingen. *De vetten der aarde zijn in den Statenbijbel zij*, die overvloed van alles hebben. *Vette letters*, *penseelstreken*, enz. zijn al te dikke. *Een vet penseel*, is, bij de schilders, dat te veel verwe van zich geeft. *Vette planten*, zijn sappige. *Vette kost*, *vette kous*, ook enkel *vet*, is veldsalade. *Vette waren*, zijn kaarsen, olie, holer, spek, en meer dergelijke winkelwaren. *Vette jaren*, *dagen*, enz. zijn voordeelige, of waarop gebrast wordt. *Vette donderdag* is een brasdag voor de Roomschegezinden. Van hier *vet*, z. n., *vetachtig*, *vetheid*, *vetten*, *vettig*, enz. Zamenstell.: *vetmannetje*, *vetzalade*, *vettevarier*, *vettewarig*, *vetweide*, *vetweiden*, *vetweider*, *vetweiderij*, enz. *Moddervet*, *spekvet*, enz.

Vet, hoogd. *fett*, zweed. *fet*. deen. *feed*, angels. *faet*, eng. *fat*, ijsl. *feitr*, komt van *voeden*, hoogd. *föden*.

VET, z. n., o., *des vets*, of *van het vet*; zonder meerv. In den Statenbijbel ook *vette*, hoogd. *Fett*, eng. *fat*, deen. *fit*. Ook *smeer*. De wilachtige smeerige, en gevoellooze stof, die zich in welgevoede dierlijke lichamen van de overtollige sappen afscheidt: *dat beest zal veel vet hebben*. *Is al het vet mijns vleeschs*

- vertverd.* [L. D. S. P.] *Een maeltijt van reijnen wijn, van vette vol merchs.* [Bijbelv.] Spreekw. : *het vet is van de ketel*, het meeste voordeel der zaak is reeds weg. *Het bedruipt zich met zijn eigen vet*, het levert alles op, wat daarbij noodig is. Zamenstell. : *vetader, vetbreuk, vetbuis, vetdarm, vetgans, vetgezweel, vetketel, vetkooper, vetleder, vetmaag, vetmuur, vetnavelbreuk, vetpot, vetrok, vetstaart, vetvlies, vetwinkel, vetzak*, enz. *Braadvet, ganzenvet, hammenvet, kaarsvet, reuzelvet, schapenvet, scheelvet, spekvet, varkensvet*, enz.
- VET**, z. n., v., *der*, of *van de vet*; zonder meerv. Bij verkorting van *vetzalade*, *veldsalade* : *wij eten heden avond kleine vet*.
- VETBREUK**, zie *vetgezweel*.
- VETER**, z. n., m., *des veters*, of *van den veter*; meerv. *veteren* en *veters*. Verkleinw. *vertertje*. Kil. nestel : *hij draagt veters in zijne schoenen*. [Halma.] En kelen : *dewijle de arme door uwe onbermhertige vetren dootlick worden gewont*. [Const. Th. Juw.] Zwaartouw : *ijser ketenen en veteren onder water heimelic legghende*. [V. Hass.] Van hier *veteren*. Zamenstell. : *veterklopper, vetermaker, veterslot*, bij Kil., een slot met ketenen. Dit woord is verwant aan het eng. *feters*, hoogd. *Fesser* en *Fessel*.
- VETEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik veterde, heb geveterd*. Van *veter*. Met veters digt maken; en, even als het eng. *fetter*, hoogd. *fesseln*, in boeijen sluiten : *en u weerloose twee sal ik doen vetren swaartlick*. [Const. Th. Juw.] Zamenstell. : *opveteren, toeveteren*, enz.
- VETERSLOT**, zie *veter*.
- VETGANS**, z. n., v. Van *vet* en *gans*. Verschilt van *vette gans*, en is eene bijzondere benaming der magellaansche gans, of Pinguin, die zeer vet is.
- VETGEZWEEL**, z. n., o. Van *vet* en *gezweel*. Eene ophooping van vet in den *vetrok*, of het *vetvlies*, van welk ongemak men bijzondere soorten met de namen van *vetbreuk*, en *vetnavelbreuk*, bestempelt.
- VETLEDER**, z. n., o. Van *vet* en *leder*. Leder, dat met *vet* toebereid is : *schoenen van vetleder*. Van hier *vetlederen*, of *vetleeren*.
- VETMANNETJE**, z. n., o. Van *vet* en *mannetje*. Een muntstuk, waarop men het borstbeeld van eenen vetten prelaat vindt : *de vetmannetjes zijn in en omstreeks Keulen veel in omloop*.
- VETROK**, z. n., m. Van *vet* en *rok*. Anders *vetvlies*. Een celachtig weefsel, dat het binnenste bekleedsel van het vleesch van dierlijke lichamen uitmaakt, in welks holligheden zich derzelver vet verzamelt : *de vetrok is reeds doorgezworen*.
- VETSALADE**, zie *vet*.
- VETSTAART**, z. n., m. Van *vet* en *staart*. De staart van een arabisch slag van schapen, die soms 15, ja 20 pond wegen : *de schapen sleepten hunne vetstaarten op kleine karretjes voort*.
- VETTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vettede, heb gevet*. Van *vet*. Vet maken : *de spanjaards gevet bij 't bloed en goed*. [Hooft.] Bijzonderlijk, leder door middel van vet bereiden : *vetten het leder*, zegt Kil., bij wien dit woord ook onz., vet worden aangeduidt. Van hier *vetter*, bij Kil. lederbereider ; *vetterije*, bij Kil.
- VETTER**, zie *vetten*.
- VETTEWARIER**, z. n., m., *des vettewariers*, of *van den vettewarier*; meerv. *vettewarieren*, of *vettewariers*. Van *vettewaren*, zie *vet*. Bij Kil. en Halma een winkelier in vette waren, een komenijsman. In overeenkomst hiermede is een komenijswinkel bij Kil. *vettewaerije*.
- VETTEWARIJ**, zie *vettewarier*.
- VETTIG**, zie *vet*.
- VETVLIES**, zie *vetrok*.
- VETWEIDE**, z. n., v. Van *vet* en *weide*. Eene weide, waarin beesten, koeijen, ossen, enz. grazen, om vet te worden. Van hier het volgende.
- VETWEIDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vetweidde, heb gevetweid*. Van *vet* en *weiden*. Koeijen, ossen, enz. koopen, in de weide doen, vet laten worden, en verkoopen, of slagten : *hij is aan het vetweiden. Hebt gij verleden jaar ook gevetweid?* Van hier *vetweider*, iemand, die beesten vetweidt, enz., *vetweiderij* enz.
- VETWEIDER**, zie *vetweiden*.
- VETZAK**, z. n., m. Van *vet* en *zak*. Bij Kil. een dikke huid, en een dikbuikig mensch : *het is een regte vetzak*.
- VEULEN**, z. n., o., *des veulens*, of *van het veulen*; meerv. *veulens*. Verkleinw. *veulentje*. Het jong van een paard, eenen ezels en kemel : *dertich soogende kemelinnen met hare veulens*. [Bijbelv.] *Een veulen steekt den kop in de lucht*. [Vond.] Van hier *veulenen*, een veulen werpen, hoogd. *fullen, fohlen*, neders. *valen*, deen. *folle*, vries. *foalje*, eng. *foal*, zw. *fola*. Zamenstell. : *ezelsveulen, kemelsveulen*. *Veulen*, soms ook *volen*, hoogd. *Fullen, Fohlen*. zwab. dicht. *vole*, neders. *vale*, vries *foalle*, angels., deen., zweed. *sole*, ijsl. *fola*, eng. *foal*, en *filly*, wallis. *ebewl*, middeleeuw. lat. *fola* en *poledrus*, Otfriid. *fulin*, is verwant aan het fr. *poulain*, lat. *pullus*, gr. *πυλος*, en misschien ook aan het lat. *filius*.
- VEULENEN**, zie *veulen*.
- VEUR**, zie *voor*.
- VEZEL**, z. n., v., *der*, of *van de vezel*; meerv. *vezelen*. Verkleinw. *vezeltje*. Een dun en harig deeltje, dat zich van eenen draad, enz. afscheidt; en voorts de dunne harige worteltjes der planten, en de daarmede in gestalte overeenkomende bestanddeelen van gewassen en spieren van dierlijke lichamen : *het vleesch was tot vezelen gekookt*. Van hier

vezelachtig, vezelen, vezelig, vezeling. Zamenstell.: *vezelwortel*, enz. *Hennipvezel*, enz.

Vezel, Kil. *vesel, vese*, en *veese*, opperd, *fase*. hoogd. *Fasen*, is verwant aan het angels. *fax*, Otfriid. *fahs* en *fase*, Willeram. *vahs*, een haar.

VEZELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vezelde, heb gevezeld.* Van *vezel*. Bij Kil., met de uiterste vezelen eener roede slaan. Elders fluisteren: *wat ugeest verdicht, dat veezel hem in d'ooren.* [Vond.] In overeenkomst met *vezikken, veziken*, — *vesicken in d'oore*, bij Kil. en elders: *en wt der aerden sal dijne sprake vezeken.* [Bijb. 1477.] Zijnde *vezelen*, voor zoo ver het fluisteren beteekent, en *veziken*, klankna bootsende woorden.

VEZIKEN, zie *vezelen*.

VICARIS, z. n., m., van den *vicaris*; meerv. *vicarissen*. Even als het hoogd. en eng. *vicar*, fr. *vicaire*, ital. *vicario*, van het lat. *vicarius* ontleend, om eenen kerkelijken plaatsbekleeder aan te duiden: *des Bisschops Vicaris*. Van hier *vicariaat*.

VICE, bijw., dat door ons, even als door de Duitschers, Franschen, enz. van het lat. *vice* ontleend, en in samenstellingen gebruikt wordt, om eenen persoon aan te duiden, die bestemd is, om eens anders plaats te vervullen: *viceadmiraal, vicepresident*, enz.

VICTALIE, *victualie*, z. n., v., der of van de *victalie*; meerv. *victalien*. Even als het hoogd. *Victualien*, eng. *victuals*, fr. *vichuailles*, ital. *vettouaglie*, van het middeleeuw. lat. *victualia* ontleend, en ter aanduiding van den scheepsvoorraad van levensmiddelen gebruikelijk: *de victalie was bedorven*. Van hier *victaliëren*. Zamenstell.: *victaliëkooper, victaliëmeester*, enz.

VIER, zie *vuur*.

VIER, een der hoofdgetallen, dat tusschen drie en vijf staat. Het wordt bij z. n. gevoegd, of staat op zich zelf. In het eerste geval wordt het niet verbogen; hetzij het z. n., waarbij het gevoegd wordt, uitgedrukt worde, dan niet: *het staat vier. Ik heb er vier opgenoemd. Voor vier jaren. De vier getijden des jaars. Een der vier Evangelisten.* Maar als het op zich zelf staat, wordt het verbogen: *wij waren met ons vieren. Het is reeds over vieren. Een wagen van vieren. Het werd in vieren verdeeld*; en komt het meermalen als een vrouwelijk z. n. voor: *die vier is uitgewischt. Drie vieren*, drie kaarsen, waarvan vier een pond uitmaken. *Ik speelde de vier van ruiten op. Hij wierp twee vieren.* Dat dit telwoord oulings, even als in het neders., *veer* luidde, blijkt uit *veertel, veertien, veertig*, enz. Voorts komen van hier *vierde* enz., *vierling*, en het verkleinw. *viertje*. Zamenstell.: *vierbladig, vierdaagsch, vierderhande, vierderlei, vierdik, vierdoornig, vierdraadsch, vierdubbel, vierduizendste,*

vierendeel, enz., *vierhoek*, enz., *vierhonderdste, vierhoornig, vierjarig, vierkant, vierkleurig, vierledig, vierlobbig, viermaal*, enz., *viermaandig, vierman, vierponder, vierpondig, vierpootig, vierschotig, vier-sprong, vierstippig, vierstrepig, viertal, viertandig, viertijdig, viervakkig, viervingerig, viervlakig, viervoet*, enz., *viervorst, viervoud*, enz.; *vierwekig, vierwerf, vierzijdig, vierzins*, enz.

Vier, oulings, even als in het neders., *veer*, Kero *feor*, Otfriid. *far*, opperzwab. *fiare*, Ulphil. *fidwor, fidur*, sal. wet. *fitter*, angels. *feother, feower*, vries. *fiouwer*, eng. *four*, zweed. *fijsra*, deen. *fire*, in den Statenbijbel hier en daar *viere*.

VIERAVOND, z. n., m. Van *vieren* en *avond*. Anders *heiligavond*. De avond, die voor eenen heiligen dag vooraf gaat, en op welken men zich reeds van zijne werkzaamheden speent; en voorts elke tijd, welken men, na de afwerking van eenige taak, vrij heeft: *dan heb ik vieravond. Ik geef u vieravond.* Bij Halma ook eene taak, die men afwerken moet, om heiligavond te krijgen.

VIERDAAGSCH, zie *vierdendaagsch*.

VIERDAG, z. n., m., *des vierdaags*, of van den *vierdag*; meerv. *vierdagen*. Van *vieren* en *dag*. Zwabenspieg. *viertag*, Notk. *firrotak, firtag*, hoogd. *Feijertag*. Een feest- en rustdag: *als de eerste Kersdag op eenen maandag valt, heeft men drie vierdagen achter elkanderen.*

VIERDE, bijv. n., van het telwoord *vier*. *Het was de vierde dag. Ten vierden male.* Ook op zich zelf, als z. n.: *hij was de vierde, die ons aansprak. Ik ontving slechts een vierde van het verschuldigde. Ten vierde.* In sommige kaartspelen geeft men aan vier kaarten, die op elkanderen volgen, den naam van eene *vierde*: *ik heb eene vierde van hartenaas*. Zamenstell.: *vierdehalf, vierdendaagsch, vierdepart* enz.

Vierde luidt in het hoogd. *vierte*, Kero *fiorda*, angels. *feorth*, eng. *fourth*, vries. *fiouwrde*.

VIERDEHALF, *vierdehalve*. Van *vierde* en *half*. Onverbuigbaar telwoord, beteekenende drie en een half, dat is de vierde half: *vierdehalve dag, vierdehalve week*. Zie *anderhalf*.

VIERDENDAAGSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *vierde* en *dag*. Verschilt van *vierdaagsch*, dat vier dagen duurt, en beteekent, al, wat om den vierden dag plaats heeft: *de vierdendaagsche koorts*.

VIERDERHANDE, *vierderlei*, zie *allerlei*.

VIERE, z. n., v., der, of van de *viere*; meerv. *vieren*. Van *vieren*. Bij Kil. en elders *vierte*: *want het is die vierde van ruste.* [Bijb. 1477.] Hoogd. *Feijer*, neders. *fire*, Otfriid. *fira*, lat. *feriae*, oulings, rust: *hi voer toe, al sonder viere*. [M. Stok.] *Hi niet ne wilde houden*

van den Saterdaghe die vierè, heeft Maerl., die ook vierde schreef, in: *up enen Saterdag daer der Jueden vierde up lach*. Rusten feestdag: *ellick man, die dusse viere breke*. [V. Hass.] *Seiden, dat si braken die viere*. [Maerlant.]

VIEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vierde, heb gevierd*. Onz., rusten: *dapperlike, sonder vieren, dore die Brabantre dringen*. [J. V. Heelu.] *Terwijl het recht van pleiten viert en rust*. [Vond.] Bedr., in rust doorbrengen: *den sabbat vieren*. *Viert uwe vierdagen*. [Bijbelv.] *Vieren den heijlighen dagh*. [Kil.] Met feestelijke vreugde vereeren: *die heugelijke gebeurtenis wordt jaarlijks gevierd*. Iemand vieren is, bij Kil., iemand plegtiglijk vereeren, en beteekent voorts ook nog ontzien, welwillend behandelen: *geen beest en is er oijt so fel dat niet en vijert sijn metgesel*. [Cats.] *Ik behoef geen mensch in de wereld te vieren*. [Guard.] *Ik heb hem lang genoeg gevierd*. Eenen zieken vieren. [Halm.] *Den teugel vieren*, hem niet strak vast houden, laten schieten: *hij viert zijne paarden den teugel*. Soortgelijk eene beteekenis heeft vieren in schoot vieren, bij Kil., *een touw vieren, bot vieren*. Eenen walvisch vieren, de lijn, waaraan hij vast is, laten uitloopen. Figuurl.: *vier uwe driften niet langer den ruimen teugel*. Van hier vierder, viering. Zamenstell.: *vieravond, vierdag, viertijd*, enz.

Vieren, hoogd. *feijern*, neders. *firen*, Notk. *firron*, is verwant aan het lat. *feriari*, en aan *fiar*, stil, rustig, bij Otfred., bij wien *fiara* eene rustige en stille plaats aanduidt.

VIERENDEEL, z. n., o., *des vierendeels*, of van het vierendeel; meerv. *vierendeelen*. Verkleinw. *vierendeeltje*. Van vier en deel. Een vierde deel van evenveel welk ding: *een vierendeel van den dach*. [Bijbelv.] *Een vierendeel jaars*. Op zich zelf, bijzonderlijk, het vierendeel van een pond: *een vierendeel thee*; dat van eene el: *het is negen vierendeel breed*; dat van een groot vat: *een vierendeel boter*, enz.; en oulings eene wijk, een kwartier, van eene stad, of andere plaats: *alleen die gene, die in dat vierendeel woenen*, enz. [V. Hass.] Van hier *vierendeelen*.

VIERENDEELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vierendeelde, heb gevierendeeld*. Van vierendeel. In vier deelen deelen: *eene taart vierendeelen*. Iemand vierendeelen, hem in vier stukken houwen. Kil. *vierdeelen*.

VIERHOEK, z. n., m. Van vier en hoek. Al wat in zijne oppervlakte vier hoeken heeft: *hij vervormde sijn leger in eenen vierhoek*. *Uitgezonderd eenen onregelmatigen vierhoek, waren al de akkers vierkant*. Van hier *vierhoekig*.

VIERJARIG, zie *vijswekig*.

VIERKANT, z. n., o., *des vierkants*, of van het

vierkant; meerv. *vierkanten*. Verkleinw. *vierkantje*. Van vier en kant. Al wat vier kanten heeft: *het gebouw vormt een groot vierkant*. *In 't lang gewerpt vierkant*. [Hooft.] *Het vierkant van den cirkel zoeken*, is, deszelfs inhoud wiskunstig berekenen, zoo als men zulks ten opzichte van een vierkant doet. *In het vierkant*, aan al de vier kanten: *dat vertrek heeft twaalf voet in het vierkant*. Voorts bezigt men *vierkant* bijzonderlijk wegens een vierkantig vertrek, en eene kamer over het algemeen: *dat huis heeft beneden maar een vierkant*. [Halma.] En hier en daar wegens een doophek: *zij zit in de Kerk vlak voor het vierkant*. Van hier *vierkanten*, vierkant maken: *ende dat sijse vierkanten souden*. [Bijb. 1477.] — *vierkantig*, en, bij zamentrekking, *vierkant*.

VIERKANT, VIERKANTEN, zie *vierkantig*.

VIERKANTIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van vierkant. Vier kanten hebbende: *eene vierkantige tafel*. *De lijsten daarvan waren vierkantich, niet ront*. [Bijbelv.] Bij zamentrekking, *vierkant*: *vierkante taljoore*. [Kil.] *De posten des Tempels waren vierkant*. [Bijbelv.] *Iemand het vierkante gat uitwijzen*, hem de deur uitzenden: *Vierkant hout*, is, bij Kil. evenveel als *galghe*. *Een vierkante karel*, een grove, sterke, in welken zin *vierkant* vergrootingstrappen heeft. Als bijw. beduidt het met kracht en spoed; *ik wierp hem vierkant op den grond*; of in eene vierkante gedaante: *de stadt lagh vierkant*. [Bijbelv.]

VIERKRUID, z. n., o., *des vierkruids*, of van het vierkruid; meerv. *vierkruiden*. Eene soort van nieskruid.

VIERLING, z. n., m., *des vierlings*, of van den vierling; meerv. *vierlingen*. Verkleinw. *vierlingje*. Van vier, zie *ling*. Een der vier personen, of dingen, die gezamenlijk een geheel uitmaken; zoo als een der vier kinderen van eene dragt: *drielingen en vierlingen blijven zelden in leven*. Een der vier vierdeelen van eene grootere hoeveelheid: *een vierling aardappelen*. In dezen zin is het woord in het gemeene leven veelal onz.: *hoe veel kost het vierling?* En, volgens Halma, beduidt het, vrouwelijk, een klein dichtstuk van vier regels.

VIERMAAL, bijw., van vier en maal. Van verschillende reizen, vierwerf: *ik heb viermaal aangeklopt*. *Viermael soo veel*. [Kil.] *Sij sonden nu wel viermael tot mij*. [Bijbelv.] Van hier *viermalig*, dat viermaal geschiedt: *eene viermalige herinnering*.

VIERMAANDIG, zie *vijswekig*.

VIERMALIG, zie *viermaal*.

VIERMAN, z. n., m., *des viermans*, of van den vierman; meerv. *viermannen*. Van vier en man. Een lid van eene vergadering, die uit vier leden bestaat: *een der viermannen, die*

den naam van burgemeesters plagten te voeren.

VIERPONDER, z. n., m., *des vierponders*, of van den vierponder; meerv. *vierponders*. Van vier en ponder, van pond. Een ding, dat vier pond weegt, zoo als een vierpondig brood: *wat is de prijs van eenen vierponder?* Een vierpondige kogel: *wij kregen eenen vierponder door den spiegel*. Voorts ook een stuk geschut, dat vier pond schiet.

VIERSCHAAR, z. n., v., *der*, of van de vierschaar; meerv. *vierscharen*. Regtbank: *de Areopagische vierschaar van Athenen*. Aan de vingers der vierschaar. [Hooft.] *Men doet den kriegsraed, en een valsche vierschaer, spannen*. [Antonid.] Bij Vondel is dit woord onzijdig: *het vierschaer eischt zijn recht; en gedaegt voor 't vierschaer Godts*. Echter vindt men bij hem ook nog *de vierschaer spannen*. Voorts bezigt men dit woord voor de plaats, waar eene vierschaar gespannen wordt: *hoe luisterrijk was de vierschaar van het gewezen Stadhuys van Amsterdam!* Zamenstell.: *vierschaerdagh*. [Kil.] — Men wil, dat vierschaar eigenlijk zoo veel zij, als eene schaar, of vergadering, van vier personen; om dat de saksische vierscharen uit eenen schout en drie schepenen plagten te bestaan, even als de vriesche gerechten uit eenen Grietman en drie Bijzitters.

VIERSCHOTIG, bijv. n., *vierschotiger, vierschotigst*. Kil. ook *vierscheutig, en vierschroodig, hoogd. vierschrotig, vierschulzig, en vierschosen*. Even, als *vierkant*, grof, sterk: *een vierschotig man*. [Halma.]

VIERSPRONG, z. n., m., *des viersprongs, of van den viersprong*; meerv. *viersprongen*. Van vier en sprong. In overeenkomst met *tweesprong, en driesprong*, de plaats, waar een weg als in vier stukken springt, of een kruisweg wordt: *ik stond op den viersprong in twijfel, waarheen ik mij wenden zou*.

VIERTAL, z. n., o., *des viertals, of van het viertal*; zonder meerv. Van vier en tal, getal. Het getal van vier.

VIERTEL, zie *veertel*.

VIERTIJD, z. n., m., *des viertijds, of van den viertijd*; meerv. *viertijden*. Van *viere* en *tijd*. Rusttijd, vieravond, heiligavond: *ik hebb' mijn viertijd*. [Halma.]

VIERTIJDIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van vier en *tijdig*. Enkel gebruikelijk in *viertijdige vasten*, een vasten, dat op vier tijden des jaars gehouden wordt, en daarom anders *quatertemper* heet.

VIERVOET, z. n., m., *des viervoets, of van den viervoet*; meerv. *viervoeten*. Verkleinw. *viervoetje*. Van vier en voet. In overeenkomst met *driervoet*, een ding, dat vier voeten heeft. Voorts is *te viervoet*, bijwoordelijk, op eenen galop: *hij rende te viervoet*. Van

hier *viervoetig*, van vier voeten voorzien: *de viervoetige dieren*.

VIERVOETIG, zie *viervoet*.

VIERVORST, z. n., m., *des viervorsten, of van den viervorst*; meerv. *viervorsten*. Van vier en vorst. Een der vier vorsten van een gewest: *de viervorst Philippus*. Van hier *viervorstelijk, viervorstendom*.

VIERVOUD, z. n., o., *des viervouds, of van het viervoud*; zonder meerv. Van vier en *voud*. Het vierdubbel van een ding: *ik kreeg meer dan het viervoud te rug*. Van hier *viervoudig*.

VIERVOUDIG, bijv. n. en bijw., zonder vergroo-tingstrappen. Van *viervoud*. Vierdubbel: *eene viervoudige winst*. Als bijw.: *dat oijlam sal hij viervoudich wedergeven*. [Bijbelv.] Van hier *viervoudiglijk*.

VIERWERF, zie *vijswerf*.

VIES, bijv. n. en bijw. *viezer, viest*. Walging verwekkend: *alwat er in huis is, ziet er even vies uit*. *Die drank heeft eenen viezen smaak*. Walging ondervindende: *ik ben er vies van*. *Gij behoeft u daarvan zoo vies niet te houden*. Ligtelijk van iets walgende: *hij valt niet vies*. *Die men niet houden sal voor suijr, voor stuijr, voor vijs, en voor ongemackelijk*. [Westerb.] *Vies op zijne kleeding* is al te zindelijk. *Vieze menschen* zijn gemaakte, grillige. *Eene vieze schrijfstof*, is eene teedere, waaraan men zich ligtelijk misgrijpen kan. *Vieze uitdrukkingen* zijn gekkelijske. *Vieze kleuren* zijn wanvoegelijke. *Vieze kuren* zijn grillige. Van hier *viesheid*. Zamenst.: *vies-vaas*, Kil. *viesevase, en visevase*, eene grillige kuur.

VIEZEVAAAS, zie *vies*.

VIJAND, z. n., m., *des vijands, of van den vijand*; meerv. *vijsanden*. Een hater, of tegenstrever: *mijne vijanden smaden mij al den dach*. [Bijbelv.] *Twee sterke vijanden, om staegh haer aen te randen*. [Westerb.] *Die, door quaa toesicht, val mijn vijand in het mes*. [Oudaan.] *Een gezworen vijand*. *Een bedekte vijand is gevaarlijker, dan een openlijke*. *Iemand vijand zijn*, hem haat toedragen: *die mij om valsche oorsaken vijant zijn*. [Bijbelv.] *Een vijand van arbeiden, drinken, enz.* is, al wie daarvan afkeerig is. Wegens eene vrouw gebruikt men, in al deze beteekenissen, *vijsandin*. Bijzonderlijk geeft men den naam van *vijand*, in den krijg, aan zijne gezamenlijke bestrijders: *hij sloeg den vijand*. *In spijt van 's vijands benden*. [L. D. S. P.] *Staat den vijand in den staart*. [Oudaan.] *Vijands landt*. [Kil.] *Vijands bodem*. Allerbijzonderst bezigt men dezen naam ook wel eens, in plaats van den hebreuw-schen *satan*, die de beteekenis van tegenstrever, vijand, heeft: *een ijghelic sal weten, dat de viant sonder tghehinghen Godts niets niet vermach*. [Boëth.] Van hier *vijandelijk*, dat aan den vijand behoort; *vijandelijkheid*,

enz.; *vijandig*, met de neigingen van eenen vijand beziel; *vijandigheid*, enz.; *vijandsch*, *vijandschap*. Zamenstell.: *doodvijand*, *erf-vijand*, enz.

Vijand, Ulphil. *ſijand*, Kero, Otrid. *ſiant*, Willeram *vient*, deen., zweed. *ſiende*, ijsl. *ſiande*, eng. *ſiend*, neders. *ſijnd*, angels. ook *ſjnd* en *ſeönd*, hoogd. *Feind*, komt van *vijen*, haten, zwab. dicht. *vehen*, van waar *veede*, *veete*, en *vechten*, angels. *vigian*.

VIJANDELIJK, VIJANDIG, zie *vijand*.

VIJANDIGHEID, zie *vijandschap*.

VIJANDSCHAP, z. n., v., der, of van de *vijandschap*; meerv. *vijandschappen*. Van *vijand*; zie *ſchap*. Evenveel als *vijandigheid*. De gezindheid van eenen vijand: *iemand vijandschap toedragen*. Om dat ghij eene eeuwige vijandschap hebt. [Bijbelv.] Om der oude vijantschap wil. [Hooft.] Laet uwe vijantschap niet verder gaan. [Vond.] Dit woordt luidt bij Kero *ſiantſkeſſi*, Otrid. *ſiantſkaſ*, Noik. *ſientſcaſt*, Strijk. *vientſcaſt*, hoogd. *Feindschaft*, neders. *ſijendschap*, deen. *ſiendſkab*, zweed. *ſiendſkap*.

VIJEN, zie *vijand*.

VIJF, het hoofdgetal, dat tusschen vier en zes staat. Het wordt op zich zelf gebezigd, of bij een z. n. gevoegd. In dit geval blijft het onverbogen, zoo wel zonder, als met een lidwoord voor zich: *vijf vingers*. De *vijf eerste boeken des Bijbels*. Doe gingen de *vijf mannen henen*. [Bijbelv.] Evenmin verhuigt men het doorgaans, als het z. n. weggelaten wordt: *die vijf zullen ons niet deren*. De *klok sloeg vijf*. Echter zegt men ook: *een weinigt voor vijven*. *Onder ons vijven*. *Het werd in vijven gedeeld*. In deze spreekwijzen wordt het woord gerekend op zich zelf te staan; en in: *de vijf van ruiten*. *Ik wierp eene vijf en drie*. *Er was eene inktelak op de vijf gevallen*, enz., waarin *vijf* als een vrouwelijk z. n. gebezigd wordt. *Vijf en vijf* is evenveel als *aan, bij vijven*: *zij gingen vijf en vijf*. *Veel vijven en zessen maken*, is, veel te bestellen hebben. Van hier *vijfde*, *vijftig*, enz. Zamenstell.: *vijfblad*, *vijfbladig*, *vijfdaagsch*, *vijfderhande*, *vijfderlei*, *vijfdraadsch*, *vijfdubbel*, *vijfduizendste*, *vijfhoek*, *vijfhoekig*, *vijfhonderdste*, *vijfhoofdig*, *vijfhoornig*, *vijfjarig*, *vijfkant*, *vijfkantig*, *vijfkapselig*, *vijfkleurig*, *vijfkorrelig*, *vijfledig*, *vijfmaal*, *vijfmaandig*, *vijfman*, *vijfponder*, *vijfpondsch*, *vijfschillig*, *vijftal*, *vijftelehalf*, *vijftien*, *vijftiende*, *vijfvingerkruid*, *vijfvoet*, *vijfvoud*, *vijfvoudig*, *vijfwekig*, *vijfwerf*, *vijfwouter*, *vijfzijdig*, *vijfzins*, enz.

Vijf, oulings ook *vijve*, luidt in het neders., eng. *five*, angels. *ſif*, vries. *ſief*, Ulphil., Kero. *ſunſ*, Otrid. *ſunſi*, Tatian. *ſinevi*, hoogd. *ſunſ*, deen., zw. *ſem*, ijsl. *ſimm*, bretagn. *pemp*, eol. *πεμπε*, gr. *πεντε*, perz. *peng*.

II.

VIJFBAAGSCH, zie *vijfwekig*.

VIJFDE, bijv. n., van het telwoord *vijf*: *den vijfden dag*; en, met weglating van het z. n.: *ten vijfde*. *Op den vijfden der maand*. *Willem de vijfde*, namelijk, koning van dien naam. In sommige kaartspelen geeft men aan vijf kaarten, die op elkanderen volgen, den naam van eene *vijfde*. Oulings schreef men ook vijfste: *moet ik weenen in de vijfste maent*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *vijfdepart*, *vijftelehalf*, waarin *vijfde* in *vijfte* overgaat, enz. Dit woord luidt in het hoogd. *funſte*, Kero. *ſunſte*, deen. *ſemte*, neders. *ſoſt*, angels. *ſiſt*, eng. *ſiſth*, vries. *ſieſde*.

VIJFDERHANDE, VIJFDERLEI, zie *allerlei*.

VIJFHOEK, z. n., m., *des vijfhoekſ*, of van den *vijfhoek*; meerv. *vijfhoeken*. Van *vijf* en *hoek*. Al wat vijf hoeken heeft: *het Kasteel bestaat uit eenen regelmatigen vijfhoek*. Van hier *vijfhoekig*.

VIJFJARIG, zie *vijfwekig*.

VIJFKANT, zie *vijfkantig*.

VIJFKANTIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *vijf* en *kantig*. Van *kant*. Al wat vijf kanten heeft: *een vijfkantig bloembed in het midden*. Bij zamentrekking ook *vijfkant*: *een vijfkant botwerk dekt den wal van die zijde*.

VIJFMAAL, zie *viermaal*.

VIJFMAANDIG, zie *vijfwekig*.

VIJFMAN, zie *vierman*.

VIJFPONDER, zie *vierponder*.

VIJFTEHALF, zie *vierdehalf*, en *vijfde*.

VIJFTIEN, een telwoord, dat tusschen veertien en zestien staat. Het wordt op zich zelf gebruikt, of bij z. n. gevoegd. In dit geval wordt het, zoo met als zonder lidwoord, niet verbogen: *vijftien stuivers*. *De vijftien Zonen van den Sultan*. Ja het blijft veelal onverbogen, al verzwijgt men het z. n., zoo als in: *een dier vijftien*. Echter zegt men ook: *onder ons vijftienen*. *Bij vijftienen*. *Deel het in vijftienen*. In deze gevallen wordt het woord op zich zelf gerekend te staan, en in: *tel er die vijftien nog bij*. Van hier *vijftiende*. Zamenstell.: *vijftiendaagsch*, *vijftienderhande*, *vijftienderlei*, *vijftienjarig*, *vijftienmaal*, *vijftienmaandig*, *vijftiental*, enz.

Vijftien, vries. *ſieſtjen*, eng. *ſifteen*, angels. *ſiften*, neders. *ſoſtein*, M. Stok. *vichtiene*, hoogd. *ſunſzehen*, Ulphil. *ſunſtaihuns*, zweed. *ſemton*, deen. *ſemten*, komt van *vijf* en *tien*.

VIJFTIENDE, bijv. n., van het telwoord *vijftien*. *Het vijftiende jaar der regering*; en met weglating van het z. n.: *op den vijftienden der maand*. Dit woord luidt in het vries. *ſieſtjende*, eng. *ſifteenth*, Kil. *vijftienſte*, hoogd. *ſunſzehente*, Tatian. *ſunſlazahente*.

VIJFTIENDERHANDE, VIJFTIENDERLEI, zie *allerlei*.

VIJFTIG, een telwoord tot de hoofdgetallen behoorende, en *vijfmaal tien* aanduidende. Het wordt, even als andere telwoorden, of op

zich zelf, of bij een z. n., gevoegd. In dit geval wordt het niet verbogen: *een stuk van vijftig stuivers. De vijftig jaren van zijn bestuur. Vijftigh sloten zwaer van steen, gebouwt langs uwe kanten heen.* [Vond.] Evenmin verbuigt men het doorgaans, als het z. n. weggelaten wordt, zoo als in: *het is een der vijftig* (voorgemelde personen, of dingen.) Echter zegt men ook: *wij waren onder ons vijftigen. Bij vijftigen. Hoe vele vijftigen waren er? Overste van vijftigen, ende oerste van tien.* [Bijbelv.] In welk laatste geval dit woord, even als in: *den bevelhebber der eerste vijftig*, als een vrouwelijk z. n., voor een vijftigtal gebezigd wordt. Van hier *vijftiger, vijftigste*. Zamenstell.: *vijftigerhande, vijftigerlei, vijftigmaal, vijftigtal*, enz.

Vijftig, in den Statenbijbel ook *vijftige*, neders. *softig*, hoogd. *sunszig*, Otrid. *finzug*, Isidor. *finifzug*, angels. *fiftig*, eng. *fifty*, zweed. *femtio*, Ulphil. *fimtiguns*, komt van *vijf* en *tig*. Zie *twintig*.

VIJFTIGER, z. n., m., *des vijftigers*, of *van den vijftiger*; meerv. *vijftigers*. Een medelid van eene vergadering van vijftig personen: *hij werd tot vijftiger gekozen*. Iemand, die vijftig jaren oud is: *dan word ik een vijftiger*. Voorts ook een oorlogschip van vijftig stukken geschut.

VIJFTIGERHANDE, VIJFTIGERLEI, zie *allertei*.

VIJFTIGSTE, bijv. n., van *vijftig*: *in het vijftigste jaar*. Ook met weglating van het z. n.: *hij was juist de vijftigste*. Dit woord luidt bij Kero *finzugosto*, hoogd. *sunszigste*, eng. *fiftieth*.

VIJFVINGERKRUID, z. n., o. Van *vijf*, *vinger*, en *kruid*. Een bijzonder slag van ganzerk. En voorts geeft men dezen naam ook aan een heesterachtig kruidgewas, dat bij Linnæus den naam van *Daphne* voert: *vijfvingerkruid met smalle vlasbladen, en met eivonde bladen*.

VIJFVOUD, zie *viervoud*.

VIJFWEKIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *vijf* en *wekig*, van *week*. In overeenkomst met *vierwekig, driewekeig*, enz., dat vijf weken duurt: *eene vijfwekige gevangenis*. Zoo is *vijfdaagsch*, in overeenstemming met *vierdaagsch*, enz., dat vijf dagen duurt; *vijfmaandig*, in overeenstemming met *viermaandig*, enz., dat vijf maanden duurt; *vijfjarig*, in overeenstemming met *vierjarig*, enz., dat vijf jaren duurt. Maar voorts beteekenen *vijfjarig, vierjarig*, enz. ook dat vijf jaren, vier jaren, enz. oud is; *vijfmaandig, viermaandig*, enz., dat vijf maanden, vier maanden, enz. oud is; en *vijfwekig, vierwekig*, enz. dat vijf weken, vier weken, enz. oud is.

VIJFWOUTER, z. n., m., *des vijfwouters*, of *van den vijfwouter*; meerv. *vijfwouters*. Kil. ook

vijfetter, en *pepel*. Volgens Ten Kate eigenlijk *wijwouter*, en *wiewouter*, om de wapperbeweging der vlerken. Van *wij-* of *wiewouwen*. Botervlieg: *de veltmot verandert licht in een vijfwouter*. [Vond.]

VIJG, z. n., v., *der*, of *van de vijg*; meerv. *vijgen*. Verkleinw. *vijgje*, in den Statenbijbel *vijgsken*. De vrucht van den vijgeboom: *elk zijn meug, zei de boer, en hij at vijgen. Daer de bruine vijg haren stam versiert.* [Vond.] *De vijgeboom brengt sijne jonge vijgkens voort.* [Bijbelv.] *Blaw vijghe*, heeft Kil.; bij wien dit woord voorts ezelsdrek aanduidt, in overeenkomst met den naam van *paardevijg*, dien men aan paarddrek geeft. Zoo vindt men ook bij Junius: *esels vigen*. Bij denzelfden Kil. is *vijghe, fijck*, evenveel als *vijghpuijste, vijghwarte*, hoogd. *Feigwarze*, boh. *fik*, ital. *fico*, middeleeuw. lat. *ficus, ficatio, fictus*, een vijguitwas; en *iemanden een vijghe gheven*, hem vergeven, om dat men zuiks vaak door middel van vergiftigde vijgen deed. Eindelijk wordt *vijg* ook wel eens voor *vijgeboom* gebruikt: *welk eene rijzige vijg!* en is *vijgen na Paschen*, volgens Halma, inoostaard na den maaltijd. Nopens *vijg* in *oorvijg*, zie *veeg*. Van ons *vijg* komen de zamenstell. *vijgboom, vijgeboom, vijgeblad, vijgekaas, vijgemand, vijgemelk, vijgpuist, en vijgwrat, aambeij*, enz. *Ezelsvijg, paardevijg*, enz.

Vijg, neders., deen. *fige*, fr. *figue*, Otrid. *figo*, eng. *fig*, spaan. *higua*, slav. *figa*, wend. *fik*, zweed. *fikon*, ital. *fica, fico*, lat. *ficus*, gr. $\sigma\upsilon\chi\eta$, is denkelijk, even als de beteekenende zaak zelve, uit Azia oorspronkelijk.

VIJGBOON, z. n., v. Van *vijg* en *boon*. Bij de Natuurkenners een plantengeslacht, waarvan men zeven verschillende soorten telt: *witte vijgboon, bonte vijgboon, ruige vijgboon*, enz., bij Linn. *lupinus*, hoogd. *Feigbohne*, neders. *fiekbone, viekbone, wickbone*, en *wicke*.

VIJGEBLAD, z. n., o. Van *vijg*, in de beteekenis van vijgeboom, en *blad*. Een blad van eenen vijgeboom, in den Statenbijbel *vijgeboomblad*: *sij hechten vijgeboombladeren te samen ende maecken sich schorten.* [Bijbelv.] Figuurlijk, eene onvoldoende verschooning: *zoek geene vijgebladeren voor uwe naaktheid*.

VIJGEBOOM, z. n., m. Van *vijg* en *boom*. Kil. *vijghboom*, Otrid. *figboun*, Willerman, *vigboun*, Notk. *fichpoum*, hoogd. *Feigenbaum*, eng. *figgetree*, fr. *figuier*, sp. *higuero*, ital. *ficaia, fico*, lat. *ficus*, gr. $\sigma\upsilon\chi\eta$. De boom, die vijgen voortbrengt: *men telt menigvuldige verschillende soorten van vruchten van den vijgeboom*. Voorts geeft men dezen naam ook aan andere boomen, die door de Natuurkenners met den eigenlijken vijgeboom tot een en hetzelfde geslacht worden gebracht; zoo als de *Egyptische vijgeboom*, de *plom-*

- penbladige vijgeboom, de bengaalsche vijgeboom, de wortelvijgeboom, de trosvijgeboom, en de gevlaakte vijgeboom, enz.*
- VIJGBOOT**, z. n., v. Van *vijgen* en *boot*. Anders *vijgekorf* en *vijgemand*. Een mandje, waarin men de vijgen pakt.
- VIJGEMAT**, z. n., v. Van *vijg* en *mat*. Een als matten gevlochten korf, waarin men de vijgen pakt, en verzendt.
- VIJGPLANT**, z. n., v. Van *vijg* en *plant*. Een amerikaansch heestergewas, waarvan men negen verschillende soorten telt: *langwerpige vijgplant, scherpe vijgplant, rondbladige vijgplant, enz.*
- VIJL**, z. n., v., *der*, of *van de vijl*; meerv. *vijlen*. Verkleinw. *vijltje*. Een werktuig waarmede men vijlt: *zij hadden tandige vijlen*. [Bijbelv.] *Een doove vijl van 's jongens boeien*. [Hooft.] In navolging der Latijnen, pogingen ter beschaving van eenig opstel: *de kiesheit zijner vijl*. [Vond.] *Ik weet, wat keurelijke vijl ghij over uw ontwerpels brocht*. [D. Deck.] Bij Kil. ook nog eene gescherpte pijl, door verwisseling van P. en V. Zamenstell.: *vijlmaker, vijlvisch*, zeker slag van haaijen, enz.
- Vijl*, hoogd. *Feile*, neders., deen. *file*, angels. *feol*, eng. *file*, zweed. *fil*, ijsl. *thiel*, wallis. *lief*, is verwant aan het wend. *pila*, boh. *pilo*, eene zaag, en schijnt, even als *vijlen*, van het geluid ontleend, hetwelk men door vijlen verwekt.
- VIJLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vijlde, heb en ben gevild*. Bedr., met eene vijl bewerken: *hij smeed en vijlt terstont een net van ijzerdraaden*. [Vond.] *Iets glad vijlen*, het met eene vijl glad maken. *Iets door en door, of in stukken, vijlen*, het met eene vijl in twee, of meer stukken scheiden, als mede, zulks door middel van eene zagende wrijving doen. *Eene roestvlek ergens uit vijlen*, dezelve door middel van eene vijl daaruit doen verdwijnen. Onz., is *aan stukken vijlen* door wrijving in stukken gescheiden worden: *het touw vijlt daarop aan stukken*. Van hier *gevil, vijling, vijtsel*. Zamenstell.: *vijlstof, enz. Doorvijlen, uitvijlen, enz.*
- Vijlen*, hoogd. *feilen*, neders. *fülen*, deen., eng. *file*, angels. *feolan*, wallis. *peillio*, boh. *pilowati*, beteekent eigenlijk, door evenveel welke wrijving zulk een geluid verwekken, als er in dit woord begrepen is.
- VIJSEL**, z. n., o., *des vijlsels*, of *van het vijtsel*; zonder meerv. Van *vijlen*. Anders *vijlstof*. Hetgene door vijlen van eenig metaal gescheiden wordt: *met vijtsel van staal gemengd*. Zamenstell.: *staalvijtsel, enz.*
- VIJSTOF**, zie *vijtsel*.
- VIJSTEN**, zie *veesten*.
- VIJT**, z. n., v., *der*, of *van de vijt*; zonder meerv. Anders *fijt*. Bij Kil. ook *fijk*, en *vijghe*, neders. *fiek*. Zekere smartelijke zweer aan den top der vingeren: *zij heeft de vijt aan denduim*.
- VIJVER**, z. n., m., *des vijvers*, of *van den vijver*; meerv. *vijvers*. Verkleinw. *vijvertje*. Eene bewaarplaats van levende visch: *eenen vijver met visch poten*, dien daarmede opvullen. *Stroomgoon gaen haer groeten uit den vijver opgekraeit door de faem*. [Vond.] In deze beteekenis is het woord, even als het fr. *vivier*, ital. *vivato*, ontleend van het lat. *vivarium*, eene bewaarplaats van levend gedierde, van *vivere*, leven. Maar voorts beteekent het bij Halma en Kil. zekere ziekte van paarden, en andere dieren, bij Kil. ook *vijve, fijve, en sijver*.
- VIJZE**, z. n., v., *der*, of *van de vijze*; meerv. *vijzen*. In het fr. *vis*. Bij Kil. evenveel, als *schroef*, maar eigenlijk de vaar van eene schroef. Van hier bij Kil. *vijzen*, of *vijzen*, schroeven; van waar wederom *vijzel*, of *vijzel*, eene stut, een schoorhout, en *vijzelen*, opschroeven: *een huis om hoog vijzelen*. [Halma.] *Iemand in top van eer vijzelen*. Zamenstell.: *opvijzelen*, ook fig., voor sterk prijzen.
- VIJZEL**, z. n., m., *des vijzels*, of *van den vijzel*; meerv. *vijzelen* en *vijzels*. Verkleinw. *vijzellje*. Een stampvat: *zet den stamp in den vijzel*. Zamenstell.: *vijzelhoofd*. Zie voorts *vijze*.
- VIJZELEN**, zie *vijze*.
- VILLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vilde, heb gevild*. Van vel ontblooten: *de schapen moeten geschoren, maar niet gevild, worden. Ik kloofde een hair in twee, ick kost een mugge villen*. [V. Dorp.] Ongeschiktelijk snijden: *hoe vilt gij dat vleesch zoo?* Voorts is *villen de wolte* bij Kil. dezelve zuiveren. Van hier *gevil, viller, villing*, enz. Zamenstell.: *vilkuil, vilmes, enz. Afvillen, enz.*
- Villen*, hoogd. *fillen*, eng. *flay, flea*, oulings ook *vlaan*, en bij Kil. *vlaeden* en *vlaeghen*, is verwant aan ons *pellen*, fr. *peler*, wallis. *pelio*, en komt van *vel*, hoogd. *Fell*, goth. *fill*.
- VILLER**, z. n., m., *des villers*, of *van den viller*; meerv. *villers*. Gemeenlijk *vilder*. Van *villen*. Al wie vilt, en bijzonderlijk, al wie zijn werk van villen maakt: *wederom een paard roorden viller*. Bij Kil. evenveel als *racker*. Van hier *villertij*, de plaats, waar de viller zijn werk gemeenlijk verrigt. Zamenstell.: *paardeviller, paddeviller, of poddeviller*, in Vriesland, en elders, een slecht en stomp mes; *stinkviller*, bij Halma, enz.
- VILLERIJ**, zie *viller*.
- VILT**, z. n., o., *des vills*, of *van het vilt*; meerv. *villen*, dat wegens verschillende soorten gebezigd wordt. Eene stoffe, die uit aaneen klevende wol, of haar, bestaat en dient, om er hoden, of iets anders, van te maken: *hij draagt in zijne schoenen zolen van vilt*.

Voorts ook hetgene van vilt vervaardigd is. Dus is *vilt*, bij Kil., evenveel als *vilten hoed*, *vilten mantel*, *vilten schoen*. Bij Halma is *turksch vilt* kemelshaar. En men gaf *oulings*, even als nog steeds in het hoogd., den naam van *vilt* aan een slecht mensch, inzonderheid aan eenen gierigaard. Van hier *viltachtig*, slecht, gierig, bij Kil.; *vilten*, dat van vilt vervaardigd is. Zamenstell.: *viltboom*, *viltkruid*, *villuis*, *viltmaker*, *viltmakerij*, *viltmantel*, enz.

Vilt, neders., deen., zweed. *filt*, hoogd. *Filtz*, angels., eng. *felt*, fr. *feutre*, ital. *felza* en *feltra*, middeleeuw. lat. *feltrum*, *pheltrus*, en *filzata*, pool. *pilsni*, boh. *plst*, is verwant aan het lat. *filum*, of aan *pilus* en *pileus*, of aan *vel*, en *villen*.

VILTACHTIG, zie *vilt*.

VILTBOOM, z. n., m. Van *vilt* en *boom*. Een boom, wiens takken met zeker slag van vilt bekleed zijn: *de viltboom is een voortbrengsel van de malabaarsche kust, en wordt ook op Ceilon gevonden*.

VILTEN, zie *vilt*.

VIM, z. n., v., der, of van de *vim*; meerv. *vimmen*. Een hondertal: *ik kocht die takkebossen bij de vim*. *Eene vim riet* is honderd bossen.

VIN, z. n., v., der, of van de *vin*; meerv. *vinnen*. Verkleinw. *vinnetje*. Bij Kil. ook *vinne*, en *vinne*. De slagwiek van eenen visch: *de vorens hebben roode vinnen*. *Met scherpe vinne, en vluggen vlogel*. [Vond.] *Dees bestreecke vin, en slachtlijm sonder punt*. [Vlaerd. Redenr.] *Al wat vinnen ende schrobben heeft, sult ghij eten*. [Bijbelvert.] *Steekt met alle zijne vinnen en krachten van zich*. [Vond.] *De vinnen van zich steken* wordt van den wind gezegd, als hij zich verheft: *den noortwint, die zijn vinnen heel grinnigh van zich steekt*. [Vond.] *Al zijn vinnen van zich stak*. [Hooft.] Ook wordt zulken wind gezegd *de vinnen op*, of *hooger*, te steken: *hoe hij voort zijn vinnen hoger stak*. [Antonid.] *Eene vin verroeren* is eenige beweging maken: *hij durst geene vin verroeren*. Eindelijk is *vinne* eene snede, en een gesneden brokje, een hachje: *vinne eetens*, bij Kil.; anders *vinck*, welk woord in dezen zin nog hedendaags bij de walvischvangers in gebruik is. Van hier *vinning*. Zamenstell.: *vinvisch*, enz. *Aarsvin*, *ruggevin*, enz.

Vin, hoogd., neders., deen. *finne*, zweed. *fena*, angels. *finna*, *fin*, eng. *fin*, ijsl. *fun*, faun, ital., lat. *pinna*, is verwant aan *pin* en *pen*.

VIN, z. n., v., der, of van de *vin*; meerv. *vinnen*. Hoogd., zweed. *finne*, in Languedoc *panos*, verwant aan het lat. *panus*, een gewel. Zeker slag van zweertjes in het aangezicht, en elders, die soms etteren, en dan opdroogen, en soms ook zonder ettering verdwijnen. Zamenstell.: *bloedvin*, enz.

VINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vond, heb gevonden*. *Oulings ook vinnen*. Iets, dat men zoekt, ontwaar worden: *sij salse soecken, maer niet vinden*. [Bijbelv.] *Raest en streeft, om u te vinden*. [Vond.] *Ik weet geene woorden te vinden, om mijne dankbaarheid te uiten*. Iets, dat men niet gezocht heeft, aantreffen: *men vond hem toevallig onder de dooden*. *Die het laat, zoo als hij 't vindt, wordt met alle recht bemind*. *Hoe kan men arger vinnen*. [Vlaerd. Redenr.] *En wat voor onderscheid is tusschen die te vinnen*. [Westerb.] Iets, dat aan niemand toebehoort, aantreffen, en in eigendom bekomen: *een schat in den acker verborgen, welken een mensche gevonden hebbende*. [Bijbelv.] *Het is, als of ik het gevonden had*, zegt men van dingen, die men gemakkelijk verkrijgt. Van hier de beteekenis van *vouder* in *strandvouder*. In zulken, of zulken, toestand aantreffen: *hij quam tot de discipelen, ende vontse slapende*. [Bijbelv.] *Toen zij zich vees en sonder vader vont*. [Vond.] *Als ghij in uw gemoed u selven vindt vermaect*. [Westerb.] Aantreffen, over het algemeen: *men vindt overal goede en kwade menschen*. *Bevinden*: *ik vind mij daaronder getroost*. *Hij rond zich daartoe buiten staat*. *Dit hebbe ick gevonden, seijt de Prediker*. [Bijbelv.] *Achten, schatten, oordeelen*: *ik vind haar niet leelijk*. *Voorts rond hij oorberlijck*. [Westerb.] *Ik vind zeer qualijk, dat gij 's aronds zoo laat te huis kooft*. [Halma.] Deze beteekenis oefent *vinden* ook in *goedvinden*. *Zie goed*. Voorts beduidt het naspeuren, onderzoeken: *vinden ende wijzen het oordeel*. [Kil.] *Doet, wat uwe hant vinden sal*. [Bijbelv.] Van hier dat *vinder* zoo veel als *onderzoeker* beteekent, in *offerfinder* bij Vond.; en in *vinders van de vinderen*, *vinders van de visch*, bij V. Hass. En van hier ook de beteekenis van *vinderij*: *noch zijnder twee vinderijen van den vleeschhuijse*. [V. Hass.] Ook wordt *vinden* wel eens met *uitvinden* verwisseld: *hij weetaanstonds een voorwendsel te vinden*. *Ik kan het facit niet vinden*. *Het met iemand vinden*, hem te vreden stellen: *ik zal het wel met u vinden*. *Iemand vinden* is soms hem straffen: *ik zal u vinden, dat verzeker ik u!* *Uwe rechterhant sal uwe haters vinden*. [Bijbelv.] *Uw hand zal straks hen vinden*. [L. D. S. P.] *Zich laten vinden*, zich te vreden laten stellen, of, van zaken, zich laten schikken: *het zal zich wel laten vinden*. *Die sich niet nae den tijd laet vinden*. [Westerb.] *Zich ergen laten vinden*, zich daar vervoegen. *Bij iemand troost, gunst, genade, enz.* en, in den Statenbijbel, *het voor zijn aangezicht, in zijne oogen* enz., *vinden*, is zulks van hem bekomen: *gij zult weinig troost bij hem vinden*. *Opdat ick genade vinde in uwe oogèn*. [Bijbelv.] *Ergens vermaak in vinden*, het daaruit schep-

pen; vindt gij vermaak in lediggang? Eindelijk is zich vinden gevonden worden: daer vindt sich in mijne hant het vierendeel eens silveren sikels. [Bijbelv.] Van hier vinder, vinderij, vinding, vindster, vond, vonder. Zamenst.: bevind, bevinden, uitvinden, enz.

Vinden, vinden, neders. finnen, finden, hoogd. finden, deen. finde, eng. find, angels., Kero. findan, Otrid. fintan, zweed. finna, vries. fine, oud. fr., finer, lat. fendere, in offedere, is verwant aan finden, zoeken bij Otrid., en fenthan, weten, bij Ulphilas. VINDER, z. n., m., des vinders, of van den vinder; meerv. vinderen, en vindere. Van vinden. Al wie iets vindt: men belooft eene goede belooning aan den vinder. De uitvinder van evenveel welk ding: de vinder van het buskruid. Die de vinder is der sabelen en kluchtten. [Westerb.] Van hier vinderij, vindersche, bij Brederod., waar Pallas de vindersche van de krijg heet. Dit woord luidt vonder in strandvonder.

VINDERIJ, zie vinden.

VINDERSCHE, zie vinder.

VINDING, z. n., v., der, of van de vinding; meerv. vindingen. Verkleinw. vindingje. Van vinden. De daad van vinden: bij de vinding van het verlorene. Tot vinding van het ontbrekende. Bijzonderlijk, uitvinding, verzinning: welk eene fraaije vinding! Allerbijzonderst, uitdenking van schilderachtige, of dichterlijke, invallen; of het vermogen, om ze uit te denken: het ontbreekt hem aan vinding. Zulk een inval zelf: wat is dat eene schoone vinding! En verzamelaar, eene hoeveelheid van zulke invallen: dat tafereel is vol vinding. Zamenstell.: bevinding, vindingrijk, rijk in vindingen, of daartoe geschikt: dit dichtstuk is zoo vindingrijk niet, als het andere. Welk een vindingrijk vernuft! Van hier wederom vindingrijkheid.

VINDINGRIJK, zie vinding.

VINGER, z. n., m., des vingers, of van den vinger; meerv. vingeren, en vingers. Verkleinw. vingertje. Eene benaming der uiterste ledematen van de voeten en handen van menschen en dieren: de Pangoeling heeft aan elken poot vijf vingers met nagels. Maar gemeenlijk bezigt men dit woord wegens de uiteinden der handen van den mensch: sijne vingeren waren sesse ende sesse, vier en twintich. [Bijbelv.] Sijn spietse was een mast in sijne grove ringren. [Vond.] Oneigenlijk zegt men ook wegens eenen handschoen, dat hij vingeren heeft. En in den Bijbel worden Gode vingeren toegeschreven: als ick uwen hemel aensie, het werck uwer vingeren, heeft de Bijbelv.; waar Gods vinger, enkelvoudig, voor Gods magt, of eengewrocht van die magt, genomen wordt. De vingher naest den duim, is, bij Kil., de voorste vinger, en een hartevriend. Hij zal er zijne vingers niet

blaauw aan tellen, hij zal er niet in deelen. Den vinger op den mond leggen, zwijgen: maer beter is 't, dat ick mijn vinger op de mond legh. [Westerb.] Iemand, of iets, door de vingeren zien, daaromtrent toegevend zijn. Iemand met vingers nawijzen, hem bespotten, uitjouwen. Iemand op de vingeren kloppen, hem bestraffen. Hij is zoo mak, dat men hem wel om den vinger winden kan, duidt eene groote gedweehheid aan. Als men hem eenen vinger geeft, neemt hij de gansche hand, beduidt, hij maakt misbruik van eene betoonde goedheid; hetwelk door H. De Gr. gezegd wordt: met den vinger te geven, werdt men al te met de handt quijt. Op de vingeren tellen, met de vingeren spreken, zich daarvan bedienen, om iets op te tellen, of zijne gedachten te uiten. Iets met duim en vinger aanwijzen, zulks heel naauwkeurig doen. Hij is zoo nabij, dat men hem met eenen natten vinger belooopen kan, duidt aan, dat hij heel nabij is. Van hier vingeren, bij Kil., met de vingers aanraken, (bevingeren) vingerig, en viervingerig, vijfvingerig, vingerling enz. Zamenstell.: vingerdik, vingerhoed, vingerkap, vingerlang, vingertid, vingerlik, vingerpluim, vingerring, vingersnel, vingerspier, vingerspraak, vingertop, vingervisch, enz. Aarsvinger, hartvinger, middenvinger, oorvinger, ringvinger, schaamvinger, voorvinger, wijsvinger, enz.

Vinger, hoogd., deen., neders., angels. en eng. finger, Otrid. fingar, Isid. fingro, Ulphil., ijsl. fingr, komt van vangen, even als fänge, de hoogd. benaming der klauwen van roofdieren. Vinger is eigenlijk afkomstig van den onvolm. verleden tijd, ving, van vangen, zijnde de vinger iets, waarmede men de dingen vat en bevat.

VINGEREN, zie vinger.

VINGERHOED, z. n., m., des vingerhoeds, of van den vingerhoed; meerv. vingerhoeden. Verkleinw. vingerhoedje. Van vinger en hoed. Een bekend gereedschap der vrouwen: een silveren vingerhoedje. Bij Kil. ook een plantengeslacht, waarvan men zeven verschillende soorten telt, en dat anders den naam van vingerhoedskruid voert.

VINGERKAP, zie vingerling.

VINGERLING, z. n., m., des vingerlings, of van den vingerling; meerv. vingerlingen. Verkleinw. vingerlingje. Anders ook vingerkap. Het bekleedsel van eenen vinger: maak mij eenen zeemlederen vingerling. Oulings voorts een ring, in welken zin men dit woord ook vingerlijn schreef: en stak aen deze hant, die beeft, den vingerling. [Vond.] Dat ment seghelen soude met onsen vinghertijn van goude. [M. Stok.] En men bezigde dit woord ook voor boeijen: reteren, vingerline, ende seel, daer si die ghene met wouden binden. [J. V. Heelu.]

VINGERSNEL, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *vinger* en *snel*. In het muzikspelen snel met de vingeren : *zoo zoet van keel als vingersnel*. [Vond.] Van hier *vingersnelheid*.

VINGERVISCH, z. n., m., *des vingervischs*, of *van den vingervis*; meerv. *vingervisschen*. Verkleinw. *vingervischje*. Van *vinger* en *visch*. Dezen naam gaf men oudtijds enkel aan de vijfvingerige vingervisschen, maar thans ook aan de naderhand ontdekte zevenvingerige, die men in Virginische vingervisschen, en Paradijssvisschen, onderscheidt.

VINK, zie *vin*.

VINK, z. n., m., *des vinks*, of *van den vink*; meerv. *vinken*. Verkleinw. *vinkje*. Een vogelengeslacht, waarvan men bij Linnaeus een en dertig soorten vindt : *een schotel met gebradene vinken*. *Hij luistert als een vink*, hij luistert heel scherp : *daer sij met oopen ooren nae luijstren als een vinck*. [Westerb.] Van hier *vinken*. Zamenstell. : *vinkekooi*, *vinkeflag*, *vinkevanger*, *vinkevalk*, *vinkeemes*, enz. *Bergvink*, *bloedvink*, *boschvink*, *distelvink*, *doornvink*, *geelvink*, *goudvink*, *groenvink*, *hennipvink*, *lokvink*, *luistervink*, *rijstvink*, *roervink*, *schildvink*, *vlavink*, enz.

Vink, zweed. *finke*, eng. *finch*, angels. *finch*, hoegd., neders. *finck*, en hier en daar *pink*, fr. *pinçon*, ital. *pincone*, middeleeuw. lat. *pinicio*, boh. *penkewa*, is ontleend van het geluid, hetwelk de vinken geven.

VINKEHUIS, zie *vinken*.

VINKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vinkte, heb gevinkt*. Van *vink*. Vinken vangen: *hij verkwist zijnen tijd met vogelen en vinken*. Zamenstell. : *vinkebaan*, *vinkehuis*, *vinkehuisje*, eene hut, waarin men zich verschuilt, om vinken te vangen, *vinkenet*, een net, waarvan men zich ten zelfden einde bedient, *vinketijd*, enz.

VINKENET, zie *vinken*.

VINNIG, bijv. n. en bijw., *vinniger*, *vinnigst*. Van *vin*. Eigenlijk met vinnen bezet. In het gebruik, scherp, bits : *ik kreeg een vinnig bescheid*. *Nae 't vinnig klemmen des strenge wintertijds*. [Westerb.] *Soo vinnig alsse mag*. [Cats.] *De tong van vleiers vinnig treft*. [Vond.] *Ergens vinnig op zijn* is daar naar sterk hunkeren : *hij is vinnig op het spel*. *Vinnig tot wraecke*, is, bij Kil., wraakgierig. Bij denzelfden Kil. is *vinnig* ook garstig, bedorven, en, overdragtel., gierig. Van hier *vinnigheid*, *vinniglijk*.

VINT, zie *vond*.

VINVISCH, z. n., m., *des vinvischs*, of *van den vinvisch*; meerv. *vinvisschen*. Van *vin* en *visch*. Hoegd. *Finnfisch*, eng. *finback-whale*. Zeker slag van walvisschen, dat eene vetvin op den rug heeft : *de vinvisch is even lang, als de groenlandsche walvisch, maar dunner en vlugger*.

VIOLET, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Even als het hoegd. *violet*, en eng. *violet*,

van het fr. *violet* ontleend. Vioolkleurig, paarsverwig : *een violet lint*. Zamenst. : *violetbruin*, *violetkleurig*, *violetterwig*, enz. Het stamwoord is het lat. *viola*.

VIOLIER, z. n., v., *der*, of *van de violier*; meerv. *violieren*. Verkleinw. *violiertje*. Een plantengeslacht, waarvan men zeventien verschillende soorten vindt : *vierkante violier*, *heesterige violier*, enz. Zamenstell. : *violierbloem*, *violierboom*, *violierplant*, *violierstam*, enz. *Tuinviolier*, *zeekantviolier*, enz. Dit woord komt met het fr., *violier* overeen.

VIOOL, z. n., v., *der*, of *van de viool*; meerv. *violon*. Verkleinw. *viooltje*. Eene bloem, waarvan men elf soorten telt; in het hoegd. *Viola*, *Veil*, en *Veilchen*, zwab. dicht. *viol*, fr., *violette*, eng. *violet*, sp. *violetta*, ital., lat. *viola*, gr. *ωω*, dat het stamwoord is, en in het poolsch *fiolk*, *fiolka*. Als ook de plant, waaraan die bloem groeit, in het eng. *violetplant*, fr. *violette*, hoegd. *Viola*, lat. *viola*. Zamenstell. : *violensiroop*, *vioolkleurig*, *vioolplant*, enz. *Bergviool*, *maartviool*, enz.

VIOOL, zie *redel*.

VIRTTEL, zie *veertel*.

VISCH, z. n., m., *van den visch*; meerv. *visschen*. Verkleinw. *vischje*. Een dier met koud rood bloed, dat niet door middel van longen, maar van kieuwen, ademaalt, en tot welks geslacht dus eigenlijk noch de zoogenoemde walvisch, noch de haai, en meer andere waterdieren, behooren : *de gedaente van eenigen visch, die in 't water is*. [Bijbelv.] *Dat het onderste in eenen mismaekten visch eindigde*. [Vond.] *Den visch deed smooren in den vloed*. [L. D. S. P.] *Is 't slijm van vissen niet te kout*. [Cats.] *Een klein vischje een zoet vischje*, geringe dingen zijn soms ook aangenaam. *Het leven van een vischje in het water* is een lustig en vrolijk leven. *Een vischje uit het water eten* is een vischje, dat met het water, waarin het gekookt is, opgedischt wordt. Voorts bezigt men *visch* verzamelbaar voor visschen : *daer woonden ook Tijriers binnen, die visch aenbragten*. [Bijbelv.] En dan verbuigt men het als vrouwelijk : *met allerhande visch uit meer en zee en stroomen*. [Westerb.] *Tot zij 't want optrokken met de visch*. [Vond.] *Het is de weg van alle vis*. [Huijghens.] In hetzelfde geslacht beteekent *visch* het vleesch van visschen : *de visch wil niet van de graten*. *Wat zit er weinig visch aan die baarsjes!* In de sterrekunde geeft men aan een der sterrenbeelden van den dierenriem den naam van de *visschen*. En dezen naam voeren voorts niet alleen de walvisschen, maar ook nog meer andere zoogdieren, en schepselen van het geslacht der kraakbeenige dieren en wormen. Van hier *vischachtig*, *visschen*, enz. Zamenstell. : *vischarend*. — *bank*, — *been*, — *ben*. — *bun*,

—blaes, —boek, —boom, —dag, —dief, —dooder, —doop, —eter, —gier, —haak, —handel, —houder, of —houwer, —huid, —jager, —kaak, —kaar, —kaker, —kas, —ketel, —kieuw, —koker, —kooper, —koopster, —kop, —korf, —korrel, —kuip, —kuit, —lepel, —lever, —lijm, —maal, —markt, —net, —oor, —otter, —poort, —put, —reiger, —rijk, —schotel, —schrobber, —schub, —soep, —spaan, —teef, —tob, —ton, —vangst, —vrouw, vischwijf, visschenge-slacht, enz. *Bunvisch*, *bruinvisch*, *doopvisch*, *graatvisch*, *katvisch*, *krimptvisch*, *kuitvisch*, *meervis*, *panvisch*, *platvisch*, *potvisch*, *schaatvisch*, *schelvisch*, *schelptvisch*, *snotvisch*, *spiegelvisch*, *stinkvisch*, *stokvisch*, *tonvisch*, *veenvisch*, *walvisch*, *witvisch*, *zeervis*, *zwaardvisch*, enz.

Visch, hoogd. *Fisch*, Otf. *fig*, wallis. *pijs*, eng. *fish*, vries., neders., zweed., goth. *fisk*, lat. *piscis*, ital. *pesce*, sp. *pece*, fr. *poisson*, heeft eenige overeenkomst met het gr. ἰχθυς.

VISCHACHTIG, bijv. n. en bijw., *vischachtiger*, *vischachtigst*. Van *visch* en *achtig*. Wordt gebruikt in een *vischachtige smaak*. *Wat ruikt het hier vischachtig!* enz.

VISCHBOOM, z. n., m., *des vischbooms*, of *van den vischboom*; meerv. *vischboomen*. Van *visch* en *boom*. Een Westindische boomge-was van twee verschillende soorten, dus ge-noemd, omdat dezelfs gekneusde takken en bladen, in het water geworpen, de vis-schen dronken maken, en boven doen komen, zoo dat zij zich met de hand laten grijpen. Evencens voert het zaad van een Oostindisch boomgewas den naam van *vischkorrel*, omdat het dezelfde kracht bezit. En men geeft dien van *vischdooder* aan een boomgewas, dat de visschen doodt.

VISCHDOODER, **VISCHKORREL**, zie *vischboom*.

VISCHNET, z. n., o., *des vischnets*, of *van het vischnet*; meerv. *vischnetten*. Verkleinw. *vischnetje*. Van *visch* en *net*. Een net, waarin men visch draagt. Als het voor visschers-wand gebezigd wordt, komt het van *visschen* en *net*. En daarvoor is *visschersnet* ook ge-bruikelijk.

VISCHTUIG, zie *visschen*.

VISSCHEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vischte*, *heb gevischt*. Bedr., in het water opsporen, en daaruit ophalen, zoo als men *visschen* doet: *ick sal senden tot vele visschers, die sullense visschen*. [Bijbelv.] *Daer de vis-schers lijken vischt*. [Vond.] *Kabeljaauw vis-schen*. Onz., met de vischvangst onledig zijn: *ick gae visschen*. [Bijbelv.] *Bleef gedurij op mijn werk in 't visschen staeren*. [Vond.] *Ergens naar visschen*, zich bevlijgen, om daarvan kennis te krijgen: *hij begon er naar te visschen*. *Ik visch naer wetenschap zoo vlijtig als ik mag*. [D. Deck.] *Achter het net*

visschen, voordeelen bejagen, die een ander reeds voor ons weggehaald heeft. *In troebel water visschen*, zijn voordeel met eene plaats-grijpende verwarring trachten te doen. Van hier *gevisch*, *visscher*, *visscherij*, *vischster*, *vissching*. Zamenstell.: *vischangel*, *vischboot*, *vischdobber*, *vischgaren*, *vischhoek*, *vischhoeker*, *vischnet*, *vischtuig*, al het noodige om visschen te vangen, als hengels, snoeren, of simmen, netten, enz.; *visch-wand*, *vischwater*, enz. *Aanvisschen*, *afvisschen*, *doorvisschen*, enz.

Visschen, hoogd. *fischen*, eng. *fish*, angels. *fiscian*, neders. *fisken*, vries. *fiskje*, Otf. *figon*, komt van *visch*.

VISSCHER, z. n., m., *des visschers*, of *van den visscher*; meerv. *visscheren* en *visschers*. Verkleinw. *visschertje*. Al wie zijn werk van visschen maakt, zich daarmede geneert: *want sij waren visschers*. [Bijbelv.] *De visscher bezig met zijn bevende angel-roede*. [Vond.] *En meest behaegden hem de visschertjes en vrouwen*. [Westerb.] *Visschers der menschen* zijn, in den Statenbij-bel, die er hun werk van maken, om men-schen als te vangen. *Elk visschertje vischt op zijn getij*, men neemt de gelegenheid waar. Wegens eene vrouw gebruikt men *vischster*. Van hier *visscherij*. Zamenst.: *visschersbedrijf*, *visschershandwerk*, *visschers-leven*, *visschersnet*, *visscherspink*, enz. *Ha-ringvisscher*, *kabeljaauwvisscher*, *paarlvis-scher*, *palingvisscher*, *scholvisscher*, enz.

Visscher, hoogd. *Fischer*, eng. *fisher*, angels. *fiscere*, vries., deen. *fisker*, Talian. *fiscar*, Otf. *figar*, komt van *visschen*.

VITRIOL, z. n., o., *des vitriools*, of *van het vitriool*; zonder meerv. Een bekend aftreksel van ijzer, koper, zilver, enz.: *gedegen vi-triool*, dat door de natuur zelve toebereid is. *Elixir van vitriool*. Zamenstell.: *vitrioolerts*, *vitrioolgeest*, *vitrioololie*, *vitrioolzuur*, enz. Het stamwoord is het lat. *vitriolum*.

VITSE, z. n., v., *der*, of *van de vitse*; meerv. *vitsen*. Anders *wikke*. Een plantgewas, dat peulvruchten draagt, waarvan men achttien verschillende soorten telt, en waartoe ook de tuinboonen behooren. In het eng. *viche*, of *vetch*, fr. *veche*, of *resse*, ital. *veccia*, lat. *vicia*, gr. βικιον, boh. *wijkow*, hoogd. *Wicke*, zweed. *wiker*, wallis. *gwiigg*.

VITTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vittede*, *heb gevit*. Smalen, door opmerking van gewaande of wezenlijke gebreken: *zijn grootst vermaak is op eens anders werk te vitten*. Van hier *gevit*, *vitter*, *vitster*, *vitting*, enz. Zamenstell.: *vit-lust*, *vitlacht*, enz.

VITTER, z. n., m., *des vitters*, of *van den vitter*; meerv. *vitters*. Verkleinw. *vittertje*. Van *vitten*. Al wie zijn werk van vitten en bedil-len maakt: *het is een regte vitter*. Wegens eene vrouw gebruikt men *vitster*. Van *vitter*

- komt *villerij*. Zamenstell.: *taaltvitter*, *woordenvitter*, enz.
- VIZIER, z. n., m., *des viziers*, of *van den vizier*; meerv. *vizieren*, en *viziers*. De eerste staatsdienaar van eenen sultan. Die van den Grootten heer wordt doorgaans *Grootvizier* genoemd.
- VIZIER, z. n., o., *des viziers*, of *van het vizier*; meerv. *vizieren*. Een mikijzer, anders *verzier*; en de opening van eenen helm voor de oogen: *de schicht vloog hem door het vizier in het linker oog*.
- VIA, *vlade*, z. n., v., *der*, of *van de vla*; meerv. *vladen*, *vlaan*. Zekere schotelspijs van melk en eijeren: *witte, roode vla*. Oul. zekere van melk en eijeren, en dun vlak brood, zoo als de paaschkoeken der Joden, toebereide spijs: *vlaede*, pannekock, toerte. [Kil.] *Ongesuerde vladen*, (elders *pannekoeken*) *met olije bestreken*. [Bijbelv.] *Om dat men hem geen vlae noch waefelen laet eten*. [Westerb.] Overdragtelijk, een uitwerpsel van rundvee, een koestront. Zamenstell.: *vlabakker*, bij Kil. *vlaedenbacker*, vleijer: *pluijmstrijckers*, *vlabackers*, *oorblaesers*, *flatsers*, *sijn in der Heeren ho-en*. [E. De Deene.] *Vlaedpanne*, bij Kil. enz. *Citroenvla*, *roomvla*, enz.
- Vla*, *vlade*, Kil. ook *vlaeije*, fr. *flan*, middeleeuw. lat. *flanto*, *flato*, enz., hoogd. *Fladen*, ital. *fiadone*, zweed. *flatkaka*, komt van het zweed. en eng. *flat*, deen. *flad*, breed, vlak, en is verwant aan *plat*.
- VLAAG, z. n., v., *der*, of *van de vlaag*; meerv. *vlagen*. Verkleinw. *vlaagje*. Eene voorbijvliegende bui: *na de gure en zure vlagen*. [Vond.] *Wij werden van die vlaag doornat*. *De stormwind verhieft zich bij vlagen*. Een haast voorbijsnellende aanval van ongesteldheid: *de vlagen eener barende vrouw*. *Eene vlaag van koorts, van gekheid, van razernij*, enz. Evenveel welk afwisselend lijdvak: *bij vlagen brak de zon weer door*. *Hij krijgt tusschen beiden wel eens eene vlaag van gezond verstand*. *Maria ziet haer zuster aen bij vlaegen*. [Vond.] Zamenst.: *dondervlaag*, *minnevlaag*, *regenvlaag*, *stormvlaag*, *windvlaag*, enz. Dit woord komt van *vliegen*.
- VLAAK, z. n., v., *der*, of *van de vlaak*; meerv. *vlaken*. Eene horde, waarop men wol slaat, om ze los en luchtig te maken. Van hier *vlaken*, de wol op zulk eene horde slaan. Verwant aan *vlak*.
- VLAAK, z. n., o., *des vlaaks*, of *van het vlaak*; zonder meerv. Een zandbank tusschen Stavoren en Enkhuizen: *wij werden langs het vlaak gelootst*. Bij Kil. heet zulk een zandbank over het algemeen *vlacke*. Van *vlak*.
- VLAAMSCH, bijv. n., zonder vergrootinstrappen. Neders. *flämisk*, hoogd. *flämisch*. Van Vlaanderen: *vlaamsch linnen*. *De vlaamsche kust*. *Een pond vlaamsch*, is, zes guldens. *Het vlaamsch* is de vlaamsche taal. *De vlaamsche eilanden* liggen ver van Vlaanderen, in den atlantischen oceaan. Dit woord is, even als *Flaming*, vermaagschapt aan *Vlaanderen*.
- VLAAN, zie *villen*.
- VLAANDEREN, z. n., o., *van het Vlaanderen*; zonder meerv. Een der nederlandsche gewesten: *het rijke Vlaanderen*. In het fr. *Flandre*. Zamenstell.: *Staatsvlaanderen*.
- VLADE, zie *vla*.
- VLAA, *vlagge*, z. n., v., *der*, of *van de vlag*; meerv. *vlaggen*. Verkleinw. *vlaggetje*. De vaan van een schip, of een soortgelijk vaandel, dat men op een bolwerk, eenen toren, enz. plant: *duizent vlaggen op een rij-weeligh vliegghen afen aen*. [Vond.] *Het recht der vlagge hoogmoedelijk schendde*. [Brandt.] *Alom stak men vlaggen uit het venster*. *Zijne vlag toonen*, door het ophijschen van eene bijzondere vlag aanduiden, tot welke mogendheid men behoort. *Onder die of die vlag varen*, onder bescherming van die of die mogendheid. *De vlag strijken*, zich overgeven: *om genade schreeuwen en strijcken vlag en standert vaen*. [Vond.] *Eu onderdoen over het algemeen: zoo strijkt de kunsthaer vlagh voor 's Konings glans en troon*. [Vond.] *Zal ik de vlagge voor hem strijken*. [D. Deck.] *De vlag voeren*, is, dezelve ten teeken van bevelhebberschap van den grooten, of eenen anderen, mast laten waaijen; en overdragtelijk, de aanvoerder van evenveel welke partij zijn: *hij wil overal de vlag voeren*. *Dat pronkt als een vlag op eene vuilnisschuit*, de praal is gansch ongepast. *Veel vlaggen luttel boters*, beteekent evenveel, als veel geschreeuw, maar weinig wol. Van hier *vlaggen*. Zamenstell.: *vlaggedoek*, *vlaggeman*, *vlaggespil*, *vlaggestok*, *vlagjonker*, *vlagkoord*, *vlagschip*, *vlagtouw*, *vlagvoerder*, enz. *Admiraalsvlag*, *bloedvlag*, *koningsvlag*, *prinsevlag*, *scheepsvlag*, *seinvlag*, enz.
- Vlag*, *vlagge*, hoogd. *Flagge*, zw. *flagga*, deen. *flagd*, ijsl. *flagg*, eng. *flag*, ital. *fiocco*, komt van *vliegen*.
- VLAA, z. n., o., *des vlags*, of *van het vlag*; zonder meerv. Eene benaming van het vezelige plantgewas, dat onze binnenwateren des zomers vult: *ik laat al het vlag uit de slooten uitvisschen*. Zie *plagge*.
- VLAGGEMAN, z. n., m., *des vlaggemans*, of *van den vlaggeman*; meerv. *vlaggemannen*, en *vlaggemans*. Van *vlag*, *vlagge*, en *man*. De aanvoerder van evenveel welke partij: *de toenmalige vlaggeman der roetianen*. Anders ook *vlagvoerder*.
- VLAGGEN, ONZ. w. gelijkvl. *Ik vlagde*, heb *gevlagd*. Eene vlag uilsteken: *iedereen plagt bij zulke gelegenheden te vlaggen*. Oncigenlijk, zegt men ook van een of meer schepen, enz., dat zij *vlaggen*, wannecr zij met eene of meer vlaggen opgeschikt worden.

VLAK, bijv. n. en bijw., *vlakker, vlakst*. Als bijv. n., effen, zonder diepten en verhevenheden: *wat is de zee thans vlak en effen! Mijn land is vlakker, dan het uwe. Stont hij op een vlakke plaetse.* [Bijbelv.] *Den haes op 't vlakke velt.* [Vond.] *Een vlak gebergte, een vlak dak*, enz. is zoodanig een, welks verheffing, in vergelijking van deszelfs uitgestrektheid, gering is. *Een vlakke schotel* is een, die weinig diepte heeft. *De vlakke hand* is de uitgestrekte: *zij sloeg hem met de vlakke hand in het aangezicht.* Onz., als z. n., iets vlaks: *ghij zijt geworpen geweest op het vlakke des velt.* [Bijbelv.] *Al 't vlak van den heuvel.* [Hooft.] Bijzonderlijk, eene zee: *van over 't vlak gevaren.* [Vond.] *En 't was zijn beurt nu hier te drijven over 't vlak.* [Antonid.] *Zal Triton over 't vlak met blaauwe paerden varen.* [D. Deck.] Als bijw. juist, regtstrecks: *hij zat vlak tegen over mij. De wind is vlak zuid. Wij hebben vlak voor den wind.* Van hier *vlak, vlakke*, bij Kil., *vlak*, of *vlak*, *vlakheid*, *vlakken*, of *vlakken*, vlak maken, *vlakkeren, vlakke*.

Vlak, hoogd. *flach*, Tatian. *flahh*, zweed., deen., vries. *flak*, is verwant aan het lat. *placenta*, middeleeuw. lat. *flaco*, *flachia*, een laag moerassig oord, in het hoogd. *flage*, oudfr. *flache*, picard. *flaque*, en den eigen-naam van *Overflakke*, zoo wel als aan *vlak* en *plek*.

VLAK, z. n., v., *der*, of *van de vlak*, meerv. *vlakken*. Verkleinw. *vlakje*. Even als *vlak*, *plek*, en *vlak*, een vlak gedeelte van evenveel welk ding, dat, door eene daarop vallende smet, van de overige oppervlakte van zulk een ding als afgeteekend werd, en vervolgens de daarop vallende smet zelve: *mijn kleed is vol vlakken.* Figuurlijk: *van vlak noch smet besproken.* [Vond.] Van hier *vlakkeloos, vlakken, bevlakken, vlakkelig*, enz. Zamenstell.: *vlakbal, vlakbloem, vlakkenkruid*, een geneesmiddel in de mazelen, en andere vlakke krankheden; *vlakziekte*, enz. *Inktvlak*, enz.

VLAKEN, zie *vlaak*, z. n., v.

VLAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vlakte, heb en ben gevakt.* Van *vlak*, *vlak*. Bedr., bevlakken, besmetten: *vlak uw schrift niet!* Onz., vlakkelig worden: *zulk een kleed vlak ligtelijk.* Bij Kil., *vlakken*, hoogd. *flecken*, neders. *placken*.

VLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vlakte, heb gevakt.* Van *vlak*. Vlak, effen maken: *gij moet dien grond nog meer laten vlakken.* Van hier, bij Kil., *vlakkeren*, dat bedr. hetzelfde, en onz., vlak worden, beteekent, en van *vlakkeren, vlakkeren*, grootelijks verschilt.

VLAKKENKRUID, zie *vlak*, *vlak*.

VLAKKEREN, zie *vlakken*.

VLAKTE, z. n., v., *der*, of *van de vlakte*; meerv. *vlakten*. Van *vlak*. Oulings *vlakke*, Kil.

vlakke; zie *vlaak*; hoogd. *Flache*. Het vlakke van een ding: *leg den steen op zijne vlakke, in plaats van hem op zijnen kant te zetten.* Een vlak oord: *Massikus doorsnijdt de vlakke.* [Vond.] *Ende en staet niet op dese gantsche vlakke.* [Bijbelv.] Zamenstell.: *oppervlakke*, anders *oppervlak*, van waar *oppervlakkelig*.

VLAM, z. n., v., *der*, of *van de vlam*; meerv. *vlammen*. Verkleinw. *vlammetje*. De brandende flikkering, die uit een vuur opstijgt: *achter hetselve brandt eene vlamme.* [Bijbelv.] *Een vlam stuk kunne tenten aan.* [L. D. S. P.] *De vlam stijgt op aen d'assen.* [Vond.] *Terwijl de vlamme in 't eind de kroon van Rome schende.* [Antonid.] *Zij weerde de vlam uit het aangezicht.* [Hooft.] *In volle vlam staan*, in Vriesl. *in ligte laaije vlam staan*, is, geheel ontstoken zijn en branden. *In vuur en vlam zetten*, is, doen branden: *de gronden der bergen in vlamme setten.* [Bijbelv.] *Aan de vlammen opofferen*, is, doen, of laten, verbranden. *Vlam vatten*, is, beginnen te branden. Figuurlijk is *vlam* eene verdorrende hitte: *de vlamme sal zijne scheute verdroogen.* [Bijbelv.] *Vlam, slag in de boomen.* [Kil.] Eene hevige drift, of begeerte: *in vuur en vlam geraken.* *Waar door de min haar vlammen sticht.* [Moon.] *Geen water kon de vlam van zijn verlangen blussen.* [Vond.] De kleurige aderen, die door het marmer loopen: *welke fraaije vlammen.* Van hier *vlammen, vlammig*, Zamenstell.: *vlabloem, vlamkleur, vlamkleurig, vlammenrig*, de zon, bij Vond., zie *drig*. *Vlamstoker*, bij denzelfden, eene toorts. *Vlamschilder, vlamsteek*, enz. *Liefdevlam, minnevlam, vuurvlam*, enz.

Vlam, vlamme, hoogd., fr. *flamme*, eng. *flame*, ital. *flamma*, sp. *ellama, flama*, lat. *flamma*, gr. φλόξ, oud opperd. *blas*, neders. *blasz*, angels. *blaeth*, bij ons eene *vleug*, een *vleugje*, is zijne beteekenis verschuldigd aan den klank der twee voorste letters, die iets vlugtigs aanduidt.

VLAMING, z. n., m., *des vlamings*, of *van den vlaming*; meerv. *vlamingen*. Al wie van Vlaanderen is: *de Vlamingen werden door de Hollanders gestagen.* In het hoogd. *Flaming*, fr. *flamand*. Even als *vlaamsch*, verwant aan *Vlaanderen*.

VLAMMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vlamde, heb gevlamd.* Van *vlam*. Onz., in vlam ontbranden: *het vuur begint reeds te vlammen.* *Met vlammen vure wraecke doen.* [Bijbelv.] Figuurlijk, door hevige drift naar iets ontstoken zijn: *hij vlamt op haar goed.* *Hoe menigh vlamde op zulk een roof.* [Vond.] Bedr., met soortgelijke aderen, als die van marmer, versieren: *die pilaren zijn fraai gevlamd.* Zamenstell.: *ontvlammen, vervlammen*, enz.

VLAMMENDRIG, VLAMMESTOKER, zie *vlam*.

VLAS. z. n., o., van het vlas; meerv. *vlassen*. De toebereide, maar nog ongesponnene bast der vlasplant: *geef haar vlas te spinnen. Sij soecht wolte, ende vlas, ende wercht.* [Bijbelv.] De plant, welker bast men spint: *het vlas nu, ende de gerste wert geslagen.* [Bijbelv.] Hier zag ik 't vlas langs zilvere beken. [D. Deck.] *Vlas zaaijen, spinnen, koopen.— Oostersch vlas, zeeuwisch vlas. Vlas hekelen, vlas in 't waer te rotten leggen.* Van hier *vlasachtig, vlassen*, b. n., en werkw.; *vlassig*. Zamenstell.: *vlasbaard*, iemand, die eenen vlasachtigen, ligten baard heeft, inzonderheid de eerste baard eens jongelings; *vlasblad, vlasbloem, vlasboom, vlasbouw, vlasbraak, vlasdotter, vlashaar, vlashamer, vlashandel, vlashemel*, een bord met ijzeren pennen, waarop het vlas gehekel wordt; *vlashemelster*, eene die vlas hekelt; *vlas-kleur, vlaskooper, vlaskruid, vlasland, vlasmarkt, vlasplant, vlasrokken, vlasseng, vlassstoppel, vlasveld, vlassvink, vlasswinkel, vlassaad*, enz.

Vlas, Zwabenspieg. *flahs*, vries. *flaachs*, hoogd. *Flachs*, eng. *flax*, angels. *flax*, neders. *flasz*, fr. *filasse*, komt van het middel-eeuw. lat. *filactum*, en is te gelijk met de beteekende zaak zelve, uit Italie ontleend.

VLASBAARD, zie *vlas*.

VLASBLAD, z. n., o. Van *vlas* en *blad*. Een blad van eene vlasplant; en een bijzonder plant-gewas, waarvan men elf soorten telt: *wolliig vlasblad, gepluimd vlasblad*, enz.

VLASBOOM, z. n., m. Van *vlas* en *boom*. Een iudisch boomgewas, welks bast de plaats van vlas, of hennip, bekleedt. Anders ook *vlashout*.

VLASBRAAK, z. n., v. Van *vlas* en *braak*. Neders. *flaszbrake*, hoogd. *Flachsbreche*, fr. *broie*. Een werktuig, waarmede men het gerotte vlas braakt, of breekt. Kil. *vlashamer*.

VLASDOTTER, z. n., m. Van *vlas* en *dotter*. Een plantgewas, waarvan men negen soorten telt: *tam vlasdotter, gepluimd vlasdotter*, enz.

VLASHAMER, zie *vlasbraak*.

VLASHAMEL, zie *vlas*.

VLASKRUID, z. n., o. Van *vlas* en *kruid*. Anders *wild vlas*. Een plantgewas van velerlei soort: *breedbladig vlaskruid, ruikend vlaskruid*, enz.

VLASSEN, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *vlas*: *vlassen pluis. Een vlassen staart*.

VLASSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vlaste, heb gevestigd*. Vlassig worden: *die zijde vlast geweldig*. Vlas bouwen, of bewerken: *ik vind geen roordeel bij het vlassen. Ergens op vlassen*, is, daarnaar begeerig zijn: *hij vlast op een ambtje*. Van hier *vlasser*, al wie vlas bouwt, of daarin werkt: *ik zag die vlassers voor wiedere aan*.

VLECHT, z. n., v., der, of van de vlecht; meerv.

vlechten. Verkleinw. *vlechtje*. Van *vlechten*. Hoogd. *Flechte*. middel-eeuw. lat. *plecta, flecta*, en *flexa*. Al wat gevlochten is; bijzonderlijk, een gevlochten haarlok: *wiens blonde vlechten vlogen om hals en schouders heen*. [Vond.] *Ontdekt uwe vlechten*. [Bijbelv.] Hoofdhaar, in het algemeen: *de vlecht, op vreemde kruin geteeld, misvormt het schoonste vrouwebeeld*. Zamenstell.: *vlechtband, vlechtthoren, vlechtkruid, vlechtsnoer*, enz. *Haarvlecht*, enz.

VLECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vlocht, heb gevlochten*. Ineen strengelen: *eenen paardestaart vlechten. Dewijle sij in malckanderen gevlochten zijn als doornen*. [Bijbelv.] Oneigenlijk: *dat verhaal vlocht hij in zijne rede. En stam in stamme vlecht*. [Vond.] Van hier *gevecht, vlecht, vlechter, vlechtster, vlechtting*. Zamenstell.: *vlechtwerk*, enz. *Aanvlechten, doorvlechten*, enz.

Vlechten, Kil. ook *vlichten*, hoogd., neders. *flechten*, Otfred. *flehtan*, deen. *flette*, zweed. *fleta*, wallis. *plega*, lat. *plectere* en *plicare*, gr. *πλεκειν*, heeft van deszelfs eerste letters de beteekenis van heen en weder bewegen, zoo als men dingen doet, die men ineen vlecht.

VLEDERMUIS, z. n., v., der, of van de *vledermuis*; meerv. *vledermuisen*. Verkleinw. *vledermuisje*. Een gevlerkt zoogdierje van de gestalte van eene muis, rat, enz., waarvan Linnaeus zeven soorten telt: *vledermuis met kleine, met groote, ooren*, enz. *Wegwerpen voor de mollen, ende de vledermuisen*. [Bijbelv.] *Nachtgebroet, geheeten vledermuisen*. [Vond.] Zamenstell.: *vleermuisenmoes*, enz.

Vledermuis, samengetrokken *vleermuis*, Kil. *vlermuis*, en *vledermuis*, hoogd. *Fledermans*, ijsl. *ledermus*, deen. *flaggermuis*, zweed. *fladermus*, eng. *fluttermouse*, is zamengesteld uit *muis* en *vlederen, vledderen*, bij Kil. evenveel, als *flederen, fledderen, fladderen*; zie dit laatste woord; en het slamwoord van *vlerk*; zie *vlerk*.

VLEERMUIS, zie *vledermuis*.

VLEESCH, z. n., o., des *vleesch*, of van het *vleesch*; zonder meerv. De bestanddeelen van dierlijke lichamen, uitgezonderd been-deren, vel, en ingewanden: *hij heeft geen vleesch aan het lijf, maar is enkel vel en beenderen. Tast zijn gebeente ende zijn vleesch aen*. [Bijbelv.] *Is al het vet mijns vleesch verteerd*. [L. D. S. P.] Bijzonderlijk, het magere dier bestanddeelen van dierlijke lichamen, in tegenoverstelling van *vet, spek*, enz.: *er zit haast geen vleesch aan die rib, het is enkel vet*. Of de eetbare bestanddeelen van zoogdieren en vogelen, in tegenoverstelling van het vleesch van visschen, enz.: *onze vastende tafolgenooten aten geen vleesch, maar enkel visch*. Voorts ook de eetbare be-

standdeelen van fruit, ooft, enz.: *wat is die perzik droog van vleesch!* Iemands eigen vleesch, is, oneigenlijk, zijne naauwste maagschap: *hij wordt van zijn eigen vleesch vervolgd*. Hiermede strookt: *wij zijn u gebeente ende u vleesch*, in de Bijbelv.; waar dit woord voorts menige bijzondere, ook elders gebezigde, beteekenissen heeft. Dus is *tot een vleesch zijn*, ten naauwste verenigd zijn; en wordt *vleesch* gebezigd, om des menschen zinnelijke natuur aan te duiden: *na den vleesche te leven*. [Bijbelv.] *Ten opzichte van het vleesch*. [Vond.] — In dezen zin wordt *vleesch* vaak tegen over geest gesteld: *de geest is wel gewillich, maer 't vleesch is swack*. [Bijbelv.] *Zij beginnen 't met den geest, en eindigen 't met het vleesch*. [Hooft.] Dezelfde zinnelijke natuur van den mensch heet elders *vleesch en bloed*: *dat vleesch ende bloet het Koninckrijcke Godts niet beërven en kunnen*. [Bijbelv.] En deze uitdrukking beantwoord voorts aan menschen, die *vleesch en bloed omdragen*: *niet te rade gegaen met vleesch ende bloet*. [Bijbelv.] *Om te strijen tegens weerelt, vleesch en bloet*. [Vond.] Ten aanzien van het ligchaam, en deszelfs betrekkingen, wordt door *naar den vleesche* uitgedrukt: *vele roemen na den vleesche*. [Bijbelv.] *Die mij naar den vleesch alleen bestaat*. [Hooft.] Voorts is *vleesch* een menschelijk ligchaam in *vleesch worden*, in *het vleesch komen*, in *het vleesch tijden*, enz. *Alle vleesch* beteekent alle menschen, of alle diertlijke schepselen: *alle vleesch zal juichen tot Gods eer*. [L. D. S. P.] *Die allen vleesche spijsze geeft*. [Bijbelv.] Spreekw.: *hartzeer en pijn eten vleesch en bloed*, vermageren een mensch geweldig. *Dat is een stuk vleesch!* dat mensch is dik en vet, of *wel in het vleesch*, zoo als men het anders uitdrukt. *Het gaat hem naar den vleesche*, voordeelig, naar wensch. Van hier *vleeschachtig*, *vleeschelijk*, *vleeschen*, *vleezig*. Zamenst.: *vleeschader*, *vleeschbank*, — *blok*, — *breuk*, — *dag*, — *darm*, — *eter*, — *gewas*, — *gezwel*, — *haak*, — *hal*, — *heuvel*, — *horen*, — *houwer*, — *houwster*, — *huis*, — *ketel*, — *keur*, — *keur*, — *kruid*, — *kuip*, — *lijm*, — *maal*, — *made*, — *markt*, — *nat*, — *narelbreuk*, — *offer*, — *pastei*, — *pot*, — *soep*, — *spijs*, — *tijd*, — *ton*, — *vork*, — *vreter*, — *wonde*, — *wording*, — *zetting*, enz. *Beerevleesch*, *bokkerleesch*, *ezelsvleesch*, *ganzevleesch*, *hamelsvleesch*, *hertevleesch*, *heelvleesch*, *hoendervleesch*, *hondervleesch*, *hoofdvleesch*, *halfsvleesch*, *koeijevleesch*, *kweervleesch*, *lamsvleesch*, *menschenvleesch*, *offervleesch*, *ossevleesch*, *paardenvleesch*, *rookvleesch*, *rundvleesch*, *sprengvleesch*, *stierenvleesch*, *tandvleesch*, *vaarzerleesch*, *varkensvleesch*, *zwijnerleesch*, enz.

Vleesch, hoogd. *Fleisch*, neders. *fleesk*;

angels., vries. *flaesk*, Kero. Notk., Oufriid. *fleisk*, of *fleisc*, eng. *flesh*, Uphil. *leik*, is verwant aan *lijk* en *ligchaam*.

VLEESCHACHTIG, bijv. n. en bijw., *vleeschachtiger*, *vleeschachtigst*. Van *vleesch* en *achtig*. Aan vleesch gelijkende: *er komt een vleeschachtig aanwas in de wonde*. Als bijw.: *die vischballetjes smaken rrij vleeschachtig*.

VLEESCHELIJK, bijv. n. en bijw., zonder vergroo-tingstrappen. Van *vleesch*. Hoogd. *fleischlich*. Notk. *fleislich*, angels. *flaeselic*. Naar den vleesche, ligchamelijk, diertlijk: *vleeschelijke gemeenschap met iemand* hebben. *Vleeschelijken lust*. [Kil.] *Dat gij u onthoudt van de vleeschelicke begeerlichkeiten*. [Bijbelv.] Als bijw.: *vleeschelick bekennen een vrouwe*. [Kil.] Het tegenoverstaande van *geestelijk*, zinnelijk: *dewijle onder u nijdt is, endetwist, ende tweedracht, en zijt gijniet vleeschelick?* [Bijbelv.] Ten naauwste vermaagschap: *vleeschelijke zusters*. *Sijn vleeschelike broeder, beide van vader ende moeder*. [J. V. Heelu.]

VLEESCHEN, bijv. n., zonder vergroo-tingstrappen. Van *vleesch*. Hoogd. *fleischen*, *fleischern*. Al wat van vleesch is: *een vleeschen uitwas*, *Sal u een vleeschen herte geren*. [Bijbelv.]

VLEESCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vleeschte, heb gevelescht*. Van *vleesch*. Hoogd. *fleischen*, van waar *fleischer*. Van vleesch voorzien. Hiervan gebruikt men thans enkel het deelw. *gervelescht*, als bijv. n.; zie *gevelescht*.

VLEESCHHOEWER, z. n., m., *des vleeschhouwers*, of *van den vleeschhouwer*; meerv. *vleeschhouwers*. Van *vleesch* en *houwer*. Slager: *hij is een vleeschhouwer*. Oul. ook moordenaar: *mair die vleeschouwers stopten hair oren als een doof serpent*. [V. Hass.] Van hier *vleeschhouwerij*, vrouwel. *vleeschhouwster*.

VLEET, z. n., v., *der*, of *van de vleet*; meerv. *vleten*. Bij Kil. anders *snuijtert*. Zeker slag van roggén. Bij Halma ook een slet, slons, voddemoer.

VLEET, z. n., v., *der*, of *van de vleet*; meerv. *vleten*. Een drijfnet tot de haringvangst; in welken zin het woord aan *vletten*, *vlotten*, *vlieten*, verwant schijnt. Voorts ook ander vischgereedschap, ja allerlei tuig: *hij wierp at de vleet buiten boord*. [Halma.] *Bij de vleet*, als met een haringnet opgevischt, beteekent in menigte: *er was visch bij de vleet*, in menigte. *Zottinnen bij de vleet*. [A. Harts.] Zamenstell.: *haringvleet*, enz.

VLEEZIG, bijv. n., *vleeziger*, *vleezigst*. Van *vleesch*, zie *ig*. Wel gevelescht: *eene vleezige koe*. *Vleezige meloenen*. Van hier *vleezigheid*.

VLEGEL, z. n., m., *des vlegels*, of *van den vlegel*; meerv. *vlegels*. Verkleinw. *vlegeltje*. Een werktuig, om koren te dorschen: *met vlegels en knuppels gewapend*. *Wanneer het koren onder den vlegel kraekt*. [Vond.] Uit hoofde van het geringe onderscheid, hetwelk men

dikwijls tusschen eenen dorscher en zijnen vlegel vindt, een dorscher, en evenveel welk ander hoersch en lomp mensch: *welk een vlegel!* Van hier *vlegelachtig*. Zamenstell.: *vlegelslag, vlegelstok*, enz. *Dorschvlegel, kettervlegel*, schrik der ketters, en *menssevlegel*, menschenplager, bij Vond.

Vlegel, deen. *flägel*, neders. *flegel*, hoogd. *Flégel*, eng. *flail*, oud fr. *steel*, fr. *fléau*, ital. in eenen figuurlijken zin. *flagello*, lat. *flagellum*, is verwant aan het lat. *plaga*, en komt van een oud woord, dat aan het gr. *πληγῆ*, lat. *pligere*, Olfrid. *fluagan*, zweed. *flenga*, slaan, vermaagschapt is.

VLEIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vlei*, heb *geleid*. Kil. ook *vleijden*. Met woorden streelen, slijkflooijen: *zij vleit hem om 't genot*. [Halma.] *Een man, die zijnen naasten vleit, spreijdt een net uijt*. [Bijbelv.] *Hun gladde mond, hun lippen, vleiden God*. [L. D. S. P.] *Meijnen, dat geen trouw met vlejien kan bestaan*. [Westerb.] *Zoo vleit te Blon met mont en aengename lippen*. [Vond.] *En vleit en mint uit at zijn harte*. [Moon.] Wederkeuriglijk, streelende verwachtingen voeden: *zich met eene ijdele hoop vlejien*. *Ik vlei*, dat het zoo erg niet afloopen zou. Zich gerust stellen: *hij vleit sich selven in zijne oogen*. [Bijbelv.] Voorts is iemand *vlejien* ook wel eens hem schooner afschilderen, dan hij is: *zijn schilder heeft hem geleid*. *Een spiegel, die niet vleit*, is een, waarin men niet schooner schijnt, dan men is. Van hier *gelei*, *vleijer*, *vleijerij*, *vleijing*, *vleister*. Zamenstell.: *vleijdbaerd*, *vleijdbaerden*, *vleijdsteeften*, bij Kil. — *vleitaal*, *vleizucht*, enz.

Vlejien, hoogd. *flehen*, Kero *flehan*, zweed. *flekra*, neders. *flouken*, en *flojen*, bij ons *flooijen*, in *slijkflooijen*, is, even als *fleemen*, zijne beteekenis verschuldigd aan den klank der twee eerste letters, die iets zachts en streelends aanduiden.

VLEIJER, z. n., m., *des vlejers*, of *van den vlejier*; meerv. *vlejieren*, en *vlejers*. Verkleinw. *vleijertje*. Van *vlejien*. Al wie vleit, en bijzonderlijk, al wie zijn werk van vlejien maakt: *geloof geene vlejers*. *De Heer verdoem de lippen deezer vlejers*. [L. D. S. P.] Van hier *vleijerij*. Wegens het vrouwelijk geslacht bezigt men *vleister*, *vleistertje*.

VLEIJERIJ, z. n., v., *der*, of *van de vlejierij*; meerv. *vleijerijen*. Van *vleijer*. Het bedrijf van eenen vlejier, *gelei*, bij Kil. *vleijdinghe*: *al zijn schoonspreken is maar vlejierije*. [Halma.] *Slaan de vlejierij en praetjes in den wind*. [Vond.]

VLEISTER, zie *vleijer*.

VLEK, z. n., o., *des vleks*, of *van het vlek*; meerv. *vlekken*. Verkleinw. *vlekje*. Een gedeelte van de oppervlakte des aardbodems, dat door eenige huizen beslagen wordt, zich van een dorp onderscheidt, geene poorten heeft, en

daarom ook den naam van *stad* niet voeren mag: *op den vlekke Gordijk*. *Aen de andere zijde van 't vlek*. [Hooft.] *De vlekken jairs, die in Basan zijn*. [Bijbelv.] *De breede scheepswerf, en de boog van 't vlek, verbij*. [Antonid.] *Het vlek wordt in een staende meer verkeert*, zegt Vond., bij wien dit woord, even als bij Hooft, soms vrouwelijk is. Zamenstell.: *lantvlek*. [Bijbelvert.] *Marktvlek*, enz.

Vlek, hoogd. *Flecken*, deen. *flecke*, neders. *bleck*, is 'verwant aan het vrouwel. *vlek*, aan *plek*, *plak*, en *vlak*, en beduidt eigenlijk evenveel welk deel van de oppervlakte des aardbodems.

VLEK, z. n., v., *der*, of *van de vlek*; meerv. *vlekken*. Verkleinw. *vlekje*. Evenveel als *vlak*, *plak*, *plek*. Kil. *vlecke*, *placke*. Een gedeelte der oppervlakte van eenig ding, dat door eene smet bezoedeld is, of door eene verschillende kleur van het overige onderscheiden wordt: *de vlekken van een panter*. *Mijn kleed is vol vlekken*. *Wrijf er de vlekken uit*. *Die geen vlecke ofte rimpel en heeft*. [Bijbelv.] De smet, welke een gedeelte der oppervlakte van een ding van het overige onderscheidt: *er is eene vlek op gevallen*. Overdragtelijk, al wat iemands zedelijke reinheid, eer, enz. besmet: *en meent de vuile vlek kontwijcken*. [D. Deck.] *Mij mijn eigen gemoedt met de allerminste vlek afzichtig te maken*. [Hooft.] Alle besmetting en onteering van evenveel welk ding: *dese zijn vlekken in uwe liefstemaaltijden*. [Bijbelv.] *Die bloedschuld bragt een vlek op 't land*. [L. D. S. P.] *Zijn kamer noit van vlek besproken*. [Vond.] Van hier *vlekken*, *vlekkiq*. Zamenstell.: *vlekkeloos*, zonder vlekken; *vlekhoorts*, *vlekkruid*, enz. *Moortvleck*, bij Vond.; *nevlecek*, *schandvlek*, *zomervlek*, *zonnevlek*, enz.

Vlek, opperd. *fleck*, zweed., ijsl. *fleek*, neders. *plack*, gr. *πλακς*, Notk. *vlacchen*, *vlecchen*, hoogd. *Flecken*. Zie *vlak*, *plak*, en *plek*.

VLEKKELOOS, zie *vlek*, z. n., v.

VLEKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vekte*, heb, of ben *gevekt*. Van *vlek*. Anders *vlakken*, neders. *placken*, hoogd. *flecken*. Bedr., met vlekken bezoedelen: *gij zult het schrift vlekken*. Onz., met vlekken bezoedeld worden: *draag zorg, dat het niet vlekke*. Het deelw. *gevekt* wordt als bijv. n. en bijw. gebruikt; zie *gevekt*. Zamenstell.: *bevekken*, *doorvekken*, enz.

VLERK, z. n., v., *der*, of *van de vlerk*; meerv. *vlerken*. Verkleinw. *vlerkje*. Volgens Kil. oulings *vlerick*, *vlederick*, *vledderick*, van *vledderen*, *vlederen*, zie *vledermuis*. Eene wick, een vleugel: *groot van vleugelen, lanck van vlercken*. [Bijbelv.] *Ook is mijn zoon van brein veel wuster, als van vlerken*. [Vond.] *De vlerken laten hangen*, is, zich neerslachtig

aanstellen. Bij Hooft eene ruiterbende, in overeenkomst met het lat. *ala*; *overste eener clerck*. Van hier bij Kil. *clerken*, vliegen. Zamenstell.: *hielrclerk*, bij Vond.

VLETTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vlettede, heb gelet*. Bedr., turf aan boord van een vaartuig dragen, dezelve als vlot maken. Onz., bij Kil. evenveel, als *vlotten*, neders. *steten*: *'k berceel mijn volk daerna de haven uit te vletten*. [Vond.] Van hier *vletter*. Zamenst.: *turfvletter*. *Vletschuit*.

VLEUG, z. n., v., *der*, of *van de vleug*; meerv. *vleugen*. Verkleinw. *vleugje*. Vlam, slikering: *ik heb geen vleugje aan het vuur gezien*. Van *vleugen*, dat aan *vliegen* beantwoordt, van waar *vleugel*, *vleughe*, vogelvlugt, en *vleughs*, *vlughs*, *stughs*, *stus*, bij Kil.

VLEUGEL, z. n., m., *des vleugels*, of *van den vleugel*; meerv. *vleugelen*, of *vleugels*. Verkleinw. *vleugeltje*. Oulings ook *vlogel*. Het windvaantje, van een schip: *zie de vleugel eens draaijen*. Eene wiek, of vlerk: *de vleugelen van eenen fregatogel*. *Gelijk een zwaen, die op haer witte vleugels dreef*. [Vond.] *Alst goudgeel haaver vleuglen*. [L. D. S. P.] *Iemand met zijne vleugelen dekken*, is, hem in zijne bescherming nemen: *zij zal in lijf en zielgeraar u met haar vleuglen dekken*. [L. D. S. P.] *Onder iemands vleugelen*, is, onder deszelfs bescherming, of onder deszelfs opzigt. *Iemand de vleugelen korten*, is, hem in zijn vermogen beperken: *en korte hem die stoute vlogels*. [Vond.] *Iemand vleugelen maken*, is hem doen voortsnelen: *de vrees maakte haar vleugelen*. Figuurlijk, worden aan den wind, aan de liefde, enz., vleugelen toegeschreven: *gij wandelt op vleugelen van den wind*. [L. D. S. P.] *Hij kwam op vleugelen der liefde aansnellen*. Voorts geeft men den naam van *vleugelen* wel eens aan schaatsen: *men ziet er andre met vleugels aan de voeten voortvliegen als een schim*. [Antonid.] Aan de beide uiterste einden van eene krijgsbende, of een gansch leger: *hij stond op den vleugel van het bataillon*. *De regter vleugel drong door*. Even als *clerk*, in overeenstemming met het lat. *ala*, aan eene ruiterbende: *de vleugels der jageren te paerde het woudt met netten bespannen*. [Vond.] *Bereelt hij de vleugel der Kaninesaten*, heeft Hooft, bij wien dit woord hier vrouwelijk is. Aan de wederzijdsche uitbouwning van een groot gesticht: *aan het oranjevoud roud men twee vleugelen zonder ligchaam*. *De slincke vleugel deekt de Noortzijde*. [Vond.] Aan de wicken van eenen molen, enz. Van hier *vleugelen*, *vleugelig*. Zamenstell.: *vleugeladjutant*, *vleugeldeksel*, *vleugelhoren*, *vleugelloos*, *vleugelman*, *vleugelspier*, *vleugelzaad*, enz. *Arendsvleugel*, *cherubsvleugel*, *scheepsvleugel*, enz.

Vleugel, hoogd. *Flügel*, neders. *flegel*, zweed. *stijgel*, komt van *vleug* n.

VLEUGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vleugelde, heb gevreugeld*. Van *vleugel*. Moet, blijkens het deelw. *gevreugeld*, dat als bijv. n. gebezigd wordt, oulings, even als het hoogd. *stügel*n, in gebruik zijn geweest, voor van vleugelen voorzien; en dat het ook, even als het gezegde hoogd., aan den vleugel treffen, en van deszelfs gebruik berooven, beteekend heeft, kan uit de hedendaagsche beteekenis van de handen binden schijnen te blijken; schoon V. Hass. deze van zeker *vleugel* afleidt, dat eenen gevlochtenen band zou hebben aangeduid, in: *langht hier vleughelen, om dese te binden!*

VLEUGELIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van vleugelen voorzien. Enkel gebruikelijk in de zamenstell. *tweevleugelig*, *vier-vleugelig*, enz.

VLEUGEN, zie *vleug* en *vliegen*.

VLIE, z. n., o., *van het vlie*; zonder meerv. Een zeevat tusschen Vlieland en Terschelling: *het gat van Tessel uit en het Vlie weer in*. *Tot in 't Vlie toe*. [Hooft.] Vlieland: *hij woont op het Vlie*. 's Rijx triomfgeschater om Schelling en het brandend Vlie. [Vond.] Zamenstell.: *Vlieland*, *vliestroom*, enz. In het lat. *flevo*, *flevus*, *flevum*, *flevum*, bij Ptolemaeus Φλιουπ, verwant aan *vlien*, zie *vlieden*, *vlieten*, *vloeijen*, lat. *fluere*, enz.

VLEIBOOT, z. n., v., *der*, of *van de vlieboot*; meerv. *vliebooten*. Van *boot* en *vlie*, zweed. *stij*, snel, verwant aan *vlien*, *vlieden*, en *vliegen*. Hoogd. *Fliboth*, dat, even als *vlieboot* bij Halma, onzijdig is. Een wijdbuikig vaartuig met eenen mast. In Westindie gaven de Engelschen dezen naam aan een kaperschip. Van hier, dat men de vrijbuiters van Hispaniola weleer *flibustiers* noemde.

VLIEDEN, *vlien*, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik vlood, heb en ben gevloeden*. Bedr., eigenlijk met eene snelle vlugt ontwijken, in welken zin *ontrlieden* intusschen gebruikelijker is: *de vleermuizen vlieden het licht*. Ontwijken over het algemeen, vooral met eenigen angst: *het gevaar vlieden*. *Hij vliedt mijne tegenwoordigheid*. *Nu zal men uwe klanken vlien en zoete toorerwijzen*, zegt Vond.; bij wien ledig *vlieden* door de vlugt ontledigen is: *woeste steden, leegh gevloeden*. Onz., uit vrees snellijk wijken: *de wolf vlood in het bosch*. *Met schand' en schaamte van mij vlien*. [L. D. S. P.] *Hij sal voor het sweert vlieden*, heeft de Bijbelv.; waar voor *iemands aangezigt vlieden* zeer gebruikelijk is, voor door hem op de vlugt gedreven worden; terwijl *van iemands aangezigt vlieden*, daarentegen is hetzelfde uit angst ontwijken: *hoe anders, dan met van sijn aangesicht te vlieden*. [Hooft.] Somwijlen verdwijnt het begrip van vrees en blijft enkel dat van snelheid: *alle*

rouw zal van u vlieden. Waer soude ick henen gaen voor uwen geest? ende waer soude ik henen vlieden, enz. [Bijbelv.] Tot iemand vlieden, zijne toevlugt uit angst tot hem nemen: tot wien sult ghij vlieden om hulpe? [Bijbelv.] Dezelfde beteekenis heerscht in naar eene plaats vlieden, tot gebeden vlieden, enz. Eindelijk is *vlien*, *vlieden*, soms evenveel, als *vlieten*, *vloeijen*, lat. *fluere*, enz. Dus vindt men bij Hoogvliet: *de heldre droppen vlooden. De tranen uit zijn droevige ooggen vlooden. De traanen hem onvlooden*; in overeenstemming met: *Zähren, die schamhaft von den wangen fliehn.* [Gellert.] Van hier vliedbaar, in onvliedbaar, zie dit woord; *vlieder*. Zamenstell.: *vliedberg*, Kil. *Invlieden*, *ontvlieden*, *uitvlieden*, *voortvlieden*, *wegvlieden*, *zamenvlieden*, enz.

Vlieden, *vlien*, hoogd. *fliehen*, Kero. *fliehen*, *fliohan*, Ulphil. *thliuhan*, Olfrid. *fliahen*. angels. *fléan*, eng., zweed. *flij*, deen. *flije*, is niet slechts verwant aan *vlieten*, *vloeijen*, enz., waarmede het soms verwisseld wordt, maar ook aan het zweed. *flij*, suel, en het vries. *fleane*, aan het gelijkkluidende *vliegen*, enz. Al deze woorden ontleenen hunne beteekenis van de vluchtige beweging, welke door de beide eerste letters uitgedrukt wordt.

Vlieg, z. n., m., zie *vliegen*.

Vlieg, z. n., v., der, of van de *vlieg*; meerv. *vliegen*. Verkleinw. *vliegje*. Een tweevleugelig insekt, dat in het lat. *musca*, gr. *μύα*, fr. *mouche*, boh. *maucha*, opperd. *mucke*, en in Vriesland *mug*, heet, welken naam men in Holland daarentegen bij uitsluiting aan de zoogenoemde *langbeenige mug* der Vriezen geeft; zie *mug*: *Linnaeus* telt honderd soorten van *vliegen*. *Gewapende*, *ongewapende*, *vliegen*, enz. *Spreekt u van een vliegh, als had het dingh een rug eens heelen Olifants.* [Westerb.] *En worm, en mugge, en vlieg, en mijs.* [Poot.] *Eene doode vliege doet de salve des Apothekers stinken, ende opzellen.* [Bijbelv.] *Zoo raekt de simple vlieg, ook eer zij't merkt, gevangen.* [Vond.] Oneigenlijk geeft men dezen naam aan de zoogenoemde *spaansche vlieg*, die tot het geslacht der torren behoort; aan de *botervlieg*, anders *vlinder*, aan de *paardervlieg*, *hondsvlieg*, of *spinnkopvlieg*, die tot de vliegende luizen behoort; aan de *zwarte vlieg*, enz. Spreekw.: *twee vliegen in eenen klap treffen*, twee oogmerken op eenmaal bereiken. *Van eene vlieg, eenen olifant maken*, een ding geweldig vergrooten. *Een arend vangt geene vliegen*, eene verhevene ziel bemoeit zich met geene kleinigheden. *Elkanderen eene vlieg afrangen*, elkanderen in eene onderneming verschalken. *Ik zit hier niet, om vliegen te rangen; zie vangen.* Zamenstell.: *vliegenei*, *vliegenkamp*, *pernoelje*, *vliegenkas*, *vliegenklap*, *vliegenkleed*, *vliegenknip*, *vliegentijm*, *vliegenmade*,

vliegenmasker, *vliegennet*, *vliegenscheet*, *vliegensoort*, *vliegenwanger*, *vliegenwaaijer*, *vliegenworm*, enz. *Biervlieg*, *botervlieg*, *goudvlieg*, *groenvlieg*, *hondsvlieg*, *kaasvlieg*, *keervlieg*, *koervlieg*, *paardervlieg*, *spinnkopvlieg*, *strontvlieg*, *vleeschvlieg*, *watervlieg*, enz.

Vlieg, hoogd., Notk. *fliege*, neders. *flege*, angels. *steoge*, zweed., ijsl. *flugá*, deen. *flue*, eng. *fly*, komt van *vliegen*.

Vliegen, onz. w., ongelijkvl. *Ik vloog, heb en ben gevlogen*. Zich met behulp van vleugelen door de lucht bewegen: *gelijk een arent, die nae den hemel vliegt.* [Bijbelv.] *Gaf mij iemand duivenvleuglen? k vloog heen.* [L. D. S. P.] *De vogels vloogen door den hemel.* [Vond.] *De vliegende visch ontsnapt den haai al vliegende.* *Die vogel heeft noch nooit gevlogen.* *Figuurlijk: hij wil vliegen, eer hij vleugels heeft*, hij onderneemt iets, waartoe hij nog buiten staat is. *Vlieg niet hooger, dan uwe vleugels reiken*, verhef u niet boven uwen kring. *Hoog vliegende uitzigten, denkbeelden, enz.* Door de lucht bewogen worden: *de vederen der opengesnedene bedden vlogen ginds en herwaarts. De staele roncken vliegen door het hol, dat het snort.* [Vond.] *Hij schoot eenen pijl, dien hij dede over hem vliegen.* [Bijbelv.] *Zie de kogels eens vliegen.* [Brandt.] *In de lucht vliegen*, zegt men van iets dat door ontvlammend buskruid om hoog gedreven wordt: *er vloog een kruidmagazijn in de lucht. Een Vriesche kapitein liet zich met twee Engelschen in de lucht vliegen. In brand vliegen*, is plotselings ontvlammen: *de halve stad is in brand gevlogen. Berg Atos — vloog in brand.* [Vond.] *Snellijk bewogen, of gedreven, worden: er vloog een steen door het venster. De glazen vlogen ons om het hoofd. Het bloed vloog hem door het aangezicht. Zoo vloog het minnevier door bloet en merg en spier.* [Poot.] *Zich snellijk bewegen: dees om een kleijne winst, vliegt over land en zee, door woeste wildernissen.* [Westerb.] *Ik vlieg naar beneden. Vlieg ter hulp! En vliegen teffens op hem aan.* [Vond.] *Zij vloog in mijne armen. Zoo vlieg haer om den hals.* [Vond.] *Het booze wijf vloog hem in het haar.* *Oneigenlijk: verscheidne goetijkheden, die van haar hand vlogen.* [Hooft.] *Het werk vliegt hem van de hand*, is, het gaat hem vlug af. *Het vliegt mij uit de hand*, is, het wordt mij daar snellijk uitgedreven. *Langs de straat vliegen*, is behalve snellen, ook rinkelrooijen. *Het vuur vliegt hem uit de ooggen*, wordt in verschillenden zin gebruikt. *De ooggen vliegen hem door het hoofd*, beteekent, hij heeft eenen vluggen oogopslag. *Een vliegend leger*, is een, dat zich snellijk beweegt. *Vliegende gedachten*, zijn vluchtige. *Het vliegende vuur*, is, eene hitte, die door het menscheijke ligchaam als henen vliegt. *Een vliegende*

haast, is, een grootc. *Een vliegende wind*, is, een geweldige : *het waait eenen vliegenden storm*. Voorts is *vliëgend* gevleugeld, in : *het vliegende paard Pegasus*. *Vliegende kat*, *vliegende hond*, enz. Wapperend, in : *met vliegende vaandelen*, *vliegende haren*, enz. *Gevloëgen* beteekent verdwenen : *het is gevloëgen* ; in overeenstemming met : *wij vliëgen daer henen*. [Bijbelv.] Eindelijk heeft *vliëgen* den zin van vliëgend en ander wild door middel van valken vangen : *daer hi wt reet vliëghen*. [Velden.] *Het vliëghen met de ratck*. [R. Vissch.] *Vliëghen ende iaeghen*. [Kil.] *Heeft meer lust te vliëgen en te jaegen*. [Vond.] Overdragtelijk : *ik vlieg naer hoogen lof*, *ik jaeg naer gelt met hoopen*. [D. Deck.] Van hier *gevlieg*, *vlieg*, z. n., m., windhond, bij Kil. ; *vlieg*, z. n., vr. ; *vliëgens*, *vliëger*, en bij Kil., *vliëghelen*, *vliëghelen*, voortd. w. van *vliëgen*, van waar *vliëchelsteerten*, *vliëchelsteerten*, en *vliëhellere*, anders *vliëhellere*, en *vliëghwouter*, of *vliëghwouter*, *pepel*. Voorts komen van *vliëgen* de zamenstell. *vliëghuis*, *vliëghwerk*, enz. *Aanvliëgen*, *doorvliëgen*, enz.

Vliëgen, hoëgd. *vliëgen*, opperd. *vliëgen*, Isid. *vliëgen*, bij ons oulings ook *vliëgen*, van waar *vleug*, *vleugel*, *vleughe*, en *vleughis*, bij Kil., Olfrid. *vliëgan*, Willer. *slukke*, vries. *vliëgge*, *vliëane*, zweed. *vliëga*, deen. *vliëjen*, eng. *fly*, lat. *rotare*, is verwant aan het lat. *velox*, zweed. *vlië*, snel, en ontleent zijne beteekenis van de twee voorste letters.

VLIËGEND, zie *vliëgen*.

VLIËGENKAMPERNOELIE, z. n., v., der, of van de *vliëgenkampernoelie* ; zonder meerv. Van *vliëgen* en *kampernoelie*. Zeker slag van kampernoelie, dat, met melk begoten, de vliëgen, die daarvan eten, doodt. In het hoëgd. *Fliegenschwamm*, opperd. *fliegenpilz*.

VLIËGENKNIP, z. n., v., der, of van de *vliëgenknip* ; zonder meerv. Van *vliëgen* en *knip*. Een amerikaansch plantgewas, welks bladen in twee kwabben eindigen, die zich sluiten, en vliëgen en andere insekten, beknellen, als deze daar tusschen komen.

VLIËGENS, bijw. Van *vliëgen*. Met eenen vliëgenden spoed, of haast : *ik kom vliëgens bij u!*

VLIËGENVANGER, z. n., m. Van *vliëgen* en *vanger*. Al wie vliëgen vangt. Bijzonderlijk, elke kleine vogel, die vliëgen in de vlugt vangt. Allerbijzonderst zeker slag van kwikstaartjes. Hoëgd. *Fliegenschnapper*, *Fliegenspieszer*, *Fliegenstecher*, *Fliegenvogel*.

VLIËGER, z. n., m., des *vliëgers*, of van den *vliëger* ; meerv. *vliëgers*. Verkleinw. *vliëgertje*. Van *vliëgen*. Al wat vliëgt : *zien beide vliëgers*, Daedalus en Ikarus. [Vond.] *Dit speet den kleinen vliëger*, Cupido. [Poot.] Al wie met valken jaagt : *veel jaghers en vliëghers*. [Houwaert.] Een kinderspeeltuig : *den vliëger optaten*. Van waar de spreekw. : *die*

vliëger gaat niet op, die onderneming gelukt niet. Oulings ook een vrouwenopperkleed, dat van voren open was, en dus, als men daar mede in den wind op ging, achteruit vloog : *hij loofde mij een jack, twee rocken, een vliëgher*. [Brederoo.] *Zijn beste kleed, 't zij mantel, hoeijck, vliëger, ofte bouwen*. [V. Hass.] Zamenstell. : *vliëgertouw*, enz.

VLIËR, z. n., v., der, of van de *vliër* ; zonder meerv. Volgens Kil. oulings ook *vliëder*, hoëgd. *Flieder*, zweed. *fläder*. Hedendaags ook *vliëer*. Een boomgewas van vier soorten : *gemeene vliër*, *lage vliër*, enz. *Conserf van vliër*. Zamenstell. : *vliërasijn*, *vliërbast*, *vliërbloem*, *vliërboom*, *vliërheining*, *vliërhout*, *vliërplant*, *vliërsap*, *vliërsiroop*, *vliërsvam*, enz. *Bergvliër*, enz.

VLIËRING, z. n., v., der of van de *vliëring* ; meerv. *vliëringen*. Verkleinw. *vliëringje*. De zolder van een huis van ten minste eene verdieping : *dat huis heeft slechts zolders en geene vliëring*. Zamenst. : *vliëringkamertje*, *vliëringvenster*, enz. Zie *vloer*.

VLIËS, z. n., o., van het *vlies* ; meerv. *vliëzen*. Verkleinw. *vliësjie*. De losjes aan een hangende wol van een schaap, zoo als dezelve er afgeschoren wordt : *ick sal een wollen vliës op den vloer leggen*. [Bijbelv.] *Het gulden vliës* is de gouden wol van een Pontisch schaap. Vond. bezigt *vliës* voor schaap : *de wolk van 't beste vliës mijn schaapskud heeft ontbloot*. Voorts is *vliës* een even losjes aanhangend velletje : *er komt een vliës op de melk*. *De vliëzen der hersenen*. *Sijn oogen met dicke duifsternis en vliësen oer-tooghen*. [Westerb.] *Zoo dun als een vliës*. Van hier *vliësachtig*, *vliëzig*, en, bij Kil., *vliësen de schaepen*, derzelve wol afscheren, in het neders. *flüzen*. Zamenstell. : *vliësheer*, ridder der orde van het gulden *vliës*, *vliësvleugelig*, enz. *Buikvliës*, *eijervliës*, *hartvliës*, *hervliës*, *maagdevliës*, *moedervliës*, *oogvliës*, *pannetvliës*, *schaapsvliës*, *trommelvliës*, enz.

Vliës, anders ook *vliës*, angels. *flees*, *fliës*, neders. *flüs*, hoëgd. *Fliesz*, eng. *fleece*, lat. *vellus*, schijnt verwant aan *vel*.

VLIËSHEER, zie *vliës*.

VLIËT, z. n., m., des *vliëts*, of van den *vliët* ; meerv. *vliëten*. Verkleinw. *vliëtje*. Een vloeiend water : *daer een levendige vliët van de steile rotsen schiet*. [Poot.] Vondel geeft dezen naam ook aan stroomgoden, die zijne persoonsverbeelding vormt, daar hij den Rhijn toezingt : *de vliëten staen met wijngertstokken rontom u*. Bij Hooft is *vliët* vrouwelijk : *aan de vliët*. Buiten Leeuwaarden draagt eene volkrijke buurt langs eenen vliët den naam van het *Vliët*, een leidsch kanaal dien van den *Vliët*, en een hamburgschden vrouwelijken van *die flethe*. Van hier in Vriesland *vliëtster*. Zamenstell. : *vliëtgod*, *vliët-*

godin, *vlietmaagd, vlietnimf, vlietpoort, vliet-sluis, vlietwater*, enz. *Jammervliet* bij Vond. *Watervliet*, enz.

Vliet, hoogd. *Fliesz*, neders. *flethe*, komt van *vlieten*.

VLIETEN, onz. w. ongelijkvl. *Ik vloot, ben gevloten*. Vloeijen: *men zag de tranen over hare wangen vlieten*. *Hij dede hen water uijt den rotzsteen vlieten*, heeft de Bijbelv., waar dingen, waarvan vocht afvloeit, ook gezegd worden te *vlieten*, zoo als in: *mijn ooge vliet*. *De heuvelen van melck vlieten*. Nog oneigenlijker wordt *vlieten* gebezigd in: *alle geest sal inkrimpen, en alle knien als water henen vlieten*. [Bijbelv.] Of in: *dat 's hemels zegen vliete en vloeije op mijnen wensch*. [Vond.] *Vlietend water* is het tegenovergestelde van stilstaand. In eenen bedrijvenden zin is *vlieten, vloten, en vlooten*, bij Kil. melk afroomen, en het vet evenveel waarvan afscheppen, en *vlotemelk* is bij hem afgeroomde, om dat *flott*, in het neders. en zweed. room, en alle andere vet, dat boven drijft, aanduidt. Zamenstell.: *afvlieten, tegenvlieten*, enz.

Vlieten, neders. *fleten*, deen. *flilde*, zweed. *fljta*, ijsl. *fljota*, Olfrid. *fljazan*. Willeram. *fliezzen*, hoogd. *flieszen* is verwant aan *vletten, vloten, vloeijen, vlien*, of *vlieden*, enz. VLIEZEN, zie *vlies*.

VLIEZIG, bijv. n., *vlieziger, vliezigst*. Van *vlies*. Vliesachtig: *de vliezige vleugels der vledermuis*. Met een vlies bezet: *vliezige melk*. *De inkt is vliezig*. Van hier *vliezigheid*.

VLIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vlijde, heb gevlijd*. Bedr., al plooiende en buigende schicken, voegen: *gij moet het er naar vlijen*. *Mij vlijen en duiken hangends hoofts, en met geboge nek*. [Hooft.] Schikken en voegen, over het algemeen: *dat goed is niet wel gevlijd*. *Vlij het er intusschen in*. Ook van onstoffelijke dingen: *geef mij een bezoek, als gij het eens vlijen kunt*. Bij Kil. ook opschikken, opsieren. Onz., voegen, wel van pas zijn: *het vlijt mij geenszins, u af te wachten*. Van hier *gevlj, vlijing*. Dit woord is, even als *plooijen*, en de daaraan verwante woorden in andere talen, zijne beteekenis aan de beide eerste letters verschuldigd.

VLIJM, z. n., v., der, of van de *vlijm*; meerv. *vlijmen*. Bij Kil., *vlimme* en *vlieme, vliem-ijsjer, laetijser*. Een bekend heelmcesters werktuig: *dat mes snijdt als eene vlijm*. *Eneas wil, dat zij de wonde met de breede vlijm opene*. [Vond.] Voorts vindt men bij Kil., *vlieme van 't koren*, en *vlieme van de visch*, waarin dit woord eene algemeene beteekenis, van al, wat scherp en puntig is, heeft. Van hier *vlijmen*, met eene vlijm openen: *eene zweer vlijmen*, bij Kil. *vliemen den sweijr*. Dit woord luidt in eenige oorden van Duitschland *flame, fliedme, fleijm*; maar elders gebruikt men in plaats daarvan *fleet-*

jen, flete, fliete, verwant aan het zweed. *plit*, een degen, en het middeleeuw. lat. *fletho*, de spits van eene pijl.

VLIJMEN, zie *vlijm*.

VLIJT, z. n., v., der, of van de *vlijt*; zonder meerv. Eigenlijk spoed. In het gebruik ijverige werkzaamheid, naarstigheid: *gij moet meer vlijt aanwenden*. *Door eene mannelijke vlijt*. [Vond.] *Zonder de groote vlijt*. [Hooft.] *En branden, om in vlijt en arbeit zich te quijten*. [Antonid.] *Zijn vlijt, die dooren heeft gesticht, nogh predikt voor 't gezicht*. [Poot.] Van hier *vlijtig*, enz. Zamenstell.: *bijenvlijt*, enz.

Vlijt, Kil. ook *vliet*, neders. *fliet*, deen. *flüd*, zweed. *flit*, Olfrid. en Willer. *fliz*, hoogd. *Fliesz*, is verwant aan het eng. *flit*, zweed. *fljta* ijlen; en oefent zijne eigenlijke beteekenis in: *van stonden aen ende mitter vliet*, bij V. Hass.

VLIJTIG, bijv. n. en bijw., *vlijtiger, vlijtigst*. Naarstig, ijverig, wakker: *welk een vlijtig leerling*. *De hant der vlijtighen maect rijk*. [Bijbelv.] Als bijw.: *zoo vlijtigh wert mijn dienst en werck van haer betracht*. [Westerb.] *Die vlijtig naer hem om te kijken plagh*. [Vond.] Spoedig, haastig: *kom aan, vlijtig*. Van hier *vlijtigen*, bij Kil., evenveel als *bevljtigen, vlijtigheid, vlijtiglijk*. Zamenstell.: *onvlijtig*; zie *onvlijt*.

VLIJTIGEN, zie *vlijtig*.

VLIJNDER, z. n., m., *des vlijnders*, of van den *vlijnder*; meerv. *vlijnders*. Eene botervlieg, een kapelletje: *vlijnders vangen*. Zamenstell.: *vlijnderbloem, vlijndervisch*, enz. *Dagvlijnder, nachtvlijnder*, enz. Dit woord ontleent zijne beteekenis van de vlugtige beweging, die door de beide eerste letters uitgedrukt wordt, en stamt intusschen misschien van een oud werkw. *vlinnen*, dat aan het vriesch *fleane* beantwoordde.

VLISSINGEN, z. n., o., van het *Vlissingen*; zonder meerv. De eigennaam van eene stad aan den mond der schelde: *het ongelukkige Vlissingen werd door slag op slag getroffen*. Van hier *vliissingenaar, vliissinger, vliissingsch*.

VLOED, z. n., m., *des vloeds*, of van den *vloed*; meerv. *vloeden*. Verkleinw. *vloedje*. Van *vloeden, vloeijen*. De daad van vloeijen: *om den vloed des waters te bevorderen*. *Terstont stelpde de vloedt haers bloets*. [Bijbelv.] *De witte vloed* is eene onnatuurlijke ontlasting van het vrouwelijke geslacht. *Een vloed van tranen*. *Vloed des buijcks*, is, bij Kil. buikloop. Eene overstroming: *uit vreeze van de vloedt*, heeft Hooft; bij wien dit woord ook elders vrouwelijk is. *De wateren sullen niet meer wesen tot eenen vloed*. [Bijbelv.] *Een allerheiligen vloed dronk vollikrijke dorpen*. [Six V. Chand.] Het tegenoverstaande van de ebbe: *er gaat een sterke vloed*. *Het ginc vloed*. [M. Stok.] *Beursgeloof is ebben vloed*. [Vond.]

Den vloed doodzeilen, is, de tegenstrevende werking des vloed's al zeilende te boven komen. Eene golf: *zie hoe 't vlot de vloedden klieft*. [Vond.] *Berghe up berghe van vloedden maect*. [Boeth.] Een groot stroomend water: *hoe geraken wij over dien vloed? Dat ik aen den vloed Ulai was*. [Bijbelv.] *De beek, de poelen, vloedden, stroomen*. [L. D. S. P.] *Op datze mij 't gebruik afstopte van den vloed*. [D. Deck.] Figuurlijk, om eenen zwaren en overstromenden drang, eene geweldige drift van iets aan te duiden: *den vloed, van 't heidensch ongelooft*. [Vond.] *Een vloed van redenen. Met eenen vloet van gruwelijke ongelukken*. [Vond.] Van hier *vloedigh*, bij Kil. Zamenstell.: *vloedbeke*, bij Kil., *vloedrijk, vloedvisch, vloedwater*, enz. *Bloedvloed, buikvloed, springvloed, tranenvloed, watervloed, zondvloed*, enz.

Vloed luidt in de eerste beteekenis in het hoogd. *Flusz*, lat. *fluxus* en *fluor*, middeleeuw. lat. *flores*, fr. *fleurs*, neders. *flete*, in die van een stroomend water in het hoogd. en neders. eveneens, deen. zweed. *flot*, lat. *fluvius*, *flumen*, ital. *flume*, fr. *fleuve*, en is verwant aan *vliet*, een klein stroomend water.

VLOEDEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik vloedde, ben gevloed*. Bij Kil., evenveel, als *vloeijen*, en voorts verwant aan *vloten, vloten, vletten, vlieten*, en de gelijkkluidende woorden van andere talen.

VLOEIBAAR, bijv. n. en bijw., *vloeibaarder, vloeibaarst*. Van *vloeijen*, zie baar. Kil. *vloedigh*, hoogd. *flüssig*, lat. *fluidus*. In staat, om te vloeijen: *kwikzilver is een vloeibaar metaal*. Wel vloeiend: *zijn stijl is vloeibaar. Hij drukt zich vloeibaar uit*. Van hier *vloeibaarheid*.

VLOEIJEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik vloeide, ben gevloed*. Kil., *vloedden*. *Vlieten*: *daar de Rhijn weleer in zee vloeide. Er vloedden tranen langs hare wangen. So vloeiden de wateren daer henen*. [Bijbelv.]; waar *ergens van vloeijen* eenen overvloed daarvan opgeven aanduidt; *een lant vloeiende van melck ende honich. De zee vloeit gedurende het getij van den vloed: hoe hoog vloeit het water hier gemeenlijk? Papier vloeit*, als het doorstaat. Voorts *vloeijen* de omtrekken van een geteekend, of geschilderd beeld, wanneer zij zacht en smeltend zijn; en worden toonen, redenen, gezegd te *vloeijen*, wanneer zij welluidend zijn: *hoe uitnemend vloeit die muziek. Hare woorden vloedden als honig van hare lippen. Een vloeiend gedicht, een vloeiende stijl. Vloeit gelijk een klaere beek*. [Vond.] *Wou mijn poezij nu vloei en als een levende stroom*. [Poot.] Voorts is *vloeijen* voortkomen: *levende wateren, die uijt Libanon vloeijen*. [Bijbelv.] *Die op staenden voet vloei rustigh uit zijn harssen*. [Vond.] 't Is

II.

niet, als honig, dat van Nestors lippen vloeiht. [Westerb.] *Het eene vloeit uit het andere*, is, evenveel, als het volgt daaruit. *Uit welke bron vloeit het?* is, waaruit spruit het voort? *De bron heeft sinds lang niet meer gevloed*, heeft sinds lang geen water opgegeven. Van hier *vloeibaar*, en van het deelw. *vloeiend, vloeiendheid*. Zamenstell.: *vloeipapier*, zeer dun papier, dat tusschen of op nat schrift gelegd wordt, om hetzelfde, door invloeiing der letters, te doen droogen; *vloeiplank*, om den vloed van het water te keeren; *vloeistof*, enz. *Aanvloeijen, afvloeijen*, enz.

Vloeijen, neders. *flojen*, eng. *flow*, angels. *flowan, fleowan*, lat. *fluere*, is verwant aan *vlieten, vloten, vloten, vletten*, enz.; en heeft zijne beteekenis aan zijne twee eerste letteren te danken.

VLOEIPAPIER, zie *vloeijen*,

VLOEK, z. n., m., *des vloeks*, of *van den vloek*; meerv. *vloeken*. Van *vloeken*. De bedreigingen, waarmede men iemand vloekt: *vellende 't volk eenen vloek*. [Hooft.] *Of hij zich wien vloek op den hals haelde*. [Vond.] *Als hij de woorden deses vloeks hoort*. [Bijbelv.] *Naar den vloek van 't vinnig bedelwif*. [Westerb.] Het kwaad, waarmede men iemand in zulken vloek bedreigt: *daerom verteert de vloek het lant*. [Bijbelv.] *Hij zij met vloek, en ramp, en leed, bedekt*. [L. D. S. P.] *Gij hebt den vloek der wet op uwen hals gedragen*. [D. Deck.] *Moort, gevolgt van duizent vloeken*. [Vond.] Het voorwerp, hetwelk door dat kwaad getroffen wordt: *heeft ons verlost van den vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons*. [Bijbelv.] Eene uitdrukking, waarin men zich zelve, of anderen, verwenscht, of ligtvaardig zwerft: *om het derde woord uit hij eenen vloek. Daer helpt noch vloek, noch tooren*. [Westerb.] Van iets, dat onophoudelijk tegen ongeluk te worstelen heeft zegt men: *er schijnt een vloek op te liggen*. Van hier *vloekbaar*. Zamenstell.: *vloekgenoot, vloekgespan, vloekgodin, vloekverwant, vloekverwantschap*, enz. *Bastaardvloek, havenvloek*, bij Vond., enz.

Vloek luidt bij Notk. en Willeram. *fluoch*, Otfrid. *fluah*, Strijk. *fluuc*, hoogd. *Fluch*, neders. *flook*.

VLOEKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vloekte, heb gevloekt*. Bedr., heviglijk met kwaad bedreigen: *op dat zij van hunnen vader niet gevloekt, maar gezegend, wierden. Wat sal ick vloeken, dien Godt niet en vloekt*. [Bijbelv.] Verwenschen: *de zeeman wenscht om vloedden zonder gront, en vloekt het lant*. [Vond.] Onz., verwenschingen uiten: *zij zegenen met hunnen mont, terwijl zij met hun harte vloeken*. [L. D. S. P.] *Dan sal hij vloeken op sijnen Koninck, ende op sijnen Godt*. [Bijbelv.] Ligtzinnige eeden doen:

gij hoeft er niet op te vloeken. Zoogenoemde vloekwoorden voortbrengen: *hij begon afgrijpselijk te vloeken. Greep hij de bijl, vloekte afgrijpselijk.* [Vond.] Van hier *gevloek, vloek, vloeker, vloeking, vloekster.* Zamenst.: *vloekwaardig, vloekwensch, vloekwoord, enz. Verfloeken, voortvloeken, enz.*

Vloeken, Kero. *fluahhon*, Otrid. *fluachon*, hoogd. *fluchen*, neders. *flöken*, en *flökken*, vries. *flökken*.

VLOEKGENOOT, *vloekgespan*, zie *vloekverwant*.

VLOEKVERWANT, z. n., m., *des vloekverwants, of van den vloekverwant*; meerv. *vloekverwanten*. Van *vloek* en *verwant*. Anders *vloekgenoot*, deelgenoot van eenen vloek, waarmee men zamengezworen heeft: *een zijner vloekverwanten geraakte in hechtenis*. Van hier *vloekverwantschap*, anders *vloekgespan*, een genootschap van lieden die met eenen vloek zamengezworen hebben.

VLOER, z. n., m., *des vloers*, of *van den vloer*; meerv. *vloeren*. Eigenlijk, evenveel welke vlakke grond. In het gebruik de gevlatte grond van een huis: *een steenen vloer, een houten vloer. Op eenen vloer van porphyrsteen ende van marmer.* [Bijbelv.] *Die zijn voet om hoog zet op turkoizen vloer.* [Vond.] *Op den bloedigen vloer.* [Hooft.] Voorts ook eene zandplaat bij Vlissingen: *als si binnen den vloere waren.* [M. Stok.] Van hier *vloeren*, enz. Zamenstell.: *vloerduif*, eene huisduif, bij Kil. *vloerduiven*, te huis blijven zitten; *vloermat, vloerplank, vloersteen, vloertapijt*, enz. *Dorschvloer*, enz.

Vloer, hoogd. *Flur*, neders., eng. *floor*, zweed. *flo, flor*, ijsl. *flaar*, angels. *fleer*, vries. *vlier*, schijnt verwant aan *vliering*, en *vlijen*, en *vloojen*, enz. Zie *vlijen*.

VLOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vloerde, heb gevloerd.* Van *vloer*. Van eenen vloer voorzien: *een vertrek met marmer vloeren.* Van hier *vloerder, vloering*. Zamenstell.: *bevloeren*. Van het deelw. *gevloerd*, komt *ongevloerd*.

VLOERING, z. n., v., *der, of van de vloering*; zonder meerv. Van *vloeren*. De daad van vloeren: *men ging tot de vloering over.* Datgene waarmee iets gevloerd wordt: *eene planken vloering. De steenen vloering wordt vernieuwd.*

VLOK, z. n., v., *der, of van de vloek*; meerv. *vloeken*. Verkleinw. *vlokje*. Een klein vlugtig ligchaampje van sneeuw, wol, enz.: *uw kleed is vol vlokken. Hier aen heeft eigebaet niet d'aldersminste vloek.* [Vond.] Van hier *vlokaard*, bij Kil.; *vlokachtig, vlokken, vlok-kig*. Zamenstell.: *vlokbed, vlokbies, vlokhaar, vlokvltsel, vlokvol*, enz. *Haarvlok, sneeuwvlok, wolvlok*, enz.

Vlok, hoogd. *Flocke*, neders. *flokke*, en *flog*, deen. *flog*, eng. *flake*, lat. *floccus*, ital. *focco*, sp. *flueco*, fr. *floc, flocon, flocon*,

schijnt verwant aan *lok*, dat in het ijsl. *flock* heet. Zie *lok*.

VLOKBIES, z. n., v., *der, of van de vlokbies*; meerv. *vlokbiezen*. Van *vlok* en *bies*. Bij Kil, anders *katoenbiese*. Varen, welks vloeken tot vulling van bedden dienen, en den naam van *vlos* voeren, in: *d'onderkleeren so sacht, als waeven sij van vlos van dons of veeren.* [Westerb.]

VLOKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vlokte, heb gevlokt.* Van *vlok*. Hoogd. *flocken*, middel-eeuw. lat. *floccare*, ital. *fioccare*, fr. *flocquer*, vlok-kig worden: *de wol vlokt.* En het *vlokt*, is, het sneeuwt.

VLONDER, *vonder, rondel*, z. n., m., *des vlonders*, of *van den vlonder*; meerv. *vlonders*. Verkleinw. *vlondertje*. Eene losse brug over een klein waterlje: *wij reden over eenen ellendigen vlonder.*

VLOO, z. n., v., *der, of van de vloot*; meerv. *vloojen*. Verkleinw. *vlootje*. Een bekend ongevleugeld insekt, dat, benevens den mensch, verscheidene dieren plaagt: *die hond zit vol vloojen. Het dicht van de vlooië.* [Vond.] Van hier *vlootachtig, vloojen*. Zamenstell.: *vloobeet, vlookruid, vlooscheet, vloozak. Aardvloot*, een insekt, dat niet tot de vloojen behoort; *zandvloot*, enz.

VLOOJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vlooiëde, heb gevlooid.* Van vloojen ontdoen: *die deken moet gevlooid worden. Zij zat zichte vloojen.* Overdragtelijk, is *iemand vloojen*, bij Kil. ook, hem van zijn geld berooven.

VLOOT, z. n., v., *der, of van de vloot*; meerv. *vloten*. Verkleinw. *vlootje*. Eene kleinere, of grootere, menigte van onder een gemeenschappelijk bevel, of ten minste gezamenlijk, zeilende schepen: *eene haringbuis bleef uit de vloot achter. Men verwacht de Moskowsche vloot. De Levantsche vloot, de Groenlandsche vloot, enz. Hij brengt de Keurbenden met de vloot over.* [Hooft.] *Strijkt voor uw vlotten en uw vlagh.* [Vond.] *Noit liep er vloot van ree, noit schip af van hun palen.* [D. Deck.] Overdragtelijk is *vloot* een trein van menschen: *daer komt de gansche vloot aan. Met de vloot mede gaan.* Het verkleinw. *vlootje*, wordt voor een klein plat tobbetje gebruikt: *onder de wijrvaten zet men vlootjes. Is er nog boter in dat vlootje?* Van hier *vloteling*. Zamenstell.: *vlootvoogd*, enz. *Botervlootje, graanvloot, haringvloot, koopvaardijvloot, krijgsvloot, oorlogsvloot, retoervloot, walvischvloot, wijnvlootje, enz.*

Vloot, Kil. *vlote*, angels., pool., sp. *flota*, fr., hoogd. *flotte*, it., zweed. *flotta*, deen. *floude*, eng. *fleet*, komt van *vlotten*, of *vloten*, drijven.

VLOS, zie *vlokbies*.

VLOT, bijv. n. en bijw., *vlotter, vlotst*. Driftig, drijvend: *het schip wordt vlot. Een schip vlot maken*, het doen vlotten, of vlotten. Over-

- dragtelijk, onvast: *hijlicken, niet vlot, niet wankelbaer, maer hecht.* [D. Deck.] Als bijw., is *vlot* zonder haperen, of stooten: *gij moet uwe les vlotter kunnen opzeggen. Het gaat nog niet vlot genoeg.* Zamenstell.: *onvlot*. Dit woord luidt in het hoogd. *flott*, fr. *flot*, eng. *afloat*, en komt van *vloten*.
- VLOT, z. n., o., *des vlots*, of *van het vlot*; meerv. *vlotten*. Verkleinw. *vlotje*. Eigenlijk, het onz. geslacht van het bijw. n. *vlot*. Al wat vlot is, of drijft; zoo als room en ander vet, dat in het neders. en zweed. *flott* heet. In het gebruik, bijzonderlijk, zamengebondene balken, en ander hout: *wij zagen een groot vlot de rivier afzakken. Boomde met een vlot langs d'oevers.* [Vond.] *Die op 't eerste vlot het tijf heeft durven wagen.* [D. Deck.] *Ich salse op vlotten over de zee doen voeren.* [Bijbelv.] Eenige zamengebondene balken, die, met een plankier bedekt, eenen drijvend den steiger vormen: *stap op dat vlot!* Oncegenlijk, een schip: *zoo doet mijn zeilbaer vlot en waterreder mee.* [Vond.] Zamenstell.: *vlotbalken, vlothout, vlotschuit*, enz. *Houtvlot, steigervlot*, enz.
- VLOTEN, zie *vlotten*, en *vlieten*.
- VLOTGRAS, z. n., o., *van het vlotgras*; zonder meerv. Van *vlotten*, of *vlotten*, en *gras*. Vlot-tend gras. *Zich aan het vlotgras vasthouden*, spreekw., zich op een zeer onzeker en onvast ding verlaten. Men vindt ook *vlotgars*, in: *een merrije, die vlotsgars ghegeten heeft.* [Colijn V. Rijss.]
- VLOTSCHUIT, z. n., v., *der*, of *van de vlotschuit*; meerv. *vlotschuiten*. Van *vlot* en *schuit*. Eene schuit, die in vlakke aan een vlot gelijk: *de goederen worden met vlotschuiten aan boord gebracht. Ontlaen met vlotschuit, boot, en lichter.* [Vond.] Zamenstell.: *vlotschuitvoerder*.
- VLOTTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vlot-tede, heb en ben gevlot.* Anders ook *vlotten*. Onz., drijven, zwemmen: *op dat de schepen daarop beter zouden vlotten.* [N. Wits.] *Die zwanen daar vlotten.* [V. Hass.] Overdragtelijk, is *het vlot*, het gaat zonder haperen en stooten. *Het wil met hem niet vlotten*, niet gelukken. Bedr., in vlotten vervoeren: *ik laat dat hout naar elders vlotten.*
- Vlotten, vloten*, fr. *flotter*, eng. *flout*, middeleeuw lat. *flotare*, neders. *fleten*, is verwant aan *vletten, vloeden, vloetjen, vlieten, vlieden*, of *vlien*, en eene reeks van gelijk-luidende woorden in andere talen, welker beteekenissen alle gezamenlijk uit den klank der beide eerste letteren voortspruiten.
- VLOUW, z. n., v., *der*, of *van de vlouw*; meerv. *vlouwen*. Ook *flouw*. Een net, hetwelk bijzonderlijk dient, om snippen te vangen. Zamenstell.: *schuifvlouw, slagvlouw*, enz. Misschien is dit woord verwant aan *fluiw* en *flauwen, flouws* en *flouwsen*, dat in Vriesl.

- en elders zachte benamingen van eene leugen en liegen zijn.
- VLUG, bijw. n. en bijw., *vlugger, vlugst*. Eigenlijk, in staat tot vliegen: *de vogeltjes zijn nog niet vlug.* [Halma.] *Eer hij vlugh was, uit het nest joegen.* [Vond.] Bij Kil., overdragtelijk, huwbaar, enz. In het gebruik, snel, gezwind: *wat is hij vlug ter been. De bolpees maech hen vlugh!* [Vond.] *Vlug met de pen, of ter pen. Eene vlugge hand van schrijven. Vlug van geest. Een vlug begrip.* Als bijw.: *hij danst vlug. Vlug spreken. De snelle en spitse speer springt vlugge.* [Vond.] Van hier *vluggen, vlugheid* en *vlugs*. Zamenstell.: *onvlug*.
- Vlug*, Kil. *vlugghe*, neders. *flugge*, hoogd. *fluck*, eng. *fledged*, komt van *flukke*, bij Willeram. vliegen, vries, *flugge*.
- VLUGGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vlugde, heb gevlugd*. Bij Kil. vlug worden, in staat geraken tot vliegen, en huwbaar worden. *Vluggen in de sonne is*, bij hem, zich in de zon koesteren. Zamenstell.: *vlughvoghel*, een vogel, die zich in de zon koestert, anders *vlugghe*.
- VLUGS, *vlughs, vleughs, flughs*, beteekent bij Kil. evenveel, als *fluks*, of *flus*, hoogd. *flugs*, deen. *flug*, zweed. *flux*, en het komt bij hem ook voor in den zin van *fluksch*.
- VLUGT, z. n., v., *der*, of *van de vlugt*; zonder meerv. Het vliegen van eenen vogel: *eenen vogel in de vlugt schieten. Was niet, dan in de vlught, te treffen.* [Vond.] *De zwaluw vangt in hare vlugt allerlei insekten op.* Het voortsnellen van een mensch: *onder het naloopen van den dief greep hij in de vlugt eenen stok.* De rigting, waarin een vogel, of iets anders, vliegt: *de steen nam zijne vlugt langs mijn hoofd.* Overdragtelijk, zegt men van een dichtstuk, dat het eene hooge vlugt neemt, als deszelfs inhoud zich verheft. Ook beteekent *vlugt* wel eens den togt, welken een vogel zonder rusten aflegt: *in eene vlugt vloog hij het over. Ter vlugt*, is, onder het voorbijsnellen, ter loops, in haast: *ik voorzag mij ter vlugt van het noodige. De afgaende maen ter vlugt haer horens kortende.* [Vond.] *Met ter vlugt*, is ijlings: *heeft hem met ter vlucht zeer schriklijk aengerant.* [Vond.] Voorts is *vlugt* de ruimte van het einde van den eenen vleugel van eenen vogel tot dat van den anderen: *de fregatvogel heeft veertien voeten vlugts.* En een troep van vliegende dingen: *eene vlugt kogels. Een vlught van valken drijvende en braveerende in de lucht.* [Antonid.] In dezen zin heeft *vlugt* een meervoud, even als in dien van een vogelenhok, bij Kil. *vlugghe, vleughe*. Van hier *vlugtig*. Zamenstell.: *arendsvlugt, duivenvlugt, kanarievlugt, vogelvlugt*, enz.
- Vlugt* luidt in de eerstgemelde beteekenissen, bij Kil., *vleughe, vloghe*, en *vlucht*,

- hoogd. *Flug*, neders., deen. *flugt*, zweed. *fligt*, eng. *flight*, en komt, even als *vlug*, van *vliegen*, of een daaraan vermaagschapt woord.
- VLUGT**, z. n., v., der, of van de *vlugt*; zonder meerv. De daad van vlieden: *ijlings nam hij de vlugt*. *Zich op de vlugt begeven*. *De vlucht kiezen*. [Hooft.] *Hebben heijrlegers der vrende op de vlucht gebragt*. [Bijbelv.] *Datze in de vlugt aen 't water wert gestuit*. [Vond.] Van hier *vlugten*, enz. *vlugtig*. Zamenstell.: *toerlugt*, *uitvlugt*, enz.
- Vlugt*, neders., deen. *flugt*, vries. *fluygt*, eng. *flight*, angels. *flijht*, zweed. *flijkt*, hoogd. *Flucht*, Oufriid. *fluhti*, Notk. *fluht*, komt van een of ander oud woord, dat aan *vlieden* vermaagschapt is.
- VLUGTILING**, z. n., m., en v., des *vlugtelings*, of van den *vlugteling*; en der, of van de *vlugteling*; meerv. *vlugtelingen*. Van *vlugten*. Verdreveling, die gevlugt is: een *afstammeling der fransche vlugtelingen*.
- VLUGTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik vlugtte, ben gevlugt*. De vlugt nemen, vlieden: *hij is uit het land gevlugt*. *De vrouwe vluchtete in de woestijne*. [Bijbelv.] *D'een mint, en d'andre vlugt voor minne*. [Vond.] Van hier *vlugteling*, *vlugter*, *vlugting*. Zamenstell.: *vlugt-plaats*, enz. *Ontvlugten*, *voortvlugten*, enz.
- Vlugten*, Kil. *vluchten*, hoogd. *fluchten*, neders. *flugten*, vries. *fluytje*, deen. *fligte*, zweed. *flijhta*, komt van *vlugt*, en werd, even als *fluhtin* bij Oufriid., oulings ook wel eens in eenen werkelijken zin gebezigd.
- VLUGTIG**, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *vlugt*, zie *ig*. *Vlugtende*, *zwerfende*: *ghij lieden zijt vluchtige van Ephraim*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *voortvlugtig*.
- VLUGTIG**, bijv. n. en bijw., *vlugtiger*, *vlugtigst*. Van *vlugt*, de daad van vliegen. Dat ligt *vervliegt*: *vlugtig zout van hertshoren*. *Vlugtige gedachten*. Dat ter vlugt geschiedt: *een vlugtig overzigt van het gebeurde*. Als bijw.: *hij beschouwde het vlugtig en ter loops*. Van hier *vlugtigheid*.
- VLUIS**, zie *vlies*.
- VOCHT**, z. n., o., des *vochts*, of van het *vocht*; meerv. *vochten*. Sap, of ander nat: *er valt vrij wat vocht*. *Uwe vochten zijn bedorven*. *Een beminnaar vanvocht*. *Wier heldre starre het vocht van de klippen doetafschieten*. [Vond.] *Om dat visch den neus geduurig heeft in 't vocht*. [D. Deck.] *De soete Vecht voor deur, de soete rocht van binnen*, heeft Huighens, die dit woord vrouwelijk maakt. Bij Kil. vindt men het evenmin, als in den Statenbijbel, en in het hoogd. Van hier *vochtig*. Zamenst.: *druivenvocht*, enz.
- Vocht*, of *voigt*, is eigenlijk het onz. geslacht van *vocht*, *voecht*, of *vucht*, bij Kil., hoogd. *feucht*, *vochtig*, dat, onder anderen, voorkomt, in: *dronk van smarte en test de rochte traenen, die langs zijne kaeken droopen*. [Vond.]
- VOCHT**, bijv. n., zie het voorgaande *vocht*.
- VOCHTEL**, z. n., m., des *vochtels*, of van den *vochtel*; meerv. *vochtels*. Degen, papier: *hij is terstond met den vochtel gereed*. Eigenlijk, een vechttuig. Van *vechten*.
- VOCHTIG**, bijv. n., *vochtiger*, *vochtigst*. *Nattig: welk vochtig weder*. *Een vochtig huis*. *De grond is vochtig*. Van hier *vochtigheid*. Dit woord luidt bij Kil. *voechtig*, en daarvan komt bij hem *voechtigen*, anders *voechten*, en *vuchten*, hoogd. *feuchten*, *vochtig maken*, of *bevochtigen*.
- VOCHTIGHEID**, z. n., v., der, of van de *vochtigheid*; zonder meerv. Van *vochtig*, hoogd. *Feuchtigheid*. Oulings evenveel, als *vocht*: *is het verdorret, om dat het geen vochticheit en hadde*. [Bijbelv.] *Maer weert ook vochtigheit*. [Vond.] Hedendaags enkel de toestand, of hoedanigheid, van iets, dat vochtig is: *ik haat dat vertrek uit hoofde van deszelfs vochtigheid*.
- VODDE**, z. n., v., der, of van de *vodde*; meerv. *vodden*. Verkleinw. *voddetje*. Een nuttelooze lap, eene leur, of lomp: *zij is met lappen en vodden behangen*. *Vodden ende stelsen*, heeft Kil., bij wien dit woord voorts aan *wisch*, *wischdoek*, beantwoordt, en eene sloerie, of hoer, en ander ondeugend vrouwensch aandooidt; zoo als men nog steeds zegt: *het is eene olijke vodde!* Van hier bij Kil., *vodachtigh*, *vodden*, *vodderij*, *voddig*. Zamenstell.: *voddekraam*, *voddemarkt*, *voddemoer*, *voddekooper*, *vodderaper*, *voddevaar*, *voddewerk*, enz.
- VODDERIJ**, z. n., v., der, of van de *vodderij*; meerv. *vodderijen*. Verkleinw. *vodderijtje*. Bij Kil. *gelap*; van *vodder* en *vodden*, lappen. Hedendaags evenveel welk nietswaardig ding: *kwel mij met zulke vodderijen niet*. *Noch beet, noch boon, noch zulke vodderijen; maer roosen, maer ambroos*. [Westerb.] Ook wel eens *snuisterij*: *ik kocht ook een klein vodderijtje*.
- VOEDEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik voedde, heb gevoed*. Anders *voen*. Bedr., van inwendig levensonderhoud voorzien: *wij werden door hem gevoed en gekleed*. *Zijn schaapen, die hij weid en roed*. [L. D. S. P.] *Hij voedt het, ende onderhoudt het*. [Bijbelv.] *Een poeet, gelijk een paerd, is best, wanneer hij werdt gevoedt, en nieten werdt gemest*. [D. Jonkts.] Door onmiddellijke toediening van spijze verzorgen: *men moet hem voeden als een kind*. Aankweeken over het algemeen: *hij voedt zijne uitzigten op uitkomst*. *Gij moet uwe droefheid niet roeden*. *Die konsten broedt en voedt*. [Westerb.] *Voen Gods gramschap, niet te temmen*. [Vond.] Bij zich omdragen: *een troostelijk vertrouwen roeden*. *Zijnen geest voeden*, hem versterken. *Eene slang in*

den boezem voeden, eenen verrader weldoen. Onz., is voeden den honger stillen: *die spijs voedt weinig*. Voedende spijs, krachtige, versterkende, ook wel eens *geroede*. Van hier *voeder*, *voederen*, enz., *voeding*, *voedsel*, *voedster*, enz., *voedzaam*. Zamenstell.: *voedmiddel*, enz. *Doorvoeden*, *overvoeden*, enz.

Voeden, Kil. ook *vueden*, Ulphil. *fodan*, neders. *föden*, zweed. *föda*, eng. *feed*, schijnt van zijnen klank de beteekenis van drukken, en door drukking opvullen, te ontleenen.

VOEDER, z. n., m., *des voeders*, of *van den voeder*, meerv. *voeders*, en *voeders*. Van *voeder*. Al wie iemand voedt: *zijn onderhouder en voeder met ondank loonen*. Al wie iets aankweekt: *de voeders van dat gerucht*. Wegens het vrouwelijk geslacht gebruikt men *voedster*.

VOEDER, z. n., o., *des voeders*, of *van het voeder*; zonder meerv. Anders *voer*. Eigenlijk al wat tot voeding van menschen of beesten dient: *der braven voer is een gelijk gemoet*. [Poot.] In het gebruik, bijzonderlijk, beestenvoedsel: *het voeder der beesten*. [Hooft.] *Hij gaf oock haren eselen voeder*. [Bijbelv.] *Hij schenkt aan 't vee gezegend voeder*. [L. D. S. P.] *Lang voer, kort voer*; aan welk laatste dit woord allerbijzonderst eigen is: *in plaats van enkel hooi en gras, moet gij uw paard voeder geven*. *Doe eener zijnen sack opdede, om zijnen ezel voeder te geven*. [Bijbelv.] *Weide en voer en hoi*. [Vond.] — *Een voertje* is zoo veel voeders, als een beest op eenmaal behoeft: *ik gaf mijn paard een voertje*. Dus gebruikt men het hoogd. *Futter* ook; en eveneens is *ein funder brot* bij sommige Duitschers zoo veel als men op eenmaal in den mond steken kan. Van hier *voederen*, enz. Zamenstell.: *voederbezorger*, *voederhaalter*, *voederkist*, *voederkribbe*, *voedermand*, *voederzak*, enz. *Beestenvoeder*, *paardenvoeder*, enz.

Voeder, *voer*, neders. *vöde*, *voder*, *voer*, deen. *foeder*, *fode*, angels. *foda*, eng. *food*, *fodder*, zweed. *foder*, middeleeuw. lat. *fodrum*, hoogd. *Futter*, Notk. *fuora*, fr. *fouirage*, ital. *foraggio*, komt van *voeden*, *voen*.

VOEDER, z. n., o., *des voeders*, of *van het voeder*; zonder meerv. Ook *voer*. De opvulling van een kleed met bont, of iets anders: *menige zeeman naait eene schapenrucht tot voeder in zijnen schanslooper*. Van hier *voeren*, of *voeren*, *voeding*, of *voering*. Zamenstell.: *voederhemde*, bij Kil.; *voederlaken*, *voederlinnen*, *voederstof*, enz. *Mantelvoeder*, of *mantelvoer*, enz.

Voeder, *voer*, deen. *foer*, neders. ook *foer*, *foor*, en *foder*, zweed. ook *foder*, middeleeuw. lat. *fodra*, ital. *fodro*, *fodero*, fr. *fourrure*, pool. *futro*, hoogd. *Futter*, dat voort is een uitwendig bekleedsel van even-

veel welk ding, bij Kil., ook *voeder*, in het fr. *fourrau*, beteekent, komt van *voeden*, voor zoo veel het opvullen aanduidt, en geenszins, zoo als sommigen willen, van *vel*.

VOEDER, zie *voer*.

VOEDEREN, *voeren*, bedr. w., gelijkvl. *Ik voederde, heb gevoederd*. Van binnen opvullen, bekleeden: *voederen een kleed, voederen met pelssen*. [Kil.] Van hier *voederer*, *pellier*, bij Kil.; *voeding*, of *voering*, de opvulling, verdubbeling, van een kleed: *eene baaijen voering*. Zamenstell.: *afvoeren*, enz.

Voederen, *voeren*, Kil. ook *voeijeren*, deen. *foern*, fr. *fouerrer*, sp. *enforar*, neders. *foren*, ital., middeleeuw. lat. *foderare*, zweed. *fodra*, hoogd. *futtern*, komt van *voeder*, en *voeden*, opvullen.

VOEDEREN, *voeren*, bedr. w., gelijkvl. *Ik voederde, heb gevoederd*. Van voeder verzorgen: *gij moet uw paard beter voederen, of voeren*. *Wel gevoederde hengsten*. [Bijbelv.] Als voeder toereiken: *koren voederen*. *Wij zullen enkel stroo moeten voeren*. Voeder aan beesten geven: *gaat gij haast aan het voederen, of voeren?* Van hier *voederaar*, *voeding*, *voering*. Zamenst.: *afvoeren*, enz.

Voederen, *voeren*, deen. *foere*. fr. *fourrager*, Tatian. *fuotiran*, hoogd. *füttern*, zweed. *fodra*, eng. *fodder*, komt van *voeder*, inwendig levensonderhoud.

VOEDERING, *voering*, van een kleed, zie *voederen*.

VOEDSEL, z. n., o., *des voedsels*, of *van het voedsel*; zonder meerv. Al wat tot voeding strekt: *als wij voedsel en deksel hebben*. [Bijbelv.] *Om voedsel voor het hongrig nest te haalen*. [L. D. S. P.] *Dor gewas schaft voedsel voor de vlammen*. [Vond.] *Groot voedsel vonden deze klappernijen*. [Hooft.] Zamenstell.: *lijchaamsvoedsel*, *zielenvoedsel*, enz.

VOEDSTER, z. n., v., *der*, of *van de voedster*; meerv. *voedsters*. Van *voeden*. Eene vrouw, die iets voedt, aankweekt: *ik ken de voedster van dien laster*. *De kuikens huppelen hunne milde voedster te gemoet*. Bijzonderlijk, eene vrouw, die een of meer kinderen van anderen opkweekt: *zuigh slechts enkel heil uit voesters zaatge borsten*. [Vond.] *Settede hem, ende zijne voester in eene slaepkamer*. [Bijbelv.] Voorts ook het wijfje van een konijn. Van hier *voedsteren*, enz. Zamenstell.: *voedsterliefde*, *voedsterloon*, enz.

VOEDSTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik voedsterde, heb gevoedsterd*. Van *voedster*. Opkweeken, zoo als eene voester hare kweekelingen: *zij voedsterde hem van kindsbeen af*. *Bestelt dien zoon te voesteren bij Chiron*. [Vond.] *Uwe dochters sullen aen uwe zijde gevoestert worden*. [Bijbelv.] Van hier *voedsteraar*, *voedsterling*. Zamenstell.: *voedsterheer*, *voedsterkind*, *voedsterplaats*, *voedstervader*, *voedstervrouw*, enz.

VOEDSTERLING, z. n., m., en v., *des voedsterlings*, of *van den voedsterling*, der, of *van de voedsterling*; meerv. *voedsterlingen*. Van *voedsteren* en *ling*; zie *ling*. Een voedsterkind, dat door eene voedster verzorgd en opgekweekt wordt: *hij is mijn voesterling geweest*.

VOEDZAAM, bijv. n., *voedzamer*, *voedzaamst*. Van *voeden*. Zie *zaam*. Voedend, versterkend: *eenvoudige*, maar *gezonde*, en *voedzame*, *spijs*. Bij Vond. *voedbaar*: *ghij troecht geen voedbremlak, maer hartzeer, uit de mem.* Van hier *voedzaamheid*.

VOEGE, *voeg*, z. n., v., *der*, of *van de voege*; meerv. *voegen*. Verkleinw. *voegje*. Het verband van twee dingen aan elkanderen: *eene voege met eenen zwaluwstaart*. *Tegen over zijne voege*. [Bijbelv.] De reet, welke tusschen twee zamengevoegde dingen overblijft: *de voegen van het uitgedroogde houtwerk gapen*. *De voegen uitbikken en wederom volzetten*. Overdragelijk, pas, gepastheid: *het heeft geene voeg*. *In dezer voege*, is, op deze wijze, *in zulker voege*, op zulke wijze. *In voege dat*, zoo dat. Van hier *voegen*, *oulings*, *mettelen*: *die timmert en voegelt een roede hoge*. [V. Hass.] De voegen van eenen muur aanstrijken: *wanneer gaat gij aan het voegen?* *Die muur is slecht gevoegd*. Zamenstell.: *voegijzer*, enz.

Voege, *voeg*, hoogd. *Fug*, *Fuge*, deen. ook *fuge*, neders. *foge*, *foog*, komt van *voegen*.

VOEGELIJK, bijv. n. en bijw., *voegelijker*, *voegelijkst*. Gepast, betamelijk: *dat is niet voegelijk voor een eertlijk man*. *Te prijzen op voegelijke wijzen*. [L.D.S.P.] *Dees voegelijke zavier is elk niet aangeboren*. [Vond.] Van hier *voegelijkheid*. Zamenstell.: *onvoegelijk*, *welvoegelijk*, enz.

VOEGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik voegde heb gevoegd*. *Oulings* ook *veugen*. Bedr. schikken, passen, onderling verbinden: *de schrijverkers voegen hun werk met lijm*. *Hij voegde vijf gordijnen d'eene aen d'ander*. [Bijbelv.] Voorts is, *iets ergens bijvoegen*, het andere daarmede vermeerderen: *voeg bij de honderd guldens nog honderd andere*. *Ik wil bij het gezegde nog dit voegen*. *Voeght bij uw geloove deught, ende bij de deught kennisse*. [Bijbelv.] *Zich ergens bijvoegen*, zich doen gelden, als er iets te trekken is: *hij weet er zich wonder wel bij te voegen*. Zie voorts *bijvoegen*. *Zich bij iemand voegen*. Zich in deszelfs gezelschap begeven, of eene gemeene zaak met hem maken: *als hij hem te Asson bij ons gevoeght hadde*. [Bijbelv.] *Hij voegde zich bij de Keizertijken*. Met naar beantwoordt *voegen* aan *schikken*: *roeg uwe rede naar de vatbaarheid uwer hoorderen*. *Gij moet u een weinig naar hem voegen*. *Onz.*, wordt het met *passen*, *betamen*, *verwisseld*: *bij vrouwlijk beelt en lichaems-*

schoonheit veught. [Vond.] *Hem voegen tabbert en bonnet en gouden ring*. [Poot.] *Dat sulcken niet en voeght te loopen op de jaght*. [Westerb.] *Wel voegen*, is *welvoegelijk* zijn: *om u te leijden tot het gene wel voeght*. [Bijbelv.] *Eindelijk is voegen te pas komen*: *dat zal u wel voegen*. *Vlijen*: *het voegt mij in geenen deele*. Van hier *gevoeg*, *voege*, *voegelijk*, *voeging*, *voedsel*, *voegzaam*. Zamenstell.: *voegijzer*, *voegmiddel*, *voegwoord*, enz. *Aanvoegen*, *bevoegen*, van waar *betoeugd*, *bijvoegen*, *hervoegen*, *invoegen*, *toevoegen*, *vervoegen*, *zamenvoegen*, enz.

Voegen, opperd. *fugen*, hoogd. *fügen*, neders. *fögen*, Vond. *veugen*, Willer. *voigen*, en *riogen*, Otfriid. *gifuagan*, angels. *gefegan*, zweed. *foga*, deen. *foije*, schijnt verwant aan het lat. *figere*, gr. $\pi\gamma\epsilon\iota\nu$.

VOEGING, z. n., v., *der*, of *van de voeging*; meerv. *voegingen*. Van *voegen*. De daad van voegen: *door eene verstandige voeging van zijne taal naar hunne begrippen*. Verband: *ende trecken di al die voeginge dijre lede wter een* [V. Hass.] Zamenstell.: *woordvoeging*, enz.

VOEGZAAM, bijv. n. en bijw. *Voegzamer*, *voegzaamst*. Van *voegen*, zie *zaam*. Als bijv. n., gepast, voegelijk: *bij eene voegzame gelegenheid*. Als bijw., gepastelijk: *weet gij u niet voegzamer te gedragen?* Van hier *voegzaamheid*. Zamenstell.: *onvoegzaam*, enz.

VOELBAAR, zie *voelen*.

VOELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik voelde, heb gevoeld*. Betasten: *iemand den pols voelen*. *Iemand ergens bij voelen*, is, hem daarbij aanraken. Door het zintuig des gevoels ontwaarworden: *voelt gij wel, hoe koud mijne hand is?* *Haer krachten voelt ontstremmen*. [Westerb.] Ook anderzins ontwaarworden: *ik voel het, dat gij gelijk hebt*. *Zoo schijnt de kiel den last des reisbren Godts te voelen*. [Vond.] *Zich zelven zoo of zoo voelen*, zich zoo of zoo bevinden: *hoe voel ik mij zoo naer!* [Vond.] *Ik staa, en voel mij staan*, bij Oudaan; en *voel mij opgevat*, en *door de lucht geroerd*, bij denzelfden, is, ik voel, dat ik sta, of opgevat word. Intusschen bezigt men in zulke, en dergelijke, gevallen, buiten dicht, liever *gevoelen*. Van *voelen* komt *gevoel*, enz., *voelbaar*, dat gevoeld kan worden, *voeler*, *voeling*. Zamenstell.: *voeldraad*, *voelhoren*, *voelspriet*, enz. *Bevoelen*, *geroelen*, *onvoelbaar*, enz.

Voelen, hoogd. *föhlen*, Otfriid. *fualen*, neders. *fölen*, deen. *fole*, eng. *feel*, angels. *felan*, *gefetan*, is een oorspronkelijk woord, dat zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd schijnt.

VOELER, z. n., m., *des voelers*, of *van den voeler*; meerv. *voelers*. Van *voelen*. Gebruikelijk voor de gezamenlijke *voeldraden*, *voelhorens*, en *voelsprietten*, van verschillende

dieren: *de mosselen hebben ook hare voelers.*
VOER, zie *voeder*, z. n., o.
VOER, *voeder*, z. n., o., *des voers*, of *van het voer*; meerv. *voeren*. Eene wagenvracht: *drie voeders hooi. Een voer stroo.* Een wijnvat van verschillende grootte, of de daaringaande hoeveelheid van wijn: *een voeder houdt zes of zeven amen.* Zamenstell.: *voederrat, voerwijn, roederwijn, ghevaette wijn*, bij Kil., enz. *Wijnvoeder*, enz.
Voer, voeder, hoogd. *Fuder*, neders. *foder*, *foer*, boh. *fura*, is, volgens Adclung, ook in de laatste beteekenis, zulk eene hoeveelheid, als men gevoegelijk op eenen wagen vervoeren kan, en komt van *voeren*.
VOERAADJE, z. n., v., *der*, of *van de voeraadje*; zonder meerv. Ontleend van het fr. *fourrage*.
Voeder: *om 't genot der voeraadje.* [Hooft.]
VOERDER, z. n., m., *des voeders*, of *van den voerder*; meerv. *voeders*. Van *voeren*. Al wie iets voert: *de eerste voerder van dat schip.* Zamenstell.: *heervoerder, krijgvoerder, redevoerder, schuivoerder, vlagvoerder, woordvoerder, zandvoerder*, enz.
VOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik voerde, heb gevoerd.* Beantwoordt aan *varen*, in den zin van met vaartuig, of voertuig, van de eene plaats naar de andere brengen: *die u roeijen, hebben u in groote wateren gevoerd.* [Bijbelv.] Ja zulks evenveel hoe ook doen: *de wind voert het stof in de lucht. Voere u een Engel van beneen naar 's hemels heldre plekken.* [Poot.] *Voerde door woestijnen zijn verhoornen.* [L. D. S. P.] *Hij wierd naar 't gevangenhuis gevoerd.* [Halma.] *Een leger op de slagbank voeren*, of *brengen*; zie *slagbank*. *Hine soudse voeren. dar si quamen*, bij M. Stok., beteekent, dat hij, als heervoerder, hen niet brengen zou, daar zij, de vijanden, kwamen. In overeenkomst hiermede is *een schip voeren*, daarover gebieden, deszelfs bewegingen rigten, en beantwoordt *voeren* aan *leiden*, in: *leijdt mij dan, ende voert mij, om uwe naams wille.* [Bijbelv.], en in: *een volk licht op den tuin te voeren.* [Hooft.] Zie *tuin*. Met *brengen* wordt het verwisseld, in: *de mijn tot onder het bolwerk voeren. Moet dien lieven naam op 't bladt der tonge voeren.* [Vond.] *Hij voerde mij te gemoet.* Met *dragen*, in: *zijns vaders naam voeren.* In *zijne star een blaer voert wit en hel.* [Vond.] *Een halve maan in zijn wapen voeren. De roode of blaauwe vlag voeren. Iets in zijn schild voeren. Zien, wat iemand in zijn schild voert.* Zie *schild*. *Wat dat hij voert in 't hert, dat siet men in zijn oog.* [Westerb.] Maar dragt gaat met gebruik gepaard, in: *boge ende spiesse sullen sij voeren.* [Bijbelv.] *Den degen voeren, verbodene wapens voeren. Sels hij die blixems voert, magh niet gewapent blijven.* [Westerb.] En gebruik is bijkans het eenige, dat in aanmerking

komt, in: *meesterlijk voert hij het penseel. de pen, het woord*, enz. *Klein zeil voeren, scheepsw. Dat schip voert zestig stukken.* Voorts beantwoordt *voeren* aan *uitoeren*, in: *het bewind voeren, eene rede voeren, taal voeren, een pleitgeding voeren, voeren een saecke.* [Kil.]; *strijd voeren. Voert op zijne wijs een aengenaemen krijgh.* [Poot.] *Het hoogste woord voeren*, het meeste te zeggen hebben. *De vlag voeren*, in tegenoverstelling van *eene vlag*, of *die of die vlag voeren*, het bevel over zeker aantal van schepen voeren. Van hier *voer*, onz. en vr., *voerder, voering, voerster*. Zamenstell.: *voerkabel*, bij Kil.; *voerloot, voerman, voertuig, voerweg, voerwezen*, enz. *Aanvoeren, invoeren*, enz.
Voeren, hoogd. *fuhren*, neders. *fören*, zweed. *föra*, ijsl. *faera*, Otfrid., Notk., Kero *fuaren, fuoran*, is naauw verwant aan *varen*, zie dit woord.

VOEREN, zie *voederen*.

VOERING, zie *voederling*.

VOERLIEDEN, zie *voerman*.

VOERMAN, z. n., m., *des voermans*, of *van den voerman*; in plaats van het meerv. gebruikt men *voertlieden*. Van *voeren* en *man*. Al wie eenen wagen voert, bestuurt, ment: *de voerman viel in slaap. Doe seijde hij tot den voerman: keert uwe hant!* [Bijbelv.] Spreekw.: *een oud voerman hoort nog gaarne het klappen van de zweep*, men is in zijnen ouderdom nog niet ongevoelig voor datgene, waarmede men zich voorheen vermaakte. Ook geeft men dezen naam aan een sterrenbeeld achter den grooten beer, anders *beerewachter*, en *Boötes*, bij Hoogvl., in: *dan zal Boötes, of de Beerewachter zinken.* Als men van den beer eenen wagen vormt, maakt men van deszelfs wachter eenen wagenaar: *de norske voerman van den Noorder Beerewagen.* [Antonid.] *De voerman van de groote beer.* [Vond.] Een verhuurder van rijtuig, eigenaar van eenen of meer vrachtwagens, enz., hoogd. *Fuhrman*, pool. *furman*, boh. *formann*. Zamenstell.: *voermansknecht, voermanswagen*, enz.

VOERWIJN, zie *voer*.

VOET, z. n., m., *des voets*, of *van den voet*; meerv. *voeten*. Verkleinw. *voetje*. Een poot, of been van dieren en menschen: *al wat veel voeten heeft, onder alle kruipende gedierte.* [Bijbelv.] *De stomme en redentloze dieren naer hunne voeten zien.* [Vond.] *Menschen en vogelen hebben twee, andere vier, zes, en meer, voeten.* Bijzonderlijk, een menschenbeen: *hij maeckt mijne voeten gelijk als der hinden.* [Bijbelv.] *Mijn roet van 't net berijden.* [L. D. S. P.] *Vter ronten hi den roet wttoech.* [M. Stok.] *Daerse den voet onder de tafel steken.* [A. Bijns.] *Verstoten worden met den voet.* [Houwaert.] *Men geeft niet met den voet.* [Huijghens.] Allerbij-

zonderst, met hetzelfde verschil, dat er tuschen hand en arm plaats grijpt, het onderste gedeelte van het been beneden den enkel: die een wijden schoen maect voor een kleinen voet. [Huijghens.] *Dat hi ontfinc ene wonde in den voet.* [M. Stok.] *Die op de Troische eerde eerst sinen voet stelde.* [C. V. Ghist.] *De voet springt buijten 't spoor, de hand en houdt geen maect.* [D. Jonktijs.] *Hun wreede haat doorgraaft mij voet en hand.* [L. D. S. P.] Deze beteckenis heeft ook in de bijw. barrevoets, blootsvoets, droogsvoets, en in menigvuldige zegswijzen, zoo als: iemand eenen voet onder het gat geven, eigenlijk, hem voor zijn achterste schoppen, en voorts hem wegjagen. *Iemand den voet in den nek zetten*, hem geweldig drukken, en knellen. *Onder iemands voeten*, onder zijne magt: *gij hebt alles onder sijne voeten geset.* [Bijbelv.] *Onder de voeten*, of verzamelbaar, *onder de voet*, vlak tegen den grond: *werpen onder de voeten.* [A. Bijns.] *Onder de voet gesmeeten.* [Hooft.] *Dat hi coemt onder de voet.* [M. Stok.] *Troja leet onder de voet.* [C. V. Ghist.] *Het hoofd der slangen ghij onder de voet leijt.* [A. Bijns.] *Al light sijn neeringh half onder de voet.* [Huijghens.] *Onder de voeten, onder de voet, met de voet*, of *met voeten, treden*, even als onkruid, vernielen, of verachtelijk behandelen: *wanneer ghi vrick alle scaet onder u voeten tredet.* [Aldengond.] *Si traden die huse onder de voet.* [M. Stok.] *'t Ware goed treed gij schier als met de voet.* [Kamphuiz.] *Hij treedt sijn welzijn met voeten.* *Met den voet schoppen*, verachtelijk van zich stooten: *schop uw geluk niet langer met den voet.* *Den vasten grond onder de voeten hebben*, zich aan den vasten wal bevinden. *Voet aan land zetten*, uit een schip aan land stappen. *Voet bij stuk zetten*, zich op de volvoering van zijn eigenlijk opzel toeleggen. *Voet bij stuk houden*, niet van het voorgenomene afdwalen. *Voet bij voet setten*, van nabij, man tegen man vechten, bij Kil. *Voet houden in het dansen*, naar behooren dansen. *Iemand voeten maken*, hem meer doen voortspoeden. *Iemand den voet ligten*, hem eenen nadeeligen trekspelen. *Iemand de voeten regen*, hem vleijen; zie voorts *regen*. *Iemand de voeten spoelen*, hem in het water werpen. *Met den eenen voet in het graf gaan*, heel oud zijn. *Geenen voet buiten de deur zetten*, daar niet buiten gaan. *Iemand op vrije voeten stellen*, hem vrijheid geven, om te gaan, waar hij wil. *Handen en voeten sijn mij gebonden*, oneigenlijk, ik lig onder een zwaar verband. *Zich met handen en voeten verweren*, met al zijn vermogen. *Iets aan iemands voeten leggen*, is somtijds het voor iemand, die, naar de wijze der Oosterlingen, vlak op den grond zit, nederleggen: *bracht het gelt, ende*

leijde dat aan de voeten der Apostelen. [Bijbelv.] *Aan iemands voeten vallen*, eerbiedshalve voor hem nedervallen: *hem siende, viel hij aen sijne voeten.* [Bijbelv.] *Anders, iemand te voet vallen*: *al 't schepsel valt gehoorzaam hem te voet.* [L. D. S. P.] *Te voet gaan* staat tegen over *rijden*, of *varen*: *ik ging al dien tijd te voet.* *De Koninck ginck wijt met sijn gantsche huijs te voete.* [Bijbelv.] *Te voet dienen*, tot het voetvolk behooren: *ik dien liever te voet dan te paarde.* *Zoo of zoo veel man te voet*, is zoo of zoo veel mannen voetvolks. *Van het hoofd tot de voeten*, geheelijk: *van het hoofd tot de voeten gecapend.* *Van voet tot voet*, van schrede tot schrede: *men betwistte ons den grond van voet tot voet.* *Voet voor voet*, bij elken stap: *sij knickebeenen beide en struicklen voet voor voet.* [Vond.] *Voetje voor voetje*, heel langzaam: *hij loopt voetje voor voetje.* *Eenen witten voet bij iemand hebben*, zeer gezien bij hem zijn; *op eenen goeden voet bij hem staan.* *Naauwelijks op zijne voeten staan kunnen*, zeer zwak, of dronken, zijn. *Op zijne voeten staan*, niet waggelen. *Op zijne voeten zetten*, van vastigheid voorzien: *ik zal dat eens op zijne voeten zetten.* *Op staende voet*, (niet op staanden voet) *staande voets*, terstond: *zoo niet op staende voet; ten minsten met er tijdt.* [Vond.] *Op staende voet sijn hoofd te leveren.* [D. Deck.] *Voet voor voetstap, voorgang*: *zoo wij dien voet niet volgden.* [Wagen.] Voorts is *voet* de grondslag van evenveel welk ding: *voet oft schraeghe, voet van het stockbeeld, voet van de kolomne, voet van den mast.* [Kil.] *Het waschvat met sijnen voet.* [Bijbelv.] *Sach hi oec ene vloet onder den voet des berghes lopende.* [Mat. der Sond.] Deze beteckenis heeft *voet* in: *het staat op eenen goeden voet.* *Het staat nog op den ouden voet.* *Wij staan op eenen gelijken voet.* *Dat gezegde staat op voeten*, is wel gegrond. *Het zal vele voeten in de aarde hebben*, daaraan zal, even als aan veel wortelig onkruid, vrij wat moeite vast zijn. *Iemand te veel roets geren*, te veel gelegenheid, om vastigheid te krijgen. *Hem voet geven*, aanleiding verschaffen. *Den voet gheven, oorsaecke gheven.* [Kil.] *Voet* beduidt grondslag: in: *de vredesonderhandelingen werden op dien voet aangevangen.* *Twijfelde, ofze woude op dezen voet beginnen.* [Vond.] *Een leger op den voet van oorlog brengen*, hetzelfde daartoe in staat stellen en toerusten. *Voet* is eene lengtemaat, in: *zes voet en zeven duim*; en in de Dichtkunde, twee of meer onderling verbondene lettergrepen: *er is een voet te veel in dien dichtregel.* Van hier *voeteling*, *voeteloos*, *voeteren*, *voetig*. Zamenstell.: *voetangel*, *voetbad*, *voetbank*, *voetbekken*, *voetboei*, *voetboog*, *voetdeksel*, *voetdeuil*, *voeteneinde*, *voeteuvel*, *voetganger*, *voetijzer*,

- voethlauwier*, zie *pedaal*; *voetknecht*, *voetkus*, *voetlooper*, *voetmaat*, *voetmat*, een mat, waaraan men de voeten veegt; *voetpad*, *voetplant*, *voetschabel*, *voetslet*, *voetspoor*, *voetstaans*, *voetstal*, anders *pedestal*; zie dit woord; *voetstap*, *voetstoots*, *voetsluk*, *voetval*, *voetveeg*, *voetveger*, *voetvolk*, krijgsvolk, dat te voet dient; *voetweg*, *voetwerk*, *voetwisch*, *voetzand*, *voetzoeker*, *voetzool*, enz. *Boksvoet*, *driervoet*, *hanervoet*, *kalfsvoet*, *koervoet*, *kromvoet*, *maaiervoet*, *paardevoet*, *platvoet*, *schoorvoeten*, *sleeptvoet*, *slingervoet*, enz.
- Voet*, neders., eng. *foot*, angels. zweed. *fof*, goth. *fofus*, ijsl. *fofur*, wallis. *pedd*. lat. *pes*, gr. $\pi\omicron\upsilon\varsigma$, Notk. *fuoz*. Otf. *fuaz*, Kero. *fuazz*, hoogd. *Fusz*, is verwant aan *poot*.
- VOETDWIEL, zie *voetveeg*.
- VOETEREN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik voeteerde, heb en ben gevoeteerd*. Van *voet*, met den basterduitgang *eren*. Te voet gaan: *hij is van Amsterdam naar Utrecht gevoeteerd*. In: *ik heb den ganschen weg gevoeteerd*, wordt de vierde naamval eveneens door een uitgelaten voorzetsel beheerscht, als in: *eene mijl gaan*. Zie *gaan*. Van hier *voeteerder*, *voeteerster*.
- VOETIAAN, z. n., m. en v., *des voetiaans*, of van den *voetiaan*, en *der*, of van de *voetiaan*; meerv. *voetianen*. Van *Voetius*. Een aanhangster, of eene aanhangster, van den bekenden *Voetius*: *het is eene ijverige Voetiaan*. In boert, ook wel eens *voeteerder*, of *voeteerster*: *gij zijt een goede Voetiaan!* Van hier *voetiaansch*, *voetianerij*, enz.
- VOETKUS, z. n., m. Van *voet* en *kus*. Een bewijs van den grootsten eerbied, hetwelk de Pauzen van elk, die hen naderde, plagten te voorderen: *morgen zullen die vreemdelingen ter voetkus bij den Paus toegelaten worden*, zegt Halma, volgens wien dit woord anders ook mannelijk is.
- VOETMAAT, z. n., v. Van *voet* en *maat*. Eene maat naar voeten, in tegenoverstelling van *ellemaat*, enz.: *de rhijnlandsche voetmaat*. De schakering der voeten van eenen dichtregel: *de voetmaat van dien regel deugt niet*. Bijzonderlijk de rechte schakering: *dat strijdt tegen de voetmaat*.
- VOETMAT, VOETPAD, zie *voet*.
- VOETPLANT, z. n., v. Van *voet* en *plant*. Anders *voetzool*. Het plat van den voet: *hare voetplanten waren gelijk de voetplanten eenes kalfs*. [Bijbelv.] Hoogd. *Fuszblath*.
- VOETSCHABEL, z. n., v. Van *voet* en *schabel*. Hoogd. *Fuszschämel*, Notk. *fuozscamel*, Kil. *voetschemel*, oulings ook *voetschamel*. En in Vriesl. *voetschammel*. Voetbank: *een root voetcleet op die voetschamel*. [V. Hass.] *Buig u, Israël! voor zijn voetschabel*. [L. D. S. P.] *Aen zijne voetschabel geknielt*. [Moon.] *Voor haere voetschabelle*. [Vond.]
- VOETSLET, zie *voetveeg*.
- VOETSTAANS, bijw. van *voet* en *staan*. Bij Kil., *terstond*. Anders *staande voets* en *voetstoots*. Ook *voetstandes*, in: *voetstandes sal hij wisheid doen*. [V. Hass.]
- VOETSTAP, z. n., m. Van *voet* en *stap*. Stap en tred: *in iemands voetstappen treden*, fig., hem in zijne gedragingen navolgen. *Geen' voetstap verder gaan*.
- VOETSTOOTS, zie *voetstaans*.
- VOETVAL, z. n., m. Van *voet* en *val*. De daad van voor iemands voeten te vallen: *hij heeft een' voetval voor den Koning gedaan*.
- VOETVOLK, zie *voet*.
- VOETVEEG, z. n., v. Van *voet* en *vegen*. Verschildt van *voetveger*, die iemands voeten veegt, of hem vleit; en komt daarentegen overeen met *voetdweil*, *voetslet*, *voetwisch*. Eigenlijk eene *dweil*, *slet*, of *wisch*, waaraan men zijne voeten veegt. Overdragtelijk, iemand, die tot de verachtelijkste diensten gebruikt wordt: *iemands voetveeg zijn*. [Halma.]
- VOETVEGER, VOETWISCH, zie *voetveeg*.
- VOETZAND, z. n., o., *des voetzands*, of van het *voetzand*; zonder meerv. Van *voet* en *zand*. Het zand, dat men met voeten treedt: *het viel in het voetzand*. Bijzonderlijk is, in het *voetzand geraken*, het onderspit delven, of sneuvelen.
- VOETZOEKER, z. n., m. Van *voet* en *zoeker*. Een met buskruid gevuld papier, dat aangestoken en naar de voeten gesmeten wordt, en met eenen slag losbarst.
- VOETZOOI, zie *voetplant*.
- VOGEL, z. n., m., *des vogels*, of van den *vogel*; meerv. *vogelen* en *vogels*. Verkleinw. *vogeltje*. Een tweevoetig pluimdier van velerlei soort: *kalkoenen zijn hoenderachtige vogelen*. *Haertieder heerlijkheit sal wechvliegen als een vogel*. [Bijbelv.] *Met de vogelen kan wegvliegen door de locht*. [Westerb.] *Daer veel wilde vogels in den velden saten*. [Veldenaer.] *De schutter kon den vogel niet raken*. [Vond.] *Het vogeltje vind schuilplaats in hun loof*. [L. D. S. P.] *Vogelen van eenertei veren*, zijn, overdragtelijk, menschen van eenertei slag. *Een halve vogel*, is een eendvogel van de kleinste soort. *Vogel* werd oulings, verzamelbaar, voor *vogelen* gebruikt: *God maecte op den vijfsten dach voghel ende visse*. [V. Hass.] Een *vogel* is soms een vogelbeeld: *naar den vogel schieten*. Daarentegen is een *vogel*, bij Kil., een vlug en wakker mensch, hedendaags een *stoute vogel*, een *schrandere vogel*. *De vogel is gevlogen*, zegt men van iemand, die zich ijlings weggepakt heeft. *Ik zal dien vogel anders leeren zingen*, ik zal dien mensch anders leeren spreken, of handelen. *Etk vogeltje zingt, zoo als het gebekt is*, elk spreekt naar zijne denkwijze. Van hier *vogelaar*, *vogelen*. Zamenstell.: *vogelbek*, *vogelbes*, *vogelbeschrijving*, *vogelboek*, *vogeldief*, *vogelgeschrei*, *vogelgrijp*, *vogelheim*,

vogeljagt, vogelkers, vogelklaauw, vogelknip, waarin vogelen geknipt, of gevangen worden; *vogelkooi, vogelkop, vogelkooper, vogelkruid, vogellijm, vogelmarkt, vogelmelk, vogelnest, vogelnet, vogelpoot, vogelroede, vogelroer, vogelslag, vogelsteen, vogelstrik, vogelstruis, vogeltranger, vogeltrangst, vogelvlugt, vogelvrij, vogelwigchelaar, vogelwijf, vogelzang*, enz. *Eendrogel, grijpvoegel, huisvogel, jagtvoegel, ijsvogel, kraanvogel, kropvogel, landvogel, lokvogel, nachtvogel, onvogel, paradijsvogel, poelvogel, roofvogel, spotvogel, struisvogel, watervogel, wintervogel, woudvogel, zingvogel, zeevogel, zwemvogel*, enz.

Vogel, hoogd. *Fogel*, zweed. *fogel*, angels. *fugel*, vries. *foegel*, neders. *vogel*. Oulrid., Nolk. *fogal*, Ulphil. *fugls*, eng. *fowl*, komt van *wegen*, bewegen.

VOGELAAR, z. n., m., des *vogelaars*, of van den *vogelaar*; meerv. *vogelaars*. en *vogelaren*. Van *vogelen*. Een vogelvangster: hoe zoet de *vogelaar* ook *fluiten* moog. *Gelijk somtijds een vogel onverwacht des vogelaars strik ontworstelt*. [L. D. S. P.] Bij Kil. ook een geil mensch; en voorts oulings zeker slag van geschut, *noch drie ijzere vogelaars*. [V. Hass.] Bij Kil. *vogeler*, hoogd. *Vogeler*, en *Vogler*, Nolk. *fogelar*, angels. *fugelare*.

VOGELN, onz. w., gelijkvl. *Ik vogelde, heb gevogeld*. Van *vogel*, of *veugel*, ook *veugelen*. *Vogelen* vangen, of op derzelve vangst uitzijn: *dol is hij op het vogelen en vinken. Zij risschen, zij vogelen, zij loopen ter jacht*. [R. Vissch.] Van hier *vogelaar*. Hoogd. *vogeln*.

VOGELGRIJP, z. n., m. Van *vogel* en *grijpen*. Wordt eveneens met *grijpvoegel* verwisseld, als *vogelstruis* met *struisvogel*; en beteekent het grootste slag van gieren, anders *condor* genoemd: *gelijk een vogelgrijp 't gepiep der simple duiven*. [Vond.]

VOGELKNIP, *vogelkooi*, zie *vogel*.

VOGELNEST, z. n., o. Van *vogel* en *nest*. Het nest van eenen vogel: *een vogelnest storen. Wanneer voor u aengesicht een vogelnest op den wege voorkomt, in eenigen boom*. [Bijbelv.] *Het is met indische vogelnestjes gekruid*. Ook geeft men dezen naam aan meer dan een plantgewas.

VOGELSTRUIS, zie *vogelgrijp*.

VOGELVRIJ, bijv. n. en bijw., zonder vergrooingstrappen. Van *vogel* en *vrij*. Hoogd. *vogelfreij*, zweed. *fogelfri*. Evenzeer voor allerlei beledigingen blootgesteld, als een vogel in de lucht, welke men ongehinderd dooden kan: *hij is vogelvrij. Men heeft hem vogelvrij verklaard*.

VOGELWIGCHELAAR, z. n., m. Van *vogel* en *wigchelaar*. Een waarzegger, die op het eten, geschrei, enz. der vogelen acht geeft: *de consul raadpleegde den vogelwigchelaar*. Van hier *vogelwigchelarij*.

VOKAAL, z. n., v., der, of van de *vokaal*; meerv. *vokalen*. Van het lat. *vocalis* ontleend. Eene klinkletter: *de oude Hebreëen hadden slechts twee vokalen, Jod en Vav*. Overdragtelijk noemt men zulke leden eener vergadering, die zoo veel vermogen, dat alles van hen afhangt, derzelve *vokalen*. En dit woord komt als bijv. n. voor, in: *vokale en instrumentale muziek*.

VOL, bijv. n. en bijw., *roller, volst*. Dit woord duidt aan, dat iets zoo veel van een ding bevat, als het kan: *eene volle maat, een volle beker. Hoe vele volle manden met brocken?* [Bijbelv.] *Uit een vollen rampkelk drinkt*. [L. D. S. P.] *De zijdevinkel ruischt, gelijk een volle sluis*. [Vond.] In dezelfde beteekenis wordt het meermalen achter een z. n. geplaatst: *bij zakken vol, met ruisten vol. Dat hem met wagens vol den lof wert toegevoert*. [A. V. D. Mijl.] Eveneens komt het voor in de samenstell. *handvol, armvol, mondvol*, die in het meerv. *handrollen, armrollen, mondrollen*, in plaats van *handen vol, armen vol, en monden vol*, hebben, als er geen kleintoon op *vol* gelegd wordt, want anders zegt men: *handen vol gelds, zakken vol korens, wagens vol vermaens*. [D. Deck.] Of *gansche wagens vol van zulke suoverijen*; zoo als dezelfde D. Deck. elders de opvullende zaak met *van bij vol* voegt. Zoo ook: *alles dwaes, en mal, vol van zotheid vinden*. [Westerb.] *Een rat, vol van drabbig druivenat*. [L. D. S. P.] *Het lant is vol van bloet*. [Bijbelv.] Maar nog algemeener wordt *van* verzwegen: *een levendige geest vol heuschheid zweeft in d'aderen*. [Vond.] *Zijn mond is vol bedrog en list*. [L. D. S. P.] *Gelijk als een wagen druckt, die vol garren is*. [Bijbelv.] Of de opvullende zaak wordt in den tweeden naamval geplaatst: *hoe zijt ghe zoo vol ziels, vol lagchens, en vol levens?* [Vond.] *Ick ben der woorden vol*. [Bijbelv.] In deze gevallen duidt het z. n. een bijv. n. bij zich: *sij zijn vol soeten wijns*. [Bijbelv.] En men kan in plaats daarvan ook zeggen: *sij zijn vol van zoeten wijn*; maar als *van* weggelaten wordt, laat er zich geen bijv. n. bij het z. n. voegen, en behoort men: *sij zijn vol zoeten wijn, een huis vol gestachte beesten*, en dergelijke spreekwijzen, te vermijden.

Dezelfde behoedzaamheid schijnt ons noodig ten aanzien van *schuimens vol*, bij Vond., in: *deed Dulcken schuimens vol den grooten roomer schenken*. Hierbij heugden Vondel onder andere *schuimende berkemeijers de groote bekens van Dido* waarin men *den wijn schonk, dat het schuimde*. Het speelde hem door het hoofd, dat *Bitias met eenen reegh den schuimenden kop uitneep, zoo boortvol als die was*; en nu maakte hij van een *boorderolletje* wel geen *schuimvolletje*, waaraan

Dulckens gasten weinig zouden hebben gehad, maar deed hij deszelfs bedienden ophouden met schenken, zoo dra de wijn in den grooten romer begon te schuimen. Want *schuimens vol* kan niets anders beteekenen, dan *tot schuimens toe vol*, zoo als *berstens vol* eene verkorting is van *tot berstens toe vol*. Voor het overige laat *vol* zich in *vol maken*, *vol schenken*, *vol scheppen*, *vol tappen*, enz. niet met het werkwoord verbinden. Het blijft even zeer op zich zelf staan, als wanneer het door een bijgevoegd naamwoord van het werkwoord gescheiden wordt; zoo als in: *den grooten romer vol wijn schenken*. *Vol ongediert gepropt*. [Vond.] *Hij sal het vol doode lichamen maken*, heeft de Bijbelv., waar men, om bovengemelde redenen, *vol lijken maken*, of *met lijken vullen*, had moeten schrijven. Hier moet *vol*, gezamenlijk met het z. n., als een bijwoord aangemerkt worden.

Intusschen gaat dit woord van de beteekenis van opgevuld over tot die van volledig, ten aanzien van getal: *hij verscheen voor de volle vergadering*. *Eene volle driehonderd guldens*. *Ik begeer de volle som niet van u*. *Geeft mij voor het volle gelt*. [Bijbelv.] *Eene volle maand*, enz. Ten aanzien van maat, gewigt, enz.: *een vol pond*. *Eenen dukaat, die te ligt is, voor vol uitgegeven*. *Eene volle pint*. *Een vol veertel*. *Eene volle el*. *De fondamenten der zijdkameren waren van een vol riet, ses ellen*. [Bijbelv.] Ten aanzien van omtrek: *de rolle maan*. *Een rol aangezigt*. *Een rolle boezem, vol van boezem, vol van tronie*. Hiertoe behoort ook *vol* in *volmondig*. *Vol ende sat*, bij Kil., hedendaags *vol en rond*, is zoo wijd van omtrek, als men, door opvulling van zich zelven met eten, of drinken, worden kan: *ik heb mij vol en rond gegeten*. *Staege vrolijk bij de wijn, en altijd rond en vol*. [Westerb.] In *dronken en vol*, is *vol* met drank opgevuld: *hij was dronken en vol*. *Vol vandagen*, is, in den Statenbijbel, hoog bejaard. *Vol op de borst*, is met slijm bezet. *Zoo vol van gekheid, als een ei van zuivel*, gansch vol daarvan. *Vol van gemoedsbewegingen*, daarvan overkroopt, ook wel eens enkel *vol*: *haar gemoed is vol*. In overeenkomst hiermede, is *ergens vol van zijn*, dikwijls zich daarmede inwendig sterk inlaten: *de gausche stad is er vol van*. *Daar het hart vol van is, daar spreekt de mond van*. *Een ieder heeft er den mond vol van*, beteekent, spreekt er over. *Oorlogen voeren, daar de vrouwen de mont vol af zullen hebben*. [Vond.] *Met den mond vol tanden zitten*, is, verlegen en sprakeloos. *Een mond vol tanden*, is, in eenen eigenlijken zin, daarmede opgevuld.

Daarentegen is *vol van iets* dikwijls ook daarmede van buiten bezet: *hij zit vol van*

ongedierte. *Een hoofd vol haar*. *Een haard vol volks*. *Eene tafel vol gasten*. *Alle tafelen zijn vol van uitspousels*. [Bijbelv.] *Het land is vol van duistere moordspetonken*. [L. D. S. P.] En wordt iets, dat ter geheele bedekking van iets anders dient, ook wel eens *vol* genoemd: *dat behoort mede tot eene rolle kleeding*. *Krijghsman in vol harnas*. [Kil.] *In 't volle waepen*. [Westerb.] In welke gevallen, en honderd andere, *vol* aan volkomen beantwoordt; zoo als in *volle magt*, *volle betaling*, *volle afsaat*. *Vollen loon ontvangen mogen*. [Bijbelv.] *Hij is nog bij het volle gebruik van zijne spraak*. *Die met een vol verstant zijn leste snackje geeft*. [Westerb.] *Lichtende tot den vollen dach toe*. [Bijbelv.] *Op den vollen middag*. *Volle neef, volle nicht*. *In volle rust en vollen vrede*. *Het schip is in volle beweging*. *Het waait eenen vollen storm*. *Op eenen vollen galop*. *En geeft den vollen vrijen toom*. [Vond.] *De Zeeroover nadert ons met rolle zeilen*, met eene volkomene bijzetting van al zijne zeilen. *In rolle zee*, in geene zeeëngte, niet langs de kust, enz. *Op de rolle straat*, in geen afgelegen hoekje van eene straat. *Roepet met voller stemme*. [Bijbelv.] *In rolle razernij, in vollen groei en bloei*, — *in vollen luister pralen*. *Tromp met volle vreught ontfangen*. [Vond.] Eindelijk is *ten rolle* volkomenlijk, *rolle verwe*, bij Kil., eene kleur, of verf, die wel dekt, en *vol zwanger*. Nog bezigt men *vol*, in de dagelijksche verkeerling, voor den behoorlijken ouderdom, en een goed verstand hebbende: *hij ziet mij niet voor vol aan*. Van hier *volheid*, *vollen*, *vollijk*, *rolle*, *vullen*, enz. Als bijw. laat *vol* zich met verschillende soorten van woorden zamenvoegen; als: *rolgeestig*, zeer geestig, *rolijverig*, zeer ijverig, *rolschoon*, zeer schoon, *rolvaardig*, zeer vaardig, enz. — *Volhandig*, beteekent dat iemand de handen vol, of het zeer druk, veel werk te doen heeft; zoo ook *volhandigheid*. Inzonderheid plaatst men het als een onscheidbaar voorzetsel voor vele werkwoorden, waarop het alsdan den klemtoon werpt, en waaraan het beteekenissen geeft, die straks ontwikkeld worden. Als bijv. n. wordt het achter aan verscheidene z. n. geplaatst, welke de zaak waarvan iets vol is, aanduiden, zoo als: *angstvol*, *bergvol*, *berstvol*, *bloemvol*, *boomvol*, *schuimvol*, enz. *Boordvol*, of *boordvol*, *handvol*, *stikvol*, zie elk ter zijner plaatse.

Als bijw. voegt Kil. het nog met bijv. naamwoorden zamen, waaraan het de beteekenis van volkomen, ja bijna iets meer dan volkomen, geeft, als in *volhoog*, *volnaauw*, enz., haast al te hoog, al te naauw, enz., Doch doorgaans vereenigt men deze woorden niet met elkander, en bezigt men *rolle* voor *vol* b. v. *rolle hoog*, *rolle laat*, *rolle naauw*, *rolle rijp*, enz.

- Vol*, hoogd. *voll*, vries. *fol*, ijsl. *follim*, angels. *ful*, Olfrid. *full*, Ulphil. *fulls*, neders. *vull*, is verwant aan *veel*, neders. ook *vull*, vries. *folle*, gr. *πολος*, en aan het gr. *βυλλος*, *βυλλον* ja ook aan *πλεος* lat. *plenus*, boh. *plnij*, pool. *plnij*, vol; als mede aan *volk*.
- VOLAARDE**, z. n., v., *der*, of *van de volaarde*; zonder meerv. Van *vol* en *aarde*, bij Kil. ook *volders aerde*. Hoogd. *Fullererde*, *Fullerde*, eng. *fullersearth*. Witte klei, waarvan de lakenvollers zich bedienen: *het laken wordt met volaarde van alle vet en smerigheid gezuiverd*.
- VOLBLOEDIG**, bijv. n., *volbloediger*, *volbloedigst*. Van *vol* en *bloedig*. Die vol bloed is: *gij schijnt mij al te volbloedig*. Van hier *volbloedigheid*.
- VOLBOUWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik volbouwde*, *heb volbouwde*. Van *vol* en *bouwen*. Ten einde bouwen: *mijn huis is volbouwde*. Zoo meesterlijk *volbouwt van buiten en van binnen*. [Voud.]
- VOLBRENGEN**, bedr. w., onregelm. *Ik volbragt*, *heb volbragt*. Van *vol* en *brenge*. Willeram. *voltebringen*, hoogd. *vollbringen*. Ten einde brengen, afwerken: *eene reize volbrengen*. *Volbrengen zijnen wille*. [Kil.] *Het is volbracht*. [Bijbelv.] Van hier *volbrenger*, *volbrenging*, *volbrengster*.
- VOLDAAN**, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Eigenlijk, een deelw. van *voldoen*. Wel te vreden: *ik ben over hem zeer voldaan*.
- VOLDINGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik voldong*, *heb voldongen*. Van *vol* en *dingen*. Al dingende naar zijnen wensch doen afloopen: *hij heeft zijne pleitzaak voldongen*. Voldoende staven: *thans vlei ik mij het bewerde te hebben voldongen*. *Het schijnt mij nog geenzins voldongen*.
- VOLDOEN**, bedr. w., onregelm. *Ik voldeed*, *heb voldaan*. Van *vol* en *doen*. Vervullen, afdoen: *voldoen de beloften*. [Kil.] *Ik heb die schuld reeds voldaan*. Genoegen geven: *ik poogde haar te voldoen*. Het begeerde geven: *voldoe aan zijnen eisch*. *Zijn rooflust mogt voldoen*. [L. D. S. P.] Beantwoorden: *voldoe aan uwe beloften*. Zich zoo gedragen, als men verlangt: *hij voldoet allezins*. *Ik zal u daarop voldoen*, is, zulk een bescheid geven, als gij verlangt. *Het voldoet daartoe niet*, het is ongenoegzaam, ontoereikende. *Hoe voldoet u die tabak?* hoe smaakt hij u? Van hier *voldoenbaar*, *voldoener*, *voldoening*, *voldoentlijk*. De deelw. *voldaan* en *voldoend* worden als bijv. n. gebruikt.
- VOLDOEND**, bijv. n. en bijw., *voldoender*, *voldoentst*. Eigenlijk, een deelw. van *voldoen*. Bevredigend, aan iemands wensch beantwoordend: *hij gaf mij geen voldoend bescheid*. *Zijn gedrag was zeer voldoende*. *Alles werd door haar voldoende beantwoord*. Toereikend, genoegzaam: *voldoende hulpmid-*
- delen*. Vriendelijk en mild in het onthalen: *welk een voldoende man*. *Gij zijt al te voldoende*. Verkeerdelijk zegt en schrijft men ook *voldoend*, gelijk men zelfs bij anders kiesche schrijvers vindt; en in een voornaam dagblad van 1 van Wijnmaand 1810 leest men nog: *de staat der gezondheid van H. M. is voldoende*. Van hier *voldoendheid*. Zamenstell.: *onvoldoend*.
- VOLDOENEND**, zie *voldoend*.
- VOLDOENING**, z. n., v., *der*, of *van de voldoening*; zonder meerv. Van *voldoen*. De daad van voldoen: *door voldoening van zijne beloften*. Tot meest mogelijke *voldoening aan hare meesters*. Bijzonderlijk, tevredenstelling van iemand, wien men beleedigd heeft: *hij wil mij geene genoegzame voldoening geven*. Bij de Godgeleerden, genoegdoening aan de Goddelijke gerechtigheid, of betaling van der menschen schuld: *er wordt nog steeds over de voldoening geschreven*. *Voldoening van zich zelven*, of *zelfsvoldoening*, is tevredenheid over zijn gedrag. Zamenstell.: *schuld-voldoening*, enz.
- VOLDRAGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik voldroeg*, *heb voldragen*. Van *vol* en *dragen*. Van eene zwangere vrouw, den vereischten tijd dragen: *ik hoop, dat zij haar kind voldragen moge*.
- VOLDUREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik volduurde*, *heb volduurd*. Van *vol* en *duren*. Uithouden, verduren: *eeuw bij eeuw volduren*. Van hier *voldurig*, *volduerighlijk*, bij Kil., *volduring*.
- VOLEINDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik voleinde*, *heb voleind*. Van *vol* en *einden*. Anders ook *voleindigen*. Ganschelijk ten einde brengen: *hij voleindt eene sake*, heeft de Bijbelv.; waar *voleinden* en *voleindigen*, in menigen bijzonderen, ook onzijdigen, zin gebezigd wordt. Van hier *voleinder*, *voleinding*.
- VOLEINDING**, z. n., v., *der*, of *van de voleinding*; zonder meerv. Van *voleinden*. Somtijds ook *voleindiging*. Geheele eindiging: *bij de voleinding van den krijg*. Voltoojing: *tot voleindiging van mijn werk*. Geheele verdelging: *sal een verwoester zijn tot de voleindinge toe*. [Bijbelv.]
- VOLEN**, zie *veulen*.
- VOLGEESTIG**, bijv. n. en bijw. *volgeestiger*, *volgeestigst*. Van *vol* en *geestig*. Geestrijk, vernuftig: *het is een volgeestig schimpdicht*. Boertende betitelt men dus werken, op welker geestigheid veel aan te merken valt: *de volgeestige werken van vader Abraham van St. Clara*.
- VOLGEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik volgde*, *heb en ben gevolgd*. Adeling beweert wel ten aanzien van het hoogd. *folgen* stijf en sterk, dat het nimmer bedr. zij, maar het is zulks zelfs dan, wanneer het met *zijn* vervoegd wordt, even als *opvolgen* en *navolgen*, waarvan het eerste nimmer, en het laatste enkel in het deelwoord *navolgend*, als onz. be-

schouwd worden kan, en even als het eng. *follow*, en het fr. *suivre*, in de meeste beteekenissen, waarin *volgen* het hulpw. *zijn* bij zich heeft, in welks gebruik het aan het lat. *sequi*, en meer andere *deponentia* gelijk staat. Onzijdig is het enkel, wanneer het een achteraan komen beteekent; zoo eigenlijk, ten aanzien van plaats: *hij volgt achter mij, na mij, op mij: de menichte des volks volgde al roepende*, [Bijbelv.]; als oneigenlijk, ten aanzien van rang: *de Kwartierdorst volgt op den Landdorst*; of ten opzichte van tijd: *bevestigden het woort door teekenen, die daarop volgden*. [Bijbelv.] *Op slecht weder volgt zonnenschijn*; en in den zin van bij gevolgtrekking ergens uit afgeleid worden, of kunnen worden: *hieruit volgt nu, dat, enz.*; in dien van als gevolg ergens uit voortvloeijen: *op zulke misdrijven volgen harde straffen. Dat moet er noodwendig uit volgen*; in dien van met den tijd dadelijk plaats grijpen: *de betaling zal zoo ligt niet volgen, als gij wel meent*; en in: *hare werken volgen met haar*. [Bijbelv.] Daarentegen is *volgen* bedr. in de beteekenissen van iemand achterna wandelen, rijden, varen, enz.: *zijt gij het lijk ook gevolgd? O Ridder! die den ooit verwonnen heit gestadigh volgt!* [Vond.] *Volghde Paulus ende ons achteraan, ende riep*. [Bijbelv.] Iemand als leeraar, of meester, gehoorzamen: *het volck, dat Omri volghde, was stercker, dan het volck, dat Tibni den sone Ginaths volghde*. [Bijbelv.] *Wie zal hem nog langer blindelings volgen?* Een gevoelen als het zijne aannemen: *volghen het vonnis*. [Kil.] *Dat si volghen eens Kettlers sententie*. [A. Bijns.] Iets ten regel van zijn gedrag maken: *volg mijnen raad. De inspraken van zijn geweten volgen. Elck past te volgen 't geen hem wordt van hooger hant belast*. [Vond.] Involgen: *onredelike dieren, die de natuere volgen*. [Bijbelv.] *Slechts volgen haeren aert*. [Westerb.] Navolgen: *al volght de kunst natuer*. [Vond.] Opvolgen: *iemands voetstappen volgen. Oock volgh ick 't oude spreekken*. [Westerb.] Iemand opvolgen: *wie is hem in de regering gevolgd? Zij volgde haven gemaal op den troon. Een pad betreden: volg dien dijk tot aan de stuis. Volgh het heldenspoor van Keisren, enz.* [Vond.] *Volgen den wech Balaams*. [Bijbelv.] Door iemand medegenomen en genoten worden: *men zal het u zonder geld niet laten volgen. Zullen wij het goede ende de weldadigheid volgen*. [Bijbelv.] Van hier *gevolg, volgens, volger, volging, volgzaam*, en misschien ook *volk*, in het lat. *vulgus*, zie *volk*. Zamenstell.: *volgrees, volgiek, volgzucht*, enz. *Achtervolgen, involgen, navolgen, opvolgen, vervolgen*, enz.

Volgen, hoogd., neders., Kero *folgen*, Isid. *folghen*, Oufred. *folgan*, angels. *folgian*, *fijlgian*, vries. *folgje*, zweed. *folja*, eng.

follow, is, volgens Adelung, van eenen onzekeren oorsprong, schoon het door Wacht. van het gr. *ὄλος*, spoor, afgeleid wordt.

VOLGENS, voorzetsel. Naar: *volgens mijn begrip. Hij ginck, volghens sijne reizen*. [Bijbelv.] Van *volgen*.

VOLGREEKS, z. n., v., der, of van de *volgrees*; meerv. *volgreesen*. Van *volgen* en *reeks*. Eene reeks van op elkanderen volgende personen, of zaken: *welk eene volgrees van rampspoeden! De volgrees der fransche monarchen*.

VOLGZAAM, bijv. n., *volgzamer, volgzaamst*. Van *volgen*, zie *zaam*. Genegen, om te volgen, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *een volgzaam jong mensch. 't Volgzaam heir genaekt zoo ras niet 't volck te paert*. [Vond.]

VOLGZIEK, bijv. n., *volgieker, volgiekst*. Van *volgen* en *ziek*. Tot navolging overhellende, door volgzucht gedreven: *het volgiek gemeen laat zich steeds blindelings leiden*. Van hier *volgiekte*, anders *volgzucht*, zucht tot navolging.

VOLGZUCHT, zie *volgiek*.

VOLHANDIG, zie *vol*.

VOLHARDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik volhardde, heb volhard*. Van *vol* en *harden*. Anders *volherden*. Volstandig blijven: *hij volhardt in zijne meening. Sij en hebben niet volhardt mij na te volgen*. [Bijbelv.] Van hier *volharder, volharding*, — *volherdigh, volherdigheid, volherdighlick*, bij Kil.

VOLHEID, z. n., v., der, of van de *volheid*; zonder meerv. Van *vol*. De toestand van iets, dat vol is: *de volheid van het gebouw weerhield mij van daarin te dringen*. In den Statenbijbel is *de volheid des tijds* de tijd, waarop de Messias gerekend werd te moeten verschijnen; maar *de volheid der aarde* is al, wat daarop is: *mercktop, ghij aerde! mitsgaders derselver volheit!* heeft de Bijbelv., waar de overige beteekenissen van *volheid* hiermede overeenstemmen.

VOLJAARD, en *voljaren*, zie *voljarig*.

VOLJARIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *vol* en *jarig*. Tot jaren van mondigheid gekomen: *hij is nog niet voljarig*. Anders *voljaard*, deelw. van *voljaren*, mondig worden. Hoogd. *volljahrig*.

VOLJVERIG, zie *vol*.

VOLK, z. n., o., des *volks*, of van het *volk*; meerv. *volken*, en *volkeren*. Verkleinw. *volkje*. Eigenlijk, een aantal van bijeen behoorende personen; zoo als die tot een en hetzelfde geslacht behooren. Dezen zin heeft het woord nog hier en daar in het neders. In Vriesland is: *ik ben van zijn volk*, evenveel, als van zijne maagschap. En: *ik worde versamelt tot mijnen volcke*, in de Bijbelv. is evenveel, als *tot mijne vaderen*, en verdere maagschap, in den *scheol*, zoo als de Hebreuwen hun doodenrijk noemden. Een aantal

dienstboden : hij joeg opeenmaal al zijn volk weg. *Dat is goed voor het volk in de keuken.* Hij bracht alle have weder — als ook de wijven, ende het volck. [Bijbelv.] De werklieden van eenen werkbaas : de timmerman had geen volk genoeg. Zeelieden : meer dan een volkhouders werft volk voor mij. Terstond bereeft hij 't volk de zeilen op te haelen. [Vond.] Deze beteekenis heeft dit woord ook in oorlogsvolk ; maar in krijgsvolk is het tot lieden, die te lande dienen, betrekkelijk, die ook dikwijls enkel volk genoemd worden : *ligt er veel volk in die stad ? Er komt morgen wederom volk binnen.* Hij diende het volk voor wegwijzer. Volk ten oorlogh opontboden. [Vond.] *Doe stond Jerubbaal vreegh op, ende al het volck, dat met hem was.* [Bijbelv.] Voorts is dit woord meermalen bijzonderlijk tot gasten betrekkelijk : *wij krijgen volk.* Hebt gij volk ? *Als ghij volck ter maeltijd hebt geroepen.* [Westerb.] Tot de lieden, die in eene Kerk, of elders, verzamelen : *die Predikant heeft het meeste volk.* Was er veel volks in de Komedie, op de Maas, enz. ? *Hij drong midden door het volk.* De gezamenlijke bevolking van eene plaats : *eene stad vol volks.* *Quamen tot Lais, tot een stil ende seker volck.* [Bijbelv.] *Als hij was getreden, daer 't volk vergaert was.* [Westerb.] *Het burgerrecht verweerde door 't overschot des volks.* [Vond.] De lagere burgerstand : *het onderscheit van volck en burgerije, en 't ampt der Overheit.* [Vond.] *Door sulcke beuselen laet zich het volk bewegen, dat groot en machtig beeft.* [Westerb.] *Voor het volk schrijven.* De gezamenlijke leden van eenen grooteren of kleineren staat : *een strijdbaar volk.* *Het fransche volk.* *De Vorst is voor 't volk gemaakt.* [Hooft.] *De zeven volcken, alle uit eenen Duitschen stam.* [Vond.] Een grooter of kleiner aantal van evenveel welke levende wezens : *zie die kinderen eens ; het is een volkje !* *De Konijnen zijn een machteloos volck.* [Bijbelv.] *Slecht volk,* is het laagste gepeupel. Van hier de zamenstell. *volkenregt, volkhouders, volknut,* voordeelig voor de Landzaten : *volknutte regeertessen,* heeft G. Brandl. ; *volkrijk, volksbedrog, volksdwang, volksbegrip, volksbestuur, volksbeweiging, volksducaling, volksduwang, volksgetuk, volksgerucht, volksleider, volkslied, volksmagt, volksnut, volksoploop, volksoproeping, volksoproer, volksopstand, volkspartij, volkspraatje, volksregering, volksregt, volksstent, volkstiran, volksverdrucker, volksvergadering, volksverhuizing, volksvermaak, volksvertegenwoordiger, volksvertegenwoordiging, volksverapening, volkwerver, volkwijg, enz.* *Arbeidsvolk, betolken, enz., bootsvolk, brui-loftsvolk, kloostervolk, krijgsvolk, landvolk, manvolk, oorlogsvolk, paardervolk, scheepsvolk, voetvolk, vrouwvolk, werkvolk, enz.*

Volk, hoogd., neders. ook *volk,* zweed., eng., vries. *folk,* angels., Isidor. *folc,* Otfrid., Notk. *folck,* is verwant aan het deen. *flok,* tartar. *pulk,* gr. πολυς, veel, aan ons *vol* en *veel,* en aan het lat. *vulgus,* het gemeene volk, anders ook *volgus.* Nu leiden sommigen dit *volgus,* en *volk,* enz. af van *volgen,* omdat een aantal menschen, die gezamenlijk iemand volgen, volk vormt ; maar wij laten zulks onbeslist.

VOLKHOUDER, z. n., m., *des volkhouders,* of *van den volkhouders ;* meerv. *volkhouders,* of *volkhouders.* Van *volk* en *houden.* Iemand, die in zeededen afgedankt scheepsvolk houdt, of herbergt, en daaruit van tijd tot tijd voor deze en gene schepen werft : *een volkhouders verschilt van een' volkwerver, die enkel werft.*

VOLKNUT, zie *volk.*

VOLKOM, z. n., v., *der,* of *van de volkom ;* meerv. *volkommen.* Van *vollen* en *kom.* Bij Kil. zulk eene vollerskuip, als anders *volkuip* en *vollotte* genoemd wordt.

VOLKOMEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik volkwam, ben en heb volkomen.* Van *vol* en *komen.* Bij Notk. onz., in twee woorden *folle chomen,* ergens toe geraken. Bij Kil. bedr., voor voltooijen. Ook voor nakomen, opvolgen : *de resolutien van de staaten te volcomen.* [H. D. Gr.]

VOLKOMEN, bijv. n. en bijw., *volkomener, volkomenst.* Voleindigd, van alle noodige bestanddeelen, en derzelve behoorlijke inrigtingen voorzien : *het is een volkomen werk.* *Mijn geluk is volkomen.* *Wie zag ooit volkomener schoonheid ?* *Die mij volkomene wrake geeft,* heeft de Bijbelv. ; waar dit woord voorts onverminkt, zonder mangel, of gebrek, aanduidt. Als bijw. is *volkomen* ten volle : *ik ben volkomen voldaan.* *Gij hebt volkomen gelijk.* Van hier *volkomenheid, volkomentijk.* Zamenstell. : *onvolkomen, enz.* *Volkomen,* hoogd. *vollkommen,* Notk. *follechomen,* Strijk. *volchomen,* neders. *vul-lenkamen,* is eigenlijk een deelw. van *volkomen.*

VOLKRIJK, zie *volk.*

VOLKUIP, zie *volkom.*

VOLKWIJG, z. n., o., *des volkwijgs,* of *van het volkwijg ;* meerv. *volkwijgen.* Van *volk* en *wijg,* of *wig,* van *wegen,* bewegen ; van waar *wicht,* in *booswicht,* en *quade wichten,* bij M. Stok., en elders, en het eng. *wight,* een mensch, of dier, al wat zich uit eigen vermogen beweegt. Kil. *volkwijgh, volkwijgh,* Strijk. *volkwig.* Eigenlijk, volksbeweiging, volksopontbod tegen den vijand ; zoo als er oulings plaats greep ; en dus gevecht van volk tegen volk : *met vergaderinghen van ghestechten, of si volkwijgh wouden vechten.* [J. V. Heelu.]

VOLLE, zie *vol.*

VOLLEDIG, bijv. n. en bijw., *vollediger, volledigtst*. Van *vol* en *lede*, lid. Dat al zijne leden, al zijne bestanddeelen, heeft: *eene volledige verhandeling. Zij verhaalde het volledig*. Van hier *volledigheid*.

VOLLEEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik volleerde, heb volleerd*. Van *vol* en *leeren*. Ten volle leeren: *zijn ambacht volleeren. Hij is daarin nog geenszins volleerd*.

VOLLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik volde, heb gevold*. Van *vol*. Vol maken, vullen: *wij vollen ons kantoor met rijkdom ende schatten*. [Vlaerd. Redeur.] Dit woord luidt in het gr. *βυλλοον*, deen. *fiilde*, eng. *fill*, ijsl. *fiylla*, angels. *fiylan*, Isid. *fullan*, Ulphil. *fuljan*, Kero, hoogd. *fullen*, neders. *vullen*, dat bij ons ook veel gebruikelijker is, dan *vollen*. Zie *vullen*.

VOLLER, bedr. w., gelijkvl. *Ik volde, heb gevold*. Ook wel eens *vullen*. Laken in de volkom treden, of *in de kom springen*, zoo als Kil. het uitdrukt: *dat laken moet gevold worden*. Van hier *voller, vulling*. Zamenstell.: *volaarde, volkom, volkuip, volmolen, voltobbe*, enz.

Vollen, fr. *fouler*, eng. *full*, hoogd. *wal-ken*, komt van het middeleeuw. lat. *folere*, en daarmede van *fullo*, een voller.

VOLLER, z. n., m., *des vollers*, of van den *voller*; meerv. *vollers*. Al wie zijn werk van het vollen van lakens, dekens, enz. maakt: *als het vijf eenes goudsmits, ende als zeepe des vollers*. [Bijbelv.] Van hier *vollerij*, bij Kil. Zamenstell.: *vollersaarde, vollerskaarde, vollerskuip, vollerswerk, vollerszeep*, enz. *Lakenvoller*, enz.

Voller, ook wel eens *volder*, en *vuller*, hoogd., eng. *fuller*, fr. *foulon*, lat. *fullo*, komt van *vullen*.

VOLLIJK, bijw., van *vol*. Zie *tijk*. Kil. *vollick*. Ten volle, en terstond, in welchen laatsten zin het voorkomt, in: *die vollick thotte volk romaakte dichters maakt*. [Spiegh.] *Vollick ende haestelic sal sheren gramschap ieghen u risen*. [Bijbelv. 1477.] Voor ten volle en volkomen heeft men in het hoogd. het bijv. n. en bijw. *völlig*, neders. *vullig*, angels. *fullice*, Otfrid. *fullicho*.

VOLLIJVIG, bijv. n., *vollijviger, vollijvigst*. Van *vol* en *tijvig*. Wel in het vleesch, aan zijn lijf wel met vleesch aangevuld. Van hier, bij Kil. en Halma, *vollijvigheid*.

VOLMAAKT, bijv. n. en bijw., *volmaakter, volmaaktst*. Eigenlijk, een deelw. van *volmaken*. Als bijv. n., vrij van alle gebreken: *God alleen is in den eigenlijken zin volmaakt. Ghij sijt in hem volmaakt*. [Bijbelv.] Als bijw., volkomenlijk: *zij raart ook volmaakt wel. Ik ben volmaakt van uw gevoelen*. In de spraak-kunst zijn *de volmaakt verledene tijd, en de meer dan volmaakt verledene tijd*, bijzondere verbuigingen van een werkw. Van hier

volmaaktheid, volmaaktelijk. Zamenstell.: *onvolmaakt*, enz.

VOLMAAKTHEID, zie *volmaakt*.

VOLMAGT, z. n., v., *der, of van de volmagt*; meerv. *volmagten*. Van *vol* en *magt*. Hoogd. *Fullmacht*, zweed. *fullmagt*. Volle magt, om iets in eens anders naam te verrigten: *ik geef u daar toe noodige volmagt*. Een schriftelijk bewijs van zulk eene magt: *bij het onderzoek der volmagten*. Ook wel eens de persoon, die zulk eene magt ontvangt. Dus noemde men de gevolmagtigden ten Landsdage in Vriesland *Volmagten*. Van hier *volmagtigen*, enz. Zamenstell.: *volmagt-hebber*.

VOLMAGTIGEN, zie *volmagt*.

VOLMAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik volmaakte, heb volmaakt*. Van *vol* en *maken*. Volcindi-gen: *de onvolmaakte toren heet dus, omdat hij niet volmaakt (afgemaakt) is. Tot dat het gantsche hujs volmaakt was*. [Bijbelv.] Van alle gebrek bevrijden: *die volmake u in al-ten goeden wercke*. [Bijbelv.] Van hier *vol-making*. Het deelw. *volmaakt* wordt als bijv. n. en bijw. gebruikt.

VOLMAKING, zie *volmaken*.

VOLMOLEN, z. n., m., *des volmolens*, of van den *volmolen*; meerv. *volmolens*. Van *vollen* en *molen*. Vollerij: *dekens naar den volmolen zenden, om gevold te worden*. Bij Halma *vul-molen*.

VOLMONDIG, bijv. n. en bijw., *volmondiger, volmondigtst*. Van *vol* en *mondig*, van *mond*. Met eenen mond, die in zulken zin *vol* is, als waarin men de volle maan dus noemt; of die zijnen vollen omtrek vertoont; met eenen wijd geopenden mond: *ik zeg volmondig: ja!* Als bijv. n., met zulken mond uitgesproken: *eene volmondige bekentenis der waarheid*.

VOLNA, bijw., van *vol* en *na*. Bij Kil. evenveel, als *bijna*: *dit is te sien den Brink volnae hujs tot hujs*. [V. Hass.]

VOLOP, bijw., van *vol* en *op*. Overvloediglijk: *men bediende ons volop van alles*. En als z. n., o., in: *er is volop van alles. Volop hebben. 't Redeljk volop*. [Huijghens.] *Het volop van prijs en danckbaerheit*. [Vond.]

VOLPRIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik volprees, heb volprezen*. Van *vol* en *prijzen*. Ten volle prijzen, zoo prijzen, als de zaak wel vereischt: *hoe zal ik zijne goedheid volprijzen!* *Uw nooit volprezen heldenmoed*. In overeenstemming hiermede vindt men bij Kil. *vol-danken*, voor ten volle danken; van waar *voldankzamiq*, bij V. Hass.

VOLSCHOON, bijv. n. en bijw., *volschooner, volschoonst*. Van *vol* en *schoon*. Zeer schoon: *volschoone Maagd!*

VOLSLAGEN, bijv. u. en bijw., *volslagener, volslagenst*. Eigenlijk, een deelw. van het on-gebruikelijke *volslaan*, al slaande afwerken,

- zoo als de smeden, en andere handwerkers, hun werk. Als bijv. n., derwijze gesteld, dat er niets meer aan ontbreekt: *eene volslagene uitrusting. Ik heb een volslagen uur zitten wachten. Een volslaeghen kleed*, is, bij Kil. een ruim, wijd en onbekrompen. Als bijw., ten volle: *hij schijnt volslagen gek te zijn.*
- VOLSTAAN**, onz. w., onregelm. *Ik volstond, heb volstaan.* Van *vol* en *staan*. Voldoen: *ik hoop daarmede te kunnen volstaan. Het volstaat, dat gij iemand voor u zendt.*
- VOLSTANDIG**, bijv. n. en bijw., *volstandiger, volstandigst.* Van *vol* en *standig*, van *standen*, *staan*. Al wat volstaat, in den zin, waarin Vond. schreef: *in 't einde niet bezwijken, maer doorgaans volstaen*, dat is, stand houden; en dus standvastig: *die volstandigh sal blijven tot den einde.* [Bijbelv.] Als bijw., is *volstandig* bestendiglijk: *op dat naar uwe wet zich mijn gemoed volstandig moog' gedraagen.* [L. D. S. P.] Van hier *volstandigheid, volstandiglijk.*
- VOLSTREKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik volstrekte, heb volstrekt.* Van *vol* en *strekken*. Bij Kil. en in het hoogd. evenveel, als *voltrekken*; maar oulings moet het ook de beteekenis hebben gehad van zoo ver strekken, zoo ver doen reiken, als mogelijk is; blijkens het deelw. *volstrekt*, dat als bijv. n. den zin heeft van de meest mogelijke strekking hebbende: *eene volstrekte magt. Hij oefent daarover een volstrekt gebied; terwijl volstrekte bevelen stellige zijn, die alle mogelijke strekking en kracht van een bevel hebben: en volstrekt*, als bijw. aanduidt, dat hetgene, waarbij men het voegt, in de meest mogelijke strekking moet worden opgevat: *hij heeft het mij volstrekt verboden. Ik mag volstrekt niet.* Van hier *volstrektelijk, volstrektheid.*
- VOLSTREKT**, **VOLSTREKTELIJK**, zie *volstrekken.*
- VOLTALLIG**, bijv. n., *voltalliger, voltalligst.* Van *vol* en *tallig*, van *tal*. Het volle getal hebbende: *het gezelschap is nog niet voltallig. Voltallig maken.* Van hier *voltalligheid, voltalliglijk.*
- VOLTE**, z. n., v., *der*, of *van de volte*; zonder meerv. Van *vol*. Volheid: *de volte der kerk deed haar bezwijmen. Begeef u niet in die stikkende volte.*
- VOLTIEGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik voltoog, heb voltoegen.* Van *vol* en *tiegen*. Tot volkomenheid brengen: *zij voltoog haar huwelijk met hem. Zij vinden dit gebouw door al zijn leen voltoegen.* [Vond.] De onbepaalde wijze en alle tijden, die onmiddellijk daarvan gevormd worden, zijn in onbruik.
- VOLTOBBE**, zie *volkom.*
- VOLTOOIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik voltooide, heb voltooid.* Van *vol* en *tooijen*. Ten volle tooijen, volkomen afwerken: *nu heerlijck herbouwt, en in den top voltoit.* [Vond.] Van hier *voltooijing*, en van het deelw. *voltooid*, de zamenstell. *onvoltooid.*
- VOLTREKKEN**, bedr., w., ongelijkvl. *Ik voltrok, heb voltrokken.* Van *vol* en *trekken*. Evenveel als *voltiegen*, welks onbepaalde wijze, enz. het gemeenlijk vervangt: *ons raathuis helpt dit huwelijk voltrekken.* [Vond.] *Dit huis te bouwen, ende desen muer te voltrekken.* [Bijbelv.] Eene der eigenlijke beteekenissen van dit woord komt voor, in: *als 't penseel de jongste streeck voltrekt.* [Vond.] Van hier *voltrekking*. Dit woord luidt bij Kil. en in het hoogd. *volstrecken.*
- VOLVAARDIG**, bijv. n., en bijw., *volvaardiger, volvaardigst.* Van *vol* en *vaardig*. Ten volle vaardig: *met een volvaardigh gemoet.* [Bijbelv.] Van hier *volvaardigheid.*
- VOLVOEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik volvoerde, heb volvoerd.* Van *vol* en *voeren*. Hoogd. *vollfuhren*. Volbrengen: *hij vangt niets aan, of hij volvoert het ook. En 't recht volvoeren naar zijn raad.* [L. D. S. P.] Van hier *volvoering*, en van het deelw. *volvoerd* de zamenstell. *onvolvoerd.*
- VOLWASSEN**, bijv. n., zonder vergrootingsstrappen. Eigenlijk. een deelw. van *volwassen*, bij Kil. ten volle uitwassen. Volgroeid: *een volwassen jongeling. Den hoogen populier aan den volwassen wijngaart huwt.* [Vond.]
- VOLWIGTIG**, bijv. n., zonder vergrootingsstrappen. Van *vol* en *wigtig*. Het volle gewigt hebbende: *een volwigtige dukaat.* Oneigenlijk. van groot aanbelang: *dat volwigtige besluit.*
- VOND**, z. n., m., *des vonds*, of *van den vond*; meerv. *vonden*. Verkleinw. *vondje*. De daad van vinden, uitvinden: *door den loozen vond ran den windhandel. Der beelden vondt is ouder dan de Grieken.* [Vond.] Hetgene men vindt: *wat was hij blijde met zijnen vond!* Hetgene men uitvindt, verzint: *sy hebben vele vonden gesocht.* [Bijbelv.] *Geen droom, geen ijde vondt.* [Vond.] *Een aardige vond. Nieuwe heeren, nieuwe vonden.* List, en ontwerpen ter benadeeling van anderen: *dien Pharischeschen vond en vind ick gansch niet slecht.* [D. Deck.] *Door gerloekte vonden, door logens mij naar 't leven staan.* [L. D. S. P.] *Alle argelist, ende alle vonde uitgeset.* [V. Hall.] In dezen zin gebruikt men ook *vint*: *hij zit vol vinten.* Zamenstell.: *vondmeester*, bij Kil., een strandvonder, of soortgelijk ambtenaar. *Leugenvond*, enz.
- Vond, vint*, hoogd. *Finte* en *Fund*, neders., deen., zweed. ook *fund*, komt van *vinden*.
- VONDEL**, zie *vlonder.*
- VONDELING**, z. n., m. en v., *des vondelings*, of *van den vondeling*; en *der*, of *van de vondeling*; meerv. *vondelingen*. Verkleinw. *vondelingje*. Van *vinden*. Zie *ling*. Een kind, hetwelk men op straat, of elders, van deszelfs ouders verlaten, vindt; *die ongelukkige*

vondeling. Die den vondeling opvoeden. [Vond.] *Sijn kind te vondeling (leggen) setten*, heeft Kil., bij wien dit woord voorts, al wat men vindt, aanduidt. Zamenstell.: *vondelingshuis*.

VONDER, zie *vlonder*.

VONK, z. n., v., der, of *van de vonk*; meerv. *vonken*. Verkleinw. *vonkje*. Een geinster, eene vuurspark, of sprank: *uijt sijnen mont gaen sackelen, vyerige voncken rakender uijt*. [Bijbelv.] *Gelijk een vonk in tonder rat*. [Poot.] *Fier en voncken rliegen onder een gemengt naar de starren toe*. [Vond.] *Er is geen vonkje vuur in huis*. Figuurlijk, evenveel welk ding, dat met vuur kan worden vergeleken, zoo als het leven; *door 't blussen sijner vonk*. [Oudaan.] *De vonk der minne aanblijzen*. Inzonderheid, een klein beginseltje, of overblijfseltje, van even veel welk zoodanig ding: *als gij slechts een vonkje van medelijden in uwen boezem voedt. Ik ontdek geen vonkje van liefde meer bij haar*. Oneigenaardig vormt Antonid. eene zee *van vonken, van vier en zwavel*, enz. Voorts is *vonk geven* vuur geven; en beantwoordt *voncke*, bij Kil., aan *vonkssel*, tonder; behalve, welke er nog van dit woord komen, *vonkelen* en *vonken*; en de zamenstell. *liefdevonk, minnetonk, vuurvonk*, enz.

Vonk, hoogd., neders., deen. *funke*, oud. *funche*, komt van het oude *fun*, dat in het ijsl. vuur beteekent, bij Ulphil ook *fun*, en *fon*, verwant aan *funna*, bij Ulphil. branden, en het gr. φαειν, en φωνειν, ijsl. *faenna, funna*, lichten.

VONKELLEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik vonkelde, heb gevonkeld*. Voortd. werkw. van *vonken*. Flonkeren, schitteren, tintelen: *de oogen vonkelen hem in het hoofd*. Dit woord luidt in het hoogd. *funkeln*; van waar *funkelnen*, deen. *funkelnij*, zoo nieuw, dat er de glans nog op is, neders. *glootnij*, gloednieuw, bij ons thans *vonkelnieuw*.

VONKEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik vonkte, heb en ben geronkt*. Van *vonk*. Kil. *voncken*, hoogd. *funken*. Glimmen: *het vuur begint reeds te vonken. Gevonkte kolen*. Zamenstell.: *aanvonken, ontvonken*.

VONNIS, z. n., o., van het *vonnis*; meerv. *vonnissen*. Oulings *vondenisse, vondnisse, vonnisse*. Van *vinden*, in den zin van onderzoeken, navorschen, en beoordeelen; zie *vinden*. Anderen brengen het tot *voogdnis, vognis*, de regterlijke uitspraak van eenen voogd; zie *voogd*. Eene geregtelijke beoordeeling van, en uitspraak over, eene zaak: *vondenisse daarover te deijten*. [V. Hass.] *Sijn eenig vonnisse zij dat men hem doode*. [Bijbelv.] *Het vonnis hooren uit zijnen mond*. [L.D.S.P.] *Het glorrijk vonnis*. [Hooft.] *Toen de rechters over dit vonnis zaten*. [Vond.] *Van dat onrechtvaardige vonnis*. [Vollenh.] *Het vonnisse vinden*. [Kil.]

ii.

Het vonnis opmaken, uitspreken, vellen, strijken, wijzen. Van hier *vonnissen*. Zamenstell.: *vonniswijzing*, enz. *Doodvonnis, eindvonnis, slotvonnis*, enz.

VONNISSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vonnisde, heb gevonnisd*. Geregtelijk beoordeelen, uitspraak over iemand, of over eene zaak doen: *hij zal morgen gevonnisd worden*. Van hier *vonnisser, vonnissing*. Van *vonnis*.

VOXT, *vonte*, z. n., v., der, of *van de vont*; meerv. *vonten*. Kil. ook *vunte*, eng. *font*, fr. *font*. Van het lat. *fons*, eene bron. Een groot watervat in de kerken, waarin men oulings doopte; ook wel eens de *dope* genoemd: *hevet den enen voet ghenomen, ende dien in de vonte gheset*. [M. Stok.] *De kristen uit de vont herboren*. [Vond.] Zamenstell.: *vontwater*, bij Kil. *Doopronte*, enz.

VOOGD, z. n., m., des *voogds*, of *van den voogd*; meerv. *voogden*. Eigenlijk, iemand, wiens hulp men inroept tot dingen, die men zelf niet wel waarnemen, of bezorgen kan, een bezorger van zulke dingen voor anderen, een waarnemer van hunne belangen, over het algemeen. Zoodanig iemand was oulings een *Kloostervoogt*, of *Stiftsvogt* der Duitschers. Voorts een verzorger van armen en behoeftigen; bij ons *armenvoogd* geheeten. Een voorstander van, en bestuurder over minderjarige kinderen: *hij is onder voogden ende verzorgers*. [Bijbelv.] *Die voogdblijf van mijn zoon*. [Oudaan.] De voorstander en bestuurder van evenveel wat anders: *mijn man en voogd. De voogden van uw goed*. [Huijghens.] *Ik ben er geen voogd over*, beteekent, ik kan er niet over beschikken. Wegens eene vrouw, zie *voogdes*. Voorts komen nog van hier *voogdij, voogdijenschap, — voghtschap, voghtenisse, voghtenissen, voghtnisse, voghtnissen*, en *vognis*, bij Kil. Zamenstell.: *voghtdag, voghtgedingh, voghtghenachte*, bij Kil., de regtsdag, of regtspleging, van den landvoogd, kloostervoogd, enz., die dan *voghtnissen*, of *vognissen*, velde, of *voghteniste, vonniste*, enz. *Armenvoogd, burgervoogd, burgtvoogd, kerkvoogd, landvoogd, slotvoogd, steervoogd*, enz.

Voogd, Notk. *phogat*, in later duitsch *voget, vogit, voigt, vogt*, en soms ook *fauth*, neders. *vagd*, komt of, zoo als Kil. ons toewenkt, van het lat. *fautor*, een begunstiger, of, zoo als Adelung gist, van *fath*, bij Ulphil., angels. *wāta*, slaven. *waiwode*, heervoerder, of wel van het lat. *advocatus*.

VOOGDES, z. n., v., der, of *van de voogdes*; meerv. *voogdessen*. Van *voogd*. Anders *voogdin*, en ook wel eens blootelijk *voogd*. Bestuurster, meesteres, gebiedster: *zij is hare eigene voogdes. Voogdes over al zijn geld en goed*. Zamenstell.: *huisvoogdes, kloostervoogdes, landvoogdes*.

VOOGDIJ, z. n., v., der, of *van de roogdij*;

74

meerv. *voogdijen*. Anders *voogdijschap*, Kil. *voogtschap*. Het bestuur van enen voogd: *hij staat nog onder voogdij*. De waardigheid van enen voogd: *zij schenkt mij de voogdij*. Zamenstell.: *landvoogdij*, *steervoogdij*, enz.
Voogdij, Kil. *vooghtdije*, hoogd. *Vogteij*, *Fauthei*, neders. *vagedije*, middeleeuw. lat. *advocatia*, komt van *voogd*.

VOOGDIN, zie *voogdes*.

VOOR, zie *vore*.

VOOR, bijw. en voorzetsel, dat, met een z. n. vereenigd, den derden naamval der Latijnen meermalen vervangt, en voorts uitdrukt, dat iets in plaats van datgene komt, hetwelk door het z. n. aangeduid wordt, en dan aan dit z. n. den vierden naamval geeft; even als wanneer het, tot tijd betrekkelijk, tegen over *nastaat*. Voorts is het, tot plaats betrekkelijk, het tegenovergestelde van *achter*. Men bemerkte hier, dat dit voorzetsel, even als meer andere, oulings den tweeden naamval bij zich had; waarvan wij sporen vinden in *voor's hands*, en *voer avonts*, voor den avond, bij M. Stok. Wat de onderscheidene beteekenissen van *voor* als voorzetsel nader betreft, buiten zamenstelling, heeft het, vooreerst, achter zich iets, waarvoor iets anders ten aanzien van tijd voorafgegaan is: *vroegh, voor bot, voor bloeiend blof*. [Vond.] *Die voor mij ende voor u van outs geweest zijn*. [Bijbelv.] *Voor eenige jaren, ouderdom langh voor den tijd*, zegt Westerb., dat is, voor het tijdstip, waarop dezelve komen moest, zie *tijd*. *Voor dezen*, dat men als een bijw. gebruikt: *wanneer zag men voor dezen zoodanig iets? Het gebeurde voor, dat wij er waren, of voor, dat wij er waren, gebeurde het*, waarin *voor* dat den vorm van een voegwoord aanneemt, uit hoofde van welken men het meermalen aeneen schrijft: *ontwijk het strengste tot, voordat mijn toorn u onvoorzien verteer*. [L. D. S. P.] Ten tweede, iets, waarvoor men iets anders ten aanzien van plaats vooraf doet gaan: *men plaatste hem voor mij. Ik ging voor de deur. Een schip voor anker leggen. Wentelt groote steenen voor den mont der spelonke*. [Bijbelv.] *'K zal het al u klaar voor oogen stellen*. [L. D. S. P.] *Voor den dag brengen, of komen. Dus trecken si vor sirixe. Dede den Grave voer hem daghen*. [M. Stok.] *Verschijnt die gruncel voor zijn koets*. [Vond.] Hiertoe behoort *stuk voor stuk, dag voor dag, voet voor voet. Zij werden man voor man gemonsterd. En: ik trek den eenen niet voor den anderen. De doot sal voor het leven verkoren worden*. [Bijbelv.] *Vrede kies voor oorlogh en getaar*. [Vond.]; en meer andere gezegden nopens iets, waarvoor men iets anders ten aanzien van keuze vooraf doet gaan. Ten derde, een persoon, of zaak, welker plaats door iets anders vervangen wordt: *iemand voor*

zich laten prediken. Ende hy is voor allen gestorven. [Bijbelv.] *Veur den verweerder spreken*. [Kil.] *De schaa geboet, en voor een sulken vaar een sulken soon gevood*. [Huijghens.] *Ik zal voor hem betalen. Eens voor al. Knollen voor citroenen verkopen*; zie *knol*. Hiertoe behoort ook iets, tot welks betaling, of vergelding, iets anders dient: *den Heer voor zijne weldaen geven*. [Vond.] *Hij kan daarvoor aan God geen losgeld geven*. [L. D. S. P.] *En worden niet vijf muschkens verkocht voor twee penningskens*. [Bijbelv.] *Voor geld en goede woorden. Hoe veel moet ik daarvoor wel betalen? Gij zoudt het wel voor niet willen hebben. Voor het kostje schrijven*. En iets, hetwelk wij, in onze gedachten, met ons oordeel, of door onze voorgevens, met iets anders verwisselen: *hij geeft zich voor enen tovenaer uit. Zij wenscht nog voor eene schoonheid gehouden te worden. Verworpen liggen voor half doot*. [Vond.] *Men krijt hem uit voor eenen nar. Zij wordt voor den gek, voor het lapje gehouden. Die 't voor het sotste keurt, dat men sich selven prijse*. [Westerb.] *Mijn hekelen en schelden voor een onheelbaar quaet*. [D. Deck.] *Waarraen men u kan kennen voor meereminnen*. [Vond.] *At, wat eenig mensch voor goed begroeten kan*. [Cats.] *Ik wil het voor waarheid aannemen. Neemt gij dat voor suiker op? In: voorcaer, voorcaer, segge ick u*. [Bijbelv.] *Ja, voorzeker! Het wordt atomme voor zeker uitgevent, of verhaald. Ik geloof het voor vast. Valsche munt voor goed laten doorgaan. Voor echt gaan. Voor gek loopen, voor wijs, geleerd, enz. aangezien worden, zijn waar, zeker, vast, goed, echt, gek, wijs, geleerd, enz. iets, dat waar, zeker, vast, goed, en echt, en iemand, die gek, enz. is. Hierom schreef Westerb.: dees dingen voor belagchelijken achten, dat is, voor belagchelijke dingen. Ten vierde, heeft voor achter zich het voorwerp van eene handeling, of werking: *voor de toekomst zorgen. Voor het hoofd stooten*; zie *hoofd*. *Uit achtung voor u wil ik het verzwijgen. Ick bidde voor haer. Ick en bidde niet voor de werelt*. [Bijbelv.] *Zijn dierbre gunst beschreven voor het dankbaar nagestacht*. [L. D. S. P.] *Voor het lot van kinderen en kindskinderen beven*. — Het voorwerp der bestemming van iets: *voeder voor het vee. Een geschenk voor zijne beminde. Een kuil, een net, voor mij bereid*. [L. D. S. P.] *Spaer ick noch voor u twee witgespickelde geitjes*. [Vond.] Hem, die iets bezit, daar bij belang heeft, daaruit nut en voordeel trekt, enz.: *iets voor zich houden, hetgene oneigenlijk ook beduidt, het verzwijgen. Voor ons in erfelijcke besittinge nemen*. [Bijbelv.] *In de winckelen voor ijder staet te koop*. [Westerb.] *Het oogh der vaderen, dat voor de kindren waekt*. [Vond.]*

Wees borg voor uwen knecht. [L. D. S. P.] *Veur sijnen vriend wat doen.* [Kil.] *Voor sijn vrienden, stad, en vaderland te sterven.* [Paffenr.] *Voor iemand pal staan, borg staan, zorgen, bidden, enz. Dat is eene waarschuwing voor u. Een sterk bewijs voor uwe stelling! Voor onheil blootstellen. Wij stonden thans voor alle rampen bloot.* [L. D. S. P.] *Isabels doorluchte troon, zou open staen voor Wilhems zoon.* [Vond.] In zulke gevallen wordt voor wel eens weggelaten: *hem een triomflied zingen. Wat vreugde is mij bereid! God heeft de bron van 't licht, de Zon, een tent gesticht* [L. D. S. P.] Somwijlen duidt het een voorwerp van tegenstand aan, en laat het zich met tegen verwisselen: *een middel voor de koorts. Batsen voor alle wonden. Wie sal voor sijne gramscap staen?* [Bijbelv.] *hem dorste niemand standen vore.* [M. Stok.] *Hem ten schild verstrekt voor 't wrecligsmalen.* [L. D. S. P.] *Dit scheen het eenige middel voor de doot.* [Vond.] En als het den persoon, of de zaak aanduidt, waarvoor iets geschikt, of waartoe het betrekkelijk is: *dat deugt niet voor mij. Het is geen drank voor ons. Is dat eene vrouw voor hem? Vreemde tijtels voor sijn boecken weet te vinden.* [Westerb.] *Zijne ooren voor zijne vrienden stoppen. Zijn hart voor hen toesluiten. Geen wegh is opgedolven, gestoten, voor de vaart.* [Vond.] *Zie mij voor mijn rampen zwichten.* [L. D. S. P.] *Alle aardsch geluk is voor haar afgesneden.* Als mede in: *wacht u voor schade!* en in meer andere gevallen, waarin voor met van verwisseld worden kan, zoo als bij Notk. in: *min ouga istroube fore dinemo zorne*, in menig hoogduitsch gezegde, en ook bij ons in: *gij bergt hen voor den trots des boozen.* [L. D. S. P.] *Voor het licht verborghen.* [Westerb.] *Stadigh bang voor rangen en voor spannen.* [Vond.] *Met afgrijzen daarvoor bezielt. Beef! sidder voor de wroegingen van uw gewisse.* Zoo ook: *voor iemand wijken. Verdwijnt voor 't sluimeroogh in 't duister, voor de sponde.* [Vond.] *'t Havenijzer stoof voor haar getande kiel.* [Oudaan.] *De vogel vloog voor haar op. Hij spoelde zich voor ons; en meer andere gezegden. Insgelijks: hij staat, zit, ligt, voor de deur. Zij storten voor hem neder. Het zweefde mij steeds voor de oogen. In triump voor ieders oogen, met Marors wagen opgetogen.* [Vond.] *Zie mij voor uw alziend' oogen neergebogen.* [L. D. S. P.] *Voor iemand in het stof nederknielen. Stort uwe gebeden uit voor Juno.* [Vond.] *Iemand voor zich doen bukken. Voor iemand nijgen, buigen. Op rijanden, voor wiens geweld het recht moet duicken.* [Vond.] *Hij rees voor mij op. Ik nam den hoed voor hem af. Gelelijk als wasch voor 't vuur versmelt, zo zullen boosheid en geweld tergaan voor 't oog*

des Heeren. [L. D. S. P.] *Voor God strafbaar zijn. Wormen en stof en assche zijn voor uwe Majesteit.* [Vond.] *Voor oogen hebben, houden, enz. Zie oog. Voor alle dingen. Zie vooral. Hij is ons reeds voor. Dat's u voor. Zoo sprack ze, en vloogh vooruit.* [Vond.] *Hij heeft veel voor mij vooruit. Waer onder de Romeijn voor alle meijnt te gaen.* [Westerb.]

In voor tegenwoordig, voor ditmaal, voor als nu, voor als nog, — *veur een maand, veur eenen dagh*, bij Kil., *voor een oogenblik, voor eenigen tijd: hen met de roede staen en straffen voor een tijd.* [L. D. S. P.] *Adieu, seg ik, voor een half jaar.* [R. Vissch.] *In zijnen bloei voor eeuwig hem verdelgen.* [L. D. S. P.] enz. hier dient voor ter bepaling van het tijdstip, of den tijdkring. En zoo bepaalt het de tijdsorde, in: *toen gij voor d'eerstemaal de huwelijkskoets betradt.* [Poot.] *Voooreerst werd het bij haar Godvruchtigheid geheten.* [Westerb.] En den persoon, in: *ik, voor mij, wij, voor ons. Wat voor lieden zijn dat toch? Of de zaak, in: voor mijn deel, voor zoo veel mij aangaat. Wat voor offerwijn en eer.* [Vond.] *Hoe spits, hoe rond, van wat voor wesen, of falsen.* [Westerb.] *Wat is dit voor een spreekwoord?* [Bijbelv.] *Laat het, voor den drommel! Loop voor den drommel! Hij wenschte haar voor den drommel, voor de kat, enz. Nopens voor iemand heen, voor iemand uit, zie voorheen, vooruit.*

Als bijwoord bezigt men voor, in: voor en na. In welks plaats men bij Vond. na als voor vindt. *Voor gedaan en na bedacht. Voor en aleer hij kwam. Het kind viel voor uit het venster. Hij woont voor, en ik achter, op het bovenhuis. Zij stond voor aan de deur. Klim voor van den wagen af. Het ligt voor, bij het andere goed. Voor, of achter, in het huis. Een sackel sparckt van voor.* [Vond.] En in de zamenst. *vooraan, vooraf, voorbij, voorheen, voorin, voorop, voorover, vooruit;* zoo wel als in eene hierachter volgende reeks van andere zamenstell. met andere deelen der rede, waarin het veelal scheidbaar, maar soms ook onscheidbaar is: *ik voorzag, enz. Maar in, daarvoor, hiervoor, vooral, voooreerst, voor'shands en waarvoor, oefent voor de kracht van een voorzetsel. Bijvoegelijk zijn de vergrootingstrappen voorder, of vorder, en voorst, of vorst; hierover in het vervolg, even als over de verdere afleidingen: voorbaar, voorbarig, voort, voortaan, enz.; roorts, roren, en vorig.*

Voor Kil. *veur*, M. Stok. *vor* en *voer*, eng., vries. *for*, Ulphil. *faura*, Kero. Otfriid. *fora*, *furi*, Talian. *fjiri* en *firi*, angels. *fjire*, *fjir*, en *for*, neders. *for* en *för*; zweed. *för*, deen. *fore*, hoogd. *für*, en *vor*, fr. *pour*, ital. *per*, lat. *prae*, *pro*, en *pri*, in *primus*. eerst,

- voorst, is verwant aan *ver*, waarmede het in zamenstell. verwisseld wordt, en aan *varen* en *voeren*, en heeft zijne beteekenis eveneens aan zijnen klank te danken. In de gemeene volkstaal bezigt men ook *veur*: *hiet de hant veur 't voorhoofd*. [Vond.]
- VOORAAN**, bijw. Van *voor* en *aan*. Op de aller-voorste, of op een der voorste plaatsen: *zij wenschten vooraan te zitten*. *Het voorhuis, 't welck vooraen was*. [Bijbelv.] Het verschilt van *voor aen den Tempel*, en soortgelijke gezegden, waarin *voor* en *aan* vaneen gescheiden moeten worden. Zamenstell.: *vooraanzittinge*. [Bijbelv.]
- VOORAF**, bijw. Van *voor* en *af*. Voor het andere, eerst: *vooraf zeg ik nog dit*. *Weet vooraf*. *Dit liet hij vooraf gaan*, dat niet verward worden moet met *voor afgaan*. Zamenst.: *voorafgaand*, dat men als bijv. n. gebruikt, *voorafspraak*.
- VOORAFGAAND**, zie *vooraf*.
- VOORAFLIJVIC**, bijw. n., zonder trappen van vergrooting. Van *voor* en *aflijvic*. Vooroverleden. *Vooraflijvic worden*, vooroverlijden. Van hier *vooraflijvicheid*: *bij hunne vooraflijvicheid hadt hij zijne neeren en achterneeren tot erven gestelt*. [Hooft.]
- VOORAL**, bijw. Van het voorzetsel *voor* en *al*. Verschilt van *voor al*, in: *eens voor al*, in plaats van *al*; en beteekent, bij voorkeur, voor en boven alle dingen. *Vreest God vooral! Neem dit vooral in acht! Zondig daartegen vooral toch niet*.
- VOORAVOND**, z. n., m., *des vooravonds*, of *vanden vooravond*; meerv. *vooravonden*. Van *voor* en *avond*. Kil. *veuravend*. Het einde van den dag en de aanvang van den avond: *ik kom in den vooravond eens bij u*.
- VOORBAAN**, z. n., v., *der*, of *van de voorbaan*; zonder meerv. Van *voor* en *baan*. Enkel gebruikelijk in de spreekwijze: *in de voorbaan zijn*, met evenveel welk werk eerder gereed zijn, dan volstrekt noodig was, en men verwacht had; en bij Kil. ook ten aanzien van gang, in den eigenlijken zin, zich reppen: *hem op de veurbane maecken*. *Die op de veurbane is*. [Kil.]
- VOORBAAT**, z. n., v., *der*, of *van de voorbaat*; zonder meerv. Van *voor* en *baat*. Vooruit loopende bevoordeeling: *in de voorbaat zijn*. In dezen zin staat dit woord gelijk aan *voorhaat*, in: *ik zelf zat in de voorhael zijn*, zegt Vond., terwijl *in de voorbaat zijn*, voorts ook genoegzaam evenveel beteekent, als: *in de voorbaan zijn*. Zie *voorbaan*. Bij *voorbaat* is voorlooptglijk.
- VOORBANK**, z. n., v., *der*, of *van de voorbank*; meerv. *voorbanken*. Van *voor* en *bank*. Eene bank voor andere banken: *hij zat voor mij op de voorbank*. Inzonderheid is het verkleinw. *voorbankje* de zitplaats van den voerman van eenen wagen.
- VOORBARIG**, bijv. n. en bijw. *voorbariger*, *voorbarigst*. Van het oude *voorbaar*, van *baren*, *beren*, veel beweging en geschreeuw maken. Onbezonnen, onbedacht te werk gaande: *hij is altoos even voorbarig*. *Voorbarige tijding*, ongegronde, uit geen rijp onderzoek voort-spruitende. Van hier *voorbarigheid*, *voorbarigtijk*.
- VOORBEDACHT**, bijv. n. en bijw., *voorbedachter*, *voorbedachtst*. Eigenlijk een deelw. van *voorbedenken*, Kil. *veurbedencken*, hoogd. *vorbedenken*, van waar *vorbedacht*, *vorbedachtig*, *Vorbedachtigheid*, *vorbedachtlich*, vooraf bedenken, vooraf overwegen; het wortelwoord van *voorbedenking*, vooraf bedacht: *'t voorbedachte lied*. [L. D. S. P.] Als bijw. met voorafgaand overleg: *hoe kunt gij zoo voorbedacht liegen? Met voorbedachten rade*. Van hier *voorbedachtelijk*, *voorbedachtheid*, en bij Kil. *veurbedachtig*, *veurbedachtigtijk*.
- VOORBEDE**, z. n., v., *der*, of *van de voorbede*; meerv. *voorbeden*. Van *voor* en *bede*. Hoogd. *Fürbille*. De daad van voorbidden: *op uwe voorbede*. De inhoud van een gebed voor anderen: *hoe luidde uwe voorbede?*
- VOORBEDENKEN**, enz., zie *voorbedacht*.
- VOORBEDING**, z. n., o. Van *voor* en *beding*. Een voorloopig beding: *onder voorbeding van vrije woning*. Ook wel eens *voorbedingsel*, en bij Kil. *veurbespreck*.
- VOORBEDUIDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik beduidde voor* en *voorbeduide*, *heb voorbeduid*. Van *voor* en *beduiden*. Kil. *voorbedieden*. Van te voren aanduiden: *dat schijnt iets voor te beduiden*. Van hier *voorbeduiding*, *voorbeduidsel*. Het deelw. *voorbeduidend* wordt als bijv. n. gebruikt: *gelooft gij aan geene voorbeduidende dingen?* Van hier *voorbeduidsel*.
- VOORBEELD**, z. n., o., *des voorbeelds*, of *van het voorbeeld*; meerv. *voorbeelden*. Eene afbeelding van iets, dat daarnaar gemaakt worden moet: *sie dan toe, dat gij het maekt nae haren voorbeelde*. [Bijbelv.] Overdragtelijk, al wat ter navolging voorgesteld wordt, of worden kan, en verdient te worden: *iemand een goed voorbeeld geven*. *Hij is ons een voorbeeld van lijdzaamheid*. *Ergens een voorbeeld aan nemen*, zich hetzelfde ter navolging voorstellen. Maer *een kwaad voorbeeld* is een gedrag, dat vermeden worden moet: *de geschiedenis is vol van goede en kwade voorbeelden*. *Welk een voorbeeld van nijd!* In de Godgeleerdheid, een voorloopig afbeeldsel van iets toekomstigs: *waren de pennen des Tabernakels voorbeelden van de geloovigen des N. V.?* In den Statenbijbel iets, dat ter waarschuwing dient: *zijn haertieden overgekomen tot voorbeelden, ende zijn beschreven tot waarschuwinge van ons*; of iets, dat over het algemeen dient, om iemands gedrag te regelen: *gehoorzaem — den voorbeelde der leere*. In *bij voorbeeld* beduidt dit woord

- iets, dat tot bevestiging daarvan dient: *neemt eens een voorbeeld van een wijze, wie ghy wilt.* [Westerb.] Van hier *voorbeeldelijk*, *voorbeeldeloos*, zonder voorbeeld; *voorbeeldig*.
Voorbeeld, Kil. *veurbeld*. Zwabenspieg., hoogd. *vorbild*, Notk. *forebild*, komt van *voor* en *beeld*.
- VOORBEELDELIJK**, bijv. n., en bijw., *voorbeeldelijker*, *voorbeeldelijkst*. Van *voorbeeld*. Hoogd. *verbildlich*. Evenveel, als *voorbeeldig*. Dat als een voorbeeld ter navolging dienen kan en mag: *zijn* *voorbeeldelijken wandel*. *Hij gedraagt zich allervoorbeeldelijkst*. Van hier *voorbeeldelijkheid*, anders *voorbeeldigheid*.
- VOORBEELDING**, z. n., v. Van *voorbeelden*, bij Kil. *veurbelden*, hoogd. *vorbilden*, voorloopig afbeelden. De daad van voorbeelden: *door voorbeelding van het toekomende*. Hetgene dient, om iets voor te beelden: *ligt daarin eene voorbeelding? De voorbeeldingen der dingen, die in de hemelen zijn.* [Bijbelv.] Hoogd. *Vorbildung*.
- VOORBEHOUDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik behield voor*, en *voorbeheld*, *heb voorbehouden*. Van *voor* en *bekouden*. Bij voorbeding voor zich vrij houden: *den vrijen overgang over het verkochte land voorbehoudende*. Van hier het bijw. *voorbehoudens*, en *voorbehouding*.
- VOORBEPALEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik bepaalde voor*, *heb voorbepaald*. Van *voor* en *bepalen*. Vooraf bepalen: *er werd niets voorbepaald*. Van hier *voorbepaling*.
- VOORBEREIDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik bereidde voor*, en *voorbereidde*, *heb voorbereid*. Van *voor* en *bereiden*. Door voorloopige schikkingen gemakkelijk maken: *de zaak werd onder de hand voorbereid*. Vooraf bereiden: *over 't gene Godt den volcke voorbereijdt hadde.* [Bijbelv.] Van hier *voorbereiding*, *voorbereidse*.
- VOORBERG**, zie *voorgebergte*.
- VOORBERIGT**, z. n., o. Een berigt, dat ergens vooraf gaat: *juist geene voorrede, maar een klein voorberigt*. Zamenstell.: *voorberigtschrijver*, ook wel eens *voorberigter*, van *voorberigten*, een voorberigt schrijven, dat in de eigenlijke beteekenis van vooraf berigten ook het wortelwoord van *voorberigt* is.
- VOORBERIGTEN**, enz., zie *voorberigt*.
- VOORBESCHIKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik beschikte voor*, en *voorbeschikte*, *heb voorbeschikt*. Van *voor* en *beschikken*. Vooraf bepalen, bijzonderlijk, in de Godgeleerdheid, tot eene eeuwige zaligheid, of rampzaligheid, verordenen: *kan God menschen tot eene eeuwige verdoemenis hebben voorbeschikt?* Van hier *voorbeschikking*.
- VOORBESPREK**, zie *voorbeding*.
- VOORBEURT**, z. n., v. Van *voor* en *beurt*. In tegenoverstelling van *nabeurt*, eene beurt, welke voor eene andere vooraf gaat: *hij had de voorbeurt*.
- VOORBEZIT**, z. n., o., *des voorbezits*, of *van het voorbezit*; zonder meerv. Van *voorbezitten*. vooraf bezitten, en, bij Kil. vooraf bemagtingen. Een voorafgaand bezit: *het voorbezit van dat ambt maakt hem daartoe geschikt*.
- VOORBEZITTEN**, zie *voorbezit*.
- VOORBIDDEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik bad voor*, *heb voorgebeden*. Van *voor* en *bidden*. Bedr., iemand een gebed voordoen, opdat hij het nadoe: *zij bad haar kind het Onze Vader voor*. Onz., ten aanhooren van anderen, en mede in hunnen naam, *bidden: terwijl hij voorbad*. Voor den maaltijd *bidden: hij bad voor en na*. *Voorbidden* heeft, behalve de opgenoemde beteekenissen, nog die van ten behoeve van iemand *bidden*; van welke *voorbidder* en *voorbidden* hunne gebruikelijkste beteekenissen ontleenen.
- VOORBIJ**, bijw. en voorzetsel. Van *voor* en *bij*. Als bijw., digt voor iemand, of iets, langs: *als ik nu bij u voorbij ginck, sag ick u.* [Bijbelv.] *Geen wandelaar die daar voorbij mocht gaan.* [L. D. S. P.] Derwijze nevens iemand, of iets, henen, dat men hem, of het, achter zich late, en vooruit snelle: *wij lieten elk, die ons achterop kwam, gerustelijk voorbij rijden. Het schip, dat wij voorbij zeilden, lag voor anker*. Overdragtelijk, zegt men van evenveel welke dingen, die als vooruit snellen, of gesneld zijn, dat zij *voorbij gaan*, *vliegen*, enz., of *voorbij zijn*: *gelijk een wervelwint voorbij gaat.* [Bijbelv.] *Wat vliegt de tijd voorbij! Die vreugde, die droefheid is voorbij.* [Halma.] *D'uur is lang voorbij, die wij te saem bescheiden.* [Brederoo.] En in den Statenbijbel is *voorbijgaan* verdwijnen: *als een voorbijgaende schaduwe. Hemel en aerde sullen voorbijgaan.* enz. Eindelijk is *voorbij gaan* nog zijnen weg digt voor iemand, of iets, vervolgen, zonder zich daarbij op te houden: *ik dacht, dat hij hier komen zou, maar hij ging voorbij. Zeg den schooijer, dat hij voorbij ga! Wijckt er van, ende gaet voorbij!* [Bijbelv.] Als voorzetsel, beduidt *voorbij* digt langs: *ik ginck voorbij den acker eens tuijaarts.* [Bijbelv.] *De postwagen vaart mijn huis dagelijks voorbij.* Nevens henen vooruit: *vloogh snel vooruit, de voetknechten voorbij.* [Vond.] Digt langs zonder te raken: *de kogel snort d'onedelsten voorbij.* [Vond.] *Hij vloog voorbij mijn hoofd. Ik ging zijn huis voorbij, zonder het te moeijen.* Van deze laatste beteekenis ontleent *voorbij gaan* die van met woorden onaangeroerd laten: *wij zullen dat met stilzwijgen voorbij gaan*: en evenveel hoe overslaan: *ik ga in de Nieuwspapieren steeds veel voorbij. Men gaat hem bij de begering van ambten gestadig voorbij. Gij behoort die regtbank niet voorbij te gaan. In het voorbijgaan is, ter loops. Zich zelven voorbij loopen*, al te haastig en voorbarig zijn. *Zijne*

- schoolmakers voorbij leeren*, bij Halma, hen in het leeren overtreffen. Ja deze beteekenis van overtreffen over het algemeen geeft hij aan *voorbij gaan* en *voorbij streven*. Voorts wordt *voorbij eveneens bij spoeden, trekken, vloeijen*, enz. gevoged; en het wordt daaraan verbonden in de onbepaalde wijze, wanneer men dezelve als z. n. bezigt; zoo als *het voorbijgaan*, enz.; en in *voorbijgaand*, wanneer men het als een bijv. n. gebruikt, zoo als in: *een voorbijgaand onveder. Na een haast voorbijgaand kwaad*. [L. D. S. P.]
- VOORBIJGAAN**, enz., zie *voorbij*.
- VOORBODE**, z. n., m. Van *voor* en *bode*. Eigenlijk, een vooraf komende bode. In het gebruik veelal een voorteken: *dat was de voorbode van ons ongeluk. Hij neemt hierop bij tijds dien voorbo waar*. [Vond.]
- VOORBOUT**, z. n., m. Van *voor* en *bout*. Een der voorste bouten van eenen vogel, een schaaap, enz.: *van vlugtig gevogelte verkiest men eenen achterbout boven eenen voorbout*.
- VOORBRENGEN**, bedr. w., onregelm. *Ik bragt voor, heb voorgebragt*. Van *voor* en *brengen*. Voor den dag brengen, voordragen: *ik heb niets voor te brengen. Brengt ulieder twist-sake voor*. [Bijbelv.] *Vvort furebringen*, bij Nolk. *Thaz muaz suribrahta*, hij zettede de avondsoep op, heeft Oufrid; bij wien dit woord ook *frambringan* luidt. Bij Kero is het *franpringan*, Willer. *vurebringan*, opperd. *sur-bringen*, hoogd. *vorbringen*.
- VOORBROEK**, z. n., v. Van *voor* en *broek*. Het voorste van eene broek: *hij stortte de chocolade over zijne voorbroek*.
- VOORBURG**, z. n., m. Van *voor* en *burg*. Een burg, die ergens voor ligt, en tot dekking daarvan dient: *Vaarden is de voorburg van Amsterdam. Uit den voorburgh opgedondert*. [Vond.] Bij Hooft is het niet slechts vrouwelijk, maar ook onz.; zie *burg*. En men vindt bij Vond.: *in 't voorburg van de hel*. Kil. *veurborgh, veurborgh, der hellen*, waar dit woord evenzeer de beteekenis van al, wat er voor eenen burg ligt, heeft, als het fr. *faubourg*, Kil. *veurgeborgh der stad*.
- VOORBUUR**, z. n., m. Van *voor* en *buur*. Al wie voor iemand woont: *ik heb eenen goeden voorbuur aan hem*.
- VOORBUURT**, z. n., v. Van *voor* en *buurt*. Vries. *forboaren*. Eene buurt voor eene andere buurt, of voor iets anders: *hij is uit de achterbuurt naar de voorbuurt verhuisd*.
- VOORDACHT**, z. n., v., enkel gebruikelijk in vereeniging met de voorzetsels *met, zonder*, enz. Van *voor* en *dacht*, van *denken*. Kil. *veurdachte* hoogd. *Forbedacht*. Voorbedacht opzet: *zonder eenige voordacht*. Van hier *voordachtelijk*, bijv. n. en bijw., opzettelijk, Kil. *veurdachtigh* en *veurdachtighlick*.
- VOORDANS**, z. n., m. Van *voor* en *dans*. Een dans ter opening van een' algemeenen dans: *de voordans van een ballet*.
- VOORDANSEN**, ONZ. w., gelijkvl. Van *voor* en *dansen*. Den dans aan het hoofd van eene dans-rei het eerste aanvangen: *bruid en bruidegom dansten voor*. Met den derden naamval, is, *iemand voordansen*, voor deszelfs oogen dansen; en *iemand iets voordansen* is soms bedr., eenen dans voor iemands oogen uitvoeren, om hem denzelven te leeren. Van hier *voordanser*, enz.
- VOORDAT**, zie *voor*.
- VOORDEEL**, z. n., o., *des voordeels*, of *van het voordeel*; meerv. *voordeelen*. Verkleinw. *voordeeltje*. Van *voor* en *deel*. Zweed. *fördel*, hoogd. *Vortheil*, fr. *avantage*. Eigenlijk, hetgene iemand bij de verdeeling van goederen voor anderen voortuit gegeven wordt. Zie *voorland*. Hedendaags, baat, winst, over het algemeen: *het zal hem geen voordeel geven. Dat kan u tot voordeel verstreken. Wat voordeel ist hem, dat hij in den windt gearbeijdt heeft?* [Bijbelv.] *Dat hij daar veelvoudigh voordeel uit trok*. [Hooft.] Voordeelige geaardheid, of omstandigheid: *zich al zijne voordeelen te nutte maken. Zijnen vijand een voordeel afzien, afwinnen. Daer nergens voordeel is van landweer of van stroomen*. [Vond.] *Wij hadden het voordeel van den wind, of den wind ten onzen voordeele*. Maar in *voordeelen op den vijand behalen*, heeft dit woord den voorge-melden zin van winst. Van hier *veurdeelen*, bevoordeelen, bij Kil.; *voordeelig*, enz.
- VOORDER**, enz., zie *vorder*.
- VOORDEUR**, z. n., v. Van *voor* en *deur*. Het tegenoverstaande van *achterdeur* en *zijdeur*: *nooit gaat hij de voordeur bij haar uit en in*.
- VOORDEWIND**, zie *wind*.
- VOORDIENEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik diende voor, heb voorgediend*. Van *voor* en *dienen*. Bedr., derwijze aan iemand toedienen, dat hij het voor zich krijgje: *hij diende mij alles voor, waarop mijn oog hem scheen te vallen*. Onz., met toedienen van een en ander onledig zijn: *de vrouw des huizes diende zelve voor*. Van hier *voordienener, voordiening, voordienster*.
- VOORDISSCHEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik dischte voor, heb voorgedisch*. Van *voor* en *disschen*. Anders *opdisschen*; zie dit woord, dat men, even als *voordisschen*, meermalen figuurlijk wegens den inhoud van een geschrift bezigt.
- VOORDOCHTER**, z. n., v. Van *voor* en *dochter*. Eene dochter uit een vorig huwelijk: *hij heeft drie voordochters*.
- VOORDOEN**, bedr. en wederk. w., onregelm. *Ik deed voor, heb voorgedaan*. Van *voor* en *doen*. Voorhangen, voorbinden, enz.: *doe het kind eenen doek voor*. Voor iemands oogen doen, opdat hij het nadoe: *wil ik u het eens voordoen?* Vertoonen: *zijne waren voor-*

- doen. Als de vrucht haer voordoet.* [Bijbelv.] *Het doet zich uitnemend voor. Zij weet zich van de beste zijde voor te doen.* Van hier bij Kil. *veurdoen, veurberd*, een bord voor de winkelvensters, waarop de winkelier zijne waren voordoet.
- VOORDRAAIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik draaide voor, heb voorgedraaid.* Van voor en draaijen. Iets voor iets anders draaijen: *gij moet de achterzijde voordraaijen.* Tot een voorbeeld draaijen op een draaibank: *ik heb het u voorgedraaid, draai gij het nu na.*
- VOORDRAGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik droeg voor, heb voorgedragen.* Van voor en dragen. Voorstellen: *hij droeg de zaak zeer treffend voor. Drie dingen drage ik u voor.* [Bijbelv.] *De wijze zijn gewoon den vorsten voor te draegen.* [Westerb.] Voorts is iemand iets voordragen ook het voor hem henen dragen: *men droeg hem een zwaard voor.* Van hier *voordraging, voordragt*.
- VOORDRAGT**, z. n., v. Van voordragen. De daad van voordragen: *bij de voordragt mijner bede.* De wijze, waarop iets voorgedragen wordt: *er hangt verbaasd veel van de voordragt af.* Hetgene men voordraagt: *mijne voordragt is, kortelĳk, en.*
- VOORDRINKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik dronk voor, heb voorgedronken.* Van voor en drinken. Voor iemand drinken, om hem tot nadrinken uit te lokken: *de gastheer dronk het gezelschap lustig voor.*
- VOOREBBE**, z. n., v. Van voor en ebbe. De aanvang der ebbe: *bij de voorebbe.*
- VOOREINDE**, z. n., o. Van voor en einde. Het voorste einde van een ding: *veurende van 't schip.* [Kil.]
- VOORGAAN**, bedr. en onz. w., onregelĳ. *Ik ging voor, ben voorgegaan, oul., voorgegangen, en voorgangen.* Zie gaan. Van voor en gaan. Het tegenoverstaande van volgen, in den eigenlijken zin: *Judas ginck haer voor.* [Bijbelv.] *De zangrei ging de maagden voor.* [L.D.S.P.] *Ga de scharen voor.* [Vond.] In den zin van overtreffen: *de een wil staag den anderen voorgaan.* Onz., in den zin voorgetrokken, eerder bij de hand genomen worden: *dat van het meeste aanbelaug is, moet steeds voorgaan.* In dien van ten aanzien van tijd, vooraf gaan. Deze beteekenis oefent het woord voornamelijk in het deelw. *voorgaand*, als bijv. n., meermalen evenveel als reeds gebeurd, verlopen: *den voorgaanden dag. Daer en is geen gedachtenisse van de voorgaende dingen.* [Bijbelv.] En in het oude deelw. *voorgegangen, of voorgangen*, dikwijls *vergangen*, dat in denzelfden zin voorkomt: *bewust van voorgange wreedtheit, en jeeghenwoordige zwakheit.* [Hooft.] Zie voorts *vergangen*. Eindelijk staat *voorgaan* ook tegen volgen over in de beteekenis van een voorbeeld ter navolging geven: *wel voorgaan doet wel volgen. Gij gaat hun in het kwade voor. Met eere d'een den anderen voorgaende.* [Bijbelv.] Van hier *voorgang, voorganger, voorgangster*.
- VOORGAAND**, zie *voorgaan*.
- VOORGANG**, z. n., m. Van *voorgangen*, dat oulings de plaats van *voorgaan* vervulde. Zie gaan. De daad van voorgaan, in verschillende beteekenissen van dit woord: *door zijnen voorgang op het pad der deugd. Men verzocht hem tot den voorgang bij de begravenis*, dien men in sommige oorden van ons land veelal aan eenen Predikant opdraagt, welke alsdan gezegd wordt *den voorgang te hebben*.
- VOORGANGEN**, zie *voorgaan*, en *voorgang*.
- VOORGANGER**, z. n., m. Van *voorgangen*, voorgaan. Zie gaan. Al wie in den eigenlijken zin voorgaat: *gij zult van de eene schuit naar de andere wel voorgangers hebben, die gij volgen kunt.* Oneigenlijk, al wie een voorbeeld geeft: *wees hun geen voorganger in het kwade. Voorgangers der gemeente zijn derzelve leidlieden, opzieners, en verzorgers: zijt uwen voorgangeren gehoorsaem, ende zijtse onderdanig.* [Bijbelv.] Eindelijk is *veurghangher* bij Kil. *veursaet*, even als het hoogd. *Vorganger*. Wegens het vrouwelijk geslacht bezigt men *voorgangster*.
- VOORGEED**, z. n., o. Van voor en gebed. Een gebed voor den maaltijd, voor de Predikatie, enz.: *onder het voorgebed.*
- VOORGEREGTE**, z. n., o. Van voor en gebergte. Hoogd. *Vorgebirge*, Kil. *veurberg der zee*. Een gebergte, dat voor de overige kust in zee uitsteekt, eene kaap, lat. *promontorium*, waarnaar ons *voorgebergte* gevormd is.
- VOORGEREGT**, z. n., o. Van voor en geregt. Het eerste geregt: *het voorgeregt bestond in waterbaars.*
- VOORGESPAN**, zie *voorspan*.
- VOORGESTOELTE**, z. n., o. Van voor en gestoelte. Een gestoelte van eer: *ghij bemint het voorgestoelte in de synagogen.* [Bijbelv.]
- VOORGEVEL**, z. n., m. Van voor en gevel. In tegenoverstelling van *achtergevel*, de voorste gevel van een huis: *ik laat den voorgevel vernieuwen.* Boertende, ook wel eens de neus van een mensch: *hij heeft een' goeden voorgevel.*
- VOORGEVEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik gaf voor, heb voorgegeven.* Van voor en geven. Vooruit geven, in het schaken, dammen, enz.: *hij gaf zijne partij een paard en eenen toren voor.* Voorwenden: *zij gaf hoofdpijn voor.* Iets ongegronds, of twijfelbaars, beweren: *voorgeeft datter veel gelegen is.* [Vond.] *Het voorgeven*, als z. n., is eene verzekering van iets ongegronds, of een voorwendsel. Van hier *voorgeefster, voorgever, voorgeving*.
- VOORGEVOEL**, z. n., o. Van voor en gevoel. Een voorloopig gevoel van iets: *hij scheen voorgevoel van zijn ongeluk te hebben.*

VOORGEZANG, z. n., o. Van voor en gezang. Gezang voor de predikatie: *het voorgezang bestond uit een Evangelisch lied.*

VOORGISTEREN, bijw. Uit het voorzetsel voor en gisteren. Eergisteren: *voorgisteren beloofde hij mij zulks.* Hoogd. *vorgestern*, deen. *for-gaars*, zweed. *for-gar*.

VOORGOOCHELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik goochelde voor, heb voorgegoocheld.* Van voor en goochelen. Bedr., iets voor iemands oogen goochelen: *hij goochelde het mij voor.*

VOORGOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik gooide voor, heb voorgegoid.* Van voor en gooijen. Iets voor iemand, of voor iemands oogen gooijen: *gij moet het been den hond voorgooijen.* Voor anderen gooijen: *ik moet voorgooijen.*

VOORGROND, z. n., m. Van voor en grond. In een schilderstuk, dat gedeelte van den grond, dat vooraan, en naast aan de grondlinie, ligt: *op den voorgrond zag men eenige bekkencelen, en verdere doodsbeenderen.* De voorgrond van een schouwtooneel is dat gedeelte, hetwelk het naaste aan de aanschouwers ligt: *woedende trad hij op den voorgrond.* Overdragtelijk, zegt men wegens elk ding, hetwelk men voor en boven andere dingen in aanmerking komen doet, dat men hetzelfde *op den voorgrond* plaatst: *om de voordeelen van den vrede des te meer te doen afsteken, plaatste hij al het ijsselijke van den oorlog op den voorgrond van zijn dichtstuk.*

VOORHAMER, z. n., m. Van hameren voor, eene verbastering van het fr. en eng. *forge*, eene smidse. Een smidshamer: *hij sloeg de kist met den voorhamer open.* In den Statenbijbel ook een strijdhamer, zoo als de hongarsche *delta*, of *balta*: *ghij zijt mij een voorhamer, ende krijgswapenen.*

VOORHANDEN, zie voorhands.

VOORHANG, z. n., m. Van voor en hang, van hangen. Anders *voorhangsel*. Hoogd. *For-hang*. Al wat ergens voor gehangen wordt: *ghij sult den voorhanck onder de haeckens hangen.* [Bijbelv.]

VOORHANGSEL, zie voorhang.

VOORHEBBEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik had voor, heb voorgehad.* Van voor en hebben. Voor het lijf hebben: *het kind heeft ge. n. servetje voor.* Vooruit hebben: *hij heeft vier schijven voor.* Voor zich hebben: *weet gij wel, wien gij voorhebt? Hij had den verkeerden voor,* is, iemand, bij wien hij niet slagen kon. In den zin hebben: *dat Saul dit quaet tegen hem heijmetick voor hadde.* [Bijbelv.] *Had ijel wichtighs voor op eenigh Kristensch eilant.* [Vond.]

VOORHEEN, voorhenen, bijw. Van voor en heen. Te voren: *voorheen ging het gansch anders.* *Belooft zoo lang voorheenen.* [Vond.] Oulings ook vooruit: *dese voor henen gejaen zijnde wachteden ons te Troas.* [Bijbelv.] Daarentegen is voor, in: *voor iemand henen gaan,*

een voorzetsel; en *henen* een bijwoord, dat tot *gaan* behoort, doch daarvan evenzeer gescheiden blijven moet, als van *voor*; schoon het anders aan menig werkwoord verbonden wordt. Zie *heen*.

VOORHOEDE, z. n., v. Van voor en hoede. Bij Kil., voorzorg; gelijk als *veurhoeden* en *veurhoedigh* bij hem ook daartoe behoort. Hedendaags enkel het voorste gedeelte van een leger, of eene vloot: *wie voert het bevel over de vijandelijke voorhoede?*

VOORHOF, z. n., o. Van voor en hof. Een ongedekt plein vooraan binnen den omtrek van een gebouw: *het voorhof des Tempels.* *Stont in het binnenste voorhof van des Konincks hujs.* [Bijbelv.] *Het toneel is op het voorhof.* [Vond.] Soms ook mannelijk: *ghij sult oock den voorhof des Tabernakels maken.* [Bijbelv.] Dat niet na te volgen is.

VOORHOOFD, z. n., o. Van voor en hoofd. Het voorste van het hoofd: *eene wonde aan het voorhoofd.* *De steen sonck in sijn voorhoofd.* [Bijbelv.] *De zilvre horen luistert op 't voorhoofd.* [Vond.] *Het voorhoofd rimpelen* staat over tegen hetzelfde *ontvrouwen*, dat, figuurlijk, in plaats van zorg en kommer aan eene zijde zetten gebezigt wordt: *'t voorhoofd eens ontvrouwen.* [Westerb.] *Het voorhoofd bieden* bezigt Vond.: *bij duizenden den zegen rijcken helt het voorhoofd bien.* De spreekwijs is figuurlijk, en van eenen haan ontleend; zij beteekent, iemand tegenstand doen en aanvallen. Eindelijk is *iemand als voor het voorhoofd slaan*, hem verbazen: *de pracht der trotse muuren uitheemsche wandelaers als voor het voorhoofd slaet.* [Vond.]

VOORHOUD, zie voorhouden.

VOORHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hield voor, heb voorgehouden.* Van voor en houden. Voor zich houden: *waarom houdt gij uw servet niet voor?* Voor iemand anders houden: *houd mij den spiegel eens voor.* Figuurlijk, voorstellen, voorleggen: *houdt hem dat eens voor.* Bijzonderlijk, iemand door eenig voorstel tot verandering in zijn gedrag trachten te bewegen: *ik hield hem zijn wangedrag voor.* *Door hun hunne belofte voor te houden.* Oulings ook voor zich behouden: *voorhoudende het woort des levens.* [Bijbelv.] Van hier *voorhoud*, voorstel, bij Kil.

VOORHUID, z. n., v. Van voor en huid. Een vel, dat bij Joden, Mohammedanen, en andere Oosterlingen, weggesneden wordt: *besneet de voorhuidt hares soons.* [Bijbelv.]

VOORHUIS, z. n., o. Van voor en huis. De voorste ruimte in een huis vlak bij de deur: *hij liet mij in het voorhuis wachten.* Ook, in tegenoverstelling van *achterhuis*, het voorste gedeelte van een huis: *het gansche voorhuis bleef onverhuurd.* Eindelijk vindt men bij Kil. *veurhuijsken van den biekorf*, anders deszelfs *schutset*.

VOORJAAR, z. n., o. Van voor en jaar. Het voorste gedeelte van een jaar : *elk voorjaar trofpen Holland nieuwe rampen*. Wordt met lente verwisseld : *wij hebben een warm voorjaar*.

VOORJAGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik joeg voor, heb voorgejaagd*. Van voor en jagen. Kil. *veurjaghen*, Plantijn *voerjagen*. Voor zich henen jagen, of drijven : *een harik jaeght de bloode duiven voor*. [Vond.] Ook figuurlijk : *en jaeght de lusten voor*. [Hooft.] *'t Gestarnt de schaduw veur quam jaghen*. [Vond.]

VOORIN, bijw., van voor en in. In het voorste gedeelte van dit of dat ding : *het ligt voorin*. Als daarentegen het ding uitgedrukt wordt, is in een voorzetsel, en moet het van voor afgescheiden blijven : *het ligt voor in het schip*. Ja zoo is het ook gelegen met *er voor in*, enz.

VOORINGENOMEN, zie voorinnemen.

VOORINNEMEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik nam voorin, heb vooringenomen*. Van voor en innemen. Van te voren innemen : *men poogde hem tegen ons voor in te nemen*. Van hier *vooringneuing*, en, van het deelw. *vooringenomen, vooringenomenheid*. Zamenstell.: *ontvooringenomen*, onbevooroordeeld.

VOORKAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaauwde voor, heb voorgekaauwd*. Van voor en kaauwen. Voor iemand kaauwen : *de Vorsten der Zuidzee laten zich hun eten steeds voorkaauwen*.

VOORKAKELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van voor en kakelen. Iets voor iemands ooren kakelen : *ik weet niet, wat zij mij al voorgekakeld heeft*.

VOORKAMER, z. n., v. Van voor en kamer. Eene kamer voor in een huis : *er is slechts eene voorkamer*.

VOORKASTEEL (van een schip), zie kasteel.

VOORKENNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kende voor, heb voorgekend*. Van voor en kennen. Vooraf kennen : *dewelcke wel voorgekent is geweest voor de grontlegginge der werelt*. [Bijbelv.] Van hier *voorkennis*, voorloopige kennis : *ik doe niets buiten zijne voorkennis*. Door den bepaalden raedt ende *voorkennisse Godts*. [Bijbelv.]

VOORKENNIS, zie voorkennen.

VOORKEUKEN, zie keuken.

VOORKEUR, *voorkeus*, z. n., v. Van voor en keur. Voortrekking : *bij voorkeur van het eene voor het andere*. Hier, of daar, aan de *voorkeur geven*, is, hetzelfde voor iets anders voortrekken.

VOORKEUS, zie voorkeur.

VOORKIND, z. n., o. Van voor en kind. Een kind uit eenen vorigen echt : *er zijn twee voor kinderen van den man, een voorzoon, en eene voordochter*.

VOORKLAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klapte voor, heb voorgeklapt*. Van voor en klappen. Ook *voortellen*. Voor iemands oogen klappen : *ik weet niet, wat het mij al voorklapt*.

VOORKLAUTEREN, onz. w., gelijkvl. Van voor en

klauteren. Voor iemand uit klauteren : *hij klauterde mij voor, tegen de steilste rotsen op*. Anders ook *voorklaveren*, en *voorklimmen*.

VOORKLAVEREN, *voorklimmen*, zie voorklauteren.

VOORKOMEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam voor, heb en ben voorgekomen*. Van voor en komen. Bedrijv., iemand vooruit snellen, zoo dat men ergens voor hem kome : *zij liepen, om ons voor te komen*. Evenveel hoe vergaauwen : *voorkam hem Jesus, seggende*. [Bijbelv.] *Ik kwam het morgenlicht, de nachtwaak, voor*. [L. D. S. P.] Afweren : *om alle ongelukken voor te komen*. *Voorkom den wensch der goddeloozen!* [L. D. S. P.]

Onzijd., bejegenen : *vestig het oog op al wat u voorkomen mag*. Aangetroffen worden : *dat boek komt zelden voor*. In welken zin kwam dat woord aldaar voor? Voorvallen, gebeuren : *men weet niet, wat er voorkomen kan*. Schijnen : *het komt mij voor, dat gij mis hebt*. Dat moet haar wonderlijk voorkomen. Uit de boven aangehaalde voorbeelden blijkt, dat sommigen het voorzetsel voor ook als onscheidbaar bezigen : *voorkam*, gelijk ook in het deelw. *voorkomen*; doch daar de nadruk op voor, en niet op komen valt, bezige men alleen *kam voor, voorgekomen, voor te komen*, enz. Van hier *voorkoming*, verhoeding; en het voorkomen wordt als z. n. gebruikt, voor gelaat, gedaante, aanzien : *hij heeft een slecht voorkomen*.

VOORKOMING, zie voorkomen.

VOORKOOP, zie voorkooppen.

VOORKOOPEN, bedr. w., onregelm. *Ik kocht voor, heb voorgekocht*. Van voor en koopen. Opkopen, bij Kil. *veurkoop doen, veurkoop houden*. Van hier *voorkoop, voorkooppe, voorkoopster*.

VOORKRAMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kraamde voor, heb voorgekraamd*. Van voor en kramen. Uitkramen. Zie dit woord.

VOORKRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kreeg voor, heb voorgekregen*. Van voor en krijgen. Voor zich krijgen : *om twee paarden voor te krijgen*. *Ik kan mijn servet niet voorkrijgen*. Iemand iets voorkrijgen, is, hem hetzelfde voordoen : *hebt gij zoo lang werk, om haar dat sloof voor te krijgen?* Vooruit krijgen in het spelen : *ik kreeg twee schrapjes van hem voor*.

VOORKWARTIER, zie kwartier.

VOORLAND, z. n., o. Van voor en land. Oningedijkt land : *veurland aan den dijck*. [Kil.] Dezelfde beteekenis zou het kunnen schijnen te hebben, in : *de galg zal zijn voorland zijn*, omdat de Amsterdamsche galg, en meer andere, op voorland plagten te staan; maar men zegt over het algemeen : *dat, of dat, zal zijn voorland zijn*. Hiervan schijnt *voorland* in deze spreekwijzen den zin te hebben van een land, dat iemands voordeel is, dat hem, bij de verdeeling van een erf-

- goed, boven anderen toegelegd wordt, en in het zweed. *fordelsacker* heet. Zie *voordeel*.
- VOORLANG**, bijw. Van *voor* en *lang*. Voor langen tijd. Anders *overlang*, door middel van die verwisseling van *voor* en *over*, die bij M. Stok. voorkomt, op de bekende plaats, waaruit het gewaande overspel van Graaf Floris met de vrouw van G. van Velsen gesproken is.
- VOORLAST**, z. n., m. Van *voor* en *last*. De last van het voorste gedeelte van een schip: *die voorlast is te zwaar voor dat vaartuig*. Van hier *voorlastig*, dat te veel last van voren heeft.
- VOORLEDEN**, zie *verleden*.
- VOORLEGGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik leide voor, heb voorgeleid, of voorgelegd*. Van *voor* en *leggen*. Voor iemand leggen: *drije dingen legge ick u voor; kiest u een uit dien*. [Bijbelv.] Van hier *voorlegging*.
- VOORLEIDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik leidde voor, heb voorgeleid*. Voor iemand leiden, op eenige plaats voorbrengen, opleiden: *wie zal hem voorleiden?* Van hier *voorleiding*.
- VOORLELLEN**, zie *voorklappen*.
- VOORLEZEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik las voor, heb voorgelezen*. Van *voor* en *lezen*. Voor anderen lezen: *hij las het dichtstuk voor. Lees mij het ook eens voor*. Van hier *voorlezer*, iemand, die voorleest, inzonderheid in de Kerk, bij de openbare eerdienst; *voorlezing*.
- VOORLEZER**, zie *voorlezen*.
- VOORLEZING**, z. n., v. Van *voorlezen*. De daad van voorlezen: *bij de voorlezing van een hoofdstuk uit den Bijbel*. Eene verhandeling, geschikt, om op eenmaal voorgelezen te worden: *die voorlezing verdient gedrukt te worden*.
- VOORLICHTEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik lichtte voor, heb voorgelicht*. Van *voor* en *lichten*. Licht voor iemand heen dragen: *wij werden door fakkel dragers voorgelicht. Licht mij voor op glibberige spooren*. [L. D. S. P.] Figuurlijk, iemand onderrigten: *wij werden daaromtrent uitnemend voorgelicht*. Van hier *voorlichter, voorlichting*.
- VOORLIEGEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik loog voor, heb voorgelegen*. Van *voor* en *liegen*. Bedr., iemand iets op eene leugenachtige wijze voorzeggen: *wat hebt gij hem weer voorgelegen?* Onz., iemand leugens toevoegen: *lieg mij toch niet langer voor!*
- VOORLIGGEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik lag voor, heb voorgelegen*. Van *voor* en *liggen*. Vooraan liggen: *zij ligt voor, en hij achter*. Voordeel, voorregt, hebben: *hij zal met zijne koopmanschap voorleggen*. [Halma.] Hoogd. *vorliegen*.
- VOORLIJF**, z. n., o. Van *voor* en *lijf*. Het voorste van het lijf: *mijn voorlijf is wel gedekt*. Een voorstuk van een kleed: *er moet een nieuw voorlijf ingezet worden*.
- VOORLOOP**, z. n., m. Van *voorloopen*. Al wat voorloopt: *ik ging met den voorloop uit de Kerk. Voorloop van brandewijn*. Zamenstell.: *voorloopflesch, voorloopstat*.
- VOORLOOPEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik liep voor, heb, en ben voorgelopen*. Van *voor* en *loopen*. Ten aanzien van tijd, voor iets anders loopen: *dat paard moet voorloopen*. Ten aanzien van plaats, even hetzelfde. Van eene klok zegt men, dat zij *voorloopt*, wanneer zij andere klokken als voorbij loopt. En een voorlooper, die voor iemand henen loopt, kan ook gezegd worden hem *voor te loopen*. Maar als *voor* naar het voorste van een huis beduift, moet het van *loopen* afgescheiden blijven: *loop eens voor!* Daarentegen hangt het met *loopen* zamen, als men, met Kil., vlugten, door *voorloopen, veurloopen*, uitdrukt. Van hier *voorloop, voorlooper, voorloopig*, enz.
- VOORLOOPER**, z. n., m. Van *voorloopen*. Al wie voor iemand henen loopt: *de voorlooper van den Messias. Daar de voorlooper voor ons is ingegaan*. [Bijbelv.] Bijzonderlijk, geven de timmerlieden aan zekere schaaft den naam van *voorlooper*.
- VOORLOOPIG**, bijv. n. en bijw., *voorloopiger, voorloopigst*. Van *voorloopen*. Als bijv. n., al wat hij voorbaat plaats grijpt: *een voorloopig bericht. Voorloopige bepalingen*. Als bijw., bij voorbaat: *ik meld u dit voorloopig, en zal u daarover nader schrijven*.
- VOORMAALS**, bijw. Van *voor* en *maal*. Voorheen, te voren: *gij hebt voormaals de aerde gegrondet*. [Bijbelv.]
- VOORMAAND**, z. n., v. Van *voor* en *maand*. Het voorste van eene maand: *in de voormaand*.
- VOORMAKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik maakte voor, heb voorgemaakt*. Van *voor* en *maken*. Iets voor iemands oogen maken, opdat hij het namake: *hij maakt alles na, wat men hem voormaakt*. Hoogd. *vormachen*.
- VOORMALEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik maalde voor, heb voorgemaald*. Van *voor* en *malen*. Al malende voorstellen: *hij wist hun alles op het levendigste voor te malen*. Hoogd. *vormahlen*.
- VOORMAN**, z. n., m., *des voormans*, of *van den voorman*; meerv. *voormannen*. Van *voor* en *man*. Al wie regt voor iemand staat, of gaat: *gij hebt uwen voorman slechts te volgen*.
- VOORMETEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik mat voor, heb voormeten*. Van *voor* en *meten*. Voor iemands oogen meten: *ik heb hem alles naauwkeurig voormeten*.
- VOORMIDDAG**, z. n., m. Van *voor* en *middag*. Dat gedeelte van den dag, dat tusschen den morgen en middag valt: *alle voormiddagen studeert hij. Des voormiddags wordt als een bijw. gebruikt, voor elken voormiddag*. Zamenstell.: *voormiddagsbezoek*, enz.

- VOORMIEDE**, z. n., v. Van *voor* en het bastaardw. *miede*, hoogd. *Miethe*, huur. Een godspenning, dien de huurder van eenig land aan den verhuurder schenkt.
- VOORMOUW**, z. n., v. Van *voor* en *mouw*. Eene overmouw, zoo als de vrouwen gebruiken : *een paar schoone voormouwen*. [Halma.]
- VOORMUUR**, z. n., m. Van *voor* en *muur*. Een muur, en al wat eveneens ter beschutting gerekend kan worden te dienen : *die stad strekt het land tot eenen voormuur*. *Een voormuur tegen de zee*. *Welcker voormuer de zee is, haer muer is van zee*. [Bijbelv.]
- VOORN**, zie *voren*.
- VOORNAAM**, z. n., m. Van *voor* en *naam*. In tegenoverstelling van *toenaam*, iemands doopnaam : *Vondels voornaam was Joost*.
- VOORNAAM**, bijv. n., *voornamer*, *voornaamst*. Oulings ook *voorneem*, Kil. *veurnem*, *veurnaem*, hoogd. *vornehm*. Naar het lat. *praecipuus*, uit *voor* en *nemen* gevormd. Aanzienlijk, uitmuntend : *voornamen personen*; *een voornaam geleerde, kunstenaar, koopman*, enz. *Van de voorneemste vrouwen niet weijnige*. [Bijbelv.] Van hier *voornamelijk*. Kil., *veurnemlich*, hoogd. *vornehmlich*.
- VOORNAAMWOORD**, z. n., o. Van *voor* en *naamwoord*. Dat deel der rede, hetwelk de plaats van een zelfstandig naamwoord vervangt : *persoonlijk voornaamwoord*, enz.
- VOORNACHT**, z. n., m. Van *voor* en *nacht*. Het voorste van den nacht : *den voornacht aan brasserijen dronkenschap wijden*.
- VOORNEMEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik nam voor, heb voorgenomen*. Van *voor* en *nemen*. Voorhebben, besluiten : *als gij iets goeds voorneemt, behoort gij het te volvoeren*. *Hoe lange sal ick raetslagen voornemen in mijne ziele?* [Bijbelv.] *Het voornemen*, als z. n., is de daad van voornemen, besluit, opzet : *een Christelijk voornemen*. *Ik ben van voornemen*, of *voornemens*, is evenveel, als, ik heb voorgenomen, besloten. Voorts komt van *veurnemen* bij Kil., ook nog *veurneminghe*.
- VOORNOEMD**, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk, een deelw. van het ongebruikelijke *voornoemen*. Vooraf met name vermeld : *de voernoemde redenen*. *Al het voernoemde*.
- VOORNOEN**, bijw. Van *voor* en *noen*. Des voormiddags : *voornoen is hij hier nog geweest*. Soms ook een z. n. : *de voornoen*, voormiddag; zie *noen*.
- VOORONDER**, z. n., o., *des vooronders*, of *van het vooronder*; meerv. *vooronders*. Van *voor* en *onder*. De voorste benedenruimte in een schip : *veuronder des schips*. [Kil.] *Wij zaten in het vooronder*.
- VOORONDERSTELLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vooronderstelde, heb voorondersteld*. Van *voor* en *onderstellen*. Vooraf onderstellen : *vooronderstel eens, dat hij wegbleef*. Van hier *vooronderstelling*, de daad van vooronderstellen, en hetgene men vooronderstelt.
- VOORONDERSTELLING**, zie *vooronderstellen*.
- VOORORDEEL**, z. n., o. Van *voor* en *oordeel*. Een oordeel, hetwelk men velt, voor dat men alles onderzocht heeft, een ongegrond oordeel, eene dwaze vooronderstelling, of vooringenomenheid : *zonder vooroordeel spreken*. *Dat ghij dese dingen onderhoudt sonder vooroordeel*. [Bijbelv.] Van hier *bevooroordeeld*, *onbevooroordeeld*, *volksvooroordeel*, enz.
- VOOROP**, bijw., van *voor* en *op*, op het voorste gedeelte van een ding : *hij zat voorop*. Als daarentegen het ding uitgedrukt wordt, is *op* een voorzetsel, en moet het van *voor* afgescheiden blijven : *hij zat voor op de wagen*. Ja hetzelfde geldt nopens *er voorop*, enz.
- VOOROUDEREN**, z. n., m., enkel in het meerv. gebruikelijk. Van *voor* en *ouderen*. Hoogd. *Forältern*, zweed. *forältrar*. Die leden van iemands geslacht, die voor zijne ouderen geleefd, en deze verwekt hebben : *tot roem van onze voorouderen*. *Van machtigen huize en voorouderen gesproten*. [Vond.] Van hier *voorouderlijk*.
- VOOROVER**, bijw., van *voor* en *over*. Met overhelling, of overbuiging, naar voren : *het huis hangt voorover*. *Dompeltze in den geroerden afgront recht voorover*. [Vond.] Elders blijft *voor* van *over* afgescheiden, en is het een voorzetsel : *de vogel vloog voor over de Kerk langs den toren*.
- VOOROVERLIJDEN**, zie *vooraftijvig*.
- VOORPAND**, z. n., o. Van *voor* en *pand*. Een der voorste panden van eenen rok, enz. : *het gansche voorpand was opgescheurd*.
- VOORPLECHT**, z. n., v. Van *voor* en *plecht*. Het voorste gedeelte van een schip : *de voorplecht werd door den voorlast te sterk neergedrukt*.
- VOORPLEIN**, z. n., o. Van *voor* en *plein*. Een plein voor een huis : *hij wandelde op het voorplein heen en weder*.
- VOORPOORT**, z. n., v. Van *voor* en *poort*. Eene poort voor een groot gebouw : *als hij na de voorpoorte uitginck*. [Bijbelv.]
- VOORPREDIKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik predikte voor, heb voorgepredikt*. Van *voor* en *prediken*. Al predikende toevoegen : *ik weet niet, wat hij ons al voorpredikte*.
- VOORPROEF**, z. n., v. Van *voorproeven*. De daad van voorproeven in den eigenlijken zin : *bij de voorproef van het vergiftigde geregt*. Voorts ook voorloopige ondervinding, en gevoel, evenveel waarvan : *ik heb er de voorproef van gehad*.
- VOORPROEVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik proefde voor, heb voorgeproefd*. Van *voor* en *proeven*. Spijs, voor dat dezelve opgedischt wordt, proeven : *is alles behoorlijk voorge-*

- VOORMIEDE**, z. n., v. Van *voor* en het bastaardw. *miede*, hoogd. *Miethe*, huur. Een godspenning, dien de huurder van cenig land aan den verhuurder schenkt.
- VOORMOUW**, z. n., v. Van *voor* en *mouw*. Eene overmouw, zoo als de vrouwen gebruiken : *een paar schoone roormouwen*. [Halma.]
- VOORMUUR**, z. n., m. Van *voor* en *muur*. Een muur, en al wat eveneens ter beschutting gerekend kan worden te dienen : *die stad strekt het land tot eenen voormuur*. *Een voormuur tegen de zee*. *Welcker roormuer de zee is, haer muer is van zee*. [Bijbelv.]
- VOORN**, zie *voren*.
- VOORNAAM**, z. n., m. Van *voor* en *naam*. In tegenoverstelling van *loenaam*, iemands doopnaam : *Vondels voornaam was Joost*.
- VOORNAAM**, bijv. n., *voornamer*, *voornaamst*. Oulings ook *voorneem*, Kil. *veurnem*, *veurnaem*, hoogd. *vornehm*. Naar het lat. *praecipuus*, uit *voor* en *nemen* gevormd. Aanzienlijk, uitmuntend : *voornamen personen*; *een voornaam geleerde, kunstenaar, koopman*, enz. *Van de voorneemste vrouwen niet weijnige*. [Bijbelv.] Van hier *voornamelijk*. Kil., *veurnemlick*, hoogd. *vornehmlich*.
- VOORNAAMWOORD**, z. n., o. Van *voor* en *naamwoord*. Dat deel der rede, hetwelk de plaats van een zelfstandig naamwoord vervangt : *persoonlijk voornaamwoord*, enz.
- VOORNACHT**, z. n., m. Van *voor* en *nacht*. Het voorste van den nacht : *den voornacht aan brasserijen dronkenschap wijden*.
- VOORNEMEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik nam voor, heb voorgenomen*. Van *voor* en *nemen*. Voorhebben, besluiten : *als gij iets goeds voorneemt, behoort gij het te volvoeren*. *Hoe lange sal ick raetslagen voornemen in mijne ziele?* [Bijbelv.] *Het voornemen*, als z. n., is de daad van voornemen, besluit, opzet : *een Christelijk voornemen*. *Ik ben van voornemen*, of *voornemens*, is evenveel, als, ik heb voorgenomen, besloten. Voorts komt van *veurnemen* bij Kil., ook nog *veurneminghe*.
- VOORNOEMD**, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk, een deelw. van het ongebruikelijke *voornoemen*. Vooraf met name vermeld : *de voernoemde redenen*. *Al het voornoemde*.
- VOORNOEN**, bijw. Van *voor* en *noen*. Des voormiddags : *voornoen is hij hier nog geweest*. Soms ook een z. n. : *de voornoen*, voormiddag; zie *noen*.
- VOORONDER**, z. n., o., *des vooronders*, of *van het vooronder*; meerv. *vooronders*. Van *voor* en *onder*. De voorste benedenruimte in een schip : *veuronder des schips*. [Kil.] *Wij zaten in het vooronder*.
- VOORONDERSTELLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik vooronderstelde, heb voorondersteld*. Van *voor* en *onderstellen*. Vooraf onderstellen : *vooronderstel eens, dat hij wegbleef*. Van hier *vooronderstelling*, de daad van vooronderstellen, en hetgene men vooronderstelt.
- VOORONDERSTELLING**, zie *vooronderstellen*.
- VOORORDEEL**, z. n., o. Van *voor* en *oordeel*. Een oordeel, hetwelk men velt, voor dat men alles onderzocht heeft, een ongegrond oordeel, eene dwaze vooronderstelling, of vooringenomenheid : *zonder vooroordeelspreken*. *Dat ghij dese dingen onderhoudt sonder vooroordeel*. [Bijbelv.] Van hier *bevooroordeeld*, *onbevooroordeeld*, *volksvooroordeel*, enz.
- VOOROP**, bijw., van *voor* en *op*, op het voorste gedeelte van een ding : *hij zat voorop*. Als daarentegen het ding uitgedrukt wordt, is *op* een voorzetsel, en moet het van *voor* afgescheiden blijven : *hij zat voor op de waggen*. Ja hetzelfde geldt nopens *er voorop*, enz.
- VOOROUDEREN**, z. n., m., enkel in het meerv. gebruikelijk. Van *voor* en *ouderen*. Hoogd. *Forältern*, zweed. *forältrar*. Die leden van iemands geslacht, die voor zijne ouderen geleefd, en deze verwekt hebben : *tot roen van onze voorouderen*. *Van machtigen huize en voorouderen gesproten*. [Vond.] Van hier *voorouderlijk*.
- VOOROVER**, bijw., van *voor* en *over*. Met overhelling, of overbuiging, naar voren : *het huis hangt voorover*. *Dompeltze in den geroerden afgront recht voorover*. [Vond.] Elders blijft *voor* van *over* afgescheiden, en is het een voorzetsel : *de vogel vloog voor over de Kerk langs den toren*.
- VOOROVERLIJDEN**, zie *vooraftijvig*.
- VOORPAND**, z. n., o. Van *voor* en *pand*. Een der voorste panden van eenen rok, enz. : *het gansche voorpand was opgescheurd*.
- VOORPLECHT**, z. n., v. Van *voor* en *plecht*. Het voorste gedeelte van een schip : *de voorplecht werd door den voorlast te sterk neergedrukt*.
- VOORPLEIN**, z. n., o. Van *voor* en *plein*. Een plein voor een huis : *hij wandelde op het voorplein heen en weder*.
- VOORPOORT**, z. n., v. Van *voor* en *poort*. Eene poort voor een groot gebouw : *als hij na de voorpoorte uitynck*. [Bijbelv.]
- VOORPREDIKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik predikte voor, heb voorgepredikt*. Van *voor* en *prediken*. Al predikende toevoegen : *ik weet niet, wat hij ons al voorpredikte*.
- VOORPROEF**, z. n., v. Van *voorproeven*. De daad van voorproeven in den eigenlijken zin : *bij de voorproef van het vergiftigde geregt*. Voorts ook voorloopige ondervinding, en gevoel, evenveel waarvan : *ik heb er de voorproef van gehad*.
- VOORPROEVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik proefde voor, heb voorgeproefd*. Van *voor* en *proeven*. Spijs, voor dat dezelve opgedischt wordt, proeven : *is alles behoorlijk voorge-*

- proefd.* Van hier *voorproef*, *voorproefster*, *voorproefer*.
- VOORRAAD, z. n., m. Van *voor* en *raad*. Bij Kil. voorbedachte raad; en *veurraeds*, of *met veurraed*, is, bij hem, met voorbedachten rade. Voorts geeft hij aan *veurraed* den zin van het opdoen van noodwendigheden: *veurraed van koren*; en dien van eene onbepaalde hoeveelheid van opgedane noodwendigheden, in welken men dit woord nog steeds gebruikt: *daer 't zwaer en kostlijk valt, om voorraet te bekomen*. [Vond.] *Men verzag zich van eenen genoegzamen voorraet*. [Moon.] *Met voorraad opgepropt van schepen*. [Antonid.] *In voorraad*, is opgedaan, en gereed, voor elk, die het noodig heeft: *die koopman heeft van alles in voorraad*; of met zorg voor de toekomst: *ik maak in voorraad, dat er iets klaar is*. Bij *voorraad* is bij voorbaat: *ik zal u bij voorraad wat geld stuur*. [Halma.] Zamenstell.: *voorraadkelder*, *voorraadschip*, *voorraadschuur*, enz.
- Voorraad*, in de laatstgemelde beteekenis, bij Kil. *veuraet*, *veurraet*, hoogd. *Vorrath*, is verwant aan *honigraet*, *huisraad*, enz. Zie *raad*.
- VOORRANG, z. n., m. Van *voor* en *rang*. Voorrang in rang: *ik gaf hem den voorrang*. Oneigenlijk is *den voorrang aan iets geven*, hetzelfde bij keuze, of anderzins, voortrekken; en *bij voorrang* is dikwijls evenveel, als *bij voorkeur*.
- VOORREDE, z. n., v. Van *voor* en *rede*. Eene rede, welke ergens voorafgaat: *na eene lange voorrede*. Bijzonderlijk, een uitgewerkt voorbericht voor een boek. Van hier *voorredenen*, eene voorrede houden, of schrijven; en van daar wederom *voorredenaar*.
- VOORREGT, z. n., o. Van *voor* en *regt*. Een regt, hetwelk men voor anderen vooruit heeft: *de voorregten van den adel*. *Elke stad ontving eenig voorregt van dezen of genen Graaf*. Evenveel welk voordeel: *het voorregt van eene onafgebroke gezondheid*.
- VOORREKENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rekende voor, heb voorgerekend*. Van *voor* en *rekenen*. Ter dienste van iemand oprekenen: *laat ik het u eens voorrekenen*.
- VOORRIJDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik reed voor, heb voorgereden*. Van *voor* en *rijden*. Voor anderen rijden: *wij lieten hen voorrijden*. Op een der voorste paarden van een rijtuig rijden: *ik gebood hem, voor te rijden*. Iemand voorrijden, is, voor hem henen rijden, om hem den weg te wijzen, enz. Van hier *voorrijder*.
- VOORSCHANS, z. n., v. Van *voor* en *schans*. Eene buitenschans: *eene vesting met sterke voorschansen*. *Godt stelt heijl tot mueren ende voorschanssen*. [Bijbelv.]
- VOORSCHIETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schoot voor, heb voorgeschoten*. Van *voor* en *schieten*. Geld ten dienste van iemand schieten: *zoo veel had ik hem reeds voorgeschoten*. In plaats van iemand schieten, uittellen, betalen: *ik kan niet meer voor hen voorschieten*. Van hier *voorschot*.
- Voorschieten*, Kil. *veurschieten*, hoogd. *vorschieszen*, zweed. *forskjuta*, vries. *forsjutte*, wordt in zijne laatstgemelde beteekenis met *verschieten* verwisseld.
- VOORSCHIJN, z. n., m. Van *voor* en *schijn*. Enkel gebruikelijk in *te voorschijn*, voor den dag, voor het licht: *te voorschijn komen, te voorschijn brengen*. [Kil.]
- VOORSCHIP, z. n., o. Van *voor* en *schip*. In tegenoverstelling van *achterschip*, het voorste van een schip: *het voorschip vast sittende bleef onbewegetick*. [Bijbelv.]
- VOORSCHOOT, z. n., o. Van *voor* en *schoot*. Een kleedingstuk, dat men voor den schoot draagt: *waarom hebt gij uw voorschoot afgedaan?*
- VOORSCHOT, z. n., o. Van *voorschieten*. De daad van voorschieten: *bij het voorschot van de zegels*. *In voorschot zijn*, is, geld voorgeschoten hebben. Voorts bezigt men *voorschot* ook nopens voorgeschoten geld: *ik verzoek mijn voorschot te rug*. *Hoe veel be dragen uwe voorschotten?*
- VOORSCHREVEN, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *voor* en *schreven*, eene bekrorting van *geschreven*, deelw. van *schrijven*. Vooraf geschreven, gemeld, genoemd: *de voorschrevene personen, of zaken*.
- VOORSCHRIFT, z. n., o. Van *voorschrijven*. Al wat iemand voorgeschreven wordt, zoo om het na te schrijven, als om zich daarnaar te gedragen: *men moet zijne leerlingen gestadig nieuwe voorschriften geven*. *Hij, die zich draagt naar 't voorschrift van uw wet*. [L. D. S. P.] *Wat baet u nu 't voorschrift van eenen eedt*. [Vond.]
- VOORSCHRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schreef voor, heb voorgeschreven*. Van *voor* en *schrijven*. Voor iemand schrijven, opdat hij het naschrijve: *ik zal het u eens voorschrijven*; of, opdat hij zich daarnaar gedrage: *iemand voorschrijven, wat hij zeggen, doen, of laten moet*. *Iemand de wet voorschrijven*, is, over het algemeen, hem, evenveel hoe ook, in zijn gedrag bepalen. Van hier *voorschrijving*.
- VOORSCHRIJVING, z. n., v. Van *voorschrijven*. De daad van voorschrijven: *bij de voorschrijving van hunnen pligt*. Bijzonderlijk, schriftelijke, of andere, aanbeveling: *brieven van voorschrijvinge aan u*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *voorschrijvingsbrief*, enz.
- VOORSCHUIVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schoof voor, heb en ben voorgeschoven*. Van *voor* en *schuiven*. Voor iets anders, en naar voren schuiven: *schuif dien schotel voor*. Van hier *voorschuiwing*.
- VOORSHANDS, bijw. Van *voor*, en den tweeden

- naamval, dien *hand* oulings met meer andere vrouwelijke naamw. gemeen had. Eigenlijk, evenveel als *voor de hand*, dat intusschen, even als *voor handen*, of *voorhanden*, zoo als velen schrijven, geheel iets anders beteekent. Want *voor de hand* is, in vereeniging met *liggen*, *staan*, enz. niet verholten, maar gereed, zoo dat men de hand slechts behoeft uit te steken, om het te grijpen; in vereeniging met *komen*, onder iemands bereik geraken: *hij verbrandde al wat hem voor de hand kwam*; *voorhanden*, is, bij de hand, nabij, aanwezig: *er is turf noch hout voor handen*. *De tijd is voor handen*. *Het is nog voor handen*. Maar *voorshands* beduidt, even als *voorslags*, bij Kil, zonder onderzoek, gerechtelijk: *ik weet voorshands, dat het zoo niet is*.
- VOORSLAAN**, bedr. en onz. w., onregelm. *Ik sloeg voor, heb voorgelagen*. Van *voor* en *slaan*. Bedr. voorstellen; *ik sloeg hem dit geneesmiddel voor*. Een huwelijk *voorstaan*. *Hij verwierp al, wat hem voorgelagen werd*. Onz.: *de klok slaat voor*, voor andere klokken. Eerst slaan: *ik moet voorstaan*, in het kofspel. Van hier *voorslag*.
- VOORSLAG**, z. n., m. Van *voor* en *slagen*, dat oulings de plaats van *voorstaan* bekleedde. De daad van *voorstaan*: *bij den voorslag van vrede*. Hetgene voorgelagen wordt: *aanmemelijke voorslagen*, *Indien men op dien voorslag had gelet*. [Vond.] De waarschuwendende aanslag van eene klok, voordat zij eigenlijk slaat: *veurslagh van de ure*. [Kil.] *Voorslag voor zes uren*. Anders ook *verklikker, verklikkertje*. Nopens *veurslaghs, wel weten*, bij Kil., zie *voorshands*.
- VOORSMAAK**, z. n., m. Van *voor* en *smaak*. Die smaak van een ding, welke den eigenlijken smaak daarvan voorgaat: *de voorsmaak van dien wijn is rinsch genoeg*. Figuurlijk, eenige voorloopige gewaarwording van iets: *hij genoot den voorsmaak der zaligheid hierop aarde reeds cenigzins*.
- VOORSNIJDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sneed voor, heb voorgesneden*. Van *voor* en *snijden*. Voor anderen snijden: *terwijl ik voorsneed, ging het beste weg*. Voor iemand snijden, op dat hij het navolge: *zijn meester sneed hem alles voor, wat een snijder te snijden heeft*. Van hier *voorsnijder, voorsnijdster*.
- VOORSPAN**, z. n., o. Eene verkorting van *voorgespan*. De gezamenlijke paarden, waarmede een rijtuig bespannen wordt: *wij zullen er een nieuw voorspan nemen*.
- VOORSPANNEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik spande voor, heb voorgespannen*. Van *voor* en *spannen*. Bedr., voor een rijtuig spannen: *laat de paarden voorspannen*. Onz., paarden in het gareel spannen: *terwijl men voorspande*.
- VOORSPEL**, z. n., o. *des voorspels*, of van het *voorspel*; meerv. *voorspellen*. Verkorting van *voorgespel*, van *voor* en *gespel*. Voorttecken, voorspelling: *menig een beschouwde het als een voorspel van ramp en onheil*.
- VOORSPEL**, z. n., o., *des voorspels*, of van het *voorspel*; meerv. *voorspelen*. Van *voor* en *spel*. Gespeel, dat voor de eigenlijke muziek, of het eigenlijke spel, vooraf gaat: *speelde een voorspel op heur snaeren*. [Vond.] *Die beslissende veldslag werd door een spoedig voorspel voorgegaan*.
- VOORSPELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik speelde voor, heb voorgespeeld*. Van *voor* en *spelen*. Bedr., voor iemands ooren spelen: *het werd hem op de harp voorgespeeld*. Onz., muziek voor iemand spelen: *terwijl men hem voorspeelde, en zong, en danste*. Een kaartspel, enz., het eerste aanvagen: *gij moet voorspelen*. Van hier *voorspeelder, voorspeling*.
- VOORSPELLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik roorspelde, heb roorspeld*. Van *voor* en *spellen*. Van te voren aankondigen, spellen: *dat roorspelt ons niet veel goeds*. Van hier *voorspeller, voorspelling*.
- VOORSPIJS**, z. n., v. Van *voor* en *spijs*. Een of meer gerechten, waarmede een maaltijd aanvangt: *de voorspijs bestond in vleeschmat, en het daarin gekookte vleesch*.
- VOORSPITS**, z. n., v. Van *voor* en *spits*. De voorste spits van evenveel welk ding. Bijzonderlijk, in eenen figuurlijken zin, die van een leger: *Josaphat in de voorspitse van hen*. [Bijbelv.]
- VOORSPOED**, z. n., m. Van *voor* en *spoed*. Zie *rampspoed*. Geluk: *de voorspoet der sotten salse verderen*. [Bijbelv.] *Ik wankel niet in eeuwigheid, heb ik in voorspoed wel gezeid*. [L. D. S. P.] *Zijn voorspoed maekt hem dronken*. [D. Jonktijs.] *Van aardschen voor- of tegenspoed*. [D. Deck.] *Uithunnen voorspoedt*, [Vond.] *Door onzen gedurigen voorspoedt, heeft Hooft, bij wien dit woord intusschen elders evenzeer vrouwelijk is, als tegenspoed en spoed, en als onspoed oulings ook was*. Van hier *voorspoedig*, enz.
- VOORSPOEDIG**, bijv. n. en bijw., *voorspoediger, voorspoedigst*. Van *voorspoed*. Gelukkig: *eene voorspoedige reize*. *Hij is in al zijn doen voorspoedig*. *Trecket op ende ghijlieden sult voorspoedig zijn*. [Bijbelv.] *Het gaat hem voorspoedig, en naar zijnen wensch*. Van hier *voorspoedigheid, voorspoediglijk*.
- VOORSPOOK**, z. n., o. Van *voor* en *spook*. Een voorbeduidend spook: *een ijstijk voorspook, dat haer afgang speelde*. [Vond.] *Ende neemen voorspook des aanstaanden gevechts (augurari fortunam)* [Hooft.]
- VOORSPRAAK**, z. n., m. en v. Een man, of eene vrouw, die voor iemand spreekt: *hij was mijn voorspraak*. *Ik vond in haar eene geneene voorspraak*. *Wij hebben eenen voorspraecke bij den vader*. [Bijbelv.] *Zij hadden*

doen ontkomen zekeren voorspraak. [Hooft.]
Voorspraak, Kil. *veurspraecke*, opperd.
fürspreck, Zwabenspieg. *vorsprech*, Notk.
fersprecher, hoogd. *Fürsprecher*, bij ons ook
voorspreker, komt van *voorspreken*.

VOORSpraak, z. n., v. Van *voorspreken*. De daad
van voorspreken : *bij zijne voorspraak voor*
den schuldigen. Door hunne voorspraak.
[Hooft.] Hetgene men in iemands naam, of
ten zijnen beste, spreekt : *mijne voorspraak*
was dus ingerigt. Hoogd. *Fürsprache*, *Für-*
sprach. Daarentegen heeft het hoogd. *Vor-*
sprache de beteekenis van voorafspraak, welke
Kil. ook aan zijn *veurspraecke* geeft.

VOORSpreken, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sprak*
voor, heb voorgesproken. Van *voor* en *spreken*.
Notk., opperd. *fersprechen*, vries. *forsprekke*.
Kil. iets voorafspreken; en onz., goed voor
iemand spreken, of blootelijk *voor iemand*
spreken, voor hem instaan. Hedendaags is
iemand iets voorspreken, het voor zijne ooren
spreken; en *iemand voorspreken*, hem met
woorden verdedigen : *ik heb u bij hem voor-*
gesproken. Van hier *voorspraak*, *voorspreek-*
ster, *voorspreker*, *voorspreking*.

VOORsr, een vergrootingstrap van *voor*. Meest
naar voren : *hij was de voorste in den strijd.*
Aen sijne achterste ofte aen sijne voorste
zijde. [Bijbelv.] Het *voorste* is, als z. n., het
voorste gedeelte : *het voorste van het huis.*
Van de *voorste*, ook als z. n. gebezigd, komt
vorst. Bijvoegelijk schrijft men steeds *voorste*,
bijvoordelijk, *vorst* : *hij staat vorst*, vries.
forst, en *forste*, hoogd. *vorderste*. Notk. *for-*
derosto.

VOORSTaan, onz. en bedr. w., onregel. *Ik*
stond voor, heb voorgestaan. Van *voor* en
staan. Onzijd., eigenlijk, voor iets staan.
Overdragtelijk, is *iemand voorstaan* voor de
oogen van zijnen geest tegenwoordig zijn :
het staat mij nog zeer wel voor. Dat staet mij
veur. [Kil.] *Zich iets laten voorstaan* zich hetzel-

ren : *dat oock de onse leeren goede wercken*
voor te staen. [Bijbelv.] *Gij, die, ter raadzaal*
ingetreden, de zuivere waarheid voor moest
staan. [L. D. S. P.] En bij Kil. opzigt,
bewind, over iet houden; bij Datheen, heer-

schren. Van hier, of van het oulings gebezigde
voorstanden, zie *staan*, *voorstand*, *voorstan-*
der, *voorstandster*.

VOORSTAD, z. n. v. Van *voor* en *stad*. De geza-

menlijke huizen, die, voor de poort van eene
stad, digt aan dezelve staan : *de voorsteden*
van Weenen, Parijs, enz. Hij woont in de
voorstad van St. Germain. Die met hem
zijn in de steden, met hare voorsteden.

[Bijbelv.]

VOORSTAMELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stamelde*
voor, heb voorgestameld. Van *voor* en *stame-*
len. Iets voor iemands ooren stamelen : *zij*
stamelden mij het voor.

VOORSTAND, z. n., m. Van *voorstanden*, voor-

staan. De daad van voorstaan, verdediging,
verzorging : *tot voorstand van mijne eer. Tot*
voorstant van haer recht en vrijheit. [Vond.]

VOORSTANDEN, zie *voorstaan*.

VOORSTANDER, z. n., m., *des voorstanders*, of
van den voorstander; meerv. *voorstanderen*,
en *voorstanders*. Van *voorstanden*, voorstaan.
Verdediger, handhaver : *een voorstander van*
de goede zaak. Welk een blind voorstander
van dwalingen! Verzorger van iets, en
bewindvoerder daarover: die onder u arbe-
iden, ende uwe voorstanders zijn. [Bijbelv.]

Wegens eene vrouw gebruikt men *voorstand-*
ster : *sij is een voorstanster geweest van*
velen. [Bijbelv.]

VOORSTANDSTER, zie *voorstander*.

VOORSTAP, zie *voorstappen*.

VOORSTAPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stapte voor,*
heb voorgestapt. Van *voor* en *stappen*. Voor
iemand henen stappen : *hij bleef ons even*
moedig voorstappen. Dan stapt gij, als vrouw
Porcia, hem voor. [Vond.] Van hier *voorstap*.

VOORSTE, zie *coorts*.

VOORSTEEKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik*
stak voor, heb voorgestoken. Van *voor* en
steken. Iets voor iets anders steken, met eene
spelde, of iets anders : *ik heb er een papier*
voorgestoken. Onz., eerst steken : *hij stuk*
voor.

VOORSTEL, z. n., o., *des voorstels*, of van het
voorstel; meerv. *voorstellen*. Van *voorstellen*.
De daad van voorstellen : *door het voorstel*
van zijne bemiddeling. Bij het voorstel van
al de ijsseligheden des oorlogs. Hetgene voor-

gesteld wordt : *dit vlocht hij ook in zijn*
voorstel in. Dit voorstel heeft dan niets of
tuttel te beduiden. [D. Deck.] *Het nutkun-*
dige voorstel. [Vond.] *Na dezen voorstel,*
heeft Hooft; bij wien dit woord, even als
uitstel, mannelijk is. Voorts ook het voorste
zeil en treil van een schip : *het voorstel van*
dat vaartuig is voor hetzelfde te groot.

VOORSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stelde voor, heb voorgesteld.* Van voor en stellen. Eigenlijk, iets stoffelijks voor iemand plaatsen, opdat hij het beschouwe, enz. Doch in dezen zin gebruikt men veelal eerder *voorzetten*, uitgezonderd ten aanzien van personen: *hij werd den koning voorgesteld. Op dat zij hem den Heere voorstelden.* [Bijbelv.] Voorts onstoffelijke dingen als voor de oogen van iemands geest stellen: *iemand een vraagstuk voorstellen. Alle de insettingen ende de rechten, die ik u heden voorstelle.* [Bijbelv.] Bijzonderlijk is *iets voorstellen*, iets opperen, dat men gaarne gedaan zag: *ik stel de benoeming eener commissie voor. Zich iets voorstellen*, is, een begrip daarvan vormen: *ik stel mij alles dervijze voor.* Of het voornemen, besluiten: *wij hadden ons voorgesteld, u een bezoek te geven. Zich iemand voorstellen* is, zich denzelven verbeelden: *ik kan mij dien man nog duidelijk voorstellen, als of ik hem met mijne oogen zag.* Van hier *voorstel, voorsteller, voorstelling, voorstelster.*

VOORSTEMMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik stemde voor, heb voorgestemd.* Van voor en stemmen. Voor anderen stemmen: *hij stemt steeds na, hetgene er voorgestemd wordt. De voorstemmende leden der vergadering.*

VOORSTENG, z. n., v. Van voor en steng. Het eerste verhoogsel van den fokkemast, waarop men vervolgens wederom de bramsteng van dien mast plaatst: *de groote steng, en voorsteng, of fokkesteng, werden beide van boven neder geschoten.*

VOORSTEVEN, z. n., m., *des voorsterens, of van den voorstevan; meerv. voorsterens.* De voorste steven van een schip: *men noemt den voorstevan meermalen bij uitsluiting steven.*

VOORSTOOT, z. n., m., *des voorstoots, of van den voorstoot.* Van voorstooten. Hoogd. *Vorstosz*, schutsel, stopwas: *veurstoot van den biekorf.* [Kil.] Ook de daad van voorstooten, of eerst stooten: *ik had den voorstoot.*

VOORSTOOTEN, zie voorstoot.

VOORSTRALEN, onz. w., gelijkvl. *Ik straalde voor, ben voorgestraald.* Van voor en stralen. Alstralende te voorschijn komen: *wat straalt er daaruit een helder licht voor.*

VOORSTRIJDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik streed voor, heb voorgestreden.* Van voor en strijden. Eerst of voor iemand strijden: *zij streden voor.*

VOORSTUK, z. n., o. Van voor en stuk. Het voorste gedeelte van verschillende dingen: *het voorstuk van eene kist, van een hemd, enz.*

VOORT, bijw. en tusschenwerpsel. Als bijw., terstond, ijlings: *hij deed het voort. Gaf voort den slaep de schop.* [Vond.] *Die 't verken voort de keel en 't hert afstak.* [Westerb.] Van eene plaats weg: *de schuit is reeds voort. Hij wil niet voort.* Eveneens laat het

zich met weg verwisselen, wanneer men het als een tusschenwerpsel gebruikt: *voort met dat tuig! Voort! voort! betrek geen bron!* [Vond.] En in menige zamenstelling heeft het deze, in menige andere wederom eene andere beteekenis; zoo als straks nader blijken zal. Bijzonderlijk beduidt het verder heen, voorwaarts; of duidt het eene aanhoudende voortdoring aan van het bedrijf der werkwoorden, waarbij men het voegt, zoo als in *voortademen, voortarbeiden, enz.* Zie *voortarbeiden*. Bovendien komt van voort *voorts*. Nopens *regtevoort*, zie *regt*; en *van nu voort* is van nu af, in: *van nu voort sal ick tot de heidenen henen gaen.* [Bijbelv.]

Voort, vries., deen., zweed., hoogd. *fort*, opperd., Kero *fur*, Willer. *sure*, Kil. *voord*, eng. *forth*, neders. *voort*, is verwant aan *voor, ver, varen, enz.*, en heeft zijne beteekenis eveneens aan zijnen klank te danken.

VOORTAAN, bijw. Van voort en aan. Kil. *voordaan*, neders. *vordan*, opperd. *fortan*. Ten opzichte van den tijd voorwaarts aan, in den tijd, die als vooruit ligt: *gij moet voortaan beter toezien. Cignus wort voortaan een witte zwaen gerekent.* [Vond.] *Weest voortaan gedwee en stil.* [L. D. S. P.] *Dat hij voerdan niet doen en sal.* [V. Hass.]

VOORTAFEL, z. n., v. Van voor en tafel, in den zin van geregt; zie *tafel*. Voorgeregt: *toen de voortafel afgenomen werd, dischte men allerlei wild op.*

VOORTAND, z. n., m. Van voor en tand. Een der voorste tanden: *hij heeft verbazend groote voortanden.*

VOORTARBEIDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik arbeidde voort, heb voortgearbeid.* Van voort en arbeiden. Snellijk arbeiden: *arbeid toch voort!* Bij aanhoudendheid arbeiden: *arbeid gij daaraan nog al immer voort?* Dezelfde aanhoudendheid van het bedrijf van *baden, bakken, bazuinen, enz.* wordt aangeduid door *voortbaden, voortbakken, enz.*; en voort zet aan *bakken, enz.* insgelijks een denkbeeld van snelheid bij.

VOORTBADEN, VOORTBAKKEN, zie voortarbeiden.

VOORTBLAZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik blies voort, heb voortgeblazen.* Van voort en blazen. Voor zich heen, en dus voorwaarts, blazen: *de wind blies het stof met gansche wolken voort.* Wegblazen: *blaas de tabaksasch voort.*

VOORTBREKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik brak voort, ben voortgebroken.* Van voort en breken. Met eenig geweld te voorschijn komen: *de stroom brak voort door veld en dalen heen. Dan sal u licht voortbreken als de dageraad.* [Bijbelv.]

VOORTBRENGEN, bedr. w., onregel. *Ik bragt voort, heb voortgebracht.* Van voort en

- brenghen*. Te voorschijn brengen : *getuigen voortbrengen*. *Doe beval de Koninck, en sij brachten die mannen voort.* [Bijbelv.] *God brengt winden, door een woord, uit zijn wapenkamer voort.* [L. D. S. P.] Door schepende, of telende, kracht verwekken : *door zijn woord bragt hij al de heemten voort.* [L. D. S. P.] *Brogt nooldrust voort van zelf.* [Vond.] *Hij sal tacken voortbrengen, ende vrucht dragen.* [Bijbelv.] *Een talrijk nageslacht voortbrengen.* *Wijsheid voortbrengen,* dezelve niten. *Wartaal voortbrengen,* dezelve spreken. Van hier *voortbrenger, voortbrenging, voortbrengsel, voortbrengster.*
- VOORTDOUWEN**, zie *voortduwen*.
- VOORTDRAGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik droeg voort, heb voortgedragen.* Van voort en dragen. Bij aanhoudendheid dragen : *hij draagt dien last steeds voort.* Voorwaarts dragen : *als gij het zoo ver voortdraagt.* Wegdragen : *hij droeg het voort.*
- VOORTDRIJVEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik dreef voort, heb voortgedreven.* Van voort en drijven, waaraan door voort even dezelfde plooijen bijgezet worden, als aan dragen, zie *voortdragen*. Intusschen wordt het nog afzonderlijk wegens aansporing tot eenig werk gehezigd : *hij mag wel een weinig voortgedreven worden ; en wegens de bespoediging van het werk zelf : om het werk voort te drijven.* [Bijbelv.] Van hier *voortdrijfster, voortdrijver, voortdrijving.*
- VOORTDUREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik duurde voort, heb voortgeduurd.* Van voort en duren. Bij aanhoudendheid duren : *de koude duurt nog voort.* Van hier *voortduring, aanhouding : bij voortduring, aanhoudend, immer voort.*
- VOORTDURING**, zie *voortduren*.
- VOORTDUWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik duwde voort, heb voortgeduwd.* Van voort en duwen. Anders *voortdouwten*. Voorwaarts duwen : *ik kan het niet meer voortduwen.* Bij aanhoudendheid duwen : *hij duwt nog al immer voort.*
- VOORTEEKENEN**, z. n., o. Van voor en teeken. Een voorbeduidend teeken : *het is geen kwaad voorteeken.* *De schrik voor verscheide voorteekenen.* [Vond.] Van hier, bij Kil., *veurteekenen, voorbeduiden.*
- VOORTEELLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik telde voor, heb voorgegeld.* Van voor en tellen. Voor iemands oogen tellen : *hij telde mij alles voor.* Van hier *voortelling.*
- VOORTEMPEL**, z. n., m. Van voor en tempel. Het voorste van eenen tempel : *de voortempel stack derwijze boren den tempel uit, dat hij aan eenen dikken stomp ten toren geleek.*
- VOORTENT**, z. n., v. Van voor en tent. Het voorste van eene tent : *het gevolg bleef in des veldheers voortent.*
- VOORTETEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik at voort,*
- heb voortgeeten.* Van voort en eten. Spoed maken met eten : *als gij niet voortet, zult gij weinig krijgen.* Bij aanhoudendheid eten : *hij at steeds voort.* Ook oneigenlijk : *haer voort sal voort eten gelijk de kancker.* [Bijbelv.]
- VOORTGAAN**, onz. w., onregel. *Ik ging voort, heb en ben voortgegaan.* Van voort en gaan. Weggaan, wegloopen : *er is wederom een soldaat voortgegaan.* *Zij ging met dien karel voort.* *Met iets voortgaan,* hetzelfde medeneemen, wegdragen : *wie is nu wederom daarmede voortgegaan ?* Voorwaarts bewogen worden : *het schip gaat niet meer voort, maar zit vast.* Voorwaarts gaan : *waarom gaat gij niet voort ? Ergens mede voortgaan,* met het hulpwoord hebben. is daarmede spoed maken : *gij moest daar wat beter mede voortgegaan hebben.* Daarmede aanhouden : *ik heb daarmede steeds voortgegaan.* Met hetzelfde hebben is voortgaan bij aanhoudendheid gaan : *hij gaat nog steeds voort.* Van zaken, voortgezet worden : *het werk heeft steeds voortgegaan.* Tot dadelijkheid geraken : *de reize gaat niet voort.* *Als het huwelijk voortgegaan had.* Wel tieren : *het goed gaat niet voort.* Oneigenlijk, wel slagen : *het welbehagen des Heeren sal door sijne hand gelukkig voortgaan,* heeft de Bijbelv., waar het ook te voorschijn komen aanduidt, in : *daar sal een sterre voortgaan uit Jacob,* en elders. Van hier *voortgang.*
- VOORTGANG**, z. n., m. Van voortgaan, oulings, voortgangen. De daad van voortgaan, oneigenlijk, vordering : *hij maakt goede voortgangen.* Bevordering tot dadelijkheid : *de vrede heeft geenen voortgang.* Het welgelukken van een ding : *de voortgang onzer ondernemingen.* Aanhouding : *gedurende den voortgang der onderhandelingen.* Bij voortgang, is, aanhoudend : *het regende bij voortgang allerge-weldigst.*
- VOORTGEVEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik gaf voort, heb voortgegeven.* Van voort en geven. Aan iemand geven, die het wederom aan anderen geven moet, zoo dat het van den eenen tot den anderen voortga : *toen ik de snuifdoos bezigtigd had, gaf ik dezelve voort.* Anders *voortlangen, en voortreiken.*
- VOORTGLIJDEN**, zie *voortglippen*.
- VOORTGLIPPEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik glipte voort, ben en heb voortgeglipt.* Van voort en glippen. Anders *voortglijden*, enz. Al glippende voorwaarts bewogen worden : *tot hier toe glipte hij, of het, voort.* Ook oneigenlijk : *de smet van het klamme vergift voortglippende.* [Vond.] Bij aanhoudendheid glippen : *hij bleef nog al voortglippen.* Van hier *voortglipping.*
- VOORTHALEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik haalde voort, heb voortgehaald.* Van voort en halen. Voorwaarts halen : *haal den wagen nog wat voort.* Bij Kil. ook voor den dag halen.
- VOORTHARKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik harkte voort,*

heb voortgeharkt. Van voort en harken. Met de hark voorwaarts bewegen: *hark het hooi nog wat voort.* Snellijk harken: *laat hij wat voortharken.*

VOORTHELPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hielp voort, heb voortgeholpen.* Van voort en helpen. Van eene plaats weghelpen: *de bediende van den cipier hielp den gevangenen voort.* Iemand helpen, om voort te gaan, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *van plaats tot plaats hielp men hem voort. Ik hielp hem met raad en daad voort.*

VOORTHINKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik hinkte voort, ben en heb voortgehinkt.* Van voort en hinken. Van eene plaats weghinken: *hij is zoo kreupel, als hij was, voortgehinkt.* Voorwaarts hinken: zie *hem eens voortdenken!* Bij voortdoring hinken: *hij bleef op twee gedachten voortdenken.*

VOORTHOEPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik hoepelde voort, heb en ben voortgehoepeld.* Van voort en hoepelen. Aanhouden met hoepelen: *de jongen blijft maar voorthoepelen.* Met zijn; in de gemeenzame verkeer, zich wegmaken: *hij is stil voortgehoepeld.*

VOORTHOMPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik hompelde voort, ben en heb voortgehompeld.* Van voort en hompelen. Bij voortdoring hompelen: *hij hompelde steeds voort.* Van eene plaats weghompelen: *hoe heeft hij nog kunnen voorthompelen.* Voorwaarts hompelen: *het was deertlijk, om aan te zien, zoo als hij voorthompelde.* Snellijk hompelen: *hompel wat voort!*

VOORTJAGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik joeg, of jaagde voort, heb voortgejaagd.* Van voort en jagen. Bedr., van eene plaats weggagen: *wij joegen hem voort.* Voorwaarts jagen: *jaag den ezel toch wat voort.* Bij aanhoudendheid jagen: *hij bleef hem onophoudelijk voortjagen.* Onz., sterk voorwaarts rijden: *niemand joeg zoo snel voort als hij.* Van eene schuit, door een paard voorwaarts getrokken worden: *eer de schipper voortjaagt.* Snellijk van eene plaats weggrijden: *hij joeg voort, en liet haar staan.* Bij aanhoudendheid jagen, in al de onzijdige beteekenissen van dit woord; zie *jagen.*

VOORTIJD, z. n., m. Van voor en tijd. De aanvang des jaars: *in den voortijd.* Het meerv. wordt voor vroegere tijden gebruikt, in: *in voortijden spraken s.j. gemeentlick.* [Bijbelv.]

VOORTIJD, bijw., van voortijd. Oudtijds, oulings: *voortijds sprak men zoo.*

VOORTIJLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ijde voort, heb en ben, voortgeijld.* Van voort en ijlen. Anders *voortsnellen.* Met zijn, zich voorthaasten, voortspoeden: *terwijl hij voortijde.* Met hebben, bij voortdoring snellen, spoeden: *hij ijlt nog al steeds voort.* Ook wordt dit woord met hebben genomen voor bij aan-

houdendheid raaskallen: *de kranke ijde gestadig voort.*

VOORTKOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam voort, ben voortgekomen.* Van voort en komen. Van eene plaats weggkomen: *maak, dat gij voortkomt!* snellijk komen: *kom toch voort, kind!* waarin *voortkomen* van voort, terstond, ijlings, komen, dat niet aancen geschreven worden moet, verschilt. Vorderen, in zijne ondernemingen slagen, daaruit een genoegzaam bestaan vinden: *hoe ik mij ook bevligtige, ik kan niet voortkomen.* Te voorschijn komen: *siet, wat dat dit zij, datter voortkomt.* [Bijbelv.] Voortspruiten: *het gezaaide komt reeds uit den grond voort.* Ook oneigenlijk: *er zijn uit dat huwelijk zeven kinderen voortgekomen.* *Wie weet, wat daaruit nog voortkomen zal.* Van de Godtloose komt *Godtloosheid voort.* [Bijbelv.] Van hier, bij Halma, *voortkoming*, uitspruitsel.

VOORTKRUIJEN, bedr. en onz. w., gelijkv. en ongelijkvl. *Ik kruide (krooi) voort, heb voortgekruide.* Van voort en kruijen. Bedr., van eene plaats weggkruijen: *kruide het maar voort.* Bij aanhoudendheid, en voorwaarts kruijen: *onder het voortkruijen van dat goed verloor hij een deel daarvan.* Figuurlijk, door aanbeveling, enz., al meer en meer in ambten en bedieningen voorthelpen: *zijne vrienden kruijen hem gestadig voort.* Onz., spoed maken met kruijen: *laat hem wat beter voortkruijen.* Aanhouden met kruijen: *terwijl hij voortkruide.* Van de op elkander schietende stukken ijs zegt men: *het ijs kruide langzaam voort.* Van hier *voortkruiging.*

VOORTKRUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kroop voort, ben en heb voortgekropen.* Van voort en kruipen. Bij aanhoudendheid kruipen: *hij kroop steeds voort.* *Heeft hij nog langer voortgekropen?* Voorwaarts kruipen: *na dat ik haar den staart afgehakt had, kroop zij nog zoo ver voort.* Oneigenlijk: *hij kan van zwakheid nauwelijks voortkruipen.* De besmetting *kruipt steeds voort.*

VOORTKUNNEN, onz. w., onregelm. *Ik kon of konde voort, heb voortgekonnen.* Van voort en kunnen. In het gemeene leven gebruikelijk, voor niet kunnen komen: *hij kan niet voort.*

VOORTKWEKEN, bedr. w., gelijkvl. Van voort en kweeken. Iets derwijze kweeken, dat het te voorschijn kome: *uit dat zaad zult gij niets goeds voortkweeken.* Ook zet voort aan *kweeken* dezelfde beteekenis van voortdoring bij, als aan zoo menig ander werkwoord.

VOORTLAVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik laveerde voort, ben en heb voortgelaveerd.* Van voort en laveren. Met hebben, bij voortdoring laveren: *hoe lang hebt gij voortgelaveerd?* Met zijn, voorwaarts laveren: *zoo ver waren zij voortgelaveerd.*

VOORTLEIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leidde voort,*

- wijze van eene plaats verwijderen : *zij waren voortgeroeid*. Met hebben, snellijk roeijen : *als hij wat voortgeroeid had*. Aanhouden met roeijen : *zij hebben steeds even zeer voortgeroeid*.
- VOORTROEPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik riep voort, heb voortgeroepen*. Bij Kil. al roepende voortzeggen : *men riep het door het leger voort*. Aanhouden met iets te roepen : *men bleef het voortroepen*. Onz., aanhouden met roepen : *het volk riep en schreeuwde steeds voort*.
- VOORTROLLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rolde voort, heb en ben voortgerold*. Van voort en rollen. Bedr., met eene rollende beweging voorwaarts brengen : *ik rolde mijnen bal slechts voort*. Zulks bij voortdoring ten aanzien van iets doen : *Sisijphus blijft zijnen steen voortrollen*. Onz., met eene rollende beweging voorwaarts geraken : *hoe verder een sneeuwbal voortrolt, hoe grooter hij wordt*. Met zulk eene beweging aanhouden : *uw bal rolt nog al voort*.
- VOORTRUKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rukte voort, heb en ben voortgerukt*. Van voort en rukken. Bedr., met eenen ruk voorwaarts brengen : *zij rukten hem onbarmhartig voort*. Onz., met zijn, ijlings voorttrekken : *het leger rukte voort*. Met hebben, bij aanhoudendheid rukken : *indien gij voortgerukt hadt, zou het touw gebroken zijn*.
- VOORTS**, bijw., van voort. Eigenlijk, voorwaarts, verder heen. In het gebruik, vervolgens : *hij begaf zich voorts daarheen*. En zoo voorts.
- VOORTSCHARRELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik scharrelde voort, heb en ben voortgescharreld*. Van voort en scharrelen. Met zijn, voorwaarts scharrelen : *zoo ver ben ik voortgescharreld*. Van eene plaats wegscharrelen : *zij is wederom voortgescharreld*. Met hebben, bij voortdoringen met spoed scharrelen.
- VOORTSCHEPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik scheepte voort, heb voortgescheept*. Van voort en scheppen. Bedr., te schep weg doen varen : *ik heb hen voortgescheept*. Zich wegmaken, wegvaren : *hij wist niet, hoe hij zich spoedigst voortschepen zou*.
- VOORTSCHEREN**, onz. en wederk. w., gelijkvl. *Ik scheerde voort, en scheerde mij voort, heb voortgescheerd, en heb mij voortgescheerd*. Van voort en scheren. Onz., zich met de snelle beweging van eenen vogel verwijderen : *geen swaluw scheert zoo voort, wanneer de sperwer aast*. [Tengnagel.] Wederk., zich evenveel hoe wegpakken : *scheer u voort!*
- VOORTSCHieten**, onz. w., ongelijkvl. *Ik schoot voort, heb en ben voortgeschoten*. Van voort en schieten. Met zijn, voorwaarts bewogen worden : *de schuit schoot voort*. Vorderen : *dat werk is wel voortgeschoten*. Welig opschieten : *het gewas schiet niet voort*. Ook figuurlijk : *gij hebt de volcken geplaat, haerlieden daerentegen doen voortschieten*. [Bijhelv.] Met hebben, aanhouden met schieten : *de kaper schoot nog steeds voort*. Met spoed geld schieten : *schiet wat voort*.
- VOORTSCHIKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schikte voort, heb en ben voortgeschikt*. Van voort en schikken. Van eene plaats wegschikken : *ik wist niet, hoe ik hem spoedigst voortschikken zou*. Onz., verder opschikken : *schik wat voort*.
- VOORTSCHILLEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik schildte voort, heb voortgeschild*. Van voort en schillen. Met spoed schillen : *schil toch wat voort!* Aanhouden met schillen : *zij zat nog al voort te schillen*.
- VOORTSCHOFFELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schoffelde voort, heb voortgeschoffeld*. Van voort en schoffelen. Bedr., al schoffelende voorwaarts brengen : *schoffel het vuil wat voort*. Onz., bij voortdoring schoffelen : *schoffel nog maar wat voort*. Snellijk schoffelen : *gij moet wat voortschoffelen*.
- VOORTSCHOPPEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schopte voort, heb voortgeschopt*. Van voort en schoppen. Bedr., voorwaarts schoppen : *hij schopte den steen gestadig voort*. Oneigenlijk, bevorderen : *wat wordt hij voortgeschopt!* Onz., aanhouden met schoppen : *het dier schopt en trapt onophoudelijk voort*.
- VOORTSCHRABBELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik schrabde voort, heb voortgeschrabd*. Van voort en schrabben, waaraan voort even dezelfde denkbeelden van spoed en aanhouding bijzet, als aan menig ander werkwoord.
- VOORTSCHUIVEN**, bedr., en onz. w., ongelijkvl. *Ik schoof voort, heb en ben voortgeschoven*. Van voort en schuiven. Bedr., voorwaarts schuiven : *hij schoof de stede voort*. Onz., met hebben, bij aanhouding en snellijk schuiven. Met zijn, van eene plaats weggaan : *hij is voortgeschoven*.
- VOORTSLAAN**, bedr. en onz. w., onregel. *Ik sloeg voort, heb en ben voortgeslagen*. Van voort en slaan. Bedr., slaande voortdrijven, sla den bal wat voort. Onz., met hebben, bij voortdoring slaan : *de klok staat nog al voort*. Met spoed slaan : *sla toch wat voort*. Met zijn, van brand, besmetting, enz., zich al verder en verder uitbreiden : *de brant sloeg voort in Yrlant en Brittanje*. [Voud.] *De besmetting slaat steeds voort*. *Zou die krankheid ook voortslaan? Otastelijke razernije, hoe sloeght gij voort*. [Voud.]
- VOORTSLEPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik sleepte voort, heb voorgesleept*. Van voort en slepen. Voorwaarts slepen : *men sleepte hem bij de haven voort*. Bij aanhouding slepen ; in enen oneigenlijken zin : *het heeft zoo voorgesleept, tot dat hij de handen aan het werk sloeg*.
- VOORTSLUIPEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik sloop voort, ben voortgeslopen*. Al verder en verder slui-

- pen : *het vergif sloop in zijne aderen voort.*
Van eene plaats wegsluipen : *hij is voortgeslopen.*
- VOORTSMIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik smeeft voort, heb voortgesmeten.* Van voort en smijten. Voorwaarts smijten : *tot hier toe smeeft hij het voort.*
- VOORTSNELLEN, zie voortijlen.
- VOORTSPRINGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sprong voort, ben en heb voortgesprongen.* Van voort en springen. Met zijn, voorwaarts springen : *in plaats van loopen, springen de Konijnen voort.* Te voorschijn springen, zoo eigenlijk, als oneigenlijk : *wie weet, wat daaruit voortspringen zal. Dan is een jonge leeuw ; hij sal als wijt Basan voortspringen.* [Bijbelv.] Met hebben, spoed maken, om te springen : *hij danst en springt nog al voort.*
- VOORTSPRUITEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sproot voort, heb en ben voortgesproten.* Van voort en spruiten. Met hebben, bij aanhoudendheid spruiten : *de kool spruit nog al voort.* Met zijn, spruitswijze te voorschijn komen : *uit het stof zullen andere voortspruiten.* [Bijbelv.] *Dewijl hij voortsproot van Likaons zaet.* [Vond.] *Dan spruit het brood, nog in den halm besloten, uit d'aarde voort* [L. D. S. P.] Ontstaan, over het algemeen : *ik weet niet, wat daaruit voortspruiten zal.* Al verder en verder spruiten, zich verspreiden : *die quaal spruit voort.* [Halma.]
- VOORTSTAPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stapte voort, ben en heb voortgestapt.* Van voort en stappen. Met zijn, voortgaan : *ik stapte voort naar het andere dorp.* Van eene plaats wegstappen : *wij zagen dat hij voortgestapt was.* Met hebben, snellijk stappen : *stap toch wat voort.* Aanhouden met stappen : *ik zal maar voortstappen.*
- VOORTSTOOTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stiet voort, heb voortgestooten.* Van voort en stooten. Voorwaarts stooten : *de eene stiet den anderen voort. Alsoo hem de Joden voortstieten.* [Bijbelv.]
- VOORTSTREKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik strekte voort, heb voortgestrekt.* Van voort en strekken. Voorwaarts strekken : *hij strekt zijne hant voort.* [Bijbelv.] Wederk., zich voorwaarts uitstrekken : *hij strekt zich zoo verre voort.*
- VOORTSTREVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik streefde voort, heb voortgestreefd.* Van voort en streven. Wakker voortgaan : *om op het pad der deugd voort te streven.*
- VOORTSTROOMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stroomde voort, ben en heb voortgestroomd.* Van voort en stroomen. Voorwaarts stroomen : *tot daartoe stroomde het water voort.* Bij aanhouding stroomen : *de rivier stroomt onophoudelijk voort.* Te voorschijn stroomen : *er kwam een vloed van woorden uit zijnen mond voortstroomen.*
- VOORTSTUIVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik stoof voort, ben en heb voortgestoven.* Van voort en stuiven. Met zijn, gezwind voortgaan : *wat stoof hij voort!* Met hebben, aanhouden met stuiven : *het heeft steeds voortgestoven.*
- VOORTSTUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stuurde voort, heb voortgestuurd.* Van voort en sturen. Van eene plaats wegsturen : *ik heb hem voortgestuurd.* Door bestuur doen vorderen : *hij stuurde het schip voort.*
- VOORTSTUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van voort en stuwen. Voorwaarts stuwen, duwen, drijven : *de Libiaen stuwt zijn gedrochten voort.* [Vond.]
- VOORTSUKKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik sukkelde voort, heb en ben voortgesukkelde.* Van voort en sukkelen. Met sukkelen voortgaan : *hij sukkelte altoos zoo maar voort.*
- VOORTTELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik teelde voort, heb voortgeteeld.* Van voort en telen. Bedr., door teling te voorschijn brengen : *kinderen, jonge boomen, enz. voorttellen.* Een dochter, voortgeteeld uit Amstels grijsen stam. [Vond.] Onz., door teling in stand gehouden en vermenigvuldigd worden : *wat teelt dat onkruid voort! Teelt overvloedelick voort op der aerde, ende vermenigvuldigt op deselve.* [Bijbelv.] Van hier voortteling.
- VOORTTIEGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik toog voort, ben voortgetogen.* Van voort en tiegen. Anders voorttieggen, en voorttijen. Voorttrekken, in den onzijdigen zin van dit woord : *alsoo togen sij voort, ende wandelden.* [Bijbelv.]
- VOORTTIJEN, VOORTTIJGEN, zie voorttieggen.
- VOORTTREDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik trad voort, ben en heb voortgetreden.* Van voort en treden. Met zijn, voorwaarts treden : *als sij ses treden voortgetreden waren.* [Bijbelv.] Met hebben, snellijk treden : *treed wat voort.* Bij voortdrijving treden : *terwijl de turfmaaksters voorttraden. Ick sal nu al soetkens voorttreden alle mijne jaren.* [Bijbelv.]
- VOORTTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trok voort, heb en ben voortgetrokken.* Van voort en trekken. Bedr., voorwaarts halen : *dreef de zwaen, die haer voorttrok, wakker aen.* [Vond.] Onz., voorwaarts tiegen, tijgen, tijen : *het leger is tot Doornik voortgetrokken.* [Halma.] *Sij togen henen, om voert te trekken.* [Bijbelv.] Vertrekken : *hij is reeds voortgetrokken.* Met hebben, bij aanhouding trekken : *trekt gij nog al voort?* Met spoed, of inspanning van krachten, trekken : *zoo gij voortgetrokken hadt.*
- VOORTVAREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik voer voort, ben en heb voortgevaren.* Van voort en varen. Met zijn, van eene plaats wegvaren : *de schuit was reeds voortgevaren. Wij voeren voort, en lieten hen staan. Sij voeren voort na het lant der Gadarenen.* [Bijbelv.] Voorwaarts varen : *tot hiertoe voer hij met ons voort.*

Een weijnich voortgevaren zijnde. [Bijbelv.] Met hebben, bij aanhouding varen: *hij was de zee nog niet moede, maar roer voort. Als wij vele dagen lankzaamelijk voortvoeren.* [Bijbelv.] Oneigenlijk, evenveel waarin aanhouden: *nog vaart men voort, aan 't kwaad zich toe te wijen.* [L. D. S. P.] *Hij roer voort, noch tot hem te spreken.* [Bijbelv.] *Vaer zoo voort, ó eerste van ons ranken.* [Vond.] Even veel waarmede spoed maken: *gij moet daarmede voortvaren.* Deze beteekenis heerscht ook in het deelw. *voortvarend*, dat als bijv. n. en bijw. gebezigd wordt.

VOORTVAREND, bijv. n. en bijw., *voortvarender, voortvarendst.* Eigenlijk, een deelw. van *voortvaren*. Al wie in zijne bedrijven spoed maakt: *het is een voortvarend man.* Als bijw., met spoed en drift: *hij beijvert zich voortvarend.* Van hier *voortvarendheid*.

VOORTVLIEDEN, zie *voortvlugten*.

VOORTVLIEGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vloog voort, ben en heb voortgevlogen.* Van *voort* en *vliegen*. Met *zijn*, van eene plaats wegvliegen: *de vogel is voortgevlogen.* Voorwaarts vliegen: *hij is tot aan de zee voortgevlogen.* Oneigenlijk, snellijk voortgaan: *het schip vloog voort. Wat vloog hij voort.* Met hebben, aanhouden met vliegen: *hij vliegt nog al voort.* Snellijk vliegen: *had hij wat beter voortgevlogen.*

VOORTVLIETEN, zie *voortvloeijen*.

VOORTVLOEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vloeide voort, ben en heb voortgevloed.* Van *voort* en *vloeijen*. Anders *voortvlieten*. Met *zijn*, al vloeiende voortkomen: *er vloeit uit die bron eene gansche rivier voort.* Oneigenlijk, voortkomen, over het algemeen: *wat zal daaruit nog voortvloeijen.* Voorwaarts vloeijen: *de Donau vloeit oostwaarts henen voort naar de zwarte zee.* Van eene plaats wegvloeijen: *het is voortgevloed.* Met hebben, aanhouden met vloeijen: *het bloed vloeit nog even vlug door zijne aderen voort. Zoo lang het getij voortvloeijen bleef.*

VOORTVLUGTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vlugtte voort, ben en heb voortgevlugt.* Van *voort* en *vlugten*. Anders *voortvlieden*. Met *zijn*, van eene plaats wegvlugten: *hij is naar Bohemen voortgevlugt.* Met hebben, aanhouden met vlugten: *hij vlugt nog steeds voort.* Van hier *voortvlugtig*.

VOORTVLUGTIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *voortvlugten*. Al wie voortvlugt: *een voortvlugtig soldaat.* Ook op zich zelf, als z. n.: *de voortvlugtigen werden vervolgd.* Als bijw., al vlugtende: *hij snelde voortvlugtig van plaats tot plaats voort.*

VOORTVAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik waaide voort, ben en heb voortgewaaid.* Van *voort* en *waaijen*. Bedr., van eene plaats wegwaaijen: *de wind heeft het voortgewaaid.* Al verder en verder heen waaijen: *tot hier toe*

woei de wind het voort. Onz., door den wind weg, of verder heen, gedreven worden: *het woei voort.* Met hebben, aanhouden met waaijen: *het heeft steeds voortgewaaid.* Met geweld waaijen: *als het wat beter voortgewaaid had.*

VOORTWANDELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wandelde voort, heb en ben voortgewandeld.* Van *voort* en *wandelen*. Van eene plaats wegwandelen: *hij is voortgewandeld.* Voorwaarts wandelen: *wij wandelen tot dat dorp voort.* Aanhouden met wandelen: *zij wandelen voort.* Met spoed wandelen: *hadt gij beter voortgewandeld.*

VOORTWERPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wierp voort, heb voortgeworpen.* Van *voort* en *werpen*. Voorwaarts werpen: *hij wierp met mij toe, en ik wierp het voort.* Aanhouden met werpen: *waarom werpt gij niet voort?*

VOORTWILLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wilde voort, heb voortgewild.* Van *voort* en *willen*. Voorwaarts willen: *het paard wil niet voort.* Ook oneigenlijk: *er wil hier niets voort.* Van eene plaats weg willen: *waarom wilt gij zoo haast wederom voort?*

VOORTZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zeide voort, heb voortgezeid, of voortgezegd.* Van *voort* en *zeggen*. Onder de menschen verspreiden: *gij moet het niet voortzeggen. Zegt het voort, is een gebruikelijk onderschrift onder aangeplakte bekendmakingen.*

VOORTZEILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zeilde voort, heb en ben voortgezeild.* Van *voort* en *zeilen*. Met hebben, bij aanhouding zeilen: *wij zeilden steeds voort.* Snellijk zeilen: *had hij wat beter voortgezeild.* Met *zijn*, van eene plaats wegzeilen: *het schip was voortgezeild.* Voorwaarts zeilen: *tot hiertoe zeilden zij met ons voort.*

VOORTZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zond voort, heb voortgezonden.* Van *voort* en *zenden*. Van eene plaats wegzenden, en voorwaarts zenden: *ik heb hem voortgezonden.*

VOORTZETTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zettede voort, heb voortgezet.* Van *voort* en *zetten*. Bedr., van eene plaats wegzetten: *ik kan de kist niet voortzetten.* Voorwaarts bewegen, duwen, enz.: *zet de schuit wat voort.* Ook oneigenlijk: *zet het werk wat voort.* *Het wordt voortgezet, vervolgd.* Onz., een schip voorwaarts bewegen: *zet wat voort.* In het bankospel, enz., aanhouden met zetten: *gij moet maar voortzetten, om uw geld terug te krijgen.* Van hier *voortzetter, voortzetting*.

VOORTZWEEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van *voort* en *zweepen*. Met zweepslagen voortdrijven: *dan zullen de helse razernijen u voortzweepen.*

VOORUIT, bijw. en voorzetsel. Van *voor* en *uit*. Als bijw., op eenigen afstand voor iemand, of iets uit, hetzelfde al verder en verder achter zich latende: *zij scharrelde vooruit.* *De ander Discipel liep vooruit, snelder, dan Petrus.* [Bijbelv.] *Vooruit rijden*, dat intusschen ook voorwaarts henen gerigt aanduidt, in tegen

overstelling van *achteruit rijden*: *waarom liet gij haar niet vooruit rijden?* Voorwaarts henen: *vooruit loopen, schieten, zien*, enz. Op eenigen afstand voor iets henen: *hij ging vooruit*. Zoo liep ik vast vooruit, de wre-
daert achteraan. [Vond.] Uit het voorste gedeelte van eenig ding: *het viel vooruit*. Hij kwam eens vooruitkijken. Als daarentegen het ding uitgedrukt wordt, is *uit* een voorzetsel, en moet het van voor afgescheiden blijven: *hij keek voor uit het huis*. Ja, zoo is het ook gelegen met *er voor uit*, enz. Voorts beteekent *vooruit* genoegzaam evenveel, als *vooraf*, wanneer het tot tijd betrokken wordt: *ik zag het reeds vooruit*. Wij vooruit na het schip gegaen zijnde. [Bijbelv.] *Vooruit betalen*, voor den eigenlijken tijd der betaling. *Vooruit geven, maken, krijgen, hebben*, enz., is, als voordeel; zie *voordeel*. *Vooruit gaan*, is, vorderen: *die zaak gaat niet vooruit*. *Het gaat met hem niet vooruit*, niet voordeelig. *Vooruit loopen*, is, voorbarig te werk gaan. *Iemand vooruit loopen*, is eigenlijk, voor hem uit loopen. Overdragtelijk, zonder afwachting, of in achtneming, van hem, te werk gaan: *gij loopt den regter vooruit*. Zamenstell.: *vooruitmaking, vooruitzigt*.

VOORUITMAKING, z. n., v. Van *vooruit* en *making*, van *maken*. Vermaking van iets aan iemand bij uitersten wille, voor en boven anderen: *door vooruitmaking van dat goed*.

VOORUITZIGT, z. n., o. Van *vooruit*, en *zigt*, van *zien*. De daad van vooruit zien: *bij het vooruitzigt van al wat er gebeuren moest*. Hetgene men vooruit ziet: *dat vooruitzigt beurt mij op*. *Zijne vooruitzigten blijven steeds even donker en angstvol*.

VOORVADER, z. n., m., enkel gebruikelijk in het meerv. *voorvaderen*. Van *voor* en *vader*. Voorouderen van het mannelijk geslacht: *de stambeeldender oude voorvaderen*. [Vond.] *Wedergekeert tot de ongerechtigheden harer voorvaderen*. [Bijbelv.] Van hier *voorvaderlijk*, dat tot de voorvaderen behoort.

VOORVADERLIJK, zie *voorvader*.

VOORVAL, z. n., o. Van *voorvallen*. Hetgene voorvalt, gebeurt, eene gebeurtenis: *dat voorval schrikte hem van zijn opzet af*.

VOORVALLEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik viel voor, ben voorgevallen*. Van *voor* en *vallen*. Gebeuren: *meld mij al, wat er voorvallen mag*. Bijzonderlijk, van dingen, waardoor iets verhinderd wordt: *als er niets voorvalt, kom ik morgen vroeg bij u*. *Hem is wat voorgevallen, dat hij niet reijn en is*. [Bijbelv.] Van hier *voorval*.

VOORVECHTER, z. n., m. Van *voorrechten*, dat enkel in de onbepaalde wijze, als z. n., gebruikt wordt. Een ijverige en voorbarige verdediger van evenveel welk ding: *die voorrechtter zijner partij*. Een stout en roeke-

loos mensch: *het is een voorrechtter*. Wegens eene vrouw bezigt men *voorrechtster*.

VOORVENSTER, z. n., o., des *voorvensters*, of van het *voorvenster*; meerv. *voorvensteren* en *voorvensters*. Van *voor* en *venster*. Een venster in een gebouw, of vertrek dat ook achtervensters, of zijvensters heeft: *ik keek uit het voorvenster*.

VOORVERTREK, z. n., o., des *voorvertreks*, of van het *voorvertrek*; meerv. *voorvertrekken*.

Van *voor* en *vertrek*. Een vertrek voor in een huis: *hebt gij slechts een voorvertrek?*

VOORVINGER, z. n., m., des *voorvingers*, of van den *voorvinger*; meerv. *voorvingeren*, of *voorvingers*. Van *voor* en *vinger*. De voorste vinger van de hand: *hij wees met den voorvinger daarop*.

VOORVLIEGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vloog voor, ben en heb voorgevlogen*. Van *voor* en *vliegen*. Vooraan, eerst, vliegen. *Deze vloog voor*.

VOORVOET, z. n., m., des *voorvoets*, of van den *voorvoet*; meerv. *voorvoeten*. Van *voor* en *voet*. Een der voorste pooten van een dier, dat er meer dan twee heeft: *het dier hinkt met den regter voorvoet*.

VOORWAAR, bijw. Van *voor* en *waar*. Eigenlijk, in plaats van zuivere waarheid, als waarheid: *voorwaer, voorwaer, segge ick u*. [Bijbelv.]; waar het ook als tusschenwerpsel voorkomt: *voorwaer, wij zijn schuldich aen onsen broeder*.

VOORWAARDE, z. n., v., der, of van de *voorwaarde*; meerv. *voorwaarden*. Van *voor* en *waarde*, van *waren*. Een voorloopig beding: *op die voorwaarde*. [Vond.] *Op deze voorwaarde is al, water leeft, geboren*. [D. Deck.] *Op voorwaarde van gereede betaling*. *Om bii-licke voorwaerdente maken*. [Bijbelv.] Van hier *voorwaardelijk*, bijv. n. en bijw., en *voorwaarden*, als voorwaarde bedingen: *oick hebben wij dat gevoirwart*. [V. Hass.] Zamenstell.: *huwelijksvoorwaarde, vredesvoorwaarde*, enz.

VOORWAARDELIJK, zie *voorwaarde*.

VOORWAARTS, bijw., van *voor* en *waarts*. Naar voren: *voorwaarts trekken*. *Sij zijn achterwaarts gekeert, ende niet voorwaarts*, heeft de Bijbelv.; waar dit woord ook wel eens *voorwaert* luidt, even als in: *het veldgedierte ziet naer d'aerde voorwaert neergebogen*. [Pool.]

VOORWAL, z. n., m., des *voorwals*, of van den *voorwal*; meerv. *voorwallen*. Van *voor* en *wal*. Bij Kil. *veurweer, veurweeringhe*. Een wal ergens voor. Als ook de voorste, de buitenste wal van eene vesting: *aen den voorwal Jisreels*. [Bijbelv.]

VOORWEER, zie *voorwal*.

VOORWEGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik woog voor, heb voorgewogen*. Van *voor* en *wegen*. Voor iemands oogen wegen: *ik heb het hem voorgewogen*.

VOORWENDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wendde voor, heb voorgewend*. Van voor en wenden. Valschelijk voorgeven: *zoekt gij dit tot uwe verontschuldiging voor te wenden?* Van hier *voorwending, voorwendsel*.

VOORWERK, z. n., o., *des voorwerks, of van het voorwerk*; meerv. *voorwerken*. Van voor en werk. Werk, dat voor ander werk vooraf gaat, zoo ten aanzien van tijd, als ten opzichte van plaats: *toen het voorwerk afgedaan was, ging men tot de zaak over. Het voorwerk van dat boek doorgebladerd hebbende*.

VOORWERP, z. n., o., *des voorwerps, of van het voorwerp*; meerv. *voorwerpen*. Van voorwerpen. Datgene, waarop iemand, of iets, werkt: *het voorwerp van uwen haat. De afstand verkleint de voorwerpen voor ons gezigt. Het voorwerp zijn*, is, somwijlen, algemeen voor den gek gehouden worden: *hij is steeds het voorwerp*. Ook is *voorwerp* wel eens mensch, man, of vrouw: *hoe gaarne hij ook vrouwen wil, hij kan geen voorwerp vinden. is dat een voorwerp!*

VOORWERPELIJK, zie *voorwerpen*.

VOORWERPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wierp voor, heb voorgeworpen*. Van voor en werpen. Voorsmjten: *werp het de beesten voor! Ghij sult het den hont voorwerpen*. [Bijbelv.] Bij Halma ook inbrengen, tegenwerpen. Van hier *voorwerp*, en bij Halma *voorwerping. Voorwerpelijk*, het tegenoverstaande van *onderwerpelijk*, in de wijsbegeerte gebruikelijk.

VOORWETE, zie *voorweten*.

VOORWETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik voorwist, heb voorweten*. Van voor en weten. Van te voren weten: *God voorweet alles*. Van hier *voorwete*, voorkennis, bij Kil., *voorweten-schap, voorwetig*. Kil., en van het deelw. *voorweten*, *voorwetendheid*.

VOORWIND, zie *wind*.

VOORWINTER, z. n., m. Het voorste van den winter: *het heeft den ganschen voorwinter geregend*.

VOORZAAL, z. n., v. Van voor en zaal. Eene zaal, voor in een huis: *hij sprak mij in de voorzaal. Doe ginck Ehud uijt nae de voor-saele*. [Bijbelv.]

VOORZAAT, z. n., m., *des voorzaats, of van den voorzaat*; meerv. *voorzaten*. Iemands voorganger in eenige waardigheid, of bediening: *hij overtreft zijnen grooten voorzaat nog. Geen voorzaet heeft, gelijk dees nazaet uitgeblonken*. [Vond.] Als men het wegens eene vrouw gebruikt, wordt het vrouwelijk: *bij haare voorzaate*. [Hooft.]

VOORZANG, z. n. m., *des voorzangs, of van den voorzang*; meerv. *voorzangen*. Van voor en zang. Een zang, die voor eene predicatie, of iets anders, voorafgaat: *waaruit bestond de voorzang op den dankdag?*

VOORZANGER, z. n., m., *des voorzangers, of van den voorzanger*; meerv. *voorzangeren, of*

voorzangers. Van voor en zanger. Iemand, wiens post het is, eene kerkgemeente in haar gezang voor te gaan: *de voorzanger der fransche kerk*. Van hier *voorzangerschap*.

VOORZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik voorzeide, heb voorzeid, of voorzegd*. Van voor en zeggen. Vooraf zeggen, voorspellen: *heb ik het u niet voorzegd? Die ijdelheit sien, ende leugen voorzeggen*. [Bijbelv.] Voor, scheidbaar, ten aanhooren van iemand zeggen, opdat hij het nazegge: *ik zeide hem alles voor*. Van hier *voorzeggen, voorzegging*. Zamenstell.: *voorzegkunde, enz.*

VOORZEKER, bijw. Van zeker en voor, dat hier even als in *voorwaer*, enz., in de plaats van beteekent. Zekerlijk, gewisselijk: *hij komt voorzeker. Dat hem voorzeker staet te hopen*. [Westerb.] Ook als tusschenwerpsel: *voorzeker! ja!*

VOORZET, zie *voorzetten*.

VOORZETSSEL, z. n., o., *des voorzetsels, of van het voorzetsel*; meerv. *voorzetselen, of voorzetsels*. Van *voorzetten*. Een bijzonder deel der rede, dat dus naar het lat. *praepositio* genoemd wordt, en waarover, zie mijne Nederd. Spraakk. D. I, § 192, D. II, § 284.

VOORZETTELIIK, zie *voorzetten*.

VOORZETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zettede voor, heb voorgezet*. Van voor en zetten. Bij Kil., voornemen, van welke betcekenis *voorzet, oulings die van opzet, en voorzettelijk die van opzettelijk, ontleende*. Voorts is *iemand iets voorzeten*, het voor hem nederzetten, inzonderheid van spijs en drank: *ik weet niet, wat ik hun voorzeten zal. Set hen broot ende water voor dat sij eten ende drincken*. [Bijbelv.] In *iets ergens voor zetten*, moet voor van *zetten* afgescheiden blijven. Van *voorzetten* komt het boven gemelde *voorzet, voorzetsel, voorzettelijk*.

VOORZIEN, bedr. w., onregelm. *Ik voorzag, heb voorzien*. Van voor en zien. Vooruit zien: *ik voorzie niets, dan onheil. Voorzien, verzorgen: voorzie u van het noodige. Voorsiet nu u huis, o David!* [Bijbelv.] *Voorzien van wetten, overheden*. [Vond.] Ook *zich ergens mede voorzien: de folterkamer met vertrecken is voorzien*. [Vond.] *Ergens in voorzien*, is daaromtrent de noodige voorzorg aanwenden: *hij voorziet rijkelijk in mijne behoeften. Ik zal er in voorzien, er zorg voor dragen*. Van hier *voorzienig, voorzienigheid. Voorziening, enz.*

VOORZIENIG, zie *voorzienigheid*.

VOORZIENIGHEID, z. n., v., *der, of van de voorzienigheid*; zonder meerv. Van *voorzienig*. Kil. *veursienigh, veursichtigh*, geneigd, om overal in te voorzien. Geneigdheid tot voorzien, of dadelijke voorzienige zorg: *uwe voorzienigheid schiet veel te kort. Inzonderheid Gods voorzienig albestuur: wie bespeurt den ringer der Voorzienigheid daarin niet?*

VOORZIENING, z. n., v., *der*, of *van de voorziening*; meerv. *voorzieningen*. Van *voorzien*. De daad van voorzien: *ik zal er voorziening in doen*.

VOORZIGT, z. n., o., *des voorzichts*, of *van het voorzigt*; zonder meerv. Van *voor* en *zigt*. Bekwaamheid, om vooruit te zien, en dadelijk vooruit zien, vooruit zorgen. *Ziende daar twee mannen van voorzigt*. [Vlaard. Redenr.] Van hier *voorzigtig*, enz.

VOORZIGTIG, bijv. n. en bijw., *voorzigtiger*, *voorzigtigst*. Van *voorzigt*. Vooruit ziende, vooruit zorgende, bezorgd: *hij is voorzigtig in al zijn doen*. *Ik ben, o Heer! voorzigtiger dan d'ouden*. [L. D. S. P.] *Gaf den voorzigtigen heer Numa haere stem*. [Vond.] Als bijw., met voorzigt, bezorgdelijk: *om Circes pots voorzichtig eens te tasten*. [Vond.] Ook wel eens als tusschenwerpsel: *voorzigtig! dat gij niets breekt*. Van hier *voorzichtigheid*, *voorzigtiglijk*. Zamenst.: *ontvoorzigtig*, enz.

VOORZIGTIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de voorzichtigheid*; meerv. *voorzichtigheden*. Van *voorzigtig*. De hoedanigheid van voorzigtig te zijn: *voorzichtigheid is de moeder der wijsheid*. *Eenen wijsen sone, kloeck in voorzichtigheit, ende verstant*. [Bijbelv.] *Zoo lang voorzichtigheit en trouw op d'aerde gelt*. [Vond.] Oulings ook voorzienigheid: *door Godes voorsichtigheit*. [V. Hass.] Zamenstell.: *ontvoorzichtigheit*.

VOORZIGTIGLIJK, bijw. Van *voorzigtig*. Met voorzichtigheid: *voorzigtiglijk te werk gaan*. *Hij droeg sich voorsichtichlijk*. [Bijbelv.]

VOORZINGEN, bedr. en onz. w. ongelijkvl. *Ik zong voor*, *heb voorgezongen*. Van *voor* en *zingen*. Bedr., iets ten aanhooren van iemand zingen: *zing mij dien psalm eens voor*. Onz., anderen in hun gezang voorgaan: *is hier niemand om voor te zingen?* Als z. n., *het voorzingen*, de waarneming van het voorzangerschap. Van hier *voorzinger*.

VOORZITTEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zat voor*, *heb voorgezet*. Van *voor* en *zitten*. Aan het hoofd van eene vergadering zitten, om dezelve te regelen, enz.: *hij heeft in die vergadering voorgezet*. Van hier *voorzitter*, enz., *voorzitting*.

VOORZITTER, z. n., m., *des voorzitters*, of *van den voorzitter*; meerv. *voorzitters* en *voorzitters*. Van *voorzitten*. Al wie in eene vergadering voorzit: *hij is voorzitter in den raad*. Van hier *voorzitterschap*.

VOORZOMER, z. n., m., *des voorzomers*, of *van den voorzomer*; meerv. *voorzomers*. Van *voor* en *zomer*. Het voorste van den zomer: *wij hebben eenen natten voorzomer*.

VOORZON, z. n., m., *des voorzoons*, of *van den voorzoon*; meerv. *voorzoonen*. Van *voor* en *zoon*. Een zoon uit een vorig huwelijk: *zij had eenen voorzoon en eene voordochter*.

VOORZORG, z. n., v., *der*, of *van de voorzorg*;

zonder meerv. Van *voor* en *zorg*. Vooruit loopende zorg: *gebruik toch de voorzorg van u wel te dekken!*

VOOS, bijv. n., *vooszer*, *voost*. Kil. ook *voosch*, en *vooghs*. Vol van luchtgaten, zoo als eene spons: *roose torven*. [Kil.] *Hier wast geen roose knol*. [Westerb.] Van hier *voosachtig*, *voosheid*, en *voosig*, verwelkt: *ic aenbede dijn rosige lippen*. [V. Hass.]

VORDER, bijv. n. en bijw. Anders *roorder*. Eigenlijk de eerste vergrooingstrap van *voor*. Als bijv. n. eigenlijk, meer naar voren geplaatst, en oulings in het gebruik, als z. n., voorzaat: *dat noit te waren sinen vorders ne ghevel*, heeft M. Stok., waar *vorders* anders voorouders aanduidt. Als bijw., evenveel, als *vorders*, verder, voorts, voor het overige: *voegt hier nog vorder bij, 't geen ick niet seggen kan*. [Wes.erb.] *Doe seijden sij, komt vorder aen*. [Bijbelv.] Van hier *vorderen*, enz.; *vorders*.

VORDEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vorderde*, *heb* en *ben gevorderd*. Van *voorder*. Ook *voorderen*, hoogd. *fördern*, Notk. *forderon*, Otfrid. *giffordoron*, angels. *fjfrthrian*, zweed. *forda*, deen. *fordre*, boh. *fudrowati*. Bedr., voortzetten, bevorderen: *den eenen voor den anderen te voorderen*. [V. Hass.] *Sij voorderen mijn ellende*. [Bijbelv.] *Om vorderen het vreebesluit*. [Vond.] Onz., voortgang bekomen: *het werk vordert niet*. Van hier *vordering*, *vorderlijk*. Zamenstell.: *bevorderen*, enz.

VORDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vorderde*, *heb gevorderd*. Afvorderen, eischen, en hierdoor als te voorschijn doen komen: *gij vordert meer van mij, dan ik schuldig ben*. *Vorderen wij oock gelt ende koorn van hen*. [Bijbelv.] Van hier *vordering*. Zamenstell.: *afvorderen*, *invorderen*, enz.

Vorderen, Notk. *forderen*, hoogd. *fordern*, deen. *fodre*, zweed. *fodra*, middeleeuw. lat. *foderare*, komt onzes erachtens van *voor*.

VORDERING, z. n., v., *der*, of *van de vordering*; meerv. *vorderingen*. Van *vorderen*. Zwabenspieg. *vordering*, hoogd. *Forderung*. De daad van vorderen, in onderscheidene betekenissen van dit woord; en dus voortgang: *hij maakte goede vorderingen*. Eisch: *welk eene onbeschaamde vordering!* Zamenstell.: *schuldvordering*, enz.

VORDERS, zie *vorder*.

VORE, z. n., v., *der*, of *van de vore*; meerv. *voren*. Eene groef door eenen ploeg in een land gemaakt, ploegsuede: *steenhoopen op de voren der velden*. [Bijbelv.] *Het ploegijzer in de vore*. [Vond.] *Eerst worden d'opgeploegde vooren, op 't liefelijkst besproeid*. [L. D. S. P.] Figuurlijk, langwerpige verdiepingen in evenveel welk ding: *een gelaat vol van voren en rimpels*,

Vore, *voor*, Kil. *torre*, zweed. *fora*, *for*,

middeleeuw. lat. *forus*, neders. *fore*, *fuhre*, *fahre*, deen. *furre*, eng. *furrow*, angels. *furh*, hoogd., Notk. *furche*, komt van het oude *fahren*, angels. *fjirian*, middeleeuw. lat. *forare*, ploegen.

VOREN, *voorn*, z. n., m., *des vorens*, of van den voren; meerv. *vorens*. Verkleinw. *vorentje*. Een riviervis van het geslacht der karpers: een gebakken *vorentje*. Zamenstell.: *maastoren*, *rietvoren*, *ruisvoren*, *windvoren*, enz.

VOREN, eigenlijk evenveel als *voor*, en daarvan door zulk een toevoegsel gevormd, als *achter*, van *achter*, *onderen* van *onder*; en door middel van hetwelk men *binnen* van *be* en *in*, *buiten* van *be* en *uit*, *boven* van *be* en *op*, *beneden* van *be* en *nede*, welks eerste vergrootingstrap *neder* is, gevormd heeft. Dit voren bezigt men in plaats van *voor*, in *naar voren*, *van voren*, *te voren*, en *van te voren*, en oulings ook in *hier voren*: *alst beschreven is hier voren*, heeft M. Stok.; waar voren ook op zich zelf in plaats van *voor* gebruikt wordt: *de ankers rut setten achter en voren*. Bij denzelfden schrijver is *zich voren maken* voorgegaan: *hi maecte hem voren doe*, en *d'ander volgheden*. En voren beantwoordt aan *voort*, in: *hi voren was ghevaren*. Van hier *vorens*, in *altorens*, *betorens*.

VORIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *voor*. Al wat, ten aanzien van tijd, voor is: *der voorige Koningen*, *die voor u geweest zijn*. [Bijbelv.] *Vrij lager*, *dan haar voorigh heil*. [Vond.]

VORK, z. n., v., *der*, of van *de vork*; meerv. *vorken*. Verkleinw. *vorkje*. Een bekend twee- drie- of viertandig werktuig: *men bediende zich oulings aan tafel van geene vorken*. *Neptuin die d'aerde schokt met zijne vork van onder*. [Vond.] Van hier *vorken*, welks deelw. *gevorkt* thans alleen in gebruik is. Zamenstell.: *vorkstok*, enz. *Hooivork*, *mestvork*, *musketvork*, *tafelvork*, *vleeschvork*, *watervork*, enz.

Vork, vries., neders. *forke*, zweed., eng. *fork*, wallis. *forch*, fr. *fourche*, ital. *forca*, lat. *furca*, is van onzekeren oorsprong.

VORKSTOK, zie *vork*.

VORM, z. n., m., *des vorms*, of van den vorm; meerv. *vormen*. Verkleinw. *vormpje*. Dit is een der menigvuldige woorden, waaromtrent Hooft van anderen verschilt door ze vrouwelijk te maken. Dus schreef hij: *'t voornaamst der vorme te boeken*; en: *de Hartogin ontworpe eene nieuwe form van eedt*. Eigenlijk de uiterlijke gedaante, welke iets stoffelijks bij eene min of meer kunstige vervaardiging verkrijgt: *het heeft aanzien noch vorm*. *De vorm van een aarden vat*. *Hij kent den vorm*, *'t gestel der sterfelingen*. [L. D. S. P.] De uiterlijke gedaante,

waarin evenveel welk ding vervaardigd is: *kunstregters*, *die meer op den vorm*, *dan op den inhoud letten*. *De vorm van eene sluitrede*. Een werktuig, om aan een of ander ding zijnen vorm te geven: *het wordt in houten vormen gebakken*. *De kaas stond nog in den vorm*. *De vorm is uit den knoop gebersten*. *In eenen vorm gegoten*. [Vond.] Overdragtelijk: *iets in eenen anderen vorm gieten*, daaraan een ander uiterlijk voorkomen geven. Bij de boekdrukkers is *vorm* een vierkant raam, waarin men de drukletters voor de eene zijde van een blad zamenperst: *de eerste vorm is al afgedrukt*. Bij de katoendrukkers eene houten plaat met figuren, die op het katoen gedrukt worden. Bij de geschutgieters het houten model van een stuk geschut, dat in klei afgedrukt wordt. Bij de loodgieters soortgelijk een model van dingen, die men gieten wil. Bij de papiermakers een raam, dat met pinsbekken traliwerk aangevuld is, en waarin men de stof voor een vel papier schept, en tot een vel vormt. Van hier *vormen*. Zamenstell.: *vormdraaijer*, *vormsnijder*, enz. *Geschutvorm*, *kaasvorm*, *knoopvorm*, *kogelvorm*, *menschenvorm*. [Vond.]

Vorm, hoogd., eng. *form*, fr., *forme*, sp., ital. *forma*, komt van het lat. *forma*.

VORMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vormde*, *heb gevormd*. Van *vorm*. De uiterlijke gedaante aan iets geven, dat men vervaardigt: *onder het vormen van een aarden vat*. *Het is in geenen deele naar behooren gevormd*. *Wel gevormd van lijf en leden*. De gedaante van eenig ding aan de stof, waaruit men hetzelfde vervaardigt, geven: *deeg tot brood*, *potaarde tot een vat*, *vormen*. Vervaardigen, over het algemeen: *hij vormde twee koperen pijltaren*. [Bijbelv.] *Een ontwerp vormen*. *Jeugdige harten vormen*, is aan jeugdige gemoederen eene goede en deugdelijke plooi geven. *Iemand vormen*, hem op eene geschikte wijze hier of daar toe opleiden: *hij wordt er tot eenen krijgsman gevormd*. Van hier *vormer*, ook in de steenbakkerijen, iemand die de steenen vormt, *steenvormer*. *Vormig*, in *veelvormig*, *vorming*, *vormster*. Zamenst.: *afvormen*, *hervormen*, *misvormen*, *ontvormen*, *vervormen*, enz.

VORMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vormde*, *heb gevormd*. Bedr., van het vormsel bedienden: *Brancadoro vormde er duizenden*. Onz., met bediening van het vormsel onledig zijn: *waar vormt hij thans?* Van hier *vormer*, *vorming*, *vormsel*. Dit woord leidt Kil. van *vromen* af; maar het schijnt ons eerder van het lat. *confirmare* afkomstig.

VORMER, zie *vormen*.

VORMSEL, z. n., o., *des vormsels*, of van het vormsel; meerv. *vormsels*. Een der zeven sacramenten van de Roomschegezinden: *het*

- vormsel ontangen. Formsel der kinderen.* [Kil.] Van *vormen*.
- VORSCH, z. n., m., van den *vorsch*; meerv. *vorschen*. Verkleinw. *vorschje*. Een viervoetig kraakbeenig dier, dat des voorjaars in het water, en des zomers op het land leeft: *eiers van eenen bestijnden vorsch*. [Vond.] *Een heir van vorschen op doen komen*. [L. D. S. P.] *Nu een Paerd, en dan een visch, een vorsch*. [Westerb.] Zamenstell.: *boomvorsch, kikvorsch, loofvorsch*, enz.
- Vorsch*, eng. *fro*, angels. *frogga, frocca, fro*, zweed. *fro*, noorweg. *froer*, deen. *froe, frosk*, hoogd. *Frosch*, Notk. *frosq*, walach. *broaska*, middeleeuw. lat. *bruscus*, komt van het zw. *frö*, zaad, hetwelk de vorschen in zulk eene menigte schieten, en aan welks fransche en engelsche benaming *frie*, en *fray*, het ijsl. *freia*, een kikvorsch, even klaarblijkelijk verwant is, als het zweedsche *fro* aan het gezegde *frö*.
- VORSCHEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vorschte, heb gevorscht*. Ergens onderzoek naar doen: *hoe lang gij daarnaar ook vorschen moogt*. Zamenstell.: *navorschen, uitvorschen*, enz.
- Vorschen*, neders. *varsken*, deen. *forske*, zweed. *forska*, Notk. *forscon*, hoogd. *forschen*, kan van het neders. *sargen*, nederd. *vergen*, afkomstig zijn.
- VORST, z. n., v., *der*, of *van de vorst*; meerv. *vorsten*. Opperrigchel der dakpannen: *hij zat op de vorst van het huis*. Zamenstell.: *vorstlood, vorstpan*, enz.
- VORST, z. n., v., *der*, of *van de vorst*; zonder meerv. Verkleinw. *vorstje*. Eene felle koude, waarbij het vriest: *dat mij bij dage de hitte verteerde, ende bij nachte de vorst*. [Bijbelv.] *Het snippen van den vorst*. [Vond.] *Met een heftige vorst*. [Hooft.] Van hier *vorstig*.
- Vorst*, angels. *forst* en *frost*, eng., deen., zweed., hoogd., Notk., Olf., ook *frost*, komt van *vriezen*.
- VORST, z. n., m., *des vorsten*, of *van den vorst*; meerv. *vorsten*. Verkleinw. *vorstje*. Eigenlijk, de voorste, eerste, of voornaamste van eenen staat, of een rijk, deszelfs beheerscher: *menschen kint! segt tot den Vorst van Tijrus*. [Bijbelv.] *Hendrik de vierde was een uitmuntend Vorst*. Bijzonderlijk een soeverein beheerscher van een Vorstendom: *de Vorst van Neuschatel*. Toen de *Luikenars tegen hunnen Vorst opstonden*. In den Statenbijbel dragen Rijksgrooten, opperhoofden van bijzondere stammen, en beschermengelen, ook den naam van *vorsten*. Van hier *vorstelijk, vorsteling, vorstelingen*, bij Hooft, *Optimates: de strijden dergemeente en der vorstelingen*. *Vorstendom, vorstin*. Zamenstell.: *vorstenhof, vorstenstand*, enz. *Keurvorst, landvorst, oppervorst, rijksvorst, viervorst*, enz.
- Vorst*, Willer. ook *vorst*, Zwabenspieg.
- vorderste*, Otfrid. *furista*, hoogd. *Furst*, deen. *fjirste*, zweed. *förste* en *forste*, is eene zamen-trekking van *voorst*, zweed. *först*, eng. *first*, en verwant aan *furisto*, bij Otfrid. in *ther furisto Euario*, de opperste Priester. Bij de vorming van dit woord schijnt men het lat. *princeps* onder het oog te hebben gehad.
- VORSTE, zie *verste*.
- VORSTELING, zie *vorst*.
- VORSTEN, zie *verste*.
- VORSTENDOM, z. n., o., *des vorstendoms*, of *van het vorstendom*; meerv. *vorstendommen*. Van *vorst*. Het gebied van eenen vorst van minderen rang, dan die van eenen Koning: *Pruissen werd van een vorstendom tot een Koningrijk verheven*.
- VORSTER, z. n., m., *des vorsters*, of *van den vorster*; meerv. *vorsters*. Een boschwachter. Bij Kil. ook *forster*, even als in het hoogd. Van *forst, foreest*, een bosch, welks hout, of jagt, niet ten algemeenen gebruike stond, maar iemands bijzondere eigendom was. Hierom voerde zulk een bosch in het middeleeuw. lat. den naam van *foresta*, als verbannen, van *foras*; van waar het middeleeuw. lat. *forestare*, verbannen.
- VORSTIN, z. n., v., *der*, of *van de vorstin*; meerv. *vorstinnen*. Van *vorst*. De vrouw van eenen vorst: *hij hadde seven hondert wijven, vorstinnen*. [Bijbelv.] Eene soevereine gebiedster over een rijk, of vorstendom: *de schrandere vorstin Elisabeth volgde hare zuster op*.
- VOS, z. n., m., *des vossen*, of *van den vos*; meerv. *vossen*. Verkleinw. *vosje*. Een bekend zoogdier van het geslacht der wolven, jakhalzen, honden, enz.: *het hol bewaert den vos*. [Vond.] *De kleine vossen, die de wijn-gaerden verderven*. [Bijbelv.] Overdragtelijk, een ligt bedremmeld mensch, welke betekenis het in *schoolvos* oefent, en in het hoogd. *Fuchs*, als men daardoor eenen jongen student aanduidt; maar algemeener een geslepen en doortrapt mensch: *welk een looze vos!* Een voskleurig paard: *een fraai span vossen*. *Die hoed is zoo rood als een vos*, beduidt, hij is heel vaal. *Een roode vos*, is soms een roodharig mensch. Aan het wijfje van eenen vos geeft men den naam van *moedervos*. De verdere zamenstell. zijn, *vossenbezie, vossenbont, vossendrek, vossengat, vossenhol, vossenjagt, vossenjong, vossenstaart, vossenval, vossenvel, voskleurig, voskuil, vosvisch*, enz.
- Vos*, neders. *vosz*, Willer., *voho*, Tatian. *fohu*, Notk. *fuhs*, hoogd. *Fuchs*, eng., angels., vries. *fox*, komt van het noordengelsch *faws*, fr. *fauve*, roodachtig, en is verwant aan het sp. *vaijo*, fr. *bai*, middeleeuw. lat. *bajus, bagus*, een voskleurig paard.
- VOSENVEL, z. n., o., *des vossenvels*, of *van het vossenvel*; meerv. *vossenvelen*. Van *vos* en

vel. Het vel van eenen vos. Meest gebruikelijk in de spreekw.: *het vossenvel aandoen*, list gebruiken.

Vouw, z. n., v., *der*, of *van de vouw*; meerv. *vouwen*. Verkleinw. *vouwtje*. Eene plooi: *maak geene vouwen in het boek*. Figuurlijk: *al 't oneffen in zijn vouw en plooi te brengen*. [Vond.] *Staeude alles in de beste vouw*. [Hooft.] *Ergens een vouwtje bij leggen*, is, daarvan afstappen. Bij Kil. *roude*, in Vriesl. veelal *voud*; van welken vorm des woords de zamenstell. *centvoud*, *meervoud*, *tweevoud*, *veelvoudig*, enz. afstammen. Hoogd. *Faller*, eng. *fold*; en, dat het oulings ook *fuld* moet hebben geluid, schijnt uit *menigvuldig*, enz. te blijken. Het komt van *vouwen*.

Vouwbeen, z. n., o., *des vouwbeens*, of *van het vouwbeen*; meerv. *vouwbeenen*. Van *vouwen* en *been*. Een bekend werktuig om papier te vouwen: *hebt gij geen vouwbeen?*

Vouwblind, **vouwdeur**, zie *vouwen*.

Vouwen, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vouwde, heb gevouwen*. Plooiën: *het linnen moet gevouwen worden*. Ook figuurlijk: *hoe gij het vouwt en plooit, gij krijgt het niet te regt*. Van hier *vouw*, *vouwing*. Zamenstell.: *vouwbeen*; zoo ook *vouwblind*, *vouwdeur*, *vouwmes*, *vouwstoel*, *vouwtafel*, enz., welke zamengevouwen, of toegeslagen worden. *Hervouwen*, *opvouwen*, *vervouwen*, *zamenvouwen*, enz.

Vouwen, luidt bij Kil. en in Vriesl. *vouden*, eng. *fold*, ital. *foldare*, hoogd. *fallen*, dat eveneens aan ons *vouden* en *vouwen* beantwoordt, als *spalten* aan *spouden* en *spouwen*.

Vouwstoel, zie *vouwen*.

Vraag, z. n., v., *der* of *van de vraag*; meerv. *vragen*. Verkleinw. *vraagje*. Hoogd. *Frage*, Olfrid. *fraga*. Van *vragen*. De daad van vragen, of liever, de hewoordingen, door middel van welken men vraagt, verzoekt, enz.: *wat vraag is dat?* *Hij keerde zich niet eens aan mijne ijdele vraag*. [Vond.] *Om op de vraag te antwoorden*. [Hooft.] *In vragen en antwoorden*. *Het is de vraag*, beduidt, men verlangt te weten. *Het is nog de vraag*, het is nog onzeker en twijfelbaar. *Vraag ergens naar*, is, aanzoek van koopers daarom, af-trek daarvan: *ik krijg weinig vraag naar dat niemwe werk*. Zamenstell.: *vraagswijze*, enz. *Aanvraag*, *katechismusvraag*, *prijsvraag*, *strikvraag*, enz.

Vraagal, **vraagspel**, zie *vragen*.

Vraat, z. n., m., *des vraats*, of *van den vraat*; meerv. *vraten*. Verkleinw. *vraatje*. Van *vreten*, *overeten*. Een mensch, die onmatig veel eet: *een suiper ende vraet sal arm worden*. [Bijbelv.] Van hier *vraatachtig*, *vraatheid*, Kil. *vratig*. Zamenstell.: *veelvraat*, enz. Ten Kate neemt *vraat* voor *overate*. Hoogd. *Frasz*. Oudt. was *vraat* ook zoo veel als blikkaars, zweetsmerte, om de knagende smerte wegens het afgeschuurde vel.

Vracht, z. n., v., *der*, of *van de vracht*; meerv. *vrachten*. Verkleinw. *vrachtje*. De lading van een vaartuig, of voertuig: *de wagen brak onder die vracht*. *Toen kraekte de schuit van de vracht*. [Vond.] Een last voor een lastdier, of mensch: *het dier bezweek onder die vracht*. *De vracht viel mij te zwaar*. Zonder lidwoord, goederen, die men voor geld vervoert: *de voerman kan geene vracht krijgen*. *Schrijf den schipper, dat hij vracht zoek*. Geld, dat men voor zich, of zijne goederen, aan voerlieden, of schippers, betaalt: *hij gaf de vracht daarvan*. [Bijbelv.] *Ik verbaar geene vracht*. *Hoe veel is de vracht van dat pakje?* *Voor halve vracht medevaren*, is, eigenlijk, half veerloos betalen; on-eigenlijk, weinig gerekend worden. Van hier *vrachten*, bij Kil. en in *bevrachten*. Zamenstell.: *vrachtbrief*, *vrachtedel*, *vrachtgeld*, *vrachtkar*, *vrachtlijst*, *vrachtloon*, *vrachtman*, *vrachtschip*, *vrachtschuit*, *vrachtvaarder*, *vrachterij*, zonder vracht, anders *franco*; *vrachtwagen*, enz.; *scheepsvracht*, *schuivtevracht*, *wagenvracht*, enz.

Vracht, hoogd. *Fracht*, zweed. *frakt*, deen. *fragt*, eng. *freight*, fr. *frete*, sp. *flete*, is verwant aan het hoogd. *Furche*, Opperd. *färge*, *verch*, een schipper, en komt van *ferchen*, voeren, voortvoeren, dat een voortdurend werkw. van *fehren*, *fahren*, *fuhren*, is.

Vrachtvrij, zie *vracht*.

Vragen, bedr. en onz. w., ongelijkvl. en gelijkvl. *Ik vroeg, en vraagde, heb gevraagd*. Bedr., verzoeken: *iemands dochter ten huwelijk vragen*. *Hij vroeg eenig geld van mij ter leen*. En met het voorzetsel *om*, voor de gevraagde zaak: *ik vroeg hem om dat geld*. *Waarom vraagt gij haar nog niet om het jawoord?* *Noodigen: zullen wij hem ook vragen?* *Ik vroeg haar ten dans, of om met mij te dansen*. Raadplegen, uitvorschen: *hij vroeg mij daarnaar*. *Hij is daarover gevraagd*. *Een Duivelskonstenaar, ofte die de dooden vraagt*. [Bijbelv.] *Men vraegde vaders op een rij*. [Vond.] *Dat ick mij selven vroegh, wat dat de dienstmaeght deed*. [Brederod.] *Vraagde den Prins van Oranje, wat volk dat was*. [Hooft.] En met de gevraagde zaak in den vierden naamval: *waarom vraagt gij dat aan mij?* *Toen vroeg de Koning aan vrou Sara*. [Hoogvl.] *Niemant en durfde hem van die dagen aen ijct meer vragen*. [Bijbelv.] Onz., in het ombrespel, verlof vragen, om een eenvoudig spel te spelen, dat hiervan den naam van *vraagspel*, of *vrager* voert: *hij vroeg in de kleur*. Voorts is *ergens naar vragen*, onderzoek daarnaar doen: *vraagt naar den Heer en zijne sterkte*. [L. D. S. P.] *Vraagden ijerig voort naar 't hof en naar den Vorst*. [Vollenh.] *Men vraagt naar U*. Zich ergens om bekommeren: *niet vraeghen nae eenigh dinck*. [Kil.] *Uwe liefhebbers heb-*

ben u vergeten, zij en vragen niet nae U. [Bijbelv.] Ontzag ergens voor betoonen: hij vraagt weinig naar zijne moeder. Spreekw.: gij vraagt naar den bekenden weg, naar evenveel welke bekende zaak. Een gek kan meer vragen, dan zeven wijzen beantwoorden kunnen, men kan op alle vragen geen voldoende antwoord geven. Vragen staat vrij, weigeren daarbij. Zie weigeren. Iemand het hemd van het lijf, of van het lijf af, vragen; zie afragen. Ik vraag eens, of gij het doen zult, ik begeer en vorder, ernstig, dat gij het doet. Van hier gevraagd, vraag, vraagachtig, vraagster, vrager. Zamenstell.: vraagal, iemand, die naar alles vraagt; vraagbaak, vraagpunt, vraagspel, vraagstuk, vraagteeken, vraagwoord, vraagziek, vraagzucht, enz. Afragen, betragen, doervragen, hervragen, navragen, ondervragen, ontvragen, overvragen, roortvragen, enz.

Vragen, hoogd., neders. fragen, Isid. fraghen, Kero frahen, Ulphil. fraihnan. zweed. fraega, vries. freegje, lat. rogare, schijnt verwant aan pragen, prangen, en eene afpersing van iets aan te duiden.

VRAGER, z. n., m., des vragers, of van den vrager; meerv. vragers. Van vragen. Al wie vraagt: gelijk de ongerechtigheid des vragers sal zijn. [Bijbelv.] Een vraagspel. Zie vragen.

VRANK, bijv. n. en bijw. Zonder trappen van vergrooting. Vrij, onbedwongen: vrank en veiligh slaepen. [Vond.] Thans weinig anders, dan in vereeniging met vrij, gebruikelijk: dus wordt gij vrank en vrij. Hij gaat vrij en vrank over straat.

Vrank, hoogd., deen., eng. frank, fr. franc, ital., sp. franco, is een zeer oud woord, waarvan een zeer magtig volk zijnen naam ontleend heeft. Over deszelfs waar-schijnlijk oorsprong, zie vrij.

VRATIG, bijv. n. en bijw., vratiger, vratijst. Van vreten. Gulzig vretend: een vratig mensch. Figuurl.: het vratig graf.

VREDE, z. n., m., des vredes, of van den vrede; meerv. vredes. Eigenlijk vrijdom van alle verontrusting en belediging: wij leven steeds in volle rust en vrede. Laat hen met vrede! Gaat in vrede! Het huis van eindeloozen vrede. [D. Deck.] En nu in vollen vree den hoogsten feestdag vierde. [Vond.] Ziet overvloed van vrede zich beschoren. — Niets kan zijn waar genoegen stooren. [L. D. S. P.] Tevredenheid, vergenoegdheid: dit leven — laet geen rol vermaken, geen vollen vrede toe. [D. Deck.] Iemand te vrede stellen. Deze beteekenis van het woord is de moeder van die van tevreden; zie dit woord. Voorts beteekent vrede vrijdom van twist: ik ried hen tot vrede. Die van vrede spreken met hare naasten. [Bijbelv.] Zij spreken nooit van vrede, neen! maar zij bedenken listigheeden, ten val van hen, die, stil van zinnen, de

vrede 't dierbaarst pand, beminnen. [L. D. S. P.] Vrijdom van oorlog: den vrede breken, vrede sluiten, treffen, maken. Om vrede bidden. De vrede, een schat bij vele onbekent. [Vond.] Al 't Christenrijk gezaligt met den vree. [Moon.] Heeft krijgsbloet vergoten in vrede, heeft de Bijbelv.; waar vrede, zoo als een ieder weet, in navolging van het Hebreeuwsch, in groete, afscheidswensch, en elders, wegens allerlei heil gebezigd wordt; zoo als in: let op de vromen, ende siet na de oprechten. Want het eijnde van dien man sal vrede zijn. Eindelijk, is vrede der ziel meermalen een gerust geweten. Van hier vreden, vredig, vreedzaam. Zamenstell.: vredebreker, vredebreuk, vredegenoot, vredehandel, vredehandeling, vredekrans, vredelievend, vredelievendheid, vredemaker, vrede-regter, vredesberigt, vredeschender, vredesfeest, vredeskus, vredesmin, vredesraad, vrede-stad, bij Vond.; vrede-steeken, vrede-stempel, vrede-stijd, vredesverdrag, vredesvoorslag, vrede-raders, bij Vond.; vrede-lag, vrede-voor, vrede-wensch, vreebestuit, en vreepijlaer, bij Vond.; vree-verstoorder, vreetrompet, vreeverbond, enz. Landsvrede, rijksvrede, staatsvrede, tevreden, zielsvrede, enz.

Vrede, vree, neders. free, frede, deen. fred, zweed. frid, Isid. frido, Kero fridu, hoogd. Friede, middeleeuw. lat. fredus, freda, fredum, komt van vrij, eng. free; en werd in het oudduitsch meermalen met freijth, vrijheid, verwisseld.

VREDEMAKER, z. n., m., des vredemakers, of van den vredemaker; meerv. vredemakers. Van vrede en maker. Al wie vrede maakt. Boertende noemt men dus de borst van eene zoogende vrouw; en in sommige steden is het een lid van eene vierschaar, die den naam van vredemakerskamer voert, en dus eene andere waardigheid, dan die van vrede-regter, die op kleinere plaatsen alleen het werk van zulk eene kamer doet.

VREDEVUUR, zie vreetrompet.

VREMG, bijv. n. en bijw., vrediger, vredigst. Bij Kil en in den Statenbijbel, vredelick, Zwabenspieg. fridelich, hoogd. friedlich. Van vrede. Zie ig. Vol vrede en ongestoorde rust: een vredig leven leiden. Het was er alles nog even vredig. Als bijw., rustig, ongemoeid: men kan niet langer vredig over straat gaan. Van hier bevreedigen, enz.

VREEDZAAM, bijv. n. en bijw., vreedzamer, vreedzaamst. Van vrede. Hoogd. friedsam, Otfrid. fridusam. Tot vrede geneigd, vredelievend: Seraia was een vreedzaam vorst. [Bijbelv.] Dit vreedzaam huis genegen. [L. D. S. P.] In vrede levende: dese mannen zijn vreedzaam met ons. [Bijbelv.] Als bijw., op eene vredelievende wijze: zij sprak hen vreedzaam aan. In ongestoorde vrede: zij leven er zeer vreedzaam. Van hier vreedzaamheid,

vreedzaamlijk. Zamenst.: *onvreedzaam*, enz.

VREED, bijv. n. en bijw., *vreeder*, *vreedst*. Eigenlijk, in eenen algemeenen zin, verwijderd: *de vreemde, vreemd van mededogen*. [L. D. S. P.] Van ons land verwijderd, en dus tot een ander land behoorende, buitenlandsch, uitheensch: *vreemde volken, gewesten, steden, zeden, talen*, enz. *Onder vreemde vlag varen. Alle vreemde mannen, die in 't lant Israëls wonen*. [Bijbelv.] *In vreenden oord den naam des Heeren prijzen*. [L. D. S. P.] Een *vreemde* is, als z. n., een uitlander: *red m' uit der vreenden magt*. [L. D. S. P.] *Oock en sal geen vreemde het heilige eten*. [Bijbelv.] ; waar dit woord de plaats van *vreemdeling* vervangt, in: *dat u saet vreemt sal zijn in een lant, dat haer tieer niet en is*. Van onze woonplaats, maatschappij, enz. verwijderd: *er zijn vreemde lieden op het dorp. Die vreenden gingen de kerk spoedig wederom uit*. Van bloedverwantschap, echtverbintenis, enz., met ons, verwijderd: *'k zie mij, als vreemd, van broederen zelf geweerd*. [L. D. S. P.] *Eene vreemde vrouwe is een enge put*. [Bijbelv.] *Vreemde kinderen naar zich nemen. Zijn goederen vreenden vermaken. Het van niemand vreemds hebben*, het van zijne ouderen ontleenen. Van onze eigendommen verwijderd, ons niet toebehoorende: *jaag dien vreenden hond uit het huis. Een vreemd paard, eene vreemde zweep. Vreemde goedederen naar zich schrapen*. Van alle betrekking tot ons verwijderd, ons niet aangaande: *bemoetloch, zoo min mogelijk, met vreemde zaken!* Oneigenlijk, is *vreemd* haar het tegenoverstaande van *eigen*; in: *vreemd haar dragen*. En *vreemd* gaat vervolgens over tot de beteekenis van ongewoon, zonderling: *welk eene vreemde kleeding en opschik! Dat is eene vreemde uitdrukking. Die zijn geacht als wat vreemts*. [Bijbelv.] *Vreemde lust, vrouwentlust*. [Kil.] Onbekend: *mijn adem is mijner huisvrouw vreemt*. [Bijbelv.] *Die taal was mij vreemd. Al wat ik hoor en zie is mij eren vreemd*. Buitensporig: *ik hoop, dat hij van dien vreenden handel terug komen moge. De wech des menschen is gansch verkeert en vreemt*. [Bijbelv.] *Bevreemding wekkend: dat kwam mij zeer vreemd voor. Ik vind het gansch niet vreemd*. Als bijw., met bevreemding, met verbazing: *hij zal vreemd toehooren. Wat keek hij vreemd op!* Zonderling: *zich vreemd opschikken*. Als of men ergens mede onbekend was: *houd u zoo vreemd niet. Die haet draegt, getaet zich vreemd met sijne lippen*. [Bijbelv.] Van hier *vreemdelyk, vreemdeling, vreenden, vreemdheid, vreemdigheid, vreemdte*, enz.

Vreemd, Kil. *vreemd*, hoogd., angels., vries. *fremd*. Kero, Otfriid., Notk. *fremid, fremed*, deen. *fremmed*, zweed. *fraemmande*,

komt van het oudd. *fram*, weg en verwijdering, verwant aan het eng. *from*, uit, van, of het is samengetrokken uit *verheemd*, van *heem, heim*, woonplaats, vaderland; derhalve zoo veel als van zijn vaderland verwijderd.

VREEMDELING, z. n., m. en v., *des vreemdelings, of van den vreemdeling*; en *der, of van de vreemdeling*; meerv. *vreemdelingen*. Van *vreemd*. Tot het volk, waaronder men verkeert, niet behoorende: *woont als vreemdelinck in dit lant*. [Bijbelv.] *Daar 'k als een vreemdeling en balling zwoef*. [L. D. S. P.] Overdragtelijk is, *een vreemdeling ergens in zijn*, onkundig zijn van hetgene daar omgaat, of daartoe behoort: *gij zijt in de Wiskunde nog een vreemdeling. Ik ben hier geen vreemdeling meer*. Van hier *vreemdelingschap*. Zamenstell.: *vreemdelingsregt*, het regt van eenen landsheer op de nalatenschap van eenen stervenden vreemdeling, middel-eeuw. lat. *albinagium*, fr. *aubaine*.

VREEMDELINGSREGT, zie *vreemdeling*.

VREENDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vreemde, heb gevreemd*. Van *vreemd*. Bij Kil. evenveel als *vervreemden*, dat hiervan afstamt. De verdere zamenstell. zijn *bevreemden, ontvreemden*.

VREEMDTE, z. n., v., *der, of van de vreemdte*; zonder meerv. Oulings *vreemde*. Hoogd. *Fremde*. Eigenlijk, het vreemde van een ding. In het gebruik *vreemdheid, vreemdigheid: terwijl zich ieder aan de vreemte van het schouspel vergaapte*. [Hooft.]

VREES, *vreeze*, z. n., v., *der, of van de vrees*; zonder meerv. Angst voor een kwaad, dat men zich voorstelt: *ik heb er geene vrees voor. Zoekt gij mij vrees aan te jagen? Godt bespot hunne vreeze*. [Vollenb.] *Het aertrijk zal van langdurige vreeze ontslagen worden*. [Vond.] *'t Zij dat de Geestelijkheid zoo verre de vrees in hem had*. [Hooft.] *Verschrickinge ende vreesse sal op hen vallen*. [Bijbelv.] *Schroom, om iemand niet te beledigen: hij heeft geene de minste vrees voor ouders, of meesters. Vrees voor God, vreeze des Heeren, of 's Heeren vrees*. Van hier *vreesachtig, vreesachtigheid*. Zamenst.: *vreeseloos, enz. Watervrees, enz.* Van *vreezen*.

VREESACHTIG, zie *vrees*.

VREESSELIG, bijv. n. en bijw., *vreesselijker, vreesselijkst*. Van *vreezen*, zie *tijk*. Vrees wekkend, geducht: *dese groote ende vreeslike dingen*. [Bijbelv.] *Hoe vreeslijk is zijn majesteit*. [L. D. S. P.] Als bijw., op eene angst wekkende, of schrik barende wijze: *hij heeft haar vreesselijk mishandeld*. Maar dikwijls is dit bijw. ook niets meer, dan eene versterking van het volgende: *wat zijt gij vreeselijk mooi!* En men bezigt dit woord ook als een tusschenwerpsel van verwondering: *wel, vreesselijk! wat zijt gij mooi!* Van hier *vreesselijkheid*.

VREETROMPET, z. n., v., der, of van de vreetrompet; meerv. vreetrompetten. Van vree, vrede en trompet. Bij Vond. eene trompet, waarop men tot viering van den vrede blaast. Dus is vredevuur een vuur, dat op een vredesfeest aangestoken wordt; maar ook een vliegend vuurtje, dat zich aan de masten der schepen hecht, en door de Zeelieden voor een goed voortteeken gehouden wordt. In het fr. *feu de Saint-Elme*. In het lat., als er twee bij elkanderen zijn, *castores*, gr. *διωσσορροι*, Kil. *vreedvier*.

VREEZEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik vreesde, heb gevreesd*. Bedr., duchten, een voorgesteld kwaad met angst beschouwen: *ik vreesden dood niet meer. Wendt mijne smaetheit af, die ick vreesde*. [Bijbelv.] *Hij alleen vreesst verachting, die zich dezelve waardig keurt. 'k Heb geen gebrek, 'k heb geen gevaar, te vreezen*. [L. D. S. P.] Zich een kwaad met angst als mogelijk voorstellen: *vreesst gij nog, bedrogen te zullen worden? De liefste vreesst eer't zuwaerst, dan zijten beste hooft*. [Vond.] *Ik vreesde, dat ik kwalijk zal doen*. [Halma.] Min of meer angstig ontzien: *zijne ouders vreesden*. *Spijst ieder, die hem vreesst en acht*. [L. D. S. P.] *Wie het gebod vreesst, dien sal vergolden worden*. [Bijbelv.] *Het kind vreesst vuur, noch water*. Onz., schroomen, om iets te doen: *ik vreesde, hem te naderen. Hoe? en hebt gij niet gevreesst, uwe hant uit te strecken*. [Bijbelv.] Angstig ontzag ergens voor gevoelen: *hij vreesst voor ouders, noch meesters. Mijn herte heeft gevreesst voor u woort*. [Bijbelv.] Intusschen beteekent, voor iemand, of iets, vreezen, ook, duchten, dat zoodanig iemand, of iets, door eenig kwaad getroffen worden zal: *ik vrees voor U. Ik heb voor die arme stad gevreesd en gesidderd*. Of zich van zoodanig iemand, of iets, eenig kwaad voorspellen: *voor wien soude ik vreesen?* [Bijbelv.] *Vreesst gij niet voor de besmetting, die u omringt?* Angst gevoelen voor een kwaad, dat men zich als mogelijk voorstelt: *hij schijnt voor geene tegenspraak te vreezen. Ontsloeghze zich noch niet, voor hoon te vreezen*. [Vond.] *Alle qualen van Egijpten, voor dewelcke gij gevreesst hebt, heeft de Bijbelv.*; waar vreezen in dezen zin ook met van zamengevoegd wordt; zoo als in: *vreeset niet van te zijn knechten der chaldeen*. En *vreesst niet!* is aldaar, bij herhaling, verbant alle onzetting, allen schroom! Van hier vrees, vreeselijk. Zamenstell.: *Godvreezend*, enz.

Vreezen is verwant aan vaar, zweed. *fara*, eng. *fear*, fr. *peur*, ital. *paura*, lat. *pavor*, vrees, en aan vrucht, en vruchten, zweed. *frukta*, deen., *frijgte*, angels. *frikten*; welk alles door zijnen klank eene angstige siddering schijnt aan te duiden, zie vruchten.

VREK, bijv. n., *vrekker, vrekst*. Gierig: *hij is*

van eenen vrekken aard. Geen vrecke schout beslaet de dichters nu in boeten. [Vond.] Als z. n., een gierigaard: *die vrek schraapt schat op schat bijeen*. Van hier *vrekaard, vrekachtig, vrekheid, vreklig*.

Vrek, oudduitsch *frech*, angels. *fraec*, Ulphil. *frik*, is niet slechts verwant aan *frechti*, gierigheid, bij Notk., maar ook aan het eng. *freak*, gril, en *freaskish*, grillig, ja schijnt een en hetzelfde woord, als het deen. *frek*, zweed. *fraek*, ijsl. *fraekr*, wallis. *ffrec*, neders., hoogd. *frech*, fr. *farouche*, lat. *ferox*, sterk, moedig, stout, roekeloos, waaraan *vrak* en *vrij* verwant schijnen; en de overgang van het denkbeeld van sterk en moedig tot dat van gierig, schraapzuchtig, kan ontstaan zijn uit het misbruik, dat de duitsche adel in de middeleeuwen van zijnen moed, en zijne krachten maakte, om allerlei roof te zamen te schrapen.

VREten, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik vrat, heb gevreten*. Onz., eigenlijk eten: *het paard weigerde te vreten*. Van menschen, overbodig en gulzig eten: *het is geen eten, maar vreten. Hij vrat als een wolf. Ergens van vreten*, is, op eene onbeschofte wijze, als een dier, iets daarvan tot voedsel gebruiken: *wie heeft van de kaas gevreten? De hond vrat van het vleesch. Ergens aan vreten*, is, daaraan knagen: *de muizen vraten aan het brood. Op dat er geen roest aan vrete*. Bedr. is vreten tot voedsel nuttigen: *het dier wil dat hooi niet vreten*. In eenen verachtelijken zin ook van menschen: *zie dien boer eens wafelen vreten!* Van hier *gevreet, vraat*, enz. Zamenstell.: *vreetdarm, vreetkoorts, vreetzak, vreetzucht*, enz. *Afreten, invreten, toevreten, vervreten, voortreten, wegvreten*, enz.

Vreten, neders. *freten*, angels., Ulphil. *fretan*, eng. *fret*, vries. *frette*, zweed. *fraeta*, deen. *fraadse*, Notk., Olfrid. *frezzen*, hoogd. *fressen*, komt van *ver* en *eten*, en beduidt eigenlijk opeten.

VREUGde, vreugde, z. n., v., der, of van de vreugde; zonder meerv. Gewaarwording van blijdschap, vrolijke aandoening der ziel: *het veroorzaakt mij de grootste vreugde. Vreugd om 't onheil, dat mij deerde*. [L. D. S. P.] *De lusthofs marmbron van vreugt schreit zoete tranen*. [Vond.] *De kracht eener volle vreugt*. [Hooft.] Uitwendig betoon van blijdschap: *de stad was vol vreugde. Sint Nikolaasvreugde. Kermisvreugde. Bruiloftsvreugde. Kindervreugde, enz. Die korte vreugde komt hun duur te staan. Bewegegrede tot blijdschap: wees de vreught van ouders en naastbestaanden! De vreught van stadt en raet en burgerij*. [Vond.] *Eene vreugde der gantscher aerde is de berg Zion*. [Bijbelv.] Dit woord had oulings in den tweeden naamval *vreugden*, zoo als *vrouc, vrouwen*. Van

hier in den Statenbijbel, de samenstell. : *vreugdengeroep, vreugdengesanck, vreugden geluijt, vreugdengolije, vreugdenspiel, en bij Kil. vreughdengeschreij, vreughdenjaer, vreughdenloos*. De verdere samenstell. zijn : *vreugdebedrijf, vreugdebetoon, vreugdedag, vreugdedans, vreugdefeest, vreugdegalm, vreugdegejuich, vreugdegenoot, vreugdelied, vreugdemaal, vreugdeschot, vreugdetraan, vreugdevot, vreugdevuur, vreugdezang, enz. Hartevreugd, zielevreugd*. Voorts komen van *vreugde, vervreugden, verrouden, en verrouwen*, verwant aan *vervrolijken*, hoogd. *erfreuen*, enz.; als ook *vreugdig*, bij Kil., hoogd. *freudig*, neders. *frödig*, zweed. *frodig*, deen. *freidig*; in plaats waarvan men intuschen *vrotijk*, enz. gebruikt.

Vreugde, hoogd. *Freude*, oudd. *froeide*, en *vrotie*, Notk. *frouueda*, Isid. *freuwindhiu*, Otfrid. *freuui*, Willer. *freiuue*, deen. *frijd*, ijsl. *frijgd*, komt van *freuen*, en is verwant aan *froh, vrolijk*.

VREUGDIG, zie *vreugde*.

VRIEMELDEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik vriemelde, heb gevriemeld*. Zich zittende met het onderlijf bewegen : *hoe zit gij zoo te vriemelen*.

VRIEND, Z. N., M., des *vriends*, of van den *viend*; meerv. *vrienden*. Verkleinw. *vriendje*. Bij verkorting *vrind*. Eigenlijk iemand, die bemint. Bijzonderlijk een naastbestaande: *de vrienden wilden het huwelijk niet gedogen. De naaste vrienden werden bij het sterfbed geroepen. Ik heb hier vriend noch maag*. Een beminde: *sulck een is mijn liefste, ja sulck een is mijn vrient*. [Bijbelv.] Iemand, die een ander met eene Jonathansliefde bemint: *waar vind ik eenen regtschapen vriend? Een vrient heeft t'allertijt lief*. [Bijbelv.] Iemand, met wien men vriendschappelijk omgaat, ja wien men eene groote mate van genegenheid toedraagt: *als wij vrienden blijven zullen. Om mijne vrienden, die ik acht*. [L. D. S. P.] Iemand, wien men niet wel anders weet te noemen: *hooreens hier, vriend!* Of wien men geenen beter voegenden titel weet te geven: *Vriend N. N.!* *wees zoo goed, en zend mij morgen*, enz. In den Statenbijbel, een vertrouwde vriend, een geheimraad: *Husai, de Architer, was des Konincks vrient. Ergens een vriend van zijn*, is, een liefhebber: *ik ben geen vriend van spelen. Iemand te vriend hebben*, door hem begunstigd worden. Figuurlijk: *gij hebt weer en wint te vrient*. [Vond.] *Een goede vriend*, is iemand, met wien men vriendschappelijk verkeert. Spreekw.: *wel goede vrienden, maar malkanderen niet in de beurs!* uwe vriendschap moet mij niet benadeelen. Een *vriend in nood* is iemand, die zijnen vriend als dan niet aan zich zelven overlaat. Wegens eene vrouw bezigt men, in bijkans al de opgenoemde beteekenissen,

vriendin. Voorts komt van *vriend, betriend, vriendelijk, vriendloos*, bij Kil.; *vriendschap*, enz. Zamenst.: *vriendbroederlijk, vrienden-groet, vriendenmaal, vriendhoudend, vriendmatig*, enz. *Allemansvriend, bloedvriend, boezemvriend, echtvriend, kalsvriend, hartevriend, huwelijksvriend, ontvrienden, onvriend, tafelvriend, zielevriend*, enz.

Vriend, eng. *friend*, angels. *freond*, vries. *freun*, neders. *fründ*, hoogd. *Freund*, Kero, Otfrid. *friunt*, Ulphil. *friends*, zweed., ijsl. *fraende*, is evenzeer een deelw. van *frigon*, beminnen, als *vijand* van *vijen*, haten; zie *vrijen*. Anderen brengen het tot het aloude *frithe*, vrede.

VRIENDELIJK, bijv. n. en bijw., *vriendelijker, vriendelijkst*. Minzaam: *een vriendelijk getaet toonen. Moet niet twisten, maer vriendelick zijn tegen alle*. [Bijbelv.] Aangenaam: *dat was geene vriendelijke ontmoeting. Ik vind het weder gansch niet vriendelijk*. Als bijw., minzamenlijk: *wij werden er vriendelijk ontvangen*. Van hier *vriendelijkheid, vriendelicken*, bij Kil. Zamenst.: *onvriendelijk*, enz.

Vriendelijk, zwab. dicht. *fründelic*, angels. *freondlice*, vries. *freuntik*, hoogd. *freundlich*, neders. *früntlik*, Notk. *früntlich*, komt van *vriend*.

VRIENDHOUD, zie *vriendhoudend*.

VRIENDHOUDEND, bijv. n. en bijw., *vriendhoudender, vriendhoudendst*. Van *vriend* en *houdend*, van *houden*. Die zich zoo gedraagt, dat hij zijne vrienden houdt, en dezelve hem genegen blijven: *het is een vriendhoudend man*. Van hier *vriendhoudendheid*. Dit woord verschilt van *vriendhoud*, bij Kil. Want dit laatste komt van *vriend*, en *houd*, genegen; zie *houd*.

VRIENDIN, zie *vriend*.

VRIENDSCHAP, Z. N., V., der of van de *vriendschap*; zonder meerv. *Vriendelijke toegenegenheid: iemands vriendschap winnen, behouden, verliezen, verbeuren*, enz. *Ik doe het uit vriendschap. Uwe vriendschap voor mij. Zijne vriendschap te vieren*. [Hooft.] *Of hij hunne vriendschap waerdigh zij*. [Vond.] *Vriendenverbintenis met iemand: ik leef in vriendschap met hem. Er bestond eene nieuwe vriendschap tusschen hen. Weet ghij niet, dat de vriendschap der werelt een vijantschap Godts is*. [Bijbelv.] *Huwelijksliefde: ramp nog coorspoet blussche uw zoete vrientschap uit*. [Vond.] *Bewijs van vriendelijke toegenegenheid: vriendschap iemanden doen, goed doen, deught doen*. [Kil.] *De eene vriendschap is de andere waardig. Eindelijk geeft men den naam van vriendschap ook wel eens aan iemand, wien men niet wel anders weet te noemen: zeg eens, vriendschap!* Van hier *vriendschappelijk*.

Vriendschap, zweed. *frijndskap*, neders.

früindschap, hoogd. *Freundschaft*, Willer. *fruintscheft*, vries. *freunskip*, komt van *vriend*.

VRIES, z. n., m., *des vriezen*, of *van den vries*; meerv. *vriezen*. Verkleinw. *vriesje*. Bijkans de enige volksnaam, die in dit werelddeel, reeds voor twee duizend jaren door een en hetzelfde volk, dat hem thans nog voert, in een en hetzelfde land, gedragen werd: *de Friezen werden door Franken en Romeinen beide ontzien*. *Eusum, Eisinga*, beide oorlogsvierge *Vriezen*. [Vond.] Anders *Fries*, oulings *Vrees*, en *Freson*, in: *ela freija Fresona*, edele vrije Vriezen, fr. *Frison*, lat. *Friso*, en *Frisius*. Van hier *vriesch*, *vriezin*. Zamenstell.: *vriesland*.

VRIESCH, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *Vries*. Tot Vriesland behorende, of daaruit herkomstig: *vriesche boter, aard-appelen, turf, wol, schapen, paarden*, enz. *Vriesche ruiters*, zijn bekende behoedmiddelen tegen het indringen van ruitery; anders *spaansche ruiters*; maar in het fr. *chevaux de Frise*. *Het Vriesch* is de aloude taal der Vriezen, die thans enkel nog ten platten laude gesproken wordt. Dit woord luidt in Vriesl. *Friesk*.

VRIESLAND, z. n., o., *des Vrieslands*, of *van het Vriesland*; zonder meerv. Een der gewesten van Nederland. Zamenstell.: *oostvriesland*, enz.

VRIEZEMAN, zie *vriezen*.

VRIEZEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vroor* (van *vrieren*) *heb en ben gevoren*. Door vorst zoo of zoo aangedaan worden: *het water vroor geheel dicht*. *De lucht verbrant van hitte, en 't water vriest tot ijs*. [Vond.] *Ik vrees, ik vries* in den brant [R. Vissch] *Je vriest soo doodt, als een haring*. [Nosem.] *Het vat is in stukken gevoren*. *De paal vroor uit den grond*. Door vorst gevormd worden: *er vroor ijs aan zijnen baard*. Onpersoonlijk, beteekent *het vriest*, er grijpt vorst plaats: *het vroor eenen duim dik*. Van hier *vorst*, enz. Zamenst.: *Vriezeman*, zoo als men de vorst wel eens noemt: *de vriezeman gaat weer heen*. *Bevriezen, optriezen*, enz.

Vriezen, hoogd. *frieren*, schijnt verwant aan het lat. *frigere*.

VRIJ, bijv. n. en bijw., *vrijer, vrijst*. Vrank, onbedwongen, van lichamelijke dingen, in geene beweging gehinderd: *toen ik den mantel achter over sloeg, werd mijn regter arm vrij*. *Hij wordt op vrije voeten gesteld*. Van de beweging van lichamelijke en stoffelijke dingen, ongehinderd, ongestoord: *het duin, opperuijd zijnde, kreeg men eenen vrijen toegang tot hetgene staande gebleven was*. *Het water kreeg zijnen vrijen loop*; welken loop men ook aan onstoffelijke dingen toekent, wanneer zij ongehinderd voortgaan: *ik geef aan mijne gedachten eenen*

vrijen loop. Voorts is *vrij*, niet ingesloten, onbepert: *gij hebt daar een vrij uitzigt*. *Ik begaf mij in de vrije lucht*. Op zich zelf, door geene andere dingen aangerood: *het huis staat geheel vrij*. *De balk ligt niet vrij genoeg*. *Ik zit gaarne vrij en ruim*. Overdragtelijk, van dieren, aan geen bedwang van menschen onderworpen: *zoodra de vogel wederom vrij werd*. Van andere dingen, aan geenom souverein, of heer en meester, in eigendom toebehoorende: *eene vrije rijksstad*. *Daarin en is noch dienstbare* (slaaf), *noch vrije*. [Bijbelv.] Voor geene schulden verbonden: *dat goed is nog vrij en onbezwaard*. Aan niemands heerschappij onderworpen: *eene vrije republiek*. *So sult ghij waertijck vrij zijn*. [Bijbelv.] *De Rijn geschapen was, om vrij te zijn*. [Vond.] Door geene afhankelijkheid aan iemand verbonden: *mijn hart is niet meer vrij*. *Daer ick van allen vrij was*. [Bijbelv.] *Is uw knecht tegen Mei vrij?* Door geene bezigheden belemmerd: *ik heb den ganschen dag geen vrij half uur*. Door geene verplichting bezwaard: *so dan zijn de zonen vrij*, van didrachmen op te brengen. [Bijbelv.] *Er behoort niemand vrij te zijn*. Aan geene straf onderworpen: *de krijgsknecht plunderde en roofde vrij*. *Wat kost u die vrije jagt?* Aan geene betaling van huur, enz. onderhevig: *vrije landerijen*. *Eene vrije woning, vrij vuur en licht*. Van menigerlei andere bezwaren ontheven: *de vrije jaarmarkt*. *Ik kreeg er den vrijen toegang*. *Ik heb hier eene vrije kamer*. *Ik wenschte vrijer te kunnen zitten*. Aan geen geweldigen overlast onderhevig: *de wegen zijn niet vrij*. *Wanneer wordt de Zee eens weder vrij?* *Hij ging vrij uit en in*. *Vrij en vrank*. *Vrij schip, vrij goed*. Door geen zedelijken dwang verhinderd, om dit of dat te doen: *in hoe ver is de mensch in zijn doen en laten vrij?* *Hij heeft eenen vrijen wil*. *Wat magt vermag de vrije tong te toonen*. [L. D. S. P.] *Gij hebt eene vrije keus*. *Ik mag het vrij doen*. Op geene slaafsche wijze aan regelen van kunst verbonden: *de meeste stukken van Kotzebue zijn al te vrij*. *Eene vrije vertaling, of navolging*, is het tegenoverstaande van eene letterlijke. *Vrij denken, spreken*, enz. is onbevooroordeeld. Voorts is *vrij spreken, iemand vrij aanzien, vrij met iemand omgaan, vrij te werk gaan*, enz., zonder schroomvolle bedremmeling. *Vrij spreken, handelen*, enz., is ook wel eens hetzelfde, als *al te vrij*, stoutelijk, met veronachtzaming van welvoegelijkheid en goede zeden. In dezen zin nadert de beteekenis van *vrij*, angels. *freah, freoh*, aan die van het hoogd. *frech, vrek*, waaraan Adeltung het hoogd. *frei* verwant acht, en waarvan *frank*, *vranc*, hem schijnt af te stammen. Voorts is *vrij*, zonder bedenking, zonder schroom, vrije-

lijk; *doe het vrij! Laetze vrij in 't werken met mij strijden.* [Vond.] Het beantwoordt aan het eng. *very*, in: *vrij veel, vrij duur. Is vrij genoeg voor mij te doen.* [Cals.]; en aan *voorwaar*, in: *'t en is ook vrij geen wonder.* [H. de Groot.] *Vrij van iets*, daardoor niet bezwaard: *vrij van lasten, schulden, enz. Ontslagen van verdriet, en vrij van zorge en kommer.* [Vond.] Daartoe niet verplicht: *van dien arbeid ben ik vrij. Indien de man gestorven is, so is sij vrij van de wet.* [Bijbelv.] Daardoor niet blootgesteld: *daar waren wij vrij van de kogels en bomben. Het is hier niet vrij van rook.* Deze beteckenis heeft *vrij* ook in *schootvrij*, enz. In andere zamenstellingen heeft het wederom andere beteekenissen, die straks ontwikkeld zullen worden. Eindelijk, zijn *vrije kunsten*, die oulings enkel door *vrije lieden* beoefend werden, en bezigt men *vrije kunst* voor *tooverij*, en beteekent *vrij* bij Kil. ook *mild, goedgeefs*. Van hier *vrijden, vrijdom, vrije, vrijelijk, vrijen*, enz., *vrijheid*. Zamenstell.: *vrijaf, vrijambt*, welken titel men aan meer dan een district van Zwitserland plagt te geven. — *Vrijblijven, vrijborst, vrijborstig, vrijbrief, vrijbuit*, enz.; *vrijburger, vrijdenker, vrijdinger, vrijdobbelen, vrijdeling, (libertus bij Hooft); vrijgeboren, vrijgeest, vrijhartig, vrijheer, vrijhof, vrijhouden, vrijjaar, vrijkomen, vrijkopen*, enz.; *vrijlaten, vrijleen, vrijloopen, vrijmaken, vrijman, vrijmoedig, vrijmondig, vrijpleiten, vrijpostig, vrij-school, vrijspraak, vrijspreken*, enz.; *vrijstaan, vrijstellen, vrijuit, vrijvaren, vrijrechten, vrijverklaren, vrijvrouw, vrijwaren, vrijwillig*, enz. *Gastvrij, lastvrij, onvrij, schootvrij, schuldvrij, tolvrij, vogelvrij, zorgvrij*, enz.

Vrij, hoogd. *frei*, Ulphil. *frija*, Kero *fri*, *frig*, zwitserl. *frijg*, angels. *frig*, *freeh* en *freeh*, neders. *frij*, en oulings *frig*, deen., zweed. *fri*, eng. *free*, is een zeer oud woord, van hetwelk de Phrygiërs, volgens Hesychius, hunnen naam $\beta\rho\upsilon\upsilon\sigma$ ontleenden; verwant aan *vrek* en *vrak*.

VRIJAADJE, z. n., v., *der*, of *van de vrijaadje*; zonder meerv. *Gevrij: hoe lang zal die vrijaadje duren? 't Einde mijner vrijaadje.* [Vond.] *De Hertog hie een geveinsde vrijaadje aan.* [Hooft.] Van *vrijen*.

VRIJAF, z. n., o., dat enkel in *vrijaf geven, vrijaf hebben, vrijaf krijgen*, gebruikelijk is, en dan *vrijheid, verlof*, om uit school, enz., heen te gaan, aanduidt: *als wij vrijaf krijgen, ga ik met u spelen.* Van *vrij* en *af*. Zie intusschen *vrijhof*.

VRIJAMBT, zie *vrij*.

VRIJBLIJVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik bleef vrij, ben vrijgebleven.* Van *vrij* en *blijven*. Beveelighd blijven: *op dat 's hemels burgh niet vrij*

zou blijven. [Vond.] Inzonderheid van zwaangerheid: *zij blijft lang vrij.* In andere beteekenissen schrijft men *vrij* en *blijven* niet aaneen.

VRIJBORST, z. n., m. Van *vrij* en *borst*, hoogd. *Pursche*. Is bij Kil. even veel, als *adelborst*, omdat er buiten den adel en de Geestelijkheid oulings geene *vrije lieden* waren, en *vrij* en *adeltijk*, dus in de krijgsdienst, waar de Geestelijkheid geene plaats vond, een en hetzelfde was.

VRIJBORSTIG, bijv. n., en bijw., *vrijborstiger, vrijborstigst*. Van *vrij* en *borstig*, van *borst*. Een woord van den vorm van *rondborstig*. *Vrijmoedig, onbeschroomd, onbewimpeld: een vrijborstig vrouwensch.* [Halma.] *Vrijborstig uitte hij zijne meening.* Van hier *vrijborstigheid, vrijborstiglijk*.

VRIJBRIEF, z. n., m. Van *brief* en *vrij*, dat hier, even als in *vrijlaten, vrijstaan*, enz., geoorloofd aanduidt. Eene schriftelijke verklaring, dat iets voor iemand geoorloofd is: *geef hem eenen vrijbrief, om te bedelen.* Wel eens een brief, waardoor iemand ergens van gevrijd wordt; als wanneer dit woord van *vrijden, vrijen*, en *brief*, afstamt.

VRIJBUIT, z. n., m. Van *vrij* en *buit*. Wegrooving van goed, dat aan de vijandelijke partij behoort: *zij gaan op vrijbuit uit; op vrijbuit varen.*

VRIJBUITEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vrijbuitte, heb gevrijbuit.* Van *vrij* en *buiten*. Wegrooven: *toen zij aldaar vrijbuitten.* Van hier *vrijbuitter*, al wie vrijbuit: *Pallas wapent den vrijbuitter.* [Vond.] Van waar wederom *vrijbuitterij*. Zamenstell.: *landvrijbuitter, zeevrijbuitter*.

VRIJBUITER, zie *vrijbuiten*.

VRIJBURG, z. n., m. Van *vrijden, vrijen*, en *burg*. Eigenlijk een burg, waar men zich vrijden, eene veilige wijkplaats vinden kan. Overdrachtelijk, evenveel welke wijkplaats: *op dat het u en mij tot eenen vrijburgh dien.* [Vond.] In overeenkomst hiermede is *vrijhuis*, een huis, *vrijplaats*, eene plaats, en *vrijstad*, eene stad, waar men zich vrijden kan: *die gevlucht is naar zijne vrijstad.* [Bijbelv.]

VRIJDAG, z. n., m., *des vrijdags*, of *van den vrijdag*; meerv. *vrijdagen*. De zesde dag der week: *het is er alle vrijdagen marktdag.* *Goede vrijdag* is de vrijdag voor paschen. Zamenst.: *vrijdagavond, vrijdagmorgen.*

Vrijdag, Othrid. *friedag*, Tatian. *frigetag*, angels. *fugedag*, neders. *frijdag*, deen., zweed. *fredag*, eng. *friday*, vries. *freed*, hoogd. *Freitag*, komt van *dag*, en *Frea*, of *Friga*, de Venus van het Noorden, welker naam van *frigon* afstamt, en aan *vriend* verwant is. Zie *vrijen*.

VRIJDEN, vrijen, bedr. w., gelijkvl. *Ik vrijde, heb gevrijd.* *Vrij maken*, in meer dan eene beteekenis van *vrij*: *die hij van de hant der*

vederpartijders gevrijdt heeft. [Bijbelv.] Van alle lasten vrijden, of vrijen. Van hier vrijding, bevrijding : onder vrijding van kosten en transport. Zamenst. : vrijbrief, vrijburg, vrijgeleide, vrijhuis, vrijjaar, vrijplaats, vrijstad, enz. Bevrijden, enz.

Vrijden, vrijen, neders. oulings. frijen, hoogd. freijen, angels. frian, eng. free, zwab. dicht. frigan, komt van vrij.

VRIJDENKER, z. n., m. Al wie in het godsdienstige vrij denkt, zich door geene magtspreuken kluisteren laat : de kerk werd hier door dezen, ginds door eenen anderen, vrijdenker hervormd. Dikwijls ook, in eenen nadeeligen zin, al wie te vrij denkt, te vele leerstellige bepalingen verwerpt, in welken zin vrijgeest nog gebruikelijker is : Collins, en alle volgende vrijdenkers. Van hier vrijdenkerij. Wegens eene vrouw bezigt men vrijdenkster.

Vrijdenker, hoogd. Freijdenker, eng. freethinker, komt van vrijdenken, dat enkel in de onbepaalde wijze voorkomt.

VRIJDENKSTER, zie vrijdenker.

VRIJDING, zie vrijden.

VRIJDINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Ik dong vrij, heb vrijgedongen. Van vrij en dingen. Anders vrijpleiten. Door pleitgeding bevrijden : ik heb hem van de galg vrijgedongen. Zij dong hem van dat kwaad vrij.

VRIJDOBDELEN, onz. w., gelijkvl. Ik dobbelde vrij, heb vrijgedobbeld. Van vrij en dobbelen. Eigenlijk, door dobbelen ergens van vrij worden, of blijven : de besten trof het rampspoedig lot, de slechtsten dobbelden vrij. Bij lauter geluk ergens van vrij worden, of blijven : zij dobbelt nog al steeds vrij.

VRIJDOM, z. n., m., des vrijdoms, of van den vrijdom ; meerv. vrijdommen. Het voorregt van iemand, die ergens van bevrijd is : wij verkregen vrijdom van lasten. Als de steden smaak vonden in den vrijdom. [Hoofst.] Aengevende middelen holpen de gerangene aengeenen vrijdom. [Vond.] Vrijheid over het algemeen : helpt zoo vrijdoms tempel bouwen ! [Vond.] Het regtsgebied van eene vrije stad : binnen den vrijdom van Utrecht. Zie voorts vrijheid.

Vrijdom, neders. frijdom, angels. freedom, eng. freedom, oudduitsch freijthum, komt van vrij.

VRIJE, z. n., o., van het vrije ; zonder meerv. Het regtsgebied van eene vrije stad : het vrije van Sluis in Vlaanderen.

VRIJELIJK, bijw., van vrij. Zonder schroom : gij moogt het vrijelijk doen. Ongehinderd : Jesus dan en wandelde niet meer vrijelijk onder de Joden. [Bijbelv.] Kero friilih, neders. frijliken. Het hoogd. freijlich, deen. frilig, zweed. friliga, hebben andere betekenissen.

VRIJELING, zie vrij.

VRIJEN, zie vrijden.

VRIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Ik vrijde, heb gevrijd. Bedr., tot een huwelijk aanzeken : zij wordt reeds lang gevrijd. Ik en vrijde nooit maecht. [Colijn v. Rijss.] Om iets anders aanzeken : hij vrijd zijne moeder om wat gelds. [Halma.] Hoe langen tijd ik u heb om u gunst gevrijd. [Broekhuiz.] Onz., aanzek ergens om doen : toen ik over haar vrijde. Vrijt gij ook naar die weduwe ? Zij vrijt minder om hem, dan om zijn kapitaal. Van hier gevrij, vrijaaize, vrijer, vrijster. Zamenstell. : ontvrijen, voortvrijen, enz.

Vrijen, hoogd. freijen, neders. frijen, Kil. vrijden, vrienden, zweed. fria, deen. frie, is verwant aan het oudduitsch frie, huwelijk, en aan het gothische frigon, beminnen, van waar vriend, en Friga, of Free, de noordsche Venus, die den naam aan onzen vrijdag geeft.

VRIJER, z. n., m., des vrijers, of van den vrijer ; meerv. vrijers. Verkleinw. vrijertje. Al wie iemand tot een huwelijk aanzekt : zij heeft verscheidene vrijers. Toen hij uw vrijert wert. [Vond.] Jongman : hij begint een heele vrijer te worden. Ongehuwd manspersoon : hij is nog vrijer. Die oude vrijer. Van hier vrijerij, vrijerschap. Zamenstell. : kermisvrijer, enz.

Vrijer, Kil. vrijder, neders. frijer, deen. frier, boh. fregjr, pool. frejerez, hoogd. Freijer, komt van vrijen.

VRIJERIJ, z. n., v., der, of van de vrijerij, meerv. vrijerijen. Verkleinw. vrijerijtje. Aanzek tot een huwelijk : hij trouwt, met al zijne vrijerijen, nog al niet. Van vrijer.

VRIJGEBOREN, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van vrij en geboren. Kil. vrijgebortig. Geen vrijlaat, zoo als een vrijgelatene slaaf bij Kil. heet, maar van zijne geboorte af vrij : vrijgeborene lieden droegen oulings den eertitel van welgeborene.

VRIJGEEST, zie vrijdenker.

VRIJGELEIDE, z. n., o., des vrijgeleides, of van het vrijgeleide ; meerv. vrijgeleiden. Van vrijden, vrijen, en geleide. Een geleide, om iemand van geweldigen overlast te vrijen : men gaf hem een toereikend vrijgeleide mede. In dezen zin is het enkele geleide intusschen gebruikelijker. En vrijgeleide wordt veelal voor verzekering, van veilig te kunnen komen en gaan, gebezigd : Luther toog onder Keizerlijk vrijgeleide naar Worms. Zamenst. : vrijgeleidebrief, of vrijgeleidebrief.

VRIJHARTIG, bijv. n. en bijw., vrijhartiger, vrijhartigst. Van vrij en hartig, van hart. Openhartig : een vrijhartig man. Iemand vrijhartig aanspreken. Bij Kil. ook vrijmoedig, moedig, stout. Van hier vrijhartigheid, vrijhartiglijk.

VRIJHEER, z. n., m., des vrijheeren, of van den vrijheer, meerv. vrijheeren. Van vrij

en heer. De bezitter van eene heerlijkheid in het Deutsche rijk, welke even onafhankelijk is, als een Vorstendom, of eene vrije rijksstad: *Siegfried, vrijheer van Lindenberg*. Van hier *vrijheerlijk, vrijheerschap*. Aan eene vrouwelijke bezitster van eene der gezegde heerlijkheden, en aan de Gemalin van eenen vrijheer, geeft men den naam van *vrijvrouw*.

VRIJHEID, z. n., v., der, of van de vrijheid; meerv. *vrijheden*. De toestand van iemand, of iets, die, of dat, in de verschillende beteekenissen van dit woord, vrij is: *de vrijheid van den staat. Eenen slaaf de vrijheid schenken. De gevangene werd in vrijheid gesteld. Het vogeltje treurt om het verlies van zijne vrijheid. Iemands vrijheid van denken, doen, laten, enz. De vrije keur haer vrijheid hiel in 't kiezen onder veel.* [Vond.] *De vrijheid van den wil*. Daarentegen wordt de toestand van iemand, die ergens van bevrijd is, vooral, wanneer datgeen, waarvan hij bevrijd is, uitgedrukt wordt, veelal door *vrijdom* aangeduid: *vrijdom van zorgen, gevaren, lasten, schulden, enz.* Op zich zelf is *vrijheid* voorts vrijmoedigheid, stouthed: *ik neem de vrijheid om het te zeggen*. Een vrijpostig en stout bedrijf; *zich te veel vrijheden veroorloven*. Een voorregt: *stads vrijheden en privilegien*. Het rechtsgebied van eene vrije stad: *hij werd uit stad en vrijheid gebannen*. Bij Kil. ook een vlek, eene vrije heerlijkheid, en eene vrijplaats voor vervolgden.

Vrijheid, neders. *frigheit* en *frijheit*, hoogd. *Freijheit*, deen. *frihed*, zweed. *frihet*, *frit*, en *fraelse*, Kero, Notk. *frihalse*, komt van *vrij*.

VRIJHOF, z. n., m. Van *vrij* en *hof*. Oulings *vrijthof, vrijdhof* en *vrijdhoof*; van *hof* en *vrijd*, deelw. van *vrijen, vrijden*. Een omtuinde hof: *die linde stont in een vrijthof, met eenen mure alomme belopen.* [Walewein.] Het eerste lid van dit woord vindt men ook in *vrijdghers*, vrij gras, vrije weide, bij M. Stok., en in het hoogd. *Freijthof, Friedhof*, Zwabenspieg. *fridhof* een kerkhof. Volgens V. Hass. luiden de gezegden, onder *vrijaf* behandeld, eigenlijk *vrijhof geren, vrijhof hebben, vrijhof krijgen*.

VRIJHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hield vrij, heb vrijgehouden*. Van *vrij* en *houden*. Maken, dat iemand, of iets, ergens van vrij blijve: *wij hielden ons op den duur van die besmetting vrij. Hielt uw sabel vrij van wederwraeke.* [Vond.] Op zich zelf, bijzonderlijk, van kosten vrij doen blijven: *ik hield hem de gansche reis over vrij.*

VRIJHUIS, zie *vrijburg*.

VRIJJAAR, z. n., o. Van *vrij* en *jaar*. Een jaar, waarin men zekere vrijdommen geniet: *als de vrijjuren ten ein-te zijn, moet er verpon-*

ding van dat land worden opgebracht. Van vrijen, vrijden, en jaar, het jaar, waarin een Israëlitische slaaf zijne vrijheid terug kreeg: die sal dat hebben tot het vrijjaar toe. [Bijbelv.]

VRIJKOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam vrij, ben vrijgekomen*. Van *vrij* en *komen*. Ontslagen worden: *hij komt morgen vrij. Met iets vrijkomen*, is, van verdere onaangenaamheden bevrijd worden: *ik kwam met den schrik vrij.*

VRIJKOOPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kocht vrij, heb vrijgekocht*. Van *vrij* en *koopen*. Door koop vrijmaken: *er werden verscheidene slaaven vrijgekocht. De Heere heeft Jakob vrijgekocht, ende hij heeft hem verlost.* [Bijbelv.]

Door afkoop van belastingen bevrijden: *een stuk lands vrijkopen*. Van hier *vrijkoop*, en ook wel eens *vrijkoop*.

VRIJLAAT, zie *vrijgeboren*.

VRIJLATEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik liet vrij, heb vrijgelaten*. Van *vrij* en *laten*. In vrijheid stellen: *laat den armen vogel vrij! Indien hij sijnes dienstknechts hant nijslaet, soo sal hij hem vrijlaten.* [Bijbelv.] In vrijheid laten: *het misdadige vrijlaten van zulken schelm. Ghij sult de moeder gantschlick vrijlaten; maer de jongen sult ghij voor u nemen.* [Bijbelv.] *'k Heb hen grootmoedig vrijgelaten* [L. D. S. P.] *Ergens van vrijlaten*, daarmede niet bezwaren: *men laat mij van wachten en togten vrij*. Van hier *vrijlaat, vrijlating*.

VRIJLEEN, z. n., o. Van *vrij* en *leen*. Een leengoed, welks bezitter tot geene diensten verplicht is. Hoogd. *Freijlehen*, fr. *franc-fief*, middeleeuw. lat. *feudum francum*.

VRIJLOOPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik liep vrij, ben vrijgelopen*. Van *vrij* en *loopen*. Van onaangenaamheid bevrijd blijven: *midden onder al die koortsen, liep ik vrij.*

VRIJMAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik maakte vrij, heb vrijgemaakt*. Van *vrij* en *maken*. Maken, dat iets vrij worde: *Washington, La Faijette en Rochambeau, hebben Noord-Amerika vrijgemaakt. Hij sal synes vaders huys vrijmaken.* [Bijbelv.] Bevrijden: *ick sal se vrijmaken van den doot.* [Bijbelv.] Van hier *vrijmaking*.

VRIJMAN, z. n., m., *dés vrijmans*, of van den *vrijman*; meerv. *vrijmannen*. Van *vrij* en *man*. Al wie door geene verbintenissen, verplichtingen, enz., bezwaard is: *ik ben en blijf liever vrijman*. Onder de zakkedragers (te Rotterdam), iemand, die door den kooper gekozen wordt, om te dragen, enz.; en die derhalve niet, gelijk de andere dragers, behoeft te loten: *als men meer dan honderd tonnen turf opdoet, dan kan men eenen vrijman nemen.*

VRIJMETSelaar, z. n., m., *des vrijmetselaars*, of van den *vrijmetselaar*; meerv. *vrijmetsel-*

- laars, of vrijmetselaren. Van vrij en metselaar. Een medelid van eene orde, welke zich uit Engeland over andere landen uitgebreid heeft, en geheime instellingen en gebruiken heeft, die ten deele van het metselaarshandwerk ontleend zijn. Van hier vrijmetselaarschap, vrijmetselarij.
- VRIJMOEDIG, bijv. n. en bijw., vrijmoediger, vrijmoedigst. Van vrij en moedig, van moed, in plaats van gemoed. Door geenen schroom bedremmeld: *als hij wat vrijmoediger was, zou hij beter voldoen*. Van hier vrijmoedigheid, vrijmoedigtijk. Zamenstell.: onvrijmoedig, enz.
- VRIJPLAATS, zie vrijburg.
- VRIJPLEITEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pleitte vrij, heb vrijgepleit*. Van vrij en pleiten. Vrijdingen, door gepleit bevrijden; eigenlijk: *zijn Advokaat heeft hem vrijgepleit*. Oneigenlijk: *zij poogde zich nog vrij te pleiten*.
- VRIJPOSTIG, bijv. n. en bijw., vrijpostiger, vrijpostigst. Van vrij en postig, welks afstamming ons onbekend is. Meer, dan vrijmoedig, vrij, stout: *die jongen is al te vrijpostig*. *Hij keek haar vrijpostig aan*. Van hier vrijpostigheid, vrijpostigtijk.
- VRIJSCHOOL, z. n., v., der, of van de vrijschool; meerv. vrijscholen. Van vrij en school. Eene school, waarin het onderwijs om niet gegeven wordt: *er is eene vrijschool van de Maatschappij tot nut van 't algemeen voor kinderen van onvermogenen*.
- VRIJSpraak, z. n., v., der, of van de vrijspraak; meerv. vrijspraken Van vrijspreken. Uitspraak, waardoor iemand vrijgesproken wordt: *elk was over zijne vrijspraak verheugd*.
- VRIJSPREEKSTER, zie vrijspreker.
- VRIJSPREKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sprak vrij, heb vrijgesproken*. Van vrij en spreken. Onschuldig verklaren: *vruchteloos poogde men hem te doen vrijspreken*. Van eenigen last vrijkeuren: *elk betaalde zijn aandeel, behalve een, dien men vrijsprak*. Van hier vrijspraak, vrijspreekster, vrijspreker, vrijsprekerij, vrijspreking.
- VRIJSPREKER, z. n., m., des vrijsprekers, of van den vrijspreker; meerv. vrijsprekeren, of vrijsprekers. Van vrijspreken. Al wie iemand vrijspreekt: *de groote vrijspreker der uitverkorenen*. Wegens eene vrouw bezigt men vrijspreekster.
- VRIJSTAAN, zie staan.
- VRIJSTAD, zie vrijburg.
- VRIJSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stelde vrij, heb vrijgesteld*. Van vrij en stellen. Van lasten, verpligting, enz. bevrijden: *hij werd geheel vrijgesteld*. *Ik hoop dat men mij daarvan vrijstellen zal*. Van hier vrijstelling.
- VRIJSTER, z. n., v., der, of van de vrijster; meerv. vrijsters. Van vrijen, Kil, vrijersse, vrijdersse, vrijdster. Een meisje, dat gevrijd wordt: *het is vrijer en vrijster*. *Men vree de vrijsters maar om deugdelijke gaven*. [Paffenrod.] Een meisje, dat reeds gevrijd worden kan: *het wordt een knappe vrijster*. Bijzonderlijk, is *vrijster worden*, de maandelijksche zuivering krijgen. Voorts geeft men den naam van *vrijster* aan elke jonge dochter, die men geenen bijzonderen titel geven wil: *zoo, vrijster! dat is wel!* en aan ieder van de vrouwelijke sekse, die nog nooit gehuwd is geweest: *het is eene oude vrijster*. Van hier *vrijsterschap*. Zamenstell.: *kermisvrijster*.
- VRIJUIT, bijw. Van vrijen uit. Zonder schroom, bewimpeling, of achterhoudenheid: *spreek altijd vrijuit, wat er op uw hart ligt*. *Seght het ons vrijuit*. [Bijbelv.]
- VRIJVAREN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik voer vrij, heb vrijgevaren*. Van vrij en varen. Enkel gebruikelijk in de spreekwijze van een schip vrijvaren, dat is, de gelden, die de reeders tot den aanbouw en de uitrusting opgeschoten hebben, terug winnen: *hij heeft het schip in drie jaren vrijgevaren*.
- VRIJVECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vocht vrij, heb vrijgevochten*. Van vrij en rechten. Al vechtende bevrijden: *toen onze voorvaders dit land vrijvochten*.
- VRIJVERKLAREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik verklaarde vrij, heb vrijverklaard*. Van vrij en verklaren. Onschuldig verklaren, vrijspreken: *men veroordeelde den eenen, maar de andere werd vrijverklaard*. Aan geene slaafsche, of andere verbintenis onderhevig verklaren: *het land werd bij het twaalfjarig bestand vrijverklaard*. Van hier *vrijverklaring*.
- VRIJVROUW, zie vrijheer.
- VRIJWAREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vrijwaarde, heb gevrijwaard*. Van vrij en waren. Den vrijdom van iemand, of iets, verwaarborgen: *ik vrijwaar u van alle kosten*. Van hier *vrijwaarder, vrijwaring*.
- VRIJWILLIG, bijv. n. en bijw., vrijwilliger, vrijwilligst. Van vrij, en willig, van wil. Als bijv. n., door vrijen wil gedreven, ongedwongen: *er vlogen vele vrijwillige helpers toe*. *Een ijder, wiens geest hem vrijwillich maeckte*. [Bijbelv.] Uit vrijen wil voortkomende: *een vrijwillig dienstbewijs*. *Ten vrijwilligen offer voor den volcke*. [Bijbelv.] Als bijw., uit vrijen wil: *'k Zal u vrijwillig dag aan dag mijn offer bien*. [I. D. S. P.] Van hier *vrijwilliger, vrijwilligheid, vrijwilligtijk*. Zamenstell.: *onvrijwillig, enz.*
- VRIJWILLIGER, z. n., m., des vrijwilligers, of van den vrijwilliger; meerv. vrijwilligers. Al wie in den krijg vrijwillig dient: *eene menigte van vrijwilligers versterkte zijne magt*. Dit woord schijnt naar het hoogd. *Freijwilliger*, van *vrijwillig* gevormd.
- VRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vrikte, heb gevrikt*. Staande roeijen, met eene lange roeispaan vrikkende, heen en weer bewegende,

voortstuwten: *kunt gij de boot niet naar den overkant vrikken?*

VRO, bijv. n., zonder vergrootingstrappen, en enkel oulings in gebruik, voor blij, vrolijk: *dats de grave was wel vro.* [M. Stok.] *Soo rustich zijn wij, ja soo vroo.* [Coster.] Dit is het stamwoord van *vervreugden, vervrouden, vervrouwen, vreugd, vrolijk, vroude, of vrouwde*, blijdschap, enz. Zamenstell.: *ouvro*. Dit woord luidt in het deen., zw., ijsl. *fro*, Otfrid. ook *fro* en *frou*, hoogd. *froh*.

VROED, bijv. n., *vroeder, vroedst*. Wijs, voorzigtig, loos, geslepen: *men vant vroeder vrouwe neghene in haren tiden.* [M. Stok.] *Zoo wie dat is van sinnen vroet.* [V. Hass.] *Dat hine kende scarp ende vroet.* [M. Stok.] Ook wel eens als bijw.: *zie dat gij u vroed houdt.* [Halma.] *Iemand iets vroed maken*, hem zulks wijs maken. Van hier *vroeder, vroeder, vroedheid, vroedig, vroedsche, vroedschap, vroedzaam*. Zamenstell.: *vroedgodin, vroedkunde, vroedmeester, vroedmoeder, vroedsman, voedvrouw, vroedwif, enz. Onvroed*, enz.

Vroed is verwant aan het oude *froda*, wijs, *frodem*, wijsheid, in het gr. *φραδῆ*, *frathgan*, weten, en *rathgan*, berekenen, en komt van *rad*, raad, rede; zie *raad, raden, en rede*.

VROEDEN, bedr., w., gelijkv. *Ik vroedde, heb gevroed*. Van *vroed*. Oulings, navorschen, oordeelen, en wijs zijn. Van hier de zamenstell.: *bevroeden*.

VROEDGODIN, z. n., v. Van *vroed* en *godin*. De godin der zwangere vrouwen: *Lucijn, de schrandere vroetgodin aenbidden in haer pijn.* [Vond.]

VROEDHEID, zie *vroedschap*.

VROEDIG, bijv. n., *vroediger, voedigst*. Van *vroed*. Bijkans evenveel als dit woord: *gelijk een vroedigh vader met wel te doen opqueecht zijn kinderen alle gader.* [Vlaerd. Redenr.] Van hier *vroedigheid*. Bij Kil., vindt men in plaats hiervan *vroedzaam*.

VROEDMOEDER, zie *voedvrouw*.

VROEDSCHE, zie *vroedschap*.

VROEDSCHAP, z. n., v., *der, of van de vroedschap*; meerv. *vroedschappen*. Van *vroed*. Oulings, even als *vroedheid*, en *vroedsche*, bij Kil., wetenschap, kennis, wijsheid, voorzigtigheid, zuinigheid, enz.: *het is menech, die niet en acht der vroetschap.* [V. Maerl.] *Cracht, ende milthede, ende vroetscepe, ende grote coenhede.* [V. Velth.] *Mit vroetschap, ende verstandnisse, ende conste.* [Bijbel. 1477.] Hendaags eene vergadering van de voornaamste en verstandigste ingezetenen eener plaats: *hij werd in de vroedschap geplaatst*. Een lid van zulk eene vergadering heet *raad in de vroedschap, vroedsman, en vroedschap*; en *vroedschappen*, komt in plaats van wijze lieden voor, bij V. Hass., in: *de rijkdommen en vroetschappen tot scheveningen*. Want

hier ter plaatse was nimmer zulk eene vergadering, als anders den naam van *vroedschap* voert. Zamenstell.: *vroedschapslid, vroedschapsplaats, vroedschapsvergadering*, enz.

VROEDSMAN, zie *vroedschap*.

VROEDVROUW, z. n., v., *der, of van de vroedvrouw*; meerv. *vroedvrouwen*. Van *vroed* en *vrouw*. Verschilt van *vroedsmanske*, zoo als men de vrouw van eenen *vroedsman* in Vriesl. noemt; en komt daarentegen overeen met *vroedwif, vroedmoeder*, hoogd. *Wehmutter*, eng. *midwife*, fr. *sage-femme*. Het beduidt eene vrouw, die de verloskunde oefent: *de vroedvrouw wordt gehaald. So seijde de vroedvrouw tot haer: en vrees niet.* [Bijbelv.] Zamenstell.: *vroedvrouwenkunst, vroedvrouwsloon*, enz. *Dorpsvroedvrouw, stadsvroedvrouw*, enz. Huijgens bezigt het hiervan gevormde werkw. *vroedvrouwen*:

*Voor die daed en beter willen,
Daer ghij mijn misvallen grillen
Med' gevrouwt, med' geluert,
Door de wereld hebt gestuurt.*

VROEDWIJF, zie *vroedvrouw*.

VROEG, bijv. n. en bijw., *vroeger, vroegst*. In een voorst gedeelte van het tijdvak, dat men onder het oog heeft: *het is nog vroeg. Vroeg in den morgen, des morgens vroeg. Op den vroegen namiddag. In den vroegen zomer. Vroeg in het voorjaar. Zelfs vroeger, dan mij heugt.* [L. D. S. P.] *Die mij vroech soecken, sullen mij vinden*, heeft de Bijbelv., waar *vroeg opzijn* dikwijls evenveel is, als zich spoeden; maar anders beteekent het evenveel, als *vroeg opstaan, zich vroeg opmaken* zijn nachtleger vroeg verlaten. *Vroeg vruchten* zijn zulke, die voor andere van dezelfde soort rijp worden: *vroeg aardbezien*. Soms tijds staat *vroeg* regtstreeks tegen over *laat*, of *spade*: *vroegen regen ende spaden regen.* [Bijbelv.] *Het moet vroeg of laat gebeuren*, het moet vast eens voorvallen. Van hier *vroegeling, vroegte*. Zamenst.: *vroegbloem*, een bijzonder plantgewas, *vroegpreek, vroegrijp, vroegtijdig*, enz.

Vroeg, hoogd. *fruh*, Notk. *fruo*, Otfrid. *frua*, neders. *fru*, zweed. *fro*, gr. *φρω*, is verwant aan *voor*, hoogd. *vor* en *für*, en luidde in het oud. *fūro*, en de tweede vergrootingstrap bij Otfrid. *furira*.

VROEGELING, z. n., m., *des vroegelings, of van den vroegeling*; meerv. *vroegelingen*. Van *vroeg*. Hoogd. *Frühling*. Geene lente, zoo als in het hoogd., maar een dier, dat in lente geboren wordt: *so dat de spadelingen Laban, ende de vroegeligen Jacob, toequamen.* [Bijbelv.]

VROEGRIJP, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *vroeg* en *rijp*. Dat vroeger tot rijpheid komt, dan andere dingen van denzelfden aard: *vroegrijpe vruchten rotten*

haast; anders: *vroeg rijp vroeg rot*. Een *vroegrijp meisje*, anders ook een *vroegrijpje*.
VROEGTE, z. n., v., *der*, of *van de vroegte*; zonder meerv., oulings *vroegte*, hoogd. *Frühe*. Het vroegte van den morgen: *wij verreidsen reeds in de vroegte*. Van *vroeg*.

VROEGTIJDIG, bijv. n. en bijw., *vroegtijdiger, vroegtijdigst*. Van *vroeg* en *tijdig*, van *tijd*. Na genoeg evenveel, als *vroeg*: een *vroegtijdig berigt*. *Hij komt vroegtijdig*, of, volgens Halma, ook *vroegtijds*, dat intusschen veel ongewoner is. Van hier *vroegtijdigheid, vroegtijdigheid*.

VROEGTIJDS, zie *vroegtijdig*.

VROLIJK, bijv. n. en bijw., *vrolijker, vrolijkst*. Verheugd, blijde: *het vrolijk pluimgediert*. *Juicht vrolijk, veldelingen! Hun psalmgezangen vrolijk paaren met trommelspel*. [L. D. S. P.] *De dorre plaetsen sullen hierover vrolick zijn*. [Bijbelv.] *Men hoorde uw vrolijke oevers schateren*. [Vond.] Verheugend, blijdschap, of genoegen, wekkend: *wij hebben eenen vrolijken dag*. Een *vrolijk uitzigt over het veld*. *Zich ergens mede vrolijk maken*, is, eigenlijk, daaruit eenig genoegen scheppen: *God hadtse vrolick gemaect met groote vrolijkheit*. [Bijbelv.] *Maar maakt u daarmede vrolijk!* is ook wel eens, gij zult u daarmede moeten vergenoegen. Van hier *vrolijkheid*, en *vrolijken*, in de zamenstell. *ontvrolijken, vervrolijken*.

Vrolijk, Strijk. *vroleich*, Notk. *frollich*, Olfrid. *frouelich*, hoogd. *frölich*, eng. *frollich*, komt van *vro*.

VROME, en *vromen*, zie *vroom*.

VRONEN, zie *vroom*.

VROOM, bijv. n. en bijw., *vromer, vroomst*. Eigenlijk, gezet, lijvig, en sterk: *het is eene vrome koe*. *Het (gevas) komt geil en vroom voor den dagh*. [Vond.] *Persoentlic sal hij wesen, dats schoon van lichaem, ende vroom van leden*. [V. Hass.] *Batig, voordeelig*; in welken zin *frum* bij Olfrid, voorkomt, en welke hier te lande oulings in *vrome* heerschte. Want dit was eigenlijk het batige van een ding, en voorts baat, voordeel: *vrome van een iaer*. [Kil.] *Met allen den gerechten ende vroemen*. [Micris.] *Dat hij hair hijlicke wilde tot hairre vromen*. [V. Hass.] Van waar *vromen*, baten: *hem en vroemt oec niet sijns selves spise*. [Le Long.] *Moedig, dapper, even als het engels. fraam, ijsl. framur, zweed. from: dien vroomen ridder, waerom Grate Dideric versamende die vroomste*. [V. Hass.] *Wapenhandeling der vromen*. [Vond.] *Onschuldig, van list en bedrog ontbloot: die vrome ziel*. *Zij ziet er zoo vroom uit*. *Zijn eertijk vroom gezigt, zijn heilig grijzend haar*. [Gellert.] *Wij zijn vroom; wij en zijn geen verspieters*. [Bijbelv.] *Godvruchtig: o vroomen, die in smart, op hem al uw betrouwen stelden*. [L. D. S. P.] *Voorgewend*

godvruchtig: wacht u van de vromen! Een vroom bedrog, is zoodanig een, waarmede men de zaak van de Godsdienst waant te bevoordeelen. *Vrome wenschen*, zijn, die uit een vroom hart voorkomen. Van hier *vromelijk, vromigheid, vroomheid*. Zamenstell.: *onvroom*, enz.

Vroom luidt in de meeste opgenoemde beteekenissen in het hoogd. *fromm*, deen. *from*, neders. *framm*, wend. *brumne*, en schijnt van *ran*, sterk, dapper, af te stammen.

VROON, bij Kil. evenveel als *vroongeld*, en *vroonland*, en, volgens Van Oosten de Bruins Haarlem, omstrecks Leiden de benaming van eene oude *vroonvisscherij*, die men *het vroon* noemt. Oulings ook *frone, fron* en *fran*, van waar *Francker*, eigenlijk *vroonakker, frondag, fronvasten*, enz. Oorspronkelijk, is dit woord een tweede naamval van het oude *fro*, heer; zie *vrouw*. *Vroon* is dus zoo veel als *eens*, of *des, Heeren*; *frondag, 's Heeren dag, fronvasten*, het veertigdaagsche vasten van den Heer, *fronbode, 's Heeren bode, vroonland, 's Heeren land*. Daar zulk land nu vrij van alle lasten was, is *vroon* zoo veel als lastvrij land geworden: Deze beteekenis oefent in de zamenstelling *vroonheer* bij Kil. De verdere zamenstell. zijn *vroondienst, heeren dienst, vroongeld, heerengeld, vroonregt, heeregeregtigheid*, enz. Voorts komt van *vroon* het werkw. *vronen*, in vrijen eigendom toewijzen, of in zulken eigendom aanvaardden, in welken zin men het nog hedendaags in Zeeland bezigt; *vroning* de daad van *vronen*, en *invronen* bij Mieris, in een oud charter.

VROONDENST,

VROONGELD,

VROONHEER,

VROONLAND,

VROONREGT,

VROUDE, zie *vro*, en *vervrouden*.

VROUW, z. n., v., *der*, of *van de vrouw*; meerv. *vrouwen*. Verkleinw. *vrouwtje*. Eigenlijk, geheel iets anders, dan *wijf*, en eene toekening van dezelfde waardigheid aan iemand van het vrouwelijk geslacht, die men door den naam van Heer aan eenen man toekent: *gehoorzaam uwen heer en uwe vrouw*. *Aan de vrouw dezer heerlijkheid*. Deze beteekenis heeft dit woord bijzonderlijk in: *onze lieve vrouw, moeder van onzen lieven heer*, die in *vrouwendag, vrouwenkerk, vrouwenpoort*, enz., enkel *vrouw* heet; en in *jonk-vrouw*, en het verbasterde *juffrouw* en *juffer*. Want dit is eene zamentrekking van *jonkver*; en *ver* was oulings evenveel als *vrouw*; blijkens *ver Aleijt zijn swegher*, bij M. Stok. Eindelijk ontleenen wij van de beteekenis van *vrouw* ons *freule*, eene verbastering van het hoogd. *Fraulein*. In de tweede plaats,

bezigen wij *vrouw* voor eenen gehuwden persoon van het vrouwelijke geslacht: *het is mijne vrouw. Sij wert hem ter vrouwe, ende hij haddese lief.* [Bijbelv.] Of voor eene weduwe: *vrouw N. N. gaat wederom trouwen, en wordt vrouw N. N.* In de derde plaats, voor evenveel welken persoon van het vrouwelijke geslacht: *men ziet er meer vrouwen dan mannen. Menichten bejde van mannen en vrouwen.* [Bijbelv.] Deze betekenis oefent het woord in *vrouwenklooster*, en meer andere zamenstellingen. Voorts is *vrouw* nog eene bijzondere kaart in een kaartenspel: *de vrouw van schoppen.* Ook noemt men de eigenares van een' hond *vrouw*: *hebt gij uw vrouw gevonden.* [Vond.] Van hier *vrouwachtig*, *vrouwelijk*, enz. Zamenstell.: *vrouwenader*, eene ader aan de binnenzijde van den schenkel; *vrouwebeeld*, *vrouweborst*, *vrouwebroeder*, een Carmeliet, voluit *onzer lieve vrouwe broeder*; *vrouwebroek*, *vrouwebuik*, *vrouwendag*, *vrouwekracht*, *vrouwenkruid*, *vrouwentiefde*, *vrouwenlist*, *vrouwentlust*, *vrouwemelk*, *vrouwepoort*, *vrouwenpraat*, *vrouwerok*, *vrouweschoen*, *vrouweslaaf*, *vrouwentimmer*, *vrouwentieden*, of *vrouclui*, *vrouwensch*, *vrouwspersoon*, *vrouwtesappel*, *vrouwvolk*, *vrouwziek*, *vrouwzuchtig*, enz. *Allemansvrouw*, *ambachtsvrouw*, *breidvrouw*, *burgermeestersvrouw*, *burgervrouw*, *buurvrouw*, *groenvrouw*, *huisvrouw*, *Jonkvrouw*, *Jufvrouw*, *koopvrouw*, *kraamvrouw*, *landsvrouw*, *leidsvrouw*, *marktvrouw*, *melkvrouw*, *naaivrouw*, *officiersvrouw*, *pensvrouw*, *schippersvrouw*, *schoolvrouw*, *schutsvrouw*, *slaapvrouw*, *vischvrouw*, *roedstervrouw*, *vroedvrouw*, *waschvrouw*, *weduwvrouw*, *zoogvrouw*, enz.

Vrouw, Otfrid. *frouuo*, Notk. *frouuu*, opperd. *frow*, en *frowe*, neders. *frow*. deen. *frue*, ijsl., zweed. *fru*, hoogd. *Frau*, komt van *frauja* bij Ulphil., *fro* bij Otfrid., angels. *frea*, dat eenen heer beteekende.

VROUWACHTIG, bijv. n., *vrouwachtiger*, *vrouwachtigst*. Van *vrouw* en *achtig*. Aan eene vrouw gelijk: *hij heeft een vrouwachtig voorkomen*. Tot vrouwen genegen: *een vrouwachtig man verwaarloost dikwijls de gewichtigste zaken*. Als bijw., als eene vrouw: *waarom stelt gij u zoo vrouwachtig aan?* Van hier *vrouwachtigheid*.

VROUWELIJK, bijv. n. en bijw., *vrouwelijker*, *vrouwelijkst*. Als bijv. n., tot de vrouwen behorende: *eene vrouwelijke bezigheid. Den vrouwelijken vate, als het swakste, eere gevende.* [Bijbelv.] *Verhef ten hemel toe het vrouwelijk gewaet.* [Vond.] Dus is het *vrouwelijke ge-*

slacht het geslacht der vrouwen, maar in de spraakkunst komt deze uitdrukking voor in eene bijzondere beteekenis; zie mijne spraakk. D. I. § 102, enverv. En een *vrouwelijk* woord is aldaar, dat tot het zoogenoemde *vrouwelijke geslacht* behoort. Als bijw., is *vrouwelijk* als eene vrouw: *zij ziet er niet vrouwelijk uit*. Van hier *vrouwelijkheid*.

VROUWEKRACHT, z. n., v., *der*, of *van de vrouwekracht*; zonder meerv. Van *vrouw* en *kracht*, in de beteekenis van verkrachting, *vrouwenschending*: *zege, zonder zegen, door maegdenroof en vrouwekracht verkregen.* [Vond.]

VROUWENHUIS, zie *vrouwentimmer*.

VROUWENLUST, z. n., m. Van *vrouw* en *lust*. Belustheid van eene zwangere vrouw: *vrouwenlost, vrenden lost.* [Kil.]

VROUWENTIMMER, z. n., o. Van *vrouw* en *timmer*. Een getimmerde, dat bijzonderlijk voor het vrouwelijke gezin bestemd is. Anders *vrouwenhuis*, hoogd. *Frauenzimmer*, zweed. *fruntimmer*.

VRUCHT, z. n., v., *der*, of *van de vrucht*; zonder meerv. Bij Kil. ook *vrucht*, *vorcht*, en *vrocht*. Even als het neders. *frucht*, deen. *frjgt*, Ulphil. *faurht*, Otfrid. *forath*, Isid. *foratha*, Notk. *forth*, hoogd. *Furcht*, vrees: *doe hadden dander slices vrucht.* [M. Stok.] Van hier *vruchten*. Zamenstell.: *godsvrucht*, enz. Dit woord is verwant aan *vaar*, en *vrees*, en schijnt zijne beteekenis, even als die woorden, aan zijnen klank verschuldigd te wezen; zie *vaar*, en *vrees*.

VRUCHT, z. n., v., *der*, of *van de vrucht*; meerv. *vruchten*. Een eetbaar voortbrengsel van verschillende plantgewassen, zoo als boomvruchten, peulvruchten, veldvruchten, of koren, enz.: *hoe schotiger erutstroot, hoe minder vrucht. Wie plant eenen wijngaert, ende en eet niet van sijne vrucht?* [Bijbelv.] *Het uitheemsch schuim d'inlandsche vruchten maeit.* [Vond.] Een levend voortbrengsel van dieren: *'t sal de vrucht uwer beesten, ende de vrucht uwes lants, opeten.* [Bijbelv.] En van menschen: *gelast van de moeder om de vrucht te verdoen.* [Hooft.] *Liever haere vrucht toestaen, dan die met den zwaerde laten deelen.* [Vond.] *Staeen een swangere vrouwe, dat haer de vrucht afgaat.* [Bijbelv.] De opbrengst, de uitwerking, het gevolg, van evenveel welk ding: *zoo lang hij leeft, geniet hij de vruchten van dat goed. Dat zijn de gewone vruchten van een goed gedrag. De vrucht des geests is liefde, blijdschap, vrede.* [Bijbelv.] Bijzonderlijk, voordeel, baat: *ik zal er weinige vrucht van trekken. Dat kan geen vrucht doen.* [Halma.] Of nadeelig gevolg: *de heillooze vruchten van twist en tweedracht.* Van hier *vruchtbaar*, *vruchteloos*, *vruchten*. Zamenstell.: *vruchtbeginsel*, *vruchtboom*, *vruchtgebruik*, *vruchtknop*, enz.

Aardvrucht, boomvrucht, herfsterucht, uuvrucht, plukvrucht, tuinvrucht, veldvrucht, wintervrucht, zomervrucht, enz.

Vrucht, hoogd. *Frucht*, deen. *frugt*, zweed. *frukt*, pool. *frukta*, walach. *phruttu*, alban. *phriut*, wallis. *ffruijth*, eng., fr. *fruit*, Tatian. *frucht*, lat. *fructus*, *fruges*, is verwant aan het zweed. *frö*, goth. *fraif*, ijsl. *friof*, lat. *frumentum*, zaad, koren, en aan het hebr. *fri*, vrucht. Het stamwoord schijnt het oude *beren*, lat. *ferre*, dragen, voortbrengen.

VRUCHBAAAAR, bijv. n., *vruchtbaarder, vruchtbaarst*. Van *vrucht*, zie *vrucht*. Al wat veel voortbrengt: *de mesting moet dat land vruchtbaar maken. De hemel bouw dien vruchtbren hof*. [Vond.] *Ons regen, ende vruchtbare tijden, gevende*. [Bijbelv.] *De vruchtbare moeder van negen kinderen. Een vruchtbaar huwelijk. Eene vruchtbare verbeelding. Eene vruchtbare stof, die vele goede bedenkingen oplevert*. Van hier *vruchtbaarheid, vruchtbaartijk*. Zamenstell.: *onvruchtbaar, enz.*

VRUCHTBEGINSEL, z. n., o., *des vruchtbeginsels, of van het vruchtbeginsel*; meerv. *vruchtbeginselen*. Van *vrucht* en *beginsel*. Het eerste kiempje van de vrucht: *bij de opening van het lijk vond men in de baarmoeder een vruchtbeginsel*.

VRUCHTELOOS, bijv. n. en bijw., *vruchtelooser, vruchteloost*. Van *vrucht* en *loos*. Dat geene vruchten voortbrengt: *die boom is jaar op jaar vruchteloos*. Maar meer gewoonlijk, dat geen voordeel aanbrengt, dat de gewenschte uitwerking niet heeft: *eene vruchteloze poging. Al wat men daaraan doet, is even vruchteloos. Die vredesonderhandelingen, zullen even vruchteloos bevonden worden, als de vorige*. Als bijw., vergeefs: *vruchteloos vermoeijen zij zich nog steeds*. Van hier *vruchteloosheid*.

VRUCHTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vruchtte, heb gevrucht*. Moet oulings even gebruikelijk zijn geweest als het hoogd. *fruchten*, daar wij in onze taal de zamenstelling *bevruchten*, hebben; maar wij gebruiken thans, in plaats daarvan, *vruchten voortbrengen, baten, enz.*

VRUCHTEN, bedr., w., gelijkvl. *Ik vruchtte, heb gevrucht*. Van *vrucht*, vrees. Kil. ook *vurchten, vorchten*, hoogd. *furhten*, Ulphil. *faurhtan*. Olfrid. *forathen*, neders. *fruchten*, angels. *frihtan*, deen. *frijgte*, zweed. *frukta*. Vreezen: *hi vrucht al openbare, dat de van Vlaendren sullen comen*. [M. Stok.] *Und vruchtende, dat sij in meerder schade kommen mochte*. [V. Hass.] *Zoo dat wij brand noch dieven vruchten*. [Six v. Chand.] *t Begin was u geen vreugd: waarom dan 't end gevrugt?* [D. Deck.] *Schoon hij al den strijd niet vrucht*. [Kamphuis.] *IJdele gevruchten en woorden, die men niet moet vrucht-*

ten, heeft Vond.; bij wien men dit woord meermalen vindt. En, op het voetspoor van de opgenoemde, en meer andere, vroegere Schrijvers, bedient Huizinga Bakker zich daarvan, in: *min gevaar is dan te vruchten*.

VRUCHTGEBRUIK, z. n., o., *des vruchtgebruiks, of van het vruchtgebruik*; zonder meerv. Van *vrucht* en *gebruik*. Gebruik van de opbrengsten, renten, enz. van enig kapitaal, enz.: *hij heeft het enkele vruchtgebruik van dat goed*. Van hier *vruchtgebruiker*, lat. *usufructuarius*.

VULDIG, bijv. n., *vuldiger, vuldigst*. Slecht, traag: *de vuldigen en onstrijdbaren dompelen z'in modder, enz.* [Hooft.] Het zamengetrokken *vuig* is thans in gebruik. Zie *vuig*.

VUIG, bijv. n., *vuiger, vuigst*. Gering, slecht, verachtenswaardig: *de vuige laster*. Ook wordt het gebezigd in den zin van *traag, lui*. Zie *vuidig*. Dit *vuig* is zamengetrokken uit *vuidig*, van *vuid*, *vud*, *rod*. Van hier *vuigheid*.

VUIL, bijv. n. en bijw., *vuiler, vuilst*. Onrein, morsig. *Een vuile doek, vuile handen; maak uwe handen niet vuil. Vuile pijpen: hij zal daar eene vuile pijp aan rooken, d. i. hij zal daar slecht afkomen. Vuile eijeren, stinkende eijeren: mijn hart klopt als een vuil ei, klopt zeer. Een vuile maag, d. i. een vervuilde maag. Fig., vuile visch, slechte, stinkende visch; vuile praat, vuile taal, slechte, ongemaniëerde praat. Een vuile hond, een kwaadaardige hond. Van hier *vuilen*, waarvan *bevuiten, vervuilen*; — *vuilenbras*, een kuip, of bak, waarin gezouten vleesch of visch ververscht werdt; ook iemand, die ongemeen morsig is; *vuilheid*, ook *vuiligheid, vuille*. Zamenstell.: *vuilaardig, vuilbek, vuilneus*, iemand, die eenen vuilen neus heeft.*

Vuil is zamengetrokken uit *vuidel*, van *vuid*, *vud*, en heeft dus eenige overeenkomst met *vuig, vuidig*; want deze tweederlei uitgang in *l* en *ig* was oulings zeer gemeen; en men zeide zoo wel *verstandel* als *verstandig, vernuftel* en *vernuftig*.

Dit woord is reeds bij Ulphil. *fals*, angels. *foul*, eng. *foul*, bij Olfrid. *ful*, neders. *vuul*, deen. *fuul*, zweed. *ful*, gr. *φυλος*.

VUILAARDIG, bijv. n. en bijw. *vuilaardiger, vuilaardigst*. Van *vuil* en *aardig* van *aard*. Kwaadaardig: *een vuilaardig mensch. Hij ziet er vuilaardig uit*. Van hier *vuilaardigheid, vuilaardiglijk*.

VUILBEK, z. n., m. en v., *des vuilbeks, of van den vuilbek, der vuilbek, of van de vuilbek*; meerv. *vuilbekken*. Van *vuil* en *bek*. Iemand die vuil in den mond is, die slechte, ongemaniëerde taal uitslaat: *hij is een regte vuilbek*. Van hier *vuilbekken*, slechte, lage taal uitslaan, en *vuilbekkerij*.

VUILBEKKEN, zie *vuilbek*.

VUILENBRAS, zie *vuil*.

VUILIGHEID, zie *vuil*.

VUILIK, z. n., m., *des vuiliks*, of *van den vuilik*; meerv. *vuiliken*. Verkleinw. *vuilikje*. Van *vuil*. Iemand, die vuil van aard en morsig is, *foei, vuilik!*

VUILNIS, anders *vuinis*, en in de gemeenzame verkeering, *vullis*, z. n., v., *der*, of *van de vuinis*; zonder meervoud. Onnut wegwerp- sel van verschillende dingen, vuiligheid, drek, enz.: *de vuinis opscheppen*. Zamenstel- lingen: *vuilnishok*, *vullishok*, *vuilnishoop*, *vullishoop*, *vuilnisgar*, *vullisgar*, *vuilnis- man*, *vullisman*, *vuilnisschop*, *vullisschop*, *vuilnisschuit*, *vullisschuit*, *vuilniscat*, *vul- liscat*. Het woord *vuinis* wordt ook in de beteekenis van schande of blaam gebezigd, als bij Hooft: *de Staten hadden hem den naam van algemeenen Lantvoogt gegeven, om, onder dat dexel, hun vuinis op hem te werpen*.

VUILNISBAK, z. n., m., *des vuilnisbaks*, of *van den vuilnisbak*; meerv. *vuilnisbakken*. Uit *vuilnis* en *bak*. Een bak, waarin men vuilnis bergt, of bewaart.

VUILTE, zie *vuil*.

VUIST, z. n., v., *der*, of *van de vuist*; meerv. *vuisten*. Verkleinw. *vuistje*. Eigenlijk de toegeslotene hand: *met vuisten slaan*. *Met den degen in de vuist eene schans veroveren*. *Deze spijs dient hem als een vuist in zijn oog*, d. i. kan hem zeer schaden. *In zijne vuist om iets lagchen*, d. i. heimelijk en boosaardig over eene zaak zich verheugen: *de grooten loegen in de vuist*. [Hooft.] *Figuurl.*: *voor de vuist zijn*, openhartig zijn. *Hij is altoos voor de vuist*, d. i. opregt. *Voor de vuist spreken*, d. i. zonder zich te voren bedacht te hebben. *Hij heeft de gave van vlot voor de vuist te spreken*. Ook wordt dit woord gebruikt in de beteekenis van eenen dikken ijzeren hamer; als: *iets met eene vuist aan stukken slaan*. Zamenstell.: *vuist- hamer*, *vuistlook*, een stoot, of slag met de *vuist*, *vuistslag*, *vuistrechtter*, *vuistvol*, enz. Voorts schijnt het woord *vuist*, van *vatten* en *vast* af te stammen.

VUISTHAMER, zie *vuist*.

VUISTLOOK, zie *vuist*.

VULLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vulde, heb ge- vuld*. Van *vol*. Vol maken: *eene kan vullen, een glas vullen, eene lantaarn vullen*. *Bed- den vullen*. Van hier *vuller*, *vulling*, *vulsel*. Zamenstelling: *vulmolen*, *vulkoord*, stop- woord, *vulaarde*, *vulbier*, *invullen*, *op- vullen*, enz.

VULLIS, zie *vuilnis*

VULTE, z. n. v., *der* of *van de vulte*; zonder meerv. Volte, of vervulling: *Godt verleene u de vulte uwer deugdelijke begeerten*. [Hooft.]

VULWOORD, zie *vullen*.

VUNS, *vunzig*, bijv. n. en bijw., *vunzer*, *vunzi-*

ger, vunst, vunzigst. Vochtig riekend: *wat riekt het hier vunzig!* Van hier *vunsheid*, *vunzigheid*.

VUREN, onz. w., gelijkvl. *Ik vuurde, heb ge- vuurd*. Van *vuur*. Vuur geven, schieten, met het geschut of geweer: *dat krijgsvolk is knap in het vuren*. *Op den vijand vuren*.

VURENHOUT, z. n., o., *des vurenhouls*, of *van het vurenhout*; zonder meerv. Zekere soort van hout. Van hier het onverbuig. bijv. n., *vurenhouten*, van vurenhout gemaakt: *eene vurenhouten kist*.

VURIG, bijv. n. en bijw., *vuriger, vurigst*. Van *vuur*. Iets dat eene brandende eigen- schap heeft: *vurige kolen*, voor *gloeijende kolen*, bij Kramer. Ook naar vuur gelijkend, wat den uiterlijken glans betreft: *vurige*, d. i. heldere, doordringende, *oogen hebben*. *Vurige tongen*. *Een vurig gezicht*, d. i. vol vurigheid. *Figuurl.*, in eenen hoogen graad levendig, met het levendigst gevoel verbonden: *hij betuigde hem den vurigsten dank*. *Iemand eene vurige liefde toedragen*. *Een vurige minnaar*. *Vurige gebeden*. *Een vurige blik*. *Een vurige kus*. *Vurige aandoeningen der ziel*, enz. Van hier *vurigheid*, *vuriglijk*.

VUUR, z. n., o., *des vuurs*, of *van het vuur*; meerv. *vuren*. Verkleinw. *vuurtje*. Eene zeer fijne en door de gansche natuur verspreide vloeistof welke bestaan nog zeer onbekend is, welke zich, echter, onder zekere omstandigheden, door licht en warmte aan ons opdoet. Dit alleen den natuurkundigen bekende *vuur* wordt, om het van het volgende te onder- scheiden, het oorspronkelijke genoemd, als tot de hoofdstoffen behoorende. In het ge- meene leven kent men dit vuur slechts in brandende lichamen, die, in zooverre het- zelve in en om zekere daartoe geschikte lichamen ontstaat, in en om dezelve in eene zekere nog onbekende beweging gebragt wordt, en zich, alsdan zoowel door licht en warmte, als ook door zijne verterende kracht doet kennen: *het vuur brandt, het brandt als vuur*. *Vuur staan*, door den slag des staals aan den vuursteen de vuurdeelen, welke zich daarin bevinden, uitlokken, en in beweging brengen. *Vuur geven*, van schietgeweer sprekende, het kruid aansteken, hetwelk ou- lings met lonten geschiedde, die men *vuren* noemde. *Vuur aanmaken*, met hulp der nodige middelen, de vuurdeelen in eene selle beweging brengen. *Het vuur gaat uit*. *De zwam vat licht vuur*. *Iemand ter vure doemen*. *Olie in het vuur werpen*, *figuurl.* eenen strijd, eene hartstogt nog heviger maken. *Door een vuur loopen*; *voor iemand door een vuur loopen* *figuurl.*, alles voor iemand doen of beproeven. *De berg spuwt vuur*, werpt brandende mijn- of bergstoffen uit. In eenen naauweren zin worden ook verscheidene soorten van bran- dende lichamen, in het algemeen *vuur* ge-

noemd. In den oorlog wordt het lossen van het groot en klein geschut en de daardoor voortgedrevene kogels, *vuur* genoemd: *de ruiterij hield het eerste vuur van het vijandelijke voetvolk standvastig uit. De troepen stonden twee uren in het vuur. Het was een verschrikkelijk vuur. Het voetvolk moet zijn vuur niet vergeefs verspillen*, niet buiten volstrekte noodzakelijkheid vuren. *Eene stad te vuren te zwaard verwoesten*, in brand schieten, door kracht van wapenen vernielen. *Tusschen twee vuren staan*, ingesloten zijn. *De vijand stond tusschen twee vuren. Iemand het vuur na aan de schenen leggen*, iemand eene zaak moeijelijk maken. *Figuurl.: hij werd, hij spooog vuur en vlam*, hij geraakte in zulk eene drift, dat zijn gelaat zoo rood als vuur werd. *De hemel was één vuur*, wanneer dezelve bij het noorderlicht eenen het vuurgelijken glans bekomt; ook: *er staat nog een potje voor hem te vuur*, hij zal duchtig onderhouden worden, men zal hem sterk doorhalen. Een hooge graad van lust of levendigheid, hevige gemoedsbewegingen: *de man heeft, naar zijnen hoogen ouderdom, nog veel vuur. Het paard, de hond heeft te veel vuur*, wanneer zijne neigingen te sterk zijn. *Hij sprak met veel vuur. Hij vat schielijk vuur*, d. i. wordt schielijk toornig. *Ergens vuur op vallen*, uiterlijk toonen door eene zaak getroffen te zijn. *Naauwelijks had ik haar iets van deze zaak medegedeeld, of zij vatte er vuur op. Het vuur der verbeeldingskracht*, een hooge graad van levendigheid. *Het minnevuur woedt in zijnen boezem. Het vuur des oorlogs* in den verheven schrijftrant. Van hier *vuren, vurig*, enz. Zamenstell.: *vuurbaak, vuurberg, vuurbloem, vuurbraker*, voor kanonstuk: *vuurbrakers, die, donderende over 't nat, den vloed bestrijken*. [J. De Marr.] *Vuurhaak, vuurkloot, vuurkolk, vuurkolom, vuurlantaarn, vuurmand*, eene mand, waarin vuur geplaatst, en waarop linnen enz. gedroogd wordt; *vuurmond*, geschut; *vuuroven, vuurpan*, beddepan; *vuurpijl, vuuroer*, zeker schietgeweer; *vuurrook, vuurscherm, vuurschop, vuurslag, vuurslot, vuurstraal, vuursteen, vuurstolp, vuurtang, vuurtest, vuurvlam, vuurwagen, vuurwerk, vuurwortel*, enz.; *koudvuur*, enz.

Vuur, hoogd. *Feuer*, bij Kero *fuire*, Olfrid. *fuir*, Isidor. *fijor*, bij Tatiaan *fuir*, angels. *fijr*, eng. *fire*, deen. en zweed. *fijr*, is een zeer oud woord, hetwelk tot het grieksche πυρ, tot het lat. *fervere, ferror, comburere*, en tot het hoogd. *brennen*, behoort, voor hetwelk men ook *bernen* zegt.

VUURBAAK, z. n., v. Van *vuur* en *baak*. Een lozen, op welken ten beste der zeelieden, des nachts, vuur gestookt wordt.

VUURBERG, z. n., m. Van *vuur* en *berg*. Een vuurspugende berg; met een vreemd woord, een *vulkaan*.

VUURBRAKER, *vuurmond*, zie *vuur*.

VUURPIJL, z. n., m. Van *vuur* en *pijl*. Een met vuurwerk voorziene pijl, die uit het geschut en klein geweer geschoten wordt; en waarmede men huizen en schepen in brand schiet. Ook een pijl, die uit een vuurwerk schiet: *de vuurpijlen vlogen door de lucht*.

VUURROER, zie *vuur*.

VUURSCHEM, z. n., o. Van *vuur* en *scherm*. Een scherm, dat men voor het vuur plaatst, om zich tegen deszelfs hitte te beschutten.

VUURSLAG, z. n., m. Van *vuur* en *slag*. Een zeker werktuig van staal, om vuur uit eenen vuursteen te slaan: *hij draagt altoos een' vuurslag bij zich*.

VUURSTEEN, z. n., m. Van *vuur* en *steen*. Een steen, uit welken men, door middel van het staal, vuur kan slaan, waartoe alle glasachtige steenen geschikt zijn. Doorgaans gebruikt men hiertoe den bekenden hoornsteen; van daar dat dezelve, in eenen bepaalden zin, onder den naam van *vuursteen* bekend is; angels. *fijrstan*, deen *fijrsteen*.

VUURWERK, z. n., o. Van *vuur* en *werk*. Elk door konst zamengesteld, vuur van salpeter, zwavel en kolen, hetwelk in den oorlog tegen den vijand, en anders tot vermaak, of uitspanning gebezigd wordt. In den laatsten zin beteekent het een of meer figuren, welke uit allerhande konstige lustvuren zamengesteld zijn en bij nacht aangestoken worden. *Een vuurwerk afsteken. Zij gingen naar de fauchal alleen om het vuurwerk te zien*. Van hier *vuurwerkmaakkunde, vuurwerkmaker*, iemand die vuurwerken zamenstelt.

W.

W, de een en twintigste letter van het ABE; zie mijne nederd. spraakk. D. I. § 47 env.

WAAD, zie *waden* en *gewaad*.

WAADBAAR, bijv. n. en bijw., *waadbaarder*, *waadbaarst*; van *waden* en *baar*. Waardoor men waden kan. *De rivier de IJssel is, op sommige plaatsen, tegenwoordig, waadbaar*, d. i. kan men te voet overtrekken.

WAAG, z. n., v., *der*, of *van de waag*; meerv. *wagen*. Een werktuig om te wegen. *Het moet op de waag gewogen worden*. Ook de plaats waar zulk een werktuig gebruikt wordt, weeghuis: *quam Leepoogh met het vendel op de wage trekken*. [Hooft.] Eindelijk wordt het ook voor gevaar gebezigd: *hen stellen in de waag van doods en levensstrijt*. [De Deck.] En van hier het werkw. *wagen*, zich in gevaar begeven; ook *waaghals*, *waagschaal* enz. *Te waag stellen* werd oul. voor *wagen* gebezigd. Zamenstell.: *waagdrager*, *waagknie*, enz.

WAAGDRAGER, z. n., m., *des waagdragers*, of *van den waagdrager*; meerv. *waagdragers*. Van *waag* en *drager*. Iemand, die in de waag werkt. Ook *waagwerker*.

WAAGGELD, z. n., o., *des waaggelds*, of *van het waaggeld*; meerv. *waaggelden*. Van *waag* en *geld*. Geld, dat men voor het wegen der waren op de openlijke *waag* betaalt: *er moet waaggeld van betaald worden*.

WAAGGEWIGT, z. n., o., *des waaggewigts*, of *van het waaggewigt*; meerv. *waaggewigten*. Van *waag* en *gewicht*. Gewicht dat men op de openlijke waag gebruikt: *ik zal u de goederen op waaggewigt leveren*.

WAAGHALS, z. n., m., *van den waaghals*; meerv. *waaghalsen*. Van *wagen* en *hals*. Iemand die zich, op eene onbezonnene wijze, in een groot gevaar begeeft, een persoon, die zijnen hals, d. i. zijn leven, waagt. Zie *waag*. Verkleinw. *waaghalsje*. Oud. heest *waaghalzerij*.

WAAGMEESTER, z. n., m., *des waagmeesters*, of *van den waagmeester*; meerv. *waagmees-*

ters. Van *waag* en *meester*. Iemand die het opzigt over eene openlijke waag heeft.

WAAGSCHAAL, z. n., v., *der*, of *van de waagschaal*; meerv. *waagschalen*. Van *waag* en *schaal*. Schaal in de waag. Van hier het figuurl. *in de waagschaal stellen*, aan het gevaar blootstellen. *Zijn leven in de waagschaal stellen*. Zie *waag*.

WAAGSPEL, z. n., o., *des waagspels*, of *van het waagspel*; meerv. *waagspelen*. Van *wagen* en *spel*. Een spel met kaarten of dobbelsteenen, waarbij men zijn geld, zijn fortuin, enz. waagt.

WAAGSTUK, z. n., o., *des waagstuks*, of *van het waagstuk*; meerv. *waagstukken*. Van *wagen* en *stuk*. Eene roekeloze onderneming, eene gewaagde zaak. *Ik verzeker u, het was een waagstuk*.

WAAGWERKER, zie *waagdrager*.

WAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijk- en ongelijkvl. *Ik woei (waaide), heb gewaaid*. Bedr., al waijende verkoelen: *wani mij eens wat*. Onz., wind maken, ook met de wicken klappen: *het waaide gisteren zeer hard*. *Het waait eene stijve koelte*. *Zijne wimpel laten waaijen*, sloopsterm. Figuurl. voor *laten gaan*: *ik zal hem maar laten waaijen*, d. i. ik zal hem niet noodigen om langer te blijven. *Waaijen met alle winden*, beteekent oneigenlijk, de huik naar den wind hangen, falievouwen. *Over het hoofd waaijen*, zegt men van onheilen, die iemand dreigen te treffen: *noit waaide een buij alleen mij over 't hoofd*. [Vond.] *Het is mij door het hoofd gewaaid*, het is mij ontgaan. Van hier *waijer*, *waijing*. Zamenstell.: *aanwaaijen*, *afwaaijen*, enz.

WAAIJER, z. n., m., *des waijers*, of *van den waijer*; meerv. *waijers*. Verkleinw. *waijertje*. Van *waaijen*. Eigenlijk iemand die waait. Meest gebruikelijk voor het werktuig zelve, waarmee men waait, en waarvan de vrouwen zich bedienen, om al waijende

het aangezicht te verkoelen: *met eenen waeyer in 't aenzicht waejende*. [Vond.] *Een vlugge pijl quetst de long, den waeyer van 't hart*. [Vond.] Zamenstell.: *waayerkooper, waayermaker*, iemand die waaiers maakt; *waayer-schilder*, iemand die waaiers schildert, enz.

WAAK. *wake*. z. n., v., *der*, of *van de wake*; zonder meerv. Van *waken*. Zekere tusschenruimte van tijd gedurende den nacht, in welken men waakt. *De ouden verdeelden den nacht in vier waken*. Ook figuurl. voor *bezorgdheid*. *Ende was wel waar, dat zoo veel wederwils, in den boezem van den nieuwen staat, ernstige waake, orde, en tegenzorg vereischte*. [Hooft.] *De krijgszorgen slapende, zo hielden die van de minne de waak*. [Hooft.] *Stort uw hert in d' eerste wake voor den Heere als water uit*. [De Decker.] Zie verder *wacht*.

WAAKHOND, zie *wachthond*.

WAAKROL, zie *waken*.

WAAKSTER, z. n., v., *der*, of *van de waakster*; meerv. *waaksters*. Van *waken*. Eene vrouw, die bij eene kraamvrouw, of bij eene zieke, waakt, of dezelve oppast: *zij is beter eetster dan waakster*.

WAAKTOREN, z. n., m., *des waaktorens*, of *van den waaktoren*; meerv. *waaktorens*. Van *waken* en *toren*. Een toren, waarop men wacht houdt, om de aankomst des vijands te ontdekken.

WAAKZAAM, bijv. n. en bijw., *waakzamer, waakzaamst*. Van *waken*. Zie *zaam*. Dit woord wordt meer in eenen figuurlijken dan eigenlijken zin gebezigd, en beteekent, onafgebroke zorg voor de zekerheid van iemand dragende, of eene onveranderlijke neiging, bezittende, om eenen anderen te bewaken en te beschermen: *een waakzame hond*. *Waakzaam zijn*. Ook beteekent het eene onafgebroke zorg voor iets aan den dag leggende, als: *zelfs de waakzaamsten worden somtijds bedrogen*. Van hier *waakzaamheid*.

WAAAL, z. n., v., *der*, of *van de waal*; zonder meerv. Zekere rivier: *hierop voerenze de Waal over*. [Hooft.] *Nu zwijg ik van de Waal die zivart van schepen krielt*. [Vondel.] Ook een met palen omgeven kant, waar de schepen in de zeehaven veilig kunnen liggen Van *walen, wellen*, vloeijen. Zamenstell.: *waalredders*.

WAAAL, z. n., m., *des waals*, of *van den waal*; meerv. *walen*. Een inboreling van het Waalsche, een uit het Waalsch land. Zamenstell.: *luikerwaal*. Wachter leidt dit woord af van het gr. *αλλος*, *alienus*, *peregrinus*, *per prosthesin του*.

WAAALSCH, *walsch*, bijv. n., zonder trappen van aergrooiting. Alles, wat op het land der Walen betrekking heeft, of tot derzelve taal en

gewoonten behoort: *zij is een Waalsch meisje*. *De Waalsche taal*. Ook wordt het figuurl. voor *onverstaanbaar* gebezigd, als: *het was allemaal waalsch voor mij*. *Wat schepsel kan dat koeterwaalsch*, d. i. die brabbeltaal, *verstaan*? Ook wordt het woord *walsch* voor *fransch* gebezigd, als: *het walsch Vlaanderen*, d. i. het fransch Vlaanderen. Van daar heet, bij de vereenigde Nederlanden, de gemeente der hervormde Franschen, *de walsche gemeente*. Zamenstell.: *waalschland, walschland*.

WAALOWTEL, z. n., m., *des waalwortels*, of *van den waalwortel*; zonder meerv. In sommige streken *adderkruid* genoemd, bij Linn. *siumpithum officinale*. Misschien van de dikke ronde gestalte des wortels dus geheeten, naar welke hij aan eenen golf gelijk is.

WAAAN, z. n., m., *des waans*, of *van den waan*; zonder meerv. Van *wanen*. Ijdele meening, of gedachte. Hooft heeft dit vr.: *waardoor wij ons de waan ontgeven*; en: *gegrond op wankte waan*. Hier in volgt hem Vollenhove: *waardoor de mensch zich als een waterbel opblaast met ijdele waan van ingebeelde hoogheit*. Maar Moonen stelt het mannel., even als Vondel: *uit geen en ijdel en waan*. Zoo ook De Decker: *om 't woeste volk dien waan te praten uit het hoofd*. En M. Stoke: *na minen waan*. Van hier *waan geloof, waan geloovig*, enz.

WAAANWIJS, bijv. n. en bijw., *waanwijzer, waanwijst*. Van *wanen* en *wijs*. Eigenwijs, laatlunkend. Iemand die zich verbeeldt wijs te zijn: *hij is een waanwijze gek*. Ook wordt het zelfstandig gebezigd, als: *de waanwijzen zijn onverdragelijk*. Van hier *waanwijsheden*, dat is, laatlunkendheid, ingebeeldheid.

WAAAR, z. n., v., *der*, of *van de waar*; meerv. *waren*. Elke beweegbare levenlooze zaak, in zoo verre dezelve een voorwerp des handels is, d. i. verkocht of gekocht wordt. Meest zegt men het van zulke voorwerpen, die door kunst voortgebracht zijn: *houtwaren, ijzerwaren*. *Alle waar is naar zijn geld*. *Deze waar prijst zich zelve*, d. i. deze waar wordt door hare eigene deugd aanprezen, en behoeft daarom de aanbeveling des koopmans niet. *Elk koopman prijst zijne eigene waar*. *Oortof tot uitvoer dier waare*. [Hooft.] Zamenstell.: *eetwaar, koopwaar, verfwaar*, enz.

WAAAR, bijw. van plaats. In welke plaats. *Waar zijt gij? Waar gaat gij? Ik weet niet waar hij zich bevindt*. *Van waar komt hij?* d. i. van welk eene plaats. *Waar voelt gij de pijn?* d. i. op welke plaats van uw ligchaam. *Nu weet ik waar hem de schoen wringt*. *Ik weet somtijds niet, waar mijn hoofd staat*. *Waar bekleedt dikwerf de plaats van het betrek-*

kelijke welke, doch alleen in zamenstelling met voorzetselen, als : *waaraan, waarbij, waardoor, waarheen, waarin, waarmede, waarna, waarop, waartoe, waaruit, waarvan, waarvoor*, enz.; b. v. : *waaraan ontbreekt het u? aan welke zaak; waardoor zijt gij ongelukkig geworden? door welk voorval; waaruit maakt gij dit op?* uit welke omstandigheden, enz.

Waar, hoegd. *wo*, bij Olfrid. *waar*, bij Willeram. *wa*, bij Ulphil. *hwar*, neders. *waar*, *wor*, zweed. *hwar*, eng. *where*.

WAAR, bijv. n. en bijw. *meer, zeer waar*. Echt, zeker, werkelijk, in welke beteekenis het alleen als bijw., en slechts in weinige gevallen gebezigd wordt, bijzonder als eene bezwering : *zoo waar ik leef! zoo waar als God leeft!* zoo waar ik hier voor uwe oogen sta. Waartoe het woord *voorwaar* ook schijnt te behooren. — *Een ware vriend, de ware deugd. Den waren God aanbidden. Zijn waren naam verbergen. Iets voor waar houden. Niet waar?* eene in den vertrouwelijken spreektrant gebruikelijke uitdrukking, voor : *is het niet waar?* Van hier *waarachtig, waarheid, waarlijk*. Zamenstell. : *waarheid-lievend, waarborg, waarteeken*, teeken van waarheid, kenteeken; *waarzeggen*, enz.

WAARACHTIG, bijv. n. en bijw., *waarachtiger, waarachtigst*. Van *waar* en *achtig*, voor *haftig*, van het oude *haven*, hebben; derhalve eigenlijk, waar, of het ware hebbende : *God is waarachtig*. Soms tijds beteekent *waarachtig* zoo veel als, *den schijn van waar hebbende*, of iets minder dan waar; zoo zegt Huig. :

*Het is WAARACHTIGH Jan,
Gij zijt een eerlick man;
WAARACHTIGH is het : maer
Dit is wat min als waer.*

Van hier *waarachtigheid, waarachtiglijk*.

WAARBORG, z. n., m., *des waarborgs*, of *van den waarborg*; meerv. *waarborg*. Van *waar* en *borg*. Borg, onderpand : *hij is mij een goede waarborg daarvoor. Iets tot waarborg aannemen. Ik houd dat geld tot waarborg*. Van hier in het dagelijksche leven het werkwoord *waarborgen*, ten waarborg stellen, ten waarborg strekken : *wilt gij mij daarvoor waarborgen?* Zamenstell. : *waarborg-*, en *brandwaarborgmaatschappij*.

WAARBORGEN, zie *waarborg*.

WAARD, z. n., m., *des waards*, of *van den waard*; meerv. *waarden*. Iemand die een' of meer personen, voor geld, herberging, voedsel, en de noodige oppassing verschaft. *Gij hebt den waard gezien, en hij is u als een goed man voorgekomen*. Tegen dit *waard* stelt men het woord *gast*, als : *gelijk de waard is, vertrouwt hij zijne gasten*. Figuurl. : *buiten den waard rekenen*, d. i. zijne rekening verkeerd maken. Waarschijnlijk komt

dit woord van *waren* en *gewaren*. Van eene vrouw zegt men *waardin*.

WAARD, z. n., m., zonder meerv. Een bedijkt land. *De Bommeler waard. De Dordsche waard*, enz. *Op 't westeijnt van de Bommelerwaardt*. [Hooft.]

WAARD, z. n., m., *des waards*, of *van den waard*; meerv. *waarden*. Het mannetje van eenen eend.

WAARD, bijv. n. en bijw., *waarder, waardst*. Eene bepaalde aanspraak op de schatting van anderen hebbende, in vergelijking met den bekenden graad van schatting van iets anders. In vergelijking met het geld, den eenmaal aangenomenen maatstaf van de waarde der dingen, daar alsdan derzelve begrip in den vierden naamval geplaatst wordt. *De ring is tien guldens, het huis is twee duizend guldens waard. Hoe veel is dat stuk goeds waard? Het is veel waard, niets waard*. In vergelijking met elk ander ding van bekende waardering, daar dit dan of door het omschrijvende *dat* uitgedrukt wordt, als : *de zaak is niet waard, dat ik er aan gedenk. Gij zijt niet waard, dat de zon u beschijnt. Hij was waard, dat men hem kwelde*, hij had het verdiend. Of door middel van een naamwoord, hetwelk dan, gemeenlijk, in den tweeden naamval staat. *Het is der moeite niet waard*. Ook beteekent het eenen hoogen graad van aanspraak op iemands aching hebbende, als : *mijn beste, waarde vriend. Die zaak is mij zeer waard. Hij is mij waarder dan zij*. Doch, van zaken gesproken, gebruikt men, in plaats van de trappen van vergrooting, *meer, minder, het meeste, het minste. Deze zaak is mij meer waard dan die andere. Dit boek is mij minder waard. Van al deze zaken is dit mij het minste en dat het meeste waard*.

Waard, hoegd. *werth*, reeds bij Ulphil. *vairths*, zweed. *vård*.

WAARDE, z. n., v., *der*, of *van de waarde*; zonder meerv. De graad van voorrang, met betrekking tot de schatting van andere dingen, het denkbeeld van den voorrang en de deugdelijkheid eener zaak. *Eener zaak eene groote waarde bijzetten. De wetenschappen behouden hare waarde. Iemand in zijne waarde laten*, over deszelfs waarde niet beslissen. *De innerlijke waarde*, de innerlijke deugd, welke bij alle omstandigheden geschat wordt; in tegenoverstelling der *uiterlijke waarde*, die van toevallige omstandigheden afhangt, en ook *prijs* genoemd wordt. Inzonderheid met betrekking tot het geld, als den aangenomenen maatstaf der waarde. *Honderd guldens aan waarde. Munten van geringe waarde*; waar het echter de innerlijke waarde, of het gehalte beteekent. *De waarde voor iets ontvangen*, d. i. de hoegroothheid der waarde naar het geld berekend. In den

wisselstijl schrijft men: *de waarde hiervoor ontrangen*. Somwijlen wordt het ook voor prijs gebruikt, als: *in waarde stijgen*. Zamenstell.: *geldswaarde*. Van hier *waarderen*, schatten, *waardijn*, iemand, die aange-steld is om den aard en de waarde der metalen, vooral van goud en zilver, te onderzoeken, zoo als in de munt.

Bij Otfrid., Notk. enz. *werd*, *werdi*, neders. *weerd*, eng. *worth*, pool. *wart*.

WAARDEERBAAR, bijv. n. en bijw., *waardeerbaarder*, *waardeerbaarst*. Van *waarderen* en *baar*. Dat gewaardeerd, of op prijs gesteld kan worden, *waardeerlijk*: *dat goed is niet waardeerbaar*, d. i. kan niet op prijs gesteld worden. *Waardeerbaargoud*. Zamenst.: *onwaardeerbaar*, *onwaardeerlijk*, enz.

WAARDEERDER, *waardeester*, zie *waarderen*.

WAARDEERLIJK, zie *waardeerbaar*.

WAARDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik waardeerde*, *heb gewaardeerd*. Schatten, op prijs stellen, de waarde der dingen bepalen: *hoe hoog waardeert gij die goederen? Eene boekerij waarderen. Iets te hoog, te laag waarderen. Goud, zilver waarderen; ik heb het bij den zilversmid laten waarderen*. Figuurl., achten, schatten, in waarde houden: *men moet den mensch niet naar zijn geld, maar naar zijne deugd waarderen. Gij kunt dat mensch niet genoeg waarderen*. Van hier *waardeerder*, *waardeester*, *schatster*; *waardering*, enz. Van *waard*, met den basterduitingang *eren*.

WAARDGELD, bij Meijer ook *waargeld*, z. n., o., *des waardgelds*, of *van het waardgeld*; meerv. *waardgelden*. Van *waar*, *waard* en *geld*. Eene zekere somme gelds, die men den soldaten op hand geeft. Van hier *waardgelder*.

WAARDGELDER, z. n., m. Een soldaat, die aangenomen wordt en geld trekt, om de stad, derzelve omtrek en, des noods, de kusten te bewaren: *de waardgelders kwamen in de wapenen*. Van het oude *waeren*, *weren*, *custodire*, bewaren, waarvan het angels. *ware*, *cautela*. Hiermede staat ook in verband ons *waard*, *weerd*, *custos*, *hospes*.

WAARDIG, bijv. n. en bijw., *waardiger*, *waardigst*. Van *waarde*. Die, of dat iets verdient, of waardig is: *deze zaak is uwer niet waardig. Hij is die vrouw niet waardig. Een waardig man. Zich iets waardig maken*, door zijn gedrag iets verdienen. *Hij is dezen loften volle waardig*. Zamenst.: *eerwaardig*, *hoogerwaardig*, *lofwaardig*, *roemwaardig*, *strafwaardig*, enz. Van hier *waardigheid*, *waardiglijk*. Reeds bij Kero, Otfrid., en anderen *wirdig*.

WAARDIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de waardigheid*; meerv. *waardigheden*. Van *waardig* en *heid*. Zekere trap van deugd, achtbaarheid, verdiensten. *De waardigheid der zaak vereischt het. Overeenkomstig met de waar-*

digheid van het onderwerp. Men zegt: *een man spreekt met waardigheid*, wanneer men wil te kennen geven, dat hij op eene achtbare, edele en met het karakter dat hij bekleedt, of de zaak, waarover hijspreekt, overeenkomstige wijze, zich uitdrukt. In denzelfden zin zegt men, *met waardigheid te werk gaan. Zijne zaken met waardigheid verrigten. Hij heeft veel waardigheid in zijne manieren*. Ook beteekent het verheffing, onderscheidende voortreffelijkheid: *de waardigheid van zijnen rang ophouden. Dit strookt niet met de waardigheid van zijn karakter*. Het wordt ook voor eene aanzienlijke bediening gebezigd, als: *grootte, souvereine waardigheid. In waardigheid gesteld zijn. Koninklijke, Keizerlijke waardigheid. Kerkelijke waardigheid. Waardigheden zijn*, in sommige kerken, zekere ambten, waaraan een gedeelte van het Kerkelijk regtsgebied verknocht is, of eenige bijzondere bediening in de Kapittels, als van: Proost, Deken, Schatmeester, Aartsdiaken, enz., en in het Koor de bediening van Zanger. Ook wordt het gezegd van personen, die zulke bedieningen hebben, als: *er zijn Kerken, waar alle de waardigheden den rooden tabbaard hebben*, enz. Zamenstell.: *eerwaardigheid*, *hoogwaardigheid*, *hoogerwaardigheid*, *onwaardigheid*, enz.

WAARDIJ, z. n., v., *der*, of *van de waardij*; zonder meerv. Het denkbeeld van de deugdelijkheid eener zaak, met betrekking tot den prijs: *een uurwerk van groote waardij. Gij zult er de waardij van betalen. Dit is eene zaak, waarvan de waardij nauwelijks is te berekenen. Van geene mindere waardij*. [Vondel.]

WAARDIJN, zie *waarde*.

WAARDIN, z. n., v., *der*, of *van de waardin*; meerv. *waardinnen*. De vrouw van eenen waard, of, die eene herberg houdt: *wij hebben daar eene beste waardin getroffen*. Zamenstell.: *hoerenwaardin*, *kogchelwaardin*.

WAARDSCHAP, z. n., o., *des waardschaps*, of *van het waardschap*; meerv. *waardschappen*. Het beroep van iemand, die eene herberg opheeft. *Waardschap drijven*, d. i. herberg houden. Ook beteekent het gast- of bruiloftsmaal. *Niemant sel mer bidden ter werschappe*. [Van Hasselt.] *Die gekoren zijnde Koning in een waerschap wetten gaf* [R. Viss.]

Dit woord, hetwelk zeer oud is en reeds bij Notk. en anderen voorkomt, en *wirthschaft* genoemd is, wordt aldaar voorname-lijk voor *gastmaal* gebezigd, van *wirth*, in het nederduitsch *waard*, in zoo verre dit tegen het woord *gast* overstaat. Van hier *waardschappen*, bij Halma, gastmaal houden.

WAARDSCHAPPEN, zie *waardschap*.

WAARGEEST, z. n., m., *des waargeestes*, of van den *waargeest*; meerv. *waargeesten*. Verkleinw. *waargeestje*. Van *waren*, spoken, en *geest*. Een spook, en wel de geest van eenen afgestorvenen, welke men, oudtijds, geloofde dat, na de afscheiding van het ligchaam, terug kwam, om in zijne vorige woning, bij zijne bloedverwanten, dat nachts te *waren*, of rusteloos heen en weder te loopen.

WAARHEID, z. n., v., *der*, of van de *waarheid*; meerv. *waarheden*. Van *waar* en den uitgang *heid*. De overeenstemming der verscheidenheden in eene zaak. Zoo is de *waarheid Gods* de volkomenste overeenstemming van alles wat zich in God bevindt. Even zoo schrijft men in de zedekunde, iemand *waarheid* toe, wanneer zijn gedrag met zijn doelwit strokende is. De overeenkomst van eene stelling met andere bekende waarheden, het aanwezen van eenen grond, dien men bewijzen kan; hetwelk men met den naam van *redeneerkundige waarheid* pleegt te bestempelen; in tegenoverstelling der dwaling: *de waarheid eener stelling, eener uitspraak, of van een vonnis bewijzen*. Ook beteekent het de overeenstemming met een oorspronkelijk beeld of schilderij, en in eene verdere beteekenis, met de natuur zelve. Zoo heeft b. v. een afbeeldsel *waarheid*, wanneer hetzelfde aan het oorspronkelijke beeld volkomen gelijk is. Eene schilderij heeft *waarheid*, wanneer derzelve voorstelling in alle deelen met de Natuur overeenkomt. Zoo zegt men: *de rol der onverschilligheid met veel waarheid spelen*, d. i. overeenkomstig met het karakter van een onverschillig mensch. Voorts beteekent het de overeenstemming eener rede zoo wel met de zaak zelve, als met de gemoedsgesteldheid des sprekers, in tegenoverstelling van *onwaarheid*, en in eenen harderen zin, van *leugen*, welke beteekenis in de samenleving meest in gebruik is: *altoos de waarheid beminnen. Van de waarheid afwijken. Gij blijft der waarheid niet getrouw. De waarheid te na komen. Achter de waarheid komen*, d. i. de waarheid, of de ware gesteldheid der zaak vernemen. *In waarheid* wordt ook als eene zwakke bevestiging gebezigd, als: *in waarheid, ik ben zeer ongelukkig. Ik weet het in waarheid niet*. Ook de ware gesteldheid eener zaak: *de waarheid spreken, zeggen, bekennen; der waarheid hulde doen. De zuivere waarheid belijden. Om u de waarheid te zeggen. De waarheid uit iemand krijgen*, de ware gesteldheid eener zaak, door uitlokken, van iemand vernemen. *Waarheid* beteekent voorts eene ware stelling, eene ware oordeelvelling, en wordt, als zoodanig ook in het meervoud gebezigd: *wijsgeerige, Godgeleerde waarheden. Nuttige waarheden leeren. Hersenschimmige zaken voor waarheden aannemen.*

Eene bittere waarheid; ook met het meerv.: *iemand bittere, harde waarheden zeggen. Iemand de waarheid zeggen*, d. i. hem iets verwijten. De zamenhang van ware stellingen, het ware leerbegrip, zonder meerv.: *de waarheid verkondigen. Om der waarheid wille vervolgd worden. Een getuige der waarheid. Zamenstell.*: *waarheidspreker, waarheidverkondiger, waarheidsminnaar*, enz.

Bij Notker *uuarheit*; voor hetwelk, welker, met andere afleidingslettergrepen, *uuarnessi, uuarness, uuarhafti* en *uuaara*, meer in gebruik waren.

WAARLIJK, bijw., voor zekerlijk, in de daad: *hij is waarlijk onschuldig. Zij is waarlijk te beklagen. Het is waarlijk waar*. Van *waar* en den uitgang *lijk*.

Bij Otfrid. *uuarlich*, die het echter als een bijvoegelijk naamwoord voor *waar* gebruikt.

WAARMAKEN, bedr.w., gelijkvl. *Ik maakte waar, heb waargemaakt*. Van *waar* en *maken*. De waarheid aan den dag leggen: *hij zal mij dat waarmaken*, Van hier *waarmaking*.

WAARNEMEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik nam waar, heb waargenomen*. Van *waar* en *nemen*. Gewaarworden, acht op slaan, bezorgen, onderhouden: *hij heeft zijnen tijd niet wel waargenomen. Zijnen pligt wel waarnemen. Zijn werk wel waarnemen. Gods geboden waarnemen. De gelegenheid waarnemen. Den vijand waarnemen. Hij heeft haar reeds aan haar venster waargenomen*. [Gell.] *Het wild neemt den jager waar, wanneer het hem aanziet. Ik heb eene groote verlegenheid in zijn gelaat waargenomen. Toen hij bij mij kwam, heb ik hem eens regt waargenomen*. Somwijlen beteekent het ook, met de zinnen opvangen, als: *een heerlijk gezang, eene aangename reuk waarnemen*. Ook wordt het voor vernemen, bespeuren gebezigd, als: *ik heb uit uwen brief waargenomen*, enz. Van hier *waarnemer, waarneemster, waarneming*.

Dit woord is oud en luidt reeds bij Otfrid. en anderen, *uuarneinan*. *Waar* is hier het nog in *gewaarworden* voorkomende woord, hetwelk *ziende* beduid heeft. Zie *gewaar*.

WAAROM, bijw. en voegw. van *waar* en *om*. Om welke reden: *waarom hebt gij dat gedaan? Ik weet niet, waarom hij niet komt. Gij zult mij vragen, waarom ik het doe. Hij was dronken; waarom ik hem niet wilde spreken*.

Daar de oorzaak, naar welke men met *waarom* vraagt, zegt Adelung, een oogmerk met bewustheid onderstelt, zoo kan men *waarom* eigenlijk ook alleen dan gebruiken, waar zulk eene bewustheid kan plaats vinden, en derhalve niet van levenlooze dingen, tenzij dezelve als werkende personen voorgesteld worden. Men zegt, b. v. zonder eenige bedenking: *waarom zwelt de rivier zoo hoog? waarvoor men echter liever moest zeggen: van waar komt het, dat de rivier zoo hoog*

zweelt? Dit woord komt ook als zelfstandig in het mannelijke en onzijdige geslacht voor, als dan zou men hun den eigentlijken waarom hunner beroeping openbaren. [Hooft.] *Dan zal men d'oirzaak zien, de reden, den waerom van zijn verbolgentheén.* [Vond.] Hoedanige spreekwijze de Latijnen bezigen, als zij zeggen: *omne quare habet suum quia*, d. i. er is geen waarom, of het heeft zijn daarom. De Decker heeft het onz.: *'t waerom was eerehijk Maer wie kan mij 't waerom en redenen doen hooren.* [Westerbaan.] *Dit lang waerom verveelt u overlang.* [Huigens.]

WAARSCHEPPEN, zie waardschappen.

WAARSCHIJNLIJK, bijv. n. en bijw. Het ware gelijkende, den schijn daarvan hebbende, waarvan men slechts eenige ofschoon geene voldoende gronden heeft, om het voor waar te houden. *Het is waarschijnlijk, dat hij komen zal*, wanneer men meer grond heeft om te vermoeden, dat hij komen, dan dat hij niet komen zal. *Eene waarschijnlijke zaak.* Van hier *waarschijnlijkheid.*

WAARSCHUWEN, *waarschouwen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik waarschuwde, heb gewaarschuid.* Van *waar* en *schuwen*. Dit schijnt zoo veel te beduiden als het ware, een waar gevaar, te voren *schuwen*, of *schouwen*, dat is zien, bemerken; en vervolgens aanwijzen, als zoodanig bekend maken, en voor ernstig vermanen. Zie *schuwen*. *Iemand voor eenig onheil waarschuwen.* Hooft heeft *waarschuwden het kwaad*, voor *van het kwaad: ik waarschuw u, dat gij het niet doet.* *Wees gewaarschuid.* *Een waarschuwende droom.* Van hier *waarschuwer, waarschuwerster, waarschuwing.*

WAARTEKEN, zie *waar*, bijv. n. en bijw.

WAARTS, *oulings waart*, een uitgang, om eene rigting aan te duiden, welke alleen in de zamenstellingen, die bijwoorden zijn, gebruikt wordt, om deze rigting nauwer te bepalen, als: *opwaarts, nederwaarts, achterwaarts, voorwaarts, boschwaarts, huiswaarts, stadwaarts, herwaarts, derwaarts.*

Dit woord schijnt in eenige betrekking te staan met het engelsche *ward*, een oord, met het hoogduitsche *fahren, fahrt*, en het latijnsche *versus*.

WAARZEGGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zeide waar, heb waargezegd.* Van *waar* en *zeggen*. Toekomstige dingen te voren zeggen: *iemand waarzeggén.* *Zich laten waarzeggén.* *Uit de kaart, uit het koffijdik waarzeggén.* Van hier *waarzegger, waarzeggerij, waarzegging, waarzegster.*

Otfrid. gebruikt *uara zellan* voor te voren zeggen, terwijl *wahrsagen*, elders, de waarheid zeggen beteekent. *Waar* is hier, zonder twijfel, het bijw. *waar*; van waar *waarzeggén*, eigenlijk, toekomstige waarheden te voren zeggen beteekent.

WAARZEGGER, z. n., m., *des waarzeggers, of van den waarzegger*; meerv. *waarzeggers*. Iemand, die toekomstige dingen door bijgevoegde middelen wil voorzeggen: *bij eenen waarzegger gaan.* *De Italiaansche waarzegger.* Ook voor een boek, waarin voorspellingen van geluk en ongeluk beschreven staan: *in den waarzegger lezen.* Van hier *waarzeggerij.*

WAAS, z. n., o., *van het waas*; zonder meerv. Zekere vochtigheid, die zich op vruchten enz. vertoont, aan daauw gelijk: *het waas ligt er nog op.* *Die rijpe geeltjes met haren waas.* [Hooft.] *Sie hoe het versche waas sit op de Paters pruim.* [Westerb.] *Figuurlijk: en kussen 't waas af van haer wangen.* [Antonid.]

WACHT, z. n., v., *der, of van de wacht*; meerv. *wachten.* Van *wachten*. De handeling, waardoor men acht geeft op hetgene er omgaat, ten einde niet verrast of betrokken te worden. Verder, een zeker getal krijgsknechten, die de wacht houden. Ook enkele soldaten, die op schildwacht gesteld worden. Het beteekent ook de plaats, waar een zeker getal soldaten met eenen officier aan het hoofd zich onthouden om de algemeene zekerheid en rust te bewaren, en van waar de posten uitgedeeld worden. *Wacht* wordt ook gebezigd voor een zeker getal burgers of ingezetenen eener plaats, welke, een gedeelte van eeneschutterij of burgermagt uitmakende, op zekere tijden optrekken: *de wacht bezetten.* [Hooft.] *Gestoten op de wacht.* [Vond.] *Of ze schoon de wacht gevelt zien.* [D. Deck.] *Wacht houden, de wacht verdubbelen, goede wacht houden. De wacht afllossen. Naar de wacht gaan. Zijne wacht slaan,* heeft Vond., voor zijne wacht waarnemen: *een ieder staat zijn wacht, men meet den tijd met glazen. Iemand onder de wacht brengen. De wachten uitzetten. De wacht onderkruipen. De wacht zien optrekken. De wacht kwamen nam hem gevangen.* *Figuurl. voor toezigt, als: men behoeft bij die vrouw geene wacht te zetten.* Ook wordt het van beesten gezegd, b. v.: *dat is een beste hond, ik zou geen beter wacht voor mij verkiezen.* Wanneer onder het woord *wacht* een mannelijke persoon, een waker verstaan wordt, blijft het lidwoord echter vrouwelijk, overeenkomstig met den aard van het woord, maar de daarbij gevoegde betrekkelijke woorden nemen het mannelijke geslacht aan, b. v.: *ik zag de wacht, de schildwacht, van zijnen post loopen. Wacht te voet, wacht te paard. Stille wacht.* *Zamenstell. : wachtwoord; brandwacht, hellewacht, hofwacht, lijfwacht, nachtwacht, ratelwacht, dagwacht, hoofdwacht, legerwacht, schildwacht, tempelwacht, veldwacht, voorwacht, buitenwacht, eerewacht, troonwacht, torenwacht, kruidwacht, bergwacht, enz.*

WACHTEL, ook *kwakkel*, z. n., m., *des wachtels*, of *van den wachtel*; meerv. *wachtels*. Verkleinw. *wachteltje*. De naam eens trekvogels, welke zich, gedurende den zomer, in het graan ophoudt, en wegens zijne stem of zijnen slag, merkwaardig is. *De wachtel slaat*, wanneer hij zijne stem laat hooren, hetwelk geen zingen kan genoemd worden. Zamenstell. : *wachtelfluit*, *wachtelnet*.

Wachtel, deen. *wachtel*, noorw. *rachtel*, zweed. *raktel*. Men zou dit woord van *wachten*, *waken*, kunnen afleiden, dewijl deze vogel ook des nachts slaat; doch waarschijnlijker nog is zijn naam eene nabootsing van een gedeelte zijns slags, terwijl deszelfs benaming in andere talen en uitspraken, op gelijke wijze moet verklaard worden; waartoe het nederduitsche *kwakkel*, eng. *quail*, fr. *caille*, ital. *quaglia*, spaan. *coalla*, monnik. lat. *quacara*, lat. *coturnix*, schijnt te behooren.

WACHTEN, bedr. en o., w., gelijkvl. *Ik wachtte*, *heb gewacht*. In eene zekere houding blijven, tot dat een persoon, of eene zaak, komt; en in eene verdere beteekenis, in eene gemoedsgesteldheid blijven, tot eene zaak gebeurt: *wacht hier, tot ik wederkome. Ik kan niet lang wachten. Ik heb reeds lang gewacht. Laat mij niet lang wachten. Daar is wel wachten, maar geen vasten naar*, spreekw. *Aan de deur, voor de stad wachten. Op iemand wachten; op brieven, op antwoord, op eene goede gelegenheid wachten. Zij laat lang naar zich wachten*, blijft lang uit. *Naar wien wacht gij?* Ook beteekent het menschen, die men ten maaltijd genoodigd heeft, verbeiden, als: *heden middag wacht ik gezelschap. Ik zal u dan, volgens afspraak, wachten. Wanneer iemand, of op iemand wachten* van levenlooze zaken gezegd wordt, zoo beteekent het figuurl. zoo veel als naderen. *Hem wacht een zware straf. Hem wacht een ambt. Weet gij dan niet welke een geluk heden op u wacht?* In den zin van verwachten, als: *hij heeft verbaasd veel te wachten*. Ook beteekent het hoeden, onthouden: *gij moet u daar voor wachten. Wacht u voor kwaad gezelschap. Gij behoort u wat meer te wachten*. Van hier *wachter*, *wachting*, *wachster*, *wachtsch*, waakzaam, van de honden: *een wachtsche hond*. Zamenstell. : *afwachten*, *inwachten*, enz.; *wachthond*, *wachthuis*, *wachtmeester*, onderofficier bij de ruitery; *wachtplaats*, *wachtschip*, *wachtstoren*, enz. Hoogd. en bij Otfrid. *warten*.

WACHTER, z. n., m., *des wachters*, of *van den wachter*; meerv. *wachters*. Iemand die de noodige zorg voor iets draagt. *Geenen wachter hebben. De wachter op den toren. Wachters* worden ook zekere sterren aan den Hemel genoemd, als: *de wachters van Jupiter*. Zamenstell. : *boschwachter*, *deurwachter*,

hontwachter, *huiswachter*, *sluiswachter*, *torenwachter*, enz.

WACHTMEESTER, zie *wachten*.

WACHTSCH, zie *wachten*.

WADDE, z. n., v., *der*, of *van de wadde*; zonder meerv. Eene ondiepte in het water, of de plaats van eene rivier, waar het water zoo laag en de grond zoo hard is, dat men dezelve doorwaden, d. i. te voet doorgaan kan. Van *waden*, door het water loopen. *Over de wadde varen. Hij laat Sergestus op het wadde*. [Vond.] *Een kracht van nat, als gij in uwe wadde omrat*. [Anton.]

WADE, *waaije*, z. n., v., *der*, of *van de wade*; meerv. *waden*. De knieschijf: *met zijne afgehouwe waede*. [Vond.] Ook bezigt men het voor de holligheid boven de kuit, achter de knieschijf: *ik voelde de pijn in de waden van mijne beenen*.

WADEN, o. w., gelijkvl. *Ik waadde*, *heb en ben gewaad*. Door het water gaan. *De rivier was zoo ondiep, dat men er door kon waden. De geitjes waadden*.

Bij Notker *uaton*, hoogd. *waten*, angels. *wadan*, eng. *to wade*. De overeenkomst, welke dit woord *waden* met het hoogd. *was-ser*, nederd. *water*, heeft, is vermoedelijk slechts toevallig, ofschoon velen dit voor het stamwoord gehouden hebben. Het schijnt, veel meer, dat het denkbeeld van gaan in dit woord heerschende is, daar het dan met het zweed. *vada*, gaan, lat. *vadere*, en het gr. $\beta\alpha\delta\epsilon\upsilon$, $\beta\alpha\delta\iota\zeta\epsilon\upsilon$, tot eenen en denzelfden stam zoude behooren.

WADEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik waadde*, *heb gewaad*. Van *waad*, *wade*, d. i. gewaad. Eenen dooden het lijkgewaad, of doodkleed, aandoen: *een lijk waden*.

WAFEL, z. n., v., *der*, of *van de wafel*; meerv. *wafelen*. Verkleinw. *wafeltje*. Een zeker gebak van bloem, melk, eijeren, enz., hetwelk, in een wafelijzer gaargebakken, eene platte gedaante met aan beide zijden kleine vierkante, of ruitachtige, of andere figuren, verkregen heeft. *Wafelen bakken. Dikke wafelen. Dunne wafelen. Geruite wafelen. Hij heeft ons gisteren op wafelen verzocht*. In de gemeene volkstaal wordt *wafel* ook voor den mond gebezigd: *houd uw wafel, zwijg stil. Ik gaf hem een' slag voor zijne wafel*. Van hier *wafelachtig*. Zamenstell. : *wafelbakker*, *wafelbakster*, *wafeldeeg*, *wafelhuis*, *wafelijzer*, *wafelkraam*, *wafelvormig*, *wafelwijn*, enz. In den zin van mond brengt *Wacht*, het tothet german. *waffel*, *os*, *waffe*, *facies*.

WAFELBAKKER, zie *wafel*.

WAFELIJZER, z. n., o., *des wafelijzers*, of *van het wafelijzer*; meerv. *wafelijzers*. Verkleinw. *wafelijzertje*. Van *wafel* en *ijzer*. Het werktuig of ijzer, waarmede men wafelen bakt: *mijn wafelijzer is niet groot genoeg*.

kortheidshalve wordt, in dien zin, het woord *ijzer* wel eens voor *wafelijzer* gebruikt, als: *niet een van mijne wafelijzers is groot genoeg, gij moest mij uw ijzer maar eens leenen*. Ook wordt *wafelijzer* wel eens gezegd van een werktuig om brieven te verzegelen, wanneer er op hetzelfde figuren, bij wijze van ruitjes staan, als: *welk soort van zegel hebt gij? Is het een wafelijzer?*

WAGEN, z. n., m., *des wagens*, of *van den wagen*; meerv. *wagens*. Verkleinw. *wagentje*. Een rijtuig met vier wielen. *Op eenen wagen, in eenen overdekten wagen, rijden. Een' wagen mennen. Op zijnen wagen*. [Vond.] *Door een' vierigen wagen*. [Vollenhove.] *Hi hadde twee paerden in eenen wagen*. [M. Stoke.] *De paerden voor den wagen spannen. De paerden achter den wagen spannen*, figuurl., verkeerd werk, iets het voorste achter doen. Ook beteekent het een zeker gesternte, anders de groote Beer genaamd. Zamenstell.: *boerenwagen, drekwagen, hooiwagen, huurwagen, koetswagen, kordewagen, kruiwagen, lastwagen, legerwagen, luicwagen, mestwagen, postwagen, anders bolderwagen; rijwagen, rotwagen, speelwagen, triomfwagen, vruchtwagen, vuurwagen, zegewagen, zonnwagen; wagenaar, voerman; wagenas, wagenburg, wagentissel, wagenhuis*, het deksel of tent eens wagens; *wagenhuur, wagenkleed, wagenkorf, wagenlens, wagenloon, wagenmaker, wagenmeester, wagenpaard, wagenpad, wagenrad, wagenreep, wagenregt, wagenrenspel, wagenschot, wagenschouw, wagenschuur, wagensmeer, wagenspil, wagenspoor, wagenstar, wagenvracht, wagenweg, wagenwiel, wagenwijd, wagenzeel*, enz.

WAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik waagde, heb gewaagd*. Ondernemen, in de waagschaal stellen, op het spel zetten. *Zijn leven, goed en bloed aan iets wagen. Ik durf het niet wagen. Al te veel gelijk wagen. Het is te wagen*. Van hier *wager, waagster, waging*. Zamenstell.: *waaghals, waagstuk*, enz.

WAGENAAR, zie *wagen*, z. n., m.

WAGENREGT, z. n., o., *des wagenregts*, of *van het wagenregt*. Zekere wijze om zijne voeten tusschen die van andere menschen, met welke men op een en hetzelfde rijtuig zit, te schikken, tot onderling gemak. *Ik houd veel van wagenregt*.

WAGENSCHOT, z. n., o., *des wagenschots*, of *van het wagenschot*. Dun gezaagde eiken planken: *het is van wagenschot gemaakt. Er wordt gemeenlijk wagenschot toe gebruikt*.

WAGGELBEENEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik waggelbeende, heb gewaggelbeend*. Van *waggelen* en *beenen*. Hetzelfde als *slingerbeenen*. *Hij gaat waggelbeenen*.

WAGGELLEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik waggelde, heb gewaggeld*. Uit mangel aan de noodige

vastigheid heen en weder bewogen worden, heen en weder zwikken: *de tafel waggelt, wanneer zij niet vast staat. Het huis waggelt door den wind. Een waggelende gang. De stijl staat waggelend*. Ook figuurl., dreigen te vallen, als: *een waggelende troon; zijn geluk begint te waggelen*. Van hier *waggeling*.

Dit *waggelen* schijnt met het eng. *to wag* en het lat. *vacillare* in een naauw verband te staan.

WAK, z. n., o., *des waks*, of *van het wak*; meerv. *wakken*. Een gat, eene opening, in het ijs; eene zekere uitgestrektheid van water, dat niet toegevroren is, uit hoofde van den wind, of eenige andere beweging: *hij viel in een wak. Er waren vele wakken op de Maas*.

WAK, bijv. n., *wakker, wakst*. Vochtig: *wakke tarw, wak weer*. Van hier *wakheid*.

WAKEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik waakte, heb gewaakt*. Zich in dien staat van bewustheid bevinden, welke tegen het slapen en droomen overstaat, d. i. zich in den staat van zamenhangende klare en duidelijke voorstellingen bevinden: *waken en niet slapen*. Bijzonder met betrekking tot den tot slapen bepaalden tijd: *bij iemand waken. Een uur, den ganschen nacht waken. Waken* beteekent ook iets te kennen geven, als: *een wakende boei* d. i. een *boei*, (blok) die aanwijst, waar het anker ligt. Figuurl., onafgebrokene zorg voor iets dragen: *voor het welzijn van het vaderland, voor zijne eer waken. De Voorzienigheid waakt zonder ophouden. Een wakend oog houden*. Zoo ook *het waken*, bijzonder in de eerste beteekenis, als: *het waken valt mij moeilijk*. Van hier *waakster, waker, waking*. Zamenstell.: *bewaken, ontwaken; waakhond, waakplaats, waakrol, waaktoren, waakzaam*, enz.

Bij Otfrid., Tatiaan, enz. *uuachen*, eng. *to wake*, zweed. *waka*, hoogd. *wachen*, hetwelk met het neders. *waken* overeenkomt.

WAKER, z. n., m., *des wakers*, of *van den waker*; meerv. *wakers*. Een persoon, die tot zekerheid of gemak van anderen waakt: *ik zal den waker eens roepen. Gij zoudt een slechte waker zijn. Waker* wordt ook van eenen hond gezegd, die de wacht houdt, als: *ik heb een' grooten hond, en wel een' besten waker*. Verder beteekent een *waker*, te scheep een' lout, dat tot gerief van de maats nacht en dag brandt. Zamenstell.: *klapwaker, nachtwaker*, enz.

WAKKER, bijv. n. en bijw. *wakkerder, wakkerst*. Wakend, niet slapend: *wakker worden, wakker zijn, iemand wakker maken. Zich wakker houden*. Ook lustig, kloek, vrolijk: *een wakker kerel, een wakker kind, een wakker vrouwensch. Hij is arbeidzaam en wakker. Een wakker paard*, d. i. een sterk,

- vlug paard. Als bijw., zeer sterk: *wakker vloeken, spelen, dansen. Hij heeft hem wakker afgerost.* Ook zegt men fig., iets bij iemand wakker maken, voor de geheugenis van iets verlevendigen: *vergeef mij, dat ik in uw denkbeeld den dag wakker make, die enz.* Soms wordt het ook als tusschenwerpsel gebezigd, als: *wakker! sa, lustig mannen, aan het werk!* Van hier *wakkerheid, wakkerlijk.*
- WAKKEREN**, onz. w., gelijkvl. *Ik wakkerde, ben gewakkerd.* Opsteken, van den wind gesproken, als: *de wind begint te wakkeren.* Ook beteekent het in bloei geraken, als: *de nering wakkerd.* Zamenst.: *aanwakkeren*, enz.
- WAL**, z. n., m., *des wals*, of *van den wal*; meerv. *wallen*. Verkleinw. *walletje*. Schans, of holwerk, dat eene stad omringt, of een dijk, die tegen het water ligt: *eenen wal opwerpen. Babels hooge wallen. De Trojanen, die den wal manden. Op den afgestormden wal.* [Vond.] *Mijn voeten nooit den wal der stad passeren.* [D. Deck.] *Het schip ligt aan den wal. Van den wal afsteken. Langs den wal zeilen. Aan den wal blijven, aan land blijven. Voor den wal verschijnen.* Figuurl., *van wal steken*, eenen aanvang met eene zaak maken. *Langs den wal zeilen*, niet te hoog vliegen, of ondernemen. *Het raakt noch kant noch wal*, het heeft geen slot. *Van den wal in de sloot*, van kwaad tot erger. *Aan hooger, aan lager wal zijn*, gelukkig, ongelukkig zijn. *Bij den wal langs.* Ook bij, of *langs het walletje*, voorzigtiglijk. Zamenstell.: *burgwal, hoogerwal, lagerwal, opperwal; waldieper, walgang*, enz.
- WALD**, zie *waldhoorn*.
- WALDENSEN**, z. n., m., *der waldensen*; zonder enkelv. De naam van een volk, dat, voornamelijk van de twaalfde eeuw af bekend geworden, en zich in vele opzichten van de toen heerschende Kerk afzonderde. Gemeenlijk leidt men dien naam van eenen hunner bekendste leeraren af, met name Petrus Waldus, welke in 1170 leefde. Dan, daar deze naam reeds vroeger voorkomt, zoo wil men denzelven, met meer grond, van *Valtenses*, afgeleid hebben, daar deze lieden, voornamelijk, in de Piemonteessche valleijen woonden.
- WALDHOORN**, z. n., m., *des waldhoorns*, of *van den waldhoorn*; meerv. *waldhoorns*. Van *wald*, voor *woud*, en *hoorn*; derhalve eigenlijk *woudhoorn*. Een soort van jagthoorn, die, weleer, enkel op de jagt gebruikt werd, doch waarvan men zich ook nu buiten dezelve bedient. *Op den waldhoorn blazen.* Somwijlen zegt men, bij verkorting, alleen *hoorn*, als: *het ontbrak ons aan geene fluiten, maar er waren geene hoorns genoeg.* Van hier het basterdwoord *waldhoornist*, iemand, die den waldhoorn blaast.
- WALDIEPER**, z. n., m., *des waldiepers*, of *van den waldieper*; meerv. *waldiepers*. Van *wal* en *dieper*. Iemand, die de grachten van onreinigheden zuivert.
- WALEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik waalde, heb gewaald.* Wellen, zich verspreiden, van het water gesproken; waarom een *waal* en *wel* een draaikuil kan genaamd worden. Het wordt gezegd van het ebben, en vloeijen, van het tij: *alzo 't getijde verlagh, dat reeds begon te waalen.* [Hooft.] In het gemeen beteekent *walen* ongestadig zijn: *de naald van het kompas waalt*, d. i. de naald draait heen en weer, houdt geen' streck. *Het walen van de naald aan 't luisternaauw kompas.* [Hooft.] *De naelt van 't staetskompas wel uit haer streck verdwaalt, zoo volgh een vaste star, en geene waelbre naelt.* [Vondel.] En ook in eene ruimere beteekenis, voor waggelen, wankelen: *zoo kan 't geloof des volks wel lichtlijk walen.* [Hooft.] *Het brein dat suft en waalt.* [Vondel.] Dit *walen* schrijft Hooft ook het gemoed toe, als hij zegt: *door 't waalen van zijn moed.* Dit woord wordt ook den menschen toegeschreven, als zij zelve niet weten, wat zij willen: *waerom leg je zoo en waalt?* [Huijg.] Van hier *waling*, ongestadigheid, twijfelachtigheid: *de reden van die waling is deze.* [A. Kluit.]
- WALENDISTEL**, z. n., v., *der*, of *van de walandistel*; meerv. *walandistels*. Zeker kruid.
- WALG**, z. n., v., *der* of *van de walg*; zonder meerv. Afkeer, weerzin: *ik heb er eene walg van. Mij steekt de walg. Waar af, den meester maker zelf de walghe steken moest.* [Hooft.] Van hier *walgachtig*.
- WALGACHTIG**, bijv. n. en bijw. *walgachtiger, walgachtigst.* Van het zelfstandige *walg* en den uitgang *achtig*. Hetgeen walgt: *dit is eene walgachtige spijs.* Figuurl.: *zijne gesprekken werden, ten laatste zoo walgachtig, dat*, enz. Van hier *walgachtigheid*.
- WALGANG**, z. n., m., *des walgangs*, of *van den walgang*; meerv. *walgangen*. Een woord van den vestingbouw.
- WALGELIJK**, bijv. n. en bijw., *walgetijker, walgetijkst.* Van *walg*. Onaangenaam, walgingverwekkende: *hij kwam mij zeer walgetijk voor. Hij voerde eene walgetijke taal.* Van hier *walgetijkheid*.
- WALGEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik walgde, heb gewalgd.* Eenen afkeer hebben, genegen zijn tot braken. Men zegt *dit walgt mij*, en *ik walg daarvan*, ook *mij walgt daarvan*. Ook beteekent het kwalijk smaken, als: *mij walgt van zulk eenen kost.* Van hier *walging*.
- WALGING**, z. n., v., *der*, of *van de walging*; meerv. *walgingen*. Hetzelfde als *walg*. Weerzin: *het verstrekt mij tot walging. Zij is veel met walging gekweld.*
- WALKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik walkte, heb gewalkt.* Bij de hoedenmakers gebruikelijk,

- beteekenende, het haar, of de vilt, door eene stootende en douwende beweging in het rond, vast in elkander werken: *eenen hoed walken*. Van hier *walker, walking*.
Neders. *walken*, zweed. *walka*.
- WALKER**, z. n., m., *des walkers*, of *van den walker*; meerv. *walkers*. Iemand, die het walken verrigt, vaardigheid in het walken bezit. Zamenstell.: *hoedenwalker*, enz.
- WALLEN**, zie *wellen*.
- WALM**, z. n., m., *des walms*, of *van den walm*; meerv. *walmen*. Verkleinw. *walmpje*. Dakstroop, of rieldak. Ook beteekent het damp, als: *daar ging een walm op. Iets een' walm, of een walmpje, opkoken*, d. i. een weinig opkoken. Van hier *walmachtig*.
- WALMEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik walmd, heb gewalmd*. Zoo veel als wasemen: *het water begint te walmen*. Van hier *walming, walmt*. Zamenstell.: *bewalmen*.
- WALMTE**, z. n., v., *der, of van de walmte*; meerv. *walnten*. Damp, wasem: *ik kon van de walmte, die in de kamer was, niet zien*.
- WALNOOT**, z. n., v., *der, of van de walnoot*; meerv. *walnoten*. In den gemeenen spreektrant voor *walsche noot*. Okkernoot, groote noot. *Bolsters van walnoten. Walnoten bolsteren*. Zamenst.: *walnotenbolster, walnotenboom*, enz.
Neders. *walnut*, zweed. *valnöt*, ijsl. *walnit*.
- WALRUS**, z. n., m., *van den walrus*; meerv. *walrussen*. Van *wal*, kust, oever, (omdat dit dier zich meest aan de oevers laat zien) en *rus*, voor *ros*. Een dier met vier onevenredige voeten, en eenen langen spitsen en gevlamden tand, dat zoo wel in het water als aan de kusten leeft, en van voren, een ros of paard niet ongelijk is; ook zeepaard, meerpaard, door Linn. *rosmarus* genaamd. Zamenstell.: *walrusbeen, walrustand, walrusvangst*.
- WALSCHERM**, z. n., o., *des walscherm*, of *van het walscherm*; meerv. *walschermen*. De beneden wal aan eene vesting. *Gelijk de walscherm grint, ten tijde van vermoorden*. [Vond.]
- WALSCHOT**, z. n., o., *des walschots*, of *van het walschot*; zonder meerv. Van *wal* en *schot*. van *schieten*. Zaad van den walvisch.
- WALVISCH**, z. n., m., *van den walvisch*; meerv. *walvissen*. Een zeer groote visch, die longen en warm bloed heeft, en daarom de bovenlucht niet ontberen kan. Hij houdt zich omtrent Groenland op, is een zeer lompe en log beest, welks visch (van wege zijne vettigheid) *spek* genaamd, en waarvan traan gekookt wordt: *zij hebben vele walvissen gevangen. Het jong van eenen walvisch*. Zamenstell.: *walvischbaarden, walvischbeen, walvischkinnebak, walvischrib, walvischspek, walvischstaart*, staart van eenen walvisch; ook in de sterrekunde, eene ster van de tweede grootte in den staart van den walvisch; *walvischtraan, walvischvanger, walvischvangst, walvischvinnen*, enz.
- Het is waarschijnlijk, dat het woord *wal* hier het zeer oude en uitgebreide woord *bal*, groot, is, daar toch de grootte dezen visch merklijk van alle anderen onderscheidt, en van daar ook voornamelijk tot deze benaming gelegenheid kan gegeven hebben. In het lat. *balaena*, en het gr. βαλανη of φαλινη, waarvan ons *balein*, schijnt de eerste lettergreep even het zelfde woord te zijn. Op gelijke wijze wordt een ander soort van groote visschen *steur* genaamd, d. i. de grootte, van het oude *steur*, groot. *Ual* voor walvisch komt reeds bij Tatiaan voor.
- WALVISCHBAARD**, *walvischbeen*, zie *walvisch*.
- WALVISCHVANGST**, z. n., v., *der, of van de walvischvangst*; zonder meerv. Het vangen der walvissen: *hij is op de walvischvangst uit*.
- WAM**, z. n., v. *der, of van de wam*; meerv. *wammen*. Het slap hangende, huidachtige deel aan den hals, onder de kin, inzonderheid bij het rundvee; neders. *quabbe*. Bij de leertouwers worden de buiken aan de vellen der dieren *wammen* genoemd; zoo ook de opengesneden buiken der visschen, tot onder de keel; waarvan *wamstuk*. Voor *wam* bezigt men anders ook *wraddel*.
- WAMBUIJS**, z. n., o., *van het wambuis*; meerv. *wambuizen*. Verkleinw. *wambuisje*. Zeker gedeelte van een manskleed, hetwelk men certijds onder den mantel droeg, en dat het lijf tot aan de heupen bedekt, en mouwen en korte schooten heeft: *een wambuis is nu eene ouderwetsche dragt*. Figuurl., *allengskens in het wambuis komen*, met den tijd zijn oogmerk bereiken. Ook neemt men het, in de gemeenzame verkeer, voor het lijf, of den rug van een mensch; van hier *iemand helder op zijn wambuis geven*, afkloppen.
- Wambuis*, anders *wambais*, of *wambes*, *wammes*, neders. *wammes*, hoogd. *Wamms*, middeleeuw. lat. *wambasium, gambeso, bombasium*. Het is nog onzeker, of het van *wam*, voor het onderlijf, afstamme, dewijl het dit, voornamelijk, bedekt, dan of het, als een uitheemsch woord, van *bombyx*, moet afgeleid worden, daar het dan elke andere wollen kleeding zoude beteekenen.
- WAMMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik wamde, heb gewamd*. Ontweijen, het ingewand uithalen: *visch wammen*.
- WAN**, veroud. bijv. n., voor ledig, ijdel: *onder het gewelf des Hemels is niets wan; de wonder volheijt Godts het al vervullen kan*. [R. Visch.]
- WAN**, z. n., v., *der, of van de wan*; meerv. *wannen*. Een werktuig om het koren te wannen.
Zweed. *vanna*, angels. *fanne*, lat. *rannus*, hoogd. *Wanne*.
- WAN**, onscheidb. voorzetsel, beteekenende ook

kwaad, kwalijk, in : *wanbedrijf*, *wanbetaaling*, *wangebruik*, *wangedrocht*, *wangeloof*, *wangeluid*, *wangunst*, *wanhoop*, *wanhout*, slecht, bedorven hout; *wanorde*, *wantij*, enz.

WAND, z. n., m., *des wands*, of *van den wand*; meerv. *wanden*. Een woord, in hetwelk het begrip eener loodregte, of meest loodregte vlakke heerschende schijnt te zijn. In de gewoontelijke beteekenis wordt *wand* dat loodregte ligchaam genaamd, hetwelk zoo wel eene kamer van een gebouw op zich zelf, als ook het gebouw zelf van andere gebouwen afscheidt. *Een houten wand*, *een steenen wand*, welke laatste onder den naam van *muur* meest bekend is. *De vochtigheid zijperde bij den wand neer*. Tegen den wand leunen. *Dies gaat hij staan steunen tegens den wandt*. [Hooft.] *Rukt al verbaest den helm van den wandt*. [Vond.] Ook zegt men overdrachtelijk : *hij kleeft aan den wand*, *van morsigheid*.

Reeds bij Otfrid. *uuant*, neders. ook *wand*. Ook bij dit oude woord laat zich de naaste afstamming slechts gissen. Frisch leidde het van *wenden* af; doch toonde niet aan, hoe zich beide begrippen daarbij, zonder dwang, laten vereenigen.

WANDEL, z. n., m., *des wandels*, of *van den wandel*; zonder meerv. Van *wandelen*, gaan. Het wordt slechts in eene figuurlijke beteekenis gebruikt, van de gansche inrigting der zedelijke handelingen, en den rang derzelven, voornamelijk in de Godgeleerdheid, en met bijvoeg. naamwoorden, welke den aard en de wijze derzelven aanduiden : *hij is van eenen deugdzamen, slechten wandel*. *Opregt in zijnen handel en wandel*. *Zij verlieten den heiligen wandel*. [Vond.] Zoo zegt men ook : *iemands leven en wandel beschrijven*.

WANDELAAR, z. n., m., *des wandelaars*, of *van den wandelaar*; meerv. *wandelaars*. Van *wandelen*. Een reiziger te voet, meest in den verhevenen dichterlijken schrijfstijl gebruikelijk. *Sta, wandelaar! bezie dit graf*. *Hij is een goede wandelaar*.

WANDELBAAR, bijv. n. en bijw. Van *wandelen* en *baar*. Gangbaar, dat te bewandelen is, of bewandeld kan worden : *een wandelbaar pad*. *Die weg is niet wandelbaar*, kan niet bewandeld of betreden worden.

WANDELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wandelde*, *heb en ben gewandeld*. Oulings ook *wanderen*. Daarheen treden, kuieren. *Uit wandelen gaan*. *Ik houd veel van wandelen*. Figuurl. *wandelen* voor verkeerren, zich gedragen. *Welgelukzalig is de man, die niet en wandelt in den raad der Goddeloozen*. [Bijbelv.] *Naar den vleesche wandelen, naar den geest wandelen*. Van hier *wandelaar*, *wandeling*, de daad van wandelen. Zamenstell.: *wandelgang*, *wandellaan*, *wandelpad*, *wandelplaats*, *wandelstok*, een stok, welken men, wande-

lende, in de hand heeft, of waarop men wandelende leunt; *wandeltijd*, *wandelweer*, *wandelweg*. In het woord *wandelen* ligt, even als in het hoogd. *wandeln*, *verwandeln*, het denkbeeld van verwisselen, veranderen, opgesloten; waarom ons *wandelen* dan zoo veel als den eenen weg voor den anderen verwisselen beteekent.

WANDELGANG, z. n., m., *des wandelgangs*, of *van den wandelgang*; meerv. *wandelgangen*. Van *wandelen* en *gang*. Een gang, om te wandelen, inzonderheid, met boomen bezet; een wandellaan.

WANDELING, z. n., v., *der*, of *van de wandeling*; meerv. *wandelingen*. De daad van wandelen : *de wandeling behaagt mij zeer*. *Ik heb eene schoone wandeling gedaan*. Ook beteekent *wandeling* een' gang, eene laan enz.: *er zijn fraaije wandelingen tusschen dat geboomte*. Voorts wordt in de *wandeling* ook voor *doorgaans*, of *gemeenlijk* genomen, als : *men noemt hem, in de wandeling, zoo*. In de *wandeling* zijn, wordt ook gezegd voor, in omloop zijn, als : *daar is veel geld in de wandeling*.

WANDELSTOK, zie *wandelen*.

WANLUIS, zie *weegluis*.

WANDSCHOOR, z. n., m., *des wandschoors*, of *van den wandschoor*; meerv. *wandschooren*. Van *wand* en *schoor*. Iets waarmede men eenen wand schoort.

WANEN, onz. w., gelijkvl. *Ik waande*, *heb gezwaand*. Zich verbeelden, zich voorstellen : *waan niet, dat ik het doen zal*. Van hier *waner*, *waning*. Zie *waan*.

WANG, z. n., v., *der*, of *van de wang*; meerv. *wangen*. Verkleinw. *wangje*, *wangetje*. Het vleezige deel des aangezichts onder de oogen, welk woord, voornamelijk in den deftigen schrijftrant, in de plaats van het in het dagelijksche leven gebruikelijke woord *koon* gebezigd wordt. *De blos der gezondheid ligt op zijne wangen*. *En kussen 't waes af van haer wangen*. [Anton.] *De tranen biggelden van hare wangen*. *Hij kust de tranen af en vaegt ze van de wang*. [Vondel.] *Met opgekrabde wang en losgeknoopte vlecht*. [Rotgans.] In Vriesland zegt het dagelijksch gebruik : *tegen 't wang*, even als, *in 't zin*; doch het is niet na te volgen. Figuurl. worden in vele gevallen ook zekere zijdstukken *wangen* genaamd. Zoo spreekt men van *wangen* aan eene vrouwenmuts; van *wangen* in een haardijzer; van *wangen* aan den mast van een schip, zijnde sterke houten, waarmede de mast, of iets anders, dat zwak geworden is, belegd wordt, om het te versterken en vaster te maken; enz.

Wang, hoogd. *Wange*, bij Otfrid. *uung*, zweed. *vang*, angels. *weng*, ijsl. *vange*, ital. *guancian*. Het schijnt, dat het begrip der verheffing in dit woord heerschende is.

WANGEBRUIK, z. n., o. Van het voorzetsel *wan* en gebruik. Misbruik, verkeerd gebruik: *die dingen zijn door wangebruik geheel bedorven*.

WANGEDROGT, z. n., o. Van *wan* en *gedrogt*. Wanschepsel, schrikdier. *Ik heb een verschrikkelijk wangedrogt gezien*. Van hier *wangedrogtelijk*.

WANGELOOF, z. n., o. Van *wan* en *geloof*. Ongeloof, bijgeloof. Van hier *wangeloovig*. Zie *waangelooft*.

WANGELUID, z. n., o. Van *wan* en *geluid*. Een geluid, dat het gehoor kwetst: *alle muziek is wangeluid in zijne ooren*.

WANGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wangde, heb gewangd*. Iets van wangen of zijstukken voorzien. *Eenen mast wangen*, scheepsw.

WANGSLAG, zie *kinnebakken*.

WANGUNST, *wangunstig*, zie *afgunst*.

WANHAVENIG, bijv. n. en bijw., *wanhaveniger, wanhavenigst*. Van *wan* en *havenig*. Havenloos, slordig: *hij is een wanhavenig mensch*. *Niemand was zoo wanhavenig als zij*. Van hier *wanhavenigheid*.

WANHEBBELIJK, bijv. n. en bijw., *wanhebbelijker, wanhebbelijkst*. Van *wan* en *hebbelijk*. Ongeschikt, slordig. *Een wanhebbelijk kleed*. *Zij ziet er zeer wanhebbelijk uit*. *Het mensch kan goed van gedrag zijn, maar hij is zeer wanhebbelijk*. Van hier *wanhebbelijkheid*.

WANHOOP, z. n., v., der, of van de *wanhoop*; zonder meerv. Van *wan* en *hoop*. De hoogste graad van onlust over de bekende onmogelijkheid van de verbetering zijnes toestands. *Wanhoop en vertwijfeling hebben hem de handen aan zich zelven doen slaan*. *Zij werden door wanhoop tot het uiterste gebracht*.

WANHOPEN, onz. werkw., gelijkvl. *Ik wanhoopte, heb gewanhoopt*. Van het onafscheidb. *wan* en het werkw. *hopen*. Alle hoop op iets verloren geven: *men moet niet wanhopen, schoon de rampen zwaar zijn*. *Aan iets wanhopen*. *Aan iemands verbetering wanhopen*. *Aan zijn geluk wanhopen*. In de naauwste betekenis, begint men dan te wanhopen, wanneer men de onmogelijkheid der verbetering zijns toestands, op het levendigste ondervindt. *Wanhopen onder de folteringen van eene versmade liefde*. Van hier *wanhoop, wanhopig, wanhopend*.

WANHOPIG, bijv. n. en bijw., *wanhopiger, wanhopigst*. Van *wan* en *hopig*. Die geene hoop meer heeft. *Een wanhopig mensch*. *Iemand wanhopig maken; wanhopig worden*.

WANHOUD, zie *wan*, voorz.

WANKEL, bijv. n. en bijw. Hetzelfde als wankelende, wankelbaar, onzeker, onwis: *het wankete geluk*. *Met wankete schreden*. *Wankel staan*, ligt kunnen vallen, eigenlijk en figuurlijk. Van hier *wankelheid*.

WANKELBAAR, bijv. n. en bijw., *wankelbaarder, wankelbaarst*. Van *wankelen* en *baar*. Onvast, wankelmoedig, onbestendig. *Een wankel-*

baar gebouw, dat gevaar loopt van in te storten. *Een wankelbaar gemoed, een wankelbaar geluk*, een geluk dat dreigt te verkeeren. Van hier *wankelbaarheid*.

WANKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wankelde, heb gewankeld*. Voortdur. w. van *wanken*: *soo lang de roe wanct*. [R. Viss.] *Wankelen* is zich langzaam heen en weer bewegen, onvast, onbestendig zijn. *De aardbeving deed al de nabijzijnde gebouwen wankelen*. *In het gaan wankelen*. *Zijne wankelende schreden verraden angst en ontsteltenis*. Figuurl.: *in zijn geloof wankelen*. *Hij was eerst onverzettelijk, maar nu begint hij te wankelen*. Van hier *wankeling, wankelbaar*. Zamenstell.: *wankelmoedig, wankelmoedigheid*.

Bij Othfrid. en andere oude schrijvers is het *wankon*, zweed. *wanka*.

WANKELMOEDIG, bijv. n. en bijw., *wankelmoediger, wankelmoedigst*. Van *wankelen* en *moedig*. Onbestendig ten aanzien van het gemoed. *Wankelmoedig zijn*. *Een wankelmoedig mensch*. Van hier *wankelmoedigheid*.

WANKEN, zie *wankelen*.

WANLUIDEND, bijv. n. en bijw., *wanluidender, wanluidendst*. Van *wan* en *luidend*. Kwajikluidend, dat eenen wanklank veroorzaakt. *Wanluidende klanken*. *Eene wanluidende rede*. *Alles wat hij spreekt is wanluidend*. Van hier *wanluidendheid*.

WANLUST, z. n., m., des *wanlusts*, of van den *wanlust*; meerv. *wanlusten*. Van *wan* en *lust*. Ongeschikte of verkeerde lust. *Zij was er begeerig naar, door eenen zekeren wanlust*. Van hier *wanlustig*.

WANNEER, bijw. van tijd, en voegw. Bijw., te welken tijde: *wanneer zijt gij er geweest? wanneer ik u zie, moet ik altoos lagchen*, voor zoo dikwijls, enz. *Ik zal het doen, wanneer ik zal oordeelen het noodig te zijn*. *Laat hij komen, wanneer hij wil*. *Wanneer vertrekt de post?* Als voegw.: *wanneer het mij aanging*. *Gij hadt ook van de partij kunnen zijn, wanneer gij er geweest waart*, voor, in geval, enz. *Wanneer hij de noodige middelen gebruikt had, leefde hij nog*.

Bij Isid. *huanda*, bij Kero *wenne*, bij de Zwabische Dichters *swenne*, eng. *when*. Het lat. *quando* staat hiermede in verband.

WANNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wande, heb gewand*. Op eene *wan* schudden, en daardoor zuiveren: *het koren wannen*. Van hier *wanner, wanning*.

Reeds bij Othfrid., Notker. en anderen *wannon*, zweed. *wanna*.

WANNIG, veroud. bijv. naamw. IJdel. Van het oude *wan*; bij Kil. *vacuus, vanus*, fr. *vain*, sp. *vano*, eng. *vaine*.

WANORDE, z. n., v., der, of van de *wanorde*. Van *wan* en *orde*. Ongeschiktheid, wanschik: *ik ben een vijand van wanorde*. *De vijand geraakte in wanorde*. Van hier *wanordelijk*.

WANSCHAPEN, bijv. n. en bijw., *wanschapener, wanschapenst.* Van *wan* en *schapen*, voor *geschapen*. Kwalijk, gebrekkig *geschapen*, gedrogtelijk. *Een wanschapen mensch.* Figuurl.: *een wanschapen gevoelen.* Van hier *wanschapenheid*.

WANSCHEPSSEL, z. n., o., *des wanschepsels*, of *van het wanschepsel*; meerv. *wanschepsels*. Van *wan* en *schepsel*. Gedrogt. *Een ijsselijk wanschepsel*.

WANSCHIK, zie *wanorde*.

WANSCHIKKELIJK, bijv. n. en bijw. — *lijker, —lijkst.* Van *wan* en *schikkelijk*. Ongeschikt, kwalijk voegende: *een wanschikkelijk kleet.* *Dat ding is zeer wanschikkelijk.* *Wanschikkelijke zeden.* *Eene wanschikkelijke rede.* Ook *wanschikkig*: *wanschikkige vaersen.* [Oud.] Van hier *wanschikkelijkheid*.

WANSCHIKKIG, zie *wanschikkelijk*.

WANSMAAK, z. n., m., *des wansmaaks*, of *van den wansmaak*; meerv. *wansmaken*. Verkleinw. *wansmaakje*. Van *wan* en *smaak*. Verkeerde, slechte smaak: *daar is een wansmaak aan.* Van hier *wansmakelijk, wansmakelijkheid*.

WANSMAKELIJK, zie *wansmaak*.

WANSPRAAK, zie *wantaal*.

WANSTAL, z. n., m., *des wanstals*, of *van den wanstal*. Van *wan* en *stal*. Misstal, kwade, verkeerde gesteldheid. Van hier het volgende.

WANSTALLIG, (*wanstallig*) bijv. n. en bijw., *wanstalliger, wanstalligst.* Van *wan* en *stallig*. Dat wanschapen of mismak is. *Een wanstallig maaksel.* *Eene wanstallige gedaante.* Van hier *wanstalligheid*.

WANT, voegw. Vermits, naardien.

WANT, z. n., v., *der*, of *van de want*; meerv. *wanten*. Verkleinw. *wantje*. Zekere handschoen zonder vingers, doch welke slechts eene opening heeft om den duim in te steken. *De boeren en zeeluiden dragen 's winters wanten.*

WANT, z. n., o., *des wants*, of *van het want*. Visscherstuig. Zamenstell.: *wanthaalder*, enz.

WANT, z. n., o., *des wants*, of *van het want*; zonder meerv. Scheepstuig. *Staan en loepend want*. Zamenstell.: *wantsnijder, wantatie*, enz.

WANTAAL, z. n., v., *der*, of *van de wantaal*; zonder meerv. Een misslag tegen de regelen der taal. Zamenstell.: *wantalig*; *der dingen wantalige* (verkeerde) *toenaming*. [Oud.]

WANTALIG, zie *wantaal*.

WANTRouw, z. n., v., *der*, of *van de wantrouw*; zonder meerv. Van *wan* en *trouw*. Achterdocht. *Dat is uit wantrouw geschied.* Van hier *wantrouwig*, enz.

WANTRouWEN, z. n., o., *des wantrouwens*, of *van het wantrouwen*; zonder meerv. Mistrouwen. *Het gewortelt wantrouwen.* [Hoofl.] Dit woord is eigenlijk het werkwoord *wantrouwen*, zelfstandig genomen.

WANTRouWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wantrouwe, heb gewantrouwd.* Van *wan* en *trouwen*, *betrouwen*. Mistrouwen. *Ik wantrouw dat werk.* *Iemands beloften wantrouwen.* *Ik heb reden om hem te wantrouwen.*

WANTRouWIG, bijv. n. en bijw., *wantrouwiger, wantrouwigst.* Van *wan* en *trouwig*. Achterdochtig. *Een wantrouwig man.* *Wat is zij wantrouwig!* Van hier *wantrouwigheid*.

WANTSCHAAR, z. n., v., *der*, of *van de wantschaar*; meerv. *wantscharen*. Van *want* en *schaar*. Droogscheerdersschaar.

WANTSNIJDER, z. n., m., *des wantsnijders*, of *van den wantsnijder*; meerv. *wantsnijders*. Van *want* en *snijder*. Iemand, die de plunje voor de zeelieden maakt en verkoopt. Zamenstell.: *wantsnijderswinkel*.

WANTALIE, z. n., v., *der*, of *van de wantalie*; meerv. *wantalien*. Touw, dat in het want gebruikt wordt.

WANVOEGELIJK, bijv. n. en bijw., — *lijker, —lijkst.* Van *wan* en *voegelijk*. Wanschikkelijk. *Hij voerde eene wanvoegelijke taal.* *Dat staat zeer wanvoegelijk.* Van hier *wanvoegelijkheid*.

WAPEN, z. n., o., *des wapens*, of *van het wapen*; meerv. *wapenen*. Een werktuig, zoowel tot verdediging, als om anderen aan te vallen, in welken zin het echter, in het meervoud het gebruikelijkste is. Daar deze werktuigen in de latere tijden zeer veranderd en vermenigvuldigd geworden zijn, en het bij gevolg, duidelijkshalve, noodig geweest is, denzelfden hunne vaste namen te geven, waartoe, inzonderheid de uitdrukking *geweer* behoort, zoo is de algemeene en dus niet zoo bepaalde benaming *wapenen*, meer en meer in verval geraakt, ofschoon dezelve nog niet geheel verouderd is. Men gebruikt dezelve nog van zulke werktuigen, bij personen, welke niet tot de krijgsveld behooren, of die door geen beroep gewettigd worden, om dezelve te dragen; doch slechts als eene algemeene uitdrukking, wanneer men dezelve niet nader bepalen wil. *Doodelijke wapenen bij eenen dief vinden.* *Verbodene wapenen dragen*; waar men tot opheldering ook wel nog het woord *geweer* pleegt bij te voegen, *geweer en wapenen*, zonder dat juist het eene een werktuig om aan te vallen, en het andere als tot verdediging geschikt, moet beteekenen. Ook wordt het gebezigd als eene algemeene benaming van dergelijke werktuigen bij zulke volken, die geen eigenlijk schietgeweer hebben, op welke, gevolgelyk, de nieuwere namen *geweer, geschut*, enz. niet passen. *Vulkaan smeedde de wapenen van Mars.* In sommige figuurlijke spreekwijzen: *de wapenen dragen*, een soldaat zijn. *Zijn regt door de wapenen zoeken.* *Iets door de wapenen beslissen.* *Handhaven met de wapen* [De Deck.] *Zich in*

de wapenen oefenen. *Die gij met de trouwe wapen.* [Huigens.] In het enkelvoud is de spreekwijs *te wapen*, als eene aanmoediging, mede zeer gebruikelijk; zoo ook: *te wapen snellen*, zich ten oorlog toerusten. — *Stilstand van wapenen.* *Krijgslieden van hetzelfde wapen.* *Iemand de wapenen tegen zich in handen geven.* *Hare wapenen waren tranen.* In de uitgestrekste beteekenis plegen vele handwerkslieden hunne werktuigen in het algemeen, zelfs wanneer dezelve tot verdediging, of om anderen aan te vallen, ongeschikt zijn, *wapenen* te noemen. Zoo moeten de hoedenmaker, de tapijtwerker, enz., tot vervaardiging hunner werken, hunne eigene *wapenen* gebruiken. Zamenstell.: *wapenbroeder*, een, die met ons in hetzelfde leger dient; *wapenhandel*, *wapenhuis*, *wapenknecht*, *wapenkreet*, *wapenoefening*, *wapenplaats*, *wapenrok*, *wapenrusting*, *wapenschild*, *wapenschorsing*, *wapenschouw*, *wapenschouwing*, *wapensmid*, *wapenstanderd*, *wapentuig*, enz.

Dit woord is zeer oud, dewijl *uafan*, voor *arma* reeds ten tijde van Kero voorkomt. De Nederduitsche en de daaraan verwante spraken hebben, in plaats van de zachte *f* in het midden, naar hare gewoonte, eene *p*, waartoe het neders. *wapen*, het eng. *weapon*, het zweed. *vapn*, en het ijslandsche *wopn* behooren.

WAPEN, z. n., o., *des wapens*, of *van het wapen*; meerv. *wapenen*. Een met figuren beschilderd schild, in zoo verre hetzelfde een onderscheidingsteeken van enkele personen, families of gezelschappen is; en in eenen meer bepaalden zin, zulk eene figuur, welke het voornaamste deel van zulk een schild uitmaakt: *op't Amsterdammer wapen.* [Hooft.] *Een' leeuw in zijn wapen voeren.* *Figuurl.: zij is grootsch in haar wapen*, zij is trotsch. Zamenstell.: *wapenboek*, *wapenbord*, *wapenregister*, *wapenrol*, *wapensnijder*, *wapenveld*, *wapenvlak*, enz.

WAPENBROEDER, zie *wapen*.

WAPENDRENKEN, ook *wapeldrenken*, verouderd w. woord, voor in het water werpen, met water begieten: *so wie dat ghewapendrenct weesen sal.* [Handv. van Dorp.]

WAPENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wapende, heb gewapend.* Met wapenen voorzien, ook uitrusten. *Zich wapenen*, wapenen aandoen, in het geweer komen. *Men moet zich, in tijds, tegen zulk een' magtigen vijand wapenen.* *Zich met stokken, steenen wapenen.* *Figuurl.: zich tegen de koude wapenen*, zich wel tegen de koude bezorgen. *Zich met geduld wapenen.* Van hier *wapening*. Zamenstell.: *ontwapenen*.

Bij Olfrid. *uafnen*, hoogd. *waffnen*.

WAPENHANDEL, z. n., m., *des wapenhandels*, of *van den wapenhandel*; zonder meerv. Van

wapen en handel. *Krijgskunst: zich in den wapenhandel oefenen.* *Een volk in den wapenhandel bedreven.*

WAPENHUIS, z. n., o., *van het wapenhuis*; meerv. *wapenhuisen*. Van *wapen* en *huis*. Bewaarplaats van allerlei oorlogstuig: *het Admiraliteits wapenhuis.* *Het stads wapenhuis is wel voorzien.*

WAPENKNECHT, zie *wapen*.

WAPENKREET, z. n., m., *des wapenkreefts*, of *van den wapenkreet*; meerv. *wapenkreten*. Van *wapen* en *kreet*. Een krijgsgeschreeuw om de wapenen te doen opvatten, of te wapen te snellen: *een wapenkreet ging op in het leger.* *De wapenkreet liet zich atom hooren.*

WAPENKUNDE, z. n., v., *der*, of *van de wapenkunde*; zonder meerv. Van *wapen* en *kunde*. Ervarenheid in de geslachtwapenen: *de wapenkunde was altoos zijn vak.* Van hier *wapenkundig*.

WAPENRUSTING, z. n., v., *der*, of *van de wapenrusting*; meerv. *wapenrustingen*. Van *wapen* en *rusting*. Oorlogstoebereidselen; ook een harnas: *zijne wapenrusting aanschieten.*

WAPENSCHORSING, z. n., v., *der*, of *van de wapenschorsing*; meerv. *wapenschorsingen*. Van *wapen* en *schorsing*. Stilstand van wapenen.

WAPENSCHOUW, zie *wapenschouwing*.

WAPENSCHOUWING, z. n., v., *der*, of *van de wapenschouwing*; meerv. *wapenschouwingen*. Van *wapen*, voor *wapenen*, en *schouwing*. Monstering. *Eene wapenschouwing van het roetvolk doen.* *De wapenschouwing, of het optrekken der burgerij van Amsterdam.* Ook *wapenschouw*.

WAPENTUIG, z. n., o., *des wapentuigs*, of *van het wapentuig*; meerv. *wapentuigen*. Van *wapen* en *tuig*. Oorlogsgereedschap. *Het wapentuig van dien Held was creesselijk.*

WAPPLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wapperde, heb gewapperd.* Een klanknabootsend woord, beteekenende eene kletterende beweging maken, slingeren, heen en weder slaan: *met eene vlag wapperen.* *Het venster staat te wapperen.* *Het schip doet niet dan wapperen.* *De zeilen wapperen.* *Figuurl.: in zijn gevoelen wapperen*, d. i. onvast zijn. Van hier *wappering*.

WAR, z. n., v., *der*, of *van de war*; zonder meerv. Klits. *In de war raken.* *Het garen is in de war.* *Dat zijn haer in de war raekte.* [J. Oud.] *En houdt gij noch dit kluwen in de war.* [Vondel.] *Figuurl.* zegt men eene zaak in de war sturen, voor, dezelve bederven. Ook wordt het overdragtelijk gebezigd voor twist, oneenigheid: *de quaataartigheid van dien heer heeft het war alle zijn leven gezocht.* [Hooft.] Dit *war* schijnt zeer naauw verwant te zijn aan het eng. *war*, oorlog.

WARANDE, z. n., v., *der*, of *van de warande*; meerv. *waranden*. Diergaarde, of opene plaats,

waar allerlei wild gedierte bewaard wordt. *De koninklijke warande*. Zamenst.: *lustwarande*. Dit woord schijnt van het oude *waren, waranden*, bewaren, afkomstig te zijn.

WARDIERTJE, z. n., o., *des wardiertjes*, of *van het wardiertje*; meerv. *wardiertjes*. Van *war* en *diertje*. Dezen gemeenschappelijken naam geeft men aan de zoogenoemde infusiediertjes, de stijfselaatjes, enz. omdat zij de stelsels der natuurkenners in verwarring brengen, en men niet weet, of zij onder de dieren gerangschikt mogen worden, dan niet; en zoo ja onder welke alsdan.

WARELOOS, zie *waren*.

WAREN, onz. w., gelijkvl. *Ik waarde, heb ge- waard*. Gezien worden, verschijnen, spoken: *de schim waart rondom het graf*. Oul., werd het ook bedr. gebezigd, voor zien, toezien, zorgen, bewaren, waarschuwing, waarborgen, enz., waar van men nog *waarloos, wareloos*, ook zelfstandig: *hij is een regte wareloos*. Van hier *waar*, bijv. n., eigenlijk, zigbaar, klaarblijkelijk; *waar*, z. n., ten toon staande en uitgestalde koopmanschap; *waarnen*, bij Kil., waarschuwen; *war*, of *weer*, omtuining, en omtuinde plaats: *wara*, oulings zorg, *warande, waring*, enz. Zamenstell.: *waarborg, waarnemen, waarschuwen, warmoes, enz.* Bewaren, *kraamwaren, kraamverwaren, verwaren*, enz. Zie voorts *warmoes*.

WARGAREN, z. n., o. Van *warren* en *garen*. *Garen*, dat in de *war* is; en overdragtelijk, evenveel welke verwarde, of ingewikkelde, dingen: *het wargaren der staatkunde*. Ook een twist-, of verwarringzoekend mensch: *hij is altoos een wargaren*.

WARGEEST, z. n., m. Van *warren* en *geest*. Anders *warkop*. Iemand, wiens geaardheid en geestgesteldheid hem in verwarring behagen doet hebben: *de wargeest is weer op de been om twist te stoken*. Van hier *wargeestig*.

WARKOP, zie *wargeest*.

WARKRUID, z. n., o. Van *war* en *kruid*. Een plantgewas, dat zich als *wargaren* om andere planten slingert en als een bijgewas op dezelfde geworteld is: *groot warkruid, klein warkruid, westindisch warkruid*.

WARLEN, *warrelen*, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wartde, heb en ben gewarld*. Anders *dwarlen*. Het voortdurende w. van *warren*. Draaijen, slingeren: *draag zorg, dat gij het niet door elkander wart*. *De stroom wart*. Van hier *warting*, anders *dwarting* en *dwerling*, maalstroom; eng. *whirlpool*, zie *dwarlen*; en voorts ook *wervelen*. Zamenstell.: *warrelklom*, voor *chaos*, bij Dull., *wartwind*, anders *dwartwind* en *wervelwind*; eng. *whirlwind*, hoogd. *Wirbelwind*.

WARLING, *wartwind*, zie *warlen*.

WARM, bijv. n. en bijw., *warmer, warmst*, van koude ontdaan, maar echter niet heet: *het wordt hier warm, warme spijs, een warm*

bad. *Ik ben warm geworden, ick hebbe het vyer gezien*. [Bijbelv.] Echter verwisselt men dit woord ook wel eens met *heet*: *het zal van daag warm zijn*; en in de figuurlijkspreekw. *eenen warmen dag hebben*, hevig moeten strijden. *Het ging er warm toe*, er werd hevig gevochten. *Iemand het hoofd warm maken*, hemeene levendige onrust veroorzaken. *Het bloed werd hem warm*, hij werd toornig. Eene *warme verbeelding* is, eene levendige, *warme liefde* is, vurige, sterke; *warme landen* zijn die, waarop de zonnestralen regstandiger nederdalen, dan op andere. Eene *warme kamer* is eene, waarin de buitenlucht weinig indringen kan. Voorts gebruikt men *warm* ook wegens verwarmende kleederen, enz.: *die overrok is heel warm*. Als bijw. komt het onder anderen voor, in: *zich warm kleeden*. *Er warm*, of *warmpjes, inzitten*, dat, figuurlijk, welgegoed zijn beteekent. Van hier *warmen, warmte*. Zamenstell.: *bloedwarm*, enz.

Warm, hoogd., neders., zweed., eng., Ulphil. ook *warm*, vries. *waarm*, Kil. *waerm*, Notk., Otf. *uarmo*, Kero *uaram*, aeol. *εερμος*, is een zeer oud woord.

WARME, bedr. w., gelijkvl. *Ik warmde, heb gewarmd*. Warm maken: *het bed wordt gewarmd*. *Het eten warmen*. *Hij warmde zich*. *Om hemel, aerde, en elk te warmen op hun pas*. [Vond.] *Neemt hij daarvan, ende warmer hem bij*. [Bijbelv.]; waar het ook onzijdig voorkomt, in: *'t en sal geen kole zijn, om bij te warmen*. Even onz. was *warmen* in het oudd. Van hier *warming*. Zamenstell.: *opwarmen, verwarmen*.

Warmen, hoogd. *wärmen*, Tatian. *uerman*, Kil. *waermen*, vries. *waarmje*, komt van *warm*.

WARMOES, z. n., o., van het *warmoes*; zonder meerv. *Tuinmoes*: *zij hakte warmoes, 't welk haer man noch daeghs voorheenen in 't kleene hofken plukte en sneet*. [Vond.] *Het is beter, ghenoot te zijn tot warmoes mit minnen, dan met hatijen tot eenen vetten calve*, heeft de Bijb. 1477.; waar het een kost van tuinmoes bereid aanduidt. Van hier *warmoezier, warmoezierster*. Zamenstell.: *warmoeshof, warmoeskruid, warmoesland, warmoes- tuin*, enz. *Knotwarmoes, koolwarmoes*, enz.

Warmoes komt van *moes*, en *war*, *weer*, eene omtuining, en omtuinde plaats, een tuin, van *waren*, oudd. *warden, garten*, fr. *garder*, ital. *guardare*, waarvan het hoogd. *garten*, en het fr. *jardin*, ook afstammen.

WARTE, z. n., v., *der*, of *van de warmte*; zonder meerv. De gesteldheid van iets, dat warm is, in de verschillende beteekenissen van dit woord: *de warmte van het land*. *Iemands natuurlijke warmte*. *Sij deckten hem met kleederen, doch hij en kreech geene warmte*. [Bijbelv.] *De winter gansch berooft*

van warmte. [Vond.] *Dat sint Jan ons de gewoontlike warmte zoude leveren.* [Hooft.] *De warmte van dat kleed. Met al de warmte van zijne verbeeldingskracht.*

Warmte, vries. *waarmte*, Kil. *waermte*, neders. *wärmde*, Nøtk. *uuermi*, opperd. *wierm*, Kero *uualm*, hoogd. *Wärme*, komt van *warm*.

WARREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik warde, heb geward.* Bedr., in de war brengen: *gij zult dat garen warren.* En, op zich zelf, verwarring stichten: *hij is steeds op warren en twisten uit.* Onz., in de war geraken: *de zijde wart ineen.* Van hier *gewart, war, warlen*. Zamenstell.: *wargaren, wargeest, warkop, warziek, warzucht, warzuchtig*, enz. *Ontwarren, verwarren*, enz.

Warren, hoogd., Olfrid. *wirren*, komt van het oude *wiren*, zweed. *wira*, lat. *gyrare*, gieren, ronddraaijen, hetwelk de eigenlijke beteekenis van *warren* ook is, waarvan het voortdurend *warlen* de zijne heeft.

WARS, bijv. n. en bijw., zonder vergrootings-trappen. Verwant aan *dwers*. Ergens van afgekeerd, afkeerig: *wars van zulken lof.* Ook zonder voorzetsel: *ik ben het wars.* *Wordt gij dien kost niet wars?*

WARSTRIJK, z. n., v., der, of van de *warstruik*; meerv. *warstruiken*. Van *war* en *struik*. Een heestergewas: *gladde, wollige, warstruik.*

WARTAAL, z. n., v., der, of van de *wartaal*; zonder meerv. Van *war* en *taal*. Verwarde taal, rede: *hij spreekt niets, dan wartaal.*

WARZOEKER, z. n., m., des *warzoekers*, of van den *warzoeker*; meerv. *warzoekers*. Van *war* en *zoeker*. Een zoeker van verwarring, twist en tweedragt; een *warziek, warzuchtig*, mensch: *die hatelijke warzoeker!*

WAS, z. n., o., van het *was*; zonder meerv. De stof, waaruit de bijen hare honigraten bereiden: *hoe de korven meer van onnut wasch gezuivert zijn.* [Vond.] *Gelijk het wasch voor 't vuur versmelt.* [L. D. S. P.] *Mijn herte is als was.* Van hier *wassen*. Zamenstell.: *wasbleekerij, wasboom, waskaars, waslicht, wasstok*, enz. *Stopwas, zegelwas*, enz.

Was, vries. *waachs*, hoogd., Kil. *wachs*, zweed., eng. *wax*, neders. *wasz*, slavons. *wosk*, Willer. *uuahts*, is van eenen onzekeren oorsprong.

WASBOOM, z. n., m., des *wasbooms*, of van den *wasboom*; meerv. *wasboomen*. Van *was* en *boom*. Een amerikaansch en kaapsch heestergewas, dat was voortbrengt: *de wasboom zweemt veel naar eenen Mirtenboom.*

WASCH, z. n., v., der, of van de *wasch*; meerv. *wasschen*. Verkleinw. *waschje*. Van *wasschen*. De daad van wasschen: *de wasch hebben, aan de wasch zijn.* De kleederen, enz., die men wasschen wil, *wascht*, of pas gewasschen heeft, en verder in orde brengt: *de*

natte wasch, de drooge wasch. De *wasch tellen, bleeken, stijven, strijken*, enz. Zamenstell.: *waschlijst, waschmand*, enz. *Kinderwasch*, enz.

WASDOM, z. n., m., des *wasdoms* of van den *wasdom*; zonder meerv. Van *wassen*. Aanwas. groei: *het beneemt den boom zijnen wasdom.* Den *wasdom des lichaams* bekomt. [Bijbelv.] *Indien zulke telgen haren wasdom bereikten.* [Vond.] *Tot den wasdom van Amsterdam.* [Hooft.]

WASEM, z. n., m., des *wasems*, of van den *wasem*; meerv. *wasems*. Een vochtige damp, die ergens uit opklimt: *de ketel begint al meer en meer wasem op te geven.* Van gloeiendigen *waassem* tot *stikkens* toe benaauwt. [Vond.] Van hier *wasemen, waseming*.

Wasem, nederd. *wasen*, is verwant aan *waas*, aanslag van vruchten, enz., neders. *wees*, vochtigheid, ijsl. *veisa*, zweed. *våsa*, slavons. *wusa*, een moeras, en voorts ook aan het hoogd. *Wasser*, water, zie *water*.

WASKAARS, zie *waslicht*.

WASLIGHT, z. n., o., des *waslichts*, of van het *waslicht*; meerv. *waslichten*. Van *was* en *licht*. Eigenlijk, licht, dat uit brandend was ontstaat. Voorts evenveel, als *waskaars* en *wasstok*: *met brandende waslichten in de hand gingen zij rond.*

WASSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wiesch, heb gewasschen.* Al wrijvende, en kletsende, door middel van water zuiveren: *zij houdt veel van wasschen en plassen.* *Stij wiesschen hare kleederen.* [Bijbelv.] Ook in ander vocht op dezelfde wijze bewegen: *hij wascht zijn kleed in den wijn.* [Bijbelv.] Evenveel hoe door middel van water zuiveren: *zich wasschen en baden.* *Hi was bezweet en zeer verhit, en wilde wasschen sine lede.* [M. Stok.] *Hij wascht de handen rein, om aen den disch te treen.* [Vond.] *De handen in onschuld wasschen*, zijne onschuld betuigen: *ik wasch, aan u verpand, in onschuld mijne hand.* [L. D. S. P.] Bekend is de uitdrukking van: *in bloed wasschen: dwelc ghi ghewasschen hebt van sinen sonden in u bloet reene.* [A. Bijns.] *De handen in iemands bloed wasschen*, hem vermoorden. Voorts is *wasschen* met behulp van water schiften en zuiveren: *de graanloopers wasschen het koren.* En men bezigt het werkw. *wasschen* wegens eene bijzondere manier van teekenen: *het is met oostindische inkt gewasschen.* Spreekw.: *ik zal dat varken wel wasschen*, die beslommerde zaak wel volvoeren. *Iemand wasschen, of iemand het hoofd wasschen*, hem doorstrijken. *Als de eene hand de andere wascht, zijn zij beide schoon*, als men eikanderen voorthelpt, bevoordeelt men zich onderling. Van hier *gewasch, wasch*, enz.; *waschster, wasscher, wasscherij, wassching*. Zamenst.: *waschbank, waschbekken, waschblouwel*, bij

Kil.; *waschdag*, *waschdoek*, *waschhuis*, *waschketel*, *waschkeuken*, *waschkuip*, *waschmeid*, *waschtobbe*, *waschvat*, *waschvrouw*, *waschwater*, enz. *Afwasschen*, *bewasschen*, *doorwasschen*, *herwasschen*, *uitwasschen*, *verwasschen*, *voortwasschen*, *wegwasschen*, enz.

Wasschen, hoogd. *waschen*, neders. *waschen*, zweed. *vaska*, Kero *uuasken*, Tatian. *uwasgan*, Olfrid. *uwasganne*, eng. *wasch*, ontleent van zijnen klank zijne beteekenis.

WASSEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik wies*, *ben gewassen*. Groeijen, tieren, vermenigvuldigen: *thar ther ana wassen thie meijston thruvo*. [Willeram.] *Die vruchte, die God jaerlix weder laet wassen*. [Mat der Sond.] *Zijn hartshoren steil gewassen op het hoofd*. [Vond.] *Wasset ende menichfoudicht*. [Bijbel. 1477.] De maan *wast*, als haar licht zich in omtrek uitbreidt. Van hier *gewas*, *wasdom*, *wassing*, en *wassenaar*, zoo het stamhuis van Wassenaar zijnen naam van de halve maan, die het in zijn wapenschild voert, ontleend heeft; want dan moet deze naam oulings evenzeer eene wassende maan beteekend hebben, als bij Cats, in: *'k wensch, dat uw wassenaar nog lange wassen mag!* Zamenstell.: *aanwassen*, *bewassen*, enz.

Wassen, ijsl. *waxa*, zweed. *våxa*, angels. *weaxan*, vries. *waachsje*, Ulphil. *wahsan*, Olfrid. *uuahsan*, hoogd. *wachsen*, verschilt grootelijks van *wasschen*, waarmede het intusschen wel eens verward wordt.

WASSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik waste*, *heb gewast*. Van *was*. Met *was* bestrijken: *iemands laarzen wassen*. *Gewast linnen*.

WASSEN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen, en onverbuigelijk. Van *was*: *een wassen beeld*. En figuurlijk, is *een wassen neus* iets, dat men naar zijn believen draait en wringt. Dit woord luidt in het opperd. *wachsen*, hoogd. *wachsern*, en komt van *was*.

WAT, vragend en betrekkelijk voornaamwoord, het onzijdig geslacht van *wie*. *Alles, wat ik u zeg, is waar*. Ook wordt het bij mannelijke en vrouwelijke zelfstandige naamwoorden, in het meer- en enkelvoud, gebezigd; hetzij regtstreeks, of anderzins, vragende: *wat gasten krijgt gij?* *Wat wijn zal ik u zenden?* *Wat mensche onder u — ofte wat vrouwe — ?* [Bijbelv.] *Wat gaef uw hart behaege*. [Vond.] *Tot wat steden wij komen sullen*. [Bijbelv.] *In wat stad ik mijn verblijf hield*. Ook wordt *wat*, in het onzijdig geslacht, vaak, in eenen regtstreeks, of anderzins, vragenden zin voor *wat ding* gebruikt: *wat is het?* *Ik weet niet, wat het is*; en in eenen betrekkelijken zin, achter zoo; *het sal hem geworden, so wat hij zegt*. [Bijbelv.]; achter al: *ik weet al, wat er gebeurt*; en voor ook: *wat er ook gebeure*; ja met weglating van ook, in: *wat er gebeure*. *Wat winden er rui-*

schen. *Wat regen dat er plast*. [Kamphuijs.]; en met weglating van *al*, of zoo: *wat met golven noch flus bedekt lagh*. [Vond.] *Verkoopt, wat ghij hebt, ende geeft het den armen*. [Bijbelv.]; waar dit woord voorts meermalen de plaats van *hetgene dat*, of *hetgene*, bekleedt; zoo als in: *wat ghij backen soudet, dat backt, ende siedet, wat ghij sieden soudet*. Overigens wordt het onzijdige *wat* door middel van *voor* bij allerlei naamwoorden geplaatst, in: *wat voor een man?* *Wat voor eene vrouw heeft hij?* *Ik weet niet meer, wat voor een paard ik hem gegeven heb*. *Wat voor dingen zijn het?* En op zich zelf beteekent *wat*, bijwoordelijk, op welk eene verregaande wijze: *wat heeft hij mij bedrogen!* *Wat ben ik ongelukkig!*

Wat, hoogd. *was*, Olfrid. *uwas*, Kero *huuaz*, eng. *what*, vries. *het*.

WAT, een onveranderlijk voornaamwoord, van het onz. geslacht, dat ook als bijw. gebruikt wordt, en aan iets beantwoordt: *geef mij ook wat!* *Hij heeft hem wat te boodschappen*. [Bijbelv.] Als bijw.: *ik moet wat rusten*. *Blijf nog wat!* *Best dat men 't wat vertreck*. [Vond.] *Vrij wat* is merkkelijk; *heel wat* grootelijks, wanneer men het als bijw. gebruikt; en anders iets groots: *hij schijnt heel wat te zijn*. Dit woord is eene verkorting van het oude *ietwes*, hoogd. *etwas*, Vond. en anderen *ietwat*, in den omgang *ietwat*, Halma *iet of wat*, lat. *aliquid*; zie *iets*; of het is een der punten van overeenstemming tusschen het nederd. en het grieksch, waarin men τ opsoortgelijk eene wijze bezigt.

WAT, *watje*, zie *watte*.

WATER, z. n., o., *des waters*, of van het water; meerv. *wateren*. Soortgelijk eene vloeibare stof, als er zich in onzen dampkring vormt, en daaruit in druppels nederkomt: *een dronk waters*. *Dewijlze een lange wijl geen bron noch water nutte*. [Vond.] *Het water en de lucht hebt ghij om niet*. [Spiegh.] *Ich doope u wel met water*. [Bijbelv.] *De rots gaf water door Gods hand*. [L. D. S. P.] *De zee is sonder duijn, haar water sonder strant*. [Cats.] Verscheidene vloeibare stoffen, die in kleur en vloeibaarheid met het eigenlijke water overeenkomen, in de zamenstell. *guldevater*, *oogwater*, enz.; en als men zegt: *de oogen staan hem vol water*. *Hij loost zijn water*. *Iemands water naar den Doktor brengen*. *Iemand het water aftappen*. *Het water hebben*. *Aan het water sterven*, enz. Eene verzameling van water: *val niet in het water*. *Door zijn eigen schijn in 't water, zonder vlek, bekoort*. [Vond.] In dezen zin heeft het woord een meerv.: *allerlei wateren doorsnijden het land*. *Hij keerde hare wateren in bloet*. [Bijbelv.]; waar dit meerv. intusschen meermalen, in navolging van het hebr., eenen vloed van water aanduidt, zoo als

in : daar vloeijden wateren uit, die gingen door de dorre plaatsen, als een riviere. En de vloeibare bouwstof van onderscheidene hemelligchamen, in : daer zij een uijtspansel in 't midden der wateren, ende dat make scheidjinge tusschen wateren ende wateren. Het enkelv. beteekent ook de golving, die er op verscheidene stoffen gedrukt wordt : het water van die taf is zoo fraai niet, als dat van die andere ; en de waterglans van parels, diamanten, enz. : het water van dien steen is niet zuiver. Te water is op, of over, zeeën, rivieren, enz. : hij reist te water. Kan dat goed hier niet te water komen ? In het water : de hond ging te water. Gaarne te water gaan, veel van het nat houden. Te water uit is buiten het water, bij Vond., in : een deel bezwemt het diep, een deel te water uit op rotten zit. Te water en te brood zitten, gevonden zijn, om in eene gevangenis van enkel water en brood te leven. Zich tot water schreijen, geweldig schreijen. Zich tot water zweeten, geweldig zweeten. Onder water zijn op de gewone plaatsen niet verschijnen. Boven water zijn, behouden zijn, niets meer te vreezen hebben. Tusschen water en wind drijven, tusschen beide blijven hangen, onverschillig zijn. Gods water over Gods akker laten gaan, zich om niets bekommeren, of bekrennen. Water ergens om vuil maken, zich deswegens eenige moeite geven. Water in zee dragen, verloren arbeid doen. Water in zijnen wijn mengen, zich inbinden. In troebel water visschen, zijn voordeel met eene plaats grijpende verwarring doen. Hoogwater, is een hooge vloed in zee, of nabij dezelve, maar ook wel eens aandrang tot loozing van water. Pijn op het water, is pijn op de wegen langs welke hetzelfde zich ontlast. Het breken van het water, bij kraamvrouwen, is de ontsluiting der baarmoeder. Op elkanderen gelijken, als twee droppels water, is, grootelijks. Een leven, als dat van een vischje in het water, zie visch. Veel water trekken, diep gaan, van een schip gesproken. Stille waters hebben diepe gronden, gebrek aan levendigheid is geen bewijs van eenvoudigheid. In zulke waters vangt men zulke visschen, zulke bedrijven hebben zulke gevolgen. Dat is water op mijnen molen, dat dient mij. Het water loopt mij om de tanden, ik ben flauwhartig van honger, ik watertand naar eenige spijs. Het water komt ons aan de lippen, de nood klimt tot op het hoogste. In het water liggen, zich daarin bevinden, en bijzonderlijk bij ongeluk daarin geraakt zijn. In het water zetten, daarin doen uitwecken. Onder water zetten, daarmede overdecken. Onder water loopen, met water overdekt worden. Van hier waterachtig, wateren, waterig, waterloos, waterschap. Zamenstell. : waterader, water-alf, -andoorn, -appel, -baars, -bak,

-bal, -beek, -beestje, -bekken, -bekkig, -bel, -berg, -bezie, -blaas, -blaasjes, -blaauw, -blad, -blazer, -bobbel, -bokje, -boog, -boom, -bouwkunde, -brems, -breuk, -brij, -buik, -buis, -damp, -dier, -digt, -draagster, -drager, -drinker, -drinkster, -drop, -druppel, -emmer, -eppe, -flesch, -gal, -gang, -gat, -geregt, -getij, -gezwel, -glas, -god, -godin, -golf, -goot, -gracht, -groef, -hagedis, -heer, -hoen, -hond, -hoofd, -hoos, -kaars, -kan, -kanker, -kant, -keer, -keering, -kers, -kervel, -kleur, -kleurig, -kom, -koning, -koud, -kruik, -kuip, -laars, -land, enz., -leeuw, -leiding, -letie, -lins, -lisch, -look, -loop, -loopig, -loot, -loozing, -luis, -malrouw, -man, -meloen, -molen, -mug, -munt, -muur, -navelbreuk, -navelkruid, -nimf, -nikker, -noot, -orgel, -paard, -paardenstaart, -pas, -peil, -peper, -pijp, -pimpernel, -pissebed, -plaats, -poel, -pok, -pomp, -poort, -pot, -proef, -puist, -put, -putter, -raaf, -rad, -radijs, -raket, -rat, -rijk, -roos, -rups, -salade, -salamander, -scheerling, -scheut, -schildpad, -schip, -schipper, -schorpioen, -schout, -schouw, -schuit, -schuw, -slang, -sneep, -snoed, -spel, -spin, -spoor, -spreeuw, -sprong, -spuit, -staat, -stad, -steen, -stoom, -straal, -stroom, -struik, -tanden, -tandig, -togt, -ton, -tor, -treder, -tuin, -uiltje, -uurwerk, -val, -vang, -vat, -varen, -vee, -veil, -veld, -verf, -verwig, -verheveling, -vijver, -vijzel, -viool, -visch, -vlieg, -vlier, -vlies, -vliet, -vloed, -vloot, -vogel, -vrees, -weegbree, -weegkunde, -wel, -werk, -wilg, -zak, -zalm, -zoo, -zucht, waterzwaluw, waterzwijn, enz. Aluimwater, anijswater, badwater, bakwater, bergwater, binnenwater, bronwater, buitenwater, doopwater, fonteinwater, galwater, gerstwater, gootwater, graswater, guldewater, handwater, honigwater, kalkwater, kaneelwater, knolwater, lavendelwater, ledewater, lekwater, leschwater, loogwater, maagwater, maaswater, meerwater, oogwater, oranje-water, poelwater, pompwater, putwater, regenwater, reukwater, rivierwater, roezenwater, schotelwater, smidswater, sneeuwwater, spawater, theewater, toewater, twistwater, raarwater, vaatwater, venkelwater, vischwater, weegbreewater, woelwater, woudwater, wijwater, zeepwater, zeeewater, enz.

Water, neders. ook water, Ulphil. wate, zweed. watn, angels. waeter, vries. wetter, hoogd. Wasser, Isid. uuarsar, Otfriid. uua-zar, gr. ὕδωρ is verwant aan wasem, en komt van een oud noordsch stamwoord, waarvan men in het lat. udus, slav. woda,

- zweed. *rat*, neders. *wees*, vries. *wiet*, nat, vochtig, sporen vindt.
- WATERACHTIG**, bijv. n. en bijw., *waterachtiger*, *waterachtigst*. Van *water* en *achtig*. Aan water gelijkende, naar water smakende, vol water: een *waterachtig land*. *Waterachtige melk*. Van hier *waterachtigheid*. Dit woord komt in beteekenis allenzins met *waterig* overeen.
- WATERADER**, z. n., v., *der*, of van de *waterader*; meerv. *wateradere* en *wateraders*. Van *water* en *ader*. In de Ontleedkunde, weiader, lat. *casa lymphatica*. Voorts ook aders van water in het ingewand der aarde: *zij boorden, tot dat zij eene waterader vonden*.
- WATERALF**, z. n., m., *des wateralfs*, of van den *wateralf*, meerv. *wateralfen*. Van *water* en *alf*. Bij Kil. evenveel, als *waternecker*, eene ontceerende benaming van eenen *watergod*, of *waterheer*, zoo als de gewaande beschermgeesten der wateren anders heeten.
- WATERANDORN**, z. n., m. Van *water* en *andorn*. Een plantgewas, dat veel naar den zoogenoemden wolfsfoot zweemt. Anders *watermatrouw*. Hoogd. *Wasserandorn*, en *Sumpfandorn*.
- WATERAPPEL**, z. n., m. Van *water* en *appel*. De vrucht van den waterappelboom, en ook wel eens die boom zelf, die in Amerika langs het water groeit, en tot de zoogenoemde Annonas behoort.
- WATERBAARS**, zie *waterzoo*.
- WATERBAL**, zie *waterkaars*.
- WATERBEESTJE**, z. n., o. Van *water* en *beestje*. Een torretje, van het geslacht der doodgravers.
- WATERBEKKEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik waterbekte, heb gewaterbekte*. Van *water* en *bek*. Bij Kil. evenveel, als *watertanden*; hetwelk bij hem voorts door *waterbekkig* en *waterloopig* zijn wordt uitgedrukt. *Hij waterbekte er van*. *Watertanden* is in algemeen gebruik: *wie zou niet watertanden naeraertsche lekkernij*. [Vond.]
- WATERBERG**, z. n., m. Van *water* en *berg*. Een hoogstijgende golf: *elcke waterbergh hun dreight den jongsten dagh*. [Vond.]
- WATERBEZIE**, z. n., v. Van *water* en *bezie*. Een plantgewas, dat in stilstaande wateren, en op moerassige gronden, groeit, dus naar deszelfs vrucht genoemd.
- WATERBLAASJES**, meerv. *van waterblaasje*, en gebruikelijk wegens eene aaneenschakeling van vliezige zakjes, met waterachtig vocht opgevuld, in het hoofd, de borst, enz. van eenen mensch, die daaronder geweldig lijdt.
- WATERBLAZER**, z. n., m. Van *water* en *blazer*. Bij Kil. alle slag van groote zoogdieren, dat, in het water levende, uit een of meer blaasgaten water uitspuit.
- WATERBOKJE**, z. n., o. Van *water* en *bokje*. Een insect van verschillende kleuren met eenen koperigen weerschijn: *het waterbokje is een der schoonste insecten van ons werelddeel*.
- WATERBOOM**, z. n., m. Van *water* en *boom*. Een amerikaansch boomgewas: *de waterboom groeit midden in het water*.
- WATERBOUWKUNDE**, z. n., v. Van *water* en *bouwkunde*. De kunst, om aan, of in, het water te bouwen, en allerlei werken aan te leggen: *de Hollanders muntten in de waterbouwkunde uit*. Van hier *waterbouwkundig*.
- WATERBREMS**, z. n., v. Van *water* en *brems*. Een bijzonder slag van remmen, dat zich aan en op het water onthoudt, anders *watermug* en *watervlieg*.
- WATERBREUK**, z. n., v. Van *water* en *breuk*. Eene tegennatuurlijke verzameling van wei, in den rok van den balzak: *eene waterbreuk is wel dikwijls ongeneesselijk, maar niet dooddelijk*.
- WATERBUIK**, zie *waterzak*.
- WATERDIGT**, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *water* en *dig*. Zoo digt, dat er geen water doordringt: *uwe laarzen schijnen niet waterdig*.
- WATEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik waterde, heb gewaterd*. Bedr., met water besproeien, bewateren: *dat land moet beter gewaterd worden*. *Ghij sult zijn als een gewatert hof*. [Bijbelv.] Te water leiden, water geven: *de ruitery waterde de paarden*. *So begheerden si haers Vaders scepen (schapen) te wateren*. [Bijb. 1477.] Met water mengen: *die wijn is rijkelyk gewaterd*. Verschillende stoffen van derzelver gewone golving voorzien: *weet gij, hoe men het grein watert? Onz., met waterachtig vocht bedekt worden: hoe watert uw linkeroog zoo? De tanden wateren hem daarnaar; zie waterbekken*. Zijn water loozen: *laat het kind eens wateren*. Van hier *watering*. Zamenstell.: *bewateren, doorwateren*, enz.
- WATERFLESCHE**, z. n., v. Van *water* en *flesch*. Eene flesch, waarin men water doet: *waar is de waterflesch? Met eene waterflesch aan de voeten*. Zie voorts *waterzak*.
- WATERGANG**, z. n., m. Van *water* en *gang*. Anders *waterloop*. Evenveel welke gang voor water: *bleven sij staen bij den waterganck des oppersten vijvers*. [Bijbelv.]; en bijzonderlijk diegene, die men langs de zijboorden der meeste schepen aanlegt: *hij viel van den watergang in zee*.
- WATERGAT**, z. n., o. Van *water* en *gat*. Een gat, waardoor water vloeijen kan; en een gat, dat vol water is. Overdragtelijk, eene slechte plaats, die rondom in water ligt, of daarmede opgevuld is: *het was voor dezen een akelij watergat*.
- WATERGEZWEL**, z. n., o. Van *water* en *gezwel*. Eene ophooping van wei in hare vaten, of clders: *de moeilijke genezing van een kwaadaardig watergezwel*.

- WATERGOD, zie *wateralf*.
- WATERGODIN, zie *waternimf*.
- WATERHAGEDIS, z. n., v. Van *water* en *hagedis*. Een vergiftig slag van hagedissen, dat zich in het water ophoudt. In het hoogd. *Wasser-eidechse*.
- WATERHALEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze als z. n. gebruikelijk; bijzonderlijk wegens het opdoen van water door schepelingen: *zij werden onder het waterhalen overvallen*. Van hier *waterhaalder*.
- WATERHEER, zie *wateralf*.
- WATERHOOFD, z. n., o. Van *water* en *hoofd*. Een hoofd, dat uit ophooping van stoffen gezwollen is, zoo als dat van kinderen, die de engelsche ziekte hebben: *dat kind heeft een vreeselijk waterhoofd*. Voorts geeft men dezen naam ook wel eens aan iemand, wiens hoofd zoo gezwollen is.
- WATERHOOS, z. n., v.; meerv. *waterhoosen*. Van *water* en *hoos*. Een bekend luchtverschijnsel: *eene opklimmende waterhoos*.
- WATERIG, zie *waterachtig*.
- WATERING, z. n., v., *der*, of *van de watering*; meerv. *wateringen*. Van *wateren*. De daad van wateren; en hetgene dient, om een land te bewateren, een kanaal, dat door hetzelfde loopt, anders *wetering*. *Wateringen heeft zijnen naam zekerlijk van watering*.
- WATERKAARS, z. n., v. Van *water* en *kaars*. Zeker slag van vuurwerk, dat op het water drijft, en voortbrandt; anders *waterbal*.
- WATERKANKER, z. n., m. Zekere ziekte van, of gebrek in den mond: *hij heeft den waterkanker*.
- WATERKANT, z. n., m. Van *water* en *kant*. De kant van den weg, of wal, aan het water: *zij liep naar den waterkant*.
- WATERKEER, z. n., m. Van *water* en *keer*. Al wat dient, om water te keeren, en af te weren: *waterkeeren en sluizen openzetten*. Anders *waterkeering*.
- WATERKEERING, zie *waterkeer*.
- WATERKERS, z. n., v. Van *water* en *kers*. Een plantgewas, waarvan men zeven en twintig soorten telt: *gemeene waterkers, wilde waterkers, tweeklachtige waterkers*, enz.
- WATERKERVEL, z. n., v. Van *water* en *kervel*. Een plantengeslacht, van tweederlei soort: *gemeene waterkervel, zwitsersche waterkervel*.
- WATERKOUDE, bijv. n. en bijw.; zonder trappen van vergrooting. Van *water* en *koud*. Vochtig koud, koud door vochtigheid: *het is waterkoud*.
- WATERLAARS, z. n., v. Van *water* en *laars*. Eene laars, die tegen het water bestand, en waterdigt, is: *een paar goede waterlaarsen*.
- WATERLAND, z. n., o. Van *water* en *land*. Een land, dat vol water is: *het is een regt waterland*. De eigenaam van een oord tegen over Amsterdam: *het rijke Broek in Waterland*. Van hier *waterlander, waterlandsch*.
- WATERLANDER, z. n., m. Van *waterland*. Een bewoner van Waterland: *een schuit vol Waterlanders*. Oneigenlijk, een traan: *de waterlanders liepen hem over de oogen*. Er beginnen *waterlanders te komen*.
- WATERLOOP, zie *watergang*.
- WATERLOOPIG, zie *waterbekken*.
- WATERLOOS, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *water* en *loos*. Van water ontbloot: *sij zijn waterloose wolcken*. [Bijbelv.] Van hier *waterloosheid*.
- WATERLOOT, z. n., v., *der*, of *van de waterloot*; meerv. *waterloten*. Van *water* en *loot*. Eene onnutte loot van eenen boom, die denzelfden zijne sappen onttrekt. Bij Kil. *waterscheut, onderghewas*, hoogd. *Wasserreis, Wasserschosz, Wasserschutz*.
- WATERLOZING, z. n., v. Van *water* en *lozing*. De daad van water lozen: *de waterlozing gaat bij hem nog steeds van pijn verzeld*. De weg langs welken, of de opening waardoor, men water loost: *de nieuwe waterlozing van Rhijnland, bij Katwijk op zee*.
- WATERLUIS, zie *watervloo*.
- WATERMALROUW, zie *waterandoorn*.
- WATERMAN, z. n., m., *des watermans*, of *van den waterman*; meerv. *watermannen*. Van *water* en *man*. Een man, die water verkoopt, zoo als te Amsterdam. Een der sterrenbeelden van den dierenriem: *de zon is in den waterman*.
- WATERMOLEN, z. n., m., *des watermolens*, of *van den watermolen*; meerv. *watermolens*. Van *water* en *molen*. Een molen, die door het water gedreven wordt, of een molen, door middel waarvan men water wegmaakt: *de buitenlandsche watermolens verschillen veel van onze hollandsche*.
- WATERMUG, zie *waterbrems*.
- WATERMUUR, z. n., v. Van *water* en *muur*. Een plantengeslacht, waarvan men twee soorten telt: *paarbladige watermuur, kransbladige watermuur*, anders ook *waterpaardenstaart* genoemd.
- WATERNAVELBREUK, z. n., v. Van *water* en *navelbreuk*. Een toeval van de waterzucht: *hij kreeg eene waternavelbreuk*.
- WATERNAVELKRUID, z. n., o. Van *water* en *navelkruid*. Een plantgewas van vijf verschillende soorten: *gemeen waternavelkruid vindt men in Frankrijk, Holland, enz.; de andere soorten behooren tot andere werelddelen*.
- WATERNIKKER, zie *wateralf*.
- WATERNIMF, z. n., v., *der*, of *van de waternimf*; meerv. *waternimfen*. Van *water* en *nimf*. Een denkbeeldig wezen, van denzelfden aard, als de *wateralf*, uitgezonderd, dat dit een mannetje, en de *waternimf* een wijfje is, dat anders *watergodin, zeeodin, vlietgodin, stroomgodin, stroomnimf, vlietmaagd, vliet-*

- ninf*, of *zeeninf* heet: de dichters droomen steeds van blonde *waterninfen* met rieten pruiken.
- WATERNOOT**, z. n., v., *der*, of *van de waternoot*; meerv. *waternoten*. Van *water* en *noot*. Een plantgewas, dat dicht aan het water groeit, en welks vruchten naar kastanjes zweemen: *de waternoot draagt ook den naam van minkijzer*.
- WATERPAARD**, z. n., o. Van *water* en *paard*. Anders *rivierpaard* en *Nijlpaard*. Een der grootste zoogdieren, dat zich veel in het water ophoudt: *het gedrogtelijke waterpaard van den Nijl*.
- WATERPAARDENSTAART**, zie *watermuur*.
- WATERPAS**, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *water* en *pas*. Dezelfde strekking hebbende, als de oppervlakte des waters: *eene zoldering waterpas maken*. Als bijw., in de strekking der oppervlakte van het water: *de vloer ligt niet waterpas*.
- WATERPAS**, z. n., o., *van het waterpas*; meerv. *waterpassen*. Een werktuig, waarvan men zich bedient, om iets waterpas te rigten: *het waterpas der landmeters verschilt van dat der metselaars en verdere handwerkslieden*. Van hier het bedr. w. *waterpassen*, met het waterpas beproeven, of onderzoeken.
- WATERPASNEN**, zie *waterpas*.
- WATERPLAATS**, z. n., v. Van *wateren* en *plaats*. Eene plaats, waar men paarden, enz. watert: *de steile oevers boden ons nergens eene voegzame waterplaats*.
- WATERPOK**, zie *waterpuist*.
- WATERPROEF**, z. n., v., *der*, of *van de waterproef*; meerv. *waterproeven*. Van *water* en *proef*. Bij Kil. *waterordeel*. Eene beproeving van gewaande tooverheksen, enz. die men in de bijgeloovige middeleeuwen in het water wierp, of eenen steen met de hand uit kokend water halen liet: *de wreede uitvindingen van waterproef en vuurproef*.
- WATERPUIST**, z. n., v. Van *water* en *puist*. Anders *waterpok*. Eene kleine blaas, die schie-lijk komt en verdwijnt: *zijn gansche lijf was vol van waterpuisten*.
- WATERRAAF**, z. n., v. Van *water* en *raaf*. Anders *zeeraaf*. De benaming van een vogelengeslacht: *de waterraven behooren tot de krogganzen*.
- WATERRAD**, z. n., o., *des waterrads*, of *van het waterrad*; meerv. *waterraden*. Van *water* en *rad*. Kil. *watermeulenrad*. Dat rad van eenen door water gedrevenen watermolen, waarop het water werkt: *het op het water werkend rad van eenen watermolen noemt men, in tegenoverstelling van een zoogenoemd water-rad, een scheprad*.
- WATERRIJK**, bijv. n., *waterrijker*, *waterrijkst*. Van *water* en *rijk*. Wel bewaterd: *een waterrijk oord*. *Uit het waterrijke lant van Israel*. [Bijbelv.]
- WATERSCHAP**, z. n., v., *der*, of *van de waterschap*; meerv. *waterschappen*. Van *water*; zie *schap*. Bij Kil. evenveel als *waterleiding*; en voorts oulings gebruikelijk, in plaats van *heemraadschap*: *die gheerft sijn, ende geseten, in het waterschap van sparendam*. [V. Hass.]
- WATERSCHEERLING**, z. n., m. Van *water* en *scheerling*. Eene bijzondere soort van scheerling, van welke men drierlei slag aantreft: *vergiftige waterscheerling, boldragende, en gevlaakte, waterscheerling*.
- WATERSCHEUT**, zie *waterloot*.
- WATERSCHIP**, z. n., o. Van *water* en *schip*. Anders *waterschuit*. Een schip, dat tot aanvoer van water dient: *het ijs weerde de waterschepen van Amsterdam*. Van hier *waterschipper*.
- WATERSCHORPIOEN**, z. n., m. Van *water* en *schorpioen*. Een insectengeslacht, dat twee soortgelijke nijpers, als de schorpioenen, aan den kop heeft, en waarvan men zeven soorten telt: *grootte waterschorpioen, enz.*
- WATERSCHOUT**, z. n., m., *des waterschouts*, of *van den waterschout*; meerv. *waterschouten*. Van *water* en *schout*. Een onderschout, die de orde onder het scheepsvoik en de schepen houdt, welke voor Amsterdam en Rotterdam liggen: *hij werd bij den waterschout aangebragt*.
- WATERSCHOUW**, z. n., v., *der*, of *van de waterschouw*; zonder meerv. Van *water* en *schouw*. Onderzoek, of vaarten, en andere wateren, in behoorlijken staat zijn: *hij wordt bij elke waterschouw bekeurd*.
- WATERSCHUIT**, zie *waterschip*.
- WATERSCHUW**, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *water* en *schuw*. Kil. *waterschouwich*. Bevroesd voor water, of bezet met de *watervrees* van dolle honden: *zoodra hij waterschuw werd, wierp men hem onverhoeds in het water*.
- WATERSNOOD**, z. n., o. Van *water* en *nood*. Nood, die door opbruising van den Oceaen, of andere wateren, veroorzaakt wordt: *om den jongsten watersnood t'ontlien*. [Vond.]
- WATERSPIN**, z. n., v. Van *water* en *spin*. Eene der grootste soorten van spinnen, die in het water huishoudt: *de waterspin vormt zich een horentje tot haar verblijf*.
- WATERSPOOR**, z. n., o. Van *water* en *spoor*. Bij de Dichters het pad, de weg des waters: *de baren in de zee gescheurt op 't waterspoor vast ruischen*. [Vond.] *En volgt langs 't waterspoor dus zijn fortuin*. [Poot.] In overeenstemming hiermede wordt ook *zeespoor* gebruikt.
- WATERSPUIT**, z. n., v., *der*, of *van de waterspuit*; meerv. *waterspuiten*. Van *water* en *spuit*. Anders *blootelijk spuit*. Een werktuig, om water te spuiten: *men voert de waterspuit te spade bij der hant*. [Vond.]

- WATERSTAAT, z. n., m., *des waterstaats*, of *van den waterstaat*; meerv. *waterstaten*. Van *water* en *staat*. De gesteldheid van het water, of van een land, met betrekking tot het water: *Rijnlands waterstaat is merkelyk verbeterd*. Aanleg en onderhoud van waterwerken: *Directeur van den waterstaat*. Een *ambt bij den waterstaat* is een ambt, waarin men den gezegden Directeur te dienste staat.
- WATERSTAD, z. n., v., *der*, of *van de waterstad*; meerv. *watersteden*. Van *water* en *stad*. Het gedeelte van eene stad, dat aan het water ligt: *oock heb ick de waterstadt ingenomen*. [Bijbelv.]
- WATERTANDEN, zie *waterbekken*.
- WATERTOR, z. n., v., *der*, of *van de watertor*; meerv. *watertorren*. Van *water* en *tor*. Een torrengeklacht, waarvan men vijftien soorten telt: *de watertor houdt zich in het water op*.
- WATERTREDEN, z. n., m. Van *water* en *treder*. Iemand, die, met behulp van eenen toestel van kurk, het water betreedt: *een watertreder oefende zijne kunst*.
- WATERUITJE, z. n., o. Van *water* en *uiltje*. Een bijzonder slag van insecten, waarvan men zeventien soorten telt: *de wateruiltjes gelijken sterk aan motuultjes*.
- WATERUURWERK, z. n., o. Van *water* en *uurwerk*. Een werktuig, waaruit binnen eenen bepaalden tijd eene berekende hoeveelheid van water liep, en dat oulings tot een uurwerk verstrekte: *men bediende zich oulings, in plaats van zandloopers, vaak van wateruurwerken*.
- WATERVELD, z. n., o., *des watervelds*, of *van het waterveld*; meerv. *watervelden*. Van *water* en *veld*. De oppervlakte des waters, welke door de dichters elders als een tuin, en weiden, met watervee van Neptunus opgevuld, beschouwd wordt: *rinkelt op het waterveld*. [Six V. Chand.]
- WATERVERHEVELING, z. n., v. Van *water* en *verheveling*. Dezen naam geeft men aan waterachtige dampen in de lucht, en andere daaruit ontstaande, verhevelingen: *sneeuw, hagel, en meer soortgelijke waterverhevelingen*.
- WATERVIJZEL, z. n., m., *des watervizels*, of *van den watervizel*; meerv. *watervizels*. Van *water* en *vijzel*. Het werktuig, door middel waarvan zoogenoemde vijzelmolens het water opvijzelen. In het hoogd. *Wasserschraube, Wasserschnecke*.
- WATERVISCH, zie *waterzoo*.
- WATERVLIËG, zie *waterbrems*.
- WATERVLIER, z. n., v. Van *water* en *vlier*. Een heestergewas van tweederlei soort: *water-vlier met platte en met bolronde bloemtrossen*.
- WATERVLIES, z. n., o. Van *water* en *vlies*. Een plantengeslacht, tot de wieren behorende, en uit vijftien verschillende soorten bestaande: *genaveld watervlies, darmachtig watervlies*, enz.
- WATERVICO, z. n., v., *der*, of *van de watervloo*; meerv. *watervloojen*. Van *water* en *vloo*. Een insectengeslacht, dat uit negen soorten bestaat, waarvan eene den naam van *vischluis*, en eene den naam van *waterluis*, voert: *de grootste van alle watervloojen, de moluksche krab, wordt door de Hollanders meer-malen zeeluis genoemd*.
- WATERVREES, zie *waterschuw*.
- WATERWEEGBREE, z. n., v. Van *water* en *weegbree*. Een plantengeslacht, waarvan men acht soorten telt: *gele waterweegbree, gesternde waterweegbree*.
- WATERWEEGKUNDE, z. n., v. Van *water* en *weegkunde*. Eene wijsgeerige beschouwing van de zwaarte en werkkraft van water en andere vochten: *Archimedes was een voornaam beoefenaar van de waterweegkunde*. Van hier *waterweegkundig*.
- WATERZAK, z. n., m., *des waterzaks*, of *van den waterzak*; meerv. *waterzakken*. Van *water* en *zak*. Zulk een lederen zak, als waarin de Oosterlingen op reis water medevoeren. Voorts geeft men den naam van *waterzak* ook wel eens aan iemand, die veel water drinkt, en dien men anders *waterbuik* noemt: *het is een regte waterzak*.
- WATERZALM, zie het volgende.
- WATERZOO, z. n., v., *der*, of *van de waterzoo*; in plaats van het meerv. gebruikt men dat van het verkleinw. *waterzootje*. Van *water* en *zoo*. Eene hoeveelheid van visch, die uit het water gegeten, en daarom *watervisch, waterbaars, waterzalm*, enz. genoemd wordt: *bezorg ons eene goede waterzoo!* Voorts is, *met eene waterzoo te huis komen*, ook wel eens, in het water gelegen hebben en doornat zijn.
- WATERZUCHT, z. n., v., *der*, of *van de waterzucht*; zonder meerv. Van *water* en *zucht*. Eene bekende krankheid: *het wordt gehouden den wissel voorbo van een bolle waterzucht*. [Vond.] Van hier *waterzuchtig*.
- WATERZWIJN, z. n., o. Van *water* en *zwijn*. Een zuidamerikaansch zoogdier, dat zich even als het Nijlpaard in het water ophoudt: *men brengt den Tapir, onder den naam van waterzwijn tot dezelfde klasse van dieren, als het waterpaard*.
- WATJE, zie *watte*.
- WATTE, z. n., v., *der*, of *van de watte*; meerv. *watten*. Door middel van lijmwater, tot een los vill zamengewerkte wol, zijde, of katoen waarmede men kleederen voert: *het is met watten gevuld*. Voorts ook de slechtste zijde, wol, enz. die men tot watten gebruikt. Eene kleine hoeveelheid daarvan zamengepakt, wordt *watje* genoemd: *men steekt een watje met warme melk in het oor tegen de oorpijn*.

- Watte*, fr. *ouatte*, hoogd. *Watte*, eng. *wad*, komt van een oud *wad*, *watt*, bij Otrid. en anderen, een weefsel.
- WEB, *webbe*, z. n., o., *des webs*, of *van het web*; meerv. *webben*. Verkleinw. *webbetje*. Een weefsel, geweven doek, en bijzonderlijk eene zekere hoeveelheid daarvan: *een nieuw web ontginnen*. *De wijl't web niet scheen te gapen*. [Hooft.] Bij Vondel is niet alleen *web* in *spinneweb*, en *paradijsweb*, onzijdig, maar ook *webbe*, in: *het webbe opzetten*; even als in: *ick hebbe mijn leven afsyesneden, gelijk een wever zijn webbe*. [Bijbelv.] Maar elders is het vrouwelijk: *zoo weeft de tijd in 't eint de webbe uws levens af*. [Antonid.] *De groote webbe is af*. [Huijgh.] Zamenstell.: *webboom*, *werversboom*, bij Kil.; *webdraad*, *webgaren*, *webscheren*, *webspin*, enz. *Linnenweb*, — *paradijsweb*, bij Vond., een web, dat in het paradijs geweven is, en *van Engelen gezoomt met zuiverlijcke parten*; — *spinneweb*, enz.
- Web*, *webbe*, hoogd. *Webe*, komt van *wen*, oud opperd. *weban*, weven. Zie dit *weven*.
- WEB, z. n., o., *des webs*, of *van het web*; meerv. *weben*. Een verouderd woord, dat nog in den duitschen bijbel voorkomt. Want daar is, hetgene in den Statenbijbel luidt, *beweeghde-se ten beweeghoffer, webete eene webe*. Bij Vond. *offerweb*, in: *hoe durf een worm dan 't offerweb beginnen?* Dit woord stamt, even als het voorgaande, af van *weben*, *weban*, dat oulings onz., wemelen, en bedr., bewegen, aanduidde, en aan ons *zweven*, en het lat. *vivere*, verwant schijnt.
- WEB, z. n., o., *des webs*, of *van het web*; meerv. *webben*. Bij Kil. een gordel, windsel, oulings bijzonderlijk een hoofdwindel, eene kroon: in welken zin *waib* bij Ulphilas voorkomt, van *waiban*, zweed. *vefva*, omgeven.
- WEBBE, zie het eerste *web*.
- WEESCHEREN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk, wegens het aanleggen der schering van een web: *ik ga aan het web-scheren*. Van *web* en *scheren*.
- WED, z. n., o., *des weds*, of *van het wed*; meerv. *wedden*. Eigenlijk evenveel, als *wad*, eene waadbare plaats in een water: *de ruiters zijn door 't wed gevolgt*. [Hooft.] *Zoo dra de hinde kwam, en lobberde in dit wedt*. [Vond.] Bijzonderlijk, een paardenwed: *hij is met het paerd naar 't wed gereden*. [Halma.] *Breng de paarden naar het wed*. *En hij ghinc over dat wedde iaboth*. [Bijb. 1477.]
- Wed*, hoogd. *Wat*, fr. *gue*, ital. *guado*, lat. *vadum*. Zie *wad*.
- WED, z. n., v., *der*, of *van de wed*; zonder meerv. *Weddenschap*, *wedstrijd*: *daar ze in de wed zongen*. [Vond.] Zamenstell.: *wedijveren*, *wedloopen*, enz., *wedprijs*, *wedspel*, *wedstrijd*, enz. Dit woord komt van *wedden*.
- WEDDE, z. n., v., *der*, of *van de wedde*; meerv. *wedden*. Anders *jaarwedde*. Geld, dat voor diensten, of anderzins, aan iemand toegelegd wordt: *hoe veel bedraagt uwe wedde?* *De kleenheit zijner wedde*, heeft Hooft. die elders schreef: *het wedde zijner doortug-tigheid*. Dit woord is verwant aan het lat. *rades*, geld, dat tot onderpand gegeven wordt, welke beteekenis, en die van verwaarborging. *wedde* bij Kil. heeft, en aan het lothar. *roidgi*, *rouadgi*, te pande geven, aan het angels. *weddian*, borgtogt geven, boete of straf, ondergaan, enz., en aan *wizzi*, bij Otrid. en Kero, straf, boete, welke beteekenis Kil. aan *wedde*, *weddegheld*, geeft. Zie voorts *wedden*.
- WEDDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weddede, heb gewed*. Eigenlijk, afspreken, bedingen. Van hier voldingen: *off zijn onschult te wedden*. [V. Hass.] Geld bij afspraak toeleggen, als eene wedde; zie *wedde*; of als een onderpand, welke beteekenis *wedden* bij Kil., het angels. *weddian*, en het lothar. *roidgi*, hebben; of eindelijk eene weddenschap aangaan: *ik wed, om al wat gij wilt*. *Honderd tegen een wedden*. *Tegen, of met, iemand wedden*. *Weddet doch met mijnen heere, den Koninck*. [Bijbelv.] Van hier *wed*, *wedde*, *weddenschap*, *wedder*, *wedding*, *wedster*. Zamenstell.: *verwedden*, enz.
- WEDER, *weer*, z. n., o., *des weters*, of *van het weder*; zonder meerv. Luchtsgesteldheid: *het is dijsig weder*. *Tegens het natte weder*. [Vond.] *'t Goed weder van de voorlede week*. [Hooft.] *Segt gij: schoon weder, want de hemel is root*. [Bijbelvert.] Bijzonderlijk, onweder: *het weder, of weer, is er in geslagen*. *Zijt gij bang voor het weder?* De schadelijke invloed van eene vochtige lucht op verschillende dingen: *wat zijn die glazen vol weer!* *Het weer is in de gordijnen*. *Mooi weder, of weer, ergens mede spelen*, zich op eene weelderige, en verkwistende, wijze daarvan bedienen. Zamenstell.: *weddermaeckster*, *tooverkol*, *weddermaend*, en *weddercoghel*, bij Kil.; *weerafleider*, *weerglas*, *weerhaan*, *weerhuisje*, *weertlicht*, *weerplaat*, *weerstag*, *weertafel*, *weervoorspeller*, *weerwijs*, *weerwijzer*. *weerziek* enz. *Verweeren*, enz.
- Weder*, *weer*, Kil. ook *wedder*, vries. *waar*, eng. *weather*, Otrid. *wetar*, Willeram. *wetere*, hetgene bij Notk. ook bijzonderlijk stil *weder* aanduidt, is verwant aan het slavon. *witr*, *weter*, wind, en aan het gr. ἀέρας.
- WEDER, z. n., m., zie *weer*.
- WEDER, *weer*, bijw. Eigenlijk, bij terugkeering; en voorts, daar men bij terugkeering eene rigting aanneemt, welke tegen de vorige overstaat, oulings ook, als voorzetsel, tegen: *di nu loveden, sworen weder mi*. [V. Hass.] *Dat wi oerloghende worden weder enighen*

Heren. [V. Micris.] Dezelfde beteekenis heeft *weder* in verscheidene zamenstellingen. En van deze beteekenis van *weder* komen *wederen*, *wederig*, en *wedering*, bij Kil. Als bijw., beteekende het oulings vaak bij onderlinge tegenoverstelling: *weeder dat hi den pacht ghare, jof enne dede.* [V. Hass.] Zoo leest men elders: *hine wiste, weder-t was broet, so vleesch. Weder voren ofte na. Weder weip, noch der man. Deen weder, en no weder,* waren oulings, een van beiden, en geen van beiden, ja bij Kil, is *weder* wat van beiden. Out. werd het ook als ontkennend, voor *noch*, gebezigd: *weder lopen noch ontgaen.* [M. Stok.] In den eigenlijken zin van bij terugkeering komt het voor in *heen en weder*; bij voorbeeld, in: *hij loopt heen en weder. Een stier die heene en weder klavert en weit.* [Vond.] *Hij sverft henen ende weder om broot.* [Bijbelv.] In *ginds en weder: gelijk de sprinckkanen ginds ende weer huppelen.* [Bijbelv.] En in *weder en voort*, dat oulings voor achteruit en vooruit, en dus aan alle kanten, gebezigd werd: *men mochte sien al in de port van den werke weder en vort.* [M. Stok.] *Si sagen op, si sagen dale; sicingen weder, si gingen vord.* [Spieg. Histor.] Denzelfden zin heeft *weder* in deze en gene zamenstell. meermalen; zoo als in *wederkomen*, als men zegt: *ik kom straks weder*; maar als men zegt: *ik zal wel eens wederkomen*, heeft *weder* in deze zamenstell., even als in meer andere, de kracht van bij herhaling, die het ook op zich zelf oefent, zoo als in: *sal ick weder genaken ten strijde.* [Bijbelv.] *Wat aerdch gebroet weer klavert ten berreghstapel op.* [Vond.] En elders beantwoordt het aan op nieuw: *sij was weder als sijn ander vleesch.* [Bijbelv.] *De zee krijght weder strant.* [Vond.] Eindelijk oefent *weder* eene bijzondere kracht in soortgelijke gezegden, als: *hij maakt het weder*, dat is, hij brengt het, door het te maken, op nieuw in den vorigen staat, als men *maakt* met nadruk uitspreekt; want als men zulks ten aanzien van *weder* doet, beteekenen de gezegde woorden, hij maakt het bij herhaling. In beide gevallen blijft *weder* van het werkw. afgescheiden.

Weder, weer, vries. wer, eng., in eene der voorgemelde beteekenissen, *u hether*, neders. *wedder*, zweed. *veder*, hoogd. als bijw., *wieder*, als voorz. *wider*, Notk. *widar*, Ulphil. *vithra*, schijnt verwant aan het lat. *iterum*, en *iterare*, aan *it*, in *itporan werdan*, wedergeboren worden, en *illon*, wedervergelding, bij Willeram.; aan *id*, in het zweed. *idlista*, herkaauwen; aan *ed*, in het angels. *edrijldan*, wedervergelden; aan het eng. *yet*, nog, bij herhaling, en het vriesch *jit, jitte*, dat hetzelfde beteekent, en misschien ook aan *et*, in ons *etgroen*, nieuw groen, vries. *nij ges*, in ons *etmaal*, dat dan een gestadig

herhaald tijdperk van 24 uren aanduidt, en in ons *ettelijk*, waarin het denkbeeld van herhaling ook duidelijk heerscht, en welks *et* geene zoodanige verbastering van *eet* kan zijn, als de eerste lettergrepen van *etgroen* en *etmaal* schijnen te wezen.

WEDERANTWOORD, z. n., o., *des wederantwoords, of van het wederantwoord*; meerv. *wederantwoorden*. Van *weder* en *antwoord*. Een antwoord, hetwelk men op een ander antwoord geeft: *ik kreeg van hem op mijn antwoord dit wederantwoord.*

WEDERANTWOORDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik antwoordde weder, heb wedergeantwoord*. Van *weder* en *antwoorden*. Op het gegevene antwoord van iemand anders van zijnen kant antwoorden: *wat antwoordt gij weder? Sij en konden hem daerop niet weder antwoorden.* [Bijbelv.]

WEDERBAAUWEN, o. w., gelijkvl. *Ik wederbaauwde, heb wederbaauwd*. Van *weder* en *baauwen*. Wedergalmen: *terwijl d'olijren wederbauden.* [Moon.]

WEDERBAREN, zie *wedergeboren*.

WEDERBAARSTIG, zie *weerbaarstig*.

WEDERBEDING, z. n., o. Van *wederbedingen*. De daad van *wederbedingen*: *onder wederbeding van het geleende.*

WEDERBEDINGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bedong weder, heb wederbedongen*. Van *weder* en *bedingen*. Bedingen, dat men iets weder ontvangen zal: *als gij dat nieuwspapier gelezen hebt, beding ik het weder*. Van hier *wederbeding*.

WEDERBEGEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik begeerde weder, heb wederbegeerd*. Van *weder* en *begeeren*. Begeeren, dat men iets terug ontvange: *ik vrees, dat hij het wederbegeeren zal*. Van hier *wederbegeering*.

WEDERBEKOMEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bekam weder, heb wederbekomen*. Van *weder* en *bekomen*. Op nieuw in bezit krijgen: *hoe bekam ik het verlorene weder*. Met het onz., *bekomen* wordt *weder* niet zamengevoegd: *ik bekam weder, ben weder bekomen*, tot zich zelve komen, herstellen: *hij zal wel weder bekomen*.

WEDERBIEDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wederbood, heb wederboden*. Van *weder* en *bieden*. Bij Kil. door *bieden*, gebieden, *wederstaan*, of verhinderen, en dus *verbieden*; even als *wederbod* bij hem aan *verbod* beantwoordt.

WEDERBRENGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bragt weder, heb wedergebracht*. Van *weder* en *brengen*. Terug brengen: *wij hebben 't selve wedergebracht in onse hant*. [Bijbelv.] Van hier *wederbrenger, wederbrenging, wederbrengster*.

WEDERBRUILOFT, zie *weerbruiloft*.

WEDERDIENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik diende weder, heb wedergediend*. Van *weder* en *dienen*. Dienst met dienst beantwoorden: *ik*

- wenschte, dat ik u ergens mede wederdienen kon. Van hier wederdienst.
- WEDERDOOP, z. n., m., des wederdoops, of van den wederdoop; zonder meerv. Van weder en doop. Een herhaalde doop: *de wederdoop is niet meer in gebruik, als voordezen.*
- WEDERDOOPEN, zelden gebruikelijk, dan in de onbepaalde wijze, als z. n., voor het herdoopen, de wederdoop. Van hier wederdooper, al wie reeds gedoopte menschen herdoopt, *wederdooperij, wederdoopster*, enz.
- WEDERDOOPER, zie wederdoopen.
- WEDEREISCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik eischte weder, heb wedergeëischt.* Van weder en eischen. Wederkeerig eischen: *als hij maar niets wederëischt.* Terug eischen: *ik eisch het geleende weder.* Van hier wederëisch.
- WEDEREN, zie weren.
- WEDERERLANGEN, zie wederkrijgen.
- WEDERGA, zie wedergade.
- WEDERGAAF, z. n., v., der, of van de wedergaaf; zonder meerv. Van weder en gaaf, gave. Anders *wedergave*. Teruggaaf: *bij de wedergaaf van het geleende.*
- WEDERGADE, z. n., v., der, of van de wedergade; zonder meerv. Van weder en gade. Anders *wederga, weerga, weergade*, en bij Kil. en Halma, *wederpaar*. Even als *ega*, en *ga*, of *gade*, een van twee aan elkander verbondene levende wezens, en bijzonderlijk de vrouw in tegenoverstelling van den man: *de weerga haet heur gade.* [Vond.] Voor den man genomen, zou het mannelijk zijn; doch het wordt dus hedendaags niet gebruikt. Voorts, een van twee dingen, die gezamenlijk een paar uitmaken: *waar is de wedergade van dien handschoen?* En, daar de wederzijdsche bestanddeelen van een paar aan elkanderen gelijken, al, wat aan iets anders gelijk, en hetzelfde evenaart: *ik wenschte zijne wedergade wel eens te zien. Het is een paard zonder weerga.* Voor een verwonderingwekkend ding wordt het gebruikt, in: *wat weerga is dat! wel de weerga!* enz. Van hier *weergadeloos*, of *weergaloos*.
- WEDERGALM, zie weergalm.
- WEDERGAVE, *weergave*, hetzelfde als *teruggave*.
- WEDERGEBOORTE, z. n., v., der, of van de wedergeboorte; zonder meerv. Van weder en geboorte. Eene inwendige herschepping, of verandering, door de vernieuwing des gemoeds, in de Godgeleerdheid: *waarom wordt de doop het bad der wedergeboorte genoemd?*
- WEDER Geboren, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk, een oud deelw. van *wederbaren*. Door de wedergeboorte inwendig veranderd: *die na sijne groote barmherticheit ons heeft wedergeboren.* [Bijbelv.] *Hij felt zich onder de wedergeborenen.*
- WEDERGELDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wedergold, heb wedergolden.* Van weder en gelden.
- Bij Kil. evenveel, als *vergelten*, en *wedervergelten.* *Want het is licht voer Gode weder te ghelden*, enz. [Bijb. 1477.] Van hier *wederghelder*. [Bijb. 1477]; *wedergheldinghe*, bij Kil.
- WEDERGEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik gaf weder, heb wedergegeven.* Van weder en geven. Terug geven: *als hij het boek toegedaen, ende den dienaar wedergegeven, hadde.* [Bijbelv.]
- WEDERGLANS, zie weerglans.
- WEDERGLOED, z. n., m., des wedergloeds, of van den wedergloed; zonder meerv. Van weder en gloed. Wederkeerige gloed, in dichtelijke taal, bij voorb.: *zijn lieflebrand verwekt bij haar een' wedergloed.*
- WEDERGROET, z. n., m., des wedergroets, of van den wedergroet; zonder meerv. Van weder en groet. Een wederkeerige groet: *trotsche-lijk weigert men mij allen wedergroet.*
- WEDERGUNST, z. n., v. Van weder en gunst. Wederkeerige gunst: *ik verlaat mij op uwe wedergunst.* Wederkeerig gunstbewijs: *verwacht van daar geene wedergunsten.*
- WEDERHAAK, zie weerhaak.
- WEDERHALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik haalde weder, heb wedergehaald.* Van weder en halen. Terug halen: *ik kom het geleende boek wederhalen.* Terug doen komen: *dewijte de Koninck sijnen verstootenen niet wederhaelt.* [Bijbelv.] Van hier *wederhael*. [Kil.] Hoogd. *wiederhohlen.*
- WEDERHELFT, z. n., v., der, of van de wederhelft; meerv. *wederhelften.* Van weder en helft. Eene vlejende benaming van eene echtgenoot: *hij verloor zijne dierbare wederhelft.*
- WEDERHOORIG, bijv. n. en bijw., *wederhooriger, wederhoorigst.* Van weder en hoorig. Weerbarstig: *een wederhoorig ende wederspannig geslachte.* [Bijbelv.] *Hij gedraagt zich steeds even wederhoorig.* Bij Halma ook wederkeurig: *gij moet hem eene wederhoorige liefde betuigen.* Van hier *wederhoorigheid*.
- WEDERHOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik hoopte weder, heb wedergehoopt.* Van weder en hopen. Terug hopen te ontvangen: *leent sonder ijel weder te hopen.* [Bijbelv.]
- WEDERHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wederhield, heb wederhouden.* Van weder en houden. Anders ook *weerdhouden*. Terug houden, oneigenlijk: *wederhielden sij nauwelijks de scharen.* [Bijbelv.] *Weerdhoudt de vruchtbaerheit, en sluit de baermoer toe.* [Hoogvl.] Van hier *weerdhouding*, bedwang, *intooming*.
- WEDERHOUDING, zie wederhouden.
- WEDERKAATSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaatste weder, heb wedergekaatst.* Van weder en kaatsen. Terug kaatsen, oneigenlijk: *de brandspiegel van Archimedes kaatste de zonnestralen weder.* Van hier *wederkaatsing*.
- WEDERKAATWEN, zie weerkaatwen.

- WEDERKANT**, z. n., m. Van *weder* en *kant*. Tegenoverstaande kant, tegenzijde, wederzijde: *aan den wederkant van het gebergte*. Van hier *aan weerskanten*, en *van weerskanten*, van beide zijden: *als de genegenheid niet van weerskanten komt*.
- WEDERKEER**, z. n., m., des *wederkeers*, of van den *wederkeer*; zonder meerv. Van *weder* en *keer*, of van *wederkeeren*. De daad van wederkeeren: *bij den wederkeer der schoone lente*. Van hier *wederkeerig*, enz. Hoogd. *Wiederkehr*.
- WEDERKEEREN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik keerde weder, ben wedergekeerd*. Van *weder* en *keeren*. Terug keeren: *roep hem, dat hij wederkeere*. *Keer weer, keer eindlijk weder!* *Zie op mijn onheil neder*. [L. D. S. P.] *Keert dezelve met een vloot van dertigh schepen weder*. [Vond.] Van hier *wederkeer*, enz.; *wederkeering*.
- WEDERKEERIG**, bijv. n. en bijw., *wederkeeringer*, *wederkeeringst*. Van *wederkeer*. Zie *ig*. Aan weerskanten plaats grijpende, van weerskanten komende, enz.: *hunne wederkeerige genegenheid*. *Wederkeerige dienstbewijzen*. Van den kant, waarheen, iets anders, als gerigt is, komende: *ik beantwoordde zijn geschenk met een wederkeurig geschenk*. Als bijw.: *al wien gij haat, zal u wederkeurig haten*. Van hier *wederkeurigheid*, *wederkeuriglijk*.
- WEDERKLAGE**, zie *wederticht*.
- WEDERKLANK**, zie *weerklink*.
- WEDERKOMEN**, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik kwam weder, ben wedergekomen*. Van *weder* en *komen*. Terug komen; zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *komt gij haast weder?* *Sij sullen uijt des vijants lant wederkomen*. [Bijbelv.] *Nu zal de koorts niet wederkomen*. Voor andermaal komen schrijft men *weder komen*, niet aaneen: *wanneer komt hij weder hier?* Van hier *wederkomst*.
- WEDERKOOPEN**, bedr. w., onregelm. *Ik kocht weder, heb wedergekocht*. Van *weder* en *koopen*. Bij koop op nieuw in zijne magt krijgen: *toen men zijn goed verkocht, kocht hij het meestal weder*. Voor iemand *wederkoopen*, is, bij koop wederom in deszelfs handen brengen: *hij liet het voor zich wederkoopen*.
- WEDERKRIJGBAAR**, bijv. n., *wederkrijgbaarder*, *wederkrijgbaarst*. Van *wederkrijgen*; zie *baar*. Anders *wederverkrijgbaar*, en *wederkrijgelyk*, bij Kil. Dat wederbekomen worden kan: *de verlooopen tijd is niet wederkrijgbaar*. [Halma.]
- WEDERKRIJGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kreeg weder, heb wedergekregen*. Van *weder* en *krijgen*. Evenveel als *wederertangen*, terug bekomen: *gij zult het verlorene nooit wederkrijgen*. Iemand op weg inhalen: *ik kreeg hem weder ten halve wege*. [Halma.] Van hier *wederkrijgbaar*, *wederkrijgelyk*.
- WEDERLEGBAAR**, bijv. n., *wederlegbaarder*, *wederlegbaarst*. Van *wederleggen*, zie *baar*. Anders *wederleggelyk*, bij Kil. Hoogd. *wederleglich*. Dat wederlegd worden kan: *hij waant, dat zijn begrip niet wederlegbaar is*. Van hier *wederleegbaarheid*. Zamenstell.: *omwederlegbaar*.
- WEDERLEGGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik wederleide, heb wederleid, of wedergelegd*. Van *weder* en *leggen*. Als ongegrond tegenspreken: *ik heb al zijne drogredenen wederleid*. Met tegenspraak te keer gaan: *wederlegt, bestrafte, vermaent*. [Bijbelv.] *Oock den hardneckigsten kloeckmoedig 't hooft geboon, bestreen, en wederleijt*. [Westerb.] Van hier *wederlegbaar*, *wederleggelyk*, *wederlegger*, *wederlegging*, *wederlegster*.
- WEDERLEVEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik leverde weder, heb wedergeleverd*. Van *weder* en *leveren*. Wederom in iemands handen brengen: *om hem den vlugteling weder te leveren*. *Hem vrolijk zijnen spitsbroederen wederleverde*. [Vond.]
- WEDERLIEFDE**, z. n., v., *der*, of van de *wederliefde*; zonder meerv. Van *weder* en *liefde*. Anders *wedermin*. Wederkeerige liefde: *om hare wederliefde te winnen*.
- WEDERLOON**, oul. hetzelfde als *vergelding*.
- WEDERMAAKSTER**, zie *weder*, z. n.
- WEDERMAALTIJD**, zie *weerbruijloft*.
- WEDERMAAND**, zie *wiedemaand*.
- WEDERMIN**, zie *wedertiefde*.
- WEDERMOEDS**, bijw., oul. gebruikelijk, voor met tegenzin, in het fr. *malgré*: *seg ik, dat hun ook niet gelust en heeft te liegen, welwetens, wedermoeds*. [H. De Gr.]
- WEDERNEMEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik nam weder, heb wedergenomen*. Van *weder* en *nemen*. Door nemen op nieuw in zijn bezit brengen: *sal haer eerste man haer niet mogen weder nemen*. [Bijbelv.] Als *weder nemen* op nieuw, of bij herhaling nemen aanduidt, wordt het niet aaneen geschreven: *men zag hem hetzelfde voedsel weder nemen*.
- WEDERNODDEN**, *wedernoodigen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik noodde weder, heb wedergenood*. Van *weder* en *noodden*. Wederkeurig noodden: *op dat ook deselve u niet t'eeniger tijt weder en noodden, ende u vergeldinge en geschiede*. [Bijbelv.] Van hier *wedernooding*.
- WEDEROM**, bijw. Van *weder* en *om*, dat, ter versterking van *weder*, achter hetzelfde geplaatst wordt. Ook *weerom*. Bij herhaling: *hij deed het wederom*. Bij omkeering van den staat van zaken: *tot dat ik ook een as werd, en wederom verrees, en dubbel wel te pas werd*. [Huijgh.] Wederkeurig: *hij zal ons wel eens weerom verzoeken*. *Vraag het hem wederom*. Terug: *hij keert wederom, of weerom*. *Wederom zijn*, is, op zekere plaats terug gekomen zijn: *is de knecht nog niet weerom van die boodschap?* Ook beteekent

- wederom wel eens, als onz. z. n., een wederkeurig, of herhaald, onthaal: *ik wacht op zijn weerom. Vijant gesnaart op geen zoo goet weerom.* [Hooft.] Zamenstell.: *wederomreis, of weeromreis, terugreis, weeromstuit, enz.*
- WEDEROMREIS, zie *wederom*.
- WEDEROPREGTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik regtte weder op, heb wederopgeregt.* Van *weder* en *opregten*. Eigenlijk, iets dat gevallen is, of nederligt, weder in zijnen vorigen stand brengen: *zij viel, en ik regtte haar weder op.* Wijders, herstellen. Van hier *wederopregter, wederopregting*.
- WEDEROPREGTING, z. n., v., der, of van de *wederopregting*; zonder meerv. Van *weder* en *opregting*. Herstel: *tot de tijden der wederoprechtinge aller dingen.* [Bijbelv.]
- WEDEROPSTANDING, z. n., v., der, of van de *wederopstanding*; zonder meerv. Van *weder* en *opstanding*. Verrijzenis, opstanding: *wederopstanding des vleesches. Of ick eenighsins moege komen tot de wederopstandinge der dooden.* [Bijbelv.]
- WEDERPAAR, zie *wedergade*.
- WEDERPARTIJ, z. n., v., der, of van de *wederpartij*; zonder meerv. Van *weder* en *partij*. Ook *weerp partij*. Hoogd. *Widerpart*. Tegenstrever, bijzonderlijk voor het geregt: *doet mij recht tegen mijne wederpartie.* [Bijbelv.] Van hier *wederpartijder, wederpartijdig*. [Kil.]
- WEDERPARTIJDER, z. n., m. Van *wederpartij*. Ook *weerp partijder*. Tegenstrever, vijand: *mijn wederpartijder scherpt sijne oogen tegen mij.* [Bijbelv.] *Dat luid geroep van all' uw weerp partijders.* [L. D. S. P.]
- WEDERPIJN, zie *weerpijn*.
- WEDERREGTELIJK, bijv. n. en bijw., *wederregtelijker, wederregtelijkst.* Van *weder* en *regtelijk*, van *regt*. Tegen het regt aanlopende: *welk een wederregtelijk bedrijf! Men heeft hem wederregtelijk veroordeeld.* Van hier *wederregtelijkheid*.
- WEDERROEP, zie *wederroeping*.
- WEDERROEPELIJK, bijv. n., *wederroepelijker, wederroepelijkst.* Van *wederroepen*. Dat wederroepen worden kan: *zulk een bevel is niet wederroepelijk.*
- WEDERROEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wederriep, heb wederroepen.* Van *weder* en *roepen*. Eene gedane verklaring, een gegeven bevel, enz., herroepen, of intrekken: *men dwong hem, om het gestelde te wederroepen. Het schrift en is niet te wederroepen.* [Bijbelv.] Van hier *wederroep, wederroepelijk, wederroeping*. Hoogd. *widerrufen*.
- WEDERROEPING, z. n., v., der, of van de *wederroeping*; zonder meerv. Van *wederroepen*. De daad van wederroepen: *door wederroeping van zijn geroelen.* Bij Kil. ook *wederroep*, hoogd. *Widerruf*.
- WEDERSCHULDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik scholdt weder, heb wedergescholden.* Van *weder* en *schelden*. Wederkeurig schelden: *die, als hij gescholden werd, niet wederschold.*
- WEDERSCHIJN, zie *weerschijn*.
- WEDERSCHULD, z. n., v., der, of van de *wederschuld*; meerv. *wederschulden*. Van *weder* en *schuld*. Eens anders schuld aan ons, die tegen onze schuld aan hem overstaat, of onze wederkeurige schuld aan hem, die ons iets verschuldigd is: *heb ik schulden, hij heeft wederschulden.* Voor vergelding wordt het gebruikt in: *wat wederschuld verdient so trouwen pandt.* [Vlaerd. Redenr.]
- WEDERSMAAK, zie *weersmaak*.
- WEDERSPALT, z. n., v., der, of van de *wederspalt*; zonder meerv. Van *weder* en *spalt*. Muiterij, wederspannigheid: *de stichters der wederspalt.* Van hier *wederspaltig, wederspaltigheid*.
- WEDERSPANNING, z. n., m. Van *wederspannen*, bij Kil. tegenstreven. Een muiter, oproering: *de wederspanningen bedwingen.* Als het wegens eene vrouw gebruikt wordt, is het vrouwelijk.
- WEDERSPANNEN, zie *wederspanning*.
- WEDERSPANNIG, bijv. n. en bijw., *wederspanniger, wederspannigst.* Van *wederspannen*. Muiterende, oproerig, wederspaltig, weerbarstig: *een weerspannig kind. Is 't wederspannig hart verneerd door zwaarigheden.* [L. D. S. P.] *De plaage dreigt alom het wederspannig land.* [Bake.] Van hier *wederspannigheid, wederspanniglijk*. Dit woord luidt in het opperd. *widerspannig*, hoogd. *widerspanstig*.
- WEDERSPANNIGHEID, z. n., v., der, of van de *wederspannigheid*; zonder meerv. Van *wederspannig*. Muiterij, of muitzucht, wederhoorigheid, wederspalt, weerbarstigheid: *de wederspannigheid van dat kind jegens zijnen vader. Ick kenne uwe wederspannigheid, ende uwen harden necke.* [Bijbelv.]
- WEDERSPEL, z. n., o., des *wederspels*; zonder meerv. Van *weder* en *spel*. Oulings, even als het hoogd. *Widerspiel*, tegendeel: *soo, in widerspil, onse burgers, enz.* [V. Hass.] Van hier *wederspels*, het achterste voor, bij Kil.
- WEDERSPOED, z. n., m. Van *weder* en *spoed*; zie *rampspoed*. Tegenspoed, onspoed: *ende al hadde Julius veel wederspoets onder weggen.* [V. Hass.] Van hier *wederspoedig*.
- WEDERSPRAAK, z. n., v., der, of van de *wederspraak*; zonder meerv. Van *wederspreken*. De daad van wederspreken: *hij gehoorzaamde zonder wederspraak. Zij werd, onder zijne wederspraak, al meer verbitterd.* Hetgene men wederspreekt: *die bitse wederspraak.* Onderlinge tegenstrijdigheid: *de wederspraak van het eene tegen het andere.* Dit woord luidt bij Notk. en in het hoogd. *Widerspruch*.

WEDERSPREKELIJK, bijv. n., —lijker, —lijkst. Van *wederspreken*. Dat *wedersproken* worden kan. Dit woord wordt zelden gebruikt, dan in de samenstell. *onwedersprekelijk*.

WEDERSPREKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wedersprak, heb wedersproken*. Van *weder* en *spreken*. Notk. *widersprekken*, hoogd. *widerprechen*. Tegenspreken: *een teekenen, dat wedersproken sal worden*. [Bijbelv.] *Het wederspreekt zich zelf*, het stoot zich zelf door inwendige oulings *wederstanden*: *lettel Ridderen, entie ghebuere, hebbense wederstanden*. [M. Stok.] Bij Otfrid., Notk. *widerstan*, hoogd. *widerstehen*. Van hier *wederstand*, *wederstandelijk*, *wederstander*; *weerstandbaar*, of *wederstaanbaar*.

WEDERSTAANBAAR, zie *weerstandbaar*.

WEDERSTAND, z. n., m., *des wederstands*, of *van den wederstand*; zonder meerv. Van *wederstanden*, *wederstaan*. Tegenstand, tegenstreving, tegenweer: *zij boden geen wederstand. Hoe 't volk onnutten weerstant dede*. [Vond.] Oneigenlijk zegt men, dat iets *wederstand* biedt, als het zich niet laat doorboren, verdrijven, enz.: *zoo lang de koorts aan alle dranken weerstand biedt. Hun harnas hood enen zwakken wederstand aan het snorrend lood uit het vijandelijk musket*.

WEDERSTANDELIJK, bijv. n., —lijker, —lijkst. Van *wederstanden*, *wederstaan*; zie *lijk*. *Weerstandbaar*; doch bijkans niet gebruikelijk, dan in *onwederstandelijk*.

WEDERSTOOT, z. n., m., *des wederstoots*, of *van den wederstoot*; zonder meerv. Van *weder* en *stoot*. Kil. *terugstoot*. Oulings ook *wederstand*: *dat mens hem doe wederstoot*. [M. Stok.] *Tegens alle gheval van stercken wederstoot*. [Hooft.] En tegenspoed: *hier of quam een wederstoot, deden Grace was te groot*. [M. Stok.] *Ghebeurt hem verdriet, of wederstoot*. [Booth.] *Zoo dat die stadt beschermt was voor wederstoot*. [V. Hass.]

WEDERSTREVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wederstreefde, heb wederstreeft*. Van *weder* en *streten*. Onz., tegenstreven: *sij wederstreven, tegen mij*. [Bijbelv.] *Dit wederstreeft gheheel der menschen heillust teghen*. [Spiegh.] Bedr., wordt het in denzelfden zin genomen: *niets wederstreefde 't hoog bevel des grooten Gods*. [L. D. S. P.] *Bleef lange wederstreven haer vrijer Boreas*. [Vond.] Van hier *wederstreever*, *wederstrevig*. Hoogd. *widerstriben*.

WEDERSTREVIK, bijv. n. en bijw., *wederstreviger*,

wederstrevigst. Van *wederstriben*; zie *ig*. Tegensporrelijk: *deze was woelachtig ende wederstrevich*. [Bijbelv.] Ergens tegen aandruischende: *wederstrevige gevoelens*. [Halma.] Van hier *wederstrevigheid*.

WEDERSTUIT, zie *weeronstuit*.

WEDERTAAL, z. n., v., *der*, of *van de wedertaal*; zonder meerv. Van *weder* en *taal*. Bij Kil. antwoord en tegenspraak; en *wedertaelen* is bij hem antwoorden en tegenspreken.

WEDERTICHT, z. n., v. Van *weder* en *ticht*. Bij Kil. evenveel als *wederklaeghe*, hoogd. *Wiederklage*, wederkeerige betichting van den gedaagden tegen den klager voor het geregt: *wederticht doen*. [Kil.]

WEDERTOON, z. n., m., *des wedertoons*, of *van den wedertoon*; zonder meerv. Van *weder* en *toon*. Bij Kil. weerklink; en *wedertoonen* is bij hem weergalmen.

WEDERVAREN, onz. w., ongelijkvl. *Het wedervoer, is wedervaren*. Van *weder* en *varen*. Bejegenen: *sulcke dingen zijn mij wedervaren*. Als onz. z. n., beteekent het lotgeval, ontmoeting: *iemand zijn wedervaren verhalen. De zee kan overzien van al mijn wedervaren*. [Vond.]

WEDERVERGELDEN, zie *wedergelden*.

WEDERVERGELDING, z. n., v. Van *wedervergelden*. Bij Kil. *wedergelding*. Vergelding: *beef, monster! voor eene gewisse wedervergelding*.

WEDERVINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vond weder, heb wedergevonden*. Van *weder* en *vinden*. Al vindende op nieuw in bezit krijgen: *ik heb het verlorene wedergevonden*.

WEDERWAARDIG, bijv. n., *wederwaardiger, wederwaardigst*. Van *weder* en *waardig*, van *waard*, waarvan *waarts* afstamt. Kil. *wederwerdig* en *wederwordig*, hoogd. *widerwärtig*; en *widerwartig* zijn bij Kero tegenstrijdige dingen, *widerwert* is bij Otfrid. een tegensirever. Tegenstrevend: *bij de rebellen und wederwertigen*. [V. Hass.] Versmadelijk: *eene wederwaardige bejegening*. [Halma.] Van hier *wederwaardigheid, wederwaardiglijk*.

WEDERWAARDIGHEID, z. n., v. Van *wederwaardig*. Volgens Festus, in het oud lat. *vidertas*. Ramp, tegenspoed: *hij verhaalde mij zijne wederwaardigheden. Veel wederwaardigheeden, veel rampen, zijn des vroomen lot*. [L. D. S. P.] Smaad, verachting: *met wederwaardigheid ontvangen*. [Halma.]

WEDERWAARDIGLIJK, bijw. Van *wederwaardig*. Verachtelijk: *iemand wederwaardiglijk bejegenen*. [Halma.]

WEDERWIL, z. n., m., *des wederwils*, of *van den wederwil*; zonder meerv. Van *weder* en *wil*. Anders *weerwil*. Hoogd. *Widerwil*. Bij Kil. tegenstreving, en tegenspoed. Hedendaags nietgebruikelijk dan in de uitdrukking van *in weerwil van*, dat aan ondanks, niet tegenstaande, beantwoordt: *in weerwil van al mijn pogen*. Eenigzins anders leest men bij Vond.:

- uwe Godtheit ten wederwille.* Van hier, bij Kil. *wederwillig*, *wederspannig*, en *rampspoedig*.
- WEDERWILLIG, zie *wederwil*.
- WEDERWOORD, z. n., o., *des wederwoords*, of van het *wederwoord*; zonder meerv. Van *weder* en *woord*. Bij Kil. tegenspraak. Hedendaags *wederkeerig woord*: *ik kreeg van hem woord noch wederwoord*.
- WEDERWRAAK, z. n., v., *der*, of van de *wederwraak*; zonder meerv. Van *weder* en *wraak*. Eigenlijk, wederkeerige *wraak*, maar, in het gebruik, *wraak* over het algemeen: *hij ont-hield zich van alle wederwraak*.
- WEDERZAAK, z. n., m. Oulings tegenstrever: *opdat mijn wedersake die viant geen macht en hebben tegen mi*. [V. Hass.] *Maer dese en conste niet bedwingen sijn wedersaken*. [V. Velth.] *Ende hij sal sijn hulpe wesen teghens sijn wedersaken*. [Bijb. 1477.]
Wederzaak, Kil. *wedersaecke*, Kero, Notk. *widersachcho*, angels. *wittersacco*, is verwant aan het hoogd. *Widersacher*, Kil. *wedersaecker*, dat van *wedersaken*, zweed. *vedersaka*, tegenstreven, afstamt.
- WEDERZEGGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wederzeide*, *heb wederzeid*, of *wederzegd*. Van *weder* en *zeggen*. Afwijzen: *wedersegt niet mijn liefde*. [Const. der Minn.] Oulings, tegenspreken: *soo wie scepenen wederseit in gebanre vijerscaeren*. [V. Mieris.] Ook: *ik zeide weder*, *heb wedergezeid*, of *wedergezegd*. Herzeggen.
- WEDERZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zond weder*, *heb wedergezonden*. Van *weder* en *zenden*. Terug zenden: *ik zond hem den brief weder*. Van hier *wederzending*.
- WEDERZIEN, bedr. w., onregelm. *Ik zag weder*, *heb wedergezien*. Van *weder* en *zien*. Na eenig afwezen op nieuw zien: *ik hoop u in goeden welstand weer te zien*. Tot *wederziens*, is, tot dat wij elkanderen zullen wederzien. Voorts is *wederzien*, bij Kil., geen aanzien waardig keuren, verachten: *wedersien ende veracht*. [Kil.]
- WEDERZIJDE, z. n., v. Van *weder* en *zijde*. *Wederkant*, tegenkant, tegenzijde: *aan de wederzijde van het blad*. *Langs de wederzijde van het huis*. Van *wederzijde* is van weers-kanten: *van wederzijde groeit de liefde wakker aen*. [Vond.] Ook *van wederzij*: *waerop van wederzij de holle baren breeken*. [Vond.] En *wederzijds*, of *weerszijds*, bij Kil. ook *wederzijdens*: *het werd wederzijds bepaald en afgesproken*. Van hier *wederzijdsch*.
- WEDERZIJD, zie *wederzijde*.
- WEDERZIJD, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *wederzijde*. Dat van weers-kanten gedaan wordt, of aan weerskanten plaats grijpt: *een wederzijdsch verdrag*. *Huone wederzijdsche genegenheid*.
- WEDERZIN, z. n., m., *des wederzins*, of van den *wederzin*; zonder meerv. Van *weder* en *zin*. *Wederkeerige zin*, of beteekenis: *in den wederzin genomen*. In overeenstemming hiermede is *wederzins*, of *weerszins*, op beiderlei wijze: *het kan wederzins, of dus, of zoo, worden opgerat*. Maar voorts is *wederzin*, of *weerszin*, tegenzin, mishagen: *ik krijg er eenen geweldigen weerszin in*.
- WEDERZINS, zie *wederzin*.
- WEDIJVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik wedijverde*, *heb geuedijverd*. Van *wed* en *ijveren*. Om strijd ijveren: *zij wedijverden met elkanderen in naarstigheit*.
- WEDLOOP, z. n., m., *des wedloops*, of van den *wedloop*; meerv. *wedloopen*. Van *wedloopen*. Een loopstrijd, of kamp van lieden, die om strijd loopen: *de wedloopen der oude Grieken*.
- WEDLOOPEN, onz. w. Van *wed* en *loopen*. Enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk, als z. n., voor het kampen in eenen loopstrijd: *toen nam het wedloopen eenen aanvang*. Van hier *wedloop*, *wedlooper*, *wedloopster*.
- WEDSPEL, z. n., o., *des wedspele*, of van het *wedspel*; meerv. *wedspelen*. Van *wed* en *spel*. *Weddenschap*: *ik ging een wedspele met hem aan*. Ook wel eens evenveel als *wedstrijd*, een spel, waarin men om strijd liep, worstelde, enz.: *de wedspele op het lijfkeest van Anchises*.
- WEDSTRIJD, zie *wedspel*.
- WEDUWE, z. n., v., *der*, of van de *weduwe*; meerv. *weduwen*. Ook *weduw* en *weeuw*. Verkleinw. *weeuwte*. Eene vrouw, aan welke haar man door den dood ontrouwd is: *de verzorger der weduwen*. *Wiens ontfeming de droeve weeuw is toegeleid*. [L. D. S. P.] *Andromache*, *Hektors weduwe*. [Vond.] Van hier *weduwenaar*, *weduwschap*. Zamenstell.: *weduwenbeurs*, *weduwenfonds*, *weduwenjaar*, *weduwenkleed*, *weduwgeld*, *weduwgift*, *weduwchat*, *weduwstaat*, *weduwvrouw*, *weeuwkrop*, *weeuwplant*, enz.
- Weduwe*, Ulphil. *widuwo*, Otfriid. en and. *witua*, *witeua*, *wituwa*, hoogd. *Witwe*, *Wittib*, neders. *wedewe*, angels. *widuwa*, eng. *widow*, vries. *widdow*, slavon. *wodwa*, ital. *vedora*, sp. *viuda*, lat. *vidua*, fr. *veuve*, komt van een oud woord van dezelfde beteekenis van deelen, als het lat. *videre* in *dividere*, en het oud Toskaansch *iduaire*, verwant aan het wallis. *guith*, echtscheiding. Het doelt dus evenzeer op het eenzame leven der weduwen, als het zweed. *enka*, dat evenzeer aan ons *enkel*, alleen, verwant is, als het zweed. *enkling*, een weduenaar.
- WEDUWENAAR, z. n., m., *des weduenaars*, of van den *weduenaar*; meerv. *weduenaars*, of *weduenaaren*. Van *weduwe*. Een man, waarmede het, omgekeerd, zoo gelegen is, als met eene weduwe: *dien bedrukten weduenaar beklaag ik in mijn hart*. Dit woord

iuidt bij Kil. ook *weduw*, eng. *widower*, hoogd. *Wittiber*, en *Witwer*, fr. *veuf*, lat. *viduus*, en in de kantteekening van den Statenbijbel, *weduwaer*.

WEDUWGIFT, z. n., v. Van *weduw* en *gift*. Geld, of goed, dat men voor eene vrouw vaststelt, ingevalle zij weduwe wordt: *hetgene de Franschen douaire noemen*, heet bij ons *weduwgift*, of *weduwschat*, en in het hoogd. *Witwengehalt*.

WEDUWSCHAP, z. n., o., *des weduwschaps*, of *van het weduwschap*; zonder meerv. Van *weduw*. Zie *schap*. Anders *weduwstaat*, Kil. *weduwelicken staet*. De staat van eene weduwe: *zij wenscht haar eenzaam weduwschap met eenen nieuwen echt te verwisselen*. *Doe leijde sij de kleederen harer weduwschap van haer af*, heeft de Bijbelv.; waar dit woord te onrecht vrouwelijk is.

WEDUWSCHAT, zie *weduwgift*.

WEDUWSTAAT, zie *weduwschap*.

WEE, tusschenwerpsel, dat eene hevige smart aanduidt: *het was er vol ach en wee*. *De Kaldonsche vrouw kermt luide o wee! o wach!* [Vond.] *O wee? wat ramp komt mij bespringen!* [L. D. S. P.] Voorts is het met eenen derden naamval achter zich eene uitroeping, waardoor men onheil aankondigt: *wee hem! wee haar! wee den bevruchten ende den soogenden vrouwen in die dagen*. [Bijbelv.] *Met het, of een, wordt het een z. n.: een wee over hen uitroepen*. *Het tweede wee is wechgegaen*, *siet het derde wee komt haest*, heeft de Bijbelv., waar het een onheil aanduidt, dat met de uitroeping van *wee* aangekondigd was. Zamenstell.: *weeklagen*, enz.

Wee, hoogd. *wehe*, *wch*, fr. *hé*, wallis. *gvaè*, gr. *οωα*, eng. *wo*, *woe*, angels. *wa*, *we*, lat. *vae*, Ulphil. *vae*, is eene natuurlijke uiting van smart.

WEE, z. n., o., *van het wee*; meerv. *weeën*. Eigenlijk hetzelfde woord, als het vorige, dat als z. n. gebezigd wordt, om de smart uit te drukken, welke eene uitroeping van *wee* kenmerkt: *de boschdraek dol van wee*. [Vond.] *Noch stillen 't wee in 't hart*. [Hooft.] *Drinkt iemant selden 't wee der doot in met venijn*. [Poot.] *Terstont verduceen het ondraagbaar wee uit zijn benepen hart*. *So seide 't kind tot sinen vader ic heb wee in mijn hooft*. [Bijb. 1477.] Bijzonderlijk de smart van eene barende vrouw: *zij krijgt wee op wee*. *Hare weeën braken tellkens af*. *Iemand wee doen*, hem smart veroorzaken, zoo als in: *het dede de Koningin seer wee*. [Bijbelv.] Van hier *weedom*. Zamenstell.: *darmwee*, *heimwee*, *nawee*, *nierwee*, *zijdewee*, enz. *Weedagh*, *weewijte*, en *weewite*, bij Kil.

WEE, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Flaauwhartig: *wat ben ik wee om mijn hart!*

Van dit woord komt *weemoed*, enz.; en *weewater*, dat de Vries in de uitdrukking: *het weewater loopt mij om de tanden*, bezigt.

WEEDASCH, z. n., v., *der*, of *van de weedasch*; zonder meerv. Beantwoordt bij Halma aan *potasch*, die intusschen niet verward worden moet met de volgende

WEEDASCH, z. n., v., *der*, of *van de weedasch*; zonder meerv. Asch, die bij de bleekers, verwers, zeepzieders, enz., in gebruik is: *poolsche*, *moscorische*, *weedasch*. Zamenstell.: *weedaschton*, enz.

Weedasch, Kil. *weedasschen*, *weijdasschen*, hoogd. *Waidasche*, fr. *guedasse*, wordt dus genoemd, niet om dat zij van weede gebrand, maar om dat zij door de verwers te gelijk met de weede gebezigd wordt.

WEEDE, z. n., v., *der*, of *van de weede*; zonder meerv. Eene plant van vier verschillende soorten: *gemeene weede*, *portugesche*, *armenische*, *egyptische*, *weede*. En de verfstof, welke men uit die plant vervaardigt: *men bedient zich van de weede, om blaauw te verven*. Zamenst.: *weedasch*, *weedebloem*, enz.

Weede, hoogd. *Waid*, eng. *woad*, fr. *guède*, it. *guado*, komt van het lat. *guastum*, zoo als men bij Plinius, in plaats van *glastum*, lezen moet; en dit was, volgens hem, eigenlijk een gallisch woord.

WEEDOM, z. n., m., *des weedom*, of *van den weedom*; zonder meerv. Van *wee*, z. n.; en genoegzaam evenveel, als dit woord: *ghijlieden sult schreeuwen van weedom des herden*. [Bijbelv.] *Zij worstelden met dus eenen weedom*. [Hooft.] *Zoo veel geroelijker is 't weedom en de last*, zegt Vond.; die dit woord te onrecht onzijdig maakt.

WEEFGETOUW, z. n., o., *des weefgetouws*, of *van het weefgetouw*; meerv. *weefgetouwen*. Van *weven*, en *getouw*. Ook *weeftouw*. Het getouw van eenen wever: *de fransche landlieden begeten zich van den veldarbeid aan het weefgetouw*.

WEEFKUNST, zie *weven*.

WEEFSEL, z. n., o., *des weefsels*, of *van het weefsel*; meerv. *weefsels*. Van *weven*. Hetgene geweven wordt, of is: *welk een fraai weefsel*. De wijze, waarop iets geweven wordt, of is: *dat stuk is beter van stof en weefsel*.

WEEG, zie *weg*.

WEEG, zie *weegluis*.

WEEGLAD, zie *weegbree*.

WEEGBOONTJE, z. n., o., *des weegboontjes*, of *van het weegboontje*; meerv. *weegboontjes*. Van *wegen* en *boontje*. Een boontje, waarvan de Indianen zich in het wegen bedienen: *het weegboontje voert, naar zijne bonte kleur, ook den naam van weesboontje en in het Indisch dien van zog*.

WEEGBREE, z. n., v., *der*, of *van de weegbree*; zonder meerv. Anders ook *weegblad*, in het

hoogd. *Wegebreit*, en *Wegerich*. Een plantengeslacht, waarvan men twintig verschillende soorten telt: *het vlookruid is een bijzonder slag van weegbree*. Zamenstell.: *waterweegbree*, enz. *Weegbreeblad*, *weegbree-water*, enz.

WEEGLAS, z. n., o., van het weegglas; meerv. *weegglazen*. Van *wegen* en *glas*. Een glas, waarvan men zich bedient, om vochten te wegen: *de natuuronderzoekers bedienen zich daartoe van een weegglas*.

WEEGLUIS, z. n., v., der, of van de weegluis; meerv. *weegluizen*. Van *luis* en *weeg*, dat oelings eenen wand aanduidde; zoo als in: *hiewen den anderen weech ontwee*. [M. Stok.] Anders *wandluis*. Een schadelijk insect: *de walgetijke weegluis maakteene der vijf en tachtig soorten van het geslacht der wantsen uit*.

WEEGSCHAAL, z. n., v., der, of van de weegschaal; meerv. *weegschalen*. Van *wegen* en *schaal*. Eene schaal, waarvan men zich bedient, om iets te wegen: *toen het op de weegschaal lag*. Een paar weegschalen, met derzelve evenaar: *die daerop sat, hadde eene weegschale in sijne hant*. [Bijbelv.] Oneigenlijk, al, wat dient, om iets te wikkelen en te wegen: *met de weegschaal van uw kiesch oordeel*.

WEEGSTEEEN, z. n., m., des weegsteens, of van den weegsteen; meerv. *weegsteenen*. Van *wegen* en *steen*. Een steen, waarmede men oulings de plaats van gewigt vervulde: *met eenen sack van bedrieclijke weegsteenen*. [Bijbelv.]

WEEK, zie *weeken*.

WEEK, z. n., v., der, of van de week; meerv. *weken*. Verkleinw. *weekje*. Een tijdperk van zeven dagen: *wie keert den snellen loop van uuren, dagen, weken?* [Poot.] *Van d'eene aen d'andre week*. [Vond.] *Vervul de weke van dese, dan sullen wij u oock die geten*. [Bijbelv.] *Bij de week*, is, met een verdrag, dat van week tot week vernieuwd wordt. *Door de week*, is, niet op Zondag, maar op eenen anderen dag. *In de week* beteekent genoegzaam hetzelfde. *Week voor week*, is, in elke week. Van hier *wekelijks*, *wekelijksch*. Zamenstell.: *weekblad*, *weekgeld*, *weekmarkt*, *weeckschrift*, enz. *Kermisweek*, *proefweek*, *trouwweek*, enz.

Week, Kil. *weke*, vries. *wike*, zweed. *wik*, rka, angels. *vca*, *wuca*, eng. *week*, neders. *weeke*, hoogd. *Woche*, Isidor., Kero, en and. *wecha*, *wechchu*, *wehho*, schijnt verwant aan het slavon. *veca*, *wec*, *wik*, evenveel welk tijdperk, aan *wiko*, bij Ulphil, eene rei, of reeks, en aan het lat. *vices*, beurten.

WEEK, bijv. n. en bijw., *weeker*, *weekst*. Al wat niet hard is, en voor eenen onderganen druk wijkt, zonder zijnen zamenhang te verliezen: *week brood*, *weeke boter*, *weeke eijeren*, *week hout*, *week ijs*, enz. *Week koken*, is, zoo koken, dat het week

worde, of blijve: *gij kookt het al te week*. Overdragtelijk is een *week hart*, dat ligt getroffen wordt, en voor evenveel welke indrukken vatbaar is: *u herte en worde niet weech, en vreest niet, nochte en beeft niet*. [Bijbelv.] *Iemand, of iemands hart, week maken*, is, hem met aandoeningen vervullen: *wat doet ghij, dat ghij weent, ende mijn herte weech maecht!* [Bijbelv.] *Week van gestel*, is, onbestand tegen ongemak: *hij is heel week van gestel*. *Een week gestel*, een vertroeteld. In het onz. geslacht is *week*, als z. n., het weekste gedeelte van een ding: *het week van het brood*. *In 't week van den buik*. [Hooft.] Van hier *weekachtig*, *wekelijk*, *weken*, *weekheid*, *weekjes*, *weekigheid*, bij Kil. Zamenstell.: *weekbakken*, *weekbeenig*, *weekdarm*, *weekhartig*, *weekhoevig*, *weekmoedig*, zie *weemoed*, enz.

Week, Kil. ook *weijck*, hoogd., Isid., Olfrid. *weich*, zweed. *vek*, vries. *wek*, angels. *wac*, schijnt verwant aan *zwak* en *wak*, eene weeke plek in het ijs.

WEEKACHTIG, zie *wekelijk*.

WEEKBAK, z. n., m., des *weekbaks*, of van den *weekbak*; meerv. *weekbakken*. Verkleinw. *weekbakje*. Van *weeken* en *bak*. Anders *weekkuip*. Een houten bak, of kuip, waarin men stokvisch, zoutevisch, enz. te weeken legt: *de weekbak begint te lekken*.

WEEKBAKKEN, bijv. n. en bijw., *weekbakkener*, *weekbakkent*. Van *week* en *bakken*, voor *gebakken*. Dat week gebakken is: *dat brood is al te weekbakken*. Overdragtelijk, week van gestel: *die weekbakkene helden*. Als bijw.: *hij ziet er zoo weekbakken uit*.

WEEKBEENIG, bijv. n., *weekbeeniger*, *weekbeenigst*. Van *week* en *beenig*, van *been*. Week van beenderen: *het kind is nog te weekbeenig, om het zoo veel te vergen*. *De eene mensch is weekbeeniger, dan de andere*. Van hier *weekbeenigheid*.

WEEKBLAD, z. n., v., des *weekblads*, of van het *weekblad*; meerv. *weekbladen*. Verkleinw. *weekblaadje*. Van *week* en *blad*. Anders *weeckschrift*. Een blad, dat eens, of, ten hoogste, tweemalen, in elke week uitgegeven wordt: *dat weekblad wordt alom gelezen*. Zamenstell.: *weekbladrukker*, *weekbladschrijver*, enz.

WEEKDARM, z. n., m., des *weekdarms*, of van den *weekdarm*; meerv. *weekdarmen*. Van *week* en *darm*. Een bijzonder slag van darmen: *het vet, dat daeraen is, dat op de weekdarmen is*. [Bijbelv.]

WEEKELIJK, bijv. n. en bijw., *wekelijker*, *wekelijkst*. Van *week*, zie *lijk*. Even als *weekachtig*, vaak evenveel als *week*: *zulk wekelijk ijs is al te geraarlijk*. Voorts ook week van gestel: *het is een wekelijk menschje*. *Wekelijk opvoeden* is vertroetelen. Van hier *wekelijkheid*.

WEEKELING, z. n., m. en v., *des weekelings*, of *van den weekeling*; en *der*, of *van de weekeling*; meerv. *weekelingen*. Kil. *weeckelinck*, hoogd. *Weichling*. Een vertroeteld mensch: *zulk een weekeling deugt nergens toe*.

WEEKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik weekte, heb geweekt*. Van *week*. Kil. ook *weijcken*, hoogd. *weichen*, Kerø *uweichan*. Bedr., week doen worden: *gij hebt de boonen niet lang genoeg geweekt*. In het water zetten, en daardoor de zoutdeelen ontnemen: *de zoutevisch moet geweekt worden*. Onz.: *hoe lang heeft het vleesch geweekt? Het staat te weeken*, het welk ook wel eens door *het staat in de week*, of *te week*, uitgedrukt wordt. Van hier *week*, *weeking*. Zamenstell.: *weekbak, weekkuip*, enz. *Doorweeken, uitweeken*, enz.

WEEKGELD, z. n., o., *des weekgelds*, of *van het weekgeld*; meerv. *weekgelden*. Verkleinw. *weekgeldje*. Van *week* en *geld*. Geld, dat men iemand wekelijks geeft: *ik heb zijn weekgeld een weinig verhoogd*.

WEEKHARTIG, bijv. n. en bijw., *weekhartiger, weekhartigst*. Van *week* en *hartig*, van *hart*; zie *ig*. Genoegzaam evenveel, als *weekmoedig*, ligt aangedaan: *een wondarts dient niet weekhartig te zijn. Hij sprak ons zoo weekhartig aan*. Van hier *weekhartigheid, weekhartiglijk*.

WEEKHOEVIG, bijv. n., *weekhoeviger, weekhoevigst*. Van *week* en *hoevig*, van *hoeve*. Week van hoeven: *een weekhoevig paard, of ander dier*.

WEEKKUIP, zie *weekbak*.

WEEKLAGE, *weeklagt*, z. n., v., *der*, of *van de weeklage*; meerv. *weeklagen*. Van *wee* en *klage*. Gejammer: *eene weeklage aanheffen. Alle wee liederen in weeklage veranderen*. [Bijbelv.]

WEEKLAGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weeklaagde, heb geweeklaagd*. Van *wee* en *klagen*. Jammeren: *zij weeklaegden, ende weenden, ende vasteden*. [Bijbelv.]

WEEKLAGT, zie *weeklage*.

WEEKMARKT, z. n., v., *der*, of *van de weekmarkt*; meerv. *weekmarkten*. Van *week* en *markt*. Eene markt die wekelijks gehouden wordt: *behalve de jaarmarkt, houdt men er ook eene weekmarkt*.

WEEKMOEDIG, zie *weekhartig*.

WEERSCHRIFT, zie *weekblad*.

WEELDE, z. n., v., *der*, of *van de weelde*; zonder meerv. Eigenlijk, welgesteldheid, en daaruit voortvloeiende dartelheid, en broodronkenheid: *hij leeft in weelde en overdaad. D'ijdtte spotternij van weeld' en hovaardij*. [L. D. S. P.] Wulpsche, en vertroetelende, leefwijze: *ijder, maar meest de Vorst, moet hem wachten van geweekt te worden door de weelde*. [Hooft.] Zinnelijke geneugte: *wentelende in weelde elkander zacht omarmde*.

[Vond.] Volgens Kil. oulings ook, even als het eng. *wealth*, vermogen, rijkdom. *Iets uit geene weelde doen*, is, door behoefte daartoe gedrongen zijn. *Weelde* is ook meermalen pracht in kleeding, huisraad, enz.: *de weelde bevordert menige nering en hantering. Die u kledde met scharlaken, met weelden*. [Bijbelv.] Van hier *weeldetijk*, prachtig uitgedost: *Agagun ginck tot hem weeldetick*. [Bijbelv.] *Weelderig, weeldig*.

Weelde, Kil. *welde*, eng. *wealth*, van het aloude *wela*, voorspoed, rijkdom.

WEELDELIJK, zie *weelde*.

WEELDERIG, zie *weeldig*.

WEELDIG, bijv. n. en bijw., *weeldiger, weeldigst*. Van *weelde*, zie *ig*. Anders *weelderig*, en, bij Kil. *welderigh* en *weldigh*. Vol weelde: *omarmt in 't weeldigh badt*. [Vond.] Dartel, broodronken: *dat paard is al te weeldig. De weeldige jongeling maakt zich aan veel euwelmoed schuldig. Als z. n., iemand, die in weelde leeft: onse siele is veel te sat des spots der weeldigen*. [Bijbelv.] Als bijw.: *hij is te weeldig opgevoed. Hier zijn weeldigh twee tot een gesmolten door het vier*. [Vond.] En ook wel eens evenveel als *welig*: *het wiert tot eenen weeldich nijtloopenden wijnstock*. [Bijbelv.] Van hier *weeldigheid*.

WEEMOEDIG, bijv. n. en bijw., *weemoediger, weemoedigst*. Van *wee* en *moedig*. Mistroostig, en teerhartig, ligt aangedaan: *dat kind is al te weemoedig*. Van hier *weemoedigheid, weemoediglijk*. Het wordt ook voor *weekmoedig* genomen.

WEENE, zie *weening*.

WEENEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weende, heb geweend*. Tranen storten, schreijen: *draegt u als ellendige, ende treurt, ende weent*. [Bijbelv.] *Die rast weende, en noch veel zeggen wou*. [Vond.] *Ik zit met weenend' oogen, en kwijn, en rast*. [L. D. S. P.] Van hier *geween, weener, weening, weenster*. Zamenstell.: *beweenen, uitweenen*, enz.

Weenen, hoogd. *weinen*, Otrid. *weinan*, ijsl. *weina*, Ulphil. *weinen*, angels. *wanian*, zweed. *wenga*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

WEENEN, z. n., o., *des weenens*, of *van het weenen*; zonder meerv. De eigenaam der hoofdstad van Oostenrijk. Van hier *weener*. Dit woord luidt in het hoogd. *Wien*, fr. *vienna*, lat. *vienna*, en *vindobona*.

WEENER, z. n., m., *des weeners*, of *van den weener*; meerv. *weeners*. Van *weenen*. Een inwoner van Weenen: *de Weeners verheugden zich daarover grootelijks*. Ook wordt het als bijv. naamw. gebezigd: *de weener bank*.

WEENER, z. n., m., *des weeners*, of *van den weener*; meerv. *weeners*. Van *weenen*. Al wie weent. Wegens eene vrouw bezigt men *weenster*.

WEENIGTE, zie *weinigte*.

WEENING, z. n., v., *der*, of *van de weening*; zonder meerv. Van *weenen*. Anders *geween*, en bij Kil. ook *weene*. De daad van weenen: *daer sal weeninge zijn, ende knerssinge der tanden*. [Bijbelv.]

WEENSTER, zie *weener*.

WEESCH, b. n. en bijw., *weescher, weeschst*. Kil. ook *wepsch*. Smakeloos, *laf: die kost is mijte wepsch. Wat smaakt het wepsch!* Van hier *weeschheid*.

WEER, z. n., m., *des weers*, of *van den weer*; meerv. *weeren*. Eigenlijk, een ram. Bij Kil. *weder, weerram*. In het gebruik, een gesneden ram, een hamel: *weder, weer, haemel*, bij Kil. *Dat iemand hadde schapen, weeren, verckens, rammén*. [V. Hass.] Een oolam, bij Moon.:

Ik leg mijn offer nêr

Voor uwe voeten,

Geen ram of weer;

Maar lofgezangen, die u groeten.

Zamenstell.: *weerenbont, weerenat, weernat, weeren vleesch, weerlam*, een jonge ram, bij Kil.

Weer, weder, angels. *wether*. eng. *weather*, zweed. *väder, vädur*, Notk. *vider*, hoogd. *Widder*, komt van het oude *wedan*, weiden, leiden, om dat de kudden veelal door eenen ram geleid worden, die bij Notk. *der leite der scaffo* heet.

Weer, z. n., v., *der*, of *van de weer*; zonder meerv. De daad van weren, verweren: *na eenige weere*. [Hooft.] *Waarom stelt gij u niet te weer? Werkzame beweging: wat is hij in de weer! Tegens elkanderen in de weer*. [Hooft.] *Dapper in de weer met zwaert en knods*. [Vond.] *Hij doet er veel weers toe*, hij geeft zich daartoe veel moeite. Wapentuig, en andere middelen van verdediging: *weer, weijr, gheweer*, bij Kil. *Mit hoeren harnasch ende weer*. [V. Hass.] Een aarden wal, muur, enz., waarachter men zich verdedigt; en voorts ook gevlochten rijswerk, waarmede men een water voor de visschen sluit, om ze in de daar tusschen geplaatste fuiken te doen loopen: *op ieder weer twee rijckesdaelders, ende op ieder korf ofte fuijck sonder weer*. [V. Hass.] Zamenstell.: *borstweer, landweer, noodweer, strijkweer, tegenweer*, enz.

Weer, Kil. ook *weijr*, en *were*, hoogd. *Wehr*, oud opperd. *wer* en *wara*, komt van *weren*. Van hier is het zamengestelde *weregeld* afkomstig, zijnde de prijs, die men ootijds aan de Naastbestaanden van iemand, welken men gedood had, moest betalen; en deze vrijkoopung zelve werd *freda* genoemd.

WEER, z. n., o., zie *weder*.

WEER, bijw., zie *weder*.

WEER, z. n., o., *des weers*, of *van het weer*; zonder meerv. Bij Kil. celt. Van waar, bij

denzelfden Kil., *weerachtig*, eeltig, en *weeren*, vercellen.

WEERACHTIG, zie *weer*, z. n., o., celt.

WEERBAAR, bijv. n. en bijw., *weerberaarder, weerbaarst*. Van *weren*, verweren, zie *baar*. In staat om zich te verweren: *alle weerbare manschap werd opgeroepen. Hij ziet er niet heel weerbaar uit*. Van hier *weerbaarheid*. Zamenstell.: *onweerbaar*.

WEERBARSTIG, bijv. n. en bijw., *weerberarstiger, weerbarstigt*. Van *weer*, bijw., en *barstig*. Wederhoorig, tegensporrelig: *welk een weerbarstig volk. Weerbarstig graauwt zij mij toe*. Van hier *weerbarstigheid*.

WEERBRUILOFT, z. n., v., *der*, of *van de weerbruijloft*; meerv. *weerbruijloften*. Van *weer*, bijw., en *bruijloft*. Een maaltijd, welken men aan jong getrouwen geeft, wier bruijloft men heeft bijgewoond: *toen wij bij hem op de weerbruijloft waren. Wederbruijloft, nabruijloft*, bij Kil., bij wien *wedermaaltijd*, in overeenstemming hiermede, eenen wederkeerigen maaltijd, bij Halma *weerreis*, aanduidt.

WEERDRUK, z. n., m., *des weerdruks*, of *van den weerdruk*; zonder meerv. Van *weer*, bijw., en *druk*. Hetgene aan de wederzijde van een vel, tegen over den schoondruk, gedrukt wordt: *er zijn op den weerdruk eenige letters uitgevallen*.

WEEREN, zie *weer*, z. n., o.

WEERGA, zie *wederga*.

WEERGABELOOS, *weergaloos*, bijv. n. en bijw.; *weergadeloozer, weergadeloost*. Van *weer-* of *wedergale* en *loos*. Zonder weerga: *het is een weergadeloos mensch, een weergaloos paard. Dat hebt gij weergaloos fraai geschreven*.

WEERGALM, z. n., m., *des weergalms*, of *van den weergalm*; zonder meerv. Van *weer*, bijw., en *galm*. Een terugstuitende galm: *driewerf herhaalde de Echo den weergalm van het geschut*.

WEERGALMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weergalmdé, heb weergalmd*. Van *weer*, bijw., en *galmen*. Met een terug gekaatst geluid klinken: *het gedonder van het geschut weergalmt van het gebergte*. Eenen galm herhalen: *de Echo doet het gebergte weergalmen. Ergens van weergalmen*, is, met den klank daarvan opgevuld worden: *mijne ooren weergalmen gestadig van hunne klagten. Gantsch Europa weergalmt van zijnen lof*. [Halma.]

WEERGLANS, zie *weerschijn*.

WEERGLAS, z. n., o., *van het weerglas*; meerv. *weerglazen*. Van *weer* en *glas*. Een Barometer, of Thermometer, of beide gezamenlijk op een houten bord vereenigd: *hij loopt met weerglazen te koop*. Zamenstell.: *weerglazenkoop, weerglazenmaker*, enz.

WEERHAAK, z. n., m., *des weerhaaks*, of *van den weerhaak*; meerv. *weerhaken*. Verkleinw. *weerhaakje*. Van *weer*, bijw., en

- haak*. Een haak, waardoor een puntig ding, als het ergens ingedrongen is, daarin terug gehouden wordt: *de weerhaken van den pijl beletteden het uitrusten daarvan uit de wonde*.
- WEERHAAN**, z. n., m., *des weerhaans*, of *van den weerhaan*; meerv. *weerhanen*. Verkleinw. *weerhaantje*. Van *weer* en *haan*. Een wind- en wederwijzer, die veelal de gedaante van eenen haan heeft: *ik zie den weerhaan draeijen*. [Vond.]
- WEERHUISJE**, z. n., o., *des weerhuisjes*, of *van het weerhuisje*; meerv. *weerhuisjes*. Van *weer* en *huisje*. Een weerglas, in de gedaante van een huisje: *als het wijfje buiten het weerhuisje komt, is het doorgaans goed weder*.
- WEERKAAUWEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik weerkaauwde, heb weerkaauwd*. Van *weer*, bijw., en *kaauwen*. Herkaauwen: *zie het beest eens weerkaauwen*. In het hoogd. *wiederkaüen*.
- WEERKLANK**, z. n., m., *des weerklanks*, of *van den weerklank*; meerv. *weerklanken*. Van *weer*, bijw., en *klank*. Een terug gekeatete klank: *wederklanck der stemme*. [Kil.] *Het is de weerklank van 't geluid, die de Echo vormt*.
- WEERKLINKEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik klonk weder, heb wedergeklonken*. Van *weer*, bijw., en *klinken*. Kil. *wederklinken*, hoogd. *wiederklingen*. Met een terug gekeatete geluid klinken; doch hiervoor gebruikt men doorgaans *weergalmen*.
- WEERLICHT**, z. n., o., *des weerlichts*, of *van het weerlicht*; zonder meerv. Van *weer* en *licht*. Geslikker van bliksem zonder donder: *met de snelheid van het weerlicht*. Zie voorts *weerlichtsch*. Van hier *weerlichten*, *weerlichts*, en *weerlichtsch*.
- WEERLICHTEN**, onpers. w., gelijkvl. *Het weerlichtte, heeft geweerlicht*. Van *weerlicht*. Bliksemen, zonder dat zulks door donder gevolgd wordt: *zoo lang het weerlichtte*.
- WEERLICHTS**, zie *weerlichtsch*.
- WEERLICHTSCH**, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *weerlicht*. In den mond van ruwe lieden gebruikelijk, om iemand te verwenschen: *die weerlichtsche vent!* In overeenkomst hiermede is het bijw. *weerlichts* zoo veel als vervloekt: *hij heeft mij weerlichts bedrogen*. En men bezigt hetzelfde woord als een tusschenwerpsel: *wel weerlichts!*
- WEERLOOS**, bijv. n. en bijw., *weerloozer, weerloost*. Van *weer*, z. n., v., en *loos*. Zonder weer, van verdedigingsmiddelen onthloot: *het weerlooze schaap. Dat mans een weerloos kint, zoo veelen een alleen, bedriegen*. [Vond.] Van hier *weerloosheid*.
- WEEROM**, zie *wederom*.
- WEEROMREIS**, zie *wederom*.
- WEEROMSTUIT**, z. n., m., *des weeromstuits*, of *van den weeromstuit*; zonder meerv. Van *weeom* en *stuit*. Een stuit, die door terugkaatsing veroorzaakt wordt: *bij den weeromstuit van dien bal. Het raakt mij enkel door den weeromstuit*, is, evenveel, als niet regtstreeks. Elders luidt dit woord ook *wederstuit* en *weerstuit*: *door den weerstuit*. [Vond.]
- WEERPARTIJ**, zie *wederpartij*.
- WEERPIJN**, z. n., v., *der*, of *van de weerpain*; meerv. *weerpijnen*. Van *weer*, bijw., en *pain*. Pijn in een ander deel des ligchaams, dan gewond, of anderszins lijdende, is: *die zwerende vinger veroorzaakt mij weerpain in den schouder*.
- WEERPLAAT**, z. n., v., *der*, of *van de weerplaat*; meerv. *weerplaten*. Van *weer* en *plaat*. De plaat op een weerglas: *men kan op zulke weerplaten weinig af*.
- WEERREIS**, zie *weerbruloft*.
- WEERSCHIJN**, z. n., m., *des weerschijns*, of *van den weerschijn*; zonder meerv. Van *weer*, bijw., en *schijn*. Anders *weerglans* en *weerschijnset*. Glans, schijn, bij terugkaatsing: *de weerschijn der zon in het water*. De flikkering van eene kleur op eene andere: *die insekten zijn groen met eenen gouden weerschijn*.
- WEERSCHIJNEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik scheen weer, heb weergeschenen*. Van *weer*, bijw., en *schijnen*. Flikkering bij terugkaatsing verwekken: *daar de zon in het water weerscheen*.
- WEERSCHIJNSEL**, zie *weerschijn*.
- WEERSLAG**, z. n., m., *des weerlags*, of *van den weerslag*; meerv. *weerlagen*. Van *weer* en *slag*. Donderslag, in welken zin dit woord, in den mond van ruwe lieden, even als weerlicht, gebruikt wordt; terwijl *weerlags* en *weerlagsch* aan *weerlichts* en *weerlichtsch* beantwoorden.
- WEERSLAG**, z. n., m., *des weerlags*, of *van den weerlag*; zonder meerv. Van *weer*, bijw., en *slag*. Slag bij terugkaatsing: *het geweef gaf eenen weerlag tegen den muur*. Terugkaatsing: *de weerlag van het licht*. Wederkeerige slag: *hij zocht den weerlag af te keeren*. Van hier *weerslagtig*, weerschijnend: *een weerslagtig licht*. [Halma.]
- WEERSLAGTIG**, zie *weerlag*.
- WEERSMAAK**, z. n., m., *des weersmaaks*, of *van den weersmaak*; zonder meerv. Van *weer*, bijw., en *smaak*. Walging, afkeer: *ik heb er eenen weersmaak in. Uit eenen weersmaak*. [Hoofl.]
- WEERSPANNIG**, zie *wederspannig*.
- WEERSTAAN**, zie *wederstaan*.
- WEERSTAANBAAR**, bijv. n., *weerstaanbaarder, weerstaanbaarst*. Van *weerstaan*. Dat weerstaan worden kan: *dat geweld is niet weerstaanbaar*. Zamenst.: *onweerstaanbaar*, enz.
- WEERSTAND**, zie *wederstand*.
- WEERSTROOM**, zie *weertij*.

WEERSTUIT, zie *weeromstuit*.

WEERTAFEL, z. n., v., *der*, of *van de weertafel*; meerv. *weertafelen*, of *weertafels*. Van *weer* en *tafel*. Anders *weervoorspellende tafel*. Eene verzameling van voorspellingen aangaande het weder: *wat zegt uwe weertafel daarvan?*

WEERTIJ, z. n., o., *des weertijs*, of *van het weertij*; meerv. *weertijen*. Van *weer*, bijw., en *tij*. Anders *weerstroom*. Tegentij, verandering van tij: *als het weertij komt, zullen wij moeten ankeren. Alle tij heeft zijn weertij*, is, alle dingen zijn aan beurtwisseling onderhevig. *Het geluk heeft zijn tij en weertij*, voor- en tegenspoed wisselen onderling af.

WEERWERK, z. n., o., *des weerwerks*, of *van het weerwerk*; zonder meerv. Van *weren* en *werk*. Werk, waarmede men zich weren kan en moet, of waaraan men eene werkzame bezigheid vindt: *ik wenschte, dat ik weerwerk had. Hij vind daar geen weerwerk.* [Halma.]

WEERWIJS, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *weer* en *wijs*. Kundig ten aanzien van het weder, bedreven in het vooruitzicht van deszelfs veranderingen: *ik ben in geen deele weerwijs*.

WEERWIJZER, z. n., m., *des weerwijzers*, of *van den weerwijzer*; meerv. *weerwijzers*. Van *weeren* en *wijzer*. Een wijzer op een weerglas ter aanduiding van het weder: *gestadig raadpleegt hij zijnen weerwijzer*.

WEERWIL, zie *wederwil*.

WEERWOLF, z. n., m., *des weerwolfs*, of *vanden weerwolf*; meerv. *weerwolven*. Een mensch, die in eenen wolf veranderd is, zoo als men waande dat de toovenaars zich daarin veranderden; terwijl de tooverheksen de gedaante van katten aannamen: *weerwolf beteekent zoo veel als menschwolf*. Voorts ook een wrevelig mensch: *het is een regte weerwolf van een vent*.

Weerwolf, Kil. ook *wederwolf*, *weijrwolf* en *waerwolf*; neders. *waarwulf*, hoogd. *Währwolf*, eng. *werewolf*, fr. *loupgarou*, middeleeuw. lat. *gerulphus*, is zamengesteld uit *wolf*, en het oude *war*, lat. *vir*, goth. *wair*, angels. *wer*, een man, verwant aan het neders. *waarte*, en ons *waard*, een mannetjes eend.

WEERWOORD, zie *wederwoord*.

WEENWRAAK, zie *wederwraak*.

WEERZANG, z. n., m., *des weerzangs*, of *van den weerzang*; meerv. *weertzangen*. Van *weer*, bijw., en *zang*. Tegenzang: *den weerzang aanheffen*.

WEERZIEK, bijv. n., *weerzicker*, *weerziekst*. Van *weer* en *ziek*. Door zulk eene ongesteldheid aangedaan, als die van lieden, nopens welke men zegt, dat het weer hun door de leden rijdt: *ik ben zoo weerziek, dat het niet om te zeggen is*.

WEERZIJDSCHE, zie *wederzijdsch*.

WEERZIN, zie *wederzin*.

WEERZORIG, bijv. n., *weerzoriger*, *weerzorigst*. Bij Halma, hard, ruw, sribbelig: *eene weerzorige huid. Een weerzorig mensch*. Van hier *weerzorigheid*.

WEES, z. n., m. en v., *des weezen*, of *van den wees*, en *der* of *van de wees*; meerv. *weezen*. Verkleinw. *weesje*. Een ouderloos kind: *verstoot die arme wees toch niet! Een vader der weesen, ende een richter der weduwen*. [Bijbelv.] *Doet recht aan armen en aan weezen*. [L. D. S. P.] Zamenstell.: *weesbezorger*, *weesbezorgster*, *weesdiaken*, *weesheer*, *weeshuis*, *weesjongen*, *weeskamer*, *weeskind*, *weeskleed*, *weesmeester*, *weesmeisje*, *weesmoe-der*, *weestader*, *weesverdrukker*, *weezengeld*, *weezengoed*, *weezenkas*, enz. *Burgerwees*, *stadswees*, enz.

Wees, Kil. *weese*, neders. *wese*, hoogd.

Waise, Olfrid. *waiso*, is eigenlijk een bijv. n., verwant aan het lat. *viduus*, en daarmede van denzelfden oorsprong, als *weduwe*; zie dit laatste woord.

WEESHEER, z. n., m., *des weesheeren*, of *van den weesheer*; meerv. *weesheeren*. Van *wees* en *heer*. Anders *weesmeester*. Een lid van de *weeskamer*, die de goederen van weezen beheert: *hij is tot weesheer verkoren*.

WEESKAMER, WEESMEESTER, zie *weesheer*.

WEESMOEDER, z. n., v., *der*, of *van de weesmoe-der*; meerv. *weesmoeders*. Van *wees* en *moeder*. Verschilt van *moeder der weezen*, dat eene verzorgster, weldoenster, van dezelve aanduidt; *weesmoeder* beteekent eene zoogenoemde *moeder* in een weeshuis; zoo als *weesvader* den zoogenoemden *vader* van een weeshuis aanduidt. Van hier *weesmoeder-schap*, *weesmoedersplaats*, enz.

WEESVADER, zie *weesmoeder*.

WEET, z. n., v., *der*, of *van de weet*; zonder meerv. Verkleinw. *weetje*. Van *weten*. De daad van weten, wetenschap, kennis: *bi minre weet*, bij mijn weten. [M. Stok.] *Zijn weetje weten*, is, niet van kennis misdeeld zijn: *hij weet zijn weetje heel wel. De weet ergens van krijgen*, daarvan verwittigd worden. *Iemand de weet ergens van doen*, hem er van verwittigen: *dat men den gekoorlingen zoude weet doen*. [Hooft.] Van hier dat *weet* voor aankondiging genomen wordt: *hij is met eene openbaare weet aan de stadspoorten ingedaagd*. [Halma.] *Ergens geene weet van hebben*, geen besef, geen gevoel. Eindelijk beteekent, *het is maar eene weet*, of *een weetje*, het is maar een ding, waaromtrent men slechts behoeft te weten, hoe het gedaan wordt, om het zelf ook te kunnen doen. Zamenstell.: *weetgierig*, *weetgraag*, *weestlust*, *weteloos*, *wetelustigh*, bij Kil.

WEETAL, z. n., m., *des weetals*, of *van den weetal*; meerv. *weetallen*. Van *weten* en *al*.

Iemand, die zich verbeeldt, dat hij alles weet: *die hatelijke weetal*.

WEETGIERIG, bijv. n. en bijw., *weetgieriger, weetgierigst*. Van *weet* en *gierig*, begeerig, zie *gierig*. Ook *weetgraag*, Kil. *wetelustigh*. Begeerig naar wetenschap, en kennis van zaken: *hij is zeer weetgierig*. Zoo *weetgierig* *vorscht hij alles na*. Van hier *weetgierigheid, weetgierigtijk*.

WEETGRAAG, zie *weetgierig*.

WEETLUST, z. n., m., *van den weetlust*; zonder meerv. Van *weet* en *lust*. Weetgierigheid, lust tot navorsching en onderzoek van zaken: *zijn weetlust is onbeperkt*. Van hier bij Kil. *wetelustigh, weetgerig*.

WEETNIET, z. n., m., *des weetniets*, of *van den weetniet*; meerv. *weetnieten*. Van *weten* en *niet*. Iemand, die niets weet, een onkundig mensch: *het is een regte domoor en luije weetniet*.

WEEUW, zie *weduwe*.

WEEUWKROP, zie *weeuwplant*.

WEEUWPLANT, z. n., v., *der, of van de weeuwplant*; meerv. *weeuwplanten*. Van *weeuw* en *plant*. Eene saladeplant, welke andere planten overleeft, daar zij uit derzelve midden weggenomen wordt, opdat men ze den winter over beware, en tot eene zoogenoemde *weeuwkrup* uitdijen doe: *ik heb dien broeibak met weeuwplanten opgevuld*.

WEG, *wegge*, zie *wegje*.

WEG, z. n., m., *des wegs*, of *weegs*, en *van den weg*; meerv. *wegen*. Verkleinw. *wegje*. De streek, langs welken een ding zich beweegt, of bewogen wordt: *de rogel nam eenen anderen weg, dan ik vermoed had*. *Ontmoet eene dwaalster een ander hemelligchaam op haren weg*. Dezelfde beteekenis heerscht in de sprekwijzen: *in den weg zijn, staan, liggen, en leggen*, die overdragtelijk wegens hindernissen gebezigd worden: *nu zijn de rocken in den weegh*. [Huijghens.] Voorts is *weg* eene streek van den aardbodem, langs welke men zich gevoegelijk van de eene plaats naar de andere begeven kan: *ik ontmoette hem op den weg*. *De weg loopt langs dat dorp*. *Den bequaamsten wegh missen*. [Hooft.] *Datze eenen langen wegh bewandelt*. [Vond.] *De wech soude voor u te veel zijn*. [Bijbelv.] *De weg van een ding*, is, diegene, welke daar langs, of daar door, loopt, of welke daar henen leidt: *de weg van den Haag*. *Ik ga den weg van Gouda*. *Om te bewaren den wech van den boom des levens*. [Bijbelv.] *Op weg gaan, zich op weg begeven*, is, enigen togt aanvangen. *Onder weg*, beteekent, terwijl men op weg is: *onder weg schoot het mij in den zin*. Oulings ook *over weg*: *die in bedevaerden nae Rome treckende over wech gestorven zijn*. [Aldegond.] *Op weg zijn*, is, op reis. *Op den weg*, op het pad, langs hetwelk men reist: *mijn paard tiel op den weg neder*.

Over den weg, is, aan de andere zijde van den weg: *hij woont over den weg*. *Met iemand over weg kunnen*, genoegelijk met hem omgaan kunnen. *Uit den weg gaan*, eenen omweg nemen. *Voor iemand uit den weg gaan*, beduidt, eigenlijk, of oneigenlijk, voor hem wijken: *hij wou geenen voet voor mij uit den weg gaan*. *Zijns weegs gaan* beduidt, zich van menschen, of zaken, waarbij men zich bevond, verwijderen: *stuiven elck zijns weeghs*. [Vond.] *Zijnen weg vervolgen*, daarop voortgaan. *Een end weegs gaan*, eenig gedeelte van eenen weg ten einde gaan. *Overdragtelijk*, is, *den weg van alle vleesch gaan, sterven*, dat elders dus omschreven wordt: *den wegh, van aenbegin, ons allen voorgeschreven, den sterfwegh trede ik in*. [De Deck.] *Op den regten weg zijn*, zich wel gedragen. *Van den regten weg afdwalen, verkeerde wegen inslaan*, enz., anders handelen, dan men moest. *Iemand den regten weg wijzen, hem daarop brengen, terug brengen*, enz., hem tot eene gepaste handelwijze vermanen en nopen. *De regte, de beste, weg tot eenig ding*, beteekent, de geschiktste middelen daartoe. Ook wel eens *de weg van zulk een ding*: *den weg der zaligheid betreden*. Anders is *de weg van een ding*, eene daarmede strookende handelwijze: *betreed den weg der deugd*. *Den weg van regten inslaan*. *De weg van een mensch*, is, zijn gedrag, of zijn lot: *let op het einde van uwen weg!* *Mijn weg is vol van duisternis*. *De wegen der voorzienigheid*, zijn hare schikkingen. *Gods wegen zijn intusschen ook wel eens het zedelijk gedrag*, dat hij voorschrijft: *wil mij, o God! uw rechte wegen leeren*. [L. D. S. P.] Eindelijk is *allerwegen*, aan alle kanten, alomme: *men vindt het allerwegen*. Van hier *wegen*, bij Kil. Zamenstell.: *weegbree, wegdistel, wegedoorn, wegenschender*, enz.; *weggeld, weggas, wegkant, wegkorting, weglage, wegscheiding, wegschouw, wegschouwen, wegschouwer, wegvaardig, wegvaart, wegwijzer, wegzijde*, enz. *Achterweg, binnenuweg, buitenweg, doolweg, dwaalweg, heerenweg, kleinweg, kruisweg, landweg, melkweg, middelweg, modderweg, omweg, onweg, rijweg, scheidweg, trekweg, voorweg, wagenweg, zandweg, zondenweg, zonneweg*, enz.

Weg, hoogd., Othrid. ook *weg*, Ulphil. *wigs*, lat. *via*, eng. *way*, vries. *wei*, zweed. *väg*, augeff. *waeg*, ijsl. *vegur*, komt van het tusschenwerpsel *weg*.

WEG, bijw. en tusschenwerpsel, legt den wensch van eene snelle verwijdering aan den dag, welke door den klank zelven aangeduid wordt: *weg, Karel! weg van mij!* En eene verregaande verachting: *weg, ijdel wereldsch goed!* *Wech purper't welck de borsten der Koningen bedeckt*. [Vond.] *Weg met hem!* is, dat men hem

- wegvoere! Als bijwoord komt het voor in: *voor iemand weg, voor iemands oogen weg, voor iemands aangezigt weg, bij iets weg, van iets weg*, daarvan verwijderd; en wordt het met *voort en heen* verwisseld, zoo op zich zelf, in: *hij schrijft maar weg, slecht weg, langzaam weg*, enz., als in samenstelling met eene reeks van werkwoorden; waarmede het echter niet, dan scheidbaar, vereenigd wordt; gelijk als wij zulks mede ten aanzien van *heen, henen*, hebben opgemerkt. In sommige samenstell. beteekent het ook te zoek. Van hier voort *weg, z. n., wege, wegen, bewegen*, enz.
- WEGARBEIDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik arbeidde weg, heb weggearbeid*. Van *weg* en *arbeiden*. Door arbeid verwijderden: *ik laat het puin wegwerken*.
- WEGASEMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik asemde weg, heb weggeasemd*. Van *weg* en *asemen*, dat hier de plaats van *ademen* vervangt, zoo als *asem* vaak voor *adem* genomen wordt. Door *asem* doen verdwijnen: *gij hebt al den glans van het geschuurde koper weggeasemd*.
- WEGBAGGEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik baggerde weg, heb weggebaggerd*. Van *weg* en *baggeren*. Door baggeren verwijderden: *al het veen is reeds weggebaggerd*.
- WEGBANNEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bandede weg, heb weggebannen*. Van *weg* en *bannen*. Door verbanning, of anderzins, doen verdwijnen: *alle tuize lediggang moet uit dit land weggebannen worden*.
- WEGBERGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik borg weg, heb weggeborgen*. Van *weg* en *bergen*. Derwijze bergen, dat het aan het oog onttrokken worde: *ik ga het straks wegbergen*.
- WEGBEUKEN**, zie *wegrammeijen*.
- WEGBITEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik beet weg, heb en ben weggebeten*. Van *weg* en *bijten*. Bedr., door bijten verwijderden: *de groote hond beet den anderen weg*. Middelen, om het vuile vleesch weg te bijten. Onz., door bijtende middelen weggenomen worden: *het zal wel wegbiten*.
- WEGBLAZEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik blies weg, heb weggeblazen*. Van *weg* en *blazen*. Door blazen verwijderden: *maer ghij soudt het konnen wechblazen*. [Bijbelv.]
- WEGBLIJVEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik bleef weg, ben weggebleven*. Van *weg* en *blijven*. Zich ergens niet vervoegen, er niet komen: *om dat hij weggebleven was*. Niet terug komen: *meid! is dat wegblijven?* Hier of daar niet geplaatst worden: *laat het uit den tweeden druk wegblijven*.
- WEGBLIKSEMEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *bliksem*. Als met de snelheid en kracht van den bliksem doen verdwijnen: *de Pruisische legermagt werd ganschelijk weggebliksemd*. In dezen zin ook wel eens *wegdonderen*. Voorts niet alleen hetzelfde, als dit woord; zie *wegdonderen*; maar ook door middel van bliksemende bliken doen verdwijnen: *hij bliksemden hen met zijne vergramde bliken weg*.
- WEGBOEGSEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *boegseren*. Aan een zoogenoemd sleeptouw wegslepen: *het Admiraalschip werd uit den slag weggeboegseerd*.
- WEGBOENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik boende weg, heb weggeboend*. Van *weg* en *boenen*. Al boenende verwijderden: *ik heb het vuil weggeboend*. Oneigenlijk, op eene onzachte wijze verdrijven: *als hij weerkomt, zal ik hem nog anders wegboenen*.
- WEGBOOMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik boomde weg, heb weggeboomd*. Van *weg* en *boomen*. Al boomende verwijderden: *het vaartuig werd aanstands weggeboomd*.
- WEGBORSTELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *borstelen*. Anders *wegschuifjeren*. Door borstelen wegnemen: *gij moet die poeijer beter wegborstelen*.
- WEGBRADEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik bried (braadde) weg, heb en ben weggebraden*. Van *weg* en *braden*. Bedr., door braden doen verdwijnen: *gij braadt al het vet weg*. Onz., al bradende verdwijnen: *al het vet zal wegbraden*.
- WEGBRANDEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik brandde weg, heb en ben weggebrand*. Van *weg* en *branden*. Bedr., door vuur wegnemen: *de Noormannen brandden stad bij stad weg*. Onz., al brandende verdwijnen: *er brandden verscheidene huizen weg*.
- WEGBREKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik brak weg, heb en ben weggebroken*. Van *weg* en *breken*. Bedr., door afbraak doen verdwijnen: *men brak al die huizen weg, om het uitzigt van het paleis ruimer te maken*. Onz., al brekende wijken: *het ijs brak overal weg, waar men zijne voeten daarop zettede*.
- WEGBRENGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bragt weg, heb weggebragt*. Van *weg* en *brengen*. Van eene plaats naar elders brengen: *hij bracht mij wech in een woestijne*. [Bijbelv.] Te zijne dienste vervoeren: *gij sult aengrijpen, maer niet wechbrengen*. [Bijbelv.] Te zoek maken: *het kind heeft mijnen zakdoek weggebracht*, heeft Halma; bij wien men ook *wegbrenging* vindt.
- WEGBRUIJEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik bruide weg, heb en ben weggebruid*. Van *weg* en *bruijen*. Bedr., weggoeijen, wegsmiten: *waarom hebt gij het weggebruid?* Onz., hennegaan: *hij bruide weg*.
- WEGBUIGEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik boog weg, heb en ben weggebogen*. Van *weg* en *buigen*. Bedr., van zich af buigen: *hij boog het weg*. Onz., al buigende wijken: *de plank boog weg*.
- WEGCIJFEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *cijferen*. Door kunstige redeneringen als doen verdwijnen: *hij tracht zijn aandeel aan de schuld weg te cijferen*.

WEGDANSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *dansen*. Bedr., al dansende doen verdwijnen: *zij heeft hare gezondheid weggedanst*. Onz., al dansende verdwijnen: *Vestris danste van het tooneel weg*.

WEGDISTEL, z. n., m. Van *weg* z. n. en *distel*. Eene bijzondere soort van zaagblad, anders stekel genoemd: *een land vol wegdistels verraadde de luiheid van den boer, die ze niet uittrekt*.

WEGDOEN, bedr. w., onregelm. *Ik deed weg, heb weggedaan*. Van *weg* en *doen*. Niet meer houden, of gebruiken: *ik heb het vuile linnen weggedaan*. *Doe die lorren maar weg! Sult gij den suurdeech wechdoen uijt uwe huizen*. [Bijbelv.] Van hier *wegdoening*, bij Halma.

WEGDOLEN, zie *wegdwalen*.

WEGDONDEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik donderde weg, heb en ben weggedonderd*. Van *weg* en *donderen*. In den mond van ruwe lieden evenveel, als *wegbruijen*: *donder het maar weg*. *Hij is met de anderen weggedonderd*. Zie voorts *wegbliksemen*.

WEGDOOIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik dooide weg, ben weggedooïd*. Van *weg* en *dooijen*. Al dooijende vrdwijnen: *al het ijs is reeds weggedooïd*.

WEGDOUWEN, zie *wegduwen*.

WEGDRAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik draaide weg, heb en ben weggedraaid*. Van *weg* en *draaijen*. Bedr., al draaijende verwijderden: *hij draaide den bijbel weg*. *Iets voor zich wegdraaijen*, is, het zoo draaijen, dat men het niet meer voor zich hebbe. Onz., zich al draaijende verwijderden: *de lessenaar draaide voor mij weg*.

WEGDRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik droeg weg, heb weggedragen*. Van *weg* en *dragen*. Al dragende verwijderden, en uit het gezigt brengen: *sij droegen wech de steenen van Rama*. [Bijbelv.] Behalen: *den prijs wegdragen*. Van hier *wegdraging*. Zie voorts *weg-torschen*.

WEGDRAVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik draafde weg, ben weggedraafd*. Van *weg* en *draven*. Zich al dravende verwijderden.

WEGDRIEBELEN, onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *dribbelen*. Zich al dribbelende verwijderden: *daarop dribbelde zij weer weg*.

WEGDRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik dreef weg, heb en ben weggedreven*. Van *weg* en *drijven*. Bedr., al drijvende verwijderden, weggagen: *hij dreefse wech van den rechterstoel*. [Bijbelv.] *Broght de wechgedreve ossen, en den verzwoeren roof, voor den dagh*. [Vond.] Onz., ergens van daan drijven: *al het hout dreef weg*. Van hier *wegdrijving*.

WEGDRINGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik drong weg, heb en ben weggedrongen*. Van *weg* en *dringen*. Bedr., door dringen verwijderden: *men drong ons weg*. Onz., zich al

dringende verwijderden: *hij zocht door de menigte henen weg te dringen*.

WEGDRINKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik dronk weg, heb weggedronken*. Van *weg* en *drinken*. Al drinkende verdoen: *hij heeft zijn verstand weggedronken*.

WEGDROOGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik droogde weg, heb weggedroogd*. Van *weg* en *droogen*. Door droogte weggedreven worden: *het water der beek was weggedroogd*. Van hier *wegdrooging*.

WEGDRIEPIEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik droop weg, ben weggedropen*. Van *weg* en *druipen*. Bij druppels wegvloeijen: *de wijn droop uit het lekke vat weg*. Zich stil wegmaken: *zaagt gij hem wel wegdruipen?*

WEGDRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik drukte weg, heb weggedrukt*. Van *weg* en *drukken*. Al drukkende verwijderden: *het ontvlamde buspoeder drukt den kogel weg*. Al drukkende aan het gezigt onttrekken: *druk de kurk niet weg*. In: *hij drukt maar weg, lustig weg*, enz., moet *weg* van *drukken* afgescheiden blijven.

WEGDUIKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik dook weg, ben weggedoken*. Van *weg* en *duiken*. Zich al duikende aan het oog onttrekken.

WEGDUWEN, *wegdouwen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik duwde weg, heb weggeduwd*. Van *weg* en *duwen*. Al duwende verwijderden: *waarom duwt gij mij weg?*

WEGDWALEN, *wegdoten*, onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *dwalen*. Zich al dwalende aan het gezigt onttrekken: *hij is van hier weggedwaald*.

WEGDWEILEN, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *dweilen*. Anders *wegfeilen*. Al dweilende verwijderden: *gij dweilt het water wel weg, maar gij dweilt het niet op*.

WEGE, een woordje, dat eigenlijk de daad van *wegen*, bewegen, schijnt aan te duiden, maar enkel gebruikt wordt in *te wege*, of *te weeg*, *brengen*, in beweging, werkzaamheid, dadelijkheid, brengen, in *van wege*, dat met *wegens* verwisseld wordt; zie *wegens*; en als achterzetsel in *van mijnentwege*, *onzentwege*, *uwentwege*, *zijnentwege*, *harentwege*, *hunnentwege*, waar het aanduidt, dat iets van mij, ons, u, hem, haar en hen, komt; in *van ambtswege*, enz. of in *van 's Koningswege*, in den Statenbijbel *van 's Konincks wegen*, enz., waar *wege* van het voorafgaand z. n. afgescheiden blijft, maar eveneens beteekent, dat de beweging van iets haren oorsprong bij *den Koning*, enz. neemt. De naaste oorsprong van dit woordje ligt in *wegen*; de verdere in het tusschenwerpsel *weg*.

WEGEDOORN, z. n., m., *des wegedoorns*, of *van den wegedoorn*; meerv. *wegedoornen*. Van *weg*, z. n. en *doorn*. Een plantgewas, waarvan men zeven en twintig soorten telt: *buikezuiverende wegedoorn*, *kruipende wegedoorn*, enz.

WEGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik woog, heb gevoogen*. Eigenlijk, bewegen; maar het tegenwoordige gebruik bepaalt zich tot de wiegende beweging van eene balans, waarmede men de zwaarte van iets navorscht, en tot deze navorsching: *wilt gij weten, hoe zwaar het is, weeg het. Abraham woech Ephron het gelt.* [Bijbelv.] *Die niets en weeght, dat niet de tongh het huijsjen haelt.* [Westerh.] Overdragtelijk is, *iets wel wikken en wegen*, het rijpelijk overdenken, overwegen; zoo zegt Geschiec.:

Weeght eens met bedachte sinnen,

Wat de schoonheijdt is van binnen.

Onz., is *wegen* zulk of zulk eene zwaarte hebben: *het woog nog geen vijf pond. Hoe zwaar weegt gij? Zwaar bij iemand wegen* is bij hem in achtting en vertrouwen zijn: *de eene broeder weegt bij mij zwaarder, dan de andere. Dat het zwaarste is moet het zwaarste wegen*, beteekent, het gewigtigste moet het meeste in aanmerking komen. *Hij weegt niet zwaar*, hij heeft niet veel verstand. Van hier *weegster, wege, wegen*, of *wegens, weger*. Zamenstell.: *weegboontje, weegglas, weegschaal, weegsteen*, enz. *Afweegen, beweegen*, enz.

Wegen, hoogd., neders. *wāgen*, angels. *waegan*, zweed. *vāga*, luidt bij Kil. ook *wegghen*, en is volgens hem hetzelfde woord, als *wagen*, van waar *waag, wagen* en *gewagen*. Het is voorts verwant aan *waken*, van waar *wacht, waker*, enz.; aan het lat. *vigilare*; aan *wekken*, aan *wikken, wiggen*, van waar *wigge, wigt*, enz., en aan *wiegen*, met deszelfs afstammelingen.

WEGEN, bedr. w., dat bij Kil. op weg brengen of geleiden aanduidt: *weghen ende wijsen iemanden*, iemand ten gids verstrekken. [Kil.] Bij M. Stok. is *hem wegghen*, zich begeven: *Grave Willam was onbtide als de hem waer en wiste wegghen*, als die niet wist, waarheen hij zich begeven zou. Van *weg*, z. n.

WEGEN, zie *wegens*.

WEGENS, voorzetsel. Het beteekent, uit aanmerking, uit hoofde, van: *wegens dat bedrijf kan ik hem niet achten*. Aangaande: *hij sprak mij wegens die zaak*. In de zamenleving zet men er dikwijls van voor: *van wegens die zaak*. In den Statenbijbel vindt men enkel *van wegen*, en bij Kil. *van wege*. In het hoogd. bezigt men *wegen*, dat meermalen derwijze met z. n. zamengesteld wordt, als ons *wege*, in *pligtswege*, enz., en *wegens*, in *deswegens, dieswegens, weswegens*. Zoo naauw zijn *wege, wegen*, en *wegens*, aan elkanderen verwant. Zij komen gezamenlijk van *wegen*; en het stamwoord is *weg*. Zie *wege*.

WEGENSCHENDER, z. n., in., *des wegenschenders, of van den wegenschender*; meerv. *wegenschenders*. Van het meerv. *wegen* en *schen-*

der. Een straatroover, struikroover: *ik zag mij door eenen wegenschender aangerand*. Van hier *wegenschenderij*.

WEGETTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik etterde weg, ben weggeëtterd*, Van *weg* en *etteren*. Al cttrende verdwijnen: *het zal wel wegëtteren*. Van hier *wegëttering*. Anders *wegzweren*.

WEGFEILEN, zie *wegdweilen*.

WEGFROMMELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik frommelde weg, heb weggefrommeld*. Van *weg* en *frommelen*. Ineen gefrommeld wegsteken: *wat frommelt gij weer weg?*

WEGGAAN, onz. w., onregelm. *Ik ging weg, ben weggegaan*. Van *weg* en *gaan*. Henengaan: *haer verlatende ginck hij wech*. [Bijbelv.] *Begosten d'ossen in het wechgan te loeien en te bulcken*. [Vond.] Van hier *weggang*.

WEGGALOPPEREN, onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *galopperen*. Op enen galop wegrijden: *hij galoppeerde straks weer weg*.

WEGGE, z. n., v., *der*, of *van de wegge*; meerv. *weggen*. Verwant aan *wigge*; in het hoogd. *Weck*. Bij Kil., en Halma, in Vriesland, Gelderland en het Kleefsche, nog hedendaags, een wittebrood van eene bijzondere gedaante: *snijd mij een stuk van die wegge*. Voorts is *wegghe boters*, en *boterwegghe*, bij Kil., een klomp boters, hoogd. *Butterweck*, om dat zulk een klomp de gedaante van eene dubbele wigge heeft, even als het gezegde brood nog hedendaags in Duitschland, en hier te lande zekerlijk oulings ook. Het komt intusschen vrij wel overeen met het phrygische Βεζκος.

WEGGESELEN, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *geeselen*. Al geeselende weggagen: *ik heb hem weggegeeseld*. Vries. *weigjeselje*.

WEGGELD, z. n., o., *des weggelds*, of *van het weggeld*; zonder meerv. Van *weg*, z. n., en *geld*. Geld, dat tot onderhoud der wegen opgebracht wordt: *het weggeld betaalt ik niet ongaarne*. Vries. *weijild*.

WEGGETOGEN, zie *wegtiegen*.

WEGGEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik gaf weg, heb weggegeven*. Van *weg* en *geven*. Aan anderen geven: *al zijn goed weggegeven*.

WEGGEZEL, z. n., m., *des weggezels*, of *van den weggezel*; meerv. *weggezellen*. Van *weg*, z. n., en *gezel*. Bij Kil. en Halma, een reisgenoot: *mijn weggezel vertiet mij onder weg*.

WEGGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik goot weg, heb weggegoten*. Van *weg* en *gieten*. Uitgieten, om het niet meer te gebruiken: *ik heb het water reeds weggegoten*.

WEGGLIJDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik glead weg, ben weggegliden*. Van *weg* en *gliden*. Meer dan *verglijden*. Al glijdende verre van zijne plaats geraken: *de stede glead langs de heling weg*.

WEGGOOCHELEN, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *goochelen*. Ook *wegguichelen*. Al goochelende te zoek maken: *ik sloot den ring*

- in de doos, en hij goochelde hem daaruit weg.*
WEGGOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik gooide weg, heb weggegooid.* Van *weg* en *gooijen*. Van zich afgooijen: *hij gooide hem een heel eind weg.* Heengooijen, om het niet meer te gebruiken: *wat hebt gij aan dat weggoojen? Iets verre weggoojen*, is, betuigen, dat men zich daarmee in het geheel niet inlaten wil: *goot het zoo ver niet weg!*
- WEGGRAS**, z. n., o., van het *weggras*; zonder meerv. Van *weg*, z. n., en *gras*. Een plantgewas, dat in het hoogd. *Wegegras*, en *Weggetritt*, genoemd wordt: *weggras heet anders varkensgras.*
- WEGGRAVEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik groef weg, heb weggegraven.* Van *weg* en *graven*. Al gravende wegnemen: *ik laat alle venaarde daaruit weggraven.* Van hier *weggraving*.
- WEGGRIPPEN**, zie *wegpakken*.
- WEGGUICHELEN**, zie *weggoochelen*.
- WEGHAASTEN**, ONZ. en wederk. w., gelijkvl. *Ik haastte weg, heb weggehaast, en ik haastte mij weg, ik heb mij weggehaast.* Van *weg* en *haasten*. Zich haasten, om weg te komen: *hij haastte zich weg. Zij haasteden haar wech voor de stemme wces donders.* [Bijbelv.] ONZ.: *sij werden verschrickt, sij haasteden wech.* [Bijbelv.] Eveneens wordt *wegspoeden* op tweederlei wijze gebruikt.
- WEGHAKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik hakte weg, heb weggehakt.* Van *weg* en *hakken*. Al hakkende wegnemen: *laat het boschje weghakken.*
- WEGHALEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik haalde weg, heb weggehaald.* Van *weg* en *halen*. Halen, om weg te brengen: *waarom haalt gij hier alles weg?*
- WEGHARKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik harkte weg, heb weggeharkt.* Van *weg* en *harken*. Met eenen hark weghalen: *het hooi is niet schoon genoeg weggeharkt.*
- WEGHEBBEN**, bedr. w., onregelm. *Ik had weg, heb weggehad.* Van *weg* en *hebben*. Reeds ontvangen hebben: *hij heeft zijn deel weg. Zij hebben haren loon wech.* [Bijbelv.] Voorts is het *weghebben*, onpasselijk zijn: *hebt gij het ook al weg?* Anders het spek *weghebben*: *sij heeft het spek reeds weg. Vries, weihabbe.*
- WEGHELPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hielp weg, heb weggeholpen.* Van *weg* en *helpen*. Maken, dat iemand wegkome, hem daarin behulpzaam zijn: *kunt gij hem niet weghelpen?* Wegjagen: *wacht! ik zal hem weghelpen.*
- WEGHINKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik hinkte weg, heb en ben weggehinkt.* Van *weg* en *hinken*. Bedr., in een kinderspel, al hinkende verwijderen: *sij hinkte het houtje nog al verder weg.* ONZ., zich zelve hinkende verwijderen: *hij kon naauwelijks weghinken.*
- WEGHOZEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik hoosde weg, heb weggehoosd.* Van *weg* en *hozen*. Al hoozende wegnemen: *toen ik het water weggehoosd had.*
- WEGHOUDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hield weg, heb weggehouden.* Van *weg* en *houden*. Verhopen houden: *houd het weg, dat het kind het niet zie.*
- WEGHOUWEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hieuw weg, heb weggehouden.* Van *weg* en *houwen*. Al houwende wegnemen: *men hieuw zijnen eenen arm weg.*
- WEGHUPPELEN**, ONZ. w., gelijkvl. Van *weg* en *huppelen*. Zich al huppelende verwijderen: *oogenblikkelijk huppelde zij weer weg.*
- WEGJAGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik joeg weg, heb weggejaagd.* Van *weg* en *jagen*. Heendrijven, heenjagen: *die hem wechjoegh, dat hij doorginck.* [Bijbelv.] *Hij werd voor schelm weggejaagd.*
- WEGKAATSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaatste weg, heb weggekaatst.* Van *weg* en *kaatsen*. Al kaatsende te zoek maken: *hij heeft mijnen bal weggekaatst.*
- WEGKABELLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *kabbelen*. Bedr., door gekabbel wegnemen: *dat water kabbelt zijne oevers weg.* ONZ., door gekabbel weggenomen worden: *de oevers kabbelen weg.* Van hier *wegkabbeling*.
- WEGKAKELLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik kakelde weg, heb weggekakeld.* Van *weg* en *kakelen*. Door gekakel doen vertrekken: *ik dacht wel, dat ik hem weghakelen zou.*
- WEGKANKEREN**, ONZ. w., gelijkvl. *Ik kankerde weg, ben weggekankerd.* Van *weg* en *kankeren*. Door kanker weggevreten worden: *zijn aangezigt kankert al meer en meer weg.*
- WEGKANT**, zie *wegzijde*.
- WEGKAPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaapte weg, heb weggekaapt.* Van *weg* en *kapen*. Al kapende wegnemen: *de Britten begonnen alles weg te kapen.*
- WEGKEEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik keerde weg, heb weggekeerd.* Van *weg* en *keeren*. Zoo veel als afkeeren; ook *wegvegen*.
- WEGKIJVEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik keef weg, heb weggekeven.* Van *weg* en *kijven*. Door gekijf doen vertrekken: *zijn wijf heeft hem weggekeven.*
- WEGKLAAUWEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik klaauwde weg, heb weggeklaauwd.* Van *weg* en *klaauwen*. Met een' klaauw verwijderen: *hebt gij al het onkruid reeds weggeklaauwd?*
- WEGKLAPPEN**, zie *wegstaan*.
- WEGKLETSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik kletste weg, heb weggekletst.* Van *weg* en *kletsen*. Ook *wegklissen*. Luchtig weggoojen: *de jongen kletst alles weg, wat men hem geeft.*
- WEGKLISSEN**, zie *wegkletsen*.
- WEGKLOPPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *kloppen*. Ergens ter dege inkloppen: *gij moet de spijkers beter weghkloppen.* Al kloppende van zijne plaats verwijderen: *kunt gij dien*

- nagei niet wegkloppen? Iemand wegkloppen, is, hem door geklop verdrijven.*
- WEGKLOUWEN, zie *wegkrabben*.
- WEGKLUNGELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *klungelen*. Al klungelende verspillen: *zij klungelt al haar goed weg*.
- WEGKNAGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik knaagde weg, heb weggeknaagd*. Van *weg* en *knagen*. Bedr., al knagende doen verdwijnen: *de hond heeft al het vleesch van het been weggeknaagd*. Onz., door geknaag verteerd worden: *het knaagt alles weg*.
- WEGKNAPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik knapte weg, heb weggeknap*. Van *weg* en *knappen*. Al knappende wegspringen: *toen de pijpensteel gloeiend werd, knapte hij weg*.
- WEGKNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kneep weg, heb weggeknepen*. Van *weg* en *knijpen*. Al knijpende derwijze doen uitvloeiën, dat het verloren ga: *gij knijpt al het sap van den citroen weg*.
- WEGKNIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knipte weg, heb weggeknipt*. Van *weg* en *knippen*. Door middel van geknip met de vingers doen wegspringen: *waarom knipt gij al de kurken weg?*
- WEGKNORREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knorde weg, heb weggeknoord*. Van *weg* en *knorren*. Door geknor verdrijven: *als haar man te huis komt, knort zij hem welhaast wederom weg*.
- WEGKOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam weg, ben weggekomen*. Van *weg* en *komen*. Voortkomen, wegraken: *ik wist van dat eiland niet weg te komen*. In eenige onderneming slagen, of uit eenen neteligen toestand geraken: *ik ben zeer wel weggekomen. Gij zijt daarbij beter weggekomen, dan ik*.
- WEGKOOPEN, bedr. w., onregelm. *Ik kocht weg, heb weggekocht*. Van *weg* en *koopen*. Al koopende voorkomen, dat het door anderen gekocht worde: *hij kocht alles weg*.
- WEGKORTING, z. n., v., der, of van de *wegkorting*; zonder meerv. Van *weg*, z. n., en *korting*. Verkorting van den weg, en hetgene daartoe dient: *het verschaft mij eene aangename wegkorting*.
- WEGKRAAUWEN, WEGKRABBELEN, zie *wegkrabben*.
- WEGKRABBELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik krabde weg, heb weggekrabd*. Van *weg* en *krabben*. Anders *wegkrabbelen, wegkraauwen, wegkrouwen*, en *wegklouwen*. Al krabbende van zijne plaats rukken: *hebt gij het roofje weer weggekrabd?*
- WEGKRAMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kraamde weg, heb weggekraamd*. Van *weg* en *kramen*. Bedr., als eene kraam wegpakken: *gij moogt uwe goederen wel wegkramen*. Onz., met zijne kraam vertrekken: *ik zocht hem te doen wegkramen*. Van hier *wegkraming*.
- WEGKRENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik krenigde weg, heb weggekrenigd*. Van *weg* en *krenge*.
- Wegdringen, ter zijde dringen; van de paarden: *het bijdehandsche paard krengt het vandehandsche weg*; eene spreekwijs, onder de voerlieden gebruikelijk.
- WEGKRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kreeg weg, heb weggekregen*. Van *weg* en *krijgen*. Van zijne plaats krijgen: *ik kon het niet wegkrijgen*. Doen vertrekken: *ik wenschte dat ik hem met een zoet lijntje wegkrijgen kon*. *Het wegkrijgen*, is, oupasselijk, aangedaan, verliefd, enz. worden: *aanstands kreeg hij het weg*. *Het spek wegkrijgen*, is genoegzaam hetzelfde.
- WEGKRUIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kruide weg, heb en ben weggekruid*; en ongelijkvl. *ik krooi, of krood weg, heb weggekrooijen, of gekroden*. Van *weg* en *kruijen*. Bedr., al kruijende vervoeren: *gij kunt dat alles niet op eens wegkruijen*. Onz., al kruijende wegdrijven: *het ijs kruit reeds weg*.
- WEGKRUIMELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kruimelde weg, heb en ben weggekruimeld*. Van *weg* en *kruimelen*. Bedr., tot onbruikbare kruimels vermorsen: *het kind kruimelt het brood maar weg*. Onz., in zulke kruimels overgaan: *het brood kruimelt onder het snijden weg*.
- WEGKRUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kroop weg, ben weggekropen*. Van *wegen* *kruipen*. Heenkruipen: *hij kroop weg*. Te zoek kruipen: *gij kunt zoo niet wegkruipen, dat ik u niet vinden kan*.
- WEGKUIJEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kuijerde weg, ben weggekuijerd*. Van *weg* en *kuijeren*. Heenkuijeren: *wij kuijerden weg*.
- WEGKUNNEN, onz. w., onregelm. *Ik kon weg, heb weggekonnen*. Van *weg* en *kunnen*. In de mogelijkheid zijn om weg te raken: *ik kon van dat eiland niet weg*. Van iemand niet wegkunnēn, bij hem moeten blijven, om dat hij zulks verlangt, enz.
- WEGKUSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kuste weg, heb weggekust*. Van *weg* en *kussen*. Al kussende wegnemen: *door hare tranen weg te kussen*. *Zorg door voorspoed weggekust*. [P. Moens.]
- WEGKWANSELEN, zie *wegtuischen*.
- WEGKWIJLEN, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *kwijlen*. Ook *wegspugen*, en *wegspuwen*. Al kwijlende verspillen: *gij kwijlt uwe beste sappen weg*.
- WEGKWIJNEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwijnde weg, ben weggekwijnd*. Van *weg* en *kwijnen*. Al kwijnende wegteren: *hij kwijnt al meer en meer weg*.
- WEGKWISPELEN, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *kwispelen*. *Weggeeselen*: *ik zal hem duchtig wegkwispelen*.
- WEGLATEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik liet weg, heb weggelaten*. Van *weg* en *laten*. Achter laten, niet bezigen, overslaan: *ik zou dat woord weglaten*. Van hier *weglating*.

- WEGLAVEREN**, ONZ. W., gelijkvl. *Ik laveerde weg, ben weggelaveerd.* Van *weg* en *laveren*. Al laverende vertrekken : *toen wij weglaveerden.*
- WEGLEGGEN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik leide weg, heb weggeleid, of weggelegd.* Van *weg* en *leggen*. Uit het oog der menschen leggen : *leg uwe beste kleederen weer weg.* Tot zeker oogmerk bewaren : *legge een ijegelijk ran u ijet bij hemzelven weg.* [Bijbelv.] Vries. *weilisse.*
- WEGLEIDEN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik leidde weg, heb weggeleid.* Van *weg* en *leiden*. Henen leiden : *als zij hem wegleidde.*
- WEGLEKKEN**, ONZ. W., gelijkvl. *Ik lekte weg, ben weggelekt.* Van *weg* en *leken*. Al lekkende verloren gaan : *opdat er toch niets wegtekke.*
- WEGLOKKEN**, BEDR. W., gelijkvl. Van *weg* en *lokken*. Van zijne plaats lokken : *men poogde hem weg te lokken.*
- WEGLOODSEN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik loodste weg, heb weggeloodst.* Van *weg* en *loodsen*. Al loodsende wegvooeren : *men weigerde ons weg te loodsen.*
- WEGLOOPEN**, ONZ. W., ongelijkvl. *Ik liep weg, ben weggelooopen.* Van *weg* en *loopen*. Zich al loopende verwijderen : *hij liep weg.* Zich door heenloopen aan eenige dienst onttrekken : *mijn knecht is weggelooopen.* *Er liepen vele soldaten van den vijand weg; en vele liepen tot ons over.* Van hier *weglooper, weglooping*, bij Halma ; *wegloopster.*
- WEGMAAIJEN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik maaide weg, heb weggemaaid.* Van *weg* en *maaijen*. Al maaijende wegnemen : *de distels moeten niet weggemaaid, maar uitgetrokken, worden.* *Iemand het gras voor de voeten wegmaaijen, hem de gelegenheid tot eene nutte of voordelige werkzaamheid benemen.*
- WEGMAKEN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik maakte weg, heb weggemaakt.* Van *weg* en *maken*. Tezoek maken : *wie heeft dat weer weggemaakt?* *Zich zelven wegmaken, is, maken dat men wegkome, zich wegpakken: de sonne opgaende, maken sij sich wech, ende liggen neder in hare holen.* [Bijbelv.] *Zijn goed wegmaken, is, bij Kil., hetzelfde verspillen, of vermaken, bij uitersten wille daarover beschikken.*
- WEGMALEN**, BEDR. W., ongelijkvl. *Ik maalde weg, heb weggemalen.* Van *weg* en *malen*. Al malende wegnemen : *die molens kunnen het niet wegmalen.*
- WEGMARSCHEREN**, ONZ. W., gelijkvl. Van *weg* en *marscheren*. Heen marscheren : *het voetvolk is ook weggemarscheerd.*
- WEGMEESTEREN**, BEDR. W., gelijkvl. Van *weg* en *meesteren*. Met hulp van eenen meester, geneesmeester, verdrijven : *zoekt gij de derdendaagsche koorts ook al weg te meesteren?* Vries. *weimasterje.*
- WEGMOFFELN**, BEDR. W., gelijkvl. Van *weg* en *moffelen*. Sluikswijze wegsteeken : *wat zoekt gij daar weg te moffelen?*
- WEGMOLMEN**, ONZ. W., gelijkvl. *Ik molmde weg, ben weggemolmd.* Van *weg* en *molmen*. In onnutten molm vergaan : *die turf molmt geheel weg.*
- WEGMOLSEMEN**, ONZ. W., gelijkvl. *Ik molsemde weg, ben weggemolsemde.* Van *weg* en *molsemen*. In molsem verkeerren : *dat hout zal wegmolsemen, als gij het niet in tijds opbrandt.*
- WEGNEMEN**, BEDR. W., ongelijkvl. *Ik nam weg, heb weggenomen.* Van *weg* en *nemen*. Van zijne plaats nemen : *wie heeft mijnen stoel weggenomen? Evanders klink nam, ó Thijmber ! u het hoofd wegh.* [Vond.] En meer on-eigenlijk : *dat neemt alle kiespijn weg. Neemt uwe hand hunn'adem weg, zij sterren.* [L. D. S. P.] *Dit moet wat sijn verstellt, en dat heel weghgenomen.* [Westerb.] Gewapenderhand veroveren : *de rijand nam stad bij stad weg. Dat neemt mij veel tijds weg, be-teekent, het kost mij veel tijds.* In den Statenbijbel willen sommige uitleggers het woord *wegnemen*, daar het nopens Enoch gebezigd wordt, tot eenen vroegtijdigen dood te huis gebracht hebben ; maar anderen beschouwen het als eene opneming ten hemel. Van hier *wegneming.*
- WEGPAKKEN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik pakte weg, heb weggepakt.* Van *weg* en *pakken*. Derwijze inpakken, dat het uit het oog gerake : *altes werd onder in de kist weggepakt.* Grijpen, om het weg te nemen, ook *weggrijpen* : *die jongen pakt alles weg, wat hem voorkomt.* *Zich wegpakken, is, zich haastiglijk wegmaken, ook zich wegscheren : pak u oogenblikkelijk weg ! Pakt u wech nae uwe plaetse!* [Bijbelv.] Hoogd. *wegpakken*, vries. *weipakje.*
- WEGPAPPEN**, BEDR. W., gelijkvl. Van *weg* en *pappen*. Door middel van pappen verdrijven : *dat gezwel moet weggepapt worden.*
- WEGPLEISTEREN**, BEDR. W., gelijkvl. Van *weg* en *pleisteren*. Door middel van pleister aan het oog onttrekken : *gij moet die plek in den wand wegpleisteren.*
- WEGPLUKKEN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik plukte weg, heb weggeplukt.* Van *weg* en *plukken*. Al plukkende wegnemen : *wie heeft die appelen weggeplukt?* Vries. *weiplootsje.*
- WEGPRATEN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik praatte weg, heb weggepraat.* Van *weg* en *praten*. Door praat verdrijven : *gij hebt dien vriend weggepraat.*
- WEGPRESSEDEN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik preste weg, heb weggeprest.* Van *weg* en *pressen*. Al pressende wegnemen : *al het zeerolk wordt weggeprest.*
- WEGPREVELN**, BEDR. W., gelijkvl. *Ik prevelde weg, heb weggepreveld.* Van *weg* en *prevelen*. Door geprevel verdrijven : *die tooverdokter wil de koorts wegprevelen.*
- WEGRAKEN**, ONZ. W., gelijkvl. *Ik raakte weg, ben weggeraakt.* Van *weg* en *raken*. Ergens

- van daan raken : *hoe raak ik nog eens weg ? Het schip raakte eindelijk weg.* Te zock raken, verloren worden : *dat er toch niets wegrake !*
- WEGRAMMEIJEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *rammeijen*. Ook *wegbeuken*. Van zijne plaats beuken, of rammeijen : *gij moest dien ouden muur maar laten wegrammeijen.*
- WEGRAPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik raapte weg, heb weggraapt.* Van *weg* en *rapen*. Oprapen, om *weg* te nemen : *hebt gij alles reeds wegge- raapt ?* Wegrukken : *hij sal u wechrapen, ende uit de tente uijtrukken.* [Bijbelv.]
- WEGREDENEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik redeneerde weg, heb weggeredeneerd.* Van *weg* en *rede- neren*. Door middel van redenering wegrij- feren : *hij redeneert het Christendom geheel weg.*
- WEGREIKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik reikte weg, heb weggereikt.* Van *weg* en *reiken*. Al rei- kende weggeven : *ik heb al het brood reeds aan de armen weggereikt.*
- WEGREIS**, zie *wegtogt*.
- WEGREIZEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik reisde weg, ben weggereisd.* Van *weg* en *reizen*. Heenreizen : *is hij reeds weggereisd ? Is wechgereijst in een verre gelegen landt.* [Bijbelv.] Vries. *wei- reijste*, hoogl. *wegreizen*, verwant aan *wegrij- den*, heenrijden ; zie *reizen*.
- WEGREKENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik rekende weg, heb weggerkend.* Van *weg* en *rekenen*. Onder de asch rekenen : *al het vuur was weggerekend.* Vries. *weirekkenje*. Voor *weg* achten, wordt *weg* van *rekenen* afgescheiden : *ik heb het reeds weg gerekend.*
- WEGRIJDEN**, zie *wegreizen*.
- WEGROEIJEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rooide weg, heb en ben weggerooid.* Van *weg* en *roeijen*. Al roeiende verwijderen : *men roeit het vaartuijg weg.* Onz., zich zelven al roeiende verwijderen : *zij rooiden aanstonds weg.*
- WEGROEPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik riep weg, heb weggeroepen.* Van *weg* en *roepen*. Door geroep van zijne plaats doen komen : *terwijl wij spraken, werd hij weggeroepen.*
- WEGROEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik roerde weg, heb weggeroerd.* Van *weg* en *roeren*. Iets al roerende derwijze met iets anders vermengen, dat het onzichtbaar worde : *als gij de eijeren in het bestag doet, moet gij ze geheel wegroeren.*
- WEGROESTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik roestte weg, ben weggeroest.* Van *weg* en *roesten*. Al roes- tende bederven en verteren : *al het ijzerwerk is weggeroest.*
- WEGROLLEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rolde weg, heb en ben weggerold.* Van *weg* en *rollen*. Bedr., al rollende verwijderen : *kunt gij dien steen niet wegrollen ?* Onz., al rollende verwijderd worden : *de steen rolde weg.*
- WEGROOVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik roofde weg, heb weggeroofd.* Van *weg* en *rooven*. Al roo- vende wegnemen : *alles werd weggeroofd.*
- WEGROTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik rottede weg, ben weggerot.* Van *weg* en *rotten*. Al rottende verteren : *de appelen rotten weg.*
- WEGRUIMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik ruimde weg, heb weggeruimd.* Van *weg* en *ruimen*. Om ruimte te maken, wegnemen : *welhaast was al het puin weggeruimd.* *Ik ruimdedese wech als slijck der straten.* [Bijbelv.] Van hier *weg- ruiming*.
- WEGRUKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rukte weg, heb en ben weggerukt.* Van *weg* en *rukken*. Bedr., met eenen ruk wegnemen : *als het schip daarmede wechgerukt wierd.* [Bijbelv.] *Tot dat een wind haar wegrukt uit onz' oogjen.* [L. D. S. P.] *Uit den strijt door Juno wechgerucht.* [Vond.] Bijzonderlijk is *weggerukt worden*, onverwacht door den dood aan de zijnen ontrukkt worden. *Al mijn steun is weggerukt*, beteekent, mijn toeverlaat is mij, door den dood, of anderzins, benomen. Onz., is *wegrukken* ijlings wegtrekken : *toen het leger wegrukte.* Van hier *wegrukking*.
- WEGSCHAFFEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schafte weg, heb weggeschapt.* Van *weg* en *schaffen*. Weg- geven, wegdoen : *ik wil dat onnutte meubel weggeschapt hebben.*
- WEGSCHAKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schaakte weg, heb weggeschaakt.* Van *weg* en *schaken*. Al schakende wegnemen : *toen de Sabijnsche maagden door de Romeinen weggeschaakt werden.*
- WEGSCHAVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schaaftde weg, heb weggeschaafd.* Van *weg* en *schaven*. Door schaven wegnemen : *die kwast moet weggeschaafd worden.*
- WEGSCHEIDING**, z. n., v. Van *weg*, z. n., en *schei- ding*. Bij Kil., *wegscheede*, *wegscheide*. Eene scheiding in den *weg*, een tweesprong, drie- prong, enz. : *bij de wegscheiding scheiden wij.* *Buiften aan de wechscheijdinge.* [Bijbelv.]
- WEGSCHENKEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schonk weg, heb weggeschonken.* Van *weg* en *schen- ken*. Ten geschenke weggeven : *hij schenkt al weg, wat hij bezit.* Van hier *wegschenking*.
- WEGSCHEPPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schepte weg, heb weggeschept.* Van *weg* en *scheppen*. Al scheppende wegnemen : *gij schept al de soep weg.*
- WEGSCHEREN**, zie *wegpakken*.
- WEGSCHEREN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schoor weg, heb weggeschoren.* Van *weg* en *scheren*. Al scherende wegnemen : *scheer mij die haren ook weg.* Vries. *weichjêrje*.
- WEGSCHERTSEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schertste weg, heb weggeschertst.* Van *weg* en *schert- sen*. Al schertsende uitdelgen, enz. : *hij schertst bij zijn gezelschap alle godsdienstige indruk- ken weg.*
- WEGSCHEUREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik scheurde weg, heb en ben weggescheurd.* Van *weg* en *scheuren*. Bedr., al scheurende weg- nemen : *hij scheurt het blad weg.* *Ik zal hem*

- uit wee armen wegscheuren.* Onz., al scheurende van zijne plaats gaan: *de lap zal welhaast wegscheuren.*
- WEGSCHieten**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik schoot weg, heb en ben weggeschoten.* Van *weg* en *schiëten*. Bedr., van zijne plaats schie-ten: *men schoot den muur weg.* Onz.: *de schietschuit schoot weg.*
- WEGSCHIKKEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schikte weg, heb en ben weggeschikt.* Van *weg* en *schikken*. Bedr., door schikkingen doen weggaan: *de bezorgde vader schikte hem weg.* Onz., zich al schikkende verwijderen: *schik nog wat weg?*
- WEGSCHILLEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schildte weg, heb weggeschild.* Van *weg* en *schillen*. Te dik schillen: *gij schilt den appel gansch en al weg.*
- WEGSCHOFFELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *schoffelen*. Door middel van schoffelen wegnemen: *schoffel het onkruid weg.*
- WEGSCHOPPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schopte weg, heb weggeschopt.* Van *wegen* *schoppen*. Door middel van schoppen wegnemen: *de sneeuw is nog niet weggeschopt.* Door schoppen met den voet verwijderen: *schop den hond weg.*
- WEGSCHOUW**, z. n., v., *der*, of van de *wegschouw*; zonder meerv. Van *weg*, z. n., en *schouw*; of van *wegschouwen*. De daad van wegschouwen, toezigt over den weg: *er schijnt weer wegschouw op handen te zijn.*
- WEGSCHOUWEN**, zie *wegschouwer*.
- WEGSCHOUWER**, z. n., m. Van *wegschouwen*, dat enkel in de onbepaalde wijze gebruikt wordt. Al wie de wegen schouwt, of helpt schouwen: *de wegschouwers zullen mij thans niet bekeuren.*
- WEGSCHRABBEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrabde weg, heb weggeschrabd.* Van *weg* en *schrabben*. Al schrabben wegnemen: *schrab die schubben ook nog weg!* Al schrabben doen verdwijnen, verschrabben: *hij schrabt den wortel bijkans weg.*
- WEGSCHRAPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schraapte weg, heb weggeschraapt.* Van *weg* en *schrapen*. Al schrapende wegnemen: *die vrekke schrapper schraapt alles weg, wat onder zijn bereik komt.*
- WEGSCHRAPPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schrapte weg, heb weggeschrapd.* Van *weg* en *schrapen*. Uitschrappen: *ik laat mijnen naam daar onder wegschrappen.*
- WEGSCHUDDEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schuddede weg, heb weggeschud.* Van *weg* en *schudden*. Al schuddende verloren doen gaan: *als gij de zak uitschudt, schudt gij het meel weg.*
- WEGSCHUIJEREN**, zie *wegborstelen*.
- WEGSCHUILEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik schoot weg, ben weggescholen;* en gelijkvl., *ik schuldte weg, ben weggeschuld.* Van *weg* en *schuilen*, zich verschuilen: *toen Adam en Eva weggescholen.*
- WEGSCHUIVEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik schuimde weg, heb weggeschuimd.* Van *weg* en *schuimen*. Al schuimende wegnemen en verloren doen gaan: *gij zoudt te veel vet met het schuim wegschuimen.*
- WEGSCHUIVEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik schoof weg, heb en ben weggeschoven.* Van *weg* en *schuiven*. Bedr., al schuivende verwijderen: *ik schoof de slede weg.* Terwijl zij het schip wegschoven. Onz., zich al schuivende verwijderen: *kunt gij niet wegschuiven?* Ook van levenlooze dingen: *toen de dijk wegschoof.*
- WEGSCHUREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik schuurde weg, heb en ben weggeschuurd.* Van *weg* en *schuren*. Bedr., door schuren doen verdwijnen: *al de roest moet ter dege weggeschuurd worden.* Daar het water den wal wegschuurt. Onz., door schuring verteerd worden: *de zandbank schuurt al meer en meer weg.*
- WEGSJOUWEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *sjouwen*. Al sjouwende wegbrengen: *ik liet het hout wegsjouwen.*
- WEGSLAAN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sloeg weg, heb en ben weggeslagen.* Van *weg* en *slaan*. Bedr., door slaan van zijne plaats brengen: *sla dien nagel weg.* Ergens ter dege inslaan: *sla de spijkers beter weg.* Even als wegkloppen, met eenen klop, of slag verdrijven: *sla die mug eens weg!* Onz., weggeslagen worden: *er sloeg een deel van het havenhoofd weg.* Toen de mijn sprong, *sloeg het bolwerk weg.*
- WEGSLEPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik sleepte weg, heb weggesleept.* Van *weg* en *slepen*. Al slepende wegbrengen: *het lijk werd op eene horde weggesleept.* Tezoek slepen: *de hond heeft het vast weggesleept.*
- WEGSLIJPEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sleep weg, heb weggestepen.* Van *weg* en *slijpen*. Al slijpende wegnemen: *slijp de roestvlakken ter dege weg.*
- WEGSLIJTEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik sleet weg, ben weggesteten.* Van *weg* en *slijten*. Al slijtende vergaan: *dat kleed is geheel weggesteten.*
- WEGSLINGEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *slingeren*. Bedr., al slingerende wegwerpen: *toen David den steen wegslingerde.* Onz., te zoek slingeren: *het zal wegslingeren.*
- WEGSLINKEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik slonk weg, ben weggestonken.* Van *weg* en *stinken*. Al slinkende in hoeveelheid afnemen, en meer en meer verdwijnen: *wat is het weggestonken!*
- WEGSLUIPEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik sloop weg, ben weggestopen.* Van *weg* en *sluipen*. Al sluipende vertrekken: *doe geene moeite, om weg te sluipen.*
- WEGSLUITEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sloot weg, heb weggestoten.* Van *weg* en *sluiten*. Door opsluiting aan het oog onttrekken, en in veiligheid brengen: *waar hebt gij het weggestoten?*

- WEGSMAKKEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik smakte weg, heb weggesmaktd.* Van *weg* en *smakken*. Met eenen smak wegwerpen : *gij moet het zoo niet wegsmakken.*
- WEGSMELTEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik smolt weg, ben weggesmolten.* Van *weg* en *smelten*. Al smeltende verteren : *de boter smelt van de warmte weg.* In tranen wegsmelten, is, figuurlijk, sterk schreijen.
- WEGSMIJTEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik smheet weg, heb weggesmeten.* Van *weg* en *smijten*. Van zich afsmijten : *ik smheet hem weg.* Als onnut wegwerpen : *ik smijtd geene oude schoenen weg, voor dat ik nieuwe heb.*
- WEGSNAPPEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik snapte weg, ben weggesnapt.* Van *weg* en *snappen*. Heensnappen : *hij snapte ook weg.*
- WEGSNELLEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik snelde weg, ben weggesneld.* Van *weg* en *snellen*. Heensnellen : *zie hem eens wegsnellen.*
- WEGSNIJDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sneed weg, heb weggesneden.* Van *weg* en *snijden*. Al snijdende wegnemen ; ook wegsnoeijen : *dat uitwas moet weggesneden worden.* In de gemeenzame verkeerling, bezigt men dit woord ook onz., voor weggaan : *hij is stil weggesneden.*
- WEGSNOEIJEN**, zie *wegsnijden*.
- WEGSPATTEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik spatte weg, ben weggespat.* Van *weg* en *spatten*. Ergens van afspatten : *de gloende scherven spatten aan alle kanten weg.*
- WEGSPOEDEN**, *wegspoeijen*, onz. w., gelijkvl. *Ik spoedde weg, of spoede weg, ben weggespoed, of weggespoid.* Van *weg* en *spoeden*. Spoedig weggaan : *wat spoedtd hij weg.* Ook wederkeeriglijk : *zeg hem, dat hij zich toch wegspoede.* Vergelijk *weghaasten*.
- WEGSPOELEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik spoelde weg, heb en ben weggespoeld.* Van *weg* en *spoelen*. Bedr., al spoelende verwijderen : *spoel dat ruil weg!* Onz., door spoeling van water weggenomen worden : *het land spoelt al meer en meer weg.*
- WEGSPRINGEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik sprong weg, ben weggesprongen.* Van *weg* en *springen*. Zich met eenen sprong verwijderen : *de bok sprong weg.* Springende verdwijnen : *toen het schip wegsprong.*
- WEGSPUGEN**, *wegspuwen*, zie *wegkwijten*.
- WEGSTEKEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stak weg, heb weggestoken.* Van *weg* en *steken*. Al stekende wegnemen : *is al dat veen reeds weggestoken?* Voorts, iets ergens steken, waar het verborgen, of wel bewaard, is : *gij moet uwen buidel beter wegsteken.* Vries. *weistekke.*
- WEGSTELLEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stal weg, heb weggestolen.* Van *weg* en *stelen*. Stelende wegnemen : *draag zorg, dat het niet weggestolen worde!* Zich wegstelen, is, even als het hoogd. *sich wegstehlen*, steelswijze weggaan, wegsluiten : *gelijk als het volck sich wechsteelt, dat beschaemt is.* [Bijbelv.] Vries. *weistelle.*
- WEGSTERVEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik stierf weg, ben weggestorven.* Van *weg* en *sterven*. Heensterven : *ja die met ziel en lijf wechsterren en versmachten.* [Z. Heijus.]
- WEGSTEVENEN**, onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *steveneren*. Heenstevenen : *het schip is weggestereud.* Toen wij wegstevenden.
- WEGSTIEREN**, zie *wegsturen*.
- WEGSTOFFEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stofte weg, heb weggestoft.* Van *weg* en *stoffen*. Door middel van eenen stoffer wegnemen : *stof het stof ter dege weg.*
- WEGSTOMPEN**, zie *wegstooten*.
- WEGSTOOTEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stiet weg, heb weggestooten.* Van *weg* en *stooten*. Ook wel eens *wegstompen*. Van zich afstooten : *hij stiet mij weg.* Van zijne plaats stooten : *die mijne voeten denken weg te stooten.* [Bijbelv.] Vries. *weistjille.*
- WEGSTOPPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stopte weg, heb weggestopt.* Van *weg* en *stoppen*. Iets ergens stoppen, waar het verborgen, of wel bewaard, is : *wat stopt gij daar weer weg?* Vries. *weistopje.*
- WEGSTORMEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stormde weg, heb en ben weggestormd.* Van *weg* en *stormen*. Bedr., al stormende van zijne plaats drijven : *de Noordwestewind stormde ook dien dijk weg.* Wij gaan den vijand *wegstormen*.
- WEGSTOVEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stooftde weg, heb weggestoofd.* Van *weg* en *stoven*. Bedr., al stovende doen verdwijnen : *gij stooft al het nat weg.* Onz., onder het stoven verdwijnen : *alle rocht stooft weg.*
- WEGSTREELLEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *streelen*. Door gestreel verdrijven : *het kind streelde al deszelfs voorhoofd/fronsels weg.*
- WEGSTRIJKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik streek weg, heb en ben weggestreken.* Van *weg* en *strijken*. Bedr., iets van zijne plaats strijken : *strijk het geld maar weg!* Onz., bij Kil. en Halma, even als het hoogd. *wegstreichen*, zich wegmaken, anders *strijken* : *hij ging rekken en wegstrijken.*
- WEGSTROOIJEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik strooide weg, heb weggestrooid.* Van *weg* en *strooijen*. Iets derwijze strooijen, dat het verloren ga : *waarom strooit gij toch al die suiker weg?* Vries. *weistruije.*
- WEGSTROOPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stroopte weg, heb weggestroopt.* Van *weg* en *stroopen*. Van zijne plaats stroopen : *stroop dat vel ook weg!* Al stroopende wegnemen : *de stroopers hebben alle visch weggestroopt.*
- WEGSTUDEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *studeren*. Al studerende verliezen : *hij heeft zijn verstand weggestudeerd.*
- WEGSTUITEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik stuitte weg,*

- ben weggestuit.* Van *weg* en *stuiten*. Zich al stuitende verwijderen: *ik zag den bal weg-stuiten.*
- WEGSTUIVEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik stroof weg, ben weggestoven.* Van *weg* en *stuiven*. Al stuivende verdwijnen, of van zijne plaats geraken: *al het stof stroof weg.* Onstuimig heneengaan: *zaagt gij hem wel wegstuiven?*
- WEGSTUREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik stuurde weg, heb weggestuurd.* Van *weg* en *sturen*. Wegzenden: *ik heb hem weggestuurd.* Ergens van afsturen: *stuur het schip toch weg, bid ik u!* Een schip derwijze sturen, dat het verloren ga: *hij heeft het vaartuig met al de lading weggestuurd.* Anders *wegstieren*, vries. *weistjaere.*
- WEGSUKKELEN**, onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *sukkelen*. Met gesukkel wegraken: *hij sukkelde weg, zoo als hij best kon.*
- WEGTIEGEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik toog weg, heb en ben weggetogen.* Van *weg* en *tiegen*. Bedr., wegtrekken: *toen hij de hand weg toog.* Onz., verreizen: *hij wendde sich, ende tooch wech met grimmicheit.* [Bijbelv.] *Toen zij ook weggetogen waren.* Zie voorts *wegtijen*.
- WEGTIJEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik tijde weg, ben weggetijd.* Van *weg* en *tijen*. Hoogd. *weg-zieken*, vries. *weiljen*. Evenveel als *wegtiegen* en *wegtijen*. Ongelijkvl., *ik teeg weg, ben weggetegen*; van welk woord, en *wegtijen*, en *wegtiegen*, de meeste tijden door die van het gelijkkluidende *wegtrekken* vervangen worden.
- WEGTIJGEN**, zie *wegtijen*.
- WEGTIMMEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *timmeren*. Door timmeraadje aan het oog onttrekken: *ik laat die deur wegtimmeren.*
- WEGTOGT**, z. n., m., *des wegtogts*, of van den *wegtogt*; zonder meerv. Van *weg* en *togt*. Anders *wegreis*. De reis, of togt, bij iemands vertrek: *zijn wegtogt was in geen deele roorspoedig.*
- WEGTOOVEREN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *tooveren*. Te zoek tooveren, meest al in eenen oneigenlijken zin: *dat kind heeft het rast weer weggetooverd.*
- WEGTORSCHEN**, bedr., w., gelijkvl. *Ik torschte weg, heb weggetorscht.* Van *weg* en *torschen*. Wegdragen: *toen Prins Encas zijnen vader op zijne schouderen wegtorschte.*
- WEGTRAPPEN**, zie *wegtredden*.
- WEGTREDEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trad weg, heb en ben weggetreden.* Van *weg* en *tredden*. Bedr., evenveel als *wegtrappen*. Ergens geheel intreden: *steken er hier of daar stokjes uit den grond, dan moet gij ze wegtreden.* Door trappen en treden wegnemen: *treed uw speeksel weg.* Zijne voetstappen waren reeds *weggetreden*. De trappen zijn grootendeels *weggetreden*. Iets van zijne plaats trappen, of treden: *de struiken, die er stonden, wegtredende, baande ik voor de anderen een pad.* Onz., heentreden: *toen hij een weinig weggetreden was.*
- WEGTREKKEN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trok weg, heb en ben weggetrokken.* Van *weg* en *trekken*. Bedr., van zijne plaats trekken: *de paarden waren buiten staat, om den wagen weg te trekken.* Onz., vertrekken: *so sullen wij onse dochter nemen, ende wechtrecken.* [Bijbelv.] Hoogd. *wegzien*.
- WEGTREUREN**, onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *treuren*. Treurende wegwijnen: *zij zal nog wegtreuren.* Oneigenlijk: *de boom treurt weg.* Ook wederkeerig: *zij treurt zich weg.*
- WEGTREUZELEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *treuzelen*. Te zoek treuzelen: *daar hebt gij uwe naald weer weggetreuzeld.*
- WEGTRIPPELEN**, onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *trippelen*. Heentrippelen: *aanstonds trippelde zij wederom weg.*
- WEGTROONEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik troonde weg, heb weggetroond.* Van *weg* en *troonen*. Weglokken: *waarom troont gij haar weg, en in haar verderf?*
- WEGVAARDIG**, zie *wegvaart*.
- WEGVAART**, z. n., v., *der, of van de wegvaart*; zonder meerv. Van *weg* en *vaart*. Bij Kil. eene vaart, eene reis, over den weg. Van hier *wegvaardig*, reizende: *weghvaardigh man.* [Kil.] *Plunderinge der wegveerdiger koopluijden.* [V. Hass.]
- WEGVAGEN**, zie *wegvegen*.
- WEGVALLEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik viel weg, ben weggefallen.* Van *weg* en *vallen*. Van zijne plaats vallen: *de bramsteng viel weg.* Bijzonderlijk, uit het gelid vallen: *toen mijn nevenman wegviel.* Niet meer mede gerekend worden: *die onkosten vallen weg.*
- WEGVANGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik ving weg, heb weggevangen.* Van *weg* en *vangen*. Al vangende wegnemen: *het wild is weggevangen.*
- WEGVAREN**, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik roer weg, heb en ben weggevaren.* Van *weg* en *varen*. Bedr., met vaartuig vervoeren: *wie heeft dat goed weggevaren?* Onz., met vaartuig vertrekken: *toen zij wegvoeren.* Van een schip, heenvaren: *wanneer zal de schuit wegvaren?* Ook wel eens heenrijden: *de wagen vaart reeds weg.* Wij roeren met den *Munsterschen wagen weg*. Snellijk heenvaren: *als de Engelen van haar weggevaren waren.* [Bijbelv.]
- WEGVEENEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik veende weg, heb weggeveend.* Van *weg* en *veenen*. Al veenende wegnemen: *al dat land is reeds weggeveend en tot water.*
- WEGVEGEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik veegde weg, heb weggeveegd.* Van *weg* en *vegen*. Anders *wegragen*. Van zijne plaats vegen: *veeg dat stof beter weg.* Onzacht verdrijven: *wil ik hem eens wegvegen?* Hij heeft uwen rijant

- wechgeraegt*. [Bijbelv.] *Een vijandelijk leger wegvagen*, is hetzelfde ganschelijk verdrijven.
- WEGVIJLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vijlde weg, heb weggevijld*. Van *weg* en *vijlen*. Met eene vijl wegnemen: *gij moet al het hakige weg-vijlen*.
- WEGVILLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vilde weg, heb weggevild*. Van *weg* en *villen*. Al vil-lende wegnemen: *dat layje moet ook nog weggevild worden*. Vries. *weivilje*.
- WEGVINKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vinkte weg, heb weggevinkt*. Van *weg* en *vinken*. Met het vinkennet wegvangen: *gij moet al de vinken niet wegvinken*.
- WEGVISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vischte weg, heb weggevischt*. Van *weg* en *visschen*. Met een vischnet, of anderzins, wegvangen: *al wat leeft, is weggevischt*.
- WEGVLIEDEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik vlood weg, ben weggevloden*. Van *weg* en *vlieden*. Heen-vlieden: *hij vlood lafhartig weg*. *Pomoon, en Bromius, en Ceres, wechgevloden*. [Vond.] *Zij vlooden weg, verbaasd door schrik*. [L. D. S. P.] *Treuringe ende suchtinge sul-len wechvlieden*. [Bijbelv.] *Zie voorts weg-vlieden*.
- WEGVLIEGEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik vloog weg, ben weggevloogen*. Van *weg* en *vliegen*. Heen-vliegen: *haertliedder heerlijkheid sal wech-vliegen, als een voghel*. [Bijbelv.] *Het schip vloog weg*, is, het zeilde snellijk weg, of het vloog in de lucht.
- WEGVLIETEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik vloot weg, ben weggevloden*. Van *weg* en *vlieten*. Heen-vlieten: *het water vliet weg*. Oneigenlijk, verdwijnen: *u dal is wechgevloden*, heeft de Bijbelv., waar *van wiens aengesichte de aerde ende de hemel wechvloot*, tot *wegvlieden* behoort, zoo als *vlieden* en *vlieten* ook ver-wisseld worden in: *voor u en uwen broeder wechvloot*. [Vond.]; en meermalen elders; zie *vlieden*.
- WEGVLIJMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vlijmde weg, heb weggevljimd*. Van *weg* en *vlijmen*. Al vlijmende wegnemen: *hij zocht het uitwas weg te vlijmen*.
- WEGVLOEIEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik vloaide weg, ben weggevloeid*. Van *weg* en *vloeijen*. Heenvloeijen: *gij laat dat kostelijke rocht wegvloeijen*.
- WEGVLOEKEN, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *vloeken*. Door vloeken verdrijven: *hij vloekt al, wie hem nadert, weg*.
- WEGVLOTTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vlottede weg, heb weggevlod*. Van *weg* en *vlootten*. In, of op, een vlot vervoeren: *hout wegvlootten*. *Gij kunt het ook wegvlootten*.
- WEGVLUGTEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik vlugtte weg, ben weggevlugt*. Van *weg* en *vlugten*. Zich al vlugtende verwijderen: *de Trojanen bieden hem den rugh, vlugten wegh*. [Vond.]
- Al we overstezijn te samen wechgerlucht*. [Bijbelv.]
- WEGVOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik roerde weg, heb weggevoerd*. Van *weg* en *voeren*. Van zijne plaats voeren: *goederen wegvoeren*. *Toen men hen gevankelijk wegroerde*. Van hier *wegroering*.
- WEGWAAIJEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik woel weg, ben weggewaaid*. Van *weg* en *waaijen*. Van zijne plaats waaijen: *als gij het niet beter vastmaakt, zal het wegwaaijen*.
- WEGWANDELEN, ONZ. w., gelijkvl. Van *weg* en *wandelen*. Heenwandelen: *ik zag hen wegwandelen*.
- WEGWASEMEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik wasemde weg, ben weggewasemd*. Van *weg* en *wasemen*. In wasem vervliegen: *alle vocht, dat daarin is, wasemt weg*.
- WEGWASSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wiesch weg, heb weggewasschen*. Van *weg* en *wasschen*. Al wasschende wegdoen: *wat wordt er in de keukens al niet weggewasschen!*
- WEGWENSCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *wenschen*. Wenschen, dat iemand of iets weg ware: *ik merkte, dat men mij weg-wenschte*.
- WEGWENTELLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van *weg* en *wentelen*. Bedr., al wentelende ver-wijderen: *zij wentelden den steen weg*. Onz., ergens van afwentelen: *de steen zal weg-wentelen*.
- WEGWERKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik werkte weg, heb weggewerkt*. Van *weg* en *werken*. Door werkzamen arbeid van zijne plaats brengen, van zich verwijderen, of doen verdwijnen: *het laat zich niet wegwerken*. *Toen ik die denkbeelden weggewerkt had, voltooide ik mijn geschrift*.
- WEGWERPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wierp weg, heb weggeworpen*. Van *weg* en *werpen*. Weggooijen, wegsmiten, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *het volk wierp de wapens weg*. *Gij sultse wechwerpen gelijk een maenston-digh kleet*. [Bijbelv.] Van hier *wegwerpelijk, wegwerping, wegwerpsel*.
- WEGWEZEN, zie *wegzijn*.
- WEGWIJKEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik week weg, ben weggeweeken*. Van *weg* en *wijken*. Ergens van afwijken: *de plank week weg*. *De nijt Ephraims sal wechwijken*. [Bijbelv.]
- WEGWIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wees weg, heb weggewezen*. Van *weg* en *wijzen*. Heen-wijzen: *als hij wederkomt, moet gij hem wegwijzen*.
- WEGWIJZER, z. n., m. Van *weg* en *wijzer*, van *wijzen*. Iemand, die den weg wijst: *wij namen hem tot wegwijzer mede*. Ook oneigenlijk: *leidsman en wegwijzer, op het pad van eer*. Een paal, waarop de wegen aangeduid worden: *het stond evenwel uitdrukkelijk op den wegwijzer te lezen*.
- WEGWILLEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik wilde weg, heb*

- weggewild.* Van *weg* en *willen*. Van personen, genegen zijn, om te vertrekken: *toen hij volstrekt weg wilde.* Van zaken, zich laten verplaatsen: *die steen wil nog niet weg.*
- WEGWINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wond weg, heb weggewonden.* Van *weg* en *winden*. Door middel van een windas van zijne plaats brengen: *het zal weggewonden moeten worden.*
- WEGWIPPEN, ONZ. w., gelijkvl. Van *weg* en *wippen*. Met eene wip henengaan: *aanstonds wipte dat ding weer weg.*
- WEGWISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van *weg* en *wisschen*. Uitwisschen: *wischt het weg!*
- WEGWRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wreef weg, heb weggevreven.* Van *weg* en *wrijven*. Door wrijven verdrijven: *dat ongemak moet weggevreven worden.* Vries. *weiwriuwe.*
- WEGZAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zaagde weg, heb weggezaagd.* Van *weg* en *zagen*. Alzagede wegnemen: *zaag dien tak ook maar weg.* Door eene zagede muziek verdrijven: *zij zaagden mij welhaast weg.*
- WEGZAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zakte weg, heb en ben weggezakt.* Van *weg* en *zakken*. Bedr., in eenen zak, of in zakken, wegnemen: *men heeft zekerlijk van dat banket weggezakt.* Onz., van zijne plaats zakken: *die muur zakt al meer en meer weg.*
- WEGZEILEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik zeilde weg, ben weggezeild.* Van *weg* en *zeilen*. Heenzeilen: *toen wij wegzeilden.* *Het schip is reeds weggezeild.* Vries. *weisile.*
- WEGZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zond weg, heb weggezonden.* Van *weg* en *zenden*. Heenzenden: *de weduwen hebt ghij ledigh wechgesonden.* [Bijbelv.]
- WEGZETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zettede weg, heb weggezet.* Van *weg* en *zetten*. Ter zijde zetten, uit het oog zetten: *giet in alle die vaten, ende dat vol is, set wech.* [Bijbelv.]
- WEGZEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zeefde weg, heb weggezeefd.* Van *weg* en *zeven*. Anders *wegziften*. Al zevende verloren doen gaan: *met die zeef zeef ik te veel weg.*
- WEGZIFTEN, zie *wegzeven*.
- WEGZIJDE, z. n., v., *der*, of *van de wegzijde*; zonder meerv. Van *weg*, z. n., en *zijde*. Anders *wegkant*. Die zijde van een ding, welke naar den weg gerigt is: *de boom staat aan de wegzijde van mijnen tuin.*
- WEGZIJGEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik zeeg weg, ben weggezezen.* Van *weg* en *zigen*. Al zijgende verloren gaan: *veel is, onder het doorzigen, weggezezen.*
- WEGZIJN, ONZ. w., onregel. *Ik was weg, ben weggeveest.* Van *weg* en *zijn*. Anders *wegwezen*. Verwijderd, heengegaan, zijn: *hij was nauwelijks weg.* Weggenomen zijn: *het broot is wech wijt onse vaten.* *Wat hebben wij?* [Bijbelv.] Verloren zijn: *het land is weg.* Te zoek zijn: *als het weg is, weet ik geen raad.* Flauw zijn: *zij is telkens weg.*
- WEGZIJPELEN, zie *wegzippeden*.
- WEGZIPPEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik zijpte weg, ben weggezijpt.* Van *weg* en *zippeden*. Anders *wegzippelen*. Al zijpende wegvloeijen, en verloren gaan: *wat vloeit er een wijn uit dat lekkte rat weg!* Vries. *weisipelje.*
- WEGZINKEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik zonk weg, ben weggezonden.* Van *weg* en *zinken*. Nederwaarts zinken, en al zinkende uit het oog verdwijnen: *de aardbeving deed gansche velden wegzinken, en in grondelooze poelen verkeeren.*
- WEGZWEEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zweefte weg, heb weggezweept.* Van *weg* en *zweepen*. Met eene zweep verdrijven: *zweep dien hond eens weg!*
- WEGZWEMMEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik zwom weg, ben weggezwoonnen.* Van *wegen* en *zwemmen*. Zich al zwemmende verwijderen: *de varkens zwommen weg.*
- WEGZWERVEN, ONZ. w., ongelijkvl. *Ik zwierf weg, ben weggezworven.* Van *weg* en *zwerfen*. Zich al zwerfende verwijderen: *ick soude verre wechswerfen, ick soude vernachten in de woestijne.* [Bijbelv.]
- WEGZWEVEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik zweefde weg, ben weggezweefd.* Van *weg* en *zweven*. Heenzweven: *gelijck eene mussche is tot wechzweven.* [Bijbelv.]
- WEI, zie *weide*.
- WEI, z. n., v., *der*, of *van de wei*; zonder meerv. Anders *hui*, dat bij Vond. vrouwelijk is; zie *hui*; terwijl *wei* daarentegen bij Hoofst onz. is, in: *wel neemt het zoete wei van geiten inne.* Dit woord luidt in het eng. *whay, whey*, en beteekent de waterdeelen van gerronnene melk: *hij dronk zich rond aan zoete wei.* De waterdeelen van het bloed: *er kwam weinig wei op het bloed, dat ik hem afgetapt had.* Van hier *weichtig*, dun, als *wei*, en meer *wei*, dan andere deelen bevattende. Zamenstell.: *weiboer*, een boer, die *wei* verkoopt, *weiboter*, *weikaas*, *weivat*, onz. *Kaaswei*, *schapenwei*, enz.
- WEIACHTIG, zie *wei*.
- WEICHSSEL, zie *weissel*.
- WEIDBOOM, zie *weischuit*.
- WEIDE, *wei*, z. n., v., *der*, of *van de weide*; meerv. *weiden*. Eigenlijk al, wat tot voeding verstrekt. In dezen algemeenen zin komt *weidu* bij Othfrid. voor, bezigt men *weide* in het hoogd. meermalen, en schijnt Vond. dit woord ook gebruikt te hebben, in: *met gezonde wei van leeringen te roeden.* Intusschen bepaalt het zich doorgaans bij zulken grond, als waarop het weidvee voor zich voedsel vindt: *de weide der beesten.* [Hoofst.] *Zee, lucht, en aerde, en weiden.* [Vond.] Figuurlijk draagt de zee den naam van *weide*, in: *Nep-tunus groene weiden.* [Vond.] *Thetis vochte weiden*, zegt De Deck., bij wien men elders leest: *de mensche treed ook dus de wei in*

- van het leven. Zamenst.: *weidebloem, weidegeld (weigeld), weidegraaf, weidegras, weideklaver, weidereger, weigroen*, enz. *Koe-weide*, bij Halma, zoo veel lands, als er noodig is, om eene koe te voeden.
- Weide*, hoogd. *Weide*, Otf. *weidu*, Notk. *weido, wida*, komt van *weiden*.
- WEIDE**, *wei*, een verouderd woord, in welks plaats men in het neders. nog *wede* gebruikt, om ingewand aan te duiden. Van hier *geweide, gewei, ingeweide, weiden, uitweiden*, bij Kil., en *ontweiden, ontweijen*.
- WEIDE**, *wei*, z. n., v., *der*, of *van de weide*; zonder meerv. Een verouderd woord. Bij Notk. *weido*, zweed. *vide*, de jagt. Van waar bij Kil. *weidener*, een jager, *weidig, weidelick*, en *weidsch*, tot de jagt betrekkelijk; benevens de zamenstell. *weideling, weidman, weidmes, weidvogel, weidzak, weischuit, weitash*, enz.
- WEIDEGRAAF**, z. n., m., *des weidegraafs*, of *van den weidegraaf*; meerv. *weidegraven*. Anders *weidereger*. Iemand, die het bestuur over eene gemeene weide heeft. Van *weide* en *graaf*.
- WEIDELIJK**, zie *weide* en *weidsch*.
- WEIDELING**, zie *weischuit*.
- WEIDEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik weidde, heb geweid*. Eigenlijk voeden: *Ephraim weidt sich met wint*. [Bijbelv.] In het gewone gebruik, bedr., in eene weide onder zijn opzigt houden: *hoeveel witte schapen ick weide en melcke*. [Vond.] *Hij sal sijne kudde weijden, gelijk een herder*. [Bijbelv.] *Zijn schapen, die hij weidt en voedt*. [L. D. S. P.] — Onz., van beesten, voedsel zoeken: *de schaaapjes weiden langs den stroom*. [Halma.] *En weit en toet en snoeit in 't grazen 't eelste pit*. [Vond.] De oogen worden gezegd te *weiden*, wanneer zij ergens over uitweiden: *'t zij 't oog in 't meesterstuck van binnen weiden gaet, of buiten*. [Vond.] En als men zijne oogen dus laat uitweiden, wordt men gezegd *die te weiden: weij mijn vrij gezicht de mengsels door en door*. [Vond.] In den Statenbijbel vervangt *weiden* meermalen de plaats van *besturen, regeren*. Van hier *weide, weider, weiderij, weiding*. Zamenstell.: *weigeld, weiland, weijdveld, weijdschaep*, bij Kil. enz. *Afweiden, beweiden*, enz.
- Weiden, weijen*, hoogd., Notk. *weiden*, Ulphil. *vitan*, eng. *feed*, angels. *fedan*, neders. *föden*, middeleeuw. lat. *paduire*, is verwant aan *voeden*.
- WEIDENER**, zie *weide*.
- WEIDER**, z. n., m., *des weiders*, of *van den weider*; meerv. *weiders*. Van *weiden*. Al wie beesten in de weide hoedt, of hoeden laat. Deze beteekenis heeft het woord in *ossenweider* en *vetweider*; welk laatste tevens een beest, dat al weidende vet wordt, aanduidt.
- WEIDEREGER**, zie *weidegraaf*.
- WEIDIG**, zie *weide*.
- WEIDMAN**, z. n., m., *des weidmans*, of *van den weidman*; zonder meerv.; in welks plaats men *weidlieden* gebruikt. Anders, *weiman*. Een jager: *een weimans tash*. [Halma.] Dit woord luidt in het hoogd. *Weidemann*. Van *weide* en *man*,
- WEIDMES**, z. n., o., *van het weidmes*; meerv. *weidmessen*. Een jagersmes. Anders *weimes*. Van *weide* en *mes*, of van dit laatste woord en *weiden, weijen, ontweijen*.
- WEIDSCH**, bijv. n. en bijw., *weidscher, weidscht*. Vol praal en pracht: *een weidsch gebouw. Zijn staatskleed was weidsch en rijk*. Als bijw., met praal en pracht: *wat kleedt zij zich weidsch!* Van hier *weidschheid*. Dit woord is misschien verwant aan *weidelick* bij Kil., uitmuntend, eigenlijk sterk, hoogd. *weidlich*, Willeram. *wathlich*, zweet. *vat, hwat*, angels. *hwate*, waarin de beteekenissen van kracht, en uitnemendheid, vereenigd zijn, even als die van kracht en deugd in het lat. *virtus*.
- WEIFELAAR**, z. n., m., *des weifelaars*, of *van den weifelaar*; meerv. *weifelaars*, of *weifelaren*. Van *weifelen*, zie aar. Kil. *weifeler*. Iemand, die weifelt, en niet regt door zee gaat: *er is op dien weifelaar geen staat ter wereld te maken*.
- WEIFELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik weifelde, heb geweifeld*. Wankelen, tusschen twee gevoelens hangen: *toen ik hem dit voorstelde, begon hij te weifelen. Zijn tongh zou weifelen en liegen*. [Vond.] Bij de zeelieden ook laven. Hooft bezigt het bedrijv.: *indien hem de gunst eener dikke mist niet geweifelt hadde*. Van hier *weifelaar, weifelachtig, weifelig, weifeling*. Dit woord schijnt eene bekorting van *twijfelen*, hoogd. *zweifelen*, zie *twijfelen*; of het is een voortdurend werkw. van *weiven*, dat aan *wuiven*, en *weven* verwant is, en waaromtrent zie *weven*.
- WEIGERAAR**, z. n., m., *des weigeraars*, of *van den weigeraar*; meerv. *weigeraars*. Van *weigeren*, zie aar. Al wie weigert: *dien onmededoogenden weigeraar van zulk eene geringe bede*.
- WEIGERACHTIG**, zie *weigerig*.
- WEIGEREN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik weigerde, heb geweigerd*. Bedr., onwillig afslaan: *weiger mij die gunst niet. Ick en hebbe 't hem niet geweijgert*. [Bijbelv.] *'k Weigerd' allen troost te hooren*. [L. D. S. P.] *Hij weigerde geensins hem netten na te dragen*. [Vond.] — Onz., ten aanzien van een verzoek, tegenstribbelen: *het vragen staat vrij, het weigeren daar bij. Hij weigerde hem seer*. [Bijbelv.] Een schietgeweer *weigert*, als eene poging, om daarmede een schot te doen, mislukt. Van hier *weigeraar, weigerachtig, weigerig, weigering, weigertijk*.

Weigeren, opperd. van oudsher ook *weigeren*, hoogd. *weigern*, en *wegern*, vries. *wegerje*, zweed. *vågra*, nederd. *weiern*, angels. *wijman*, eng. *wern*, komt van *wegen*, en beteekent eigenlijk eene beweging van hoofd, of hand, waardoor men ongenegtheid aanduidt.

WEIGERIG, bijv. n. en bijw., *weigeriger*, *weigerigt*. Van *weigeren*. Ook *weigerachtig*, en *weigerlijk*. Ongenegen tot iets, en zulks dadelijk aanduidende: *zij bleef steeds even weigerig. Stel u zoo weigerig niet aan!*

WEIGERLIJK, zie *weigerig*.

WEIGROEN, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *weide*, *wei* en *groen*. De groene kleur van eene grazige weide hebbende: *een weigroen kleed*. Ook als zelfstandig n., o.

WEIKAAS, zie *wei*.

WEILAND, z. n., o., *des weilands*, of van het *weiland*; meerv. *weilanden*. Van *wei*, *weide*, en *land*. Hetzelfde als *weide*.

WEIMAN, zie *weidman*.

WEIMES, zie *weidmes*.

WEINIG, bijv. n. en bijw., *weiniger*, *weinigst*. Het tegenoverstaande van *veel*. Niet veel: *weinige menschen hebben er het regte begrip van. Dat maer aen weijnige geleerde mooghe smaecten*. [Westerb.] *Hebbe ick met weijnige woorden geschreven*. [Bijbelv.] *Dat boek zal weiniger aftrek hebben. De weijnigste reizigers vernachten aldaar. Het volk was weinig in getal*. [L. D. S. P.] *Zij waren weinig in getal, maar dapper*. Even onveranderd, als *weinig* en andere bijv. n. nu blijven, wanneer er een werkwoord tusschen hen, en het naamwoord, of voornaamwoord, komt, waartoe zij behooren; even onveranderd blijft *weinig* ook meermalen elders: *indien het werdt gelaecht van weijnigh wijse, die het mogtlich mochten lesen*. [Westerb.] *Ghij sult met weijnich menschen overgelaten worden*. [Bijbelv.] Voorts beteekent *weinig* ook gering, klein. In dezen zin komt het voor bij Kil., en in: *ghij waert het weinichste van alle volken*. [Bijbelv.] *Schijnt het u weinig, dat gij mij dus bedriegt? Het is mij te weinig, om mij er mede te vergenoegen*.

Meermalen komt *weinig* als een z. n. voor, in het mannelijk en vrouwelijk meerv., met weglating van het z. n., bij voorb. in: *vele zijn geroepen, maer weijnige wijtverkoren*. [Bijbelv.] Vooral in zamenvoeging met *eenige*: *de achtting van eenige weinigen*. Maar nog veel menigvuldiger bezigt men dit woord in het onzijdig enkelv. als z. n., voor eene kleine hoeveelheid, of niet veel, op zich zelf, zonder lidwoord: *er wordt weinig aan hem verloren*; met een lidw.: *geef mij ook een weinig. Het weinige, dat ik heb, is tot uwe dienst*; en met een z. n. achter zich in den tweeden naamval, zonder lidw.: *dat hij weijnigh*

nigh gelds wijt sijne handen smijt. [Westerb.] Met een lidw.: *indien't geluck u loegh, een weijnig wetens waer genoegh*. [Huijgens.] Of met een onverbogen z. n. achter zich: *er is hier weinig water. Een weijnich suerdeessem versuert het geheele deegh*. [Bijbelv.] Van dit *weinig* heeft men het verkleinw. *weinigje*: *geef mij toch ook een weinigje. Mijne oore heeft een weijnichsken daarvan gevat, heeft de Bijbelv.*; waar dit verkleinw. ook bijwoordelijk voorkomt, in: *doe ick een weijnichsken voortgegaen was*. [Bijbelv.] Evencens gebruikt men een klein *weinigje*: *blijf nog een klein weinigje!* En zoo bezigt men een *weinig* ook bijwoordelijk: *dat ick mij een weijnich verquicke*. [Bijbelv.] *Zet nu een weinig neer het woeden van den krijg!* [Vond.] Even bijwoordelijk voegt men een *weinig* bij andere bijv. en bijv. n. in: *een weinig te voren, een weinig eer, een weinig vroeger, een weinig later. Een weijnich daerna die der stonden bijkomende*. [Bijbelv.] *Een weinig hooger*, enz.

Het bloote *weinig* beduidt, als bijw., niet veel: *dat voldoet mij weinig. Hij komt weinig in aanmerking. Zelden: hij komt hier weinig. Ik ga weinig uit*. Eene van deze twee beteekenissen heeft *weinig* ook in hoe *weinig*, zoo *weinig*, even *weinig*, enz.: *hoe weinigh geldt het ook!* [Westerb.] *Zoo weinig zie ik hem, enz. Niet weinig*, is veel, grootelijks, of dikwijls: *hij bezoekt ons niet weinig. Dat hij oock selfs aen mij niet weijnigh is verbonden*. [Westerb.] *Zich ergens weinig aan gelegen laten zijn*, daarin niet veel belang stellen. *Er is weinig aan gelegen*, het is van weinig belang; anders, *het heeft weinig om het lijf. Veel geschrei, weinig wot*, zie *veel. Ergens weinig om geven*, zich daaraan weinig storen. Van hier *weinigheid, weijnighlick*, bij Kil., *weinigte*.

Weinig, hoogd. *wenig*, luidt bij Kero, Olfrid., enz. *weneg, weneck*, en beduidt bij hen meestal klein, gering, of behoeftig, arm. *Wir wenegon weison* beteekent, bij Olfrid. wijarme weezen. Het stamwoord is *wen, wan*; zie *wan*.

WEINIGHEID, z. n., v., *der*, of van de *weinigheid*; zonder meerv. Van *weinig*. Geringheid, of kleinheid in getal, en hoeveelheid: *nae de weijnicheijt der jaren sult ghij sijnen koop verminderen*. [Bijbelv.] Hoogd. *Wenigheit*.

WEINIGTE, z. n., v., *der*, of van de *weinigte*; zonder meerv. Van *weinig*. Genoegzaam evenveel, als *weinigheid*: *zij werden om hunne weinigte veracht. Met den schijn der weinigte, heeft Hooft*; die *wenigte* schrijft in: *versmaddende de weenigte, die hun 't hooft boodt*.

WEISCHUIT, z. n., v., *der*, of van de *weischuit*; meerv. *weischuiten*. Van *weide*, *jagt*, en *schuit*. Een ligt schuitje, waarvan men zich in het jagen bedient. Kil. *weidelinck*, hoogd. *Weidling*, dat zeer te onregt door Adelung tot

weide, wilg, Kil. *weidboom*, te huis gebragt wordt, als of het eigenlijk een schuitje aanduidde, dat uit eenen wilgenstam vervaardigd was.

WEISSEL, z. n., m., *des weissels*, of *van den weissel*; zonder meerv. Anders *wijssel*, *weizel*, en in overeenkomst met het hoogd. *Weichsel*, fr. *vistule*, lat. *vistula*. De eigenaam van eene poolsche en pruisische rivier, van welke Vondel zingt:

*²k Zie den wijssel uit zijn kanen
Schudden tegens hongersnoot
In uw opgedanen schoot
Maght van opgeleide granen.*

WEIT, z. n., v., *der*, of *van de weit*; zonder meerv. Een bekend slag van granen, dat hier, en in het neders., ook den naam van *tarwe* voert: *het is van zuivere weit gebakken*. Hier en daar ook brood van weitenmeel: *eene witte weit*. *Hoe veel kost de lange weit?* In dezen zin schijnt het ook bij Vondel voor te komen, die nopens de Transsubstantiatie, zegt, dat zij: *de weite en wijn verslint op 's Priesters bede*. Voorts ook het plantgewas, dat weit voortbrengt: *die weit staat allerschoonst, en belooft veel*. Zamenstell.: *weitebrood*, *weitekoek*, *weitemeel*, *weithalm*, *weitekorrrel*, *weistroot*, enz. *Bakkersweit*, *winterweit*, *zomerweit*, enz.

Weit, Kil., vries. *weite*, Kero, Otfriid. *weizze*, *hweizzi*, zweed. *hrete*, angels. *hwaet*, eng. *heat*, neders. *weten*. hoogd. *Weitzen*, Ulphil. *waitis*, schijnt naauw verwant aan het hoogd. *weisz*, wit.

WEITASCH, z. n., v., *der*, of *van de weitasch*; meerv. *weittassen*. Van *weide*, *jagt*, en *tasch*. Kil. *weittessche*, Siegenbeek *weitas*. Eene jagerstasch: *gij hebt nog niet veel in uwe weitasch*.

WEK, zie *wak*.

WEKELIJKS, bijw., van *week*. Elke week: *ik geef hem wekelijks zijn geld*.

WEKELIJSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *week*. Dat elke week plaats grijpt: *de wekelijksche markt*.

WEKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wekte, heb gewekt*. Eene versterking van *wegen*, bewegen, in beweging brengen: *dat moet uwe aandacht wekken*. Opwekken, wakker maken: *de vloeken wekken hem, en bleeke razernijen*. [Vond.] Te wege brengen, verwekken: *wekt een koeltje, en aemt haer aenzicht leven in*. [Vond.] Van hier *wekker*, *wekster*. Zamenst.: *wekkllok*, *wekleven*, enz. *Opwekken*, *verwekken*, enz.

Wekken, hoogd. *wecken*, Otfriid. *uegken*, Notk. *uechen*, Willeram. *uechen*, eng. *awake*, komt van *wegen*. Het stamwoord is het tusschenwerpsel *weg*.

WEKKER, z. n., m., *des wekkers*, of *van den wekker*; meerv. *wekkers*. Verkleinw. *wekkerkje*. Van *wekken*. Al wie, of wat, wekt:

δ westewind, gij wekker van het leven. [Broekhuis.] Bijzonderlijk, een werktuig in een uurwerk, dat des morgens, op welken tijd men wil, afloopt, en door zijn gerammel menschen wekt: *zet den wekker op vijf uren*. Zamenstell.: *levenwekker*, enz.

WEKLEVEN, zie *leven*.

WEKSTER, z. n., v., *der*, of *van de wekster*; meerv. *weksters*. Van *wekken*. Een vrouwelijk wezen, dat wekt: *mijne wekster had zich verlapsen*. Zamenst.: *levenwekster*. Zie *leven*.

WEL, z. n., v., *der*, of *van de wel*; meerv. *wellen*. Eene plaats, waaruit water opwelt, of eene opwelling van water: *er zal hier geene wel te vinden zijn*. *δ Bruijt, ghij zijt een bestoten hof, eene bestotene welle!* [Bijbelv.] Zamenstell.: *bronwel*, en *welbron*, (welke beide voor *pleonasm* gehouden worden), *waterwel*, enz. *Welwater*, *welgrond*, *welgat*, enz.

Wel, Kil. *welle*, *walle*, eng. *well*, hoogd. *Quelle*, moet van ons *wellen*, hoogd. *quellen*, worden afgeleid; zie *wellen*.

WEL, bijw. en tusschenwerpsel, en als zoodanig het tegenoverstaande van *wee*: *wel u! zoo lang gij u wel gedraagt*. *Wel hem, die uitleent met ontferming!* [L. D. S. P.] Of het beantwoordt aan het fr. *eh bien!* bij voorbeeld: *wel! wat hebt gij te zeggen? Wel! wat komt gij hier doen?* In dezen zin gebruikt men ook *wel nu!* Men zegt: *wel nu! wat is het?* voor dat hij, wien men zulks toevoegt, nog iets gesproken heeft; en dan is het voor hem eene aansporing tot spreken; zoo als het in de zamenstell. *wel-aan*, eene aansporing tot doen is. Maar men voegt hem, die iets gezegd heeft, ook toe: *wel nu!* en *wel!* om hem te doen voortspreeken: *als ik haar roep, is het, wel!* of *wel nu!* *in plaats van*: wat gelieft u? Daarenboven geeft men door *wel nu* zijn genoegen in het gesprokene ook te kennen: *wel nu!* *ik zal eens zien*. *Wel nu!* *doe het dan maar!* *Wel ja* duidt in tegendeel ongenoegen in het gesprokene aan: *wel ja!* *ik zou maar alles vragen!* maar *ja wel* is zoo veel als *ja*, waarlijk: *ja wel!* *was zijn antwoord; ik ben daartoe gansch niet ongenegen*. Voorts plaatst men *wel* voor de benaming, van hen, die men op verschillende wijzen aanspreekt: *wel mijn arme man!* *Wel ghij goede en getrouwe dienstknecht!* [Bijbelv.] *Wel karel!* *hoe durft gij het doen?* *Wel kind!* *wat zijt gij mooi!* En op soortgelijk eene wijze bezigt men het voor uitroepingen van verwondering, verbaasdheid, enz.: *wel! ontzaggelijk!* *Wel! vreesselijk!* *Wel, donderdagsch!* *Wel!* *wie zou dat gedacht hebben!* [Halma.] De beteekenis van *wel zoo!* *wel zeker!* laat zich niet genoegzaam omschrijven.

Als bijwoord heeft *wel* de vergrootings-trappen *beter* en *best*, wanneer het in de

beteekenis van op eene goede wijze genomen wordt, zoo als in : *hij handelt wel en deugdelijk. Zij leven wel met elkanderen. Sij garen het gelt wel gewogen.* [Bijbelv.] *Voort, voort, mijn geitjes, die eertijts zoo wel tierde!* [Vond.] En het wordt bijzonderlijk met naar behooren verwisseld : *hij bedient mij wel. Bedenk het wel. Die uw lant mooght behouden, dat u wel roeden kan.* [Vond.] *De plicht van wel te leven, en 't oefenen des deughds.* [Westerb.] *Al wat lieflick is, al wat wel luijdt.* [Bijbelv.] Of met ter dege : *wascht mij wel van mijne ongerechtigheit.* [Bijbelv.] *Geen raatsheer, daer August wel rustigh op moght slapen.* [Hooft.] *Wel hardt, in den roock, over den haert, droogen.* [Vond.] Soms wordt het met ter dege vereenigd : *bekijk hettoch wel ter dege. Mijne siele gedenkt er wel te degen aen.* [Bijbelv.] Met zeer en hecl: *ook wetet mijne siele seer wel.* [Bijbelv.] *Ik ken hem heel wel. Met wonder: zich wonder wel op het heelen der paerdegebreken verstaende.* [Vond.] En deze woorden voegt men ook bij *wel*, wanneer het in andere beteekenissen voorkomt : *dat kleed staat u wonder wel. Het bevalt mij heel wel. Wij varen alle zeer wel!* Zoo *wel* is op zulk eene goede wijze, zoo naar behooren, enz.; maar *zoo wel als* beteekent dikwijls, niet minder dan : *hij zoo wel als ik. De wijsheid geldt daer meer so wel als in den staet.* [Westerb.] *Soo wel stechte, als aensienelicke.* [Bijbelv.] *Hoewel* beantwoordt, aaneen geschreven, doorgaans, evenzeer als *alhoewel*, aan hoezeer, ofschoon. *Niet wel* is het tegenoverstaande van *wel*. *Niet al te wel* is eenigzins onpasselijk : *ik ben niet al te wel; vrij rampspoedig: het gaat hem niet al te wel; vrij gebrekkig: hij beijvert zich niet al te wel. Niet al te wel versorgt van 't geen sij sullen eeten.* [Westerb.] *Nog al wel*, is, zoo wat heen : *het roldoet mij nog al wel. Vrij wel*, is, redelijk : *hij leeft vrij wel.*

Voorts vervangt *wel* meermalen de plaats van *waarlijk*, in der daad, enz.: *hebt gij mij wel begrepen? Oock weet mijn vader Saul sulx wel.* [Bijbelv.] Of van *genoegzaam* : *ik ben daartoe wel genegen. Menschen kint! siet ghij wel, wat sij doen?* [Bijbelv.] *Wel twintig* is niet minder, dan twintig. *Wel een uur*, niet minder, dan een uur. *Kan het wel schikken?* is gevoeligk : *kunt gij het wel doen?* kunt gij het gevoeligk verrigten? Bij *willen* en *wenschen* voegt men *wel* in eenen zin, die zich bezwaarlijk omschrijven laat : *ik wenschte wel, dat het anders was. Wilt gij dit wel voor mij doen? Niet so ick wel wilde, maer so ick best konde.* [Westerb.] Even moeilijck is de omschrijving van het gebruik van *wel* in tegenoverstelling van *maer* en *doch*, bij voorbeeld, in : *het is wel waar, doch gij kunt het niet bewijzen. Het behaagt mij, wel is waar, uitnemend,*

maar anderen denken er anders over. Ik wankel niet in eeuwigheid, heb ik in voorspoed wel gezeid — maar, enz. [I. D. S. P.] *Sij waren wel van drie rijgen, maer en hadden geene pijlaren.* [Bijbelv.] Somwijten beantwoordt *wel* genoegzaam aan *reeds* : *hebt ghilieden dien man wel gesien, die opgekomen is?* [Bijbelv.] Dezen zin heeft het woordje ook in *weleer*. In *welhaast*, en *welligt*, daarentegen, veeleer dien van *genoegzaam*. En dikwijls is *wel* bijkans geheel overtoellig : *ik houd meer van hem, dan wel van u.*

Iets wel hebben, is, het *wel* vatten, *wel* verstaan, begrijpen : *heb ik het niet wel?* Maar *het wel hebben*, is, er *wel* aan zijn, *wel* varen, *wel* zijn, in gunstige omstandigheden verkeeren : *heeft hij het daar nog al wel?* *Zich wel bevinden*, is gezond zijn. *Wel te moede zijn*, is, opgeruimd, welgemoed. *Er wel uitzien*, een gunstig voorkomen hebben. *Wel in het vleesch zijn*, of *zitten*, niet mager zijn : *die koe zit wel in het vleesch. Iets staat iemand wel*, als het hem een goed voorkomen geeft. *Iemand wel zetten, wel lijden, mogen, welgevallen in*, en *genegenheid voor*, hem hebben. *Wel bedacht*, verschilt van *welbedacht*; zie dit laatste, onder de menigvuldige zamenstellingen van *wel*, die hier volgen, en waartoe voorts *alhoewel*, *evenwel*, *hoewel*, enz. behooren. *Welgebekt, welgesteld, welgetongd*, enz.

Wel, vries. *wol*, hoogd. *woll*, *wohl*, Kero, enz. *wola*, *wela*, Ulphil. *vaila*, zweed. *wál*, angels. *wel*, eng. *wel*, wallis. *gwell*, is een zeer oud woordje.

WELAAN, tusschenwerpsel. Van *wel* en *aan*. Lustig aan : *welaan, mijn lied, span al we zeilen tot aan den wimpel uit!* [Ramler.] *Wel aen nu, gij rijke, weent ende huijt.* [Bijbelv.] Waar *wel* te onregt van *aan* gescheiden wordt.

WELAFLOOPEN, zie *welgelukken*.

WELBEARBEID, zie *welbekookt*.

WELBEOUWD, zie *welgebouwd*.

WELBEDACHT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *bedacht*. *Genoegzaam bedacht, bedachtzaam* : *het is een welbedacht jongeling*. Voorafwel overwogen : *met welbedachte taal*, het tegenoverstaande van *onbedachte*. Van hier *welbedachttheid*. In : *dat is niet wel bedacht*, overwogen, verzonnen, be-raamd, enz. waarin *bedacht* een deelw. blijft, blijft *wel* er evenzeer van afgescheiden, als van het werkw. *bedenken*.

WELBEHAGELIJK, zie *welbehagen*.

WELBEHAGEN, z. n., o., *des welbehagens*, of *van het welbehagen*; zonder meerv. Van *wel* en *behagen*. Het *believen*, het *goedvinden*, de *wil* : *mijn raet sal bestaen, ende ick sal al mijn welbehagen doen.* [Bijbelv.] *Genoegen, welgevallen* : *naar 't welbehaagen dat g' in uw volk steeds hebt betoond*. Van

- hier *welbehagelijk*, *welbehagelijkheid*, en de samenstell. *Godewelbehagelijk*, *Godewelbehagelijkheid*: *de deugdelijkheid en Godewelbehagelijkheid uwer daden*.
- WELBEKLANT, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *wel* en *beklant*. Welvoorzien van klanten: *het is een welbeklante winkel*.
- WELBEKOMEN, z. n., o., *des welbekomens*, of *van het welbekomen*; zonder meerv. Van *wel*, en de onbepaalde wijze van *bekomen*, die, in vereeniging met *wel*, als z. n. gebezigd wordt. Goede vertering: *nog een glaasje op het welbekomen van den maaltijd*. Van hetzelfde *wel* en *bekomen* vormt men den wensch van *wel* *bekome* *het u*, *wel* *moge* *het u* *bekomen*!
- WELBEKOOKT, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *wel* en *bekookt*, deelw. van *bekoken*, dat in vereeniging met *wel*, als bijv. n., even als *welbearbeit*, *welbewerkt*, *weldoorkneet*, enz., wegens een geschrift aanduidt, dat hetzelfde niet rompslomp zamengesteld is: *het schijnt een welbekookt stuk*. Ook noemt men een *weldoordacht* ontwerp dikwijls een *welbekookt*.
- WELBEMAND, bijv. n., zonder trappen van vergrooing. Van *wel* en *bemand*, bijv. n., van waar ook *onbemand*. Van manschap voorzien: *met eenige welbemande sloepen*. Van hier *welbemandheid*.
- WELBEMIND, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *wel* en *bemind*. Regt bemind: *zijne welbemindie echtgenoot*.
- WELBEMUURD, zie *welversterkt*.
- WELBERAAMD, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *wel* en *beraamd*. Naar behooren beraamd: *zulke welberaamde ontwerpen*. Van hier *welberaamdheid*.
- WELBEREID, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *wel* en *bereid*. Naar behooren bereid: *die welbereide spijs*. *Aan eene welbereide tafel*.
- WELBERUCHT, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *wel* en *berucht*. Ter goeder naam en faam staande: *onbesprokene en welberuchte lieden*.
- WELBESPRAAKT, bijv. n., *welbespraakter*, *welbespraaktst*. Van *wel* en *bespraakt*. Wel ter tale: *een welbespraakte redenaar*. *Zij is nog welbespraakter*. Van hier *welbespraaktheid*.
- WELBEVOEGD, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *wel* en *bevoegd*. Genoegzaam bevoegd: *welbevoegde regters*. Van hier *welbevoegdheid*.
- WELBEVOLKT, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *wel* en *bevolkt*. Anders *welbevoond*. Wel van inwoners voorzien: *die welbevolkte stad*. Van hier *welbevolktheid*.
- WELBEWAAKT, bijv. n., zonder vergrooing. Van *wel* en *bewaakt*. Dat wel bewaakt wordt: *eene welbewaakte vesting*.
- WELBEWALD, zie *welversterkt*.
- WELBEWERKT, zie *welbekookt*.
- WELBEWOOND, zie *welbevolkt*.
- WELBEZEILD, bijv. n., *welbezeilder*, *welbezeildst*. Van *wel* en *bezeild*. Genoegzaam bezeild: *ik ken geen welbezeilder vaarttuig*. Van hier *welbezeildheid*.
- WELBEZOCHT, bijv. n., zonder vergrooingstrappen. Van *wel* en *bezocht*, deelw. van *bezoeken*, dat in vereeniging met *wel* als een bijv. n. gebezigd wordt. Genoegzaam bezocht: *eene welbezochte herberg*. *Die welbezochte kerk*.
- WELDAAD, z. n., v., *der*, of *van de weldaad*; meerv. *weldaden*. Van *weldoen*. De daad van *weldoen*: *door mijn weldaad zijn zij ondertusschen nog gelukkig*. [Westerb.] *Bescherm mij door uw trouw en weldaen*. [L. D. S. P.] *De Koning verstak een groot getal personen van deze weldaad*. [Hooft.] *Dankbaerheit voor zulk een hemelsche weldaet*. [Vond.] Van hier *weldadig*, enz. Dit woord luidt in het hoogd. *Wohlthat*, Olfrid., Willeram., enz. *woletat*; *woladat*. Het is naar het lat. *beneficium* gevormd.
- WELDADIG, bijv. n. en bijw., *weldadiger*, *weldadigst*. Van *weldaad*. Tot *weldoen* genegen, en werkelijk goeddoende: *dat zij weldadigh zijn, rijke worden in goede wercken*. [Bijbelv.] *G'ontsluit uw hand ontfermend en weldadig*. [L. D. S. P.] *Weldadig beschonk hij hem daarmede*. Voordeelig, nuttig, heilzaam: *dat is een weldadige regen*. *Zulke rampen zijn vaak weldadig*. Van hier *weldadigheid*, *weldadiglijk*. Zamenstell.: *onweldadig*, enz.
- WELDADIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de weldadigheid*; meerv. *weldadigheden*. Van *weldadig*. Geneigdheid tot *weldoen*: *weldadigheid bewijzen aan den armen*. [Halma.] Dadelijk betoon van die geneigdheid: *benevens het leven hebt ghij weldadigheit aen mij gedaen*. [Bijbelv.] In dezen zin kan het woord een meervoud hebben.
- WELDIG, bijv. n. en bijw., *weldig*, *weldigst*. Van het oude *weld*, dat bij Kil. aan *geweld* beantwoordt, denkelijk van *welden*, *welten*, hoogd. *walten*, afstamt, en eigenlijk eene plaats aanduidt, waarover men magt oefent; in welken zin *geweld* nog voorkomt, als men zegt: *nu heb ik hem in mijn geweld*. Krachtig, geweldig: *stak er een windt op, zoo weldigh*. [Hooft.] Zamenstell.: *atweldig*, almagtig: *ô atweldige hemelsche God*. [V. Hass.]
- WELDOEN, onz. w., onregelm. *Ik deed wel, heb welgedaan*. Van *wel* en *doen*. Naar behooren handelen: *ghij hebt welgedaan, dat ghij hier gekomen zijt*. [Bijbelv.] *Weldaden* verrijgen: *mijn hart tot weldoen uitgebreid*. [L. D. S. P.] *Weldoen bij*, of *aan*, *iemand*, of *iemand*, in den derden naamval, is, hem *weldaden* bewijzen: *doet wel bij Zion nae u*

welbehagen. [Bijbelv.] *Vertrouw op God ! Hij heeft u welgedaan.* [L. D. S. P.] Ook wel eens, hem wel behandelen : *ik heb u immers altijd welgedaan.* Van hier *weladaad*, enz. ; *weldoen*, z. n., *weldoende*, bij Halma verplichtend, gediensig ; *weldoener*, *weldoenster*.

WELDOEN, z. n., o., *des weldoens*, of *van het weldoen* ; zonder meerv. Eigenlijk de onbepaalde wijs van *weldoen*. Goede behandeling, en weldadigheid : *is dit het toon van al mijn weldoen ?*

WELDOENDE, zie *weldoen*.

WELDOENER, z. n., m., *des weldoeners*, of *van den weldoener* ; meerv. *weldoeneren* en *weldoeners*. Van *weldoen*. Al wie weldaden bewijst : *ondankbaar jegens weldoeners en vrienden*. Dit woord komt in den Statenbijbel, en bij Kil. niet voor. Hoogd. *Wohlthater*, opperduitsch *wohlthuer*. Wegens eene vrouw gebruikt men *weldoenster*.

WELDOORDACHT, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *wel* en *doordacht*, deelw. van *doordinken*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. gebezigd wordt, voor ter dege doorgedacht : *het is mijn weldoordacht voornemen*.

WELDOORKNEED, zie *welbekookt*.

WELEDEL, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *edel*. Genoegzaam evenveel als *edel* : *den weledelen Heer*. In de zamenstell. *weledelgeboren* komt het als bijv. voor. Van hier voorts *weledelheid*.

WELEER, bijv., van *wel* en *eer*. Voorheen : *het ging weleer gansch anders. Weleer getroffen door het wapen van grootraer Jupiter.* [Hoogvl.]

WELEERWAARDIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *eerwaardig*. Genoegzaam eerwaardig. Een bekende eertitel. Van waar *weleerwaardigheid* : *uwer weleerwaardigheds dienstwillige dienaar*.

WEIJSSEL, z. n., o., *des welfsels*, of *van het welfsel* ; meerv. *welfselen* en *welfsels*. Van *welven*. Gewelf : *het beschilderd welfsel. Een liefelijcken reuk door 't hoflijk welfsel spreit.* [Vond.]

WELGAAN, onpers. w., onregelm. *Het ging wel, het is welgegaan.* Van *wel* en *gaan*. Als het met hij zich heeft, zich wel schikken, voorspoedig gaan, en afloopen : *opdat het daarmede welga. Hoe kan het met zulk eene onderneming welgaan ? Soms ook eenvoudiglijk : toen het welging, mengde ik mij daarin niet.* En persoonlijk : *die zaak moet welgaan, als ik er eenig begrip van heb.* Daarentegen *gaat het iemand wel*, als hij gelukkig, voorspoedig, is : *welgelucksalich sult ghij zijn, ende 't sal u welgaen.* [Bijbelv.] Als de klemtoon op *gaan* valt, blijft *wel* daarvan afgezonderd : *het zal wel gaan, hoop ik. Het gaat wel ; maar het is er naar.*

WELGAT, z. n., o., *des welgats* ; of *van het welgat* ; meerv. *welgaten*. Van *wel*, z. n., en *gat*. Een gat, waardoor water welt : *er schijnt hier een welgat te wezen.* Een gat, dat, door eene wel, in het ijs opgehouden wordt : *het ijs is er overal vol van welgaten.*

WELGEBOREN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *geboren*. Een eertitel, die men oulings aan den adel gaf. Heden-daags noemt men adellijke personen *Weledelgeboren*, of *Hoogwelgeboren*, en geeft men den naam van *welgeborene mannen* aan regters : *de schepenen zijn er tevens welgeborene mannen.* Men zou dit woord ook kunnen bezigen nopens een kind, dat wel ter wereld gekomen is : maar men noemt hetzelfde intuschen doorgaans een *welgeschapen kind*, eene *welgeschapene dochter*, enz.

WELGEBOUWD, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gebouwd*, deelw. van *bouwen*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. gebezigd wordt. In eenen goeden trant gebouwd : *die welgebouwde stad.* Daarentegen is *welgebouwd* hetgene door bouwlieden wel behandeld wordt : *welgebouwde landerijen. Welgebouwde boter.*

WELGEDAAN, bijv. n. en bijw., *welgedaner*, *welgedaanst*. Van *wel* en *gedaan*, deelw. van *doen*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. en bijw. gebruikt wordt. Als bijv. n., gezond van voorkomen, wel in het vleesch : *een welgedaan kind.* Als bijw., gezond : *hij zag er welgedaan uit.*

WELGEGOED, zie *welgesteld*.

WELGEGROOND, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gegrond*. Behoorlijk gegrond, op goede gronden steunende : *eene welgegronde onderstelling.* Als bijw., bondig : *gij spreekt welgegrond.* Van hier *welgegrondheid*.

WELGELEGEN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gelegen*. Dat eene goede ligging heeft : *eene welgelegene koopstad.* Ook wel eens als z. n., o., de eigennaam van eene buitenplaats : *het lommerrijke welgelegen.* Van hier *welgelegenheid*.

WELGELIJKEND, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gelijkend*, deelw. van *gelijken*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. aan *welgetroffen* beantwoordt : *eene welgelijkende afbeelding.*

WELGELUKKEN, z. n., o., *des welgelukkens*, of *van het welgelukken* ; zonder meerv. Van *wel* en *gelukken*, dat, in vereeniging met *wel*, als z. n., den goeden uitslag van iets aanduidt, en aan *welafloopen*, *welslagen*, *weluitvallen*, enz. beantwoordt : *op het welgelukken van eene onderneming drinken.*

WELGELUKKIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gelukkig*. Genoegzaam evenveel als *gelukkig*, en deszelfs plaats vervangende in soortgelijke uitroepingen, als :

welgelukkig is de man, die zijnen pijlkoker met desetre gevult heeft! [Bijbelv.]

WELGELEKZALIG, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *wel* en *gelukzalig*. Genoegzaam evenveel, als dit laatste woord: *elck een, diese vasthoudt, wort welgelucksalich*, heeft de Bijbelv.; waar *iemand welgelukzalig roemen* evenveel is, als deszelfs geluk verheffen. Elders wordt dit woord veelal door *welzilig* vervangen: *welzilig hij, die naar der boozen raad zijn gang niet rigt*. [L. D. S. P.] Bij Kil. vindt men geen van beide.

WELGEMAANT, bijv. n., *welgemaakter, welgemaaktst*. Van *wel* en *gemaakt*, deelw. van *maken*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., wegens schoonheid van gelaat en gestalte gebezigd wordt: *welgemaakt van lijf en leden. Welghemaecht man*, heeft Kil., waar men ook *welghemaecht werck* aantreft; zoo als *een welgemaakt kleed*, bij Halma.

WELGEMANIERD, bijv. n., *welgemanierder, welgemanierdst*. Van *wel* en *gemanierd*. Die goede manieren heeft: *een welgemanierd man*. Van hier *welgemanierdheid*.

WELGEMEEND, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *wel* en *gemeend*, deelw. van *meenen*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., al wat uit eene goede meening voortkomt, aanduidt: *hij verwierp mijnen welgemeenden raad. Welmeenend* is, eigenlijk, al wie het wel meent: *een welmeenend man*. Van waar *welmeenendheid*.

WELGEMOED, bijv. n. en bijw., *welgemoeder, welgemoedst*. Van *wel* en *gemoed*, verouderd deelw. van het even verouderde *moeden*, dat evenzeer voor *zoo*, of *zoo*, te moede maken gebruikelijk moet zijn geweest, als *zinnen*, van waar *gezind* en *welgezind*, voor met zulken, of zulken, zin bezielen. Wel te moede: *zij is daaronder nog welgemoeder, dan ik. Op dat ick oock welgemoet mach zijn*. [Bijbelv.] *Welgemoed sprak hij ons toe*. Van hier *welgemoedheid*.

WELGESCHAPEN, bijv. n., zonder vergrooing. Van *wel* en *geschapen*. Wel, en zonder gebrek, ter wereld gekomen: *het is een welgeschapen kind*.

WELGESTELD, bijv. n., *welgestelder, welgesteldst*. Van *wel* en *gesteld*. Genoegzaam evenveel als *gegoed, welgegoed, welhebbend*. In eene toereikende mate van goederen bedeed: *het zijn welgestelde lieden*. Voorts ook wel opgesteld: *ik ontving een welgesteld antwoord daarop*. Maar als *gesteld* een deelw. blijft, laat het zich met *wel* niet vereenigen: *wat is dat boek wel gesteld! Was het er nog even wel gesteld*.

WELGETROFFEN, zie *welgelijkend*.

WELGEVAL, zie *welgevallen*.

WELGEVALLEN, z. n., o., *des welgevallens, of van het welgevallen*; zonder meerv. Van *wel* en de onbepaalde wijze van *gevallen*, die, in

vereeniging met *wel*, als z. naamw. gebezigd wordt. *Welbehagen*: *hij sal doen nae zijn welgevallen*, heeft de Bijbelv.; waar *welgevallen hebben*, even als bij Kil., aan *welbehagen hebben* beantwoordt; schoon men dit laatste thans bij voorkeur gebruikt. Voorts bezigt men de onbepaalde wijze van *gevallen* ook in vereeniging met *wel*, in: *hij laat het zich welgevallen. Gij moet het u ook laten welgevallen*. Van hier *welgevallig, welgevalligheid*, en bij Kil. ook *welgeval*, genoeg, *welbehagen*.

WELGEZETEN, bijv. n., van *wel* en *gezet*. Die zich in goede uiterlijke omstandigheden bevindt: *een welgezet* man.

WELGEZIND, bijv. n., *welgezinder, welgezindst*. Van *wel* en *gezind*. Eene goede, en gunstige, gezindheid aan den dag leggende: *men bleef er steeds welgezind. Hij is jegens mij in geenen deele zoo welgezind*. Van hier *welgezindheid*.

WELGROND, z. n., m., *des welgronds, of van den welgrond*; meerv. *welgronden*. Van *wel* en *grond*. Een grond, waarin men wellen vindt: *dit schijnt een welgrond te wezen*.

WELHAAST, bijw., van *wel* en *haast*. Genoegzaam haast, schielijk, binnen kort: *hij komt welhaast. En zag welhaast mijn droeven galm veranderd in een zegepsalm*. [L. D. S. P.]

WELHEBBEND, zie *welgesteld*.

WELIG, bijv. n. en bijw., *weliger, weligst*. Anders *weeldig*. Tierig: *dien weligen boom. Bloede en groeide en weeligh tierde*. [Vond.] *Welig vleesch*, is, dat buiten eene wonde uitgroeit. Van hier *weligheid*. Dit woord schijnt, even als *weeldig*, verwant aan *wel*, bijw.

WELK, vragend en betrekkelijk voornaamwoord. Zie mijne nederd. spraakk. D. I. § 252 en 244. In eenen vragenden zin laten *welk* en *wat* zich met elkanderen verwisselen, en zegt men evenzeer *welk*, of *welke*, *man*, als *wat man, welke vrouw*, als *wat vrouw, welk ding*, als *wat ding, welke mannen, vrouwen*, en *dingen*, als *wat mannen, vrouwen*, en *dingen*. Meermalen heeft *welk* achter zich *een*, of *eene*, en bij deszelfs betrekkelijk gebruik voor zich *de* en *het*. Deze laatste lidwoorden verbindt men aan *welk*, en alsdan geeft men aan hetzelfde in den eersten naamval van het mannelijke geslacht steeds den vorm van *welke*, dien het daarentegen nimmer heeft, als het *een* achter zich krijgt. Intusschen voegt geen van beide bijvoegselen iets wezenlijks bij de kracht van *welk* op zich zelf: *van welk eenen man hebt gij dat gekregen?* en *van denwelken ik het kreeg*, beantwoorden allezins aan *van welken*. En men bezigt *welk een* in alle verschillende gevallen, waarin men *welk* in het enkelvoud als vragend voornaamwoord bezigt, inzonderheid, wanneer eene ver-

wondering in eene vraag ingekleed wordt : *welk een man !* Men zegt echter ook : *welk een man gaf u dat ?* zoo, wanneer men blootelijk naar den persoon, als, wanneer men naar zijne hoedanigheid, vraagt. Daar *welk* evenwel van een afgescheiden blijft, bepalen de zamenstell. van dit woord zich bij *welkerhande, welkerlei, welkerwijze. Dewelke, hetwelk, of hetwelke.*

Welk, neders. ook *welk*, osnabrug. *wel*, oulings *wuele*, Isidor. *welicher*, Kero *hweulich*, Ulphil. *hweileiks*, zweed. *hwilken*, hoogd. *welcher*, komt van het oude *wa*, dat nog in Vriesland voor *wie* gebruikelijk is, en *lich, lijk, lk*. Het is dus verwant aan *wat*, dat insgelijks van het gezegde *wa* afstamt.

WELKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik welkte, ben gewelkt*. Hoogd., Otrid. ook *welken*. Volgens Kil. oulings evenveel als *verwelken*, en de wortel van dit woord, en van *welk*, *verwelkt*, en *welke*, *verwelking*. Voorts komen van hier *welkig, welkerig*, en *welkerigheid*, die nog in sommige oorden gebruikt worden; terwijl men in Vriesland *wilig* en *wiligheid* bezigt.

WELKOM, bijv. n., bijw. en tusschenwerpsel; en als zoodanig eene betuiging van genoegen over iemands aankomst: *welkom, mijn vriend! Willecome! spraken si*, heeft M. Stok.; waar men de boodschap der aannadering van den vijand met deze uitroeping beantwoordt. *Welkoom hier!* [Halma.] *Wel driemaal welkoom!* [Vond.] Bij iemands te huis komst begroet men hem met: *welkom te huis!* en hiermede bestempelt men in Vriesland een geschenk, dat door den te huis komenden wordt medegebragt: *hij gaf aan elk eenig welkom te huis. Ik kreeg het van hem tot welkom te huis. Zij plaagden mij om welkom te huis koek*; doch alsdan behoort het als één woord geschreven te worden: *welkomtehuis-koek*. Elders heet zulk een geschenk een *welkom*: *soo schonk hij mijn een keten tot eenen wellekom*. [Brederoo.] En dit zelfde woord beduidt elders, als z. n., eene welkomgroet: *waarlijk, een fraaije welkom! Verwondert van zulk eenen welkoom*. [Hooft.] *Ging de bruiloft in met eenen wellekom*. [Vond.] Oulings ook *welkomgeld*: *welkom betaeten*. [Kil.] Als bijw. voegt men *welkom* bij *zijn, wezen*, en heeten: *gij zijt hier welkom. Hij zal er welkom wezen. Ik heet u welkom, vriend!* Als bijv. n., zegt men: *een welkome vriend, gast*, enz. Zamenstell.: *welkombeker*, bij Kil. *welkomgheld*, dat men bij zijne intrede in een gezelschap geeft, om des te beter welkom te wezen; *welkomgroet, welkommaaltijd*. Voorts komen van hier *welkomen*, *welkom* heeten, bij Kil., angels. *welcomian*, eng. *welcome*, hetwelk Vond. en Smits voor *verwelkomen* nemen, *verwelkomen*, enz.

Welkom, welkoom, wellekoom, wellekom,

oulings *willecome*, hoogd. *Willkommen*. Strijk. *willechomen*, zweed. *wälkomma*, eng. *welcome*, vries. *welkom*, is zamengesteld uit *wel*, en *kom*, van *komen*.

WELKOM, WELKOMEN, WELKOMGELD, zie *welkom*.

WELKOMST, z. n., v., *der, of van de welkomst*; zonder meerv. Van *welkomen*. De daad van *welkomen*, *verwelkoming*: *om zijne welkomst bij te wonen*. Een maaltijd, of dronk, ter *verwelkoming* van iemand: *men had ons ook op zijne welkomst genoodigd. Zij schenken Brandenburg de welkomst*. [D. Deck.] Eng. *welcome*, neders. *willkomst*, middeleeuw. lat. *bonventus*, hoogd. *Willkommen*, dat even als het angels. *fidcumb*, ital. *bilcomo*, eenen beker, waarmede men iemand *verwelkomt*, Kil. *welkombeker*, aanduidt.

WELLE, zie het tweede *wellen*.

WELLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik welde, heb en ben geweld*. Hoogd. *quellen*. Bedr., met eenige persing voortbrengen, als eene bronwel doen uitvloeijen: *welt oock een fonteyne wijt een selve ader het soet ende het bitter?* [Bijbelv.] Onz., als eene bronwel te voorschijn komen: *het water welt uit den grond*. [Halma.] Van hier *wel, welling*. Zamenstell.: *opwellen, uitwellen*, enz.

WELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik welde, heb geweld*. Ligtjes opkoken: *melk wellen*. Van hier *wel-letje*. Eene ligte opkoking: *een welletje*, of *walletje*, van *wallen*, waarvoor ook *walmpje* in gebruik is, *laten opkoken*. [Halma.] Het woord zelf luidt in het hoogd. *wällen*, en is het bedr. w. van *wallen*, Kil. *wallen* en *wellen*, in eene golvende beweging zijn, zoo als kokend water, van waar *welle*, Kil. *welle* en *walle*, golf, enz., en *welling, walling*, koking, enz., bij Kil. Van hier *weset*: *als een weset van wat melck*. [F. V. Dorp.] Zamenstell.: *opwellen*, enz.

WELLETTJE, zie *wellen*.

WELLELEND, bijv. n. en bijw., *wellevender, wellevendst*. Van *wel* en *levend*, deelw. van *leven*. Al wie de regelen eener beleefde *welvoegelijkheid* in acht neemt: *het is een zeer wellevend mensch*. Als bijw., naar de gezegde regelen: *hij gedroeg zich allezins wellevend*. Van hier *wellevendheid*, Zamenstell.: *onwellevend*.

WELLIGHT, bijw., van *wel* en *ligt*. Ligtelijk, *misschien: welligt komt hij zelf*.

WELLING, zie *wellen*.

WELLING, z. n., v., *der, of van de welling*; meerv. *wellingen*. Van het eerste *wellen*. De daad van dat *wellen*, en voorts eene *wel*: *doe gaf haer Caleb hooge wellingen ende leege wellingen*. [Bijbelv.] Zamenstell.: *waterwelling*, enz.

WELLUIDEND, bijv. n. en bijw., *welluidender, welluidendst*. Van *wel* en *luidend*, deelw. van *luiden*. Al wat *wel* luidt, of *klinkt*: *eene welluidende muziek*. Als bijw., op eene aan-

- gename, en het oor streelende, wijze: *dit klinkt veel welluidender*. Van hier *welluidendheid*. Zamenstell.: *onwelluidend*, enz.
- WELLUST, z. n., m., *van den wellust*; meerv. *wellusten*. Het zinnelijk genoeg, dat de paring verwekt: *zoo ging Anchises in een zee van wellust waden*. [Vond.] *Die naar den wellust hellen*. [Huijgh.] Ander zinnelijk vermaak: *door al dien wellust van 't gezicht*. [Vollenh.] *Die in heerlijke kleedinge ende wellusten zijn*. [Bijbelv.] *Door overdaad, door wellust, wijn, en hoeren*. [Westerb.] Zedelijk genoeg: *gij drenchtse wijt de beeke uwer wellusten*. [Bijbelv.] *Dag op dagsmaakt hij den edelen wellust der weldadigheid*. Al wat een of ander opgenoemd slag van genoegens verwekt: *zijn omgang was mijn wellust*. *De wellust van haren echtgenoot zijnde*. Neiging tot zinnelijk vermaak: *die hare wellusten volgt, die is levende gestorven*. [Bijbelv.] *In 't hart, dat zich van bleeken wellust speent*, zegt Vond.; waar hij den wellust als een bleek wezen van het mannelijke geslacht voorstelt; schoon men daarvan anders bij persoonsverbeelding steeds eene vrouw vormt: *dat dartle wellust u niet in haar strikken lok! In wie de wellust hare rot zal spelen*. [Vond.] Van hier *wellusteling*, *wellustig*, *wellustigheid*, *wellustiglijk*. Zamenstell.: *wellustader*, z. n., m.
- Wellust*, hoogd. *Wollust*, Tatian. *wolo*, komt van *wel* en *lust*, en was reeds in de negende eeuw in gebruik; olschoon men in plaats daarvan bij Kero *wunilust* vindt, van *wun*, hoogd. *Wonne*, een hooge trap van vermaak en genoeg.
- WELLUSTIG, zie *wellust*.
- WELMEENEND, zie *welgemeend*.
- WELNEMEN, z. n., o., *des welnehmens*, of *van het welnemen*; zonder meerv. Van *wel*, en de onbepaalde wijze van *nemen*. Gunstige opvatting en beoordeeling: *mag ik u, onder het welnemen, vragen?*
- WELOPGESCHIKT, zie *welversierd*.
- WELOPGEVOED, bijv. n., *welopgevoeder*, *welopgevoedst*. Van *wel* en *opgevoed*, deelw. van *opvoeden*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. gebezigd wordt. Die eene goede opvoeding genoten heeft: *een welopgevoed jongeling*.
- WELP, z. n., o., *des welps*, of *van het welp*; meerv. *welpen*. Verkleinw. *welpje*. Het jong van eenen leeuw, beer, en hond, en dat van een hert, enz.: *twee welpen tweelingen van een rhee*, heeft de Bijbelv., waar dit woord ook wegens de jongen van eenen leeuw voorkomt, en steeds onzijdig is; schoon Halma het vr. en Pieteron het onz. maken. Wegens de jongen van eenen beer wordt het in den Theuerdank gebezigd. En een jonge hond heet bij Otfried. *welf*, zweed. *hwaelp*, ijsl. *hwölp*, neders. *wölp*, hoogd. *Wolf*. Dit woord luidt ook *wulp*, en is verwant aan *wulp*, z. n., m., *wulpsch*, enz. Zie *wulp*.
- WELRIEKEND, bijv. n., *welriekender*, *welriekendst*. Van *wel* en *riekend*, deelw. van *rieken*. Ook *welruikend*. Dat eenen goeden geur van zich geeft: *allerleij welrieckent hout*. [Bijbelv.]
- WELRUIKEND, zie *welriekend*.
- WELSEL, zie *wellen*.
- WELSPREKEN, z. n., o., *des welsprekens*, of *van het welspreken*; zonder meerv. Van *wel* en de onbepaalde wijze van *spreken*. Sierlijkheid, bondigheid en nadruk in het spreken, anders, tegelijk met begaafdheid daartoe, en bekwaamheid daarin, *welsprekendheid* genoemd: *wijsheid is de echte moeder van het welspreken*. Cicero, *welsprekens groten vader*. [Vond.] Zamenstell.: *welsprekenskunst*, bij Halma *welsprekkunst*, of *welsprekkunde*, de kunst van *wel* te spreken: *dees welsprekenskunst en vindt men niet beschreven*. [Westerb.]
- WELSPREKEND, bijv. n. en bijw., *welsprekender*, *welsprekendst*. Van *wel* en *sprekend*, deelw. van *spreken*. In staat om *wel* te spreken: *een ieder bewonderde dien welsprekenden rede-naar*. *Een welsprekende man*. [Bijbelv.] *Hoe welsprekend droeg hij alles voor*. Van hier *welsprekendheid*, *welsprekentlick*, bij Kil. Zamenstell.: *onwelsprekend*.
- WELSPREKENDHEID, zie *welspreken*.
- WELSTAAN, onz. w., onregelw. *Ik stond wel, heb welgestaan*. Van *wel* en *staan*. Iemand een goed voorkomen bijzelden: *dat kleed zat u welstaan*. *Ik verlang te zien, of dat bedrijf hem welstaan zal*. Als z. n. komt het voor, in: *om welstaans wil, welstaanshalve*. Van hier voorts bij Kil. *welstaande*, en bij Halma *welstaantlijk*, en *welstaantlijkheid*.
- WELSTAANSHALVE, bijw., van *welstaan*, z. n., en *halve*. Om eenen goeden dunk van zich te geven, of denzelven te behouden: *welstaanshalve gaf hij ook iets*. *Hij zeide dat alleen welstaanshalve*. [Halma.]
- WELSTAND, z. n., m. De goede gesteldheid van een ding: *des lands welstand*. Bijzonderlijk, gezondheid: *ik kom naar uwen welstand vernemen*. *Siet nae den welstant van uwe broederen*. [Bijbelv.] Bij Kil. ook *welvoegelijkheid*; even als het hoogd. *Wohlstand*. Van *wel* en *stand*.
- WELVAART, z. n., v. Van *wel* en *vaart*, van *varen*. De daad van *wel* te varen. Heil, geluk, voorspoed: *'s volks heil en welvaart*. *Gestemd op welvaarts dankbren toon*. [P. Moens.] *Dat sij behartigen de welvaart van het land*. [Westerb.] *Gij zoud bezorgen 't nut, de welvaart en 't cieraed van uwen eigen staat*. [De Deck.] *Tegens de gemeene welvaart aan*. [Hoofst.]
- WELVAREN, z. n., o., *des welvarens*, of *van het welvaren*; zonder meerv. Van *wel* en *varen*. Evenveel als *welvaart*, geluk, voorspoed:

's lands welvaren. *Het welvaren van dezen huize. Vrede zij in uwe vestingen, welvaren in uwe paleijsen!* [Bijbelv.] Van welvaren. Gezondheid: *ik kom naar uw welvaren vernemen.*

WELVAREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik roer wel, heb welgevaren.* Van *wel* en *varen*. Verschilt van *wel varen*, met hebben, in: *die schipper heeft wel gevaren*; en met *zijn*, in: *ik ben daarbij wel gevaren*; en betcekt gezond zijn: *hebt gij steeds welgevaren?* Van hier *welvaren*, z. n., *welvarend*, enz.

WELVAREND, bijv. n. en bijw., *weltarender, welvarendst*. Eigenlijk, een deelw. van *welvaren*. Gezond: *zijt gij nog welvarend?* Van hier *welvarendheid*.

WELVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik welfde, heb gewelfd.* Van hoven hoogswijze digt timmeren, of metselen: *de kerk is niet gewelfd. Eene gewelfde kelder.* Van hier *gewelf, welfsel, welfing*, bij Kil.

Welfen, zweed. *hwaelfra*, neders. *wolven*, hoogd. *wolben*, is verwant aan *wulven*, en misschien aan het lat. *volvere*.

WELVERBONDEN, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *wel* en *verbonden*, deelw. van *verbinden*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., naauw aaneen gehecht, naauw zamenhangend, aanduidt: *is het onderling welverbonden?* Een *welverbonden* paar. Op dezelfde wijze gebruikt men *welvereenigd*.

WELVEREENIGD, zie *welverbonden*.

WELVERSCHANST, zie *welversterkt*.

WELVERSIERD, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *wel* en *versierd*, deelw. van *versieren*. Rijkelijk versierd: *met eenen welversierden helm*. In overeenkomst hiermede is *welopgeschikt* rijkelijk opgeschikt: *eene welopgeschikte eerepoort*.

WELVERSNEDEN, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *wel* en *versneden*, deelw. van *versnijden*. Gebruikelijk in *welversnedene pen*, dat eigenlijk eene pen aanduidt, welke men wel versneden heeft, maar voorts ook, figuurlijk, de bekwaamheid van eenen schrijver: *met zijne welversnedene pen*.

WELVERSTAANDE, bijw., van *wel* en *verstaande*, deelw. van *verstaan*. Behoudens, mits: *ik zal geld verschieten, welverstaande, dat hij er zijn deel in drage.* [Halma.]

WELVERSTERKT, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *wel* en *versterkt*, deelw. van *versterken*. Door vestingwerken genoegzaam beveiligd: *eene welversterkte stad*. In overeenkomst hiermede is door genoegzame verschanzingen omringd *welverschanst*, en door genoegzame wallen, of muren. *welbewald*, en *welbemmurd*.

WELVOEGELIJK, bijv. n. en bijw., —lijker, —lijkst. Van *wel* en *voegelijk*. Ook *welvoegzaam*. Betamelijk, oorbaar, welvoegend: *eene welvoegelijke behandeling. Dat is in*

zulke omstandigheden niet welvoegelijk. Als bijw., op eene welvoegelijke wijze: *gedraag u toch welvoegelijker!* Van hier *welvoegelijkheid*. Zamenstell.: *omwelvoegelijk, onwelvoegelijkheid*.

WELVOEGZAAM, zie *welvoegelijk*.

WELVOORZIEN, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *wel* en *voorzien*. Genoegzaam verzorgd, van voorraad opgevuld, enz.: *welvoorzienere korenschuren. Die welvoorzienere tafel*.

WELWEZEN, zie *welzijn*.

WELWIJS, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *wijs*. Genoegzaam wijs: *zijn welwijs en goed bestuur*.

WELWILLEND, bijv. n. en bijw., *welwillender, welwillendst*. Van *wel* en *willend*, deelw. van *willen*, dat in vereeniging met *wel*, als bijv. n., voor goedgunstig en toegenegen gebruikt wordt: *die welwillende menschen onthaalden ons uitnemend*. Als bijw., op eene goedgunstige wijze: *men gedroeg zich jegens ons zeer welwillend*. Van hier *welwillendheid*.

WELZALIG, zie *welgelukzalig*.

WELZAND, z. n., o., *des welzands*, of van het *welzand*; zonder meerv. Van *zand* en *welle*, *walle* bij Kil. Hoogd. *Welle*, golf, enz. Zand, dat steeds in eene golvende beweging is, drijfzand: *men wist het welzand aan den kant der gracht niet tot staan te brengen*.

WELZIJN, z. n., o., *des welzijns*, of van het *welzijn*; zonder meerv. Van *wel* en de onbepaalde wijze van *zijn*. Anders *welwezen*. Een staat van geluk en genoeg: *uw welzijn hangt er aan. Tot bevordering van het welzijn van den staat*. Bijzonderlijk, gezondheid: *ik verheug mij over uw welzijn*.

WEM, z. n. m., *des wems*, of van den *wem*; meerv. *wemmen*. Ankertand: *daar't anker vrij langs vreemde kusten den wem in afgronds boezem grift.* [P. Moens.]

WEMELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wemelde, heb gewemeld*. Wordt nopens de beweging eener menigte van door elkander kruipende, loopende, vliegende, of zwemmende wezens gebezigd: *zie die nieren eens wemelen. Een heer van insekten, dat in de lucht wemelt*. Voorts beteekent het *water wemelt van visch*, het is vol van wemelende visschen. *Het wemelt er van menschen*, er is eene menigte van wemelende menschen. Ook wordt het gebezigd voor eene heen- en weergaande beweging: *en drukt het weemlende zout met tonnen schats.* [J. De Marr.] Van hier *gewemel*, *wemeling*.

Wemelen, neders. *wemeln*, *wummeln*, ijsl. *wamla*, vries. *wimmelje*, zweed. *wimla*, hoogd. *wimmeln*, is een voortdurend werkw. van het oude *wimen* bewegen; van waar ook *wimpel*.

WEN, voegw. Wanneer: *wen in de zee de baren klotsen.* [Vond.] *Wen Galathee weer in haar*

aderlijken kolk de dagtoorts dooft. [Hoogvl.] Ook *wan*: *wan dat Goddelijk vermogen van Venus aengezicht bestraelt haer sterfelijke oogen.* [Vond.] Dit is de wortel van *wanneer*. Zie *wanneer*.

WEN, z. n., v., der, of van de wen; meerv. *wennen*. Verkleinw. *wennetje*. Zeker slag van gezwel, of uitwas: *die wen moet afgezet, of weggebonden worden.*

WENDEBOOM, zie *windelboom*.

WENDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wendde, heb gewend*. Bij Kil. evenveel als *winden*. Draaijen, keeren: *wend het roer naar stuurboord! De kiel went slinx dan rechts.* [Vond.] *Als een breede straet van vier zich krult en went.* [Huidecop.] *Ergens van wenden is daarvan afkeeren: die desen Philistijn staet, ende den smaet van Israël wendet.* [Bijbelv.] En hier komt *wenden* ook voor in den zin van verkeeren, in eenen tegenoverstaanden staat van zaken doen overgaan: *ick sal haer gevanckenisse wenden, ende mij harer ontfermen.* *Zich tot iemand wenden* verschilt van *zich naar hem wenden*, en beteekent, zich om gunst, of anderzins, bij hem vervoegen: *zoo haast hij ergens gebrek aan heeft, wendt hij zich tot mij.* *Zich als naar hem toekeeren*, om hem hulp te bewijzen: *wend u gunstig thans tot mij.* [L. D. S. P.] Hem toespreken: *thans wend ik mij tot u, die het pad der deugd bewandelt.* *Mijne rede wendt zich tot hen*, enz. *Iets keeren en wenden*, is, het van alle kanten bezigtigen, om daaromtrent een rijp besluit te nemen. *Hij weet zich niet meer te keeren, of te wenden*, hij is geweldig in het naauw. *Het over eenen anderen boog wenden*, andere maatregelen beginnen te nemen. Onz., zegt men, dat een schip in het laveren *wendt*, als het van over den eenen boeg over den anderen valt; en worden dingen gezegd te *wenden*, waaromtrent men anders het woord *zwenken* bezigt: *de ruitery zal naar de linkerhand wenden.* [Halma.] *Hoe het ook draaijen en wenden moge*, hoe het uitvallen moge. Van hier *wender, wendig*, bij Kil.; *wending, wendster, wendtelen*, enz. Zamenstell.: *wendelgrae, wendelsteegher, wendelsteen, wendeltrap*, dat bij Kil. alles evenveel beteekent; *wendelstok, wendijzer*, bij Kil. het ijzer, waarin het braadspit draait, enz. *Aanwenden, afwenden, roorwenden*, enz.

Wenden, hoogd. ook *wenden*, nederd. *wennen*, oudd. *wentan, wendan*, Ulphil. *wandsja*, zweed. *vānda*, is naauw verwant aan *winden*.

WENDIJZER, zie *wenden*.

WENDING, z. n., v., der, of van de wending; meerv. *wendingen*. Van *wenden*. De daad van wenden: *bij de wending van het schip*. Overdragtelijk de keer van eene zaak: *toen het pleidooi die wending kreeg*. Een draai,

of plooi, van eene rede, een geschrift. enz.: *wat is dat dichtstuk vol van fraaije wendingen.*

WENK, z. n., m., des *wenks*, of van den *wenk*; meerv. *wenken*. Verkleinw. *wenkje*. Van *wenken*. Kil., Vond., enz. ook *wink*, even als in het hoogd. De daad van *wenken*, eene beweging van oogen, hoofd, hand, enz., om hetgene men wil uit te drukken: *Jupijn, die met eenen wenk alles bestiert.* [Vond.] *Op mijnen wenk.* [Hooft.] *Mijn ziel, die op uw wenken let.* [L. D. S. P.] *Iemand op zijne wenken dienen*, is, zoo bereidwilliglijk, dat men slechts eenen enkelen wenk van hem behoeft te ontvangen, om in beweging te geraken. *Van iemands wenk afhangen*, volkomenlijk van hem afhangen. Figuurlijk, is *wenk* eene min of meer geheime en voor anderen onmerkbare aanduiding van het een of ander: *dat gezegde scheen mij een wenk, dat ik heengaan kon.* *Let op de wenken der Voorzienigheid!* Zamenst.: *oogwenk*, enz.

WENKBRAAUW, z. n., v., der, of van de *wenkbraauw*; meerv. *wenkbraauwen*. De verzameling van haren onder aan het voorhoofd van een mensch: *zijne regter wenkbraauw zit hooger, dan de linker.* *Al frostgij uwe wenkbraauwen ook nog zoo zeer ineent.* *De bruine gitten, die door schalcke winckbraeuw zagen.* [Vond.]

Wenkbraauw, anders *winkbraauw*, vries. *wienbraauw*, hoogd. *Augbraun*, eng. *eyebrow*, en *brow*, komt van *wenken* en *braauw*, verwant aan *brouw, breeuw*, en soortgelijk een harig mengsel aanduidende, als waarmede men de schepen *braauwt*, of *breeuwt*.

WENKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wenkte, heb gewenkt*. Met de oogen, het hoofd, de handen enz. roepen of anderzins onderigten, nopens hetgene men wil: *toen men wenkte.* *Als hij haer met de handt gewencht hadde.* [Bijbelv.] *Ik wenkte hem, dat hij zwijgen zoude.* [Halma.] *Zij wenkte, van neen.* *Wenkte met de handt tot het volck.* [Bijbelv.] *Ik Heb haer gewenkt, dat ik rooruit zou wandlen.* [A. Harts.] Van hier *gewenk, wenk, wenking*. Zamenstell.: *wenkbraauw*, enz. *Toewenken, roortwenken*, enz.

Wenken, Kil., Vond. ook *winken*, even als in het hoogd. en bij Otfrid., Notk. *wincken*, zweed. *wincka*, eng. *wink*, angels. *wincian*, neders. *wenken*, is verwant aan *wanken*; zie *wanken*.

WENNEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wende, heb en ben gewend*. Bedr., doen wonen, doen blijven: *gij zult dien hond niet wennen.* Zie voorts *gewennen*. Onz., genegen worden, om te wonen, te blijven: *wat ik doe, ik kan hier niet wennen.* Gewoon worden: *ik wende er aan.* Van hier *gewend, gewennen, wennis, wensel, wensst*. Zamenstell.: *aanwennen, afwennen*, enz.

Wennen, hoogd. *gewöhnen*, en *gewohnen*,

- eng. *wont*, is verwant aan *wonen*, hoogd. *wohnen*, eng. *won*, neders. *wanen*, vries. *wenje*, nederd. ook weleens *wenen*, van waar voorts *gewoon*, *gewoonte*, ook wel eens *gewoonte*.
- WENNIS, z. n., v., der, of van de *wennis*; zonder meerv. Van *wennen*. Anders *wensl*, *wensel*. Iets, hetwelk men zich aanwent: *hij heeft eene quaade wennis over zich*. [Halma.]
- WENSCH, z. n., m., van den *wensch*; meerv. *wenschen*. Verkleinw. *wenschje*. Eigenlijk, al wat aangenaam is, vermaak aandoet, enz. Van hier in het gebruik, hetgene men verlangt: *hoe kan dat uw wensch zijn? Mijn herder was mijn grootste wensch, en ik zijn zaligheid*. [Gellert.] *Hoe kan een minziek hart zijn lieven wensch vergeten*. [Poot.] De daad van wenschen, verlangen: *met eenen wensch van wrake*. [Vollenh.] De uiting van het zielsverlangen: *hij deed wensch op wensch*. Hetgene men ter uiting van dat verlangen voortbrengt: *ghij hebt den wensch der sachtmoedigen gehoord*. [Bijbelv.] *Naar hunnen wensch, en naar zijnen wensch*, is bij Hooft en Vond. naar hun, en zijn, genit of ongenit verlangen; maar naar *wensch* is, wel, gelukkig, overvloedig, aangenaam, enz.: *hij slaagt naar wensch*. 't *Woud eeklen gheeft na wensch*. [Spieggh.] 't *Weer is naar wensch*. [Halma.] Van hier *wenschen*, enz. Zamenstell.: *gelukwensch*, *hartwensch*, *heilwensch*, *kermiswensch*, *morgenwensch*, *nieuwejaarswensch*, *vloekwensch*, *zegenwensch*, *zielwensch*, enz.
- Wensch*, boh. *wins*, eng. *wish*, Kero *wunsc*, hoogd. *Wunsch*, is eigenlijk een bijv. n. van *wun*, hoogd. *Wonne*, een hooge trap van vermaak en genoegen; van waar *wunlust*; zie *wellust*.
- WENSCHLIJK, bijv. n. en bijw., *wenschelijker*, *wenschelijkst*. Van *wenschen*. Dat zich wenschen laat, begeerlijk: *het schijnt mij eene wenschelijke zaak*. Als bijw., naar wensch: *kon het ooit wenschelijker uitvallen? Van hier wenschelijkheid*.
- WENSCHEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wenschte, heb gewenscht*. Bedr., eenen wensch koesteren, of uiten: *ende wenschten dat het dagh wierdt*. [Bijbelv.] *IJder wenscht, dat hij het velt behoude*. [Vond.] *Wat men voort tot dienst en heerlijkheit van eene stadt zou wenschen*. [Poot.] Toebidden, met den persoon in den derden naamval: *ik wensch u goeden dag. Den vader hoogh van jaren veel heils te wenschen sta*. [A. Bijns.] Onz., verlangen, en zijn verlangen uiten: *daar wensch ik ook naar. Wenschen kan niet baten. Het is te wenschen*, beteekent, het is wenschelijk. *Het was te wenschen*, het zou goed, heilzaam, nuttig zijn. *Iemand krank wenschen*, is, wenschen, dat hij krank ware.
- Iemand voor sint Vellen wenschen*, hem verwenschen. Van hier *gewensch*, *gewenscht*, bijv. n. en bijw.; *wenschelijk*, *wenscher*, *wensching*. Zamenst.: *wenschbrief*, enz. *Toewenschen*, *verwenschen*, *wegwenschen*, enz.
- Wenschen*, Kil. ook *wunschen*, zoo als in het hoogd., eng. *wish*, boh. *winsowati*, zweed. *önska*, Olfrid, *wunsgan*, komt van *wensch*.
- WENSEL, zie *wennis*.
- WENST, zie *wennis*.
- WENTELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wentelde, heb en ben gewenteld*. Voortdurend werkw. van *wenden*. Bij Kil. *wentelen*. Bedr., een ding gestadig wenden en keeren: *nacht en dagghewentelt enghekeert ligghen in duighen*. [Boeth.] Bijzonderlijk, door gestadig wenden, van zijne plaats brengen: *sijwentelden den steen van den mont des puts*. [Bijbelv.] *Wentel het naar mij toe!* Wederkeurig, zich al liggende gestadig om en om wenden: *zie eens, hoedat paard zich wentelt! Hij, vallende op de aerde, wentelde sich al schuimende*. [Bijbelv.] Zich anderzins omdraaijen: *de hemellichamen wentelen sich gestadig om hunne assen*. Onz., zich al wentelende bewegen: *de aerde wentelt jaartijks eenmaal rondom de zon. Er wentelde een brok van de rots van boven neer*. Van hier *gewentel*, *wenteling*. Zamenstell.: *wentelgraedt*, bij Kil.; *wentelroodje*, bij Halma; *wentelspil*, *wentelstok*, *wentelsteffe*, *wenteltrap*, enz. *Aanwentelen*, *tegenwentelen*, enz.
- WENTELSPIL, zie *wentelstok*.
- WENTELSTOK, z. n., m., des *wentelstoks*, of van den *wentelstok*; meerv. *wentelstokken*. Van *wentelen* en *stok*. Anders *wentelspil*. De spil van eene wenteltrap: *de trappen slingeren sich rondom den wentelstok*.
- WENTELTEEFJE, z. n., o. Van *wentelen* en *teeffe*. Een gebakje, dat men gestadig om en om wentelt: *men bakt er wentelteeffjes*.
- WENTELTRAP, z. n., v., der, of van de *wenteltrap*; meerv. *wenteltrappen*. Verkleinw. *wenteltrapje*. Van *wentelen* en *trap*. Kil. *wendeltrap*, enz. Zie *wenden*; hoogd. *Wendeltreppe*, zweed. *wändtrappe*. Eene trap, die zich bij herhaling om eenen wendelstok wentelt: *een verhoolen wenteltrap*. [Halma.] *Door wendeltrappen ginck men tot de middelste zijdkamer*. [Bijbelv.]
- WERELD, z. n., v., der, of van de *wereld*; meerv. *werelden*. Het heelal: *de groote beheerscher der wereld. Die de wereld gemacckt heeft, ende alles, dat daerin is*, heeft de Bijbelv.; waar dit woord intusschen doorgaans, even als elders, meer bijzonderlijk de aerde aanduidt: *de Koningen der aerde, ende der geheele werelt*. [Bijbelv.] *De werelt met een zee van water oertogen*. [Vond.] *Het nat is sonder droog, de werelt sonder lant*. [Cats.] *Des grooten Alexanders grootkar-*

igheid vint een gantsche weerelt voor zich te naau. [Vollenh.] Evenveel welk gedeelte van het heclal: *hij onderstelt ook eene menigte van werelden.* Een gedeelte der aarde: *de oude, de nieuwe, de bewoonde wereld.* De gezamenlijke bewoners der aarde, de menschelijke zamenleving: *het bijster woelen der weerelt.* [Hooft.] *Wat scheelt 't u hoe de werelt host.* [Poot.] *De waereld doet vier schaar komen.* [L. D. S. P.] Een bijzonder deel der menschelijke zamenleving: *wat zal de wereld er van zeggen? Men houw sich, hoe men wil, de wereld is vol gekken.* [Huijghens.] *Weet gij niet, dat de heijlige de werelt oordeelensullen.* [Bijbelv.] *De groote wereld, de beschaafde wereld, de geleerde wereld, enz. De nieuwgheronden wereld meest sonder letters leven.* [Spieggh.] De goederen en genoegens der wereld: *de getukkige heeft de weerelt lief.* [Hooft.] *En hebt de werelt niet lief.* [Bijbelv.] De verkeeringsstoon, die onder de menschen gebruikelijk is: *hij verstaat zijne wereld uitnemend.* *De wijde wereld intreden, is, zich midden onder de menschen begeven. Ter wereld komen, is geboren worden. Der wereld afsterven is, wansmaak in hare genoegens krijgen, en daaraan niet meer als te voren deelnemen. De wereld verlaten, is, in een klooster gaan, of sterven, naar de andere wereld verhuizen. Al de wereld beteekent, de menschen over het algemeen: al de wereld spreekt kwaad van hem.* Van hier *wereldlijk, wereldling, wereldsch.* Zamenst.: *wereldbeheerscher, wereldbeschrijving, wereldbewoner, wereldbol, wereldburger, werelddeel, wereldgrootte, wereldkennis, wereldkloot, wereldkoning, wereldkundig, wereldminnaar, wereldrond, wereldsgezind, wereldstad, wereldstelsel, wereldwijze, enz.*
Wereld, Oufred. worolt, zweed. world, hoogd. Welt, eng. world, vries. wrooad, oudd. ook weralt, en werolt, werd oulings ook voor tijd, eeuw, gebruikt, en is van het onde weren, zijn, worden, duren, afkomstig.
WERELDBEHEERSCHER, z. n., m. Van *wereld* en *beheerscher*. Ook *wereldkoning*. Wordt in den verhevenen stijl wegens God gebezigd: *de groote wereldbeheerscher*. En wegens iemand, die deze wereld genoegzaam onder zijn bedwang heeft: *een der Romeinsche Keizers en wereldbeheerschers*.
WERELDBESCHRIJVER, z. n., m. Van *wereld* en *beschrijver*. Die eene beschrijving van de wereld geeft. Zoo ook *wereldbeschrijving*, de daad van zulk beschrijven.
WERELDBESCHRIJVING, zie *wereldbeschrijver*.
WERELDBOL, zie *wereldkloot*.
WERELDBURGER, z. n., m. Van *wereld* en *burger*. Iemand, die zich als burger der wereld beschouwt en gedraagt, en alle menschen als medeburgereu bemint: *het is een regtschapen wereldburger, die geen volkshaat voedt.*

Van hier *wereldburgerschap*, de denkwijze van eenen wereldburger.

WERELDGEBOUW, z. n., o., *des wereldgebouws, of van het wereldgebouw*; zonder meerv. Van *wereld* en *gebouw*. Het Heclal.

WERELDGROOTE, z. n., m., *des, of van den wereldgrooten*; meerv. *wereldgrooten*. Van *wereld* en *grootte*. Een grootte in eene heerschappij, die zich genoegzaam over de wereld uitstrekt: *de Romeinsche wereldgrooten*.

WERELDKENNIS, z. n., v. Kennis van de gesteldheid van het heclal: *die wereldbeschrijving kan u eene genoegzame wereldkennis bijzetten*. Kennis van de menschelijke zamenleving: *hij bezit geene wereldkennis*. Van *wereld* en *kennis*.

WERELDKLOOT, z. n., m. Van *wereld* en *kloot*. Anders *wereldbol*. Onze aarde, of een ander soortgelijk hemelligchaam: *verlicht den ganschen waereldkloot*. [L. D. S. P.] *De wereldkloot van Jupiter*. Een afbeeldsel van eenen wereldkloot, en wel zulk een, als men eenen Keizer bij deszels krooning in de hand geeft: *den rijksappel, of wereldkloot*.

WERELDKONING, zie *wereldbeheerscher*.

WERELDKUNDE, zie *wereldkennis*.

WERELDKUNDIG, bijv. n. en bijw., *wereldkundiger, wereldkundigst*. Van *wereld* en *kundig*. Die de wereld kent. Voorts, de wereld door bekend, ruchtbaar: *gij maakt het gebeurde nog wereldkundiger*.

WERELDLIJK, bijv. n., zonder vergrootingsstrappen. Van *wereld*. Oufred. *woroltlich*, Noik. *wertlich*, Zwabenspieg., hoogd. *weltlich*. Het tegenoverstaande van *kerkelijk*: *wereldlijke vierscharen*. Voorts is een *wereldlijk priester* die geen lid van eenige geestelijke orde is. *De wereldlijke regter* wordt tegen eenen Goddelijken, of God zelven, overgesteld.

WERELDLING, zie *wereldsch*.

WERELDMINNAAR, zie *wereldsch*.

WERELDROND, z. n., o., *des wereldronds, of van het wereldrond*; zonder meerv. Onze aardbol: *het gansche wereldrond. Deeden 't siddrend waereldrond daven*. [L. D. S. P.]

WERELDSCH, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingsstrappen. Van *wereld*. Tot de wereld behoorende: *al die wereldsche zaken redder zich van zelf. Om wereldsche goederen bijeen te schrapen*. Voorts is een *wereldsch mensch* evenveel, als een *wereldsgezind*, een *wereldling*, of *wereldminnaar*, die de wereld lief heeft; zie *wereld*.

WERELDSGEZIND, zie *wereld*.

WERELDSTAD, z. n., v., *der, of van de wereldstad*; meerv. *wereldsteden*. Van *wereld* en *stad*. Dezen naam geeft men aan eene stad, die als eene kleine wereld uitmaakt: *de wereldstad Parijs*.

WERELDSTELSEL, z. n., o. Van *wereld* en *stelsel*. Eene hoeveelheid van bijeen behoorende wereldbollen: *er zijn vast buiten ons zonne-*

stelsel nog oneindig vele andere wereldstelsels.
WERELDSTREEK, z. n., v. Van *wereld* en *streek*.
 Oord der wereld.

WERELDWIJZE, z. n., m. Van *wereld* en *wijze*.
 Iemand, die in wereldsche zaken ervaren en
 wijs is: *de raadslagen der wereldwijzen wer-*
den verijdelde.

WEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik weerde, heb ge-*
weerd. Bewegen, om iets te verrigten: *wat*
weert hij zich! Gij zult u wat beter moeten
weeren! Bewegen, om eenig kwaad van zich
 te keeren: *hoe dapper hij zich ook weerde.*
 Keeren, tegenstaan, afweren, ergens buiten
 houden: *om den vijand uit de stal te weren.*
Ik kon 't niet weeren. [Halma.] *Uwe sonden*
weeren dat goede van ulieden, heeft de
 Bijbelv.; waar dit woord doorgaans terug
 houden aanduidt. Van hier *geweer, weer,*
weerbaar, weerder, weerloos, wering. Zamen-

stell.: *weerwerk*, enz. *Afweren, bewerer,*
verweren, enz.
Weren, Kil. *weceren*, hoogd. *wehren*, Kero
weren, angels. *weran*, ijsl. *vera*, zweed.
varja, beteekent eigenlijk bewegen, reppen.

WEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik weerde, heb ge-*
weerd. Verwant aan ons *wezen*, ijsl. *vera*,
 zweed. *vara*, zijn, en volstrektelijk evenveel
 als het hoogd. *währen*, neders. *waren*, Notk.,
 Willeram. *uieren*, Kil. *weren* en *weceren*,
 duren, van waar ons *wereld*, en bij Kil.,
weerrachtig, en *weerigh*, durig, duurzaam.

WERF, z. n., v., der, of van de *werf*; meerv.
werven. Verkleinw. *werfje*. Eigenlijk, aarde,
 die ergens opgeworpen wordt, en eene
 daardoor aan- of opgehoogde plek gronds.

Deze beteekenis is bovenal zichtbaar in het
 neders. *warf*, dat eenen heuvel, of eenen
 aangehoogden oever, aanduidt; maar ook
 in ons *werf*, dat in het gebruik zoodanig eene
 plek gronds van het platte land aanduidt,
 waarop een huis gebouwd is, en welke het-

zelve omringt, en doorgaans hooger is dan
 het omliggende land: *hij stond op zijne werf.*
De werf wist na te speuren, waar op hij ge-
zeten was. [Hooft.] Voorts gebruikt men dit
 woord ten platten lande, en in de steden, voor
 eene scheepstimmerwerf: *brengeuze geen*
schepen van de werf, zegt Vond., bij wien
 dit woord, even als het hoogd. *Werft*, ook
 onzijdig is, in: *pronken voor 't Oostindisch*
werf. Zamenstell.: *werfboot, werfgast, werf-*
klok, werfvolk, enz. *Timmerwerf*, enz.

Wurf, neder. cok *wurf*, en *warf*, zweed.
hrarf, hoogd. *Werft*, is afkomstig van
werpen, hoogd. *wersfen*; zie *werpen*.

WERF, beantwoordt aan *maal*, in de zamenstell.
dikwerf, driewerf, tweewerf, en dat *eenwerf,*
eerstwerf, lestwerf, dat men bij Kil. vindt, enz.

WERFGELD, zie *werven*.

WERING, z. n., v., der, of van de *wering*; meerv.
weringen. Van *weren*. De daad van *weren*:
tot wering van dat kwaad. Voorts ook het-

gene tot *wering* dient. In dezen zin heeft het
 woordt een meerv.; maar komt het zelden
 voor, dan in de zamenstell. *borstwering*, enz.

WERK, z. n., o., des *werks*, of van het *werk*;
 zonder meerv. Grove ineen verwarde dra-
 den, die uit vlas of hennip geheeld worden:
het werk, waarmede de naden gedreven
waren. [Vond.] Van hier *werken*, onverb.
 bijv. n., van *werk* gemaakt: *werken garen,*
werken doek, enz. Zamenstell.: *hennipwerk,*
vlaswerk, enz. Dit woord is, volgens Adelong,
 zamengetrokken uit *werrich*, van *werrin*,
warren. Het luidt in het hoogd. *Werk*.

WERK, z. n., o., des *werks*, of van het *werk*;
 meerv. *werken*. Verkleinw. *werkje*. Gewrocht:
uw goedheid is verspreid op al uw werken.
 [L. D. S. P.] *Dat dit werk gewrocht is van*
de zientlijke hant Gods. [Hooft.] Inzonderheid
 een gebouw: *het gansche werk staat op*
palen. Een dijk, een wal, eene verschaansing:
op het nieuwe werk buiten Rotterdam. De
werken van Nijmegen. Er waren verschei-
dene werken voor het leger aangelegd. Een

kunstig zamenstel van diingen, die een ge-
 heel uitmaken: *het werk van uw horlogie*
deugt niet. Het oude werk werd uit het orgel
genomen. De wijze, waarop iets gemaakt is:
dat zilver is gansch anders van werk. Als
het werk van den rant eenes bekens. [Bijbelv.]

Al wat aan eenig bijzonder ding te doen is:
toen zij het werk gedaan had, sloot zij de
kamer. Alsoo wert het werck der pilaren
volmaect. [Bijbelv.] Een geschrift van eeni-
 gen omvang: *het wordt een geheel werk,*
dat gij daar schrijft. De celletjes, die de
 bijen in hunne korven maken: *zoo als de*
nijvere bijen haar werk met honig vullen.
 Een bedrijf, eene daad: *iemand niet naar*
zijne woorden, maar naar zijne werken,
beoordeelen. Een werk van liefde en barm-
hartigheid. Ziet dat werk eens aangaan.

[Brandt.] *Wij stonden dat goede werk aan te*
zien. Arbeid, moeite: het kost mij reel werks.
Hij dacht, dat er minder werk aan was. Ik
heb er een huis vol werks aan. Aan het werk
tijgen, is, aan den arbeid gaan. *Iemand te*
werk stellen, hem gelegenheid tot arbeid
 verschaffen, anders ook hem *werk geven.*
Iets te werk stellen, is, daarmede werkzaam
 zijn, of worden: *stelt bloetdorstigh, fel, en*
boos, zijn aert te werk aen 't vee. [Vond.]

Iets in het werk stellen, hetzelfde tot dade-
 lijkheid brengen. *Bij de werken zijn*, in
 gereedheid, of bij de hand: *er was geene*
tang bij de werken. In plaats hiervan vor-
 dert Hoogstrat. *bij den werke*, zoo als
 men bij Hooft vindt: *was daatlijk bij den*
werke Goodevaart Monteus. Brant schrijft:
dat de vloot met den dag bij de werk zou
trachten te weezen. Maar het eerstgemelde is
 en wordt, volgens Ten Kate, het eenige, dat

deugt, ontleend van de opzieners over groote

werken, die gestaag daarbij moeten zijn, om telkens met raad en daad toe te schieten. *Ergens werk van maken*, is zorg en vlijt daaraan besteden: *hij maakt veel werk van haar*. *Men maakt er weinig werk van lezen*. *Gheen werck maecten van eenigh dinck*. [Kil.] *Zoo, of zoo, ergens mede te werk gaan*, is daarmede zoo of zoo handelen: *langging ik zacht te werk*. [Vond.] *Hij gaet met hooveerdige verholgentheijt te wercke*. [Bijbelv.] *Hoe kunt gij zoo te werk gaan*, zoo onstuimig handelen. *Het is geen werk voor iemand, of van iemand*, het valt hem te zwaar, het gaat zijne krachten of vermogens te boven. Spreekw.: *het werk loont zijnen meester*. het vergaet iemand naar zijn gedrag. *Er is werk aan den winkel*, het is er druk. Van hier *werkachtig, werkelijk, werkeloos, werken*, enz. *Werkzaam*. Zamenstell.: *werkdadig, werkheilig, werkstellig, werkverbond, werkwoord*, enz. *Aardewerk, akkerwerk, arondewerk, beeldwerk, bergwerk, binnenwerk, beuzelwerk, bloemwerk, boerenwerk, bolwerk, bontwerk, borduurwerk, breidwerk, broddelwerk, buitenwerk, dagwerk, draadwerk, draaiwerk, draalwerk, futselwerk, graveerwerk, guitenwerk, handwerk, heuwerk, heksenwerk, horenwerk, houtwerk huiswerk, ijzerwerk, kantwerk, kettingwerk, keukenwerk, kinderwerk, knoeiwerk, koperwerk, kranswerk, kroonwerk, kunstwerk, lakwerk, lapwerk, latwerk, lijstwerk, loofwerk, meesterwerk, memoriewerk, metselwerk, molenwerk, morgenwerk, muurwerk, naaiwerk, naaldewerk, nachtwerk, paalwerk, poppenwerk, pronkwerk, prulwerk, puikwerk, radwerk, reukwerk, reuzenwerk, roosterwerk, schilderwerk, schrijnwerk, slenderwerk, slingerwerk, speldewerk, tapijtwerk, touwwerk, traliwerk, treuzelwerk, wurwerk, vuurwerk, weerwerk, winterwerk, wonderwerk, zilverwerk, zomerwerk*, enz.

Werk, hoogd., Othrid. ook *werk*, Kero *werach*, Willer. *wercho*, angels. *weorc*, eng. *work*, vries. *wurk*, schijnt aan het gr. ἐργον, hebr. *arg*, verwant, komt misschien van *weren*, en beteekent bij Othrid. ook eene zaak, een ding.

WERKACHTIG, bijv. n., *werkachtiger, werkachtigst*. Van *werk* en *achtig*. Bij Kil. ook *werkgerig*. Arbeidzaam: *zij is werkachtig van aard*. [Halma.]

WERKBAAS, z. n., m., *des werkbazen*, of *vanden werkbaas*; meerv. *werkbazen*. Van *werken* en *baas*. Opziener over werkvolk: *ik had eenen goeden werkbaas aan hem*.

WERKDADIG, bijv. n. en bijw., *werkdadiger, werkdadigst*. Van *werk* en *dadig*, van *daad*. Wordt dan eens voor *werkelijk*, dan eens voor *werkzaam*, gebruikt. Van hier *werkdadigheid*.

WERKDAG, z. n., m. Van *werken* en *dag*. Een

dag, waarop men werken mag: *geen zon- of feest- maar een werkdag*. *De poorte sal de ses werkdagen gesloten zijn*. [Bijbelv.]

WERKELIJK, bijv. n. en bijw., *werkelijker, werkelijkst*. Van *werk*. Dadelijk, inderdaad, en thans, aanwezig: *de werkelijke regering*. Als bijw., wezenlijk, en thans: *hij regeert werkelijk*. Voorts ook veel werk aanbren- gende, of vorderende: *de regering viel hem te werkelijk*. Van hier *werkelijkheid*.

WERKELOOS, bijv. n. en bijw., *werkelooszer, werkeloos*. Van *werk* en *loos*. Zonder werk: *zijt gij thans werkeloos!* *Hoe zit gij zoo werkeloos!* Van hier *werkeloosheid*.

WERKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. en ongelijkvl. *Ik werkte, heb gewerkt, en ik wrocht, en heb gewrocht*. Onz., in eene werkzame beweging zijn: *hij werkt, om het schip voort te krijgen*. *Waer hebt ghij heden opgelezen, ende waer hebt ghij gewrocht?* [Bijbelv.] Evenveel hoe arbeiden: *hij werkt aan eene verhandeling*. *Te werken in goud, ende in silver, ende in koper*. [Bijbelv.] De verwachte uitwerking ergens op te wege brengen: *het geneesmiddel werkt nog niet*. *Op het verstand en hart van zijne hoorders werken*. *Gisten: het bier werkt nog*. *Men zegt, dat de wijn werkt, als de wijngaard bloeit*. [Halma.] Bedr., te wege brengen: *dat bevel werkt veel goeds*. *Verrigten: hij heeft een goet werk aen mij gewrocht*. [Bijbelv.] Van hier *gewerk, werker, werking, werkster*. Zamenstell.: *werkbaas, werkbij, werkdag, werkezel, werkgast, werkhuis, werkkracht, werkring, werklieden, werktoon, werkmeester, werkmiddel, werkmier, werkpak, werkplaats, werksloof, werkspelde, werkstuk, werktijd, werktuig, werkvolk, werkvrouw*, enz. *Aanwerken, afwerken, bewerken*, enz.

Werken, neders. ook *werken*, hoogd. *wirken*, Kero, Othrid. *werken, werchon*, Ulphil. *waarkjan*, eng. *work*, zweed. *ijrka*, komt van *werk*.

WERKEZEL, z. n., m. Van *werken* en *ezel*. Iemand, die aan evenveel welken slaafschen arbeid met lust voortwerkt: *het is een regte werkezel*.

WERKGAST, z. n., m. Van *werken* en *gast*. Anders *werkman*; gelijk als men het meervoud *werkgasten* met *werklieden*, en *werkvolk*, verwisselt, iemand, die zich met ruw werk geneert: *ik kan nog verscheidene werkgasten plaatsen*.

WERKGERIG, zie *werkachtig*.

WERKHEILIG, bijv. n., *werkheiliger, werkheiligst*. Van *werk* en *heilig*. Dus noemt men iemand, die te veel van goede werken verwacht: *een werkeilig mensch*. Als z. n., is het mannel. en vr. iemand die werkheilig is. Van hier *werkheiligheid*.

WERKHUIS, z. n., o. Van *werk* en *huis*. Een huis, waar men werkt; ook rasphuis.

WERKKRING, z. n., m. Van *werken* en *kring*.

- De kring, waarin iemand zijne werkzaamheid met vrucht op woeker zetten kan: *nu is hij in zijnen eigenlijken werkkring.*
- WERKLIEDEN, WERKMAN, zie *werkgast.*
- WERKMEESTER, z. n., m. Van werken en meester. Een kunstenaar: *ten wercke des werckmeesters, ende der handen des goutsmits.* [Bijbelv.] Hedendaags veelal enkel de opperste ontwerper en voltooijer van een ding: *al wat onsonringt, en wijzelven, moeten dooreenen wijzen en goeden werkmeester voortgebracht zijn.*
- WERKPLAATS, z. n., v. Van werk en plaats. Eene plaats, waar men werkt.
- WERKSLOOF, z. n., v. Van werken en sloof. Eene sloof, die men onder het werken voorheeft: *doe uwe werkstoof nu maar af!* Bij Halma ook eene vrouw, die uit werken gaat, en die zich daarmede afslooft.
- WERKSPELDE, z. n., v. Van werken en spelde. Een werktuig van de speldewerkers: *die werkspelde is te grof voor mijn speldewerk.*
- WERKSTELLIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van werk en stellig, van stellen. Dat in het werk gesteld wordt: *waarom maakt gij uw ontwerp niet werkstellig?* Van hier *werkstelligheid, werkstelliglijk.* [Halma.] Zamenstell.: *bewerkstelligen, enz.; onwerkstellig.*
- WERKSTUK, z. n., o. Van werken en stuk. Een ding, dat met bijzondere kunst, of moeite, vervaardigd is: *een werkstuk van Gods hand. Het werkstuk van Vulkaen.* [Vond.]
- WERKTID, z. n., m. Van werk en tijd. Tijd om te werken, of wanneer men werken moet.
- WERKTUIG, z. n., o. Van werken en tuig. Tuig, gereedschap, waarvan men zich in het werken bedient: *een kistenmakers werktuig.* [Halma.] Al wat als hulpmiddel tot verrigting van iets verstrekt: *het teedere werktuig van het gezigt. Hare handelinge zijn werktuigen van geweld.* Van hier *werktuigelijk.* Zamenst.: *werktuigkunde, werktuigkundig, werktuigmaker, enz.*
- WERKTUIGELIJK, bijv. n. en bijw., *werktuigelijker, werktuigelijkst.* Van werktuig. Al wat met even weinig overleg verrigt wordt, als er bij een werktuig plaats grijpt: *ik maakte eene werktuigelijke beweging met de hand, waaruit mijn afgrijzen bleek.* Als bijw., zonder eenig eigen overleg: *de daaden der dieren geschieden, volgens Descartes, werktuiglijk.* [Halma.] Van hier *werktuigelijkheid.* Zamenstell.: *onwerktuigelijk.*
- WERKTUIGKUNDE, z. n., v. Van werktuig en kunde. Kunde van het zamenstel, en de werkkraft, van allerlei werktuigen: *hij is in de werktuigkunde zeer bedreven.* In overeenstemming hiermede is *werktuigkundig* met de gezegde kunde begaafd.
- WERKVERBOND, z. n., o. Van werk en verbond. Een verbond, hetwelk God met den eersten mensch zou hebben aangegaan.
- WERKVOLK, zie *werkgast.*
- WERKWINKEL, z. n., m. Van werk en winkel. Een winkel, waar men werkt.
- WERKWOORD, z. n., o. Van werk en woord. Een bijzonder deel der rede, waarover zie mijne nederd, spraakk. D. 1. § 121, D. 11. § 117.
- WERKZAAM, bijv. n. en bijw., *werkzamer, werkzaamst.* Van werk en zaam. Genegen tot werken: *een werkzaam man.* Met werk onledig: *hij blijft nog steeds werkzaam.* Bij de voorstanders van bevindingen, hiermede begunstigd: *die zondaar begint werkzaam te worden.* Als bijw., vlijtiglijk en ijverig: *hij behartigt alles werkzaam en trouwelijk.* Van hier *werkzaamheid* dat, even als *bezigheid* in het meerv. wel eens voor hetgene men verrigt gebezigd wordt: *waarin bestaan zijne voornaamste werkzaamheden?* Zamenstell.: *onwerkzaam.*
- WERKZAAMHEID, zie *werkzaam.*
- WERP, zie *werpte, en worp.*
- WERPANKER, zie *werpen.*
- WERPDRAAD, zie *werpte.*
- WERPEL, zie *werpen.*
- WERPELING, z. n., m., *des werpelings, of van den werpeling;* meerv. *werpelingen.* Van *werpen.* Kil. *werpelinck, worpelinck, en verwerpelinck, en wederdeege,* in de betekenis van een jong, dat door de moer verstooten wordt, buiten welke *werpeling* en *worpeling* voorts ook evenveel welk geworpen jong aanduiden: *die werpelingen van de beesten, die ghi hebt in voedenisse.* [V. Hass.]
- WERPEN, bedr. w., ongelijkv. *Ik wierp, heb geworpen.* Kil. en elders ook *worpen.* Met hevigheid door de lucht van zich af drijven: *het werptuig wierp eene hagelbui van steenen. Men begon al meer en meer bommen te werpen. Die vijerspranchelen, pijlen, ende doodelicke dingen, werpt.* [Bijbelv.] *De schilder werpt van spijt de spongie nat van spogh naar 't paert toe.* [Vond.] Met meer of min hevigheid nederwaarts doen vallen: *de Prins van Parma — werd — op zijn plat geworpen, dat is, plat ter aarde neder.* [Hooft.] *So wierp sij het kint onder een van de struijcken.* [Bijbelv.] *Doch wilt ghij tarwe en zware spelle in d'aerde werpen.* [Vond.] *Ter aarde, in het water, over boord, in het vuur, op den grond, enz. werpen. Iemand omver werpen, is hem omver doen vallen. Een huis omver werpen, hetzelfde doen neerstorten. Iemands stellingen, enz., omver werpen, dezelve wederleggen. Iemand een gat in het hoofd, de oogen daaruit, enz., werpen, hem, al werpende, derwijze beschadigen. Zich in het stof werpen, betekent, opzettelijk ter aarde vallen, om zich ten diepste voor iemand te vernederen. Zich in eenen drom van vijanden werpen, daarin dringen. Volk in eene vesting werpen, het-*

zelve schielijk daarin doen trekken. *Iemand in de gevangenis werpen*, hem daarin doen sluiten. *Eenen mantel van, of om, het lijf werpen*, hem van, of aan, het lijf doen. *Jongen werpen*, is, dezelve ter wereld brengen: door vrees gedrongen, *werpen z'*, in dien nood, *haar jongen*. [L. D. S. P.] *Zijne oogen op iemand werpen*, hem beschouwen, verkiesen, begeeren: *hij wierp zijne oogen op die weduwe*. *Negen oogen werpen*, is, de dobbelsteenen derwijze werpen, dat derzelve bovenzijden negen oogen vertoonen. In: *met dobbelsteenen werpen, met steenen, met scheldwoorden, enz., om zich henen werpen, is werpen* steeds onzijdig; maar in: *met steenen, enz., werpen* wordt het vaak bedrijvend, als de werking tot een voorwerp overgaat, dat men zoekt te treffen: *ik wierp den hond met eenen steen*. Spreekw.: *als men eenen hond werpen wil, vindt men ligt eenen steen*, zie *steen*. Van hier *werf, werp, of worp, werpel, of werpel, een dobbelsteen, en werpeltick*, bij Kil.; *werpeling, werper, werping, werpsel, werpte*. Zamenstell.: *werpanker, werpdraad, werpgaren, werpgeweer, werplans, werploed, werpnet, werpijl, werpschicht, werpschiff, werpspeer, werpspel, werpspics, werptol, werptuig, enz.* *Afwerpen, heenwerpen, onderwerpen, enz.*

Werpen, worpen, hoogd. *werfen*, oudopperd. *werfan*, neders. *warfen*, zweed., ijsl. *varpa*, Ulphil. *wairpan*, middeleeuw. lat. *guerpire*, is van eenen onzekeren oorsprong.

WERPGAREN, zie *werple*.

WERPNET, zie *werpen*.

WERPSEL, z. n., o., *des werpsels*, of van het *werpsel*; meerv. *werpselen*, en *werpsels*. Van *werpen*. Zie *sel*. Hetgeen geworpen wordt, doch nauwelijks anders gebruikelijk, dan in de zamenstell. *opwerpsel, tusschenwerpsel, uitwerpsel*.

WERPTE, z. n., v., *der*, of van de *werple*; zonder meerv. De instag, die door de schering geworpen wordt, en niet die schering, zoo als Kil. wil, die dit woord met *werp, werpdraad*, en *werpgaren* verwisselt. In het hoogd. luidt het *Werfte*, of *Werft*; en het komt van *werpen*.

WERVEL, z. n., m., *des wervels*, of van den *wervel*; meerv. *wervelen* en *wervels*. Eigenlijk, al wat draait; van hier, bij Kil., een maalstroom, en, even als dit woord, het water dat in eenen maalstroom rondgedreven wordt, een draaikolk, bij Kil. anders *wervel-poel*. Voorts bij denzelfden Kil. de nek; en een langwerpig schijfje, dat om eenen spijker ronddraait: *doe den wervel op de deur!* Van waar de spreekw. van den *wervel draaijen*, het voornaamste bestuur van zaken voeren: *geen stokebrant magh hier den wervel draeien*. [Vond.] Voorts verwisselt men *wervel* ook met *wervelbeen*. Van hier *wer-*

velen. Zamenstell.: *wervelader, wervelbeen, werveldraaijer, wervelenhout, wervelhoren, wervelpoel, wervelwind, wervelziek, enz.* *Lendewervel, zijdewervel, enz.*

Wervel, neders. *warbel*, hoogd. *Wirbel*, zweed. *hwirfwiel*, eng. *whirl*, komt van het oud. *werben*, zweed. *hwerswa*, in eenen kring ronddraaijen, van het oude *werven*, omdraaijen, verwant aan het lat. *vertere*, en ons *warren*, van waar *warrelwind*.

WERVELBEEN, z. n., o., *des wervelbeens*, of van het *wervelbeen*; meerv. *wervelbeenderen*.

Van *wervel* en *been*. Een been van de ruggegraat: *het ruggemery loopt door de wervelbeenderen*.

WERVELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wervelde, heb gewerveld*. Van *wervel*. Met den wervel sluiten: *gij hebt die deur niet goed gewerveld*. Bij Kil. ook draaijen, over het algemeen.

WERVELENHOUT, z. n., o. Van *wervel* en *hout*. De amandelbladige wilg: *omstreeks Wijk bij Duurstede vindt men wervelenhout*.

WERVELHOREN, z. n., m. Van *wervel* en *horen*. Een horen, die tot het geslacht der zoogenoemde Tollen behoort: *men vindt den wervelhoren in de middellandsche zee*.

WERVELPOEL, zie *wervel*.

WERVELWIND, z. n., m. Van *wervel* en *wind*. Warrelwind, dwarlwind: *gelijk kaf, dat de wervelwint wechsteelt*. [Bijbelv.]

WERVELZIEK, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wervel* en *ziek*. Aan draaijingen in het hoofd lijdende: *ik word wervelziek van al die beweging*. *Wervelsiecke beeste*. [Kil.] Van hier *wervelziekte*.

WERVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wierf, heb geworven*. Oulings met moeite verkrijgen: *uten diepe ghewertet*. [V. Hass.] *Alle hare have die sij geworven hadden*. [Bijbelv.] *Zij, die de kroone draaght, en hoeft ze niet te werven*. [Hooft.] *Doch wij verworven, 't geen bij nootlot stont te werven*. [Vond.] *Die soo veel heeft, ofte weet te werven*. [R. Visscher.] Hedendaags bezigt men in dezen zin *verwerven*, en komt *werven* enkel voor in dien van krijgsvolk aannemen: *er wordt sterk geworven*; of in dien van leden voor een of ander gezelschap bijeen brengen: *hij werft voor de Maatschappij*, enz. Bij Kil. vindt men nog meer andere beteekenissen, die *werven* in het hoogd. nog ten deele heeft. Van hier *gewerf, werver, werping*. Zamenstell.: *werf-huis, werf-officier, enz.* *Aanwerpen, verwerpen, enz.*

Werven, hoogd. *werben*, neders. *warben*, Ulphil. *quairban*, Kero. Isid. *hwurban*, zweed. *werswa*, is verwant aan *wervel*, en beteekent eigenlijk ronddraaijen, in eene gestadige beweging, gestadig werkzaam, zijn.

WERWAARTS, bijw., even als *derwaarts, velerhande*, enz., uit eenen dubbelen tweeden naamval zamengesteld, als uit dien van het

oude *we*, dat aan *wie*, welke, enz. beantwoordt; zie *wie*; en uit den tweeden naamval van *waart*. Waarheen, zoo in eenen vragenden zin, als in eenen betrekkelijken: *het land, werwaarts ik hem zond. Werwaarts is hij verhuisd? Werwaarts ik mij wend, ik vind nergens heul noch troost.*

WESHALVE, voegw. Van het oude *we*, (dat thans evenzeer door *wie* vervangen wordt, als *de*, waarvan *deshalve* en *derhalve*, door *die*,) en *halve*. Alwaarom, om welke reden: *weshalve ik hem voorhiel*. In dezen zin gebruikt men nu en dan ook wel eens *weswege*, dat aan *deswege* gelijkvormig is.

WESP, z. n., v., der, of van de *wesp*; meerv. *wespen*. Een bekend insect, waarvan men zeventien, of achttien, soorten telt: *eene getergde wesp. Mijn volk is van die wesp ook selden hard gesteken.* [D. Deck.] Zamenstell.: *wespenei, wespenhonig, wespennest*, enz. *Akkerwesp, basterdwesp, bladwesp, boschwesp, moerwesp, steenwesp, veldwesp, wandwesp, werkwesp*, enz.

Wesp, neders., hoogd., opperd. *wespe*, angels. *waespe*, eng. *wasp*, deen. *hvespe*, fr. *guespe, guêpe*, ital. lat. *vespa*, gr. $\sigma\pi\eta\zeta$.

WESPENNEST, z. n., o. Van *wesp* en *nest*. Wordt figuurlijk gebruikt, in: *een wespennest verstoren*, een aantal van bittere menschen tegen zich in beweging brengen.

WEST, bijv. n. en bijw., zonder vergrootings-trappen. Dat tegen oost overstaat: *de wind is west*. Zie voorts, nopens het bijvoegelijk gebruik van dit woord. *westewind*. Als bijw., *het ligt vlak west van ons*. In het onz. geslacht als z. n., de westelijke zijde van een ding, anders deszells *westkant* en *westzijde*: *de deur is aan het west van het huis*, en het westelijke gedeelte van eene plaats, een land, enz.: *hij woont daar ginds in het west*. Onbepaaldelijk, het westelijke gedeelte der wereld: *'t Oost, het West, of 't woeste Noord, brengt geen staatsverheffing voort.* [L. D. S. P.] *Terwijl het west noch starren zag.* [Brandt.] *In 't west noch niet gedaan zijn de bruine grijnzen van des hemels vrolijk aanschijn.* [Hooft.] *Blies al den neevelingen douw, en 't quaad fenijn met kracht naa 't west.* [Six V. Chand.] Ook bezigt men *west* als z. n., v. in: *naar de west, in de west, uit de west*, naar, in, of uit, Westindië; en in: *om de west*, op de Westkust: *hij woont om de west*, of langs die kust: *wij roeren om de west*. Voorts is uit den *westen* misschien een gebogene naamval van een mannelijk *west*, dat aan het mannelijk *noord* beantwoordt; zie *noord* en *westen*. Nopens het spreekw.: *Oost West 't huis best*, zie *oost*. *West ten noorden, west-noordwest*, en *west ten zuiden, westzuidwest*, wordt van dingen gebezigd, die aan weerskanten van het west gelegen zijn: *wij zagen land west ten zuiden van ons. De wind was*

westzuidwest. Voorts komen van *west*, *westelijk*, *westen*, *wester*, enz. Zamenstell.: *westewind, westeinde, Westfalen*, enz. *westhoek, westindië, westkant, westkim, westkust, westland, westvaarder, westvries, Westvriesland, westwaarts, Westzane, Westzaandam, westzijde*, enz.

West, hoogd., eng. ook *west*, fr. *ouest*. Vergelijk *noord* en *oost*, z. n.

WESTELIJK, bijv. n. en bijw., *westelijker, westelijkst*. Van *west*. In het west gelegen, of uit het west komende: *de wind wordt nog westelijker*. Als bijw., aan de westzijde: *het ligt westelijk van ons*. Van hier: *westelijkheid*. Zamenstell.: *noordwestelijk, noordnoordwestelijk, westnoordwestelijk, westzuidwestelijk, zuidwestelijk*, en *zuidzuidwestelijk*.

WESTEN, z. n., o., des *westens*, of van het *westen*; zonder meerv. Het westelijke gedeelte van evenveel welk ding: *de toren staat gemeenlijk aan het westen van de Kerk. Leijdese recht afbeneden naehet westen der stadt.* [Bijbelv.] *De Kananiten uit het Westen van Palestina*. Onbepaaldelijk, het westelijke gedeelte der wereld: *drie sienden nae het noorden, ende drie siende nae het westen.* [Bijbelv.] *Zoo verr' als 't oost van 't westen is gelegen. De wind blaast uit den westen. Dat uit den westen dan met laauwe blaasjens aamt.* [Hooft.]

WESTER, bijv. n. en bijw., zijnde de vergrootende trap van *west*, als *ooster, noorder*, en *zuiden*, van *oost, noord* en *zuid*. *Oock sal hij den ooster ende wester hoek hebben.* [Bijbelv.] *Wester kerk, wester landpale, wester markt, wester toren, wester vleugel*, enz. Dikwerf wordt het ook aan het zelfstandig naamw. vastgehecht: *van den oosterhoek, tot den westerhoek toe.* [Bijbelv.] En zoo ook *westermarkt, westertoren*, enz. Zie *oost*. Van hier *westersch*, dat tot het westen betrekkelijk is: *de westersche volken, het westersche Keizerrijk.*

WESTERSCH, zie *wester*.

WESTEWIND, z. n., m., des *westewinds*, of van den *westewind*; meerv. *westewinden*. Verkleinw. *westewindje*. Van *west* en *wind*. De wind, die uit het west waait: *gelijk een korenair van westewind geleeft.* [Vond.] *Als d'aem des westewints, die elk den schoot vol vruchten regent.* [Moon.] Kil., Halma, en anderen, schrijven *westewind*; en houden *westen* aan het hoofd van dit woord voor eenen gebogenen naamval van het onz. z. n. *west*; maar als men in den eersten naamval *westewind* bezigt, beschouwt men *weste* aan het hoofd van dit woord als bijvoegelijk, en verbuigt men het somwijlen, even als of het niet met het z. n. *wind* tot een woord vereenigd was; ja men vindt het op zich zelf gelaten in: *eenen seer stercken westen wind.* [Bijbelv.] Vergelijk *oost* bijv. n., en *wekleven*.

WESTFAAL, *westfaalsch*, zie *Westfalen*.

WESTFALEN, z. n., o., *des westfalens*, of van het *Westfalen*; zonder meerv. Eigenlijk een hertogdom, dat even als het naburige graafschap Recklinchhausen, aan den Aartsbisschop van Keulen plagt toe te behooren: *de hoofdstad van Westfalen is Arensburg*. Voorts een der kreitsen van het voormalige duitsehe rijk, eigenlijk *de westfaalsche Kreits* geheeten. En thans draagt eene vereeniging van landen ten oosten van Munster en Arensburg, den naam van *het Koninkrijk van Westfalen*. Van hier *Westfaal*, hoogd. *Westphale*, iemand uit Westfalen; en van daar wederom *westfaalsch*, dat tot Westfalen behoort, of daaruit afkomstig is. *Westfaling*, een inwoner van Westfalen, of een van deszelfs inboorlingen.

WESTFALING, zie *Westfalen*.

WESTINDIE, z. n., o., *van het Westindië*; meerv. *Westindiën*. Van *west* en *Indië*. Anders ook *de West*. Een gedeelte van Amerika en deszelfs eilanden: *hij vaart op Westindië*. Van hier *westindisch*, en de samenstell. *westindischvaarder*, anders *westvaarder*.

WESTKANT, zie *west*.

WESTKIM, z. n., v., *der*, of van *de westkim*; zonder meerv. Van *west* en *kim*. De westelijke gezigteinder: *tot de nacht, ter westkim opgevlogen, de lucht met zwart bekleedt*. [Rotgans.] *De zon scheen thands, te Berseba, ter westkim in te dalen*. [Hoogvl.]

WESTLAND, z. n., o., *des Westlands*, of van het *Westland*; zonder meerv. De landstreek ten Zuidwesten van Delft en den Haag: *een boer uit het Westland*. Van hier *westlandsch*. Van *west* en *land*.

WESTVAARDER, zie *Westindië*.

WESTVRIES, zie *Westvriesland*.

WESTVRIESLAND, z. n., o., *des Westvrieslands*, of van het *Westvriesland*; zonder meerv. Van *west* en *Vriesland*. Dat gedeelte van Noordholland, waarin Hoorn, Enkhuizen en Medemblik, gelegen zijn: *de staten van Holland en Westvriesland*. De inwoners dezer landstreek plagten den naam van *Westvriezen* te voeren, en werden ook wel eens blootelijk *Vriezen* genoemd.

WESTWAARTS, bijw., van *west* en *waarts*. Naar het westen toe: *wij zeilden westwaarts*. Hierbij voegt men dikwijls *heen*, of *henen*: *hij loog westwaarts heen*.

WESTZIJDE, zie *west*.

WESWEGE, zie *weshalve*.

WET, z. n., v., *der*, of van *de wet*; meerv. *wetten*. Eene schriftelijke bepaling van algemeene pligten, die van hooger hand voor een ieder vastgesteld is: *hij, die zich draagt naar 't voorschrift van uw wet*. [L. D. S. P.] *Erfgewoonte, en wijze, en wet en schijn van reden*. [Vond.] *Het volk kon door geen wetten het stroopen van des lands gemeene veldt beletten*. [Hoogvl.] *Geen meerder kracht, van*

de wet te doen onderhouden, dan de voorgang van den Vorst. [Hooft.] *Al wat God in de wet voorschrijft*. [Vollenhove.] *Die de wet ook tot een stip voldoet*. [D. Deck.] *Waergeen wet en is, daer en is oock geen overtredinge*. [Bijbelv.] *Eene wet worden*, is, zoo sterk in zwang geraken, als of het door eene wet aanbevolen ware. *Ergens eene wet van maken*, is, een ieder daartoe verplichten. *De gewoonte maakt eene wet*, men wordt eindelijk verplicht tot opvolging van eene gevestigde gewoonte. *Nood breekt wetten*, ontheft iemand van de verplichting, die er anders op hem ligt. *Iemand de wet stellen of voorschrijven*, is, min of meer willekeurig over hem gebieden. In de Godgeleerdheid is *de wet* de Mozaische: *om na de gewoonte der wet met hem te doen*. [Bijbelv.] De vijf zoogenoemde boeken van Mozes: *na het lesen der wet ende der Propheten*. [Bijbelv.] Het eigenlijke wetboek van Mozes: *daerna las hij overtuift alle de woorden der wet*. [Bijbelv.] De huishouding des O. Verbonds: *onder de wet, zoo wel als onder het Evangelie*. Ook is *de wet* meermalen de opperste regering van eene stad: *de Heeren van de wet*. Eindelijk wordt *wet* voor gewoonte, mode, genomen; zoo zegt Gesch.:

Nu met pluymen licht beset,

Dan heel kael naer de oude wet.

Van hier *ouderwets*, zie *oud*; *wetachtig*, *wettelijk*, *wetteloos*, *wettig*, *wettisch*, enz. Samenstell.: *wetboek*, *wetdrager*, oul. voor *wetgever*: *die here is onse wetdrager*. [Bijb. 1477.] — *Wetgeleerde*, *wetgerend*, *wetgerer*, *wetgering*, *wethouder*, *wetschender*, *wetsteller*, *wetverbreker*, enz. *Grondwet*, *kloosterwet*, *krijgswet*, *oorlogswet*, *schoolwet*, enz.

WETACHTIG, zie *wettig*.

WETDRAGER, zie *wetgever*.

WETE, zie *weet*.

WETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik wist, heb geweten*. Bedrijvend, met eene duidelijke en zekere bewustheid en kennis omvatten: *ik weet alles reeds, wat gij mij zeggen kunt*. Zoo draa daar eesels zijn geseeten, se schijnen alle dingh te weeten. [Six V. Chand.] *Die de redene en weten niet*. [Boëth.] *ô Jongman! zijt gegrage om dit te weeten*. [Vond.] *Ik behoef het niet te gelooven, want ik weet het*. *Iets niet willen weten*, is, zich daarvan onkundig houden. *Iemand iets doen, of laten, weten*, hem daarvan verwittigen. *Iets van iemand weten*, is iets, dat hem aangaat, of dat men van hem vernomen heeft. *Den weg weten, een huis weten*, enz., is weten, waar het is: *weet gij mijnen hoed niet? Wie weet, of, men kan niet weten, wat er gebeurt*, beteekent, er kan het een of ander, er kan veel gebeuren, dat den staat der zaken verandert. *Weet gij wat?* is eene gemeenzame,

en weet! eene deftige uitdrukking, om aandacht te verwekken. *Te weten* beantwoordt aan *namelijk*; *wel te weten* is, zoo men alles wel voor oogen houden en bepalen wil. Voorst is *ergens van weten*, er ongemak van hebben: *schoon hij meer dan gewoonlijk dronk, hij wist er niets van*. Er gevoel van hebben: *hoe weinig weten die kinderen van den dood hunner moeder!* Er bewustheid, kennis, van hebben: *daar weet ik niets af*. Ook onz.: *niemand weet er van*. *Van dien dach ende wijre en weet niemant*. [Bijbelv.] De noodige kennis, of bekwaamheid ergens toe hebben: *een ijegelijk van u wete zijn vat te besitten*. [Bijbelv.] *Veel Griekse woorden wist te seggen wijt zijn hoofd*. [Westerb.] *En wist het hemelsch en het aertsch van een te schiften*. [Vond.] Eigenlijk is *dank weten* eene zeer oude spreekwijze, waarin *weten*, volgens Adelung, van het voorgemelde verschilt, en, even als *wissen*, in het hoogd. *Dank wissen*, met ons *wijzen*, bewijzen, hoogd. *weisen*, zweed. *weta*, bewijzen geven, overeenkomt. Daarentegen schrijven sommigen *dank wijten*, waartegen Huijdecoper zich heeft aangekant; *schoon wijten* ook in eenen goeden zin, voor toebrengen, is gebezigd geworden, en als zoodanig zeer wel bij *dank* zou voegen. Zelden toch zal men hooren: *wij weten hun geen' dank daarvoor*, maar wel: *wij wijten*, enz. En nimmer hoort men, in den verleden tijd: *wij wisten hun geen dank*, maar wel: *wij weten*, enz. Hiertegen toont Reitz, dat ons *dank weten* allezins met het Grieksche $\chi\alpha\rho\iota\ \epsilon\iota\delta\epsilon\iota\upsilon$ strookt. Van hier *weet*, *wete*, *weten*, z. n., *wetenis*, *wetentlick*, bij Kil.; *wetenheid*, *wetenschap*, *weter*, *wetigh*, bij Kil. Zamenstell.: *weetal*, *weetgierig*, *weelust*, *weetniet*, enz.

Weten, eng. *weten*, zweed. *weta*, ijsl. *vita*, Ulphil. *ritan*, oud. *wissan*, *wizzen*, hoogd. *wissen*, vries. *wite* gr. $\epsilon\iota\delta\epsilon\iota\upsilon$, schijnt verwant aan het lat. *videre*, zien, boh. *wedeti*.

WETEN, z. n., o., *des wetens*, of *van het weten*; zonder meerv. De daad van weten: *al ons weten blijft gebrekkig*. *Naar mijn weten*, is, voor zoo veel ik weet: *er is, naar mijn weten, nog geen schip aangekomen*. Dezelfde beteekenis heeft *mijns wetens*. *Naar mijn beste weten*, is, naar al de kennis, die ik er van heb. *Met iemands weten*, is, zoo, dat iemand er van weet: *ik deed het met haar weten*. Anders *met iemands medeweten*: ook *met medeweten sijnes wijs*. [Bijbelv.] *Witlens en wetens*, is, met opzet. Zamenstell.: *wetenswaardig*, enz.

WETENSCHAP, z. n., v., *der*, of *van de wetenschap*; meerv. *wetenschappen*. Van *weten*. Kennis: *naar mijne beste wetenschap*. *Uit onze zekere wetenschap, en onzen Koninglijken wil*. *Schrandler en genegen tot vaders wetenschap*. [Vond.] *Hebt ghij wetenschap*

van de opwegingen der dicke wolcken. [Bijbelv.] Een weetje: *het is geene kunst, maar eene wetenschap*. *Nu geef ick het u gewonnen met uwe krachtige wetenschap*. [Vond.] Een voorwerp van kennis en navorsching: *hij legt zich op de wetenschappen toe*. Van hier *wetenschappelijk*, hoogd. *wissenschaftlich*, van *Wissenschaft*, neders. *witskup*, zweed. *wetenskap*.

WETER, z. n., m., *des weters*, of *van den weter*; meerv. *weters*. Van *weten*. Al wie weet. Bijkans niet gebruikelijk dan in de zamenst. *betweter*, enz.

WETERING, zie *watering*.

WETGEVER, z. n., m., *des wetgevers*, of *van den wetgever*; meerv. *wetgevers*. Evenzeer, als *wetgevend* en *wetgeving*, van het ongebruikelijke *wetgeren*, en daarmede van *wet en geven*, afkomstig. Kil. *wetsteller*. Oul. ook *wetdrager*, zie *wet*. Al wie wetten geeft, of dezelve helpt geven, en lid van een wetgevend lichaam is: *hij werd tot wetgever benoemd*. *De Mohammedanen vereeren hunnen wetgever buitensporiglijk*.

WETHOUDER, z. n., m., *des wethouders*, of *van den wethouder*; meerv. *wethouders* en *welhouders*. Van *wet* en *houden*. Een lid van zulk eene regering, als in sommige steden den naam van *de wet* plagt te voeren: *wethouders en raden in de Froedschap*. Van hier *wethouderschap*.

WETSCHENDER, zie *wetverbreker*.

WETSTAAL, z. n., o. Van *wetten* en *staal*. Een staal, waarop de slagers hunne messen wecten: *hebt gij geen wetstaal bij de hand?*

WETSTEEN, z. n., m. Van *wetten* en *steen*. Een steen, waarop men messen, en ander ijzerwerk, wet en scherpt; en figuurlijk, al wat tot opscherping van iets dient: *twist is de wetsteen van het vernuft*.

WETSTELLER, zie *wetgever*.

WETTE, zie *wetten*.

WETTELIJK, zie *wettig*.

WETTELOOS, bijv. n. en bijw., *wetteloos*, *wetteloos*. Van *wet* en *loos*. Van wetten onvoorzien, of daaraan geen gehoor gevende: *een wetteloos en ongebonden ras van menschen*.

WETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wettede, heb gewet*. IJzerwerk door heen en weder strijken scherpen: *indien ick mijn glintzerende sreeft wette*. [Bijbelv.] Van hier *wette*, bij Kil. ook *waete*, bij Olfrid. *wassida*, scherpte, verwant aan het oudopperd. *wets*, *wass*, zweed. *hvass*, bij Kil. *wettigh*, *waetigh*, scherp. Zamenst.: *wetstaal*, *wetsteen*, enz.

Wetten, hoogd. *wetzen*, Olfrid. *wezzan*, angels. *hwettan*, zweed. *hvassa*, deen. *hrådse*, wend. *wotsin*, beteekent eigenlijk heen en weder strijken, en schijnt die beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

WETTIG, zie *wetten*.

WETTIG, bijv. n. en bijw., *wettiger, wettigst*. Van *wet*, zie *ig*. Evenveel als *wettelijk*; en oulings bezigde men ook *wetachtig*. Met de wetten overeenkomstig: *mijn wettig aandeel aan dat goed. Wettighe huisvrouw*. [Kil.] — Als bijw., naar de wetten; en men voegt bij *wettig* doorgaans *wel*: *zij zijn wel en wettig getrouwd*. Voorts gebruikt men *wettig* bijzonderlijk wegens een huwelijk: *in eenen wettigen echt vereend. In 't kuisch en wettigh bed met zin en ziel verzaamde*. [Vond.] Of wegens kinderen, die uit eene wettige verbindtenis gesproten zijn: *ouderf geen wettig kroost! Ten zij Neptuin zijn wettigh bloet verschoone*. [Vond.] Van hier *wettigen*, *wettig* maken, of verklaren, *wettigheid, wettiglijk*. Zamenst.: *onwettig*, enz.

WETTIGEN, zie *wettig*.

WETTISCH, bijv. n. en bijw., *wettischer, zeer wettisch*. Van *wet*. In de Godgeleerdheid, naar de wet afgemeten: *wettische gerechtigheid*. Een *wettisch mensch* is een werkeilig.

WETVERBREKER, z. n., m. Van *wet* en *verbreker*, van *verbreken*, dat hier iets van het hoogd. *verbrechen* heeft. Anders *wetschender*. De overtreder van eene wet: *tergt, als de snoodste wetverbreker, den hoogsten wrecker*. [L. D. S. P.]

WEVEL, z. n., m., *des wevels*, of van den *wewel*; meerv. *wevels*. Van *weren*. Hoogd. *Webel*; en daar, even als bij Kil., de werpte, of inslag, van een web, anders *weweldraad* en *wewelgaren*. Voorts beantwoordt *wewel, wewelworm*, bij hem aan *kalander*, aan *boonworm*, enz.

WEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik weefde, heb geweven*. Eigenlijk langzaam heen en weer bewegen. In het gebruik, door middel van zulk eene beweging van eenen draad door eene schering, voortbrengen: *linnen*, enz. *weren*. *De rock nu was sonder naedt van boren af geheel geweven*. [Bijbelv.] Van hier *geweef, web, webbe, weefsel, weefster, wevel, wever*, enz., *weverij, weving*, de daad van weven; anders *het weren*. Zamenstell.: *weefstouw*, enz. *Aanweven, afweven*, enz.

Weren, eng. *wear*, angels. *wesan*, zweed. *rafa*, oudopperd. *weban*, hoogd. *weben*, is verwant aan *zweven*; en men vindt van deszelfs eigenlijke beteekenis hier te lande, maar vooral in het hoogd., nog veel meer andere sporen.

WEVER, z. n., m., *des wevers*, of van den *wever*; meerv. *wewers*. Van *weren*. Al wie weeft, maar inzonderheid, al wie zijn dagelijks bedrijf van het weven maakt: *de wevers van de wille stoffe*. [Bijbelv.] Van hier *weverij*, het handwerk of de kunst, van eenen wever. Zamenstell.: *wewersboom, wewerskam, wewersspoel*, enz. *Kousemwever, lakenwever, linnenwever, lintwever, saaiwever, stoffeswever, zijdewever*, enz.

WEVERIJ, zie *wever*.

WEVING, zie *weven*.

WEZEL, z. n., v., *der*, of van de *wezel*; meerv. *wezels*. Een zoogdierengeslacht, waarvan men zeven verschillende soorten telt: *het hermelijntje behoort tot de wezels. Galantis in eenen wezel*. [Vond.] *Zoo bang als eene wezel*, is zeer bang. Zamenstell.: *wezelbont, wezelvangst*, enz. *Hermijnwezel*, enz.

Wezel, hier en daar ook *wezeling*, neders. *weselke*, hoogd. *Wiesel*, fr. *fisseau*, eng. *wes-sel*, angels. *wesle*, zweed. *wesla*.

WEZEL, z. n., o., *des Wezels*, of van het *Wezel*; zonder meerv. Eene stad, aan den mond van het kanaal, dat den Rijn met de Oostzee vereenigt: *die Wezel innam met een sprong*. [Vond.] Van hier *wezelsch*, enz.

WEZEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik was, ben geweest, en geweest*, dat intusschen enkel als bijv. n. gebezigd wordt, terwijl de tegenwoordige tijden in geen gebruik meer zijn, en men zich in de gebiedende wijs enkel van *wezen weest* bedient. Zijn bestaan genieten, en zoo of zoo bestaan: *eer de wereld was. Als of hun hulp mij waar van nooden*. [L. D. S. P.] Van hier *wezen, wezenheid, wezenlijk*, enz. Zamenst.: *aanwezend, afwezig*, enz.

Wezen, neders. *wesen*, angels. *Isid.*, Kero. *wesan*, Ulphil. *wisan*, vries. *wése*, is naauw verwant aan het lat. *esse*, gr. *εσθαι* en aan het zweed. *rara*, ijsl. *vera*, die even hetzelfde beteekenen, ja aan *weren* duren, en de gelijkkluidende woorden van andere talen; zie *weren*.

WEZEN, z. n., o., *der wezens*, of van het *wezen*; meerv. *wezens*. Eigenlijk de onbepaalde wijs van *wezen*. Het zijn, het bestaan: *wie schonk u wezen en bestaan? Die van d'oceaan weleer uw wesen hebt ontvaen*. [D. Jonkts.] *In wezen zijn*, is bestaan genieten: *al wat in wezen is. Voor de formeloose mass des grooten als in wesen was*. [D. Deck.] *Nog in wezen zijn*, nog leven: *is uw vader nog in wezen?* of nog in zijnen vorm gebleven zijn: *dat gasthuis is niet meer in wezen, maar in eene fabriek veranderd. Kinderen laten hetgeen men hun geeft niet lang in wezen*. Voorts is *wezen* datgene, hetwelk een ding van alle andere onderscheidt, en het tot zulk een ding maakt, als het is: *in het wezen der zaak. Gelijk een dochter uit den aert in wezen en natuur*, heeft Vond., bij wien men elders eenigzins anders leest: *dat dit niet een koetj in 't wezen waer. God is een in wezen. Onderscheid den schijn van het wezen*. Bij Kil. ook *wesenheid*, hoogd. *Wesenheit*. Het gelaat: *'t vaderlijke kroost straelt levende uit uw wezen*. [Vond.] *En kan dat zedigh wezen uw harte niet belezen*. [D. Deck.] *Het wesen des aensichts*. [Kil.] Een bestaand ding, eene zelfstandigheid: *het opperste wezen. Bemint*

- terstont een ongelichaemt wezen.* [Vond.] Aandoening, gevoel: *hij heeft er geen wezen van.* Deze beteekenis heerscht ook in *leedwezen*, en deelt aan *wezenlijk* en *wezenloos*, eene bijzondere kracht mede. Daarentegen heeft *wezen* in *financiewezen*, *krijgswezen*, *postwezen*, enz., den zin van al wat tot een ding behoort. Van hier *wezenheid*, *wezenlijk*, *wezenloos*, enz. Zamenstell.: *aanwezen*, *afwezen*, *bijwezen*, *financiewezen*, *jagtwezen*, *krijgswezen*, *leedwezen*, *opperwezen*, *postwezen*, *schoolwezen*, *voorwezen*, enz.
- WEZENLIJK**, bijv. n. en bijw., *wezenlijker*, *wezenlijkst*. Van *wezen*. Al wat tot datgene behoort, hetwelk een ding van alle andere onderscheidt, en het tot zulke een ding maakt, als het is: *de wezenlijke inhoud van den brief*. *Verhaal mij slechts het wezenlijkste van het voorgevallene*. Bij Kil. ook middelmatig; en zedig: *wesenlike schoonheid*. Hier tegenover stond oul. *onwezenlijk*: in *onwezenlijker mijnne*. [V. Hass.] Hedendaags is *wezenlijk*, vol leven, en vlug van oogopslag, en verder voorkomen: *het is een wezenlijk kindje*. En niet slechts in schijn, maar dadelijk, bestaande: *de wezenlijke vertroosting van de Godsdienst*. *Het is een wezenlijk voorregt*. Als bijw., in de daad, werkelijk: *zou hij wezenlijk komen? Dat verheugt mij wezenlijk*. Van hier *wezenlijkheid*. Zamenst.: *onwezenlijk*, *verwezenlijken*, enz.
- WEZENLOOS**, bijv. n. en bijw., *wezenloozter*, *wezenloost*. Van *wezen* en *loos*. Van *wezen* ontbloomt: *het zijn louter wezenlooze hersenschimmen*. Zonder leven, en blijk van gevoel: *welk een wezenloos mensch! Wat zit hij daar wezenloos te kijken!* Van hier *wezenloosheid*.
- WEZER**, z. n., v., *der*, of *van de wezer*; zonder meerv. Eene rivier tusschen de Eems en de Elve: *aen de Wezer gelegen*. [Moon.] *Tusschen de Wezer en de heuvelen*. [Hooft.] Zamenstell.: *wezerstroom*.
- WICHT**, z. n., o., *des wichts*, of *van het wicht*; meerv. *wichten*. Verkleinw. *wichtje*. Eigenlijk, even als het eng. *wight*, angels. *wiht*, een levend schepsel, een dier, een mensch. Bijzonderlijk, even als in het nederd., een klein kind: *onnoozel wicht!* *Naecte knechten en clene wichte*. [M. Stok.] Een mensch: *arme wihti, krumbu wihti*, arme lieden, kreupele menschen. [Otfrid.] Een slecht en boos mensch: *weckt ghij mij? vertloockte stoute wichten!* [Vlaerd. Redenr.] *Dat quade wichten liepen daer*. [M. Stok.] Zamenstell.: *booswicht*, *hellewicht*, enz. Oul. werd het woord *wichter* gebezigd voor *wager*, *waaghals*.
- WIE**, vragend en betrekkelijk voornaamwoord. *Wie is daar? De man wiens zaak ik verdedig*. Zie *wat*.
Wie, neders. *we* en *wer*, hoogd. *wer*, oudd. *hwer*, en *hwe*, angels. *hwa*, vries. *wa*, eng. *who*, zweed. *ho*, hrar, fr. *qui*, lat. *qui* en *quis*.
- WIEBBAAS**, zie *wieden*.
- WIEDE**, z. n., o., *des widedes*, of *van het wiede*; zonder meerv. Van *wieden*. Eng. *weed*. Hetgeen men uitwiedt, onkruid: *ick treck dit wiede op heden wijt*. [Cats.] Bij Kil. wilg, en wilgenteen, hoogd. *Weide*, eng. *with*, *withy*, gr. *βίβα*, in het oudnederduitsch *weidboom*. *Wiedewinde* was oul. klimop: *de beeren ghenesen haer sickte met wiedewinde*. [Matth. De Castelein.]
- WIEDEMAAND**, z. n., v., *der*, of *van de wiedemaand*; meerv. *wiedemaanden*. Van *wieden* en *maand*. Kil. *weijdmaand*, *weedmaand*, *wedemaand*, en *wedermaand*. De maand Junij. Van *wieden*, *weiden*, *pascere*, naardien de *weiden* dan op het beste zijn; doch naar anderer gevoelen, van *wieden*; en dus de maand, waarin men het druk met *wieden* heeft, en het gezaaide van onkruid gezuiverd moet worden: *zomermaand voert bij velden den naam van wiedemaand*.
- WIEDEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wiede, heb gewied*. Bedr., van onkruid zuiveren: *dat bed moet nog gewied worden*. Onz., onkruid uittrekken: *gij moet meer doen wieden*. Figuurlijk: *elk heeft in zijnen eigen tuin genoeg te wieden*, elk heeft met zijne eigene zaken genoeg te stellen. Van hier *wiede*, *wieder*, *wieding*, *wiedster*. Zamenst.: *wiedbaas*, die eenige widders in zijne dienst heeft, en de akkers der landlieden door dezelve doet wieden, gemeenlijk *wijbaas*; *wiedemaand*, *wiedijzer*, *wiedmes*, *wiedvolk*, enz. *Uitwieden*, *voortwieden*, enz.
Wieden, eng. *weed*, vries. *wjudje*, hoogd. *jetten*, is van eenen onzekeren oorsprong.
- WIEWINDE**, zie *wiede*.
- WIEG**, z. n., v., *der*, of *van de wieg*; meerv. *wiegen*. Verkleinw. *wiegje*. Het bekende verblijf van jonggeborene kinderen: *neem het kind uit de wieg!* *Het rampzaligh einde des kindermoorders, die Jesus in de wieg vervolgte*. [Vollenb.] *Wij spoeijen van de wieg gestadig naar het graf*. [D. Deck.] *In de wieg niet smoren*, is heel oud worden. *In de wieg smoren*, is, figuurlijk, in zijnen eersten oorsprong te niet doen loopen: *de Ketterije in de wieg smooeren*. [Halma.] *De misdraght der muiterij in de wieghe te worghen*. [Hooft.] *Van de wieg af*, van jongs af. Eindeijk is de *wieg*, figuurlijk, de plaats, het land, waar iets ontstaat, of waar iemand geboren wordt: *Egypte was de wieg en bakermat der oude sterrekunde*. *Mijn eilant, en erfrijck, de wiegh van Jupiter*. [Vond.] *In 's Gravenhaeg, uw wieg en woonplaats*. [Peot.] Zamenstell.: *wiegband*, *wiegkind*, *wiegkleed*, *wiegmeisje*, *wiegtouw*, *wiegzeel*, enz.

Wieg, hoogl. *Wiege*, *Wauge*, Olfrid. *waga*, zweed. *wigij*, vries. *widse*, eng. *wedge*, komt van *wiegen*.

WIEGELLEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik wiegelde*, heb *gewiegeld*. Voortdurend werkw. van *wiegen*. Kil. *waaghelen*, hoogl. *wiegeln*. Gestadig heen en weer bewegen: *daar mag nu 't eenzaam schepje wiegeln*. [P. Moens.]

WIEGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wiegde*, heb *gewiegd*. Bedr., heen en weer bewegen: *het kind wordt gewiegd*. *In slaap wiegen*, is, figuurlijk, met schoone woorden misleiden, en werkeloos houden. Onz., zich zelven als eene wieg heen en weder bewegen: *het schip begon al meer en meer te wiegen*. Eenen langen riem achter uit eene sloep heen en weder bewegen, om haar voort te werken: *vruchteloos poogde hij tegen den stroom in te wiegen*. Van hier *gewieg*, *wieg*, *wiegelen*, *wieger*, *wiegster*, enz. *Toewiegen*, *roortwiegen*, enz.

Wiegen is verwant aan *wegen* en eene reeks van andere woorden; zie *wegen*.

WIEK, z. n., v., der, of van de *wiek*; meerv. *wieken*. Verkleinw. *wiekje*. Vlerk, vleugel: *de vogel rept zijn wieken*. *Toen 't oud orakel zweefde op saems doorluchte wiek*. [Vond.] *Dat het met d'eene wiek maar klept*, in zijne werking zeer gebrekkig is. [Hooft.] *Hij is in zijne wiek geslagen*, zie slaan. *Op zijne eigene wieken drijven*, zich zelven besturen. *Iemand's wieken korten*, of *snoeijen*, hem paal en perk zetten, zijne vleugelen korten. Voorts is *wiek* een der vier vleugels van eenen molen: *de wieken van dien molen worden een voor een ontspannen*. Bij Kil., het lemmet van eene lamp; en nog hedendaags, even als het hoogl. *Wieke*, pluksel, dat men in eene wonde steekt, of daarop legt. Zamenstell.: *kortwieken*, *steekwiek*, *vlaswiek*, *wondwiecke*, bij Kil.

WIEL, z. n., o., des *wiels*, of van het *wiel*; meerv. *wielen*. Verkleinw. *wieltje*. Eng. *wheel*, zweed. *hjul*. Een rad: *sij sullen tegen u komen met karren, wagenen, ende wielen*. [Bijbelv.] *Nopenseenen stok*, of een *spaaik*, in het *wiel steken*: om een *spaaik* in 't *wiel* van de *wisselen te steken*, bij Hooft; zie *spaaik*. Bijzonderlijk is *wiel* een spinnewiel: *spint uit all deez stof op 't wiel van uw gedachten*. [D. Deck.] Voorts was het oulings evenveel als *wieling*; zie dit woord. Zamenst.: *wielboor*, *wielboom*, *wieldraaijer*, *wielspaak*, *wielspar*, *wielstok*, *wielwilg*, enz. *Spinnewiel*, *spoelwiel*, enz.

WIEL, z. n., v., der, of van de *wiel*; meerv. *wielen*. Kil. *wiele*, *wieldoek*, *wijle*, en bij hem en Halma, een Nonnensluijer, eng. *vail*, fr. *voile*. sp. *vela*, it. *velo*, lat. *velum*; van waar *wielen*, bij Kil. sluijeren, het hoofd met eenen sluijer bedekken.

WIELEN, zie *wiel*.

WIELING, z. n., v., der, of van de *wieling*; meerv. *wielingen*. Een draaikolk: *daer een beek midden door stroomende met kromme wielingen tegens de scherpe rotsen aenruischt*. [Vond.] *Met zijn' vloet en zilvre wielingen*. [Poot] Van *wiel*, dat oulings hetzelfde betekende: *een wijel of colc des vuers en zwevels*. [Mat. Der Sond.]

WIEME, z. n., v., der, of van de *wieme*; meerv. *wiemen*. Bij Kil. en Halma, een rookhok, waarin men vleesch rookt, en onbedorven houdt.

WIER, z. n., o., des *wiers*, of van het *wier*; meerv. *wieren*, dat enkel nopens verschillende soorten gebezigd wordt. Schelf, watergras, waarvan men negen soorten telt: *de meeste wieren behooren tot de zeeën*. *Het lichte wier*. [D. Deck.] *Wanneer het wier op hare borst breekt*. [Vond.] *Het wier was aen mijn hoofd gebonden*. [Bijbelv.] Van hier de benaming van het eiland *Wieringen*. Zamenstell.: *wierdijk*, *wierhoofd*, enz. *Zeewier*, enz. Dit woord luidt in het eng. *seawark*, fr. *varech*.

WIERIG, bijv. n. en bijw., *wieriger*, *wierigst*. Van het oude *wieren*, bij Kil., met vlugge blikken rondkijken. *Vlug van uitzigt, levendig van voorkomen: welk een wierig kind!*

WIEROOK, z. n., m., des *wierooks*, of van den *wierook*; zonder meerv. De rook van zekere uitlandsche hars: *wolken van wierook*. Figuurlijk, vereerende dingen: *wierook van loftuigingen, dankbetuigingen, gebeden*, enz. *Hoe dikwils zwaaide haer mijn hart het wierook toe*, heeft Vond., die het hier te onregt mannelijk maakt. De hars, waaruit men den voormelden rook verwekt: *wie dan den wierook aen zal steken op d'altaeren*. [Vond.] *Op elke rijge sult ghij suiiveren wierook leggen*. [Bijbelv.] Van hier *wierookken*, *wierook offeren*, en *wierookdamp* van zich geven: *toen ze nu d'offergaven ten wierookenden outer broght*. [Vond.] *Wierooker*, *wierooking*. Zamenstell.: *wierookboom*, *wierookdamp*, *wierooklucht*, *wierookoffer*, *wierookvat*, *wierookkasken*, bij Kil. enz.

Wierook, Kil. *wijroock*, hoogl. *Weihrauch*, neders. *wirik*, Willeram. *wiroche*, Olfrid. *wirouch*, komt van *rook*, en het oude bijw. *wie*, *wei*, *wij*, *wih*, angels. *wiha*, *wig*, heilig; van waar *wijen* en *wijnacht*.

WIEROOKEN, zie *wierook*.

WIEWOUWEN, ONZ. W., gelijkvl. *Ik wiewouwde*, heb *gewiewouwd*. Ook *wiwouwen*, zich heen en weder bewegen: *wiewouw toch zoo niet!*

WIEWOUTER, zie *wijfwouter*.

WIG, *wigge*, z. n., v., der, of van de *wigge*; meerv. *wiggen*. Verkleinw. *wiggetje*. Kil. ook *wegge*, hoogl. *Wecke* en *Weck*. Een spits toeloopend stukje hout, of ijzer, waarmede men hout vaneen doet splijten: *hij kloofde 't hout met ijzeren wiggen en cenen*

- mooker.* [Halma.] Zamenstell. : *wiggebeen*, een beitelvormig been van het menschelijke ligchaam; *wigswijze*, in den vorm van eene wig : *de benden werden wigswijze geschaard.*
- WIGCHELAAR, z. n., m., *des wigchelaars*, of *van den wigchelaar*; meerv. *wigchelaars*, en *wigchelaren*. Van *wigchelen*. Eigenlijk, al wie uit paardengebriesch voorspellingen afleidt, zoo als de oude Duitschers plagten te doen. In het gebruik, al wie zulks uit vogelvlugt, of ander bedrijf van vogelen, of uit de ingewanden der dieren, deed : *de romeinse wigchelaars waren in groot aanzien. Tolumnius, de wigchelaar.* [Vond.] Van hier *wigchelarij*. Zamenstell. : *aartswigchelaar*, enz.
- WIGCHELEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik wigchelde, heb gewigcheld.* Kil. *wijchelen, wiechelen*, hoogd. *wieheren*. Eigenlijk, eene klankna-bootsende uitdrukking van paardengebriesch, en voorts het afleiden van voorspellingen daaruit; zoo als de oude Duitschers plagten te doen. In het gebruik, zulke voorspellingen doen, als de romeinse wigchelaars, uit ingewanden van offerbeesten, of verschillende bedrijven van vogelen : *hoe de ingewandkijkers ook wigchelden.* Van hier *gewigchel, wigchelaar*, enz. Zamenstell. : *wigchelrok, wigchetroede, wigchelstok*, enz. *Voornigchelen*, enz.
- WIGGEBEEN, zie *wig*.
- WIGGELEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik wiggelde, heb gewiggeld.* Kil. en Halma, heen en weer schudden en bewegen; in welken zin het aan *wiegen, wegen*, en *waggelen* verwant is. Bij Kil. ook bedr., evenveel als *wikkelen, inwikkelen*.
- WIGSWIJZE, zie *wig*.
- WIGT, z. n., o., *des wigts*, of *van het wigt*; meerv. *wigten*. Eene verkorting van *gewicht*, en veelal evenveel beteekende; zie *gewicht*. Intusschen is het, voor de daad van wegen, afweging, genomen, somwijlen vrouwelijk : *dees tellt mijn dwalingen, die peiltze bij de wight.* [D. Deck.] Van hier *wichte, wichten*, bij Kil., *wigtig, wigtigheid*. Zamenstell. : *wichtbaerigh*, bij Kil.
- WIGTIG, zie *gewichtig*.
- WIJ, meervoudig voornaamwoord van den eersten persoon, in den eersten naamval, van hetzelfde IJ, of I, gevormd, dat den wortel van *ik, mij, gij, hij*, en *zij*, uitmaakt. Ulphil. *weis*, opperd. en hoogd. van ouds her *wir*, neders., deen., zweed. *wi*, eng. *we*, angels. *wee*.
- WIJBISSCHOP, z. n., m. Van *wijen* en *bisschop*. Hoogd. *Weichbischof*, en *Chorbischof*, neders. *wigelbischof*. Iemand, die wel tot Bisschop gewijd is, maar geen eigen bisdom heeft : *een wijbisschop verving als Vicaris de plaats van den bisschop.*
- WIJCH, zie *wijg*.
- WIJD, bijv. n. en bijw., *wijder, wijdst*. Ver afgelegen : *dat is heel wijd van de waarheid.* [Halma.] Als bijw., veraf, verre : *zoo wijd is het met hem gekomen. Niet wijt van Etna ligt een stille staende meer.* [Vond.] *De benaewtheden mijnes herten hebben haer wijt wijtgestreckt.* [Bijbelv.] Dezelfde beteekenis heeft het bijw. in *wijd en zijd, wijd en ver* : *de guure Borcas won Russen, wijt en ver.* [Vond.] In dit alles vindt men steeds duidelijke sporen van de eigenlijke kracht van *wijd*, die in eene vaneenzetting en uitbreiding van den omvang van een ding gelegen is, en voorts aan het bijv. n. *wijd* de beteekenis van ruim verschaft : *eenen wijden rok. In een lant wijt van begrip.* [Bijbelv.] *Wijd, veel inhoudende.* [Kil.] Of van breed : *hij springt over de wijdste sloot. Van rivieren, van wijde stroomen.* [Bijbelv.] Als bijw., met eene sterke vaneenzetting, met verschaffing van eene groote ruimte : *ik heb — den mond wijd opgedaan, gezwoged, gehijgd.* [L. D. S. P.] *De mont, Jupijn zoo lief, begint heel wijt te gaepen.* [Vond.] *De poorten uwes lants sullen uwen vijanden wijt geopent worden.* [Bijbelv.] *De deur stond wagenwijd open*, zoo wijd, dat er een wagen door kon rijden. [Halma.] *Wijd en breed uitmeten*, uitvoerlijk vermelden. *Wijd ende breed verbrijdt*, bij Kil., is, evenveel, als *wijd en zijd, heinde en verre. Wijd ende woest is*, bij Kil., door verwoesting ontledigd. *De wijde wereld ingaan*, de wereld wijd en zijd door gaan zwerven. Van hier *wijden, wijderen, wijders, wijdheid, wijdte*. Zamenstell. : *wijdbakhuys, wijdbeck*, bij Kil.; *wijdberoemd, wijdloopig, wijdluftig, wijdvermaard*, enz. *Wijd*, hoogd. *weit*, neders. *wit*, oudopperd. *wito*, eng. *wide*, vries. *wied*, zweed. *vit*, schijnt verwant aan het fr. *vuide, vide*, en is zijne beteekenis zekerlijk aan zijnen klank verschuldigd.
- WIJDBEROEMD, zie *wijdvermaard*.
- WIJDEN, zie *wijen*.
- WIJDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wijdde, heb gewijd.* Van *wijd*. Hoogd. *weiten*, eng. *widen*. Wijder maken : *die graften allenthalven tho laeten wijden.* [V. Hass.] Zamenstell. : *herwijden, verwijden*, enz.
- WIJDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wijderde, heb gewijderd.* Van *wijder*, in de beteekenis van verder. Hoogd. *weatern*, neders. *widen*. Niet gebruikelijk dan in de zamenstell. *verwijderen*.
- WIJDERS, bijw., van *wijder*, in de beteekenis van verder. Evenveel als het bijw. *verder*, zie *ver*.
- WIJDING, zie *wijging*.
- WIJDLOOPIG, zie *wijdluftig*.
- WIJDLUFTIG, bijv. n. en bijw., *wijdluftiger, wijdluftigst*. Van *wijd* en *luftig*, van *luft*,

hoogd. *Laufst, Lauf, loop*. Anders *wijdloopig*, uitvoerig: *die wijdlustige schrijfrant. Hij verhaalde mij alles wijdlustig*. Van hier *wijdlustigheid, wijdlustiglijk*.

WIJDTE, z. n., v., der, of van de wijdte; meerv. *wijdten*. Van *wijd*. Kil. *wijde, wijdde*, elders *wijtle*, hoogd. *Weite*, Otfrid., Notk. *weiti*, eng. *widenes*. Het wijde van een ding: *wij wisselden op de wijdte van den weg*. De tusschenruimte tusschen den omvang van een ding: *voorts mat hij de wijtte der deure van de poorte*. [Bijbelv.] *Om de laatste maat te nemen van de wijtte*. [Hooft.] De afstand tusschen twee dingen: *plaats die boomen op eene behoorlijke wijdte van elkanderen*. Die hoedanigheid van iets, uit hoofde van welke het, in al de beteekenissen van het woord, *wijd* genoemd wordt: *de rok past mij, uit hoofde van zijne wijdte, geenszins*.

WIJDVERMAARD, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *wijd* en *vermaard*. Anders *wijdberoemd*. Alomteberoemd en vermaard: *den wijdvermaarden geneesheer Boerhaven*.

WIJEN, zie *wieden*.

WIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wijde, heb gewijd*. Door Godsdienstige plegtigheden heiligen: *de Paus beschonk hem met een zwaard, dat door Z. H. gewijd was. Kapellen, kerkhoven, klokken, kaarsen, water, enz. wijen. Men wijde hem tot Priester. Toen men haar tot Nonne stond te wijen*. Door zalving, of anderzins inhuldigen: *zoo haast men den Vorst gewijd had*. Deze beteekenis heeft het woord bijzonderlijk in de benaming van zekeren *wijsteen* te Muiden, waarop men de Drosten inhuldigde. Aan een of ander voorwerp als toeheiligen: *zijn leven aan Vorst en vaderland wijen. Wanneer landouw en lente uw Godheid bloemen wijt*. [Vond.] Van hier *wijng*. Zamenstell.: *wijbisschop, wijbrood, wijkruid*, bij Kil.; *wijwater*, enz. *Inwijen, toewijen*, enz.

Wijen, ook *wijden*, Kil. *wijhen*, hoogd. *weihen*, Kero *wihan*. zweed. *viga*, neders. *wigen, wijen*, komt van hetzelfde *wie*, waaruit *wierook* en *wijnacht* zamengesteld zijn; zie *wierook*.

WIJF, z. n., o., des *wijfs*, of van het *wijf*; meerv. *wijven*. Verkleinw. *wijfje*. Een mensch van het vrouwelijke geslacht, dat den naam van *meisje*, of dien van *jonge dochter*, ontwassen is: *man ende wijf schiep hijse*. [Bijbelv.] *Doen mans en wijven verdronken moesten blijven*. [A. Bijns.] *Dit wijf hilt in haar rechterhant boucken*. [Boeth.] *Het oude wijf haeste zich met hare stramme beenen*. [Vond.] *Een wijf zadtter, die wt haer schoot noten craecte*. [E. De Deene.] In deze voorbeelden slaat *dien haer* op de kunne van het mensch, dat door *wijf* aangeduid wordt, en niet op het geslacht van dit woord. En men

bezigts insgelijks vrouw. voornaamwoorden achter *wijf*, als het bijzonderlijk eene getrouwde vrouw aanduidt: *sijn wijf Lutgaert, die hi lief had ende waert*. [M. Stok.] *Loths wijf, die wederom sagh*. [Mat. Der Sond.] *Het radelooze wijf broeit moort in haer gepeinzen*. [D. Deck.] *Toen 't wijf vrij was, gaat ze uitstel zoeken*, heeft Hooft; die daarentegen elders schrijft: *'t overfors wijf, tot bewijs dat het niet om zijn kindren gaf*, voor: *dat zij niet om hare kinderen gaf*. Inmiddels is ten aanzien van dit woord voorts nog bedenkelijk, of hetzelfde voor een vrouwelijk wezen, dat daarmede begroet wordt, ook iets beleedigends insluit, uit hoofde waarvan men doorgaans liever *vrouw* bezigt. Nu kent dit laatste aan haar, die men daarmede bestempelt, evenveel gezag toe, als *meester*, of *heer*, aan den man, dien men dus noemt; zie *vrouw*. En *wijf* is enkel een vrouwelijk wezen, dat niet jeugdig meer is, of iemands echtgenoot. Dit blijkt uit M. Stoke, daar hij schrijft: *hi, en vrouwe Gheve, sijn wijf. Sijn wijf, vrouwe Peternelle*, enz. Daar *wijf* dus in zijnen oorsprong zoo vereerend niet is, als *vrouw*, geeft men in onze beleefde dagen dezen laatsten naam bij voorkeur aan een wijf, waaraan men eenigen eerbied bewijzen wil. Daarentegen bevat het verkleinw. *wijfje* iets liefkozens, of minzaams: *wel wijfje, hoe gaat het? Hoor eens, wijfje lief!* En men geeft aan dieren van het vrouwelijke geslacht steeds den naam van *wijfje*: *het wijfje treurde na den dood van het mannetje. Van het vee, dat niet rein en is, twee, het manneken ende sijn wijfken*. [Bijbelv.] Voorts geeft men aan het vrouwelijke geslacht van dieren, die daarvoor geenen onderscheidenden naam hebben, hunnen algemeenen naam in vereeniging met den tweeden naamval van *wijfje*, of vormt men de benamingen van *wijfjesarend, wijfjesvos*, enz. Den tweeden naamval van *wijf* voegt men achter *goed*, in: *hij is goed wijfs*. Eindelijk draagt het grootste slag van stokvischen den naam van *oud wijf*, eng. *oldwife*, fr. *vieille*, Linn. *vetula*, en geeft men dezen naam aan eenen man van een vrouwelijk karakter: *het is een oud wijf van eenen karel*. de spreekwijs: *er blijft geen oud wijf bij het spinnewiel*, beteekent, al wat leeft, komt op de been, om het een, of ander, te zien of bij te wonen. Van hier *wijfachtig, wijftick*, bij Kil.; *wijfsch, oudwijfsch, wijveloos, wijven, werkw., wijverijen tweewijverij, veelwijverij*, enz. Zamenst.: *wijvenbeul, wijvenklopper, wijvenpraat, wijvensnijter*, enz. *Appelwijf, groentwijf, melkwijf, vischwijf*, enz.

Wijf, neders. *wief*, vries. *wiev*, angels. *wife*, zweed. *vis*, oud. *wip, wib*, hoogd. *Weib*, is verwant aan het schotsche *oiwe, ovi*, voedster, voedsel aanbrenghend.

WIJFACHTIG, bijv. n. en bijw., *wijfachtiger*,

wijfachtigst. Van *wijf* en *achtig*. De vrouwen genegen, minziek: *een wijfachtig man*. Voorts ook evenveel als *wijfsch*, als van eene vrouw: *eene wijfachtige stem*. *Een wijfachtig voorkomen*. *Hij ziet er zeer wijfachtig uit*. Van hier *wijfachtigheid*.

WIJFSCH, zie *wijf* en *wijfachtig*.

WIJG, *wijch*, z. n., m., *des wijgs*, of *van den wijg*; zonder meerv. Oulings, strijd: *die den wijch beginnen wilden*. [Spieg. Histor.] *Wan met scepe den wijch mede*. [M. Stok.] Van hier *wijgant*, *wigant*, een strijder, een reus, *wijghant*, *wiegant*, *wijghlick*, bij Kil. Zamenstell.: *wijghhuijs*, bij Kil., en de eigennamen *wijgbold*, *wijgbrand*, *wijghart*, of *wikhart*, vries. *wiggert*. Dit woord schijnt verwant aan het eng. *wicked*, het moesogot. *wigan*, *bellum gerere*, en het alem., angels. en frankh. *wige*, *bellum*.

WIJING, *wijding*, z. n., v., *der*, of *van de wijing*; meerv. *wijingen*. De daad van wijen: *bij de wijing van dien Bisschop*. Voorts, even als *wihi* bij Olfrid., de zegen, en hetgeen men bij de wijing verder ontvangt: *iemand de wijing toedienen*. *Wijnghe ontfangen*. [Kil.] Zamenstell.: *wijingsolie*, *wijingsplegtigheid*, enz. *Kerkwijing*, *priesterwijing*, enz.

Wijing, *wijding*, Kil. *wijnghe*, *wijhinge*, hoogd. *Weihung*, *Weihe*, Olfrid. *wihi*, komt van *wijen*.

WIJK, z. n., v., *der*, of *van de wijk*; meerv. *wijken*. Van *wijken*. De daad van wijken. Dus is *de wijk nemen*, al wijkende vertrekken: *dies nam ick de wijk, en ging — naer het geberghte toe*. [Vond.] *Granvelle aldus de wijk genoomen hebbende*. [Hooft.] Toevlugt: *tot wien nam hij de wijk?* Bij Kil. eene wijkplaats voor schepen, een inham, waarin dezelve veilig liggen; en voor menschen, zoo als eene legerplaats, of eene hoeveelheid van bijeen liggende woningen, waaruit men elkanderen bijstand bieden kan. In deze laatste beteekenis komt het woord in vele eigennamen voor, even als *wick*, of *wich*, in de Engelsche van *Berwick*, *Harwich*, enz. Vooral ontmoet men het in die van *de Wijk*, of *de Beverwijk*, en *Wijk op zee*; en in: *de Wijck, daer de Rijsen moedig rijsen*. [Huijgh.] De verschillende gehuchten, aan welker vereeniging menige stad haar aanwezen te danken heeft, en voorts de verschillende kwartieren van eene stad: *door alle wijken heen, en straten van de stadt*. [L. Bake.] *In de stadt ommegeen in de wijcken ende in de straten*. [Bijbelv.] Een afzonderlijk regtsgebied, bij Kil. ook *wijckbold*: *die dwingelanderij pleegt in een anders wijk*. [Vond.] Zamenstell.: *wijkmeester*, *wijkregter*, *wijkswijze*, bij wijken, enz.

WIJKEN, onz. w., ongelijkv. *Ik week, ben geweken*. Zich van zijne plaats bewegen: *en wijekt doch niet van hier*, heeft de Bijbelv.,

waar *tot iemand wijken*, zich van zijne plaats, of van zijnen weg, naar hem toe bewegen is: *hij week tot haer in de tente*. In eenen anderen zamenhang is *wijken* zich verwijderen: *wijkt van mij af!* *Wijkt eeuwig uit mijn oogen!* [L. D. S. P.] Weggedrongen worden: *bergen sullen wijcken, heuvelen wanckelen*. [Bijbelv.] Zijne plaats voor eenen aandringenden vijand inruimen: *niet verwinnende behoeft ook niet te wijken*. [Huijdecop.] Zijne plaats voor evenveel wie inruimen: *het krijgsvolck maecht ruimbaen, en de vlam wijckt voor mij*. [Vond.] Elders is *voor iemand wijken*, voor hem onderdoen: *hij wijkt in bekwaamheid voor niemand*. Soms laat men voor weg: *de wint in 't Zuiden wijkt den Noortwint*. [Vond.] Ja *wijken* werd oulings ook wel eens bedrijvend, in plaats van doen wijken, gebezigd. Van hier *wijk*, *wijking*. Zamenstell.: *wijkplaats*, *wijkschans*, enz. *Afwijken*, *uitwijken*, enz.

Wijken, hoogd., Notk., Willeram. *weichen* neders. *weken*, zweed. *våga*, vries. *wike*, schijnt ons aan het oude *wegen*, bewegen, evenzeer verwant, als *wikken*, en eene reeks van andere woorden; zie *wegen*.

WIJKWAST, zie *wijkwater*.

WIJL, z. n., v., *der*, of *van de wijl*; meerv. *wijlen*. Verkleinw. *wijltje*. Een tijdperk van eenige uitgestrektheid: *het hield eene wijl aan*. *De gade van Jupijn had al een wijl dien spijt geroken*. [Vond.] *Dit sleepen van de wijlen*. [Hooft.] *Eene goede wijl* is een tijdperk van aanmerkelijke duurzaamheid: *het geene zij een goede wijl te voren spelden*. [Vond.] *Eene korte wijl*, is een tijdvak, dat wel kort, maar echter van eenige duurzaamheid, is: *indien mij die een korte wijl geworden mogten*. [Hooft.] *Bij wijlen*, is van tijd tot tijd: *stoo-ren bij wijlen dus haer rust*. [Vond.] *Begost hem bij wijlen te drijven*. [Bijbelv.] Nopens *somwijlen*, *onderwijlen*, of *onderwijl*, *terwijl*, en *dewijl*, zie deze woorden. In het laatste heeft dezelfde overgang van beteekenis plaats, als in *nademaal*, en het fr. *puisque*. Het is van tijdbepalend redengevend geworden, en beteekent oorspronkelijk evenveel, als *terwijl*, op de wijl, of de wijl, toen; alwaarom men het hiermede vaak verwisselt, en het eenvoudige *wijl*, hoogd. *Weil*, in beider plaats bezigt: *zo strijdenze eeuwig, wijtze in krachten zich gelijken*. [Huijdecop.] De beteekenis van *beurt*, welke Kil. aan *wijle* geeft, is evenzeer verouderd, als die van *beurtverwisseling*, die hij aan *wijling* toekent. Van hier, behalve de opgenoemde zamenstellingen en *kortswijlen*, enz., ook nog het bijwoord *wijlen*, en *wijlkens*, bij Kil.

Wijl, hoogd. *Weil*, en *Weile*, Ulphil. *weila*, Kero *twala*, Olfrid. *wila*, *wilu*, eng. *while*, zweed. *bile*, pool. *chwila*, komt van

wijlen, hoogd. *weilen*, zweed. *hvila*, en *ila*, angels. *ildan*. rusten en voorts verwijlen, dat bij ons enkel in de zamenstell. *verwijlen*, voorkomt,

WIJLEN, zie *wijt*.

WIJLEN, bijw. Kil. ook *wijlent*, *wijlents*, en *wijleneer*, hoogd. *weiland*, zwab. dicht. *wilent*, elders *wilen*, Olfrid. *wila*. Eigenlijk, wijlen geleden, voor wijlen, weleer, en voorts bij Kil. ook somwijlen; maar hendaags enkel gebruikelijk voor de benaming van eenen overledenen, om aan te duiden, dat hij, hetgeen men wegens hem zegt, weleer was, maar nu niet meer is: *wijlen uw heer vader*. De bevelen van *wijlen onzen monarch*. De weduwe van *wijlen*, of korthedshalve, *wijlen N. N.* De geleerde A. Kluit heeft *wijlend*: *wijlend mijnen geëerden oudoom*.

WIJN, z. n., m., *des wijns*, of van den *wijn*; meerv. *wijnen*. Verkleinw. *wijntje*. Eigenlijk, toebereid druivensap: *nieuwe*, *oude*, *roode*, *witte wijn*. Den *wijn*, die 't hart tot vreugd bereidt. [L. D. S. P.] *Of olij, of olijs, of vijgh, of druif, of wijn*. [Vond.] *Bestooven van den wijn*. [D. Deck.] *Niet tegen den wijn kunnen; geenen wijn verdragen kunnen; zijnen wijn uitslapen; een stijf glas wijn drinken; veel van wijntje en Trijntje houden*, enz., zijn zegswijzen, waarin *wijn* zijne eigenlijke beteekenis oefent; even als in de spreekw. *goede wijn behoeft geenen krans*, goede waar heeft geene aanprijzing noodig. *Als de wijn is in den man, is de wijsheid in de kan*, is de wijndrinker daarvan ontbloot. *Water in zijnen wijn doen*, zijne vorderingen, of beweringen, wat matigen, en verminderen. Voorts geeft men den naam van *wijn* in de zamenstell. *aalbessenwijn*, *brandewijn*, *korenwijn*, enz. aan verscheidene sterke dranken, en in die van *wijntros*, enz., aan de wijndruiven. Van hier *wijnachtig*. Zamenstell.: *wijnappel*, *wijnazijn*, *-bak*, *-balg*, *-berg*, *-bezie*, *-blad*, *-bouw*, *-buik*, *-dadel*, *-drager*, *-drinker*, *-droesem*, *-dronken*, *-druif*, *-druppel*, *-edik*, *-flesch*, *-gaard*, enz.; *-geest*, *-geur*, *-gewas*, *-glas*, *-god*, *-handel*, *-huis*, *-jaar*, *-kan*, *-kelder*, *-kenner*, *-koop*, *-kooper*, *-kraan*, *-krans*, *-kruik*, *-kuip*, *-kuijer*, *-land*, *-lezen*, enz.; *-lucht*, *-maand*, *-meten*, enz.; *-moer*, *-oogsten*, enz.; *-pacht*, *-peer*, *-peilen*, enz.; *-persen*, enz.; *-pijp*, *-plenging*, *-plukken*, enz.; *-pomp*, *-proeter*, *-rank*, *-reuk*, *-romer*, *-roeijen*, enz.; *-ruit*, *-saus*, *-schaal*, *-smaak*, *-soep*, *-steen*, *-stok*, *-stoop*, *-tapper*, *-teelt*, *-tint*, *-ton*, *-tros*, *-rat*, *-verlaten*, enz.; *-werker*, *-zak*, *-zuijer*, enz. *Aalbessenwijn*, *afscheid-*, *alants-*, *alikanten-*, *avondmaals-*, *Bourgogne-*, *brande-*,

Bremer-, *bruitofts-*, *kanarie-*, *champagne-*, *Constantia-*, *druip-*, *cere-*, *haat-*, *Hogheimer-*, *Johannisberger-*, *kandee-*, *kaneel-*, *kermis-*, *koren-*, *lek-*, *Mailaga-*, *Medoc-*, *Moezel-*, *morellen-*, *morgen-*, *mout-*, *muskaat-*, *Neckar-*, *offer-*, *Ponta-*, *Port-*, *Rijn-*, *rozijnen-*, *scheut-*, *spool-*, *stein-*, *tafel-*, *Tokaijer-*, *verbonds-*, *vlier-*, enz.

Wijn, neders. ook *wijn*, hoogd. *Wein*, Kero, fr., zweed., angels. *vin*, eng., Willer., Tatian. *wine*, vries. *wien*, pool. *wino*, wend. *vinu*, walach. *ginu*, gr. *δωσ*, komt van een Oostersch *uin*, verwant aan het hebr. *uin*.

WIJNACHT, z. n., m., *des wijnachts*, of van den *wijnacht*; meerv. *wijnachten*. Kersnacht., Kil. ook *wienacht* en *wijnmacht*, Zwabenspieg. *wihennacht*, hoogd. *Weinachten*; het meerv. in plaats van het enkelv., dat inmiddels in *weihnachtsabend*, enz. voorkomt. Van *nacht*, en dat *wie*, waar uit *wierook* zamengesteld is. Zie *wierook*.

WIJNACHTIG, bijw. n. en bijw., *wijnachtiger*, *wijnachtigst*. Van *wijn* en *achtig*. Op *wijn* verlekkerd: *zij is niet wijnachtig*. Naar *wijn* zweemend: *de smaak van dien wijnappel is niet wijnachtig*. Als bijw.: *wat smaak die meloen wijnachtig!* Van hier *wijnachtigheid*. Dit woord luidt in het hoogd. *weinnicht*.

WIJNAZIJN, z. n., m. Van *wijn* en *azijn*. Verzuurde *wijn*; en voorts, in tegenoverstelling van *bierazijn*, edik, die van andere en krachtiger dingen, dan zuur bier, gemaakt wordt. Anders *wijnedik*.

WIJNBAK, z. n., m. Van *wijn* en *bak*. De bak, waarin de zoogenoemde *perskuij*, *wijnkuij*, of *wijnpers*, staat: *de druivetreeder en treedt geenen wijn uit in de wijnbacken*. [Bijbelv.]

WIJNBALG, z. n., m. Van *wijn* en *balg*. Bij Kil. evenveel als *wijnbast*, en *wijnbezie*. De schil van de druif, met al wat daarin is, of deschild op zich zelve. Bij Halma ook evenveel als *wijnbuik*, een onmatige wijndrinker, anders ook *wijnzuijer*.

WIJNBAST, zie *wijnbalg*.

WIJNBERG, z. n., m. Van *wijn* en *berg*. Een berg, die met wijnstokken beplant is: *lasen hare wijnbergen af, ende traden de druifven*. [Bijbelv.]

WIJNBEZIE, zie *wijnbalg*.

WIJNELAD, z. n., o. Van *wijn*, voor *wijngaard*, en *blad*; want dit woord luidt voluit *wijngaardblad*; en er heerscht in hetzelfde soortgelijk eene bekorting als in *wijkwaast*, zie *wijwater*. Een blad van eenen wijngaard: *de fruitmandjes waren met wijnbladen belegd*.

WIJNBOUW, z. n., m. Van *wijn* en *bouw*. Anders *wijnteelt*, hoogd. *Weinbau*. De aankweeking van wijgevende druiven: *men bestaat er voor namelijk van den wijnbouw*.

WIJNBUIK, zie *wijnbalg*.

- WIJNDADEL**, z. n., m. Van *wijn* en *dadel*. Zulk een dadel, als waaruit men dadelwijn perst. Kil. *wijndaede* en *wijndaewje*.
- WIJNEDIK**, zie *wijnazijn*.
- WIJNGAARD**, z. n., m., des *wijngaards*, of van den *wijngaard*; meerv. *wijngaarden*. Eigenlijk een gaard, die met wijnstokken beplant is: *besoek den wijngaert*. [Aldegond.] *In alle wijngaerden sul rouwcklage zijn*. [Bijbelv.] *De edele wijnstokken, daar Godt zijnen wijngaert zorgvuldig mē beplant heeft*. [Vollenh.] Ook wel eens een wijnstok op zich zelf: *gelijk men den wijngaert ziet wassen*. [B. Houwaert.] *Gelijk druiven den wijngaert verciere*n. [Vond.] *De vochte herfst ontbloot den wijngaerd van sijn trossen*. [D. Deck.] Van hier *wijngaardenier*. Zamenstell.: *wijngaardblad*, —*bot*, —*knop*, —*loof*, —*loot*, —*mes*, —*planter*, —*rank*, —*scheut*, —*slek*, —*snoeijer*, —*staak*, —*stam*, —*stok*, geheel iets anders, dan *wijnstok*, en evenveel als *wijngaardstaak*, enz.
- Wijngaard*, ook wel eens *wijngert*, angels. *wingard*, eng. *vineyard*, Willeram. *wingarton*, hoogd. *Weingarten*, komt van *wijn* en *gaard*.
- WIJNGAARDBLAD**, zie *wijnblad*.
- WIJNGAARDSTOK**, zie *wijngaard*.
- WIJNJAAR**, z. n., o. Van *wijn* en *jaar*. Een jaar voor den wijn: *het is geen wijnjaar*. Een slecht *wijnjaar*.
- WIJNKOOP**, z. n., m. Van *wijn* en *koop*. Wijn, die bij het sluiten van eenen koop, of van een ander verdrag, gedronken wordt: *hoe veel menglen most ter wijnkoop van het hooi van Tijmen zijn gedroncken*. [Moon.] Voorts ook een verdrag, waarbij die wijn gedronken wordt. In en omstreeks Groningen zeker slag van voorbruiloft, bij den ondertrouw. In het hoogd. *Weinkauf*.
- WIJNKUIP**, zie *wijnbak*.
- WIJNLEZEN**, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *lezen* en *wijn*, in de beteekenis van druif; zie *wijn*. Evenveel als *wijnplukken* en *wijn oogsten*. Druiven inzamelen: *wanneer maakt gij eenen aauwvang met wijnlezen?* Van hier *wijnlezer*, *wijnlezing*.
- WIJNMAAND**, z. n., m. Van *wijn* en *maand*. October, door Karel den Grooten *winmanoth* genoemd, hoogd. *Weinmonath*.
- WIJNMETEN**, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wijn* en *meten*. Verschildt van *wijnroeijen*, en *wijnpeilen*, waardoor eene wiskundige berekening van de hoeveelheid van den wijn, die in een vat is, aangeduid wordt, en beteekent, wijn met eene wijnmaat afmeten: *hij is met wijnmeten bezig*. Van hier *wijnmaat*, *wijnmeetster*, *wijnmeter*, enz.
- WIJNOOGSTEN**, **WIJNPLUKKEN**, zie *wijnlezen*.
- WIJNPEILEN**, zie *wijnmeten*.
- WIJNRANK**, z. n., v. Van *wijn* en *rank*. Anders *wijngaardrank*. Eene rank, die wijn voortbrengt: *eer gij de vrolijke wijnrank in d'aerde legt*. [Vond.]
- WIJNROEIJEN**, zie *wijnmeten*.
- WIJNRUIT**, zie *ruit*.
- WIJNSTEEN**, z. n., m. Van *wijn* en *steen*. Zamenstell.: *wijnsteengeest*, *wijnsteenwater*, enz.
- WIJNSTOK**, z. n., m. Van *wijn* en *stok*. Verschildt van *wijngaardstok*, en duidt de plant aan, die druiven voortbrengt: *daar en zijn geen druiven aen den wijnstok*. [Bijbelv.] *Den frisschen wijnstok sloeg ter aard*. [L. D. S. P.] *Den heiligen wijnstok*. [Vond.]
- WIJNTEELT**, zie *wijnbouw*.
- WIJNTINT**, zie *tint*.
- WIJNVERLATEN**, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wijn* en *verlaten*, uit het eene vat in het andere laten loopen. Wijnhandel drijven: *hij wint veel met wijnverlaten*. Van hier *wijnvertaler*, enz.
- WIJNZAK**, z. n., m. Van *wijn* en *zak*. Een ledere zak, waarin men oulings wijn plagt te houden en te voeren: *dese ledere wijnsacken die wij gevult hebben*. [Bijbelv.]
- WIJNZUIPER**, zie *wijnbalg*.
- WIJS**, z. n., v., *der*, of *van de wijs*; meerv. *wijzen*. Ook *wijze*, Kil. *wijse*, *ghijse*, sp., ital. *guisa*, fr. *guise*, eng. ook *guise* en *wise*, neders., vries. ook *wise*, Tatian. *wisa* en *wis*, Isidor. *vuis*, zweed. *vis*. Dat dit woord eigenlijk de uiterlijke gedaante van een ding aanduidt, blijkt uit het fr. *déguiser*, eng. *disguiss*, van zijne uiterlijke gedaante ontdoen, vermommen. Hedendaags gebruikt men het voor manier van handelen: *op menigerlei wijze*. *Nae de wijze der gantscher aerde*. [Bijbelv.] *Zoo beraemdeze bij zich zelve tijt en wijze*. [Vond.] Spreekw.: *'s lands wijs 's lands eer*, elk volk is aan zijne bijzondere wijze van doen verkleefd. Van hier *gewijze*, *wijzigen*, enz. Zamenstell.: *denkwijs*, *derwijze*, *gelijkerwijze*, *handelwijs*, *slangswijze*, *leefwijs*, *leerwijs*, *kruiswijze*, *schrijfwijs*, *stangswijze*, *spotswijze*, *spreekwijs*, *steelswijze*, *trapswijze*, *vormswijze*, *zegswijs*, enz.
- WIJS**, *wijze*, z. n., v., *der*, of *van de wijze*; meerv. *wijzen*. Verkleinw. *wijsje*. De melodij van een lied: *op de wijze van den honderd acht en dertigsten Psalm*. *De wijs van dat lied is mij onbekend*. *Hij is van de wijs*, hij dwaalt van de melodij van het zangstuk af; en, figuurlijk, hij dwaalt van het regte spoor. *Niet op de wijs kunnen komen*, de melodij van een zangstuk niet kunnen vatten. *Ereene wijs op stellen*, eigenlijk, eene melodij voor een zangstuk bepalen; figuurlijk, zijn leven regelen: *hij stelter geene wijs op*. *Gij moet er beter wijs op stellen*. *Altijd op dezelfde wijs blijven*, in eene melodij, op eenen en denzelfden toon, voortzingen. Zamenstell.: *zangwijs*.

Wijze, hoogd. *Weise*, vries. *wise*, is verwant aan het zweed. *visa*, een lied, finn. *weisau*, zingen, oud zwab. *unwise*, misklink, en misschien ook aan ons bastaardwoord *voois*, fr. *voix*, eng. *voice*, ital. *voce*, lat. *vox*, en aan het lat. *vocare*, roepen.

WIS, bijv. n. en bijw., *wijzer*, *wijst*. Eigenlijk, veel wetend, geleerd, in evenveel welk ding bedreven: *allerlei wijze lieden in allerlei werck*. [Bijbelv.] *Die staegh, om wijs te zijn, zijn in de ploegh gespannen*. [Westerb.] *Te lang, te kort, te wijs, te dom*. [Vond.] *Wijse moeder, wijze vrouwe, vroede vrouwe*, bij Kil. Al wie een regt gebruik van zijne meerdere of mindere kennis maakt: *de onkundigste is de wijste van de drie. Bestraft den wijzen ende hij sal u liefhebben*. [Bijbelv.] *Ten dienst van Pallas, een veel wijzer Godheid, staen*. [Vond.] *Janne van Avenes, den wijzen Grave*. [M. Stok.] Als bijw., in overeenkomst met de voorschriften van het gezonde verstand, en met iemands ware belangen: *gij behoortet wijzer te handelen. Maer wenschte alleen dat ge u in 't eisschen wijzer droeght*. [Vond.] *De wijste zijn*, is dikwijls, de inschikkelijkste: *wees gij dan de wijste! Niet wijzer zijn*, is, niet beter weten: *neem het mij niet kwalijk, ik ben niet wijzer. Iets wijs worden*, hetzelfde vernemen: *hij zal het welhaast wijs worden. Iemand iets wijs maken*, is eigenlijk, hem hetzelfde doen vernemen; in het hedendaagsche gebruik, hem eene onwaarheid op de mouw spelden. Als z. n., m., is *wijze* een verstandig, en welbedreven, of naar de voorschriften van het gezond verstand handelend, man: *het herte eenes wijzen sal tijt ende wijze weten*. [Bijbelv.] *Der wijzen levensend, der dwaazen dood*. [L. D. S. P.] Van hier *wijsdom*, *wijsheid*, *wijsselijk*, *wijzeling*, *wijzen*, enz. Zamenstell.: *wijsbol*, *wijsgeer*, enz.; *wijshoofd*, *wijsneus*, *wijssot*, bij Kil.; *wijzeman*, bij Hooft, enz. *Letterwijs*, *naaldewijs*, *neuswijs*, *waanwijs*, enz.

Wijs, hoogd. *weise*, Isid. *uwise*, Otfrid. *uiza*, neders. *wilt*, *wies*, eng. *wise*, zweed. *vis*, komt van *weten*, hoogd. *wissen*.

WIJSBEGEERTE, zie *wijsgeerte*.

WIJSBOL, zie *wijsneus*.

WIJSDOM, z. n., m., *des wijsdoms*, of *van den wijsdom*; zonder meerv. Van *wijs* en *dom*, zie *dom*. Die hoedanigheid, welke iemand tot eenen wijzen maakt. Dezen zin heeft het woord nog bij Kil., even als het eng. *wisdom*, en *wistum*, *weistuom*, bij Willeram. en anderen. Maar hedendaags gebruikt men daarvoor liever *wijsheid*. Intusschen geeft Kil. aan *wijsdom* nog de beteekenis van gewijsde, regterlijke uitwijzing, in overeenkomst met: *ende met wijsdoeme der Mannen uten huijse van Breda*. [V. Hass.] In dezen zin komt het woord van *wijzen*.

WIJSGEER, z. n., m., *des wijsgeers*, of *van den wijsgeer*; meerv. *wijsgeeren*. Elders *wijzeling* en *wijzeman*. Eigenlijk een beminnaar der wijsheid. Voorts een beoefenaar der zoogenoemde wijsgeerte: *er is, volgens Cicero, geen gevoelen zoo dwaas, dat er geen wijsgeer gevonden zij, die het beweerde*. Van hier *wijsgeerig*, *wijsgeerte*, enz. Het laatste lid van *wijsgeer*, komt van *geer*, begeerig, verwant aan *geer*, begeerte, bij M. Stok., en aan *gaarne*, *gierig*, enz., en afkomstig van het oude *geeren*. Zie *begeeren*. Het eerste lid *wijs* beteekent *wijsheid*, even als in het oude *wijssegghen*, bij Kil., hoogd. *weissagen*, oudopperd. *wizzagan*, waarzeggen. *Wijsgaer* is dus beminnaar der wijsheid, en beantwoordt aan het gr. φιλοσοφος, waarnaar men het gevormd heeft.

WIJSGEERIG, bijv. n. en bijw., *wijsgeeriger*, *wijsgeerigst*. Van *wijsgeer*. Eenen wijsgeer voegende: *zulk eene denkwijze is niet wijsgeerig. Zij denkt wijsgeeriger dan hij*. Tot de zoogenoemde wijsgeerte betrekkelijk: *eene wijsgeerige verhandeling*. Van hier *wijsgeerigheid*. Zamenst.: *onwijsgeerig*, enz.

WIJSGEERTE, z. n., v., *der*, of *van de wijsgeerte*; zonder meerv. Van *wijs* en *geerte*, dat men eveneens van *geeren* vormt, als *begeerte* van *begeeren*. Halma ook *wijsbegeerte*. Eigenlijk, begeerte naar wijsheid. In het gebruik, al wat men anders, in navolging der Grieken, onder den naam van *Philosophie* begrijpt: *de wijsgeerte van Socrates*.

WIJSHEID, z. v., n., *der*, of *van de wijsheid*; zonder meerv. Van *wijs*. Otfrid., Notk., *wisheit*, hoogd. *Weisheit*. De hoedanigheid, welke iemand tot eenen wijzen maakt. Anders *wijsdom*. En wetenschap: *overal kraamt hij zijne wijsheid uit*. In den Statenbijbel, bij persoonsverbeelding: *ick wijsheijt woone bij de kloecksinnigheijt*, enz. Voorts *ouling*s ook evenveel als *vroedschap*.

WIJSHOOFD, zie *wijsneus*.

WIJSNEUS, z. n., m., *des wijsneuzen*, of *van den wijsneus*; meerv. *wijsneuzen*. Verkleinw. *wijsneusje*. Van *wijs* en *neus*. Anders *wijsbol*, *wijshoofd*, enz. Een betweter: *wat zal die wijsneus daar wederom niet op te vitten hebben*. Van hier *wijsneusheid*, *wijsneuzig*, *wijsneuzigheid*.

WIJSSELIJK, bijw., van *wijs*. Hoogd. *weislich*, Otfrid., Notk. *wislicho*. Naar de voorschriften der wijsheid: *gij hebt wijsselijk gedaan. Wijsselijk en wel*, is, met alle nauwkeurigheid en omzigtigheid: *het was wijsselijk en wel bepaald*.

WIJSVINGER, zie *wijzer*.

WIJTE, z. n., v., *der*, of *van de wijte*; zonder meerv. Van *wijten*. De daad van wijten, verwijting, en verwijt: *Renard gaf den Bisschop de wijte*. [Hooft.]

WIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik weet, heb gewe-*

ten. Te laste leggen : *gij behoeft het mij niet te wijten. 't En is haer niet te wijten*. [Huyghens.] *Dank wijten*, dat men hier en daar vindt, is voor *dank weten*; zie *weten*. Van hier *wijte*. Zamenstell. : *verwijten*, enz.

WIJTING, z. n., v., der, of van de *wijting*; meerv. *wijtingen*. Kil. ook *witlingh*, eng. *whiting*, hoogd. *Huittling*, bij ons ook *weeke wijting*. Een zeevisch van het geslacht der kabeljaauwen.

WIJVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wijfde, heb gewijfd*. Oulings gebruikelijk voor eene vrouw trouwen: *eener die buijten wijret, die magh blijven een jaer*. [V. Hass.] Zamenstell. : *verwijven*, enz. Het deelw. *gewijfd* wordt als bijv. n. gebruikt.

WIJWATER, z. n., o. Van *wijen* en *water*. Gewijd water, waarmede de Roomschen menigerlei dingen besprengen: *hij bood haar het wijwater*. Van hier de zamenstell. *wijwaterstvat, wijwaterskwast*, waarvoor men doorgaans de zamentrekking *wijkwast* gebruikt, *wijwaeterquispel*, bij Kil.

WIJWOUWEN, zie *wiewouwen*.

WIJZE, zie *wijs*, z. n., en *wijs*, bijv. n.

WIJZEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik wees, heb gewezen*. Eigenlijk, leeren, onderrigten, in welken zin men nog in het hoogd. zegt : *er lăst sich weisen*, en welken zin *wijzen*, ook in de zamenstell. *onderwijzen* oefent. Bijzonderlijk, ten aanzien van eenen weg onderrigten, te regt helpen: *iemand ergens heenwijzen*. *Wijs hem toch eens te regt!* Van hier heeft het onzijdige *wijzen* den zin van zulk een bedrijf, zulke gebaren, enz. als waardoor men iemand te regt wijst: *hij wees met den vinger naar ons*. *Zij wijst op haren stoet*. [Vond.] En het bedrijvende *wijzen* wederom dien van met zulke gebaren aanduiden, onder het oog brengen: *men wees ons den weg naar het dorp*. *Ik zal u wijzen, hoe gij doen moet*. *Iemand het gat van de deur wijzen*, hem, evenveel hoe, aanduiden, dat hij te vertrekken heeft. *Een vonnis wijzen*, hetzelfde vellen. Van hier *gewijs, gewijsde, wijzer, wijzing*. Zamenstell. : *wijsvinger*, enz. *Aanwijzen, afwijzen, bewijzen*, enz.

Wijzen, hoogd. *weisen*, neders. *wisen*, vries. *wise*, zweed. *vijsa*, wend. *wesn*, oudopperd. *wison*, angels. *wisan* en *witan*, komt van *wijs*, en beteekent eigenlijk wijs maken.

WIJZER, z. n., m., des *wijzers*, of van den *wijzer*; meerv. *wijzere* en *wijzers*. Verkleinw. *wijzertje*. Van *wijzen*. Al wie, of wat, wijst. Van personen gebruikt men het zelden anders, dan oulings voor den uitwijzer van een vonnis, of eenen regter over het algemeen: *gheweest te hebben een wijzer, nu te weesen een eischer*. [V. Hass.]; en in de zamenstell. *oordeelwijzer, wegwijzer*, enz. Onder de zaken, waaraan men den naam van *wijzer* geeft, is bij Kil. de voorste vinger,

anders *wijsvinger*, en het werktuig, dat men anders *wurwijzer*, of *minuutwijzer* noemt: *al draeit de wijzer kort den dag om*. [Vond.] De verdere zamenstell. zijn: *wijzernaald, wijzerplaat*, enz. *Bladwijzer, dagwijzer, maandwijzer, tijdwijzer, weerwijzer, windwijzer, zonnewijzer*, enz.

WIJZIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wijzigde, heb gewijzigd*. Ten opzigte van wijze en manier schikken: *men poogde alles zoo en zoo te wijzigen*. *Een besluit wijzigen* is bepalen, op welke wijze het beslotene uitgevoerd worden zal. Van hier *wijziging*. Van *wijze*.

WIK, *wikke*, z. n., v., der, of van de *wikke*; meerv. *wikken*. Anders *vitse*, fr. *vesce*, eng. *vetch*, lat. *ricia*, gr. $\beta\iota\kappa\iota\upsilon\nu$, en $\varphi\alpha\kappa\eta$, middel-eeuw. lat. *bea*, zweed. *viker*, slavon. *wjkew*, hoogd. *Wicke*, verwant aan *vijg*, en *vijgboon*. Eene peulvrucht van menigerlei soort, en het plantgewas, waaraan dezelve wast: *men voedert de paarden vaak met wikken, in plaats van met hooi*. Zamenstell. : *wikkenstroo*.

WIK, z. n., v., der, of van de *wik*; meerv. *wikken*. Van *wikken*, wegen, volgens Halma zoo veel, als er op de schaal der stadswaag in eens gewogen wordt: *elke wik werd afzonderlijk gelegd*.

WIKGELD, zie *wikken*.

WIKKELEN, bedr. w., gelijkvl. Eigenlijk, gestadig bewegen. Voorts door eene gestadige beweging ergens om winden: *wikkel het touw er om en om*. *De slang wikkelde hem haren staart om hals en armen*. Iets wordt in iets anders *gewikkeld*, wanneer men dit laatste met eene gestadige beweging om het andere heen slingert: *ik wikkelde het in een papier*. *Zich in iets wikkelen*, hetzelfde als om zich henen slingeren. *Zich in eene zaak wikkelen*, zich zoo sterk daarmede inlaten, dat men zich daaraan niet wederom onttrekken kan. *Zich ergens uitwikkelen*, zich uit de knellende banden van zoodanig iets los maken; eigenlijk hetzelfde door eene gestadige beweging als van zich af winden: *hoe gelukkig heeft hij zich er wederom uit weten te wikkelen!* Van hier *gewikkel, wikkeling*. Zamenstell. : *inwikkelen, omwikkelen*, enz.

Wikkelen, hoogd. *wickeln*, is een voortdurend werkw. van *wikken*, en verwant aan *wegen, bewegen*, enz.

WIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wikte, heb gewikt*. Eigenlijk, even als *wegen, bewegen*. Voorts wegen, en bijzonderlijk op, of in, de hand wegen: *wik eens, welk het zwaarste is*. [Halma.] Overdragtelijk is *iets wikken en wegen*, het naauwkeurig en zorgvuldig beoordeelen. Voorts is *wikken* ook wel eens evenveel, als *wijchelen*, voorspellen. Van hier *gewik, wik, wikker, wikster*. Zamenst. : *wikgeld, waaggeld*, enz.

WIKKER, z. n., m., des *wikkers*, of van den *wik-*

ker; meerv. *wikkers*. Soms evenveel als *wigchelaar*, navorscher van toekomstige dingen: *waarop ons noodlotwikkers*. [Vollenh.] Elders *wikkelaar*: *de tong van 's Bloedgods wikkelaar*. [Vollenh.] Van hier *wikkerij*. [Kil.] Wegens eens vrouw bezigt men *wikster*.

WIL, z. n., m., *des wils*, of *van den wil*; zonder meerv. Het vermogen van willen: *met verstand en wil begaafd*. De daad van willen: *betwist mij geenen vrijen wil*. Hetgene men wil, volstreckte begeerte: *dat is mijn wil*. *Dat ik mijnen wil na zijnen poogte roegen*. [D. Deck.] *Mijn geest, die wven wil bevroed*. [L. D. S. P.] Genoegen: *tegen wil en dank*. *Als 't Godt belieft, met wil of onwil dragen*. [Brandt.] *Iemand te wille zijn*. [Bijvelv.] *Zijnen wil van iets hebben*, daaruit genoegen scheppen. *Zijnen wil daarmede doen*, daarmede naar zijn genoegen handelen. Oulings beantwoordde *wil* aan euvelmoed: *die sal daaraen wil und gewaldt beguen hebben*. [V. Hass.] Voorts wordt *wil* gebezigt met om voor zich, en een z. n., tusschen beiden in den tweeden naamval, ter aanduiding van den beweeggrond van iets: *om des vredes wil*, *om Gods wil*. *Om hares schoonraders ende hares mans wille*. [Bijvelv.] *Om bestwil*. En de plaats van het z. n., wordt ook meermalen door een voornaamwoord bekleed: *om wiens wil*, *om diens wil*, *om welks wil*, *om deszelfs wil*. Maar de tweede naamval van persoonlijke voornaamwoorden wordt door den vierden naamval van bezittelijke voornaamwoorden vervangen, die alsdan eene *t* achter zich heeft: *om mijnen wil*, *om onzent wil*. *Om u*, *om wcent wil*, *alleen*. [Vond.]; enz. Van hier *gewillig*, *wilg*, *willig*, enz. Zamenstell.: *willekeur*, *wilvaardig*, enz. *Moedwil*, *onwil*, enz.

Wil, eng. *will*, hoogd. van oudsher *Wille*, angels. *wijlla*, Ulphil. *wilja*, slavon. *wiile*, *wola*, *vola*, lat. *voluntas*, komt van *willen*.

WILD, bijv. n. en bijw., *wilder*, *wildst*. Teugelloos, onstuimig: *welke wilde blikken!* *Met een wild geschreeuw*. *Hij kwam gansch ontdaan en wild binnen vliegen*. *Die wilde knaap*. Van een volk, aan geene maatschappelijke banden gewoon: *men onderscheidt de natien in beschaafde, onbeschaafde, en wilde*. Van een dier, ongetemd: *de tamme olifanten verlokken de wilde, zoo dat zij gevangen en getemd worden*. *Het wild gedierte ende alle vee*. [Bijvelv.] *Het boschzwijn heeft hem omgewroet; het wild gediert hem afgeleid*. [L. D. S. P.] Van eene plant, door geene menschelijke nijverheid aangekweekt, besnoeid of bedwongen: *wilde aardbezien*, *wilde appelen*, enz. *Toen zij 't met elzen en wilt boschloof had behangen*. [Vond.] Zoo is eene *wilde landstreek* die niet bebouwd, en door menschelijk opzigt geregeld wordt. *Wild vleesch* is vuil vleesch, dat tegen den

wil van den heelmcester in eene wonde groeit. *De wilde zee* is bij Kil. de oceaan, die onbeperkt rondom den aardbodem loopt: *het natte gebroetsel der wilde zee, rontom hem hene huppelende*. [Vond.] *In het wild*, is zonder toedoen van menschen: *die boomen groeijen daar in het wild*. Ongeregeld, en ongeordend: *alles ligt hier in het wild*. *Nu laet de stroomgodin het haer in 't wilde spreien*. [Vond.] *In het wild loopen*, in verwarring geraken: *hij laet alles in het wild loopen*. Of zonder opzigt en orde rondloopen en dwalen: *waarom loopen die kinderen daar zoo in het wild?* Van hier *wild*, z. n.; *wildeling*, bij Kil.; *wildernis*, *wildheid*. Zamenst.: *wildeman*, *wildkoorn*, *wildruit*, *wildwang*, *wildvreemd*, *wildzang*, enz. *Verwilderen*, enz.

Wild, zweed., eng., hoogd. van oudsher *wild*, vries. *wield*, is een oorspronkelijk woord, dat de eerste der opgenoemde betekenissen aan zijnen klank verschuldigd schijnt.

WILD, z. n., o., *des wilds*, of *van het wild*; zonder meerv. Eigenlijk, het onz. geslacht van het bijv. n. *wild*. In het wild loopende of vliegende dieren, verzamelbaar: *er is hier omstreeks weinig wild*. *Om het wil op te snuffelen*. [Vond.] *Al 't wild des velds moet op mijn' bijstand wachten*. [L. D. S. P.] Zamenstell.: *wildachtig*, *wildbaan*, *wildbraad*, *wildschut*, enz.

WILDACHTIG, bijv. n. en bijw., *wildachtiger*, *wildachtigst*. Van *wild* en *achtig*. Aan wild gelijkend, naar wild smakend; en bijwoordelijk, als wild: *die vogels smaken wildachtig*. [Halma.]

WILDBAAN, z. n., v. Eene omtuinde plek gronds, waar men wild bewaart: *de vorstelijke wildbaan van Kleef*. Dit woordt luidt in het hoogd. *Wildbahn* en *Wildbann*, en het laatste schijnt het oorspronkelijke. Dus schijnt ons *wildbaan* insgelijks eene verbastering van *wildban* en uit *wild* en *ban* zamengesteld.

WILDBRAAD, z. n., o. Eetbaar wild: *gaet wijt in 't velt, ende jaegt mij een willbraet*. [Bijvelv.] Toebereid vleesch van zulk wild: *zij gaen het willbraet en de maectijt bereiden*. [Vond.] *Het willbraet was nae sijnen mont*. [Bijvelv.] Dit woordt luidt bij Kil. *wildbraed*, neders. *wildbradt*, zweed. *wildbråd*, ijsl. *willabrad*, hoogd. *Wildbrët*, en *Wildpret*. Het verschilt van het hoogd. *Wildbraten*, dat een gebrad van wild aanduidt, en kan van *wild* en het ijsl. *brad*, wallis. *praidd*, lat. *praeda*, buit, afgeleid worden, of van *wild* en het eng. *bread*, vries. *breed*, gr. βρωτος, βρωτος, βρωτον, voor zoo veel dit voedsel over het algemeen aanduidt; zie *brood*.

WILDELING, z. n., m., *des wildelings*, of *van den wildeling*; meerv. *wildelingen*. Van *wild*. In het hoogd. *Wildling*. Bij Kil. een wilde appel. Zamenstell.: *wildelingboom*, bij Kil.

WILDEMAN, z. n., m. Van *wild* en *man*. Een wild mensch: *er is een wildeman voor geld te zien*. Een woesteling: *het is een regte wildeman*.

WILDERNIS, z. n., v., *der*, of *van de wildernis*; meerv. *wildernissen*. In het hoogd. *Wildnisz*. Een wild onbebouwd, en onbewoond oord: *wij quamen in eene eenzame of huilende wildernis*. [Halma.] *Woestijnen, wildernis, gebergte, en rotsen, zeden en reden, ingeplant*. [Vond.]

WILDKOORN, z. n., o. Van *wilden koorn*, of *koren*. Een plantgewas, waarvan men drie verschillende soorten telt: *moerassig wildkoorn, waterig wildkoorn, veldig wildkoorn*, enz.

WILDRUIT, z. n., o. Van *wild* en *ruit*. Een plantgewas van twee soorten: *wildruit met verdeelde, en wildruit met onverdeelde, bladen*.

WILDSCHUT, z. n., m. Van *wild* en *schut*, *schut*-ter. Een jager: *het is een voortreffelijke wildschut*.

WILDVANG, z. n., m. Van *wild* en *vang*. Een havik, of ander wild dier, dat reeds volwassen, en dus gansch wild is, als men hetzelfde vangt; in tegenoverstelling van *nesteling*. Elders ook gevangen wild: *indien ik uwe altaren met eenig wiltvangk versierde*, heeft Vond.; waar het onz. is. Voorts neemt men het voor een onstuimig en woest mensch. Hoogd. *Wildfang*.

WILDVREEMD, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *vreemd* en *wild*, dat in het oude zwabisch ook vreemd aanduidde. Gansch vreemd: *hij is mij wildvreemd*.

WILDZANG, z. n., m. Van *wild* en *zang*. De natuurlijke zang van het gevogelte: *mijn kneu-tertje zingt maar wildzang*. [Halma.] Overdragtelijk, slechte muziek: *het is wildzang*. Wartaal: *er komt niets, dan wildzang, uit zijnen mond*. Soms ook een wild, roekeloos en onzinnig mensch; in welken zin *wildzang* een meerv. heeft.

WILG, z. n., m., *des wilgs*, of *van den wilg*; meerv. *wilgen*. Verkleinw. *wilgje*. Een boomgewas, waarvan men dertig verschillende soorten telt: *aen den gebladen wilgh, die over 't water hing*. [Vond.] *Als de wilgen aen de waterbeken*. [Bijbelv.] *De harpen aen de wilgen opgehangen*. [L. D. S. P.] *Gelijk de blonde olijf de taeye wilgh beschaemt*. [Vond.] Zamenstell.: *wilgenbast, wilgenboom, wilgenhout, wilgenkruid, wilgenpoot, wilgenstoof, wilgentak, wilgenteen, wilgenzwam, willighenbosch*, bij Kil., enz. *Beekwilg, bindwilg, korfwilg, roofwilg, rijswilg, teenwilg, treurwilg*, enz.

Wilg, Kil. *willighe*, eng. *willow*, schijnt eene verkorting van *willig*; en men schijnt den wilg dus genoemd te hebben, omdat hij zoo uitnemend wel voort wil.

WILHELM, z. n., m., *des Wilhelms*, of *van den Wilhelm*; meerv. *Wilhelmen*. Gemeenlijk

Willem, eng. *William*, fr. *Guillaume*. Een oudduitsche eigennaam, volgens sommigen zamengesteld uit *helm*, en *wil, vil, vilt*, vel, en dus iemand aanduidende, wiens hoofd met een beestenvel gedekt was; doch volgens Leibnitz, *protector tranquillitatis, quietis*, van *wil, weil*, rust, en *helm*, beschermer, van *helmen*, beschermen; derhalve zoo veel als beschermer der rust, of anders rustbevaarder. Zamenst.: *Wilhemsbad, Wilhemsdorp, Wilhemsoord*.

WILLEKEUR, z. n., v., *der*, of *van de willekeur*; zonder meerv. Eigenlijk, de keur van den wil; vrij besluit, vrije verkiezing: *het staat aan uwe willekeur*. *Van iemands willekeur afhangen*. Ook grillige verkiezing, welke op geene redenen rust: *het is niet dan willekeur, waarnaar hij handelt*. Oulings in het hoogd. en nederd. ook eene overeenkomst, een verdrag; zoo als *willekeuren*, bij Kil. overeenkomen; en bij Halma is *willekeur* nog, even als bij Kil., en in het hoogd., eene ordonnantie. Van hier *willekeurig*, enz., *willekeurlijk*, bij Halma en Siegenbeck, evenveel als *willekeurig*.

Willekeur, hoogd. *Willekühr*, zweed. *willker*, komt van *wil* en *keur*.

WILLEKEURIG, bijv. n. en bijw., —*riger*, —*rigst*. Van *willekeur*. Ook *willekeurlijk*. Door willekeur bestuurd, daarnaar alleen afgemeten: *het willekeurig gezag*. *Welk een willekeurig bedrijf!* Uit eigenen wil voortkomende: *de beweging der dieren is willekeurig*. Als bijw., naar verkiezing van den wil: *de dieren bewegen zich willekeurig*. Uit eene grillige verkiezing, die op geene redenen gegrond is: *hij handelt daarin zeer willekeurig*. Van hier *willekeurigheid, willekeurlijk*. Zamenstell.: *onwillekeurig*, enz.

WILLEKEURLIJK, zie *willekeur*.

WILLEM, zie *Wilhelm*.

WILLEN, onz. w., gelijkv. *Ik wilde, heb gewild*; ook somtijds *ik wou, of woude*, zoo in de gemeenzame verkeering, als ook elders, blijkens: *ik wou en kost niet spreeken — en woude aengeport van min haer snel nastreven*, heeft Vond.; die hierin echter, buiten de gemeenzame verkeering, evenmin na te volgen is, als Hooft, Cats. en andere oudere schrijvers daarin, dat zij *hij wilt* voor *hij wil* schreven; waaromtrent *willen* aan *zullen, kunnen* en *mogen* gelijk staat. En het wordt voorts, even als deze woorden, onmiddellijk met een ander werkwoord zamengevoegd, zonder dat het elders gebruikelijke *te* tusschen beiden kome. Nu strekt *willen*, even als *wil*, ter aanduiding van eene volstreckte begeerte: *dat God ontdekken wilt sal niet verholen blijven*. [Landjuweel.] *Die met bergh over bergh ten hemel wilden gaen*. [Huijghens.] *Gij wilt dat wij in uwe wegen treden*. [L. D. S. P.] Eene min volstreckte

geneigdheid tot, en verlangen naar, iets: *gordde sijn sweet aen over sijne kleedoren, ende wilde gaen.* [Bijbelv.] *Een, die dansen wil, is haest genoeg gepepen.* [Cats.] Eene bewilliging in iets: *wilt gij mij wel eene dienst doen? K wil troon en Kerchtapijt om uwen luister missen.* [Vond.] *Sat den Eenhoorn u willen dienen.* [Bijbelv.] Het bewerken en staande houden van iets: *men wil haar met hem hebben zien wandelen. Hij wil het gehoord hebben.* De bedoeling: *wat wilt gij daarmede zeggen? Gereedheid, om iets te doen: dat huis wil instorten. Daer wilt de Duijtel van stonden aen een Cappelle bij bouwen.* [Aldegond.] Soms tijds beantwoordt willen genoegzaam aan zullen: *willen wij gaan? Onseker ofse staan, dan ofse vallen, wilt.* [Cats.] *Waar wil het geld van daan komen? Of aan kunnen, vermogen: doe vrij al wat gij wilt. Wat wil ik aanvangen? Dikwijls is willen gansch overtollig: wat wil dat zeggen? wat zegt, wat beduidt, dat? Wilt niet vreesen!* [Kil.] Zeer dikwijls verzwijgt men het werkw., dat bij *willen* behoort: *hij wil naar de Kerk, namelijk gaan. Het wil niet los, namelijk geraken. Doe, wat gij wilt, namelijk doen. Dien hij wilde, namelijk dooden, doodde hij.* [Bijbelv.] Soms tijds volgt er op *willen*, dat, enz.: *ik wil, dat het gedaan worde.* Vooral, wanneer men *ik wou* voor *ik wenschte* wel gebruikt: *ik wou, dat hij kwam.* Soms tijds voegt men bij *willen* ook een z. n., in den vierden naamval: *wat wilt gij toch? Ik wil geenen wijn. Mijne bestraffinge niet gewilt hebbet.* [Bijbelv.] Dan is *willen* even bedr. als *begeeren*. Van hier het lijdend deelw. *gewild*, dat als bijv. n. gebezigd wordt; zie *gewild*. Voorts bezigt men *willen* ook als z. n.: *alles hangt daarbij van het willen af. Het willen en het volbrengen.* [Bijbelv.] Van hier het bijw. *willens*, met opzet: *hij deed het willens en wetens. Ik ben willens, voornemens, van voornemen: willens waert, om nae 't gebergte henen op te trecken.* [Bijbelv.] *Willens of onwillens*, tegen wil en dank. Van hier *wil*, enz. Zamenstell.: *uitwillen, welwillend*, enz.

Willen, hoogd. *wollen*, vries. *wolle*, Olfrid. *wolan*, slaven. *wola*, gr. βουλομαι, lat. *volo*, velle, Kero *wellan*, Ulphil. *wiljan*, zweed. *vilja*, eng. *will*, angels. *willan*, neders. *willen*.

WILLENS, zie *willen*.

WILLIG, bijv. n. en bijw., *williger, willigst*. Van *wil*. Eenen goeden wil totiets hebbende, daartoe bereid en genegen: *hij is tot alles even willig. Met een volkomen herte, ende met eene willige siele.* [Bijbelv.] Vrijwillig, ongedwongen: *een willige afstand. Door de willige overgave der vesting. De vrijgevochte willige slaven.* [Vond.] Gedienslig: *de man is altijd even willig. Een willig paard, is een*

paard, dat steeds gaarne voort wil. *De boter, enz. wordt williger*, als er meer vertier van komt. Oulings was *willig* ook moedwillig: *willich te worden, ende gheweldigh, ende ghewelt te doen.* [V. Hass.] Van hier *willigen, willigheid, williglijk*. Zamenstell.: *bereidwillig, dienstwillig, eigenwillig, goedwillig, kwaadwillig, moedwillig, onwillig, vrijwillig*, enz.

WILLIGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik willigde, heb gewilligd*. Van *willig*. Williger, meer gewild, worden, in prijs toenemen: *het koorn begint te willigen*, anders ook, *er komt meer willigheid in het koorn*. Bij Kil. is *willighen*, gewillig maken. Gansch anders is de betekenis van dit woord wederom in de zamenstell. *inwilligen*.

WILLIGHEID, zie *willigen*.

WILVAARDIG, bijv. n. en bijw., *wilvaardiger, wilvaardigst*. Opperd. *willfertig*, hoogd. *willfährig*, van *willfahren*, iemands wil en verlangen opvolgen. Dus is het verbasterde *wilvaardig* genegen tot vervulling van iemands verlangen: *ik blijf uw wilvaardige dienaar*. Als bijw., met gewilligheid tot vervulling van iemands verlangen: *men ont-haalde ons zeer wilvaardig. Zijn wijs bevel wilvaardig gadestaan.* [L. D. S. P.]

WIMPEL, z. n., m., *des wimpels*, of *van den wimpel*; meerv. *wimpels*. Eene lange smalle scheepsvaan, welke gedaante haar van eene vlag, en eenen vleugel, onderscheidt: *die uwen wimpel draagt.* [Hooft.] *Grootsch in 't nat zijn wimpel spiegten.* [P. Moens.] *Het bootsvolck coert de vlagh en wimpel, zwaait de zwaerden.* [Vond.] Voorts bij Kil., even als het oudd. *wimpel*, eng. *wimpe*, fr. *guimpe*, een sluijer, anders *wimpeldoeck*. Van hier bij denzelfden Kil. *wimpelen*, bewimpelen. Zamenstell.: *wimpeldoeck, Kil., wimpelstok*, enz.

Wimpel, zweed. *wimpla*, middeleeuw. lat. *gimpla, impla*, hoogd., neders. *wimpel*, in de beteekenis van sluijer, eng. *wimpe*, fr. *guimpe*, schijnt, even als het hoogd. *Wimper*, het bovenste ooglid, verwant aan *wimpoogen*, pinkoogen, bij Kil., en aan het hoogd. *wim-meln*, wemelen, en voorts door eene gestadige floddering bewogen worden.

WIMPELEN, zie *wimpel*.

WINBAAR, bijv. n., *winbaarder, winbaarst*. Van *winnen*. Kil. ook *winnelick* en *winsaem*. Dat gewonnen worden kan: *eene winbaarder vesting*. Zamenstell.: *onwinbaar*.

WIND, z. n., m., *des winds*, of *van den wind*; meerv. *winden*. Verkleinw. *windje*. Eene min of meer sterke beweging van de lucht naar den eenen of anderen kant: *de wind van tegens over 't Zuiden.* [Hooft.] *Lang door storm en wind gesold wierd en gedreven.* [Huijdecop.] *Tot dat een wind haar wegrukt uit onz' oogen.* [L. D. S. P.] Figuurlijk: *de*

wind van winst riekt zoet, 't zij van wat oord hij waait. [D. Deck.] Hiertoe behooren de spreekwijzen: *den wind van voren krijgen*, duchtige tegenspraak vinden. *De huik naar den wind hangen.* Zie *huik*. *Met alle winden waaijen*, wispelturig zijn. *Bij den wind zeilen*, den wind van voren langs het zeil doen schampen. *Voor den wind zeilen*, is den wind vlak achter zich hebben. *Voor den wind hebben*, *krijgen*, enz. is zulken wind, als waarmede men voor den wind zeilt: *en geef mijn dichtgeest voor den windt.* [Hoogvl.] Aan zulken wind geeft men de benamingen van *eenen*, of *zulken* en *zulken*, *voor den wind: wacht een voor de wind, om voort in zee te steken.* [Antonid.] *Met een Noordelijke voor de windt.* [Brandt.] *Een stijve, slappe*, enz. *voor de wind.* *Het gaat iemand voor den wind*, als het hem, evenveel hoe, voorspoedig gaat. *Een schip loopt door den wind*, als het zich zoo beweegt, dat het den wind aan stuurboord krijgt, dien het voorheen aan bakboord had. *Onder den wind van een schip zijn*, hetzelfde tusschen zich en den wind hebben. *Boven wind zijn*, is aan de windzijde van een ander schip, en, overdragtelijk, voorspoedig zijn. *Zijnen vijand den wind afwinnen*, zich tusschen hem en den wind plaatsen, op dat de buskruidrook hem belemmere. *De wind steekt op*, beteekent, dat hij zich verheft, in tegenoverstelling van *de wind gaat liggen*, hij vermindert zijn geblaas. *Wind vangen*, den wind op zijnen weg tegenhouden en zelf daardoor getroffen worden: *die toestel op wien schoorsteen vangt te veel wind*. *Nopens kaf*, enz. bezigt men de uitdrukking van: *voor den wind wegstuiven*, in den wind strooijen, in den wind slaan, in de lucht doen vervliegen. *Iemands woorden in den wind slaan*, die nutteloos verloren laten gaan. *Aan den wind gaan*, is, bij Halma, optrekken, rinkelrooijen. *Wind maken*, ongepaste beweging maken. *Het hoofd vol winds hebben*, een ijdeltuit zijn. *Het is maar wind*, nietsbeduidend gezwets. *Wind des daags*, is avondkoelte, in: *wandelende in den hof, aen den wint des daeghs.* [Bijbelv.] In: *men kan van den wind niet leven*, heeft wind de beteekenis van lucht over het algemeen, even als in: *omhelsde niet dan wint en dunne en ijdele locht.* [Vond.] Ook beteekent het beslotene darmlucht: *dat bier veroorzaakt winden. De winden plagen mij.* *Winden lozen*. Eindelijk was *wind*, even als in het hoogd., oulings ook nog een *windhond*, anders *hazewind* en *hazewindhond*. Van hier *windachtig*, *winderig*, *windig*. Zamenstell.: *windbier*, *windbreken*, *windbreuk*, *windbui*, *windbuidel*, *windbus*, *winddroog*, *windei*, *windgat*, een gat in het ijs; *windgod*, *windhandel*, *windhond*, *windkant*, *windkooijk*, *windmaker*, *windmolen*, *wind-*

mout, *windnegotie*, *windoven*, *windpok*, *windpomp*, *windroer*, *windroos*, *windscherm*, *windschut*, *windstil*, *windstille*, *windstreek*, *windraan*, *windvang*, *windverwekkend*, *windvlaag*, *windwaarts*, *windwering*, *windwijzer*, *windzak*, *windzeil*, *windzijde*, *windzucht*, enz. *Aroundwind*, *bakstagwind*, *draaiwind*, *dwarlwind*, *hoofdwind*, *landwind*, *noordewind*, *oostewind*, *passaatwind*, *regenwind*, *rukwind*, *stormwind*, *tegenwind*, *voorwind*, *warlwind*, *wervelwind*, *westewind*, *zeewind*, *zidewind*, *zuidewind*, *zuidoostewind*, *zuidwestewind*, enz.

Wind, hoogd., eng., Kero, Ulphil., enz., *wind*, vries. *wien*, fr. *vent*, sp. ital. *vento*, lat. *ventus*, schijnt van het oudduitsch *wehend*, deelw. van *wehen*, waaijen, af te stammen.

WINDACHTIG, bijv. n. en bijw., *windachtiger*, *windachtigst*. Van *wind* en *achtig*, voor *hastig*. Zie *achtig*. Wind bevattend, door wind beroerd: *die maand is doorgaans windachtig*. Anders *windig* en *winderig*, welk laatste intusschen voorts nog de beteekenis heeft van aan windmakerij overgegeven: *wat is die man winderig!* terwijl het met *windachtig* deelt in den zin van windverwekkend: *boomen zijn windachtig, of winderig*. Van hier *windachtigheid*.

WINDAS, z. n., o. Van *winden* en *as*. Hoogd. *Winde*, eng. *windlass*, *windless*, fr. *vindas*. Een werktuig van verschillende gedaante, waarmede men dingen van aanmerkelijke zwaarte op, of weg, kan winden: *wanneer het windas nu rustte en stille stondt.* [Huijdecop.] Anders ook *windaas*, *windasse*, bij Kil.

WINDBIER, z. n., o. Eene zamentrekking van *wind-mout-bier*. Bier van winddroog, of in den wind gedroogd, mout: *men brouwt windbier van windmout*.

WINDBREKEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk, voor pogchen, suorken: *hoor hem eens windbreken*. Voorts bedient men zich van het deelw. *windbrekend*, in: *windbrekende middelen*, en bovendien komt van *windbreken*, *windbrekster*, *windbreker*, *windbrekerij*.

WINDBREKER, zie *windbuidel*.

WINDBREUK, z. n., v. Van *wind* en *breuk*. Een gezwel in de holte van den onderbuik of aan den navel: *het is slechts eene windbreuk*.

WINDBUI, z. n., v. Van *wind* en *bui*. Eene bui van wind: *eene felle windbui*.

WINDBUIDEL, *windbui*, z. n., m. Van *wind* en *buidel*. Een winderig mensch, een *windmaker*, *windbreker*. Hoogd. *Windbeutel*.

WINDBUS, zie *windroer*.

WINDDROOG, zie *windbier*.

WINDDE, z. n., v. Bij Kil. evenveel als *katrol*; en in het hoogd. een *haspel*. Kil. *garenwinde*. Voorts een plantgewas van twee en vijftig

soorten. Zamenstell.: *akkerwinde, haagwinde, oeverwinde, patattenwinde*, enz.

WINDDEL, z. n., m., *des windels*, of *van den windel*; meerv. *windelen* en *windels*. Van *winden*. Een werktuig, om te winden, een zwachtel: *nochte in windelen gewonden*. [Bijbelv.] Bij Kil. ook een katrol. Van hier *windelen*, bij Kil.; hoogl. *windeln*, *zwachten*. Zamenstell.: *windelband, windeldoek*.

WINDLEN, zie *windel*.

WINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wond, heb gewonden*. Eigenlijk, even als *wenden*, al draaijende bewegen. Bijzonderlijk met zulk eene beweging ergens om slingeren, of wikkelen: *wind het touw om den paal*. *Iets windt zich in iets anders*, als het dit laatste door zijne draaijende beweging om zich heen slingert, en als men het laatste om het eerste windt, *wordt het eerste in het laatste gewonden: siet dat is hier gewonden in een kleet*. [Bijbelv.] *Zich ergens uit winden*, hetzelfde door eene draaijende beweging als van zich af winden: *hij weet zich overal uit te winden*. *Het eene uit het andere winden*, is, het laatste, door eene draaijende beweging van het eerste, daaruit los maken; maar voorts is *iets ergens uit winden* ook, hetzelfde door middel van het winden van een touw, waaraan het vast is, om een windas, daaruit brengen: *men wond het schip uit het water*. Op soortgelijk eene wijze laten de spreekwijzen van *iets ergens af*, en *op, winden* zich ontlede. *Ineen winden* is door eene windende beweging ineen rollen. Van hier *wind, winde, windel*, enz. *winder, winding, windsel, windster*. Zamenstell.: *windus, windboom, windreep, windspil, windzeel*, enz. *Afwinden, bewinden*, enz.

Winden, hoogl. ook *winden*, zweed., eng. *wind*, Kero *wintan*, vries. *wiene*, is verwant aan *wenden, wentelen, wandelen*, enz.

WINDERIG, zie *windachtig*.

WINDGOD, z. n., m. Van *wind* en *God*. Een wezen uit de Grieksche en Romeinsche fabelkunde, anders *Eolus*, of *Eool*, genoemd: *Neptuin stiep bij de windgodts dochter*. [Vond.]

WINDHANDEL, z. n., m. Anders met een basterdw. *windnegotie*. Een handel, bestaande in de verzekering, dat deze of gene wind op zekeren tijd zal waaijen; op welke wijze die wind, als ware het, verkocht, en als hij niet waait, niet geleverd, en dus het spel verloren wordt. Een handel van zulken aard, als de actiehandel, enz. Fig. wordt het gebezigd voor een ijdel gezwets: *het is maar windhandel*, anders *windnegotie*.

WINDIG, zie *windachtig*.

WINDMAKER, zie *windbuidel*.

WINDMOUT, zie *windbier*.

WINDROER, z. n., o. Van *wind* en *roer*. Anders

windbus. Een roer, dat, in plaats van met buskruid, met wind, geladen wordt: *toen Otto van Guericke het windroer uitvond*.

WINDSCHUT, zie *windvang*.

WINDSEL, zie *windel*.

WINDSTER, z. n., v., *der*, of *van de windster*; meerv. *windsters*. Eene vrouw, die windt of haspelt, en zich daarmee geneert: *zijde aan de windsters uitgeven*. Zamenstell.: *zijdewindster*, enz.

WINDVAAN, zie *windwijzer*.

WINDVANG, z. n., m. Van *wind* en *vang*. Soms tijds evenveel, als *windschut, windwering*, een toestel ter opvang en afwering van den wind. Bij Kil. voorts, even als het hoogl. *Windfang*, een werktuig tot verversching van de lucht der mijngroeven, of het klepje van eenen blaasbalg. Bij Halma, al wat boven op een schip voor den wind blootgesteld is: *aan al den windvang*. [Hooft.] Ook figuurl.: *met zulke een windvang van woorden*. [Hooft.]

WINDWERING, zie *windvang*.

WINDWIJZER, z. n., m. Van *wind* en *wijzer*. Anders *windraan* en *weerhaan*. Een werktuig, dat aanduidt, van welken kant de wind komt: *de windwijzer wijst regtstreeks van den windkant af*.

WINGEWEST, z. n., o., *van het wingewest*; meerv. *wingewesten*. Van *winnen* en *gewest*. Een overwonnen gewest: *de wingewesten der Romeinen*. Lat. *provincia*, maar geheel iets anders, dan ons *Provincie*, en het fr. *province*, dat een gewest aanduidt.

WINK, z. n., m., *des winks*, of *van den wink*; meerv. *winken*. Kil. *winck, wincke, wencke*. Het wordt bij Kil. evenzeer met *wenk* verwisseld, als *winken* met *wenken*, en als men in plaats van *wenkbrauw, winkbrauw* schrijft, waarvan Kil. *wimprauwe, wijnbrauwe, wijndbrauwe, wijghbrauwe, winbrauwe* en *wimprauwe*, gemaakt heeft; terwijl men in Vriesland *wiemprauw* bezigt. Voorts schreef ook Poot: *Elias die Godts winken volgde*. En soortgelijk eene verwisseling van een *i* grijpt in menig ander woord plaats.

WINKBRAAUW, zie *wink* en *wenkbrauw*.

WINKEL, z. n., m., *des winkels*, of *van den winkel*; meerv. *winkelen* en *winkels*. Verkleinw. *winkeltje*. Een hoek: *in hoecken en winckels houden si haer schoten*. [A. Bijns.] *Ich wil de neering sien in een hoek of winckel*. [Brederod.] *Verbergt sijn dieverij in winckels nocht in hoecken*. [Vond.] *Maar vondt hem in geen winkelen noch hoecken*. [L. Bake.] Bijzonderlijk noemt men dus het hol van het hoofd, waarin het oog begrepen is: *booren d'oogen uit hun winkels*. [Hooft.] *D'oogen uit haer winkelen geboort*. [Vond.] De hoek van een voorhuis, waarin men koopmanschaft, en welke door den zoogenoemden *hoek- of toon-bank* afgesloten wordt; en voorts evenveel welke plaats van een huis,

waar men zijne nering of handtering eigenlijk drijft : *er is iemand voor in den winkel. Ik gaf het den timmerman mede naar zijnen winkel. In dien winkel gesmeedt.* [Vollenh.] In ruimeren zin een huis, waar men winkelnering drijft : *de straat is vol winkels. Dat onze winkelen vol zijnde den eenen voorraet na den anderen uijtgeren.* [Bijbelv.] Een open winkel, een bestoten winkel. Winkelnering : *zij doet ook al winkel. Winkel houden. Eenen winkel opzetten, is winkelnering beginnen. Uit den winkel scheiden, van de winkelnering afstappen. Eenen winkel uitverkoopen, zijne winkelgoederen verkoopen, zonder derzelver plaats door andere aan te vullen. Die winkel verkoopt uit, of is uitverkocht, het is met die zaak gedaan. Dat is daar een winkel!* een ongeredderde boel. Van hier *winkelen, winkelier, enz. Zamenst.: winkelboek, —deur, —dochter, —doos, —flesch, —gereedschap, —goed, —haak, —houder, —jongen, —kamer, —knecht, —ladder, —lade, —lamp, —lei, —maat, —meid, —naad, —nering, —plank, —tand, —trapje, —venster, —waar, enz. Artzenijwinkel, achter—, bakkers—, barbiers—, boek—, chits—, fruit—, galanterie—, garen—, groent—, hoeden—, hoeren—, kaart—, kaas—, katoen—, knoop—, koekbakkers—, komenij—, kousen—, kruideniers—, laken—, linnen—, mode—, moffen—, mutsen—, naalden—, oog—, papier—, prent—, rouw—, scheer—, schuil—, sla—, smids—, suoep—, stoffen—, tabaks—, thee—, timmermans—, touw—, verf—, verwers—, vlas—, zijde—, enz.*

Winkel, hoogd., neders. ook *Winkel*, Olfred. *winkel*, Notk. *winchil*, lat. *angulus*.

WINKELN, onz. w., gelijkvl. *Ik winklede, heb gewinkeld.* Van *winkel*. Winkelnering doen : *gaat gij ook al winkelen? Een huis winkelt wel, als er met voordeel gewinkeld wordt.*

WINKELHAAK, zie *winkelmaat*.

WINKELHOUDER, zie *winkelier*.

WINKELIER, z. n., m., *des winkeliers*, of *van den winkelier*; meerv. *winkelieren* en *winkeliers*. Van *winkel*. Anders *winkelhouder*. Al wie winkelnering drijft : *hij wordt van winkelier een koopman in het groot.* Wegens eene vrouw gebruikt men *winkelierster*.

WINKELMAAT, z. n., v. Van *winkel* en *maat*. Anders *winkelhaak*, hoog. *Winkelhaken* en *Winkelmasz*. Bij Kil. een bekend werktuig van timmerlieden, enz.: *kostelike steenen nae de winckelmate gehouwen.* [Bijbelv.] *Winkelhaak* is figuurlijk ook eene scheur in laken, doek, enz., in de gedaante eens winkelhaaks.

WINKELNAAD, z. n., m. Van *winkel* en *naad*, hoogd. *Winkelnaht*. Een naad in de hoofdbeenderen : *de winkelnaad vormt eene V.*

WINKELTAND, z. n., m. Van *winkel* en *tand*. Anders *hoektand*, hoogd. *Winkelzahn*. Bij Kil.

een der beedenste hondstanden : *de winkeltanden staan tegen de oogtanden over.*

WINKEN, zie *wenken*.

WINKET, z. n., o., *des winkets*, of *van het winkel*, meerv. *winketten*. Ook *wiket*, eng. *wicket*, fr. *guichet*. Een klinket : *vliegen nae de roode poort en breken 't winkel open.* [Hooft.] *dit wiket staet al ontploken.* [Walwein.]

WINNEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik won, heb gewonnen.* Oulings, het laud bearbeiden : *die de aerde wercken of winnen soude.* [Bijbel. 1477.] *Zijn lant gaen ackeren en winnen.* [Boeth.] *Winnen, land winnen*, heeft Kil., bij wien *win, winne, winner* en *landwinner*, eenen landman aanduidt, en *winne* en *hoere* voorts ook gelijkloidend is. Uit landarbeid, enz., verkrijgen en inzamelen : *hoe veel hooi zoekt gij te winnen? Zaad winnen. De wijnen, die men verleden jaar gewonnen heeft, vallen zeer slecht.* [Halma.] *Bijen, en uitgelezen geur gewonnen op het velt.* [Vond.] Dezen zin moet het verwante eng. *gain* ook gehad hebben, daar *gainage* en *gainery* de opbrengst van het land aanduidt, hetwelk iemands vassallen, bij wege van heerendiensten, bearbeiden. Daarentegen is *winnen* ook voortbrengen : *winnende land*, land, dat vruchten geeft, bij Kil. *Fast opwast, bladers wint*, zegt Vond., dat is, voortbrengt, of, zoo men wil, verkrijgt, in welken zin *winnen* even gebruikelijk is, als het oude *gewinnen* : *omdat hi van hem ghewan Walchren.* [M. Stok.] *Sullen dan die Deken ende dat Capittel eenen anderen Priester winnen.* [V. Hass.] *Gelukkigh, die Godts blijshap heeft gewonnen.* [Vond.] *Zoo wint men eeuwige eer.* [Poot.] Bijzonderlijk is *winnen* door uitloving van geld verkrijgen : *eenen knecht winnen. Die mughen sij winnen umb ihre penningen.* [V. Hass.] Door vleijende woorden of handelingen verkrijgen : *hij won hare genegenheid. Winnen de herten van 't volck.* [Kil.] Door evenveel welke dienst, of anderen arbeid, verkrijgen : *wat wint die knecht bij u? Wat wordt dat broodje zuur gewonnen! Winnen den kost met spinnen ende weuen.* [Kil.] Door koophandel, of andere praktijk, verwerven : *er wordt thans veel met geldschieten gewonnen. De eene gencsheer wint meer dan de andere. Won andere vijf talenten.* [Bijbelv.] *Dat men met woekeren wint, kan niet gedijen.* Door naijver behalen : *welk paard heeft de zweep gewonnen? Winnen den prijs.* Door wagen, en door middel van het spel verkrijgen : *hoe veel wint gij reeds? Die vele duizenden van goude kroonen wonnen.* [D. Deck.] *Hij won het spel.* Van hier *gewonnen spel* : *het is een gewonnen spel*; ook figuurlijk, de onderneming is gelukt. *Iemand gewonnen spel geren*; ook figuurl.,

deszelfs overmagt erkennen; hetwelk men ook uitdrukt met iemand het gewonnen gerren. Al strijdende verkrijgen: *schoon men wingewest bij wingewest wint. David dan noch van de burght Zions.* [Bijbelv.] Voorts ook eene plaats bereiken, waarnaar men streeft: *het roetrolck d'andre zij door stadigh trecken wint.* [Vond.] *Wint eens die duif de ruime velden.* [Dullaert.] Iemand door overreding, of overtuiging, tot zijnen ahang overhalen: *wederom een zieltje gewonnen. Op dat ik er meer soude winnen.* [Bijbelv.] Even als gewinnen, verwekken: *kinderen winnen.* [Kil.] *En aen haer winnen ging dat overgodlijk zaet.* [Vond.] *Het winnen, is, in eenen of anderen kamp de overhand hebben: die bezadigt blijft, wint het doorgaans. Het van iemand winnen, de overhand op hem behalen: hij won het van den anderen.* Hier is *winnen* eigenlijk ten zijnen voordeele doen of zien uitvallen, even als in: *winnen 't ghedinghe.* [Kil.] *In 't winnen van den grooten strijd.* [L. D. S. P.] *Ergens op winnen, of, ergens aan winnen, beteekent, door handel daaruit verkrijgen: ik win er geen en duit op.* Onz., ergens voordeel uit behalen: *hij wint er niet op. In plaats van aan de suiker te winnen, verliest hij daaraan.* Of ergens vordering en verbetering aan vinden: *nu begin ik aan u te winnen. Wij winnen toch aan, of op, de woude.* — Spreekw.: *zoo gewonnen, zoo geronnen, dat met weinig moeite, of langs oneerlijke wegen, gewonnen wordt, blijft niet lang bijeen. De winnende hand is mild, als het iemand welgaat, is hij doorgaans ook weldadig. Aan de winnende hand zijn, beginnen te winnen. Die waagt, die wint, om wat te winnen, moct men ook iets wagen. Van hier *gewin, win, bij Kil.; winbaar, winnelick, bij Kil.; winner, winning, winsaem, bij Kil.; winst.* Zamenstell.: *winzucht, enz. Aanwinnen, afwinnen, enz.**

Winnen, bij Olfrid. winnan, gewinnan, aannemen, verwerven, zweed. winna. Hier toe behooren ook het fr. *gagner*, in het middeleeuw. lat. *guadagnare*. In het zweed. is *gagn*, winst, overwinning, bij Ulphil. *gagegan*, winnen, in het gr. *καταναμι*, lat. *vinco*, ik overwin.

WINNER, z. n., m., *des winners, of van den winner*; meerv. *winneren en winners.* Van *winnen*. Al wie wint: *wie is hier de winner?* *Als winner van den strijd.* Bij Kil. ook een landbouwer, zie *winnen*. Zamenstell.: *broodwinner, geldwinner, kostwinner, landwinner, bij Kil., enz.*

WINNING, z. n., v., *der, of van de winning*; meerv. *winnigen.* Van *winnen*. De daad van winnen: *bij de winning van den prijs. Beurskrackeel en winninge en verlies.* [Vond.] Voorts beteekent: *de winning is slecht, of*

de winningen zijn, of gaan, slecht, men wint weinig met zijn onderscheiden bedrijf. Zamenst.: broodwinning, kostwinning, enz.

WINST, z. n., v., *der, of van de winst*; meerv. *winsten.* Verkleinw. *winstje.* Van *winnen*. De daad van winnen: *de winst van dat geld. Koopmanschap drijven ende winste doen.* [Bijbelv.] *Valsche ronden, tot winst van geld of staet.* [Jonklijks.] Hetgeen men wint, voordeel: *ik heb er geene winst op. Om deel aan de schijnbaare winst te hebben.* [Hooft.] *Op de winst, die aen de winden zich laet binden.* [Poot.] Spreekw.: *eerste winst is korte winst, dat men in het spel aanvankelijk wint, verliest men welhaast wederom.* Zamenstell.: *winstderving, winstgierig, enz. Handelwinst, enz.*

WINTER, z. n., m., *des winters, of van den winter*; meerv. *winters.* Verkleinw. *wintertje.* De koudste helft van een jaar: *ende koude, ende hitte, ende somer, ende winter.* [Bijbelv.] Het koudste van de vier jaarsaizoenen: *vreesst gij voor een' harden winter.* [Vond.] *Beneersticht u om voor den winter te komen.* [Bijbelv.] De koude van dit jaarsaizoen: *in dien vroegen winter. Daer rijp noch winters niet op hechten.* [Vond.] Een ongemak, dat uit die koude ontstaat: *de winter, of winters aan de handen, en in het aangezicht.* Van hier *winterachtig, winteren, wintersch.* Zamenstell.: *winteraardappel, —andijvie, —appel, —arbeid, —avond, —bloem, —boter, —bui, —daags, —dag, —eend, —fruit, —gerst, —gewas, —goed, —groen, —haar, —halfjaar, —hand, —haver, —hiel, —huis, —kamer, —kers, —keuken, —kleed, —knol, —koningje, —kool, —koren, —kost, —koude, —kraat, —kwartier, —lage, —leeuwerik, —leger, —ling, —loon, —lucht, —maand, —nuts, —nacht, —oofst, —peer, —rogge, —rok, —roos, —suizen, —salade, —slaap, —spinzie, —ster, —stuk, —tarwe, —tijd, —rui, —verblijf, —vertrek, —vlaag, —vleesch, —voet, —vogel, —voorraad, —vracht, —vreugd, —vrucht, —weder, —werk, —wijk, —wild, —woning, —zeep, enz. Kwakkelwinter, midwinter, nawinter, enz.*

Winter, hoogd., neders., eng., zweed. ook winter, Kero winter, Ulphil. wintrus, schijnt van wind gevormd.

WINTERACHTIG, bijv. n. en bijw., *winterachtiger, winterachtigst.* Van *winter* en *achtig*. Wordt met *wintersch* verwisseld, om al wat tot den winter behoort, of aan den winter gelijkt, aan te duiden: *het is een wintersche dag, en winterachtig weder.* Als bijw., in overeenkomst met den winter: *het begint er winterachtig uit te zien.* Van hier *winterachtigheid.*

WINTERDAAGS, bijw., van *winterdag*. Des winters, bij winterdag: *ik kleed mij winterdaags gemeenlijk gansch anders.*

WINTEREN, onpers. w., gelijkvl. *Het winterde, het heeft gewinterd.* Koud zijn: *het begint reeds te winteren.* Zamenst.: *overwinteren*, waarin *winteren* intusschen eene gansch andere beteekenis heeft.

WINTERGERST, zie *winterkoren*.

WINTERGROEN, z. n., o. Van *winter* en *groen*. Een plantgewas van zes verschillende soorten: *rondbladig wintergroen, gekroond wintergroen*, enz.

WINTERHAAR, z. n., o. Van *winter* en *haar*. Dat dikkere haar, waarmede sommige dieren in den winter gedekt worden: *het dikke winterhaar van den beer*.

WINTERKERS, z. n., v. Van *winter* en *kers*. Anders *steenkers* en *watermunt*. Zeker slag van munt.

WINTERKONINGJE, z. n., o. Van *winter* en *koningje*. Een vogeltje van het geslacht der kwikstaarten: *het lieve winterkoningje huppelt over de sneeuw*.

WINTERKOREN, z. n., o. Van *winter* en *koren*. Allerlei koren, dat den winter door op het veld staat, zoo als *wintergerst, winterrogge, wintertarwe*: *die kwakkelwinter doet mij voor het winterkoren vreezen. Hij lijdt als winterkoren op het veld*, is, hij lijdt allerge-weldigst.

WINTERLINK, z. n., v., der, of van de *winterlink*; zonder meerv. Anders *pijpkruid*, zeker slag van scheerling.

WINTERLUCHT, z. n., v. Van *winter* en *lucht*. Eene dikke, met sneeuw bezwangerde, lucht, zoo als men op dezoogenoemde *winterstukken* der schilders veelal vindt: *hij is sterk in winterluchten*.

WINTERSCH, zie *winterachtig*.

WINTERSLAAP, z. n., m. Van *winter* en *slaap*. De slaap, waarin verscheidene soorten van dieren den winter doorbrennen: *men graaft de Marmotten, gedurende derzelver winterslaap, uit den grond op*.

WINTERSTUK, zie *winterlucht*.

WINTERWEDER, z. n., o. Van *winter* en *weder*. Het ruwe en koude weder van den winter: *het winterweder was gedwee en handelbaar*. [Vond.]

WINZUCHT, z. n., v., der, of van de *winzucht*; zonder meerv. Van *win*, *winnen* en *zucht*. Zucht om te winnen: *hij wordt alleen door winzucht gedreven*. Van hier *winzuchtig*.

WIP, z. n., v., der, of van de *wip*; meerv. *wippen*. Verkleinw. *wipje*. Van *wippen*. De daad van wippen, in de beteekenis van schielijk, en voor een oogenblik ergens henen gaan: *met eene wip ben ik wederom hier*. Voorts ook de daad van wippen, in den eigenlijken zin van dit woord: *elke wip veroorzaakte hem nieuwe pijn. Op de wip staan*, is gevaar loopen van gewipt te worden; en oneigenlijk, van zijn ambt te verliezen, enz.: *hij staat ook al op de wip. De*

rest der Gallien staat op de wip. [Hooft.] Ook kan *op de wip staan*, de beteekenis hebben van op een werktuig staan, waarmede de brouwers water putten, en waaraan men den naam van *wip* eveneens geeft, als aan zeker straftuig, dat anders den naam van *wipgalg* voert. Bij Kil. heeft *wip* nog meer andere verouderde beteekenissen. Men gebruikt het eindelijk ook wel eens als tus-schenwerpsel: *wip! weg was hij!*

WIPBRUG, z. n., v. Van *wippen* en *brug*. Eene ophaalbrug, welke, even als eene wip, op en nederwaarts bewogen wordt: *de opgehaalde wipbrug werd nedergelaten*.

WIPGALG, zie *wip*.

WIPKOOI, z. n., v. Van *wippen* en *kooi*. Bij Halma evenveel als *ligtekooi*.

WIPNEUS, z. n., m. Van *wippen* en *neus*. Een neus, welks uiterste, zoo als dat van eene wip, hovenwaarts gerigt is, en opwipt: *zij heeft een aardig klein wipneusje*.

WIPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wipte, heb en ben gewipt*. Onz., schielijk, en voor een oogenblik, ergens henen gaan: *zij wipte daar heen, om naar de zaak te vernemen*. En over het algemeen zich schielijk verplaat-sen: *om over de slooten te wippen*. [Hooft.] *En wipt in eenen boom*. [Vond.] *Daarmede wipt hij met een sprong naar beneden*. [Brandt.] Voorts zegt men van dingen, die niet vast leggen, dat zij wippen: *de plank waarover ik liep, begon te wippen. Ergens af wippen*, is daaraf kantelen. Bedr., schielijk op-, en vervolgens wederom nederwaarts bewegen: *hij werd aan de wipgalg gewipt. Eene brug wippen*, dezelve ophalen. *Jonge spreeuwen wippen*, dezelve door eenen slag op het eene einde van een plankje, op welks andere einde zij liggen, doen wegvliegen, en ombrengen. *Iemand wippen*, hem doen tuimelen, hem van zijn ambt, enz. berooven. Van hier *gewip, wip, wipper, wippertje, wipping*. Zamenst.: *wipbrug, wipgalg, wiphout, wipkooi, wipneus, wiplank*, een plank, waarmede twee personen aan derzelver einden gezeten, zich op- en neerwippen; *wipstaart*, bij Kil., bij wien *wipsteerten* met *wispelsteerten* verwis-seld wordt, enz. *Afwippen, opwippen*, enz. *Wippen*, hoogd. ook *wippen*, zweed. *wippa*, neders. *wippen* en *wuppen*, vries. *wipje*, heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

WIPPLANK, zie *wippen*.

WIPSTAARTEN, zie *wippen*.

Wis, bijv. n. en bijw., *wisser, wist*. Evenveel als *gewis*. Zeker, waarop men staat kan ma-ken: *het is eene wisse zaak. Om klaer en wis bescheit uit haeren mont te hooren*. [Vond.] Doeltreffend: *een wisse schoot. Met eenen wisslen slag*. Als bijw., vastelijk, zekerlijk: *wel wis! Hij komt wis*. Doeltreffend: *wis schieten*. Bedachtzaam: *hij spreekt altijd*

- eren *wis*. Van hier *wisheid*, *wisselijk*, *gewis*, enz.
- WISCH, z. n., v., *der*, of *van de wisch*; meerv. *wisschen*. Verkleinw. *wischje*. Kil. *wisse*, elders *wis*. Teen, twijg: *nu breit en vlecht hij hier de Rubiaensche wis*. [Vond.] Bij Kil. bijzonderlijk eene twijg, waarmede men brandhout in eenen bundel zamenbindt, en een gedraaide band van tecneu, stroo, enz. Van hier *wisschen*, van *wisch*: een *wisschen korfje*, een *teenen mandje*. [Halma.] Zamenstell.: *wischhout*, anders *wissehouts*, zoo veel houts, als er in eene *wisch* gaat, bij Kil. *Hoofdwisch*, *stroowisch*, enz.
- WISCH, z. n., v., *der*, of *van de wisch*; meerv. *wisschen*. Van *wisschen*. Iets, waarmede men wischt: *is hier geene wisch*? Zamenstell.: *aarswisch*, enz.
- WISCHJEWASCHJE, zie *wisjewasje*.
- WISJEWASJE, z. n., o., *des wisjewasjes*, of *van het wisjewasje*; meerv. *wisjewasjes*. Leur, beuzeling: *het kost mij een wisjewasje. Loop! wisjewasje! Wisjewasjes maken*, is somtijds twist verwekken: *maak geene wisjewasjes*. Misschien is dit woord van *wis*, *wisch*, in de betekenis van stroowisch, of iets desgelijks van geringe waarde, gevormd. Uit de zamenstelling *strontwisjewasje*, zou men opmaken, dat *wisjewasje* eigenlijk eene *aarswisch* beteekende; en dan zou de ware spelling *wischjewaschje* zijn, van *wisschen* en *wasschen*.
- WISKUNDE, zie *wiskunst*.
- WISKUNDIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wiskunde*. Verschilt eenigzins van *wiskunstig*. Dit laatste is naar de grondregelen der wiskunst afgemeten, of uit de wiskunst ontleend: *het steunt op wiskunstige gronden. Een wiskunstig bewijs. Iets wiskunstig betoogen*, is, met bewijzen uit de wiskunst. *Wiskunstig zeker* is zoo zeker, als iets, dat op wiskunstige gronden steunt. Maar *wiskundig* is tot de wiskunst, of wiskunde, betrekkelijk: *een wiskundig geschrift*. Voorts wordt dit woord als z. n., m., gebruikt voor eenen beoefenaar der wiskunde, eenen wiskunstenaar: *de wiskundige maakt zich bij de meeste kunsten en handwerken zeer verdienstelijk*.
- WISKUNST, z. n., v., *der*, of *van de wiskunst*; zonder meerv. Anders *wiskunde*. Eene wetenschap, aan welker onderdeelen men den naam van *meetkunde*, *stelkunst*, enz. geeft: *de nuttige wiskunst*. Van hier *wiskunstenaar*, *wiskunstig*, *wiskunstiglijk*, enz.
- WISKUNSTENAAR, WISKUNSTIG, zie *wiskundig*.
- WISPELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wispelde*, *heb gewispeld*. Kil., bedr. en onz., fluisteren, hoogd. *flistern*, *zischeln*, en *wispeln*, en *wisperm*, eng. *whisper*, zweed. *hwiska* lat. *sibilare*. Voorts, onz., bij Kil., waggelen, heen en weder bewegen; bij Halma evenveel als *kwispelen*. Van hier *wispeler*, bij Kil. Zamenstell.: *wispelstaarten*, *wispelturig* en *wispeltuijte*, een onbestendig mensch, bij Kil.
- WISPELSTAARTEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik wispelstaarte*, *heb gewispelstaart*. Van *wispel* en *staarten*, van *staart*. Anders *kwispelstaarten*, Kil. *wispelsteerten* en *wipsteerten*, met den staart wispelen, of kwispelen.
- WISPELTUIT, zie *wispelen*.
- WISPELTURIG, bijv. n. en bijw., *wispelturiger*, *wispelturigst*. Kil. *wispelduerigh*. Wuft, veranderlijk, onbestendig: *welk een wispelturig mensch! Hij handelt al te wispelturig*. Van hier *wispelturigheid*.
- WISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wisschte*, *heb gewisscht*. Vegen: *wisch het vuil van de tafel. Sij eet ende wischt haren mont*. [Bijbelv.] Van hier *gewisch*, *wisch*, *wisscher*. Zamenstell.: *wischdoek*, enz. *Afwisschen*, *uitwisschen*, enz. *Wisschen*, hoogd. *wischen*, neders. *wisken*, eng. *whisk*, is verwant aan *wasschen*.
- WISSCHER, z. n., m., *des wisschers*, of *van den wisscher*; meerv. *wisschers*. Van *wisschen*. Al wie, of wat wischt. Bijzonderlijk, een werktuig om het kanon van binnen uit te wisschen: *in plaats van den wisscher greep hij den lepel*. Zamenstell.: *wisschersklos*, *wisscherstok*, *wisscherstouw*.
- WISSEL, z. n., m., *des wissels*, of *van den wissel*; meerv. *wissels*. Verkleinw. *wisseltje*. Bij Kil. evenveel als *wisselinghe*, de daad van wisselen, afwisselen. Hedendaags, een schriftelijk bevel, om zoo of zoo veel aan iemand te betalen. Anders *wisselbrief*: *geef mij slechts eenen wissel op N. N. Een wissel op Amsterdam*, is, een betalingsbevel, waaraan aldaar voldaan moet worden. De *wisselkoers*, of *wisselprijs*, de prijs, waarvoor men de som, die in zulk een bevel uitgedrukt is, verhandelt: *de wissel op London is te Amsterdam gerezen. Hoe hoog is de wissel op Parijs aldaar*? Bij Hooft is dit woord vrouwelijk, in: *de onderhandeling van de wissel*. Zamenstell.: *wisselbank*, *wisselbrief*, *wisselgeld*, *wisselhandel*, *wisselhandelaar*, *wisselkoers*, *wisselprijs*, *wisselregt*, *wisselrekening*, *wisselstijl*, *wisselzaken*, enz. *Wissel*, hoogd. *Wechsel*, Isid. *uuxsal*, Kero *wehsal*, neders. *wessel*, zweed. *värel*, was, voor de uitvinding van den wisselhandel, enkel in de eerstgemelde betekenis gebruikelijk, en komt van *wisselen*.
- WISSELAAR, z. n., m., *des wisselaars*, of *van den wisselaar*; meerv. *wisselaars* en *wisselaren*. Van *wisselen*, Kil. *wisseler*, hoogd. *Wechsler*. Eigenlijk, al wie iets wisselt. In het gebruik, iemand, die zich met het wisselen van muntspecien bezig houdt: *het gelt der wisselaren stortede hij uijt*, heeft de Bijbelv., waar dit woord ook voor bankier, geldschiet, gebruikt wordt: *soo moest ghij dan mijn gelt den wisselaren gedaan hebben*.

WISSELBAAR, bijv. n., *wisselbaarder, wisselbaarst*. Van *wisselen*. Dat verwisseld worden kan: *dat geld is hier niet wisselbaar*. Dat ligt afwisselt, veranderlijk, onbestendig: *een wisselbaar geluk*. *De maen, die wisselbaar haer licht dan ebben zagh, dan vloeien*. [Vond.] Van hier *wisselbaarheid*. Zamenstell.: *onwisselbaar*.

WISSELBANK, z. n., v. Van *wisselen* en *bank*. Eigenlijk, de bank, waarop een wisselaar geld verwisselt; maar doorgaans, een gebouw, waar men zijn geld tegen bankbrieven, of deze tegen geld, verwisselen kan. Anders de *bank*, eng. *bank*, ital. *banco*, fr. *banque*, hoogd. *Wechselbank*. 't *Zuiden, diep en langk, ontfangt geheel Peru, op zijne wisselbanck*. [Vond.] *De wisselbank van Londen*.

WISSELBRIEF, zie *wissel*.

WISSELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wisselde, heb gewisseld*. Bedr., verruilen: *en wisselt 's vaders hof om al 't gewas der zomeren van 't graenrijk Pruisen*. [Vond.] *Wisselen het gheld*. [Kil.] Bijzonderlijk, een groot stuk gelds tegen ander klein geld verruilen: *ik liet eenen gulden wisselen*. *Paarden wisselen* verschilt van *paarden verruilen*; dit is evenveel als *vertuischen*, maar het andere beteekent, versche paarden nemen. *Tanden wisselen*, nieuwe tanden krijgen. *Brieven met elkanderen wisselen*, dezelve over en weder schrijven. *Woorden wisselen*, met elkanderen spreken. *Eenen kogel wisselen*, een tweegevecht met pistolen houden. Onz., op elkander volgende veranderingen ondergaan: *daar alles wisselt en vergaat*. Elkander op weg voorbij rijden: *er is geene ruïnte, om te wisselen*. *Van paarden wisselen*, in plaats van de paarden, die men heeft, andere krijgen. *Van tanden wisselen*, of enkel *wisselen*, andere tanden krijgen. Eindelijk is *wisselen* het bedrijf van eenen wisselaar of enen: *hij wint veel gelds met wisselen*. Van hier *gewissel, wissel, wisselaar, wisseling*. Zamenstell.: *wisselbaar, wisselbank, wisselbrief, wisselhandel*, handel in wissels; *wisselheer, wisselhonden, wisselhuis, wisselkans, wisselkind, wisselkleed, wisselkoers*, koers van den wissel; *wisselkoets, wisselkoorts, wisselloon, wisselpaard, wisselplaats, wisselvallig*, enz. *Afwisselen, inwisselen*, enz.

Wisselen, neders. *wesseln*, hoogd. *wech-seln*, Tatian. *wechslen*, vries. *wichselje*, zweed. *vaxla*, schijnt verwant aan het lat. *vices*.

WISSELGELD, z. n., o. Van *wissel* en *geld*. Het geld, dat iemand in eenen wissel gelast wordt te betalen, in tegenoverstelling van geld, hetwelk men in den handel daarvoor bedingen kan: *zoo veel wisselgeld maakt, volgens den wisselkoers, zoo veel in klinkende munt*. Geld van de wisselbank: de

wisselbank vertelt een' schat van Krezus aan 't gereede wisselgelt. [Vond.]

WISSELHANDEL, z. n., m., zie *wisselen*.

WISSELHEER, z. n., m. Van *wissel* en *heer*. Een heer, die het opzigt over het wisselen houdt, een bestuurder van de wisselbank: *de wisselheer vooraen*, enz. [Vond.] Hoogd. *Wechselherr*.

WISSELING, z. n., v., *der*, of *van de wisseling*; meerv. *wisselingen*. Van *wisselen*. De daad van wisselen; oulings ook *wissel, de wisseling van al het ondermaansche*. *Wisseling van paarden, van tanden*, enz. Voorts oulings ook een *wisselkind*, dat tegen een ander verwisseld is, Kil. *wisselinck* en *wisselbalgh*, hoogd. *Wechselbalg*, Notk. *wihseling*, eng. *chanceling*.

WISSELKANS, z. n., v. Van *wisselen* en *kans*. Eene wisselende kans: *des oorlogs wisselkans begunstigt hem niet meer*.

WISSELKIND, zie *wisseling*.

WISSELKOERS, zie *wissel*.

WISSELPLAATS, z. n., v. Van *wisselen* en *plaats*. De plaats, waar men op reis van paarden wisselt: *er waren aan de wisselplaats geene versche paarden te krijgen*.

WISSELPRIJS, zie *wissel*.

WISSELREGT, z. n., o. Van *wissel* en *regt*. Het regt, volgens hetwelk er over geschillen ter zake van wissels wordt beslist: *het Amsterdamsche wisselregt*. Bij dit regt volgt men den *wisselstijl*, of de gewone handelwijze ten aanzien van wissels.

WISSELSTIJL, zie *wisselregt*.

WISSELVALLIG, bijv. n. en bijw., *wisselvalliger, wisselvalligst*. Van *wisselval*, dat van *wisselen* en *vallen* zamengesteld is, van een wisselend geval afhankelijk. Veranderlijk, ongestadig: *het wisselvallig krijgsgeluk*. Van hier *wisselvalligheid*.

WIT, z. n., v., *der*, of *van de wit*; meerv. *witten*. Oulings evenveel als *wet*; van waar *witelick, wittelick*, bij Kil. evenveel als *wetelick*, en *onwitten*, bij M. Stok, onregtmatig.

WIT, bijv. n. en bijw., *witter, wits*. De helderste van alle kleuren hebbende: *zoo wit als melk, of sneeuw*. *Roode, bruine, ende witte, peerden*. [Bijbelv.] *Daer de witte zeilen raeren*. [Poot.] *De wol geschooren van een witte schaepvacht*. [Vond.] Als bijw.: *het is nog niet wit genoeg gebleekt*. *Wit geversfd, wit bestorven*. Het onzijdige geslacht, als z. n., zonder lidwoord: *zwart op wit, zwarte letters op wit papier, schrift, schriftelijk bewijs*. *Maak, dat gij zwart op wit van hem krijgt!* *De veeren der snaterende raef van wit in zwart verkeeren*. [Vond.] *Met haar verschgevlachte krans van roozenroodt en wit*. [Hooft.] *Al daer wit aen was, ende het bruijne onder de lammeren*. [Bijbelv.] Met het bepalend lidwoord: *in het wit gekleed, Het wit van een ei, van het oog. Het wit der*

tanden laten zien, anders bliklanden. *Ontblootende het witte, 't welck aen de roeden was.* [Bijbelv.] Bijzonderlijk is wit een doelwit: *oogende op zijn wit.* [Vond.] *Naar het wit schieten. Hij trof het wit.* En overdragtelijk, de bedoeling: *als of zijn wit waar, 't landt onder dat juk te brengen.* [Hooft.] *Elck ingezeten liefde en vree had tot zijn wit.* [Vond.] *Op het witst* wordt bijwoordelijk gebruikt: *de leli bloeide op 't witst.* [Vond.] *Het is witte Flip*, beteekent, groote vriendschap: *wat is het wederom witte Flip tuschen die beiden!* *Witte donderdag* is donderdag voor Paschen. *Witte vrijdag*, vrijdag voor Paschen. Van hier *witachtig, witheid, witje*, kapelletje, *witte, witten*, enz. Zamenst.: *witbeen, witbek, witbier, witbond, witgeld, witgoud, witgulden, witharig, without, witkop, wittoppig, wittwast*, een kwast, om muren te witten; *wittijvig, wittoog, witpoot, witstaart, wittebrood, witvisch, witvlerk, witwerker*, enz. *Hagelwit, sneeuw wit*, enz. *Wit*, neders. *witt*, vries. *wiit*, eng. *white*, Willeram. *wiiz*, Ulphil. *hueits*, hoogd. *weisz*, is een zeer oud woord van eenen onzekeren oorsprong.

WITACHTIG, bijv. n. en bijw., zonder vergroo-tingstrappen. Van *wit* en *achtig*. Niet *wit*, maar daarnaar zwoemende: *witachtig haar*. In het hoogd. *weiszlich*, opperd. *weiszlet*.

WITGELD, zie *witje*.

WITGOUD, z. n., o., des *witgouds*, of van het *witgoud*; zonder meerv. Van *wit* en *goud*. Het edelste van alle metalen: *men kan de Platina gevoelig met den naam van witgoud bestempelen.*

WITGULDEN, z. n., o., des *witguldens*, of van het *witgulden*; zonder meerv. Van *wit* en *gulden*. Even als *roodgulden*, een bijzonder slag van zilvererts: *het witgulden schrap wit.*

WITHOUT, z. n., o., des *withouts*, of van het *without*; zonder meerv. Van *wit* en *hout*. Het hout van eenen zeer grooten amerikaanschen boom: *het harde without van Jamaica is hagelwit*. Van hier *withoutboom*.

WITJE, z. n., o., des *witjes*, of van het *witje*; meerv. *witjes*. Een kapelletje: *witjes vangen*. [Halma.] Een stuivertje, of dubbeltje: *er is onder al die duiten geen enkel witje*. Soortgelijk eene beteekenis had *witte* oulings, volgens Kil.; en *witgeld* beteekent, in overeenkomst daarmede, nog steeds zilveren munt.

WITKWAST, zie *wit*.

WITTE, zie *witje*.

WITTEBROOD, z. n., o. Van *wit* en *brood*. Brood van meelbloem, dat witter, dan ander brood, maar echter niet altijd even wit is: *dat wittebrood verdient den naam van wit brood niet. Een stuivers wittebroodje. Een wittebroodskind*, is een vertroeteld mensch, die tegen geene ongemakken bestand is. Een

wittebroodskoekje, een heel klein wittebroodje, of koekje van wittebroodsdeeg.

WITTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wittede, heb gewit.* Van *wit*. Wit maken, met witsel van kalk bestrijken: *de muur moet nog tweemalen gewit worden*. Van hier *witsel, wilster, witter*, al wie, of wat, wit; bijzonderlijk een *wittwast*.

WITTER, zie *witten*.

WITTIG, bijv. n., *wittiger, wittigst*. Kil. ook *witig*. Van *wit*, oulings evenveel als *weet*, hoogd. *witz*, eng. *wit*. Kundig. Van hier *wittigen*, bij Kil., en *verwittigen*.

WITVISCH, z. n., m., van den *witvisch*; zonder meerv. Van *wit* en *visch*. Wordt voor blei, voren, enz. gebruikt: *gooi den witvisch weer in het water!*

WITWERKER, z. n., m. Van *wit* en *werker*. Een schrijnwerker in dennen, of ander witachtig hout: *eene witwerkers latafel*.

WOEDE, z. n., v., der, of van de *woede*; zonder meerv. De daad van woeden: eene opstuiving van toorn, welke iemand buiten zich zelve voert: *hij geraakt in woede. Het dier begon van woede te schuimbekken*. Andere razernij: *dichterlijke woede. Toen de Prophetes op haren driervoet in woede geraakte*. Bijzonderlijk zoodanig eene als tot wreedheden vervoert, en allerlei vernieling aanrigt: *toen's vijands woed' ons dreigde met den dood.* [L. D. S. P.] *Om de spaansche woede te weeren.* [Hooft.] Bij Vond. vindt men: *wraeck te nemen aen den woede, die hem doorschoot*. Hier is dit *woede* mannelijk, of het is een ander *woede*, dat, even als het eng. *wood*, meklenb. *woode*, eenen woeden den aanduidt. Zamenstell.: *krijgswoede, volkswoede*, enz.

Woede, Kil. ook *woed*, neders. *wood*, oudd. *wot*, hoogd. *Wuth*, wallis. *gwiith*, komt evenzeer van woeden, als woedenisse bij Kil., eng. *woodnes*.

WOEDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik woedde, heb gewoed*. Zich aan de geweldigste bewegingen overgeven: *hij woedde van gramschap. De dolheid woedt om 't selste.* [Vond.] *Zij begon op haren driervoet te woeden. De zee woedt*, als zij zeer onstuimig is. *De vlammen woeden*, als zij het een of ander met geweldige bewegingen aanranden. *De krijg woedt*, als hij zich tot bloedvergieten en vernieling verheft. Zoo *woeden* ook *krijgslieden*: *elk woed om strijd, en toont zich onbeschoemd.* [L. D. S. P.] *Ich zie er schmetsing woen des krijgsraets tong en pit, en staeckenbroek*, enz. [Vond.] *Tegen zich zelven woeden*, is, zich zelve onzinniglijk mishandelen. Tot verdere opheldering van het gebruik van dit werkw. diene: *dikwils in het bloed van eijge kinders woedt.* [D. Jonkts.] *Boven maten tegen haer woedende, hebbe ick se vervolgt.* [Bijbelv.] *Wat drift beheerscht het woedend Heidendom.* [L. D. S. P.], waar

woedend reeds als bijv. n., kan schijnen voor te komen, zoo als meermalen elders, bij voorb. in: *zij werd nog woedender. De woedendste van allen.* Als bijw. bezigt men het in: *het stormt woedend.* En men zegt wel eens boertende: *hij is woedend, of woeyend, gelukkig.* Van hier *woede, woedenisse*, bij Kil.; *woeder, woederij*, bij Kil.; *woedig*, enz. Zamenstell.: *uitwoeden, verwoeden*, waarvan het deelw. *verwoed* alleen gebruikelijk is; *voortwoeden*, enz.

Woeden, hoogd. *wuthen*, Notk. *wuoten*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klauk verschuldigd, en heeft nooit de beteekenis van zwemmen, die het register op Huijdecop., M. Stok., daaraan geeft, noch die van vloeijen, die Kil. daaraan toekent. Deze beide beteekenissen behooren tot *waden, ik woed.*

WOEDEND, zie *woeden*.

WOEDIG, bijv. n. en bijw., *woediger, woedigst.* Van *woeden*. Woedend, verwoed: *dan door een woedig Forst.* [Vlaerd. Redenr.] Van hier *woedigheid, woedighlick*, bij Kil.

WOEKER, z. n., m., *des woekers*, of *van den woeker*; zonder meerv. Gewin, dat men van uitgezet geld trekt: *ich komende hadde het selve met woeker mogen eischen.* [Bijbelv.] *Met geenem billijken woeker.* [Hooft.] *Die vrij van allen woeker is*, denzelven niet behoeft op te brengen. [Vond.] Ook ander gewin: *zijne zielsvermogens op woeker zeten. Ik kreeg de gedane dienst met woeker terug. Dat kon den ackerman tot grooten woeker dijen.* [Vond.] Bijzonderlijk, onregmatig gewin: *die sijn goet vermeerdert met woeker ende met overwinst.* [Bijbelv.] *Die nooit sijn geld op woeker geeft.* [L.D.S.P.], dat is, op rente, over het algemeen, welke de Israëllers elkanderen niet afnemen mogten. En het najagen van ongeoorloofde rente: *woeker drijven. Hij verrijkt zich door louteren woeker. De wetten tegen den woeker handhaven.* Oulings was *woeker* ook zoo veel als datgeen, hetwelk wij thans lomberd noemen:

*Als de borgher voor sijn tanden,
In den woeker draeght sijn panden.*

[Gesch.]

Van hier *woekerachtig, woekeren*, enz.; *woekersch* bij Kil. Zamenstell.: *woekergeld, woekerhandel, woekerwijze*, bij Kil.; *woekerwinst*, enz.

Woeker, Kero *wocher*, Olfrid. *wuocher*, hoogd. *Wucher*, deen. *aager*, zweed. *ocker*, komt van het verouderde *oeken*, en het oude noordsche werkw. *ōka*, verwant aan het lat. *augere*, en eveneens vermeederen beteekenende. Dat het eigenlijk gewin over het algemeen aanduidt, blijkt uit: *daz wocher, sines orezes*, het voortbrengsel zijner vruchtboomen. bij Willeram.; en uit *erdewoucher*, aardvruchten, bij Notk.

WOEKERAAR, z. n., m., *des woekeraars*, of *van den woekeraar*; meerv. *woekeraars*, en *woekeraren*. Van *woekeren*. Kil. *woekerer*, hoogd. *Wucherer*. Een najager van woekerwinst: *na dat Alfus de woekeraer dit gesproocken hadde.* [Vond.] Van hier *woekeraarster*.

WOEKERACHTIG, bijv. n. en bijw., *woekerachtiger, woekerachtigst.* Van *woekerenachtig*. Hoogd. *wucherhaft* en *wucherlich*, Kil. ook *woekersch*. Aan woeker gelijk, van den aard van woeker: *woekerachtige winst afnemen.*

WOEKEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik woekerde, heb gewoekerd.* Bedr., door woeker verwerven: *veel gelds bijeen schrapen en woekeren.* Door woeker maken: *iemand arm woekeren. Hij heeft zich rijk gewoekerd.* Onz., ongeoorloofde winst najagen: *met woeker van eenich dinck, daermode men woekert.* [Bijbelv.] Evenveel welk voordeel zoeken; *met sijn talent woekeren.* Verkrijgen, door vlijt bekomen: *het vruchtbaar Nederland, gewoekerd uit de baren.* Van hier *woeker, woekeraar, woekerij*, bij Kil.; *woekering*. Zamenstell.: *woekergeest, woekerwinst*, ongeoorloofde winst; *woekerzucht*, enz. *Afwoekeren, uitwoekeren*, enz.

Woekeren, hoogd. *wuchern*, oudd. *wuochern* en *wochern*, komt van *woeker*.

WOEKERGEEST, zie *woekerzucht*.

WOEKERSCH, zie *woekerachtig*.

WOEKERWINST, zie *woekeren*.

WOEKERZUCHT, z. n., v. *der*, of *van de woekerzucht*; zonder meerv. Van *woekeren* en *zucht*. Anders *woekergeest*. Geneigdheid tot woekeren: *tot beteugeling van de woekerzucht.* Van hier *woekerzuchtig*.

WOEL, WOELDIG, zie *woelen*.

WOELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik woelde, heb gewoeld.* Bedr., vast winden: *een touw om den gescheurden mast woelen.* Wroeten: *de varkens woelen de wortels uit den grond.* Ook van levenlooze dingen: *op dat de rivier geene gaten in den dijk woel.* In dit alles heerscht het denkbeeld van eene gestadige beweging op of om hetzelfde punt; even als in de onz. beteekenis van de opwellingeener bron, die daardoor steeds in beweging gehouden wordt. Eenebeteekenis, welke *woelen* bij Kil. heeft, van welke *woeldig*, bij hem die van overvloedig ontleent, zoo als *woel* die van eene bron: vergelijk *woelwater*. Ja eene beteekenis, die voor de eigenlijke van *woelen*, zoo wel als van *wellen* en *wallen*, gehouden worden moet, en de moeder is van de opgenoemde beteekenissen van *woelen*, en de volgende onzijdige van zich om en om draaijen en wentelen: *slapeloos lag ik in mijn bed te woelen.* Spartelen: *het ondiër woelt en worstelt lang.* [Vond.] Zich op meer andere wijzen eigenlijk bewegen: *krioelt, en woelt, en vliegt.* [Vond.] *Immers woelende ijdelijk.* [Bijbelv.] En oneigenlijk: *na zulck een zee-*

storm woelt het zeeziek Brittenlant. [Vond.] *Dat onrustig volk houdt niet op van woelen.* Van hier *gewoel, woel, woeldig, woeler, woelerij, woelig, woeling, woelsel.* Zamenst.: *woelgaren, woelgeest, woeltouw, woelwater, woelziek, enz. Bewoelen, omwoelen, enz.*

WOELGAREN, zie *woelsel*.

WOELGEEST, z. n., m. Van *woelen* en *geest*. Een onrustig gemoed, dat tot allerlei bewegingen geneigd is: *die rusteloze woelgeest.*

WOELSEL, z. n., o., *des woelsels*, of van het *woelsel*; meerv. *woelsels*. Van *woelen*. Al wat men ergens om woelt, om eene breuk daarvan te verhelpen, of alle schaving daarvan te weren. Wanneer dit woelsel uit garen, of uit touw, bestaat, geeft men daaraan ook de namen van *woelgaren*, of *woeltouw*.

WOELTOUW, zie *woelsel*.

WOELWATER, z. n., m. Van *water* en *woelen*, zich in het rond bewegen, als het water, dat gestadig in eene bron, die daarvan oulings den naam van *woel* bekwaam, opwelt. Dus eigenlijk, opwellend en woelend water; maar deze beteekenis, in welke het woord onzijdig zou moeten zijn, is in onbruik. Men bezigt het nog enkel in die van een mensch vol beweging: *dat is een regte woelwater*. En men ziet hierbij op lichaamswoeling; terwijl men daarentegen die van den geest in aanmerking neemt, als men den naam van *woelgeest* aan iemand geeft.

WOENSDAG, z. n., m., *des woensdags*, of van den *woensdag*; meerv. *woensdagen*. Van *dag* en *woen*, eene verkorting van *Wodan*, den krijgsgod der noordsche volkeren, wiens naammen eveneens verkorte in *Woenswagen*, zoo als men het gesternte van den wagen noemde, dat bij de Anglosaksen den naam van *Irminswagen* voerde, omdat zij aan *Wodan* den naam van *Irmin* gaven. De vierde dag der week: *woensdag na Paschen*. *Alle woensdagen is het er weekmarkt*. Van hier *woensdagsch*, dat op woensdag plaats heeft. Zamenstell.: *woensdagavond, woensdagmorgen*, waarvan men in den tweeden naamval *woensdagsavonds* en *woensdagsmorgens* vormt.

WOENSWAGEN, zie *woensdag*.

WOERD, zie *woord*, z. n., m.

WOERDEN, z. n., o., *Woerden*, of van het *Woerden*; zonder meerv. Zekere stad in Holland, aan den Rijn gelegen, zijnde eene vesting: *het hasteel van Woerden*. Van hier *Woerdenaar, woerdensch*. Boxhorn zegt, dat *Woerden*, in het angels. een slot, of eene sterkte beteekent. Zie verder *woert*.

WOERHAAN, z. n., m., *des woerhaans*, of van den *woerhaan*; meerv. *woerhanen*. Verkleinw. *woerhaantje*. Van *woer* en *haan*. Bij Kil en Halma een fazant, wiens wijfje bij den laatstgenoemden den naam van *woerhen* voert.

WOERHEN, zie *woerhaan*.

WOERT, z. n., v., *der*, of van de *woert*; meerv. *woerten*. Evenveel als *waard* of *waard*; zie *waard*, z. n., m. Van hier de benaming van de *Hooge woert* te Leide, en misschien ook die van *Woerden*, oulings *Worthen* en *Worden*.

WOEST, bijv. n. en bijw., *woester, woestst, zeer woest*. Van levendige dingen, ongetemd, hoogst ongeordend en verwilderd: *een woest mensch. Brogkten 't woeste volck tot ootmoedt en ontzagh.* [Vond.] *Den kop der woest' en felle draaken.* [L. D. S. P.] Wild, of onstuimig, in: *welk een woest gelaat! Woeste blikken. Een woest geschrei. Om dat zij de eerste dorst door woeste golven streeven.* [Huijdecop.] Als bijw., onstuimiglijk: *hij naderde ons woest en onbescheiden. Met zwaard, houweel en hamer, woest vergruisd.* [L. D. S. P.] Van eene plaats, of een oord, is *woest*, onbebouwd, en hoogst ongeordend: *het land ligt woest. Dat Jerusalem woest is, ende hare poorten met vyer verbrandt.* [Bijbelv.] Van hier *woestelijk, woesteling, woesten, woestelij, woestheid, woestijn*. Zamenstell.: *woestaardig, enz.*

Woest, hoogd. *wust*, oudd. *woost*, is verwant aan het lat. *vastare*, verwoesten, het slavon. *pusti*, woest, en meer andere woorden; zie *woesten*.

WOESTAARDIG, bijv. n., *woestaardiger, woestaardigst*. Van *woest* en *aardig*, van *aard*. *Woest van aard: een woestaardig volk*. Van hier *woestaardigheid, woestaardiglijk*.

WOESTELIJK, bijw., van *woest*. Onstuimiglijk, op eene hoogst ongergelde wijze: *woestelijk kwam hij binnen stuiven. Het haar hing haar woestelijk om het hoofd.*

WOESTELING, z. n., m., *des woestelings*, of van den *woesteling*; meerv. *woestelingen*. Van *woest*. Een woest, ongemanierd, of onstuimig, mensch: *het is een regte woesteling*. Als men het van eene vrouw bezigde, zou het vrouwelijk zijn.

WOESTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik woestte, heb gewoes'*. *Woest* maken; welken zin het bij M. Stok. heeft in: *bereetmen, en woestetse*. Kil. geeft boven dezen zin aan *woesten* nog dien van bannen: *den moirdenaer te woesten*. [V. Hass.] Zamenstell.: *verwoesten*.

Woesten, hoogd. *wusten*, lat. *vastare*, is aan het ital. *quastare*, fr. *gaster, gâter*, moesogoth. *quistian*, neders. *quisten*, verkwisten, naauw verwant, en komt van *woest*.

WOESTENIJ, z. n., v., *der*, of van de *woestelij*; meerv. *woestenen*. Van *woest*. Anders *woestijn*, hoogd. *Wüsteneij* en *Wüste*, oudd. *wuast, wuechste, woste, wastuma*, slavon. *paust, paustina*. Eene woeste landstreek: *in dorre woestenen*. [L. D. S. P.] *In een heide of een woestijn.* [Vond.] *Het tot noch toe in de woestijne gepreekt was.* [Hoofl.]

WOESTIJN, zie *woestenij*.

WOL, *wolle*, z. n., v., *der*, of *van de wol*; meerv. *wollen*; dat alleen van verschillende soorten gebezigd wordt. Fijn, kort, kroes, en ineen geslingerd, haar: *de wol van het hoofd van eenen neger. Die poedelhand heeft loutere wol op het lijf*. Soortgelijk eene beteekenis heeft het woord in *boomwol*. Maar bijzonderlijk gebruikt men het voor het haar van schapen: *wol van Angola, ijslandsche wol. Sij soekt wolte ende vlas, ende werckt met lust harer handen*. [Bijbelv.] *Gij verscheurt en vilt de kudde en plukt de wol*. [D. Deck.] *De wol van eene vacht getrokken*. [Vond.] *Van de overfijne wolte*. [Hooft.] *Veel geschreeuw, maar weinig wol*, zie *geschreeuw*. In de wol geverfd, is eigenlijk wollen stof, die geverfd is, eer zij geweven wordt; oneigenlijk, een mensch, die zich aan niemand stoort. *Wolleken aan bloemen ende kruijden*, is, bij Kil., het wollig haar, dat men somtijds daaraan vindt. Van hier *wollen*, werkw. welks deelw. *gewold*, als bijv. n. gebezigd wordt, *wollen*, bijv. n., *wollijg*. Zamenstell.: *wolachtig, wolbaal, wolbeest, wolbereiden*, enz.; *woldoorn, woldraaijer, woldrager*, of *woldrig*, voor een schaap: *de woldrig, dien de schrik*, enz. [Moon.] *De leeuw met woldrig op de jagt*, bij Houtam; even als *raandrig*, voor *caandraget*. *Wolgras, wolhandel, wolkaard, wolkaarden, wolkam, wolkammen*, enz. *Wolkooper, wolkruid, wolplukken, wolplukker, wolscheiden, wolspinnen, wolverwen, wolvlok, wolszak*, enz. *Boomwol, geitenwol, schapenwol*, enz.

Wol, hoogd. *Wolle*, Nokt. *wolla*, eng. *wool*, angels., neders. *wulle*, zweed., ijsl. *ull*, slav. *velua*, schijnt aan *vel*, het lat. *vellus*, enz. verwant.

WOLACHTIG, bijv. n., *wolachtiger, wolachtigst*. Van *wol* en *achtig*, zie *achtig*. Aan *wol* gelijkend: *wolachtighaar*. Van hier *wolachtigheid*.

WOLBAAL, z. n., v. Van *wol* en *baal*. Anders *wolzak*, hoogd. *wollsack*. Een zak, die met wol opgevuld is: *een mensch als eene wolbaal, of wolszak*, een lomp grof mensch.

WOLBEEST, zie *woldragend*.

WOLBEREIDEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wol* en *bereiden*. Anders *wolkaarden, wolkammen, wolscheiden*, enz. Van hier *wolbereider*, anders *wolkaarder, wolkammer*, enz.; *wolbereidster*, anders *wolkaardster, wolkamster*, enz.

WOLDOORN, z. n., m. Van *wol* en *doorn*. Een oostindische katoenboom: *de gedoornde stam van den woldoorn is soms wel vijftig roeten hoog*.

WOLDRAGEND, bijv. n., zonder vergrootingstrapen. Van *wol* en *dragend*, van *dragen*. *Wol*, in plaats van haar, op het lijf hebbende: *het woldragend vee*, waaraan men ook den naam van *wolbeesten* geeft.

WOLDRAGER, zie *wol*.

WOLDRIG, zie *wol*.

WOLF, z. n., m., *des wolfs*, of *van den wolf*; meerv. *wolven*. Verkleinw. *wolfje*. Een verscheurend dier van hetzelfde geslacht, als de honden, vossen, enz.: *als lammeren in 't midden der wolven*. [Bijbelv.] *Zoo schuwt het lam den wolf*. [Vond.] *Wat roer ik van den wolf?* [D. Deck.] Oneigenlijk, zekere worm in de bijenkorven: *de bijen hebben den wolf*. Een insect, dat de boomen beschadigt: *het geboomte lijdt veel van den zwarten wolf*. Een korenworm: *de wolf is in dat koren*. In al deze beteekenissen neemt men *wol* verzamelaar. Voorts geeft Kil. dezen naam, even als men nog steeds in Duitschland doet, aan een voortvretend gewel, fr. *loup*, middeleeuw. lat. *lupus*. *Wolven in schapenretelen*, zijn schadelijke menschen, die zich onder een onschadelijk voorkomen vermommen. *Geenen wolf in den buik smoren*, geen noodeloos geheim van iets maken. *Eten als een wolf*, is heel gulzig. Van hier *wolvin*, het wijfje van eenen wolf. Zamenst.: *wolfachtig, wolfsangel, wolfsbezie, wolfsboom, wolfsch, wolfachtig; wolfsgebit, wolfsmond, wolfsjonger, wolfskuid, wolfsklaauw, wolfskop, wolfskruid, wolfskuil, wolfsmaand, wolfsmelk, wolfsmuil, wolfsmuts, wolfspels, wolfspoot, wolfsverschijn, wolfsstand, wolfswortel, wolfejagt, wolvenaard, wolvenet, wolvenprent, wolvenspoor*, enz. *Bijenwolf, geldwolf, korenwolf, letterwolf, weerwolf*, enz.

Wolf, eng., hoogd., Otrid., Notk. ook *wolf*, neders., angels. *wulf*, Ulphil. *wulfs*, pool. *wilk*, alban. *ullk*, ijsl. *ulfr*, zweed. *ulf*, schein Adelung verwant aan het lat. *vulpes*, en afkomstig van het moesogoth. *wilven*, rooven; maar misschien is het vermaagschap aan het lat. *lupus*, ital. *lupo*, sp. *lobo*, fr. *loup*, en ontleend van het gehuil der wolven; gelijk het zweed. *ulf*, een wolf, van *ulfa*, huilen, af te leiden is.

WOLFSBEZIE, z. n., v. Van *wolf* en *bezie*. In het enkelv. een plantgewas, dat de Natuurkenners pariskruid noemen. In het meerv. de vruchten daarvan.

WOLFSCH, zie *wolf*.

WOLFSEINDE, zie *wolvedak*.

WOLFSGEBIT, z. n., o. Van *wolf* en *gebit*. Het gebit van eenen wolf, en een gebit, waardoor men hardgebekte paarden bedwingt. Ook *wolfsbit*.

WOLFSHOND, z. n., m. Van *wolf* en *hond*. Een hond, die op de wolvenjagt afgerigt is; en een hond, die uit de paring van eene wolvin met eenen hond, of uit die van eene leef met eenen wolf, voortgekomen is.

WOLFSHONGER, z. n., m. Van *wolf* en *honger*. Een ongemeen hevige honger: *geeuw- of wolfsonger*.

WOLFSKLAUW, z. n., m. Van *wolf* en *klaauw*.

- De klaauw van een' wolf. Ook een plantge-
was van vijf en twintig verschillende soor-
ten: *de Franschen geven aan den wolfs-
klaauwen naam van pied de loup, die beter
aan den wolfsfoot voegt.*
- WOLFSKRUID**, zie *wolfswortel*.
- WOLFSMAAND**, z. n., v. Van *wolf* en *maand*.
Hoogd. *Wolfsmonath*. Bij Kil. en Halma, de
naam der laatste maand van het jaar, wan-
neer de wolven hieromstreeks oulings het
meeste plagten te wouden.
- WOLFSMELK**, z. n., v. Van *wolf* en *melk*. Ook
duivelsmelk. Een plantgewas van velerlei
soort, welks melk, of sap, dikwijls heel ver-
giftig is. Zamenstell.: *bastaardwolfsmelk*,
dat een ander plantengeslacht aanduidt.
- WOLFSMUTS**, z. n., v. Van *wolf* en *muts*. Eene
muts van eene wolfsbuid, zoo als *beerenmuts*
eene muts, van een beerenvel gemaakt: *een
deel bedekt het hoofd met een rosse wolfs-
muts*. [Vond.]
- WOLFSPOOT**, z. n., v. Van *wolf* en *poot*. De
poot van een' wolf. Ook *waterandoorn*. Een
plantgewas van twee soorten: *europische
wolfsfoot, virginische wolfsfoot*, enz.
- WOLFSTAND**, z. n., m. Van *wolf* en *tand*. Eigen-
lijk, een tand van eenen wolf: zie *daar
eenen wolfstand*. Kil. een tand aan het kake-
been der paarden. Hoogd. een kleine zwarte
tand, die de jonge varkens hindert. Bij de
Natuurkenners zeker slag van zoogenoemde
Tandhorens.
- WOLFSWORTEL**, z. n., m. Van *wolf* en *wortel*.
Akonijt. Een plantgewas, waarvan men ver-
schillende soorten telt, die meestal zeer
vergiftig zijn. Men bezigt in deszelfs plaats
ook *wolfskruid*.
- WOLFVANGER**, z. n., m. Van *wolf* en *vanger*.
Iemand, die wolven vangt. Ook worden
dikke, ruige handschoenen, zonder vingers,
wolfvangers genoemd, als geschikt, om op
de wolvenjagt te gebruiken.
- WOLGRAS**, z. n., o., van het *wolgras*; zonder
meerv. Van *wol* en *gras*. Anders *katoen-
gras, katoenbloem*, enz. Eene grasplant van
vijf soorten: *gemeen wolgras, alpisch wol-
gras, virginisch wolgras*, enz.
- WOLHANDEL**, zie *wol*.
- WOLK**, z. n., v., *der*, of *van de wolk*; meerv.
wolken. Verkleinw. *wolkje*. Een verzameling
van vochtige dampen in de lucht: *hoe de
wint deze duistere wolk voortdrijve*. [Vond.]
Bruine wolken dik van zwaare regenvlaagen.
[Hoogvl.] *Bliksemstg noch donder schoot
uit de wolken*. [Moon.] *De hagel 't vuur
brak door de wolken heen*. [L. D. S. P.] *Diens
dubbeltoppen dringen door wolcken hemel-
waart*. [Spiegh.] Figuurlijk, is eene *donkere
wolk*, een dreigend vooruitzicht van ongeluk:
alzoo dreef over deze donkere wolk. [Hooft.]
Wolken van rook en stof, zijn bekende uit-
drukkingen, even als eene *wolk van sprink-*
- hanen*. Eene *wolke van getuigen*, is, in den
Statenbijbel, eene menigte. *Een karel als
eene wolk*, een kloeke en rustige. Een *wolkje*
in een edelgesteente is een donker plekje.
Eindelijk bezigt men dit verkleinw. ook wel
eens voor een donker trekje: *er kwam een
wolkje op haar aanminnig gelaat*. Van hier
wolken, bij Kil. met wolken bedekken, of
bedekt worden, anders *bewolken*, en wolks-
wijze maken, van waar *gewolkt, wolkig*.
Zamenstell.: *wolkachtig, wolkhoog, wolk-
breuk, wolkenhemel, wolkenkolom, wolkge-
vaarte, wolknat, wolkswijze, wolkzon*, enz.
*Donderwolk, morgenwolk, onweerswolk,
opperwolk, regenwolk, rookwolk salpeter-
wolk, stofwolk, waterwolk*, enz.
- Wolk*, hoogd. *Wolke*, Otrid. *wolko*, ne-
ders. *wulke*, schijnt oorspronkelijk eene
opeenpakking aan te duiden, en aan het lat.
bulga, een knapzak, vermaagschapt te we-
zen.
- WOLKAARD**, z. n., v., *der*, of *van de wolkaard*;
meerv. *wolkaarden*. Van *wol* en *kaard*, fr.
carde, eng. *card*, ital. *scardasso*; zie *kaard*.
- WOLKAARDEN**, zie *wolbereiden*.
- WOLKACHTIG**, bijv. n., *wolkachtiger, wolkach-
tigst*. Van *wolk* en *achtig*, voor *haftig*; zie
achtig. Anders *wolkig* en *bewolkt*. Met wol-
ken bezet: *de lucht is heel wolkachtig*. Van
hier *wolkachtigheid*.
- WOLKAM**, zie *wol*.
- WOLKAMMEN**, zie *wolbereiden*.
- WOLKBREUK**, z. n., v. Van *wolk* en *breuk*. Hoogd.
Wolkenbruch. Een zware plasregen: *er is
eene wolkbreuk gevallen*.
- WOLKEN**, zie *wolk*.
- WOLKENKOLON**, z. n., v. Van *wolk* en *kolom*.
Hoogd. *Wolkensaule*, Notk. *wolckensule*. Eene
wolk, in de gedaante van eene kolom, die de
Israëllers in de woestijn van Arabie des daags
vooruit trok, en des nachts door eene *vuur-
kolom* vervangen werd: *so quam de wolcken-
colonne nederwaerts*. [Bijbelv.] *In een wolk-
kolom*. [L. D. S. P.]
- WOLKIG**, zie *wolk*.
- WOLKOOPEL**, zie *wol*.
- WOLKRUID**, z. n., o. Van *wol* en *kruid*. Hoogd.
Wollkraut. Een plantgewas van velerlei soort:
*de bladen van het wolkruid zijn gebaard en
harig*.
- WOLKZON**, z. n., v., *der*, of *van de wolkzon*;
meerv. *wolkzonnen*. Van *wolk* en *zon*. Bij
Halma, eene bijzon: *die wolkzon gaf aanlei-
ding tot vreemde voorspellingen*.
- WOLLEN**, zie *wol*.
- WOLLEN**, onverb. bijv. n., dat van *wol* is: *wol-
len stoffen*. Zamenstell.: *wollennaaijen,
wollennaaster, wollennaalt, wollenwever*.
- WOLLENAAIJEN**, } zie *wollen*.
WOLLENWEVER, }
- WOLPLUKKEN**, zie *wol*.
- WOLSCHEIDEN**, zie *wolbereiden*.

WOLSPINNEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wol* en *spinnen*. Garen van bereide, gekaarde, of gekamde, wol vervaardigen: *zij geneert zich met wolspinnen*. Van hier *wolspinner*, *wolspinnerij*, *wolspinster*, enz.

WOLVEDAK, z. n., o., *des wolvedaks*, of van het *wolvedak*; meerv. *wolvedaken*. Een dak van eene zekere bijzondere gedaante. Van *dak* en *wolf*, dat hier eene bijzondere betekenis heeft, even als in *wolfseinde*, het einde van een dak, dat met drie of vier hoeken schuins afloopt.

WOLVENPRENT, z. n., v. Van *wolf* en *prent*. Anders *wolvenspoor*. Een voetstap van eenen wolf: *de wolvenprenten ontdekten ons, waar het ondiep zich verscholen had*.

WOLVENSPoor, zie *wolvenprent*.

WOLVERWEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wol* en *verwen*. Bijzondere kleuren aan de wol geven, eer zij versponnen, of verweven wordt: *hij bestaat voornamelijk van wolverwen*. Van hier *wolverwer*, *wolverwerij*, enz.

WOLVIN, zie *wolf*.

WOLZAK, zie *wolbaal*.

WONDARTS, zie *wondheeler*.

WONDBAAR, bijv. n., *wondbaarder*, *wondbaarst*. Van *wonden*, zie *baar*. Die of dat gewond worden kan: *het verschuiven van den helm maakte zijn voorhoofd, of hem aan het voorhoofd, wondbaar*. Van hier *wondbaarheid*. Zamenstell.: *onwondbaar*.

WONDE, z. n., v., *der*, of van *de wonde*; meerv. *wonden*. Eene kwetsuur des lichaams: *men bracht hem wonde op wonde toe*. *Hij stierf aan zijne wonde*. *Boet met uw wonde en smart mijn dootwonde*. [Vond.] *Het verborgen houden eener wonde*. [Hooft.] *Wonde voor wonde, buijle voor buijle*. [Bijbelv.] Een uitwendig gezwel: *de wonde staat heel mooi*. Eene smartverwekkende aandoening der ziel: *welk eene wonde voor zijn vaderhart! De Koningin voedde die wonde*. [Vond.] *Balsem voor iemands wonde*, beteekent, opbeurende en troostelijk voor hem. *Eene pleister op iemands wonde leggen*, is, deszelfs leed verzachten. *Iemands wonde opkrabben*, zijn leed vernieuwen. *Die wonde is ongeneeslijk*, aan dat leed is geen verhelpen: *nu in 't end de wonde gansch ongeneeslijk is*. [Vond.] Oul. sprak men van *achtbare wonde*, d. i., die wegens hare grootte en diepte, *achting*, of aandacht verdienden, en geschouwd moesten worden. Van hier *wonden*. Zamenstell.: *wondarts*, *wondbatsem*, *wondheeler*, *wondijzer*, *wondkoorts*, *wondkruid*, *wondmaal*, *wondpleister*, *wondpoeijer*, *wondteeken*, *wondwater*, *wondzalf*, enz. *Doodwonde*, *hoofdwonde*, *zielswonde*, enz.

Wonde, hoogd. *Wunde*, Otfried. en anderen

wunto, zweed. *bane*, ijsl. *ban* en *ben*, kan men met Adelung verwant rekenen aan het hoogd. *Wuhne*, een gat.

WONDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wondde, heb gewond*. Van *wonde*. Kwetsen: *die man sloeg hem, slaende ende wondende*. [Bijbelv.] Ook oneigenlijk: *'k Voel mij door uw gramschap wonden*. [L. D. S. P.] *Men wondt mij met de tong*. *Zij wondt het mantlijk hart met schichten uit hare oogen*. Van hier *wondbaar*, *wonding*. Het deelw. *gewond* wordt als bijv. n. gebruikt. Zamenstell.: *doorwonden*, *verwonden*, enz.

WONDER, bijv. n. en bijw., zonder vergrooting. De gewaarwording van iets ongewoons, of verwondering verwekkend: *veele ongeloofelijke en wondre zaeken*. [Vond.] *Dat elk zijn gunst en wondre goedheid loof!* [L. D. S. P.] In het onz. geslacht, als z. n., een voorwerp van verwondering: *sij sullen onder u tot een teeken ende tot een wonder zijn*. [Bijbelv.] *'k Was als een wonder in elks oogen*. [L. D. S. P.] *Die d'oorzaak van dit wonder hem ontvout*. [Vond.] *Een wonder van vlugheid*, enz. is iemand, die daarin uitmunt. In den Statenbijbel zijn *wonderen* veelal bovennatuurlijke verschijnselen en bedrijven. Voorts is *wonder* als bijw., ongemeen, op eene verwonderingwaardige wijze: *hij is aan uwe les zoo wonder overgeven*. [D. Jonkts.] *Geen wonder*, is, men behoeft zich niet te verwonderen: *geen wonder, dat gij vlooft*. *Wonder geven*, is, stof tot verwondering: *'t geeft mij gantsch geen wonder*. [Halma.] Van hier *wonderen*. Zamenstell.: *wonderbeeld*, *wonderbloem*, *wonderboom*, *wonderdaad*, *wonderdadjig*, *wonderdier*, *wonderdoend*, *wondergroot*, *wonderheid*, *wonderkind*, *wonderkracht*, *wonderrede*, *wonderregen*, *wonderschoon*, *wonderspreuk*, *wonderstuk*, *wonderteeken*, *wonderwerk*, enz.

Wonder, hoogd. *wunder*, Kero *vuntru*, Otfried. *uuntar*, zweed. *under*, ijsl. *undr*, angels. *wundra*, eng., vries. *wonder*, komt in den Statenbijbel, bij Kil., in het hoogd., en elders, enkel als een z. n. voor, en schijnt afkomstig van een natuurlijk geluid, waarmede men zijne verwondering uitte.

WONDERBAAR, bijv. n., *wonderbaarder*, *wonderbaarst*. Van *wonderen*, zie *baar*. Soms ook *wonderbaarlijk*; anders *wonder* en *wonderlijk*; oulings ook *wonderzaam*. Dat bewonderd worden mag en moet: *een wonderbaar geval*. *Welke wonderbare dingen verhaalt gij mij daar!* *De kennisse is mij te wonderbaar*. *Sij is hooge; ick en kan daer niet bij*. [Bijbelv.] *All' uw geboon zijn heilig, wonderbaar!* [L. D. S. P.] Van hier *wonderbaarheid*, *wonderbaarlijk*, *wonderbaarlijkheid*.

WONDERBLOEM, z. n., v. Van *wonder* en *bloem*. Eene bloemplant van drie verschillende soor-

- ten : *gegaffelde wonderbloem, langbloemige wonderbloem* ; en de bloem van die plant.
- WONDERBOOM**, z. n., m., *des wonderbooms, of vanden wonderboom* ; meerv. *wonderboomen*. Van *wonder* en *boom*. Een boom, die met eenen wonderlijken spoed te voorschijn kwam: *Jona verblijdde sich over den wonderboom*. [Bijbelv.] Bij de Natuurkenners een plantgewas van velerlei soort : *gemeene wonderboom, kleine wonderboom*, enz.
- WONDERDAAD**, zie *wonderwerk*.
- WONDERDADIG**, bijv. n. en bijw., *wonderdadiger, wonderdadigst*. Van *wonder* en *dadig*. Geschiedt, om wonderen te verrigten. Anders *wonderdoend* : *met een wonderdadig vermoegen begaafd*. Op eene wonderbare wijze verrigt : *eene wonderdadige genezing*. Van hier *wonderdadiglijk*.
- WONDERDIER**, zie *wonderkind*.
- WONDERDOEND**, zie *wonderdadig*.
- WONDEREN**, onpers. w., gelijkvl. *Het wonderde, het heeft gewonderd*. Wonder geven, verwondering baren : *het wonderd mij, dat hij nog niet hier is. Mij wonderd, dochter! wat u hebben magh beweegt*. [Brederod.] Bij Kil. ook persoonlijk, verwonderen, even als in het hoogd. Van hier *wonderbaar*, enz.; *wonderlijk*, enz.; *wondersaem*, bij Kil. Zamenstell. : *bewonderen, verwonderen*, enz.
- Wonderen*, hoogd. *wundern*, Otrfid. enz. *wuntern*, *wuntarn*, angels. *wundrian*, zweed., ijsl. *undra*, eng. *wonder*, komt van *wonder*.
- WONDERHEID**, z. n., v., *der, of van de wonderheid* ; meerv. *wonderheden*. Van *wonder*, zie *heid*. Iets wonders, een wonder, of wonderwerk : *sullen groote teekenen ende wonderheden doen*. [Bijbelv.]
- WONDERKIND**, z. n., o. Van *wonder* en *kind*. Een kind, waaraan iets vreemds te zien is, zoo als *wonderdier* een dier aanduidt, dat iets wonderlijks aan zich heeft : *men vertoont er een onnatuurlijk wonderkind*. Bijzonderlijk, een kind van ongemeene en bewonderenswaardige zielsvermogens : *dat wonderkind overtreft menigen bejaarden in verstand*.
- WONDERKRACHT**, z. n., v., *der, of van de wonderkracht* ; meerv. *wonderkrachten*. Van *wonder* en *kracht*. Wonderlijke kracht, of wonderdadige, wonderdoende kracht; kracht, om wonderen te verrigten : *zijne Goddelijke wonderkracht*.
- WONDERLIJK**, bijv. n. en bijw., *wonderlijker, wonderlijkst*. Van *wonder*. Hoogd. *wunderlich*, oudd. *wundarlich, wuntarlich*. Dikwijls evenveel, als *wonderbaar* en *wonder*; maar somtijds ook door zulk eene ongesteldheid bevangen, dat men van zich zelve meent te vallen : *wat word ik wonderlijk!* En zonderling, grillig : *het is een wonderlijk mensch*. Als bijw. : *hij gaat daarmede wonderlijk te werk*. Van hier *wonderlijkheid*.
- WONDERREDE**, zie *wonderspreuk*.
- WONDERREGEN**, z. n., m., *des wonderregens, of van den wonderregen* ; meerv. *wonderregens*. Van *wonder* en *regen*. Zulk een regen van bloed, kikvorschen, steenen, enz., als waarvan de oude jaarboeken der wereld gewagen : *het hedendaagsch onderzoek neemt het onnatuurlijke van menigen wonderregen weg*.
- WONDERSPREUK**, z. n., v., *der, of van de wonderspreuk* ; meerv. *wonderspreuken*. Van *wonder* en *spreuk*. Anders *wonderrede*. Een bevreemdend gezegde, eene ongewone stelling, enz. : *de wonderspreuken van de wijzen der oudheid wekten de aandacht van hunne hoorders en lezers*. Van hier *wonderspreukig*.
- WONDERSTUK**, z. n., o., *des wonderstuks, of van het wonderstuk* ; meerv. *wonderstukken*. Van *wonder* en *stuk*. Een bewonderenswaardig werkstuk : *de wonderstukken van Apelles en Phidias. Vernuft verbijsterende wonderstukken*. [Oud.]
- WONDERTEEKEN**, z. n., o., *des wonderteekens; of van het wonderteeken* ; meerv. *wonderteekenen en wonderteekens*. Van *wonder* en *teeken*. Een wonderlijk verschijnsel : *alsoo sult ghy hen tot een wonderteeken zijn*. [Bijbelv.] Bijzonderlijk, zoodanig een, als iets gerekend werd voor te beduiden : *men hield elke komeet voor een vreeselijk wonderteeken*.
- WONDERWERK**, z. n., o., *des wonderwerks, of van het wonderwerk* ; meerv. *wonderwerken*. Van *wonder* en *werk*. Een werk, dat op eene bovennatuurlijke wijze verrigt wordt : *de wonderwercken in den lande Chams*. [Bijbelv.] Van hier *wonderwerker*.
- WONDERZAAM**, zie *wonderbaar*.
- WONDERZOUT**, z. n., o., *des wonderzouts, of van het wonderzout* ; zonder meerv. Van *wonder* en *zout*. Anders zout van Glauber. Zeker zout in de geneeskunde gebruikelijk, in het lat. *sal mirabile Glauberi*.
- WONDHEELER**, z. n., m., *des wondhealers, of van den wondheeler* ; meerv. *wondhealers*. Van *wonde* en *heeler*. Anders *wondarts* en *heelmeester*. In tegenoverstelling van *Geneesheer*, iemand die zich op de genezing van wonden en andere uitwendige lichaamsgebreken, toelegt : *vruchteloos beproefden de wondhealers hun kunstvermogen*.
- WONDKRUID**, *wondekruid*, z. n., o., *des wondkruids, of van het wondkruid* ; meerv. *wondkruiden*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Van *wonde* en *kruid*. Een plantgewas van dertien soorten : *vierbladig wondkruid, gemeen wondkruid*, enz. Hoogd. *Wundkraut*.
- WONDMAAL**, z. n., o., *des wondmaals, of van het wondmaal* ; meerv. *wondmaten*. Van *wonde* en *maal*, teeken. Hoogd. *Wundenmahl*. Bij Kil. evenveel als *wondteeken, lidteeken*.

WONDTEEKEN, zie *wondmaal*.

WONEN, ONZ. w., gelijkvl. *Ik woonde, heb ge-woond*. Zijn bestendig verblijf houden, met betrekking tot de plaats: *dattet een sterck volck is, 't welck in dat land woont*. [Bijbelv.] *Wij wonen in eene en dezelve stad. Dat gedierte woont in onderaardsche holen. Nu wonenze in geen bosch, maer rieten dak en stal*. [Vond.] Met betrekking tot het gebouw: *de deugd woont meer in hutten, dan in paleizen. Hij woont naast mij, tegen over mij. Aan het water, in die of die straat, op de markt wonen*. Met betrekking tot het gedeelte van het gebouw: *des zomers wonen wij voor, des winters achter. Welke menschen wonen er achter u? Boren woont er wederom ander volk. Bij iemand wonen*, is, bij hem gehuisvest zijn, of hem dienen: *bij wien woont zij nu? Wel wonen*, is, een goede woning hebben: *daar woont gij uitmuntend. Zeker wonen*, is, dikwijls voor vijanden beveiligd zijn: *ik salse tot de plaetse wederbrengen, ende salse seker doen wonen*. [Bijbelv.] *In iemand, in een hart, enz. wonen*, is, daar gevestigd zijn: *dat geene Godsvrucht in hem woont*. [L. D. S. P.] *Er woont geene ware menschenliefde in zijn hart. Daar vrede woont, woont God*, daar ondervindt men Gods gunst en hoede. Van hier *woning, woon, woonbaar, woonlick*, bij Kil. Zamenstell.: *woonhuis, woonkamer, woonkelder, woonplaats, woonstede, woonvertrek*, enz. *Bewonen, inwonen, uitwonen*, enz.

Wonen, hoogd. *wohnen*, oud. *wonan*, neders. *wanen*, vries. *wenje*, is verwant aan *wennen, gewoon*, enz. Bij Kero is *du ruhwonan*, volharden, *perseverare*.

WONING, z. n., v., *der*, of *van de woning*; meerv. *woningen*. Verkleinw. *woningje*. De daad van wonen, verblijf: *heeft nogthans geen zekere wooninge te verwachten*. [Vond.] *Het geschiedde in het begin haver wooninge aldaer*. [Bijbelv.] *Hij wees het voorts weldaaidig een stad ter wooning aan*. [L. D. S. P.] Verblijfplaats, gebouw, waarin men woont: *om datse onse wooningen hebben omgeworpen*. [Bijbelv.] *Hoe lieflijk is nu wooning, Heer!* [L. D. S. P.] Bijzonderlijk, eene boerderij, een hoerenhuis: *de woning wordt voor de schulden verkocht*.

Woning; Tatian. *wonunga*, Otfrid. *woni*, hoogd. *Wohnung*, komt van *wonen*.

WONNE, z. n., v., *der*, of *van de wonne*; zonder meerv. Kil. evenveel, als *wunne*. Voorts oulings ook *wonst*. Uitnemend genoegen: *de eere geeft, die daer leeft in d'eeuwige wonste*. [Const. th. Juw.] Van *wonne* komen de zamenstell. *wonsaem*, genoeglijk, bij Kil., en *wonnemaend*, hoogd. *Wonnemonath*, eene benaming, die de zoete meimaand van Karel den Grooten ontving.

Wonne, wonst, wunne, hoogd. *Wonne*, oud. *wunn, wunna*, is verwant aan *wensch*, enz., aan het zweed. *unna*, verlangen, *una*, tevreden zijn, en misschien ook aan het lat. *bonus* en *venus*, en al wat aan dit laatste vermaagschap is.

WONST, zie *wonne*.

WOON, z. n., v., *der*, of *van de woon*; zonder meerv. Van *wonen*. De daad van wonen; enkel gebruikelijk in *met der woon*, of *met ter woon*, met de woning: *dat zij zich met ter woon verroegen*. [D. Deck.] *Die wij met der woon bestaen* [F. V. Dorp.] Oulings werd het ook voor woning in het algemeen gebezigd: *daer Caliphus heeft zijn wone*. [Lod. V. Velth.]

WOONACHTIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *woon* en *achtig*, voor *haftig*. *Woon, verblijf, hebbend, of houdend: waar is hij woonachtig?*

WOONBAAR, zie *woonlijk*.

WOONLIJK, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wonen*. Bij Kil. evenveel als *woonlijk*; gelijk als *woonte* bij hem, *woente* en *woenheid*, bij anderen, eng. *wont*, de plaats van *gewoonte* vervangen; en evenveel als *bewoonlijk, bewoonbaar, of woonbaar*, dat bewoond worden kan; waarvoor men intusschen thans alleenlijk *bewoonbaar* gebruikt.

WOORD, z. n., m., *des woords*, of *van den woord*; meerv. *woorden*. Anders *woerd* en *waard*. Een mannetjes eend; neders. *waarte*; verwant aan het oude *war*, lat. *vir*, angels. *wer*, goth. *wair*, een man; van waar ook *weer* in *weerwolf*, en misschien *weer*, een ram, *var*, een jonge stier.

WOORD, z. n., o., *des woords*, of *van het woord*; meerv. *woorden*. Verkleinw. *woordje*. Een van de verschillende deelen der rede, uit eene, of meer dan eene, letter en lettergreep, bestaande: *dat woord begrijp ik niet. Een woord uit twee of drie andere woorden zamenstellen. Woorden van twee, drie, en meer, lettergrepen. Ik kon hem van woord tot woord verstaan. Woord voor woord overzetten. Hij kan met drie woorden meer zeggen, dan een ander met tien. Een woord is den verstandigen genoeg. Voorts ook een gezegde, dat somtijds uit meer dan een woord bestaat: met een woord! kortom! Een woordje met iemand alleen spreken. Iemand een woordje in vertrouwen zeggen. Des Heeren woort geschiedde tot mij*. [Bijbelv.] Bijzonderlijk een bevel: *nam ik voor uw woord nooit overtreeden*. [L. D. S. P.] *Zwoeren te houdene heren Karels wort, en wattie Coninc seide roert*. [M. Stok.] Eene toezegging, belofte: *de Godtheid erenwel vertrock haer woort niet langer*. [Vond.] *'k Heb op uw woord alleen mijn hoop gebouwd*. [L. D. S. P.] *Ik verlaat mij op uw woord. Ik gaf hem mijn woord*.

Houd uw woord! Hij herriep zijn woord. Wees een man van uw woord! Een eerlijk man is niet beter dan zijn woord. Een man een man, een woord een woord. Een goed woord, is, een vleijend, streelend: doe een goed woord voor mij. Een goed woord vindt eene goede plaats. Een goed woord spreken, is, bidden, of danken, voor of na den maaltijd, enz. Harde woorden zijn verwijtingen, bestraffingen: als zij mijne walging met harde woorden hekelt. [Vond.] Woorden zijn dikwijls twistwoorden, krakeel: ik heb woorden met hem gehad. Zoo dat men tot gerecht en messen gunt van woorden. [Vond.] Hooge woorden met iemand hebben. In hooge woorden vielen. [Schriek.] Het woord is de krijgsteus: de betelhebber gaf zijne onderbetelhebbers het woord. Bij Kil. het woordteeken. Het woord voor iemand doen, is, deszelfs voorspraak zijn. Het woord hebben, aan het woord zijn, beteekent, aan de heurt, om te spreken. Het woord voeren, is, eenigen tijd achtereen spreken. Het hoogste woord voeren, zich den boventoon in een gezelschap aanmatigen. Het laatste woord willen hebben, weigeren, om op de gezegden van iemand anders te zwijgen. Geen woord spreken, stilzwijgen. Een woord op zijn pas spreken; zie pas. Woorden onnut den hals breken, nutteloos over het een of ander uitweiden. Zijn woord wel kunnen doen, zich wel weten te verantwoorden. Iemand te woord staan, hem gelegenheid tot een gesprek geven. Iemand bij zijn woord vatten, op de nakoming van een gezegde van hem aandringen. Iemand in zijne woorden verstrikken, of vangen, uit zijne gezegden aanleiding tot beschuldiging van hem nemen. Iemand de woorden uit de keel halen, hem met moeite tot uiting van de verlangde woorden bewegen. Ik weet geene woorden te vinden, ik weet mijne gedachten niet uit te drukken. Van woord tot woord, woordelijk, geheel. In den Statenbijbel heeft woord meermalen de beteekenis van ding, voorval: laet ons sien het woort, dat daer geschiet is. [Bijbelv.] En woord Gods is er eene min of meer uitgebreide Goddelijke leering, of openbaring. In overeenkomst waarmede men de openbaring, die in den Bijbel vervat is, Gods woord noemt. Oul. beteekende iemands woord houden, voor iemand spreken: hielden ernstelijk zijn woort. [Hooft.] Ging Echtens woort bij 't hof des hemels houden. [Vond.] Van hier woordelijk. Zamenstell.: woordafleiding, woordbuiging, woordenboek, woordenlijst, woordenpraal, woordenrijk, woordenschat, woordenspel, woordenstrijd, woordentwist, woordenvitter, woordenvitting, woordenvutterij, woordenuisseling, woordenzifter, woordgrondig, woordhoudend, woordontleding, woordoorspronkelijkheid, woordschikking, woordsmeder, woordspeling,

woorduitlating, woordvoeging, enz. Antwoord, bijwoord, deelwoord, grondwoord, gunstwoord, hulpwoord, jawoord, kunstwoord, koppelwoord, krijgswoord, lapwoord, laschwoord, lasterwoord, lidwoord, lokwoord, naamwoord, scheldwoord, schimpwoord, smaadwoord, spotwoord, spreekwoord, stamwoord, stopwoord, tergwoord, tijdwoord, tooverwoord, vloekwoord, voegwoord, voornaamwoord, vulwoord, wachtwoord, weerwoord, werkwoord, wortelwoord, zegswoord, enz.

Woord, hoogd. Wort, eng. word, vries. wud, Ulphil. waurd, is van eenen onzekeren oorsprong.

WOORDAFLEIDING, zie woordgronding.

WOORDBUIGING, z. n., v., der, of van de woordbuiging; zonder meerv. Van woord en buiging. De verbuiging van woorden, die daarvoor vatbaar zijn, zoo als naamwoorden, lidwoorden en voornaamwoorden; men geeft aan de woordbuiging, wanneer zij omtrent werkwoorden plaats heeft, den naam van verbuiging.

WOORBELIJK, bijv. n. en bijw., woordelijker, woordelijkst. Van woord. Woord voor woord uitdrukkende: eene woordelijke vertaling. Als bijw., van woord tot woord: hij verhaalde mij woordelijk al, wat ik u zeg.

WOORDENBOEK, z. n., o. Van woord en boek. Een boek, dat de woorden van eene taal, ten minste meereendeels, naar de orde van het ABE, met, of zonder, verklaring, voorstelt, of de bewoordingen, die tot eenen bijzonderen kring, welken de opsteller zich voorschrijft, betrekkelijk zijn: taalkundig, letterkundig, huishoudelijk, historisch, aardrijkskundig, bijbelsch, zeemans, enz. woordenboek. Een boek, of een gedeelte van een boek, dat minder woorden bevat, voert den naam van woordenschat, of dien van woordenlijst: hij heeft eene woordenlijst achter zijne verhandeling over de spelling. Meijers woordenschat. Zamenst.: woordenboekschrijver, enz. Handwoordenboek, enz.

WOORDENLIJST, zie woordenboek.

WOORDENPRAAL, z. n., v. Van woord en praal. IJdele praal met hoogdravende en brommende woorden: de valsche smaak van onzen tijd onderscheidt zich door hare woordenpraal.

WOORDENRIJK, bijv. n., woordenrijker, woordenrijkst. Van woord en rijk. Rijk in woorden: de arabische taal is voorbeeldeloos woordenrijk. Een mensch is woordenrijk, als de woorden hem rijkelijk toevloeijen: wat is dat vrouwtje woordenrijk. Van hier woordenrijkheid.

WOORDENSCHAT, zie woordenboek.

WOORDENVITTER, zie woord.

WOORDGRONDING, z. n., v., der, of van de woordgronding; zonder meerv. Van woord en gronding. Anders woordafleiding en woord-

ontleding. De ontleding van een woord tot in deszelfs oorsprong, en deszelfs volkomene doorgronding: *Hemsterhuis en Schultens hebben den weg voor alle woordgronding gebaad.*

WOORDONTLEDING, zie *woordgronding.*

WOORDSCHIKKING, zie *woordvoeging.*

WOORDVOEGING, z. n., v., *der*, of *van de woordvoeging*; zonder meerv. Van *woord* en *voeging*. De onderlinge zamenvoeging en verbinding van de onderscheidene taaldeelen naar den eisch van eene taal: *de woordvoeging maakt een roornaam gedeelte van de spraakkunst uit.*

WOORDDEL, z. n., m., *des wordels*, of *van den wordel*; meerv. *wordels*. Bij Kil. en Halma evenveel als *werdel*, *wervel* en *worrel*. Een been van den ruggegraat. Anders *wervelbeen*, hoogd. *Ruckgratwirbel*.

WORDEN, onz. w., anders ook hulpw., onregel. *Ik werd, ben geworden.* In zekeren toestand geraken, zekere hoedanigheid verkrijgen: *wat wilt gij worden? Een koopman, een geneesheer*, enz. Of zonder lidwoord voor het z. n., dat de hoedanigheid aanduidt: *hij is arts geworden. Toen hij kapitein werd.* Of met een bijw., ter aanduiding van de hoedanigheid: *hij wordt rijk. Toen zij ziek werd. Gek*, enz., *worden. Het wordt koud*, is, wanneer het tot eenig bepaald onderwerp betrekkelijk is, het wordt van zijne warmte ontbloot, maar onpersoonlijk, er ontstaat koude: *wat wordt het hier koud! Het wordt vrede*, enz., er ontstaat vrede. *Het wordt zomer*, enz., de zomer neemt eenen aanvang. *Het wordt laat*, het houdt op vroeg te zijn. *Het zal laat worden*, de tijd, waarop men het oog heeft, zal grootendeels verloop; en, in de volkstaal, er zal veel tijds verloop, eer dit, of dat, gedaan wordt, of gebeurt; het zal niet ligt gedaan worden of gebeuren. Het lijdende deelw. als bijw. bij zich hebbende, vormt *worden*, als hulpw. de zoogenoemde lijdende wijze der werkwoorden: *ik word bemind, ik werd bemind*, enz. *Van*, of *uit, iets worden*, is, daaruit voortkomen: *uit niets wordt niets. Van water wordt ijs. Van een kind een man worden*, is, uit den staat van een kind in dien van een' man overgaan. *Wat zal er van u worden*, hoe zal het met u afloopen! *Daarvan zal niet veel worden*, of tot stand komen. *Tot iets worden*, is, daarin veranderen: *staet het stof der aerde, dat het tot tuijsen werde*, heeft de Bijbelv.; waar *tot een spreekwoord worden* daartoe verstrekkend is. Van hier *wording*, in *menschwording*, enz. *Geworden, verworden*, enz.

Worden, vries. *wurde*, zweed. *varda*, ijsl. *werda*, hoogd. *werden*, Ulphil. *wairthan*, komt misschien van het oude *wara*, zijn; zie *wezen*.

WORG, z. n., m., *des worgs*, of *van den worg*; zonder meerv. Van *worgen*, of *wurgen*. Bij Kil. en Halma, benaauwdheid in de keel, welke de lijder als wurgt: *den worg in de keel hebben.*

WORGEN, zie *wurgen*.

WORK, z. n., m., *des works*, of *van den work*; meerv. *werken*. Een bijzonder slag van kikvorschen, dus genoemd naar het geluid, dat zij geven: *hoor dien work eens spreken.*

WORM, *wurm*, z. n., m., *des worms*, of *van den worm*; meerv. *wormen*. Verkleinw. *wormpje*. Dezen naam geven de natuurkenners aan een der zes hoofddeelen van het dierenrijk, waartoe zij alle zoodanige levende schepselen brengen, die kop noch pooten hebben, zoo als alle bewoners van horens en schelpen, alle plantdieren, de kwalen, zeesterren, enz., en de dieren, waaraan men in het gemeene leven den naam van *wormen* geeft. Deze laatste nu zijn van drieërlei soort, als *draadwormen*, *darmwormen* en *aard- en zee-wormen*: *hij schroomt eenen worm te dooden, die onder zijne voeten kruipt. Wormen hebben*, is, van darmwormen geplaat worden. Oneigenlijk geeft men dezen naam ook wel eens aan de zoogenoemde maskers van menigerlei insekten: *doe wiesse daer wormen in, ende het wert stinkende.* [Bijbelv.] Bijzonderlijk in de samenstell. *korenworm, kwatworm, zijde-worm*, enz.; aan een insect zelf, in *glinsterworm* en *oorworm*; aan een bijzonder slag van lampreijen, in *kieuworm*; aan eene zenuw onder de tong der honden, door welke wegsnijding men hen tegen dol worden waant te beveiligen; aan eene scherpte in het bloed der paarden, bij Kil. *worm der peerden*; aan zeker zeer aan het hoofd der kinderen, dat anders den naam van *daauworm* voert: *de worm heeft zijn aanzigt schier gantsch opgegeten*, heeft Halma; aan een wroegend gewisse: *kunnen niet ontvlugten den worm die 't hart doorknaaght*, zegt Vond.; aan een beklagenswaardig voorwerp: *die arme wormen van kinderen. Veracht van vreemden en bekenden, een worm, geen mensch.* [L. D. S. P.] Van hier *wormen*, *wormig*. Samenstell.: *wormachtig, wormarts, wormbuis, wormgat, wormgespin*, bij Oud.; *wormkoekje, wormkoorts, wormkruid, wormmeel, wormmiddel, wormnest, wormslang, wormsteek, wormsteking, wormswijze, wormziekte, wormzweer*, enz. *Aardworm, aarsworm, boekworm, bolworm, boomworm, buikworm, daauworm, draadworm, glinsterworm, grasworm, haarworm, hondsworm, hoofdworm, huidworm, kaasworm, kieuworm, koolworm, korenworm, kruidworm, kwatworm, lintworm, loofworm, menschenworm, oorworm, paalworm, papierworm, pierworm, schietworm, waterworm, zee-worm, zijde-worm*, enz.

- Worm*, neders., eng. ook *worm*, deen., zweed. *orm*, hoogd., Notk. *wurm*, Ulphil. *waurm*, lat. *vermis*.
- WORMMAGTIG**, bijv. n. en bijw., *wormachtiger*, *wormachtigst*. Van *worm* en *achtig*. Eenen worm gelijk: *een wormachtig dier*. *De oester ziet er gansch niet wormachtig uit*. Als van eenen worm: *eene wormachtige beweging, die men anders de wormswijze beweging der darmen noemt*. Wormen hebbende: *dat kind schijnt wormachtig*. *Wormachtige appelen of peren*. [Halma.]
- WORMBUIS**, z. n., v., *der*, of *van de wormbuis*; meerv. *wormbuizen*. Van *worm* en *buis*. Een geslacht van schelpdieren, dat zestien verschillende soorten bevat: *rond wormbuisje, driekante wormbuis*, enz.
- WORMEN**, *wurmen*, onz. w., gelijkvl. *Ik wormde, heb gewormd*. Van *worm*. Op eene armhartige wijze werken: *wat wormen die menschen, om aan den kost te komen! Wormt hij nog al aan dat boek? Als een worm wriemelen: dat wormt mij in het hoofd, dat maalt mij door de hersens*.
- WORMIG**, bijv. n., *wormiger*, *wormigst*. Van *worm*. Aan eene krankheid onderhevig, die den naam van *worm* voert: *wormigh peerd*. [Kil.] Van wormen doorboord: *een wormige stoel*.
- WORMKRUID**, z. n., o. Van *worm* en *kruid*. Een kruid, dat een hulpmiddel tegen de wormen oplevert. En een eigennaam van de zoogenaemde Reinvaar, en deszelfs zaad: *wormkruid innemen*.
- WORMMEEL**, z. n., o. Van *worm* en *meel*. Stof, dat door wormen uit houtwerk geboord wordt: *wat ligt er een wormmeel onder dien stoel!*
- WORMNEST**, z. n., o. Van *worm* en *nest*. Eene verzameling van kleine darmwormen, met het slijm, waarin zij huisvesten: *zij loosde een gansch wormnest*.
- WORMSLANG**, z. n., v. Van *worm* en *slang*. Eene slang met verholene oogen, en eenen staart, die dikker is, dan de kop: *staart en kop van de wormslang laten zich niet van elkanderen onderscheiden*.
- WORMSTEEK**, z. n., v. Van *worm* en *steek*. Eene steek van eenen worm aan ooft, enz.: *die wortelen zijn vol van wormsteken*. Van hier *wormstekig, wormstekigheid*, en bij Halma *wormsteketig*.
- WORMSWIJZE**, bijv. n. en bijw. Van *worm* en *wijze*. Op de wijze van eenen worm: *het beweegt zich wormswijze*. Ook gebruikt men dit woord als bijv. n., zie *wormachtig*. In het hoogd. bedient men zich van *wurmformig*, lat. *vermiformis*.
- WORMZWEER**, z. n., v. Van *worm* en *zweer*. Eene zweer, waarin wormen groeijen: *wormzweeren zijn in koude landen zeldzamer, dan in warme*.
- WORP**, z. n., m., *des worps*, of *van den worp*; meerv. *worpen*. Van *worpen*, of *werpen*. Anders *werp*. De daad van werpen, in de verschillende beteekenissen van dit woord: *met eene andere spies herhaalde hij zijnen worp*. *De zeuge wierp vijftien biggen in eenen worp*, in eene dragt. *Het vee zijn werp vergroot*. [Vond.] *Vijf zesthalven in eenen worp schieten*. *Met den uitersten en jongsten worp*, van het dobbelspel. [Hooft.] Zoo veel als er in eenen worp geworpen wordt: *vijf en twintig worp zesthalven*. *Een worp jonge honden*.
- WORPEL**, z. n., m., *des worpels*, of *van den worpel*; meerv. *worpels*. Van *worpen* of *werpen*. Bij Kil. een dobbelsteen: *met den worpel spelen*.
- WORPEN**, zie *werpen*.
- WORPPIEK**, z. n., v., *der*, of *van de worppiek*; meerv. *worppieken*. Van *worpen* of *werpen*, en *piek*. Anders *werppiek*, *werpspies*, en *werpschicht*. Eene korte piek, die men naar den vijand werpt: *toen hij den vijand zijne worppiek toegedrild had, trok hij den sabel*. Bij Vond. te onregt mannelijk, in: *die den worppiek geworpen heeft*.
- WORST**, z. n., v., *der*, of *van de worst*; meerv. *worsten*. Verkleinw. *worstje*. Vleesch, of iets anders, dat in wijde darmen gestopt is; want dat in varkensdarmen gestopt wordt, draagt den naam van *sausijs*: *worsten maken*. *Worst stoppen*. *Het bekomt hem, als den hond de worst*, is, hij wordt wegens dat genot gekastijd. Zamenstell.: *worsthorentje, worstmaker, worstverkooper*, enz. *Bloedworst, braadworst, gortworst, hansworst, leverworst, metworst, rookworst, runderworst, varkensworst*, enz.
- Worst*, hoogd. *Wurst*, neders. *wust*.
- WORSTELAAR**, z. n., m., *des worstelaars*, of *van den worstelaar*; meerv. *worstelaars* en *worstelaren*. Van *worstelen*. Een beoefenaar van de worstelkunst: *de grieksche worstelaars*.
- WORSTELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik worstelde, heb geworsteld*. Behendigheid en krachten inspannen, om iemand onder te krijgen: *onder het worstelen*. *Een man worstelde met hem tot dat de dageraat opginck*. [Bijbelv.] Oneigenlijk, is *met*, of *tegen*, *iemand*, of *iets*, *worstelen*, zich met inspanning daartegen verweeren: *vruchteloos worstelde men tegen den geweldenaar*. *Men zag hem tegen de golven worstelen*. Of geweldiglijk door iets benaauwd worden: *hij worstelt met allerlei rampen*. *Hij worstelt met den dood*, is, hij is op het punt van sterven. Van hier *worstelaar*, *worsteling*. Zamenstell.: *worstelkunst, worstelmeester, worstelperk, worstelplaats, worstelspel, worstelstrijd*, enz. *Ontworstelen*, enz.
- Worstelen*, vries. *wrachselse*, eng. *wrestle*, is verwant aan het eng. *wrest*, draaijen, wringen, en luidde, volgens Kil., *ouling* ook

- wrastelen, wratselen: ghewratzelt deur 't verdriet, ver bujten ijemands meenen.* [Vlaard. redendr.]
- WORSTELPERK**, z. n., o., *des worstelperks*, of van het *worstelperk*; meerv. *worstelperken*. Van *worstelen* en *perk*. Anders *worstelplaats*. Eene afgeperkte plaats voor het worstelspel: *overwinnaar in het Olympische worstelperk. In het worstelperk treden*, is, oneigenlijk. evenveel welken strijd aanvangen: *hij trad tegen mij in het worstelperk*.
- WORSTHORENTJE**, z. n., o. Van *worst* en *horentje*. Een werktuig, waarvan men zich in het maken van worst bedient: *het worsthorentje is te wijd voor den darm. Iemand door een worsthorentje*, dat is heel schraal, voeden. [Halma.]
- WORTEL**, z. n., m., *des wortels*, of van den *wortel*, meerv. *wortelen* en *wortels*. Dat gedeelte van eene plant, waarmede zij in den grond bevestigd is, en waardoor zij haar voedsel daaruit trekt: *zoo ras zij 't vocht door haren wortel drinkt.* [Vond.] *Indien zijn wortel in der aarde veroudert.* [Bijbelv.] Wanneer de wortel zich in takken verdeelt, geeft men aan elken tak den naam van wortel: *laat de stamme met hare wortelen in de aarde.* [Bijbelv.] *Wortelen schieten*, is, van anderen in den grond uitgroeijen: *de voeten schieten flux hun wortels in het kluij.* [Vond.] *Hij heeft zijn wortels, uitgeschoten.* [L. D. S. P.] *Figuurlijk, zich vestigen: welke wortelen heeft de ondeugd in dat hart geschoten. Geenen wortel noch tak aan iets laten*, is hetzelfde geheel verdelgen, het met wortel en tak uitroeijen: *die hen noch wortel noch tack laten en sal.* [Bijbelv.] *Om de ketterij met haren wortel uitteroeijen.* [Hooft.] Elders is de wortel van een ding deszelfs oorsprong: *dat is de wortel des kwaads.* De voornaamste steun van een ding: *te zorgen voor den wortel van den staat.* [Hooft.] Het onderste gedeelte van een ding: *hij keert de bergen van den wortel om.* [Bijbelv.] *De wortel van den tand bleef zitten. De wortelen der nagelen.* In de taalkunde is de wortel van een woord deszelfs oorspronkelijkste gedeelte: *boek is de wortel van boekerij.* In de rekenkunst is de wortel, en bijzonderlijk, de vierkante wortel van een getal, zoodanig een getal, uit welks vermenigvuldiging met zich zelf dat andere getal voortgekomen is: *de wortel van zes en dertig is zes, en zesmaal zes en dertig maakt een getal, waarvan zes de teerlingswortel is.* *Worteltrekken.* Eindelijk geeft men den naam van wortel aan langwerpige aardgewassen van menigerlei soort: *gele, witte, wortelen. Het varken mest zich met de wortels der moerassen.* Van hier *wortelen, wortelings*. Samenstell.: *wortelachtig, wortelboom, wortelkruid, wortelspruit, worteltafel, wortelwoord, wortelworm,*
- bij Kil., enz. *Beetwortel, graswortel, peperwortel, peterseliewortel, smeerwortel, teerlingswortel, enz.*
- Wortel*, neders. ook *wortel*, hoogd. van oudsher *Wurzel*, komt van het opperd. *wurz*, Ulphil. *aurts*, angels. *ort*, zweed. *ört*, dat hetzelfde beteekent, maar welks oorsprong onzeker is.
- WORTELACHTIG**, bijv. n. en bijw. *wortelachtiger, wortelachtigst*. Van *wortel* en *achtig*. Eenen wortel gelijk: *een wortelachtig gewas.* Met wortelen bezet: *wat is de grond hier wortelachtig!*
- WORTELBOOM**, z. n., m., *des wortelbooms*, of van den *wortelboom*; meerv. *wortelboomen*. Van *wortel* en *boom*. Een indisch boomgewas, waarvan men acht verschillende soorten telt: *de wortelboomen groeijen gemeenlijk aan de zee-kusten, of langs de oevers der rivieren, in het water.*
- WORTELEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik wortelde, ben geworteld.* Van *wortel*. Door middel van eenen wortel, of van wortelen, bevestigd worden: *die boom is slecht geworteld.* Ook oneigenlijk: *hare afgehouvene stamme en wortelt niet in de aarde.* [Bijbelv.] *De ondeugd is al te diep in hem geworteld.* Van hier *worteling*. Samenstell.: *inwortelen, ontwortelen, enz.*
- WORTELINGS**, bijw. Van *wortel*. Bij Kil. met wortel en al, tot den wortel toe.
- WORTELKRUID**, z. n., o., *des wortelkruids*, of van het *wortelkruid*; meerv. *wortelkruiden*. Van *wortel* en *kruid*. Eigenlijk kruid, waaraan wortelen zitten, of kruid van wortelen, derzelver loof. Bij de Natuurkeners, een plantgewas van vijf soorten; van welks eerste soort de gemeene gele en witte wortelen een ras zijn, dat door aankweking verbeterd is: *venkelbladig wortelkruid, kervelbladig wortelkruid, enz.*
- WORTELSPRUIT**, z. n., v., *der*, of van de *wortelspruit*; meerv. *wortelspruiten*. Van *wortel* en *spruit*. Een takje, of vezeltje, van eenen wortel; en voorts geeft men dezen naam ook aan de aspersies.
- WORTELTADEL**, z. n., v., *der*, of van de *worteltafel*; meerv. *worteltafels*. Van *wortel* en *tafel*. Eene zoogenaamde tafel, waarop men de vierkante, en teerlings-wortels van allerlei getallen uitgerekend vindt.
- WORTELWOORD**, z. n., o., *des wortelwoords*, of van het *wortelwoord*; meerv. *wortelwoorden*. Verkleinw. *wortelwoordje*. Van *wortel* en *woord*. Een woord, dat den wortel, of het oorspronkelijke gedeelte, van eenige andere woorden uitmaakt: *het wortelwoord van bewondering is wonder.*
- WORVEL**, z. n., m., *des worvels*, of van den *worvel*; meerv. *worvelen* en *worvels*. Wordt bij Kil. even zeer met *wervel* verwisseld, als *worvelen* met *wertelen*, en *worvelziek* met *wervelziek*.

Woud, z. n., o., *des wouds*, of *van het woud*; meerv. *wouden*. Verkleinw. *woudje*. Een uitgestrekt bosch, waar allerlei boomen en struiken door elkanderen in het wild groeijen: 't *Hercinier wout*. [Hooft.] *Een groeiende en nooit afgehouden wout*. [Vond.] *Dat dan alle de boomen des wouts juichen*. [Bijbelv.] *Die 't gediert in 't eenzaam woud ziet dwaalen*. [L. D. S. P.] *De wouden* zijn in Vriesland die boschachtige landstrecken, die anders den naam van de *Zevenwouden* voeren: een boer uit de *woude*, anders een *woudboer*, en *woudjar*. Verder komen van hier de zamenstell. *woudachtig*, *woudanemone*, *woudbewoner*, *woudbezie*, *woudezel*, *woudgod*, *woudheer*, *woudhoen*, *woudninf*, *woudos*, *woudraaf*, *woudslang*, *woudvogel*, *woudwachter*, enz.

Woud, wout, hoogd. *Wald*, Kero *ruald*, neders. *would*, angels. *wold*, *wald*, *waald*, middeleeuw. lat. *gualdus*, vries. *woad*, eng. *wood*, zweed. *red*.

Woudachtig, bijv. n. en bijw. *woudachtiger*, *woudachtigst*. Van *woud* en *achtig*. Met een woud bezet: een *woudachtig oord*. Als bijw.: *het land ziet er overal even woudachtig uit*.

Woudboer, zie *woud*.

Woudezel, z. n., m., *des woudezels*, of *van den woudezel*; meerv. *woudezelen* en *woudezels*. Van *woud* en *ezel*. Een wilde ezel, die in den Statenbijbel als volkomen woestafgeschilderd wordt, zoo als in: *hij sal een woudesel van een mensche zijn, sijn hant sal tegen allen zijn, ende de hand van allen tegen hem*; of liever, volgens de vertaling van Muntinghe: *hij sal een woudezel zijn, een mensch, wiens hant tegen allen is*.

Woudgod, zie *woudheer*.

Woudgodin, zie *woudninf*.

Woudheer, z. n., m., *des woudheeren*, of *van den woudheer*; meerv. *woudheeren*. Van *woud* en *heer*. De heer, eigenaar, of opzicner, van een woud, en bij Kil. ook een woudgod, of sater, bij hem anders *wildewoudther*, *woudtherman*, en *woudthermanneken*, genoemd, terwijl hij dezen laatste naam voorts ook aan eenen huisgod toeëigent. Van hier de eigennaam *wouter*.

Woudhoen, z. n., o., *des woudhoens*, of *van het woudhoen*; meerv. *woudhoenders* en *woudhoenders*. Van *woud* en *hoen*. Een wild slag van hoenders, waarvan men meer dan eene soort vindt: *het hazelhoen*, en *meer andere soorten van hoenders*.

Woudninf, z. n., v., *der*, of *van de woudninf*; meerv. *woudninfen*. Van *woud* en *ninf*. Anders *woudgodin*. Een gewaand bovennaatuurlijk wezen van het vrouwelijke geslacht, en van soortgelijken rang, als de berg- en vliet-ninfen der dichters: *in het dichte bosch daar de geile saters de dartele woudninfen belagen*.

Wouterman, z. n., m., *des woutermans*, of *van den wouterman*; meerv. *woutermans*. Bij de timmerlieden, een latje, dat men waterpas aan eenen muur, of eene plank, vastspijkert, om er het einde van eene plank op te leggen: *die wouterman is niet breed genoeg*.

Wouw, z. n., m., *des wouws*, of *van den wouw*; meerv. *wouwen*. Een roofvogel, kuikendief; *wouwe*, *wouwer*, *kieckendief*, bij Kil.—*Ende de wouwe, ende de kraetje, ende de gier, nae sijnen aert*. [Bijbelv.] 't *Zij de vooghels verkleunt waaren, oft gejaaght van eenighe wouw*. [Hooft] Neders. *wije*, hoogd. *Weihe*, Notk. *wio*.

Wouw, z. n., v., *der*, of *van de wouw*; zonder meerv. Een plantgewas, waarvan men zich bedient, om geel te verwen: *de nutte wouw groeit in het wild*. Hoogd. *Wau*, *Waude*, *Wied*, kan verwant schijnen aan *weed*, enz.

Wraak, z. n., v., *der*, of *van de wraak*; zonder meerv. Van *wreken*. De daad van wreken: *onthoud u van alle wraak! Dan sullen wij hem overmogen, ende onse wrake van hem nemen*. [Bijbelv.] *De genengte van de wraak duurt een' korten stondt*. [Hooft.] Bijzonderlijk eene vergelding van bedreven kwaad: *de wraeck is gaande en wankt haer laeie roede*. [Antonid.] *Zoo onzacht weckt de wraeck de boosheid alsse slaept*. [Vond.] *Zijn wraek, gewekt door uw gedrag*. [L. D. S. P.] *Dat Godt zijne wraek uitroere naar sijn behagen*. [Volleuh.] In den Statenbijbel vindt men *wrake doen*, *wrake geven*, *wrake nemen*, *wrake oeffenen* en *wrake wreken*. Zamenstell.: *wraakgierig*, *wraakgierigheid*, *wraaklust*, *wraakneming*, *wraakoefening*, *wraakuur*, *wraakwensch*, *wraakziek*, *wraakzucht*, *wraakzuchtig*, *wraakzwaard*, het *zwaard*, waarmede men zich wreekt. Ook alle werktuigen waarmede wraak geoeffend wordt — enz. *Weerwraak*, enz.

Wraakbaar, bijv. n. en bijw., *wraakbaarder*, *wraakbaarst*. Van *wraken*. Dat zich wraken laat: *wraekbaer*, oft *wraeckbaer goed*, dat als ondeugend uitgeschoten wordt, bij Kil., die daaraan den naam van *wraekgoed*, of *wraeckgoed*, geeft. *Een wraakbaar gedrag*. *Wraakbare getuigen*. Van hier *wraakbaarheid*. Zamenstell.: *onwraakbaar*, *onwraakbaarheid*.

Wraakgierig, bijv. n. en bijw., *wraakgieriger*, *wraakgierigst*. Van *wraak* en *gierig*, voor *geerig*; zie *gierig*. Anders *wraakzuchtig*, *wraakziek*. Begeerig naar wraak: *een wraakgierig hart*. Van hier *wraakgierigheid*, begeerte naar wraak; anders *wraaklust*, *wraakzucht*.

Wraakgoed, *wraaklust*, *wraakziek*, *wraakzucht*, *wraakzuchtig*, zie *wraakbaar*.

Wraakzwaard, zie *wraak*.

Wraddel, z. n., m., *des wraddels*, of *van den wraddel*; meerv. *wraddels*. Bij Kil. en Halma, de kossem van een rund: *sijnen vetten*

wraddel. Hij hadde eenen schoonen dikken hals, aen denwelcken hinck een welgemaecte cossem oft wraddel. [Florian.]

WRAK, bijv. n. en bijw., *wrakker, wrakst.* In een of ander opzigt gebrekkig, gekneusd, verminkt, enz., en daarom niet voor goed en duchtig gerekend, maar als wraakgoed uitgeschoten: *wracken, oft wraecken, huerinck*, bij Kil. *Wrak aardenwerk.* [Halma.] *Een wrakke boedel*, is een, die niet wel gesteld is. *Dat kantoor is wrak. Het zit heel wrak met hem*, beteekent, hij loopt gevaar van bankbreuk. Het onz. geslacht wordt als z. n., gebruikt, voor een beschadigd en onbruikbaar schip: *het wrak werkte zich al dieper en dieper in het zand weg.* Oneigenlijk, een schip, dat haast niet meer bruikbaar is: *als dat wrak niet spoedig afgekeurd wordt, zal het nog eens met man en muis vergaan.* Volgens Kil. oulings ook schipbreuk; en, dat het voor zeevond gebruikt werd, blijkt uit: *id hetten wrake, oder sehe rund.* [V. Hass.] Ook werd het oul. gebezigd voor afbraak. puinhoop: *waar noch een steene tempelwrak bekeeken word.* [Six V. Chand.] Van hier *wracken*, enz.

Wrak, neders. ook *wrak*, is verwant aan *breken*, van waar ook *gebrek, gebrekkig*. Het beteekent eigenlijk gebroken, en heeft die beteekenis aan zijnen klank te danken; even als *breken* de zijne; zie *breken*.

WRAK, z. n., o., zie *wrak*, bijv. n. en bijw.

WRAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wraakte, heb gewraakt.* Als gebrekkig en ondeugend beschouwen: *elk wraakt uw gedrag in dezen.* Als ondeugend verwerpen: *wraecken de ghetwijgen.* [Kil.] Van hier *wraakbaar, wraking* bij Kil. Zamenstell.: *wraakgoed, wraakharing*, enz.

WRANG, bijv. n. en bijw., *wranger, wrangst.* Zoo scherp en zuur, dat het den mond zamenwringt: *wie kan dien wrangen wijn drinken? Wrangh, wranck van smaeck.* [Kil.] — Overdragtelijk, hard, scherp: *Nep-tunus wreeden wrok en wrange wraeck ten doel.* [Poot.] Van hier *wrangheid*. Zamenstell.: *wrangkruid*, anders *vierkruid*. Dit woord komt van *wrangen*, bij Kil., evenveel, als *wringen*.

WRANGE, z. n., v., *der*, of *ran de wrange*; zonder meerv. Bij Kil. schurft; en een kruid, dat zich om boomen, enz., henen wringt; anders *winde*.

WRAT, z. n., v., *der*, of *ran de wrat*; meerv. *wratten*. Verkleinw. *wratje*. Een rond en hardachtige verhevenheid op de huid: *wratten aan de handen. Die etcke wrat, hoe groot zij zijn, met geldt kunt decken.* [Hooft.] *Ofte wratje, ofte drooge schurftheijt.* [Bijbelv.] Van hier *wratachtig*, vol wratten, of aan eene wrat gelijk; *wrattig*. Zamenstell.: *wrat-tenkruid*, zeker slag van wolfsmelk. *Kanker-wrat, melkwrat, mierwrat*, enz.

Wrat, Kil. ook *werte*, neders. *waarte*, angels. *waert*, eng. *wart*, zweed. *vårta*, hoogd. *Warze*, fr. *verruë*, ital., lat. *verruca*, stamt, volgens Adelung, af van het oude *weer*, dat bij Kil celt aanduidt.

WRATACHTIG, zie *wrat*.

WRATSELEN, zie *worstelen*.

WRATTENKRUID, zie *wrat*.

WREED, bijv. n. en bijw., *wreeder, wreedst.*

Eigenlijk, hard voor het gevoel van den aandraker: *dat timmen is mij al te grof en wreed.* Van iemands geaardheid, hard, onmededoogend: *'k moet voor 't geweld van wreedde menschen wijken.* [L. D. S. P.] *'t Gehuil der wreedde wolven.* [Vond.] *De wreedde bloed-dorst wordt door 't zuipen niet gestist.* [Hooft.] De werktuigen van een wreed gemoed: *slingren 't ingheweijde om dees mijn wreedde handen.* [Brederod.] *Door 's legers wreedde tenten.* [Vond.] *Een wreedt adderen vergift.* [Bijbelv.] Het bedrijf van een wreed gemoed: *eene wreedde vervolging. Tegen 't wreed geweld.* [L. D. S. P.] *Al te scherp en wreed voor 't vaderlijk gemoet.* [Vond.] *De barmhartigheden der godtloosen zijn wreedt.* [Bijbelv.] Als bijw.: *wreed mishandelt en vermoord. Iemand wreed vallen*, is, zich hard, wreed, jegens hem betoonen: *wien viel de min oit wreedt?* [Vond.] *Op het wreedst*, is, met de uiterste hardheid: *door hen op 't wreedst' word' omgebragt.* [L. D. S. P.] *Een wreed uitzigt*, is, een gelaat, dat een wreed gemoed aanduidt. *Hij ziet zoo wreed als een schaap*, beteekent, niets minder dan wreed. Het mannelijk en vrouwelijk *wreedde* wordt ook als z. n. gebruikt: *ik beef niet voor dien wreedde. Mijne liefde voor die wreedde.* Van hier *wreed-aard*, enz.; *wreedelijk, wreedheid*, enz. Dit woord is verwant aan het eng. *wrath*, toorn, en *wroth*, toornig, en heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

WREEDAARD, z. n., m., *des wreedaards*, of *ran den wreedaard*; meerv. *wreedaards*. Van *wreed* en *aard*. Een mensch van eene wreedde geaardheid: *ontmenschte wreedaard!* Van hier *wreedaardig*, bijv. n. en bijw., dat evenveel als *wreed* beteekent: *welk een wreedaardig volk! Wreedaardig omgebragt; wreedaardigheid, wreedaardiglijk, wreedaardig*, bij Oud.

WREEDAARDIG, zie *wreedaard*.

WREEDELJK, bijw., van *wreed* en *lijk*, zie *lijk*.

Op eene wreedde wijze: *hij wierd wreedelijk vermoord.* [Halma.]

WREEDHEID, z. n., v., *der*, of *van de wreedheid*; meerv. *wreedheden*. Van *wreed*. De hoedanigheid van iemand, of iets, die, of dat, wreed is: *de wreedheid van dat leder. Ik beef voor de wreedheid van zijn uitzigt. Ghij en sult geene heerschappije over hem hebben met wreedheit.* [Bijbelv.] Een wreed bedrijf: *door het plegen van allerlei snoode wreedheid.*

WREEF, *wrijf*, z. n., v., *der*, of *van de wreef*; meerv. *wreven*. Van *wrijven*. Het bovenste de krop van den voet; *wrijf des voets*. [Kil.] *Die schoen knelt mij op de wreef*.

WREEKSTER, zie *wreker*.

WREKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wreekte*, en *oulings*, *ik wrak*, *wrook*, *heb gewroken*. Iets, waarover men gebelgd is bij den dader te huis zoeken: *om te wreken alle ongehoorsaamheijt*. [Bijbelv.] *Haren scade wraken de Friesen swaer*. [M. Stok.] *De dood van iemand wraken*. [Halma.] *Iemand wreken*, is, het kwaad, dat hem aangedaan is, te huis zoeken: *sal sevenvoudich gewroken worden*. [Bijbelv.] *Op dat zij zich, van 't recht geweeken, nooit spoorloos wreken*. [L. D. S. P.] *Gherne wrake ik mi, wistic hoe*. [Ferguut.] Van hier *wraak*, enz.; *wreekster*, *wreker*, *wreking*. Dit woord luidt in het hoogd. *rachen*.

Wreken had oul. in den onvolmaaktverled. tijd regelmatig, *ik wrak*, even als *spreken*, *sprak*, *breken*, *brak*, *steken*, *stak*; doch het bedorven gebruik wil nu, dat men voor *wrak* zegge *wreekte*, niettegenstaande wij nog regelmatig zeggen, *gewroken*, gelijk *gesproken*, *gebroken*, *gestoken*. Van *wrak* hebben wij *wraak*, even als van *brak* en *sprak*, *braak* en *spraak*.

WREKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wreekte*, *heb gewreekt*. Kil. ook *wreijcken*, uit de handen wringen, en verrukken: *den vinger gewreeket*. [V. Hass.]; waar men ook *den duum verwreket* vindt. *Aan iets wreken*, is het, al wrikkende, heen en weer bewegen, om het uit zijnen stand te brengen. Dit woord is verwant aan *wrikken*.

WREKER, z. n., m., *des wrekers*, of *van den wreker*; meerv. *wrekers*. Van *wreken*. Al wie wreekt: *de wreker des bloets, die sal den dootslager dooden*. [Bijbelv.] *Gewetens beudel vrees den Goddelijken wreker*. [Vond.] Zamenstell.: *bloedwreker*, enz. Wegens eene vrouw gebruikt men *wreekster*.

WREMELN, *wriemelen*, onz. w., gelijkvl. *Ik wremelde*, *heb gewremeld*. Derwijze wemelen, dat zulks kitteling veroorzake: *er wremelt mij iets aan het lijf*. In den Statenbijbel, wemelen, over het algemeen: *de zeen, ende al, wat daarin wriemelt*. Van hier *gewremel*, *wremeling*. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

WREVEL, bijv. n. en bijw., *wreveler*, *wrevelst*. Kwaadaardig, met bitterheid bezielt: *als wrevelen en snooden*. [L. D. S. P.] Anders *wrevelig*: *wrevelige getuijgen staender op*. [Bijbelv.] Als bijw.: *vergeld mij wrevelig kwaad voor goed*. [L. D. S. P.] In het hoogd. *freventlich*, en *frevelhaft*. Behalve dit *wrevelig*, komt van *wrevel* nog *wrevel*, z. n., en *wrevelen*, Kil. *freuelen*, hoogd. *frerein*. Zamenstell.: *wreveldaad*, *wrevelmoed*, *wrevel-*

woord, enz. De oorsprong van dit woord schijnt in deszelfs klank gezocht te moeten worden.

WREVEL, z. n., m., *des wrevels*, of *van den wrevel*; zonder meerv. Van *wrevel*, bijv. n. Boosaardigheid, bitterheid: *d'aerde was vervult met wrevel*. [Bijbelv.] *Ik zie en stad en staat van twist en wrevel ingenomen*. [L. D. S. P.] *En persen tegen hem en zijnen wrevel aan*. [Vond.]

WREVELIG, zie *wrevel*, bijv. n.

WREVELMOED, z. n., m. Van *wrevel* en *moed*. *Wreveligheid: zijn wrevelmoed vervoert hem tot de grootste wreedheden*. Van hier *wrevelmoedig*.

WRIGGELEN, zie *wrikken*.

WRIJFBORSTEL, enz., zie *wrijven*.

WRIJFFAAL, z. n., m. Van *wrijven* en *paal*. Een paal, waaraan de beesten zich wrijven; en, overdragtelijk, een voorwerp van spot en hekeling: *dat is de wrijfpaal, waaraan zich alle schurste ezels plegen te wrijven*.

WRIJTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wrijtte*, *heb gewrijt*. *Twisten*, *kraakeelen*: *hij is nooit wrijtens moe*. In *scheuringen te wrijten en te wroeten*. [Brandt.] Bij Kil. draaijen, wringen, even als het eng. *writh*, en het oude *writselen*, dat het voortdurend werkw. van dit *wrijten* is. Van hier *gewrijt*, *wrijter*, *wrijtster*. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan den klank van zijnen wortel verschuldigd te wezen.

WRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik wreef*, *heb gewreven*. Iets met eene gestadig over hetzelfde heen en weder gaande beweging drukken: *is de vurf nog niet gewreven?* *Pluckten aijren, ende atense, die wrijvende met de handen*. [Bijbelv.] *Iets ergens mede wrijven*, is vaak, het al wrijvende met een dun bekleedsel daarvan voorzien: *was, om de stoelen daarmede te wrijven*. *Wrijf het fichtige lid met dien balsam*. *Zich wrijven*, is, zich schuren: *het varken wrijft zich tegen dien paal*. *Zich aan iemand wrijven*, is, zich vermaken met hem te bespotten, of te hekelen: *hij zoekt zich aan mij te wrijven*. *Schrijven en wrijven* is zoo veel, als schrijven en herschrijven, nadat men het kwalijk geschrevene uitgewreven heeft: *hij is onophoudelijk bezig met schrijven en wrijven*. *En schrijft en wrijft*; *de nacht is tot geen rust geboren*. [Vond.] Van hier *gewrijf*, *wreef*, of *wrijf*, — *wrijfbaar*, *wrijfster*, *wrijver*, *wrijving*. Zamenstell.: *wrijfborstel*, *wrijfdoek*, *wrijfslap*, *wrijfpaal*, *wrijfsteen*, enz. *Aanwrijven*, *inwrijven*, enz.

Wrijven, Kil. ook *vrijven*, vries. *wrieuwe*, hoogd. *reiben*, eng. *rub*, schijnt zijne beteekenis even als het fr. *frotter*, lat. *fricare*, aan zijnen klank te danken te hebben.

WRIJVER, z. n., m., *des wrijvers*, of *van den wrijver*; meerv. *wrijvers*. Van *wrijven*. Bij

Halma een werktuig, om te wrijven, een stijve borstel. Voorts ook al wie wrijft: *de wrijvers van de verf*. Wegens een vrouwelijk wezen gebruikt men *wrijfster*, dat bijzonderlijk iemand aanduidt, die houtwerk glad-wrijft: *het is eene goede wrijfster*.

WRIJVING, z. n., v., *der*, of *van de wrijving*; meerv. *wrijvingen*. Van *wrijven*. De daad van wrijven: *door wrijving van het jichtige been*. Bijzonderlijk, schaving van twee dingen tegen elkanderen: *de wrijving heeft het doen wegstijten*. *De beweging van den rollenden bal wordt door de wrijving verminderd*.

WRIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wrikte, heb gewrikt*. Onz., bij Halma, waggelen. Voorts is *aan iets wrikken*, pogingen doen, om het uit zijnen stand te krijgen, zoo als men *aan iets wriggelt*, wanneer men daaraan eene voortdurende kleine beweging geeft: *wriggel niet langer aan mijnen stoel*. En *wrikken* is bij Halma ook, met eenen riem, die achter uit een vaartuig ligt, roeijen. Bedr. is *iets wrikken*, het doen waggelen: *hij wrikt den paal al heen en weder*. Van hier *gewrik*, *wrikbaar*, in *onwrikbaar*; *wrikking*. Zamenstell.: *afwrikken*, *verwrikken*, *voortwrikken*, enz. Dit woord is verwant aan *wreken*, *wreijcken*, bij Kil.; zie *wreken*, gelijkvl. w.

WRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wrong, heb gewrongen*. Op zich zelf met eene draaijende beweging ineen drukken: *wring den doek ter dege*. *Zij wrong de handen van vertwijfeling*. *Zich in allerlei bogten wringen*, is, gestaag een nieuw voorkomen aannemen, om zich te redden. *Iets ergens in wringen*, is het met eene draaijende beweging daarin drukken: *die laat zich van een kind den schicht in 't harte wringen*. [Vond.] *Iets ergens uit wringen* is het tegenoverstaande: *de scepster nauw gevat weer wringen uit de hand*. [Paffenrod.] *Terwonde uit wiert gewrongen*. [Vond.] *Hij wrong den dauw uit het vlies*. [Bijbelv.] Spreekw.: *elk weet, waar hem de schoen wringt*, elk weet best, waar het hem hapert. Als z. n., o., *het wringen*, de vereniging van een schip. Van hier *gewring*, *wringing*, *wrong*, *wrongel*. Zamenstell.: *ontwringen*, *toewringen*, enz. Dit woord ontleent zijne beteekenis oogenschijnlijk van zijnen klank.

WROCHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wrochte, heb gewrocht*. Hetzelfde als werken: *die kracht, die mijn hert en hersens schiep, de ziele daarin wrochte*. [F. V. Dorp.] Nog hoort men dit werkw. *wrochten*, bij het gemeene volk, in Gouda: *ik moet den ganschen dag wroeten en wrochten*.

WROEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wroegde, heb gewroegd*. Bij Kil. beschuldigen: *soo wie gewroeght wordt van valsche mate*. [V. Haas.] *Zijn geweten begint hem te wroegen*. *Indien*

het hart ons wroegt. [H. D. Gr.] Daar nu zulk een wroegen van het geweten iemand inwendig kwelt, wordt *wroegen* wegens allerlei inwendige kwelling gebezigd: *dit wroeght Jupijn*. [Vond.] *Eens anders tuck mij niet en wroecht*. [Zecuws. Nachteg.] Van hier *wroeger*, beschuldiger, bij Hooft, en *wroeging*, bij Kil., in den zin van beschuldiging, ook *wroegerschap*.

WROEGER, WROEGERSCHAP, zie *wroegen*.

WROETEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wroette, heb gewroet*. Op soortgelijk eene wijze ergens in boren, als de varkens in den grond: *hoe gaarne wroeten de kinderen in het zand*. *En wroet gelijk de mol sterck*. [Vond.] *In eigene ingewanden wroeten*, is, figuurlijk, vijandelijkheden bedrijven, waardoor men zich zelve benadeelt. *Hij houdt niet af van wroeten en wroeten*, is, hij laat niet af van openlijke en bedekte onrustige bewegingen. *Werken en wroeten*, is, zich met moeilijken arbeid aflooven. *Alles het onderste boven wroeten*, waarin dit woord bedrijvend is, beteekent, alles door gewroet het onderste boven keeren. Van hier *gewroet*, *wroeter*, *wroeting*, *wroetster*. Zamenstell.: *omwroeten*, *opwroeten*, enz. De beteekenis van dit woord schijnt uit deszelfs klank gesproten.

WROK, z. n., m., *des wroks*, of *van den wrok*; zonder meerv. Van *wrokken*. De daad van wrokken, of de gezindheid van iemand, die wrokt: *vluchten voor den wrok van broeder Esau*. [Vollenhove.] *Om tegen mij alleen den wrok des graeus te draeien*. [D. Deck.] *Door Junoos onverzeten wrock*. [Vond.] *Zonder ouden wrok*, zegt Hooft; bij wien dit woord te onrecht vrouwelijk is, in: *deze wrok, hoe zij met schooner gelaat bedekt werd*. Bij Kil. hebben *wronck* en *wrough*, eug. *wrong*, even dezelfde beteekenis.

WROKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wrokte, heb gewrokt*. Inwendig haat en wraakzucht voeden: *men kan het hem aanzien, dat hij nog steeds wrokt*. *Die noch, om 's grootvaers bloet, wroct tegens Oostenrijk*. [Vond.] Van hier *gewrok*, *wrok*, *wrokkig*. Dit woord duidt door zijnen klank eene opgekropte vijandigheid aan.

WRONG, z. n., v., *der*, of *van de wrong*; meerv. *wrongen*. Verkleinw. *wrongje*, *wrongetje*. Bij Kil. evenveel, als *wrok*, zie *wrok*; en voorts de daad van wringen: *met elke wrong drukte hij er eenen vloed van water uit*. *Iets, dat zamengewrongen is: de das zit hem als eene wrong om den hals*. *De slangen sluimeren gekrunkelt in een wrong*. [Vond.] Een zamengewrongene doek, dien de Oosterlingen om het hoofd dragen: *een wrong zijn hairen drukte*, heeft Vond.; bij wien eene koninklijke hoofdwrong den naam van *wrongkroon* draagt, in: *de wrongkroon voeght dat vet gebalsemt heeft*. Zamengedraaide haren:

daer steekt men langs de *wrong* een *steel* met *diamanten*. [J. V. D. Docs.] Bij Kil. ook een bloemkrans. Van *wringen*.

WRONGEL, z. n., v., *der*, of *van de wrongel*; zonder meerv. Van *wrong*. Bij Kil. evenveel als *wrong*, of *wronck*, en voorts bijzonderlijk gestremde melk, die gewrongen en geperst wordt, om er kaas van te maken. Van waar *wrongelen*, *stremmen*, tot *wrongel* worden.

WUFS, zie *wuft*.

WUFT, bijv. n. en bijw., *wufter*, *wuftst*. Lig van beweging: *het wuft gecogelt*. *Na een heuschen kus springt elck met wuften trede*. [Vond.] Overdragtelijk, wispelturig, veranderlijk: *de wufte zinnen der onbedachte jeugd*. *Hoe wuft gaat hij te werk*. Hoofst bezigt ook hiervoor *wufs*: een *wufse vrcemdeling*. *Betoom uw wufse tong*. Van hier *wuftelijk*, *wuftheid*. Dit woord schijnt van *wuiven* af te stammen.

WUI, z. n., v., *der*, of *van de wui*; meerv. *wuijen*. Verkleinw. *wuifje*. Een werktuig, om schiemans garen op te winden. Bij Halma ook *wuit*, dat men intusschen ook wel eens voor den mond en de kin gebruikt: *houd uwe wuit*. *Kijk eens, welk een aardig wuifje zij zet!*

WUIVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wuifde*; *heb gewuifd*. Onz., heen en weder slingeren: *de wind houdt op van ruischen, en het geboomte van wuiven*. *Zij begonnen te wuiven*, met den hoed te zwaaijen. *De strandtiën wuiven, wenken*. [J. De Marr.] Bij Halma is iemand *wuiven*, bedrijvend, hem met den

hoed, of de muts, wenken: *en als dan wuift men, van 't schip, de sloep, naer deze visch toe*. [Zorgdrag.] Van hier *gewuif*, *wuft*, en misschien *wuifelen*.

WULP, z. n., m., *des wulps*, of *van den wulp*; meerv. *wulpen*. Een onbedacht jongeling: *hij is een jonge en losse wulp*. [Halma.] Van hier *wulpsch*. Dit is eigenlijk hetzelfde woord als *wulp*, *welp*, het jong van menigerlei dieren; zie *welp*.

WULPSCH, bijv. n. en bijw., *wulpscher*, *wulpschst*. Dattel, zoo als een wulp: *een wulpsche quant*. [Halma.] *Gij leeft al te wulpsch en dattel*. [Minzick: *te wulpsch, te vroeg gereet*. [Vond.] Van hier *wulpschelick*, bij Kil.; *wulpschheid*, dattelheid en minnelust: *'t gulhartig dansers hart van geile wulpsheit steigert*. [Vond.] *Zijne jeugdige wulpschheid*.

WULPSCHHEID, zie *wulpsch*.

WURG, zie *worg*.

WURGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wurgde, heb gewurgd*. Door toewringen van den strot ombrengen: *men wurgde hem op den brandstapel*. Van hier *wurg*, of *worg*, *wurging*. Zamenstell.: *wurgkoord*, *wurgpaal*, enz. *Verwurgden*, enz.

Wurgen, worgen, Notk. *worchen*, hoogd. *würgen*, schijnt ontleend van het geroeghel van iemand, wiens luchtpijp door den wurg, of anderzins, toegewrongen wordt.

WURM, zie *worm*.

WURMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wurmd, heb gewurmd*. Slaven, hard werken: *hij doet niets, dan wurmen*. Zie *wormen*.

X.

Eene onduitsche letter. Oulings gebruikte men haar als eene bekorting van ks. Dus vindt men bij M. Stok. *sirixe*, in plaats van *sirikse*; — *die twee jonxte jegen den ouden*, enz. En zooschreef men nog lang *dagelijx*, *naauwelijxs*, *des volx*, *des rijx*, enz. Maar Kil. begreep reeds, dat deze bekorting evenmin eene plaats in ons ABE verdiende, als al die andere bekortingen, die de afschrijvers van oude boeken bezigden; en ook wij gebruiken tegenwoordig, in nederd. woorden, alleen de *ks.* als: *dagelijks*, *naauwelijks*, *des volks*, *des*

rijks, enz. Zie mijne nederd. spraakk. D. 1, § 2 en 41. Kil. gebruikte de x enkel op zijne lijst van vreemde eigennamen, waarin de Latijnen haar, in navolging der Grieken, gebezigd hadden; en zoo doen wij ook thans algemeen, schrijvende *Xanthus*, *Xerxes*, *Artaxerxes*, *Alexander*, *Xenophon*, enz.

XANTHUS, z. n., m., *van den Xanthus*; zonder meerv. De eigennaam van eene rivier: *het zal u aen geen Xanthus ontbreken.* [Voud.]

Y.

Dit grieksche klankteeken, hetwelk buiten noodzake, en tegen de oorspronkelijke inrigting onzer tale, door eene ongepaste navolging der Franschen, in dezelve doorgedrongen, en voor de enkele *i*, in *arbeyd*, *beleyd*, enz. gebezigd is geweest, is reeds voorlang uit echt-nederduitsche woorden uitgemonsterd; en thans is deze letter geheel

uit het nederd. ABE uitgewischt; en men bezigt dezelve alleen in eenige eigennamen van personen, landen, enz., als: *Cyrus*, *Assyrie*, *Abyssinie*, *Abydus*, enz. Zie Siegesb. *Verhandel. over de nederd. spelling*, bl. 73 en verv.; en mijne nederd. spraakk. D. 1, § 2.

Ysop, *yzoop*, zie *hijzop*.

Z.

De twee en twintigste, en laatste letter van het nederduitsche **ABE**, en de zeventiende der medeklinkers; zij behoorde volgens Plinius niet, maar volgens Aristoteles al, tot het kadmische **ABE** der Phoeniciers, dat, lang voor de uitvinding van eenige andere, daartoe niet behorende, letters, in Griekenland werd ingevoerd. Hoe het zij, de plaats, die de z in het grieksche **ABE** bekleedt, duidt zelfs aan, dat zij van de phoenicische *Zain* ontleend werd. En zij had dezelfde kracht van **us**. De Latijnen bezigden haar enkel in grieksche woorden, die zij overnamen, zoo als *zephyrus*, enz. Bij de verandering van **μαζα** in *massa*, **πατριζω** in *patrisso*, enz., bezigden zij eene dubbele s in plaats van de z. De hedendaagsche Grieken, Italianen, Hoogduitschers en Nedersaksen, geven haar den klank van **rs**. Wanneer zij in het fransch uitgesproken wordt, klinkt zij als eene zachte s. Maar in het engelsch en nederduitsch, wordt zij nog zachter uitgesproken; waarom de zachte w de eenige medeklinker is, die haar onmiddellijk voor zich duldt, en zij, zoo vaak zij de plaats van eene sluitletter bekleeden moet, in eene s

verandert: *blazen, ik blaas*, enz. De Vriezen daarentegen spreken de z zeer scherp uit. Bij Kil. vindt men in hare plaats de c of s gebruikt (1). In den Statenbijbel komt zij nog slechts zeldzaam voor.

ZAAD, z. n., o., *des zaads, of van het zaad*; meerv. *zaden*. Verkleinw. *zaadje*. Dat voortbrengsel van eene plant, waaruit als het gezaaid wordt, eene dergelijke plant groeit: *de pitten van het ooft en de fruit maken het zaad uit. Vruchtdragendegeboomte, welches zaet daer'n was*. [Bijbelv.] Bijzonderlijk, het voortbrengsel van veld- en tuingewassen, waaruit dergelijke gewassen voortkomen: *wanneer het zaet op den verbranden acker van hille quijne*. [Vond.] *Een Homer zaets sal een Epha geven*. [Bijbelv.] Overdrägtelijk, het voortbrengend beginsel van evenveel welk ding: *het zaad van oproer. Tot strooien van het eerste zaadt*. [Hooft.] *Eenigh zaedt, dat te zijner tijdt opkomt*. [Vond.] Het teelvocht van menschen en dieren, enderzelveer kroost: *het manneken ende het wiifken, om zaet levendigh te houden*. [Bijbelv.] *Zelfs zal hun zaad, met een verheugd gemoed, zich heiligen*. [L. D. S. P.] In Nederland bezigt men *zaad*

(1) Zie hier hetgeen **WELAND**, wegens het gebruik en den klank der **Z** aangeteckend heeft in de **INLEIDING** welke hij aan het hoofd der eerste uitgave van zijn woordenboek geplaatst heeft:

In opzigt tot de s en z, leert het algemeene gebruik ons, thands, dat men de z als eene zachte, de s als eene scherpe letter moet bezigen: dat men de z moet stellen voor de w, als *zwaar, zwellen, zwier, zwindelen, zwoegen*, en de s voor de andere medeklinkers, als *schip, slot, smart, smuiven, spinnen, stok* enz. Onze Voorvaders zagen reeds, dat ook in dit geval, twee onderscheidene teekens voor den zachten en scherp klank noodig waren. Dan, hierop is de twist gevolgd, welke vrij lang geduurd heeft, of men, naamlijk, de z, als bij de Grieken, scherp, of als bij de Hebreen, zacht te

gebruiken hebbe; omtrent welk stuk men het thands, echter, volkomen eens is. Het door Nijloë hieromtrent aangeteekende toont, genoegzaam, dat de s voor den scherp, de z voor den zachten klank moet gebezigt worden. In *sterk, strijd, suiker, staan*, kan geene z gebruikt worden; en wederom in *zwaar, zwaan, zien, silver*, geene s. Wanneer men *swaar, swaan, sien, silver*, met eene s schrijft, luidt het op zijn friesch; en schrijft men *zterk, ztrijd, zuiker, ztaan*, met eene z, dan is de uitspraak veel te zacht. De s sist meer door de tanden, dan de z, die niet zoo sterk gehoord wordt. En dit is het regte onderscheid dezer twee letteren, in onze nederduitsche taal, gelijk de volgende woorden, nog, ten overvloede, leeren:

Zingen.	sissen.
Zacht.	sabel.
Zuigen.	suiker.

- allerbijzonderst voor *koolzaad*: *welk een heerlijke akker vol zaad*. Bij Kil. is *saed*, *saedin-ghe*, even als het hoogd. *Saat*, de daad van zaaijen. Van hier *zaadling*, in *zaadlingshen-nip*, enz. Zamenstell.: *zaadader*, *zaadbal*, *zaadbeentje*, *zaadbolster*, *zaadbrenk*, *zaad-dorscher*, *zaadhuisje*, *zaadhelkje*, *zaadkleed*, *zaadknop*, *zaadkooper*, *zaadkoopster*, *zaad-korrel*, *zaadleider*, *zaadloop*, *zaadpent*, *zaat-schieting*, *zaadvat*, *zaadvloed*, *zaadvloeiing*, *zaadwinkel*, *zaadzaaijer*, *zaadzolder*, enz. *Aalbezienzaad*, *aarbezienzaad*, enz.
- Zaad*, neders. *saad* en *saat*, angels. *saed*, eng. *seed*, vries. *sied*, ijsl. *sáide*, zweed. *sád*, Olfrid. *sat*, Tatian. *sati*, *sata*, hoogd. *Saat*, en *Same*, Isid. *sami*, Nolk. *samo*. lat. *semen*, boh. *semeno*, *sijme*, pool. *siemie*, dalmat. *szime*, turk. *sembil*, oud Egypt. *som* en *dsom*, komt van *zaden*, bij Kil. *saeden*; zie *zaaijen*.
- ZAADBEENTJE**, z. n., o. Van *zaad* en *beentje*. Dezen naam geeft men aan kleine beentjes, die tusschen de gewrichten van vingeren en teenen zitten: *de zaadbeentjes worden, om hunne gelijkheid aan zaadkorrels, dus genoemd*.
- ZAADDORSCHER**, z. n., m. Van *zaad* en *dorscher*. Een dorscher van koolzaad, op een kleed, dat men het *zaadkleed* noemt: *hij dorscht met andere zaaddorschers op het zaadkleed*.
- ZAADKLEED**, zie *zaaddorscher*.
- ZAADZAAIJER**, z. n., m. Van *zaad* en *zaaijer*. Eigenlijk, al wie zaad zaait; bijzonderlijk, die persoon, van wiens verschillend gezaai de Evangelisten gewagen: *de gelijkenis van den zaadzaaijer*.
- ZAAG**, z. n., v., *der*, of *van de zaag*; meerv. *zagen*. Verkleinw. *zaagje*. Een werktuig, waarmede men zaagt: *metter sage gesaegt*. [Bijbelv.] *Het harde ijzer, en de krassende zaegh*. [Vond.] *Ik hoor de zaeg door de eicke gaen*. [D. Deck.] Zamenstell.: *zaagbek*, *zaagblad*, *zaagpenl*, *zaagswijze*, *zaagloon*, *zaagmolen*, *zaagtand*, *zaagvijl*, *zaagvisch*, enz. *Handzaag*, *houtzaag*, *kraanzaag*, *raamzaag*, *raspzaag*, *schrobzaag*, *spanzaag*, *steenzaag*, *trekzaag*, *tuinzaag*, enz.
- Zaag*, Kil. *saeghe*, hoogd. *Sage*, oudd. *saga*, angels. *sagu*, *sijge*, zweed. *sög*, eng. *saw*, fr. *scie*, ital. *sega*, komt van *zagen*.
- ZAAGBEK**, z. n., m. Van *zaag* en *bek*. Hoogd. *Sageschuabler* en *Sager*. Een geslacht van watervogels, dat vijf soorten bevat, en waartoe de duikerganzen behooren: *gekapte zaagbek*, *kleine gekuifde zaagbek*.
- ZAAGBLAD**, z. n., o. Van *zaag* en *blad*. Een plantgewas van veertien soorten: *het zaagblad met zijne zaagswijze getande bladeren*. Voorts ook het blad van eene zaag, zoo als *zaagtand* een tand daarvan is; welken naam men ook aan eenen kinkhoren geeft.
- ZAAGBOK**, z. n., m. Van *zagen* en *bok*. Een bekend houten stel, waarop men hout legt
- dat men overdwars doorzagen wil. In het hoogd. *Sagebock*, en *Holzbock*.
- ZAAGKRUID**, zie *zaagpeul*.
- ZAAGMEEL**, zie *zaagsel*.
- ZAAGMOLEN**, z. n., m. Van *zagen* en *molen*. Een molen tot zagen van hout: *eene reeks van zaagmolens geven te Amsterdam den naam aan de zaagmolenspoort*. Van hier *zaagmolenaar*.
- ZAAGMOLM**, zie *zaagsel*.
- ZAAGPEUL**, z. n., v. Van *zaag* en *peul*. Een plantengeslacht, waarvan men slechts eene soort vindt: *men geeft in het Zuiden van Frankrijk aan de zaagpeul den naam van de zaag*. Anders *zaagkruid*, welke naam intuschen ook wegens het zoogenoemde *schaarkruid* wordt gebruikt.
- ZAAGSEL**, z. n., o., *des zaagsels*, of *van het zaagsel*; zonder meerv. Van *zagen*. De fijne houtdeeltjes, die onder het zagen van het hout vallen. Kil. *saeghel*. Anders *zaagmeel*, *zaagmolm*, *zaagstof*. Hoogd. *Sägespäne*, neders. *sagespöne*, opperd. *sägegeist*, oostenr. *sugschaten*.
- ZAAGSTOF**, zie *zaagsel*.
- ZAAGTAND**, zie *zaagblad*.
- ZAAGVIJL**, z. n., v. Van *zaag* en *vijl*. Eene vijl, waarmede men de tanden van eene zaag scherpt: *reik mij de zaagvijl eens aan*.
- ZAAGVISCH**, z. n., m. Van *zaag* en *visch*. Zeker slag van haaijen, met eene zaag aan den snuit: *het zaagswijze getande zwaard van den zaagvisch onderscheidt hem van den zwaardvisch*.
- ZAABAAR**, bijv. n., *zaabaarder*, *zaabaarst*. Van *zaaijen*. Dat gezaaid kan worden: *dat is geen zaabaar zaad*. [Halma.]
- ZAAGBOED**, zie *zaaikoren*.
- ZAAIJEN**, bedr. en ónz. w., gelijkvl. *Ik zaaide, heb gezaaid*. Bedr., derwijze uitstrooijen, als men het zaad gemeenlijk doet, dat men aan den grond toevertrouwt: *ick salse onder de volcken zaeijen*. [Bijbelv.] *Dun gezaaid*, is, als het ware, schaars gestrooid. *Hij zaait niet veel goeds*, hij verspreidt geene goede begrippen onder zijne evenmenschen. Bijzonderlijk, van eigenlijk zaad: *gelijck een hof't gene in hem gezavijt is doet wijspruijten*. [Bijbelv.] *En hoe hij zaet moet zaeien*. [Vond.] Ook wordt men gezegd datgene te zaaijen, waarvan men het zaad in de aarde werpt: *aardbezien zaaijen*. *Zaai terwijl vlas en ceres mankop*. [Vond.] En oneigenlijk, datgene, tot welks voortkoming men aanleiding geeft: *die onrecht zaaijt, sal moeite maeijen*. [Bijbelv.] — Onz., is zaaijen zaad in de aarde werpen: *voor Jupijns tijt wisten de huislieden van zaeien, noch maeien*. [Vond.] *Hij, die bedrukt met tranen zaait*. [L. D. S. P.] *So moet ick zaeijen, maar een ander eten*. Als z. n., onz.: *ouder het zaaijen*. *Zaciens en maeiens tijt*. [Vond.]

Het Deelw. *gezaaide* wordt ook als z. n., onz., gebruikt. Voorts komt van hier *gezaai*, *zaad*, *zaaibaar*, *zaaijer*, *zaaijing*, *zaailing*, *zaaisel*. Zamenstell. : *zaaigoed*, *zaaikoren*, *zaailand*, *zaaimaand*, *zaaitijd*, *zaaiweder*, *zaaizak*, enz. *Bezaaijen*, *bijeenzaaijen*, *dooreenzaaijen*, *herzaaijen*, *toezaaijen*, *verzaaijen*, *voortzaaijen*, *wegzaaijen*, enz.

Zaaijen, Kil. *sacijen*, *saeden*, vries. *sjudje*, boh. *sijti*, zweed. *sada* en *sā*, hoogd. *sāen*, neders. ook *sāen*, *saden* en *saien*, Notk. *sahen*, Tatian. *sauuen*, angels. *sawan*, eng. *sow*, Ulphil. *sajan*, pool. *sieie*, oud lat. *sao*, en *seo*, waarvan *sevi*, en *seia*, de godin van het zaaijen, heeft een geluid, dat eigenaardig met zijne beteekenis strookt.

ZAAIJER, z. n., m., *des zaaijers*, of van den *zaaijer*; meerv. *zaaijers*. Van *zaaijen*. Al wie eigenlijk of on eigenlijk zaait: *zaet geven den zaaijer*, *ende broot den eter*. [Bijbelv.] *De zaaijer van die denkbeelden*. Zamenstell. : *boonzaaijer*, *zaadzaaijer*, *twistzaaijer*, enz.

ZAAIKOREN, z. n., o. Van *zaaijen* en *koren*. Anders *zaaigoed*. *Koren*, dat dient om gezaaid te worden: *er was zelfs geen zaaikoren meer voorhanden*.

ZAAILING, z. n., m., *des zaailings*, of van den *zaailing*; meerv. *zaailingen*. Van *zaaijen*. Eene gezaaide plant: *is het een zaailing*, of *een enteling*?

ZAAISEL, z. n., o., *des zaaisels*, of van het *zaaisel*; meerv. *zaaisels*. Van *zaaijen*. Bijbelv. *saedse*. Het gene men zaait: *gij treft uitmuntenend weder op uw zaaisel*.

ZAAK, z. n., v. l. *der*, of van de *zaak*; meerv. *zaken*. Verkleinw. *zaakje*. Eigenlijk, getwist met woorden, in overeenstemming met *sakan*, bij Ulphil. en *kisakhan*, bij Kero, twisten. Voorts aanklagt, en geding, voor den regter. Deze beide beteekenissen heeft *sack* in de salische wetten; en die van aanklagt, enz., hebben *sacha* en *sahha* bij Otfred., Tatian., Isidor., enz., zoo wel als het angels. *sac*, zweed. *zak*, en *sake* in het neders., waar *saken* nog steeds klagen is. Ook bij Kil is *saecke*, *ghedinghe*; en het woord kan deze beteekenis schijnen te hebben, in: *die sijnes volcks sake twisten sal*, van de Bijbelv., waar *iemand's twisten* bij herhaling voortkomt. Maar veel gebruikelijker is het woord in den zin van het onderwerp van eenig geding: *Adrocaat van kwade zaken*. *Wat sij alle groote zaken aen u brengen, maar dat sij alle kleine zaken richten*. [Bijbelv.] *Betwist uw zaak! wees onze pleitbestechter!* [L. D. S. P.] *In zijne eigene zaak getuigen*. *Wanneer wordt die zaak eens afgedaan?* Hier toe behoort ook: *voor de zaak van God en Godsdienst ijveren*. *Alles voor de zaak van waarheid en gerechtigheid veil hebben*, enz. Ook is *iemand's zaak* het gene hem voordeelig wezen, of tot eer verstreken kan: *verzen ma-*

ken is zijne zaak niet. *Zal het mijne zaak wel zijn, dat ik daar henen ga?* Soortgelijk eene beteekenis heeft dit woord, in: *het is gansch geene zaak, dat hij zulks doet*. Maar *ist saecke*, *dat ghij dit doet* beantwoordt bij Kil. en elders blootelijk aan, *zoo gij dit moogt komen te doen*. Bij denzelfden Kil. is *saecke* ook *oorzaak*, even als in: *dit was de sake*, bij M. Stok, en, in: *ter sake van de Godsdienst*. Maar *ter sake*, op zich zelf, beteekent: om tot het onderwerp van eene rede, enz. toe te treden. En zoo is *zaak* menigmaal het onderwerp van iemands bezigheid: *wat is toch eigenlijk zijne zaak?* *Pas beter op uwe zaken*. *Het staat slecht met zijne zaken*. *Zijne zaak verstaan*. *Dat d'een trek tot een zelve zaak heeft, die den anderen tegen het hart steekt*. [Vond.] Of, in het algemeen, elk onderwerp waarvan men spreekt of handelt: *die zaak raakt mij niet*. *Dit is de sake, die ghij doen sult*. [Bijbelv.] *Ziende de zaak dieper in*. [Hoofl.] Een voorval: *hij verhaalde mij de gansche zaak*. *Bootschappen hem van de sake des puls*. [Bijbelv.] *D'afbeeldinge der zaacken, hem noch onbetwist*. [Vond.] Het tegenovergestelde van bloote woorden: *als ik iets lees, zie ik slechts op de zaken*. *Dat werk is rijk van zaken*. Het tegenovergestelde van persoon: *ik haat de zaak, maar vergeefse den persoon, diese bedrijft*. *Geven vordert voor de zaak den vierden, maar voor den persoon den derden naamval*. Eindelijk beteekent, *dat*, of *het*, is eene goede zaak, het is iets aangenaams, of nuttigs: *een boek bij morgenthee is een goede zaak*. [Gellert.] Van hier *zake-lijk*. Zamenstell.: *zaakbezorger*, *zaakgelastigde*, *zaakvoerder*, *zaakwaarnemer*, enz. *Evangeliezaak*, *geldzaak*, *halszaak*, *hoofdzaak*, *huiszaak*, *krijgszaak*, *noodzaak*, *oorlogszaak*, *oorzaak*, *pleitzaak*, *regtzaak*, *staatszaak*, *twistzaak*, *zeezaak*, enz.

Zaak, Kil. *saecke*, oul. ook *sake*, even als in het neders., angels. *sac*, Sal. Wetten *sack*, Isidor., Tatian., Otfred. *sahha*, *sacha*, hoogd. *Sache*, zweed. *sak*, is verwant aan het hoogd. *Sage*, het gene er gezegd wordt, en aan *sagen*, zeggen. Deszelfs overgang van de beteekenis van aanklagt tot de overige staat gelijk aan die van het lat. *causa*, dat, blijkens *cusare*, in *accusare*, de gezegde beteekenis ook moet hebben gehad, en welks dochters, het ital. *cosa*, en fr. *chose*, evenveel welke zaak beteekenen; en in *ding* is mede soortgelijk een overgang op te merken.

ZAAKBEZORGER, z. n., m. Van *zaak* en *bezorger*. Een pleitbezorger. Procureur, en somtijds ook evenveel welke *zaakwaarnemer*, die gemagtigd is, om iemands zaken te bezorgen: *mijn Adrocaat en zaakbezorger*.

ZAAKGELASTIGDE, zie *zaakvoerder*.

ZAAKVOERDER, z. n., m. Bij Halma een gezant

aan vreemde hoven, wiens plaatsvervanger bij zijn atzijn, den naam van *zaakgelastigde*, *chargé d'affaires*, voert: *des Ketzers zaakvoerder in Amerika*. Van hier *zaakvoerder-schap*.

ZAAKWAARNEMER, zie *zaakbezorger*.

ZAAL, z. n., v., *der*, of *van de zaal*; meerv. *zalen*. Verkleinw. *zaaltje*. Oulings, eene woning over het algemeen, in overeenkomst met *saljan*, wonen, bij Ulphil. en *selida*, een vogelnest, bij Tatian: *eene sal voor de jongen der struijssen*. [Bijbelv.] Een huis, even als *selida*, bij Othfrid. enz.; waarvan *salisuchen*, in de oude Alemannische wetten, huiszoeking doen beteekende. Een hof, een paleis: *hi wast daerna kortelike gesleghen doot in zine zale*. [M. Stok.] Zoo ook in: *de oranjezaal*; en deze beteekenis hebben het zweed. *sal*, eng. *hall*, lat. *aula*, gr. *αὐλή*. Bij Ulphilas is *alh* een tempel. Maar de gewoonste beteekenis is een ruim vertrek in een huis, of ander gebouw: *de zaal van het Stadhuis*. *Tot sieraadt dezer zaal*. [Hooft.] *In de ruime zalen en vertrecken*. [Vond.] Eindelijk bestempelen de Dichters den hemel somwijlen met den naam 's *hemels hooge*, of *ruime zalen*. Het Verkleinw. *zaaltje* duidt veelal een klein vertrekje aan. Zamenstell.: *achterzaal*, *benedenzaal*, *boekzaal*, *bovenzaal*, *eetzaal*, *oefenzaal*, *opperzaal*, *pleitzaal*, *schermzaal*, *spreekzaal*, *voorzaal*, enz.

Zaal, *zale*, fr. *salle*, eng. *hall*, Ulphil. *alh*, lat. *aula*, gr. *αὐλή*, Othfrid. *selida*, ital., sp. *sala*, zweed. *sal*, hoogd. *Saal*.

ZAAL, zie *zadel*.

ZAAM, zie *zamen*, en *zamen*.

ZAAM, en, vrouwelijk, *zame*, is een uitgang van bijvoegelijke naamwoorden, verwant aan het eng. *seem*, lat. *similis*, en oulings op zich zelf gebruikt, om eene gelijkheid aan te duiden. *So samo*, is, bij Kero, zoo als Othfrid. gebruikt *sama* voor zoo, alzo, eveneens. Thans duidt het aan, dat iets ergens overeenkomst mede heeft, daartoe geschikt, of genegen, is. Zoo is *heelzaam* geschikt, om te heelen, *leerzaam* geschikt, om te leeren, *genoegzaam* geschikt, om zich zelven of anderen te genoeggen; *het is genoegzaam voor u*. *Hebbende cost en decsele, laut ons hiermede genoegzaam wesen*. [Mat. der Sond.]; waar *gheloofsame ghetughen* geloofwaardige getuigen zijn; zoo als men *eerzaam* voor *cerwaardig* gebruikt. *Zaam* is somwijlen ook eene zamenstrekking van *zamen*; zie *zamen*.

ZAAN, bijw. Schielijk: *alsoo saen, als die tot heurder kennisse gecomen zijn*. [V. Hass.] *Zo zaen als si geboren waren*. [V. Vaernew.] *Hi sender saen eenen Hertoghe*. [M. Stok.] Bij Datheen komt dit woord ook dikwijls voor. Het luidt in het eng. *soon*.

ZAAN, z. n., v., *der*, of *van de zaan*; zonder

meerv. Dikke melk, en schimmel, dat somtijds boven op het bier drijft, als het ingeschonken is: *saen, oft suenken van 't bier*, heeft Kil., bij wien men de zamenstelling *saenkese* vindt.

ZAAN, z. n., v., *der*, of *van de zaan*; zonder meerv. Een waterijde van Noordholland, dat in het IJ uitloopt: *aen de Zaen geboren*. [Moon.] Zamenstell.: *Zaandam*, *Zaankant*, enz. *Oostzaan*, *Westzaan*, enz.

ZAANDAM, z. n., o., *des Zaandams*, of *van het Zaandam*; zonder meerv. Van *Zaan* en *dam*. Anders *Zaanredam*, bij omzetting, in plaats van *Zanerdam*. De aaneenliggende dorpen van Oost en West-Zaandam bij elkanderen genomen: *het molenrijke Zaandam*. Van hier *Zaandammer*, die te Zaandam woont, of van Zaandam is; en van Zaandam: *aan den Zaandammer steiger*; ook *zaandamsch*. *De Zaandamsche schuit*.

ZAANDAMMER, zie *Zaandam*.

ZAANKANT, z. n., m. Van *Zaan* en *kant*. De oevers der *Zaan*: *hij woont aan den Zaankant*.

ZABBEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik zabberde, heb gezabberd*. Bij Halma kwijnen. Bij Kil. ook kladden, onhandig schilderen en stamelen. Van hier *gezabber*, *zabberaar*, *zabbering*. Zamenstell.: *zabberdoek*, enz.

ZACHT, bijv. n. en bijw., *zachter*, *zachtst*. Van een geluid, dat het gehoor slechts ligtelijk, en tevens aangenaam, treft: *het zachte geruisch van dat beekje*. *Het suisen van eene sachte stille*. [Bijbelv.] Als bijw.: *u dikwijl al brommende zacht in slaep sussen*. [Vond.] *Spreek wat zachter!* Een ligt en liefelijk geluid verwekkend: *met eene zachte stem*. *De zachte fluit*. *Een zachte tonge breekt het gebeente*. [Bijbelv.] Zich slechts ligtelijk bewegend: *met eenen zachten tred*. *Langs 't vloeiend spoor der zachte beeken leiden*. [L. D. S. P.] *Ik ga zoo zacht, als mij mogelijk is*. Ligte gewaarwordingen verwekkende, of medevoerende: *een zacht licht*. *Het is in eenen zachten trant geschilderd*. *Een zacht genoeggen*. *Zachter dood kon hij niet hebben*. *Een zacht verwijt*. *Zijn zacht bestuur*. *Dien harden geest getracht door zachte smeekingen te morwen*. [D. Deck.] *Spreekt tot ons zachte dingen*. [Bijbelv.] *Zijn niet de woorden diens ontaarden, schoon zacht als olie, bloote zwaarden* [L. D. S. P.] Bijzonderlijk, slechts ligtelijk op het gevoel werkende: *het is zacht weder*. *Een zachte winter*. *Een zacht bed*. *Kies witte en zachte schapen*. [Vond.] *Ros het paard wat zachter!* *Zacht!* is, als tuschenwerpsel bedwing uwe stem, uwe drift, enz. Van hier *zachtelijk*, *zachten*, *zachtheid*, *zachtjes*, *zachtigen*, *zachtigheid*, *zachts*. Zamenstell.: *zachtaardig*, enz.; *zachtblad*, *zachtmoedig*, enz.; *zachtzedig*, enz.; *zachtzinnig*, enz.; *onzacht*, enz.

- Zacht, zaft, ook elders zoft, Kil. saecht, vries. saaft, somtijds ook saft, eng. soft, hoogd. sanft, Kero. Notk., Willeram. samft, semfte, oud opperd. seuft, seuft, ital. soffice, neders. sacht, zweed. sakta, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.*
- ZACHTAARDIG**, bijv. n., *zachtaardiger, zachtaardigst*. Van *zacht* en *aardig*, van *aard*. Anders *zachtmoedig, zachtzinnig, zachtzedig*. *Zacht* van *aard*: *welk een zachtaardig jongeling!* Van hier *zachtaardigheid, zachtaardiglijk*.
- ZACHTBLAD**, z. n., o., *des zachtblads, of van het zachtblad*; zonder meerv. Van *zacht* en *blad*. Een plantgewas van vier verschillende soorten: *paarbladig zachtblad, gestrekt zachtblad, enz.*
- ZACHTELIJK**, zie *zachtjes*.
- ZACHTEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zachtte, hebt, of ben gezacht*. *Zacht* maken, of *zacht* worden. Weinig anders gebruikelijk, dan in *verzachten*; maar bij Kil. vindt men *saechten* en *saechtighen de smerte*.
- ZACHTJES**, bijw., van *zacht*. Heeft al de beteekenissen van het bijw. *zacht*, en wordt met *zachtelijk* verwisseld. In den Statenbijbel luidt het *sachtkens: de wateren van Sitoa, die sachtkens vloeijen*.
- ZACHTIGEN**, zie *zachten*.
- ZACHTLEVEN**, z. n., m., *des zachtlevens, of van het zachtleven*; meerv. *zachtlevens*. Van *zacht* en *leven*. Bij Kil. een goedleven, iemand, die zich in zinnelijke geneugten baadt; en een *zacht leven* is bij hem het leven van zoodanig iemand.
- ZACHTMOEDIG**, zie *zachtaardig*.
- ZACHTS**, bijw., van *zacht*. Zonder veel bezwaar, ligtelijk: *mij dunkt, gij kunt dat zachts doen*.
- ZACHTZEDIG**, *zachtzinnig, zie zachtaardig*.
- ZADEL**, z. n., m., *des zadels, of van den zadel*; meerv. *zadels*. Verkleinw. *zadeltje*. Ook *zaal*. Eigenlijk, evenveel als *zetel*, neders. *setel*, angels. *setl*, Ulphil. *sittl*. Maar in het gebruik, dat slag van *zetel*, dat men op een paard legt: *alre sadel, daerop hij, die den vloet heeft, sal gereden hebben*. [Bijbelv.] *Schoon hij nooit anders hadt als gulde zael gedragen*, heeft D. Deck., die het hier vrouwelijk maakt; schoon het ook bij hem mannelijk is, in: *geworpen uit den zael*; in overeenkomst met: *Akanteus wort uit den zadel gelicht*. [Vond.]; dit is nu, figuurlijk, hem behendiglijk verschalken. *Iemand weer in den zadel zetten*, is, zijne verloopene zaken herstellen; en *in den zadel raken*, is, bij hooft, in gevestigde omstandigheden geraken. Van hier *zadelen*, enz. Zamenstell.: *zadelbeen, zadelboog, zadelboom, zadeldek, zadelhout, zadelkleed, zadelknop, zadelkussen, zadelmaker, zadelpaard, zadetriem, zadeltasch, zadeltuig, enz.* *Muiltzadel, pakzadel, rijzadel, vrouwenzadel, enz.*
- Zadel*, neders., zweed. *sadel*, ijsl. *sadul*,
- angels. *sadot, sadl*, eng. *saddle*, wallis. *saddell*, krain. *sedlu*, boh. *sedlo*, pool. *siodlo*, Strijk., Zwabenspieg. *satil*, hoogd. *Sattel*, sp. *silla*, ital., lat. *sella*, fr. *sette*, komt, door middel van het bijvoegsel *el* van *zad, sed, zit*, waaruit het lat. *sedere*, en ons *zitten* gevormd zijn.
- ZADELAAR**, zie *zadelen*.
- ZADELBEEN**, z. n., o., *des zadelbeens, of van het zadelbeen*; meerv. *zadelbeenen*. Van *zadel* en *been*. Een been van het menschelijk lichaam: *het zadelbeen grenst aan het wiggebeen*.
- ZADELBOOG**, zie *zadelboom*.
- ZADELBOOM**, z. n., m., *des zadelbooms, of van den zadelboom*; meerv. *zadelboomen*. Van *zadel* en *boom*. Bij Kil. evenveel, als *sadelboge*; de hoog van den zadel; hoogd. *Sattelbogen* en *Sattelbaum*. Bij de natuurkenners, een plantengeslacht, waarvan drie soorten onder de heesters, en de vierde onder de boomen behoort. Van deze laatste draagt het hout den naam van *zadelhout*.
- ZADELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik zadelde, heb gezadeld*. Van *zadel*. Hoogd. *satteln*, neders. *sadeln*, zweed. *sadla*, eng. *saddle*. Met een' zadel beleggen: *een paard zadelen*. *Sadelen het peerd*, heeft Kil., bij wien *sadeler* aan *zadelmaker* beantwoordt; even als in: *de smeden en de zadelaers*. [V. Hass.]
- ZADELHOUT**, zie *zadelboom*.
- ZADELPAARD**, z. n., o., *des zadelpaards, of van het zadelpaard*; meerv. *zadelpaarden*. Van *zadel* en *paard*. Dat paard van een voerspan, waarop de voorrijder zitten moet: *het zadelpaard struikelde*.
- ZADELTASCH**, z. n., v., *der, of van de zadeltasch*; meerv. *zadeltasschen*. Van *zadel* en *tasch*. Kil. *sadeltessche*. Eene tasch, die aan den zadel hangt: *hij haalde eene flesch uit zine zadeltasch*.
- ZADELTUIG**, z. n., o., *des zadeltuigs, of van het zadeltuig*; zonder meerv. Van *zadel* en *tuig*. Al wat tot de zadel behoort: *sij haddese in eenes kemels sadeltuigch geleiht*. [Bijbelv.] Hoogd. *Sattelzeug*.
- ZAGE**, z. n., v., *der, of van de zage*; meerv. *zagen*. Hoogd. *Sage*, zweed., angels., Tatian., Oulfrid. *saga*, neders. *sagge*, Kil. *saeghe, segghinghe*. Eigenlijk, al wat gezegd wordt. Bijzonderlijk eene fabelachtige vertelling, een leugen: *dat nes loghene no zaghe*. [Maerl.] *Dat en sijn saghen no droeme*. [J. V. Heelu.] *Daer binnen sit die schoone maagt, daar menig sage van gevaagt*. [Six. V. Ch.] Nog gebruikt men dit woord in *volkszage*.
- ZAGEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zaagde, heb gezaagd*. Bedr., met eene zaag doorsnijden: *hout zagen*. *Ik laat het tot ribben zagen*. *Hij zaagdese met der sage*. [Bijbelv.] Door middel van zulk eene doorsnijding

daarstellen: *ik heb er latten van laten zagen.* Onz., met eene zaag werkzaam zijn: *hoe lang zagen zij reeds aan dien steen? Wauldende streken op eene viool, enz. doen: zij zaagden ellendig! Altijd op dezelfde snaar zagen,* is, altijd van hetzelfde onderwerp handelen. Het deelw. *gezaagd* wordt als hijv. n. gebruikt, voor met eene zaag bewerkt: *gij moet er geene andere, dan gezaagde, balken in leggen.* Voorts komt van zagen nog *gezaag, zaag, enz.; zaagsel, zager.* Zamenstell.: *zaagbok, zaagmeel, zaagmolen, enz.; zaagmoolm, zaagstof, zagelis, enz. Aanzagen, afzagen, bezagen, doorzagen, toezagen, uitzagen, verzagen, voortzagen, enz.*

Zagen, Kil. *saeghen,* hoogd. *sägen,* zweed. *saga,* fr. *scier,* eng. *saw,* ital. *segare,* lat. *secare,* schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

ZAGELIS, z. n., o., van het *zagelis*; zonder meerv. Van *zagen.* Bij Halma evenveel, als *zaagsel*: *het ligt er overal vol van zagelis.*

ZAK, z. n., m., des *zaks,* of van den *zak*; meerv. *zakken.* Verkleinw. *zakje.* Eene holle, aan den eenen kant geslotene, ruimte, die uit eene buigzame stof vervaardigd is: *eenen esel met broot, ende eenen lederen sack met wijn.* [Bijbelv.] Maar aan kleine zakken geeft men den naam van *zakje, buidel, beurs,* of *tasch.* Alleen behoudt men den naam van *zakken* wegens holligheden in de kleederen, die tot berging van een en ander geschikt zijn: *steek het in den zak van uwen rok;* wegens die van eene biljard- of truktafel: *zijn bal vertiep in dien zak;* en in de zamenstell. *geldzak, haarzak, pleitzak, enz.* Voorts is *zak* meermalen zoo veel, als er in eenen gewonen *zak* gaat: *een zak aardappelen. Hoeveel kost het koren, de zak? Twee zak zesthalven. Zeshonderd guldens maken eenen zak.* Eene plaats, die van achteren evenzeer, als aan weerskanten, gesloten is: *het water wordt door den wind in dien zak opgehoopt. Toen ik aan het einde kwam, zag ik, dat het geene straat, maar een zak, was, en moest ik weer terug.* In den Statenbijbel een treurkleed van harde en grove stof: *scheurt uwe kleederen, ende gordet sacken aen, ende wecklaet.* Bij Kil. een bijzonder mannenkleed van lateren tijd: *gheen onzen borger rok, noch caproen, nochte gheenrehande zac, draghen en sellen.* [V. Hass.] Soortgelijk eene beteekenis heeft ook het lat. *sagum.* Hedendaags is *zak* een wijd vrouwenkleed met eenen sleep; doch in dezen zin bezigt het gebruik de scherpe s; zie *sak.* Bij Kil. de maag, even als in het hoogd.: *zijnzen zak vullen.* Daarentegen is *zijne zakken vullen* meermalen oneigenlijk, zich verrijken. *Iemand den zak geven,* is hem zijne pakkaardje aanreiken, opdat hij vertrekke, hem zijn afscheid geven: *hij gaf dien knecht*

welhaast den zak. Den zak krijgen, is, weggezonden worden. *Iemand in zijnen zak hebben,* zijne kunstgrepen ontwaar worden: *ik heb hem al in mijnen zak. Met pak en zak vertrekken,* is, met al het zijne. *Eene kat in den zak koopen;* zie *kat.* *Kat in den zak,* is een bijzonder slag van linnen. *Hij viel in elken derden als een natte zak,* hij viel geheel ineen. Het verkleinw. *zakje,* is het beursje waarmede men in de kerken rondgaat: *steek het in het zakje;* en menigerlei ander slag van kleine zakken, van papier, enz. Van hier *zakken.* Zamenstell.: *zakband, zakbijbellje, zakboekje, zakborsteltje, zakbreuk, zakdoek, zakgat, zakgeld, zakgezwel, zakhorologie, zakjesbloom, zakgedrager, zakkuil, zaklinnen, zakmes, zaknet, zakpijp, zakpistool, zakspiegel, zakvol, zakuurwerk, enz. Aardappelzak, balzak, beddezak, bedelzak, broekzak, buitzak, bultzak, doedelzak, dijzak, geldzak, haarzak, haverzak, hoekzak, hopzak, kloodzak, knapzak, korenzak, lederzak, lengenzak, luizak, meelzak, middelzak, molenzak, pleitzak, rotzak, strontzak, stroozak, waterzak, wijnzak, windzak, wolzak, zoutzak, enz.*

Zak, hoogd., neders., eng. *sack,* zweed. *säck,* vries. *sek,* pool., fr. *sac,* sp., ital. *sacco,* lat. *saccus,* gr. *σακκος,* hung. *tsak,* lapl. *tsakes,* hebr. *sak.*

ZAKBREUK, z. n., v., der, of van de *zakbreuk;* meerv. *zakbreuken.* Van *zak* en *breuk.* Eene zoogenoemde breuk aan den balzak: *de zwaarste zakbreuken kunnen soms naar binnen worden gebracht.*

ZAKELIJK, bijv. n. en bijw., *zakelijker, zaketijkst.* Van *zaak.* Het tegenoverstaande van *woordelijk:* *de zakelijke inhoud van een boek. Verhaal mij alles zakelijk,* met eene beknopte opgave der hoofdzaken. *Zaken bevattende: zijn dicht zij goed of kwaad, het is toch zakelijk.* Van hier *zakelijkheid.*

ZAKGAT, z. n., o., des *zakgats,* of van het *zakgat;* meerv. *zakgaten.* Van *zak* en *gat.* De opening van evenveel welken *zak,* maar bijzonderlijk van dien van iemands kleed: *uw zakdoek steekt uit het zakgat.*

ZAKGEZWEL, z. n., o., des *zakgezwels,* of van het *zakgezwel;* meerv. *zakgezwellen.* Van *zak* en *gezwel.* Een gezwel, welks etter in eenen *zak* opgehoopt wordt; in het hoogd. *Sackgeschwulst.*

ZAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zakte, heb gezakt.* Van *zak.* In eenen *zak,* of in *zakken,* doen: *als de wol gezakt is. Koren, enz. zakken.* In zijnen *zak* steken, wegnemen: *dat men niet opat, werd gezakt. Sacken ende packen is,* bij Kil., steelswijze bijeen rapen. Eindelijk heeft het bij Kil. ook de beteekenis van wijn door zaklinnen laten zijgen; van waar *sackwijn.* Voorts komt van hier bij hem de zamenstell. *sackman,* sp. *sacomano,* een plunderaar.

ZAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zakte, heb, en ben gezakt.* Onz., nederwaarts dalen: *laet zakken, laet de spriet flux zakken! het is tijt.* [Vond.] *Hij is den stroom afgezakt. Neem eenen doek, en laet het er door zakken! Het huis schijnt te zakken; anders verzakken.* Meer oneigenlijk, van eene opstijgende benaauwdheid: *het begint wat te zakken.* Van gramschap: *zijt gij nog even boos, of is het wat gezakt?* Van den prijs der dingen, derzelver zetting, markt, enz.: *de prijs van het brood begint wat te zakken. Iets laten zakken, is daarop niet meer aandringen: laet dat toch zakken! Gij moet nog meer van uwen eisch laten zakken.* Bedr., doen zakken: *du haddest mij daer neer gesmackt, en in den gront der zee gesackt.* [Aldegond.] Van hier *zakking, zakkertje.* Zamenstell.: *afzakken, bijzakken, ineenzakken, uiteenzakken, uitzakken, verzakken, wegzakken, enz.*

Zakken, hoogd. *sacken*, is, volgens Adelung, een versterkend werkwoord van het hoogd. *siegen*, Notk. *sigen*, Ulphil. *sgan*, zweed. *sga*, nederd. *zigen*, en verwant aan *zinken*.

ZAKKERTJE, z. n., o., *des zakkertjes, of van het zakkertje*; meerv. *zakkertjes*. Van het bedr. *zakken*. Anders een *afzakkertje*. Een klodertje, dat dient, om iets anders, hetwelk men gedronken, of gegeten heeft, te doen zakken: *willen wij op die koffij een zakkertje nemen?*

ZAKKUIL, z. n., m., *des zakkuijs, of van den zakkuil*; meerv. *zakkuijen*. Verkleinw. *zakkuiltje*. Van *zak* en *kuil*. De onderste holligheid van eenen zak: *het zit onder in den zakkuil*.

ZAKNET, z. n., o., *des zaknets, of van het zaknet*; meerv. *zaknetten*. Van *zak* en *net*. Hoogd. *Sackgarn*. Een net, dat de gedaante van eenen zak heeft: *een zaknet, om snippen, enz., te vangen*.

ZAKPIJP, z. n., v., *der, of van de zakpijp*; meerv. *zakpijpen*. Van *zak* en *pijp*. Eene pijp, of fluit, aan eenen zak vast, en met denzelven een speeltuig uitmakende, dat men *doetelzak* noemt: *op zakpijp en schalmei*. Van hier *zakpijper*, die op eene zakpijp speelt.

ZAKVOL, z. n., v., *der, of van de zaktvol*; meerv. *zaktvollen*. Van *zak* en *vol*. Een woord, dat Halma, in overeenkomst met *handvol*, gevormd heeft, om het fr. *sachée* uit te drukken: *in plaats van twee zaktvollen, zegt men beter twee zakken vol, koren*. Zie *vol*.

ZALF, *zalve*, z. n., v., *der, of van de zalf*; meerv. *zalven*. Verkleinw. *zalfje*. Eene smerige zelfstandigheid, waarmede men wonden bestrijkt: *mengende de zalve met het zeer*. [Hooft.] Oneigenlijk: *er is geene zalve aan hem te strijken*, hij is niet te genezen, niet te verbeteren. Voorts is *zalf* meermalen een welriekend mengsel: *het hujs wiert vervult van den reuck der salve*. [Bijbelv.] *Hij veeght*

de welriekende zalve uit zijne getoide hairen. [Vond.] En iets verkwikkends en heilzaams over het algemeen: *het is een zalfje voor mijne ingewanden*. Van hier *zalven, zalverig*. Zamenstell.: *zalfachtig, zalfbus, zalfdoos, zalfkooper, zalfpleister, zalfpot, zalfwinkel, enz.* *Brandzalf, lapzalf, tuizenzalf, oogenzalf, ruitzalf, tepelzalf, enz.*

Zalf, angels. *sealf*, neders., eng. *salve*, zweed. *salva*, Kero, Otrid. *salbu, salbo*, hoogd. *Salbe*, is verwant aan het lat. *saliva*, speeksel, kwijl, en aan het fr. *sale*, oud opperd. *sal*, smerig, morsig, neders. *sählen*, zich besmeren, bemorsen.

ZALFACHTIG, bijv. n. en bijw., *zalfachtiger, zalfachtigst*. Van *zalf* en *achtig*. Aan *zalve* gelijkend: *een zalfachtig mengsel. Het ziet er zoo zalfachtig uit*. Als van *zalf*: *wat ruikt het hier zalfachtig!* Daarentegen is *zalverig*, van *zalf*: *een zalverig mengsel*. Met *zalf* besmet: *wascht uwe zalverige handen!* Van *zalfachtig* komt *zalfachtigheid*.

ZALIG, bijv. n. en bijw., *zaliger, zaligst*. Eigenlijk, eenen vollen overvloed bezittende, zoo wel ten kwade als ten goede. Deze beteekenis heeft het als bijvoegsel achter aan een ander woord. Dus is *kinderzalig*, bij Vond. en elders, evenveel, als *kinderrijk*, bij Hooft. Zoo vindt men ook *arbeidzalig, eerzalig, gelukzalig, raadzalig, rampzalig, vaartzalig, waanzalig*; en *armzalig* schijnt eene zamenrekking van *armoezalig, Godzalig* van *Godvruchtzalig*. Op zich zelf is *zalig* hoogstgelukkig: *u mag men zalig heeten!* [L. D. S. P.] *Heilig, zalig, Betlehem. Het zaligste genoegen. Hij leeft er vergenoegd en zalig*. Deelgenoot van eenen eeuwigen gelukstaat: *de zalige burgers des hemels. Toen mijn zalige vader overleed. Welcke wil, dat alle menschen salich worden*, heeft de Bijbelvert., waar *salich* maecten intusschen evenveel als *behouden* is, in: *hij sal sijn volck salich maeken van hare sonden. Zalig spreken*, is, als gelukkig verheffen, en roemen: *zulk eene maatschappij mag men zalig spreken. Van nu aen sullen wij salich spreken*, enz. [Bijbelv.] In den mond van ruwe lieden is *zalig* somtijds wezenloos van dronkenschap; en een *zalig* gelaat, een effen. Van hier *zaligen*, enz. *zaligheid, zaliglijk*. Zamenstell.: *zaligmakend, zaligmaker, zaligmaking, zaligspreking, zaligvruchtig*, bij Kil. enz. *Arbeidzalig, armzalig, eerzalig, gelukzalig, onzalig, rampzalig, welgelukzalig, welzalig, enz.*

Zalig, Kil., Otrid., zweed. *salig*, hoogd., neders. *selig*, eng. *sely*, angels. *sacli*, ijsl. *sáll*, is verwant aan het zweed. *sáll*, gelukkig, opperd. *selde*, lat. *salus*, heil, en *sel*, goed, bij Ulphilas.

ZALIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zatigde, heb gezaligd*. Van *zalig*. *Zalig*, hoogst gelukkig maken: *door die genoegens gezaligden verrukt*.

Deelgenoot van een eeuwig geluk maken : *hij kwam, om het zondige mensdom te zaligen*. Van hier *zaliger, zaligster*.

ZALIGER, zie *zaligmaker*.

ZALIGER, wordt achter den naam van eenen overledenen gezet, om zijn overlijden aan te duiden, zijnde eene verkorting van *zaliger gedachtenis* : *uw vader zaliger*. Zijne vrouw *zaliger*.

ZALIGHEID, z. n., v., der, of van de *zaligheid*; meerv. *zaligheden*. Van *zalig*. De toestand van iemand, die hoogstgelukkig is: *onuitsprekelijk was zijne zaligheid*. Hetgeen dient, om iemand zoo gelukkig te maken, de genoegen, die hem verschaft worden: *de zaligheid van dat huwelijk*. *O vrede! ik zing uw zaligheden*. [P. Moens.] Bijzonderlijk, de eeuwige gelukstaat van het toekomstend leven: *om der gene wille, die de salicheit beërven sullen*, heeft de Bijbelv.; waar dit woord ook voor *behoudenis*, enz. gebezigd wordt; even als in: *heeft Danaus zijn dochteren gheinformeert, waert dat zij zijn salicheit wilden achten*. [M. V. Vaernew.] Dit woord luidt bij Notk. *saligheid*, Olfrid. *salida*, Isid. *salidhom*, hoogd. *Seligheit*. Bij Kil. heeft het ook den zin van ellende en pest.

ZALIGMAKEND, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Van *zalig* en *makend*, van *maken*. Met de kracht begaafd, om iemand deelgenoot der eeuwige zaligheid te maken: *het ware zaligmakende geloof*. *De salichmakende genade Godts is verschenen*. [Bijbelv.]

ZALIGMAKER, z. n., m., des *Zaligmakers*, of van den *Zaligmaker*; meerv. *Zaligmakers*. Van *Zalig* en *maker*. Hetzelfde als *zaliger*, van *zaligen*. In den Statenbijbel een eernaam van Jezus: *dat u heden geboren is de salichmaker*; en van God zelven: *den alleen wijsen Godt onsen salichmaker*. [Bijbelv.]

ZALM, z. n., m., des *zalm*s, of van den *zalm*; meerv. *zalmen*. Verkleinw. *zalmpje*. Een bekende visch: *versche, gerookte zalm*. *Het neusje van den zalm*, is, overdragtelijk, het beste van zijne soort: *die standplaats houdt men voor het neusje van den zalm*. Zamenstell.: *zalmachtig, zalmsforelle, zalmgraat, zalmkop, zalmnoot, zalmnet, zalmstaart, zalmvrangst, zalmvisscher, zalmvisscherij*, enz.

Zalm, Kil., hoogd. *salm*, eng., sp. *salmon*, ital. *salmon*e, lat. *salmo*, fr. *saumon*, is van eenen onzekeren oorsprong. Of wil men den zalm naar zijn springen, lat. *salire*, dus genoemd achten?

ZALUW, bijv. n., zonder vergrootings-trappen. Bleekgeel, tanig, morsig, als vuil linnen: *eene zaluwe tronie*. Van hier *zaluwachtig*. Dit woord is verwant aan het fr. *sale*, morsig.

ZALVE, zie *zalf*.

ZALVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zalfde, heb ge-*

zalfd. Van *zalf*. Met zalf bestrijken: *gij moet de wonde slechts dunnetjes zalven*. Met zalfolie overgieten: *met heilig' olie straks gezalfd tot Isrels Koning*. [L. D. S. P.] Met zuiken geest bedeeën, als Saul bij zijne zalving ontving, en als naderhand, toen David in Sauls plaats gezalfd werd, op David overging: *hoe hem Godt gesalfd heeft met den Heiligen geest ende met kracht*, heeft de Bijbelv.; waar *zich zalven* evenveel is, als zijn hoofd met een welriekend mengsel bevochtigen: *oock en salfde ick mij gantsch niet*. *Zijnen buik, zijne darmen, zalven*, is, dezelve met verkwikkelijk voedsel vullen. *Iemands handen zalven*, hem dezelve met een geschenk vullen: *had ick maer wat van dat goed, daer men de handen mee salven*. [Brederdod.] Het deelw. *gezalfd, gezalfde*, wordt als z. n. gebezigd, om het hebr. *Messias*, en het gr. *Christus*, uit te drukken. Voorts komen van hier *gezalf, zalving*. Zamenstell.: *zalfhoren, zalfolie*, enz.

ZALVERIG, zie *zalfachtig*.

ZALVING, z. n., v., der, of van de *zalving*; meerv. *zalvingen*. Van *zalven*. De daad van zalven: *bij 's hooge priesters zalving*. [L. D. S. P.] *Laatste zalving*.

ZAMELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zamelde, heb verzameld*. Voortdurend werkw. van *zamen*, stamw. van *zamt*, Isid., Ulphil., enz. *samen*, Kil. *saemen*, dat bij hem hetzelfde beteekent, en ook *samten, sammelen* luidt, in overeenkomst met het hoogd. *sammten*, of *sammeln*. In het zweed. is het *samla* en *samna*, fr. *ssembler*, in *assembler*, Willer. *samelen*, Olfrid. *samanon*, angels. *sammian*, oudd. *sammnen*. Nu is *zamelen*, of *zamen*, tot eene *zaam, zam, of som*, maken, bijeenbrengen, *schatten zamelen*, of *verzamelen*. Van hier *zamelaar, zameling*. Zamenstell.: *zamelplaats*. Het stamwoord is *zaam*, of *zam*, verwant aan het oudd. *sam*, gr. *ἄμα*, lat. *simul*, Notk. *samoso*, tegelijk, en vooral aan het lat. *summa*, en ons *som*. Zie voorts *zamen*.

ZAMELPLAATS, z. n., v., der, of van de *zamelplaats*; meerv. *zamelplaatsen*. Van *zamelen* en *plaats*. Plaats waar men zich, of iets, zamelt, of verzamelt: *hij verscheen niet tijdig genoeg op de zamelplaats*.

ZAMEN, zie *zamelen*.

ZAMEN, bijw., ook somwijlen *te samen*, of *te samen* en *t' samen*, ja ook *t' saam*. Dit *zamen, tezamen*, Olfrid. *zissamane, cesamine*, hoogd. *zusammen*, en *beizammen*, beantwoordt aan *bijeen*; in vereeniging met elkanderen: *wij zullen zamen daarover spreken*. *Wilt t' samen accoorden*. [C. V. Ghist.] *Zij slaepen t' zaemen in een zellere spelonk*. [Vond.] *Verzamelt u, ende komt, tredet hier toe te samen*. [Bijbelv.] *Gij Koningen en richters t' saam*. [L. D. S. P.]; waar men dit *t' saam*

- ook aan het hoofd van woorden vindt, die anders *zamen*. voor zich hebben: *de Forsten zijn vermetel t' saamgekomen*. *Den dwaazen waan der t' saamverbonden volken*; in plaats waarvan men hedendaags enkel *saamverbonden*, schrijven zou. Het wordt aan naamwoorden en werkwoorden vastgekoppeld, als: *zamenbinding*, *zamenstellen*, enz. Eenigen der gebruikelijksten dezer zamenstellingen zullen hier opgegeven worden.
- ZAMENBINDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bond zamen, heb zamengebonden*. Van *zamen* en *binden*. Door binden vereenigen: *ik heb de pennen zamengebonden*. Van hier *zamenbinder*, *zamenbinding*, *zamenbindsel*; ook figuurl.: *een zamenbindsel van ongeregtigheden*.
- ZAMENBINDER**, z. n., m. Van *zamen* en *binder*, van *binden*. Al wie iets zamenbindt: *de zamenbinder van die schoof*. Ook figuurlijk: *kinderen zijn vaak de zamenbinders der ouderlijke harten*. *Den eenen hebbe ick genoent Lieflickheit, ende den anderen t' samenbinders*. [Bijbelv.] Wegens een vrouwelijk wezen gebruikt men *zamenbindster*.
- ZAMENBINDING**, z. n., v., der, of van de *zamenbinding*; zonder meerv. Van *zamen* en *binding*, van *binden*. Ook *het zamenbinden*. Onderlinge vereeniging, door banden, of anderszins: *door zamenbinding van het eene met het andere*. Hetgeen tot zulk eene vereeniging dient: *door de t'samenvoegselen, ende t'samenbindingen*. [Bijbelv.]
- ZAMENBINDSTER**, zie *zamenbinder*.
- ZAMENBRENGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bragt zamen, heb zamengebragt*. Van *zamen* en *brengen*. Bijeen brengen: *zij hebben veel geld zamengebragt*. Van hier *zamenbrenger*, *zamenbrenging*, *zamenbrengster*.
- ZAMENBUIGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik boog zamen, heb zamengebogen*. Van *zamen* en *buigen*. Door buigen vereenigen, of tot elkander brengen: *takken zamenbuigen*.
- ZAMENBUIGING**, z. n., v., der, of van de *zamenbuiging*; zonder meerv. Van *zamen* en *buiging*. Onderlinge vereeniging door buiging: *de zamenbuiging van het lood vereenigt deszelfs uiteinden*.
- ZAMENDOEN**, bedr. en onz. w., onregel. *Ik deed zamen, heb zamengedaan*. Van *zamen* en *doen*. Bedr., vereenigen, bijeen doen: *gij moet al die rochten zamendoen*. Onz., in vereeniging met iemand doen: *willen wij zamendoen?*
- ZAMENDRAGEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik droeg zamen, heb zamengedragen*. Van *zamen* en *dragen*. Bijeen dragen: *zij hebben alles zamengedragen*.
- ZAMENDRUKKEN**, *zamenduwen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik drukte zamen, heb zamengedrukt*. Van *zamen* en *drukken*. Door drukking vereenigen: *gij moet het alles zamendrukken*. Van hier *zamendrukking*.
- ZAMENDUWEN**, zie *zamendrukken*.
- ZAMENGIETEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik goot zamen, heb zamengegoten*. Van *zamen* en *gieten*. Bijeen gieten: *al die rochten moeten in een en hetzelfde vat zamengegoten worden*. Van hier *zamengieting*.
- ZAMENHALEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *zamen* en *halen*. Bijeen halen: *zij haalden alles zamen, om ons genoeg te geren*. Van hier *zamenhaling*.
- ZAMENHANG**, z. n., m., des *zamenhangs*, of van den *zamenhang*; zonder meerv. Van *zamen* en *hang*, van *hangen*. Onderling verband: *er is geen zamenhang tusschen die dingen*. Voorts ook hetgene onderling verbonden is: *de zamenhang begint met*, enz. *De zamenhang van iets*, is, hetgene daarmede zamenhangt: *de zamenhang van den tekst moet tegelijk met denzelven worden opgehelderd*.
- ZAMENHANGEN**, onz. w., ongelijkvl. *Het hing zamen, heeft zamengehangen*. Van *zamen* en *hangen*. Onderling verbonden zijn: *men zorge, dat zijne redenen zamenhangen*.
- ZAMENHANGEND**, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen; zijnde het deelw. van *zamenhangen*. Aaneenhingend: *dat geschrift is zoo zamenhangend niet, als het andere*. *Gij spreekt niet zamenhangend*.
- ZAMENHECHTEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *zamen* en *hechten*. Aaneen hechten: *de lippen der woude moeten zamengehecht worden*. Van hier *zamenhechting*.
- ZAMENHOOPEN**, bedr. w., gelijkvl. Van *zamen* en *hoopen*. Opeenhoopen: *wie zal die steenen zamenhoopen?* Van hier *zamenhooping*.
- ZAMENKNOOPEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik knoopte zamen, heb zamengeknoopt*. Van *zamen* en *knoopen*. Aan elkander knoopen: *gij moet de einden van het touw zamenknoopen*. Van hier *zamenknooping*.
- ZAMENKOMEN**, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam zamen, ben zamengekomen*. Van *zamen* en *komen*. Bijeenkomen: *wanneer wij weder zamenkomen*.
- ZAMENKOMST**, z. n., v., der, of van de *zamenkomst*; meerv. *zamenkomsten*. Van *zamen* en *komst*; van *komen*. De daad van bijeenkomen: *bij hunne zamenkomst*. Voorts ook eene vergadering: *Oversten der vergaderinge, de geroepene der t' samenkomste*. [Bijbelv.]
- ZAMENKOOPER**, z. n., m. Van *zamen* en *kooper*, van *koopen*. Bij Kil. een opkooper van allerlei goed en uitdrager.
- ZAMENKOPPELAAR**, z. n., m. Van *zamen* en *koppelaar*, van *koppelen*. Al wie zamenkoppelt: *de zamenkoppelaar van dat paar volks*. Wegens een vrouwelijk wezen gebruikt men *zamenkoppelaarster*, en *zamenkoppelster*.
- ZAMENKOPPELEN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik koppelde*

- zamen, heb zamengekoppeld. Van zamen en koppelen. Aan elkander koppelen: paarden zamenkoppelen. Figuurl.: hij zal die twee jonge lieden wel weer zamenkoppelen. Van hier zamenkoppelaar, zamenkoppelaarster, zamenkoppeling.
- ZAMENLEGGEN, bedr. w., gelijkvl. Ik leide zamen, heb zamengelegd, of zamengeleid. Van zamen en leggen. Bijeenleggen, ineenleggen: zij leggen hunne handen zamen. Van hier zamenlegging.
- ZAMENLEVEN, zie zamenwonen.
- ZAMENLEVING, z. n., v., der, of van de zamenleving; zonder meerv. Verkeering met anderen: men ziet dit in de zamenleving.
- ZAMENLIJMEN, bedr. w., gelijkvl. Van zamen en lijmen. Aaneenlijmen: gij moet die twee houten zamentijmen. Van hier zamentijming.
- ZAMENLOOP, z. n., m., des zamenloops, of van den zamenloop; meerv. zamentooien. Van zamen en loop, van loopen. Het ineenloopen: beekjes vormen door hunnen zamenloop rivieren. Voorts ook de plaats, waar verschillende dingen ineenloopen: Koblenz ligt aan den zamenloop van Rijn en Moesel. In dezen zin heeft het woord een meerv.: de zamenloopen der wegen. Figuurl. vermenigvuldiging: een zamenloop van omstandigheden.
- ZAMENLOOPEN, onz. w., ongelijkvl. Ik liep zamen, ben zamengeloopen. Van zamen en loopen. Met elkander loopen: die paarden moeten altoos zamentooien. Ineenloopen: de wegen loopen daar zamen. Stremmen: al de melk loopt zamen. Figuurl.: er liepen zoo vele omstandigheden zamen. Zie zamenloop.
- ZAMENPLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Ik plakte zamen, heb zamengeplakt. Van zamen en plakken. Aaneenplakken: die bladen moeten zamengeplakt worden. Van hier zamenplakking.
- ZAMENRAAPSEL, z. n., o. Van zamen en raapsel, van rapen. Al wat men zamenraapt: waartoe dat zamenraapsel! Met dat zamenraapsel van volk.
- ZAMENRAPEN, bedr. w., gelijkvl. Ik raapte zamen, heb zamengeraapt. Van zamen en rapen. Bijeenrapen: gij moet al die stukken en brokken zamenrapen. Figuurl.: wie heeft al die logens zamengeraapt? Van hier zamenraping.
- ZAMENRAPING, z. n., v., der, of van de zamenraping; zonder meerv. Van zamen en raping, van rapen. Bijeenraping: de zamenraping van eenig hout. Ook oneigenlijk: bij de zamenraping van dat volk.
- ZAMENRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Ik reeg zamen, heb zamengeregen. Van zamen en rijgen. Aancenrijgen: al die koralen moeten zamengeregen worden. Van hier zamenrijging.
- ZAMENRIJGING, z. n., v., der, of van de zamenrijging; zonder meerv. Van zamen en rijging, van rijgen. Digrijging: de zamenrijging van haar keurstijf.
- ZAMENROTTEN, onz. w., gelijkvl. Ik rottede zamen, heb zamengerot. Van zamen en rotten. Bijeenrotten, troepswijze bijeenkomen: zoodra zij zamenrotten. Van hier zamenrotting.
- ZAMENROTTING, z. n., v. Van zamen en rotting, van rotten, in rotten bijeenloopen. De daad van zamenrotten: bij de zamenrotting der menigte. Een oproerige zamenloop: alle zamenrottingen uiteendrijven. Eenige t'samenrottinge des volks. [Bijbelv.]
- ZAMENSCHAKELN, bedr. w., gelijkvl. Ik schakelde zamen, heb zamengeschakeld. Van zamen en schakelen. Bijeenschakelen: men moet die kettingen zamenschakelen. Van hier zamenschakeling.
- ZAMENSCHIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Ik schikte zamen, heb zamengeschikt. Van zamen en schikken. Bijenschikken: gij moet al uwe papieren zamenschikken. Van hier zamen-schikking.
- ZAMENSCHOLEN, onz. w., gelijkvl. Ik schoolde zamen, heb zamengeschoold. Van zamen en scholen. Bijeenscholen: de visschen scholen doorgaans zamen. Van hier zamenscholing.
- ZAMENSCHOLING, z. n., v. Van zamen en scholing, van scholen. De daad van zamenscholen: behoefte dringt den mensch tot zamenscholing. Eene zamenscholende menigte: hunne zamenscholingen dragen den naam van Kralen.
- ZAMENSPANNEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Ik spande zamen, heb zamengespannen. Van zamen en spannen. Bedr., bijeenspannen: men moet die paarden zamenspannen. Onz., zich tot zeker iets verbinden: zij spannen zamen om mij te verdoen. Van hier zamen-spanning.
- ZAMENSpraak, z. n., v., der, of van de zamen-spraak; meerv. zamenspraken. Verkleinw. zamenspraakje. Van zamen en spraak, van spreken. Soms evenveel als zamenspreking, en het zamenspreken. De daad van zamenspreken: zij werden door hunne zamenspraak met elkanderen bevredigd. Voorts ook hetgene men zamenspreekt: hunne zamenspraak wordt gedrukt. Een verzierd gesprek van twee of meer personen met elkanderen: de onschatbare zamenspraken van Erasmus bevorderden de hervorming grootelijks.
- ZAMENSPREKEN, onz. w., ongelijkvl. Ik sprak zamen, heb zamengesproken. Van zamen en spreken. Onderling spreken: zoo lang zij zamenspraken, zweeg ik. Van hier zamen-spreking.
- ZAMENSTEL, z. n., o., des zamenstels, of van het zamenstel; meerv. zamenstellen. Verkleinw. zamenstelletje. Van zamen en stel, van stellen. De daad van zamenstellen: het zamenstel van dat woordenboek. Voorts ook iets, hetwelk zamengesteld wordt:

- een *Godgeleerd* *zamenstel*. In dezen zin heeft het woord een meerv. *Een zamenstel van Godgeleerdheid*, is een werk, waarin de wetenschap ordelijk in haar geheel voorgedragen wordt, een *systema*.
- ZAMENSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stelde zamen, heb zamengesteld*. Van *zamen* en *stellen*. Zamenzetten, vervaardigen: *dat werktuig is uit verscheidene dingen zamengesteld*. *Een zamengesteld woord*. Opstellen: *wie heeft die verhandeling zamengesteld?* Van hier *zamensteller, zamenstelling*.
- ZAMENSTELLER, z. n., m. Van *zamen* en *steller, van stellen*. Al wie iets zamenstelt: *de zamensteller van dat boek*. In het vr. geslacht bezigt men *zamenstelster*.
- ZAMENSTELLING, z. n., v., der, of van de *zamenstelling*; meerv. *zamenstellingen*. Verkleinw. *zamenstellingje*, dat, even als het meerv., enkel gebezigd wordt, als men *zamenstelling* voor een zamengesteld woord gebruikt. Voorts beantwoordt het aan *zamenstel* en *het zamenstellen*, zie *zamenstel*.
- ZAMENSTELSTER, zie *zamensteller*.
- ZAMENSTOOTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stiet zamen, heb zamengestooten*. Van *zamen* en *stooten*. Onder elkander stooten, of stampen: *men moet het alles zamenstooten*. Van hier *zamenstooting*.
- ZAMENSTRENGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van *zamen* en *strengelen*. Onderling vaststrengelen: *het een en ander moet zamengestregeld worden*. Van hier *zamenstrengeling*.
- ZAMENTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trok zamen, heb en ben zamengetrokken*. Van *zamen* en *trekken*. Bedr., met hebben; bijcentrekken: *dat trekt mij de lippen zamen*. *Hij zat beide zijne legers zamentrekken*. Onz.: *beide legers trokken zamen*. Van hier *zamentrekking*.
- ZAMENTREKKEND, bijv. n., zonder vergrootings-trappen; zijnde het deelw. van *zamentrekken*. Eene kracht om zamen te trekken bezittend: *de koortsbast is heel zamentrekkend*.
- ZAMENTREKKING, z. n., v., der, of van de *zamentrekking*. Van *zamentrekken*. Ook *het zamentrekken*. Het incentrekken: *de zamentrekking van den knoop*. Het bijcentrekken: *na de zamentrekking van die bende, kwam hij op ons af*.
- ZAMENVLECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vlocht zamen, heb zamengerlochten*. Van *zamen* en *vlechten*. Bijeen, en onderling vastvlechten: *ik zal die draden zamenvlechten*. Van hier *zamenvlechting*.
- ZAMENVLECHTSEL, z. n., o. Van *zamen* en *vlechtsel, van vlechten*. Al wat men zamenvlecht: *een zamenvlechtsel van zijden koord*.
- ZAMENVLOED, z. n., m., des *zamenvloeds*, of van den *zamenvloed*; meerv. *zamenvloeden*. Van *zamen* en *vloed, van vloeden, of vloeiën*.
- Somtijds, even als *het zamenvloeiën, zamenvloeiing, het zamenvlieten*, de daad van zamenvloeiën: *door den zamenvloed van het water*. Maar somtijds ook eene hoeveelheid van zamenvloeiende dingen: *die zamenvloed van water*. *Een zamenvloed van denkbeelden*. In dezen zin heeft het woord een meerv.
- ZAMENVLOEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vloeiide zamen, ben zamengerloeid*. Van *zamen* en *vloeiën*. Bijeenvloeiën: *twee waters vloeiiden zamen*. Van hier *zamenvloeiing*.
- ZAMENVOEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik roegde zamen, heb zamengeruoegd*. Van *zamen* en *roegen*. Bijeenvoegen: *die stukken moeten weer zamengeruoegd worden*. Van hier *zamenvoeging, zamenvoegsel*.
- ZAMENVOEGING, z. n., v. Van *zamen* en *voeging, van voegen*. Somtijds evenveel, als *het zamenvoegen*. De daad van zamenvoegen: *de zamenvoeging der deelen eener rede*; somtijds ook dat gedeelte van zamengevoegde dingen, waarmede zij aan elkander vast zijn: *een voorsnijder moet de zamenvoeging der beenderen weten te vinden*. In dezen zin heeft het woord een meerv. En het beteekent verband, zamenhang, in: *wat t' zamenvoeging heeft de tempel Godts met de afgoden?* [Bijbelv.]
- ZAMENVOEGSEL, z. n., o. Van *zamen* en *voegsel, van voegen*. Al wat tot zamenvoeging van het een en ander dient: *de verdeeling der ziele, ende des geests, ende der t' zamenvoeghselen, ende des merchs*. [Bijbelv.]
- ZAMENWEEFSEL, z. n., o. Van *zamen* en *weeffel, van weven*. Al wat zamengeweven wordt, of is: *een zamenweefsel van linnen en katonen garen*. Ook oneigenlijk: *een zamenweefsel van bedrog*.
- ZAMENWEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik weefde zamen, heb zamengeweven*. Van *zamen* en *weven*. Ondereen, bij elkander weven: *zijde en garen zamenweven*. Van hier *zamenweefsel, zamenweving*.
- ZAMENWEVING, z. n., v., der, of van de *zamenweving*; zonder meerv. Van *zamen* en *weving, van weven*. De daad van aan en onder elkander weven; ook de vervaardiging door weven: *de zamenweving dier stof*.
- ZAMENWONEN, onz. w., gelijkvl. *Ik woonde zamen, heb zamengewoond*. Van *zamen* en *wonen*. Bijeenwonen, zamenleven: *vele huisgezinnen gaan thans zamenwonen*. Van hier *zamenwoning*.
- ZAMENZETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zettede zamen, heb zamengezet*. Van *zamen* en *zetten*. Hetzelfde als *zamenstellen*. Van hier *zamenzetting*. Zie *zamenstellen*.
- ZAMENZWEERDER, z. n., m. Van *zamen* en *zweerder, van zweren*. Een deelhebber aan eene zamenzweering: *er is wederom een zamenzweerder getat*.
- ZAMENZWEREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwoer zamen, heb zamengezwoeren*. Van *zamen* en

zweren. Met eenen eed zamenspannen : zij hadden zamengezworen. Van hier zamenzweerder, zamenzwering.

ZAMENZWERING, z. n., v. Van *zamen* en *zweering*, van *zweren*. Zamenspanning met eenen eed : *welk eene heillooze zamenzwering!* Evenveel welk eene verbindtenis tegen eenen Vorst, of Staat : *de tallooze deelhebbers aan die zamenzwering. De zamenzweringen vermenigvuldigden.*

ZAMT, veroud. bijw., zijnde eene verkorting van *gezamt*, hoogd. *gesammt*, als *saementlick*, bij Kil., en *gezamentlijk*, zie *zamen*. De eigenlijke beteekenis is, medegerekend, medegenomen. Van hier, dat *zamt* veelal de plaats van *met* vervangt : *zamt al het overige. Zamt zijne heertijkheid.*

Zamt, Kil. *samt*, hoogd. *sammt*, Notk. *sament*, Ulphil. *samath*, is een afgeknoot deelw. van het verouderde werkw. *zamen* ; zie *zamelen*.

ZAND, z. n., o., des *zands*, of van het *zand* ; meerv. *zanden*. Verkleinw. *zandje*. Eene bijzondere aardsoort, die uit zeer kleine deeltjes bestaat, tussehen welke er geen zamenschap is : *een steen is swaer, ende het zant gewicgtich.* [Bijbelv.] *Die het zandt in den wint schrap.* [Vond.] *'k Zou veeleer 't getal der korten zands bepaalen.* [L. D. S. P.] Somtijds bijzonderlijk eene zandbank, of zandplaat, in het water : *de daer laghen lants den sande.* [M. Stok.] In dezen zin heeft het woord een meerv. : *tussehen de zanden door.* Het verkleinw. beteekent een zandkorreltje : *er is een zandje in mijn oog geraakt. Iemand zand in de oogen werpen*, is, figuurlijk, hem, evenveel hoe, verblinden, hem het regte inzicht in eenig ding benemen. *Aaneenhangen als droog zand*, van allen zamenschap ontbloot zijn : *die preek hangt aaneen, als droog zand. Als het zand der zee*, is meermalen, in eene onberekenbare hoeveelheid : *gecleugelt gevogelte als zant der zee.* [Bijbelv.] Van hier *zanden*, *zandig*. Zamenstell. : *zandaal, zandachtig, zandbad, zandbak, zandbakje, zandbank, zandberg, zandduin, zandgoed, zandgraver, zandgroef, zandgrond, zandheuvel, zandkok, zandhoop, zandkar, zandkoker, zandkorrel, zandkuil, zandlooper, zandman, zandmummie, zandoever, zandpad, zandplaat, zandraap, zandregen, zandruiter, zandschipper, zandschuit, zandsteen, zandweg, zandwoestijn, zandwolk, zandzak, zandzee*, enz. *Drijfzand, duinzand, goudzand, kezelzand, plaatsand, schulpzand, schuurzand, stuifzand, roetzand, welzand*, enz.

Zand, Kil., hoogd., neders., zweed., eng. *sand*, Otfriid., enz. *sant*.

ZANDAAL, z. n., m., des *zandaals*, of van den *zandaal* ; meerv. *zandaalen*. Verkleinw.

zandaaltje. Van *zand* en *aal*. Een klein slag van aalen, dat zich in het zand der stranden ophoudt. Hoogd. *Sandaal* en *Sandilz*.

ZANDACHTIG, bijv. n. en bijw., *zandachtiger, zandachtigst*. Van *zand* en *achtig*. Aan zand gelijkende : *een zandachtig bezinksel. Het ziet er zandachtig uit*. Van hier *zandachtigheid*.

ZANDBAD, z. n., o., des *zandbads*, of van het *zandbad* ; meerv. *zandbaden*. Van *zand* en *bad*. Eene koestering van het gansche lichaam, of van een lid, in warm zand : *er werd hem een zandbad roorgescreven*.

ZANDBAK, z. n., m., des *zandbaks*, of van den *zandbak* ; meerv. *zandbakken*. Van *zand* en *bak*. Een bak, waarin men zand doet. Het verkleinw. *zandbakje* wordt dikwerf voor *zandkoker* genomen : *ik greep den inktkoker, in plaats van het zandbakje*.

ZANDBAKJE, zie *zandbak*.

ZANDBANK, zie *zandplaat*.

ZANDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zandde, heb gezand*. Van *zand*. Met zand bestrooijen, of bedekken : *gij moet die tuinpaden beter laten zanden*. Van hier *zander, zanding*. Zamenstell. : *verzanden*, enz.

ZANDGOED, z. n., o., des *zandgoeds*, of van het *zandgoed* ; zonder meerv. Van *zand* en *goed*. Ook *aardgoed*. Tabaksbladeren, die het naaste aan den grond gegroeid zijn : *ik heb eene partij zandgoed gekocht*.

ZANDGROND, z. n., m., des *zandgronds*, of van den *zandgrond* ; meerv. *zandgronden*. Van *zand* en *grond*. Een zandige grond : *het anker viel in eenen goeden zandgrond. Op eenen zandgrond bouwen*, is, eigenlijk, op eenen zandigen grond, en figuurlijk, op eenen lossen grond, of op losse grondslagen, bouwen, zijne hoop op bedriegelijke gronden vestigen : *bouw toch niet langer op zulken zandgrond!*

ZANDIG, bijv. n., *zandiger, zandigst*. Van *zand*, zie *ig*. Vol zand, of uit zand bestaande : *die groenten zijn heel zandig. Een zandige grond*. Van hier *zandigheid*.

ZANDKOKER, zie *zandbak*.

ZANDLOOPER, z. n., m., des *zandloopers*, of van den *zandlooper* ; meerv. *zandloopers*. Verkleinw. *zandloopertje*. Van *zand* en *looper*. Een in het midden naauw toeloozend glas, waardoor zand loopt, om den tijd, namelijk een uur, half uur, enz., aan te wijzen : *ik heb eenen zandlooper van een uur. Aan den zandlooper schudden*, fig., wenschen, dat de tijd al om ware.

ZANDMAN, z. n., m., des *zandmans*, of van den *zandman* ; meerv. *zandmannen*. Verkleinw. *zandmannetje*. Meermalen evenveel, als *zandschipper*, iemand, die zand aanvoert en verkoopt : *zeg den zandman, dat hij aankome!* *Het zandmannetje komt*, is, hier en daar, eene boertige aanduiding van den

- slaap, die iemand, als het ware, zand in de ooggen werpt, of hem verblindt.
- ZANDMUMMIE, z. n., v., *der*, of *van de zandmummie*; meerv. *zandmummies* en *zandmummies*. Van *zand* en *mummie*. Een menschelijk ligchaam, dat in eene zandwoestijn van onder het zand gehaald wordt, en, uit hoofde van zijne indrooging, aan eene gebalzemde mummie gelijk: *vele zandmummies worden voor andere verkocht*.
- ZANDPLAAT, z. n., v., *der*, of *van de zandplaat*; meerv. *zandplaten*. Verkleinw. *zandplaatje*. Van *zand* en *plaat*. Ook *zandbank*. Eene zandige droogte, in zee, of in andere wateren: *het schip raakte op eene zandplaat vast*.
- ZANDREGEN, z. n., m., *des zandregens*, of *van den zandregen*; meerv. *zandregens*. Van *zand* en *regen*. Zand, dat door den wind in de lucht opgeheven wordt, daar eene zoogenoemde *zandwolk* vormt, en voorts als regen op de aarde nederstort: *een zandregen overviel en begroef het heer van Cambyses*.
- ZANDRUITER, z. n., m., *des zandrouters*, of *van den zandruter*; meerv. *zandrouters*. Van *zand* en *ruter*. Iemand, die van zijn paard in het zand valt: *draag zorg, dat gij geen zandruter wordt!* Voort is een *zandruter* worden ook, over het algemeen, van zijn paard vallen.
- ZANDSCHIPPER, zie *zandman*.
- ZANDSTEEN, z. n., m., *des zandsteens*, of *van den zandsteen*; meerv. *zandsteenen*. Verkleinw. *zandsteentje*. Van *zand* en *steen*. Een bijzonder slag van steenen: *de zandsteen bestaat uit samenhangend zand. Hij heeft mijne tanden met zandsteenkens verbrijzelt*. [Bijbelv.]
- ZANDWEG, z. n., m., *des zandwegs*, of *van den zandweg*; meerv. *zandwegen*. Verkleinw. *zandwegje*. Van *zand* en *weg*. Een zandige weg: *die zandweg viel de paarden moeilijk*. *Mijn karretje rijdt op een zandwegje*, beteekent, het gaat mij naar mijnen zin, ik word door geene rampen geschokt.
- ZANDWOESTIJN, z. n., v., *der*, of *van de zandwoestijn*; meerv. *zandwoestijnen*. Van *zand* en *woestijn*. Ook *zandzee*. Eene woestijn, welker grond uit louter zand bestaat, waarop genoegzaam niets groeit: *de zandwoestijn van Nubie*.
- ZANDWOLK, zie *zandregen*.
- ZANDZAK, z. n., m., *des zandzaks*, of *van den zandzak*; meerv. *zandzakken*. Verkleinw. *zandzakje*. Van *zand* en *zak*. Een zak, die met zand opgevuld is: *men verschanste zich met wolbaten en zandzakken*. Figuurlijk, een log mensch: *het is een rechte zandzak*.
- ZANDZEE, zie *zandwoestijn*.
- ZANG, z. n., m., *des zangs*, of *van den zang*; meerv. *zangen*. Verkleinw. *zangje*, *zangetje*. De daad van zingen: *met snaarspel en zang. Zij korten de moeijelijkheid des wegs met hunnen zang*. [Vond.] Hetgeen er gezongen wordt: *men loof met zangen d'Opperheer!* [L. D. S. P.] *Zoo ras zij dezen zang met spelen heffen op*. [Hooft.] *Koekoek, den ouden zang*, zegt men wegens alle eentonig geluid, en behandeling van een en hetzelfde onderwerp. Zamenstell.: *zangboek*, *zangspel*, *zangstuk*, *zangwijze*, *zangtoon*, *zangwijze*, enz. *Bovenzang*, *bruiloftszang*, *feestzang*, *geboortezang*, *herderszang*, *kerszang*, *koekoekszang*, *koorzang*, *liierzang*, *lijkzang*, *lofzang*, *maatzang*, *minnezang*, *morgenzang*, *nazang*, *tegenzang*, *triumfzang*, *tusschenzang*, *vogelenzang*, *voorzang*, *vreugdezang*, *wildzang*, *zegezang*, *zwanezang*, enz.
- Zang*, Kil. *sangh*, *sanck*, Vond. *zangk*, hoogd. *Sang*, Olfrid. *sango*, eng. *song*, komt van *zangen*, oulings evenveel als *zingen*; zie *zingen*.
- ZANGBERG, z. n., m., *des zangbergs*, of *van den zangberg*; het meerv. is niet in gebruik. Van *zang*, *zangen*, *zingen*, en *berg*. De gewaande berg, waar Apollo met de negen zanggodinnen zijn verblijf houdt; anders *hetikon: de top van den zangberg is moeijelijk te beklimmen*. Verder een dichtgenootschap: *de haagsche zangberg*, enz. Zamenstell.: *zangbergstichter*, enz.
- ZANGBOEK, z. n., m., *des zangboeks*, of *van het zangboek*; meerv. *zangboeken*. Verkleinw. *zangboekje*. Van *zang* en *boek*. Een boek met zangen, of gezangen: *zij schreef dat zangboek af*.
- ZANGER, z. n., m., *des zangers*, of *van den zanger*; meerv. *zangers*. Al wie het zingen verstaat, en de zangkunst gestadig oefent: *ook lieten sich de zangers hooren*. [Bijbelv.] *Dees schaduw plaght den zanger te bezwaren*. [Vond.] Aan zingende vogelen geeft men den naam van *de liefelijke zangers des woods*; en *zangeressen*, of *zangsters*, zijn alle vrouwen, die de zangkunst verstaan en oefenen. Van *zanger* komen de zamenstell. *koorzanger*, *voorzanger*, enz.
- Zanger*, Kil. *sangher*, hoogd. *Sanger*, Kero *sangari*, vries. *sjonger*, eng. *songster*, dat ook eene zangster aanduidt, Isidor. *sangheri*, dat ook voor Psalmidichter gebezigd wordt, komt van *zangen*, oulings evenveel, als *zingen*.
- ZANGERES, zie *zanger*.
- ZANGERIG, bijv. n. en bijw., *zangeriger*, *zangerigst*. Van *zangen*, dat oulings niet slechts met *zingen*, maar ook met *zengen*, verwisseld werd, eng. *singe* en *sindye*. Een weinig gezengd. aangebraud: *zangerige brij*. Als bijw.: *die soep smaakt zangerig*. Van hier *zangerigheid*.
- ZANGERIG, zie *zangoet*.
- ZANGGODIN, z. n., v., *der*, of *van de zanggodin*; meerv. *zanggodinnen*. Van *zangen* of *zingen*,

en *godin*. Ook *zangheldin*, *zangnimf*, en *zangster*. De gewaande begunstigster van het zangvermogen van eenen dichter: *o zanggodin, erinner mij d'oirzaecken*. [Vond.] De gezamenlijke negen begunstigsters van de verschillende soorten van dichters dragen den naam van *de zanggodinnen*: *Apollo, met de zanggodinnen de rechtbanck spannende*. [Vond.] *De zanggodinnen vereeren*, is, zich op de dichtkunst toeleggen. Van hier *zanggodinnendom*.

ZANGHELDIN, zie *zanggodin*.

ZANGKUNST, z. n., v., *der*, of *van de zangkunst*; zonder meerv. Van *zingen*, of *zingen*, en *kunst*. De kunst van zingen: *de verrukkende zangkunst*. Van hier *zangkunstenaar*.

ZANGMEESTER, z. n., m., *des zangmeesters*, of *van den zangmeester*; meerv. *zangmeesters*. Van *zang* en *meester*. Hoogd. *Sangmeister*, dat bij Notk. ook eenen meesterlijken zanger aanduidt; vries. *sjongmaster*. Al wie onderwijs in het zingen geeft: *muzijkmeester* en *zangmeester af'danken*. In den Statenbijbel ook de voorzanger van een koor, in *opperzangmeester*. Van hier *zangmeesterschap*.

ZANGNIMF, zie *zanger* en *zanggodinnen*.

ZANGSLEUTEL, z. n., m., *des zang sleutels*, of *van den zang sleutel*; meerv. *zang sleutels*. Van *zingen* of *zingen*, en *sleutel*. Een der zoogenoemde sleutels van zang en muziek: *naar welken zang sleutel moet die psalm gezongen worden?*

ZANGSWIJZE, bijv. n. en bijw., van *zang* en *wijze*. Op de wijze van eenen zang: *men beschreef de daden der helden outings zangswijze*. Verschillende *zangswijze*, of *zingwijze*, z. n., v., de wijze, waarop een zang gezongen worden moet.

ZANGVOGEL, z. n., m., *des zangvogels*, of *van den zangvogel*; meerv. *zangvogelen*, en *zangvogels*. Van *zingen* of *zingen*, en *vogel*. Eene der verschillende soorten van vogels, die zich door den zang onderscheidt: *het talrijke geslacht der lieve zangvogels*.

ZANGWIJZE, zie *zangswijze*.

ZANGZOET, bijv. n., *zangzoeter*, *zangzoetst*. Van *zoet*, in den zin van begeerig naar, verzot op; zie *zoet*; en *zingen*, of *zingen*. Verzot op, begeerig om te zingen; inzonderheid van de vogelen: *het zangzoet sijsje*. Anders ook *zangerig*: *het zangerig koor* (zingende vogelen) *doet bosch en veld weergalmen*.

ZARK, zie *zerk*.

ZAT, bijv. n. en bijw., *zatter*, *zatst*. Als bijv. n., met spijze opgevuld, zoo dat alle eetlust bevredigd is: *mijne zatte gasten rezen op*. Overdragtelijk, van verdere begeerte naar iets ontheven: *out ende des levens sattu*, heeft de Bijbelv.; waar *zat* van *dagen* afgeleefd is. Of iets moede: *mijn ziel, der tegenheden zat, is moedeloos*. [L.D.S.P.] *Iets zat zijn*,

of *worden*, is het moede zijn, of worden: *hij wordt het spelen zat. Ik ben het lang zat. Zich zat eten, drinken*, enz. is, zich daarvan verzadigen. *Zich ergens aan zat kijken*, het tot zijn volle genoegen toe bekijken. Soms tijds is *zat* ook dronken en vol: *is hij al weer zat?* Soms tijds beantwoordt het aan *genoeg*: *ik heb boeken zat*; in de gemeenzame verkeer, ook *zatter*, dat hier aan *zat* gelijk staat: *gij zult er zatter aan hebben*. Eindelijk is *satt* in het hoogd. van verwe verzadigd, en leest men ook bij Kil. *satte oft hooghe verwe*. Van hier *zaden*, *zadigen*, van waar *zaadzaam*, en *verzaden*, *verzadigen*, *zat*, z. n., *zatheid*, *sattaerd* en *satterick*, bij Kil.

Zat, sat, sattu, satt, hoogd., neders. *satt*. Notk., Olfrid. *sat*, lat. *sat, satur*, eng. *sated*, vries. *sed*, Ulphil. *sad*, pool. *sijt*, boh. *sijtj*, fr. *saoul, soul*, en *sou*.

ZAT, z. n., o., waarvan men geene verbuigingen bezigt. Eigenlijk het onz. geslacht van het bijv. n. *zat*. Voldoening: *dat Chasillon den soldaat zijn zat toeliet van dootslagh en geweld*. [Hooft.] *Op zijn zat*, is, ten volle: *als ik geladen ben op mijn zat, schiet ik tot Bommel in de stadt*, was weleer het opschrift van een stuk geschut te 's Hertogenbosch.

ZATE, z. n., v., *der*, of *van de zate*; meerv. *zaten*. Bij Kil. zitplaats: *bijna afgherucht van gheduldicheijts sate*. [Const. Th. Juw.] In Vriesland is *sathe*, in tegenoverstelling van *state*, een landgoed, waarop een onedele eigenerfde gezeten is: *die sathe wordt geveild*. Dezelfde beteekenis heeft het woord in *Havesate*, of *Avesate*. Daarentegen beduidt *zaat* eenen ingezctenen, in *landzaat*, *Rhijnzaten*, van waar *Rhijnzaterwoude*, *burgzaten*, enz. Van hier oul. *zaten* (*saten*), neerzetten, doen bedaren: *om dese tweedrachticheit te saten*. [V. Hass.] En *satigh* bij Kil. bedaard, ingetogen; van waar bij hem *satighheid*, *satighlick*.

Zate, vries. *sathe*, Kil. *sate*, hoogd. *Sitz*, Sasse, Notk. *gesazze*, Olfrid. *sez*, neders. *sitt, sete*, eng. *seat*, zweed. *säte*, gr. *ἕδος*, is verwant aan *zeet*, *zeetje*, en aan *zetel*, *zadel*, enz. en komt van *zitten*.

ZATURDAG, z. n., m., *des zaturdags*, of *van den zaturdag*; meerv. *zaturdagen*. De laatste dag der week: *alle zaturdagen betaalt ik mijn werkvolk*. *Des zaturdags*, is, op den zaturdag. *Des zaturdags morgens* en *des zaturdags avonds*, is zoo veel als *des zaturdags 's morgens*, en *des zaturdags 's avonds*, want men zegt niet *zaturdagmorgen*, en *zaturdagsavond*, maar *zaturdagmorgen*, en *zaturdagavond*. Voorts komt van hier *zaturdagsch* dat tot den zaturdag behoort: *het zaturdagsche werk*; en ongelukkig of verwenscht, omdat men den zaturdag voor ongelukkig houdt: *dat is een zaturdagsch werk. Een*

zaturdagsch kind. Het bijw. *zaturdags* duidt misnoegen aan: *hij heeft mij zaturdags gefopt*. Ook wanneer men het als tusschenwerp-selbezigt: *wel zaturdags!* in plaats waarvan men ook *wel de zaturdag!* zegt.

Zaturdag, Kil. *saterdagh*, eng. *saturday*, vries. *saterdei* en *sneun*, is eene vertaling van het lat. *dies saturni*; maar het hoogd. *Samstag*, oudd. *sammestag*, Olfid. *sambazdag*, fr. *samedi*, komen van *sabbatdag*, ital. *sabbato*, lat. *sabbatum*, gr. σαββατον, hebr. *sabbath*, zie *sabbat*.

ZAVEL, z. n., o., *des zavel*, of *van het zavel*; zonder meerv. *Zand*: *de grond is hier en daar doormengd met zavel*. Van hier *zavelig*. Zamenstell.: *zavelachtig*, *zavelgrond*, *zavelkuil*, enz.

ZAVELBOOM, z. n., m., *des zavelbooms*, of *van den zavelboom*; meerv. *zavelboomen*. Verkleinw. *zavelboompje*. Anders *zavenboom*, *zereboom*, hoogd. *Sabenbaum*, *Serenbaum*, *Siebenbaum*, enz., eng. *savintree*, fr. *sabine*, *savinier*, ital., sp., lat. *sabina*. Zeker slag van Jeneverboom. Een heestergewas van het zuidelijk Europa: *de bladeren van den zavelboom hebben eenen sterken onaangenaamen reuk, eenen scherpen smaak, en eene afdrijvende kracht*.

ZAVENBOOM, zie *zavelboom*.

ZEBRA, z. n., m., *van den zebra*; meerv. *zebras*. Een wilde ezels, die fraai gestreept is. Men geeft aan den zebra, hier te lande, den naam van Kaapschen ezels, schoon men hem ook in het noorden van Afrika in menigte vindt.

ZEDE, z. n., v., *der*, of *van de zede*; meerv. *zedes*. Eigenlijk, de wijze, waarop een kleed iemand zit; en voorts de meerdere, of mindere, behagelijkheid, welke iemands wijze van doen hem bijzet. In het gebruik, iemands wijze van doen: *bevallig van zeden en manieren*. *Mijn zeden haer ook aengename zijn*. [C. V. Ghistel.] *Heeft ontrent den tijd van veertigh jaren hare zeden verdragen in de woestijne*. [Bijbelv.] *Gewoonte, gebruik, instelling: in hunne zede*. [Vond.] *Dede hi hem hulden, na den zede*. [M. Stok.] *Het es onze zede in dit lant*. [Walewein.] *Moest gij de strengheid ook der Roomsche zede smaken?* [D. Deck.] *Sij verkondigen zeden, die ons niet geoorloft en zijn aen te nemen*. [Bijbelv.] *Die zeden van den outaer*. [Bijb. 1477.] *Handelwijze ten aanzien van wezenlijke verplichtingen: de bedorvene zeden der groote menigte*. *Quade tsamensprekingen verderren goede zeden*. [Bijbelv.] *Zijn zeden, zijn daaden zijn vol snoode spoorloosheden*. [L. D. S. P.] *o Tijden! o Zeden*. Bijzonderlijk, een goed gedrag, en geneigdheid daartoe: *eene ernstige aanbeveling van deugd en zeden*. Van hier *sedebaer*, bij Kil.; *zedelijk*, *zedeloos*, *zedig*. Zamenstell.: *zedekunde*, enz.; *zedeleer*,

zedeleeraar, *zedeles*, *zedemeester*, *zedenderf*, *zederijk*, *zedespreuk*, *zedevooagd*, *zedewet*, enz.

Zede, Kil. *sede*, Notk., Willer. *sito*, hoogd. *Sitte*, oudd. *sidde* en *sid*, zweed. *sed*, ijsl. *sidr*, angels. *sida* en *sitha*, komt overeen met *siton*, plegen, handelen. schikken, bij Notk. en Olfid. In het ijsl. luidt *zede* ook *aete*, en in het gr. εθεσ, dat door Wacht., Ihre, enz. voor het stamwoord gehouden wordt.

ZEDEBAAR, zie *zedig*.

ZEDEKUNDE, z. n., v., *der*, of *van de zedekunde*; zonder meerv. Van *zede* en *kunde*. *Kunde van de zedeleer: hij oefent zich in de zedekunde*. Van hier *zedekundig*.

ZEDELEER, z. n., v., *der*, of *van de zedeleer*; meerv. *zedeleeren*. Van *zede* en *leer*. Eene leer nopens des menschen handelwijze ten aanzien van wezenlijke verplichtingen: *de Heidensche zedeleer*. *De zedeleer van het Evangelie*.

ZEDELEERAAR, z. n., m., *des zedeleeraars*, of *van den zedeleeraar*; meerv. *zedeleeraars* en *zedeleeraren*. Van *zede* en *leeraar*. Een onderwijzer in de zedeleer: *Socrates was een uitmuntend zedeleeraar*.

ZEDELES, z. n., v., *der*, of *van de zedeles*; meerv. *zedelissen*. Verkleinw. *zedelisse*. Van *zede* en *les*. Eene les, onderrigting, of vermaning, ten aanzien van des menschen handelwijze nopens wezenlijke verplichtingen: *zijne geschiedenis is vol van heerlijke zedelissen*.

ZEDELIJK, bijw. n. en bijw., zonder vergrootings-trappen. Van *zede* en *lijk*, zie *lijk*. Tot des menschen handelwijze nopens wezenlijke verplichtingen betrekkelijk: *uw zedelijk gedrag*. *Des menschen zedelijke smaak, ter onderscheiding van hetgeen zedelijk goed en kwaad is*. *De mensch is een zedelijk wezen*, beteekent, hij kan inacht nemen, wat wezenlijke verplichtingen hem voorschrijven, of verbieden; zijn *zedelijke aanleg* stelt hem daartoe in staat. *Zedelijk onmogelijk*, is, hetgeen door andere, dan uitwendige, stoffelijke, beletselen verhinderd wordt; in tegenoverstelling van *physiek onmogelijk*. Van hier *zedelijkheid*. Zamenstell.: *onzedelijk*.

ZEDELIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de zedelijkheid*; zonder meerv. Van *zedelijk* en *heid*. De hoedanigheid van al wat zedelijk is; en voorts ook geneigdheid tot goede zeden: *er valt op zijne zedelijkheid niet veel te roemen*.

ZEDELOOS, bijw. n. en bijw., *zedeloozer*, *zedeloost*. Van *zede* en *loos*. Zonder goede zeden: *welk een zedeloos volk!* *Beiden handelden even zedeloos*. Van hier *zedeloosheid*, gebrek aan goede zeden: *de zedeloosheid vernielt een volk*.

ZEDEMEESTER, z. n., m. Van *zede* en *meester*. Ook *zedevooagd*. *Opziener over de zeden: de Romeinsche zedemeesters*.

ZEDESPREUK, z. n., v., *der*, of *van de zedespreuk*; meerv. *zedespreuken*. Van *zeden* en *spreuk*. Eene spreuk ter bevordering van de vervulling van wezenlijke verplichtingen: *de zedespreuken van den wijsten der Koningen*.

ZEDEVOOGD, zie *zedemeester*.

ZEDIG, bijv. n. en bijw., *zediger*, *zedigst*. Van *zede*. Hoogd. *sittig* en *sittsam*, Olfrid. *sizzam*, Kil. *sedebaer*. Welgevallig, welvoegelijk, ingetogen: *welk een zedig jongeling!* Van hier *zedigheid*, *zediglijk*.

ZEE, z. n., v., *der*, of *van de zee*; meerv. *zeeën*. Eene dier groote verzamelingen van water, die gemeenschap met den zoogenoemden Oceaan hebben: *de zwarte zee*, *de witte zee*, *de middellandsche zee*, *de roode zee*. De oppervlakte van zulk eene verzameling van water: *de maan regeert de toevallen der zee*. [Hooft.] *Bruisch zee*, *met alles, wat uw stranden omvatten*. [L. D. S. P.] *De zee brandde zoo hardt aan*. [Brandt.] *Hoe dat Leander verdrone in de zee*. [Colijn. V. Rijs.] *Stinger de lichamen over de zee hene*. [Vond.] Ook wel eens eene andere verzameling van water, die van rondom door het land ingesloten is: *de Caspische zee*, *de zee van Mexico*. *Wandelende bij de Galileesche zee*. [Bijbelv.] En *de zee van Geneve*, *van Constantz*, in navolging der Duitschers, die den naam van *See* aan zulke wateren geven, als bij ons dien van *meer* voeren, en dezen wederom aan de wateren, die wij *zeeën* noemen. En die wateren, die door ons anders met den naam van *Oceaan* bestempeld worden: *de Atlantische zee*, *de Indische zee*, *de stille zee*. Eene groote baar, of golf: *er gingen hemelhooge zeeën*. *De zeeën spoelden alles van het verdek*. *Een geweldige zee waters slaet voor zijne oogen het schip — over den boegh*. [Vond.] *Eene zee van water*, is, eene groote menigte: *de werelt met een zee van water overtogen*. [Vond.] *Zoo ook eene zee van bloed: daar werd een bare zee van bloed in zee vergoten*. [J. Six.] *Eene zee van tranen: al d'aerde zonk in eene zee van tranen*. [Poot.] *Eene zee van vuur*, *van ronken*, *van zorgen*, *van wederwaardigheden*, enz., is eene menigte daarvan. Zelfs, in de gemeenzame verkeer, zegt men van iemand, die rijk is: *hij heeft eene zee van geld*. — *In volle zee*, is van alle strand en kust verwijderd. *Zee kiezen*, *in zee gaan*, *in zee steken*, is eene zereize aanvangen. *Met iemand diep in zee gaan*, is zich sterk met hem inlaten: *ik verkiez zoo diep niet met hem in zee te gaan*. *De diepte der zee*, is, het diepe van eene of andere der voorgemelde verzamelingen van water: *dat hij versonken ware in de diepte der zee*, heeft de Bijbelv.; waar *het hart der zee* haar midden is: *uwe lantpalen zijn in 't herte der zeeën*; en waar *zee* ook voor een groot watervat gebezigd wordt: *de twaelf runderen onder die zee*. *Regt*

door zee gaan, zich van alle slinksche omwegen onthouden: *ga steeds regt door zee!* Van hier *zeesch* in *overzeesch*. Zamenstell.: *ijszee*, *noordzee*, *oostzee*, *schelfzee*, *zandzee*, *zoutzee*, *zuiderzee*, *zuidzee*, enz.; *zeeaal*, *zeebaar*, *zeegat*, *zeeboek*, en eene reeks van andere zamenstell., waarvan de voornaamste hier volgen. Het bij de Dichters gebruikelijke *wereldzee* wordt met regt afgekeurd, dewijl alle zeeën *wereldzeeën* zijn. Men verkiest liever *levenszee*.

Zee, hoogd., neders. *see*, angels., eng. *sea*, zweed. *sjo*, tartar. *sui*, *su*, Notk., Olfrid. *se* en *seune*, Ulphil. *saiws*, bij ons ouliugs ook *zeeuw*, *zeewe*, *zeve*, staat gelijk aan *meer*, dat in zuidelijker gewesten deszelfs plaats vervangt. Het stamwoord is *ee*, dat nog in Vriesland zeker water aanduidt, verwant aan *ij*, *aa*, *ah* en het fr. *eau*, water, met voorvoeging van *s*, of *z*, de suising der *zee* nabootsende.

ZEEAAL, z. n., m., *des zeeaals*, of *van den zeeaal*; meerv. *zeealen*. Verkleinw. *zeeaalte*. Van *zee* en *aal*. Zeker slag van alen, dat in zee gevonden wordt: *men vindt niet slechts meer- maar ook zee-alen*, *anders ook lampreijen* genoemd.

ZEEAAP, z. n., m., *des zeeaaps*, of *van den zee-aap*; meerv. *zeeapen*. Van *zee* en *aap*. Ook *zeevos*. Zeker slag van haaijen: *de staart der zeeapen is langer, dan hun lijf*.

ZEEADDER, zie *zeenaald*.

ZEEAJUIN, z. n., m., *des zeeajuns*, of *van den zeeajuin*; meerv. *zeeajunen*. Van *zee* en *ajuin*. Eene der verschillende soorten van squille: *de zeeajuin wast langs zandige zeeoevers*. Ook *zeelook*.

ZEEALSEM, z. n., m., *des zeealsems*, of *van den zeealsem*; zonder meerv. Van *zee* en *alsem*. Bij Halmma evenveel als het lat. *seriphium*, gr. *σερφίον*, dat van het *seriphium* der hedendaagsche Kruidkenners verschilt.

ZEEANEMONE, zie *zeeangelier*.

ZEEANGELIER, z. n., m. Van *zee* en *angelier*. Een bijzonder slag van zee-netelen, waartoe de *zeeanemonen*, *zeeasters*, en *zeezonnebloemen*, behooren: *de zeeangelier is een genoegzaam rot rond, en hoekig gestreept, waterinsekt*.

ZEEAPPEL, z. n., m., *des zeeappels*, of *van den zeeappel*; meerv. *zeeappelen*, en *zeeappels*. Van *zee* en *appel*. Een slag van waterinsekten, dat anders ook den naam van *zeeëgels* voert, en behalve de *zeeklitten*, *zeeknoopen*, *zeekogels*, *zeepaunchoeken*, *zeerealen*, en *zeeschijven*, nog ten minste elf andere verscheidenheden bevat: *zeeappelen met en zonder pennen*.

ZEEAREND, z. n., m., *des zeearends*, of *van den zeearend*; meerv. *zeearenden*. Van *zee* en *arend*. Een bijzonder slag van arenden, dat zich aan zee ophoudt: *de zeearend moet in grootte voor den gedachten steenarend wijken*.

- Voorts ook een bijzonder slag van roggen.
- ZEEARM**, z. n., m., *des zearms*, of *van den zeearm*; meerv. *zearmen*. Van *zee* en *arm*. Eene streck van de zee, die tusschen het vaste land inloopt: *aan den scheeprijken zeearm van het iJ.*
- ZEEASTER**, zie *zeeangelier*.
- ZEEATLAS**, z. n., m., *van den zeeatlas*; meerv. *zeeatlassen*. Van *zee* en *atlas*. Eene verzameling van zeekaarten: *die zeeatlas is niet volledig*.
- ZEEBAAK**, z. n., v., *der*, of *van de zeebaak*; meerv. *zeebaken*. Van *zee* en *baak*. Een baken, of eene baak, aan, of in, zee: *de zeebaken spelen daar gestadig weg*.
- ZEEBAAR**, zie *zee*.
- ZEEBAARS**, z. n., m., *van den zeebaars*; meerv. *zeebaarzen*. Van *zee* en *baars*. Een baars, die in de Middellandsche zee en op de kust van Noorwegen gevangen wordt: *de zeebaars overtreft den rivierbaars in schoonheid van kleuren*.
- ZEEBAL**, zie *zeewier*.
- ZEEBARBEEL**, zie *zeeconing*.
- ZEEBEER**, z. n., m. Van *zee* en *beer*. Een beer, die zich aan en in zee ophoudt: *de zeebeeren van Kamschatka verschillen evenzeer van de landbeeren, als van de zoogenoemde ijsbeeren*.
- ZEEBEURS**, zie *zeeblaas*.
- ZEEBEWIND**, z. n., o., *des zeebewinds*, of *van het zeebewind*; zonder meerv. Van *zee* en *bewind*. Het bestuur van de zeezaken: *hij roert er het zeebewind*. De gezamenlijke bewindhebbers over de zeezaken: *Hollands Erfadmiraal was aan het hoofd van het zeebewind*. Zamenstell.: *zeebewindhebber*, thans gemeenlijk *zeeprefect*.
- ZEEBEZEM EN ZEEBIES**, zie *zeeheester*.
- ZEEBLAAS**, z. n., v., *der*, of *van de zeeblaas*; meerv. *zeeblazen*. Van *zee* en *blaas*. Een geslacht van waterdieren, waarvan men negen verschillende soorten telt, en waartoe de *zeebeurzen* en *zeespoken* behooren: *trillende zeeblaas, ongekamde zeeblaas*, enz.
- ZEEBLOEM**, zie *zeerui*.
- ZEEBLUTSTAK**, zie *zeeheester*.
- ZEEBOEK**, zie *zee*.
- ZEEBOEZEM**, z. n., m., *des zeeboezems*, of *van den zeeboezem*; meerv. *zeeboezems*. Van *zee* en *boezem*. Ook *zeebogt*. Een inham van de zee: *de zeeboezem, waaraan Embden gelegen is*.
- ZEEBOGT**, zie *zeeboezem*.
- ZEEBOOM**, zie *zeeheester*.
- ZEEBOON**, z. n., v. Van *zee* en *boon*. Dezen naam geeft men aan zeker slag van stuipboomen, en aan de vruchten van dat plantgewas, dat aan zee groeit: *de zeeboonen worden ook purgeerboonen genoemd, en St. Thomasboonen, naar het eiland St. Thomas*.
- ZEEBOUWER**, zie *zeeraarder*.
- ZEEBRAND**, z. n., m., *des zeebrands*, of *van den zeebrand*; zonder meerv. Van *zee* en *brand*. De branding der zee: *dwars door den zeebrand henen*. Bij Halma ook weerlicht zonder donder.
- ZEEBRASEM**, z. n., m. Van *zee* en *braseem*. Een visschengeslacht, waarvan men twee en twintig verschillende soorten telt: *vergulde zeebraseem, geringde zeebraseem, gemarmerde zeebraseem, Galileesche zeebraseem*, enz.
- ZEEBRIEF**, z. n., m. Van *zee* en *brief*. Dezen naam geeft men aan de gezamenlijke papieren, waarvan een koopvaardijshipper voorzien wordt: *de kaper vorderde hem zijne zeebrieven af*.
- ZEEBUIJ**, zie *zeeroof*.
- ZEEBURG**, z. n., m. Van *zee* en *burg*. Eene vesting, of eene kasteel, aan zee: *er wordt aan de Helder eindelijk een zeeburg aangelegd*. Bijzonderlijk geeft men dezen naam aan een groot gebouw tusschen Amsterdam en Muiden aan het Pampus.
- ZEECITROEN**, zie *zeescheede*.
- ZEECIPRES**, zie *zeeheester*.
- ZEEBENNE**, zie *zeerui*.
- ZEEBENNEBOOM**, zie *zeeheester*.
- ZEEDIENST**, z. n., v., *der*, of *van de zeedienst*; zonder meerv. Van *zee* en *dienst*. Krijgsdienst ter zee: *hij verkoos de zeedienst boven de landdienst*.
- ZEEDIER**, z. n., o. Van *zee* en *dier*. Onder dezen naam begrijpt men allerlei soorten van dieren, die zich in zee ophouden, zoo zoogdieren, als visschen, kraakbeenige dieren, insekten, en wormen: *van tijd tot tijd ontdekt men al meer en meer zeedieren. Beide der kruipende, ende der zeedieren*. [Bijbelv.]
- ZEEDIJK**, z. n., m. Van *zee* en *dijk*. Een dijk ter afwering van de zee: *het onderhoud der zeedijken*.
- ZEEDRAAK**, z. n., m. Van *zee* en *draak*. Een kraakbeenig zeedier van twee soorten, waarvan de eene den naam van *gedrogtelijke zeedraak* voert: *de zeedraak heeft de luchtgaten niet aan de zijden van den hals, waar men die der haaijen vindt*. In den Statenbijbel wederom een gansch ander waterdier: *dien grooten zeedraeck, die in 't midden sijner rivieren leijt*. [Bijbelv.]
- ZEEDRAAKJE**, z. n., o. Van *zee* en *draakje*. Een Oostindisch visschengeslacht: *de borstvinnen der zeedraakjes gelijken aan de vlerken der Draken*.
- ZEEDRIJFT**, z. n., v., *der*, of *van de zeedrift*; zonder meerv. Van *zee* en *drift*. Ook *strandvond* en *zeevond*. In zee drijvende goederen van verongelukte schepen: *er is op nieuw vrij wat zeedrift op strand aangespoeld*. H. De Groot heeft *zeedriftig*, in: *en hij die heeft gebout soo grooten langen tijd aan een zeedriftig hout*.
- ZEEDRUIF**, z. n., v. Van *zee* en *druif*. Een bloedeloos zeediertje: *de zeedruif behoort tot het geslacht der slikken*.
- ZEEDUIVEL**, z. n., m. Van *zee* en *duivel*. Een

- visschengeslacht van drie soorten : de *zeeduivel* vertoont zich als gearmd.
- ZEEДУИЗЕНДБЕЕН**, z. n., m. Van *zee* en *duizendbeen*. Een waterinsekt, waarvan men negen soorten telt : *glinsterende zeeduizendbeen*, *gebaarde zeeduizendbeen*, enz.
- ZEEËND**, z. n., v., *der*, of van de *zeeënd*; meerv. *zeeënden*. Van *zee* en *eend*. Een bijzonder slag van eenden : *sommige eenden dragen naar hun oponthoud in zee den naam van zeeënden*.
- ZEEËNHOREN**, z. n., m. Van *zee* en *eenhoren*. Anders *eenhorenvisch* en *Narwal*. Een zoogdier, dat zich in zee ophoudt, en uit welks bovenste kinnebakken een tand vooruitsteekt, die somtijds tien voet lang is : *de gedraaide voortand van den zeeënhoren*.
- ZEEËGEL**, zie *zeeappel*.
- ZEEËIK**, zie *zeeheester*.
- ZEEËNGEL**, z. n., m. Van *zee* en *engel*. Zeker slag van haaijen, welks borstvinnen aan vleugels gelijken : *de verslindende zeeëngel*.
- ZEEËNGTE**, z. n., v., *der*, of van de *zeeëngte*; meerv. *zeeëngten*. Van *zee* en *engte*. Anders *straat*. Eene enge gemeenschap tusschen twee zeeën : *door de zeeëngte van Gibraltar heengesterend*.
- ZEEF**, *zeve*, z. n., v., *der*, of van de *zeef*; meerv. *zeven*. Een werktuig, waarmede men zeeft of zift : *laat het nog eens door uwe fijnste zeef loopen*. Zamenstell. : *zeefachtig*, *zeefbeen*, *zeefbij*, *zeefpoot*, *zeefspoon*, zeker slag van sponzen, enz. *Draadzeef*, *haarzeef*, *korenzeef*, enz.
- Zeef*, Kil. *sef*, *seue*, *sift*, neders. *seve*, eng. *sieve*, angels. *sijfe*, Olfrid. *sib*, hoogd. *Sieb*, zweed. *sicht*, komt van *zeven*, dat bij Kil., en nog hedendaags hier en daar, aan ziften beantwoordt.
- ZEEF**, z. n., v., *der*, of van de *zeef*; zonder meerv. Bij Halma, evenveel, als het fr. *sève*, de bijzondere en eigenaardige smaak van eenen drank : *de zeef van 't Luiker bier is aangenaam*. [Halma.] *Hij heeft geene goede zeef van wijn*.
- ZEEFBEEN**, z. n., o., *des zeefbeens*, of van het *zeefbeen*; meerv. *zeefbeenen*. Van *zeef* en *been*. Een been van het menschelijk hoofd, dat even als eene zeef doorboord is : *het zeefbeen is met reukzenuwen doorgroeid*.
- ZEEFBIJ**, z. n., v., *der*, of van de *zeefbij*; meerv. *zeefbijen*. Van *zeef* en *bij*. Anders ook *zeefpoot*. Zeker slag van wespen : *de zeefbijen hebben een zeefachtig schild aan de schenkels der voorpooten*.
- ZEEFPOOT**, zie *zeefbij*.
- ZEEFSPONS**, zie *zeef*.
- ZEEG**, z. n., v., *der*, of van de *zeeg*; meerv. *zegen*. Verkleinw. *zeegje*. Kil. *zeghe*, *ceghe*, oulings ook *tsege*. Het wijfje van eenen reebok : *als de zeeg jongen werpt*. *Bocelle*, *tsegenvelle*, *hartsvelle*. [V. Hass.] Van hier bij Kil. *seghemanneken*, *cegheemanneken*, een sater.
- ZEEGAREN**, zie *zeerui*.
- ZEEGAT**, z. n., o., *des zeegats*, of van het *zeegat*; meerv. *zeegaten*. Van *zee* en *gat*. Eene diepte tusschen zandbanken, enz., door welke men van eene reede, of uit eene haven, in volle zee geraken kan : *het zeegat van het Vlie*. *De zeegaten van Texel*. *Hij moet het zeegat uit*, beteekent, hij deugt tot niets anders, dan tot de zeevaart.
- ZEEGEDROGT**, z. n., o., *des zeegedrofts*, of van het *zeegedroft*; meerv. *zeegedroften*. Van *zee* en *gedroft*. Ook *zeemonster*. Een wanstaltig, of bijster groot, zeedier : *walvissen*, en andere *zeegedroften*.
- ZEEGEDRUISCH**, z. n., o., van het *zeegedruisch*; zonder meerv. Van *zee* en *gedruisch*. Ook *zeegeklater*, *zeegeschal*. Het druischen van eene onstuimige zee : *aldus ging al dat zeegedruisch leggen*. [Vond.]
- ZEEGEKLATER**, **ZEEGESCHAL**, zie *zeegedruisch*.
- ZEEGEVAAR**, z. n., o., *des zeegevaars*, of van het *zeegevaar*; meerv. *zeegevaren*. Van *zee* en *gevaar*. Gevaar, dat de zee veroorzaakt, en, in boert, ook zeevaart : *het gevaar van het zeegevaar*.
- ZEEGEVECHT**, z. n., o., *des zeegevechts*; of van het *zeegevecht*; meerv. *zeegevechten*. Van *zee* en *gevecht*. Ook *zeekamp*, *zeeslag*, *zeestrijd*. Een gevecht op zee : *het bekende zeegevecht besliste alles*.
- ZEEGEWAS**, z. n., o. Van *zee* en *gewas*. Ook *zeeplant*. Dat gedeelte van het plantenrijk, dat in zee wast, of groeit : *oneindig zijn de verscheidenheden der zeegewassen*.
- ZEEGHAFDIG**, bijv. n. en bijw., *zeeghastiger*, *zeeghastigst*. Van *zege* en *hastig*. Zegevierend : *het zeeghastig leger*. *Ulisses zeilde in 't ent zeeghastig voort van hier*. [Vond.] Van hier *zeeghastigheid*, *zeeghastiglijk*.
- ZEEGIER**, z. n., m. Van *zee* en *gier*. Een bijnaam van den Fregatvogel : *de zee gier heeft somtijds veertien voet vlugt*.
- ZEEGOD**, z. n., m., *des zee gods*, of van den *zeegod*; meerv. *zeegoden*. Van *zee* en *god*. Een verzierd wezen uit de oude fabelkunde, anders *Neptunus*, en *zeevoogd* : *de zee god zwaait den drietand*. Eene der Godheden van minder aanzien, die gerekend werden zich in zee op te houden, zoo als Nereus, Proteus, enz. : *en knevelde den zee godt zijn handen*. [Vond.] Wegens vrouwelijke wezens van dien aard bezigt men *zeegodin*, *zeenimf*, enz.
- ZEEGODIN**, zie *zeegod*.
- ZEEGRAS**, z. n., o. Van *zee* en *gras*. Dezen naam geeft men aan een bijzonder slag van strandkruid, en aan eene der verschillende soorten van zeevier.
- ZEEGROEN**, bijv. n. en bijw., zonder vergrooingstrappen. Van *zee* en *groen*. Ligtgroen, zoo als de zee zich veelal vertoont : *een zee-*

- groen kleurtje. Ik wil het zeegroen geverfd hebben. Het zeegroen, als z. n., is de zee-groene kleur, of verwe: het zeegroen van die beschotten is al te ligt.*
- ZEEHAAN**, z. n., m. Van *zee* en *haan*. De benaming van een visschengeslacht van verschillende soorten, waartoe bijzonderlijk ook de vliegende visschen behooren: *geharnaste zeehaan, Oostindische zeehaan, enz.*
- ZEEHAAR**, zie *zeerui*.
- ZEEHAAS**, z. n., m. Van *zee* en *haas*. Een visch van het geslacht der snottolven; en een zeedier, dat tot het geslacht der wormen behoort: *gehaarde zeehaas, gekartelde zeehaas.*
- ZEEHANDEL**, z. n., m., *des zeehandels, of van den zeehandel*; zonder meerv. Van *zee* en *handel*. Handel in waren, die over de zee gaan, of van over de zee komen: *zeer gelegen voor den zeehandel.*
- ZEEHANDSCHOEN**, z. n., m. Van *zee* en *handschoen*. Een bijzonder slag van sponsen: *de zeehandschoen zweemt naar eenen handschoen met opene vingers.*
- ZEEHARD**, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *zee* en *hard*. Tegen zeeziekte, of andere ongemakken der zee, *gehard*: *jonge lieden worden spoedig zeehard.*
- ZEEHEESTER**, z. n., m., *des zeeheesters, of van den zeeheester*; meerv. *zeeheesters*. Van *zee* en *heester*. Anders *zeeboom, of zeeboompje*. Dezen naam geven de Natuurkenners aan de gezamenlijke koraalgewassen, waarvan sommige soorten den naam van *zeebezem, zeebies, zeeblutstak, zeeecipres, zeedenneboom, zeeëik, of zeepijnboom, zeeheide, zeeouw, zeeveder, zeevaaijer, zeewilg, enz.* voeren: *men telt voornamelijk zeventien verschillende soorten van zeeheesters.*
- ZEEHEIDE**, zie *zeeheester*.
- ZEEHELD**, z. n., m. Van *zee* en *held*. Al wie zich op zee heldhaftig gedraagt: *gij begint een zeeheld te worden.*
- ZEEHERTSHOREN**, z. n., m. Van *zee* en *hertshoren*. Anders *zeekantsweegbree*. Een slag van weegbree, dat aan den zeekant groeit, en somtijds als salade gegeten wordt: *in Westvriesland geeft men aan den zeehertshoren den naam van krokkeling.*
- ZEEHOND**, z. n., m. Van *zee* en *hond*. Een dier van het robbengeslacht, dat ook wel eens *zeekalf* genoemd wordt; een zeker slag van haaijen, die men intusschen gevoegelijker met den naam van *hondskop* bestempelt.
- ZEEKALF**, zie *zeehond*.
- ZEEKAMP**, zie *zeegevecht*.
- ZEEKANTSWEEGBREE**, zie *zeeherstshoren*.
- ZEEKAPITEIN**, z. n., m. Van *zee* en *kapitein*. De benaming van zekeren rang onder de bevelhebbers ter zee, welke aan dien van Kolone te lande gelijkstaat: *de schout bij nacht met zijne onderhoorige zeekapiteinen*. Verschilt van *scheepskapitein* daarin, dat deze naam den bevelhebber over dit of dat bijzonder schip aanduidt: *de scheepskapiteinen werden geseind, is, de bevelhebbers over de schepen der vloot. Zeg het den scheepskapitein, is, den bevelhebber over uw schip.*
- ZEEKASTEEL**, z. n., o. Van *zee* en *kasteel*. Ook *zeeslot*. Somtijds een zeeburg; maar bij de Dichters ook een groot schip: *hij blies het zeekasteel des vijands in de lucht.*
- ZEEKAT**, z. n., v. Van *zee* en *kat*. Een geslacht van zeedieren, waartoe de *polijpus* der ouden en de *spaansche zeekat, of inktvisch*, behooren: *kleine zeekat, enz.* Daarentegen duidt het verkleinw. *zeekatje* eenen visch van het geslacht der beenvisschen aan.
- ZEEKATJE**, zie *zeekat*.
- ZEEKLIT**, **ZEEKNOOP**, zie *zeeappel*.
- ZEEKOE**, z. n., v., *der of van de zeehoe; meerv. zeekoeijen*. Verkleinw. *zeekoetje*. Van *zee* en *koe*. Somtijds een rivierpaard; maar gemeenlijk, en met meer regt, een zoogdier, dat zich in zee ophoudt: *de zeehoe behoort tot het robbengeslacht*. Bij Vondel ook *zeerunt*.
- ZEEKOGEL**, zie *zeeappel*.
- ZEEKONING**, z. n., m. Van *zee* en *koning*. Anders *zeebarbeel*. Een barbeel, die in zee gevangen wordt, en, volgens Kil., dus heet, omdat hij alle andere zeevisch overtreffen zou. Hoogd. *Meerbarbe*.
- ZEEKOUS**, z. n., v., *der, of van de zeehous; meerv. zeehousen*. Van *zee* en *kous*. Een bijzonder slag van zeenetels: *de zeehous behoort evenzeer tot de waterinsekten, als de zeeangler, en meer andere soorten van zeenetelen.*
- ZEEKREEFT**, z. n., m. Van *zee* en *kreeft*. In onderscheiding van *rivierkreeft*: *de zeekreeften worden op de kust van Noorwegen gevangen.* [Halma.]
- ZEEKRIJG**, en *zeekrijgsraad*, zie *zeeoorlog*.
- ZEEKUST**, z. n., v., *der, of van de zee kust; meerv. zeekosten*. Van *zee* en *kust*. Kil. *zeekost*, omdat *kust* van het lat. *costa* afstamt; en somtijds ook enkel *kust*, zie dit woord: *langs de zee kust.*
- ZEEL**, z. n., o., *des zeels, of van het zeel; meerv. zelen*. Verkleinw. *zeeltje*. Evenveel welke sterke en breedachtige band, waarmede men iets voorttrekt, draagt, vastbindt, enz.: *de muis verlost, knagende 't zeel, den leeuw.* [Hooft.] *Verheugen zich, datze de handt aen het zeel mogen slaen.* [Vond.] *Sij lielse dan neder met een seel door de venster.* [Bijbelv.] *Hieuen si tseel ten selven stonden.* [M. Stok.] Zamenstell.: *hennipzeel, klokzeel, kruizeel, leizeel, trekzeel, wagenzeel, wiegzeel, enz.*
- Zeel*, Kil., neders. *seel*, hoogd., Otfried. *seil*, Ulphil. *sail*, angels. *saela, sal*, zweed. *sele*, pool. *sidlo*, Hesijch. $\sigma\delta\lambda\lambda\omicron\nu$.
- ZEELAND**, z. n., o., *des zeelands of van het zeeland; meerv. zeelanden*. Van *zee* en *land*. Land, dat aan zee gelegen is; maar in het gewone gebruik, bijzonderlijk, een eiland in

- Denemarken, en een ander hieromstrecks, of een van de weleer zeven vereenigde Nederlanden: *welk der beide Zeelanden is het beroemdste?* Van hier *Zeelander, Zeelandsch*, welke woorden genoegzaam enkel tot het Deensche Zeeland behooren; want nopens menschen, en dingen, die tot ons Zeeland betrekkelijk zijn, bezigen wij veelal *Zeeuw* en *Zeeuwsch*.
- ZEELANDER**, zie *Zeeland* en *Zeeuw*.
- ZEELANDSCH**, zie *Zeeland*.
- ZEELLEUW**, z. n., m., *des zeeleeuws*, of *van den zeeleeuw*; meerv. *zeeleeuwen*. Van *zee* en *leeuw*. Een dier van het robbengeslacht: *de zeeleeuwen van Kamschalka*.
- ZEELIEDEN**, zie *zeeman*.
- ZEELONG**, z. n., v. Van *zee* en *long*. Ook *zeevijg*. Een kraakbeenige dierplant, van het geslacht der zeenesten: *de zeelongs zweemt naar eene vijg, en wordt in Oostindie gegeten*.
- ZEELOOK**, zie *zeeajuin*.
- ZEELT**, z. n., v., *der*, of *van de zeelt*; meerv. *zeelten*. Verkleinw. *zeeltje*. Een visch van het geslacht der karpers: *men zegt, dat het slijm der zeelten een heelmiddel voor gekwetste snoeken is*.
- ZEELUCHT**, z. n., v., *der*, of *van de zeelucht*; meerv. *zeeluchten*. Verkleinw. *zeeluchtje*. Van *zee* en *lucht*. Delucht, die men op zee inademt: *de zeelucht is doorgaans fijner, dan de landlucht. Een zeeluchtje scheppen*, is, een koeltje aan, of op, zee inademen. Voorts beteekent *zeelucht* ook een koude damp, die uit zee opstijgt; in welken zin het woord een meerv. heeft: *de zeeluchten maken het hier ongezond*.
- ZEEM**, z. n., o., *des zeems*, of *van het zeem*; zonder meerv. Bij Kil. evenveel als *honig-zeem*, *honig*: *daer zij den rijken 't zeem né om de lippen strijken*. [D. Deck.] *Met zeem oft suijcker*. [Ed. De Deene.] Van hier bij Kil. *zeemen*, van *zeem*, *zeemen*, met *zeem* bestrijken, en *zeemken*, evenveel als *zeemen-koecksken*. Zamenst.: *zeemkoeck*, *zeemhonigh*, *zeemstrijcken*, *zeemstrijcker*.
- ZEEM**, niet gebruikelijk, dan in *zeemen*, dat als bijv. n. voorkomt in: *zeemen handschoenen*, en *zeemen leder*, bij Kil. De zamenst. zijn *zeembe-reider*, *zeemleder*, *zeemeleër*, of *zeemleër*, *zeemtouwer*, enz. Het woord beteekent eigenlijk evenveel, als het hoogd. *Gemse*, fr. *chamois*, eng. *chamoxy*, eene wilde geit. Dus is *zeemleer*, of *zeemleer*, hoogd. *Gemsenleder*, fr. *peau de chamois*, eng. *chamoyleather*, en *chamoxy*, fr. *chamois*, ital. *camucio*, eigenlijk evenveel als *kamoës*, of *kamuisleer*, zie *kamoesteer*.
- ZEEMAAN**, zie *zeester*.
- ZEEMAGT**, z. n., v., *der*, of *van de zeemagt*; meerv. *zeemagten*. Van *zee* en *magt*. De gezamenlijke krijgsschepen van een rijk, of eenen staat, met al wat daartoe behoort: *tot*
- uitrusting van eene geduchte zeemagt*. Hoogd. *Seemacht*, dat ook eene zeemogendheid aanduidt.
- ZEEMAN**, z. n., m., *des zeemans*, of *van den zeeman*; als meerv. bezigt men *zeelieden*. Van *zee* en *man*. Een zeebouwer: *een bevaren zeeman*. Van hier *zeemanschap*.
- ZEEMANSCHAP**, z. n., v., *der*, of *van de zeemanschap*; zonder meerv. Van *zeeman*, zie *schap*. Ook *zeevolk*. Manschap, die ter zee vaart, en gewoon is te varen: *de Britten pressen alle zeemanschap*. Ook de hoedanigheid van zeeman: *hij laat zich op zijn zeemanschap vrij wat voorstaan*. Het beleid van eenen zeeman: *gij moet zeemanschap gebruiken*, toegeven waar toegegeven worden moet.
- ZEEMEERMIN**, zie *zeewijf*.
- ZEEMEN**, zie het laatste *zeem*.
- ZEEMEN**, zie *zeem*, *honig*.
- ZEEMOGENDHEID**, z. n., v. Van *zee* en *mogendheid*. Elke mogendheid, die aan zee gelegen is, en zich, door middel van eene zeemagt, daarop kan doen gelden: *het Russische rijk werd door Peter I tot eene zeemogendheid gemaakt*. In staatspapieren ook meermalen Engeland en Holland, als mogendheden, die meer ter zee, dan te lande, plagten te vermogen: *Pruissen zonderde zich van de zeemogendheden af*.
- ZEEMONSTER**, zie *zeegedrogt*.
- ZEEMUIS** z. n., v. Van *zee* en *muis*. Een bijzonder slag van zcerupsen: *men geeft aan de stekelige zcerups den naam van zeemuis*.
- ZEEN**, zie *zenuw*.
- ZEENAALD**, z. n., v. Van *zee* en *naald*. Anders *naaldvisch*. Een visschengeslacht, waartoe ook de *zeepaardjes*, en *zeeadders* behooren: *de zeenaalden ontleenen haren naam van hare dunte*.
- ZEENARCIS**, z. n., v. Van *zee* en *narcis*. Zeker slag van trosnarcissen, dat anders den naam van *zeekantsche narcis* voert: *de zeenarcis groeit op de spaansche zee-kusten*.
- ZEENEST**, z. n., o. Een kraakbeenig zeedieren-geslacht, waartoe de *zeelongs*, of *zeevijgen*, behooren: *de Natuurkenners geven aan de zeenesten den latijnschen naam van alcijonia*.
- ZEENETEL**, z. n., v. Van *zee* en *netel*. Een slag van waterinsekten, waartoe de *zeeangelier* en *zeekous* behooren, en waarvan men in het geheel vijf soorten telt: *joodsche zeenetel*, enz.
- ZEENIMF**, zie *zeegod*.
- ZEEOFFICIER**, z. n., m. Van *zee* en *officier*. Evenveel welke bevelhebber ter zee: *hoogere en lagere zeeofficieren*.
- ZEEORLOG**, z. n., m. Van *zee* en *oorlog*. Ook *zeekrijg*, oorlog ter zee: *die bloedige zeeoorlog*. Van *zeekrijg* is *zeekrijgsraad*.
- ZEEP**, z. n., v., *der*, of *van de zeep*; meerv. *zeepen*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Een toebereidsel uit eene vette

zelfstandigheid, en een bijtend loogzout, dienstig, om evenveel welke dingen van vuil en vet te zuiveren: *zeep zieden*, of *bereiden*. *Groene zeep mag van geene traan gekookt worden*. *Al wiescht gij u met salpeter, ende naemt u veel zeep*. [Bijbelv.] Van hier *zeepen*, enz., *zeeperig*, *zeepig*. Zamenstell.: *zeepaarde*, *zeepappel*, *zeepachtig*, *zeepbak*, *zeepbal*, *zeepboom*, *zeepbrood*, *zeepketel*, *zeepkoker*, *zeepkooper*, *zeepkruid*, *zeepnoot*, *zeepuil*, *zeepsop*, *zeepwater*, *zeepzieder*, enz.

Zeep, neders. *sepe*, angels. *sape*, zweed. *sapa*, lat. *sapo*, gr. $\sigma\alpha\pi\omega\nu$, pers. *saboun*, fr. *sapon*, sp. *sabon*, arab. *cabun*, middel-eeuw. lat. *cipum*, vries. *sjippe*, hoogd. *Seife*, eng. *sop*, wallis. *sebon*, is eigenlijk hetzelfde woord, als het lat. *sebum*, talk, in het malaisch *sawu*, van waar *sawukaram*, scherp vet, zeep.

ZEEPAARD, z. n., o. Van *zee* en *paard*. Dezen naam geeft men wel eens aan de Walrussen; en het verkleinw. *zeepaardje* bezigt men wegens zeker slag van naaldvisschen, of zeenaalden.

ZEEPAARDE, z. n., v., der, of van de *zeepaarde*; zonder meerv. Van *zeep* en *aarde*. Anders *rollers aarde* en *volaarde*. Eene vette aarde, waarvan zich de vollers bedienen: *zeepaarde neemt het vuil van linnen en wotten zeer goed weg*.

ZEEPACHTIG, bijv. n. en bijw., *zeepachtiger*, *zeepachtigst*. Van *zeep* en *achtig*. Aan zeep gelijkend: *volaarde is vettig en zeepachtig*. *Het ziet er zeepachtig uit*.

ZEEPAPPEL, zie *zeepboom*.

ZEEPBAL, zie *zeepbrood*.

ZEEPBOOM, z. n., m. Van *zeep* en *boom*. Een Oost- en Westindische boom, wiens vruchten den naam van *zeepnoten* dragen; en een Afrikaansche boom, wiens appelen de plaats van zeep bekleeden kunnen.

ZEEPBOOD, z. n., o. Van *zeep* en *brood*. Een vierkant stuk spaansche, of andere, zeep; waarvan men eenen ronden bal eenen *zeepbal* noemt.

ZEEPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zeefte, heb gezeeft*. Van *zeep*. Bedr., met zeep besmeren: *dat linnen is veel te vet gezeeft*. Onz., zeep zieden, koken, of bereiden: *hij heeft veel geld met zeepen gewonnen*. Van hier *zeeper*, een bereider van zeep; anders *zeepkoker*, *zeepzieder*, en *zeeperij*, anders *zeepziederij*.

ZEEPEN, z. n., v., der, of van de *zeepen*; meerv. *zeepennen*. Van *zee* en *pen*. Dezen naam geeft men aan een geslacht van plantdieren, dat uit zeven verschillende soorten bestaat: *pijlachtige zeepen*, *sprietachtige zeepen*, *dradige zeepen*, enz.

ZEEPER, zie *zeepen*, werkw.

ZEEPERIG, zie *zeepig*.

ZEEPERIJ, zie *zeepen*, werkw.

ZEEPIETERSSELIE, z. n., v. Van *zee* en *pietersselie*. Dezen naamendien van *zeeporselein*, draagt het *sesuvium* der hedendaagsche kruidkenners: *de zeepietersselie is een voortbrengsel van Oost- en Westindie*.

ZEEPIG, bijv. n., *zeepiger*, *zeepigst*. Van *zeep*, zie *ig*. Ook *zeeperig*. Met zeep besmeerd: *met hare zeepige handen*.

ZEEPIJNBOOM, zie *zeeheester*.

ZEEPINKSTERNAKEL, z. n., v. Van *zee* en *pinksternakel*. Eene soort van stekelkroon: *de zeepinksternakel groeit aan den zee kant van Languedoc, en wordt er veel gegeten*.

ZEEPKOKER, zie *zeepen*, werkw.

ZEEPKRUID, z. n., o. Van *zeep* en *kruid*. Een plantgewas van acht verschillende soorten: *zeepkruid, met water gewreven, schuimt als zeep, en kan hare plaats vervangen*.

ZEEPLAATS, z. n., v. Van *zee* en *plaats*. Eene plaats, die aan zee gelegen is: *de zeeplaatsen bestaan veelal van scheepvaart en visscherij*. Wegens eene stad, die aan zee ligt, bezigt men ook *zeestad*: *Genua, Nizza, Toulon, Marseille, en meer andere zee steden van het Zuiden des rijks*.

ZEEPLANT, zie *zeegevas*.

ZEEPNOOT, zie *zeepboom*.

ZEEPORSELEIN, zie *zeepietersselie*.

ZEEPPIEL, z. n., v., der, of van de *zeepil*; meerv. *zeepillen*. Van *zeep* en *pil*. Pillen van Jeruzalemsche, of eenige andre, zeep: *men schreef mij dagelijks eenige zeepillen voor*.

ZEEPZIEDER,

ZEEPZIEDERIJ, } zie *zeepen*, werkw.

ZEER, bijv. n., *zeerder*, *zeerst*. Smartelijk, pijnlijk: *zeere oogen*. *Wat is uw zeerste been?* Gekwetst: *die toten und die seren*. [Strijck.] *Dies de Grave hadde therte zere*. [M. Stok.] Schurft: *een zeer hoofd*. In het onzijdig geslacht, als z. n., pijn, smart, en wonde, even als het oudopperd. *seer*, neders. *sehr*, zweed. *sor*: *wroetende in het zeer*. [Hooft.] *Gij tast mij juist op mijn zeer*. Overdragtelijk, is, *iemand op zijn zeer tasten*, het gevoel van eenig leed bij hem opwekken. *Iemand zeer doen*, beteekent, hem pijn, smart, veroorzaken. *Kwaad zeer* is een besmettelijke uitslag; *sere driven* was oulings rouw drijven; en *seer* was ongelegenheid; *sera* in het middel-eeuw. lat. *leed*, *misdrijf*. Huijgens bezigt het in het meervoud: *wij kennen meest de zeeren*. Van hier *zeerig*, *zeerigheid*, *seertick*, bij Kil. Zamenstell.: *hartzeer*, *hoofdzeer*, *koningszeer*, enz.

Zeer, oudopperd. *sere*, neders. *sehr*, vries. *seer*.

ZEER, z. n., zie *zeer*, bijv. n.

ZEER, bijw. Grootelijks, sterk: *gij bedriegt u zeer*. *Zeer goed*, *zeer wel*. *Zeer pijnlijk*. [Vond.] *Seer gaen*, *rasch gaen*. [Kil.] *Niet zeer*, is, in geringe mate: *ik ben er niet zeer*

mede ingenomen. Te zeer, en al te zeer, is, in eene te groote mate, te sterk: gij verheugt u te zeer. Laat het u niet te zeer bedroeven! Zoo zeer, is, in zulk eene mate, zoo sterk: zoo zeer benadeeld. *Wat beweegde u zoo zeer?* [Vond.] *Niet zoo zeer, of zoo zeer geen, als wel,* vervangt de plaats van *minder, dan: het is zoo zeer geene droefheid, als wel spijt.* Zoo zeer niet, beteekent weinig: *ik ben er nog zoo zeer niet om verlegen.* Hoe zeer, is, in welk eene maat, hoe sterk: *hoe zeer is hij verheugt over uw heil.* [Bijbelv.] *Hoe zeer ik daarnaar ook verlangde.* Hoe zeer, of hoezeer, mijn vijand woeden moog. Hier schijnt hoezeer aan ofschoon te grenzen; maar het verschilt er echter evenzeer van, als: *gij moogt mij nog zoo zeer haten van ofschoon gij mij haten moogt.* Evenzeer is in evengelijke mate: *het mishaaft mij evenzeer, als u.* Eindelijk gebruikt men ook *gansch zeer: glij waert gansch seer schoone,* heeft de Bijbelv.; waar men ook *bovenmaten zeer, en uitermaten zeer,* aantreft. Van hier *zeerst, bijv. n.,* welks onzijdig geslacht als z. n. gebezigd wordt, in: *op het zeerst, op de sterkste wijze; en in: om het zeerst, om elkanderen te overtreffen: zij beijveren zich om het zeerste. Om ter seerste loopen.* [Kil.]

Zeer, hoogd. sehr, Zwabenspieg. ser, zweed. sara, schijnt verwant aan het angels. sar, bij Kero, Isidor. enz. saar, snelijk, oogenblikkelijk, terstond.

ZEEREAAL, zie *zeappel.*

ZEEREGT, z. n., o., *des zeeregts, of van het zeeregt; zonder meerv. Van zee en regt. Het regt, waarnaar zeezaken beslist worden: dat strijdt tegen het zeeregt.* Eene vergadering van kooplieden, die aangesteld zijn, om over scheepsschaden en andere zeezaken, den koophandel betreffende, te oordeelen en te beslissen: *deze zaak is voor het zeeregt gebracht.* Te Amsterdam, een gebouw aan het IJ, waar zeevolk gevangen gehouden, en geregt plagt te worden: *de waterschout hield hem op het zeeregt vast.*

ZEEREIS, zie *zeetogt.*

ZEERIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *zeer, z. n.,* zie *ig.* Met zeer bezet: *dat zeerig hoofd.* Kil. ook *seerlick.* Oul. beteckende *zeerig* ook droevig, treurig: *een ootmoedich herte, en een zerich aensicht.* [Bijb. 1477.] Van hier ouliugs *serigen, wonden: de halskraege geseriget.* [V. Hass.] En *zeerigheid, uitslag, zeer, en hartzeer, droefheid: hadden si alle rouwe groot, en namen den doden met zericheden.* [M. Stok.]

ZEERIGEN, zie *zeerig.*

ZEERIGHEID, zie *zeerig.*

ZEEROB, z. n., m., *des zeerobs, of van den zeerob; meerv. zeerobben.* Van zee en rob. Eigenlijk, een zeedier, van het robbenge-

slacht; maar voorts noemt men dus evenveel welken zeeman: *een regte zeerob deugt aan den vasten wal niet.*

ZEEROOF, z. n., m., *des zeeroofs, of van den zeeroof; zonder meerv. Van zee en roof. De daad van ter zee rooven, het zeerooven: hij leeft van zeeroof. Tuk op zeeroof.* Hetgeen men ter zee rooft, *zeebuit: den behaalden zeeroof.*

ZEEROOS, zie *zeerui.*

ZEEROOVEN, zie *zeeroof.*

ZEEROOVER, z. n., m. Van zee en roover. Anders *zeeschuimer, zeerrijbouter,* bij Vond. Al wie, tegen het zeeregt aan, ter zee rooft: *die eerlooze zeeroovers.* Van hier *zeerooverij.*

ZEERST, zie *zeer, bijw.*

ZEERUI, z. n., o., *des zeeruis, of van het zeerui; zonder meerv. Van zee en rui. Een zeegevas, waaraan den naam van vier meermalen geeft, schoon het van het zoogenoemde zeevier geheel verschilt; terwijl het anders ook zeeëik heet, en, behalve de zeebloem, zeedenne, en zeeroos, en het zeevlas, anders zeegearen, of zeehaar, ten minste nog vijf en vijftig andere soorten bevat: kraakbeenig zeerui, korrelig zeerui, enz.*

ZEERUND, z. n., o., *des zeerunds, of van het zeerund; meerv. zeerunderen.* Van zee en rund. Anders *zeekoe, of wel een verzierd slag van zeedieren, dat bij de oude dichters de runderkudde van Neptunus uitmaakte: veelerhande zeerunders op het strant in slaep vielen.* [Vond.]

ZEERUPS, z. n., v. Van zee en rups. Een zeedier, dat anders ook *zeeslak* heet, en waartoe de *zeemuizen* behooren: *de ruwe zeerups, de geschubde zeerups, de gladde zeerups, enz.*

ZEESCH, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Bij Kil. evenveel als *seewsch, seeuwsch.* Tot de zee betrekkelijk. Hedendaags niet gebruikelijk.

ZEESCHEEDE, z. n., v. Van zee en scheede. Een slag van waterdieren, waarvan men zes verschillende soorten telt: *tilachtige zeescheede, darmachtige zeescheede, enz.*

ZEESCHIJF, zie *zeappel.*

ZEESCHIP, z. n., o. Van zee en schip. Eigenlijk een schip, dat de zee bebouwt. Voorts is, in de gemeenzame verkeer, *een ongemakkelijk zeeschip, een mensch, waarmede het ongemakkelijk valt om te gaan. Een mal zeeschip van een wijf, is, een mal schepsel.* In den dichterlijken stijl zegt men voor *zeeschip, ook zeevastel.*

ZEESCHUIM, z. n., o. Van zee en schuim. Eigenlijk, het schuim der zee: *het zeeschuim met hare borst doorsnijden.* [Vond.] Voorts ook de vaste deelen der spaansche zeeat; bij Kil. *rischbeen, in het hoogd. Meerschaum en Seeschaum.*

ZEESCHUIMER, zie *zeeroover.*

- ZEESERPENT**, z. n., o. Van *zee* en *serpent*. Een visch van het geslacht der alen, die somtijds wel zestig pond weegt: *het zeeserpent is oneetbaar, zoo niet vergiftig.*
- ZEESLAG**, zie *zeegerecht*.
- ZEESLAK**, z. n., v. Van *zee* en *slak*. Dezen naam geeft men somtijds aan de zeerupsen; maar algemeener aan een bijzonder slag van waterdieren, van vier soorten: *wrattige zeeslak, gladde zeeslak, enz.*
- ZEESLANG**, z. n., v. Van *zee* en *slang*. Een visch van het geslacht der alen: *de zeeslangen zijn somtijds tien voet lang.*
- ZEESNOEK**, z. n., m. Van *zee* en *snoek*. Een visch van het geslacht der baarzen: *de zeesnoek wordt in de Noordzee slechts zelden gevangen.*
- ZEESOLDAAT**, z. n., m. Van *zee* en *soldaat*. Anders *marinier*. Een soldaat, die op een oorlogschip dient: *de Britten houden hunne gepreste matrozen door middel van hunne welbezoldigde zeesoldaten in toom.*
- ZEESPOOK**, zie *zeeblaas*.
- ZEESTAD**, zie *zeeplaats*.
- ZEESTER**, z. n., v., *der*, of *van de zester*; meerv. *zeesterren*. Van *zee* en *ster*. Een geslacht van waterdieren, dat zestien verschillende soorten bevat: *de zeezon, en de zee-maan, behooren tot de zeesterren.*
- ZEESTOEL**, z. n., m. Van *zee* en *stoel*. Een stoel, waarvan men zich op de schepen tot Astronomische waarnemingen bedient: *de zeestoel behoudt, onder alle bewegingen van het schip, eene en dezelfde rigting.*
- ZEESTRIJD**, zie *zeegerecht*.
- ZEESTUK**, z. n., o. Van *zee* en *stuk*. Een schilderstuk, dat eene zee voorstelt: *ik houd meer van landschappen, dan van zeestukken.*
- ZEET**, z. n., v., *der*, of *van de zeet*; meerv. *zeten*. Verkleinw. *zeetje*. Verwant aan *zate*, neders. *sete*, eng. *seat*; zie *zate*. De daad van zitten: *het is, of gij niet ter zeet komen kunt*. Zitplaats: *dat heeft zijne zeet genomen*. [Halma.] *Dat de ziel eenig onbedwonge stip was, aen geen deel des lichaams geboeit, maer van alle bepaelde zeet uitgesloten.* [Oud.] Een klein kamertje, alleen geschikt om te zitten: *het naaiwerk ligt op de zeet*. *Wij zaten bij elkanderen op het zeetje.*
- ZEETOGT**, z. n., m., *des zeetogts*, of *van den zeetogt*; meerv. *zeetogten*. Verkleinw. *zeetogtje*. Van *zee* en *togt*. Ook *zeereis*. Een togt ter zee: *de zeetogten van Cook*. *Ik had lust tot een klein zeetogtje.*
- ZEETON**, z. n., v. Van *zee* en *ton*. Eene ton, die in zee op zandbanken vastgeketend ligt, om dezelve aan te wijzen; en een zeehorenkje van dezelfde gestalte, dat tot het geslacht der tollèn behoort: *de zeetonnen komen uit Oostindie.*
- ZEETOUW**, zie *zeeheester*.
- ZEEUIL**, z. n., m., *des zeeuils*, of *van den zeeuil*; meerv. *zeeuilen*. Van *zee* en *uil*. Een visch van het geslacht der snottollen: *zeehazen, zeeuilen, en meer andere visschen van dat slag.*
- ZEEURWERK**, z. n., o. Van *zee* en *uurwerk*. Een uurwerk, dat door de bewegingen van het schip niet gehinderd wordt: *goede zeeuurwerken zijn zeldzaam.*
- ZEEUW**, z. n., v., *der*, of *van de zeeuw*; meerv. *zeeuwen*. Kil. *seeuwe*, ook *seeve* en *sewe*, oulings evenveel als *zee*, bij Otfrid. *seuwe*, Uphil. *saiws*: *dat teghet an des sewes cant.* [M. Stok.] *Bede bi zeeve ende bi lande.* [Maerlant.] Van hier *verseeuwet*, (*verzeeuwd*) *zeeziek*, bij Kil., *overseeuwisch*.
- ZEEUW**, z. n., m., *des zeeuws*, of *van den zeeuw*; meerv. *zeeuwen*. Verkleinw. *zeeuwte*. Een bewoner van Zeeland: *de dappere zeeuwen*. Een *zeeuw van geboorte, van afkomst*. Ook een zeeuwsche rijksdaalder: *vijf zeeuwen maken dertien nederlandsche guldens*. Dit woordt vindt men bij M. Stoke niet; maar de zeeuwen heeten bij hem steeds *Zeelanders, of de van Zeelant*.
- ZEEUWSCH**, bijv. n. en bijw., zonder vergroo-tingstrappen. Bij Kil. evenveel, als *zeesch*, van *zee*, tot de zee betrekkelijk. Bij M. Stok. en nog hedendaags, van Zeeland, tot Zeeland betrekkelijk: *zeeuwsche aardappelen*. *Tseusche here voer bi neffens Duvelant*. [M. Stok.] *Ik zeg het u goed rond goed zeeuwisch*, is, ronduit. *Het zeeuwisch*, is de bijzondere tongval der Zeeuwen. *Op zijn zeeuwisch*, is, in dien tongval.
- ZEEVAARDER**, z. n., m. Van *zee* en *vaarder*, van *varen*. Ook *zeebouwer*. Al wie gewoonlijk ter zee vaart: *men schreef alle zee- en stroomvaarders op*.
- ZEEVAART**, z. n., v., *der*, of *van de zeevaart*; zonder meerv. Van *zee* en *vaart*, van *varen*. Vaart ter zee: *het lof der zeevaart*. [Vond.] *De zeevaart verstaan*, is, de stuurmanskunst verstaan, en dadelijk in het zeevaren bedreven zijn: *hij verstaat de zeevaart genoegzaam*.
- ZEEVADER**, z. n., m. Van *zee* en *vader*. Op de schepen, inzonderheid op de oorlogschepen, iemand, die over een' ander, hetzij jongen matroos, of onderofficier, het opzigt heeft: *hij is mijn zeevader geweest*.
- ZEEVAREN**, z. n., o., *des zeevarens*, of *van het zeevaren*; zonder meerv. Van *zee* en *varen*, als z. n. gebezigd. Het varen ter zee: *hoe bevalt u het zeevaren?*
- ZEEVEDER**, zie *zeeheester*.
- ZEEVER**, z. n., v., *der*, of *van de zeever*; zonder meerv. Verwant aan het hoogd. *Geiffer*. Kwijl, speeksel: *hij liet sijnen seever in sijnen baert afloopen*. [Bijbelv.] Van hier *zeeveren* kwijlen, van waar *zeeveraar* en *zeevering* Zamenstell.: *zeeverbaard, zeeverboezem*, bi

- Kil. evenveel als *zeeverdoek*, *zeevermonden*, bij Huig., *zeeverwortel*, bij Kil., *zeeverzaad*, bij Halma.
- ZEEVEREN, zie *zeerer*.
- ZEEVIJG, zie *zeelong*.
- ZEEVISCH, z. n., m. Van *zee* en *visch*. Visch, die in zee gevangen wordt, in tegenoverstelling van *riviervisch*.
- ZEEVLAS, zie *zeerui*.
- ZEEVOET, z. n., m. Van *zee* en *voet*. Enkel gebruikelijk in: *zeevoeten hebben*, te lande niet zeer voort kunnen.
- ZEEVOLK, zie *zeemanschap*.
- ZEEVOND, zie *zeedrift*.
- ZEEVOOGD, zie *zeegod*.
- ZEEVOS, zie *zeeaap*.
- ZEEVRIJBUITER, zie *zeeroover*.
- ZEEWAAIJER, zie *zeeheester*.
- ZEEWAARTS, bijw., van *zee* en *waarts*. Naar zee toe: *zeewaarts gasterend*. En voer, als *ballingh 's lants*, *zeewaert in*. [Vond.] Bij M. Stok. *ter zeewaert: so wat hi ter zewaert sochte*.
- ZEEWEZEN, z. n., o., des *zeewezens*, of van het *zeewezen*; zonder meerv. Van *zee* en *wezen*. Al wat tot de zeemagt van eenen staat betrekkelijk is: *het zeewezen werd er droevig verwaarloosd*.
- ZEEWIER, z. n., o., des *zeewiers*, of van het *zeewier*; meerv. *zeewieren*, dat van verschillende soorten gebezigt wordt. Van *zee* en *wier*. Een gansch ander gewas, dan datgene, hetwelk men ook wel eens *wier*, maar onderscheidelijker *zeerui*, noemt. Men vindt er drie soorten van, als *gemeen zeewier*, of kort af *wier*, waarvan Wieringen den naam ontleent, *Oceaansch zeewier*, en nog eene soort, welker stoeien, met de daaraan zittende wortels, los geraakt, en door de zee gerold en gewenteld, de zoogenoemde *zeeballen* vormen, die de middellandsche zee opwerpt.
- ZEEWIJF, z. n., o. Van *zee* en *wijf*. Een verzierd wezen, dat anders *meermin*, en zeer averegts ook wel eens *zeemeermin*, genoemd wordt; zie *meer*.
- ZEEWILG, zie *zeeheester*.
- ZEEWIND, z. n., m. Van *zee* en *wind*. Een wind, die uit zee komt: *die zeewind zal ons eertlang regen aanbrenghen*.
- ZEEWOLF, z. n., m. Van *zee* en *wolf*. Een zeevisch, die somtijds drie ellen lang is, en op een anker bijten kan, dat men het niet alleen hoort, maar ook aan het anker zelf zien kan. Eng. *seawolf*, hoogd. *Seewolf*, fr. *loup marin*, ital. *lupasso*, Linn. *anarichas*.
- ZEEWOLFSMELK, z. n., v. Van *zee* en *wolfsmelk*. Een bijzonder slag van wolfsmelk: *de zee-wolfsmelk groeit aan verscheiden zee-kusten van Europa in het wild, en is van daar in de tuinen overgebragt*.
- ZEEWULK, z. n., v. Van *zee* en *wulk*, dat ook in *noordsche wulk*, en *strandwulk*, voorkomt.
- Zeker slag van stekelhorens: *men vindt de zee-wulk in onze stroomen*.
- ZEEZAAK, z. n., v. Van *zee* en *zaak*. Eene zaak, die tot de zee betrekkelijk is: *commissaris der zeezaken*.
- ZEEZIEK, bijv. n., *zeezieker*, *zeeziekst*. Van *zee* en *ziek*. Kil. ook *verseeuwt*. Door zulk eene walging bevangen, als de beweging der zee bij velen verwekt: *zij was nog zeezieker, dan ik*.
- ZEEZIEKTE, z. n., v. De ongesteldheid van iemand, die zeeziek is, en elke krankheid, welke door het zeeleven verwekt wordt: *uitnemend weet hij de scheurbuik, en andere zeeziekten, te behandelen*.
- ZEEZON, zie *zeester*.
- ZEEZWALUW, z. n., v. Van *zee* en *zwaluw*. Dezen naam geven de zeelieden aan menigerlei vogelen; inzonderheid aan meer dan een slag van meeuwen. Eng. *sea-swallow*, hoogd. *Seeschwalme*, *Seeschwalbe*, *Meerschwalbe*, fr. *hirondelle de mer*.
- ZEGACHTIG, bijv. n., *zegachtiger*, *zegachtigst*. Van *zeggen* en *achtig*. Genegen tot zeggen, tot verpraten van een en ander: *was hij wat zegachtiger, hij zou het mij wel gezegd hebben*.
- ZEGE, zie *zeeg*.
- ZEGE, z. n., v., der, of van de *zege*; zonder meerv. Verkrijging van de bovenhand in een gevecht: *spoedt is de moeder der zege*. [Hooft.] *Ophuppelende om de zege*. [Vond.] *Of dat serini weer gact met de zege strijcken*. [Antonid.] *Gij doet hem in den strijd geen zege meer bekomen*. [L. D. S. P.] Somtijds ook *triumf*, zie *zegekar*. Oulings mannelijk: *dat her gije daer hadde gehad den seghe*. [M. Stok.] *So verloren den zege die viande*. [Maerlant.] Zamenstell.: *zeeghaftig*, *zegeboog*, *zegebrief*, bij Kil.; *zegedicht*, *zegegaln*, *zegekar*, *zegekoets*, *zegekrams*, *zegelied*, *zegelof*, *zegeloon*, *zegeoffer*, *zegepraal*, enz.; *zegeerijk*, *zegestaatsie*, *zegestandaard*, *zeteeteeken*, *zegevaan*, *zegevechter*, *zegevicren*, *zegevuur*, *zegewagen*, *zegezang*, enz.
- Zege*, ook *zeeg*, hoogd. *Sieg*, Othfrid. *signu*, Notk. *signunst*, komt van *zegen*, bij Kil. overwinnen, hoogd. *siegen*, Ulphil. *sigjan*, angels. *sig*, zweed. *segra*; en ditschijnt hetzelfde woord, als het ijsl. *sig*, vechten, en *zege* schijnt van het ijsl. *sig*, strijd, niet te verschillen, maar oorspronkelijk een gevecht over het algemeen, en vervolgens een gevecht, waarbij men de overwinning behaalt, te hebben aangeduid.
- ZEGEKAR, z. n., v., der, of van de *zegekar*; meerv. *zegekarren*. Van *zege* en *kar*. Anders *triumfkar*. Eene kar, waarop de romeinsche veldheeren na eene behaalde overwinning in zegepraal rondgevoerd werden: *een sneeuw-wit vierspan trok des veldheers zegekar*. Daarentegen duiden *zegekoets* en *zegewagen* eenen wagen aan, die ten zelden einde diende; anders *triumfkoets*, *triumfwagen*.

In alle deze samenstellingen beantwoordt *zege* aan *triumf*.

ZEGEKOETS, zie *zegekar*.

ZEGEL, z. n., o., *des zegels*, of *van het zegel*; meerv. *zegels*. Een teeken, dat ter bekrachtiging van iets daarop gedrukt, of daaraan gehangen wordt, of door middel waarvan iets derwijze gesloten wordt, dat een ander het niet ongemerkt kan openen: *verzegeld met seven zegelen*. [Bijbelv.] *Zijn zegel ergens aan hangen*, of *steken*, is, overdragtelijk, van zijnen kant daaraan kracht bijzetten: *een drift van God inwendig steekt het zegel aen 't eerk*, zegt Vond.; bij wien dit woord elders mannelijk is: *wie dezen zegel breekt*; zoo ook in: *duisentmaelbijnae kust u den zeghel zoet*. [C. V. Ghist.] En in: *het bundel slitsen gegraceert in hunnen zegel*. [Hooft.] Ook hier vindt men intusschen elders weder: *het zegel te voorschijn gebracht*. En op deze plaats, en de naastvoorgaande, is *zegel* het werktuig, waarin het voorgemelde teeken gegrisseld is, even als in: *het zegel nat gedoopt in traenen*. [Vond.] *Gelijck men de segelen graveert*. [Bijbelv.] Al, wat tot bekrachtiging van iets dient: *het zegel mijnes Apostelschaps zijt ghijlieden*. [Bijbelv.] *Het klein zegel*, of enkel *zegel*, is een merk van het geld, dat men voor papier betaalt, waarop verschillende dingen geschreven moeten worden: *van welk jaar is dat zegel*? Het papier, waarop zulk een merk geslagen is: *draag zorg, om dat zegel niet te verschrijven!* Het geld, dat door het merk wordt aangeduid: *de belasting van het klein zegel*. Van hier *zegelen*, enz. Samenstell.: *zegelbewaarder*, *zegeldoosje*, *zegelgeld*, *zegelklopper*, *zegellast*, *zegelleem*. [Bijbelv.] *Zegelmerk*, *zegelpers*, *zegelring*, *zegelsnijder*, *zegelbus*, enz.; *staatszegel*, *stadszegel*, enz.

Zegel, neders. *segel*, eng. *seal*, sp. *sello*, ital. *sigillo*, angels, oudopperd. *sigel*, hoogd. *Siegel*, zweed. *sigill*, komt van het lat. *sigillum*, het verkleinw. van *signum*, een teeken, merk, enz.

ZEGELBEWAARDER, z. n., m. Van *zegel* en *bewaarder*. Ook *groot-zegelbewaarder*, en *kanselier*. De staatsdienaar, die het groote zegel van staat onder zijne bewaring heeft: *den zegelbewaarder werd zijn zegel afgenomen*.

ZEGELDOOSJE, z. n., o. Van *zegel* en *doosje*. Een doosje, waarin het groote zegel, dat men aan eenig geschrift hangt, gemeenlijk besloten wordt: *een zilveren zegeldoosje*.

ZEGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zegelde, heb gezegeld*. Van *zegel*. Iets door een zegel, dat men daarop drukt, of daaraan hangt, bekrachtigen, of sluiten, verzegelen: *de koopbrief moet nog gezegeld worden*. Een zegel op iets slaan, of drukken: *papier zegelen*. *Gezegeld papier*. *Zegel den brief nu maar*. Van hier *zegelaar*, *zegeling*. Samenstell.: *toezegelen*, *verzegelen*, enz.

ZEGELGELD, z. n., o. Van *zegel* en *geld*. Kil. ook *wachsgheld*. Geld, dat men voor de zegeling van een of ander stuk, voor de verzegeling van deze of gene goederen, of voor het slaan van een zoogenoemd klein zegel op eenig papier door den zegelklopper, betaalt: *gij moet nu nog het zegelgeld betalen*.

ZEGELKLOPPER, zie *zegelgeld*.

ZEGELRING, z. n., m. Van *zegel* en *ring*. Een ring, waarop iemands zegel gegraveerd is: *ofschoon chonia een zegelring ware aan mijne rechterhant*. [Bijbelv.] Het afdruksel van het zegel van zulken ring: *dit 's Priaeus zegelringk*. [Vond.] Figuurlijk iets, waarvoor men bijzonder bezorgd is: *ick sal u stellen als een zegelringk*. [Bijbelv.]

ZEGEN, z. n., v., *der*, of *van de zegen*; meerv. *zegens*. Een bekend vischnet: *wij gingen met de zegen visschen*. *Op 't lichten van de seghen, wel seghen in der daet, die seghen brengt op seghen*. [Huijghens.] Samenstell.: *zegenvischer*, enz.

Zegen, Kil. *seghene*, *saghene*, *seijne*, fr. *seine*, eng. *sean*, ital. *sagena*, komt van het lat. *sagena*.

ZEGEN, z. n., m., *des zegens*, of *van den zegen*; zonder meerv. Een, naar allen schijn, met de christelijke godsdienst, uit het lat. *signum*, een teeken, in de duitsche taal ingevoerd woord. Eigenlijk derhalve, het teeken des kruises, in zoover het met de hand gemaakt wordt; en een daarmede gepaard gaand gebed, of wensch, ter bekominge of afweringe van iets; van waar *den morgenzegen*, *den avondzegen uitspreken*; hetwelk, in de Roomsche Kerk, van het teeken des kruises vergezeld is; vervolgens de plegtige, met het teeken des kruises verbondene aankondiging der toekomstige genade van God. Van hier *iemand zijnen zegen geven*. *De stervende vader gaf zijnen kinderen den zegen*. Ook in de kerken, de toewensching der goddelijke genade, onder het maken van het teeken des kruises: *den zegen spreken*. Figuurlijk, het uitwerksel dezes plegtigen zegens; als vermenigvuldiging van tijdelijk vermogen, het gelukken onzer ondernemingen, enz.: *van Gods zegen hangt alles af*. Daar nu aan het bloote teeken des kruises vele werkingen toegeschreven werden, geraakte hetzelve bij en na de hervorming, onder de Protestanten, in onbruik, schoon het woord zelf, in al de genoemde beteekenissen, gebleven is. *Iemand heil en zegen wenschen*. *Dat hier het leven en de zegen bestendig blijven*. [L. D. S. P.] *Plasregens van segen sullender zijn*. [Bijbelv.] *Met recht verwelckt die zege zonder zegen*. [Vond.] *Godszegen* zijn voordecen, heilgoederen, die men van God ontvangt: *zoo breekt hij zijn milden zegen slaeg uit*. [D. Deck.] *Een godtlooze ontfangt Godsgaven, maar een rechtaardige alleen zijnen*

zegen. [Volleh.] *W'achtend' op uw' zegen.* [L. D. S. P.] *De zegen des Heeren die maect rijk.* [Bijbelv.] *Kinderen zijn een zegen des Heeren. Ten zegen zijn, strekken, stellen,* is tot voordeel: *het zal u tot geenzen zegen strekken, of gedijen. God stelde hem ten zegen voor alle volken der aarde.* Maar somtijds is zegen ook een voorbeeld van allerlei geluk: *weest een zegen.* [Bijbelv.] *Uw almagt, hem genegen, stelt eeuwig hem ten zegen.* [L. D. S. P.] Plegtige toewensching van heil: *voor dat de zegen uitgesproken werd. Met den zegen in den mont.* [Moon.] *Toen zette de Keizer den Koning in zijnen troon, gaf hem zijnen zegen, en vertrok.* [Hooft.] *Dat weer die zegen zij gezegent met den zegen.* [Huijghens.] Plegtige aankondiging en'toezegging van heil: *om dien zegen daarmede zijn vader hem gesegent hadde.* [Bijbelv.] Van hier zegenen. Zamenstell.: *zegenrijk, zegenspreking, zegenwensch, enz. Morgenzegen, enz.* Zegen, hoogd., neders. *segen, Olfrid. segen,* dat bij hem ook het kruistecken aanduidt, hetwelk men oulings bij eene toebidding van zegen maakte.

ZEGENAAR, z. n., m., *des zegenaars, of van den zegenaar;* meerv. *zegenaars, en zegenaars.* Van *zegenen.* Al wie zegent, intusschen bijkans niet anders gebruikelijk, dan in de zamenstell. *alzegenaar, inzegenaar.*

ZEGENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zegende, heb gezegend.* Van *zegen.* Hoogd. *segnen, Olfrid. segenan.* In overeenkomst met het aangevoerde bij *zegen,* is *zegenen* in de roomsche kerk, het tecken des kruises, met de hand, voor zich maken, van waar nog: *zich kruisen en zegenen.* Voorts wordt *zegenen,* in vele verschillende beteekenissen gebezigd. Met allerlei heil beschenken: *hij wordt in al zijn doen gezegend. Van omhoog gezegend, lieflijk beregend.* [L. D. S. P.] *Hij segentse, sodatse seer vermenichvuldigen.* Tot heil doen strekken: *al zijn doen wordt gezegend. So sal hij u broot ende u water segenen.* [Bijbelv.] Met toezegging van heil begunstigen: *man ende wijf schiep hijse, ende segendese.* [Bijbelv.] *Men hielt oulings den zegen van zijnen vader voor eene godspraak, en beefde op het denkbeeld van door hem niet gezegend te worden.* Met toewensching van heil achtervolgen: *segentse die u vloeken.* Door zulke toewenschingen worden de namen van aanzienlijke personen in de redenen der Oosterlingen eershalve gevolgd. Van hier, dat iemand *zegenen* bij hen evenveel werd als hem vereeren, roemen, loven: *gezegend zij de groote Koning, die ons in 's Heeren naam genaakt.* [L. D. S. P.] *Uwe gunstgenooten sullen u segenen,* heeft de Bijbelv.; waar iemand *zegenen* ook evenveel is, als hem vaarwel zeggen, hem alle hulde opzeggen, in: *segent Godt, ende sterft!* en op meer

andere plaatsen. Zelfs lasteren, vloeken, waarschijnlijk, omdat ook daartoe weder het kruistecken misbruikt werd; eene reeds verouderde beteekenis, welke echter nog in den Statenbijbel voorkomt: *misschien hebben mijne kinderen gesondigt ende Godt in haer herte gezegent. Gij hebt Godt ende den Koning gezegent.* Voorts is *iets zegenen* aldaar ook, bidden, dat het ten goede gedije: *segheven de tafel.* [Kil.] *Hij segent het offer, daarna eten de genoodigde.* [Bijbelv.] *Het bruijloftsbed zegenen,* zegt Halma; bij wien men ook eene Kerk *zegenen* vindt, doch in dezen zin bezigt men liever *inzegenen.* *Zich zelven zegenen,* is, zich ergens van te goede doen: *ik twijfel niet, of gij hebt u daarvan wel gezegend;* of zich door middel van het tecken des kruises van een dreigend onheil, zoo als men waant, vrijwaren: *zij kruiste en zegende zich. Segheven met het tecken des kruis.* [Kil.]; en zich zelven heil toewenschen, of toezeggen: *dat hij sich selven segene in zijn herte, seggende: ick sal vrede hebben.* [Bijbelv.] Het deelw. *gezegend* wordt op velerlei wijze gebruikt: *iemands gezegenden* zijn, die door hem gezegend worden: *sijne gesegende sullen de aerde erflick besitten.* [Bijbelv.] *Een gezegend land* is een gelukkig. *Een gezegende staat* is zwangerheid. *Gezegende omstandigheden* zijn voorspoedige. *Zich gezegend ergens van voorzien,* is, zich daarvan rijkelijk bedeele. Ook wel eens als tusschenwerpsel: *wel, gezegend! wat drinkt gij een water!* Van *zegenen* komt voorts *zegenaar, zegening.* Zamenstell.: *inzegenen, enz.*

ZEGENING, z. n., v., *der, of van de zegening;* meerv. *zegeningen.* Van *zegenen.* De daad van *zegenen*: *den gierigaart spreekt hij met zegening aan.* [L. D. S. P.] *Bij de zegening van het brood en den wijn. Door zegening van Abrahams kroost.* Het heil, of de voordeelen, die men erlangt, in welken zin het meerv. gebruikelijkst is: *Gods aardsche zegeningen. Glij komt hem voor met zegeningen van het goede.* [Bijbelv.]

ZEGENRIJK, bijv. n., *zegenrijker, zegenrijkst.* Van *zegen en rijk.* Rijk in *zegen,* wel gezegend: *een zegenrijk huwelijk.* Veel *zegen* aanbrengeende: *den zegenrijken vrede. Uw zegenrijke schreden langs veld en wei en woud.* [L. D. S. P.] Van hier *zegenrijkheid.*

ZEGEPRAAL, z. n., v., *der, of van de zegepraal;* meerv. *zegepraten.* Van *zege en praal.* Praal met, of uit hoofde van, eene behaalde zege: *in die zegepraal.* [Vond.] *Met zegepraal te huis komen.* [Halma.] In dezen zin gebruikt men ook *zegestaatsie.* Maar *zegepraal* is voorts ook wel eens de behaalde zege zelf: *zijne ontelbre zegepraten.* Van hier *zegepralen.*

ZEGEPRALEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zegepraalde,*

heb gezegepraald. Van *zegepraal*. Zegepraal, zegestaatsie, houden : *terwijl hij te Rome zegepraalde*. Voorts, even als *zegegeren*, dat eigenlijk het vieren van eene zege aanduidt, eene zege behalen : *hij zegepraalde ook over dien vijand*. Het deelw. *zegepralend* wordt als bijv. n. en bijw. gebezigd : *uwe zegepralende legers*. *Hij keerde ook van daar zegepralend weder*.

ZEGEPRALEND, zie *zegepralen*.

ZEGEGERIJK, bijv. n. en bijw., *zegegerijker*, *zegegerijkst*. Van *zege* en *rijk*. Rijk in zege, die vele of grootte overwinningen behaald heeft : *eene zegegerijke onderneming*. *Men rust zich toe, om zegegerijk te pralen*. [Vond.]

ZEGESTAATSIE, zie *zegepraal*.

ZEGEVECHTER, z. n., m. Van *zege* en *vechter*. Bij Kil. een overwinnaar; gelijk als *zegevechten*, oulings voor overwinnen, of zegevieren, gebezigd werd.

ZEGEVIEREN, zie *zegepralen*.

ZEGEWAGEN, zie *zegekar*.

ZEGGE, z. n., v., *der*, of *van de zegge*; meerv. *zeggen*. Bij Kil. poolgras. Van hier de eigenaam van *zegwaard*, en de benaming van *zegbloem*, die het zinnebeeld van de zegwaardsche rederijkers plagt uit te maken.

ZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zeide*, *heb gezegd*, of *gezegd*. Met woorden te kennen geven : *heb ik het u niet gezegd? Toenze dit zeide*, *vertietze mij*, *die vast weende*, en *nog veel zeggen wou*. [Vond.] *Wat hebben die mannen geseijt?* [Bijbelv.] Schriftelijk aanduiden : *als ik gelooven mag*, *wat die dichter mij zegt*. Op evenveel welke andere wijze aanduiden : *ghij sult mij salven*, *dien ick u zeggen sal*. [Bijbelv.] *Zo honger mij beving*, *'k zou 't u gewis niet zeggen*. [L. D. S. P.] *Wat wilt gij met dat knikken zeggen? Dat wil zeggen*, is, dat beteekent. *Dat wil niet zeggen*, dat beteekent niet. *Dat wil niet veel zeggen*, dat is van weinig beduidenis, van weinig aangelegenheid. *Zes rijksdaalders*, *wat wil dat zeggen?* is dat van zoo veel aangelegenheid? *Dat is te zeggen*, dat dient, om aan te duiden. *Het is wat te zeggen!* het laat zich bezwaarlijk uiten, uit hoofde van zijne aangelegenheid, en onaangenaamheid : *drie kinderen op eens te verliezen*, *dat is wat te zeggen!* *Te zeggen hebben*, is, te bevelen hebben : *hij heeft hier niets te zeggen*. Bij Halma is : *hij heeft daar niet te zeggen*, gelijkkluidend aan : *hij is daar niet geacht*. *Iemand iets te zeggen hebben*, is, hem iets willen aanduiden, of verhalen : *wat hebt gij mij te zeggen?* *Men zegt* is, men verhaalt; en deze beteekenis, of die van berigten heeft *zeggen* dikwijls : *hij is*, *zoo als men zegt*, *wel gegoed*. *Ik wil u alles zeggen*, *wat mij overgekomen is*. *De Koninck segge sijne knechten den droom*. [Bijbelv.] *Zegh mij*, in *wat geweest de Koningsbloemen*

wassen. [Vond.] Voorts beantwoordt *zeggen* aan *uiten* : *hij zeide al*, *wat er op zijn hart lag*. *Gij moet alles zoo niet zeggen*, *wat gij weet*. Aan denken, vooral, wanneer er bij zich zetren, of in zijn hart, bijgevoegd wordt : *wanneer ick segge* : *mijn bedstede sal mij vertroosten*. [Bijbelv.] *Ik zeide daaromtrent bij mij zeltren*. *Hij zegt in 't hart*: *geen onheil zal mij kwellen*. [L. D. S. P.] *Ergens van zeggen*, is, veelal, daaromtrent denken, oordeelen : *wat zegt gij daar nu van? Wat zou ik er van zeggen? Wat zal ik er veel van zeggen?* is, hoe zal ik mijne gedachten daarover best uitdrukken. Maar *iets ergens van zeggen*, is, enig berigt daaromtrent geven : *hij heeft mij niets ter wereld daarvan gezegd*. *Tot iemand zeggen*, gebruikt men veelal, als men de eigene woorden aanvoert : *doe seijde hij tot mij*, *verstaet ghij menschen kint!* [Bijbelv.] Of men bezigt het enkele *zeggen*: *toen zeide Anchises*, *zijn vader* : *de zielen*, enz. [Vond.] *Iets ergens op zeggen*, is, het daarop antwoorden, of aanmerken : *wat zegt gij nu daarop? Iets ergens op te zeggen hebben*, is, te bedillen hebben. En deze beteekenis heeft *zeggen* ook in : *wat weet gij op mij te zeggen? Er valt niets op hem te zeggen*, enz. *Laat gij u dat zeggen?* beteekent vaak evenveel als : *laat gij u dat verwijten? Zich iets geene teemalen laten zeggen*, is, het gezegde ten eerste opvolgen. *Zeggen* staat tegen spreken over, in : *veel spreken maar weinig zeggen*, weinig beteekenende redenen voeren; en tegen doen, in : *ik houd meer van doen*, dan *van zeggen*; en in het vriesche spreekw.: *het is met zeggen niet te doen*, er worden meer, dan enkele woorden, gevorderd. *Hij is niet veel van zeggen*, beteekent, hij is niet zegachtig. *Poot heeft zeggen voor iemand*, in den zin van borg blijven : *ga*, *zeg* [voor iemand nu; maer denk vrij op betalen. Van hier *gezeg*, *gezegde*, *zage*, *zeg*, of *zegge*, de daad van zeggen, zeggen. z. n., *zegger*, *zegster*. Zamenstell.: *zegachtig*, *zegslieden*, *zegsman*, *zegsvrouw*, *zegswijze*, *zegvaardig*, bij Hooft : *die mij geleert hebt*, *niet alleen voordachtelijk*, maar ook *ter ijt zeghvaardig zijn*, enz. *Aanzeggen*, *afzeggen*, *gezeggen*, *goedgelukzeggen*, in deszelfs onbepaalde wijze, *herzeggen*, enz.

Zeggen, neders. *seggen*, angels. *seegan*, wallis. *sijgaen*, ijsl. *seiga*, eng. *say*, vries. *sei* en *sizze*, hoogd. *sein*, *sahn* en *sagen*, Isidor. *sagan*, Willeram. *gesagan*, zweed. *säga*, schijnt verwant aan *gateihan*, verkondigen, bij Ulphil. en met dit woord aan het hoogd. *zeigen*, aanwijzen. Hooft heeft van *zeggen* het voortdur. w. *zeggeten*, gevormd, in den zin van dikwerf zeggen, voorwenden; hetwelk bij Kil. niet voorkomt : *hij zeggelende*, *dat men de eere der vrouwen*, behoorde te maatighen. Tacit. heeft *dictitare*.

ZEGGEN, z. n., o., *des zeggens*, of *van het zeggen*; zonder meerv. Eigenlijk de onbepaalde wijze van zeggen. De daad van zeggen: *het zeggen van goed geluk*. Een gezegde: *dat is een leelijk zeggen*. Gewijsde, uitspraak, bij Kil. ook *segghen*, en *segghene*: naar goeder, of goede, mannen zeggen. *Men soude up de tijt dat segghen uten van den dinghe*. [M. Stok.] *Naar zijn zeggen* is naar zijn berigt. *Naar het algemeene zeggen*, naar hetgene men algemeen deswegens verhaalt. Van hier *zeggenschap*, uitspraak, bij Kil.

ZEGGER, z. n., m., *des zeggens*, of *van den zegger*; meerv. *zeggens*. Van zeggen. Al wie zegt: *zegger van goeder geluk*. [Halma.] Wegens eene vrouw gebruikt men *zegster*, of *zegsvrouw*, zoo als men *zagsman* met *zegger* verwisselt. Van hier *zeggenschap*, bij Kil. uitspraak, even als *zeggenschap*, van het zeggen. Zamenstell.: *goedgelukzegger*, enz.

ZEGSLIEDEN, z. n., wordt als meerv. van *zagsman* en *zagsvrouw* gebezigd, voor degenen, die iets zeggen, verhalen, of berigten: *ik zal u mijne zegslieden opnoemen*. Van het oude *zeg*, *zegge*, en *lieden*.

ZEGSMAN, }
ZEGSTER, } *zie zegger, en zegslieden.*
ZEGSVROUW, }

ZEGSWIJZE, *zie zegwijze*.

ZEGVAARDIG, *zie zeggen*.

ZEGWIJZE, z. n., v., *der*, of *van de zegwijze*, meerv. *zegwijzen*. Van zeggen en *wijze*. Ook *zagswijze*. De wijze, waarop men iets zegt: *zijne zegwijze is beknopt en krachtig*. Eene bijzondere zamenvoeging van eenige woorden: *in die zagswijze komt het woord wederom anders voor*.

ZEIK, z. n., v., *der*, of *van de zeik*; zonder meerv. Kil. *seijcke*, hoogd. *Seiche*. Van *zeiken*. Het water, dat menschen en beesten lozen. Zamenstell.: *kattenzeik*, enz.

ZEIKEN, bedr. en onz. werkw., gelijkvl. *Ik zeikte, heb gezeikt*. Kil. *seijcken*, hoogd. *seichen*. Een klanknabootsend woord, dat het geluid van het geloosde water van menschen en beesten aanduidt. Bedr., eene zekere hoeveelheid van zulk water lozen: *wat heeft die kat daar eene plas gezeikt!* Onz., het gezegde water lozen: *pas op, dat de kat er niet wederom zeike!* Alles in den laagsten spreektrant. Van hier *gezeik*, *zeik*, *zeiker*, *zeikster*. Zamenstell.: *zeikmier*, *zeikpot*, *zeikteil*, bij Kil.

ZEIKER, z. n., m., *des zeikers*, of *van den zeiker*; meerv. *zeikers*. Van *zeiken*. Al wie zeikt, vrouwelijk, *zeikster*. Zamenstell.: *bedzeiker*, *broekzeiker*, enz.

ZEIKMIER, z. n., v., *der*, of *van de zeikmier*; meerv. *zeikmieren*. Hoogd. *Seichameise*. Bij Kil. eene roode mier, die bij haren steek een vocht achterlaat, dat men *mierzeik* noemt.

ZEIL, z. n., o., *des zeils*, of *van het zeil*; meerv.

zeilen. Verkleinw. *zeiltje*. Een grootere of kleinere lap van zoogenoemd zeildoek, of andere stof, waartoe men zich tot verschillende einden bedient: *er werd een zeil over het paveljoen gespannen*. *Fijn linnen was u uijtbreijdsel, dat het u tot een zeil ware*. [Bijbelv.] *Ik zie den molenaar zijne zeilen oprullen*. *De zeilen inhalen, innemen*. *Strijkt de zeilen voor de winden*. [Vond.] *Haet in den schoot, 't zeil neer*. [Antonid.] *Zeil en treil*, alles wat tot een schip behoort: *de schuijt mit seil, mit treil, mit riemen, mit bootshaecken*. [Brederod.] Ook een zeilend schip: *wij zagen ten Zuiden van ons drie zeilen*. [Halma.] Op schepen, die meer dan een zeil voeren, draagt het grootste bij uitsluiting den naam van *zeil*, de anderen die van *fok*, *klijfok*, *kluijfok*, *het blinde zeil*, *het bramzeil*, enz. *Te zeil, of onder zeil, gaan, zich onder zeil begeven*, is het zeil, of de zeilen, ophijschen, om heen te varen, en figuurl., in de dagelijksche verkeer, in slaap geraken, zich te slapen leggen: *te elf uren ging ik onder zeil*. *Weder 't zeil te gaen en de touwen af te kappen*. [Vond.] *Met de laatste schepen te zeil gaan*, is, bij Halma, de gelegenheid verwaarloozen, laat te scheep komen. *Ergens op te zeil gaan*, is, bij denzelfden, daarop staat maken. *Zeil maken*, is, zeilen ophalen, zeilen bijzetten. *Meer zeil maken*, meer zeilen bijzetten. *Alle zeilen bijzetten*, is, figuurlijk, alle krachten inspanssen. *Een schip met volle zeilen*, is een, dat al zijne zeilen uitgespannen heeft. *Met een opgestreken zeil*, is, figuurlijk, in grammen moede: *oij kwam met een opgestreken zeil op mij af*. *Onder zeil zijn*, is, met opgehaalde zeilen voortstevenen. *Stijf onder zeil zijn*, is, wel voortzeilen, en, figuurlijk, tegen een klein stootje bestand zijn. *Een nat zeil*, is eigenlijk een, dat men nat gemaakt heeft, opdat het den wind beter vatte; maar oneigenlijk is *met een nat zeil loopen*, dronken langs de straat, of den weg, loopen. *Met de zeilen voor den mast leggen*, is, van een schip, bij gebrek van wind niet vorderen, van een mensch, niet voorspoedig in zijne zaken zijn. *Met liggende zeilen vaart maken*, is, voortroeijen. *Het waait hem in zijn zeiltje*, het gaat hem voor den wind, zoo eigenlijk, als figuurlijk. *Het zeil in top zetten, of halen*, is, eigenlijk, de zeilen zoo hoog ophalen, als men kan, figuurlijk, veel uitwendige vertooning maken. *Het zeil, of de zeilen, reven*, zie *reef*. *Zeil minderen*, een, of meer, zeilen strijken, en met de overige voortzeilen. *De zeilen gorden*, dezelve aan de raas vastbinden. *Weinig zeil voeren*, niet veel, of slechts kleine, zeilen gebruiken. *De zeilen strijken*, is, dezelve neerhalen: *ten waer ick, mijn reis ten einde, het zeil streeck, en den boegh naar tant toe zette*. [Vond.] Maar somtijds betec-

kent de zeilen strijken, bijzonderlijk de raas, waaraan zij vast zijn, laten zakken, tot vereering van andere schepen, en, figuurlijk, voor iemand onderdoen. *De zeilen laten vallen*, is, somtijds dezelve ontgorden, ontrollen. *Een oog op het zeil houden*, op zijne hoede zijn en blijven: *oogh in 't zeil te houden*, komt altijd wel te pas. [Hooft.] Eindelijk is: *alle zeilen blank spelen*, bij Halma, alles wegrooven, wat men op zee ontmoet, en beteekent: *onder een staand zeiltje is het goed roeijen*, als men eenige vaste inkomsten heeft, kan men er ligtelijk iets bij winnen, om wel te bestaan. 't *Geluk blaast in de zeil*, is eene wijs van spreken, om eenen gewenschten voorspoed uitedrukken. Van hier *zeiltaadje*, *zeilen*, enz. Zamenstell.: *zeilblok*, *zeilboom*, *zeildoek*, *zeilgaren*, *zeilmaker*, *zeilnaald*, eenzeilmakers naald, *zeilspanner*, bij A. Hoffer. *Zeilspriet*, *zeilstang*, *zeilstrijker*, bij A. Hoffer. enz. *Bezaanzeil*, *bramzeil*, *gafselzeil*, *hoofdzeil*, *kruiszeil*, *lijzeil*, *marszeil*, *razeil*, *schooverzeil*, *slagzeil*, *topzeil*, enz.

Zeil, vries. *seil*, eng. *sail*, angels., neders., hoogd., zweed. *segel*, Olfrid. *segal*, pool. *zagiel*.

ZEILAADJE, z. n., v., der, of van het zeilaadje; zonder meerv. Van *zeil*. De gezamenlijke zeilen van een schip, met derzelver toebehooren; anders het *zeiltuig*: *men maakt de zeilaadje reeds klaar*.

ZEILBAAR, bijv. n., *zeilbaarder*, *zeilbaarst*. Van *zeilen*, zie baar. Waarin men kan zeilen: *seijlbaere zee*. [Kil.] *Dat rak is voor ons niet zeilbaar*. *Als het slechts zeilbaarder weder worden wil*.

ZEILBOOM, z. n., m. Van *zeil* en *boom*. Bij Kil., en in het hoogd. oulings ook, de mast; zoo als *zeilstang* bij Kil., en in het hoogd., de ra, en *zeilspriet*, de spriet, is.

ZEILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zeilde*, *ben* en *heb gezeild*. Met *hebben*, door middel van een zeil van plaats veranderen: *het schip moet hard gezeild hebben*. In tegenoverstelling van *lateren*, voor den wind af drijven: *wij hebben den ganschen nacht gezeild*. Het hulpwoord *zijn* bezigt men, als de rigting bepaald wordt: *wij zijn meer achteruit, dan vooruit, gezeild*. *Zij zullen ons voorbij zeilen*. *Aan den grond zeilen*. *Daar, of daar, heen zeilen*. *Uit zeilen gaan*, is een zeiltogtje doen. Eindelijk bezigt men dit woord ook wel eens bedrijvend: *een schip in den grond zeilen*. Van hier *gezeil*, *zeilbaar*, *zeiler*, *zeilig*, bij Halma. Zamenstell.: *zeilkoers*, *zeilree*, *zeilschip*, *zeilschuit*, *zeilstak*, *zeilsteen*, *zeiltogt*, *zeilvaardig*, *zeilvaartuig*, *zeilvoerend*, enz. *Afzeilen*, *bezeilen*, *doorzeilen*, enz.

Zeilen, neders. *seilen*, vries. *sile*, eng. *sail*, angels. *seglian*, hoogd. *segeln*, zweed. *segla*, komt van *zeil*.

ZEILER, z. n., m., *des zeilers*, of *van den zeiler*; meerv. *zeilers*. Van *zeilen*. Hoogd. *Segeler* en *Segler*. Iemand, die zeilt, die het schip al zeilende bestuurt: *hij is een goede zeiler*. Een schip, dat zoo, of zoo, zeilt: *het is de beste zeiler van de vloot*. *Het waren alle slechte zeilers*.

ZEILGAREN, zie *zeil*.

ZEILIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen.

Van *zeil*. Zeilvoerend: *seijligh schip*, *seijlende schip*, heeft Kil., bij wien men ook *seijlighe zee* vindt.

ZEILKOERS, z. n., m. Van *zeilen* en *koers*. De rigting van den loop van een zeilend schip: *de passaatwinden maken, dat men er eenen vasten zeilkoers houden kan*. *Hun verschillende zeilkoers*.

ZEILMAKER, z. n., m. Van *zeil* en *maker*. Iemand, die zeilen maakt. Van hier *zeilmakerij*. Zamenstell.: *zeilmakersknecht*, enz.

ZEILNAALD, zie *zeil*.

ZEILREE, zie *zeilvaardig*.

ZEILSLAK, *zeilstek*, z. n., v., der, of van de *zeilslak*; meerv. *zeilslakken*. Van *zeilen* en *slak*. Een schelpdier, welks woning aan een zeilvoerend schip gelijkt; en hetwelk daarmede op zee rondzeilt: *de zeilslak* of *zoogenoemde Nautilus*.

ZEILSPANNER, zie *zeil*.

ZEILSPRIET, **ZEILSTANG**, zie *zeilboom*.

ZEILSTEEN, z. n., m. Van *zeilen* en *steen*. De zoogenoemde magneet: *met eenen zeilsteen gestreken*.

ZEILSTRIJKER, zie *zeil*.

ZEILVAARDIG, bijv. n. en bijw., *zeilvaardiger*, *zeilvaardigst*. Van *zeilen* en *vaardig*. Gereed, om te zeilen: *alle zeilvaardige schepen*. Als bijw., *het schip lag zeilvaardig*; anders *zeilrede*, *zeilree*.

ZEIN, zie *zeissen*.

ZEISSEN, *zein*, z. n., v., der, of van de *zeissen*; meerv. *zeissenen* en *zeissens*. Een werktuig, waarmede men gras, enz. afmaait: *dat niemand de zeissen in de airen sla!* [Vond.] *De zeissen komt te slaen*, heeft D. Deck.; bij wien dit woord elders onzijd. is: *voor 't zeissen van den tijdt*; schoon hij *zein* ook vrouwelijk heeft, in: *want in eens anders eer, of ampt, de zein te slaen*, en zou mij niet betamen; even als Vondel in: *de speer in eene zein hersmeên*. *De zeissen in eens anders koren slaan*, is, zich eens anders voordeel aanmatigen, of eens anders werk op zich nemen. Zamenst.: *zeissensmid*, enz.

Zeissen, Kil. *seijsene*, *seijssen*, *seijn*, *sen*, *seijssel*, en *seijne*, vries. *seine*, neders. *seize*, *seid*, *seed* en *seged*, ijsl. *sigdur*, Olfrid. *seche*, angels., eng. *sithe*, osnabrug. *sist*, oostenr. *sengse*, hoogd. *Sense*, is verwant aan *sikkel*, vries. *sigter*, aan het oudd. *sachs*, een mes, aan het hoogd. *Sech*, en het lat. *secare*.

ZEKER, bijv. n. en bijw., *zekerder, zekerst*. Zorgeloos, gerust: *tot een stil ende seker volk*. [Bijbelv.] Veilig: *wie de gene haett, die in de hant klappen, is seker*, heeft de Bijbelv.; waar *seker* wonen meermalen voor in *veiligheid* gebezigd wordt. Zonder mislukking: *het gaat langzaam en seker*. *Hij zet zijne voeten zoo zeker neer*. Aan deze beteekenissen grenst nu wederom die van verzekerd: *ik ben hier niet zeker van mijn leven, of mijn leven niet zeker*. *Daar kunt gij zeker van zijn*. En uit deze beteekenis vloeit die van gewis, vast: *het is nog niet zeker*. Voorts noemt men iets *zeker*, waaromtrent men aanduidt, dat men bepaaldelijk opgeven kon, zoo men wilde: *een zekere vriend, of zeker vriend, heeft mij gezegd*; en eindelijk ook iets, waarvan men slechts eene onbepaalde opgave doen kan: *ik hoorde zeker niemand komen, zonder te weten, wie het was*. *Te groeien, en allengs een' zekren vorm te winnen*. [Vond.] In de laatste beteekenissen beantwoordt *zeker* aan het fr. *certain*. Wijders wordt *zeker*, op zich zelf, voor eene bevestiging genomen, in: *hebt gij het zelf gehoord? Zeker!* Van hier *zeker*, bij Kil. borgtocht, en onderpand, *zekeren*, enz.; *zekerheid, zekerlijk*. Zamenstell.: *onzeker, voorzeker*, enz.

Zeker, neders. *seker*, zweed. *såker*, vries. *siker*, wallis. *sicer*, hoogd. *sicher*, Otfrid. *sichor*, Kero *sihhur*, fr. *sur*, eng. *sure*, sp. *seguro*, ital. *seguro*, komt van het lat. *securus*, onbezorgd, uit *se* en *cura* zamengesteld. **ZEKEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik zekerde, heb gezekerd*. Van *zeker*. Hoogd. *sichern*, Kil. *sekeren*. In zekerheid brengen; en oulings, bijzonderlijk, verloven: *ghesekerde maeght*. [Kil.] *De hem ghesekert was te voren*. [M. Stok.] Van hier *sekerer, sekeringhe*, bij Kil. Zamenstell.: *verzekeren*, enz.

ZEKERHEID, z. n., v., *der, of van de zekerheid*; zonder meerv. Van *zeker*, zie *heid*. Hoogd. *Sicherheit*, Otfrid. *sicherheit*, neders. *sekerhed*. De toestand van iets, dat zeker is, en dus vooreerst veiligheid: *het schip is thans in zekerheid*. *Tegen het volck, dat ruste heeft, dat in sekerheijt woont*. [Bijbelv.] *Gij kunt m'in zekerheid doen leeven*. [L. D. S. P.] Gewisheid: *ik heb er geene genoegzame zekerheid van*. *Uit hoofde van de zekerheid zijner komst*. Waarborg, onderpand, bij Kil. ook *zeker*: *hoe kunt gij meer zekerheid voor uw geld verlangen? Zekerheidshalve*.

ZELDEN, bijw., het tegenoverstaande van *dikwijls*: *hij lacht zelden*. *Het gebeurt zelden*. De vergrootende trap *zeldener* komt bij Vond. en anderen voor. Bij Kil. is het ook een bijv. n. waarvoor wij thans alleen *zeldzaam* bezigen. Van hier bij Kil. ook *zeldenheid*.

Zelden, neders. *selden*, angels. *seldan*,

eng. *seldom*, zweed. *sällan*, hoogd. *selten*, komt evenzeer van het angels. *seld*, als *zeldzaam*, en bij Ulphil. *sildatik*, wonderbaar, *sildaliken*, bewonderen.

ZELDZAAM, bijv. n. en bijw., *zeldzamer, zeldzaamst*. Al wat niet dikwijls voorvalt, voorkomt, enz.: *een zeldzaam boek*. *Zijne bezoeken zijn zeldzaam*. Vreemd, wonderbaar: *welk een zeldzaam mensch!* *Dat zeldzame luchtverschijnsel trok aller oogen naar zich*. *Allerzeldzaamst gedroeg hij zich aldaar*. Van hier *zeldzaamheid*.

Zeldzaam, hoogd. *seltsam, seltsen*, neders. *seltsen*, Otfrid. *seltsan*, Strijk. *salltzein*, zweed. *sällsam*, komt van *zaam*, en hetzelfde *seld*, als *zelden*.

ZELF, *zelve*, bijv. n., hetwelk bij eigennamen van personen, persoonlijke voornaamwoorden en eenige zelfstandige naamwoorden geplaatst wordt, om de medewerking van iederen anderen persoon uit te sluiten, of om de persoonlijkheid nog nader te bepalen. Ook schikt het zich naar het geslacht der woorden, waartoe het behoort: *ik zelf heb het gezegd*. *Zij zelve sprak daarvan*. *Willem zelf is gekomen*, ook *willem is zelf gekomen*. *Jozina zelve had het gehoord*, ook *Jozina had het zelve gehoord*. *Hij is het zelf*. *Zij is het zelve*. *Zelf moet hij komen*, in eigen persoon. *Ik bedroeg mij zelve*. *Zij sprak van zich zelve*. *Zie daar de onschuld zelve!* *Zij is de vriendelijkheid zelve*. *Zij viel van zich zelve*, zeeg in onmagt. *Wij zelve hebben het gehoord*. *Zij verhaalden het van zich zelve*, enz.—*Die zaak is, op zich zelve niet kwaad*. *Het spreekt van zelf*. *Het zal van zelf wel gebeuren*. Zamenstell.: *dezelve, dezelfde*; zie deze woorden. *Zelfbedrog, zelfbehagen*, enz. Nog andere zamenstellingen van *zelf* vindt men bij Hooft, Vond. en anderen, als: *zelfwassen, zelfmaakte*, enz.

ZELFBEDROG, z. n., o., *des zelfbedrogs, of van het zelfbedrog*; zonder meerv. Van *zelf* en *bedrog*. Eigenlijk een bedrog, hetwelk men aan zich zelve pleegt; doch figuurlijk, een verkeerd oordeel over zich zelve, zijne voorregten, verdiensten, enz.: *het hatelijk zelfbedrog*.

ZELFBEHAGEN, z. n., o., *des zelfbehagens, of van het zelfbehagen*; zonder meerv. Van *zelf* en *behagen*. Een onordelijk behagen, hetwelk men in zich zelve en zijne eigene voorregten heeft: *'t misleidend zelfbehagen*.

ZELFBEHEERSCHING, z. n., v., *der, of van de zelfbeheersching*; zonder meerv. Van *zelf* en *beheersching*. Beheersching van zich zelve: *door wijze zelfbeheersching*.

ZELFBEHOUD, z. n., o., *des zelfbehouds, of van het zelfbehoud*; zonder meerv. Van *zelf* en *behoud*. De behouding van, of zorg voor ons eigen leven, en al dat geen, wat onze natuur volmaken kan, bijzonderlijk als een zedelijke

- pligt beschouwd: *de zucht naar zelfbehoud keert alle levensgevaar af. Op zelfbehoud bedacht zijn.*
- ZELFBEORDEELING**, z. n., v., *der*, of *van de zelfbeoordeeling*; zonder meerv. Van *zelf* en *beoordeeling*. Beoordeling van zich zelven: *wanneer onze zelfbeoordeeling op waarheid gegrond is.*
- ZELFBEPROEVING**, z. n., v., *der*, of *van de zelfbeproeving*; meerv. *zelfbeproevingen*. Van *zelf* en *beproeving*. De beproeving van zich zelven: *aankoudende zelfbeproeving is de naaste weg, om zich zelven te leeren kennen.*
- ZELFBEVLEKING**, z. n., v., *der*, of *van de zelfbevleking*; zonder meerv. Van *zelf* en *bevleking*. Die soort van onkuischheid, welke men aan zijn eigen ligchaam oefent: *de zelfbevleking is eene bron van ontelbare kwalen.* Anders *onanie*.
- ZELFBEWUST**, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *zelf* en *bewust*. Bewust van zich zelven: *hij sprak, nog zelfbewust.* Van hier *zelfbewustheid*.
- ZELFEGGE**, en **ZELFEINDE**, zie *zelfkant*.
- ZELFGEVOEL**, z. n., o., *des zelfgevoels*, of *van het zelfgevoel*; zonder meerv. Van *zelf* en *gevoel*. Het gevoel, de levendige kennis van zijnen eigenen, inzonderheid zedelijken, toestand: *zijne uitspraak rustte op een onbedriegelijk zelfgevoel.*
- ZELFHAAT**, z. n., m., *des zelfhaats*, of *van den zelfhaat*; zonder meerv. Van *zelf* en *haat*. Het haten van zich zelven: *door zelfhaat gedreven.*
- ZELFHEID**, z. n., v., *der*, of *van de zelfheid*; zonder meerv. Van *zelf* en *heid*. Een door eenige geheimzinnige schrijveren gebezigd woord, om het afgetrokkene van *zelf*, insgelijks den eigen persoon, aan te duiden: *de vernietiging van den mensch en van zijne zelfheid*, de onderdrukking der heerschende eigenliefde, der eigenzinnigheid en eigenwilligheid.
- ZELFKANT**, z. n., m., *des zelfkants*, of *van den zelfkant*; meerv. *zelfkanten*. De buitenste kant van laken, linnen, enz.: *de zelfkanten worden niet gezoomd.* Anders *zelfegge*, *zelfeinde*.
- ZELFKLINKER**, z. n., m., *des zelfklinkers*, of *van den zelfklinker*; meerv. *zelfklinkers*. Van *zelf* en *klinker*. In de spraakkunst, eene letter, welke, zonder hulp eener andere letter, en op zich zelve, klinkt. Anders *klinker*, *vokaal*.
- ZELFLIEFDE**, z. n., v., *der*, of *van de zelfliefde*; zonder meerv. Van *zelf* en *liefde*. De liefde voor zich zelven; de hebbelijkheid van zich zelven allerlei voorregten waardig te achten, en zijn eigen voordeel te behartigen. En, daar deze liefde zoo wel geoorloofd en pligtmatig, als ongeoorloofd en overdreven kan zijn, zoo is er ook eene *geoorloofde en ongeoorloofde zelfliefde*; welke laatste ook *eigenliefde* genoemd wordt.
- ZELFMOORD**, z. n., m., *des zelfmoords*, of *van den zelfmoord*; meerv. *zelfmoorden*. Van *zelf* en *moord*. De dooding van zich zelven. In de gewone beteekenis, een opzettelijke moord, welken men aan zich zelven begaat: *zich aan zelfmoord schuldig maken.* Van hier *zelfmoordenaar*, *zelfmoorder*, *zelfmoordenaar*, iemand, die eenen zelfmoord begaat.
- ZELFMOORDENAAR**, *zelfmoorder*, zie *zelfmoord*.
- ZELFS**, bijw., beteekenende *ook*. Het onderscheid tusschen het voorgaande *zelf* en dit *zels* is uit het volgende voorbeeld kennelijk: *ik zelf heb hem gezien; ja, zels met hem gesproken.*
- ZELFSTANDIG**, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *zelf* en *standig*, van *staan*. Eigenlijk, dat van zich zelf en uit eigene kracht bestaat; dat den grond zijns bestaans in zich zelf heeft; in welken zin God alleen gezegd kan worden *zelfstandig* te zijn. In de spraakkunst is *zelfstandig* dat geen, hetwelk werkelijk eene zelfstandigheid, of het wezen eener zaak aanduidt: *zelfstandige naamwoorden zijn man, huis, stoel, enz.* Ook dat geen, hetwelk alleen als zelfstandig aangemerkt wordt: *tot de zelfstandige naamwoorden behooren ook: waarheid, denkf, liefde, vriendschap, enz.* Van hier *zelfstandigheid*, *zelfstandiglijk*.
- ZELFSTRIJD**, z. n., m., *des zelfstrijds*, of *van den zelfstrijd*; zonder meerv. Van *zelf* en *strijd*. Strijd in, en met zich zelven: *Jozefs zelfstrijd.*
- ZELFVERHEFFING**, z. n., v., *der*, of *van de zelfverheffing*; zonder meerv. Van *zelf* en *verheffing*. De ongegronde verheffing van zich zelven boven anderen: *door waan en ijdele zelfverheffing.*
- ZELFVERLOOCHENING**, z. n., v., *der*, of *van de zelfverloochening*; zonder meerv. Van *zelf* en *verloochening*. De verloochening van zich zelven; de verzaking van tegenwoordig genot, om een grooter en wezenlijker te behouden.
- ZELFVERTROUWEN**, z. n., o., *des zelfvertrouwens*, of *van het zelfvertrouwen*; zonder meerv. Van *zelf* en *vertrouwen*. Het vertrouwen op zich zelven.
- ZELK**, z. n., v., *der*, of *van de zelk*; meerv. *zelken*. Hooft beschrijft dit woord: *de anderen nemen voorts de zelk in, een duin van as en vuilnis, zoo hoog opgehoopt, enz.*
- ZELLING**, z. n., v., *der*, of *van de zelling*; meerv. *zellingen*. In de scheepvaart, de plaats in den grond, waar een schip, of anker, vast gezeten heeft. En in de steenbakkerijen aan den hollandschen ijssel, beteekent het eene verlamde plaats, of inham der rivier, welke aan de kanten met riet begroeid, in hare ruimte, de aarde, d. i. het slijk en bezinksel,

- of de kleistof vervat, waarvan de steenen gevormd worden.
- ZELSCHAP**, z. n., o., voorheen in gebruik geweest voor *gezelschap*; *buiten zelschap zoekt uw dagen af te leven*. [Broekh.] *Doen kreeg ik 't zelschap van twee knapen*. [Focquenbr.]
- ZEMEL**, z. n., v., *der*, of *van de zemel*; meerv. *zemelen*; welk meervoud meest alleen gebruikt wordt. De klein gemalen, en door middel des buils, van het meel afgezonderde bast van tarwe of rogge: *in dat brood zijn zemelen gebakken*. Van hier *zemelachtig*, *zemelig*. Zamenstell.: *roggezemelen*, *tarwezemelen*; *zemelknoopen*, enz.
- ZEMELKNOOPEN**, onz. w., gelijkvl. *Ik zemelknoopte, heb gezemelknoopt*. Van *zemel* en *knoopen*. Eigenlijk, zemelen aan elkander knoopen, hetwelk bijna onmogelijk is, ten minste wanneer men het ondernam, zeer moeilijk, en een werk van tragen voortgang zou wezen; van hier figuurlijk, zoo veel als onnuttig, treuzelwerk verrigten, muggenziften, haarkloven, over nietswaardige dingen lang en laf spreken: *hij is weer verschrikkelijk aan het zemelknoopen*. *Ik kan dat zemelknoopen niet verdragen*. Van hier *zemelknooper*, iemand, die zoo doet; een naauw uitpluizende sijnelaar: *hier heeft geen neuswijs zot, geen zemelknooper tegen*. [J. De Deck.]
- ZENBODE**, anders *gezant*, zie dit woord.
- ZENDBRIEF**, z. n., m., *des zendbriefs*, of *van den zendbrief*; meerv. *zendbrieven*. Van *zenden* en *brief*. Eigenlijk, iedere brief, welke aan iemand geschreven en gezonden wordt; in onderscheiding van *brief*, in zoo ver weleer hierdoor iedere oorkonde aangeduid werd: *de zendbrieven der Apostelen*.
- ZENDELING**, z. n., m. en v., *des zendelings*, of *van den zendeling*, — *der*, of *van de zendeling*; meerv. *zendelingen*. Van *zenden*, zie *ling*. Iemand, die gezonden wordt, om het een of ander te verrigten: *wanneer er iets gewigtigs ondernomen moet worden, heeft hij altoos zijne zendelingen gereed*. Afgezondene naar de Heidenen, om onder dezelve de christelijke leer te verbreiden: *hij is onder de zendelingen aangenomen*. *Onlangs zijn weêr verscheidene zendelingen naar de Hottentrotrokken*.
- ZENDEN**, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zond, heb gezonden*. Heenschikken, toeschikken: *koopwaren van de eene naar de andere plaats zenden*. *Iemand eenen brief, eenen bode, een geschenk, zenden*. *Den knecht naar huis zenden*, ook uit zijne dienst zetten. In de Godgeleerdheid is *zenden* ook zoo veel als van de noodige volmagt voorzien. Van hier *zender*, *zending*: *de zending van Jezus, der Apostelen*. Zamenstell.: *afzenden*, *nazenden*, enz.
- Zenden*, hoogd. *sénden*, Kero, Olfrid. *sentan*, Ulphil. *sandjan* en *satjan*, eng. *to send*,

zweed. *sánda*, lett. *sinetu*. Wacht, brengt dit woord tot het oude *sinan*, gaan, hetwelk nog bij Olfrid. voorkomt; zoo dat *zenden* eigenlijk doen gaan zoude beteekenen.

ZENEBLAD, z. n., o., *des zeneblads*, of *van het zeneblad*; meerv. *zenebladen*. Het blad van den *zeneboom*, bij Kil. *sineboom*, hoogd. *Senesbaum*, die in Egypte wast, maar ook in Italië en Frankrijk gekweekt wordt, en eene buikzuiverende kracht heeft; meest in het meerv. gebruikelijk: *manna, tamarinde en zenebladen*. Bij Linn. *cassia senna*; van het ital. *senu*, lat. *senna*.

ZENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zengde, heb gezengd*. De harige, of haar gelijkende deelen van iets afbranden, schroeijen: *de geplukte eendvogels zengen*. *Een hoen zengen*. *Zijn haar aan de kaars zengen*. *Ik heb mijn' rok gezengd*. *De hoedenmakers zengen de hoeden*, wanneer zij, door middel van brandend stroo, of iets anders, denzelfden de langste haren benemen. Figuurl.: *de gezengde luchtstreek*. Van hier *zenging*. Zamenstell.: *afzengen*, *verzengen*, enz.

Zengen, hoogd. *séngen*, schijnt het geluid na te bootsen, hetwelk het vuur in dergelijke harige dingen veroorzaakt. Men bezigt daarvoor ook *schroeijen*. Men geve hierbij acht op de overeenkomst van *schroeijen* met *schreijen*, van *zengen* met *zingen*; louter bewijzen, dat aan elkander gelijkende woorden dikwerf zeer onderscheidene dingen aanduiden, wanneer slechts eenige gelijkheid in het geluid dezer dingen plaats heeft.

ZENNIP, verouderd z. n., m., bij Kil. *sennep*, hoogd. *Senf*, lat. *sinapi*, beteekenende *mostertzaad*.

ZENUW, z. n., v., *der*, of *van de zenuw*; meerv. *zenuwen*. Verkleinw. *zenuwtje*. In het gemeene leven worden alle banden, welke, in de dierlijke lichamen, tot verbinding der beenderen, of tot spanning, buiging en uitrekking der ledematen dienen, *zenuwen* genoemd; anders ook *pezen*. *Zie pees*. *Zij heeft het op de zenuwen*. *Dit vleesch is vol zenuwen*. *Trekking der zenuwen*. Figuurl., de sterkte, het voornaamste, de steun: *de koophandel, de zenuw van den staat!* Van hier *zenuwachtig*, *zenuwig*, vol zenuwen: *zenuwachtig vleesch*. Zamenstell.: *zenuwader*, *zenuwknoop*, *zenuwkoorts*, *zenuwloos*, *zenuwrijk*, *zenuwvater*, *zenuwziekte*, enz. Voor *zenuw* zegt men ook *zeen*.

ZENUWACHTIG, *zenuwig*, zie *zenuw*.

ZERK, *zark*, z. n., v., *der*, of *van de zerk*; meerv. *zerken*. Verkleinw. *zerkje*. Oul. eene grafstede, ook eene houten of steenen doorkist, even als het hoogd. *Sarg*: *een scoen sark, of kiste*. [J. V. D. Beek.] Een vierkante, langwerpige grafsteen: *er staat op zijne zerk geschreven: hier ligt enz.* *De zerken ligten*. Vond. bezigt het mannel.: *overdekken*

- met eenen zerk. Alle groote vierkante steenen voor stoepen en gangen: *er is eene van de zerken in mijne sloep geborsten. De tempel opgericht van t'saem gevoegde sercken.* [F. Van Dorp.] Zamenstell.: *zerkenligter.*
- ZERP, bijv. n. en bijw., *zerper, zerpst.* Zuurachtig, wrang: *gedroogde pruimen hebben eenen eenigzins zerpen smaak. Daer is soet en daer is serp.* [Westerb.] *Serpe druiven.* [Kil.] Van hier *zerpheid.* Zamenstell.: *zerpzoet.* Het is verwant aan het hoogd. *herbe*, lat. *acerbus* en ons *zuur.*
- ZES, een hoofdgetal, hetwelk tusschen vijf en zeven staat, en, bij een zelfstandig naamwoord geplaatst, onveranderd blijft: *zes dukaten. Voor zes weken. Na zes en vijftig jaren. Om dat de Goon bij zes gezusters lagen.* [Hoogvl.] Is echter het zelfstandig naamwoord weggelaten, dan verandert het in *zessen*: *ik kan voor zessen (voor zes uren) niet komen. Een wagen van zessen. Een paard, dat van zessen (pooten en oogen) klaar is (pedibus atque oculis integer).* Figuurl. is *van zessen klaar zijn*, in alle deelen gereed zijn. Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, in het vrouwelijke geslacht: *de zes van klaveren, in het kaartspel: twee zessen gooijen, met de dobbelsteenen. Wij waren met ons zes en.* Van hier *zesde, zesderhande, zesderlei, zestien, zestig*, enz. Zamenstell.: *zesdraadsch*, dat uit zes draden is zamengesteld, *zeshoek, zeshonderdste, zesjarig, zeskant, zesthalf*, enz.
- ZESDAAGSCH, bijv. n., van *zes* en *daagsch*, van *dag*. In overeenstemming met *vijfdaagsch, vierdaagsch*, enz., dat zes dagen duurt: *eene zesdaagsche gevangenis.* Ook *zesdagig*; doch meest in de beteekenis van zes dagen oud. Zie *vijfwekig.*
- ZESDAGIG, zie *zesdaagsch* en *zesjarig.*
- ZESDE, bijv. n., van het telwoord *zes*. *De zesde maand. Het gaat thans in het zesde jaar. Onder de regering van Karel den zesden.* Insgelijks met weglating van het zelfst. naamwoord: *ten zesde. Op den zesden (dag) dier maand.* Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, voor het zesde gedeelte: *gij kunt niet meer, dan een zesde krijgen. Het eene zesde (gedeelte) was voor hem, het andere voor mij.* In het meerv. *zesden*: *hij ontving vijf zesden (zesde gedeelten).* In het kaartspel, zes op elkander volgende kaarten, in het vrouwelijke geslacht: *ik heb eene zesde. Eene zesde van het aas.*
- Zesde*, in den Statenbijbel ook *zesste*, hoogd. *sechste*, reeds bij Kero *sehsto, sehtu*, angels. *sexta, sixte*, lat. *sextus*, fr. *sixième.*
- ZESDERHANDE, ZESDERLEI, zie *allerlei.*
- ZESDRAADSCH, zie *zes.*
- ZESDUIZENDSTE, zie *zeshonderdste.*
- ZESHOEK, z. n., m., *des zeshoeks*, of van den *zeshoek*; meerv. *zeshoeken*. Van *zes* en *hoek*. Al wat zes hoeken heeft: *het gebouw is eigenlijk een zeshoek. De vesting bestaat in eenen regelmatigigen zeshoek.* Van hier *zeshoekig*, bijv. n.
- ZESHOEKIG, zie *zeshoek.*
- ZESHONDERDSTE, bijv. n., zonder vergrooting. Van *zes* en *honderdste*, van *honderd*; derhalve afgeleid van het hoofdgetal *zes honderd*, door middel van den uitgang *ste*. *Na zes honderd jaren moest het gebeuren; en eindelijk kwam het zeshonderdste jaar.* Zoo ook *zesduizendste.*
- ZESJARIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *zes* en *jarig*, van *jaar*. Dat zes jaren oud is: *een zesjarig paard.* Ook dat zes jaren duurt: *mijn zesjarig verblijf in die stad.* Zoo ook *zesmaandig, zeswekig.* Zie *vijfwekig.*
- ZESKANT, zie *zeskantig.*
- ZESKANTIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *zes* en *kantig*, van *kant*. Dat zes kanten heeft: *rondom den tuin waren verscheidene zeskantige bloemperken.* Ook bij zamentrekking *zeskant*: *een zeskantere toren.*
- ZESMAAL, bijw., van *zes* en *maal*. *Zes verschillende reizen: ik ben er zesmaal geweest.* Van hier *zesmalig.*
- ZESMAANDIG, zie *zesjarig.*
- ZESPONDER, z. n., m., *des zesponders*, of van den *zesponder*; meerv. *zesponders*. Van *zes* en *ponder*, van *pond*. Iets, dat zes pond weegt, zoo als een brood van zes pond, enz.: *wat kost thans een zesponder?* Een kogel van zes pond: *hij schoot alleen zesponders.*
- ZESREGELIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *zes* en *regelig*, van *regel*. Dat uit zes regelen bestaat: *een zesregelig vers.*
- ZESTAL, z. n., o., *des zestals*, of van het *zestal*; meerv. *zestallen*. Van *zes* en *tal*, getal. Het getal van zes: *een zestal maken, om er drie uit te kiezen.*
- ZESTHALF, bijvoegelijk telwoord, van *zes* en *half*, beteekenende vijf en een half, of de zesde half: *zesthalve stuiver. Ik heb het in zesthalf uur gegaan.* Van hier het zelfstandig naamw. *zesthalf*, eene bekende oude munt van vijf en een' halven stuiver: *een zak zesthalven.*
- ZESTHALF, z. n., zie *zesthalf*, bijv. telw.
- ZESTIEN, telwoord, dat tusschen *vijftien* en *zeventien* staat. Van *zes* en *tien*. Het wordt op zich zelf gebruikt, of bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, met en zonder lidwoord, en blijft onverbogen: *zestien duilen. Tweemaal acht is zestien. Zij heeft zestien kinderen.* Men zegt evenwel ook: *wij waren met ons zestienen. Iets in zestienen verdeelen.* In dit geval wordt het gerekend op zich zelf te staan; en in: *neem er die zestien nog bij.* Van hier het z. n., o., *zestientje*, zeker loterijbriefje: *acht zestientjes maken een half lot; zestienende*, enz. Zamenstell.: *zestiendaagsch, zestienjarig, zestienmaandig*, enz.

ZESTIENDAAGSCH, zie *zestien*.

ZESTIENDE, bijv. n., van het telwoord *zestien*.

Zij gaat in haar zestierende jaar. Lodewijk de zestierende. En met weglating van het zelfst. naamw.: *op den zestierenden der vorige maand.*

Het is van daag de zestierende. Ook als zelfst. naamw., voor een zestierende gedeelte: *hij ontving een zestierende van de nalatenschap.* In de loterij, en in de toonkunst: *twee zestierenden maken een achtste.* Voor eene zesde, in het kaartspel, zegt men ook eene *zestierende*: *eene zestierende van den Heer.*

ZESTIENDERHANDE, ZESTIENDERLEI, zie *allertei*.

ZESTIENJARIG, zie *zesjarig*.

ZESTIENMAAL, als *zesmaal*; zie dit woord.

ZESTIENMAANDIG, zie *zesjarig*.

ZESTIENTAL, zie *zestal*.

ZESTIG, een telwoord, tot de hoofdgetallen behoorende, en *zesmaal tien* aanduidende. Het wordt even als andere telwoorden, of op zich zelf, of bij een zelfst. naamw. gevoegd. In dit geval blijft het onverbogen: *zestig stuivers. Zestig duizend gulden.* *’t Is heden zestigh jaer.* [Vond.] Ook blijft het onverbogen, wanneer het zelfst. naamw. weggelaten wordt: *hij was een der zestig*, (gemelde personen). Nogtans zegt men ook: *wij waren met, of onder ons zestigen.* In de gemeenzame verkeerling zegt men: *hij is zestig*, voor: hij is al aan het suffen. *Zijt gij zestig?* Van hier *zestiger*, *zestigste*. Zamenstell.: *zestigerhande, zestigerlei, zestigjarig, zestigmaal, zestigtal*, enz.

Zestig, hoogd. *sechzig*, bij Otfrid. *sechszug*, Willeram. *sezsoch*, *sezsoch*, neders. *sözstzig*, angels. *sixteg*.

ZESTIGER, z. n., m., *des zestigers*, of *van den zestiger*; meerv. *zestigers*. Een uit zestig eenheden bestaand geheel. Een medelid eener vergadering van zestig personen: *hij werd tot zestiger verkozen.* Iemand, die zestig jaren oud is: *ik ben haast een zestiger.* Een oorlogschip, dat zestig stukken geschut voert: *twee zestigers zijn in dienst gesteld. Hij is kapitein van een’ zestiger.* Wijn, die in het jaar 1760 gewassen is: *dat is nog echte zestiger.*

ZESTIGERHANDE, ZESTIGERLEI, zie *allertei*.

ZESTIGJARIG, zie *zesjarig*.

ZESTIGMAAL, zie *zesmaal*.

ZESTIGSTE, bijv. n., van het telwoord *zestig*: *hij gaat in zijn zestigste jaar.* Ook met weglating van het zelfst. naamw.: *ik zal de zestigste zijn.* Dit woord is in het hoogd. *sechzigste*, bij Kero *sezzugosto*, Notk. *sechzigosti*.

ZESTIGTAL, zie *zestal*.

ZET, z. n., m., *des zets*, of *van den zet*; meerv. *zetten*. Verkleinw. *zetje*. De daad van *zetten*: *dat beeld op die hoogte te plaatsen is een heele zet.* In het schaakspel: *aan wien is de zet?* Douw, stoot: *ik gaf hem een’ zet, dat hij viel.* Terstond, als in een oogenblik: *met*

een’ zet. Dat zes duizent zwitsers met eenen zet derwaerts daelden. [Hooft.] *Hij zet het plondernest met eenen zet in brandt.* [De Deck.] Zamenstell.: *inzet, opzet*; doch dit laatste is onzijdig.

ZETEL, z. n., m., *des zetels*, of *van den zetel*; meerv. *zetels*. Verkleinw. *zeteltje*. Eigenlijk, alles, waarop men zit. In het gebruik, iedere verheven en aanzienlijke zitplaats, of eergestoelte: *een koninklijke zetel*, of troon. *De aartsbisschoppelijke zetel.* De verblijfplaats van de opperste magt des lands, van den Koning of Keizer: *Parijs, de zetel des franschen rijks. Iemand op den zetel tillen*, in eene hoogen eerpost plaatsen. *Wij willen onversuft ons in dien zetel zetten.* [Vond.] *Iemand uit den zetel schoppen*, uit zijnen eerpost zetten. Figuurl.: *de zetel des oorlogs in de Nederlanden.* [Sewel.] Van hier *zetelen*. Zamenstell.: *draagzetel*, enz.

Zetel, hoogd. *Sessel*, angels. *sitt*, *setol*, eng. *settle*, boh. *sedadlo*, *sesle*. Het stamt, even als *zadel*, van *zitten* af.

ZETELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zetelde, heb gezeteld.* Van *zetel*. Bedr., *zetten*, doen zitten: *hen zetelt op den rug der arbeidzaame faam.* [Moon.] *Hoe Godt zich zetelde in uw legertent.* [M. L.] Onz.; *gezeten* zijn: *hij zetelt boven lucht en wolken.*

ZETGANG, z. n., m. Van *zet*, *zetten*, en *gang*. Scheepsw., legger. plank aan boord van een schip, om er in en uit te gaan; ook een looze gang, dien men rondom het schip zet, als men hetzelfde bouwt.

ZETHAAK, z. n., m. Van *zet*, *zetten*, en *haak*. Letterzetters en scheepstimmermans werktuig.

ZETHAMER, z. n., m. Van *zet*, *zetten*, en *hamer*. Zeker soort van hamer, met eene grooten vierkanten kop; in de ijzersmederijen en bij de smeden gebruikelijk.

ZETIJZER, z. n., o. Van *zet*, *zetten*, en *ijzer*. Zeker werktuig, dienende tot het buigen van de tanden eener zaag.

ZETPIL, z. n., v. Van *zet*, *zetten*, en *pil*. Een eindje nachtkars, of een in olie gedoopt gedraaid papertje, dat bij de jonge kinderen, in de plaats van een klisteer, gebezigd wordt.

ZETREGEL, z. n., m. Van *zet*, *zetten*, en *regel*. Grondregel: *dat is zijn zetregel.*

ZETSCHIPPER, z. n., m. Van *zet*, *zetten*, en *schipper*. Een schipper, welke een schip voert, dat hem niet toebehoort, die over het schip van een’ ander als schipper gezet is: *hij vaart als zetschipper.*

ZETSEL, z. n., o., *des zetsels*, of *van het zetsel*; meerv. *zetsels*. Verkleinw. *zetseltje*. Van *zetten*; zie *sel*. Zoo veel als men in eens zet; van thee, kruiden, enz.: *een zetseltje beste thee. Het eerste zetsel was sterker, dan het laatste. Een zetsel kina op rooden wijn.*

ZETSTER, zie *zetter*.

ZETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zettede, heb gezet.*

Eigenlijk, doen zitten; ook doen staan; en aan iets eene zekere bepaalde plaats geven.

1. Doen zitten: *een kind op de tafel, op den schoot, in den tafelstoel, enz., zetten. Iemand op een paard zetten.* Ook als een wederkeerig werkw., *zich zetten: zet u, mijn vriend! Zich aan de tafel, op den troon, bij het vuur, enz., zetten. Zich boven aan, onder aan zetten. De vogel zet zich op het dak.* Figuurl.: *zich zelven op den troon zetten, zich, met geweld, de koninklijke waardigheid aanmatigten. Iemand op den troon zetten, hem tot de vorstelijke waardigheid verheffen. Iemand in den zadel zetten, hem in eene veiligere en betere gesteldheid brengen, dan waarin hij zich te voren bevond. Een schip zet zich op den grond, wanneer het den grond raakt, en strandt. Een vloeibaar ligchaam zet zich, wanneer het dikke op den bodem zinkt.*

2. Doen staan. Eigenlijk: *het glas op de tafel zetten. Den stok in den hoek, de plank tegen den muur zetten. De kaars op den kandelaar, den kandelaar aan het venster zetten. Den voet op iets zetten. Iemand den voet op den nek zetten, figuurl., iemand onderdrukken, hem gewelddadig behandelen. Ik zal geen voet meer over zijnen drempel zetten, niet meer in zijn huis komen. Iemand eenen stoel zetten. Boomen zetten, planten. Figuurl., verordene, bestemmen: *tijd of dag zetten. Den prijs — op prijs zetten. Een huis te huur, te koop zetten. Iemand aan land zetten. Voet aan wal zetten. Gelagen zetten. Op gezette (bepaalde) tijden.**

3. Aan iets eene zekere bepaalde plaats geven. Eigenlijk: *den hoed op het hoofd zetten. Iemand den degen op de borst zetten. Iemand in de gevangenis, of gevangen, zetten; in de dagelijksche verkeer, enkel: iemand zetten. Visschen in eenen rivier zetten. Zijn goed in den lombard zetten. Iets te pande zetten. Iemand het hoofd regt zetten, figuurl. — Een stuk doek aan het andere zetten, naaijen. Knoopen aan eenen rok zetten. Geld op renten zetten. Iets ter zijde zetten, niet in aanmerking nemen, oml. ook *bezijden zetten*, voor verachten: *en die geleerdheit set men besijden.* [Const. D. Minne.] Bij de boekdruckers is *zetten*, de gegoten letters uit de hokjes der letterkassen nemen, en dezelve in lettergrepen, woorden, regels en bladzijden *zamenzetten*, of bij elkander voegen. — Figuurl.: *zijn gansch vermogen op eene kaart zetten, aan het spel wagen. Verwarde zaken uit elkander zetten, ordelijk voordragen en duidelijk maken. Iets uit zijn hoofd, uit zijne gedachten zetten, daaraan niet meer denken.**

Eiudelijk wordt dit werkw. nog in eenige bijzondere uitdrukkingen gebruikt, om de voortbrenging eener zekere verandering,

eenes zekeren toestands, aan te duiden: *een land onder water zetten. Water te koken, kruiden te trekken zetten. Eene kip te broeijen zetten. Zich in den stap zetten*, beginnen te stappen. *Eene stad in rep en roer zetten*, veroutrusten, aanhitsen. *In verwondering zetten. Een lied op noten zetten. Iemand iets betaald zetten. Van iets de tering zetten, krijgen. De doodverw. zetten*, doodelijk bleek worden. *Iemand niet mogen zetten, dulden, lijden. Op iemand, of iets gezet zijn*, bezigt men, voor: *op iemand, of iets gesteld zijn. Een gezet man* is een dik, inceen gedrongen man; ook een bedaard man; zie *gezet*. Voor *gezet* bezigt men ook *zet*, in: *zetvisch*, of *zette visch*, visch, die niet krimt. Van hier *zetsel, zetster, zetter, zetting*. Zamenstell.: *aanzetten, afzetten, bezetten, enz. Zetgang, zethauk, zethamer, zetpil, zetschipper, enz.*

Zetten, hoogd. *setzen*, bij Isidor. en Kero *sezsan*, Ulphil. *satjan*, neders. *setten*, angels. *sattan*, zweed. *sätta*, pool. *sadze*, eng. *to set*, ijsl. *seta*. Het gr. *σάττω*, en het hebr. *suth, zetten*, zijn ongetwijfeld daarmee verwant. En, daar in de eigenlijke beteekenissen het denkbeeld van laagte zeer merkbaar is; want wie zich zet, wordt daardoor lager, dan als hij staat, zoo is deszelfs overeenkomst met *zitten* zeer duidelijk.

ZETTER, z. n., m., *des zettens*, of *van den zetter*; meerv. *zettens*. Van *zetten*. Eigenlijk, al wie iets zet. Het gebruikelijkste is het, bij de Boekdruckers, om dien genen aan te duiden, welke de letters zet, anders *letterzetter*, om hem van den eigenlijken *drucker* te onderscheiden: *somtjids is een zetter ook wel drukker tegelijk*. Ook wordt het gebezigd voor iemand, die den korendrageren de zakken helpt op het hoofd zetten. Zamenstell.: *koppenzetter, letterzetter, enz.* In het vrouwelijke is het *zetster*, zamenstell.: *kappenzetster, anders kuivenzetster, — koppenzetster, enz.* Zie *kap, kop* en *kuif*.

ZETTING, z. n., v., *der, of van de zetting*; meerv. *zettingen*. Van *zetten*. De daad van *zetten*; doch meest gebruikelijk in *de zetting van het brood*, d. i. de bepaling van den prijs van het brood.

ZEUG, zeuge, z. n., v., *der, of van de zeuge*; meerv. *zeugen*. Een zwijn van het vrouwelijke geslacht, en wel dat reeds geworpen heeft, anders *eene zog*, ook *moederzwijn: eene zeug met zes biggen. De gewasschene zeuge tot de wentelinge in het slijk.* [Bijbelv.] Ook wordt *zeug* voor een pissebed genomen.

Zeug, bij Kil. *seughe, soegh*, hoogd. *Sau*, eng. *sow*, angels. *sugu*, nederd. ook *zog*, hebr. *chuz*, gr. $\zeta\varsigma$, $\sigma\tau\alpha$, lat. *sus, suscula*. Wachter vindt, zeer te regt, in eenigen dezer woorden veel overeenkomst met ons *zuigen*; te meer, daar *zeug, zog* eigenlijk een *zogend, zog gevend* varken is. Van hier noemt men

- een dik schommelend vrouwspersoon ook eene *zeug*, of *zog*.
- ZEULEN**, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zeulde, heb gezeuld*. Met kracht voortslepen; bedr.: *ik zeulde het pak van de straat in het pakhuis*. Onz., met een net, dat door een paard voortgetrokken wordt, visschen; ontleend van de slepende en langzame beweging van het zeulen. Figuurl.: *dat moet zoo wat heen zeulen*, zoo wat heen sukkelen. Van hier *zeuler, zeuling, zeulster*. Zamenstell.: *afzeulen, inzeulen*, enz. Dit woord schijnt zijne beteckenis aan den klank verschuldigd te zijn.
- ZEUNIJ**, z. n., v., der, of van de *zeunij*; meerv. *zeunijen*. Een varkenstrog, bij Kil. *seunie* en *suenie*; waarschijnlijk uit denzelfden stam met *zwijn*: *die een varken aan de zeunij voor zijn blazoën voerde*. [Hooft.]
- ZEUR**, z. n., v., der, of van de *zeur*; meerv. *zeuren*. Hetzelfde als *leur*: *denkt niet, dat ik dit voor eene leur en zeur zal geven*. [Halma.]
- ZEUREN**, o. w., gelijkvl. *Ik zeurde, heb gezeurd*. Smerten: *dat zeurt hem*. 't En zij hem het *quaaltijk beslaaghen meer dan 't misdrijf gezeurt heeft*. [Hooft.] Lastig vallen: *ergens om zeuren*. Met een eentoonig geluid om iets dwingen, zoo als kinderen doen: *zit zoo niet te zeuren*. Van hier *zeurig*. Dit woord is waarschijnlijk van den klank ontleend.
- ZEVEN**, een hoofdgetal, hetwelk tusschen zes en acht staat. Met, ofzonder zelfstandig naamw., blijft het onveranderd: *zeven dagen; voor zeven weken. Zeven en zestig jaren oud. De heldre stierkop straalt met zeven stonkerlichten*. [Hoogvl.] *Het is nog geen zeven*, de klok heeft nog geen zeven uren geslagen. *Ik heb hen alle zeven gezien*. Echter zegt men ook: *het is reeds over zevenen. Zij waren met hun zevenen. De raad van zevenen*, eene raadsvergadering van zeven personen. Meermalen wordt het als een zelfst. naamw. van het vrouwelijke geslacht gebruikt: *ik speelde de zeven van klaveren. Gij hebt eene derde van de zeven; maar ik heb drie zevens*. Van hier *zevende, zevenderhande, zevenderlei, zeventien, zeventig*, enz. Zamenstell.: *zevendraadsch*, dat zeven draden heeft; *zevenduizendste, zevengestarte, zevengetijde, zevenhoek, zevenhoekig, zevenjarig, zevenmaal, zevenman, zevensnarig, zevental, zeventvoudig*, enz.
- Zeven*, hoogd. *sieben*, bij Isidor. *sibhun*, Kero. *sibun*, Otfriid. *sibini, sibbu*, Ulphil. *sibun*, angels. *seoson*, eng. *seven*, neders. *seven*, zweed. *sju*, lat. *septem*, gr. *ἑπτα*. Wachters onwaarschijnlijke afleiding van *σεβεται*, *ik vereere*, dewijl dit getal altoos in eere gehouden werd, wordt, onder anderen, ook door het aanverwante hebr. *sebem*, *zeven*, genoegzaam wederlegd.
- ZEVENBOOM**, z. n., m., des *zevenbooms*, of van den *zevenboom*; meerv. *zevenboomen*. Eene soort van boom, welke in Italië, Portugal en het Oosten thuis behoort, wiens bladeren eenen sterken reuk, scherpen smaak, en eene afdrijvende kracht hebben.
- Zevenboom*, ook *savelboom*, hoogd. *Säbenbaum*, lat. *arbor sabina*, bij Linn. *juniperus sabina*, eng. *savin*, fr. *sabine*, *savinier*.
- ZEVENDAAGSCH**, **ZEVENDAGIG**, zie *zesdaagsch*.
- ZEVENDE**, bijv. n., van het telwoord *zeven*. *Op den zevenden dag. Mijn zoon gaat in zijn zevende jaar. Paus Clemens de zevende*. Ook met weglating van het zelfst. naamw.: *ten zevende. Den zevenden (dag) der volgende maand zal ik bij u zijn*. Insgelijks wordt het als zelfstandig gebezigd, voor het zevende gedeelte: *hem viel slechts een zevende der erfenis ten deel*. In het meerv. *zevenden*: *hij moest er drie zevenden van hebben*. In het kaartspel, zeven op elkanderen volgende kaarten; in het vrouwel. geslacht: *ik heb eene zevende; waarvoor men ook eene zeventiende zegt*.
- Zevende*, in den Statenbijbel ook *zevenste*, hoogd. *siebente*, reeds bij Kero *sibunta*, Otfriid. *sibunta*, angels. *seofothon*.
- ZEVENDERHANDE**, **ZEVENDERLEI**, zie *allerlei*.
- ZEVENHALF**, bijv. n. Zes en een half, zie *zesthalf*. Van hier het zelfst. n. *zevendhalfje*, zekere zeeuwsche munt, van zes en een' halven stuiver.
- ZEVENDRAADSCH**, zie *zesdraadsch*.
- ZEVENDUIZENDSTE**, zie *zeshonderdste*.
- ZEVENGESTERNTTE**, z. n., o., des *zevengesternte*, of van het *zevengesternte*; zonder meerv. Van *zeven* en *gesternte*. Een gesternte, dat uit zes of zeven heldere sterren met vele kleinere bestaat, anders de beer genoemd, — *pleiades, vergiliae*, bij Otfriid. *sibunstirri*.
- ZEVENGETIJDTE**, z. n., o., des *zevengetijdes*, of van het *zevengetijde*; het meerv. is niet in gebruik. Zeker kruid: *het zevengetijde is eene soort van welriekende klaver*. Zamenst.: *zevengetijdekruid*.
- ZEVENHOEK**, zie *zeshoek*.
- ZEVENHOEKIG**, zie *zeshoekig*.
- ZEVENHONDERDSTE**, zie *zeshonderdste*.
- ZEVENJARIG**, zie *zesjarig*.
- ZEVENMAAL**, zie *zesmaal*.
- ZEVENMAN**, z. n., m., des *zevenmans*, of van den *zevenman*; meerv. *zevenmannen*. Zeven Overheidspersonen, bij de Romeinen, die het opzigt hadden over de offeranden en de maaltijden der opperpriesteren: *een gewijsde der zevenmannen*. Van hier *zevenmanschap*.
- ZEVENOOG**, z. n., v., der, of van de *zevenoog*; meerv. *zevenoogen*. Eene pijnlijke bloedvln. Zie *negenooft*.
- ZEVENSTE**, zie *zevende*.
- ZEVENSTER**, zie *zevengesternte*.
- ZEVENTAL**, zie *zestalt*.
- ZEVENTIEN**, een telwoord, dat tusschen *zestien*

en *achtien* staat. Van *zeven* en *tien*. Het wordt op zich zelf gebruikt; of bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, met of zonder lidwoord, en blijft onverbogen: *zeven en tien is zeventien*. *Zeventien stuivers*. Somwijlen echter wordt het verbogen: *een van ons zeventienen*. De *zeventienen* waren, welker, de bewindhebbers van de Oostindische Maatschappij. Van hier *zeventiende*, enz. Zamenstell.: *zeventiendaagsch*, *zeventienjarig*, enz. Zie *zestien*.

ZEVENTIENDAAGSCH, zie *zestien*.

ZEVENTIENDE, bijv. n., van het telwoord *zeventien*, zie *zestiende*.

ZEVENTIENDERHANDE, zie *allertei*.

ZEVENTIENJARIG, als *zesjarig*. Zie dit woord.

ZEVENTIENMAAL, als *zesmaal*. Zie dit woord.

ZEVENTIENMAANDIG, zie *zesjarig*.

ZEVENTIENTAL, zie *zestal*.

ZEVENTIG, een hoofdgetal, beteekenende zeven tienmaal, of tien zevenmaal genomen: *zeventig weken*. *Zeventig duizend pond suiker*. *De zeventig discipelen*. *De zeventig overzetters*; ook enkel *de zeventigen*. Zoo zegt men ook: *wij waren met ons zeventigen*. Van hier *zeventiger*, *zeventigste*.

Zeventig, hoogd. *siebzig*, reeds bij Isidor. *sibunzo*, Kero *sibunzog*, Olfrid. drukt *zeven en zeventig* door *einlif stunton sibini*, d. i. elf maal zeven, uit.

ZEVENTIGER, z. n., m., *des zeventigers*, of *van den zeventiger*; meerv. *zeventigers*. Een uit zeventig eenheden bestaand geheel. Een medelid eener vergadering van zeventig personen. Iemand, die zeventig jaren oud is: *hij is een goede zeventiger*, rijkelijk zeventig jaren oud. Een oorlogschip van zeventig stukken geschut: *hij voert het bevel over een zeventiger*. Ook wijn, die in het jaar 1770 gewassen is. Zamenstell.: *eenenzeventiger*, *vierenzeventiger*, enz.

ZEVENTIGSTE, zie *zestigste*.

ZEVENVOLDIG, zie *zeven*.

ZICH, wederkeer. voornaamw. des derden persoons, hetwelk alleen in de verbogene naamvallen voor handen is, en in het enkel- en meervoud, in alle geslachten onveranderd blijft. Het wordt gebruikt, wanneer van den derden persoon, of zaak, iets gezegd wordt, hetwelk deze derde persoon of zaak niet alleen zelf doet, maar hetwelk ook tot die zelve terug keert: *hij heeft het zich zelven te danken*. *Zij schrijft alles zich zelve toe*. *Zij hebben zich eindelijk tot de bewuste zaak bepaald*. Dikwerf wordt *zich*, in navolging van de Duitschers, doch verkeerd, voor *elkander* gebezigd; b. v.: *zij hebben zich daar ontmoet*, voor *elkander*. *Zij droegen zich de hartelijkste vriendschap toe*, in plaats van: *zij droegen elkander*, enz. Oudaan heeft eene bijzondere zamenstelling van dit voornaamw. gevormd, in: *zichrljenthheid*.

Zich, hoogd. *sich*, bij Ulphil. *sik*, *six*, zweed. *sig*.

ZIEDEN, hedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zood, heb gezoden*. Dit woord bootst eigenlijk het sissend geluid na, hetwelk eene in eene inwendige beweging gebragte vloeistof van zich geeft: *hij doet de diepte sieden, gelijk eenen pot*. [Bijbelv.] Inzonderheid, wanneer eene vloeistof, door middel van vuur, tot zulk eene met sissing verbondene opwelling gebragt wordt; anders koken. Onzijd.: *het water ziedt*. *Ik zie eenen siedenden pot*. [Bijbelv.] Bedrijv.: *visch zieden*. *Gij sult sijn vleesch in de heilige plaetse sieden*. [Bijbelv.] Gemeenlijk echter bezigt men in plaats hiervan, *koken*; behalve in de spreekwijze *gezoden en gebraden*. Van hier *zieder*, *zieding*. Zamenstell.: *zeepzieden*, *zeepzieder*, *zeepziederij*; *ziedharing*, enz.

Zieden, hoogd. *sieden*, Kero *siudan*, Olfrid. *sueden*, eng. *to seeth*, zweed. *sjuda*. Het bootst den sissenden klank na van iets dat ziedt; van daar *zeew*, in het gr. *sissen*, bruischen, en *ζυθος*, *bier*, een gezoden drank.

ZIEK, bijv. n. en bijw., *zieker*, *ziekst*. Krank, zwak en ongesteld: *eene zieke vrouw*. *Hij is zeer ziek*. *Ziek te bed liggen*. *Zich ziek maken*. *Zij liggen in hetzelfde gasthuis ziek*, zij hebben hetzelfde gebrek. Ook voor begeerig naar, verzot op, in de zamenstell. *manziek*, *speelziek*, enz. Als z. n., *de zieke*. *Zieken bezoeken*. Van hier *ziekachtig*, *ziekelyk*, *ziekte*. Zamenstell.: *ziekaard*, *zieke: den ziekaard spelen*. [Z. N.] *Den ziekaard maken*, voor zich ziek houden, vinden wij in de kanteek. van den Statenbijbel; *ziekbéd*, *ziekenbezorger*, *ziekenhuis*, een huis, waar zieken bezorgd en opgepast worden; *ziekenkamer*, een stil vertrek, geschikt voor zieken; *ziekentroot*, *ziekentrooter*; *doodziek*, *maanziek*, *manziek*, *minziek*, *naamziek*, *praalziek*, *roofziek*, *schoolziek*, *speelziek*, *twistziek*, *vensterziek*, *vrouwziek*, *wagenziek*, *wervelziek*, *woelziek*, enz.

Ziek, hoogd. *siech*, Kero *siuch*, Olfrid. en Willer, *siech*, Ulphil. *suks*, angels. *seoc*, eng. *sick*, zweed. *sjuk*. gr. *σικχος*. Dit woord schijnt zijnen oorsprong aan den klaagtoon der zieken verschuldigd te zijn.

ZIEKAARD, en **ZIEKACHTIG**, zie *ziek*.

ZIEKBED, z. n., o., *des ziekbéd*, of *van het ziekbéd*; het meerv. is niet in gebruik. Van *ziek* en *bed*. Eene langdurige ziekte, bedlegering: *aan het ziekbéd gekluisterd*. *De Heere sal hem ondersteunen op het sieckbedde*. [Bijbelv.]

ZIEKE, z. n., zie *ziek*.

ZIEKELIJK, bijv. n. en bijw., *ziekelyker*, *ziekelykst*. Van *ziek*. Met ziekte behebt, aan ziekte sukkeleud: *hij heeft een ziekelyk gestel*. *Zij is altoos even ziekelyk*. Van hier *ziekelykheid*.

ZIEKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ziekte*, *heb geziekt*. Van *ziek*. *Ziek zijn: dat huisgezin heeft dit*

jaar verschrikkelijk geziekt, daar zijn vele zieken geweest.

ZIEKENHUIS, ZIEKENKAMER, ZIEKENTROOSTER, zie ziek.

ZIEKTE, z. n., v., der, of van de ziekte; meerv. ziekten. Van ziek. Krankte, lichamelijke ongesteldheid: zij heeft eene zware ziekte gekregen. In eene ziekte vervallen. Van eene ziekte herstellen. Fallende ziekte; zie vallen. Zamenstell.: borstziekte, erfziekte, keelziekte, landziekte, legerziekte, leverziekte, longziekte, maagziekte, miltziekte, minneziekte, slaapziekte, venusziekte, enz.

ZIEL, z. n., v., der, of van de ziel; meerv. zielen. Verkleinw. zieltje. Eigenlijk, het leven en de levenskracht van een levend ding; eene der eerste en oudste beteekenissen: soo sult gij geven ziele voor ziele. [Bijbelv.] Want zij zijn gestorven, die de ziele des kindekens sochten. [Bijbelv.] Dat gij het bloet niet en etet, want het bloet is de ziele. [Bijbelv.] In deze beteekenis is het bij ons verouderd, behalve in eenige spreekwijzen, welke daarmede overceekomen, b. v.: de ziel is uit hem gevaren. De ziel is er uit. Bezielen en ontzielen behooren insgelijks hiertoe. — Wijders het vermogen, de kracht, om gewaarte worden en te begeeren: de zielen der dieren. Bijzonder dit vermogen in den mensch, als een met hart hetzelfde beteekenend woord: de mensch heeft eene redelijke ziel. Mijne ziel is bedroefd, verheugt zich, enz. Eene edele, eene slechte, lage ziel hebben. Dat smert mij in de ziel. De houting, waarmede zij dit berigt ontving, openbaarde mij hare geheele ziel. Op mijne ziel. Bij mijne ziel! op mijne eer, op mijn geweten. — Vervolgens, het wezen, dat in ons denkt, verstand en wil heeft, de met het ligchaam verbonden geest. Eigenlijk, zoo wel in vereeniging met het ligchaam, als buiten dezelve: de menschelijke ziel. De ziel is een wezen, dat verstand en wil heeft. In iemands ziel zweren, d. i. in zijnen naam, zoo dat zijne ziel den eed te verantwoorden heeft. De zielen der afgestorvenen, der rechtvaardigen. Aller zielen dag, een zekere feestdag in de roomsche kerk. Figuurl., een met eene redelijke ziel begaafd schepsel, een mensch: ende daer werden, op dien dag, tot haer toegedaen omtrent drie duizend zielen. [Bijbelv.] Eene stad bevat tien duizend zielen, wanneer zij zoo vele levende inwoners heeft. Geene ziel (geen mensch) zal door mij daarvan ooit iets te weten komen. Een vrome ziel. Het is een ligte, losse ziel. Een zieltje (een mensch) winnen. — Ook elk levend wezen, mensch, of dier: de aarde bringe terendige zielen voort, na haren aert. [Bijbelv.] Er was geene levende ziel in het gansche huis. — Ingelijks datgeen, hetwelk eenig ding leven, regelmatige beweging en werkzaamheid, mededeelt. Men zegt, b. v.: iemand is

de ziel van het werk, wanneer deszelfs behandeling voornamelijk van hem afhangt. De liefde is de ziel van alle christelijke deugden. In eene meer eigenlijke beteekenis verstonen de oude wijsgeeren door de ziel der wereld een geestelijk vermogen der stoffe, om zelve hare veranderingen voort te brengen, hetwelk zij ook de natuur noemden. — In eenen nog ruimeren zin, het voornaamste, wezenlijkste deel, de noodzakelijkste eigenschap eener zake: billijkheid is de ziel der wetten. Eene bondige korthed is de ziel der Oden van Anakreon. — In Vriesland beteekent een zieltje een vrouwen onderrok. Zamenstell.: zielangst, zielbraken, zieleleer, zieleerust, zieleerustig, bij Camph.: een zieleerustig leven; zieleslaap, zielekracht, zieleloos, zielestreelend: zielestreelende zoetigheid, bij Oud.; ziellogen, zieleverkooper, zieleverpestend, zielezoeken, trachten te moorden: zielezoeker, moordprijem, hartvanger, enz.

Ziel, hoogd. Seele, Isid. seuto, Kero, Otrid., Willer. sela, Ulphil. saivata, angels. savet, savul, eng. soul, zweed. sját, ijsl. soal. Gelijik levenskracht eene der eerste beteekenissen van dit woord is, even als het lat. anima, de ziel, en animal, een dier, een levend schepsel, woorden van gelijke afkomst zijn, zoo is ons ziele zekerlijk ook aan het gr. ζαειν, leven, verwant; gelijik het ook met het hebr. sal, begeeren, overceekomst heeft.

ZIELANGST, z. n., m., van den zieleangst, zonder meerv. Van ziel en angst. De angst der ziele, of des gemoeds.

ZIELELEER, z. n., v., der, of van de zieleleer; het meerv. is niet in gebruik. Van ziel en leer. De leer van het wezen en de eigenschappen der menschelijke ziel; ook een boek, waarin deze leer voorgedragen wordt, anders, met een grieksch kunstwoord, de psychologie.

ZIELEERUST, z. n., v., der, of van de zieleerust; zonder meerv. Van ziel en rust. De rust der ziel — de afwezendheid van alle verontrustende, of onaangename gewaarwordingen des gemoeds.

ZIELESLAAP, z. n., m., des zielestaaps, of van den zielestaap; zonder meerv. Van ziel en slaap. Die toestand der ziel, waardoor zij zich, volgens het gevoelen van sommigen, na hare scheiding van het ligchaam, tot de wedervereeniging met hetzelfde, in eenen staat van donkere en onduidelijke gewaarwordingen bevindt.

ZIELESMERT, z. n., v., der, of van de zielesmert; zonder meerv. Van ziel en smert. De smertelijke aandoening der ziel.

ZIELEVREUGD, z. n., v., der, of van de zielevreugd; zonder meerv. Van ziel en vreugd. De vreugd, of blijde en aangename aandoening der ziel.

ZIELKRACHT, z. n., v., der, of van de zielekracht; meerv. zielekrachten. Van ziel en kracht. De

kracht der ziel, het vermogen om veranderingen in zich voort te brengen.

ZIELMIS, z. n., v., *der*, of *van de zielmis*; meerv. *zielmissen*. Van *ziel* en *mis*, *misse*. In de roomsche kerk, eene mis, welke ter verlossing van eene, of meer zielen uit het vagevuur, gelezen wordt: *zielmissen doen*. In een gemeen spreekwoord, komt de zamenstelling *koperzielmis* voor: *kopergeld*, *koperzielmis*, zulk geld, zulke waar.

ZIELROEREND, bijv. n. en bijw., *zielroerender*, *zielroerendst*. Van *ziel* en *roerend*, het deelw. van *roeren*. Hetgeen de ziel roert, treft, aandoenlijk: *hij hield eene zielroerende lijkrede over den afgestorvenen*. Ook wordt het, in de gemeenzame verkeer, schertsende, voor slecht, niet wel zamengesteld en belagchelijk gebezigd: *zielroerender aanspraak hoorde ik nimmer*. Van hier *zielroerendheid*.

ZIELRUSTIG, **ZIELSTRELEND**, zie *ziel*.

ZIELSVERBUIZING, z. n., v., *der*, of *van de zielsverhuizing*; meerv. *zielsverhuizingen*. Van *ziel* en *verhuizing*. De overgang van eeneen dezelfde menschelijke ziel van het eene in het andere ligchaam; anders, met een gr. kunstwoord aangeduid, *metempsychosis*; eene door vele oude wijsgeeren voorgestane leer.

ZIELTOGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zieltoogde, heb gezieltoogd*. Van *ziel* en *togen*, *tiegen*, d. i. trekken, halen; derhalve zoo veel als de laatste ademhaling doen, op sterven liggen: *hij lag te zieltoegen*. Een *zieltoegend mensch*. Van hier *zieltoeging*.

ZIELVERKOOPEL, z. n., m. Van *ziel*, persoon, mensch, en *verkooper*. Iemand, die matrozen voor de schepen aanneemt, dezelve tot hun vertrek onderhoudt, en voor de reis uitrust; terwijl hij zich uit derzelver maandgelden, enz. betaalt. De woekerzucht, welke daarmede dikwerf gepaard gaat, heeft aanleiding tot deze hatelijke benaming gegeven: *hij is in de handen van eeneen zielverkooper gevallen*. *Op zijn zielverkoopers handelen*, spreekw., slecht, woekerachtig handelen. Anderen nemen *zielverkooper* voor eene verbastering van *cedelverkooper*.

ZIELZORGER, z. n., m., zie *ziel*.

ZIELZORGER, z. n., m. Van *ziel* en *zorger*. Een geestelijke, voor zoo ver de zorg voor de welvaart der ziel zijne voornaamste bezigheid is; een priester, prediker, kerkleeraar; in het middeleeuw. lat. *curatus*, fr. *curé*.

ZIEN, onz. en bedr. w., onregel. *Ik zag, heb gezien*. Onz., met *hebben*; eene zekere gestalte, een zeker uitzigt hebben, hetwelk door een bijwoord uitgedrukt wordt: *zuur zien*, een zuur gelaat aannemen, vertoonen. *Scheel zien*, *bleek zien*, *rood zien*, enz. *Wat ziet die boter geel!* Ook eene zekere rigting hebben: *dit venster ziet op den tuin*. — Bedr., schoon het hier ook dikwerf in de gedaante van een onzijd. w. voorkomt; door middel van het

oog gewaar worden. Eigenlijk: *ik kan niet zien*. *De nevel verhinderde mij te zien*. *Mijne oogen zien niet ver*. *Ik kan uit mijne oogen niet zien*. *Hij is het, wanneer ik wel zie*. *Nu ziet gij uit andere oogen*, fig., nu hebt gij een veel beter voorkomen. *Door een glas, door een' bril zien*. *Uit zijne eigene oogen zien*, naar zijn eigen oordeel te werk gaan. *Nederwaarts, opwaarts zien*. — In eene meer bedrijvende zin: *ik zie niets*. *Dit's 't laatst, dat ik u zie*. [Hooft.] *Vier oogen zien meer, dan twee*. *Ik zie het met mijne oogen, voor mijne oogen*, eene nadrukkelijke manier van spreken. *Iets door de vingers zien*, fig., eene zaak ongemerkt laten voorbijgaan. *Er is hier iets te zien*. *Zij komen, om te zien, en om gezien te worden*. *Ik wil hem wel eens zien, die hierin iets berispenswaardig vindt*, d. i. niemand zal voorzeker daarin iets te berispen vinden. *Zijne vreugde, zijn genoegen, zijn verdriet, aan iets zien*, het met vreugde, genoegen, verdriet aanzien. — Insgelijks met allerlei voorzetselen: *op iets zien*, de oogen daar op rigten; fig., het van belang en waarde rekenen, het in aanmerking nemen: *zie niet op de waarde van het geschenk, maar op mijn hart*. *Iemand op de vingers zien*, zijne handelingen naauwkeurig gadeslaan. *Iemand in het gezicht zien*. *Men kan niet alle menschen in het hart zien*. *Iemand in de kaart zien*, fig., deszelfs geheime zaken opsporen. *Iemand onder de oogen zien*, fig., hem moedig tegentreden, hem te keer gaan. *Iemand naar de oogen zien*, op zijne wenken letten, hem in alles gehoorzamen. *Naar den hemel zien*; *naar iets zien*; ook fig., zien, of het geen schadelijde, of het wel verzorgd worde: *naar het eten, naar eeneen zieken zien*. *Zij begint reeds naar hare hielen te zien*, of *om te zien*, fig., zij begint zich reeds beminnelijk voor te doen. *Iemand, of iets, over het hoofd zien*, fig., overslaan, geen acht daarop geven. *Laten zien* beteekent toonen, ten toon stellen, en *zich laten zien* te voorschijn komen, verschijnen: *iets voor geld laten zien*. *Iemand zijne schatten laten zien*. *Laat eens zien*. *Hij zeide, dat zijne vrouw zich na haren dood had laten zien*, verschenen was. *Zich den ganschen dag niet laten zien*, niet onder de menschen komen. *Hij durft zich niet laten zien*, zich niet vertoonen; fig.: *als dat gebeurt, zal ik mij laten zien*, mij daartegen verzetten, mijn regt laten gelden. De gebiedende wijs *zie* wordt dikwerf gebezigd, zoo om zijne eigene verwondering uit te drukken, als die van andere op te wekken: *ik stond, en wachtte, en zie daar! hij kwam niet*. Het deelwoord *ziende* komt als bijw., en als bijv. naamw. voor: *weder ziende worden*, het gezicht weder bekomen. *De blinden ziende maken*. [Bijbelv.]

Wanneer *zien* een werkw. zonder dat hij zich heeft, dan staat dit werkw. zonder te in de onbepaalde wijs; eene woordvoeging, welke ook bij de werkwoorden *durven*, *heeten*, *helpen*, *hooren*, *laten*, *kunnen*, *leeren*, *moeten*, enz. plaats vindt: *ik zag hem komen. Een' man van kennis en smaak ziet men wel lagchen, maar men hoort hem zelden lagchen. Wij zagen haar lijden, weenen, de handen wringen.* En in de zamengestelde tijden verliest *zien* dan ook het voorvoegsel *ge*: *men heeft mij zien rondwaten*; niet *gezien*. *Wij hebben hen eindelijk zien bedelen.* Intusschen kan hier groote dubbelzinnigheid ontstaan, wanneer, namelijk, het andere werkw. zoo wel in eenen bedrijvenden, als lijdenden zin kan genomen worden; welke dubbelzinnigheid men liever, door eene omschrijving, moet trachten te vermijden; b. v. : *ik zag hem slaan, ik heb hem zien doopen*, liever, wanneer men de lijdende beteekenis bedoelt: *ik zag, dat hij geslagen, ik heb gezien, dat hij gedoopt werd.*

Figuurl., van verscheidene werkingen der ziel, welke door het gezigt veroorzaakt worden, en daarmede verbonden zijn. Onmiddelaar gewaar worden, door de zinnen ervaren; doch het naast van de gewaarwording door het zintuig des gezichts: *men moet zien en niet zien. Ik zie wel, dat hij mij wil bedriegen. Zij moesten nog zien, dat men hen verachtte. Het gevaar voor oogen zien. Gij ziet, de koop is gesloten. Ik wil het einde der zaak zien. Hoe hartelijk wensch ik, u gelukkig te zien! Iets gaarne zien, vermaak en genoegen daarin vinden: men ziet u niet gaarne hier; van hier: ergens zeer weinig, niet gezien zijn. Ik wil toch zien, hoe die zaak zal afloopen.* — Vervolgens, besluiten, oordeelen: *hieruit zie ik, dat, enz. Hij kan geen kwaad in zijne kinderen zien. Ik zie het aan uwe oogen. Men ziet het aan zijne kleeding, dat hij weinig smaak heeft. Ik zie maar al te wel, wat dit te beduiden heeft.* Zoo ook beproeven, eene proef nemen: *wij zullen zien, dat wij hem daartoe bewegen. Om te sien, of ick mijn gaeijing hier oock vinden sou.* [Breder.] *Zie, dat gij hem hier brengt. Ik wil zien, of ik nog eenige dagen uitstel kan krijgen.* Wijders, vlijt, moeite, zorg aanwenden: *wij moeten zien, dat wij geld krijgen. Hij mag zien, dat hij teregt kome, hij mag daarvoor zorgen.* Inzonderheid, met het voorzetsel *op*: *op iets zien*, zorg dragen, het te bekomen, of te behouden. *Op zijn eigen voordeel alleen zien. Wij moeten toch ook een weinig op het uiterlijke zien. Bij eene goede opvoeding moet voornamelijk daarop gezien worden, dat jonge lieden met smaak en gevoel leeren lezen.* Van hier *ziener*, *zigt*, *gezicht*, *gezien*, ook voor *geacht*; *zienlijk*, enz. *Zamenstell. : aanzien, afzien, bezien, enz.*

Zien, hoogd. *sehen*, bij Isid., Kero *sehan*, Ulphil. *saighan*, eng. *to see*, angels. *seon*, zweed. *se*, ijsl. *sia*, in sommige gr. tongvalen $\sigma\alpha\alpha\epsilon\upsilon$, $\theta\epsilon\alpha\alpha\epsilon\upsilon$, hebr. *sath*. De onzijdige beteekenis, uitzien, een zeker voorkomen hebben, is ongetwijfeld de oudste; en daar dit een werking des lichts is, zoo blijkt daaruit deszelfs verwantschap met *schijn*.

ZIENER, z. n., m., *des zieners*, of *van den ziener*; meerv. *zieners*. Van *zien*. Iemand, die ziet. Ook een profet, iemand, die toekomstige dingen, voorziet, en voorzegt, in de Bijbelv.: *siet, dat is beschreven in de woorden des sienders.*

ZIENLIJK, bijv. n. en bijw., *zienlijker, zienlijkst*. Van *zien*. Dat gezien kan worden, zigtbaar: *de zienlijke schepselen*. [Halma.]

ZIER, z. n., v., *der, of van de zier*; het meerv. is buiten gebruik. Verkleinw. *ziertje*. Eigenlijk, het kleinste insect; J. Cats zegt:

Al is er maer een enge scheur,

Al kruipt er maer een siertje deur.

Wijders, eene kleinigheid, genoegzaam niets: *niet eene zier, niet met al. Hij gaf mij niet eene zier.* Het verkleinw. *ziertje* wordt voor de geringste kleinigheid, voor een stofje, genomen: *er is mij een ziertje in het oog gewaaid.*

ZIFT, *zeef*, z. n., v., *der, of van de zift*; meerv. *ziften*. Een bekend, van paardenhaar gevlochten, of van trommelvel vervaardigd werktuig, met gaten voorzien, om drooge, fijne dingen, door schudden, van grovere af te zonderen, of ook de sappen van natte waren daar door te laten zijgen: *eene haren zift. Iets door eene zift laten loopen.* Zamenstell.: *ziftbeen, zeefbeen*, boven in den neus, een been, dat zoo galig als eene zift is, lat. *os cribiforme*.

Zift, zeef, hoogd. *Sieb*, Otfrid. *sib*, neders. *seve*, angels. *sijfe*, eng. *sieve*. Het is zijnen oorsprong verschuldigd aan de beweging, welke met het ziften gepaard gaat, en is verwant aan het gr. $\sigma\epsilon\upsilon\epsilon\upsilon$, $\sigma\epsilon\iota\epsilon\upsilon$, *schudden*, en aan ons *zaaijen*.

ZIFTBEEN, *zeefbeen*, zie *zift*.

ZIFTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ziftte, heb gezift*. Door eene zeef schudden, met oogmerk, om het fijne van het grove af te zonderen; met de zift zuiveren: *meel, koren ziften. Ervten ziften. Rijst, gierst ziften. De satan heeft ulieden zeer begeert, om te siften als de tarwe.* [Bijbelv.] *Figuurlijk: eene reden, iemands woorden, naauw ziften*, alles naauw uitpluizen: *wat is hij weer aan het ziften!* Van hier *zifter, zifting, ziftsel*, het gruis, dat uitgezift wordt; *ziftster*. Zamenstell.: *bijziften, doorziften, enz.*

Ziften, hoogd. *sieben*, neders. *seven*, angels. *sijftan*, eng. *to sift*, gr. $\sigma\eta\theta\epsilon\upsilon$.

ZIFTER, z. n., m., *des zifters*, of *van den zifter*; meerv. *zifters*. Van *ziften*. Iemand, die zift.

Van hier *zifting*. Zamenstell.: *korenzifter*, *muggenzifter*, *woordenzifter*, *woordenzifterij*, enz.

ZIFTSEL, zie *ziften*.

ZIGT, z. n. o., *des zigts*, of *van het zigt*; meerv. *zigten*. De daad van zien. Men gebruikt het op zich zelve nog in den wisselstijl, om aan te duiden, dat de wissel door dengenen, op wien dezelve getrokken is, betaald moet worden, zoo dra deze dien ziet, of op het eerste gezigt: *op zigt betalen*. Of zoo veel later, als daarbij bepaald wordt: *acht dagen na zigt te betalen*, enz. Het meerv. heeft alleen in sommige zamenstellingen plaats. Van hier *gezicht*. Zamenstell.: *zigteinde*, *zigt-einder*, *zigteinderlijk*, *zigtkunde*; *aanzigt*, *doorzigt*, *doorzigtkunde*, *dorpzigt*, *inzigt*, *kerkzigt*, *landzigt*, *opzigt*, *toezigt*, *torenzigt*, *uitzigt*, enz. Van *zien*.

ZIGTBAAR, bijv. n. en bijw., *zigtbaarder*, *zigtbaarst*. Wat gezien, door het gezigt waargenomen kan worden; het tegengestelde van *onzigtbaar*: *zigtbaar zijn*, *worden*. Eene *zigtbare zonsverduistering*. De *zigtbaar toenevende verarming van alle klassen van menschen*. De *zigtbare kerk*, in de godgeleerdheid, of de, door eene voor anderen merkbare gemeenschappelijke godsdienst met elkander verbondene geloovigen; in onderscheiding van de *onzigtbare kerk*, of de verbindtenis van alle enkele met Christus vereenigde personen, wier vereeniging niet onmiddellijk in het oog valt. *Zigtbaar* wordt ook in den zin van *toonbaar* genomen: *zij was niet zigtbaar*, zij was zoo gesteld, dat men haar niet mogt zien, of beschouwen. Van hier *zigtbaarheid*, *zigtbaartijk*.

ZIGTEINDER, z. n., m., *des zigteinders*, of *van den zigteinder*; meerv. *zigteinders*. Van *zigt* en *einder*, van *einde*; anders *gezigteinder*. Het einde van de oppervlakte der aarde, naar hetwelk men heen ziet, wanneer men een vrij en onbelemmerd uitzigt heeft; de horizon, wereldkim. Zie *horizon*. Van hier *zigteinderlijk*, met een basterdw. *horizontaal*.

ZIGTKUNDE, z. n., v., *der*, of *van de zigtkunde*; het meerv. is niet in gebruik. Van *zigt*, *gezicht*, en *kunde*. Anders *gezigtkunde*, lat. *optica*. Een gedeelte der oefenende wiskunst, welke in de wetenschap der lichtstralen bestaat. Van hier *zigtkundig*, tot de zigtkunde behoorende, op dezelve gegrond. In eene uitgestrektere beteekenis is *zigtkundig* zoo als eene zaak gezien wordt, zoo als zij als aan het oog voorkomt, in tegenoverstelling van de wijze, waarop zij eigenlijk bestaat. Zoo zijn de uitdrukkingen *de zon gaat op*, *gaat onder*, *zigtkundige uitdrukkingen* en voorstellingen, dewijl de zon *schijnt* op en onder te gaan, schoon zij in het middelpunt hares stelsels onbewegelijk is.

ZIGTKUNDIG, zie *zigtkunde*.

ZIGTMAARTKRUID, z. n., o., *des zigtmaartskruids*, of *van het zigtmaartskruid*; het meerv. is niet in gebruik. Hoogd. *Siegmanskraut*, *Siegmarskraut*, Kil. *signaerskruid*. Eene soort van plant, welke bij Linn. den naam van *allium victorial* draagt, omdat zij, naar het gemeene bijgeloof, onkwetsbaar maken, en de zege, in den strijd, aanbrengen zou. Onze benaming *zigtmaarthruid* is waarschijnlijk eene verbastering van het hoogd. *Siegmarskraut*, van het verouderde *Siegmann*, *Siegmars*, een overwinnaar.

ZIJ, persoonlijk voornaamw. van het vrouwelijke geslacht; meerv. *zij*. *Zij is gisteren hier geweest*. *Zij zijn onlangs gestorven*. *Zij*, als meerv., is betrekkelijk tot alle geslachten. Zie de verbuiging, in mijne nederduitsche spraakk. D. I. § 214. *Zij* tegen *hij* overgesteld, beteekent zoo veel als het wijfje onder de dieren, inzonderheid onder de vogelen: *het is geen hij, maar eene zij*, geen mannetje, maar een wijfje. Bij Kil. *zijde*. Zie *hij*.

ZIJ, zie *zijde*.

ZIJD, *wijd* en *zijd*, zie *wijd*.

ZIJD, dus heet de streck onzer nederlandsche kust, langs de noordzee. Van hier *zijdsch*. *Zijdsche boomen*, voor *bodemen*, gemeenlijk bij verbastering *bommen*, *zijdsche bommen*, genaamd, zijnde eene soort van platboomde hoekers.

ZIJDE, *zij*, z. n., v., *der*, of *van de zijde*; meerv. *zijden*. Verkleinw. *zijdje*, *zijtje*. Die vlakte van eenig ding, welke zich naast de achterste en voorste vlakte bevindt. — Eigenlijk, is aan het menschelijke ligchaam *de zijde* de vlakte, of de vlakke kant, van de armen tot de heupen: *pijn in de zijde hebben*. *Aan de regter zijde*, *aan de linker zijde*. *Aan iemands zijde gaan*, *zitten*. *Zich op de zijde leggen*. *Ik slaap altoos op mijne regter zijde*. *Zij zet hare handen in hare zij*. *Den vijand op de zijde aangrijpen*, in tegenoverstelling van in den rug, of van voren. *Hij deed het geweer op de zijde*, of *op zij*. Eene *zijde*, of *zij*, *spek*. *De zijde van een gebouw*. *Een schip op zijde*, of *zij*, *halen*, om het te *kalefaten*. *Iemand op zijde komen*. *Van ter zijde*, d. i. zijdelings: *hij gaf hem een' slag van ter zijde*. *Aan de andere zijde van het graf*. *Aan de andere zijde van de straat*. *Op deze zijde van de gracht*. *Ik had mijne tasch niet op zij*. Van hier de figuurlijke, van de *zijde* des menschelijken ligchaams ontleende, spreekwijzen: *aan eene zijdegaan*, zich verwijderen. *Scherts ter zijde*, wij willen ophouden te schertsen, of ons onthouden van schertsen. *Zijne droefheid ter zijde zetten*, ophouden bedroefd te zijn. *Iemand ter zijde nemen*, een weinig van het gezelschap afleiden, om afzonderlijk met hem te spreken. *Ter zijde*, op het tooneel, d. i. stil, in zich zelf. *Aan iemands groene zijde zitten*.

zie groen. *Dat is zijne zwakke zijde*, daar is hij het zwakste. *Gij weet dat dit mijne gevoeligste zijde is*, dat ik hieromtrent het gevoeligste ben. *Iemands zijde niet verlaten*, zich niet van hem verwijderen, bij hem blijven.

Figuurlijk, eene partij met elkander verbondene personen, in tegenoverstelling van eene tegenzijde, gemeenlijk zonder meerv.; eene van den krijg ontleende figuur, daar die genen, welke het met den Overste houden, hem ter zijde staan. *Op iemands zijde zijn*, tot zijne partij behooren, het met hem houden, van gelijke meening en gezindheid met hem zijn. *Iemand op zijne zijde hebben*. In eene ruimere beteekenis, ook zonder opzigt op iets hetwelk daar tegenoverstaat: *van vaders zijde, van moeders zijde. Van zijne zijde (van hem) is alles te vreezen. Ik wil van mijne zijde (wat mij betreft) alles doen, wat ik kan. Aan de eene zijde waren even zoo vele getuigen, als aan de andere.*

Wijders, iedere vlakke van eenig ding, behalve de bovenste en onderste: *de zijde eenes bergs. De zijde van een huis, eenen toren, enz. De voorste zijde, de achterste zijde.* Wanneer een ding slechts twee hoofdvlakten heeft, d. i. zich alleen in de lengte en breedte uitstrekt, zonder aanmerkelijke dikte, dan worden ook deze hoofdvlakten zijden genoemd: *de regte en verkeerde, of averegtsche zijde van linnen, laken, enz. De zijde van een blad papier. De zijde van een boek, of bladzijde.* Figuurlijk, de oord, de ruimte buiten ons, zigteinderlijk, of horizontaal beschouwd: *de oostelijke zijde des hemels. Aan alle zijden pakken onweerswolken zamen.* Vervolgens, de wijs, waarop eene zaak zich door hare uitwerkselen aan ons voordoet: *zich van eene goede zijde vertoonen. Zou dit hart wel eene slechte zijde hebben? De wijs, waarop men eenig ding beschouwt: planten en dieren, welke aan de eene zijde schadelijk zijn, zijn aan de andere zijde zeer heilzaam.* Van hier zijdelings, bijw., van ter zijde, zijdelingsch, bijw. n., van de zijdlinie. Zamenstell.: *achterzijde, binnenzijde, bladzijde, bovenzijde, overzijde, enz. Zijbalk, zijdeblad, zijblad, zijdepijn, zijdeur, zijdevee, zijdgeweer, zijdlinie, zijgang, zijkamer, zijmuur, zijpad, zijraam, zijstuk, zijvenster, zijweg, zijwind, enz. Spiegel heeft zijdeloos (sijde- zijdeloos) voor onpartijdig.*

Zijde, zij, hoogd. *Seite*, Tatian. *situ*, Notk. *sutu*, angels. en eng. *side*, zweed. *sida*, neders. *sied*, *siede*, frankh. *sita*.

ZIJDE, *zij*, z. n., v., *der*, of *van de zijde*; het meerv. is niet in gebruik. Het gewrocht, het spinsel van de zijwormen: *roode zijde. Fijne zijde. Een streng zijde. Gesponnen, geweren, gewerkte zijde. Geene zijde bij iets spinnen*, fig., geen nut, geen voordeel

daarvan hebben. *Met zijde naaijen. Zich in zijde kleeden*, zijden kleederen dragen. Van hier *zijden*, onverbuigb. bijw. n., van zijde gemaakt: *zijden kousen*. Zamenst.: *floretzijde, naaizij, stikzij, teekenzij, enz.* — *Zijdefabriek, zijdetwijnder, zijdetwijnderij, zijdeverwer, zijdevever, zijdewinkel, zijde-worm, zijworm.*

Zijde, zij, hoogd. *Seide*, bij Strijk. *seide*, middeleeuw. lat. *seta*, ital. *seta, seda*, fr. *soie*. Daar de zijde een uitlandsch voortbrengsel is, zoo is derzelve naam het vermoedelijk ook. Het is verwant aan *satijn*, fr. *satin*. Het eng. *silk*, zweed. *silke*, angels. *seole*. schijnen, door wisseling van *r* met *l*, uit het lat. en gr. *sericum* gevormd te zijn.

ZIJDELINGS, bijw., van *zijde*. Van ter zijde: *ik heb er niet regtstreeks, maar zijdelings iets van gehoord.*

ZIJDELINGSCH, bijw. n., zonder trappen van ver-grooting. Van *zijde*. Dat van ter zijde is: *het was eene zijdelingsche beschuldiging.*

Van de zijdlinie: *zijdelingsche erfgenamen.*

ZIJDEN, onverb. bijw. n., zie *zijde*.

ZIJDEUR, z. n., v., *der*, of *van de zijdeur*; meerv. *zijdeuren*. Verkleinw. *zijdeurtje*.

Van *zij, zijde, en deur*. Eene deur aan de zijde van een gebouw: *hij kwam de zijdeur in.*

ZIJDEWEE, z. n., o., *van het zijdewee*; het meerv. is niet in gebruik. Van *zijde en wee*. Wee, of smert in de zijde; steking in de zijde; anders *pleuris*: *hij is een martelaar van het zijdewee.*

ZIJDEWEER, z. n., o. Van *zijde en geweer*. Een geweer, hetwelk men aan de zijde draagt, gelijk een degen, sabel, enz. is, ter onderscheiding van een schietgeweer, bajonet, enz.: *hij trok zijn zijdgeweer.*

ZIJGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zeeg, heb en ben gezegen.* Bedr., eene vlocistof, of een vloeibaar ligchaam, door een ander vast, doch ondigt ligchaam laten loopen, opdat de dikkere stof daar in overblijve; hetwelk in de scheikunde, *filtreren* genoemd wordt: *een kooksel van kruiden, door een' doek, zijgen.* Onzijd., met *zijn*; neder-zinken, in onmagt geraken: *het schot trof hem in de borst, en eensklaps zeeg hij op den grond. Zij zeeg in mijne armen.* Te kort schieten, deinzen: *als de vijant zich aan 't zijgen zag.* [Hooft.] Van hier *zijging*. Zamenstell.: *doorzijgen, nederzijgen, wegzijgen, enz.*

Zijgen, hoogd. *seihen*, angels. *sigan* en *seon*, neders. *sijen*.

ZIJKAMER, z. n., v. Van *zij, zijde, en kamer*. Eene kamer aan de zijde van een huis: *zij zat in de zijkamer.*

ZIJL, z. n., v., *der*, of *van de zijl*; meerv. *zijlen*. Verkleinw. *zijltje*. Een water; eene waterlozing: *de zijl, te Leide*. In Gouda een water, dat achter en onder sommige huizen

loopt: *hij was in de zijl gevallen. Versmoort in 't water, heet de ziele.* [M. Stok.] Zamenstell.: *zijlpoort* (te Leide), *zijlregt, zijlregters* (te Groningen). — *Blokzijl, Delfzijl*, enz.

Zijl, zijle, bij Kil. *sijle, sille*. Waarschijnlijk zamengetrokken van *zijgele*, van *zijingen*, als iets, waardoor het water zijgt en afloopt.

ZIJLINGS, zie *zijdelings*.

ZIJN, *zijne*, bezittelijk voornaamw. des derden persoons van het mannel. en onzijd. geslacht; dat des vrouwelijken geslachts is *haar*, want deze voornaamwoorden betcekenen zoo wel het geslacht des bezitters, als dat der bezitting. Zie mijne nederd. spraakk. D. I, § 225. Het vergezelt, als bijvoegelijk naamw., de zelfstandige naamwoorden, waarmede het in verband staat: *ieder land heeft zijne gewoonten. Ik zoek niet mijn maar zijn geluk. Uw raad doet zijne werking.* Eene dikwerf voorkomende feil is de overtollige plaatsing van dit voornaamwoord, in: *mijns broeders zijne vrouw*, voor *mijns broeders vrouw*; of: *het was mijn broeder zijn goed*, voor *het was mijns broeders goed*. — Om de bezitting met nadruk en uitsluitenderwijze aan te toonen, voegt men bij dit, gelijk ook bij de overige bezittelijke voornaamwoorden, het woordje *eigen*: *zijn eigen huis*. — Ook wordt het met de woorden *halve, weg, en wil*, als achtervoegsels, vereenigd, en ontvangt eene *t*: *zienthalve, zijntwege, zijntwil, om zijntwil*. — Dikwerf moet in de plaats van *zijn, deszelfs* gesteld worden, inzonderheid, wanneer *zijn* dubbelzinnigheid zou veroorzaken, b. v.: *Hendrik was misnoegd, omdat Jakob zijn paard verkocht had*, waar het *deszelfs* moet wezen, dewijl het op *Hendrik* moet slaan. *De landheer ging met den predikant van het dorp naar zijne woning*, waar *zijne* goed is, wanneer de woning van den landheer bedoeld wordt, doch door *deszelfs* verwisseld moet worden, wanneer het op die des predikants slaat.

Ook wordt het als een bijw. gebezigd: *de akker is zijn. Hij deed in eens een goed bod, en het huis was zijn. Zijn was het paard, zoo dra het te koop was.* Van hier *de zijne, het zijne*, met het bepaalde lidwoord, en zonder zelfstandig naamw.; schoon wel daarop betrekking hebbende: *geef hem het zijne. Dat zijn niet onze zaken, maar de zijne. Hij heeft het zijne gedaan. De zijnen, personen, welke aan iemand verwant zijn, of tot denzelfden in zekere verbindtenis staan: hij heeft er met de zijnen over gesproken.*

Zijn, hoogd. *sein*, bij Ulphil. *siens*, Isid. *sin*, neders. *sien*, zweed. *sin, sitt*, lat. *suus*, gr. $\sigma\omicron\varsigma, \sigma\eta, \sigma\omicron\nu$.

ZIJN, onz. w., onregel. *Ik was, ben geweest.*

Het is uit verscheidene werkwoorden zamengesteld; gelijk blijkt uit: *ik ben, ik was, wij waren, dat ik zij, ik ben geweest, zal zijn, zoude zijn, zoude geweest zijn*, enz. Het wordt tweeledig gebruikt.

1. Als een op zich zelf bestaand werkwoord, terwijl het de eenvoudigste betrekking uitdrukt, welke tusschen het onderwerp eener rede kan plaats hebben. Het wordt met bijwoorden en bijvoegelijke naamwoorden gebezigd, die als bijwoorden voorkomen: *ik ben gezond. Gij zijt groot. Zij is treurig. Wij waren regt vrolijk. Wees daarmede tevreden. Hij was zeer vermogend. Hij was arm en is nu rijk. Ik ben van mijne zaak zeker. Dat zal ons aangenaam wezen. Iemand vijandig zijn. Hij is weg. Ik was zeer boos op hem.* — Met zelfstandige naamwoorden: *Salomo was een koning. Uw broeder is een eerlijk man. Ik ben zijn vriend niet. Dat is eene ellendige verontschuldiging. Ik ben uw dienaar. Dat is geheel iets anders.* Hier wordt *zijn* ook onpersoonlijk gebruikt, zoo dat het woordje *het* de plaats des onderwerps eener rede inneemt: *het is van daag goed weder, of weér. Het is hoog tijd. Het is reeds dag. Het was al te laat. Het is de waarheid.*

In vele gevallen wordt het voorwerp der rede, in plaats van in den eersten, in den tweeden naamval gesteld, of door *van* aangeduid: *goeds moeds zijn. Hij is des duivels, in de gemeenzame verkeerling, voor: hij is als de duivel. Ik ben voornemens. Hij was willens. Zij is van hooger afkomst, dan hij. Ik was van uwe meening*, enz. — Met voorzetsels: *op het veld, in de stad zijn. Het is aan mij, de beurt is aan mij. Zoo veel in mij is, zoo ver mijne krachten reiken. Er is niets van die zaak, zij is niet waar. Hij is er slecht aan, bevindt zich in slechte omstandigheden. Uit de mode zijn. In gebruik zijn. Alles is tegen hem, verzet zich tegen hem. Op zijne hoede zijn. Wat is er van uwe dienst? Zonder vrienden zijn, geene vrienden hebben. Nooit zonder geld zijn. Dat is van mij, behoort aan mij, is van mij afkomstig*, enz. — Met werkwoorden; en wel met de enkele onbepaalde wijze: *het is hier goed wonen*. Doch meest met *te*: *er is wel naar te wachten, maar niet naar te vasten. Wat is nu te doen? Hier is niets te hopen. Aan die zaak is niets te verdienen. Met den dood is niet te spotten. Met zulke menschen is geen medelijden te hebben*, enz. — Met het verleden deelwoord: *dat zij den tijd bevoten. Het is God geklaagd. Laat u dit gezegd zijn.*

Figuurlijk, tegenwoordig zijn, zijne werking aan eene plaats openbaren: *hij is hier, hij is daar; zij waren onder, boven*, enz. *Zij gingen nog in de kerk. Ik was in de stad. Gij waart ook daar bij. Waar zijt gij ge-*

weest? Morgen zal ik bij u zijn. Waar ook mijn geest na den dood moog wezen. In zeer vele gevallen wordt het ook van de gewaarwordingen en den toestand des gemoeds gebruikt, en wel onpersoonlijk, of ten minste in den derden persoon; en vereischt den derden naamval des persoons: *het is mij leed. Het is mij lief.* Voor schijnen: *het is mij, alsof ik iets zie. Dat huis is mij eene gevangenis.* Toebehooren: *wien is dat geld? Hem was het koningrijk.* Ook met *voor*: *dat is niet voor mij, enz.* — Gesteld, geschapen zijn: *hoe zijn zijne omstandigheden? Men weet, hoe kinderen zijn. Nu ziet men, wie gij zijt.* Ook met bijvoeging van *met*: *gelijk het met den eenen is, zoo is het ook met den anderen, enz.* — Om den tijd te bepalen, wanneer eene zaak geschied is: *het was in den zomer, toen ik hem zag. Het zijn nu reeds tien jaren, dat ik hem niet gezien heb.* — Geschieden, plaast hebben: *wanneer het zijn moet, dan zij het. Dat kan niet zijn. Het kan zijn, dat ik haar nimmer wederzie. Het zij zoo.* — Werkelijk bestaan, voorhanden zijn: *er is een God. God is van eeuwigheid geweest. Ik denk, derhalve ben ik. Onze vriend is niet meer, is dood.*

2. Als een hulpwoord, waardoor de verledene tijden van sommige werkwoorden gevormd worden. Zie mijne nederd. spraakk. D. 1, § 265. Zamenstell.: *afzijn, bijzijn, omzijn, voorzijn, enz.*

Zijn, wezen, hoogd. seyn, is het onregelmatigste werkwoord, dat wij hebben, maakt zijne ontbrekende tijden gedeeltelijk met zich zelf, gedeeltelijk met zullen, en is eigenlijk uit werkwoorden zamengesteld; als: ik ben, van het oude bennen; ik was, van wezen; wij waren, van weren, duren; gij zijt van zijn.

ZIJP, z. n., v., *der of van de zijp*; zonder meerv. Zekere landstreek in Noordholland, zijnde een uitgemaen meer, ten noorden van de stad Alkmaar: *totaan de zijpe.* [Hooft.] Ook een vaarwater bij Oost-duiveland, waarvan bij M. Stok. : *ter zijpe.* Zie *zijpelen.*

ZIJPAD, z. n., o., *des zijpads, of van het zijpad*; meerv. *zijpaden.* Verkleinw. *zijpadje.* Van *zij, zijde, en pad.* Anders *zijweg.* Een pad hetwelk ter zijde af ligt: *het zijpad is veel nader.* Figuurl., afwijking van de deugd: *men ziet op de baan des levens, den regten weg veelal voorbij, en slaat het een of ander zijpad in.*

ZIJPEN, *zijpen, zijperen, onz. w., gelijkvl. Ik zijpelde, heb gezijpeld.* Langzaam afdruipen, lekken: *de wijn zijpelt (zijpt, zijpert) uit het vat. Het bloed zijpelde uit de wonde. Zijpende oogen, bij Kil. sijpende oogen, loopende oogen.* Van hier *zijp, zijpe, bij Kil. sijn, sijpe, een riool; zijpeling.* Zamenstell.: *afzijpelen, afzijpen, afzijperen, enz.* — bij Kil. *zijpoog*

(*sijpoogh*), loopend oog, *zijpoogig.* Het woord is van den klank gevormd.

ZIJPEN, ZIJPEREN, zie *zijpelen.*

ZIJREEDER, z. n., m. Van *zij, zijde, en reeder, van reeden.* Iemand, die zijde reedt, of twijnt, ook *zijdetwijnder.* Van hier *zijreederij* Zamenst.: *zijreetersmolen, zijreeterswinkel, zijreeterszijde.*

ZIJREEDERIJ, zie *zijreeder.*

ZIJSJE, zie *sijsje.*

ZIJVERWER, z. n., m., *des zijverwers, of van den zijverwer*; meerv. *zijverwers.* Van *zij, zijde, en verwer.* Iemand, die zijde verwt. Van hier *zijverwerij.*

ZIJWEG, zie *zijpad.*

ZIJWERK, z. n., o. Van *zij, zijde, en werk.* Werk van zijde, dat van zijde gewerkt wordt. of is: *zij heeft een fraai zijwerk onder handen.*

ZIJWIND, z. n., m. Van *zij en wind.* De wind, die van ter zijde komt: *wij hadden zijwind.*

ZIJWORM, *zijdworm, z. n., m., des zijworms, of van den zijworm*; meerv. *zijwormen.* Van *zij, zijde, en worm.* Worm, die zijde maakt: *de zijwormen spinnen zijde, en leven van moerbezien bladen.*

ZILT, bijv. n. en bijw., *zilter, ziltst.* Hetzelfde als *zout, zult.* *Zilt water, zilte boonen.* Van hier *ziltheid, ziltig, ziltigheid.*

ZILTIG, zie *zilt.*

ZILVER, z. n., o., *des zilvers, of van het zilver*; het meerv. *zilvers* is niet gebruikelijk, dan alleen in de mijnwerken, wanneer van onderscheidene soorten gesproken wordt. Een wit, glansrijk metaal, dat voor het edelste na het goud gehouden wordt, en eenen aangenamen, helderen klank heeft: *gemunt zilver. Geslagen zilver. Gewerkt zilver. Zilver smelten. Een vat van zilver. Met zilver bestagen.* Figuurlijk, zilveren tafelgereedschappen: *zijn zilver in veiligheid brengen. Hij heeft al zijn zilver verkocht. Wij spijsden enkel van zilver.* In den dichtelijken stijl wordt de zilverwitte kleur dikwerf alleen *zilver* genoemd: *het zilver, dat op de vleugelen der kapellen glinstert.* Van hier *zilverachtig, zilveren, bijv. n., van zilver.* Zamenstell.: *zilverader, zilverarbeid, zilverbergwerk, zilverbewaarder, zilverblad, zilverblank, zilverboom, zilverdraad, zilverdraadtrekker, zilverdruk, zilvererts, zilvergeld, zilverglans, zilverglid, zilvergoed, zilvergroef, zilverkamer, zilverkas, zilverklank, zilverkleur, zilverklomp, zilverkorrel, zilverkruid, zilverling, zilvermeid, zilvermijn, zilvermunt, zilverplaat, zilverproef, zilverrijk, zilverschoon, zilver-schuim, zilverservies, zilversmid, zilverstaf, zilverstof, zilververguld, zilververwig, zilvervloot, zilverwerk, zilverwit, zilverzand, enz.; baarzilver, blokzilver, kwikzilver, enz.*

Zilver, hoogd. Silber, bij Kero silbar, Olfrid. silabar, Willer. silbere, Ulphil. silubr,

- neders. *zulver*, *zulver*, angels. *seolfer*, *sulfer*, eng. *silver*, zweed. *silfver*. De glinsterende witte kleur van dit metaal is ongetwijfeld de grond zijner benaming.
- ZILVERACHTIG**, bijv. n. en bijw., *zilverachtiger*, *zilverachtigst*. Van *zilver* en *achtig*. Dat naar zilver zweemt: *dat is fraai zilverachtig tin*. In geluid naar den klank van zilver gelijkende: *zij heeft eene zilverachtige stem*. Van hier *zilverachtigheid*.
- ZILVERBOOM**, z. n., m. Een boom aan de Kaap de Goede Hoop, wiens bladen met zilverkleurige zijden haren bedekt zijn, en daardoor eenen zilvergans van zich geven; de *protea* bij Linn., behoorende tot de klasse der viermannige heesters, en bestaande in vijf en twintig soorten.
- ZILVERDRAAD**, z. n., m. Van *zilver* en *draad*. Tot eenen draad getrokken zilver.
- ZILVEREN**, onverb. bijv. naam. Van *zilver*: *eene zilveren doos*. *Zilveren lepels*. Figuurlijk, van verscheidene dingen, waaraan slechts een gedeelte van zilver is: *een zilveren zakuurwerk*. Aan de glinsterende kleur van zilver gelijk: *het vischje speelt in het zilveren beekje*, in den dichterlijken stijl. *De zilveren haren des grijsaards*. *De zilveren bruijloft*, de viering eener vijf en twintigjarige echtvereeniging.
- Zilveren*, hoogd. *silbern*, bij Willeram. *silber*, angels. *seolfren*, neders. *sulvern*.
- ZILVEREN**, bedr. w., gelijkvl. *Ik zilverde, heb gezilverd*. Met zilver overdekken; waarvoor *verzilveren* meer in gebruik is.
- ZILVERERTS**, z. n., m., *van den zilvererts*; meerv. *zilverertsen*, van meer soorten gesproken. Van *zilver* en *erts*. Een erts, welke eene aanmerkelijke hoeveelheid zilvers in zich bevat.
- ZILVERGELD**, z. n., o., *des zilvergelds*, of *van het zilvergeld*; het meerv. is niet in gebruik. Van *zilver* en *geld*. Uit zilver geslagen geld, in onderscheiding van kopergeld en goudgeld: *honderd gulden zilvergeld*. *Ik heb geen zilvergeld bij mij*.
- ZILVERKAS**, *zilverkast*, z. n., v. Van *zilver* en *kas*. Eene kas, waarin zilveren tafelgereedschappen bewaard worden. Ook eene kas, waarin zilverwerk ten toon gesteld wordt, zoo als in de zilversmidswinkels gebruikelijk is.
- ZILVERKLANK**, z. n., m. Van *zilver* en *klank*. In den dichterlijken stijl, een aan den klank van zilver gelijke heldere en aangename klank: *ik hoorde den zilverklank harer stemme*.
- ZILVERLING**, z. n., m., *des zilverlings*, of *van den zilverling*; meerv. *zilverlingen*. Van *zilver*, zie *ling*. Eigenlijk, iets van zilver, bijzonder eene munt van zilver, of zilvermunt. Zeker stuk zilvergeld bij de oude Joden, hetwelk men met den *sikkel* van

- gelijke waarde acht. Bij Tatian, komt in dezen zin reeds *silabarling* voor, schoon hij de *dertig zilverlingen*, of zilveren penningen, waarvoor Judas zijnen meester verried, *thrizzac pfenningo*, en *thrizzac scazo*, noemt.
- ZILVERMEID**, z. n., v. Van *zilver* en *meid*. Eene dienstmaagd, in een voornaam huis, die het opzigt over het zilverwerk heeft, en aangesteld is, om hetzelfde schoon te houden, te bewaren en daarvoor zorg te dragen.
- ZILVERRIJK**, bijv. n. en bijw., *zilverrijker*, *zilverrijkt*. Van *zilver* en *rijk*. Rijk in zilver, veel zilver in zich bevattend.
- ZILVERSERVIES**, z. n., o. Van *zilver* en *servies*; zie *servies*. Het bij elkander behoorend tafelgereedschap van zilver, als een geheel beschouwd.
- ZILVERSMID**, z. n., m., *des zilversmids*, of *van den zilversmid*; meerv. *zilversmeden*. Van *zilver* en *smid*. Een kunstenaar, die allerlei werk uit zilver vervaardigt. Zamenstell.: *zilversmidsknecht*, *zilversmidswinkel*.
- ZILVERVERWIG**, zie *zilverwit*.
- ZILVERVLOOT**, z. n., v. Van *zilver* en *vloot*. De naam eener vloot van koopvaardijfchepen, welke jaarlijks uit Spanje naar Mexico pleegt te zeilen, en met het in de nieuwe wereld gewonnen zilver weder naar Spanje terug te keeren: *de admiraal Piet Hein nam de rijke spaansche zilverbloot, op den 9den van herfstmaand, 1628*.
- ZILVERWIT**, bijv. n. en bijw., van *zilver* en *wit*. Zoo wit als zilver. Ook *zilververwig*.
- ZIN**, z. n., m., *des zins*, of *van den zin*; meerv. *zinnen*. Het vermogen van gewaar te worden, inzonderheid die dingen, welke buiten ons plaats hebben, of de *uitwendige zin*, het uitwendig gewaarwordingsvermogen, in tegenoverstelling van den *inwendigen zin*, welke datgeen gewaarwordt, hetwelk in ons zelve omgaat: *de mensch heeft vijf zinnen*. Wanneer van eenen dezer zinnen gesproken wordt, bezigt men doorgaans het woord *zintuig*: *het zintuig (de zin) van het gezicht, het gehoor, het gevoel, den reuk en den smaak*. Figuurlijk, bewustheid van zich zelve, het vermogen, om zich van andere dingen te onderscheiden; in eenige spreekwijzen, en alleen in het meerv. gebruikelijk: *bij zijne zinnen zijn*, van zich, en van andere dingen buiten zich, bewust zijn. *Wel, niet wel, bij zijne zinnen zijn*. *Van zijne zinnen beroofd zijn*. *Hij is buiten zijne zinnen*. [Bijbelv.] — Het vermogen om te kennen en te beoordeelen, het verstand; mede in het meerv.: *in dewelcke de Godt deser eeuwde de zinnen verblint heeft*. [Bijbelv.] *Die door de gewoonte de zinnen goeoeffent hebben*. [Bijbelv.] — Het vermogen om te willen en zich tot iets te bepalen: *veel hoofden, veel zinnen*; alwaar het ook meeningen kan beteekenen. *Er kwam mij iets in den zin*. *Dat is mij*

nimmer in den zin gekomen. Iets uit zijne zinnen zetten, daaraan niet meer denken, daarnaar niet meer trachten. *Iets kwaads in den zin hebben. In den zin hebben te krijgen.* [Bijbelv.] *Van zin (niet van zins) zijn, voornemens zijn; van zin worden: soo wiert hij van sinne weder te keeren.* [Bijbelv.] *Het gaat niet naar mijnen zin. Ik heb er geen zin in. In iemand zin hebben, krijgen. Iemand zijnen zin geven. Ergens zijn' zin van doen.* — Beteekenis: de zin eenes woords, of eener rede, dat begrip, hetwelk daardoor verwekt moet worden. *De verouderde zin eenes woords. Dat heeft geen goeden zin. Ende den zin verklarende.* [Bijbelv.] *Van hier zinnelijk, zinneloos, zinnen, enz. Zamenstell.: zinnebeeld, zinnepop, zinnewerk, zinrijk, zinslot, zinsnijding, zinspel, zinspelen, zinspreuk, zinteeken, zintuig, zintwisten, zinuiting, enz. — tegenzin, weerzin, enz.*

Zin, hoogd. *Sinn*, Olfrid. *sinn*, zweed. *sinne*, ital. *senno*, lat. *sensus*. Adeling zegt: » het is meer dan waarschijnlijk, dat dit » woord van *zien* afstamt. *Het gezicht* heet » bij Olfrid. *gisiun*, en de *verschijning* is » bij Ulphil. *sinus*, zoo als *sinnen* bij Notk. » *verschijnen* beteekent. Het gezicht is het » eerste en voornaamste zintuig, en heeft » daarom zeer wel ter benaming van al de » zintuigen, en van de daarop gegronde vat- » haarheden der ziel kunnen dienen. »

ZINDELJK, bijv. n. en bijw., *zindelijker, zindeljkst*. Zuiver, wit: *zij is altoos even zindelijk. Het is er zeer zindelijk in huis. Gij moet uwe kleederen zindelijk houden.* Van hier *zindelijkheid*.

Ten Kate brengt het tot *zin, zinnen*, en heeft voor *zindelijk* ook *zintijk*, hetwelk hij omschrijft, als: *mundus, nitidus, singulari cura mundatus, politus.*

ZINDELJKHEID, zie *zindelijk*.

ZINGEN (oul. *zangen*), onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik zong, heb gezongen*. Eigenlijk is *zingen* een onzijd. werkw., hetwelk met het hulpw. *hebben* vervoegd wordt, en een helderklinkend geluid voortbrengen beteekent, welk geluid door dit woord merkbaar nagebootst wordt. Zoo wordt het in het dagelijkse leven nog dikwerf van zekere dingen gebruikt, welke dit geluid voortbrengen, en dan gezegd worden *te zingen*; b. v. *het water begint te zingen*, wanneer het in een ketel over het vuur hangt, heet wordt, en haast zal koken.

In eene meer gewone beteekenis is *zingen* voor het gehoor aangename buigingen der stemme, of afwisselende toonen, door middel van de stem, voortbrengen. Zoo gebruikt men het van zekere vogelen, die zulke afwisselende en schel klinkende toonen doen hooren; waarvoor men ook *slaan* bezigt: de

nachtegaal zingt in de lente. Gewoonlijkst echter wordt *zingen* van de menschelijke stem gebruikt, zoo wel onzijdig als bedrijvend, voor al zingende uitdrukken: *leeren zingen. Schoon, liefelijk, slecht, zingen. Bij de fluit, bij het orgel, bij het klarier zingen. Door den neus, helder uit de borst zingen. Iemand ter eere, of ter eere van iemand zingen.* Ook bedrijvend: *een lied, een psalm, de mis zingen. Den bas, de grondstem, den laagsten toon in de muziek, zingen. Den hoventoon, ook den bovenzang, zingen, overdragt., te boven gaan, overtreffen.* Figuurlijk, dichten, verzen maken, een dichterlijk verhaal doen, in den dichterlijken schrijfstijl: *ik zing den legertoght des prinzen van oranje.* [Vond.] In dezen zin zegt men ook *van iets zingen: ik zing van Galathe*, enz. Ongetwijfeld is deze beteekenis van daar ontleend, dat de oudste Dichters hunne verzen ook zongen. — Van hier *zinger, zingster*, en van het oude *zangen, zang, zanger, zangerig, zangster*, zie *zang*. Zamenstell.: *zinggezelschap*, ook *zanggezelschap, zingglas*, enz. Zie verder *zang*, enz.; *bezingen, nazingen, opzingen, voorzingen*, enz.

ZINGEN, hoogd. *singen*, reeds bij Kero *singan, sinkan*, Olfrid. *singan*, neders. *singen*, augels. *singan*, eng. *to sing*, zweed. *sjunga*. Oudtijds beteekende het ook lezen. ZINGER, zie *zanger*.

ZINK, lat. *zinchum*, z. n., v., *der*, of *van de zink*; zonder meerv. Eene mijnstof, zijnde eene metaalachtige zwavelige zelfstandigheid: *de tinnegieters gebruiken de zink, om het tin blank te maken en te zuiveren.*

ZINKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zonk, ben gezonken*. Van langzamerhand naar de diepte dalen. Eigenlijk, een steen, welke in het water geworpen wordt, *zinkt* tot op den bodem, of *zinkt* naar den grond. Een schip *zinkt*, of *begint te zinken*, wanneer het te zwaar geladen is, of een lek bekomen heeft, en, in plaats van te drijven, naar den grond zakt: *het schip is gezonken. In de sneeuw, in het moeras zinken. In onmagt zinken. In eenen diepen slaap zinken.* Figuurlijk, in eenen zekeren graad vernederd worden, in den deftigen schrijftrant: *die voorname man is tot eene laagte gezonken, uit welke hij zich niet ligt zal kunnen opheffen. Hoe diep zinkt de mensch, die geene schaamte meer heeft.* Langzamerhand afnemen, in inwendige krachten verminderd worden: *den moed laten zinken.* — Ook wordt het in eenen bedrijvenden zin gebezigd, voor laten zakken, schoon thans veel minder, dan weleer: *uw raders zoncken zelfs hun broeder in den put.* [Vond.] *En schoon wij 't tijk in 't zwijgend eergraf zinken.* [Vond.] *Thans zoncken de beleggers een schip voor den boom.* [Hoofst.]

Huiddecooper teekent aan, dat *zinken* in een' werkenden zin zelden voorkomt; doch voorbeelden hiervan zijn zeer menigvuldig; en behalve *zinken*, zijn er in onze taal vele onzijdige werkwoorden, welke in eenen werkenden zin gebezigd worden, als: *schrikken*, *wijken*, *verdwijnen*, *vlugten*, *vlieden*, *duiken*, *zwichten* en meer andere. — Van hier *zinking*, *zinksel*. Zamenstell.: *zinklood*, een lood, dat men met een snoer laat zinken, om de diepte te peilen; *zinknoot*, eene noot, die goed en vol is; *zinkroer*, *zinkton*, *zinkwater*, enz.; *bezinken*, *verzinken*, *wegzinken*, enz. *Zinken*, hoogd. *sinken*, neders. *sinken*, bij Nolk. *sinchan*, Ulphil. *sigguan*, zweed. *sjunka*. *Zakken* en *zigen* zijn aan *zinken* naauw verwant.

ZINKING, z. n., v., *der*, of *van de zinking*; meerv. *zinkingen*. Eene bekende kwaal, waarbij kwade vochten naar zeker deel des lichaams schieten en hetzelfde pijnlijk aandoen: *zinkingen in het hoofd*. Van hier *zinkingachtig*. Zamenstell.: *zinkingkoorts*, *zinkingpijn*, *zinkingpleister*, *zinkingsnuij*, enz.

ZINKLOOD, **ZINKNOOT**, zie *zinken*.

ZINNEBEELD, z. n., o., *des zinnebeelds*, of *van het zinnebeeld*; meerv. *zinnebeelden*. Van *zin* en *beeld*. Een beeld, hetwelk ons iets onligchamelijks voorstelt. Zoo is een *anker*, of deszelfs beeldtēnis, een *zinnebeeld der hope*. In eene ruimere beteekenis is elk ligchamelijk of zinnelijk ding, in zoo ver het iets onligchamelijks aanduidt, een *zinnebeeld*. Zoo is *de adem*, *de wind*, genoegzaam in alle talen, een beeld, of het *zinnebeeld der ziel*; en de woorden *geest*, *spiritus*, *πνευμα*, enz. zijn beeldelijke, of *zinnebeeldige* uitdrukkingen. Van hier *zinnebeeldelijk*, *zinnebeeldig*, bijv. n. en bijw., een zinnebeeld bevattend, en op eene zinnebeeldige wijze.

ZINNEBEELDIG, zie *zinnebeeld*.

ZINNELIJK, bijv. n. en bijw., *zinnelijker*, *zinnelijkst*. Van *zin*. Dat tot de zinnen, of de onmiddellbare gewaarwording van uiterlijke voorwerpen behoort. *De zinnelijke werktuigen*, dat weefsel van spieren en zenuwen, waardoor wij gewaarworden. *De zinnelijke gewaarwording*, welke door middel der zintuigen geschiedt. *Zinnelijke begeerten*, *genoegens*. *Zinnelijke liefde*, *zinnelijke afkeer*; waar het dikwerf tegen verstandig, op duidelijke kennis, op goed oordeel gegrond, overgeplaatst is. *Een zinnelijk mensch*. *Hij is altoos even zinnelijk*. Van hier *zinnelijkheid*.

ZINNELOOS, zie *zin*.

ZINNEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zon*, *heb gezonnen*. Peinzen, denken: *op iets zinnen*. Ook wordt het, in de gemeenzame verkeering bedrijv. gebezigd, voor den zin, of de geneigdheid van iemand leiden, inzonderheid van kin-

deren, als in de spreekwijs: *men kan ze wel minnen, maar niet zinnen*.

ZINRIJK, bijv. n. en bijw., *zinrijker*, *zinrijkst*. Van *zin* en *rijk*. Rijk in *zin*, in de beteekenis van verstand, schranderheid; geestig, aardig: *zinrijk zijn*. *Eene zinrijke scherts*. *Een zinrijk gedicht*. *Zinrijke spreuken*. *Eene zinrijke vinding*. Van hier *zinrijkheid*.

ZINSLOT, zie *zin*.

ZINSPEL, z. n., o., *des zinspels*, of *van het zinspel*; meerv. *zinspelen*. Van *zin* en *spel*. Een spel, eene vertooning, welke iets onligchamelijks zinnelijk, d. i. zichtbaar, hoorbaar, enz. voorstelt. Van hier het volgende.

ZINSPLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zinspeelde*, *heb gezinspeeld*. Van *zin* en *spelen*. In spreken, of schrijven op iets doelen, het bedektelijk aanduiden, te kennen geven: *hij zinspeelde daarmede op eene vroegere gebeurtenis*. Van hier *zinspeling*.

ZINSPREUK, z. n., v., *der*, of *van de zinspreuk*; meerv. *zinspreuken*. Van *zin* en *spreuk*. Eene korte stelling, of spreuk, welke eenen nadrukkelijken zin heeft, of zeker zinnebeeld ten opschrift dient en hetzelfde verklaart: *het genootschap, onder de zinspreuk: dulces ante omnia musae*. *Zijne zinspreuk was: doe wel en zie niet om*.

ZINTEEKEN, z. n., o. Van *zin* en *teeken*. Schrijfteeken, om den zin nader aan te duiden, of dien onderscheidenlijk voor te dragen; anders zinscheiding, of *zinscheidingsteeken*: *men moet, om duidelijk te zijn, de zintekenen, zoo wel in het lezen, als in het schrijven, in acht nemen*.

ZINTUIG, zie *zin*.

ZINTWISTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zintwistte*, *heb gezintwist*. Van *zin* en *twisten*. Twisten over den zin eenes woords, eener uitdrukking, enz.; ook twistredenen. Van hier *zintwisting*.

ZITBANK, z. n., v. Van *zitten* en *bank*. Eene bank, geschikt, om daarop te zitten.

ZITDAG, z. n., m. Van *zit*, *zitten*, en *dag*. Een dag, waarop een gereg. hof, of raad, zijne zitting, of vergadering houdt.

ZITKUSSEN, z. n., o. Van *zit*, *zitten*, en *kussen*. Een kussen, waarop men zit, of hetwelk geschikt is om op te zitten, in tegenstelling van hoofdkussen, enz.

ZITPLAATS, z. n., v. Van *zit*, *zitten*, en *plaats*. Eene plaats, om te zitten, in tegenoverstelling van staanplaats: *eene zitplaats in de kerk hebben*.

ZITTEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zat*, *heb en ben gezeten*. Gezeten zijn, in tegenoverstelling van staan of liggen; eigenlijk: *wij zitten reeds*. *Blijf toch zitten*, sta niet op. *Op eenen stoel*, *op den grond zitten*. *Op een paard zitten*. *Goed te paard zitten*, in het rijden eene goede houding hebben. *Aan de tafel zitten*, spijzen. *Bij den haard, aan de deur,*

in de zijkamer zitten. Naast iemand zitten. Aan iemands rechter hand zitten. Boven aan, onder aan zitten. Regt op zitten. Zich moede zitten. Opeijeren zitten, broeijen. — Figuurlijk, wordt het van zulke verrigtingen gebezigd, welke zittend geschieden: *voor den schilder zitten*, zich laten uitschilderen, dewijl men daarbij gemeenlijk zit. *In het gerigt zitten*, gerigt houden. *In den raad zitten*, lid van den raad zijn. *Aan het roer der regering zitten*, lid der regering zijn. *Op den troon zitten*, Koning of Keizer zijn. Zich in eenen rustigen toestand bevinden, zich niet bewegen: *altoos te huis zitten*, niet van huis gaan. *Altoos in de boeken zitten*, altoos lezen, zich oefenen. *Hij zit er warm in*, hij is zeer gegoed. *Stil zitten*, niet werkzaam, ledig zijn. *In diepen rouw gedompeld zitten*, zeer treurig zijn. *In de gerangenissen zitten*, zich daarin bevinden. *Wegens schulden zitten, vast zitten*, namelijk gevangen. *Op den dood zitten*, uit hoofde eener misdaad, welke den dood verdient. *Laten zitten* beteekent, deels, onwillig terug laten, missen: *hij heeft veel geld in dien handel laten zitten*; deels, opzettelijk iemands belangen verlaten, en wordt in het bijzonder gezegd van echtgenooten en minnaars, die hunne beloften verbreken: *hij heeft zijne vrouw laten zitten. Zou hij mijne dochter willen laten zitten?* haar tegen zijne belofte niet trouwen. Ook nalaten: *hij heeft zijne vrouw wel laten zitten*, haar veel goed nagelaten. *Zitten blijven*, onwillig ongehuwd blijven; van het vrouwelijke geslacht: *na dat zij hem had afgevezen, is zij blijven zitten*. Overblijven: *na den dood van zijne vrouw bleef hij met zeven kinderen zitten*, bleef hij over, belast met de zorg voor, en opvoeding van zeven kinderen. *Zij bleef in den ganschen boedel zitten*, was erfgenaam daarvan. — Van levenlooze dingen gebruikt, beteekent het zich aan eene plaats bevinden: *die hoed zit niet vast. De plank zat los. Er zit mij veel slijm op de borst. Hier zit het mij*, hier hapert het mij. Met de bijwoorden *goed, slecht, enz.*, duidende de wijs aan, hoe zich iets aan het oog opdoet: *die rok zit zeer goed. Uw kleed zit voortreffelijk. De spijker zit niet goed. Uw doek, uwe muts, zit niet regt*. Ook met de voorzetsels *aan, in, op, enz.* *Daar zit niet aan*, h. v. geen vleesch aan het been. *Daar zit niet veel op*, daar is niet veel van te halen, niet veel mede te winnen. *Een gezeten man* is iemand, die ergens woont, en huis en goed heeft. — *Een zittend leven, zittend werk*, waarbij men veel zit.

In eenen meer bedrijvenden zin, doch altoos nog als een onzijdig werkwoord, voor zich zetten, plaatsen: *sittende op het reulen eener ezellinne*. [Bijbelv.] *Sit aan mijne rechter hand*. [Bijbelv.] *Christus is gezeten aan Gods*

rechter hand. Ga zitten, zeide zij, en ik was reeds gezeten. Ook figuurlijk, *iemand in het haar, in de veren, zitten*, hem in het haar grijpen, zich tegen hem verzetten. Van hier *zitter, zitster, zitting*. Zamenstell.: *aanzitten, afzitten, bezitten, enz.* — *Huiszittenarmen, huiszittenhuis*, in Amsterdam; *huiszittend, enz.*; *zitbank, zitkussen, enz.*

Zitten, hoogd. *sitzen*, reeds bij Isidor. en Kero *sitzen, sizzan*, Ulphil. *sitan*, neders. *sitten*, angels. *sittan*, eng. *to sit*, zweed. *sitta*, slav. *sedeti*, gr. ἕσις, lat. *sedere*.

ZITTER, zie *zitten*.

ZITTING, z. n., v., *der*, of *van de zitting*; meerv. *zittingen*. De daad van zitten, het zitten. De verzameling eener vergadering, eenes geregts, enz., dewijl de leden daar zitten: *zitting houden. In de eerste zitting. Hij heeft zitting in den raad*. Ook voor eene zitbank, of datgeen, waarop men zit: *stoelen met trijpten zittingen*. Eindelijk, de bril van een heimelijk gemak, of sekreet.

ZODE, *zood, zoó*, z. n., v., *der*, of *van de zode*; meerv. *zoden*. Verkleinw. *zoodje*. Eigenlijk, koking, van *zieden, zood, gezoden*, koken: *het water is aan de zoó*. Van hier ook, dat het onaangenaam gevoel van hitte en scherpeheid omtrent de kolk der maag, hetwelk somtijds van walging en braking vergezeld is, *zode* genoemd wordt: *wanneer zij bier of andere gegiste dranken gebruikt, krijgt zij de zode*, of *zoó*. Verder, zoo veel, als men in eens kookt, of, als geschikt is, om gekookt te worden: *eene zode visch. Eene zode peulen, erwten, enz. Gij moet mij eene goede zoó geven. Drie haarzen zijn eene hengegelaars zoó*. Een kooksel: *gheef mi van dezer roder sode*. [Bijbelv. 1477.] Eindelijk beteekent *zode* een met eene spade afgestoken stuk grasland: *zoden afspitten. Eenendijk met zoden beleggen. Hoe groene zoodje. Hij bouwde eenen altaar, het zij van steenen, of van aarde en zoden, enz.* [J. H. Van Der Palm.] — Sprekw.: *dat brengt geen zoden aan den dijk*, dat brengt niet veel voordeel aan. Ten Kate twijfelt, of dit woord, ook in de laatste beteekenis, tot *zieden*, koken, of tot *zaaijen* behoort. Anderen brengen het tot het gr. ζῶος, *vivus, virens*, groen. Oul. werd *zode*, bij Kil. *sode, soede, soeuwe*, hoogd. *Sod*, angels. *seath*, vries. *sohde*, ook voor eene gegraven bron, wijders voor eenen sekreetput, genomen; waarschijnlijk ook van het *zieden*, of ruischen, van het bronwater, en van het gisten der sekreetputten ontleend.

ZOEK, *te zoek*, zie *zoeken*.

ZOEKEN, bedr. w., onregelm. *Ik zocht, heb gezocht*. Iets welks plaats onbekend is, trachten te vinden, of te ontdekken, inzonderheid in zoo ver dit door hier en daar rond te zien geschiedt.

Eigenlijk: *iets zoeken en het niet vinden. Het verlorene zoeken. Iets in het zand, in het water, enz. zoeken. Iemand zoeken. Waar moet ik haar zoeken? Ik zocht u bij uwen vriend. Dat had ik bij hem niet gezocht, van hem niet vermoed. Figuurlijk: wat hebt gij hier te zoeken?* te doen, te verrigten. *Ik weet, wat gij daarmede zoekt*, bedoelt. Het verleden deelw. *gezocht* duidt dikwerf de moeite aan, welke iets den uitvinder gekost heeft, waarmede intusschen zulk eene in het oog loopende moeilijkheid niet moest gepaard gaan: *die voordragt, die gelijkenis, die uitdrukking is zeer gezocht. Eene gezochte verontschuldiging.* In eene uitgestrekte beteekenis, trachten iets te verkrijgen, of een oogmerk te bereiken: *de schaduw zoeken. Iemands geluk, verderf, zoeken. En wellust aen dat montje zocht.* [Poot.] *Eene reden, een voorwendsel zoeken. Hulp bij iemand zoeken. Eene gelegenheid zoeken. Een ambt zoeken. Twist zoeken. Vergewing zoeken.* — Ook met de onbepaalde wijs der werkwoorden, en het woordje *te*, voor moeite aanwenden, trachten: *iemand zoeken te benadeelen, te bevoordeelen. Iemand zoeken te behagen. Iemand zoeken om te brengen. Iets zoeken te verhinderen.* Van hier *te zoek*, voor *te zoeken*: *te zoek zijn*, verborgen zijn; *te zoek raken*, verloren, of gemist worden. *Zich te zoek maken*, zich verwijderen, verbergen. Ook zonder *te*: *makenze al 't hare zoek*, enz. [Oud.] *Wijders zoeker*, samenst.: *baatzoeker, bezoeker, gewinzoeker, goudzoeker, twistzoeker, voetzoeker*, enz. *Zoeking*, en de samenst.: *bezoeking, doorzoeking, huiszoeking, nazoeking, verzoeking*, enz. Samenstell.: *aanzoeken, bezoeken*, enz.

Zoeken, hoogd. *suchen*, bij Isid. en Kero *suahhan*, Ulphil. *sokjan*, neders. *söken*, angels. *secan*, eng. *to seek*, zweed. *soka*, pool. *zukam*. Ihre leidt het van het gr. ζητεω af; anderen brengen het tot zien.

ZOEKER, ZOeking, zie *zoeken*.

ZOEL, bijv. n. en bijw., *zoeler, zoelst*. Benaauid, afmattend warm, van de lucht gesproken, zoo als in den zomer, kort voor een onweer, de lucht pleegt te zijn: *het is heden zeer zoel. Zoel weder. Een zoele dag. Zoele zomerluchtjes.* [D. Smids.] Van hier *zoelheid*.

Zoel, anders ook *zwoel*, hoogd. *schwül* en *schwul*, *schwülig*, *schwellig*, neders. *swool*, *swolig*, eng. *sweltry*, en *sultry*, angels. *swilic*. Ten Kate brengt het tot *zwellen, wellen*.

ZOEN, z. n., m., *des zoens*, of *van den zoen*; meerv. *zoenen*. Verkleinw. *zoentje*. Eigenlijk, een kus, en wel de kus des vredes; gelijk blijkt uit *verzoenen*, voor bevredigen: *eenen zoen geven*. Ook de kus der liefde; doch, in deze beteekenis, zegt de Heer

Huijdecoper, klinkt het woord *zoen* veel darter, dan kus: *en laten 't kapitaal verdienen met een zoen.* [H. Verbiest.]

Dat ik, naer mijn gecal,

Nu eens een zoentje stal. [Poot.]

Zoen, voor *verzoening*, komt voor in de spreekwijzen *zoen bieden*. *Dit deed hij tot zoen zijner misdaad.* [Halma.] *Ten zoen van onjoon en van joon.* [Moon.] *Dat bloet, dat ons den zoen des hemels koopen moet.* [D. Deck.] *Gedenk, Heer, aen uw' zoon, en zijnen zoen.* [G. Brandt.]

ZOENDING, zie *zoenen*.

ZOENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zoende, heb gezoend*. Kussen: *ik zoende haar met een goed hart. Hij heeft het meisje gezoend*. Even als *zoen* ook bevrediging, of *verzoening* beteekent, zoo wordt *zoenen* mede voor bevredigen of *verzoenen*, genomen; zoo als bij Vond.:

Of juist onnoozel bloet en Agamemmons zaet

De felle Hekaté most zoenen en verzachten.

Willeram. noemt hierom Christus *ther soener*. Van hier *zoener*. Samenstell.: *zoending*, dat oulings in gebruik geweest is, voor de regtsoefening over den zoen tusschen beleedigden; ook voor de afmaking eener beleediging, door tusschenkomst van goede lieden; *zoengeld, zoenoffer, zoenofferande; afzoenen, verzoenen*, enz.

ZOET, bijv. n. en bijw., *zoeter, zoetst*. Eigenlijk, dat den hoogsten graad van aangename gewaarwording, op de smaakzenuwen veroorzaakt, en tegen zuur en bitter overstaat: *zoo zoet als honig. Die druiven smaken zeer zoet. Zoete wijn. De gestolen wateren zijn soete.* [Bijbelv.] *Zoet worden: doe wert het water soet.* [Bijbelv.] *Wijders*, wordt het voor niet zuur, niet zout, of ongezoeten, gebruikt, als: *zoete melk, room*, in tegenoverstelling van zure. *Zoet water*, in tegenoverstelling van brak, of zout water, zee-water. *Wijders*, dat eenen hoogen graad van aangename gewaarwording door andere zintuigen veroorzaakt; en wel ten aanzien van het gehoor: *eene zoete stem. De zoete stem der vreugde. Zoete klanken*, enz. Zoo ook in opzigt tot den reuk: *de roos heeft eenen zoeten reuk*. Olfrid. zegt: *suazo sie thir stinkend*, zij rieken aangenaam. Doch meest in den dichterlijken stijl, terwijl het hier ook dikwerf aangenaam kan beteekenen.

Figuurlijk, voor de inwendige gewaarwording ten hoogste aangenaam: *zoet slapen. Een zoete slaap. De slaap des arbeiders is soet.* [Bijbelv.] *Mijn hart smolt in zoeten weemoed weg. Hoe zoet is 't, waar de vriendschap woont! Een zoet gezelschap. Welk eene zoete gedachte! Mijne overdenkinge van hem sal soete zijn.* [Bijbelv.] *Ik heb u mijne zoetste wenschen toevertrouwd. Zoete woorden, vleijende woorden: iemand zoete woorden geven.*

Verder, uit hoofde dezer aangename gewaarwording, naar hetzelfde sterk hakende, begeerig: *zoet op eer, op wraak*, enz. *Die op dusdanige zintikheden zoet zijn*. [Oud.] Eindelijk wordt het ook voor stil, zonder gedruis, gebezigd, als: *hij sprak zoo zoetjes, dat men hem niet verstaan kon*. Ook voor langzaam: *wat gaat gij zoetjes! haast u wat*. En van hier voor stil, gehoorzaam en schikkelijk, van de kinderen sprekende: *het is een regt zoet kind*. *Zij is van daag zeer zoet geveest*. Ook wordt het als zelfstandig gebezigd: *zoet en zuur, voor- en tegenspoed*. *Men ondervindt zoet en zuur in het huwelijk*. Zoo ook Tollens.:

*Dus, geliefkoosd vriendental!
Smaak te minder 's levens gal,
Om te meer zijn zoet te smaken.*

Van hier *zoetachtig, zoetelijk, zoeten, zoetheid, zoetjes, zoetigheid*, enz. Zamenstell.: *zoethout, zoetsappig, zoetsprakig, zoetrijl, zoetvrijen, zoetvloeiend*, enz. *Stuimerzoet, zangzoet*, enz.

Zoet, hoogd. *süsz*, bij Isidor. *suozss*, Kero, Otfrid. *suazza*, zveed. *söt*, ijsl. *saet*, angels. *swete*, *swaes*, eng. *sweet*; waarmede ook het lat. *suavis* en gr. *ἴδω*; en *ξουδός*; verwant zijn. De eerste eigenlijke beteekenis van dit zoo oud woord is onbekend. Dat echter *zoet* en *zacht* niet zoo ver van elkander verwijderd zijn, als in den eersten opslag wel mag schijnen, blijkt uit het zweed. *sijfta*, *zoet* maken; te meer, daar *f* en *ch* dikwerf verwisseld worden, als: *graft* en *gracht*, *zaft* en *zacht*. Ook wordt *zoet* en *zacht* bij elkander gevoegd, in de gewone spreekw.: *zoetjes en zachtjes*.

ZOETELAAR, z. n., m., *des zoetelaars*, of *van den zoetelaar*; meerv. *zoetelaars, zoetelaren*. Spijs- en drankverkooper, in het leger; iemand, die de soldaten met spijs, drank en andere noodwendigheden, in het leger, volgt, om dezelve aan hen te verkoopen; anders *marketenter*, zie dit woord. Van eene vrouw zegt men *zoetelaarster*. Van het werkw. *zoetelen*, waarvan *bezoetelen*, om de morsigheid, welke daarbij plaats heeft, naardien bij een trekkend leger niet veel netheid, of zindelijkheid, kan verwacht worden. *Zoetelen* wordt ook gebezigd in den zin van spijs en drank in het leger verkoopen; zamenstell.: *uitzoetelen: koopmanschap allengskens uitzoetelen*. [Halma.]

ZOETELAN, zie *zoetelaar*.

ZOETELIJK, zie *zoet*.

ZOETEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik zoette, heb gezoet*. Onzijd., zijne zoetigheid aan iets anders mededeelen: *fijne suiker zoet beter, dan grove*. *Die siroop zoet niet*. Bedr., zoet maken: *eene spijs, eene artsenijs zoeten*. Zamenstell.: *verzoeten*.

ZOETHEID, zie *zoet*.

ZOETHOUT, z. n., o. Van *zoet* en *hout*. De wor-

tel eener plant, welke geel van kleur is, eenen aangename reuk en zoeten smaak heeft, lat. *glycyrrhiza*. *Een stukje zoethout. Drop is het afkooksel van zoethout*.

ZOETJES, zie *zoet*.

ZOETIGHEID, z. n., v., *der, of van de zoetigheid*; meerv. *zoetigheden*. De eigenschap van iets, dat zoet is, in de meeste beteekenissen van het woord, zonder meervoud: *de zoetigheid der suiker, des honings, des slaaps*, enz. — Al wat zoet is, en, in eene figuurlijke beteekenis, een hooge graad van aangename gewaarwording; met een meervoud: *de bije puurt zoetigheid uit alle bloemen*. Ook allerlei zoete spijs, suikergebak, enz.: *men moet den kinderen zoo veel zoetigheid niet geven*. *De zoetigheden des levens*. Gewin, voordeel: *daar zal voor u nog eene zoetigheid op zitten*. Insgelijks, vleijerij: *hij zeide haar allerhande zoetigheden*.

Zoetigheid, anders ook *zoetheid*, hoogd. *Süszigkeit*, bij Kero, Otfrid. en anderen, *suazze, suoze*.

ZOETSAPPIG, bijv. n. en bijw., *zoetsappiger, zoetsappigst*. Van *zoet* en *sappig*. Eigenlijk, zoet van sap: *zoetsappigedruiven*, enz. Figuurlijk, *laf, walgelijk: eene zoetsappige redenering*. *Hij mengde zich zoetsappig in het gesprek*. *Zoetsappiger voordragt hoorde ik nimmer*. Van hier *zoetsappigheid, zoetsappigtijk*.

ZOETVIJL, z. n., v. Van *zoet* en *vijl*. Eene fijne vijl, die glad afneemt: *gij moet het met de zoetvijn nog eens overvrijen*. Figuurl., naauwkeurige beschaving en verbetering: *ergens de zoetvijn over laten gaan*. Van hier het bedr. werkw. *zoetvrijen*, in de beide beteekenissen van het z. n.

ZOETVLOEIEND, bijv. n. en bijw., zijnde het deelw. van *vloeijen* en *zoet*. Alleen van dichtklanken, en verzen gebruikelijk: *de zoetvloeiende verzen van Poot*. *Een zoetvloeiend dichtstuk*. Van hier *zoetvloeiendheid*.

ZOG, z. n., v., zie *zeug*.

ZOG, z. n., o., *des zogs*, of *van het zog*; zonder meerv. Moedermelk, vrouwenmelk; ook van dieren: *zij heeft weinig zog*. *Dun zog*. *Goed, voedzaam zog*. *De vijantschappen der huizen worden vorstenkinderen in 't zog gegeven*. [Hooft.] *Dees huurling onttrekt den lammeren het zog*. [Vond.] Ook wordt dit woord gebezigd, voor het spoor, dat een schip achterlaat, bij Kil. onder den naam van *sock*, of *sok* bekend (*sulcus maris*), ontleend van de *zuiging in het water*, door een voortgaand schip veroorzaakt. Wanneer dus een schip kort achter een ander schip komt, en in deszelfs zog vaart, wordt het door deze zuiging als aangetrokken, en vaart het derhalve veel gemakkelijker: *wij bleven in het zog van het vaartuig, dat voor ons was*. Van hier de figuurlijke spreekwijs: *in iemands zog varen*, hem gemakshalve, of voordeelshalve, volgen.

Geen overvrechtze stappen misleiden nu de kiel in 't zog van snooden buit. [Vond.]

Toen mogt ik, op de holle baren,

Der ongemete letterzee,

In 't zog van uwe dichten raren.

En keeren veilig op de ree. [A.V.D. VI.]

Zamenstell.: *zoggat, zogstukken, zecw., enz. zeezog, enz.*

ZOGELING, zie *zogen*.

ZOGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zoogde, heb gezoogd.* Van *zog*. Te zuigen geven, laten zuigen, bepaald in de beteekenis van het aanbieden der borst aan kinderen en dieren: *een kind zogen. Eene zogende vrouw. Ick stont in den morgen op, om mijnen sone te zoogen.* [Bijbelv.] *Waerom was ick ghesoghet metten borsten?* [Bijb. 1477.] *Eene zogende koe. Een zogend schaap. Dertigh zoogende kemelinnen met hare veulens.* [Bijbelv.] *Nooit tapte hij het schaep zijn zoogende uiers leeg.* [H. Dull.] *Zij moesten zogen, voeden, voordeel aanbrenge, en willen slechts zuigen, anderen uitmergelen, en voordeel trekken.* Van hier *zogeling, m. en v., (zuigeling), zoging, zoogster.* Zamenstell.: *zoogbroeder, medezogeling, die dezelfde borsten met een' ander zuigt; zoogdier, dat borsten of uiers heeft, en de jongen met zog voedt; zoogkalf, zoogkind, zooglam, zoogvarken, zoogvrouw, voedstervrouw, zoogzuster, enz.*

Zogen, hoogd. säugen, reeds bij Olfrid. sougan, neders. sögen, angels. sican, eng. to suckle. Zuigen en zogen zijn even zoo onderscheiden, als drinken en drenken, en beide van den klank gevormd.

ZOLDER, z. n., m., *des zolders, of van den zolder;* meerv. *zolders.* Verkleinw. *zoldertje.* Het hoogste vertrek van een huis, of de planken vloer boven de woonvertrekken, of in andere gebouwen: *de wasch hangt reeds op den zolder. Ik heb het hout op den zolder laten brengen. Bij den oppersten zolder.* [Vond.] Ook de planken vloer tusschen twee vertrekken. Wijders de bovenste bergplaats in een pakhuis, stal, enz.: *die goederen liggen op twee zolders. Koren op den zolder, of op zolder, brengen. Een zolder vol hooi.* Van hier *zolderen.* Zamenstell.: *appelzolder, graanzolder, hooizolder, houtzolder, kleerzolder, korenzolder, pakzolder, rookzolder, turfzolder, zoutzolder, enz. — Zolderkamer, zolderluik, zolderraam, zolderstuk, zoldertrap, zoldervenster, enz.*

Zolder, hoogd. Söller, bij Olfrid. en Talian. solar, soler, waar het een zaal, spijskamer beteekent, neders. soller, eng. solar, middeleeuw. lat. solarium, solerium, zweed. svale. Hoogstwaarschijnlijk is dit woord van het oude *saul, sole*, eene plank, afkomstig, en beteekent *zolder* dus eigenlijk een' beplankten vloer.

ZOLDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zolderde, heb gezolderd.* Van *zolder*. Op den zolder brengen, leggen: *koren, vlas, enz. zolderen.* Eene zoldering leggen: *eene kamer zolderen. Eene opperzale zolderen.* [Hoogvl.] *Die fijne opperzalen soldert in de wateren.* [Bijbelv.] *Om de hujsen te solderen.* [Bijbelv.] Van hier *zoldering*, de verdieping van een gebouw; ook het plankwerk des zolders, of de bovenvloer.

ZOLDERING, zie *zolderen*.

ZOLEN, zie *zool*.

ZOMER, z. n., m., *des zomers, of van den zomer;* meerv. *zomers.* Eigenlijk, de warme tijd des jaars, waarin boomen en gewassen groeijen en tot wasdom komen; in tegenoverstelling van den winter. De oudste volken kenden slechts deze twee jaargetijden; en in het gemeene leven gebruikt men beide woorden nog dikwerf in dezen zin: *het is, of wordt zomer, zegt men, wanneer het weder aangenaam en warm is. Nadat men uit de grenzen, of den afloop, beider jaargetijden twee nieuwe gemaakt heeft, is de zomer, in eene bepaalde beteekenis, dat jaargetij, waarin de zon den kreeft, den leeuw, en de maagd doorloopt: wij hebben zomer. Den zomer ergens doorbrenge. Eene natte, koele zomer. Des zomers, in den zomer. Wanneer de westewint den zomer inlokt.* [Vond.] — *Figuurlijk, een jaar; doch alleen in den dichterlijken stijl: zij was eerst zestien zomers oud.* Naar eene andere figuur, is *de zomer des levens, der jaren, de mannelijke ouderdom: hij stierf in den zomer zijns levens. Een schoone juffer in den zomer van heur jaren, enz.* Van hier *zomerachtig, zomersch.* Zamenstell.: *zomerbloem, zomerdag, een dag in den zomer, ook zomertijd; zomerdijk, zomerdraden, zomerhille, zomerhuis, zomerkaai, zomerkleed, zomerloon, loon dat een arbeider des zomers verdient; zomertucht, zomermaand, de maand Junij; zomertarw, zomertijd, zomerverblijf, zomerweer, enz.; nazomer, de aangename dagen in den herfst, van den 1^{en} tot den 15^{en} November; voorzomer, enz.*

Zomer, hoogd. sommer, reeds bij Kero sumar, neders. sommer, angels. sumer, sumor, zweed. sommar, in het ierl. sam, samrhad. Sommigen brengen het tot het oude *svommen*, vergaderen, omdat alsdan de vruchten vergaderd of verzameld worden. Oul. beteekende *zomer* ook een lastpaard.

ZOMERACHTIG, ZOMERDAG, zie *zomer*.

ZOMERDRAAD, z. n., m. Van *zomer* en *draad*. Draden, welke, voornamelijk omtrent den herfsttijd, door de gras- of landworpjes en spinnetjes over de velden gespounen, en bij mooi droog weer, door den minsten wind, om hunne ligtheid, in de lucht opgeheven en voortgedreven worden. Het bijgeloof houdt deze draden voor overblijfsels van het dood-

kleed, waarmede de Maagd Maria in het graf gelegd is, doch hetwelk zij, bij hare hemelvaart, heeft laten vallen.

ZOMEREN, onpers. w., gelijkvl. *Het zomerde, heeft gezomerd.* Zomer worden, warm worden: *het begint reeds te zomeren.* Van zomer.

ZOMERHUIS, enz., zie *zomer*.

ZOMERSCH, bijv. n., van *zomer*. Dat tot den zomer behoort, of daaraan gelijk is: *een zomersche dag. Een zomersche avond.*

ZOMERSPROET, zie *zomervelek*.

ZOMERVELEK, z. n., v. Van *zomer* en *vlek*. Kleine gele vlekken in het aangezicht en aan de handen, welke, vooral des zomers, zichtbaar worden: *een beproefd middel tegen de zomervelekken.* Anders *zomersproeten*, ook enkel *sproeten*.

ZOMERWEDER, *zomerweer*, z. n., o. Van *zomer* en *weder*. Het weder, d. i. de gesteldheid der lucht, in den zomer; ook weder als in den zomer, in tegenoverstelling van *winterweder*. *Het is thans regt zomerweder.*

ZOMERZIJDE, z. n., v. Van *zomer* en *zijde*. De naar de zon, d. i. naar het zuiden gerigte zijde eenes dings: de zuidzijde: *de zomerzijde van een huis, eenen boom, eene heining*, enz.

ZON, z. n., v., *der*, of *van de zon*; meerv. *zonnen*. Verkleinw. *zonnetje*. Een altoos lichtend hemelligchaam, hetwelk aan andere donkere lichamen of de planeten licht en warmte geeft.

Eigenlijk zijn de vaste sterren zoo vele zonnen, waarvan elke de bron des lichts en der warmte voor hare planeten is. In eene meer gewone beteekenis verstaan wij door *de zon* dat lichtend hemelligchaam, hetwelk onzen aardbol licht en warmte mededeelt: *de zon gaat op, onder. De zon schijnt*, wanneer zij gezien wordt. *D'alkoesterende zon vergult der bergen top.* [Poot.] *Anderen schilderen de zon met houtkole.* [Vond.] *De opgang, de ondergang der zon. De rijzende, opgaande zon. De rijzende zon aanbidden*, spreekw., zich houden aan, en indringen bij degenen, die in voorspoed en groot aanzien geraken. *De zon haalt water*, zegt men, in het gemeene leven, wanneer zij tusschen twee dichte wolken doorschijnt, waarbij men heldere strepen aan den hemel ziet. *De zon schijnt in het water. Ik mag wel zien, dat de zon in het water schijnt*, spreekw., ik mag wel lijden, dat anderen zich ook vermaken. *Met de noorder zon verhuizen.* Zie *noorder*. *God doet zijne zonne opgaan over boezen en goeden. De sonne gingh op boven de aerde.* [Bijbelv.] *Soo dat er niet nieuws en is onder de sonne.* [Bijbelv.] Dikwerf, doch tegen het gebruik, wordt, in den tweeden naamval, *der zonnen*, in plaats van *der zonne* gebezigd: *tegen der sonnen opgangh — van der sonnen*

ondergangh. [Bijbelv.] Zonder bepalend lidwoord nogtans zegt en schrijft men: *voor zonnen opgang, na zonnen ondergang.*

Figuurlijk, verstaat men zeer dikwerf onder het woord *zon*, de zonnestrallen: *de zon brandt, steekt. Van de zon verbrand zijn. In de zon gaan*, in tegenoverstelling van in de schaduw. *Iets in de zon leggen, hangen.* Bij de voormalige kampvechters werd de zon onder de strijders gelijkelijk verdceld, d. i., zij werden zoo geplaatst, dat de zon den eenen niet meer in het aangezicht scheen, dan den anderen. In den Bijbel vinden wij, figuurlijk, gewag gemaakt van *de zon der gerechtigheid*. Ook dragen uitmuntende personen, die kennis en verlichting verspreiden, in den verheven schrijftrant, den naam van *zonnen*. En in de taal der liefde, noemen de Dichters schoone oogen *zonnen*, of *tweelingzonnen*. Zelfs worden bij sommige Dichters *zonnen* voor jaren genomen: *helt Heins, die zestien zonnen pas out*, enz. [Moon.] Eindelijk worden de aangestoken en ronddraaijende schijven van een vuurwerk *zonnen*, of *zonnetjes* geheeten. Van hier oul. het werkw. *zonnen*, voor in de zon leggen: *haar winterkoren zonnen.* [Spieg.] *Zonnig*, bijv. n., voor veel zon hebbend, rijk van zon. Zamenst.: *zondag, zonnebeeld, zonnebloem, zonnecirkel, zonnedaauw, zonnedak, zonneglans, zonnegloed, zonneglas, zonnehoed, zonnejaar, zonnekeerkring, zonneklaar, zonnelicht, zonneloop, zonnemaagd, zonnemeter, zonnepoort, zonnering, zonnescerm, zonnescriff, zonneschijn, zonnenschuw, zonnestand, zonnestilstand, zonnestofje, zonnestraal, zonnetaaning, (zonsverduistering) zonnervlak, zonnenvogel, zonnenuur, zonnewagen, zonneweg, zonnewijzer*, enz. *Middagzon, morgenzon, veenzon*, enz.

Zon, hoogd. *Sonne*, reeds bij Kero *suunu*, Othrid. *sunna*, Ulphil. *sunno*, neders. *sunne*, angels. *sunna, sunaa*, eng. *sun*. Ten Kate betreft dit woord tot den wortel van *zenden* en *zinnen*; doch het is hoogstwaarschijnlijk een afstammeling van *zien*, dewijl het licht het eigenlijkste merkteeken van dit hemelligchaam is. *Sun* was weleer voor *zien* gangbaar; zoo is, b. v., bij Notk. *anasune* het aangezicht. Met eenen anderen uitgang heet *de zon* in het zweed. *sol*, deen. *soel*, lett. *saule*, lat. *sol*, fr. *soleil*.

ZONACHTIG, zie *zon* en *zonnig*.

ZOND, z. n., v., *der*, of *van de zond*; zonder meerv. Eene zeeëngte tusschen de noord- en oostzee: *het sluiten der zondt.* [Hooft.]

Zond, hoogd. *Sund*, eng. *sound*, zweed. *sund*. Verscheidene gissingen zijn over den oorsprong van dit woord gemaakt; doch natuurlijkst wordt het gebragt tot het oude *sund, sond, zund, zond*, water, zee.

ZONDAAR, z. n., m., *des zondaars*, of *van den*

zondaar; meerv. *zondaars*, *zondaren*. Van eene vrouw zegt men *zondares*. Het is van het verouderde *zonden* voor *zondigen*. Een overtreder van goddelijke en menselijke wetten: een boetvaardige *zondaar*. *Onnoosel, onbesmet, afgescheiden van de sondaeren*. [Bijbelv.]

Zondaar, hoogd. *Sünder*, bij Notk. en Strijk. *sundar*, *sunder*, Kero, Otfriid. en anderen bezigen daarvoor *suntigo*.

ZONDAG, z. n., m., des *zondags*, of van den *zondag*; meerv. *zondagen*. Van *zon* en *dag*. De eerste dag der weke, welke in alle christelijke kerken tevens een aan de openbare Godsverering toegewijde dag is: op *aanstaanden zondag*. Des *zondags*, op *zondag*. Van hier *zondagsch*, dat tot den *zondag* behoort, of daarmede overeenkomt. Zamenstell.: *zondagskind*, dat op *zondag* geboren is; *zondagskleed*, dat men des *zondags* draagt; *zondagsletter*, die letter, welke, in den almanak, al de *zondagen*, het gansche jaar door, aanduidt, enz. — *Palmzondag*, enz.

Zondag, hoogd. *Sonntag*, reeds in de achtste eeuw *sununtag*, bij Otfriid. *sunundag*, neders. *sundag*, bij de Rom. *dies solis*. Notk. noemt dezen dag *frontag*.

ZONDAGSCH, zie *zondag*.

ZONDARES, zie *zondaar*.

ZONDE, z. n., v., der, of van de *zonde*; meerv. *zonden*. Elke overtreding van goddelijke en menselijke wetten: eene *zonde* begaan. *Zich aan eene zonde schuldig maken*. *Iets voor eene zonde*, of voor *zondehouden*. *Foet, het is zonde!* *Dat is geene zonde*. *Iemand tot zonde verleiden*. *Zonde van iets maken*, het voor *zonde* houden. *Wat is mijne overtredinge, wat is mijne zonde?* [Bijbelv.] *Zonde van natatigheid*. *Onnatuurlijke zonde*, of *zonde tegen de natuur*. *In de zonde vallen*. *De vergeving der zonde*. Van hier *zondig*, enz. Zamenstell.: *zondoffer*, enz.

ZONDER, uitsluitend voorzetsel. *Zonder oorzaak*. *Zonder moeite*. *Zonder twijfel*. *Zonder u zou het leven voor mij geene waarde hebben*. Ook wordt het somwijlen als voegwoord gebezigd: *ik zal hem de zaak eenvoudig voorstellen, zonder van die andere omstandigheid te spreken*. Ook *zonder dat*: *zonder dat er iemand op let*. [Bijbelv.] Oul. werd *zonder* ook voor *bijzonder* gebruikt. Van hier *zonderen*, *zonderheid*, welke alleen in zamenstelling, als *afzonderen*, *uitzonderen* en *inzonderheid*, gebezigd worden.

Zonder, hoogd. *sunder*, neders. *sunder*, bij Ulphil. *sundro*. Ook hier is het denkbeeld van afzondering het heerschende. Het lat. *sine* is daaraan verwant.

ZONDERBAAR, *zonderling*, bijv. n. en bijw., *zonderbaarder*, *zonderbaarst*. Van het verouderde bijv. n. *zonder* en *baar*. Bijzondere en onderscheidene eigenschappen aan zich heb-

bend, *zonder* derzelver gesteldheid verder te bepalen, ook ongewoon, dat zelden geschiedt: *dat is toch een zonderbaar voorval*. Van hier *zonderbaarheid*, *zonderbaartijk*, bij Kil. Zie *zonderling*.

ZONDEREN, zie *zonder* en *afzonderen*.

ZONDERLING, bijv. n. en bijw., *zonderlinger*, *zonderlingst*. Genoegzaam hetzelfde, als *zonderbaar*, doch meer in gebruik: eene *zonderlinge zaak*. *Het is een zonderling mensch*. *Hij legt zich altoos toe, om zonderling, anders dan een ander, te wezen*. *Zij is zeer zonderling in hare kleeding*. *Hij bezit eene zonderlinge welsprekendheid*. *Een zonderlinge, ongemeene, schoonheid*. *Het is zonderling, dat hij mij niet geantwoord heeft*. *Ik vind daarin niets zonderlings*. *Hij heeft mij zonderling wel voldaan*. Van hier *zonderlingheid*. De Hoogduitschen bezigen *zonderling* (*sonderling*) als een zelfstandig naamw., voor iemand, die zich beijvert, om het tegendeel van datgeen te doen, wat het gebruik, of de aard der omstandigheden vordert, dewijl hij zich daardoor van anderen als afzonderd. En als zoodanig wordt dit woord ook reeds, door sommigen, bij ons gebezigd: *hij is een rechte zonderling*.

ZONDIG, bijv. n., *zondiger*, *zondigst*. Van *zonde*. Met *zonde* besmet, tot *zonde* geneigd: *wee den zondigen volcke*. [Bijbelv.] *Eene zondige ziel*. *Zondige werken*. *Zondige gedachten en begeerten*.

Zondig, hoogd. *sündig*. Dit woord is zeer oud, daar het reeds bij Otfriid., Kero en anderen voorkomt, die ook *suntigo* voor *zondaar* bezigen.

ZONDIGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zondigde, heb gezondigd*. *Zonde* begaan, in de gewone godgeleerde beteekenis: *geen mensche en is er, die niet en sondigt*. [Bijbelv.] *Tegen God, tegen zijne naasten, tegen zijn eigen ligchaam*, enz., zoo ook *aan God, aan iemand*, enz., *zondigen*, zijn bijbelsche uitdrukkingen, voor welke men, volgens Adelung, liever bezige *zich aan God*, enz. *bezondigen*. *Hierin hebt gij gezondigd*, eene *zonde* begaan. Insgelijks: *tegen de wet zondigen*, de *wet* overtreden. Somwijlen, doch zelden, wordt het als een bedrijv. werkw. gebezigd: *wat heb ik gezondigd?* *Eene zonde zondigen* komt in den Bijbel voor, in de beteekenis van *grovelijk zondigen*. Ook wordt het in eenen ruimeren zin, voor eenen mislag begaan gebruikt: *tegen de regels der taal zondigen*.

Zondigen, hoogd. *sündigen*, van het verouderde *zonden*, bij Kero en Otfriid. *sunton*, zweed. *stjnda*, eng. alleen *sinn*.

ZONDOFFER, z. n., o. Van *zonde* en *offer*. Bij de oude Joden, een bloedig offer, hetwelk ter verzoening van God, voor eene begane *zonde* aangebragt werd; waarom het ook *het zoenoffer* en *schuldoffer* genoemd werd. Het on-

- derscheid, dat eenige uitleggers tusschen *zondoffer* en *schuldoffer* maken, als of het eene voor zonde van vergrijp, en het andere voor zonde van nalatigheid aangebragt werd, is meer geestig uitgedacht, dan gegrond.
- ZONDVLOED, *zundvloed*, z. n., m. Van *zond*, *zund* en *vloed*. Eigenlijk iedere groote en geweldige overstroming, zoo als nog voor eenige jaren in een gedeelte van ons land heeft plaats gehad, anders watersnood genoemd. In eene meer bepaalde beteekenis verstaat men door *zondvloed* alleen die groote overstroming, welke ten tijde van Noach geweest is, en naar de meening van velen, den ganschen aardbol onder water zou gezet hebben: *tot dat de sundvloet quam en haer alle wechnam*. [Bijbelv.]
- Zondvloed*, *zundvloed*, hoogd. *Sündfluth*, bij Notk. *sintfluote*, *sinfluote*. Velen leiden de eerste helft van dit woord, zeer gezocht en geheel verkeerd, van het vorige *zonde* af, en verklaren hetzelfde door eene, om de zonden der menschen te weeg gebragte overstroming. Redelijker en taalkundiger wordt dit woord tot het boven verhandelde *zond*, *zund*, water, zee, gebragt; zoo dat *zondvloed* eigenlijk niets anders, dan *watervloed* is.
- ZONNEKLIPS, zie *zonsverduistering*.
- ZONNEBEELD, z. n., o. Van *zon* en *beeld*. De weerkaatsing der zonne, of het door breking der lichtstralen in de verdikte lucht voortgebragte beeld der zonne, lat. en gr. *parelion*, ook *bijzon*, *wolkzon*.
- ZONNEBLOEM, z. n., v. Van *zon* en *bloem*. Eene plant, wier groote gele bloem de gedaante eener zon heeft; *de helianthus annuus* en *multiflorus* van Linn. Zij behoort in Peru en Mexico te huis, en is uit die landen in onze tuinen overgebragt.
- ZONNEKIRKEL, zie *zonnekring*.
- ZONNEHOED, z. n., m. Van *zon* en *hoed*. Een, met groote randen voorziene hoed, welke de stralen der zon van het aangezicht afkeert, en dus ter beschutting tegen de zon gedragen wordt.
- ZONNEJAAR, z. n., o. Van *zon* en *jaar*. Dat jaar, hetwelk naar den loop der zon bepaald wordt, of de tijd, waarin de zon de twaalf teekenen van den dierenriem doorloopt: *het zonnejaar bestaat uit twaalf zonnemaanden, en berat drie honderd vijf en zestig dagen, vijf uren en negen en veertig minuten*. Het wordt tegen het maanjaar en burgerlijk jaar overgesteld.
- ZONNEKLAAR, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Zoo klaar als de zon; meest echter in eenen figuurlijken zin, voor den hoogsten graad van duidelijkheid en vatbaarheid: *eene zonneklare zaak. Het is eene zonneklare waarheid. Een zonneklaar bewijs*.
- ZONNEKRING, z. n., m. Van *zon* en *kring*. In de sterrekunde, de kring, dien de zon in hare eigene beweging schijnt te doorloopen. Bij de Dichters wordt *zonnekring* ook voor een jaar gebezigd: *na dertig zonnekringen*, enz.
- ZONNELOOP, z. n., m. Van *zon* en *loop*. De schijnbare beweging der zon om de aarde.
- ZONNEMAAND, z. n., v. Van *zon* en *maand*. Eene maand, wier during door den loop der zon bepaald wordt — de tijd, waarin de zon een van de twaalf teekenen van den dierenriem doorloopt. Eene zonnemaand bestaat uit dertig dagen, tien uren negen en twintig minuten en vijf sekonden.
- ZONNEN, zie *zon*.
- ZONNEPAARD, z. n., o. Van *zon* en *paard*. In de fabelleer, de paarden, welke den wagen der zon trekken: *al spant Kopernikus.... de zonnepaarden uit*. [Poot.]
- ZONNESCHERM, z. n., o. Van *zon* en *scherm*. Een scherm, om de zonnestrallen van zich af te keeren; fr. *parasol*, in onderscheiding van een regenscherm: *in warme landen zijn de zonneschermen zeer geneen*.
- ZONNESCHIJF, z. n., v. Van *zon* en *schijf*. In de sterrekunde, de zon, in zoo ver zij eene vlakke schijf schijnt te wezen.
- ZONNESCHIJN, z. n., m. Van *zon* en *schijn*. Het schijnen der zon, de toestand, waarin hare stralen door geene verbinding teruggehouden worden: *wij hadden op reis veel zonnenschijn. Bij klaren zonnenschijn*. [Vond.]
- ZONNESTAND, z. n., m. Van *zon* en *stand*. De tijd, wanneer de zon, des zomers, op het hoogst, of, des winters, op het laagst is. Zamenstell.: *winterzonnestand*, *zomerzonnestand*.
- ZONNESTOF, z. n., v. Van *zon* en *stof*. De in een vertrek omzwerfende onmerkbaar kleine stof, welke men alleen dan ziet, wanneer de zon, door eene kleine opening in het vertrek schijnt. Men gebruikt dit woord dikwerf, om iets onmerkbaar klein aan te duiden.
- ZONNESTRAAL, z. n., m. Van *zon* en *straat*. De van de zon uitgaande lichtstralen.
- ZONNETANING, zie *zonsverduistering*.
- ZONNEWAGEN, z. n., m. Van *zon* en *wagen*. In de fabelleer, de wagen, waarop de zon verbeeld wordt te rijden: *de moede zonnewagen staet vrachtloos*. [Poot.]
- ZONNEWIJZER, z. n., m. Van *zon* en *wijzer*. Een vlak, waarop de uren van den dag, door de schaduw van eenen wijzer in den zonnenschijn, aangegeven worden: *de zonnewijzer staat op één uur. De schaduw gaet haer gang rondom den zonnewijzer*. [Vond.] *In de graden van Achaz zonnewijzer*. [Bijbelv.] *Een zigteinderlijke zonnewijzer. Een toppige zonnewijzer*. Zamenstell.: *zonnewijzersbord*, *zonnewijzerskunde*, *gnomonica*.
- ZONNEZWIJM, *zonnezwijming*, zie *zonsverduistering*.
- ZONSVERDUISTERING, z. n., v. Van *zon* en *verduistering*. De verduistering der zon door

de maan, wanneer deze tusschen haar en de aarde treedt, en haar, voor eenen tijd, bedekt.

Zoo, bijw. en voegw. Als bijw. is het van eenen betrekkelijken aard, en slaat het, of op iets, dat voorafgegaan is, of daaronder verstaan wordt, of op iets, dat volgt, en beteekent eigenlijk op deze, of zulk eene wijze, in dezen, of zulk eenen graad. 1. Op iets, dat voorafgegaan is, en wel eenigzins aanwyzend, dewijl men de zaak, waarop het betrekking heeft, als met den vinger aanwijst: *ik maak daar juist zoo veel werk niet van. Zij waren met hun zoo velen. Zoo moet het niet gaan. Zoo, lieve vrienden! gij verdedigt mij meesterlijk. Zoo had ik het niet gemeend. Ik had wel gedacht dat het eindelijk zoo komen zou.* Hiertoe behoort ook het verwondering uitdrukkeud vraagwoord *zoo?* op deze wijs? is het mogelijk? *Zoo? hij heeft mijne dochter dan op de spraak willen brengen? Wel zoo? heeft zij dat gezegd?* Insgelijks het in den vertrouwelijken spreektraut gebruikelijke *zoo en zoo, zoo*; ook *zoo wat*, om iets twijfelachtigs, iets bedenkelijks, of iets middelmatig aan te duiden: *het is nu zoo; wat kan het helpen? Hoe maakt hij het thans? Zoo, zoo. Dan dus, dan zoo*, dan op deze, dan op eene andere wijze. *Zal zij van deze ziekte geheel hersteld worden? Dat is zoo wat.* Verder behoort hiertoe het in het gemeene leven gebruikelijke *zoo een*, voor *zulk een*: *hebt gij mij zoor zoo een vergrijp vatbaar gehouden? Met zoo een been kan ik toch niet op het bal verschijnen.* Somwijlen heeft het meer van het betrekkelijke, dan van het aanwijzende: *gesteld, het ware zoo*, als te voren gezegd is. *Ja, het is zoo.* Dikwerf bekomt het, bijzonder in den vertrouwelijken spreektraut, allerlei kleine bijkomende beteekenissen: *gij hebt zoo geheel geen ongelijk. Zoo naauwkeurig heb ik er juist niet op gelet. Zoo terstond kan ik niet komen. Hij spreekt zoo tamelijk fransch.* Ook wordt *zoo* van dat gevolgd: *ik ben zoo moede, dat ik wat moet rusten. Gij loopt zoo schielijk, dat ik u niet volgen kan.* In de meeste dezer gevallen (welke echter ook door eene uitlating kunnen verklaard worden) schijnt *zoo* eene zin versterkende beteekenis te hebben, welke in andere gevallen nog meer kenbaar is: *ik ben zoo dikwerf daar geweest*, d. i. zeer dikwerf. *Hij zal zoo schielijk niet terug komen.*

2. Even zoo dikwerf heeft het betrekking op iets, dat volgt, om den aard en de wijs aan te duiden, welke in het vervolg nader bepaald wordt: *zijt zoo goed en doe het.* Ook met *als*, om eene vergelijking aan te duiden: *zoo helder als de zon.* In eenige gevallen kan *zoo* hier ook verzwegen worden: *schoon, als de godin der liefde.* Dikwerf kan *als* insgelijks hier weggelaten worden: *zoo*

dra ik kan, zal ik komen. Zoo hoog de hemel is boven de aarde. Zoo veel mijne omstandigheden toelaten. Zoo meester, zoo knecht, d. i. zoo als de meester is, zoo is de knecht. *Zoo gezegd, zoo gedaan*, d. i. het werd besloten, en terstond uitgevoerd. In den gemeentamen spreektraut wordt *zoo* ook als een bijw. van tijd, in den toekomenden en verleden tijd gebezigd: *ik zal zoo* (zoo aanstonds) *we-derkomen. Hij is zoo* (zoo eventjes) *uitgegaan.*

Als voegwoord, wordt *zoo* gebezigd, om verscheidene deelen der rede aan elkander te knoopen. Voor indien, wanneer: *zoo God met ons is, wie zal tegen ons zijn? Soo sijn sone hem soude bidden om broot.* [Bijbelv.] *Zoo ik hem wel kenne, is hij een man, wien men alles toevertrouwen kan. Ik zal het doen, zoo gij het begeert.* Wijders, als het gevolg eener voorgaande rede: *zoo ga nu heen in vrede. Zoo is het dan niet waar? Soo is dan de sone des menschen een heere oock van den sabbath.* [Bijbelv.] *Naardien de zaak reeds overal bekend is, zoo heeft men daartan verder geen geheim te maken. Zoo wordt ook bij toech geplaatst, voor echter, evenwel: schoon een geestgeene plaats bestaat, zoo bevindt hij zich toech ergens. En al bleef hij tegen dat huwelijk, zoo zou het ongetwijfeld toech voortgang hebben. Zoo wordt ook voor schoon, alhoewel, gebezigd: *ik kan mij, zoo oud ik ben, nog wel met kindertelijke spelen vermaken*, d. i. schoon ik reeds oud ben. Ook met *als*: *zoo arm als ik ben, zou ik mijn stuk brood toech met zulk eenen ellendigen deelen.* En voor gelijk, gelijk als: *de Keizer zal, zoo ik hoor, in Holland komen.* Van hier *zoodanig*.*

Zoo, hoogd. *so*, in de oudste tijden reeds *so, sam, sus, sunst*, eng. insgelijks *so, zweed. sá en som*, angels. *swa*, pool. *toc*. Dat dit woord uit het oude bijvoegel. voornaamw. *so, sa, su*, dezelve, in het zweed. nog *som*, ontstaan is, is hoogstwaarschijnlijk. Het lat. *si* en *sic* is daarmede verwant. De voorheen ingevoerde onderscheiding van *zo* voor indien: *zo gij het begeert*, enz., en *zoo* voor eene vergelijking: *zoo groot als, zoo heb ik het niet gemeend*, enz., is ongegrond en willekeurig.

ZOOD, zoó, zie *zode*.

ZOODANIG, bijw. n. en bijw., diergelijk, zulk: *zoodanige zaken had ik niet verwacht. Soo wie een van soodanige kinderkens sal ontfangen in mijnen name.* [Bijbelv.] *Zoodanig*, in diër voege, *had ik de zaak niet beschouwd. Is het daar zoodanig gesteld?* Ook wordt het zelfst. gebezigd: *de zoodanigen kunnen mijne vrienden niet zijn. Ende hij heeft lust aen de soodanigen.* [Bijbelv.] Insgelijks zegt men *een zoodanig en zoodanig een: een soodanig mensche.* [Bijbelv.] *Ende soodanig een vertrouwen hebben wij*, enz.

Zoodanig, angels. *sothan*, opperd. *sothan*, sothanig, deen. *saardann*. Het is zamengesteld uit *zoo* en *danig*, van *doen*.

ZOOGROEDER, ZOOGDIER, zie *zogen*.

ZOOGENAAMD, bijv. n. en bijw., zonder vergroo-ting. Van *zoo* en *genaamd*, van *namen*, nu *noemen*. Genaamd, of genoemd, eigenlijk gezegd: *opstaanden vrijdag*, *zoogenaamd goeden vrijdag*. Voorgewend. dat *zoo* niet is: *eene zoogenaamde reden*. *Wat is hij eigenlijk?* *eene zoogenaamde schilder*; ook: *hij is, zoogenaamd, een schilder*.

ZOOGVROUW, zie *zogen*.

ZOOL, z. n., v., der, of van de *zool*; meerv. *zolen*. Verkleinw. *zootje*. Eigenlijk, de onderste vlakke van den voet, waarop men gaat; waarom datgeen, hetwelk deze vlakke bedekt, ook *zool* genoemd wordt: *de zool van eene kous*, *de zool van eenen schoen*, anders *schoenzool*, welke gemeenlijk van dik sterk leder gemaakt is: *een paar halre zolen*. In den verheven en dichterlijken stijl wordt het voor het plat van den voet en den voet zelven gebezigd: *de zool geen aarde schijnt te roeren*. [Vond.] *Als hij de zool over den drempel zette*. [Hooft.] Dezelve zegt ook: *hebbende 't hard onder de zoolen*, d. i., het harde, het vaste land. *Het hart onder de zolen hebben*, zegt Huijdec., is geenen moed hebben, dan om te loopen, en te vlugten. Het dunne hoornachtige gedeelte aan den hof van een paard, tusschen het onderste dikke gedeelte, hetwelk het hoefijzer draagt, wordt ook *zool* genoemd: *de zool van een paard*. Daar de *zool* het voornaamste eenes schoens is, ja de oudste schoenen alleen uit *zolen* bestonden, zoo voerden veleer verscheiden soorten van dezelve den naam van *zolen*. Nog draagt, in de gemeenzame verkeer, zeker plat, en in de gedaante eener schoenzool gevormd gebak, den naam van *zool*. Van hier het werkw. *zolen*, in *verzolen*, enz. Zamenstell.: *zoolleer*, leer, leder, dat voor schoenzolen gebruikt wordt; *zoolriem*, schoenzool, voetzool, enz.; en van zeker gebak, *zoolijzer*, stroopzool, enz.

Zool, hoogd. *Sohle*; bij Ulphil. is *suljan* eene pantoffel; in het fr. *soutier* een schoen.

ZOOLLEDER, *zoolleër*, zie *zool*.

ZOOM, z. n., m., des *zooms*, of van den *zoom*; meerv. *zoomen*. Verkleinw. *zoompje*. Oudt. was dit woord gebruikelijk voor den uitersten rand van eenig ding, inzonderheid van een kleed: *tot op den zoom sijner kleederen*. [Bijbelv.] In denzelfden zin spreekt men van *den zoom eener rivier*. *De zoomen van den Nijl*. [N. Versteeg.] Ook eens bergs: *en d'oerers liggen vlot, beneen den zoom des bergs*. [Vond.] — *Bergen op den Zoom*, anders, *Bergen op Zoom*, eene sterke stad, dus genaamd, omdat haar grondvest een heuvel of bergje is, aan het riviertje den

zoom gelegen. *Te Berghen an den soem*. [Melis St.] En in den dichterlijken stijl, ver- toont zich aan het uiterste der vleugelen van sommige kapellen *een zoom van goud*. Verder, en meer gewoon, is *een zoom* de omgeslagen rand van linnen, laken, en andere slechts eenigzins buigzame dingen. Men maakt *eenen zoom*, wanneer men den rand van een stuk linnen, enz. omslaat en vast naait. Bij de blikslagers en smeden is *de zoom* insgelijks de omgeslagen rand van eenig blik- of ijzer- werk: *de speer klieft den zoom van het pantser*. [Vond.]

Zoom, hoogd. *Saum*, neders. *soom*, eng. en angels. *seam*, zweed. *som*.

ZOOMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zoomde, heb gezoomd*. Van *zoom*. Met eenen omgeslagen rand voorzien: *eenen zakdoek zoomen*. Zamenstell.: *zoomwerk*, scheepswoord; *omzoomen*.

ZOOMWERK, zie *zoomen*.

ZOON, z. n., m., des *zoons*, of van den *zoon*; meerv. *zoons*, *zonen*. Verkleinw. *zoontje*. Eigenlijk, een persoon van het mannelijke geslacht, in *zoo* ver dezelve zijn wezen, door middelbare mededeeling, van anderen, van vader en moeder, ontvangen heeft; even als *dochter* zulk een persoon van het vrouwelijke geslacht is: *iemand's zoon zijn*. *De jongste, de oudste zoon*. *Van een zoontje bevallen zijn*. *De eenigste, de eerstgeboren zoon*. *Een natuurlijke zoon*. *Een onechte zoon*, buiten het huwelijk geteeld. In eene ruimere betee- kenis, met betrekking tot de vroegste voor- ouders; eene in den bijbelstijl en den ver- hevenen spreektrant, alleen gebruikelijke beteekenis: *Christus was de zoon van David*. *De zonen van Adam*, alle van Adam afstam- mende menschen van het mannelijke geslacht. Ook een persoon van het mannelijke geslacht, tusschen wien en een' ander slechts eenige betrekking plaats heeft, zoo ten aanzien van onderhoud, opvoeding, onderwijs, enz.: *biechtzoon*, *stiefzoon*, enz. *Iemand ten zoon aannemen*. Wijders, in den vertrouwelijken spreektrant, plegen oudere lieden, diegenen, welke, naar de jaren, van hen zouden kunnen afstammen, met den naam van *zoon*, *mijn zoon*, toe te spreken. In den bijbelschen stijl worden alle redelijke schepselen van het mannelijke geslacht, dewijl zij allen hun bestaan van God hebben, *zonen Gods* ge- noemd. In eene nog ruimere beteekenis is, naar eene oostersche figuur, in den Bijbel, *een zoon* een mannelijke persoon, wiens eigenlijke gesteldheid door een bijgevoegd zelfstandig naamwoord uitgedrukt wordt: *ende indien aldaer een sone des vredes is*. *Barnabas, 't welk is, overgeset zijnde, een sone der vertroosting*. *De sone des verderfs*. [Bijbelv.] *Zonen der vrijheid*, anders *vrij- heidszonen*! Van hier *zoonschap*, de eigen-

schap, de betrekking, waardoor iemand die zoon van een' ander is. Zamenstell. : *zoonsdochter*, *zoonszoon*, *zoonsvrouw*, *schoondochter*. — *Behuudzoon*, *broederszoon*, *hoerenzoon*, *kleinzoon*, *moederszoon*, *schoonzoon*, *stiefzoon*, *voorzoon*, *zusterszoon*, enz.

Zoon, hoogd. *Sohn*, bij Isidor. *sunu*, Otfried., Kero en anderen *sun*, neders. *sone*, Ulphil. *sunus*, angeis. *sune*, slavon. *sijn*, ijsl. *sonur*.

Eer de eigenlijke geslachtsnamen gebezigd werden, en iedere persoon nog zijnen eigen naam voerde, was het zeer gebruikelijk, bij dezen naam dien des vaders te voegen, vereenigd met het woord *zoon*, en zich daardoor van anderen, die denzelfden naam droegen, te onderscheiden. Deze onder de Joden, Russen en Oosterlingen gebruikelijke gewoonte is zeer oud, en komt reeds bij de eerste volkeren der wereld voor. Zij vond welker ook in het noordelijke gedeelte van Europa, tot in ons land, bijzonder in Vriesland, plaats. *Jakob Andrieszoon*, *Kasper Dirkszoon*, enz. Door den tijd werd dit *zoon* tot *zen*, of *sen*, *son*, en eindelijk tot *s* alleen verkort, en dit bij den naam des vaders gevoegd, welke naderhand, op deze wijze, geheel in een' geslachtsnaam veranderd werd: *Jakob Andriessen*, of *Andersen*, voor *Jakob Andrieszoon*, waarvan de tegenwoordige geslachtsnaam *Anderson*. *Kasper Dirksen*, ook *Kasper Dirks*, voor *Kasper Dirkszoon*. *Joannes Jakobsen*, voor *Joannes Jakobszoon*, geslachtsnaam *Jakobson*. *Gijsbert Japiks*, voor *Gijsbert Japikszoon*, of *Jakobszoon*. En nog bij de Joden: *Simon Nathans*, *Samuel Levij*, anders *Levijs*, voor *Levijszoon*, geslachtsnaam *Levison*. En op dezelfde wijze zijn de namen *Klaaszoon*, *Maartenszoon*, *Pieterszoon*, of *Peterszoon*, enz. tot de geslachtsnamen *Klaassen*, *Martens*, of *Mertens*, *Meertens*, *Petersen* en *Peters*, overgegaan. Door eene wet van Keizer Napoleon, zijn de Joden verplicht, een' geslachtsnaam aan te nemen.

ZOONSCHAP, zie *zoon*.

ZOOPJE, z. n., o., *des zoopjes*, of *van het zoopje*; meerv. *zooptes*. Verkleinw. van het veroud. *zoop*, *haustus*, van *zuipen*. Een slokje, teug, van sterken drank: *een zoopje drinken*, *nemen*. Zamenst.: *zooptesman*, iemand, die sterken drank verkoopt.

ZOOR, bijv. n. en bijw., *zoorder*, *zoorst*. Droog, ruw, stram: *zoorvel*, *eene zoore huid*. Van hier *zoorheid*.

De eigenlijke beteekenis van dit woord schijnt dor, droog, te wezen; gelijk het bij Kil. als zoodanig voorkomt, die ook *sore*, *soore*, voor droogen haring heeft. In het neders. is *sor*, dor, sappeloos: *ein sorer ast*, een dorre tak.

ZORG, z. n., v., *der*, of *van de zorg*; meerv.

zorgen. Eigenlijk de met zekere onrust verbonden aanhoudende rigting des gemoeds naar de afwending van eenig kwaad, of de verkrijging van eenig goed, en de daarmede gepaard gaande onaangename gewaarwording: *zijn brood met zorgen verkrijgen*. *De zorgen, die mij kwellen*. *Zonder zorg*, onbekommerd, *leren*. In de gemeenzame verkeering zegt men *een hartje zonder zorg*, voor iemand, die onbekommerd leeft. *Vele zorgen hebben*. *Dat is mijne grootste zorg*, bezorgdheid. *Zijne zorg uitslapen*. *In zorg en kommer leven*. *Buiten zorg*; welk opschrift van tuinen en buitenplaatsen niet moet beteekenen *zonder zorg*, maar wel *zorg*, *wanneer men buiten is*. Doch dit is eene verkeerde aardigheid; want dan moest het *buitenzorg* zijn. In eene ruimere beteekenis, de ernstige oplettendheid, het bekommerd toezigt, de aanhoudende poging, ter verkrijging, bewaring, of afwending van eene zaak; terwijl het alsdan alleen in het enkelvoud gebezigd wordt: *door zonderlinge zorg*. [Hooft.] *Goederen, met angstige zorg bewaert*. [Vollenhove.] *Ik neem de zorg daarvoor op mij*. *Zorg dragen*. *Draag zorg voor de ouderloozen*. *Ik draeg geen mindere zorg*. [Vond.] Ook wordt het voor een bezorgd mensch gebruikt, in het mannelijke en vrouwelijke geslacht: *hij is een regte zorg*. *Ik beval het kind aan haar, als aan eene oude zorg*. Eindelijk draagt, in de gemeenzame verkeering, een arm- of leuningstoel den naam van *zorg*, anders ook *zorgstoel*, als zeer geschikt, om zich daarin aan zijne zorgvolle bepeinzigen over te geven: *de oude Heer moet in de zorg zitten*. Van hier *zorgachtig*, *zorgelijk*, *zorgeloos*, *zorgen*, enz. Zamenstell. : *zorgvaardig*, *zorgvuldig*, enz., bij Hooft.

ZORGEELIJK, bijv. n. en bijw., *zorgelijker*, *zorgelijkst*. Van *zorg*. Zorg aanwendend: *gij zijt altoos even zorgelijk*. Zorg veroorzakend: *zij berindt zich in zeer zorgelijke, kommerlijke, gevaarlijke, omstandigheden*. *Ende als de vaert nu sorgelick was*. [Bijbelv.] Van hier *zorgelijkheid*.

Zorgelijk, hoogd. *sorglich*, neders. *sorglik*, Notk. *sorglich*, *sorgliho*.

ZORGELOOS, bijv. n. en bijw., *zorgelooser*, *zorgeloos*. Van *zorg*. Onbezorgd, zonder zorg: *ik leide mij zorgeloos neder*. Achteloos, onachtzaam: *een zorgeloos mensch*. *Hij is altoos even zorgeloos*. *Want het leger was sorgeloos*. [Bijbelv.] Van hier *zorgeloosheid*, *zorgelooslijk*.

ZORGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zorgde*, *heb gezorgd*. Van *zorg*. Zich aanhoudend, onrustig en onder zeker onaangenaam gevoel, naar de afwending van eenig kwaad, of de verkrijging van eenig goed uitstreken: *ende in een jaer van drooghte en sorght hij niet*. [Bijbelv.]

Zorgen maakt zorgen, spreekw. *Hij laat vollen zorgen*, spreekw., hij leeft geheel zorgeloos. In eene ruimere beteekenis, *voor iets zorgen*, ernstig daarop bedacht zijn, het trachten te verkrijgen, of te veroorzaken: *laat mij daarvoor zorgen*. *Hoe teeder zorgde zij altoos voor mijn vergenoegen*. Ook *zorgen dat*, voor veroorzaken, bezorgen: *zorg, dat hij kome*. Een toekomstend kwaad als mogelijk, of waarschijnlijk beschouwen, anders. *vreezen: ik zorg, dat het niet zal gebeuren*. *Ik zorg zeer, dat het u berouwen zal*. In een enkel geval wordt het bedrijvend gebezigd en heeft het eenen vierden naamval bij zich: *men zorgt zich eerder oud dan rijk*. Van hier *zorger, zorgster*. Zamenstell.: *bezorgen, verzorgen*, enz. — *Zorglijn*, roertouw, of een touw, dat de zeelieden aan het roer van het schip vastmaken, uit voorzorg, of uit vrees, dat er iets aan het roer mogt breken; anders ook *roerstrop* genoemd.

Zorgen, hoogd. *sorgen*. Olfrid. *suorgan*, neders. *sorgen*, zweed. *sörja*, eng. *to sorrow*, Ulphil. *saurgan*.

ZORGLIJN, zie *zorgen*.

ZORGVULDIG, bijv. n. en bijw., *zorgvuldiger, zorgvuldigt*. Van *zorg* en *vuldig*. Bezorgd, bekommerd: *zij is eene zorgvuldige moeder*. *In alle dingen zeer zorgvuldig zijn*. Vlijtig, naauwkeurig: *een zorgvuldig onderzoek naar iets doen*. *Men make een zorgvuldig onderscheid tusschen die twee zaken*. Van hier *zorgvuldigheid, zorgvuldiglijk*.

ZORZAAAM, bijv. n. en bijw., bij Kil. *sorghsaem*, reeds eenigzins verouderd, en hetzelfde als *zorgvuldig*.

ZOT, bijv. n. en bijw., *zotter, zotst*. Dwaas, gek, bij Kil. *sot*, fr. *sot*. *Dat is eene zotte daad*. *Het is niet, dan zotte praat, dat men van hem hoort*. *Men zou er zot van worden*. *Het gesprek werd hoe langer hoe zotter*. Van hier *zothed, zottelijk*, op eene zotte wijs; *zotternij, zottigheid*.

ZOT, z. n., m., *des zots*, of *van den zot*; meerv. *zotten*. Verkleinw. *zotje*. Van eene vrouw *zottin*. Een gek, een dwaas: *hij is een regte zot*. *Iemand voor den zot, of voor het zotje, houden*. Een hansworst, tooneelgek: *hij speelt zeer goed voor zot*, anders *tooneelzot*; figuurl. is voor *zot spelen*, zich zottelijk gedragen. Ook draagt eene speelpop der kinderen, welke op de wijze van eenen tooneelzot opgekleed is, den naam van *zot*: *de kleine speelt met zijn zotje*. Zamenstell.: *zotskap, zotspel, zotstok*, enz.

ZOTHEID, z. n., v., *der*, of *van de zothed*; meerv. *zotheden*. Van *zot*. Dwaasheid, gekheid: *het is eene groote zothed, zoodanig iets te ondernemen*. *Hij maakt zich aan allerhande zotheden schuldig*. Erasmus heeft een boek geschreven, *behelzende den lof der zothed*.

ZOTSKAP, z. n., v. Van *zot* en *kap*. Eene narre-

kap, eene kap met bellen: *hij zottede eene zotskap op*. Ook voor een' persoon, die zot is, of zich zottelijk aanstelt, mannel. en vrouwel.: *zij is eene zotskap*. *Hoor dien zotskap eens kakelen*.

ZOTTELIJK, zie *zot*, bijv. n.

ZOTTIN, zie *zot*, z. n.

ZOUT, z. n., o., *des zouts*, of *van het zout*; meerv. *zouten*, wanneer van onderscheidene soorten gesproken wordt. In de uitgestrekte, doch alleen in de natuurkunde gebruikelijke, beteekenis, ieder droog ligchaam, dat zich in water laat oplossen, en eenen smaak heeft; in welken zin de suiker ookeen *zout* genoemd wordt. In eene engere en gewonere beteekenis is *zout* een mineraal ligchaam, hetwelk zich in water laat oplossen, en zijnen eigen scherpen smaak heeft, welke zich alleen laat gewaarworden, maar niet beschrijven. Men heeft zeer vele soorten van *zout*, welke allen tot de drie klassen van *alkalisch*, of *loogzout*, *zuurzout* en *middelzout* kunnen gebragt worden. In de gewoonste beteekenis verstaat men door *zout* dat middelzout, waarvan men zich tot bereiding der spijszen bedient, en hetwelk, ter onderscheiding van andere zouten, *gemeen zout*, *tafelzout* en *keukenzout* genoemd wordt. Van dit *zout* zijn twee soorten; de eene is dat *zout*, hetwelk uit de mijnen gegraven wordt, en daarom ook *gegraven zout* en *steenzout* heet; de andere is datgeen, hetwelk men door uitdamping van zeewater, of *zout fonteinwater*, verkrijgt, en *zeezout*, of *gekookt zout* genoemd wordt: *zout graven*. *Zout koken*. *Met zout bereiden*. *In het zout leggen*. *Vleesch in het zout leggen*. *Vleesch in het zout hakken*, of in geschikte stukken hakken, om in het *zout* gelegd te worden. *Zout en brood*, eene benaming van den eenvoudigsten kost. *Grof zout, fijn zout*. *Met zout besprengen*, of *bestrooijen*. *Met zout invrijren*. *Geest van zout*, in de apotheek, *spiritus salis*. Figuurl.: *gij zijt het zout der aerde*, het beste, het noodigste. [Bijbelv.] *Uw woort zij alle tijt met zout besprenght*. [Bijbelv.] *Er behoorde nog wel een grijntje zout bij de redenering*, zij is laf. Van hier *zoutachtig*, enz. Zamenstell.: *zoutbak, zoutberg, zoutdal, zoutdrager, zoutgeld, zoutgroef, zouthandelaar, zouthuis, zoutkeet, zoutketel, zoutkoker, zoutkooper, zoutkramer, zoutkuil, zoutkuip, zoutmaat, zoutmaker, zoutmoer, zoutmeter, zoutmijn, zoutpacht, zoutpachter, zoutpan, poel*, waarin zich het *zout* zet, ook de *pan*, waarin, in de *zoutkeet*, het *zout* gedroogd wordt; *zoutpakhuis, zoutpilaar, zoutpot, zoutregter, zoutschip, zoutsteen, zoutvat, zoutverbond, zoutverkooper, zoutzak, zoutzee, zoutzolder*, enz. *Bergzout, haringzout, vlugzout*, enz.

Zout, hoogd. *Salz*, neders. *solt*, reeds bij

Oufr. *salz*, Ulphil. *salt*. eng. *salt*, zweed. en ijsl. *salt*, lat. *sal*, fr. *sel*, pool. *sol*, boh. *sül*, wallis. *halen*, gr. $\alpha\lambda\varsigma$. Sommigen brengen het tot het noordsche *sal*, *salt*, de zee; anderen stellen, dat het zijnen naam van zijnen scherpen bijtenden smaak ontleend heeft.

ZOUT, bijv. n. en bijw., *zouter*, *zoutst*. Dat zout, en in eene gewonere beteekenis, veel zout bevat, en zulks door den smaak verraadt: *zout smaken*. *Te zout zijn*. *Zout water*. *Zoute boter*. *Zoute visch*. Ook voor in het zout gelegde, in tegenoverstelling van *versche visch*. Van hier *zouthed*, ook *zoutigheid*, *ziltigheid*.

ZOUTELOOS, bijv. n. en bijw., *zoutelooser*, *zouteloos*. Van *zout*. Zonder zout; doch meest in eenen figuurlijken zin gebruikelijk, voor *laf*, *walgelijk*: *eene zouteloze rede*. *Al wat hij zegt, is even zouteloos*. Van hier *zouteloosheid*.

ZOUTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zoutte, heb gezouten*. Van *zout*. Met zout bestrooijen, met zout toemaken: *vleesch zouten*. *Die spijs is te sterk gezouten*. *Gezouten boter*, in tegenoverstelling van *ongezouten*. *Visch zouten*. Figuurlijk is *iets zouten* duur verkoopen: *ik heb het hem wel gezouten*. Ook: *ik heb het hem wel gezouten verkocht*. Het deelw. *ongezouten* wordt ook figuurl. gebezigd, in de spreekwijs: *iemand iets ongezouten*, d. i., onvoorbereid, zoo als het op het hart ligt, *zeggen: ik heb het hem ongezouten gezegd*. — Van hier *zouter*, *zouting*, *zoutster*. Zamenstell.: *inzouten*, *opzouten*, enz.

Zouten, hoogd. *salzen*, bij Olfrid. *salzan*, Talian. *silzan*, neders. *solten*, Ulphil. *sollon*, zweed. *salta*, angels. *siltan*.

ZOUTKEET, z. n. v. Van *zout* en *keet*. Eene keet, of hut, waar het gemeene keukenzout bereid wordt: *zij werkt in de zoutkeet*.

ZOUTPAN, zie *zout*.

ZOUTVAT, z. n., o. Van *zout* en *vat*. Eigenlijk een groot, rond, uit duigen vervaardigd, houten vat, geschikt om zout te bewaren, of te vervoeren. Wijders, een klein rond, of hoekig vaatje, van tin, zilver, glas, enz., om het noodige zout, bij den maaltijd, daarin op de tafel te zetten: *kristallen*, *verlakte zoutvaten*. *Zet het zoutvat op de tafel*.

ZOUTZAK, z. n., m. Van *zout* en *zak*. Een zak om zout in te doen. Wijders, figuurl., om de ineenzakking van het zout in eenen zak, een log, traag mensch: *hij is een regte zoutzak van een' karel*. *Hij zit als een zoutzak*. Zoo ook wordt een schip, met zout geladen, een *zoutzak* genoemd.

ZUCHT, z. n., m., *des zuchts*, of *van den zucht*; meerv. *zuchten*. Verkleinw. *zuchtje*. Diepe adembaling, verzuchting: *zuchten lozen*. *Diep geslaakte zuchten*.

Zucht, hoogd. *Seufzer*, neders. *sucht*,

eng. *sigh*, zweed. *suck*, ijsl. *sitting*; bij Nottk. *susto*.

ZUCHT, z. n., v., *der*, of *van de zucht*; meerv. *zuchten*. Een woord, hetwelk welker alle ziekte aanduidde, van welken aard die ook ware; in welke beteekenis het reeds bij Olfrid. voorkomt; en bij Kil. is *zuchte*, *morbis*, *languor*, *dolor*; in welken zin het ook in het Utr. Plakaatb. voorkomt: *hem en lette kenlike zuchte*. Ook beteekende het Oudgoth. *sauth*, en zweed. *sjuka*, allerlei ziekte. In deze beteekenis is het bij ons verouderd. Echter wordt nog zekere gezwollenheid, door kwade vochten veroorzaakt, *zucht* genoemd: *hij heeft zucht in de beenen*. Van hier *zuchtig*, met gezwollenheden en kwade vochten bezet; waarvan wij nog eene hiermede overeenkomende spreekwijs hebben, in: *ziek en zuchtig*. Verder wordt het nog in zamenstelling gebezigd, om zekere ziekten aan te duiden, v. b. *geelzucht*, *waterzucht*, *windzucht*, enz. Wijders, zonder meerv., eene aanhoudende, of heerschende begeerte, en hevige neiging naar iets: *zucht naar geleerdheid*. *Zucht naar roem*, *naar het spel*. Zamenstell.: *baatzucht*, *eerzucht*, *geldzucht*, *gewinzucht*, *hebzucht*, *ijverzucht*, *heerschzucht*, *krakeelzucht*, *leerzucht*, *leverzucht*, *longezucht*, *minnezucht*, *pleitzucht*, *praalzucht*, *regeerzucht*, *roemzucht*, *roofzucht*, *schrijfsucht*, *slaapzucht*, *speelzucht*, *staatzucht*, *teelzucht*, *twistzucht*, *volgzucht*, *wraakzucht*, enz. En van alle deze zelfstandige naamwoorden worden bijvoegelijke naamwoorden gevormd, welke op *zuchtig* uitgaan; als: *baatzuchtig*, *eerzuchtig*, *wraakzuchtig*, enz.

Gemeenlijk ziet men de laatste beteekenis, die van begeerte, namelijk, als eene figuur van de eerste, die van ziekte, aan; dewijl aanhoudende hevige begeerten als ziekten der ziel kunnen aangemerkt worden. Intuschen houd ik het woord *zucht*, begeerte, voor hetzelfde, als het voorgaande *zucht*, verzuchting; naardien *een zucht* niet zelden een verlangen, eene begeerte te kennen geeft, en de uiting daarvan doorgaans vergezelt.

ZUCHTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zuchtte, heb gezucht*. Den adem, met een aan de uitspraak van dit woord eigen geluid, naar binnen halen en weder uitbrengen; hetwelk een verborgen verdriet, of eene stille droefheid, en eenen hoogen graad van verlangen te kennen geeft: *als de godtloose heerscht, zucht het volk*. [Bijbelv.] *Diep zuchten*. *Over iemand zuchten*, uit geheimen kommer over het door hem veroorzaakte lijden. *Naar iets zuchten*, uit heet verlangen, om het te verkrijgen. *Tot God zuchten*. *Wij oock selve zuchten in ons selve*. [Bijbelv.] *Om iets zuchten*. *Zuchten en stenen*, of *steunen*, zijn daarin van elkander onderscheiden, dat het laatste eenen hoogen graad ook van ligcha-

melijke smerten aanduidt en het eerste alleen aan stillen onderdrukten kommer eigen is. Van hier *zuchter, zuchting, zuchster*. Zamenst.: *verzuchten*, enz.

Zuchten, hoogd. *seufzen*, bij Notk., Otfrid. en andere oude schrijvers, *suften, süften*, neders. *suften* en *zufen*, ook *zuchten*, zweed. *sucka*, bij Ulphil. *svogjan*.

ZUID. *zuiden*, z. n., o., van het *zuid*, of *zuiden*; zonder meerv. Die hemelstreek, van waar de warme winden komen, of welke aan onze linkerhand ligt, wanneer wij het oosten achter ons, en het westen voor ons hebben; het tegendeel van het noorden. Het wordt als een bijw. gebezigd, in: *de wind is zuid*, d. i. *in het zuiden*. *De zon is, des middags, in het zuiden*. Ook komt het in het vrouwelijke geslacht voor: *om de zuid varen*, naar de west varen, zeew. Van hier *zuidelijk, zuider*, enz. Zamenstell.: *zuideraspunt, zuiderbreedte, zuiderpool (zuidpool), zuiderzee*, zekere binnenlandsche zee tusschen Holland en Vriesland, *zuiderwind*, wind, die uit het zuiden komt; *zuiderzon, zuidhoek, zuidkust, zuidpool, zuidoost*, tusschen zuid en oost; *zuidoostelijk, zuidoostewind, zuidwaarts, zuidwal, zuidwest*, tusschen zuid en west, *zuidwestelijk, zuidwestewind, zuidzee*, de zee aan de westzijde van Amerika, *zuidzijde, zuidzuidoost, zuidzuidwest*, enz.

Zuid, hoogd. *Süd*, angels. *suth*, eng. *south*, fr. *sud*, wall. *su*. Volgens Adelung, behoort ons *zuid* tot *zieden*, en duidt die luchtstreek aan, waarin de heete landen liggen, en waaruit de warme winden komen. Intuschen geldt dit alleen ten aanzien van onze helft des aardkloots.

ZUIDELIJK, bijv. n. en bijw., *zuidelijker, zuidelijker*. Van *zuid*. Naar het zuiden gelegen: *eene zuidelijke landstreek*. Spreekw.: *dat is veel zuidelijker, aangenamer, verkiesselijker*.

ZUIDEN, zie *zuid*.

ZUIDER, onverbuigh. b. n., van het zuiden. Meestal wordt dit woord aan een zelfstandig naamw. vastgehecht: *zuiderzee*, enz.

ZUIDERBREEDTE, z. n., v. Van *zuider* en *breedte*. In de sterre- en aardrijkskunde, de zuidelijke breedte, d. i., de afstand, of verwijdering, eener plaats van de zuid pool.

ZUIDERPOOL, *zuidpool*, zie *zuid*.

ZUIDERZEE, *zuidzee*, zie *zuid*.

ZUIGELING, z. n., m., en vr., *des zuigelings*, of *van den zuigeling*, — *der*, of *van de zuigeling*; meerv. *zuigelingen*. Verkleinw. *zuigelingje, zuigelingetje*. Een nog zuigend kind: *zij zat met haren zuigeling op haren schoot. Kan ook eene vrouwe hares zuigelings vergeten?* [Bijbelv.] Figuurlijk: *eene zuigeling in verstand*. Ook vindt men: *Apolloos zuigelingen, zuigelingen der zanggodinnen*, voor de dichters. [Halma.] Zamenstell.: *medezuigeling*, enz. Het stamt of van *zuigen*, of van *zogen*,

af. In het laatste geval zou het een kind beteekenen, dat gezoogd wordt.

ZUIGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zoog, heb gezogen*. Bedr., sappen, vloeistoffen, langzaam met den mond in zich trekken: *desappelen uit eenen appel zuigen. De bijen zuigen honig uit de bloemen*. Van hier de figuurlijke, in de gemeenzame verkeering gebruikelijke spreekwijs: *iets uit zijnen vinger zuigen*, het van zich zelve hebben, en ook het verdichten. In eene bepaaldere beteekenis, van jonge kiuderen en dieren, de moedermelk uit de borsten in zich trekken: *de borst zuigen*, de melk, welke daarin is, er uit zuigen: *zuigende de borsten mijner moeder*. [Bijbelv.] *Saligh zijn de borsten, die gij hebt gezogen*. [Bijbelv.] *Te zuigen geven*, zogen. In eene ruimere beteekenis ook van levenlooze dingen, wanneer zij vloeistoffen, door middel van naauwe openingen, naar zich trekken: *de spons zuigt het water in zich*. — Onzijd.: *het kind heeft nog niet gezogen. Op zijn' duim zuigen. De stroom zuigt, trekt, hier geweldig*. Van hier *zuiger, zuiging, zuigster*. Zamenstell.: *afzuigen, inzuigen, uitzuigen*, enz. — *Zuigglas, zuigkind, zuiglam, zuigminne, zuigpapier*, vloeipapier; *zuigvrouw, zuigster*, die de borsten der kraamvrouwen uitzuigt, om dezelve voor de jonge kinderen gereed (ree) te maken, enz.

Zuigen, hoogd. *saugen*, Isid. *saughan*, Tat., Notk. en anderen *sugan*, neders. *sugen*, angels. *sucan*, eng. *to suck*, zweed. *suga*, ijsl. *siuga*, iers. *sugham*, lat. *sugere*, fr. *sucer*. Dit woord is van het met het zuigen gepaard gaande geluid ontleend.

ZUIGER, z. n., m., *des zuigers*, of *van den zuiger*; meerv. *zuigers*. Van *zuigen*. Iets, dat, of iemand, die zuigt: *die jongen is een felle zuiger*. Iemand, die eene wonde zuigt, fr. *suceur*. Een zekere zeevisch, welke zich aan de schepen en andere dingen zoo vast zuigt, dat men hem eerder vaneen rukken, dan daaraf trekken kan; lat. *echeneis, remora*. Wijders: *de zuiger van eene pomp*, waarmede het water opgehaald wordt. Verder: zekere huiden, bij de ledertouwers *zuigers* genaamd. Ook zekere wanschapen misdragt. En eindelijk, eene soort van inlandschen tabak: *aardgoed, zandgoed, zuigers*, enz. Zamenstell.: *bloedzuiger*, enz.

ZUIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zuide, heb gezuid*. Een geluid maken, als bij het uitspreken van dit woord, gehoord wordt, en daardoor een kind in slaap trachten te krijgen: *gij moet het kind maar in slaap zuijen. Een kind stil zuijen*, door zuijen stil maken, doen zwijgen. Van hier het, bij de bakkers en minnen gebruikelijke, *zuija, zuija*.

ZUIL, z. n., v., *der*, of *van de zuil*; meerv. *zuilen*. Verkleinw. *zuiltje*. In de ruimste

beteekenis, ieder regt opstaand ding, dat veel langer, dan dik is. Voornamelijk worden regtop staande palen *zuilen* genaamd, inzonderheid, wanneer zij iets dragen. En in de bouwkunst, wordt een sierlijk bewerkte regtop staande ronde pilaar met dezen naam bestempeld: *dat gebouw rust op twaalf zuilen*. *Eene zuil oprigten*. Figuurlijk noemt men eenen persoon, of eene zaak, *eene zuil van staat, van de kerk, van de familie*, enz., in zoo ver derzelve behoudenis en zekerheid daarop rust: *Willem de eerste is de zuil van den staat der vereenigde Nederlanden geweest*. [Halma.] Zamenstell.: *eerzuil, volzuil*, enz. — *Zuiloor*, bij Kil. *suijloor*, (steiloor), *zuiloooren*, onz. w., *zuiloorig*.

Zuil, hoogd. *Säulen*, Notk. *siula*, Willer. *sule*, Strijk. *seul*, neders. *süle*, angels. *sijl*, wall. *sail*.

ZUIMACHTIG, bijv. n. en bijw., *zuimachtiger, zuimachtigst*. Van *zuim, zuimen*, en *achtig*. Eigenlijk, langzaam in zijne bewegingen en verrigtingen; verder, op eene gebrekkige wijze langzaam, traag, nalatig: *hij is altoos even zuimachtig in de betaling*. In Drenthe, inzonderheid, is dit woord nog zeer gebruikelijk: *bij pene, dat de zuimachtige van zijn regt zal zijn verstoken*. [Kon. Cour., 26 Junij 1810.] Van hier *zuimachtigheid*.

ZUIMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zuimde, heb gezuimd*. Langzaam zijn in eene beweging of handeling; en verder, nalatig zijn: *hij zuimt te komen*. *Want hadden wij niet gesuimt*, enz. [Bijbelv.] Dit woord is reeds eenigzins verouderd; het zamengestelde *verzuimen* is in algemeen gebruik. Zie dit woord.

Zuimen, hoogd. *säumen*, bij Kero *suuman*, opperd. *sauman*, neders. *sumen*, fr. *chômer*, zweed. *suma*, ijsl. *söma*. Dit woord is zeer oud; reeds in de Sal. Wett. is *sonnis* (beter *somnis*) *verzuim*.

ZUINIG, bijv. n. en bijw., *zuiniger, zuinigst*. Spaarzaam, deun: *eene zuinige huishoudster*. *Zuinig leven*. Van hier *zuinigjes, zuiniglijk*, op eene spaarzame wijze: *zich zuinigjes behelpen*. Van hier verder *zuinigheid*.

ZUINIGJES, zie *zuinig*.

ZUIP, *zuipe*, z. n., v., *der of van de zuip*; zonder meerv. Bij Kil. *suijpe, sope, haustus*. Het zuipen, onmatig gebruik van sterken drank, of wijn: *aan de zuip zijn*. *Veel van de zuip houden*. In den gemeenen spreektrant gebruikelijk. Van *zuipen*.

ZUIPACHTIG, zie *zuipen*.

ZUIPEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zoop, heb gezopen*. Eigenlijk, een vloeibaar ligchaam, als een gedeelte van zijn voedsel, met den mond, in zich trekken, en wel met sterke en zeker geluid gevende halen; waarom het van de dieren, die met zulk een merkbaar geluid drinken, voor *drinken* gebezigd wordt: *het vee te zuipen geren*.

ii.

De hond wil geen water zuipen. *De leeuw zoop het bloed van den verscheurden*. Van menschen, in deze algemeene beteekenis, voor *drinken*, is het alleen in eenen verachtelijken zin gebruikelijk, voor onmatig, gulzig drinken: *dat noem ik niet wijn drinken, maar wijn zuipen*. *Zich zat en vol zuipen*. Ook als een onzijd. werkw.; de slechte gewoonte hebben van meer te drinken, dan men noodig heeft; en het verstand verdragen kan: *hij zuipt*; anders: *hij is aan den drank*. *Vretenen zuipen*. *Den ganschen nacht door zuipen*. *Met iemand zuipen*. Van hier *zuiper, zuipster*, iemand, die zuipt, inzonderheid, die zich in het drinken te buiten gaat. Zamenst.: *zuipbast*, die zijn werk maakt van zuipen; *zuipbroeder*, iemand, die zich in den drank verloopt; *zuiphuis*, een huis, waar gemeenlijk gezopen wordt; *zuiplied, zuiplust*, enz. *Opzuipen, uitzuipen, verzuipen*, enz.

Zuipen, hoogd. *saufen*, bij Kero *suuffen*, Notk. *soufen*, angels. *supan, sijpan*, neders. *supen*, zweed. *suba, supra*. In het hebr. is *suba*, *ingurgitavit*. Het woord zelf bootst den klank na van het hoorbaar inzuigen, of inslurpen eenes vloeibaren ligchaams, en is daaraan zijne afkomst verschuldigd.

ZUIPLIED, z. n., o. Van *zuip, zuipen*, en *lied*. Een lied, hetwelk in gezelschap gezongen wordt, om den aanwezenden tot sterk drinken aan te zetten; in den gemeenen spreektrant alleen gebruikelijk: *het beruchte zuiplied van.....* Anders zegt men *drinklied*.

ZUIVEL, z. n., o., *des zuivels, of van het zuivel*; het meerv. is niet in gebruik. De stof, waarvan boter en kaas gemaakt wordt: *die kaas is van goed zuivel gemaakt*. Ook de boter en kaas zelve: *men heeft er echter heerlijk zuivel*. *Dit smijldigh zuivel*. [Hooft.] *Dikwijls voert hij met zijn raën grazig zuivel steevaarts aan*. [Poot.] In eenen uitgestrekten zin verstaat men door het woord *zuivel*, boter, kaas en eijeren: *hij is zoo vol bedrog als een ei vol zuivel*.

Sommigen brengen dit woord tot het lat. *sevale*, of *sebale*, van *sevum*, of *sebum*, ongel, smeer, vet; hetwelk tot het vet van de melk zou overgebracht zijn, waarvan boter en kaas gemaakt wordt.

ZUIVER, bijv. n. en bijw., *zuiverder, zuiverst*. Van alle onreinheid bevrijd, en daarbij sierlijk. Eigenlijk, schoon, helder: *een zuiver glas*. *Zich zuiver en schoon houden*. Figuurl., onvervalscht, onvermengd; ook onbevlekt, in eenen zedelijken zin: *zuiver goud*. *Eene zuivere maagd*. *De zuivere leer*. Fijn, ziindeljk bewerkt: *een zuiver stuk werks*. *Een zuiver schrift*. *Dat staal is niet zeer zuiver*. Onbewolkt: *eene zuivere lucht*. Vrij van gebreken: *een zuivere stijl*. *Zuiver nederduitsch schrijven, spreken*. Opregt, zonder achterhoudendheid: *zuiver opbiechten*. Van

hier *zuiverheid*, *zuiverlijk*. Zamenstell. : *onzuiver*.

Zuiver, hoogd. *sauber*, reeds bij Kero *subro*, neders. *suver*, angels. *sifer*. Het staat waarschijnlijk in verband met het lat. *sobrius*.

ZUIVERDRANK, zie *zuiveren*.

ZUIVEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zuiverde, heb gezuiverd*. Zuiver maken, van alle onreinheid bevrijden: *de boomen zuiveren*, rupsen, doode takken enz. daar uit wegnemen. *Detanden, de ooren zuiveren*. *De stads grachten zuiveren*. *Een hulpmiddel, om het bloed te zuiveren*. *Figuurl.: de zee van roovers zuiveren*, de roovers de zee doen ruimen. *Zich van eene misdaad zuiveren*, zijne onschuld laten blijken. *Eene taal zuiveren*, van taalfeilen bevrijden, versieren. *Zijn gemoed zuiveren*, reinigen, van zedelijke gebreken ontdoen. Van hier *zuivering*, reiniging, ook verantwoordig. Zamenstell. : *zuiverdrank*, een drank, om het ligchaaminwendig te zuiveren.

Zuiveren, hoogd. *säubern*, bij Notk. *seuueren*, *subern*, Talian. *subirin*, neders. *süvern*. Van *zuiver*.

ZULKE, *zulk*, aanwiz. voornaamw., hetwelk op iets dat voorgaat, of ook op iets dat volgt, betrekking heeft : *zulke schriften* (van den te voren genoemden inhoud) *kunnen mij niet behagen*. *Zulk schreeuwen heb ik nooit gehoord*. *Zulke heeren, zulke knechts*, spreekwijze, gelijk de heeren zich gedragen, zoo gedragen zich doorgaans de knechts ook ; of de knechts schikken zich naar de zinnelijkheid en de zeden hunner meesters, om die te behagen. *In zulke wateren vangt men zulke visschen*, dat is er het natuurlijke gevolg van. *Zulk schoon weder hebben wij in lang niet gehad*, voor zoo schoon. Ook met een : *wie zou zulk een uiteinde van die zaak vermoed hebben? Zulk eenen man heb ik nimmer ontmoet*. *Sulck een is mijn vriend*. [Bijbelv.] In welke gevallen *zulk* als bijw. gebezigd wordt. Ook op zich zelf staande, terwijl het zelfstandig naamw. verzwegen wordt: *geef het zulken, die het verdienen*. *Der sulcken is het koninckrijck der hemelen*. [Bijbelv.] *Zulks*, zijnde het bijw. van *zulk*, wordt in den zin van *zulk eene zaak, zulk een ding*, gebruikt: *ik kan zulks niet verdragen*. *Zulks heb ik nooit van hem gehoord*. Ook heeft het meermalen de beteekenis van zoo zeer : *maar zij vonden de aarde zulx doorreeghen met hout*, dat, enz. [Hooft.] Zamenstell.: *dezulke, overzulks*, enz.

Zulke, hoogd. *solcher, solche*, is vermoedelijk zamengetrokken van *zoo* en *welk*, dat uit *wa, wie*, en *lich, lijk*, of *lk*, bestaat. Deze zamenstelling blijkt uit alle oude vormen van dit woord. Bij Kero, Isid. en Olfrid., luidt het *solih, sulih*, Ulphil. *swateik*, angels. *swilk*, Notk. *sustih, alsustih*.

ZULLEN, hulpw., onregelm. Van dit hulpw. is

niets meer in gebruik, dan *ik zal, zoude en zullen*; en hierdoor worden de toekomende tijden van alle werkwoorden gevormd : *ik zal schrijven, zoude schrijven, te zullen schrijven*, enz. *Gij zult mij dienst doen*. *Hij zoude mij gezegd hebben*. *Zoude het mogelijk zijn!* Ook wordt het voor mogen, geoorloofd zijn, gebezigd : *ik zeg u, dat gij zulks niet doen zult*. *Gij en zult geen andere goden voor mijn aangezichte hebben*. [Bijbelv.]

ZULT, z. n., o., *des zults*, of *van het zult*; het meerv. is niet in gebruik. Verkleinw. *zultje*. Gekookt varkensvleesch, van den kop, met kalfs- en rundvleesch, wel gepeperd en gezouten, fijn gehakt, enz., in azijn gelegd, enz. Anders genaamd *hoofdvliesch*, omdat het dikwerf enkel van een kalfs- runder- en varkenskop gemaakt wordt; ook *hoofdkaas*, dewijl er na de bereiding, de gedaante van eenen kaas aan gegeven wordt. *Zult maken*. Van hier *zulten*,

Zult, hoogd. *Sulze*, neders. *sulte*, zweed. *sijlta*. Ongetwijfeld stamt dit woord van *zout, zilt*, af, en is misschien voor *gezult*.

ZULTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zultte, heb gezult*. Van *zout, zilt, zult*. In *zout* en *azijn*, of in *azijn* alleen, met specerijen gemengd, leggen, anders enkel *inleggen* genoemd : *boonen zulten*. *Vleeschzulten*, ook *zouten*. *Augurkjes zulten*, meer gewoon, *inmaken, inleggen*. Van hier *zulting*. Zamenstell. : *zultboonen, zultspek*, anders *gezouten spek*, enz.; *insulten*.

ZUND, zie *zond*.

ZUNDVLOED, zie *zondvloed*.

ZUNST, *zonst*, bij Kil. *sunst, sonst, sust*. Een reeds verouderd bijw., in de beteekenis van *anders*. Het langst is dit woord gebezigd in de spreekwijs *om zunst, om zonst*, voor *vergeefs*, om niet, hetwelk nog bij J. de Dekker voorkomt: *(de meekunst) speelt met haar passeren en paslood niet om zunst*. *Niemandt doet wat omsunst, 't heeft altijd sijn waerom*. [R. Viss.]

ZUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zuurde, heb gezuurd*. Bedr., *zuur maken; het deeg zuren*, hetzelfde de vereischte zuurheid mededeelen. *Die azijn zuurt niet*, deelt niet genoeg zuur mede. *Gezuurd brood*, in tegenstelling van *ongezuurd*. Onzijdig, *zuur* worden : *de melk begint te zuren*, *zuur* te worden. *Het is nog niet in het vat, waarin het zuren moet*, die zaak is nog niet ten einde, of ter plaatse, waar zij wezen moet; spreekw. Van hier *zuring*. Zamenstell. : *ontzuren, verzuren*, enz. *Zuurkool*, enz.

Zuren, hoogd. *sauern*, en *säuern*, neders. *suuren*, angels. *surigan*. Van *zuur*.

ZURING, z. n., v., *der*, of *van de zuring*; het meerv. is buiten gebruik. De daad van *zuren*, en het *zuur* worden. Zeker moeskruid met lange spits toeloope bladen, welke eenen zeer zuur smaak hebben, anders *zurkel*, lat. *rumex acetosa*, hoogd. *Sauerampfer, Säuer-*

ling, neders. *süring*, deen. *sijre*. *Andijvie met zuring*. Ingelegde zuring. Zamenstell.: *zuringsaus*.

ZURKEL. zie *zuring*.

ZUS. bijw., dus, op deze, of zulk eene wijze: *ik heber zus over gedacht*. Meest echter wordt het met *zoo* verbonden: *dan werd er zus, dan weder zoo over gesproken*. *Het stond zus of zoo*, het scheelde weinig. *Zus en zoo*, tusschen beide. [Halma.] *Ende doe hij zus al te zeer screijede*. [Leven J. C.] — Kil. heeft *zus*, hetwelk oul. ook voor *sedert* gebezigd is geweest: *sus langhe vaste*. [V. Hass.] Ook voor *anders*: *heere helpt mij, sus moet ick vergaan*. [Plantijn.]

Dit woord is, in den zin van *zoo*, genoegzaam buiten gebruik geraakt, en men bezigt daarvoor *dus*. Het is hetzelfde als het aloude *sus*, in *suslih*, *suslich*.

ZUS, z. n., v., *der*, of *van de zus*; meerv. *zussen*. Verkleinw. *zusje*. Eene verkorting van *zuster*, even als *broer* van *broeder*, enz., in de gemeenzame verkeerling. Het verkleinw. *zusje* is meest in gebruik: *mijn lieve zusje heeft het voor mij gemaakt*. *Een fijn zusje*, eene fijmelaarster.

ZUSTER, z. n., v., *der*, of *van de zuster*; meerv. *zusters*. Verkleinw. *zustertje*. Eigenlijk eene vrouwelijke persoon, welke met een ander eenerlei ouders heeft; even als *broeder*, zulk een persoon van het mannelijke geslacht is: *zij zijn zusters*, twee zulke personen van het vrouwelijke geslacht. *Eene eigen, vleesche-lijke, heele, volle zuster*, is zulk eene, welke met iemand denzelfden vader en dezelfde moeder heeft, ter onderscheiding van eene *halve zuster*, of *stiefzuster*, welke eenen anderen vader, of eene andere moeder heeft. Figuurlijk, een vrouwelijke persoon, welke het naauwste met een ander verbonden is, heet, in vele gevallen, *eene zuster*, gelijk zulk een mannelijke persoon een *broeder*. Vertrouwde vriendinnen plegen elkander dikwerf *zusters* te noemen. Vorstelike personen van het vrouwelijke geslacht geven elkander onderling ook den naam van *zusters*. Over het algemeen noemen zulke personen van het vrouwelijke geslacht, die eenerlei aard, beroep, geloof en godsdienst hebben, in eenerlei gezelschap en verbindtenis leven, elkander *zusters*; b. v. de nonnen in de kloosters, de vrouwelijke leden der hernhutsche kerk, enz. Ook worden de zanggodinnen *de negen zusters* genoemd. Wijders, een ding van het vrouwelijke geslacht, of dat als vrouwelijk beschouwd wordt, en eenige gelijkheid met iets anders heeft: *o stad, die boven alle uwe zusteren op ijverige en geschikte burgers moogt moed dragen*. Eindelijk zeker gebak: *eene zuster met appelen*. Het verkleinw. *zustertje* wordt meest voor een gebakje gebezigd. Van hier *zusterachtig*, enz.

Zamenstell.: *gezusters*, *zusterlijk*, *zusterling*. m. en vr., het kind van eene zuster, bij Halma, en bij Moonen, de zoon van eene *moederszuster*; *zusterschap*, enz. *Kloosterzuster*, *klopzuster*, *leekezuster*, *luisterzuster*, *schoonzuster*, *stiefzuster*, enz.

Zuster, hoogd. *Schwèster*, reeds bij Ulphil. *swistar*, Olfrid. *suester*, neders. *suster*, angels. *swuster*, eng. *sister*, zweed. *sijster*, pool. *siostra*, boh. *sestra*, litt. *schostro*, lett. *sessu*, finl. *sisa*, lat. *soror*, fr. *soeur*. Adelung zegt, dat dit woord, weleer, eene verwante beteekent heeft; en dan zou het met het gr. ὕστερα, *matrix*, overeenkomst hebben.

ZUSTERLIJK, bijw. n, en bijw., *zusterlijker*, *zeer zusterlijk*. Van *zuster*. Op de betrekking eener zuster gegrond, eener zuster voegende: *zusterlijke liefde*. Figuurlijk, teeder en vertrouwd, zoo als onder zusters behoort plaats te hebben: *zij verkeerden zeer zusterlijk met elkander*.

ZUSTERLING, zie *zuster*.

ZUSTERSCHAP, z. n., v., *der*, of *van de zusterschap*; meerv. *zusterschappen*. De betrekking tusschen twee vrouwelijke personen, volgens welke de eene de zuster der andere is; terwijl het echter dan alleen ten aanzien der verbindtenis van uitgekozene zusters, d. i. vertrouwde vriendinnen van gelijken stand enz. gebruikt wordt; zonder meervoud. Wijders, verscheidene, tot een zeker oogmerk op het naauwste vereenigde vrouwelijke personen van gelijken stand, enz.; in welken zin er zoo wel *zusterschappen*, als *broederschappen* zijn.

ZUUR, bijw. n. en bijw., *zuurder*, *zuurst*. Een woord, hetwelk eene soort van gewaarwording ten aanzien van den smaak uitdrukt, en tegen datgeen, hetwelk zoet is, overstaat. Eigenlijk: *zure azijn*. *Zuur zijn*, *zuur worden*. *Zure wijn*, *zuur bier*, *zure druiven*. *Zure melk*. *Zure appelen*. *Zure saus*. Wanneer iets, dat zuur is, tevens den mond zamentrekt, heet het *wrang*. Figuurlijk, in eenen hoogen graad bezwaarlijk, vele moeite kostend en veroorzakend: *dat is een zure arbeid*. *Het viel haar zeer zuur*. *Zoet en zuur met elkander deelen*. Norsch, stuursch: *zuur zien*. *Een zuur gezicht*. Spreekw.: *hij ziet zoo zuur als of hij den azijn gepacht had*, d. i. *zeer zuur*. *Door eenen zuren appel bijten*, zich het moeilijke laten welgevallen, om het aangename te verkrijgen.

Ook wordt het als een zelfst. naamwoord van het onzijd. geslacht gebezigd, voor *azijn*: *eenen haas in het zuur leggen*. *Movellen in het zuur*. Wijders, voor in het zuur gelegde vruchten, enz.: *reik mij het zuur eens aan*, dat bij vleesch, als anderzins, gebruikt wordt. Ook voor het *zuur in de maag*, of de *zode*: *ik heb geweldig het zuur*. *Het zuur brak mij op*; en van hier de spreekwijs: *dat*

zal u zuur opbreken, daar zult gij voor gestraft worden; het gevolg daarvan zal onaangenaam voor u zijn. Van hier *zuurachtig*, *zuurheid*, *zurigheid*, *zuurtjes*, enz. Zamenstell.: *zuurdeeg*, *zuurdeesem*, *zuurmuil*, *zuursmoel*, in den gemeenen spreektraant, een stuursch mensch; *zuurstel*, waarop het zuur, bij den maaltijd, geplaatst is, enz.

Zuur, hoogd. *sauer*, bij Olfrid. *suar*, neders. *suur*, angels. *sur*, eng. *sour*, oudfr. *sur*, zweed. *sur*, pers. *soiur*, pool. *surowij*, slav. *serou*. Dit woord is zijne beteekenis waarschijnlijk aan zijnen klank verschuldigd. ZUURDEEG, z. n., o. Van *zuur* en *deeg*. Zuur gemaakt deeg, anders *zuurdeesem*. Een weinig *suurdeeg* (*suurdeesem*) *versuert het geheele deeg*. [Bijbelv.] *Zuurdeeg aan de roeten leggen*, om de kwade vochten af te leiden. Figuurlijk: *wacht u selven voor den suurdeesem der pharizeen*. [Bijbelv.]

ZUURDEESEM, zie *zuurdeeg*.

ZWAAB, z. n., m., *des zwaabs*, of *van den zwaab*; meerv. *zwaben*. Een uit Zwaben geboortige persoon. Van hier *zwabisch*, uit Zwaben afkomstig, tot dat land behoorende, en daar gebruikelijk.

ZWAAD, zie *zwade*, *zwad*.

ZWAAI, z. n., m., *des zwaais*, of *van den zwaai*; meerv. *zwaaijen*. De daad van zwaaijen; eigenlijk, eene snelle boogswijze beweging: *de slinger van die klok heeft eenen gelijken zwaai*. Keer, draai, zwenk: *hij deed het met eenen zwaai*. *Met eenen geweldigen zwaai*. [Vond.] Figuurlijk: *de zaak kreeg eenen anderen zwaai*, nam eenen anderen keer. *Hij nam eenen zwaai tot deftiger dingen*. [Hoofl.]

ZWAAIJEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik zwaai-de, ben en heb gezwaaid*. Onzijd., zich hoogswijze bewegen, anders gieren, slingeren. Zoo *zwaait de slinger eener klok*. Boogswijze bewegen worden: *de zwaaijende banier*. [Vond.] Niet regt hoekig zijn: *de muur zwaait een weinig*; timmermans- en metselaarswoord. Daar het slaan, vooral met de hand, doorgaans eene boogswijze beweging maakt, zoo heeft men van daar de spreekwijs ontleend: *er zal slaag zwaaijen*; anders enkel: *er zal wat zwaaijen*. — Bedrijvend, met eenen zwaai bewegen: *het vaandel zwaaijen*. *Den hoed zwaaijen*. *Als ick mijn sweert sal zwaaijen*. [Bijbelv.] Keeren, wenden: *eenen wagen zwaaijen*. Figuurlijk: *den scepter zwaaijen*, regeren, heerschen. Van hier *zwaaijing*. Zamenstell.: *zwaaihaak*, zie *zwei*, *toezwaaijen*.

Zwaaijen, hoogd. *schwingen*, neders. *swingen*, zweed. *swinga*, angels. *swijngan*, eng. *to swing*, *to sway*. Het is met *zwenken* en *zwieven* ten naauwste verbonden, en drukt de snelle, maar echter eenigermate zachte zwaaijende beweging duidelijk uit.

ZWAAN, z. n., v., *der*, of *van de zwaan*; meerv. *zwanen*. Verkleinw. *zwaantje*. De grootste en schoonste der watervogelen, in de gedaante eener gans, uitgezonderd, dat de zwaan grooter is, en eenen zeer langen hals heeft, lat. *cygnus*, *cycnus*, anders ook *otor*. Deze vogel is geheel wit, en voedt zich met waterkruiden. Bij de ouden was de zwaan aan Apollo gewijd, en nog is zij een zinnebeeld der dichters; maar het liefelijke gezang, hetwelk zij voor haar sterven zou laten hooren, is een poëtisch, schoon zeer oud verdichtsel, hetwelk echter nog onlangs op nieuw met ernst is beweerd geworden. Van hier worden de dichters dikwerf *zwanen* genoemd: *hij zet zich neffens de dircesche zwaan*, (Pindarus) *den roem der Grieken*. [Vond.]; en derzelve laatste vers hun *zwanezang*. Zamenstell.: *zwanebloem*, *zwanedons*, *zwanendrift*, eene drift zwanen; *zwanehals*, *zwanepen*, *zwanepoot*, *zwaneschacht*, *zwanewel*, *zwanezang*, enz.

Zwaan, hoogd. *Schwan*, eng., angels. en zweed. *swan*.

ZWAAR, bijv. n. en bijw., *zwaarder*, *zwaartst*. Eigenlijk, is datgeen *zwaar*, hetwelk eene neiging heeft, om zich loodregt naar een zeker middelpunt te bewegen. In dezen zin zijn alle lichamen zwaar, dewijl deze neiging eene wezenlijke eigenschap der stoffe is. Ook bezigt men dit woord, om den graad dezer neiging te bepalen, of het gewigt aan te duiden. *Iets is twee lood, vier pond*, enz., *zwaar*, wanneer het zoo veel weegt. In betrekking tot de kracht, welke de neiging wil overwinnen, het tegengestelde van *ligt*. *Een zware last*. *Deze steen is zeer zwaar*. *Dat is mij te zwaar*. Ook in betrekking tot het gewone gewigt van zekere dingen: *zwaard geschut*, *grof geschut*, als kanonnen, mortieren, enz., in tegenoverstelling van veldstukken, en het kleine geweer: *zwaard gewapende ruitery*. *Zwaard geladen schepen*. *Zwaard geld*, hetwelk meer edel metaal heeft, en bij gevolg *zwaarder* is, dan *ligt geld*.

Figuurlijk, hetgeen veel moeite, de inspanning van vele krachten vordert. *Zwaar van tong*, *van spraak*, *zijn*, wanneer men moeite moet doen, om zich in woorden wel uit te drukken, of verstaanbaar te spreken: *ick ben swaer van monde ende swaer van tonge*. [Bijbelv.] De schilder heeft een *zwaar penseel*, wanneer het voeren van hetzelfde hem moeilijk valt, en deze moeilijkheid in het schilderstuk zichtbaar is. Zoo heeft een schrijver ook eene *zware hand van schrijven*. *Een zwaar boek* is een, dat niet ligt te verstaan is. *Dat valt mij zeer zwaar*, kost mij veel moeite. In vele gevallen dient *zwaar* tot versterking van het woord, waarbij het gevoegd wordt: *zijn dood was een zware slag*, *een zwaar verties*, *voor haar*. *Een zware strijd*. *Eene*

zware ziekte. Eene zware straf verdienen. Zware schattingen. Zwaar bier, sterk, krachtig. Zware wijn, sterke, krachtige. Een zware weg, moeilijke. In den spreektrant van den gemeenen hoop hoort men dikwerf ook: eene zware menigte, groote menigte. Ergens zwaar geld bij verliezen, veel geld. Ik zal er mij zwaar voor wachten, zorgvuldig. Hij heeft mij zwaar bedrogen, zeer schandelijk. Eindelijk wordt zwaar, van eene vrouw sprekende, voor zwanger, gebezigd: zij is reeds zeven maanden zwaar. Svaer van kinde. [Clare Spieg.] Van hier zwaarheid, zwaarlijk, zwaarte, zwaren, zwaarigheid, enz. Zamenstell.: zwaarhoofd, iemand, die zwaarhoofdig, zwaarmoedig is; zwaarhoofdig, zwaarhoofdigheid, zwaarlijvig, zwaarlijvigheid, zwaarmoedig, peinzend, droefgeestig; zwaarmoedigheid, zwaarmoediglijk, zwaarwichtig, zwaarwichtigheid, enz.

Zwaar, hoogd. *schwër*, bij Kero *suarre*, Otfrid. *suar*, angels. *swaer*, neders. *swaar*, zweed. *svår*. Sommigen brengen het tot het gr. *βαρῦς*. Adeling tot *zweren*; omdat de zwaarte, in de gewone beteekenis, een gevolg van de menigte der deelen is.

ZWAARD, z. n., o., *des zwaards*, of *van het zwaard*; meerv. *zwaarden*. Verkleinw. *zwaardje*. Eigenlijk, een groot, breed zijdgeweer: *het zwaard trekken. Een tweesnijdend zwaard*, dat aan beide zijden scherp is. *Met het zwaard gestraft*, onthoofd, worden. *Iemand ten zwaarde veroordeelen*, vonnissen, om onthoofd te worden. Allerlei zijdgeweer, waarmede men houwen en ook steken kan: *met vuur en zwaard*, of *te vuur en te zwaard*, *verdelgen*, met branden en bloedvergieten. *Het eene zwaard*, (ook *het eene mes*) *houdt het andere in de scheede*, gelijke sterkte weerhoudt de uitbersting van vijandelijkheden. *Het zwaard in de scheede steken*, uitscheiden met oorlogen. *Het zwaard aan de heupe gorden*, zich ten strijde toerusten, in den verheven stijl. — *Meester van den scherpen zwaarde*, titel van den scherpreger. Figuurlijk, zijn *zwaarden*, van wege de gelijkheid in uiterlijke gedaante, breede borden, die aan de beide zijden van een zeilschip in het water hangen, en opgehaald, of neergelaten worden, naar mate dit noodzakelijk is, om het schip voor omslaan te beveiligen: *het zwaard laten vallen*. Zamenstell.: *zwaardkruid, zwaardregen*, zwaarden en degens opmaken; *zwaardveger*, die dit doet; *zwaardrechtter, zwaardvisch*, dus genaamd wegens zijn getand zwaard, en daarom ook *zaagvisch* geheeten; *zwaardzijde*; *slagzwaard, strafzwaard*, enz.

Zwaard, hoogd. *Schwërt*, bij Otfrid. en Willeram. *suert*, neders. *schweerd*, angels. *swert*, eng. *sword*, zweed. *svård*. Ten Kate en Adeling brengen het tot *waren, verweren*.

ZWAARDZIJ, *zwaardzijde*, z. n., v. Van *zwaard* en *zijde*. Oul. werd dit woord overdragtelijk gebezigd, in de spreekw: *van zwaardzijde* en *van spillezijde*, om te beteekenen de afkomst van vaderszijde en van moederszijde: vermits de mannen *het zwaard* ter verdediging, en de vrouwen *de spil*, bij het spinnen, behandelen: *de zwaardzij zet hem hoog; de spillezij verneert hem, door de onwettigheid in 't erven*. [Vond.] Even zoo gebruikte men ook de uitdrukking: *zwaardmagen* en *spillemagen*, voor verwanten van de mannelijke en vrouwelijke zijde.

ZWAARMOEDIG, zie *zwaar*.

ZWAARTE, z. n., v., *der*, of *van de zwaarte*; het meerv. is buiten gebruik. De eigenschap, waardoor iets zwaar is, in de beteekenis van zwaarheid, gewigt, last, moeilijkheid, enz. Zamenstell.: *zwaartekracht, zwaartepunt*.

ZWABBER, z. n., m., *des zwabbers*, of *van den zwabber*; meerv. *zwabbers*. Verkleinw. *zwabbertje*. Een scheepsdweil, zijnde een bos lappen aan een' stok vastgemaakt, waarmede men, te scheep, hetzelfde verrigt, hetwelk men, in huis, met een' dweil doet: *en verders met zwabbers droog uitgewist*. [Zorgdrag.] Dit woord is van den klank der zaak ontleend, welke daardoor aangeduid wordt. Ook draagt een scheepsjongen, wiens gewone werk mede het hanteren van den zwabber is, den naam van *zwabber*. Van hier *zwabberen*, met den zwabber opdweilen, ook morgens werk doen; zamenstell.: *opzwabberen*.

ZWABBEREN, zie *zwabber*.

ZWAABEN, *zwabisch*, zie *Zwaab*.

ZWACHTEL, z. n., m., *des zwachtels*, of *van den zwachtel*; meerv. *zwachtels*. Verkleinw. *zwachteltje*. Een smal en lang windsel, waarin jonge kinderen gewikkeld worden, om hunne zwakheid te ondersteunen; om welke reden Ten Kate het tot *wikkelen* en *zwak* brengt. Ook dergelijk windsel bij de heelmeeesters gebruikelijk, om sommige deelen van het menschelijke ligchaam te omwinden: *een linnen zwachtel. Den zwachtel oprollen*. Van hier het volgende:

ZWACHTELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zwachtelde, heb gezwachteld*. Met eene zwachtel bewinden: *een kind zwachtelen. Zijne beenen worden gezwachteld*. Van hier *zwachteling*. Zamenstell.: *omzwachtelen, omzwachteling, ontzwachtelen, ontzwachteling*, enz.

ZWAD, zie *zwade*.

ZWADDER, z. n., m., *des zwadders*, of *van den zwadder*; het meerv. is niet in gebruik. Speeksel, of spog, van slangen, anders slangenspog: *de vergiftige zwadder der slangen*. Figuurlijk, lastering: *hij spooft zijnen zwadder op mijnen goeden naam*. Ook wordt het voor slijm van aal gebezigd. Van hier *zwadderig*, bijv. n. en bijw., meest gebruikelijk voor kladderig, bemorst, tree-

bel, van *zwadden*, bij Kil. *swadden*, *fluctuare*, *turbare aquas*, het water troebel maken: *zwadderig vernis*. Los, slingerend, van het haar: *locken dicht gekuijft, soo swadderig overhangen*. [Breder.]

ZWADDEREN, zie *zwadder*.

ZWADE, *zwaad*, z. n., v., der, of van de *zwade*; meerv. *zwaden*. Een regel afgemaaid gras, hetwelk aan de linkerhand van den maaijer blijft liggen: *het gras ligt met zwaden op het veld*.

Zwade, oul. ook *zwate*, in de beteekenis van een zeissen, eng. *swath*. Het staat in een naauw verband met *zwaai*, even als *made* met *maai*, *kade* met *kaai*; waarom het ook voor den *zwaai*, of de streek, die de maaijer met de zeissen doet, en ook voor den omtrek, welken hij daarmede bereikt, genomen wordt.

ZWAGER, z. n., m., des *zwagers*, of van den *zwager*; meerv. *zwagers*. Van eene vrouw. *zwagerin*. Oul. een verwante, inzonderheid door het huwelijk; zoo dat het niet alleen in de beteekenis van eenen aangehuwden broeder, maar ook in die van schoonzoon en schoonvader genomen werd; waarom *zwagers* in het algemeen verwanten beteekenden. Thans wordt dit woord alleen gebezigd voor den broeder van man of vrouw, den man van eene zuster, en ook den man van de zuster der vrouw; terwijl *zwagerin* voor de zuster van man of vrouw, de vrouw van eenen broeder, en de vrouw van den broeder des mans, genomen wordt: *siet we zwagerinne is wedergekomen*. [Bijbelv.] *Hij is mijn zwager. Deze wijs ben ik Bruits zwager schuldigh*. [Moon.] Van hier *zwageren*, in *verzwageren*, door het huwelijk vermaagschappen: *verswagert u met ons, geeft ons we dochter*. [Bijbelv.] *Zwagerschap*, verzwagering, verwantschap door het huwelijk.

Zwager, Kil. *swagher*, hoogd. *Schwager*, boh. *sswager*. Zie over den oorsprong van dit woord, *zweer*.

ZWAK, bijv. n. en bijw., *zwakker*, *zwakst*. Eigenlijk, dat zijne behoorlijke vastheid niet heeft; ook dun, dat zijne behoorlijke dikte, en dus ook zijne behoorlijke sterkte niet heeft: *zwak ijs*. Figuurlijk, is *zwak*, het tegengestelde van *sterk*: *een zwak mensch*, zoo wel ten aanzien van de krachten des lichaams, als des geestes, des gemoeds. *Een zwak kind. Eene zwakke maag. Een zwak gezicht hebben. Eene zwakke resting*. En van hier wordt het ook somwijlen van een gering aantal gebruikt, terwijl *sterk* insgelijks op het getal ziet: *het vijandelijke leger was zeer zwak*. — *Eene zwakke stem. Hierin is hij zwak*, hierin mist hij de behoorlijke sterkte: *hij is zwak in de maat, van de muziek. In het engelsch is hij het zwakst. Elk heeft zijne zwakke zijde. Iemand op zijne zwakke zijde*

aangrijpen. Zwak van ouderdom. De zieke begint zeer zwak te worden. Een zwakke pols. Ook wordt het zelfstandig gebezigd, *het zwak: dat is zijn zwak niet. Het is altoos zijn zwak geweest veel te drinken. De zwakken zijn zwakke personen, zoo ten aanzien van hunne gebrekkige kennis, als in opzigt tot hunne verkeerde handelwijs. Van hier zwakheid, zwakjes, zwakkelijk, slap, ziekelijk; zwakken, zwakte, hetzelfde als zwakheid, of die toestand enes dings, waarin het zwak is; enz.*

Zwak, hoogd. *schwach*, Strijk *swach*, Kil. *swack*, neders. *swack*, zweed. *svag*. Het is hoogst waarschijnlijk, dat *zwak* tot *week* behoort, te meer, daar ons *wak* en het eng. *weak* zoo wel *week* als *zwak* beteekenen en bij vele woorden, in onze taal, die te voren met *w* begonnen, naderhand tot versterking van het woord, eene *z* is gevoegd geworden. Bij Notk. is *weichi* zwakheid.

ZWAKHEID, ZWAKKELIJK, zie *zwak*.

ZWAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zwakte, heb en ben gezwakt*. Hoog. *schwächen*, Kil. *swacken*, van *zwak*. Bedrijv., *zwak maken: voorwendende, dat hun gezagh te zeer gezwakt werd*. [Hooft.] Onzijd.: *'t lijf zwakt*. [Spieg.] Het zamengestelde *verzwakken* is thans in algemeen gebruik.

ZWAKTE, zie *zwak*.

ZWALKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwalkte, heb gezwalkt*. Drentelend zich bewegen: *hij doet niets dan zoo wat op en neer zwalken. Wij zwalkten den ganschen dag op zee; zeev*. Van hier *zwalker*. Zamenstell.: *omzwalken*, enz. Waarschijnlijk van *walken, catcare*, met eene voorgevoegde *z*, *zwalken*.

ZWALP, z. n., m., des *zwalps*, of van den *zwalp*; meerv. *zwalpen*. Eigenlijk, het geluid van iets, dat zich golfswijze beweegt. Zoo kan men zeggen *de zwalp der baren, der vlammen*. Oul. beteekende het eene baar, eene golf, bij Kil. *swalp, fluctus, unda*. Thaus bezigt men het in de van hier ontleende beteekenis van *gulf*: *wij kregen eenen zwalpwaters in de schuit*. Camphuijsen bezigt het figuurl.: *laat de stroomen des diepen ramps, met vollen zwalp, mij over 't hoofdt niet komen*. In den scheepsbouw dragen zekere planken, tot het timmeren van schepen gebruikt, den naam van *zwalpen*: *vermeerdert dit met zwalpen. vlot bij vlot*. [J. De Marr.] Van hier het volgende:

ZWALPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwalpte, heb gezwalpt*. Golven, vloeijen: *het zwalpend meer*. [Vond.] *Het zwalpend pekelschuim*, de golvende zee, in den dichtertlijken stijl. *Gulpen: de baren zwalpten in de boot*. Van hier *zwalping, gezwalp*.

ZWALUW, z. n., v., der, of van de *zwaluw*; meerv. *zwaluwen*. Een trekvogel, zwart van kleur, snel van vlugt, die zich met vliegen

en andere insecten voedt, en van welke verscheidene soorten zijn: *de zwaluwen nestelen onder het dak van mijn huis*. Een naakte *zwaluw*, zegt men, voor een behoeftig mensch, anders een arme duivel. *Eene zwaluw maakt geenen zomer*, spreekw., men kan uit een enkel geval niet tot het geheel besluiten. Zamenstell.: *zwaluwnest*, *zwaluwstaart*, *zwaluwwortel*, *gierzwaluw*, enz.

Zwaluw, Kil. *swaeluwe*, *swaelm*, hoogd. *Schwalbe*, bij Notk. *swaleun*, neders. *swaalbe*, angels. *swalewe*, eng. *swallow*, zweed. *swala*. Junius leidt den naam dezes vogels van het angels. *swaloth*, warmte, af, dewijl hij de warmte zoekt; Frisch van het gr. $\chi\epsilon\lambda\iota\delta\omega\nu$.

ZWALUWSTAART, z. n., m., Van *zwaluw* en *staart*. Eigenlijk, de staart eener zwaluw. Bij de timmerlieden, een stuk hout, in de gedaante van eenen zwaluwstaart, om twee stukken vast aan elkander te hechten: *eene kist met zwaluwstaarten voegen*.

ZWAM, z. n., v., *der*, of *van de zwam*; meerv. *zwammen*, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Een plantengeslacht, onder de klasse der paddestoelen gerangschikt, zeer ligt en sponsachtig, en waarvan veertien soorten zijn: *gesteelde en ongesteelde zwam*. *Tontelige, vuurrattende zwam*, die in plaats van tontel gebruikt wordt, om vuur te maken. *Zwam, die aan de boomen groeit*. *Ik heb mijne pijp aan een stukje zwam opgestoken*. Bij Kil. is *zwam* (*swamme*) ook eene vonk. Ook wordt zeker uitwas aan de voorste pooten der paarden, om de gelijkheid der gedaante, *zwam* genoemd. Van hier *zwamachtig*, enz. Zamenstell.: *zwamslot*, oul. het slot van een geweer, dat door middel van zwam afgeschoten werd: *een vijerslot, daar oock een lont of swamslot bij is*. [R. Viss.] — *zwamsteen*, enz.

Zwam, hoogd. *Schwamm*, bij Strijk. *swam*, Ulphil. *swam*, neders. *swamm*, *swamp*, zweed. *svamp*, angels. en ijsl. *swam*. Ten Kate en Adeling brengen het tot *zweemmen*. **ZWANEHALS**, z. n., m. Van *zwaan* en *hals*. Eigenlijk, de lange en gekromde hals van eene zwaan. Figuurlijk, een lange, magere hals van een' mensch. *Een paard heeft ook eenen zwanehals*, wanneer deszelfs hals lang en verheven is; waarom men zelfs een met zuik eenen hals voorzien paard eenen *zwanenhals*, pleegt te noemen. Aan de koetsen en eenige andere rijtuigen is de *zwanehals* een opwaarts omgebogen dik ijzer achter de voorwielen, onder welke dezelve, in het omdraaijen, kunnen doorgaan.

ZWANENDRIFFT, enz., zie *zwaan*.

ZWANG, z. n., m., *des zwangs*, of *van den zwang*; zonder meerv. Eigenlijk, de zwenkende, of zwenkende beweging van eenig ding; b. v. de gang eener klok; in welken zin *swanck*

nog bij Kil., voorkomt. als van *zwangen*, *zwanken*, *zwenken*. Thans wordt het alleen gebezigd, voor gebruik, gewoonte; of voor iets, dat bijna eene algemeene levenswijz wordt: *in zwang gaan*. *In zwang zijn*. *In zwang komen*. *Geveinsde dingen gaan in zwang*. [Moon.] *In zwang brengen*, en *in zwang helpen komen* bij Vond. voor. Hooft heeft: *Heeren van den meesten zwang ten hove*.

ZWANGER, bijv. n. en bijw. Van eenen man bevrucht; derhalve alleen in betrekking tot het vrouwelijke geslacht: *eene zwangere vrouw*. *Zwanger*, bevrucht, *zijn*. Anders zegt men ook *in eenen gezegenden staat zijn*, of *zich bevinden*. *Ende die vrouwe wert swanger*. [Bijbelv.] *Hoogzwanger*, wanneer eene vrouw nabij hare bevalling is. *Van eenen zoon zwanger gaan*. Figuurlijk, zegt men: *van*, of *met*, *iets zwanger zijn*, of *gaan*. *Hij gaat van groote ontwerpen zwanger*. *Zij ging met dat boos voornemen zwanger*. *Hij is swanger van moeite*. [Bijbelv.] Van hier *zwangeren*, in *bezwangeren*; *zwangerheid*, *zwangerschap*.

Zwanger, hoogd. *schwanger*, reeds bij Otfrid. *suangar*. Het behoort, volgens sommigen, tot *zwangen*, *zwingen*, wankelen, waggelen; zoo dat *zwanger* eigenlijk zoo veel zou zijn, als waggelende van wege de vrucht. Wacht, brengt het tot het gr. $\epsilon\pi\chi\omega\sigma$, met voorplaatsing van *zw*.

ZWANKEN, o. w., gelijkvl. *Ik zwankte*, heb *gezwankt*. Buigen, zich op en neer bewegen: *de boomen zwanken, van den wind*. Waggelen, wankelen, struikelen, bij Hoogstraten. Van hier het zamengestelde *zwankroede*, bij Kil. *swanckroede*, eene wip, om goederen op te ligten en neer te laten, om water te putten, enz. Zoo ook *zwankvederen*, bij Kil. *swanckvederen*, slagvederen, slagwieken. Zie verder *zwenken*.

ZWANKROEDE, zie *zwanken*.

ZWANS, z. n., v., *der*, of *van de zwans*; meerv. *zwansen*. Verkleinw. *zwansje*. Eigenlijk, een lang of kort, dun en beweegbaar deel aan het einde des dierlijken ligchaams, hetwelk het achterste bedekt, en bij de viervoetige dieren uit de verlengde ruggegraat gevormd wordt. Bij de vogelen bestaat dezelve uit lange vederen, bij de visschen uit lange vinnen. Anders *staart*; hetwelk in algemeen gebruik is. *Hij joegh de vossen in het koren met vuurwerk in de zwans*. [Vond.]

Zwans, Kil. *swants*, hoogd. *Schwanz*, zweed. *svans*. Dit woord komt in de overige verwante talen niet voor. Intusschen is het zeer waarschijnlijk, dat het met *zwangen*, *zwanken*, uit eene en dezelfde bron komt, en de beweegbaarheid van dit deel uitdrukt.

ZWARIGHEID, zie *zwaar*.

ZWART, bijv. n. en bijw., *zwarter*, *zwartst*.

Eigenlijk, de naam der donkerste van alle kleuren, en het meest strijdende met de witte kleur: een *zwart kleed*. Een *zwart paard*. *Zwart haar hebben*. *Zwarte verve*. *Zwart maken*. Van hier de figuurlijke uitdrukkingen: *iemand bij een' ander zwart maken*, schenden, lasteren, in het middel-eeuw. latijn *denigrare*. *Bij iemand met eene zwarte kool geteekend zijn*, door hem voor een slecht of schadelijk lid der maatschappij gehouden worden. *Zwart op wit hebben*, iets schriftelijk hebben; waar *zwart den inkt*, en *wit het papier* beteekent. *In den nacht zijn alle katten zwart* (ook *graauw*), spreekw., in den donker kan men geen onderscheid tusschen mooi en leelijk zien. *Zwarte noten* zijn die muziknoten, welke eenen gevulden kop hebben. *Zwarte zondag*, in de roomsche kerk, de zondag *judicia*; dewijl weleer, op dien dag, de altaren en kerken met zwart behangen waren.

Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, in het onzijdige geslacht: *het zwart*: *in het zwart gekleed*. *De geestelijken gaan in het zwart gekleed*. *Een schoon zwart*. *Het zwart in de oogen*, in tegenstelling van *het wit*, de oogappel. In het mannelijke geslacht: *een zwarte*, een neger, een inwoner van de zuidelijke helft van Afrika, wegens de zwarte kleur van het lichaam, en inzonderheid van het aangezicht.

In eene ruimere beteekenis wordt *zwart* voor donker, als ook met zwart vermengd, gebezigd, terwijl men vele dingen *zwart* noemt, waarin de zwarte verve uitsteekt: *zwarte oogen*, donkerbruine. *Zwarte kersen*, donkerroode. *Zwart brood*, hetwelk van grof, zwartachtig meel gebakken wordt; ook roggebrood. *Zwart* beteekent ook dikwerf, van de zon verbrand, zwartachtig geel, zwartachtig bruin: *hij is zwart in het gezicht*. Wijders, *de zwarte kunst*, zekere els- of schraapkunst, ter vervaardiging van prentwerk; van hier het zamengestelde *zwarte-kunstprent*. Ook voor duister, van veel licht beroofd: *de lucht was zwart*, met donkere wolken bezet.

Figuurlijk: *de zwarte kunst*, tooverij, hekserij. In eene bepaaldere beteekenis, die soort van tooverij, waarbij bovennatuurlijke werkingen, door hulp van booze geesten, voortgebracht worden, in onderscheiding van *de witte kunst*, witte tooverij, of *theurgie*, welke tot medewerking van goede geesten gebezigd werd. Zweed. *svarikonst*, eng. *blackarts*, van *black*, zwart. Uit het gr. *νεκρομαντεία*, hetwelk de kunst om dooden, door hulp van booze geesten, op te wekken, beteekende, heeft men, uit onwetendheid, in het middeleeuw. latijn, *nigromantia* gemaakt, even als of de eerste helft des woords van *niger* afstamde. En van hier is het neder-

duitsche *zwarte kunst*, of *zwartekunst*, eene woordelijke vertaling. — Wijders beteekent *zwart*, in den verheven schrijftraant, in eenen hoogen graad, slecht, afschuwelijk: *waarom zag ik uwe zwarte ziel niet vroeger in hare gansche afschuwelijkheid? Eene zwarte daad*, eene afschuwelijke. Ook wordt *zwart* voor vuil, bemorst, genomen: *een zwart hemd*. *Wat is de muur zwart geworden!* Van hier *zwartachtig*, *zwarten*, *zwartheid*, *zwartigheid*, *zwartin*, moorin. Zamenstell.: *zwartgallig*, *zwartharig*, die zwart haar heeft; *zwartkop*, *zwartoog*, die zwarte oogen heeft; *zwartverver*, enz. — *Beenzwart*, *ivoorzwart*, enz.

Zwart, Kil. *swart*, hoogd. *schwarz*, reeds bij Ulphil. *swarts*, Notk *swarz*, neders. *swart*, angels. *swcart*, zweed. *swart*, deen. *sort*. Het schijnt, dat dit woord met *zwaar* uit eene bron voortkomt, en eigenlijk donker, ondoorzigtbaar beteekent, naardien de donkerheid en ondoorzigtbaarheid gemeenlijk een gevolg der dikte, of eener menigte van deelen is. Het oude latijnsche *suasus*, donker, verschilt alleen in den uitgang. In het mekelenburgsche heet een zwart ding *ein Nörr*, hetwelk met het fr. *noir* en het lat. *niger* overeenkomt, doch daarvan niet afstamt.

ZWARTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zwartte*, *heb gezwart*. Van *zwart*. *Zwart maken*: *schoenen, het leder*, enz., *zwarten*. De smeden *zwarten het ijzer*, wanneer zij het, nog heet zijnde, met pek bestrijken; waardoor het glanzig zwart wordt. Van hier *zwartsel*, zekere zwarte stof, om zwart te maken, waarvan *zwartselen*, met zwartsel bestrijken, en de zamenstell. *zwartseldoos*, *zwartselkwas*, *zwartselpot*, *zwartselton*, enz.

ZWARTKOP, z. n., m. Van *zwart* en *kop*. Een wezen dat eenen zwarten kop heeft, b. v.: eene soort van witte meeuwen met eenen zwarten kop. Ook in de gemeenzame verkeering, een mensch met *zwart*, of donkerbruin, haar, wenkbraauwen en oogen: *hij is een zwartkop*. *Dat meisje is een allerliefst zwartkopje*.

ZWARTOOG, *zwartoogig*, zie *zwart*.

ZWARTSEL, zie *zwarten*.

ZWAVEL, z. n., v., der, of van de *zwavel*; meerv. *zwavels*, doch alleen van onderscheidene soorten. Eene brandbare stof, welke uit eene met vitrioolzuur verzadigde brandbare aarde bestaat, in het vuur vloeibaar wordt, met eene blaauwe vlam brandt, en eenen onaangename schadelijken damp van zich geeft: *zwavel vat terstond vlam*. *Bloem van zwavel*. *En scille ontdrukt de vlam der zwavel*. [Antonid.] Van hier *zwavelachtig*, *zwavelen*, *zwavelig*. Zamenstell.: *zwavelaarde*, aarde, welke zwavel in zich bevat; *zwavelbloem*, *zwaveldamp*, damp van aangestoken zwavel; *zwaveldraad*, *zwavelerts*, *zwavelgeest*, *zwa-*

velgroef, zwavellever, zwavellicht, zwavelmelk, zwavelolie, zwaveloren, zwavelregen, zwavelreuk, zwavelstok, een riet, of spaantje, in zwavel gedoopt, om aan het vuur aan te steken; *zwavelwater, zwavelwortel, zwavelzalf, zwavelzuur*, dat zuur, hetwelk het voornaamste bestanddeel der zwavel uitmaakt, en eigenlijk een vitrioolzuur is, enz.

Zwavel, zwevel, anders ook *sulfer*, Kil. *swavel, swewel*, hoogd. *Schwefel*, Ulphil. *swibla*, Isidor. *suucbul*, Notk. *suebel*, angels. *swefta*, zweed. *swafrel*, lat. *sulphur*; van welk laatste woord sommigen *zwavel*, afleiden.

ZWAVELAARDE, enz., zie *zwavel*.

ZWAVELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zwavelde, heb gezwavelde*. Van *zwavel*. Met zwavellicht laten doortrekken: *wijn zwavelen*, een wijnvat met zwavellicht berookten. *Noten zwavelen*. *Flesschen zwavelen*. In de zwavel doopen: *aan stokjes gesneden riet, of platte dunne spaantjes zwavelen*, en dus zwavelstokken maken.

ZWEDEN, z. n., o., *Zwedens*, of *van het Zweden*; zonder meerv. Het zweedsche Koninkrijk: *de Koning van Zweden*. Van hier *zweedsch*, dat tot hetzelfde behoort: *de zweedsche krijgsbenden*. *Zweedsch koper*. Ook wordt dit *zweedsch* zelfstandig gebezigd, van de zweedsche taal: *het zweedsch*.

ZWEED, z. n., m., *des Zweeds*, of *van den Zweed*; meerv. *Zweden*. Iemand in Zweden geboren, of aldaar woonachtig: *hij is een Zweed*.

ZWEEDSCH, zie *Zweden*.

ZWEEM, z. n., m., zonder meerv., beteekenende eene geringe gelijkheid, en alleen gebruikelijk in de spreekwijs: *eenen zweem van iets hebben*. *Die daad had zelfs geenen zweem van edelmoedigheid*. Ten Kate brengt het tot den verleden tijd van het werkw. *zweemen*. Anderen tot het oude *samo*, gelijk. Voor *zweem* bezigt men ook *zweemsel*.

ZWEEMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zweemde, heb gezweemd*. Eenige gelijkheid hebben: *hij zweemt naar zijnen vader*. *Die gansch naer Acis zweemt*. [Vond.] Ook met op: *hoe zweemde Goël op den helt*. [Moon.] Oul. gebruikte men enkel *zweemen*, zonder voorzetsel, even als men *iemand gelijken*, zegt, zoo wel als op en naar *iemand, gelijken*: *dat sij malkander so wel swemen*. [Brederode.] *Uw stem noch anschijn zweemt geen menschelijk geslacht*. [Hooft.] Van hier *zweemsel*. Van *zweem*; zie dit woord.

ZWEEP, z. n., v., *der*, of *van de zweep*; meerv. *zweepen*. Verkleinw. *zweepje*. Een gedraaid, of gevlochten, van voren spits toeloozend snoer, aan eenen steel van hout, met leder of paardenhaar omwonden, vastgemaakt, om dieren of menschen daarmede te slaan: *met de zweep klappen*. *Daer is 't geklap der*

zweepe. [Bijbelv.] *Het paard de zweep geven*. *Jaag den hond met de zweep weg*. *Eene zweep voor vier paarden*, eene lange zweep. *Een oud roerman hoort nog gaarne het klappen van de zweep*, spreekw., beteekende: een afgeleefde liefhebber van de vrouwen hoort nog gaarne over de sekse en het minvermaak spreken. Van hier *zweepig*, zie *zwiepen*. Zamenstell.: *zweepbrok*, iemand, die gedurig slagen verdient; *zweepriet*, *zweepslag*, *zweepstang*, *zweeptol*, anders *drijftol*; *zweep-touc*, een touwetje, dat men aan het einde eener zweep bindt, om dezelve harder te doen klappen, anders *klapkoord*, enz.

Zweep, ook *zwiep*, bij Kil. *sweepe*. Dit woord schijnt van het sissend geluid ontleend te zijn, hetwelk een snel bewogen en door de lucht geslagen zweep maakt, zonder dat men dezelve laat klappen. Het staat in verband met het angels. *whip*, dat de Engelschen nog behouden hebben in *to whip*, slaan.

ZWEEPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zweepte, heb gezweept*. Bedrijv., met de zweep slaan: *die paarden moesten duchtig gezweept worden*. *Iemand ergens van daan zweepen*, met de zweep weggagen. Onzijd., overhellen, zich buigen, even als eene zweep doet, wanneer men daarmede slaat; doch in dezen zin bezigt men doorgaans *zwiepen*, zie dit woord. Van hier *zweeping*.

ZWEEPTOL, enz. zie *zweep*.

ZWEER, z. n., v., *der*, of *van de zweer*; meerv. *zweren*. Verkleinw. *zweertje*. Eene verhevenheid der huid, waaronder zich etter verzamelt; anders, volgens Chomel, een verlies van de zelfstandige stof van de huid en het vet, met toevloeiing van kwade stoffen: *eene zweer op de hand hebben*. *Hiob werd met booze zweren geslagen*. *Eene rijpe zweer*. *Het is tijd de zweer door te steken*. Wanneer zoodanig een gebrek in het ligchaam plaats heeft, bezigt men het woord *verzweering*. Zamenstell.: *bloedzweer, borstzweer, hoofdzweer*, enz.

Zweer, hoogd. *Schwären*. Dit woord wordt in de verwante talen niet gevonden. Het behoort hoogstwaarschijnlijk tot het zweed. *var*, etter, angels. *wijr*, finl. *weri*, waarvan in het hong. *war*, angels. *waere*, eene zweer, met voorplaatsing van eene *z*; gelijk ik boven reeds aanmerkte, dat dit dikwerf voor de *w* geschiedt. Voor het overige wordt dit woord in alle geslachten gevonden; doch in het vrouwelijke geslacht wordt het door de netste schrijvers gebezigd.

ZWEER, z. n., m., *des zweers*, of *van den zweer*; meerv. *zweren*. Een behuwdvader, schoonvader: *dat hi zoude varen tsinen swere*. [Melis St.] *Ich uw sweer Jethro kome tot u, met uwe huysvrouwe*. [Bijbelv.] *Die sweer heeft sijns soens wijf qualiken besmet*.

[Bijb. 1477.] Oul. werd het ook voor *zwa-ger*, behuwdbroeder, gebezigd.

Zweer, hoogd. *Schwäher*, bij Otfrid. en Tatian. *suchur*, Ulphil. *suaigra*, angels. *swaegr*, zweed. *svär*, wallis. *chwegrin*, spaan. *suegro*, vr. *suegra*, pool. *swiekur*, vr. *swiekra*, alle in de bovengenoemde betee-kenis van behuwdvader, waarmede het lat. *socer* en *socrus*, en het gr. *ἐκυρος* verwant zijn. Frisch leidt dit woord, gelijk ook *zwa-ger*, van het lat. *socer* af. Doch schoon deze woorden verwanten zijn, is daarom echter het lat. woord nog het stamwoord niet, de-wijl men daarbij zou moeten onderstellen, dat geene volken hunnen schoonvader of schoonbroeder hebben kunnen noemen, voor zij dit van de Romeinen geleerd hadden. Genoegzaam zeker zijn *zwager* en *zweger*, bij verkorting *zweer*, oorspronkelijk een en hetzelfde woord, afkomstig van het oude *wogan*, *nubere*, ten huwelijk nemen; en dus kan, eigenlijk, al wie aangehuwd is, den naam van *zwager*, *zweger*, *zweer*, dragen.

ZWESRIK, *zwezerik*, z. n., v., *der*, of *van de zweesrik*; meerv. *zweesrikken*. Verkleinw. *zweesrikje*. Een klierachtig deel eens kalfs, bij de borst, anders *borst*, of *borstje*, *kalfs-borstje*, genaamd. Zamenstell. : *kalfs-zweesrik*.

ZWEET, z. n., o., *des zweets*, of *van het zweet*; het meerv. is niet in gebruik. Schertsende bezigt men ook het verkleinw. *zweetje*. In de ruimste beteekenis, elke zich droppels-wijze vertoonende vochtigheid; b. v. : *het zweet op de steenen*, *aan de muren*, d. i. de warme dampen, welke zich aan de koude steenen en muren vasthechten. In eenen be-paalden zin, de uitwaseming of damp des dierlijken ligchaams, welke zich als water op de huid vertoont : *nat van het zweet zijn*. *Het zweet afdroogen*. *In het zweet geraken*. *Zich in het zweet werken*. *Het zweet brak hem uit*. *Het koude*, of *klamme zweet brak hem uit*. *Ik dreef in mijn zweet*, ik zweette ongemeen sterk. *In het zweet wvs aanschijs* *zult gij brood eten*. *Een zweet drijvend mid-del*. *Zich in het zweet loopen*. *Hij mag zijn zweet niet ruiken*, hij heeft geen' lust tot arbeiden, is lui. Figuurlijk, is *zweet* ook vermoeijende arbeid : *dat heeft zweet gekost*. *Daar zal een zweetje op zitten*, in het ge-meene leven, dat zal wat arbeid vorderen. *Ik heb er een zweetje van gehaald*, ik heb er zwaar aan gearbeid. Ook zegt men : *het luije zweet zal hem uitbreken*, voor : hoe ongaarn hij wil, zal hij toch moeten arbeiden. Wij-ders plegen de Jagers het bloed der dieren *zweet* te noemen. Van hier *zweeterig*. Zamenstell. : *zweetbad*, een bad, eene kamer, of besloten plaats, waarin een zieke, door uitwendige warmte, tot sterk zweeten ge-bragt wordt; *zweetbank*, *zweetdoek*, *zweet-*

drank, een drank, om te doen zweeten; *zweetgat*, zeer kleine openingen in de huid, bij menschen en dieren, waardoor de uitwa-semingen en het zweet naar buiten dringen; *zweetros*, een soort van vossen, d. i. rood-achtige paarden, wier haar zoo met wit geschakeerd is, dat zij schijnen met zweet bedekt te zijn; *zweetziekte*, enz.; *doodzweet*, *nachtzweet*, enz.

Zweet, hoogd. *Schweisz*, neders. *sweet*, angels. *swat*, *swaet*, eng. *sweat*, zweed. *svett*, ijsl. *sueit*, pool. *svad*, wall. *chwijts*, lat. *sudor*, fr. *sueur*, gr. *ἰδρωσ*. Men heeft voor lang reeds aangemerkt, dat het begrip van vochtigheid in dit woord het heerschende is, en dat het, door middel van de voorgevoegde *z*, tot *water*, hoogd. *wasser*, neders. *water*, angels. *waeta*, zweed. *våtska*, behoort; even als het gr. *ἰδρωσ*, *zweet*, met *ἕδωρ*, *water*, vermaagschapt is.

ZWEETEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zweette*, *heb gezweet*. Bedrijv., in de gedaante van zweet van zich geven : *bloed zweeten*. In de gemeenzame verkeerling zegt men, wanneer men zijne meerderheid boven een' ander wil te kennen geven; b. v., wanneer men iemand als schilder, als advocaat, enz. wil verachten : *zulk een' schilder*, *zulk een' advocaat*, *kan ik wel zweeten*. Onzijd., zweet van zich geven : *wat zweet gij!* *Ik zweet er al van*. *Hij zweette van angst*. *De steenen zweeten*, *de muren zweeten*, wanneer de warme uitwasemingen van buiten zich op de koude steenen, muren, enz. plaatsen; welke uitdrukking uit de oppervlakkige gewaar-wording des gezichts ontstaan is. *Het leder zweet*, wanneer het vochtig wordt. *De fles-schen zweeten*, wanneer de vochtigheid zich droppelsgewijze daaraan hecht. *Het ijzer wordt gezegd te zweeten*, wanneer het be-gint te smelten. Bij de Jagers *zweet het wild*, wanneer het bloedt. Figuurlijk, is *zweeten* zwaren arbeid verrigten, zich door bezigheid afmatten : *den ganschen dag bij de boeken zweeten*. Van hier *zweeter*, *zweeting*. Zamen-stell. : *zweetbad*, *zweetbank*, een bank, waarop de soldaten in de wachthuizen sla-pen, en figuurlijk, eene plaats, waar men eenen hoogen graad van angst gewaarwordt; *zweedrank*, *zweedroppeel*, *zweetmiddel*, een middel om te doen zweeten, als *zweedrank*; *zweetpoeder*, een poeder, om het zweet uit te drijven; *zweetros*, enz.

Zweeten, Kil. *swieten*, hoogd. *schweissen*, *schwitzen*, bij Otfrid. *suizzan*, neders. *swe-ten*, eng. *to sweat*. Zie *zweet*.

ZWEETERIG, *zweetig*, bijv. n. en bijw., *zweete-riger*, *zweeterigst*. Van *zweet*. Die, of dat ligt zweet : *ik ben niet zeer zweeterig*. *Zweeterige muren*. *Nat van zweet* : *zweete-rige handen*. *Zweeterige voeten*. Van hier *zweeterigheid*.

ZWEETZIEKTE, z. n., v. Van *zweet*, *zweeten*, en *ziekte*. Eene, in de zestiende eeuw, bekende aanstekende ziekte, welke uit Engeland naar Duitschland, en vervolgens in de Nederlanden kwam, en met onophoudelijk zweeten gepaard ging. Zij was bekend onder den naam van *engelsche zweetziekte*, ook *engelsch zweet*, *zweetkoorts*, bij Kil. *sweetende siechte*, *morbis anglicus*, *sudor britannicus*. Wagnaar maakt, in zijne geschiedenis van Amsterdam, gewag van deze ziekte; doch vergist zich met te stellen, dat dezelve, omtrent het jaar 1529, in Duitschland ontstak; daar zij uit Engeland naar Duitschland overgebracht was.

ZWEL, z. n., v., der, of van de *zwei*; meerv. *zwejen*. Een schuinsche winkelhaak; bij Halma.

ZWELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zweelde*, *heb gezweld*. Bij Kil. en anderen, met een vork, of gaffel, omkeeren, inzonderheid van het hooi: *het hooi zwelen*. Van hier *zweker*.

ZWELG, zie *zwelgen*.

ZWELGEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik zwolg*, *heb gezwolgen*. Eigenlijk, slokken; een bij ons reeds verouderde beteekenis, welke echter in het zweed. *svälja*, angels. *swelgan*, eng. *to swallow*, en deen. *svälge*, nog voorkomt. Wij hebben hiervan nog het zamen-gestelde *verzwelgen*, neders. *verschwelgen*: *de zee heeft hem verzwolgen*. Figuurlijk, zich in eten en drinken aan onmatigheid overgeven: *zij doen niets, dan brassen en zwelgen*. Van hier *zwelger*, *zwelgerij*, het zwelgen, onmatig gebruik van spijs en drank; *zwelging*, *zwelgster*. Zamenstell.: *inzwelgen*, *verzwelgen*, enz. Van het zelfstandige *zwelg*, een' slok, oul. de keel.

ZWELGERIJ, zie *zwelgen*.

ZWELKENBOOM, z. n., m., des *zwelkenbooms*, of van den *zwelkenboom*; meerv. *zwelkenboomen*. Watervlierboom. Zamenstell.: *zwelkenboomenhout*, ook *zwelkenhout*.

ZWELLEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwol*, *ben gezwollen*, uitzetten, vooral in de hoogte. Eigenlijk: *de rivier is gezwollen*. *Dat spek zwelt in den ketel*. Van menschelijke en dierlijke lichamen, wanneer eene inwendige oorzaak dezelve op eene onnatuurlijke wijze uitzet en verdikt: *gezwollen voeten hebben*. *Mijne eene hand is gezwollen*. *Dat kind heeft eenen gezwollen buik*. Figuurlijk: *mijn hart zwol van vreugde*. *Zijn moed begon te zwelten*. *Hij zwol van gramschap*; anders *hij zwol op*; en, in de gemeenzame verkeerling: *hij werd dik, of maakte zich dik*. Kil. bezigt hiervoor ook *zwillen*, of *swillen*; zoo ook *Vond: dan zwilt wijne blaackende lever van overloopende galle*. Van hier *zwellung*. Zamenstell.: *opzwellen*, enz.

Zwellen, hoogd. *schwällen*, Otfrid. *suellan*, neders. *swellen* en *swillen*, angels. *swillan*,

eng. *to swell*, zweed. *svälla*. Het heerschende begrip dezes woords is de uitzetting van binnen naar alle zijden, bijzonder in de hoogte.

ZWEMBLAAS, enz., zie *zwemmen*.

ZWEMMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwom*, *heb en ben gezwommen*. Dit woord boolt den klank der golvende beweging van iets, dat vloeit, na; in welken zin het in het gemeene leeu nog voorkomt: *de wijn zwemt langs den vloer*; of, volgens eene niet ongewone figuur: *de vloer zwemt van wijn*. Zoo ook, in den verheven stijl: *de traan, die in haar ooge zwemt*. Doch, gelijk men bij sommigen vindt, *haar oog zwom in tranen*, is eene te harde en overdreven figuur. Wijders, van een vloeibaar ligchaam, (behalve de lucht) gedragen worden, en zich op zulk eene wijze, op en in hetzelfde bewegen, of drijven, (in tegenstelling van zinken): *ijzer zwemt niet*. *Hout zwemt op het water*. *De visschen zwemmen in de zee*. *Hij kan niet zwemmen*, zich door beweging van handen en voeten, in het water niet ophouden. *Leeren zwemmen*. *Zich met zwemmen reddden*. *Wij hebben den ganschen dag gezwommen*. Wanneer de rigting van het zwemmen uitgedrukt wordt, gebruikt men het hulpw. zijn: *hij is over de rivier gezwommen*. *Ik was aan land gezwommen*. *Wij zijn terug gezwommen*. Oul. bezigde men *zwemde*, waarvoor thans *zwom* in gebruik is: *ende zwemde over tot hem*. [Bijb. 1477.] Figuurlijk, zegt men, bij vergrooting, *in zijn bloed zwemmen*. *Het eten zwemt in de boter*. *Wij zwommen in den wijn*. Naar eene andere figuur, *zwemt men in vreugde*, *in droefheid*, enz., wanneer men dezelve in eene ruime mate ondervindt, en zich daaraan met alle zijne bewegingen overgeeft: *mijn hart zwemt diep in rouw*, enz. *Maar het Bruijje zwemt in vreugt*. [Moon.] Van hier *zwemmer*, *zwemming*. Zamenstell.: *afzwemmen*, *inzwemmen*, *opzwemmen*, enz. *Zwemblaas*, waar door de visschen zwemmen; ook eene blaas die zij gebruiken, welke niet kunnen zwemmen, om op het water te drijven; *zwemkunst*, *zwemmergans*, *zwemplaats*, *zwemvoet*, een dier, dat zwemvoeten heeft; *zwemvogel*, enz.

Zwemmen, hoogd. *schwimmen*, Otfrid. *suimman*, eng. *to swim*, zweed. *simma*, ijsl. *sinna*, *swimma*.

ZWENDELEN, zie *zwindelen*.

ZWENGEL, z. n., m., des *zwengels*, of van den *zwengel*; meerv. *zwengels*. Het zeil van een' windmolen. Ook eene wip, waarmede men goederen uit en in de schepen werkt, of de lange dunne balk, of roede, waarmede de emmer, in den waterput neergelaten en weder uitgehaald wordt, anders *zwankroede*. Eindelijk de hevel, of het dwarshout van eene klok, hetwelk door middel van eenen

reep neergetrokken wordt, om de klok in beweging te brengen. Zamenstell. : *molen-zwengel, putzwengel*, enz.

Zwengel, Kil. ook *zwingel*, hoogd. *swängel*, zweed. *svängel*. Van *zwingen*, *vibrare*; en dit van *zwenken*.

ZWENK, z. n., m., des *zwenks*, of van den *zwenk*; meerv. *zwenken*. Draai. keer, zwaai: *onverwacht maakte hij eenen zwenk*, en *verwijderde zich van ons*. Figuurlijk: *in eenen zwenk*, in een oogenblik, zoo snel als een enkele zwenk van het ligchaam, *was hij uit ons gezigt*. Van *zwenken*.

ZWENKEN, bedr. en onz., w., gelijkvl. *Ik zwenkte*, heb en ben *gezwenkt*. Bedr., draaijen, zwaaijen, omwenden: *de vaandels zwenken*. Een paard *zwenken*. Voor *zich zwenken*, wordt dit woord ook onzijd. gebezigd, zoo als bij Tollens.

Keer eens, zwenk eens, snel en vlug.

Voerman, langs uw baan terug,

Van geheele rijen soldaten: *zij zwenken zeer gelijk*. *Zwenk!* Ook figuurlijk: *toen hij zag, dat zijne bedoeling zoude missen, zwenkte hij*, voegde hij zich bij eene andere partij. *Hij was al schielijk gezwenkt*, van denk- en handelwijjs veranderd. Van hier *zwenker*, *zwenking*.

ZWEREN, bedr. en onz., w., ongelijkvl. *Ik zwoer*, heb *gezwoeren*. Over het algemeen, beteekent het met sterke bewoordingen verzekeren, bevestigen, eenen eed doen: *hij heeft daarop gezwoeren*. *Valschelijk zweren*. Bedreigende verzekeren: *ik zweer, dat ik het op u verhalen zal*. *Ende hij zwoer, dat ik over de jordanen niet soude gaan*. [Bijbelv.] Ook, bij dit verzekeren en bedreigen, eenen anderen persoon, of eene zaak, tot getuige der waarheid, en tot wreker des bedrogs, aanroepen; terwijl de persoon of zaak, welke daarbij aangeropen wordt, gemeenlijk het woordje *bij* bekomt: *bij iets zweren*. *Ik zweere bij mij seiven*, spreekt de Heere. [Bijbelv.] *Die zweert bij den throon Gods*. [Bijbelv.] *Bij God, bij al wat heilig is, zweren*. *Zweert ganschelijk niet, noch bij den hemel*. [Bijbelv.] *Steen en been zweren* (even als *steen en been klagen*), of *bij steen en been zweren*, in het gemeene leven. Op gelijke wijze zeiden reeds de Grieken en Romeinen, *jovem lapidem jurare*; welke spreekwijs bij Cicero, Gellius, Apulejus en anderen voorkomt, en uit het gebruik verklaard wordt, daar men weleer, bij eenen plegtigen eed, eenen steen in de hand hield, en daarmede het daarbij staande offerdier doodsmeed. *Been*, in de spreekwijs *steen en been*, beteekent waarschijnlijk het gebeente der Heiligen, waarbij men, in de roomsche kerk, pleegt te zweren. *Ik wil daarop niet zweren*, d. i. ik wil niet zweren, dat het waar is. *Iemand den dood zweren*. *Iemand trouw zweren*. *Iemand verderf zweren*. *Hij is mijn gezwoeren vijand*, d. i. die mij tevens eeuwige

vijandschap gezwoeren heeft. — In eene naauwere beteekenis is *zweren* God plegtiglijk tot getuige der waarheid en tot wreker des bedrogs aanroepen. *Iemand laten zweren*. *Op het Evangelie zweren*, den vinger, bij het doen van den eed, op het Evangelie, of op den bijbel, leggen. *Den eed van getrouwheid zweren*. *In de ziel van een' ander zweren*, in deszells naam. *Een gezwoerene*, iemand, die, in deze of gene betrekking beëdigd is, *een gezwoeren klerk*, *makelaar* enz. Ook wordt het, voor vloeken gebezigd: *hij zweert verschrikkelijk! hij doet niets, dan vloeken en zweren*. Van hier *zweerder*, *zweering*. Zamenstell. : *afzweren*, *bezweren*, *verzweren*, enz.

Zweren, Kil. *sweren*, hoogd. *schwören*, bij Uiphil. *swaran*, Kero *suevan*, Olfred. en Tat. *sueran*, neders. *swörren*, angels. *swerian*, eng. *to swear*, zweed. *svärja*. ijsl. *sveria*. Junius en Wachter leiden het van het oude gothische *sveran*, eeren, af; Frisch van het lat. *jurare*, gelijk de Franschen ook van *juramentum* hun *serment* gemaakt hebben; anderen van *severare*, *adseverare*; wederom anderen van *zwaar*; en nog anderen van *waar*. Adelung brengt het tot het oude *waren*, *warā*, spreken, met de voorgevoegde *z*, waarvan misschien ook ons *woord* en *waar*.

ZWEREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwoer*, heb *gezwoeren*. Van *zweer*. z. n., v. Elteren: *mijn vinger zweert*. Van hier *zweering*. Zamenst.: *afzweren*, *uitzweren*, enz.

ZWERK, z. n., o., des *zwerks*, of van het *zwerk*; het meerv. is niet in gebruik. Eene drift van wolken, en wel van dikke wolken, welk regen of onweer dreigen: *het zwerk drijft noordwaarts*. *Wanneer de reij der Pleiaden het zwerk scheurt*. [Vond.] *Die sonne dect her met enen swerke*. [Lod. V. Velth.] Figuurl.: *zijne gedachten stijgen op boren het zwerk*, hij heeft zeer verhevene gedachten. [Halma.]

Zwerk, Kil. *swercke*, hoogd. *Schwark*. Adelung acht het uit eene zelfde bron met *zwart* afkomstig. Ten Kate brengt het tot het angels. *sweorcan*, *sweorcian*, verduisteren.

ZWERM, z. n., m., des *zwerms*, of van den *zwerms*; meerv. *zwerms*. Eigenlijk, een veel beweging en geruisch makende hoop van levende wezens: *een zwerm bijen*, een hoop bij elkander levende bijen. *De ganzen vliegen in geheele zwermen*. Een ongeschikte hoop van slechte menschen heet ingelijks *een zwerm*: *een zwerm oproermakers*, *landloopers*, enz.

Zwerm, *zwarm*, bij Kil. *swerm*, hoogd. *Schwarm*, angels. *swearm*, eng. *swarm*, zweed. *svärm*. Van *zwerms*.

ZWERMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwermd*, heb *gezwermd*. Met veel geruisch, in menigte, heen en weer vliegen; van de bijen: *de bijen*

zwermen. De stok heeft nog niet gezwerm. Ook van menschen, in ongeregelde hoopen rondzwerfen: *de soldaten zwermen ten platten lande.* Van hier *zwerf*, *zwermer*, landlooper, ook een voetzoeker, insgelijks een dweeper. Zamenstell.: *zwerfgeest*, vrijgeest, bij Halma.

Zwermen, Kil. *swermen*, hoogd. *zwärmen*, neders. *swarmen*, angels. *swarmian*, eng. *to swarm*, zweed. *svärma*. Dit woord schijnt van het geluid der zwerfende bijen ontleend te zijn.

ZWERMER, zie *zwermen*.

ZWERVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zworf, heb gezworven.* Omdolen, geene vaste woonplaats hebben: *achter land zwerven. Ik heb tien jaren op zee gezworven. Van de eene plaats naar de andere zwerven.* In luidruchtige vrolijkheid langs de straat loopen: *zij hebben den ganschen nacht door de stad gezworven.* Van hier *zwerfer*, iemand, die overal heen zwerft, bij Kil. ook een werpnet, dat in de ronde geslingerd, en zoo in het water gegooid wordt.

Dit *zwerfen* is na verwant aan het voorgaande *zwermen*, eng. *to swarm*, en *to swerve*, en aan ons *zicieren*.

ZWETSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwetste, heb gezwetst.* Eigenlijk, veel en onbedacht spreken. Doch in dezen zin is het verouderd. Groot spreken, pogchen, snorken: *hij doet niets dan zwetsen. Hij zwetst altoos op zijnen rijkdom, — van groote dingen,* enz. Van hier *zwetser*, iemand, die de gewoonte heeft van veel te spreken, en te pogchen; *zwetsing, zwetster.*

Zwetsen, hoogd. *schwätzen*, eng. *to twattle*, zweed. *svassa*. Het is ongetwijfeld een klanknabootsend woord.

ZWETSER, zie *zwetsen*.

ZWEVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zweefde, heb zweefd.* Dit woord bootst, door zijnen klank, de zachte beweging eenes dings, in een vloeibaar ligchaam, bijzonderlijk in de lucht, na. *Iets zweeft* in het water, in de lucht, wanneer het daarin eene zachte, naauwelijks merkbare, beweging maakt. Aangaande eene sterkere beweging in het water is *zweemen*, en in de lucht, *vliegen* gebruikelijk: *de nerel zweeft op de oppervlakte des waters, der aarde. De wolken zweven in de lucht. De geest Godts zweefde op de wateren. Gelijck een arent over sijne jongen zweeft.* [Bijbelv.] De slippen van een gewaad *zweven*, wanneer zij los slingeren, en in de lucht schijnen te zweven. Figuurlijk, zegt men: *het zweefde mij op de tong*, wanneer men zich eenen naam, of eene uitdrukking, niet herinneren kan, en echter alle oogenblikken geloofd, dat men zich dezelve herinneren zal. *Dat zweeft mij immer voor de oogen, voor den geest*, dat komt mij altoos, als zichtbaar, in de ge-

dachten, — ik herinner mij dat altoos, als of ik het zage. *Hoog zwerende gedachten. Zwerende geschillen*, welke nog niet bepaald, of uitgewezen zijn.

ZWEZERIK, zie *zweesrik*.

ZWICHTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zwichtte, heb gezwicht.* Bedrijv., de zeilen oprollen: *de zeilen zwichten*, van schepen en molens: *varen en malen met gezwichte zeilen.* Figuurl., intoomen, bedwingen: *om den moed der anderen te zwichten.* [Hooft.] Onzijd., wijken, onderdoen: *voor iemand moeten zwichten.* Ook zonder voor: *de dood veruint het al; wij moeten ook haar zwichten.* [Moon.]

In beide beteekenissen schijnt het tot *wijken*, met eene voorgevoegde *z*, gebragt te kunnen worden; dewijl het *zwichten* der zeilen alleen bij eenen al te sterken wind plaats heeft, en dus genoegzaam hetzelfde is, als voor den wind doen wijken.

ZWIEPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zwiepte, heb gezwiept.* Bedr., met eene zweep slaan, even als *zweepen*. Onz., overhellen als eene zweep, wanneer men daarmede slaat: *die heining zwiept te veel.* En van hier het zelfst. *zwieping*, voor eene overhelling, schuinsche rigting.

ZWIEPING, zie *zwiepen*.

ZWIER, z. n., m., *des zwiers*, of *van den zwier*; meerv. *zwieren*. Verkleinw. *zwiertje*. Eigenlijk, draai, omdraaijing, omkeering: *hij nam eenen zwier, en viel in het water.* Figuurlijk, rondzwerfing, losbandig leven: *zij gingen aan den zwier. Hij was, geraakte, aan den zwier.* Wijders, opschik; waarbij men de kleederen, als het ware, laat zwieren en slingeren, om zich bevallig voor te doen: *zij houden te veel van den zwier. Den zwier, de mode, het gebruik in zich prachtig te kleeden, volgen.* Verder, aardigheid, bevaligheid: *met eenen edelen zwier. Zich met eenen lustigen zwier omkrullen.* [Vond.] Van hier *zwieren, zwierig*.

Ten Kate brengt dit woord tot *warren, werren*, met eene voorgevoegde *z*.

ZWIERN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik zwierde, heb gezwierd.* Eigenlijk, draaijen, zich wenden: *o Abram, Abraham! weehoud uw hand in 't swieren.* [F. V. Dorp.] *De vogel zwierd door de lucht. Hij zwierde langs de straat, als een dronken man. De schaatsenrijders zwieren van den eenen naar den anderen kant.* Figuurlijk, rondzwerfen, een losbandig leven leiden: *zij doen niets, dan zuipen en zwieren.* Voorheen werd het ook bedrijv. gebezigd: *wanneer wij die godin een kroontje om 't hulsel zwieren.* [Moon.] Zoo ook bij Dull., Hoogvl. en anderen. Doch thans wordt het meest onzijdig gebruikt. Van hier *zwiering*. Van *zwier*.

ZWIERIG, bijv. n. en bijw., *zwieriger, zwierigst.* Van *zwier*. Naar den *zwier*, prachtig

opgeschikt: *een zwierig kleed. Zwierig gekleed zijn, gaan. Zij is altoos even zwierig.* Bevallig: *hij doet alles zoo zwierig, dat hij alle menschen bekoort.* Verheven, bloemrijk; van den stijl gesproken: *hij schrijft eenen zwierigen stijl.* Van hier *zwierigheid, zwieriglijk.*

ZWINDIG, ook *zwindig*, bijv. n. en bijw., *zwindiger, zwindigst.* Oul. gebruikelijk voor veel, zeer: *zwindig volk, zwindig geld*, voor veel; *zwindig groot.* [J. J. Schultens.]

ZWIJGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zweeg, heb gezwegen.* Eigenlijk, zijne stem niet laten hooren, en in eené bepaaldere beteekenis, niet spreken: *als hij dit gezegd had, zweeg hij. Dat uwe vrouwen zwijghen in de gemeijnte.* [Bijbelv.] *Zwijg! zeg ik u. Ik heb lang genoeg gezwegen. Zich te bersten zwijgen, zoo lang zwijgen, dat men bijkans bersten zou. Stil zwijgen is eigenlijk eene overtolligheid, voor enkel zwijgen. Van iets zwijgen, daarvan niet spreken. Op iets zwijgen, daarop niets zeggen. Voor iemand zwijgen, in zijne tegenwoordigheid, uit vrees, uit eerbied, voor hem, niet spreken. Wijders, een geheim bewaren, eene toevertrouwde zaak niet door woorden bekend maken: *kunt gij zwijgen? Hij kan volstrekt niet zwijgen.* — Figuurlijk, ophouden werkzaam te zijn: *in den krijg moeten de wetten zwijgen. Eindelijk zweeg de wind, het werd stil.* — Fraai bezigt Vond. dit woord omtrent eene weegschaal: *de tong der weegschaal zweeg zoo langze in tegenwigt bleef twijselen.* — Als een bedrijvend werkw., wordt het voor *verzwijgen*, verbergen, verholen houden, gebezigd: *hij kan zijne eigene schande niet zwijgen. Dat kan ik niet zwijgen.* Van hier *zwijger, zwijging, zwijgster*, enz. Zamenstell.: *verzwijgen*, enz. — *Stilzwijgend, stilzwijgendheid.**

Zwijgen, Kil. *swijghen*, hoogd. *schweigen*, Kero *suigen*, Otrid. *suigan*, neders. *swigen*, angels. *swighan*. Adeling houdt *zwijgen* voor eene figuur van *wijken, zwijken, zwichten*. In het zweed. is *sviga* wijken; en Otrid. bezigt *suichan*, voor verlaten. Bij Hornegk komt *dagen* voor *zwijgen*, voor, hetwelk, even als het zweedsche *tiga*, *zwijgen*, zijne verwantschap met het lat. *tacere* niet kan verloochenen; gelijk ook het gr. *σῆσι* daartoe behoort.

ZWIJGER, z. n., m., *des zwijgers*, of *van den zwijger*; meerv. *zwijgers*. Iemand, die zwijgt: *er is geen spreker, die een' zwijger kan verbeteren*, spreekw., het is dikwerf beter te zwijgen, dan te spreken.

ZWIJKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zweek, ben gezwegen.* Van *zwijk*, bij Kil. *swijck*, *defectus, labefactatio*. Hetzelve als *bezwijken*, bij Kil. *swijcken, deorsum flecti, deficere*, angels. *swican*, ijsl. *svijkia*. Buiten zamen-

stelling is het niet meer in gebruik. Ten Kate brengt het tot *wijken*, met eene voorgevoegde z.

ZWIJM, z. n., v., *der, of van de zwijm*; zonder meerv. *Bezwijming, duizeling: zij lag in zwijm. In zwijm vallen.* Zamenstell.: *katzwijm, zonnezwijm*. Van hier *zwijmen*; zie dit woord.

Zwijm, bij Kil. ook *zwijmel*, of *swijmel*, hoogd. *Schweimel*, waarvan *zwijmelen, zwijmeling*.

ZWIJMEL, zie *zwijm*.

ZWIJMELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwijmelde, heb gezwijmeld.* Van *zwijmel*; ook het voortdurend werkw. van *zwijmen*. *Duizelig worden, in zwijm vallen: ik draaide haar rond, en zij zwijmelde.* Van hier *zwijmeling*. Zamenstell.: *zwijmelgeest, zwijmelwijn*, enz.

ZWIJMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwijnde, heb gezwijnd.* Van *zwijm*. Hetzelve als *bezwijmen*. In onmagt vallen: *zij zwijmt, als zij maar bloed ziet.* Van hier *zwijming*. Zamenstell.: *bezwijmen*, enz.

Zwijmen, Kil. *swijmen*, hoogd. *schweimen*, neders. *swemen, swemen, swimen*, zweed. *swimma*, angels. *swiman*, ijsl. *swima*, eng. *to swim*. Oul. werd *zwijmen* ook voor *zweemen* gebezigd, waarvan *zwijmsel*, voor *zweemsel*: *al draagenze eenigh zwijmsel van mij.* [Hooft.]

ZWIJMSEL, zie *zwijmen*.

ZWIJN, z. n., o., *des zwijns*, of *van het zwijn*; meerv. *zwijnen*. Verkleinw. *zwijnkje*. Een bekend viervoetig dier, behoort in Indië te huis, en is van daar tot ons naar Europa gekomen: *een wild zwijn. Eene kudde zwijnen.* Figuurlijk, een vuil mensch: *een morsig zwijn.* Een vraat, een zuiper: *hij is een regt zwijn.* Van hier *zwijnachtig*, enz. Zamenst.: *zwijnegel, zwijnendistel*, lat. *scolymus*, een plantengeslacht; *zwijnendrek, zwijnenhoe-der, zwijnenjagt, zwijnenjongen*, een jongen, die op de zwijnen past; *zwijnenkot, zwijnen-sla*, lat. *hyoseris*, zekere plant; *zwijntijd*, de tijd, wanneer de wilde zwijnen vet zijn; *zwijnevleesch, zwijnborstels, zwijnshaar, zwijnshoofd, zwijnskop, zwijnspruet*, speer, die men op de jagt der wilde zwijnen gebruikt; *zwijnstrog*, enz.; *geltzwijn*, enz.

Zwijn, hoogd. *Schwein*, bij Ulphil. *swaina*, Talian. *swin*, neders. *swien*, eng. en angels. *swine*, zw. *swin*, pool. *swinia*, wend. *sswino*. Het schijnt, dat de onreinheid van dit dier aanleiding tot deszelfs benaming heeft gegeven; terwijl het dan tot het oude *wahn*, troebel, en het angels. *fenn*, drek, zoude behooren. Men brengt het ook tot het gr. *σῦνος*, van *σῦς*, een varken.

ZWIJNDRECHT, zie *zwijn*.

ZWIJK, z. n., m., *des zwijks*, of *van den zwijk*; het meerv. is niet in gebruik. Verkleinw. *zwijkje*. Van *zwikken*. Knak, verdraaiing, verstuiking:

hij heeft een gebrek in zijne lenden; dat heeft hij door eenen zwik gekregen. Het verkleinw. *zwikje*, wordt gebezigd voor een houten pennele boven in de vaten, om de lucht daarin te laten komen: *doe het zwikje op het vat.*
ZWIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zwikte, heb gezwikt.* Bedrijv., knakken, de lenden breken: *een kind, door onvoorzigtigheid zwikken.* Figuurl.: *het gezagh gezwikt en gezwakt was.* [Hooft.] Doch als bedrijvend wordt het zelden meer gebezigd. Onzijd., door te schielijke overhelling, de lenden breken, of zich verstuiken: *een kind laten zwikken.* *Ik zwikte, en brak mijn been.* Waggelen, niet vast gaan: *zij zwikt, bij aanhoudendheid, onder het gaan.* Van hier *zwikking*. Zamenstell.: *omzwikken, verzwikken.*

Ten Kate brengt dit woord tot *wikken*, met eene voorgevoegde z.

ZWILG, *zwilk*, z. n., o., *des zwilgs*, of *van het zwilg*; het meerv. is buiten gebruik. Zeker gegomd linnen, eene soort van trielje: *met swilligh en swart linnen.* [Bruder.]

Zwilg, *zwilk*, hoogd. *Zwillich*. Eindelijk is *zwilg* een linnen weefsel uit dubbele draden gemaakt, van *zwillen*, *twillen*, dubbel maken; en *trielje*, hoogd. *Dritlich*, een weefsel van driedikke draden, van het oude *thritic*, drievoudig.

ZWIN, z. n., o., *des zwins*, of *van het zwin*; meerv. *zwinnen*. Dezen naam draagt eene kreek, kil, of geul: *men heeft op het koe gras nog eenige kreeken, of zwinnen, gelijk men alhier zegt.* [Paludan.] Hiermede overeenkomstig wordt de vlaamsche haven bij Sluis *het zwin* genoemd. En hoogstwaarschijnlijk is den naam van *zwindrecht*, of *zwijndrecht*, hiervan ontleend, en niet, gelijk sommigen meenen, van den overtocht der zwijnen.

ZWINDEL, z. n., m., *des zwindels*, of *van den zwindel*; het meerv. is niet in gebruik. Die zwakheid van het hoofd, waarbij alles met ons schijnt om te draaijen. In dezen zin is het reeds buiten gebruik; bij Kil. *swindel, swijmelinghe*. Figuurlijk wordt het somwijlen voor eene onbezonnen handeling gebezigd, wanneer men, zonder grond, gewaagde ontwerpen ter verkrijging van winst smeedt: *de zwindel in den handel*, welke den *marchand avonturier* uitmaakt. Van hier *zwindelen*. Zamenstell.: *zwindelgeest*: *dat een zwindelgeest velen heeft verdraaijt.* [H. De Gr.]; *zwindelhandel*, enz.

Zwindel, hoogd. *Schwindel*, zweed. *svindel*, ijsl. *sundla*. Van *zwinden*.

ZWINDELAAR, *zwendelaar*, z. n., m. Van *zwindelen*, *zwendelen*. Alleen in den figuurlijken zin gebruikelijk, voor iemand, die zwindelhandel drijft: *hij is een zwindelaar*. Van hier *zwindelarij*, in de figuurlijke beteekenis van *zwindelhandel*.

ZWINDELARIJ, zie *zwindelaar*.

ZWINDELEN, *zwendelen*, onzijd. w., gelijkvl. *Ik zwindelde, heb gezwindeld.* Dwarlen, draaijen, duizelig zijn: *ik zwindel op deze hoogte.* *Sedert zwindelden zijn zinnen vast om en wederom.* [Vond.] *Alles zwindelt voor mijne oogen.* Wijders, overeenkomstig met de figuurlijke beteekenis van het woord *zwindel*, eenen ongeoorloofden, onbezonnen handel drijven, onwaarschijnlijke gewaagde ontwerpen smeden: *hij doet niets dan zwindelen.* Van hier *zwindelaar*, *zwindelig*, *zwindeligheid*, *zwindeling*.

Zwindelen, hoogd. *schwindelen*, van *zwindel*, en is, volgens Huijdecoper, van eenen oorsprong met *gezwind*, en gelijk *wind* vermaagschap met *winden* en *wenden*. Zie verder *zwindel*.

ZWINDELGEEST, **ZWINDELHANDEL**, zie *zwindel*.

ZWINDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwind, ben gezwonden.* Oul. beteekende dit woord snel in de rondte bewogen worden: *wint, die om de huizen swint.* [H. Hoffer.] Van hier *zwindel*, in den zin van draaijing in het hoofd. Figuurlijk, schielijk ophouden te zijn, vergaan, verdwijnen; in welke beteekenis *terzwinden* thans meest gebruikt wordt. Van hier *gezwind*.

Zwinden, oul. *zwijnen*, zonder *d*; zoo ook bij Otfrid. *suinen*, neders. *swinen*, *sweinen*, en *dwinen*, angels. *afwinan*, zweed. *svinna* en *tvina*. ijsl. *swina* en *dwina*, eng. *to dwine*, *to dwindle*, hoogd. *schwinden*. *Zwinden* en *gezwind* zijn natuurlijke uitdrukkingen eener ligte snelle beweging, waartoe ook *wind*, *wenden*, enz., behooren.

ZWINDIG, zie *zwijdig*.

ZWINGEL, zie *zingelen*.

ZWINGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zwingelde, heb gezwingeld.* Van *zingel*, *zinge*, eene wip, ook een vlegel, waarmede het vlas gezwingeld wordt: *vlas zwingelen*, anders *zingen*. Dit *zingen*, voor slaan, slingeren, komt nog in de Bijbelvert. voor: *hem aan alle zijden zwingende ghetijck het riet van den wint.* Oul. zeide men ook *het vendel zingen*. Van hier *zingeling*. Zamenstell.: *zingelhout*, *zwengelhout*, het dwarshout van eenen wagen.

Zwingelen, *zingen*, hoogd. *schwingen*, bij Ulphil. *zingen*.

ZWINGEN, zie *zingelen*.

ZWINKSEL, z. n., o., *des zwinksels*, of *van het zwinksel*; het meerv. is niet in gebruik. Zweemsel, gelijkenis, bij Meijer.

ZWITSER, z. n., m., *des Zwitsers*, of *van den Zwitser*; meerv. *Zwitsers*. Een in zwitserland geboren persoon; vrouwel. *Zwitserin*. Van hier *zwitsersch*, dat uit zwitserland afkomstig is, of daartoe behoort: *zwitsersche kaas*. Zamenst.: *Zwitserland*, enz. Adelung zegt, dat dit woord zamengesteld is uit *zwart* en *wit*

ziende op het zwart en wit gestreept haar.
ZWITERSCH, zie *zwilser*.

ZWOEGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwoegde, heb ge-zwoegd*. Klanknabootsend woord. Hijgen, sterk ademen: *hij zwoegde van vermoeidheid*. Sterk arbeiden, vermoeijend bezig zijn: *en slaaft en zwoegt en zweet*. [Vond.] *Hij zwoegde, onder den last der regering*. Van hier *zwoeging, zwoeger*.

ZWOEL, bijv. n. en bijw., *zwoeler, zwoelst*. Hetzelfde als *zoel*: *het is heden zeer zwoel*. *Eene zwoele lucht*. *Zwoele winden*. [D. Smits.] *Zwoete zonneshijn*. [H. Dull.] Van hier *zwoelheid*.

Zwoel, ook *zoel*, bij Kil. *soel*, en *smoel*, hoogd. *schwül*, neders. *swool, swotig*, eng. *sweltry, sultry*, angels. *swilic*. Het drukt eene stille, en afmattende warmte uit, waarbij geene beweging der lucht plaats heeft. Zie *zoel*.

ZWOL, z. n., o., *van Zwol*; zonder meerv. Eene stad. Van hier *Zwollenaar, zwolsch*, enz.

ZWOORD, z. n., o., *des zwoords*, of *van het zwoord*; meerv. *zwoorden*. Eigenlijk, de dikke harde huid van een varken: *men hakt onder het zult, ook een gedeelte zwoord*. *Zwoord van spek, ham*. *Dat spek heeft dik zwoord*. Van eenen hardhoorigen, of iemand, die veinst, niet wel te kunnen hooren, zegt men: *het is, of hij zwoord achter zijne ooren heeft*. Figuurlijk: *'t zwoord van den velde overloopen met zand*. [Hooft.]

Zwoord, Kil. *swaarde*, hoogd. *Schwärte*, neders. *swaarde, sware*, angels. *swaerd*, eng. *sward*, zweed. *stard*, ijsl. *suardr*. Wachter leidt het van *waren, bewaren*, af, als het begrip van dekken, en dus bewaren, in zich bevattende. Daar het echter van een hard en dik deksel gebruikt wordt, acht Adelung het van *zwaar* afkomstig.

